BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
18 B
46

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

13.9.M.10

ELEMENTA, SIVE

INSTITVTIONES IVRIS CIVILIS,

DIVI IVSTINIANI PRINCIPIS Imperio, a Triboniano, Dorotheo, ac Theophilo Triumuiris conſcriptæ: nunc multo diligentius, quàm quæ hactenus exierunt emendatæ, labore, & opera Hieronymi Meſſaggij Patauini Iurecon.

FONTES IVRIS CIVILIS, AC *duodecim tabularum leges ſiue fragmenta.*

QVIBVS ACCESSERVNT, ALDOBRANDINI, & aliorum Clariſſimorum Iureconſultorum lucubrationes, & luculentiſſimæ Annotationes.

LECTIONVM DENIQVE VARIETATES, *ac multorum locorum qui ex alijs vetuſtiſſimis Codicibus reſtituti ſunt caſtigationes,*

OMNIA EX ALTERA EDITIONE ET RECOGNITIONE eiuſdem Hieronymi Meſſaggij.

BIBL. SOC. IESV ROM.
IHS
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS, MDLXV.

CLA

OR

Federic

HIE

CLARISSIMO ET
ORNATISS. VIRO
Federico Baduario Patritio Veneto
Senatori Ampliſſimo.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

HIERONIMVS MESSAGGIVS
Patauinus Iureconſultus. S. P. D.

PRAECLARA ea mihi ſemper uiſa eſt ſententia, quæ docet nos ſic actiones noſtras componere, ut ne uitam ſilentio quod aiunt præterijſſe nos pœniteat, quod cum antehac ſæpenumero mecũ ipſe repeterem, quippe qui ocij ac ſtudiorũ meorum rationem aliquam apud literatos, atq; eruditos homines conſtare magnopere cuperem, cum per aliquot annos iuri ciuili operam dederim. operæpretium eſſe duxi ſi laborum ac uigiliarum mearum ſpecimen aliquod ederem, tum ut amicorũ, & propinquorũ meorum expectationi de me aliqua ex parte ſatisfacerem, tum ut animum & ingeniolum noſtrum ad maiora ſuſcipienda excitarem. Conſcripſi igitur quaſdam in libros Inſtitutionum Iuſtiniani. Notas ſiue Annotationes quàm potui diligentiſſime, quæ accederent ijs quæ ab Aldobrandino, Ferretto, Barono atq; ab alijs Clariſſimis Iureconſultis editæ fuerunt, obſeruaui præterea lectionum uarietates ac multorũ locorũ qui ex alijs uetuſtiſſimis Codicibus reſtituti ſunt caſtigationes, &, ut nihil antiquitatis pœnitus ignoretur, Fontes iuris ciuilis, ac duodecim tabularum leges, ſiue fragmenta in huiuſce libri aditu tanquã in ueſtibulo præpoſui. Verum cum inuidorum ac improborum iniurias & calumnias timerẽ, cæpi ualde dubitare, cui hæc noſtrorum laborum monumenta dicarem, cuius tutelę ac patrocinio commiſſa tutius in lucem prodirẽt, neque eorum maledictis deterrerentur, cum autem te intuerer, ma-

xime omnium idoneus occurriſti, cuius nomini ea conſecrarē, ſciebam enim ea tibi potius quàm alijs deberi ob tuam in omnes beneuolentiam & ſingularem humanitatem, de cuius laudibus nunc prę dicarem ſi non alium oratorem longe eloquentisſimum res ipſa poſtularet, Quis enim niſi maximus orator merito laudet doctrinam ſummam, uitæ probitatem, ſanctisſimos mores tuos uir Illuſtrisſime? qui non modo præclaram urbem Venetiarum, ſed etiam uniuerſum terrarum orbem nobilitate generis tui, ac bene actæ uitæ tuæ ſplendore illuſtras. Quid de familia tua dicam? Fuit enim profecto ſemper omnibus Baduariæ familiæ uiris inclyta quædam ad amplitudinem, & gloriam, & res magnas bene, fœliciterque gerendas Veneti Senatus diuinitus adiuncta cum propria uirtute fortuna ſecunda. Cuius facti & rerum geſtarum gloria libros plenos omnes, pleniorem exemplorum uetuſtatem habemus: quorum nulla pars omnium (ut aliorum) iacere poteſt in tenebris, quia uos lumen accenditis, & hæreditarium habetis, ſed ut ad te redeam Federicæ uir præſtantisſime, qui tua præſtantia & animi ſplendore cæteros fere extinctos illuminas: & pietatis tuæ meritis cæteris ſatisfacis omnibus qui talem uitam uiuis ut ab unoquoque uirtutum genere complectendo nullo unquam tempore, aut commodo, aut ocio abſtraharis, aut uoluptate auoceris, aut negligentia retarderis, ſed tui imaginem ita uirtute præclaram finxit natura, ut non ſolum ad illā inſpiciēdam uerum etiam multomagis ad imitandā omnibus quaſi exemplum inſigne propoſuerit: cuius autem rei eodem te & duce, & comite, omnes perſpectam admirantur, æmulantur, proſequūtur ac poſtremo uenerantur. Accipe igitur quæſo hos noſtrorum ſtudiorum primos fructus, quos (qualeſcunque ſint) tibi ac nomini tuo dicamus atque conſecramus Aegyptiorum morem imitati, qui laborum ſuorum primitias Mercurio Triſmegiſto offerebant. Quare rogo te ut eos, quæ tua eſt benignitas ac humanitas, læto animo accipias, patiariſque ut meum in te amorem teſtificentur. Vale Venetijs Calend. Mart. M D L V I I I.

INDEX PER ALPHA-
BETVM RVBRICARVM
INSTITVTIONVM.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO.EMANUELE

A

ACTIONIBVS,char.296. col.4.
Acquiſitione per arrogatio- nem,ch.225 col.1.
Ademptione legatorum,ch. 180.col.3.
Adoptionibus,ch.36.col.3.
Aſſignatione libertorum,ch.220.col.1.
Attiliano tutore,ch.59.col.3.
Auctoritate tutorum,ch.62 col.2.

B

¶ Bonorum poſſeſſionibus,ch.220.col.3.

C

¶ Capitis diminutione,ch.55.col.1.
Codicillis,ch.191.col.2.
Curatoribus,ch.66.col.2.

D

¶ Diuiſione ſtipulationum,ch.241.col.2.
Donationibus,ch.116.col.2.
Duobus reis ſtipulandi,c.238.col.3.

E

¶ Emptione & uenditione,ch.258.col.1.
Eo cui libertatis cauſa bona addicunt, cha. 226.col.1.
Exceptionibus,ch.344.col.3.
Excuſationibus tutorum uel curatorũ,char. 72.col.1.
Exhæredatione liberorum,ch.137.col.3.

F

¶ Fideicommiſſarijs hæreditatibus. ch. 183. colum.4.
Fideiuſſoribus,ch.252.col.3.
Fiduciaria tutela,ch.58.col.3.

G

¶ Gradibus cognationum,ch.209.col.3.

H

¶ Hæredibus inſtituendis,ch.142.col.2.
Hæreditatibus quæ ab inteſtato deferũtur, ch.192.col.3.
Hæredum qualitate & differentia,char.100. colum.2.

I

¶ Ijs per quos agere poſſumus,ch.338.co.1.
Ijs qui ſui uel alieni iuris ſunt c.25.col.3.
Ingenuis,ch.18.col.1.
Iniurijs,ch.291.col.1.
Inofficioſo teſtamento,ch.157.col.3.
Interdictis.ch.349.col.3.
Inutilibus ſtipulationibus,ch.242.col.2.
Iure naturali gentium & ciuili,ch.8.col.4.
Iure perſonarum,ch.16.col.1.
Iuſtitia & iure,ch.6.col 3.

L

¶ Legatis,ch.164.col.2.
Lege Aquilia,ch.287.col.2.
Lege Falcidia,ch.181.col.2.
Lege Fuſia Caninia tollenda,ch.25.col.1.
Legitima agnatorum ſucceſſione,char.206. colum.4.
Legitima parentum tutela,ch.58.col.2.
Legitima patronorum tutela.cha.57.col.3.
Legitima agnatorum tutela.ch.53.col.3.
Libertinis,ch.19.col.1.
Literarum obligatione,ch.255 col.3.
Locatione & conductione,ch.262.col 3.

M

¶ Mandato,ch.267.col.3.
Militari teſtamento,ch.132.col.1.

N

¶ Noxalibus actionibus,ch.334.col.2.
Nuptijs,ch.29.col.3.

O

¶ Obligationibus,ch.228.col.1.
Obligationibus ex conſenſu,ch.257. col.1.
Obligationibus quæ ex quaſi contractu naſcuntur,ch.271.col.2.
Obligationibus quæ ex delicto naſcuntur,

char.279.col.3.
Obligarionibus quæ ex quaſi delicto naſcuntur.char.295 col.1.
Officio iudicis.char.357.col.4.

P

¶ Patria poteſtate.char.28.col.1.
Pœna temere litigantium.char.355.col.2.
Perpetuis & temporalibus actionibus.char. 342.col.1.
Per quas perſonas nobis acquiritur,ch.122. colum.4.
Per quas perſonas nobis obligatio acquirit. char.274.col.3.
Publicis iudicijs.char.361.col.2.
Pupillari ſubſtitutione,char.150.col.1.

Q

¶ Quibus ex cauſis manumittere non licet. char.21.col.2.
Quibus modis ius patriæ poteſtatis ſoluitur char.42.col.3.
Qui teſtamento tutores dari poſſunt. chart. 51.colum.1.
Quibus modis tutela finitur.ch.64.col.3.
Quibus alienare licet uel non.ch.119.col.4.
Quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum.char.134.col.4.
Quibus modis teſtamenta infirmentur.cha. 154.col.3.
Quibus modis re contrahitur obligatio. ch. 250.col.1.
Quibus modis tollitur obligatio. char.275. colum.4.
Quod cum eo qui in aliena poteſtate eſt negocium geſtum eſſe dicitur.ch.330.co.1.

R

¶ Rebus corporalibus & incorporalibus.ch. 103.col.3.
Replicationibus.char.348.col.2.
Rerum diuiſione.char.83.col.3.

S

¶ Satiſdatione tutorum uel curatorum, cha. 69.colum.1.
Satiſdationibus.char.338.col.4.
Senatuſconſulto Tertulliano.c.204.col.1.
Senatuſconſulto Orficiano.ch.206.col.3.
Serui cognatione ch.215.col.1.
Seruitutibus prædiorum.ch.104.col.2.
Singulis rebus per fideicommiſſ. relictis.ch. 189.col.3.
Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. ch. 336.col.3.
Societate.char.265.col.2.
Stipulatione ſeruorum.ch.239.col.4.
Succesſione cognatorum.char.20[illegible].col.4.
Succesſione libertorum.char.216.col.4.
Succesſionibus ſublatis.char.227.col.3.
Suſpectis tutoribus uel curatoribus.cha.78. colum.3.

T

¶ Teſtamentis ordinandis.char.127.col.1.
Tutelis char.48.col.3.

V

¶ Verborum obligationibus ch.234.col.1.
Vi bonorum raptorum.char.285.col.2.
Vſufructu.char.106.col.2.
Vſu & habitatione.char.108.col.4.
Vſucapionibus & longi temporis præſcriptionibus.char.110.col.3.
Vulgari ſubſtitutione.ch.148.col.1.

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVMQVAE TOTO HOC OPERE CONTINENTVR.

ABOLITIO quid ſit,& qd importet uerbũ abolere.de uſuc.§.qđ aũt.ch.113.c.4.

Abortiuus non rumpit teſtamentum,de exhære.lib.§.j. ch.138.col.4.

Et habetur pro non nato ibi.char.139.co.1.

Abſtinere & immiſcere dicuntur ſui:de hære. quali. & differ.§.extraneis char. 163. col. 1.

Abſens poteſt conſtitui procurator.de ijs ꝑ quos age.poſſu.§.j.ch.338 col.3.

Abſens accipitur multis modis.de inuti.ſtipu.§.item uerborum.char.248.col.1.

Abſens cauſa reip. an dicatur eſſe,qui abeſt cauſa alterius ciuitatis uel municipij quã reip.Romanæ.de acti.§.rurſus.c.303.co.3

Abſens quomodo posſit uſucapere rem præſentis ibi.col.3.

Abſens contra abſentẽ quomodo uſucapiat. ibi.char.304.co.1.

Abfuturus eſt perinde ac ſi abeſſet. de obli. quæ ex quaſi cõtra.§.tutores.c.277.co.3.

Acceptilatio quare non tollat alias obligationes præter contractas uerbis.,qui. mo. tol.obli.§.j.char.277.col.1.

Acceptilatio habetur pro ſolutione. ibid. c. 276.colum.4

Et an tollat obligationes iuriſgen.ibi.ch. 277.col.1.

Et an tollat alias obligationes ciuiles puta literarum,& ſimiles.ibi.

Acceptilatio inutilis an habeatuim pacti ib. colum.1.

Acceſſoria tolluntur ſublato principali de liberti.§.libertinorum.char.20.co.3.

Acceſſorium & ſi dignius & præſioſius ſequitur principale.de rer.diui.§.ſi tamen ch. 93.col.4.

Et in acceſſorijs præſcribendis ſufficit titulus pro ſuo,de rer.diui.§.ſiquis a nõ domino.char.99.co.1.

Et non debet acceſſorium eſſe maius ſuo principali.de leg.§.ſi quis ancillas. char. 172.col.4.

Et extinguitur extincto principali.ib.ch. 173 col.1.

Et debet eſſe eiuſdem naturę cuius ẽ principale.de fideiuſſ.§.j c.152.co 4.

Et quando ſit plus quã principale & quomodo, eod. tit § fideiuſſores.cha. 254.colum. 4.

Accidentia concreta debent regulari ſecundum eorum ſubiectum.de rer.diui.§.j.ch. 84.colum.2.

Accommodare.i.tribuere.in proe.§. igitur. char.5.col.2.

Acquiri per quos nobis posſit.per quas perſo.no.acqui.in rub.ch.122.co.4.

Actio dotis non eſt,ubi non eſt dos. de nup. § pen.c.35.col.2.

Actio tutelæ ad quot datur.de attilia. tut.§. fi.char.62.col.1.& ſeq.

Et differt ab actione de rationibus diſtrahendis.ibi.

Actio de rationibus diſtrahendis unde dicitur,ibi.col.2.

Actio ſubſidiaria tranſit ad hæredes.de ſatiſ. tu.& cura.§.fi.c 70.col.4.

Actio quælibet datur etiam pro uno nũmo. de re diui.§.gallinarum.ch.90.co.2.& limita.ut ibi.

Actio de tigno iniuncto.ex l. xij. tab.eſt: & quamuis ſit ciuilis,eſt pœnalis.eo.ti.§.cũ in ſuo.char.95.co.3.

Et eſt arbitraria ibi.char.95.c.4.& ſeq.

Et quis teneatur hac actione & ad quid detur & contra quos,ibi.char.95.co.1.

Actio hypothecaria an cõpetat legatario in re legata uel in aliis: & an posſit remitti per teſtatorem.de lega.§.uoſtra autẽ. ch. 165.colum.4.

Actiones nobis multiplicari noſtra intereſt. eo.ti.§ ſi quis debitori,char.171.co.1,

Actio de dote datur inquantum uir uel eius
hæres facere poſſunt.eo.ti.§. ſed ſi uxori.
ch.172.c.1
Actio ex contractu competit ad deſtructio-
nem contractus.de ademp.leg.in prin.ch.
180.col.4
Actio pauliana unde dicatur de actio.§.item
ſiquis in fraudem,c.305.co.2
Actio in factum pauliana quæ ſit.ib.
Et datur ad reuocãda corporalia & incor
poralia.ibi.
Et contra accipientem uel hæredem eius
inquantum ad eos peruenit etiam non re
ſtituto eis pretio.ibi.
Actio fauiana dat patrono ad reuocãda ea,q̃
libertus in fraudem patroni alienauit in-
ter uiuos uel in ultima uoluntate quomi-
nus patronus habeat tertiam.ib.
Actio caluiſiana datur tam patrono quã cre
ditori.ibi.
Actio pauliana & fauiana ſunt pſonales,ibi.
Actio hypothecaria eſt in rẽ.ib.ch.305.co.3
Actiones reuocatoriæ unde oriantur.ibi.
Actio ſeruiana & quaſi ſeruiana quæ ſint.de
act.§.item ſeruiana,ch.305.c.4
Actio quaſi ſeruiana & hypothecaria pro eo
dem ſupponuntur,ibi.
Actio ſeruiana datur pro penſione fundi ru-
ſtici uel urbani uel deuaſtatione,eiuſdem
ex tacita obligatione ibid.
Et competit cuilibet creditori cõtra quẽ-
cunque.ibi.
Et capit ſubſiſtentiam & robur ab edicto
prætoris ibi.
Et dicitur a ſeruando.ibi.
Actiones,ꝑtoriæ ſunt quatuor,& quæ , & ẽt
plures eo.§.ch.306.c.2.& ſeq.
Actio quædam dat ſuperficiario, qñ quis ad
non modicum tempus conduxit,ibi. c.3.
Actio quæ datur metum paſſo eſt in rem &
prætoria.ibi.c.3
Actio repetitia olim quid contineret.& quę
ab ea ſint transfuſa in actionem de conſti
tuta.de actio.§.in perſonam,ch.306.co.4
Actio de peculio & iuramẽti eſt ꝑtoria.ib.&
§.actiones autem,ch.307.col.4
Actione de conſtituta qui teneant dicto §.in
perſonam,ch.307.c.2
Actiones proprie non ſunt de peculio,de in
rẽ uerſo,quod iuſſu tributoria , exercito-
ria,& inſtitutoria,quamuis aliqñ. ll. appel-
lent eas actiones.§.actiones,ibi.c.4
Actio de in rem uerſo quæ ſit & quando &
ad quid detur eo.§.ch.308.c.1.
Actio quod iuſſu ad quid, & quando detur.
ibidem.
Actio exercitoria quæ ſit,& quãdo det.ibid.
Et unde dicatur.ibi.col.2
Actio tributoria quæ ſit,& qñ detur , ibid.
Actio quæ competit actori,qui reo deferen-
te iurauit.de actio.§.itẽ ſiquis,c.308.c.4.
Actiones pœnales differũt a rei pſecutoriꝭ
& habent minus fauoris:de actio.§.pœna
les,cha.309.co.1.& ibi ponuntur differen
tiæ.col.2
Actiones pœnales ꝑtoriæ ſunt annales.ibid.
Actiones rei perſecutoriæ ſunt perpetuæ.
ibidem .
Actiones pœnales ſunt odioſæ. ibi.Nec tran
ſeunt cõtra hæredes,niſi aliquid ad eos ꝑ
uenit,uel lis ſit conteſta.ib.
Actiones præiudiciales dicuntur habere cau
ſam ſtatus,de actio.§.præiudiciales.c.310
colum.4
Et quæ dicantur,ibi.col 4
Et quare dicantur,ib.ch.311.col.2
Et quot ſint d.actiones,ibi.col.3
Actio redhibitoria datur in dup.ũ aduerſus
uenditorem , qui neque pretium neq; ac-
ceſſiones ſoluit,de actio.§.ſequens,chat.
313.col.3
Actio põt dici pœnalis tribus modis,ib. co.
3.& ſeq.ubi declarat omnes modos.
Actio depoſiti quare in quatuor caſibus detẽ
in duplum,in alijs in ſimplum,ibi.co.4
In actione furti duplum uel quadruplũ ẽ
totum pœna.de actio.§.ex maleficijs, ch.
313.col.4
Actio l. aquiliæ contra negantem competit
ad duplum eo §.ch.314.col.1
Actio quod metus cã miſta eſt.ib col.2
Actio famil.hær.comu.diui.& fin.regũ.ſunt
miſtæ de actio.§.quædam,char.315.col.2
& ſequen
Actio fam.hær. datur inter cohæredes ibi &
§.actionum autem,ch.320.col.2
Actio co.diui.ad quid detur,ib
Actio fin.reg.quãdo & ad quid detur,ib.
Actio fam. hercíſ. quare dicatur miſta.d.§.
quædam,ch.315.co.2
Et quanto tempore præſcribatur,ib.
Et ex quo naſcatur,ibi.
Actio noxalis an ſit in rem,ibi.col.3
Actiones perſonales in rem ſcripte quæ ſint
ibi.col 4
Actio de tigno iniuncto,ꝙ metus cauſa,in fa
ctum. q̃ datur cõtra eum qui aliquid hẽt
in loco publico : & ad exhibendũ, an ſint

reales perſonales:uel in rẽ ſcriptæ,ib.c.4
Actio nulla etiam conuentionalis extẽditur ultra quadruplum de act.§.omnes autem, ch.316.co.1
Actio ſerui corrupti datur ad duplũ cuiuſcũ que damni domino facti : Et uudecunque prouenientis,eo.§.ch.316.col.1
Non tamen datur directa pro libero homi ne corrupto ſed utilis ex æquitate . ibid. colum.2
Et in quo differat ab actione l. aquiliæ,e. §.ch.317.co.1
Actio nulla hodie daẽ in triplũ de act.§. tripli,ch.317.co.4 ibi de ueritate.
Actio in factũ de calũniatoribus annalis in quadruplum perpetua in ſimplum datur de act.§.quadrupli,ch.318.col.2
Actio de dolo & depoſiti nõ poſſunt habere locum ſimul.ibi.col 4
Actiones bonæfidei omnes enumerantur in §.actionum autem inſti. de actio. & nullæ aliæ præter numeratas ibi ſunt bonæfidei d.§.act.autem,ch.319.col.2
Actiones ſtricti iuris dicuntur omnes q̃ non numerantur in d.§.actionum,ibid. col. 2
Actio depoſiti in quatuor caſibus enumeratis i l.j.ff.depoſiti an ſit bonæfidei uel ſtricti iuris de act.§.actionum autẽ,c.320.c.1
Actiones contrariæ in actionibus bonæfidei ſunt etiam bonæfidei.Et quare ibi.
Actio pignoratitia quando & ad quæ detur tam directa quam contraria,ch.ea.co.2.
Actio finium regun. quare ſit ſtricti iuris . Quum actio.co.di.Et fami. hæreſ.ſint bonæfidei.ibi.
Actio ex permutatione quando naſcatur.ib. colum.3
Et quando ſit ſtricti iuris & quando bonæ fidei.ibi.
Actio præſcriptis uerbis quando ſit bonæfidei & quando ſtricti iuris,ibi.& cur ita uo cetur.ibi char.320.col.2
Actio in factum an ſit bonæfidei uel ſtricti iuris.ibi.co.3
Actionum in factum ſunt quatuor genera, ibid.col.3
Actio præſcriptis uerbis quæ datur pro precario an ſit bonæfidei uel ſtricti iuris, ch. ea.col.4
Actio ex ſtipulatu ad dotem quia eſt ſubrogata loco actionis rei uxoriæ eſt effecta bonæfidei de act.§.fuerat,ch.321.co.1
Et competit marito & uxori,ch.ea. col.2
Et an competat patri & quando ibi.
Et an ſit facta uel præſump̃ta:uel uera : & quomodo & quando,ibi.
Actio dotis habet priuilegiũ tacite hypothecæ tam reſpectu mariti q̃ uxoris.c.ea.c.2
Actiones bonæfidei & ſtricti iuris differebãt olim in modo compenſandi de act. §. in bonæfidei.ch.333.co.2
Actionis appellatione largo ſumpto uocabulo uenit perſecutio fideicommiſſorum & officium iudicis eo.§.ch.323.col.1
Actiones arbitrariæ quæ ſint & in quo uerſetur arbitrium iudicis & in eis iudex põt arbitrari intereſſe.Et quòd ſunt in rem & in perſonam de actio.§.præterea, ch.323. colum.3
Et ſunt ſtricti iuris,ch.ea.col.3
Et quare dicantur arbitrariæ.ibi.
Et quæ dicantur arbitrarie,ibid.char. ea. colum.4
Et an actio ĩ factũ quæ daẽ cõtra nau.cau. ſta.Item quæ datur contra publi. Item fi. regun. Itẽ redhibitoria . Itẽ actio de dote quæ datur pro dote reſtituenda ſunt arbitrariæ eo.§.ch.324.col.2
Actio quod me cau.eſt in rem ſcripta.ib.
Actio de dolo eſt arbitraria & quare,ibi.
Actio rerum amo.eſt arbitraria. ch.ea.co.2
Actionum diuiſiones ſunt xij.& quæ de acti. §.ſunt præterea,ch.328.c.3.
Actio pignoratitia naſcitur demũ ſoluta pecunia.quib.mo.re con.obl.§.ti.cha. 333. co.4.& ibi quid differat ab hypothecaria.
Actio tutelæ quando naſcatur.ibi.
Actio, quæ datur in patrem uel dominum ex contractu ſerui uel filij, non dicitẽ de peculio,ſed in peculio, quod cum eo, in prin.ch.330.c.2
Actio de peculio & cęterę quę deſcendunt ex contractu filij dantur in patrem nomine filij.ibi.
Actio ꝙ iuſſu exercitoria & inſtitoria non tantum dantur contra patrem uel dominũ ſed contra quemlibet pręponentem ex identitate rationis eo ti.§.j.ch.331.co.1
Actio de peculio & de in rem uerſo ſunt diuerſæ.Et ꝙ actio de in rem uerſo eſſet neceſſaria ultra actionem de peculio eo.tit. §.pręterea.char.331.col.4. & char. 332. col.1.& ſeq.
Actio de in rem uerſo oritur quamuis ſine uoluntate domini negocium geſtũ ſit imo ſi contra eius uoluntatem eo.§. char. 331.col.4.& ſeq.
Et daẽ ad omne id quod eſt uerſum in uſũ

litatem eo.§.char. 332.col.1.
Actio de peculio datur quatenus eſt in peculio.ibid.
Actiones plures qui hēt dēt utiliorē proponere eo.tit.§.cæterum.ch.333.col.1.
Actio quòd iuſſu exercitoria inſtitoria tributoria de peculio & de in rē uerſo nō ſunt nomina actionum ſed adiectiones eo.ti.§.ſi.char.334.col.2.
Actiones plures ſi competunt alicui an & qñ una tollat aliam ſi quadr.pau.feciſ.dica.§ j.char.337.col.4.
Actiones quæ olim ex.ll.ſenatuſc. & conſti. principum oriebantur erant perpetuę:hodie autem uarie terminantur de perpe.,& tempo.actio.in prin.ch.342. col.2.
Actiones deſcendentes ex edictis prætorum ſunt annales.ibid.
Actiones prætoriæ quæ extendantur in perpetuum ibi.ch.342 col.2.
Actio furti manifeſti datur perpetuo.ibi.
Actiones perſonales finiuntur ſpatio.30.annorū reales circa mobilia triēnio:circa immobilia.x.annis inter præſentes & 20.inter abſentes qñ poſſeſſor hēt titulū alias. 30.annis eo.tit.in prin.ch.342 col.3.
Actioni hypothecariæ quanto tempore præſcribatur. ch ea.col.3.
Actiones prætorie rei perſecutoriæ ſunt perpetuæ.ibi.Prætoriæ uero pœnales ſunt annales.ibi.col.4.
Actio furti manifeſti eſt prætoria,non manifeſti eſt ciuilis.ibi.ch.343.col.1.
Actiones pœnales & de dolo quare non dentur contra hæredes eodem ti.§. pœnales. ch 343.col.1.
Actio iniuriarum denegatur hæredi & quare ibi.col.2.3.& 4.
Actiones pœnales ſi fuerunt conteſtatę & ſi
Aliquid ad hæredem peruenit tranſeunt ad hæredes.ibi.col.3.
Actio ui bonorum raptorum non datur contra hæredem etiam ſi ad eum aliquid peruenit.ibid.
Actio iniuriarū non eſt in bonis noſtris antequam lis conteſtetur.ibi.col.3.& ſeq.
Actio depoſiti datur in duplū in quatuor caſibus exceptis,non tamen in hæredē eo.§. ch.341.col.1.
Actiones ex contractu quomodo dentur contra hæredes.ch.ea.co.1.
Actio de dolo datur hodie infra biennium continuum.ibi.
Actio aliquando ualet mero iure ſed eſt iniqua reſpectu eius qui cōuenitur de exce. in prin.ch.344.co.4.
Actio in facta proponitur in ſubſidiū exceptionis doli.ibi.ch.345.col.2.
Actio olim erat formula de inter.in prin.ch. 349.col.4.
Actiones & interdicta olim differebant. ibi.
Actio obligatio & contractus qūo differant de obli.§.ſi.ch.229.co.4
Actio eſt ius quo perſequimur:obligatio ius propter quod perſequimur de act. ī prin. ch.297.col.3.
Actiones ſunt de iure ciuili.ibi.
Actio iniuriarum eſt actio cui inhæret officium iudicis.char.ea co.4.
Et an ſit dare actionem ſine obligatione. ch.298.col.1.
Actio realis an ſit proprie actio.ibi.
Actio iniuriarum non dicitur eſſe in bonis. Et quomodo de act.in prin.ibi.col.2.
Actiones ita proponendæ ſunt coram arbitris ſicut coram iudicibus eo.tit. §.j. ch. 298.co.4.
Actio eſt genus ibi.
Actio in rem dicitur quia rem concomitatur.ch.299.col.1.
Actio confeſſoria & negatoria competūt ꝓ ſeruitutibus ruſticis & urbanis de acti. §. æque.ch.300.col.1.
Actio confeſſoria & negatoria competūt ꝓ ſeruitutibus ruſticis & urbanis de acti. §. æque.ch.300.col.1.
Et confeſſoria proponitur uerbis negatiuis:Negatoria affirmatiuis.ibi.col.3.
Et quare dicantur in rem.ibi.col.3.
Et dant rōne poſſeſſionis uel quaſi. ibid.
Actio publiciana datur ei cui ſeruitus eſt cōſtituta a non domino fundi.ibi.
Actio publiciana introducta eſt a prætore & act.§.ſed iſte.ch.301.col.2.
Actiones dabantur a prætore.ibi.
Actio publiciana exigit traditionem uel quaſi.ibid.
Et cui detur.ibi.
Et an competat habenti utile dominium eo.ti.§.namque ſi cui.ch.302.co.2.
Et ut deē quinq; ſunt neceſſaria.ibi.col.4
Et datur cōtra quēlibet poſſidentem præterquā cōtra dominū. Et ēt cōtra dominū in ſex caſibus, ibi.ch.303.col.1.& ſeq.
Actio quæ datur contra eum qui dolo deſijt poſſidere an ſit prætoria uel ciuilis eo.ti. §.ſed iſte.ch. 301.col.2.& ſeq.
Actio commodati an ſit ciuilis uel præto-

ſta ibid.colum. 3.
Actiones q̃ dicantur ciuiles & q̃ ꝑtoriæ.ibid.
Actionis nomen ubi deficit datur actio in factum ſicut ex noua obligatione de iure ciuili datur condictio ex l.eo.tit.§. nanq; ſi cui.char. 302.col.3.
Actio reſciſſoria nõ competit niſi prius præcedat iudiciũ reſcindẽs de actio. §. rurſus char.304.col.2.
Actio pauliana datur creditori ad reuocanda corporalia:Actio uero in factũ ad reuocãda iura e.ti.§.itẽ ſi quis.char. 305.col.2
Actio eſt filia obligationis de act. in princi. char.297.col.1.
Actio ponitur aliquando pro actu, aliquãdo pro accuſatione criminali, aliquando pro iure agendi.ibi.
Actio an differat a cauſa & in quo. ibi. & colum ſequen.
Actio antiqua quid eſſet.char.ea.co.2.
Actio negociorum geſtorum nõ cõpetit ubi datũ eſt mandatum.de oblig.quæ ex qua. con.§.j.char.271.col 3.
Actio mandati & negociorum geſtorum nõ competant.ibi.
Actio tutelæ eſt mutua: & directa competit pupillo,contraria tutori.eo.tit.§ tutores. char.272.col.2.
Actio tutelæ directa & contraria eſt ex quaſi contractu ibi.col.2. & 3.
Actio pro tutela unde oriatur ibi.col. 3.
Actio finium regundorum an ſit ex quaſi cõtractu.eodem tit.§.hæres.char.273.co.1.
Actio realis poteſt in ſtipulationem deduci, & quomodo.quib.mod.tol.obli.§.primo. char.277.co.3.
Actio ui bon.rap.duplex eſt.directa & utilis: Et quando competant.de ui.bono.rap.in prin.char.285.co.3.
Et datur non ſolum ad dominium & eius reſpectu,ſed reſpectu intereſſe.eo.tit.§.ſane.char.286.col.4.
Actio damni iniuriæ,& actio aquiſita,eadem eſt de.l.aqui in prin.char.287.co.2.
Actio l.aquiliç in quo differat ab actione furti & ui bo.rap.ibid.
Et i quo ab actione iniuriarũ.ibidẽ col. 4.
Et ut tranſeat ad hæredes.eo.ti.§.his aũt char.289.col.2.
Actio iniuriarum prætoria tollitur anno cõtinuo niſi certo caſu. de iniu. §. pœna. char.293.col.1.
Et an oĩ caſu ſit annalis.char.ea co.2.
Et quomodo tollatur.eod.titu. §.ſi. char. 294.col.3.
Et ut competat, ſatis eſt ꝙ iniuriatus remaneat iratus, & non reconcilietur: nec requiritur reuocatio ad animum. eodẽ.§. char.294.col.4.
Actio ex maleficio & quaſi maleficio an differant & in quo.de obli.quæ ex qua. deli. §.ſi.ch.296.col. 3.
Actionum in factũ quatuor ſunt genera: de interdi.§.ſi.ch.355.col.1.
Actio præſcriptis uerbis in tribus generibus negociorum habet locum. ibid.
Actiones quæ creſcant per inficiationem de pe.teme.liti.in prin.char.335.co. 4.
Actiones octo infamant eo.titu.§. ex quibuſdam.char.357.col.1.& 2.
Actiones oẽs ex cõtractu cum principe facto deſcendẽtes bonæfidei ſunt.de act.§.actionum autem.char.319.col.3.
Actor.i uillicus.de iniur.§.pœna.c.293.co.2.
Actor pupillo cõſtituitur exiſtente tutore in firmo de cura.§.ꝙ ſi tutor.ch.68.co.3.
Item ex neceſſitate tutoris.ibi.
Et debet conſtitui a iudice.ibi.
Actor quãdo ſatiſdet de ſatiſda.§.j. cha. 339. col.3.& ſeq.
Actor iurat de calumnia de pœna teme. liti. in prin.char.355 co.4.
Actum non dicitur ſi quid agẽdum ſupereſt in proe.§.ſi.char.6.col.1.
Actus agentium non operantur ultra eorum intentionem de iu.na.gen.& ciui.§.ſed & quod princi.char.13.col.1.
Actus prius in fraudẽ alterius nõ ualet quĩ. ex cau.manu.non licet.char.21.co.4.
Actus ut ualeat ſemper fieri dẽt interpretatio.eo.ti.§.j.char.22.co.1.
Et de legatis. §.ſi quis rẽ.char.170.col.2.
Actus cõtra l. caret nõ ſolũ effectu ſed nomine de nup.§.pe.char 35.co.2.
Actus ſequens declarat qualis fuerit mens q̃ præceſsit. §. pauonum de rerũ diui. char. 89.col.4.
Actus & uia in quo differant. de ſer.præd. in princ.char.105.co.1.
Actus quantum ſpatium occupet.ibi.
Actus ſubnixus iure ſingulari facilius tollitẽ q iure communi.qui.mo.teſta. infir.§ ex eo.char.157.col.1.
Actus morientiũ nõ ꝓhĩ eſſe,in ſuſpẽſo.de lega §.an ſeruo.char.178.col.3. Vbi declaraĩ qñ & in quib.caſibus hoc ſit uerum.
Accuſatio ſtatus ſimilis eſt accuſationi mortis.de excu.tuto. §.item iis, ch.75.col.4.

Accuſans de ſuſpecto an ſe inſcribat. de ſuſpe. tuto. in prin. ch. 78. col. 4.

Accuſatio ſuſpecti tutoris eſt quaſi publica. ibi, ch. 80. col. 1.

Et extinguitur morte accuſati. eod. ti. §. ſi quis autem, ch. 81. col. 3.

Addens uel detrahens aliquid in cæteris uidetẽ approbare. de teſta. mi. §. ſed & ſi qs, ch. 134 col. 1.

Et dicitur de nouo facere. ibi.

Addicere quid. de eo cui lib. cau. bo. addi. in rub ch. 226. col. 1.

Adiecto ſoluere promiſſor poteſt ẽt ſtipulatore inuito, & tunc liberatẽ ipſo iure. de inuti. ſtipu. § ſi quis alij. ch. 244. col. 3.

Et qñ hoc ſit uerũ. e. ti. §. plane c. 245. c. 1.

Adiectus recipiẽs tenetur ſtipulatori mandati aut negociorum geſtorum. ibi.

Et an ſemper mandati uel alia actiõe. ibi.

Adiectus agere non poteſt, quamuis poſsit ei ſolui ibi.

Adimendi animus qũo probetur & per quẽ. de lega. §. ſi rem ſuam, ch. 170. col. 4.

Ademptio legati ualet, ſiue fiat in eadem uoluntate, ſiue in diuerſa. de ademp. lega. in prin. ch. 180. col. 4

Et poteſt tam ademptio q̃ translatio fieri quibuſcunq; uerbis, ibi.

Aditio ſemi tria exigit, per quas perſo. nob. acqui. §. item uobis, ch. 125. col. 2.

Aditio & repudiatio paribus paſſibus ambulant. de hæredi. quali & diffe. §. extraneis. ch. 163 col. 1.

Adire & repudiare dicunẽ extranei: abſtinerẽ & immiſcere ſui: & ſunt proportionabilia licet aliqñ confundantur, ch. ead. col. 1.

Aditio ſolo animo fit, & ita repudiatio, ſiue uerbis, ſiue factis oſtendatur, eo. ti. §. fina. ch. 163. col. 4

Adire ut poſsit hæres debet eſſe certus de morte teſtatoris, & ſibi delatam hæreditatem ibi. ch. 164 col 1.

Adire ut quis poſsit ſufficit uehemens opinio de morte teſtatoris. ibi.

Et q̃ ſint neceſſaria, ut qs adire poſsit. ibi.

Aditio ſui & mors nõ habẽt aliquid mediũ. de hære. quæ ab inte. §. ſui aũt. c. 194. col. 3

Et qualiter fiat per pupillum & qualiter, per infantem. eo. §. ch. 195. col. 1.

Aditio quoquomodo facta ualet. de bo. poſ. §. ti. ch. 224. col. 4.

Aditio parit quaſi contractũ. de obli. quæ ex quaſi con. §. hæres. ch. 273. col. 1.

Adiudicare quid. de offic. iudi. §. ſi familiæ ch. 360. col. 2.

Adiudicatio transfert dñium rei adiudicatæ de actio. §. quædam, ch. 315. col. 4.

Adiuncti tutori officium quando finiatur. quib. mo. tu. fini. §. fi. ch. 66. col. 3.

Adminiſtrator quilibet debet iurare ſe cõicatorẽ eccleſiæ. in rub procem. c. 1. col. 2.

Adminiſtratio reipub. per iuris peritos faciẽda eſt. in procem. §. fi. ch. 6. col. 1.

Adoptionis tã in genere q̃ in ſpecie diffinitio. de adop. in prin. ch. 37. col. 1.

Adoptiua durante adoptione non ducit in uxorem. de nup. §. inter eas. c. 31. col. 2.

Adoptiui ſunt in poteſtate, de adop. in prin. ch. 366. col. 4.

Adoptatus ab extraneo non tranſit in eius poteſtatem, nec per talẽ adoptionẽ iura patris naturalis diſſoluunẽ. eo. ti. §. j. c. 37. col. 3. ſecus ſi adoptatẽ ab aſcendente. ibi.

Adoptiuus ſuccedit patri extraneo ab inteſtato. ibid.

Et dicitur de familia adoptantis ibi.

Adoptatus poteſt in adoptionem dari, de adop. §. in plurimis, ch. 40. col. 4.

Adoptiui non dicuntur ſui. de exhær. libe. §. adoptiui. char. 140. col. 2.

Et de hæreditatibus quæ ab inteſta. §. cũ autem ch. 196. col. 2.

Adoptiui emancipati non redeunt ſuo patri naturali ſed ſunt acſi fuiſſent emancipati ab eo. ibi. ch. 140. col. 2.

Adoptatus a filio nõ eſt inter liberos aui. de hær. quæ ab inteſt. §. cũ aũt. c. 196. col. 1.

Adoptiuus emancipatus ab adoptãte eſt penitus extraneus. e. ti. §. at ij. c. 197. col. 1.

Adoptiuus factus ſui iuris per mortẽ patris adoptiui ſeruat iura agnationis cũ filijs naturalibus & legitimis dicti patris adoptiui. ch. ea. col. 2.

Adoptiui emancipati non ſeruant ẽt de iure prætorio gradum filiorum. eo. ti. §. ſi minus. char. 157 col. 4.

Adoptatus ab extraneo ei ſuccedit ab inteſtato. e. ti. §. ſed ea omnia. c. 198. col. 3.

Si uero prætereatẽ uel exhæredetẽ non habet remediũ cõtra teſtm̃ p̃ris adoptiui. ib.

Adoptatus ab aſcendentibus tranſit in poteſtate ſicut de iure antiquo. ibi. col. 4.

Adoptiuus hodie an & qñ efficiatẽ agnatus, de legi. agna. ſucceſ. in prin. ch. 201. col. 2.

Adoptio ſumitur ut genus & ut ſpecies, de adop. in prin. ch. 36. col. 3.

Et quid ſit. ch. ea. col. 4.

Et exigit ſcripturam. q. mo. ius pa. pot.

ſol.§.ſed & ſi pater,ch.47.col.3.
Nec pt fieri tũ abſẽtib⁹certis caſibus.ibi.
Et hodie non diſſoluit iura patris natura-lis.de exhær.lib.§.adoptiui.c.140.col.2.
Adoptare nõ põt minor maiorem. de adop. §.minorem.ch.39.col.3.
Nec ille qui nõ poteſt generare & qñ ibi. §.ſed & illud,ch.41.col.1.
Adoptans ſi eſt auus tenet relinquere quar tam ſicut arrogato. de hær. quæ ab inteſt. §.ſed ea omnia.ch.199.col.1.
Aduentitia quęrunt patri quoad uſumfructũ p quas perſ.nob.acqu.§.j.ch.123.col.4.
Proprietas tñ eorum eſt filij. per quas perſ. no.obli.acqu.ch.274.col.4.
Aduerſarius dicitur quis ẽt ante litẽ inchoa tam.de pœ.teme.liti.§.fi.ch.357.col.3.
Adultus cogitur accipere curatorem ad litẽ. de cura.in prin.ch.67.col.1.
Et an & quæ poſſit alienare.qui.ali. li. §. nunc admonendi.ch.122.col.2.
Adultus qui iurauit non reſtituiť. de hæred. quali.& diſ.§.extraneis.c.163.col.2.
Et qualiter obliget ex cõtractibus, quib. mo.re con.obli.§.j.c.231.col.4
Adunare plures ſimul de iure reputať diffici le.de iure na.ge.& ciu.§.cõſtat.c.12.c.1.
Aduocationis officium uoluntarium eſt li-cet aliqñ ſit neceſſarium.de inoffi. teſt.§. ſi tutor.char.159.col.2
Aduocati utriuſq; partis iurare tenentur de calumnia.de pœ.teme.liti.in prin.c.355. col.4.& §.utriuſq;.char.356.col.2. & ſeq. ubi utrum hoc ſeruet conſuetudo.
Affectio imponit operi nomen.in prœm.§ fina.ch.6.col.1.
Affectus aliqñ punitur etiam ſi nõ ſequať ef fectus.de obl.quæ ex deli.§.ſed & ſi cr̃dat. ch.282.col.3.& ibi quando hoc ſit uerum.
Affectatum onus nõ excuſat,de excu. tu. §. item tria,ch.7.col.2.
Affectata abſentia cã reipub.nõ excuſat.ibi.
Affinitatis rõne nuptiæ prohibentur.de nu-ptí.§.affinitatis.ch 32.col.4.
Affinitatis nomina durant ẽt ea ſoluta.ibid.
Et quid ſit.ibi.
Et an cenſetur per coitũ illicitũ. de gra. cogna.ch.213.col 3.
Et an contrahať per eum qui nõ intrauit clauſtra uuluæ uel opus nõ expleuit.ibid.
Afflictis afflictionem addere inhumanũ eſt. de actio.§.fi.ch.329.col.4
Agere eſt uerbum generaliſſimum de teſta. §.ſed neq;,ch.130.col.3.
Agit aliqñ qs aliquid nõ vt ipſe ſed ut alius. de inoffi.teſta.§.ſi tutor.c.159.c.3.
Agere in ſimplũ & rẽ perſequi pro eodẽ ſup ponunť.de act.§.oẽs aũt.c.316.co.1
Agere tã ſuo quàm alieno nomine põt qui non reperitur prohibitus de ijs per quos age.poſſ.in prin.ch.338.col.2.
Agnatio tolliť capitis diminutione.de legi. agna.tut.§.ſed agnationis.c.54.c.2.
Et eſt nomen iuri ciuilis,ſecus in cogna tione ibi.
Et perit minima capitis diminutione. q. mo.tute.fi.§.ſed & capitis.c.66.co.1.
Et differt a conſanguinitate, & quæ ſint ambæ.de ſucceſ.cogna.§.uulgo quęſitos. char 208.col.4.
Agnati & cognati & qui dicat ť.de leg. agn. tute.in prin.c.53.co.4.& de legi.agna.ſuc ceſ.in prin.ch.201.co.1.
Et quòd habẽt ſe vt genus & ſpecies ibi.
Et in quibus præferantur cognatis e.ti.§. ſed agnationis.ch.54.col.2
Et eorũ prerogatiua facile perdiť.ibi. col.3
Ex quo hodie inter agnatos & cognato differentia in ſucceſſionibus eſt ſublata in telligiť ẽt ſublata reſpectu tutelarũ. ibid.
Et dñr agnati ẽt naturalis & adoptiuus. de legi.agna.ſucce.in prin.c.200.c.4
Et ſuccedũt hodie pariter agnati & cogna ti uſq; ad x.gradũ.de ſucce cogna.§. fina. ch.209.c.2.
Agnaſci inuito nullus poteſt. de adop.§.li-cet,ch.40.c.2
Agnitio bon.poſſ.facta corã prætore,ẽt non auctoritate,ſufficit ſiue in contratab. ſiue in ſecundum tab.de hære.quali. & differ. §.fi.ch.154.co.4
Aggreſſor offendi poteſt ẽt antequã percutiat de interdi.§.recuperandæ.c.354.col.3
Albumpretoris corrumpere uel in eo deſcri pta delere nemini licet de acti.§.pœnales ch.309.c.2
Et quid eſſet album prætoris,ch.ea.co. 2. & ſequen.
Et corruptor albi tenetur l.cornelia de fal ſis,ibi.col.3
Alienare in fraudẽ quis præſumať. quib. ex cau.manu.non li.§.in fraudem,c.22.co.4
Alienare large accipitur.qui.alie.li.in prin. ch.120.col.1
Alienata per uirum conſtante matrimonio de rebus dotalibus uendicantur per eun-dem maritum,ch.ea.co.2.
Item & alienata per prælatum.ibi. col.3.

Alienare quis prohibeatur.char.pa. col. 3.
Alienare aliena quis poſsit.eod.tit.§.j.char. 220.col 4.
Alienatio ſerui inſtituti facit ut præſumatur reuocata uoluntas dandi libertatem aut hę reditatem.de hæred.inſtit. §. ſeruus,char. 143.col.4.
Alienatio partis non infert ademptionem to tius in legatis.de lega.§.ſi rem.char. 170. colum.3.
Et contra alienātem in fraudem quæ actio detur,& quando poſsit detrudi in carcerē. de actio.§.item ſi quis in fraudem.ch. 305. colum.2.
Alimentarius trāſigens præſumitur male age re.de aucto tuto in prin char. 62.col.3.
Alia eſt dictio implicatiua.de acti. §. ſed iſte. char.300 col.4.
Allegare non ſufficit rationem niſi approbe tur.quib.ex.cau.ma.non li.§.eadem.char. 23.col.3.
Allegare ſufficit librum abſque eo ꝙ allege tur lex de nup.§.ſunt & aliæ. char. 34. col. 2.& de legi agna ſucceſ.in prin.char. 200. col 4.Et de actio.§. propter retentionem. char.329.col.1.
Allegare generaliter ſufficit ad probationem alicuius rei de hær.quæ ab inteſt.§.j.char. 193.col.2.
Alluuio quid ſit de re.diui.§.præterea. char. 92.col.1.
Et eſt acquiſitio iuriſgentium .ibi.
Alluuionis commodū ſpectat ad emptorē de emp.& uendi. §.cū autem.char.161.col.1.
Alternatiuę ſufficit alteram partē impleri. de hæredi. inſtituen. §. impoſsibilis.char. 147.col.2.
Alueus,dupliciter accipitur de rer. diuiſi. §. apium.char.89.col. 2.
Alumnus æquiparatur cōſanguineis. qui. ex cau.ma.non li.§.eadem.char.23.col. 4.
Ambitio uirtuti innixa non reprobatur. in proœm.§.ſi.char.6 col. 1.
Amici labori ſuo conſuli etiam in paucis ſuf ficit.de excu.tut.§.q tutelā.char.78.col.1.
Amitam quamuis adoptiuam non poſſum du cere uxorem de nup.§ duorum.c.32.co.1.
Et eſt loco parentis. ibi.
Amita magna quæ ſit.char.ea.col.2.
Amitti non debet res ſua a domino debitore ex abrupto.qui.alie.li.§.j.ch.120.col.4.
Amor calefacit.ſi quadr.paup. fecif. dica. in prin.char.337.col. 1.
Amore captus, & ebrius æquiparantur de ſucceſ.ſubla.char.127.col. 4.
Animalia irrationalia dicuntur habere peri tiam iuris naturalis & eo uti ex inſtinctu naturæ de iure natu.gen.& ciui. in princi. char.9.col.1.
Animaliū tria ſunt genera.de rer. diui.§. pa uonum.char.89.col.4.
Animus & intentio diſtinguunt facta. qui.ex cau.ma.non li.§.infraudem.cha 22.col. 4.
Animæ hominum cunctis rebus ſunt antepo nendæ.de rer.diui.§ ſacræ.c.86.col.3.
Annales qui dicantur.de excu.tuto. §.j.char. 73.col.2.
Annua ſeruitia ſi quis petat qua actione pe tat.de actio.§ præiudiciales.char.311.col. 3. & ſeq.
Annuum & ſingulis annis differunt,& quare, de uerb.ob.§.at ſi ita.c.236.col. 2.
Annus in diſpoſitione prætoria eſt utilis in ciuili cōtinuus.de actio.§ rurſus. ch. 304. col.1.& de perpe.& tempo.actio.in princ. char.342.col. 4.
Anteceſſor quomodo capiatur.in proœm. §. cumq; hoc.char.4.col. 3.
Apocriſarius qs dicat.de cur.§.ſi.ch.69.co.1.
Apoſtatæ non poſſunt hæredes inſtitui. de le ga.§.legari.char.176.col. 1.
Appellari poteſt a datione muneris publici, ſed non a tutelæ datione.de excu.tu.§.qui autem excuſare.char.76.col.1.
Approbatum ſemel non retractatur. qui. ex cau.ma.non li.§.eadem.char.23.col.3.
Aquæ & ignis īterdictionis pęna qualis erat, & quomodo in eius locū ſucceſſerit depor tatio de capi.dimi.in prin.ch.56 colum.1.
Aquæ hauſtus quid importet.de ſerui. prędi. § inter char.105.col. 3.
Aquæductus conceſsio eſt realis ſeruitus. de actio.§.æque.char.300.col.1.
Arbitrio alicuius ſi committatur ſubſtantia contractus a perſona nō receditur: ſecus ſi accidentia: nam tūc recurrit ad arbitrium boni uiri.de emptio.& uenditio.§. j. char. 159.col. 4.
Arbitrari inique quando quis dicatur. ibi.
Et coram arbitris eſt offerendus libellus: & actio proponenda:de actio.§.j. cha. 298. col.4.
Arbiter an faciendo litem ſuam ut iudex pu niendus ſit de obli.ex qua.deli. in princip. char.295.col. 2.
Et quid in arbitratore. ibi.
Argumentum ab effectu ualet.in proœm.§.j. char.3.col.1.

Argumentū ualet actio non numeratur in.§. actionum inſti.de acti. ergo non eſt bonæ fidei uel ergo eſt ſtricti iuris de acti.§.actionum autem.char.319.col.2.& 3.
Argumentum a deriuatione uocabuli ualet. de iu.per.in prin.char.16 col.2.
Argumentum a uerisimili ualet. qui. ex ca. ma.uon li.§.j.char.22.col.1.
Argumentum ab inconuenienti ualet eo.tit. §.fi.char.24.co.2.
Et de.l.fuſia char.25.col.2.Et qui. mo.ius pa.po.ſol.§.filiusf.char.44.co.4.
Et de rerum diui.§ ſi quis in aliena. char. 98.col.2.
Argumentum de contractu ad ultimas uoluntates ualet d.§.fi.char.24.co.4. ubi declaratur. Et de lega. §. peculium.char.174. colum. 2.
Argumentum a ſimili ualet de nup.§.ſi uxor char.33.col.4.
Argumentu de minori ad maius ualet affirmatiue.qui.mo.ius pa.po.ſol.§. filiusfa. c. 43.col.4. Et de re. diu.§. quod ſi partim. char.93.co.3.
Argumentum ab etymologia uocabuli. ualet.co.§.char.45.col.1.Et de teſta.in prin. char.127 col.2.
Et de tute.in prin.char.48.col.4.
Argumentū de tempore ad rem nō ualet ubi non eſt eadē ratio.qui teſta.tuto.da.poſ.§. ad certum.char.52.col.2.
Alias ſic,de fideiuſ.§. fideiuſſores. char. 254. colum.3.
Argumentum a contrario ſenſu quando uacat.de cura.§.interdum.c.68.co.2.
Et p quas perſo.no.acqui.§. ex his.c.126. col.2.Et de exhę libe.§.ſed ſi in expeditione.char.141.col.3.
Argumētum ab alluſione uocabuli ualet. de re.di.§.ſanctæ.char.87.co.3.
Argumētū de maiori ad minus negatiue v3. de re.di.§ ꝙ ſi partim.char.93.col.3.
Argumentum ꝺ̄ quaſi argute inuentum. de teſta.in prin.char.127. col.2.
Argumentum a poſsibili ualet.eo.ti. §. poſſunt.char. 128.col.3.
Argumentū de falſa demōſtratione ad falsā cām ualet de leg.§.longe.char.177.col.4.
Argumentum non ſumitur a uerbis enunciatiuis,de ſucceſ cogna.§.fin.c. 209.co.1.
Argumentum ab omnido ualet de perpe. & tempo.acti.in prin.char.342.col.2.
Argumentum non ualet:datur actio cōtra aliquem ergo contra eius hæredem.e.ti.§.j. char.343.col.1.& ſeq.
Argumentū de mutuo ad indebitū ualet.qb. mo.re contra.obli.§.j.char.231. colum.1.
Argumentum de filio ad ſeruum ualet de ſti. ſer.§.j.char.240.col.1.
Argumentum de emptore ad conductorē ualet.de emp.& uend.§.j c.259.co.3.
Et de loca.in prin.char.262.co.3.
Argumentum a ſufficienti enumeratione,v3 de act.§.j.char.298. col.4.
Et de obli.quæ ex qua. con. §.tutores ch. 272.col.2.
Arma & ll.æque neceſſaria ſunt ad recte gubernandum.in proœ.in prin.char. 2.co.1.
Armis.ll.indigent & econuerſo cha.ea. co.2.
Armorū appellatione quid ueniat de ieci.§. recuperandæ.ch.254.co. 1.& ſeq.
Arrha eſt argumētū emptionis nō ſubſtātia. de emp.& uen in princi char.258 colu.1.
Arrhas ſoluere qua actione teneatur emptor aut uenditor. de emp. & uendi. in princi. char.259.col.1.
Arrhas ſiquis ſoluerit non ſolum arrharū nomine ſed ꝓ parte prij, an uenditor poſsit recedere a uenditione.char.ea.co.2
Arrogatio quid.de adopt.in princi.char. 37. colum.1.
Arrogatio eſt de reſeruatis princ.de adop.in prin.char.36.co.3.
Et cauſa non cognita facta non ualet eod. ti.§.cum autem.char.38.col.2.
Arrogatio filij prius inſtituti non rumpit teſtamentum.qui.mo.teſta.infir.in prin.ch. 154.col.4.
Arrogator quando ſuccedat & quæ perſonæ illum excludant.de acqui.per arro.§.j.ch. 255.col.3.
Arrogator an teneatur ad debita ante cōtracta.eo.ti.§.fi.char.225.col.4.
Et tenetur de peculio pro debitis contractis poſt arrogationem per arrogatum. ibid.char.226.col.1.
Arrogatus tranſit in poteſtatem arroganti & ei ſuccedit.de hær. quæ ab inteſt.§. ſed ea omnia.char.198.col.4.
Arrogatus non pōt emancipari cā nō cognita.de adop.§.cum autem.char.38. col.2.
Et quicquid quærit,querit patri arroganti.ibidem.
Ars imitatur naturam inquantum poteſt. de adop.§.minorem.char.39.col.4.
As pondus,libra,idem ſignificant. de hæred. inſti.§.hæreditas.char.145. col.3.
Et quæ ſint eius partes:& earum declara

tio.eo.§.ch.145.col.2.& 3.
Aſcriptitius an ſit liber uel ſeruus. de iu. p. ch. 16. colum. 3. & ibi quis dicitur aſcriptitius.
Et poteſt fieri clericus contra domini uoluntatem ibi.
Aſcriptitij qua actione petantur de act.§.p̄iudiciales,ch. 311.col.3
Aſperitas euitanda eſt de noxa.act.§. fi. ch. 316.col.2
Affectari aliquē q̄d ſit.de iniu.§.j.c.291.c.4
Aſſertio libellantis minus petentis non nocet de act.§.ſi minus.c.327.c.3.
Aſsignatio liberti poteſt fieri quibuſcūque uerbis & etiam nutu.de aſsi.liber.§.j.ch. 221.col.3
Audiens uel loquens tarde non prohibētur per hoc contrah.de inuti.ſtipu.§.mutum ch.247.c.4
Auguſtus unde dictus Lupera.in rub. proe. ch.1.c.4
Auguſtum quid dicatur ibid.
Agumentum contingens ex rebus peculiaribus poſt mortē ante aditam ſpectat ad legatarium aliter non. de leg. §. ſi peculium.ch.173.c.4
Aureus accipitur pro ſolido.de liber.§.libertinorum,ch.21.c.4
Et de pœna temere litigantium.§.fi. cha. 357.co.3
Et libra auri quot aureos legales contineat.ibi.
Autem pro ſed de iu.na.gen.& ci.§.ius aūt. ch.11.col.3
Et de teſta.mili.§.j.ch.132.c.3
Auctoritates poetarum allegari poſſunt de empt.& uendit.§.item pretium, ch. 260. col.2 & 3
Auctorari nemo poteſt in cauſa propria . de aucto.tu.§.fi ch.62.col.1.& 2.
Auctoris uitium an noceat ſucceſſori & quādo. de uſuca.§.furtiuæ,ch.122.col.3
Anunculus magnus quis dicatur de gra.cogna.§.iiij.gradu.ch 210.c.3
Auxilium ſpeciale petere non debet qui habet generale de nup.§.aſſinitatis,ch. 32. col.4

B

BAuniti noſtri temporis quibus comparandi ſint,quib.m.ius pa. po.ſol. §.j.ch.44.c.1
Barbari qui dicantur.in proe.§.j.c.3 colum.2
Belli tēpore.ll.ſilent.in proe.in prin.c.2.c.3
Bella quomodo ſint introducta.de iu.na.ge & ci.§.ius autem gentium.c.11.c.3
Et qūo posſint a iure deſcendere.ib.
Bellum calamitates,pax ocium producit.de teſta.in prin.ch 127.c.2
Beneficia principum ſunt extendenda . de adop.§.fœminæ,ch.41.c.3
Beneficium aliqn̄ quæritur inuito & qn̄. per quas perſ.no.acqu.§.itē uobis. c.125.c.1. & q.m.tol.oblig.in prin.c.276.c.2.
Beneficio legis non utenti imputatur.de fideiuſ.§.ſi plures.c.254.c.1
Beſtijs ſubijci qualiter intelligatur.q.m.ius pa.po.ſol.§.j ch.44.c.2
Bona fides non patitur ut idem bis repetaī, de re.di.§.cum in ſuo.c.96.c.1
Bonæfidei poſſeſſor facit fructus ſuos.eo. ti. §.ſi quis a non domino.c.99.c.1
Bonafides requirit̄ ī initio acquiſitionis. ib.
Bonęfidei poſſeſſor non facit ſuos fructus naturales fructuarius ſic.e.ti.§. is uero. ch 99.col.4
Bona fides præſumitur.de uſuca.in prin.ch. 110.c.4.& quando ibi.
Bona fides in emptione requiritur duobus temporibus.ſ.contractus & traditionis:in alijs tempore traditionis tantum ib.
Bona fides de iure cano. requiritur omni tē pore donec præſcriptio ſit completa . de uſuca.in prin.ch.110.c.4
Bona fides an & qn̄ requiratur in poſſesſione liberi hominis ut ab eo nobis quæraē & quid in ſeruo.per quas perſ.no.acquir. in prin.ch.123.c.1
Et debet interuenire in quolibet contractu de act.§.actionum autem,ch.319. c.3.
Bona quæſita poſt mortem non ſunt obligata creditoribus,de hære.quali. & diffe.§. j.c.160.c.3
Bona intelliguntur deducto ære alieno.de.l. falc.§.cum autem,ch.183.c.1.
Bonorū pars ſi cui relinquaē,ille nulla onera ſuſtinet.de fidei.hær.§.ſed quia.c.185.c.4
Bonorum appellatione ueniunt iura & actiones de inuti.ſtip.in prin.ch.242.c.4.
Boni mores de iure ci.& d̄ iure nat.differūt & in quo de man.§.illud,ch.269.c.1
Bonorū poſſesſio q̄d ſit.de aucto.tu.§. c.63 col.1.& de bo.poſſ.in prin.c.220.c.4
Et delata ſeruo quæ exigat.per quas perſ. no.acqu.§.item uobis,c.125.c 2
Bonorū poſſesſio cōtra tabulas daē exhr̄edatis & īſtitutis;ſi alius cōmittat edictū , de exhæ.libe.§.emancipatos.c.140.c.1

Et au

Et an & quando detur inſtitutis.ibi.
Et non datur contra teſtamentum matris prætereuntis, eo.ti.§.fi. char.141.col.4
Bono. poſſeſ. ſecundum tab.vt detur neceſſe eſt q teſtm̄ ſit ſolenne de iure ciuili. quib. mo. teſta. infir.§.non tñ.char.157.col.4
Bono. poſſ. petere non poteſt qui non poteſt petere hæreditatem vt agnatus vel vt cognatus.de hæred.quæ ab inteſt.§.cum autem. char. 196.col.2
Bo. poſ. contratab. datur præteritis non exhęreditatis. eo. ti.§.eadem.c.198.col.1
Et inducta eſt etiam pro filiis in pote. ibi.
Et prętor ad illam non admittit emancipatum exiſtentem tempore mortis in aliena famil. ibi.
Et ad eam vocantur filij qui de iure ciuili ſolent vocari & eod.ordine. ibi.
Et competit etiam ſuis,ſi pręteritus committat illis edictum. ibid.
Et contratab. patroni competebat tantum pro dimidia, de ſuccei. liber. in prin.char. 216. col. 4
Et contratab. diuerſimode datur ad rūpendum qñ eſt præteritus filius emancipatus vel in poteſtate. de bon. poſſ.§. ſunt autē. char. 221.col. 4
Nec erat neceſſaria pro filiis in poteſtate pręteritis. ibi.
Et quare dicatur ex teſtamēto cum veniat contra teſtamentum.ibi.
Et donec competit non datur ſecundum tabu.char.222.col.1
Et contratab.filij emancipati an detur parenti.ibi.
Et ſecundum tab.eſt dignior contratab.& quomodo.ibi.
Bono. poſſ. vnde liberi vtilis an detur patri in hęreditate filij vel vnde parentes.
Et quę vtilitas inferatur ex hoc.ibi.col.2
Et an detur in bonis matris.
Et an aliis deſcendentibus vltra filios.ib.
Bon.poſ.tanquam ex familia cui detur.char. ead.col.3
Bon.poſſ.plures antiquę ſublatę ſunt et quæ eo.ti.§.cumq;.char.223.col.3
Boro. poſſ.hodie ſunt ſeptem.ibi.
Bono.poſſ.extraordinaria quę eſt ſeptima vt habeat locum quot requirantur eo. titu.§. ſeptima.char.223.col.3.
Bono.poſſ.carboniana ius non tribuit, eo.§. char.123.col.4
Bono.poſſ.quæ datur gratia agnoſcende liris datur ſine cauſę cognitione.ibi.
Et hodie bon.poſſ.petuntur ſine cauſę cognitione,& agnoſcuntur coram iudicę de bo.poſſ.§.fi.char.129.col.4
Bo.poſſ.infra quantum tempus debeat agnoſci.eo.tit.§.cum igitur.c. 224.col.1.& 2.
Bo.poſſ.alia edictalis alia decretalis,et quæ eo.ti.§.fi.char.124.col.4
Et an hodie locum habeant.ibi.
Bono.poſſeſſor quis dicatur de interdict.§.ſ. char.150.col.3
Bono.poſſeſſoria hæreditatis petitio datur ei qui ſuccedit per prætorem : & eſt actio in rem pretoria.de actio.§.itē ſeruiana.char. 306.col.3
Boues connumerantur inter manſueta ſi quadru.pau.feci.di.in prin.c.337.col.1
Breuiter dicitur ſecundum ſubiectam materiam.in procem §.igitur. char.5.col.2

C

CAcephaton id eſt turpis ſonus, in procem.in prin.col.2
Calendæ vnde dictæ d teſta.in prin ci.c.127.col.3
Calliditas eſt inimica.ll.de fideicomm.hær. §.ſed quia.char.186.col.4
Calumnię vitandę ſunt & calumniatores repellendi,in procem.in prin.char.2.col.1
Calumniator qūo puniatur.char. ead. col.3.
Et qui ſit.c.ea.col.4
Calumniatores qui pecunia accepta aliquem indebite deferunt puniuntur in quadruplū de actio.§.quadrupli.c.318.col.2. et ſeq.
Canonicus regularis an ſit liber.de iu.perſo. in prin.char.16.col.4.
Canonicus habens duas præbendas in eadē eccleſia non habet niſi vnam vocem. de excu.tut.in princ.char.73.col.1
Capti in bello vendi poſſunt per ducem. de iure perſo.in prin.char. 16.col.2
Captus ab hoſtibus efficitur eorum ſeruus, ēt ſi ſit ciuis Romanus,qui.mo.ius pa.po.ſolui.§.ſi ab hoſtibus.c.45.col.2
Capta in bello efficiūtur, capientiū ēt ſi ſint liberi hoies.de re.d.§.item ea.c.90.col.3
Captus ſtatim reuerſus ad ſuos recuperat libertatem.ibi.
Captus ab hoſtibus an & qūo poſsit teſtari, qui nō ē pmiſ.fa.teſt.§.cecus ſt.c.157.co.1
Captus ab hoſtibus deſinit eſſe in poteſtate patris.de hære.quę ab inteſt.§. interdum. char.195.col.1.
Captus ab hoſtibus qūo poſsit poſsidere & viucapere de actio §.rurſus.c.303.col.4
Capitis diminutio quid ſit & quotuplex & quid vnaquaq; captis diminutione perditur,de capi.dimi.in prin.char.53.col.1
Capitis intelligitur,id eſt ſtatus.ibi.
Capitis diminutio minima non tollit ſucceſ

ſion:m ex Tertul.vel Orphi.& quare.de ſenatuſcon.orphi.§. ſciendum, char. 107. colum.1

Capitis diminutio tollebat agnationem tanquam vinculum ciuile & per conſequens hæreditatem & ſucceſsionem ex illo capite de ſucceſ.cogn.in prin.c.108.col.1

Capacitas requiritur in hęredibus extraneis tribus temporibus & quare,de hære.qual. & dif.§.in extraneis, ch.161.col.ij.in ſuis vero vel neceſſarijs quibus temporibus requiratur.ibi.char.157.col.iij.

Caſus fortuitus & dñi voluntas equiparantur de re.diui.§.ſi d uorum,c.94.col.ij.

Caſus fortuitus qui dicatur,eo.ti.§.theſauros, char.100.col.4.& qui.mo.re contra.oblig. .§.item is cui,char.2.2.col.3

Et poteſt conſiderari dupliciter eo. titu.§. prȩterea,char.233.col.2

Et per quem debeat probari,& ordo probandi,eo.tit.§.ſi.char.233.col.4

Caſtitas maior in fœminis q̃ in maſculis requiritur.qui.mo.tu.fini.in princ.c.64.ch.4

Caſtrenſia & quaſi caſtrenſia ſunt propria filij & quare,per quas perſo.nob. acqui.§.j. char.125.col.2

Caſſato principali caſſatur omne id quod ſequitur ex eo.de hære.inſt.§.j.c.143. col.2.

Et quando hoc ſit verum,ibi.

Cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati,de lib.in prin. char.19.col.2

Cauſæ iuſtę manumiſsionis quæ ſint, quibus ex cau.manu.non li.§.eadem, char.23. colum.3.& 4

Cauſam non ſufficit habere niſi probetur,de ijs qui ſunt ſui vel alie.iur.§.j.ch.26.col.2

Cauſa expreſſa in l.pręſumitur finalis de teſta.mi.§.j.char.132.col.3

Cauſa finalis dicitur illa quę ẽ generalis, ibi. colum.4

Cauſa finalis colligitur ex pręfationib.quib. mo.teſta.infir.§.ſed & ſi quis c.156.col.1

Cauſæ duę lucratiuę non poſſunt in eadẽ perſona & circa eandem rem concurrere, de leg.§.ſi res,char.168.col.1

Cauſam non cohærere legato quid importet de leg.§.longe.c.177.col.4.& c.178. col.1

Cauſa exprimitur per quia char.ea.col.1

Cautio an & quando intelligatur cũ fideiuſſore vel ſine de adop.§.cum autem,ch.38.col.3

Cautio in arrogatione omiſſa habetur pro facta,ibi.col.4

Cautioni ſtandum non eſt vbi conſtat de periculo,de ſuſpe.tut.§.ſi,char.82.col.4

Et eius fragilitati non debet quis ſe cõmittere,ibi.

Et an ſit de ſubſtantia vſusfructus,de vſufru.in prin.char.106.col.3

Et eius forma in ijs quæ vſu conſumuntur, eo.ti.§.conſtituitur,char.107.col.3

Et ponit̃ pro ſatiſdatione eo.§.o.10⁶.col.1

Cautionis verbũ ſimpliciter prolatũ importat nudam cautionẽ:ſed ſi addat̃ verbũ idonea importat dans fideiuſſoribus, de eo cui, lib.ca.bo.addici.in prin.c.216.col.3

Cautioni iuratorię ſtatur propter impotentiã ſatiſdandi & in quibus caſibus,non ſtetur ſtante etiam tali impotentia de ſatiſda. .§.ſed hodie,char.340.col.2

Cautiones rem pupilli ſaluam fore & rem ratã haberi ſunt cões,de diui.ſtipul.in prin ci.char.341.col.2

Cautio inducta a ſtatuto an ſit ciuilis vel prætoria,eo.tit char.242.col.3

Et qñ dicatur ſimplex,qñ plena,& qñ plenior,de fideiuſſ.in prin.ch.252.col.4

Caupona quo ad diſpoſitionem iuris conſideratur vt domus, de rer.diui.§.cum in ſuo, char.96.col.3

Cecus an & quomodo poſsit teſtari,qui.non eſt permi.fa.reſt.§.cęcus aũt,c.137.col.1

Et qua ſolennitate fiat char.ea.col.2

Cedere diem dicimus plurib.mod. de leg.§. ſi peculium char.174.col.2

Cedens bonis habet priuilegiũ vt non cõueniat a prioribus creditoribus niſi inquantum facere poſsit de actio.§.ſi.c.329. col.4

Cedere non poteſt quis niſi debitum agnoſcat.ibi.

Ceſsio bonorum in quibus proſit ibi.

Cedere diem & venire diem differũt,de ver. obli.§.ex conditionali char.237.col.2

Ceſsio bonorum quare fiat.de ſoc:e §.ſoluit̃, char.267.col.2

Cenſitus qua actione petatur & ſi velint ſe vindicare libertatem qua actione agant de actio §.prȩiudiciales,c.311.col.3

Certi cond ictio datur ad pecuniam mutuã & ad eam quę eſt deducta in ſtip.de actio.§.ſequens char.313.col.3

Et qñ detur gñalis & qñ ſpecialis.ibi.

Et certi condictio arbitraria qñ habeat locum de actio §.pręterea.c.324.col.1

Et ſpecialis eſt illa quę datur ex mutuo:generalis illa quæ datur ex omni contractu ex quo certum petitur, qui. mo.re contra. obl.in prin.c.330.col.3

Et an detur ad intereſſe ibi.

Certa per rerum naturam quę dicant̃,de verbo.obli.§.conditiones.char.237. col. 4.& char.238.col.1

Et certa ſaltem per rerum naturam in con

tractibus obligationem non ſuſpēdunt.ibi.
Cæſar vnde dictus ſit in rub.procœ.c.1.col.2.
Ceſſante cauſa aliquando non ceſſat effectus de nup §.j.char.30.col.4
Ceſſante impedimento ceſſat immunitas conceſſa propter impedimentum.de excu.tut. §.i.char.73.col.2
Ceſſante cauſa priuilegij ceſſat priuilegiū. de teſta.mil.§.j.char.132.col.3.&.§.ſed hactenus.char.133.col.3
Ceſſante impedimento reconualeſcit quod alias non valebat ſaltem de æquitate.qui.mo.teſta.infir.§.non tamen c.156.col.3
Ceſſante impedimento ceſſat effectus ipſius de aſsig.lib.in prin.char.220.col.1
Cæteri & omnes non differunt.de exhere.libe.in prin.char.138.col.3
Citationes debent fieri iuſſu magiſtratuū & ſic de commiſsione, de actio.§. quadrupli.char.313.col.2
Ciuilis ſapientia res eſt ſanctiſsima, quę prætio nūmario non ęſtimatur.de iure na.gen. & ci.§.j.char.10.col.2
Ciuitas poteſt ſolis. ll. & ſolis conſuetudinibus regi.eo.ti.§.ex non ſcripto.c.14.co.4.
Ciuitatis appellatione quid veniat. de excu.tuto.in prin.char.72.col.2
Ciuitates inferiores debent ſequi conſuetudinem ciuitatis dominantis.de ſatiſ.§. fi.ch. 341.col.4 & char.342.col.1
Ciuis vere quis fieri poteſt quamuis non ſit. de liberti. §.libertinorum.char. 20.col.3
Ciuis Romanus eſſe deſinens deſinit. habere filios in poteſtate.qui.mod. ius pat.po. ſol.§.j.char.43.col.1
Clauſula hæc, ſi hæres nō erit.in ſeruo intelligitur vel alium hæredem non fecerit.de vulg.ſub.§. ſi ſeruum.char.149.col.4
Clauſula cum in ſuam tutelam venerit, pōt diuerſimode interpretari.de pup. ſubſti.in prin.char.150.col.4
Clauſula, ſecundum quod ſui anteceſſores fecerunt appoſita in ſententia condemnatoria nihil importat de actio.§. præiudiciales.char.311.col.1
Clam facta magis puniri debent, de actio §. ex maleficiis.char.314.col.1
Clauium traditio, arguit traditionem poſſeſſionis earum rerum quę ſunt ſub clauibus de re.diui.§.item ſi quis.c.102.col.3
Clerici habent multa ſpecialia de iu.na.gen. & ci.§.ſed & quod.char.13.col.4
Et an poſsint adoptare.de ado. §.ſed & illud.char.41.col.1
Et an poſsit eſſe tutor & an excuſetur.de excu.tuto.§.idem & in milite.c.76.col.2.
Clerico ceſſante ab eccleſia ceſſat præbendā de teſta.mil.§.j.char.132.col.3
Coadiutoris epiſcopi officium qn̄ expiret. qui.mo.tu.fini.§.fi.char.66.col.3
Codices tres antiqui fuerunt.in proœm.§.i. char.3.col.3
Codex quando factus fuerit ibi.co.4
Codicilli facti coram quinq; teſtibus valēt. de fideicom.hær.§.fi.char.188.col.4
Et vnde dicantur.in rub.de codicillis.ch. 191.col.2
Et an poſsint fieri ſine ſcriptura. ibi.
Codicillandi ius ab Auguſto traxit originē eo.ti.in prin.col.2
Codicilli quatuor modis conficiuntur & quibus.ibi.col.3
Et poſſunt fieri ab inteſta. eod.ti.§.j.char. 191.col.4
Et quandocūq; facti valent dūmodo non ſit ab eis receſſum.ibi.
Codicillos plures facere poſſumus licet vnicum tantū teſtm̄. eo. ti.§. codicillis. char. 192.col.1
Codicilli nullā iuris ſolennitatē requirunt. ibid.
Et qua actione petantur relicta in codicillis ibid.col.2
Cęnaculum quid de obliga. ex qua. deli §.ſ. char.295.col.3
Cogi qui poteſt a iudice poteſt cogi capitis pignoribus. de ſatiſda.tut.§.ſciendum.ch. 70.col.4
Cognito quomodo quid quæratur cognoſcēdum eſt quomodo diſſoluatur. quib. modis ius patri. poteſt. ſolui. in prin. char. 42. colum.4
Cognitio rerum, quarum finis non cognoſcitur, ſuperuacua eſt, & habetur pro nihilo. de iure nat.gen & ci.§.fi.char.15.col.4
Cognati qui fini.d. legi.agna.tut.in princip. char.54.col.4
Cognatio poſt ſumi vt genus & vt ſpecies. char.ea.col.4
Et eſt vt genus & agnatio vt ſpecies. de legi.agna.ſucceſ.in prin.char.201.col.1
Cognatio tranſuerſalis quare non incipit a primo gradu.de gra.cogna. in prin.c.209. colum.4
Cognatio ſpiritualis an impediat matrimonium.eo.ti.char.214.col.1
Et an contrahatur per procuratorem.cha. ead.col.3
Et ex quibus ſacramentis deſcendat. ibi.
Et quot perſonas impediat copulari. char. ead.col.4
Cognatio datur in ſeruis & qūo, de ſerui.

cogna.in prin.char. 215
Coitus contra.ll.punitur. de nup.§. pe.char. 35.col.2.
Et quibus pœnis eo.§. char. 35. col. 4
Colonus qui numis collit ei colonus partiarius qñ & quos fructus faciant ſuos. de re. diui.§.is vero.char.99.col. 4
Et tranſmittit fructus ad hæredem fructuarius non.ibi.char.100.col. 1
Et dicitur domeſticus. & ideo non admittitur in teſtem in rebus domini. de teſta §. pater.char.130.col.1
Coloni res inuectę ſunt obligatę dño fundi. de actio.§.item ſeruiana.cha.306. col.2
Et quis dicatur colonus ſimplicit. & quis colonus partiarius. & quis inquilinus.ibi.
Colonus partiarius dicitur potius ſocius q̄ cōductor & qua actione agatur contra eū. de loca.char.262.col.3
Colonus & inquilinus poſsident pro alio de interdi.§.poſsidere.char. 353. col.2
Nec ciuiliter aut naturaliter poſsidēt. ibidem.char.3.
Et an colonus dicatur ruri & inquilinus in ciuitate vt communiter declarat.ibi.
Collegiū conſtituitur ex tribus hominibus, de leg.§.ſi grex char.173.col.3
Et tamen redactum ad vnum remanet collegium ibi.
Collegium niſi probetur licitum non poteſt hæres inſtitui.eo.ti.§.legari.char.17.col.1
Columna domus legari non poteſt.eo. ti.§.ſi grex.char.173.col.4
Commiſtio voluntaria vel caſualis facit aliqñ nobis quæri dñium rerum miſtarum.de re.diui.§.ſi duorum.char.94.col.2
Commiſtio & confuſio differunt. ibi.
Cōia de iure gentium quæ dicantur.de rer. diui.§.j.char.84.col.3. &.§.littorum.char. 85.col.3
Comparatiuus ponitur aliquando propoſitiuo.de ijs.qui ſunt ſui vel ali.iur §. ſi.char. 27.col.2
Commodati cauſa finalis eſt datio vtendi gratia.quib.mod. re contra. obl.§. item is cui.char.232.col.1.
Commodatarius re obligatur & tenetur actione commodati.ibi.
Et in commodatarium non trasfertur dominium.ibi.
Et tenetur ad idem indiuiduum reſtituendum.ibi.
Et tenetur de omni culpa.ibi.
Item & de omni caſu contingente ob culpam ſuam. ibi.
Commodati forma eſſentialis eſt liberalitas & q̄ gratis detur.ibid. Et de locato.§. primo.char.263.col.1
Et in eo venit aliqñ ſolus dolus, aliquando culpa leuis: Interdum leuiſsima. Et aliquando caſus.eo.§. char. 231. col.3
Commodati generalis declaratio.char.ea. colum.4
Commodatarius non poſsidet, ſed commodans de actio.§. æque. char. 300. col.4.& de interdi §.poſsidere.char.153.col.2
Comitium quid ſit,de teſtamen.in principio. char. 127.col.3
Compater prohibetur,copulari commatri ſiue per baptiſma ſiue per chriſma. de gra. cogna.char.214.col.1
Compater efficitur etiam maritus,ſi vxor leuauit & econuerſo ibi.
Compatrum filij.poſſunt copulari. char.ead. colum.2
Compatres plures & commatres reſpectu vnius leuati non prohibentur contrahere matrimonium.ibi.
Cōpater pōt iungi ſorori vel filiæ leuati.ibi.
Commater vxoris meæ an ea mortua poſsit mihi iungi.ibi.
Compenſatio datur in quibuſcunq; Actionibus & in officio iudicis & etiam in perſecutione fideicommiſsi de actio.§. in bonæ fide.char.321.col. 2.& char. 323.col.1
In actione depoſiti non datur ibi.
Et quare.char.ea.col.2
Et quæ ſit ratio compenſationis.cha. 322. colum.3
Et in quibus caſibus fiat vel non fiat ibi. col.3.& ſeq.
Et an fiat compenſatio actioni in rem ibi. colum.4.
Et an fiat quando ex vtraq; parte debitū eſt in genere. ibi.
Et quando fieri poſsit ſi ex vna parte ſit debitum confeſſatum ex alia negatū ibi.
Et non ſit ipſo iure:ſed debet opponi ibi.
Et in quibus caſibus ceſſet compenſatio. ibi.char.323.col.1.ſeq.
Compenſatio re vera eſt ſolutio.eo.ti.§.pen. char.329.col.3
Compenſatione minuitur intētio actoris ibi. colum.4.
Commercium eſt verbum cōe ad omnes contractus.de inuti.ſtip.§.j.char.243.col.3
Concedo importat translationem dñij.de iure natu.gen.& ci §.ſed & quod.c.13. col.2
Conceditur aliquando per obliquum quod directe non concederetur.eod.ti.§.ex non ſcripto.char.15.col.1.
Conceſſo aliquo illud conceſſum ſine quo il-

lud eſſe non potoſt.qui.ex cau.ma.non li. .§. .char.21.col.1
Conceſsio alicuius facultatis intelligitur vt eam iure cōi faciat & vtatur.de teſt. mili. .§.ſi.char.134.col.2
Conceduntur aliqua per alium quę non conceduntur per ſeipſum de excep.§.fi. char. 348.col.2
Concluſio libelli debet eſſe conformis qualitati obli.de acti.§.huic aūt.c.326. col.4.
Concubinatus an ſit de iure permiſsus.de pa. pote.in prin.char. 28. col.3
Condemnatio in arbitrariis qualiter fieri debeat de actio.§.præterea. char. 324. col.2
Condictio furtiua datur quamuis dominium ſit translatum in furem.de rer.diuiſi.char. 93.col.4
Condictio ex l.eſt ſtricti iuris. de dona.§.j.c. 117.col.4
Cōdictionis indebiti ea natura eſt vt in tātū quis ea teneatur in quantum eſt factus locu pletior.de leg.§.ſi res legata.c. 172. col.4
Cōdictio furtiua ipſo facto infamat de actio. .§.ſic itaq; char.312. col. 2. & ſeq.
Non tñ infamat infamia iuris ibi.col. 3
In condictione furtiua multa veniunt quæ non veniunt in rei vendi.char. ea.col.3
Et aliqñ datur contra bonæ fidei poſſeſſorem ratione poſſeſsionis.char. col.3
Condictio ſtricte & large accipitur & quid vtroq; caſu comprehendat ibi.
Condictio furtiua datur ſoli dño & hæredi eius contra furem & eius hæredem eo.tit. .§.ex maleficiis.char.314. col.1
Condictio ex l.an ſit miſta & qñ.char.eadē. col. 4.& ſeq.
Condictio ex l. datur ex quibuslibet conſtitutionibus poſt. ll. xii. tab. conſtitutis de perpe. & tempo. actio. in prin. char. 342. col.2.& ſequen.
Condictio indebiti datur ſoluenti indebitum per errorem.quib.mod.re contra. obli.§.). char.236.col.2
Et ad quid detur.ibi. col.2
Cōdictio nulla datur niſi ſit dominium tranſ latum.ibi.
Condictio triticaria habet locum vbi petitur quid certum vel incertum : dummodo non ſit pecunia numerata.de verb.obli.in prin ci.char.234.col.2
Cōdictio furtiua datur ſoli domino vel quaſi domino.de emp.& vendit.§. cum autem char.262.col.1
Condictio furtiua non infamat.de rer.diuiſi. .§.ſi tamen.char.94.col.1
Condictiones omnes dantur contra dominū excepta condictione furtiua, de obli.quæ ex qua. con.§.item iis. char.173. col.4
Condictio furtiua ad poſſeſsionem vel proprietatem pertinet de obli. quæ ex deli.§. interdum.char.282.col. 4
Condictio furtiua datur in perſona quādo res eſt conſumpta.eo.ti.§.furti actio. cha. 185. colum.3
Condictio de præſenti vel de præterito falſa ſtatim infirmat obligationem, ſicut vera facit ſtatim validam de verbo.obli .§. conditiones.char. 237. col.4
Conditio negatiua impletur morte eo.tit.§.ſi quis ita.char.237.col.1
Conditiones in futurum collatę quæ neceſſariam habent exiſtētiam an morentur obligationem.de verb. obliga.§. conditiones. char.238.col. 1
Conditio opponitur per ſi, & per cū, de leg. .§.longe.char.178.col. 1
Conditio impoſsibilis in inſtitutione vitiatur. de hæred. inſtitu.§.impoſsibilis. char. 147.col.2
Conditionibus diſiunctiue & ſeparātim vel alternatiue poſitis quibus ſit obediendum, & quarum implementū attendendum tam in teſtamentis q̄ legatis fideicommiſsis libertatibus, & huiuſmodi. eo.§. char. 147. colum.4
Conditio retrotrahitur.de teſta.mili.§.ſed hactenus.char.137.col.3
Conductor agit vt domus & hoſtia ſibi reparentur.de loca.§.conductor.char.265.co.1
Conductor recedens an poſsit alium loco ſui ſubſtituere.eo.ti .§. .char.265.col.2
Cōfeſtim intelligitur cum aliquali ſpatio.de verbo.obli.§.omnis. char. 235. col.3. & 4
Confeſsio me dediſſe damnum alicui, ſi nullum damnum datum eſt, mihi non preiudicat.de obliga.quæ ex qua.con §.l.na.char. 274.col.1
Confitens ſe ex mutuo recepiſſe quod non recepit obligatur hodie effectualiter poſt biennium.de lite.oblig.in princ.char.255. colum.4
Confirmatum aliquando pręcedit confirmās in diſpoſitione non quo ad ordinem intellectus.de codicil. in princ.char.191. col.3
Ex confirmante agitur non ex confirmato.de teſtamen.mili.§. ſed & ſi quis. char. 134.col.1
Confuſio & commiſtio differunt.de re.di.§. ſi duorum.char.94.col.2
Cōfuſa debent cōponi & diſtingui. in proœ. .§.j.char.3.col.1.
Coniunctio maris & feminæ eſt de iure na-

turæ.de iure na.gen. & ciui. in princ.char. 9.colum.i.
Coniunctus an admittatur pro coniuncto in teſtem,de teſtamen.§.legatarijs, char.131 colum.i.
Coniunctio animi & corporis in matrimonio figura eſt coniunctionis inter animam & Deum.& inter Deum & eccleſiam. de pa.pote.in prin.char.28.col.ij.
Coniuncta perſona regulariter dicitur vſque ad quartum gradum:ſed quo ad legatũ rei alienæ relictum ab ignorante vt valeat intelligitur arbitrio iudicis, de leg.§.nõ ſolum.char.167.col.j.
Coniunctim qualiter legetur, eo.tit.§.ſi eadẽ. char.169.col.ij.
Coniuncti qui dicantur re & verbis: qui re tantum:qui verbis tantum:& qũo vni alteris præferantur.ibi.col.iij.
Coniuncta perſona poteſt eſſe in iudicio pro coniuncto:ſed non poteſt conſtituere procuratorem de his per quos age.poſ.in principi.char.338.col.ij.
Cõiugium proprie quid ſit.de pat.po.in principi.char.28.col.ij.
Connubium proprie quid ſit.ibi.
Conſanguineus non dicitur, vterinus.de legi. agna.ſucceſ.in prin.char.201.col.j.
Conſenſus ſemel pręſtitus ſufficit licet poſtea peniteat.de rer.di.§.religioſum, char. 87.col.ij.
Conſenſus eſt de iure naturali de actio.§.in perſonam.char.307.col.iij.
Conſentire cenſetur pater filio contrahenti matrimonium,niſi expreſſe contradicat de nup.in prin.char.30.col.ij.
Conſiderari debet non ſolum quod eſt: ſed quod eſſe poteſt.qui.mo.teſtamẽ. infir.§.j. char.155.col.ij.
Conſiderari non ſolent non entia.de leg.§.ea quoque.char.168.col.iij.
Conſilij quis teneatur.ex qui.ca. mai.non li. .§.in fraudem.char.23.col.ij.
Et qñ mandati.§.tua tãtum.char. 268.col. iij.& iiij.& ibi quis dicitur dare conſiliũ.
Conſilium id eſt propoſitum.char. ea.col.ij.
Et capitur etiam pro loco in quo adunãtur conſiliarij.eo.ti.§.ea.char.23.col.iij.
Conſulendi modus ad exemplum Iuriſcõſulti.de rerum diui.§.illud.char.89.col.j.
Conſilium regulariter non obligat,de mandato.§.tua tantum.char.268.col.iij.
Conſulens mutuari alicui an teneatur. ibid. char.269.col.j.
Conſilium tradens ad alterius perniciem punitur,de obli.quę ex delict.§.ſed & ſi cre dat.char.282.col.j.
Conſilium vario modo accipitur in iure. eo. ti.§.interdum.char.283.col.ij.
Conſortium quid importet.de pa.po. in prin. char.28.col.ij.
Conſtitutio quid ſit.de iu.na. gen.& ci.§.ſed & quod.char.13.col.iij.
Conſtituere is poteſt qui poteſt ſe obligare & inquantum poteſt ſe obligare de actio. .§.in perſonam, char.306.col.j.
Et quibus verbis fiat ibi.
Conſtitui poteſt omne debitum,ſiue naturale ſiue prætorium,ſiue ciuile & naturale: ſecus ſi ciuile tantum ibi.
Conſules quare ſic dicti,de iure natur.gen.& ci.§.conſtat,char.12.col.j.
Et dicitur magiſtratus ſenatorius ibi.
Conſuetudo tollitur per ll. in procem.§.igitur char.5.col.iiij.
Et inducitur per vſum x.anno.de iur.natu. gen.& ciui.§.ex non ſcripta,c.14.col.iiij.
Et exigit vt ſaltem bis ſecundum eam iudicetur, ibi.
Et requirit voluntatem introducentium eo.§.char.15.col.j.
Et dicitur communis aſſuetudo,ibi.
Et ideo impeditur per errorem ibi.
Conſuetudo per errorem inducta tollit legẽ ſed non trahitur ad ſimilia,ibi.
Conſuetudinis virtutes,ibi.col.ij.
Et quomodo vincat.l.ibi.
Conſuetudo poteſt tribuere formam teſtamẽto condendo,de pupil.ſubſti.in prin. char. 150.col.ij.
Conſuetudo poſtquam eſt redacta in ſcriptis adhuc dicitur conſuetudo,ibi.
Conſuetum uõ ſufficit eſſe aliquid niſi ſit bonum,de leg.§.ſi quis in nomine.char.177. colum.ij.
Conſuetudo eſt optima.ll.interpres. de verb. obli.§.omnis.char.235.col.iij.
Conſuetudo vincit l.& eſt duplex,de offi.iudi.in prin.char.358.col.ij.
Contentio ſuperandi alios virtute non eſt malæ inuidiæ crimen:ſed bona emulationis affectio, de fideicommiſſ.hære.§.fin. char. 183.col.iiij.
Conteſtatio litis facit oriri quaſi contractum inter partes, de perpe. & tempo. actio.§.j. char.343.col.ij.
Continuatio non fit in principio operis, in rub.procemij,char.1.col.j.
Continuatio.§.an ſit facienda, in procem.§. igitur,char.5.col.iij.
Et eſt regulariter facienda in titulis, de rerum diui.in prin.char.83.col.iiij.

Continuatio nõ vitiatur per intermedia pertinentia ad materiam.de ſer. cogna.in rub. char.215.col.1

Cõtinuandi ſunt tituli. quod cum eo.in prin. char.310.col.2

Contractus omnes fere ſunt de iure gen.de iure natu.gent.& ciui §. ius autẽ. ch.11.col.2.exceptis quatuor.ibi.col.4

Contractus claudicare non ſolent. de aucto.tut.in prin.char.62.col.4.licet aliquando hoc tolleretur ibid.

Contractus proprie dicitur quando hincinde naſcitur obligatio: quando vero ex vna parte tantum dicitur cõtractus improprie. de obli.char.229.col.3

Contractus obligatio & actio quomodo differant.ibi.col.4

Contrahentes nunquam videntur velle impoſsibile.de verb.obli. §.loca.c.237.col.3

In contractibus qui ſolo conſenſu contrahuntur attenditur tantum quod ęquum & bonum eſt.de obli.quæ ex con. char.257. colum.2

Contractus nominati qui dicantur.de empt. & vendi.§.item pretium.c.260. col.4

Contractus qui conſenſu contrahitur contrario conſenſu diſſoluitur,qui. mod.tol.obli. §.fin.char.279.col.2

Contrarium nihil in legibus. in procem.§.j. char.3.col.4

Contrariorum enumeratio quando ſit ſuperflua.de iuſti. & iur.in princ. char.6. col.4

Contrariorũ vno cognito cognoſcitur aliud de iis qui ſunt ſui vel ali.iu.in princ.char. 25.col.4.& char.26.col.1

Et de tute.in princ.char.48. col. 4

Contrariorum eſt eadem diſciplina. ibi.cha. 26.col.1. & char.49.col.j.& de obli.quæ ex del.§.ij.char.281.col.2

Ex duobus contrariis fit optimum temperamentum.de teſtamen.in prin. char.127. colum.2.

Contubernium quid ſit , de pa. po. in princ. char.23.col.2.

Contumax punitur in expenſis in procem. in prin.char.2.col.3

Conuicium vnde dicatur,de iniur. in princi. char.19 .col.2

Copula ſubſecuta , poſtquam quis promiſit accipere aliquam in vxorem , facit quod matrimonium cenſeatur contractum , de gra.cogna.char.213. col.3

Copulatiue ſi duo ad actum requirantur non ſufficit alterum eorum.de hæred.inſtitu.§. ſeruus.char.143.col. 4. &.§. impoſsibilis char.147.col.2.

Corporum tria ſunt genera:primũ quod vno ſpiritu:ſecundum quod ex rebus cohærentibus,tertium quod ex diſtantibus corporibus coſtat. de leg.§. ſi grex.c. 173. col.3

Corporum alia diuidua alia indiuidua de offi.iudi §.ſi familiæ.char.360. col.3

Corporalia & incorporalia quę ſint. de re. cor.& incorp.in prin.char.101.col.4

Correcta vna ex rationibus l. remanet lex. de capi.dimi.in prin.char.56.col.2

Correctio facta in vno æquiparatorum a lege vetere.vtrum & quando trahatur ad alterum. quib. ex cau. manu. non lic.§.cum ergo.char.24.col.4

Correlatiuo ſi in vno ſit diſpoſitio facta habet locum in alio de legi.agna.tut.in prin. char.53.colum.3.& de inu.§.pariter.char. 291. col.4

Et an in eis ſeruetur æqualitas. de ſenatuſconſul.orfi.in prin.char.206. col.4

Et in correlatiuis etiam pœnalibus diſpoſitio facta in uno comprehendit alium . de ſucceſ.ſubla.in prin.char.227.col.3

Correlatiua ſunt dñs & ſeruus.de act §.actiones autem.char.307.col.4.

Credere id eſt committere.in procem.§,fina. char.6.col.2

Creditor non debet impediri ius ſuum proſequi.qui.alie.li.§.j.char.120.col.4

Creditores patris non habent regreſſum contra peculium caſtrenſe filij ratione debitorum patris.qui. non eſt permiſ. fa. teſta.in prin.char.134.col.4

Creditoris intereſt plures reos habere. de lega.§.ſi quis debitori.char. 171. col.3

Creditoribus præiudicari non debet differendo ſolutionem.de bono . poſ.§. cum igitur char. 224.col.1

Creditores peculiares ſerui vel filij non exigunt niſi quatenus ſit in peculio deducto prius per patrem vel dominum quod ſibi debetur de actio.§.ſunt prǽterea.char.328. colum.2

Creditor pro pignore ad reſtituendum tenetur pigneratitia directa : debitor vero tenetur contraria creditori.qui. mo. re con. obli.§.fi.char.283. col.3

Creditor non amittit ius crediti licet amittat pignus caſu vel culpa leuiſsima. ibidem.

Creditor accipitur ex omni cauſa. ibi.

Creditor proprie quis dicatur.de verb.ob.§. ſub conditione.char.237.col.1

Creditor confitens ſe recepiſſe habet triginta dies ad dicendum ſibi non fuiſſe numeratum.de lite.obli.char.257. col.1

Creditor aliqñ large accipitur pro omni eo cui aliquid debetur. de acti.§.item ſi quis. in fraudem.char.105.col.1

Creditoribus etiam ex delicto competunt actiones reuocatoriȩ:item & futuris. ibid.

Credere ſub vſuris pôt eſſe gratia mutuantis & recipientis de man.§.j. char. 268.col.2

Creditor qui nulliter nouauit an reſtituatur in priorem debitorem,quib.mo.tol. obl §, præterea.char.278.col.1.& 2

Creditor quõ pignus poſsideat. de obli. quæ ex deli.§.aliquando.char.283.col.1

Creditor negans ſibi debitum ſolutum tenet poſtea probare ſibi debitũ. de pœn, teme, liti.§.at aduerſus.char.356.col.2

Crimine lęſæ maieſtatis commiſſo etiam nõ accuſato non poteſt teſtari nec manumitte re de hær.inſti.§.j.char.143.col.1

Cum. hæc dictio qñ ponitur inter res quæ poſſunt vna alteri accedere ſtat acceſſoriȩ alias ſecus,de lega.§.ſi quis ancillas.char. 173.col.1

Culpa lata dolo comparatur de ſuſpect, tuto, .§.ſuſpectus autem.char.81.col.2

Et in quibus non compareτur.ibi.

Culpam in alienis committens non excuſatur ꝙ ita ſe gerat in ſuis.quib.mod.re con, obli.§.item is cui.char.232.col.1

Culpa lata leuis & leuiſsima quȩ ſit eo.tit.§, prætereá.char.233.col.2

Culpa leuis venit in his cõtractibus, qui geruntur gratia vtriuſque eod.tit, §.fi.c.233. colum.3

Culpa quȩ veniat in conductione,de loca.§. qui pro vſu.char.265.col.1

Culpa leuiſsima venit in l. Aquilia, de lege Aquilia, §.j. char.288.col.1

Curator datur bonis filiifamilias in quibus patri non quæritur vſuſfructus, de tutc. in prin.char.48.col.4

Et datur volenti.char.49.col.1

Curator furioſi datur principaliter perſonæ, ibid.char.49.col.3

Curator regulariter datur principaliter bonis,ſecundo perſonæ.qui teſta. tut.da.poſ. .§.ad certum.ch.52.col.4

Curator pupilli non auctoratur ad adeundam hæreditatem,de aucto.tuto.§.j.c.63.col.2

Curator datus ad certã cauſam ea finita deſinit eſſe curator.eo.ti. §.fi.c.64.col.1

Cura quando finiatur,quib.mod. tut. fini.§, fi.char.66.col.1

Cura maſculorum & fœminarum finitur eodem tempore, licet diuerſum ſit in tutela, de cura in princip.char.67.colum.1

Curæ introducendæ ratio.ibi.

Curator ad certam cauſam datur.ibi.

Curatores a quibus iudicibus dentur.ibi.

Curatorem in litem qñ quis inuitus accipiat minor.char.ead.col.2

Curator datiuus datur deficientibus legitimis ibid.

Curator datur tutore idoneo non exiſtente, eo.tit.§.interdum.char.67.col.4

Curator furioſi licet datus ſit ex inquiſitione omnino ſatiſdat,de ſatiſda.tut.& cur. in prin.char.69.col.4

Curatores qualiter iurare debeant, & ſolennitates in eorum creatione.ibi.

Curator nõ cogitur quis eſſe illius cuius fuit tutor.de excu.tu.§.qui tutelam.c.78. col.4

Curator a teſtatore inuitus non datur.ibid.

D

Dare aliqñ poteſt quis quod non habet de liber.in princ.cha.19.co.3

Dare id eſt tradere.qui alie.li.§.nſic admonendi.char.311.col.2.Regulariter tñ differt de actio.§.ſic itaque.char. 312.col.1.Et qui.mo.re contra. obli §.itẽ: is cui.char.232.col.2

Dare eſt accipientis facere.ibi. Et dominiũ transferre de actio.§.ſic itaque. char. 312. col.2.& quib.mod re contra. obliga.§.itẽ is cui. char.232.col.2

Datio ſubſtituti vulgaris in ſeruo non tollit neceſsitatem quamuis in filio tollat ſuitatem.de vulga.ſubſti.in princ.c.148. col.3

Damnum eſt diminutio patrimonij ſi quadr. pau.feciſſ.di.in princ.char.337.col.2. & de l.Aquil.in prin.char.287.col.2

Damni dati libero homini æſtimatio ſit arbitrio iudicis,in cæteris condemnatur in duplo æſtimationis damni ſi quad. pau.feciſſ. dica.§.cęterum.char.337.col.2.& ſeq.

Damni cauſam dans damnum dediſſe videt. de l.Aqui.§.cęterum.char.290.col.3

Damnum quot modis dari poteſt: & quæ actiones competant.ibi.colum. 4.& char. 291.col.1

Damnati in metallum qui dicerentur, quibus mod.ius pa.po.ſol.§.j.char.44.col.1.

Damnatus de crimine famoſo non poteſt eſſe teſtis.de teſta.§.teſtes.char.129.col.2

Damnatus in metallum non poteſt hæres inſtitui & quare,de lega.§.legari.char.176. colum.1

Damnatus crimine lęſæ maieſtatis non perdit patriam poteſtatem quam habet in filios,de hæred.quæ ab inteſta.§.interdum: char.195.col.1

Debitor eo ipſo ꝙ non luit pignus videtur dare auctoritatem vendendi qui. ali,li.§.j.

char.110.col.3
Debitor ſoluens pupillo quando conſequatur liberationem.eodem titu.§.fina.char.122. colum.3
Debitor ſpeciei legatæ liberatur ſi illa inte-reat vel fiat inſolubilis: & deſinat poſſe p̄ſtari ſine facto & culpa ipſius,de lega.§.ſi res legata. c. 172. col.2. Secus ſi facto ſuo mediato aut immediato & ſiue ſcienter ſiue ignoranter fecerit.ibid.
Debitor tenetur de dolo lata & leui,non de negligentia.c.ead.col.4
Debitor generis non liberatur per interitum rei. de. lege Falci .§.quantitas. char. 182. colum.4
Debitor antequam cōueniatur eſt devrbanitate non aūt de neceſsitate interpellandus de act.§.ſic itaq;.char.313.col.1
Debitor qui in loco debito non ſoluit poteſt vbique cōueniri vbi ſortitur forum. eo .titu.§. ius.char.326.col.1
Debitor poteſt cedere bonis.de repli.§.ſ. ch. 349.col.1
Debitor vere ille dicitur, qui habet neceſſe ſoluere.de obligat.in princip. char. 228. colum.3
Debitor non dicitur conditionaliter obligatus ante euentum conditionis.de verb.obliga.§.ſub conditione.char.236.col.4
Debitorē fugitiuum capere poſſumus de ac. char. in princ.297.col.4
Debitor qui rē ſuam pignoratā creditori ſurripit tenet furti de oblig.ex deli.§.aliquādo.char.282.col.4
Debitor dicitur etiam ille,qui debet ex delicto.de pe.teme.liti.§.ex quibuſdam.c.357. colum.1
Debitor an quis ſit ex contractu vel delicto maximi refert.ibi.
Deberi an dicatur.tantum quod debetur perſonali actione vel etiam reali ex officio iudicis de act.in prin.c.298.col.1
Et an mihi dicatur deberi res mea. ibidē. col.2.
Dedititiorū latinorum & ciuiū ro. differētiæ de iure antiquo.de libe.§.libertinorū. cha. 20.col. 2.& 3
Defenſio eſt de iure gentium.de iuſt.& iu.§. ſi.char.8.col.4
Defenſor nemo eſt idoneus in cauſa aliena ſine ſatiſdatione.de ſatiſda. in prin. charte 339.col. 1.& 2
Defendere poteſt quilibet ſine mandato de ſatiſda.§.ſin autem.c.341.col.2.Etiam invitum intellige tamen ſi caueas in quacunque actione,eod.tit.§.ſi. col.3. & ſeq.
Defenſor ſimpliciter intelligitur ſine mandato.de his per quos age.poſſ.§..cha.338. colum.4
Defenſorum ciuitatum munus.de attil. tu.§. ſed hoc.c.61.col.3
Delatores qui pecunia accepta aliquem inde bite accuſant puniuntur in quadruplum de actio.§.quadrupli.c.318.col.2
Delegari poteſt facultas condendi. ll. ſi hoc fiat ſpecialiter.in proœ.§.cunque, hoc, c. 4.col.1
Et an delegari poſsit cognitio ſuſpecti tutoris.de ſuſpec.tuto.in princi.char.75.colum.1
Deliberandi tempus quod detur de hæredū. quali.& diffe.§.extraneis. char.163. col.1
Delinquens in eccleſia ab eccleſia non iuuatur.de is qui ſunt ſui vel alie. i.§. ſi.c.27. colum.3
Delinquendi eccaſio danda non eſt de ſuſpetut .§.ſi.char.87. col. 4
Delicta quedam tranſeunt contra hæredem et lite non conteſtata.de hære.quæ ab inteſta.§.interdum.c.195.co.1. & 2.Et quando hoc ſit verum.ibi.
Demonſtratio fruſtra additur rei ſatis demōſtratæ de lega.§.huic proxima.char.177. colum.2.
Demonſtrationē ſignificare ſubſtantiā quid importet.eo.ti.§.longe.c.177.co.4. & ch. 178.col.1
Demonſtratio qualiter fiat.char.ea. co.1
Denunciare antiquitus quid eſſet. de acti.§. appellamus.char.313.col.1
Depoſitarius tenetur tantū de dolo.de act.§. in bonæfidei.char.323. col. 2.
Depoſiti eſſentia requirit rem.quibus.mo.re con.obli.§.præterea.char.233. co.1
Et ex eo naſcitur actio depoſiti.ibi.
Et tenetur ad idem indiuiduum reſtituendum.ibi.
Et tenetur regulariter.de dolo & lata culpa.ibi venit tamē aliquando leuiſsima. ibi. Et de ſoci.§. ſi.char. 268. col. 3.
Depoſitarij.negligētia imputatur deponēti.ibid.
Depoſiti declaratio generalis.ibi.
Deportatus perdit ciuitatem:remanet tamen liber.de ca.dimi.c.55.col. 1. & quib. mo. ius pa.po.ſol.§.j.c.43.col.2
Deportati qui.char.43.co.2
Deportare qui poſſent.ibi.col.3
Et dicitur mortuus ciuiliter.eo.§.j.ch.43. colum.4
Et differt a relegato.char.44.col.1
Et inſtitui non poteſt.de hæred.inſt.§.fina.

char.145.co.1.et de leg.§.legari.c.176.co. 1.vbi ponitur ratio.
Deſinere non ſolum dicitur reſpectu eius qd eſt: ſed etiam reſpectu eius quod futurum erat.de hære.quali.& differen.§. ſui.char. 16. colum. 2
Deſuetudo tollit.ll.in proe.§. igitur. char. 5. colum.3
Determinatio vna reſpiciens plura determinabilia debet ęqualiter determinare. qui. cau.ma.non li.§.ſi.c.24.col.2
Detrahens in vno in cæteris cenſetur approbare.de teſta.mili.§. ſed & ſi quis.c.134. colum.2
Deum coli cuiuslibet intereſt.de actio.§.appellamus.char. 313. co.2
Dei gratia ſunt omnia quæ facimus.in proe. §.j.char.3.col.1
Dies cępta an habeatur pro finita. ex quib. cau.manu.non li.§.eadē.char.23. col.3
Et quando & in quibus caſibus. qui. non eſt permiſ.fa.teſta.§.j.ch.135.col.4
Dies incerta ſuſpendit. de ver.obli.§. conditiones.char.237.col.4
Dies inſtrumento inſeri debet. de inuti. ſtip. §.item verborum.char.248.col.2
Dieta eſt ſpatium viginti milliariorū. de ex. tu.§.qui autem.c.77. col.1
Diffinitio facit rem generaliter cognoſci.de iuſti.& iu.§.j.char.7.col.3
Et ſaluatur ſi a communiter accidentibus comprehendat rem & caſum diffinitum.de tute.in prin.c.39.col. 1.
Et proponenda eſt vt ſciamus id de quo diſputatur.de lega.§.j.char.164.col.4
Diffidentia plerūq; animum a ſtudiis remouet.de iuſt.& iu.§.j.char.7. col.3
Digeſta quare ita dicta fuerint in proe.§. igitur.char.5.col.3. & ibi cur hac.nota. ff. ſignificentur.
Dignitas propriā poteſt ſcribi abſq; reprehēſione.in rub.proe.char.1.col.1
Dignitatum ordines quot.in proe.§. cunque char. 3 col.2
Dignitates quę liberant a patria poteſtate. qui.mo.ius pa.po.ſol..§.j.char. 44. col.4
Digniora pręferenda ſunt. de iu. natu. gen. & ciui.§.ſi.c.15.col.4. & c.16.co. 1
Digniores altiori loco ſedere debent. de bo. poſ.§.cunq;.char.213.col.2
Diligentia exigitur in quolibet opere perficiendo.in proe.§.ſi.char.6. col.1
Diligētiā in alienis rebus nō ſufficit adhibere eam quam qui adhibet in ſuis. de obli. quæ ex qua.con.§.j. char.271.col.3
Dilationes petens poſt ſententiā nunquā audiendus eſt niſi caueat de parendo ſententię de offi.iudi.§.j.char. 358.col.3
Dilationes neceſſariæ non uoluntariæ dandę ſunt de actio .§. ſi quis aliud.charte. 318. colum 1
Dimidia eſt maxima & minima pars cuiuſq; rei ſecūdum Boe.de iu.perſo.in prin. char.16.colum.2
Dioceſis dicitur territorium epiſcopi.de inuti.ſtip..§.j.char.243. col.3
Diſpenſator quis & vnde appelletur,de man da.§.recte.c.270.col.2.
Diſpoſitio generalis reſtringitur per aliam. 1.de liber.§.libertinorum.char. 11.col.2
Et præſupponit omnia alia habilia.de l. fuſia cani. c. 25.col.1
Diſpoſitio loquēs de viro, vxore, nuptijs, matrimonio,& ſimilibus: intelligitur de legitimis.de nup.§.pe.char.35.col.1
Diſpoſitum illud cenſetur quod poteſt eſſe veriſimiliter de mente diſponentis, de legi.parro.tute.char.57.col.4
Diſpoſitio quantūcunq; pia facta in teſtamēto poteſt reuocari. de hęre.inſti.§.ſeruus. ch.142.col.4
Diſpoſitio abſoluta debet intelligi ſecundum ordinis prærogatiuā.de legi.agn.ſucceſ.in prin.char.201. col.2
Diſpenſare cenſetur promouens inhabilē ad dignitatē qui teſtamen.tut. da.poſ.in prin. char.51.col.1.& 2
Diſiunctiuum quomodo legetur de lega.§.ſi ea dem.char.169.col.2
Diuiſio commoda vbi non cadit fit diuiſio arbitrio iudici.de.l. falci. in prin. char. 182. colum.2
Diuiſio quid ſit.de obli.char.229.col.2
Diuiſio ſi commode fieri non pōt fit recompenſatio in pecunia de offi.iudi.§. ſi familię.char.360.col.2
Diuiſio facit rem melius intelligi. in proe.§. igitur.char.5.col.2
Diuerſitas caſuum facit diuerſitatem deciſionum.qui.ex ca.manu.non li.§.i. char. 22. colum.1
Diuerſitas quantitatis vitiat ſtipulationē eatenus quatenus ē diuerſitas: ſed diuerſitas in qualitate vitiat in totū.de inuti.ſtipu.§. præterea.char.245. col.4
Et an & quando diuerſitas vitiet. c.246. colum. 1
Diutina poſſeſſio quæ dicatur.de vſuca.§. diutina.char.115.col.1
Diuturnū dicitur quod conſtat ſpatio x. anno.de iu.na.gen.& ciui.§. ex non ſcripto, char.14.col.4

Diu ponitur pro decennio, de lite. obli. c. 256 colum. iiij.

Docilis quis qualiter fiat, in rubr. proe. ch. i. colum. iij.

Doceri ea debent quæ auditoribus cõueniũt de iuſti. & iu. §. j. char. 7. col. iij.

Doctrina debet procedere a generalibus ad ſpecialia. ibi.

Doctorũ opiniones ſunt probabiles nõ neceſſariæ, de iu. na. gen. & ciui. §. reſponſa, c. 14 colum. ij.

Doctori atteſtanti quippiam eſſe de conſuetudine, non eſt neceſſario credendum, de rer. di §. apium, ch. 89. col. iiij.

Docere id eſt probare, de excu. tuto. §. ſed & propter, char. 74. col. iij.

Docentes artes triuiales excuſantur a tutela, de excu. tut. §. item romę, c. 76. col. iij. Et an doctores ll. excuſentur, ibi.

Doctor qui pecuni · data quęrit ſibi ſcholares punitur, de ſuſpe. tuto. §. pe. c. 82. col. iij.

Docendi gratia aliqua dicuntur quę alias nõ dicerentur, de re. diui §. cum ex aliena. c. 93. colum. ij.

Dolus etiam in ouo committitur. de rer. di. char. 90. colum. ij.

De dolo quis non agit pro minori quantitate duorum aureorum, ibi.

Dolus futurus remitti non poteſt de vſufru. §. conſtituitur, char. 108. col. j.

Dolus dans cauſam contractui bonæfidei annullat ipſum ipſo iure de actio. §. actionum aũt. c. 319. col. iij. ſecus in ſtricti iuris ibi. & de exce. in prin. c. 345. col. i.

Dolus eſt denegare reſtitutionem eius, ad qđ reſtituendũ quis tenetur, eo. tit. §. in bonęfidei, char. 323. col. ii.

Dolus ſi dat cauſam cõtractui annullat ſi incidit in contractũ datur actio ex eo contractu ad purgandũ dolũ. de perpe. & tempo. actio. §. j. char. 343. col. iiij. Et quid ſit dolus, qui. mo. re contra. obli. §. preterea, char. 233. col. ij.

Domeſticum teſtimonium reprobatur in teſtamẽtis, & quid in alijs caſibus, de teſta. §. pater, char. 130. col. j.

Domeſtici qui dicantur, ibi. & de hære. quali. & diffe. §. ſui, char. 161. col. iii.

Dominus in re ſua poteſt ponere quam legẽ vult, de iuſti. & iu. in prin. c. 6. col. iiij. & in ea eſt moderator & arbiter etiam abutendo, de ijs qui ſunt ſui vel alie. iur. §. i. ch. 26 colum. ij.

Dominus occidens ſeruum qua pœna puniatur eo. tit. §. j. char. 27. col. j.

Dominus tenetur ex delicto ſerui inſolidum ſi ſciuit & prouidere potuit & nõ fecit, de noxa. actio. in prin. char. 334. col. iij.

Dominus ſoli quamuis efficiatur dominus totius: tamen dñs materiæ remanet dominus de re. di §. cum in ſuo, c. 95. col. iii.

Dominis res perire ſolent, eo. tit §. in pecudũ char. 100. col. j.

Dominus de facili non debet ſuo iure priuari de vſucap. in prin. char. 110. col. iiij.

Dominus regulariter alienat: non dominus ſecus, qui alie. li. in prin. c. 119. col. iiij.

Dominus an ex perſona ſua ſuccedat cognatis ſerui. de ſeru. cogna. char. 215. col. ij.

Dominus & ſeruus correlatiua ſunt de act. §. actiones, char. 307. col. iiij.

Dominus an & quando teneatur de peculio, ſerui ea. col. & ſeq.

Dominus eſt caput ſerui, de ſtip. ſer. in princ. char. 239. col. iiij.

Domini plures qualiter agant pro iniuria illata ſeruo communi, de iniu §. ſi communi. char. 292. col. iij.

Dominium rei corporalis facilius pditur ꝗ̃ incorporalis. de offi. iu. §. ſi. c. 361. col. ii.

Dominiũ quomodo vendicetur de actio. §. ſed iſtę, char. 302. col. i.

Dominio in noſtro eſſe quendam impoſsibile eſt de natura. de inuti. ſtipula. in princi. char. 242. col. iiij.

Dominium non poteſt ſtare impendente, de ijs qui ſunt ſui vel alie. iur. §. j. c. 26. col. iij. ſecus poſſeſsio, ibi.

Dominiũ ſolo animo non amittitur, poſſeſsio ſic de rerum diui §. ꝗ ſi naturali, char. 92 colum. iij.

Dominiũ rerũ alienarum quæritur nobis per acceſsionẽ ſicut per confuſionẽ, eo. titu. §. ſi tamen. char. 93 col. iiij.

Dominium varijs modis quęritur, eo. tit §. ſi duorum, c. 94. col. ij.

Dominium & pignus non concurrunt eo. tit. §. venditæ. char. 101. col. iiij.

Dominium ſine traditione quando detur, eo. tit §. interdum, char. 102. col. ij. & col. iij. & ibi de rationibus.

Dominium plus eſt ꝗ̃ obligatio. de vſuca. in prin. char. 110. col. iij.

Dominium an quæratur præſcriptione ibid. char. 111. col. ii. & iii.

Dominium transfertur aliquando a non domino, qui alie. li. §. 1. char. 120. col. 3. & iiij.

Dominium probatur per inſtrumentũ emphiteoticum, de teſtamen. mili. §. ſed & ſiquis, char. 1 4. col. ij.

Dominium quod erat penes defunctum non eſt idem cum eo quod tranſit in hæredẽ de

hære.inſti.in prin. c.142. col.3.

Dominium rei legatę tranſit recta via in legatarium §.noſtra autē char.165. co.4

Et quomodo tranſeat & quo ad quos effectus.ibid.

Dominium qualiter dicatur continuari in hęredem maxime ſuum. Et an proprie vel qualiter.de hære.quę ab inte.§. ſui autem char.194.co.4

Dominiū abdicari a dño nō p̄t ſine facto.ſuo de actio.§.ſic itaque.c. 312. co.3

Domicilium non habens vbi eſt datus tutor excuſatur.de excu.tu.§. non eſſe,cha. 75.col.3.

Domus ex quibus conſtet.de leg.§. ſi grex. char.173.co.3

Donatio colata in perſonam incertam valet licet legatum non valeat.de re.di.§.pe.ch. 102.col.4

Donationis duplex eſt genus. de donat. in prin.char.116.co.2

Donatio cauſa mortis quid ſit, & quomodo reuocetur.ibi.

Et quaſi per omnia æquiparatur legatis. ibidem.

Donans cauſa mortis vult magis ipſum habere quam donatarium: & magis donatarium quam hęredem.ibi.

Donatio olim fiebat ſolum per ſtipulationē: hodie fit nudo pacto.ibi.

Donatio an ſit de iure gent. vel ciui. ibid. & colum.3.

Donatio cauſa mortis exigit mentionē mortis.ibi.col.4

Donatio facta ab exiſtente in articulo mortis non facta mortis mentione dicitur inter viuos.ibi.

Donatio cauſa mortis dicitur ob cauſam.ibi. colum.4

Donatio cauſa mortis, & legatum in quo differant ibi. & c.117.co.1. & 2

Donatio in annos ſingulos eſt vna: legata plura.ch.117.co.1

Donatio prout in eſſe producitur equiparatur contractui. prout, eſt in eſſe producta vltimę voluntati.ibi.

Donatio non facta mentione mortis dicitur inter viuos.co.ti.§.j.c. 117. co.2

Donatio perfecta non reuocatur niſi ex modis expreſsis in lege. ibi.

Donatio ad ſubſtantiam non exigit ſcripturam.ibi.

Donator tenetur præſtare rem donatam vt venditor rem venditam.ibi.

Donatio quamuis perfecta reuocatur per ingratitudinem.ibi.co.3.

Donatio facti exigit ſtipulationem.ibi.

Donationes quæ non egeant inſinuatione. eo.ti.§.j.c.118.co.1.& ſeq.

Donatio inter uiuos ex quibus cauſis reuocetur.ibi.co. 2. & ſeq.

Et quę requirantur vt reuocetur ex cauſa ingratitudinis.ibi.col.3

Donatio ante nuptias qualiter iure antiquo tractabatur.de dona.§.eſt & aliud.ch.118. colum.3

Donatio propter nuptias & dos poſſunt conſtante matrimonio augeri & de nouo fieri & ęquiparantur. ibi.

Donatio & dos propter nuptias debent eſſe æquales.ibi.col.4

Donatio propter nuptias an habeat priuilegia dotis.ibi.c.119.co.1.

Donationē propter nuptias pōt mulier ſoluto matrimonio retinere, donec ſoluatur dos, & propter quod detur.ibi.

Donatio inter viuos an computetur in legitimam, & quando.de inoffi.teſta.§.ſi.c.159. colum.4

Donatio rei legatę arguit ademptionem in totum. de lega.§. ſi rem ſuam. char. 170. colum.3

Donatio propter nuptias non habet priuilegia dotis de actio.§.fuerat. char.321.col. 4.& ſeq.

Donatio non præſumitur quando alia cōiectura capi.pōt.eo.ti.§.ſi minus.c.327.co.2. & 3.Niſi interueniat traditio.ibi.

Donator non conuenitur niſi inquantum facere poteſt de acti .§.ſed & ſi quis.c.329. colum.2

Donator an teneatur de euictiōe.de dona.§. j.char.117.co.1

Dos non eſt vbi non eſt matrimonium legitimū: nec exigitur dos eo diſſoluto. de nup. .§.pe.char.15.col.1

Dos cōſtante matrimonio poteſt augeri, de nouo fieri, & equiparatur donationi propter nuptias.de don .§. ſt & aliud. c.118. colum.3

Et debent eſſe ęquales. ib.c.119. co.1

Et datur propter onera matrimonij. ibid.

Dos quando poſt mortē viri, & quo tempore olim & hodie ſolueretur. de lega .§. ſed ſi vxori.char.172.col.1

Et pro dote exigenda dabatur olim actio ex ſtipulatu, ſi ſtipulatio interueniebat, & rei vxorię. de actio .§. fuerat. char. 321. colum.1

Et an pręferatur omnibus creditis. ibid. col.3.& 4

Et ipſo iure minuitur propter expenſas ne

ceſſatias. eo. ti.§. propter retentionem. char.323.col. 1
Dotales res vel quaſi prohibentur alienari etiam volente vxore.qui.alie.li. in princ. char. 119.col.4
Dotalis res ſi mobilis ſit, & vir ſit ſoluendo, an poſsit alienari. ibi.c. 120.co.1
Dotalis rei dominium cuius ſit. char. ead. colum. 2
Duellum an ſit licitum de iure.de hære.quæ ab inteſt §. interdum.c.195.col.2. & ſeq. & quid de iure cano.ibi.
Duo vincula magis ligant.eo ti.§.ſed ea omnia.c.198. co.4
Duorum pluriumue reorum ſtipulandi conſtitutio qualiter fieri debet. de duo. re. in prin.char.239. co. 4
Duo rei ſtipulandi in dubio non ſunt duo ſtipulatores,quibus diſtinctis actibus promittendi ſeparatim promiſſor reſpondet. ibi.

E

Eccleſia nunquam claudit gremiū redeunti. de iuſti. & iu.in princi. ch, 6.colum.4
Eccleſia an det emphyteuſim in perpetuum vel vſque ad tertiam generationē tantum.de loca §.adeo.c.263. co.4
Economus quis dicatur de cura §.fi.char.68. colum.4.
Edes ſacræ nullo modo poſſunt alienari de re.di §.ſacre.char.80.co.2
Edictum dicitur preceptum generale de vſuca.§.fi.ch.115.col.3.& quo modo differat ab interdicto de interdic.in prin.char.350. colum.1.
Edificium ſolo cedit.de re.diui.§. cum in ſuo char.95.col.3. Et quando & in quibus caſibus.ibi.
Edificans in ſolo alieno ex ſua materia videtur materiam alienare & donare ſi ſcienter ædificat.eo. titu.§.ex diuerſo char.96. colum.3.
Edificari poteſt quadrupliciter. cha. eadem. colum. 4
Edificare licet cuilibet vſque ad cœlum. de ſer.pre. §.fi.char.106.co.1
Ediles an eſſent diuerſi a prætoribus de iu. natu.gen.& ci.§.prætorum.char.14. co.2
Editui qui eſſent, de tute.in princi.char.49. colum.3.
Electio in dubio eſt debitoris.de leg.§. ſi generaliter.char. 176. col.1
Electio legati generis in dubio eſt legatarij ibi.& col.ſeq.vbi declaratur.
Electio domus vel fundi legati ad quem pertinear.ibi.co.2
Electio eſt debitoris quando alternatiue tenetur ad duo.de ſatiſda.§.fin autem. cha.340 colum.4
Electio mala eſt i culpa.qui.mo.te con.obli. §.præterea.char.233.col.1
Et de ſocie.§.fi.c.267. col.2
Elementis quatuor omnia conſtant & eorū proprietates in proœ.§. igitur. char. 5. colum.4
Eligens viam deteriorem conſequendi ſuum cum poſsit utiliorem eligere reputatur a l. ſtultus.quod cum eo.§.cæterum. char.333. col.1.Et ita eligens malum cum poſsit eligere bonum ibid.col.2.
Eligere qui poteſt non pōt facta electione variare.ibi.col. 3.
Eligens vnum ius non videtur alterum renunciare de quo dubitat vel quod ignorat. de obli.quæ ex deli.char.284.co.3
Emancipatus an contrahat matrimonium ſi ne conſenſu patris. de nup. in princi.c. 30. colum.2.
Emancipatio inter adoptiuos collaterales ſoluit penitus affinitatem.eo. titu. §. inter eas.char.31.co.2.
Emancipari non poteſt inuitus. de adop.§.j. char.37.co.4
Emancipandi modus de iure antiquo. quib. mo.ius pat.pot.ſol §.præterea.char.46.colum.1.& ſeq.
Emancipatus quoad immunitatem patris cō numeratur inter filios de excu.tuto.l prin. char.72.co.1. & 2
Emancipatus hodie quid poſsit retinere per quas perſo.no.acqui.§.hoc quoque. c.124. colum.4
Emancipati ſunt incogniti a iure ciuili, de exhæreda.libe.§.emancipatos. char.139. colum.4
Poſſunt tamen de iure prætorio contratabulare.ibi.
Et deſinit eſſe agnatus ſed remanet cognatus ibi.c.140.co. 1.
Emancipatus præteritus hodie dicit teſtamētum nullum.de inoffi.teſta.in princi.c.158. col.1.vbi de veritate.
Emancipatus non eſt ſuus.de hæred. quæ ab inteſta.§.cū autem.char.196. co.3.
Emancipati vſque ad tēpora Iuſtiniani reputabantur extranei, & non ſuccedebant. eo.tit.§. emancipati. c. 196.co. 4
Emācipatus qui de iure ciui.habebatur pro extraneo. & admittebatur de iure prætorio,ſi dabat ſe in adoptionem, carebat beneficio prætoris. eo. titu.§. at ij.char.197. colum.1.

Emancipatio eſt actus iuris ciuilis.eod.tit.§. minus.char.197.col.4
Emancipare contracta fiducia quis dicatur. de legi.agna. ſucceſſ.§.fi. char.203. col.4. & char.204.col.1
Emendare quid ſit.de bo.poſ. in prin. c.220. colum.1
Emens rem ſi ante ſolutionem prętij inueniat eam vitioſam non tenetur ſoluere prętium. de ſuſpe. tuto. §.fina.char.82.col.4. & char.83.col.1
Et quando pendet euictio & in limine contractus ibid.col.1
Emens hodie a fiſco ſtatim vt dominus habet actionem & exceptionem, quāuis res ſit aliena: ſed domino reſeruatur ius contra fiſcum infra quadriennium. de vſucap. .§.fina.char.115.col.3
Emens ab Imperatore vel Auguſta habet idem priuilegium.ibi.
In emptione neceſſarium eſt prętium vel ꝙ de eo fides habeatur, vt dominium ex traditionē transferatur.§.venditæ.ch.101. colum.3
Emptio ſolo conſenſu perficitur: & ideo nec rei traditionem,numerationē prętij,aut dationē arrharū exigit: quia hoc non ad ſubſtantiam ſed ad probationem et executionem ipſius contractus requiritur de empt. & vendi.in princ.c.258.col.1
Emptio fit aliquando cum ſcriptura,& tunc dicitur imperfecta quouſque non eſt perfecta ſcriptura.ibid.
Emptio quod modis dicatur perfici eod. tit. in prin.char.258.col.2
In emptione non poteſt dari res loco prętij.ibid.col.2
Et quando dicatur fieri in ſcriptis. ibidem. col.3
Emptionis ſubſtantia eſt certitudo prętij. de emp.et vend.§.pretium.char.259.col.3
Emphyteuſis eſt de iure ciuili.de iu. na.gen. & ciui.§.ius autem.char.11.col.4
Et datur ad diuerſa tēpora de loca.§. adeo char.263.col.4
Et ad quem ſpectet periculū vel damnum rei Emphyteuticæ.eod.§.char.261.col.4. & char.264.col.3
Et vnde dicatur.char.261.col.2
Et an emphyteuta poſſit alteri dare in emphyteuſim.char.ea.col.1
Et qualiter primus agat contra ſecundum,
Et eum expellat ibidem.
Et differt emphyteuſis a locatione in ſeptem & a venditione in tribus.ibi.col.2
Et continet duo tacita pacta.ibi.col.3
Emphyteuta poteſt moram purgare celeri ſatiſfactione arbitrio iudicis.ibi.
Et ſi vult vendere debet domino denunciare.ibidem.
Epiſtola vel nuncio aliquid dari parificātur. de liber.§.j.c.19.col.4
Eque eſt dictio continuatiua ad prȩcedētia. de actio.§.æque.char.300.col.1
Equitas preualet rigori. de obliga. quæ ex qua.con.§.itē is.c.273.col.3
Et hoc vbi rigor & æquitas ſcripti ſunt. de ſenatuſcon.tertul.in princi.c. 204.col.2
Equiparata ſi duo ſint a l. antiqua diſpoſitio poſtea facta in vno habet locum in alio et quando.quod cum eo.in prin char.330.colum.3.& de legi.paren.tu.in prin.char.58. colum.2
Et ſi duo ęquiparentur id quod plus eſt in vno tribuitur alteri. de lega.§.ſed olim.c. 165.col.2
Equi dominium transfertur & poſſeſsio facta eiuſdem traditione per frenum. de rer. diuiſ.§.item ſi quis.c.102.col.4
Et connumerantur inter animalia manſueta.ſi quadru.paupe.fecis. dica. charte 337 colum.1
Ergo eſt dictio illatiua.de pat.poteſtat.c.20. colum.4
Error impedit conſuetudinem. de iu.na.gen. & ciui.§.ex non ſcripto.c.15.col.1
Et in re propria alqñ tolleratᷓ.qui teſta.tuto.da.poſ.in prin.char.51.col.2
Et vitiat etiam ſi ſit in qualitate.ibid.
Error iuris non impedit vſucapionē.de vſuca.§.ſed tamen.char.112.col.4
Et an impediat prȩſcriptionem.eo. titu.§. nouiſsime.char.114.col.4
Error facti quandoque prodeſt, ibi.& de teſta.§.ſed cum aliquis.char.219.col.4.
Error iniuſtus quis dicatur.ibi.
Error communis facit ius.de teſta.§.ſed cum aliquis. char.129.col.3
Error in perſona hæredis inſtitui ꝙ ſit liber vel ſeruus non vitiat.de vulga. ſubſti.§. ſi ſeruum.char.147.col.2
Error in qualitate, ob quam credi poſsit ꝙ teſtator motus fuerit ad inſtituendum, vitiat.char.ea.col.3.
Error teſtatoris circa dominium rei ſuæ non vitiat,ēt ſi erret in eo,quod ſi verum eſſet, legatum eſſet inutile.de lega.§.ſi quis rem ſuam.char.170.col.2
Error nominis legatarij vel hęredis, ſi de corpore conſtet,non vitiat.eo. ti.§. ſi quis in nomine:char.177.col.2
Error in nomine appellatiuo quando vitiet.

ibi.col.3
Error facti ſæpe etiam prudentiſsimos fallit. de actio.§.ſi quis agens.char.325.col.3
Error quando poſsit in iudicio corrigi. eod. ti.§.ſiquis aliud.char.328.col.1
Error an impediat dominij tranſlationem de obli.quæ ex qua.con.§.item is. char. 273. colum.3
Error iuris obſcuri & facti parificantur. de obliga.quæ ex qua.deli.in princip.c.295. colum.1.
Error probabilis facit iudicem in nihilo teneri parti læſæ.ibid.
Eſtimare rei cuius eſt periculum de actio.§. actionum autem.char.320.col.3
Eſtimatio debet fieri non ex affectione ſed communi æſtimatione. de l.fal.§.fi.c.183. colum. 2
Et non ſemper facit emptionem et in quibus caſibus. qui alie.li.in princip.charte 120. colum 1
Eſtimatio rei alienæ legatę an ſit in obligatione.de leg.§.ſi res.c.108.col.1
Et pro id eſt,de liber.in princ.c.19. col.3
Etas perfecta quę dicatur.de fidu.tu.cha.59. colum.3
Euentus malus non debet eſſe in conſideratione.de inuri.ſtipu.§.j.c.243.col.1
Euidenter apparere dicitur quod conſtat ex lect .ia alicuius rei,de leg.§.poſthumo.c. 176.col.1
Ex denotat principium temporis de iu. nat. gen.& ciui.§.ius autem.char.11.col.2
Ex denotat cauſam mediatam. de legi. patro.tu.char.57.col.3
Et ponitur pro , propter. per quas perſo. no. acqui.§.j. char. 123. col. 4
Et proprie ſignificat cauſam immediatam large tamen mediatam.ibi.
Examen tripliciter accipitur.de rerum di.§. apium c.89.col.3
Excõmunicatus cui hodie equiparetur , deportato,relegato , an interdicto aqua & igni.de capi. dimi.in prin. c.55. colũ.4. & char. 56.col.1
Excuſationes duæ imperfectæ non faciunt vnam perfectam in tutela.de excuſa.tuto. §.item ma.c.74.col.3
Excuſari large dicuntur qui prohibẽtur. eo. ti.§.item maior.c.86.col.1
Excuſatio tutelę debet proponi infra quinquaginta dies continuos.eo.titul.§. qui autem.char.77.col.2
Exceptio conceditur de ęquitate & conceditur facilius ꝙ actio.de re.di.§. ex diuerſo.char.96.col.3.& 4
Exceptio doli habet locum vbicũq; equum eſt exceptionem locum habere ſiue alia competat ſiue non.ibid.
Exceptio firmat regulam in non exceptis . per quas perſo.no.acqui.§.ex his. ch.126. colum.3
Exceptio tenet vicem actionis in rubric. de excep.char.344.col.iij
Exceptiones ſunt arma reorum.eod. titul.in prin.char.344.col.4
Et fuerunt inuente ad defendendum non offendendum ibid.
Et fundantur præcipue in ęquitate. ibidẽ. & col.ſeq.
Exceptiones turpes non proponũtur contra patronos & parentes.ibid.c.345.col.2
Exceptio pacti de non petendo qualiter fuerit inducta.eo.ti.§. pręterea.ch.345.col.3
Exceptiones alię perpetuę ſunt & peremptoriæ alię temporales & dilatoriæ. eod. titu.§.appellantur.char.346.co.4.& quæ ſint. ibi.
Exceptiones peremptoriæ ſeptem caſibus poſſunt opponi poſt ſententiam.ibi.c.347. colum.1
Exceptio dilatoria proponitur ante litẽ conteſtatam:ſed probatur poſtquam actor mõſtrauerit quod aſſeuerat.ibi.
Exceptio fori debet opponi ꝙ probari ante litem conteſtatam.ibi.col.1.& ſeq.
Exceptio non numeratę pecunię an ſit perpetua vel temporalis vel anomala. ibide. col.2
Exceptio non numeratæ dotis.ibi.
Exceptio quod quis non debet conueniri niſi in quantum facere poteſt eſt temporalis.ibidem.
Exceptiones dilatorię aliquę reſpectu perſonarum.eod.titul.§. præterea etiam.c.347. colum.4
Exceptio per replicationẽ eliditur de replica,in rub.char.348.col.2
Exceptio competens principali regulariter competit fideiuſſori.eo.ti.§.j.char.349.colum.4.
Fallit in exceptione perſonali.ibid.
Exceptio ceſsionis bonorum non prodeſt fideiuſſori.ibid.
Nec exceptiones perſonales etiam. ibid. colum.2
Exceptio diuiſionis ex epiſtola diui Adriani ceſſat in quinque caſibus. de fideiuſ.§.ſi plures.char.254.col.1
Et an talis exceptio ſit dilatoria.vel peremptoria vel anomala.ibi.col.2
Et ꝙ opponi poſſit vſque ad ſententiam

ron poſtea.ibi.col.2
Exceptio non numeratæ pecuniæ vltra biennium non opponitur. de lite obli.in princ. char.255.col.4
Exceptio non numeratæ pecuniæ poteſt opponi ſiue petat actor ſiue non.eo.tit.c.256 colum.2
Exceptio non numeratæ pecuniæ poteſt opponi etiam poſt biennium: ſed tunc onus probandi competit excipienti.eo.tit.cha. 256.colum.3
Exceptio non numeratæ pecuniæ in quibus caſibus locum non habeat.eod.titu.c.256. colum.1.
Executores magiſtratuum qui plus debito petunt puniuntur in quadruplum de actio. §.quadru.c.318.co.2
Exemplis an iudicetur.de iu.na.gen.& ci.§. ex non ſcripto.c.15.co.2
Exempla eius qui habet authoritatem.l.cōdendæ attenduntur.ibi.
Exempla non reſtringunt regulam.de re cor po.& incorpo.in prin.char.103.co.2
Exempla inſtrumentorum an probent. de teſta §.nihil autem.c.131.co.2
Exempla principum ſunt imitanda de codici.in prin.c.197.co.3
Exempla neceſſaria ſunt in materia generali.de act.§.ſed iſtę.c.301.co.4
Exercitoria quid ſit,quod cum eo §.j.c.330. col.4.
Et vnde dicta.ibi.
Exhęredatio inter cęteros qualiter fieri dicatur,& quare ita dicitur de exhære. lib. in princ.c.138.co.2
Exhæredationis cauſa debet exprimi et per hęredem probari. eodem tit.§.j. char.139. col.1
Exhæredationis reſpectu ſublata eſt differentia ſexus emancipationis & patrię poteſtatis & poſthumorum & iam natorum. eod.tit.§.ſed hęc quidem.c. 140.co.3
Exhęredati quę remedia habeant cōtra teſtamentum.eo.§.c.141.col.1
Exhęredatis ſubſtitui poteſt. de pup. ſub.§. non ſolum.c.152.col.4
Exhęredatus habetur pro mortuo quo ad ius ciuile.de ſucceſſ.lib.§.primo.char.217 colum.3
Exhiberi non tātum debet res,ſed debet exhiberi in eo ſtatu in quo erat tempore petitionis.de offi.iu.§.ſi ad exhibendum.ch. 359.col.4
Non exhibente reo vel non cauente de exhibendo iuratur in litem.ibi.
Eximens aliquem qui in ius vocatus ſit tene tur ad pœnam quanti actor in litem iurauerit.de act.§.pœnales.c.309.col.2.
Experientia eſt rerum magiſtra. de ſatiſ.§. fin.char.141.col.4
Experientia comprobantur ſcientia diligentia,& fides.in procę.§.cunque hoc.char.4 colum.1
Expenſæ neceſſariæ quę dicantur. quod cū eo.§.prąterea .c.332.col.1
Expreſsio eorum quæ inerant nō facit quid dici ſuperfluum.in procę.in princi. char.2. colum.2
Exquęſtor qui ſit.in procę.§.cunque. hoc.c. 4.col.1.& 2
Extenſio fit de caſu ad caſum ex identitate rationis.de leg.patro.tute.c.57.co.4.
Extenſio non fit in pœnalibus de ſimilibus ad ſimilia,quando pœnę imponuntur habito reſpectu ad priuilegium alicuius perſonæ etiam ſi ipſi caſus eſſent a iure ęquiparati.de act.§.ex maleficiis.c.314.co.4
Exteriora indicant animi ſecreta interiora. de re.diui § pauonum.c.90.col.1
Extinctum ſemel non reuiuiſcit etiam ceſſante cauſa extinctionis. de noxa. acti.§.ſi ſeruus.char.336.col.1.
Et de capi.d.§.quod autem.c.56.colum.4
Extraneus hęres dicitur qui non eſt in poteſtate.de hære. quali. & diffe. §. cæteri. char.161.col.4
Extranei in alia materia qui dicantur. ibid. char.162.col.1.& de lega. §. ſi peculium. char.174.col.1

F

Fabri qui dicantur de re.diui.§. certe. char.56.col.4
Facere qui tenetur aliquid,tenetur illud omni ope & induſtria adimplere in procę.§.j.char.3.col.1.
Facere dicimur quod per alium facimus ibi. .§.igitur.char.5.col.2
Faciens aliquid in alieno fundo ſi quod facit ab eo petatur recuperat expenſas ope exceptionis.de rer.diuiſ.§.qua ratione. c. 97. col.3
Facere poſſe importat quatenus facultates patiuntur deducto ne egeat.de acti. §. item ſi de dote.char.328.col.4
De facto fieri aliquid non ſufficit.vt ſequatur effectus iuris. de inge.§. fina. char.18. colum.4
Factum gratia periculi vel neceſsitatis euitandę mortis non dicitur factum animo amittendi rem,quamuis primo aſpectu appareat contrarium.de re.diui.§.fina.char. 103.col.2.

Factum

Factum a iudice contra partem contumacē cenſetur factum ab ipſa parte.qui. alie.li.§. j.char.120.col.iiij.

Factum legitime non retractatur,licet veniat ad caſum a quo incipere non poſsit.de lega.§.ſi quis debitori,char.175.col.i.

Factum vnius iniquum eſt q̄ aliis damnum afferat de noxa.in prin.c.334,col.iiij.

Facti appellatio comprehendit non factum. de verbo.obli.in prin.char.234.col.ij.& .§.fi.char.2 8.col.ij.

Facta etiam in ſtipulationem deducuntur ibi.

Facti alieni promiſsio quando valeat.de inu ti.ſtip §.ſi quis alium,c.244.col. i.& ii.

Facta non præſumuntur,de fideiuſſ.§.fi.char. 251.col.ij.

Facta vtpote naturalia non ſunt abdicata a ſeruis,per quas perſo.nob. obli.acqui.§.fi. char.275.col.ij.

Facilioribus eſt inchoandum,de iuſti.et iu.§. j.char.7.col.iij.& de leg.§.ſed olim,char. 165.col.ij.

Et faciliori via eundum eſt,ibi.

Facilius percipiuntur res oculis q̄ auribus. de gra.cogna.§.fi.char.211.col.j.

Facultates ſuas quis poteſt ignorare,ex qui. cau.manu.non lic.§.in fraudem, char. 22. colum.iiij.

Facultates magnæ vel paruæ dicuntur arbitrio iudicis,de attil.tuto.§.ſed hoc.char.61 colum.iij.

Falcidia in quibus caſibus ceſſet,de l.falci.§. fi.char.183.col.iij.

Falſa cauſa non vitiat legatum,de lega §.ſed ſi vxori, char.172.col.i & §.longe, cha, 177.col.iiij.niſi ſit appoſita cōditionaliter vt ibid.

Falſum quod dicatur,de excuſa. tuto.§.fina. char.78.col.iij.

Fama aliquando damnatur poſt mortem,qui. ex cau.ma.non li.§.j.char.22.col.iii.

Famæ periculum æquiparatur periculo vitę de ſuſpec.tuto.§.ſuſpectus autem . char.81. colum.ii.

Familia quid importet,de legi. agna. tute.in prin.char.54.col.iiii.

Et ponitur pro hæreditate,de actio.§.quædam,char.315.col.i.

Fatuitas eſt damnabilis,de fideicom. hær.§. ſed quia,char.186.col.iiii.

Fauore introductum non eſt trahendum ad odium,qui.mo.tus par. pot.ſol. in princip. char.43.col.i.

Fauori per ſe introducto quilibet poteſt renūciare,qui.alie.li.char.120.col.iiii.

Fauor eſt extendendus,de actio.§. actionum autem,char.320,col.iiii.

Fœmina calidior & fragilior maſculo , de nup.in prin.char.30.col.ii.

Fœmina non adoptat,nec habet filios in poteſtate,de adop §.fœminæ,char.41.col.ii

Fœminæ qualiter olim poterant exhęredari. de exhęre.libe.§.i.char.158.col.iii.

Fœminæ tranſuerſales quomodo ſecundum varietatē iurium ſucceſſerint olim,& qualiter hodie ſuccedant,de legi.agna.ſucceſſ. .§.j.char.201.col.iii.& ſeq.

Fœmininum non concipit maſculinum , qui. da.tu.poſ § ſi quis filiabus.char.53. col.iij.

Fere eſt dictio diminutiua , quod cum eo,in prin.char.380.col.ij.& ſeq.

Ferrarum dominium retinetur,donec non ſit earum perſecutio difficilis, de re.di.§.apiū char.189.col.ii.

Fœtus animalis irrationalis eſt in fructu,de rerum diuiſio.§.in pecudum,char.100.colum.i.

Feudum ex quibus cauſis reuocari poſsit. de dona.§ 1.char.18.col.iii.

Fictio idem operatur quod veritas quo ad iuris effectum, de nup.§.penulti.char.35.colum.ij.

Fictio fictionis datur in adoptione loco nepotis,de adop.§.licet,char.40.col.ii.

Fictio poſtliminij fingit captum ſemper fuiſſe in ciuitate,fictio.l.Corne.fingit captum decedentem apud hoſtes mortuum præambula hora captiuitatis, qui.non eſt permiſ. fa.teſta.§.fi.char.137.col.ii.

Fictiones duæ poſſunt concurrere,quando nō oriuntur ex eodem fonte,de ſti.ſer.in prin. char.139.col.4

Fidem fallere grauius eſt ei,qui ex neceſsitate confidit q̄ ei qui ex voluntate de actio. .§.actionum autem,char.320.col.i.

Fideicommiſſarius vniuerſalis nō poteſt eſſe teſtis in teſtamento:ſecus particularis , de teſta.§.legatarius,char.120.col.4

Fideicommiſſarius vniuerſalis habetur loco hęredis,ibi.

In fideicommiſſarium tranſeunt omnia iura actiua & paſsiua,de leg.§.noſtra autem char.166.col.ij.

Fideicommiſſa & olim & hodie fieri poſſunt poſt mortem hæredis vel fideicommiſſarii,eodem titulo.§.poſt mortem, char.179. colum.iii.

Fideicommiſſa vniuerſalia tanquam digniora præferuntur de fideicommiſſ.hæredi.in prin.char.184.col.i

Fideicommiſſa iure antiquo non habebant neceſsitatem,ibi.

Filiorum appellatione veniunt nepotes, ſi cut appellatione ſobolis & liberorum, de ſenatuſconſul. Tertul.§. fina.char.206.columna.j

Filii admittuntur ad ſucceſsionem matris inteſtatę per Orfi. de ſenatuſcon. Orfic. in princi.char.206.col.iij

Filiorum appellatione in materia legali non veniunt nepotes.ibi.

Filium non eſſe vel eſſe exhæredatum paria ſunt.de ſucceſ.liber.§.ſed noſtra.char.217.col.iiij

Filius non tenetur ex voto de actio §.actiones autem.char.308. col.j

Filius non poteſt patrem in ius vocare non petita venia de actio.§. pęnales.char.309.colum.ij

Filius vel filia ſi corrumpantur quę actio detur eodem titulo.§. in duplum. char. 317. colum.j

Filius ſeruus fere in oibus æquiparantur quod cum eo.in prin.char.330,col.ij.Et in quibus differant.cod.tit.§. cæterum.char. 331.col.iij

Filius fideiubendo patrem de peculio obligat ſeruus non.ibi.

Filius damnū dans de iure antiquo ante ius. ff.dabatur pro noxa.de noxa.actio.§. fin. char.336.col.ij.Sed hodie eſt correctum. ibidem.

Filij pro ſuis delictis ipſi cōueniuntur.char. ead.col.ij.& ſeq.

Filius licite olim occidebatur a patre ibidē. colum.ij

Filij in poteſtate ſtipulando ęquiparantur ſeruis.de ſtipul.ſer.§.j.char.240.col.j

Filius aliis excepto patre poteſt naturaliter & ciuiliter obligari.de inuti.ſtipul.§.item inutilis.char.246.col.ij.Exceptis aliquibus caſibus notatis, ibidem, & columna ſequen.

Filius in peculio caſtrenſi vel quaſi eſt paterfamilias char.ea.col.ij

Filiusfamilias impubes etiam cum auctoritate patris non obligatur,et quare.co.ti.§.pupillus.char.247.col.j.& ij

Filiofamil.olim quinque actiones cōpetebant ratione proprietatis,quas tamen non exercebat.per quas perſo.nob,obli.acqui. in prin.char.274.col. iiij

Filius vel ſeruus ſurripiendo domino vel patri committunt furtum & res efficitur furtiua: non tamen datur actio furti & quare de obliga.quæ ex delict..§, ij. qui. |char. 283.col.iij

Filius quando poſsit puniri de furto facto patri.ibid.colum.iiij

Filius pro qua iniuria poſsit patrem accuſare.de iniu.§.atrox. char.293 col.iiij.

Filia ſororis adoptiue non coniungitur mecū ciuili aut naturali iure. de nupti.§. fratris char.31.col.iiij

Filiationi non pręiudicat quæſtio ſuper partu agnoſcendo quod alimenta. de actio.§. præiudiciales.char.310.col.iiij

Finium ſigna puta lapides effodiens, corrumpens punitur etiam iudicio finium regundorum de offic.iudi.§.ſi finium.char.360. colum.iiij

Fines prohibens poni vel agrum metiri quomodo puniatur ibi.

Finium regundorum iudicium quid cōtineat eo.§.char.361.col.j

Fiſcus in quibus vtatur iure priuati de vſuc. .§.res fiſci.char.114. col.j

Fiſcalia regulariter alienari.non poſſunt,ibi.

Fiſcus vendens qualiter, quā, & quæ priuilegia transferat. eo.ti. §. fi. c.108. col.iiij.et char.115.col.iij.& iiij

Et contra fiſcum in dubio eſt pronunciandum.quib.mod.teſta.infir.§.fin. char.157. col.iij.Et quando hoc ſit verum. ibi.

Fiſcus qualiter teneatur ad debita contracta ante confiſcationem per eum, cuius bona ſunt confiſcata.de acqui.per arroga.§.fina. char.225.col.iiij

Fiſcus & mulier paribus paſsibus ambulant de actio.§.fuerat.char.321. col.iiij

Fiſcus non præfertur habentibus expreſſam hypotecam.ibi.

Et an fiſcus plus petens incidat in pœnas vt priuatus eodem ti.§. ſi quis agēs. char. 325.col ij

Fluminis impetus non poteſt alteri adiudicare fundum meum de rerum diui.§. præterea.char.91.col.i

Flumina vicem iudicum obtinent,& dant et auferunt dominium. eo. ti.§.ꝙ ſi naturali. char.92.col.iii

Forma tradita a l.ſeruari debet.de teſtamen. in prin.char.127.col.ij

Formidoloſus, id eſt doloſus multiformiter. de pupilla.ſubſtit.§.ſin autem.char.152. colum.ij

Fornicatio quelibet hodie eſt prohibita. de hæredi.quæ ab inteſta.§.primo.char.194. colum.j

Forte,vbj hęc dictio eſt appoſita,debet intelligi vt idem diſponatur in caſu in quo non eſt appoſita, quod diſponitur in eo in quo eſt appoſita.de actio.§.æque.char.300.colum.j

Fortunæ quæ committantur, de ſatiſda.tut.§. cu.§.i.char.70.col.3

Fortunæ proſperitas debet cedere lucro eius cui fauere voluit, per quas perſo.nob.acqu. .§.i.char.123. col.3

Et quod a fortuna procedit non debet alicui imputari, de ſenatuſcon. Tertul.§.ſed nos,char.205.col.3

Forus eſt locus vbi ius redditur. item rerum venalium burſa,& plura alia ſignificat, de inutil.ſtip.§.i.char.243.col.3

Forum neutro genere quid ſignificet ibi.

Frater an poſsit ſtipulari fratri in eadem poteſtate exiſtenti.de ſtip.ſer.§.i.char.240.colum.i.& ſeq.

Frater conſanguineus quis dicatur, de legit. agna.ſucceſ.in prin.char.201.col.i

Fraus ſine dolo non exiſtimatur quibus ex cau.man. non licet.§.in fraudem, char.22 colum.4

Fraudem legi faciens punitur, de iis qui ſunt ſui vel alie.iur.§.fi.char.27.col.2

Fraus nemini debet patrocinari, de actio.§. item ſi quis in fraudem,char.304.col.3

Fraus quando ſit talis vt faciat inſtrumentũ, actum, vel contractum reſcindi, ibi.& colum.ſequen.

Et tam in contractibus q̃ in vltima voluntate & in libertatibus ibi. col.4

Frequentioribus rebus aptantur leges, in .pe. .§.cumque,char.5.col.1

Fructus naturales quis reſtituat& quando, de rerum diuiſio.§.ſi quis a non domino, cha. 99.col.1.& 2

Fructus induſtriales quando quis reſtituere teneatur, ibid.

Fructuarius quos fructus lucretur, & vſque ad quod tempus, eo.tit.§.is vero, char.99. colum.3.& 4

Fructus perceptos & in horreo repoſitos facit ſuos fructuarius, ibi.

Fructus ſeparatos a ſolo facit ſuos bonęfid. poſſeſſor ibi.

Fructuarius facit ſuos fructus naturales, bonę fid. poſſeſſor non ibi.

Fructuarius non tranſmittit ad hæredes fructus, colonus ſic, ibi.char.100.col.1

Fructus omnes hominum gratia ſunt producti.eo.ti.§.in pecudum,char.100.col.1

Fructuarius tenetur ſupplere gregem agrum & vineas ibi.

Fructus rerum hæreditariarum ante aditam non augent patrimonium quod falcidiam, de lege Falcid.§.quantitas, char. 182. colum.1.

Fructus,ex mora quando veniant in actionibus bonęfidei & quando in ſtricti iuris, de actio.§.actionum autem, charte 319. colum.4

Fructuum ſpecies diuerſæ & per quos lucrentur & per quos non, de offic. iudi.§.i.char. 359.col.1.& ſeq.

Fructuum eadem habetur diſtin.& conſideratio in iudicio vniuerſali & particulari, eo. ti §.& ſi hæreditas, char,359.col.2

Frumentum duorum dominorum an eorum voluntate poſsit fieri commune, de rerum diuiſione.§.q ſi frumentum, char. 94.colum.4

Frumento commiſto duorum dominorũ qualiter fiat ſeparatio, ibidem char.95.colum. 1.& 2

Fruſtra nihil concedi debet, de replica.§.i. char.149.col.i

Fullo quis dicatur de loca.in prin. char.162. col.4.& de manda.§.fi.char.271.col.i.

Fundi appellatione venit plena proprietas, delega.§.ſi cui fundus, char. 165. colum. 3.& 4

Fundamento ſublato tollitur ędificatum, de bono.poſſ.§.ſed eas,char.222. col. 3.& 4.

Fur manifeſtus non conſtituitur per ſolum viſum de fur § ii.char.282.col.1

Furti pœna an debeatur in foro conſcientię, ibidem.§.iii.char.281.col.3

Furem diurnum vel nocturnum capere licet de actio.in prin.char.297.col.4

Fur quo caſu agere poſsit furti, de obli.quæ ex delt.§ furti autem,char.284.col.1

Fur & raptor diſtinguuntur, de vi.bo.rapt.in prin.char.286.col.1

Fur nocturnus occidi poteſt, diurnus non, de leg. Aquil.§.1.char.287.col.4

Furti ſpecies eſt aliena largiri oblig.quæ ex deli.§.furtum char.281.col.4

Et non fit furtum volenti. ibi.§. ſed & ſi. char.282.col. 2

Furtum fit in libero homine non ratione dominii ſed maleficii, eo.tit.§.interdum, char. 281.col.4

Furti agitur etiam pro modica re.eo.ti.§.furti autem,char.283.col.4

Et agitur ab eo cuius intereſt, ibi. & cha. 284.col.i

Et ceſſat vbi ceſſat dolus & fraus, eo.ti §. in ſumma char.ea.col.4

Et an fiat ſine contractatione, eod. titu..§.i. char.280.col.i

Et non fit in re immobili incorporali vel mea.ibi.& col.ſeq.

Item nec rei hæreditariæ, ibi.

Et non fit q ãdo quis credit ſibi licere vel

dominum permiſſum.ibi.col.2
Et quibus caſibus fiat ſine animo furandi ibidem.
Et non connumeratur inter caſus fortuitos.de actio §.ſed iſtę. char.302. col.2
Nec poteſt fieri ſine leuiſsima culpa quib. mod.re contrahi. obligat §. præterea.ch. 233.col.2
Furti manifeſti pœna eſt quadruplũ.de actio. .§.quadrupli.char.318. col.2
Furti odio interductum eſt ut dominus ageret actione perſonali.eo.ti.§.ſic itaq; cha. 312.col.1
Pro furto non imponitur de iure niſi pœna pecuniaria.eodem titu.§. ex maleficiis char.313.col.4
Et non committitur ſine animo,et põt fieri etiam in vna gallina.de re. diui §.gallinarum.char.90.col.1
Et poteſt committi furtum rei ſuę. eo. ti.§. ſi tamen.char. 93. col.4
Furtum con mittit qui aliquid decidens de naue vel curru ſciente vel ignorante domino accipit animo lucrandi.eo.ti.§. ſi.cha. 103.col.2
Et vendens ſcienter rem alienam dicitur furtum committere. de vſucap.§. furtiuę. char.112. col.1
Et an committatur ſine effectu furandi.eo. ti §. ſed tamen.char.113.col.1
Furtiuę res & ui poſſeſſe non poſſunt vſucapi.de vſucap.§. furtiuę. char.112.col.1.& an & quando poſsit. de oblig. quę ex deli §.ij.qui.char.283.col.4
Furtiua res vitio purgato pręſcribitur & vſucapitur eo.tit.de vſuca. §. aliquando.cha. 113.col.4
Furtiua res quando ſeparetur a conditione furtiua.de obli.quæ eſt delict.§.aliquando char.282.col.1.
Furor qualiter probetur qui.non eſt permiſſa.teſta.§.j.char.136.col.2
Furioſus non poteſt eſſe teſtis. in teſtamento & quare.de teſtamen.§.teſtes autem.cha. 128.col.4
Furioſus qui habet dilucida interualla: poteſt teſtificari quando tempore actus geſti & examinationis non erat in furore.ibid. char.110.col.1
Et poteſt dicto caſu teſtari etiam.qui. non eſt permiſſum facere teſta.§. primo. char. 135.col.1
Furioſus et mente captus quomodo differant eo.ti.char.136.col.2
Furioſi & ignorantes æquiparantur quo ad acquiſitionem, de hære. quæ ab inteſta.§. ſui autem.char.293.col.3
Furioſus nullum negocium in quo conſenſus requiratur facere poteſt.de inuti.ſtipula §. mutum.char. 246.col. 4

G

Gallinarum & anſerum duplex eſt ſpecies.de re.diuiſi. §.gallinarum char.90.col.1
Gallinarũ dñium non amittimus per exitum e conſpectu.ibi.
Geminę lapilli & margaritę.in quo differãt, eo.ti §.item lapilli.char. 90. col.1
Genus quod dicatur.de iure natu. gen,& ciui.§.conſtat.char.12. col.3
Genus aliter accipitur apud legiſtas aliter apud dialecticos.char.ea.col. 4
Generi per ſpeciem derogatur.de bono. poſ. char.221.col.1
Germanus quis dicatur.de legi.agna.ſucceſſ. .§.j.char.201. col. 4
Gerundia denotant actum prout eſt in facto. a ſio.n rub c 2 .col 4
Gradus agnationum & cognitionum qui expedat cognoſcere.de gra.cogn.in prin. char.209.col.3
Gradum primum facere non poteſt vna perſona:ſed poſt primũ gradum quelibet perſona ſuperaddita facit vnum gradum.eodẽ ti.ibi.char.210.col.1
Gradus in linea directa qualiter ſit computandus.ibi.char.211.col. 1
Gradus in linea tranuerſali qualiter computetur ibi.
Gradus diffinitio.ibi.col.2
Gradus dinumeratio in linea aſcendenti non eſt diuerſa inter ius ciuile & canonicum, ſed bene in linea tranuerſali & quomodo & quare.de gra.cogna.char.213. col.1.& ſequen.
Graſſari,id eſt niti ad malũ.de ſuſpec.tut.§. ſi.char.82.col.4
Grex quid ſit & quid contineat. de rer.di.§. in pecudum.char.100.col.2. & de lega.§. ſi grex.char. 173.col.3
Et redactus ad vnam ouem nõ eſt amplius grex.ibi.in d.§.ſi grex.
Grege legato,ſi ad vnam ouem reducatur nihilominus debetur,& quid ſi deficiat animo.tem teſtatoris.ibi.col.2.& 3

H

Habitatio differt ab vſu & vſufructu.de uſu & habita.§.ſina.char. 110.col.1
Habitationem habens non ſolum vti poteſt cum familia,ſed etiam alteri locare,ibidem.

Habitatio quid ſit ibid.
Et non differt ab vſufructu habitationis, ibid.col.2
Hæreditas quęſita non eſt amplius hæreditas.de leg.agna.tut.§.fina. char. 54.col.4. & c.55.col.1
Hæreditas quid ſit de aucto.tuto.§.j.cha.60. colum.iiij.
Hæreditas ad hoc vt mihi quæratur per liberum hominẽ ſunt ſex neceſſaria. per quas perſo.nobis acquiri.§. idem placet. charte 126.col.1
Hæreditas iacens repręſentat perſonam defuncti non hæredis. de hæred.inſtituen.§. ſeruus.char.144.col.iij.
Intellige donec adeatur nam poſt aditam repræſentat perſonam hæredis ibidem. colum.iiij.
Hęreditas diuiditur in duodecim vnicas.eo.tit.§ hęreditas.c.145.col.2
Hęreditas accipitur pro cauſa materiali teſtamenti.de pup.ſubſtit.§.igitur. char.152.colum.1
Hęreditas nec adimi nec dari directo poteſt in codicillis.de codicill.§.codicillis.char. 192.col.1.ſecus ſi per fideicom.ibi.
Hęreditas primo loco debetur liberis .l.xij. tabu.de hære.quæ ab inteſt.§.j. char.193. colum.2
Hæreditas defertur a morte.de leg.agna.ſucceſ.§.proximus.char.103.colum.2
Hęreditas defertur vſque ad decimum gradum.de grad.cogna.char. 213. col.ij.
Hęreditatis petitio eſt duplex directa & vtilis de interdi §.j.c.250.col.4
Hęreditas eſt perſona imaginaria, ſuſtinens vicem defuncti.de ſtipu.ſer.in princi.cha. 239.col.4
Hęredi quicquid acquiritur hæreditati poſtea aditæ quæſitum eſt ibi.
Hæreditati furtum fieri non poteſt,ibi.
Hæreditas ſuſtinet perſonam defuncti,non hæredis,ibi.c.240.col.1
Hęreditas tranſmittitur per infantem.de inutil.ſtip.§.pupillis.c.247.col.1
Hæres inſtitutus non poteſt reſtituere hæreditatem etiam lucroſam pupillo ſine auctoritate tut.de auctorita.tut.§.j. char. 63.colum.j
Hęres ex aditione quaſi contrahendo obligatur.ibid.
Heredem non habere iniuria eſt defuncti. qui.ma.non lic.§.j.c.2 .col.j.
Hęres eſt ſucceſſor vitiorum. de vſuca.§.fur tiue.c.113.col.3
Hæres vendendo rem inuentam , in hæreditate,quæ non erat defuncti,non facit furtũ, & transfert vſucapiendi conditionem ſi bona fide fecit eod.tit.§.ſed tamen.ch.112. colum.4.
Hæres præſumitur ignorare ea quę ſunt in hæreditate quo iure ad defunctum pertineant,ibi.
Hęres vtitur acceſsione temporis ex perſona defuncti.eo.ti.§.diutina.c.115.col.1
Hęres non poteſt eſſe teſtis in teſtamẽto. de teſta.§.ſed neq;.char.130.col.1
Hęredis nomen debet exprimi a milite. de teſta.mili.§ plane.c.131.col.1
Hęres generaliter inſtitui põt tam liber q̃ ſeruus etiam non facta mẽtione libertatis. de hęre.inſti.in prin.c.140.col.2
Hæres id eſt dominus : ibi.col.3
Hęres cẽſetur eadem perſona cum defuncto, ibidem.
Hæredi in plures gradus fieri poſſunt.de vulga.ſubſti.in prin.c.148.col.2
Hęres eſto,eſt verbum directum , quod non obliquatur.de pup.ſubſti.§ fina. char.154. colum.2
Hæredum tres ſunt ſpecies & quę. de hęred. quali.& diffe.§.j.c.160.col.3
Hæres neceſſarius quis dicatur.ibid.& quare,ibid.
Hęres tenetur de ſuo creditoribus hęreditariis. ibid.
Hæres extraneus habet ius deliberandi. eo. tit.§.extraneis.c.163.col.1
Hæres ſiue ſuus ſiue extraneus poſt aditam nõ repudiat,niſi ſit minor.ibid. char.163. colum.1
Hęres non grauatur,niſi idem aut ſimile conſequatur ex teſtamento. de leg.§.non ſolum.c.66.col.3
Hæres grauari poteſt aliquid facere in fauorem legatarij.de leg.§.tam autem.ch.174. colum.4
Hęres nunquam deſinit eſſe hæres. de fideicom.hęre.§ reſtituta. c.185.col.2
Hęres cogitur adire per fideicommiſſum,& reſtituere.eo.ti.§.ergo.c.185. col.2
Et tali caſu eſt immunis hæres ab omni damno.ibid.& nihil lucri ſentit.ibid.
Hęres grauatus cogitur inuitus adire & reſtituere,niſi teſtator contrarium diſpoſuerit.ibid.
Hęres habetur loco legatarij,q̃n eidem aſsignatur vna vel plures res.eod.tit.§. ſi quis vna.char.187.col.4
Hęres,qui coactus adiuit,reſtituit etiam rem ſibi particulariter a teſtatore relictam.ibi. char.188.col.1.

Hęres ab inteſtato poteſt grauari fideicom. eo.ti.§. præterea.char.188.co.ij.
Hæredes ab inteſtato videntur habere tacitam voluntatem teſtatoris.ibi.
Hęres qui aſſeritur grauatus, cogitur aut ſoluere aut iurare.eod.titu.§.fina.char.188.colum.iiij.
Hæres an & quã teneatur ex non ſolenni voluntate.ibi.char.80.col.ii.& ſeq.
Hæres eius, qui in teſtamento aliquod commodũ ſentit, poteſt grauari.de ſing. re. per fidei reli.in princ.char.189.col.iiij.
Hęres ſemel perpetuo eſt hæres.de hæredi. quæ ab inteſt.defe.§.interdum. char.195. colum.j.
Hęres quis aliquando eſſe deſinit.ibi.
Hæres mulieris non habet idem priuilegium in dote repetenda, quod habet mulier de actio.§.fuerat.char.32[illegible]. col.iiij.& ſeq.
Hæres inſtitutus ſub conditione non dicitur hæres ante conditionis euentum: item nec pure inſtitutus dicitur hęres ante aditam. de verbo.obli.§.ſub conditione.char.136. colum.iiij.
Hęredis & defuncti eſt eadem perſona, de actio.§.j.c.299.col.j.
Hęretici maioris hęreſis non poſſunt hęredes inſtitui.de lega.§.legari.char.176.colum.j.
Hermaphroditus an poſſit eſſe teſtis in teſtamento de teſta.§.teſtis autem. char.129. colum.j.
Hominis triplex eſt ſtatus.in proœ.§.j.char.4.col.j.
Homo in eodem ſtatu nũquam permanet de iuſti.& iur.in prin.c.7.col.j.
Homines iure naturæ liberi naſcebantur. de iur.natu.gent.& ciui.§.ius autem.cha.11. col.ij.
Homo eſt dignißima creaturarum.eo.ti.§.fi. char.16.co.j.
Et aut liberi ſunt, aut ſerui, de iure perſo. in princip. c.16. co.j.
Homo pati poteſt ſe vendi ad participãdum prætium introductione iuris ciui. eod.ti.§. j.char.17. co.ij.
Hominum genus vnicum de iure naturæ, de iure gentium tria de liber.in princ.c.19.colum.ij.
Homo non eſt in fructu de rerum diuiſi.§. in pecudum.char.100.col.j.
Homo liber non poteſt locare operas ſuas in perpetuum.de vſufru.§.j.c.107.col.j.
Hominis liberi venditio valet, ſi ignoranter ſit facta.de vſucap.§.primo. char.111. colum.iij.& iiij.
Homo in ſe ipſum ius non habet.ibidem.colum.iiij.
Homo liber bona fide poſſeſſus ita nobis acquirit, ſicut ſeruus.per quas perſo.nob.acqui.in prin.char.123.col.j.
Homo homini non accedit.de legat §.ſi quis ancillas.char.172.col.iiij.
Homo liber ſi damnum dederit, & poſtea efficiatur ſeruus poteſt agi contra dominum noxali iudicio de noxa.act.§.omnis.char. 335.col.iij.
Honeſtas legalis quo ad quę verſetur. de iuſtit. & iur.§. iuris pręcepta. charte 8. colum.j.
Honeſtas in nuptiis copulandis maxime verſatur, & attenditur.de nup.§.j.char.31.colum.j.&.§.ſi vxor. char.34.col.iiij.
Honeſtas publica oritur etiam ex ſponſalibus de futuro & de facto contractis. eod.titu.§.ſi vxor.char.34.col.j.
Honeſtas pręferenda eſt vtilitati,de adop.§. cum autem.char.38.col.ij.
Honeſtas maior requiritur in muliere quã in maſculo.de hære.inſti.§.j.c.143.col.ij.
Honorem & meritum conſequi debet quis ex eo bono,cuius eſt cauſa.de hæred. quę ab inteſt.§.j.char.193.col.ij.
Honor non debet afferre in cõmodum pecuniarium.per quas perſon.nob.acqui..§.hoc quoque.char.124.col.ij.& iij.
Honor eſt eſſe ſui iuris.char.ead.col.ij.
Honores dicuntur magiſtratus. de iure natu. gen.& ciui.§.prætorum.c.14. col.j.
Honoratur ſi quis in vno, in alio debet grauari de ſenatuſconſ. Tertul.§. ſed cum antea.char.205.col.iiij.
Hoſpital a dicuntur loca pia.de obli.quæ ex qua.con §.fin.c.274.col.ij.
Hoſtes qui dicantur de actio.§.rurſus. charte 303.col.iij.& in proœm.in prin.char.2.colum.iij.& quib.mo.ius pa.pote.ſol.§.ſi ab hoſtibus.char.45.col.ij.& de re.diuiſio.§. item ea.char.90.col.ij.
Capti ab hoſtibus alterius ciuitatis quã Romanę an efficiantur ſerui,& gaudeant beneficio reſtitutionis,ſicut illi.ibid.
Humanum genus ad homines tantum refertur quamuis animalia etiam ex humano ſint. de iure natura.gen.& ciui.in princi.char. 9.colum.j.
Humana genera an ſint plura.eo.ti.§. ius autem.char.11.col.iij.
Humanitus accidere,id eſt mori.de donat.in prin.char.116.col.iiij.
Humanitas laudatur.eod.ti.§.fina.char.119. colum.ij.

Hypotheca tacita datur ſemper in dote tam ex parte viri quam mulieris de actio.§.fuerat.char.321.col.j.& iij.

Hypothecaria quæ datur legatariis an ſit ex quaſi contractu.de obli.quæ ex qua.con.§.hæres.char.273.col.j.

I

IDem iuris eſt de parte quo ad partem, quod de toto quo ad totum: licet aliquando aliter ſit de hæred. inſtitu.§. hæreditas.char.145.colum.iiij.

Et de lega.§. ſi rem ſuam.c.170.col.iij.et de fideicom.hære.§.nihil autem.c.187.co.iij.& col.iiij. vbi declaratur hoc procedere vbi eſt eadem ratio.

Ideſt, eſt dictio diſpoſitiua.de actio §.item ſi de dote.c.328.col.iiij.

Idoneus teſtis dicitur omni exceptione maior.de inuti. ſtip §.item verborum.c.248. colum ij.

Igitur, ponitur aliquando inceptiue, non illatiue.de inoffic.teſtamen.§.fina.charte 159. colum.iiij.

Ignominia eorum, quorum bona publice diſtrahebantur, quanta eſſet apud antiquos, quib.ex cau.ma.non li.§ j.c.22.col.iij.

Ignorans quaſi contrahit. de hęr. quę ab inteſt.§. fui autem.c.104.col.iij.

Et ignorans & furioſus quoad acquiſitionem æquiparantur.ibi.

Et ignorans ſuam cōditionem nulli acquirit.per quas perſo.nob. acqui.§. idem placet.char.126.col.j.

Ignorare quis præſumitur quod pendet ab alieno facto, vt ſe datum tutorem.de excuſa.tuto.§.qui autem.c.77.col.ij.

Ignorantia literarum excuſat a munere publico.eo.ti.§.ſimiliter. c.75.col.j.

Ignorantia iuris eſt lata culpa, de ſuſpe.tut.§. ſuſpectus autem c.81.col.ij.

Ignorantia probabilis eſt in facto alieno de act §. ſi quis agens.c.325. colum. ij. & de manda.§. recte.c.270.col.ij.

Ignotus hæres inſtitui poteſt & amari: intellige.1.non viſus.de hęred.inſtit.§.ij. quos. char.147.col.iiij.

Et dari poteſt tutor.de excuſa.tuto.§.non eſſe.c.75.col.iij.

Illiteratus non admittitur ad aliqua, ad quæ literatus admittetur eod.tit.§.ſimiliter. ch. 75.col.j.

Illuſtres qui dicantur de iniu.§.in ſumma. c. 294.col.ij.

Imaginarium ♦ id eſt fictum vel per momentum duraturum.qui.mod.tol.obli.§.j.char, 376.colum.iij.

Imaginarium & fictum differunt, qui .mo.ius pa.po.fol.§.prætere a.char.46.col.iij.

Immittere & proiicere differunt de actio.§. æque.char.300.col.j.

Immunitatē ab honoribus quot filij pręſtent. de excuſa.tuto.in princi. c.72.col.ij.

Imperator non poteſt eſſe infidelis.in rubri. proœ.char.1.col.ij.

Et debet ſemper augere imperium. c.ead. colum. iiij.

Et ex l.regia habet omnem populi auctoritatem.de iu.na.gē.& ciui.§.ſed & quod. char.13.col.j.

Et eo mortuo & ſic vacante imperio quis ſuccedat.de adopt.in prin. char.37.col.ij.

Imperium tale poteſt alteri concedi.d iu.na.gen.& ciui.§.ſed & quod.char.13.col.ij.

Impedimentum ceſſat finita cauſa impedimenti.de nup.§.inter eas.char.31.col.ij.

Et impedimentum naturę eſt fortius, quā accidentis de adop.§.ſed & illud.char.41. colum. j.

Impedimento ceſſante ceſſat diſpoſitio facta ex cauſa dicti impedimenti de attil.tuto.§. ab hoſtibus.char.60.col.iij.

Impediuntur multa facienda quæ facta tenēt de excuſa.tut.§.& qui.c.73.col.iiij.

Impenſæ in rebus alienis factę qualiter recuperentur.de re.di.§.certæ.c. 97.col.iiij.

Impenſarum plures ſpecies.c.97.col.j

Et recuperantur per actionem, exceptionem, & officium iudicis.ibi.

Impenſa funeris detrahitur vt æs alienum.de l.falci.§.cum autem.c.183.col.j.

Impenſarū alię neceſſarię alię vtiles alię voluptariæ de actio.§.item ſi de dote, c. 329. colum.j.

Et quę minuant dotem.ibi.

Imperfecta, nihil ſunt quib.mod.teſta.infir.§. ex eo.c.157.col.ij.

Imperitia culpa eſt et quando, de l.aquilia.§. item ſi putator.c.288.col.iij.

Impoſsibilitas vitiat ſtipulationem.de verb. obli.§.loca.c.237.col.iiij.

Et ibi an hoc ſit verum in contractibus bonæ fidei.

Impoſsibilis conditio vitiat ſtipulationē, de inuti.ſtipula.§.ſi impoſsibilis . char.147. colum.iij.& ibi quare ſecus in vltimis voluntatibus.

Et quę dicantur impoſsibilia. ibi.

Et quot modis dicatur conditio impoſsibilis.de hæredi. inſtitu.§. impoſsibilis.c.141 colum.iiij.& c.142.col.j.

Impoſsibilitas de facto magis impedit quam naturalis, de adop.§,ſed & illud,c.41.co.1

Improba allegatio poteſt dici reſpectu initij. licet ex poſtfacto ſit recta.de inut. ſtipu.§. item verborum. c.247.col.iiij.
Imputari alicui non debet quod procedit a fortuna.de ſenatuſcon.tertul.§.ſed nos.ch. 205.col.iij.
Imputandum eſt ei, qui minus ſufficientem procuratorem eligit.qui. ex cauſa, manu. non li.§.fi.c.25.col.1.
Impubes non poteſt eſſe teſtis in teſtamento & quare.de teſta.§.teſtes autem.char.128. colum.iiij.
Nec poteſt teſtari & quare. quib. non eſt permiſſ.fac.teſta.§.j.c.135.col.iiij.
Et an teſtificetur de iis quæ vidit in pupillari ætate de teſta. §. teſtes autem. c.129. colum.1.
Inceſtus dicitur cum conſanguineis, de nup. .§.j.c.30.col.iiij.
Inceſtuoſi non poſſunt hęredes inſtitui.de lega.§.legari.c.176.col.1.
Inchoandũ ẽ a vetuſtioribus.de rer. diui.§. ſingulorum.c.88.col.1.
Incorporalia non traduntur nec vſucapiuntur.de re.corpo.& incorpo.in prin. c.103. colum iiij.
Et non vendicantur.de acti.§.j. cha.299. colum.iij.
Nec diuidi poſſunt.per quas perſ.no.obli. acqui.c.27?.col.iiij.
Incognitum eſſe non debet quod tollitur & reformatur per quas perſo. nob. acqui.§.j. char.123.col.iij.
Inconuenientia non ſunt multiplicanda. de pup.ſubſt.§ non ſolum.c.151.col.iiij.
Incerta perſona non poteſt hæres inſtitui,de lega.§.legari.c.176.col.1.
Incertæ perſonæ de iure antiquo legari non poterat.eo.ti.§ incertis.c.176.col.ij.etiam in milite & libertate.ibid.
Et quę dicatur perſona incerta.ibi.
Incertæ de certis & hodie & olim recte legatur.ibid.
Incerta perſona poteſt hodie hæres inſtitui & ei legari.eod.tit.§.poſthumo.c.176.colum.iiij.
Incertitudo quando vitiat legatum.de leg.§. incertis.c.176.col.ij.
Incertitudo rei promiſſę quando vitiet ſtipulationem.de verbor.obli.in princip.char. 234.colum.iij.
Incapacibus capere directo non poteſt per fideicommiſſum relinqui.de fideicom.hære.in princ.c.184.col.1.& 2
Incendium computatur inter caſus fortuitos. qui.mo.re con.ob.§.item is cui.c.232.co.1
Incendium non poteſt naſci ſine leuiſſima culpa.eod.tit.§.præterea. c.233.col.ij.
Incontinenti qualiter accipiatur in interdicto vnde vi.de inter.§ recuperandę.char. 354.col.1.& ſeq.
Incontinenti facta cenſentur ineſſe.de aucto. tuto.§.tutor autem.c.63.col.4
Indiuidua natura diuiduntur per adiudicationẽ factã vni & recõpenſationem factam alteri de offi.iudi.§.ſi familiæ.c.360.col.2
In diẽ, ex die, & ad diẽ, qualiter differant.de verbo.obl.§.omnis.c.235.col.iij.
Indebita receptio quando obliget. qui. mo. re con.obli.§.j.c.231.col.1
Et accipiens debitum quibus caſibus reſtituere non teneatur.c.ead.col.iij.
Et in ſolutione indebiti naſcitur tacite obligatio.ex negotio expreſſo.ibi.col.iiij.
Et dicitur obligatus ex quaſi contractu. de oblig.ex qua.con.§.item is.char.273. col.ij.
Et quando non reperatur.eod.titu §.final. char.273.col. iij.
Inducta ad vnum finem aliquando contrariũ operantur.de teſta.mili.§.ſed et ſiquis. ch. 134.col.ij.
Inducta ad augendum nõ debent operari diminutionem.de excuſa.tu.§. qui autem.c. 77.col.1
Indulgeo & reſtituo differunt.quib.mod.ius pa.pot.ſol.§ j.c.44.col.1
Infans poteſt manumitti. de liber.§. libertinorum.c.21.col.1.
Et non acquirit obligationẽ ſine auctoritate tutoris. nec poſſeſsionem per ſuam occupationem tantum.qui.alte.li.§.fi.c.121. colum.iiij.
Infans & infantiæ proximus nullo modo tenentur ex mutuo.qui.mo.re con. obli.§.j. char.231.col.iij.
Infans alium ſibi obligare non poteſt.de inutii.ſtip.§.pupillus.c.247.col.1
Et æquiparatur furioſo.ibi.
Et dicitur infans vſque ad ſeptem annos. ibidem.
Et transmittit hæreditatem.ibi.
Et quandoque ſtipulatur licet ſine intellectu.ibi.col.ij.
Infantię proximus dicitur vſque ad decem annos,cum dimidio.ibid.col.1
Infirmitas eſt iuſta cauſa dilationis.quib.ex ca.manumitti non li.§.ead.c.23.co.4
Infamis fit quilibet condem.natus propter dolum.de ſuſpec.tuto.§.j.c.79.col.iiij.
Et quid requiratur, vt ex condemnatione criminis infamatus non infametur.ibid.

Inſamatus ob culpam infamatur infamia fa-
cti,non iuris de ſuſpe.tuto.§. ſuſpectus aũt.
char.81.col.i
Infamis de facto quis fiat ibi.col.2
Infamis non poteſt eſſe teſtis in teſtamento
& quare,de teſta.§.teſtes autem char. 128
colum.4
Nec poteſt eſſe in iudicio pro ſe:poteſt be
ne interuenire pro alio,de excep.§.fi.ch.
348.col.1
Infamis efficitur,damnatus furti,vi bonorum
raptorum,iniuriæ, & de dolo,ſed requiri-
tur ſententia,de pe. reme.liti.§.ex quibuſ-
dam,char. 157.col.1
Itẽ damnatus directa actione tutelæ mandati
& depoſiti non contrarijs ibi.
Itẽ damnatus actione pro ſocio tam dire-
cta q̃ contraria ibi.
Item qui pepigerunt de furto vi bonorum
raptorum,iniuriarum & de dolo ſunt infa-
mes ibi.
Infamia de facto ſufficit inſtituto , vt frater
habeat querelam,de inoffi.teſta.in princi.
char.158.col.2
Ingenuus qui ſit,de inge. in princip.char.18
colum.1
Et ſufficit matrem aliquo tẽpore fuiſſe libe
ram,quando erat in vtero vt dicatur inge-
nuus ibi.
Ingredi fundum alienum quando poſsim in-
uito domino,de rerum diui.§.fere,char.88
colum.4
Ingratitudine reuocatur donatio etiam perfe
cta,de dona §.i.c.117.col.3
Ingratitudinis cauſæ propter quas filius pōt
exheredari a patre ſunt quatuordecim, &
ſeptẽ quibus pater poteſt exheredari a fi-
lijs,& tres quibus frater a fratre,de inoffi.
teſta.§.fi.c.160.col.2.& de ſucceſ.liber.§.
ſed noſtra.c.219.col.2
Inhabilitas in tutela vitiat eã durante tantũ,
qui teſta.tut.da.poſſ.§.furioſus char.52.co
lum.1
Inhumanitas damnatur de l.fuſi.cani. ch.25.
colum.4
Et eſt fugienda,per quas perſo. no. acquir.
char.123.col.ii
Inimicitie quibus caſibus excuſent a tutela,
de excu.tut.§.ſimiliter cha.75.col.ii.&.§.
inimicitię c.75.col.3
Et quæ dicantur capitales ibi.col.4
Inimicus præſumitur qui paſſus eſt quæſtionẽ
ſtatus,ibi.col.3
Inimicus, iudex eſſe non poteſt ibi.col.1.
Iniuriam facere dicitur aliquando res inani-
mata,ſi quadru.pau.fecil.dica. in princip.
char.117.col.2
Iniurię ſpecies eſt fundum alienum ingredi
inuito domino,de rer.diui.§.fere char. 88.
colum.4
Iniuriam pati ab eo non conuenit . in quem
collatum eſt beneficium,de dona .§.j.cha.
117.col.3
Iura nemini fit,ſi res reuertitur vnde profe-
cta eſt per quas perſonas nob.acquir. cha.
124.col.1
Iniuria capitur aliquando abuſiue reſpectu
eius qui iniuriam infert,ſi quadru. pau.fe-
ciſ.dicta.in prin.char.116.col.4
Iniuria quibus modis fiat,de obli.quæ ex de
lic.in princ.c.280.col.1
Et quantum attinet ad l.aquil. accipitur di
uerſimode q̃ alibi accipiatur,de l.aquil §.
j.c.18?.col.4
Iniuria non fit ſeruis ſed dominis, de iniu.§.
ſeruis,c.29?.col.2
Et quid ſi fiat ſeruis non contemplatione
domini ibi.
Et quę dicatur atrox eo.tit.§.atrox.c.298
col.1.& 2
Ex iniuria facta filio naſcuntur duę actio-
nes c.294.col.1.
Et quare ſemel remiſſa animo non pōt re-
coli,eo.ti.§.fi.c.294.col.3
Et ſi quis in pœnitentia quaſi coactus mo-
te remiſit iniuriam an eo ſuperueniente cẽ
ſeatur perpetuo remiſſa. eod.§. char. 291.
colum.3
Iniurioſum verbum dicitur ſiue in genere, ſi-
ue ſpecie improperetur delictũ commiſſum.
de iniu.in prin.c.291.col.3
Iniuriatus ſi aliquo reſpectu non poteſt age-
re,puta obſtante ſibi aliqua prohibitione-
ſtatuti , tunc adhuc iudex poteſt iniuriari
tem punire , de iniur.§.ſeruus, char.292.
colum.2
Iniquitas & iniuſtitia diuerſę ſunt,de iniu. in
princi.c.291.col.ii
Innumerabilis.i.non facilis ad numerandum
de re.corpo.& incorpo.in prin.c.104. col.
i.& de teſta §.nihil autem char.132.col.ii.
& de actio.§.pœnales c.309.col.ii.& 3.&
de iu.na.gen.& ciui .§ ius autem char.11
colum .iiii.
Et eodem modo dicitur innumeroſum , in
proœ.§. .c.3.col.i
Inofficioſitas quo ad teſtamenta pōt tribus
modis committi de ſucceſſ.liber .§.ſed no-
ſtra c.218.col.ii
Inquilinus dicitur qui prędium vrbanum co
lit etiam ſi ruri ſit , & colonus qui ruſti
cum etiam ſi ſit in ciuitate , de act.§.item

ſeruiana char.306. col.j
In rem ſuam quid ſignificet de aucto .tu.§.ſi inicr.cha.64. col.ij
Inſtitutiones ſunt principia.ll. in proe.§.cum que hoc. char.4.col.j
Inſtitutio hæredis ſimpliciter facta intelligitur in toto,alio non dato cohærede.de hæ re.Inſti.§.hæreditas.ch.145. col.ij.& iiij.
Et facta ad certum tẽpus non valet,ſecus ſi ad incertum.eod.titu.§.hæres.char.147. colum.i
Et facta in re certa trahitur ad totum ſi nihil ſit additũ. eo. ti.§.hæreditas.char.145. col.ij.et quib.mo.teſta.infir.§.ij. char.155. colum.ij
Inſtitutionis titulus quare hodie ſit neceſſarius in relicto filiis.de inoffi.teſtamen.§.ſi. char.159.col.iiij
Inſtitutio eſt de forma ſubſtãtiali teſtamẽti. de leg §.ante hæredis.char.179.col.j
Inſtitui an poſsint omnes homines mundi.de hære.inſti §.& vnum.char.145. col.j.
Inſtitutus in parte non dato cohærede habet totũ.eo.ti §.hæreditas. char.145.col.ij
Inſtituendi vel exhæredandi neceſsitas prouenit a ſuitate.de hære. quæ ab inteſta.§. ſed ea omnia. char. 198. col.iiij.
Inſtitoria quid ſit. quod cum eo.§. j. char. 330.colum.iiij.
Inſtitoria perpetuo hæredi & in hęredẽ datur.eo.ti.§.j. char. 331. col.j.
Inſtantia cauſę durat triennio,de ſatiſda.§.j. char.340.col.j
In ſumma.j. tandem& finaliter.de noxa. §. fi.char.334.col.j.
Inſtrumentum fundi quod dicatur.de lega §. ſiquis ancillas char.173.col.ij.
Inſtrumento ſtatur niſi contrarium probetur.de inuti.ſtipula.§. item verborum.cha. 247.colum.iiij.
Inſtrumentũ non ſolum per aliud inſtrm,ſed ẽt per teſtes reprobari poteſt. ibi.
Inſtrumenta duo ſi proferantur eiuſdem diei & diuerſi loci cui ſtetur. eod.§. char. 248, colum.j.
Inſtrumento debet inſeri dies ibi.col.ij.
Et quæ alia requirantur. ibi.
Et petitur edi tribus modis. ibi. & col.iij.
Et obtinet vicem duorum teſtium.ibi.
Et quot teſtes requirantur contra inſtrumẽtũ,ſiue directe,ſiue indirecte veniamus cõtra ipſum.ibi.& col. ſeq.
Inſinuatio quid ſit de dona.§.j.char.117, colum.iiij.& char.118. col.j.
Et an ei poſsit renunciari.ibi.
Et an veniat in ſimplici remiſsione ibi.
Inſula in mari nata nullius in bonis eſt.& ideo conceditur occupanti.de re.diui. §.in ſula.char.91.col.iiij.
Et nata in flumine efficitur vicinorũ pro modo latitudinis prædiorum.ibi.
Et quid ſignificet. ibi.
Inſpicitur quod euenire poteſt.eo.ti.§.illud. char.89.col.j. & de ſingu. re. per fideicõ. reli.§.libertas.char.190. col.iiij.
Intereſt reipu.ne quis re ſua male vtatur.de iuſti.& iu.§.fi.c.8.col.iij.
Et de iis.qui ſunt ſui vel alie. iu §. fi.c.27. colum.ij
Intereſt reip.ſubditos habere locupletes.ch. ea.colum.iij
Et quod intereſt priuati principaliter intereſt ſecundario.reip. ibi.
Intereſt reipu.ciuitatẽ hominibus repleri.de excuſa.tut.in prin.char.72.col.j
Item mulieres dotatas eſſe qui. alien. li.in prin.char.119.col.iiij
Intereſt noſtra admitti ad ſucceſsionẽ ex pluribus capitibus. de bo.poſ. in prin.c. 220. colum.iiij.
Item habere plures debitores.de act.§.ſic itaque.char.312. col. iij
Item plures actiones. ibi.
Intereſt cuiuslibet deũ venerari. eo. ti.§. appellamus.c.113.col.ij.
Intereſſe quando veniat in actionibus ſtricti iuris,& quãdo in bonæfidei.de act.§.actionum autem.c.319.col.iiij
Intereſſe rei ſemper ęſtimatur, ſi alibi conueniatur quam oportet. de actio. §. plus.c. 326.colum.ij
Intereſſe deteriorationis rei commodatę qua actione ſit petẽdum.qui.mo.re con.obli §. item is cui.c.251. col.ij
Et qualiter circa hoc ſit formandus libellus.ibid.
Intereſſe petenti incumbit onus probandi quantitatem certam.de verb.oblig.§.fina. char. 228. col.ij.
Et qualiter probetur. ibid.
Interlocutio principis non habet vim legis, niſi hoc expreſſerit.de iu.na.gen.et ciui.§. ſed quod.char.12.col.iij
Interpretes iuris olim deputabantur ex pub. de iu.na.gen. & ciui §. reſponſa. char. 14. colum.ij
Interpretatio impugnatiua voluntatis alicuius capi non debet.qui.ex ca.ma.non li.§. j.char.22.col.j
Interpretationẽ per capienda eſt,vt teſtamẽtum ſaluetur.de exhære. lib §.poſthumorum.c.139.col.ij

Interpretatio ſemper capienda eſt vt actus valeat. de lega .§. ſi quis rem . char. 170. colum.ij
Intelligitur,hoc verbum denotat fictionē,de nup §.pe.c.15.col.ij
Intellect.ad l. ſi paterfamilias.ff. de hæredi. Inſti.de vulga.ſubſti.§.ſi ſeruum.cha.149. colum.iiij
Intellec.nouus ad l.cum pater.§.euictis. ff. de lega. ij. de lega.§. non ſolum. char. 167. colum. ij
Intellec.nouus. ad l.ſi res.ff.de leg.j.eo.ti.§. ſed & ſi rem.char.167. col. iiij
Intellec.ad l.debitor.in princi.de lega.ij.eo. titu.§.ſi quis debitori.char. 171. col.iiij
Intellec.nouus ad l.Iuriſconſul.§. parentes. ff.de gradi.de hære.quæ ab inteſt.§.ita de mum.c.194.col.ij
Intellect.nouus ad §. in perſonam.ver.de cō ſtitutia de actio.vide ibi.c.307.col.iij
Intellect.ad l.ij.C.de admi.tuto.& l.cum cu ratore.ff. eo.de aucto.tut.§.ſi inter.ch.64. colum.j
Intellec. diuerſi ad l. cognitionū. ff. de var. & extraor. cogni.de cap. dimi. in prin.c. 56.colum.j
Intelle.ad l.in agris.ff.de acqui.re.do.de re. diui §.præterea.c.9 1.col.ij.
Intelle.ad l. ſi quis tutor.ff.de tute.de cura.§. interdum.char.68.col.j
Intelle. ad l.penulti. C.in quib. cau.tut.hab. ibidem.
Intelle.ad l.j.ff.de ri.nup.de pat.pot.in prin ci.char. 28.col.iij
Intellatus in materia tutelarum qualiter. ac cipiatur. de legi. agna. tut §. j. char. 54. colum.j
Inteſtatus dicitur qui omnino teſtamentum non fecit.de hære.quæ ab inteſta. in prin. char.192.colum.iiij
Item qui non iure fecit teſtamentum. ibi.
Item ille , cuius hæreditas non eſt adita. ibidem.
Et improprie dicitur qui teſtari non po teſt & quando.ibi.
Interdictus aqua & igni remanet liber , ſed perdit ciuitatē.de capi.dimi.in prin.c.55. colum.j
Interdictus bonis non poteſt eſſe teſtis in te ſtamento.& quare.de teſta.§.teſtes autem. char.129.col.iiij
Interdictio adminiſtrationis tutoris accuſati de ſuſpecto durat durante lite.de ſuſpec.tu to.§.ſi quis autem. char. 81.col. iiij
Interdictio adminiſtrationis bonorū prodigo debet fieri per iudicem,qui. nō eſt permiſ ſa.teſtamen.§. item prodigus. charte 136. colum.2
Et an valeat ſi fiat ei qui vere non eſt pro digus. char.ea.col.iij
Interdictum de libero homine exhibendo. poteſt intentari per pupillum ſine tutoris auctoritate.de aucto.tuto §.primo. ch. 63. colum.iij
Interdictū vnde vi,non datur cōtra hæredē, ſed actio in factū,de perpe. & tempo. act. .§.j.char.343.col.iij
Interdicta olim erant directa.de interdict.in prin.char.394.col.iij
Et conſiſtebant aut in præcipiēdo aut pro hibendo.ibi.
Interdicta vt plurimū verſantur circa poſ ſeſsionem vel quaſi poſſeſsionem rerum. ibid.col.iiij
Interdicta & actiones olim differebant.ibid.
Interdicto aliquando litigatur non ſuper poſ ſeſsione,ſed ſuper iure rei ibidē. char.350. colum.ij
Interdicta dantur pro iuribus incorporalibus ibid.col.ij
Interdictorum principalis diuiſio quę ſit.eo. ti.§.j.char.350.col.ij
Interdictū prohibitoriū reſtitutori ū & ex hibitorium quod ſit ibi.
Interdicta omnia ſunt, licet non interdicant, licet omnia vere intellecta interdicant.ibi. & colum.iij
Interdicta miſta quę ſint.ibi.col. iij
Interdictum quorū bonorū eſt duplex,vtile & directum. ibi.col.iij. & iiij
Et eſt adipiſcende. eo. titu. §.ſequens.c.351. colum.ij
Et quare.ibi.col.ij
Et quid operetur.ibid
Et cui detur ibi.
Et non datur ei qui primo poſſedit & po ſtea deſiit poſsidere: ſed ei qui primo loco quęrit poſſeſsionem. ibi.
Et datur etiam pro vna re.ibi.col.iij
Interdictum ſaluianum dicitur adipiſcendę. ibid.col.ij
Et ad quid detur. ibi.
Interdicti ſaluiani & actionis ſeruianę diffe rentia de interdi.§. ſequens. c. 352. col.j.
Interdictum vti poſsidetis & vtrubi ſunt in terdicta retinendę.eod. titu.§. retinendæ. char.352.col.j
Et dantur,quando eſt contentio inter ali quos . de poſſeſsione, quis ſcilicet poſſi deat.ibi.
Et vtrubi datur pro mobilibus , vti poſsi detis pro immobilibus. ibi.colum.ij

Et hodie hæc duo interdicta ſunt exæqua-
ta.ibid.
Et in eis ille vincit qui tēpore litis conte
ſtatę poſsidebat non vi.clam,vel precario
ab aduerſario.ibi.
Interdicta ſunt multiplicia. char.ead.colum.
2.& ſeq.
Et vnde dicatur vtrubi.c. ea.col.3
Interdicta hodie non exigunt formulā uerbo
rum.de act.in prin.c.297. col.2.
Et in quo differebant olim ab actionibus.
ibid.col.3
Et in quo differant hodie.ibi.
Et omnia ſunt perſonalia.eo.tit.§.j.c.299.
colum.2
Interdictum recuperandæ datur vi deiectis.
de interdict.§. recuperandæ, chart. 353.
colum.4
Et vnde vi eſt interdictum recuperandæ.
ibidem
Et reſpicit res immobiles, actio vero
vi bonorum raptorum mobiles. char.354.
colum.1
Et quare ſic dicatur.ibi.
Interdicta alia ſimplicia ſunt, alia dupli-
cia,& quæ ſint.eod.titu.§. tertia.ch. 354.
colum.3
Et in interdictis, vti poſsidetis & vtrubi vter-
que litigās ſuſtinet,partes tā actoris q̄ rei,
quia vterque contendit ſe poſsidere,& ad-
uerſarium non.ibi.col. 3. & ſeq.
Interdum. Hęc dictio ponit regulam in con-
trarium.de hære.quę ab inteſt.§. interdū.
char.195.col.1
Intentio ſumitur aliqñ pro actione. de act.§.
ſiquis agens.c.325.col.1
Integra res quando dicatur, vt contractus cō
trario conſenſu diſſolui poſsit.qui.mo.tol.
obli.§.fi.c.279.col.2
Inuentarij effectus eſt, vt faciat hæredem nō
teneri vltra vires hæreditarias. de hæ-
red.quali. & diffe.§. extraneis. char.163.
colum.1
Inuentarij faciēdi tempus.c.ea.col.2
Et non facientes in quibus grauētur.c.ea.
colum.3
Inuētores aliquarū rerū laudādi ſunt, quāuis
minus perfecte inuenerint. de legi. agna.
ſucceſ.§.j.c.202.co.2
Inuentis addere eſt facile. ibi.
Inuecta per colonū ita demū ſunt obligata,ſi
dominus ſciat inuecta autem per inquili-
num, ſiue ſciat ſiue non, & de ratione.de
act.§.item ſeruiana.c.306. col.1
Et in vtroque caſu,ſi eo animo ſunt inuecta,
vt maneant.ibi.
Inueſtitura qualiter fiat. de verbo. oblig.in
prin.c.274.col.3
Inuidia reprobatur de l.fuſia cani. char. 25.
colum.2
Et remouenda eſt de dona.§. fina. c. 119.
colum.2
Inuocatio diuini nominis quid operetur in
rub.proe.c.1. col. 2
Inutile.i.inuſitatum.in proę.§.cūque hoc.
char.4.col. 4
Iterum quomodo ponatur. in proe.§.j. ch. 3.
colum.2
Itē hęc dictio eſt repetitiua ſimilium. de re.
di.§.item lapili.c.91. col.4
Et eſt dictio continuatiua.de actio.§. item
ſeruiana.c.305.col.4
Iter via actus, & aquęductus. in quo diffe-
rant,& quid ſint.de ſerui.prædio. ch.104.
colum.3
Iudeus ſi agat contra chriſtianum pro furto
agit tantū ad duplū. de actio.§.ex malefi-
ciis.c.314.col.1.& ſeq.
Iudęus an chriſtianū mancipium poſsit pro
mittere chriſtiano vel iudæo.de inuti.ſtip.
.§.j.char.243.co.3
Iudex criminalis q̄n cognoſcat de cauſa ci
uili. in proe.in prin.c.2.co.4.
Et ponit in ciuilibus in expenſis & viati-
co.ibi.col.4
Iudex non debet moueri paſsionibus. de iu.
ſti.& iu.in prin.c.6.col.4
Et olim non poterat recedere ab opinioni
bus iuriſconſultorum.de iu. na. gen. & ci-
ui §.reſponſa.c.14.col.2.
Iudicis preſentia ſi interueniat minus legiti-
me, vbi non eſt neceſſaria non refert. de li
ber.§.j.char.20.col.1
Iudex in agnitione bonorum poſſeſsionis pu
pilli pōt ipſe interponere autoritatē, niſi
habeat tutorē vel ſit abſens.de aucto.tu.§.
j.char.61.col.1. & 2
Iudex quādo debet iudicare ſecundū cōſciē
tiam vel ſecundū acta & probata.qui.mo.
tu.fini. in prin.c.65.colū.1.& de actio §.ſi
minus.c.327.col.4
Iudex incompetens remittit ad competen-
tem.de ſuſpec.tuto.§. ſed ſi quis. char.82.
colum.3.
Iudex exuberātius impartitur officiū ſuū in
actionibus bonę fidei q̄ ſtricti iuris.de act.
.§.actionū aūt.c.319.co.4.& ſeq.
Iudex tenet ferre certā ſñiam etiam quod
actum ſit de incerta quantitate eo.§.curare
c.324.colum.4
Iudici cōceditur arbitrium eſtimandi ex bo
no & ęquo intereſſe partis, quādo quanti-

tas debebatur certo loco,& ſoluitur in alio eo.ti.§.plus c.125.col.4
Iudex arbitrio ſuo ſtatuit tēpus,quando non eſt a l.determinatum,de inuti.ſtip.§.fi.ch. 252.col.2
Iudex poteſt iniuriantē punire,etiam ſi iniuriatus agere non poſsit,de iniu.§.ſeruis,c. 292.colum.2.
Iudex,qui per imperitiā male iudicauit,qualiter teneatur,etiam ſi ſit filiusfamilias.de oblig.quæ ex qua.deli.in princi. char.295 colum.1
Et quid ſi dolo,ibi.
Et quid ſi ſecutus fuit opinionem aliquorū doctorum ibi.col.3
Iudex debet iudicare ſecundum ll. aut cōſuetudines non ſecundū ſuam prudentiam,de offi.iud.in prin.c.358.col.1
Iudicia centumuiralia quæ fuerint de iu.nat. gen.& ci.§.conſtat ch.13.col.1
Iudicium qualiter eſſe poſsit inter tutorem& pupillum,de aucto.tut.§.fi.c.61.col.1
Iudicium accipitur pro diſcretione,pro ſententia,pro inſtātia,pro actione,qui.non eſt permi.fa.teſtā.§.j.c.135.col.4
Itē pro lite,pro auctoritate,pro foro,ibid. char.136.col.1
Itē pro arbitrio,pro vltima volūtate,ibid.
Itē pro quęſtione ibi.
Itē pro iuris diſpoſitione ibi.
Itē pro poteſtate iudicandi,pro pernitie ſiue damnatione ibi.
Itē pro pœna & proceſſu ibi.
Iudicio criminali pendente nihil eſt innouandū,de hære.inſti §.j.c.r 12.col.3
In iudicijs ęqualitas ſeruanda eſt,de actio.§. actionū autem c.320.col.1
Iudicijs.i.actionibus,eod.iit.§. in bonęfidei. char.322.col.3
Iudicia omnia ſunt abſolutoria,de perp.& tēpo.actio.§.fi.c.344.col.
Et quid importent verba prędicta & quare hoc ſit.ibi.
Iudicium procedit non oppoſita exceptione rei iudicatæ,de excep.§.itē ſi in iudicio,c. 346.col.1
Iudicia omnia ſunt de iure ciui . de obli. in prin.c.228.col.4
Iudicia incipiunt a citatione,de pe.teme.liti. .§.fi.char.357.col.3
In iudicio finiū regūdorū non debet quis pati an domino rei ſuæ de offi.iudi §.ſi finiū, char.360.col.4
Iudicatū ſolui. Hæc clauſula continet defendere,& quod dolus abſit & iudicatū ſolui te de ſatiſda §.j.char.339. col.3. & char. 341.colum.2
Iugum ponitur pro iuriſ[illegible] ne, in proœ §. j.char.3.col.1
Iuramentum Imperatoris qualiter ſit. in rubri.proœ.char.1.col.2
Iuramentum primo taxare vel poſtea limitare eſt arbitrarium iudici de ſuſpe.tuto.§.j. char.80.col.2
Iuramētum de iure canonico conualidat alienationem rei dotalis,qui.alie.li. in prin.c. 110.col.1
Iuramentū calumniæ an ſit præſtādū in quolibet actu,an vero ſufficiat ſemel, de fideicom.hære.§.fi.c.185.col.1
Iuramentum delatū a fideicommiſſario hæredi an poſsit referri ibi.
Iuramentū litis deciſiuū habet vim plene probationis de actio.§.item ſi quis poſtulante char.308.col.3
Et ex eo oritur actio in factum,& qūo,& quare ibi.col.3.& 4
Et pręſtatur altero ex colliti gantibus deferente & non aliter ibi.col.3
Iuramentum litis deciſiuum delatum ſi ſit,eſt ſtatim iurandum,ibi.
Iuramentum præſtitum ſine voluntate aduerſarij nihil prodeſt ibi.
Iuramentum litis deciſiuū ex parte rei eidē reo præſtat aliqñ exceptionem,aliquando actionem ibi.c.3[illegible].col.4
Contra iuramentū litis deciſiuum non admittitur probatio ibi.
Iuramentum triplex eſt,volūtarium neceſſarium & iudiciale ibi.col.4
Iuramentū calumniæ per quem præſtabitur, qñ petita venia filius conuenit patrem,eo. tit.§.pœnales,char.310.col.1
Iuramentum in litem an faciat dici actionē, in qua iuratur, pœnalem de actı.§.ſequens c.31[illegible].col.2
Iuramentum debet deferri à creditore,de excep.§.ęque c.346.col.1
Iuramentum contra leges nō eſt ſeruandum ibidem.
Iuramentum non eſt deferendū, quando aliter veritas haberi poteſt ibi.
Iuramentum eſt ſpecies probationis, de lite. obli.c.256.col.4
Iuramentū habetur loco ſolutionis,qui.mod. tol.obl.§.j.c.276.col.4
Iuramentum calumniæ præſtatur tā ab actore quā in reo,de pe.teme,liti.§.j.char.356. colum.1.
Et continet plura capitula,ibi.
Iurans remanet obligatus & opus eſt exceptione,de excep.§.ęqu. c.346.col.1

dominum permiſſum.ibi.col.2
Et quibus caſibus fiat ſine animo furandi ibidem.
Et non connumeratur inter caſus fortuitos.de actio §.ſed iſte. char.302. col.2
Nec poteſt fieri ſine leuiſsima culpa quib. mod.re contrahi. obligat §. præterea.ch. 233.col.2
Furti manifeſti pœna eſt quadruplũ.de actio. .§.quadrupli.char.318. col.2
Furti odio interductum eſt ut dominus ageret actione perſonali.eo.ti.§.ſic itaq; cha. 312.col.1
Pro furto non imponitur de iure niſi pœna pecuniaria.eodem titu.§. ex maleficiis char.313.col.4
Et non committitur ſine animo,et põt fieri etiam in vna gallina.de re. diui §.gallinarum.char.90.col.1
Et poteſt committi furtum rei ſuæ. eo. ti.§. ſi tamen.char. 91. col.4
Furtum committit qui aliquid decidens de naue vel curru ſciente vel ignorante domino accipit animo lucrandi.eo.ti.§. ſi.cha. 103.col.2
Et vendens ſcienter rem alienam dicitur furtum committere. de vſucap §. furtiuæ. char.112. col.1
Et an committatur ſine effectu furandi.eo. ti §. ſed tamen.char.113.col.1
Furtiuæ res & ui poſſeſſe non poſſunt vſucapi.de vſucap.§. furtiuæ. char.112.col.1.& an & quando poſsit. de oblig. quæ ex deli §.ij.qui.char.283.col.4
Furtiua res vitio purgato præſcribitur & vſucapitur eo.tit.de vſuca. §. aliquando.cha. 113.col.4
Furtiua res quando ſeparetur a condictione furtiua.de obli.quæ eſt delict.§.aliquando char.282.col.1.
Furor qualiter probetur qui.non eſt permiſſa.teſta.§.j.char.136.col.2
Furioſus non poteſt eſſe teſtis. in teſtamento & quare.de teſtamen.§.teſtes autem.cha. 128.col.4
Furioſus qui habet dilucida interualla : poteſt teſtificari quando tempore actus geſti & examinationis non erat in furore.ibid. char.119.col.1
Et poteſt dicto caſu teſtari etiam.qui. non eſt permiſſum facere teſta.§. primo. char. 115.col.1
Furioſus et mente captus quomodo differant eo.ti.char.136.col.2
Furioſi & ignorantes æquiparantur quo ad acquiſitionem. de hære. quæ ab inteſta.§. ſui autem.char.194.col.3
Furioſus nullum negocium in quo conſenſus requiratur facere poteſt.de inutı.ſtipula §. mutum.char. 246.col. 4

G

GAllinarum & anſerum duplex eſt ſpecies.de re.diuiſi. §.gallinarum char.90.col.1
Gallinarũ dñium non amittimus per exitum e conſpectu.ibi.
Gemmæ lapilli & margaritæ.in quo differãt, eo.ti §.item lapilli.char. 90. col.1
Genus quod dicatur.de iure natu. gen.& ciui.§.conſtat.char.12. col.3
Genus aliter accipitur apud legiſtas aliter apud dialecticos.char.ea.col. 4
Generi per ſpeciem derogatur.de bono. poſ. char.221.col.1
Germanus quis dicatur.de legi.agna.ſucceſſ. .§.j.char.201. col. 4
Gerundia denotant actum prout eſt in facto. a ſtio n rub c 2 [illegible] col 4
Gradus agnationum & cognationum qui expedit cognoſcere.de gra.cogn.in prin. char.209.col.3
Gradum primum facere non poteſt vna perſona:ſed poſt primũ gradum quelibet perſona ſuperaddita facit vnum gradum.eodẽ ti.ibi.char.210.col.1
Gradus in linea directa qualiter ſit computandus.ibi.char.211.col. 1
Gradus in linea tranuerſali qualiter computetur ibi.
Gradus difinitio.ibi.col.2
Gradus dinumeratio in linea aſcendenti non eſt diuerſa inter ius ciuile & canonicum, ſed bene in linea tranuerſali & quomodo & quare.de gra.cogna.char.213. col.1.& ſequen.
Graſſari,id eſt niti ad malũ.de ſuſpec.tut.§. ſi.char.81.col.4
Grex quid ſit & quid contineat. de rer.di.§. in pecudum.char.100.col.2. & de lega.§. ſi grex.char. 173.col.3
Et redactus ad vnam ouem nõ eſt amplius grex.ibi.in d.§.ſi grex.
Grege legato,ſi ad vnam ouem reducatur nihilominus debetur,& quid ſi deficiat: animo.tem teſtatoris.ibi.col.2.& 3

H

HAbitatio differt ab vſu & vſufructu.de uſu & habita.§.fina.char. 110.col.1
Habitationem habens non ſolum vti poteſt cum familia,ſed etiam alteri locare,ibidem.

Habitatio quid ſit ibid.
Et non differt ab vſufructu habitationis, ibid.col.2
Hæreditas quæſita non eſt amplius hæreditas.de leg.agna.tut.§.fina. char. 54.col.4. & c.55.col.1
Hæreditas quid ſit de aucto.tuto.§.j.cha.60. colum.iiij.
Hæreditas ad hoc vt mihi quæratur per liberum hominē ſunt ſex neceſſaria. per quas perſo.nobis acquiri.§. idem placet. charte 126.col.1
Hæreditas iacens repræſentat perſonam defuncti non hæredis. de hæred.inſtituen.§. ſeruus.char.144.col.iij.
Intellige donec adeatur nam poſt aditam repræſentat perſonam hæredis ibidem. colum.iiij.
Hęreditas diuiditur in duodecim vncias.eo.tit.§ hęreditas.c.145.col.2
Hęreditas accipitur pro cauſa materiali teſtamenti.de pup.ſubſti.§.igitur. char.152.colum.1
Hęreditas nec adimi nec dari directo poteſt in codicillis.de codicill.§.codicillis.char.192.col.1.ſecus ſi per fideicom.ibi.
Hęreditas primo loco debetur liberis .l.xij.tabu.de hære.quæ ab inteſt.§.j. char.193. colum.2
Hæreditas defertur a morte.de leg.agna.ſucceſ.§.proximus.char.103.colum.2
Hęreditas defertur vſque ad decimum gradum.de grad.cogna char. 213. col.ij.
Hęreditatis petitio eſt duplex directa & vtilis de interdi.§.j.c.250.col.4
Hęreditas eſt perſona imaginaria, ſuſtinens vicem defuncti.de ſtipu.ſer.in princi.cha.239.col.4
Hęredi quicquid acquiritur hæreditati poſtea adeundi quæſitum eſt ibi.
Hæreditati furtum fieri non poteſt,ibi.
Hæreditas ſuſtinet perſonam defuncti,non hæredis,ibi.c.240.col.1
Hęreditas tranſmittitur per infantem.de inutil.ſtip.§.pupillis.c.247.col.1
Hæres infantius non poteſt reſtituere hæreditatem etiam lucroſam pupillo ſine auctoritate tut.de auctorita.tut.§.j. char. 63.colum.j
Hęres ex aditione quaſi contrahendo obligatur.ibid.
Heredem non habere iniuria eſt defuncti. qui.ma.non fic.§.j.c.2 : .col.j.
Hęres eſt ſucceſſor vitiorum. de vſuca.§.furtiue.c.113.col.3
Hæres vendendo rem inuentam, in hæreditate,quæ non erat defuncti,non facit furtū; & transfert vſucapiendi conditionem ſi bona fide fecit eod.tit.§.ſed tamen.ch.112. colum.4.
Hæres præſumitur ignorare ea quę ſunt in hæreditate quo iure ad defunctum pertineant,ibi.
Hęres vtitur acceſsione temporis ex perſona defuncti.eo tit.§.diutina.c.115.col.1
Hęres non poteſt eſſe teſtis in teſtamēto. de teſta.§.ſed neq;.char.130.col.1
Hęredis nomen debet exprimi a milite. de teſta.mili.§ plane.c.131.col.1
Hęres generaliter inſtitui pōt tam liber q̄ ſeruus etiam non facta mētione libertatis. de here.inſti.in prin.c.140.col.2
Hæres id eſt dominus : ibi.col.3
Hęres cēſetur eadem perſona cum defuncto, ibidem.
Hæredum plures gradus fieri poſſunt.de vulga.ſubſti.in prin.c.148.col.2
Hęres eſto,eſt verbum directum, quod non obliquatur.de pup.ſubſti.§ fina. char.154. colum.2
Hæredum tres ſunt ſpecies & quę. de hęred. quali.& diffe.§.j.c.160.col.3
Hæres neceſſarius quis dicatur.ibid.& quare,ibid.
Hęres tenetur de ſuo creditoribus hęreditariis.ibid.
Hæres extraneus habet ius deliberandi. eo. tit.§.extraneis.c.162.col.1
Hæres ſiue ſuus ſiue extraneus poſt aditam nō repudiat,niſi ſit minor.ibid. char.163. colum.1
Hęres non grauatur,niſi idem aut ſimile conſequatur ex teſtamento. de leg.§.non ſolum.c.66.col.3
Hæres grauari poteſt aliquid facere in fauorem legatarij.de leg.§.tam autem.ch.174. colum.4
Hęres nunquam deſinit eſſe hæres. de fideicom.hęre.§ reſtituta. c.185.col.2
Hęres cogitur adire per fideicommiſſum,& reſtituere.eo.tit.§.ergo,c.187. col.2
Et tali caſu eſt immunis hæres ab omni damno.ibid.& nihil lucri ſentit.ibid.
Hęres grauatus cogitur inuitus adire & reſtituere,niſi teſtator contrarium diſpoſuerit.ibid.
Hęres habetur loco legatarij,qñ eidem aſsignatur vna vel plures res. eod.tit.§. ſi quis vna.char.187.col.4
Hęres,qui coactus adiuit,reſtituit etiam rem ſibi particulariter a teſtatore relictam.ibi. char.188.col.1.

Hęres ab inteſtato poteſt grauari fideicom. eo.ti.§. pręterea.char.188.co.ij.

Hæredes ab inteſtato videntur habere tacitam voluntatem teſtatoris.ibi.

Hęres qui aſſeritur grauatus, cogitur aut ſoluere aut iurare.eod.titu.§.fina.char.188.colum.iiij.

Hæres an & qñ teneatur ex non ſolenni voluntate.ibi.char.80.col.ii.& ſeq.

Hæres eius, qui in teſtamento aliquod commodũ ſentit, poteſt grauari.de ſing. re. per fidei reli.in princ.char.189.col.iiij.

Hęres ſemel perpetuo eſt hæres.de hæredi. quæ ab inteſt.defe.§.interdum. char.195. colum.j.

Hęres quis aliquando eſſe deſinit.ibi.

Hæres mulieris non habet idem priuilegium in dote repetenda, quod habet mulier de actio.§.fuerat.char.32. col.iiij.& ſeq.

Hæres inſtitutus ſub conditione non dicitur hæres ante conditionis euentum: item nec pure inſtitutus dicitur hęres ante aditam. de verbo.obli.§.ſub conditione.char.136. colum.iiij.

Hęredis & defuncti eſt eadem perſona, de actio.§.j.c.299.col.j.

Hęretici maioris hęretis non poſſunt hęredes institui.de lega.§.legari.char.176.colum.j.

Hermaphroditus an poſſit eſſe teſtis in teſtamento de teſta.§.teſtis autem. char.129. colum.j.

Hominis triplex eſt ſtatus.in procæ.§.j.char. 8.col.j.

Homo in eodem ſtatu nũquam permanet de iuſti.& iur.in prin.c.7.col.j.

Homines iure naturæ liberi naſcebantur. de iur.natu.gent.& ciui.§.ius autem.cha.11. col.ij.

Homo eſt digniſsima creaturarum.eo.ti.§.fi. char.16.co.j.

Et aut liberi ſunt, aut ſerui, de iure perſo. in princip. c.16. co.j.

Homo pati poteſt ſe vendi ad participãdum prætium introductione iuris ciui. eod.ti.§. j.char.17. co.ij.

Hominum genus vnicum de iure naturæ, de iure gentium tria de liber.in princ.c.19.colum.ij.

Homo non eſt in fructu de rerum diuiſi.§. in pecudum.char.100.col.j.

Homo liber non poteſt locare operas ſuas in perpetuum.de vſufru.§.j.c.107.col.j.

Hominis liberi venditio valet, ſi ignoranter ſit facta.de vſucap.§.primo, char,111, colum.iij.& iiij.

Homo in ſe ipſum ius non habet.ibidem.colum.iiij.

Homo liber bona fide poſſeſſus ita nobis acquirit, ſicut ſeruus.per quas perſo.nob.acqui.in prin.char.124.col.j.

Homo homini non accedit.de legat §.ſi quis ancillas.char.172.col.iiij.

Homo liber ſi damnum dederit, & poſtea efficiatur ſeruus poteſt agi contra dominum noxali iudicio de noxa.act.§.omnis.char. 335.col.iij.

Honeſtas legalis quo ad quę verſetur. de iuſtit. & iur.§. iuris pręcepta. charte 8. colum.j.

Honeſtas in nuptiis copulandis maxime verſatur, & attenditur.de nup.§.j.char.31.colum.j.&.§.ſi vxor. char.34.col.iiij.

Honeſtas publica oritur etiam ex ſponſalibus de futuro & de facto contractis. eod.titu.§.ſi vxor.char.31.col.j.

Honeſtas pręferenda eſt vtilitati, de adop, §. cum autem.char.38.col.ij.

Honeſtas maior requiritur in muliere quã in maſculo.de hære.inſti.§.j.c.143.col.ij.

Honorem & meritum conſequi debet quis ex eo bono, cuius eſt cauſa.de hæred. quę ab inteſt.§.j.char.193.col.ij.

Honor non debet afferre in cõmodum pecuniarium.per quas perſon.nob.acqui..§.hoc quoque.char.124.col.ij.& iij.

Honor eſt eſſe ſui iuris.char.ead.col.ij.

Honores dicuntur magiſtratus. de iure natu. gen.& ciui.§.prætorum.c.14. col.j.

Honoratur ſi quis in vno, in alio debet grauari de ſenatuſconſ. Tertul.§. ſed cum antea.char.205.col.iiij.

Hoſpitalia dicuntur loca pia.de obli.quæ ex quaſi con.§.fin.c.274.col.ij.

Hoſtes qui dicantur de actio.§.rurſus. charte 303.col.iij.& in procem.in prin.char.2.colum.iij.& quib.mo.ius pa.pote.ſol.§.ſi ab hoſtibus.char.45.col.ij.& de re.diuiſio.§. item ea.char.90.col.iij.

Capti ab hoſtibus alterius ciuitatis ꝙ Romanę an efficiantur ſerui, & gaudeant beneficio reſtitutionis, ſicut illi.ibid.

Humanum genus ad homines tantum referẽ quamuis animalia etiam ex humano ſint. de iure natura.gen.& ciui.in princi.char. 9.colum.j.

Humana genera an ſint plura.eo.ti.§. ius autem.char.11.col.iij.

Humanitus accidere, id eſt mori.de donat.in prin.char.116.col.iiij.

Humanitas laudatur, eod.ti.§.fina.char.119. colum.ij.

Hypotheca tacita datur ſemper in dote tam ex parte viri quam mulieris de actio.§.fuerat.char.321.col.j.& iij.

Hypothecaria quæ datur legatariis an ſit ex quaſi contractu.de obli.quæ ex qua.con.§.hæres.char.273.col.j.

I

IDem iuris eſt de parte quo ad partem, quod de toto quo ad totum: licet aliquando aliter ſit de hæred. inſtitu.§. hæreditas.char.145.colum.iiij.

Et de lega.§. ſi rem ſuam.c.170.col.iij.et de fideicom.hære.§.nihil autem.c.187.co.iij.& col.iiij.vbi declaratur hoc procedere vbi eſt eadem ratio.

Ideſt, eſt dictio diſpoſitiua.de actio §.item ſi de dote.c.328.col.iiij.

Idoneus teſtis dicitur omni exceptione maior.de inuti. ſtip §.item verborum.c.248. colum ij.

Igitur, ponitur aliquando inceptiue, non illatiue.de inoffic.teſtamen.§.fina, charte 159. colum.iiij.

Ignominia eorum, quorum bona publice diſtrahebantur, quanta eſſet apud antiquos, quib.ex cau.ma.non li.§ j.c.22.col.iij.

Ignorans quaſi contrahit. de hęr. quę ab inteſt.§. ſui autem.c.104.col.iij.

Et ignorans & furioſus quoad acquiſitionem æquiparantur.ibi.

Et ignorans ſuam cōditionem nulli acquirit.per quas perſo.nob. acqui.§. idem placet.char.126.col.j.

Ignorare quis præſumitur quod pendet ab alieno facto, vt ſe datum tutorem.de excuſa.tuto.§.qui autem.c.77.col.ij.

Ignorantia literarum excuſat a munere publico.eo.ti.§.ſimiliter. c.75.col.j.

Ignorantia iuris eſt lata culpa, de ſuſpe.tut.§. ſuſpectus autem c.81.col.ij.

Ignorantia probabilis eſt in facto alieno de act §. ſi quis agens.c.325. colum. ij. & de manda.§. recte.c.270.col.ij.

Ignotus hæres inſtitui poteſt & amari: intellige.1.non viſus.de hęred.inſtit.§.ij. quos. char.147.col.iiij.

Et dari poteſt tutor.de excuſa.tuto.§.non eſſe.c.75.col.iij.

Illiteratus non admittitur ad aliqua, ad quæ literatus admitteretur eod.tit.§.ſimiliter. ch. 75.col.j.

Illuſtres qui dicantur de iniu.§.in ſumma. c. 294.col.ij.

Imaginarium, id eſt fictum vel per momentum duraturum.qui, mod, tol, obli.§.j, char, 376, colum, iiij.

Imaginarium & fictum differunt, qui.mo.ius pa.po.ſol.§.præterea.char.46.col.iij.

Immittere & proiicere differunt de actio.§. ęque.char.300.col.j.

Immunitatē ab honoribus quot filij pręſtent. de excuſa.tuto.in princi. c.72.col.ij.

Imperator non poteſt eſſe infidelis.in rubri. proœ.char.1.col.ij.

Et debet ſemper augere imperium. c.ead. colum. iiij.

Et ex l.regia habet omnem populi auctoritatem.de iu.na.gē.& ciui.§.ſed & quod. char.13.col.j.

Et eo mortuo & ſic vacante imperio quis ſuccedat.de adopt.in prin. char.37.col.ij.

Imperium tale poteſt alteri concedi.d iu.na. gen.& ciui.§.ſed & quod.char.13.col.ij.

Impedimentum ceſſat finita cauſa impedimenti.de nup.§.inter eas.char.31.col.ij.

Et impedimentum naturę eſt fortius, quā accidentis de adop.§.ſed & illud.char.41. colum.j.

Impedimento ceſſante ceſſat diſpoſitio facta ex cauſa dicti impedimenti de atil.tuto.§. ab hoſtibus.char.60.col.iij.

Impediuntur multa facienda quæ facta tenēt de excuſa.tut.§.& qui.c.73.col.iiij.

Impenſæ in rebus alienis factę qualiter recuperentur.de re.di.§.certæ.c. 97.col.iiij.

Impenſarum plures ſpecies.c.97.col.j

Et recuperantur per actionem, exceptionem, & officium iudicis.ibi.

Impenſa funeris detrahitur vt ęs alienum.de l.falci.§.cum autem.c.183.col.j.

Impenſarū alię neceſſarię alię vtiles alię voluptariæ de actio.§.item ſi de dote. c. 329. colum.j.

Et quę minuant dotem.ibi.

Imperfecta, nihil ſunt quib.mod.teſta.infir.§. ex eo.c.157.col.ij.

Imperitia culpa eſt et quando, de l.aquilia.§. item ſi putator.c.189.col.iij.

Impoſsibilitas vitiat ſtipulationem.de verb. obli.§.loca.c.237.col.iiij.

Et ibi an hoc ſit verum in contractibus bonæ fidei.

Impoſsibilis conditio vitiat ſtipulationē, de inuti.ſtipula.§.ſi impoſsibilis. char.247. colum.iij.& ibi quare ſecus in vltimis voluntatibus.

Et quę dicantur impoſsibilia. ibi.

Et quot modis dicatur conditio impoſsibilis.de hæredi. inſtitu.§. impoſsibilis.c.141 colum.iiij.& c.142.col.j.

Impoſsibilitas de facto magis impedit quam naturalis, de adop.§.ſed & illud, c.41.co.1

Improba allegati potest dici reſpectu initij. licet ex poſt facto ſit recta.de inut. ſtipu.§. item verborum. c.247.col.iiij.
Imputari alicui non debet quod procedit a fortuna.de ſenatuſcon.tertul.§.ſed nos.ch. 205.col.iij.
Imputandum eſt ei, qui minus ſufficientem procuratorem elegit.qui. ex cauſa, manu. non li.§.ſi.c.25.col.1.
Impubes non poteſt eſſe teſtis in teſtamento & quare.de teſta.§.teſtes autem.char.128. colum.iiij.
Nec poteſt teſtari & quare. quib. non eſt permiſſ.fac.teſta.§.j.c.135.col.iiij.
Et an teſtificetur de iis quæ vidit in pupillari ætate de teſta. §. teſtes autem. c.129. colum.1.
Inceſtus dicitur cum conſanguineis, de nup. .§.j.c.30.col.iiij.
Inceſtuoſi non poſſunt hęredes inſtitui.de lega.§.legari.c.176.col.1.
Inchoandū ē a vetuſtioribus.de rer. diui.§. ſingulorum.c.88.col.1.
Incorporalia non traduntur nec vſucapiuntur.de re.corpo.& incorpo.in prin. c.103. colum iiij.
Et non vendicantur.de acti.§.j. cha.299. colum.iij.
Nec diuidi poſſunt.per quas perſ.no.obli. acqui.c.272.col.iiij.
Incognitum eſſe non debet quod tollitur & reformatur per quas perſo. nob. acqui.§.j. char.123.col.iij.
Inconuenientia non ſunt multiplicanda. de pup.ſubſt.§.non ſolum.c.151.col.iiij.
Incerta perſona non poteſt hæres inſtitui,de lega.§.legari.c.176.col.1.
Incertæ perſonæ de iure antiquo legari non poterat.eo.ti.§ incertis.c.176.col.ij.etiam in milite & libertate.ibid.
Et quę dicatur perſona incerta.ibi.
Incertę de certis & hodie & olim recte legatur.ibid.
Incerta perſona poteſt hodie hæres inſtitui & ei legari.eod.tit.§.poſthumo.c.176.colum.iiij.
Incertitudo quando vitiat legatum.de leg.§. incertis.c.176.col.ij.
Incertitudo rei promiſſę quando vitiet ſtipulationem.de verbor.obli.in princip.char. 234.colum.iij.
Incapacibus capere directo non poteſt per fideicommiſſum relinqui.de fideicom.hære.in princ.c.184.col.1.& 2
Incendium computatur inter caſus fortuitos. qui.mo.re con.ob.§.item is cui.c.232.co.1
Incendium non poteſt naſci ſine leuiſſima culpa.eod.tit.§.præterea. c.233.col.ij.
Incontinenti qualiter accipiatur in interdicto vnde vi.de inter.§ recuperandę.char. 354.col.1.& ſeq.
Incontinenti facta cenſentur ineſſe.de aucto. tuto.§.tutor autem.c.63.col. 4
Indiuidua natura diuiduntur per adiudicationē factā vni & recōpenſationem factam alteri de offi.iudi.§.ſi familiæ.c.360.col.2.
In diē, ex die, & ad diē, qualiter differant.de verbo.obl.§.omnis.c.235.col.iij.
Indebita receptio quando obliget. qui. mo. re con.obli.§.j.c.131.col.1
Et accipiens debitum quibus caſibus reſtituere non teneatur.c.ead.col.iij.
Et in ſolutione indebiti naſcitur tacite obligatio.ex negotio expreſſo.ibi.col.iiij.
Et dicitur obligatus ex quaſi contractu. de oblig.ex qua.con.§.item is.char.273. col.ij.
Et quando non repetatur.eod.titu §.final. char.273.col. iij.
Inducta ad vnum finem aliquando contrariū operantur.de teſta.mili.§.ſed et ſiquis. ch. 134.col.ij.
Inducta ad augendum nō debent operari diminutionem.de excuſa.tu.§. qui autem.c. 77.col.1
Indulgeo & reſtituo differunt.quib.mod.ius pa.pot.ſol.§ j.c.44.col.1
Infans poteſt manumitti. de liber.§. libertinorum.c.21.col.1.
Et non acquirit obligationē ſine auctoritate tutoris. nec poſſeſsionem per ſuam occupationem tantum.qui.alie.li.§.ſi.c.121. colum.iiij.
Infans & infantiæ proximus nullo modo tenentur ex mutuo.qui.mo.re con. obli.§.j. char.231.col.iij.
Infans alium ſibi obligare non poteſt.de inuti.ſtip.§.pupillus.c.147.col.1
Et æquiparatur furioſo.ibi.
Et dicitur infans vſque ad ſeptem annos. ibidem.
Et tranſmittit hæreditatem.ibi.
Et quandoque ſtipulatur licet ſine intellectu.ibi.col.ij.
Infantię proximus dicitur vſque ad decem annos,cum dimidio.ibid.col.1
Infirmitas eſt iuſta cauſa dilationis.quib.ex ca.manumit.non li.§.ead.c.23.co.4
Infamis fit quilibet condemnatus propter dolum.de ſuſpec.tuto.§.j.c.79.col.iiij.
Et quid requiratur, vt ex condemnatione criminis infamantis non infametur.ibid.

Infamatus ob culpam infamatur infamia facti, non iuris de ſuſpe.tuto.§. ſuſpectus aũt. char.81.col.i
Infamis de facto quis fiat ibi.col.2
Infamis non poteſt eſſe teſtis in teſtamento & quare, de teſta §.teſtes autem char. 128 colum.4
Nec poteſt eſſe in iudicio pro ſe, poteſt bene interuenire pro alio, de excep.§.fi. ch. 348.col.2
Infamis efficitur, damnatus furti, vi bonorum raptorum, iniuriæ, & de dolo, ſed requiritur ſententia, de pe. reme.liti.§.ex quibuſdam, char.157.col.1
Itẽ damnatus directa actione tutelæ mandati & depoſiti non contrarijs ibi.
Itẽ damnatus actione pro ſocio tam directa quam contraria ibi.
Item qui pepigerunt de furto vi bonorum raptorum, iniuriarum & de dolo ſunt infames ibi.
Infamia de facto ſufficit inſtituto, vt frater habeat querelam, de inoffi.teſta.in princi. char.158.col.2
Ingenuus qui ſit, de inge. in princip. char.18 colum.1
Et ſufficit matrem aliquo tẽpore fuiſſe liberam, quando erat in vtero vt dicatur ingenuus ibi.
Ingredi fundum alienum quando poſsim inuito domino, de rerum diui.§.fere, char.88 colum.3
Ingratitudine reuocatur donatio etiam perfecta, de dona §.i.c.117.col.3
Ingratitudinis cauſæ propter quas filius põt exheredari a patre ſunt quatuordecim, & ſeptẽ quibus pater poteſt exheredari a filiis, & tres quibus frater a fratre, de inoffi. teſta.§.fi.c.160.col.2.& de ſucceſ.liber.§. ſed noſtra.c.219.col.2
Inhabilitas in tutela vitiat eã durante tantũ, qui teſta.tut.da.poſſ.§.furioſus char.52.colum.2
Inhumanitas damnatur de l.fuſi.cani. ch.25. colum.4
Et eſt fugienda, per quas perſo. no. acquir. char.123.col.ii
Inimicitiæ quibus caſibus excuſent a tutela, de excu.tut.§.ſimiliter cha.75.col.ii.&.§. inimicitiæ c.75.col.3
Et quæ dicantur capitales ibi.col.4
Inimicus præſumitur qui paſſus eſt quæſtionẽ ſtatus, ibi.col.3
Inimicus, iudex eſſe non poteſt ibi.col.1.
Iniuriam facere dicitur aliquando res inanimata, ſi quadru.pau.feciſ.dica. in princip. char.137.col.2
Iniuriæ ſpecies eſt fundum alienum ingredi inuito domino, de rer.diui.§.fere char. 88. colum.4
Iniuriam pati ab eo non conuenit. in quem collatum eſt beneficium, de dona.§.j.cha. 117.col.3
Iura nemini fit, ſi res reuertitur vnde profecta eſt per quas perſonas nob.acquir. cha. 124.col.1
Iniuria capitur aliquando abuſiue reſpectu eius qui iniuriam infert, ſi quadru. pau.feciſ.dica.in prin.char.136.col.4
Iniuria quibus modis fiat, de obli.quæ ex delic.in princ.c.280.col.1
Et quantum attinet ad l.aquil. accipitur diuerſimode quam alibi accipiatur, de l.aquil §. j.c.287.col.3
Iniuria non fit ſeruis ſed dominis, de iniu.§. ſeruis, c.29?.col.2
Et quid ſi fiat ſeruis non contemplatione domini ibi.
Et quæ dicatur atrox eo.tit.§.atrox.c.293 col.1.& 2
Ex iniuria facta filio naſcuntur duæ actiones c.294.col.1.
Et quare ſemel remiſſa animo non põt reuocari, eo.ti.§.fi.c.294.col.3
Et ſi quis in pœnitentia quaſi coactus morte remittit iniuriam an eo ſuperueniente cẽſeatur perpetuo remiſſa. eod.§. char. 291. colum.3
Iniurioſum verbum dicitur ſiue in genere, ſiue ſpecie improperetur delictũ commiſſum. de iniu.in prin.c.201.col.3
Iniuriatus ſi aliquo reſpectu non poteſt agere, puta obſtante ſibi aliqua prohibitione ſtatuti, tunc adhuc iudex poteſt iniuriantem punire, de iniur.§.ſeruus, char.292. colum.2
Iniquitas & iniuſtitia diuerſæ ſunt, de iniu. in princi.c.291.col.ii
Innumerabilis.i.non facilis ad numerandum de re.corpo.& incorpo.in prin.c.10 4. col. i.& de teſta § nihil autem char.131.col.ii. & de actio.§.pœnales c.300.col.ii.& 3.& de iu.na.gen.& ciui .§.ius autem char.11 colum.iiii.
Et eodem modo dicitur innumeroſum, in proœ.§.c.3.col.i
Inofficioſitas quo ad teſtamenta põt tribus modis committi de ſucceſſ.liber.§.ſed noſtra c.219.col.ii
Inquilinus dicitur qui prædium vrbanum colit etiam ſi ruri ſit, & colonus qui ruſti cum etiam ſi ſit in ciuitate, de act.§.item

ſeruiana char.306. col.j
In rem ſuam quid ſignificet de aucto .tu.§.ſi inter.cha.64. col.ij
Inſtitutiones ſunt principia.ll. in proe.§.cum que hoc. char.4.col.j
Inſtitutio hæredis ſimpliciter facta intelligitur in toto,alio non dato cohærede.de hære.Inſti.§.hæreditas.ch.145. col.ij.& iiij.
Et facta ad certum tẽpus non valet,ſecus ſi ad incertum.eod,titu.§.hæres.char.147. colum.i
Et facta in re certa trahitur ad totum ſi nihil ſit additũ. eo. ti.§.hæreditas.char.145. col.ij.et quib.mo.teſta.infir.§.ij. char.155. colum.ij
Inſtitutionis titulus quare hodie ſit neceſſarius in relicto filiis.de inoffi.teſtamen.§.fi. char.159.col.iiij
Inſtitutio eſt de forma ſubſtãtiali teſtamẽti. de leg §.ante hæredis.char.179.col.j
Inſtitui an poſsint omnes homines mundi.de hære.inſti §.& vnum.char.145. col.j.
Inſtitutus in parte non dato cohærede habet totũ.eo.ti §.hæreditas. char.145.col.ij
Inſtituendi vel exhæredandi neceſsitas prouenit a ſuitate.de hære. quæ ab inteſta.§. ſed ea omnia. char. 198. col.iiij.
Inſtitoria quid ſit. quod cum eo.§. j. char. 330.colum.iiij.
Inſtitoria perpetuo hæredi & in heredẽ datur.eo.ti.§.j. char. 331. col.j.
Inſtantia cauſę durat triennio,de ſatiſda.§.j. char.340.col.j
In ſumma.j. tandem & finaliter.de noxa. §. fi.char.334.col.j.
Inſtrumentum fundi quod dicatur.de lega §. ſiquis ancillas char.173.col.ij.
Inſtrumento ſtatur niſi contrarium probetur.de inuti.ſtipula.§. item verborum.cha. 247.colum.iiij.
Inſtrumentũ non ſolum per aliud inſtrm̃,ſed ẽt per teſtes reprobari poteſt. ibi.
Inſtrumenta duo ſi proferantur eiuſdem diei & diuerſi loci cui ſtetur. eod.§. char. 248. colum.j.
Inſtrumento debet inſeri dies ibi.col.ij.
Et quæ alia requirantur. ibi.
Et petitur edi tribus modis. ibi. & col.iij.
Et obtinet vicem duorum teſtium.ibi.
Et quot teſtes requirantur contra inſtrumẽtũ,ſiue directe,ſiue indirecte veniamus cõtra ipſum.ibi.& col. ſeq.
Inſinuatio quid ſit de dona.§.j.char.117, colum.iiij.& char.118. col.j.
Et an ei poſsit renunciari.ibi.
Et an veniat in ſimplici remiſsione ibi.
Inſula in mari nata nullius in bonis eſt.& ideo conceditur occupanti.de re.diui. §.inſula.char.91.col.iiij.
Et nata in flumine efficitur vicinorũ pro modo latitudinis prædiorum.ibi.
Et quid ſignificet. ibi.
Inſpicitur quod euenire poteſt.eo.ti.§.illud. char.89.col. j. & de ſingu. re. per fideicõ, reli.§.libertas.char.190. col. iiij.
Intereſt reipu.ne quis re ſua male vtatur.de iuſti.& iu.§.fi.c.8.col.iij.
Et de iis.qui ſunt ſui vel alie. iu §. fi.c.27. colum.ij
Intereſt reip.ſubditos habere locupletes.ch. ea.colum.iij
Et quod intereſt priuati principaliter intereſt ſecundario.reip. ibi.
Intereſt reipu.ciuitatẽ hominibus repleri.de excuſa.tut.in prin.char.72.col.j
Item mulieres dotatas eſſe qui. alien. li.in prin.char.119.col.iiij
Intereſt noſtra admitti ad ſucceſsionẽ ex pluribus capitibus. de bo.poſ. in prin.c. 220. colum.iiij.
Item habere plures debitores.de act.§.ſic itaque.char.312. col. iij
Item plures actiones. ibi.
Intereſt cuiuslibet deũ venerari. eo. ti.§. appellamus.c.313.col.ij.
Intereſſe quando veniat in actionibus ſtricti iuris,& quãdo in bonefidei.de act.§.actionum autem.c.319.col.iiij
Intereſſe rei ſemper ęſtimatur, ſi alibi conueniatur quam oportet. de actio. §. plus.c. 326.colum.ij
Intereſſe deteriorationis rei commodatę qua actione ſit petẽdum.qui.mo.re con.obli §. item is cui.c.252. col.ij
Et qualiter circa hoc ſit formandus libellus.ibid.
Intereſſe petenti incumbit onus probandi quantitatem certam.de verb.oblig.§.fina. char. 238. col.ij.
Et qualiter probetur. ibid.
Interlocutio principis non habet vim legis, niſi hoc expreſſerit.de iu.na.gen.et ciui.§. ſed quod.char.15.col.iij
Interpretes iuris olim deputabantur ex pub. de iu.na.gen. & ciui §. reſponſa. char.14. colum.ij
Interpretatio impugnatiua voluntatis alicuius capi non debet.qui.ex ca.ma.non li.§. j.char.22.col.j
Interpretationẽ per capienda eſt,vt teſtamẽtum ſaluetur.de exhære. lib §.poſthumorum.c.139.col.ij

Interpretatio ſemper capienda eſt vt actus valeat. de lega. §. ſi quis rem. char. 170. colum.ij
Intelligitur, hoc verbum denotat fictionē, de nup. §. pe. c. 15. col.ij
Intellect. ad l. ſi paterfamilias. ff. de hæredi. Inſti. de vulga. ſubſti. §. ſi ſeruum. cha. 149. colum. iiij
Intelle. nouus ad l. cum pater. §. euictis. ff. de lega. ij. de lega. §. non ſolum. char. 167. colum. ij
Intellec. nouus. ad l. ſi res. ff. de leg. j. eo. ti. §. ſed & ſi rem. char. 167. col. iiij
Intellec. ad l. debitor. in princi. de lega. ij. eo. titu. §. ſiquis debitori. char. 171. col. iiij
Intellec. nouus ad l. Iuriſconſul. §. parentes. ff. de gradi. de hære. quæ ab inteſt. §. ita de mum. c. 194. col. iij
Intellect. nouus ad §. in perſonam. ver. de cō ſtitutis de actio. vide ibi. c. 307. col. iij
Intellect. ad l. ij. C. de admi. tuto. & l. cum curatore. ff. eo. de aucto. tut. §. ſi inter. ch. 64. colum. j
Intellec. diuerſi ad l. cognitionū. ff. de var. & extraor. cogni. de cap. dimi. in prin. c. 56. colum. j
Intelle. ad l. in agris. ff. de acqui. re. do. de re. diui §. prætereа. c. 91. col. ij.
Intelle. ad l. ſiquis tutor. ff. de tute. de cura. §. interdum. char. 68. col. j
Intelle. ad l. penulti. C. in quib. cau. tut. hab. ibidem.
Intelle. ad l. j. ff. de ri. nup. de pat. pot. in prin ci. char. 28. col. iij
Inteſtatus in materia tutelarum qualiter. accipiatur. de legi. agna. tut §. j. char. 54. colum. j
Inteſtatus dicitur qui omnino teſtamentum non fecit. de hære. quæ ab inteſta. in prin. char. 192. colum. iiij
Item qui non iure fecit teſtamentum. ibi.
Item ille, cuius hæreditas non eſt adita. ibidem.
Et impropriе dicitur qui teſtari non poteſt & quando. ibi.
Interdictus aqua & igni remanet liber, ſed perdit ciuitatē. de capi. dimi. in prin. c. 55. colum. j
Interdictus bonis non poteſt eſſe teſtis in teſtamento. & quare. de teſta. §. teſtes autem. char. 129. col. iiij
Interdictio adminiſtrationis tutoris accuſati de ſuſpecto durat durante lite. de ſuſpec. tu 10. §. ſiquis autem. char. 81. col. iiij
Interdictio adminiſtrationis bonorū prodigo debet fieri per iudicem. qui. nō eſt permiſſa. teſtamen. §. item prodigus. charte 136. colum. 2
Et an valeat ſi fiat ei qui vere non eſt prodigus. char. ea. col. iij
Interdictum de libero homine exhibendo. poteſt intentari per pupillum ſine tutoris auctoritate. de aucto. tuto §. primo. ch. 63. colum. iij
Interdictū vnde vi, non datur cōtra hæredē, ſed actio in factū. de perpe. & tempo. act. §. j. char. 343. col. iij
Interdicta olim erant directa. de interdict. in prin. char. 394. col. iij
Et conſiſtebant aut in præcipiēdo aut prohibendo. ibi.
Interdicta vt plurimū verſantur circa poſſeſsionem vel quaſi poſſeſsionem rerum. ibid. col. iiij
Interdicta & actiones olim differebant. ibid.
Interdicto aliquando litigatur non ſuper poſſeſsione, ſed ſuper iure rei ibidē. char. 350. colum. ij
Interdicta dantur pro iuribus incorporalibus ibid. col. ij
Interdictorum principalis diuiſio quę ſit. eo. ti. §. j. char. 350. col. ij
Interdictū prohibitoriū reſtitutoriū & exhibitorium quod ſit ibi.
Interdicta omnia ſunt, licet non interdicant, licet omnia vere intellecta interdicant. ibi. & colum. iij
Interdicta miſta quę. ſint. ibi. col. iij
Interdictum quorū bonorū eſt duplex, vtile & directum. ibi. col. iij. & iiij
Et eſt adipiſcende. eo. titu. §. ſequens. c. 351. colum. ij
Et quare. ibi. col. ij
Et quid operetur. ibid
Et cui detur ibi.
Et non datur ei qui primo poſſedit & poſtea deſiit poſsidere: ſed ei qui primo loco quęrit poſſeſsionem. ibi.
Et datur etiam pro vna re. ibi. col. iij
Interdictum ſaluianum dicitur adipiſcendę. ibid. col. ij
Et ad quid detur. ibi.
Interdicti ſaluiani & actionis ſeruianę differentia de interdi. §. ſequens. c. 352. col. j.
Interdictum vti poſsidetis & vtrubi ſunt interdicta retinendę. eod. titu. §. retinendæ. char. 352. col. j
Et dantur, quando eſt contentio inter aliquos. de poſſeſsione, quis ſcilicet poſsideat. ibi.
Et vtrubi datur pro mobilibus, vti poſsidetis pro immobilibus. ibi. colum. ij

Et hodie hæc duo interdicta ſunt exæquata.ibid.
Et in eis ille vincit qui tẽpore litis conteſtatę poſsidebat non vi.clam,vel precario ab aduerſario.ibi.
Interdicta ſunt multiplicia. char.ead.colum. 2.& ſeq.
Et vnde dicatur vtrubi.c. ea.col.3
Interdicta hodie non exigunt formulã uerborum.de act.in prin.c.297. col.2.
Et in quo differebant olim ab actionibus. ibid.col.3
Et in quo differant hodie.ibi.
Et omnia ſunt perſonalia.eo.tit.§.j.c.299. colum.2
Interdictum recuperande datur vi deiectis. de interdict.§. recuperandæ. chartę. 353. colum.4
Et vnde vi eſt interdictum recuperandæ. ibidem
Et reſpicit res immobiles, actio vero vi bonorum raptorum mobiles. char.354. colum.1
Et quare ſic dicatur.ibi.
Interdicta alia ſimplicia ſunt, alia duplicia,& quæ ſint.eod.titu.§. tertia.ch. 354. colum.3
Et i interdictis, vti poſsidetis & vtrubi vterque litigãs ſuſtinet,partes tã actoris ꝙ rei, quia vterque contendit ſe poſsidere,& aduerſarium non.ibi.col. 3. & ſeq.
Interdum. Hęc dictio ponit regulam in contrarium.de hære.quę ab inteſt.§. interdũ. char.195.col.1
Intentio ſumitur aliqñ pro actione. de act.§. ſiquis agens.c.325.col.1
Integra res quando dicatur, vt contractus cõtrario conſenſu diſſolui poſsit.qui.mo.tol. obli.§.ſi.c. 279.col.2
Inuentarij effectus eſt, vt faciat hæredem nõ teneri vltra vires hæreditarias. de hæred.quali. & diffe.§. extraneis. char.163. colum.1
Inuentarij faciẽdi tempus.c.ea.col.2
Et non facientes in quibus grauẽtur.c.ea. colum.3
Inuẽtores aliquãtũ rerũ laudãdi ſunt, quãuis minus perfecte inuenerint. de legi. agna. ſucceſ.§.j.c.202.co.2
Inuentis addere eſt facile. ibi.
Inuecta per colonũ ita demũ ſunt obligata, ſi dominus ſciat inuecta autem per inquilinum, ſiue ſciat ſiue non, & de ratione.de act.§.item ſeruiana.c.306. col.1
Et in vtroque caſu, ſi eo animo ſunt inuecta, vt maneant.ibi.
Inueſtitura qualiter fiat. de verbo. oblig.in prin.c.224.col.3
Inuidia reprobatur de l.fuſia cani. char. 25. colum.2
Et remouenda eſt de dona.§. fina. c. 119. colum.2
Inuocatio diuini nominis quid operetur in rub.proe.c.1. col. 2
Inutile.i.inutilatum.in proę.§.cũque hoc. char.4.col. 4
Iterum quomodo ponatur. in proe.§.j. ch. 3. colum.2
Itẽ hęc dictio eſt repetitiua ſimilium, de re. di.§.item lapili.c.90. col. 4
Et eſt dictio continuatiua.de actio.§. item ſeruiana.c.305.col.4
Iter via actus, & aquęductus. in quo differant,& quid ſint.de ſerui.prædio. ch.104. colum.3
Iudeus ſi agat contra chriſtianum pro furto agit tamẽ ad duplũ. de actio.§.ex maleficiis.c.314.col.1.& ſeq.
Iudęus an chriſtianũ mancipium poſsit promittere chriſtiano vel iudęo.de inuti.ſtip. .§.j.char.243.co. 3
Iudex criminalis qũo cognoſcat de cauſa ciuili. in proe.in prin.c.2. co.4.
Et ponit in ciuilibus in expenſis & viatico.ibi.col.4
Iudex non debet moueri paſsionibus. de iu. ſti.& iu.in prin.c.6.col.4
Et olim non poterat recedere ab opinionibus iuriſconſultorum.de iu. na. gen. & ciui §.reſponſa.c.14.col.2.
Iudicis preſentia ſi interueniat minus legitime, vbi non eſt neceſſaria non tefert. de li ber.§.j.char.20.col.1
Iudex in agnitione bonorum poſſeſsionis pupilli põt ipſe interponere autoritatẽ, niſi habeat tutorẽ vel ſit abſens.de aucto.tu.§. j.char.61.col.1.& 2
Iudex quãdo debet iudicare ſecundũ cõſciẽtiam vel ſecundũ acta & probata.qui.mo. tu.fini. in prin.c.65.colũ.1.& de actio §.ſi minus.c.327.col.4
Iudex incompetens remittit ad competentem.de ſuſpec.tuto.§. ſed ſi quis. char.82. colum.3.
Iudex exuberãtius impartitur officiũ ſuũ in actionibus bonę fidei ꝙ ſtricti iuris.de act. .§.actionũ aũt.c.329.co.4.& ſeq.
Iudex tenet ferre certã ſniam etiam quod actum ſit de incerta quantitate eo.§. curare c.324.colum.4
Iudici cõceditur arbitrium eſtimandi ex bono & ęquo intereſſe partis, quãdo quanti-

tas debebatur certo loco, & ſoluitur in alio eo.ti.§.plus c.325.col.4
Iudex arbitrio ſuo ſtatuit tẽpus, quando non eſt a 1.determinatum, de inuti ſtip.§.fi.ch. 252.col.2
Iudex poteſt iniuriantẽ punire, etiam ſi iniuriatus agere non poſsit, de iniu.§.ſeruis,c. 292.colum.2.
Iudex, qui per imperitiã male iudicauit, qua liter teneatur, etiam ſi ſit filiusfamilias.de oblig.quæ ex qua.deli.in princi. char.295 colum.1
Et quid ſi dolo, ibi.
Et quid ſi ſecutus fuit opinionem aliquorũ doctorum ibi.col.3
Iudex debet iudicare ſecundum ll. aut cõſuetudines non ſecondũ ſuam prudentiam, de offi.iud.in prin.c. 58.col.1
Iudicia centumuiralia quæ fuerint de iu.nat, gen.& ci.§.conſtat ch.11.col.1
Iudicium qualiter eſſe poſsit inter tutorem & pupillum, de aucto.tur.§.fi.c.61.col.1
Iudicium accipitur pro diſcretione, pro ſententia, pro inſtãtia, pro actione, qui.non eſt permiſ.fa.teſta.§.j.c.135.col.4
Itẽ pro lite, pro auctoritate, pro foro, ibid, char.136.col.1
Itẽ pro arbitrio, pro vltima volũtate, ibid,
Itẽ pro quæſtione ibi.
Itẽ pro iuris diſpoſitione ibi.
Itẽ pro poteſtate iudicandi, pro pernitie ſiue damnatione ibi.
Itẽ pro pœna & proceſſu ibi.
Iudicio criminali pendente nihil eſt innouandũ, de hære.inſti §.j.c.132.col.3
In iudicijs æqualitas ſeruanda eſt, de actio.§, actioni autem c.310.col.1
Iudicijs.i.actionibus, cod.tit.§. in bonæfidei. char.322.col.3
Iudicia omnia ſunt abſolutoria, de perp.& tẽpo.actio §.fi.c.344.col.
Et quid importent verba prædicta & quare hoc ſit.ibi.
Iudicium procedit non oppoſita exceptione rei iudicatæ, de excep.§.itẽ ſi in iudicio,c. 346.col.2
Iudicia omnia ſunt de iure ciui. de obli. in prin.c.228.col.4
Iudicia incipiunt a citatione, de pe.teme.liti. .§.fi.char.357.col.3
In iudicio finiũ regũdorũ non debet quis priuari dominio rei ſuæ de offi.iudi §.ſi finiũ, char.360.col.4.
Iudicatũ ſolui. Hæc clauſula continet defendere, & quod dolus abſit & iudicatũ ſoluere de ſatiſda §.j.char.339. col.3. & char. 341.colum.2
Iugum ponitur pro iuriſ[illegible]ne, in proœ.§. j.char.1.col.1
Iuramentum Imperatoris qualiter fit, in rubri.proœ.char.1.col.2
Iuramentum primo taxare vel poſtea limitare eſt arbitrarium iudici de ſuſpe.tuto.§.j. char.80.col.2
Iuramẽtum de iure canonico conualidat alienationem rei dotalis, qui.alie.li. in prin.c. 120.col.1
Iuramentũ calumniæ an ſit præſtãdũ in quolibet actu, an vero ſufficiat ſemel, de fideicom.hære.§.fi.c.185.col.1
Iuramentum delatũ a fideicommiſſario hæredi an poſsit referri ibi.
Iuramentũ litis deciſiuũ habet vim plene probationis de actio.§.item ſi quis poſtulante char.308.col.3
Et ex eo oritur actio in factum, & quõ, & quare ibi.col.3.& 4
Et præſtatur altero ex colitigantibus deferente & non aliter ibi.col.3
Iuramentum litis deciſiuum delatum ſi ſit, eſt ſtatim iurandum, ibi.
Iuramentum præſtitum ſine voluntate aduerſarij nihil prodeſt ibi.
Iuramentum litis deciſiuũ ex parte rei eidẽ reo præſtat aliqñ exceptionem, aliquando actionem ibi.c.30[illegible].col.4
Contra iuramentũ litis deciſiuum non admittitur probatio ibi.
Iuramentum triplex eſt, volũtarium neceſſarium & iudiciale ibi.col.4
Iuramentũ calumniæ per quem præſtabitur, qñ petita venia filius conuenit patrem, eo. tit.§.pœnales, char.310.col.1
Iuramentum in litem an faciat dici actionẽ, in qua iuratur, pœnalem de act.§.ſequens c.311.col.2
Iuramentum debet deferri a creditore, de excep.§.eque c.346.col.1
Iuramentum contra leges nõ eſt ſeruandum ibidem.
Iuramentum non eſt deferendũ, quando aliter veritas haberi poteſt ibi.
Iuramentum eſt ſpecies probationis, de liſe. obli.c.256.col.4
Iuramentũ habetur loco ſolutionis, qui.mod. tol.obl.§.j.c.276.col.4
Iuramentum calumniæ præſtatur tã ab actore quam reo, de pe.teme.liti.§.j.char.356. colum.1.
Et continet plura capitula, ibi.
Iurans remanet obligatus & opus eſt exceptione, de excep.§.eque c.346.col.1

Iurare rem meam eſſe, vel tuam nõ eſſe, differunt, ibi. col. ii.
Iuriſconſultorum opiniones non ſunt neceſſariæ niſi hoc diſponatur, de iu. na. gen. & ciui. §. reſponſa, char. 14. col. ii
Iureconſulti qui apud antiquos, ibi.
Iuridicus pro iudice, de attil. tuto. §. ſed hoc char. 61. col. 4
Iuris diffinitio. de iuſtit. & iur. §. tria, char. 8. colum. 2
Iuriſperiti adminiſtratione reip. præſidi debent in proe. §. fi. char. 6. col. 1
Iuriſdictio deſignatur per iugum, in proe. §. i. char. . . col. i
Iuriſdictionis voluntariæ actus poteſt quolibet loco & tempore exerceri de liber §. i. char. 19. col. 4
Iuriſdictio poteſt dari tacite, de fideicom. hære. in prin. char. 184. col. 2.
Iuſtinianus fuit chriſtianus, in rub. prohe. ch. 1. colum. 1
Et vnde fuerit dictus char. ea. col. 3
Iuſtitia eſt mater iuris, in rub. de iuſti. & iu. char. 6. col. 3
Iuſtitia vera conſiſtit in adminiſtratione non in cognitione de iuſti. & iure in prin. c. 6. colum. 4
Iuſta. i. vera. de liber. in prin. c. 19. col. 2
Iuſta præcantibus non eſt negandus aſſenſus de iis qui ſunt ſui vel alie. iu §. fi. char. 27. colum. 2
Iuſſus neceſsitatis eſt, mandatum voluntatis de attili tuto. § ſed hoc c. 61. col. 4
Et debet neceſſario præcedere, de vulga. ſubſti. §. ſi ſeruum char. 149. col. 3
Iuſſus, vt quod iuſſu teneatur quot modis dc. tur, quod cum eo. § i. char. 331. col. 1
Ius. i. ſtatus de iure perſo. in princip. char. 16 colum. 2
Ius non eſt miniſter iuſtitiæ, ſed effectus, in rub. de iuſti. & iu. c. 6. col. 3
Ius ſuum non eſt alicui auferendum de iis qui ſunt ſui vel alie. iu §. fi. c. 27. col. 2
Iura ſanguinis manent in ſeruis, de nup. §. illud. char. 34. col. 2
Ius imitatur naturã inquantum põt, de adop. § minorem. c. 19. col. 4
Ius liberorũ pendet patre capto ab hoſtibus, quib. mod. ius pat. pot. ſol. §. ſi ab hoſtibus, char. 45. col. 2
Iura ſubueniunt iis, qui rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt, de cura. §. j. c. 67. col. ii
Iura etiã ad raro cõtingẽtia adaptantur, de rerum diui. §. inſula c. 91. col. 4
Iura ſunt concordanda eo. titu. §. cum ex alie na. char. 92. colum. 4. & de teſta. in princi. char. 127. colum. 2
Ius reuocandi donationem non tranſit ad heredes, de dona. §. i. c. 118. col. 3
Ius antiquum & correctum an ſit legendum de teſta. in prin. c. 127. col. 3
Et quando poſsit allegari & ad quid. ibi.
Iuris ignorantia in mil te toleratur, de teſta. mili. in prin. c. 1 . . col. 2
Iura ſanguinis deleri non poſſunt de hære. q̃ ab inteſta § minus, c. 97. col. 4
Ius ſtrictum eſt, quod ſpreta humanitate & æquitatem rigorem imitatur, de ſenatuſcõ. tertul. in prin. cha . . 04. col. 2
Ius dicitur anguſtioſum & iniquum, char. ea. colum. 3
Ius omne, aut in acquirendo, aut in amittendo, aut in ſeruando conſiſtit. de actio. §. nẽ ſeruiana. c. 306. col. i
Iure aperto. i. in quantitatibus liquidis, eo. ti. §. in bonæfidei c. 332. col. 3
Iuris appellatione venit ciuile, de perpet. & tempo. actio. §. i. c. 343. col. ij
Ius habet multa ſignificata, de actio. in prin. char. 297. col. 1
Iura negoci s exhibent, quod medicamenta morbis eo. tit. §. ſed iſte, c. . 01. col. 4
Iuris prudentia verſatur in cognitione rerum diuinarum, de iuſti. & iu. in princ. char. 6. colum. 3.
Ius publicum & priuatum, qd̃ de iuſti. & iu. §. fi. char. 8. co. 2
Et in quo conſiſtant, ibi. col. 3
Ius publicum & diuinum ſimilia ſunt. de act. §. ex maleficiis c. 314. col. 4
Ius naturale quid ſit, & q̃ eſt illud quod eſt cõe omnibus animantibus, de iu. na. gen. et ciui. in princ. c. 9. col. i.
Et quod modis ponatur, ibi. col. 2
Et capitur pro illo dictamine rationis qđ eſt inſitum hominibus a natura, de attil. tu to §. fi. c. 61. col. i
Ius commune appellatur ius gentium, de iure na. gen. & ciui. §. i. c. 10. col. i
Ius ciuile vnde dicatur & quare ibi.
Et dr̃ aliquando l. xij. tab. ibi.
Et quot modis dicatur. ibi.
Et appellatur ab vnaquaque ciuitate, eo. ti. §. ſed ius c. . 0. col. 4
Iuris ciuilis appellatione nihil alio adiecto intelligitur de romano ibi.
Ius ciuile & ſtatuta mutantur, eo. tit. §. ſed naturalia, c. . 5. col. 3
Et tollitur per aliud ius ciuile ſecus naturale, de legi. agna. tut. §. fi. c. 54. col. 2
Et quandoque principium habuit, de re. diui. §. ſingulorum, c. 88. col. i

Iuris

Iuris ciuilis appellatio in ſpecie ſumpta nõ comprehendit ſenatuſconſul. de fideicõ. hære.§.ergo,char. 186 col.2.
Ius ciuile nõ tollit naturale.de hæred. quæ ab inteſta.§.minus.char.197.col.4.
Ius gẽtium introducitur naturali ratione. de iure nat.gen.& ciui.§.j.ch.10.colum. 1.& 2
Et eſt immutabile.ibi in ſui totalitate.e. ti.§ ſed naturalia.char. 15. col 3.
Et eſt cõe omnibus gentibus, & eius conſtitutiones commoditate uel neceſsitate gentium ſunt introductæ.de iure nat. gẽ. & ciui §.ius autem.char.11.col.2
Et de ijs qui ſunt ſui uel alie.iur.§.i.cha. 26.col. 2
Et derogat iuri naturali.ibi.
Et oritur ex diuina prouidẽtia.eo. tit. §. ſed naturalia.char.15. col. 3
Et appellatur naturale. de rerũ diui. §. j. ch.84.col.2. & §.ſingulorũ.cha.88.col.1
Et eſt antiquius iure ciui.ibi.
Et eſt productum a natura cũ genere humano. ibi.
Et appellatur aliquando ius naturale. de loca.§.adeo.char.264.col.2
Ius municipale quod dicatur. de iure natu. gen.& ciui.§.j.char.10.col. 2
Ius Romanum conſtat aut l.ſcripta aut conſuetudine.eo.ti.§.conſtat. char.11.col 4
Ius honorarium unde dicatur.eo. ti.§.prætorum.char.14.col.1
Ius canonicũ in materia peccati ſeruatᷣ. de pa.pote.cha.28.col.2.etiam in terris imperij.de gradi.cogna.§.fi.ch.211.col.2
Ius abſtinendi habẽt ſui a prætore.de hære. Iudi.qualita.& diffe.§.fui.char.161. colũ. 2
accreſcendi habet locũ inter legatarios, de lega.§.eadem.char.168.col. 4
Et quare fuerit introductũ de hæreditatibus inteſtatorum.de ſenatuſcon. Orfi. §. fi.char.207.col. 3
Et an tranſmittatur ad hæredes.ibi.
Et an requirat nouã aditionẽ.ch.ea.col.3
Et accreſcit etiam inuitis. ibid. quod limita,ut ibi habetur.
Ius patronatus in quibus conſiſtat. de ſucceſ.liber.§.ſed noſtra.char.218.col.3
Et quid importet. ibi.
Et pluribus modis ammittitur. eadẽ col. & ſequen.
Et eſt in commercio, & poteſt relinqui, & aſsignari uni ex filijs uel alijs. de aſsigna.liber.in prin. char.220.col. 1
Et in eo filii ſuccedunt ut filii non ut hæredes. ibi.
Iuuenes inerudi iti nõ ſunt onerãdi multitudine materiarum,ſed diſtincte docẽdi.de lega.§ ſed olim.char.165. col. 2
Et non debemus cauſare ꝙ ſtudia deſeraut.de inſti.& iur.§.i.char.7,col. 3

L

Labor omnia uincit in proœm.§:fin. char.6.col.1
Laboribus alienis nemo debet ditari.per quas perſo. nobis acqui. §. 1. char.123.col.3
Lapis quaſi pedem ledens.de teſta. in prin. char.127.col. 2
Lapides finales ſurripiẽs qualiter teneatur. de offi.iudi.§.fi.char. 361. col. 1
Laſciuia quid.de oblig.ex deli. §. interdũ. char.283. col. 2
Laſciuia & laſciuire in animalibus quid ſit. ſi qua.pau.feci.dic.char.337.col. 1
Latini dedirii & ciues Romani qualiter differãt inter ſe de iure antiquo. de liberti. §.libertinorum.char.20.col.2. & 3
Laudare ſeipſum aliquanto licet. in proœ. §.i.char.3.col.1
Lectio ſola non ſufficit, ſed exigitur examinatio.ibi.§.igitur.char.5. col. 2
Legari poteſt res hæredis ſicut teſtatoris. de lega.§.non ſolum.char.166.col. 3
Legari an poſsit res cõis. char. eadẽ colu.4
Et an res oſtium, uel res noſtra capta ab hoſtibus,& quomodo.ibi.
Legari cenſetur tantũ ius,quod teſtator habet,etiam ꝙ legatum redditur inutile.e. ti.§.ſed & ſi rem ſuam.char.167.col. 3
Legari poſſunt omnia tã corporalia quàm incorporalia.eodem tit.§.tam autẽ. cha. 174.col. 4
Legari a ſemetipſo non poteſt e.ti.§.au ſeruo.char.178.col. 2
Et an ſeruo hæredis. ibi.
Legans quod ſibi debetur, cenſetur legare ius quod habet.eo. ti.§.tam autem char. 174.col. 4
Legans nomen debitoris & poſtea exigẽs, cẽſetur reuocare legatum.ibi.& col. ſeq.
Legare is poteſt,qui poteſt teſtari.eo. ti §. legari.char.175.col. 4
Et ecõtra illi poteſt legari, qui poteſt inſtitui. ibid.
Legatarius eſt idoneus teſtis in teſtamẽto non obſtante eius commodo.de teſta. §. legatariis.char.130.col. 4

d

Et eſt ſucceſſor iuris.ibi.
Et ei competit actio perſonalis,realis,& hypothecaria,& quomodo , & in quibus caſibus. de leg.§.ſed olim char.165.colū na 2.& 4
Et ſi efficiatur dominus rei legate ex cauſa oneroſa, poteſt agere ad æſtimationē cōtra hæredē.eod.titu.§.ſi res.char.168.colum.4
Legatarii plures eiuſdē rei faciunt ſibi partes per concurſum, & quādo eo.titu.§.ſi eadem.char.168.col.4
Legatarius ſub conditione vel in diem nō trāſmittit niſi in tribus caſibus.eo.ti.§.ſi peculium.char.174.col.2
Legatarius iurib habet vtiles ſine ceſsione. eodem tit.§.tam autem.chart.175.col.1
Legatarii particulares non poſſunt cogere hæredē adire . de lege Falcid.§.qualitas. char.181.col.3
Legatarius grauari pōt. de fideicōm.hære. §.præterea.ch. 188 col.2. & de ſingu.rebus per fideicō.reli. in prī. ch.189.col.3
Legatarius conditionalis quare ſpem legati cōditionalis non tranſmittat ad hæredē, cōtrahentes ſic. de verbo, oblig.§.ex cōditionalis.char.237.col.2
Legatum perditur, ſi accuſatur teſtamentū vt falsū.de donatio.§ in princ.char.117. colum.1
Et exigit capacitatem trius temporibus. char.ead.
Et factum teſti teſtamentario valet,de teſta.§.legatariis.char.130.col.4
Et an factum tabellioni valeat. ibid.cha. 131.col.1
Legata facilius reuocātur quam inſtitutiones.de hære.inſtituē.§.ſeruus.char. 144. colum.1
In legatis ſufficit capacitas quādo dies legati cedit de hære.quali. & diffe.§.in extraneis.char.162.col.1
Legati diſſinitio.de lega.§.primo.cha,165. colum.1
Et quomodo differat tam a donatione inter viuos quam cauſa mortis.ibi.col.1
Et qualiter differat ab hæreditate.ibi.
Legatorū obſeruationes & formæ antiquæ. eodem titulo.§.ſed olim . cha.165.col.1
Legatorum vna eſt natura. char.ead col.2
Et per quæ verba fiant.ibi.
Legata & fideicom. ſunt exæquata quoad ſubſtantiam nō quo ad verba.eo.ti,§.ſed pi p vſq;.char,166.col,1
Legatum rei,quæ nō eſt in commercio noſtro, nō valet,etiam quo ad æſtimationē præſtandam.eo.§.non ſolum. char.166. col.4.& quomodo & quando.ibi
Legatum rei alienæ factum a teſtatore ſciēte valet, ſecus ſi ab errante vel ignorāte. ibi.col 3
Legatū ſi euincatur, an hæres de euictione teneatur, & quādo.ibi.cha.167.colum.1
Legatū rei obligatæ alteri debet relui per hæredem.eo.ti.§.ſed & ſi rem ſuam.cha. 167.col.3
Niſi expreſſe teſtator velit contrarium , ibidem.
Et quod tribus caſibus reluat hæres . ibidem in fine.
Legatum rei futuræ eſt tacite cōditionale . de lega.§.ea quoq; res.char.168.col.3
Legatum ī quinque caſibus deficit & legatario accreſcit,& ī tribus deficit & ei nō accreſcit.de lega.§.ſi.eadem.chart. 169. colum.1
Legatum vni quando & in quibus caſibus,ſi legetur alteri, cēſeatur ademptum ī totū vel in partem a primo.ibi.col.2
Legatum rei ſuæ non valet.eo.ti.§.ſed ſi rē legatarii.char.170.col.1
Legatum ab initio inualidum non recōualidatur, licet veniat ad caſum a quo poſſet incipere ibi.
Legatum non adimitur per alienationē aut pignorationem.de lega.§ ſi rē ſuā.char. 170.col.3
Legatum factū a debitore creditori rei debitæ an valeat, & quomodo.ibi.col.4
Legatū liberationis valet eo titu.§.ſi quis debitori.char.171.col.1
Et prodeſt non ſolum legatario , ſed hæredi.ibi.
Legata liberatione competit non ſolum.exceptio,ſed actio ad petendum , vt hæres per acceptilationē liberet debitorē . ibi.
Legatum factum a debitore creditori ſi nullam afferat vtilitatem non valet,ibi .
Legatū ab initio validum propter commodum repræſentationis non ſit inualidum, quamuis viuo teſtatore deueniat ad eum caſum a quo incipere non poſsit ibi .
Legatum ſpeciei an per ſolam dominii.trāſlationē efficiatur vtile.ibidem.cha. 171. colum.3
Legatum propter commodum hypothecæ an valeat.ibi.
Legatū dotis factum a viro vxori propter

commodũ repræſentationis valet. eodẽ titulo.§.ſed ſi vxori char.172.col.1
Legatum ſub falſa demoſtratione debiti, ſi non exprimatur certa quãtitas, vel aliter cõſteni quid aut quantum legetur, nõ valet, ſi legans nullo modo eſt debitor. ibi.
Legatum non vitiatur a falſa cauſa.ibi.
Legatum hominis per modũ acceſſorii ad alium hominem principalem non extinguitur, licet extinguatur legatũ hominis pricipalis.eo.titu. §. ſi quis ancillas.ch. 173.col.4. Secus in legato rei acceſſoriæ ad hominem.ibi.
Legatum vniuerſale recipit augmentum & diminutionem. eodẽ titu.§.ſi grex.char. 173.col.3
Legatum vſusfructus facilius perditur quã legatum proprietatis.ibi.
Legatum peculii recipit augmentum & diminutionem viuo teſtatore.eo.ti.§.ſi peculium.char.173.col.4
Legati peculii ſeruo dies cedit ab adita.ibi.
Legata pura vel in diem certam cedunt a morte, niſi in ſex caſibus, ĩ quibus cedunt ab adita. eodem.titu.ibid.cha.174.col.1
Legatum peculii ſeruo factum in dubio nõ cõtinet debita a domino ipſi ſeruo ratione peculii.eod. titu.§.peculiũ.char.174 colum.3
Legata libertate ſeruo ſi rationes reddiderit cenſetur eidem relictũ peculium ibi.
Legatorum edictum eſt permiſſorium.eo. ti.§.eam autem.char.174.col.4
Legatum ſerui vel rei, quã legatarius optaret, erat conditionale.eod.titu.§.optionis.char.175.col.3
Legatum conditionale non tranſmittitur. ibidem.
Legatum pœnæ nomine valet hodie etiam in hæreditatibus. eod.ti.§.pœnæ quoq; char. 179.col.4
Legata ex præſũpta voluntate reuocantur. de adempti.lega. in principio.char.181. colum.1
Legata vltra dodrantem dicuntur facta cõtra legem Falcid.de l. Falci.in princ.cha. ead col.2
Legate rei periculum ad quem ſpectet.de lege Falcid.§.quantitas. char.182.col.4
Legatum alicui vt ſeruum manumittat nõ defalcatur ex lege Falcidia.eodem tit.§. ſi.char.183.col.2
Legatum relictum ab eo qui omnino volebat teſtari ſine hæredis inſtitutione eſt nullum.de fideicõmiſſ.hæredi.§.4i.c.18 colum.3
Lagata a venientibus ab inteſtato relicta olim non valebant eodem tit.§.præterea. char.188.col.2
Legatum vel fideicommiſſum non valet in eo pluri, in quo excedit commodũ.quod ſẽtit ille a quo legatur vel fidei committitur.de ſingul.re.per fideicommiſ.reli.§ i.chart.189.col.4
Et quid ſi eſt grauatus poſt aliquod tempus.ibi.char.190 col.1
Legata præſtare differẽs p̃iis locis ſi fuerit iudicio cõuentus tenetur ad duplum. de actio.§.ex maleficiis.char.314.col.1
Legata facta eccleſiis ſi ſoluantur indebite non repetuntur.ibi.col.3
Legatum factum eccleſiæ & in redemptionem captiuorũ æquiparantur. char. ead. colum.4
Idem ſi alicui ſãcto, vel Deo, vel adminiſtratori.ibi.
Legitima patronorum hodie eſt tertia. de ſucceſsio.liber.§.ſed noſtra. char.217.colum.4
Legitima filiorum hodie quota pars ſit. de inofficio.teſtamẽ.§.finali.cha.160.col.1
Legitime factum ex euentu retractari non debet quibus alien. lic.§.final. char.122. colum.3
Legitimatur quis per oblationem curiæ.de hæredi.quæ ab ĩteſta.§.primo.char.193. colum.2
Legitimãtur filii per ſubſequens matrimonium, & efficiuntur legitimi.ibi.
Leges parum valent niſi ſint qui eas exequantur. in prœmio in principio. char. 2.colum.3
Leges ſunt ſacræ.ibi.col.4
Legũ ſcientia habet principium & finẽ. in procœmio.§.cumque hoc.char.4.col.1
Leges condere ſpecialiter delegari poteſt a principe.ibi.
Et aptantur rebus frequẽtioribus.ibidẽ. char.5.colum.1
Leges per nõ vſum tolluntur.in prócœm.§. igitur.cha.5.col.2.& colum.4.de libe.§. libertinorũ. char.20.col.3.& de atti.tut. §.ſed ex his.char.60.col.4.& de teſtamẽ. in prin.char.127.col.2.de ſatiſda.in pri. char.339.col.1
In legibus condendis nõ ſolum requiritẽ commiſsio, ſed approbatio & cõfirmatio dicto.§.igitur.char.5.col.2

L.tollitur contraria conſuetudine dicta ch. 5.colum.4
A.ll.ſtudio diſcēdi nō debet niſi perfecta cognitione.in proœm.§.fi.char.6.colu.1
L.aut punit,aut uetat, aut permittit,aut cō ſulit,aut hortatur . de iuſtit.& iure.§ iuris præcepta,char.8.col.1
L.& conſuetudo differunt.de iure natu.gē. & ciui.§.j.char.10.col.1
Ll.fieri debent propter neceſsitatē aut cōmoditatem hominum.eo.titu.§. ius aūt. char.11.col.2
L.diffinitio,eo.ti.§. conſtat. char.12.col.2.
Et dicitur l.quicquid animo condendi leges princeps.diſponit.e.ti.§.ſed & quod. char.13.col.1
L.generalis qualiter cognoſcitur, char.eadem.colum.3
Et an l. ad ſui ſubſtantiam exigat ſcripturam.eodē titu.§.ex non ſcripto.char.14. colum.4
L.non tollitur per non frequentationē . de liber.§.libertinorum. char.20.col.3
L.ſi reſiſtat , facit ꝙ actus etiā pius ſit ipſo iure nullus.quib.ex cau.manu.non lic.in prin.char.21.col.4
L.fuſiæ Caniniæ diſpoſitio. de lege fu. Cani char.25.col.1.
Ll.non ligant extra iuriſdictionem , de iis qui ſunt ſui uel alien.iur.§. primo. char. 26.col.2.
L. debet interpretari in caſu probabiliter dubio.d̄ nup.§.affinitatis.char.32.col.4.
L.actus legitimi.ff.de reg.iur. qualiter ītelligatur,qui teſtam.tu.da.poſſ.§.ad certū char.52.col.3
L.ſequens poteſt declarare præcedentē.de capit.diminut.§.quod aūt.cha.56.colu 4
L. noua corrigēs vnum ex parificatis an cēſeatur corrigere aliū.qui.ex cau.ma.non li.§.cum ergo. cha.24.col.4
Ex l. dicitur eſſe quod eſt ex ratione ipſius de legi.patro. tut.char.57. col.3
L.correcta referri poteſt ad ponendā correctionē, & vt melius ītelligatur materia . de actio.tuto.in prin.char.59.col.4
Ll. ab imperatore factæ etiam in beneficiū eccleſiarum non valent de iure.de re. diui.§.ſacræ.char.86. col.4
De l.ſubſtantia non eſt ſcriptura.eod. ti. §.ſingulorum char.88.col.1
Ll.ſub cōgruo titulo poni debent.de vſu & habi.§.fi.char.110.col.1
L.debet eſſe generalis,de vſucap.in prīcip. char.110.col.4
L. Iulia de fundo dotali in quibus approbetur,& in quibus corrigatur,& quod facilius permittebat fundū alienari quàm obligari.qui.alie.li. char.120.col.1
Ll.correctæ allegari poſſunt.de teſta.ī prī. char.127.col.2
Ll.correctæ non ſunt ſcribendæ in libro.ll. eo.ti.§.ſed neq;. char.130.col.2
Ll.imponi debēt rebus. & non verbis.de lega.§.ſed olim.char.165.colum.2.& de lite.obli.char.256.col.2
L.generaliter loq̄ns recipit reſtrictionē de habilitate.e.ti.§.noſtra aūt.ch.165.col.3
L.falcidia vnde dicta ſit, & qua ratione introducta,& quæ eſſent eius verba,& quare olim ei renuntiari non poſſet de l.fal ī prin.char.181.col.2. & 3
Et habet locum in donatione cauſa mortis,& ī mortis cauſa capione.eod.titu.in prin.char.181.col.5
Et an habeat locū in fideicōmiſsis.char. ead.col.3.& 4.
L.furia & Voconia quid diſponerent , & a quibus latæ remſsiue.ibid. col.3
L cēſetur perpetua.de ſucceſſ.liber.§.fina. char.219. col.3
Et ſemper loquitur.ibi.col.4
L.correcta non eſt reputanda nec allegāda in numero.ll.de actio.§.in perſonā.char. 306.col.4
L.tollitur per abuſum vel per vſum contrarium. de noxa.actio.§.fi.char.336.col.2
L.introducitur aliquando ab initio ab ipſo vſu.de ſatiſda.in prin.char.339.col.1
Ll.poſteriores per priores declarantur.ibi. char.340.col.2
L.reſiſtens impedit ortum ciuilis & naturalis obligationis.de fideiuſ.§.primo.ch. 253.col.1
L.naturalis. id eſt diuina. de oblig.ex deli. §.j.char.280.col.3
L.Aquilia teneri facit aliquē ſola culpa. de l.Aquil.§.j.char.287.co.4
L.quantūcunq; pœnalis habens plura capitula cēſetur repetere in ſequētibus dicta in præcedentibus. eod.titu.§.capite tertio.char.289.col.4
L Cornelia vnde dicatur. de iniu.§. ſed & lex char.293.col.2
L.Fuſia Caninia vnde dicta. de l.Fuſi.ī rub. char.25.col.2
Lex Hortenſia quo tp̄e rogata fuerit.de iure nat gen.& ciui.§.conſtat.cha.12.col.4

L.Regia quæ eſſet.eo.ti.§.ſed & quod. ch. 13.col.2
L.Iulia de vi publica, & L.Iulia de vi priuata,qualiter puniant.de ĩterdict.§.recuperande,char.353.col.4.& ſeq.
L.tollitur per deſuetudinem. de pœ.teme. liti.§.hæc autem.char.156. col.3
Liberorum procreatio & educatio eſt de iure naturæ,de iure natu.gen. & ciui.ĩ prĩ. char.9.col.1
Liberorum appel.veniunt omnes deſcẽdẽtes in infinitũ.qui teſta.tut.da.poſ.§.fin. char.53.col.1
Liberi ĩ ſingulari pro filio. per quas perſo. nobis acquiri.§.hoc quoq;.ch.124.col.2
Liberi an dicantur proprie etiam vltra trinepotem.de hæred.quæ ab ĩteſt.§. ita demum.char.194.col.3
Liberorum appellatio ſtricte aliquãdo pro filijs accipitur.de ſenatuſcon. Orfi.ĩ prĩ. char.206.col.3.& col.ſeq.
Liber homo qñq; bon.fide poſsidetur,qñq; mala.quandoq;nullo modo, & exempla. ꝑ quas perſo.no.obli.acqui.§.j.cha.275. colum.1
Liberorum hominũ differentiæ.de iur. per ſo.§.j.char.17.col.2
Liber quandoq; naſcitur ex duobus ſeruis. de inge.in prin.char.18.col.3
Libera poteſtas.hæc verba reſtringũtur ad id qđ ex æquo & bono ꝓcedit.de actio. .§.in bonæfidei.char.322.col.3
Libera perſona alteri nõ acquirit.de oblig. quæ ex deli.§.furtorum.char.280.col.4
Liberum corpus non recipit æſtimationẽ, eodem titu.§.interdum. char.282.col.4
Liberatio tribus modis legatur.de lega.§.ſi quis debitori.char.171.col.1
Liberatio relicta an includat dolum.ibi.
Liberatio a debito alieno valet.eo.ti.§. tã autem.char.174.col.4
Libertus quas operas debet patrono.de liberti.§.libertinorum.char.20.col.4
Libertus ſi patronum ſine venia ĩ ius vocauerit punitur.ĩ quinquaginta aureis.ibi.
Libertus ingratus qua actione reuocatur ĩ ſeruitutẽ.de capi.dimi.ĩ prĩ.ch.55.col.3
Libertus, qui fraudulẽter gerit tutelam punitur. de ſuſpec.tut.§.ſed ſi quis.ch.82. colum.3
Libertus orcinus quis dicat̃. de ſingu.reb. per fideicõ.reli.§.qui autem. char.190. col.1.& char.191.col.1
Libertorũ ſucceſsio qualiter hodie procedat.de ſucceſ.liber.§.ſed noſtra char.217. colum.4
Liberti filio prodeſt paupertas.eod.§.char. 218.col.1
Liberto ſuccedit non ſolum patronus, ſed etiam coniuncti patrono vſque ad quintum gradum ĩ capita: & qui proximo eſt patrono præfertur. eo.titu.§.multis.ch. 219.col.1.& 2.& quare.ibi.
Intellige tamen ꝙ deſcẽdẽtes in infinitũ. tranſuerſales vſq; ad quintũ grandũ.ibi. char.219.col.2
Libertinorum omnis differẽtia ſublata eſt. eo.ti.§ fina.char.219.col.3
Libertini qui ſint.de liber.priu.19.colu.2
Libertinus & libertus an differant, & an olim diuerſimode acciperentur.ibi.
Libertas quid ſit.de iure perſo.in prin.ch. 16.col.3
In dubio pro libertate iudicandũ eſt.ch. ead.col.3
Libertatis ſuæ quis.eſt dominus etiam vſq; ad vẽditionem.de iure perſona.§.primo. char.17.col.2
Libertas eſt res inæſtimabilis.de liberti.§. multis.char.19.col.4.& ex quib.cau.ma. non li.§.fi.char.24.col.2.& 3
Libertatis datio eſt actus plus dicto.§.ch. 19.col.4
Et ideo poteſt dari in eccleſia.ibi.
Et de modis dandi libertatem.ibi.
Libertas ſemel collata nõ reuocatur niſi ex magna cauſa.quib.ex cau.manu.non li.in prin.char.21.col.4
Et ideo data in fraudem creditorum nõ valet.ibi.
Et an data in fraudem poſſit reuocari. eo. tit.§.in fraudem.char.23.col.1
Libertatis impedimẽta tolli debent, de L. Fuſi.Cani.tolle.char.25.col.2
Libertas non ſolum expreſſe ſed tacite dari poteſt, de adop.§.fina.char.42.colum.1. & qui teſta.tut.da. poſſ.in principio.ch. 51.col.2.& de hære.inſtit.ĩ princip.cha. 141.col.2
Libertas ſeruitutis,quomodo acquirat̃. de ſerui.præ.char.105.col.2.& ſeq.
Et quanto tempore præſcribatur.ibi.
Libertatis fauore quis cogitur vendere rẽ propriam.de donatione.§.fi.c.119.col.2
Et multa quæ fauore libertatis ſunt ĩtroducta.ibi. col.3. & de lega.§. ante hæredis.char.179.col.1.& 2
Libertas directa in ſeruo alieno nõ poteſt

habere locum.de hæredi.inſtit. §. ſeruus char.143.col.4
Libertati legatæ poteſt hodie onus adijci. de leg.§.pœnæ quoq;.char.179. col. 4
Libertas fideicommiſſaria quæ dicatur. de ſingu.re.per fideicom.reli. §.libertas. c. 190.col. 2
Et poteſt etiã relinqui ſeruo alieno. ibi.
Libertatem ſeruo alieno date grauatus tenetur emere & preſtare ſi poteſt. ibi.
Libertatis legatum uel fideicommiſſum ſeruo alieno, ſi dominus nolit uendere, non extinguitur, ſed pendet.ibi.
Libertas directa ſeruo alieno relinqui non poteſt.eo.tit.§.qui autem.cha.190.col.4
Libertatem directã ſeruus cõſequi non poteſt qui duobus temporibus nõ fuit teſtatoris,& quibus.ibid.& char. 191. colu. 1
Libertatem directo quis dicatur dare. ibi.
Libertas aufertur per leuem offenſam.de actio.§.omnes autem.char.316. col. 3
Libertatis fauore multa fiunt.de noxa.acti. §.i.char.335.col. 2
Libertas data in fraudẽ diſtinguitur an ſit directa an fideicommiſſaria. de actio. §. item ſi quis in fraudem.char.304.col. 4
Libellus in quo peto fundum,ſaluatur, quãuis in eo habeam tantum uſumfructũ, & fundi appellatione ueniat plena proprietas.de lega.§.ſi cui fundus.ch. 169.col.3
Libelli unde dicebantur. de actio.§.tripli. char.317.col.1
Libellus iudicialis appellatur conuentionalis,quod eſt ſumme notandum.ibi.
Libellus in cauſa dandus eſt, & quando, & quo iure.char.ead. col. 3
Libellus iure ueteri in cauſa criminali dabatur etiam ex neceſsitate.ibi.
Et debet continere rem uel quantitatem certam. ibi.
Libellus in publiciana qualiter formetur de actio.§.ſed iſte.char.302. col. 3
Libellus imprimis in cauſa dandus eſt de offi.iudi.in prin.char.358.col.1
Libra quare appellata ſit hereditas.de teſt. ordi.in prin.char.127.col. 4
Licentia legendĩ & alia faciendi quæ conceditur ĩ doctoratu,quid operetur. de iure naturali gentium & ciui.§.reſponſa.cha. 14.col. 2
Liciti occaſione non eſt concedendũ illicitũ,immo ad illicita euitanda, quod licet coartatur.de lite.oblig.char.256. col. 4
Limes qualiter accipiatur,quibus mod. ius patr.poteſta.ſol.§. ſi ab hoſtibus.45.co.2
Limitati agri.qui.de rer. diuiſio. §. præterea.char.91. col. 2
Limitata cauſa limitatum parit effectum. de legi.agna.tut.§.i.char.54.col.1
Lino antiquitus ſcribi ſolere, & ſic forſan charta qua nũc utimur, obſeruari poteſt in.§.ſin autem.de pupil.ſubſtitu.ch.152. col.2.licet gl. Ibi aliter exponat.
Linea eſt triplex, & unde incipiat. de gra. cogna.in prin.char.2c9.col.3
Lis eſſe poteſt inter tutorem & pupillũ. de aucto.tut.§.fi.ch.64.col.1. & de excuſa. tuto.§.item propter.char.74.col. 1
Et ob litem maximam ciuilem tutela finitur.ibid.
Lites non ſunt protrahendæ.de excep.§. fi. char.348.col.2
Et amputandæ ſunt. de inuti. ſtipula. §. item uerborum. char. 247.col 4
Et fugiendæ ſunt.de pœ.teme.liti.ĩ prin. char.355.col.4
Et maxime decet principẽ prouidere ſub imperio ſuo ut homines de facili nõ procedant ad litigandum.ibi.
Litigantium temeritas punienda eſt & qualiter ibi.& §.hæc autem.char.356.col. 3
Litem ſuam facere quid.de obli. ex qua. de li.char.295.col.2
Litis æſtimatio quid.de noxa actio.in prin. char.334.col.3
Literarum obligatio eſt de iure ciuili.de iure natu gentium & ciui.§.ius autem.ch. 11. col. 4
Litteras neſciens reputatur inſufficiẽs muneribus publicis,etiam quòd alias ſit diligens ad adminiſtranda negocia. de excu.tut.§ ſimiliter char.75. col. 1
Literis ſculptis aut ſcriptis in muris uel lapidibus fides habetur.de actio. §. pœnales.char.309.col. 2
Literatus ad aliqua admittitur ad quæ non admittitur illiteratus.de excu.tut.§.ſimiliter.char.75.col. 1
Littus maris nulli prohibetur, ſi abſtineat ab ædificiis ibi poſitis.de rer.diuiſi.§.1.c. 84.col. 2
Et qd ſit ꝓprie.ibi.§.flumina.c.83.col. 1
Et reſpectu iuriſdictionis cuius ſit. ibi.§.i. char.84.col.3
Littorum uſus publicus eſt eod.tit.§.littorum.char.85.col.3
In littore maris quid facere liceat, ibid. col.3. & 4

Littorū maris proprietas in nullius bonis. eſt.ibidem.
Locupletari quis nō debet cum alterius iactura.de iuſti.& iur.§.ſi.8.col 4.& de obliga.ex qua.con.§.item iis ch. 273.col.3
Locupletior dicitur qui ex receptione non eſt factus & pauperior & quomodo. qui. alie.li.§.ſi.char.122.col. 2
Locus purus dicitur,qui neq; ſanctus, neq; religioſus,neq; ſacer ſit.de re.diul. §.religioſum.char.87.col. 2
Locus dicitur aliquando plenus,aliquando ſemiplenus,aliquando uacuus. de uſuca. §.quod autem char.113. col. 2
Longum tempus dicitur ſpatium decem annorum.c.ea.col.3.& de iure naturali gentium & ciui.§.ex non ſcripto.c.14.col. 4
Lucra turpia ſunt ab hæredibus extorquenda.de perpet.& tempora.actio.§.primo. char.343.col.3

M

Macedoniani ſenatuſconſulti lex eſt prohibitiua. quod cum eo. §.cæterum.ch.333. col. 2
Et ratio eiuſdem. ibi.
Et in quibus caſibus ceſſet.ibi.§.illud. c. 333.col. 4
Maculatus id eſt accuſatus.de hære.iuſtit.§. i.char.143. col. 1
Magiſtratus dicuntur honores. de iure naturali gentium & ciui.§.prætorum.c.13. col.1
Magiſtratus quando conueniri poſsit. de ſatiſda.tutorum & curato.§.ſciendum. ch. 71.col.1.& 2.
Magiſtratus municipalis pro ſua ciuitate agere poteſt de ſatiſda.§.ſin autem. cha. 341.col. 1
Magiſter nauis quis dicatur. quod cum eo. §.i.char.331.col.2
Maieſtas quid ſit.in proœm.in prin.cha.2. col.2
Maior xvii. annis poteſt libertatē dare ſeruo,quibus ex cau.man.non lic.§.ſi.char. 24.col. 2
Maior xiiii.poteſt teſtari,ibi.
Maior xvii. poteſt poſtulare allegare & aduocare pro alio,ibi.
Maior intelligitur id eſt xxv. annis. de fiducia.tute.char.59. col. 3
Maiori parti ſtatur,& quando,de ſatiſda. tuto.& cura.§.i.char.70.col. 2
Maiori ſummæ ineſt minor,de manda. §. is qui.char.267..ol.4
Malo abſtinere ſatis non eſt, niſi fiat bonū. de iuſtiti.& iure.§.iuris præcepta.cha.8. colum. 1
Male agere dicitur ille,cui compenſatio poteſt opponi de actio.§.in bonæfidei.cha. 323.col. 1
Male agens habet actionem,ſed eliditur exceptione, ibidem.
Malæfidei poſſeſſor reſtituit rem cum fructibus,de rerum diuiſi.§.ſi quis a non domino.char.99. col. 1
Et quos fructus teneatur reſtituere, ibi. col.2. & 3
Et non præſcribit.de uſuca.§.furtiuæ. c. 112. colum. 2
Mala fides ſuperueniens an impediat præſcriptionem tam de iure ciuili quàm canonico.eo.ti.§.diutina. char.115.col.1
Mancipia unde dicantur,de iure perſona.in prin.char.16.col.2
Manumiſsio de facto facta non nocet ingenuitati.de inge.§.ſi.char.18.col. 4
Et quid ſit,de liberti.char.19. col.3
Nec pōt manumittere oīs dominus, ex quibus cau.man.nō lic.in prin. 21. col.4
Manumiſsionis factæ a minore forma, eo. ti.§.eadem.char.23.col.3
Manumiſsio inter uiuos tribuit peculium, ſecus in ultima uoluntate,de lega.§. peculium.char.174.col. 3
Manumiſſus directo fit libertus manumittentis,de ſing.re.per fideicō. relī. §. quī autem.char.190. col. 4
Manumiſſus.i. emancipatus, quib. mo. ius pa.po.ſol.§.præterea.char.40.col.4
Manumittens efficitur patronus,etiā quòd manumittat ex præcepto teſtatoris & grauatus ab eo. de ſing. re. per fide. reli. §.qui autem.char.190.col.4
Manus id eſt poteſtas de liberti.c.19.col.2
Mandatum uoluntatis eſt, iuſſus neceſsitatis.de atti.tut.§.pe.char.61. col. 4
Et quando dicitur eſſe dubium de mādato,de ſatiſda.§.ſin autem.char.340.col.4
Mandatum ſpeciale quibus caſibus requiratur,de iis per quos age.poſſ.§.i.ch. 338. colum. 3
Contra mādatum factum penes acta nō opponitur,de ſatiſda.§.ſin autem. char. 340.col. 3
Et quibus modis mandatum cōtrahatur, de manda.in prin.char.267.col.4
Et non contrahitur gratia mandatarii tātum.ibi.

Et quando dicatur contrahi gratia.mandatarii tantum.ibi.§.tua tantũ.char.268. col.3
Et debet eſſe gratuitum.ibi.in prin. cha. 267.col.4.ſed quomodo hoc intelligitur. §.fi.eo.tit.char.270. col.4
Et quid ſit.ibid.char.267. col.4
Et per quæ uerba fiat. ibi.
Mãdatũ quibus caſibus morte nõ finiatur. eo.ti.§.rectæ.char.270.col.2
Mandatum rei turpis uel contra bonos mores non ualet.de manda.§.illud.cha.269. col.1. & 2
Etiam ſi ſit appoſitum iuramentum. ibi. col.1
Mandati fines cuſtodiendi ſunt eo.tit. §. is qui.char.269.col. 3
Mandatum excedens an ualeat in concurrẽti quantitate ibi.
Mandatũ re integra reuocari poteſt.eo.tit. §.recte char.270. col. 1
Et facilius reuocatur quàm alii contractus. ibid.
Et quando dicatur integrum ut reuocari poſsit. ibid.
Et poteſt renunciari re integra.eo.tit. §. mandatum.char. 270.col.3
Et in diem & ſub conditione differri poteſt.ibi.col. 4
In mandato quæ culpa ueniat.e. §. char. 270.col.3. & 4
Et an mandatum poſsit continere mercedem.eo.tit.§.fi.char.270.col.4
Mandans inferre alicui iniuriam an teneatur.de mandato.§.illud.char.269. col.1
Mandans certo caſu ibi notato tenetur ac ſi per ſe negocium geſsiſſet principaliter. quod cum eo.§.fi.char.334.col. 1
Manſueta animalia quæ dicantur.ſi quadru. paup.feci.dic.in prin.c.337. col.1.& ſeq.
Maritus an poſsit ẽe curator uel ꝓcurator uxoris.de excuſ.tuto.§.pen.ch.78.col.2
Maritus conuenitur inquãtũ facere poteſt. de actio.§.item ſi de dote.cha.328.col.4.
Deducto ſcilicet ne egeat,& quando. ibi. & col.ſeq.
Marito cõceditur retẽtio dotis propter impẽſas factas in res dotales. e.ti.§.propter retentionem.char.329.col. 1
Maſculinum genus an & quando concipiat fœmininum.qui teſta. tut.da.poſ.§.fi.ch. 53.col. 1
Matrimonium qualiter dicatur indiuiduũ. de iuſti.& iur.in prin.char.7.col. 1
Et quomodo de iure ciuili appelletur.de iure natura.gentium & ciui.in prin. cha. 9.col. 1
Et poteſt dici de iure nat.gen.& ciui. ibi. col. 3
Et quid ſit.de patr.poteſta.in prin. char. 28.colum. 2
Et eius ſeparatio quo iure fieri poſsit. ibi.colum.2
In matrimonio contrahentes non debẽt eſſe diuerſæ ſectæ. ibi. col. 3
Et cuius ætatis eſſe debeant qui contrahunt.de nup.in prin.char.29.col.4
Et eſt ſolum inter perſonas liberas. ibi.
Matrimonium de iure canonico eſt etiã inter ſeruos, & poteſt cõtrahi inuitis & cõtradicentibus dominis.ibi.char.30.col.1
Matrimonii impedimenta.e.tit.§.illud.ch. 34.col.4. & ſeq.
Et ꝙ aliqua impediũt contrahẽda tantũ: aliqua etiam contracta dirimũt.ibi.col.4
Matrimonii appellatione uenit legitimum. eo.ti.§.pe.char.35.col.1.
Matrimonium ſubſequens legitimat filios, & reducit in poteſtatem.eo.tit.§. fi. cha. 35.colum. 4
Declara quando tẽpore partus poterat eſſe uxor,& ratio.ibi.char.36.col.1
Matrimoniũ contrahere licet quis nõ poſſit cogi metu pœnæ,poteſt tamẽ inuitari ſpe lucri.de lega.§.incertis.ch. 176. colum. 2
Matrimonium an exigat ſcripturam ad ſui ualiditatem.uel ut filii dicãtur legitimi, tam de iure ciuili quam canonico de hæredita.quæ ab inteſta.§.primo.cha.193. col. 4
Et uſq; ad quem gradum prohibeatur.de gra.cogna.char.213.col.2
Et an impediatur inter exiſtentẽ in quarto & exiſtentem in quinto.ibi.
Et prohibetur inter aſcendentes & deſcẽdentes in infinitum. ibi.
Et prohibetur hodie ſolum reſpectu primi gradus affinitatis.eod.titu.char.213. colum. 3
Et an impediatur per cognationem ſpiritualem.eod.tit.char.214.col. 1
Materiæ ad materiam debet fieri ſubordinatio,non tituli ad titulum,de leg. in prin. char.164. col. 2
Et ſunt tractandæ ſuis locis, & nõ cõfundendæ.de iure nat.gen.& ciui.§.i.ch.10. colum. 1

Materteram etiam adoptiuã nõ poſſum ducere uxorẽ.de nup.§.duorũ.ch.32. col. 1

Et eſt loco parentis. ibi.

Matris conſilium eſt fragilius paterno . de tutel.§.fi..c.50. col. 4

Et qualiter olim ſuccederet filio,de ſenatuſcõ.Tertul.in prin.ch.104.col.2.3.& 4

Et admittitur hodie ad hereditatem filiorũ non habita aliqua diſtinctione numeri filiorum ut olim.eo.tit.§.ſed nos.c. 205. colum. 2

Mater tutorẽ filio ſuo petere tenetur,aliter perdit legitimam filii ſucceſsionem. e.titu.§.ſed quemadmodũ.206.col.1.& ſeq.

Et hoc infra annum.ibidem char.206. colum.1. & 2

Mater etiã uulgo quæſitis ſuccedit. ibid.

Matri illuſtri filius uulgo quæſitus nõ ſuccedit,nec econtra.ibidem.§.fin. ch.206. colum. 2

Matres multa onera & pericula propter filios tolerant.eodem tit.§.ſed nos.c.205. colum.2

Materfamilias quę dicitur.de iniur.in prin. char.291. col. 3

Medela opus eſt infirmis de liberti. ch. 19. col.2

Media uia in dubiis eſt eligenda ex æquitate.qui.ex ca.ma.non li.§.fi.c.24. col.2.& col.3.& de re.diui.§.cum ex aliena.c.92. col.4.& c.93.colu.2.& de uulga. ſub. §.ſi ſeruum.c.149. col. 2

Medicus,qui curationẽ ſuſcepit,tenetur illã proſequi.qui de leg.aqui. §. præterea. c.288.col. 3

Et non proſequẽdo dicitur in culpa. ibi.

Membrum quod dicitur.de iniur.§. pœna. char.293.col. 1

Memoria dãnatur in crimine læſæ maieſtatis.de hære.quæ ab inte.§.interdũ.c.195 col.1

Mẽdacium in iudiciis qualiter puniatur.de pe.teme.liti.§.at aduerſus.c.356.col.1

Mens magis quàm uerba attenditur.qui.ex ca.ma.non li.§.i.c.22. col. 1

Et quando de mente cõtrahentiũ uel ſtatuentium conſtat,fit lata interpretatio licet ſimus in iis, quæ ſunt ſtricti iuris . de inut.ſtip.§.poſt mortem.c.249. col. 1

Merces quando eſt incerta,agiẽ præſcriptis uerbis.de loca.in prin.c.263.col.1

Et ſi certa eſt,agitur locati, ſi nulla mandati. ibid.

Meſonauta & mediaſtinus ſerui qui. de iniur.§.pœna.c.293.col.2

Metu facta promiſsio dotis ipſo iure nõ ualet,& quare.de inuti. ſtip. §. quod turpi. char.251.col.4.

Metum inferens tenetur pœna quadrupli. de act.§.quadrupli.c.318. col.2

Meum dicitur quod ex re mea naſcitur . de re.diui.cum ex aliena.c.93.col. 3

Meum non poteſt amplius effici meum. de leg.§.ſed ſi rem legatarii.c.170.col. 1. & de act.§.ſic itaq;.c.312.col.1.qd declaratur colu.2.& de inuti.ſtipu.§.item nemo. char.251. col. 2

Miles ad hoc ut quis fiat,plura requiruntur qui.mo.iuſ.pa.po.ſol.§.filiusfa.c.41.col. 4.de excu.tut.§ item maior.c.76.col.2

Miles poſt miſsionem quantum tempus habeat immunitatis ad ſe excuſandũ a tutela.de excuſ.tuto.§.itẽ qui.char.73.col. 3

Et ut habebat priuilegia conceſſa militibus ſex habere debet de mili.teſt. in rub. c.131.col.4.& c.132. col.1 .

Miles unde dicatur.ibi.col.4 .

Milites magis decet ſcire arma,quàm.ll.de teſta.mili.in prin.c.132. col. 2

Militis uoluntas in expeditione quomodo declarata habet uim teſtamenti.ibi.

Miles præſumitur ignorare iura. ibid.

Miles extra expeditionem debet teſtari iure communi.eo.ti.§.i.c.132. col.3

Miles mutus uel ſurdus teſtari poteſt.e.tit. §.quinnimo.c.135. col. 2

Miles nutu poteſt inſtituere hæredem , & quando.ibi.

Miles non exercens militiam nõ gaudet priuilegio militum.eo.tit.§.ſed hactenus.c. 133.col.3

Militi capitale eſt arma vendere fidem frãgere,& huiuſmodi.char.ea.col.4.

Militis præteritio quare habeatur pro exhęredatione.quod nõ eſt ĩ pagano de exhære.libe.§.ſed ſi ĩ expeditiõe.c,142. col.2

Miles ex certo tempore & ad certum tempus poteſt inſtituere.de hære.inſti.§.hæres. char.147.col. 1

Miles poteſt ſubſtituere pupillariter etiam quòd ſibi non faciat teſtamẽtum.de pup. ſub.§ liberis.c.153 col. 2

Militis uoluntas ſolet , attentius ſeruari , quàm cæteræ.de lega.§. pœnæ quoque , char.179.col.4.

Miles non poteſt exercere officiũ procuratoris nec pro alio ĩ iudicio interuenire , & quare.de exceptio.§. præterea autem.

char.347.col 4
Miles poteſt eſſe in iudicio,dummodo,non diſtrahatur a militia.de excep. §. præterea.c.347.col. 4
Militem deſerentem militiam quilibet capere poteſt.de actio.in prin.c. 297.col.4
Militia nõ liberat a patria poteſtate. quib. non eſt permiſ.fa teſta.in prin.134.col.4
Minimi an & quando ratio habeatur.de re. diui.§.gallinarum.c.90. col. 3
Minor.i.media.de liberti. §. libertinorum. char.20.col. 3
Minor.xxv.ann.nõ admittitur ad tutelam. de fiducia.tute.§.fi.c.59. col. 3
Minori cõceditur reſtitutio ob facilitatem, & ne decipiatur.de hære.qua.& dif.§. extraneis.c.163.col. 1
Minori ſua facilitate lapſo ſuccuritur per reſtitutionem.de actio. §. ſi quis agens. c.325. col. 1
In dubio tamen præſumitur ſua facilitate lapſus. ibi.
Minus tribuere dicitur qui nihil tribuit. quod cum eo.§.introduxit.c.331. col. 4
Miſsio militis ignominioſa facit ceſſare omnia priuilegia militum. de teſta. mil. §.ſed hactenus.c.133. col. 4
Miſsilia quæ dicantur,& unde dicta, de re. diui.§.pe.c.103.col. 1
Mobilium uilis eſt poſſeſsio. de uſuca. in prin.char.111.col. 3
Et citius transferuntur quam immobilia. de interd.§.retinendæ.c.352.col.4
Et eorum appellatione ueniunt ẽt per ſe mouentia.de inuti.ſtip.in prin.242.col.4
Modus ferendarum.ll.ſenatuſcon. & plebiſcitorum.de iu.nat.gen.& ciui.§. cõſtat. char.12.col.1
Modus non curatur, dummodo ſequatur effectus.de lega. §. ſiquis in nomine.char. 177.col. 2
Modus exprimitur per ut eo.titu.§. longe. char.178.col.1
Et quid importet, quando noceat, & in quo. ibid.
Modus cõcludendi in conditione indebiti. quib.mo.re.contrahi.obli.§.primo. cha. 231.col.1
Modo.ſ.aliquando, & quando ſic ponatur. de pœ.teme.liti.in prin.c.355. col. 4
Modo, eſt dictio demõſtratiua preſentis tẽporis.de re.diui.in prin.c.83.col.4
Monachus an ſit liber.de iur. perſo. ĩ prin. char.16.col. 4
Et dicitur mortuus mundo. ibi.
Tamen poteſt eſſe teſtis pro monaſterio. de teſta.§. ſed neq;. c.130.col. 2
Monachatio liberat a patria poteſtate. qui. mo.iuſ.pa.poteſt.ſol.§.filiusfa.44.colu.4
Monumentum quid ſit.de rer.diui.§.i. cha. 84. col. 4
Mora debitoris perpetuat obligationẽ. de lega.§.ſi res legata.c.172. col. 2
Mora ultima nocet. de actio. §. ex maleficiis.char.314.col. 3
Mores boni plus ualent diuitiis in proœ.§. fi.cha.6.col.2.& de ſuſpe.tuto.§.fi. c.82. colum. 4
Mors omnia tollit.de l.fuſ cani.25.colu. 3. qui.mo tu fi.§.ſimili c.65.col.3
Mors ciuilis æquiparatur naturali.qui. mo. ius pa.po.ſol.§.i.ch.43. col. 2
Mors ciuilis dicitur maxima & media capitis diminutio.de uſufru.§.fi.c.109.col. 2
Mortis dies ĩcertus.de dona.in prin.c. 116 colu.4.& de hæred.inſti.§.ſeruus etiam. char.144. col. 3
Mortuus in bello pro repu.per gloriã uiuere creditur, & de eo ac de uiuo iudicatur quoad beneficium patris.de excu.tuto. § prin.c.72.col.2.& c.73.col. 1
Mortuus fingitur qui uiuit per uituperiũ. ibid.
Mos confugiendi ad eccleſias unde ductus. de iis qui ſunt ſui uel alie.iu.§. ſed & maior.char.27. col. 2
Multitudo parit confuſionem. de iuſti. & iu.§ i.char.7.col. 3
Multa dicuntur duo.de iur.perſo. §.i.c.18. colum.1.& de rer.diui.§. ſingulorũ.c.88. colum. 1
Et eſt dictio apta comprehendere ĩfinitatem.de act.§.pœnales.char.309.col.1
Multis exprimi non debet quod paucis exprimi poteſt.quod cũ eo.in prin.ch.330. col. 2
Multum tempus dicitur aliquando quinquennium aliquando biennium. de lite. obli.in prin.c.255.col.4. & ch. 256.col.4
Mulier ſuper dote paciſcẽs præſumitur male agere.de aucto.tuto.in prin.char. 62. col. 4
Mulieres,quas uériſimile eſt moueri pietate,accuſant de ſuſpecto tutorem. de ſuſpe.tuto.§.i.c.80.col.1
Mulierum ſexus fragilis.qui.alie.li.ĩ princ. char.120.col.1
Mulier nõ põt eſſe teſtis ĩ teſtamẽto,& qua

re,de teſta.§.teſtes autem.c.128.col.4
Mulier in omnibus caſibus admittitur in teſtem præterquam in teſtamentis, de teſta.§. teſtes autem ibi.
Et in quibuſdam teſtamētis admittitur. ibi. vt in teſtamento militis.de teſtamen. mil.§.plane.c.133. col.1
Mulier accuſata de adulterio cum extraneo non poteſt manumittere ſeruos uſq; ad lx.dies.& ratio de hæred.inſti.§.i.c.143. col.1. & 2
Et quid ſi non dum eſt accuſata. ibi.
Mulier,quæ ſe ſubiecit ſeruo proprio, quibus pœnis puniatur.de hære. inſti.§.i. c. 143.col.1
Mulier nubens infra annum luctus. nō pōt hæres inſtitui.de lega.§.legari. 176.co.1
Et hoc de iure ciuili, ſecus de iure canonico. ibid.
Mulieres multa onera & pericula portant propter filios. de ſenatuſconſul. tert. §. ſed nos.char.205. col.2
Mulier habet priuilegium tacitæ hypothecæ in dote:item prælatiōis vt præferatur alijs creditoribus etiam anterioribus,de acti.§.fuerat.c.321. col.1
Mulier repetens dotem an præferatur omnibus creditoribus.ibi.col.3.& ſeq.
Et quando poſſit agere ad dotem. ibid.c. 322. col.1
Et non poteſt exercere officium procuratoris,& quare de excep.§. præterea etiā, cha.347.col.4
Nec poteſt in iudicio pro alio interuenire, & quare. ibi.
Poteſt tamen agere pro parentibus, ibi. col. 4. & ſeq.
Muliebria paſſus non poteſt eſſe teſtis, de teſta.§.teſtes autem, c.129. col.1
Munus publicū vtilitate vel auctoritate qđ dicatur,de excu.tuto.in prin.ch.72.col.3
Muros ciuitatis tranſcendens incidit in pœnam capitis,de re.diui.§.i.ch.87.col.3.& quando & qualiter hoc ſit verum, ibi.
Mutare an quis ſibi poſſit cauſam ſuæ poſſeſſionis,de vſuca.§.nouiſſime, cha.114. col.4. & char.115.col.1
Mutatio dignitatis non facit mutationem ſtatus de cap.dimi.§.i.c.56.col.2
Mutatio ſtatus hæredis facta medio tempore non nocet,de hære. quali. & diffe.§.in extraneis,ch.152. col.2
Mutus & ſurdus non poſſunt eſſe tutores, qui.teſta.tuto.da.poſ. in prin.c.51. col.2
Et non poteſt eſſe teſtis in teſtamento de teſta.§. teſtes autem,cha.128.col.4
Et poteſt teſtari,de teſta.mil.§.quinimo.c. 133.col.2
Et eſt proprie qui omnino loqui non poteſt.qui.non eſt.permiſ. fa. teſta.§. item ſurdus,ch.136. col.3
Muti & ſurdi uitia non tollunt teſtamētum iam factum,ibi.
Mutus a natura vel ex accidenti quādo poſſit teſtari,& in quibus caſibus.ibi. col.4. & char.137.col. 1
Mutus & ſurdus poſſunt ſe pro hærede gerere ſi intelligant quod agunt. de hære. qua.& diffe.§.fi.c.163. col.3
Mutus & ſurdus ſtipulari non poſſunt,de inuti.ſtip.§.mutum.ch.246. col.3
Mutuū a pupillo datū recōciliaꝛ cōſūptiōe bo.fide facta:& quid ſi malafide facta ſit. qui.alie.li.§.nunc admonēdi, c.121.co.2
Et reconciliatur tribus modis.ibi.col.3
Et dicitur quòd ex meo tuum fiat, de teſta. in prin.c.127. col.2
Et contrahitur re,& conſiſtit in iis q̄ numero pōdere vel mēſura conſiſtunt,qñ,ſ. dantur ad pōdus numerū uel menſura: & quando dantur vt fiant accipientium, ut non eædem ſed aliæ eiuſdē generis reddātur.qui.mo.re.cōtrah.obli.i prī.230. c.4
Mutui etymologia. ibi.
Ex contractu mutui oritur certi condictio. ibid.
Mutui forma antecedens & cā finalis. ibi.
Mutui quatuor neceſſaria. ibi. col.3
In mutuo conſideratur conſuetudo aptitudo & natura rei. ibi.col.3
Mutuum non eſt,ſi pecunia detur in ſacculo,ibidem.
Mutuum tribus modis reconciliatur. Item aliis char. ea.col.4
Mutuum eſt triplex.eod.titu.§.item is cui char.232. col.2
Mutuum deficit tripliciter. ibi.

N

Nam, pro quia, & pro ſed, de reb. corp.& icorpo.in prin.104.col.2
Natale quod dicatur.de inge.§. fi. char. 9. col.1
Natus ex ancilla & libero eſt ſeruus. de iu. perſo.§.i.c.17. col.2
Et qd de nato ex aſcriptirio & libera.ibi.
Natus creditur in fauorabilibus,qui in vtero eſt,de inge.in prin.c.18.col.3.& de ſta.§. cum autem.c.50. col.2

Natorum appellatione etiam non nati cou tinentur qui teſta.tuto.da.poſ.c.53.col.1
Natura.i.deus,de iu.na gen.& ci.ī prin. c.9 col.1.& §.ſingulorū.c.88 col.2.de re. diui.& §.in pecudum.c.100.col. 2
Natura rei, & non facti accidentia cōſidera tur.de re.corp.& īcorp.ī prin.104.col. 1
Natura potius inſpicienda eſt,quam uerba. de actio.§.æque.c.300.col.3
Naturalis ratio mutari non poteſt. de legi. agna.tute.§. fi.c.54.col. 4
Et hoc uerbum,naturalis, ponitur aliquā do pro legitimis & naturalibus. de hære. quæ ab inteſta c.193.col. 2
Nec habet in ſe implicitam copulam, & po nit diuerſitatem in facto non in iure.de fi deiuſ.§.i. c.253.col. 1
Neceſsitas tutoris eſt cauſa dandi actorem pupillo.de cura.§.quod ſi tuto.68. col. 3
Neceſſe, intelligitur aliquando cauſatiuæ, non præciſe de exhære. li. §. poſthumorum.c.139.col. 3
Neceſsitas non poteſt poni in priucipe. de actio.§.ſed iſte.c.301. col. 4
Neceſſariū.i.utile.ibi.& de bon. poſ. §. ſed eas.c.222.col. 4
Neceſsitudo quid. de ſenatuſconſul. tertu. in prin.c.204.col. 3
Nefarius coitus dicitur cum cōſanguineis. de nup.§.i.c.30.col. 4
Negationes duæ affirmāt,& qn. iu procem. §.cunq; hoc.c.4.col. 2. & de iu. na. gen. & ciui.§.ex non ſcripto.c.14.col. 4
Negans nō poreſt poſtea ſe tueri prætextu inualidæ diſpoſitionis.de fideicō.hęre.§. fi.c.188.col. 4
Negatiua eius quod continetur in inſtrumē to,quo modo probetur.de ïuti.ſtipula.§. item uerborum.c.247. col. 4
Negocia plura ſunt quàm uocabula: de hære.inſti.§.hæreditas.c.145.col.2. de gra. cogna.§.fi.c.211. col. 2
Negociator non dicitur qui uiuit ex redditibus prædiorum. quod cum eo.§.cæterū. char.313. col. 1
Negociorū geſtor quis dicatur. de cura. §. quòd ſi tutor.c.68. col. 4
Sicut neg. geſtor habet dominum obligatum ſi bene gerat, ita dominus habet eū obligatum ſi gerat male.de oblig.quæ ex qua.con.§.i.c.271.col. 3
Et dicitur neg. geſtor etiam ſi unum tan tum negocium geſſerit.ibi. col. 4
Et quibus caſibus neg.geſtor non repetit quod impendit. ibi.
Et an & quando habeat dominum inſolidum obligatum.c.272.col. 1
Et de qua culpa teneatur.ibi.& col. 2
Nemo plus iuris in alium transfert quàm ipſe habeat.de hæred.inſti. §. uideamus. char. 146.col. 3
Nemo ſerui naturā a ſeipſo petere poteſt. de interdi.§.retinendæ.c.352. col.2
Nepotes ſuccedunt in locum filii. de excu. tuto.in prin.c.72.col.2.
Nepotes ſubintrantes locum patris in ſuita te dicuntur quaſi poſthumi. de exhære.li be.§.poſthumorum.c.139.col.1
Nepos extraneus qui dicatur.qui. mo. teſt. infir.in prin.c.154.col. 4
Nepotes & ulteriores uſq; ad pronepotem ſuccedunt in locum parentum quoad ſuc ceſsionem maiorum.de hære. quæ ab inte.§.cum filius char.195.col.4
Et tali caſu ſucceditur in ſtirpem. ibi.
Nepotes plures quando inter ſe ſuccedunt auo, ſuccedunt in ſtirpes ibi.
Nepos conceptus tempore mortis aui, quā uis natus poſt mortē, dicitur ſuus: ſecus ī cōcepto & nato.e.ti.§.cū aūt.196.col. 1
Nepotum appellatione ueniunt nepotes tā ex fœminis quàm ex muſculis.e.tit. §. fi. char.199. col. 3
Nepotes quando inter ſe ſuccedunt admittuntur in ſtirpes.ibi.col.4
Nepotes non ſubintrant gradū patris ī ſuc ceſsione liberti, quādo extat filius patro ni.de ſucceſ.liber.§.multis.ch.219.col.2
Nihilomagis et
Nihilominus quid importent, & quomodo differant.qui.non eſt permiſ.facere teſta men.in prin.char.135.col.1
Nihil agit. iſta uerba important,ipſo iure. quib.ex cau.ma.non.li.iu prin. char. 21. colum.4
Nihil magis conuenit, quàm quòd uoluntas domini circa ſuarum rerum alienatio nem ſuum ſortiatur effectum. de re.diui. §.per traditionem.char.101.col. 1
Nihil eſt tam firmum quod non rumpatur. qui. mo.teſt.infir.in rub.c.154. col.2
Nocere.i.non prodeſſe. de repli. in princi. char.348.col.4
Nomē domini eſt inuocandū.in rub. procæ. char.1.col.1
Nomen ſcribentis eſt proponendum.ibi.
Nominis proprii interpretationē quærere eſt abſonum.char.ea. col. 3

Nomen quandoq; ſumitur ab ipſa materia, ex qua res cõſiſtit.de ſer.pdio.105.col. 4
Nomen debet eſſe cõſonum rei.de dona.§. eſt & aliud.char.118.col. 3.& ibi quando hoc procedat:de fideicom.here.§.fi.188. col.4.& de actio.§.appellamus.313.co.1
Nomina imponuntur ad dignoſcendũ homines.de leg.§.ſiquis ĩ nomine.177.co.2
Nomen, prænomen, cognomen & agnomẽ, quomodo differant.ibi.
Nomen ſibi liber homo mutare, poteſt, ſeruus non ibi.c.177.col. 3
Nomen appellatiuum, quòd non uerificatur niſi in uno, habet uim nominis proprii.de exhe.libe.in prin.c.137.col.4
Nominatio ſola facit ius quæri.de adop.§. char.42.col.1
Notatim fieri quod dicatur.de exhæ. libe.ĩ prin.c.137.col. 4
Non entia non ſolent conſiderari.de leg.§. ea quoque.char.168. col. 3
Non uſus eſt iuſta cauſa derogandi.ll.de ex cep.§.fi.c.348. col. 2
Noſtra facimus, quibus noſtrã au̇ctoritatẽ impartimur de iu.na.gent.& ciui.§.conſtat.c.12.col.3
Noſtrum dicitur a nobis receptũ. in proœ. §.fi.char.6.col. 1
Noſtra ſine facto noſtro a nobis non abdicãtur.de re.diui.§.religioſum.c.87. col. 1
Noſtrum non dicitur illud, in quo tantum habemus uſumfructum.de hære. inſti. §. alienus.char.143.col. 2
Notus quis dicatur.de nup.§.pen.char. 35. col.1.& 2.
Nouatio quid remiſsiue. quib. mo. tal. ob. §.præterea.c.277. col. 4
Nouatio antiquæ obligationis efficacis fit ex inutili ſtip.§.præterea.ibi.
Nouari non poteſt prima obligatio ſi ſecũda eſt pœnitus nulla.ibi.
Nouatio inducitur.ex conditionali obligatione & quomodo. ibi.
Nec fit hodie niſi expreſſe. ibi.
Et qualiter fiat per iudiciũ.ibi.278.col.1
Nouatio debet conſiderari ſecundum tria iura.ibi.char.278.col. 3
Nouercã etiã ſoluta affinitate nõ licet ducere uxorem.de nup.§.ſocrum.c. 33.col.1
Et eſt loco matris.ibi.& ibid. qñ hoc fit.
Et unde ſit dicta.ibi.col. 2.
Nouercæ appellatione an ueniat ſponſa patris.eo.ti.§.ſi uxor.c.33.col. 4
Nouo indigent auxilio quæ de nouo emergunt de libert.in prin.c.19.col. 2
Nouitius ſeruus quis dicitur.de iu.perſo.§. ſerui autem.c.17.col. 4
Noxa &
Noxia unde de noxa.act.in prin.334. col. 3
Noxalis actio unde traxerit originem.eod. tit.§.ſunt aut.c.335.col.2
Et ſequitur caput & datur cõtra poſſeſſorem tempore quo agitur.eo.ti. §. omnis autem.char.335.col.3
Et datur pro damno dato ab animali quadrupede & in quibus caſibus & quòd in his terminis prodita eſt a l.xij.tab.ſi qua. pau.fec.di.in prin.c.336.col. 4
Nullius etiam dici poteſt quod eſt omniũ. de re.diui.c.85.col. 3
Nullius in bonis res dicitur eſſe.vii.modis. eo.ti.§.fere.c.88.col. 3
Nullitas teſtamenti paterni influit in nullitatem ſubſtitutionis pupillaris de pup. ſub.§.liberis.char.53.col. 1
Numerus.vii.teſtium in teſtamẽto eſt de iure prætorio de teſta.in prin.ch.127.col.2
Nuncio uel epiſtola dari parificantur.de liberti.§.i.c.19.col.4
Nuncius eſt procurator.de iis per quos ag. poſ.§.i.c.338.col. 4
Nuptiæ quid ſint.de pa.po.in prin.c.28.co. 1.Et unde dicantur.ibi.
Nuptiæ iuſtæ q̃ ſint.de nup.ĩ prin.29. col.4
Nuptiarum edictum eſt prohibitorium. eo. tit.§.i.char. 30. col. 4
Nuptiæ inter aſcendentes & deſcendentes in infinitum etiam adoptiuos etiam ſoluta adoptione non ſunt iuſtæ. ibi.
Nec inter fratres & ſorores.e.tit.§.inter eas.char.31. col. 2
Nuptiarum prohibitio uſq; ad quem gradum ſit hodie.c.ea.col.2
Nuptiæ inter patruum & neptem ex fratre, uel etiam inter patruum magnum, non ſunt iuſtæ.eo.ti.§.fratris.c.31.col.4
Nuptiæ etiam ratione affinitatis prohibentur.eo.ti.§.affinitatis.c.32.col. 4
Nurus & priuigna filiæ loco ſunt.ibi.
Nurus appellatione non uenit ſponſa filij. eo.ti.§.ſi uxor.c.33.col. 4
Nutu poteſt fieri aſsignatio libertorum.de affi.liber.c.220.col. 3

O

Oblatio curiæ legitimat filios, & reducit eos in poteſtate. de nup. §.fi.char.35.col.4
Oblatio curiæ qualiter fiebat. de

hære.quæ ab inteſt.§.j.c.193.co.3.& 4
Offerre pôt ille,in quẽ ſunt alienata bona ĩ fraudem creditorum, pretium creditori agenti,ſicut ſi eſſet ſecũdus creditor. de actio.§.itẽ ſiquis in fraudẽ.c.305.col.3
Obligatio eſt mater actiõis.ĩ rubri.deiuſti. & iu.c.6.co.3.&ĩ rubri.ď obli.c.228.co.1
Obligationes ex maleficiis uel quaſi nõ ſũt de iure gentium. de iu.natu.gen.& ciui. §.ius autem. char.11.col.4
Obligatio naturalis nõ tollitur per ſententiã.de excep.§.itẽ ſi ĩ iudicio.c.346.co.3
Obligatio naturalis tollitur per pactum & iuramentum. ibi.
Obligatio cõtrario pacto eliſa põt nouo pacto inuari.de replica.ĩ prin.ch.348.col.4
Obligatio quid ſit,de oblig.in prin.ch.228 colum. 2
Et quòd eſt ius. ibi.
Et eius uigore quis dr̃ uinctus.ibi.
Et aſtringit uirtute ſibi à l.ci.tributa.ibi.
Obligationes aut ciuiles ſunt aut prætoriæ.ibidem.
Obligationum diuiſiones ibi.
Obligatio literarum ante biennium habet ſolam ciuilem obligationem.ibi.
Obligatio naturalis ſola non producit actionem, licet impediat repetitionem, ibidem & colum.3
Obligatio effectualis habet radicem naturalem & ciuilem.ibi.col.3
Obligatio naturalis tollitur contrario conſenſu. ibidem.
Obligatio ciuilis tollitur actu ciuilĩ cõtrario,ut per acceptilationem,ibi.col.4
Item per ſententiam. ibi.
Obligatio ciuilis non adhæret ſeruis. ibi.
Nec poteſt cadere inter patrẽ & filium, & quare. ibi.
Obligatio furti manifeſti eſt prætoria. eo. tit char.229. col.2
Obligatio non poteſt tempore limitari, de uerbo.obli.§ at ſi ita.c.236.col. 2.
Nec tempore tollitur ipſo iure.ſ. ſed per exceptionem.ibi. col.4
Obligatio non naſcitur in contractu conditionali ante conditionis euentũ, de uer. oblig.§.ſub conditione.c.236.col.4
Obligatio eadem poteſt eſſe una & plures, de duo.reis.§.ex huiuſmodi.c.239. col.2
Obligari non põt res aliena, licet poſſit uẽdi,& quare.de inuti.ſtip.§.i.c.243. col. 2
Obligatio naturali. in delictis unde oriatur,de obli.ex deli.in prin.c.280.col.1
Obligatio naturalis cadit inter patrem & filium,eo.ti.§.item inutilis.c.246.col.2
Obligationes ex maleficio comprehenduntur ſub illis,quæ ueniunt ex cõſẽſu.de fideiuſ.§.i.c. 253. col.1
Obligare quis non põt ſe ſibi ipſi.ibi.col.2
Obligatio literarũ oritur ex ipſa ſcriptura cõcurrẽte lapſu tẽporis,& ex ea naſcitur conditio.de lite.obli.in prin c.255.col.4
Obligatio literarum tollitur per contrariã ſcripturam.eo.ti.c. 256. col.3
Obligatio literarum producit ſtatim ciuilem,poſt biennium naturalem. ibi.
Obligationes ex quaſi contractu ſunt pœnitus de iure ciui.de obli.ex qua.con.in rubri.c.271. col.2
Obligatio tutoris an oriatur durante tutela.eo.ti.§.tutores.c.272. col.2
Obligatio principalis & fideiuſſoris licet ſit diuerſa, una principalis, altera acceſſoria, tamen unica ſolutione diſſoluuntur. quib.mo.tol.obli.in prin.c.275.col.4
Obligatio etiam ciuilis tantum ſolutione tollitur.ibi.
Obligatio tam naturalis quam ciuilis ipſo iure multis modis tollitur. eod. titu. ch. 279.colum. 2
Obligatio ciuilis ſola quandoque tollitur, quandoque naturalis tantum.ibi.col.3
Obligatus in genere põt ſoluere quã ſpeciẽ uelit de actio.§ huic autem,c.326. col.4
Obligatus certo mõ dici põt cõuẽtus realiter de excep.§.item ſi in iudicio,c.346.col.2
Obligatus pure an poſſit ſtatim conueniri. de uerb.obli.§.omnis,c.235.col.2.& ſeq.
Obligans ſe ad tradendam rẽ, quæ tradi nõ põt,in culpa eſt,& propter culpã tenetur ad intereſſe.de emp.& uẽ.§.fi.c.262.co.2
Obligatus an dicitur qui actiõe reali tenetur de actio.§.i.c.299.col.2. & ſeq.
Obliuio quãto tẽpore inducatur. de uſuca. §.quod autem.c.113. col.3
Obliuio prioris uolũtatis præſumitur ex curſu longi temporis,qui.mod.teſta,infir.§. i.char.155. col.1
Obſes an poſſit teſtari.qui. non eſt permiſſa.teſta.§.eius qui c.137.col.2. & 3
Obtinere,id eſt,eſſe in uiridi obſeruãtia. in proœ.§.igitur. c.5. col.4.
Occidens ſeruum proprium punitur ſicut occidens alienum. de iis qui ſunt ſu. uel alie.iu.§.i.c.26. col.2
Occiſus conſideratur ut mortuus ſimpliciter de capi.dimi.in prin.c.55. col.2

Offenſo debet reſarciri non ſolum impēſe medicorum ac medicinarum,ſed merces operarum quibus caruit.de oblig.quæ ex qua.deli.§.i.c. 295. col.4
Officiis quis pluribus fungi pōt. in proœ. §.cumq; hoc, ch.4.col.1
Officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum.de act.§.pœnales.c.309.col.4
Officium iudicis non poteſt habere locū ad futuras præſtationes.eo.tit.§.præiudiciales.ch.311.colum.3
Officium iudicis triplex eſt,eo.titu.§. præterea.c.324.col.5
Officium iudicis aliud nobile,aliud mercēnarium.de offi.iudi.in rub.c.357. col.4
Officium iudicis non eſt actio . de actio. in princ. char.297. col.3
Officium iudi.an ſit iuris uel facti.ibi. co.4
Officium iud. nullam præſupponit obligationem,eo.ti.§.i.c.299. col.3
Omnis, ſtat diſtributiue, de iur. perſo. in princ.char.16. col.2
Omnes & cæteri non differunt. de exhære. hbe. in prin.c.138.col.3
Omne & totum quomodo differant. de fideicom.hære.§.reſtituta.c.185.co.2
Et eſt dictio uniuerſalis, de actio.§.i.ch. 298. col.4
Omnimodo, eſt dictio uniuerſalis apta cōprehendere oēm caſum,de actio.§. curare.c.314.col.3.in fin.& ſeq. & de eius natura eo.ti.§ ſed furti.c.318.col.3.& 4
Et licet habeat naturā præciſam, recipit tamen congruū intellectū ab aliis iuribus. qui.mo.ius pa.po.ſol.in prin.c. 43. col.4
Omnino,importat idem quod generaliter. de tute.§.i.c.49. col.4
Omnino.i.diligentisſime,de le. in prin.ch. 164.colum.3
Onus eſſe debet, ubi eſt lucrum. de legi.agna.ſucceſ.§.fi.c.204.col.1
Operæ ſerui in fructu ſunt. per quas perſ. nob.acqui.§.de iis.c.125. col.3
Et qualiter debeantur a manumiſſo, de legi.§.peculium.c.174.col. 3
Operæ obſequiales debētur a liberto patrono nec traſeūt ad extraneū hæredē,&quę ſint.de acqui.p arro. in prin.c.225.col.2
Operæ liberto impoſitæ non tranſeunt ad redem extraneum.de perpe. & tem. act. §.i.char.344.col.2
Opera malorū hominū vtens dicitur certo modo in culpa.de obli.quæ ex qua.delic. §.item exercitor. ch.296.col.2
Opinio & ſentētia differūt.de iu. na.gen.& ci.§.reſponſa.c.14.col.2
Opinio, quæ refertur vt approbetur laudari debet qui.mo.tu.fin. in prin.c.64.co.4
Opinio cōis quādoq; præfertur veritati, de teſtamen.§.ſed cū aliquis.c.129.col.2
Et quod eſt in opinione præualet aliquā do ueritati,& quando c.ea. co.3
Opinio vnius doctoris attēditur cōtra opinionē pluriū, quādo melioribus rōnibus fulcitur,de hære.inſti.ī prin.c.142.col.2
Opinio cōſideratur.de vulga.ſubſti.§. ſi ſeruum.c.149.col.3
Oportet, hoc uerbū īportat aliqñ neceſſitatē,aliqñ non,in proœm.in prin.c.2.col.2
Opus laudat magiſtrum. in proœm.§. cūq; hoc.c.4.col. 3
Ordo in quacunq; re eſt habendus,de iuſti. & iu.§.i.c.7.col.5
Ordinarii ſerui.qui.quod cum eo.§.cū aūt. char. 332. col.4
Ordo ſcripturæ contra uoluntatem teſtantis nō attenditur.de lega.§.ante hæredis ch.179. col.1
Ordo ſcripturæ nō eſt curandus. de inuti. ſtipu.§.item ſiquis.c.249.co.3

P

Pactum nudum in conſtituto producit actionem. de actio.§.de conſtituta.char.307. col. 1
Item in pluribus aliis caſibus enumeratis,ibi.& col. ſeq.
Pacto ſimplici obligationes nō omnino diſſoluuntur, quia naturalis tantū diſſoluitur,de excep.§. præterea.c.345. col. 3
Pactū de nō petēdo tria operat: tollit naturalē ipſo iure;elidit ciuilē:&obligat naturaliter paciſcētē nō petere.ibi.col.3.& 4
Pactū de nō petēdo aliquibus caſibus tollit naturalem & ciuilem ſimul, vt in maleficiis & quare.ibi.c.345. col 4
Pactū de petēdo nō elidit ipſo iure pactū de nō petēdo de replic.in prin. c.348.col.4
Pactum liberatorium non tollitur nouo pacto ipſo iure ſed replicatione. ibi.
Pacto de nō petēdo tollitur. naturalis obligatio,nō ciuilis,de obliga.ī pri. 228.co.2
Pactum nudum,veſtitur ſex modis qui.mo. re contrahi.obli.in prin.c.230. col.1
Et aliis modis,de quibus ibi. col.2
Pactum nudum quod dicatur. ibi.col.2
Pactum,quòd periculum ſpectet ad emptorem uel ueuditorem, ualet, de emp. & vendi.§.cum autem.c. 261. col.2

Pagani dicuntur qui nõ ſunt milites. de teſta. mil.§.j.char.132.col.3
Palam amouens magis delinquit q̃ qui clã de act.§.ex maleficijs.c.314.col.1
Pandectæ vnde dictæ ſint. in proœm.§. igitur.char.5 colum.3
Papa ſi duobus prouideat de eadem præbẽda ambo vocantur & admittuntur.de hære. inſti.§.videamus.c.146.col.4
Papa in quo gradu poſsit diſpenſare quoad matrimonium contrahendum. de gra.cogna.c.213.col.3
Et quãdo diſpenſet vt matrimonium cõtractum diſſoluatur.c.ea.col.4
Et nõ diſpẽſat cõtra cõſtitutionẽ diuinã, ſecus cõtra conſtitutiones eccleſiæ.ibi.
Parentes filijs impuberibus nõ ſolũ vulgariter ſed pupillariter ſubſtituunt. de pupil.ſubſti.in prin.c.150.col.2
Parentes nõ vocãtur in ius ſine venia.alias punitur vocãs & qua pœna. de pe.teme. liti.§.fi.c.357.col.2.& 3
Paria ſunt quem non eſſe hæredem ſcriptũ, vel nolle aut nõ poſſe adire.quib.ex cau. ma.non li.char.22.col.1
Paria ſunt inſpecto præſẽti ſtatu aliquid factũ non fuiſſe, vel factum & euanuiſſe de leg.ag.tute.§.i.c.54.col 1
Paria ſunt non facere vel facere minus idoneæ.de ſatiſda.tuto.§ pe.c.70.col.4
Paria sũt eſſe vel de proximo ſperari.de ex cu.tuto.§.itẽ qui.char.73.col.3
Paria ſunt nihil eſſe vel imperfectum. qui. mo.teſt.infir.§.ex eo.c.157.col.2
Paria ſunt aliquid non eſſe factum, & factũ eſſe minus legitime . de hære. quæ ab in teſt.in prin.c.192.col.4
Paria ſunt filium nõ eſſe, vel eſſe exhærcdatũ.de ſucceſ.liber.§.ſed noſtra.217.co.4
Paria ſunt eximere, vel dolo facere ꝙ alius eximat.de act.§ pœnales.c.309.col.2
Pares ĩ gradu ſunt pares in ſucceſsione:qualiter hec regula intelligatur.de ſerui cogna.§.fi.c.216.col.1.& 4
Partis appellatiõe de dimidia ĩtelligĩ alio nõ doct.ꝺ vulga.ſubſti.§.ſi ſeruũ.ch.149 col.4.& de lega.§.ſi ea.c.168.col.4. & de hære.ab inteſta.§.emancipati.197. col.1
Aliquando tñ nõ venit dimidia.de lega . in prin.c.164 col 2
Partus quoad ſtatũ ſequitur ventrem de inge.ĩ prin.c.18.col.2.& ex qui.cau.ma.nõ li.§.eadẽ.c.33.col.4
Partus ancille non ſpectat ad fructuarium . de vſucapi.§.ſed tamen,c.112.col.4
Partus eſt portio viſcerũ matris.de leg.§.ſi quis ancillas.c.173 col.1
Partus ſuppoſiti accuſatio nõ oĩbus cõcedi tur.de pub.iudi.in prin.c.362.col.2
Parricidiũ quas perſo.concernat. de publi. iud.§.alia.c.363.col.4.& ſeq.
Parum dicitur de tertia parte totius.de hære.quæ ab inte.§.fi.c.200.col.1
Regulariter dicitur arbitrio iudicis. ibi.
Pater tenetur alere filiũ ẽt ſi legitimã aſsignaſſet de iu.na.gẽ.& ciui. ĩ prin.9.col. 3
Patri an liceat reuocare filium, qui ſe vẽdidit ad pretium participãdũ in ingenuitatẽ.de iu. perſo.§.i.c.17.col.3.& 4
Pater olĩ habebat poteſtatẽ vite & necis in filiũ.de iis qui sũt ſui vel alie.iu.§.i.c.26 colum. 3
Pater põt vendere filiũ ob neceſsitantẽ famis.de pa.po.§.i.c.28.co.4
Nec põt a filio vocari ĩ ius ſine venia ibi.
Nec inter eos põt eſſe lis.ibi.
Et pater acquirit per eum.ibi.
Et adminiſtrat bona aduentitia filii etiã eo.inuito.ibi.
Et an poſsit petere filiũ ĩ poteſtate detẽtũ ab alio,& quando.ibi.c.29.col.1
Et quibus caſibus ſuccedat filio,& in quibus nõ.qui.mo.ius pa.poteſta.ſol.§. præterea.ch.47.co.1
Et emancipans efficitur legitimus tutor. de leg.parẽ.tute.in prin.c.58.col.2
Patris cõſiliũ firmũ eſt nõ matris.de ſatiſd. tut.in prin.c.69.col.3
Et ſi petatur curator filio emãcipato, nõ excuſatur a curaẽt propter immunitatẽ filiorũ de excu.tuto.in prin.c.72.col.2
Patri debitus honor ſeruãdus eſt.per quas perſo.no. acqui.§.i.c.123.col.2
Pater in quibus caſibus ĩ aduentitiis nõ habeat vſumfructũ.ibi.co.4.& c.ſeq.co.1
Pater ſcd̃m diuerſa tpa diuerſa iura habuit ĩ bonis filiorũ.e.ti.§.hoc quoq;.124.co.3
Pater an habeat in aduentitiis ſolũ vsũfructũ bonorũ quæſitorũ ante emãcipationem.vel ẽt quærẽdorum poſtea, ea.col.4
Patris & filii eadem vox.eadem perſona. ea dẽ poſſeſsio,idẽ dominiũ eſſe videtur. de hæredi.quali.& dif.§.ſui.c.163.col.3.& 4
Pater,qui tenetur dotare filiã , ſi quid eidẽ filie leget abſq; cõmemoratiõe dotis debet ſibi ĩ dotẽ ĩputari,de lega.§.ſi rẽ ſuã, char.170.col. 4
Pater adoptiuus an poſsit vocari in ius ſine

venia,de hæred.quæ ab inteſ.§.ſed ea oia char.199.col.i
Pater adoptiuus non tenetur alere filiũ adoptiuum ibi.
Pater an ſuccedat vt agnatus filio emancipato,de leg.ag.ſucce.§.placebat,c. 203.col.4
Pater illegitimus de equitate canonica tenet alere filios,de ſenatuſcon.orfi.c.207.col.2
Pater ciuilis non debet habere plus iuris, q̃ pater naturalis.de acqui.per arro. in prin. char.215.col.2
Pater an & qñ teneatur de peculio filij , de act.§.actiones autem,char.308.col.i
Pater non exigitur niſi inquantum facere poteſt,& quare,de actio.§.ſed & ſi quis, ch. 329.col.2
Pater & dñs quare tenentur quod iuſſu exercitoria,& inſtitoria,quod cum eo.§.j.cha, 330.col.3.& 4
Et de iu.ciui.non tenebantur,cha.ea.col.4
Et tenentur quod iuſſu inſolidum ib.
Et tunc tenentur qñ filius vel ſeruus negociatur in quo eſt præpoſitus,char.ea.co. 4.& ſeq.
Pater magis affligitur ex pœna filii q̃ ex propria.de noxa.actio.§.fi.char.336.co.2
Patricii veniunt appellatione populi,nõ plebis,de iu.na.gen.& ci.§.conſtat,c.12.co.r
Et vnde dicantur.ibi.col.4.& qui.mo.ius pa.po.ſol.§.filiuſfa.char.44.col.4
Et qui eſſent hi,& patres conſcripti, ibid.
Patriciatus liberat a pa.po.ibi.
Et eſt ſumma & maxima dignitas ibi.
Patria poteſtas ſola eſt ciuium romanorum, de pa.po.§.j.char.28.col.4
Actiue & paſsiue.qui.mo. ius pat. pot.ſol.§. j.char.45.col.ij.
Et in quibus conſiſtat.ibi.c.28.col.iiii
Et an habeat locũ in Gallia.ibi.c.29. co.2
Et eius reliquię durant ẽt poſt emancipationem de nup.§. inter eas.cha. 31 col.ii
Et eſt inæſtimabilis, de adop §.licet, cha. 40.col.iiii
Patria poteſtas non eſt potens ad faciendum impuberem obligari,de inuti.ſtipul. char. 247.col.i
Patronus qualiter ſuccedat liberto.qui.mod. ius pa.po.ſol.§.præterea,char. 47, col.i
Et qñ poſsit libertum reuocare in ſeruitutem.de capi.dimi.in princ.ch.55.co.3.& 4
Patronus tuto.põt vt ſuſpectus remoueri, ſed eius famę parcitur,de ſuſpe.tuto .§.j.char, 79.col.3.& 4
Et quemadmodũ excluditur a ſucceſsione per filios liberti,ita ẽt per parentes liberti de ſuc.lib.char.218.col.i
Et præfertur fratri liberti.de ſerui.cogn.in prin.char.215.col.iiii
Et non exigit̃ niſi inquantũ facere põt & quare de actio.§.ſed & ſi quis.c.329.col.ii
Et nõ eſt vocandus in ius ſine venia alias punitur & qua pęna libertus.de pœ.teme. lit.§.fi.char.357 .col.2.& 3
Patruus magnus quis dicatur,de gra.cogn.§. quarto gradu,char.210.col.2
Patientia operatur cõſenſum.qui.mo.ius pa. po.ſol.§. ed & ſi pater ch.47.col.iii
Paulopoſt,hæc dictio ẽt in magno interuallo verificatur,de exhæ.li.§.ſi.c.142. col.r
Pauper quis dicatur,de excuſa. tut.§. ſed & propter char.74.col.3.& 4
Paupertas aliqñ prodeſt,& pauperi ſuccurritur.ex qui.cau.ma.non li.char.22.col.2
Et prodeſt filio liberti.de ſuc.li.ch.219.c.i
Et non præſumitur ſed debet probari . de excu.tut.§.ſed & propter.char.74.col.iii.
Et pręſtat excuſationem a munere publico ibidem.
Paupertatem ſuam detegere turpiſsimũ eſt. de iniu.§.j.char.291.col.iii.
Pauperies quid ſit.ſi qua.pau.feci.di. in prin. char.350.col .iiii.& char.137.col.ii
Pax ocium,bellum calamitates producit,de teſta.in prin.char.147 col.ij
Pax quibus modis cenſeatur facta de iniu.§. fi.char.294 col.iij.& iiij
Pecunia recondita in muro veteri domus nõ cedit emptori.de rerum diui.§. theſauros, char.100 col.iiii
Pecunia numerat inter ea quę vſu conſumũtur de vſufructu.§.conſtituit c.107 col.iii
Et tñ de his quę ſeruando ſeruari poſſunt, char.ea.col.iiij
Pecunię appellatione omnes res veniunt, de actio.§. in perſonam char.307 col.i
Peculium quid,de actio.§.actiones autẽ cha. 307 col.iiij
Peculium caſtrenſe & quaſi caſtrenſe quod dicatur per quas perſo.nob.acqui.§ i.cha. 123 col.iij
Peculium ſi neſcit̃ vnde & qũo prouenerit, iudicat̃ profectitium,cha.124 col.i
Peculia qualiter appellentur char. ead.col.ii
Peculii legari ſeruo augmentum contingens poſt mortem ante aditam cedit lucro ſerui,de lega.§. ſi peculium ch.173 col.iiii
Peculiũ futurũ legari põt ibi.c.174 col.i
Peculium dr̃ quaſi patrimonium ſerui & filii de actio.§.actiones autem char.307 co.iiii
Vere tamen non eſt ibi.in fi.
Peculio ſeruus quid imponet ibi.
Et quæ deducant̃ de peculio qñ pater vel

dñs condemnatur de eo. c.108 col.i
Et quid dicatur eſſe in peculio quod cum eo.§.cum autem char.332 col.3
Peculatus actio durat quinquennio,de publ. iudi.§.item lex Iulia peculatus,ch.365 c.i
Peccata nocentium nota eſſe expedit,de iniu.§.j.char.191 col.iii
Pedagogus æquiparatur conſanguineis, qui. ex cau.ma.non li.§.ead.ch.23 co.iij
Pœnarum genera quę,in proœm.in prin.ch. 2.col.iij
Pœna vnius eſt metus multorum, de iu.nat. gen.& ci.§.ſed & quod char. 13 col.iiji
Pœnæ nomine inutiliter aut ea legabatur,de lega.§.pœnę quoque,cha.179.col.iij
Et quod dicatur legatū pœnæ nomine ibi.
Pœna,quę venit in actione ex ſtipulatu,non facit dici actionem pœnalē,quia venit ex conuentione nō ex l.diſpoſitione de actio. .§.ſequens ch.313.col.iii
Pœnæ in dubio ſunt molliendę,eo.titu.§.ex maleficijs,char.314.col.iiii.& de pub.iud. .§.pe.ch r.365 col.iiii
Pœna legis vltra quadruplum non extendit, & limitationes ad hanc regulam,eo. tit.§. omnes autem char.316 col.i
Pœna quadrupli qui teneantur eo. tit §.quadrupli.char.318 col.ii
Pęna ex ſimplici pacto nudo non debetur ēt incontinenti appoſito de inuti.ſti.§.alteri char.150 col.iii
Et quando hoc ſit verum,ibi.
Pœnæ reſpectu ſoluentis tantum debentur ēt in foro conſcientię,de emp.& vend.in prin.char.258 col.iiii
Pœna non debet extendi vltra delictum,de oblig.quę ex deli §.j.c.280.col.iii.
Pœna furti,qñ duplicat vel duplicat in furto rei,in quā quis habet vſum vel poſſeſsionē char.ea.col.ii.& iii
Pęna maiore afficiēdus eſt magis delinquēs de l.Aquilia.§.capite tertio ch.289 col.4 & de pub.iudi §.item lex c.364 col.iiii
Pęna extraordinaria vel arbitraria quatenus extendatur de iniu.§.in ſumma char. 294 col.i.& ij
Pęnæ diuerſificantur ex diuerſitate perſonarum de pub.iudi.§.item lex Cor.c.364.c.3
Pœnæ in criminalibus ſunt ord.nariæ & extraordinariæ,eo.ti.§.fi.char.366 col.i
In pœnalibus vna actio aliā non cōſumit ſi quadru.pau.fecit.dica.§.j.c.337 c.3 & 4
Perdi non poteſt dici quod non tenetur,de capi.dimi.§.j.ch.56 col.ii
Perduellio quis dicat.& vnde de hęre. quæ ab inteſta.§.interdum char.195 col.ij
Peregrinus inſtitui poteſt,de hære.inſti.§.ſ. quos car.147 col.iiii
Perinde deſignat ſimilitudinē de legi.patro. tut.in prin.ch.57 co.iij.ſed non per omnia qui.mo.ius pa.po.ſol.§.j.c.41 col.ij
Periculum homini inſtare poteſt in multis, de teſta.§.nihil autem ch.131 col.ii
Periculum rei venditę ad quē ſpectet de empti.& ven.§.cum autem ch.261 col i
Periculum non ſpectat ad emptorem niſi nouem concurrentibus ibid.& col.ii.& iii
Perit res dño eius,qui.mo.re con.obl.§.item is cui,char.232 col.i
Periurus quo ad iuramētum calumniæ nō punitur in hoc ſeculo,ſed in alio,de pœn.teme.liti.in prin.char.355 col.4
Permutatio quare dicatur cōtractus innominatus,& quas actiones pariat,& quō , de emp.& ven.§.item pretium ch.260 col.4
Perperam ideſt male,in proœ.§.cunque hoc char.5 col.1
Perpetuū.i.gńaliter verum vel generale, de ſatiſda.tut.in prin.char.69 col.ii
Perpetuum non ſemper importat ſine tēporis pręfinitione,de perpe.& temp. actio.in prin.char.342 col.ij
Perplexitas qñ vitiet,& qñ non, de hęr.inſti.§.impoſsibilis char.147.col.3
Et an vitiet ſtipulationem,de inuti.ſti.§.ſi impoſsibilis char.148.col.3
Perquam,id eſt valde,de lega §. pœnæ quoque char.180 col.i
Perſecutio habet vinculum iuris, de fideicō. hære.in prin.char.184 col.ij
Perſecutio continet actionem & petitionem qui.mo.ob.§.j.char.277 col.iij
Perſonarum quędam ſui iuris ſunt , quædam alieni,& earum quæ alieno iuri ſubiectæ ſunt,aliæ in dñorum,aliæ in parentum poteſtate,de iis qui ſunt ſui vel alie iu.i prin. char.25 col.iiii
Perſonarum acceptio non eſt habenda de iuſti.& iur.in prin.char.6 col.iiij
Perſonę alienarum rerum curā habentes quæ dicantur,& quō appellentur,de ſatiſd.§. ſin autem char.341 col.i
Perſonale in dubio pręſumitur reſcriptū principis,de iure nat.gen.& ci.§. ſed & quod char.13,col.iiii
Perſonalia redacta in corpore iuris efficiunt generalia,char.ea.col.iii
Perſonalia perſonam non egrediuntur,de repli.§.j.char.349 col.i
Perſuadere & ſuadere capiuntur equiuoce, tam in bonam,q̄ in malam partē in proe. .§.cunque hoc char.4 col.iiii

Petere poſſumus quod habemus in quatuor caſibus.de leg. .§.ſi res.char.168.col.1

Petens minus deb[i]to non cenſetur reliquum remittere,& poteſt ante litem conteſta.in eodem iudicio reliquū petere. de actio.§. ſi minus.char.327.col.iij

Petens per errorem aliud pro alio pt ante lit. cōteſta.errorem ſuū corrigere et petere ꝙ ſibi debet.eo.ti.§.ſi quis aliud.c.328.col.1

Petitio hęreditatis eſt miſta.de actio.§. quędam.char.315.col.iij

Et an hoc ſit verum declara. vt ibi.&.§. ſed iſtę.char. 301. col.iij

Petitio hęreditatis hodie ſublatis antiquis dubitationibus eſt bonęfidei. de actio.§. actionum autem.char.319.col.ij

Petitio incerta aliquando admittitur. eo.tit. .§.curare.char.324.col. iiij

Petitio hęreditatis competit etiā pro vna re de repli.§. ſequens.c.351. col.iii.

Petitio hęreditatis an ſit ex quaſi contractu. de obli.quę ex qua.cō..§.hæres.c.273.c.1

Et eſt realis et perſonalis.de offi. iud.§.& ſi hæreditas.char.359.col. ii.

Philoſophi an excuſentur a tutela. de excuſa.tu §.item Romæ.c.76.col.iii.

Picturę pretium non in ſubſtantia.ſed in arte conſiſtit.de re.diui.§. ſi quis in aliena.ch. 98.col.ii.

Et quando cedat tabule. ibi.

Pictura pretioſior eſt ſcriptura.ibi. col.iiii.

Pignus & dominium non concurrunt. eo. ti. .§.vendite.char.101.col. iiii.

Pignus qn̄ & quibus pręcedentibus. vendi. poteſt.qui.alie. li §.3.char.121.col.1

Pignus ab hypotheca in quo differat de acti. .§.item ſeruiana.char.306.col.1.& 2

Pignora conuentionalia oriuntur ex facto. char.305.col.iiii.

Pignora prætoria quę dicantur. ibi.

Pignus vt ſit requiritur traditio, & ꝙ res ſit mobilis.ibi. char.306.col.2

Pignora obligatio ex parte recipientis contrahitur re,ex parte dantis conſenſu.& ex ſolo pacto nudo iure prętorio naſcitur actio.quib.mo.re contra. obliga §.fina.ch. 233.colum.iii.

Pignoris contractus dicitur celebrari gratia vtriuſq;.ibi.

Pij vnde dicantur imperatores.in rub.proę. char.1.col.iii.

Piſcandi ius qn̄ ſit commune & in quo loco. de rer.diui §.flumina.char.48. col.iiii.

Piſcatus qui fuit longo tempore nō pōt repellere ſuperuenientem.eo. §.c.85.col.1

Piſcandi quaſi poſſeſsio quando dicatur quæ ſita.char.ead.col.1

Piſcator ſi velit retia ligare arbori.& dominus velit incidere,quis præferatur.eo.ti.§. riparum.char.85.col.iii.

Planta an & quando cedant ſolo de rer.diuiſ.§.cum in ſuo.char.95. col.iii.& in.§.ſi titius.char.97.col.i.

Plebs a populo in quo differat.de iure natu. gē. & ciui.§.conſtat.char.12.col.iii.

Et quid ſit.ibi.

Plebiſcita ex l.hortenſia ſunt eiuſdem poteſtatis cuius eſt lex.ibi.

Plerunq; idem importat quod regulariter.de legi.pa.tut.char.57.col.iii

Et facit regulam.de hęred.inſti.§. hęreditas.char. 145.col.ii.

Et ponit regulam incōtrarium.de actio.§. ſed iſte.char. 301.col. ii.

Pluralis locutio vertitur in ſingularem . de iure perſo.in prin.ch.16.col.ii.

Pluralitas ſcripturarum non facit præſumi pluralitatem factorū. de teſt.§. nihil autē. char.131.col.ii.

Plus valens rumpitur aliqn̄ per id quod minus valet.qui mo.teſt.infir.§. i.c.155.co.2

Plus petens cadebat a cauſa nec in integ.reſtituebatur niſi eſſet minor aut maior ex cauſa iuſta de act.§.ſi quis agēs.c.325.co.2

Et hoc ſiue ſciens ſiue craſſe ignorans.ibi.

Plus petere quis dicatur.eo.ti.§.plus autem. char.325.col.iii

Plus ſtat quandoq; abuſiue.ibi.

Plus cauſa petere dicitur qui reo electionem aufert tam in obligatione alternatiua q̄ in qualibet vbi ſit electio rei.eo.ti.§. huic autem.char. 326.col.iii

Plus cauſa petere & aduerſario electionem pręripere pro eodē ſupponūtur.ibi.col.iiii.

Plus petentes hodie qua pœna puniantur eo. ti.§.ſed hęc quidem. char.327.col.1

Plus petens in quibus caſibus etiam hodie amittat debitum ibi.col.1

Plus petentium pœna antiqua & odierna de excep §.appellantur.c.346. col.4.

Plus dicitur non ſolum re , ſed etiam tempore. de fideiuſſor.§. fideiuſſores char. 254. colum. 3.

Plus eſt ſtatim dare quam poſt tempus. ibid.

Populi poſſunt ſibi condere ſtatuta. de iur. natu.gen.& ciui.§.3. c.9.col.4.

Populi appellatione quid veniat. eo. titu.§. conſtat. c.12.col.3.

Pop. Ro. an hodie poſsit facere legem.eo. ti.§.ſed & quod.c.13. col.2.

Portus , & flumina publica. ſunt de rer. di. §.flumina,char.84.col.4.

char.347.col 4
Miles poteſt eſſe in iudicio,dummodo,non diſtrahatur a militia.de excep.§.prætererea.c.347.col.4
Militem deferentem militiam quilibet capere poteſt.de actio.in prin.c.297.col.4
Militia nō liberat a patria poteſtate. quib. non eſt permiſſa teſta.in prin.134.col.4
Minimi an & quando ratio habeatur.de re. diui.§.gallinaru n.c.90. col.3
Minor.i.media.de liberti. §. libertinorum. char.20.col. 3
Minor.xxv.ann.nō admittitur ad tutelam. de fiducia.tute.§.fi.c.59. col. 3
Minori cōceditur reſtitutio ob facilitatem, & ne decipiatur.de hære.qua.& dif.§. ex traneis.c.163.col. 1
Minori ſua facilitate lapſo ſuccuritur per reſtitutionem.de actio. §. ſi quis agens. c.325. col. 1
In dubio tamen præſumitur ſua facilitate lapſus. ibi.
Minus tribuere dicitur qui nihil tribuit. quod cum eo/§.intro duxit.c.331. col. 4
Miſsio militis ignominioſa facit ceſſare omnia priuilegia militum. de teſta. mil. §.ſed hactenus.c.133. col. 4
Miſsilia quæ dicantur,& unde dicta, de re. diui.§.pe.c.103.col. 1
Mobilium uilis eſt poſſeſsio. de uſuca. in prin.char.111.col. 3
Et citius transferuntur quam immobilia. de interd.§.retinendæ.c.352.col.4
Et eorum appellatione ueniunt ēt per ſe mouentia.de inuti.ſtip.in prin.242.col.4
Modus ferendarum.ll.ſenatuſcon. & plebiſcitorum.de iu.nat.gen.& ciui.§. cōſtat. char.12.col.1
Modus non curatur, dummodo ſequatur ef fectus.de lega. §. ſiquis in nomine.char. 177.col. 2
Modus exprimitur per ut eo.titu.§. longe. char.178.col.1
Et quid importet, quandǫ noceat, & in quo. ibid.
Modus cōcludendi in conditione indebiti. quib.mo.re.contrahi.obli.§.primo. cha. 231.col.1
Modo.ſ.aliquando, & quando ſic ponatur. de pœ.teme.liti.in prin.c.355. col. 4
Modo, eſt dictio demōſtratiua præſentis tē poris.de re.diui.in prin.c.83.col.4
Monachus an ſit liber.de iur. perſo. i prin. char.16.col. 4
Et dicitur mortuus mundo. ibi.
Tamen poteſt eſſe teſtis pro monaſterio. de teſta.§. ſed neq;.c.130.col. 2
Monachatio liberat a patria poteſtate. qui. mo.iuſ.pa.poteſt.ſol.§.filiusfa.44.colu.4
Monumentum quid ſit.de rer.diui.§.i. cha. 84. col. 4
Mora debitoris perpetuat obligationē. de lega.§.ſi res legata.c.172. col. 2
Mora ultima nocet. de actio. §. ex maleficiis.char.314.col. 3
Mores boni plus ualent diuitiis in procе.§. fi.cha.6.col.2.& de ſuſpe.tuto.§.fi. c.82. colum. 4
Mors omnia tollit.de l.fuſ.cani.25.colu. 3. qui.mo tu fi.§.ſimili c.65.col.3
Mors ciuilis æquiparatur naturali.qui. mo. ius pa.po.ſol.§.i.ch.43. col. 2
Mors ciuilis dicitur maxima & media capitis diminutio.de uſufru.§.fi.c.109.col. 2
Mortis dies īcertus.de dona.in prin.c. 116 colu.4.& de hæred.inſti.§.ſeruus etiam. char.144. col. 3
Mortuus in bello pro repu.per gloriā uiue re creditur, & de eo ac de uiuo iudicatur quoad beneficium patris.de excu.tuto. I prin.c.72.col.2.& c.73.col. 1
Mortuus fingitur qui uiuit per uituperiū. ibid.
Mos confugiendi ad eccleſias unde ductus. de iis qui ſunt ſui uel alie.iu.§. ſed & ma ior.char.27. col. 2
Multitudo parit confuſionem. de iuſti. & iu.§ i.char.7.col. 3
Multa dicuntur duo.de iur.perſo. §.i.c.18. colum.1.& de rer.diui.§. ſingulorū.c.88. colum. 1
Et eſt dictio apta comprehendere īfinita rem.de act.§.pœnales.char.309.col.1
Multis exprimi non debet quod paucis exprimi poteſt.quod cū eo.in prin.ch.330. col. 2
Multum tempus dicitur aliquando quinquennium aliquando bienninm. de lite. obli.in prin.c.255.col.4. & ch. 256.col.4
Mulier ſuper dote paciſcēs præſumitur ma le agere.de aucto.tuto.in prin.char. 62. col. 4
Mulieres,quas uerisimile eſt moueri pietate,accuſant de ſuſpecto tutorem. de ſuſpe.tuto.§.i.c.80.col.1
Mulierum ſexus fragilis.qui.alie.li.ī princ. char.120.col.1
Mulier nō pōt eſſe teſtis ī teſtamēto,& qua

re,de teſta.§.teſtes autem.c.128.col.4
Mulier in omnibus caſibus admittitur in teſtem præterquam in teſtamentis, de teſta.§. teſtes autem ibi.
Et in quibuſdam teſtamẽtis admittitur. ibi.vt in teſtamento militis.de teſtamen. mil.§.plane.c.133.col.1
Mulier accuſata de adulterio cum extraneo non poteſt manumittere ſeruos uſq; ad lx.dies.& ratio de hæred.inſti.§.i.c.143. col.1. & 2
Et quid ſi non dum eſt accuſata. ibi.
Mulier,quæ ſe ſubiecit ſeruo proprio, quibus pœnis puniatur.de hære. inſti.§.i. c. 143.col.1
Mulier nubens infra annum luctus. nõ põt hæres inſtitui.de lega.§.legari. 176.co.1
Et hoc de iure ciuili, ſecus de iure canonico. ibid.
Mulieres multa onera & pericula portant propter filios. de ſenatuſconſul. tert. §. ſed nos.char.205. col.2
Mulier habet priuilegium tacitæ hypothecæ in dote:item prælatiõis vt præferatur alijs creditoribus etiam anterioribus,de acti.§.fuerat.c.321. col.1
Mulier repetens dotem an præferatur omnibus creditoribus.ibi.col.3.& ſeq.
Et quando poſſit agere ad dotem. ibid.c. 322. col.1
Et non poteſt exercere officium procuratoris,& quare de excep.§. præterea etiã, cha.347.col.4
Nec poteſt in iudicio pro alio interuenire, & quare. ibi.
Poteſt tamen agere pro parentibus, ibi. col. 4. & ſeq.
Muliebria paſſus non poteſt eſſe teſtis, de teſta.§.teſtes autem, c.129. col.1
Munus publicũ vtilitate vel auctoritate qđ dicatur,de excu.tuto.in prin.ch.72.col.3
Muros ciuitatis tranſcendens incidit in pœnam capitis,de re.diui.§.i.ch.87.col.3.& quando & qualiter hoc ſit verum, ibi.
Mutare an quis ſibi poſſit cauſam ſuæ poſſeſſionis,de vſuca.§.nouiſſime, cha.114. col.4. & char.115.col.1
Mutatio dignitatis non facit mutationem ſtatus de cap.dimi.§.i.c.56.col.2
Mutatio ſtatus hæredis facta medio tempore non nocet,de hære. quali. & diffe.§.in extraneis,ch.152. col.3
Mutus & ſurdus non poſſunt eſſe tutores, qui.teſta.tuto.da.poſ. in prin.c.51. col.2
Et non poteſt eſſe teſtis in teſtamento de teſta.§. teſtes autem,cha.128.col.4
Et poteſt teſtari,de teſta.mil.§.quinimo.c. 133.col.2
Et eſt proprie qui omnino loqui non poteſt.qui.non eſt.permiſ. fa. teſta.§. item ſurdus,ch.136. col.3
Muti & ſurdi uitia non tollunt teſtamẽtum iam factum,ibi.
Mutus a natura vel ex accidenti quãdo poſſit teſtari,& in quibus caſibus.ibi. col.4. & char.137.col. 1
Mutus & ſurdus poſſunt ſe pro hærede gerere ſi intelligant quod agunt. de hære. qua.& diffe.§.fi.c.163. col.3
Mutus & ſurdus ſtipulari non poſſunt,de inuti.ſtip.§.mutum.ch.246. col.3
Mutuũ a pupillo datũ recõciliatᷓ cõſũptiõe bo.fide facta:& quid ſi malafide facta ſit. qui.alie.li.§.nunc admonẽdi, c.121.co.2
Et reconciliatur tribus modis.ibi.col.3
Et dicitur quòd ex meo tuum fiat, de teſta. in prin.c.127. col.2
Et contrahitur re,& conſiſtit in iis q̃ numero põdere vel mẽſura conſiſtunt,qñ,ſ. dantur ad põdus numerũ uel menſurã: & quando dantur vt fiant accipientium, ut non eædem ſed aliæ eiuſdẽ generis reddãtur.qui.mo.re.cõtrah.obli.i prĩ.230. c.4
Mutui etymologia. ibi.
Ex contractu mutui oritur certi condictio. ibid.
Mutui forma antecedens & cã finalis. ibi.
Mutui quatuor neceſſaria. ibi. col.3
In mutuo conſideratur conſuetudo aptitudo & natura rei. ibi.col.3
Mutuum non eſt,ſi pecunia detur in ſacculo,ibidem.
Mutuum tribus modis reconciliatur. Item aliis char. ea.col.4
Mutuum eſt triplex.eod.titu.§.item is cui. char.232. col.2
Mutuum deficit tripliciter. ibi.

N

NAm, pro quia, & pro ſed, de reb. corp.& ĩcorpo.in prin.104.col.2
Natale quod dicatur.de inge.§. fi. char. 9. col.1
Natus ex ancilla & libero eſt ſeruus, de iu. perſo.§.i.c.17. col.2
Et qđ de nato ex aſcriptitio & libera.ibi.
Natus creditur in fauorabilibus,qui in vtero eſt,de inge.in prin.c.18.col. 3.& de tu te.§. cum autem.c.50. col.2

Natorum appellatione etiam non nati continentur qui teſta.tuto.da.poſ.c.53.col.1
Natura.i.deus,de iu.na.gen.& ci.ĩ prin. c.9 col.1.& §.ſingulorũ.c.88 col.2.de re. diui.& §.in pecudum.c.100.col. 2
Natura rei, & non facti accidentia cõſiderantur.de re.corp.& ĩcorp.ĩ prin.104.col. 1
Natura potius inſpicienda eſt,quam uerba. de actio.§.æque.c.300.col.3
Naturalis ratio mutari non poteſt. de legi. agna.tute.§. fi.c.54.col. 4
Et hoc uerbum,naturalis, ponitur aliquãdo pro legitimis & naturalibus. de hære. quæ ab inteſta c.193.col. 2
Nec habet in ſe implicitam copulam, & ponit diuerſitatem in facto non in iure.de ſi deiuſ.§.i. c.253.col. 1
Neceſsitas tutoris eſt cauſa dandi actorem pupillo.de cura.§.quod ſi tuto.68. col. 3
Neceſſe, intelligitur aliquando cauſatiuæ, non præciſe de exhære. li. §. poſthumorum.c.139.col. 3
Neceſsitas non poteſt poni in principe. de actio.§.ſed iſte.c.301. col. 4
Neceſſariũ.i.utile.ibi.& de bon. poſ. §. ſed eas.c.222.col. 4
Neceſsitudo quid. de ſenatuſconſul. tertu. in prin.c.204.col. 3
Nefarius coitus dicitur cum cõſanguineis. de nup.§.i.c.30.col. 4
Negationes duæ affirmãt,& qñ. in procem. §.cunq; hoc.c.4.col. 2. & de iu. na. gen. & ciui.§.ex non ſcripto.c.14.col. 4
Negans nõ poteſt poſtea ſe tueri prætextu inualidæ diſpoſitionis.de fideicõ.hęre.§. fi.c.188.col. 4
Negatiua eius quod continetur in inſtrumẽto,quo modo probetur.de ĩuti.ſtipula.§. item uerborum.c.247. col. 4
Negocia plura ſunt quàm uocabula: de hære.inſti.§.hæreditas.c.145.col.2. de gra. cogna.§.fi.c.211. col. 2
Negociator non dicitur qui uiuit ex reditibus prædiorum. quod cum eo.§.cæterũ. char.333. col. 1
Negociorũ geſtor quis dicatur. de cura. §. quòd ſi tutor.c.68. col. 4
Sicut neg. geſtor habet dominum obligatum ſi bene gerat, ita dominus habet eũ obligatum ſi gerat male.de oblig.quæ ex qua.con.§.i.c.271.col. 3
Et dicitur neg. geſtor etiam ſi unum tantum negocium geſſerit.ibi. col. 4
Et quibus caſibus neg.geſtor non repetit quod impendit. ibi.
Et an & quando habeat dominum inſolidum obligatum.c.272.col. 1
Et de qua culpa teneatur.ibi.& col. 2
Nemo plus iuris in alium transfert quàm ipſe habeat.de hæred.inſti. §. uideamus. char. 146.col. 3
Nemo ſerui naturã a ſeipſo petere poteſt. de interdi.§.retinendæ.c. 352. col.2
Nepotes ſuccedunt in locum filii. de excu. tuto.in prin.c.72.col.2.
Nepotes ſubintrantes locum patris in ſuitate dicuntur quaſi poſthumi. de exhære.libe.§.poſthumorum.c.139.col.1
Nepos extraneus qui dicatur.qui. mo. teſt. infir.in prin.c.154.col. 4
Nepotes & ulteriores uſq; ad pronepotem ſuccedunt in locum parentum quoad ſucceſsionem maiorum.de hære. quæ ab inte.§.cum filius char.195.col. 4
Et tali caſu ſuccedit in ſtirpem. ibi.
Nepotes plures quando inter ſe ſuccedunt auo, ſuccedunt in ſtirpes ibi.
Nepos conceptus tempore mortis aui, quãuis natus poſt mortẽ, dicitur ſuus: ſecus ĩ cõcepto & nato.e.ti.§.cũ aũt.196.col.1
Nepotum appellatione ueniunt nepotes tã ex fœminis quàm ex maſculis.e.tit. §. fi. char.199. col. 3
Nepotes quando inter ſe ſuccedunt admittuntur in ſtirpes.ibi.col.4
Nepotes non ſubintrant gradũ patris ĩ ſucceſsione liberti, quãdo extat filius patroni.de ſucceſ.liber.§.multis.ch.219.col.2
Nihilomagis et
Nihilominus quid importent, & quomodo differant.qui.non eſt permiſ.facere teſtamen.in prin.char.135.col.1
Nihil agit. iſta uerba important,ipſo iure. quib.ex cau.ma.non.li.in prin. char. 21. colum.4
Nihil magis conuenit, quàm quòd uoluntas domini circa ſuarum rerum alienationem ſuum ſortiatur effectum. de re.diui. §.per traditionem.char.101.col. 1
Nihil eſt tam firmum quod non rumpatur. qui. mo.teſt.infir.in rub.c.154. col.2
Nocere.i.non prodeſſe. de repli. in princi. char.348.col.4
Nomẽ domini eſt inuocandũ.in rub. proœ. char.1.col.1
Nomen ſcribentis eſt proponendum.ibi.
Nominis proprii interpretationẽ quærere eſt abſonum.char.ea. col. 3

Nomen quandoq; ſumitur ab ipſa materia, ex qua res cõſiſtit.de ſer.pdio.105.col.4
Nomen debet eſſe cõſonum rei.de dona.§.eſt & aliud.char.118.col.3.& ibi quando hoc procedat:de fideicom.hęre.§.fi.188.col.4.& de actio.§.appellamus.313.co.1
Nomina imponuntur ad dignoſcendũ homines.de leg.§.ſiquis ĩ nomine.177.co.2
Nomen, prænomen, cognomen & agnomẽ, quomodo differant.ibi.
Nomen ſibi liber homo mutare, poteſt, ſeruus non ibi.c.177.col.3
Nomen appellatiuum, quòd non uerificatur niſi in uno, habet uim nominis proprii.de exhe.libe.in prin.c.137.col.4
Nominatio ſola facit ius quæri.de adop.§.char.42.col.1
Notatim fieri quod dicatur.de exhæ.libe.ĩ prin.c.137.col.4
Non entia non ſolent conſiderari.de leg.§.ea quoque.char.168.col.3
Non uſus eſt iuſta cauſa derogandi.ll.de excep.§.fi.c.348.col.2
Noſtra facimus, quibus noſtrã auctoritatẽ impartimur de iu.na.gent.& ciui.§.conſtat.c.12.col.3
Noſtrum dicitur a nobis receptũ.in proœ.§.fi.char.6.col.1
Noſtra ſine facto noſtro a nobis non abdicãtur.de re.diui.§.religioſum.c.87.col.1
Noſtrum non dicitur illud, in quo tantum habemus uſumfructum.de hære.inſti.§.alienus.char.143.col.2
Notus quis dicatur.de nup.§.pen.char.35.col.1.& 2.
Nouatio quid remiſsiue.quib.mo.tal.ob.§.præterea.c.277.col.4
Nouatio antiquæ obligationis efficacis fit ex inutili ſtip.§.præterea.ibi.
Nouari non poteſt prima obligatio ſi ſecũda eſt pœnitus nulla.ibi.
Nouatio inducitur.ex conditionali obligatione & quomodo.ibi.
Nec fit hodie niſi expreſſe.ibi.
Et qualiter fiat per iudiciũ.ibi.278.col.1
Nouatio debet conſiderari ſecundum tria iura.ibi.char.278.col.3
Nouercã etiã ſoluta affinitate nõ licet ducere uxorem.de nup.§.ſocrum.c.33.col.1
Et eſt loco matris.ibi.& ibid. qñ hoc fit.
Et unde ſit dicta.ibi.col.2.
Nouercæ appellatione an ueniat ſponſa patris.eo.ti.§.ſi uxor.c.33.col.4
Nouo indigent auxilio quæ de nouo emergunt de libert.in prin.c.19.col.2
Nouitius ſeruus quis dicitur.de iu.perſo.§.ſerui autem.c.17.col.4
Noxa &
Noxia unde de noxa.act.in prin.334.col.3
Noxalis actio unde traxerit originem.eod.tit.§.ſunt aut.c.335.col.2
Et ſequitur caput & datur cõtra poſſeſſorem tempore quo agitur.eo.ti.§.omnis autem.char.335.col.3
Et datur pro damno dato ab animali quadrupede & in quibus caſibus & quòd in his terminis prodita eſt a l.xij.tab.ſi qua.pau.fec.di.in prin.c.336.col.4
Nullius etiam dici poteſt quod eſt omniũ.de re.diui.c.85.col.3
Nullus in bonis res dicitur eſſe.vii.modis.eo.ti.§.fere.c.88.col.3
Nullitas teſtamenti paterni influit in nullitatem ſubſtitutionis pupillaris de pup.ſub.§.liberis.char.53.col.1
Numerus.vii.teſtium in teſtamẽto eſt de iure prætorio de teſta.in prin.ch.127.col.2
Nuncio uel epiſtola dari parificantur.de liberti.§.i.c.19.col.4
Nuncius eſt procurator.de iis per quos ag.poſ.§.i.c.338.col.4
Nuptiæ quid ſint.de pa.po.in prin.c.28.co.1.Et unde dicantur.ibi.
Nuptiæ iuſtæ q̃ ſint.de nup.ĩ prin.29.col.4
Nuptiarum edictum eſt prohibitorium.eo.tit.§.i.char.30.col.4
Nuptiæ inter aſcendentes & deſcendentes in infinitum etiam adoptiuos etiam ſoluta adoptione non ſunt iuſtæ.ibi.
Nec inter fratres & ſorores.e.tit.§.inter eas.char.31.col.2
Nuptiarum prohibitio uſq; ad quem gradum ſit hodie.c.ea.col.2
Nuptiæ inter patruum & neptem ex fratre, uel etiam inter patruum magnum, non ſunt iuſtæ.eo.ti.§.fratris.c.31.col.4
Nuptiæ etiam ratione affinitatis prohibentur.eo.ti.§.affinitatis.c.32.col.4
Nurus & priuigna filiæ loco ſunt.ibi.
Nurus appellatione non uenit ſponſa filij.eo.ti.§.ſi uxor.c.33.col.4
Nutu poteſt fieri aſsignatio libertorum.de aſſi.liber.c.220.col.3

O

Oblatio curiæ legitimat filios, & reducit eos in poteſtate.de nup.§.fi.char.35.col.4
Oblatio curiæ qualiter fiebat.de

hære.quæ ab inteſt.§.j.c.193.co.3.& 4
Offer-e pôt ille,in quẽ ſunt alienata bona ĩ fraudem creditorum, pretium creditori agenti,ſicut ſi eſſet ſecũdus creditor. de actio.§.itẽ ſiquis in fraudẽ.c.305.col.3
Obligatio eſt mater actiõis.ĩ rubri.deiuſti. & iu.c.6.co.3.&ĩ rubri.dẽ obli.c.228.co.1
Obligationes ex maleficiis uel quaſi nõ ſũt de iure gentium. de iu.natu.gen.& ciui. §.ius autem. char.11.col.4
Obligatio naturalis nõ tollitur per ſententiã.de excep.§.itẽ ſi ĩ iudicio.c.346.co.3
Obligatio naturalis tollitur per pactum & iuramentum. ibi.
Obligatio cõtrario pacto eliſa pôt nouo pacto iuuari.de replica.ĩ prin.ch.348.col.4
Obligatio quid ſit,de oblig.in prin.ch.228 colum. 2
Et quòd eſt ius. ibi.
Et eius uigore quis dr̃ uinctus.ibi.
Et aſtringit uirtute ſibi à l.ci.tributa.ibi.
Obligationes aut ciuiles ſunt aut prætoriæ.ibidem.
Obligationum diuiſiones ibi.
Obligatio literarum ante biennium habet ſolam ciuilem obligationem.ibi.
Obligatio naturalis ſola non producit actionem, licet inpediat repetitionem, ibidem & colum.3
Obligatio effectualis habet radicem naturalem & ciuilem.ibi.col.3
Obligatio naturalis tollitur contrario con ſenſu . ibidem.
Obligatio ciuilis tollitur actu ciuili cõtrario,ut per acceptilationem,ibi.col.4
Item per ſententiam. ibi.
Obligatio ciuilis non adhæret ſeruis. ibi.
Nec poteſt cadere inter patrẽ & filium, & quare.ibi.
Obligatio furti manifeſti eſt prætoria. eo. tit char.229. col.2
Obligatio non poteſt tempore limitari, de uerbo.obli.§.at ſi ita.c.236.col. 2.
Nec tempore tollitur ipſo iure.ſ. ſed per exceptionem.ibi. col.4
Obligatio non naſcitur in contractu condi tionali ante conditionis euentũ, de uer. oblig.§.ſub conditione.c.236.col.4
Obligatio eadem poteſt eſſe una & plures, de duo.reis.§.ex huiuſmodi.c.239. col.2
Obligari non pôt res aliena, licet poſſit uẽdi,& quare.de inuti.ſtip.§.i.c.243. col.2
Obligatio naturali. in delictis unde oriatur,de obli.ex deli.in prin.c.280.col.1
Obligatio naturalis cadit inter patrem & filium,eo.ti.§.item inutilis.c.246.col.2
Obligationes ex maleficio comprehenduntur ſub illis,quæ ueniunt ex cõſẽſu.de fideiuſ.§.i.c. 253. col.1
Obligare quis non pôt ſe ſibi ipſi.ibi.col.2
Obligatio literarũ oritur ex ipſa ſcriptura cõcurrẽte lapſu tẽporis,& ex ea naſcitur conditio.de lite.obli.in priu c.255.col.4
Obligatio literarum tollitur per contrariã ſcripturam.eo.ti.c. 256. col.3
Obligatio literarum producit ſtatim ciuilem,poſt biennium naturalem. ibi.
Obligationes ex quaſi contractu ſunt pœnitus de iure ciui.de obli.ex qua.con.in rubri.c.271. col.2
Obligatio tutoris an oriatur durante tutela.eo.ti.§.tutores.c.272. col.2
Obligatio principalis & fideiuſſoris licet ſit diuerſa, una principalis, altera acceſſoria, tamen unica ſolutione diſſoluuntur. quib.mo.tol.obli.in prin.c.275.col.4
Obligatio etiam ciuilis tantum ſolutione tollitur.ibi.
Obligatio tam naturalis quam ciuilis ipſo iure multis modis tollitur. eod. titu. ch. 279.colum. 2
Obligatio ciuilis ſola quandoque tollitur, quandoque naturalis tantum.ibi.col.3
Obligatus in genere pôt ſoluere quã ſpeciẽ uelit de actio.§ huic autem,c.326. col.4
Obligatus certo mõ dici pôt cõuẽtus realı. de excep.§.item ſi in iudicio,c.346.col.2
Obligatus pure an poſſit ſtatim conueniri. de uerb.obli.§.omnis,c.235.col.2.&ſeq.
Obligans ſe ad tradendam rẽ, quæ tradi nõ pôt,in culpa eſt,&propter culpã tenetur ad intereſſe.de emp.& uẽ.§.ſi.c.262.co.2
Obligatus an dicitur qui actiõe reali teneĩ. de actio.§.i.c.299.col.2. & ſeq.
Obliuio quãto tẽpore inducatur. de uſuca. §.quod autem.c.113. col.3
Obliuio prioris uolũtatis præſumiĩ ex curſu longi temporis,qui.mod.teſta.infir.§. i.char.155. col.1
Obſes an poſſit teſtari.qui. non eſt permiſſa.teſta.§.eius qui c.137.col.2. & 3
Obtinere,id eſt,eſſe in uiridi obſeruãtia. in proœ.§.igitur. c.5. col.4.
Occidens ſeruum proprium punitur ſicut occidens alienum. de iis qui ſunt ſu. uel alie.iu.§.i.c.26. col.2
Occiſus conſideratur ut mortuus ſimpliciter de capi.dimi.in prin.c.35. col.2

Offenſo debet reſarciri non ſolum impẽſe medicorum ac medicinarum,ſed merces operarum quibus caruit.de oblig.quæ ex qua.deli.§.i.c.295.col.4
Officiis quis pluribus fungi pōt. in procœ. §.cumq; hoc, ch.4.col.1
Officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum.de act.§.pœnales.c.309.col.4
Officium iudicis non poteſt habere locū ad futuras præſtationes.eo.tit.§.præiudiciales.ch.311.colum.3
Officium iudicis triplex eſt,eo.titu.§. præterea.c.324.col.3
Officium iudicis aliud nobile,aliud mercẽnarium.de offi.iudi.in rub.c.357. col.4
Officium iudicis non eſt actio. de actio. in princ. char.297. col.3
Officium iudi.an ſit iuris uel facti.ibi. co.4
Officium iud. nullam præſuppouit obligationem,eo.ti.§.i.c.299. col.3
Omnis, ſtat diſtributiue, de iur. perſo. in princ.char.16. col.2
Omnes & cæteri non differunt. de exhære. hbe. in prin.c.138.col.3
Omne & totum quomodo differant. de fideicom.hære.§.reſtituta.c.185.co.2
Et eſt dictio uniuerſalis, de actio.§.i.ch. 298. col.4
Omnimodo, eſt dictio uniuerſalis apta cōprehendere oẽm caſum,de actio.§. curare.c.314.col.3.in fin.& ſeq. & de eius natura eo.ti.§ ſed furti.c.318.col.3.& 4
Et licet habeat naturā præciſam, recipit tamen congruū intellectū ab aliis iuribus. qui.mo.ius pa.po.ſol.in prin.c. 43. col.4
Omnino,importat idem quod generaliter. de tute.§.i.c.49. col.4
Omnino.i.diligentisſime,de le. in prin.ch. 164.colum.3
Onus eſſe debet, ubi eſt lucrum. de legi.a-gna.ſucceſ.§.fi.c.304.col.1
Operæ ſerui in fructu ſunt. per quas perſ. nob.acqui.§.de iis.c.125. col.3
Et qualiter debeantur a manumiſſo, de legi.§.peculium.c.174.col. 3
Operæ obſequiales debẽtur a liberto patrono nec traſeūt ad extraneū hæredẽ,&quę ſint.de acqui.p arro. in prin.c.225.col.2
Operæ liberto impoſitæ non tranſeunt ad redem extraneum.de perpe. & tem. act. §.i.char.344.col.2
Opera malorū hominū vtens dicitur certo modo in culpa.de obli.quæ ex qua.delic. §.item exercitor. ch.296.col.2
Opinio & ſentẽtia differūt.de iu. na.gen.& ci.§.reſponſa.c.14.col.2
Opinio, quæ refertur vt approbetur laudari debet qui.mo.tu.fin. in prin.c.64.co.4
Opinio cōis quādoq; præfertur ueritati, de teſtamen.§.ſed cū aliquis.c.129.col.2
Et quod eſt in opinione præualet aliquā do ueritati,& quando c.ea. co.3
Opinio vnius doctoris attẽditur cōtra opinionẽ pluriū, quādo melioribus rōnibus fulcitur,de hære.inſti.ī prin.c.142.col.2
Opinio cōſideratur.de vulga.ſubſti.§. ſi ſeruum.c.149.col.3
Oportet, hoc uerbū īportat aliqñ neceſſitatẽ,aliqñ non,in procœm.in prin.c.2.col.2
Opus laudat magiſtrum. in procem.§. cūq; hoc.c.4.col. 3
Ordo in quacunq; re eſt habendus,de iuſti. & iu.§.i.c.7.col.5
Ordinarii ſerui.qui.quod cum eo.§.cū aūt. char. 332. col.4
Ordo ſcripturæ contra uoluntatem teſtantis nō attenditur.de lega.§.ante hæredis ch.179. col.1
Ordo ſcripturæ nō eſt curandus. de inuti. ſtipu.§.item ſiquis.c.249.co.3

P

Pactum nudum in conſtituto producit actionem. de actio.§.de conſtituta.char.307. col. 1
Item in pluribus aliis caſibus enumeratis,ibi.& col. ſeq.
Pacto ſimplici obligationes nō omnino diſſoluuntur, quia naturalis tantū diſſoluitur,de excep.§. præterea.c.345. col. 3
Pactū de nō petẽdo tria operat: tollit naturalẽ ipſo iure;elidit ciuilẽ:&obliga: naturaliter paciſcẽtẽ nō petere.ibi.col.3.& 4
Pactū de nō petẽdo aliquibus caſibus tollit naturalem & ciuilem ſimul, vt in maleficiis & quare.ibi.c.345. col 4
Pactū de petẽdo nō elidit ipſo iure pactū & nō petẽdo de replic.in prin. c.348.col.4
Pactum liberatorium non tollitur nouo pacto ipſo iure ſed replicatione. ibi.
Pacto de nō petẽdo tollitur. naturalis obligatio,nō ciuilis,de obliga.ī pri. 228.co.2
Pactum nudum,veſtitur ſex modis qui.mo. re contrahi.obli.in prin.c.230. col.1
Et aliis modis,de quibus ibi. col.2
Pactum nudum quod dicatur. ibi.col.2
Pactum,quòd periculum ſpectet ad emptorem uel uenditorem, ualet, de emp. & vendi.§.cum autem.c. 261. col.2

Pagani dicuntur qui nō ſunt milites. de teſta. mil.§.j.char.132.col.3
Palam amouens magis delinquit q̃ qui clā de act.§.ex maleficijs.c.314.col.1
Pandectæ vnde dictæ ſint. in prooem.§. igitur.char.5 colum.3
Papa ſi duobus prouideat de eadem præbē da ambo vocantur & admittuntur.de hære. inſti.§.videamus.c.146.col.4
Papa in quo gradu poſſit diſpenſare quoad matrimonium contrahendum. de gra.cogna.c.213.col.3
Et quādo diſpenſet vt matrimonium cōtractum diſſoluatur.c.ea.col.4
Et nō diſpēſat cōtra cōſtitutionē diuinā, ſecus cōtra conſtitutiones eccleſiæ.ibi.
Parentes filijs impuberibus nō ſolū vulgariter ſed pupillariter ſubſtituunt. de pupil.ſubſti.in prin.c.150.col.2
Parentes nō vocātur in ius ſine venia.alias punitur vocās & qua pœna. de pe.teme.liti.§.fi.c.357.col.2.& 3
Paria ſunt quem non eſſe hæredem ſcriptū, vel nolle aut nō poſſe adire.quib.ex cau.ma.non li.char.22.col.1
Paria ſunt inſpecto præſēti ſtatu aliquid factū non fuiſſe, vel factum & euanuiſſe de leg.ag.tute.§.i.c.54.col 1
Paria ſunt non facere vel facere minus idoneæ.de ſatiſda.tuto.§ pe.c.70.col.4
Paria ſūt eſſe vel de proximo ſperari.de excu.tuto.§.itē qui.char.73.col.1
Paria ſunt nihil eſſe vel imperfectum. qui.mo.teſt.infir.§.ex eo c.157.col.2
Paria ſunt aliquid non eſſe factum, & factū eſſe minus legitime . de hære. quæ ab inteſt.in prin.c.192.col.4
Paria ſunt filium nō eſſe, vel eſſe exhæredatū.de ſucceſ.liber.§.ſed noſtra.217.co.4
Paria ſunt eximere, vel dolo facere q̃ alius eximat.de act.§ pœnales.c.309.col.2
Pares ī gradu ſunt pares in ſucceſſione:qualiter hæc regula intelligatur.de ſerui cogna.§.fi.c.216.col.1.& 4
Partis appellatiōe de dimidia ītelligiē alio nō doct.ꝺ vulga.ſubſti.§.ſi ſeruū.ch.149 col.4.& de lega.§.ſi ea.c.168.col.4. & de hære.ab inteſta.§.emancipati.197. col.1
Aliquando tñ nō venit dimidia.de lega. in prin.c.164 col 2
Partus quoad ſtatū ſequitur ventrem de inge ī prin.c.18.col.2.& ex qui.cau.ma.nō li.§.eadē.c.23.col.4
Partus ancillæ non ſpectat ad fructuarium. de vſucapi.§.ſed tamen,c.112.col.4
Partus eſt portio viſcerū matris.de leg.§.ſi quis ancillas.c.173 col.1
Partus ſuppoſiti accuſatio nō oībus cōcedi tur.de pub.iudi.in prin.c.362.col.2
Parricidiū quas perſo.concernat. de publi.iud.§.alia.c.363.col.4.& ſeq.
Paruni dicitur de tertia parte totius.de hære.quæ ab inte.§.fi.c.200.col.1
Regulariter dicitur arbitrio iudicis. ibi.
Pater tenetur alere filiū ēt ſi legitimā aſſignaſſet de iu.na.gē.& ciui.ī prin.9.col.3
Patri an liceat reuocare filium, qui ſe vēdidit ad pretium participādū in ingenuitatē.de iu. perſo.§.i.c.17.col.3.& 4
Pater olī habebat poteſtatē vitæ & necis in filiū.de iis qui ſūt ſui vel alie.iu.§.i.c.26 colum. 3
Pater pōt vendere filiū ob neceſſitantē famis.de pa.po.§.i.c.28.co.4
Nec pōt a filio vocari ī ius ſine venia ibi.
Nec inter eos pōt eſſe lis.ibi.
Et pater acquirit per eum.ibi.
Et adminiſtrat bona aduentitia filii etiā eo.inuito.ibi.
Et an poſſit petere filiū ī poteſtate detētū ab alio,& quando.ibi.c.29.col.1
Et quibus caſibus ſuccedat filio,& in quibus nō.qui.mo.ius pa.poteſta.ſol.§. præterea.ch.47.co.1
Et emancipans efficitur legitimus tutor. de leg.parē.tute.in prin.c.58.col.2
Patris cōſiliū firmū eſt nō matris.de ſatiſd.tut.in prin.c.69.col.3
Et ſi petatur curator filio emācipato, nō excuſatur a cura ēt propter immunitatē filiorū de excu.tuto.in prin.c.72.col.2
Patri debitus honor ſeruādus eſt.per quas perſo.no. acqui.§.i.c.123.col.2
Pater in quibus caſibus ī aduentitiis nō habeat vſumfructū.ibi.co.4.& c.ſeq.co.1
Pater ſcd̄m diuerſa tpa diuerſa iura habuit ī bonis filiorū.e.ti.§.hoc quoq;.124.co.3
Pater an habeat in aduentitiis ſolū vſūfructū bonorū quæſitorū ante emācipationem.vel ēt quærēdorum poſtea, ea.col.4
Patris & filii eadem vox.eadem perſona. eadē poſſeſsio,idē dominiū eſſe videtur. de hæredi.quali.& diſ.§.ſui.c.163.col.3.& 4
Pater,qui tenetur dotare filiā, ſi quid eidē filiæ leget abſq; cōmemoratiōe dotis,debet ſibi ī dotē īputari.de lega.§.ſi rē ſuā, char.170.col. 4
Pater adoptiuus an poſſit vocari in ius ſine

venia,de hæred.quæ ab inteſ.§.ſed ea oīa char.199.col.i
Pater adoptiuus non tenetur alere filiū adoptiuum ibi.
Pater an ſuccedat vt agnatus filio emancipato,de leg.ag.ſucce.§.placebat,c. 203.col.4
Pater illegitimus de ęquitate canonica tenet alere filios,de ſenatuſcon.orfi.c.207.col.2
Pater ciuilis non debet habere plus iuris, q̄ pater naturalis.de acqui.per arro, in prin. char.225.col.2
Pater an & qñ teneatur de peculio filij , de act.§.actiones autem,char.308.col.i
Pater non exigitur niſi inquantum facere poteſt,& quare,de actio.§.ſed & ſi quis, ch. 329.col.2
Pater & dñs quare tenentur quod iuſſu exercitoria,& inſtitoria,quod cum eo.§.j.cha. 330.col.3.& 4
Et de iu.ciui.non tenebantur,cha.ea.col.4
Et tenentur quod iuſſu inſolidum ib.
Et tunc tenentur qñ filius vel ſeruus negociatur in quo eſt præpoſitus,char.ea.co. 4.& ſeq.
Pater magis affligitur ex pœna filii q̄ ex propria.de noxa.actio.§.ſi.char.336.co.2
Patricii veniunt appellatione populi,nō plebis,de iu.na.gen.& ci.§.conſtat,c.12.co.i
Et vnde dicantur.ibi.col.4.& qui.mo.ius pa.po.ſol.§.filiusfa.char.44.col.4
Et qui eſſent hi,& patres conſcripti, ibid.
Patriciatus liberat a pa.po.ibi.
Et eſt ſumma & maxima dignitas ibi.
Patria poteſtas ſola eſt ciuium romanorum, de pa.po.§.j.char.28.col.4
Actiue & paſsiue.qui.mo. ius pat. pot.ſol.§. j.char.41.col.ij.
Et in quibus conſiſtat.ibi.c.28.col.iiii
Et an habeat locū in Gallia.ibi.c.29. co.2
Et eius reliquię durant ēt poſt emancipationem de nup.§. inter eas.cha. 31 col.ii
Et eſt inæſtimabilis, de adop §.licet, cha. 40.col.iiii
Patria poteſtas non eſt potens ad faciendum impuberem obligari,de inuti.ſtipul. char. 247.col.i
Patronus qualiter ſuccedat liberto.qui.mod. ius pa.po.ſol.§.prætérea,char. 47. col.i
Et qñ poſsit libertum reuocare in ſeruitutem.de capi.dimi.in princ.ch.55.co.3.& 4
Patronus tuto.pōt vt ſuſpectus remoueri, ſed eius famę parcitur,de ſuſpe.tuto .§.j.char. 79.col.3.& 4
Et quemadmodū excluditur a ſucceſsione per filios liberti,ita ēt per parentes liberti de ſuc.lib.char.218.col.i
Et præfertur fratri liberti.de ſerui.cogn.in prin.char.215.col.iiii
Et non exigit nisi inquantū facere pōt & quare de actio.§.ſed & ſi quis.c.329.col.ii
Et nō eſt vocandus in ius ſine venia alias punitur & qua pęna libertus.de pœ.teme. lit.§.ſi.char.357 .col.2.& 3
Patruus magnus quis dicatur,de gra.cogn.§. quarto gradu,char.210.col.2
Patientia operatur cōſenſum.qui.mo.ius pa. po.ſol.§. ſed & ſi pater ch.47.col.iii
Paulopoſt,hæc dictio ēt in magno interuallo verificatur,de exhæ.li.§.ii.c.142. col.i
Pauper quis dicatur,de excuſa. tut.§. ſed & propter char.74.col.3.& 4
Paupertas aliqñ prodeſt,& pauperi ſuccurritur.ex qui.cau.ma.non li.char.22.col.2
Et prodeſt filio liberti.de ſuc.li.ch.218.c.i
Et non præſumitur ſed debet probari . de excu.tut.§.ſed & propter.char.74 .col.iiii.
Et pręſtat excuſationem a munere publico ibidem.
Paupertatem ſuam detegere turpiſsimū eſt. de iniu.§.j.char.291.col.iii.
Pauperies quid ſit.ſi qua.pau.ſeci.di. in prin. char.350.col .iiii.& char.137.col.ii
Pax ocium,bellum calamitates producit,de teſta.in prin.char.147 col.ij
Pax quibus modis cenſeatur facta de iniu.§. ſi.char.294 col.iij.& iiij
Pecunia recondita in muro veteri domus nō cedit emptori.de rerum diui.§. theſauros, char.100 col.iiii
Pecunia numerat inter ea quę vſu conſumantur de vſufructu.§.conſtituit c.107 col.iii
Et iñ de his quę ſeruando ſeruari poſſunt. char.ea.col.iiij
Pecunię appellatione omnes res veniunt, de actio.§. in perſonam char.307 col.i
Peculium quid,de actio.§.actiones autē cha. 307 col.iiij
Peculium caſtrenſe & quaſi caſtrenſe quod dicatur per quas perſo.nob.acqui.§ i.cha. 123 col.iij
Peculium ſi neſcit vnde & qūo prouenerit, iudicat profectitium,cha.124 col.i
Peculia qualiter appellentur char. ead.col.ii
Peculiu legati ſeruo augmentum contingens poſt mortem ante aditam cedit lucro ſerui,de lega.§. ſi peculium ch.173 col.iiii
Pecūliū futurū legari pōt ibi.c.174 col.i
Peculium dr̄ quaſi patrimonium ſerui & filii de actio.§.actiones autem char.307 co.iiii
Vere tamen non eſt ibi.in ſi.
Peculio ſerui quid imponet ibi.
Et quæ deducant de peculio qñ pater vel

dñs condemnatur de eo. c:108 col.i
Et quid dicatur eſſe in peculio quod cum eo.§.cum autem char.332 col.3
Peculatus actio durat quinquennio,de publ. iudi.§.item lex Iulia peculatus,ch.365 c.i
Peccata nocentium nota eſſe expedit,de in. iu.§.j.char.191 col.iii
Pedagogus æquiparatur conſanguineis, qui. ex cau.ma.non li.§.ead.ch.28 co.iij
Pœnarum genera quę,in proœm.in prin.ch. 2.col.iij
Pœna vnius eſt metus multorum, de iu.nat. gen.& ci.§.ſed & quod char. 13 col.iiji
Pœnæ nomine inutiliter aut ea legabatur,de lega.§.pœnę quoque,cha.179.col.iiij
Et quod dicatur legatũ pœnæ nomine ibi.
Pœna,quę venit in actione ex ſtipulatu,non facit dici actionem pœnalẽ,quia venit ex conuentione nõ ex l.diſpoſitione de actio. .§.ſequens ch.313.col.iii
Pœnæ in dubio ſunt molliendę,eo.titu.§.ex maleficijs,char.314.col.iiii.& de pub.iud. .§.pe.char.305 col.iiii
Pœna legis vltra quadruplum non extendit, & limitationes ad hanc regulam,eo. tit.§. omnes autem char.316 col.i
Pœna quadrupli qui teneamur eo. tit §.quadrupli.char.318 col.ii
Pęna ex ſimplici pacto nudo non debetur ẽt incontinenti appoſito de inuti.ſti.§.alteri char.150 col.iii
Et quando hoc ſit verum,ibi.
Pœnæ reſpectu ſoluentis tantum debentur ẽt in foro conſcientię,de emp.& vend.in prin.char.258 col.iiii
Pœna non debet extendi vltra delictum,de oblig.quę ex deli §.j.c.280.col iii.
Pœna furti,qñ duplicatur vel duplicatur in furto rei,in qua quis habet vſum vel poſſeſsionẽ char.ea.col.ii.& iii
Pęna maiore afficiẽdus eſt magis delinquẽs de l.Aquilia.§.capite tertio ch.289 col.4 & de pub.iudi §.item lex c.364 col.iiii
Pęna extraordinaria vel arbitraria quatenus extendatur de iniu.§.in ſumma char. 294 col.i.& ij
Pęnæ diuerſificantur ex diuerſitate perſonarum de pub.iudi.§.item lex Cor.c.364.c.3
Pœnæ in criminalibus ſunt ordinariæ & extraordinariæ,eo.ti.§.fi.char.366 col.i
In pœnalibus vna actio aliã non cõſumit ſi quadru.pau.fecit.dica.§.j.c.337 c.3 & 4
Perdi non poteſt dici quod non tenetur,de capi.dimi.§.j.ch.55 col.ii
Perduellio quis dicatur.& vnde de hęre. quæ ab inteſta.§.interdum char.195 col.ij
Peregrinus inſtitui poteſt,de hære.inſti.§.ſ. quos car.147 col.iiii
Perinde deſignat ſimilitudinẽ de legi.patro. tut.in prin.ch.57 co.iij.ſed non per omnia qui.mo.ius pa.po.ſol.§.j.c.43 col.ij
Periculum homini inſtare poteſt in multis, de teſta.§.nihil autem ch.131 col.ii
Periculum rei venditę ad quẽ ſpectet de empti.& ven.§.cum autem ch.261 col i
Periculum non ſpectat ad emptorem niſi nouem concurrentibus ibid.& col.ii.& iii
Perit res dño eius,qui.mo.re con.obl.§.item is cui,char.232 col.i
Periurus quo ad iuramẽtum calumniæ nõ punitur in hoc ſeculo,ſed in alio,de pœn.teme.liti.in prin.char.355 col.4
Permutatio quare dicatur cõtractus innominatus,& quas actiones pariat,& qño, de emp.& ven.§.item pretium ch.260 col.4
Perperam ideſt male,in proœ.§.cunque hoc char.5 col.1
Perpetuũ.i.gñaliter verum vel generale, de ſatiſda.tut.in prin.char.69 col.ii
Perpetuum non ſemper importat ſine tẽporis pręfinitione,de perpe.& temp. actio.in prin.char.142 col.ij
Perplexitas qñ vitiet,& qñ non, de hęr.inſti.§.impoſsibilis char.147.col.3
Et an vitiet ſtipulationem,de inuti.ſti.§.ſi impoſsibilis char.148.col.3
Perquam,id eſt valde,de lega §. pœnæ quoque char.180 col.i
Perſecutio habet vinculum iuris, de fideicõ. hære.in prin.char.184 col.ij
Perſecutio continet actionem & petitionem qui.mo.ob.§.j.char.277 col.iij
Perſonarum quędam ſui iuris ſunt, quædam alieni,& earum quæ alieno iuri ſubiectæ ſunt,aliæ in dñorum,aliæ in parentum poteſtate,de iis qui ſunt ſui vel alie iu.i prin. char.25 col.iiii
Perſonarum acceptio non eſt habenda de iuſti.& iur.in prin.char.6 col.iiij
Perſonę alienarum rerum curã habentes quæ dicantur,& qño appellentur,de ſatiſd.§. ſin autem char.341 col.i
Perſonale in dubio pręſumitur reſcriptũ principis,de iure nat.gen.& ci.§. ſed & quod char.13.col.iiii
Perſonalia redacta in corpore iuris efficiunt generalia,char.ea.col.iii
Perſonalia perſonam non egrediuntur,de repli.§.j.char.349 col.i
Perſuadere & ſuadere capiuntur equiuoce, tam in bonam,quam in malam partẽ in proœ. .§.cunque hoc char.4 col.iiii

Petere poſſumus quod habemus in quatuor caſibus.de leg. .§.ſi res.char.168.col.1

Petens minus deb'to non cenſetur reliquum remittere,& poteſt ante litem conteſta.in eodem iudicio reliquũ petere. de actio.§. ſi minus.char.327.col.iij

Petens per errorem aliud pro alio pt ante lit. cõteſta.errorem ſuũ corrigere et petere q ſibi debet.eo.ti.§.ſi quis aliud.c.328.col.1

Petitio hęreditatis eſt mixta.de actio.§. quędam.char.315.col.iij

Et an hoc ſit verum declara. vt ibi.&.§. ſed iſtę.char. 301. col.iij

Petitio hęreditatis hodie ſublatis antiquis dubitationibus eſt bonęfidei. de actio.§. actionum autem.char.319.col.ij

Petitio incerta aliquando admittitur. eo.tit. .§.curare.char.324.col. iiij

Petitio hęreditatis competit etiã pro vna re de repli.§. ſequens.c.351. col.iii.

Petitio hęreditatis an ſit ex quaſi contractu. de obli.quę ex qua.cõ..§.hæres.c.273.c.1

Et eſt realis et perſonalis.de offi. iud.§.& ſi hæreditas.char.159.col. ii.

Philoſophi an excuſentur a tutela. de excu. ſa.tu §.item Romæ.c.76.col.iii.

Picturę pretium non in ſubſtantia.ſed in arte conſiſtit.de re.diui.§. ſi quis in aliena.ch. 98.col.ii.

Et quando cedat tabule. ibi.

Pictura pretioſior eſt ſcriptura.ibi. col.iiii.

Pignus & dominium non concurrunt. eo. ti. .§.vendite.char.101.col. iiii.

Pignus qñ & quibus pręcedentibus. vendi. poteſt.qut.alie. li §.1.char.121.col.1

Pignus ab hypotheca in quo differat de acti. .§.item ſeruiana.char.306.col.1.& 2

Pignora conuentionalia oriuntur ex facto. char.305.col.iiii.

Pignora prætoria quę dicantur. ibi.

Pignus vt ſit requiritur traditio, & q res ſit mobilis.ibi. char.306.col.2

Pignora obligatio ex parte recipientis con trahitur re,ex parte dantis conſenſu.& ex ſolo pacto nudo iure pretorio naſcitur actio.quib.mo.re contra. obliga §.fina.ch. 233.colum.iii.

Pignoris contractus dicitur celebrari gratia vtriuſq;.ibi.

Pij vnde dicantur imperatores.in rub.proę. char.1.col.iii.

Piſcandi ius qñ ſit commune & in quo loco. de rer.diui §.flumina.char.48. col.iiii.

Piſcatus qui fuit longo tempore nõ pot repel lere ſuperuenientem.eo. §.c.81.col.1

Piſcandi quaſi poſſeſſio quando dicatur quæ ſita.char.ead.col.1

Piſcator ſi velit retia ligare arbori.& dominus velit incidere,quis præferatur.eo.ti.§. riparum.char.85.col.iii.

Planta an & quando cedant ſolo de rer.diuiſ.§.cum in ſuo.char.95. col.iii.& in.§.ſi titius.char.97.col.1.

Plebs a populo in quo differat.de iure natu. gẽ. & ciui.§.conſtat.char.12.col.iii.

Et quid ſit.ibi.

Plebiſcita ex l.hortenſia ſunt eiuſdem poteſtatis cuius eſt lex.ibi.

Plerunq; idem importat quod regulariter.de legi.pa.tut.char.57.col.iii

Et facit regulam.de hęred.inſti.§. hęreditas.char.145.col.ii.

Et ponit regulam incõtrarium.de actio.§. ſed iſte.char. 301.col. ii.

Pluralis locutio vertitur in ſingularem .de iure perſo.in prin.ch.16.col.ii.

Pluralitas ſcripturarum non facit præſumi pluralitatem factorũ. de teſt.§.nihil autẽ. char.131.col.ii.

Plus valens rumpitur aliqñ per id quod minus valet.qui mo.teſt.infir.§. 1.c.155.co.2

Plus petens cadebat a cauſa nec in integ.reſtituebatur niſi eſſet minor aut maior ex cauſa iuſta de act.§.ſi quis agẽs.c.325.co.2

Et hoc ſiue ſciens ſiue craſſe ignorans.ibi.

Plus petere quis dicatur.eo.ti.§.plus autem. char.325.col.iii

Plus ſtat quandoq; abuſiue.ibi.

Plus cauſa petere dicitur qui reo electionem aufert iam in obligatione alternatiua q in qualibet vbi ſit electio rei.eo.ti.§. huic autem.char. 326.col.iii

Plus cauſa petere & aduerſario electionem pręripere pro eodẽ ſupponũtur.ibi.col.iiii.

Plus petentes hodie qua pœna puniantur eo. ti.§.ſed hęc quidem. char.327.col.1

Plus petens in quibus caſibus etiam hodie amittat debitum ibi.col.1

Plus petentium pœna antiqua & odierna de excep §.appellantur.c.346. col.4.

Plus dicitur non ſolum re , ſed etiam tempore. de fideiuſſor.§. fideiuſſores char. 254. colum. 3.

Plus eſt ſtatim dare quam poſt tempus. ibid.

Populi poſſunt ſibi condere ſtatuta. de iur. natu.gen.& ciui.§.1. c.9.col.4.

Populi appellatione quid veniat. eo. titu.§. conſtat. c.12.col.3.

Pop. Ro. an hodie poſſit facere legem.eo. ti.§.ſed & quod.c.13. col.2.

Portus , & flumina publica. ſunt de rer. di. §.flumina,char.84.col.4.

Poſitiones id eſt ſpecies ſeu genera.de iuſti. & iur.§. fi.char.8.col.3
Poſſeſsio pōt ſtare in pendenti ſecus in dñio de iis qui ſūt ſui vel alie.ius.§. j.c.26.co.3
Poſſeſsio momentanea pōt per pupillum intentari ſine auctoritate tutoris de acto.tut. .§.j.char.63.col.3
Poſſeſsio ſolo animo amittit, dñium non.de re.diui.§.q̄ ſi naturali.char.92.col. iij
Poſſeſsio ſæpe transfertur. licet res nō apprehendatur.eo.ti.§.itē ſi quis.c.102.col. iiij
Poſſeſsio qualiter per abſentiā amittatur.de v.ſuca.§. quod autem.char.113. col.iij
Poſſeſsio nō quæritur per ſeruum dño inuito ſicut dñium.per quas perſo.no.acqui.§.itē vobis.char.125.col.iij
Poſſeſsionem poſſeſſus quærere non pōt. eo. ti.§.idem placet.char.ea.col.iiij
Poſſeſsione ſola non quæritur dominium.eo. ti.§.ex his char.126.col.iij
Poſſeſsio non continuatur in hæredem.de hær.inſti.in prin.char.141.col.iij
Poſſeſsio eſt res incorporalis,& continuatur de defuncto in hæredem. de hære quæ ab inteſta.§.ſui autem.char.194.co. iij
Poſſeſsio peti pōt ſine interdictis conditione ex lege.de intr.in prin.c.350. col.j
Poſsidere iuſte & ſin euitio dr̄ qui autore p̄tore poſsidet. de interdi..§.j.c.350. col.iij
Poſſeſsio vera non transfertur ad hæredem. ibi.col.4
Fingitur tñ traſferri.ibi.
Poſsidere pro hærede quis dicatur.eo. ti..§. ſequens.char.351.col.ij.
Et quis pro poſſeſſore ibi.
Poſſeſsionis maximum eſt commodū.eo. ti.§.retinende. char. 351. col. iiij
Et quare ibi.
Poſſeſsio an proprie cadat in mobilibus ibi char.352.col.iiij
Et dicitur quaſi pedum poſitio ibi.
Poſſeſsio clandeſtina quæ dicatur. ibi. char. 353.col.j.
Poſsidere non ſolum dicitur qui per ſe poſsidet ſed qui per alium de interdi.§.poſsidere.char.353.col.ij
Poſſeſsio iam adepta per alium retinetur ſolo animo ibi.col.iij
Et ſolo animo non adiſpicitur ibi.
De poſſeſsione ſua aliquem deiiciens ſi cū armis tenetur l. Iulia de vi publica ſi ſine armis de vi priuata.eo. ti.§. recuperandæ, char.353. col. iiij.& ſeq.
Poſsidentis conditio aliqñ deterior eſt q̄ petentis.de rer.diui. §.ſi quis in aliena.char. 98.col.iij
Poſsidens immobilia qñ reueletur ab onere ſatiſdandi.de ſatiſda.§.j.char.339.col.iiij
Poſsidere quantū quis debeat vt excuſetur a ſatiſdatione ibi.char.340.col.j
Poſſeſſor clandeſtinus habet naturalē poſſeſsionem & deiectus ciuilem.de interdictī.§. retinende.char.353.col.j
Poſſeſſor negans ſe poſsidere ſi poſtea probetur amittit poſſeſsionē.de pœ.teme. liti.§. at aduerſus.char.356. col.ij
Poſſeſſor malefidei quo iure & quō teneatur fructus reſtituere de offi. iu.§ j.c.358.c.4
Et quos fructus reſtituere.teneatur.eod.ti. .§.& ſi hæreditas.char.359.col. ij.
Poſſeſſor. bonæfidei qñ & de quibus fructibus teneatur.ibi.
Poſſe non dicimur qd̄ cū difficultate poſſumus.de act.pœnales.cha.310.col.3
Poſitiuus ponitur aliqñ pro ſuperlatiuo. qui. mo.re con.obli..§.item is cui.c. 232.col.3
Poſtulare quid ſit.ex qui.cau.ma.non li.§.fi. char.24.col.iiij
Poſtliminium quid ſit, & vnde dicatur, & eius effectus.qui.mo.ius pat.po.ſol.§.ſi ab hoſtibus.char.45.col.ij.& iij
Et habet duo capita.vnum ſuper ueritate, aliud ſuper fictione.ibi.col.3
Poſtliminij fictio habet locum ēt in tutela. de atil.tu.§.ab hoſtibus.c.60. col.iij
Poſthumo tutor dari poteſt & qñ. de tute.§. cum autem.char.50.col.ij
Poſthumorum appellatione veniunt tam poſthumi q̄ alij filij in tutela.qui teſt.tu.da. poſ.§ ſi quis filiabus.ch.53.col.j
Poſthumus dr̄ pluribus modis.ibi.col.ij
Et hodie non poteſt exheredari.de exhære.libe.§.j.char.138 . col. 4
Et quare ibi.
Poſthumi proprie non dicuntur nepotes ſub. intrantes locum patris in ſuitate ſed quaſi poſthumi.eo.ti §.poſthumorū.c.139.col.2
Poſthumo alieno legari nō poterat.de leg.§. poſthumo quoq;.char.176.col.iiij
Poſthumus alienus quis dicatur. ibi.
Poſthumus alienus olim de iure prætorio in ſtitui poterat.eo.ti.ibi.
Poſthumus alienus quō & qualiter poſſet in ſtitui ſcdm veritatē ſex temporum.ibi.
Poſthumus eſt ēt ſuus. de hære.quæ ab inteſta.§.ita demum.char.194.col. 2
Poſthumus proprie eſt qui poſt humum patris naſcitur:impropric qui poſt teſtamentum.ibi.col.iij
Poſthumus alienus de iure antiquo non poterat hæres inſtitui.de bono.poſſeſ. in prin. char.220.col. 4

Poteſt id eſt debet, de ſatiſda. §. fin autẽ. ch. 341 col. ii
Poteſtas quot modis accipiatur. de is qui ſunt ſui vel alie. iur. in prin. c. 26. col. i
Poteſtatis dominicę triplex effectus eo. ti §. i. cha. 26. col. iiii
In poteſtate noſtra qui ſint, de pa. pote. in princi. char. 18 col. i
Poteſtas in fœminis, qñ loquimur de filijs, ex ponitur. i. tutela, & quare, de adop. §. fœmi nę, char. 41. col. ii
Et quid ſit poteſtas, de excu. tut. §. & qui. char. 71. col. iiii
Poteſtas ponit pro ſeruitute, iuriſdictione, ſuperioritate, dilectione ſeu pietate, de actio. §. rurſus char. 303. col. iiii
Precario poſsidere quis dicatur de interdic. §. retinende, char. 351. col. ij
Pretia rerum variantur, ex varietate regionũ de actio. §. plus autem c. 325. col. iii
Pretium eſſe certũ vel ex poſt facto certificari paria ſunt, de emp. & vẽ. §. i. c. 259 c. i
Pretij quantitas cõferri põt in arbitrium tertij, & eo non arbitrante deficit contractus, ibide m.
Pretium in venditione debet eſſe in pecunia numerata, alias eſſet permutatio, e. ii. §. itẽ pretium char. 260. col. ii
Precise tenetur qui tenet ex diſpoſitione teſtatoris, nec liberatur ſoluendo intereſſe de lega. §. non ſolum char. 166. col. iii
Pretioſius cedit viliori. de re. diui. §. ſi tamen char. 95. col. iiii
Præceptum dicitur ſententia interlocutoria, qui. alie. li. §. fi. char. 122. col. i
Pręfationes deſignant cauſas finale. qui. mo. teſta. infir §. ſed & ſi quis c. 156 col. i
Præfationibus expreſſa cẽſentur reperita poſtea in diſpoſitione, de inuti. ſtip. §. præterea char. 246 col. ii
In pręfationibus dicta cenſentur repetita in contractibus & diſpoſitionibus, de lege Aquil. §. capite 3. char. 250. col. i
Pręfectus & prætor quas cauſas cognoſcebant de atti. tut. §. pe. char. 61 col. i
Pręfecti vrbis iuriſdictio quę erat ibi. col. ij.
Prælatus ſuſpectus an ſit ab adminiſtratione remouendus, de ſuſpe. tuto. §. ſi quis autem char. 81. col. iiii
Et quid lite pendente ibi.
Pręlatus vendicat alienata a ſe de bonis eccleſiæ, qui. alie. lic. in prin. c. 220 col. i
Pręmium quis conſequi nõ debet ex ſuo delicto. de hęre. inſti. §. j. char. 142 col. iiii
Prępoſteratio non vitiat contractus, de inu ti. ſtipu. §. item ſi quis char. 249 col. ii
Præponi non dicitur qñ nemo ſequitur, de ſenatuſcon. tertul. in prin. c. 204 col. iii
Præſcriptio eſt in immobilibus, vſucapio in mobilibus de vſuca. in rub. ch. 110. col. iii
Et quare fuerit introducta ibi. in prin. cha. 111 col. i
Pręſcribuntur mobilia triennio, immobilia decennio inter præſentes xx. inter abſentes ibi. char. 110 col. iiii
Præſcriptio eſt odioſa ibidẽ, char. 111 col. ii quod declara ibi.
Præſcriptione an quæratur dominiũ, de vſucap. char. ea. col. ii
Præſcriptione tanti temporis, cuius initii memoria in contrarium non exiſtit, non quæritur dominium rerum a l. affectarum, vt puta rei ſacræ, religioſę, & huiuſmodi ibi. §. j. char. 111 col. iiii
Præſcriptio non currit non valenti agere de. bo. poſ. §. fi. char. 325 col. iij
Pręſcriptis verbis quibus caſibus agat, de loca. §. j. char. 263 col. ij
Pręſcribi quæ non poſsint de vſuca. §. res fiſci char. 114 col. i. & ii
Et rationes ibi.
Præſentia & taciturnitas habetur pro cõſenſu qui. mo. ius pa. po. ſol §. ſed & ſi pater, char. 47 col. iij
Præſens quis dicatur de ſatiſda. §. fin autem char. 341 col. ij
Præſidis nomen q̃ late extendatur de atti. tuto. §. ſed hoc char. 61 col. ij
Præſumi non debet quis iactare ſuum de obl. ex qua. con §. j. char. 271 col. iij
Pręſumptio iuris & de iure eſt quo ad tutelas & teſtamenta & ſimilia ſecus quo ad matrimonia, qui. mo. iu. ſim. in princ. char. 64 col. iiij
Pręſumptio iuris & de iure eſt, q̃ tutor ex inquiſitione datus ſit idoneus, de ſatiſda. tut. & cura. in prin. char. 69 col. iij
Præſumptio iuris non eſt allegãda, quando non reſultat ex facto próprio, de lega. §. item ſu m char. 170 col. iiij
Pręter. Hęc dictio includit, de ado. §. cum autem, char. 38 col. ij. & char. 39 col. ij. & ib. quando hoc verum ſit.
Pręteritio filij quare non habeat pro exhęredatione, de exhęr. lib. in prin. c. 137 col. iij
Pręteritio materna non annullat teſtã, quia habetur pro exhęredatione eo. ti. §. poſthu morũ c. 139 col. ij. & §. fi. c. 141 col. iiij
Præteritio matris habetur pro exhęredatione qui. mo. teſta. infir. in prin. ch. 155 col. ii & de ſucceſ. liber. §. ſed noſtra ch. 217 col. iiij & char. 218 col. ii

Prçteriti & exhæredati quę remedia habeāt contra teſtm̄.de exhære.lib.§.ſed hæc quidem,char.141. col. 1
Prçteritis a matre non datur ius dicendi nullum aut contratabulandi.ſed quęrela inofficioſi.eo.ti.§.fi. char.141.col.iiij
Prçterita matre uel alio aſcendente cum cauſa competit quærela, ſine cauſa ius dicendi nullum.ibi.
Præteritio quando habeatur pro exhæredatione.ibi.
Præteritum perfectum ſubiunctiui in contractibus q̄n non poteſt verificari in prçterito trahitur ad futurum. de lega. in princip. char.164.col.iij
Præteritus dicitur qui vel non eſt inſtitutus, vel eſt inſtitutus ſed non rite.de hære.quæ ab inteſt.§.eadem.char.198. col.1
Præteritum committere edictum quid importet.ibi.
Præteriti a matre ſine inſertione cauſę habent contratab.& ius dicēdi nullū.ibi.c.ij
Præteriti habēt duplicē viam ad impugnandum teſtamentum.de bon.poſ.§.ſunt autē. char.221.col.iiij
Prætexta quid.de iuiur.in prin.c. 291.col.3
Prætorum edicta obtinent vim l.de.iu.natu. gen.& ciui.§.prætorum.char.14.col.4
Et vocatur ius honorarium. ibi.
Prætores ſuis edictis dabant auctoritatē.ibi.
Prætorum edicta in albo deſcribebantur.ib.
Prætor nō poteſt facere eſſe vel deſinere quē hæredem.de pupil.ſubſtitu.§.liberis.char. 153.col.ij
Prætor olim quidam fuit qui fideicommiſſarius dicebatur.de fideicom. hęre.in princ. char.184. col.1
Prætor naturali æquitate mouetur. de hær. quę ab inteſt.§. emācipati.ch.196.col.iiij.
Prętor an & quare non poſsit facere hr̄des. de bo.poſ.§.quos aūt.char.221.col.ij
Prætor dabat actiones. de actio.§. ſed iſtæ. char.3?1.col.ij
Prætor plus punit q̄ l.xij. tab. de obliga.ex deli.§.pœna.char. 291.col.iij
Principis appellatione venit Imperator Romanus.in proœ.in prin.char.2. col.j
Principis ſententia epiſtola vel edictum habent vim legis.de iure natu.gen.& ciu.§. ſed & quod.char.13.col.ij
Princeps poteſt eſſe iudex in cauſa propria. de vulg.ſubſti §.ſi ſeruum.char.119. col.ij
Princeps non capit aliquid eſt teſtō imperfecto.qui.mo.teſt.infir.§. fi.c.157. col.ij
Princeps q̄uis ſolutus ſit legibus.eis tamen viuere vult,ibi
Princeps pōt ex cauſa vel ex gratia iubere aliquid obſeruari , & effectū habere quod de ſe inualidum erat.de fideicom.hære.in prin.char.184.col.ij
Principes dicuntur ſuſtinere iura. de pœ.teme.liti.in prin.char.355. col. iiij
Priuatio præſupponit habitū & nihil eſt in priuatione quod prius non fuerit in habitu.de liberti.in princi.char.19.col.ij.& de capi. dimi.§.j.char.56.col. ij
Priuatio pręſupponit habitum,qui.mo.teſta. infir.in prin.char.154. col.iij
A priuatione ad habitum nō datur regreſſus.de capi.di. §. quod aūt.c.56. col.iiij
Priuilegium perſonale perſonam non egreditur.de iu.na gē.et ciui.§.ſed et qd.c.13.c.ij
Priuilegium an aliq̄n perſonam tranſgrediatur.ibi.col.iiij
Priuilegium litis ordinationem reſpiciēs vni ex litigatoribus conceſſum intelligitur ēt. conceſſum alteri qui.alie.li.§.pe.cha.122. colum.j
Priuilegium conceſſum alicui actui intelligitur ſi ille actus ſit de teſta. milita.§.plane. char.131.col.iiij
Priuilegium militum tam latum non facit q̄ terminatur ille numerus teſtium in eorū teſtamentis,qui eſt de iure naturę.ibi.
Priuilegium conceſſum reſpectu certe qualitatis durat ea durante.eo.ti §.ſed hactenus char.137.col.iij
Priuilegium tacitę hypothecę eſt indultum actioni,non mulieri.de actio.§.fuerat.cha. 321.col.j
Priuigna eſt loco filiæ.de nupti.§.affinitatis char.32.col.iiij
Prior in gradu potior eſt in ſucceſsione:qualiter hęc regula intelligitur. de ſerui.cog. .§.j.char.216.col.j
Prius & poſterius in iis,quę coniuncti fiunt, non attenditur , vbi ordo non eſt neceſſarius.de inuti.ſtip §.item ſi quis.char.294. colum.ii
Pro hęrede gerere quid ſit.de hæredi. quali. & diffe §.fi.char.163.col.iiij
Pro hærede:hæc oratio aliq̄n accipitur pro uero titulo aliquando pro falſo.de repli.§. ſequens.char.351.col.iiij
Probandi onus incumbit actori q̄ teſtator ſciuerit rem legatam eſſe alienam.de lega. non ſolum.char.166. col. iij
Procraſtinatio nocet,q̄n ē illicita,& punitur de actio.§.ex maleficiis.c. 314. col.iij
Procurator poteſt eſſe qui eſt in xvij. anno. qui.ex cau.ma.nō li.char.23.col.iij.intellige ad negocia non ad iudicia,ibi §.eadē.

char.24.colum.j
Procurator qui ſit de cura.§.fi.c.69.col.iiij
Procurator fiſci durante eius officio excuſatur a tutela de excu.tu.§.j.c.73.col.ij
Procurator vel negociorum geſtor in dominio transferendo idem operatur, quod dominus.de rer.diui.§.venditæ.c.10.col.3
Procurator mulieris in exhibenda dote habet eadem priuilegia quæ mulier. de action.§.fuerat.c.321.col.iij
Procuratoribus quare fuerit permiſſum vt alieno nomine agere poſſent de his per quos age.poſ.in princ.c.33.col.ij
Procuratorem poteſt conſtituere quilibet qui proprio nomine poteſt eſſe in iudicio.ibid.
Procuratoris conſtitutio nõ exigit aliquam certã formã verborum eo.ti §.j.c.338.co.3
Procurator poteſt conſtitui abſens. ibid.
Procuratoris officium quibus ſit interdictum. ibid.col.iiij
Procurator cum mandato defenſor ſine mandato intelligitur,eo.ti.§ j.c.338.col.iiij
Procurator ſi agit præſente domino non poteſt de inualiditate mandati opponi de ſatiſda.§.ſin autem.c.340.col.iij
Procurator an & quando teneatur ſatiſdare. de ſatiſda.eo.§.c.340.col.3.& 4
Et qñ dubitatur de mãdato tenet.ibi.col.3
Et etiam ſiue ante ſiue poſt litem conteſta. ibi.§.fi.c.341.col.4
Procurator poteſt a dño extra iudicium releuare ab onere ſatiſdandi.ibid.§.ſin autem. char.240.col.2
Procurator actoris præſtat cautionem de defendendo in cauſa reconuentionis.ibid.ch.341.col.1
Prodere id eſt adinuenire.de re. diui.§.ſingulorum.c.88.col.2
Prodigus furioſo æquiparatur.de cura.§. j. c. 67.col.ij
Prodigi & furioſi cura legitima eſt ex l. xij. tabu.ibid.
Prodigos cui bonorum ſuorum adminiſtratio eſt interdicta,non poteſt teſtari.quibus non eſt permiſ.face.teſta.§.item prodigus. char.130.col.ij
Prodigus eſt,qui neq; finem neq; modum habet in expenſis.ibi.col.3
Prodigus notorie,ſi ei non eſt interdictum bonis poteſt teſtari,& alienare,& contrahere.niſi faciat hoc in vſum manifeſtę prodigalitatis.ibi.c 130.col.3
Prodigus,cui bonis interdictum eſt, non põt aliquod negotium obligatorium gerere.de inuti.ſtip.§.mutum.c.240,col.iiij
Protectio in pleno iure ſpectans ad patrem,per quas perſo.no.acqui.§.j. c.121.col.ij
Promittens aliquid dolo,errore, vel metu,mero iure obligatur,tñ habet exceptionem a prætore.de excep.in princi.c. 144. col.4
Promittẽs operam ſuam circa factum aut damnationem alterius obligatur.de inuti.ſtipu.§. ſi quis alium.char.144.col.1
Promittens pure an ſtatim conueniri poſſit. eo.ti.§.ti.c.252.col.ij
Promittere in ſcriptura redactum importat ſtipulationẽ.eo.ti.§.ſi ſcrip um.c.249.c.4
Et quid in dictis teſtium. ibi.
Promiſsio eius , quod alius debet, ipſo iure obligat promittentem.qui.mo.tol.oblig.§. præterea.c.277.col.4
Promulgare & componere differunt.in proœ. .§.j.c.3.col.1
Et quid importet promulgare.ibi.col.3
Proprium dicitur quod alteri non competit. de pa.pot.§.j.c.28.col.4
Proprium quid dicitur, in quo quis nudã habet proprietatem.de re.diui.§. cum in ſuo. char.95.col.3
Proprium dicitur illud,in quo habemus plenum dominium item reſpectu proprietatis, & nudę poſſeſsionis aliquando. de hęred. inſtit.in princip.c.142.col.1
Pronepotes.qñ ſuccedunt. veniũt in ſtirpes. de hær.quę ab inteſt.§.fi.char.200,col.3
Pronnos.i.ſtatim.de adop.§.illud. c.41.co.4
Prouinciæ quæ dicantur.de excu.tu.in prin. char.72.col.3
Prouincia eadem quę dicatur, de vſucap. in prin.char.111.col.2
Proximus quis dicatur quoad ſucceſsionem. de leg.agna.ſucceſ.§.pximus.ch.103.co.2
Et dicitur quem nemo ſequitur de ſenatuſconſul.Tertul.in prin. char.104.col.3
Pubertas licet quo ad tutelas & teſtamenta tantum ſit,tñ quoad matrimonia non. de nup.in prin.c.30.col.1
Pubertas plena dicitur in xviij.annis.de adoptio.§.minorem.c.39.col.4
Et pluribus aliis modis.ibi.
Et quare & quõ intelligatur.ib. c.40.col.1
Pubertas olim iudicabatur ex habitudine & ex aſpectu corporis in maſculis: ſed hodie diſpoſitum eſt,vt ſit in maſculis in xiiij. in fœminis in xij.qui.mo.tu fini.in princi. char.64.col.4
Pubertas hodie non debet probari per aſpectum.ibi.
Pubertati proximus dicitur a x. anno & dimidio ſupra in maſculis. de inuti. ſtipu.§. pupillus.c.247.col.1
Et quid i fœminis,ibi,et de obl. ex deli.§.

in ſumma.char.285.col.1
Publica vtilitas auctoritate & vtilitate pręfertur publicę auctoritate, licet non vtilitate.de excu.tuto §.j.char.71.col.1
Publicū ius quare dicatur cōſiſtere in ſacris & ſacerdotibus.de iuſt.& iu §.fi.c.8.col.3
Publicum dicitur quaſi populicum, de ſuſpe. tuto.§.j.c.80.col.1.& de rer. diui. in prin ci.char.84.col.2.
Publica quæ dicantur de rer.diui.§.flumina. char.84.col.4
Publica iudicia non tranſeunt ad hęredes niſi in quinque caſibus de perpe. & tempor. actio. §.j.char.343.col.2.& 3
Publica iudicia differunt a ciuilibus de publ. iud.in prin.char.361.col.4
Et quibus conueniant.ibi.
Pudicitiæ maxime filiarum fauendum eſt de noxa.actio.§.fi.char.366. col.1
Pugna duelli an ſit licita de hæredi. quę ab inteſt.§.interdum.c.191.col.3
Pupillus poteſt ſuam conditionem meliorem facere deteriorem non de aucto.tu.in prin. char.62.col.3
Pupillus aliis ſe obligans pręſumitur male agere.ibi.col.4
Pupillus qui vendit rem & habeat pretium ſi velit recuperare rem repellitur niſi det prætium ibid.
Pupillus doli capax tenetur depoſiti ſi quid doli cōmiſit vel ſit locupletior factus. ibi.
Pupillus cum auctoritate tutoris adit etiā de iure pretorio.ibi.§.j.char.63. col.1
Pupillus non pōt eſſe in iudicio ciuili vel criminali ſine tuto.aucto.& quare.ibid.char. 63.col.3.niſi certis caſibus.ibid.
Pupillus quis dicatur.quib.mo.tu.fini.in prin ci.char.64.col.4.& ſeq.
Pupillus quō ex ingratitudine redigatur in ſeruitutem.eo.ti.§.j.c.65.col.2.& 3
Pupillus conueniens tutorem præfertur creditoribus & in quibus caſibus.de ſatiſda. tuto.& curato. §.ſciendum.c.71.col.2
Pupillus non poteſt mutuare & mutuando non obligat ſibi aliū & qō pecunias mutuatas & qua actione recuperet quib alie. li.§.nunc admonendi.c.121.col.1.& 2
Pupillus quæ meri facti ſunt poteſt ſine tutore.ibi.col.2
Pupillo ſoluens quando liberetur.eo.tit.§.at ex contrario.char.121.col.4
Pupillus an poſſit ſoluere.eo.tit.§.fin. char. 122.colum.3
Pupillus ſine tutoris auctoritate non obligatur.quib.mod.re con.obli.§.j. charte 231. col.1.niſi naturaliter.ibid.col.3
Pupillus tutori promittens nullo modo tenetur & quare.ibid.char.211.col.3
Pupillus cum tutore promittens naturaliter et ciuiliter obligatur ſed reſtituitur.ibi.
Pupillus ſine tutore obligari non pōt de inuti.ſtip.§.pupillus.char.246 col.4
Pupillus qui exceſsit infantiam alium ſibi obligare poteſt.ibi.col.4.& ſeq.
Putans quis dicatur de l. Aqui.§.item ſi putator.char.288.colum.2

Q

Quadriennium quod datur in reſtitutionibus hodie eſt continuum de actio.§.rurſus.char.374.col.1
Quadruplum in materia furti eſt totum pœna.de actio §.ſic itaq;. cha. 372. colum.1
Qualitas adiecta verbo non ſemper intelligitur ſecundum tempus verbi. de hæred. quæ ab inteſt.in prin.char.192.col.4
Qualitas adiecta verbo debet determinari ſecundum tempus verbi de leg. agna.ſucceſ.in prin.c.200.col.4
Quarta arrogati quæ & quanta ſit de adop. .§.cum autem.c.39.col.1.& 2
Quarta vna ſatis eſt ꝙ remaneat inter omnes hæredes quo ad l.falcidiam.de fal.in prin. char.181.col.2
Quarta ex l.falcidia poteſt peti etiam rei vēdicatione ex qualibet re.ibi.col.4
In quartam falcidiam quæ imputentur.eo. ti §.j.char.182.col.2
Quarta quę detrahitur de fideicommiſsis et particularibus eſt ex pegaſiano ſenatuſcō ſulto de fideicommiſ.hære.§.ſed quia.cha. 185.colum.3
Quarte plures ſunt: alia quę iure naturæ debetur alia iure inſtitutionis alia trebellia. alia quæ debetur filio arrogato alia quæ debetur concubine. eo.ti.§.ſed quia.char. 185.colum.2.& 4
Quarta pars dicitur minuſcula.de hære.quæ ab inteſt §.fi. char.200.col.1
Quaſi. Hęc dictio relata ad perſonam diſponentis importat opinionem illius de lega. .§.ſi quis rem.c.170.col.2
Quaſi & quodāmodo important improprietatem de ſucceſ.libe.§.fi. char.219.col.3
Quaſi non denotat improprietatem.de actio. .§.propter retentionem.char.329.col.2
Quæſtor quot modis capitur in proœmio.§. cumq; hoc char.4.col.1.& 2
Querela non datur contra teſtamentum militis etiam filiifa. de teſta.mili.§.j. charte 132.col.3.quod declara vt col.4.&.§.fina. char.134.colum.3.

Quærela datur exhæredatis tam ſuis quam emancipatis de exhære.libe.§.ſed hęc quidem.char.141.col.j.

Querela inofficioſi datur liberis pręteritis vel exhæredatis item parentibus: item fratribus & ſororibus ita demum turpe perſona inſtituta de inoffi.teſta. in princ. char. 157.colum.iiij.& ſeq.

Querela infra quantum tempus debeat proponi.ibi.c.158.col.j.

Querela inofficioſi non eſt nec actio nec accuſatio.ſed tenet medium ibi.

Querela an detur filiis fratrum inſtituta turpi perſona.ibi.c.158.col.3

Querela datur filiis tam naturalibus ꝙ arrogatis vel adoptatis ab auo paterno vel materno qui tranſeunt in poteſtatem adoptantis eo.tit.§.j.c.158.col.iiij.

Querela inofficioſi competit etiam poſthumis.ibi.

Et eſt remedium ſubſidiarium deficientibus aliis.ibi.

Et ab ea excluduntur filij ſiquid eis relinquatur: quia tũc agunt ad ſupplementũ.ib.

Querelam non habent filiis naturales tãtum in bonis patris ſed matris ſic.ibid.

Querela inofficioſi an tranſmittitur in hęredem.de hære.quæ ab inteſt.§.cum autem. char.196.col.ij.

Et quando. ibid. col.3

Quæſita in dubio pręſumuntur ex propria induſtria quando induſtria non haberet in ſe delictum.per quas perſo.no.acqui §.j.c. 224.col.1.& 2

Quæſtio hæreditatis pupilli dicitur maxima & comparatur quęſtioni de omnibus bonis.de excu.tu §.item propter.c.74.col.1

Quis vel qui relatiuum ſtat reſtrictiue.de iu.na.gen.& ciui.§.j.c.10.col.j.

Qui per alium facit ipſe facere videtur.de iure na.gen.ciui §.conſtat.c.12. col.ij.& de rer.diui.§.venditę.c.102.col.j.

Qui vult conſequens vult neceſſarium antecedẽs.qui.ex cau.ma.non li §.j.c.22.co.j.& qui teſta.tu.da.poſ.in prin.c.5 .col.ij.

Qui in poteſtate alterius eſt non poteſt alium habere in poteſtate quib.mo.ius pat. pote.ſol.§.ſi ab hoſtibus.c.45.col.ij.

Qui vult vnum vult omne illud per quod ad id perueniri poteſt qui. teſta.tu.da poſſ. in princ.c.51.col.ij.

Quis conſequi poteſt per alium quod non poteſt conſequi per ſe ipſum aliquando de hęre.inſti.§.ſeruus etiam.c.114.col.3

Qui in vno grauatur in alio releuatur de hęredi.quali.& diffe.§.j.c.160.col.iij.et.iiij.

Quis vel qui adiectum præterito tempori facit demonſtrationem de lega.§.huic proxima.char.177.col.iiij.

Quis & quæ ſignificant ſubſtantiam de muti. ſtip.§.alteri.c.250.col.iiij.

Quia pro ſed de vi bo.rap.§.qui tamen.cha.296.colum.3

Quirites vnde dicti de iu.na. gen. & ciui.§.ſed ius.char.10.colum.iiij.

Quod.i.quia de dona.§. eſt & aliud.ch.119.colum.iiij.

Quod ab initio non valuit tractu temporis conualeſcit de mil.teſta.§. ſed & ſi quis. c.134.colum.ij.& qui.non eſt permiſ.fac.teſta.in prin.c.135.col.3

Quod alias non valuit reconualeſcit ceſſante impedimento ſaltem de æquitate quib.mo.teſta.infir.§.non tamen.c.156. col.3

Quod differtur non aufertur de ſingu. re. per fide.reli.§.libertas.c.190.col.ij.& iij.

Quod iuris eſt de toto quoad totum idem eſt de parte quo ad partem de ſatiſda.§.j.cha.340.col.j.

Quodammodo eſt nota improprietatis.de pupi.ſub §.igitur.char.152.col.j.

Quoque eſt dictio implicatiua de nup.§.affinitatis.char.32.col.iiij.

Quotidiana ſunt diligentius attendenda in proœ.§.igitur.c.5.col.ij.

R

RAdicum emiſſo facit quæri quod alias non eſſet quæſitum de rer.diui. §. pręterea.c.o·, col.1

Raptor an teneatur furti manifeſti de actio.§.ex maleficiis.c.314.col.ij.

Raptor qua actione teneatur de vi bo.rap.in princ.c.285.col.3

Raptor in minus tenetur ꝙ fur manifeſtus. ibi.c.286.col.j

Rapiens rem propriam qua pœna teneatur, eo.tit.§.quia tamen.c.286.col.ij.& iij.

Ratio hęc valet hoc fieri non poteſt quia lex prohibet quib.ex ca.manu.non lic. in princi.c.21. col.iiij.

Rationes duæ finales ſi ſint, vna cęſſante nõ ceſſat diſpoſitio de nup.§. affinitatis. char.32.colum.iiij.& .§. ſocrum.c.33.col.1.et 2

Rationes duę præualent vni de adop.§.j.c.37.col.iiij.

Et declara vt ibi.

Ratione ita cenſetur quid decidi vt deciditur per verba, de legi.patro. tu.c.57.col.3

Ratione quod venit dicitur venire ex interpretatione.ibid.

Ratio hæc bona eſt quia l. ita dicit de vſuca.§.furtiuę.c.222.col.1.& 2.& in titu. li.

quad. pau. fecit. dica. in prin. c.336. col.4
Rationibus ex duabus ſi vna ceſſat, ſi alia remaneat ſatis eſt.ibi.c.112.col.j
Ratio generalis præualet ſpeciali.ibi.col.ij
Ratio.l.correctę allegari poteſt de teſta.ord. in princ.c.127.col.ij
Ratio eadem cum dicto aliquando toleratur. eo.titu.§. pater.char.129.col.iiij.& ſeq.
Et quib. mod. ius pat. po:.ſol.§.filiusfamilias.char.44.col.iiij.& ſeq.
Rationes reddere dicitur quando amoto dolo & fraude reddit de lega.§.peculium.ch. 174.col.iiij
Ratio fundatur aliquando in ſola voluntate diſponentis.eod.titu.§.incertis. char.176. colum.ij
Rationes duæ vincunt vnam de hære.quę ab inteſt.§.fi.c.200.col.j
Rationis identitas facit ꝙ caſus non expreſſus dicatur comprehendi in iam deciſo qđ cum eo §.j.c.331.col.j
Ratihabitio, ex poſt facto idem ſolet operari quod conſenſus ab initio de aucto.tu.§. tutor autem.c.6.col.3
Ratum dicitur habere dominus cum primum certior factus eſt de geſtis per procuratorem alias non cenſetur ratum habere de ſatiſda §.ſin autem.c.340.col.iij.& iiij
Recte idem eſt quod iuſte in procę.in princ. char.2.col.ij.Et importat idem quod legitime de nup.§. mariti.c.33.col.3
Reipublicæ adminiſtrationi debent præfici iuris periti in procem.§.fi.c.6.col.j
Relatio eſt facienda ad proxima de actio.§. æque.c.300.col.iiij
Relegatio non tollit patriam poteſtatē quib. mo.ius pa.pot.ſol.§.j.c.43.col.4. & iij
Relegatus & deportatus differunt.ibi.c.44. col.j
Relegare poteſt quilibet qui habet merum imperium.ibi.c.43.col.3
Religio eſt de iure gentium.de iu.na.gen. & ciui.§.j.c.10.col.ij
Religioſus dicitur imperator.in procę.in prin. char.2.colum.ij
Religioſus fit quis per li.ibi.col.iiij
Religioſum ſecundum canones quod dicatur de re.diui.§.religioſum.c.87.col.i
Religioſus quis dicatꝰ procę.in prin.c.2.c.iiij.
Relinquo hoc verbum arguit vltimam voluntatem.qui ex cau.manu. non li.§. fina. char.14.col.iiij
Remitti non poteſt ius reuocādi donationem ex cauſa ingratitudinis de ſap.dim.in prin ci.char.55.col.iiij
Remiſsio viuus iura expreſſa non trahit ad alia de excu.tu.§.qui autem.c.76. col.iiij.
Remiſsio redditionis rationis non comprehendit reliqua de lega.§.peculium. char. 174.col.iiij
Nec dolum nec latam culpam.ibi.
Renunciare non videtur aliis excuſationibus qui habet plures & intentat & proponit vitam de excu.tu.§.qui autem. chatte 76. colum.iiij.
Renunciare non poteſt creditor iuri vendendi pignoris.qui.alie.li § j.c.121.col.j
Replicatio quid ſit & quare fuerit inuenta de repli.in princ.c.148.col.ij
Et fuit inuenta fauore actoris.ibi.col.iiij
Replicatio reſoluit ius exceptionis. ibi.c.iiij
Repudians hęreditatem poteſt infra trienniū poſtea adire de hęre.quali.& diffe.§.extraneis.c.161.col.3
Repudiatio ſolo animo fit facto vel verbis expreſſo.eo.ti.§.fi.c.165.col.3
Repugnantia quę noceant de adem. lega. in prin.c.180.col.iiij.& ſeq.
Requirendus eſt ille de cuius pręiudicio agitur de adep § licet. c.40.col.ij
Res romana ponitur pro rebus pub. de iuſti. & iu.§.fi.c.8.col.ij
Rerum appellatione non veniunt actiones aliquando de iu.na.gen.& ciui.§.fi.ch.15. colum.iiij
Rei vendicatio certo caſu non datur domino de re.diui.§. cum in ſuo, char.95. col.3.
Rei vendicatio quanto tēpore præſcribatur & in quibus caſibus.ibi.c.96. col.ij.et iij.
Rerum ſuarum quilibet eſt moderator & arbiter.eo.ti.§.per traditionem.char.101.co. 2.& in titu.qui.alie.li.§.nunc admonendi. char.121.col.i
Et de l.fal.in prin.c.181.col.ij.
Rem habitam pro derelicto inueniendo vel accipiēdo efficior dominos. de re.di.§.hoc amplius.char.102.col.iiij.& ſeq.
Res quando dicatur haberi pro derelicta. ib. char.103.col.j
Res ſua nemini ſeruire poteſt de vſufruct. in prin.char.106.col.i
Rem illam habere non videor cuius pretium mihi abeſt de lega.§.ſi res. ch..67.colum. iiij.& ſeq.
Res de facto redit ad naturam priſtinam de aſsig.liber.in prin.c.120.col.j
Res incorporales quaſi poſsidentur de inter. in princ.char.350.col.iij
Rei verbum generale eſt de obliga. in prin. char.228.col.iiij. Et de actio.§.omnium. char.198.col.iiij.
Rei appellatione factum continetur ibid.m.

Rei vendicatio vt cauſetur duo extrema requiruntur dñium vel quaſi ex parte agentis poſſeſsio vel quaſi ex parte conuenti, de actio §.j.c.298 col.4 & c.209 col.3
Rei vendicatio quæ datur legatariis non eſt quaſi contractu, de obliga. ex qua.con.§. heres c.171 col.1
Res.i.eſtimatio quib.mo.tol.obl.§.i. ch.277 colum.3
Rem eſſe in bonis vel ex bonis differunt de vi bo.rap §.ſane c.186 col.4 & ſeq.
Reſcriptum debet habere ante nomen ſcribẽtis, in rub.proœ.c.1 col.1
Rñſio ſimpliciter & abſoluta intelligitur facta cũ oibus qualitatibus interrogationis de inut.ſtip §.præterea c.248 col.4
Rñſio ſimplex trahitur ad omnia quę continentur in interrogatione eodẽ ti.§. quoties c.250 col.1
Rñſio facta in vna ex rebus contentis in interrogatione valida quo ad eam ibi.
Reſtituere.i.dare de actio §.in bonęfidei ch.322 col.3 & de inter §.j.c.350 col.4
Reſtitutiones in integrum omnes cauſa cognita dantur, eod.tit.§.ſi quis agens char.325 col.1
Reſtitutio in integrum an detur minori xxv. an.maiori xx.qui ſe vendit ad pretiũ participandũ de iu.perſo.§.i.c.17 col.3
Reſtitutio omnia reponit in priſtinũ,qui.mo.ius pa.po.ſol.§.i.c.43.co.ij
Reſtitutio ciuitatis per quos fieri poſsit ibid. char.43 col.4
Reſtituo verbum generale eſt ibi.
Reſtitutio & indulgeo differunt ibi.cha.44 colum.1
Reſtitutio hereditatis poteſt fieri ſoli tutori ſi pupillus ſit infans,de auct.tut.§.i.char.63 col.2
Reſtitutio ex trebelli.fit re & verbo & qualiter de fideicom.heredi.§.ſed quia ſtipulationes c.187 col.2
Reſtitutio ex trebel.fit procuratori ſimpliciter & habẽti ſpeciale mandatũ non procuratori in rem ſuam ibi.col.3
Reſtitutio quõ& qñ detur abſenti contra preſentem vel econtra preſenti contra abſentem de act.§ ruſus c.304 col.1
Reſtitutio an fiat ad tempus abſentie tantũ vel ad totum tempus ibi.
Reuerſi ab hoſtibus oia iura recuperant qui.mo.ius pa.po.ſol.§.ſi ab hoſtibus c.45 c.2
Reus quando teneatur ad ſatiſdand um de ſatiſda.§.i.c.339 col.3
Reus ſtipulandi & reus promittẽdi quis dicatur de duo.re.in prin,c.238 col.4
Reus dicitur tantum debitor ibi.
Reus dicitur qui conuenitur ibid.
Reorum debendi conſtitutio an vitietur per interuallũ & per quod de duo.reis in princip,char.239 col.1
Rei promittendi qualiter conſtituantur eod.ti.§.i.c.ea.col.1
Reorũ cõſtitutionem vitiat imparitas ibi.§.ñ.c.239 col.2
Rei debendi non poſſunt inſolidum conueniri eo.ti.§.ñ.c.ea.col.3
Ripa fluminis non eſt publica de re. di.§.i. char.84 col.3
Riparum vſus eſt publicus proprietas eorũ quorũ prędiis adherent eo.ti.§.riparum c.85 col.2
Rite.i.ſeruatis ſolennitatibus de nup.§.mariti.ch.33 col.3
Romani vnde dicti de iu.nat.gen.&ci.§.ſed ius c.10 col.3
Rubrica quãque gñalior nigro in rub.de iuſti,&iu.c.6 col 3 Et de here.que ab inteſt.in rub.c.192 col.4
Et de obl.ex deli.in prin.c.279 col.4
Rudis animus non debet multitudine rerum grauari de iuſti.& iu.§.i.c.7 col.3
Rumpere quid importet de l. aquilia §.cap. tertio c.289 col.4
Ruptela teſtamenti põt dici pęna de ſucc.liber.in prin.c.217 col.1
Ruſticis ſtatur in his que pertinent ad agros & ſimilia de re.di.§.preterea c. 91 col.ii.
Ruſticitas ſancta omnia palã habet de acti.§.item ſeruiana c.306 col.1

S

SAcerdos eſt perſona non poteſt tamen alteri ſtipulari de iuſti.& iu.§.fi.ch.8 colum.3
Sacerdotalis dignitas liberat a patria pote.qui.mo.ius pat. pot.ſol.§. filiusfamilias.c.44 col.4
Sacre res poſſunt eſſe in patrimonio noſtro ſi ſint capte ab hoſtibus de rer.diui.in prin.char.83 col.4
Sacrum quid ſit eo.ti.§.ſacre ch. 86 col.ij
Sacra etiã in imperialibus decretis alienari prohibentur excepta cauſa redemptionis captiuorum ibi.
Sacrum nemo ſibi propria auctoritate conſtituit ibi.
Sacer remanet locus vbi erat eccleſia ibid, char.86 col.ii
Sacre res ex quibus cauſis alienari poſſunt ibi.char.ea.col.4
Sacer deſinit eſſe locus ſi ab hoſtibus capiatur ibidem.

Sacre res & huiuſmodi poſſideri nõ poſſũt de vſucap §.j.char.111.co. 4
Sacræ & religioſæ res poſſunt deſinere eſſe ſacre & religioſę.ibi.
Salario interueniens in mandato an poſſit peti & qua actione de manda..§.fina.cha. 270.colum.4
Saluianum interdictũ in quo differat ab actio ne ſeruiana de actio.§.item ſeruiana.char. 306.colum.1
In ſaluiano ſufficit ꝓbare ſe poſſediſſe.ibi.
Sanctę res quę dicantur de re. diui.§.ſanctæ. char.87.colum.3
Sanctiones quę proprie dicantur ibi.& co.1.
Sapiens milioris eſt conditionis q̃ ſtultus de excu.tu §.ſimiliter.c.75.col.j
Sarta tecta quæ dicantur de manda §. fina. char.271.col.ij
Sarcinator quis dicatur de loca.in prin.char. 262.co lum. 4.
Sata cedunt ſolo.de re.diuiſio §, cum in ſuo. char.95.col.3
Satiſdatio rem pupilli ſaluam fore capitur a magiſtratibus eorũ periculo ſi non ſit ido nea de atti.tuto.§.pe.c.61.col.j
Satiſdatio rem pu.ſaluam fore eſt inuẽta fa uore pup.vel.adulti.de ſatiſda.tuto.vel cu ra.in prin.c.60.col.ij
Satiſdatio a quibus danda ſit ibi. col. iiij
Satiſdatio vſufructuarij. & eorũ quę vſu cõ ſumuntur an poſſit remitti a teſtatore vel ab hærede de vſufr.§.conſtituitur. ch.107. colum.iiij
Satiſdationũ modus hodiernus differt ab an tiquo de ſatiſda.in prin.c.339. col.j
Et eorum ordo antiquus ibi.
Satiſdationũ ordo ex vſu.& obſeruantia pro ceſſit eo.ti.§.j.c.339.col.iij
Satiſdare eſt cum fideiuſſore ibi.
Satisdatio quæ ab actore & quando exiga tur ibi.col.iij.& iiij
Satiſdandũ an hodie ſit ibi.c.340.col.ij
Satiſdare quare teneantur procuratores & non perſonæ aliarum rerum curam haben tes.eo.titu.§.fin autem.c.341.col.ij
Scandalũ euitandũ eſt de rerum diuiſione §. apium.c.89.col.iij
Scientia diligentia & fides ad explicandum aliquid requiruntur in proœ.§.cumq; hoc char.4.colum.j
Nec cognoſcuntur ex vnico actu ibi.
Scientia teſtamenti non infert ſcientiam co dicillorum de actio.§. ſiquis agens. char. 321. colum.ij
In ſcriptis tunc aliquid fieri dicitur quãdo ſcriptura requiritur de emptio.& vẽdi.in prin.char.258.col. iij
Scriptura non eſt neceſſaria ad ſubſtantiam legis.ſed ad probationũ tantum de iure na tura.genti.& ciui.§.conſtat.c.12.col.j
Scriptura an cedat chartæ vel ecõtra.§.lite ræ.char.97.col.iiij.& ſeq.
Scripturæ ſeruando ordo non eſt de lega §. ante hæredis c.174.col.iij
Scripturæ an ſemper ſit ſtandũ de inuti.ſti.§. item verborũ c.179.col.j
Scripturæ publi.& priuatę ſtatur niſi cõtra riũ ꝓbetur de fideiu.§.fi.c.255.co.ij.& iij
Scriptura priuata qñ faciat fidẽ de lite. obli. in prin.c.255.col.iiij.& ſeq.
Secundum. hæc dictio ponitur remotiue. de olim.in prin.c.220.co.j. & ij
Securus eſt fugens ad ędem ſacram vel ſta tuam principis de his qui ſunt ſui vel alie. iu.§.fi.c. 27. col. ij
Sed & ſi eſt dictio quę ponit diuerſitatem in facto & identitatem in iure de inge.i prin. char. 18.colum.ij.et qui.mo ius pa.pot.ſol. .§.ſed ſi pater.c. 47. co.3. & importat di uerſitatem facti & non iuris de lega.§. ſed & ſi rem.char.167.col. iij
Semel quod eſt ſemper eſt:& quãdo habeat locũ hæc regula de fideicom.hære.§.reſti tuta.c.185.col.j
Semeſtres dicũtur libri.continẽtes geſta ſex menſium.de excu.tu.§.3.ch. 73.col.ij
Seminatũ ſi quid ſit in alieno ex ſemine meo contra quẽ agam de re.diui.§.qua ratione. char.97.col.iiij
Senatorum auctoritas maior eſt plebe de iu. na.gen.& ciui.§.conſtat. char. 12. col.iiij
Senatores quib. mo. ius pa.po. ſol.§. filius. familias.c.44.col.iiij
Senectuti eũdem romani honorem tribuerũt qui magiſtratibus.de excuſ. tut.§. itẽ ma ior.char. 76. col.j
Senſus accipitur ꝓ intellectu, ſi quadru.pau. fe.di. in prin.c.336.col.iiij
Sententia non eſt omnis vox. iudicis de iu. na.gen.& ciui. §. ſed & quod.c. 13. col. ij
Sententia & opinio differunt eo. ti.§.reſpon ſa.char.14.col.ij
Sententia lata contra pupillum ex falſis alle gationibus eſt ipſo iure nulla de excuſa.tu to. §.fi.char.79.col.3
Sententia debet referri ad acta aſſertoria de ſuſpec. tuto § ſuſpectus. autem remotus. char.81.colum.j
Sententia eſt de iure ciuili de oblig. in prin. char.228.col.4
Sententia prima valet non ſecũda quãdo eſt lata ab eodẽ ſuper eodẽ quib.mo.te ſta.in-

ſtr.§.j.c.155.col.2
Et quare ibi.
Sententia ex qua agatur an ex prima vel ex ſecunda eodem titu.§.ſed & ſi quis priore char.155.col.3
In ſententia ſunt allegationes repetēdę de fideicom.hære.§.ſed quia ſtipulationes.c.186.col.4
Sententia in actione quod metus cauſa qualiter poſsit proferri:& an ſint proferendę duę vel vna de acti §.item actio char.319 col.1.& ſi ſit diffinitiua. ibi.
Sententia debet eſſe conformis libello eodē tit §.curare.c.324.col.4
Sententia debet eſſe certa inquātum fieri poteſt ibidem.
Poteſt tamen ferri.incerta.ibi.
Sentētia poteſt ferri. certa ſuper petitione interesſe incerta ſi in actis certificatum ſit poſtea ibi.c.325.col.1
Sententia debet ferri in ſcriptis niſi certis caſibus ibid.
Sententia in actione noxali qualiter detur & quid ſi agatur criminaliter de noxa. actio.§.j. char.335.col.1
Sententia & res iudicata non tollunt actionē et obligationē & quare de excep.§. item ſi in iudicio.c.346. col.2
Sententia eſt de iure ciuili ibi. col. 3
Sententia.an debeat ferri in die termini aſsignati ad cōparandum ad audiendam ſententiam vel alia.de verbo.obli.§.omnis.cha.235.colum .iiij.& ſeq.
Sententia quomodo poſsit ferri de nocte ibi char.316.col.1
Sententia i[illegible] prævalet quæ validioribus fulcitur rationibus de emp. & ven.§. itē prætium.char.260.co.1
Sentētię forma in cauſa noxali de offici.iud. in prin.char.3[illegible]8.col.1
Et in ſcriptis & ſedendo danda eſt ibid. colum.1 & 2
Et an ſtatim & i quibus caſibus ſit executioni mādāda vel non eo.ti.§.j.c.359.co.1
Sententia transfert dominium eo.titu.§.ſi ſi. niū.char.360.col. 4
Item & ſecundū decretum.ibi.c.361.col.1
quod declara in ſententia ibi.col.2.
Separati an poſsint maritus & vxor de gra. cogna.c.2[illegible]3.col.4
Seruus naſcitur de iu.na.gen.& ci.§.ius autē char.11.colum.4
Et vnde dicātur ſerui de ius perſo.in prin. char.16.col.ij.& 17.col.2
Seruus non poteſt fieri clericus contra domini voluntatem eo.ti.char.16. col.3
Nec pōt eſſe tabellio ibi.c.17. col.2
Et qualiter fiant,& qualiter naſcantur ibi. .§.primo.char. ea.
Seruorum differentie ibi. col.4
Seruus quod modis poſsit effici liber de liberti.§.libertinorum.c.21. col.1
Seruus iſtitutus eſt hęres neceſſarius qui rex. ca.ma.non li. §.j.c.22. col.1
Seruus inſtitutus a dn̄o non ſoluendo tenetur ſatisfacere creditoribus & niſi ſatisfaciat poſſunt bona vendi ſub nomine hr̄dis ibi.
Nō tamē poteſt inſtitui ſeruus pignoratus niſi dn̄s creditor.ſatisfaciat.ibi.col.ij
Serui ſunt in poteſtate dominorū q̄ poteſtas eſt de iure gentium.& de iure antiquo poterāt a domini occidi. hodie domini ī eos ſeruire non poſſunt:immo puniur occidēs ſeruū propriū ſicut alienū de his qui ſunt ſui vel alie.iu.§.j.c.26. col.ij
Et quicquid ſeruus: quęrit: quęrit domino ibi.etiam ſi per dolum vel metum acquirat ibi.col.3
Seruus non torquetur in dn̄m.ibi. col.4
Seruus ex quibus cauſis puniatur ſi ſe non geſsit probe erga dominum ibi.
Seruus inuentus cū vxore pōt occidi ibi.
Seruus a domino an verberari poſsit ſine cauſa.ibid.
Seruus contra dominum poteſt habere recurſum ad iudices. cod. titu.§. ſed & maior.char.27.col.ij
Seruus ad optatus efficitur liber de adop.§. ſina.char.42.col.j
Seruus ſi nominetur filius liberatur. & quæ acquirat ibi.
Seruus pœnę quis dicatur quib. mo.ius pa. pot.ſol.§.j.c.43.col.iij.& c.44.col.2
Seruus adeptus militiam vel dignitatē ſciente domino fit Liber eo. tit.§. filiusfamilias. char. 44.colum.3
Seruus proprius cū libertate vel ſimpliciter recte tutor datur qui. teſt. tut. dat. poſ.in prin.c.51.col.2
Seruus a pręſide an detur tutor ibi.
Seruus proprius ſub conditione ſi liber erit datus tutor a domino a putante alienum an detur vtiliter, ib .char.51.col.3
Seruus pœne perdit ciuitatem & libertatem de capi.dimi.in prin.c.54.col. 1
Seruus non recuperat cognationem ēt ſi manumittatur ibi.§.ꝙ aūt.char.56.col.4
Seruus fugitiuus ſui ipſius facit furtum. de vſuca..§.j.c.111.col.4
Seruus plurium ſi ab vno liberetur conſequitur libertatem ſoluta aliis eorum portione quod non erat de iure antiquo de dona .§,

ſtn.char.119. col.ij
Seruus quęrit domino non ſolum ex traditione ſed etiam verbis per quas perſo.nob.ac qui.§.item vobis.c.124. col. iiij
Seruus adire non poteſt non pręcedente iuſſu & quare ibi.
Seruus repreſentat dñm generaliter non ſpecialiter ibi.c.125.col.j
Seruus an aliquid habere poſsit ad ſuam vtilitatem ibi.
Serui aditio tria exigit ibi. col.ij
Seruus alienus bona fide poſſeſſus & liber homo bo.fide poſſeſſus & ille in quo habemus vſumfructū ęquiparantur eo. ti § idē placet.c.115.col.iiij
Seruus & ſurdus non poſſunt eſſe teſtes in teſtamento & quare de teſta.§. teſtes autem char.128.col.iiij
Seruus de eo quod vidit ante ſeruitutem an poſsit teſtificari ibi.c.129. col.j
Seruus domine non debet operas carnales de hęre.inſti.§.j.c.142. col.iiij
Seruus a domino vſufructuario eiuſdem ſerui non poteſt inſtitui de hęredi. inſti §. alienus. char.143. col.ij
Seruus inſtitutus, ſit liber & hęres neceſſarius, & ſi manumiſſus in vita omnino remanet hęres ſed volūtarius.eod.tit..§.ſeruus.cha.143.col.iij. & ſeq.
Seruus inſtitutus hęres adire debet iuſſu illius domini qui eſt dominus tempore aditionis.eo.ti §.alienus.c.144.col.ij
Seruus hęres inſtitutus ſi interim manumittatur omnino cōſequitur hęreditatem.ibi.
Seruus hæreditatem quęrit illi qui eſt dominus tempore aditionis, legatum vero illi qui eſt dominus tempore quo cedit dies legati ibidem.
Seruus poteſt inſtitui poſt mortē domini eo. titu. §.ſeruus.c.144.col. iij.
Seruus hęreditarius rectè inſtituitur hīs. ibi.
Seruus poſthumi alieni, etiā iure antiquo poterat hęres inſtitui quāuis ipſe poſthumus non recte inſtitueretur ibi.
Serui capacitas pendet a capacitate domini eo.ti.§.ſeruus autē.c.145.col.j
Seruus pluriū inſtitutus non quęrit omnibus. indiſtincta ſed precipientibus ibi.
Seruus inſtitutus ab vno ex dominis, quęrit ſociis & idem in contractibus ibi.
Seruus vt ſit hęres neceſſarius quæ requirantur de hęre.quali.& diffe..§. j.c. 160. co.3
Seruus inſtitutus ſi velit non eſt neceſſarius ibi.col.iiij
Seruo inſtituto inſpicitur pſona domini quo ad capacitatē.eodem. titu.§. in extraneis.
char.162.col.2
Serui fugitiui legati perſecutio ad quem ſpectet de leg § ex quoq;.c..68.col.iiij.
Seruus manumiſſus ſimilis eſt mortuo quoad præſtationem.eo.ti §.ſi res legata. c.171. colum.3
Serui hęredis dominium non tranſit in legatarium.ibi.
Seruus indebitus ſibi ſolutus & manumiſſus an conſequatur libertatem & qualiter manumittens tenetur.ibi.col.3.& ſeq.
Serui nobis non quærunt iura quærenda ſed quæſita quod declara vt eo. tit.§.an ſeruo. char.278.col.iiij
Seruus obligatur naturaliter domino: & quo iure naturali. quod cum eo.§.cum autem. char.332.col.iiij.
Seruus ordinarius & vicarius qui dicantur. ibidem.
Seruus qui datur noxæ non eſt in obligatione ſed in ſolutione de noxa.actio.§.j.char. 334.col.iiij.& ſeq.
Serui dati noxę dominium in totū abdicatur ab eo qui noxæ tradit & quare:ſed tranſit in dominiū cui datur reuocabiliter & quare.ibi.char.335.col.1
Seruus conuentus noxali iudicio ſi manumittatur tenetur ipſe & extinguitur noxæ deditio eo.ti.§.omnis autem.c.335.col.3
Seruus manumiſſus an teneatur de geſtis in ſeruitute.ibi.
Seruus ex perſona domini habet ius ſtipulandi de ſtipul.ſeruo.in prin.c.235.col.iiij.
Seruus hæręditarius ſtipulando quærit hęreditati.ibi.
Seruus ex ſua perſona nihil poteſt. ibi.
Seruus quando manumittitur incipit habere caput.ibi.
Seruus quoquo modo ſtipulationem concipiat quęrit domino. eod.titu §.j.char.240. colum.1
Seruus ſtipulando factum an domino acquirat.ibi.
Seruus conſeruo ſuo ſtipulatur.ibi. col.ij.
Seruus eſt capax captorum. eo. ti.§.ſed cum factum. c.240.col.ij
Seruus nemini poteſt ciuiliter obligari de inutili.ſtip.§.item inutilis.c.246.col.ij
Seruus naturaliter teneri poteſt non ciuiliter de fideiuſ.§.j.c.253.col.ij
Seruus fideiubere non poteſt.ibi.
Seruus vſufructuarius quęrit nobis ex re & operibus ſed viuarius ex re tantum, per quas perſonas nob.oblig.acqui.§.j. charte 275.col.ij
Seruus vni ex dominis ſtipulari poteſt &

quare eo.ti §.fi.c.ea.
Seruus fideiubendo non poteſt obligari qui.mod.tol.ob §.pretetea c.273 col.ii
Seruilis cognatio eſt impeditiua matrimonij de nup §.illud c.14 col.ii
Seruitus quomodo ſit introducta & eſt naturali iuri contraria de iu.na.gen.& ciui.§.ius autem c.11 col.ii
Seruitus quid ſit,& procedit a iure gentium contra ius naturæ de iure perſo.in prin.ch.16 colum ij
Seruitutes an ſint in bonis noſtris de re.diui.ſi prin.c.81 col.i
Seruitutũ ruſticarum quatuor ſunt ſpecies de ſerui.præd.in prin.c.104 col.iii
Seruitutum tria genera a perſonali perſone a re rei,a re p.rſonei'.
Seruitutes vrbanæ dicuntur illæ quæ ruri sũt dummodo edificus cohęreant eo.ti §.i.ch.105 col.i
Seruitutes vrbanorum prædiorum quæ ſint ibidem.
Seruitus vrbana longe nobilior eſt ideo difficilius perditur ibi.c.105 col.iii
Seminus quare dicatur prædialis ibi.§. ideo, char.305.col.iiii
Seruitus pdialis non quæritur nec debetur ſine predio ibi.
Seruitutis libertatem vnus ex ſociis quęrere non poteſt & quando de ſer.pred.eo.§.ch. 105.col.i ii.& ſeq.
Seruitus pactis ſtipulationibus& vl imis voluntatibus conſtitui poteſt eo.ti.§.fi. char.106 col.i
Seruitus ſeruitutis eſſe non poteſt per quas perſo.nob.acqui.§.i.c.113 col.i
Seruitus vrbana non poteſt obligari de act. §.item Seruiana c.305 col.ii
Et quando ibi.
Seruitus proſpectus eſt qua conceditur nõ ſolũ viſus & lumen ſed amenitas de actio.§.eque char.100 col.i
Seruientes in domo dicunť domeſtici & ideo eorũ teſtimonium reprobatur de teſta.§.pater c.130 col.i
Seu ſtat ampliatiue de interdi.in princ. cha. 349 col.iii
Seueritas nimia in ſeruos proprios damnatur de his qui ſunt ſui vel alie.iu.§.fi.char. 27 colum.ij
Si non valet quod ago vt ago valet vt valere poteſt de adop.§.fi.c.42 col.i. & ſeq.
Si.1.quia qui.mod.re con.oblig.§. i.char.231 colum.ii
Similium vno cognito cognoſcitur aliud qđ cum eo in prin.c.330.col.ii
Similium eſt eadem diſciplina ibid. col.iii
Similitudo in vno non arguit ſimilitudinem in alio ibi.
Simplex dicitur cui nihil additur de iuſt.& iu.§.j.char.7.col.iii
Simplicitas eſt amica legibus, calliditas inimica de fideicom.hęred §.ſed quia ſtipulationes char.186.col.iii.& ſeq.
Intellige de prudentij non de ſupina ibid.
Simplicitas bona eſt amica,ll. de legi. agna. ſucceſ.§.j.c.201 col.iiii
Syndicus quis dicatur & confunduntur actor & ſyndicus de cura.§.fi.c.69 col.i
Singularis ponitur pro plurali de iu.perſo.in prin.c.16.col.iii
Sobrinus proprior quis dicatur de gra.cog.§.quinto c.210.col.iii.& ſeq.
Socius qũo poſſit vti inuito ſocio re communi.de re.di.§.religioſum c.87 col.ii
Socius pro ſocio an admittatur in teſtẽ de teſta.§.legatariis c.131 col.i
Socius non conuenitur niſi inquantum facere poteſt & quatenus de act .§. ſed & ſi quis char.329 col.ii
Et in quibus caſibus ibi.& col.ſeq.
Socius tenetur tantũ de leui culpa de ſoci.§.fi.char.267 col.ii
Socius ponitur aliquando impropríe pro conſorte de obli.ex qua.con.§.item ſi ch.272 colum.iiii
In ſocietate qualiter habenda ſit ratio lucri & damni de ſocie.in rubr. c. 265 col.ii
Societas coiri poteſt omniũ bonorũ & vnius negociationis,& niſi aliter ſit cõuentu dãni & lucri partes ſunt æquales eod.titu.in prin.c.265 col.ii
Societas quid ſit,eo.tit.in rub.ibi.
Societas eſt ius fraternitatis,eo.tit.§. de illa char.266.col,i
In ſocietate quando pacta inæqualia admittantur ibi.col.i.& ii
In ſocietate debet eſſe par ratio lucri& dãni eo.ti §.illud c.266.col.ii
Societas renunciari poteſt ſocio præſenti,nõ abſenti eo.tit.§.manet c.ea.col.iii
Societatis renunciatio qñ valeat ibi.
Societas multis modis ſoluitur ibi co.4
Et quando transeat ad hęredes ibi .§.ſoluitur char.267 col.i
Societas an finiatur publicatione bonorum eius ſocij qui tantum operam ponebat ibi. col.j.& 2
Socrum etiam ſoluta affinitate non licet ducere vxorem de nup.§. ſocrum , char . 3 colum.i
Et eſt loco matris ibi.

Solettia quę dicatur, in proe.§.cunque hoc. char.4.col.3

Solet imponat neceſsitatem de iure perſo.in prin.char.16.col.2

Solidus.i.aureus quis dicatur & quantus,de acti.tut.§.ſed hoc c.61 col.4

Solēnitate qualibet remiſſa non intelligitur remiſſa naturalis de teſta.mi.§.plane, cha. 133.col.1

Solennitas intrinſeca præſumitur non extrinſeca.de fideiuſſ.§.fi.c.255.col.3

Solennitate ſublata an dicatur tolli id quod dū ſelennitate ſolet fieri de obl. ex deli. .§.conceptum,char.281.col.ij

Soluere licet ante rē iudicatam qūcunque qđ petitur de perpe.& tēp.actio.§.fina. char. 344.col.iij

Intellige cum expenſis legitimis ibi.

Soluere vt quis dicatur quid requiratur de ob li.§.omnium.c.129.col.2

Solui aliud pro alio inuito creditore non poteſt qui.mo.tol.obl.in prin.char. 275. col. 3.& 4.& c.176.col.ii

Soluendo & non ſoluēdo quis dicatur quib. ex ca.ma.non lic.22.col.i

Soluens quod petitur pōt petere abſolui ſe licet ex ſuperabundanti de perpe.& tēpo. actio.§.fi.c.344.col.iii

Soluens non cogitur ſubire iudicium ibi.

Solutio dicitur fieri de neceſsitate ab empto re qui.alie.h.§.fi.c.122.col.ii

Solutio facta a pupillo quando liberet ibi.

Solutio indebiti licet effectu producat obligationem quæ ipſo effectu conſideraio dr̄ obligatio ex contractu,tamē inſpecta intētione agentium talis actus non eſt contractus ſed diſtractus quib.mo.re con.obli.§. 1.ch.31.colum.i

Solutio vnius,ex pluribus rei debendi liberat omnes de duob. reis.§. ex huiuſmodi, char.259.col.ii

Solutio quando fiet,ſi,hoc anno promiſsio facta ſit de inuti. ſtipu.§.qui hoc anno char. 252.col.i

Et quid in promiſsione annua ibi. col.2

Solutio facta per errorem quando impediat repetitionem de obli.ex qua.con.§.fi.cha. 273.col.iiii

Solutione eius quod debetur omnis tollitur obligatio qui.mo.tol.obliga. in prin.char. 275.col.3

Solutio alij fieri non pōt inuito creditore niſi creditori creditoris eod.tit.c.276 col.ij

Solutio vna pa it plures liberationes,ibidem columna 3

Solutio partis an fieri poſsit inuito credito-re quib.mod.tol.obli.

Sorte dirimitur diſſenſio plurium de lega.§. optionis c.1-5 col.4

Spadones qui & qualiter differunt a caſtratis de adop.§.ſed & illud.ch.41. col.i.& ii

Species quæ dicatur de iu.nat.gen.& ciu.§. conſtat c.12.col.3

Species pro caſu & themate,per quas perſo. nob.acq.§.hoc quoque c.124.col.ii

Species ſolæ commodantur de actio.§.in bonæ fidei c.323.col.ii

Specialiter conceſſa aliquibus non trahūtur ad alios de here.qua.& diffe.§. extraneis char.165.col.i

Specificans quærit dominium rei ſpecificatæ non reducibilis ad priorem formam ſi bonafide ſpecificauit de rer.diui .§.cum ex, char.82.col.iiii

Spes eſt in conſideratione& legari pōt de lega.§.ea quoque res c.168 col.iii

Et quando ibi.

Spes futuri debiti ex contractu conditionali tranſmittitur ad hæredes de verbo.obli.§. ex conditionali.c.247.col.ii

Spes futuri debiti trāſmittitur ad hæredes tā ſtipulatoris q̄ promiſſoris in ſtipulatione cōditionali de inuti.ſti.§.cū quis c.252.c.i

Sponſalitia largitas eſt de iure ci.de iu.natu. gen.& ciui.§.ius autem c.11.col.iiii

Sponſalitia largitas quid ſit de dona.§.eſt & aliud c.119.col.ii

Et quō & quando reuocetur ibi.

Sponſalia contrahere cuius ætatis quis poſsit de nup.in prin.c.30.col.i

Sponſalia fieri poſſunt inter abſentes de inut. ſtip.§.item verborum c.248.col.i

Sportulæ & ſalaria dabantur antiquitus inſpecta quātitate petita de actio .§. tripli.c. 317.col.iii.hodie dantur pro diſtātia itineris ex conſuetudine ibi.

Sportulę ſoluebantur per reum ibi. col.iiii

Sportulę aliquibus pro parte aliquibus in totum remittebantur & quibus ibi.

Sportulæ quare ſic dictæ fuerint ibid. char. 318.colum i

Sportulæ iudicum a quibus pręſtentur & quādo ibid.

Spurii ęquiparant͂ vulgo conceptis & vnde dicantur de nup.§.pe.c.35.col. ii

Spurius natus in figura matrimonii licet de facto,pōt legitimari per ſubſequēs matrimoniū ſecus ſi nullo modo ēt de facto erat de ſerui.cogna.in prin.c.215.col.3.& 4

Stadium quod dicatur de re.di.§. vniuerſitatis,char.86.col.i

Statuta populorum dīr ius ciuile de iu. natu. gen.&

gen.& ciui.§.j.ch.9.col.4.& ſeq.
Et ius municipale ibi.char.10.col.i
Statutum quod non conſtaret eſſe in conſilio propoſitum a priore non valeret, eo.tit.§.conſtat char.12.col.2
Statutum ꝙ filius non poſſet nubere ſine cõſenſu patris hodie non valere: de nupt. in prin.char.30.col.2
Statutum & ſententia quamuis ſtricti iuris recipiunt interpretationem extenſiuam qñ alias non poſſunt ſortiri effectum de vſu & habi.§.j.char.119.col.4
Statuto loquens de inteſtato an habeat locũ in inteſtabili de hæred. quę ab inteſta.in prin.char.192.col.4.& ſeq.
Statuliber an ſit ſeruus vel liber de iure perſo.in prin.char.16.col.3
Status q.ſimilis eſt q.mortis de excu. tuto.§.item is qui char.75.col.4
Status cauſę tres dicuntur de actio.§.præiudicialis,char.310.col.4.
Statim importat ſummariam cognitionẽ de ſatiſda.§.fi.char.342.col.1
Statim.i.cũ aliquali ſpatio ad ſoluendum de inuti.ſtip.§.ſi impoſsibilis.c.247.col.4
Stillus verus ſcribendi eſt vt prępanatur nomẽ,ſcribentis in tub. procem. char.1.col.2
Stillicidiũ quod ſit & pro quo accipiatur de ſerui.prædi.§.i.char.105.col.2
Stillicidij ſeruitus duplex ibi.
Stipendiaria prædia per traditionem alienantur & q̃ ſint.§.per traditionem,c.101.col.1
Stipulatio eſt de iure ciuili de iu.nat. gen.& ci.§.ius autem char.11.col.4. & de dona. in prin.char.116.col.2
Stipulatio tacita ſubauditur aliqñ vbi non eſt de actio.§.fuerat,char.321.col.2.& 3
Stipulationis ad eſſentiam requiruntur verba interrogantis & reſpondentis de verb.obl. in prin.char.234.col.2
Et in ea deducitur nõn ſolum datio ſed factum ibi.
Ex ſtipulatione certæ rei oritur certi condictio incertæ vero actio ex ſtipulatu ibi.
Stipulatio dicitur a ſtipulo quod eſt firmum ibidem.
Stipulationis formalia quæ ſint ibi.
Stipulatio quid ſit ibi.
Stipulationis verba poſſunt concipi qualibet lingua quam contrahentes intelligunt ſiue per ſe ſiue per interpretem,eo.tit.§.j.char.234.col.4
Stipulationem non vitiat diuerſitas lingue ibidem.
In ſtipulatione attenditur mens & intentio contrahentis idoneis verbis expreſſa ibid.
Stipulari proprie an dicatur promittens vel interrogans ibi char.225.col.1
Stipulatio debet fieri verbis apertis ibi. co.ii
Stipulatio facta per aliqua ſigna repræſentata non valet vt puta dicendo.b.intelligas promitto & quare ibi.
Stipulatio pura quæ dicatur eod.titu.§.omnis, char.135.col.ij.
Stipulatione ex pura oritur ſtatim obligatio & actio ibi.
Stipulatio in diem quę dicatur ibi.
Ex ſtipulatione in diem oritur ſtatim obligatio:non poteſt tñ intentari effectualiter niſi totus dies præterierit,ibi.
Stipulatio eſt actus ciuilis ibi.c.215.col.1
Stipulatio an poſsit fieri ſub conditione ibi.
Stipulatio annua pura eſt quia tempus apponitur gratia multiplicandæ obligationis eo.ti.§.at ſi ita,char.236.col.1
Stipulatio annua licet limitetur ad tempus vitæ ſtipulatoris tñ ipſo iure eſt perpetua & tranſit ad hæredes ibi.
Datur tamen exceptio vt ibi.
Stipulatio annua an ſit vna vel plures,de verbo.obl §.at ſi ita,char.236.col.ii
Stipulatio annua differt a legato & quare ibi.& col.ſeq.
Stipulatione,in conditionali obligationis natiuitas differtur in euentum conditionis eod.ti §.ſub conditione char.236.col.iiii
Stipulatio conditionalis quæ dicatur & qualiter concipiatur ibi.
Stipulatio meri facti explicandi a ſeruo non poteſt per alium explicari,de ſtip.ſer.§.ſed cum factum.char.240.col.ii.
Stipulatio itineris & actus in ſeruo eſt merum factum ibi.
Stipulatio facti in ſeruo de quo facto intelligatur ibi.col.iij
Stipulatio facta a dño ꝙ ſeruo liceret ire agere eſt inualida ibi.col.iii.
Stipulatio itineris & actus & ſtipulatio ire agere differunt ibi.col.iii.
Stipulationum diuiſio ſpecies & exempla de diui.ſtipu.in prin.char.241 col.i
Stipulationes cenſentur eſſe tot quot res in ſtipulationem deductæ de inuti.ſtip.§.quoties char.250.col.i
Stipulationes prætoriæ quæ dicantur de diui.ſtip.in prin.char.241.col.i.& iij.
Stipulationes prętoriæ & iudiciales differũt multipliciter ibi.col.iiij.& ſeq.
Stipulatio communis quæ dicatur ibi. char.242.col.iii
Stipulati poteſt quęlibet res mobilis vel immobilis de inuti.ſtip.in princi.c.242.col.4

f

Stipulatio earum rerum quas eſt impoſsibile eſſe in rerum natura realiter eſt,inutilis, quamuis ipſa res ſit imaginabilis intelle- ctu.eo.tit.ibi.
Stipulatio rei ſacrę,religioſę,publico vſui de ſtinatę,liberi nominis, rei cuius ſtipulator ſit incapax vel rei ſuæ non valet a princi pio eo.tit.§.j.char.243.col.iij
Nec ſuſpenditur vt tractu temporis ceſſan- te dicta cauſa impeditiua recoualeſcat,ibi.
Stipulatio ab initio valida tractu temporis fit inualida ſi ſine culpa aut facto promiſſo ris ſuperueniat vna ex cauſis ſtipulationē vitiantibus,ibi.
Stipulatio pura ſuſpendi non poteſt eo.ti §.j. char.243.col.iiij
Stipulatio an differat ab aliis cōtractibus in hoc ꝙ poſsit pendere ibi.
Stipulatio facti alieni non valet eod.titu §.ſi quis alium char.244.col.j
Stipulatio alteri facta regulariter non valet eo.tit.§.ſi quis alij char.ea.col.iij
Fallit in multis caſibus ibi.
Ex ſtipulatione in qua perſona ſolutioni adijcitur ius ſtipulatori tantum quęritur ibi.col.iij
Stipulari alteri cuius iuri ſit ſubiectus quis poſsit ibi.
Stipulatio non contrahitur inter patrem & fi- lium inter dominum & ſeruum eod.tit.§. item inutilis,char.246.col.ii
Stipulatio non contrahitur inter abſentes eo. tit.§.item verborum cha.247.col.4
De ſtipulationis forma eſt ꝙ audiatur ſo- nus verborum a contrahentibus eo. titu.§. mutum.char.246.col.iii.& iiii
Stipulatio cōcepta pridie ꝙ moriar vel poſt mortem valet hodie licet olim nō valeret eo.tit.§.poſt mortem char.248 col.4
In ſtipulationibus attenditur potiſsime cō ſenſus contrahentium ibi.ch.249. col.i
Stipulatio quæ habet diem executionis prę- uenientem ortū obligationis hodie valet, licet olim non valeret eo.ti §.item ſi quis char.249.col.ii
Stipulatio cum moreretur promiſſor aut ſti pulator etiam iure,ff.valebat ibi.
Stipulatio concepta poſt mortem tertij omni iure valida eſt ibi.
Stipulatio per quam ſtipulator id agit vt nō ſibi ſed alteri acquirat regulariter non va let niſi apponatur pœna de inuti.ſtip §.al- teri,char.250.col.i
Ad ſtipulationis pœnalis validitatem non attenditur ꝙ ſua interſit ibi.
In ſtipulatione pœnali quę ſub conditio- ne concipitur inſpicitur quantitas a parti- bus expreſſa ibi.
Stipulatio valet factā alteri ſi ſua interſit ibi.
Stipulamur alteri tribus modis ibi. col.2.
Stipulationis pœnalis verba quot modis con cipi poſsint ibi.
Stipulari quis non poteſt rem ſuam & quare eo.ti.§.item nemo,char.251.col.ii. itē nec que futura eſt ſua ibi.
Stipulatio vitiatur qn̄ eſt diſſenſum in corpo re eo.ti.§.ſi de alia char.251.col.2
Stipulatio concepta ex turpi cauſa pręterita vel futura non valet eod.tit.§.quod turp i. char.251.col.4
Stipulatio fit per verba futuri temporis de li te obli.cha.256.col.i
Stipulari aliquando poteſt priuatus pro alte- ro de eo.cui lib.ca.bo.adij.in princi.char. 226.colum.1
Stipulari id eſt interrogare qui.mo.tol.obl.§. pręterea char.278.col.iij
Studioſus accipitur aliquando in bonam par tem de lega §.ſed olim char.165. col. ii
Suadere capitur in bonam & in malā partē in proœ.§.cumque hoc.char.4. col.4
Subintratio quam faciunt filij fratrum in lo- cum patris non habet locum facto teſtamē to de inoffi.teſta.in prin.ch.158. col.2
Subſcriptio idem importat & ita pręiudicat ac ſi tota ſcriptura eſſet ſcripta manu ſub- ſcribentis de emp.& vendi. in prin. char. 258..col.i
Subſtitutio quid,de vulga.ſubſti.in rubr.ch. 148.col.1
Subſtituendo vltimo mens creditur eſſe con ſeruandarum legitimarum hæreditatum de pup.ſubſti.§.vel ſingulis,ch.153.col.iii
Subſtituens vltimo morienti videtur eos qui bus ſubſtituit inuicem ſubſtituere ibi.
Subſtitui mente capto quare fuerit permiſſum de pupil.ſubſti.§.j.char.151.col.i
Subſtitui exēplariter mente capto quare non poſsint niſi certe per ſ næ ibi.
Subſtitui poteſt non ſolum iam natis ſed po ſthumis de pupil.ſubſti §.non ſolum char. 152.colum.4
Subſtitutus quandoque non dicitur dominus licet ſeruus ſubſtitutus ſit per quas perſo. nobis acquiri.§.item vobis, char. 125. co lum.ii
Subſtitutus in re certa per verbum commu- ne nūquam trahitur ad totum niſi eſſet ſub ſtitutus in quota in rub.de vulga.ſubſtitu. char.148.col.i
Subſtituti ſuccedunt iuxta portiones ſibi da tas in inſtitutione,eo.ti.§.& ſi,c.148.c.4

Subſtitutus inſtituto qui cohæredi fuerat ſubſtitutus ad vtranq; partem admittitur eo. ti.§.ſed inſtituto.char.149. col.j

Subſtitutus pupillariter in certa re admittitur ad totum de pupil. ſubſti.in prin.char. 150.colum.iiij

Subſtitutus exhæredato nullo poteſt grauari legato de pupil. ſubſti.§. non ſolum au tem.char.153.col.1

Subſtitutio pupillaris per arrogationem euaneſcit,& quare de adop.§. cũ autem.char. 28.colum.3

Subſtitutionis vulgaris forma de vulga.ſubſti.in prin.char.148.col.2

Et non fit in codicillis vt directo valeat. ibidem.

Et quid vt valeat aliter ibi.

Subſtitutionis breuiloquę ſeu reciprocę forma eo.ti §.j.char.148.colum.3

Subſtitutio vulgaris expirat per additionẽ hęreditatis de vulga. ſubſti.§. ſi ſeruum. char.149.col.2. & de pupilla.ſubſtitu.§.j. char.141.col.2

Subſtitutio ſerui quem credebã liberum quo modo procedat ibid.char.149.colum.2

Subſtitutio pupillaris ad ſui eſſentiam quæ requirat de pupil.ſubſtitu.in princip.char. 150.col.2

Subſtitutio pupillaris quomodo concipiatur ibidem.

Subſtitutio aliquando duplex eſt aliquando ſimplex ibi.

Subſtitutio vulgaris facit ꝙ ſuccedatur teſtatori:pupillaris pupillo ibi.

Subſtitutio pupillaris expirat adueniente pubertate ibi.& cha.151.col.1. et.§.maſculo char.154.col.1

Subſtitutio pupillaris inuenta eſt conſuetudine & moribus ibi.char.150.col.2

Et inducta eſt ex ęquitate vt qui ſua imbellicitade impediuntur teſtamentum facere habeant ex teſtamento hæredẽ ſibi datum a patre ibi.

Subſtitutio pupillaris quę exigat ad ſui eſſẽtiam & ꝙ octo requiruntur ibi.et col.ſeq.

Subſtitutionum quinq; genera ibi.§.j. char. 151.col. 1. & 2

Et quomodo concipiantur ibi.

Subſtitutio vulgaris alia expreſſa & alia tacita & per quæ verba & quomodo fiat ibi.colum.2

Subſtitutio exemplaris vnde dicta.ibi.

Subſtitutio exemplaris in pluribus differt a pupillari ibi.

Subſtitutio breuiloqua qualiter fiat ibidem colum.3

Subſtitutio compendioſa qualiter fiat ibi.

Et quando valeat iure directo & quando per fideicommiſſum ibi.

Subſtitutio pupillaris per quot caſus expiret ibi.col.3.& 4.

Subſtitutio pupillaris quõ poſſit dici vnum teſtamentum & quõ duo & ꝙ re vera eſt vnum ibi.§.igitur.c.152.col.1.

Subſtitutio pupillaris ſeparatim a teſtamẽto paterno facta vel in eodẽ valet & quare de pup.ſub.§.fin.aũt.c.152. col. 1. & 2.

Subſtitutio pupillaris cõprehendit omnia bona pupilli eo.ti.§. nõ ſolum.c.152. col.4.

Subſtitutio pupillaris non põt fieri niſi pater faciat etiam ſibi teſtamentum eo.ti.§.liberis.char.153.col.1. & 2.

Subſtitutio regulatur iuxta formam inſtitutionis de pup.ſub.§.ſubſtituitur. char.153. colum.4.

Subſtitui non poteſt directo poſt aditam & de ratione eo.ti.§. ſi.c.154.col. 1.

Subſtitutio in qua eſt verbum quandocunque trahitur ad fideicom.ibi.& col.2.

Subſtitutio cõpendioſa facta verbis communibus valet omni tẽpore vt fideicõmiſſum ibid.col.2.

Subſidiaria actio tutele quando detur de ſatiſd.tu.§.ſciendum.c.71.col.1.

Succedẽdi duplex eſt via de iure ciuili & p̃torio:prima diuiditur in poſſeſſoriũ per cõſtitutionem diui.Adri.& petitoriũ vt per petitionem hęreditatis: ſecunda ſimiliter diuiditur in poſſeſſorium & interdictũ quorum bonorum, item petitoriũ vt per bon. poſſ.hęre.petitionem de interdi.§.j.c.350. colum.4.

Succeſſor anomalus dicitur ille cui bona conſeruandarum libertatum cauſa adijciuntur de eo.cui.lib. ca.bo. adij.§. hoc reſcripto. char.127. col.1.

Succeſsionis prima cauſa eſt ſuorũ qualitercunque ſint ſui de legi.agna.ſucceſ.in principio.ch.200.col.4.

Quibus deficiẽtibus vocantur al. xij. tab. agnati. ibi.

Succeſsio quando diuidatur in capita & quando in ſtirpes eodem titu.§.cęterum.char.102. colum.4.& ſeq.

Succeſsionũ aſcendentiũ deſcendentium & tranſuerſalium ordo de ſerui. cogna.§.fin. char.216.col.3.

Succeſsio libertorũ de iure antiquo qualiter erat de ſucceſ.liber.in prin.c.216. col.4.

Succeſſorũ edictum hodie locum habet de perſona ad perſonã de legi.agna.ſucceſ.§. placebat.c.193.col.3.

Suitas ſine patria poteſtate de tute. §. cum autem.char.50.col.iij
Suitatem ita demum nepotes nanciſcuntur ſi obtinet primum locum de hærd. quali.& diffe §. ſui char. 161. col. ij
Suitas quid ibi.
Suus hæres in certo caſu non poteſt hodie abſtinere ab hæreditate. ibi. col.4
Suus hæres ſit nepos patre exhæredato ibi. colum.2
Summa id eſt prima vel maxima de iur.perſona.char.10.col.2
Superlatiuus ponitur aliqñ pro poſitiuo de loca.§.qui pro vſu.char. 205. col.j
Superfluum non dicitur ſi exprimatur quod tacite inerat in procе.in prin.char.2.col.2
Superfluũ aut ſimile nihil in legibus in procem.§.j.c.har.3.col.4
Superfluum non dicitur qñ aliquid repetitur vt aliquid addatur.de iure nat.gen.& ciui. §.ius autem.char.11.col.iij
Superflua non dicuntur quæ ponuntur ad maiorem declarationem.de patr.pote.§.j.ch. 28.col.iiij
Superfluum non dicitur quando vna deciſio reſpectu d uerſorum titulorum replicatur. quibus mod.ius.pa.pote.fol. §.ſed & ſi pater.char.47.col.iij
Superuacua vitiantur & non vitiant de hæredi.inſtit.§.hæres.char.147. col.j
Superuacua ſunt eradicanda de bo.poſ.§.ſed eas.char.222.col.iij
Surdus quando teſtari poſſit qui. non eſt per miſ.face.teſta §.item ſurdus.char.136.col. iiij.& ſeq.
Suſpecti tutoris crimen deſcendit a l.xij.tabu.de ſuſpect.tuto.in prin. char.78.col.4.
Et eorum cauſas cognoſcunt maiores magiſtratus ibi.
Suſpecti cognitio eſt delegalibus ibi.
Suſpecti an omnes tutores allegari poſſint ibi.§.j.char.79.col.iij
Suſpectus quis dicatur.eo.tit.§.ſuſpectus.autem eſt.char.80.col.iiij
Suum dicitur ēt ſi alius habeat, ibi vſumfructum de re. diui.§. cum in ſuo.c. 85.col.iij
Suus hæres dicitur qui obtinet primum gradum ſuitatis de exhære.lib.§.poſthumorũ char.139.col.ij
Suus præteritus habet duo remedia emancipatus vnum eo.ti.§.ſed hæc quidem.char. 141.col.j
Sui & neceſſarij hæredes qui ſint de hæred. quali.& diffe.§.ſui.char.161.col.ij
Suus ſua ſuum non ſemper importat. dñium de iniu..§.ſed & lex.char.293.col.8

T

Tabellio dicitur ſeruus publicus de iure perſo.in prin.char.17.col ij.et de adop.§.cum autem.ch.38. co.2.
Tabellio non poteſt eſſe ſeruus.ibi. char.17.colum.ij.& de adop.§. cum autē. char.38.col.iij
Tabellio dicitur perſona publica & per eum nobis queritur de adop.§. cum autem.ch. 38.col.ij
Tacens affirmat quib.mod.ius pa.pot. fol §. ſed & ſi pater.char.47.col.iij
Taciti & expreſsi eſt eadem virtus de iure nat.gen.et ciui.§.ex nõ ſcripto.c.14.c.iiij.
Taxatiua excludit caſum ęquiparatum qui. mo.re cõtra.obli §.præterea.ch.183. co.j.
Temere litigare quid.de pœ.teme. litiga.in rubri.ch.355.col.ij.& ibi an idem ſit,quod calumnioſe litigare
Tempus datũ ad ſe excuſandum a tutela currit a die ſcientiæ de excu.tuto.§. qui autē. char.77.col.j
Tempus quid ſit et eius diuiſio de re. diui.§. ꝙ ſi frumentum.char.94. col. iiij
Tempora præſcriptionum & vſucapionum continua ſunt de vſucap.in prin.char.111. colum.j
Tēpora in præſcriptione currunt de momento ad momentum.ibi.col.ij
Tempus longum quod dicatur.ibi. col.ij
Tempus pro tēpore ponitur de lega. in prin. char.164.col.iij
Tempus mortis attenditur in ponēda ratione l.falcidię.de l.fal.§.quātitas.c. 182.c.3.
Tempus cuius euētus nihil operatur fruſtra expectatur de bono.pol.§.ſi quis itaq;.ch. 224.col.iij
Tempus ad agnoſcēdam bonorum poſſeſsionem incipit currere ſtatim primo repudiante ibidem.
Tempus regulariter eſt continuum.ibi.§.fin. char.224.col.iij
Tempus ad agnoſcendam bonorum poſſeſſionem eſt vtile eo.ti.§.fi.cha.224.col.iiij
Tempus itineris licet in iudiciis ſit ſtatutum certum ut xx.milliarium ſingulo die.iñ in contractibus non eſt determinatus: ſed totum reſidet.in arbitrio iudicis de ver.obli. .§.loca.char.237.col.iij
Terminus ſoluendi ſtatuitur a iudice obligatis.pure arbitiio ſuo de ver.obl. .§.omnis. char.235.col.iij
Teſtator poteſt declarare quē ex tutoribus datis velit adminiſtrare de ſatiſda.tuto.& cura.§.j.char.70. col.1
Teſtator ita poteſt. rem hæredis remittere

ſicut ſuam de vſufruc.§.conſtituitur, char. 108.col.i
Teſtatorum intereſt teſtatos decedere de l. fal.in prin.char.181.col.ii
Teſtari quis præſumitur velle quando in ſua diſpoſitione adeſt inſtitutio vel exhęredatio & quare de vulg.ſubſti. in prin. char. 148.col.ii
Teſtari aliqn̄ poſſumus de rebus alienis de pupil.ſubſti.§.liberis char.153.col.iii.
Teſtandi principale negociū agitur inter hæredem & teſtatorem de teſta.ord.§.ſed neque char.130.col.ii
Teſtatus pro parte & pro parte non, nō pōt quis decedere de hære. inſti.§.hæreditas, char.145.col.ii. Niſi miles, ibi.
Teſtari cauſę iura maxime fauent de vulga. ſubſti.in prin.char.148.col.ii
Teſtamentum minus ſolenne inter patrem et filium valet de liberti §.j.cha.20.col.i
Teſtamentum confirmatur adeunte vno ex hæredibus etiam ſi in re certa eſſet inſtitutus de attil.tu.§.j.char.60.col.ii
Teſtamēti etymologia & diffinitio de teſta. ordi.in prin.char.127.col.ii.& iii
Teſtamentum eſt de iure ciui.ibi.col.ii
Teſtm̄ vno cōtextu fieri, & i eo teſtes adhiberi debent ibi.
Et eius forma in ſcriptis ibi.
Teſtamentum ſine inſtitutione hæredis dicitur nullum ibi.col.iii
Teſtamentum ab omnibus vel pluribus poteſt vnico annulo ſignari eod. tit §.j.char. 128.col.iii
Teſtamentum valet licet ſint ſeptem annuli in quibus ſit vnica ſculptura qua ſigillatū ſit ibidem.
Teſtamentum ſignari poteſt alieno annulo ibidem.
Teſtamentum vt inualidetur non ſufficit dicere ꝙ ſeruus ſit adhibitus in teſtem in teſtamento, ſed ꝙ ita communiter reputabatur eo.tit.§.ſed cum aliquis char.129. co.ii
Teſtamentum poteſt ſcribi in quacunque materia de teſtamen.§. nihil autem char. 131. colum.ii
Teſtamenti eiuſdem poſſunt confici plures ſcripturæ ibi.
Teſtamentorum duę ſpecies in ſcriptis & nuncupatiuum, eo.tit.§.fi.cha.131.col.iij
Et nuncupatiui forma ibi.
Teſtamentum nuncupatiuum totum eſt de iure ciuili nec participat, de iure pętorio. ibidem.
Teſtamentum militis non exigit numerū teſtium nec aliam ſolennitatem de teſta.mil, in prin.char.132.col.ii
Teſtamentum iure militari factum durat per annum poſt miſsionem eod.titu §.ſed hactenus char.133.col.iij.
Teſtm̄ non iure factum ante militiam nō cōfirmatur ex eo ſimpliciter ꝙ teſtator efficiatur miles eod.titu.§.ſed & ſi quis, char. 134.col.i
Teſtm̄ aperiens antea factum alio non cōſtāte videtur velle illud inualidare ibi.
Teſtamentū militis capitis diminutione non irritatur ibi.
Teſtamentorum edictum eſt prohibitorium certarum perſonarum qui.non eſt permiſſa.teſta.in prin.char.1 4 col.iiij
Teſtamentum nullum tractu temporis etiam ceſſante impedimento ob quod non valet non reaſſumit vires ibi.
Teſtamentum non poteſt pendere ex alieno arbitrio ibi.char.135.col.i
Teſtamentum nullum reſpectu perſonę teſtātis non reconualeſcit licet perſona fiat habilis eo.tit.§.j.char.135.col.iiii
Teſtm̄ recte factum non irritatur per furorē ſuperuenientem eo.ti.§.j. cha.157. co.iiii
Teſtm̄ xiij. perſonæ facere prohibentur & quę eo.tit.§.fi.char.137.col.i.
Teſtm̄ in quo filius eſt præteritus eſt nullum de exhære.lib.in prin.char.137.col. iiii
Teſtamentum nullum præteritione filij eo mortuo non reconualeſcit ibi.& qn̄.ſuperuixit filius, an valeat char.138.col.i
Teſtm̄ ruptum agnatione poſthumi reconualeſcit eo mortuo & quare ibi.col.ii
Teſtm̄ valet licet pretereatur poſthumus ſed poſtea eo naſcente rumpitur eo.tit.§.j. ch. 138.col.i
Et infirmabatur olim quo ad omnia ibid. colum.iiii.
Et vt ſaluetur teſtm̄ debet ſemper capi interpretatio fauorabilis eo.tit..§.poſthumorum.char.139.col.ij.
Teſtamentum fœminæ non rumpitur per l. velleiam, ibi.
Teſtamentum in quo emancipatus eſt preteritus non eſt ipſo iure nullum de iure antiquo ſecus nouo eo.tit.§.emancipatos.char. 139.col.iiii
Teſtamentum nullum rumpi non poteſt quimo.teſta.infir.in prin.cha.154.col.iij
Teſtamentum ſolenne poteſt rumpi & irritari ibi.
Teſtamentum rumpitur qn̄ manente teſtatore in eo ſtatuti ius teſtamenti vitiatur ibi.
Teſtamentum rumpitur arrogatione filii ibi. Item natiuitate poſthumi ibi. col.iii

Item legitimatione filii ibi.col.4.
Teſtamentum fœminę non rumpitur agnatione poſthumi ibi.
Teſtamentum rite factum per ingreſſum monaſterii non irritatur ibi.char.155. col.1.
Teſtamentum primum tollitur ipſo iure per ſecundum perfectum eo.ti.§.j.c.115. col.1.
Dummodo ex ſecundo poſsit hæreditas adiri ibid.
Teſtamentum primum tollitur per ſecũdum dato ꝙ in ſecundo ſit inſtitutus hęres ſub conditione quæ defecerit ibi.
Teſtamentum primum qñ tollatur per ſecundum in quo hæres inſtitutus ſit tantum in re certa eo.ti §.ſed & ſi quis.ch.155.co.4.
Teſtamentum ſolenne non tollitur nuda voluntate contraria.eodem tit §.ex eo.char. 156.col.4.
Teſtamentum illud non dicitur, quod quis poſt aliquarum rerum diſpoſitionem morte præuentus non potuit perficere ibi.
Teſtamento ex imperfecto etiam princeps non capit eo.ti.§.fi.char. 157.col.1.
Teſtamentum militis hodie ſubiicitur querelæ de inofficio.teſtam.in princip. cha. 158.col.1.
Teſtamenti factio ſumitur actiue & paſsiue de hære.quali.& diffe.§.in extraneis.cha. 162.col.2.
Teſtamenti factionem paſsiuam habent multi enumerati,ibi.qui non habent actiuam ibidem.
Teſtamenti factionem paſsiuam qui ſunt illi qui non habẽt de lega.§.legati cha.176. colum.1.
Teſtamentum voluntate eſt indiuiduum.eo. ti.§.ante hęredis. char.179. col.1.
Teſtamentum ſine inſtitutione hæredis non valet de fideicommiſſ.hære.§.j. char.184. colum.4.
Et quando ibi.
Teſtamentum fieri poteſt vltimo vitæ ſpiritu de hæred.quę ab inteſta. in princ.char. 192.col.4
Teſtamentum rumpitur duobus modis ibid. char.193.col.1
Teſtamentum nullum & teſtamentum ruptũ differunt quo ad effectum ibi.
Teſtamentum irritum quod dicatur ibi.
Teſtamentum poteſt etiã dici inofficioſum in quo filius fuit pręteritus de ſucceſ. libe. §.ſed noſtra.char.218.col.2
Teſtamentum in quo filius in poteſtate eſt pręteritus eſt nullum de bo.poſ.§.ſunt autem.char.221.col.4
Teſtes in teſtamento debẽt rogari de teſta. ordi.in princ.char.127.col.2
Teſtis poteſt eſſe in teſtamento qui poteſt inſtitui.eo.ti.§.teſtes autem.char. 128.co.4.
Teſtis conditio inſpicitur tempore quo adhibetur quando adhibetur ad ſolennitatem actus.eod.tit §. ſed cum aliquis.char. 129. colum.4
Teſtes ex eadem domo vni negocio plures recte adhibentur.eo.ti.§.pater.ibi.
Teſtis nemo idoneus eſt in caſu proprio eodem tit.§.ſed neque.char.130.col.2.
Teſtes vniuerſitatis pro vniuerſitate quãdo poſsint eſſe teſtes eod.ti §.ſed neque,cha. 130.col.2.& ſeq.
Teſtium numerus varius requiritur in teſtamentis ſecundum varietates perſonarum teſtantium & quandoque vnus quandoque plures eo.ti.§.fi.char.131. col.3.
Teſtes in teſtamento rogati debent ibi.
Teſtium rogatus requiritur in teſtamento militis de teſta.mili.§.plane.char. 133. col.1.
Teſtes quinque requiruntur in codicillis de fideicom.hære.§.fi.char.188. col.4.
Teſtes omni exceptione maiores qui dicuntur de inutil.ſtipu.§.item verborum.char. 248.col.2.
Theſaurus inuentus in loco proprio propriũ fit:in alieno ſiue locus ſit publicus ſiue ſacer ſiue religioſus dimidia inuentori dimidia cedit domino.§.theſauros.char.100.colum.3
Theſaurus quid ſit ibi.
Theſaurus inuentus in loco emphitheotico qualiter partiatur.ibid.
Et quid in loco pignorato.ibi. & col.4
Thori violati accuſationem proponere & proſequi pupillus poteſt ſine tutore de auto.tut.§.j.char.63.col.3
Theatrum vnde dictum de re.diuiſ.§.vniuerſitatis.char.86.col.1
Tignum alienum iniunctum ſuis edibus nemo poteſt cogi eximere de rer. diui.§.cũ in ſuo.char.95.col.3.
Tigni appellatione quid veniat.ibi.
Tignum domus legari non poteſt de lega.§. ſi grex.char.173.col.4
Titulo ſub aliquo poteſt poni caſus qui in nihilo pertineat ad titulum dummodo pertineat ad materiam pręcedentium titulorũ de capi.di.§.fi.char.57. col.2
Titulus pro ſuo ſatis eſt in acceſſoriis pręſcribendis de rer.diui.§.ſiquis à non domino. char.99.col.1
Titulus dotis eſt habilis ad dñium transferẽdum eo.ti §.interdum.ch.102. col.2
Titulus habitus a iure habetur pro non titulo

lo nec patrocinatur emptori de vſuc.§.fur
tiuæ.char.112.col.1
Tituli ad titulum nō debet fieri continuatio
ſed ſubordinatio de materia ad materiam
de lega.in prin.char.164.col.2
Titulus legati dicitur lucratiuus. eod. titu.§.
ſi res.char.168.col.j.
Tollitur quid eodem vinculo quo introduci-
tur.de iu.nat.gen.& ciui.§.naturalia.cha.
15.colum.iij.
Totum & omne qualiter differant de fidei-
commiſ. hæred.§.reſtitutra. cha.185.col.ij.
& de ſocie.in prin.char.265.col.iij.
Totum id eſt omne de ſocie.§. manet. char.
266.col.iiij.
Traditione dominium quæritur de re.diui.§.
per traditionem.char.101.col.j.
Traditio ex cauſa inhabili conualidatur ex
cauſa habili.eo.titu.§.interdum.char.102.
colum.ij.
Traditio non plus tradit ꝙ̄ ſi apud eum qui
tradit de actio.§. nanque ſi cui. char. 302.
colum.ij.
Tranſactionis cauſa ſolutum non repetitur ꝯ̄
obli.quæ ex qua.con.§.fi.c.273.col.iiij.
Translationis virtus eſt dare adimendo, ita
ꝙ ſi ille in quem eſt facta translatio nō ac
cepiet omnino cenſetur ademptum. de adē
ptio.leg.char.180.col.iiij.
Tranſmiſsio legati non impeditur per tacitā
conditionem inſitam legato rei future de
lega.§.ea quoq; res.char.168.col.iij.
Tranſuerſales nō admittuntur ſtantibus de-
ſcendentibus.de here.quę ab inteſta.§.fin.
char.199.col.iij.& ſeq.
Trebellianico ſenatuſconſulto ſunt hodie tri-
butę omnes vires pegaſiani de fideicom-
miſ.heredi.§.ſed quia ſtipulationes.charte
186.colum.iiij.
Trebellianica poteſt prohiberi a teſtatore.
ibi.c.187.col.j.
Tribunus dicitur magiſtratus plebeius de iū
re nat.gen.& ciui.§.conſtat.c.12.col.2
Tributoria prædia per traditionem alienan-
tur & quę ſint de rer. diuiſ.§. per traditio-
nem.c.101.col.j.
Tributoria quot modis.fiant.ibi.col.ij.
Tributoria actio quando detur & ad quid,
quod cum eo.§.introduxit.charte 231. co-
lum.iij.& iiij.
Et quid requiratur vt competat.ibi.
Turpis facti promiſsio omnino eſt inutilis
de inuti.ſtip.§.quod turpi.c.251.col.iiij.
Turpes conditiones præſumuntur impoſsi-
biles a iure.ibi
Turpe promittere vel turpiter differunt &
in quo.ibid.
Tutela quid & quod datur principaliter per-
ſonę,& eſt de iure ciui.de tute.in princip.
char.48.colum.iiij.
Tutela reſpectu pupilli eſt commodum, eo.
ti.§.cum autem. c. 50.col.2
Tutela eſt ius publicum qui teſta.tu.da. poſt
in princ.c.51.col.ij.
Tutela defertur proximiori : & pluribus in
pari gradu exiſtentibus defertur omnibus:
de capi.dimi.§. fina.char.57.col.ij.
Tutelas lex defert ſecundum naturam ſucceſ
ſionum.de leg.patro.tu.c.57.col.iij.
Tutela teſtamentaria non confirmatur niſi
adita hæreditate de atti.tut.§.j. ch.60. co-
lum.ij.
Tutele datio eſt miſti imperij.& an delega-
tur.eo.ti.§.ſed hoc iure.c.61.col.iij.
Tutela ratione naturali eſt introducta. eo.ti.
.§.fin.c.63.col.j.
Tutela quod modis finiatur in rub. qui. mo.
tut.fi.c.64.col.iij.
Tutela finitur pubertate.eo.ti.c.62.col.ij.
Tutela eſt onus.eo.ti.§.fi.c.66.col.2
Tutela vacante per executionem ad tempus
datur curator. de cura.§.interdum. charte
67.col.4
Tutela eſt murus publicum.de excu.tuto.in
prin.char.72.col.ij.
Tutela finitur ob maximam litem inter pu-
pillum & tutorem.eo.ti.§.item propter.c.
74.col.1
De maiori parte bonorum nedum omni-
bus.ibidem.
Tutelas plures faciunt non perſonarum di-
uerſitas ſed patrimoniorum eo. tit.§. item
tria.c.74.col.ij.
Tutela pecunia redimi non poteſt de ſuſpec-
tute.§.ſed ſi quis.c.82.colum.3.
Tutela ex neceſsitate ſuſcipitur de inoffi.te-
ſta.§.ſi tutor.c.159.col.2
Tutela vſque ad quem gradum deferatur de
gra.cogna.c.213.col.2
Tutores qui.de tute.in prin.c. 48.col.2
Et dicuntur defenſores pupillorum.ibi.
Tutor datur inuitus ibi.ch.49.col.1
Et inuito.ibi.
Tutor de dolo & lata culpa tenetur.ibi.
Tutor non datur niſi perſonis liberis.ibi ni-
ſi certis caſibus vt ibi.col.2
Tutorem quilibet aſcendens in infinitum da-
re poteſt.eo.ti.§.j.c.49.col.4
Tutor datus filio emancipato & confirma-
tus an ſit teſtamentarius vel datiuus. eod.
ti.§.fi.char.50.col.4
Tutor ex die ad diem ſub conditione ante

hæredis inſtitutionem recte datur qui teſta.tu.da.poſ.§.ad certum.c.52.col.ij.
Tutor perſonæ non rei aut cauſæ datur.ibi.
Tutor teſtamentarius præfertur omnibus de legi.agna.tu.te.in prin.c.53.col.iij.
Tutor fiduciarius an ſit legitimus de fidu.tute.in prin.c.59.col.j.
Tutor datiuus datur deficiente teſtamentario & legitimo de atil.tu.in prin.char.60 colum.j.
Tutor dari poteſt ad tempus.eod.titul.§.j.c.60.col.ij.
Tutor datus ob impedimentum alterius durat eo durante.ibid.
Tutor datiuus datur ex inquiſitione, & tenetur cauere rem pupilli ſaluam fore & poteſt cogi adminiſtrare.eod.tit.§.ſed ex is.char.60.colum.iiij.
Tutoris datio poteſt fieri a prætore, & præſidibus, & magiſtratibus & epiſcopis vna cum iudice ſeculari.eod.tit.§.ſed hoc iure.char.61.col.i.
Tutor tenetur reddere rationem adminiſtrationis: Nec poteſt conueniri actione tutelæ niſi ea finita.eod.tit.§.ſi.c.62.col.j.
Et quare.ibid.
Tutoris auctoritas non eſt neceſſaria vbi pupillus alium ſibi obligat de aut.tut.in prin.char.62.col.iij.
Tutoris auctoritas præcedere debet nec ſufficit ratihabitio.eo.ti.§.tutor autem.c.63.colum.iij.& ſeq.
Tutorem habenti tutor non datur ſed curator.eo.ti.§.ſi inter.c.64.col.j.& de cura.§.interdum.char.67.col.iiij.
Tutori teſtamentario minus ſufficienti adiungitur curator.ibi.c 67.col.iiij.
Tutores ſatiſda.tenentur rem pupilli ſaluam fore de ſatiſda.tu.& cura.in princ.c.69.colum.ij.
Tutores teſtamentarij & dati ex inquiſitione excuſantur a ſatiſdatione.ibi.
Quid de dato a matre.ibi.
Tutores dari plures poſſunt iam a teſtatore quam a iudice de ſatiſda.tut. & cura.§.j.cha.70.col.i
Tutor ſatiſdans præfertur cæteris.ibid.
Tutor debet offerre ſatiſdationem.ibid.
Tutoribus pluribus exiſtentibus vni poteſt decerni adminiſtratio.ibi.
Tutores inter ſe conuenire poſſunt quis adminiſtret.ibi.
Tutoribus pluribus diſcordantibus ſuper datione adminiſtrationis iudex cogit concordare.ibid.
Tutor & curator obligantur ex adminiſtratione & nō ſolum ipſi ſed magiſtratus qui minus idoneum ſatiſdationem receperunt vel non receperunt.eo.ti.§.ſciendum.cha.70.colum.iiij.
Tutor plurium pupillorum fratrum dicitur tutor vnius tutelæ tantum de excuſa.tut.§.item tria.c.74.colum.ij.
Tutor an eſſe poſſit qui ſe tutorem ſcripſit in teſtamento.eo.tit.§.item ſi propter.ch.75.colum.ij.& ſeq.
Tutor dari poteſt ignotus.eo. tit §.non eſſe.char.75.col.iij.
Tutor vel curator non poſſunt effici mariti pupillæ.eo.ti.§.pen.char.78.col.1j.
Tutor remoueri poteſt vt ſuſpectus etiā ante tutelam ſuſceptam eo.ti.§.ſuſpectus autem eſt.c.80.col.iiij.
Tutor remotus vt ſuſpectus an ſit infamis ibi.§.ſuſpectus autem remotus.char.81. colum.j.
Tutor non tenetur de leuiſsima culpa de ſuſpect.tut.§.ſuſpectus autem remotus.char.81.colum.ij.
Tutor mentiens de facultatibus pupilli vt careat alimentis punitur.eod.ti §. ſed ſi quis char.82.col.ij.& ſeq.
Tutor an teneatur alere pupillum de ſuo ibi.colum.iij.
Tutor ſuſpectus non ex facultatibus ſed ex fide metitur.eo.ti.§.ſi.c.83.col.ij.
Tutori pauperi eſt curator adiungendus.ibi.
Tutor petendo legatum nomine pupilli non repellitur a querela: & ſi agitur querela nomine pupilli non excluditur a legato ſibi facto de inoffic. teſtamen.§.ſi tutor. ch. 159.col.ij.
Tutor incertus nec antiquo nec nouo iure dari poteſt de lega.§.poſthumo. char.176. colum.iiij.
Tutor an teneatur cauere de rato de ſatiſda.§. ſin autem.c.341.col.j.& ij.

V

Vacuus locus dicitur tribus modis de vſucapio §.quod autem .char. 113.colum.ij.
Valetudo mala quæ excuſet a tutela.de excuſatio.tuto.§.ſed & propter. ch. 74.col.iij.
Variare non licet electione facta, quod cum eo.§.cæterum.char.333.col.iij.
Vbi eſt eadem ratio idem ius &c.quibus ex cau.man.non lic.§.fina.char.24.col.ij. & char.25.col.j. & quib.mo.ius pa.po.ſol.§.j.char.43.col.iiij.
Vbi eſt eadem æquitas idem ius debet ſtatui de legi.pa.tu.char.55.col.j.

Vbi aliquid directo fieri prohibetur per obliquum etiam fieri prohibetur de hære.inſt. §.j.char.143.col.ij.

Vbi eſt eadem ratio idem ius conſtituitur q᷑ cum eo.§.j.c.330.col.iiij. & 331.col.ij.

Ve,pro vel de diui.ſtip.in prin.c.331.col.iij.

Vel .i. ſaltem qui ma. non poſ.§.j.c.22. col. ij.& de vulg.ſubſti.in prin.c.148.col.iij.

Vel pro de iure.in prin.c.48.col.iiij.

Vel pro etiam de l.fal.in princ.c.181.col.iij.

Vendere cogitur quis rem ſuam ex cauſa.de iis qui ſunt ſui vel alie.iu.§.fi. c.27.col.ij.

Vendere nemo cogitur rem ſuam.de re.di.§. religioſum.c.87.col.j.

Vendere quis cogitur rem propriam fauore libertatis de dona.§.fina.c.119.col.j.

Vendens ſe ad pręcium participandum ſi poſtea manumittatur non reuertitur ingenuus & de ratione de inge.§.fi.c.19. co.j.

Vendens ſe ad pretium participandum perdit ciuitatem & libertatem.de capi.dimi. in princ.c.55.col.j.

Venditio ſui ipſius ad pretiũ participandum quę requitat.de iu.perſona.§.j.char.17.colum.iij.

Venditio rei ſacræ valet inter ignorantes vt actio detur & quare.de inuti. ſtipu §.j. char.243.col.ij.

Venditio pro quanto eſtimabitur non valet de emptio.& venditio. §. j.c.259. col.iij.

Venditio dicitur perfecta ſtatim ac de prætio conuentum eſt eo. titu.§.cum autem.c. 261.col.j.

Venditione facta periculum non pertinet ad emptorem niſi nouem concurrentibus.ibi. colum.j.& ij.

Venditio poteſt conferri in alterutrum ex contrahentibus.eo.ti.§.emptio.c.264.co.j

Venditor an teneatur præciſe ad trahendum de dona.§.j.c.117. col.3.& ſeq.

Venditor vitum vltra arrhatum duplicium perditionem teneatur ad intereſſe ſi a venditione recedet.de emptio.& venditio. in princ.c.259.col.j.

Venditor non tenetur facere rem accipientis ſed de euictione ſe obligare.eo.ti.§.prętium.char.260.col.j.

Venditor an teneatur pręciſe ad rem tradendam vel ad intereſſe.ibid.

Venditor etiam recepto prętio remanet dominus quouſque non tradit & habet actionem perſecutoriam ſed tenetur eam cedere.eo.ti.§.cum autem.c.261.col.j.

Vendicare poteſt aliquando non dominus a domino.de rer.diuiſi.§. ſi quis in aliena,c, 58.colum.iij.

Venia ætatis quando impetrari poſsit.de cura.in prin.char.67.col.j.

Veniæ petitio non ſufficit niſi obtineatur.de actio.§ pœnales.c.309.colum.ij.

Veniam petere qui teneantur.ibi.col.iij. et 4 Et an incidant in pœnam venię non petitæ omnes enumerati in l.ij.ff.de in ius vo. ibi.colum.iiij.& ſeq.

Venia debet poſtulari & impetrari. de pœteme.liti.§.fina.c.357.col.iij.

Ventris ſtatus ſemper conſideratur de inge. in prin.c.18.col.iij.

Vera.i.iuſta.quib.ex cau.man.non lic.§.eadem char.24.col.j.

Vero pro ſed de re.diui.§.venditę. char.101. colum. j.

Verba neceſsitatiua exponuntur ſecundum ſubiectam etiam materiam in proœ. in prin.char.2.col.ij.& ſeq.

Verba æquiuoca in dubio intelliguntur in digniori & potentiori ſignificatu de iu.natu. gen.& ciui.§.ſed ius.char.10.col.iiij.

Verba ligant homines.de obliga. in princi. char.228.colum.iij.

Verborum ſolennitas in ſtipulatione ſublata eſt de verb.obliga.§.j. c.234.col.iiij.

Verba dubia in ſtipulatione interpretantur ſecundum intellectum promiſſoris de inuti.ſtip.§ ſi de alia.char.251.col.iij.

Verba quæ non poſſunt verificari in præſenti verificantur in pręteritum per ſubauditũ intellectum verbi quondam quib. ex cau. manu.non lic.§.j.c.22.col.ij.

Verbo præteriti temporis ſunt abnegatiua pręſentis temporis de nupt.§. affinitatis. char.32.col.iiij.

Verba blanda & adulatoria in iudicio emiſſa fauore libertatis operantur de adop.§. fina.c.32.colum.j.

Verba iocoſa non diſponunt de mili. teſta.§. plane.char.133.col.j.

Verba dicta cauſa ludi vel per antiphraſim vel oblatiua vel commendatiria vel enunciatiua regulariter non diſponunt.ibi. cha. 13 .col.j.& ſeq.

Verba indiſtincte prolata referuntur ad tẽpus teſtamenti de exhęre.lib §.j.c.138.colũ.4

Verba quę dicantur directa quæ pręcaria in legatis de lega.§.ſed olim.c.165.col.ij.

Verbum vnum poteſt in eodem loco proprie & improprie accipi de l.fal.§.fi. cha. 183.colum.iij.

Verba enunciatiua an inducant fideicommiſſum de lingu.te.per fideicom. reli.§.ti, char.191.co.j.& ſeq.

Ex verbis enunciatiuis non licet ſumere

argumentum de ſucce. cogna.§.fin. c.209. colum.1
Verba enunciatiua an & quando inducant diſpoſitionem de adop.§.fina.c.43.col.iiij.
Veritas quando præualeat opinioni & econtra de teſta.§.ſed cum aliquis.char.129.colum.iij.
In veritate quod eſt plus valet quam quod eſt in opinione de lega.§.ſi quis rem.char.170.col.ij.
Verna quis ſit eo.tit.§.huic proxima.c.177.colum.iiij.
Verum in rem & vtilitatem quod dicatur. Quod cum eo.§.preterea.c.331.col.1
Veteranus ſiue veterator ſeruus quis dicitur. de iure perſo.§.ſerui autem.c.17.col.4
Vicarij ſerui qui.quod cum eo.§.cum autem char.332.col.iiij.
Videmus refertur ad oculum intellectus de iu.natu.gen.& ciui.c.9.col.1.& quib.mo.ius pa.po.ſol.in princi.c.41.col.iij.
Videtur importat veritatem de actio.§. quedam.c.315.col.1
Vigilantibus ius ſcriptum eſt in rub. proœ. char.2.col.4.& in proœ.§.j. c.3. colum.1
Vigilandum eſt in iure in proœm.§.j. c.3 colum.1
Viliora plerũq; nobis chariora ſunt de act.§. huic autem.c.326.col.iiij.
Villa quid ſit de re.diui.§.j.c.84.ibid.
Vnde vi repellere licet cum moderamine tamen.de iur.natu.gen.& ciui.§. ius autem. char.11.col.iij.
Vis expulſiua & vis compulſiua quomodo differant & in quo in materia vſucapionis de vſuca.§.furtiuæ.c.112.col.j.& ij.
Vis inquietatiua quæ parit interdictum quod vi aut clam qualiter fiat de interdict..§.retinendę.c.353.col.1
Vis maior quæ.temiſsiue.qui.mo.re contra. obli.§.item.is c.52.col.iij.
Vinco ſi vincentem te i magis vinco te. de hac regula vide de ſenatuſconſul.tertul.§.j.c.205.col.ij.
Vinculum naturale fortius eſt q̃ vinculum ciuile.de nupt §.fratris.c.31.col.iiij.
Vincula duo magis ligant de adop.§.j.char.37.col.iij.& de rer.diui.§. quod ſi partum. c. 93.colum.iij.
Vinculo fortiori ligata difficilius tolluntur. de leg.agna.tu.§.ſed agnationis.c.54.co.2
Vindicta quid ſit de liberti.§.j.c.19. col.iiij.
Violentiam paſſus quæ remedia habeat de interdict.§.j.c.351.col.1
Viripotens & pubes pro eodem ſupponuntur. de cura.in prin.c.67.col.1
Vitia realia & perſonalia quę dicantur de vſuca.§.furtiue.c.112.col.3.et.§.nouiſsime char.114.col.3
Vitia quę dicantur in materia præſcriptionum.eo.ti.§.nouiſsime.c.114.col.iij.
Vitium præcarij litigioſi & clandeſtinatis ſunt perſonalia eo.§.c.114.col.iiij.
Vitioſa vel non ſit res, attenditur initium poſſeſsionis eo.ti.§.diuina.c.115.col.1
Viuens moritur de hære.quę ab inte.§.j.ch.193.colum.ij.
Vltima in voluntate permittuntur multa quę non permittuntur inter viuos quib.ex cau.manu.non lic.§.j.c.22.col.1
Vltima in voluntate non debet minus concedi q̃ in contractibus, de l.fuſia caninia. char.25.col.ij.
Vniuerſalia dicuntur iudicia licet dentur aliquando pro vna re vt petitio hæreditatis & interdictum quorum bonorum quia ſunt apta compræhendere vniuerſitatem de interdi.§.ſequens.c.351.col.iij.
Vniuerſitatis quę dicantur de re.diui.§. vniuerſitatis.c.86.col.1
Vnus non eſt numerus ſed principium numeri de nup.§.affinitatis. c.32. col.iiij.
Vno contextu quando quid factum dicatur de teſta.in princi.c.128.col.j.&.ſeq.
Vocabuli propria deriuatio ſumitur ex diffinitione.de iute.in prin.c.48.col.4
Vocatio l. eſt ordine ſucceſsiuo de capi. dimi.§.fi.c.57.col.ij.
Vocatis pluribus ſimpliciter intelligũtur vocati æqualiter de hæredi.inſti.§. ſi plures. char.146.col.j.
Voluntas coacta voluntas eſt de vſuca.§.furtiue.c.112.col.ij.& ſeq.
Voluntas eſt ambulatoria vſque ad mortem de dona,in prin.c.116.co.iiij.& de eadem leg.in rubr.c.180.col.3
Voluntas teſtatoris eſt lex de hæred.inſti.§.& vnum.c.145.col.1
Voluntas teſtantis totum facit de vulga.ſub.§.& ſi ex diſparibus.c.148.col.4
Voluntates defunctorum debent validiores effici, q̃ fieri poſsit.de lega.§.ſed olim. c.165.col.2
Voluntas an ſit validior ſcriptura.eo.ti.§.noſtra autem.c.165.col.3
Voluntates hominum variæ ſunt de fidei.com.hæred.§.ergo.c.186.col.3
Voluntas ſola ſi tendit ad aliquem grauandum ex vanis ſuſpitionibus mota non ſufficit.ibi.
Voluntas captatoria ſicut reprobatur ex teſtamento ita ab inteſtato. de hęre. quę ab

inteſta.§.at hi.c.197.colum.1

Voluntatis quæ ſunt ab initio, ſunt ex poſt facto neceſsitatis de manda.§. mandatum char.270.col.3

Voluntas diſtinguit maleficia, de obli.ex de lic.§.placuit,c.281.col.4

Vox ſerui præſumitur vox domini per quas perſo.nob. acquir.§.item vobis char. 125. colum.1

Vox filii vox patris intelligitur de ſtip.ſeruo.§.j.c.240.col.2.& de inut.ſtipu.§.poſt mortem c.248.col.4.& ſeq.

Vrbanū prædiū non locus ſed materia facit de ſerui.prædi.§.j.c.105.col.2

Vſuarius poteſt morari in fundo dum tamē non ſit moleſtus domino aut cultoribus de vſu.& habi.in prin.c.109.col.1

Vſuarius ſuum ius alteri cedere non pōt ibi.

Vſuarius ipſe tantum vti poteſt, de vſu.& habi.§.j.c.109.col.3

Poteſt tamen cum familia habita re, ibi.

Vſucapere quare poſsit captus ab hoſtibus de act.§.rurſus,c.303.col.4

Vſucapio eſt de iure ciuili priuatę vtilitatis cauſa introducta de iuſt.& iu.§.fin. char.8 colum.4

Vſucapio dicitur in mobilibus, præſcriptio in immobilibus, quamuis vſucapio large accipiatur pro immobilibus in rub. de vſuca.c.110.col.3.& in prin.c.111.col.2

Vſucapio eſt introducta de iure ciuili de vſuca.in prin.c.110.col.4

Et in ea regulariter requiritur titulus & bonafides ibi.

Et quare fuerit introducta ibi.

Et in ea ſufficit tetigiſſe vltimum diē, ibi. char.111.col.1.& ſeq.

Et eſt fauorabilis ibi.col.2

Vſucapio in rebus mobilibus non facile procedit eo.tit.§.furtiue c.112.col.1

Vſucapio pro hærede quādo habeat locū de vſucap.§.ſed tamen c.112.col.3

Et quare non habeat locum in ſuis ibid.

Vſucapio non inchoatur ſine poſſeſsione licet aliquando inchoata trahatur ad finem de perpe.& tempo. actio. in princ. char. 342.col.4

Vſucapio finitā poſt actionem ad exhibēdū propoſitam nō vitiat poſsidentem de offi. iud.§.ſi ad exhibendum c.359.col.4

Vſucapio rerum mobilium nō interrumpitur per litis conteſtationem, ibid. char. 360. colum.1

Vſurę ex mora non veniunt in contractibus ſtricti iuris de act.§.actionum autem,c. 319 col.3.& 4

Vſuræ quando dicantur lucrum de manda.§. 1.char.268.col.2

Vſufructuarij duo ſi vnus perdat, accreſcit alteri de vſufr.§.ſi.c.108.col.4

Vſufructuarius an ſit dominus, de hæred.inſti. §.alienus,c.143.col.2

Vſus diu obſeruatus habetur pro l.de iu.natu. gent. & ciui.§. ex non ſcripto, char. 14. colum.4

Vſus & vſusfructus parificantur in modo cōſtituendi & finiendi de vſu. & habita. in prin.c.109.col.1

Vſus pro parte non conſtituitur ſecus in vſufructu.ibi.

Et quare ibi.

Vſus an conſtituatur in vino frumento oleo, ibi.col.ii

Vſusfructus eſt ſeruitus perſonalis in rub. de vſufru.c.106.col.2

Et quid ſi vſusfru. de vſufruct. in princip. ibidem.

Vſus fructus extinguitur extincta re quę debet vſumfructum ſicut etiam extincta perſona cui debetur ibi.

Vſusfructus formalis & cauſalis differunt & in quo ibi.col.3

Vſusfructus iam in vltima voluntate q̄ inter viuos conſtituitur ibi.§.j.co.4.

Vſumfructum finiri certis modis quare ſit introductum ibid.

Vſufructu vni fundo alteri legato ambo concurrunt in vſufructu,ibi.c.107.col.1

Vſusfructus in qualibet re cōſtitui poteſt præterquam in his quę vſu conſumuntur eodē titu.§. conſtituitur, char. 107.colum.ii.& ſequen.

Vſus fructus in his quæ vſu conſumuntur nec naturali nec ciuili ratione conſtituitur ibi. colum.3

Quaſi vſusfructus conſtituitur per cautionem vtilitatis cauſa in his quæ vſu conſumuntur ibi.

Vſusfructus quot modis finiatur eo.tit.§.fina. char.108.col.2

Vſusfructus nec eius actio non poteſt cedi. ibid.col.3

Vſusfructus relictus ciuitati durat centum annis ibid.

Vſusfructus plus iuris habet q̄ vſus de vſu & habi.in prin.c.109.col.1

Vſusfructus eſt diuiduus vſus non, & de ratione ibi.

Vſusfructus eſt pars dominii, de hæred.inſt. §.alienus,c.143.col.2

Vſusfructus qui reuertitur ad proprietatem, quia finitur, dicitur reuerti ex cauſa lucra-

tiua quamuis proprietatē habeam ex titulo oneroſo de lega.§.ſi cui fundum.c.179. colum.iij
Vſusfructus quando non eſt penes dominum non dicitur pars dominij ſed quędam ſeruitus.ibi.col.iiij
Vſusfructus in multis locum dominij habet ibidem.
Vſusfructus non eſt pars prædicatiua ſeu ſubiectiua dominij ſed integralis.ibid.
Et quomodo ibi.
Vſusfructus poteſt dici ſeruitus realis & perſonalis.ibi.col.iiij
Vſusfructus ſeruo hæreditario promitti non poteſt de ſtipu.ſeru.in prin.c.240.col.1.
Vt eſt redditiua rationis in procę.in prin. char.2.col.iij
Vterinus non dicitur conſanguineus de leg. agn.ſucceſſ.in prin.char.201. col.j
Vtilia animę et corpori introducenda ſunt in procem..§..cunque hoc.c.4.col.j
Vtile per inutile non vitiatur & quando de inuti.ſtip.§.quod ſiquis.c.245.col.iij
Vtile eſt duplici ſpenitus de fideiuſ. in princi. char.252.col.iiij
Vtriuſque dici poteſt de tribus:per quas perſo.nob.acqui.§. idem placet.c. 126.c ol.ij
Vulgo conceptus dicitur cuius pater eſt incertus de inge.in prin.c.18.col. ij
Vulgo quęſiti matri ſuccedunt de ſenatuſcō. orfi.§.nouiſsime.c.207.col.ij
Niſi mater ſit illuſtris. ibi.
Et an hoc procedat hodie ibid.
Vulgo quęſiti qui dicantur. ibi.
Vulgo queſitus non habet agnationem ſed cognationem ſic de ſucceſ.cogna.§.vulgo quæſitos.c.225.col.iiij
Vxorē ducere prohibeor eius neptē:cuius filiam non poſſum ducere vxorem de nup. .§.fratris.c.31.col.iiij
Vxores duas habere eodē tēpore non poſſumus.eo.tit. §.affinitatis.c.32.col. iiij
Vxor non dicitur affinis ſed cauſa affinitatis.ibidem.
Vxores duas habens eſt infamis.eo. tit.§.illud.char.34.col.j
Vxor quod habet præſumitur habere ex bonis viri per quas.perſo.nob. acqui.§.i.ch. 124.colum.j
Vxor dicitur domeſtica & ideo reprobatur eius teſtimoniū de teſt.§. pater.c.130.co.j
Vxor eſt in poteſtate patris non uiri de ſenatuſcon.tertul.in prin.c.204. col.iiij
Vxor tenetur operari viro ibi.
Vxor & vir an ſeparari poſsint de gra.cogna.char.213.col.4.

F I N I S.

LEGES ROMVLI.

I.

NE Quid inauguraro faciunto.

II.

Patres ſacra magiſtratuſque ſoli peragunto, ineuntoque.

III.

Sacrorum omniũ poteſtas ſub regibus eſto: ſacra patres cuſtodiunto.

IIII.

Plebeij agros colunto.

V.

Populus magiſtratus creanto, leges ſciſcunto bella decernunto.

VI.

Deorum fabulas ne credunto.

VII.

Deos peregrinos pręter Faunum, ne colunto

VIII.

Nocturnas in templo vigilias ne habento.

IX.

Ne quis pręſentibus fœminis obſcęna verba facito.

X.

Quiſq; demiſſã ad tales togã i vrbe habeto.

XI.

Parricidas omnes capite puniunto.

XII.

Ne quis niſi per portas vrbem in gredior, nę ve egreditor. Mœnia ſacroſancta ſunto.

XIII.

Mulier viro legitime coniuncta fortunatum & ſacrorum ſocia illi eſto. vtque domus ille dominus, ita hęc domina.

XIIII.

Filia vti patri, ita defuncto viro hęres eſto.

XV.

Adulterij conuictam vir & cognati, vti volent, ne canto.

XVI.

Si vinum biberit, domi vt adulterum puniunto.

XVII.

Parentum liberos omne ius eſto relegandi, vendendi & occidendi.

XVIII.

Monſtroſos partus ſine fraude cedunto.

QVAEDAM DVODECIM TABVLARVM Capita, ex antiquorum monimentis collecta.

I.

PRiuilegia niſi centuriatis comitijs ne irroganto.

II.

Qui ſeptem in confinio ponet, terminum ne excedito: qui murum, pedem derelinquito qui domum, pedes duos: qui ſepulcrum foueamue, quantum id profundum erit: qui puteum paſſum: qui oliuã, ficumue pedes nouem: qui denique alias arbores plantabit, quinque pedes ab alieno loco ponito. in controuerſia de finibus, quinque pedum vſucapio, nulla eſt.

III.

Eius arboris, quæ in alienum agrum impenderet, ramos quindecim pedes altius a terra, ius eſto vicino.

IIII.

Viæ latitudo in porrectum, octo pedum ęſto in anfractum, ſedecim.

V.

Ne quis vnciario fœnore amplius exerceto.

VI.

Sodalibus. qui eiuſdem collegii ſunt & ius coeũdi habent poteſtas eſto pactionis quã volent inter ſe ineundę, dum ne quid ex publica lege corrumpant.

VII.

In contractibus ea præſtantor, quę lingua nũcupata ſunt.

VIII.

Venditę & traditæ res non aliter emptori acquiruntur, quam ſi is venditori pretium ſoluerit, vel alio modo ſatisfecerit.

IX.

Vſus & auctoritas fundi, biennium eſto: cæterarum rerum vſus annuus eſto.

X.

Aduerſus hoſtem ęternam auctoritas eſto.

X I.

Rei furtiuę æterna auctoritas eſto.

X I I.

Tignum iunctum ędibus vinei ſuę ne ſolui-to, ſed duplum qui iunxit dato.

X I I I.

Glandem in alienum fundum decidētem colligere liberum eſto.

X I I I I.

Si in tuo alienū pecus paſcatur, de paſtu pecoris actio eſto.

X V.

Si quadrupedes pauperiē fecerit, ei cuius interit, aduerſus eum, qui dominus erit quadrupedis, actio noxialis eſto.

X V I.

Patritii plebeijs coniugium ne contrahunto.

X V I I.

In decem menſibus hominem gigni.

X V I I I.

Parentibus liberos ter vendendi ius, atque poteſtas eſto.

X I X.

Statu liberos venundari poſſet.

X X.

Vti quis legaſsit, ſuper pecunia tutelane ſuę rei, ita ius eſto.

X X I.

Parentibus tutorum liberis in poteſtate dandorum teſtamento ius eſto.

X X I I.

Quibus teſtamento tutor datus non eſt, agnati tutores legitimi ſunto.

X X I I I.

Si furioſos eſt, agnatorū gentiliumque in eo pecuniaue eius poteſtas eſto.

X X I I I I.

Prodigo bonis interdictum ęſto, iſque in curatione agnatorum eſto.

X X V.

Suſpecti tutoris iudicium eſto.

X X V I.

Vti quis legaſsit ſuę rei, ita ius eſto.

X X V I I.

Inteſtatorū hęreditates primo ſuorū hęredū, velint nolint, ſunto: & in locū filiorum, nepotes ex ijs, ſuccedunto.

X X V I I I.

His deficientibus agnatus proximus familiam habeto.

X X I X.

Inteſtato liberto mortuo primū ſui ſuccedunto: ſi hi non fuerint, patronus.

X X X.

Si pluribus hęreditas iure delata ſit, atque hi a communione diſcedere volent, familiæ erciſcundæ iudicio inter eos res hęreditariæ diuiduntor.

X X X I.

Hominem mortuum in vrbe ne ſepelito, neue vrito.

X X X I I.

Rogum buſtumve nouū propius ſexaginta pedes ne adijcito ędes alienas, inuito dño.

X X X I I I.

Hoc plus ne facito, rogum aſcia ne polito.

X X X I I I I.

Mulieres genas ne radunto, neve leſſum funeris ergo habento.

X X X V.

Homini mortuo ne oſſa legito: quo poſt funus faciat.

X X X V I.

Qui coronā parit ipſe pecuniaue eius, virtutis ergo arguitor, ipſi mortuo parentibuſque eius, dum intus poſitus eſſet, foriſve ferretur, ſine fraude impoſita eſto.

X X X V I I.

Forum buſtumve ne vſucapito.

X X X V I I I.

Inter hæredes pro hęreditarijs portionibus obligationes hæreditariæ ipſo iure diuiſę ſunt.

X X X I X.

Si quis lege agendo plus petierit, cā cadito.

X L.

Si quis in ius vocatur, ſi morbus æuitaſque vitium eſſet, qui in ius vocabit, iumentum dato: ſi nolit, arceram ne ſternito.

X L I.

Si iudex vel aliter ex litigatoribus morbo ſontico ipediatur, iudicij dies diffuſus eſto.

X L I I.

Si ſtatus dies ſit cum hoſte, venito.

X L I I I.

Aſsiduo vindex aſsiduus eſto. proletario ciui quiuis volet, vindex eſto.

X L I I I I.

Vtriſque ſuperſtitibus, ideſt pręſentibus, vindicię ſumuntor ab ijs, inter quos controuerſia eſt.

X L V.

Vindicię ſecundum libertatem dantor.

X L V I.

Aeris confeſsi rebuſque iure iudicatis xxx. dies iuſti ſunto. Poſt deinde manus iniectio eſto: in ius ducito ne iudicatū facit, aut qui pſeudo eo in iure vim dicit, ſecum ducito, vincito aut neruo, aut cōpedibus xv. Pōdo nec minore: aut ſi volet, maiore vincito. ſi volet, ſuo viuito: in ſuo viuit, qui eū vinctum habebit, libras farris in dies da-

to, ſi volet, plus dato. Tertijs nundinis partes ſecanto, ſi plus minuſue ſecuerunt, ſine fraude eſto.

XLVII.

De capite ciuis, niſi centuriatis comitijs, ne rogato.

XLVIII.

Perduellionis crimen capite punito.

XLIX.

Sanatibus idem iuris eſto, quod fortibus.

L.

Qui falſum teſtimonium dixerit, e Saxo Tarpeio deijcitor.

LI.

Iudex qui ob rem dicendam pecuniam accepiſſe conuictus eſt, capite punitor.

LII

Siquis actitauerit ſiue carmen condiderit, q^d infamiã flagitiumue alteri præcetur, capite punitor.

LIII.

Qui malum carmen incantarit, frugeſue excãtarit, coercetor.

LIIII.

Qui iniuria ceciderit alienas arbores, luito in ſingulas æris xxv.

LV.

Frugem aratro quæſitam furtim noctu ſi pauerit ſecueritue pubes, ſuſpenſus Cereri necator impubes verberator, noxiamque duplionemue præſtato.

LVI.

Fur manifeſto furto prehenſus ſi aut cum faceret furtum nox eſſet, aut interdiu ſe telo cum deprehenderetur, defenderet, impune occiditor, ex cæteris manifeſtis furibus liberi verberantor, & ei cui luci factum furtum erit, ſi ſe telo non defendat, addicũtor ſerui verberibus affecti, de Saxo præcipitantor.

LVII.

Furta per Lancem liciumque concepta, ſicut manifeſta vindicantor.

LVIII.

De furto paciſci licitum eſto.

LIX.

Si membrum rupit meum, e pacto talio eſto.

LX.

Si iniuriam alteri faxit, xxv. æris pœnę ſunto.

F I N I S.

¶ Inſtitutiones Diui Iuſtiniani Imperatoris, cum accuratis annotationibus Syluestri Aldobrandini, & aliorum præſtantiſsimorum Iureconſultorum nuper in lucē editæ Incipiunt.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO.EMANUELE

SYL. Diuiſio — IN nomine domini. ¶ Diuidiē hæc rubrica in iiij.partes: in prima ponit inuocatio.ⁿin ij.nomina & cognomina Iuſtiniani:in iij.cui dirigatur liber:in iiij.(quæ re uera i bonis codicib' nō inuenit) ponit particularis intitulatio' procemij:quā iō poſui, quia gl.eā præſupponit. Non continuatur,quia eſt principium & procemium operis ſecundum glo.in rub.ff.de condi.fur. & decla. Ange.hic colum.pen. Nota nomen domini inuocandū eſſe. Item dignitates ſuas a ſe ſcribi licite poſſe. Itē ſtylū ſcribēdi,ut præponatur nomē ſcribētis nomini eius ad quem ſcribitur:qđ eſt utile pro reſcriptis,cōtra quæ, ſi aliter ī eis ſcriptū reperiaē præſumiē, ſecundū Spec.in titu.de reſcri.præſen. Quæ uero de innētute,cupiditate,genitiuo, & de triplici Imperatoris corona notantur hic per Ang. non bene colliguntur ex hac rubric.]

Noīs di — a ¶ Ieſu Chriſti. Ex hoc nota.ꝙ Chriſtianus fuit: alias nō poſſet īperare.i. impij iuriſdictionē exercere,ut ī auth. iuiu.qđ pſtaē.in prin.ibi. Et cōicator eccleſiæ.col.ij.ubi dr̄ ꝙ quilibet admiminiſtrator debet iurate, ſe eſſe cōicatorem ſanctæ & catholicæ eccleſiæ. — uini inuocatio tria bona facit.

† IN NOMINE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI[a]

Imperator Cęſar.[b]

¶ Adde, ꝙ illud eſt iuramētum aliorum adminiſtratorū: iuramētum autem Imperatoris de quo hic agitur ponitur in cle.j.§.ego de iureiu.] Sic & alias incipit.ut C.de offi.præt.af.l. in noīe domini. et in auth.de armis in prin.col.vj. Ex hoc enim ſequitur bonum initium,melius medium,& optimus finis, ut in auth. quomodo oportet epiſ.in prin.uer.bene aūt.coll.j.] — SYL. † al. nō ſūt hæc uerba In noīe dn̄i nr̄i Ieſu Chr̄i.

b ¶ Cæſar. A Ceſare Auguſto qui regnabat tempore natiuitatis Chriſti, Vnde illud, Exijt edictum a Cæſare Auguſto ut deſcriberet uniuerſus orbis idest,ut quilibet eſtimaret bona ſua.& exinde qlibet Impator dictus ē Cæſar. — Cæſar unđ dr̄. Luc. 3.

☞ ¶ Adde, ꝙ nō ab Auguſto ſed a Iulio Cæſares dicti fuerūt, ut hic in nr̄is Annotationibus apertius oſtēdimus. — S Y L.

Flauius [a] Iuſtinianus, [b] Alemanicus, [c] Gotthicus, † Francus, Germanicus, † Atticus, † Alanicus, Vādalicus, Africanus, pius, [d] fœlix, [e] inclytus, [f] uictor, [g] ac triūphator [h] ſemper auguſtus, [i] cupidæ [k] legum iuuentuti. S.

¶ Incipit [l] proœmium.

¶ Arma legeſque ut in bello & pace recte ſperet. Imperatori neceſſaria ſunt. h.d.

a ¶ Flauius. Quia erat de familia Flauiorum: uel quia deuicit Flauios, ut dixi. ff. eo. in prin.

a y 1. ¶ Adde legendum Flauius. ✱ Eſt autē nomen aut potius prænomen, quod arbitror Iuſtinianū a Conſtātino ſum pſiſſe: ſolebant.n. poſteriores Imperatores noīa anteriorum qui egregia aliqua uirtute excelluiſſēt, ſibi aſſumere, ut de Cæſare, de Auguſto, de Pio, eueniſſe traditum eſt: nec probare poſſum, ꝙ fuerit de familia illa flauiorum antiqſſima, quę ex agro Reatino duxit originē. habuit quippe Iuſtin Aniciorum familiā, gens uero flauia aucto re Tranquil. i Domitiano extincta eſt. ✱ ADDITIO Immo ex Flauiorum familia: ut ante ipſum Imp. Flauius Valerius, Anaſtaſius, & M. Flauius Conſtantinus. Aem. Fer.

† alias ſtatino ſum Francicus, nō tū loq̄tur de Gallia ſ. cōdū Fa. ſed de quadā francia quę eſt ī Alemania, de qua ſpōſal. ✱ Blōdus contra lib. 7. & inclinatione ī perij. † alias Anticus. † alias ē hic dictio flauicus.

b ¶ Iuſtinianus. Quia fuit filius Iuſtini, ut infra de dona. §. eſt & aliud. & infra quib. non eſt per. fa. te. §. pe. Sed in decr. cōtra diſt. xvj. habeo librū. ubi dr̄ ꝙ fuit filius Cōſtantini. Sed forte ibi loquitur de alio Iuſtiniano quā hic. Vel dic ꝙ fuit filius Cōſtātini, quia ſucceſſit ei i regno. Vel dicitur a iuſtitia, quā ſemper coluit & ſubditis iniunxit colēdā, ut C. de ſum. triui. & fid. cath. l. j.

a y 2. ¶ Adde ꝙ fuit nepos ex ſorore Iuſtini. fuerūt aūt plures Iuſtiniani, cuius hoc nomē propriū eſt, de cuius deriuatione diſputare pertinacis eſt ſecundum gl. in princ. infor.

c ¶ Alemanicus. hoc nomen & oīa ſequentia nomina ſunt ab euētu ſibi impoſita: ut puta quia uicit Alemanos, & ſic de alijs, ut in auth. de here. & fal. in prin. coll. j. & hæc omnia ſunt nomina prouinciarum quas deuicit.

a y 2. ✱ ¶ Adde ꝙ anticus (ſic.n. legēdum eſt nō atticus) ideo fuit appellatus, qa Antas Hiſtri fluminis accolas debellauit.

d ¶ Pius a Pio Antonino, ut in auth. ut lib. de cæte. coll. vj. §. nobis aūt. uel pius a pietate animi, ut C. de ſum. tri. & fid. cath. l. j. in prin. & C. de nup. l. imperialis. & C. de cad. tol. l. unic. ult. rñ.

e ¶ Fœlix, a uirtute animi. uel fœlix. i. ꝓſper, quia oīa ſibi ad uotum ſuccedebant.

f ¶ Inclytus. A geſtis magnificis. Accurſius.

† alias nō adfūt uerba iſta.

g ¶ Victor ī fugando hoſtes. Accur.

h ¶ Triumphator poſt uictoriā: glorioſus. n. erat propter magnifica geſta ſua.

† Sicut fuit in donatiōe facta per Cōſtantinū pa pæ ſylueſtro: & uſ nō uale re: ſed cōtrariū tenet gl. in l. ij. §. cū ur bem de of. pre. ur. illa ē cōior.

i ¶ Semper auguſtus. Quia huius debet eſſe propoſiti quilibet imperator ut augeat: † licet hoc ſemp nō faciat. ſic in diffinitione matrimonii, ut infra de pa. po. in prin. licet interdum diuidatur, ut C. de rep. l. conſenſu. ſic in diffinitione iuſtitiæ, ut infra de iuſtit. & iur. in prin. ſecundum Ioannem.

ADDI. Auguſtus, hoc eſt ſacer & maieſtatis plenus: & nō auguſtus ab augende, ut hic uoluit gl. cuius & ſuorum ſequacium errorē dicit eſſe ridiculū Nicolaus Perotus in ſuis cōmētariis, epigram. iij. in uerbo Cæſar. ✱ primus āt hoc cognomine appellatus eſt a Senatu Octauianus Ro. Impa or, ut ex Suetonio docuimus hic ī nr̄is Annot. qđ cę teri imperatores poſtea ſibi uēdicarunt.

k ¶ Cupide legum iuue. ſ. mittit ſuam gratiam & hunc lib.

l ¶ Incipit. More recte ſcribētium præmitrit proœmium, in quo reddit lectorem attentum, docilem, & beneuolum. Attentum, cum dicit ſummis uigilijs. nā per hoc quòd ipſe uigilauit reddit nos attentos ut uigilare debeamus: nā ius ciuile uigilantibus ſcriptum eſt, ut ff. quæ in frau credi. l. pupillus. in fin. & ibi: ſumma prouidentia. ut infra proxim. §. Docilem, cum dicit i & cum ſacratiſsimas conſtitutiones antea cōfu. & c. ut infra eo. §. oēs. docilem enim facit qui ſummam rei breuiter cōprehendit: nam per hoc ꝙ ipſe abbreuia

ult, poterunt a modo facilius edoceri. Beneuolum.i.bonæ uoluntatis ad addiſcendum,ubi dicit:& quod priori tēpore.& ibi, ſumma itaq; ope.ut infra
SYL. co. §. cūq;.in fi.& §.ſumma. itaq; &c.
* ¶ Accur. equiuocat i aſsignandis partibus ꝓœmij ſecundū rhetoricā rōnē, de hac re uide hoc in loco noſtros Commentarios.

IMperatoriam maieſtatem [a] nō ſolum armis decoratā, [b] ſed etiā legibus oportet [c] eſſe armatam: [d] ut utrunque tempus & bellorū [e]

Diuiſio IMperatoriā. ¶ Diuiditur in tres partes principales totū hoc proœmiū uſq; ad finē, licet Ioā. Pla.diuidat in quinque.Nā primo ponit in quibus debet uerſari imperator. Secūdo ponit qualiter Iuſtinianus illud adimpleuit. Tertio nos ad ſtudium exhortatꝛ,oſtēdēdo fructus qui ſequuntur ex aſsiduo ſtudio. Secūda ibi in §.(Quorū.)Tertia ibi(Sūma itaq;.) Iterū prima diuidit in duas partes:ꝗa primo ponit dictum: ſecundo ponit tres cauſas. Secunda ibi(Vt utrunque.)

SYL. ¶ Imperatoriā Caſus In proœmio nō eſt figurādus,cū in eo nō intendat Impe.aliquid pro l.diſponere, ſed tñ conſiliū ſuū aperire, & modū narrare quo librum hunc cōponi curauit. Si tñ uis ponere,potes pro rōne dubitādi adducere, ꝙ cū Imperator nomen ſit ducis exercituū, & militū & pariter militis. l.j.ff.de teſt.mil.nihil aliud ab eo exigi uidebatꝛ quā uſus armorū.l.fi.in prī. C.de iure deli.cuius cōtrariū rñdetur, ex eo quia cū ad eū ſpectet non tm̄ milites regere,ſed prouincias quibus pręeſt tempore belli & pacis, eidem non minus .ll.ſunt neceſſariæ quàm arma ex cauſis in tex.exp̄ſsis. No.ſummariū. Itē ꝙ appellatione principis Romani uenit Imperator. Itē calūnias uitādas & calumniatores repellendos. Itē idē eſſe recte quod iuſte. Item quòd Imperator dicitur religioſus, quod large accipitur, ut decla. Iaſ.in l.j.in j. lectu.in princ.C.de ſumma trin. Item nota attributionem armorum factam. ll.& econuerſo ad demonſtrandā coniunctionē & colligantiā ipſorū. & ꝙ dictio ut eſt redditiua rationis. Item ibi utrūq;, ꝙ exp̄ſsio uerborū quæ uerāt toleratur pro maiori declaratione.

a ¶ Maieſtatem, ideſt Imperatorē qui eſt in maieſtate, ut C. leg.& conſt. l.digna.

¶ Adde, ꝙ maieſtas eſt decus amplitudo & dignitas cuiuſque: quam etiā pro Dea honoris & reuerentiæ filia priſci coluerunt.] Similis eſt loquendi ornatus infra quib. mo.ius pa.po.ſol.§.filius. ibi, Imperatoriam celſitudinē. Et nota quòd antipophorizat reſpondendo ad tacitā quæſtionē:hanc,ſ.quare Imperator nō facit quod ſuū eſt,ſ.armis intendere: cū milites magis arma ſcire q̄ iura oporteat,ut C.de iure de lib.l.fi.ad quod reſpondet, Imperatoriā maieſtatem &c. SYL.

b ¶ Armis decoraram. Quæritur quare quod erat armorum attribuit legibus,& contra? Reſpondetur,ut oſtenderet alterum alterius auxilio ſemper egere, ut C.de iuſti.co. confir.in princip. & ff.de rei uendica. qui reſtituere. Vel dic proprie poſuit:nā arma ſunt ad decorem, leges ſunt ad armandum. unde dicitur Militant nanq; &c. ut C. de aduoca. diuer.iudic. l.aduocati. Et leges dicuntur armare homines. ut C. ad leg.Iuli.de adulter.l.cum uir nubit. Vel ideo poſuit, ut euitetur malus ſonus uerborum, ſcilicet cacephaton, id eſt turpis ſonus.

* ¶ Prima expoſitio uerior eſt, ut abūde tam ex eodē Iuſtiniano, quàm ex alijs ſcriptoribus demonſtrauimus hic in noſtris Annotationibus.] SYL.

c ¶ Oportet.i.opportunum eſt.

¶ Adde quòd immo neceſſe eſt, ut C. de iuſt.co confir.in prin. exponunt autem hæc uerba neceſsitatiua ſecundū ſubiectam materiam. Iaſ.in l.j.col.v. in prin.ff.de iuſti.& iur.] SYL.

d ¶ Armatam, ſ.ad hanc utilitatē quæ ſequitur. Accurſius.

e ¶ Et bellorum. Et ſic quo ad uſum armorum.

& pacis [a] recte poſſit gubernari: [b] & princeps [c] Romanus non ſolum in hoſtilibus [d] prælijs uictor exiſtat, ſed etiã per legitimos tramites [e] calumniantiũ [f] iniquitates expellat: & fiat tam iuris religioſiſsimus, [g] quam uictis hoſtibus triumphator magnificus.

a ¶ Et pacis. Sic quo ad uſum legum. Accurſius.

b ¶ Gubernari. Alterum legibus.ſ.tẽps pacis: alterum armis.ſ.tempus belli.

¶ Adde, non ꝙ tempore belli. ll. ſeruari non debeant, ſed ꝙ eo tẽpore minus ſeruent, ſũpta denominatiõe ab eo quod plerunque fit.l. nam ad ea.ff. de legib.]

c ¶ Et princeps, ſcilicet Imperator.

* ADDIT. Dic quod olim Ro.Imper. dicebantur principes ut patet ex Tacito lib.j. Aemy.Fer.

d ¶ In hoſtilibus. Qui ſint hoſtes, dicitur.ff de capti.& poſtli.re.l. hoſtes. & ff.de uerb.ſigni.l.hoſtes.

Calumniatorũ punitio

e ¶ Per legitimos tramites.i. leges q̃ ſunt uia gradiendi, ſicut tramites eundi: ſecundum Ioannem. Bene dico calumniãtes puniri per leges: nam in criminibus, ſiue ordinarijs † ſiue extraordinarijs, ad ſimilitudinẽ ſupplicij puniatur calũniator.ut C.de accuſa.l. fi.& ff. ad tur.l & in priuatis.ubi dr̃, Et in priuatis & in extraordinarijs criminib omnes calũnioſi pro qualitate admiſſi plectunt̃.Item in ciuilibus: modo pecuniaria pœna, modo ſacramento calumniæ, modo nota infamiæ, ut ĩ. de pœn. te.lit.per totum, & ĩ.de actio.§.ſi qs agens.& C.de plus peti.l unica. & C. de iudi. ꝓperandũ.§. & ſiquidẽ.ubi punit̃ contumax in expenſis. Vel dic, ꝙ ſeptẽ gña pœnarũ uocat legitimos tramites, ut ff.de pœn.l.ſi quis forte. in fi.cũ duabus.ſeq. Vel dic, ꝙ magiſtratus uocat tramites per quos iura reddunt̃: nã parum ualeret iura eſſe in ciuitate, niſi eſſent qui ea executioni mandarẽt, ut ff. de orig.iur.l.ij.§.poſt origin:em.qui puniunt in criminalibus: puniunt & in ciuilib.in expẽſis & in uiatico, ut ff.de iudi.eũ quẽ.quę ultima uerior eſt. Accu

† Extraordinaria crimina & priuata q ſint, not. gl. j. ĩ d.l. Et ĩ priuatis.

Magiſtratus ſũt tramites ultimi gl.

¶ Adde tramites hic uocari modos quibus.ll utuntur: & ꝙ iudex criminalis cognoſcit incidenter de cauſa ciuili, dummodo ſit acceſſoria, etiam in eadem ſententia l. interdum. §. qui furẽ & ibi doct.ff.de fur.]

f ¶ Calumniantium. Calumniator eſt qui falſa crimina ſcienter intendit, ut ff. ad Turpil.l. j. in princip. & facit ad hoc.ff.de his q not. infa. l.athletas.§. calũniator.

¶ Adde calũniantẽ hic accipi ꝓ quocunq; aliqd contra ius faciẽte, calumniatoremq; alias puniri in ordinarijs ſimilitudine ſupplicij, in extraordinarijs pro motu iudicis, ut per docto. in d.§. calumniator.& in l.j.§. j.ff.ad Turpil. quod plenius explicauimus hic in noſtris Annotationibus.

ADDI. Tamen hic calumniantiũ capit̃ gñaliter pro omnib. delinquentib.

g ¶ Religioſiſsimus. Nota quem fieri religioſum per leges: nam ipſe ſunt ſacræ, ut C.de legibus & conſtitutio.l.leges.iij.

* ¶ Religioſus, ut ait. Cice.lib. ij. de natu.deo.dicitur, qui diligenter ac fideliter tractat quæ ad cultũ deorum pertãneut: & quia Iuſtitia olim pro Dea colebatur, factũ eſt ut eius obſeruatores religioſi iuris recte appellent̃, quemadmodum in noſtris Annotationib. oſtenſum eſt] Item nota hic quatuor proportionabilia.ſ.arma, uſus armorum, uictoria, triumphus. Item leges, uſus legum, calumniæ repulſio, iuris religio.

ADDITIO. Nam ſicut ſe habent arma & uſus armorum ad uictoriam, ſic uictoria ad triumphum: & ſicut leges & uſus legum ad calumniæ expulſionem, ſic calumniæ expulſio ad religionem. Ioan. Fab.

¶ Quorum. ¶ Diuiditur in duas partes. Primo dicit, ꝙ Imper. perfecte ſe habuit circa arma & circa leges. Secundo hoc ſuum dictum probat ab effectu. Secunda ibi (Et bellicos.) Item ſecunda ſubdiuiditur. Nã primo exemplificat qualiter ſe habuit circa arma: ſecundo circa iura. Secunda ibi (Omnes uero populi.) Ange.

¶ Vtrunque aſſecutus eſt Iuſti. quod teſtantur populi ab eo deuicti,&.ll.late,prę ſertim.C.& ff. h. d.

¶ Quorum utranq;[a] uiam cum ſummis[b] uigilijs ſummaq; ꝓuidentia[c] annuente[d] Deo perfecimus. Et bellicos[e] quidē ſudores noſtros barbaricæ[f] gentes ſub † iuga noſtra † deductæ[g] cognoſcunt: & tā Africa,[h] quàm aliæ † innumeroſæ prouinciæ[i] poſt tanta temporum ſpatia noſtris uictorijs a cęleſti numine pręſtitis iterum ditioni Romanæ noſtroque additę imperio proteſtantur. Omnes[k] uero populi legibus tā a nobis promulgatis[l] quàm com

¶ Quorum. Caſus. ¶ Cum hic tantum tractetur, qualiter quod maxime principem decet fuerit in Iuſti. nō exigitur alia caſus figuratio: pēdet. n. hic. §. a generali propoſitione ſupra facta. No. ꝙ licet ſeipsū laudare: & ꝙ qñ qs ad aliquid faciendum tenetur, debet illud oī opere & diligentia adimplere. Itē ꝙ ea q̄ facimus, a Deo ſunt omnia: & ꝙ differūt ꝓmulgare & componere. Itē ꝙ cōfuſa dēt diſtingui. Itē ꝙ iugum ponitur pro iuriſdictione & poteſtate. Item ꝙ innumeroſum dicitur quod eſt multiplex, licet numerari poſsit: & quòd dictio iterum importat ſecundam uicem.]

Bal. ſub iugo nro.

Pro caſu.

a ¶ Quorum utranque. Si iſta debent eſſe in principe, tu Iuſtiniane quid feciſti? Reſpon. quorum utranq;.

Vigilātibus iura ſubueniūt.

b ¶ Cum ſummis uigilijs. i. cum ſummo labore quo ad leges: nam ius ciuile uigilantibus & non dormientibus ſcriptum eſt, ut ff. quæ in fraud. cre. ¶ pupillus. in fi. Accur.

c ¶ Prouidentia. ſ. quo ad arma. & nota tres eſſe hominis ſtatus: memoria præteritorum, ſcientia præſentium, & prudentia futurorum.

ADDITIO. Vnde Seneca de quatuor uirtutibus. Si prudens eſt animus tuus, tribus temporibus diſpenſetur: præſentia ordina, futura præuide, præterita recordare. Ioan. Fab.

d ¶ Annuente Deo. Deo gratias refert, cuius auxilio triumphum meruit obtinere, ut C. de officio pręfec. præto. afri. l. j. in prin.

e ¶ Et bellicos, Quod coniunctim dixerat dicendo Vtranq; uiam &c. nunc diuidit dicendo primo qualiter ſe habuit circa arma. Accur.

f ¶ Barbaricæ. Barbari ſunt qui extra Romanum Imperium ſunt & maxime hoſtes.

Barbari.

¶ Adde, ꝙ barbari ponuntur hic pro indomitis & incultis: alias enim barbari dicūtur q nec Latini nec Græci ſūt, a linguæ duritie: a qua barbari dicūtur antiquo uocabulo q duro atq; aſpero ſermone erant.]

† alias ingouo ſtro.

† alias redactę

† alias inumerę alias numeroſæ.

g ¶ Deductæ. de nouo.

h ¶ tā Africa Sub qua multæ ꝓuincię continēt.

i ¶ Prouinciæ. Sic conſtrue, Tam Africa quàm aliæ innumerabiles prouinciæ iterū additæ, ideſt adiūctæ ditioni Romanæ, ideſt iuriſdictioni, noſtroque imperio poſt tanta &c. † proteſtantur noſtris uictoriis a cœleſti numine præſtitis: nam iſtæ prouinciæ prius fuerunt de Romano imperio: poſt defierunt: & poſt centum & quinq; annos redierunt, ut hic: & hoc innuit quandò dicit, iterum.

Ordo lìteræ.

† Ideſt pro teſtimonio sūt cum ſit notorium. S Y L.

¶ Adde, quòd aliquando ſignificat, prima uice. c. tua nobis. de appella. quandoque bis ut hic: aliquando pluries. l. uelut. §. hæc uox. ff. de edem.] Et quando dicit, poſt tanta temporum ſpatia &c. ut C. de officio præſec. præto. afri. l. j.]

k ¶ Omnes uero. uſq; huc dixit qualiter bellicam curam habuit: nunc qualiter legalem. Accur.

* ADDITIO Non tamen Longobardi, qui Italiam Iuſtiniano ademerunt, ſed ſignificat omnes qui in orbe ſunt Romano. l. in orbe. ff. de ſtatu homi. Aemy. Fer.

Promulgaſ & cōpo nere qd ſit.

l ¶ Promulgatis. Scilicet a nobis: & dic de nouo. Et eſt promulgare, æquitatem rudem & naturalem occultam iuris laqueis innodare. Componere au

tem eſt difficile promulgata in ordi-nem compendioſe redigere. Vel dic, quòd promulgare legem eſt eam condere, & conditam recitare, proferre, pronunciare, patefacere, prodere, uel manifeſtare

Sed cō ponere ꝓprie eſt diſponerē & cōſtituerē, & quaſi ſimul ponere, ut pate: in gl. ſequen.

poſitis [a] reguntur. Et cum ſacratiſsimas conſtitutiones antea confuſas [b] in luculentam ereximus conſonantiã, [c] tunc [d] noſtrã extendimus curam [e] ad immenſa [f] ueteris prudentiæ uolumina, & opus deſperatũ [g] quaſi per mediũ profundum [h] euntes cœleſti fauore [i] iam adimpleuimus. [k]

* ADDI.

Promulgauit, quando publicauit obſeruandas, tam aliorum quàm ſuas compoſuit, quando ſparſas in uolumina diuerſa in unum corpus redegit. R. Ba.

a Compoſitis. Scilicet ab alijs, quas reformauimus in melius. Vel dic compoſitis a nobis: quaſi diceret compilatis a nobis: quaſi ſimul poſitis a nobis: quales ſunt leges. ff. & C. & aliorum Imperatorum: ſuas enim & promulgauit & compoſuit.

SYL. * Dic quòd promulgatas intellexit a ſe latas, compoſitas uero collectas atque in ordinem digeſtas: quę differentia non eſt perpetua, cum componere, ut hic diximus in Annotatio. non minus proprie ſignificet inuenire & primo facere, quam ab alijs inuenta aut facta colligere, lege ſecunda. §. deinde ex his legibus. ff. de origin. iuris. Promulgari uero lex proprie dicitur, cum primum in uulgus editur.]

b Confuſas, ſcilicet in tribus codicibus poſitas, Gregoniano, Theodoſiano, & Hermogeriano, ut C. de nouo codi. componen. lege prima in principio.

c Conſonantiam, ſcilicet in unum Codicem quem non habemus, ſed ex eo factus eſt iſte quem habemus, ut C. de ueter. iur. enucl. circa principium.

SYL. Adde quòd hic factus eſt poſt inſtitutiones, ille, ſcilicet quem nunc habemus. l. meminimus. C. de leg. hęre. ponit Iaſo. in §. rurſus. colum. xiij. infra de actio.]

d Tunc, ideſt ſtatim poſt compoſitionem illius Codicis fecimus Digeſta.

e Extendimus curam. Vt nulla contrarietas poſſet reperiri, nullaque ſupuacua, aut ſimilitudo, ut C. de no. co. com. §. quibus.

f Ad immenſa. Nam erãt tricies centena millia uerſuum i. legum uel. §. uel reſponſo. & duo millia librorum, & alię multę leges, ut C. de uete. iur. enu. l. ij. §. ſed cum omnia. & in proœmio ff orum. §. & antea.

g Deſperatum, ſcilicet a Conſtantino: nam Conſtantinus uoluit hoc facere, ſed non potuit.

h Profundum. Reperit enim omnium legum tramitem, (qui ab urbe Romana condita & Romuleis deſcendit temporibus,) ita eſſe confuſum, ut in infinitum extẽderetur, & nullius humanæ naturę capacitate concluderetur, ut C. de uete. iur. enu. l. j. in prin. Accur.

i Cœleſti fauore. Subaudi mediãte.

k Adimpleuimus. Poſt digeſta ergo & poſt primam compoſitionem codicis (quem non habemus) factus. fuit hic liber: ſed tamen ante compoſitionem ſecundi codicis quem habemus: unde quod hic dicitur quandoque per codicem corrigitur, ut facit de anno utili qui obtinet ſecundum hunc librum, in reſtitutione minorum & maiorum, ut infra de actio. §. rurſus. ſecus eſt per codicem in dictis reſtitutionibus, ut C. de tempori. in integrum reſtitutionis. l. final. Item in ſecunda eius compoſitione facit mentionem inſtitutionum iam compoſitarum, ut C. de emen. iuſti. co. & ſecunda eius editione l. j. §. ſupradictis. Inſtitutiones factę ſunt an codicē.

ADDITIO. De hoc etiam caſus in lege meminimus. in principio. C. de leg. hære. ubi tex. facit mentionem de hoc libro. facit l. j. C. de ue. iur. enu. quod nor. quia ſi aduerſarentur adinuicem, debes magis ſtare legi. C. tan-

quam ultime quàm huic libro: niſi in illis legibus de quibus hic fieret mentio. Angel.

Cumq;.

Diuiſio ¶ Diuiditur in duas partes. Primo ponitur qualiter mãdauit fieri hunc librum. Secũdo ponit cauſas propter quas. Secunda ibi (Vt liceat. Aug.

Peracta. C. & ff. compilatione mandauit Inſtitutiones cõponi, ut principia huius ſciẽtiæ auſpicarẽtur a. ll. imperatoriis: quod ante non niſi ꝑ quadrienniũ licebat. h. d. uſq; ad. §. igitur.

C Y A. ¶ Cumque. Ca[illegible] ¶. Pro caſu hic animaduertas qualiter Iuſti. declarat cur qualiter, & per quos fecerit hunc librum condi: & illius utilitatem oſtendit per modos expreſſos in text. Nota igitur ſummam. Item ꝙ quis pluribus officiis compatibilibus fungi poteſt: & quòd tria requiruntur ad implenda iniuncta: ſcientia, diligentia, & fides. Item nota ſignificatum uerbi anteceſſor. Item quòd ſcientia, diligentia, & fides experientia comprobantur, & ꝙ ex unico actu non dignoſcuntur. Item ꝙ inſtitutiones ſunt principia. ll. & quòd introducendũ eſt quod conferat animæ & corpori: & ꝙ hæc ſcientia habet principium & finẽ. §. & quod pœnæ. In proœmio ff orum. Item quòd condere. ll. a principe delegari & demandari alteri poteſt: dummodo id ſpecialiter fiat.]

a ¶ hoc, ſcilicet uolumen Digeſtorum & Codicis.

b ¶ Deo propitio. i. Deo coadiuuãte.

c ¶ Peractum eſt. i. completum.

Quæſtor dr̃ triplici ter. † & hic in iure diuerſis nominib. nuncupatur ſuſceptor &

d ¶ Triboniano. hoc nomẽ & ſequentia ſunt datiui caſus, & etiam dictio cõuocatis: & conſtruuntur cum illo uerbo inferius, mandauimus.

e ¶ Exquæſtori. Pro ſuo ſimplici ponitur. ſ. q̃ſtori. Nota ꝙ tribus modis dr̃ quæſtor. Primo, ille qui quærebat pecunias tributorũ ꝑ mũdũ & ſeruabat. † Secũdo, ille qui præerat capitalibus cãis. Tertio, qui ſtabat ut legeret libros principales, q̨ cãdidatus principis dicebat: & ita hoc tertio modo, accipio hic, ut ff. de offi quæſtoris, l. j. in fi. & de ori. iu. l. ſecunda §. deinde cum ærarium. Vel dic ſecundum Ioan. quòd iam fuit in illo officio, ſed nunc non eſt: inde ex quæſtor, ideſt extra quęſturam poſitus Vel dicas tertio eſſe nomen dignitatis ut excõſul, ut C. de aduocat. diuer. iud. l. petitionẽ. ibi, egrediẽtem.

opinator, ut C. de ſuſcep & arch. l niſi opinatorẽ lib. x. † alias q̃ſtori alias ex q̃ſtore. S Y A.

Cũque hoc ᵃ Deo ꝑpitio ᵇ peractũ ᶜ eſt, Triboniano ᵈ uiro magnifico, magiſtro & † Exquęſtori ᵉ ſacri palatii noſtri, necnon ᶠ Theophilo & Dorotheo uiris illuſtribus ᵍ anteceſſo-

* ¶ Quænã fuerit Triboniani quæſtura ſeu. ex q̃ſtura (utroque. n. noĩe idẽ puto ſignificari) & quantæ eſſet poteſtatis, id quod nemo fere adhuc bene declarauit uide hic noſtras Annotat. ubi demonſtratum eſt hanc ſacri palatij quæſturã ſummum fuiſſe magiſtratum & principatui proximum.

* ADDITIO. Exquæſtor. Exconſul, qui quæſtura, qui conſulatu functus eſt, qui Ciceronis ætate dicebantur Quæſtorij, & Conſulares, patet ex lege prima & ſecunda. C. de ueter. iur. enucle.

f ¶ Necnon. Nota duæ negationes faciunt unam affirmationem, ut hic & ff. de uerb. ſig. l. duobus.

¶ Adde quòd And. Alc. ibi optime declarat, & ex mente Aug. hic dic gl. uerã niſi de mente contraria cõſtet: uel niſi ſimus in ruſtico ſecundum Bal. in l. qui ſe patris. col. iij. C. unde libe. uel niſi ad diuerſa referantur ſecundum Bar. in l. manifeſte. ff. de iureiur.

g ¶ Illuſtribus Quatuor ſunt ordines dignitatum: maximi, ut ſuperilluſtres: magni, ut illuſtres: medij, ut ſpectabiles: minimi, ut clariſſimi: quos ſpecifica, ut in auth. de appell. §. j. ij. iij. & iiij. col. iiij. & in auth. ut ab illuſtri. & qui ſupra eos ſunt coll. v. Sunt & infimi, ut defenſores ciuitatum & magiſtratus municipales: & iſti nõ habẽt merũ ĩperiũ. Et ideo poteſtates & rectores ciuitatum non deberent poſſe ingerere pœnam ſanguinis: quamuis contrarium de facto obſeruetur, ut hic per Ang. ſed ſuperiores ſic.

Imperiũ merũ certis dignitatibus eſt conceſſum.

ribus [a] † noſtris (quorum [b] omnium ſolertiam, & legum ſcientiam, & circa noſtras iuſsiones fidem, iam ex multis rerum argumentis [c] accepimus [d]) cõuocatis mandauimus [e] ſpecialiter, ut ipſi noſtra auctoritate noſtriſque ſuaſionibus [f] Inſtitutiones [g] componerent: ut liceat uobis [h] prima legum cunabula [i] nõ ab antiquis fabulis [k] diſcere, ſed ab imperiali [l] ſplendore appetere: & tam aures quàm animi ueſtri nihil [m] inutile ni-

a ¶ Anteceſſoribus. Scientia uel ætate: uel quia fuerant cum præcedẽtibus Imperatoribus.

SYL. * ¶ Verius eſt anteceſſores dictos fuiſſe, qui ius ciuile profiterentur, ex eo ꝙ ſcholaſticis quodam modo præirent illos docẽdo, ut manifeſte deprehenditur ex prooemio ff. in princi. uerſicu. Sed cum uos.

† Alia li te a nc habet noſtris.

* ADDI. Anteceſſores, a ? antecedẽdo: Græcorum more qui ezigitas & proigitas. i. ꝓceptores, & magiſtros legum ut ſcribit ſuidas a ꝑeundo dicãt patet ex l. ij. C. de uet. iur. enucl. & multis locis. Nã ille Cõſtantinopoli, hic Beryli leges docuit. d. l. ij. & l. j. C. de emen. C.

b ¶ Quorum. Hic eſt interpoſitio uſque illuc, Conuocatis &c. Et no. quòd in tribus his cõmendantẽ qui ſunt huic arti intẽti. Primo in ſolertia. i. in cautela uel ĩgenij ſciã, ut l. j. C. ſi ma. fa. alie. fac. ſine decre. ra. hab. Itẽ in legũ ſciã. Eligẽdus eſt. n. talis magiſter, qui in ſe laudabilẽ uitã probis moribus mõſtrabit: & docẽdi peritiã, facundiã dicendi, interpretandiq; ſubtilitatẽ, & copiam differẽdi ſe habere patefecerit, ut C. de profeſ. qui in ur. cõ. doc. l. j. lib. xij. Itẽ in fidelitate: nã ex quo hactenus fideles extiterunt, præſumitur pro eis. ff. de re mil. non omnes. §. a barbaris. de præteritis enim ſumimus coniecturam ad futura. ff. de accuſ. l. ſi cui. § eiſdem. & quandoque occultam coniecturam ſumimus ad præteritum, ut C. ad l. iul. de adul. l. ſi qui adulterij.

Magiſter qualis eſſe debet.

Præſumptio a uariis ſumit.

ADDI. uide gl. in c. ſcribã. de præſum.

c ¶ Ex multis rerum argumentis. i. ex multis rebus uel negotijs quæ ſunt argumentata. Vnde dicit prouerbium, Opus laudat magiſtrum. ſic in authen. de mora. §. ſancimus. coll. j.

Prouerbium.

d ¶ Accepimus. i. recepimus.

e ¶ Mandauimus. i. præcepimus.

f ¶ Suaſionibus. In bona parte accipe. alias in mala accipitur. ff. de ſer corr. l. j. §. perſuadere. & C. de fur. & ſer. cor. l. ſi quis ſeruo alieno ſuaſerit.

g ¶ Inſtitutiones. Ideo ſic dictas, quia in ſtatũ Romani iuris noſtram erigunt intelligentiã, ut infra titu. primo. §. his igitur.

¶ Adde ꝙ ab inſtituendo dictæ ſũt, ſicut & opus Quintiliani Oratoriæ inſtitutiones appellãtur. quid autem differant inſtituta ab inſtitutionibus, uide Laurent. Val. in libro elegantia. iiij. cap. xj. SYL.

h ¶ Vobis loquitur iuuenibus.

i ¶ Cunabula. Per ſimile loquitur: quia ſicut in cuna infantes primo morantur, ita iuris præceptor inſtituta primo legere debet. ſic. ff. de offic. præfe. præto. l. j. §. his cunabulis.

* ADDI. Iuris præceptor non autem iuris acceptor legendum eſt ut emendati Codices habent. H. M.

k ¶ Fabulis. Quia in antiquis inſtitutionibus erant fabulæ, quæ fabulæ nec uera nec ueriſimilia continent ſecundum Tullium lib. j. de Inuen.

* ¶ Per fabulas uidetur intellexiſſe prima illa exercitamenta iuuenum in ſcientia legali, cum præceptores rhethorum more ipſis caſus proponerent fabuloſos, ut ita illecti deinde ad difficiliora deducerentur. Aut certe ſenſit de adulterina illa doctrina quæ antea tradebatur. §. hæc autem. in prooemio ff. orum. SYL.

l ¶ Ab imperiali ſplendore. i. ab imperatore qui ſplendet.

ADDITIO. Vel dic, Ab imperiali ſplendore, id eſt ab imperialibus conſtitutionibus, quæ ſplendere dicuntur.

m ¶ Nihil inutile. Quo ad animã: uel nihil inutile. i. inuſitatum: ut patet ex eo quod dicit infra ꝓxime & qđ &c.

hilque perperam [a] poſitum, ſed quod in ipſis [b] rerum obtinet argumentis accipiant. Et qđ priori tpe uix poſt quadriēniū prioribus cōtingebat, ut tūc cōſtitutiones imperatorias legerēt [c], hoc uos a primordio [d] ingrediamini: digni [e] tanto honore, tantaq; recepti fœlicitate, ut & initium [f] uobis & finis [g] legum eruditionis a uoce principali [h] procedat.

¶ Poſt cōpleta. ff. iuſſit cōponi inſtōnes, in quibus principia huius ſcīæ ſunt poſita cū correctionibus iuris antiq, qbus auctoritas p ipſū data fuit. h. d. uſq; ad §. fi.

¶ Igitur [i] poſt libros quinquaginta [k]

a ¶ Perperam poſitum. quo ad aures. Vel dic i. male poſitum & contra ius.

b ¶ In ipſis. Ideſt in ipſa rei ueritate: uel in ijs quæ quotidie emergere poſſunt. Non autem inueniuntur hic ea quæ non poſſunt euenire quia de his non curant legislatores ut in auth. ut ſine prohi. matres & bi. & cred. §. quia uero. coll. vij. & ff. đ leg. l. iura. & l. nā ad ea.

SYL. * ¶ Melius eſt accipere argumenta, ut & Quint. ſæpe, pro ſpeciebus ſeu caſibus qui ꝓponuntur, ut ſit ſenſus, his libris illa ſolum tradi, quæ in decidendis caſibus obſeruantur, non quæ abrogata ſunt legibus, aut conſuetudine abolita: quod latius hoc loco in Annota. explanauimus:

c ¶ Legerent. Nam & olim a principio legebant imperiales conſtitutiones, ſ. inſtitutiones antiquas, ut in procem. ff. §. diſcipuli.

d ¶ Primordio, id eſt tantum primo anno proficietis, quantum proficiebatis in quatuor. Et nota quòd adulatur nobis Imperator. Accurſius. SYL.

* ¶ Inepta expoſitio. Senſus enim eſt, hodie primo haſce Inſtitutiones tradi, quæ & ipſæ, propterea quòd ab Imperatore compoſitæ ſunt, recte Imperatoriæ conſtitutiones appellãtur. §. ſed & quod infra de iu. nat. gen. & ciui. cū olim non niſi poſt quadriennium primus Codex qui liber conſtitutiones imperiales continebat, prælegeretur. §. duabus. in procem. ff.

e ¶ Digni. Vos dico digni &c. Accurſius Floren.

f ¶ Initium. Scilicet liber iſte.

g ¶ Finis. ideſt codex. Nam primo anno inſtitutiones legi debent, in quinto legitur codex, ut in procemio. ff. §. pro reſponſis. ibi. (Quibus ſi bene.) Accurſius Floren.

h ¶ Principali. Id eſt principis. Et nota, ꝙ hæc ſcientia caput habet & finem: licet in alijs artibus hoc non ſit, licet utiliſſimæ ſint, ut ī procemio. ff. §. ſed quia. ibi, Et quod pene.

¶ Igitur. Diuidit ī duas partes: ī prima ponitur cōmiſſio cōpilationis cū ijs, quæ in inſtitutionib. continentur in ſecūda unde ſint extractæ, & quòd auctoritate Imperiali confirmatæ ſunt. ij. ibi, quas.

¶ Caſus. ¶ In narratione Imperatoris nō figurāt. Not. ꝙ facere dicimur qđ ꝑ alium facimus. Itē ꝙ per deſuetudinē tollitur uel inumbrat. l. Item ꝙ non ſufficit principē communiter. l. compilationē, niſi poſtea approbet. Item quòd quotidiana diligēter ſunt attendenda, & ꝙ breuiter dicitur ſecundum ſubiectam materiam. l. antiquitas in ſi. C. de uſufru. Item ꝙ non ſufficit ſimpliciter legere, ſed requiritur cognitio & examinatio. Item ꝙ accommodare importat idem quod tribuere, & obtinere, eſſe in uiridi robore & obſeruantia. Continuatio.

i ¶ Igitur. In continua ſecundū Ioā. quia prædictorum uitiorum ſcientiam & auctoritatem probauimus, nec per alios poterant commodius expediri: igitur mandat per eos diuidi: uel quia ab imperiali ſplendore † approbatur, & ideo mandat diuidi ut melius poſſint intelligi. ff. de uerbo. ſignifi. l. ij. §. cuiuſque. († alias appetit)

¶ Adde tñ, ꝙ §. continuatio nō eſt facienda gl. in l. Gallus. in prin in uerbo poſthumus. ff. de lib. & poſthu. SYL.

k ¶ Quinquaginta, qui comprehenduntur intra. ff. uetus, & infortiatum, & ff. nouum.

digeſta uñ dñr. a ¶ Digeſtorum. Ideo dicuntur digeſta, quia omnia ibidem decidenda digeruntur & ſoluuntur. Accur.

SYL. * ¶ Quare libri digeſtorum hac not. ff. ſignificentur, & an recte, uide Alcia. libr. iij. Diſpunct. cap. xvj.

Digeſtorū[a] ſeu pandectarum,[b] in quib. omne ius antiquum collectū eſt, † quos[c] per eundem uirū ex celſum Tribonianū, necnon & cæteros[d] uiros illuſtres & facūdisſimos confecimus, in † hos quatuor libros eaſdem[e] Inſtitutiones partiri iuſſimus,[f] ut ſint totius legitimæ ſciæ prima elementa.[g] In quib.[h] breuiter expoſitū eſt, & quod antea ob tinebat,[i] & quod poſtea deſuetudine[k] inumbratum ab imperiali remedio illuminatum eſt. Quas[l] ex omnibus antiquorū īſtitutionibus, & præcipue ex Commentariis

al. qđ. Pandectæ uñ dicunt. b ¶ Pandectarum a pā quod eſt totū, & decten quod eſt doctrina, quia ibi ē doctrina omniū iuriſconſultorum, ut C. de uete. iur. enucle. l. ij. §. omnia.

† alias deeſt hos.

SYL. ¶ Adde ꝙ aliter interpretatur Gellius lib. xij. c. ulti. * ad quod uide Budeū ī l. i in ſi. ff. de iuſt. & iur.]

* ADDITIO. Immo a Pan, i. omne & decomai, ideſt complector, contineo, uniuerſum ius ciuile cōplexu ſuo coercentes.

c ¶ Quos. Scilicet quinquaginta libros. ff Accur.

d ¶ Et cæteros. Scilicet xv. ex permiſſu Iuſtiniani electos, ut C. de ueter. iur. enu. l. i. §. ii. & l. ij. §. quæ oīa.

e ¶ Eaſdem inſtitutiones, id eſt eadē inſtituta.

SYL. ¶ Adde quòd hanc expoſitionem reprehendit Lau. Val. lib. iiij. c. xi.]

Diuiſio tria operat. Vnde collige hūc librum ſumptum ex uolumine digeſtorum, uel proprie dicit inſtitutiones, quas mandauit fieri, nunc mandat partiri: nam partitio animum legentis incitat, mentem intelligentis præparat, memoriam artificioſe reformat, ut infra de leg. §. ſed non uſque. & ff. de excep. doli. l. j.

* ADDITIO Imo inſtitutiones & inſtituta differunt. inſtituta. n. ſunt mores inſtitutiones uero ſunt præceptiones quibus inſtituuntur & docentur homines ut ſunt inſtitutiones oratoriæ. Quintil. & diuinæ inſtitutiones Lactantii. H. M.

f ¶ Iuſſimus. q. d. inſtōnes iuſſimus fieri ex libris antiquorum, ita ut continerent quicquid rebus quæ in præſenti æuo uerſantur conſentaneum eſt, ut C. de ue. iu. enu. l. ij. §. ſed cum proſpeximus. Accu.

Elemēta & eorū qualitates ſūt quatuor. g ¶ Elementa. Quia ſicut ex quatuor elemētis oīa corpora cōficiūtur ut terra & aqua, & igne, & aere. i. ex uiribus horū q̄tuor elementorū tot' mūdus gubernatur, ita hic liber cōphendit omnia iura.

SYL. ¶ Adde ꝙ melius diceret oīa principia & fundamenta l. ii. §. ſed cum proſpeximus. C. de uet. iu. enu. ſimili tū locutione uſus eſt etiam Cic. in Top. ut admonuimus hoc loco in Annot.] Et nota ꝙ terra eſt frigida & ſicca: aqua frigida & humida: ignis callidus & ſiccus: aer calidus & humidus. Primū h; naturā melancholiæ: ſecundū, ſ. aqua phlegmatis ignis choleræ: ſanguis reſpondet aeri.

* ADDITIO Iuſti. indictione vii. imperij ſui Codicē unū cōſtōnū edidit l. i. C. de nou. C. quinto poſt anno indi. xii. Digeſ. & inſt. l. ii. C. de ue. iu. deinde indict. xiii. Codicē priorē emēdauit. l. i. C. de emenda. C. E. Bar.

h ¶ In quibus. ſ. inſtitutionibus.

i ¶ Obtinebat. id eſt erat in uſu, & nunc deſiit. Accur.

K ¶ Deſuetudine. Nota legem tolli per deſuetudinem.

SYL. ¶ Adde ꝙ cōis doc. ſnia eſt, ꝙ ſi nō uſus nō hēt in ſe actū contrariū, nō tollat. l. laſ. i. l. de qb. in vi. no. ff. de leg.] ¶ Vel ꝑ cōtrariā cōſuetudinē: & iterū eādē cōſuetudinē ꝑ ſupueniētē legē tolli: ſic. ff. de ſepul. uio. l. iii. §. diuus. in gl. iii. & ī auth. de hær. & ſal. §. ſed qm. col. i. & ſubiicit, Ab iperiali &c & eſt optimū exēplū. C. de iud. l. rē nō nouā.

l ¶ Quas, ſ. inſtitutiones, & accipe le-

gimus & cognouimus, id eſt eſſe compoſitas ex omnibus &c.

a ¶ Caii noſtri commentariis. dico factis ſuper libros inſtitutionum antiquarum.

b ¶ Quotidianarũ. Liber erat ſic appellatus: eo ꝙ ſingulis diebus gerenda a magiſtratibus cõtinebat, qualiter iudicarent.

SYL. ¶ Adde, uel dic rerũ magis uulgatarum & quæ quotidie in controuerſiam uenire poterant.]

c ¶ Cũ tres interpoſitiones.

SYL. ¶ Summa. itaque. Cũ hic. §. unicum tm̃ habeat contextum, non recipit diuiſionem: & cum ſit ſimplex cohortatio, nõ exigit caſus figurationẽ. Nota.ll.nr̃as dici ex hoc, ꝙ eis a nobis ſit tributa auctoritas, & ꝙ in quolibet opere perficiẽdo requiritur ſumma diligentia. Itẽ ꝙ ambitio uirtuti innixa nõ damnatur,& ſpes & deſiderium bonorũ & dignitatũ. Itẽ ꝙ nihil actũ uidetur, qñ aliquid ſupereſt agendũ. Itẽ ꝙ a ll. ſtudiis diſcedere nõ debemus niſi ꝑfecta oĩs iuris cognitione. Item ꝙ reip. adminiſtratio ꝑ iuris ꝑitos faciẽda eſt.

Caii[a] noſtri tam Inſtitutionum quã Rerum quotidianarũ,[b] aliiſq; multis cõmẽtariis cõpoſitas, (cũ tres[c] uiri prudentes prædicti nobis obtulerunt,) & legimus, & recognouimus, & pleniſſimum noſtrarum conſtitutionum robur eis accõmodauimus.

Hortatur iuuenes ad ſtudia, ut iis pfectis poſſint rẽp. adminiſtrare. h. d. uſque ad fin.

¶ Sũma itaq; ope[d] & alacri[e] ſtudio has leges[f] noſtras accipite, & uoſmetipſos ſic eruditos oſtendite:[g] ut ſpes[h] uos pulcherrima foueat toto legitimo opere perfecto,[i] poſſe etiam noſtram[k] rempublicam in partibus eius[l] uobis[m] credendis[n] gubernari. Datũ † C P. xi. Calend. Decem. D. Iuſtin. † PP. iii. Coſ.

¶ † Inſtõnum ſeu elementorum D. Iuſtiniani ſacratiſſimi principis Lib. i.

d ¶ Ope. Quantum ad corpus. unde Vir lib. i. Geor. Labor improbus omnia uincit. Accur.

e ¶ Et alacri. Affectio enim operi tuo nomen imponit, ut C. ad l. Cor. de ſic. l. j. ff. de fur l. qui iniuriæ. in prin.

f ¶ Leges noſtras. Scilicet inſtitutionum. Accur.

g ¶ Oſtendite. i. ita proficite in hoc libro: uel ita moribus informati ſitis: nam boni mores plus quàm diuitiæ operantur, ut ff. de tuto. & curato. da. ab iis. l. ſcire. §. fi. & ff. de uerb. obl. ſi quis ſtipulatus ſit ſtichum in fin.

* ¶ Nihil hæc ad mores: ſed plane intelligendus eſt hic locus: oſtendite o iuuenes uos ita doctos & legum ſcientia excultos, ut optimam ſpem cõcipiatis, rempublic. noſtrã ſtudio perfecto recte a uobis poſſe adminiſtrari ac gubernari. SYL.

h ¶ Vt ſpes. i. hæc ſpes ſit de uobis noſtrã rempublic. poſſe gubernari.

† Conſtãtinopoli.

† Patre patriæ tertiũ.

† alias Inſtitutionum imperialium li. j.

i ¶ Perfecto id eſt lectis aliis libris.

* ADDI. Perlecto legitur in multis aliis Codicibus. H. M.

k ¶ Noſtram. alias ueſtram.

l ¶ Eius reipublicæ.

m ¶ Vobis. i. a uobis credẽdis lectis & aliis libris. Vel ſi habes credẽdã. i. committendã, uobis datiue legitur: & hoc dico legitimo opere ꝑfecto, i. cum quinquẽnio legeretis: nã tũc opus cõſummatur ut in ꝓœm. ff. §. ſed qa ſolitum uer. duabus alijs. Et quod dicit in partibus eius, id eſt, qa multę ſunt partes eius, ut pfectura, cõſulatus, & aliæ multę ut p; ex tractatib. de offi. ĩ ff. & ĩ. C. SYL.

n ¶ Credendis. i. quia creditur ſecundum primam expoſitionẽ. uel ſi habes credendam, dic ut in gl. ſupra. Accur.

* ¶ Vtro modo legatur, ſiue credendis ſiue credendam, una eſt uerbi credere ſignificatio: accipitur enim pro cõmittere: quo genere loquẽdi utit etiã in l. ii. §. nos itaq;. C. de uet. iu. enu.

Iuſtitia eſt mater iu. a ¶ De iuſtitia & iure rubrica.
¶ Iuſtinianus tractaturus iura populi Romani præmittit de iuſtitia, quæ eſt mater iuris.

SYL. ¶ Adde ꝙ Iaſ. hic intelligit de iuſtitia in actu.]
Et iō ab ea incipit: ſic obligatio mater eſt actionis, ut ff. de procurat. l. licet. §. ea obli. & ideo p̄mittitur in tractatu, ut ī fra de oblig. in princi. & de ac. in principio.

¶ De iuſtitia a & iure. ¶ b Iuſtinianus ueluti optimus præceptor imitatus eſt rectum ordinē procedendi, qui debet eſſe diffinitiuus, diuiſiuus, & exemplorum poſitiuus: & primo ponit diffinitionem iuſtitiæ & iuris prudentiæ ex l. iuſtitia. ff. eod. tit.

SYL. ¶ Adde ꝙ iō p̄poſuit, q̄a iuri operā daturū prius noſſe oportet, uñ nomē iuris deſcēdat qđ a iuſtitia dr̄. l. j. ff. eo. ti.
b ¶ Et iure. ſ. quod ius iuſtitiam proſequitur ut miniſter uel filius.

SYL. ¶ Adde, ꝙ potius ut effectus iuſtitiæ & ut adminiſtratum, quia ſi iuſtitia eſt uoluntas tribuens ius, ius non eſt miniſter iuſtitiæ, ſed ipſa iuſtitia eſt illa, quæ ius adminiſtrat.] Sed quare de

Quæſtio. hoc ponitur in rubrica cum in textu nihil dicatur diffiniendo licet diuiden

Rubri. Quandoq; ē generalior nigro. do ſic? Reſpondent quidā, ideo nō poſuit in textu de iure ne grauaret rudes aīos ſcđm Py. quod nihil eſt. Vel dic hoc plerunq; fieri: ut aliquid ponat in rub. quod in tex. nō ponit, ut C. de relig. nā nihil in tex. ibi dr̄ de ludo alex.

SYL. ¶ Adde ꝙ tūc fuerunt addita illa uerba in rubrica, quādo fuit addita illa cōſtitutio Græca: antiquiores enim codices non habent.] Vel dic quòd eſt uerius ut diffiniatur, ut dicemus infra eodem ti. §. iuris præcepta in glo.

SYL. Diuiſio IVſtitia. ¶ Diuiditur titulus in ſex partes. In prima diffinitur iuſtitia: In ſecūda iuris prudentia. In tertia oñdit qualiter ad iuris cognitionē ſit procedendū. In quarta ponit p̄cepta iuris. In quinta diuidit inter publicū & priuatū. In ſexta proponit dicēdum de priuato. Caſus figurari nō põt cum ponat diffinitionem. ratio autem dubitandi & decidendi inde colligitur ꝙ dixit Cicer. primo Offic. quòd omnis de aliqua re diſputatio debet a diffinitione proficiſci, ut ſciatur id de quo diſputat. Nota diffinitionē iuſtitię. Item ibi unicuiq; ꝙ nō eſt habēda acceptio perſonarū. Itē ibi conſtat, ꝙ iudex non debet moueri paſſionibus. Itē ibi tribuēs, quòd uera iuſtitia conſiſtit in adminiſtratione non in cognitione. Item quòd iuris prudentia uerſatur etiam in cognitione rerum diuinarum, & quòd eſt cognitio iuſti & iniuſti. Item quòd enumeratio contrariorum non eſt ſuperflua, niſi ſuper utroque detur doctrina.

IVſtitia c eſt † conſtans & perpetua uoluntas, ius

† concor. cū hoc prīci. xij. q. ij. c. cū deuotiſſimā. & gl. inc. forus. uer. iuſtitia. extra de uer. ſi.

c ¶ Iuſtitia. Hæc iuſtitiæ diffinitio poteſt intelligi de diuina iuſtitia. q. d. Diuina iuſtitia eſt uoluntas conſtans & perpetua & c. & ſcđm hoc hæc uerba in ea poſita ſunt plana. Sed nonne iniu-

Dub. ſtum fuit, quòd tm̄ datum fuit mercenario ſero uenīēti quantū illi qui mane uenerat: quod tñ Dei iuſtitia laudat: contra. ff. de annu. lega. l. ij. & de uerbo. ſignific. l. ſecunda. §. cuiuſque?

Reſpō. Reſpon. illud diuinū myſtice dicitur, q. d. tantū habebit de paradiſo ille qui decedit in hoc ultimo ſeculo ſi faciat bonum, quantum & ille qui deceſſit in primo ſeculo.

ADDITIO. Et hoc ideo eſt: quia eccleſia nunquam claudit gremium redeuntibus, ut in epiſtola inter claras. C. de ſum. trin. c. ſuper eo. extra de hære. lib. vj. Ang. Areti. & Iaſ. May.

ADDITIO. Immo non fuit iniuſtum: quia paterfa. tanq̄ moderator rei ſuæ potuit in ea talē legem ſtatuere, ut C. man. in re mandata ſecundum Iaſ.

SYL. ¶ Adde ꝙ illud iuſtum fuit, quia ſic fuerat conuentum. l. j. §. ſi cōueniat. ff. depoſi. dixit enim Amice non facio tibi iniuriam, nonne ex denario conuenisti mecum?]

¶ Vel dic ſecundum Ioan. ꝙ. de fragili hoīs iuſtitia loquitur. q. d. iuſtitia humana, uel quæ eſt in hoīe, eſt uoluntas cōſtans &c. & ſecundum hoc illa duo uerba, conſtans & perpetua, abijciunt extra: quia homini non poſſunt conuenire, cum ſcriptũ ſit, ꝙ ſepties ĩ die cadit iuſtus: & illud nunquã in eodẽ ſtatu ꝑmanet, ut in auth. de non alie. aut permu §. ut autem.

† alias cuique tribuẽdi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ intelligitur quatenus homini conuenire pōt. l. ſi quis uẽditor. ff. de edil. edic.] Item quod in fi. dicit, ius ſuum unicuiq; tribuens. intellige quantum ad affectionem quia ad actũ nō poteſt. q. d. habens affectũ tribuendi, ſicut ſupra ĩ rub. procemij dr̃ de auguſto. ſic & de matrimonio quod eſt indiuiduũ. ut ĩ. de pa. po. in prin. licet interdum dimidatur, ut patet. C. de repu. l. cōſenſu. Vel rertio expone, ut in ſumma huius tituli, ut uoluntas, id eſt mẽs, cōſtans. i. bona, quaſi habitus mẽtis bonus. Sed Tullius ſic diffinit. Iuſtitia eſt habitus animi, cōi utilitate ſeruata, ſuã cuilibet tribuẽs dignitatẽ. ſecũdũ Pla. Iuſtitia eſt uirtus, q̃ plurimũ pōt in ijs q̃ minimũ pñt. Vel prout ego credo: Iuſtitia eſt animi cōgrua diſpō in ſingulis rebus recte dijudicans.

Iuſtitię diffinitio ſecũdum Tul.

Iuſtitię diffinitio ſecúdum Pla.

ADDITIO. Dicite ꝙ hæc iuſtitia diffinitur generaliter. ad argumẽta uero breui diſtinctione facile ſic reſpondebitis. Aliquando conſideratur iuſtitia prout eſt in abſtracto, tunc iuſtitia eſt conſtans & perpetua. Aliquando conſideratur prout eſt in concreto, ut eſt poſita in corpore hominũ adminiſtrantium: & tunc dicitur corruptibilis non ratione eſſentialitatis iuſtitiæ, ſed ratione mali contenti, hoc eſt praui hominis. Exemplum poſſet poni in ruſtico, qui poſuit uinum optimum in prauo uaſe & deſtructũ eſt. Chriſto.

SYL. ¶ Adde ꝙ fuit opi. Albe. in l. iuſtitia. ff. eo. ꝙ hic diffiniretur iuſtitia in abſtracto ſecus in concreto: pro pleniore tamen & uera huius diffinitionis intelligentia uide quæ hic ſcripſi in Ann.]

ſuum † unicuiq; tribuens. a Iuriſprudentia eſt diuinarũ atq; humanarum rerum notitia, b iuſti atq; iniuſti ſcientia. ¶ Primo leuia, deinde difficiliora ſũt docenda: ne ſcholares aut ſtudium de-

* ADDITIO Per uoluntatẽ perpetuam & conſtantem habitum ſignificat præſertim cum pinguius aliquanto q̃ philoſophi diffinitionibus prudentes uti conſueuerint. Aemy. Fer.

a ¶ Tribuẽs ut honeſte uiuat ſibi: & ſic alterũ nõ lędat immo ꝓficiat: uel dic ius ſuũ. i. hoīs meritũ.

¶ Adde, ꝙ hic eſt potius effectus iuſtitiæ quàm ipſa iuſtitia, ut dicit Aug. lib. xix. de ciui. dei.]

b ¶ Notitia. Poteſt recte legi, ut illã dictio ſcīa ſit ablatiui caſus: uel ecōtra ſit nominatiui caſus, & hæc dictio notitia ſit ablatiui caſus: ſic ĩ. tit j. in prin. † Sed nũquid ſecũdũ hoc oportet, ꝙ q̃cunq; uult iuris prudens uel iuriſconſultus eẽ, debeat theologiam legere? Reſpō. nō. nã in corpore iuris hæc omnia inueniuntur, ut C. de ſum. tri. & fide cath. & C. de ſacroſ. eccl. & de epiſ. & cleri. & in auth. ſub multis titulis: ubi ſpecialiter de diuinis tractatur.

* ¶ Dic uerbum diuinarũ poſitum in hac diffinitione referendum eſſe ad illam iuris publici partem, quæ in ſacris & ſacerdotibus conſiſtit, ut plene tam in Annot. q̃ in Commentarijs hoc loco declarauimus.] Item quæ eſt differentia inter iuſtitiã, & ius, & iuris prudẽtiam? Reſpon. Iuſtitia eſt uirtus: Ius eſt eius uirtutis executiuum.

ADDITIO. Angelus nõ putat hoc uerum: quia immo magiſtratus eſt ille qui exequitur ius, ut l. ij. poſt originẽ. ff. de orig. iur. Ange.

¶ Iuris prudentia eſt ſciẽtia illius iuris. † Item iuſtitia eſt ſummũ bonũ, ius medium, iuris prudentia infimum. Itẽ iuſtitia uult tribuere unicuiq; ius ſuũ Ius uero coadiuuat, Iuris prudẽtia docet qualiter illud fiat.

¶ Adde ꝙ communis reſolutio eſt, ꝙ hæc uerba accipiantur non quo ad eſſentiam, ſed quo ad ordinem: quia iuſtitia tanquam in abſtracto eſt primũ: ius ut in concreto ſecundum: iuris prudentia tertium: ſicut ſcientia poſt ſcibile:

SYL. † Immo utraque eſt nominatiui caſus ſecundũ Chriſto. q̃ a pũctus ſub uerbo notitia. obtinet uĩ copule.

† Hoc uerũ ſecũdum SYL. docto. hic, ſi cōſiderentur hęc uerba quo ad ordinẽ prioritatis & poſterioritatis: & tũc dic ſummũ bonum. i. primũ &c.

SYL. ut ĩ. de iure ꝑſo. ĩ prĩci. alias ſecus.

¶ His igitur. ¶ Diuiditur in duas partes, in prima ponit conſilium ſuum docendi primo leuia: in ſecunda rationem reddit per locum ab inconuenienti: ſecunda, ibi, alioquin.

Caſus

SYL. ¶ Quærebat uiſa diffinitione iuris prudentiæ quo ordine deueniendū eſſet ad illi9 cognitionē: & rńdetur ut in tex. *nec placet rō dubitandi alias aſsignata per §. diſcipuli. in proœmio.ff. cum illa epiſtola fctā fuerit poſt compilationē Inſtitutionū, ut ibidē apparet, unde ille. §. nullā potuit præbere materiam dubitandi. ſed loco caſus legēdū eſt quæ in proœmio viij. lib. ſcribit. Quintil. aurea ſane & ad hunc locum maxime pertinētia. No. quòd ea quæ ex diffinitionibus cognoſcuntur, dicuntur cognita generaliter. Item quòd a facilioribus eſt inchoandum. Item quòd rudis animus rerum multitudine onerari nō debet. Item quòd non debemus cauſare quod iuuenes ſtudia deſerant. Itē quod faciliori uia eundū eſt: & quod doctrina debet procedere a generalibus ad ſpecialia. & quod ea doceri debēt, quæ auditoribus cōueniunt. viij. q. j. c. oportet. Itē quod diffidentia plerūq; remouet animum a ſtudijs. Itē quod in quacunq; re eſt habēdus ordo: quod multitudo parit cōfuſionē quod illud eſt ſimplex cui nihil additur.]

† alias deeſt maxime.

ferāt, aut cū magno labore ad ſciam diffidē et aut tardius pducantur. h.d. Acc.

¶ His igitur [a] generaliter cognitis, [b] & incipiētibus [c] nobis [d] exponere iura populi Romani, ita † maxime uidentur [e] poſſe tradi cōmodiſſime: ſi primo leui [f] ac ſimplici [g] uia, deinde diligētiſsima [h] atq; exactiſsima [i] interpretatione [k] ſingula tradantur: alioquin ſi ſtatim ab initio rudē adhuc & infirmū animum ſtudioſi, multitudine ac uarietate rerum onerauerimus, duorū alterum, aut deſertorum ſtudiorum efficiemus, aut cum magno † labore, ſæpe etiā cum diffidentia (quæ [l] plerunq; iuuenes auertit [m]) ſerius ad id perducemus, ad quod leuiori uia ductus, ſine magno labore, & ſine ulla diffidentia maturius [n] perduci potuiſſet.

a ¶ His igitur generaliter. Nunc uult dicere qualiter leges ſunt docendæ.

b ¶ Cognitis, i. poſita diffinitione iuſtitiæ & iuris prudentiæ. Accur.

c ¶ Et incipientibus. Datiue poſſunt legi cū uerbo infra uidentē: uel ablatiue ut ſuperius reſpiciāt: & hæc uerior.

d ¶ Nobis. Loquuntur compilatores huius libri in perſona Iuſtiniani qui debet exponere per eos.

¶ Adde, quod imo loquit Iuſti. ut s. in proœ. §. j. ubi dicit perfecimus.] SYL.

e ¶ Videntē, ſ. iura populi Romani.

f ¶ Leui. quo ad uerba.

g ¶ Simplici quoad ſētentiam.

SYL. * ¶ Leuem ac ſimplicē uiā dixit. i. facilē, quēadmodū ēt in §. ſed q.a. j. de fidei cō. hęr. & ī l. ul. §. tales. C. de fur. quare probāda nō eſt differētia Accur. Inter uerba & ſn̄iam, nec illatio de rn̄dēdo poſitionibus ſimpliciter, quam hinc colligunt docti.]

† alias labore eius.

h ¶ Diligentiſsima. quo ad ſubtilia uerba.

i ¶ Exactiſsima. quo ad ſubtilem materiam & ſcientiam.

k ¶ Interpretatione. i. facili ſentētia.

l ¶ Quæ. ſcilicet diffidentia.

m ¶ Auertit. no. contra inconſtantiā.

* ¶ Variatio qn̄ permiſſa ſit, uide Dy. in c. mutare. de reg. iu. lib. vj. & Dec. in l. nemo pōt mutare. ff. co.] Sic ff. de procu. in cauſæ. in prin. & in auth. de mon. §. ſi quis autem forte. unde Salomon. Tria ſunt mihi incognita, & quartum quod penitus ignoro, uia colubri ſuper lapidem: uia auis uolantis in aere: uia nauis in medio maris: quartum difficilius † uia iuuenis in adoleſcentia ſua: unde dantur in integrum reſtitutiones eorum facultatibus, ut infra de hær. qua. & diff. §. ſciendum.

n ¶ Maturius. Hic nota prouerbium,

SYL. † concor. tex. iſta gl. ſ ca. oīs ætas. xij. q. j. & extra de pſum. cap. ex ſtudijs in gloſ. xx. q. iij procli uis.

Qui uadit plane, uadit ſane.

SYL. ¶ Iuris præcepta. Tex. hic non recipit diuiſionem, ſummam, aut caſum: & notabilia alia non colliguntur niſi ea quæ in tex. dicuntur.

quod extra duo prima relinquitur. Et not. ꝙ in hoc reprobo opi. Py. & aliorum, qui dixerint, ꝙ in hoc titulo non diffiniebatur ius quod eſt ars boni & æqui, cuius merito quis nos ſacerdotes — Iuris diffinitio.

¶ Tria iuris pçepta ex l. iuſtitia. ff. eo. ti.

¶ Iuris [a] præcepta † ſunt hæc: honeſte [b] uiuere: † alterum [c] non lædere: ius ſuum [d] cuiq; tribuere.

¶ Ius aut publicũ eſt aut priuatũ· publicũ quod ad rem romanã, priuatũ quod ad priuatos ſpectat. dicendũ eſt de priuato. h. ex l. i. §. huius ſtudii. ff. eo. titu.

¶ Huius [e] ſtudii duæ ſunt poſitiones: [f] publicum, & priuatum. Publicum

a ¶ Iuris pçepta, id eſt iura præcipientia præcipiunt aliquid, quod pertinet ad aliquod iſtorum trium: nam nõ omne ius præcipit: immo quoddã punit: quoddã uetat: quoddam permittit, ut ff. de leg. l. legis. quoddam conſulit, ut ff. de rei uendic. l. is qui. & quoddam hortatur, ut C. de tranſacti. lege age.

† ſic in proem. decre. ĩ gio. honeſte. & ĩ prĩ. decret. c. humanũ genus.

appellat. nã dico ꝙ hæc uerba q̃ hic ſunt tantundẽ præſtãt: nã quod hic dicit: præcepta iuris: ꝑ hoc dicit ars: cum ars ſit collectio multorum pręceptorũ. Itẽ per hoc quod dicit: honeſte uiuere: alterum nõ ledere. ualet tantum quantum, boni & æqui. Item per hoc quod dicit: ius ſuũ unicuiq; tribuere. colligo, cuius merito quis nos ſacerdotes appellat, id eſt ſacra uel iura ſua cuilibet miniſtrãtes, ut hic. & ff. eodem l. j. ij. reſpon.

SYL. †An ãt ſeipsũ liceat offendere uel alteri offenſionem ſui permittere. Vide hic per Io. Fa. & Ang. & per Are. in c. ſi nõ licet. 23. q. 5.

¶ Adde ꝙ non intelligit, ꝙ omnia iura præcipiant, ſed quòd oĩa iura reducantur ad iſta tria: aut enim reſpiciũt honeſtatẽ uitæ, aut alterius leſionem, aut tribuere quod ſuum eſt cuiq;.]

* ADDITIO Theophilus addit tria, quod falſum puto Nã horum omnium una & eadem uis eſt.

b ¶ Honeſte, ſcilicet quantum ad ſe: quæ honeſtas & circa matrimonia eſt, ut ff de ri. nup. l. ſemper. & circa mores ſeruatur, ut ff. de tut. & cur. dat. ab ijs. l. ſcire oportet. §. pen.

ADDITIO. Et ideo dicit Angel. mulierem honeſte uiuere quæ uiuit ſecundũ mores loci: ſed caſte uiuere non intelligitur quæ tranſit ad ſecunda uota, ſcilicet reſpectu mariti defuncti uel filiorum eius: ſed reſpectu aliorum ſecus.

c ¶ Alterum non ledere. unde illud, Quod tibi non uis fieri alij ne feceris. ut in decre. in princ.

d ¶ Ius ſuum. ut non ſolum non ledat, ſed etiam adiuuet. nam non ſufficit abſtinere a malo, niſi fiat quod bonum eſt, ut argument. in decret. octuageſimaſexta diſtinct. non ſatis.

Quæſtio. Sed nonne hæc uerba accipiuntur hic ſicut in diffinitione iuſtitiæ in fine? Reſpon. non, immo ibi hæc tria comprehendit: hic autem illud ſolum

SYL. * ¶ Iuris diffinitionem, quam tradit Vlpian. in dicta l. prima explicauimus hoc loco diligẽter in noſtris Commentarijs, poſt Budeum in Annotationi. ad d. l. j.

ADDITIO. Glo. hic loquitur inutilia & remota. unde Py. uerum dicit quòd hic imperator non diffinit ius: aliud enim eſt ius diffinire, aliud iuris præcepta enarrare. Ioannes Fab.

¶ Diuiditur in duas partes. In prima diuidit ius. In ſecunda proponit dicere de iure priuato.

SYL. Caſus. ¶ In diuiſione non figuratur. Not. ius diuidi in publicum & priuatum: & quod ſit publicum & quod priuatum. Item quòd res Romana ponitur pro omnibus rebus publicis.]

e ¶ Huius ſtudij. id eſt artis adipiſcendæ per ſtudium.

f ¶ Poſitiones. id eſt ſpecies ſecũdum Pla. ſed ſecundum Azonem ſic, id eſt ſuper duobus generibus nõ ſpeciebus ponitur. hæc ars ſtudio diſcenda. nec enim placet ꝙ ex multitudine rerum multa dicantur iura: ſic enim diceretur ius aliud equinum, quod ſuper equo tractaret: aliud aſininum: & ſic

ius[a] eſt, quod ad ſtatū rei[b] Romanæ ſpectat.[c] Priuatum eſt, quod ad ſingulorum utilitatē pertinet.[d] Dicēdū eſt igitur de iure priuato:[e] † quod eſt tripartite[f] collectum. Eſt.n. ex naturalibus[g] præceptis, aut gentiū,[h] aut ciuilibus.[i]

¶ De iure naturali, gētium, et ciuili.

¶ Ius naturale eſt quod omnib. animalib. cōe eſt, ut maris & fœminę cōiūctio, liberorū ꝓcreatio & educatio. h. d. ex l. i. §. ius naturale. ff. eo.

IVs naturale eſt, quod

de ſingulis: ſed credo ꝙ iſte non fuit Pla. intellectus, ſed ille qui eſt præceptoris mei. Accurſius.

§ Y L. * ¶ Ego poſitiones hoc loco, reiectis ſubtilitatibus, pro ſpeciebus aut generibus accipi exiſtimo: nus enim aut publicum eſt, aut priuatū, tametſi aliter Budeus īterpretetur in lege prima. ff. eod.

† alias qđ tripartitū eſt. collectum eſt enī &c.

a ¶ Publicū ius. Et conſiſtit in ſacris, in ſacerdotibus (i) & magiſtratibus. ff. eodem l. j. §. publicū. & in authē. ut li. ma. & auie. §. quia uero. col. viij et C. de ſum. trini. & fide catho. inter claras. & ff. de ori. iur. l. ij. §. poſt originem.

§ Y L. * ¶ Cur publicum ius in ſacris & ſacerdotibus cōſiſtere dicatur, uide Alciatum lib. ij. Parer. c. xxxv.

ADDITIO. (i) Notat hic. Ang. ꝙ cum ius publicum cōſiſtat in ſacerdotibus, ſacerdos eſt perſona publica: nō poteſt tamen alteri ſtipulari, niſi de eo quod ſpectat ad ipſum, ut uſuras reſtitui, ut no. Ioan. And. in c. quanquam. extra de uſur. lib. vj. Ang.

b ¶ Rei Romanę. i. Romani imperij. ſic ponitur infra de pa pot. §. ius autē.

c ¶ Spectat. ſcilicet principaliter. nā & ſingulorum eſt utilitas rempublicā conſeruari.

d ¶ Pertinet. ſcilicet principaliter. ſecundario autem ad publicam utilitatē pertinet: expedit enim reipub. ne quis re ſua male utatur, ut infra de ijs qui ſunt ſui uel alie. iur. §. pe.

e ¶ De iure priuato Sed quid de publico? Reſpon. nō dicet in hoc libro, ſed ff. de iure fiſ. & C. eo. tit. & in alijs tit. ſequentibus, & fere per omnes tres libros codicis ubi de iure pub. tractatur. Et nunquid illud eſt tripartite collectum? Reſpon. ſic ut ſtatim dicam & ex eiſdem præceptis. Cum ergo eadem ſint exempla publici & priuati, quare de priuato tātum dixit ꝙ eſt tripartite collectum? Reſpon. quia plura erat de eo priuato dicturus. Item cum feciſſet hūc librū cauſa rudium uolebat eos multū aggrauare: quod feciſſet ſi tractaſſet de iure publico in hoc lib.

f ¶ Tripartite. in iure enim priuato, ut in ſuo toto, tripartita ſunt pręcepta naturalia, ut hic. Neminem cum alterius damno fieri locupletē, ut ff. de cōdi. inde. l. nā hoc natura. Itē gētiū: ut Quod quiſq; ob tutelā ſui corporis fecerit, iure feciſſe exiſtimetur, ut ff. eo. l. ut uim. Itē ſunt pręcepta ciuilia: ut præcepta de uſucap. quia de priuata utilitate eſt uſucap. ut infra de uſuca in prin. ibi, Ne dominia &c. *Iuris priuati tripartiti exē pla.* Et ſic publicum eſt ex eiſdē exemplis: & pone eadem exempla: ut ecce: a iure naturali, ut nō locupletetur cū iactura alterius reſpublica: a iure gentiū, ut liceat reipub. propulſare iniuriā. Item a iure ciuili, ut reſpubli. uſucapiat, ſicut priuatus: q̄ exēpla poſuimus ſupra ſtatim in uerbo iure priuato. *Iuris publici tripartiti exempla.*

g ¶ Naturalibus. i. iuris naturalis.

h ¶ Aut gentium. Id eſt pręceptis iuris gentium.

i ¶ Aut ciuilibus. ſ. præceptis.

¶ De iure naturali. ¶ Dictum eſt ſupra, ꝙ ius priuatum eſt collectum ex naturalibus præceptis, gentium, & ciuilibus: nunc de eis dicit. Et primo de iure naturali. Accur. *Continuatio.*

IVs naturale eſt. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in quiq; partes. Primo ponit de iure naturali. ſecūdo de iure gentium & ciuili. Tertio

Tertio ponit unam diuiſionem iuris ciuilis. Quarto rediens ad ius ciuile & naturale ponit unam differentiam inter ipſa iura. Vltimo ponit circa quæ uerſatur ius ciuile. Secūda ibi (Ius aūt ciuile.) Tertia ibi (Conſtat autem.) Quarta ibi (Sed natura lia.) Quinta ibi (Oē aūt.) Et hoc principium ē diuidiẽ in tres partes. Primo ponit diffinitionẽ iuris naturalis. Secūdo declarat illā. Tertio probat per effectum. Secunda ibi (Nam ius.) Tertia ibi (Hinc deſcendit.) Ang.

† alias ſolus. al. nec ſolum, nec ſolus.

natura [a] omnia animalia docuit. Nam ius [b] iſtud non † ſolum humani [c] generis proprium eſt, ſed & omnium animalium, quæ in cœlo, [d] quæ in terra, [e] quæ in mari [f] naſcuntur. Hinc [g] deſcen-

*ADDI. Glo. in c. ius naturale. j. diſtin. accipit hic ius naturale pro inſtinctu naturæ ex ſenſualitate prouenien te ad appetendum uel ad procreandū uel ad educandum. H.M.

SYL. ¶ Ius naturale. Caſus. Quia i fine præcedentis tituli dictum fuit ꝙ ius primatum ex tribus præceptorum generibus collectum fuit: uꝫ ex naturalibus, gentium, & ciuilibus: quæſitum eſt ab Imp. quid eſſet ius naturale: ad quod reſpondet prout in tex. declarādo qualiter ſit cōe oībus animātibus: ſed quia gratia iuuenum expediebat rem apertius declarare, poſuit exempla coniunctionis maris & fœminæ, procreationis & educationis liberorum. No. quid ſit ius naturale. Itē ꝙ ius naturale eſt cōe oībus animantibus. Itē ꝙ coniunctio maris & fœminæ eſt de iure naturali: Item liberorū procreatio & educatio. Item ꝙ licita cōiunctio maris & fœminæ a iure ciuili matrimonium appellatur. Item ꝙ aīalia irrationalia ex inſtinctu naturæ dicunẽ habere peritiā iuris naturalis & eo uti. Item ꝙ uerbū, uidemus, refertur ad oculū intellectus, & ad ea quæ intellectualiter percipiuntur: quod not. pro dictis teſtium. Item quòd quāuis animalia ex humo conſtent ut homines tamen genus humanum ad homines tantum refertur.]

a ¶ Ius naturale eſt quod natura. ideſt Deus † & nominatiue & ablatiue poteſt legi: ſic ſupra tit. j. §. primo. Et no. ꝙ quatuor modis ius naturale ponitẽ. Quandoque pro iure gentiū, ut infra de re. di §. ſingulorū. Quādoq; pro iure pactorū, & ſic pro iure ꝑtorio ut ff. de pact. l. j. Quandoq: ꝓ eius cōtrario. ſ. pro eo, quod reſcindit pacta, ut in reſtitutiōe minorū, ut ff. de mino. l. j. Quandoque pro inſtinctu naturæ, ut hic, & ff. e. l. j. §. ius aūt naturale. Sed ſcd̄m Can. ius naturale dr̃ quod in lege moſayca (j) uel in Euāgelio continetẽ, ut in prin. decre. Et iſtud (qđ) hic eſt nominatiui caſus, qñ hæc dictio natura eſt ablatiui caſus: & cōtra eſt accuſatiui, qñ natura ē nominatiui, & tunc dic natura, id eſt Deus.

† Hæc eſt legis uitē

*¶ Labitur Accurſi. dum putat ius naturale uocari ius prætorium: nam, ut hic admonuimus in Commētarijs, licet Prætores in edictis ſuis naturalem equitatem ſequanẽ, portio tamen ſunt edicta illorum iuris ciuilis nō naturalis. §. conſtat. infra eo. tit.

ADDITIO (j) Hoc uerū in præceptis moralibus: ſecus in myſticis ſeu figuratis: quia illa ſunt mutabilia ſecundum Chriſtopho.

*ADDI. quod diffinitio imperatoris cōplectiẽ ea tm̄ quæ nobis cū pecudibus ſunt cōia, qualia ſunt maris & fœminæ cōiunctio, educatio, & procreatio, alia uero nō cōplectit qualia ſunt Deū colere parentibus & patriæ obtēperare, & ideo aliæ diffinitiones colliguntur ex c. ius naturale. j. diſt. H.M.

b ¶ Nam ius. bene dico oīa animalia: Nam ius iſtud &c. non ſolū eſt hominum, ſed cōe oīum animaliū. Accur.

c ¶ Humani. i. hominum.

d ¶ In cœlo. i. in aere: ut aues quæ in arboribus & aere naſcuntur, ut infra de re. diui. §. apium.

*¶ Similis expoſitio in l. æquiſsimū. §. ſi tamen. ff. de uſufru. SYL.

e ¶ In terra. ut fere beſtie, quæ in ſuis luſtris. i. cubiculis naſcuntur: & etiam quædam aues.

f ¶ In mari. ut piſces. idem dico & ſi in qualibet alia aqua naſcuntur.

g ¶ Hinc. ideſt ab hoc iure naturali, ſ.

tio: & natura hic accipit ꝓ uirtute inſita cuilibꝫ rei. barba. Ni. Fa. & Pla. Tu dic ꝙ gloſ. bñ ſenſit quia nihil aliud ꝓ natura intellexit tex. SYL. q̄ uim illā diuinam quæ deus eſt ſecūdū Sene. & dixi in l. ut. vi. ff. eo. ſuper textum.

Deo, qui primo Adam Eue coniunxit & in paradiſo delitiarum poſuit.
a ¶ Maris.id eſt maſculi.
h ¶ Coniugatio. Scilicet animorũ, nõ corporum, ut ff. de regu.iur.l.nuptias.

syl. † alias coniunctio.

dit maris [a] atq; fœminę † cõiugatio, [b] quam nos matrimonium [c] appellamus. Hinc [d] liberorũ procreatio, & educatio. [e] Videmus etenim cętera [f] quoq; animalia iſtius [g] iuris peritia cenſeri.

¶ Adde qꝫ immo corporum, quia cũ loquatur de cõiunctione cõi oĩbus animantibus, nõ põt intelligi animorũ ſꝫ corporũ: quis licita cõiunctio reſtricta ad hoĩes poſsit dici animorum potius quàm corporum.]

ADDIT. Eſt tamẽ differentia ſecundum Augel. quia ſecuto ſolo conſenſu poſsibilis eſt ſeparatio per ingreſſum monaſterij, ut C.de epiſ.& cle.deo nobis, & in decretali Ex pub.de conuer. coniu ſecus aũt ſecuta carnali copula.

Matrimonium a triplici iure eſt.

c ¶ Matrimoniũ.i.effectũ matrimonij. Et ſic nota, qꝫ matrimoniũ quo ad originẽ eſt de iure naturali.ſ.a deo, ut hic dr̃ † de iure gentiũ ẽt dici põt: quia ab eo receptũ eſt. ‡de iure ciuili ẽt dici põt qa ei formam adiũxit & ſolẽnitatẽ, ut paret ĩ.de nup.p totũ titulũ: cũ dicit a qbus nuptijs ſit abſtinendũ, & ff. de ritu nup.p totũ: uñ debet dici de iure ciuil, ut ff.de iuſt.& iur.l.ius ciuile.

† Vel aliter ſecundum Ioã. Fa. ne pa. ẽ tes ſint

syl. incerti de filiis quos alere tenentur rõ naturalis dictat matrimonium.

¶ Adde, qꝫ quo ad formã uerborum dr̃ de iure cano. & de iure diuino quo ad prohibitionẽ graduũ aſcendentium & deſcendentium. c.literas. de reſtitut. ſpo.ſed dici poteſt, quòd non coniunctio ſed prohibitio ſit de iure diuino.

d ¶ Hinc liberorum procreatio. Nam deus operatur ad liberorum procreationem, & naturalis inſtinctus.

e ¶ Et educatio. Nam hoc iure.ſ.naturali mouet parẽs ad educationẽ filiorũ ſuorũ potius q̃ alienorum, ut.ff. vñ lib. ſcripto hærede, in li & ad hoc ẽt tenet parẽs, niſi pro ſe ſit inſufficiẽs, ut ff.de libe.agno l.ſi quis. §.idem reſcripſit.

† Vt quo ad ſubſtantiam cõſenſus.

¶ Adde qꝫ intantum eſt uerum, ut teneatur ad alimenta filij, et ſi legitimã aſsignaſſet. l.libertus operarũ.ff.de op. pe.lib. Alex.in l.ſi cũ dotẽ. §.j.ff.ſolu. ma. * & cõſiderando hoc modo educationẽ, nẽpe ut redacta eſt ad neceſsitatẽ, nõ eſt dubitandum quin ſit iuris ciuilis: inſpecto uero illo inſtinctu naturæ, quo ducimur ad educãdũ liberos nr̃os, a iure naturali deſcendit, ut tradit Deci.ĩ l. pẽ.nu. 26. C.de pa. * ADDI. Inferẽdũ eſt qđ filius nõ põt renũciare alimẽtis q̃ ſibi a prẽ iure naturali debent Mar.in l.ſi quis a liberis. §.parẽs.ff.de liber.agno.H.M.

syl.

¶ Quilibet populus aut ſuo proprio iure utitur a ſe ſtatuto, qđ dicit ius ciuile, aut cõi oĩum hoĩum naturali rõne introducto, qđ ius gẽtiũ uocatur: & po.ro. utroq; uſus eſt. h.d. ex.l.oẽs populi. ff.e.

f ¶ Cætera.ſ animalia, nedum hoĩes.
g ¶ Iſtius iuris. Scilicet naturalis de quo loquimur. Ex eo enim qꝫ auis uolat, piſcis natat, gallina oua calefacit, mouentur iſto iure naturali.
¶ Adde pro declaratione iſtorũ uerborũ Budeũ in ſuis Anno. ſupra l.j.ff.eo. syl.
* ADDI Qui reprehẽdũt Budeũ, putãt peritia eſſe accuſatiui caſus, ut experitia. Iuſtinus ſic locutus eſt lib.§. Scythas aũt uirtute animi, & duritia corporis nõ opibus cẽſeri.ſenſus eſt ergo, celebrari ob peritiã, nã plus eſt, q̃ ĩ cenſum aſcribi, & connumerari. H.M.
¶ Ius aũt. Diuiditur in iiij par. in prima ponit dictũ, qꝫ oẽs populi aut proprio iure utunt, aut cõi omnium gentium: in ij. declarat quid ſit ius propriũ & ciuile: in iij. quid ius gẽtiũ: in iiij. qꝫ po.ro.utroq; uſus eſt.ij.ibi, nã quod. iij.ibi, quod uero.iiij.ibi, & populus.
Caſus Declaratũ fuerat quid eſſet ius naturale: & quia dictũ fuerat, qꝫ cõſtabat ius oẽ ex præceptis naturalibus, gẽtiũ, & ciuilibus, declarandum modo ueniebat quid eſſet ius gentiũ & ciuile. dubiũ aũt faciebat, quia cũ iſta iura eſſent cõia hoibus, tñ, non uidebantur ẽt in noĩe diuerſificanda, ſed eſſe eiuſdẽ ſpeciei. Atrũ cõtrarium deciditur, & diuerſitas ſumitur ab origine: decla-

mando, ꝙ quoties aliquod ius obſeruat apud oẽs gentes peræq; rõne quadam naturali, tũc eſt ius gentium: quoties aũt ius ſeruat, ex diſpõne particulari alicuius ciuitatis illud uocat ius ciuile quaſi illi⁹ ciuitatis: & quia declarãdum erat ius Romanorum, dicit pop. Rom. utroq; iure uſum eſſe. Not. ꝙ oẽs populi poſſunt ſibi cõdere ſtatuta & ꝙ talia ſtatuta dicũtur ius ciuile. Itẽ ꝙ relatiuum qs uel qui ſtat reſtrictiue ſcd̃m glo. hic. Item ꝙ differunt. ll. & mores & ſic cõſuetudo. Itẽ ꝙ oẽs populi partim utunt ſuo ꝓprio iure, partim cõi. Itẽ ꝙ ius cõe hic appellat ius gentiũ. Itẽ uñ dicatur ius ciuile & quare. Itẽ ꝙ ius gentium introducit naturali ratione. Itẽ ꝙ ius gẽtium dr̃ quod apud oẽs gẽtes pereq; obſeruat: & uñ dicat. Itẽ ꝙ po. ro. habet ſuas ll. partim a iure gentium partim a ſeipſo. Itẽ ꝙ ſingulę materię ſunt tractandæ ſuis locis, & non ſunt confundendæ.]

† alias uel gentium.

† alias diſtinguitur.

*

†mores quõ hic accipiẽdi ſint, uid. Budęũ ad l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iur.

¶ Ius aũt ciuile † a iure gẽtium ita † diuiditur,[a] quòd oẽs populi, q legibus[b] & † moribus reguntur, partim ſuo ꝓprio, partim cõi[c] omnium hominũ iure utuntur. Nã quod quiſq; populus ipſe ſibi ius conſtituit, id ipſius proprium ciuitatis eſt: uocaturq; ius[d] ciuile, quaſi ius propriũ ipſius ciuitatis. Quod uero naturalis[e] ratio inter oẽs gentes conſtituit, id[f] apud oẽs populos pereque cuſtoditur. uocaturque ius gentium, quaſi quo iure omnes gentes utuntur.[g] †, Et

a ¶Diuiditur. i. unum ab altero ſic cognoſcitur. Accur.

b ¶Legibus & moribus. Nam quidam ſunt qui regunt tm̃ moribus: & ẽt quidam qui nec moribus nec legibus, ut homines ſylueſtres: & etiam quidam legibus tantum & non moribus.

SYL. ¶Adde, ꝙ hæc gl. cõiter reprobat hic & in l. oẽs populi. qa hoc relatiuũ ſtat declaratiue, & cõpetit cuilibet de genere. Defendi tñ põt declarando ut hic in noſtris Commentariis & Anno.

c ¶Cõi. Ideſt eo iure, qd̃ eſt in cõi apud oẽs, ſiue ſcriptũ ſit, ſiue non.

Ius ciuile ſex modis dicitur

d ¶Ius ciuile. Vt ſunt ſtatuta terrarũ quę iura municipalia dñr, ut C. de emã. li. l. j. & ſic dr̃ ad drñam iuris naturalis. i. iuriſgẽtiũ: & ita accipit hic. Secũdo mõ dr̃ ius ciuile lex xij. tab. ut ff. de iuſt. & iu. l. ius ciuile. §. hoc igitur.

¶Adde hoc uerũ ſcd̃m interpretationem gl. ibi: ſed tñ nõ ſe reſtringit tex. magis ad l. xij. ta. q̃ ad aliud ius Romanorũ.] Tertio dr̃ ius ciuile oẽ ius qd̃ non eſt proriũ & ſic accipit. ff. de iuſt. & iur. l. ius aũt ciuile. in prin. & ius proprium. Quarto dr̃ diſputatio prudẽtiũ q̃ ſunt fcã ſu ꝑ l. xij. tab. ut ff. de ori. iu. l. j. §. hæc diſputatio. ſcd̃m Ioan. Quinto quicquid ſcriptũ habemus de iure, dr̃ ius ciuile: ut cũ dr̃. Eſt. n. ſanctiſſima res ciuilis ſapia, quæ pretio nummario non eſt eſtimãda. ut ff. de ua. cog. l. j. §. ꝓinde. Sexto dr̃ quoties adijcit aliqd iuri naturali. ut ĩ mr̃imonio mõ diximus, uel detrahit iuri naturali, ut in uſucapionibus, ut ĩ. de uſuc. in prin. † uel additur iurigẽtiũ, ut in tutela inuecta a iure ciuili originaliter, ut ĩ. de tut. in pri. uel detrahit, ut in poteſtate ſeruorũ reſtricta, ut ĩ. de ijs qui ſui uel alieni iuris ſunt. §. ſed hoc tpe hoc. n. ius ciuile dicitur, ut. ff. de iuſt. & iur. l. ius ciuile. j. tñ & hæc exempla ſunt ibi notata.

¶Adde ꝙ hæc gl. dr̃ magiſtralis ab Ange. hic, tñ dicẽdũ ẽ clari⁹ ꝙ qñq; ius ciuile capit ſtricte, & ponit ad drĩam propriũ: qñq; largius, & cõprehẽdit ꝓpriũ, & oẽ id qd̃ a po. ro. eſt cõſtitutũ, qñq; largiſſime, et capit ẽt pro naturali uel gẽtiũ recepto a iure ciuili, ſiue ſit ſimpliciter receptũ. ſiue aliqd additũ uel mutatũ: q̃ ꝓbant ĩ l. ius ciuile. ff. eo. t.]

e ¶Naturalis rõ. Not. ꝙ iuſgẽtiũ naturali rõne eſt inductũ, ut hic, & infra de re. di. §. ſingulorũ. uñ eſt ius immutabile, ut infra eo. §. ſed naturalia. Accur.

f ¶Id apud. Nunc ſoluitur. Accur.

g ¶Vtunt. Vt eſt religio erga deũ: ut parẽtibus & patrię pareamus, † & cõtra uiolentiã reſiſtamus, ut ff. de iuſt.

SYL.

† In hoc, ſ. quia eo iure eiã erãt cõmunia ſecũdũ Ia. hic. alias ſi gl. ꝓin. ꝙ illo iure eſſet dare meũ & tuũ, eẽt fal. ut per Iac de are. ba. & alb. ĩ l. ius ciui. ff. de iuſti. & iur.

† alias deeſt &

†Tex. & not. ſecũdum Ia. in l. j. §. & SYL. gñaliter. ff. d̃ uen. in po. mi. quem Bal. reputat ſing. in l. inſ̃es. C. ad tert. & cui potius ſit parẽdũ Vide p Angel. Areti. hic.

& iur.l.j.in fi.& l.ij & iij.Item conuentiones ſiue pacta,quæ apud omnes gentes ualent, ut infra eodem. §.ius autē gentium. & ff.de pact.l.iuriſgentium. in principio.

a ¶ Itaque. Quia oīs populus utitur partim iure communi, partim, &c.

b ¶ Suo. qđ pro ſe tātū cōpoſuerūt. alias eſſet l. generalis,ut j eod.§.lex.

c ¶ Quæ ſingula. Scilicet iura gentium & ciuilia, quibus utunť ciues Romani. & effectus eorū iuriū dicetur. j.de re.diui §. ſingulorū, uſq; ad finem tituli, ubi dř qualiter acquiruntur dñia iure gentiū. item j.de uſucap.& in tit.ſequētibus in quibus dicit qualiter acquiruntur dñia iure ciuili. & ſecundum hoc refertur ad proximum dictum,& illud intelligas de iure ciuili romanorum generali.Vel aliter dic: proponemus infra eo.ti.§.pe.ubi dicit alterum uariabile ut ciuile:alterum non, ut gentium. & ſecundum hoc non refertur ad proximum dictū,ſed ad id quod dicit ſupra. Nam &c.& etiam, Quod uero &c.

8 Y L. ¶ Adde, quòd prima uerior eſt propter illa uerba Suis locis.]

populus itaq; [a] **Romanus partim ſuo** [b] **proprio, partim cōi omniū hominū iure utitur. Quæ** [c] **ſingula qualia ſint, ſuis locis proponemus.** [d]

¶ Ius ciuile denominatur a populo condente:& iuris ciuilis appellatione ius Romanum intelligitur per antonomaſiam.h.d.

¶ Sed ius [e] **quidem ciuile ex unaquaque ciuitate appellať:** [f] **ueluti Athenienſiū:**

† Iſta gl. con tradicit glo. d ¶ Proponemus. Sed ubi? Reſpondeo: forte infra de rer.diui.§.ſingulorū. † & refertur non ad proximum dictum, ſed ad id quod dictum eſt: Nam qđ quiſq; &c.& ibi, Quod uero &c.

8 Y L. ſcc. ſ; ambe ſūt.bone ut ſeratur ad proximum dictum uel ad remotū cum ſecundū ambas

¶ Sed ius quidem. Diuiditur in duas partes:in prima declaratur, ꝙ ius ciuile ab unaquaq; ciuitate condente appellať:in ſecunda quid uenit appellatione iuris ciuilis. ſcđa ibi,ſ; quoties.

Caius Quia dictū fuerat unāquāq; ciuitatem ius ſibi conſtituere poſſe, idq; uocari ius ciuile: quæſitum fuit an in iure ciuili eſſet particularis aliqua appellatio. dubium faciebat: quia cū eſſet poſitum ad differentiam iuriſgentium,quod uno uniformi nōie appellatur,uidebatur eodem modo eſſe etiā ius ciuile. Cuius cōtrarium deciditur, dicendo ius ciuile nomen recipere ab unaquaq; ciuitate condente. Rō dñiæ eſt,quia cum illud ſit ius gentium qđ pereq; apud oēs ſeruatur, non pōt eſſe niſi unicum, at ius ciuile diuerſificať ſcđum diuerſas qualitates diſpoſitionum a diuerſis populis factas, Sȝ tunc dubitatum fuit:qđ ſi reperiať facta mētio iuris ciuilis,īter tot iura ciuilia de quo intelligendū erit:& dubiū faciebat, qa cum tot eſſent quot ciuitates, nomen uidebať equiuocū: quia caſus ꝓſupponiť remotis oībus cōiecturis, & poſito ſimpliciter iure ciuili in eius ſimplici denominatione: & iō ea uidebať capiēda interpretatio,quæ ſolet fieri in ſimilibus equiuocis.l.duo ſunt titij.ff.de teſta.tut. Tñ contrarium deciďť diſponendo, ꝙ itelligiť de Romano ꝑ antonomaſiā. quæ ratio ꝑ ſe tollit rationē dubitandi:quia alijs ceſſantibus excellentia ipſa eſt coniectura, quæ oſtēdit quæ fuerit mens diſponentis & noīantis ius ciuile. No.ꝙ ius ciuile ab unaquaque ciuitate appellať.Itē unde ſint dicti Romani,& uñ Quirites.Itē ꝙ non adiecto alio noīe,iuris ciuilis appellatione,intelligiť de Romano:& ita itelligas hunc tex. quia quāuis a pluribus allegetur hic tex.noſter.ꝙ appellatione iuris ueniat ius Romanorū, tñ qui ita intelligunt nō bene intelligūt deciďť.n.hic nō quid ueniat appellatione iuris, ſed quid ueniat appellatione iuris ciui. ita.n.probat aduerſatiua illa(ſed)quæ facit retineri eoſdē terminos,Alex.in l.filius a patre.ff.de lib.& poſth.itē tex.ibi, ſi nō addimus nomē cuius ſit ciuitatis. Itē no.quòd uerba equiuoca in dubio intelliguntur in digniori & potentiori ſignificatu.]

e ¶ Sed ius quidem &c. Diximus autē populos cōe aut ꝓpriū ius hře.Sȝ &c.

f ¶ Ciuitate appellatur.i.nomē illius

expoſitiones loquimur de iure gētium & ciuili ſecūdum Nico.

nam ſiquis uelit Solonis [a] uel Draconis leges appellare ius ciuile Atheniẽſium, non [b] errauerit. Sic [c] enim & ius, quo Romanus populus utitur, ius ciuile Romanorum appellamus, uel ius [d] Quiritum. Quo quirites utuntur. Romani enim a Romulo, Quirites a Quirino [e] appellantur. Sed quoties non addimus nomen cuius ſit ciuitatis [f] noſtrum [g] ius [h] ſignificamus: ſicuti cum poetam dicimus, nec addimus ei nomen, ſubauditur apud Græcos egregius Homerus, apud nos Virgilius [i]

¶ Ius gentiũ omnibus hoibus eſt cõe, & a gentibus factũ uſu & neceſsitatibus ita exigentibus: ex quo bella licita oriũtur, & captiuitates, & ſeruitutes, & contractus quibuſdam exceptis. h.d. uſque ad §. conſtat. ex l.manumiſsiones. & l.ex hoc iure. ff.eo.

ciuitatis ubi factum eſt ius ciuile debet ei imponi.

a ¶ Solonis. Noĩa ſunt cõpoſitorum ſtatutorum in illis ciuitatibus: ſicut ſi appellat quis ius ciuile Bonoñ. ſtatutũ a cõpoſitoribus inuentum & conſilio confirmatum.

b ¶ Non errauerit. imo bene dixerit.

c ¶ Sic.n.& ius. Quod ꝓ ſe tm̃ cõpoſuerunt: aliter eſſet generalis lex. ut j.eod. §. lex eſt. & de hoc.ſ.iure ciuili gñali ꝑt hic loqui.

d ¶ Ius quiritũ. Pro eodẽ, licet nomina mutet

Quirĩnus unde dr̃. e ¶ A Quirino. q fuit eorum rex: dictus a Quiris quod eſt haſta: quia magna haſta in bello utebat̃.

ſ r l. ¶ Adde, ꝙ Quirinus & Romulus idem eſt, ita dictus ab haſta quã erat ſolitus geſtare: quæ Sabinorũ lingua curis dr̃, ſicut & Iuno curitis eſt appellata.

✱ ADDITIO. Quirinus unde dicatur uide apud Ouid. lib. ij. Faſto. ſiue quod haſta curis priſcis eſt dicta ſabinis: bellicus a telo uenit in aſtra Deus ſiue ſuo regi nomẽ poſuer̃ quirites, ſeu q̃a Romanis iunxerat ille cures. H.M.

f ¶ Ciuitatis. Sed ſimpliciter dicitur ius ciuile.

g ¶ Noſtrum. Scilicet Romanorum per excellentiam.

ADDITIO. Et ideo dicit Io. Fab. ꝙ in ſupplicando pro præbenda eccleſiæ cathedralis, ſpecificatio ipſius eccleſiæ uitiaret: quia ſufficit quod dicatur: In eccleſia Lugdunẽſi, uel Pariſien. & ꝙ ita de facto uidit obſeruari.

h ¶ Ius. ſ. ciuile Romanorum propriũ, uel gñale ſi eſt ſcd̃m ut ſit generale.

i ¶ Virgilius. Idẽ i apoſtolo. nã Paulus in diuina ſcriptura intelligitur. Item ubi dr̃ ſapiens, intelligitur Salomon.

¶ Ius aũt. Primo ponit unum dictum. Secundo ponit rõ quare ius gẽtiũ fuit inuẽtum. Tertio ponunt exẽpla rõnis. Scd̃a ibi (Nã ius.) Tertia ibi (bella.) Ange. Are. Diuiſio

¶ Ius autem gẽtiũ. Caſus. ſ r l.

Viſũ fuit ſ quo differret ius gẽtiũ a iure ciuili, & utrũq; ſatis declaratum: uñ quæſitũ fuit an ſicut ius ciuile habebat ſuas diſpoſitiones, ita & ius gẽtiũ. Rõ dubitãdi fuerat, quia ſ. dictum fuerat, ꝙ illud erat ius gẽtiũ, qđ naturali rõne pereque cuſtodiebat̃: nõ uidebat ergo eſſe debere aliqđ ius cõſtitutũ in ipſo iure gentiũ, ſed quaſi oibus gẽtibus a natura pariter infuſum. Rñdet tñ contrariũ, & aſsignat rõ in tex. ibi. nã uſu. In hoc tñ differt a iure ciuili, quia hæ cõſtõnes oĩum gẽtiũ cõſenſu factæ ſũt, ille particularis alicuius urbis. No. ius gẽtiũ eẽ cõe oĩbus gẽtibus & ꝙ cõſtitutiones iuriſgẽ. uel ex commoditate uel ex neceſsitate gẽtiũ ſunt introductæ. Itẽ quo iure bella & ſeruitutes orte ſunt, & ſeruitutes naturali iuri eſſe cõtrarias, & ꝙ de iure natura oẽs hoĩes liberi naſcebant̃, & ꝙ oẽs fere contractus ſunt de iure gentium. itẽ no. ꝙ ll. & ſtatuta debent fieri aut ꝓpter cõmoditatẽ, aut propter neceſsitatem hominũ, itẽ ꝙ ius gentiũ derogat iuri naturali, item ꝙ dictio, ex, denotat principium temporis.]

¶ Ius [a] aũt gentium omni humano [b] generi cõe ẽ. Nã uſu [c] exigente, & humanis neceſſitatibus, gentes humane iura quædam ſibi conſtituerunt. Bella [d] etenim orta ſunt, & captiuitates ſecutæ & ſeruitutes: quæ ſunt naturali iuri contrarie. Iure enim naturali oẽs homines ab initio [e] liberi naſcebantur. Et ex hoc iure gentiũ omnes pene [f] contractus introducti ſunt: ut emptio & uenditio, locatio & conductio, ſocietas, depoſitum, mutuum, & alij innumerabiles. [g]

a ¶ Ius autem. Autem pro ſed: & repetit de iure gen. ut aliquid addat.

SYL. ¶ Adde notandam eſſe hanc gl. ut nõ dicatur ſuperfluum, quando aliquid repetitur ut aliquid addatur.]

b ¶ Oi humano. Sed nũquid plura humana genera ſũt? Rñ. non: expono † ergo .i. oĩbus hominibus.

Genus humanum eſt unicũ.

† Vel expone .i. toti ſecundum Nic. & Io. Fab.

c ¶ Nã uſu. Ab initio .n. pauci erant hoĩes: indiguerũt tamẽ aliquo cõi uſu: & quãto plures fuerunt, tũc magis ſuas conſuetudines habebãt, & ſtatuta: puta ut nullius uineã uel hortum alterius intraret: & hoc ſequitur: & probatur ff. de iuſt. & iu. l. ex hoc iure.

Bellũ ẽ a iure introductum.

d ¶ Bella. Sed qũo a iure deſcendit bellum, cum ſit a iure prohibitũ, ut ff. de uſufr. l. equiſſimum? Rñ. loquitur de eo quod a populo Ro. eſt indictum hoſtibus, ut ff. de ca. & poſt. reuer. l. hoſtes.

SYL. ¶ Adde ꝙ bellũ naturali ratione inductum eſt, ut pax habeatur, & nos nr̃aq; tueamur. c. militare. c. noli exiſtimar̃. & c. apud ueros. xxiij. q. j. de qua re abunde diſſeruimus in noſtris Annot.

ADDITIO. Immo a quocunq; etiã priuato pro ſuo recuperando: & de licentia ſuperioris, ſi per ipſum recuperare non ualeat: & hoc nedum contra ſuum detinentes, ſed etiam eos iuuantes: ſecundum Ioan. & doc.

¶ Item propulſare moleſtiam, quod eſt licitum, ut ff. de iuſt. & iu. l. ut uim. & ff. de ui & ui ar. l. j. §. uim ui. cũ moderamine tamen, ut C. unde ui. l. j.

SYL. ¶ Adde ꝙ alias declarabã hoc moderamen, eſſe iniuriæ illatę uel inferẽdæ, ſubitã ꝓpulſationẽ, periculo ꝓportionatã uitę rerũ uel honoris, i. d. l. ut uim.]

c ¶ Ab initio. Sed nunquid hodie? Quidam dicunt ſic: nos contra: nam ſeruus naſcitur, ut ĩfra de iu. per. §. ſerui. el ij. ff. de nata. reſti. l. interdum.

f ¶ Pene. Pene dicit † propter quatuor contractus, ut propter ſtipulationẽ, ut ĩ. de act. §. de cõſtituta. Item ꝑ literarum obligatio. ut ĩ. de lit. obli. Item propter contractum emphyteuticũ ut ĩ. locati. §. adeo. Itẽ propter ſpõſalitiam largitionẽ .i. donationẽ propter nuptias. ut in auth. ut ſpõ. larg. §. j. & ij. collat. ix. Et no. ꝙ hic dr̃ oẽs cõtractus eſſe de iure gẽtium, ſed nõ oẽs obligationes: nã quæ ex maleficio uel quaſi ſunt, nõ ſunt de iure gentiũ: ſʒ uel a lege xij. tabularũ, uel alia lege.

† Idem Bar. & Nic. & uide gl. similẽ in l. ex hoc iure ff. de iuſti. & ĩ l. legitima. ff. de pac.

ADDITIO. Prout glo. loquitur in quaſi maleficijs, approbatur, quia in his contingebat aliquem obligari ex facto alieno: quod ius gentiũ non conſiderat: ſed prout loquitur in maleficijs, reprobatur per l. ff. de fur. ut per Ang. & Chriſto. hic.

g ¶ Innumerabiles .i. non facile ad numerandum habiles, ut infra de re. corpo. & incorpo. in princ.

* ADDI. Intellige noĩe empti. & uendit. permutationẽ, cum emptio nõ conſiſtat ſine pretio, eoq; innumerata pecunia. nummi aũt non ſunt inuenti iure gentium, quorum initium refertur ad Aeginetas, longe poſt liberum patrẽ, quẽ Pli. li. vj. tradidit inuenıſſe emptionem & uenditionem. Aemil. Fer.

¶ Conſtat aũt Poſtq̃ doc. ſimul legunt uſq; ad §. ſʒ & qđ princip diuiditur iſ luc uſq; in v. partes: in prima declaratur ex quo ius noſtrum cõſſet: in ſecunda quid ſit ius ſcriptum: in tertia quid ſit lex: in quarta quid plebiſcitum: in quinta quid ſenatuſconſultum. partes patent. SYL. Diuiſio

Caſus. Nõ eſt ponendus quia procedit partiendo & deſcribendo. No. ius romanum aut l. ſcripta conſta-

te aut cōſuetudine. Item uo. partes iuris ſcripti. Item modum ferēdarum legum, plebiſcitorum, & ſenatuſconſultorum. Item quòd conſul dicitur magiſtratus ſenatorius, & tribunus dicitur plebeius. Itē quo differat plebs a populo. Itē qd ueniat appellatiōe populi. Item ꝙ patricij & ſenatorij ueniunt appellatione populi: ſecus appellatiōe plebis Item qd ſit plebs. Item ꝙ plebiſcita ex lege Hortēſia ſunt eiuſdē ptātis cuius ſunt leges. Item ꝙ difficile eſt multos ſimul adunare.]

¶ Ius Romanū aut ſcriptū eſt, aut non: ſcriptū eſt lex, plebiſcitum, ſenatuſcōſultum, conſtitutiones, edicta prætorum, & prudentū reſponſa. Quorum lex eſt quę a populo, plebiſcitū a plebe, ſenatuſconſultum a ſenatu fertur. h. d. ex l. ius ciuile. cum l. ſeq. ff. eo.

¶ Conſtat autē ius nrm [a] quo utimur, † aut ex ſcripto [b] aut nō ſcripto: † ut [c] apud Græcos, [d] τῶν νόμων οἱ μὲν ἔγγραφοι οἱ δὲ ἄγραφοι. ¶ Scriptū aūt ius [e] ē lex, plebiſcita, ſenatuſconſulta, [f] pricipū placita, magiſtratuū edicta, reſponſa prudentiū. ¶ Lex eſt, [g] quod populus Ro. ſenatorio magiſtratu īterrogāte (ueluti [h] Cōſule [i]) conſtituebat.

a ¶ Ius noſtrum. id eſt ciuile romanorum, de quo diximus ſ. eo. §. ſed ius. Large uocatur ius ciuile, quicquid ſcriptū habemus de iure gñali, ut diximus ſ. eo. in gl. Vt ſunt ſtatuta terrarū, &c. ibi, quinto &c. Itē quicquid habemus de moribus hic comprehendit. ſ. generalibus, ut patet ex inferioribus.

b ¶ Ex ſcripto. De hoc dicit uſq; ad §. ex non ſcripto. infra cod. & de non ſcripto. ibi dicit Accur.

ADDITIO. Non tñ eſt neceſſaria ſcriptura ad ſubſtantiam legis, ſed ad probationem tantum, arg. l. contrahitur. ff. de pigno. ſecundum doc. hic.

c ¶ Vt pro ſicut.

d ¶ Apud Grecos. Nam & græci utebātur iure ſcripto & non ſcripto, ut infra eo. §. & non ineleganter.

* ADDI. Græca ſic uerte. legum aliæ ſcriptæ ſunt, aliæ non ſcriptæ.

e ¶ Scriptum āt ius. ſ. ciuile romanorum, de quo dixit ſ. eo. §. ſed ius. Acc.

f ¶ Senatuſc. Quare dicti ſunt cōſules, no ff. de or. iur. l. ij. §. exactis ij.

g ¶ Lex eſt. Hæc diffinitio quo ad ſententiam concordat cum ea quæ eſt. ff. de leg. & ſenatuſc. l. j. licet quo ad uerba diſſentiat. Diffinitur & alio modo. Lex eſt ſanctio ſancta, iubens honeſta, prohibēs contraria, quæ ſumitur ex lege græca. ff. de leg. & ſenatuſc. l. ij. Item diffinit tertio modo ut in alia lege græca colligitur in eo. tit. de legib. & ſenatuſconſul. l. ij. Accur.

¶ Adde, ꝙ hic nō diffinitur lex, ſ; deſcribitur modus. l. ferende quia in eſſentia nō differunt ſed in auctoribus & modo cōdēdi.]

h ¶ Veluti. Exemplificatiue ponitur, ut infra. §. proximo. nam facta conuocatione populi Romani, magiſtratus, ſcilicet ſenatus: non totus, ſed qui maior erat omnibus, interrogabat populum, ſcilicet conſulendo, an ſic placeret.

ADDITIO. Et ideo dicit Ang. ꝙ non ualeret ſtatutum in cuius confectione conſtaret, quòd non fuerit in conſilio per priorem facta propoſitio: ſecus tamen in dubio. Angelus, Aretinus.

¶ Et ſic ad libitum populi fiebat, ut ff. de ori. iur. l. ij. in prin.

i ¶ Conſule. Nam conſul uice ſenatorum interrogabat populum, & ſic ipſi ſenatores uidentur interrogare. Nam qui per alium facit, per ſe facere uidetur, ut ff. de ui. & ui. arma. l. j. §. deieciſſe & ff. de admini. tuto. l. ita autem. §. geſſiſſe.

ADDITIO. Debet tamen in libello exprimi, quòd per te uel alium tuo nomine tale quid commiſſum fuerit: alias agendo contra te, & probando de alio tuo nomine ſpoliante, non obtineret: ſecundum Ioannem Fab. & Angelum.

† alias aut ſcripto, aut ſine ſcripto

* † Vide ad hūc locum Budeū ſ v ʟ. l. ius ciuile. ff. de iuſt. & iure. & And. Alcia. libr. ij. prætermiſſ.

Legis diffō.

¶ Nã recte omnia noſtra facimus quibus a uobis auctoritas impartitur, ut C. de uete. iur. enuc. l. j. §. ſed & ſi quid uerſi. omnia.

a ¶ Veluti. Exemplificatiue ponitur ut s. §. proxi. erat. n. nimis nomine tribunus, qui p cera: plebeijs & eorũ magiſtratui: qui interrogabat plebeios ut ff de ori. iu. l. ij. §. augeſcente. & §. ijsdẽ tpibus & multas leges habem⁹ de his, ut l. aquil. ut j. ad l. aquil. § ex hoc tñ capite. & ne præſides accipiat niſi eſculenta, ut ff. de offi. procon. l. ſolẽt. §. fi. & ff. de offi. præſi. le. plebiſcito.

ADDITIO. Sed nec hodie illa, ſi habent ſalarium ut ibi no. ſecus in delegatis, extra de reſcrip. c. ſtatutum. §. inſuper. lib. vj. Ioan. An.

b ¶ Species a genere. Eſt autẽ genus, quod prædicatur de pluribus differentibus ſpecie: ut animalium aliud rationale, aliud irrationale: & ſic ſe habet populus ut ſequiẽ ad nobiles & ignobiles. Species aũt, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero. ut hominum alius Titius, alius Seius: ſic ſe habet plebs: nam minores tantum cõprehendit, ut ſequitur.

¶ Adde, ꝙ melius dixiſſet Imperator. Quo pars a toto: quia differentia ſpeciei & generis non poreſt accõmodari: quia hic poſita plebe non poniẽ populus, ſicut ſpecie poſita ponitur genus: tuemur tñ Imperatorẽ hic in noſtris Annotationibus. Et ſciẽdum eſt, genus aliter accipi apud Legiſtas, aliter apud Dialecticos, ut tradit Bar. in l. meuius. §. duobus. de leg. ij.

c ¶ Etiã. q. d. Nõ ſolũ plebe appellatione populi cõnumerant, ſed ẽt patricij.

d ¶ Patricijs. Qui erãt quaſi patres principis, ut j. quib. mod. ius. par. pot. ſolui. §. filius.

¶ Plebiſcitum eſt, quod plebs plebeio magiſtratu interrogãte (ueluti [a] Tribuno) conſtituebat.

¶ Plebs aũt a populo eo differt, quo ſpecies [b] a genere nam appellatione populi uniuerſi ciues ſignificantur, connumeratis etiam [c] patriciis [d] & ſenatoribus. † Plebis aũt appellatione, † ſine patriciis & ſenatorib. cœteri ciues ſignificantur.

¶ Sed & plebiſcita [e] lege Hortẽſia [f] lata non minus ualere q̃ leges cœperunt.

¶ Senatuſconſultum eſt † qd ſenatus iubet atq; cõſtituit. [g] Nã cũ auctus eſſet populus Ro. in eũ modũ, ut difficile eſſet in unũ eum conuocari legis [h] ſanciende cauſa, equum uiſum eſt ſenatum uice populi conſuli. [i]

¶ Principũ conſtitutiones, pcepta, uel decreta, quæ perſonalia nõ ſunt, habẽt l. uim. h. d. ex. l. j. ff. de conſt. princip.

* ¶ Patricij qui appellarentur uide Budeum ad l. ult. ff. de ſenato. & Alcia. libr. xij. C. in titu. de conſ. & non ſpar. pecu. Accur. n. cõfundit patricios ueteres cũ patricijs ab Imperatoribus inſtitutis, inter quos longã fuiſſe dñã conſtat.

e ¶ Sed & plebiſcita. uidebanẽ minus ualere, quaſi loco & argumento ſumpto ab auctoritate: quia maior eſt patriciorũ & ſenatorum auctoritas, ut C. de legi. l. humanum. & ff. de eden. l. ſi quis ex argentarijs. §. j. ſed hoc ſublatũ eſt per legem latam ab horienſio rege ut ſequitur & ff. de ori. iu. l ij. §. augeſcẽte.

f ¶ Lege hortẽſia. Sic dicta ab Hortẽſio qui pacem compoſuit inter nobiles & plebeios, & inter eos ſic ſtatuit ꝙ ualeret plebiſcitum.

* ¶ Quo tpe lata fuerit, & q̃ longe erret Accur. exiſtimãs Horteſium fuiſſe Regẽ, legito q̃ hoc loco dixi in Anno.

* ADDI. Inimo ab Hortẽſio dictatore ut apud Gel. li. 15. c. 25. & Pli. l. 16. c. 10 q mortu⁹ eſt i magiſtratu, ut apud. Flo. i epiſ. ij. & D. Aug. l. de Ciu. De. 3. c. 17

g ¶ Cõſtituit. Nã poterat facere legẽ, ut hic & ff. de le. & ſe. l. nõ ambigitur.

h ¶ Legis ſanciende cauſa. Nam idem eſt ſi ex alia, quia difficile erat tot homines conuenire. Accur.

i ¶ Conſuli. i. interrogari. Nam antea

† Concor i c. poſi c le ctione i gl. ſup ue ... lat ... j ot principi ... ibi ſ. c ne i c po puli ex tia de elec. & gl. in c. ſedes. ſup uer ſi. maio res. pro pe fin. ibi ple bis aũt appella tione ex tra de reſcri. *

† Pro i telle ctu hu ius loci uide Bar. in l. j. col. iiij. uer ſicu. il lud er go. C. de dig. lib xij. Gñis dictõ. Speciei dictõ.

S Y L. † Dicie tñ Angel. ꝙ quis loco ſenatorũ hodie ſucceſſerit cõſiliarij ſeu decuriones, non tñ poſſent ſuper principi reſeruatis ſtatuere: puta ad famam ſeu ius genitu re aliquẽ reſtituere: ſpurios legitimare: aut ueniam ætatis concedere. S Y L.

populus interrogabatur, ut ſupra eo. ti.§.lex.ut ſicut populus interrogabatur prius, ſic poſtea ſenatores (qui centum erant numero) interrogabantur a conſule, ut l.ij. §.deinde quia difficile. ff.de ori. iur. & C.de peti.hæredi. l.fi. in prin.

SYL. ¶Adde, ꝙ tex.in d.l.fi. nihil ꝓbat, quia loquitur de iudicijs centũuiralibus, quæ alia erant a ſenatu, ut declarat Feſtus, & Budeus in ſuis Anno.in l.fi.ff.de ſen.a.]

¶Sed & quod principi placuit [a] legis habet [b] uigorem. Cum lege [c] regia, quæ de eius imperio [d] lata eſt populus ei [e] & in eũ omne imperium ſuum & poteſtatem contulerit. [f] Quodcũque

¶ Sed & quod. Iſte. §.diuiditur ĩ quatuor partes. Nam primo ponit dictum. Secundo eius rationem. Tertio ponit illationem. Quarto dictum modificat & declarat. Secunda ibi (Cum lege.) Tertia ibi (Quodcunq;.) Quarta ibi (Plane.) Ang.de Are.

SYL. ¶ Caſus. Quærebatẽ exẽplũ eius quod dictũ fuerat de principũ placitis, qũo & ipſa efficerent lex: & reſpõſum eſt, ex auctoritate.l.regie quod principi placet legis habere uigorẽ: ſed tũc quęrebatur an oĩa paſsim, an uero cũ delectu aliquo quæ principi placerent uim legis obtinerẽt: & ratio dubitatiõis poterat eſſe: quia qđ populus, plebs, aut ſenatus decernebat, ſemper erat lex in re decreta: ita ergo uidebatur in placitis principum quæ in iure ſcripto equiparabantur: cuius contrarium decidit̃, ꝙ gñales diſpoſitiões principũ uim habent legis, perſonales uero perſonam nõ egrediuntur: ratio aũt decidendi ea eſſe põt, quia actus agentiũ non debẽt operari ultra eorum intentionẽ. l.non oĩs.ff.ſi cer.pet.ſed qñ princeps aliqd gñaliter ſtatuit, tũc quia uult gñalem uim habere, uim l obtinet. quãdo uero uult aliquẽ beneficio afficere uel pœna, nõ hẽt uim l.quia nõ eſt illa mens condentis. No.ꝙ lex eſt quicquid aĩo condendi legẽ princeps diſponit. Item ꝙ l.regia trãslata eſt in Imperatorem omnis poteſtas populi. Item no.ꝙ totale imperium poteſt alteri cõcedi. Itẽ ꝙ uerbum, concedo, importat tranſlationem dñij. Itẽ ꝙ epiſtola, ſententia, & edictum principis habẽt legis auctoritatem. Item quid ſit conſtitutio. Itẽ ꝙ perſonale priuilegium perſonam nõ egreditur.]

a ¶Placuit. Cauſa faciẽdi cõem legem, † alias nõ eſſet lex cõis, ut ſequitur, & C.de ſent. l.ex ſtipulatione. nã ibi dicit̃, Non oĩs uox iudicis eſt ſnĩa. & ſic nõ omnis uox principalis eſt lex.

† Dummõ ſit iuſtum & honeſtũ ſecundũ Ang. & Iaſ.hic per ea quę pulchre notat bal. in l. q̃ ex libera. C.de ope. li.

b ¶Habet uigorẽ.i.lex eſt, & pro lege ſeruatur.

c ¶Lege regia hac lege cautũ fuit. ut poteſtas legis faciende tranſiret de populo ad principẽ, ut hic, & ff. de orig. iur. l.ij. §.nouiſsime.& facit ad hoc.ff. de conſt prin.l.j.ubi ſunt eadẽ uerba. Et hanc legem regiam non habemus: nam facta fuit ſuper regno, ideſt imperio transferendo.

SYL. * ¶Quenam eſſet lex regia, quod nemo fere antehac recte explicauit, in Annot.noſtris clariſsime oſtenditur.]

d ¶Imperio. Transferendo de populo ad principem.

e ¶† i. ſ.principi quo ad honorem: & in eum quo ad onus.

f ¶Cõtulerit.i.trãſtulerit, ſic ut ipſe populus amodo non habeat ſibi hoc ius: ſic.C.de uet.iur.enu.l.ij.§.hoc autẽ ſum. & de leg.& con.l.fi Sed alij dicunt, ꝙ adhuc populus ꝑt facere legẽ.

SYL. ¶Adde tu ꝙ hodie facere põt, nõ ſua auctoritate ſed conceſſa a principe. Illa.n.ſua auctoritas l.regia oĩs tranſlata eſt: colligitur reſolutio hæc ex hoc tex & l.non ambigitur. ff.de legi.& l. humanum.& l.fi.C.eo. * Itẽ adde, ꝙ licet Accur.exponat, cõceſsit.i.tranſtulit. ualde tñ inter ſe differunt, ut annotauit Deci.in l.nõ uult. ff.de reg.iur.]

ADDITIO. Quod eſt uerum, ſ.municipalem, ut ſupra eod.§.oẽs.ſeu particularem, dummodo habeat collegiũ approbatum, non autem generalem: ut per Ioan.Fab.& Ang Are.hic.

¶Et quod dicitur ſolum principem hoc poſſe, uerũ eſt ſolus.i.nullus alius ſolus: ſecundum Ricardum.

ergo Imperator p epiſtolã [a] conſtituit,[b] uel cognoſcẽs decreuit, uel edicto [c] præcepit, legẽ [d] eſſe conſtat † Hæ [e] ſunt, quæ conſtitutiones appellantur.

¶ Plane ex his quædã ſunt perſonales,[f] quæ nec ad exemplũ trahuntur, quoniã nõ hoc princeps uult. Nã quod ob meritum [g] indulſit alicui,[h] uel † ſi cui pœnam irrogauit,[i] uel ſi cui ſine [k] exemplo ſubuenit,[l] perſonã non tranſgreditur.[m] † Alie autem cum generales ſint, omnes proculdubio tenent.[n]

a ¶ Per epiſtolam. ut infra de iis qui ſunt ſui uel alieni iuris. §. ſed & maior. uerſi. dominorum. & ff. de conſtit. princip. l. j.

b ¶ Decreuit. Scilicet ſedens pro tribunali dando ſententiã diſfinitiuam ut C. de leg. & conſt. l. ſi. Nam interlocutio principis nõ habet uim legis, niſi expreſſerit hoc a principio. ut C. eod. ti. ſi imperialis. Accu.

c ¶ Edicto. vt C. eod. l. iij. & de ſecundis nup. l. hac edictali.

d ¶ Legẽ. Generalem, quam potes cognoſcere quatuor modis, † ut C. de leg. & conſt. l. leges, uel ſpecialem ut ſequitur.

e ¶ Hæ ſunt. Scilicet quas conſtituit Imperator.

f ¶ Perſonales. dummodo in iuris corpore non ſint clauſe: † alias oẽs ſunt generales, ut C. de iuſtin. C. confir. l. unica. in §. ſi.

¶ Adde, niſi ea intentione clauſa ſint ut ſint priuilegia, ut declarat Deci. in c. j. in ij. lect. in ij. col. de conſti.]

g ¶ Ob meritum. Quia multum ſeruierat principi. † & ideo aliquam pœnam quam debebat ille pati propter delictum, quod forte fecerat, ei remiſit.

* ¶ Maie declarat Accur. nam de remiſsione pœnæ loquitur in uerſic. uel ſi cui ſine exẽplo. Verius igiť ſenſus eſt: ſi cui ob merita quippiam conceſſerit: hoc. n. ſignificat uerbum, indulgere, ut oſtenſum eſt hic in Annot.

h ¶ Alicui. Pœnam merenti.

i ¶ Irrogauit. ſcilicet non merenti: uel merenti: ſed maiorem forte, quàm eſſet dignus, ut pœna eius metus ſit multorum. ut ff. de pœn. l. aut facta. §. fin.

* ¶ Melius eſt exemplificare, quando princeps pœnam aliquam legibus nõ ſtatutam irrogat, quod cauſæ intuitu nonnunquam fieri licet l. ſi uindicari. C. de pœ. nec enim præſumendum eſt principem non merenti pœnam inferre: quoties uero grauior q̃ per leges liceat infertur, ut alij deterreantur, legem generalem conſtituit in ſimilibus caſib9: hoc eſt. quandocunq; opus erit exemplo.

k ¶ Sine exemplo. i. ut alij non caperent exẽplum.

* ¶ Melius Accur. in l. j. ff. de cõſt. in princ. ſimpliciter enim intelligendus eſt hic locus ut ſi quem puta reſtituat, uel pœnam in eum ſtatutam condonet.

l ¶ Subuenit. Vt clericis ĩ quibus multa ſunt ſpecialia, ut in auth. ut clerici apud propri. epi. c. & C. de epiſ. & cle. cum clericis & l. omnes qui. & curie & aliis, ut C. de leg. & conſt. l. ij. Sed nunquid intelligitur ſine exemplo ſubuenire, ſi cui ſimpliciter reſcribat? Reſpõ. ſic, dummodo non ſit ibi aliquod ſignũ ex ijs quatuor quæ dicuntur. C. de leg. & con. l. iij.

m ¶ Non tranſgreditur. ff. quod quiſ. iur. l. j. contra. Sed diſtingue an ad ſui poſtulationem ſit conceſſum, quo caſu trãſgrediť, ut ibi, alias non, ut hic & ff. quod quiſq; iur. l. iij. † Et ſic ſoluitur aliud cõtra. C. de fruc. & lit. expen. l. ſi. Vel dic ad utrunq; contra. quod ad aliud extenditur, hoc non eſt dicere ut alius habeat priuilegium. † Vel melius, licet egrediatur perſonam, non eſt tamen generale ius: nec uidetur alius ſcilicet aduerſarius prorſus, cum ſit contingens occaſione controuerſie.

n ¶ Tenent. id eſt ligant.

¶ Prætorũ quoq;. Diuidiť in tres ptes: in prima ponit qualiter edicta ptorum hñt auctoritatẽ. l. in ſcda ꝙ appellat ẽt ius honorariũ & uide: ĩ tertia ꝙ edicta

† alias hæc.

† Sequũtur Nĩ. Io. de Pla. Por. & & Ia. dicit tñ Ioã. Fa. ꝙ ſex modis.

† Idem Nic. & Fa.

† Iſtam gl. & ſe. in uer. SYL. irrogauit ſequũtur Ang. & & etiã Ioã. de Pla. & Por.

SYL.

† alias ſi quã.

† Concor. in proœ. SYL. decretalium in gl. ulti. p9 princip. ibi, & indulgẽtia & c. j. in gloſ. j. p9 princip. extra de calum.

† Fallit in caſibus no. hic per Ang.

† Vel dic ꝙ illud eſt ſpãle in illa lege. C. de fru. & lit. expen. pp equalitatẽ in iudicijs obſeruãdam SYL. ar. C. de poſt. l. prouidẽdum.

ædilium curulium ſunt pars iuris prætorij: partes patent. Caſus. Non figuratur, quia procedit deſcribẽdo & exẽplificando. No. ꝙ edicta prætorũ obtinent uim legis. Item ꝙ uocatur ius honorariũ. Itẽ ꝙ magiſtratus dicuntur honores. Itẽ ꝙ ſuis edictis dabãt prętores auctoritatẽ, & ſic contra doct. ĩ rub. C. qui adimi. qui uoluerũt habere hãc auctoritatẽ. l. cõdende, dũ modo approbarent. Itẽ ꝙ edicta ædilium habenda ſũt ut portio iuris prętorij. Item unde dicatur ius honorarium: quãuis alibi ſenſerint aliqui, ꝙ iò dicerent quia honorabant ex hoc ꝙ eorũ edicta habebantur pro legib.]

¶ Edicta Prætorum habent uim legis, & edicta Edilium curiliũ ſunt pars iuris prętorii hoc dicit uſq; ad §. Reſponſa. ex l. ius autem. ff. eodem.

¶ Prætorum quoq; edicta,[a] non[b] modicam obtinent iuris auctoritatem. Hoc etiam ius honorarium ſolemus appellare, quòd[c] qui honores gerunt, ideſt magiſtratus,[d] auctoritatem huic iuri dederunt.[e]

¶ Proponebant & Aediles curules edictum de quibuſdam cauſis:[f] quod edictum iuris honorarii[g] portio eſt.

¶ Prudentũ reſpõſa ſunt opiniones iuriſconſultorũ: qui habebant a principe auctoritatẽ legis cõdẽde: a quorũ ſententia iudici recedere non licebat. h. d.

¶ Reſponſa prudentum ſunt ſententiæ[h] & opiniones[i] eorum, quibus permiſſum erat † iura condere. Nam antiquitus conſtitutũ erat, ut eſſent qui

quia ædiles erant ex prætoribus, ut infra de diui. ſti. §. prætoriæ. & ff. de uerbo. obl. l. v. §. prætoriæ.

¶ Adde ꝙ hoc eſt falſum, quia diuerſitas erat in magiſtratu, ut patet in l. ij. ff. de ori. iu. ſed bene itebant eodem modo proponendi ſua edicta, ut prætores: & erat magiſtratus ad inſtar prętture.* unde Saluius Iulianus in cõponẽdo edicto perpetuo fertur inter edicta prætorũ retuliſſe etiã Aediliũ edicta, ſicq; appellatũ eſt illud ius prætorium, ut latius expoſui hic in Comment. SYL.

† aliàs de iure rũdere. SYL.

¶ Reſpõſa. Diuiditur in ij. partes: in prima ponitur dictũ: in ſecunda ratio. ſecunda ibi, nam. Caſus. Non figuratur cũ procedat ſimpliciter declarando, & Imperator ipſe aſsignet rõnem decidendi, nimirum quia ita conſtitutũ erat, quæ ratio tollit oẽm rationem dubitandi. Nota, ꝙ opiniones iuriſconſultorum non ſunt neceſſariæ, niſi hoc diſponatur. Itẽ ꝙ interpretes iuris olim a publico deputabantur: & hi dicebantur iureconſulti: & quòd iudices ab eorum opinionibus recedere non poterant.]

a ¶ Edicta. Quæ ſcripta erant in albo prætoris, ut. ff. de iuriſ. om. iu. l. ſi quis id quod. in j. reſpon. Accur.

b ¶ Non modicam. Sed magnam.

c ¶ Quod. id eſt ideo quia.

d ¶ Magiſtratus. Scilicet ipſi prætores, ut ff. de inſt. & iur. l. ius autem. §. ius autem prætorium.

e ¶ Dederunt. ut ff. de orig. iur. l. ij. §. eodem tempore.

f ¶ De quibuſdam cauſis. ut de morbis & morbolis & uitioſis animalibus ut patet. ff. de ædil. edic. l. j.

* ADDI. Triplex actio oritur ex edicto ædiliũ curuliũ redhibitoria, quãti minoris, & actio in factũ cõtra ũditorẽ quanti intereſt emptoris eam rem non emptam fuiſſe ut in tit. ff. de ædil. edic. H. M.

g ¶ Honorarij. Qualiter? Reſpondeo:

h ¶ Sententiæ. Sententia eſt firma & indubitata reſponſio: ſecundum Ioan. Snĩa. Opinio quid. SYL.

¶ Adde, ꝙ quãuis doc. hic approbent hanc differẽtiam, eſt tamẽ falſa. l. eos. §. pe. C. de apell. ſed exponitur unum pro alio.] † Approbatur per Ni. Angel. & Ioã. de Pla.

i ¶ Opiniones. Opinio eſt cum dubitatione reſponſio: † ſecundum Ioannem.

a ¶Publice. Id eſt quorum interpretatio fiebat publica auctoritate conceſſa principe, ut Vlpi. Papi. & ſimiles qui fecerunt leges. ff. de orig. iu. l. ij. §. poſt originem. & §. iuris ciuilis ſcientiam.

ADDITIO.

Hodie in ſententia doctorum eſt probabilis & nō neceſſaria, ut no. glo. in l. j. C. de leg. & legēdi ſeu interpretādi licētia in doctoratu collata operať, ut hæc poſſint publice fieri, qđ alias non liceret. l. j. C. de ſtud. lib. ur. ro. libro undecimo.

iura publice [a] interpretantur: quibus a Cæſare [b] ius reſpōdēdi datū eſt, qui iuriſcōſulti appellabanť: quorū oium ſniæ & opiniones eā auctoritatē tenebāt: ut iudici [c] recedere a reſpōſo eorū nō liceret, ut eſt cōſtitutum. [d]

b ¶A Cæſare. Auguſto, ut ſupra in prima rubrica ponitur Accur.

c ¶Vt iudici, ſ. nulli.

d ¶Vt eſt conſtitutum. Ideſt ſicut ipſi conſtituerunt.

* ADDITIO. Hoc ego ad Theodoſij conſtitutionē de reſponſ. prud. in C. Theodoſ. referri ſoleo. Eg. B.

SYL. ¶ Ex non ſcripto Diuiditur in tres partes in prima ponit quid ſit ius non ſcriptum. in ſecunda qualiter ius ciuile diuidatur in has duas partes. in tertia aſſignat rationem. ſecunda ibi, & non. tertia ibi, nam origo. Caſus. Quia ſupradictum fuerat, ex non ſcripto ius etiam conſtare, hic declaratur quod rā ſit tale ius, quod ex non ſcripto uenit, & dicitur illud eſſe quod uſus approbauit. Sed tunc dubitatum fuit, an tacitus conſenſus populi l. uim obtinere poſſet. Ratio autem dubitandi poterat eſſe duplex: quia minor uideť uirtus taciti quàm expreſsi. l. expreſſa. ff. de regu. iur. item quia cum populus tranſtuliſſet omnem auctoritatem in principem, non uidebatur poſſe amplius condere nec expreſſe nec tacite. l. quibus non obſtantibus decidit contrarium ea ratione, quia continuatus ille & diu obſeruatus mos cenſetur habere uniuerſalem cōſenſum populi & uoluntatem ipſorum: ſicut habet l. expreſſa. Nec obſtat prima ratio: quia immo par eſt uirtus taciti expreſsi. l. cum quid. ff. ſi cer. peta. Item quia in iſto tacito conſenſu cenſetur conſenſus etiam illius cuius auctoritate l. cōdi poteſt: quia iſte textus & alij ſic intelligi debent de illo populo qui habet auctoritatē. l. con- dende: & in effectu ratio nem decidē- di uide in l. de quib. ff. de legib. Nota, ꝙ uſus diu obſeruatus habetur pro leg. Item ꝙ diuturnum dicitur quod conſtat ſpatio x annorum. No. ꝙ duæ negationes affirmant: ibi, non ineleganter. No. diuiſionem iuris ciuilis factam eſſe ab origine. Itē quòd una ciuitas pōt ſolis conſuetudinibus uel ſolis legibus regi. No. ibi, ſcripto. argumentum ad hoc, quòd l. ad ſui eſſentiam exigit ſcripturam.]

¶ Quod diu uſus cōprobauit. l. habet uigorē: & ius ciuile in ſcriptū & nō ſcriptū diuidiť rōne originis ipſius. h. d. ex l. de quibus. ff. de legi.

¶ † Ex non ſcripto ius uenit, [e] qđ uſus approbauit: † nam diuturni [f] mores

† alias in fine ſcripto.

† condi. cor. cū text. c. cæterū cū glo. extra de teſt. co.

e ¶ Ex non ſcripto ius uenit. De iure ſcripto uidimus quod in ſex partes diuiditur. ſequitur de non ſcripto, ut ſupra eo. §. conſtat.

f ¶ Diuturni. Sed quanto tēpore uſus facit mores uel conſuetudinem? Reſpondeo: decem annis, ut ff. qui & a qui. ma. li. non fi. l. ſi cum fideicommiſſaria. §. ariſto. licet ſecundum quoſdā exigatur tempus cuius non extat memoria, argu. ff. de aqua plu. arcen. l. j. in fi. ff. de aqua quoti. & æſti. l. iij. §. ductus. & C. quæ ſit longa conſue. l. conſuetudinis. & C. de ſacroſan. eccle. l. fi. Item quia dicitur longa, ut patet in rubri C. eo. & ff. eo. longa autem decem annis dicitur, ut infra de uſucap. §. primo ſequitur ergo quòd decem annis ſit robuſta.

Cōſuetudo inducitur ex curſu decē annorum.

¶ Adde, ꝙ hæc opin. cōiter approbatur reprobata illa, ꝙ requiratur tēpus cuius initij memoria in contrariū nō exiſtat, ut per Iaſ. in l. de quibus. col.

S Y L.

conſenſu [a] utentium comprobati, legem imitantur. [b]

¶ Et [c] non ineleganter in duas ſpecies ius [d] ciuile diſtributum eſſe uidetur: nā origo [e] eius ab inſtitutis [f] duarū ciuitatū, Athenarū ſ. & Lacedemoniorū, fluxiſſe uidetur. In his enim ciuitatibus ita agi ſolitum erat, ut Lacedemonii quidem magis ea, quæ pro legibus obſeruarēt, †memoriæ mādarēt: Athenienſes uero ea, quæ in legibus ſcripta comprehendiſſent, cuſtodirent.

xj. ff. de leg.]. Sed nunquid ſemel ſufficit, ut infra decem annos ſecundum eam iudicetur? Reſpondeo: non: immo debet ad minus bis ſecundum eam iudicari, ut C. de epiſ. aud. l. iij. in fi. uel quærimoniā uel libellum propoſitum contra conſuetudinē ia lem ſpernere, ut ff de legi. l cum de cōſuetudic.

SYL. ¶ Iſta opi. cōiter improbaē hic, & in d. l. de quibus. & in c. fi. de conſue. ubi Abba. poſt alios quos hic retulimus in Commen. qui conſentiunt neceſſario non requiri actum ullum iudiciarium in cōſuetudine inducenda, ſed conſenſum atq; uſum populi ſufficere d. l. de quibus.] Nunquid ergo iudicatur exemplis? Reſpondeo: non, ut C. de ſent. & inter. om. iudi. l. nemo iudex. & facit. ff. de offi. præſi. ſed licet. ſed ex conſuetudine quæ approbatur exemplis: & ſic conceditur aliquid p obliquum, quod directo non conceditur: ſic & ff. quæ res pignor. obli. poſ. l. ariſto. in fine.

SYL. ¶ Adde, quòd poteſt eſſe ratio, quia illa exempla per receptionem dicuntur comprobata ab habente auctoritatem l. condendæ, cuius exempla in iudicando bene attenduntur. c. afferte. de præſumptio. glo. in c. fi. xxx. diſt.] Sic econtra, peto ex promiſsione quæ promiſſio probaē ex longo uſu, ut ff. de uſur. l. cum de in rem uer.

a ¶ Cōſenſu. Alias non poteſt eſſe conſuetudo, cum dicatur cōſuetudo quaſi communis aſſuetudo, & error conſuetudinem impediat, ut ff. de le. & ſe. cō.

SYL. quod non ratione.

¶ Adde, quòd immo tollit. l. conſuetudo per errorem inducta, ſed non trahitur ad ſimilia. ita loquitur d. l. & declarāt communiter doct. in dicta lege de quibus.

b ¶ Imitantur. Id eſt tm̄ ualet cōſuetudo ubi lex ſcripta non eſt, quantum lex ubi ſcripta eſt. Et nota tres uirtutes conſuetudinis. Imitandi legem, ut hic. Item interpretādi legem ubi eſt lex dubia, ut ff. eo. ſi de interpretatione in fin. Itē corrigēdi, ut ff. de leg. & ſe. con. l. de quibus. in fi. & infra eod. §. ea uero. diſtigue, aut eſt gnālis cōſuetudo per totum mundum. & tunc uincit legē ubiq;, ut ff. de leg. & ſe. con. de quibus. §. fi. aut ſpecialis: & tūc uincit legem in eo loco ubi eſt, ut ff. commu. præd l. uenditor. §. ſi cōſtat. dummodo poſt legem fuerit inducta. alias uincitur a lege ſuperueniente, ut ff. de ſepul. uiola. l. iij. §. diuus. In alio autem loco conſuetudo ſpecialis non uincit legem, ut C. eo. l. cōſuetudinis. & hoc ſecundum Ioan. & Py. licet alij aliter diſtinxerint.

† alias obſeruabāt.

¶ Adde, quòd iſta diſtinctio approbatur communiter, ut per Iaſo. in d. l. de quibus. ſuper glo. fi.] SYL.

c ¶ Et nō. Hic. §. cōis eſt ad duo ſupradicta, ſcilicet ad ius ſcriptum & non ſcriptum: ideo bene eſt hic. §.

d ¶ Ius ciuile. large accipe, ut not. in §. conſtat.

e ¶ Origo. i. l. xij. tab. quæ fuit origo totius iuris ciuilis & principium.

f ¶ Inſtitutis. ideſt ordinamentis. Nam Romanus populus decē uiros pro iſto iure miſit: qui decem tabulas eburneas retulerunt tum de iure ſcripto Athenienſium q̄ non ſcripto Lacedemoniorum: ſed quia poſtea aliquid deerat, uel emendationē deſiderabat, data fuit poteſtas per unum annum his decē uiris, ut ius & leges corrigerent addendo & detrahendo: & ſi opus eſſet interpretarentur: qui ut ea quæ neceſſaria erant facerent, duas tabulas addiderunt: & ſic l. xij. tab. ex accidenti dicta eſt, ut ff. de orig. iur. l. ij. §. j.

L. xij. tab. unū orgū habuit.

SYL. ¶Immo tres tantum misit non decem, ut a Liuio lib. iij. ab urbe condita proditum eſt.

SYL. ¶Sed naturalia. Diuiditur in duas partes: in prima ponit qualiter ius naturale eſt immutabile: in ſecunda ꝙ ius ciuile mutatur. ſecunda ibi, ea uero. Caſus. Poſite erant differentiæ inter ius ciuile & naturale: quæſitum fuit, an ſicut ciuile ius ſecundum qualitates perſonarum & tēporū mutatur, ita mutetur ius naturale: rō autē dubitandi potuit eſſe: quia cū reſpiciat ipſos homines, quorum ſtatus eſt in cōtinuo motu, uidebatur alterandū ſecundum mutationem & exigentiā ipſorū: cuius cōtrarium deciditur ex eo, quia cū naturalia perpetua rōne conſtent, & ab ipſa natura .i. deo regantur & infundantur mētibus hoīum, certe nō poſſunt recipere mutationē aut alterationē aliq̄, ſicut recipiunt ciuilia. Not. ꝙ ius gentiū eſt in ſui totalitate immutabile: & ꝙ hic loquatur de iure gētium. decl. text. in §. quod uero. ſupra eo. ubi ponunt hæc uerba. Itē ꝙ ius gentiū oritur ex diuina prouidentia. Item ꝙ ſtatuta & ius ciuile mutantur uel contraria l. uel conſuetudine. Item quòd eo uinculo quid tollitur quo introducitur.]

a ¶Sed naturalia. Hic §. pōt intelligi de iure naturali primeuo, quo mouentur oīa aīalia ad aliquid faciendum, ut no. ſ. eo. ti. in prin. Sed quod dicit eſſe immutabile, eſt cōtra id quod de ſeruitute dr̄: quæ eſt contra ius naturale: & tñ præualet, ut ſ. eo. §. ius autem. Sed dic, nō derogatur ꝓ hoc, licet nō ſeruetur in illo caſu tamen nihilominus æquum & bonū eſt. † Et eodem modo reſpondeo ad illud quod dr̄ infra de ca.

† Hoc quantū

Ius naturale eſt immutabile: ſed ius ciuile ſæpe mutatur: quandoq; per aliud ius, quādoque per contrariam conſuetudinem. h.d.

¶ Sed naturalia [a] quidem iura quæ apud oēs gētes pereque obſeruātur, diuina quadā prouidentia conſtituta, ſemꝑ firma atq; immutabilia ꝑmanēt: ea uero quæ ipſa ſibi quęq; ciuitas conſtituit, [b] ſæpe mutari ſolent, uel tacito cōſenſu [c] populi, uel alia [d] poſtea lege lata.

¶ **Ius ciuile aut ad ꝑſonas ꝑtinet, aut ad res, aut ad actiōes: & prius uidendū eſt de ꝑſonis. h.d. ex l. i. & ii. ff. de ſtat. homi.**

¶Omne [e] autem ius

di. §. quod aūt. qđ eſt cōtra. Vel ibi nō tollitur cognatio, ſed ius ſuccedendi. Itē eodem modo ut prius rñdeo ad illud, quod de uſucapione dr̄ ī. de uſuc. in prin. qđ conſtat eſſe Contra ius naturale, ut ff. de condi. indebit. l. nam hoc natura. Vel dic ꝙ iſte. §. loquitur de iure gen. qđ patet ex illa litera. Quæ apud oēs gē. ſ. eod. §. qđ uero naturalis. Accur. ¶ Adde ꝙ iſta eſt uera ut dixi ī primo no. & intelligitur ꝙ non mutatur in ſui totalitate, ut dicunt doct. hic.]

in ſecū .ſ. in abſtracto niget ſemper uniformiter: ſed quã tum eſt in concreto pōt in aliquo mutari ſcđm Ange. hic.

SYL.

b ¶Conſtituit. ſ. de conſuetudine ſpeciali, uel l. municipali ſcripta.

c ¶Tacito cōſenſu, i. contraria conſuetudine, ut ff. de le. & ſe cō. l. de qb. ī fi.

d ¶Vel alia i. contrario ſtatuto: & ſic redduntur ſingula ſingulis.

¶Oē ius Diuiſio & caſus per ſe patēt. * Cū enim ſupra dixerit ſe tractaturū de iure priuato, quæſitū eſt an aliquam diuiſionē hmōi ius recipiebat: & rñdet ꝙ ius quo utimur & ī practica obſeruatur, aut reſpicit ꝑſonas diſtribuendo unicuiq; functionē ſuā, aut res utilitate quadā uſibus ꝑſonarū cōmutandas, aut actiones, qbus incidētes cōtrouerſie dirimūtur. ſed prius ait Imperator ſe locuturū de ꝑſonis, quarū cauſa nō mō ius eſt conſtitutū, ſed oīa quoq; aīalia genita. §. in pecudum ī. de re diui. No. diuiſionem Itē ꝙ appellatione rerum hic nō ueniunt actiones, q̄uis alibi ſic. l. rei. ff. de uer. ſi. Item ꝙ digniora ſunt præferenda. Item ꝙ cognitio eorum, quorum non cognoſcitur finis, eſt ſuperuacua & habetur pro nihilo.]

e ¶Omne. Quid ſit ius & qualiter diuidatur dixit: nunc differentiam inter ipſa iura ponit. SYL.

quo utimur, uel ad perſonas [a] pertinet, uel ad res, [b] uel ad actiones [c]. Et prius de perſonis uideamus: nam parum eſt ius noſcere, ſi perſonæ [d] quarum cauſa conſtitutũ eſt, [e] ignorentur.

¶ De iure pſonarũ.

¶ Hoĩes aut liberi ſunt, aut ſerui diffiniſtur libertas & ſeruitus:& ſerui a ſeruãdo dicũtur: ſicut mancipia, quia manu capta h.d.ex l.ſumma. & l.ſeq.ff.eodem.

SVMMA [f] itaque diuiſio ď iure pſonarũ hęc eſt: quòd oẽs hoĩes [g] aut libe

a ¶ Ad perſonas. De hoc dr̃ infra in toto primo lib.uſq; ad tit.de rer.diui.

b ¶ Ad res. De hoc dicitur infra lib.ij. & iij.uſq; ad tit.de oblig.

* ADDI. Hoc uerbo obligationes cõtinentur. l. noĩs. ff. de uer ſig. contractus. n. & obligatiões ad res ſunt referẽdæ, ut exceptiones ſatiſdatiões, iudicia, ad actiones. l.j. ff. de ſta.ho.

c ¶ Ad actiones. De his dicitur infra de actio.

* ADDI. Bonorũ poſſeſsio nomine rei continet̃ cũ ſit nomẽ gñale.l.j.ſi cer.pet.& an liceat ponere de actione cum appellatione rei cõtineat̃ uide Bar.ĩ l.j.ff.de ſta ho. H.M.

d ¶ Perſonæ. Nã homo eſt digniſsima creaturarũ ut ff.de ædil.edi. l.iuſtiſsi-

Ouid.j. Meta. me. Vñ Ouidius Pronaq; cum ſpectent animalia cętera terram: Os homini ſublime dedit, cœlumq; uidere Iuſsit,& erectos ad ſydera tollere uultus. Et Virgilius: Igneus eſt ollis uigor & cæle-

Virg.in vj. Ae. ſtis origo Seminibus.

e ¶ Ignorẽtur. Et ſic ſtatim ponit de iure perſonarum. Et no.hic.ꝙ digniora præponẽda ſunt: ſic ĩ.de bono poſſ.§. aliam uero in gl altiori & per hoc facimus multas formationes titulorum.

¶ De iure perſonarum.

SYL. Continuatio. ¶ Continuatur titulus per Imperat.in proximo. §.fin.ti.præced. ibi & prius de perſonis.]

Diuiſio SVmma. Totus iſte ti. diuiditur ĩ ſex partes. Nã primo ponit diuiſiones perſonarũ. Secũdo diffinitionẽ libertatis:ibi(Et libertas.)Tertio diffõnem ſeruitutis:ibi (Seruitus.) Quarto quare dicantur ſerui: ibi(Serui autem.)Quinto quot modis quis efficiatur ſeruus:ibi(Serui autem.)Sexto ponit differentiam inter ſeruos & liberos: ibi(In ſeruorum.)Aretinus.

¶ Summa itaque.Caſus. Non figuratur,quia diuidendo & diffiniendo procedit. No.ꝙ homines aut liberi ſunt aut ſerui. No. ꝙ dictio oẽs, ſtat diſtributiue. Itẽ quid ſit libertas, & ꝙ liberi a libertate dicũtur. Item qd ſit ſeruitus: & ꝙ illa procedit a iure gẽtium contra ius naturæ:& ꝙ ſerui dicũtur a ſeruando:& ꝙ capti in bello uendi poſſunt per ducem:& unde dicantur mancipia. Item quòd licet arguere a deriuatione uocabuli. Item ſecundum aliquos,ꝙ dictio,ſolet,importat neceſsitatem * Illud quoq; obſeruãdum eſt quod hic dicitur in rub.de iure perſonarũ,in ff.dici de ſtatu hominum:& ſic ius ponitur pro ſtatu.] SYL.

f ¶ Summa. Id eſt prima, quia & aliæ ſequuntur:ut infra de ijs qui ſunt ſui uel alie.iuris.in princ.& infra de tute. in prin. Vel dic ſumma, id eſt maxima:quia partim eſt de iure naturali, ut libertas, & partim de iure gentium,ut ſeruitus: quorum utrunque, ſcilicet ius naturale & gentiũ,antiquius eſt iure ciuili, ut infra de rerum diuiſio.§. ſingulorum.uel dic ſumma.i.breuis ſic infra de oblig.§.j.

¶ Adde, quòd prima communiter approbatur, ex eo quia intelligitur, qđ prima omnium diuiſio hæc eſt, ſicut infra de obligatio. §. primo. Dicitur autem ſumma, quia ut dicit Boetius in 4.j.Arir.maxima & minima cuiuſuis rei pars dimidia eſt: maxima, quia nulla maior quota pars maior eſt dimidia:minima, quia nulla diuiſio minori quàm duarum partium numero fieri poteſt.] SYL.

g ¶ Homines. Sed pone ꝙ hic ſumo

duo homines. unus liber. & alius ſeruus: tunc hæc propoſitio eſt falſa. Dic ꝙ pluralis oratio conuertitur in ſingularem: & tunc eſt uera & nõ falſa. ut ff. de condi. & demon. l. falſa. §. fina. & ff. de peti. hęre. l. diuus. i fi. in gl. pen. & de orig. iur. l. ij. §. exactis. & de uerb. ſig. nõ eſt. Econtra ſingularis pro plurali, ut eo. ti. l. in uſu. & ff. de teſta. tu. ſi quis ita. §. j. & dic has quæſtiones poſitas. ff. eodem. l. iij.

ri ſunt, aut a ſerui. ¶ Et libertas b quidem (ex qua etiã liberi uocant) eſt naturalis facultas eius quod cuique facere libet, niſi † quod ui aut iure prohibetur.

*¶ Dic ſecundum Bal. in d. l. iij. nihil intereſſe utrum dicatur oẽs, an oĩs: & ſic obſtant oppoſitiones: ſenſus tñ huius loci ſatis patet: uoluit. n. dicere Imperator, ꝙ hoĩum aliqui ſunt liberi, aliqui ſerui.

ADDI. Dicas ꝙ plurale reſoluitur in ſingulare, ubi nõ põt remanere in propria ſignificatione, quia ſequeretᷓ iniquũ uel incõuenienus: alias nõ reſoluitᷓ. Item ſingulare in plurale, quando nomen eſt collectiuũ, uel rõnis paritas ſeu cõnexitas hoc íducit: alias nõ. Ioã.

a ¶ Aut ſerui. Sed quid de ſtatulibero? Videtᷓ liber. ff. ſi ex noxa. cauſa agat. l. ſi. Sed contra eſt. ff. de ſtatuli. l. ſtatuliberum. †

*¶ Satuliber eſt quí ſtatutã & deſtinatam in tempus uel in conditionem habet libertatem. l. j. ff. de ſtatuli.] Item quid de aſcriptitio uel cenſito? Videtur quòd ſerui ſint, ut C. de agr. & cenſi. l. ne diutius. l. fin lib. xj. & C. in quib. cau. col. cen. l. fi. lib. xj. † Sed contra eſt ſecundũ Ioan. (licet alij aliter diſtinxerũt) cũ poſsint fieri clerici, & contra dñorum uoluntatẽ: quod nõ eſt in uere ſeruis, ut C. de epiſ. & cler. l. iubemus. §. ſeruos. & in auth. de ſan. epi. §. aſcriptitios. colla. ix. Item in dubio pro libertate iudicandũ eſt, ut ff. de re gu. iur. l. libertas. & quod in contrarijs legibus continetur, loquitur quo ad ſeruitia quibus aſtrictus eſt. quare poterunt prædicti & facere teſtm̃, & ferre teſtimoniũ, & alios actus ciuiles exercere, nec alienari pñt ſine ſolo, ut C. de agri. & cẽſi. l. quemadmodum. lib. xj.

† Hic quo ad quædã hĩ pro libero, & quo ad quædã pro ſeruo, ut no. ĩ l. fi. ff. ſi ſ y l. ex noxal. cã agatur. ſecũdũ oẽs doctores hic.

† Iſtam cõiter approbãt oẽs docto. hic. & eſt expreſsũ extra de ſud. c. 2

¶ Adde ꝙ hæc opin. cõis eſt, contra quam diſputando tenet Prepo. Senen. in iij. caſu. q. ij. * Sunt autẽ aſcriptitij ſerui aut coloni, qui glebe ſeu prædio colẽdo perpetuo aſcripti atq; addicti ſunt, inde nũquã receſſuri dñiſq; annuos reditus oẽs præter ſumptũ & uictũ reddituri.] Item quid de monacho uel regulari canonico? Rñdeo: liberi ſunt, & iõ † poſſunt reddere teſtimoniũ: quod dic ut diximus in auth. de mon. §. cogitandum coll. j. licet quo ad actus quoſdam fingantᷓ mortui, ut in auth. de mona. §. illud. & §. ſi quis aũt colla. j. in auth. de nup. §. ſecundũ occaſionẽ. coll. iiij. †

ADDI. Adde ꝙ licet monachi dicantᷓ mortui mũdo, ut in c. ij. extra de poſt. & l. deo nobis. C. de epiſ. & cle. tamen hoc uerum eſt quo ad actus ciuiles, nõ quo ad actus naturales.

b ¶ Libertas. Hæc diffinitio tribus modis põt legi. Primo ſcdm Ir. ut diffiniatur libertas eo iure quo ĩnẽta eſt. i. naturali, & ſic ẽt ſerui ſcdm hoc ſunt liberi. nã & ipſi pñt facere quod uolũt, niſi qđ ui. i. de facto, uel iure. ſ. quolibet ꝓhibeantᷓ: & hæc uerba. Ex qua ẽt liberi. &c. pñt ẽe de diffinitione. nã & ipſi liberi uocantᷓ ſcdm idẽ ius, ut ĩ. de lib. §. j. Alij dicũt diffiniri libertatẽ liberi, nõ libertatẽ ſerui: quia ex prima uocantᷓ. ſ. hodie liberi, nõ ex ſecunda. ſ. quã habẽt ſerui. Eſt ergo libertas alia in ſeruo, alia ĩ libero: & ſcdm eos uerbum, ui, exponitᷓ ut prius. Sed nec prima nec ſcđa placet, ꝙ ſerui ſint aliquo iure liberi. cũ ius gẽtiũ in hoc derogauerit iuri naturali, ut ĩ. §. ſeruitus. Et expone ui. i. iure gentiũ: quod quadam neceſsitate induxit ſeruitutẽ, ſ. per captiuitatem, ut ſupra tit. j. §. ius autem. & iure, ſ. ciuili. qñ maior xx. annis uendit ſe ad pretium participandum, ut infra. §. ſerui. q. d. liber quilibet eſt, niſi fiat ſeruus iure gentium, uel ciuili. & hæc uerba. Ex qua ẽt liberi &c. non oportet ꝙ ſint de diffinitione, ſed quædam effectum libertatis demonſtrant.

¶ Vltimã expõnem ſequunᷓ hic docto.

¶ Adde

S Y L.

† Dummõ iurent cũ licẽtia ſui ſuperioris: alias nõ ualeret eorum depõ. ſcdm Io. Fa. & ang. hic.

† Dic ſecundũ Pet. de Bellap. ꝙ non reputãtur mortui quo ad actᵘ ciuiles, ſed bene quo ad ea q ſũt contra ſuã profeſſionẽ.

† alias ſi quid.

SYL. Adde, ꝙ ex quo hic diffinitur libertas ad differentiã ſeruitutis, neceſſario diffinitur ſecundum tp̃s, quo erat ſeruitus: & ſic falſa eſt opi. Iac. But. Nec opi. gl. hic eſt uera: quia per eam non excludiť ſeruus, q pôt facere ea, q̃ uel iure gentium uel ciuili eidē prohibita non ſunt: unde dicas, ꝙ non intelligiť quæ prohibita ſunt ipſis particulariter, ſed ea q̃ abſolute & de ſe ꝓhibita ſunt. Nam ita intelligēdo, teſtari, contrahere non ſunt de ſe prohibita, & tamen ſeruo non competunt. Intelligať ergo uis & uis proprie, quia quamuis prohibitum alicui ſit a iure homicidiu, non per hoc minus eſt liber: ſicut non minus eſt liber per hoc, ꝙ de facto ipſa ui prohibeatur, & impediatur aliquid facere.]

† alias non habetur iubent.

¶ Seruitus autē eſt conſtõ[a] iuriſgentiũ, qua quis dominio[b] alieno contra naturam[c] ſubiicitur.

¶ Serui aũt ex eo appellati ſunt, ꝙ imperatores captiuos uendere † iubent, ac per hoc ſeruare[d] nec occidere ſolent: qui ẽt mancipia dicti ſunt, eo ꝙ ab hoſtibus manu capiuntur.[e]

¶ Serui uel naſcunť ex ancillis, uel fiunt captiuitate, uel uendunť ad pretium participandũ: inter quos ſicut ĩter liberos nulla eſt differẽtia. h.d. ex. l. v. ff. eod.

¶ Serui autèm aut naſcunť, aut fiunt:[f] naſcuntur ex ancillis[g] noſtris: fiunt aut iure gentium. i. ex captiuitate:[h] aut iure[i]

* ADDIT. Quæ uera libertas & cõtra quæ uera ſeruitus Pla. dialog. iij. de leg. Cic. in Parad. v. H. M.

a Conſtitutio. i. unum de ſtatutis iuriſgentium: nam & alia multa ſtatuit iuſgentium, ut ſupra tit j. §. ius autem. ſed hodie dici poteſt ſeruitus de iure

† Hoc ē uerum quo ad id, q̃đ addiť nõ quo ad id, cui additur. Ia. ciuili formatione: † nam alia olim, & alia hodie eſt hęc poteſtas, ut infra de iis qui ſunt ſui uel alie. iur. §. pe. & fi. quare eſt de iure gentium inuentione, ſed ciuili formatione, ut ff. de iuſt. & iur. l. ius autem ciuile.

b Dominio. Aliqñ ſine dñio, ut ff. de rer. di. l. j. §. j. & ff. pro dereli. l. fin. & ad idem. ff. de ſtip. ſer. l. quod ſeruus. & ff. de libe. cau. l. ſi uſumfructum.

SYL. * Immo poſito ſeruo, neceſſario ponitur dominus, & econuerſo, cum ſint correlatiua: nec leges per glo allegatę probant contrarium, ut late in Commentariis oſtendi.]

c Contra naturã. i. contra ius naturale: cum eo iure oẽs liberi ſint, ut infra de lib. §. j. & .ſ. tit. j. §. ius autem.

Adde, ꝙ debes intelligere. i. contra illud quod natura dictabat in primo ſtatu, ſicut in l. ij. ff. de nat. reſti. dř reſtitutus natalibus, q natus eſt ſeruus: ſꝫ intelligiť. i. libertati, q̃ a principio hoies habebant, non in qua naſcitur qñ ſeruus naſcitur: & ſi uis plura circa hæc cã diſputandi, uide Fortu. in l. manumiſſiones. ff. de inſt. & iu. SYL.

d Seruare No. ſeruũ dici a ſeruãdo, & ñ a ſeruiẽdo ſcđm Iñ. ſꝫ tabellio dř ſeruus publicus a ſeruiẽdo, ut ff. đ ado. l. ñ n. aliter. & ff. rē pu. ſal. fo. l. ij. q tñ ſeruꝰ nõ p̃t eē, ut C. đ tab. l. gñali. lib. x. Acc. Seruus tabellio eſſe non poteſt.

e Capiunť. ff. de ſta. ho. l. iiij. in fi.

¶ Seruus autem. Diuidiť ĩ tres partes. In prima poniť diuiſio: in ſcđa declaratio illius: in tertia dñia inter condõnem liberorum & ſeruorum, & declarať. ſcđa ibi, naſcuntur. tertia ibi, in ſeruorum. SYL.

¶ Caſus. Non poniť, quia diuidendo procedit, & diuiſionem exẽplificando. No. qualiter ſerui fiant, & qualiter naſcanť. Itē ꝙ ius ciuile introduxit, ꝙ hõ patereť ſe uendi ad pretiũ participandum. Et ꝙ quis eſt dominus ſuæ libertatis ẽt uſq; ad uendõnem. Item ꝙ liberorum alii ingenui ſunt alii libertini.]

f Aut fiunt. Ex accidenti.

g Ex ancillis. Licet patrem liberum hẽant, ut. ĩ. ti. j. & C. de rei uen. l. partũ. Quid ſi ex aſcriptitio & libera? Reſpõ. ſequitur uentrē, ut in auth. cõ. quæ ex aſcripti. & lib. nat. §. j. coll. v.

h Captiuitate. Quæ occaſione belli contingit: quod eſt de iure gen. ut. ſ. titu. prox. §. ius autem.

i Iure ciuili. Eſt & tertius modus,

ut C.de aſſer.tol.l.j.§.pe.& eſt quartus ut per ingratitudinem reuocationis in ſeruitutem, ut in auth.ut liberti de cætero.§.j.in fi.&.§.illud uero.col.vj.

a ¶ Maior. In quo facto ſunt quatuor neceſſaria.ſ. ꝙ ſit maior xx.annis, ut hic & C. de lib. cau l. ſi miniſteriū.

Vt liber fiat ſeruus per uēdōnē qtuor SYL. requirūtur.

ciuili, cum homo liber maior [a] uiginti annis ad pretiū participādum ſeſe uenū dari [b] paſſus eſt.

¶ In ſeruorum condicione nulla eſt [c] differentia, in liberis aūt

¶ Adde, ꝙ ratio eſt, quia cum minor ante.xx.ann. libertatē ſeruo dare non poſsit.§.Eadē lege.j̄.qb.ex cau.ma.non li.tanto minus in ſe pōt ſeruitutē conſtituere.d.l. ſi miniſteriū,& q̄ius.§.eadē.corrigat̄ ꝑ §.ergo.eo.tit.tñ non operat̄ in hoc caſu: quia introducta fauore libertatis redundarent in odiū, contra.l.quod fauore C.de legi.] Itē & ut eo aio, ut pretii accipiat partem, ut hic,& C.de li.cau.l. non iō. Itē & ꝙ uere hēat partē ut ff. quib.ad lib.procla.nō lic.l.j. Itē ꝙ uen dat̄ ignoranti cōdōnē uenditi, ut ff. de li.cau.l.liberis.§.ſi qs ſciens. Itē & q̄ntum, ut hic ſciat cōdōnē ſuā, ut ff.ſi lib. inge.eſſe di.l.ij.& ſi quid horū defuerit iure cōi prouocat in ingenuitatē: alias non poterit prouocare in ingenuitatē. et ſi manumittat̄, ut ff.de ſta.ho.l.hō liber.& ff.de li.cau.l.cū pacto.niſi redderet pretiū,& dñs ſponte acciperet.

SYL. ¶ Adde ſextum requiſitum, ꝙ ſeipſum uendat ꝑ interpoſitam perſonam: nam ſi ſeipſum uenderet, nō eſſet emptor in bona fide: quia ſi credit ſeruū, eſt ī mala fide, quia debet ſcire eſſe alterius: ſi credit liberū, nō pōt.d.§.ſi quis ſciēs.] nec ēt dñs accipere cōpellit̄ pretium: licet quidā contradicant, ut ff.ſi lib.ing. eſſe.d l.ij.j.reſpon.& C.qñ licet ab empt.d.l.j.& .j̄.tit.j.in fi. Sed nunquid habet in integ.reſti. cum ſit minor. xxv. annis maior tñ xx.? Rñ. non: quia non eſt mutāda tanta ſolēnitas: & quia non eſt locus reſtōni, ubi res mutat ſtatum, prorſus amittendo, ut ff.de mi.ſi ex cā. §.Papinianus.& ff.de in integr. reſti.l. diuus. Sed nunquid patri uel affini permittit̄ reuocatio, uel per officium iudicis, uel per rei uendicationē utilem, cū ad eorū ignominiam reſpiciat, ut ff. de rei uē.l.j.& de lib. ca.l.j.ij.iij.iiij. & v.?

Reſtō ī integrū nō dat̄ minori xxv.annis qui ſe uendit.

Rñ.non, ut ff.de cap.di.l.tutelas.§.ſi libertatem.licet quidam dixerint cōtra. ar.dictarū legum.Sed certe ibi nō mutauerat ſtatum, ſed mutare uolebat.

¶ Adde, ꝙ hanc q. late examinat & diſputat præpo.ſeu.iij.q. vj. ꝑ totū.] SYL.

ADDIT. Dic glo.eſſe ueram ſi parens, coniunctus, uxor, uel affinis fuerint ſciētes tēpore, quo liber hō uenditus fuit: tūc.n. eorū ſcientia.ſ.eis ꝑiudicat, ut non poſſint uendicare, quia dictæ uendōni uident̄ cōſenſiſſe: ſecus aūt ſi fuerīt ignorantes: quia illorū intereſt illū nō eſſe ſeruū: unde pro eorū proprio intereſſe, ēt contra uoluntatē dicti uēditoris, pñt agere & reduci facere illū in priſtina libertatē reſtituendo pretium. Ang. Cui adde Iaſ. qui tenet indiſtincte ꝙ poſsit reuocari, ſiue parētes aut affines ſciuerint, ſiue ignorauerint uenditionem.

b ¶ Venundari. Idem ſi quolibet alio titulo patiatur ſe transferri in aliū: qđ uerum eſt, ſi aliquod lucrum ſentiat, ut C.de lib.cau.ſi miniſterium.& ff. de lib.cau.ſi uſumfr §.1.

c ¶ Nulla eſt. differentia. Sed ur̄ contra nam quidam ſunt in dignitate. ADDIT. (Id eſt in meliori ſtatu & opin. non aūt in dignitate propria per l.generali.C.de tab.li.xi. Ang.) quidam non, ut.j̄.de iniur.§. ſed pœna. & ff. de uſufr.l.ſed & ſi quid. la j Item quidam ordinarii, quidam uicarij, ut.j̄.quod cū eo.§.cū aūt. Item alij ueterani, alij nouitij, ut ff.de ædi.edi.l.ſi.& ff. de publi. l.interdum.§.quoties. Sed dic, ꝙ nullus eſt magis ſeruus quam alter, licet quo ad actus: & quo ad militias & ſimilia, ſit dr̄ia: licet olim magis unus quàm alter eſſet ſeruus, ut C.de nu.iure quir.tol.l. unica. nam olim quidam habebant nudum dominium in ſeruis, quidam plenum, quidam ſemiplenum.

* ¶ Quis ſit ſeruus ueteranus ſeu ueterator, & quis nouitius, declarat Alc. li.iiij.de uer.ſig.& Budæ. in.l. ult.ff.de ædi.edi.qui uero dicant̄ ordinarij, itē q uicarii, expoſui.j̄.ti.qđ cū eo.§.cu aūt. SYL.

* ADDITIO. Seruorum quidem

multæ [a] † dñæ ſunt: aut.n.ingenui, aut libertini ſunt.

¶ De ingenuis.

Ingenuus eſt qui ex liberis aut libertinis naſcit, ſeu ex mře libera, quãuis př uel ſeruus uel incertus ſit, quàm ſufficit aliquo tpe, dũ in utero eſt, liberã fuiſſe. h.d. ex.l.& ſeruorũ.§.ingenui.ff.de ſta.ho.

INgenuus [b] † eſt is, q ſtati ut natus eſt liber eſt: ſiue

---

una natura eſt & conditio plus tamen eorũ officia & miniſteria Bart.in.l.v.ff. eod. H. M.

a ¶ Multæ. Quidã ponunt hic falſam notam, ut duo † ſint multa, ar.ff. ad ſil. l.j.§.hoc reſcriptũ. Sed certe ibi sũt tria appellata, non duo tñ. Dic ergo q quatuor ſunt dñæ liberorum hominũ: ut ingenui, & libertini, & latini, & deditij, ut hic, & ĩ.ti.j.de lib.§.libertinorũ.ar.ff.ni bon. rap.l.iiij.§.j.ij.rñ. ꝓ pria ẽ i auth.de de po.& denũ.ibi.Cũ & alia multa coll.vj.

SYL. ¶ Adde tex.in.§. ſingulorum.ĩ. de re. di.Alex.in.l.j.in vij.col.ff.de leg. j.

¶ De ingenuis Quia ſupra dixit de iure perſonarũ: quarũ quædam ſunt ſeruæ, quædã ſunt liberæ: liberorũ aũt quidam ingenui, quidam libertini: ideo de his tractaturus præmittit de ingenuis tanquam de dignioribus. Porcus.

Diuiſio. INgenuus. ¶ Diuiditur in duas partes. Nã in prima tractat, qualiter quis dicaĩ ingenuus: in ſcđa qualiter ingenuitas pdiĩ. Scđa ibi (Cũ aut.) Prima ſubdiuidiĩ in qninq;. Nã i prima poniĩ dictũ: in ſcđa illud declaraĩ: i tertia rñdeĩ tacitæ qõni: ĩ quarta alteri qõni rñdet: in quinta decidiĩ incidens qõ. Scđa ibi (Siue ex duobus.) Tertia ibi (Sed & ſi q.s.) Quarta ibi (Et econtrario.) Quinta ibi (Ex his) Porc.

SYL. ¶ Caius. Dubitatũ fuit pp proxime præcedentẽ diſtinctionem quis dicereĩ ingenuus: & diffiniĩ, qui ex duobus ingenuis naſciĩ: quod nullã habet ĩ ſe difficultatẽ: ſed dubium erat ſi ex duobus libertinis uel eorũ altero: quia non uidebat, q poſſent ſibi diſſimilẽ filiũ generare: nec in alium plus dignitatis aut iuris transferre, q̃ ipſi haberẽt.l. nemo plus.ff.de reg.iur.ſed reſpondeĩ contrariũ ea rõne: quia qualitas libertinitatis non põt cõpetere illis qui ſerui nõ fuerunt: ſunt.n. liberi: dñr tñ libertini in memoriam illius ſeruitutis: q̃ qualitas cũ cohæreat pſonæ ipſorũ, non eſt trãſfuſibilis in aliũ: ſed tunc dubitabatur, quid de eo qui matre libera pře ſeruo naſcebaĩ: dubiũ aũt faciebat, quia cũ ingenuitas ſpẽs ſit cuiuſdã dignitatis, uidebatur in ea ſequẽdus př.l. liberos in ſi. ff.de ſenato. ſed cõtrariũ rñdeĩ, quòd quo ad libertatẽ & ingenuitatẽ ſpectaĩ uenter * qđ rõne certitudinis conſtitutũ cẽſeo: mater.n.ſemp eſt certa, pater uero nõ itẽ: uel ob maiorẽ partus fauorẽ, qui, ſi matrem ſpectes, tribus tpibus.ſ.cõceptionis, partus, & medio tpe adipiſci põt libertatem & ingenuitatẽ ſinaũt patrem ſequereĩ, habereĩ ſolum rõ tpis quo cõcipitur, cum eo tñ tpe circa generationem pater agat in filium.] Sed fuit ẽt dubitatum quo tpe foret neceſſarium matrem liberam eſſe, & uidebaĩ partus ſpectandus: quia tunc proprie in lucem editus homo dici põt.l.Cum iter.C. de fideicom.lib. cuius contrariũ rñdeĩ, q ſufficit quocunq; tempore fuiſſe: & rõ aſsignari poteſt, quia cum quo ad fauorabilia qui in utero eſt habeatur pro nato, ſtatim q aliquo tẽpore mater eſt libera, præſumitur tunc natus.l. qui in utero.ff.de ſtatu homi. No. qui ſit ingenuus. Item q dictio, ſed & ſi, ponit diuerſitatem in facto & identitatem in iure. Item q ſufficit matrem eſſe liberam, dato quòd pater ſit ſeruus uel incertus, ut natus dicatur ingenuus Itẽ q ſufficit aliquo tpe liberam fuiſſe, & q conceperit & pepererit in ſeruitute. Item q materna calamitas non debet nocere filijs non natis. Item q partus quo ad ſtatum ſequitur uentrem. Item q uulgo conceptus dicitur, cuius pater incertus eſt.]

b ¶ Ingenuus. Quandoq; aliter: quia per ſententiam, ut ff.de ſtat.homi.l.in-

---

† Credit hic pe. q hæc dictio duo importet pluralitatem, ſed non multitudinem. † alias nõ eſt, Dñæ multæ.

† Cõc. cũ hoc prin.c.j.iuncta glo. extra de pur.cano.

genuum. Item per reſtitutionem natalium, ut ff. de nata.reſtitu.l.ij.& l.patrono.§ fin.

a ¶ Ex duobus. ſic conſtrue, ſiue ex matrimonio: ſubaudi, conſtãte ex duobus ĩgenuis editus &c.& ſic expone oĩa ſequẽtia capitula.

b ¶ Ex altero. Sic.C.de ope.lib.l.qđ ex liberta.

SYL. ¶ Adde, ꝙ quandoq; naſcit̃ liber ex duob. ſeruis ĩ caſu.l.cũ ĩter.C.de fideicom. li. Itẽ in caſu l. cum ſillania nũ. C. de iis q.ut indig.]

c ¶ Sed & ſi quis naſcit̃. ſecundũ ſe.

d ¶ Nihilo minus. quia uẽtris ſtatus ſemper conſiderat̃, ut ħ & in authẽt. conſtõ q̃ ex aſcrip.§.j.col.v.& C. de rei uen.l. pactum. †niſi in caſu, ut C.de ſer.fug.l.fin. & niſi in murilegulo, ut C. de murileg. l.qui aut patre.& l.ingenue &.l.ij qui. lib.xj.& hoc iure romano, ſecus iure lõgobardorum: quia ſemper in deteriorem ſtatum trahitur, ubi ſit matrimonium: aliud ſi concubinatus: nam tũc ſeruatur ius romanum, quòd ſequatur uentrem.

e ¶ Libera. puta meretrice.

f ¶ Sufficit. Quantum ad condõnem: ſecus quantum ad honores, ut ff.de ſena.l.filiã.& l.liberos.§. fi. & ſecus quo ad patriam, ut ff.ad munic.l. aſſumptio §.filius.& ff.man.l.ſi procuratorem. & ff.pro ſoc.l.ſi id quod.§. ſi filius.ff. de nego.geſt.l.ſed an ultro.

g ¶ Calamitas, quaſi cadamitas: quia iterum fuit facta ancilla: & ſic quodam modo rurſus cadit in ſeruitutem.

¶ Adde, ꝙ doc.aſsignant rõnem: quia ius iam q̃ſitũ non debet tolli: ſed eſt neceſſariũ declarare ut dixi.ſ.in caſu.]

ex duobus[a] ingenuis matrimonio editus eſt, ſiue ex libertinis duobus, ſiue ex altero[b] libertino & altero ingenuo.

¶ Sed & ſi quis ex matre naſcit̃[c] libera, patre uero ſeruo, ingenuus nihilomin⁹[d] naſcit̃: quemadmodũ qui ex matre libera[e] & incerto patre natus eſt: qm̃ uulgo conceptus eſt. Sufficit[f] aũt liberã fuiſſe matrem eo tpe quo naſcit̃, licet ancilla conceperit. Et econtrario, ſi libera conceperit, deinde ancilla facta pariat: placuit eũ qui naſcitur liberum naſci: † quia non debet calamitas[g] matris ei nocere qui in utero eſt. Ex his illud quæſitũ eſt: ſi ancilla prægnãs manumiſſa ſit, deĩde ancilla poſtea facta pepererit, liberũ an ſeruũ pariat? Et † Marcellus probat liberũ naſci. Sufficit.n. ei qui in utero eſt, liberam matrẽ[h] uel[i] medio tempore[k] habuiſſe: ut liber naſcat̃ quod & uerum eſt.

¶ Ingenuus natus qui iure ſeruus non erat, ſi manumittatur, ſit ingenuus.h.d.

¶ Cũ aũt[l] ingenuus aliquis natus ſit, non

h ¶ Liberã matrem. Facit ad hoc C.ſi man.ita fu.ali.ut ma. l.ſi iuſta.

* [illegible] Dubiũ faciebat.§. fin.ĩ. quib.mo.ius pat. poteſta. ſol. H.M.

i ¶ Vel.pro ſaltẽ. Accur.

k ¶ Medio tpe. ff. de acqu.rer. do.l. adeo.§.cum quis.

¶ [illegible] ¶ Diuidit ĩ duas partes. In prima ponit dictũ, in ſecunda rõnẽ.ij.ibi, ſæpiſsime.

* ¶ [illegible] Natus eſt aliq̃s ĩgenuus, qui modo reperit̃ in ſtatu ſeruitutis de facto & iniuſte, quærit̃ utrum ſi manumittatur, libertinæ conditionis efficiatur: & uideretur quòd ſic, quia per manumiſsionem libertini efficiuntur, ut ĩ.tit.j.in prin.& iſte patiendo ſe manumitti, uĩ quodammodo ſeruitutẽ hmõi approbare.l.illud.ff.de acq.hær.attamẽ reſpondet̃ contrarium, quia is non uere erat ſeruus, ſed de facto in ſeruitute detinebat̃: unde eius ingenuitati non potuit obeſſe talis manumiſsio, quæ re uera non eſt manumiſsio, cum ille eſſet liber, ſed potius remotio iugi, & libertatis ipſius declaratio. No.ꝙ manumiſsio de facto facta nõ nocet ingenuitati. Itẽ ꝙ non ſufficit aliquid de facto fieri ut ſequatur effectus iuris.]

l ¶ Cũ aũt.ſ. dixit qualiter contingat

Partus ſemper ſequit̃ uentrẽ. † Dic iſtud uerũ indiſtincte in non edito ex legitimo matrimonio: alias quo ad ſtatũ libertatis ſequit̃ matrẽ: ſed quo ad originem, familiã, & honores ſeq̃t̃ patrem ſecũdũ SYL. oẽs ſcriben.hic & rõnẽ diuerſitatis uide.ſ.ti. j.§.pe. ĩ add.ſup gl. ĩ uerbo ex ancillis. † Et ſic ſpectat̃ initium facit c. SYL. ij.cũ gl. ſup uerbo cõcepti extra qui fi. ſint leg.

† alias Martianus.

Ingenuitas, nunc qualiter perſeueret.
a ¶ Nō officit. Niſi poſt manumiſsionem talem quinquennio ſteterit, ut ff. ſi lib. inge. eſſe dic. l. ij. ſed illud hodie correctum eſt, ut hic, & C. ubi cā ſta. agi debe. l. fi.

officit [a] ei in ſeruitute [b] fuiſſe, & poſtea manumiſſum [c] eſſe. Sæpiſſime enim conſtitutum eſt, natalibus [d] non officere [e] manumiſſionem.

¶ De libertinis.

¶ Libertinus is eſt qui manumittitur: & manumiſſio eſt datio libertatis, ſic dicta a manu. i. ptāte qua liberatur, iure g. inuenta: quo tria hoīum genera eſſe cœperūt ubi prius unum erat. h. d. ex. l. libertini. ff. de ſtat. hom. & l. manumiſſiones. ff. de iuſtit. & iu.

Libertini ſūt, qui ex iuſta [f] ſeruitute [g] manumiſſi ſunt.

b ¶ In ſeruitute. i. in ſtatu ſeruili.
c ¶ Manumiſſum. ſ. de facto.
d ¶ Natalibus. i. ingenuitati, quæ probatur ꝑ natales. Erant aūt natales ſcripturæ cū annis domini & ꝑ couizate, q dicebant Luciū eſſe natū & ingenuū: & deinceps ſic erat, niſi tūc contradiceret. unde & in legendis ſanctorū intitulat̃ natale ſancti Nicolai qñ moritur, quaſi tunc naſcat̃ nunquā moriturus. & ſcribunt̃ geſta ī uita. Vel dic, ꝙ natale appellatur prima natiuitas, q̄ eſt de iure natu. & oēm hominem dicit eſſe liberum: unde dr̃, ſeruus iſte reſtituitur natalibus. i. illi libertati quā habet de iure naturali. ff. de nat. reſt. l. ij. & ff. de ſta. hom. l. imperator.

Scriptura præconizata facit fidem apud omnes.

SYL. ¶ Adde, ꝙ uocat natales ſtatum illum hominis in quo natus eſt.]
e ¶ Officere. niſi uendiderit ſeſe, ut ſ. tit. j. §. pe. tunc. n. non redit in ſtatū primū, ut. ff. de ſta. ho. hō liber. q̄ ē cōtra.
SYL. ¶ Adde rōnem eſſe propter ſemel eius uoluntate abdicatam libertat̃, & quia uere erat ſeruus.]

Continuatio. ¶ De libertinis. ¶ Hic ponit̃ ſcd̃a pars diuiſionis poſitę in tex. ſ. tit. ij. §. fin. & iſta eſt continuatio huius rubricæ. Are.

Diuiſio. Libertini. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in quinque partes. Primo ponit qui ſunt libertini. Scd̃o quid ſit manumiſsio. Tertio quot modis ſerui manumittant̃. Quarto ꝙ ſerui inuiti poſſunt manumitti. Quinto qualiter de iure antiquo ſtatus libertinorum erat tripartitus: & correctiones ſtatus libertinorū. Secunda ibi (Manumiſsio.) Tertia ibi (Multis.) Quarta ibi (Serui uero.) Vltima ibi (Libertinorum.) Aret.

SYL. ¶ Libertini. Caius. Non figurat̃, quia diffiniēdo & declarādo ꝓcedit. Nota. q ſint libertini. Itē qd ſit manumiſſio. Item ꝙ manus idem importat qd̃ poteſtas: & ꝙ fuit inuentio iuriſgentium. Item ꝙ priuatio ꝓſupponit habitum: & ꝙ nihil poteſt eſſe prius in priuatione, quin ſit in habitu: & ꝙ quicquid eſt cā cauſæ, eſt cā cauſati. Item ꝙ infirmis ē opus medela: & ꝙ quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. Itē ꝙ iure naturali unicum erat genus hominū, iure gentium tria: quod uide in tex.]
f ¶ Ex iuſta. i. uera.
SYL. ¶ Adde ſcd̃m doct. hanc eſſe ueram expoſitionē, quia ſi non ſit uera ſeruitus, eſſiceret̃ ingenuus. §. fi. ſ. tit. j.] ſic ecōtra, ut. ĩ. tit. j. §. ſemel. uel iuſta, quia adeo iuſte ſeruierunt domino, ut meruerint manumitti. Vel dic iuſta, qa eſt de iure gen. ut. ſ. tit. ij. § ſeruitus. & ff. de iuſti. & iur. l. manumiſsiones.
g ¶ Seruitute. Et huius manumiſsi filius eſt ingenuus, ut. ſ. tit. j. in princ. licet grammatici dicant eum libertinū: ſed & manumiſſum † libertum dicunt. († alias libertinum.)
SYL. ¶ Adde ꝙ glo. æquiuocat. fuit. n. olim differentia inter libertum & libertinū: quia libertinum uocabant non manumiſſum ſed eius filium ingenuum, ut declarat Budæus in l. fina. ff. de ſena. in Annot. quamuis hodie pro eodem ſuppoñant: ſed differunt reſpectu differentiæ: nam libertus dicitur reſpectu patroni, libertinus reſpectu ingenui: & declarat Vall. lib. iiij.]

¶ † Manumiſſio aũt eſt datio [a] libertatis. Nã quãdiu aliquis in ſeruitute ẽ, manui & [b] ptãti [c] ſuppoſitus eſt. & manumiſſus liberaẽ a †domini ptãte. Quæ res [d] a iure gentiũ originẽ ſumſit: utpote cũ iure naturali oẽs hoĩes liberi naſcerenẽ, nec eẽt nota manumiſſio, cũ ſeruitus eſſet ĩcognita. Sed poſtquã iure gentiũ ſeruitus ingenuitatẽ inuaſit, ſecutũ eſt beneficiũ manumiſſionis. Et cum uno cõi noĩe oẽs homines appellarẽtur, iure gen. tria hominũ genera [e] eẽ cœperũt: liberi, & his contrarium ſerui, & tertiũ genus libertini, qui deſierant eſſe ſerui.

¶ Serui ex qualibet uolũtate & ubilibet manumittuntur. h.d.

¶ Multis autem modis manumiſſio procedit; † aut ex ſacris conſtõnibus in ſacroſanctis eccleſijs, [f] aut †uindicta, [g] aut inter

† alias manudatio.

† alias non eſt domini.

† alias Aut. n. ex ſacris cõſtõnib. in ſacroſanctis eccl. manumittuntur &c.

† al uindicia.

a ¶ Datio.i.detectio ſcd̃m Ir. ſic.ff.de acqu.re.do.l.adeo.§.cũ quis.in fin. Vel dic ſecundũ Pla.Io.& Azo.ꝙ dat libertatẽ, quã prius ille ſeruus non hẽbat: alias.i.ſi diceremus dari illam quã ante habebat, nõ diceretẽ dari ut.j.de act. §.ſic itaq;. Sed opponitur: aut quã habebat ei dabat: & ſic illi quidem nulla remanet, cũ non habebat niſi unã: aut quã nõ habebat, quod eſt abſurdũ. Sed dic, ꝙ dat q̃ nõ habebat: & hoc plerũque contingit, ꝙ qs dat quod nõ hẽt ut.j.qui.ali.lic.§.j. & ff. de uſufr.l.quod noſtrũ.& ff. de acquir. rerum dom.l.non eſt.

SYL. ¶ Adde ꝙ eſt uera rõ: nec ex hoc manumittens dr̃ dare aliud q̃ habeat, ſed bene aliter q̃ hẽat, ſicut in l. quod noſtru.ff.de uſufr. habens cauſalem uſumfructum cõcedit formalẽ. Ita creditor, qui habet ius obligationis, dat liberationẽ. * Sed pro recta intelligentia huius diffinitionis uidenda ſunt q̃ hic in Annot.& Commen.ſcripſi.]

b ¶ Et.pro id eſt.

c ¶ Poteſtati.ff.de iuſti.& iu.l.manumiſsiones.

d ¶ Quæ res.i. manumiſsio.

* ADDITIO. De origine ſeruitutis uide Auguſt.lib.xix.de Ciuitate Dei. H. M.

e ¶ Tria genera.Si erat unum & addita ſunt tria, ergo ſunt quatuor? Rñ. nõ ſequitur: nam ſi habes tres filios, & naſcatur hodie unus, incipis habere quatuor, & prius habebas tres, ergo ſeptẽ: quod falſum eſt: quia quod primo erat, computatur in ſequentem numerum: ſic.ff.quemadm.ſer.amit.l.j.

¶ Multis aũt. Caſus. Quæſitũ fuit cognito quid eſt manumiſsio, an per quãlibet uoluntatẽ & ubilibet concedi poſſet: & dubiũ faciebat, quia cũ libertas ineſtimabilis res ſit.l.ij.§.ij.ff.ad l.rho.de iac. uidebaẽ per pẽſo iudicio tribuẽda: cuius tñ cõtrariũ ea rõne decidiẽ, quia ut ad ſtatũ priſtinũ homines reducanẽ libertatis, iura maxime fauerũt in mõ relinquendi & dãdi, uolueruntq; iuriſdõne uoluntaria expediri. Iõ in quolibet loco & tpe põt expediri & tribui. Not. ꝙ datio libertatis eſt actus pius: alias.n. nõ poſſet fieri in eccleſia. No. modos dandi libertatẽ, inter quos q̃ daẽ p epiſtolã & p cõſequẽs & per nunciũ, quia ſunt pariſicata aliquid p epiſtolã uel p nunciũ dari.l.j.ff.de contrahen.emp. ſecus per procuratorẽ: rõnem aſsignãt hic doct. Itẽ ꝙ in quocunq; loco & tpe põt exerceri actus uoluntariæ iuriſdictionis.] SYL.

f ¶ Eccleſijs.i.ſub aſpectu populi & antiſtitis, & interueniente qualicunque ſcriptura uice actorum ut C. de ijs qui in eccl.man.l.j.&.ij.

g ¶ Vindicta.i.cũ cognita corã prætore. qua tantũmõ poterat antiquitus maior.xx.ann.manumittere, ut.j.tit.j.§. eadem quæ ideo dr̃ dari uindicta, quia Vindicius quidã, ſeruus Vitelliorũ, primo ſic fuit manumiſſus.ff.de orig. iur. l.ij.§.initium.&.§.& cum placuiſſet. Vel (ut quidã dñt ſcd̃m Boetiũ) uindicta erat uirga prætoris, qua rei percutiebaẽ manumiſſus, & dicebat prætor, ter, Aio te liberũ eſſe more quiritum:

ar.C.ſi aduer.li.l.ij.ibi, uindi. &c.

SYL. * Quæ ſolẽnitates adhiberent olim in manumiſsione, q̃ fiebat uindicta, & q̃ efficax eſſet præter alias manumiſsio nũ ſpecies,uideto hic noſtros Commẽ.

* ADDI. De hac ſpecie manumiſsionis,ui de apd Liu. li.ij. ab urbe condita poſt prin. H.M.

a Inter amicos.† & ĩ hoc & ſequ. caſu neceſſa rii ſunt quin que teſtes, ut C. de lat. li.tol. l. j. §. ſancimus.& §.ſed & ſi quis.

†Hoc uerũ in ultima uolũtate, nam inter ui uos ſuf ficiunt duo. Io. Fa.

amicos, [a] aut p epiſtolã,aut p teſtm̃ aut p aliam quãlibet[b] ul timã uoluntatẽ. Sed & aliis [c] multis modis libertas ſeruo cõ petere põt,qui[d] tam ex ueteribus [e] quàm ex nr̃is [f] cõſtõnibus introducti ſunt.

¶ Serui [g] uero a dominis ſemper manumitti ſolent: adeo ut uel in tranſitu [h] manumittantur: ueluti cũ prętor,aut prętes, aut proconſul,in bal neum [i] uel in theatrum [k] eunt.

¶ Libertinorum ho die unã condõ ẽ, ſub latis antiquis differẽt iis latinorum & dedititiorum. h. d.

b Quamlibet.ut in codicillis uel in teſtõ minus ſolẽni: quia ualet inter patrẽ & filios,ut C.de teſta.l. hac conſultiſsima.§.ex imperfecto.

SYL. * Intellige ſimpliciter de codicillis & qualibet ultima uoluntate perfecta, non aũt imperfecta: nã q̃uis teſtm̃ minus ſolẽne ualeat inter patrem & filiũ, tñ quo ad extraneum nullius eſt momẽ ti.d.§.ex imperfecto.]

c Sed & aliis,præter ſupradictos.

* ADDIT. Oẽs fere modos. Vide i.l.unica.C.de lat lib.to.& qui.ex cau. ſer.pro præ.& l.pcum.C. de lib. cau.

d Qui.ſ.modi.

e Ex ueteribus.ſ. ex legibus aliorũ imperatorũ,ut C.quib.ex cau. ſer. pro præ.liber.ac.per totum. Acc.

f Noſtris.ut C.cõia de manu.l. fi. & auth.de man.prin.§.ij.coll.iij.& in authen.de mo.§.ij.coll.j.

g Serui.q.d.qñcunq; ẽt inuiti,ut C. de teſt.manumiſ.l.fi.§. ſin uero quidã. licet ſecus ſit in filijs,ut in auth. quib. mo.nat.effi.ſui.§ generaliter.coll. vij.

h Tranſitu.i.dum tranſit: & eſt rõ, quia ſine eo fieri poterat.

SYL. Adde,ꝙ hæc gl.no. pro ſing.ad hoc, ut ubi non requirit̃ præſentia iudicis,ſi interueniat incõpetẽs & minus legitime,non obſt.unde Iaſ.in.l.ij.in v.co.ff. de iur.om.iu.] unde aliud eſt qñ manumiſsio non poterat fieri ſine ꝑtore, ut J.tit.j.§.ea. Itẽ aliud eſt in contẽtioſa iuriſdictione,quæ ſ.redditẽ ĩ inuitũ,† ut ff.de uerb.obl.inter ſtipulantem.§.j.& C. de dila. a procedente.

†Hoc reprobat Iaſ. quia ẽt manumiſsio reddit̃ ĩ inui.ũ & mittit ad not.per Bart. & Bald.in l.ij.ff. d offi. ꝓcon.defendit tñ hic a Syl. Aldob. in Cõmen tario, quẽ ad hũc lib. compo ſuit.

i In Balneũ. Tũc.n. uidebat̃ non ualere: qua præ gaudio cuilibet con cederet.

k In theatrũ.i.in locũ ubi homines ſtant ad uidendũ: & dr̃ a theo qđ eſt uideo: & idem multo magis,ſi alio quocunque uadat.

¶ Libertinorum. ¶ Iſte.§. diuiditur ĩ ſex partes.Primo ponit qualiter ſtatus libertinorũ erat tripartitus olim. Scđo qualiter redactus eſt ad unum, cũ correctione facta per eum. Tertio id quod generaliter dixerat, ſpecificat in dedititiis qui fuerunt expulſi.Quarto de latinis.Quinto qualiter oẽs libertos reduxit ad unum ius. Sexto ꝙ alijs ẽt modis ſerui efficiunt̃ liberi. Secunda ibi (Sed dedititiorũ.)Tertia ibi (Et dedititios.) Quarta ibi (Latinos.) Quinta ibi (Et oẽs.) Sexta ibi (Multis.) Acc.

SYL. ¶ Caſus. Non ponitur,quia nõ cadit, cum referat ſuam correctionem & reductionem libertinorum ad unam ſpeciem:ſed loco caſus referam aliquantiſper clarius qui eẽnt latini & dedititij: & Caius lib.j.inſti.eo.tit. declarat ſub his uerbis. Liberti aut ciues Romani ſunt,aut latini,aut dedititij.Ciues Roma.ſunt, qui his tribus modis.i.teſtõ, in eccleſia, aut ante conſulem fuerunt manumiſsi. Latini ſunt,qui aut per epiſtolã,aut inter amicos,aut conuiuij adhibitione manumittunt̃. Dedititii uero ſunt, qui poſt admiſſa crimina ſupplicijs ſubditi & publice pro criminib. cæſi ſunt, aut ĩ quorũ facie uel corpore q̃cũq; indicia,aut igne, aut ferro ĩpreſſa ſunt,ut deleri nõ poſsint. hi ſi manu

¶ Libertinorũ [a] aũt ſtatus tripartitus antea fuerat. Nã q manumittebantur: mõ [b] maiorẽ & iuſtã libertatẽ cõſequebantur, & fiebant ciues Ro. mõ minorẽ, [c] & latini ex l. † Iunia Norbana fiebãt: mõ inferiorẽ, & fiebant ex.l. † Aelia ſentia de dedititiorũ [d] numero. Sed qm̃ † dedititiorũ quidẽ peſſima cõdõ iã ex multis tpibus in deſuetudinẽ abierat, Latinorum uero nomen non frequentabatur: iõq; noſtra pietas [e] oia augere & in meliorem ſtatum reducere deſiderans, duabus cõſtõnibus [f] hoc emendauit, & in priſtinum ſtatũ reduxit: quia & a primis urbis Romæ cunabulis una atq; ſimplex libertas cõpetebat, [g] id eſt eadem quam habebat manumiſſor: niſi ꝙ ſcilicet libertinus [h] ſit qui ma

miſsi fuerint, dedititii appellantur. Sed inter hæc tria genera libertorum ideo ciues ro. meliorem ſtatum habent, quia & teſtamenta facere, & ex teſtõ qbuſcunque perſonis ſuccedere poſſunt. nã & latini, & dedititij, nec teſtamenta condere, nec ſibi ex teſtõ aliorũ aliqd dimiſſũ põt aliqua rõne uẽdicare: tñ latini certis rebus priuilegia ciuiũ ro. libertorũ conſequunẽ: dedititij uero nulla rõne põt ad ciuiũ ro. libertorum beneficiũ peruenire: nã latini patronorũ beneficio i. ſi iterum ab ipſis aut teſtõ, aut in eccleſia, aut ante conſulem manumittan. ciuium ro. priuilegia conſequũtur. hæc ille. No. ſtatum libertinorum antea tripartitum. Item ꝙ non uſus tollit. l. Itẽ quòd non frequentatio. l. non tollit. l. quia hic fuit neceſſaria derogatio ut ſequitur. Item ꝙ ab initio una erat libertas. Item ibi, & omnem. ꝙ ſublato principali tollunẽ acceſſoria, & quæ ab eo pendent. Item ꝙ quis uere põt fieri ciuis, quamuis non ſit.]

a ¶ Libertinorum. Idem erat de ſeruis, ut C. de nu. iu. quiri. toll. l. j. §. j.

b ¶ Modo. i. aliquando.

c ¶ Minorem. i. mediam, ut. j. de cap. di. §. j. & ff. de auro & arg. leg. l. qui lancem. ſecundum Ioan.

d ¶ Dedititiorum numero. i. uocabantur dedititij: & erant inducti hac lege Aelia ſentia, quæ & multa alia induxit. Et erant hi toto tpe uitæ ſuæ ſerui, & tunc fiebãt liberi cum moriebanẽ, † qd̃ proderat, quia bona ut peculium a dño non occupabantur: ſed in latinis aliter fiebat, ut colligitur hic, & ex eo, quòd minus habebant dedititii q̃ latini, ut infra de ſuc. li. §. fi.

¶ Adde ꝙ aliter dicit & declarat Caius lib. j. Iuſti. tit. j. ut dixi in caſu & copioſius in Commenta. SYL.

ADDI. Facit. l. j. §. illd̃ C. de lat. lib. tol. Ang.

e ¶ Pietas. i. nos qui ſumus pii.

f ¶ Cõſtitutionibus. ut C. de lati. li. tol. l. j. & C. de ded. lib. tol. l. j.

g ¶ Competebat. ſ. manumiſsis: ſecundũ hoc no. tria tempora. in primo & ultimo (. ſ. deinceps) idem iuris eſt: ſed in medio hoc ius peſsimum fuit inductum, ut infra de ſuc. lib. §. ult.

h ¶ Libertinus. Ex quo cõtingit multiplex effectus: in primis circa obſequiales operas, ſcilicet quæ ſunt in faciendo, ut de aſſurgendo & ſeruiendo: ſiue in non faciendo, ut de non uocando in ius ſine uenia: quæ ipſa natura patrono debentur etiam ſine impoſitione, ut C. de in ius uoc. l. uenia. & ff. de condi. indeb. ſi non ſortem. §. libertus. & ſi uocauerit in ius patronum ſine uenia, punitur in quinquaginta aureis. ff. de in ius uoc. l. pe. & ult. qui aurei accipiuntur quilibet pro uno ſolido, ut infra de pœ. teme litigan. §. fin. Et ex his iuribus ſumitur argumentum, † quòd aureus pro ſolido accipitur in iure noſtro, ex quo pro eodem delicto tales ſententiæ promulgantur. Et eædem intelliguntur eſſe dandæ filio emancipato, ſi ſine uenia patrem in ius uocauerit, ut C. de in ius uocando. l. fin. Item contingit reuocatio in ſeruitutem propter offenſam, ut C. de libe. & eorum liberis. l. ſi manumiſſus. & alia multa.

* † De l. Iunia Norbana uide hoc loco Annot. Aldobran.

* † De l. Aelia ſentia eleganter. Aldobrã. hic in ſuis Annot.

* † De dedititiis uide Polit. ĩ Miſcel. ca. 84. & Alcia. li. ij. Diſpunc. c. xxj.

† Iſtam gl. ſeqẽ Angel. hic.

Libertinus quas opas dẽt pro io.

* † Vide Bud. in l. q̃ uulgo. ff. de adi. edi.

•

¶ S3 hoc reprobāt doctō. hic niſi patronus renunciet expreſſe.

Sed hodie, hæc omnia tolluntur, præter ea quæ ipſa natura debentur, ut in authē. ut liber. de cæt. §. j. colla. vj. quæ eſt contra. † Tu dic ut nota. in d. l. ſi manumiſſus.

SYL. ¶ Adde, ꝗ hæc glo. reprobatur p doct. in. l fin. C. de bo. lib. ubi inde gl. q̄ latius enumerat hęc, & alia bñficia patroni, & qualiter amittant.]

numittitur, licet manumiſſor īgenuus ſit. Et dedititios [a] quidē p conſtōnē noſtram expulimus, quā promulgauimus īter noſtras deciſiones, per quas ſuggerēte nobis Triboniano uiro excelſo Quæſtore noſtro, antiqui iuris altercationes [b] placauimus. Latinos aūt Iunianos, [c] & oēm quæ circa eos fuerat obſeruantiā, alia conſtōne p eiuſdē Quæſtoris ſuggeſtionē correximus: q̄ inter imperiales radiat ſanctiones. Et oēs [d] libertos, nullo nec ætatis manumiſſi, nec † dñi manumiſſoris nec ī manumiſſiōis mō, diſcrimine [e] hito (ſicut iā antea [f] obſeruabať) ciuitate Rom. [g] † decorauimus: [h] Multis modis additis, [i] p quos poſſit libertas ſeruis cū ciuitate Rom. q̄ ſola [k] ē ī pſenti, [l] pſtari.

¶ Quibus ex cāis manumittere nō lʒ.

¶ Lege Aelia ſentia ꝓhibetur domino, q nō ē ſoluendo, dare ſeruo libertatē. h.d. ex Inſti. Caii, tit. j.

a ¶ Et dedititios. Quod dixerat ī genere, nunc p ſpēs ponit. Vel quod cōiunctim dixerat, nunc diuidit.

b ¶ Altercationes. quas non habemus. Sed quare non erant ſerui, ſicut illi qui penitus ſunt ſerui, cum toto tpe uitæ ſuæ ſeruire cogerent? Rn̄. ſecundum Ioan. ꝗ erant liberi, licet ſeruire cogerent, ut C. commun. de manu. l. j. §. fin autem proprietatius.

c ¶ Iunianos. i. ex. l. Iunia Norbana inductos, ut ī. eo. §. libertinorum.

Ordo literæ.

d ¶ Omnes. ſic conſtrue, Et omnes libertos decorauimus. i. honorauimus ciuitate Romana. i. plena libertate, ut. ī. eo. §. libertinorum.

e ¶ Diſcrimine. i. nulla differentia habita, nec ætatis manumiſsi, ut et infans poſsit manumitti: immo ēt in uentre: cum quantum ad hoc habeať pro nato, ut ff. de ſta. hom. l. qui in utero. nec domini manumittentis: dum tamen hēat xx. annos, ut infra tit. j. §. eadem. nec in modo manumittendi. ſ. in teſtamento, ſeu inter uiuos quoquo modo, ut ī. eo. §. multis.

SYL. ¶ Adde not. ex hac glo. ꝗ diſpoſitio generalis reſtringiť per aliam le. l. quāuis. ff. de in ius uo. cum ſi.]

f ¶ Antea. ſ. quam ueniret iſta praua conditio.

g ¶ Ciuitate Romana. id eſt plena libertate.

h ¶ Decorauimus. i. honorauimus.

i ¶ Additis. ſ. a uobis eis quos habuimus. ī. eo. §. multis aūt. & ſunt additi nouē. Primus, ſi dominus ægrotū tē ſeruū ſuū eiecit. Secundus, ſi ancillā uēdiderit ne ꝓſtituať: & proſtituta fuerit: uel ſi uenditor ſibi retinuerit manus iniectionē, & eā ad ipſum reuertētem proſtituit poſtea. Tertius, ſi ſerui pileati defuncti funus præceſſerūt. Quartus, ſi ēt expreſsit eum uelle eſſe latinum. Quintus, ſi ſub conditione relicta libertate hæres ante condōnem manumiſerit. Sextus, ſi in iudicio liberali a domino ſuperatus fuerit, & pretium pro eo domino ſolutum fuerit: & ipſe poſtea receperit. Septimus, ſi ancillam ſuā maritauerit alicui libero. Octauus, ſi corā actis filium noīauerit ſeruum ſuum. Nonus, ſi inſra ſeruitutis reddiderit corā teſtibus. Et probātur hi modi. C. de la. liber. tol. l. unica. §. ſed ſcimus. uſque in fin. legis.

k ¶ Sola. ſ. libertas plena.

l ¶ In præſenti. i. in conſuetudine.

SYL. ¶ Quibus ex cauſis manumittere non licet. Modis manumittendi narratis & expoſitis, de iis qui manumittere poſſunt dicendū reſtat, & quibus caſibus, & continuat optime glo. j.]

† Legē dum do minu, ut hr̄ in Inſtit. Græcis.

† Alias donauimus.

Serui libertatē conſequunť multis modis.

† alias ꝗ & quib. ex cauſis manumitere nō poſſunt

NOn tamē Iſte titulus principaliter diuidit in octo partes. Primo, qualiter quis inter uiuos in fraudē creditorū ſeruum propriū manumittere non pōt. Scđo qualiter i ultima uolun. cū libertate hr̄dē īſtituit. Tertio, qualiter in ultima uolun. inſtituit ſimpliciter. Quarto, qualiter p̄ſumat ꝙ manumittat in fraudē creditorū. Quinto, qualiter minor.xx. annis prohibet manumittere niſi certis cauſis. Sexto, quæ ſunt cāæ iuſtæ. Septimo, an cā ſemel approbata poſsit improbari. Octauo, ſi qs attigerit decimū & octauū annū, pōt in teſtō manumittere. ij. ibi. §. (L; aūt.) iji. ibi (Ideq;.) iiij. ibi (In fraudem.) v. ibi. §. (Eadem lege.) vj. ibi (Iuſtæ autem) vij. ibi. §. (Semel.) viij. ibi (Cum ergo.) Are.

NOn tamē cuicunq; [a] uolenti manumittere, licet. Nā is qui in fraudē [b] creditorū manumittit, [c] nihil agit: [d] quia lex [e] Aelia ſentia impedit libertatem.

¶ Dominus nō ſoluē do ſeruū cū libertate ſolū īſtituere pōt: q ſimpliciter īſtitut' oino liber eſt h. d.

S Y L. ¶ Caſus. Quærebat, an oēs manumittere poſſent: * & uidebat ꝙ ſic, cum in re ſua quiſq; ſit moderator & arbiter l. In re mandata. C. man. contrariū tamē reſpondet ꝙ qui ſoluendo non eſt, ſi in fraudē credi. ſeruos manumittat, nihil agit, quia. l. Aeliaſentia hoc nō ꝑmittit. nec obſt. rō in cōtrariū allegata: nā etſi unuſquiſq; re ſua ad libitū uti poſsit, ita tñ uti debet, ne alterius condōnē faciat deteriorē. l. non debet. ff. de reg. iu. Imo nō recte dr̄ diſponere de rebus ꝓpriis, qui non exiſtēs ſoluendo de bonis a ſe poſſeſsis diſponit, cū nihil dicat eſſe in bonis nr̄is, niſi quod deducto ære alieno ſuperſit. §. fi. ĵ. de. l. falc.] Itē quæritur, an debitor in fraudē creditorū manumittens conſerret libertatē: & uidebat dicendū ꝙ ſic, ex eo quia alienata ī fraudē creditorū ualent, lꝫ reſcindi poſſint. §. Itē ſiquis in fraudē. ĵ. de actio. & tñ hic dr̄ ꝙ non ualet ipſo iure. rō aūt ē, quia libertas ſemel collata nō reuocat niſi ex magna cā. §. ſemel. ĵ. eod. l. ſi ex cā. §. fi. cū l. ſeq. ff. de mino. iō. l. ipſo iure impedit ab ipſo initio. Not. ꝙ non oīs dn̄s manumittere pōt. Item ꝙ libertas data in fraudē creditorū non ualet. Itē ꝙ iſta uerba, Nihil agit. appoſita in l. importāt ipſo iure. Itē not. ꝙ uꝫ hæc rō: hoc fieri non pōt, quia. l. prohibet. S Y L. Itē ꝙ actus pius in fraudē alterius non vꝫ. Itē ꝙ qñ l. reſiſtit, facit ꝙ actus ēt pius ſit ipſo iure nullus.]

a ¶ Non tamen cuicunque. Quāuis ſ. tit. j. §. multis, &. §. fi. dictum ſit quēlibet manumittere poſſe, non tamen &c. ſic ĵ. de exhær. lib. in prin.

b ¶ In fraudem. Hoc expone, ut. ĵ. eo. tit. §. in fraudem.

c ¶ Manumittit. ſ. inter uiuos, uel in ultima uolun. ſ. non inſtituendo: nā tūc eſſet liber & hæres, ut. ĵ. proxi. §. & ff. qui & a quibus. l. ſi mortis.

* ADDIT. Et dicit hic Iaſ. quod ſi in teſtō ponat clauſula, quod ualeat iure contractus, erit irreuocabile quia cōtractus in eo celebratus, reuocari non pōt, ut hic de quo uide Bart. & Ang. in l. ſtipulari hoc modo. ff. de uerb. obl.

d ¶ Nihil agit. ſ. ut noceat creditoribus, (j) ut ff. qui & a qui. l. ſi mortis. dn̄o tñ nocet ſi uelit reuocare, ut C. de ſer. pi. da. manu. l. ſi creditoribus.

ADDIT. (j) Et ſic eſt nulla ipſo iure. alias. n. eſſet irreuocabilis, ut. l. & ſi ſine. §. ſed quod Pap. ff. de min. ſecus in aliјs reuocabilibus, ut. l. ſi ſciens. in fin. ff. de contrahen. emp. & ita no. glo. in l. ſi noxali. in prin. ff. de nox. Iaſ.

e ¶ Quia lex Aeliaſentia. ſimilis ē rō, quia lex uult ĵ. de uſuca. §. furtiuæ.

* ADDI. Pleriq; putant legē latā eſſe a Coſſ. Sex. Aelio Catulo, & L. Sētio Saturnino. Auguſti temporibus.

¶ Lꝫ aūt. Diuidit hic. §. ī, iiij. partes. In j. ponit dictū: in. ij. rōnem. in. iij. ampliationē dicti: in. iiij. rōnē ampliationis. ij. ibi, idq;. iij. ibi, Ideq;. iiij. ibi, cū nō ſit. S Y L.

¶ Caſus. Quia dictū fuerat, libertatē datā in fraude creditorū ipſo iure nullā eſſe, quærebat quid ſi ſeruus īſtitutus

¶ Licet [a] āt domino, qui ſoluēdo nō eſt, in teſtō ſeruū [b] ſuū cū libertate hr̄dē inſtituere, ut liber fiat hæreſq; ei ſolus [c] & neceſſarius; [d] ſi mō ei nemo alius ex eo teſtō hr̄s extiterit, aut qa nemo hr̄s ſcript⁹ ſit, aut quia is q ſcriptus eſt, qualibet ex cā hr̄s ei nō [e] extiterit. Idq́; eadē.l. [f] Aeliaſentia ꝓuiſum eſt, & recte. [g] Valde.n. ꝓſpiciēdū erat, ut egētes [h] hoīes, q̄b. alius hr̄s extiturus non eſſet, uel [i] ſeruū ſuū neceſſariū hr̄dem haberēt, [k] q ſatisfacturus eēt creditoribus: aut hoc eo [l] non [m] faciēte, creditores res hr̄ditarias ſerui [n] noīe

ſit hr̄s, an hoc mō præiudicet̄ creditoribus, ſi eidē ſeruo data ſit libertas cum hr̄ditate: & dubiū faciebat. §. ꝑce. ibi nihil agit. contrariū tn̄ decidit rōne allegata in tex. ſed tunc dubitabat̄, quid ſi ſit inſtitut⁹ hr̄s, nō tamē ſit ei data libertas, an tūc idem cē ſenſū ſit: & dubitationē faciebat, qa qđ non dicimus, uelle n̄ ꝓſumimur. Vnde cū nō ſit dictū aliqd de libertate, non uīr de mente teſtōris uelle creditorib. ꝑiudicare, nec dare quod non exprimit l. labeo. ff. de ſup. leg. Cōtrariū decidit rōne allegata in tex. ex uériſimili mēte teſtātis, & qa uolēdo illū hr̄e hr̄ditatē, quā ſine libertate hr̄e nō pōt, cōſequēs eſt ut hēat libertatē, quia qui uult cōſequēs, uult ēt neceſſariū antecedens l. illud. ff. de acq. hær. No. ꝙ aliqua ꝑmittū tur in ultima uolun. q̄ non permittunt̄ inter uiuos. Itē ꝙ ſeruus inſtitutus eſt hr̄s neceſſarius. Itē ꝙ dn̄s nō ſoluendo pōt in fraudē creditorū ſibi hr̄dē inſtituere ſeruū: qs aūt dr̄ nō ſoluēdo, declarat Dec. in c. ex rōne col. ix de app. Itē ꝙ paria ſunt quē non eſſe ſcriptū hr̄dē, uel adire nolle aut non poſſe. Itē ꝙ quādoque paupertas prodeſt, & ꝙ pauperi ſubueniēdū eſt. Itē ꝙ ſeruus inſtitutus a dn̄o nō ſoluēdo tenet̄ ſatisfacere creditoribus. Itē ꝙ ſi non ſatisfaciat, pn̄t bona hr̄ditaria ſub noīe tn̄ ſerui hr̄dis uendi. Itē ꝙ eſt iniuria defunctorum, ꝙ ſub eorū noīe bona uendant̄. Itē ꝙ diuerſitas caſuū facit diuerſitatē deciſionū. Itē ꝙ qui uult conſequens, uult antecedēs. Itē ꝙ ualet argm̄ a ueriſimili. Itē ꝙ non eſt ꝓſumptio, ꝙ quis uelit facere actū fruſtratoriū: & ꝙ ſemper dēr fieri interpretatio ut actus ualeat: & ꝙ non eſt capienda interpretatio impugnatiua uoluntatis alicuius. Item quod mens magis q̄ uerba attenditur.]

a ¶ Licet i. licitum eſt.

b ¶ Seruū. ſ. unum & non plures, ut ff. de hær. inſt. l. qui ſoluēdo. j. in fi. cum l. ſeq. & ēt in fraudē creditorum, ut C. de neceſ. ſer. l. j. in prin. niſi ſpāliter pignori datus fuerit, ut ff. de hær. inſti. l. pignori, q̄ non pōt fieri neceſſarius, niſi dn̄s creditori ſatisfaciat, ut d. l. pignori.

c ¶ Solus. Et in caſu ēt cum alio, ut ff. de hær. inſti. l. ſi is. & l. qui ſoluendo.

d ¶ Neceſſarius. Quia ſiue uelit ſiue nolit, cogitur eſſe hr̄s, ut ĩ. de hær. qua. & dif. § j. niſi in tribus caſibus quos habes. ff. de hær. inſti. l. ſi ſeruo.

e ¶ Non extiterit. Quo ultimo caſu ſeruus inſtitutus eſt hæres.

f ¶ Eadē lege. ſ. q̄ ꝓhibuit, eadē & ex iuſta cā cōcedit, ut hic, & ĩ eo. §. ea.

g ¶ Et recte. ſ. eſt prouiſum.

h ¶ Egentes. Not. ꝙ prodeſt pauptas, † quia fauetur paupertati, ut ff. de tranſac. l. cū ij. §. ſi in annos. & C. de epiſ. & cle. ſiquis ad declinandā. §. pen. & ff. de offi. pſ. l. illicitas. §. fi. Argu. cōtra. ff. de excu. tut. & cur. l. ſpadonē. §. fi. & in auth. de teſti. §. j. coll. vij. & illud, Pauper ubiq; iacet, licet econtra dicat̄, Cātabit uacuus coram latrone uiator.

† Imo paupertas nunquā ꝓdeſt, ſꝫ ĩ qbuſdā caſibus potius pauperi fauet q̄ diuiti ſecūdum Petr. de Bella. & dixit Cy. ĩ. d. l. ſiquis ad declinādā. §. fin. ꝙ a tali pro S Y L. deſſe liberet uos de⁹.

i ¶ Vel. pro ſaltem.

k ¶ Hērent. Sic. ff. de interro. act. l. & qa in prin. & ĩ. de bon. poſ. §. Adhuc.

l ¶ Eo ſeruo, nunc libero facto.

m ¶ Non faciente. i. non ſatiſfaciente creditori.

n ¶ Serui. Quondā, ſed mō liber eſt.

¶ Adde ꝙ ꝑ hanc gl. colligit̄, ꝙ uerba q̄ non poſſunt uerificari in præſenti, uerificant in ꝑteritū per ſubauditū ĩtellectū uerbi, quondā: & eſt in fi. gl. ĩ. l. eius ff. ſi cer. pet. in l. uxo. ff. ſol. ma.

uendant: ne iniuria a defunctus afficiatur. Idemq; iuris eſt, & ſi ſine b libertate ſeruus hr̃s inſtitutus eſt. Qđ noſtra conſtõ c non ſolũ in domino q ſoluendo non eſt, ſed generaliter conſtituit noua humanitatis ratione: ut ex ipſa ſcriptura d inſtõnis e ẽt libertas ei cõpetere uideatur. Cum f non ſit ueriſimile eũ quẽ hæredem ſibi elegit, ſi prętermiſerit libertatis dationẽ, ſeruũ remanere uoluiſſe, & neminem ſibi hæredem fore.

¶ In fraudẽ dicitur manumitti, ẽt ſi manumittendo deſinat eſſe ſoluendo, & quãdo re & conſilio ſit fraus. h.d. ex. l. in fraudem. ff. eo.

¶ In fraudẽ g aũt creditorũ manumittere uidetur, qui uel iam eo tẽpe, quo manu-

a ¶ Iniuria. Quo ad famam, quæ etiã poſt mortem quandoq; damnatur, ut ff. de accuſat. l. ex iudiciorum.

SYL. * ¶ Quã inſignis apud ueteres eſſet ignominia illorum, quorũ bona a creditoribus diſtrahebãtur, declarat̃ ex Orat. Ciceronis ꝓ Quĩtio, & dixi hic in Annot.]

* ADDI. Cicero pro Quintio ſcribit. Hercule cuius bona ex edicto poſsidentur huius omnis fama & exiſtimatio cũ bonis ſimul poſsidẽtur.

b ¶ Sine libertate. Nõ ꝙ dicat, inſtituo te ſine libertate, quia tunc non eſſet hæres, ut ſtatim dicetur in fine huius. §. ſed prætermiſit dationẽ libertatis. ut in fi. §.

SYL. ¶ Adde, ꝙ rõnem aſsignat gl. in. l. quoties. §. fin. in uer. de die. ff. de hære. inſt. quia tunc conſtat de contraria mente teſtantis.]

c ¶ Conſtitutio. ut C. de neceſ. ſer. hære. inſti. l. quidam. in princ.

d ¶ Scriptura. ſic ex datione tutelę, ut infra qui da. tu. poſ. in princip. † de qua prædixit modo, & C. de neceſſ. ſer. lege quidam.

e ¶ Inſtõnis. Ar. ꝙ aliquo conceſſo, illud conceditur ſine quo illud eſſe non põt, ut ff. de iuriſd. om. iud. l. ij.

f ¶ Cũ non. Hæc eſt noua rõ, de qua prædixit mõ: ſed lex ipſa antiqua fuit † ut. j. de hær. inſt. §. j. quæ eſt contra.

* ADDITIO Ad hunc. §. uide q̃ pulchre Pl. in epiſtola ad Sabinũ ix. lib. epiſt. iij ſcribit. H. M.

¶ In fraudem. Dimditur iſte. §. ĩ tres partes. Primo docetur qualiter dicatur manumiſsio in fraudem. ſcđo, qñ ꝑꝑ fraudem impediatur manumiſsio ſiue libertas cum rõne: tertio ex rõne infert. Secunda ibi (præualuiſſe.) tertia ibi (Itaque) Aret.

† In antiquo exẽplari nõ ſunt uerba ſequentia.

† Et uidẽ ibi glo. ſup uerbo ĩnouationẽ ſʒ Chriſto. hic exponit noua. i. ſingulari rõne quia alia rõne lex antiqua mo ueri nõ potuit, ar. c. erit aũt lex. iiij. diſ. & l. ſcire le. ff. de le.

¶ Caſus. Dictum fuerat, ꝙ qui in fraudẽ manumittebat, nihil agebat: q̃ſitum fuit quis diceret̃ in fraudẽ manumittere, & rñdet prout ĩ tex. ſcđo quæſitũ ẽ, an q re ipſa fraudat, q̃a ſoluendo nõ eſt, dicat̃ ĩ fraudẽ agere, ſi animus fraudãdi ceſſet: & rõ dubitandi uidebat̃ quia cũ in fraudẽ cõmittendã effectus ipſe ĩſpiciat̃, ſatis uidebat̃ effectus ipſe abſque conſideratione animi. l. iij. C. de inſti. & ſubſt. ſed contrarium decidit̃ ea rõne: quia fraus ipſa ſine animo fraudãdi non cenſet̃: quia fraus ſine dolo non exiſtimat̃. l. iuriſg. §. ſed & ſi fraudandi ff. de pact. ubi oẽs not. ad rõnẽ dubitandi rñderi põt ex iis quæ no. in gl. No. ꝙ ſiue ante, ſiue poſt ſtatim, ſit non ſoluẽdo, debitor nõ põt manumittere. Itẽ ꝙ animus & intentio diſtinguunt facta. Itẽ ꝙ ad libertatẽ non ſufficit creditores dãnificare, niſi adſit animus dãnificandi. Itẽ ꝙ quis põt ueriſimiliter ignorare uires ſui patrimonii.]

SYL.

g ¶ In fraudem. ſic. ff. eo. tit. ſ. qui & a qui. ma. li. non fi. l. in fraudem.

ADDITIO. Multis modis q̃s ꝑſumit̃ alienare in fraudẽ. Primo, ſi oia bona ſua alienauit. Secundo, ſi alienauit in ꝑſonã coniunctã. Tertio, ſi poſt alienationẽ nihilominus alienans reperiat̃ poſsidere. Quarto, ſi alienatio eſt facta clam. Quinto, ſi de proximo ſequat̃ delictũ uel fuga alienantis. Sexto, ſi alienatio eſt facta ſub conditione ſi contingat bona ſua publicari, uel per creditores auferri. Angel. * Adde Iaſo. in. §.

Itẽ ſi quis in fraudem.j.de actio.

a ¶ Soluendo. Cum & ſciat ſe habere creditores, ut ff. quæ in frau.cred l.omnes.§.Lucius.

SYL. ¶ Adde ſi ſit de facto ſuo recenti, alias ſecus, arg.l. ſi.ff.pro ſuo. ſcđm Aug.]

b ¶ Nõ eſt. Et tunc erit peius ſoluendo.

c ¶ Præualuiſſe. Nã q̃dã dicebãt, ꝙ ſufficiebat ſolus euẽtus: & alii dicebant, ꝙ exigebat utrũq;.ſ.fraus & euẽtus, & iſta ſnĩa præualuit: tñ ex ꝓdictis uidebat ſufficere euentum ſolum, tñ &c.

mittit, ſoluẽdo [a] non eſt: [b] uel qui datis libertatibus, deſiturus eſt ſoluendo eſſe. Præualuiſſe [c] tamen uř (niſi animũ quoq; fraudãdi manumiſſor habuerit) non ipediri [d] libertates, quãuis bona eius creditoribus nõ ſufficiant. Sæpe [e] .n. de facultatib. ſuis amplius, quã ĩ iis ẽ, ſperãt hoĩes. Itaq; tũc intelligimus impediri libertatẽ, cũ [f] utroq; modo fraudãtur creditores. i. & cõſilio [g] manumittẽtis, & ipſa re, eo ꝙ eius bõa nõ ſunt ſufſectura creditoribus.

¶ Minor.xx.ann. caprobata penes conſiliũ uidicta manumittit: q̃ approbata licet falſa nõ reuocatur: & q̃ ſint iuſtæ cãæ. h. d. ex.l.iuſta.& l.ſi mĩor ij.cũ ſe.ff.đ man.uin.

SYL. ¶ Adde nota.caſum quem omnino uide in l.ſi quis cum haberet. ff. quæ in frau.cre.

Libertas in fraudẽ data an poſsit reuocari.

d ¶ Nõ impediri libertates. Hic diligenter attende, ꝙ ſi directe detĩ libertas non ſolum inter uiuos, ſed ẽt in ultima uoluntate, duo neceſſaria ſunt.ſ. conſiliũ, hoc eſt fraus, & euentus, ut hic, & ff.eo.l.in fraudem.& C.eo.l.j. In fideicommiſſaria ſufficit euentus, ut C.qui man.non poſ.l.ſi.Et eſt rõ, quia facilius libertas de facto data ab hærede † reuocatur, quàm a defuncto cuius uidebatĩ diſpoſitio lex, ut ff.de fideicõ.lib.l.ij.& iiij.§.ſi quis autem exemplum. Alia ratio no.C.eo.l.ſi. In alijs autem alienationibus, quæ in fraudem creditorum fiunt, dic ut infra de act.§. item ſiquis in fraudem.

† Quia ſ ea nõ eſt uolũtas teſtatoris ut ẽ textu. not. ſecũdũ

SYL. Iaſo.ĩ.l. ſi př in prin. ff. de iis q̃ in te. ſ. ꝙ fraudentur credito

SYL. ¶ Adde, ꝙ ratio de qua in.d.l. in fraudem. communiter reprehenditur per doct.hic: alias rationes aſsignat glo. in l.ſi.C.qui ma.non poſſ.quarum ult.approbatur per doct. hic: & aliam tradit Iaſ.in.§. Item ſiquis in fraudem.j.de act.col.xij.]

e ¶ Sæpe. Reſpondet tacite obiectioni: quomodo poteſt eſſe animus bonus, cum ipſa ueritate fraudet eos? Reſpon.Sæpe enim &c.Sed arg.contra.C. de reſcin.uend.l.quiſquis.

¶ Adde, ꝙ de hac rõe aſsignata in hoc uer.ſæpe. & de eius ueritate, uidenda ſunt quæ poſuit Barto.in auth. ſed cũ teſtator. C. ad.l.fal. Iaſ. in.d.§. item ſi q̃s in frau. col.x.]

res.l. creditor.§.ſi SYL. nal.ff. mã. Itẽ nec hæredis, quia uř facere ex debito, non ſua uoluntate l.j.C.de li.& eorũ li. & ita hãc glo. approbat Iaſ. quãuis Angel. teneat gl. in contrariũ.

ADDIT. Dic ad contrarium.d.l. quiſquis. ꝙ ibi loquitur in contractu inter uiuos, hic in ultima uolunta te. Ang.

f ¶ Cũ utroque modo. ſcilicet cum fraus & euentus interuenit: ut ſubiicit. & facit ad hoc. ff. qui & a qui. manu.lib.non ſi.l.in fraudem.

g ¶ Conſilio. Nota quem teneri de conſilio. Sed contra.ff.man.l.ij.§. fin. ſed hic fuit fraus, & ideo fuit tale conſilium obligatorium, quia fuit fraudulentum.

SYL. ¶ Adde, ꝙ male ſumitur hic hoc not. quia uerbum, conſilium, hic pro propoſito ſumitur, prout quando dicimus donationem re & conſilio inofficioſam. * Ex conſilio autem an quis obligetur, uide Decium in.l. conſilij.ff.de regu. iur.]

¶ Eadem. Iſte.§. cum.§. ſequenti diuiditur in tres partes. Primo ponit qualiter minor. xx. annis non poteſt manumittere niſi ex cauſa. Secundo ponit quæ ſunt cauſæ iuſtæ. Tertio limitat unam prædictarum cauſarum. Secunda ibi (Iuſte.) Tertia ibi (Et ſeruus) Aret.

SYL. ¶ Eadem lege. Caſus. Elicitur ex.§. ſequ.ubi ponitur ratio dubitandi, ibi, quod non erat ferendum. & ratio decidendi exprimitur in text. ibi, ſed cum. No.formam manumiſsionis minorum,

¶ Eadē [a] lege Aelia ſentia domino minori [b] xx. annis nō † aliter ſeruos ſuos manumittere pmittiť, q̄ ū uindicta [c] apud cōſiliū, [d] iuſta cā manumiſſiōis approbata, fuerit manumiſſi. Iuſtæ aūt manumiſſionis cāæ [e] hæ ſunt: uelut ſiquis prēm [f] aut matrē, filiū filiamve, aut fratres ſororeſve naturales [g] aut pedagogū, [h] aut nutricē, aut educatorē, aut alūnum [i] alūnāve, aut collactaneū [k] manumittat, aut ſeruū pro curatoris habēdi grā aut ancillā mrīmonij cā, dū tamē itra ſex menſes in uxorem ducatur, [l] niſi iuſta cauſa [m] impediat: &

† Alias deſunt illa uerba, ſeruos ſuos.

& quæ ſint iuſtæ cauſæ. Item ꝙ pedagogus, nutrix, & alumnus, æquiparanť cōſanguineis. Itē ꝙ procurator eē pōt qui excedit. xvij. an. Item non ſufficere cām allegare, niſi approbeť: & ꝙ ſemel approbatum nō retractať.

a ¶ Eadē. ſ. dē qua habita eſt mētio ſ. e. in prin.

b ¶ Minori. Sufficit ergo ſi non ſit minor. xx. annis, ēt ſi nō ſit maior ut quia tetigit ultimum diē. xx. anni, ut ff. de manu. l j. ſicut ī teſtō fauore ſui, ut ff. de teſta. qua ætate.

SYL. ¶ Adde, ꝙ in diſpōe legali, in qua loquuntur nos, dꝫ diſtingui: aut loquimur de odio, & nō hř ꝓ finita, aut de fauore, & hř uel nō ſcđm ꝙ fauor eſt hřī uel non hřī pro finita: ita cōcludūt cōiter doct. hic & in. l. iij. §. minorem. ff. de min.

c ¶ Vindicta. Hoc expone ut ſupra ti tu. j. §. multis.

d ¶ Apud cōſiliū. i. apud locū illū, ubi hř ſup hoc conſilium. i. deliberatio. & ſic ponit id quod fit pro eo ubi fit, ut ff. de inſt. & iu. l. pe. § fi. † Vel dic apud eos qui pſunt conſilio, ut ſunt oēs habētes ordinariā iuriſdictionem, ēt minimi magiſtratus, cū hoc ſit de uoluntaria iuriſdictione, ut ff. de offi. procon. & le. l. ij. ī auth. de defen. ciu. §. nulla. coll. iij.

† Et hęc uera, ſecūdum quā textus non ſupfluit cū conſiliū & uerbum uidicta expoſitū ut in gl. ij. §. j. ſ. de li. ſint diuerſa & ſic ē ſpāle h,

SYL. ¶ Adde legendū cōcilio, ut habeť in l. ſi minor. ff. de man. uind. * quāuis utraque lectio defendi poſsit: ſed declara ut hic in noſtris Ann. & Commen.

* ADDITIO. Conſilium ſic expone ut. ſ. ex titulis Vlpiani ad §. libertinorum prox. tit.

e ¶ Iuſtæ aūt manumiſsionis cauſæ. facit. ff. de manu. uin. l. ſi minor. cum l. ſequ. uſque ad l. apud. ubi iuſtæ cauſæ cōnumeranť. cōnumeratur. n. inter iuſtas cauſas manumittendi, ſi dominū a periculo uitæ uel infamiæ liberauit ſeruus, ut ff. de man. uin. l. iuſta.

f ¶ Patrē. Sed qualiter pōt filius hēre ſeruū ſuū patrē uel econtra, uel frater fratrē ſuū ſiue ſororē? Rn. bene pōt: ut quia inſtituit dñs filiū ſerui ſui hrdē, uel filiū ancillæ, uel econtra, & ſic de alijs: quo caſu ſic inſtitutus hæres liber eſt & dominus omnium bonorū, quorū dñs fuerat teſtator, ut. ſ. eo. §. j. & ff. de acq. poſſ. cū hæredes. Itē pōt eſſe: ut ſi habeat qs filiū ex ancilla ſua: nam eſt ſeruus & filius, ut C. cōmu. de ma. l. fi. & econtra ſi ſeruus hēat filiū ex domina: nā filius eſt & liber & dñs, cū uentrē ſequať quo ad ſtatū, ut C. de rei uen. l. partū. lꝫ poſsint ipſe & domina accuſari, ut C. de mu. q̄ ſeruis propr. l. j. & . j. de hær. inſti. §. j.

ut hæc manumiſsio fiat in loco maiori quia exigit plenam cauſæ cognitionē. alias ſecus ut ibi not.

g ¶ Nāles. Et ltīmos: uel nāles tm̄.

Pedagogus.

h ¶ Pedagogū. ſ. qui ab initio inſtruit pueros: a pedos quod ē puer, & ago qđ eſt ducere quaſi ductor ſiue gubernator puerorū. * Dic, ꝙ dř a pais puer, & agogos ductor, quaſi pueri ductor.]

Additio.

i ¶ Alumnum. paſsiue, quē uel quam alumnus aluit, ut differat a ſuperiori.

SYL. ¶ Adde quis proprie dicatur alumnus, & ꝙ coniunctis æquiparetur in omnibus quamuis matrimonium inter eos non prohibeať, vide Decium. in l. legē. in prin. C. de pact.]

k ¶ Collactaneū. qui ſimul mecū lactauit: quem fratrē bonon. appellant.

SYL. ¶ Adde hæc uera, dummodo hēat plures ſeruos, ut eſt tex. i. l. ſi collactaneus ff. de man. uin.]

l ¶ Ducať pſtito ſup hoc ſacrō, ut ff. đ man. uin. ſi collactaneus. in fi.

m ¶ Iuſta cā. Vt īfirmitas quæ tribuit dilationem, ut ff. ſiquis cau. l. ij. §. iij. & iiij. & ff. de re iudi. l. q̄ ſitū. uel alia quali bet iuſta cā, ut ff. ex q. cau. ma. l. j. in fi.

a ¶ Decē & ſeptē annis. Sed qūo minor.xxv. annis pōt eſſe procurator, ut C.de procu.l.exigendi.& ff.de procu.l. ſi minor? Reſpon.hic ad negocia fuit: non aūt in iudicio eſſe pōt: † ſic alias eſt dn̄a iter hos ꝓcuratores, ut ff. man.l. ſi procuratorem.§.j.

† Et hæc eſt ueritas hodie deciſa in c.qui generaliter de ꝓc.lib. vj.fallit tamē in caſu dictæ.l. exigēdi ſecūdū do. hic.

ſeruus, qui manumittit procuratoris habendi gratia, non minor decē & ſeptem [a] annis manumittaī. Semel aūt cā [b] approbata, [c] ſiue uera ſit ſiue [d] falſa, n̄ retractaī. [e]

¶ Qui.xviij.annu attigit,pōt teſtō ſeruo libertatē relinquere, quāuis iure antiquo an̄.xx.nō poſſet. h.d.

¶ Cū ergo certus modus manumittēdi minoribus.xx.annis dominis ꝑ legē Aeliam ſentiā cōſtitutus [f] eſſet,eueniebat ut qui quatuordecim annos expleuerat, licet teſtm̄ [g] facere & in eo ſibi hr̄dē inſtituere, legataq; relinquere poſſet: tamē ſi adhuc minor eſſet.xx. ann. libertatē ſeruo dare nō † poterat. Qđ nō erat ferēdū,† ſi is cui totorū ſuorū bonorum in teſtō diſpoſitio data erat,†uni ſeruo dare libertatem non permittebatur:

b ¶ Cā. ſ. manumiſſionis.

c ¶ Approbata ſ. apud conſilium.

d ¶ Siue falſa.q.d. ſi dixit filium,lʒ nō ſit:uel patrē,uel ſimilia,licet hæc ita non ſint ſecūdū quoſdā: quod reprobo: cū id quod falſum ſit, nihil ſit, nec præſtet cauſam,ut ff.de uerb. ſign. paulus.& C.ſi ex fal.inſtr.per totum.& ff.de excep.l.qui agnitis. unde dic uera.i.iuſta:falſa.i.iniuſta: ut quia dixi eū ſocium meū fuiſſe in armis uel ī ſcholis: quod inducebam pro iuſta cauſa, & fuit talis cauſa uel ſimilis approbata licet non debuerit approbari: & ſic uera ponitur pro iuſta.ſic ff.de le.j. ſi fideiuſſor.§.j.& ff.de in inte.reſti.l.omnes.ſic econtra iuſta pro uera, ut ſupra titul.j. in princ.

SIL. ¶ Adde pro expoſitione huius gl.text. in.l.iuſta.§.j.ff.de manu.uin.ibi, qualiſcunq; cauſa recepta]

e ¶ Non retractaī,ſic.ff.de man.uin.l. iuſta.quia nihil facile immutandū ē ex ſolēnibus,ut.ff.de in inte.reſt.l. diuus. Sed contra.ff.de excuſ.tu.l.ſed & reprobari.j.reſpon.ſed hoc fauore libertatis illud fauore ſanitatis. Accur.

✳ ADDITIO. Diſsimilis ratio eſt ſniæ ex falſa cauſa latę:ut in tit.C.ſi ex fal.inſtr.& ſi ex fal.alleg.

STL. ¶ Cum ergo. Diuidit in duas partes. In prima recitatur ius antiquū,& incōueniens quod ex eo inſurgebat. In ij. ponit deciſionem & correctionem ſuā. ſecunda ibi,ſed cum.

¶ Caſus. Non figuratur aliter, quia nullius eſſet utilitatis,cū in text. exprimanē rōnes dubitandi & decidendi. ✳ Illud ſolū admonere uos libet, q̄ inepta ſit rō ꝑꝑ quam putat Iuſtin l. Aeliā ſentiā uetuiſſe minorē.xx. an. dare ſeruis libertatē. nā etſi libertas ineſtimabilis res ſit,qđ attinet ad ſeruū cui datur,attamen reſpectu dāni quod ex manumiſſione domino inferī,ad quod lex Aelia ſentia uī ſpectaſſe, certā recipit æſtimationē, ſinguli.n.ſerui olim xx.aureis æſtimabanī l.ſi mulier.ff.de min.& l.Papi. j.ff.de inof.teſt.itaq; probabilior ē rō, quā ꝑpēdiſſe vī Vlp.in.l.illud ff.de manu.uind.ne illecebris ſeruorū circūuenti,imbecillitate iudicij ad manumittendū ꝓlaberenī.] No.ꝙ argm̄ ab incōuenienti ualet. Itē ꝙ cui cōcedit quod eſt plus cōcedit qđ ē minus.Itē ꝙ una determinatio reſpiciēs plura đterminabilia dʒ æqualiter determinare.Item ꝙ libertas ē res ineſtimabilis.Itē ꝙ in dubiis ex æqtate dʒ eligi media uia.Itē ꝙ ubi ē eadē rō,idē ius dʒ cōſtitui. Et ꝙ attigēs.xviij.ann.pōt libertatē dare ſeruo.Itē ꝙ maior ann.xiiij.pōt teſtari & legare itē ꝙ maior.xvij.ann. pōt poſtulare,allegare,& aduocare pro alio.

† alias poſſet

† alias nā cui &c.

† alias nō ſunt hęc uerba Vni ſeruo dare libertatē non permittebatur.

f ¶ Conſtitutus.Nā cū dicit ſine cā nō poſſe manumitti, ergo ecōtra cū cā ualet manumiſſio.ſic.ff.de eden.ſiquis ex argentariis.§.p̄tor.&.§.ꝓhibet.&.ff.đ pac.iuriſgētiū.§.p̄tor. &.§.dolo malo.

g ¶ Teſtamentum facere. Scilicet ſi

eſt maſculus: fœmina uero in.xij. ut ff. de teſtamen.qua ætate.& ff.de liber.le. l.Aurelio.§.Caius.

a ¶ Sed cum libertas. Vſq; huc allegando innuit, ꝙ eodem tempore poſſit manumittere quo teſtari: nunc econtra duas rationes conſiderat: & quia ineſtimabilis eſt libertas (nã ſi uẽdat quis ſe, pretiũ ad uẽditorem nõ tranſit: immo penes emptorẽ eũdemq; dominium remanet: † unde eſt ineſtimabilis, ut hic & ff.de re.iu.libertas.& ff.de tabul. exhib.l.j.§.ſina.) & quia antiquitas aliter ſtatuebat, cui eſt deſeruiendum, ut C. de teſt.l.teſtamenta. quare uiſis allegationibus ſoluit, mediam eligens uiam. ſic infra de rerum diuiſi.§. cum ex aliena. ſed arg. contra. ff. de nego. geſt. neſennius. in fin. & ff. de in rem uerſ. ſi pro parte. §. idem quærit.

ADDITIO. Dic, ꝙ ſi eſt maior pſumptio pro una parte quàm alia, tunc eligitur media uia, ut.l. neſennius. Secus quando non eſſet maior præſumptio pro una parte quàm pro alia. ita notatur in l.ſed ſi leg.§.adeo.ff.de pet. hær.Ang.Aret.

b ¶ Mediam. Nota mediam uiam. ſic ff.ſi pars hær.pet.l.antiqui,&.§. de rer. diui.§.cum ex aliena.

¶ Adde, quòd ubi rationes ſunt hinc inde pares, & opiniones contrariæ, poteſt eligi hæc media uia, de quo late Dec.in cap.j.in prima lect.in.xj.colum. de conſtitu.& in cap.j.in.iiij.notab. de probatio.

c ¶ Impleuerit. Sed hodie ex quo teſtari poſſunt, & libertates relinquere poſſunt, ut in authen. ut ſpon. lar.§.j.colla.ix. quod exaudio, ſi in ultima uoluntate uelit quis libertatem relinquere: quod patet ex uerbo, relinquere, quod in dicta authen. poſitum eſt, quod ad morientes tantum ſpectat, ut ff. de tabu. exhib. l. j.§. ſina.

† alias nos.

† alias & ſeruis ſuis.

quare † non ſimiliter ei quẽadmodũ alias res, ita & † ſeruos ſuos in ultima uoluntate diſponere, quemadmodum uoluerit, permittimus, ut & libertatem eis poſſit præſtare? Sed a cũ libertas ineſtimabilis res ſit, & pp hoc ante.xx. ætatis annum antiquitas libertatẽ ſeruo dare prohibebat: Idõ nos mediã b quodammodo uiam eligentes, non aliter minori. xx. annis libertatem in teſtõ dare ſeruo ſuo concedimus, niſi.xvij.annum ĩpleuerit, c & xviij. annum attigerit. Cũ enim antiquitas d huiuſmodi ætati & pro aliis poſtulare e conceſſerit, cur non etiam ſui iudicii ſtabilitas ita eos adiuuare credatur, ut

† S; hoc reprobat. Chriſt. hic ꝑ l. j.ff.qui. ad li. ꝓ cl.nõ li. & gl. ſuꝑ uerbo maior.ĩ §. pe.ſ. de iure pſo. ad illum text.rñdet ꝙ hic non libertas ſed ſeruitus putatiua eſtimatĩ, cũ SYL. emptor putet eum ſeruum, ut not.i.d. glo.

SYL. a ¶ Verum eſt ĩ dubio, Bartol. in.l. vnũ ĩ princ. ff. de leg. ij. ſed quando eadem ratio eſſet in contractu uel actu inter uiuos, tunc diſpoſitio loquens per uerbum, relinquo, uel derelictis, haberet etiam locum inter uiuos ut declarat Deci. in conſilio. cccccxcvj. ad fin.uerſic.nec obſtat.] Sed quid ſi inter uiuos uelit quis manumittere? Reſpon. non poteſt, niſi habeat. xx. annos: uel niſi cauſa cognita: cum nec liber iſte. nec authenti.loquantur niſi in ultima uoluntate. Vnde ſeruatur tenor eiuſdem legis Aeliæſentiæ, cum non ſit correctus, ut C. de app. l. præcipimus in fine.

* ¶ Et ſic nota, quòd licet alias bonum ſit argumentum de contractu ad ultimas uoluntates infra titulo primo tamen.l. noua corrigens quippiam in uno æquiparatorum a lege ueteri, non trahitur ad alterum: quod limita, niſi facta fuiſſet æquiparatio per modum regulæ, uel in eo caſu, ſuper quo proceſſit correctio, ſecundum Dec. in capi.Translato.in j.lectu.ſecunda colum. de conſti.] SYL.

† Snĩa tñ contra eum lata v; ſed reſcindĩt per in inte.reſtu.l.cũ maiores.ff.ſi aduer. rẽ iudi.

d ¶ Antiquitas. ut ff. de poſtul. l. j. §. initium.

e ¶ Poſtulare. Id eſt deſiderium amici ſui uel clientuli ſui coram iudicibus exponere, † ut ff.de poſtul.l.j.§.j. non autem pro ſe poterit eſſe in iure, ut C. de auc.pręſ.l.clarum.& eſt ratio, quia quando

quando pro alio accedit, ſibi imputet quia tali committit cauſam ſuam, ut ff. de min. l. cum mandato.

a ¶ Peruenire. Interrogatiue legas & reſpondeas: non eſt rõ, quare ſit diuerſum, eſt, ergo idem ius ſtatuẽdũ, ut ff. de uer. obli. l. a titio. in fi. nã ubi eſt eadẽ rõ, idẽ ius ſtatuẽdũ eſt, ut ff. ad l. Aquil. l. illud. & C. ad l. fal. l. ult.

ad libertatem dandã ſeruis ſuis poſſint ꝑuenire? a

¶ De lege Fuſia Caninia tollenda.

¶ Sicut inter uiuos, ita ĩ ultima uolũtate oĩbus ſeruis lʒ hodie dare libertatem. h. d.

LEGE Fuſia Caninia certus b modus c cõſtitutus erat ĩ ſeruis teſtõ manumittendis: quam d quaſi libertates impedientem,] e & quodãmodo † inuidam, f tollendam eſſe cenſuimus: cum ſatis † fuerat inhumanũ, uiuos quidem licentiam habere totam ſuã familiã g † libertati donare, niſi alia cã h impediat li

† alias inuidiã.

† alias fuerit.

† alias libertate.

¶ De lege Fuſia Caninia tollẽda.

¶ Viſo ex qbus cauſis manu. fieri poſsit: & qa manumiſsio interdum prohibebaẽ a. l. Fu. Can. ideo de ea nunc ſubdit. Por.

LEge Fuſia. ¶ Diuiditur in. iij. partes. Primo facit mentionem legis Fuſiæ Caniniæ. Secũdo eã corrigit. Tertio aliam rationẽ aſsignat. Secunda ibi (Quam quaſi.) Tertia ibi (Cum ſatis.) A.

SYL. ¶ Caſum figurare non expedit, cũ corrigat & rõnẽ correctionis adducat: ſed loco caſus, libet referre ueterẽ diſpõnẽ l. Fuſiæ. quam refert Caius li. j. Inſti. ti. j. ea. n. cauebaẽ, ꝙ habens duos ſeruos, ambos poſſet manumitteẽ: q tres, duos tm̃: q quatuor, duos: q ſex, tres: q octo, quatuor: q. x. quinq; uſq; ad. xviij. qui xviij. ſex: & ab hoc numero vſque ad xxx. tertiã partem: a. xxx. uſq; ad centũ, quartã partẽ: & ab inde ſupra, quintam partem: dum tamen nõ excedat centũ: latius tñ ibi uidendũ eſt. * Rõnẽ aũt huius legis credo eã fuiſſe, q̃ refert Suet. in Auguſto, ut difficilior eſſet aditus ad libertatẽ, ne. ſ. Romana ciuitas ſeruili ſanguine pollueret, aut ne cura rei ruſtice deſereret.] No. diſpõnem. l. Fuſiæ. Itẽ debere tolli impedimẽta libertatis. Itẽ ꝙ inuidia reprobaẽ. Itẽ ꝙ inhumanitas damnaẽ. Itẽ ꝙ ualet argm̃ ab inconuenienti: & quòd non debet minus concedi in ultima uoluntate, q̃ in contractibus & inter uiuos. Item ꝙ generalis diſpoſitio præſuppoñit oĩa alia habilia: ibi, niſi alia cauſa.]

* ADDITIO. Suetonius in uita Cæſar. Aug. ſic locutus ẽ magni exiſtimãs ſincerũ atque ab oĩ colluuione peregrini ac ſeruilis ſanguinis ĩcorruptum ſeruare populũ: & ciuitates Romanas parciſsime dedit & manumittẽdi modũ terminauit &c. c. de qbuſd. eius ordinationi. circa rempub. H. M.

b ¶ Certus. Vt ultra duos uel tres forte non poſſet manumittere in ultima uoluntate, ut infra eo. in fine.

¶ Adde declarationem & numerum ut dixi in caſu.] SYL.

c ¶ Modus. i. numerus.

d ¶ Quam. ſ. legem Fuſiam Caniniã: forte a quodam, qui caninius noĩabaẽ, inductam: ut in publiciana dr̃, ut infra de actio. §. nãq; ſi cui in fin. nam canis ſeruabat naturã, qui ſtat in palea: qui nec ſibi põt hẽre paleam nec alij permittit accipere: ſic nec ſibi poterat tenere ſeruos, quia moriebaẽ, ut. j̃. de do. §. j. nec libertatem patiebaẽ eis dari: vñ merito caninia dr̃, ut ſit conſequens nomen rei, ut infra de do. §. eſt & aliud.

¶ Adde, ꝙ fuit dicta Fuſia Caninia ab auctore ipſius, ut docui hoc loco in Annot. poſt Alciatum in. l. uerbis legis. ff. de uerb. ſign.] SYL.

e ¶ Impedientem. id eſt impedimentum afferentem.

f ¶ Inuidam. Nota contra inuidos. ſic C. de cad. tol. in prin.

g ¶ Familiã. i. oẽs ſeruos, qui familia dñr, ut ff. de uer. ſig. pronunciatio. §. j.

h ¶ Cauſa. Vt fraus, uel ætas manumittentis, ut ſupra tit. j. in princ. & §. ead.

a ¶ Morientibus. Sed qũo põt aliquid adimi, cum nihil habcãt: nam mors oĩa abſtulit, ut in auth. de nup. §. deinceps. coll. iiij. Rñ. dic morientibus. i. ad mortem tendẽtibus: quia laborabant in extremis uel quaſi: uel ẽt erant ſani, ſed timore mortis hoc faciebãt. ff. de don. cau. mortis. l. iij. iiij. v. & vj.

* ADDI. Dic quod ſpē eſt hæreditas iacens q̃ fictiõe iuris repreſentat defunctum l. hæreditas. ff. de acqu. rer. dom. & uide quæ eleganter ſcripſit Iaſ. in rub. C. qui teſta. fac. poſ. H. M.

bertatem, morientibus [a] autem hmõi licentiam adimere. [b]

¶ De iis qui ſui uel alieni iuris ſunt.

¶ Perſonarum aliæ ſui iuris, aliæ alieni: & uidendum de iis q̃ alieni iuris ſunt, quæ aut patri aut domino ſubſunt: quia iis cognitis reliquæ cognoſcuntur. h. d. ex l. j. ff. eo.

Sequitur iure perſonarum alia [c] diuiſio. Nã q̃dã pſonæ ſui iuris [d] ſunt, quædam alieno [e] iuri ſubiectæ † ſunt. Rurſus earũ q̃ alieno iu-

† alias nõ eſt. ſunt.

¶ Caſus. Nõ figurat, quia diuidẽdo procedit. Not. ꝙ ſunt quædã pſonæ ſui iuris, quædã alieni. Itẽ ꝙ pſonarũ ſubiectarũ alieno iuri, aliæ ſunt ĩ ptãte parentũ, aliȩ dominorũ. Itẽ ꝙ cognito uno de contrariis cognoſcit aliud. SYL.

Argui põt de contractibus ad ultimas uolũtates. SYL.

b ¶ Adimere. No. hic arg. ꝙ ea q̃ fiunt ĩter uiuos, trahunt ad uolunrates ultimas: ſic ecõtra. ff. de pac. l. pactũ. & C. d' leg. l. fi. & ff. de pig. act. l. non eſt mirũ. ¶ Adde hoc uerum, ubi eſt eadem rõ: alias ſecus. l. ſeruum. §. eum qui. ff. de leg. j. in dubio autem ultimæ uolurtates plenius interpretantur. l. in teſtamentis. ff. de reg. iur.]

¶ De iis qui ſui uel alieni iuris ſunt.

SYL. ¶ Poſita prima diuiſione perſonarũ, reſtat uidere de ſecunda. Textus ſeipſum ſatis continuat, ponendo ſecundã diuiſionẽ pſonarũ, q̃ magis ſpecialis eſt.]

Diuiſio

Sequitur. ¶ Totus iſte titulus diuidit in quinque partes. Primo ponit duo genera pſonarũ. Scdo q ſunt in ptãte dñorum: & quo iure ſu[...] eorũ dñium. Tertio ponit nouũ ſtatutũ, reſtringens ptãtẽ circa mortẽ, & puniens contra facientes. Quarto al[...] reſtr[...] ptãtis, ẽt circa ſæuitiã de occ[...]dẽdo. Qui[...] ponit uerba nouæ cõſtõnis. Scđa ibi (In ptãte.) Tertia ibi (ſed hoc tpe) Q[...] & maior.) Quinta ibi (Cum [...] Et diuidit hoc principiũ. Primo ponit unã diuiſionem perſonarũ bimembrem. Secũdo ſecundũ ſubdiuidit mẽbrum. Tertio dicit ſe uelle tractare de ſecundo membro ſubdiuiſionis. Secũda ibi (Rurſus.) Tertia ibi (Videamus.) Quarta ibi (Ac prius.) Arc.

c ¶ Alia diuiſio. Quæ eſt de iure ciuili, cũ in ea ius gentiũ diſtinguat, ut ff. de iuſt. & iur. l. ius ciuile. ſuperior autẽ quã habuimus ſupra de iu. pſo. j. rñ. eſt de iure gentiũ, cũ non ſit ſeruitus iure naturali cognita, ut ſupra de lib. §. j.

SYL. ¶ Adde, ꝙ cõiter cõcludit, ꝙ hæc diuiſio reſpectu ptatis dñorum ſit de iure gentiũ. §. j. infra eo. reſpectu ptãtis patrum ſit de iure ciuili infra ti. j. p to. & alio modo ſaluat gl. Bar. in l j. ff. eo.]

d ¶ Sui iuris ſunt. Hic reſtringit primum membrum primæ diuiſionis poſitæ ſupra de iure perſo. ut non cõprehẽdat quoſdã liberos hoĩes. i. filiosfamilias. Item ſtatim, cum dicit Alieno iuri. ampliat ſcdm mẽbrũ dictæ diuiſionis, ut cõprehendat ẽt quoſdam liberos. ſ. filiosfamilias. Cum ergo fiat additio & detractio dictæ diuiſioni, iam eſt de iure ciuili hæc diuiſio, ut ff. de iuſt. & iu re. l. ius ciuile. At ſuperior de iure perſonarum, fuit ſecũdum ius naturale & gentiũ, ut ibi diximus: & iõ immutabile, ut ſupra de iu. na. gẽ. & ci. §. pe. Acc.

e ¶ Qu[...] alieno. Quædã neutro iure tene[...] filij, qu[...]rũ patres ſunt ca[...] infra qui. mo. iu. pa. p[...] ab h[...] & aliæ q̃dam [...] ſunt in p[...] ſed & ſi quis. §. interdum. & in auth. de non eli-

gen.§.hoc aũt. coll.j. & hoc ſecũdum quoſdam. Nos contra:nã ſui iuris ſunt: cum.n. pater ſit ſeruus hoſtiũ & in eo rum poteſtate, ut ſupra de iure perſo. §.ſerui: ergo alium habere non põt in ptãte, ut ff. de acqu. re. do. l. hõ liber.§.qui c. qd.ff. de acqu.poſ.l. cũ hæredes. cir med.& ff.ad l.iul.de adul te.l. ſic eueniet. & præterea eorum rõ uel ſnĩa eſt abſurda, qui dicunt, ꝙ hæc diuiſio recipiat medium,ut C.de ſenten.paſ.l. fi. circa princip.

SYL. ¶ Adde,ꝙ hæc glo.cõiter approbatur: quia licet ex futuro euentu dicanẽ in pendenti, tamen attento præſenti ſtatu dicuntur liberi.]

ri ſubiectæ ſunt, aliæ ſunt in ptãte [a] parentũ, aliæ in ptãte dominorũ. Videamus itaq; de iis quæ alieno iuri ſubiectę sũt. Nã ſi cognouerimus ꝗ iſtæ perſonæ ſunt, ſimul [b] intelligemus ꝗ ſui iuris ſunt. Ac prius inſpiciamus de iis quæ in ptãte dominorum ſunt.

¶ Olim poterat ſerui a dominis impune occidi:hodie aũt nõ ſine cã legibus pmiſſa.h.d. ex.l.j.§.j.ff.c.

¶ In poteſtate itaq; dominorum ſunt ſerui. Quæ quidem poteſtas iuriſgentium [c] eſt. Nam apud omnes peræque gentes

a ¶ Poteſtate. Hoc uerbum quinque modis accipitur,ut ff.de uerbor.ſignif.l. poteſtatis.

SYL. ¶ Adde, ꝙ capitur ẽt pro ipſis magiſtratibus,quos ptãtes appellamus. Iuue.Gabiorũ eſſe ptãs. accipiẽ etiã pro qualibet iuriſdictione.l.iij.§.j.ff.de re. eo.qñque (ut antiqui accipiebant) pro maioribus magiſtratibus: iuxta illud Pauli ad Rom.c.fi.de iudi. & qui merũ imperium haberent.l.eum qui.de iuriſ di.om.iud.dicĩ ẽt, epiſcopum habere in ptãte bona eccleſiæ.j. in cura.c.j. de reb.eccl.& tutorẽ in caput pupilli: qđ pro auctoritate accipimus infra de tu. in prin.& ſua ptãte facere dicitur in au th.de defen.ciu.in priu.pro ſua & propria auctoritate: & ſin poteſtatem non facere,pro eo quod eſt latitare.l.iij.ff. ex qui.cau.in poſſ.ea.

Primo Topic. c. xj. b ¶ Simul intelligemus.nam, ut dicit Ariſt.contrariorum eadem eſt diſciplina,ut hic,& infra de tute.j.rñ. & ff. eo. l.j.†Et eſt hic arg. ꝙ per notitiã unius immediatorum peruenitur ad alterius notitiã: & faciunt ad hunc.§.ff. de pro cu.l.Pomponius.§.pen.& ff. eod.l.j.& ff.de præto.ſtipul.l.j. §. ſtipulationum iſtarum,infra de tut.circa prin.

† Quod eſt uerum in directo contrarijs, &

¶ Adde hoc uerum quo ad cognitionẽ abſolute, ſed quo ad iuris diſpoſitionẽ ita demum, ſi ſit eadem ratio,ut concludunt cõiter doct. in rub.ff. de acqui. poſſ.]

SYL. quo ad cognitionẽ, ut hic, ſecus quo ad effectus uel iuris diſpõnẽ ubi contraria eſt rõ. l. inter ſtipulatem.§.ſacram ff. de uer.ob. &.l.j.ff. ſol.ma.

¶ In poteſtate. ¶ Diuidiẽ in tres partes. Primo ponit, ꝗ ſint in dñorum poteſtate. Secundo uñ dicta poteſtas deſcendit.Tertio duos eius effectus. Secunda ibi (Quæ quidem.) Tertia ibi (Nam apud.)Ang.

SYL. & l. pe. C.de ſolu.

¶ Caſus. Quia dictum fuerat,ꝙ aliqui erant in ptãte dñorum, quærebatur cuius effectus eſſet hæc ptãs:& refert ius antiquum,cuius diſpõ erat, ꝙ domini haberent ptãtem uitæ & necis in ſeruos: ea rõne,quia cũ ſeruus pleno iure eſſet in bonis ſuis, uidebaẽ ꝙ in re ſua eſſet ſuo arbitrio moderator & arbiter.l.in re mandata.C.mand.ẽt abutendo.l.ſed & ſi lege.§.conſuluit. de pet. hær. quod hodie corrigiẽ rõne expreſſa in tex.ibi,expedit.n.in.§.ſeq.No.ꝙ ſerui ſunt in ptãte dñorum.Itẽ ꝙ talis poteſtas eſt de iuregentiũ. Itẽ ꝙ illud dr̃ eſſe de iuregentium,quod apud omnes gentes peræq; obſeruaẽ. Item ꝙ de iure antiquo dñi poterant occidere ſeruos proprios. Item ꝙ quicquid acquirit ſeruus, acquirit dño. Item ꝙ hodie ſine cã non licet dominis in ſeruos ſupra modum ſæuire. Item ꝙ nõ ſufficit cãm ſubeſſe,niſi probetur. Item ꝙ ita punitur occidens ſeruum proprium ſicut alienum.Item ibi,ſub imperio noſtro. potes notare,ꝙ.ll. non ligant extra iuriſdictionem conſtituentis.]

c ¶ Iuriſgentium.i. de iure gentium introducta,ut ſupra de iure perſona.§. ſeruitus.

animaduertere [a] poſſumus, dominis ĩ ſeruos uitæ neciſq; poteſtatem † eſſe: [b] & quodcunque per ſeruum acquiritur, [c] id domino [d] acquiri. [e]

Sed hoc tẽpore nullis hominibus, qui ſub imperio noſtro ſunt, licet [f] ſine cã legibus cognita [g] ĩ ſeruos ſuos ſupra modum ſæuire. Nam ex

a ¶ Animaduertere.i.in animo uertere & cogitare, ut dixit Cato.

b ¶ Eſſe. Improprie ponitur pro fuiſſe, ut ſtatim colligitur, & ff.eo.l.j.

SYL. ¶ Adde, ꝙ apud Grammaticos locutio non eſt impropria.] Et erat eadẽ patris in filiũ, ut colligit̃ ſecundum vnã literã. ff. de lib. & poſth. l. in ſuis. & infra de uoxa.§.fi.C.de pa.po.l.fina,

† alias fuiſſe.

c ¶ Acquiritur.ſ.iuſte ſecundũ quoſdã, ut ff.de acq.poſ.quod ſeruus. in fin. Sed certe hoc eſſe non põt: nam ſi acq ritur, ergo domino: quia ſibi non, ut.j. per quas perſo.no.acqui.§.item uobis. & ff.de acqu.hær.l.placet. Quare dic, ꝙ ſemper domino quæritur, ẽt ſi quid per dolum uel metum ſeruus acquirat, ut ff.pro emp.l.ij.§, Celſus. &.§. Pomponius.&.§.ſi ſeruus.

SYL. ¶ Adde hoc uerum in dominio: quia receſſit a priori domino, & non põt ſtare in pendenti.l.ſi ego.ff.de neg.geſ.ſecus in poſſeſſione, quæ põt ſtare abſq; eo, ꝙ ſit apud aliquem: quod declarat per doct.in.d.l.quod ſeruus.] ſed hoc ſolo inſpecto, an quæratur: puta, ſi ſeruus ſtipuletur operas a liberto, ut ff.de ſtipul.ſer.l.antepen. uel ſi aliud factum ſit in ſtipulatione, ut infra de ſtip.ſeru. §. ſed cum factum. niſi in caſibus: quod dic, ut infra de ſtip.ſer.§.ſed cum. Nec obſt.d.l.quod ſeruus, quia non quærit domino, ut ſibi remaneat: nam tenetur reddere. Sed nunquid libertas data a domino, uel a lege (quod fit interdum, ut C.de ſer. qui pro prœmio liber.ac.per totum, & in authẽ.de mo. §.ij. colla.j.) domino quæritur? Reſpon. non: nam licet quæratur ſeruo, libero tamen non poteſt dari libertas, ut infra de actio.§. ſic itaque & ff.de fideicommiſſ.lib.generaliter.§. ſi homini. tamen eo ipſo momento ſic fit liber, ut dominũ non habeat: † & ſic hæc oppoſitio eſt de pũcto: ſic & alias: ut hic uadit Romam, & hic facit murum. non eſt tamẽ uerum

† Intellige iſtud ue

eum iuiſſe, uel opus feciſſe, licet ſit in ultimo momento perficiendi. ſimilis quæſtio fit.ff. quod metus cauſa.l. extat.

d ¶ Domino. uel quaſi domino: ut fructuario, & bonæ fidei ꝑpoſſeſſori: quibus quærit̃ ex iis cauſis, ut infra per quas pſo.no bis acqui.§. de iis, & ſeq.

e ¶ Acquiri. Nota hic duos effectus dominicæ poteſtatis: & eſt tertius, ut non torqueatur in dominum, niſi in caſibus, ut C.de qõ.l.j.&.l. ſeruos.

rum, in ijs, quæ nunquã poſſunt qri domino, ſed bene ipſi ſeruo: alias ſecus, ut d.l. placet. in gl. alle. ſecũdũ Iac. Prãtis domini ce triplex eſt effect⁹.

f ¶ Licet. id eſt licitum eſt legibus. quia ſi ſeruus ſciat inſidias domino parari, & ipſi auxilium non tulerit, ſupplicium debet præſtare, quod mortem interpretamur: ſed & ſi accuſauerit eũ criminaliter (excepto crimine læſæ maieſtatis) uel ſi dominum uiderit periclitantem, & eum non adiuuerit, uel ſi immiſcuerit ſe uxori ſuæ uel aliis modis.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc gl. non eſt Accurſij, ſed quædam additio, quæ in bonis codicibus non reperitur.]

g ¶ Cognita. ut quia eum cum uxore inuenerit, uel in ſimili delicto: quo caſu etiam occidere licet, ut ff.de uerbo, oblig. qui ſeruum. & ff.de leg.j.quid ergo la.j.§.ſi hæres.&.ff.ad.l.iul.de adul. marito.§.j.ſi autem alias deliquit, uel domino non obedierit, legitime eum corrigere poteſt: non tamen ultra modum boni uiri arbitrio comprehẽſum, ut C.de emen.ſer.l.j. Sed nunquid ſine cauſa uerberare poteſt? Reſpo. ſic mo dice, ſecundum Ioan. † ut C.de emen. ſer.l.j.ſed P la.dicit quòd non: aliter ſi nimis corripiat ſine culpa, tenetur uel uendere uel dare, ut.ff.ad.l.Cornel de ſica.l.j.§.j.ut hic ſequitur, & ff. eodem tit.l.j.

† Iſta op. Io. approbat hic per Pe. de Bel.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc gloſſ. communiter tenetur: de quo late dixi in.l.ut uim. in ſexto exemplo in gloſſ.j.ff.de iuſtit. & iure.]

pert. & Ang.

conſtõne a diui Pii Antonini, qui ſine cã ſeruũ ſuũ occiderit, nõ minus puniri iubet, q̃ ſi alienũ ſeruum b occiderit.

¶ Domini, qui atrocius q̃ par eſt ſeruos tractant, uendere coguntur, & pretiũ recipere. h.d. ex. l. j. in fi. & l. ſeq. ff. eo.

¶ Sed & maior c aſperitas dominorũ eiuſdẽ principis cõſtõne coercet. Nã Antoninus cõſultus d a quibuſdã p̃ſidibus prouinciarum de iis ſeruis, q ad ædẽ e ſacrã

a ¶ Conſtitutione. cuius uerba ſunt infra eo. §. fin.

b ¶ Alienum ſeruũ. Sed certe qui ſeruum alienũ occidit. l. aquilia tenet, ut ff. ad l. aquil. l. ij. in prin. & infra de l. aqui. in prin. quæ actio hĩc habere locũ nõ põt: cum nõ domino, imo contra dominũ daret: quod eſſe nõ debet ut. ff. ad. l. aquil. Itẽ mela. §. fin. Sed dic, ꝙ hoc ẽ uerum quantum ad criminalẽ pœnam. ll. Corn. de ſica. ut. j. de pu. iu. §. item lex. quæ pœna tam in ſeruis q̃ in liberis locũ hẽt, ut ff ad. l. Cor. de ſicar, l. j. §. j. (j) Interdum ẽt ciuiliter tenetur, ſi alterius intereſt, ut creditoris, ut ff. de pig. ſeruum quem quis. uel fructuarij, ut ff. ad l. aquil. ſed & ſi proprietatis. & ff. de dol. l. & eleganter §. ſi ſeruum uſuarium.

ADDITIO. (j) Niſi probaret, eum non ex uulneribus mortuum: ut quia poſt triduum ſurrexit, & cum baculo inceſsit, ut no. gl. in. l. j. C. de emen. ſer. ſecundum Iaſ.

¶ Sed &. Diuidit iſte. §. in quinq; partes. Primo ponit dictum in genere. Secundo illud exemplificat, & rõnem reddit. Tertio ponit uerba reſcripti, de quo fit mentio in prin. §. Quarto concludit. Quinto minatur officiali nõ obſeruanti legem iſtam. Secunda ibi (Nã Antoninus.) Tertia ibi (Cuius reſcripti.) Quarta ibi (Ideoq;.) Quinta ibi (Qui Sabinus.)

SYL. ¶ Caſus. Quia iã ſupra prohibitũ fuerat ſeruos ꝓprios occidi: dubitatũ fuit an ſaltẽ citra mortẽ illibata remanſerit ptãs dñorũ: qđ ea rõe uidebat dicendũ, quia licet abuti re propria. l. ſed ſi leg. §. conſuluit. ff. de pet. hær. At contrariũ reſpondet ex reſcripto diui Antonini, ĩducto ea rõne, ne qs re ſua male utat. * Nã cũ ſerui quoq, hoĩes ſint, indignũ uiſum eſt optimo Imperatori, ꝙ dñi in eos ita imperiũ exercerent ſicut in iumenta.] No. ꝙ nimia ſeueritas dominorũ in ſeruos dãnat. Item ꝙ confugiẽs ad ædem ſacram uel ſtatuam principis eſt ſecurus. Item ꝙ ex cauſa quis cogit uẽdere rem ſuam, cõtra l. nec emere C. de iur. de libe. Item ꝙ publice ĩter eſt, quem re ſua non male uti. Item ꝙ ius ſuum non ẽ alicui auferendũ: & ꝙ iuſ[illegible] ꝑcantibus nõ eſt negãdus aſſenſus. Item ꝙ ſeruus contra dominũ põt habere recurſum ad iudices. Item ꝙ punitur qui aduerſus, l. fraudem facit: circa quod aduerte, quia aliqui (ut Ang. hic) uidentur intelligere hoc in officiali, quaſi iſte Sabinus fuerit officialis: quod eſt falſum. Nam Sabinus erat dominus ſeruorum male habitorum, ut colligitur ibi, Qui ex familia Iulii Sabini &c.

c ¶ Maior. i. magna, uel maior quam æquum ſit.

¶ Adde, quòd hæc gl. no. ad hoc, quòd comparatiuus ponitur aliquando pro poſitiuo.] SYL.

d ¶ Conſultus. i. interrogatus: ſic. ff. de pac. l. item quia. §. fi. unde illud: Conſulo te quærens: tibi conſulo conſilium dans. Accur. Verſus

e ¶ Aedem ſacram. Ad quæ loca olim & hodie confugiunt: circa q̃ diſtingue, ut diximus in auth. de man. princ. §. neque autem. in gl. cogentur col. iij.

* ¶ Vnde originẽ duxerit mos iſte cõfugiendi ad ædẽ ſacrã & ad principũ ſtatuas, expoſui hoc loco in Annotatio. SYL.

ADDITIO. Et iuuantur ſecundũ Io. Fab. & Ang. quando ſine armis nullo ꝓcedente delicto, ſed ꝑp domini ſæuitiam, uel ẽt ſui criminis grauiorẽ punitionem confugiunt, ut hic: alias nõ, ut. l. ſi ſeruus. & l. fin. §. & hoc quidem. C. de iis qui ad eccle. confu. & c. inter alia, extra de immu. eccl. ſed de iure ca

nonico non inuatur delinquens in ecc-
cle.c.ſi.extra eo.tit.alias ſic : niſi eſſet
publicus latro,ut d.c.inter.& idem per
omnia intelligas de cimiterio, ut xvj.
q.iiij.c.ſi quis contumax. Iaſ.

g ¶ Illibatam.i. non diminutam.

h ¶ Intereſt.i.eis proderit, ut ſeruos
nō perdant: & dic denegeť.ſ.a nobis.
Vel dic intereſt.i.ad eos pertinet ne de
negeť.ſ.a ſe dñis:cum forte uxor,uel fi
lij, uel alij dñi familiares inferant hoc:ſed prima uerior.

* ¶ Verius eſt quod ait Theophilus in Iuſti.Græcis:ne ſerui oppreſsi iniuria dñorum ſeuitia, deſperātes ab hmōi iugo ſe liberatū iri, aut manus ſibiipſis inferāt, aut arrepta fuga ptiū ſui domino auferant:cuius rei exemplū celebre poſuimus hic ī nřis Ann.]

de culpa ut ibi, ſed de ſæuitia & dolo ſic ut hic : quia ex facti atrocitate pſumiť, ut l.j.ff.de do. excep. SYL.

uel ad ſtatuā princi pū † confugiunt,pce pit, ut ſi intolerabilis uideatur ſæuitia dominorū,cogātur [a] ſeruos ſuos bonis [b] condōnibus uēdere, ut pretium dominis daretur:& recte.[c] Expedit. n. reipublicæ, ne ſua re quis male utatur.[d] Cuius reſcripti ad Aelium Martianum [e] miſſi uerba ſunt hæc: Dominorum [f] quidē ptātem in ſeruos ſuos illibatam [g] eſſe oportet, nec cuiquam hoīum ius ſuū detrahi: ſed & dominorū īterē [h] ne auxiliū cōtra ſæuitiā,uel famem,uel itolerabilē iniuriā [i] denegetur [k] iis, qui iuſte deprecanť. Iōq; cognoſce de querelis eorū, qui ex familia Iulii Sabini ad ſacram ſtatuam confugerunt: & ſi uel durius habitos quàm æquū eſt, uel † infami [l] iniuria affectos eſſe cognoueris, uenundari iube, ita ut in ptāté dñi non reuertantur:† qui Sabinus ſi meæ conſtōni fraudem [m] fecerit,

† alias confugerūt.

† alias imani.

† alias loco ꝗ Sabin⁹ hř qđ.

a ¶ Cogantur.No. hic. ꝙ aliquis cogitur uendere rem ſuā.

b ¶ Bonis conditionibus.ſ.ut pretium hēat,& ad dominū primum nō reuertanť, ut infra . §. proxi . &.§. ſi.Et ne ſimili pœna anteriorum afficianť, uel ne exponantur,uel proſtituātur ab eodem,ut īfra proxi.§. &.§.ſi.

SYL. * ¶ Tu dicas,quemadmodū declaraui hic in Comment . iō dixiſſe bonis condōnibus , ne forte iratus ſeruo dñs in uendōe graues aliquas condōnes apponeret : ueluti, ut aliquādiu in uinculis contineať,uel nunꝗ manumittatur, uel in aerem inſalubrem ablegetur .]

c ¶ Recte.ſ.præcepit.

d ¶ Male utať.Quia intereſt principis locupletes ſub ſe hēre ſubiectos , ut in auth.ut iu. ſine quoquo ſuff in princ. coll.ij.quod non cōtingeret,ſi cuilibet ſeruos ſuos liceret occidere. Et no.ꝙ illud idem,quod intereſt priuati principaliter,& reipublicæ intereſt ſecundario,ut ſupra diximus de inſtit. & iur.in ſi.arg.contra.ff.ſol.ma.ēt.§.licet.†& l. ſi conſtante.§.ſi maritus. Accur.

† Solue ſecūdū do . hic & dic, ꝙ non tenetur

e ¶ Martianū.Procōſulē. Aeticæ.alias Euticæ urbis,ut ff.e.l.ij.§. ſi dominus.

SYL. * ¶ Legendum eſt Betice.]

f ¶ Dominorū.Hinc īde allegat.& primo duas ꝓ dominis rōes uel dcā pōit.

i ¶ Iniuriā.Quā patiunť iure nāli inſpecto,nō iur.ciu.ut.ī.đ inīu.§.ſeruis.

k ¶ Denegeť.ſic.ff.de offic.præfec.urbi.l.j.§.quod autem.

l ¶ Infami.i.infamata ſeu magna iniuria.

m ¶ Fraudem. uel euidenter, quia nō obedit: uel callide,dicens non eſſe iſtū ſeruum qui fugit.

¶ Adde,ꝙ hæc gl.male intelligit:quia tex.intelligiť de fraude cōmiſſa a domino,non a ſeruo, cuius fraudis exempla uide hic per Chriſto.& Iaſ] SYL.

* ADDITIO. Hoc reſcriptū interpretatur Macrob.li.j.Satur.c.ij. H. M. SYL.

¶ De patria poteſtate. ¶ Continuatio clara eſt ex diuiſione facta in prin. titu li præceden.ſed circa hanc rub . conſidera , ꝙ vř male poſita : quia cū patria poteſtas ſit cauſata ex nuptijs , ut infra tit.noſtro in prin. & ex adoptione, ergo illi tituli erant præponendi: quia

cauſa debet ꝓcedere cauſatum: & ita alias uidi Maria. Soz. iuniorem opponere: ſed reſponſio eſt, ꝙ cā immediata eſt ius ciuile, non nuptiæ: alias pr̄ia poteſtas diceretur de iuregētiū: quod eſt falſum: & dictio, ex, poſita hic ī tex. exponi pōt. i. ꝑꝑ. l. j. §. ex incendio ff. de incen. rui. nau. uel dicas, cauſata cauſis poſtponi quo ad ordinem intellectus, ut per doct. in rub. infra de oblig.]

† alias deſunt hoc & uerba aduerſus ſe.

† ſciat me hoc admiſſum aduerſus ſe ſeuerius executurum.

¶ De patria poteſtate.

¶ Deſcendentes ex iuſtis nuptiis in poteſtate noſtra ſunt: & quid ſint nuptiæ. h. d. ex. l. item. ff. de iis qui ſunt ſui uel alieni iur.

I N poteſtate. ¶ Totus iſte tit. diuidit in quatuor partes. Primo ponit dictū in genere, qui ſunt liberi ī noſtra ptāte. Scđo diffinitionē nuptiarū uel matrimonij. Tertio qui habet filios in ptāte. Quarto ex ꝓdictis infert, ſpecificando quod primo dixerat. Scđa ibi (Nuptiæ.) Tertia ibi (Ius autem.) Quarta ibi (Qui igitur.) Ang.

SYL. ¶ Caſus. Non ponit, cū diuidendo & diffiniendo procedat. Not. qui ſint in ptāte noſtra. Item quid ſint nuptiæ, & quid matrimonium: & dic aliter diffiniri nuptias in. l. j. ff. de ritu nup.]

a ¶ In ptāte. Hoc uerbū multis modis ſumit, ut ſupra proxi. tit. diximus. §. j.

b ¶ Ex iuſtis. Quæ ſunt iuſtæ, dicitur infra tit. proxi.

SYL. ¶ Ex hac gl. i uncto tex. not. ꝙ filij ſpurii, uel aliter illegitimi, non ſunt in poteſtate parentis, niſi poſtea legitimentur § fi. infra tit. j.]

* ADDITIO. Dic ēt legitimationē filij naturalis. Itē adoptionem eſſe cauſam patriæ ptātis. §. fi. j. de nupt. & de adop. in princ. effectus uero inde iu §. ius aūt. infra eo. H. M.

Nuptię unde dicantur. c ¶ Nuptiæ. & dicuntur ab obnubendo. i. uelando: quia uelatæ incedere debent. ut ait Iſid.

SYL. ¶ Adde, ꝙ rōnē aſsignat text. in. c. hæc imago. xxxiiij. q. v. quia non eſt gloria aut imago dei.] Sed mr̄imonium dr̄ iō, quia mulier nubit ut mr̄ fiat (j): & hæc duo noīa (licet diuerſis rōnibus) idem ſignificant. Itē coniugiū, & cōnubium, & conſortiū, ut ff. de ritu nup. ī eo iure §. hoc caput licet hoc ultimū quādo quo īter ſeruos accipiatur, ut C. de ſer. fug. l. fi. īter quos ꝓprie dr̄ contuberniū, ut C. de inceſt. nup. cum ancillis.

Matrimoniū unde dicatur.

I N poteſtate [a] † noſtra ſunt liberi nr̄i, quos ex iuſtis [b] nuptiis ꝓcreauimus. † Nuptiæ [c] aūt, ſiue mr̄imoniū, ē uiri & mulieris cōiūctio [d] † indiuiduā [e] uitæ cōſuetudinē cōtinēs.

† Concor. cū h text. c. ult. extra de conuer. in fide. in me. ibi cū aūt. *

† Concor. 27. q. 2. in ſūma. *

† Concor. 32. q. 2. c. ſolet.

ADDI. (j) Iō ab ea potius, q̄ a pr̄e, denominat: quia maiora ſuſtinet onera. eſt. n. ante partum oneroſa, in partu doloroſa, & poſt partum laborioſa, ut extra de conuer. in fid. ex literis. Ioan. Fab. & Ang.

d ¶ Coniunctio. aīorum, non corporū tm̄, ut ff. de reg. iur. l. nuptias. & illa coniunctio aīorum ſignificat unionē, q́ cōſiſtit inter deum & iuſtā animam. Vnde Apoſtolus: Qui adhæret deo, unus ſpiritus eſt cū eo. Reliquum. ſ. coniunctio corporum, deſignat conformitatem, q́ conſiſtit in carne inter Chriſtum & ſanctam eccleſiam. i. humanum genus. Vnde Euangeliſta: Verbum caro factum ē, & habitauit in nobis. Ioānes.

SYL. ¶ Adde tamē, ꝙ ſola cōiūctio aī ſufficit cū intentione cōiungendi corpus. d. l. nuptias. ff. de regu. iur. & ultima uerba gl. ſunt uerba tex. in c. debitū. de big.]

* ADDI. Connubiū aūt, ut ſcribit Vlp. in tit. eſt uxo. iure ducē. facultas.

e ¶ Indiuiduam. Quo ad affectionem: ſic ſupra de iuſti. & iure in princip. actu enim pleruncq; fit ſeparatio, tā iure ueteri q̄ nouo permittente, ut C. de repu. l. conſenſu. & in auth. de nup. §. ſi igit. col. iiij. & in auth. ut li. ma. & aui. §. q͛a uero pluri. coll, vij

SYL. ¶ Adde hoc uerū de iure ciuili, ſecus de iure can. c. de infidelibus. de cōſan. & affi. qđ ius canonicū in materia peccati ſeruatur. c. j. de oper. no. nuncia.]

¶ Ciues Ro. tantum filios habent in poteſtate, & deſcendentes ex maſculis non fœminis. h.d. ex. l. itē cū ſequ. ff. de iis qui ſunt ſui uel alie. iur. ¶ Ius aūt a ptātis, qđ in liberos habemus, proprium eſt ci

Sed nunquid hanc affectionem habet aliquis ad concubinam qñq; ? Certe ſic & ideo adijcias huic diffinitioni Diuini & humani iuris cōicatio, ut ff. de ritu nupt. l. j. Diuini, quia eiuſdē ſectæ debent eſſe, ut non ſit vnus chriſtianus, & alter iudæus, ut C. de iudæ. l. ne quis humani, quia forū uiri ſequitꝰ uxor ff. ad mun. l. fi. §. ij. ſed ſecus eſt in cōcubina uel qualibet minus ltīma uxore, ut ff. ad mun. de iure. §. fi. licet cōcubinatus iure pmittēte ſit. ff. de cōc. l. in cōcubinatu. in fi. (j) Neq; ualet oppoſitio de matre ad filium, quia ibi nō eſt talis conſuetudo qualis ad uxorē, ut ĩ. ti. j. §. ergo. & in auth. qūo opor. epiſ. §. j. coll. j. & §. q̃ta. ibi, Sed aut ſole &c.

Matrimonii diffōni aliquid addendū eſt.

Concubinatus an ſit permiſſus.

SYL. ¶ Adde, ꝙ Chriſto. h. d. ꝙ hæc glo. peccat in ſpm̄ ſanctū, i. in Imperatorē, uolendo ſupplere: iō dicit tenendum eſſe tex. ut iacet: & ad oppoſitionē de concubina dicendū eſt, ꝙ non cōtinet cōcubinatus indiuiduam conſuetudinem uitæ: quia ex uoluntate ſola dirimi pōt ut p eū hic. * Adde præterea, ꝙ falſa ē expoſitio gl. circa uerbū, diuini, poſitū in. d. l. j. de ritu nup. Nā ut docui hic in Anno. Modeſtinus loquiꝰ de cōicatiōe ſacrorum, ꝙ. ſ. uxor tenetur ſeruare ritus ſacrificiorum uiri: olim enim quælibet familia propria ſacra habebat.

ADDIT. (j) Dummodo unū de quatuor, q̃ habenꝰ in. l. j. eo. ti. interueniat, ut ibi no. gl. & Bar. in. l. fi. eo. tit. Sed hodie ſecundū fidē & iura canonica cōcubinatus nullo mō eſt permiſſus, immo quelibet ēt ſimplex fornicatio eſt peccatū mortale, in cle. ad noſtram. extra de hære. Ioan. Fab. & Ang. Are.

SYL. ¶ Ius aūt. ¶ Diuidiꝰ in tres partes. In prima poniꝰ qui hēant filios in ptāte: ī ſecunda qui ſint in ptāte: in tertia exceptionē in deſcendentibus ex fœminis. Scđa ibi (Qui igiꝰ.) iij. ibi (qui aūt.)

¶ Caſus Quæſitum fuit, qui haberēt filios in ptāte: & ex definitione uidebatur, ꝙ oēs, qui eos ſuſceperant ex iuſtis nuptijs: contrarium deciēiꝰ, ꝙ ſoli ciues Romanī: ratio decidendi eſt, quia cum hæc ſit inuentio iuris ciuilis Romanorum, nō pōt talis. l. ligare extra iuriſdictionē diſponentis. l. fi. ff. de iur. om. iudi. ſed tunc in ſecundo loco fuit dubitatū, an nepotes uel alii deſcēdētes eſſent in poteſtate aui, uel pr̄is: & uidebaꝰ dicendū, ꝙ patris: quia cum inter ipſum & uxorem ſint iuſtæ nuptiæ, & ij hēant in ptāte qui ex iuſtis nuptijs generant, ut ſupra in prin. uidebantiꝰ eſſe in ptāte patris generantis. Contrariū tñ decidiꝰ: quia immo ſunt in ptāte aui, ea rōne, quia qui in ptāte alterius eſt, non pōt aliū habere in ptāte. §. item nobis. ĩ. per quas perſon. no. acqui. Vltimo dubitabaꝰ, an idē eſſet in deſcendentibus ex filia: & dubiū faciebat proxima deciſio: cuius contrarium reſpondeꝰ ea rōe, quia filij patris familiam & dignitatem ſequunꝰ, nō matris l. liberos. ff. de ſena. No. ꝙ ſoli ro. ciues habent filios in ptāte. Item ꝙ verba nō dicunꝰ ſupflua, q̃ ad maiorem declarationem ponunꝰ: non. n. erat neceſſaria illa clauſula. Nulli. n. cum eſſet dictum, proprium, quod eſt quod alteri non cōpetit. l. oēs populi. ff. de iuſt. & iur. & ad hoc allegaꝰ iſte text. per Dec. in conſil. cclxij. co. j. Item ꝙ dictio igitur, eſt illatiua. Item quòd eandē ptātem habet auus in nepotē, quā pater in filiū. Item ꝙ deſcendentes ex filia non ſunt in poteſtate aui materni: & ſic ꝙ deſcendentes ſeq. patrem, non matrē, quo ad patriam poteſtatem & familiam.]

a ¶ Ius aūt. Quod conſiſtit in ſeptem. Primo, quia neceſsitate famis pater filium uēdere pōt uel obligare, ut C. de pa. qui fi. diſtr. l. ij. Secundo, qa ab eo in ius uocari non pōt, ut C. de in ius uoc. l. fi. Tertio, quia nec cū eis agendo iudiciū habere poſſumus, ut ff. de iudi. l. lis. Quarto, quia per eū acquirimus, ut. ĩ. per quas perſo. nob. acqui. §. j. Quinto, quia in iudicio contra aliū ſine licentia noſtra eſſe non pōt, ut C. de bon. q̃ lib. l. fi. §. j. (j) Sexto, quia eo inuito ſua bo

Ptās patria ī ſeptē conſiſtit.

na aduentitia adminiſtramus ut.j. per quas perſo.no.acqu.§. j. Quidam tamē dixerant, ꝙ alimēta adinuicem hoc iure præſtantur: quod falſum eſt: cum in emancipatis etiam hoc ſit, ut ff. de lib. agn.l.ſi quis a liberis. in princ. Item ciuilis obligatio inter nos eſſe non poteſt, ut infra de inuti. ſtip. §. item inutilis. † Eſt & octauus, ut poſſim petere filium in meam poteſtatē. Circa quod diſtingue, ꝙ aut a nullo detinetur, aut ab aliquo: ſi ab aliquo, uolens, aut inuitus. Primo caſu petā eū per officiū iudicis. ff. de li.exhi.l.iij.§.hoc aūt. & præiudiciali actione in rem agā, ut.j.de actio.§.præiudiciales. non interdicto. niſi in caſu, ut ſi uolo eum adire hæreditatem, in qua factus eſt hæres, ut ff. de acqu. hæred. ſiquis mihi.§.iuſſum. & ff.de lib.exhibend.ſi eum. In ſecundo, eadem auxilia locum habent, & plura. ſ. rei uendicatio de iure Romano, ut ff.de rei uend.l.j. In tertio, locum habet interdictum De libe.ho.exhi. Item actio in rem de iure quiritum, ut ff.de rei uendic.l.j.§.j.& de lib. exhib.l.j. j. reſpon.

* ¶ Adde nonum, ꝙ olim habebat in filium ius uitæ & necis.l.In ſuis.ff.de libe.& poſthu. hodie uero emendandi & moderate corrigendi.l.j.C. de emend. prop. decimus eſt, ꝙ filius non poterat uti alijs ſacris atq; pater uteretur, ut inquit Alc.lib. Prætermiſ.j. in uer. ſacra. undecimus, ꝙ non obligať ex uoto facto reipub.l.ij.§. uoto. ff. de polli. ꝙ nō pōt teſtari, nec codicillos facere.l. pe. & fi.C.qui teſta.fac.poſ.xiij. ꝙ dȝ inſtitui aut nominatim exhæredari.j.de exher.lib.in prin.xiiij. ꝙ non pōt donare cā mortis abſq; conſenſu prīs.l. Tā is ff.de don.cau.mor xv. ꝙ non pōt cōtrahere matrimonium ſecundum ius ciuile niſi patre conſentiente infra tit.j. in prin. quos ſupraſcriptos effectus latius in Comment.declaraui.

ADDITIO. (j) Scilicet ſpecialis: nec ſufficeret generalis ſiue uniuerſalis. Item nec ratihabitio poſtea ſequēs ut no.gl.in.l.iij.§.ſed utrum.ff.de mi. Et hæc uera, niſi ſimul cū patre agat uel cōueniatur. Item niſi in cā criminali, uel in caſibus ubi patri nō quæriť uſuſfructus, ſecundū Ang. hic. Itē niſi ſit tutor alicuius uel procurator, c.qui generaliter.de procu.li. vj. Iaſ.

uium Romanorum.[a] †Nulli.n.alii ſunt homines, qui talē in liberos hēant ptātem, qualē nos habemus. Qui igiť ex te & uxore[b] tua naſciť, ī tua[c] ptāte eſt. Itē qui ex filio tuo & uxore ei9 naſciť, i. nepos tuus & neptis, æque ī tua ſunt ptāte, & pronepos, & proneptis, & deinceps cæteri oēs. † Qui tamen ex filia tua naſcuntur, in ptāte tua non ſunt,[d] ſed patris eorum.

* Vide Budæ. ī l. Inauditū. ff. ad leg. cor. de ſicar. & Alcia. lib. ij. Diſpū. c. xxij. & Aldobrā. hic in Annot. & Comment.

† Adde ſeptimū ſecundū do. quia in atrocioribus delictis filius, q eſt ī poteſtate SYL. pris, pp iuſſum pris minus puniť, licet non excuſetur i totum, ut ff. ď re. iur. l. ad ea. ſecūdū Pet. de Bella. hic.

† alias autem.

a ¶ Romanorum. i. omnium qui ſunt de Romano imperio: aliæ uero gētes, quædam ut ſeruos tenent filios, ut Sclaui: aliæ ut prorſus abſolutos, ut Francigenæ; ideo caute dicit infra Talem qualem.

¶ Adde, ꝙ ex gl. alias īferebat Decius, ꝙ in Gallia non daretur ſuitas: & ꝙ filij Gallorum teſtari poſſent ēt in aduētitijs: quod tamen dicit falſum: quia in Gallia habetur ratio patriæ poteſtatis: Dec.in.l.qui ſe patris col.ii.C. unde lib. * de quo uide Alcia. lib. ii. Diſpunct.c.xxij.] SYL.

b ¶ Et uxore. Aliud ſi ex concubina, ut infra titul.i.§.fin. uel inceſto coitu natus, ut in authen. qui.mo.na.effi.le. coll.vj.§.fi.

c ¶ In tua. Si tamen tu ſis tui iuris, non alias, ut ff.ad.l.iul.de adulte. ſic eueniet.

d ¶ Non ſunt. Quia qui naſcuntur patris familiam ſequuntur, ut infra de le. agna.tu.§.j.& in hoc ſequitur conditionem patris, ut ff. de ſtat.homin.l.cum legitime.

¶ De nuptiis. Supra titu. proxim. dictum eſt, ꝙ in poteſtate noſtra ſunt liberi noſtri, quos ex iuſtis nuptiis procreauimus: ideo hic ſubiungitur inter quos dictæ iuſtæ nuptiæ contrahuntur. Aretiu. Continuatio.

* ADDITIO. In quibuſdam exēplaribus titulus eſt, de iuſtis nuptijs.

IVſtas. Iſte ti. diuidit̃ in. viij. partes. In·j. ponit, q̃ pñt contrahere mr̃imoniũ, & qualiter, ſubijciendo. q. de filio & filia furioſi. ij. ibi (Ergo nõ oẽs.) ubi ponit gñaliter & ſpãliter. quaſdã eſſe pſonas, iter quas nõ põt eſſe mr̃imoniũ. ſ. iter aſcẽdẽtes & deſcẽdẽtes. iij. ibi (Inter eas) ubi ponit inter q̃s pſonas ex collateralibus, ẽt cõiũctis p adoptionẽ, põt fieri & nõ fieri mr̃imoniũ. iiij. ibi (Affinitatis) ubi ponit ĩter quas pſonas nõ põt fieri mr̃imoniũ rõne affinitatis. v. ibi (Illud certũ) ubi ponit, qualiter mr̃imoniũ ꝓhibet̃ rõe ſeruilis cognationis. vj. ibi (Sunt & aliæ.) ubi ponit gñaliter quaſdã eſſe alias pſonas, inter quas non põt conſtitui mr̃imonium. vij. ibi (Si aduerſus) annullat mr̃imonia cõtracta cõtra iuris ꝑcepta, & q̃cq̃d ſecutũ eſt exinde, & punit contra facientes. viij. ibi (Aliq̃ñ) ubi ponit de filijs nãlibus, & q̃ño poſſunt lrĩmari. Itẽ prima pars principalis diuidit̃ in tres partes. Nã in prima ponit dictum generale. in. ij. illud declarat. in. iij. determinat incidentẽ q̃õnẽ. ij. ibi (Maſculi.) iij. ibi (Vnde q̃ſitum.) ſcd̃m Por.

¶ De nuptiis.

¶ Iuſtæ ſunt nuptiæ q̃ ſcd̃m. ll. fiũt inter puberes, & ĩ filiis cũ cõſenſu parẽtis dato ẽt modo filijs furioſi, qũo nubere iure poſſint. h. d. ex. l. ii. & ſeq. ff. eo.

IVſtas aũt nuptias ĩter ſe ciues [a] Romani cõtrahũt, qui

SYL. ¶ Caſus. Quærebat̃ q̃ eſſent iuſtæ nuptiæ, & r̃ndet, ꝙ intelligunt̃ illæ, q̃ factæ ſunt ſcd̃m ꝑcepta legũ: quia tñ ex hac gñali declaratione non habebat̃ particularis doctrina, q̃ſitũ fuit, an circa ætatẽ eſſet limitatus terminus: & cum nuptias faciat cõſenſus, nõ concubitus. l. nuptias. ff. de reg. iu. uidebat̃ cõſiderari debere tp̃s, quo hoĩes habent perfectũ conſenſum, & ſic tp̃s. xxv. an. l. j. ff. de mino. quia ſumus in caſu, in quo reſtõ non põt ponere in priſtinũ. Hoc tñ non obſt. decidit̃ ꝙ attendat̃ pubertas, quia hoc tp̃e & mulier eſt uiripotens, & mas aptus ad generãdũ: & ſtatim ꝙ quis eſt habilis ad generandũ, dr̃ habilis ad mr̃imoniũ: quia hac rõne inuenta eſt coniunctio: q̃ ætas ad obligationes habilis eſt. §. pupillus. ĩ. de inut. ſtip. Succeſsiue q̃ſitũ eſt, an filijfam. dũmodo eſſent puberes, abſolute contrahere poſſent nuptias, & ṽr dicendũ ꝙ ſic: nec quicquã obſtare patriã ptãtem, quia cũ hic agat̃ de coniunctione nãli, non ṽr, ꝙ pr̃ia ptãs aliquid operet̃. §. ſed nãlia. ſ. de iu. na gẽ. & ci. At contrariũ decidit̃, & rõ decidẽdi ponit̃ in text. Quo factũ eſt, ut ſit dubitatũ, an filij furioſi, cuius nullus eſt conſenſus, poſsint nubere: & dicendũ uidebat̃, ꝙ nõ: quia cũ conſenſus eius ſit impoſsibilis: * tã expreſſus, q̃a. ſ. mente caret. §. Itẽ furioſi. ĩ. qui teſt. fac. poſ. q̃ tacitus, quia is tacendo conſentit, qui cõtradicere poſſet,] lex aũt conſenſum pr̃nũ exigat, ꝓriuatus uidebat̃ filius ex hoc impedimẽto. Attñ decidit̃ oppoſitũ, & dr̃ ꝙ quãuis iure antiquo hoc eſſet, tñ Imperator ad remouẽda mr̃imonij impedimẽta dedit modũ nubẽdi. l. ſi furioſi. C. eo. * Pronior aũt fuit antiquitas in ꝑmittẽdo filiæ furioſi nubere abſq; pr̃is conſenſu, quia in conſeruãda eius pudicitia plus ſuberat periculi, tũ ob nãæ ſtimulos in mulieribus acutiores, tũ ob ſexus imbecillitatẽ. Videmus. n. eadẽ rõne conſtitutum, ut in neptis mr̃imonio cõſenſus aui ſufficiat, in nepote uero tã aui q̃ patris uolũtas exigat̃. l. oratione. ff. de rit. nup.] Not. q̃ ſint iuſtæ nuptiæ. Itẽ in qua ætate cõtrahere mr̃imoniũ liceat. Itẽ ꝙ in filio cõtrahente mr̃imoniũ requirit̃ cõſenſus pr̃nus ex ciuili & nãli rõe. Item ꝙ non ſolũ conſenſus, ſed iuſſus requirit̃ Itẽ ꝙ filij furioſi ſine pr̃no cõſenſu cõtrahunt nuptias. Itẽ ꝙ ſtatutũ ĩ filia furioſi nõ extendit̃ ad filiũ: contra hic no. p Aug. alias. n. nõ fuiſſet neceſſaria deciſio Imperatoris, nec fuiſſet uariatũ, ut dicit. Itẽ ibi. Ciues Rom. not. ꝙ mr̃imonium eſt tñ inter liberos.] Mr̃imoniũ nõ eſt ĩter ſeruos.

a ¶ Ciues romani. i. liberi hoĩes, ut. ĩ. de lib §. fi. ſerui ergo nõ faciũt mr̃imoniũ, ſed contubernium, ut hic, & C. de inceſt. nup. cũ ancillis. & in auth. de nupt. §. ſi uero ab initio. coll. iiij. †S; aliud eſt iure canonum (j) quod ꝑualet, ut in †Simile eſt in c.

anth.de eccl.tit.§.j.& ī gl. coll.ix. ubi dr̄, ꝙ canones ſunt ſeruādi ꝓ legibus.
¶ Adde, ꝙ de iure can. mr̄imonium eſt inter ſeruos, & pōt cōtrahi ēt inuitis & contradicentibus dn̄is. c. j. de coniug. ſeruo.]

ſane extra de cle.con iu. ubi mr̄imonia contracta p ſacerdotes dicūtur contubernia.

ſecūdū p̄cepta[a] legū coeūt: maſculi qdem puberes,[b] fœminę āt uiripotētes:[c] ſiue patresfamilias[d] ſint, ſiue filiifamilias: dū tñ ſi filiifamilias ſint, cōſenſum hēant parētū, quorū ī ptāte[e] ſunt. Nā hoc fieri debere, & ciuilis, &[f] naturalis[g] rō ſuadet: ītm, ut iuſſus parētis p̄cedere dēat.[h] Vnde[i] qſitū ē, an furioſi filia nubeē, aut furioſi filius uxorē ducere poſſit:[k] cūq; ſup filio[l] uariabaē, nr̄a p̄ceſſit deciſio,[m] qua[n] p miſſum ē, ad exēplū filię furioſi,[o] filium

a ¶ Præcepta. q̄ ſunt ī fra e.tit.per totū & ff. e. & C. eo. tit. p totum ut colligemus ī magna gl. infra eod.§. ſunt & aliæ.
b ¶ Puberes. i. maiores.xiiij.annis, ut infra quibus modis tu.fi.in princ.
* ADDIT. In mr̄imonio copulando pubertas cognoſcit nō ex annorum numero ſ3 ex ptāte coeundi.c.puberes ex.de deſpō.īpub. quo uero ad tutelas & teſtamenta gl.recte loquitur. H. M.
c ¶ Viripotentes.i.maiores.xij. annis ī.qui.mo.tu.fi.j.reſpon. ſed in ſponſalibus.vij.anni ſufficiunt, ut ff.de ſpon.l.ī ſponſalibus. Sed nunquid hodie.xv.anni ſunt neceſſarij ad matrimoniū, ut in anth.de tē.non ſo.pe.§.generaliter.co.vij.? Reſpō lex illa cōſuetudinē & frequētiā hoīum ponit, aliud de iure ut ħ. Itē quid ſi aliquis, anteq̄ iſtud tp̄s attingat, inuentus ſit ſufficiens ad matrimoniū? Vr̄, ꝙ nubere poſſit,† ut ff. quādo di.le.ce.l.pe. quaſi fœlici diplomate uſus, ut ff.de uer.obl.l.continuus.§.cum ita. Sed contradico, ímo.l. iulia de adulte.& ſtupro cōmiſſo poterit puniri, ut ff.de adult.l.Inter liberas.j.reſpon. & ē pro hoc.ff.de concub.l.j.§.fi. Si autem de facto intra dictum tempus uxorem quis acceperit, tunc erit uxor, cū ad ętatem prædictam peruenerit, ut ff.de ritu nupt.l.minorem.

† Iſta ē uera ſecūdum oēs ſcribē. p.c. puberes & c.cō tinebaē extra de deſpō.ī pu.& .l. ſi uxor §.fin ff. de adul.

SYL. ¶ Adde hoc uerū de iure ciuili, ſed de iure can.conſideraē potentia coeundi: & ſi antę ann.xiiij.uel.xij.ann. inueniatur, contrahiē matrimoniū c. puberes c.de illis.ij.de deſpon.impub.]
d ¶ Patresfamilias.ſ.qui ſunt iuris ſui cuiuſcūq; ætatis ſint: & ſic & matresfa. ſed filij & filiæfam.qui ſunt in ptāte cuiuſcunq; ætatis ſint, ut ff.de ijs qui ſunt ſui uel alie.iur.l.nam ciuium. Accur.
e ¶ In ptāte. Quid ergo de emancipatus? Vr̄ idē, ut C.eod.l.uiduæ. Sed illud conſiliū eſt, †non præceptū, ꝙ autē poſsit filius emācipatus dr̄.ff. de contratab.l. iij. §. ſi emancipatus. & ff. de rit.nup.l. filius emancipatus.
* ¶ Vera reſolutio eſt, ꝙ filius emācipatus ī diſtincte pōt abſq; interuentu pr̄is cōtrahere mr̄imoniu d.l.filius. filia uero nubere debeē ſecūdū modū datū ī l.In coniunctione.C.de nup. & hoc intelligendū eſt ſcd̄m ius ciuile: aliud.n. ſcd̄m ius can.qd̄ in hac mā præualet.]

† Si conſiliū ſit reuerentiæ, eſt de neceſſitate obediendū, ſecus ſi pfectionis, glo. SYL. ē ordi. ī c. ad aures, de æta. & qual.

f ¶ Et ciuilis. Quia eſt ī ptāte de iure ciu.Romanorum, ut ſupra tit.j.§. ius.
g ¶ Et naturalis.quia pater, ut ff.de iuſti.& iu.l.ij.
h ¶ Debeat. Alias non ualet, ut ff.de ſta.ho.l.paulus reſpondit. vr̄ tamē conſentire, niſi contradicat expreſſe, ut ff. de ſpon.l.in ſponſalibus in fi.
¶ Adde hoc falſum de iure can. quia ſine conſenſu pr̄is contrahere pt.c.fi.ubi gl.xxxij.q.ij.& eſt cōis opi.contra quā non ualeret ſtatutum hodie diſponens idem, quod hic dr̄, ut proſeq. Dec. in c. eccl.ſan.ma.col.vj.de conſt. SYL.
i ¶ Vnde. Quia pr̄is cōſenſus exigiē.
k ¶ Poſsit. Vr̄ ꝙ non, cum pr̄ non poſſit conſentire, ut ff.de iur.cod.l.ij.§.furioſus.
l ¶ Super filio. Nam de filia facile conceſſum fuit: quia forte calidior ſanguis eſt in ea, ut ī anth.de nō elig. §. cū igiē coll.j. Vel uerius pp fragilitatē ſexus, arg.ī.qui alie.li.ī prin.ſ3 pr̄a non pl3.
* ¶ Verā rōnē poſui ī figuratiōe caſ. SYL.
m ¶ Deciſio.i.ſententia, uel lex, ut C. eo.l.ſi furioſi.
n ¶ Qua. Deciſione.
o ¶ Furioſi. Idem & ſi captus fuerit

quoque furioſi poſſe & ſine pr̄is interuĉtu mr̄imoniū ſibi copulare, ſcd̄m datū [a] ex nr̄a conſtōne modū.

¶ Mr̄imoniū nō pōt contrahi inter aſcendentes & deſcendentes uſq; in infinitū: ēt per adoptionē & ēt adoptione finita per emancipationē.h. d. ex.l. nuptiæ conſiſtere.ij. cum.ll. ſeq.ff.eo.

¶ Ergo [b] non oēs [c] nobis uxores ducere licet. Nā a quarūdā [d] nuptijs abſtinēdum eſt. Inter eas.n.perſonas, q̄ parentū liberorūue locū inter ſe obtinēt, contrahi nuptiæ nō poſſunt: ueluti inter pr̄em & filiā, uel auū & neptē, uel matrē & filiū, uel auiā & nepotē, & uſque in infinitū. [e] Et ſi tales perſonæ inter ſe coierint, nefarias atq; inceſtas nup. cōtraxiſſe dicuntur. Et hæc adeo uera ſunt, ut q̄uis per adoptionē parentū liberorūue loco ſibi eſſe cœperint, nō poſſint inter ſe mr̄imonio iungi: intm̄, ut ēt diſſoluta

& abſuit pater per triennium: uel ſi neſcitur an uiuat uel non, ut ff.eo.l.ſi nepos.§.fi.&.l.ſi ita.

a ¶ Secundum datum.ſ. cum auctoritate curatoris patris, & dote ſecūdum quantitatē patrimonij pr̄is data, ut C. eo.l. ſi furioſi. in fin. ſed iure canonum ſufficit cōſenſus eorū, de quorū matrimonio agiē: ſed illud forte ī alijs, & non in filijsfamilias intelligitur. Vel credo, ꝙ hoc corrigitur: quia ita honeſta eſt res contrahere matrimoniū ſicut & intrare monaſteriū, ut in auth.de ſan. epi.§. ſed & hoc præſenti, colla.ix.

SYL. ¶ Adde hoc corrigi per Cano. ut dictū eſt ſupra in gl.in uer.debeat.

¶ Ergo. Diuiditur in quinq; partes. In prima ponit regulam: in ſecunda exempla in tertia quid accidat iis, qui contra regulam nubunt: in quarta ampliatio exēpli: in quinta ampliatio ampliationis. Secunda ibi, inter eas. Tertia ibi, & ſi tales. Quarta ibi, & hæc adeo. Quinta ibi, intantum.

SIL. ¶ Caſus. Quæſitum fuit, an cum quocunque iuſtæ nuptiæ cōtraherentur, & uidebatur dicendum ꝙ ſic: quia cum maris & fœminæ coniunctio de iure naturæ ſit, & ius naturale ſit inuariabile, uideamuſque animalia cætera paſſim commiſceri nulla habita diſtinctione: uidebatur dicendum hoc idem in hominibus eſſe ſeruandum. Cuius contrarium dicitur: quia cum aliud ratio hominis exigat, quàm impulſus ille naturæ. iuregentium & ciuili ſunt prohibiti certi gradus ratione honeſtatis, q̄ in animalibus non conſiderantur. Vnde quamuis illa cōiunctio naturalis ſit, tamen modus coniunctionis de iure ciuili eſt. Non uariatē itaq; quod naturale eſt, ſed aliquid additur inter homines qđ ratione naturali diſpoſitum eſt: ueluti inter aſcendentes & deſcendētes: & quamuis īter adoptiones non ſit tanta rō, maxime adoptione ſoluta, idem tamen ſtatutū eſt, ī memoriam reuerētiæ debitæ, & quia iam fuit iure ciuili filia: q̄a adoptio quantum pōt naturam imitatē §.minorem.ī.de adopt. Not. ꝙ regula nuptiarum eſt prohibitoria certarum perſonarum: & iō qui non prohibētur contrahere, intelligunē permiſsi. Item ꝙ inter aſcendentes & deſcendentes in infinitum, ēt adoptiuos, & ſoluta adoptione, non ſunt iuſtæ nuptiæ. Item ꝙ inceſtus & nefarius coitus dicitur cum conſanguineis. Item ꝙ ceſſante cauſa quandoque non ceſſat effectus.]

b ¶ Ergo, quia ſecundum præcepta legum ſunt matrimonia, ergo &c.

c ¶ Non omnes.ſ.mulieres.

d ¶ Quarundam.ſ.mulierum.

e ¶ In infinitum. adeo ut ſi Adam hodie uiueret, non poſſet habere uxorē, ſecūdum Io.ut ff.de ritu nup.l. nuptiæ conſiſtere.

ADDIT. Et hæc uera, ſiue ſint ex legitimo matrimonio, ſiue non, ut ff.de ritu nupt.l.& nihil.

adoptione idē[a] iuris maneat. Itaq; eam, q́ tibi per adoptionem filia uel neptis eſſe cœperit, nō poteris uxoré ducere, quáuis eam emancipaueris.

¶ Fratres & ſorores iure non coniungun tur etiam adoptiui, niſi alter emancipatus ſit. h.d.

¶ Inter eas quoque perſonas, quę ex trāſ uerſo gradu cognationis iunguntur, eſt quædam ſimilis obſeruatio, ſed non tanta.[b] Sane. n. inter fratrem ſororemue nuptiæ prohibitæ ſunt, ſiue ab eodem patre eademq; matre nati fuerint, ſiue ex altero eorum.

¶ Sed ſiqua per adoptionem ſoror tibi eſſe cœpit, quandiu[c] quidem conſtat adoptio, ſane inter te & eam nuptiæ conſiſtere non poſſunt. cum uero per emancipationem adoptio

a ¶ Idem iuris. ut non poſsint cōiūgi. ADDIT. Et eſt rō ſecundum Pe. q̄a licet filiatio ſit finita ꝑ emancipationem, tñ prohibetur honeſtatis cā: quia in copulandis nuptijs ſemper inſpicit̄ honeſtas. l. ſemꝑ. ff. de ritu nuptia. Aret.

Diuiſio ¶ Inter eas &c. ¶ Diuidit̄ in quatuor partes. Prío ponit dictum in genere in trāſuerſalibus: ſecundo illud ſpecificat in tranſuerſalibus coniunctis ꝑ ſanguinē: tertio de cōiunctis per adoptionē: quarto īfert ex prædictis unum caſum. Secunda ibi (Sane.) Tertia ibi (Sed & ſi.) Quarta ibi (Et ideo.) Aret.

SYL. ¶ Inter eas. Caſus. * Quærebatur an inter collaterales quoq; ſeruanda eſſet ſupraſcripta ꝓhibitio: & uidebatur dicendum ꝙ non, quia ceſſabat ille aſcenſus & deſcenſus ſanguinis, qui eſt inter liberos & parentes: cuius contrarium deciditur in fratribus & ſororibus, ratione cuiuſdam honeſtatis, quæ in nuptiis maxime ſpectatur. l. ſemper. ff. de rit. nupt. licet ſint adoptiui, quia adoptio quoque naturam imitatur. Sed tūc dubitatum fuit, quid iuris ſoluta adoptione: & uidebatur idē reſpondendū ex proxime præcedente. §. ubi diſſoluta per emancipationem adoptione durat adhuc impedimentum: ſed contrarium deciditur, quia cum adoptio ſit tantum iuris ciuilis uinculum, alio ciuili inſtrumēto. i. emācipatione penitus eſt diſſolutum. diuerſitatis aūt rō inter hūc caſum & caſum præcedētis. §. illa eſt, quia paternum illud nomen pudori ſemper eſſe oportet, cum maneant adhuc reliquiæ prioris poteſtatis, arg. l. Vnius. §. ſeruus in eius caput. ff. de quæſt. quod non eſt inter fratres & ſorores. Abhorret. n. a publica honeſtate, ut quis coniungat̄ cū ea, quam loco filiæ prius habuit. l. ſiquis alūnā. C. e.] SYL. Not. ꝙ maior eſt ꝓhibitio deſcendentiū q̄ collateraliū q̄a illa eſt in infinitū, hæc uſq; ad certos gradus. Itē ꝙ inter fratres & ſorores ñ ſunt iuſtæ nuptię ſiue ex utroque, ſiue altero ſe parēte cōtingāt. Itē ꝙ adoptiua, durante adoptione, non ducit̄ in uxorem. Item ꝙ emancipatio inter adoptiuos collaterales ſoluit penitus affinitatem. Item ꝙ finita cā impedimenti finitur impedimentum.]

b ¶ Sed non tanta. ſ. uſq; ad gradū ſeptimū, ſecundum canones, ut. xxxv. q. iij. c. progeniē. & c. de conſanguinitate & c. in copulatione. & c. nulli. ſed ſecūdum leges uſq; ad quartum, ut infra e. §. fratris. Idem hodie iure canoni. † ut extra de conſan. & affi. non debet. & c. ult. ſed tamen aliter accipit̄ gradus ſecundum canones, q̄ ſecundum nos, ut dicetur infra de gra. cog. † Scilicet excluſiue: ſed de iu. ciu.

¶ Adde, ꝙ hodie de iure cano. prohibitio eſt uſq; ad quartum gradū. c. nō debet. §. prohibitio. de conſan. & affi.] SYL. incluſiue, ut īfra eo. §. duorū & iō hāc gl. reprehendit hic Iaſ.

* ADDI. Quod de conſuetudine añ l. Moyſi ꝑmittebant̄ nuptiæ in primo gradu conſanguinitatis & affi. Abrahā . ii. duxit Saram q̄ erat eius ſoror cōſanguinea. Geneſ. xx. ſed ius moſaicū ciuile & canonicum illos gradus prohibuerunt. Leuit. xvij. & c. non debet de conſang. & affi. & hic. H. M.

c ¶ Quādiu. Sic. ff. de uerb. obl. l. ſi ſti-

ſit diſſoluta,[a] poteris eam uxorem ducere. Sed & ſi tu emancipatus fueris, nihil eſt ipedimēto nuptiis & iō cōſtat, ſiqs generū [b] adoptare uelit, đbere eū [c] antea [d] filiā [e] ſuā emācipare: et ſi qs uelit nurum [f] adoptare, dēre eū antea filiū ſuū emācipare.

¶ Filia uel neptē fratris naturalis uxorē ducere prohibeť: ſecus adoptiuam. h. d.

¶ Fratris uero uel ſororis filiā, uxorē ducere non licet. Sed nec neptē fratris uel ſororis quis ducere pōt, quamuis quarto gradu ſint. Cuius [g] .n. filiā uxorē ducere nō lʒ, neq; ei⁹ neptē ꝑmittiť. ¶ Eius [h] uero mulieris, quā pr̄ tuus adoptauit, filiā nō uideris ipediri uxorē ducere, q̄a neq;

pulatus fuero. in fi. alias, ſi ſtipuler. §. j. ſic. ff. de li. & poſth. l. ſiquis poſth. in fi.

a ¶ Diſſoluta, quia ipſa eſt emancipata, ut differat a ſequenti caſu.

b ¶ Generum. Ideſt maritum filiæ.

c ¶ Eū. Scilicet patrē.

d ¶ Antea. ideſt primo.

e ¶ Filiam. Hoc iō, quia emācipatione facta deſinit eſſe agnata patri: ergo per p̄rem nō pōt fieri agnata tali filio adoptiuo ut. ff. de adop. l. qui ī adoptionē. hodie uero non deſinit ut infra de leg. agn. ſucceſ. §. ſi. & ita hoc cōſilium hodie non ualet.

SYL. ¶ Adde, ꝙ licet ita communiter teneāt doct. tamen hodie ēt emācipatione tollitur agnatio per iſtum text. Nec obſt. §. ſi. quia non defert patri hæreditatē, ut agnato, ſed ut emācipāti contract. fiducia. Nec ibi dicit, ꝙ iure nouo ſit agnatus, ſed ꝙ ſemper uſ̄ contract. fiducia emancipare: quæ fictio manente agnatione non eſſet neceſſaria.

f ¶ Nurum. Ideſt uxorē filii, ut probatur infra eo. §. affinitatis.

¶ Fratris. ¶ Diuidiť in quatuor partes. In. j. ponit dictum: in. ij. extendit: in iij. aſsignat rationē: in. iiij. ponit quid in adoptiuo. Secunda ibi, ſed nec. tertia ibi, cuius. quarta ibi, eius.

SYL. * ¶ Caſus figuratio facilis eſt. Diciť enim ꝙ filia fratris ſororiſue uxor duci non poteſt, in quo nulla eſt difficultas cū ſit in tertio gradu. Solum uidebatur ſubſiſtendū in eorum nepte, quæ cū ſit in quarto gradu, qui regulariter eſt ꝑmiſſus, uidebať, ꝙ cū ea nuptias liceret contrahere, & tñ reſpondeť contrariū ex regula poſita in tex. cuius. n. &c. Illud præterea quæſitū eſt, an uxor duci poſſet filia ſororis adoptiuæ: & uidebatur ꝙ non, cum teneat tertium gradum: attamen deciditur contrarium ex rōne in text. allegata, quam optime declarat glo. hic, & apertius in. l. ſiqua. ff. eo.] Not. ꝙ inter patruum & neptē ex fratre, uel ēt inter patruū magnū nō licet contrahere nuptias. Itē ꝙ de iure ciuili neptis fratris uel ſororis eſt ī quarto gradu. Itē ꝙ cuius filiā prohibeor uxorē ducere, ita & ei⁹ neptē. Item ꝙ filia ſororis adoptiuę non coniungitur nec ciuili nec naturali iure mecum. Item quod fortius eſt uinculum naturale q̄ ciuile. Item quòd uinculum legale tantum eſt inter adoptantem & adoptatum.

g ¶ Cuius. Sed opponiť: filiam aui uel auiæ non poſſum ducere, tamen neptē poſſum, quæ eſt mihi conſobrina, ut infra eo. tit. §. duorum. Reſpon. hanc regulam ſtrictæ intelligi in eo caſu, in quo loquitur, & in omni ſimili. ſ. quando ego & ille, cuius filiam ducere non poſſum, ſumus in gradu primo ad ſtipitem, & in poteſtate eiuſdem: & ſic, cuius. ſ. fratris, uel ſororis meæ filiam &c. & hoc in naturalibus, ſecus in adoptiuis, ut infra. §. proximo.

¶ Adde, ꝙ Iaſ. hic aliter declarat: ꝙ ſi loquimur in collateralibus æqualibus, ceſſat iſta: ſi uero in iis qui ab. j. ſunt, durat propter reuerentiam: quæ ſatis placet. *Vel dic, ut declaraui in Annot. ꝙ Imperator in uerſi. Sed nec neptem. docet nos reſponſionem, quia cū iam ſit expreſſe deciſus ille caſus, qui obijcitur, in. §. duorum. non poteſt comprehendi ſub regula. l. doli clauſula. ff. de uerb. oblig.] SYL.

h ¶ Eius. Sic conſtrue? Non uideris

naturali neq; ciuili [a] iure tibi coniungit. ¶ **Duorũ fratrũ filii iure cóiũgunt, ſecus in amita & matertera & magna. h. d.** ¶ Duorum [b] autem fratrũ uel ſororũ liberi, uel fratris & ſororis, coniungi poſſunt. ¶ Itẽ amitã [c] licet adoptiuã [d] ducere uxorem non licet: itẽ nec materterã: [e] quia parentum loco habent. Qua rõne uerum eſt, magnã quoque amitã & materterã [f] magnã prohiberi uxorẽ ducere. ¶ **Nõ põt aliquis cõtrahere matrimoniũ cũ nuru uel priuigna pñti uel pterita. h.d.**

impediri ducere uxorem filiam eius, quam pater &c.

a ¶ Ciuili iure. De naturali conſtat: de ciuili ſic probo. Illa filia ſororis adoptiuæ non eſt in poteſtate matris, ut infra de heredum qual. & diff. §. qua de cã ergo nõ trãſit in ptãtẽ illius qui adoptat matrem, licet mater tranſeat: quia illi tranſeunt cũ aliis qui ſunt ĩ ptãte ut infra ti. j. §. illud. & ff. de adopt. l. ſi pater. at ipſa mater adoptata, eſt mihi coniuncta per agnationem per patrem, in cuius poteſtate eſt. ff. de adopt. l. qui in adoptionem.

SYL. ¶ Adde, ꝙ gl. in. l. ſi qua. in uerbo Adoptiuæ. ff. de ritu nup. apertius declarat, & aſsignat aliam rationem.]

Diuiſio ¶ Duorũ. Diuidiẽ in tres partes. Primo ponit de duobus conſobrinis: ſecundo de amita: tertio de matertera. Secũda ibi (Item amitam.) Tertia ibi (Item nec materteram.)

SYL. ¶ Caſus. Primo dubitatum fuit, quid in deſcendentibus fratrũ & ſororũ, an iuſtas inter ſe nuptias contraherent: & rõ dubitandi oriebatur ex eo, ꝙ nuptię prohibitæ erant in quarto gradu, ſupra §. proxi. decidiẽ tñ contrarium, quia in æqualibus nõ cadit rõ honeſtatis & reuerẽtiæ, quæ cadit in ſuperioribus, qui quaſi loco patris ſunt qua rõne fuit ẽt idem reſponſum in amita & matertera quamuis adoptiua: & ratio eſt aſsignata in tex. No. ꝙ filij duorum fratrum iure inter ſe nubunt. Item ꝙ amitam & materteram etiam magnam ducere in uxorem, ẽt ꝙ adoptiuæ ſint, non poſſumus. Item ꝙ amita & matertera ſunt loco parentum.]

b ¶ Duorum. Hoc ſecundũ leges, ut hic, & C. eo. l. celebrandis. ſecus iure canonum. Vel dic hunc. §. loqui de adoptiuis, ſecus in naturalibus.

SYL. ¶ Adde ꝙ loquitur in utriſque, & de iure can. hodie corrigiẽ. c. nõ debet. §. prohibitio. de conſang. & affi.

c ¶ Itẽ amitam. quæ eſt ſoror patris.

d ¶ Adoptiuã. Ab auo paterno.

e ¶ Materterã. Caute nõ reperit, adoptiuam materteram &c. quia matertera uel auunculus non fit adoptione, ut ĩ, & ſupra eo. §. eius. & ff. eo. l. ſi qua. §. fi. Sed contra vr̃. ff. de ritu nup. l. per adoptionem §. fi. Reſpon. illud intelligatur, qñ adopto in nepotem quaſi ex filia natũ, uel in pronepotem quaſi ex nepote natum ex filia, quod poſſum, ſicut ſi nullũ haberem filiũ, ut ĩ. tit. j. §. licet. tunc. n. ſoror & frater eius, loco cuius filij facta eſt adoptio, eſt matertera & auũculus: alij mihi filij ſunt, ut patet: & ſic nõ imitaẽ nãm: quia aliter nepos ex filia nãli & legitima nõ eſt in ptãte: hic aũt cum ſuis concor. loquiẽ, quando aliquã adopto ĩ filiam, hæc quidẽ non erit matertera filij nati ex alia mea filia & nãli & legitima. Sed quæ eſt rõ diuerſitatis? Reſpõdeo: quia altero caſu. ſ. quando adopto in nepotem ex filia eſt commodum materteræ & auunculo: quia maiores quidẽ parentes imperant minoribus: quod ſecus eſt in aduerſo caſu: & ex hac depẽdet alia: ut naturales & legitimi ſint adoptiuo ſubiecti: & eſt ridiculum: econtrario caſu eſſet æquum.

SYL. ¶ Ad declarationem iſtius gl. uidenda ſunt quæ poſt Ang. & Chriſt. dixi hic in Commẽ. latius enim neceſſe eſt declarare, q̃ capiat additio.]

Matertera magna
Amita magna
Frater aui materni

f ¶ Materteram magnam. Magna matertera, ſoror auiæ maternæ eſt: amita magna, ſoror aui paterni eſt, ut infra de gra. cog. §. iiij. Sed quid de fratre aui materni? Reſpond. eſt patruus ma-

an dicatur patruus magnus

gnus, ut C. de ſucceſ. edi. l. j. licet Pla. contra ut ibi no. Sed cum ſint in quarto gradu, quare prohibent̃, ut. ſ. eod. §. fratris? Reſpon. quia hæ perſonæ ſunt de ſuperioribus tranſuerſalibus, q̃ habentur loco parentũ, ut in hoc. §. & quia ipſa eſt ĩ primo gradu ſtipitis, ut no. ſupra e. §. ſed nec neptẽ. & ſic nota caute, quia ordo

† alias deeſt i.

¶ Affinitatis [a] quoque ueneratione, a quarũdam [b] nuptiis abſtinere neceſſe ẽ: ut ecce priuignam [c] aut nurum † in uxorem ducere non licet: quia utræq; filiæ loco [d] ſunt. Quod [e] ita ſ. accipi debet, ſi † fuerit nurus aut priuigna tua. Nã ſi adhuc nurus [f] tua eſt, ideſt, ſi adhuc nupta eſt [g]

† alias fuit.

tranſuerſaliũ ſubdiuidit̃ in tres partes, ſupra infra, & ex latere, ut. j. de gra. §. iij. iiij. v, &. vj. & maior eſt abſtinentia uerſus ſuperiores, ut hic, & inferiores, ut ſupra eo. §. fratris. q̃ trãſuerſales, ut ſupra eo. §. duorum.

Diuiſio

¶ Affinitatis. ¶ Diuiditur in ſeptem partes. Nam primo ponit quandã prohibitionem in genere. Secundo illã prohibitionem exemplificat in nuru & priuigna. Tertio rõnem prohibitionis factæ de nuru & priuigna aſsignat. Quarto dictam prohibitionem de nuru factam modificat. Quinto rõnem dictæ modificationis aſsignat. Sexto modificat prohibitionem circa priuignam. Septimo rõnem dictæ modificationis aſsignat, Secunda pars incipit ibi (Vt ecce.) Tertia ibi (Quia utræque.) Quarta ibi (Quod ita, ſcilicet) Quĩta ibi (Quia eadem.) Sexta ibi (Itẽ ſi.) Septima ibi (Quia duas.) Aret.

SYL.

¶ Affinitatis quoque ueneratione.

Caſus. ¶ Quærebat̃, an prohibitio nuptiarum ratione agnationis traheretur ad affines: & ratio dubitandi erat: quia affinitas, utpote contracta per fœminas, non uidebatur paris potentiæ cũ agnatione: * quemadmodum nec antiquitus erant pares in ſucceſsionibus infra de leg. agn. ſucceſſ. & de ſucceſ. cogn. in princ.] cuius contrarium reſpõdetur ex eo, quia nurus & priuigna, de quibus primo loco fuit dubitatum, filiæ loco habentur ẽt diſſoluta affinitate: nam ea conſtante alia rõne abſtinẽdum eſt ab ipſarum nuptiis: quia quis duas uxores habere non põt, ut hic dicitur. * Abhorret enim lex coniunctionem illarum perſonarum, quæ inter ſe parentum liberorumue locũ obtiuent. §. ergo. ſupra eod.] Not. quòd ratione affinitatis prohibentur etiam nuptiæ. Item quòd nurus & priuigna filiæ loco ſunt. Not. ꝙ ubi ſunt due rationes finales, una ceſſante, alia non, nõ ceſſat diſpoſitio. Item ꝙ. l. in dubio debet interpretari in caſu probabiliter dubio. Itẽ ꝙ non licet eodem tempore habere duas uxores. Itẽ ꝙ dictio, quoq;, eſt implicatiua. Itẽ ꝙ nomina affinitatis durãt ea ſoluta: & uerba præteriti tẽporis ſunt abnegatiua preſentis temporis.]

a ¶ Affinitatis. Eſt autem affinitas, regularitas perſonarum ex nuptijs coniunctarum, omni carens parentela, ſcilicet ſanguinis, † ut ff. de gra. affi. non facile. §. affines. &. §. ſciendum eſt. ideõ dicit, ex nuptijs, † quia ſine nuptiis cõtrahi non poteſt: ſed ſecundum canones etiam ſine nuptiis.

Affinitas q̃d.

† Vel iõ dr̃ affinitas, quia ꝗ unus tẽdit ad fi. alterius, & ecõuerſo ſcd̃m Chriſt.

¶ Adde, ꝙ affinitas eſt proprie perſonarum proximitas ex coitu ꝓueniens, omni carens parentela. ita diffinit̃ cõiter per Cano.] Sed cum uxor uideatur affinis uiro, quare permittit̃ matrimonio uti? Rñdeo non eſt affinis, ſed cã affinitatis: ſicut unus nõ eſt numerus, ſed principium numeri.

SYL.

† hoc ꝓbat Angel.

¶ Adde, quod hæc eſt communis opinio. ut per doctor. in. l. prima. C. unde uir & uxo.]

SYL. quo ad m̃rimoniũ prohibẽdu, ꝑ. l. adoptiuus. §. ſeruiles uer. idem tã ff. eo. & ff. de ri. nupt. l. & nihil

b ¶ Quarundam. ſ. mulierum.

c ¶ Priuignam. Hæc nomina exponuntur ſtatim proxi. in uerſicul. quod ita &c.

d ¶ Loco ſunt. Facit ad hoc. ff. ſol. ma. l. quia. ij. & l. rei iu. §. fi.

e ¶ Quod. i. quæ prohibitio.

f ¶ Nurus eſt. Quæ contineantur appellatione iſtarũ, dic ut ff. eo. l. adoptiuus. §. nunc uideamus.

g ¶ Nupta eſt. Arg. ſumitur hic, & ex proximo. §. quòd ſi quis habet generale au-

le auxilium, nō pōt petere ſpeciale, ut ff.de min.l.in cauſæ.ij.& de uer.obl.do li.& ff.de eden.l. quædā ſunt in prin.
a ¶ Alia rōne. Non ſolum ſupradicta.
b ¶ Non licet. immo efficit infamis, ut C.ad.l. iu li.de adult.l. eum qui.

d ¶ Prohibitū eſt. iure affinitatis:& ad hoc refert illud Quod & ipſum &c.
e ¶ Affinitate. Hæc litera ſibi contraria vr̄: nam ſi diſſoluta eſt affinitas, non ergo dn̄t nuptiæ ratione affinitatis impediri. Sed dic Diſſoluta &c.i.diſſoluto matrimonio, propter quod continuatur affinitas: ſed ipſa affinitas non eſt diſſoluta.

filio tuo, alia [a] rōne uxorem eam ducere nō † poteris: quia ea dē duobus nupta eſſe non pōt. Itē ſi adhuc priuigna tua eſt, id eſt ſi mater eius tibi nupta eſt, ideo eā uxorem ducere non poteris, qa duas uxores eodem tēpore habere non licet. [b]

¶ Cū ſocru uel nouerca, pn̄ti uel præterita, matrimoniū cōtrahi non pōt. Are.

¶ Socrum [c] quoque & nouercā prohibitum [d] eſt uxorē ducere: quia † matris loco ſunt. Quod & ipſum diſſoluta demum affinitate [e] procedit. Alioquin ſi adhuc nouerca [f] eſt, id eſt ſi adhuc patri tuo nupta eſt, cōi iure impedit̄ tibi nubere: qa eadem duobus nupta eſſe non poteſt. Item ſi adhuc ſocrus eſt, id eſt ſi adhuc filia eius tibi nupta ē, iō impediuntur tibi nuptiæ, quia duas uxores habere nō potes. [g]

¶ Filii coniugum ex alijs matrimonijs licite contrahunt. h.d. ex.l.generali.§.inter priuignos. ff.eo.

† alias poſsis.

ADDIT. Idem in habente duas ſponſas, uel cōcubinas: ſeu uxorem & concubinam, ut eſt glo.no.in.§. autepen.ſup uerb. conſiſtente. in auth. qui. mo. na.effi.ſul.licet de facto non obſeruetur, ut hic p Iaſ.

¶ Socrum.

Diuiſio ¶ Diuiditur in quatuor partes: quia primo ponit unum dictū prohibitiuū cum rōne ſecundo illud modificat: tertio modificatum declarat circa nouercam cum ratione: quarto declarat circa ſocrum cū ratione. Secunda ibi (Qđ & ipſum.) Tertia ibi (Alioquin.) Quarta ibi (Item ſi.) Are.

* †Nouercā eſſe loco matris, qūo intelligat̄, declarat Dec. in 1. j. col. j. C. de ī ius uoc. & Alex. in.l.generaliter, col. ij. ff. eo. tit. SYL.

¶ Caſus. Eodem modo figurari pōt, quo in ſuperiore.§. cum proſequat̄ eadem exempla. Rō dubitandi erat, quia ſoluta affinitate, tanquam ceſſante cā, uidebat̄ impedimentum deficere: cuius contrarium r̄ndetur ex eo, ꝙ matris loco ſunt, ſicut ſuperiores filiæ loco erāt. Not. ꝙ diſſoluta affinitate non licet ſocrum aut nouercam ducere uxorē. Itē ꝙ hæ matris loco ſunt. Item ꝙ ceſſante una ex cauſis, alia remanente, non ceſſat effectus.]

c ¶ Socrum. Quæ ſint hæ perſonæ, dic ut ff.eo.titu.de rit.nupt.l.adoptiuus.§. nunc uideamus.

¶ Adde, ꝙ quo ad impedimentū matrimonii & quo ad ſucceſsionē durat: quo ad alia non: ita cōiter tenet̄ in.l.iij §.affinitatis.ff. de poſtula. in l. ſicut.ubi Ia. ff. de re iu.] SYL.

f ¶ Nouerca. ſic dicta, quaſi nocēs arcus: Vel quia noua eſt arca, quaſi ſine fructu:& facit.ff.de inoffi.teſta.l.iij. in fi.& l.iiij.

* ADDIT. Immo quaſi noua domus princeps a patre ſuperinducta, quaſi νεώρχος ad accerſendam familiam.

¶ Adde, ꝙ dr̄ quaſi quæ noua domus princeps a patre ſuperinducatur.] SYL.

g ¶ Non potes. alias Non poſsis. ſ. eodem tempore ſubaudi, ut. s̄. proxi.§.

¶ Mariti Non diuidit̄ propter unicā uerborum ſtructuram.

¶ Caſus. Quæſitum fuit, an filij duorum coniugum ex alio matrimonio iure copularent̄: & dubitationē faciebat: quia cū ſint priuigni patris uel matris ſuæ, & per conſequens loco filij, uidebatur, ꝙ ad inuicem præſumerent̄ loco fratrū: quia ſe affinitate attingunt: cuius contrariū r̄ndet̄ ea rōne, quia (ut dixi) non ita par gradus tranſuerſalis SYL.

E

eſt in conſideratione, ſicut diſpar, pp affinitatis ueneratiouem: licet ergo habeant certo modo loco fratrum, tñ nō ſunt: & reuerentia, q̄ facit conſiderari quem pro patre, matre, uel filio, ceſſat exiſtēte gradu æquali:& quia quāuis agnati uxoris fiant affines uiri, & e contra, tñ inter affines utriuſq; non contrahit aliqua affinitas impeditiua matrimonij.ca. quod ſup his. de conſangu.& affi.No. ſummarium. Item q̄ dictio, recte, idem importat, quod iuſte & legitime:& in hoc differt a dictione, rite, q̄ importat.i. ſeruatis ſolēnitatibus.l. iuſtæ.& ibi no.ff.de acqu.poſſ.

¶ Mariti [a] tamen filius ex alia uxore, & uxoris filia ex alio marito, uel contra, [b] matrimoniū recte contrahūt, licet hēant [c] fratrē ſororēve ex [d] matrimonio poſtea [e] contracto natos.

¶ Non licet in uxorem ducere filiā uxoris quondā tuæ natā poſt diuortium, ſicut nec ſponſam patris aut filij. h. d. ex.l. ſi qua.ff.eo.

¶ Si uxor tua poſt diuortiū ex alio filiam procreauerit:hæc nō eſt quidē priuigna [f] tua, ſed Iulianus ab hmōi nuptiis abſti-

a ¶ Mariti. licet inter ſe frater & ſoror prohibeantur, ut ſupra eo.§.inter eas. tamen &c.

b ¶ Vel contra.i.econtrario.

c ¶ Habeant.illi minores.

d ¶ Ex matrimonio. maiorum.

e ¶ Poſtea. i.ſ. poſt natiuitatem iſtorum: & ſic aduerbium, poſtea, determinat dictionem, contracto: uel dic, q̄ determinat uerbum, habeant:& dic, contracto.ſ.prius. Nā q ex eo matrimonio, ſ.maiorū naſcunt, fratres ſunt ex parte matris illi, qui natus eſt uel nata prius ex fœmina. Idem dicas econtra: q̄ erit frater uel ſoror ex parte patris illi, qui fuerat ex illo patre natus: & tñ iſti nullo iure ſibi inuicē iūgunt.uiro.n.cognati uxoris iungunt, & non alijs cognatis uiri.Idē econtra:quia cognati uiri uxori iungunt, non aūt alijs cognatis uxoris. Vñ reprobat quorundā opinio, q dixerunt, q̄ nullus de arbore ducit alium: nā in ea continent cognati uiri & uxoris, & tñ iungunt, ut hic dr. Nec inter ſe añ matrimoniū inter duos cognatos uiri & uxoris cōtractū ſuccedūt, ut C.cōia de ſuc.l.amitæ.nec poſtea, niſi ſicut facit uir uxori, deficiente oī parentela, &

† Dū dicit in ſecūdo intellectu q̄ uerbum poſtea, poſſet ſieri ad uerbū, hēant. & cōtracto. ſ. prius, intelligite prius .ſ.q. iſti duo cōtrahebāt matrimoniū. Ia. Ma.

excluſo fiſco, ut C.unde uir. & uxo. l.j. & in auth.ibi ſignata.

¶ Adde, q̄ de hoc eſt caſus in c. quod ſuper his.de conſan.& affi. * & ſi uerba.d.l.amitæ. uidebunt adoleſcentibus ſubobſcura adeāt hoc in loco noſtros Com. ubi in eorū gratiā poſuimus figurationem caſus.] SYL.

¶ Si uxor. Diuiditur in duas partes: in j.ponit dictū: in ij.rōnē p locū a ſimili. ij.ibi, nam cōſtat. SYL.

¶ Caſus. Quærebatur, an filia uxoris. q meæ, a qua diuortium feci, poſſit duci in uxorē: & uř dicendū q̄ ſic, * quia cum non ſit priuigna mea, ex quo nata non fuerit añ nuptias cū eius mře contractas, ſed poſt diuortiū, nec alio ullo iure mihi iungat,] non uidebat ſubeſſe aliquod impedimentū: cuius contrariū decidit pp rōnem publicæ honeſtatis: ſicut in ſponſa patris & filij obſeruatū eſt.* Valde.n.abhorret ab honeſtate, q̄ in primis ſpectanda eſt in nuptijs, q̄ quiſpiam matrē & filiā uxores habuerit.] No.ſummariū. Itē q̄ publica honeſtas ſeruat in matrimonijs. Item q̄ appellatione nurus non uenit ſpōſa filij:nec appellatione nouercæ ſpōſa patris. Itē q̄ ex hoc tex. uř quaſi, q̄ ſi contractū ſit matrimoniū, non dirimat:q̄d hodie ſecus eſt.c.ſponſam. de ſponſa. Item q̄ ualet argumentum a ſimili.]

f ¶ Priuigna. quia illa eſt priuigna mea, q̄ ex mea uxore eſt nata, antequā eſſet uxor & fœminæ ille eſt priuignus qui ex marito natus fuit, antequā ſuus eſſet maritus, ut.j.eod.§. affinitatis. & §.ſocrum.ſed hæc poſtea fuit nata: tñ dicit Iulianus abſtinendum rōne honeſtatis (j) ut ſubiicit,& ff.eo.l. ſi qua.§. ſi uxor.& l.ſemper. & ad hoc inducit duo argumenta, Nam &c. Priuigna. Priuignus.

ADDIT. (j) Quæ orit̄ ēr ex ſponſalibus de futuro, & de facto contractis,

ut non poſsit contrahi cum aliquo primi contrahentis conſanguineo.c. j. de deſpon.impub.in vj.Ang.

a ¶ Nurum eſſe. Licet ſit ſponſa, tamẽ non eſt nurus, anteq̃ eius ſiat uxor: & ecõtra, licet ſit ſpõſa patris, q̃a uxor non eſt pr̃is adhuc, ideo non eſt filij nouerca, ut hic, & ff. de ritu nupt. ſi qua.§.j.& tñ licet nulla ſit affinitas, ẽ abſtinẽdũ, ut ſubijcit Rectius &c.

b ¶ Rectius A ſimili cõcludit in caſu propoſito primo in hoc.§.

† Idẽ in ſponſa alicui, quã nullus con ſanguineorum ſponſi põt ducere uxorem, ut in c. ſpõſam extra de ſpõſ. & matri. † alias

neri † debere ait. Nã conſtat, nec ſponſam filij nurũ eẽ, a nec patris ſpõſam nouercã eſſe: rectius b tamẽ & iure facturos c eos, q̃ ab hmõi nuptiis † ſe abſtinuerint.

¶ Inter ſeruos ẽt manumiſſos cognatio ĩpedit matrimonium

SYL. deeſt ſe

* ¶ Ioan.Fab.& Ang.putant hoc eſſe conſilium, ac per hoc ualiturum matrimonium, ſi de facto contraheret: quorum opi.uidetur huic text. maxime repugnare: etenim ſi iure facient qui abſtinebunt ab huiuſmodi nuptijs, non iure igitur facturi ſunt qui contrahere audebunt, & conſequenter matrimonium erit inualidum.§. ſi aduerſus. infra eo.de quo latiſsime diſſerui hic in Commen.]

c ¶ Facturos.ſ.ſcimus, uel conſtat.

¶ Illud certum eſt ſeruiles.

SYL. ¶ Diuidit in duas partes. In prima ponit dictũ: in ſecunda remittit ſe ad ff.

¶ Caſus. Quęſitum fuit, an q̃d dictum eſt in liberis, habeat locum in ſeruis: & uidebatur dicendũ q non: quia cũ iſta agnationis & cognationis iura ſint a iure ciuili, ea non uidebanẽ pertinere ad ſeruos.l.quod attinet.ff.de reg.iu.* q ſi loquamur poſt ſecutam manumiſsionem, idẽ quoq; uĩ dicendũ, ut cognationis cauſatæ in ſeruitute nulla debeat haberi conſideratio. Videmus.n. q ſi liber efficiatẽ ſeruus, perit ius cognatiõis pp ſeruitutem.§.quod autem.j.de capi.diminu.ergo multominus dicendum eſt, q in ſeruitute cauſetur cognatio, cum facilius impediatur aliquid fieri, q̃ poſteaquam factum eſt tollatur l. patre. ff.de ijs qui ſunt ſui uel alien.iur.cuius contrarium deciditur, quia adſunt iura ſanguinis pariter in ſeruis ſicut in liberis, quæ nullo iure ciuili aut gentiũ tolli poſſunt. Nec obſt.§.quod autẽ. quia uerũ eſt perimi cognatio nem quo ad effectus iuris ciuil. ut quo ad ſucceſsionẽ & tutelam, nõ quo ad ſui eſſentiã, matrimonijve cõtractum, qui fundaẽ ſup rõne naturali, q̃ dictat nõ eſſe honeſtum, ut qui tam arcto naturæ uinculo iuncti ſunt, matrimonio ẽt copulenẽ.] No. q ſeruilis cognatio eſt impeditiua matrimonij. Item q ſufficit allegare librum, abſq; eo q allegeẽ lex. Item q iura ſanguinis maneut in ſeruis.]

contrahendum.

¶ Illud certum eſt, ſeruiles d quoq; cognationes, e impedimento nuptiis eſſe: ſi forte pr̃ & filia, aut frater & ſoror manumiſſi f fuerint.

¶ Sunt & aliç pſonę, q̃ pp diuerſas rõnes nuptias contrahere

d ¶ Seruiles.i.dum durant ſerui.

e ¶ Cognationes. i. conſanguinitates q̃ ſunt inter ſeruos: & impediũt nuptias inter eos: itẽ affinitas, ut hic, & ff.eod. adoptiuus.§.ſeruiles.S; quomodo hoc, cum nulla cognatio ſit inter eos, ut.ȷ̃. de capi.dimi.§. quod aũt? Sed illud in iure ſuccedendi, & in tutela, uel hæreditate dicit: hoc autem in iure ſanguinis, quod nullo iure ciuili tolli poteſt, ut hic & ff.de reg.iu.l.iura ſanguinis.& per conſequens ẽt in prohibitione matrimonij. Sed nonne & alia rõne inter eos matrimonium impedit: quia ſunt ſerui, ut ſupra eo.tit. j.reſpon. & C. de inceſt.nup.cum ancillis? Reſpon.durã te ſeruitute hæc ſunt duo impedimenta: & eis manumiſsis durat hoc unum, ut ſequitur.

¶ Adde hoc de iure cano.eſſe correctũ c.j.de conui.ſer. quod præponit etiam in foro ciuili quo ad matrimonia ut dictum eſt.] SYL.

f ¶ Manumiſsi fuerint. Vel ambo, & tunc tñ eſt impedimentum ſanguinis: uel unus tantum, & tunc duo ſunt, quæ impediunt, ut modo diximus.

a ¶ Ennmerari. Poſſunt aūt enumerari quatuordecim modi cum his, quos in hoc titulo habemus. Primus eſt rōne ſeruitutis. ut. ſ. eod. j. reſpon. & C. de iu ceſt. nup. l. cum ancillis:

SYL. ¶ Adde, φ hoc corrigit j. d. c. j. de cō iu. ſer.] Secūdus eſt ratio ne ætatis, ut mares mino res xiiij. an. fœminæ minores. xij. ut ſ. eod. ij. reſpon.

prohibentur: quas in libris Digeſtorū ſeu Pandectarū, ex ueteri iuř collectarū, enumerari [a] pmiſimus.

¶ Oi effectu & noie matrimonij et quo ad filios carent, qui contra ll. coeūt: nec dotes repetūt, & pœnas incurrunt. h. d.

¶ Si aduerſus ea q̃

SYL. ¶ Adde, φ de iure cano. attendit potentia coeundi. c. puberes de deſpō. ipub.] Tertius ratione ſanguinis: quod in tria diuiditur. ſ. aſcendentes, & deſcendentes, & collaterales, ut. ſ. eo. §. ergo. & §. īter eas. & §. fratris. & §. eius. & §. duorum. Quartus rōe adoptionis, ut ſupra eo. §. ergo. & §. inter eas. in fi. utriuſq;. Quintus ratione affinitatis præſentis, præteritæ, & futuræ, ut. ſ. eo. §. affinitatis. & §. ſocrum. & §. ſi uxor. Sextus ratione matrimonii. Nam ſi hēt unā, non debet habere alterā eodem tempore: alias eſt infamis, ut. ſ. eo. §. ſocrum. in fi. & §. affinitatis. in fin. & C. ad l. iul. de adult. l. eū. Septimus per ſenatuſconſultū, quod uetat fieri matrimoniū inter tutorem & curatorem & filios eorū ad quondam pupillam & adultā ſuam uel patris, ut C. de interd. ma. inter tu. l. j.

SYL. ¶ Adde, φ de iure can. corrigit hoc c. fi. de ſecun. nupt. & ibi Abb.] Octauus per legem Papiam & Iuliam. ſ. inter ſenatores & eorum liberos, & libertas, uel alias uilis cōditionis fœminas, ut ff. de ritu nupt. l. lege Papia. & C. de nup. l. ſi libertam. quod capitulū hodie correctum eſt, ut in auth. ut li. de cet. au. §. ſi quis autem. coll. vj.

SYL. ¶ Adde, φ & hoc corrigit. d. c. fin. ubi abb.] Nonus eſt, ut inter præſidem & ſibi ſubiectam rōne iuriſdictionis, ut C. de nup. & ſi contra. & C. ſi quacunq; præ. po. l. j. Decimus eſt per conſtitutionem principis ut cum ea quam quis de ſacro fonte leuauit, ut C. de nup. ſi quis alumnam. in fine. Idem ſeruatur de ipſa commatre, licet noſtro iure cautum non reperiatur.

SYL. ¶ Adde idē ſeruari de iure cano. c. j. & ij. de cog. ſpi. de qua cognatione ſpirituali dixi pleniſsime hoc loco in Commen.] Vndecimus eſt rōne honeſtatis, ut. ſ. eo. §. ſi uxor, & ff. eo dē. l. ſi qua. Eſt & duodecimus rōne ordinis annexi: ut cum clericis ī ſacris ordinibus conſtitutis, ut in auth. quō opor. epiſ. §. hæc autem. coll. j. & in auth. de ſanctiſ. epiſ. §. ſi quis colla. ix. † Eſt & tertiuſdecimus: ut in monachis cōuerſis & monialibus licet non ſint in ſacris ordinibus conſtituti, ut in auth. de mona. §. autepe. col. j. & in auth. de nupt. §. per occaſionem. coll. iiij. Eſt & xiiij. in muliere rapta q̃ proprio nubit raptori: quod prohibetur, ut in auth. de rap. mulie. q̃ prop. raptu nu. §. j. coll. ix.

Ordo ſacer īpedit mrīmoniū.

† Secus in cōſtitutis in non ſacris uel minoribus ordinibus qui ſi ī SYL. cedant in habitu & tōſura, gaudēt priuilegio. c. ſi qs ſuadente. xvij. q. iiij. & priuilegio fori ut ca. j. de cler. coniug. lib. vj.

SYL. ¶ Adde, φ de iure can. hoc corrigitur, c. fi. de rap. & quia in his ipſum ius can. attendit, dicas de iure cano. eſſe aliqua impedimenta, q̃ impediunt contrahendum & dirimunt contractum, q̃ claudūtur his uerſibus. Error, conditio, uotū, cognatio, crimen: Cultus diſparitas, uis, ordo, ligamē, honeſtas: Sexus & affinis: ſi forte coire nequibis. Hæc ſociāda uetant connubia, facta retractant. Aliqua uero impediunt, ſed non dirimunt, de qbus his uerſibus. Inceſtus, raptus, ſpōſatæ, mors mulieris: Suſceptus propriæ ſobolis, mors presbyteralis: Vel ſi pœniteat ſolenniter, aut monialē Accipiat prohibenr hæc coniugiū ſociandū: Eccleſia uetitū, necnon tps feriatū, Impediunt fieri, permittūt facta teneri. Quorum uerſuum declarationē ponit Henri. Boyc. in c. literæ. de frig. & male.]

SYL. ¶ Si aduerſus ea quæ. ¶ Diuidit i tres partes. in prima ponit dictum quātum ad contrahentes contra ll. in ſecunda quantum ad filios. in tertia quantū ad alias pœnas. ſecunda ibi Itaque. tertia ibi Qui autem.

* ¶ Caſus. Non eſt figurandus niſi literaliter * Cum Imperator diffinierit

diximus [a] aliqui coierint: nec uir, nec uxor, nec nuptię, nec matrimoniũ, nec dos intelligitur. Itaque [b] ii qui ex eo coitu naſcuntur, in ptãte patris non ſunt: ſed tales ſunt (quantũ ad [c] patriam poteſtatem ptinet) quales ſunt ij, quos mater uulgo [d] concepit. † Nã nec hi [e] patrem habere intelliguntur: cum & his pater icertus ſit. [f] Vnde ſolent filii ſpurii appellari, uel a græca [g] uoce † νόθοι, id eſt uulgo concepti: uel ἀπάτορες, quaſi ſine pa--

iuſtas nuptias eſſe illas, quæ ſecundum præcepta legum contrahuntur, ſimulq; expoſuerit caſus, in quibus matrimonium contrahi leges uetant: nunc infert, ꝙ qui aduerſus ſupraſcriptas prohibitiones coierint, iniuſtas nuptias contraxiſſe intelliguntur. Quo fit, ut cum iuris effectu exutæ ſint, careẽt de beãt noĩe a legibus impoſito. l. non putauit. §. non quæuis. ff. de bo. poſſeſ. contra tab. Itaq; nec uir, nec uxor, nec nuptiæ, nec dos appellatur: & qui ex eo coitu naſcunẽ, non ſunt in poteſtate parentum, cum ſint ex iniuſtis nuptijs procreati. ſ̄. de patr. pot. in princ. ſed quantum ad patriam poteſtatem ſimiles ſunt uulgo conceptis: quia ſicut illi patrem non habere finguntẽ, quia illum habent incertum, ita & hi perinde exiſtimantur, ac ſi parẽ non haberent, quia illum habent, quem habere non licet, reliqua in tex. ſunt plana.] Not. ꝙ appellatione uiri, uxoris, nuptiarum, matrimonij, intelligĩẽ de legitimis: & ſic ꝙ diſpoſitio loquens de aliquo, intelligĩẽ de legitimo. Item ꝙ filii ex coitu illegitimo non ſunt in poteſtate, qa non ſunt ex iuſtis nuptijs. Item not. ꝙ ſpurij æquiparantur uulgo conceptis: & uulgo concepti intelliguntur nõ habere patrem. Item unde dicantur ſpurij. Item ꝙ ubi non eſt matrimonium legitimum, non eſt dos: & diſſoluto tali matrimonio non eſt locus exactioni: alicuius dotis. Item ꝙ coitus contra ll. punitur aliis pœnis. Item ꝙ actus contra ll. caret non ſolum effectu, ſed noĩe. Item ibi, Nec hi patrem. no. ꝙ idẽ operatur fictio quod ueritas quo ad iuris effectum. Item ꝙ uerbum, intelligitur, denotat fictionem.

a ¶ Diximus. ut. ſ̄. eo. per totum, & ẽt adiecimus in proxi. §.

ADDIT. Vide clemen. j. de conſangui. & affin.

b ¶ Itaque. bene infertur ut ſupra ti. j. in princ.

c ¶ Ad patriam poteſtatem. Propter hunc caſum poſuit de nuptiis poſt titulum de patria ptãte.

d ¶ Vulgo. ſ. qui patrẽ demõſtrare nõ poſſunt, uel illicitũ, ut ff. de ſtat. ho. uulgo.

e ¶ Nã nec hi. Scilicet uulgo concepti. Vel dic hi de quibus loquitur, ſcilicet illicite concepti.

† alias nã nec hi prẽm habere intelliguntur cum: & ijs prĩ incert⁹ ẽ.

† alias ἀποράτορες.

* ¶ Prima expoſitio uerior, quam intellige, ut declaraui in figuratione caſus:] ſed quod dicitur de illicite conceptis, adde hoc uerum, ſi uterque ſciuit: ſi uero alter coniugum ignorauit, filii legitimi ſunt de iure canonico capitulo ſecundo qui filij ſint legit. & ſuccedunt patri etiam ſcienti. c. ex tenore eod. tit.] SYL.

f ¶ Incertus ſit. Cui pater eſt populus, pater eſt ſibi nullus, & omnus: Cui pater eſt populus, non habet ille prẽm. & ſecundum hoc dic his ſcilicet uulgo conceptis. Vel dic his ſcilicet inceſtuoſis: & tunc dic iuris fictione eſt incertus.

* ADDITIO. Plutarchus Problem. Quum ueteres, inquit, prænomina notis ſcriberent, ut Sex. pro Sextus, Ser. pro Seruius, Sp. pro Spurius: eos autem qui uulgo concepti erant ita notarent S. P. id eſt ſine patre, errore factum eſt, ut qui ſine patre dici deberẽt, Spurij appellati ſint.

g ¶ A græca uoce nothi. Nothos græce dicitur latine ſpurius: & apator quaſi ſine patre: & ſimili ratione amator dicitur ſine matre.

¶ Adde, ꝙ hoc uocabulum late declarat Budæus in ſuis Annot. in l. uulgo. ff. de ſta. hom. * Alciatus tñ libr. j. Præ- SYL.

termiſ.reponit ſporadin. i.uulgo, paſſim, & ſparſim, cuius ſentẽtiam amplexus ſum hic in Anno.]

*ADDITIO. Spurius dicitur a græca uoce σπορὸν quod ſignificat pudẽda Plu. in Probl. Sabinos uxoris pudenda Sporion appellare, & inde ſpurium dictum uel a σπείρειν ſeminare quia nihil habet a patre niſi ſemen. Vnde ſpurios uerius dicimus alterius, aut ĩcerti auctoris. Auſ. Quique notas ſpurijs uerſibus appoſuit. H. M.

† alias actioni.

tre[a] filij. Sequitur[b] ergo, ut diſſoluto tali coitu, nec dotis, nec donationis † exactioni[c] locus ſit.

¶ Qui aũt prohibitas[d] nuptias contrahunt, & alias pœnas[e] patiunẽ q̃ ſacris conſtõnibus continenẽ.

¶ In poteſtatem patris rediguntur, qui per oblationem curiæ legitimanẽ, uel p̃ ſubſequens matrimonium.h.d.

¶ Aliquando autem euenit, ut liberi, qui ſtatim ut nati ſunt, in poteſtate parentum[f] non † fiant, poſtea † autem redigantur in poteſtatem patris: qualis eſt is, qui

† alias fiunt alias ſunt.

† alias uacat autem.

a ¶ Sine patre. Iure ciuili inſpecto.

b ¶ Sequiẽ. Bene infert: cum.n. ſine matrimonio eſſe non põt.ſ.dos, & ubi non eſt dos, actio dotis non eſt, ut C.de do.ante nup.l.fi.ibi, ſicut enim &c.

c ¶ Exactioni.ſ.per actionem ex ſtipulatu, q̃ daẽ pro dote ut.ĩ.de actio.§. fuerat. Sed nunq̃d p̃ condictionem ſine cã, uel ob cauſam, quaſi ob cãm datũ fuerit, nec cã fuit ſecuta? Rñ.Pla.quod ſic: ſiue ignorans ſiue ſciens dederit, ut ff. de condi.ſine cã.l.fi. Sed Io.dat talem condictionẽ ignoranter nõ ſcienter dãti, ut C.de condi.ob cãu.l.j.& ff. de cõdi.ob cau.l.j.§.fi.& l. ij. nec immerito, cum turpiter danti nulla ſit repetitio, ut ff.de cond.ob tur.cau.l. ſi ob turpẽ. & hæc omnia locum habent, qñ nõ fuit ſecutum matrimonium.

SYL. ¶ Adde, ꝙ opi.gl.hic, & in.l.fin.cõiter approbatur per doct.hic, & in.d.l fin.ꝙ ſi mater ſciebat matrimonium illicite contrahendum, non repetat: ſi ignorabat, ſecus, matrimonio non ſecuto: ita dicunt Aug. & Chriſto.hic, & Nouiſsi. in.d.l.fi.]

¶ Prohibitas. per aliquem de. xiiij. modis: licet Hyrne has pœnas impoſuerit tñ eis, qui inceſtas nuptias faciunt uel nefarias, non qui alias inutiles, ut in authen.de inceſt.nupt.§.primo coll.ij.

e ¶ Alias pœnas. Vt eſt amiſsio bonorum, & incurſus infamiæ, ut C de inceſt.nup.l. qui contra.& l. ſi quis inceſti. Hodie uero & confiſcatio bonorum, & exilium, & cinguli ſiue dignitatis depoſitio, & uerberatio ſimul eis imponitur, ut in authẽ. de inceſt.nupt. §.j. coll. ij. ADDIT. Adde ſecundũ Ioã. Fab. quòd contrahentes inceſtas nuptias ſunt infames: & ita approbantes & defendentes uel patrocinium præſtantes, ut iij.quæſtio. iiij cap. conſanguineorum. & ipſo iure ſunt excommunicati, ut in clemen.prima de conſang.& af fin. Ang.

¶ Aliquando Diuiditur in duas partes, prout duos caſus decidit. Secunda ibi, necnon.

SYL. ¶ Caſus. Quæſitum fuit, an alio modo patria poteſtas quàm ex iuſtis nuptiis acquireretur iure ciuili: & uidebatur quòd non: ex regula generali affirmatiua poſita ſupra in princip. titu. j.& ex negatiua poſita in.§. præceden. uerſicu.itaque. cuius contrarium deciditur in duobus caſibus ex conſtitutionibus imperatoris, ſcilicet per oblationem curiæ, & per ſubſequens matrimonium: primum fauore curialium.§. ſi quis igitur.in authenti. quibus modis natu. effi. ſui. in fine, ſecundum fauore matrimonij & filiorum lege nup C.de nat.lib.Not. quòd ius ciuile alios modos inuenit reducendi filios in poteſtatem quam ex iuſtis nuptiis, ſcilicet per oblationem curiæ & per ſubſequens matrimonium: & ita naturales fiunt legitimi.

f ¶ Parentum non fiant. Hoc mirabile per duo probat exempla. Accur.

dum naturalis [a] fuerat, poſtea curiæ [b] datus pt̃ati patris ſubiicitur. Necnon [c] is q̃ a muliere libera procreatur, cuius matrimonium minime legibus interdictum [d] fuerat, ſed ad † quam pater cõſuetudinem habuerat, poſtea ex noſtra cõſtitutione [e] dotalibus inſtrumentis [f] compoſitis, in poteſtate patris efficitur. Quod & alijs liberis, qui ex eodem matrimonio poſtea fuerint procreati, ſimiliter noſtra conſtitutio [g] præbuit.

a ¶ Naturalis.ſ.tantum. Acc.

b ¶ Curiæ. Cum enim uult aliquis naturalem filium tantum, qui in poteſtate patris non eſt, ut hic, ſupra tit. j. in princ. facere in pt̃ate, detur in ſeruitiũ Imperatoris uel Præſidis prouinciæ. Nam ĩ poteſtate efficiẽ loco meriti patris, & efficitur legitim⁹ loco meriti filii, † ut hic, & in authentica quibus mod. naturale. effic. ſui. §. ſi quis igitur. collatio. vii.

* ¶ Dic ꝙ per curiam intellexit ordinem decurionum, ut manifeſte oſtendi hoc loco in Anno.]

* ADDIT. Curia non ſignificat ſeruitium Imperatoris ſed Senatum alicuius ciuitatis quæ ordinem habet decurionum tanquam ſenatus municipales, quamobrem dati curiæ ſunt qui in ordinem allecti decurionum in patris tranſeunt poteſtatem & iura aſſequuntur legitimorum. l. ſi quis. C. de natur. liber. Aemil. Ferr.

c ¶ Necnon. Nunc ponitur aliud exemplum.

d ¶ Interdictum. Nam aliam uxorem non habuit tempore cõcubinatus: alias contra, ut C. de concu. l. j.

SYL. ¶ Adde ꝙ ratio eſt, quia ſubſequente matrimonio fingitur illam ſemper fuiſſe uxorem: & maxime tempore partus per fictionem tranſlatiuam: & ſi illo tempore quo peperit, erat impedimentum tale, quòd cum ea matrimoniũ eſſet interdictum, non fit legitimatio: q̇a extremum, ad quod fictio trahitur, non eſt habile.]

e ¶ Conſtitutione. ut C. de nat. libe. l. cum quis.

f ¶ Inſtrumentis. Sed nunquid ſine inſtrumentis eſt matrimonium tale? Dicunt quidam quòd non, ut Pla. & Azo. quando decorati maximis dignitatibus faciunt matrimonium, ut in auth. ut lic. mat. & auiæ. §. quia uero legẽ dudum. collat. viii. melius autem, quibus modis natu. effi. legi. §. hæc ergo caſta. coll. vj. Sed dic, ꝙ matrimonium nudo conſenſu ꝑficitur ſine ſcriptura, ut in authent. de nupt. §. nuptias. collat. iiii. & ff. de reg. iur. l. nuptias. Sed filii primogeniti non ſunt legitimi, ſi dotalia inſtr̃a non ſunt facta, ut hic: & facit ad hoc C. de nat. lib. l. cum quis. & l. nuper. & l. fi. & in auth. de hær. ab inteſta. uenien. §. j. collatio. ix. & in authent. de filijs ante do. inſtru. na. circa med. collatione tertia, & in auth. de inceſt. nup. §. fina. collatio. ij. & de trien, & ſemiſ. §. fina.

SYL. ¶ Adde, quod hoc hodie in utroque foro de iure canoni. corrigitur: ſecundum quod talia inſtrumenta non requiruntur. c. tanta. qui filii ſint legitimi & ibi communiter doctor. ut per Abb. in j. notab.]

g ¶ Conſtitutio. ut C. de natu. lib. nuper. Sed ſi non fecerit eam ſibi uxorẽ, adhuc huiuſmodi naturales ſunt alendi a patre. Item ſuccedunt ex teſtamento in totum, ſi pater uult, legitimis non exiſtentibus, uel parentibus iam defunctis: alias liberi in unam unciam tantũ permittunt naturales ſuccedere: ſuperiores quando ipſi tantum ſuperſunt, non impediunt eos, niſi in ſua legitima, quæ ſuperioribus debetur: ab inteſtato uero duas habent uncias paternæ ſubſtantiæ, cum matre eorum uiriliter diuidendas, quando non ſunt aſcendentes nec deſcendentes. alunt & ipſi patrem. & hoc in licite natis: ſed ſi illicite nati ſunt non: immo omni beneficio ſunt excluſi, ut in auth. quib. mod. nat. effi. ſui. §. diſcretis. uſque in fi. conſtit. colla. vij.

† alias quã & ſolam

† Quod Ang. intelligit uerũ fictæ, non uere: quã nota ꝑ ſtatutis. ut ẽ tex. in. l. iij. C. de natu. li. & quare ſuccedant, ui de hic ꝑ eum.

Filij naturales tm̃ an ſuccedant.

¶ De adoptionibus. Dicturus Imperator de ijs qui in ptãte parentũ ſunt, poſuit titulũ particularẽ de hoc: ad cuius declarationẽ fuit neceſſarius tractatus de nuptijs: ſed quia ẽt ꝑ adoptionẽ iure ciuili ſunt ĩ ptãte q adoptant, iõ ſequit tractatus de adoptionibus ꝓ ut optime ipſemet Imp. in prin. continuat.]

¶ De adoptionibus.

¶ Adoptiui etiam ſunt in poteſtate: qui ſui iuris, reſcripto principis arrogãtur, alieni, adoptantur imperio magiſtratus hoc dicit ex. l. j. &. ij. ff. eod.

NOn ſolũ. Iſte titulus diuidiẽ in nouem partes principaliter. Primo ponit, ꝙ adoptiui ſunt in ptãte adoptantis. Secundo qualiter fiat adoptio & arrogatio. Tertio primũ dictum limitat & declarat. Quarto de ĩpubere qui ſe ad arrogandũ dedit. Quinto ꝙ adoptans debet ſaltẽ adoptatũ præcedere. xviij. ann. Sexto qñ aliquis ut nepos uel pronepos adoptaẽ. Septimo in quibus adoptatus æquiparaẽ naturali. Octauo in quibus conueniunt, & in quibus non, adoptio & arrogatio. Nono ꝙ ſerui adoptati a dominis ſunt liberi. Secunda ibi (Adoptio.) Tertia ibi (Sed hodie.) Quarta ibi (Cũ autem.) Quinta ibi (Minorem.) Sexta ibi (Licet autem.) Septima ibi (In plurimis.) Octaua ibi (Illud.) Nona ibi (Apud Catonem.) Aret.

SYL. ¶ Caius. Non figuratur, quia partiendo & declarando terminos adoptionis & arrogationis procedit. Not. filios adoptiuos in poteſtate noſtra eſſe. Item quòd adoptio ſumitur dupliciter: ut genus, & comprehendit etiam arrogationem: ut ſpecies, & eſt illa, quæ fit eorum qui in alterius erant poteſtate imperio magiſtratus. Item quòd arrogatio eſt de reſeruatis principi. Itẽ quòd difficilius liberi & ſui iuris tranſeũt in poteſtatem alterius, quàm ij qui in alterius poteſtate erant: ex quo not. potes, ꝙ in habentibus ſymbolum facilior eſt tranſitus.]

a ¶ Naturales. ſubaudi & legitimi. Quare diſtingue: quia filiorũ alij ſunt naturales & legitimi, ut ex legitimo matrimonio nati, ut hic, & ſupra de patr. pot. in prin. Alij naturales tantũ, ut nati ex concubina, ut. ſ. tit. j. §. fin. Alij legitimi tm̃, ut adoptiui: de qbus hic ti. loquitur. Alij nec naturales nec legitimi iuris præſumptione, ut ĩceſtuoſi, uel alias illicite nati, ut ĩ auth. quib. mo. natural. effi. ſui. §. fi col. vij. Alii ſunt qui prius non fuerunt legitimi, ſed nunc ſunt, id eſt efficiuntur duobus modis, ut in auth. qui. mo. na. effi. ſui. §. quod uero, &. ſ. titu. j. in fin.

NOn ſolũ autẽ naturales[a] liberi, ſecundum ea q diximus, ĩ ptãte nr̃a ſunt, uerũ etiã ij, quos adoptamus.[b] ¶ Adoptio[c] autẽ

¶ Adde tu clarius ſeptem eſſe ſpecies filiorum, qui diuerſimode a iure conſiderantẽ: prima eſt legitimorum & naturaliũ, qui ſunt nati ex uero uel putatiuo matrimonio. ſ. tit. ij. in princ. ſecũda ſpecies eſt naturalium tm̃, qui ſunt nati ex unica concubina in domo retẽta, indubitato affectu coniuncta, ſi uterq; ſit ſolutus, ut no. in rubr. ff. de concub. dicti naturales, quia eos natura non honeſtas genuit c. liberi. xxxij. q. iiij. tertia ſpecies dicunẽ ſpurij, nati ex coitu non approbato nec ĩprobato a. l. ut uulgo concepti & ſimiles: quarta ſpecies eorum, qui ex damnato coitu naſcunẽ, ut adulterini, inceſtuoſi, ſacrilegi, & ſimiles. §. fi. in auth. quib. mod. nat. effic. ſui. quinta ſpecies eſt legitimorum tm̃, de quibus hoc tit. ſexta ſpecies eſt legitimatorũ, de quibus. §. fi. ſ. tit. proxi. ſeptima eſt ſpiritualiũ, quos ex ſacro fonte uel confirmatione leuauimus de quibus in to. tit. de cog. ſpir.] SYL.

b ¶ Adoptatus. ſ. ĩ ptãte nr̃a ſunt: & hoc iure ueteri, ut hic & ff. eo. l. j. ſed hodie diſtinguiẽ, ut. ĩ. eo. §. ſed hodie.

c ¶ Adoptio. Eſt autẽ adoptio ſecundũ Pla. & Io. legalis actio ad ſolatiũ eorum qui liberos non habent, perne, id eſt ſere naturam imitans, ſed certe & ab ijs, qui li-

beros habent,fit adoptio,ut ff.eo.l.nec ei.§.præterea.&.j.eo.§.licet. quare poteſt ſic ſimpliciter definiri.Adoptio eſt legitimus actus, ꝑ quẽ fit quis filius q non eſt,pene.i.fere nãm imitans: & eſt hæc ueritas, ut ff.e.l.j. & j.e.§.minorem.

duob. modis fit : aut prĩcipali reſcripto, a aut ĩperio magiſtratus. b ¶ Impatoris auctoritate adoptare quis põt eos eaſue,q quæue ſui iuris ſunt q́ ſpẽs adoptionis dr̃ arrogatio. c ¶ Imperio magiſtratus adoptamus eos eaſue,q q́ve in ptáte

SYL. ¶ Dic ꝙ reperiẽ adoptio in genere, q́ poſtea diuiditur in adoptionem in ſpecie, & arrogationẽ. Adoptio in genere ſic recte diffiniẽ: Eſt actus, ꝑ quẽ,auctoritate iuris ciuilis,qui filius non eſt,ĩſtar naturæ filius efficitur. Adoptio uero in ſpecie hoc modo. Eſt actus, per quẽ q in alterius ptãte eſt,imperio magiſtratus inſtar naturæ alterius filius efficiẽ, concurrente naturali uinculo,in ptãte: non concurrente, habilis ad ſuccedendum. Arrogatio aũt eſt actus,per quem qui ſui iuris eſt, principis auctoritate inſtar naturæ filius efficiẽ & in ptãte.] Sed & hoc loco libuit apponere uerba A. Gellij li.v.c.xix.noc. acti. Inquit ille: Cum in alienam familiam inq; liberorum loco extranei ſumuntur,aut per prætorem fit,aut per populũ: quod per prætorem fit,adoptatio dr̃: quod ꝑ populum, arrogario. Adoptanẽ aũt, cum a parente,in cuius ptãte ſunt,tertia mãcipatione in iure ceduntur, atq; ab eo, qui adoptat,apud eum,apud quem.l.actio eſt uindicantur. Arrogantur ij,qui cum ſui iuris ſunt. in alienam ſeſe poteſtatem tradunt, eiuſq; rei ipſi auctores fiunt: ſed arrogationes non temere nec inexplorate committuntur. Nam comitia arbitris pontificibus præbentur, quæ curiata appellantur. Aetas quoq; eius, q arrogare uult, an liberis potius gignundis idonea ſit: bonaq; eius, qui arrogatur,ne inſidioſe appetita ſint,cõſideratur : inſque iurandum a. Q. Mutio Pon.maxi.conceptum dr̃, quod in arrogando iuraret: ſed arrogari nõ põt niſi iam ueſticeps. Arrogatio aũt dicta, quia genus hoc in alienam familiã tranſitus ꝑ populi,rogationem fit: eius rogationis uerba hæc ſunt: Velitis iubeatis,ut L.Val. L.Titio tam iure legeq; filius ſibi fiat quã ſi ex eo patre matreq; famil. natus eſſet, utique uitæ neciſq; in eũ ptãs ſiet, uti pariendo filio eſt hæc ita, ut dixi, ita uos quirites rogo, Hæc illæ, q́ in Anno.noſtris late expoſuimus.

parentũ ſunt: ſiue primũ gradũ liberorum obtinẽt,qualis ẽ fili9 & filia ſiue ĩferiorẽ, d q̃lis ẽ nepos, neptis, pronepos, ꝓneptis. ¶ Per adoptionẽ nõ trãſit qs in ptãtẽ niſi aſcẽdẽtiũ quãuis pri adoptiuo extraneo ſuccedat.h.d.ex l.cũ ĩ adoptiuis.C.d̃ ado.

a ¶ Reſcripto.Hoc eſt,uel ante ipſum principem, uel ante alium magiſtratũ delegatione ſacta per reſcripiũ a principe,ut C.e.l.ij.in fi.& l. arrogationes. Sed quid ſi Imperator non eſt? Reſpõ. non poteſt fieri, licet imperium ſemper ſit, ut in authen.quomodo oportet epiſ.§.fi.coll.j.

SYL. ¶ Hoc uerum de iure ciuili, ſed de iure canonico ſuccedit uacante imperio Pont.uel iud.eccleſiaſticus, ſecundum quod habetur in c.licet ex ſuſcepto.de fo.compet.

b ¶ Magiſtratus.ſ. cuiuſcunque ordinarij,etiam defenſoris ciuitatis qui minimus eſt,ut in authẽ.de defen. ciui.§. nulla.col iij.Nec mirum,cum ſit de uoluntaria iuriſdictione,ut ff.de offi.procon.& le.l.ij.

c ¶ Arrogatio. quia adoptaror interrogaẽ, an uelit eum,quem adoptat, ſibi iuſtum filium eſſe : & adoptatus, an id fieri patiatur,ut ff.eo.l.ij. Vnde uer. Arrogo qui ſuus eſt, ſed habet meus eſſe neceſſe. Patris adopto ſuum, ſed pr̃is permanet idem.

SYL. ¶ Adde, ꝙ quãuis hanc deriuationem alleget iuriſcõ.in.l.ij.ff.eo. tñ uériſimilior uẽ illa,quam ponit Gel.ubi ſ. quia fiat per populi rogationem.]

d ¶ Inferiorem.i. ſequentem.

SYL. ¶ Sed hodie. Diuiditur in duas partes. In prima ponit regulam prohibitiuam: in ſecunda diſpenſationem in aſcendentibus. ſecunda ibi, ſi uero.

¶ Caſus. Quærebatur, an perpetuo uerum eſſet, ꝙ in adoptãtis poteſtatẽ tranſiret filius adoptatus: dubitationem faciebant uerba generalia Imp. in princ.ti. noſtri, & omne ius antiquũ: cuius contrarium reſpõ. ex correctione Iuſtinia. ſcilicet ut niſi adoptetur ab aliquo ex aſcendentibus patris uel matris, non tranſeat in poteſtatẽ: ratio fuit, quia eueniebat ut adoptatus aliquando & patris naturalis & adoptiui ſucceſsionem perderet: prout rationem ſuæ diſpoſitionis late explicat in lege cum in adoptiuis. in princ. C. eodem. No. quòd extraneus adoptãs filium, non habet eum in poteſtate. Itẽ quòd per adoptionem ab extraneo factam, iura patris naturalis non diſſoluuntur. Item quòd filius adoptiuus ſuccedit patri extraneo ab inteſta. Item quòd aſcendentes adoptantes habent adoptiuos filios in poteſtate. Itẽ quòd duo uincula magis ligant. Item quòd adoptiuus dicitur de familia patris adoptantis. Item quòd in una perſona naturalia & ciuilia iura concurrere poſſunt.]

¶ Sed hodie ex noſtra conſtõne [a] cum filiusfamilias a patre naturali [b] extraneæ perſonæ in adoptionem datur, iura patris naturalis minime diſſoluuntur: nec quicquam ad patrem adoptiuum tranſit, nec in poteſtate eius eſt, licet ab inteſtato iura ſucceſſionis ei a nobis tributa [c] ſint. Si uero pater naturalis [d] non extraneo, ſed auo filij ſui materno, [e] uel ſi ipſe pater naturalis fuerit emãcipatus, [f] etiam auo paterno, uel proauo ſimili modo [g] paterno uel materno filium ſuum dederit in adoptionem: in hoc caſu, quia concurrunt [h] in unam perſonam & naturalia, & adoptionis iura, [i] manet ſtabile ius patris adoptiui, & naturali uinculo copula-

a ¶ Conſtitutione. ut C. de adop. cum in adoptiuis.

b ¶ Naturali. & legitimo.

c ¶ Tributa. ſ. in prædicta conſtitutione (i): & facit ad hunc. §. infra de hær. quæ ab inteſt. §. ſed ea omnia. & infra de exhæ. lib. §. circa adoptiuos. & infra de inoffi. teſt. §. ij.

ADDITIO. (j) Etiam concurrentibus legitimis & naturalibus quamuis inter ſe nihil habeant parentelæ: quod no. ſecundum Ang. & ideo non tranſit in poteſtatem, quia per emancipationem priuaretur hæreditate utriuſque ſecundũ cõmunem opi. ut l. cũ ĩ adoptiuis. C. eo. ſed cum hodie nemo emancipetẽ inuitus. §. generaliter. in authen. qui. mo. natu. ef. ſi. ſui uidetẽ iſte. §. eſſe correctus, de quo uide Ia. hic.

d ¶ Pater naturalis. & legitimus.

e ¶ Materno. in cuius ptãte prius non erat, ſed modo efficitur, ut ſubijcitẽ, ut ſ. de pa. po. in fi. Accur.

f ¶ Emancipatus. Alias cum eſſet in poteſtate aui, quomodo adoptaret eũ quem habet? Certe non põt plus eſſe quàm filius uel nepos, ut hic, & ff. eod. ſi pater. §. qui duos. & intellige emancipationis tempore filium non eſſe conceptum, qui nunc datur in adoptionẽ: alias in poteſtate aui remanſiſſet, ut in fra tit. j. §. fi.

g ¶ Simili modo. i. ſimilem facias diſtinctionẽ: nã materno proauo, indiſtincte, paterno uero, ſecundũ ꝙ modo diſtinxit in auo, datur in adoptionem.

h ¶ Concurrunt. Sed ſi ego adoptẽ filiũ fratris mei, nũquid ptãti meæ ſubijcitẽ? rñ. ſecundũ Ioan. ꝙ nõ. & quod hic dr̃, naturalia, expone. i. natiualia, quia ab eo auo contrahit natiuitatẽ & originem: quod non eſt in filio fratris mei.

i ¶ Iura. Vnde præferendus eſt ei, in quẽ unum tm̃ concurrit: & ſic duæ rões præualent uni, ut in authẽ. de conſang. & uter. fra. §. j. colla. vj. & C. de edi. diu. adr. tollen. l. fin. niſi una ſit melior dua

tum, & legitimo adoptionis modo † conſtrictum: ut & in familia, & in poteſtate huiuſmodi patris adoptiui ſit.

¶ Impubes arrogatur cauſa cognita: & cauet arrogator, ſi impubes decedat, de reſtituendis bonis pupilli his qui illi ſucceſſuri eſſent, ſi arrogatio facta non eſſet: nec arrogatus, niſi ex cauſa, emancipari exhæredariue poteſt: alioquin præter bona propria conſequitur etiam quartam partem bonorum arrogatoris. hoc dicit ex lege ſi pater familias. §. fina. ex lege nec ei & lege ſeq. ff. eod. & ex l. fina. ff. ſi quid in fraudem patron.

¶ Cum aũt impubes per principale reſcri

bus, ut colligitur ff. de inoffi. teſta. nam & ſi. & ff. unde liberi. l. ſcripto.

SYL. ¶ Adde, ꝙ doct. qui no. hoc, ꝙ duæ rónes uincunt unam, intelligunt unã ex illis duabus: ut ſi in una perſona una ex illis concurrat, ĩ alia duæ, illa pſe ratur: ita colligitur ex. ll. allegatis; & ita ĩtelliges, quo caſu nõ eſt ad propoſitum limitatio glo.]

† alias cõſtitutum.

¶ Cum aut.

Diuiſio ¶ Diuiditur in quinque partes. Primo ꝙ arrogatio fiat cã cognita. Secundo ꝙ ſit iuſta cauſa. Tertio ponit modum, ſub quo fiat. Quarto quòd non poteſt arrogator ipſum emancipare ſine cauſa. Quinto quòd quartam partem bonorum ſuorum eidem, ſiue in ultima uoluntate, ſiue inter uiuos relinquat. Secunda ibi (Et exquiritur.) Tertia ibi (Et cum.) Quarta ibi (Item non aliter.) Quinta ibi) Sed & ſi.) Aretinus.

¶ Cum autem impubes.

SYL. * ¶ Caſus. Quæſitum fuit, an pupillus poſſet dare ſe ad arrogandum: & uidebatur ꝙ non, quia in arrogatione in primis exploranda eſt mens illorũ, qui arrogantur. l. In adoptionibus ff. eo. pupillum autem nullam habere mentem traditum eſt. l. pupillus. ff. de regul. iur. E conuerſo autem uidebatur, quòd talis arrogatio permitti deberet abſque aliis adminiculis, ex quo celebratur auctoritate principis, quæ omnem ſuſpitionem ſummouere uidebatur, & quia nihil addi poſſe uidebatur principali confirmationi. Sed ſupradictis non obſtantibus, deciditur impuberem arrogari poſſe, dummodo id fiat cauſa cognita, caueatque arrogator ſe bona arrogati, ſi impubes deceſſerit, illis reſtituturum, ad quos peruentura erant, arrogatione non facta. Exigitur autem cauſæ cognitio ea ratione, quia niſi adhiberetur, facile eueniret ut non haberetur ea ratio honeſtatis, quæ in patribus & filijs requirit̃. Adhibet̃ autem & ſatiſdatio ut occurrat̃ illis, qui forte inhiãtes patrimonio pupilli, illum iõ arrogare excogitaſſent. & ex his rationibus temperantur quæ, pro rationibus dubitandi ſupra allegabantur. Succeſſiue quæſitũ eſt, an arrogator poſſit, quotieſcunque uelit, arrogatum emancipare: & uidebatur quòd ſic. §. præterea. infra tit. j. cuius contrarium deciditur illa ratione, quia cum in conſtituenda arrogatione leges uoluerint cauſæ cognitionem adhiberi, ſimiliter uoluerunt eam ſolui non poſſe abſque eiuſdem cauſæ cognitione lege nihil tam naturale. ff. de regu. iur.] & quia cum talis emancipatio incommodum afferat emãcipato, quia iura omnia ſoluuntur, ideo eo inuito ſine cauſa fieri non debet, & facienti pœna imponitur, ut ſequitur. No. quòd arrogatio impuberis requirit cauſæ cognitionem, utrum utilis uel honeſta ſit filio arrogato. Item not. ex ordine literæ quòd prius attendenda eſt honeſtas quàm utilitas. Item no. cautionem requiri de reſtituendis bonis illis, qui ei ſucceſſiſſent, ſi arrogatus non fuiſſet. Item quòd tabellio dicitur perſona publica, & quòd per eum nobis quæritur. Item quòd arrogatus non poteſt emancipari non cognita cauſa. Item quòd arrogatus quicquid quærit, quærit patri arroganti. Item ꝙ dictio, præter includit.]

ptū[a] arrogatur, cā cognita[b] arrogatio fieri permittitꝰ. Et ex qritur cā arrogationis, an honeſta[c] ſit, expediatq; pupillo. Et cū quibuſdā cōdōnibus arrogatio fit. i. ut caueat[d] arrogator pſonæ publicæ, hoc eſt tabellioni,[e] ſi ītra pubertatem pupillus deceſſerit, reſtituturū ſe bona illis, qui, ſi adoptio facta non eſſet, ad ſucceſſionē eius uenturi[f] eſſent. ¶ Itē non aliter emancipare eum pōt arrogator, niſi cā cognita dignus emancipatione fuerit, & tūc ſua bona ei reddat. Sed & ſi decedens pr̄

a ¶ Reſcriptum. Vt quia ſui iuris eſt, ut. s̄. eo. in princ.

b ¶ Cognita. Quæ autem in cauſæ cognitione uertuntur, per ordinem ſcripta ſunt. ff. eo. l. ſi pater. §. in arrogationibus. & l. ſequ. uſque ad §. fi. & quædam & hic dicuntꝰ in pſona īpuberis, q̄ & ibi dicuntur.

c ¶ An honeſta. i. non eo propoſito ut eiꝰ res deuoret, ut ff. e. l. nec ei. §. eorum.

d ¶ Vt caueat. i. ut cautionem promittat: cum fideiuſſione tn̄, ut ff. eo. l. nec ei. §. fi. & C. de uerbo. ſign. ſancimus.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hoc eſt ex eo, quia ab alia. l. hoc declaratur. l. his uerbis. ff. eod. alias enim cum ſimus in l. ciuili, intelligitur uerbum, cautio, pro nuda promiſſione, qñ eſt ſimpliciter prolatum, ut eſt communis omniū doctri. in. l. diuortio. §. interdum. ff. ſol. mat.]

Notarius nō pōt eſſe ſeruus. e ¶ Tabellioni. Qui ſeruus publicus dicitur, ut C. eod. l. ij. alias. n. ſeruus purus tabellio eſſe non poteſt, ut C. de tab. generali. lib. x. Sed certe ideo ſic dicitur, quia publice ſeruit.

Satiſdatio arrogatoris quibus pdeſt. f ¶ Venturi. Vel iure ſucceſſionis ex teſtamento uel ab inteſtato, uel titulo uniuerſali, uel ſingulari, ut legatarius, omnibus enim conſulitur hac cautione, pupillo decedente in pupillari ætate: alias ſi poſtea, pupillaris ſubſtitutio euaneſcit, ut hic, & ff. eod. non aliter. & l. his uerbis & infra de pupil. ſub. §. j.

SYL. ¶ Adde, quòd ratio eſt, quia per arrogationem pupillaris ſubſtitutio tanquam filij teſtamentum euaneſcit lege nec ei. §. eorum. ff. eod. unde conſulendum eſt ſubſtitutis per cautionem, alij enim ſubſtituti præter quàm directi pupillares, quia habent actionē non ex teſtamento filij præſumpto ſed ex teſtamento paterno, non poſſunt aliquod præiudicium pati: de quo ui. Angel. hic.]

¶ Sed nonne ſine hac cautione facta admittuntur ſupradictæ perſonæ ex teſtamento? Reſpon. nō, cum teſtm̄ ſit ruptū minima capitis dimi. ſ. arrogatione ut ī fra qui. mo. teſta. infir. §. nō tn̄. Item nunquid legitimi ſine hac cautione admitterentur? Reſpond. non, quia pr̄ arrogator omnia iure peculij occuparet, ut ff. de caſt. pec. l. ij. Hæc tamen cautio omiſſa pro facta habetur, ut ff. eod. l. his uerbis. in fi. ut & alias. C. de rei uxo. ac. l. unica. §. j. Sed quare legitimi non ſtipulantur etiam ultra pupillarem ætatem, cum & poſtea erant admittendi ad ſucceſſionem, ſi adoptio facta non eſſet? Reſpond. illud eſt de fortuna, & aduentitium erat, unde non fuit conſiderandum, ut ff. qui & a qui. l. iulianus. potuiſſet enim poſt pubertatem teſtamentum feciſſe, ut ſupra quib. ex cau. §. cum ergo.

¶ Adde declarando mentem gloſſ. ſecundum Chriſto. hic, quia uult dicere, quòd ideo legitimi infra pupillarem ætatem ſtipulari poſſunt, quia non facta arrogatione & decedente pupillo omnino erant habituri ſucceſſionem: & ideo quia leduntur, ſtipulantur: ſed in maiore, quia non omnino leduntur, quia poterat eſſe quòd conderet teſtamentum ideo non ſtipulantur: quod tene.] SYL.

g ¶ Niſi cauſa. ueluti ſi ita hæres inſtituitur ille adoptatus, ſi emancipatus fuerit: & tunc quartam perdit, quā tunc deberet habere de bonis arrogantis, ut infra proxi. reſpon. & ff. ſi quid in frau. pa l. fi. ſecundum quoſdam. Vel dic, ꝙ tunc non perdit quartam, ut. j.

proxi.reſpon.probatur, quod cum iſto continuatur: & quod in.d.l.continetur intelligitur quando erat iuſta cauſa cõtra filium, ut quia prouocabat patrem ad iram, & intantum ut etiam exhæredari potuerit, & beneficium collatum uel conferendum reuocari, ut C. de reuoc. do.l.fi. & in auth. ut lib. de cetero.§. illud.uer.quin etiam. collatio.vj. & ſecundũ hoc intellige proxi. reſpõ. quod ſequitur.

eũ exhæredauerit,[a] uel uiuus ſine iuſta cã eum emancipauerit, iubet̃[b] quartam[c] partem ei bonorum ſuorum† relinquere: uidelicet præter bona quæ ad patrẽ adoptiuum tranſtulit, & quorũ cõmodum[c] ei poſtea acquiſiuit.

† alias reſtitue re uel relique re &c.

¶ Maior. xviij. ann.

SYL. ¶ Adde, quòd quando filius emancipatur ex cauſa proueniente ex defectu ipſius, perdit quartam: aliter non, ſiue ſine cauſa emancipetur, ſiue cauſa aliunde proueniat: ita reſident hic doct. * ex omnibus autem illis cauſis emancipari poteſt, ex quibus & exhæredatur, ut oſtendi hoc loco in Comment.]

a ¶ Exhæredauerit. uel præterierit, ut ff.eo.ſi arrogator.

SYL. * ¶ Male ſupplet glo.tum quia præterito arrogato teſtamentum eſt nullum §.adoptiui.ĩ.de exhær.lib.& ſic ille ſuccederet in totum, ſi filij legitimi & naturales non ſupereſſent.l.pen.§. fin.C. eo.tum quia l.ſi arrogator. non loquit̃ in filio præterito, ut ibi admonet Iaſ.in iiij.colum.]

b ¶ Iubetur. Nota non cauet ſic ſe relicturum: tunc.n.non ualeret, ut C. de inut.ſtipul.l.ex eo.& C. de inoffi.teſta. ſi quando.§.j.ſed ei iubetur per legem, ut ſic faciat.

c ¶ Quartam partem. Quid ergo ſi alios filios ſex uel plures habeat, nunquid hic plus quàm alij habet? Reſpon. ſic ſecundum Bul. quaſi debeat imputari ei, quare arrogauerit. Vel dic (ut puto) quartam ſuæ partis per conditionem ex l. diui Pij petit, ut hic & ff.eod.ſi arrogator.& ff.de inoffic.teſtamen.l.Papinianus.§.ſiquis impubes.& hoc ad inſtar naturalium & legitimorum, ut ff.de inoffic.teſtamen. Papinianus.§.quoniam.& C.de inoffic.teſtam. cum quæritur.& l. parentibus. Abſurdum eſt enim hunc legitimum plus iuris habere, quàm naturalem & legitimum, ut ſupra eod.§. ſed hodie in fin. Accur.

Arrogatus non plus iuris hr̃e debet q̃ naturalis & legitimus

SYL. ¶ Adde, quod hæc opi.glo. cõis eſt, ſi.n. aliter intelligeremus, adoptatis quãque (quod fieri poteſt. l. ſi pater.§. fi.ff.eo.) quantus remaneret ſine quarta: quæ quarta ſecundum cõem ſententiam in.d.l.ſi arrogator. hodie non eſt aucta ad trientem * tametſi aliter mihi uideatur, ut dixi hic in Commen.

d ¶ Commodum. repete, Et præter ea bona.ſ.aduentitia, commodum quorum filius arrogatus poſt arrogationẽ acquiſiuit patri, ſcilicet uſumfructum. nam & hæc acquiſita reſtituit: non dico uſumfructum, quem debet lucrari pater, ut C.de bo.quæ lib.l. cum oporteat.§.ſiquis itaque. ad inſtar mariti in rebus dotalibus, ut ff. famil. hærc.l. ſi filia.§. j. & ſic hoc uerbum, præter, non excludit, ut ff.de pig.act.l.j. in fin. & ff.de procur.ſed & hæ §. pen. & facit ff.de uulg.ſubſtit.l.ſed ſi plures.§.in arrogato.

SYL. * ¶ Dic quod dictio, præter, iuncta termino contento ſub præcedenti diſpoſitione, ſtat exceptiue lege nam quod § fina.ff. de pœn. leg. alias ſtat incluſiue.l.ſcio.§.uxori.ff. de ann. lega. niſi induceretur uel prohibitio actus alias de iure permiſſi, uel permiſſio actus alias de iure prohibiti, ſecundum Curt. Iun. in lege Actione.C. de tranſactio.]

SYL. * ¶ Minorem natu. Diuidit̃ in duas partes: in prima ponit unum dictum cum rõne: in ſecunda illud declarat. ſecunda ibi, debet.

¶ Caſus. Quærebatur, an in adoptionibus habenda eſſet ratio ætatis: & uidebatur quod non, quia cum adoptio fuerit ad ſolatium carentium liberis introducta, eaque ſolo conſenſu, adoptantis ſcilicet & adoptati expediatur, non ui-

debatur tam benigna facultas adſciſcendi ſibi filios, ratione ætatis coanguſtanda, ſed ſolum agentium uoluntas ſpectanda. Quo non obſtante contrarium reſpondetur, quòd cum a lege inuenta hæc uia ſit ad ſimilitudinē naturæ, ut qui natura liberos non haberet, poſſet hoc ciuili modo ſibi procreare, eam debet imitari, ideoque ſtatuitur, minorem natu maiorem adoptare nō poſſe. Sed tunc dubitatū eſt, quot annis oporteret eē maiorem adoptantem, q̄ is qui adoptatur: & cum adoptio naturam imitetur, uidebatur ſufficere, quòd eum excederet xv. annis, quia poſt xiiij. annum quis cenſetur habilis ad generationem naturalē ſupra de nupt. in princip. Quo non obſtante deciditur quòd debet illū præcedere. xviij. annis, quia licet præſumatur potentia gignendi in decimoquarto anno, tamen cum per adoptionem quis certe, non præſumptiue, filium efficiat, placuit etiam illud tempus ſtatuere ad hanc rem, quo certum eſt omnes a communiter accidentibus ſecundum naturam generare poſſe, prout hanc rationem eleganter deducit Iaſo. in lege ſi is qui pro emptore. ff. de uſucapio. dum tractat materiam fictionis inductinæ, allegando lege ſi paterfamil. in fin. ff. eodem.] Not. q minor natu maiorem adoptare non poteſt. * quod pulcherrime perſequitur Marc. Tul. in ea Oratio. quam pro domo ſua dixit, dum conqueritur Fonteium adoptaſſe P. Clodium natu grandiorem, ut Tribunus pl. in ipſius perniciē fieret.] Item q ars & ius imitatur naturam inquantum poteſt. Item q plena pubertas eſt in. xviij. ann.

eſſe debet adoptans adoptatio. hoc dicit ex lege Arrogato. §. non tantum, & ex lege adoptio. ff. eodem titulo.

¶ Minorem natu [a] maiorem non poſſe adoptare placet. Adoptio enim naturā imitatur, [b] & pro [c] monſtro eſt, ut maior [d] ſit filius quàm pater. Debet itaque is, qui ſibi filium per adoptionem uel arrogationē facit, plena pubertate, id eſt, xviij. annis [e] præcedere.

¶ Poteſt quis etiam filium alienum adoptare in nepotem, & deinceps, licet filium non habeat: & nepotem in locum filii: ſed ubi adoptat aliquem in nepotem quaſi ex filio, quem in poteſtate habet, natū, requiritur conſenſus filii: aliud, ſi nepotem ex eo alii uelit in adoptionem dare. hoc dicit ex l. adoptare. ex lege ſi

a ¶ Natu. id eſt natiuitate. ſic. ff. de mino. lege prima. §. primo.

b ¶ Imitatur. plerunque: quandoque tamen non, ut infra eod. §. ſed & illud. &. §. in pluribus.

c ¶ Pro mōſtro ē. id eſt non ſecundum naturam, ſed contra naturam ut & alias ff. de ſtat. hom. non ſunt liberi.

d ¶ Maior. ſcilicet tempore, non perſona.

e ¶ Xviij. annis: id eſt tot annos debet habere plus adoptās quàm adoptatus, qui faciant unam plenam pubertatem tanti temporis. Sed nunquid qui plures adoptat, debet pluribus uicibus præcedere in tanto tempore? Reſpō. non (ut puto:) cum ſecundum naturam etiam in uno anno ex diuerſis fœminis, uel etiam una, poſsit habere filios plures: & in hoc adoptio imitatur naturam, ut hic. Et nota pluribus modis dici plenam pubertatem. Nam interdum. xiiij. annis, ut infra quib. mo. tute. fi. §. primo. & ſupra titul. j. primo reſpon. alias. xv. annis, ut in authen. de tempore non ſo. pec. ſuper dote. §. generaliter. colum. vij. alias. xvij. ann. ut ſupra quimauu. non pol. §. fin. & ff. de poſt. l. j. §. pueritiam. interdum xviij. ann. ut hic, & ff. de ali. & cib. le. l. mela.

¶ Adde tu, q glo. non intellexit ple-

SYL.

nam pubertatem: nam ut primum maſculus implet .xiiij. ann. incipit eſſe pubes: tunc enim dicitur pubes, & ante id tempus impubes: & hoc eſt quod dicitur in text. in d. §. j. infra quibus modis tute. fin. plena autem efficitur pubertas in xviii. anno: alia enim iura allegata i glo. nihil faciunt & ita decla.].

SYL. * ¶ Licet. Diuiditur i duas partes: in prima ponit unum dictum: in ſecunda illud modificat. Secũda ibi, ſed ſiquis.

¶ Caſus. Quærebatur an liceret adoptare loco nepotis: dubium faciebat, quia cum in defectum generationis inductus uideatur modus adoptionis, nõ uidebatur ultra filium extendendus: cuius contrarium deciditur, quia ſicut optamus perpetuitatem generationis naturalis lege liberorum in ſi ff. de uerborum ſignificatio. ita & ciuilis, quæ illam imitatur. Tunc dubitatum eſt, an poſſet alienus filius loco nepotis adoptari, aut econuerſo. uidebatur enim ſeruandus ordo naturæ. attamen deciditur contrarium, ut latius pateat iſta facultas generandi liberos ciuiliter. Item dubitatum eſt, an cum nepos adoptatur quaſi ex filio natus, conſenſus filij exigatur: & uidebatur quòd non, quia cum adoptio fit, non requiritur uoluntas eorum, inter quos iura agnationis conſequuntur. l. cum adoptio. ff. eodem. quod eo magis dicendum erat hoc caſu, quia hic filius eſt in poteſtate adoptantis, unde uidebatur eius conſenſum non eſſe requirendum. Sed contrarium deciditur & ratio aſsignatur in text. Lederetur enim filius, & ideo adhiberi debet lege nam ita. ff. eodem. quod non eſt, ubi auus daret illum alij in adoptionem, ut patet ex gloſſ. in uerſic. conſentire. ij. ubi habetur ratio dubitandi & decidendi huius dicti. Nota. quod datur fictio fictionis in adoptione loco nepotis. Item quòd is, qui lędi poſſet, requirendus eſt. Item quod nullus põt agnaſci inuito. Item quod nepos datur in adoptionem abſque conſenſu filii.

paterfamilias. §. qui duos. & lege cum nepos. ff. eodem titulo.

¶ Licet autem & in locum nepotis uel neptis, pronepotis uel proneptis, uel deinceps adoptare, quã uis filium quis non habeat.[a] Et tam filium alienum quis in locum nepotis adoptare poteſt, quàm nepotem in locum[b] filij. Sed ſiquis nepotis loco adoptet, uel quaſi ex eo filio, quẽ habet iam adoptatum, uel quaſi ex illo quem naturalem in ſua poteſtatè habet: in eo caſu & filius conſentire[c] debet, ne ei inuito ſuus hæres agna-

a ¶ Non habeat. Vel licet uxorem non habeat: quo caſu tamen eſt contra naturam, ut ff. eodem lege, & qui uxores.

¶ Adde non eſſe contra naturam, quia poteſt habere: & quamuis actu non habeat, habet habitu. Repugnat enim natura in iis, quæ nec habitu nec actu eſſe poſſunt, ſicut in princip. huius. §. ſed non in iis quæ habitu, ut puta in adoptione nepotis, non exiſtente filio, immo eo nunquam nato, ut hoc. §.] SYL.

b ¶ In locum. Item nepotem ex uno quaſi ex altero natum, ut. ff. eodem. ſi pater. §. qui duos. non autem loco fratris, ut C. de hæredib. inſtituen. nec apud.

c ¶ Conſentire. Quod non eſt in aliis cognatis, qui poſſent ſperare ſucceſsionem, ut. ff. eodem. l. cum adoptio. Et ſiquidem filius conſentiat, bene eſt, & recidet nepos adoptiuus in poteſtatem ſuam, ſcilicet filii, mortuo patre, ut ff. eodem. l. ſiquis nepotem. Si autem non conſentiat filius, tunc agnaſcitur ſeu agnatus fit ei id eſt auo hic nepos, & ſuus efficitur hæres etiam filio inuito: nec recidit in poteſtatem. eius, ſiue dicas eum ſuccedere ut filium, licet non ſit filius, ſiue ut nepotem quaſi ex altero filio præmortuo na

ſcatur. Sed ex cõtrario, ſi auus ex filio nepotẽ det in adoptionem, non eſt neceſſe filium conſentire. a

¶ Arrogatus uel adoptatus a nõ extraneo, põt ab eodẽ alii ĩ adoptionẽ dari h.d.

¶ In plurimis b aũt cauſis aſſimilatur is qui adoptatus uel arrogatus eſt, ei qui ex legitimo matrimonio natus eſt: & ideo ſiquis p Imperatorẽ, uel apud Prætorem, uel Pręſidem prouinciæ nõ extraneum c adoptauerit †, poteſt eundem in adoptionem alii dare.

¶ Spadones adoptare poſſunt, caſtrati autem non. h.d. ex l. ij. §. illud. ff. eodem.

tum, quo caſu æqualiter cũ patruo admittat, ut. ĩ. de hær. quæ ab inteſt. §. cũ aũt. Alii dicunt hoc totum Ei inuito. i. filio inuito: & Agnaſcatur. i. iuxta eum quaſi naſcatur quo ad ſucceſsionem ı quod ſatis ĩ idem redit]. Alij hoc totũ Ei inuito i. auo ĩuito, qui uoluntate filij propoſuerat adoptare, nũc aũt contra ſuũ propoſitum facit: & ſic dicit̃ inuitus rõne ꝓpoſiti primi Et ſecundũ iſtos hic nepos inuito auo & filio adoptatus non ſuccedit una cum filio, ſed demum eo mortuo ı prima uerior eſt.

s Y 1. ¶ Adde, ꝙ text. eſt clarus, & intelligitur ei filio inuito, cum loquatur de adoptione nepotis facta tanquam ex eo filio, cuius conſenſus exigitur.] Sed quare hic [filius impediret matrimonium ſui filij etiam auo uolente, & non impedit hunc ciuilem actum, ut ff. de ritu nupt. l. oratione. §. j. ? Reſpon. quia matrimonium eſt uinculum magis indiuiduum, ut ſupra de patr. poteſta. primo reſpon.

* ADDITIO. Et ſic iſta gl. intelligit hunc text. tripliciter ibi ei inuito. Primo diuiſim, ut exponatur: ei ſcilicet auo inuito, ſcilicet filio. Secundo & tertio coniunctim, ut illa uerba in totum referantur, uel ad filium, uel ad auum contra quæ facit d. l. ſi quis nepotem. laſ.

a ¶ Conſentire. Sed uidetur ꝙ ſic: nã lædit̃ filius in duobus, & in hæreditate ſiue in bonis quę ad filium ſuum proponebat ex uoto tranſmittere, ut ff. unde libe. l. ſcripto, quod non facit, ut [infra de hære. quæ ab inteſta. defe. §. at hi. & quia in poteſtatem illius tranſit: quare in patris ſui naturalis poteſtatem non recidit iure iſto ueteri, ut ſupra eod. j. rũ. Ad primum rñdeo, quia alio modo põt euitare, inſtituendo eum. Ad ſecundum dico, ꝙ nõ põt æſtimari patria poteſtas, ut ff. de leg. j. filiusfamilias. §. ſecundum uulgarẽ. †Sed hodie uterq; timor ceſſat ı nã & ſuccedet, & ĩ ſuã ptãtem recidet, ut C. de adopt. cũ in adoptiuis. §. ſcimus. & .s. eo. §. ſed hodie.

* ¶ In plurimis. Caſus. Quæſitũ eſt, an pr̃ adoptiuus poſsit filium alij in adoptionem dare. & uidebatur ꝙ non, quia cum iam ſit ficte filius, ſi alij quoq; in adoptionẽ traderetur, ſuperinduceret̃ alia fictio, contra. l. j. C. de do. prom. Sed hoc non obſtante deciditur contrarium, ob ſimilitudinem quæ inter adoptionem & naturam intercedit: quæ facit, ut ſicut pater naturalis poteſt filium alij adoptandum dare, idem poſsit & adoptiuus. nec obſtat ꝙ ſit fictio fictionis, quia cũ ueniat in conſequentiam primæ, non inconuenit, ut tradit Bart. & alij in l. ſi is qui pro emptore. ff. de uſucap. Nota, quòd in plurimis filij legitimi tantum comparantur legitimis & naturalibus. Item quòd adoptatus poteſt dari in adoptionem.]

b ¶ In plurimis. Quandoque enim contra, ut infra de hæred. quæ ab inteſta. §. minus. ſecundum Azo. Item in eo, quòd adoptiuus pater non tenetur eum inſtituere, ut infra de hære. quæ ab inteſta. §. Sed ea, ibi, teſtamento autem.

c ¶ Extraneum, ut ſic tranſeat in ſuã poteſtatem, ut. ſ. eo. §. ſed hodie.

* ¶ Sed &. Caſus. Dubitatum fuit, an adoptare poſſet inhabilis ad generandum: & dubium faciebat, quia cum debeat imitari adoptio naturam, non uidebatur danda illi facultas generandi filio s s Y 2.

† Sed facit contra glo. ſecũdũ Iac. q̃a ſi de ineſtimabili agit̃ ꝑiudicio, ut̃ neceſſa s Y 1. rius eius conſenſus.

† Hoc uerũ ſi filius uult. ff. e. l. in adoptionibus. Io. Fab.

¶ Sed & illud utriuſque[a] adoptionis cõe eſt, ꝙ & ij qui generare non[b] poſſunt (quales ſunt ſpadones[c]) adoptare poſſunt: caſtrati autem non poſſunt.

¶ Fœminæ non adoptant niſi ex indulgẽtia principis ob amiſſos filios. h.d. ex lege mulierem C. eo.

¶ Fœminæ quoq; adoptare nõ poſſunt,[d] quia nec naturales liberos in ſua ptãte habent:[e] † ſed ex[f] indulgentia principis ad ſolatium liberorum amiſſorum[g] adoptare poſſunt.

* ADDI. Vide Altia. lib.j. prætermiſſ. in uerbo caſtrati.

† alias ſed ex conſtõe & idulgentia.

di filios ciuiliter, qui non poterat gignere naturaliter, quia fictio non põt habere locũ niſi ubi & ueritas, ſecundũ Bar. in.l.ſi is qui pro emptore.ff.de uſu ca. cuius contrarium decidit in ſpadone, non aũt in caſtrato: rõnẽ uidebimus in glo. Not. ꝙ adoptio fieri nõ põt ab iis, qui non habent ptãtem generãdi de facto, ſecus ſi a natura. Item ꝙ impoſſibilitas de facto magis impedit quàm naturalis.]

a ¶ Sed. Vtriuſque. Quarum una uocatur arrogatio, alia adoptio, ut.ſ.eod. §.Imperatoris.

b ¶ Non poſſunt. Qui oẽs eunuchi uocant: ſed ab hoc genere detrahit caſtratos, qui generare nõ poſſunt.i. caſte ſic natos, ut nunquã potuerint generare. ADDIT. Pone ꝙ aliquis generare põt, ſed illicite, ut clericus, nunquid poterit taliter adoptare? uide Chriſt. hic. uerſi. Hinc inſurgit dubium. ubi concludit ꝙ non.

Naturæ fortius impedimentũ eſt q̃ accidẽtis.

c ¶ Spadones. quibus teſticuli uel genitalia abſciſſa ſunt cultello uel ſpatha: & eſt ratio, quia fortius impedimentũ eſt naturæ, quàm accidentis, ut hic, & ff.de lib.& poſth.l.ſed eſt quæſitum.§. j.&.ij. Et not. ꝙ uulgariter promiſcui appellantur.

SYL. ¶ Adde, ꝙ magna fuit æquiuocatio in his nominibus gl. ut tñ uerũ diſcas, dic duobus modis accipi ſpadonẽ (ut & adoptio:) large, prout cõprehendit oẽs inhabiles ad generandũ tã ex accidẽti q̃ a natura: ſtricte uero ad dr̃iam caſtrati, & hoc eſt quod dixit tex. in.l. ſpadonũ.de uerb.ſign.) & tunc ille ſignificat q natura inhabilis eſt: caſtratus.n. a caſtro dr̃, cui uirilia ſunt amputata. Intelligit ergo ſpadonẽ hic ſtricte, q iõ põt adoptare, q̃a non eſt deſperandũ naturæ auxilium, in quibus oĩno uirilia nõ ſunt amputata.l.ſi quis poſthumos, in prin.ff.de lib.& poſthum. caſtrati uero non poſſunt, quia carent genitalibus, aliquo modo generare: ideo & nubere & adoptare prohibentur, & hæc eſt ueritas, q̃ probat in.l. ædiles aiunt.§. iumentorũ. ff.de ædi.ed. & apertius declaraui hic in Ann. q elegãter hæc nomina declarat & hæc omnia naturæ uitia aut ex accidenti contingentia explicat & in.l. ſpadonum.ff.de uerb.ſig.H.M.

SYL. ¶ Fœminæ quoque ¶ Caſus. Dubitabat an fœminæ adoptare poſſent: & uidebatur ꝙ ſic, quia in l.adoptio.ff.eo.dicit, ꝙ adoptio habet locum in iis pſonis, in quibus natura põt locum habere: & ita cũ uera filiatio in fœminis reperiat, uidebat ẽt poſſe concurrere legitima: cuius contrarium decidit in tex. rõne in eo expreſſa cum limitatione. No. ꝙ fœmina non adoptat, nec habet filios in poteſtate.]

d ¶ Fœminæ Non poſſunt, ſed ipſæ arrogari poſſunt, ut ff. eodem nam & fœminæ.

e ¶ Habent. No. fœminas non habere filios in ptãte: & facit ad hoc ff. de ſuis & leg. nulla. & infra de hær. qual. & diſ. §.cæteri. & ff.de contratab.l.illud.§.ad teſtamenta.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ideo poteſtas in fœminis, quando loquimur de filiis, interpretatur.i. tutela, ut pulchre Decius in c. ex parte. el ij.de appella. * utrum autem ratio allegata in tex. conueniat pp.§. ſed hodie. ſupra eod. uide hic meum Commen.]

f ¶ Sed ex indulgentia, de nouo iure concedenda, ut C.eo. mulierem.

g ¶ Amiſſorum. in acie principis, ut hic innuit, & infra de excu.tut.§. ſed ſi

in bello.ff.de inoffi.teſt.l.ſi ſuſpecta.§. fi. Sed nunquid & tunc habebit in poteſtate? Vr q̃ ſic, cum beneficia principum ſint extendenda, ut in auth.conſt. quæ de dig.§.pen.colla.vj.& ff.de conſti.prin l. fi. Sed tñ contradico, ad ĩſtar.ſ.naturalium: nã naturam imitatur adoptio, ut.ſ. eod.§. minorẽ. † & facit ad hoc C.eod. mulierem.

¶ Adde, q̃ hæc.q. deciditur in d.l. mulierẽ. ubi patet, q̃ non concedit aliud ptãtis p dictam idulgentiam, q̃ hẽat ipſa mr̃ in naturalibus & legitimis in quibus non habet poteſtatem: * & quamuis glo.uideatur reſtringere hunc text. ad mortuos in acie, eſt tamen generaliter intelligendus, ut probaui hoc loco in Commenta.]

† Et ad contrarium rñ dẽt hic doct. q̃ ĩmo debẽt moderari ſecũdũ ius cõe l.ex facto in prin. ff. SYL. de uul. & pup. ſubſti. † alias deeſt ad

¶ Arrogatus tranſit in ptãtem arrogãtis cum liberis quos in ptãte habet. h.d. ex l.ij.§. hoc uero & l. Arrogato. ff. eo.

¶ Illud proprium ẽ adoptionis illius, q̃ p ſacrũ oraculũ [a] fit: q̃ is qui liberos in ptãte habet. ſi ſe † ad arrogandũ dederit, non ſolum ipſe ptãti arrogatoris ſubiicitur, ſed etiam liberi [b] eius in eiuſdem fiunt poteſtate tanq̃ nepotes. Sic etenim diuus [c] Auguſtus nõ antea Tiberium adoptauit, quam is [d] Germanicum adoptaſſet: ut protinus [e] adoptione facta [f] inciperet Germanicus Auguſti nepos eſſe.

¶ Seruus a domino adoptatus, uel in iudicio ut filius nominatus, efficit liber. h.d. Aret.

SYL. * ¶ Illud. Caſus. Fuit dubitatum, utrum liberi quos in poteſtate habet qui arrogatur, tranſeant in poteſtate arrogatoris: Et uidebatur quod non, ſicut uidemus in adoptione, q̃ dato in adoptionem filio, nepotes ex eo remanent in poteſtate aui naturalis.l. arrogato.ff.eod. & quia iſte actus vr̃ fieri ſolum inter arrogatorem & arrogatum: contrarium tamen deciditur, quia cum arrogatus alienę poteſtati ſubiectus ſit, alium habere in poteſtate non poteſt. l.ſic eueniet.ff.ad.l.iul.de adult. & hoc eſt proprium huius adoptionis, quæ fit imperiali auctoritate, ideoq; ceſſat obiectio.l. arrogato. No. q̃ liberi eius, qui arrogatur, tranſeunt in poteſtatem arrogatoris.

a ¶ Illud. Oraculum.i. per principẽ, ut de eo qui ſui iuris eſt: ideo tranſit etiam hodie in ptãtem arrogatoris, ut.ſ.eo.in prin. ideo ſic dictum, quia oramus, ſiue deprecamur eum, ut in talib. præſtet auctoritatem. Acc.

* ¶ Oraculum appellat reſcriptũ & auctoritatem imperialem, ut latius expoſui hoc loco in Ann.] SYL.

b ¶ Liberi. Oẽs nati & naſcituri, & ẽt reuerſi ab hoſtibus, ut ff.eod. ſi paterfa. ĩ prin.

¶ Adde, q̃ ſecundũ Iaſ. intelligit ſi nati ſint: ſecus ſi in utero eſſent l.ſi na.ff.de col. bon. SYL.

c ¶ Diuus Auguſtus. Hic Imperator uolebat adoptare quendam nomine Germanicum, & hic Germanicus noluit conſentire: unde non poterat procedere adoptio, ut.j.titu.j.§.ſed & ſi pater.& ff.eo.l.ij.in princip..unde Auguſtus callide ſuaſit cuidã nomine Tiberio, ut illum Germanicũ adoptaret: quod fecit, & hunc Tiberium poſtea arrogauit princeps: quare & per cõſequens habuit Germanicum loco nepotis.

* ¶ Toto (quod aiunt) cœlo aberrat Accur. in enarranda hiſtoria, uide Sueto.in Tiberio. SYL.]

d ¶ Is. Tiberius.

e ¶ Protinus.i.ſtatim.

f ¶ Adoptione facta.a principe.

¶ Apud Catonem. Caſus. Quærebat an ex adoptione uel ex nominatione filij, ſeruus liber efficeretur: & uidebatur dicendum q̃ non, quia non uidebatur hic modus dandi libertatem introductus a iure.ſ.qui ma. non po. per totũ. cuius contrarium dicitur ea rõne, quia non conuenit filium ſeruum eſſe patris liberi, in cuius ptãte eſt eum facere liberum: & quia uériſimile eſt, ut in neceſſariã antecedentiã uelit quis eum ẽt. SYL.]

¶ Apud Catonem bene ſcriptum refert antiquitas, † ſeruos, ſi a domino adoptati [a] ſint, ex hoc ipſo poſſe liberari. Vnde & nos eruditi, in noſtra conſtitutione [b] etiam eum ſeruum, quē dominus actis [c] interuenientibus filium ſuum nominauerit, † liberum eſſe conſtituimus, licet hoc ad ius filii accipiendum ei non ſufficiat.

¶ Quibus modis ius patriæ poteſtatis ſoluitur.

¶ Morte naturali patris, filius ſui iuris efficitur: & nepos ita demum, ſi filius in poteſtate non ſuperſit hoc dicit ex titulo ſexto Inſtitutionum Caii.

liberum, quem ſibi libero filium fecit, quia dans quod plus eſt, uidetur utique dare quod minus eſt. * Sed inde quæſitum eſt, an ualeret huiuſmodi adoptio: dubium faciebat, quia qui uoluit ſeruum ſuũ adoptare in filium, utiq; cenſetur uoluiſſe illum prius eſſe liberum: ſicut dicimus ubi quis ſcripſit hæredem ſeruũ propriũ ſimpliciter, quod uidetur in antecedentiã neceſſariam dediſſe illi libertatem. §. primo ſupra qui. ex cau. ma. non lic. unde uidebatur dicendũ, quòd teneret adoptio uti facta de libera perſona. attamen reſpondetur contrarium, quia iſte actus non poteſt geri niſi inter liberas perſonas, ut tradit Gellius libro quinto cap. decimonono, quod ſecus eſt in inſtitutione infra de hæred. inſtitu. in princip.] No. quòd per adoptionem ſerui efficitur liber. Item quòd libertas non ſolum expreſſe ſed tacite dari poteſt. Item quòd ſeruus filius nominatus fit liber, ſi nominetur in actis, licet non acquirat iura filiorum. Item quòd uerba blanda & adulatoria in iudicio emiſſa fauore libertatis operantur. Item quod ſi non ualet quod ago ut ago, ualet ut ualere poteſt. * Item not. ſecundum Angel. & alios, quòd ex ſola nominatione quæritur ius. Sed mihi uidetur probari contrarium, quia non quærit ius quod nominatur id eſt filiatio, ſed ſola libertas.

† alias ſerui ſi a dño adopt. ſint, ex hoc ipſos &c.

† Et ſic ex noiatione alicuius acquiritur, ut hic & ĩ cap. per tuas. cũ glo. ſup uer. appellauit poſt medi. ibi item eſt hoc argum. extra qui filij ſint legi.

a ¶ Adoptati. ſ. a domino: ab extraneo autem non poteſt etiam libertus, ut ff. eo. ſi pater. in fi.

b ¶ Conſtitutione. Vt C. de lati. liber. tollen. lege unica. §. ſimili quoque modo.

c ¶ Actis i coram iudice: dicēdo hæc uerba, Veni huc fili: ſecundum Azon. Vel (ut puto) coram iudice agebatur, ut filius fieret adoptiuus, & inde fuit facta ſcriptura, non tamen res peruenit ad perfectionē, ut differat a proximo caſu ſuperiori: aliud ſi extra iudicium talia fierent uel agerent, ut C. de lib. cau. l. penul. & ſic collige ex hoc & ſuperiori uer. ꝙ ſi id quod ago non ualet ut ago, ualet tamen ut ualere poteſt: ſic. C. de latina liber. tollen. l. unica. §. ſimili quoque modo. & ff. de pactis. l. ſi unus. §. ſi acceptilatio. Argumen. contra. ff. de iure codici. l. prima.

ADDITIO. Reſpondent doctores, ꝙ ibi conſtabat teſtantem nolle codicillari. Ang.

*¶ Errat Accurſi. ut diffuſe oſtendi in Commen. putans in primo caſu huius tex. ſeruum fieri filium adoptiuum, & ꝙ in ſecundo dñs intendebat illum adoptare: quare inde temere infert ad dictum illud, Si id quod ago &c. ut animaduertit etiam Alcia. in l. j. §. ſi quis ita. ubi uidendum de iſto articulo. ff. de uerb. oblig. ideo exemplifica, qñ uel deliberate inter acta filius nominaret, uel etiam enunciatiue cauſa demōſtrationis: ut puta, Solutionem miſi per Stichum filium meum. nam talia uerba fauore libertatis diſponunt, ut declarat Bar. in. l. ex hac. col. ij. ff. de don. ubi docet an & quando uerba enunciatiua diſponant. SYL.

¶ Quibus modis ius patriæ poteſtatis ſoluitur. Continuat hunc tit. Imperator in princ. cum dicendum proponat de diſſolutione illius iuris, de quo ſupra proxime dictum fuit.] SYL.

Videamus nunc quib' modis ij, q alieno iuri ſunt ſubiecti, eo iure liberētur. Et quidē[a] quēadmodū liberent ſerui a ptāte[b] dominorū, ex iis intelligere poſſumus, quæ de ſeruis manumittendis ſupius expoſuimus.

Ii uero, qui in ptāte parentis[c] ſunt, mortuo eo[d] ſui iuris fiunt. Sed hoc[e] diſtinctionem recipit. Nā mortuo patre,[f] ſane oīmodo filii filiæve ſui iuris efficiuntur. Mortuo uero auo, nō omnimodo[g] nepotes nepteſque ſui iuris fiunt: ſed ita,[h] ſi poſt mortem aui in poteſtatē patris ſui

Diuiſio

Videamus. ¶ Totus iſte titu. diuiditur in ſex partes. Primo qualiter diſſoluat patria ptās morte naturali. Secundo qualiter morte ciuili ex delicto proueniente. Tertio qualiter propter dignitatem filio acquiſitam. Quarto qualiter propter captiuitatem patris uel filij. Quīto qualiter emācipatione. Sexto qualiter per dationē in adoptionem auo paterno uel mr̄no. Secunda ibi (Cum autē.) Tertia ibi (Filiusfamilias.) Quarta ibi (Si ab hoſtibus.) Quinta ibi (Præterea.) Sexta ibi (Sed & ſi pr̄.) Item hoc principium ſubdiuidit in quatuor Quia primo ponit de quo eſt tractaturus. Scd̄o qualiter alias ſupra dixit de ſeruis. Tertio qualiter filij liberentur a patria ptāte, generaliter reſpondendo. Quarto dictam reſponſionem diuidit. Secunda ibi (Et quidem.) Tertia ibi (Ij uero.) Quarta ibi (Sed hoc.)

S Y L. ¶ Caſus. Non ponitur, quia procedit tradendo regulam, ꝙ morte patris extinguitur poteſtas patria. dubium tamen uidebatur in nepote ex eo filio, q tpe paterni obitus in poteſtate reperiebatur: quia cūm nunquam fuiſſet in patris poteſtate, ſed aui, uidebatur diſſoluto illo uinculo liberari, ſicut & filius: mors enim, quæ uenit ad d. ſoluendum. §. deinceps. in authen de nup. nō uidebatur poſſe uenire ad ligandum l. legata inutiliter. ff. de adimen. lega. tamen contrarium deciditur ea ratione, quia bene a principio ſui ortus debebat in poteſtate patris eſſe, quia tamē ſui iuris pater non erat, non poterat habere alium in poteſtate. l. ſic eueniet. ff. de adulter. ſublato itaque de medio illo impedimento, detegitur poteſtas, non proprie conceditur, & quod habitu erat in filio quo ad nepotem, incipit eſſe actu: quod non habet locum ubi prius erat emancipatus, quia hi nepotes tunc nō fuerūt ī poteſtate aui, tanquam ſuſtinētis partes filii, ſed immediate. Not. ꝙ uerbum, uideamus, referē ad oculum intellectus. Item ꝙ cognito quo mō aliquid concipiat: uel acquiratur, cognoſcendum eſt quomodo diſſoluatur uel amittat. Item ꝙ morte patris uel aui, filij uel nepotes efficiuntur ſui iuris cum diſtinctione de qua in ſumma.

a ¶ Et quidem quaſi dicat quid ſit circa ſeruos de abſolutione poteſtatis eorum, diximus ſupra de lib. §. primo. & §. multis.

b ¶ A ptāte. ſubaudi dominica.

c ¶ Parentis. Stricte accipe pro iis tantum, qui ſunt ſuperiores ex linea maſcul. nam fœminæ non habent in poteſtate filios, ut ſupra titulo primo. §. fœminæ. generalius accipitur ſupra titu. ij. §. ergo.

d ¶ Eo. ſ. parente.

e. ¶ Hoc. ſ. quod dixi morte ſuperioris inferiores effici ſui iuris.

f ¶ Patre. ſcilicet familias ſubaudi, ſcilicet ſupra quem nullus eſt ratione poteſtatis.

g ¶ Non omnimodo. id eſt generaliter.

* ¶ Adde, ꝙ dictio, omnino, habet naturam præciſam: non tamen excludit qualitatem a ſtatuto requiſitam, recipitque congruam interpretationem ſecundum alia iura. Dec. conſil. cclvj. colum. ij. & iij.] S Y L.

h ¶ Sed ita. ſ. fiunt ſui iuris.

recaſuri nõ ſunt. Itaque ſi moriente auo pater eorũ [a] uiuit, & in ptãte [b] patris ſui eſt, tũc poſt obitum aui in ptãte pr̃is ſui fiũt. Si uero is, [c] quo tpe auus morit̃, aut iã mortuus [d] eſt, aut ꝑ emãcipationem exiit de ptãte patris, tũc ij, qui in ptãtem eius cadere non poſſunt, ſui iuris [e] fiunt.

¶ Deportatio & ſeruitus pœnæ patriam ptãtem ſoluunt, relegatio non: quæ reſtitutione principis recuperatur. h. d.

a ¶ Eorum. ſ. nepotum.

b ¶ In poteſtate. & non exiuit. nam ſi exiuit, & poſtea rediJt, quia eſt arrogatus, non recideret filius in poteſtatem eius, ut ff. de adop. ſi pater filium. & eſt ratio, ut ibi notatur.

SYL.] ¶ Adde, ꝙ prima ratio ibi aſsignata cõiter approbatͬ hic & ibi: ego uero in Cõmen. utrãq; rõnem coniunxi]

c ¶ Is. ſ. filius prædictus.

d ¶ Mortuus eſt. ſcilicet filius prædictus.

e ¶ Sui iuris. Niſi in caſu: ut quando per dignitatem filius ſui iuris factus fuiſſet, ut in auth. conſti. quæ de dig. §. illud. coll. vj.

SYL. ¶ Adde, ꝙ rõ eſt, quia quod fauore introducitur, non trahitͬ in odium. l. quod fauore. C. de legib. & quia dignitas ſicut priuilegium non tollit dignitatem aut priuilegium l. hac ſaluberrima. C. de præpo. agen. in re. lib. xij. * Inepta tñ eſt exceptio Acc. quia Imper. non loquitur uniuerſaliter, quomodocunque filius exierit de ptãte pr̃is, ſed ubi morte uel emancipatione.]

Diuiſio ¶ Cum autem. Diuiditͬ in quinq; partes. Primo de deportatione patris. Secundo de deportatione filij. Tertio de indulgentia principis. Quarto de relegatis. Quinto de ſeruis pœnæ. Secunda ibi (Pari rõne.) Tertia ibi (Sed ſi ex indulgentia.) Quarta ibi (Relegati.) Quinta ibi (Pœnæ.) Are.

¶ Cum autem is. Caſus. Quærebatur an ex deportatione, relegatiõe, uel ſeruitute pœnæ, patria ptãs tolleretͬ: dubiũ faciebat, quia cum adhuc pr̃ uiuus remaneret, non uidebatͬ tolli: quia cum iura filiationis ſint naturalia, nullo caſu uidebantͬ poſſe amoueri. §. fi. ĩ. de legi. agn. tu. hoc tñ non obſtante contrariũ decidit͂ in deportatione & ſeruitute pœnę: qa cũ dictũ ſit hoc eſſe propriũ ciuium Roma. ĩ. de pa. po. & per deportationem deſinat eſſe ciuis, per ſeruitutem autem pœnæ & ciuis & liber, deſinunt neceſſario omnia quæ ex ciuilitate conſequebantur, tanquam cauſa ceſſante ipſorum. * Nec obſtat quod dicebatͬ de filiatiõe, qa longe aliud eſt filiatio, aliudq̃ patria poteſtas, cũ quis poſsit habere patrem, & in eius poteſtate non eſſe. Et ex his intelligitur, quare diuerſum fuerit deciſum in relegatis: nempe quia & libertas & ciuitas ſalua permanet.] Sed tũc dubitabatur quid facta reſtitutione: & uidebatur filios ſemel liberatos non recidere in poteſtate patris, per rationẽ l. ſi pater. ff. de adopt. cuius contrarium deciditur, quia cum per eam omnia in priſtinum ſtatum reponantur. l. quod ſi minor. §. reſtitutio. ff. de mino. eſt ac ſi iure poſtliminii reuerterentͬ ab hoſtibus: ſicut enim illa eſt reſtitutio. l. mortuæ, ſic hæc eſt principis, & ſic. l. uiuæ. Not. ꝙ deportatus perdit ciuitatem. * Sunt autem deportati, quos lingua uulgi confinatos uocamus, quibus damnatis certo ſpatio circunſcribitur pęnæ pendendæ locus.] Item quòd qui deſinit eſſe ciuis Roma. non habet filios in poteſtate. Item quod dictio, perinde, denotat ſimilitudinem licet nõ per omnia: * quod maxime procedit in pœnalibus, ut per Bart. in l. ſacrilegij. ff. ad l. iul. pecul.] Item quòd mors ciuilis æquiparatur naturali. Itẽ quòd deportatione filij ſoluitur patria poteſtas: ex quo notatur, quòd patria poteſtas eſt ciuium Roma. actiue & paſsiue: exigit enim in patre & filio ciuilitatem. Item quòd reſtitutio reponit omnia in priſtinum. Item quòd relegatio non tollit patriam poteſtatẽ, ſecus in ſeruitute pœnæ. Item qui dicatͬ ſeruus pœnæ.]

a ¶ Cum aũt. Dictum eſt ſupra qualiter ſoluitur patria poteſtas morte naturali, nunc ponit qñ morte ciuili.

Deportatī pōt tm̃ quatuor iudices.

b ¶ Deportatī. Hic not. φ hæc ſnīa deportationis ut ualeat .i. ut ſtatum & ciuitatem per dat, non pōt dari niſi a quatuor iudicibus .ſ. ab Imperatore uel ab eo q eius uice iudicat, & a p̄ſe. pto. & p̄ſe. ur. ut ff. dē pœn. l. ij. §. j. & de leg. iij. l. j. §. a p̄ſectis. & ff. dē inter. & relega. l. inter pœnas. §. j.

¶ Cum aũt [a] is, qui ob aliquod maleficiũ in inſulam deportatī, [b] ciuitatem amittit, ſequitur, ut qui eo [c] modo ex numero ciuiũ Romanorũ tollit, † perinde eſt, ac ſi eo mortuo [d] deſinant liberi in poteſtate eius eſſe. Pari [e] rōne & ſi is, qui in pt̃ate parentis ſit, in inſulam deportatus fuerit, deſinit eſſe in pt̃ate parentis. Sed ſi ex indulgētia principis [f] reſtituti fuerint, p oia priſtinum ſtatum [g] recipiunt.

† alias proinde quaſi eo mortuo.

¶ Relegati autē patres ī inſulã, in pt̃ate ſit illa eadē rō, non tñ eſt contraria, ſed eſt alia, per quam idē decidendum eſt: quod non inconuenit. §. affinitatis. ī. de nup. & Bar. decla. ibi.]

SYL. ¶ Adde, φ niſi intelligas proprie in terminis. d. l. j. §. a præſectis. gl. male diceret. ſi enim intelligitur de uicegerente principis, non haberet dubium ſed debet intelligi proprie ſecundum terminos. d. l. ut aduertit hic Aug.]

¶ Idem credo in ſenatoribus, qui parē ſnīam .i. parē habent effectũ principi, uel maiorē q̃ pdictũ. ut ff. a qui. appel. non li. l. j. §. j. † Si aũt alius iudex talem ſnīam det, non ualet, nec mandatī executioni, niſi princeps approbet eã, uel inſulã ſiue locũ aſsignet, ut ff. de le. iij. l j. §. ij. & §. deportatos. & ff. de iniu. rupt. & in teſta. l. ſi quis. §. eius.

† Sĩ tũc uī obſtare. l. j. C. de ſeu præſe. pto.

SYL. ¶ Adde, φ rationem aſsignat glo. in l. illicitas. §. qui uniuerſas. ff. de offi. præſi. quæ communis eſt, quãuis Auge. hic eam reprobet.]

Proculus ſol. Iaſ. dubitat dicens cō tra ſententias ſenatorũ forte nō poſſe ſupplicari.

¶ Quæ aũt ſunt delicta, pro quibus in inſulam debeant deportari, dicemus ĩ. de pu. iudi. p totũ tit. ſed relegare pōt quilibet qui hēt merũ imperiũ, ut ff. de interd. & releg. l. relegatorum. j. rñ. Et no. φ primo de media, ſecundo de relegatione, tertio de maxima dicit. Prima & ultima tollũt patriam ptãtem, ſed relegatio non ſic: cum ibi ſtatus non eſt mutatio, nec capitis diminutio.

c ¶ Eo modo .i. per iſtam deportationem in inſulam.

d ¶ Mortuo. No. deportatum mortuũ .ſ. ciuiliter: ſic. ff. de contratab. l. j. §. quidam filium. & ff. pro ſoc. l. uerum. §. ſocietas.

e ¶ Pari. Hic no. ubi eſt eadem uel ſimilis rō, idem ius conſtituatī: ſic. ff. de uerb. obl. l. a titio. in fi. & ĩ. quod cum eo qui ī ali. po. §. iſtas. & ff. de eden. l. quædã. §. nũmularios. & ff. ad l. aquil. l. illud. Arg. contra. ff. de col. bon. l. ſi quis. in fi. j. reſpon.

SYL. ¶ Adde, φ quamuis nō

f ¶ Principis. alias principali. Sed nunquid per alium poterit reſtitui? Rñ. nõ: niſi forte per ſenatorem qui poteſt reſtituere ſtatum, ut ff. de poſtu. l. j. §. de qua. & .§. an autem.

SYL. ¶ Adde reſtitutionem fieri per omnē, qui auctoritatem ſupremam & principis habet, ſiue ſit ſenatus, ſiue ciuitas: Bar. in. d. §. de qua. & in l. infamem. ff. de publ. iudic.

g ¶ Statũ .ſ. quantũ ad honores, uel ordines & ſimilia, ut C. de ſen. paſ. l. j. ergo & patriã ptãtem, & hoc uult hic dicere. Sed contradicit. C. de ſen. paſ. l. in inſulã. & l. ſi pr̃. Sol. hic ſpãliter ad oia fuit reſtitutus ſecũdum M. & ſic facias punctum ibi. p oĩa. hanc reprobo, quia ſemp intelligiī ad oĩa reſtitui, niſi con tradixerit expreſsim: nã uerbum, reſtituo, gñale ē, ut ff. de uſur. uidcamus. ij. §. in fauiana. Alii hoc intelligunt ad patrē reuertentē tm̃ referendũ, cui debet reſtitui filius in pt̃ate: ſed filio reſtituto non ſic: quia ſic noceret ei reſtõ, ar. C. de le. & cõ. quod fauore, ſed hanc opi. reprobo. nã libertus deportatus & reſtitutus, in libertinitatē recidit, ut ff. de iu. pa. ſiue libertus. Dic ergo intereſſe, utrũ princeps dicat hæc uerba, Reſti

ruo te: & tunc ad oīa reſtitutus uideaẗ ut hic, an hæc, Indulgeo tibi: quo caſu de pœna tm̄ remittēda cogitaſſe uideatur, ut in contrarijs, arg. C. de ſent. paſ. & l. generalis. & l. tutor. & l. cū iudulgē tia. & C. de gene. abol. l. fin.

liberos retinent.[a] Et ex contrario, liberi relegati in ptāte parentum remanent. ¶ Pœnæ[b] ſeruus effectus, filios in ptāte hēre deſinit. Serui āt pœnæ efficiunt, q in metallū[c] dānant, & q beſtiis[d] ſubiiciunt.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc gl. inter mimis nr̄is nera eſt, ex eo quia reſtitutio generaliter facta reſtituit omnia ea, q trahunt imediate cām ab ipſa con ſtuatione: quia ipſo iure pdunt: ſecus ſi eſſent deperdita mediante alienatione uel facto hoīs ita eſt cōis opin. in l. Gallus §. & quid ſi tm̄ ubi Iaſ. col. xv. ī ij lec. ff. de lib. & poſthum. * Ego tn̄ in Cōmen. aliā & pleniorē diſtinctionē poſui, ſimulq; plurimas leges in hac mā, q mutuo pugnare uidebant, nouiter placaui.] Quid aūt īportet indulgentia, & cuius ſit uirtutis & potentiæ, ponit eleganter Dec. in c. j. in prin. de reſcrip.]

Deportatus & relegatus differunt.

a ¶ Retinent. No. dr̄iam inter relegatum & deportatum quo ad familiam, ut hic, & ſ. proxi. §. Item hic bona tenet, ille non, ut ff. de interd. & rele. l. j. (j) Irē hic ciuitatem retinet, ille non, ut ff. de interd. & rele. l. relegatorum. §. ſiue ad tps. & §. ad tempus. Item quia hic ad tēpus uel in perpetuum, ille aūt tm̄ in ꝑpetuū deportat, ut ff. de interdi. & rele. l. relegati. & l. relegatorū. §. hæc eſt differentia. ſed in libertate non eſt dr̄ia: nam uterq; liber remanet, ut ff. de bo. dā. l. ſed ſi alia. §. j. Sed bannitos noſtri temporis quibus comparabimus? Rn̄. ſi propter maleficium, ut ēt cum ciuitate & bona ſua publicent, uel de iure, uel de conſuetudine ciuitatum: tunc deportato comparabo: alias relegato, ut arg. ff. de bo. dam. l. j.

Banniti quibus comparentur.

ADDIT. (j) Hoc uerum, niſi eſſet relegatus in perpetuū, quia poſſet illi pars bonorū adimi. l. relegati. in fi. & l. relegatorum. §. ad tempus. ff. eo. tit.

SYL. * ¶ Iſte articulus de æquiparatione bānitorum eſt mirum in modum intricatus, & ſecundum Alex. in l. j. C. de hære. inſti. repetibilis, ideo cum nō poſſit de eo doctrina compendiaria tradi, uideant adoleſcentes hic Comment. noſtrum, ubi illum ita explicauimus, ut nemini non facillima futura ſit eius reſolutio.]

¶ Non autem dico, ꝙ poſſit deportari a præſide de iure, ut. ſ. §. proxi. diximus: nec relegari a defenſore ciuitatis, cum ſit de imperio mero, ut in auth. de defen. ci. §. nulla. in fi. §. col. iij.

b ¶ Pœnæ. i. ſupplicij: ſupplicium. n. ſuus dn̄s eſt, nō fiſcus, unde ei nihil quę rit, ut. ff. de ijs q pro non ſcrip. ha. l. iij. ſed nouo iure nemo īgenuus fit ſeruus ex ſupplicio, ut in auth. de nup. §. quod autem. & §. ſi uero. col. iiij.

Ingenuus ex ſupplicio non fit ſeruus.

ADDITIO. Dic ſecundum Angel. iſtud eſſe uerū, ſi remanet uiuus, aliud ſi in eo fiat executio mortis naturalis.

c ¶ In metallum. i. in opus metalli ad fodiendum metallū, uel ēt deportandū: & hi ne fugerent ligabant, & pondere quodam opprimebant: ut ferro, uel alio mō. Alij uero erant, qui dicebant dānati in opere metalli: & hi non tanto pondere opprimebant: & qui hinc fugiebant, in metallo ponebantur. Alij uero erant, qui in miniſteriū, uel in ſeruitiū metallicorū tm̄ ponebant: & hoc ſi perpetuo fieret, erant ſerui: alias contra ff. de pœ. l. aut damnū. §. inter eos. & §. q ſ quis. & §. in miniſteriū. Sed quid ſi prouincia non habeat metalla aliqua, uel ferri, uel ſimilis condōnis? Rn̄. in uicinā prouinciam mittebant, ut ff. de pœ. l. aut damnū. §. eſt pœna. Alij ſunt in opus publicum perpetuo dati, uel ad tēpus, qui ſunt ſimiles relegatis, ut ff. de pœ. l. quidam. Sed huiuſmodi pœnæ nō ſunt in uſu hodie.

d ¶ Beſtijs. Deducendis forte, uel ēt ut cōmederet cum eis, uel alia beſtialia faceret: de hac pœna dic, ut not. ff. de pœ. l. qui ultimo.

SYL. ¶ Adde, ꝙ qui beſtiis ſubiiciebantur, dabant eiſdē dilaniandi. * Damnati uero ad beſtias ij erant, qui in pœnā delictorū ſuorum ſeruabant, ut in publicis uenationibus cum beſtiis depugna-

rent,ut eleganter annotauit Budæus i l. Aut damnum.ff.de pœn.]

✱ ADDIT. Qui in cibum dant̃ beſtijs,ſubiecti beſtijs dicunt:qui uero ad pugnam beſtiarum introducunt̃,obijci beſtijs magis dicunt̃: cuius rei exemplum ui de apud Gel li.li.v.c.14. E. B.

† alias & ſi.

SYL.

† alias nõ ẽ ſi.

¶ Filiusfamilias. ¶ Di uidit̃ in qua tuor partes. Primo põit dictum in genere. Secundo reddit ratio nem. Tertio excipit a dicto. Quarto aſſignat rõnẽ. Secunda ibi (Militia.) Tertia ibi (Sed ex conſtõne .) Quarta ibi (Quis enim.) Ang.

¶ Sola Patriciatus dignitas liberat a patria potestate. h.d.

¶ Filiusfamilias † ſi militauerit,[a] uel † ſi Senator, uel Conſul factus fuerit, remanet in poteſtate patris. Militia enim uel conſularis dignitas de patris poteſtate filium non [b] liberat. ¶ Sed ex conſtitutione [c] noſtra ſumma Patriciatus [d] dignitas

SYL.

✱ ¶ Caſus. ¶ Poſtquã uiſum eſt pœnas ſoluere patriã ptãtem,q̃rebat̃ an e conuerſo dignitates aliquæ aut militia ſoluerent, quaſi duorũ extremorũ dẽat eſſe eadem rõ: dubiũ aũt faciebat,quia cautũ eſt,ut ſeruus adeptus militiã uel dignitatẽ ſciente dño nanciſcat̃ libertatẽ.l.ſup ſeruis.& l.ſi qs.C.qui.mil.non poſ.lib.xij . unde multomagis deberet effici ſui iuris filius:quia facilius perſona libera fit ſui iuris, q̃ ſeruus liber, ut patet hoc tit.cuius tñ contrarium deci dit̃ ea rõne , quia patria ptãs impedire non põt filiũ quominus militet, magiſtratuſq; gerat.l.honor.§.plebeij.ff. de mun.& hon.l.qui cũ uno.§.q filiũ.ff.de re mili.& iõ cũ nihil obeſſet, non erat neceſſaria diſſolutio ipſius : excipit̃ tñ Patriciatus,rõne in tex.allegata . Nec obſtat qđ opponebat̃ de ſeruo adepto militiã ſciente dño,quia eo caſu conſequit̃ libertatẽ,nõ pp militiã aut dignitatẽ,ſed ex uolũtate dñi,qui cũ ſciat ſolũ liberas pſonas poſſe militare, aut dignitatibus fungi, patiendo ſeruũ militare aut honores gerere, cenſet̃ in antecedentiã neceſſariã illi libertatẽ dare uoluiſſe.] No.ꝙ hoc iure filiusfa.miles non liberatur a patria ptãte.Itẽ nec ſenator nec conſul. Scđo,ꝙ non inconue nit,ꝙ rõ ſit eadem cũ dicto . Sed dic,ꝙ hoc eſt ex eo,qa intendit dicere,ꝙ ma-

net in ptãte,quia non habet priuilegiũ liberandi.i.quia non eſt tributum hoc priuilegium: ſicut dicitur in l.fin.ff.de offi proc.cæſa.Item no. patriciatum liberare a nexu patriæ poteſtatis . Item ꝙ argm̃ ab i conuenienti ualet . Item ꝙ argm̃ de minori ad maius ualet affirmatiue. Itẽ ꝙ dignitas patriciatus eſt ſumma & maxima.Item un de patricij dicantur.]

a ¶ Militauerit.i.miles factus fuerit : ad quod multa ſunt neceſſaria,ut in au then.de man.princi.§.fin.coll.iij.diximus etiam in l.pen.ff.ex quib.cau. ma. Vel dic militauerit.i.in exercitio militiæ fuerit.

b ¶ Non liberat.hoc iure iſto:nã nulla dignitas præter patriciatum releuat filium a poteſtate patris, ut ſubijcitur: ſed hodie duodecim ſunt dignitates , quæ liberant aliquem curialem a curiali conditione , ut C.de decu.l.fin. li br.x.& illæ eędem liberant a patria poteſtate,ut in authen.conſti. quæ de digni.§.j.&.§.generaliter. colla.vj.unde cum ſit ibi conſul , corrigitur quod de eo hic dicitur. Dignitates . xij. liberant a patria ptãte.

¶ Adde, ꝙ & per dignitatem ſacerdotalem ſoluitur patria poteſtas,ſecundũ Hoſtien.in cap. Indecorum de ærta . & qualit . Item per monachationem.d.c. Indecorum.& glo.in l.ſi ex cauſa.§. penul ff.de mino.] SYL.]

c ¶ Conſtitutione. ut C.de conſul . l. fin.lib.xij.

d ¶ Patriciatus. Erat n.patricius quaſi principis pater.Vnde Salluſtius:O pres conſcripti.Nam ſcripta erant eorũ nomina in aliquo loco: uel in corona capitis eorum: uel alias. Patricius qs eſt.

✱ ¶ De ſenatoribus, patribus conſcriptis,& patriciis. l. Budæum ad l.ult. ff. de ſen.& And. Alc.lib.xij.C.tit. de cõſ. & non ſpar. pec. uterq; aũt dãnat Acc. hic,ꝙ confundit patriciatum, cuius ſit mentio hoc loco,cũ patriciatu ueterũ, SYL.

quos plurimum inter ſe differre palam eſt.]

a ¶ Illico. hoc eſt ſpeciale in patricio & conſule, hodie etiam ut ſola collatione. i. donatione codicillorum. i. dignitatis ſcriptæ,

gnitas illico,[a] imperialibus codicillis p̄ſtitis, filium a patria p̄tāte liberat.[b] Quis [c] enim patiatᷣ, patrē quidē poſſe per emācipationis modū p̄tātis ſuę nexibus filiū † liberare, Imperatoriā aūt celſitudinem non ualere eū, quem ſibi princeps elegit [d] patrē, ab aliena eximere poteſtate?

¶ Patre uel filio ab hoſtibus capto, pendet ius patriæ p̄tātis pp ius poſtliminii, quo oīa recuperanᷣ. h.d. ex. l. in bello. §. ſi qs capiatur. &. §. cætera. ff. de cap. & poſt li. reuer.

¶ Si ab hoſtibus[e] ca

uel per aliquod priuilegium fiant ſui iuris ēt ſine adminiſtratione: in alijs decem, tūc demum cū cœperint adminiſtrare, ut ī auth. conſtit. quæ de dign. §. j. coll. vj. quæ eſt. C. de epiſco. & cle. authen. ſed dignitas. & C. de decur. l. fi. l. x. Item in tertio caſu, cum ordinatur epiſcopus, qui eſt etiam ultra ſupradictos caſus, ut in auth. conſti. quæ de dign. §. palam, coll. vj.

† alias relaxare.

SYL. * ¶ Imo idē eſt ēt in aliis ibi enumeratis, ut ſimulatq; codicillos ſeu diplomata receperint, liberenᷣ a patria poteſtate, licet nondum cœperint adminiſtrare, ut ex recta translatione d. auth. oſtendi hoc loco in Commen.]

b ¶ Liberat. ſ. dignitas.

c ¶ Quis enim? quaſi dicat, ſi quilibet pater, etiam uiliſsimus, filium ſuū emancipat, quando uult, ut infra eo. §. admonendi, &. §. præterea. quare hoc Imperator non poterit facere? Vel dic in caſu electi patricij: quaſi dicat cum ipſe pater patricij poſsit emancipare, & ad hoc compellitur cum alapis & & uerberibus, ut in authen. conſtit. quæ de dig. j. reſpon. quare & ipſe Imperator &c.

¶ Adde, quōd argumentum text. procedit reſpectu dignitatis, quia alias nō procederet a pari: pater quilibet emācipat filium, ergo Imperator ut filius non poſsit emancipare & liberare patrem.]

d ¶ Elegit. quod raro fit, ut. l. fin. C. de conſul. lib. xij. ſecundum Ma.

Diuiſio ¶ Si ab hoſtibus. ¶ Diuiditur in tres partes principales. Primo loquitur qn̄ pater fuit captus. Secūdo qn̄ filius. Tertio declarat quid ſit poſtliminium. Secunda ibi (Ipſe quoq;.) Tertia ibi (Dictum eſt.) Aret.

¶ Caſus. SYL.

Quęſitū fuit an captus ab hoſtibus retineret uel perderet ius patriæ poteſtatis: & uidebaᷣ dicendum ꝙ perderet: qa cū efficiaᷣ ſeruus hoſtiū, & ſic ī poteſtate alterius. §. Item ea infra de re. diui. non poteſt alium habere in poteſtate. l. ſic eueniet ff. de adult. eodem modo in filio capto, quia tranſit in alterius poteſtatem, uidebatur abſolute liberari, ut in monacho dicimus, qui tranſit in poteſtatem abbatis. cap. indecorum. de æta. & qualita. cuius contrarium reſpondetur, quōd immo nec perditur, nec retinetur, ſed ſtat in ſuſpenſo, attento futuro euentu, ut ſi reuertatur, non præſumatur amiſſa propter ius poſtliminij, quo fingitur fuiſſe ſemper in ciuitate: ſi decedat ibi, præſumatur ex lege cor. deceſsiſſe præambula hora captiuitatis. Ratio autem æquitatis huius fuit, ne remedio deſtituerentur illi, qui fortiter pro patria pugnando capti eſſent, ita demum eis reuerſis. Nota. quōd captus ab hoſtibus etſi ciuis rom. efficitur ſeruus hoſtium. Item quod ſi pater capiatur ab hoſtibus, pendet ius liberorum. Item quōd reuerſi ab hoſtibus omnia iura recuperant. Item not. quid ſit poſtliminium, unde dicatur, & eius effectus: & quōd licet arguere ab etymologia uocabuli, & quid ſit limes.]

e ¶ Ab hoſtibus. Hoſtes ſunt, quibus populus Rom. bellum indixit, uel ipſi populo Romano: ut ff. de cap. & poſt. re. l. hoſtes. Hoſtes q dñr

Filius capti ab hoſti bus in ueritate ē ſui iuris.

a ¶ Pendet. Hic colligitur quoddam hominum genus eſſe in pendenti, ut diximus ſupra de ijs qui ſunt ſui uel alie. iu. § j. ſed certe quod hic dixit, pendet, uerum eſt propter iuris fictionem nam quo ad ueritatē ſui iuris eſt filius, ut ff. de teſt. l. lege cornelia. in fi. & ff. de libe. & poſth. l. pen. & C. de ſen. paſ. l. fin. ibi, quod maxime &c. & ff. ad mac. l. j. §. j. nam pater ſeruus eſt hoſtium, ut ſupra de iur. perſo. §. ſerui. ergo alium in poteſtate habere non pōt, ut ff. ad l. iul. de adulte. l. ſic eueniet. Dic ergo, ꝙ nulla pterita uel præſentia pendent in ſpecto ſtatu pſenti, ſed futuro, ut infra de uerbor. obligationibus. §. conditiones.

ptus fuerit parens, quáuis ſeruus hoſtiū fiat, tamen pendet [a] ius liberorum pp ius poſtliminij: [b] quia ij qui ab hoſtib. capti ſunt, ſi reuerſi fuerit, oīa priſtina iura recipiunt: idcirco [c] reuerſus ēt liberos habebit in ptāte: quia poſtliminium fingit eum, qui captus [d] eſt, in ciuitate ſemp fuiſſe. Si uero ibi deceſſerit, exinde ex quo captus eſt pater, filius ſui iuris fuiſſe uidetur. Ipſe quoque filius † nepoſue, ſi ab hoſtibus captus fuerit, ſimiliter dicimus propter ius poſtliminii ius quoque poteſtatis parentis in ſuſpenſo eſſe. Dictum eſt aūt poſtliminium a limine & poſt. Vnde eum, qui ab hoſtibus captus eſt, & in fines noſtros poſtea peruenit, poſtliminio reuerſum recte dicimus. Nam limina ſicut in domo finem quendam faciunt, ſic & imperii finem eſſe limen ueteres uoluerūt. Hinc & † limen dictum eſt, quaſi finis quidam & terminus. Ab eo poſtliminium dictū eſt: † quia ad idem limen reuertebatur, quod amiſerat. Sed & qui captus [e] uictis hoſtibus recuperať, poſtliminio rediiſſe exiſtimatur.

† alias nepoſue ex eo.

hoc eſt fundatum ſuper ueritate: ſecundum, quòd fingatur ſemper fuiſſe in ciuitate, & ſemp habuiſſe illa iura, quod eſt contra ueritatem. ita eſt de mente Bart. in l. nec utilem. colum. fi. ex quib. cau. ma. quæ diſtinctio in hac materia aperit mentem ad multa. * Illud quoque animaduertendum, ꝙ Seruius (ut eſt relatū apud Ciceron, in Topic.) aliū de deducit uerbū poſtliminij: i quit enim dici a poſt, & liminium productionem eſſe uerbi: ſicut in finitimo legitimo, editimo non plus eſt timum, quā in meditullio, tullium.

† alias limes dictus.

† alias qa eodē limine reuertebatur quo amiſſus erat.

c ¶ Idcirco. Quia reuerſi omnia iura recuperant. †

† Excepta poſſeſſiōe rerū ſuarū. l. deniq;. & l. nec utilē. ff. ex qui. ca. ma. l a.

SYL. ¶ Adde meliorem text. cum glo. in l. qui res. §. j. ff. de ſol. l. cum hæredes. §. j. de acquir. poſ. l. pen. ff. de ſuis & leg. l. in bello. §. ſi quis capiatur. ff. de cap. & poſtlim. reu. l. bona §. quod ſi filius. eo. titul.]

Poſtliminiū qd eſt.

b ¶ Poſtliminij. Eſt autem poſtliminium ius amiſſæ rei recuperandæ ab extraneo, moribus & legibus conſtitutū: ut colligitur. ff. de cap. & poſtlim. reu. l. poſtliminium. j reſpon.

SYL. ¶ Adde tamen pro declaratione, quòd poſtliminium habet duo capita: primum, ꝙ reuerſus recuperat omnia: &

d ¶ Captus. Et reuerſus, ut ff. de capt. l. retro.

e ¶ Captus. Infra fines noſtros, nec ultra deductus: ita improprie reuerſus dicit poſtliminio Vel dic, captus fuerat ultra fines & tunc dicitur etiam rediſſe, antequam ad limina redeat, quia ſic recuperat ſtatum licet improprie: & facit ad hunc. §. ff. de cap. l. in bello. §. j. Item ad idem. ff. de ui & ui arm. l. qui a. poſſeſſionem.

SYL. * ¶ Text. eſt intelligendus ſimpliciter, uidelicet quòd qui captus eſt, licet per ſe non reuertatur, ſed deuictis hoſtibus recuperetur, poſtliminio rediſſe intelligatur.]

¶ Emācipatione tollit patria poteſtas coram quocunq; iudice: idemq; iuris hēt emancipās quod patronus, & tutelam filij impuberis: & pōt filius emancipari nepote retento in poteſtate, uel econuerſo. h.d. ex l. fi. C. de emā ci. lib. & l. liberū. ff. de adop.

¶ Præterea [a] emācipatione quoque deſinunt liberi [b] in ptāte parētū eſſe. Sed emācipatio antea quidē

¶. Præterea. Diuiditur in ſex partes. Primo qualiter ꝑ emancipationem liberaē filius a patria ptāte. Secundo, qualiter fiebat emancipatio de iure antiquo. Tertio, qualiter fiat hodie. Quarto, ꝙ pr̄ hēt legitimā in bonis emācipati, ſicut patronus ī bonis liberti. Quinto, ꝙ pr̄ legitimus eſt tutor filij impuberis emancipati. Sexto, ꝙ nepotem poteſt emancipare retento filio in poteſtate, & econtra. Secunda ibi (Sed emācipatio) Tertia ibi (Noſtra.) Quarta ibi (& tunc.) Quinta ibi (& præterea.) Sexta ibi (Admonendi.) Areti.

8 Y L. ¶Præterea.. Caſus In prima parte aliter non figurabitur, quia cum fauore parentum a iure ciuili fuerit introducta patria poteſtas, conſequens eſt vt eidem renunciare, ac eam a ſe abdicare poſsint l. pe. C. de pac. Sed loco caſus referam ex Caio Iureconſulto modum. d. emancipationis antiquæ, vt aperiatur intellectus multorum iurium & præcipue tex. noſtri. Is. tit. vj. lib. j. Inſti. ſic ait: Emancipatio, hoc eſt manus traditio, quædam ſimilitudo venditionis eſt: quia & in emancipationibus præter illum, hoc eſt certum patrem, alius pater adhibetur, qui fiduciarius nominatur. ergo iſte naturalis pater filium ſuū fiduciario patri mācipat, hoc eſt manu tradit, a quo fiduciario patre nālis pater unum aut duos nummos quaſi in ſimilitudinē pretij, accipit: & iterū cū acceptis numis fiduciario patri tradit: hoc ſecūdo & tertio fit, cū fiduciario patri mancipat ac tradit: & ſic de patris ptāte exit: q̄ tn̄ emancipatio ſolebat ante præſidem fieri, modo ante curiam facienda eſt, ubi quinque teſtes ciues Ro. in præſenti erunt, & pro illo qui libripens appellatur, id eſt ſtaterā tenens & qui anteſtatus appellaē, alij duo ut numerus ſeptē teſtiū impleatur: tamen cum tertio mancipatus fuerit filius a patre nāli fiduciario patri, hoc agere debet naturalis pater, ut ei a fiduciario patre mancipetur, & a naturali patre manumittaē, ut ſi filius ille mortuus fuerit, ei in hæreditate naturalis pr̄ non fiduciarius ſuccedat. Fœminę uel nepotes: maſculi ex filio, una emancipatione de patris uel aui exeunt poteſtate, & ſui iuris efficiuntur, & ibi ipſi quamlibet una emancipatione de patris uel aui poteſtate exeunt, & niſi a patre remancipati fuerint, & a naturali patre manumiſſi, ſuccedere eis naturalis pater non poteſt, ſed fiduciarius a quo manumiſſi ſunt: nam ſi remancipatum ſibi naturalis pater uel auus manumiſerit, ipſe eis in hæreditate ſuccedit. Hæc Caius. Addam præterea uerba Boetij lib. iij. cō. Topi. Mancipatio (inquit) imaginaria quædam uenditio eſt, quod ipſum ius proprium eſt roma. ciuium. Ea res ita agitur, adhibitis non minus quinque teſtibus ciuibus rom. puberibus, & eo qui libripens dicitur: is qui mancipium accipit, es tenens, ita dicit: Hunc ego hominem ex iure quiritum meum eſſe aio, iſque mihi eſt emptus hoc ere eneaque libra, deinde percutit libram, idque ęs dat ei, a quo mancipium accipit: quaſi prætij loco.

* Pro quorum uerborum intelligentia lege Annotationes, quas ad hunc Inſtitutionum librum edidimus.] Not. modum emancipandi de iure antiquo. Item quòd hodie emancipatione ſoluitur patria poteſtas: & quòd idē iuris habet pater quod patronus: & ꝙ poteſt emancipari filius retento nepote in poteſtate, & econuerſo. Item circuitus & fictiones reprobari.]

a ¶ præterea. Non ſolum ſupradictis modis, ſed præterea &c.

b ¶ Liberi. Generale nomen eſt ad omnes inferiores, ut infra titu. ij. §. fi.

a ¶ Procedebat.i. ea demum ad effectum perducebatur. Acc.
b ¶ Per imaginarias.i.fictitias. ſic & ff.de regu.iu.l. imaginaria. nam pater uendebat filium, pro uno nummo forte, & emptor eũ manumittebat ut hic & ff. de ca.di.l. liberos.§.j. & C.eo.l. fin.j. reſpon.& fa. ad hoc.j̃. de teſt.§.j. & pp hoc dicebatur filius capite minui. Sed cũ hodie talia non fiant, ut ſequitur, nũquid dicitur capite minui? Rñ.ſic: quia ſtatũ mutat ad minus,ut.j̃. de ca.di.j.reſpon.&.§.minima

† Alias non eſt uia.
† Alias ad.

uel per antiquã legis obſeruationem procedebat:[a] quæ p imaginarias[b] uendẽtes & intercedentes manumiſſiones celebrabat, uel ex imperiali reſcripto.[c] Noſtra aũt prouidentia etiã hoc in melius p conſtitutionem[d] reformauit, ut fictione[e] priſtina exploſa[f] recta[g] † uia † apud cõpetentes iudices uel magiſtratus[h] parentes intrent,[i] & filios ſuos, † & filias, uel nepotes, uel neptes ac deinceps, a ſua[k] manu dimittant. Et tunc[l] ex edicto.[m] Prætoris in bonis[n] hmôi filij, uel filiæ, uel nepotis, uel neptis, qui quæue a parente manumiſſus[o] uel manumiſſa fuerit

† Alias uel.

h ¶ Vel magiſtratus. quoslibet, etiam ſi non habent merum imperium, uel miſtum,ut in authen.de defen.ci.§.nul la.coll.iij.& etiam extraordinarios: ut duo Bononien.coram iudice Mutin. ut ff. de manu. uin.l.etiam. §.fi. & C. de iudi.l.ult. alias pe.
i ¶ Intrẽt. ſi iudex eſt in domo:idẽ ubicunq; ſit dũmodo nõ in loco tur pi,ut ff.de iu ſtit. & iur.l. pen.& ff. de arb.l.ſi cum dies.§. pe.
SYL. * ¶ Vſus ẽ Inſtiu. uerbo intrent pro adeant, ſicut & in.l.fi.C.de eman.libe.dixit intrare tribunal.]

SYL. * ¶ Adde tamen, q diſtat imaginarium a ficto, ut auctor eſt Alcia.lib.Parer.iij.c.xj.qui etiam declarat.d.l. imaginaria.
c ¶ Ex imperiali reſcripto.Et hoc mõ & ſine uenditione fiebat,ut puto.
ADDIT. Et eſt rõ ſecundum Ang. hic, quia fruſtra precibus imploratur, quod datur a iure.l.j.ff. ad municip.
d ¶ Per conſtitutionem.ut C. de emãcipa.li.l.fi.
e ¶ Fictione.alias functiõe.i.uſu:alias fictione: alias factione.
SYL. * ¶ Legendum fictione: intelligit autem Imperator imaginariam illã uenditionem, de qua dixi in figuratione caſus.]
f ¶ Exploſa.i.expulſa.ſic.j̃. de fideic. hære.§.ſed quia ſtipulationes.
g ¶ Recta uia. uel indirecta,non curo. Vel dic.i.recto iure.
SYL. * ¶ Dic recta uia.i. non per antiquas ambages & circuitus: opponitur enim recta uia circuitui, de quo loquitur iſte tex.&.l.fi.C.de eman.lib.ibi. Iubemus huiuſmodi circuitu in poſterum quieſcente.]

k ¶ Sua manu. † Id eſt debet capere eum per manum, & relaxare eum per uerba ad hoc idonea: uel dic manu, id eſt poteſtate. nam quandoq; & non capta manu emancipatur, ut C. de eman.li.l.pe.
¶ Adde, q formam hodiernæ emancipationis ponit Ang.hic.]
l ¶ Et tunc.i.ex tunc. nam prius occuparet pater omnia iure peculij, ut j̃. q non eſt permi.fac.teſt.§.j. & eſt ſimile tunc.ff de cond.& demon.l.iiij.in fi. & ff.ſi cer.pe.l.lecta.& ff.de uulg.ſubſt. in ſubſtitutione.§.j.
m ¶ Ex edicto.ſ.poſito.ff. ſiquis a pa. fue.man.l.j.in fi.j.reſpon.
n ¶ In bonis.acquirendis uel acquiſitis,uel a patre ſibi nunc collatis.
o ¶ Manumiſſus. i.emancipatus..improprie enim ponitur,ut ff. qñ actio de pec.eſt an.l.j.§.alienatio.
SYL. ¶ Adde, quòd non eſt improprie attenta forma antiqua: quia imo erat pprie manumiſſio, quamuis attenta forma hodierna ſit improprie dictum, capiendo manumiſſionem in ſua ſpecie, put competit ſeruis:ſed ſi capiamus uerbũ

† Et ita cõiter obſeruatur ſecũ dũ Angel. quã SYL. ſit inter pſentes ſecus ſi inter abſentes ut hic ſequit.

manumittere, in ſuo primordiali ſignificatu, ita applicat ad dimiſsionē a patria poteſtate, ſicut ad dimiſsionem a poteſtate dominica.

Pſonus qualiter ſuccedit liberto. Pr̄ in q bus caſibus ſuccedit filio & in quibus non.

a ¶ Patrono. patronus autem ſuccedit liberto i totum ab inteſtato, filiis non extanti b ex teſtō. in tertia parte bonorum liberti: liberis exiſtentibus in nihilum: licet olim eſſet aliter, ut. j. de ſuc. li. §. j. &. ij. &. §. ſed noſtra. ſic erit hic in patre. Sed hæc ſimilitudo interdum fallit: nam interdū habet totum pater, ut ſi filius turpem perſonā inſtituit hr̄dē, ut ff. ſi a pa. quis ſu. ma. l. Patronus. in prin.

SYL. * ¶ Ratio differentiæ poteſt eſſe, quia hæreditas debetur patrono tantum ex l. (nam non debet niſi illa tertia pars, quam l. ſtatuit eſſe debitam) parenti uero etiam ratione miſerationis: quæ ratio eſt naturalis, & reſpicit totam hæreditatem.]

¶ Interdum nihil ex ſucceſsione uel alio modo, ut in ſex caſibus. ſ. quando pretium emancipationis accepit pater a filio.

SYL. * ¶ Pōt forte eſſe rō, quia in liberto clarum eſt, q̄ pretium, quod dabat̄, erat peculiare & ipſius dn̄i: unde nec repetitur poſtquam fuerit datū, quamuis dn̄s non manumittat. l. ſi liber. C. de condi. ob cau. at in filio poterat eſſe peculium caſtrenſe uel quaſi, in quibus pr̄ nullū ius habet, & iō amplius teneatur, quia pretium uere fit ipſius.]

¶ Item qn̄ filius eſt miles, & habet caſtrenſia, ut ff. ſi a pa. quis ſu. ma. l. j. §. ſi parens. &. §. eſt & alius. & ff. de teſt. mili. ſi a milite. §. ſi. &. l. ſeq.

SYL. * ¶ Adde, q̄ nec patronus ullum ius habet in bonis caſtrenſibus liberti. l. ēt §. patronus. ff. de bo. lib.]

¶ Item filiis aliis patris, licet hæredibus, non datur, ut ff. ſi a pa. quis ſue. manu. l. j. §. liberos. ſecus eſt in filiis patroni.

SYL. * ¶ Ratio eſt illa, quam aſsignat Imper.] . de ſi. tu. uerſi. Quoniam filius.]

eadē iura præſtantur parenti, q̄ tribuuntur patrono a in bonis liberti. Et p̄terea ſi ipubes ſit filius, uel filia, uel cæteri, ipſe parēs ex b manumiſſiōe tutelā eius nanciſcit. c ¶ Admonēdi aūt ſumus liberū d arbitriū

Item quando emancipauit coactus, ut ff. ſi a pa. quis ſue. man. l. j. §. fin.

SYL. * ¶ Hæc non eſt proprie differentia, quia caſus iſtæ non cadit in dn̄o, qui ſi male habet ſeruum cogitur uēdere, nō manumittere. §. fin. ſupra de iis q ſunt ſui uel alien. iur. & ſi quo caſu propter neceſſitatē manumittit, in ipſo quoque reſoluuntur iura patronatus lege prima. C. de lib. & eo. lib. & lege prima. C. de bon. lib. ubi hoc ſentit Alberic.]

¶ Item clauſulana non ita patri ut patrono datur, ut ff. ſi quis a pa. ſue. manum. lege prima. §. ſi parens. & lege nō uſque.

SYL. * ¶ Ratio redditur in dicta lege non uſque.]

¶ Item nec operas a filio ut a liberto patronus habet, ut ff. ſi quis a pa. ſue. manu. l. pen.

SYL. * ¶ Rationem affert iuriſcon. in. l. pe. ff. de obſeq. a lib. uel liber. par. & pat. præt.] licet hæc prædicta ſpecialia in patrono † uera non ſint, ut colligitur ex generali capite illius tituli. Si quis a pa. ſue. manu. l. j. primo reſpon. & ij. & in ſpecialibus caſibus qui in illo titulo ponuntur, ut dictum eſt. Sed ſecundum hoc ſemper uidetur pater amittere, cum ſemper præmium emancipationis habeat hodie, ut infra per quas perſo. nobis acquir. §. hoc quoque. C. de bon. quæ liber. cum oportet. §. penult. Sed dic iſtud legale non conuentionale præmium eſſe, & ideo licitum, nec puniendum, ut C. de adminiſt. tut. l. ſancimus. j. & C. ad l. iul. de adulter. l. gracchus. †

† alias uero.

† Dic, q̄ de conſuetudine aliter obſeruat̄: q̄a pr̄ ī emancipatione donat aliqd filio ſecū dū Angel. & Ia. hic.

b ¶ Ex manumiſsione. id eſt ex emancipatione.

c ¶ Nanciſcitur. concordat huic uerbo infra de leg. pat. tut. & infra de fidu. tu. in prin.

d ¶ Liberum arbitrium. niſi in caſibus ut infra eodem in fine dicemus: & ſa. ad hunc. §. ff. de adoptio. lege liberum.

eſſe ei, qui filiū & ex eo nepotē uel neptē in ptāte † habebit,[a] filiū quidē de ptāte dimittere, nepotem uero uel neptē retinere: & econuerſo filium quidē in ptāte retinere, nepotē uero uel neptem manu mittere,[b] uel[c] oēs ſui iuris efficere. Eadē & de pronepote & pronepte dicta eſſe intelligantur.

¶ Adoptatus ab aſcēdente exit ṗriam ptātem, & tranſit in ptātem adoptantis. h.d.ex l.cum in adoptiuis.§.ſi uero pr̃. & l.fi.C. de adop.

¶ Sed & ſi pater filium, quem in ptāte habet, auo uel proauo naturali ſecundū noſtras conſtōnes[d] ſuper his habitas in adoptionē dederit: id eſt, ſi hoc ipſum actis interuenientibus apud competentem iudicē manifeſtauerit, ṗſente[e] eo q adoptat, & non cōtradicente,[f] necnon eo ṗſente qui adoptat ſoluit quidem ius ptātis patris naturalis, tranſit[g] autē in huiōi parentem adoptiuū, in cuius perſona & adoptionē eſſe pleniſſimā antea diximus.[h]

¶ Emancipato filio uel in adoptionē dato, nepos tūc conceptus remanet in po-

a ¶ Habebit ut ſupra de pa. po.§. qui igitur.
b ¶ Manumittere, id eſt emancipare.
c ¶ Vel omnes. repete, liberum eſſe.

SYL. ¶ Sed & ſi. ¶ Caſus. Non figurabitur aliter: quia dubitandi & decidēdi rō aſsignata fuit ſ. in.§. ſed hodie ſ. de adop. Nota q̄ dictio, ſed & ſi, ponit diuerſitatem facti & identitatem iuris. Item q̄ adoptio exigit ſcripturam. Itē q̄ præſentia & taciturnitas habetur pro conſenſu. Itē q̄ eodem tēpore quis tranſit de poteſtate unius in poteſtatē alterius omnibus uiuentibus. Itē not. q̄ hæc adoptio non poteſt fieri cū abſentibus. Item q̄ non inconuenit, q̄ una deciſio reſpectu diuerſorum titulorum & ſic diuerſæ materiæ replicetur, nec per hoc dicitur ſuperflua.]

†Alias habet.

d ¶ Conſtitutiones. ut C. de adopt. cū in adoptiuis. & ſupra de adop.§. ſed hodie. & §. ſi uero.

e ¶ Præſente eo. niſi ſit infans, ut C. de eman. lib. l. pen.

f ¶ Non contradicente. Not. patientiam conſenſui comparari: ſic qui tacet affirmat: ſic. ff. de pign. l. fideiuſſor ij.§. pater. & ff. ſolu. matrimo. l. ii.§. ſi na. Arg. contra. ff. de adopt. l. ij.§. j. † & de procur. filiusfam.§. Inuitus. Accurſius.

† Sed ibi ſecū dū Chriſtophorū regritur expreſſus conſenſus pro forma.

SYL. ¶ Adde q̄ hæc eſt materia. l. quæ dotis. ff. ſolu. mat. ubi Iaſ. ponit. xvij. caſus in quibus præſens ſciens & tacens habetur pro conſentiente, & vij. caſus cōtrarios, ex quibus omnia iura ſoluunt. Ego uero in Comment. ut conſulerem iuuenum ſtudiis omnem hanc mām ī pauca capita reduxi, ac q̄ ſimpliciſsime explicui.]

g ¶ Trāſit. Ergo nō tollitur patria poteſtas, ſed transfertur. Ad quid ergo hic caſus in hoc titulo ponitur? Reſpō. quia & ſi non tollitur incommutabiliter, tollitur tamen quo ad primū. Idem dico in eo, qui iudicat in poteſtate mea nō eſſe nam nō efficitur ſui iuris, cum ſententia nō faciat ius: immo remanet in poteſtate, licet quo ad me pro emancipato habeatur, ut ff. de condi. indeb. l. iulianus. in prin. & l. ult.

SYL. * ¶ Vltimum dictum gl. præterquam q̄ eſt impertinens, quia qui pronunciatur eſſe ſui iuris, habeē per oīa pro tali. l. res iudicata ff. de reg. iu. quod nō contingit in adoptato ab aſcendente, cum tranſeat in eius ptātem, tum eſt ēt falſum, quia ſententia utpote iuris ciuilis poteſt patriam ptātem tollere, quæ ſimiliter eſt iuris ciuilis, nō autē obligationem naturalem. d. l. Iulianus.

h ¶ Diximus. ut. ſ. tit. j.§. ſi uero.

Diuiſio ¶ Illud autē. ¶ Diuiditur in duas partes. Primo dicit de filijs ante eman-

teſtate aui.h.d.

¶ Illud [a] aūt ſcire oportet, ꝙ ſi nurus tua ex filio [b] tuo conceperit,& filium poſtea emancipaueris, uel in adoptionē dederis ꝑgnante nuru tua, nihilominus qd ex ea [c] naſcit̄,i ptāte tua naſcit̄. Quod ſi poſt emancipationē uel adoptionē conceptus fuerit,pr̄is ſui emācipati uel aui adoptiui ptāti ſubiicit̄.

¶ Nemo inuitus cogitur emancipare.h.d.ex l. non poteſt.ff. de adopt.

¶ Et [d] quidē neq; naturales [e] liberi, neq; adoptiui, ullo pene [f] mō poſſunt cogere

cipationem pr̄is conceptis. Scd̄o de cō ceptis poſtea. Scd̄a ibi (quod ſi poſt.)

SYL. * ¶ Caſus. Quia dictum fuit ꝙ emancipato filio ſoluitur patria ptās,quærebatur an nepotes ex eo, qui tpe emancipationis reperiuntur concepti,naſcant̄ in ptāte filii: dubium autem faciebat, q̄a cū antequā naſcantur, non poſsint dici eſſe in ptāte aui.l.fi.ff. de coll. bon. poſtea uero q̄ nati ſunt, repiāt patrem capacem patriæ poteſtatis,uidebatur ꝙ deberent ei applicari,ſicut uidemus in ancilla prægnante quæ ſi manumittatur, partus poſtea editus non quærit̄ domino,ſed efficit̄ liber.§. ſufficit ſupra de inge. quo non obſtante decidit̄ contrarium,quia cum iam ſit quæſitum ius ipſi auo.in d.partu, ſi non tunc dū eſt in utero,ſaltem poſtea eo nato ꝑ retrotractionem.d.l.fi.de coll.bo. liberādo filiū non cenſet̄ uelle liberare nepotem, ſicut nec cum emancipat filium natis iā nepotibus.§.præterea.uerſ. Admonēdi ſ̄.eo.nec obſtat.§.ſufficit.ſ̄. de ingen. quia ut ait Ioā. Fab. illud eſt introductū fauore libertatis,ut.ſ. ſufficiat ad eā cōſequendam,matrem aut conceptionis, aut natiuitatis,aut medio tempore. liberam fuiſſe:nepoti uero ſupradicto neceſſe eſt oīno ſubiectum eſſe, nec ei magis expedit eſſe in ptāte patris q̄ aui, imo magis aui tum ꝑꝑ ꝓſumptionē uitæ breuioris, cum quia cenſet̄ auus hr̄e plura bona quàm pater.no.ſumma.

a ¶ Illud. hic.§. tradit duo præcepta ut.ſ̄.de adopt.§.ſed hodie.

b ¶ Ex filio.ſ.naturali & legitimo: ſecus in legitimo tm̄, ut in adoptiuo : nā tunc filio emancipato, ēt nepos ex eo emancipatus uidetur ſecundum quoſdā, ut ff.de cap.dim.l.liberos §. emancipato.& ff.de adop.l.ſed & nepos, Vel melius,dic in eo idem quod in nālī, ut in fi.huius tit.& ff.de ado.l.liberum. & ff.de cap.& poſtl.reuer.l.ſi me tibi.

c ¶ Ex ea naſcitur. ſecus in ancilla ꝓgnante manumiſſa uel alienata,ut.ſ̄.de inge.§. ſufficit.ff. de acquir.rer.do. l.fin.& C. de probat. matrem.

¶ Adde rationem differētiæ quam poſui ſupra in poſitione caſus.] SYL.

* ¶ Et quidem. Caſus. In.§.tradente regulā nō eſt figurandus: regula.n.iuris eſt, ꝙ nemo inuitus cogitur iuri ſuo renunciare, & ſicut iura patriæ ptātis non poſſunt ſolui inuitis filiis.§.generaliter.in auth.qui.mo.na.effi.ſui.eodē mō non pōt filius rōne cuiuſdam relationis cogere patrem ſeſe emācipare.Cum.n.negotiū utriuſque agat̄,utriuſq; ēt uoluntas exigit̄.l.pe.C.de eman.lib.ſola.n. emancipatio infantis,ut ibidem dicit̄, unius tm̄ conſenſu fieri poteſt.No.ſummarium. SYL.

d ¶ Et quidem. hoc eſt ſecundū præceptum,& repete, Scire oportet, quòd neque &c.

e ¶ Naturales.ſubaudi,& legitimi, nā naturales tm̄ non ſunt in poteſtate, ut ſupra de nup.§.ſi.

f ¶ Pene.hic not.talem regulā, ꝙ nullus filius pōt compellere pr̄em, ut emācipet eum : quod fallit in quatuor caſibus,& ideo dicit Pene: ut ſi pr̄ agnouerit legatum ſibi relictum hac contēplatione,ut liberos emanciparet : nā tunc compellit̄ extra ordinē emancipare, ut ff.de condi.& demonſt.l.ſi cui. Item ſi titius adoptauit priuignum ſuum:compellit̄ emancipare eū eo pubere facto, ſi probauerit ſibi non expedire eſſe in ptāte, ut ff.de adop.l.nonnunquā & l. ſe.Idē ī quolibet adoptiuo,ut ff.de mi. l.iij.§.ſi qs minor. Itē ſi filiæ peccandi neceſsitatē iponat,ut C.đ epi.au.l. ſi le

Emancipare filium pr̄ cogit̄ ī quatuor caſibus.

nones.Item ſi filium male & cõtra pie tatem affecerit, ut ff.ſi quis a pa.l. fin. Item econtra filius non poteſt compel li,ut emancipet,ut in auth.qui.mo.na. effi.ſui.§.generaliter,coll.vij.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ſecundũ opinio.glo.etiã ex iuſta cau ſa non cogitur:attamen communis opin. eſt in contrarium. in l. quidam cum filium. ff. de uerborum obliga. in lege utrũ eo.tit. ut ibi refert Iaſon qui dicunt iſtam gl.magiſtralẽ, ꝙ ſicut ex iuſta cã cogitur pater emancipare, ita cogatur filius emancipari.]

parentes de poteſtate ſua eos dimittere.

¶ De tutelis.

¶ Non ſummatur, quia præfat de quo ſit dicturus: diffinit tutelam; declarat, qui ſint tutores, & unde dicti ſint, ex lege prima.ff.eodem titulo.

Continuatio. ¶ De tutelis. ¶ Imperator continuat hanc rubr. Vel ſic: Dictum eſt ſupra de quadam diuiſione perſonarum: quia quædam ſunt ſui iuris, quædam alieno iuri ſubiectæ ſunt; uerum quia eſt reperire aliam diuiſionem, quia quædam ſunt in tutela &c. ideo ſequitur uidere de tutelis.

Diuiſio. Ranſeamus. ¶ Iſte titulus diuiditur in quatuor partes. Primo ſubdiuidit primum membrum perſonarum poſitum ſupra titu. de ijs qui ſunt ſui uel alieni iuris. Secundo diffinit quid ſit tutela. Tertio, qui ſunt tutores & unde dicantur. Quarto, qui ſunt illi qui poſſunt tutores ex teſtamento dare. Secunda ibi (Eſt autem.) Tertia ibi (Tutores.) Quarta ibi (Permiſſum.) Aret.

SYL. ¶ Caſus. Non figuratur, quia procedit diuidendo & diffiniendo No.quòd perſonarum,quæ non ſunt in aliena poteſtate, aliæ ſunt ſub tutela, aliæ ſub cura, aliæ neutro iure tenentur. Item quòd cognitis ijs qui ſunt in tutela uel cura cognoſcentur qui uentro iure tenentur: & utitur Imper. eodem modo arguendi, quo uſus eſt ſupra titul. de ijs qui ſunt ſui uel alien.iur.in princip. attamen hoc argumentum non uidetur bonum in hoc text.quia cum diſiunctiue dicat Cognitis ijs ꝙ ſunt ſub tutela aut cura,cognoſcentur qui neutro iure tenentur, arg. erit fallax; ꝗa ſi cognoſcentur qui ſunt ſub cura,nõ cognoſcentur qui neutro iure: ꝗa poteſt eſſe ſub tutela. Ideo ut bonũ ſit argumen. neceſſe eſt intelligere copulatiue,non diſiunctiue. Item not.ꝙ cognito uno contrariorum cognoſcitẽ aliud.Item diffinitionem tutelæ. Item ꝙ tutela datur principaliter perſonæ. Item ꝙ tutela eſt de iure ciuili. Item ꝙ tutor eſt,cui diffinitio tutelæ competit. Item ꝙ propria deriuatio uocabuli ſumitur ex diffinitione. Item ꝙ ualet arg.ab etymologia:& ꝙ tutores dicunẽ defenſores pupillorum. Item ſecũdum dictam declarationem no.ꝙ dictio,uel, ponitur pro &.]

TRANſeamus[a] nũc ad aliam[a] diuiſionem perſonarũ. Nã ex ijs[b] perſonis,quę in poteſtate non ſunt,[c] quædam uel in tutela ſunt uel in curatione, quædam

a ¶ Ad aliam. nam diximus duas, ut ſupra de iure perſona.in princip. & ſupra de iis qui ſunt ſui uel alieni iuris. in princip.

b ¶ Ex iis. No. ergo,ꝙ hic diſtinguit illud mẽbrum. Quædam ſui iuris ſunt: quod eſt oppoſitum illi Quædam alieno iuri ſubiectæ ſunt: ut ſupra de ijs ꝗ ſunt ſui uel alie.iuris.

c ¶ Non ſunt. qui ergo in tutela uel cura ſunt, ſui iuris ſunt. filiusfamilias ergo non poteſt habere tutorem uel curatorem,ut hic,& C.de curato.fur.l. fin.in prin.

SYL. ¶ Adde curatorem dari filiofamilias uel potius eius bonis, in quibus patri non quæritur uſusfructus. l. fina.§. ſinautem patre recuſante. C. de bonis quæ liber.] Sed contra. C. de ſentent. pa.lege fina.§.primo. quia filius eius, qui eſt apud hoſtes,eſt in tutela, & tamen

neutro [a] iure tenentur. Videamus ergo de ijs, quæ in tutela uel in curatione ſunt Ita enim [b] intelligemus cæteras perſonas, quæ neutro iure tenentur:ac prius diſpiciamus de ijs, quæ in tutela [c] ſunt.

¶ Eſt aūt tutela (ut Seruius [d] † diffiniuit) uis [e] atque ptās in capite libero, [f] ad tuendum [g] eum, qui

men non eſt ſui iuris,ut ſupra ti.j. §.ſi ab hoſtibus.ſed ibi uere non erat in poteſtate, cum pater deportatus eſſet,ut diximus ſupra ti. j. §. cum autem.

a ¶ Neutro. nec tutela, nec cura.

b ¶ Ita enim quia cōtrario rū eadē eſt diſciplina, ut hic, & ſupra de ijs q̄ ſunt ſui uel alie. iur. in prin.

SYL. * ¶ Intelligo quo ad cognitionē, q̄a cognito uno contrariorū, cognoſcitur ēt alterū, ut hic licet uidere, nō quo ad diſpoſitionē, quia cum contrariorum ſit contraria ratio,diſpō eſt ēt contraria.l.ſi.§.ſi. ff. de lega. iij.Bal.in l.ſi.C. de ſolu.]

c ¶ In tutela ſunt. de alijs dicetur infra de curat.

d ¶ Eſt aut. Seruius.nomen eſt iuriſconſulti. & facit ad hunc. §.ff. eo.l.j.

e ¶ Vis atque poteſtas id eſt uiolenta poteſtas.

SYL. ¶ Adde, q̄ hæc expoſitio reprobaē per doc.poſt Bar.in l.j.ff.eo.] Nam dat tutor inuitus:cū.n. ſit munus publicū: ut infra de excu.tu.& cura.in prin. ergo inuitus datur,ut C.de decu.l. nullus.j. lib. x. Itē inuito daē,ut ff. de tu. & cu. da.ab ijs.necnon.& ff.de tu. l. ij. unde patet,q̄ hæc eſt alia poteſtas, q̄ p̄ris in filiū,& dn̄i ī ſeruū:cū illa ad cōmodū, ut ī.p quas perſo.nob.acqui.§.j.& ī de ijs qui ſunt ſui uel alie.iur.§.ij. hæc uero ad onus:teneē enim de dolo, & lata culpa,ut C.arb.tute.l.ij. Item per hoc q̄ datur inuito,differt a curatore. q̄ uolenti datur,ut infra de cura.§.item inuiti,& ff.e.l.iij.§. ſi pupillus. Vel dic, uis,ad cogendum, ptās ad imperandū.

SYL. ¶ Adde, q̄ doc.hic, & in l.j.ff.eo impugnant hanc gl.dum uult,q̄ ſtāte ſua interpretatione tutor nolens & uolenti non diceretur tutor:ſed tn ſalua, q̄a uerba diffinitionis & ipſa diffinitio ſaluatur, ſi a cōiter accidentibus comprȩhendat caſus & rem quæ diffinitur: tex.eſt clarus in l.ſuus quoque.§. puto.ff.de hære.inſti.ponit Arc. in l.j.ff. de teſta.quamuis aliter uoluerint quidam Moder. quorū dictis alibi r̄ndi.

* Verius tn̄ eſt duo hæc nomina idem ſignificare & ad maiorem expreſsionē poteſtatis tutelaris cōiuncta fuiſſe. eſt enim honeſta locutio,q̄ & Terentius in Heauton. & M. Tull. lib.iij. de natura deo.uſur † parunt: quin etiam idē Iuſtinia. infrà. de interdi.§. retinendæ.] † alias diffinit

uerſic. quorum.]

f ¶ Libero.nam niſi ſit liber pupillus, non pōt habere tutorē,cū ſi ſeruus ſit, nō ſit ſui iuris:q̄ eſt neceſſe,ut ī eo.in prin.Itē & ſi dubius ē,pōt habere tutorē,ut ff.de tut.& cu.da.ab ijs. l.ei qui. Eſt tn̄ caſus,ubi ſeruo daē tutor, ut ff. de tu.& cu. da.ab ijs. l. ſi impuberi.j. reſpō. cui tn̄ legi ſignaē contra. ff.ad trebel.l.ſi res aliena.§.ſeruus. & l.cogi.§.fina.& his duabus eſt alia contra. ff.eo.titu.l.mulier.§. nō eſt.Quæ legū cōtrarietas ita ſoluiē:cum libertas fidei cōmiſſaria & hæreditas reliquiē ab eodē præſtāda,poterit ſeruus cogere, ut inſtitutus hæreditatem adeat:& tūc datur etiam ſeruo tutor:ubi uero ab uno hr̄ditas,& ab alio libertas relicta eſt: non poteſt niſi prius præſtita ei libertate: tunc enim coget alium hæredem hæreditatem adire, & ſibi reſtituere, ſecundum Ioan. Tutor q̄ſque ſeruo datur.

* ¶ Adde q̄ hæc uerba, In capite libero,deſignāt perſonā tutoris, nō pupilli,ut apparet ex ſequentibus, dum dicit. Ad tuendū eum &c. & apertius ex l.j.ff. eo. quemadmodum hoc loco in Commen.demonſtratum eſt.]

g ¶ Ad tuendum. propter hoc etiam remouet patriam poteſtatem, quæ nō eſt ad tuendum (j) ſed ad gubernandū prout uult,& ſibi acquirendum.

ADDITIO. (j) Scilicet principaliter. ſed bene in conſequentiam lege final.§.neceſsitate.C.de bonis quæ liber. unde non conſideratur l.j.C.de aucto.tut. uide hic per Chriſtopho.

a ¶ Propter ætatem. ad dr̃iam curatorum, qui dant̃ furioſis & mentecaptis, qui ꝓꝑ morbum ſe defendere non poſſunt, ut infra de cur. §. furioſi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ talis curator furioſi datur pricipaliter ꝑſonæ. prout declarat Saly. in l. in copulandis. C. de nupt.]

b ¶ Iure ciuili. † Not. tutelam eſſe de iure ciuili, licet omnes ſere contractus ſint de iure gentium, ut ſupra de iure na. §. ius aũt.

† alias ex qua ipſa re nomen &c.

† Et iõ differt a tutela ꝓpriæ ꝑſonæ rerũq; propriarũ: quia ẽ de iure gen.

propter [a] ætatem ſe defendere nequit: iure [b] ciuili data [c] ac permiſſa. Tutores autem ſunt, qui eã [d] uim ac poteſtatẽ habent: † ex qua [e] reipſi nomen acceperunt. Itaq; appellantur tutores, quaſi tuitores atq; defenſores, [f] ſicut æditui dicuntur, qui ædes, [g] tuentur.

¶ Filio in poteſtate teſtamento tutor dari poteſt: & nepoti niſi ĩ pr̃is poteſtatẽ recaſurus ſit. h. d. ex l. j. ff. de teſt. tut.

¶ Permiſſum [h] eſt itaq; parentibus, li

c ¶ Data. ſ. a lege uel iudice, permiſſa uero a teſtatore dr̃, ut ĩfra eo. §. permiſſum, Vel dic data perſonę pricipaliter, permiſſa ſecũdario rebus, ut infra ti. i. §. certe. & infra de excuſ. tu. §. datus.

SYL. l. ut vĩ. ff. de iuſti. & iure & l. iii. ff. ad l. aquil. ſcdm Chriſt.

* ¶ Ego datam a l. intelligo, quantũ attinet ad legitimam, permiſſam autẽ ab eadem l. ut ſcilicet uel a iudice, uel a teſtatore detur. § permiſſum. infra eodem & ff. de tuto. & cur. da. ab iis.

d ¶ Eã uim. q̃ ẽ dicta ſupra ꝓximo. §.

e ¶ Ex qua re. i. ui & poteſtate.

f ¶ Defenſores. & ſecundum hoc etiã curatores ſunt tutores, ſecundum Ioã. & plerunq; ſic appellantur. ff. de leg. iii. cum filio. §. i. ff. de min. l. i. §. ii. & l. etiam. §. ex cauſa.

ADDITIO. Hanc gl. reprobat Iaſ. quia licet alluſio uocabuli conueniat, non tñ procedit, quia repugnat diffinitio, ut no. Bar. in l. i. ff. de teſta.

g ¶ Qui ædes. ut eſt præfectus uigilum, & qui cum eo de nocte uadunt, ut ff. de offi. prę fe. uigil. l. iii. §. ſciendum. Accurſius.

SYL. ¶ Adde, ꝙ q̃uis hæc deriuatio poſsit eos etiam in ſui generalitate comprehendere, tñ proprie æditui ſunt (ſi Feſto credimus) qui ædes ſacras tuentur, non alias: cuius uerbi ſignificatum attigi diligentius hic in Anno.]

Diuiſio ¶ Permiſſum. Diuiditur in tres partes. Primo ponit dictum in genere. Secundo illud modificat. Tertio modificationem exemplificat. Secunda ibi (Nepotibus.) Tertia ibi (itaq;.)

SYL. ¶ Caſus. Dubitatum fuerat, an teſtamẽto tutores filiis, & nepotibus dare liceret. dubitatiouẽ facere poterat: quia cũ (ut ſupradictũ ẽ) mortuo patre uel auo l. faciat filios ſui iuris ipſo iure. §. i. ſupra tit. i. non uidebatur ĩ poteſtate eſſe illius, qui ex diſpõne l. priuabatur mediante morte poteſtate patria, imponere hoc onus filiis aut nepotibus ſuis eo tempore, quo non poterant eſſe amplius in ſua poteſtate: cuius contrarium deciditur: quia q̃uis efficiantur ſui iuris, tamen quia huiõi impuberes egẽt aliquo, qui perſonam bonaq; ipſorũ tueatur, quẽ ex ſe eligere non poſſunt ob infirmum animi iudicium, concefsit. l. paternæ prouidentiæ, ut poſſet prouidere etiam eo tpe de eo, qui perſonã ipſorum regeret, gubernaret, ac tueretur. * Sed hoc diſtinctionem recipit: nam filiis ĩdiſtincte poſſunt dari tutores a patre illorum, cuius poteſtati ſubiecti ſunt; nepotibus uero ita demũ poſſunt parẽtes teſtõ tutores dare, niſi poſt mortẽ eorum in poteſtatẽ patris ſui ſint recaſuri, quia eo caſu cum ſint filiifam. nõ poſſunt tutores habere ſupra hoc tit. in prin.] No. ꝙ quilibet aſcendens in infinitum, qui habet liberos in poteſtate, poteſt teſtõ de tutore prouidere, intellige tñ concurrentibus requiſitis in hoc tex. Item ꝙ dictio omnino, importat idem quod generaliter.]

h ¶ Permiſſum. quia quædam generaliter uidimus de tutelis, & omnis tutela eſt uel teſtamentaria, uel datiua, uel legitima, itaq; prius de teſtamentaria, utpote de digniore uideamus in hoc titu. & ſeq. De legitima autem dicetur infra de leg. agna. tut. uſque ad titu. de

Tutela eſt triplex.

atti.tu.De datiua dicetur infra de atti. tu. per totum.

beris ĩpuberibus,[a] quos in poteſtate,[b] habent, teſtõ[c] tutores[d] dare: & hoc in filios filiaſq; procedit omnimodo: nepotibus uero neptibuſq; ita demũ parẽtes poſſunt teſtõ tutores dare, ſi poſt mortem eorũ in poteſtatem patris ſui non ſunt recaſuri. Itaq; ſi filius tuus mortis tuæ tẽpore ĩ poteſtate tua ſit,[e] nepotes ex eo non poſſunt[f] ex teſtamẽto tuo tutores[g] habere q̃uis in poteſtate tua fuerint: ſcilicet, quia mortuo te in poteſtatem patris ſui recaſuri sũt.

a ¶ Impuberibus. etiam mutis, ut ff. de tute. l. muto. hoc etiam prætori & præſidi licet, ut ff. de tuto. & cur. datis ab iis. l. nec mãdante. §. fi.

b ¶ In poteſtate. naturalibus ẽt dari poſſunt in iisquę ſibi reliquũt, ut C. de confir. tu. l. fi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ põt intelligi de naturalibus dupliciter: uel quia ſolutũ ſit uinculum ciuile emancipatione, uel quia nati ſint ex concubina: & utroque caſu dic non eſſe uim in ptãte dandi tutorẽ: q̃a utriſq; dare põt & ĩ bonis ꝑ eũ relictis & in aliis: ſed in hoc uis eſt, ꝙ in uno caſu confirmatur ſine inquiſitione, in alio cum inquiſitione: ita eſt doct. Bar. in l. naturali. §. i. ff. de cõfir. tuto. ubi uidẽdum, & hic in meis Commen.]

c ¶ Teſtõ. uel codicillis teſtamento confirmatis, ut ff. de teſta. tute. l. iii.

d ¶ Tutores. ſed non curatores, ut infra de cura. in prin.

e ¶ Tua ſit. & nunquã exiuit: alioquin non recidit, ut ff. de adop. l. ſi pater filium. & de hoc dixi ſupra ti. i. §. i.

f ¶ Non poſſunt. licet miles ſit teſtator, ut ff. de teſta. tut. l. ii.

g ¶ Tutores. Si aũt filius uel emancipatus eſt, uel mortuus: tũc nepotes ex eo ſunt ſui iuris mortuo auo, ut ſupra ti. i. §. i. in fi. Vnde ex teſtõ aui poſſunt habere tutorem, ut hic innuitur.

¶ Pater põt dare tutorẽ poſthumo, qui ſi natus eſſet, in poteſtate ſua eſſet. h. d. ex l. j. §. item ſcire. ff. de teſt. tu.

¶ Cum aũt in compluribus[h] alijs cauſis poſthumi pro iã natis habeanẽ, & in hac cauſa placuit non minus poſthumis q̃ iam natis teſtamẽto tutores dari poſſe: ſi modo in ea cã ſint, ut ſi uiuis parẽtibꝰ naſcerenẽ. ſui hæredes, & in poteſtate eorũ fierẽt.[i]

¶ Tutor datus filio emancipato confirmandus eſt ſine inquiſitiõe. h. d. ex l. q a prẽ. ff. de cõfir. tu.

¶ Cum aũt. Caſus. Quia dr̃ filiis tutores dari poſſe, itẽ & nepotibus, q̃ſitum eſt, an poſthumo tutores dare liceat: & uidebaẽ dicendũ ꝙ non, quia cum ad hoc ut tutor dari poſsit, ſit neceſſe, ꝙ ii quibus daẽ ſint ſui hæredes. i. ꝙ ſint in ptãte, & teneaẽ primum locum, cum poſthumꝰ nõ ſit ĩ ptãte, q̃a nõ natus l. fi. ff. de coll. bõ. non uĩ ꝙ ei tutor dari poſſit: cuius contrariũ decidiẽ ratione expreſſa ĩ tex. quia habetur pro nato, q̃a tutela reſpectu pupilli eſt commodum. l. qđ dicimus. ff. de uerb. ſign. * Nec ob. d. l. fi. q̃a illud eſt uerum uere, ſed poſtea nato poſthumo fictio retrotrahiẽ, & fingiẽ fuiſſe natus tp̃e teſtamenti ſaltẽ cõfirmati & mortis, & conſequenter fuiſſe in ptãte: ita probat eadẽ. l. ibi, ſed nato conferẽ. No. ꝙ poſthumo tutor dari p̃t, & qũ. Itẽ ꝙ tutela eſt commodum pupilli.] S Y L.

h ¶ In compluribus. ut quoties de cõmodo eorũ quæriẽ, ut ff. de ſta. ho. qui in utero. non ſi de commodo aliorum, ut ff. de uerb. ſig. quod dicimus. Vel ſi de incommodo matris, ut ff. de ſta. ho. l. imperator.

ADDITIO. Et eſt ratio, quia etiam tractatur de commodo uentris, quia perempta matre periret & partus ſecũdum Bar. in d. l. qui in utero. facit l. prægnantis. & quod ibi no. per Bartol. & alios. ff. de pœ. Ang.

i ¶ Fierent. ut q̃a ex uxore naſciturus

erat, uel nuru: aliud ſi ex concubina, niſi in ijs q̃ ſibi dimitterent, ut C. de con. tuto. l. fi. tales enim tunc non naſcerentur in poteſtate ſupra de nupt. §. fin.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hic vr̃ tex. ꝙ ſuitas eſſe poſſit ſine patria prãte, alias. n. tex. eſſet ſuperfluus & ineptus, cum copula ponatur inter diuerſa: niſi dicas hoc factũ eſſe gr̃a maioris declarationis.

¶ Sed & ſi emancipato filio tutor a patre datus fuerit teſtamento, confirmandus [a] eſt ex ſententia Præſidis omnimodo, id eſt, ſine inquiſitione. [b]

¶ Sed & ſi emancipato.

SYL. ¶ Quærebat̃ an filio emancipato dari tutor teſtõ poſſet: & dubium faciebat, quia hoc videbat̃ tm̃ permiſſum pr̃ibus ratione patriæ ptãtis ſ. eo. §. pmiſſum. * unde cũ ea extincta eſſet propter emãcipationẽ non uidebat̃ illi tutorem dari poſſe. Quo non obſtãte deciditur verũ eſſe, mero quidẽ iure & ſtricto dationẽ non ualere ex prædicta rõne, ſed tñ iudices neceſſe habere illũ confirmare, quia licet fuerit ſolutũ uinculum patriæ ptãtis, durat nihilominus vinculũ illud naturale charitatis & affectionis paternæ, quæ tã efficax eſt, ut credibile non uideatur alium æque bene proſpecturũ eſſe pupillorũ utilitati: qua rõne vetitũ eſt etiã inquiri de facultatibus & moribus ipſius, itẽq; ſatiſdationem exigi, exiſtimãtibus legibus paternum ſufficere teſtimonium. l. de creationibus. C. de epiſc. aud. Hæc tñ uera ſunt, quoties in proximo mortis tp̃e tutorẽ dederit pater, ita ut uериſimile non ſit ignoraſſe conditionem illius, alioquin contra l. in confirmando. cum duabus ſeq. ff. de confir. tut. Not. ſummar.]

a ¶ Confirmandus. non ergo valebat datio per ſe, cum non eſſet in poteſtate, ut ſupra eo. §. permiſſum. Sed nunquid hic tutor confirmatus dicitur teſtamentarius? quod ſi eſſet præferretur legitimo, ut infra ti. ij. in princ. an datiuus? quod poteſt admitti.

SYL. ¶ Adde, ꝙ cõis opi. eſt ꝙ ſit datiuus: contrariũ tñ diſputando defendit Præpo. Sen. in j. caſu. q. iij. de quo articulo videndus eſt meus Commẽtarius, ubi illum per quam diligenter tractaui.]

¶ Et facit ꝓ hoc. ff. de uerb. ſig. l. lege. & ĩ auth. đ deſen. ci. §. ſi de cætero. col. iij. ita legitimus tutor huic præfertur, ut. j. de atti. tut. in princ.

¶ Adde, ꝙ hæc glo. cõiter reprobat: eam tñ ſaluat Præp. Senen. in. j. caſu. q. iiij. per totũ. Sed de ueritate vide hoc in loco Commẽtarium meũ. SYL.

¶ Qui teſtamento tutores dari poſsũt.

¶ Etiã filiusfam. & ſeruus ꝓprius dari tutor p̃t, ſi uel expſ ſe liberet̃, uel ſimpliciter det̃, & niſi errore duct' dederit. h. d.

¶ Et ideo gloſſauit. i. ſine inquiſitione, nõ ꝙ uellet eum confirmari, ſi alius eſſet legitimus, ſed quia non quæritur an ſit locuples, uel non. Sed at. contra. ff. de cur. fur. ſi furioſo puberi.

b ¶ Sine inquiſitione. i. quia non ſatiſdat. ſ. rem pupilli ſaluam fore. Itẽ locuples ſit uel nõ: hoc. n. non quærit̃, ut ff. de cõfir. tut. l. j. Sed aliud in matre dãte tutorẽ filio: ibi. n. & ſi non ſatiſdet̃, tñ cũ inquiſitione datur, ut d. l. dicit̃, & C. de confir. tut. l. j. Sed quare diuerſum in matre dante tutorẽ filio? Rñ. in memoriã præcedentis poteſtatis, ut ff. de qõ. l. unius. §. ſeruus. j. & ff. qui pe. tu. l. fi. & facit ad hoc infra de ſatiſda. tu. & cu. in prin. ff. de lib. agn. l. j. §. iulianus. & C. de epi. aud. l. de creationibus. ſed arg. cõtra. ff. de in li. iuran. l. uideamus.

SYL. * ¶ Quamuis uerum ſit, hunc tutorẽ non ſatiſdare rem pu. ſal. fore, eo tñ nõ pertinet, inquiſitio, ſed ad inueſtigationem morum & facultatum. Veriorem autem rationem, quare diuerſum fuerit ſtatutum in tutore a matre dato, reddit tex. in d. l. fin. nempe ob infirmitatem iudicij muliebris.

ADDITIO. Dic, ꝙ licet mater ibi habeat affectionem ad filium ſicut pater, tamen cum conſilium matris ſit fragilius paterno, ut no. gl. in l. j. C. de confir. tu. ideo magis pr̃i q̃ matri conceditur ꝙ tutorem filio dare poſsit. Aret.

SYL. ¶ Qui teſtamento tutores dari pnt.

Continuatio. ¶ Dictum eſt ſupra quibus teſtõ tutores dant̃, ſequit̃ dicere đ ijs q̃ da. poſ.]

Diuiſio Dari aũt. ¶ Totus iſte ti. diuidit in quinque partes. Primo, q̃ pñt tutores dari. Scđo, qũo ſeruus alienus pōt in teſtō tutor dari. Tertio qñ furioſus uel minor tutor datur. Quarto, qñ ad certũ tempus, uel ſub conditioue, uel certæ rei datur. Quinto quando filijs uel filiab. datur, quibus datus uideaẽ.

Dari ãt tutor pōt teſtō, nō ſolum paterfa.[a] ſed ēt filiusfa.[b] Sed & ſeruus proprius teſtō[c] cum libertate recte tutor dari pōt. Sed ſciendũ eſt, eum & ſine libertate[d] tutorem datum, tacite libertatē directā[e] accepiſſe uideri: & p hoc recte tutorē eē

Scđa ibi (Seruus aũt.) Tertia ibi (Furioſus.) Quarta ibi (Ad certũ tp̃s.) Quinta ibi (ſi quis filiabus.) Et hoc principiũ ſubdiuidiẽ in quatuor partes. Primo, ꝙ paterfam. & filiusfam. pōt tutor dari. ſcđo, qñ ſeruus ꝓprius daẽ cũ libertate. Tertio, ꝙ ſi ſine libertate, tunc tacite vr̃ ſibi dari libertas. Quarto, qñ credebaẽ liber. Partes de ſe patēt. Are.

SYL. * ¶ Caſus. ¶ Propoſito ti. qui teſtatur. dari poſ. quæſitũ eſt, an filiusfa. dari tutor poſſet teſtō: & uidebaẽ dicēdũ ꝙ nō, quia cũ ſit in alterius ptãte, & tutela ſit ptãs in aliũ, nō vr̃ poſſe habere aliũ ſub ſua ptãte. l. ſic eueniet. ff. de adul. cum. n. non poſsit ip̃e ſemetipſum regere obſtãte p̃ria ptãte, non uidebaẽ poſſe alios regere. Quo nō obſtãte deciđiẽ contrariũ, quia tutela eſt munus publicũ. ĩ. de excu. tu. in prin. & filiusfam. in publicis cauſis loco patrisfa. habeẽ l. filiusfa. ff. de ijs qui ſunt ſui uel alie. iur. Idē quæſitũ eſt de ſeruo ꝓprio, an recte tutor teſtō dari poſsit: & uidebaẽ dicendũ, ꝙ non, cũ ſerui ad munera publica aſpirare non poſsint. l. in ſeruili. C. q̃ da. tu. poſ. ſed contrariũ rñdetur, qñ datur tutor cũ libertate, quia ceſſat tunc impedimētũ ſeruitutis: uel ēt prætermiſſa libertatis mētione, quia cũ nō ſit ueriſimile teſtatorē uoluiſſe facere actũ inutilē, & ſeruus tutor eſſe nō poſſit. d. l. in ſeruili. cenſetur in antecedentiam neceſſariã illi libertatē dediſſe: q̃ præſumptio nō ſit, ubi p errorem quaſi liber tutor datus ſit, cũ nihil ſit *magis contrariũ conſenſui q̃ error l. nihil con ſenſui. ff. de reg. iur. & ideo tunc remanet ſeruus, & p hoc tutelã gerere non pōt.] No. ꝙ filiusfa. pōt eſſe tutor. Itē ꝙ ſeruus ꝓprius cũ libertate uel ſimpliciter recte tutor daẽ. Itē ꝙ dãdo eum tutorem cēſetur liberare: & ſic ꝙ qui uult conſequens, uult oē neceſſariũ antecedens: & qui uult unũ, uult omne id per quod ad illud perueniri poteſt. Item ꝙ quãdoq; error in re propria toleratur, & uitiat, etiam ſi ſit error in qualitate. Item ꝙ libertas tacite dari poteſt.]

a ¶ Paterfamil. Niſi ſit mutus uel ſurdus: † quia tutor & loqui & audire debet, ut ff. de tut. l. j. §. pe. & fi.

¶ Adde ſecus in minus audiente. l. penul. & fi. ff. de leg. tut.]

b ¶ Filiusfa. Cum. n. tutela ſit ius publicum, ut. ĩ. de excu. tut. in princ. non curaẽ ius pa pote. ut ff. ad treb. nã qđ j. rñ. & ff. de ijs qui ſunt ſui uel alien. iur. filiusfa. quo caſu pr̃ de peculio teneẽ, niſi agnoſcat: tunc. n. (ſcilicet quĩdo agnouit) inſolidũ, ut ff. de tu. l. ſi filius. & ff. de admi. tut. l. lucius titius.

¶ Adde, ꝙ nō obſtat teſtm̃ eſſe publici iuris, & tñ impediri a patria poteſtate. l. iij. ff. de teſtamen. quia in eo nō agit filius famil. ut publica perſona, ut ĩ tutela & magiſtratu, ſed ut priuatus.

c ¶ Teſtō. ſed a præſide tutor dari non p̃t ſeruus, ut C. q̃ da tu. poſ. l. in ſeruili.

d ¶ Et ſine libertate. Non expreſſo hoc, ꝙ ſine libertate det: ſed omiſit libertatis dationem, ut ſupra qui manu. non poſ. §. licet in fi. et C. de neceſ ſer. l. quidam. §. cum igitur.

e ¶ Directam. Immo ur̃, ꝙ fidei commiſſariam, ut C. de fideicom. lib. l. & ſi non aſcripta. contra, Sed certe hic teſtamento hoc ſit, ibi alia uoluntate: puta codicillis, uel per epiſtolã: uel dic, ꝙ ibi alienũ credebat, hic ſuum ſciebat.

† Scilicet pœnitus. alias ſecus l. fi. ff. de legi. tut. Itē hoc uerũ in SYL. perſonalibus, ut hic ēt ſi talis morbus ſuperuenerit qa deſinit ipſo SYL. iure: ēt ſi ad modicus labiorum intelligeret ut hic per Bald. ſecus tñ ĩ numeribus patrimonialib. l oēs. §. j. ff. de mune. & hon.

Plane ſi per errorē quaſi liber tutor datus [a] ſit: aliud dicendum eſt. [b]

¶ Seruus alienus pure tutor dari nō poteſt: ſed cum liber erit, ſic: qđ in proprio nō poteſt. h.d.

¶ Seruus aūt alienus pure inutiliter [c] teſtō datur [d] tutor: ſed ita, cū liber erit, vtiliter datur. Proprius autem ſeruus, inutiliter eo [e] modo tutor datur.

¶ Furioſus uel minor dati tutores, recedente furore uel adueniente maiori ætate tutores erūt. h.d. ex l. ſi hr̄editas. §. ſi furioſus. ff. eod.

¶ Furioſus uel minor xxv. annis tutor teſtamento datus, tutor tunc erit, cum

SYL. * ¶ Rectius, ut hic oſtēdi in Cōment. ſoluit gl. in d. l. & ſi non ſcripta. ꝙ illa l. corrigaī per iſtū tex. quæ ſolutio placuit & Saliceto ibi.] Itē alia ratione nō vr̄ ualere datio, quia ille ſolus datur tutor, qui teſtamēti habet factionē, ut. ff. de teſt. tu. l. i. teſtamēto. (alias incipit, ſi qui dē.) Rn̄. illud intellige in paſsiua ſignatione, in qua ēt ſeruus dr̄ habere teſtamēti factionē ut. ī. de hær. quali. & diffe. §. teſtamēti.

SYL. * ¶ Vera eſt reſponſio gl. quod intelligatur de paſsiua teſtamenti factione, & ita reſpondet etiā in d. l. teſtamēto. neq; enim illic dr̄, qui habent teſtamēti factionem: ſed cum quibus teſtamenti factio eſt: ut recte ibidem perpendit Bar. Sed an ſeruus proprius ſub conditione ſi liber erit datus tutor a dn̄o putante alienum, detur utiliter, vi. Prep. Sen. in j. caſu. q. vj. per totum.]

a ¶ Datus ſit. ſ. proprius ſeruus: licet hoc non ſit ueriſimile, ut C. de reſcin. vēd. l. qſquis. ſed forte ex cauſa hæreditaria noniter hēbat, ut ff. de reg. iur. l. q in alterius. & infrà de uſuc. §. qđ autē.

b ¶ Dicendum eſt. ſ. ut neq; liber, neque tutor ſit: idem multo magis in alieno, ut ff. de fideicom. liber. l. generaliter. §. ſi quis tutorem. & ff. de teſta. tut. ſi quis tutorem.

SYL. * ¶ Seruus aūt. Caſus. Viſo quomodo ſeruus proprius daretur tutor, quæſitum fuit, an ſeruus alienus poſsit pure teſtō tutor dari, ita ut conſequaī directam libertatem tacite, ſicut dictum eſt de proprio. & reſpondeī ꝙ non, qa ad dn̄m pertinet datio libertatis directæ: conſequetur tn̄ fideicommiſſariam ex uériſimili mente teſtantis l. ſi hæreditas. §. fin. ff. de teſta. tut. Itē dubitatū eſt, an recte tutor daretur ſub hac conditione, cum liber erit: & uidebatur ꝙ non, cum tutoris datio nō recipiat cōditionem l. Actus. ff. de regu. iur. cuius contrarium deciditur, quia præſumitur ei relicta libertas fideicommiſſaria, & grauatus hæres illum redimere & manumittere, ut poſsit eſſe tutor. d. l. ſi hæreditas. Sed tunc dubitatum eſt, an ꝓprius ſeruus eo modo vtiliter detur: & uidebaī ꝙ ſic, argu. d. l. ſi hr̄editas. attamen reſpondetur contrarium.] Aſsignant docto. rationem, quia libertatis datio habetur pro non adiecta, quæ eſt falſa & cōtra hunc tex. ideo enim uitiatur hic, quia conſtat teſtatorem noluiſſe dare libertatem, quod cum eſſet ī poteſtate ſua, volendo eum eſſe tutorē, reſultat quædam perplexitas in eius voluntate, quę eſt contra naturam tutelæ: ideo vitiat l. ſi Titius. ff. de conditio. inſtitu. Not. ſeruus qualiter tutor dari poſsit.]

c ¶ Seruus autem. Inutiliter. ſ. vt ſtatim ſit, ſed cum liber erit.

d ¶ Datur. Quia directo nō erit liber, ſed per fideicommiſſum, ut ff. de teſta. tut l. ſi hæreditas. §. fi. & C. de fideicom miſſ. liber. l. & ſi non aſcripta.

e ¶ Eo modo. ſcilicet cum liber erit: nam non erit tutor: inutilis enim dicitur etiam ſtipulatio propter inutilem adiectionem, ut ff. de ſtipul. ſeruo. l. ſed ſi ſibi. uel aliter inutiliter: quia ꝓ non adiecta habetur, & erit tutor ac ſi non eſſet adiecta, ut & alias infra de hæredi. inſtitu. §. impoſsibilis. Vel dic tertio ſecundum P. non erit tutor nunc, ſed conditione extante. Hæc non placet, quia ſic non eſſet differentia inter ſuum & alienum. † ſed prima verior eſt, ut ff. de regu. iur. l. actus. quamuis opi.

¶ Adde rationem, quam ſupra poſui SYL.

compos [a] mentis, aut maior xxv. annis fuerit factus.

¶ Ad certum tempus, ex certo tempore, uel ſub conditione, & ante hæredis inſtitutionem tutor dari poteſt: ſecus autē ad rem certã uel cauſam. h. d. ex l. tutor. §. tutorem. & l. certarum. ff. eod.

¶ Ad certū[b] tpſ, uel ex[c] certo tpe, uel ſub

Ph. ſit SYL. reprehēſibilis: iſta tñ ratio reprehenſionis ē falſa p l. ſi hæreditas. §. fi. ff. de teſt. tu. ſecū dū aug.

in poſitione caſus.]

SYL. * ¶ Furioſus. Caſus: Quæſitum eſt, an furioſus recte tutor detur pure ĩ teſtamento: & uidebatur ꝙ non, cum ſit inhabilis ad tuendum ſeipſum nedum alios. §. furio. infra de cura. nec moueat, ꝙ fieri poſſit, ut aliquã do furor recedat. l. cū furioſus. ff. de iudic. quia ex quo inueniẽ incapax tēpore teſtamenti, & mortis teſtatoris, non uidetur referre, ꝙ ex aliquo tractu temporis poſſit reſipiſcere. §. in extraneis. infra de hæred. quali. & differ. cuius contrariũ deciditur, quia cum furioſus tutor daẽ, ita datus exiſtimatur, cum ſuæ mẽtis eſſe ceperit. l. furioſus. ff. de tut. quę cõditio a lege ſubintellecta eundem habet effectum, quē haberet expreſſa a teſtatore, ſicut dicimus in ſeruo alieno tutore dato. l. ſi hæreditas. §. fina. ff. eod. cum itaq; conferatur datio tutelę in tẽpus, quo erit compos mentis, merito ſequitur. ꝙ ualebit. Nec obſtat. §. in extraneis. quia loquitur in hæredibus & legatarijs, de quorum commodo agitur: aliud uero in tutoribus, qui dantur ad commodum pupillorum, ut declarat hic Ioan. Fab. Tunc fuit dubitatũ, an & minor xxv. annis tutor dari poſſet: & uidebatur dicendum ꝙ ſic, cum & teſtari, & libertatē relinquere, & pro alijs poſtulare poſsit. §. fi. ſ. qui. ex ca. ma. non li. Sed contrariũ deciditur ea ratione, quia cũ detur tutor principaliter ad tuendũ perſonã pupilli. §. certe J. eo. ea uero ætas fragili & infirmo cõſilio ſit, & multis captionibus, ſuppoſita, & ob id ipſi quoque curatorum auxilio regãtur, noluit lex illos aliorũ tutelam ſubire, ſed ita demum, cũ peruenerint ad xxv. ann. no. ſum.]

a ¶ Compos. ſiue hoc dictum fuerit a teſtatore, ſiue non, ut ff. eodem. l. ſi hæreditas. §. ſi furioſus. & facit ad hoc. ff. de iudi. cum furioſus. j. reſpon.

SYL. * ¶ Intellige tamen hunc tex. in furioſo, cuius ſperatur ſanitas, ut quia habet dilucida interualla, uel qui ex aliqua infirmitate ita affectus eſt; alioqui ſi perpetuo duraturus eſſet furor, crediderim illico inutilem eſſe dationem exēplo muti, ſurdi, & ceci. l. j. §. fi. de tut. & d. l. cũ fur.]

SYL. * ¶ Ad certũ tempus. Caſus. ¶ Dubitatũ eſt, an dies uel conditio poſſet apponi in datione tutoris teſtamentarij: & uidereẽ dicendũ ꝙ non, ex l. actus. ff. de regul. iur. item quia ſtatutum eſt tutelam finiri pubertate infra qui. mo. tu. fi. in prin. ideoq; non uĩ, ut cõtra legum cẽſuram teſtator poſsit facere, ꝙ tutela filiorũ ſuorũ prius finiaẽ. l. nemo. ff. de leg. j. In eo uero qđ dĩ, tutorẽ dari poſſe ante hæredis inſtitutionẽ, dubiũ faciebat ius antiquũ, diſponẽs nec libertates eo modo dari poſſe. Quibus non obſtãtibus deciſum eſt, contrariũ generali rõne, quia q̃ pure fieri poſſunt, poſſunt etiam in diẽ, ex die, & ſub cõditione fieri, ut in propoſito tradit Deci. in d. l. actus. tñ. n. confidit lex de paterne cõſilio, ut quoquo modo prouiderit, habeat eius diſpoſitionẽ ratã. Non ob. d. l. actus, quia procedit in tutela datiua, & q̃ ſit ratio diuerſitatis, uidebimus in glo. Non ob. ẽt diſpoſitio iuris antiqui circa ordinẽ, cum hodie ſit correcta. §. ante. infra de leg. Poſtremo q̃ſitũ fuit, an teſtator poſsit dare tutorem certæ rei uel cauſæ, & ratio dubitandi ſumi põt ex l. j. §. ſi ex fundo. ff. de hær. inſt. ꝙ hæres quoq; in re certa inſtitui põt. Sed cõtrariũ decidiẽ ratione allegata ĩ tex.] No. ex die, ad diẽ, ſub cõditione, ante inſtõnem hæredis, recte tutorẽ dari: certæ autẽ cauſæ uel rei nõ recte. Itẽ ꝙ tutor pſonæ nõ rei aut cauſæ daẽ: & ꝙ non ualet argumẽtũ de tempore ad rem, ubi non eſt eadem ratio.]

b ¶ Ad certum tẽpus. uſq; ad paſca.

c ¶ Ex certo. i. a paſcate in antea, ut ff. de act. & obli. l. obligationum fere. §. i.

conditione, uel ante [a] hæredis inſtitutionem, poſſe dari [b] tutorem non dubitatur.

¶ Certæ [c] autē rei uel cauſæ[d] tutor dari nō pōt: quia perſonæ, [e] nō cauſæ uel rei tutor datur.

¶ Tutor datus filiabus uel filijs, etiam filiæ uel filio poſthumis, non nepoti aut nepti datus intelligit̄: datus liberis, ēt nepotibus poſthumis: datus uero poſthumis, omnibus deſcendentibus poſthumis datus uidetur. h. d. ex l. ſi quis. & ſeq. ff. eo.

¶ Si qs filiabus ſuis uel filijs tutores dederit, ēt poſthumæ

a ¶ Vel ante hæredis. contra uidebatur infra de le. §. ante hæredis.

b ¶ Poſſe dari. a teſtatore, non a iudice, ut ff. de reg. iur. l. actus.

SYL. • Adde, ꝙ Io. Fab. dicit rationem diuerſitatis eē, quia actus iudicialis non ſtat in ſuſpenſo: quā rationē impugnat Bart. in l. muto. §. j. ff. de tute. & rōnē glo. hic, ꝙ ſit actus legitimus damnat Bal. hic, quia ēt teſtamētaria ē actus legitimus. Præterea l. actus. refert actus legitimos qui non recipiunt, non diſponit oēs actus legitimos non recipere: cui non obſtat c. actus. eo. ti. lib. vj. qa debet intelligi ſecundū l. actus. ex qua elicitur: rationem aſsignat gl. in l. j. C. de teſt. tu. propter confidentiā patris, quam Cy. in rub. ibi reprobat, qa ēt cōfidit l. de iudice. Aſsignat̄ ratio cōis, ꝙ in datiuo interim careret tutore, in teſtamētario interim ꝓuidet̄: ſed tu dic, ꝙ illa non ē uera, qa tutor dari poſſet a iudice ſub cōditione uel ad diē, & interim ꝑ eū dari alius tutor: qđ eſt inconueniens, & contra l. actus. Præpo. Senē. j. caſu. q. vj. aliā aſsignabat, quia conferēdo iudex in tp̄s cōditionis, euenire poterat finito eius officio, & ſic diſpoſitio eſſet collata in tp̄s prohibitū, contra l. quod ſponſæ. C. de don. ante nup. de qua ipſe diſputat ✻ Mihi uero probabilior vr̄ ratio, quā aſsignat Accurſ. in d. l. j. C. de teſta. tu. nam & ſi lex non parum etiā iudici confidat, multis tñ exemplis oſtēdi pōt longe magis confidere de paterna prouiſione. Videmus enim tutorem teſtamentariū cæteris anteferri quinimmo vetari prætorem, alium dare: itē inquiſitionem ac ſatiſdationem ei fuiſſe remiſſam. Quod cū ita ſit, nihil mirū debet uideri, ſi & in modo dādi amplior facultas tributa fuerit patri q̄ iudici. Præterea cū pupilli non debeant ſine tutore relinqui a iudice, nonne fruſtra iudex ex die, ad diē uel ſub conditione tutorem daret, cū interim omnino alium ſubſtituere teneretur. §. j. ĩ. de atil. tut.]

c ¶ Certæ āt rei. ſed Africæ, uel Syriacæ utiliter datur, ut ff. eo. l. ſi tamē tutor.

d ¶ Cauſæ. ſ. certæ, ut ad rei uend. ſed vr̄ contra. C. de in lit. dan. tu. l. ad litem ſed ibi tutor ꝓcuratore ponit. Item vr̄ contra. ff. de teſta. tute. l. ſi tñ tutor. ſed ibi vniuerſitati rerum datur non rei certæ.

e ¶ Perſonæ. ſ. pupilli principaliter, ut eū inſtruat bonis moribus, & ēt ſalaria præſtet magiſtris eius, vt ff. de admi. tu. cū plures. §. cū tutor. & C. de alim. præſta. l. ſi. ad hoc. n. principaliter dat̄, ſecundario aūt reb⁹ dat̄, ut. ĩ. de excu. tut. §. datus. ſed in curatore cōtra: nā principaliter rebus, ſecundario perſonæ datur, ut C. de nupt. l. in copulādis.

¶ Si quis filiabus. Caſus. Quærebatur, an tutor filijs datus intelligeretur datus poſthumis: dubitationem faciebat, quia tutela eſt onus, & ipſi diuerſimode appellantur. l. ſi idem. C. de codi. contrarium deciditur, quia ſub appellatione filiorum continentur poſthumi: & ratio eſt, quia eſt potius qualitas filiorum quàm differentia realis. ✻ Tam enim filij ſunt poſthumi, & quidem proprie, q̄ qui iam nati ſunt. Sed tunc quæſitum eſt, an & nepotibus poſthumis datus uideretur, uidebatur. n. ꝙ ſic, quia filiorum verbo comprehenduntur etiam nepotes. l. filij. & l. iuſta. ff. de uerbo. ſignif. Contrarium tñ deciditur, quia aliter filij, aliter nepotes uocantur: ꝙ ſi liberis datus fuiſſet, tunc etiam nepotes includerentur, cum liberorum appellatio ad omnes pari- SYL.

ter deſcendẽtes pertineat l. liberorũ. ff. de uer. ſigni. Demũ quæſitum eſt, cũ pater tutorẽ dedit poſthumis ſuis qbus dediſſe cenſeaẽ; & reſpondeẽ, ꝙ oibus poſthumis, ſiue ſint filij, ſiue nepotes. & deinceps. & ita intelligendus eſt iſte tex.] No. ꝙ ſi liorũ appellatione ueniũt poſthumi, & liberorum appellatione ueniunt oẽs deſcẽdẽtes: & ꝙ filiorũ appellatione non ueniunt nepotes ex nſu. Item ꝙ poſthumorũ appellatione ueniunt oẽs filij & nepotes poſthumi.]

uel poſthumo [a] dediſſe uideẽ: qa [b] filij uel filiæ appellatione, & poſthumus & poſthuma cõtinẽẽ. † Quid ſi nepotes, ſint, an appellatione filiorũ & ipſis tutores dati ſint? Dicendũ eſt, ut & ipſis quoque dati uideãtur, ſi modo liberos dixerit: cæterum † ſi filios [c] non continebuntur: [d] aliter enim filii, aliter nepotes appellantur.[e] Plane ſi † poſthumis dederit, tã filij poſthumi, q̃ cęteri[f]

† alias Quod.

a ¶ Poſthumo. ſ. filio.

b ¶ Quia filij. Hæc dictio, filij, cõprehendit poſthumũ & poſthumã: cũ maſculinũ poſsit cõcipere fœmininum: ſed hæc dictio, filiæ, non cõprehendit utrũque, & ſic nec poſthumũ, cũ fœmininũ nõ cõcipiat maſculinũ, ut ff. de leg. ij. ſi ita ſcriptum. & ff. de le. iij. qui duos. & l. ſeruis legatis. Itẽ nota, ꝙ appellatione natorũ ẽt nõ nati cõtinentur, cũ de eorũ cõmodo tractatur, ut ff. de ſta. homi. qui in utero. & ſupra titu. j. §. cũ autẽ. & facit. ff. de teſt. tu. ſiquis ita. §. j. & l. ſiquis filiabus. & l. quod ſi.

Maſculinũ cõcipit fœmininũ & non ecõuerſo.

Natorũ appellatione cõtinẽtur nõdũ nati

SYL.

* ¶ An & quando maſculinum concipiat fœmininum, uide deci. in l. ij. ff. de regu. iur. An autem filiorum appellatione contineantur poſthumi: & doctores diſtinguunt, ꝙ ubi conſtat de mente diſponentis, illi acquieſcendum eſt: in dubijs uero, ſi quidem ſumus in materia tutelari, & tunc continentur: in legatis autem minime. Ego tamen crediderim appellatione filiorum poſthumos quoque ex ſermonis proprietate contineri, tam in tutela, q̃ in legatis, atq; alia quauis materia, niſi de contraria mente diſponentis euidenter appareat, ut manifeſte oſtendi hoc loco in Commenta.]

c ¶ Si filios. Scilicet dixerit.

d ¶ Non continebuntur ſ. nepotes.

e ¶ Appellantur. Ab omnibus in uſu uel conſuetudine: ſed ſcdm uerã ſignificationem uerbi, (quia filius dicitur a philos quod eſt amor) ẽt nepos dr̃ filius, & ẽt quilibet quẽ aliquis diligit paterna dilectione, ut ff. de uerbo. ſigni. l. liberorum. §. ſed & papirius. q̃ uidetur contra.

Filius vñ dr̃.

† alias poſteris.

* ¶ Hæc gloſ. cõiter dãnatur, qa ꝓprie loquẽdo filij appellatione nõ intelligitur de nepote. l. iuſta. ff. de uerb. ſig. & qđ dicitur in d. §. ſed & Papirius. nõ procedit ex propria ſignificatione, ſed magis ex uſu quodã, aut ex præſumpta mente diſponentis: pro pleniore tamen doctrina an & qñ filiorũ appellatione ueniãt nepotes, uide Bart. & alios ĩ l. Gallus. §. inſtitues. & in d. l. liberorum. & Alcia. lib. iij. Parado. cap. xiiij. & quamuis deriuatio nominis filij, quã tradit Accur. ſit communiter recepta, improbaẽ tamen ab Alciato in l filij. ff. de uerbo. ſignifi. & alia affertur.]

SYL.

† alias ſi filios dixerit.

f ¶ Cæteri, etiam nati. ſecundũ quoſdam quod falſum eſt, ut ff. de uer. ſign. nomen. Dic ergo cæteri, ſ. ex filijs naſcituri. qui ſui poſthumi. ſunt ꝑ L. Velleiã, ut ff. de iniu. rup. te. l. poſthumorum. & j. de exhær. libe. §. poſthumorũ. & ff. de lib. & poſth. l. Gall. j. reſponſ.

¶ Adde, quòd poſthumus dicitur pluribus modis, ut per glo. in rub. C. de poſthu. hæred. inſti.] SYL.

¶ De legitima agnatorum tutela.

¶ Supra duobus titulis præcedẽtibus dictum eſt de tutela teſtamentaria: hic autẽ ponitur de tutela legitima, quæ ſequitur teſtamentariam. Ang. Aret.

Continuatio.

* ¶ Adde, ꝙ diciẽ legitima, non quia & teſtamentaria & datiua non ſint legitimæ. l. lege. & l. uerbis, ff. de uerb. ſign. ſed quia ſoli legi innixa eſt, neq; pendet a diſpoſitione teſtatoris aut iudicis auctoritate, quemadmodum illæ, SYL.

liberi continebunt.

¶ De legitima agnatorum tutela.

¶ Deficiẽtib⁹ teſtamẽtarijs, ſunt tutores lẽimi agnati: q ſunt cõiuncti ꝑ uirilẽ ſexũ, ſicut cognati ꝑ femineũ. h. d. ex l. i. & l. ſunt. ff. eo.

QVib⁹ aũt teſtamẽto tutor datus non eſt, ijs ex lege duodecim[b] tabul. agnati [c] ſunt tutores, qui uocantur legitimi.

¶ Sunt autẽ agnati, cognati ꝑ uirilis ſexus cognationem cõiuncti: [d] q̃ſi a pr̃e †cognati:[d] uelutifra ter ex eodem patre nat⁹, fr̃is fili⁹ nepoſue ex[e] eo: item patruus,[f] & patrui fili⁹ nepoſue ex eo.

¶ At q ꝑ fœminini ſexus perſonas cognatione iungũtur, agnati[g] nõ ſunt, ſed

Diuiſio QVibus autem. ¶ Totus iſte tit. diuiditur in 4. partes. Primo ponit, qualiter lex.xii.ta. dat agnatos tutores pupillis, deficiẽtibus tutoribus teſtãriis. Secũdo q ſũt agnati, & q non ſunt. Tertio, qualiter ĩtelligẽda ſũt illa uerba poſita hic ĩ pri. v3, Quib. aũt in teſtamẽto tutor datus nõ ſit. Quarto qualiter ius agnatiõis perimitur. Secunda ibi (Sunt autẽ.) Tertia ibi (Quod aũt.) Quarta ibi (Sed agnationis.) Et ſubdiuiditur hoc principiũ in tres partes. Quia primo dicit, qualiter deficiẽte tutela teſtamentaria uocantur legitimi. Secundo qui ſunt agnati. Tertio qui cognati. Secunda ibi (Sunt autem.) Tertia ibi (At qui.) Arc..

SYL. ¶ Quibus autem. Caſus. Non figuratur ex quo text. ponit regulam & terminos declarat, niſi dubium faciat, ꝙ in defectum teſtamentarii uidebatur ſuccedere datiuus, & ſic miniſterium iudicis, argu. l. ſiquis ſub conditione. ff. de teſta. tute. cuius contrarium deciditur ratione aſsignata in l. j. ff. eo. ibi, Ex ſumma prudentia. Not. quod teſtamentarius præfertur omnibus tutoribus. Item ꝙ his deficiẽtibus ſunt legitimi tutores agnati. Item qui ſint agnati, & qui cognati. Item ꝙ cognatio eſt ſicut adoptio, quia ponitur ut ſpecies & ut genus. Item quod cognati ſunt naturali iure coniuncti. Item ꝙ diſpoſitio in uno ex correllatiuis habet locũ in alio: ibi, inuicem. Itẽ ꝙ filii ſequũtur familiã patris, nõ matris.]

a ¶ Quibus. ſ. pupillis.

b ¶ Duodecim tab. quos ipſa lex uocat uerbis & ſententia: & niſi gerant. eorum periculo agitur, ut ff. eo. l. legitimos. alias autem quandoque ex ſententia legis dantur, non ex uerbis, ut infra tit. ii. & iii.

* ¶ Verba l. xii. tab. ſic ſe habebãt: Tutores liberis ĩ poteſtate teſtamẽto parẽtes danto. Si non ſint dati, agnati qui ſucceſsionẽ ſperant tutores ſunto.] ADDITI. Qui facto inuentario, & præſtito iuramento de utilibus faciẽdis, & prætermittendis inutilibus, ꝓmittẽdo etiam expreſſe ipſum pupillum defendere, & ſatiſdare rem pupilli ſaluam fore: non ante adminiſtrabũt, q̃ ſibi per iudicem adminiſtratio decernatur. l. iii. §. fi. ff. de admi. tu. Aug.

* † Vide Alciat. lib. iii. Parer. c. pe. & omnino Anno. Aldobrã. hic.

c ¶ Agnati ſunt. Si ſint maiores xxv. annis, ut infra de fidu. tu. in fi. & minores lxx. an. alias, excuſantur, ut infra de excu. tu. §. item maior.

d ¶ Cognati. Nomen ergo cognationis generale, agnationis nomen ſpeciale. nam omnis agnatus eſt cognatus: ſed non conuertitur, ut hic, & infra de leg. agn. ſucce. j. reſpon. & ff. e. l. ſunt autem.

Cognatio & agnatio ſe hñt ſicut genus & ſpẽs. SYL.

* ¶ Pro intelligentia huius glo. & tex. uide l. Iuriſconſultus. §. i. & l. Non facile. §. i. ff. de gradi.]

e ¶ Ex eo. filio fratris.

f ¶ Patruus. Repete, ſi fuerit natus eodem patre cum patre tuo: alioquin eſt cognatus, ut C. de legi. hære. l. fi. §. ſed nec. & §. cum autem.

g ¶ Agnati. etiam ſi maſculus interueniat: ut puta ſi ſint duo fratres ute-

alias naturali iure cognati. Itaq; amitæ [a] tuæ filius nõ eſt tibi agnatus, ſed cognatus, & inuicẽ tu illi eodem iure [b] cõiũgeris. quia † qui naſcuntur, patris, non matris familiã [c] ſequuntur. †

¶ Inteſtatus quoad tutelã dicitur etiam qui in teſtamento de ea nihil cauit, uel ſi ei[a] diſpoſitio euanuit. h.d. ex l. inteſtato. ff. eo.

¶ Quod autem lex xij. tabularum ab inteſtato uocat ad tutelam agnatos, non hanc habet ſignificationem, [d] ſi omnino [e] non fecerit teſtamentum is, qui poterat tutores dare: ſed ſi quantũ ad tutelã pertinet, inteſtatus deceſſerit: quod tunc quoque accidere intelligitur, cum is, qui datus eſt tutor, uiuo teſtatore deceſſerit.

¶ Agnatio qualibet capitis diminutione plerunq; perimitur, cognatio uero nõ qualibet. h.d. ex l. ii. ff. eo.

¶ Sed [f] agnationis quidẽ ius omnibus

rini: filius unius, fratris ſui patris non erit agnatus, ſed cognatus, inſpecto fœminino ſexu, propter quem adinuicẽ ſunt cognati, ſecundum Ioan.

a ¶ Amitæ. Sed ipſa amita eſt tibi agnata: quia per patrẽ tuũ tibi cõiũgitur.

b ¶ Iure. ſ. cognationis.

c ¶ Familiã .i. agnationẽ licet & alias multas habeat ſignificationes hæc dictio familia. ff. de uerb. ſigni. l. pronunciatio. §. familiæ. & facit C. de uerb. ſign. l. fin. & ſupra de pa. po. §. fi.

¶ Quod aũt. Caſus. l. xij. tab. inteſtato defuncto legitimis tutelã deferebat, q̃rebatur qualiter uerbum, inteſtato, intelligeretur: & dubium faciebat propria uocabuli ſignificatio. l. j. ff. de ſuis & leg. deciditur autem contrarium ea ratione, quia ſatis dicitur in hac materia inteſtatus, qui de tutela nihil in teſtamento diſpoſuit, uel ſi diſpoſitio irrita. facta eſt. Not. qualiter uerbum, inteſtatus, in materia tutelæ accipiatur. Item ꝙ limitata cauſa limitatum parit effectum. Item ꝙ paria ſunt inſpecto præſenti ſtatu, aliquid factum non fuiſſe, uel factum euanuiſſe.]

d ¶ Significationem. ſ. tantum.

e ¶ Si omnino. Vel aliud contingat quod tantundem ualeat, quod diximus infra de hær. quæ ab inteſt. j. reſpon. & facit. ff. quod cuiuſque vniuer. no. l. j. §. & quidem.

¶ Sed agnationis. Caſus. Quærebatur quia in tutelis capitis diminutionis ratio habetur. l. tutelas. ff. de cap. dimi. * & fundamentũ legitimæ tutelæ eſt agnatio, an ſicut capitis diminutio non perimit cognationẽ, ita nec agnationem perimeret. Dubium faciebat, quia uidebatur fortius ius agnationis, utpote naturali & ciuili uinculo copulatũ, nã qui ẽ agnatus, idẽ eſt & cognatus ſupra eo. in princi. Itẽ quia uidem[?] ĩ multis agnatos præferri cognatis, ut apparet infrà de leg. agna. ſuc. & in prin. text. noſtri:] cuius contrarium deciditꝰ, quia agnatio iuris ciuilis uinculũ eſt, cognatio naturalis: ciuilis autem ratio, ut ipſa capi. dimi. iura naturalia non perimit, ut dicitur in gl. Not. ꝙ capitis diminutione tollitur agnatio. Item ꝙ eſt nomen iuris ciuilis. Item no. ſecus eſſe in cognatione. Item quòd ius ciuile per aliud tollitur, ſecus ius naturale quod non tollitur per ius ciuile. Item quòd ea. quæ fortiori vinculo ſunt ligata difficilius tolluntur.]

f ¶ Sed agnationis. Not. diligenter hunc. §. Eſt autem ius agnationis, & ius cognationis ſiue cognatorum. Agnati enim habent ius prærogatiuum ad cognatos: ſcilicet, ut præferantur in hæreditatibus agnatorum mortuorum, ut infra de leg. agna. ſuc. j. reſpon. Item præferuntur in tutelis agnatorum paruulorum, ut ſupra hoc titu. primo. reſpon. His autem deficientibus, in hæreditatibus & tutelis cognati ſuo iure admittunꝰ, inter quos etiam agna

† alias q ex ea. ꝑ cõcõ. c. ex ꝑte M. cũ glo. vnica, ĩ prin. ex de appell. & S Y|L. c. ij. iuncta glo. ſup uerbo poteſtate. de conuer. ĩ fi.

Agnati præferuntur cognatis in duobus

tī uocantur, qui deſierūnt eſſe in iure agnatorum uel deſierunt habere iura agnatorum, ut per cap. dimi. ut infra de hær. quæ ab inteſta. §. admonendi. Illud autem ius prærogatiuum, quod habēt agnati (qa ultra iura communia habēt p legē. xij. tabularū) facile pdunt.

Agnatorū ꝓrogatiua facile pdiē.

modis[a] capitis diminutione plerunque perimitur. Nam[b] agnatio[c] iuris ciuilis nomē eſt. Cognationis uero ius nō omnibus modis commutatē: quia ciuilis ratio ciuilia quidem iura corrūpere poteſt, nālia[d] uero non utique.[e]

SYL. ¶ Adde, ꝙ hodie ex quo ē ſublata differētia agnatorū & cognatorum quo ad ſucceſsionē, ad quā cōmēſuratur tutela, eſt etiā ſublata quo ad tutelas, auth. ſicut. C. eo. ti. & tradit Bar. qui cōmuniter approbatur. in l. j. ff. eo.]

a ¶ Omnibus modis capitis diminutione. i. per omnem capitis diminutionem, ut per maximam, uel per mediā, de quibus duabus non eſt dubium, cū & iura cognationis perdantur, ut infra tit. j. §. quod autem.

SYL. ¶ Adde, ꝙ nō pdiē ipſa cognatio, & ſic ipſa cōſanguinitas, ſed effectus illi, q a iure ciuili cognationi tributi ſunt: unde ius ciuile tolliē tunc, nō naturale.]

† Iſta gl. refertur ad ius nouum de quo ī l. iiij. ff. e. ſecus de iure ātiquo ut ibi no. Angel.

¶ Itē per minimā tollitur ius agnationis, ut hic dr̄, & ff. de ca. di. tutelas. niſi in duobus caſibus tm̄: † ut inter fratres, licet alter emancipeē, ut C. de leg. tu. l. iiij. Itē inter pr̄em & filiū, ut. j. de leg. agna. ſuc. §. fi. & ꝓpter hos duos caſus, qui de minima ca. di. excipiuntur, dicit hic, plerunque: at iura cognationis non commutantur omnibus modis: quia non tolluntur minima capitis diminutione: & eſt ratio, ut ſubijcit.

SYL. ¶ Adde, ꝙ de iure antiquo ſecus eſt quia penitus tollebatur illud ius, qđ, corrigitur per ius. C. in l. illa.

b ¶ Nam. pro quia.

c ¶ Agnatio iuris ciuilis nomen eſt. id eſt a l. xij. tab. eſt inducta hæc prioritas agnatorum: ſed ius cognationis eſt naturale nomen, nā rōne ſanguinis hoc nomē impoſitū eſt: unde & unū ius ciuile poteſt p aliud facile tolli, ut hic, & ff. de re. iu. l. nihil eſt.

d ¶ Naturalia. i. iura cognationis, (ſic dic) quia ea q̄ quis conſequiē per natiuitatem, ut ſupra de adopt. §. ſed hodie. in fi. §.) non ſic de facili tolluntur.

SYL. * ¶ Adde, ꝙ quamuis ius cognationis contrahaē natiuitate, nō tm̄ ideo dicitur naturale, ſed quia ſecundum naturā eſt, quæ reſpicit pariter mares & fœminas. l. Maximū uitiū. C. de li. præter ut latius declaraui hic in Annota.]

e ¶ Vtiq;. i. certe non tolluntē capitis diminutione: cū ſint immutabilia hæc iura, ut ſupra de iu. na. §. ſed naturalia.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc rō non eſt bona: ſequeretur enim ꝙ per deportationem non tolleretur: quod eſt falſum. §. quod autem infra ti. j. ideo dic, non utiq;. i. non ita ſimpliciter & indiſtincte, quia ſi nō tollere, poteſt limitare. d. §. ſed nālia]

¶ Itē nec ea q̄ naturalē equitatē hn̄t, ut ff. de cap. di. l. eas. & l. legatū. Itē no. qa & cognatio ē ciuilis tm̄: ut p adoptionē, ut ff. de adop. l. 3 ī adoptionē. Itē naturalis tm̄, ut ad filios nāles tm̄. Itē naturalis & ciuilis, ut ad eos q legitimi ſūt: et de hac ītelligiē hic, ut ff. de gra. non facile. §. j. Itē not. qa & ciuili iure hęc. ſ. tutela & hr̄ditas trib⁹ modis deferūē: ut ex uerbis & ſnīa legis, xij. tab. ut ī agnatis. Itē ex ſnīa tm̄, ut. j. de le. pa. tu. & . j. de fidu. tu. Itē ex alijs legibus veteribus uel nouis, ut C. de cap. di. l. tutelas. Nūquid ergo hęc oīa facile pdūē p oēm capitis diminutionē? tm̄. ſic in duobus primis tm̄. nō in tertio, ut hic, & in d. l. tutelas. Itē q̄ro, an futuras tutelas acquirendas & hr̄ditates tm̄ tollat, an ēt pteritas adimat? Rn̄. futuras tm̄. ut ff. un lib. l. fi. quid enim potuit diuinare lex, deferēs hæreditatem uel tutelam, de futura ca. di. ut C. de teſt. l. iubemus. in fi. certe nullo modo, ut ff. man. l. fideiuſſor. j. reſpon.

SYL. ¶ Adde, ꝙ glo. cōiter reprobatur. p. §. ſed & capitis infra. qui. mo. tu. fi. & per tex. ī l. legitimos. §. fi. ff. e. ratio āt differentiæ inter tutelā & hæreditatē eſt, qa hr̄ditas actu ipſo ſtatim acquiriē, & quæſita non eſt amplius hr̄ditas. l. j. §.

ueteres.ff. de acquir. poſ. tutela uero habet actus ſucceſsiuos, & durat eadem per ſingula tempora.] Hodie uero iſtam differentiam agnationis quærere non oportet: cum agnati ante cognatos nihil habeãt, ut in authen.de hę re.ab inte.ueniẽ.§.ex his coll.ix. Item not. ꝙ licet prædicta iura cognationis tollantur maxima & media capitis diminutione, ipſa cõſaguinitas tamen non tollitur, ut ff.de reg.iu.l.iura ſanguinis.Accur.

† alias diminutione.

¶ De capitis †diminutione.

¶ Capitis diminutio eſt ſtatus mutatio: & eſt triplex maxima libertatem, media ciuitatem, minima familiam perdimus hoc dicit ex l.i. & fin.ff. eod.

SYL. ¶ Ratio enim naturalis auctoritate iuriſconſulti mutari non poteſt l. ij.ff. de uſuf.ea.re. quæ uſu conſu. & declarat Decius in d. l. iura.]

¶ De capitis diminutione. ¶ Continuatur: quia ſupra uiſum eſt de legitima agnatorum tutela. quæ capitis diminutione corrumpitur.§. fina. ſupra titu.j.merito ſequitur uidere de capitis diminutione. (Continuatio.)

EST autẽ, ¶ Totus iſte titulus diuidiĩ in quinque ptes.Primo poniĩ qd ſit capitis diminutio & quotuplex ſit. Secũdo de maxima capitis diminutiõe.Tertio đ media,Quarto de minima. Quinto remouet certa dubia. Secunda ibi (Maxima.) Tertia ibi(Minor.)Quarta ibi (Minima.)Quĩta ibi(Quibus autem.) Et hæc diuiſio ſufficit:licet alii aliter diuidãt Aretin. (Diuiſio)

SYL. ¶ Caius Non figuratur. quia diffiniẽdo procedit. Not.quid. ſit capitis diminutio. Item ꝙ eſt triplex. Item ꝙ minor & media ſupponunt pro eodem. Item ꝙ maxima cap.diminutione perditur libertas & ciuitas. Item ꝙ ſeruus pœnæ,libertus reuocatus in ſeruitutem, & qui ſe uendit ad pretiũ participandum, perdunt ciuitatem & libertatem,Item ꝙ deportatis & cui interdictũ eſt aqua & igni remanet libertas,ſed ciuitas amittit.Itẽ emãcipatus uel arrogatus dicitur capite minui.

a ¶ Status. Hic ſtatus conſiſtit in tribus: in libertate, ciuitate & familia.

EST aũt capitis diminutio † prioris ſtatus[a] cõmutatio:[b] eaq; tribus modis accidit. Nam aut maxima eſt capitis diminutio, aut minor(quã

Cum.n. primum id eſt libertatem qs perdit p cõſequens & duo ultima perdit,et tũc maximã capitis diminutionẽ patitur. Cũ uero ſecundũ pdit,per conſequẽs perdit & ultimum, ſed non primum, & tũc dicitur media cap. di. Cum uero ultimum perditur,non perduntur duo primа:& tunc minimam ca. di.patitur ut infra. §.j.ii.& iij. & ff. eo. l. fin. ſed Pla.dicit ſtatum.hominis. i. conditionem, in qua quis plurimum poteſt.

† alias non eſt prioris.

¶ Adde, ꝙ hanc opi. Pla. probat text. in l. fin.ff. unde lib. q̃uis communiter hic damnetur.] SYL.

b ¶ Commutatio.Non ergo accipitur hic ad literam, ut dicatur capitis diminutio, quando caput abſcinditur, ſed quãdo ſtatus mutatur, ut caput ſtatus dicaĩ,ut ff.ad tertu.l.j. §. capitis. Sed uideĩ hæc diffinitio non conuerti cum ſuo diffinito. Nã morte pr̃is filius mutat ſtatũ,qa fit ſui iuris, ut ſupra qui. mo.iu.pa.po.ſol.§.j. non tñ dr̃ capite minui,ut ff. ad ma. ſi filius familias.j. .§.fi.Sed dic ſubaudiri hic, facto hoĩs interueniẽte:ut emãcipatione, uel deportatione pr̃is,uel ſimili mõ:uel etiã quaſi facto:qđ dico pp filios arrogati, qa una cũ patre mutant ſtatum, ut ff. eo.l.liberos. & ſupra de adoptio.§.pe. Arg.contra in auth.conſti.q̃ de dig. §. palam.col.vj.ubi non ab hoĩe,ſed a lege quis efficitur ſui iuris. At moriẽte patre non interuenit factum hominis, imnio magis Dei. Quid ſi interficiat pater?Reſpon.Idem, quia mors ſemper Dei † diſpoſitione aduenit.

† alias permiſſione. SYL.

* ¶ Dic, ut pleue ꝓbaui in Annot.ꝙ

quidam mediam [a] Vocāt) aut minima

¶ Maxima capitis diminutio eſt, cú aliquis ſimul & ciuitatem & libertatem amittit: quod accidit iis, qui ſerui pœnę efficiunť atrocitate[b] ſentétię, uel libertis[c] ut ingratis erga patronus condemnatis, uel ijs qui ſe ad pretium participandum uenundari paſsi[d] ſunt.

¶ Minor ſiue media capitis diminutio eſt, cum ciuitas quidem amittitur, libertas uero retinetur: quod accidit ei cui aqua & igni īterdictum [e] fuerit, uel

hic non diffinitur capitis diminutio, ſed deſcribiť. Ita aũt recte þt diffiniri: Eſt ſtatus mutatio, libertatem, uel ciuitatē, uel familiā adimens. l. ſi. ff. eo. Igitur cũ. is, q morte pr̄is efficitur ſui iuris, neq; libertatē, neque ciuitatem amittat, neq; familiā mutet, ut cōtigit ī emācipato, ſeqť, ut capite non diminuatur.]

a ¶ Mediam. ſic. ff. de aur. & arg. leg. l. qui lancem. & ſupra de lib. §. liberti norum.

li. l. j. ſed ſi non ex uoluntate. non reuocaret. ut C. de libe. & eorum li. l. j. Sed quid ſi manus in patronũ iniecit? Reſpō. Damnatur in metallum: ſi uero conuitia dixerit, mittiť in exilium, ut ff. de iure. patro. l. j.

¶ Adde ꝓ re ſolutione materiæ, ꝙ ſi neceſſario qsmanumittit, nō reuocat quia nō utiť liberālitate. l. rē legatam. ff. de adim. leg. l. ij. C. de oper. li. Index autem punit ſecundũ qualitatē delicti. l. iure. ff. de oper. lib. ſi nō tenebatur, & non remiſit ius patronatus, & delictum ſit in faciendo, reuocat niſi patronus uelit aliter punire, ut dicunt doc. hic: ſi in omittendo, ex leui non fit reuocatio: ex graui ſic. d. §. Imperatoris. ſi ſit remiſſum ius patronatus, tenet glo. & ſequun alij, ꝙ ex illis cauſis reuocetur, ex quibus reuocatur donatio. d. §. illud. Dic tu tñ, ꝙ quo ad hoc remiſsio nihil operatur, ſed ſolum quo ad alia iura, quia ſicut remiſsio iuris reuocandi donationem ex ingratitudine non ualet, ut eſt communis opin. doc. poſt Bartol. in l. ſtipulatio hoc modo concepta. ff. de uer. obliga. eadem ratione ius reuocandi libertum remitti non debet, ne ita de facili deliquendi materia concedatur. SYL.

b ¶ Atrocitate. eſt autē atrox & dura hæc ſentétia licet iuſte ferať, ut ſupra quib. mod. ius &c. §. pænæ ſeruus. † ſed hodie propter hmōi pœnas nemo ingenuus fit ſeruus, ut ī auth. de nupt. §. ſi uero. col. iiij. &. §. quod aũt prius.

† ſimilis gl. ſupra. q. b. mo. ius pa. po. ſol. §. pænæ.

c ¶ Libertis. ſ. condemnatis, ut ſubijcit: & quod dicit Ingratis, alias eſt Ingrati, ideſt, ingratitudinis: quæ reuocatio fit per actionem Ingrati, ut dicunt quidam, ut C. de li. & eorum lib. l. pen. uel per utilem rei uen. ſecundũ alios, ad inſtar donationis cauſa mortis, quæ reuocatur, ut ff. de dona. cau. mor. ſi mortis cauſa res. uel (quod eſt uerius) accuſatione uel actione extra ordinaria, per quam officium iudicis implorať, ut C. de li. & eorum li. l. non eſt. & fit hæc reuocatio propter omné offenſam, etiam leuem, ut C. de li. & eorũ li. l. ij. nō aũt fit propter omiſsionē obſequij, ut C. de li. cau. l. ſolo. niſi in caſu, ut cũ denegat aliméta, ut ff. de libę. agno. l. alimenta. §. Imperatoris. Nā tunc ēt occidere uelle uidetur eũ, ut. ff. de lib. agna. l. necare. & hoc niſi remiſit ius patronatus, tunc enim ex ijs ſolum reuocatur cauſis, ex quibus & donatum, ut in auth. ut lib. de cæ §. illud. col. vj. quæ cauſæ ſunt numeratæ. C. de reuo. dona. l. ult. & hæc uera ſunt, cum quis ex uoluntate propria manumittit, ut C. de li. & eorum

Libertus ingratus qua actione in ſeruitutem reuocatur.

d ¶ Paſsi ſunt. hic multa ſunt neceſſaria, ut ſupra de iure perſona. §. pe.

e ¶ Interdictum. hanc pœnam in uſu non habemus, ſed eius loco ſucceſsit deportatio, ut ff. ad le. iul. pec. l. iij. nā inſtar excōmunicatorũ habebanť qui bus talia denegabanť. Sed uř hunc ēt fieri ſeruũ, licet hic denegeť, ut ff. de uar. co. l. cognationum. in fi. contra: ſed perditur libertas ut ibi dicitur, ut non poſsit facere teſtamentũ cui ſic eſt interdictũ, ut ff. de inin. rup. teſta ſiquis filio. §. eius. non quod fiat ſeruus uere.

Deportatus æquiparat excommunicato.

SYL. ✱ ¶ De pœna aquæ & ignis interdictionis pulchre Budæus in Annot. in l. ii. ff. de pœnis. Qualiter autem eius loco ſucceſſerit deportatio, expoſui in Commen. in §. cum autem ſupra quib. mo. ius pat. pot. ſol. Et quatenus ait Accur. eos, quibus aqua & igni interdicebatur, ſi miles fuiſſe excommunicatis, intellige quo ad hoc ꝙ carerent fere hominũ cõmercio & ſubſidio: nam in aliis excõicati potius æquiparantur relegatis; Iaſ. ī l. fi. col. iii. C. qui admit. Qualiter autẽ intelligenda ſit d. l. cognitionum. uide hoc loco Commen. meum. ubi uarias interpretationes tradidi.]

ei qui in inſulã[a] deportatus eſt.

¶ Minima capitis diminutio eſt, cum ciuitas retinetur, & libertas, ſed ſtatus hominis commutatur quod accidit ijs, qui cum ſui iuris fuerint, cœperũt alieno iuri ſubiecti[b] eſſe, uel cõtra:[c] uelu ti filiusfamilias, ſi a patre emãcipatus fuerit, eſt capite diminutus.

¶ Seruus manumiſſus, uel dignitatem mutans, non dicuntur capite minui. hoc dicit ex l. iij. ff. eo.

¶ Seruus autem manumiſſus capite nõ minuitur,[d] quia nullum caput habuit.

a ¶ In inſulam. ſecus ſi in metallum, ut ſupra quib. mod. ius pa. po. ſol. §. pœnæ. in caſu tamen etiam libertatẽ perdit damnatus in inſulam. ut C. ut nemo pri. l. ii. §. cum autem.

SYL. ✱ ¶ Glo. decipitur. Dicimus enim non ſolum deportare in inſulam ſed etiam in metallum. l. fina. §. fin. C. de poſtlim. reuer. quinimo cum. d. l. ii. inquit, Deportandumq; non ſolum ciuitate, ſed etiam libertate priuari cenſemus. apparet deportatum ſimpliciter in inſulam non amittere libertatem: ſi quidem quoties aliquis deportatur, ut libertate priuetur, ſolet in metallum deportari. dicta l. fina. C. de poſtli. reu.]

† Cõuenit tñ ī ſolidũ ꝓ obligationibus cõtractis. ſubpria ptãte. ut l. j. §

b ¶ Subiecti eſſe. ut in arrogatis.

c ¶ Vel contra Alias eſt in litera, Si filius a patre emãcipatus fuerit, eſt capite minutus. † & ſecundũ hoc eſt expoſitio huiꝰ uerbi, uel cõtra alias uero hoc totum deeſt, & tũc idem ſubintelligo. Alij dicunt, quando qui ſui iuris non eſt, transfertur in ptãtem alterius: puta aui materni, uel etiam paterni, ut ſupra de adop. ſed hodie, qui caſus eſt contrarius illi, quando qui ſui iuris eſt in arrogationem datur. Sed quare filiusfamilias cum emancipatur, capite minui dicit? Reſpon. propter imaginariam uenditionem, quæ fiebat, ut ſupra qb. mo. ius pa. po. ſol. §. præterea. in prin. Sed cum hodie non fiat hæc uenditio, ut in eo. §. cõtinet, uidet, ꝙ hodie non minuat capite. ſed certe illa ſola non erat ratio: īmo & alia q̃a mutat familiam, ut ff. eod. liberos. in prin.

j. ff. e. nl ſiī caſibus no. ī l. j. & ij. ff. qđ cũ eo. vbi pōt excipere ꝙ nõ condẽneť niſi quatenus facer pōt l. pfilio. ff. qđ cũ eo. per Ang. & Io. Fa. hic.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ego alias ex illo tex. tenebã cõtra gl. q̃a ibi rõ aſsignať expſſa & unica, q̃ hodie ceſſat. No. tñ ex hac gloſ. quod correcta una ex rationibus l. remanet lex.

¶ Seruus. Caſus. Quærebať, an ſicut liber homo effectus ſeruꝰ dř capite minui, ita capite diceret minui ſeruus. qñ manumittiť, cũ contrariorũ eadẽ ſit diſciplina: nã & ſeruus pt cõditionẽ mutare ex ſeruitute ī libertatẽ, ſicut filius ex ptãte paterna ī ſui iuris: (erãt. n. in pluribus æquiparati;) & ex deteriore cõditione in meliorẽ mutatus dř capite minutus, ut ſupra proxime: attñ dř cõtrariũ eo q̃a nõ habuit caput. ✱ nam cũ (ut dixi ſupra in prin.) nõ oĩs mutatio ſtatus dicať capitis diminutio, ſed ea ſolũ, q̃ uel libertas, uel ciuitas amittiť, uel familia mutať. l. fi. ff. eo. ſeruus ãt nullũ ex his habeat, ſequiť, ut q̃uis mutet ſtatũ, non poſsit capite minui.] Eadẽ rõne fuit dubitatũ de mutãte dignitatẽ, q̃a oĩno eſt mutatio ſtatus: ſed deciditť contrariũ: & rõ aſsignať in tex. q̃a magis dignitas q̃ ſtatus mutať, & capitis diminutio ẽ mutatio ꝓoris ſtatus. No. ꝙ ꝓuatio ꝓſuppoint habitũ. Item ꝙ nõ pt pdi qđ nõ hř: et ꝙ mutatio dignitatis nõ facit mutationem ſtatus.] d ¶ Non minuitur. i. eius ſtatus non

mutatur : cum primo nullum habuerit ſtatum, ut hic. & ff. eo. l. liberos. in fi. & l. ſeq. ſed contra eſt. C. de bo. proſcri. l. j. † Sed dic, ꝙ ibi crimine capitali ſeruus accuſatur. i. tali, ꝙ eſſet alias in libero capitale. Itẽ qd ſi quandoq; habuit caput : qa fuit liber, & nũc ſeruus ẽ & manumittatur? rñ. idẽ, quia præſens tempus conſidero. Ac. cur.

† Ibi caput ſumit̃ naturalit̃, hic ciuiliter,

¶ Quibus autem [a] dignitas magis q̃ ſtatus permutatur, capite non minuuntur: & ideo a ſenatu motos capite non minui conſtat. [b]

¶ Minima capitis diminutio non tollit ius cognationis: ſecus ĩ maxima uel media. hoc dicit. Areti.

¶ Quod aũt dictũ [c] eſt, manere cognationis ius ẽt poſt capitis diminutionẽ, hoc ita ẽ, ſi minima capitis diminutio ĩterueniat: manet. n. cognatio. [d] Nam ſi maxima capitis diminutio ĩtercurrat, ius quoq; cognationis [e] perit : ut puta ſeruitute alicui⁹ cognati : & nec quidẽ ſi manumiſſus [f] fue-

a ¶ Quibus autem. Dixi aliquem aliquo de tribus modis capite minui ut ſupra eod. in princi. autem pro ſed.

b ¶ Conſtat. ut. ff. de ſena. l. iij. & hic, ſi fuerit remotus ꝑꝑ turpitudinẽ, non p̃t iudicar̃, uel teſtimoniũ dicere, ut ff. ad l. iuliã re. l. eadẽ. §. j. & ff. de ſena. l. ij.

SYL. * ¶ Adde, ꝙ mouebantur ſenatu ciues a Cenſoribus, ut ex M. Tullio, Salluſtio, & Pediano oſtendi in Cõ.]

SYL. ¶ Quod autem. Caſus. Dictum fuerat ius cognationis non perimi capitis diminutione. §. fina. ſupra titu. j. quæſitum fuit, an hoc generaliter intelligeretur : & uidebatur dicendum ꝙ ſic propter generalitatẽ illius tex. l. j. §. & generaliter. ff. de lega. præſtan. item propter rationem in tex. aſsignatam: quia cognatio naturalis eſt, & ciuili iure perimi non poteſt: ſed contrarium deciditur in hoc tex. in maxima & media : tali. n. caſu licet ipſum ius cognationis non perimatur tanquam naturale, quia impoſsibile eſt illum non eſſe aut fuiſſe cognatum, tamen tollitur effectus talis iuris datus a iure ciuili. * Nec obſtat. d. §. fin. quia cũ loquatur per uniuerſalem dictionem affirmatiuam, cui præpoſita eſt negatio, pro eo eſt ac ſi diceretur, Aliquibus modis non; & ideo impletur illa oratio, dato uno ex modis capitis diminutionis, qui ius cognationis non perimat.] Sed tunc quæſitum fuit, an manumiſſo ſeruo recuperentur cognationis iura : & uidebat̃ dicendũ ꝙ ſic, quia detegit̃ quaſi libertas, & tollitur ĩpedimẽtũ ĩpeditiuũ talis effectus & ceſſante cauſa effectus ceſſare uidetur cap. cum ceſſante de appel. Quo non obſtante deciditur contrarium: quia ſemel extinctum non reuiuiſcit l. qui res. §. aream. ff. de ſol. ẽt ceſſante cauſa extinctionis, l. ſi filius qui in p̃tãte. ff. de liber. & poſthu. No. ꝙ l. ſequens põt declarare præcedẽtẽ. Itẽ ꝙ cognatio maxima & media capitis diminutione tollit̃: dico autem media propter exemplum de portati. Itẽ ꝙ ſeruus nõ recuperat cognationẽ ẽt eo manumiſſo. Item ꝙ ſemel extinctũ nõ reuiuiſcit, ẽt ceſſante cauſa extinctionis, Itẽ ꝙ a priuatione ad habitum non datur regreſſus.]

c ¶ Quod autem dictum eſt ſupra ti. proxi. §. fi.

d ¶ Cognatio. id eſt ius cognationis a prætore inductum, ex quo ad bonorum poſſeſsionem uocãtur per Unde cognati infra de hæreditatibus quæ ab inteſta. §. admonendi.

e ¶ Cognationis. id eſt ius ſuccedendi, & ad tutelam uocandi perit, ſed ipſa conſanguinitas non perit, ut ff. de reg. iur. l. iura ſanguinis, cum ſit de iure naturali, ut ſupra de iur. nat. §. pen. contra. & ſupra de nup. §. illud. contra. Sed qualiter cognatis defert̃; immo agnatis, ut ſupra ti. j. in prin. Reſpon. poſt agnatos, ut infra de hære. quæ ab inteſt. §. admonendi.

f ¶ Si manumiſſus, aliud ſi reſtitutus, † ſecundũ Io. ut ff. ad tertul. l. j. §. filio q. mortis, contra. & C. de ſen. paſ. l. fin. contra &

† Et eſt rõ dñi æ ſecũdũ Chri. qa reſtõ ĩ telligit̃ ut fiat pléo iure ut d. l. fin. Sȝ manumiſſio dat tãtũ nubeculã ſeruitutis. l. manumiſsiones. ff. de iuſt. & iur.

rit, recipit cognationem. Sed & ſi in inſulã quis deportatus ſit, cognatio b ſoluitur. ¶ Tutela defertur proximiori ĩ gradu: & ſi plures ſunt de eodem gradu, defertur ad omnes. h. d. ex l. ſi plures. ff. de legi. tut. Aret.

¶ Cum aũt ad agnatos tutela ꝑtineat, c nõ ſimul ad oẽs ꝑtinet, ſed ad eos tm̃, q proximiores gradu d ſunt: † uel ſi plures eiuſdem gradus ſunt ad oẽs pertinet: uelu ti ſi plures e fratres ſunt, qui unum gradũ obtinent: † ideoque pariter ad tutelã uocantur.

contra, & ff. de contratab. l. j. §. fin. & l. ij. contra. Item contra eſt in eo, qđ hic dicit tolli ius cognationis per maximã & mediam capitis diminutionem. ff. de reb. du. ſi cognatis. Sed aliud in legato, in quo uertitur ius naturale, ut ff. e. l. legatũ. Vel ibi loquitur de cognitione iuris ciu. q̃ ꝑ adoptionẽ conſtituitur. ut ĩ. de leg. agn. ſuc. §. ꝑ adoptionẽ. & ff. de adop. l. qui ĩ adoptionẽ. hic uero de naturali cognatione, ut ff. de gra. cogn. non facile §. j. & ſic ibi de minima capitis diminutione loquitur.

SYL. * ¶ Secunda ſolutio eſt uerior iuxta l. j. & q̃ ibi not. Sozi. ff. de reb. dub.] Itẽ contra. ĩ. de ſer. cogn. in fi. j. rñ. Sed hic loquiẽ in iis, qui primo fuerunt liberi, & poſtea ſerui: quod eorum delicto cõtingit: unde non debent habere cómodum, ut ff. ſol. mat. ſi ab hoſtibus. §. j. & ff. de min. l. Papinianus. ibi, Indignum, licet ibidem illa rõ corrigaẽ: ibi uero ſemꝑ fuerunt ſerui. Vel illa noua corrigit iſtam: nam ex græca conſtõne illa eſt extracta, ut ibi dicitur.

SYL. * ¶ Prima ſolutio uerior.

a ¶ Sed & ſi in inſulam. hic ponit exẽplum de media, ſed ſupra modo poſuit exemplum de maxima.

b ¶ Cognatio. i. ius cognationis, ut ſupra prox. §. diximus.

SYL. ¶ Cum autem. Ca[illegible]. Quia dictũ eſt ſ. tutelã agnatis deferri, tit. proximi. in prin. q̃ſitũ fuit, an oĩbus, & quibus: & uidebaẽ oĩbus, quia illa indefinita in diſpoſitione. l. uideẽ æquipollere uniuerſali. l. iura non in ſingulas. ff. de leg. declarat Bar. in. l. ſi pluribus. ff. de lega. ij. contrarium tñ dr̃ ea rõne, quia cum tutela commenſurata ſit ſucceſsioni. l. j. ff. de leg. tut. debet deferri proximiori, & pluribus exiſtentibus in eodem gradu, omnibus, ut dr̃ in text. * quia eodẽ modo defertur etiam ſucceſsio. §. ſi plures. ĩ. de leg. agn. ſucce. præterea cum l. deferat tutelam agnatis propter præſumptam affectionem, rationabile uiſum eſt, illos prius uocari, quos ueriſimile eſt magis dilecturos eẽ pupillũ, ut tradunt doctor. † alias ſed ſi. in. l. Gallus. §. quidã recte. ff. de lib. & poſthu.] No. ꝙ tutela defertur proximiori, † alias non eſt & ideoq;. & exiſtentibus pluribus in eodem gradu, ad oẽs. Item not. ꝙ põt ſub uno tit. poni. §. qui nihil habeat cõmune cum materia tituli, dummodo ꝑtineat ad declarationem proxime præcedentium titulorum. Item ꝙ uocatio l. fit ordine ſucceſsiuo.]

c ¶ Pertineat. ut ſupra tit. j. primo reſponſo.

d ¶ Gradu. facit ad hunc. §. ff. de lega. iij ſi plures. & infra de leg. agn. ſucce. §. ſi plures. & ff. de ſepul. uio. l. iij. §. ſi ad plures, hodie uero hic. §. corrigitur, quia æqualiter tam ad agnatos q̃ cognatos defertur tutela ſicut hæreditas, ut in authen. de hær. ab inteſt. §. ex his. colla. ix.

* A[illegible]DITIO. Et ſic lex noua corrigens unum ex ſpecificatis a lege ueteri, cenſetur etiam corrigere aliud ut hic & lege ſi quis ſeruo. C. de ſur. & per Angelum in. §. primo ſupra de iure naturali.

e ¶ Si plures. alias iſti duo uerſiculi deſunt. Si plures fratres ſunt, qui unum gradũ obtinent: ideoq; pariter ad tutelam uocanẽ. ſed ego habeo. Accur.

¶ [illegible]

¶ Supra uiſum eſt de legitima agnatorũ tutela, uerũ quia eſt & alia, q́ appellaẽ legitima. ſ. tutela patronorum, ideo de ea tractaturus ſubdit, De legitima patronorum tutela. Por. Continuatio.

Diuiſio

EX eadem, ¶ Diuiditur in ſex partes. Primo qualiter tutela libertorũ patronis deferat̃. Scd̃o qũo uocat̃: & eſt legitima, a l. xij. tab. prou... Tertio illud per rõnem ꝓbat. Quarto cõfirmat ꝑ exemplũ. Quinto exẽplum ꝓbat ꝑ rõnẽ. Sexto rõnem declarat. Scd̃a ibi (Quæ & ipſa.) Tertia ibi (Eo. n.) Quarta ibi (Cũ & agnatos.) Quinta ibi (Quia plerunq;) Sexta ibi (Iõ autem.) Are.

§ Y 1. ¶ ... Dubitatum fuit, an inter legitimas tutelas ea quę patrono deferi, connumeranda eſſet: & dubium faciebat, quia ea ...cta eſt legitima tutela, quæ a. l. duodecim tabularum defertur ſupra tit. ij. in princ. Cum ergo. l. xij. tab. nominatim non ſit cautum aliquid de ea, non uidebatur eſſe poſſe legitima: cuius cõtrariũ decidit: & rñdet ipſe Imperator obiectioni, & aſsignat rõnẽ decidendi & eſt not. & & ſing. titulus. Not. ꝙ dictio, ex, deno. cauſam mediatam. Item ꝙ dr̃ ex lege quid eſſe, qñ eſt ex rõne ipſius. Item ꝙ ...a diſpoſitum cenſet̃ quod decidit per rõnem, ſicut illud quod decidit per uerba. Item ꝙ dictio, perinde, eſt no. ſimilitudinis. Item ꝙ illud, quod ſumit̃ ex rõne, dr̃ uenire per interpretationem. Item ꝙ. l. defert tutelas ſecundũ naturã ſucceſsionũ regulariter, quia ubi eſt cõmodũ, ibi eſt incõmodum. Itẽ ꝙ dictio plerunq. idem importat, quod regula r te. Item ꝙ fœmina manumittens ſuccedit, & tñ nõ eſt tutrix. Itẽ ꝙ illud cẽſetur diſpoſitum, quod uериſimiliter poteſt eſſe de mente diſponentis, Item ꝙ extenſio fit de caſu ad caſum ex identitate rationis.]

¶ De legitima patronorum tutela.

¶ Patroni uocantur ad tutelã libertorũ ex mente. l. xij. tabu. ꝑ ſucceſſionẽ eiſdẽ tributã. h. d. ex. l. ij. ff. de leg. tut.

EX [a] eadem. l. xij. tabul. libertorum [b] & libertarum tutela ad [c] patronos liberoſq; eorum pertinet: quæ & [d] ipſa legitima [e] tutela uocatur, non quia nominatim in ea lege de hac tutela caueatur, ſed quia perinde accepta eſt ꝑ interpretationẽ, [f] ac ſi uerbis legis introducta eẽt. Eo enim ipſo † quo hæreditates libertorum libertarũq;, ſi inteſtati deceſſiſſent, iuſſerat lex [g] ad patronos liberoſve eorum pertinere, crediderunt ueteres [h] uoluiſſe legem [i] ẽt tu-

a ¶ Ex eadẽ. ſ. per interpretationẽ nõ ex uerbis eius, ut ſubiicit, & ff. de leg. tuto. l. tutela. j. reſpon.

b ¶ Libertorum. ſ. impuberum.

c ¶ Ad pr̃onos. quocunque mõ manumittẽtes, niſi libertas det̃ a. l. ut ff. de leg. tut. l. tutela uſque ad. §. fi. † aliaſ ꝙ.

d ¶ Quæ & ipſa. q. d. nõ ſolum aliæ quædam legitimæ ſunt ſed & iſta.

e ¶ Legitima. ſ. ex mẽte legis non ex uerbis: ñ tñ ſatiſdant, niſi eorũ pſonæ ſint uulgares, & minus honeſtæ: aut modus tutelæ, quia magnum patrimoniũ, uel magna tutela nimis: aut pſona, quia ſuſpecta, uel non diligens pupillũ, uel non honeſta: aut cã admittat. i. recipiat ſatiſ. ut ff. eo. l. legitimos. §. j. & ij. licet alii legitimi indiſtincte ſatiſdent, ut. j. de ſatiſ. tut. §. j.

§ Y 2. ¶ Adde, quòd quamuis hanc differentiam reprobet Baldus & ſequatur Porcus hic, tamen Iaſon hic defendit optima ratione gloſſam, & aſsignat rationem differentiæ inter agnatos & patronos.]

f ¶ Per interpretationem. ſ. iuriſconſultorum.

* ADDIT. Hoc eſt notabile exemplum interpretationis legum, quæ ex ſententia, non ex ſcripto ducitur. l. ſi quis id. ff. de iur... l. non poſſunt. ff. de leg. quam doc. uocant exteuſiuam.

g ¶ Lex. ſ. duodecim tabularum, ut. j. de ſuc. lib. j. reſpon.

h ¶ Veteres. ſ. ſapientes.

i ¶ Legem. ſcilicet eandem duodecim tabularum.

telas ad eos pertinere: cum & agnatos, quos ad hæreditaté lex uocat, [a] eoſdem & tutores eſſe † iuſſit: [b] quia plerunq; ubi ſucceſsionis eſt emolumentum, ibi & tutelæ onus eſſe debet. Ideo aût diximus plerunque, [c] qa ſi a fœmina impubes manumittatur, † ipſa ad hæreditaté uocatur, cum alius † eſt tutor. [d]

† alias iuſſerit.

† alias Vt ipſa ad hǽreditaté uocet, tñ alius eſt tutor.

† alias fit.

a ¶ Vocat. ſcilicet lex duodecim tabularum, ut infra de legi. agna. ſucceſ. §. primo.

b ¶ Iuſsit. ut ſupra de legi. agna. tut. primo reſponſo, & ſic notabis hic, qđ ubi eſt eadé æquitas. idé ius debet ſtatui: ſic. ff. ad legem Aqu. lege illud. ff. de furtis. l. prima. §. primo.

c ¶ Plerunque. Quare hoc dicit, ſtatim ſubiicit: & facit ad hanc regulã ff. de reg. iu. l. ſecundum naturam. & infra de contrahen. empt. §. cum autem. & C. de furt. l. fina. §. ſed cum in ſecunda. & C. de caducis tollen. lege prima. §. pro ſecundo. (alias eſt. §. pro non ſcripto.) ff. de peric. & commod. rei uendit. l. id quod.

d ¶ Tutor. Et ita apud alium eſt hæreditas, & apud alium tutela, ſcilicet agnatum, uel cognatum, ut hic, & ff. de legitim. tutel. l. prima. §. primo. Item minor uigintiquinque annis manumittens ſuccedet in hæreditate ut patronus: non tamen erit tutor, ut infra de fidu. tut. in fi. & C. de legit. tut. l. ultim. §. fin.

SYL. ¶ Adde, quòd hæc declaratio poſita in text. non erat neceſſaria niſi gratia iuuenum, ex eo quia quando l. præſupponit regulam, præſupponit omni alio reſpectu habilitatem: ideo qui alio reſpectu eſt inhabilis, & ideò non admittit, non corrumpit regulam cap. j. de ætat. & quali.

¶ De legitima parentum tutela.

Continuatio. ¶ Supra uiſum eſt de legitima patronorum tutela: uerum quia eſt & alia, quæ legitima appellatur, ut parentum: ideo de ea ſubdit. Porcus.

Exemplo. ¶ Diuiditur in tres partes. Primo q̧ tutela, q̃ defertur emancipatori, eſt ſimilis illi, q̃ deferẽ patrono. Secundo q̧ etiam eſt legitima. Tertio exẽplificat. Secunda ibi (Quæ & ipſa.) Tertia ibi (nã ſi q̧s) Diuiſio

¶ De legitima parẽtum tutela.

¶ Emancipans impuberem, exẽplo patroni eſt legitimus tutor. h. d. ex lege tertia. §. fina. ff. de legi. tut.

Exẽplo patronorum recepta [e] eſt & alia tutela, quæ & ipſa legitima uocatur. Nam ſi quis

¶ Caſus. SYL. Non figuratur, attamen potes dicere rationem dubitandi facere, q̧ emancipans filium uidetur uelle eum liberare a ſua poteſtate ſupra quibus mo. ius pa. pote. ſol. at tutela eſt poteſtas, iõ & ab ea uideẽ liberare. Sed deciditur contrarium exemplo patroni: quia hodie ſemper emancipãs uidetur contracta fiducia emancipare: ideo nimirum ſi ex quo defertur ſucceſſio, defertur & tutela per regulam titu. prcxi. Not. patrem emancipantem eſſe legitimum tutorem. Item quòd æquiparatur patrono. Item quòd iſta non eſt ex uerbis nec ex mente, ſed per interpretationem ſecundum Angelum, tamen dic, quòd exemplo patronorum, uult dicere, id eſt ut tutela patroni. Vnde ſicut illa eſt ex ratione legi. duodecim tabularum propter delatam ſucceſsionem, ita & eodem modo iſta eſt ex eadem cauſa & ex eadem ratione introducta: & ideo eodem modo dicitur ex mente una, ſicut alia. Item q̧ ſtatutum in uno æquiparatorum habet locum in alio.]

e ¶ Recepta. ſ. per interpretationem iuriſconſultorum, ut ſuperior, cum definebat eſſe agnatus, niſi contracta fiducia emanciparet: quod hodie ſemper præſumitur, ut infra de legit. agn. ſucceſsio. §. fi. unde hodie eſt ſemper legitimus.

a ¶ Tutor erit.ſ.qui emancipauit,ſi ip ſe eſt maior.xxv.annis,ut.ĩ.tit.j. in fi. & facit ad hoc ſupra qui. mo.ius pa.po te.ſol.§.præterea.uer.& præterea ſi im pubes.&.ĩ.tit.j. j.reſpon.

¶ De fiducia ria tutela.

SYL. Continuatio. ¶ Imperator cõtinuat ſeipſum in prin. ex quo dictũ eſt de legitima parentũ tutela ueniebat declarãda fidu ciaria, q̃ ab ea pendet. * Fiduciariç aũt tutelç appellatio un fluxerit, uidẽ Annot. nr̃as hic & ſ.ti.j. ubi præter alios id declarauimus.

filium aut filiam, nepotem aut neptẽ ex filio,& deinceps impuberes emancipauerit, legitimus eorum tutor [a] erit.

¶ De fiduciaria tutela.

¶ Liberi emancipantis, eo mortuo fiduciarii tutores ſunt impuberis emancipati, quãuis liberi patroni ſint legitimi.h.d. ex l.iij.§.fi.cum.l.ſequ. ff.de legi.tut.

Diuiſio E*st & alia.* Diuidit in.v.partes. Primo ponit dictũ.ij. illud exẽplificat.iij.ponit diuerſum in filio p̃roni.iiij. diuerſitatis rõnẽ aſſignat.v.ponit aliud dictum.Scda ibi (Nã ſi.) Tertia ibi (Atqui.) Quarta ibi (Quoniam.) Quinta ibi (Ita tamen.)

SYL. * ¶ *Caſus.* Facile figurat: uidebat.n. ꝙ liberi emancipantis eſſent legitimi tutores, ſicut liberi patroni, cũ exẽplo patronorum eſſet introducta tutela parentum emancipantium: cuius contrarium dicitur,& aſſignatur ratio decidẽdi in tex.No.ſummarium.]

b ¶ Eſt & alia tutela.i.alio nomine uocata.

c ¶ Fiduciaria appellatur,de qua dicebatur infra uer.quo defuncto.

d ¶ Impuberes.Nã ſi puberes, nõ erit eorũ curator legitimus,ut ff.de exc.tu. l.amiciſſimos.§.lucius.arg.cõtra in auth.ut ij qui ob.per.§.j. coll.vj. Ioan.

SYL. ¶ Adde,ꝙ hæc glo.cõiter approbat̃,cũ non detur curator legitimus,niſi furioſo,mentecapto,& prodigo.]

e ¶ Manumiſerit.i.emancipauerit, ut ff.qñ actio de pec.eſt an.l. j. §. j. & facit.ſ.ti.j.& ff.de leg.tut.l.tutela.§ fin. &.l.ſequ.

¶ Adde, ꝙ ſi attendimus ius antiquũ, bene dr̃ manumitti,q̃a uere manumittebat̃,ut dixi.ſ.in tit.quibus modis ius pa.pot.ſol.] SYL.

Eſt & alia [b] tutela, q̃ fiduciaria appellat.[c] Nã ſi † pater filium uel filiam,nepotem uel neptem, uel deinceps impuberes [d] manumiſerit, [e] legitimam nãciſcitur eorũ tutelam. Quo [f] defuncto,ſi liberi [g] eius uirilis ſexus exiſtant, fiduciarii † tutores filiorũ [h] fratres recidunt in tutelam fiduciariam ſemper, ut ſupra quibus mod. ius pat. poteſt.ſol.§. j. & ſupra de tutel.§.permiſſum.

† alias parens.

† alias tutores uel fratris uel ſororis efficiuntur.

f ¶ Quo.ſ. patrefam. q erat tutor filiorum & nepotum.

g ¶ Si liberi.Qui remãſeruut in poteſtate p̃ris. Idẽ puto, & ſi filii fuerũt emancipati: ſi aũt tam ĩpuberes quã puberes remanſerũt in ptãte,ipſo iure recidũt in ptãtem ſui patris illi q filij ſunt,ſeu

¶ Adde,ꝙ hæc gl.ſecundum Iaſ.peſſime loquit̃: quia immo frater fratris impuberis in poteſtate retenti eſt legitimus tutor ex mente & uerbis.l.xij.tab. l.tutor in prin.ff. ad uelle. * Sed certe longe aliud ſenſit Accur.ut hic plenius oſtendi in Comment. Voluit.n.dicere, ꝙ cum tex.utatur uerbo,liberi, intelligi debet nõ ſolum in filiis, ſed ẽt in nepotibus ex filio emancipato retẽtis in ptãte,ut ſint fiduciarii tutores, ſi maiores ſint,uel alterius filii,uel alterius nepotis,& deinceps impuberum emancipatorum: & quod ſubdit̃ in uerſic. Sed fratres,intellige ſimiliter,ſi frater emãcipatus ſit impubes,maior uero remanſit in poteſtate.] SYL.

h ¶ Filiorũ ſuorũ.ſ. nepotũ defuncti.

SYL. * ¶ Recte exponit Acc.ſic & uerba illa ſequẽtia (uel fratris uel ſororis) ſunt plane intelligenda: qñ frater uel ſoror a cõi p̃re fuit emancipatus:& qd̃ ſubiicit̃ (uel cæterorũ) qñ puta auus nepo-

tē ex filio præmortuo emācipauit, quo defuncto filius emancipantis, qui patruus eſt emancipato, fit eius tutor fiduciarius. Et hic vř uerus ſenſus huius loci, quē una cū rōne in eo allegata diffuſius explica ui hic in Annot.

† alias &.

a ¶ Sororis. S; certe frater vř eſſe legitimus, ut C. de excep. l. aduerſus. q̄ eſt cōtra. ſed certe qui fiduciarius ē, legitimus ē per interpretationē, licet aliud nomē habeat. ſ. fiduciarius: & illum reſpectum habuit ibi, ut legitimum fiduciarium appellaret.

SYL. ¶ Adde ꝙ hæc glo. cōiter reprehendit̄ ꝑ hunc tex. in uerſi. ſeq. contrarium. n. loquit̄ in fratre non emancipato. * pro plena aūt reſolutione, qn̄ frater ſit fiduciarius tutor, & qn̄ legitimus: item an iſte tex. locum habeat, ubi frater maior eſſet ēt i pſe emancipatus: & quid dicē dum, cum impubes remanſit in ptāte, maior uero fuit emancipatus, uide hic meum Commen.]

b ¶ Atqui. pro certe: alias at quin, & tunc dic, at, pro ſed, & quin pro certe: & eſt oppoſitio, quare filij patronorum ſunt legitimi, ut. s. de leg. patr. tut. ʃ. rñ. & iſti filii nō ſic. Ad quod rñ. Qm̄ filius quidem &c. Sed hæc rō non tenet, niſi inter fratres, qui non dicunt̄ recidere in ptātem fratrum ſuorū, ſed filij. i. nepotes erant recaſuri in ptātem, ergo in tutelam legitimam. sed reſpondeo: nō recidunt filii iure hæreditario in poteſtatem, ſed iure paternitatis & filiationis. At ſeruus ſi non eſſet manumiſſus, iure hæreditario erat futurus ſeruus apud filios domini: & niſi eſſent hr̄des, non eſſent dn̄i: ſed filius & ſi non ſit hæres patris, tn̄ filium ſuum in poteſtate habet, ut ſupra quib. mod. ius pat. pote, fol. §. j. Erat & alia ratio iure ueteri: q a emancipatione tollebat ius agnationis minima ca. dimi. etiam inter patrem & filium (niſi eſſet emancipatus † contracta fiducia) nedum, inter fratres, ut C. de leg. tut. l. iiij. & ſupra de leg. agn. tut. §. fi. ſed hodie corrigitur, ut. d. l. C. & infra de leg. agn. ſuc. §. fin. Vnde dicunt quidā ut Azo, hodie fiduciariā eſſe legitimam ex uerbis & ſententia. l. duodecim tabu. ex quo hęc ſecunda rō ceſſat: ſed poteſt dici contrarium, quia remanet prima.

* † qui. ſ. ſit contracta fiducia emancipare, ut de Annot. Aldobrā. ſ. titulo pced.

ſuorum, uel fratris, uel ſororis,[a] † uel cęterorum efficiuntur. ¶ Atqui[b] patrono legitimo tutore mortuo, liberi quoq; eius legitimi ſunt tutores: quoniā filius quidem defuncti, ſi non eſſet a uiuo pře emancipatus, poſt obitū eius ſui iuris efficeretur, nec in fratrum poteſtatem recideret,[c] ideoq; nec[d] in tutelam: libertus autem, ſi ſeruus manſiſſet, utique eodem iure[e] apud liberos domini poſt mortem eius futurus eſſet.

¶ Tutor & curator eſſe non poteſt minor. xxv. annis. h. d. ex. l. fi. C. de leg. tut.

¶ Ita tamen hi ad tutelam uocantur,

SYL. * ¶ Dic, ꝙ uerus intellectus eſt is, quem annotaui. s̄. ad glo. filiorum. nec obſtat rō in tex. allegata, quia cū non ſit generalis, potuit eſſe impulſiua, Bar. in. l. ij. §. fi. ff. de don. & Deci. in c. cum ceſſante. col. j. extra de appel. quæ aūt ſit rō finalis huius diſpoſitionis, uide hic uoſtras Annot.]

c ¶ Recideret. dicunt quidam, ꝙ ſi nō eſſet emancipatus, non erat futurus in poteſtate fratris, ſicut erat patris: & iō emancipatus non ita erit apud fratrem ſicut erat apud patrem. i. in ſimili tutela. Ioan.

d ¶ Nec in tutelam. ſ. legitimam, ſed fiduciariam. Accur.

e ¶ Eodem iure. Seruus enim ſi non manumittatur, erit in poteſtate filij patroni iure hæreditario: ſed filius in poteſtate patris, iure patriæ poteſtatis. Accurſius.

* ¶ Ita. Caſus. Clarus eſt: dubium poterat facere generalitas legum uocantium ad tutelam perſonas in eis expreſſas abſq; diſtinctione ætatis. l. non diſtinguemus. ff. de arbit. ratio autem decidendi ponitur in l. fina. C. de legi. tut. unde hic. §. ſumptus eſt, & in. §.

itē maior.ī.de excuſ.tut.Not.ſum.]

a ¶ Perfectæ.i uigintiquinque annorum. Nam quoties ſit mentio de ætate perfecta, uel de maiore annis, de uigintiquinque annis intelligit, ut C.de his q. ueniam ætatis impetra. l.fin.&.ff.de lega. tertio. cum filio.§. fina.

Aetas perfecta q̄ ē.

SYL.

¶ Adde, tu q̄ iſta eſt uera tn̄ ſe, tn̄ uerius dicetur etatis appellatione maxime pfectæ uenire tp̄s ſecundū̃ ſubiectā̃ materiam: nam in matrimonijs & beneficijs, ætatis perfectæ appellatiōe uenit pubertas in uno, in alio diuerſimode capitur, ut per Abb.in c. cum in cunctis de elect. Alex.in.l.quod ſeruius.ff.de condit.ob cau.]

ſi perfectæ [a] ſint ætatis: quod noſtra conſtitutio [b] in oibus tutelis & curationibus obſeruari generaliter præcepit. [c]

¶ De Attiliano tutore, & eo qui ex lege Iulia & Titia dabatur.

¶ Deficiente teſtamētario & legitimo tutore, olim datiuus dabatur ex lege Attilia per Prætorem cū̃ Tribunis in ciuitate, in prouincijs per

b ¶ Conſtitutio. ut C. de legit. tut. l. finali.

c ¶ Præcepit.ſ.ut ſit perfectæ ætatis: & eſt ratio, ut infra de excuſ.tuto.§.itē maior.Accur.

Continuatio.

¶ De Attiliano tutore. ¶ Supra uiſum eſt de teſtamentaria tutela, & de legitima, ſed quia ceſſante teſtamentaria & legitima, opus eſt prouidere de datiua, iō ſubdit de attiliano tutore. Chriſt.

SYL.

* ¶ De attiliano tutore, id eſt de eo tu. qui dabatur ex lege Atrilia, quæ a P. Attilio, & Cl. Martio, Tribunis plebis rogata fuit.]

Diuiſio

SI cui nullus. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in quatuor partes. Primo ponit ius antiquū circa dationem tutoris. Secundo ponit ius nouum. Tertio ius nouiſſimum. Quarto ponit nouum caſum, uidelicet, q̄ naturali æquitati conuenit impuberes eſſe ſub tutoribus, & q̄ finita tutela tenentur ad rationem reddendam. Secunda ibi (Sed hoc iure.) Tertia ibi (Nos aūt.) Quarta ibi (Impuberes.)

Præſides ex lege Iulia & Titia hoc dicit. Aret.

SI cui nullus omnino tutor [d] fuerat, ei dabat quidem in urbe Romana a † Prætore urbano & maiore [e] parte Tribunorum plebis tutor ex.l. Attilia: in ꝓuincijs uero a Præſidibus prouinciarū ex.l. Iulia & Titia.

Item prima ſubdiuidit in alias quatuor partes. Primo ex q. bus legibus tutor dabatur deficiente omni tutore teſtamētario & legitimo: & a q. bus dabat. Secundo qn̄ teſtamentario dato ſub condōe uel in diem uel pure tutor detur. Tertio qd ſi teſtamētarius tutor ſit captus ab hoſtibus. Quarto quomodo iſtæ leges ab uſu receſſerunt, & cauſam propter quam. Secunda ibi (Sed & ſi.) Tertia ibi (Ab hoſtibus.) Quarta ibi (Sed ex his.) Ang.

* † Qua ex cā creatus ſicq; appellatus fuerit, uide l.ij. §. cumq; Contules. ff. de orig. iur.

SYL.

¶ Si cui nullus. Casus. Non figurat, quia recitatur ius correctum, & procedit tradēdo regulam. Not. ergo, quod non habenti tutorem teſtamentarium uel legitimum dabantur tutores datiui ex lege Attilia & alijs in tex. expreſsis. Item quod licet referre. l. correctam ad ponendum correctionem, & ut melius intelligatur.]

d ¶ Tutor fuerat.ſ.ex teſtamento: nā quandiu teſtamentaria tut. ſupereſt nō eſt locus alij. Item nec legitima: nam nec datiua tunc locum habet, ut C. qui dari tut. po.l.ſi ſororis.

e ¶ Et maiore.i.a duobus. Erant enim tres, ut arg.C.de offi præto.l.ij.& ff.de orig.iur.l.ij.§.iiſdem.

SYL.

* ¶ Adde, q̄ fuerunt diuerſi numeri, anno.u.xvj.a regibus exactis, quo primum creati ſunt, Virginio & Vetuſio Coſſ. creati duo tm̄ fuerūt. C. Licinius

& P. Albinius, qui poſtea ſibi tres collegas aſſumpſerunt, ut quinque numero eſſent, ſinguli ex ſingulis claſsibus. Deinde anno circiter xxx. rogante L. Trebonio ſtatutum eſt, ut decē crearent: quod ex Liui. lib. ij. ab urbe cōd. deprehēdi pt. Horū igitur maior pars exigebat in dandis tutoribus, q̄ uaria fuit, ſecundū diuerſitatē numeri Tribunorum.]

* ADDIT. Gl. fallitur, nam poſtea creati ſunt decē quot erant tpe legis Attiliæ. uide d. l. ij. uerſic. ergo ex his.

¶ Quoties ſpes eſt teſtamētarii tutoris, & pendet, datiuus habet locū: qui tutor eſt, quouſq; teſtamētarii impedimentum ceſſet. h. d. ex l. ſi quis ſub conditione. ff. de teſta. tut. Arc.

¶ Sed & ſi ī teſtō tutor ſub condōne, aut ex die [a] certo datus fuerat, quādiu cōdō aut dies pēdebat, ex eiſdē legibus † tutor

† alias tutor alius interim dari poterat. SYL.

¶ Sed & ſi. C[...]. Quærebat, an pendente condōne uel die teſtamentarij (quia ita dari poteſt. §. ad certum. ſupra qui teſta. tu. da. poſ.) uel ſubſiſtente aliquo impedimento, darēt datiuus: & uidebatur dicendum, ꝙ potius deueniendum eſſet ad legitimum, tum quia in effectu darēt a iudice ad tēpus, quod non licet. l. actus. de reg. iur. & declaratum fuit in. d. §. ad certum. * tum quia datiuo locus non eſt, niſi deficiente teſtamentario & legitimo ſupra hoc tit. in princ. cuius contrariū decidit, ꝙ locus eſt datiuo, non legitimo: rō afferē in. l. ſi quis ſub cōditione. ff. de teſt. tu. quia quandiu teſtamentaria tutela ſperat, legitima ceſſat: rō aūt rōnis eſt, qa cum tutela legitima detur ſecundum ordinem hr̄ditatis. l. j. ff. de leg. tu. ſicut quouſq; ſubeſt ſpes teſtamentariæ ſucceſsionis, ceſſat legitima. l. quandiu. ff. de acqu. hæred. ita & in tutela: & ideo lex noluit deueniri ad datiuū. Non ob. l. actus. quia hic non ineſt ulla dies aut conditio, nec expreſſe, nec tacite, ſed ſimpliciter dat tutor: ita ꝙ in mēte aut diſpōne iudicis non eſt aliqua cōſideratio condōnis uel diei, arg. l. ſi hæreditas in prin. ff. de teſt. tu. Non ob. ꝙ non deueniat ad datiuum exiſtente lrīmo, quia hic ceſſat lrīmus, cū ſubſit ſpes teſtamentarij. d. l. ſi quis ſub cōditione]

dari poterat. [b] Itē ſi pure dat' fuerat, quādiu ex teſtō nemo [c] hr̄s exiſtebat, [d] tādiu ex eiſdē legibus tutor petēdus erat, qui deſinebat [e] eē tutor, ſi condō [f] exiſteret, aut dies ueniret, aut hæres exiſteret.

¶ Tutore ab hoſtibus capto datur datiuus quādiu reuertatur. h. d. ex. l. j. §. ſi apud ff. de legi. tut.

No. tutorem dari poſſe ad tps. itē ꝙ teſtamentaria tut. nō cōfirmat niſi adita hr̄ditate. Itē ꝙ datus pp alterius īpedimentū durat eo durante & non ultra.]

a ¶ Ex die certo. ut a paſchare in antea ſis tutor.

b ¶ Dari poterat. Et hodie dat, ut ff. de teſt. tu. l. ſi quis ſub cōditione.

c ¶ Nemo. Nam ſi unus de pluribus hæredibus adierit, (j) ualet tutela, ut de teſta. tu. l. ſi nemo. idem in libertate teſtō relicta, ut ff de man. teſta. l. teſtō manumiſſus. §. teſtamento.

ADDIT. (j) Etiā ſi fuerit inſtitutus in re certa, alijs uniuerſaliter inſtitutis non adeuntibus, ut ibi no. Bart. p. l. j. §. ſi ex fundo. ff. de hær. inſti it Ang.

d ¶ Exiſtebat. ſed quid ſi nullus fuit inſtitutus cum pupillo, ſed tm̄ pupillus eſt hæres? Poteſt dici, ꝙ auctoritate iudicis adeat, ut C. de iure deli. l. ſi infanti. & ex tunc ualebit tutela: & incipit tutor adminiſtrare.

¶ Adde, ꝙ cōis practica eſt ꝙ tali caſu detur Attilianus ad adeundum per ſe, ſi inſtitutus ſit infans: alias pupillus adit cum eius auctoritate, & ſtatim deſinit eſſe tutor. ita oēs hic, de quo uide hic Commen. meum ubi hunc articulū attigi latiſsime. S f L.

e ¶ Deſinebat. i. ille, qui ſic erat datus in ſubſidium, deſinebat cum teſtamentarius uenit ut ſubiicit.

f ¶ Conditio. Hic tutor tacite uſq; ad diem uel condōnem exiſtentem, dat, expreſſe non pōt, ut ff. de reg. iur. l. actus.

¶ Ab hoſtibus quoque tutore capto, ex his legibus tutor petebatur,[a] qui[b] deſinebat eſſe tutor, ſi is, qui captus erat ĩ ciuitaté reuerſus fuerat. nam reuerſus recipiebat tutelam iure poſtliminii.[c]

¶ In lege Attilia, & in.l.titia nó cauebaẽ de ſatiſdatione & cópulſione tutoris: ió ex his deſierũt tutores dari.h.d.Aret.

¶ Sed ex his[d] legibus[e] tutores pupillis deſierút dari, poſtea q̃ primo[f] Conſules pupillis utriuſque ſexus tutores ex inquiſitione[g] dare cœperunt, deinde Prætores ex conſtõnibus. Nam ſupradictis[h] legibus, neque de cautione a tutoribus

* ADDITIO. Quod procedit in condóne intrinſeca prouenĩẽte ex nã rei: ſecundum Chriſto. ut hic &.l.muto.§.ſub condóne.ff.de tutel.

SYL. ¶ Adde hoc magis procedere, qa condi io eſt intrinſeca, ut declarat hic Chriſtop. & Deci.in.d.l. actus. ubi aſſignat róné, quare hæc condó, q̃ tacite inerat, ſi exprimaẽ, uitiet, pp uitium formæ ſcđm doct. ĩ l.iij.ff.de le.j. * Sed melius eſt rńdere ut dixi in poſitione caſus, ꝙ ab initio non eſt in animaduerſione aliqua tacita condõ uel dies, quá ius poſtea exiſtente condóne, aut die adueniente, reſoluaẽ illa datio tutoris: reſoluitur.n.eo modo, quo reſoluitur in caſu ſequentis.§.]

SYL. ¶ Ab hoſtibus. Caſus. Quærebaẽ an tutore capto ab hoſtibus daretur datiuus, * an uero uocarenẽ legitimi: & uidebaẽ, ꝙ tutela pertineret ad agnatos, quemadmodum ſi teſtamentarius deceſſiſſet.l.ſi quis ſub condóne. uerſi.ꝙ ſi tutor.ff.de teſt.tu.(in plurimis enim caſibus captiuus pro mortuo habetur) uel ſaltem oĩa in ſuſpenſo relinquenda eſſe.§.ſi ab hoſtibus.ſ̃.qui.mod.ius patr.po.ſol.cuius contrarium rńdeẽ, quia cum ſpereẽ rediturus teſtamentarius pp ius poſtliminij tutela ad legitimũ tutorem peruenire non poteſt.d.l.ſi qs ſub conditione. Nec ob.ꝙ deportato tutore teſtamenrario ſuccedit legitimus, quamuis ſpes ſit illum poſſe redire, ut dr̃ in eadẽ.l.quia (ut declarat Bart.ibi) ſpes illa fundaẽ in iure ſpeciali, hæc uero poſtliminii in iure communi.] Not. ſummarium, & ꝙ ceſſante impedimento ceſſat diſpoſitio facta ex cauſa dicti impedimenti. Item ꝙ fictio poſtliminii habet locum etiam in tutela.]

a ¶ Petebaẽ. nec erat locus legitimis, ut ff.de leg.tu.l.j.§.ſi apud.

b ¶ Qui deſinebat.ſ.iſte talis, qui erat datus in ſubſidium.

c ¶ Iure poſtliminij, quo iure ẽt omnia alia recuperat. ut ſupra qui.mo.ius pa.pote.ſolu.§.ſi ab hoſtib9. nec de adminiſtratis interim tenetur hic reuerſus ut argu.ff.ſi quis cau.l.iiij.§.illud ſciendum.

¶ Adde tex. q hoc ꝓbat i.c.j.de offi.uic.lib.vj. * ró aũt eſt, quia cũ eius culpa factũ non ſit, quominus adminiſtrare poſſet. nec húc tutorẽ ipſe ſubſtituerit, ſed iudex nõ debet teneri de geſtis aut neglectis ab eo.] SYL.

¶ Sed ex his. Caſus. Non figuratur, quia recitaẽ ius antiquum. Not.l.tolli per non uſum. Item ꝙ datiuus daẽ ex inquiſitione. Item ꝙ teneẽ cauere rem pupilli ſaluam fore. Itẽ ꝙ pót cogi adminiſtrare. Item not.ꝙ lex noua ſupplet ueterem.] SYL.

d ¶ Ex his. Nunc recitat ſcđm ius nã quatuor ſunt iura, q̃ hoc ti. notari pñr.

e ¶ Legibus.ſ.Attilia, & Iulia, & Titia, ut.ſ̃.eo.tit.in prin.

f ¶ Poſtea q̃ primo.alias q̃ primum.

* ¶ Hoc a Claudio ſtatutum fuiſſe, conſtat ex Tranquillo: Tutelarem aũt Prætorem (ut ait Capitolinus) iſtituit. M.Antonius. SYL.

g ¶ Ex inquiſitione.ſ. inquirendo facultates eorum, an ſint pares oneri iniuncto, ut infra de excuſ.tutor.§.ſed & pp. Item bona conuerſatio requiritur, ut & alias in patre arrogatore, ut ff.de adopt.l.nec ei.§.eorum.& ſ̃.de adopt.§.cum autem.

Tutores dãs qd inquirere debet.

SYL. ¶ Adde tex.in materia, in.l.ſcire.§.ſi.ff.de tu.& cu.da.ab iis.]

h ¶ Nam ſupradictis. Bene dico, quòd

exigenda, rem ſaluā pupillis fore,[a] neque de cōpellendis [b] tutoribus ad tutelę adminiſtrationē, quicquam cauebatur.

¶ Romæ Præfectus urbis & Prætor tutores hodie dant: in prouīcijs Præſides ſi maiores qngētis ſolidis pupillorum facultates ſint: ſi minores, Defenſores ciuitatū cum Ep̄o, uel alii magiſtratus.h.d.

¶ Sed hoc iure utimur, ut Romæ quidē Præfectus [c] † urbis, uel Prætor ſecundum ſuā iuriſdictionem: [d] in prouinciis aūt † Præſides ex inquiſitione tutores † creēt,[e] uel magiſtratus iuſſu [f] Præſidum, ſi non ſint magnæ pupilli facultates.

deſierūt per has leges tutores dari, poſtea q̄ conſules dederunt ex inquiſitione: & bonum ſuit propter duas rationes, quas ponit: Nam pro quia.

a ¶ Fore. Hanc cautionem præſtant tutores & curatores, ut ff. rē pup. ſal. fo. l. non quaſi. §. j. & l. & ſi ad ſpecies.

b ¶ De cōpellendis. ſ. captis pignoribus, ut j. de ſatiſ. tuto. §. pen.

SYL. ¶ Sed hoc iure. Caſus. Nō figurat, qa ponit relatio & correctio iuris antiqui & aſsignat rō correctionis, *ut ſ. facilius eſſet proniſum pupillis, non expectato iuſſu Præſidum. Correxit aūt Iuſti. eo ſolo caſu ius antiquum, ubi pupilli ſubſtantia non excedit quingētos ſolidos: & diſpoſuit, ut tunc poſsint Defenſores ciuitatū abſq; iuſſu Præſidis, una cū ep̄o, uel alii magiſtratus, ēt iuridicus Alexandriæ, in ſua iuriſdictione tutores dare. Vnde & Romæ relictū eſt intactum ius antiquū Præfecto & Prætori, quantecunq; ſuerint pupilli facultates, & in prouinciis ipſi Præſides dabunt, ſi ampliores ſint quingentis ſolidis.] No. ꝙ datio tutoris poteſt fieri a Prætore & Præſidibus. Item ꝙ conſuetudo facit. l. & l. uim habet. Itē ꝙ dantur a magiſtratibus. Item ꝙ Epiſcopus una cum iudice ſeculari dat tutorē pupillis. Itē ꝙ ſatiſdatio pupilli rem ſaluam fore, capit̄ a magiſtratibus eorum periculo, ſi non ſit idonea.]

c ¶ Præfectus. Ad Pręfectum cognitiones criminales, ad Prætorem ciuilia negocia ueniebant, ut patet. ff. de offi. pf. urb. p totum tit. & ff. de offi. p̄t. p totū tit. ſed tutelam dabat uterq; ut hic.

SYL. * ¶ Adde, ꝙ Præfectus ab initio in hoc ſuit creatus, ut quæcunque ad mores & quietem ciuitatis ſpectarent, aſsidue curaret: unde non mirū ſi de cauſis etiam ciuilibus ius dicere poterat, ut late oſtendi hoc loco in Commen.] & dum doct. hic uolunt, ꝙ Præfectus haberet cognitionem ciuilium, p §. cura carnis. & §. qes l. j. ff de off. præf. urb. nō vē uerū, qa in utroq; caſu. & in regēda qete ciuitatis, & i cuſtodiendis carnib⁹ uertit̄ potius iudicium criminale quā ciuile.]

d ¶ Iuriſdictionē. Præfecti urbis ē iuriſdictio uſque ad centum milliaria: ſed Prætoris Romæ tm̄, ut ff. de offic. præfe. urb. l. j. §. cum urbē. & in ſumma Azo. de offi. Pręto. Dabant ergo eum & ei qui eſt de ſua iuriſdictione, ut ſtatim in Præſide notabis.

e ¶ Creent. ſ. eum qui eſt de ſua iuriſdictione dabit, ut ff. de tut. da. ab iis. l. ius dandi. Si uero ibi non inueniantur idonei, etiam in alio loco quæret, & Præſidi nunciabit, ut ff. eodem. l. diuus. Item ei qui ſit de ſua iuriſdictione, uel ratione originis, uel ratione poſſeſsionis, uel ratione domicilii, ut. ff. eod. l. j. §. ult. & l. diuus. Si autem in altero horum trium locorum non inuenitur, ſed in quarto loco, reducendus eſt ad alterum locum de his tribus, ut ibi tutelam accipiat, ut C. ubi pe. tut. uel curat. l. j.

f ¶ Iuſſu Præſidum. ergo delegatur. Sed contra. ff. de tut. & cura. dat. l. nec mandante. Sed ibi mandatum eſt, quod nō importat neceſsitatē, hic iuſſus, quē importat, ut ff. quod iuſ. l. prima. §. j. & ff. manda. l. j. Vel ibi erant magnæ facultates pupilli, hic paruæ. Sed certe & ſi ſint paruæ, adhuc uidetur idem, nam datio tutelæ eſt mixti imperij, ut ff. de tut. l. muto. §. tutoris datio. ubi

† alias uerbi.

* † Præſidis nomen q̄ late pateat, uide. l. j. ff. de of. præſi.

dicit, ꝙ tutoris datio illi ſoli cōpetit, cui nominatim hoc dedit uel lex, uel ſenatuſconſultū, uel princeps: ergo non pôt delegari, ut ff. de offi. eius cui mād. eſt iuriſd. l. j. primo reſpon. Sed dic, ꝙ non pôt delegari nō habenti iuriſdictionem: ſed habenti ſic, ut ff. eo. l. ius dandi, ut hic dicitur.

SYL. * Adde, ꝙ ius dandi tutores non competit iure magiſtratus, ſ₃ iis tm̄ quibus ſpecialiter a. l. uel principe id tributum eſt. d. §. tutoris. & iō delegari non pôt. d. l. nec mandante, obſtā te regula. l. j. ff. de offic. eius in prin. nec me mouet iſte text. quia (ut dixi in Comment.) hi magiſtratus non iō dabant tutores, ꝙ id Præſides illis ꝑmitterent, ſed quia legibus conſtitutum fuerat, ut Præſide iubente ius dādi tutores haberent.]

* † quale eſſet eorū munus, uiđ Aun. Al dob. ħ, & p₃ in tit. de defen. ciu. C.

¶ Nos aût per conſtōnem [a] noſtrā huiuſmodi difficultates hominū reſecantes. nec expectata iuſſione [b] Præſidum diſpoſuimus, ſi facultates pupilli uel adulti uſque ad quingentos ſolidos [c] ualeant, † Defenſores ciuitatū una [d] cum eiuſdem ciuitatis religioſiſsimo Antiſtite, uel [e] alias publicas perſonas. i. magiſtratus, † uel Iuridicum Alexandrinæ [f] ciuitatis, tutores uel curatores creare: legitima cautela ſecundū eiuſdem conſtōnis normam præſtanda: uidelicet eorum [g] periculo, qui eam [h] accipiunt.

¶ Tutela rōne naturali introducta ē qua finita reddit̄ rō adminiſtrationis. h. d.

Facultates quæ dñr magnæ. ¶ Sed quæ ſunt magnæ facultates? Rñ. quinquaginta aurei, ut C. de defen. ciu. l. j. Vel decem libræ auri, ut in auth. de app. §. ij. col. iiij. Vel ccc. aurei, ut in auth. de defen. ciuita. §. & iudicare. colla. iij. Vel uerius uſq; ad quingētos ſolidos ſunt paruæ: ſi ultra, ſunt magnæ, ut proximo. §.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc diſputatio hodie ſublata eſt per tex. noſtrum, alias. n. magnæ uel paruæ facultates dicunt̄ ex arbitrio iudicis, inſpecta perſonarum, locorum, & rerum qualitate, ſecundum Bar. in. l. ſi conſtante. in, j. q. ff. ſol. mat.]

a ¶ Nos autem per conſtitutionem. Quam non habemus.

Mandatū & iuſſus diſferunt. b ¶ Iuſsione. i. delegatione ſiue præcepto. Nam in hoc differt a mandato, quia mandatum ex uoluntate eſt, ſed iuſſus neceſsitatis, ut ff. quod iuſſu. l. j. §. j. & ff. man. l. j.

* ¶ Dic ſecundum Dec. in rubr. C. de mand. prin. ꝙ data paritate terminorū nō differūt: quod late ī Cō. declaraui.] SYL.

c ¶ Solidos. i. aureos, ut infra de pœ. tē. lit. §. fi. † quorum ſeptuaginta & duo faciūt librā auri, ut C. de ſuſcep. & arch. quoties. lib. x.

† Ex quo īfertur, ꝙ ſtatutū loquēs đ moneta ſimpliciter d₃ intelligi ſecūdū ꝑſumptionē alterius ſtatuti. S₃ īter contrahētes talis locutio ītelligit̄ ſecūdum cōem curſum regiōis † alias ueluti.

SYL. * ¶ Solidus unde dictus, ꝗtū ualeret, quot conficerent librā auri, explicat diligēter Bud. li. v. de aſſe. & in. l. qua uulgo. ff. đ ædi. edi.

* ADDI. Solidus proprie idē qđ libra, q̄ as notāt Voluſ. Met. appellatus ideo qđ ſolida perfecta dicuntur. cum autem diminutis ſimul cum imperio fortunis principum, ad aureos omnis pecuniæ rō reuocari cęperit: non ſine rōne, tanquam qui fungantur munere & uſu aſſis. quantum ad hoc: in ſupputandis ac numerandis pecuniis aureum ſolidum appellauere. Aemil. Fer.

d ¶ Vna. i. ſimul.

e ¶ Vel alias. hoc qñ extra ciuitatem, ut in municipio: nam magiſtratus municipalis dabit.

SYL. * ¶ Tex. eſt intelligendus ſimpliciter, ꝙ non ſolum defenſores ciuitatum, ſed etiam alij magiſtratus municipales, & iudex Alexandrinus, habent ius dandi tutores.]

f ¶ Alexandrinæ. hoc quando tutor datur in ciuitate Alexandrina.

SYL. * ¶ De Iuridico Alexan. uide hic noſtras Annot. utitur uer, iuridicus, pro iudice etiā Sceuola. in. l. thais. §. lucia. ff. de fideicom. li.]

g ¶ Eorum. ſ. tabellionum & aliorum: non uero ipſorum maiorum iuridicum qui habent ꝑtātē dādi tm̄, ut. j. de ſatiſ. tut. & cur. §. pe. & fi. qui ſunt contra.

h ¶ Eam. Scilicet ſatiſdationem.

¶ Impuberes [a] aût in tutela eſſe, naturali iuri [b] conueniens eſt: ut is, qui perfectæ ætatis non † ſit, alterius tutela regatur. Cum ergo pupillorũ pupillarumque tutores negocia † gerunt, [c] poſt pubertatẽ [d] tutelæ iudicio [e] rõnem reddunt.

¶ De auctoritate tutorum.

¶ Vbi præiudicium pupilli uertitur, tutoris auctoritas eſt neceſſaria. h.d.ex.l. obligari. ff.eod.& l. pupillus. ff.de acqu. re. domi.

AVctoritas aût tutoris in quibuſdam cauſis neceſſaria pupillis eſt, ĩ quibuſdam non eſt neceſſaria. ut ecce ſi

SYL. ¶ Impuberes. Caſus. Non figuratur cum ponat qualiter rõne naturali introducta eſt tutela, & regulam quòd tutor rationem reddere tenet. * Cum.n. palam eſſet quanta daretur occaſio tutoribus nocendi bonis pupillorum uoluit. l. illos teneri ad reddendũ ra-

†alias ẽ. tionẽ de geſtis parit & neglectis. Notãdũ eſt ꝙ tutela ratione natu-

†alias gerant. rali introducta eſt. Item ꝙ ius naturale capit pro illa ratione & dictamine rõnis, quod a natura inſitum eſt hominibus. Item quòd tutor tenetur reddere rationem adminiſtrationis. Item quòd non poteſt conueniri actione tutelæ niſi ea finita.]

a ¶ Impuberes. ¶ Hic.§.eſt generalis ad omnes præcedentes titul. de tutelis.

b ¶ Iuri.i.æquirati.

c ¶ Gerunt. alias egerunt ideſt geſſerunt.

d ¶ Poſt pubertatem. ſed & ante ſi finita tutela fuerit prius, ut ff.de tute. & ra.di.l.niſi finita alias id eſt niſi eſſet finita tutela, non naſcit̃ actio tutelæ, ſed aliæ actiones natæ ſunt, ſed non exercẽtur, ut ff.de tut.& ra.di.l.ſi tutor.§.fin. &.l ſed non dantur.

SYL. ¶ Adde, quòd ratio diuerſitatis eſt, quia cum actio tutelæ ſit generalis, non poteſt pluries naſci, quod ſecus

Actio tutelæ & actio de rõnibus diſtrahendis diffe runt.

eſt in ſpeciali actione nego. geſtor. ſecundum Bald.in lege prima penultima colum. C.ut actio. ab hæred. & contra hæred.]

e ¶ Tutelæ iudicio ideſt actione tutelæ, quæ datur in ſimplum: & propter dolum, & culpam latam, & leuem. Eſt & alia actio, qua tutor tenetur ſcilicet De rationibus diſtrahendis: ſic enim nominatur, ut ff.de contra.actio. tut.l. ij.& datur in duplum, & propter dolũ * † tantum, & in duplo continetur rei perſecutio. Prima datur contra tutorẽ & contra hæredes, poſterior contra tutorem tantum, ut. ff. de tut. & ra. di.l.j. §. pe. & l.ij. Item una intenta altera denegatur, licet plus ſit in ea: & ecõtra: ſecus in actione tutelæ & furti q̃ ſecum competit, ut ff. de tut. & ra. di.l.j.§.i tutela.

†Imo & cũ ſine dolo qc quã abſtulit, gl.j.ĩ.l. actione ff.eo.

¶ Adde pulchram rationem aſsignatã per gl.in.l.tres tutores.§.j. in uerbo, hac actione.ff.de admi tut. * Item adde, ꝙ actio De rationibus diſtrahendis ita appellatur, quia per eam rõnes per tutorem datæ, tanquam minus recte, ut pote in quas non retulerit quæ ipſe abſtulit, ueniunt diſtrahendæ & dilaniandæ.] SYL.

¶ De auctoritate tutorum. ¶ Dictũ eſt ſupra qualiter tutores creantur: hic qñ creati ſunt, qualiter ſe regere debeant, & auctoritatem præſtare. Continuatio.

* ¶ Auctoritatis uerbum qualiter hoc tit. accipiatur, ſatis aperte declarat Iuriſcon.in.l.iij.ff.eo.] SYL.

AVctoritas. ¶ Totus iſte tit. diuidit̃ in tres partes principales. Primo ponit in quibus caſibus neceſſaria eſt auctoritas tutoris: & in quibus non. Secundo quando iſta auctoritas debeat impartiri. Tertio remouet quoddam dubium. Secunda ibi (Tutor autem.) Tertia ibi (Si inter tutorem.) Item prima pars uſque ad.§. neque tamen. ſubdiuidit̃ in quatuor. Pri- Diuiſio

mo ponit dictum bimembre. Secundo exemplificat quodlibet ex dictis membris. Tertio rōnē annectit. Quarto infert, & illationem clarificat per exempla. Secunda ibi (Vt ecce.) Tertia ibi (Nanque.) Quarta ibi (Vñ in iis.) Aret.

qd dari ſibi ſtipulentur, non eſt neceſſaria [a] tutoris auctoritas:quod ſi aliis promittant [b] pupilli, neceſſaria [c] eſt tutoris auctoritas. Nanque placuit, meliorē quidem ſuā condōnem licere eis facere ēt ſine tutoris auctoritate, deteriorem uero non aliter, q̄ cū tutoris auctoritate, Vnde in iis cauſis, ex qbus obligationes mutuæ naſcunē, ut ī emptionibus, uēditionibus [d] locationibus, conductionibus, mandatis, depoſitis, [e] ſi tutoris auctoritas nō īterueniat, ipſi quidē, q cū his contrahunt, obligant: at inuicē pupilli non obligantur. [f]

SYL. ¶ Auctoritas. Caſus. Ita figurari pt. Quæſitū eſt, an in ſingulis actib. expediendis a pupillo tutoris auctoritas eſſet neceſſaria: & dubiū faciebat, q a cū in §.ſi.s.ti.proxi. dictum ſit, ꝙ rōne nāli tutela inuenta eſt, ut qui ſe ꝑ ætatē regere non pōt, ab alio regaē, uidebaē in quolibet caſu neceſſaria auctoritas, * quia hmōi ætas neq; ſcire neq; diſcernere aliquid pōt l.pupillus.ff.de acqu.hær. Quo non obſtante rńdeē meliorem condōnem ēt ſine tutore fieri poſſe, quia in hoc nullū animi iudiciū requiriē, tutoris uero auctoritas non niſi in iis, q̄ animi iudicio fiunt neceſſaria eſt l.pupillus.ff.de reg. iur. Quod uero ſubiungiē de contractibus ex qbus mutuæ obligationes oriuntur, in eo dubiū faciebat qđ uulgo ꝓditū eſt, contractus claudicare non debere.l. j. ff.de reſcin.uen. cuius contrariū decidiē ſpeciali fauore pupillorū.] No. ꝙ auctoritas tutoris in certis caſib.non eſt neceſſaria, ubi. ſ. alii ſe obligant pupillo. Item ꝙ licet non poſſint ꝑ ſe pupilli facere condōnem ſuā deteriorem, poſſunt per ſe eā facere meliorem. Itē ꝙ ubi naſciē mutua obligatio, eſt neceſſaria auctoritas, ut pupillus obligetur, non aūt ut obligeē qui ſecum contrahit, quia eo caſu ceſſat rō, quare introducta eſt auctoritas tutoris, ne ætatis imbecillitate decipiantur.

a ¶ Non eſt neceſſaria. ut C.de contrahen.& com.ſtip.l.neq;. &.l.j.C. de aucto.præſtan.

b ¶ Promittant. quia tunc eſt uerisimile, ꝙ male agant: & facit ad hoc īfra qui.ali.li.uel non.§.nūc admonendi & §.at ex contrario. &.ī. de inut. ſtip.§. pupillus.& ff.de acq.re.dom.pupillus. & ff. de pac. cōtra iuris. †Idē de mulere.ſ.dote paciſcente, ut ff.de pac. dot.l.de die. Idē in alimētario tranſigente, ut ff. de tranſact. l.cū ii.§. qd ergo. Itē facit.C. de cō trahē. & cō. ſtip.l. neq;.

c ¶ Neceſſaria eſt. in duobus tamen caſibus obligatur pupillus ſine tutoris auctoritate.ff. de actio. & obligat.l.furioſus, ubi.ſ. ex re actio uenit.

d ¶ Vendōnibus. ſi aūt pupillus petat rē ex uenditione, repelliē exceptione doli mali, niſi ꝑtiū dare uelit, ut ff.de reſcin.uen.l.ſi id quod.§.ult.in fi.

e ¶ Depoſitis. pupillus tñ doli capax tenetur depoſiti, ſi quid doli commiſit, uel locupletior factus ſit, ut ff. depoſiti l.j.§.an in pupillum.

f ¶ Non obligantur. Et ſic nota, ꝙ cōtractus claudicat quandoq;, ut hic † & ff.de act.emp.Iulianus.§.ſi quis a pupillo. Arg.contra.ff.de arb.l.litigatores.§. pe.& fin.& in auth.de non eli. ſecundo nu.§.hoc aūt.col.j.Itē hoc uerum, niſi locupletior ſit pupillus: alias excipiē, ſi agat, & contra eum poterit agi, ut ff.de adminiu.tut.l.ſi minoris.& C.pro emp.l. fi.&.ff.eo.l.v.§ j.& de reſcin.uend.ſi id quod.§.fi.

* ¶ Adde, ꝙ hic, & in.d.§.ſiquis a pupillo. tolerat claudicatio fauore pupilli, & in.§.hoc aūt. fauore filiorū. Idem eſt & in eccleſia & in principe, ut eorū fauore contractus claudicet.c. j. & ibi Fely.& Arch.extra de prob.Præterea ī odiu doloſi.l.Tranſactione finita.C. de tranſac.regulariter aūt contractus non

† Intellige, ꝙ vȝ auctoritas in contractibus, ex quibus pt utilitatē reportare alias ñ, quia ēt cum auctoritate tutoris donare nō pt.C.de adminu. tut.l.nō oīs.ſecūdū Ia.& Pe.

† De ſ quando contractꝰ claudicat, ē bōa gl. ī.c.de illis ex̄ deſpon. ipub. q̄ SYL. uide, & ī.c.j.iūcta gl.ſi. extra de eo qui duxit ſ matr.

debet claudicare.l.j.ff.de reſcin. uéd.]

SYL. * ¶ Neq; tamē. Caius. Quærebatur, an pupillus hæreditatem adire, bonorū poſſeſ.petere. aut fideicommiſſum capere poſſet ſine tutoris interuentu: & uidebāt dicendū ꝙ ſic ſaltē quādo apparerent lucroſa, cū ſ. proditum fuerit poſſe ex ſe conditionem ſuā meliorē reddere: cuius contrarium reſpondet, ne quod damnū ex ea re ſentiat pupillus. Quamuis.n. prima facie uideantur lucroſa, ex aliquo tñ tēporis tractu poſſet grande æs alienum emergere, aut litibus ēt vexari in exigendis nominibus, quod non paruum eſt incommodum.l.minoribus.ff. de mino.] No.ſummarium. Item ꝙ cum auctoritate tutoris pupillus adit: & etiam de iure prætorio. Item quòd hæres inſtitutus non poteſt reſtituere hæreditatem pupillo etiam lucroſam ſine auctoritate tutoris. Item ꝙ ex aditione hæres quaſi contrahendo obligatur.

¶ Pupillus ſine tutore neq; hæreditatē, neq; bono.poſſ. neq; fideicōmiſſum licet lucroſum accipit. h. d.ex.l.obligari.§. pupillus.ff.eo.

¶ Neq; tñ hr̄ditatē [a] adire, neq; bonorū [b] poſſeſsionē petere, neq; hæreditatē ex [c] fideicommiſſo ſuſcipere aliter poſſunt, niſi tutoris [d] auctoritate, quamuis illis lucroſa [e] ſit, ne ul

Hr̄ditas qd ſit. a ¶ Hæreditatem.i.quæ ex teſtō uel ab inteſtato defertur.ſ.iure ciuili, ut ff.de pet.hær.l j.ij.& iij.Et hæreditas eſt ſucceſsio in uniuerſum ius, quod habuit defunctus tempore mortis ſuæ deducto ære alieno: ut ff.de uerbo. ſignific. l.nihil.

* ADDITIO ratio eſt ſecundum Bar.in.l.obligari.ff.e. quia licet cōſtet hæreditatē eſſe lucroſam: tñ quia illud acquirere ſit per actum obligandi ſe:iō non permittit.l. quod hat ſine tutoris auctoritate. H.M.

Bonorū poſſeſ. b ¶ Bonorum poſſeſsionem, ex teſtō, ut ſecundum tabulas, uel ab inteſtato. ut Vnde liberi, & ſimiles, quæ ſunt omnes de iure prætorio, ut infra de bono. poſ.§.quos aūt. Et eſt bonor.poſſeſ.ius perſequendi retinendique patrimonii, quod cuiuſq; fuerit cum is morit: ut ff. de bon.poſſ.l.:ij.§.bonorum.hoc tamē in bonorum poſſeſsione fallit in caſu, cum pupillus non habet tutorem. tūc enim prætor auct. tu. poteſt ſupplere, ut C. qui admi.ad bon.poſ.l.bonorum. Idem in hæreditate, ut C.de iu. deli.l.ſi infanti.in fin.

¶ Adde idem, ſi tutor ſit abſens in partibus ualde remotis.d.l. ſi infanti. a cōtrario ſenſu, & declarat Bar.in.l. ſi curatorē. ſ ij. col. C. de in integ. reſti. mi.] SYL.

c ¶ Ex fideicom. ut p ſenatuſcon.treb.in.ſ.de fideicō.hær. §.ſed quia.(j) Item dico & ſi bona uelit recipere cū ſeruandarum libertatū, cū & ibi poſsit timere damnum, quia eſt ſucceſsio in uniuerſum ius, ut infra p quas perſonas nobis acqui.§.ſi.

ADDI. (j) Si tamen ſit infans, pōt ſoli tutori fieri reſtō.l.reſtituta.§.ſi. ff. ad treb.& ſolus tutor adire.l.ſi infanti. C.de iure delib.alias ſecus.l. potuit.C. eo.Item poteſt ſolus bono. poſſ. agnoſcere, quia in facto conſiſtit: ſecundum Ang.& Iaſ.

d ¶ Tutoris.i.adminiſtratoris, cui adminiſtratio ſit conceſſa in teſtamento, alioquin non ualet: nam & ſi ab eo, qui tutelam non gerit, ſciens alium gerere emam, dominus non efficiar, ut ff.eod.l.iiij. Item nunquid curatoris pupilli ſufficit auctoritas ad adeundam hæreditatem uel bonorum poſſeſsionem delatam pupillo? Reſpon.non, ut ff.de appell.cum in una.§.tutor. uſque in fi.legis.

¶ Dic, ꝙ ratio eſt quia tales curatores pupillis dati non poſſunt auctorari, ubi iuris ſolemnitas requiritur, & ſic ubi obligaretur pupillus.l.curatorem.ff.eodem.] SYL.

e ¶ Lucroſa ſit. id eſt appareat lucroſa: ne occaſione lucroſæ adeat damnoſam, quia adeundo oneratur legatis & fideicommiſsis, & alijs oneribus, & ita obligatur, ſed non poteſt obligari ſine tutoris auctoritate, ut ſupra eodem in princip. Sed ſi obiiciatur, Ceſſante cauſa &c.hoc raro accidit, quòd hæreditas

lum [a] damnum habeant. [b]

¶ Tutor præſens debet auctoritatē interponere, alias non ualet. h.d. ex l. obligari §. tutor. ff. eo.

¶ Tutor autē ſtatim in ipſo negocio præſens debet auctor [c] fieri, ſi hoc pupillo prodeſſe exiſtimauerit: [d] poſt tpˢ [e] uero, † uel per epiſtolam [f] interpoſita auctoritas, nihil agit.

Tutor non pōt auctorare pupillo cum

non ſit oneroſa, ſed frequenter contrarium, & ad ea ꝗ frequentius accidunt, iura adaptantur, ut ff. de le. & ſenatuſc. nam ad ea.

SYL. ¶ Adde, ꝙ alibi gl. in. l. ſi quis mihi bona. §. ſi ſeruus. ff. de acqui. hær. declarat hunc text. & ſeipſam hic ī hæreditate lucroſa: ſecus ī opulenta, ꝗ nulla hꝫ incōmoda: ꝗ licet reputet ſing. tñ cōiter reprehendit̄ ꝑ tex. in. l. pupillus. ff. de acq. hær. Siue enim ſit hæreditas opulenta, ſiue lucroſa, militat illa ratio, quòd pupillus non intelligit cauſam ſuæ aditionis.]

a ¶ Ne ullum. eſt & alia rō, ēt ſi ſit lucroſa, quia litibus & ſumptibus uexaretur, ut ff. de mi. l. minoribus xxv. annis. Et ex eiſdē ēt rōnibus nec ī iudicijs ciuilibus uel criminalibus † pōt eſſe ſine tutoris auct. ut C. ſi aduer. rem iud. l. cū & minores. & C. de auct. præ. clarū. Niſi in quatuor caſibus, ut ī poſſeſſione momentanea, ut C. ſi per uim uel alio mō l. j. & C. qui leg. pſo. l. momentaneæ. in gl. iij. Item in uiolato thoro minor ſine curatore accuſat, ut ff. de adult. l. ſi maritus. ij. §. lex. ſed hoc in adulto. Item ſi ueniā ætatis īpetret, ut C. de iis qui ue. æta im. l. j. & ij. Itē in interdicto. De libero hoīe exhibendo, ut ff. de li. ho. exhi. l. quod & lex. §. ſed & ſi mulier.

†Cōtrarium tenet Iaſ. quia ꝑt torqueri ſine tutoris auctoī. quā ſupplet iudicis pſentia ut not. Bal. ī. §. item ſa

b ¶ Damnum habeant. quia forte ſub eſt æs alienum latens.

SYL. cſta. ī ti. de pace iur. fir.

* ¶ Tutor. [illegible] Quæſitum eſt, an auctoritas tutoris quocunq; tpe interpoſita ualidaret actū pupilli, & uidebat̄ ꝙ ſic, quia idē operari ſolet ratihabitio ex poſt facto, qd̄ conſenſus ab initio l. quo. n. ff. rē ra. hab. Itē quia uidemus, ꝙ iuſſus paternus pōt præire aditionē filii. l. ſi qs mihi bona. §. iuſſum. ff. de acqu. hær. ex quib. uidebat̄ ſufficere, ꝙ tutor accōmodaret cōſenſum ſuū an̄ uel poſt ipſum actū. Tñ cōtrariū decidit̄, ꝙ requirit̄, ꝙ ſit præſens, & in ipſo negotio auctoritatē ꝑſtet. Rō eſt, quia tunc actus fundat̄ in cōmixtione harū duarū uoluntatum ſimul, & maxime in uoluntate pupilli integrata a conſenſu & auctoritate tutoris: quod non fieret, qñ ꝑcederet uel ſequeret, qa tūc ſolū fundaret̄ in pſona pupilli, ꝗ tñ nō eſſet ītegra: vñ cū talis auctoritas exigatur ad habilitandam pſonā pupilli per modū cuiuſdā ſolennitatis. l. curatorem. ff. e. debet formaliter in ipſo actu interponi, ne a forma recedat̄. Non obſtat quod dicebat̄ de ratihabitione, quia uerū eſt, quoties actus poſſet fundari in pſona quæ illū geſſit, quod nō ē hic. d. l. curatorē. Quod uero dr̄ de iuſſu, illud eſt, quia iuſſus exigit̄ ob uinculū patriæ ptātis: cū enim filiusfam. ſit, ſua ſponte ad actum explicandū accedere nō poſſet, & iō ut actum gerere poſſit, præcedere debet iuſſus paternus. Nota ſummarium.

† alias uel per epiſtolā, aut nūciū.

c ¶ Auctor. i. probare & laudare quod fit per pupillum, ut ff. eo. l. etiam.

* [illegible] Intellige modicum ante uel incontinenti poſt non interueniente medio actu contrario ut l. continuus in prin. ff. de uer. obl. Item hoc uerum in auctoritate ſecus in conſenſu. Bar. in. d. l. obligari. H. M.

d ¶ Exiſtimauerit. nō. n. compellitur. Primo quia eſt iniquum: ſecundo quia tenet̄ pupillo damnum reſarcire tutor, ut ff. eo. l. ſi tutor. Acc.

e ¶ Poſt tpˢ. ſ. non modicū, alias ualet auctoritas, ut ff. de acqu. hær. ſiquis mihi. §. iuſſum, quæ eſt contra. & eſt rō, quia uidentur ineſſe quæ incontinenti fiunt, ut ff. ſi cer. pe. l. lecta.

¶ Et ita communiter tenetur, dummodo uno contextu fiat, ut no. doc. in. d. §. iuſſum.] SYL.

f ¶ Per epiſtolam. No. caute, & redde ſingula ſingulis: nā dixerat duo. ſ. ſtatim, ad quod refert̄, Poſt tpˢ &c. itē in ipſo negocio præſens. ad quod refertur

hoc, Per epiſtolam, quæ inter abſentes mittitur. ut. j. de obl. ex con ſen. §. fin. Idem & ſi alio modo inutiliter auctorizetur, ut ff. eo. l. j. §. fi. & l. ſeq.

SYL.

* ¶ Si inter tutorem. Caius. In correctione iuris antiqui' nō eſt ut figuret niſi literaliter. Olim cū inter pupillū tutorēq; lis erat futura, cum ſatis abſurdum uideretur, tutorē illū poſſe in cauſa propria auctorari, ob uehementē ſuſpitionē deceptionis pupilli, alius tutor a Prætore conſtituebatur, qui in ea re auctoritatem pupillo præſtaret. Sed quia uiſum eſt poſtea legibus aduerſari, ut tutorem habenti tutor adiungeretur l. licet. C. in quibus cau. tut. ha. iu. da. poſ. placuit, ut non amplius tutor, ſed curator in eius locum detur, qui eo iudicio peracto curator eſſe deſinit.] Not. quòd pōt eſſe lis inter tutorem & pupillum. Item ꝙ nemo in cauſa propria auctoratur. Itē quòd habenti tutorem tutor non daē, ſed curator. Item quòd curator datus ad certam cauſam, ea finita deſinit eſſe curator.]

¶ Si inter tutorem pupillūq; † iudiciū [a] agendū ſit: quia ipſe tutor in rem [b] ſuam auctor [c] eſſe non poteſt, non Prætorius eo litiganti, ſed dandus eſt curator, cuius officium finitur finita lite. Aret.

Iudiciū utrū inter tutorē & pupillum poſsit eſſe.

a ¶ Iudicium. ſcilicet rei uendicationis, uel alterius perſonalis uel realis actionis, præter actionem tutelæ quæ contra tutorem erit danda: quæ durāte officio non datur, vt ff. de tut. & ra. diſ. niſi finita. §. fi. & l. ſi cum tutore adhuc. & idem in utili generali negociorum geſtorum, † quæ datur contra curatorem adultis, ut ff. de admi. tut. l. cū curatore. & C. de admi. tu. & cur. l. ij. & l. rationes.

* † Vtilis neg. ge. daē, ubi

SYL. quis ne ceſsitate uel neceſsitatis ſuſpitiōe geſsit. l. iij. §. Hac. ff. eo.

* ¶ Dic, ꝙ. l. ij. loquitur quando unus curatorum uellet agere cum alio: nam id prohibetur l. actus. ff. de admin. tut. l. autem Cum curatore, loquitur in adulto, qui etiam manente adminiſtratione, poteſt ex quacunque cauſa cum curatore agere dicta lege ſi cum tutore. in fin. præterquam ubi curæ adminiſtratæ ratio peteretur dicta lege rationes.] Sed certe nec aliæ uidentur interim poſſe intendi, ut ff. de tut. & ra. diſ. l. ſed non dantur. Sed illud intelligo, ut ipſemet exerceat, non dantur: ſed per procuratorem ſic, ut hic dicitur.

* ¶ Hæc glo. communiter reprobatē ꝑ doc. ibi, ut dixi in Cōmen.] Item nūquid hæc correcta sūt hodie ꝑ auth. ut ij qui ob. ſe ꝑhib. ha. res mi. §. j. col. vj. cum nullus creditor uel debitor poſsit eſſe tutor uel curator? Reſpon. ſic: niſi in tutore teſtamentario, ī quo poterit adhuc hodie hic. §. loqui, cum fides talis tutoris ab ipſo teſtatore ſit comprobata, ut infra de ſatiſd. tu. uel cur. §. j. & C. de epiſcopali audien. de creationibus. † Vel idem in eo quod in aliis, ut in prædicto auth. diximus, ſed magis credo contrarium ut dixi in d. auth. ut ii qui obl. ſe perhi. ha. res min. §. j.

† Alias iudicio

¶ Adde, ꝙ iſta opi. eſt tenenda ut dicit hic Chriſt cuius opin. mihi placet, & ſecundum eam alias conſului.] Item & circa reales actiones hunc. §. hodie facimus loqui, cum in eis non ſit obligatio, unde auth. (alias actio) ceſſat, ut infra de act. §. j.

† Et iſta eſt cōis opin. ſi teſtator ſciuerit

SYL. non ſi ignorauerit: ſecūdum Ang.

Adde, ꝙ hæc gl. communiter reprobatur, quia idem timor eſt in actione reali. qui eſt in perſonali.]

† Pōt tamē ī cōſequentiā ēt ad propriā rē auctorari &

b ¶ In rē ſuam. & pupilli, quæ ſua dicitur cū bene adminiſtrat, ut ff. de fur. l. interdum. ij §. qui tutelam.

* ¶ In rem ſuam dixit. i. ad utilitatem & commodum proprium lege. ij. ff. de nego. geſt. quæ perquam elegans locutio eſt.]

SYL. ſibi ſoluere ac tradere

c ¶ Auctor eſſe non pōt. Facit ad hoc. ff. de uerb. figu. l. quod dicimus. & C. ne quis in ſua cā. l. unica. † & C. de teſtib. l. omnibus. & ff. eo. l. v. j. reſpon. Arg. cō tra. C. de fideicom. l. fi. ibi, cum ipſe ſibi iudex & teſtis &c. Sol. ibi improprie dicitur iudex & teſtis. Ratio autem textus præſentis eſt, quia ſequeretur ut in eodem negocio eſſet quis actor & reus quod eſt inconueniens ut patet per iura primo inducta.

SYL. rē debitā ēt immobilē ſine iudice, ut l. ſi ſtulas. ff. & contrahē. em.

a ¶ Vt olim. nam olim in tali caſu dabaẗ tutor prætorius: quod hodie non eſt, ut hic dicitur.

* ADDIT. Vlpian. in ti. ij. Quis ꝓtorius ſit tutor, docet his uerbis. Moribus tutor datur mulieri pupillove, q cũ tutore ſuo l. aut legitimo iudicio agere uult, ut auctore eo agat. (ipſe. n. tutor ĩ rẽ ſuam auctor fieri nõ ꝑt) qui ꝓtorius tutor diciẗ q a Prætore urbis dari conſueuit.

tutor (ut olim[a]) conſtituiẗ, ſed curator[b] in locum eius daẗ: [c] quo curatore interueniẽte iudiciũ pagitur, & eo[d] peracto curator eſſe deſinit.

¶ Quibus modis tutela finitur.

¶ Tutela finitur pubertate pupilli, q̃ in maſculo eſt ſtatim cõpleto. xiiij. ann. in fœmina. xii. Aret.

Pupilli[e] pupillæque cũ puberes eſſe cœperint, a tu

b ¶ Si curator. C. de in lit. dã. cu. l. j.

c ¶ Datur. etiam inuito, ut ff. de tut. l. iij. §. idem Caſsius

d ¶ Et eo. ſ. iudicio.

SYL. ¶ Quibus modis &c. ¶ Quia dictũ eſt qualiter & a qbus tutores deneẗ, & de eorũ auctoritate, reſtat uidere qualiter hæc ptãs ſoluaẗ, ut fecit. ſ. qui. mo. ius pa. po. ſol. & ſic ſecũdum Are. dictũ erit de pricipio, ꝓgreſſu, & fine tutelarũ.] Notandũ eſt, ꝙ modi, qui tutelã finiri faciunt, ſunt octo, & ad iſtos oẽs alii modi poſſunt reduci. Et ſunt hi. Suſpicio, qñ tutor remoueẗ tanq̃ ſuſpectus. Crimen, qñ ꝓꝑ crimen deportaẗ, uel ĩ ſeruitutẽ redigiẗ. Mors naẗlis pupilli uel tutoris. Condõ adimpleta. Status. i. capitis diminutio, ubi ſtatus mutaẗ, ut qñ capiẗ ab hoſtibus, uel arrogaẗ. Aetas. ſ. pubertas. Tempus aduenĩẽs. ſ. ſi ad certum tp̃s datus ſit tutor, & ſit finitũ tp̃s. Cauſa quando ꝓꝑ aliqnam cãm tutor excuſaẗ. Vñ uer. Suſpicio. crimẽ, mors, conditio, ſtatus, ætas. Tempus, cauſa, ſolent tutelæ ponere metas.

Conti nuatio.

Tutela multis modis finitur.

Verſus

Diuiſio

Pupilli. ¶ Totus iſte titul. diuiditur in ſeptem partes. Nam primo ponitur, qualiter pubertate tutela finiẗ, & q̃ ſit pubertas. Secundo qualiter arrogatione, uel deportatione, uel ſeruitute pupilli, uel tẽporis finitione. Tertio qualiter morte pupilli uel tutoris. Quarto capitis diminu. tutoris. Quinto ẽt minima capitis diminutione pupilli. Sexto ꝓꝑ aduẽtum tp̃is uel conditionis. Septimo ꝓꝑ remotionem factam de tutore. Secunda ibi (Item finitur.) Tertia ibi (Simuli mõ.) Quarta ibi (Sed & capitis.) Quita ibi (Sed pupilli.) Sexta ibi (Præterea.) Septia ibi (Deſinũt.) Itẽ prima ſubdiuidiẗ in tres. Nam primo ponit, qualiter tutela finiaẗ pubertate. Secũdo qualiter pubertas accipiatur de iure antiquo. Tertio qualiter de iure nouo. Scda ibi (Pubertatem.) Tertia ibi (Noſtra autem.)

SYL. ¶ Pupilli. Caſus. Nõ figuraẗ in. l. corrigente, & rõnem ſuæ correctionis aſsignante, & ponẽte regulam: * cuius rõ eſt, quia cũ tutela introducta fuerit ad tuendum qui per ætatem ſe tueri neqt, ſequiẗ ut finiaẗ adueniente ea ætate, q̃ iudicium animi vr̃ afferre. l. adigere. §. quamuis. ff. de iu. patr. Ab ea aũt ætate crediderũt ueteres iudicium incipere, in qua uidebant naturam uirilitatis ſigna in corpore præſeferre, rati cũ ipſo corpore animũ ẽt pubeſcere, & (ut ita dicam) matureſcere.] No. tutelam finiri pubertate. Item ꝙ olim pubertas iudicabaẗ ex aſpectu & habitudine corporis in maſculis. Item ꝙ pubertatem in maſculis hodie diſpoſitum eſt eſſe ĩ xiiii. anno, in fœmina in. xij. Itẽ ꝙ cum Imperator præſumat, & ſup ꝓſumpto diſponat, ꝙ iſta eſt præſumpto iuris & de iure quo ad tutelas & teſtam. & ſimilia: ſecus quo ad matrimonia. Item requiri maiorem caſtitatem in fœminis q̃ in maſculis. Item ꝙ hodie pubertas non debet probari per aſpectum. Item ibi, bene poſitam. not. ꝙ quando recitatur aliqua opinio ut confirmeẗ debet approbari & laudari.

Pupilli

e ¶ Pupilli. Not. ꝙ pupilli ſunt, qui de poteſtate patris impuberes exierunt, uel morte, uel emancipatione, ut

ff. de

tela liberantur.

¶ Pubertatẽ aũt ueteres quidem non ſolum ex annis, ſed ẽt ex habitu [a] corporis, in maſculis æſtimari uolebant. Noſtra aũt maieſtas, dignũ eſſe caſtitate noſtrorum temporũ exiſtimãs, bene putauit, quod in fœminis † etiã antiquis impudicum eſſe uiſum eſt, id eſt inſpectionem habitudinis corporis, hoc [b] etiam in maſculos extendere. Et ideo noſtra ſancta conſtitutione [c] promulgata, pubertatẽ ĩ maſculis poſt xiiij. annum completum illico initium accipere diſpoſuimus: antiquitatis normã in fœminis bene poſitam ſuo ordine relinquentes, ut poſt xii. annos completos uiri potentes eſſe credantur. [d]

¶ Arrogatione, deportatione, ſeruitute, uel aduentu conditionis, ſub qua data erat, tutela finitur h.d. ex l. ſi arrogati. ff. de tut.

¶ Item finitur tutela, ſi arrogati ſint adhuc [e] impuberes, uel deportati. Item ſi in ſeruitutem pupillus redigatẽ, [f] uel ſi ab hoſtibus captus fuerit.

ff. de uerb. ſign. l. pupillus. ſ. reſpon. licet improprie dicatur aliqñ pupillus, qui eſt in poteſtate ut ff. de uer. oblig. l. fi. §. ſi pupillus. Accur.

a ¶ Ex habitu. i. inſpectione, utrũ haberet barbã unam, uel alterã, ut infra innuit. & facit ff. de minori. l. minor xxv. annis, ibi, adito pſide ex aſpectu &c. Et not. pro opi. Mart. q̃ ſecundũ cõſcientiã dicebat iudicem debere iudicare: & facit. ff. de fer. l. ij. in fi. & ff. fini. regun. l. ſi irruptione. §. fi.

Iudicare an iudex debeat ſecundũ conſciẽtiam.

† alias non eſt etiam.

SYL. ¶ Adde hoc eſſe uerũ regulariter, q̃ tenẽt iudicare ſecũdum acta & probata, non ſecundũ ſuam opi. ſed ſi hẽret aliquod notum non per opinionẽ, ſed certitudinarie, tunc debet iudicare ſecundum conſcientiam: & hęc eſt ueritas, de qua vi. late Fely. in c. paſtoralis. §. quia uero. de offi. deleg. in fi. in glo. in uer. tenetur. ubi ponit regulam cum octo limitationibus: ea uero, quæ quidam in additionibus hic poſuerunt, non pertinẽt ad cognitionem iuuenum: quia reſolutio totius materię ponitur ubi ſupra.]

b ¶ Hoc etiam. ſ. quòd ſit iudicãdum per aſpectum impudicum.

c ¶ Conſtitutione ut C. quando tut. uel cur. eſſe deſi. l. fi.

d ¶ Credantur. Facit ad hoc ſupra de nupt. primo reſpon.

SYL. ¶ Item finitur. Caſus. Nõ figuratur in poſitione regulæ & illius declaratione. * Primi caſus ratio eſt, quia cũ tranſeat in poteſtatem patris arrogantis, non poteſt eſſe in tutela, quæ in ijs perſonis ſolum habet locum, quæ in poteſtate non ſunt ſupra de tute. in prin. itẽ quia minimam patitur capitis diminutionem. §. minima. ĩ. de capt. diminu. q̃ & ipſa tollit tutelã. §. ſed & capitis. ĩ. eo. Rõ ſecundi & tertij caſus eſt, quia deportatione amittit ciuitas. §. minor ſupra de capi. dimi. ſeruitute uero ẽt libertas: quo fit ut merito pereat tutela, quæ iuris ciuilis eſt, & in perſonis liberis ſolũ cadit ſupra de tu. in pri. ultimi caſus rõ pendet a uerisimili mẽte teſtõris, qui cum dederit tutorẽ uſq; ad certam conditionem, puta donec uenerit nauis ex Aſia, uidetur uoluiſſe, ut exiſtente illa conditione tutela finiatẽ. No. ſummarium.]

e ¶ Adhuc impuberes. i. in pupillari ætate adhuc exiſtentes. ut hic, & ff. de adopt. nec ei. §. eorum. & hoc cũ conſenſu omnium tutorum, ut C. de aucto. præſtan. l. fi.

f ¶ Redigatur. Ex ingratitudine, ſi ſit doli capax, non autem ex uenditione: quia non (niſi ſit maior uiginti annis) poteſt per uenditionem fieri ſeruus, ut ſupra de iure perſo. §. penul. Contra eſt. C. de inoffi. teſtam. l. ſi quis §. fi. Sed ibi de eo dicit, qui doli capax non eſt.

itẽ maior.ꝭ.de excuſ.tut.Not.ſum.]

a ¶ Perfectæ.i uigintiquinque annorum. Nam quoties ſit mentio de ætate perfecta,uel de maiore annis,de uigintiquinque annis intelligitẽ,ut C.de iis q ueniam ætatis impetra. l.fin.&.ff.de le.a.tertio. cum filio.§. fina.

Aetas perfecta q ſ.

SYL.

¶ Adde, tu qᵖ iſta eſt uera in ſe, tñ uerius dicetur ętatis appellatione maxime pfectæ uenire tp̃s ſecundũ ſubiectã materiam: nam in matrimonijs & beneficijs, ætatis perfectæ appellatiõe uenit pubertas in uno,in alio diuerſimode capitur, ut per Abb.in c. cum in cunctis de elect. Alex.in.l.quod ſeruius.ff.de condit.ob cau.]

ſi perfectæ [a] ſint ætatis: quod noſtra conſtitutio [b] in oibus tutelis & curationibus obſeruari generaliter præcepit. [c]

¶ De Attiliano tutore, & eo qui ex lege Iulia & Titia dabatur.

¶ Deficiente teſtamẽtario & legitimo tutore, olim datiuus dabatur ex lege Attilia per Prætorem cũ Tribunis in ciuitate, in prouinciis per Præſides ex lege Iulia & Titia hoc dicit.Aret.

SI cui nullus omnino tutor [d] fuerat, ei dabat quidem in urbe Romana a † Prætore urbano & maiore [e] parte Tribunorum plebis tutor ex.l.Attilia: in ꝓuinciis uero a Præſidibus prouinciarũ ex.l.Iulia & Titia.

b ¶ Conſtitutio. ut C. de legit. tut. l. finali.

c ¶ Præcepit.ſ.ut ſit perfectæ ætatis: & eſt ratio,ut infra de excuſ.tuto.§.itẽ maior.Accur.

Continuatio.

¶ De Attiliano tutore.¶ Supra uiſum eſt de teſtamentaria tutela,& de legitima, ſed quia ceſſante teſtamentaria & legitima,opus eſt prouidere de datiua, iõ ſubdit de attiliano tutore.Chriſt.

SYL.

* ¶ De attiliano tutore, id eſt de eo tu.qui dabatur ex lege Attilia,quæ a P. Attilio,& Cl. Martio, Tribunis plebis rogata fuit.]

Diuiſio

SI cui nullus. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in quatuor partes. Primo ponit ius antiquũ circa dationem tutoris. Secundo ponit ius nouum. Tertio ius nouiſsimum. Quarto ponit nouum caſum,uidelicet, qᵖ naturali æquitati conuenit impuberes eſſe ſub tutoribus,& qᵖ finita tutela teneantur ad rationem reddendam. Secunda ibi (Sed hoc iure.) Tertia ibi (Nos aũt.) Quarta ibi (Impuberes.) Item prima ſubdiuidiť in alias quatuor partes. Primo ex q̃bus legibus tutor dabatur deficiente omni tutore teſtamẽtario & legitimo: & a q̃bus dabať. Secundo qñ teſtamentario dato ſub condõe uel in diem uel pure tutor detur. Tertio qd ſi teſtamẽtarius tutor ſit captus ab hoſtibus. Quarto quomodo iſtæ leges ab uſu receſſerunt,& cauſam propter quam. Secunda ibi (Sed & ſi.) Tertia ibi (Ab hoſtibus.) Quarta ibi (Sed ex his.) Ang.

* † Qua ex cã creatus ſicq; appellatus fuerit,uide l.ij.§.cumq; Conſules.ff. de orig. iur.

SYL.

¶ Si cui nullus. Caſus. Non figurať, quia recitatur ius correctum, & procedit tradẽdo regulam. Not.ergo,quod non habenti tutorem teſtamentarium uel legitimum dabantur tutores datiui ex lege Attilia & alijs in tex.expreſsis. Item quòd licet referre.l.correctam ad ponendum correctionem, & ut melius intelligatur.]

d ¶ Tutor fuerat.ſ.ex teſtamento: nã quamdiu teſtamentaria tut.ſupereſt nõ eſt locus alij.Item nec legitima: nam nec datiua tunc locum habet,ut C.qui dari tut.po.l.ſi ſororis.

e ¶ Et maiore.i.a duobus.Erant enim tres,ut arg.C.de offi.præto.l.ij.& ff.de orig.iur.l ij.§.iiſdem.

SYL.

* ¶ Adde, qᵖ fuerunt diuerſi numeri, anno.ii.xvj.a regibus exactis, quo primum creati ſunt, Virginio & Vetuſio Coſſ. creati duo tm̃ fuerũt.C.Licinius

¶ Quoties ſpes eſt teſtamẽtarii tutoris, & pendet, datiuus habet locũ: qui tutor eſt, quouſq; teſtamẽtarii impedimentum ceſſet. h.d. ex l. ſi quis ſub conditione. ff. de teſta. tut. Are.

¶ Sed & ſi ĩ teſtõ tutor ſub condõne, aut ex die [a] certo datus fuerat, quãdiu cõdõ aut dies pẽdebat, ex eiſdẽ legibus † tutor dari poterat. [b] Itẽ ſi pure datꝰ fuerat, quã diu ex teſtõ nemo [c] hr̃s exiſtebat, [d] tãdiu ex eiſdẽ legibus tutor petẽdus erat, qui deſinebat [e] eẽ tutor, ſi condõ [f] exiſteret, aut dies ueniret, aut hæres exiſteret.

¶ Tutore ab hoſtibus capto datur datiuus quã[illegible] re[illegible]at. h.d. ex l. j. §. ſi apud ff. de leg. tut.

† alias tutor alius interim dari poterat. S Y L.

& P. Albinius, qui poſtea ſibi tres collegas aſſumpſerunt, ut quinque numero eſſent, ſinguli ex ſingulis claſsibus. Deinde anno circiter xxx. rogante L. Trebonio ſtatutum eſt, ut decẽ crearentur: quod ex Liui. lib. ij. ab urbe cõd. deprehẽdi pt. Horũ igitur maior pars exigebat in dandis tutoribus, q̃ uaria fuit, ſecundũ diuerſitatẽ numeri Tribunorum.]

* A D D I. Gl. fallitur, nam poſtea creati ſunt decẽ quot erant tpe legis Attiliæ. uide d. l. ij. uerſic. ergo ex his.

¶ Sed & ſi. C[illegible]ius. Quærebaẽ, an pendente condõne uel die teſtamentarij (quia ita dari poteſt. §. ad certum. ſupra qui teſta. tu. da. poſ.) uel ſubſiſtente aliquo impedimento, darẽt datiuus: & uidebatur dicendum, ꝙ potius deueniendum eſſet ad legitimum, tum quia in effectu dareẽ a iudice ad tẽpus, quod non licet. l. actus. de reg. iur. & declaratum fuit in. d. §. ad certum. * tum quia datiuo locus non eſt, niſi deficiente teſtamentario & legitimo ſupra hoc tit. in princ. cuius contrariũ decidit, ꝙ locus eſt datiuo, non legitimo: rõ afferẽ in. l. ſi quis ſub cõditione. ff. de teſt. tu. quia quandiu teſtamentaria tutela ſperaẽ, legitima ceſſat: rõ aũt rõnis eſt, q̃a cum tutela legitima detur ſecundum ordinem hr̃ditatis. l. j. ff. de leg. tu. ſicut quouſq; ſubeſt ſpes teſtamentariæ ſucceſſionis, ceſſat legitima. l. quandiu. ff. de acqu. hæred. ita & in tutela: & ideo lex noluit deueniri ad datiuũ. Non ob. l. actus. quia hic non ineſt ulla dies aut conditio, nec expreſſe, nec tacite, ſed ſimpliciter daẽ tutor: ita ꝙ in mẽte aut diſpõne iudicis non eſt aliqua cõſideratio condõnis uel diei, arg. l. ſi hæreditas in prin. ff. de teſt. tu. Non ob. ꝙ non deueniaẽ ad datiuum exiſtente ltĩmo, quia hic ceſſat lrĩmus, cũ ſubſit ſpes teſtamentarij. d. l. ſi quis ſub cõditione.]

No. tutorem dari poſſe ad tps. itẽ ꝙ teſtamentaria tut. nõ cõfirmaẽ niſi adita hr̃ditate. Itẽ ꝙ datus pp alterius ĩpedimentũ duraẽ eo durante & non ultra.]

a ¶ Ex die certo. ut a paſchate in antea ſis tutor.

b ¶ Dari poterat. Et hodie daẽ, ut ff. de teſt. tu. l. ſi quis ſub cõditione.

c ¶ Nemo. Nam ſi unus de pluribus hæredibus adierit, (j) ualet tutela, ut de teſta. tu. l. ſi nemo. idem in libertate teſtõ relicta, ut ff de man. teſta l. teſtõ manumiſſus. §. teſtamento.

A D D I T. (j) Etiã ſi fuerit inſtitutus in re certa, alijs uniuerſaliter inſtitutis non adeuntibus, ut ibi no. Bart. p. l. j. §. ſi ex fundo. ff. de hær. inſtit Ang.

d ¶ Exiſtebat. ſed quid ſi nullus fuit inſtitutus cum pupillo, ſed tñ pupillus eſt hæres? Poteſt dici, ꝙ auctoritate iudicis adeat, ut C. de iure deli. l. ſi infanti. & ex tunc ualebit tutela: & incipit tutor adminiſtrare.

¶ Adde, ꝙ cõis practica eſt ꝙ tali caſu detur Attilianus ad adeundum per ſe, ſi inſtitutus ſit infans: alias pupillus adit cum eius auctoritate, & ſtatim deſinit eſſe tutor. ita oẽs hic, de quo uide hic Commen. meum ubi hunc articulũ attigi latiſsime. S I L.

e ¶ Deſinebat. i. ille, qui ſic erat datus in ſubſidium, deſinebat cum teſtamentarius uenit ut ſubijcit.

f ¶ Conditio. Hic tutor tacite uſq; ad diem uel condõnem exiſtentem, daẽ, ex preſſe non põt, ut ff. de reg. iur. l. actus.

¶ Ab hoſtibus quoque tutore capto, ex his legibus tutor petebatur,[a] qui [b] deſinebat eſſe tutor, ſi is, qui captus erat ĩ ciuitatẽ reuerſus fuerat. nam reuerſus recipiebat tutelam iure poſtliminii.[c]

¶ In lege Attilia, & in.l.titia nó cauebaẽ de ſatiſdatione & cópulſione tutoris: ió ex his deſierũt tutores dari.h.d.Aret.

¶ Sed ex his [d] legibus[e] tutores pupillis deſierũt dari, poſtea q̃ primo [f] Conſules pupillis utriuſque ſexus tutores ex inquiſitione [g] dare cœperunt, deinde Prætores ex conſtõnibus. Nam ſupradictis [h] legibus, neque de cautione a tutoribus

* ADDITIO. Quod procedit in condõne intrinſeca prouenĩẽte ex nã rei: ſecundum Chriſto. ut hic &.l.muti.§.ſub condõne.ff.de tutel.

SYL. ¶ Adde hoc magis procedere, qa condi io eſt intrinſeca, ut declarat hic Chriſtop. & Deci.in.d.l. actus. ubi aſſignat rõnẽ, quare hæc condõ, q̃ tacite inerat, ſi exprimaẽ, uiciet, pp̃ uitium formæ ſcd̃m doct. ĩ.l.iij.ff. de le. j. * Sed melius eſt rñdere ut dixi in poſitione caſus, ꝙ ab initio non eſt in animaduerſione aliqua tacita condõ uel dies, quã uis poſtea exiſtente condõne, aut die adueniente, reſoluaẽ illa datio tutoris: reſoluitur.n.eo modo, quo reſoluitur in caſu ſequentis.§.]

SYL. ¶ Ab hoſtibus. Caſus. Quærebaẽ an tutore capto ab hoſtibus daretur datiuus, * an uero uocarenẽ legitimi:& uidebaẽ, ꝙ tutela pertineret ad agnatos, quemadmodum ſi teſtamentarius deceſsiſſet.l.ſi quis ſub condõne. uerſi.ꝙ ſi tutor.ff.de teſt.tu.(in plurimis enim caſibus captiuus pro mortuo habetur) uel ſaltem oĩa in ſuſpenſo relinquenda eſſe.§.ſi ab hoſtibus.ſ̃.qui.mod.ius patr.po.ſol.cuius contrarium rñdeẽ, quia cum ſpereẽ rediturus teſtamentarius pp̃ ius poſtliminij tutela ad legitimũ tutorem peruenire non poteſt.d.l.ſi qs ſub conditione. Nec ob.ꝙ deportato tutore teſtamenrario ſuccedit legitimus, quamuis ſpes ſit illum poſſe redire, ut dr̃ in eadẽ.l.quia (ut declarat Bart.ibi) ſpes illa fundaẽ in iure ſpeciali, hæc uero poſtliminium in iure communi.] Not. ſummarium, & ꝙ ceſſante impedimento ceſſat diſpoſitio facta ex cauſa dicti impedimenti. Item ꝙ fictio poſtliminii habet locum etiam in tutela.]

a ¶ Petebaẽ. nec erat locus legitimis, ut ff.de leg.tu.l.j.§.ſi apud.

b ¶ Qui deſinebat.ſ.iſte talis, qui erat datus in ſubſidium.

c ¶ Iure poſtliminij, quo iure ẽt omnia alia recuperat. ut ſupra qui.mo.ius pa.pote.ſolu.§.ſi ab hoſtib⁹. nec de adminiſtratis interim tenetur hic reuerſus ut argu.ff.ſi quis cau.l.iiij.§.illud ſciendum.

¶ Adde tex. q hoc ꝓbat ĩ.c.j.de offi.uic.lib.vj. SYL.

* rõ aũt eſt, quia cũ eius culpa factũ non ſit, quominus adminiſtrare poſſet. nec hũc tutorẽ ipſe ſubſtituerit, ſed iudex nõ debet teneri de geſtis aut neglectis ab eo.]

¶ Sed ex his. Caſus. Non figuratur, quia recitaẽ ius antiquum. Not.l.tolli per non uſum. Item ꝙ datiuus daẽ ex inquiſitione. Item ꝙ teneẽ cauere rem pupilli ſaluam fore. Itẽ ꝙ põt cogi adminiſtrare. Item not. ꝙ lex noua ſupplet ueterem.] SYL.

d ¶ Ex his. Nunc recitat ſcd̃m ius nã quatuor ſunt iura, q̃ hoc ti. notari pñt.

e ¶ Legibus.ſ.Attilia, & Iulia, & Titia, ut.ſ̃.eo.tit.in prin.

f ¶ Poſtea q̃ primo.alias q̃ primum.

* ¶ Hoc a Claudio ſtatutum fuiſſe, conſtat ex Tranquillo: Tutelarem aũt Prætorem (ut ait Capitolinus) ĩſtituit. M.Antonius. SYL.

g ¶ Ex inquiſitione.ſ. inquirendo facultates eorum, an ſint pares oneri iniuncto, ut infra de excuſ.tutor.§.ſed & pp. Item bona conuerſatio requiritur, ut & alias in patre arrogatore, ut ff.de adopt.l.nec ei.§.eorum.& ſ̃.de adopt.§.cum autem. Tutores dãs qd inqrere debet.

¶ Adde tex. in materia, in.l.ſcire.§.fi.ff.de tu.& cu.da.ab iis.] SYL.

h ¶ Nam ſupradictis. Bene dico, quòd

deſierſit per has leges tutores dari, poſtea q̄ conſules dederunt ex inquiſitione: & bonum fuit propter duas rationes, quas ponit: Nam pro quia.

a ¶ Fore. Hanc cautionem præſtant tutores & curatores, ut ff. rē pup. ſal. fo. l. non quaſi. §. j. & l. & ſi ad ſpecies.

b ¶ De cōpellendis. ſ. captis pignoribus, ut j. de ſatiſ. tuto. §. pen.

exigenda, rem ſaluā pupillis fore,[a] neque de cōpellendis[b] tutoribus ad tutelę adminiſtrationē, quicquam cauebatur.

¶ Romæ Præfectus urbis & Prætor tutores hodie dant: in prouīcijs Præſides ſi maiores qngētis ſolidis pupillorum facultates ſint: ſi minores, Defenſores ciuitatū cum Epō, uel alii magiſtratus. h.d.

¶ Sed hoc iure utimur, ut Romæ quidē Præfectus[c] †urbis, uel Prætor ſecundum ſuā iuriſdictionem:[d] in prouinciis aūt †Præſides ex inquiſitione tutores †creēt,[e] uel magiſtratus iuſſu[f] Præſidum, ſi non ſint magnæ pupilli facultates.

† alias uerbi.

* †Præſidis nomen q̄ late pateat, uide. l. j. ff. de of. præſi.

SYL. ¶ Sed hoc iure. Casus. Nō figuratur, qa ponitur relatio & correctio iuris antiqui & aſsignatur rō correctionis, *ut ſ. facilius eſſet promiſum pupillis, non expectato iuſſu Præſidum. Correxit aūt Iuſti. eo ſolo caſu ius antiquum, ubi pupilli ſubſtantia non excedit quingētos ſolidos: & diſpoſuit, ut tunc poſsint Defenſores ciuitatū abſq; iuſſu Præſidis, una cū epō, uel alii magiſtratus, ēt iuridicus Alexandriæ, in ſua iuriſdictione tutores dare. Vnde & Romæ relictū eſt intactum ius antiquū Præfecto & Prætori, quantecunq; fuerint pupilli facultates, & in prouinciis ipſi Præſides dabunt, ſi ampliores ſint quingentis ſolidis.] No. ꝙ datio tutoris poteſt fieri a Prætore & Præſidibus. Item ꝙ conſuetudo facit. l. &. l. uim habet. Itē ꝙ dantur a magiſtratibus. Item ꝙ Epiſcopus una cum iudice ſeculari dat tutorē pupillis. Itē ꝙ ſatiſdatio pupilli rem ſaluam fore, capitur a magiſtratibus eorum periculo, ſi non ſit idonea.]

c ¶ Præfectus. Ad Prefectum cognitiones criminales, ad Prætorem ciuilia negocia ueniebant, ut patet. ff. de offi. pf. urb. p totum tit. & ff. de offi. pt. p totū tit. ſed tutelam dabat uterq; ut hic.

SYL. * ¶ Adde, ꝙ Præfectus ab initio in hoc fuit creatus, ut quæcunque ad mores & quietem ciuitatis ſpectarent, aſsidue curaret: unde non mirū ſi de cauſis etiam ciuilibus ius dicere poterat, ut late oſtendi hoc loco in Commen.] & dum doct. hic uolunt, ꝙ Præfectus haberet cognitionem ciuilium, p §. cura carnis. & . §. qes l. j. ff de off. præf. urb. nō vr̄ uerū, qa in utroq; caſu. & in regēda qete ciuitatis, & i cuſtodiendis carnib⁹ uertit potius iudicium criminale quā ciuile.]

d ¶ Iuriſdictionē. Præfecti urbis ē iuriſdictio uſque ad centum milliaria: ſed Prætoris Romæ tm̄, ut ff. de offic. præſe. urb. l. j. §. cum urbē. & in ſumma Azo. de offi. Prętor. Dabant ergo eum & ei qui eſt de ſua iuriſdictione, ut ſtatim in Præſide notabis.

e ¶ Creent. ſ. eum qui eſt de ſua iuriſdictione dabit, ut ff. de tut. da. ab iis. l. ius dandi. Si uero ibi non inueniantur idonei, etiam in alio loco quæret, & Præſidi nunciabit, ut ff. eodem. l. diuus. Item ei qui ſit de ſua iuriſdictione, uel ratione originis, uel ratione poſſeſsionis, uel ratione domicilii, ut. ff. eod. l. j. §. ult. & . l. diuus. Si autem in altero horum trium locorum non inuenitur, ſed in quarto loco, reducendus eſt ad alterum locum de his tribus, ut ibi tutelam accipiat, ut C. ubi pe. tut. uel curat. l. j.

f ¶ Iuſſu Præſidum. ergo delegatur. Sed contra. ff. de tut. & cura. dat. l. nec mandante. Sed ibi mandatum eſt, quod nō importat neceſsitatē, hic iuſſus, qui importat, ut ff. quod iuſ. l. prima. §. j. & ff. manda. l. j. Vel ibi erant magnæ facultates pupilli, hic paruæ. Sed certe & ſi ſint paruæ, adhuc uidetur idem, nam datio tutelæ eſt mixti imperij, ut ff. de tut. l. muto. §. tutoris datio. ubi

¶ Nos aũt per conſtõnem [a] noſtrã huiuſmodi difficultates hominũ reſecantes. nec expectata iuſſione [b] Præſidum diſpoſuimus, ſi facultates pupilli uel adulti uſque ad quingentos ſolidos [c] ualeant, † Defenſores ciuitatũ una [d] cum eiuſdem ciuitatis religioſiſſimo Antiſtite, uel [e] alias publicas perſonas. i. magiſtratus, † uel Iuridicum Alexandrinæ [f] ciuitatis, tutores uel curatores creare: legitima cautela ſecundũ eiuſdem conſtõnis normam præſtanda: uidelicet eorum [g] periculo, qui eam [h] accipiunt.

¶ Tutela rõne naturali introducta ẽ quã finita reddiẽ rõ adminiſtrationis. h. d.

dicit, ꝙ tutoris datio illi ſoli cõpetit, cui nominatim hoc dedit uel lex, uel ſenatuſconſultũ, uel princeps: ergo non põt delegari, ut ff. de offi. eius cui mãd. eſt iuriſd. l. j. primo reſpon. Sed dic, ꝙ non põt delegari nõ habenti iuriſdictionem: ſed habenti ſic, ut ff. eo. l. ius dandi, ut hic dicitur.

SYL. * ¶ Adde, ꝙ ius dandi tutores non competit iure magiſtratus, ſ; iis tm̃ quibus ſpecialiter a. l. uel principe id tributum eſt. d. §. tutoris. & iõ delegari non põt. d. l. nec mandante, obſtãte regula. l. j. ff. de offic. eius in prin. nec me mouet iſte text. quia (ut dixi in Comment.) hi magiſtratus non iõ dabant tutores, ꝙ id Præſides illis pmitterent, ſed quia legibus conſtitutum fuerat, ut Præſide iubente ius dãdi tutores haberent.]

* † quale eſſet eorũ munus, uiđ Ann. Aldob. h, & p; in titu. de defen. ciu. C.

Facultates quæ dñr magnæ. ¶ Sed quæ ſunt magnæ facultates? Rñ. quinquaginta aurei, ut C. de defen. ciu. l. j. Vel decem libræ auri, ut in auth. de app. §. ij. col. iiij. Vel ccc. aurei, ut in auth. de defen. ciuita. §. & iudicare. colla. iij. Vel uerius uſq; ad quingẽtos ſolidos ſunt paruæ: ſi ultra, ſunt magnæ, ut proximo. §.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc diſputatio hodie ſublata eſt per tex. noſtrum, alias. n. magnæ uel paruæ facultates dicunẽ ex arbitrio iudicis, inſpecta perſonarum, locorum, & rerum qualitate, ſecundum Bar. in. l. ſi conſtante. in, j. q. ff. ſol. mat.]

a ¶ [illegible] per conſtitutionem. Quam non habemus.

Mandatũ & iuſſus differunt. b ¶ Iuſſione. i. delegatione ſiue præcepto. Nam in hoc differt a mandato, qa mandatum ex uoluntate eſt, ſed iuſſus neceſſitatis, ut ff. quod iuſſu. l. j. §. j. & ff. man. l. j.

SYL. * ¶ Dic ſecundum Dec. in rubr. C. de mand. prin. ꝙ data paritate terminorũ nõ differũt: quod late ĩ Cõ. declaraui.]

c ¶ Solidos. i. aureos, ut infra de pœ. tẽ. lit. §. fi. † quorum ſeptuaginta & duo faciũt librã auri, ut C. de ſuſcep. & arch. quoties. lib. x.

† Ex quo ĩſfertur, ꝙ ſtatutũ loquẽs đ moneta ſimpliciter d; intelligi ſecũdũ p̃ſumptionẽ alterius ſtatuti. S; iter contrahẽtes talis locutio ĩtelligiẽ ſecũdum cõem curſum regiõis † alias ueluti.

SYL. * ¶ Solidus unde dictus, q̃tũ ualeret, quot conficerent librã auri, explicat diligẽter Bud. li. v. de aſſe. & in. l. qua uulgo. ff. đ ædi. edi.

* ADD. Solidus proprie idẽ qđ libra, q̃ as notaẽ Voluſ. Met. appellatus ideo qđ ſolida perfecta dicuntur. cum autem diminutis ſimul cum imperio fortunis principum, ad aureos omnis pecuniæ rõ reuocari cœperit: non ſine rõne, tam quam qui fungantur munere & uſu aſſis. quantum ad hoc: in ſupputandis ac numerandis pecuniis aureum ſolidum appellauere. Aemil. Fer.

d ¶ Vna. i. ſimul.

e ¶ Vel alias. hoc qñ extra ciuitatem, ut in municipio: nam magiſtratus municipalis dabit.

SYL. * ¶ Tex. eſt intelligendus ſimpliciter, ꝙ non ſolum defenſores ciuitatum, ſed etiam alij magiſtratus municipales, & iudex Alexandrinus, habent ius daudi tutores.]

f ¶ Alexandrinæ. hoc quando tutor datur in ciuitate Alexandrina.

SYL. * ¶ De Iuridico Alexan. uide hic noſtras Annot. utitur uer, iuridicus, pro iudice etiã Sceuola. in. l. thais. §. lucia. ff. de fideicom. li.]

g ¶ Eorum. ſ. tabellionum & aliorum: non uero ipſorum maiorum iuridicum qui habent ptãtẽ dãdi tm̃, ut. j. de ſatiſ. tut. & cur. §. pe. & fi. qui ſunt contra.

h ¶ Eam. Scilicet ſatiſdationem.

¶ Impuberes [a] aūt in tutela eſſe, naturali iuri [b] conueniens eſt: ut is, qui perfectæ ætatis non † ſit, alterius tutela regatur. Cum ergo pupillorū pupillarumque tutores negocia † gerunt, [c] poſt pubertatē [d] tutelæ iudicio [e] rōnem reddunt.

¶ De auctoritate tutorum.

¶ Vbi præiudicium pupilli uertitur, tutoris auctoritas eſt neceſſaria. h. d. ex. l. obligari. ff. eod. & l. pupillus. ff. de acqu. re. domi.

AVctoritas aūt tutoris in quibuſdam cauſis neceſſaria pupillis eſt, ī quibuſdam non eſt neceſſaria. ut ecce ſi

SYL. ¶ Impuberes. Caſus. Non figuratur cum ponat qualiter rōne naturali introducta eſt tutela, & regulam quòd tutor rationem reddere tenet. * Cum. n. palam eſſet quanta daretur occaſio tutoribus nocendi bonis pupillorum uoluit. l. illos teneri ad reddendū rationē de geſtis parit & neglectis. (†alias ē.) Notādū eſt ꝙ tutela ratione naturali introducta eſt. Item ꝙ ius naturale capit pro illa ratione & dictamine rōnis, quod a natura inſitum eſt hominibus. Item quòd tutor tenetur reddere rationem adminiſtrationis. Item quòd non poteſt conueniri actione tutelæ niſi ea finita.] (†alias gerant.)

a ¶ Impuberes. ¶ Hic. §. eſt generalis ad omnes præcedentes titul. de tutelis.

b ¶ Iuri. i. æquitati.

c ¶ Gerunt. alias egerunt ideſt geſſerunt.

d ¶ Poſt pubertatem. ſed & ante ſi finita tutela fuerit prius, ut ff. de tute. & ra. di. l. niſi finita alias id eſt niſi eſſet finita tutela, non naſcit̄ actio tutelæ, ſed aliæ actiones natæ ſunt, ſed non exercētur, ut ff. de tut. & ra. di. l. ſi tutor. §. fin. & . l ſed non dantur.

SYL. ¶ Adde, quòd ratio diuerſitatis eſt, quia cum actio tutelæ ſit generalis, non poteſt pluries naſci, quod ſecus eſt in ſpeciali actione nego. geſtor. ſecundum Bald. in lege prima penultima colum. C. ut actio. ab hæred. & contra hæred.] (Actio tutelæ & actio de rōnibus diſtrahendis differunt.)

e ¶ Tutelæ iudicio ideſt actione tutelæ, quæ datur in ſimplum: & propter dolum, & culpam latam, & leuem. Eſt & alia actio, qua tutor tenetur ſcilicet De rationibus diſtrahendis: ſic enim nominatur, ut ff. de contra. actio. tut. l. ij. & datur in duplum, & propter dolū † tantum, & in duplo continetur rei perſecutio. Prima datur contra tutorē & contra hæredes, poſterior contra tutorem tantum, ut. ff. de tut. & ra. di. l. j. §. pe. & l. ij. Item una intenta altera denegatur, licet plus ſit in ea: & ecōtra: ſecus in actione tutelæ & furti q̄ ſecum competit, ut ff. de tut. & ra. di. l. j. §. i tutela. (* †Imo & cū ſine dolo qc quā abſtulit, gl. j. ī. l. actione ff. eo.)

SYL. ¶ Adde pulchram rationem aſsignatā per gl. in. l. tres tutores. §. j. in uerbo, hac actione. ff. de admi. tut. * Item adde, ꝙ actio De rationibus diſtrahendis ita appellatur, quia per eam rōnes per tutorem datæ, tanquam minus recte, ut pote in quas non retulerit quæ ipſe abſtulit, ueniunt diſtrahendæ & dilaniandæ.]

Continuatio. ¶ De auctoritate tutorum. ¶ Dictū eſt ſupra qualiter tutores creantur: hic qn̄ creati ſunt, qualiter ſe regere debeant, & auctoritatem præſtare.

SYL. * ¶ Auctoritatis uerbum qualiter hoc tit. accipiatur, ſatis aperte declarat Iuriſcon. in. l. iij. ff. eo.]

Diuiſio. AVctoritas. ¶ Totus iſte tit. diuidit̄ in tres partes principales. Primo ponit in quibus caſibus neceſſaria eſt auctoritas tutoris: & in quibus non. Secundo quando iſta auctoritas debeat impartiri. Tertio remouet quoddam dubium. Secunda ibi (Tutor autem.) Tertia ibi (Si inter tutorem.) Item prima pars uſque ad. §. neque tamen. ſubdiuidit̄ in quatuor. Pri-

qd dari ſibi ſtipulentur, non eſt neceſſaria [a] tutoris auctoritas: quod ſi aliis promittant [b] pupilli, neceſſaria [c] eſt tutoris auctoritas. Nanque placuit, meliorē quidem ſuā condōnem licere eis facere ēt ſine tutoris auctoritate, deteriorem uero non aliter, q̃ cū tutoris auctoritate, Vnde in iis cauſis, ex qbus obligationes mutuæ naſcunť, ut ī emptionibus, uēditionibus [d] locationibus, conductionibus, mandatis, depoſitis, [e] ſi tutoris auctoritas nō iteruenia t, ipſi quidē, q cū his contrahunt, obligant: at inuicē pupilli non obligantur. [f]

mo ponit dictum bimembre. Secundo exemplificat quodlibet ex dictis membris. Tertio rōnē annectit. Quarto infert, & illationem clarificat per exempla. Secunda ibi (Vt ecce.) Tertia ibi (Nanque.) Quarta ibi (Vn̄ in iis.) Aret.

SYL. ¶ Auctoritas. Caſus. Ita figurari pt. Quæſitū eſt, an in ſingulis actib. expediendis a pupillo tutoris auctoritas eſſet neceſſaria: & dubiū faciebat, qa cū in §.fi. ſ.ti.proxi. dictum ſit, q rōne nāli tutela inuenta eſt, ut qui ſe p ætatē regere non pōt, ab alio regať, uidebať in quolibet caſu neceſſaria auctoritas, * quia hmōi ætas neq; ſcire neq; diſcernere aliquid pōt l.pupillus.ff.de acqu.hær. Quo non obſtante rndeť meliorem condōnem ēt ſine tutore fieri poſſe, quia in hoc nullū animi iudiciū requiriť, tutoris uero auctoritas non niſi in iis, q̃ animi iudicio fiunt neceſſaria eſt l.pupillus.ff.de reg. iur. Quod uero ſubiungiť de contractibus ex qbus mutuæ obligationes oriuntur, in eo dubiū faciebat qđ uulgo pditū eſt, contractus claudicare non debere.l. j. ff.de reſcin.uen. cuius contrariū deciditť ſpeciali fauore pupillorū.] No. q auctoritas tutoris in certis caſib. non eſt neceſſaria, ubi. ſ. alii ſe obligant pupillo. Item q licet non poſsint p ſe pupilli facere condōnem ſuā deteriorem, poſſunt per ſe eā facere meliorem. Itē q ubi naſciť mutua obligatio, eſt neceſſaria auctoritas, ut pupillus obligetur, non aūt ut obligeť qui ſecum contrahit, quia eo caſu ceſſat rō, quare introducta eſt auctoritas tutoris, ne ætatis imbecillitate decipiantur.

a ¶ Non eſt neceſſaria. ut C.de contrahen.& com.ſtip.l.neq;. &.l.j.C. de aucto.præſtan.

b ¶ Promittant. quia tunc eſt ueriſimile, q male agant: & facit ad hoc īfra qui.ali.li.uel non.§.nūc admonendi & §.at ex contrario. &.j̄. de mut. ſtip.§. pupillus.& ff.de acq.re.dom.pupillus. & ff. de pac. cōtra iuris. †Idē de muliere.ſ.dote paciſcente, ut ff.de pac. dot.l.de die. Idē in alimētario tranſigente, ut ff. de tranſact. l.cū ii.§. qd ergo. Itē facit.C. de cōtrahē. & cō. ſtip.l. neq;.

c ¶ Neceſſaria eſt. in duobus tamen caſibus obligatur pupillus ſine tutoris auctoritate.ff. de actio. & obligat.l.furioſus, ubi.ſ. ex re actio uenit.

d ¶ Vendōnibus. ſi aūt pupillus petat rē ex uenditione, repelliť exceptione doli mali, niſi ptiū dare uelit, ut ff.de reſcin.uen.l.ſi id quod.§.ult.in fi.

e ¶ Depoſitis. pupillus tn̄ doli capax tenetur depoſiti, ſi quid doli commiſit, uel locupletior factus ſit, ut ff. depoſiti l.j.§.an in pupillum.

f ¶ Non obligantur. Et ſic nota, q cōtractus claudicat quandoq;, ut hic † & ff.de act.emp.Iulianus.§.ſi quis a pupillo.Arg.contra.ff.de arb.l.litigatores.§. pe.& fin.& in auth.de non eli. ſecundo nu.§.hoc aūt.col.j.Itē hoc uerum, niſi locupletior ſit pupillus: alias excipiť, ſi agat, & contra eum poterit agi, ut ff.de admin.tut.l.ſi minoris.& C.pro emp.l. fi.&.ff.eo.l.v.§ j.& de reſcin.uend.ſi id quod.§.fi.

* ¶ Adde, q hic, & in.d.§.ſiquis a pupillo. tolerať claudicatio fauore pupilli, & in.§.hoc aūt. fauore filiorū. Idem eſt & in eccleſia & in principe, ut eorū fauore contractus claudicet.c. j. & ibi Fely.& Arch.extra de prob. Præterea ī odiū doloſi.l.Tranſactione finita.C. de tranſac.regulariter aūt contractus non

† Intellige, q ubi auctoritas in contractibus, ex quibus pt utilitatē reportare alias n̄, quia ēe cum auctoritate tutoris donare nō pt.C.de admin. tut.l.nō oīs.ſecūdū Ia.& Pe.

† De ſ quando contractus claudicat, ē bōa gl. ī.c.de illis ex de despon. ipub. q̄ SYL. uide, & l.c.j.iūcta gl.fi. extra de eo qui duxit ī matr.

¶ Pupillus ſine tutore neq; hæreditatē, neq; bono.poſſ. neq; fideicōmiſſum licet lucroſum accipit. h. d.ex.l.obligari.§. pupillus.ff.eo.

¶Neq; tñ hr̄ditatē a adire, neq; bonorū b poſſeſsionē petere, neq; hæreditatē ex c fideicommiſſo ſuſcipere aliter poſſunt, niſi tutoris d auctoritate, quamuis illis lucroſa e ſit, ne ul

debet claudicare.l.j.ff.de reſcin. uēd.]

SYL. * ¶ Neq; tamē. Caſus. Quærebatur, an pupillus hæreditatem adire, bonorū poſſeſ.petere. aut fideicommiſſum capere poſſet ſine tutoris interuentu: & uidebaē dicendū ꝙ ſic ſaltē quādo apparerent lucroſa, cū ſ. proditum fuerit poſſe ex ſe conditionem ſuā meliorē reddere: cuius contrarium reſpondeē, ne quod damnū ex ea re ſentiat pupillus. Quamuis.n. prima facie uideantur lucroſa, ex aliquo tñ tēporis tractu poſſet grande æs alienum emergere, aut litibus & vexari in exigendis nominibus, quod non paruum eſt incommodum.l.minoribus.ff. de mino.] No.ſummarium. Item ꝙ cum auctoritate tutoris pupillus adit: & etiam de iure prætorio. Item quòd hæres inſtitutus non poteſt reſtituere hæreditatem pupillo etiam lucroſam ſine auctoritate tutoris. Item ꝙ ex aditione hæres quaſi contrahendo obligatur.

Hr̄ditas qd ſit. a ¶ Hæreditatem.quæ ex teſtō uel ab inteſtato defertur.ſ.iure ciuili, ut ff.de pet.hær.l j.ij.& iij.Et hæreditas eſt ſucceſsio in uniuerſum ius, quod habuit defunctus tempore mortis ſuæ deducto ære alieno: ut ff.de uerbo. ſignific. l.nihil.

* ADDITIO. ratio eſt ſecundum Bar.in.l.obligari.ff.e. quia licet cōſtet hæreditatē eſſe lucroſam: tñ quia illud acquirere fit per actum obligandi ſe:uō non permittit.l. quod ſiat ſine tutoris auctoritate. H.M.

Bonorū poſſeſ. b ¶ Bonorum poſſeſsionem, ex teſtō, ut ſecundum tabulas, uel ab inteſtato. ut Vnde liberi, & ſimiles, quæ ſunt omnes de iure prætorio, ut infra de bono. poſ.§.quos aūt. Et eſt bonor.poſſeſ.ius perſequendi retinendique patrimonii, quod cuiuſq; fuerit cum is moriē: ut ff. de bon.poſſ.l.:ij.§.bonorum.hoc tamē in bonorum poſſeſsione fallit in caſu, cum pupillus non habet tutorem. tūc enim prætor auct. tu. poteſt ſupplere, ut C. qui admi.ad bon.poſ.l.bonorum. Idem in hæreditate, ut C.de iu. deli.l.ſi infanti.in fin.

¶ Adde idem, ſi tutor ſit abſens in partibus ualde remotis.d.l. ſi infanti. a cōtrario ſenſu, & declarat Bar.in.l. ſi curatorē. ī ij. col. C. de in integ. reſti. mi.] SYL.

c ¶ Ex fideicom. ut p ſenatuſcon.treb.nt.ī.de fideicō.hær. §.ſed quia.(j) Item dico & ſi bona uelit recipere cā ſeruandarum libertatū, cū & ibi poſsit timere damnum, quia eſt ſucceſsio in uniuerſum ius, ut infra p quas perſonas nobis acqui.§.fi.

ADDI. (j) Si tamen ſit infans, pōt ſoli tutori fieri reſtō.l.reſtituta.§.fi. ff. ad treb.& ſolus tutor adire.l.ſi infanti. C.de iure delib.alias ſecus.l. potuit.C. eo.Item poteſt ſolus bono. poſſ. agnoſcere, quia in facto conſiſtit:ſecundum Ang.& Iaſ.

d ¶ Tutoris.i.adminiſtratoris, cui adminiſtratio ſit conceſſa in teſtamento, alioquin non ualet: nam & ſi ab eo, qui tutelam non gerit, ſciens alium gerere emam, dominus non efficiar, ut ff.eod.l.iiij.Item nunquid curatoris pupilli ſufficit auctoritas ad adeundam hæreditatem uel bonorum poſſeſsionem delatam pupillo? Reſpon.non, ut ff.de appell.cum in una.§.tutor. uſque in fi.legis.

¶ Dic, ꝙ ratio eſt quia tales curatores pupillis dati non poſſunt auctorari, ubi iuris ſolennitas requiritur, & ſic ubi obligaretur pupillus.l.curatorem.ff.eodem.] SYL.

e ¶ Lucroſa ſit. id eſt appareat lucroſa: ne occaſione lucroſæ adeat damnoſam, quia adeundo oneratur legatis & fideicommiſsis, & alijs oneribus, & ita obligatur, ſed non poteſt obligari ſine tutoris auctoritate, ut ſupra eodem in princip.Sed ſi obiiciatur, Ceſſante cauſa &c. hoc raro accidit, quòd hæreditas

non ſit oneroſa, ſed frequenter contrarium, & ad ea q̃ frequentius accidunt, iura adaptantur, ut ff. de le. & ſenatuſc. nam ad ea.

SYL. ¶ Adde, ꝙ alibi gl. in. l. ſi quis mihi bona. §. ſi ſeruus. ff. de acqui. hær. declarat hunc text. & ſeipſam hic ĩ hæreditate lucroſa: ſecus ĩ opulenta, q̃ nulla hꝫ incõmoda: q̃ licet reputet ſing. tñ cõiter reprehendit̃ p tex. in. l. pupillus. ff. de acq. hær. Siue enim ſit hæreditas opulenta, ſiue lucroſa, militat illa ratio, quòd pupillus non intelligit cauſam ſuæ aditionis.]

lum [a] damnum habeant. [b]

¶ Tutor præſens debet auctoritaté interponere, alias non ualet. h. d. ex l. obligari §. tutor. ff. eo.

¶ Tutor autẽ ſtatim in ipſo negocio præſens debet auctor [c] fieri, ſi hoc pupillo prodeſſe exiſtimauerit: [d] poſt tp̃s [e] uero, † uel per epiſtolam [f] interpoſita auctoritas, nihil agit.

† alias uel per epiſtolã, aut núciũ.

¶ Tutor non põt auctorare pupillo cum

a ¶ Ne ullum. eſt & alia rõ, ẽt ſi ſit lucroſa, quia litibus & ſumptibus uexaretur, ut ff. de mi. l. minoribus xxv. annis. Et ex eiſdẽ ẽt rõnibus nec ĩ iudicijs ciuilibus uel criminalibus † põt eſſe ſine tutoris auct. ut C. ſi aduer. rem iud. l. cũ & minores. & C. de auct. præ. clarũ. Niſi in quatuor caſibus, ut ĩ poſſeſſione momentanea, ut C. ſi per uim uel alio mõ l. j. & C. qui leg. pſo. l. momentaneæ. in gl. iij. Item in uiolato thoro minor ſine curatore accuſat, ut ff. de adult. l. ſi maritus. ij. §. lex. ſed hoc in adulto. Item ſi ueniã ætatis ĩpetret, ut C. de ijs qui ue. æta im. l. j. & ij. Itẽ in interdicto. De libero hoĩe exhibendo, ut ff. de li. ho. exhi. l. quod & lex. §. ſed & ſi mulier.

† Cõtrarium tenet Iaſ. quia p̃t torqueri ſine tutoris auctor. quã ſupplet iudicis p̃ſentia ut not. Bal. ĩ. §. item ſi

b ¶ Damnum habeant. quia forte ſub eſt æs alienum latens.

SYL. cſra. ĩ ti. de pace iur. ſir.

* ¶ Tutor. Calc. Quæſitum eſt, an auctoritas tutoris quocunq; tp̃e interpoſita ualidaret actũ pupilli, & uidebat̃ ꝙ ſic, quia idẽ operari ſolet ratihabitio ex poſt facto, qđ conſenſus ab initio l. quo. n. ff. rẽ ra. hab. Itẽ quia uidemus, ꝙ iuſſus paternus põt præire aditionẽ filii. l. ſi qs mihi bona. §. iuſſum. ff. de acqu. hær. ex quib. uidebat̃ ſufficere, ꝙ tutor accõmodaret cõſenſum ſuũ añ uel poſt ipſum actũ. Tñ cõtrariũ decidit̃, ꝙ requirit̃, ꝙ ſit præſens, & in ipſo negotio auctoritatẽ p̃ſtet. Rõ eſt, quia tunc actus fundat̃ in cõmixtione harũ duarũ uoluntatum ſimul, & maxime in uoluntate pupilli integrata a conſenſu & auctoritate tutoris: quod non fieret, qñ p̃cederet uel ſequeret̃, q̃a tũc ſolũ fundaret̃ in pſona pupilli, q̃ tñ nõ eſſet integra: vñ cũ talis auctoritas exigatur ad habilitandam pſonã pupilli per modũ cuiuſdã ſolennitatis. l. curatorem. ff. e. debet formaliter in ipſo actu interponi, ne a forma recedat̃. Non obſtat quod dicebat̃ de ratihabitione, quia uerũ eſt, quoties actus poſſet fundari in pſona quæ illũ geſſit, quod nõ ẽ hic. d. l. curatorẽ. Quod uero dr̃ de iuſſu, illud eſt, quia iuſſus exigit̃ ob uinculu patriæ p̃tãtis: cũ enim filiusfam. ſit, ſua ſponte ad actum explicandũ accedere nõ poſſet, & iõ ut actum gerere poſſit, præcedere debet iuſſus paternus. Nota ſummarium.

c ¶ Auctor. i. probare & laudare quod fit per pupillum, ut ff. eo. l. etiam.

* ADDITIO. Intellige modicum ante uel incontinenti poſt non interueniente medio actu contrario ut l. continuus in prin. ff. de uer. obl. Item hoc uerum in auctoritate ſecus in conſenſu. Bar. in. d. l. obligari. H. M.

d ¶ Exiſtimauerit. nõ. n. compellitur. Primo quia eſt iniquum: ſecundo quia tenet̃ pupillo damnum reſarcire tutor, ut ff. eo. l. ſi tutor. Acc.

e ¶ Poſt tp̃s. i. non modicũ, alias ualet auctoritas, ut ff. de acqu. hær. ſiquis mihi. §. iuſſum, quæ eſt contra. & eſt rõ, quia uidentur ineſſe quæ incontinenti fiunt, ut ff. ſi cer. pe. l. lecta.

¶ Et ita communiter tenetur, dummodo uno contextu fiat, ut no. doc. in. d. §. iuſſum.] SYL.

f ¶ Per epiſtolam. No. caute, & redde ſingula ſingulis: nã dixerat duo. ſ. ſtatim, ad quod refert̃, Poſt tp̃s &c. itẽ in ipſo negocio præſens. ad quod refertur

-hoc, Per epiſtolam, quæ inter abſentes mittitur. ut. j̃. de obl. ex conſen. §. fin. Idem & ſi alio modo inutiliter auctorizetur, ut ff. eo. l. j. §. fi. & l. ſeq.

eo litiganti, ſed dandus eſt curator, cuius officium finitur finita lite. Aret.

¶ Si inter tutorem pupillūq; † iudiciū a agendū ſit: quia ipſe tutor in rem b ſuam auctor c eſſe non poteſt, non Prætorius

SYL.

* ¶ Si inter tutorem. Caſus. In correctione iuris antiqui nō eſt ut figuret niſi literaliter. Olim cū inter pupillū tutorēq; lis erat futura, cum ſatis abſurdum uideretur, tutorē illū poſſe in cauſa propria auctorari, ob uehementē ſuſpitionē deceptionis pupilli, alius tutor a Prætore conſtituebatur, qui in ea re auctoritatem pupillo præſtaret. Sed quia uiſum eſt poſtea legibus aduerſari, ut tutorem habenti tutor adiungeretur l. licet. C. in quibus cau. tut. ha. iu. da. poſ. placuit, ut non amplius tutor, ſed curator in eius locum detur, qui eo iudicio peracto curator eſſe deſinit.] Not. quòd pōt eſſe lis inter tutorem & pupillum. Item ꝙ nemo in cauſa propria auctoratur. Itē quòd habenti tutorem tutor non dat̄, ſed curator. Item quòd curator datus ad certam cauſam, ea finita deſinit eſſe curator.]

Iudiciū utrū inter tutorē & pupillum poſsit eſſe.

a ¶ Iudicium. ſcilicet rei uendicationis, uel alterius perſonalis uel realis actionis, præter actionem tutelæ quæ contra tutorem erit danda: quæ durāte officio non datur, vt ff. de tut. & ra. diſ. niſi finita. §. fi. & l. ſi cum tutore ad huc. & idem in utili generali negociorum geſtorum, † quæ datur contra curatorem adultis, ut ff. de admi. tut. l. cū curatore. & C. de admi. tu. & cur. l. ij. & l. rationes.

*

† Vtilis neg. ge. dat̄, ubi

SYL. quis neceſsitate uel neceſsitatis ſuſpitiōe geſsit. l. iij. §. Hac. ff. eo.

* ¶ Dic, ꝙ. l. ij. loquitur quando unus curatorum uellet agere cum alio: nam id prohibetur l. actus. ff. de admin. tut. l. autem Cum curatore, loquitur in adulto, qui etiam manente adminiſtratione, poteſt ex quacunque cauſa cum curatore agere dicta lege ſi cum tutore. in fin. præterquam ubi curæ adminiſtratæ ratio peteretur dicta lege rationes.] Sed certe nec aliæ uidentur interim poſſe intendi, ut ff. de tut. & ra. diſ. l. ſed non dantur. Sed illud intelligo, ut ipſemet exerceat, non dantur: ſed per procuratorem ſic, ut hic dicitur.

* ¶ Hæc glo. communiter reprobat̄ ꝑ doc. ibi, ut dixi in Cōmen.] Item nūquid hæc correcta ſūt hodie ꝑ auth. ut ij qui ob. ſe ꝑhib. ha. res mi. §. j. col. vj. cum nullus creditor uel debitor poſsit eſſe tutor uel curator? Reſpon. ſic: niſi in tutore teſtamentario, ĩ quo poterit adhuc hodie hic. §. loqui, cum fides talis tutoris ab ipſo teſtatore ſit comprobata, ut infra de ſatiſd. tu. uel cur. §. j. & C. de epiſcopali audien. de creationibus. † Vel idem in eo quod in aliis, ut in prædicto auth. diximus, ſed magis credo contrarium ut dixi in d. auth. ut ii qui obl. ſe perhi. ha. res min. §. j.

† Alias iudicio

¶ Adde, ꝙ iſta opi. eſt tenenda ut dicit hic Chriſt cuius opin. mihi placet, & ſecundum eam alias conſului.] Item & circa reales actiones hunc. §. hodie facimus loqui, cum in eis non ſit obligatio, unde auth. (alias actio) ceſſat, ut infra de act. §. j.

† Et iſta eſt cōis opin. ſi teſtator ſciuerit SYL. non ſi ignorauerit: ſecūdum Ang.

Adde, ꝙ hæc gl. communiter reprobatur, quia idem timor eſt in actione reali. qui eſt in perſonali.]

b ¶ In rē ſuam. & pupilli, quæ ſua dicitur cū bene adminiſtrat, ut ff. de fur. l. interdum. ij §. qui tutelam.

† Pōt tamē ĩ cōſequentiā ēt ad propriā rē auctorari & SYL.

* ¶ In rem ſuam dixit. i. ad utilitatem & commodum proprium lege. ij. ff. de nego. geſt. quæ perquam elegans locutio eſt.]

ſibi ſoluere ac tradere SYL. rē debitā ēt immobilē ſine iudice, ut l. fiſtulas. ff. de contrahē. em.

c ¶ Auctor eſſe non pōt. Facit ad hoc. ff. de uerb. ſign. l. quod dicimus. & C. ne quis in ſua cā. l. unica. † & C. de teſtib. l. omnibus. & ff. eo. l. v. j. reſpon. Arg. cōtra. C. de fideicom. l. fi. ibi, cum ipſe ſibi iudex & teſtis &c. Sol. ibi improprie dicitur iudex & teſtis. Ratio autem textus præſentis eſt, quia ſequeretur ut in eodem negocio eſſet quis actor & reus quod eſt inconueniens ut patet per iura primo inducta.

a ¶ Vt olim. nam olim in tali caſu dabat tutor prætorius: quod hodie non eſt, ut hic dicitur.

* ADDIT. Vlpian. in ti. ij. Quis ꝓtorius ſit tutor, docet his uerbis. Moribus tutor datur mulieri pupillove, q cũ tutore ſuo l. aut legitimo iudicio agere uult, ut auctore eo agat. (ipſe. n. tutor ĩ rẽ ſuam auctor fieri nõ ꝑt) qui ꝓtorius tutor dicit q a Prætore urbis dati conſueuit.

tutor (ut olim[a]) conſtituit, ſed curator[b] in locum eius dat: [c] quo curatore interueniẽte iudiciũ agitur, & eo[d] peracto curator eſſe deſinit.

¶ Quibus modis tutela finitur.

¶ Tutela finitur pubertate pupilli, q̃ in maſculo eſt ſtatim cõpleto. xiiij. ann. in fœmina. xii. Aret.

Pupilli[e] pupillæque cũ puberes eſſe cęperint, a tu

b ¶ Sꝫ curator. C. de in lit. dã. cu. l. j.

c ¶ Datur. etiam inuito, ut ff. de tut. l. iij. §. idem Caſsius

d ¶ Et eo. ſ. iudicio.

SYL. Continuatio.

¶ Quibus modis &c. ¶ Quia dictũ eſt qualiter & a qbus tutores dent, & de eorũ auctoritate, reſtat uidere qualiter hæc ptãs ſoluat, ut fecit ṡ. qui. mo. ius pa. po. ſol. & ſic ſecũdum Are. dictũ erit de pricipio, ꝓgreſſu, & fine tutelarũ.] Notandũ eſt, ꝙ modi, qui tutelã finiri faciunt, ſunt octo, & ad iſtos oẽs alii modi poſſunt reduci. Et ſunt hi. Suſpicio, qñ tutor remouet tanq̃ ſuſpectus. Crimen, qñ ꝑꝑ crimen deportat, uel ĩ ſeruitutẽ redigit. Mors nãlis pupilli uel tutoris. Condõ adimpleta. Status. i. capitis diminutio, ubi ſtatus mutat, ut qñ capit ab hoſtibus, uel arrogat. Aetas. ſ. pubertas. Tempus aduenĩẽs. ſ. ſi ad certum tp̃s datus ſit tutor, & ſit finitũ tp̃s. Cauſa quando ꝑꝑ aliquam cãm tutor excuſat. Vñ uer. Suſpicio, crimẽ, mors, conditio, ſtatus, ætas. Tempus, cauſa, ſolent tutelæ ponere metas.

Tutela multis modis finitur.

Verſus

Diuiſio

Pupilli. ¶ Totus iſte titul. diuiditur in ſeptem partes. Nam primo ponitur, qualiter pubertate tutela finit, & q̃ ſit pubertas. Secundo qualiter arrogatione, uel deportatione, uel ſeruitute pupilli, uel tẽporis finitione. Tertio qualiter morte pupilli uel tutoris. Quarto capitis diminu. tutoris. Quinto ẽt minima capitis diminutione pupilli. Sexto ꝑꝑ aduẽtum tp̃is uel conditionis. Septimo ꝑꝑ remotionem factam de tutore. Secunda ibi (Item finitur.) Tertia ibi (Similimõ.) Quarta ibi (Sed & capitis.) Quĩta ibi (Sed pupilli.) Sexta ibi (Præterea.) Septia ibi (Deſiuũt.) Itẽ prima ſubdiuidit in tres. Nam primo ponit, qualiter tutela finiat pubertate. Secũdo qualiter pubertas accipiatur de iure antiquo. Tertio qualiter de iure nouo. Scda ibi (Pubertatem.) Tertia ibi (Noſtra autem.)

¶ Pupilli. Caſus. Nõ figurat in. l. corrigente, & rõnem ſuæ correctionis aſsignante, & ponẽte regulam: * cuius rõ eſt, quia cũ tutela introducta fuerit ad tuendum qui per ætatem ſe tueri neqt, ſequit ut finiat adueniente ea ætate, q́ iudicium animi vr̃ afferre. l. adigere. §. quamuis. ff. de iu. patr. Ab ea aũt ætate crediderũt ueteres iudicium incipere, in qua uidebant naturam uirilitatis ſigna in corpore præferre, rati cũ ipſo corpore animũ ẽt pubeſcere, & (ut ita dicam) matureſcere.] No. tutelam finiri pubertate. Item ꝙ olim pubertas iudicabat ex aſpectu & habitudine corporis in maſculis. Item ꝙ pubertatem in maſculis hodie diſpoſitum eſt eſſe ĩ xiiij. anno, in fœmina in. xij. Itẽ ꝙ cum Imperator præſumat, & ſuꝑ ꝓſumpto diſponat, ꝙ iſta eſt præſumpto iuris & de iure quo ad tutelas & teſtam. & ſimilia: ſecus quo ad matrimonia. Item requiri maiorem caſtitatem in fœminis q̃ in maſculis. Item ꝙ hodie pubertas non debet probari per aſpectum. Item ibi, bene poſitam. not. ꝙ quando recitatur aliqua opinio ut confirmet debet approbari & laudari.

SYL.

e ¶ Pupilli. Not. ꝙ pupilli ſunt, qui de poteſtate patris impuberes exierunt, uel morte, uel emancipatione, ut

Pupilli

tela liberantur.

¶ Pubertaté aũt ueteres quidem non ſolum ex annis, ſed ẽt ex habitu [a] corporis, in maſculis æſtimari uolebant. Noſtra aũt maieſtas, dignũ eſſe caſtitate noſtrorum temporũ exiſtimãs, bene putauit, quod in fœminis † etiã antiquis impudicum eſſe uiſum eſt, id eſt inſpectionem habitudinis corporis, hoc [b] etiam in maſculos extendere. Et ideo noſtra ſancta conſtitutione [c] promulgata, pubertaté ĩ maſculis poſt xiiij. annum completum illico initium accipere diſpoſuimus: antiquitatis normã in fœminis bene poſitam ſuo ordine relinquentes, ut poſt xii. annos completos uiri potentes eſſe credantur. [d]

¶ Arrogatione, deportatione, ſeruitute, uel aduentu conditionis, ſub qua data erat, tutela finitur h.d. ex l. ſi arrogati. ff. de tut.

¶ Item finitur tutela, ſi arrogati ſint adhuc [e] impuberes, uel deportati. Item ſi in ſeruitutem pupillus redigatẽ, [f] uel ſi ab hoſtibus captus fuerit.

ff. de uerb. ſign. l. pupillus. ſ. reſpon. licet improprie dicatur aliq̃ pupillus, qui eſt in poteſtate ut ff. de uer. oblig. l. ſi. §. ſi pupillus. Accur.

a ¶ Ex habitu. i. inſpectione, utrũ haberet barbã unam, uel alterã, ut infra innuit. & facit ff. de minori. l. minor xxv. annis, ibi, adito p̃ſide ex aſpectu &c. Et not. pro opi. Mart. q̧ ſecundũ cõſcientiã dicebat iudicem debere iudicare. & facit. ff. de fer. l. ij. in ſi. & ff. fini. regun. l. ſi irruptione. §. ſi.

Iudicare an iudex debeat ſecundũ conſciẽtiam. † alias non eſt etiam.

SYL. ¶ Adde hoc eſſe uerũ regulariter, q̧ teneẽ iudicare ſecũdum acta & probata, non ſecundũ ſuam opi. ſed ſi hẽret aliquod notum non pẽr opinionẽ, ſed certitudinarie, tunc debet iudicare ſecundum conſcientiam: & hęc eſt ueritas, de qua vi. late Fely. in c. paſtoralis. §. quia uero. de offi. deleg. in ſi. in glo. in uer. tenetur. ubi ponit regulam cum octo limitationibus: ea uero, quæ quidam in additionibus hic poſuerunt, non pertinẽt ad cognitionem iuuenum: quia reſolutio totius materię ponitur ubi ſupra.]

b ¶ Hoc etiam. ſ. quòd ſit iudicãdum per aſpectum impudicum.

c ¶ Conſtitutione ut C. quando tut. uel cur. eſſe deſi. l. ſi.

d ¶ Credantur. Facit ad hoc ſupra de nupt. primo reſpon.

SYL. ¶ Item finitur. caſu. Nõ figuratur in poſitione regulæ & illius declaratione. * Primi caſus ratio eſt, quia cũ tranſeat in poteſtatem patris arrogantis, non poteſt eſſe in tutela, quæ in ijs perſonis ſolum habet locum, quæ in poteſtate non ſunt ſupra de tute. in prin. itẽ quia minimam patitur capitis diminutionem. §. minima. ſ. de capt. diminu. q̧ & ipſa tollit tutelã. §. ſed & capitis. ſ. eo. Rõ ſecundi & tertij caſus eſt, quia deportatione amittiẽ ciuitas. §. minor ſupra de capi. dimi. ſeruitute uero ẽt libertas: quo fit ut merito pereat tutela, quæ iuris ciuilis eſt, & in perſonis liberis ſolũ cadit ſupra de tu. in prĩ. ultimi caſus rõ pendet a ueriſimili mẽte teſtãris, qui cum dederit tutoré uſq; ad certam conditionem, puta donec uenerit nauis ex Aſia, uidetur uoluiſſe, ut exiſtente illa conditione tutela finiaẽ. No. ſummarium.]

e ¶ Adhuc impuberes. i. in pupillari ætate adhuc exiſtentes. ut hic, & ff. de adopt. nec ei. §. eorum. & hoc cũ conſenſu omnium tutorum, ut C. de aucto. præſtan. l. ſi.

f ¶ Redigatur. Ex ingratitudine, ſi ſit doli capax, non autem ex uenditione: quia non (niſi ſit maior uiginti annis) poteſt per uenditionem fieri ſeruus, ut ſupra de iure perſo. §. penul. Contra eſt. C. de inoffi. teſtam. l. ſi quis §. ſi. Sed ibi de eo dicit, qui doli capax non eſt.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc gl. cōiter approbatur ꝑ doct. poſt Bar. in l. ij. in prin. in iiij. col. ff. de vulg. & pup.]

a ¶ Certam. i. ſpecificatam, ut qñ Titius erit Conſul.

b ¶ Teſtō. No. ꝙ dixit teſtō: nam a lege vel iudice nō ſic, vt ff. de reg. iur. l. actus.

SYL. ¶ Simili modo. Caius. Non figuratur. * Ratio decidendi ē, quia cum mors oia ſoluat. §. deinceps. ī auth. de nupt. ſoluit ēt tutelā quæ ad aliū hæreditario iure tranſire non poteſt l. tutela. ff. de tut. Adde, ꝙ tutela eſt ius quoddam ex relatione tutoris & pupilli conſtans, & iō ſublato vno correlatiuorum, alterum quoq; ceſſare neceſſe eſt. Notabilia patent.]

¶ Sed & ſi vſque ad certam[a] condōnem dat[b] ſit tutor teſtō,[b] æque euenit, ut deſinat eſſe tutor exiſtē te conditione.

¶ Morte naturali pupilli, uel tutoris, tutela finitur. h. d. ex. l. ni ſi in prin. ff. de tut. & ra. diſtr.

¶ Simili modo finitur tutela morte,[c] uel pupillorum, uel tutorum.

¶ Capitis diminutione tutoris maxima, uel media, uel etiam minima pupilli, omnis tutela finit: minima autem tutoris, ſolum legitima finitur. Aret.

¶ Sed & capitis diminutione tutoris, ꝑ quam libertas[d] uel ciuitas[e] eius amittitur, omnis[f] tutela perit. Minima aūt capitis diminutione tutoris, ueluti ſi ſe in adoptionē dederit,

c ¶ Morte naturali: nam de ciuili iam dixit ſupra proxime, ſcilicet ubi dixit de deportato & ſeruo facto per ingratitudinem, quia mors omnia ſoluit, nedū tutelam, ut in authen. de nupt. §. deinceps. col. iiij.

Mors omnia ſoluit.

SYL. * ¶ ... ¶ C ... . Non eſt figurandus, ſed potius exquirenda ratio regularum, quæ hoc text. traduntur. Finitur itaque tutela per ſeruitutem tutoris, quia tutela munus eſt publicū, ſeruus vero muneribus publicis fungi nō poteſt. l. cum prætor. ff. de iudic. Item per amiſsionem ciuitatis: quia cum tutela iure ciuili fuerit introducta, non poteſt geri ab eo, qui iura ciuilia perdiderit. Ratio autem, quare minima capitis diminutione tutoris tollatur tutela legitima, eſt, quia cum is qui vt agnatus tutelam aſſumpſerat, deſinat eſſe agnatus per aſſumptionem alterius familiæ, nō pōt amplius eſſe tutor

tanquam deficiente fundamento legitimæ tutelæ: cæteræ autē non pereunt, quia tam filiusfam. quàm paterfam. tutores dari poſſunt ſupra qui teſta. tut. da. poſ. in prin. cum in publicis muneribus patriæ ptātis rō nō habeatur. l. filiusfa. ff. de iis qui ſunt ſui uel alie. iur. Cur aūt quauis capitis diminutione pupilli tutela extinguatur, aſsignaui rationes ſupra in. §. j. Nota ſummariū.]

d ¶ Libertas. & tunc maxima, ut ſupra de capi. di. §. maxima.

e ¶ Ciuitas. Et tunc media, ut ſupra de capi. dimi. §. minor.

f ¶ Omnis tutela. Etiam teſtamentaria, vel datiua, cum ea quæ ſunt iuris naturalis tollantur, ut ſupra de capit. di mi. §. quod autem.

SYL. ¶ Adde, quòd hanc gl. reprehendit hic Aug. ſed tu dic, ꝙ intellexit de effectu iuris naturalis, non de exiſtentia, vt de claratum eſt in. §. quod autem. ī. de capi. dimi.]

g ¶ Si ſe in adoptionem. Sed emancipatione filij legitima tutela non finit, quia filiusfamilias legitimus tutor eſſe non poteſt: cum ſcilicet pater eum præcedat, ut ſupra de capitis diminutio. §. fina.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc glo. reprobatur, quia exiſtente impedimento perpetuo in patre, tunc ſuccedit in iure tutelæ. l. iij. §. pen. ff. de leg. tu. l. non ſolum. §. ſi quis. ff. de excuſa. tuto. eam tamen defendo in Commen.] Niſi in caſu, vt cum manumittit ſeruum maternum delatum ſibi, vt ſupra de leg. pat. tu. §. j. & † tunc defertur, cum ſui iuris erit, vt ff. famil. herciſ. l. ſi maritus.

† alias ſed forte & tunc.

legitima [a] tantum tutela perit, cæteræ [b] non pereunt. Sed pupilli & pupillæ capitis diminutio, licet [c] minima ſit, oẽs tutelas tollit.

¶ Temporalis tutela tempore aduenien te finitur.

¶ Præterea qui ad certum [d] tempus teſtamento dantur tutores, finito eo deponunt tutelam.

¶ Qui remouentur a tutela propter ſuſpicionem, uel qui in perpetuum excuſantur, tutores eſſe deſinunt. Aret.

¶ Deſinunt † autem tutores eſſe, qui uel remouentur a tutela ob id, quòd ſuſpecti uiſi ſunt, uel qui ex iuſta cauſa ſeſe excuſant, [e] & onus adminiſtrandæ tutelæ deponunt, ſecundum ea quæ inferius [f] proponemus.

† alias etiam SYL.

¶ De curatoribus.

SYL. ¶ Hanc gl. reprobat hic Ioan. Fab. ſed eam defendit Chriſt.]

a ¶ Legitima. Sed quare hæc legitima tantum perit? Reſpon. quia agnatio perit minima capitis diminutione, vt ſupra de legit. agna. tut. §. fina. & legitima inter agnatos tantum conſiſtit, vt ſupra de legitima agn. tut. j. reſpon.

SYL. ¶ Dic ſecũdum Angel. hoc nõ eſſe verum hodie, quo tẽpore tutela deſertur ita cognatis ſicut agnatis: remanet. n. cognatus.]

b ¶ Cæteræ. ſ. teſtamentaria, & datiua: ſecundum Mar. vel Azonem.

c ¶ Licet minima ſit. Vt quia deſ̃ in arrogationem, ut. s̄. eo. §. j.

SYL. * ¶ Præterea. Casus. Clarus eſt. Rõ dubitandi poterat eſſe, quia cum tempus non ſit modus inducendæ aut tollendæ obligationis. l. obligationum fere. §. placet. ff. de action. & obligation. non videbatur, quòd obligatio, quæ inter tutorem & pupillum naſcitur. §. tutores. infra de obligat. quæ ex qua. con. naſ. ad tempus conſtitui poſſet, aut tempore diſſolui: cuius contrarium deciditur duplici ratione: prima, quia limitata cauſa limitatum debet parere effectum, ideoque cum tutela reſtringitur ad certum tempus, non debet vlterius progredi. l. in agris. ff. de acquiren. rer. domi. Altera ratio eſt, quia ad tempus permiſſa: ab eo tempore cenſentur prohibita. l. ſi ita. ff. de vulg. & pupilla. Nec obſtat ratio dubitandi, quia aliud eſt, quòd ad tempus conſtituat obligatio, aliud quòd tempus conſtituat cauſa ex quo oritur obligatio, vt puta tutela ad tempus, quæ licet finiatur tempore, manet tamen obligatio inde cõtracta.]

d ¶ Ad certum. Idem ſi ad incertum tempus, ſcilicet ad conditionem, ut ſupra eo. §. ſed & ſi. quæ cõditio ad eſſe & ad nõ eſſe ſe habere poteſt, vt infra de verb. obl. §. condões.

¶ Deſinunt. SYL. ¶ Caſus.

Figurabitur ſuis locis in titu. ſeq.

* Qui enim remotus iã eſt ob ſuſpicionẽ, conſequens eſt vt deponat tutelam, quia adhoc remouetur: & qui ſe excuſat, cum ſe excuſet, ut non ſit tutor, ideo liberatur ab onere tutelæ.] Not. duos alios modos finiendi tutelam. Item ꝙ tutela eſt onus.]

e ¶ Excuſant. ſcilicet in perpetuum, vt quia mutus, quod dic vt ff. de minori. l. verum. §. ex facto. nam ſi ad tempus, non deſinunt eſſe tutores, vt infra de excuſa. tuto. & curat. §. item qui reipublicæ.

f ¶ Inferius. et infra de ſuſpect. tuto. per totum, vt infra de excuſatio. tuto. & curato. per totum. Et nota, quod eiſdem modis finitur cura, ſi quos habeant pupilli curatores, & eodem tempore, ut C. quando tutor. uel curat. eſſe de. lege prima. Adultorum vero curatores tunc finiuntur, cum virilem vigorem compleuerit minor, ſcilicet vigintiquinqueannos, vt ff. de mino. l. j. in fin. & infra titulo. j. primo reſpon. niſi ad certam cauſam vel ſpeciẽ fuerint dati: nam tunc finito negocio finitur officium, vt ſupra ti. j. §. ſi. Item curatores aliorum quàm minorum vt infra tit. j. §. furioſi, & §. ſed & mẽtecap- Cura qñ finitur.

pris. tunc deſinunt, qn̄ ſanam mentem prædictæ perſonæ recipiunt, ut ff. de cura. fur. l. j. §. j. & §. fi.

ADDITIO. Not. ꝙ eiſdem modis, quibus finit̃ tutela, finitur ēt auctoritas officij adiūcti tutori, quod eſt in multis caſibus, ut infra tit. j. §. inter dum. in uerbo idoneus. & in l. potuit. & in l. pp. C. in q. cau. tut. habe. Nā finito oſicio principalis, ēt finit̃ illud coadiutoris adiūcti. l. j. C. quan. tu uel cu. eſſe deſi. & ideo coadiutor datus debili uel ſuſpecto epiſcopo, de quo in c. uenerabili. extra de offi. deleg. deſinet morte prælati eſſe, per d. l. j. Iaſ. May.

Continuatio. ¶De curatoribus.¶ Finita tutela pupilli indigent curatoribus, ideo de ipſis ſubdit. Ioan. Fab.

Diuiſio. Maſculi ¶ Totus iſte titulus diuidit in tres partes princip. Primo ponit de curatoribus datis puberibus. Secūdo de datis illis, qui laborant aliquo morbo uel uitio. Tertio de curatorib⁹ datis pupillis. Secunda ibi (Furioſi.) Tertia ibi (interdū.) Itē prima pars diuiditur in tres partes. Primo qualiter puberibus dant̃ curatores. Secundo a quibus dantur. Tertio an inuitus quis cogatur curatorē accipere. Secunda ibi (Dant̃.) Tertia ibi (Item inuiti.) Are.

*ADDITIO. Curatores olim ex l. lectoria non dabant̃, niſi aut diſſolute uiuentibus, aut dementibus: poſtea M. Antoninus philoſophus ſtatuit, ut oēs adulti curatores acciperent, non redditis cauſis. Hæc ex Capitolino.

SYL. ¶Maſculi quidē. ¶Caſus Quæſitū fuit dato curatore qn̄ cura finiretur in maſculo & fœmina: & uidebat̃ adhibēdā diſtinctionē, ſicut in tutela: ut citius fœmina maior efficeret̃: ſicut uidemus ĩ ĩpetratiōe ueniæ ætatis. l. ii. C. de iis q ætate ue. impe. Tamen contrarium reſpondetur, ꝙ immo pariter in utroque finitur cura xxv. anno. * Ratio differentiæ eſt, quia cum tutela detur principaliter perſonæ, in fœmina uero ci-

¶Curatores dant̃ adultis uſq; ad uigeſimū quintū annū cōpletū, & ab illis magiſtratibus a quibus tutores: non autem teſtō dantur, ſed dati confirmant̃: inuitis aūt non dantur, niſi ad litem.

Maſculi quidem puberes & fœminæ uiripotentes, vſq; ad uiceſimumquin-

tius pubertatis ſigna natura oſtēdat quam in mare, lex quoq;, ut naturæ æmula, fœminā prius fieri aptam ad ſe tuendā credidit, quam marem: iōq; non eodem tēpore in mare finitur tutela quo in fœmina. ſed tunc cū natura oſtendit conceptum eſſe robur uirile: at in cura aliud uiſum eſt, quia datur rebus, & fœmina eſt imbecilliori ingenio in illis adminiſtrandis tum ob naturæ uim, quæ fortior eſt in uiro: tum rōne experientiæ, quæ in fœmina non inuenitur niſi per raro. Nec obſtat quod dr̃ de uenia ætatis, quia non aliter conceditur fœminis, niſi prius commendatæ fuerint & morū honeſtate, & mentis ſolertia: quo caſu cū præuenerint generalem ſexus infirmitatem, non mirum ſi parui refert quo tempore concedatur. Deinde quæſitū eſt, a quibus magiſtratibus dent̃ curatores: & reſpondetur, quod ab eiſdem a quibus & tutores: in cauſa aūt eſt ſimilitudo muneris tutelæ & curæ. Sed tunc dubitabat̃, an teſtamento daretur curator: & uidebatur dicendum quòd ſic eadem rōne, quia cum parificetur tutelæ cura in multis, in hoc etiam uidebatur parificanda. ſupra qui teſtam. tu. da. poſſ. in princip. cuius contrarium deciditur, quia curator datur principaliter rebus. l. in copulandis. C. de nupt. de quibus nō pōt pater directe diſponere poſt pubertatem filij. l. ij. ff. de uulg. & pupil. ideoq; non poteſt etiam teſtamento cauere per quē uelit dicta bona adminiſtrari. Subditur tamen, quòd ſi fuerit datus, cōfirmandus eſt a iudice: ratio eſt, quia lex de patris electione plurimū confidit. l. de creationibus. C. de epiſ. aud. ob qā

æquiparationem tutelæ & curæ cũ quæreretur an inuito curator daretur, uidebatur dicendum quòd ſic, quia & pupilli tutorem inuiti accipiunt. l. necnõ ff. de tu. & cura. da. ab ijs. Sed contrarium reſpondet, quia cũ aliquem habere intellectum adoleſcentes iura præſupponãt, quibus omnium bonorũ diſpoſitionẽ concellerunt, merito noluerunt illis niſi petenti bus curatores dari. Exiſtimarũt. n. leges eo ingenio pollere id ætatis iuuenes, ut ſi rebus ſuis ſe minime ſupereſſe poſſe cognoſcant, curatorem, petãt. Excipitur tamen caſus litis: quod eo inductum eſt, ne iudicium eludatur. l. acta. ff. de re iudic. Quare autem detur curator ad certam cauſam, tutor uero non, aſsignatur ratio in. §. ad certum. ſ. qui teſta. tu. da. poſſ.] No. quod uiripotens & pubes pro eodem ſupponũt. Item quòd eodem tempore finitur cura maſculorum & fœminarum. Item not. rationem introducendæ curæ. Itẽ quòd curator non datur teſtamento, ſed datus confirmatur. Item quòd adultus cogitur accipere curatorem ad litem, quia non habet legitimam perſonam ſtandi in iudicio. Item quòd quãuis tutor non detur ad certam cauſam, datur tamen curator.]

† alias quia.
† alias eius.

tum annũ [a] completum curatores accipiũt: † qui licet puberes ſint, adhuc tamẽ † huius ætatis ſunt, ut ſua negocia tueri non poſſint.

Dantur aũt curatores ab eiſdem magiſtratibus, [b] a quibus & tutores.

Sed curator teſtamento non dat, † ſed [c] datus confirmat de creto Prætoris [d] uel Præſidis. [e]

Item inuiti adoleſcentes curatores non accipiũt, [f] pterq̃ in litem: [g] curator [h] † enim & ad certam cauſam dari poteſt.

¶ Furioſis, prodigis, uel perpetuo uitio laborantibus, curator datur. h. d.

a Viceſimumquintum annum. niſi impetrent a principe ueniam ætatis: maſculi in uiginti annis, fœminæ in xviij. ut C. de ijs qui ue. æta. impe. l. j. & ſecunda.

Tutores a quibus iudicibus dantur.

b Magiſtratibus. i. a Prætore, Præſide, Proconſule, Præfecto Aegypti, ut ff. de tuto. & cur. da. ab iis. l. j. Item a Præfecto urbis, & a Defenſore ciuitatis, uel iudice Alexandriæ, ut ſupra de attil. tu. §. penul. alias fina. & in authen. de defen. ciui. §. nulla col. iij. & ff. de offic. præfect. urb. l. prima. §. item ſolent.

c Sed datus. de facto.

d Prætoris. ſ. in urbe.

e Præſidis in puincia.

f Nõ accipiunt. Secus in tutore, ut ff. de tut. & cura. da. l. necnõ. & de tute. l. ij. vt diximus ſupra de tut. §. eſt autem. Itẽ uidetur contra. ff. de minor. l. j. in fi. Sed quod ibi dicitur, non committi eis adultis res ſuas ante xxv. annum, uerum eſt, ut ſint rata, quæ fiunt per eos: committuntur tamen, ut hic, ſed reſtituuntur, ut ibi, & infra de actio. §. ſi quis agens.

† alias datus tamen.
† alias autem.

g In litem. Tunc enim cogitur.

Dic hoc uerum, ſi conueniatur, ſecus ſi agat, Bar. in d. §. ſi pupillus.] ſed pupillus in litem non cogitur, ut ff. de tut. l. qui habet. §. ſi pupillus, quod expone, ut ibi. SYL.

h Curator. q. d. non dubites de hoc, licet aliud ſit in tutore, ut. ſ. qui da. tu. poſ. §. certe.

¶ Furioſi. ¶ Caſus. In notiſsimis re gulis non figuratur. ✱ Dici tamen poteſt, quod ex generalitate principij huius tituli non uidebatur dandus curator perſonis hic enumeratis, ſi maiores eſſent uiginti quinque annis. Sed contrarium reſpondetur, & ratio aſsignatur in text. quia licet maiores ſint, res ſuas tamen nequeunt tueri.] Not. prodigum furioſo æquiparari. Item ꝙ furioſi & prodigi cura legitima eſt ex l. duodecim tabularum. Item quòd curator datiuus tunc datur, quando legitimi deficiunt. Item quòd iura ſubueniunt iis, qui rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt. ✱ Itẽ ꝙ differunt furioſus & mẽtecaptus, quod declarani infra q. te SYL.

ſta.facc.poſ.§.præterea . verba autem. l.xij.tab.quorum meminit Iuſtinia.refert. M.T. lib . Rheto. j. ad Heren. in hunc modum . Prodigo bonorum ſuorum adminiſtratio interdicta eſto : Si furioſus exiſtet, agnatorum gentiliumq; in eo pecuniaque eius poteſtas eſto.]

¶ Furioſi [a] quoque & prodigi, licet maiores vigintiquinque annis ſint, tamen in curatione ſunt agnatorum, ex lege duodecim tabularum. Sed [b] ſolent Romæ † Præfecti urbis uel Prætores, & in prouinciis Præſides ex inquiſitione eis curatores dare. [c] Sed & mentecaptis, & ſurdis, & mutis, & qui perpetuo morbo laborant (quia rebus ſuis ſupereſſe nõ poſſunt) curatores dandi [d] ſunt.

¶ Tutore idoneo nõ exiſtente, uel ad tempus excuſato, datur pupillo etiam curator. h.d.

¶ Interdum aũt & pupilli curatores accipiunt: ut puta ſi legitimus tutor nõ ſit idoneus: [e] quoniam habenti tutorem, tutor dari [f] non poteſt.

a ¶ Furioſi quoq; & prodigi. No. hos duos accipere curatorẽ a lege : alij oẽs ſunt datiui, vt caute hic colligitur, & infra proxi.§. & C.de epiſ. au.l.de creationibus. Accurſius.

† alias pſ ctus vrbi.

SYL. ¶ Hæc glo. communiter reprobatur, ꝙ omnes habentes defectum mentis accipiant ex l.curatores. quamuis Ang. hic defendat.]

b ¶ Sed ſolent.ſ. agnatis deficiẽtibus, uel non habilibus conſtitutis, vt C.de curat.furio.l. finali.§. ſinautem teſtamentum.

c ¶ Curatores dare. & hoc rõne furoris.vel dementiæ, niſi iſtæ perſonæ ſint minores xxv. ann. & tunc rõne ætatis tutores vel curatores recipiunt, vt ff. de tu.qui habet.§.quod autem. † Item niſi ſint in poteſtate, ut C.de cura.fu.l. fina.§.j.

† Et erũt tũc duo actus ſecundũ Bal.ſ.in terdi-ctio adminiſtrationis ſubueniens

SYL. ¶ Attenditur enim cauſa naturalis d. §. quod autem. * in prodigo tamen ſecundum Alex.in l.is cui.ff.de uerb. oblig. cõis opi. eſt ꝙ interdicta prius adminiſtratione detur illi curator, non vt prodigo, ſed vt minori, & ita obſeruat in practica .]

d ¶ Dandi.ſ.ab iis, quos modo in ſuperiori.§.diximus.

SYL. prodigalitati, & decretum tutelæ ſubueniens ætati: & qñ naturalis cã accidentali præponderet & econtra, vide in §. pmiſſum. in gl.ij. ſupra de tut.

* ¶ Interdum. Caſus. Cum ſupra viſum ſit tutores dari pupillis vſque ad pubertatem, puberibus vero curatorẽ vſque ad xxv. annum, non videbatur dari poſſe pupillo curatorem: cuius cõtrarium deciditur in caſibus hic expreſſis ob rationem in text.allegatã . Sciendum tamen, hunc magis adminiſtratorem rerum, ꝗ̃ curatorẽ eſſe.l.ſolet ff. de tute.] No. ꝙ tutore idoneo non exiſtente datur curator pupillo. Itẽ ꝙ habenti tutorẽ tutor nõ datur. Item ꝙ tutori teſtamentario minus ſufficienti adiungitur curator. Itẽ ꝙ vacante tutela per excuſationẽ ad tempus ſimiliter datur curator pupillo.]

e ¶ Non ſit idoneus. vel ratione paupertatis, vel quia non eſt induſtrioſus, vt decet, fidelis tñ eſt & diligens: alias repelleretur prorſus, ut infra de ſuſp. tu.§ pen.& fi.& C.de ſuſp.tut.l. pietatis. Et bene dico curatores, & non tutores: quoniam &c.

f ¶ Dari non poteſt. Fallit hæc regula in caſibus ſex: vt ſi detur tutor loco tutoris ſurdi, uel muti, uel furioſi, vt ff. de tut.l.penult. † Item & ſi habet tutorem ratione rerum vnius prouinciæ, poterit habere alium ratione rerum, quas habet in alia prouincia, vt ff. de excuſat.tuto.l.propter litem.alias l.licet.§.fin.& C.in quibus cau.tuto. ha. da.tu.non poſ.l.fin. Item & mater, antequam nubat, tutrix exiſtens alium petit tutorem dari, vt in authen.de nupt.§. ſi autem tutelam . Sed ratio eſt, quia abire nunc ſperatur, vt C.communia delega.l.final §.ſecundo. Item & quando ad tempus eſt relegatus, vel excuſatus, vel remotus, nam interim tutor datur, vt C.in quibus cau.tu.ha. l.penult.

† Quod eſt uerũ in hñte dilucida interual. vt l.nõ ſolũ §.fi. & lege poſt ſuſceptã. ff.de excu. tu. ſecus in perpetuo furioſo ſecũdum Angel. hic.

SYL. * ¶ Immo d.l.penul. vt rectius ſenſit ibi glo.loquitur in relegatis, excuſatis & remotis in perpetuum: nam alias daretur curator.l.tutor petitus.§. fi. cum l.ſequ.ff.de excuſ.tut.quod latius comprobaui in Commen.] Item ſi quis tutor ſit apud hoſtes, non vt ſeruus, ſed ut legatus, vel transfuga, alius dat, vt ff. de tutel. lege ſi quis tutor.

SYL. * ¶ De intellectu huius l.vide noſtros Commen.Item ſi reipublicæ cauſa abſit, poteſt alius dari, vt ff. de tutel.l.quæſitum. & ff.de ſuſpect.tu.l.tertia.§. ſi quis abſuturus.

¶ Item [a] ſi teſtamēto datus tutor, vel a Prætore, aut Præſide, idoneus [b] nō ſit ad adminiſtrationē, nec tamen fraudulēter negocia adminiſtret, ſolet ei curator adiungi.

¶ Item loco tutorū, qui nō in ꝑpetuum, ſed ad [c] tēpus a tutela excuſantur, ſolēt curatores [d] dari.

¶ Si pupillus ſit infans, uel abſens, & tutor infirmitate vel alia neceſſitate impediatur, poteſt actor pupillo conſtitui. d. ex l. decreto. ff. de admini. tut.

YL. * ¶ Sed uerius eſſe putarim hoc caſu dandum curatorem.§. Item qui reipubl.infra de excuſat.tuto. non obſtantibus.ll.in contrarium adductis,vt clarius demonſtraui in Commenta. cum ſæpe tutor pro curatore accipiatur, & econtrario: a propria enim verborum vi recedere eſt neceſſe, cum ex aliis.ll. conſtat aliam interpretationem fieri oportere.] Sed ſecundum Plac.in his omnibus caſibus tutor pro curatore accipitur, & hæc regula non fallit.Sed cum litera in omnibus ſupradictis legibus de tutore faciat mentionem, ab ea non diſcedamus,ut ff.de lega. iij. non aliter.& ff.de exerci.l.j.§.ſi is. ibi, in re igitur. Sed quæ eſt ratio, cum vbique dari poſsit curator habenti curatorem vel tutorem, ſed tutor non poteſt dari habenti tutorem? Reſpondeo, quod tutor, qui prius dabatur, habebat plenam poteſtatem infra titulo ſecundo.§. datus & ſupra de tuto. §.j. ita quod alium ſecum in eadē plenitudine admittere non poteſt:ſed non ſic in curatore, qui rebus datur, ut C. de nupt.l. in copulandis. Vnde tutor auctorizatur hæreditati adeundæ:quod in curatore pupilli non eſt,vt ff.de appel.l.cum in vna.§.tutor.

Tutor quare dari nequit habenti tutorē.

SYL. ¶ Hanc eandem rationem approbat glo.in.l.non omnium.ff. de legib. Sed nonne tota die inuenimus vnum pupillum plures habere tutores, vt C.de diui. tut.l. ij. Reſpondeo: illud eſt, q̄n ſimul dant: nam quædā fiunt ſimul bene, quæ non ualent ſi fiunt ſeparatim, ut duorum reorum obligatio, vt infra de duob. re. ſtipu.§. j.

Tutores poterit plures pupillus habere.

ADDIT.

Contra finem huius glo.facit.l.ij.C.de teſta.tut.vbi ſimul non dantur, & tamē vterque adminiſtrat:ſed dic quòd ibi ſimul dicuntur dari habito reſpectu ad tempus mortis. quo vterque tutor cōfirmatur. Sed de hac materia plenius vi deas hic per Aug.

a ¶ Item ſi teſtamento. Poſuit exemplum de legitimo,nunc de datiuo & teſtamentario minus idoneo.

b ¶ Idoneus.i.ſufficiens.

c ¶ Ad tempus. Excuſatur enim aliquis quandoque in perpetuum, quandoque ad tempus. Vt patet per multa exempla infra de excuſ.tut.§.j. & quaſi per totum tit.

d ¶ Curatores. vel etiam tutores, vt ſupra proximo. §. dixi : ſcilicet prout iudici videbitur, vt C. in quibus cauſis tut.ha.l.prima & ſecunda. Sed quid ſi tutor pupillo non ſit, an dari poſsit curator? Reſpondeo ſic, vt in argumento a contrario ſenſu ſumitur.ff.de tuto. & curato. datis ab iis l. curator. quod eſt validum.ff. de offic. eius cui manda. eſt iuriſd.l.j.§.huius rei. Accur. Niſi ſit contrarium legi.l. nemo. C.de iuriſdict.omn.iudi.vel rationi naturali, vt C.de epiſco.& cler.l. conuenticulam.

Argu. a contrario ſenſu eſt ualidū niſi in duobus caſibus Additio.

SYL. * ¶ Adde, quòd ſenſus contrarius illius.l. eſt ꝙ ſi abſit tutor. dari poſsit curator, non autem,(vt glo.ait) ſi nul

lus datus ſit tutor, cum argumentum a contrario ſenſu ſumatur iuxta limites uerborum directorum, ſecundum Deci. in d. l. j. col. xx. eſt tamen de hoc caſus ſecundum Dy. in l. curatorem. ff. de aut. tu.] & l. curator. immo certe & ſi quecunque alia ſit iuſta quoquo modo, ut ff. de adminiſt. tut. l. decreto.] & hæc eadem ſunt in curatore, ut C. de appella. lege ſi actor.

†Et tenet Angel. hic & Bart. in l. actor. ff. rem ra. quis idē bart. & Dy. ī. d. l. decreto. teneant, ꝙ poſsit ēt ſine aliqua cauſa.

SYL. † Facit ad hūc §. c. ſignificauit. cū gloſ. ii. ibi ꝙ ſi. extra de appl.

Quod ſi † tutor aduerſa [a] ualetudine, uel alia neceſſitate [b] impediatur, quominus negocia pupilli adminiſtrare poſſit, & pupillus uel abſit, [c] vel infans ſit, quem uelit [d] actorem, [e] periculo ipſius tutoris, Prætor, uel qui prouinciæ præerit, decreto conſtituet.

¶ De ſatiſdatione tutorū uel curatorum.

¶ Tutores & curatores tenentur ſatiſdare, niſi fuerint teſtamētarii, uel datiui ex inquiſitione.

* ¶ Quod ſi. Caſus. Cū dictū ſit ꝙ tutore ita impedito ut iuſtam excuſationem hēat ad tempus, interim datur curator, uidebatur idem dicendum, & cum infirmitas uel alia neceſsitas ſuperueniret, quæ illum impediret gerere pupilli negotia: tamen text. diſtinguit, ꝙ ſi pupillus uel infans ſit, uel abſit, tutor poteſt ſuo periculo ſibi adiutorem decreto iudicis eligere: nam cum non ſit tale impedimentum, quod præſtet legitimam excuſationem, ut poſsit dari curator, qui ex perſona ſua bona adminiſtret, nec etiam pupillus, qui uel abſens, uel infans eſt, poſsit procuratorem conſtituere. l. neque. C. de procura. aut ſibi curatorem petere, lex permiſit ipſi tutori, qui alias teneret de male geſtis & neglectis, ut actorem conſtituat ſuo periculo & iudicis auctoritate: qui ita dictus eſt, quod perſonā tutoris agat & pro eo adminiſtret.] No. ꝙ infirmitas tutoris eſt cauſa, ex qua actor pupillo conſtituatur. Item ꝙ neceſsitas tutoris eſt cauſa dandi actorem pupillo. Item ꝙ actor debet conſtitui a iudice.]

a ¶ Aduerſa ualetudine. id eſt infirmitate, quæ ualetudini & ſanitati contraria eſt.

b ¶ Neceſsitate. Vt quia longo tempore abſuturus eſt: uel ſua maiora negocia habet pertractare, uel alias ſimiles neceſsitates, ut ff. de procurat. lege filiusfamil. §. fina. & l. ſequen. & l. poſt litem. & ll. ſequentibus uſque ad l. quæ omnia. Et niſi huiuſmodi neceſsitas ſit, non poteſt ſecundum quoſdam, ut C. qui da. tu. uel cur. poſſ. l. curatorem.

c ¶ Abſit. Si. n. pſens ſit, & habet ītellectum, ēt procuratorem cū auctoritate tutoris facere poteſt, ut C. de procu. l. neque.

d ¶ Velit. ſcilicet tutor.

e ¶ Actorem. Qui hic dicitur actor, alias adiutor dicitur, ut ff. de tut. lege ſolet. † alias curator. ff. de tuto. & curat. da. ab iis. lege in omnem. alias procurator, ut C. de procurator. lege neque.

† Dic ꝙ imo differunt ſecūdū SYL. Io. fab. quia curator a iudice, actor vero a iudicis decreto conſtituitur.

* ¶ Labitur Accur. nam in l. in omnem. uerbum, curator, proprie accipitur, cum abeſſet tutor reipubl. cauſa: tunc enim datur cur. tor. §. item ij qui reipubl. infra de excuſa. tuto. nec in l. neque. procurator ſumitur pro actore immo diſtinguuntur, ut patet ex illis uerbis, Neque procuratorem facere poſſunt, ſed actorem conſtituere, bene uerum eſt, quòd quandoque unum ponitur pro alio, ut hic dixi in Commē.] Et nota hic uaria nomina eorum, qui aliorum facta agunt: ut actor, ut hic iam dictum eſt. Item tutor, qui datur pupillis ſupra de tutel. §. eſt autem. Item curator, qui datur adultis, uel etiam furioſis, uel ſimilibus, ut ſupra eodem in princip. & §. furioſi. & §. ſed & mentecaptis. Item procurator, qui aliena gerit negocia cum mandato, ut ff. de procur. l. j. Item negociorum geſtor, qui ſine mandato gerit, ut infra de oblig. ex quaſi contractu. §. j. Item economus, cui res eccleſiaſtica gubernanda mandatur ab Epiſcopo cum conſenſu fratrum uel capituli, ut C. de ſacroſan. eccleſi. l. iubemus. ij. & C. de epiſcop. & cler. l. omnes. §. hunc enim proculdubio, alias eſt. §. hoc ni-

Curator. Procurator. Negociorum geſtor. Economus.

hilominus.uerſic. hunc enim ſine dubio. Item idem dicitur apocripharius ut in auth.quomodo opor. epiſco §. ſi uero non. ibi, præſertim. &.§. ſi uero metropolita coll.j.

Apocriphari⁹.

SYL. * ¶ At cui ualde differunt, ut patet in eo. auth.§.& neque ullū & in auth. de ſanctiſ.epiſ. §.reuerēdiſſimi. unde colligit ēt, ꝙ apocripharius eſt nuncius Papæ uel epiſcopi.] Item ſyndicus, qui ſic græce dicitur, latine ſingulorum dicens cauſas, ut ff.de mune.& hon.l.munerum.§.defenſores.

Syndicus.

SYL. * ¶ Syndicus quis ſit, declarat Budæus in d.§.defenſores.] Quandoq; tamen actor & ſyndicus pro eodem ponūtur, ut ff. quod cuiuſque uniuer.l.j.§. quibus. &.§.pen. & l. item eorum. §. actori. Facit ad hoc ff.de aucto. tutor. uel cur.per totum. Vel etiam dic, quòd differunt, ut ibi notatur, ſcilicet in d. l.j. quod cuiuſque uniuerſit. nomi.§. quibus.

Continuatio. ¶ De ſatiſdatione tutorum. ¶ Iſta rubr. ſic continuatur. Dictum eſt ſupra de tutoribus & curatoribus, & quia ipſi tenentur ſatiſdare, ideo uidendum eſt de ſatiſdatione tutorum & curatorum eorundem. Por.

Diuiſio. NE tamen. ¶ Totus iſte titulus diuidiť in tres partes principales. Primo ponit, qui teneantur ſatiſdare, & qui non. Secūdo ꝙ illi qui non teneň ſatiſdare, ſi ſatiſdant, præferuntur ſocijs in adminiſtratione. Tertio qui officiales teneā tur de ſatiſdatione non exacta uel non idonea. Secunda ibi (Sed & ſi.) Tertia ibi (Sciendum.) Item prima ſubdiuidiť in duas partes. Nam primo ponit regulam. Secundo ponit duas fallentias. Secunda ibi (Sed hoc.) Are.

NE tamen[a] pupillorum pupillarumue, & eorū, qui quæue in curatione ſunt negocia a curatoribus tutoribusue conſumantur,[b] uel diminuantur:[c] curet Prætor,[d] ut & tutores & curatores eo nomine ſatiſdent.[e] Sed hoc non eſt perpetuum.[f] Nam tutores teſtamento dati, ſatiſdare non coguntur: quia fides eorum & diligentia ab ipſo

¶ Caſum figurare non expedit. Ponitur enim regula, quæ arctat tutores ad ſatiſdandum: & aſsignatur ratio, ne conſumantur aut diminuantur facultates pupillorum: a qua excipiuně duo caſus uidelicet teſtamētarii, & rō aſsignatur, quia fides eorum a patre uel alio dante tutorem eſt approbata: itē datiui dati ex inquiſitione, quia a iudice ſimiliter fides eorū probata fuit. Iō aūt legitimi ſatiſdant, q̃uis approbentur a lege, quia l.approbat gradū agnationis uel cognationis, non mores & qualitates perſonarum in eo exiſtentiū. No. tutores & curatores teneri ſatiſdare rem pup.ſal.fore. Item ꝙ talis ſatiſdatio eſt inuenta fauore pupilli uel adulti. Item ꝙ teſtamentarii & dati ex inquiſitione excuſantur a ſatiſdatione.] SYL.

* ADDITIO. Satiſdare dicimur aduerſario noſtro; quum pro eo quod a nobis petit, ita cauemus, ut eum hoc nomine ſecurum faciamus datis fideiuſſoribus.l.j.ff.qui ſatiſd.cog. Cauere autem ſibi dicitur is, cui ſatiſdatur.

a ¶ Ne tamen. Diximus dandos tutores uel curatores ratione ætatis: ne tamen &c.

b ¶ Conſumantur. in totum.

c ¶ Diminuantur. pro parte.

d ¶ Prætor. ſic & Præfectus urbis, & Præſes prouinciæ, ut ſupra tit.j.§.ij.

e ¶ Satiſdent. rem pupilli ſaluam fore. ut diximus.ſ̄.de tut.§.ſi ſ.cum fideiuſſore, ut ff.rē pup.ſal.fore.l.non quaſi. in prin.& ff.de præt.ſtip.l.prætoriæ. & ff.qui ſatiſ.cog.l.j.

f ¶ Perpetuum. id eſt generaliter uerum: alias perpetuum.i. generale, ut C.de eden.l.edita. alias pro tempore poniť.ſ.quandiu uita durat, ut infra de uerb.obli.§.at ſi ita.& ff.pro ſoc.l.j. ubi de hoc.

Perpetuum multipliciter ſumiť.

SYL. ¶ Adde ꝙ uerbum, perpetuum, in

terpretatur ſecundum ſubiectam materiam, vt tradunt Doctor. maxime Alex. & Iaſ. in l. prima. ff. ſolu. matrimon. & nos varia exempla poſuimus hic in Commen.]

Curatores dati in teſtō liberantur a ſatiſdādo † alias approbata.

teſtatore † probata [a] eſt. Itē ex inquiſitione [b] tutores vel curatores dati, ſatiſdatione non onerant: quia idonei [c] electi ſunt.

Si fuerint plures tutores dati ex teſtō, vel ex inquiſitione, poteſt vnus offerre ſatiſdationem, & ſolus adminiſtrare, niſi etiam alius voluerit ſatiſdare. Si autē nullus ſatiſdat, ille ſolus geret quem teſtator elegerit, vel maior pars eorū: & ſi diſcordant, cogent a iudice concordare. hoc dicit. ex l. Teſtamento. ij. cum. l. ſequen. ff. de teſtam. tut. & l. iij. ff. de admin. tut.

¶ Sed ſi ex teſta-

a ¶ Probata eſt. Idem in curatoribus in teſtamēto datis, licet curatores non dentur in teſtamento regulariter: tamē ſi dati fuerint, confirmantur decreto Prætoris vel Præſidis: ſic ſupra tit. proxi. §. ij. & tunc liberantur a ſatiſdādo vt tutores, vt hic, & ff. de confir. tuto. l. ſi filio. & l. in confirmando. & l. ſequ. & l. vtilitatem. Secus in dato a matre, vt ff. de confirm. tuto. l. prima ad fin. legis: alias. C. eod. titul. l. j.

Tutor datus a mře in teſtō tenet ſatiſdare.

SYL. ¶ Intellige, quòd dati a matre confirmantur ex inquiſitione: dati a patre, ſimpliciter: * Et ratio diuerſitatis eſt ea, quam hic affert Accurſius. Sed quo ad ſatiſdationem paribus paſſibus ambulant: neutri enim ſatiſdant lege prima & ſecunda. ff. de confirman. tuto. licet diuerſa ratione: nam dati a matre ideo non ſatiſdant, quia cum inquiſitione confirmati ſunt: dati vero a parente, ob rationem in iſto tex. expreſſam.]

¶ Sed quare ſecus? Reſpon. quia firmum eſt conſilium patris, & non matris, vt arg. infra qui. ali. li. in fin. primo reſponſo, & infra de iniur. §. j. Et quod dicit in teſtamento, idem in tutoribus in codicillis datis dicam, vt ff. de teſtament. tute. l. iiij. (alias iij.) & facit ad hoc. C. de epiſcop. audien. de creationibus.

b ¶ Item ex inquiſitione. i. dati a iudice cum inquiſitione, vt ſupra de atti. tu. §. ſed hoc iure.

c ¶ Idonei. ſ. præſumptione iuris, contra quam non admittitur probatio in contrarium: ſed ſi contra apparet, tenebitur ille qui dedit, vt infra e. §. ſciendum. Sed hoc fallit in curatore furioſi, qui ſatiſdat ſi non habeat idoneam ſubſtantiam licet ſit cum inquiſitione datus. C. de cura. fur. l. fi. §. & ſi quidem &. §. ſi vero non talis.

Curator furioſi & cū inqſitione datus ſatiſdare debet.

SYL. ¶ Item fallit i dato ex inquiſitione a minore magiſtratu: & ita intelligitur. §. nos autē ſupra de attilia. tut.]

Satiſdatio a quibus tutoribus dicta ē.

¶ Item debent iurare iſti omnes bene agere: idest non prætermittere vtilia, & non facere inutilia, vt in auth. vt ij qui ob. ſe perh. ha. res mi. §. fi. col. vj. Si ergo nec teſtamentarij, nec datiui ſatiſdant, qui erunt illi qui ſatiſdant? Reſpon. legitimi: niſi in caſu, ſcilicet patronus liberto, vt ff. de leg. tu. l. legitimos. §. j. Item datiui, quando non ſunt cum inquiſitione, vt C. de aucto. præſt. l. fin. & niſi ſatiſdent, non adminiſtrāt, vt C. de tut. vel cura. qui ſatiſd. non de. l. j. & fin.

SYL. ¶ Dic plenius, ꝙ primo exigitur, ꝙ iudex declaret ipſum eſſe curatorem legitimum, & quod ipſe conficiat inuentariū, ꝙ ſatiſdet, ꝙ iuret, vt. ſ. ꝙ promittat eum defendere: tandem ꝙ iudex decernat eidem adminiſtrationem, prout late proſequitur hic Chriſt.]

¶ Et ſecūdum hoc ſunt quatuor genera tutorū. ſ. teſtamentarij. Itē legitimi. Itē datiui cū inquiſitione. Item datiui ſine inquiſitione, vt dictum eſt.

Tutorū genera quatuor Diuiſio

¶ Scā ii. ¶ Diuiditur in quatuor partes. Primo, quòd contutor tenetur contutori ſatiſdare, vt in adminiſtratione præferatur. Secundo, quid fiet ſi nullus ex contutoribus vult ſatis offerre de indemnitate. Tertio quid agendum, cum tutores diſcordant in eli-

gendo. Quarto extendit ad datiuos dictum in teſtamentarijs. Secunda ibi. (Quod ſi nemo.) Tertia ibi (Sin autē.) Quarta ibi (Idem & in pluribus.) Angel.

SYL. ¶ Caſus. Ita pōt figurari. Dubitabatur an pluribus exiſtētibus tutoribus, quorū fides vel a iudice vel a teſtatore pariter eſſet approbata, poſſet aliqs ipſorum adminiſtrare, & præferri cæteris: & videbatur q nō, quia cum eſſent pares, non videbatur cadere prælatio inter eos: cuius contrarium dicitur ex eo, quia altero offerente ſatiſdationem, ille præfertur in adminiſtratione: quod ea ratione factum eſt, vt magis pupillis cautum ſit ſatiſdatione præſtita infra de fideiuſſ. in princip. cum potuerint falli & teſtator & iudex: alij autem caſus infra poſiti clari ſunt, & eorum ratio in aperto eſt, quia quod à maiori parte fit, præſumitur firmius & conducibilius. * Vltimi autem caſus ratio ponitur in lege tertia §. apparet. ff. de adminiſtr. tuto. quòd tutela incommodius geritur per plures quàm per vnū.] Not. quòd poſſunt dari plures tutores tam a teſtōre quam a iudice. Item quòd tutor ſatiſdās præfertur cæteris. Item quòd tutor debet offerre ſatiſdationem. Item quòd exiſtentibus pluribus tutoribus, vni pōt decerni adminiſtratio. Item quòd teſtator poteſt declarare quem ex tutoribus datis velit adminiſtrare. Item quòd tutores inter ſe poſſunt cōuenire quis adminiſtret. Itē quòd pluribus diſcordantibus coguntur a iudice concordare.]

† alias non eſt vt.

mento[a] vel inquiſitione duo pluresue dati fuerint, poteſt vnus offerre ſatiſdationem de indemnitate pupilli vel adoleſcentis, & contutori ſuo vel concuratori præferri, vt ſolus adminiſtret, vel vt contutor aut concurator ſatiſofferēs prēponatur ei, † vt & ipſe ſolus adminiſtret. Itaque per ſe nō poteſt petere ſatiſdationem a contutore ſuo uel concuratore, ſed offerre debet, vt electionem det concuratori vel contutori ſuo, vtrum velit ſatis accipere an ſatiſdare: [b] Quod ſi nemo eorum ſatis offerat: ſiquidem adſcriptū[c] fuerit a teſtōre quis gerat, ille gerere debet. Quod ſi non fuerit adſcriptum: quē maior[d] pars elegerit, ipſe gerere de

a ¶ Sed ſi ex teſtamento. Duo ponit, & vnum tantum nunc proſequitur ſcilicet de teſtamentario: (j) ſed in fine. §. dicit de alio. Item hæc eadem in curatoribus pluribus locum habent, vt ff. de admi. tutor. l. iij. §. quod in tutoribus. Itē quid in legitimis? Rñ. idem, cū ſit eadem rō ne deterius negocia p plures exerceātur, vt ff. de admi. tu. l. ſi plures. §. apparet ergo. Vnde verſus. Segnius expediūt cō miſſa negocia pluros. ADDI. (i) Imnio verūque ſecundum Ang. vſque ad verſicul. quòd ſi nemo, quia cum indefinite loquatur, præſumitur reſpondere ad interrogata lege ſi defenſor. §. qui interrogatus. ff. de interrogator. action. Angel.

b ¶ Vel ſatiſdare. Sic infra de inutil. ſtip. §. ſed & ſi quis.

c ¶ Adſcriptum. ſ. in teſtamento, vel aliter appareat eius voluntas euidenter, quia dixit in adminiſtratione quis præferri debet: quòd ſi non fuerit adſcriptum: quem maior pars elegerit, ille gerere debet.

d ¶ Maior pars. dummodo omnes velint per vnum adminiſtrare: alias enim non compellerentur. ſed omnes gerere poſſunt, ſi velint, vt ff. de adminiſt. tuto. ſi plures. §. fin. & l. vel in partes. † Et nota hic argum. quòd ſtatur maiori parti: ſic. ff. de pact. l. iuriſgentium §. vlt. & l. maiorem. & l. præced. §. fin. & ff. de teſti. l. iij. §. ij. ibi, alias numerus teſtium &c. Argumen. contra. ff. de ſerui. ruſti. præd. l. per fundum, & ff. com. præd. l. fin.

¶ Sed doc. intelligunt illa iura, quādo

† Reo tñ poſtulante vnum ex eis eligi, plures ſimul agere non poſſunt, & ſi vnus velit diuidere, & alij gerere fiet diuiſio cæteris inuitis p offm iudicis, argu. l. & puto. ff. fa. herc. & l. cōi diu. §. ſi duo. ff. cōi diu. Ang. SYL.

aliqua ſunt communia pluribus ut ſin
gulis, quo caſu maior pars uni non po-
teſt præiudicare, ut tenent doct. poſt
glo. in c. cum omnes. de conſti.
a ¶ Edicto prætoris. quod non habe-
mus.

bet, ut edicto [a] Præ-
toris cauetur. Sinau
tem ipſi tutores diſ-
ſenſerint circa eligẽ
dum eum uel eos qui
gerere debent: Præ-
tor partes [b] ſuas in-
terponere debet. Idẽ
[c] & in pluribus ex in
quiſitione datis co-
probandum eſt, ideſt
ut maior pars elige-
re poſsit, per quem
adminiſtratio fiat.

¶ Non ſatiſdanti-
bus tutoribus, uel
minus idonee, tenet
magiſtratus qui de-
bebat cogere, & eius
hæredes.

¶ Sciendum aũt eſt,
non ſolũ tutores uel
curatores pupillis,
uel adultis, cæteriſq;
[d] perſonis ex admini
ſtratione rerum tene
ri, ſed ẽt ĩ eos, qui ſa
tiſdationẽ accipiũt, [e]
ſubſidiariam actio-
nẽ eſſe, quæ ultimũ

b ¶ Partes
ſuas. i. ſe &
officiales ſu
os, & mili-
tes iuſtitiæ.
SYL. * ¶ Verius
eſt partes
accipi pro
auctoritate
& officio. l.
iij. §. fi. ff. de
admi. tutor.
ſic accipitur
etiam in l.
Et ſumm. §.
fina. ff. de
pact.] Sed
cur non cõ-
mittitur for
tunæ, ut a-
lias. C. commu. de leg. l. fin. j. rñſo, & in-
fra de lega. §. optionis? Rñ. non ita al-
terius factum. l. pupilli poſſunt fortunę
committere ut ſuum proprium, & con
cor. huic. ff. de leg. j. huiuſmodi. §. fi. &
ff. de uſufr. l. ſi uſusfructus. §. ſed ſi inter
duos. Ar. contra in eo. tit. l. quoties duo
bus j. reſpon.
SYL. * ¶ An & quando iudicio ſortis ſtan
dum ſit, & de rationibus legum allega
tarum per Accur. uide Iaſ. in l. fin. ſu-
per glo. in uer. fortunam. C. commu. de
lega.]
c ¶ Idẽ. Per omnia, ut ſupra niſi quia
hic a teſtatore non potuit ſcribi quis
gereret, cum nihil dixerit de tutela: nã
non darentur ex inquiſitione, ſi eſſent
teſtamentarii, ut ſupra de atti. tuto. j.
reſpon.
Diuiſio ¶ Sciendũ. Diuiditur in quatuor par
tes. Primo, ꝙ officialis conuenitur ſub-
ſidiaria actione. Secundo, quando & in
quibus caſibus teneatur. Tertio ad hæ-
redes extendit. Quarto ponit nouum
caſum, uidelicet ꝙ tutor cogitur ſatiſ-
dare. Secunda ibi (Subſidiaria.) Tertia
ibi (Quæ quidẽ.) Quarta ibi (Quibus
conſtitutionibus.) Ang.

* ¶ Caſus. ¶ Quærebatur, ex quo tu-
tores & curatores rem pupilli adole-
ſcentiſq; ſaluam fore ſatiſdare tenen-
tur ſupra eod. in princi. an ſi non ſatiſ-
dent, uel non idonee, negligentia do-
loue magi-
ſtratus, qui
ſatiſdationẽ
exigere de-
bebat, is ma
giſtratus te
neatur pu-
pillo aut a-
doleſcenti:
& uidebat
quod non,
quia nec cõ
traxit, nec
quaſi con-
traxit ut tu
tor aut cura
tor. §. Tuto-
res infra de
obli. quæ ex
qua. contra.
naſ. nec ali-
quid promiſit ut fideiuſſor ꝙ ſi in admi
niſtratione officii defecit, uidebatur
potius teneri reip. quàm pupillo aut a-
doleſcenti: cuius cõtrarium deciditur.
Viſum enim eſt reipub. maxime inter-
eſſe, pupillorum adoleſcentiumq; res
ſaluas eſſe, & ideo quo magis illis cau
tum eſſet, hanc actionem legiſlatores
prodiderunt quam etiam in eorũ ma-
giſtratuum hæredes intendi poſſe de-
creuere. Tenentur autem ex quaſi de-
licto, dum officio ſuo male funguntur
& cum damno reipub. indemnitati pu-
pillorum & minorum non prouident.]
Not. ergo, quòd tutor & curator ex
adminiſtratione obligantur, & non
ſolum ipſi, ſed magiſtratus qui uel re-
ceperunt ſatiſdationem minus ido-
neam, uel non receperunt. Item quòd
paria ſunt, aliquid non fieri uel minus
idonee. Itẽ quòd actio ſubſidiaria trã-
ſit ad hæredes. Item quòd qui poteſt
cogi a iudice, poteſt cogi captis pigno-
ribus.]
d ¶ Cæteris. ut furioſis & mente ca-
ptis, ut ſupra tit. j. §. furioſi. &. §. ſed &
mente captis.
e ¶ Accipiunt, ut magiſtratus, quod

eis[a] præſidium poſſit afferre. Subſidiaria[b] autem actio datur in eos, qui uel omnino a tutoribus uel curatoribus ſatiſdari non curauerūt, aut nō idonee[c] paſſi ſunt caueri. Quæ[d] quidem tam ex prudentū reſponſis,[e] quā ex conſtitutionibus[f] imperialibus, etiam in hære-

dic ut diximus infra eo.§.neque aūt.

SYL. * ¶ Expone accipiunt.i.accipere tenentur.

a ¶ Eis.i.pupillis & ſimilibus.

b ¶ Subſidiaria.ſ.tutelæ utilis contra eum, qui malum dederit tutorem: uel utilis negociorum geſtorum, quādo malum curatorem: nam eadem utilis in magiſtratum datur, † quæ in adminiſtratorem directa datur, & uſuræ ueniunt, ut in prima, ut ff. de magiſt.con.l.fin.& C.eod. l. penult.

† Cōtrarium tenet gl. ſ l.actio

SYL. * ¶ Dic quòd datur utilis actio in factum ut dixi in Commen. quæ ſubſidiaria uocatur, eo ꝙ deficientibus aliis remediis conceditur.] Subſidiaria autem dicitur pœnalis aptitudine, ut l. aquiliæ actio dicitur pœnalis aptitudine, ut infra ad.l.aquil.§.his autem. nam nec illa ſemper pœnalis eſt, nec hæc ſemp in ſubſidium datur: quia quandoq; agitur antequam conueniantur omnes tutores, ut colligitur ex iis, quæ dicuntur in hac gl.circa fin. Quare ad horum euidentiam diſtingue: aut fuit unus tutor uel curator, aut plures. Primo caſu, conuenitur prius tutor uel curator, & poſtea magiſtratus, ut hic. Si uero plures: & tunc aut omnes geſſerunt tutelam aut curam, aut nullus, aut alter tātum. Primo caſu omnes conueniuntur ante magiſtratum, ut ff. de admin.tut. lucius.§.pen. & de magiſtr.con.l. duo. In ſecundo idem, ut ff.de adminiſt.tut. ſi plures. In tertio ſubdiſtingue: aut fuit diuiſa tutelæ adminiſtratio per iudicem uel teſtatorem, aut non. Primo caſu pro ſua geſtione quilibet tenetur, & non pro alterius, & poſtea magiſtratus in ſubſidium. ff.de adminiſt.tuto.l. lucius.§.penulti. & C. de diui.tut.l.ij. Sed tamen in quatuor caſibus unus pro alterius parte tenetur, tamen poſt magiſtratum ſcilicet ſi tutorem ut ſuſpectum remouendum non remouit, uel tarde remouit, uel remouendo iura pupilli prodidit, uel non exegit ſatiſdationem rem pupilli ſaluam fore; cum uideret eum non ſoluendo, ut in d.l.ii. C.de diui.tut.& ff. de adminiſtr. tut.l. lucius.§.pen.

ff.de nego. geſ. & ibi Bar.ubi uide q̄ ſit actio directa, & quæ utilis.

Tutores plures & magīratus quo ordine cōueniri pōt.

Tutor unus ꝓ altero teneť in quatuor caſibus

SYL. * ¶ Adde, ꝙ his caſib. prius eſt cōueniendus contutor q̄ magiſtrat', ut dicūt Doctor. ī d.l.ij.] Secundo caſu conuenitť primo gerens: ſecundo magiſtratus: tertio non gerens: niſi in dictis quatuor. caſibus, ubi conuenitur etiam qui non geſsit ante magiſtratum, ut C.de diui.tu.l.ij. & ff.de admi.tut.l.etiam. & l.Aemilius in fi.& l.tres tutores. de hoc diximus in l.j.ff.de tut.& ratio.diſtra.& in l.prima.C.de tranſact.

SYL. * ¶ Vera concluſio eſt, quòd ſiue non fuerit facta diuiſio, ſiue facta fuerit, non tamen a teſtatore aut a iudice, ſed ab ipſis tutoribus inter ſe, poteſt pupillus quem uelit ex tutoribus inſolidum conuenire dicta lege ſecunda. in j. & ij. reſpon. hoc tamen fallit in tribus caſibus, quos attigi hoc in loco in Comment.]

A D D I. Et no. quòd in omnibus prędictis caſibus pupillus conueniens tutorem præfertur cæteris creditoribus l.dabimus.ff. de priuil. credit. ſecus ſi conueniat iudicem.l. j. §. priuilegium ff.de magiſt.con.

c ¶ Idonee. aduerbium eſt: & facit ad hoc.ff.de magiſtr.con.l.j.§. ſciendū &.§.exigere.

d ¶ Quæ ſcilicet tutelæ actio ſubſidiaria, uel negociorum geſtorum, ut diximus.

e ¶ Reſponſis, ut ff. de magiſtra. conue.l.j.§. ſciendum, & l. quod ad hæredem.

f ¶ Ex conſtitutionibus. ut C.de magiſt.con.l.ij.& in alijs græcis conſtitutionibus. ſed aliter hæres tenetur, quia de dolo & lata culpa tantum, aliter defunctus, qui etiam de leui culpa tenetur, ut ff.de mag.con.l. non ſimiliter.

des eorum extendiť. Quibus [a] conſtitutionibus & illud exprimitur, vt niſi caueant [b] tutores & curatores, pignoribus captis coerceanť. [c]

¶ Actione ſubſidiaria non tenetur, qui tantum dāt tutores: ſed qui ſatiſdationē exigunt. hoc dicit ex l.j.§.neque.ff.de magiſt. conuen.

¶ Neque autē Præfectus vrbi, [d] neque Prætor, neque Præſes prouinciæ, neque quiſquam alius, cui tutores dandi [e] ius eſt, hac actione tenebitur: ſed ii tantummodo, qui ſatiſdationem exigere ſolent. [f]

¶ De excuſationibus tutorum vel curatorum.

¶ Tres liberi Romæ, & quatuor ī Italia, & quinq; in prouinciis, præſtant excuſationem a tutela, vel cura. Adoptiui vero non cōputanť. Nepotes vero in locum filii vocantur. Nec liberi mortui computanť, niſi pro rep. deceſſerit Ang.

a ¶ Quibus cōſtitutionibus.ſ. græcis.

b ¶ Caueant. ſcilicet rem pupilli ſaluam fore.

c ¶ Coerceanť. Facit ad hoc.ff. de admi.tū l.j. j.rñ.& ff.de dam.infe.l.iiij.§.iij.& ff.de li. agn. ſiquis a liberis.§. ſiquis ex his. & C.de ſuſp. tut.l.iij.& ff. de ven.inſp. l. j. §. quid ergo.

SYL. * ¶ Neq;. Caſus. Viſo quōd magiſtratus ī ſubſidiū tenentur, dubitabať de quibus magiſtratibus intelligereť, & videbať ꝙ gñaliter de oībus: cū.n. lex voluerit tutores & curatores ſatiſdare, videbať ꝙ magiſtratus, qui tutores vel cur. darent, quaſi ex delicto actione ſubſidiaria tenerētur, ſi ſatiſdationē non exigerēt vel minus idoneam. Quo non obſtante rñdeť, ꝙ neq; Præfectus, neq; Prætor, neq; Prꝙſes, neq; quiſquam alius cui inſtar eorū tutores dandi ius cōpetit, vt puta Proconſul, vel Proconſulis legatus, hac actione teneнť: ſed ij tantūmodo, qui ſatiſdationem ex legibus vel moribus exigere ſolent: nā cū hm̄ōi actio quaſi ex delicto naſcatur, nō pñt peccare, niſi ij quibus incūbit ſatiſdationē exigere: q̄ quidem cura ad hos maiores magiſtratus non pertinet, quippe qui ſi dant ex inquiſitione, lex adeo confidit de eorū electione, vt releuarit ſic electos ab onere ſatiſdandi, perinde ac ſi dati eſſent teſtō a parentibus.§.j.ſ̄.eo. ſinaūt dant ſine inquiſitione, ſolent ſatiſdationis exactionem minoribus magiſtratibus mandare.l.j.§.ſi curatores.ff.eo.]

d ¶ Neque. Vrbi, Scilicet Romanæ per excellentiam, vt ſupra de iure natu.§.ſed quoties. Item facit ad hunc.§. ff.de magiſtr.con.l.j. Sed contra eſt.ff. de admin.tuto.l.Aemilius. Sed diſtingue tria genera iudicū. Quidā poſſiunt dare tutorem, & nō exigere ſatiſdationem, de quibus hic loquiť. Alii & dare & exigere, de quibus ibi dicit. † Alii exigere & non dare, vt tabelliones & aliquis miles iuſtitiæ, cui talia cōmittunt, & iſti tenentur in ſubſidiū, vt ſ̄.de atti.tu. §.pe.& C.de magiſt. con. l.ſi. Item æſtimatores pr̄imonij pupillorum. propter quorum prauam æſtimationem viliores fideiuſſores accepti ſunt, vt ff.de mag.con.l.j.§.diuus. qui erant dandi pro rei qualitate, vt ff.de in ius voc.l.j. & qui ſatiſd.cog. ſi vero.§.j.

SYL.

† Et ſi differāt accipere ſatiſdationē vel expedire proceſſum, vt hoc onꝰ trāſeat ad ſucceſſorē, poterūt cōueniri in ſindicatu, vt d.l.j. §.ſciendū. Ia.

e ¶ Dandi.ſ. tantum.

f ¶ Solent.alias debent: ſed iſti nec debent, nec ſolent, vt diximus.

* ADDITIO. Exigūt aūt defenſores ciuitatū, magiſtratus municipales, iuridicus Alexandriæ, & alij minores magiſtratus, qui a tutoribus ſatiſd. exigūt, ſiue eos ipſi dederint, ſiue præſides prouinciarum.l.j.§.j.ff.de mag.con.

¶ De excuſationibus tutorum vel cur. — Continuatio.

¶ Nunc dicit, quod ſupra quibus mod. tut.ſi.§.ſi.promiſit. Accur. vel ſic. Supra viſum eſt de tutoribus & curatoribus, verū quia ij varijs ex cauſis excuſari ſolent, iō merito ſubdit de excuſationib. tutorum & curatorum. Porcus.

Diuiſio SYL.

Excuſantur. ¶ Diuiditur hic titulus in xvj. partes. In prima ponitur, qualiter quis ob numerum filiorum excuſetur. In ſecunda ob negocia publica. In tertia propter iuriſdictionem. In quarta pp litem præcedentem. In quinta pp numerum tutelarum. In vj. propter paupertatem. In vij. pp infirmitatem. In viij. pp imperitiam literarum. In ix. pp inimicitias. In. x. propter controuerſiam ſtatus. In xj. pp ætatem. In xij. pp militiam. In xiij. propter ſtudiū artium liberalium. In xiiij. infra quantum tempus poſsit quis proponere excuſationem. In xv. qualiter quis excuſetur a cura pupilli ſui vel vxoris. In xvj. quòd falſa excuſatio non prodeſt. Partes de ſe patent.

Excuſanť autē tutores & curatores variis ex cauſis. Plerunq; † autem propter a liberos, ſiue in poteſtate ſint, ſiue emancipati. b Si enim tres liberos ſuperſtites Romæ c quis habeat, vel in

† alias tamen.

¶ Caſus. In toto hoc titulo non pōt aliter figurari: ſed bene poſſunt aſsignari rationes priuilegiorum propter quæ datur excuſatio: ideo in hoc tantum loco caſus inſtabimus: verba.n.& ſenſus clariſsimi ſunt. Dicitur ergo, quòd numerus taxatus in tex. præſtat excuſationem: circa quod aduertas, ꝙ quo ad numerū non eſt rō quare magis tres quā quatuor vel vj. poſuerit: quia hmōi ſunt poſitiui iuris l j. §. pueritiam. & ibi gl. ff. de poſtu. Sed ratio priuilegij filiorum eſt occupatio propria circa ſuos filios. Item fauor reip. expedit.n. ciuitatē & prouincias repleri hominibus. l. j. ff. ſol. mat. vnde inuitanť ad gnationem propter hmōi immunitates: & hinc eſt, ꝙ arrogati & adoptati præſtant generanti īmunitatē, nō patri ciuili, * quia occupatio, q̄ quis ꝓpria culpa incurrit, ſibi debet īputari. c. damnū. de reg. iur. in vj. itē qa quo ad patrē adoptiuum reſpu. aliū ciuē non habet, ſed eundem ab alio genitū, cui decet ꝙ præſtet excuſationem.] & emancipatus ſimiliter numerať in numero filiorum. * Nepotes aūt ideo non proſunt auo niſi patre defuncto, quia dū pater viuit, ipſi genitori proſunt. Non.n. lex voluit in hac cā quempiam duobus prodeſſe, vt in exēplo nepotum ex filia licet videre, qui auo non annumerantur inter liberos vt excuſet a tutela vel cura, propterea ꝙ patri, qui illos patriæ genuit proſunt. Rō aūt, quare defuncti nō proſint, eſt, quia ceſſat rō occupationis. item & cauſa fauoris. cū reſpub. opera illorū vti amplius non poſsit. Aliud tñ ſtatutum eſt in ijs, qui in acie pro patria occubuerunt, ex rōe in tex. relata. Quod vero nō idē numerus filiorum ubiq; excuſet, ex eo pōt videri inductū, ꝙ reſpub. magis vteretť opera ciuiū, q̄ Italorum, & magis Italorū quā prouincialiū in dandis nominibus militiæ: ideoq; maiori fauore proſecuta eſt eos, qui ſuis neceſsitatibus facilius & ſæpius ſuccurrerent.] Not. quot liberi excuſent a tutela. Itē quòd emancipatus iure ciuili quo ad hoc cōnumerať in numero filiorum. Item ꝙ tutela eſt munus publicum. Item ꝙ filius legitimus tm̄ non præſtat excuſationem patri legitimo tm̄, ſed naturali. Item ꝙ nepotes ſuccedunt in locū filij. Item ſolos viuos numerandos. Item ꝙ defuncti in bello pro republica viuere creduntur per gloriam, & de eis idem quod de viuis iudicatur quo ad beneficium patris.]

†Et iſta ē verior ſecūdū Ang. qa beneficio qd habeo pp te, non debeo vti contra te, ſaltē vbi tu participas de eodē ſecūdum Chriſt. p l. ſi iudex circūuēto. ff. de mi. SYL. alias ſecus vt ī d. l. amiciſsimos.

a ¶ Propter liberos. ſuperſtites & incolumes, vt ff. de vac. mu. l. ij.

b ¶ Emancipati. niſi pater filio emancipato curator petať: tunc.n. non excuſatur a cura emancipati, vt ff. eod. amiciſsimos. §. fi. †Vel dic, ꝙ licet faciat cōtra ſtimulos naturales, tamē bene pōt, vt ibi innuitur.

¶ Adde, quòd iſte intellectus eſt veriſſimus, quicquid dicant Iacob. de Are. & Bart. vt aperte probatur ex verbo oportere. ibi poſito, & declarat optime Bald. ibi.]

c ¶ Romæ. Hoc eſt in ciuitate Ro-

mana, & uſque ad centeſimum miliarium, ut ff.de offic.præfec.urb.l.j.§. cũ urbem Accur.

SYL. * ¶ Adde, ꝙ in.§.cum urbem, extenditur urbis appellatio, non Romæ idq; ea rõne, ꝙ principis beneficia late ſunt iterpretanda.l.fi.ff. de conſtitu. princ.quam interpretationem non reor in hac materia admittendam. tanquam reſtrictiuam commodi pupillorum.]

Italia quatuor, uel in prouinciis [a] quinque, a tutela uel cura põt excuſari exẽplo cæterorum munerum. [b] Nã & tutelam, & curã placuit publicũ [c] munus eſſe.

a ¶ In prouinciis. Sed nunquid illæ prouinciæ, quæ alias habent ius Italiæ, & hoc habebunt? Reſpon.non, quia illud propter tributa conceditur eis, ut ff.de cenſi.l.j.& fi.

SYL. ¶ Quæ autẽ dicantur prouinciæ, & unde, docet Alcia.in l.notionem.§.continentes.ff.de uerb.ſigni.]

b ¶ Munerum. id eſt onerum ciuiliũ, ut decurionatus, ſecus ſi patrimonii ſit onus, ut ff.de uaca.mu.l.ſextumdecimũ §. numerus.&.§. quæ patrimoniorum. & l.his oneribus.j.rñ.& C.qui num.¦libe.l.j.lib.x.

SYL. ¶ Tunc enim exigitur maior numerus ſecundum Bartol. in l.ſemper.§.j.ff.de iur. immu.]

¶ Item ſecus in honoribus, ut ff.de ua. mune.l.ij.§.numerus. & l.in honorib. † Item ſecus in oneribus, quæ honori inhærent. ut ff.de uac.mune.l. ſextum decimum.§. numerus.

c ¶ Publicum. Auctoritate: nam datur inuitis, ut C.de decur.l. nullus lib.x. & facit ff.de uer.ſign.l.pupillus.§.munus & l.munus proprie.& ff.de mu. & hon. l.j.§.illud.Sed contra.ff. eo. athletæ §. tutela. Sed non eſt publicũ munus (ut ibi dicitur) utilitate, licet auctoritate, ut hic dicitur, ſed utilitate publicũ eſt ſecũdario, quia expedit reipublicæ, &c. ut ſupra de iis qui ſunt ſui uel alie. iur. § fin. Item contra.ff.eo.ſpadonẽ.§.qui accepit.& l.non tantum.§.non omnia. Sed licet ibi generaliter remiſsionẽ publicorum munerum habuit, tamen in generali remiſsione non continetur tutela uel cura fauore pupillorũ & adultorum: † ſicut & alias de generali dicto quædam excipiuntur, ut ff.de le.iij. l.uxorem.§. felicisſimo. & ff.de procur. Pomponius.l.reſpõſo, & ff. de libe.leg.l.aurelio.§. Caius.

† Ab eo tñ excuſaut.xij liberi, ut tз gl. ĩ l. ſi q̃s decurioni.C.de decu.li. x. q̃ approbat Ang. & Por.hic lз gl.ĩ l. j.C.de iis qui nu. lib. dicat ꝙ regrantur.xvj.

¶ Sed adoptiui liberi non proſunt: [d] in adoptionẽ aũt dati, naturali [e] patri ꝓſunt. ¶ Item nepotes ex filio proſunt, ut in locum patris [f] ſui ſuccedant: ex filia,

* ¶ Adde, ꝙ regula q̃ habet, ꝙ diſpoſitio generalis generaliter eſt intelligenda, limitatur in xv.caſibus, de quibus hic in noſtris Comment uberrime diſſeruimus.

SYL.

† Et ſic gñalis ĩmunitas non extẽdit ad munus publicum auctoritate & utilitate priuatu: & ita nec ad reale ordinariũ ſed extra ordinariũ ſicut no. Bar. & Dyn. in d. §. qui accepit. SYL.

d ¶ Non proſunt. Et hoc dico ad excuſationem.ſed bene acquirebant ei.ſ. patri adoptiuo, ut hic, & ff.de ua.mu.l. ſextumdecimum §.adoptiui. maxime hodie: cum nihil ad patrem adoptiuum tranſeat, ut ſupra de adoptionib.§.ſed hodie.

* ¶ Intellige iſtum text. generaliter tam in adoptatis a quocunque quã in arrogatis, ex rationibus in poſitione caſus adductis.]

e ¶ Naturali patri. Licet adoptiuo nõ proſint, ut ſupra prox.reſpon. † & ſcd̃m hoc puncta ibi, dati. Vel dic, dati in adoptionẽ naturali patri.i. auo uel ꝓauo, proſint.ſ. arroganti: cum tranſeant in familiam eius, ut ſupra de adopt.§.ſed hodie.in fi.§.&.§.ſeq. & ſecũdum hoc fiet hic mentio illius noui iuris.& punctabis ibi, naturali patri.

† Hæc uerior.

f ¶ In locũ patris. Apparet ꝙ eo mortuo tantũ proſunt: eo aũt uiuo non proſunt, ut hic, cum dicit, in locũ pr̃is &c. & l.ij.§.non ſolum.ff.eod. & C. de iis qui numero li.l iij.lib.x. Sed nunquid oẽs loco unius computantur? Reſpondent quidam, quòd non. Sed contradicunt leges expreſſe: nam loco unius numerantur quotcunque. ſunt, ut in græca lege.ff.e.l.ij.§.quotcunq;.nam ẽt in ſucceſsione loco unius computant, ut infra de hær. quæ ab inteſta.§. cum filius.ar.ff.de contratab.l.j.§.j.

ADDI.

ADDITIO. Hoc eſt mirabile, cum vnus habeat curam & onus alendi eos: ſed ratio eſt, quia proſunt patri ſuo, & non debent prodeſſe duobus. Et facit, ꝙ ſi canonicus habeat duas præbendas in eadẽ eccleſia, forte ex diſpenſatione, ꝙ nõ habeat niſi vocem vnius. Io.Fab.

a Nõ proſunt. Quia non ſunt in poteſtate ſui, vt ſ. de pa. po. §.fin. hac rõ nõ eſt bona, vt ſ̃ eod. in prin. dicit. n. de emancipato: vnde dicas, non proſunt auo materno, q̃a alii ꝓſunt vt C. q̃ nu. lib. l. fi.

non [a] proſunt.

Filii aũt ſuperſtites [b] tantũ ad tutelę vel curę muneris excuſationẽ proſunt: defuncti [c] autẽ non proſunt. Sed ſi i bello amiſſi ſunt, quæſitũ eſt an proſint. Et conſtat eos ſolos prodeſſe, q in acie [d] amittunt̃. Ii enim, q pro republica ceciderunt, in perpetuũ per [e] gloriam viuere intelliguntur.

Adminiſtrans res fiſci excuſat̃ a tutela durante adminiſtratione. h. d. cx l. adminiſtrãtes. ff e.

Item diuus Marcus in Semeſtribus [f] reſcripſit, eum, qui res fiſci adminiſtrat a tutela vel cura, quandiu adminiſtrat, [g] excuſari poſſe.

Abſens cauſa reipubl. a tutela vel cura noua in totum ex-

b Superſtites. i. viui.

c Defuncti. Idem & in non natis licet cõceptis: quia quo ad hunc caſum non ſunt pro iam natis, ut. ff. eo. l. ij. §. qui autem in uentre.

d In acie. ſ. principis, ut ſupra de adoptio. §. fœminæ.

e Per gloriam viuere. Not. mortuum viuere ꝑ gloriam, vt. ff. ad l. Aquil. qua actione. §. ſi quis in colluctatione. † Et cõtra quis fingitur mortuus, qui viuit ꝑ vituperium, vt deportati, vt ff. de cõtratab. l. j. §. j. & §. pe. in fi. & ff. de don. inter vir. & vxo. l. cũ hic. §. ſi donator. (alias. §. ſi ſeruus.) vbi ſeruus uiuit, & tñ ꝓ mortuo reputat̃ quo ad ius ciuile, vt ff. de re. iu. q̃d attinet. & l. ſeruitutẽ.

† Idem in eo q ingreſſus eſt religionem et beati Franciſci ſecũ dñ oẽs hic arg. l. nules. & ibi gl. ff. de re iudi. SYL.

* ADDITIO Similiter Cic. philip. xiij. illi igitur impij quos cecidiſtis, etiam ad inferos pœnas parricidij luent. Vos vero qui extremum ſpiritum in victoria effudiſtis, piorum eſtis ſedem & locum conſecuti.

Item diuus. Ca. Sic ſignatur. Quæſitum fuerat an adminiſtrans res fiſci excuſaretur a tutela: & videbat̃ ꝙ non, quia cum tutela & ipſa ſit munus publicũ, vt ſupra oſtenſum eſt, non videbat̃ impediri ex alio munere publico. Sed contrarium dr̃ ex eo, * quia fieri non poſſet, quin dum rebus pupilli vel adulti operam daremus, fiſcus in multis læderet̃, & econuerſo: quæ ratio traditur a Theophilo in Inſtitu. Græcis.] Not. ꝙ ꝓcurator fiſci durante eius officio excuſat̃ a tutela. Item ꝙ ceſſante cauſa impedimẽti ceſſat immunitas. Item ꝙ vtilitas publica auctoritate & vtilitate præfert̃ publicæ auctoritate, ſed nõ vtilitate.]

f In ſemeſtribus. i. in ſex menſibus, quibus dabant operam ſtudio. Nam alternis ſex menſibus dabant operã Imperatores bello & ſtudio, vt. ff. de ori. iur. l. ij. §. ex ijs. in prin. vltimæ chartę. uel dic ꝙ nomen erat libri illis ſex mẽſibus compoſiti, quod in idem recidit. Semeſtres q̃d

Tu dic, ꝙ ſicut annales dicebantur ex eo, ꝙ anni vnius res geſtas continerẽt, ita ſemeſtres libri, * in quibus ſex menſium reſcripta conſtitutioneſque deſcriptæ erant Hos D. Marcus ſcripſit, vt hic, & in l pacta. in. ff. de pact.] SYL.

g Adminiſtrat. Qui dr̃ ꝓcurator fiſci. & facit ad hũc. §. ſ̃. de cura. §. itẽ loco.

ADDITIO. Idem ſi adminiſtrat res aliorum principum. Io.Fab.

* Itẽ qui. Caſus poſitio clara eſt, & rõ ipſius eſt, q̃a ſi quis & pupillaribus & publicis rebus vellet vacare neceſſario aut pupilli aut reip. res negligẽtius curarent̃, vt dem̃ eſt ſ ꝑced. §. vel dic (vt alias dicebã) ꝙ tutela reſpicit vtilitatẽ publicã ſecũdario, in exẽplo aũt huius & ꝑced. §. vertit̃ vtilitas publica prin- SYL.

ſta.ſace.poſ.§.præterea. verba autem. l.xij.tab.quorum meminit Iuſtinia.refert. M.T. lib. Rheto. j. ad Heren. in hunc modum. Prodigo bonorum ſuorum adminiſtratio interdicta eſto: Si furioſus exiſtet, agnatorum gentiliumq; in eo pecuniaque eius poteſtas eſto.]

a ¶ Furioſi quoq; & prodigi. No. hos duos accipere curatorē a lege: alij oēs ſunt datiui, vt caute hic colligitur, & infra proxi.§. & C.de epiſ. au.l.de creationibus. Accurſius.

¶ Furioſi [a] quoque & prodigi, licet maiores vigintiquinque annis ſint, tamen in curatione ſunt agnatorum, ex lege duodecim tabularum. Sed [b] ſolent Romæ † Præfecti urbis uel Prætores, & in prouinciis Præſides ex inquiſitione eis curatores dare. [c] Sed & mentecaptis, & ſurdis, & mutis, & qui perpetuo morbo laborant (quia rebus ſuis ſupereſſe nō poſſunt) curatores dandi [d] ſunt.

† alias pſ ctus vrbi.

¶ Tutore idoneo nō exiſtente, uel ad tempus excuſato, datur pupillo etiam curator. h.d.

¶ Interdum aūt & pupilli curatores accipiunt: ut puta ſi legitimus tutor nō ſit idoneus: [e] quoniam habenti tutorem, tutor dari [f] non poteſt.

SYL. ¶ Hæc glo. communiter reprobatur, ꝙ omnes habentes defectum mentis accipiant ex l.curatores. quamuis Ang. hic defendat.]

b ¶ Sed ſolent.ſ. agnatis deficiētibus, uel non habilibus conſtitutis, vt C.de curat.furio.l. finali.§. ſinautem teſtamentum.

c ¶ Curatores dare. & hoc rōne furoris.vel dementiæ, niſi iſtæ perſonæ ſint minores xxv. ann. & tunc rōne ætatis tutores vel curatores recipiunt, vt ff. de tu.qui habet.§.quod autem. † Item niſi ſint in poteſtate, ut C.de cura.fu.l. fina.§.i.

† Et erūt tūc duo actus ſe-

SYL. ¶ Attenditur enim cauſa naturalis d. §. quod autem. * in prodigo tamen ſecundum Alex.in l. is cui.ff.de uerb. oblig. cōis opi. eſt ꝙ interdicta prius adminiſtratione detur illi curator, non vt prodigo, ſed vt minori, & ita obſeruat in practica.]

cundū Bal.ſ.in terdi-ctio adminiſtrationis ſubueniens

d ¶ Dandi.ſ.ab iis, quos modo in ſuperiori.§.diximus.

SYL. * ¶ Interdum. Caſus. Cum ſupra viſum ſit tutores dari pupillis vſque ad pubertatem, puberibus vero curatorē vſque ad xxv. annum, non videbatur dari poſſe pupillo curatorem: cuius cōtrarium deciditur in caſibus hic expreſſis ob rationem in text.allegatā. Sciendum tamen, hunc magis adminiſtratorem rerum, q curatorē eſſe.l.ſolet ff. de tute.] No. ꝙ tutore idoneo non exiſtente datur curator pupillo. Itē ꝙ habenti tutorē tutor nō datur. Item ꝙ tutori teſtamentario minus ſufficienti adiungiī curator. Itē ꝙ vacante tutela per excuſationē ad tempus ſimiliter datur curator pupillo.]

prodigalitati, & decretum tutelæ ſubueniens ætati: & qñ naturalis cā accidentali præponderet & econtra, vide in §. pmiſſum. in gl. ij. ſupra de tut.

e ¶ Non ſit idoneus. vel ratione paupertatis, vel quia non eſt induſtrioſus, vt decet, fidelis tñ eſt & diligens: alias repelleretur prorſus, ut infra de ſuſp. tu.§.pen.& fi.& C.de ſuſp.tut.l. pietatis. Et bene dico curatores, & non tutores: quoniam &c.

f ¶ Dari non poteſt. Fallit hæc regula in caſibus ſex: vt ſi detur tutor loco tutoris ſurdi, uel muti, uel furioſi, vt ff. de tut.l.penult. † Item & ſi habet tutorem ratione rerum vnius prouinciæ, poterit habere alium ratione rerum, quas habet in alia prouincia, vt ff. de excuſat.tuto.l.propter litem.alias l.licet.§.fin.& C.in quibus cau.tuto. ha. da.tu.non poſ.l.fin. Item & mater, antequam nubat, tutrix exiſtens alium petit tutorem dari, vt in authen.de nupt.§. ſi autem tutelam. Sed ratio eſt, quia abire nunc ſperatur, vt C.communia delega.l.final §.ſecundo. Item & quando ad tempus eſt relegatus, vel excuſatus, vel remotus, nam interim tutor datur, vt C.in quibus cau.tu.ha. l.penult.

† Quod eſt uerū in hñte dilucida interual. vt l.nō ſolū §. fi. & lege poſt ſuſceptā. ff.de excu. tu. ſecus in perpetuo furioſo ſecūdum Angel. hic.

SYL. * ¶ Immo d.l.penul. vt rectius ſenſit ibi glo.loquitur in relegatis, excuſatis & remotis in perpetuum: nam alias daretur curator.l.tutor petitus.§.ſi. cum l.ſequ.ff.de excuſ.tut.quod latius comprobaui in Commen.] Item ſi quis tutor ſit apud hoſtes, non vt ſeruus, ſed ut legatus, vel transfuga, alius dat, vt ff. de tutel. lege ſi quis tutor.

SYL. * ¶ De intellectu huius l.vide noſtros Commen. Item ſi reipublicæ cauſa abſit, poteſt alius dari, vt ff. de tutel.l.quæſitum. & ff.de ſuſpect.tu.l.tertia.§. ſi quis abſuturus.

SYL. * ¶ Sed uerius eſſe putarim hoc caſu dandum curatorem.§. Item qui reipubl.infra de excuſat.tuto. non obſtantibus.ll.in contrarium adductis,vt clarius demonſtraui in Commenta. cum ſæpe tutor pro curatore accipiatur, & econtrario: a propria enim verborum vi recedere eſt neceſſe, cum ex aliis.ll. conſtat aliam interpretationem fieri oportere.] Sed ſecundum Plac.in his omnibus caſibus tutor pro curatore accipitur, & hæc regula non fallit.Sed cum litera in omnibus ſupradictis legibus de tutore faciat mentionem, ab ea non diſcedamus,ut ff.de lega. iij. non aliter.& ff.de exerci.l.j.§.ſi is. ibi, in re igitur. Sed quæ eſt ratio, cum vbique dari poſsit curator habenti curatorem vel tutorem, ſed tutor non poteſt dari habenti tutorem? Reſpondeo, quod tutor, qui prius dabatur, habebat plenam poteſtatem infra titulo ſecundo.§. datus & ſupra de tuto. §.j. ita quod alium ſecum in eadẽ plenitudine admittere non poteſt:ſed non ſic in curatore, qui rebus datur, ut C. de nupt.l. in copulandis. Vnde tutor auctorizatur hæreditati adeundæ:quod in curatore pupilli non eſt,vt ff.de appel.l.cum in vna.§.tutor.

Tutor quare dari nequit habenti tutorẽ.

¶ Hanc eandem rationem approbat glo.in.l.non omnium.ff. de legib. Sed nonne tota die inuenimus vnum pupillum plures habere tutores, vt C.de diui. tut.l. ij. Reſpondeo: illud eſt, quando ſimul dant: nam quædã fiunt ſimul bene, quæ non ualent ſi fiunt ſeparatim, ut duorum reorum obligatio, vt infra de duob. re. ſtipu.§. j. SYL.

Tutores poterit plures pupillus habere.

¶ Item [a] ſi teſtamẽto datus tutor, vel a Prætore, aut Præſide, idoneus [b] nõ ſit ad adminiſtrationẽ, nec tamen fraudulẽter negocia adminiſtret,ſolet ei curator adiungi.

¶ Item loco tutorũ, qui nõ in perpetuum, ſed ad [c] tẽpus a tutela excuſantur,ſolẽt curatores [d] dari.

¶ Si pupillus ſit infans,uel abſens,& tutor infirmitate vel alia neceſſitate impediatur, poteſt actor pupillo conſtitui.h. d. ex l. decreto.ff. de admini. tut.

ADDIT.

Contra finem huius glo.facit.l.ij.C.de teſta.tut.vbi ſimul non dantur, & tamẽ vterque adminiſtrat:ſed dic quòd ibi ſimul dicuntur dari habito reſpectu ad tempus mortis. quo vterque tutor cõfirmatur. Sed de hac materia plenius videas hic per Aug.

a ¶ Item ſi teſtamento. Poſuit exemplum de legitimo,nunc de datiuo & teſtamentario minus idoneo.

b ¶ Idoneus.i.ſufficiens.

c ¶ Ad tempus. Excuſatur enim aliquis quandoque in perpetuum, quandoque ad tempus. Vt patet per multa exempla infra de excuſ.tut.§.j. & quaſi per totum tit.

d ¶ Curatores. vel etiam tutores, vt ſupra proximo.§. dixi: ſcilicet prout iudici videbitur, vt C. in quibus cauſis tut.ha.l.prima & ſecunda. Sed quid ſi tutor pupillo non ſit, an dari poſsit curator? Reſpondeo ſic, vt in argumento a contrario ſenſu ſumitur.ff.de tuto. & curato. datis ab iis l. curator. quod eſt validum.ff. de offic. eius cui manda. eſt iuriſd.l.j.§.huius rei. Accur. Niſi ſit contrarium legi.l. nemo. C.de iuriſdict.omn.iudi.vel rationi naturali, vt C.de epiſco.& cler.l. conuenticulam.

Argu. a contrario ſenſu eſt ualidũ niſi in duobus caſibus Additio.

SYL. * ¶ Adde, quòd ſenſus contrarius illius.l. eſt quod ſi abſit tutor. dari poſsit curator, non autem,(vt glo.ait) ſi nul

lus datus ſit tutor, cum argumentum a contrario ſenſu ſumatur iuxta limites uerborum directorum, ſecundum Dec. in d.l.j.col.xx. eſt tamen de hoc caſus ſecundum Dy. in l.curatorem.ff.de aut.tu.]

SYL. † Facit ad hūc §.c. ſignifica int. cū gloſ. ii. ibi ꝙ ſi.extra de api.

* ¶ Quod ſi. Caſu. Cū dictū ſit ꝙ tutore ita impedito ut iuſtam excuſationem hēat ad tempus, interim datur curator, uidebatur idem dicendum, & cum infirmitas uel alia neceſsitas ſuperueniret, quæ illum impediret gerere pupilli negotia: tamen text. diſtinguit, ꝙ ſi pupillus uel infans ſit, uel abſit, tutor poteſt ſuo periculo ſibi adiutorem decreto iudicis eligere: nam cum non ſit tale impedimentum, quod præſtet legitimam excuſationem, ut poſsit dari curator, qui ex perſona ſua bona adminiſtret, nec etiam pupillus, qui uel abſens, uel infans eſt, poſsit pro curatorem conſtituere. l. neque. C. de procura. aut ſibi curatorem petere, lex permiſit ipſi tutori, qui alias teneret de male geſtis & neglectis, ut actorem conſtituat ſuo periculo & iudicis auctoritate: qui ita dictus eſt, quod perſonā tutoris agat & pro eo adminiſtret.] No. ꝙ infirmitas tutoris eſt cauſa, ex qua actor pupillo conſtituatur. Item ꝙ neceſsitas tutoris eſt cauſa dandi actorem pupillo. Item ꝙ actor debet conſtitui a iudice.]

¶ Quod ſi † tutor aduerſa [a] ualetudine, uel alia neceſſitate [b] impediatur, quominus negocia pupilli adminiſtrare poſſit, & pupillus uel abſit, [c] vel infans ſit, quem uelit [d] actorem, [e] periculo ipſius tutoris, & l. curator. immo certe & ſi quecunque alia ſit iuſta quoquo modo, ut ff. de adminiſt.tut.l.decreto. † & hæc eadem ſunt in curatore, ut C.de appella. lege ſi actor.

Prætor, uel qui prouinciæ præerit, decreto conſtituet.

¶ De ſatiſdatione tutorū uel curatorum.

¶ Tutores & curatores tenentur ſatiſdare, niſi fuerint teſtamētarii, uel datiui ex inquiſitione.

a ¶ Aduerſa ualetudine. id eſt infirmitate, quæ ualetudini & ſanitati contraria eſt.

b ¶ Neceſsitate. Vt quia longo tempore abſuturus eſt: uel ſua maiora negocia habet pertractare, uel alias ſimiles neceſsitates, ut ff. de procurat. lege filiusfamil. §. fina. & l. ſequen. & l. poſt litem. & ll. ſequentibus uſque ad l. quæ omnia. Et niſi huiuſmodi neceſsitas ſit, non poteſt ſecundum quoſdam, ut C. qui da.tu. uel cur poſſ. l. curatorem.

c ¶ Abſit: Si. n. pſens ſit, & habet itellectum, ēt procuratorem cū auctoritate tutoris facere poteſt, ut C. de procu. ne que. ¶ Velit. ſcilicet tutor.

e ¶ Actorem. Qui hic dicitur actor, alias adiutor dicitur, ut ff. de tut. lege ſolet. † alias curator. ff. de tuto. & curat. da. ab iis. lege in omnem. alias procurator, ut C. de procurator. lege neque.

* ¶ Labitur Accur. nam in l. in omnem. uerbum, curator, proprie accipitur, cum abeſſet tutor reipubli. cauſa: tunc enim datur cur tor. §. item ij qui reipubl. infra de excuſa. tuto. nec in l. neque. procurator ſumitur pro actore immo diſtinguuntur, ut patet ex illis uerbis, Neque procuratorem facere poſſunt, ſed actorem conſtituere, bene uerum eſt, quòd quandoque unum po nitur pro alio, ut hic dixi in Commē.] Et nota hic uaria nomina eorum, qui aliorum facta agunt: ut actor, ut hic iam dictum eſt. Item tutor, qui datur pupillis ſupra de tutel. §. eſt autem. Item curator, qui datur adultis, uel etiam furioſis, uel ſimilibus, ut ſupra eodem in princip. & §. furioſi. & §. ſed & mentecaptis. Item procurator, qui aliena gerit negocia cum mandato, ut ff. de procur. l. j. Item negociorum geſtor, qui ſine mandato gerit, ut infra de oblig. ex quaſi contractu. §. j. Item economus, cui res eccleſiaſtica gubernanda mandatur ab Epiſcopo cum conſenſu fratrum uel capituli, ut C. de ſacroſan. eccleſi. l. iubemus. ij. & C. de epiſcop. & cler. l. omnes. §. hunc enim proculdubio, alias eſt. §. hoc m-

† Et tenet Angel. hic & Bart. in l. actor. ff. rem ra. quis idē Bart. & Dy. i. d. l. decreto. tenent, ꝙ poſsit ēt ſine aliqua cauſa.

† Dic ꝙ imo differunt ſecūdū SYL. Io. fab. quia curator a iudice, actor uero a iudicis decreto conſtituitur.

Curator. Procurator. Negociorum geſtor. Economus.

hilominus.uerſic. hunc enim ſiue dubio. Item idem dicitur apocripharius ut in auth. quomodo opor. epiſco §. ſi uero non. ibi, præſertim. &. §. ſi uero metropolita coll. j.

Apocriphari⁹.

SYL. *c At cui ualde differunt, ut patet in eo. authē. §. & neque ullū & in auth. de ſanctiſ. epiſ. §. reuerēdiſſimi. unde colligit̄ ēt, ꝙ apocripharius eſt nuncius Papæ uel epiſcopi.] Item ſyndicus, qui ſic græce dicitur, latine ſingulorum dicens cauſas, ut ff. de munc. & hon. l. munerum. §. defenſores.

Syndicus.

NE tamen [a] **pupillorū pupillarumue, & eorū, qui quæue in curatione ſunt negocia a curatoribus tutoribuſue conſumantur,** [b] **uel diminuantur:** [c] **curet Prætor,** [d] **ut & tutores & curatores eo nomine ſatiſdent.** [e] **Sed hoc non eſt perpetuum.** [f] **Nam tutores teſtamento dati, ſatiſdare non coguntur: quia fides eorum & diligentia ab ipſo**

SYL. *¶ Syndicus quis ſit, declarat Budæus in d. §. defenſores.] Quandoq; tamen actor & ſyndicus pro eodem ponūtur, ut ff. quod cuiuſque uniuer. l. j. §. quibus. & §. pen. & l. item eorum. §. actori. Facit ad hoc ff. de aucto. tutor. uel cur. per totum. Vel etiam dic, quòd differunt, ut ibi notatur, ſcilicet in d. l. j. quod cuiuſque uniuerſit. nomi. §. quibus.

Continuatio. ¶ De ſatiſdatione tutorum. ¶ Iſta rubr. ſic continuatur. Dictum eſt ſupra de tutoribus & curatoribus, & quia ipſi tenentur ſatiſdáre, ideo uidendum eſt de ſatiſdatione tutorum & curatorum eorundem. Por.

Diuiſio. NE tamen. ¶ Totus iſte titulus diuidit̄ in tres partes principales. Primo ponit, qui teneantur ſatiſdare, & qui non. Secūdo ꝙ illi qui non tenent̄ ſatiſdare, ſi ſatiſdant, præferuntur ſocijs in adminiſtratione. Tertio qui officiales teneātur de ſatiſdatione non exacta uel non idonea. Secunda ibi (Sed & ſi.) Tertia ibi (Sciendum.) Item prima ſubdiuidit̄ in duas partes. Nam primo ponit regulam. Secundo ponit duas fallentias. Secunda ibi (Sed hoc.) Are.

SYL. ¶ Caſum figurare non expedit. Ponitur enim regula, quæ arctat tutores ad ſatiſdandum: & aſsignatur ratio, ne conſumantur aut diminuantur facultates pupillorum: a qua excipiunt̄ duo caſus uidelicet teſtamētarii, & rō aſsignatur, quia fides eorum a patre uel alio dante tutorem eſt approbata: itē datiui dati ex inquiſitione, quia a iudice ſimiliter fides eorū probata fuit. Iō aūt legitimi ſatiſdant, q̄uis approbentur a lege, quia l. approbat gradū agnationis uel cognationis, non mores & qualitates perſonarum in eo exiſtentiū. No. tutores & curatores teneri ſatiſdare rem pup. ſal. fore. Item ꝙ talis ſatiſdatio eſt inuenta fauore pupilli uel adulti. Item ꝙ teſtamentarii & dati ex inquiſitione excuſantur a ſatiſdatione.]

* ADDITIO. Satiſdare dicimur aduerſario noſtro, quum pro eo quod a nobis petit, ita cauemus, ut eum hoc nomine ſecurum faciamus datis fideiuſſoribus. l. j. ff. qui ſatiſd. cog. Cauere autem ſibi dicitur is, cui ſatiſdatur.

a ¶ Ne tamen. Diximus dandos tutores uel curatores ratione ætatis: ne tamen &c.

b ¶ Conſumantur. in totum.

c ¶ Diminuantur. pro parte.

d ¶ Prætor. ſic & Præfectus urbis, & Præſes prouinciæ, ut ſupra tit. j. §. ij.

e ¶ Satiſdent. rem pupilli ſaluam fore. ut diximus. s̄. de tut. §. ſi ſ. cum fideiuſſore, ut ff. rē pup. ſal. fore. l. non quaſi. in prin. & ff. de præt. ſtip. l. prætoriæ. & ff. qui ſatiſ. cog. l. j.

f ¶ Perpetuum. id eſt generaliter uerum: alias perpetuum. i. generale, ut C. de eden. l. edita. alias pro tempore ponit̄. ſ. quandiu uita durat, ut infra de uerb. obli. §. at ſi ita. & ff pro ſoc. l. j. ubi de hoc.

Perpetuum multipliciter ſumit̄.

g ¶ Adde ꝙ uerbum, perpetuum, in- SYL.

teſtatore † probata [a] eſt. Itē ex inquiſitione [b] tutores vel curatores dati, ſatiſdatione non onerant: quia idonei [c] electi ſunt.

Si fuerint plures tutores dati ex teſtō, vel ex inquiſitione, poteſt vnus offerre ſatiſdationem, & ſolus adminiſtrare, niſi etiam alius voluerit ſatiſdare. Si autē nullus ſatiſdat, ille ſolus geret quem teſtator elegerit, vel maior pars eorū: & ſi diſcordant, cogent a iudice concordare. hoc dicit. ex l. Teſtamento. ij. cum. ll. ſequen. ff. de teſtam. tut. & l. iij. ff. de admin. tut.

¶ Sed ſi ex teſta-

terpretatur ſecundum ſubiectam materiam, vt tradunt Doctor. maxime Alex. & Iaſ. in l. prima. ff. ſolu. matrimon. & nos varia exempla poſuimus hic in Commen.]

Curatores dati in teſtō liberantur a ſatiſdādo † alias approbata.

a ¶ Probata eſt. Idem in curatoribus in teſtamēto datis, licet curatores non dentur in teſtamento regulariter: tamē ſi dati fuerint, confirmantur decreto Prætoris vel Præſidis: ſic ſupra tit. proxi. §. ij. & tunc liberantur a ſatiſdādo vt tutores, vt hic, & ff. de confir. tuto. l. ſi filio. & l. in confirmando. & l. ſequ. & l. vtilitatem. Secus in dato a matre, vt ff. de confirm. tuto. l. prima ad fin. legis: alias. C. eod. titul. l. j.

Tutor datus a mr̄e in teſtō tenet̄ ſatiſdare.

SYL. ¶ Intellige, quòd dati a matre confirmantur ex inquiſitione: dati a patre, ſimpliciter: * Et ratio diuerſitatis eſt ea, quam hic affert Accurſius. Sed quo ad ſatiſdationem paribus paſſibus ambulant: neutri enim ſatiſdant lege prima & ſecunda. ff. de confirman. tuto. licet diuerſa ratione: nam dati a matre ideo non ſatiſdant, quia cum inquiſitione confirmati ſunt: dati vero a parente, ob rationem in iſto tex. expreſſam.]

¶ Sed quare ſecus? Reſpon. quia firmum eſt conſilium patris, & non matris, vt arg. infra qui. ali. li. in fin. primo reſponſo, & infra de inutr. §. j. Et quod dicit in teſtamento, idem in tutoribus in codicillis datis dicam, vt ff. de teſtament. tute. l. iiij. (alias iij.) & facit ad hoc. C. de epiſcop. audien. de creationibus.

b. Item ex inquiſitione. i. dati a iudice cum inquiſitione, vt ſupra de atti. tu. §. ſed hoc iure.

c ¶ Idonei. ſ. præſumptione iuris, contra quam non admittitur probatio in contrarium: ſed ſi contra apparet, tenebitur ille qui dedit, vt infra e. §. ſciendum. Sed hoc fallit in curatore furioſi, qui ſatiſdat ſi non habeat idoneam ſubſtantiam licet ſit cum inquiſitione datus. C. de cura. fur. l. fi. §. & ſi quidem &. §. ſi vero non talis.

Curator furioſi & cū inquiſitione datus ſatiſdare debet.

SYL. ¶ Item fallit ī dato ex inquiſitione a minore magiſtratu: & ita ītelligitur. §. nos autē ſupra de attilia. tut.]

Satiſdatio a quibus curatoribus dicta ē.

¶ Item debent iurare iſti omnes bene agere: id eſt non prætermittere vtilia, & non facere inutilia, vt in auth. vt ij qui ob. ſe perh. ha. res mi. §. ſi. col. vj. Si ergo nec teſtamentarij, nec datiui ſatiſdant, qui erunt illi qui ſatiſdant? Reſpon. legitimi: niſi in caſu, ſcilicet patronus liberto, vt ff. de leg. tu. l. legitimos. §. j. Item datiui, quando non ſunt cum inquiſitione, vt C. de aucto. præſt. l. fin. & niſi ſatiſdent, non adminiſtrāt, vt C. de tut. vel cura. qui ſatiſd. non de. l. j. & fin.

SYL. ¶ Dic plenius, ꝙ primo exigitur, ꝙ iudex declaret ipſum eſſe curatorem legitimum, & quod ipſe conficiat inuentariū, ꝙ ſatiſdet, ꝙ iuret, vt. ſ. ꝙ promittat eum defendere: tandem ꝙ iudex decernat eidem adminiſtrationem, prout late proſequitur hic Chriſt.]

¶ Et ſecūdum hoc ſunt quatuor genera tutorū. ſ. teſtamentarij. Itē legitimi. Itē datiui cū inquiſitione. Item datiui ſine inquiſitione, vt dictum eſt.

Tutorū genera quatuor

Diuiſio

¶ Sed ii. ¶ Diuiditur in quatuor partes. Primo, quòd contutor tenetur contutori ſatiſdare, vt in adminiſtratione præferatur. Secundo, quid fiet ſi nullus ex contutoribus vult ſatis offerre de indemnitate. Tertio quid agendum, cum tutores diſcordant in eli-

gendo. Quarto extendit ad datiuos dictum in teſtamentarijs. Secunda ibi. (Quod ſi nemo.) Tertia ibi (Sin autẽ.) Quarta ibi (Idem & in pluribus.) Angel.

SYL. ¶ Caſus.

Ita põt figurari. Dubitabatur an pluribus exiſtẽtibus tutoribus, quorũ fides vel a iudice vel a teſtatore pariter eſſet approbata, poſſet aliqs ipſorum adminiſtrare, & præferri cæteris: & videbatur ꝙ nõ, quia cum eſſent pares, non videbatur cadere prælatio inter eos: cuius contrarium dicitur ex eo, quia altero offerente ſatiſdationem, ille præfertur in adminiſtratione: quod ea ratione factum eſt, vt magis pupillis cautum ſit ſatiſdatione præſtita infra de fideiuſſ. in princip. cum potuerint falli & teſtator & iudex: alij autem caſus infra poſiti clari ſunt, & eorum ratio in aperto eſt, quia quod à maiori parte fit, præſumitur firmius & conducibilius. * Vltimi autem caſus ratio ponitur in lege tertia §. apparet. ff. de adminiſtr. tuto. quòd tutela incommodius geritur per plures quàm per vnũ.] Not. quòd poſſunt dari plures tutores tam a teſtatore quam a iudice. Item quòd tutor ſatiſdãs præfertur cæteris. Item quòd tutor debet offerre ſatiſdationem. Item quòd exiſtentibus pluribus tutoribus, vni põt decerni adminiſtratio. Item quòd teſtator poteſt declarare quem ex tutoribus datis velit adminiſtrare. Item quòd tutores inter ſe poſſunt cõuenire quis adminiſtret. Itẽ quòd pluribus diſcordantibus coguntur a iudice concordare.]

† alias non eſt vt.

mento[a] vel inquiſitione duo pluresue dati fuerint, poteſt vnus offerre ſatiſdationem de indemnitate pupilli vel adoleſcentis, & contutori ſuo vel concuratori præferri, vt ſolus adminiſtret, vel vt contutor aut concurator ſatiſofferẽs prępo natur ei, †vt & ipſe ſolus adminiſtret. Itaque per ſe nõ poteſt petere ſatiſdationem a contutore ſuo uel concuratore, ſed offerre debet, vt electionem det concuratori vel contutori ſuo, vtrum velit ſatis accipere an ſatiſdare:[b] Quod ſi nemo eorum ſatis offerat: ſiquidem adſcriptũ[c] fuerit a teſtatore quis gerat, ille gerere debet. Quod ſi non fuerit adſcriptum: quẽ maior[d] pars elegerit, ipſe gerere de-

a ¶ Sed ſi ex teſtamento. Duo ponit, & vnum tantum nunc proſequitur ſcilicet de teſtamentario: (j) ſed in fine. §. dicit de alio. Item hæc eadem in curatoribus pluribus locum habent, vt ff. de admi. tutor. l. iij. §. quod in tutoribus. Itẽ quid in legitimis? Rñ. idem, cũ ſit eadem rõ ne deterius negocia ꝑ plures exerceãtur, vt ff. de admi. tu. l. ſi plures. §. apparet ergo. Vnde verſus. Segnius expediũt cõmiſſa negocia pluros. ADDI. (1) Imnio verũque ſecundum Ang. vſque ad verſicul. quòd ſi nemo. quia cum indefinite loquatur, præſumitur reſpondere ad interrogata lege ſi defenſor. §. qui interrogatus. ff. de interrogator. action. Angel.

b ¶ Vel ſatiſdare. Sic infra de inutil. ſtip. §. ſed & ſi quis.

c ¶ Adſcriptum. ſ. in teſtamento, vel aliter appareat eius voluntas euidenter, quia dixit in adminiſtratione quis præferri debet: quòd ſi non fuerit adſcriptum: quem maior pars elegerit, ille gerere debet.

d ¶ Maior pars. dummodo omnes velint per vnum adminiſtrare: alias enim non compellerentur. ſed omnes gerere poſſunt, ſi velint, vt ff. de adminiſt. tuto. ſi plures. §. fin. & l. vel in partes. † Et nota hic argum. quòd ſtatur maiori parti: ſic. ff. de pact. l. iuriſgentium §. vlt. & l. maiorem. & l. præced. §. fin. & ff. de teſti. l. iij. §. ij. ibi, alias numerus teſtium &c. Argumen. contra. ff. de ſerui. ruſti. præd. l. per fundum, & ff. com. præd. l. fin.

¶ Sed doc. intelligunt illa iura, quãdo

† Reo tñ poſtulante vnum ex eis eligi, plures ſimul agere non poſſunt, & ſi vnus velit diuidere, & alij gerere fiet diuiſio cæteris inuitis ꝑ offiũ iudicis, argu. l. & puto. ff. fa. herc. & l. cõi diu. §. ſi duo. ff. cõi diu. Ang. SYL.

bet, ut edicto [a] Prætoris cauetur. Sinautem ipſi tutores diſſenſerint circa eligē dum eum uel eos qui gerere debent: Prætor partes [b] ſuas interponere debet. Idē [c] & in pluribus ex inquiſitione datis coprobandum eſt, ideſt ut maior pars eligere poſsit, per quem adminiſtratio fiat.

¶ Non ſatisdantibus tutoribus, uel minus idonee, tenet magiſtratus qui debebat cogere, & eius hæredes.

¶ Sciendum aūt eſt, non ſolū tutores uel curatores pupillis, uel adultis, cæteriſq; [d] perſonis ex adminiſtratione rerum teneri, ſed ēt i eos, qui ſatiſdationē accipiūt, [e] ſubſidiariam actionē eſſe, quæ ultimū

aliqua ſunt communia pluribus ut ſingulis, quo caſu maior pars uni non poteſt præiudicare, ut tenent doct. poſt glo. in c. cum omnes. de conſti.

a ¶ Edicto prætoris. quod non habemus.

b ¶ Partes ſuas. i. ſe & officiales ſuos, & milites iuſtitiæ.

SYL. * ¶ Verius eſt partes accipi pro auctoritate & officio. l. iij. §. fi. ff. de admi. tutor. ſic accipitur etiam in l. Et ſumm. §. fina. ff. de pact.] Sed cur non cōmittitur fortunæ, ut alias. C. commu. de leg. l. fin. j. rñſo, & infra de lega. §. optionis? Rñ. non ita alterius factum. ſ. pupilli poſſunt fortunę committere ut ſuum proprium, & con cor. huic. ff. de leg. j. huiuſmodi. §. fi. & ff. de uſufr. l. ſi uſusfructus. §. ſed ſi inter duos. Ar. contra in eo. tit. l. quoties duobus j. reſpon.

SYL. * ¶ An & quando iudicio ſortis ſtandum ſit, & de rationibus legum allegatarum per Accur. uide Iaſ. in l. fin. ſuper glo. in uer. fortunam. C. commu. de lega.]

c ¶ Idē. Per omnia, ut ſupra niſi quia hic a teſtatore non potuit ſcribi quis gereret, cum nihil dixerit de tutela: nā non darentur ex inquiſitione, ſi eſſent teſtamentarii, ut ſupra de atti. tuto. j. reſpon.

Diuiſio ¶ Sciēdū. Diuiditur in quatuor partes. Primo, ꝙ officialis conuenitur ſubſidiaria actione. Secundo, quando & in quibus caſibus teneatur. Tertio ad hæredes extendit. Quarto ponit nouum caſum, uidelicet ꝙ tutor cogitur ſatiſdare. Secunda ibi (Subſidiaria.) Tertia ibi (Quæ quidē.) Quarta ibi (Quibus conſtitutionibus.) Ang.

* ¶ Caſus. ¶ Quærebatur, ex quo tutores & curatores rem pupilli adoleſcentiſq; ſaluam fore ſatiſdare tenentur ſupra eod. in princi. an ſi non ſatiſdent, uel non idonee, negligentia doloue magiſtratus, qui ſatiſdationē exigere debebat, is magiſtratus teneatur pupillo aut adoleſcenti: & uidebatur quod non, quia nec cōtraxit, nec quaſi contraxit ut tutor aut curator. §. Tutores infra de obli. quæ ex qua. contra. naſ. nec aliquid promiſit ut fideiuſſor ꝙ ſi in adminiſtratione officii defecit, uidebatur potius teneri reip. quàm pupillo aut adoleſcenti: cuius cōtrarium deciditur. Viſum enim eſt reipub. maxime intereſſe, pupillorum adoleſcentiumq; res ſaluas eſſe, & ideo quo magis illis cautum eſſet, hanc actionem legislatores prodiderunt quam etiam in eorū magiſtratuum hæredes intendi poſſe decreuere. Tenentur autem ex quaſi delicto, dum officio ſuo male funguntē & cum damno reipub. indemnitati pupillorum & minorum non prouident.] Not. ergo, quòd tutor & curator ex adminiſtratione obligantur, & non ſolum ipſi, ſed magiſtratus qui uel receperunt ſatiſdationem minus idoneam, uel non receperunt. Item quòd paria ſunt, aliquid non fieri uel minus idonee. Itē quòd actio ſubſidiaria trāſit ad hæredes. Item quòd qui poteſt cogi a iudice, poteſt cogi captis pignoribus.] SYL.

d ¶ Cæteris. ut furioſis & mente captis, ut ſupra tit. j. §. furioſi. &. §. ſed & mente captis.

e ¶ Accipiunt, ut magiſtratus, quod

eis[a] præſidium poſſit afferre. Subſidiaria[b] autem actio datur in eos, qui uel omnino a tutoribus uel curatoribus ſatiſdari non curauerũt, aut nõ idonee[c] paſſi ſunt caueri. Quæ[d] quidem tam ex prudentũ reſponſis,[e] quã ex conſtitutionibus[f] imperialibus, etiam in hære-

dic ut diximus infra eo.§.neque aũt.

SYL. * ¶ Expone accipiunt.i.accipere tenentur.

a ¶ Eis.i.pupillis & ſimilibus.

b ¶ Subſidiaria.ſ.tutelæ utilis contra eum, qui malum dederit tutorem: vel utilis negociorum geſtorum, quã do malum curatorem: nam eadem utilis in magiſtratum datur, † quæ in adminiſtratorem directa datur, & uſuræ ueniunt, ut in prima, ut ff. de magiſt.con.l.fin.& C.eod. l. penult.

† Cõtrarium tenet gl. ſ l.actio

SYL. * ¶ Dic quòd datur utilis actio in factum ut dixi in Commen.quæ ſubſidiaria uocatur, eo φ deficientibus aliis remediis conceditur.] Subſidiaria autem dicitur pœnalis aptitudine, ut l. aquiliæ actio dicitur pœnalis aptitudine, ut infra ad.l.aquil.§.his autem. nam nec illa ſemper pœnalis eſt, nec hæc ſemp in ſubſidium datur: quia quandoq; agitur antequam conueniantur omnes tutores, ut colligitur ex iis, quæ dicuntur in hac gl.circa fin. Quare ad horum euidentiam diſtingue: aut fuit unus tutor uel curator, aut plures. Primo caſu, conuenitur prius tutor uel curator, & poſtea magiſtratus, ut hic. Si uero plures: & tunc aut omnes geſſerunt tutelam aut curam, aut nullus, aut alter tãtum. Primo caſu omnes conueniuntur ante magiſtratum, ut ff. de admin.tut. lucius.§.pen. & de magiſtr.con.l. duo. In ſecundo idem, ut ff.de adminiſt.tut. ſi plures. In tertio ſubdiſtingue: aut fuit diuiſa tutelæ adminiſtratio per iudicem uel teſtatorem, aut non. Primo caſu pro ſua geſtione quilibet tenetur, & non pro alterius, & poſtea magiſtratus in ſubſidium. ff.de adminiſt.tuto.l. lucius.§.penulti. & C. de diui.tut.l.ij. Sed tamen in quatuor caſibus unus pro alterius parte tenetur, tamen poſt magiſtratum ſcilicet ſi tutorem ut ſuſpectum remouendum non remouit, uel tarde remouit, uel remouendo iura pupilli prodidit, uel non exegit ſatiſdationem rem pupilli ſaluam fore, cum uideret eum non ſoluendo, ut in d.l.ii. C.de diui.tut.& ff. de adminiſtr. tut.l. lucius.§.pen.

ff.de neg. geſ. & ibi Bar.ubi uide q̄ ſit actio directa, & quæ utilis.

Tutores plures & magiſtratus quo ordine cõueniri põt.

Tutor unus ꝑ altero tenet in quatuor caſibus

SYL. * ¶ Adde, φ his caſib. prius eſt cõueniendus contutor q̄ magiſtrat⁹, ut dicũt Docto.i d.l.ij.] Secundo caſu conueniẽ primo gerens: ſecundo magiſtratus: tertio non gerens: niſi in dictis quatuor. caſibus, ubi conuenitur etiam qui non geſsit ante magiſtratum, ut C.de diui.tu.l.ij. & ff.de admi.tut.l.etiam. & l.Aemilius in fi.& l.tres tutores. de hoc diximus in l.j.ff.de tut.& ratio.diſtra.& in l.prima.C.de tranſact.

SYL. * ¶ Vera concluſio eſt, quòd ſiue non fuerit facta diuiſio, ſiue facta fuerit, non tamen a teſtatore aut a iudice, ſed ab ipſis tutoribus inter ſe, poteſt pupillus quem uelit ex tutoribus inſolidum conuenire dicta lege ſecunda.in j. & ij.reſpon.hoc tamen fallit in tribus caſibus, quos attigi hoc in loco in Comment.]

ADDI. Et no. quòd in omnibus prędictis caſibus pupillus conueniens tutorem præfertur cæteris creditoribus l.dabimus.ff. de priuil. credit. ſecus ſi conueniat iudicem.l. j. §. priuilegium ff.de magiſt.con.

c ¶ Idonee. aduerbium eſt: & facit ad hoc.ff.de magiſtr.con.l.j.§. ſciendũ &.§.exigere.

d ¶ Quæ ſcilicet tutelæ actio ſubſidiaria, uel negociorum geſtorum, ut diximus.

e ¶ Reſponſis, ut ff. de magiſtra. conue.l.j.§. ſciendum. & l. quod ad hæredem.

f ¶ Ex conſtitutionibus. ut C.de magiſt.con.l.ij.& in alijs græcis conſtitutionibus. ſed aliter hæres tenetur, quia de dolo & lata culpa tantum, aliter defunctus, qui etiam de leui culpa tenetur, ut ff.de mag.con.l. non ſimiliter.

a ¶ Quibus cōſtitutionibus.ſ. græcis.
b ¶ Caueant. ſcilicet rem pupilli ſaluam fore.
c ¶ Coerceant. Facit ad hoc.ff. de admi.tu. l.j. j.rñ.& ff.de dam.infe.l.iiij.§.iij.& ff.de li. agn. ſiquis a liberis.§. ſiquis ex his. & C.de ſuſp. tut.l.iij.& ff. de ven.inſp. l. j. §. quid ergo.

SYL. * ¶ Neq;. Caſus. Viſo quod magiſtratus ī ſubſidiū tenentur, dubitabat de quibus magiſtratibus intelligeret, & videbat ꝙ gñaliter de oibus: cū.n. lex voluerit tutores & curatores ſatiſdare, videbat ꝙ magiſtratus, qui tutores vel cur. darent, quaſi ex delicto actione ſubſidiaria tenerētur, ſi ſatiſdationē non exigerēt vel minus idoneam. Quo non obſtante rñdet, ꝙ neq; Præfectus, neq; Prætor, neq; Prę ſes, neq; quiſquam alius cui inſtar eorū tutores dandi ius competit, vt puta Proconſul, vel Proconſulis legatus, hac actione tenent: ſed ij tantūmodo, qui ſatiſdationem ex legibus vel moribus exigere ſolent: nā cū huiōi actio quaſi ex delicto naſcatur, nō pñt peccare, niſi ij quibus incūbit ſatiſdationē exigere: q̄ quidem cura ad hos maiores magiſtratus non pertinet, quippe qui ſi dant ex inquiſitione, lex adeo confidit de eorū electione, vt releuarit ſic electos ab onere ſatiſdandi, perinde ac ſi dati eſſent teſtō a parentibus.§.j.s̄.eo.ſinaūt dant ſine inquiſitione, ſolent ſatiſdationis exactionem minoribus magiſtratibus mandare.l.j.§.ſi curatores.ff.eo.]

des eorum extendit. Quibus [a] conſtitutionibus & illud exprimitur, vt niſi caueant [b] tutores & curatores, pignoribus captis coerceant. [c]

¶ Actione ſubſidiaria non tenētur, qui tantum dāt tutores: ſed qui ſatiſdationē exigunt. hoc dicit ex l.j.§.neque.ff.de magiſt. conuen.

¶ Neque autē Præfectus vrbi, [d] neque Prætor, neque Præſes prouinciæ, neque quiſquam alius, cui tutores dandi [e] ius eſt, hac actione tenebitur: ſed ii tantummodo, qui ſatiſdationem exigere ſolent. [f]

¶ De excuſationibus tutorum vel curatorum.

¶ Tres liberi Romæ, & quatuor ī Italia, & quinq; in prouinciis, præſtant excuſationem a tutela, vel cura. Adoptiui vero non cōputant. Nepotes vero in locum filii vocantur. Nec liberi mortui computant, niſi pro rep. deceſſerit Ang.

d ¶ Neque. Vrbi, Scilicet Romanæ per excellentiam, vt ſupra de iure natu.§.ſed quoties. Item facit ad hunc.§. ff.de magiſtr.con.l.j. Sed contra eſt.ff. de admin.tuto.l.Aemilius. Sed diſtingue tria genera iudicū. Quidā poſſunt dare tutorem, & nō exigere ſatiſdationem, de quibus hic loquit. Alii & dare & exigere, de quibus ibi dicit. † Alii exigere & non dare, vt tabelliones & aliquis miles iuſtitiæ, cui talia cōmittunt, & iſti tenentur in ſubſidiū, vt s̄.de atti.tu. §.pe.& C.de magiſt.con. l.fi. Item æſtimatores pr̄imonij pupillorum. propter quorum prauam æſtimationem viliores fideiuſſores accepti ſunt, vt ff.de mag.con.l.j.§.diuus. qui erant dandi pro rei qualitate, vt ff.de in ius voc.l.j. & qui ſatiſd.cog. ſi vero.§.j. — SYL.

† Et ſi differāt accipere ſatiſdationē vel expedire proceſſum, vt hoc on⁹ trāſeat ad ſucceſſorē, poterūt cōueniri in ſindicatu, vt d.l.j. §.ſciendū. Ia.

e ¶ Dandi.ſ. tantum.
f ¶ Solent. alias debent: ſed iſti nec debent, nec ſolent, vt diximus.

* ADDITIO. Exigūt aūt defenſores ciuitatū, magiſtratus municipales, iuridicus Alexandriæ, & alij minores magiſtratus, qui a tutoribus ſatiſd. exigūt, ſiue eos ipſi dederint, ſiue præſides prouinciarum.l.j.§.j.ff.de mag.con.

¶ De excuſationibus tutorum vel cur.
¶ Nunc dicit, quod ſupra quibus mod. tut.fi.§.fi.promiſit. Accur. vel ſic. Supra viſum eſt de tutoribus & curatoribus, verū quia ij varijs ex cauſis excuſari ſolent, iō merito ſubdit de excuſationib. tutorum & curatorum. Porcus. — Continuatio.

Diuiſio SYL.

EXcuſantur. ¶ Diuiditur hic titulus in xvj. partes. In prima ponitur, qualiter ter quis ob numerum filiorum excuſetur. In ſecunda ob negocia publica. In tertia ꝓpter iuriſdictionem. In quarta pp litem præcedentem. In quinta pp numerum tutelarum. In vj. propter paupertatem. In vij. pp infirmitatem. In viij. pp imperitiam literarum. In ix. pp inimicitias. In. x. propter controuerſiam ſtatus. In xj. pp ætatem. In xjj. pp militiam. In xiij. propter ſtudiū artium liberalium. In xiiij. infra quantum tempus poſsit quis proponere excuſationem. In xv. qualiter quis excuſetur a cura pupilli ſui vel vxoris. In xvj. quòd falſa excuſatio non prodeſt. Partes de ſe patent.

EXcuſant autē tutores & curatores variis ex cauſis. Plerunq; † autem propter [a] liberos, ſiue in poteſtate ſint, ſiue emancipati. [b] Si enim tres liberos ſuperſtites. Romæ [c] quis habeat, vel in

† alias tamen.

¶ Caſus. In toto hoc titulo non pōt aliter figurari: ſed bene poſſunt aſsignari rationes priuilegiorum propter quæ datur excuſatio: ideo in hoc tantum loco caſus inſtabimus: verba.n. & ſenſus clariſsimi ſunt. Dicitur ergo, quòd numerus taxatus in tex. præſtat excuſationem: circa quod aduertas, ꝙ quo ad numerū non eſt rō quare magis tres quā quatuor vel vj. poſuerit: quia hmōi ſunt poſitiui iuris l j. §. pueritiam. & ibi gl. ff. de poſtu. Sed ratio priuilegij filiorum eſt occupatio propria circa ſuos filios. Item fauor reip. expedit.n. ciuitatē & prouincias repleri hominibus. l. j. ff. ſol. mat. vnde inuitanē ad gn̄ationem propter hmōi immunitates: & hinc eſt, ꝙ arrogati & adoptati præſtant generanti immunitatē, nō patri ciuili, * quia occupatio, q̄ quis ꝓpria culpa incurrit, ſibi debet īputari. c. damnū. de reg. iur. in vj. itē qa quo ad patrē adoptiuum reſpu. aliū ciuē non habet, ſed eundem ab alio genitū, cui decet ꝙ præſtet excuſationem.] & emancipatus ſimiliter numerat̄ in numero filiorum. * Nepotes aūt ideo non proſunt auo niſi patre defuncto, quia dū pater viuit, ipſi genitori proſunt. Non.n. lex voluit in hac cā quempiam duobus prodeſſe, vt in exēplo nepotum ex filia licet videre, qui auo non annumerantur inter liberos vt excuſet̄ a tutela vel cura, propterea ꝙ patri, qui illos patriæ genuit proſunt. Rō aūt, quare defuncti nō proſint, eſt, quia ceſſat rō occupationis. item & cauſa fauoris. cū reſpub. opera illorū vti amplius non poſsit. Aliud tn̄ ſtatutum eſt in ijs, qui in acie pro patria occubuerunt, ex rōe in tex. relata. Quod vero nō idē numerus filiorum ubiq; excuſet, ex eo pōt videri inductū, ꝙ reſpub. magis vteret̄ opera ciuiū, q̄ Italorum, & magis Italorū quā prouincialiū in dandis nominibus militiæ: ideoq; maiori fauore proſecuta eſt eos, qui ſuis neceſsitatibus facilius & ſæpius ſuccurrerent.] Not. quot liberi excuſent a tutela. Itē quòd emancipatus iure ciuili quo ad hoc cōnumerat̄ in numero filiorum. Item ꝙ tutela eſt munus publicum. Item ꝙ filius legitimus tm̄ non præſtat excuſationem patri legitimo tm̄, ſed naturali. Item ꝙ nepotes ſuccedunt in locū filij. Item ſolos viuos numerandos. Item ꝙ defuncti in bello pro republica viuere creduntur per gloriam, & de eis idem quod de viuis iudicatur quo ad beneficium patris.]

†Et iſta ē verior ſecūdū Ang. qa beneficio qd habeo pp te, non debeo vti contra te, ſaltē vbi tu participas de eodē ſecūdum Chriſt. p l. ſi iudex circūuēto. ff. d mi.

a ¶ Propter liberos. ſuperſtites & incolumes, vt ff. de vac. mu. l. ij.

b ¶ Emancipati. niſi pater filio emancipato curator petat̄: tunc.n. non excuſatur a cura emancipati, vt ff. eod. l. amiciſsimos. §. fi. †Vel dic, ꝙ licet faciat cōtra ſtimulos naturales, tamē bene pōt, vt ibi innuitur.

¶ Adde, quòd iſte intellectus eſt veriſſimus, quicquid dicant Iacob. de Are. & Bart. vt aperte probatur ex verbo oportere. ibi poſito, & declarat optime Bald. ibi.]

SYL. alias ſecus vt ī d. l. amiciſsimos.

c ¶ Romæ. Hoc eſt in ciuitate Ro-

mana, & uſque ad centeſimum miliarium, ut ff. de offic. præfec. urb. l. j. §. cũ urbem Accur.

SYL. * ¶ Adde, ꝙ in §. cum urbem, extenditur urbis appellatio, non Romæ idq; ea rõne, ꝙ principis beneficia late ſunt iterpretanda. l. fi. ff. de conſtitu. princ. quam interpretationem non reor in hac materia admittendam.

Italia quatuor, uel in prouinciis [a] quinque, a tutela uel cura põt excuſari exẽplo cæterorum munerum. [b] Nã & tutelam, & curã placuit publicũ [c] munus eſſe.

tanquam reſtrictiuam commodi pupillorum.]

a ¶ In prouinciis. Sed nunquid illæ prouinciæ, quæ alias habent ius Italiæ, & hoc habebunt? Reſpon. non, quia illud propter tributa conceditur eis, ut ff. de cenſi. l. j. & fi.

SYL. ¶ Quæ autẽ dicantur prouinciæ, & unde, docet Alcia. in l. notionem. §. continentes. ff. de uerb. ſigni.]

b ¶ Munerum. id eſt onerum ciuiliũ, ut decurionatus, ſecus ſi patrimonii ſit onus, ut ff. de uaca. mu. l. ſextumdecimũ §. numerus. & §. quæ patrimoniorum. & l. his oneribus. j. rñ. & C. qui num. ſlibe. l. j. lib. x.

SYL. ¶ Tunc enim exigitur maior numerus ſecundum Bartol. in l. ſemper. §. j. ff. de iur. immu.]

¶ Item ſecus in honoribus, ut ff. de ua. mune. l. ij. §. numerus. & l. in honorib. † Item ſecus in oneribus, quæ honori inhærent. ut ff. de uac. mune. l. ſextum decimum. §. numerus.

c ¶ Publicum. Auctoritate: nam datur inuitis, ut C. de decur. l. nullus lib. x. & facit ff. de uer. ſign. l. pupillus. §. munus & l. munus proprie. & ff. de mu. & hon. l. j. §. illud. Sed contra. ff. eo. athletæ §. tutela. Sed non eſt publicu munus (ut ibi dicitur) utilitate, licet auctoritate, ut hic dicitur, ſed utilitate publicũ eſt ſecũdario, quia expedit reipublicæ, &c. ut ſupra de iis qui ſunt ſui uel alie. iur. §. fin. Item contra. ff. eo. ſpadonẽ. §. qui accepit. & l. non tantum. §. non omnia. Sed licet ibi generaliter remiſsionẽ publicorum munerum habuit, tamen in generali remiſsione non continetur tutela uel cura fauore pupillorũ & adultorum: † ſicut & alias de generali dicto quædam excipiuntur, ut ff. de le. iij. l. uxorem. §. felicißimo. & ff. de pro cur. Pompo nius. j. reſpõ ſo, & ff. de li be. leg. l. aurelio. §. Caius.

† Ab eo tñ excu ſant. xij liberi, ut tꝫ gl. ſ l. ſi qs decurio nu. C. de decu. li. x. q̃ approbãt Ang. & Por. hic lꝫ gl. ſ l. j. C. de iis qui nu. lib. dicat ꝙ regrantur. xvj.

¶ Sed adoptiui liberi non proſunt: [d] in adoptionẽ aũt dati, naturali [e] patri ꝓſunt. ¶ Item nepotes ex filio proſunt, ut in locum patris [f] ſui ſuccedant: ex filia,

* ¶ Adde, ꝙ regula q̃ habet, ꝙ diſpoſitio generalis generaliter eſt intelligenda, limitatur in xv. caſibus, de quibus hic in noſtris Comment uberrime diſſerimus.

d ¶ Non proſunt. Et hoc dico ad excuſationem: ſed bene acquirebant ei. ſ. patri adoptiuo, ut hic, & ff. de ua. mu. l. ſextumdecimum §. adoptiui. maxime hodie: cum nihil ad patrem adoptiuum tranſeat, ut ſupra de adoptionib. §. ſed hodie.

* ¶ Intellige iſtum text. generaliter tam in adoptatis a quocunque quã in arrogatis, ex rationibus in poſitione caſus adductis.]

e ¶ Naturali patri. Licet adoptiuo nõ proſint, ut ſupra prox. reſpon. † & ſcdm hoc puncta ibi, dati. Vel dic, dati in adoptionẽ naturali patri. i. ano uel ꝓauo, proſunt. ſ. arroganti: cum tranſeant in familiam eius, ut ſupra de adopt. §. ſed hodie. in fi. §. & §. ſeq. & ſecũdum hoc fiet hic mentio illius noui iuris. & puncta bis ibi, naturali patri.

f ¶ In locũ patris. Apparet ꝙ eo mortuo tantũ proſunt: eo aũt uiuo non proſunt, ut hic, cum dicit, in locũ pr̃is &c. & l. ij. §. non ſolum. ff. eod. & C. de iis qui numero li. l. iij. lib. x. Sed nunquid oẽs loco unius computantur? Reſpondent quidam, quòd non. Sed contradicunt leges expreſſe: nam loco unius numerantur quotcunque. ſunt, ut in græca lege. ff. e. l. ij. §. quotcunq; nam ẽt in ſucceſsione loco unius computantẽ, ut infra de hær. quæ ab inteſta. §. cum filius. ar. ff. de contratab. l. j. §. j.

ADDI.

† Et ſic gñalis ſ muni tas non extẽdit ad munus publicum auctoritate & utilitate primatu: & ita nec ad reale ordinarium ſed extra ordinariũ ſicut no. Bar. & Dyn. in d. §. qui accepit. SYL.

† Hæc uerior.

ADDITIO. Hoc eſt mirabile, cum annus habeat curam & onus alendi eos: ſed ratio eſt, quia proſunt patri ſuo, & non debent prodeſſe duobus. Et facit, ꝙ ſi canonicus habeat duas præbendas in eadē eccleſia, forte ex diſpenſatione, ꝙ nō habeat niſi vocem vnius. Io. Fab.

a¶ Nō proſunt. Quia non ſunt in ꝑtāte ſu̾, vt ſ. de pa. po. §. fin. hac rō nō eſt bona, vt ſ. eod. in prin. dicit. n. de emancipato: vnde dicas, non proſunt auo materno, q̄a alii ꝓſunt vt C. q. nu. lib. l. fi.

non, quia cum tutela & ipſa ſit munus publicū, vt ſupra oſtenſum eſt, non videbat̃ impediri ex alio munere publico. Sed contrarium dr̃ ex eo, quia fieri non poſſet, quin dum rebus pupilli vel adulti operam daremus, fiſcus in multis læderet̃, & econuerſo: quæ ratio traditur a Theophilo in Inſtitu. Græcis.] Not. ꝙ ꝓcurator fiſci durante eius officio excuſat̃ a tutela. Item ꝙ ceſſante cauſa impedienē ceſſat inmunitas. Item ꝙ vtilitas publica auctoritate & vtilitate præfert̃ publicæ auctoritate, ſed nō vtilitate.]

non a proſunt.

¶ Filii aūt ſuperſtites b tantū ad tutelæ vel curæ muneris excuſatiōnē proſunt: defuncti c autē non proſunt. Sed ſi i bello amiſſi ſunt, quæſitū eſt an proſint. Et conſtat eos ſolos prodeſſe, q in acie d amittunt. Ii enim, q pro republica ceciderunt, in perpetuū per e gloriam viuere intelliguntur.

¶ Adminiſtrans res fiſci excuſat̃ a tutela durante adminiſtratione. h. d. ex l. adminiſtrātes. ff. e.

¶ Item diuus Marcus in Semeſtribus f reſcripſit, eum, qui res fiſci adminiſtrat a tutela vel cura, quandiu adminiſtrat, g excuſari poſſe.

¶ Abſens cauſa reipubl. a tutela vel cura noua in totū ex-

b¶ Superſtites. i. viui.

c¶ Defuncti. Idem & in non natis licet cōceptis: quia quo ad hunc caſum non ſunt pro iam natis, ut. ff. eo. l. ij. §. qui autem in uentre.

d¶ In acie. ſ. principis, ut ſupra de adoptio. §. fœminæ.

e¶ Per gloriam viuere. Not. mortuum viuere ꝑ gloriam, vt. ff. ad l. Aquil. quã actione. §. ſi quis in colluctatione. †Et cōtra quis fingitur mortuus, qui viuit ꝑ vituperium, vt deportati, vt ff. de cō tratab. l. j. §. j. & §. pe. in fi. & ff. de don. inter vir. & vxo. l. cū hic. §. ſi donator. (alias. §. ſi ſeruus.) vbi ſeruus uiuit, & tñ ꝓ mortuo reputat̃ quo ad ius ciuile, vt ff. de re. iu. q̄d attinet. & l. ſeruitutē.

† Idem in eo q ingreſſus eſt religionem & beati Franciſci ſecū dū oēs hic arg. l. nules. & ibi gl. ff. de re iudi.

* ADDITIO. Similiter Cic. philip. xiij. illi igitur impij quos ceciditis, etiam ad inferos pœnas parricidij luent. Vos vero qui extremum ſpiritum in victoria effudiſtis, piorum eſtis ſedem & locum conſecuti.

SYL. ¶ Item diuus. Caſus. Sic figuratur. Quæſitum fuerat an adminiſtrans res fiſci excuſaretur a tutela: & uidebat̃ ꝙ

f¶ In ſemeſtribus. i. in ſex menſibus, quibus dabant operam ſtudio. Nam al teris ſex menſibus dabant operā Imperatores bello & ſtudio, vt. ff. de ori. iur. l. ij. §. ex ijs. in prin. vltimæ chartę. uel dic ꝙ nomen erat libri illis ſex mēſibus compoſiti, quod in idem recidit. Semeſtres q d

SYL. ¶ Tu dic, ꝙ ſicut annales dicebantur ex eo, ꝙ anni vnius res geſtas continerēt, ita ſemeſtres libri, * in quibus ſex menſium reſcripta conſtitutioneſque deſcriptæ erant Hos D. Marcus ſcripſit, vt hic, & in l. pacta. in. ff. de pact.]

g¶ Adminiſtrat. Qui dr̃ ꝓcurator fiſci. & facit ad hūc. §. ſ. de cura. §. itē loco. ADDITIO. Idem ſi adminiſtrat res aliorum principum. Io. Fab.

SYL. * ¶ Itē qui. Caſus poſitiuo clara eſt, & rō ipſius eſt, q̄a ſi quis & pupillaribus & publicis rebus vellet vacare, neceſſario aut pupilli aut reip. res negligentius curarent, vt dcm̃ eſt ſ pced. §. vel dic (vt alias dicebā) ꝙ tutela reſpicit vtilitatē publicā ſecūdario, in exēplo aūt huius & pced. §. vertit̃ vtilitas publica prin-

ſta.face.poſ.§.præterea. verba autem. l.xij.tab.quorum meminit Iuſtinia.refert. M.T. lib. Rheto. j. ad Heren. in hunc modum. Prodigo bonorum ſuorum adminiſtratio interdicta eſto: Si furioſus exiſtet, agnatorum gentiliumq; in eo pecuniaque eius poteſtas eſto.]

a ¶ Furioſi quoq; & prodigi. No. hos duos accipere curatorẽ a lege: alij oẽs ſunt datiui, vt caute hic colligitur, & infra proxi.§. & C.de epiſ. au.l.de creationibus. Accurſius.

† alias pſ ctus vrbi.

¶ Furioſi [a] quoque & prodigi, licet maiores vigintiquinque annis ſint, tamen in curatione ſunt agnatorum, ex lege duodecim tabularum. Sed [b] ſolent Romæ † Præfecti urbis uel Prætores, & in prouinciis Præſides ex inquiſitione eis curatores dare. [c] Sed & mentecaptis, & ſurdis, & mutis, & qui perpetuo morbo laborant (quia rebus ſuis ſupereſſe nõ poſſunt) curatores dandi [d] ſunt.

¶ Tutore idoneo nõ exiſtente, uel ad tempus excuſato, datur pupillo etiam curator. h.d.

¶ Interdum aũt & pupilli curatores accipiunt: ut puta ſi legitimus tutor nõ ſit idoneus: [e] quoniam habenti tutorem, tutor dari [f] non poteſt.

vſque ad xxv. annum, non videbatur dari poſſe pupillo curatorem: cuius cõtrarium deciditur in caſibus hic expreſſis ob rationem in text. allegatã. Sciendum tamen, hunc magis adminiſtratorem rerum, q̃ curatorẽ eſſe.l. ſolet ff. de tute.] No. ꝙ tutore idoneo non exiſtente datur curator pupillo. Itẽ ꝙ habenti tutorẽ tutor nõ datur. Item ꝙ tutori teſtamentario minus ſufficienti adiungitẽ curator. Itẽ ꝙ vacante tutela per excuſationẽ ad tempus ſimiliter datur curator pupillo.]

ti, & decretum tutelæ ſubueniens ætati: & qñ naturalis cã accidentali præponderet & econtra, vide in §. pmiſſum. in gl. ij. ſupra de tut.

SYL. ¶ Hæc glo. communiter reprobatur, ꝙ omnes habentes defectum mentis accipiant ex l. curatores. quanuis Ang. hic defendat.]

b ¶ Sed ſolent. ſ. agnatis deficiẽtibus, uel non habilibus conſtitutis, vt C.de curat. furio. l. finali. §. ſinautem teſtamentum.

c ¶ Curatores dare. & hoc rõne furoris, vel dementiæ, niſi iſtæ perſonæ ſint minores xxv. ann. & tunc rõne ætatis tutores vel curatores recipiunt, vt ff. de tu. qui habet. §. quod autem. † Item niſi ſint in poteſtate, ut C.de cura. fu.l. fina. §. i.

† Et erũt tũc duo actus ſeſ.

SYL. ſcundũ Bal. ſ. interdictio adminiſtrationis ſubueniens prodigalita-

¶ Attenditur enim cauſa naturalis d. §. quod autem. * in prodigo tamen ſecundum Alex. in l. is cui. ff. de uerb. oblig. cõis opi. eſt ꝙ interdicta prius adminiſtratione detur illi curator, non vt prodigo, ſed vt minori, & ita obſeruat in practica.]

d ¶ Dandi. ſ. ab iis, quos modo in ſuperiori. §. diximus.

SYL. * ¶ Interdum. Caſus. Cum ſupra viſum ſit tutores dari pupillis vſque ad pubertatem, puberibus vero curatorẽ

e ¶ Non ſit idoneus. vel ratione paupertatis, vel quia non eſt induſtrioſus, vt decet, fidelis tñ eſt & diligens: alias repelleretur prorſus, ut infra de ſuſp. tu. §. pen. & fi. & C.de ſuſp. tut. l. pietatis. Et bene dico curatores, & non tutores: quoniam &c.

f ¶ Dari non poteſt. Fallit hæc regula in caſibus ſex: vt ſi detur tutor loco tutoris ſurdi, uel muti, uel furioſi, vt ff. de tut. l. penult. † Item & ſi habet tutorem ratione rerum vnius prouinciæ, poterit habere alium ratione rerum, quas habet in alia prouincia, vt ff. de excuſat. tuto. l. propter litem. alias l. hic. ff. fin. & C. in quibus cau. tuto. ha. da. tu. non poſ. l. fin. Item & mater, antequam nubat, tutrix exiſtens alium petit tutorem dari, vt in authen. de nupt. §. ſi autem tutelam. Sed ratio eſt, quia abire nunc ſperatur, vt C. communia de lega. l. final §. ſecundo. Item & quando ad tempus eſt relegatus, vel excuſatus, vel remotus, nam interim tutor datur, vt C. in quibus cau. tu. ha. l. penult.

† Quod eſt uerũ in hñte dilucida interual. vt l. nõ ſolũ §. fi. & lege poſt ſuſceptã. ff. de excu. tu. ſecus in perpetuo furioſo ſecũdum Angel. hic.

SYL. * ¶ Immo d.l.penul. vt rectius ſenſit ibi glo.loquitur in relegatis, excuſatis & remotis in perpetuum: nam alias daretur curator.l.tutor petitus.§. fi. cum l.ſequ.ff.de excuſ.tut.quod latius comprobaui in Commen.] Item ſi quis tutor ſit apud hoſtes, non vt ſeruus, ſed ut legatus, vel transfuga, alius dat, vt ff. de tutel. lege ſi quis tutor.

SYL. * ¶ De intellectu huius l.vide noſtros Commen.Item ſi reipublicæ cauſa abſit, poteſt alius dari, vt ff. de tutel.l.quæſitum. & ff.de ſuſpect.tu.l.tertia.§. ſi quis abſuturus.

SYL. * ¶ Sed uerius eſſe putarim hoc caſu dandum curatorem.§. Item qui reipubl.infra de excuſat.tuto. non obſtantibus.ll.in contrarium adductis,vt clarius demonſtraui in Commenta. cum ſæpe tutor pro curatore accipiatur, & econtrario: a propria enim verborum vi recedere eſt neceſſe, cum ex aliis.ll. conſtat aliam interpretationem fieri oportere.] Sed ſecundum Plac.in his omnibus caſibus tutor pro curatore accipitur, & hæc regula non fallit.Sed cum litera in omnibus ſupradictis legibus de tutore faciat mentionem, ab ea non diſcedamus,ut ff.de lega. iij. non aliter.& ff.de exerci.l.j.§.ſi is. ibi, in re igitur. Sed quæ eſt ratio, cum vbique dari poſsit curator habenti curatorem vel tutorem, ſed tutor non poteſt dari habenti tutorem? Reſpondeo, quod tutor, qui prius dabatur, habebat plenam poteſtatem infra titulo ſecundo.§. datus & ſupra de tuto. §.j. ita quod alium ſecum in eadē plenitudine admittere non poteſt:ſed non ſic in curatore, qui rebus datur, ut C. de nupt.l. in copulandis. Vnde tutor auctorizatur hæreditati adeundæ:quod in curatore pupilli non eſt,vt ff.de appel.l.cum in vita.§.tutor. *Tutor quare dari nequit habenti tutorē.*

¶ Item [a] ſi teſtamēto datus tutor, vel a Prætore, aut Præſide, idoneus [b] nō ſit ad adminiſtrationē, nec tamen fraudulēter negocia adminiſtret, ſolet ei curator adiungi.

¶ Item loco tutorū, qui nō in ꝑpetuum, ſed ad [c] tēpus a tutela excuſantur, ſolēt curatores [d] dari.

¶ Si pupillus ſit infans, uel abſens, & tutor infirmitate vel alia neceſſitate impediatur, poteſt actor pupillo conſtitui. h. d. ex l. decreto. ff. de admini. tut.

¶ Hanc eandem rationem approbat glo.in.l.non omnium.ff. de legib. Sed nonne tota die inuenimus vnum pupillum plures habere tutores, vt C.de diui. tut.l. ij. Reſpondeo: illud eſt, qn̄ ſimul dant: nam quædā fiunt ſimul bene, quæ non ualent ſi fiunt ſeparatim, ut duorum reorum obligatio, vt infra de duob. re. ſtipu.§. j. SYL. *Tutores poterit plures pupillus habere.*

ADDIT.

Contra finem huius glo.facit.l.ij.C.de teſta.tut.vbi ſimul non dantur, & tamē vterque adminiſtrat:ſed dic quòd ibi ſimul dicuntur dari habito reſpectu ad tempus mortis. quo vterque tutor cōfirmatur. Sed de hac materia plenius vi deas hic per Ang.

a ¶ Item ſi teſtamento. Poſuit exemplum de legitimo,nunc de datiuo & teſtamentario minus idoneo.

b ¶ Idoneus.i.ſufficiens.

c ¶ Ad tempus. Excuſatur enim aliquis quandoque in perpetuum, quandoque ad tempus. Vt patet per multa exempla infra de excuſ.tut.§.j. & quaſi per totum tit.

d ¶ Curatores. vel etiam tutores, vt ſupra proximo. §. dixi: ſcilicet prout iudici videbitur, vt C. in quibus cauſis tut.ha.l.prima & ſecunda. Sed quid ſi tutor pupillo non ſit, an dari poſsit curator? Reſpondeo ſic, vt in argumento a contrario ſenſu ſumitur.ff.de tuto. & curato. datis ab iis l. curator. quod eſt validum.ff. de offic. eius cui manda. eſt iuriſd.l.j.§.huius rei. Accur. Niſi ſit contrarium legi.l. nemo. C.de iuriſdict.omn.iudi.vel rationi naturali, vt C.de epiſco.& cler.l. conuenticulam. *Argu. a contrario ſenſu eſt validū niſi in duobus caſibus Additio*

SYL. * ¶ Adde, quòd ſenſus contrarius illius.l. eſt ꝙ ſi abſit tutor. dari poſsit curator, non autem,(vt glo.ait) ſi uul

lis datus ſit tutor, cum argumentum a contrario ſenſu ſumatur iuxta limites uerborum directorum, ſecundum Deci. in d.l.j.col.xx. eſt tamen de hoc caſus ſecundum Dy.in l.curatorem.ff.de adm.tu.]

SYL. † Facit ad hūc §.c. ſignificauit. cū gloſ. ii. ibi ꝙ ſi.extra de api.

* ¶ Quod ſi. Caſus. Cū dictū ſit ꝙ tutore ita impedito ut iuſtam excuſationem hēat ad tempus, interim datur curator, uidebatur idem dicendum, & eum infirmitas uel alia neceſsitas ſuperueniret, quæ illum impediret gerere pupilli negotia: tamen text. diſtinguit, ꝙ ſi pupillus uel infans ſit, uel abſit, tutor poteſt ſuo periculo ſibi adiutorem decreto iudicis eligere: nam cum non ſit tale impedimentum, quod præſtet legitimam excuſationem, ut poſsit dari curator, qui ex perſona ſua bona adminiſtret, nec etiam pupillus, qui uel abſens, uel infans eſt, poſsit procuratorem conſtituere.l. neque. C. de procura. aut ſibi curatorem petere, lex permiſit ipſi tutori, qui alias teneretur de male geſtis & neglectis, ut actorem conſtituat ſuo periculo & iudicis auctoritate: qui ita dictus eſt, quod perſonā tutoris agat & pro eo adminiſtret.] No. ꝙ infirmitas tutoris eſt cauſa, ex qua actor pupillo conſtituatur. Item ꝙ neceſsitas tutoris eſt cauſa dandi actorem pupillo. Item ꝙ actor debet conſtitui a iudice.]

¶ Quod ſi † tutor aduerſa [a] ualetudine, uel alia neceſſitate [b] impediatur, quominus negocia pupilli adminiſtrare poſſit, & pupillus uel abſit, [c] vel infans ſit, quem uelit [d] actorem, [e] periculo ipſius tutoris, Prætor, uel qui prouinciæ præerit, decreto conſtituet.

a ¶ Aduerſa ualetudine. id eſt infirmitate, quæ ualetudini & ſanitati contraria eſt.

b ¶ Neceſsitate. Vt quia longo tempore abfuturus eſt: uel ſua maiora negocia habet pertractare, uel alias ſimiles neceſsitates, ut ff. de procurat. lege filiusfamil. §. ſiua. & l. ſequen. & l. poſt litem. & ll. ſequentibus uſque ad l. quæ omnia. Et niſi huiuſmodi neceſsitas ſit, non poteſt ſecundum quoſdam, ut C. qui da. tu. uel cur. poſſ. l. curatorem. & l. curator. immo certe & ſi quecunque alia ſit iuſta quoquo modo, ut ff. de adminiſt. tut. l. decreto. † & hæc eadem ſunt in curatore, ut C. de appella. lege ſi actor.

† Et tenet Angel. hic & Bart. in l. actor. ff. rem ra. quis idē Bart. & Dy. ī. d. l. decreto. tenēant, ꝙ poſsit et ſine aliqua cauſa.

¶ De ſatiſdatione tutorū uel curatorum.

¶ Tutores & curatores tenentur ſatiſdare, niſi fuerint teſtamētarii, uel datiui ex inquiſitione.

c ¶ Abſit: Si. n. pſens ſit, & habet itellectum, ēt procuratorem cū auctoritate tutoris facere poteſt, ut C. de procu. neque.

d ¶ Velit. ſcilicet tutor.

e ¶ Actorem. Qui hic dicitur actor, alias adiutor dicitur, ut ff. de tut. lege ſolet. † alias curator. ff. de tuto. & curat. da. ab iis. lege in omnem. alias procurator, ut C. de procurator. lege neque.

† Dic ꝙ imo differunt ſecūdū SYL.

* ¶ Labitur Accur. nam in l. in omnem. uerbum, curator, proprie accipitur, cum abeſſet tutor reipubli. cauſa: tunc enim datur curator. §. item ij qui reipubl. infra de excuſa. tuto. nec in l. neque. procurator ſumitur pro actore immo diſtinguuntur, ut patet ex illis uerbis, Neque procuratorem facere poſſunt, ſed actorem conſtituere, bene uerum eſt, quòd quandoque unum ponitur pro alio, ut hic dixi in Coūmē.]

Io. fab. quia curator a iudice, actor vero a iudicis decreto conſtituitur.

Et nota hic uaria nomina eorum, qui aliorum facta agunt: ut actor, ut hic iam dictum eſt. Item tutor, qui datur pupillis ſupra de tutel. §. eſt autem. Item curator, qui datur adultis, uel etiam furioſis, uel ſimilibus, ut ſupra eodem in princip. & §. furioſi. & §. ſed & mentecaptis. Item procurator, qui aliena gerit negocia cum mandato, ut ff. de procur. l. j. Item negociorum geſtor, qui ſine mandato gerit, ut infra de oblig. ex quaſi contractu. §. j. Item economus, cui res eccleſiaſtica gubernanda mandatur ab Epiſcopo cum conſenſu fratrum uel capituli, ut C. de ſacroſan. eccleſi. l. iubemus. ij. & C. de epiſcop. & cler. l. omnes. §. hunc enim proculdubio, alias eſt. §. hoc ni-

Curator. Procurator. Negociorum geſtor. Economus.

hilominus.uerſic. hunc enim ſine dubio. Item idem dicitur apocripharius ut in auth.quomodo opor. epiſco §. ſi uero non. ibi, præſertim. &.§. ſi uero metropolita coll.j.

Apocri phari⁹.

SYL. * At cui ualde differunt, ut patet in eo. auth.§.& neque ullũ & in auth. de ſanctiſ.epiſ. §.reuerẽdiſſimi. unde colligit̃ ẽt, ꝙ apocripharius eſt nuncius Papæ uel epiſcopi.] Item ſyndicus, qui ſic græce dicitur, latine ſingulorum dicens cauſas, ut ff.de mune.& hon.l.munerum.§.defenſores.

Syndicus.

NE tamen[a] pupillorũ pupillarumue, & eorũ, qui quæue in curatione ſunt negocia a curatoribus tutoribuſue conſumantur,[b] uel diminuantur:[c] curet Prætor,[d] ut & tutores & curatores eo nomine ſatiſdent.[e] Sed hoc non eſt perpetuum.[f] Nam tutores teſtamento dati, ſatiſdare non coguntur: quia fides eorum & diligentia ab ipſo

SYL. * Syndicus quis ſit, declarat Budæus in d.§.defenſores.] Quandoq; tamen actor & ſyndicus pro eodem ponũtur, ut ff. quod cuiuſque uniuer.l.j.§.quibus. &.§.pen. & l. item eorum. §. actori. Facit ad hoc ff.de aucto. tutor. uel cur.per totum. Vel etiam dic, quòd differunt, ut ibi notatur, ſcilicet in d. l.j. quod cuiuſque uniuerſit. nomi.§. quibus.

Continuatio. ¶ De ſatiſdatione tutorum.¶ Iſta rubr. ſic continuatur. Dictum eſt ſupra de tutoribus & curatoribus, & quia ipſi tenentur ſatiſdare, ideo uidendum eſt de ſatiſdatione tutorum & curatorum eorundem. Por.

Diuiſio NE tamen.¶ Totus iſte titulus diuidit̃ in tres partes principales. Primo ponit, qui teneantur ſatiſdare, & qui non. Secũdo ꝙ illi qui non tenent̃ ſatiſdare, ſi ſatiſdant, præferuntur ſocijs in adminiſtratione. Tertio qui officiales teneãtur de ſatiſdatione non exacta uel non idonea. Secunda ibi (Sed & ſi.) Tertia ibi (Sciendum.) Item prima ſubdiuidit̃ in duas partes. Nam primo ponit regulam. Secundo ponit duas fallentias. Secunda ibi (Sed hoc.) Are.

¶ Caſum figurare non expedit. Ponitur enim regula, quæ arctat tutores ad ſatiſdandum: & aſsignatur ratio, ne conſumantur aut diminuantur facultates pupillorum: a qua excipiunt̃ duo caſus uidelicet teſtamẽtarii, & rõ aſsignatur, quia fides eorum a patre uel alio dante tutorem eſt approbata: itẽ datiui dati ex inquiſitione, quia a iudice ſimiliter fides eorũ probata fuit. Iõ aũt legitimi ſatiſdant, q̃uis approbentur a lege, quia l. approbat gradũ agnationis uel cognationis, non mores & qualitates perſonarum in eo exiſtentiũ. No. tutores & curatores teneri ſatiſdare rem pup.ſal.fore. Item ꝙ talis ſatiſdatio eſt inuenta fauore pupilli uel adulti. Item ꝙ teſtamentarii & dati ex inquiſitione excuſantur a ſatiſdatione.] SYL.

* ADDITIO. Satiſdare dicimur aduerſario noſtro, quum pro eo quod a nobis petit, ita cauemus, ut eum hoc nomine ſecurum faciamus datis fideiuſſoribus.l.j.ff.qui ſatiſd.cog. Cauere autem ſibi dicitur is, cui ſatiſdatur.

a ¶ Ne tamen. Diximus dandos tutores uel curatores ratione ætatis: ne tamen &c.

b ¶ Conſumantur. in totum.

c ¶ Diminuantur. pro parte.

d ¶ Prætor. ſic & Præfectus urbis, & Præſes prouinciæ, ut ſupra tit.j.§.ij.

e ¶ Satiſdent. rem pupilli ſaluam fore. ut diximus.ſ.de tut.§.ſi ſ.cum fideiuſſore, ut ff.rẽ pup.ſal.fore.l.non quaſi. in prin.& ff.de præt.ſtip.l.prætoriæ. & ff.qui ſatiſ.cog.l.j.

f ¶ Perpetuum. id eſt generaliter uerum: alias perpetuum.i. generale, ut C.de eden.l.edita. alias pro tempore ponit̃.ſ.quandiu uita durat, ut infra de uerb.obli.§.at ſi ita.& ff pro ſoc.l.j. ubi de hoc. Perpetuum multipliciter ſumit̃.

g ¶ Adde ꝙ uerbum, perpetuum, in- SYL.

terpretatur ſecundum ſubiectam materiam, vt tradunt Doctor. maxime Alex. & Iaſ. in l. prima. ff. ſolu. matrimon. & nos varia exempla poſuimus hic in Commen.]

Curatores dati in teſtō liberantur a ſatiſdādo † alias approbata.

a ¶ Probata eſt. Idem in curatoribus in teſtamēto datis, licet curatores non dentur in teſtamento regulariter: tamē ſi dati fuerint, confirmantur decreto Prætoris vel Præſidis: ſic ſupra tit. proxi. §. ij. & tunc liberantur a ſatiſdādo vt tutores, vt hic, & ff. de confir. tuto. l. ſi filio. & l. in confirmando. & l. ſequ. & l. vtilitatem. Secus in dato a matre, vt ff. de confirm. tuto. l. prima ad fin. legis: alias. C. eod. titul. l. j.

Tutor datus a mr̄e in teſtō tenet ſatiſdare.

SYL.

¶ Intellige, quòd dati a matre confirmantur ex inquiſitione: dati a patre, ſimpliciter: * Et ratio diuerſitatis eſt ea, quam hic affert Accurſius. Sed quo ad ſatiſdationem paribus paſſibus ambulant: neutri enim ſatiſdant lege prima & ſecunda. ff. de confirman. tuto. licet diuerſa ratione: nam dati a matre ideo non ſatiſdant, quia cum inquiſitione confirmati ſunt: dati vero a parente, ob rationem in iſto tex. expreſſam.]

¶ Sed quare ſecus? Reſpon. quia firmum eſt conſilium patris, & non matris, vt arg. infra qui. ali. li. in fin. primo reſponſo, & infra de iniur. §. j. Et quod dicit in teſtamento, idem in tutoribus in codicillis datis dicam, vt ff. de teſtament. tute. l. iiij. (alias iij.) & facit ad hoc. C. de epiſcop. audien. de creationibus.

b ¶ Item ex inquiſitione. i. dati a iudice cum inquiſitione, vt ſupra de atti. tu. §. ſed hoc iure.

c ¶ Idonei. ſ. præſumptione iuris, contra quam non admittitur probatio in contrarium: ſed ſi contra apparet, tenebitur ille qui dedit, vt infra e. §. ſciendum. Sed hoc fallit in curatore furioſi, qui ſatiſdat ſi non habeat idoneam ſubſtantiam licet ſit cum inquiſitione datus. C. de cura. fur. l. fi. §. & ſi quidem &. §. ſi vero non ta lis.

Curator furioſi & cū inqſitione datus ſatiſdare debet.

testatore † probata [a] eſt. Itē ex inquiſitione [b] tutores vel curatores dati, ſatiſdatione non onerantur: quia idonei [c] electi ſunt.

Si fuerint plures tutores dati ex teſtō, vel ex inquiſitione, poteſt vnus offerre ſatiſdationem, & ſolus adminiſtrare, niſi etiam alius voluerit ſatiſdare. Si autē nullus ſatiſdat, ille ſolus geret quem teſtator elegerit, vel maior pars eorū: & ſi diſcordant, cogentur a iudice concordare.

hoc dicit. ex l. Teſtamento. ij. cura. ll. ſequen. ff. de teſtam. tut. & l. iij. ff. de admin. tut.

¶ Sed ſi ex teſta-

¶ Item fallit ī dato ex inquiſitione a minore magiſtratu: & ita ītelligitur. §. nos autē ſupra de attilia. tut.]

SYL.

Satiſdatio a q̄bus tutoribus dāda ē.

¶ Item debent iurare iſti omnes bene agere: ideſt non prætermittere vtilia, & non facere inutilia, vt in auth. vt ij qui ob. ſe perh. ha. res mi. §. fi. col. vj. Si ergo nec teſtamentarij, nec datiui ſatiſdant, qui erunt illi qui ſatiſdant? Reſpon. legitimi: niſi in caſu, ſcilicet patronus liberto, vt ff. de leg. tu. l. legitimos. §. j. Item datiui, quando non fiunt cum inquiſitione, vt C. de aucto. præſt. l. fin. & niſi ſatiſdent, non adminiſtrāt, vt C. de tut. vel cura. qui ſatiſd. non de. l. j. & fin.

SYL.

¶ Dic plenius, ꝙ primo exigitur, ꝙ iudex declaret ipſum eſſe curatorem legitimum, & quod ipſe conficiat inuentariū, ꝙ ſatiſdet, ꝙ iuret, vt. ſ. ꝙ promittat eum defendere: tandem ꝙ iudex decernat eidem adminiſtrationem, prout late proſequitur hic Chriſt.]

Tutorū genera quatuor

¶ Et ſecūdum hoc ſunt quatuor genera tutorū. ſ. teſtamentarij. Itē legitimi. Itē datiui cū inquiſitione. Item datiui ſine inquiſitione, vt dictum eſt.

Diuiſio

¶ Sed ſi. ¶ Diuiditur in quatuor partes. Primo, quòd contutor tenetur contutori ſatiſdare, vt in adminiſtratione præferatur. Secundo, quid fiet ſi nullus ex contutoribus vult ſatis offerre de indemnitate. Tertio quid agendum, cum tutores diſcordant in eli-

gendo. Quarto extendit ad datiuos dictum in teſtamentarijs. Secunda ibi. (Quod ſi nemo.) Tertia ibi (Sin autẽ.) Quarta ibi (Idem & in pluribus.) Angel.

SYL. ¶ Caſus

Ita pōt figurari. Dubitabatur an pluribus exiſtẽtibus tutoribus, quorũ fides vel a iudice vel a teſtatore pariter eſſet approbata, poſſet aliqs ipſorum adminiſtrare, & præferri cæteris: & videbatur ꝙ nõ, quia cum eſſent pares, non videbatur cadere prælatio inter eos: cuius contrarium dicitur ex eo, quia altero offerente ſatiſdationem, ille præfertur in adminiſtratione: quod ea ratione factum eſt, vt magis pupillis cautum ſit ſatiſdatione præſtita infra de fideiuſſ. in princip. cum potuerint falli & teſtator & iudex: alij autem caſus infra poſiti clari ſunt, & eorum ratio in aperto eſt, quia quod à maiori parte fit, præſumitur firmius & conducibilius. * Vltimi autem caſus ratio ponitur in lege tertia §. apparet. ff. de adminiſtr. tuto. quòd tutela incommodius geritur per plures quàm per vnũ.] Not. quòd poſſunt dari plures tutores tam a teſtōre quam a iudice. Item quòd tutor ſatiſdãs præfertur cæteris. Item quòd tutor debet offerre ſatiſdationem. Item quòd exiſtentibus pluribus tutoribus, vni pōt decerni adminiſtratio. Item quòd teſtator poteſt declarare quem ex tutoribus datis velit adminiſtrare. Item quòd tutores inter ſe poſſunt cõuenire quis adminiſtret. Itẽ quòd pluribus diſcordantibus coguntur a iudice concordare.]

mento[a] vel inquiſitione duo pluresue dati fuerint, poteſt vnus offerre ſatiſdationem de indemnitate pupilli vel adoleſcentis, & contutori ſuo vel concuratori præferri, vt ſolus adminiſtret, vel vt contutor aut concurator ſatiſofferẽs prę ponatur ei, †vt & ipſe ſolus adminiſtret. Itaque per ſe nō poteſt petere ſatiſdationem a contutore ſuo uel concuratore, ſed offerre debet, vt electionem det concuratori vel contutori ſuo, vtrum velit ſatis accipere an ſatiſdare:[b] Quod ſi nemo eorum ſatis offerat: ſiquidem adſcriptū[c] fuerit a teſtōre quis gerat, ille gerere debet. Quod ſi non fuerit adſcriptum: quẽ maior[d] pars elegerit, ipſe gerere de

a ¶ Sed ſi ex teſtamento. Duo ponit, & vnum tantum nunc proſequitur ſcilicet de teſtamentario: (j) ſed in fine. §. dicit de alio. Item hæc eadem in curatoribus pluribus locum habent, vt ff. de admi. tutor. l. iij. §. quod in tutoribus. Itẽ quid in legitimis? Rñ. idem, cũ ſit eadem rō ne dexerius negocia ꝑ plures exerceãtur, vt ff. de admi. tu. l. ſi plures. §. apparet ergo. Vnde verſus. Segnius expediũt cō miſſa negocia pluros. ADDI. (j) Imnio vtrũque ſecundum Ang. vſque ad verſicul. quòd ſi nemo. quia cum indefinite loquatur, præſumitur reſpondere ad interrogata lege ſi defenſor. §. qui interrogatus. ff. de interrogator. action. Angel.

b ¶ Vel ſatiſdare. Sic infra de inutil. ſtip. §. ſed & ſi quis.

c ¶ Adſcriptum. ſ. in teſtamento, vel aliter appareat eius voluntas euidenter, quia dixit in adminiſtratione quis præferri debet: quòd ſi non fuerit adſcriptum: quem maior pars elegerit, ille gerere debet.

d ¶ Maior pars. dummodo omnes velint per vnum adminiſtrare: alias enim non compellerentur. ſed omnes gerere poſſunt, ſi velint, vt ff. de adminiſt. tuto. ſi plures. §. fin. & l. vel in partes. † Et nota hic argum. quòd ſtatur maiori parti: ſic. ff. de pact. l. iuriſgentium §. vlt. & l. maiorem. & l. præced. §. fin. & ff. de teſti. l. iij. §. ij. ibi, alias numerus teſtium &c. Arguinen. contra. ff. de ſerui. ruſti. præd. l. per fundum, & ff. com. præd. l. fin.

¶ Sed doc. intelligunt illa iura, quãdo

† alias non eſt vt.

† Reo tñ poſtulante vnum ex eis eligi, plures ſimul agere non poſſunt, & ſi vnus velit diuidere, & alij gerere fiet diuiſio cæteris īuitis ꝑ offm iudicis, argu. l. & puto. ff. fa. herc. & l. cōi diu. §. ſi duo. ff. cōi diu. Ang. SYL.

aliqua ſunt communia pluribus ut ſingulis, quo caſu maior pars uni non poteſt præiudicare, ut tenent doct. poſt glo. in c. cum omnes. de conſti.

a ¶ Edicto prætoris. quod non habemus.

bet, ut edicto [a] Prætoris cauetur. Sin autem ipſi tutores diſſenſerint circa eligẽdum eum uel eos qui gerere debent: Prætor partes [b] ſuas interponere debet. Idẽ [c] & in pluribus ex inquiſitione datis coprobandum eſt, ideſt ut maior pars eligere poſsit, per quem adminiſtratio fiat.

¶ Non ſatisdantibus tutoribus, uel minus idonee, teneť magiſtratus qui debebat cogere, & eius hæredes.

¶ Sciendum aűt eſt, non ſolú tutores uel curatores pupillis, uel adultis, cæteriſq; [d] perſonis ex adminiſtratione rerum teneri, ſed ẽt ĩ eos, qui ſatiſdationẽ accipiűt, [e] ſubſidiariam actionẽ eſſe, quæ ultimű

b ¶ Partes ſuas .i. ſe & officiales ſuos, & milites iuſtitiæ.

SYL. * ¶ Verius eſt partes accipi pro auctoritate & officio. l. iij. §. fi. ff. de admi. tutor. ſic accipitur etiam in l. Et ſuum. §. fina. ff. de pact.] Sed cur non cõmittitur fortunæ, ut alias. C. commu. de leg. l. fin. j. rñſo, & infra de lega. §. optionis? Rñ. non ita alterius factum. ſ. pupilli poſſunt fortunę committere ut ſuum proprium, & con cor. huic. ff. de leg. j. huiuſmodi. §. fi. & ff. de uſufr. l. ſi uſusfructus. §. ſed ſi inter duos. Ar. contra in eo. tit. l. quoties duobus j. reſpon.

SYL. * ¶ An & quando iudicio ſortis ſtandum ſit, & de rationibus legum allegatarum per Accur. uide Iaſ. in l. fin. ſuper glo. in uer. fortunam. C. commu. de lega.]

c ¶ Idẽ. Per omnia, ut ſupra niſi quia hic a teſtatore non potuit ſcribi quis gereret, cum nihil dixerit de tutela: nã non darentur ex inquiſitione, ſi eſſent teſtamentarii, ut ſupra de atti. tuto. j. reſpon.

Diuiſio ¶ Sciendű. Diuiditur in quatuor partes. Primo, ꝙ officialis conuenitur ſubſidiaria actione. Secundo, quando & in quibus caſibus teneatur. Tertio ad hæredes extendit. Quarto ponit nouum caſum, uidelicet ꝙ tutor cogitur ſatiſdare. Secunda ibi (Subſidiaria.) Tertia ibi (Quæ quidẽ.) Quarta ibi (Quibus conſtitutionibus.) Ang.

* ¶ Caſus. ¶ Quærebatur, ex quo tutores & curatores rem pupilli adoleſcentiſq; ſaluam fore ſatiſdare tenentur ſupra eod. in princi. an ſi non ſatiſdent, uel non idonee, negligentia doloue magiſtratus, qui ſatiſdationẽ exigere debebat, is magiſtratus teneatur pupillo aut adoleſcenti: & uidebať quod non, quia nec cõtraxit, nec quaſi contraxit ut tutor aut curator. §. Tutores infra de obli. quæ ex qua. contra. naſ. nec aliquid promiſit ut fideiuſſor ꝙ ſi in adminiſtratione officii defecit, uidebatur potius teneri reip. quàm pupillo aut adoleſcenti: cuius cõtrarium deciditur. Viſum enim eſt reipub. maxime intereſſe, pupillorum adoleſcentiumq; res ſaluas eſſe, & ideo quo magis illis cautum eſſet, hanc actionem legiſlatores prodiderunt quam etiam in eorű magiſtratuum hæredes intendi poſſe decreuere. Tenentur autem ex quaſi delicto, dum officio ſuo male funguntř. & cum damno reipub. indemnitati pupillorum & minorum non prouident.] Not. ergo, quòd tutor & curator ex adminiſtratione obligantur, & non ſolum ipſi, ſed magiſtratus qui uel receperunt ſatiſdationem minus idoneam, uel non receperunt. Item quòd paria ſunt, aliquid non fieri uel minus idonee. Itẽ quòd actio ſubſidiaria trãſit ad hæredes. Item quòd qui poteſt cogi a iudice, poteſt cogi captis pignoribus.] SYL.

d ¶ Cæteris. ut furioſis & mente captis, ut ſupra tit. j. §. furioſi. &. §. ſed & mente captis.

e ¶ Accipiunt, ut magiſtratus, quod

dic ut diximus infra eo.§.neque aūt.

SYL. *¶ Expone accipiunt.i.accipere tenentur.

a ¶ Eis.i.pupillis & ſimilibus.

b ¶ Subſidiaria.ſ.tutelæ utilis contra eum,qui malum dederit tutorem:vel utilis negociorum geſtorum, quā do malum curatorem: nam eadem utilis in magiſtratum datur, † quæ in adminiſtratorem directa datur, & uſuræ ueniunt, ut in prima, ut ff. de magiſt.con.l.fin.& C.eod. l. penult.

† Cōtra ſrium te net gl. ſ l.actio

eis a præſidium poſſit afferre. Subſidiaria b autem actio datur in eos,qui uel omnino a tutoribus uel curatoribus ſatiſdari non curauerūt, aut nō idonee c paſſi ſunt caueri. Quæ d quidem tam ex prudentū reſponſis, e quā ex conſtitutionibus f imperialibus, etiam in hære-

SYL. *¶ Dic quòd datur utilis actio in factum ut dixi in Commen.quæ ſubſidiaria uocatur,eo ꝙ deficientibus aliis remediis conceditur.] Subſidiaria autem dicitur pœnalis aptitudine, ut l. aquiliæ actio dicitur pœnalis aptitudine,ut infra ad.l.aquil.§.his autem. nam nec illa ſemper pœnalis eſt, nec hæc ſemꝑ in ſubſidium datur: quia quandoq; agitur antequam conueniantur omnes tutores,ut colligitur ex iis, quæ dicuntur in hac gl.circa fin. Quare ad horum euidentiam diſtingue: aut fuit unus tutor uel curator,aut plures. Primo caſu, conuenitur prius tutor uel curator, & poſtea magiſtratus, ut hic. Si uero plures: & tunc aut omnes geſſerunt tutelam aut curam, aut nullus, aut alter tātum. Primo caſu omnes conueniuntur ante magiſtratum, ut ff. de admin.tut. lucius.§.pen. & de magiſtr.con.l. duo. In ſecundo idem,ut ff.de adminiſt.tut. ſi plures. In tertio ſubdiſtingue: aut fuit diuiſa tutelæ adminiſtratio per iudicem uel teſtatorem, aut non. Primo caſu pro ſua geſtione quilibet tenetur, & non pro alterius, & poſtea magiſtratus in ſubſidium.ff.de adminiſt.tuto.l. lucius.§.penulti. & C. de diui.tut.l.ij. Sed tamen in quatuor caſibus unus pro alterius parte tenetur, tamen poſt magiſtratum ſcilicet ſi tutorem ut ſuſpectum non remouendum non remouit, uel tarde remouit, uel remouendo iura

ff.de ne go. geſ. & ibi Bar.ubi uide q̄ ſit actio directa, & quæ utilis.

Tutores plures & magratus quo ordine cōueniri pn̄t.

Tutor unus ꝓ altero tenet̄ in quatuor caſibus

pupilli prodidit, uel non exegit ſatiſdationem rem pupilli ſaluam fore, cum uideret eum non ſoluendo, ut in d.l.ii. C.de diui.tut.& ff. de adminiſtr. tut.l. lucius.§.pen.

SYL. *¶ Adde, ꝙ his caſib. prius eſt cō ueniendus contutor q̄ magiſtrat*, ut dicūt Doct.i d.l.ij.] Secundo caſu conuenitur primo gerens: ſecundo magiſtratus: tertio non gerens: niſi in dictis quatuor. caſibus, ubi conuenitur etiam qui non geſſit ante magiſtratum, ut C.de diui.tu.l.ij. & ff.de adm.tut.l.etiam. & l.Aemilius in fi.& l.tres tutores. de hoc diximus in l.j.ff.de tut.& ratio.diſtra.& in l.prima.C.de tranſact.

SYL. *¶ Vera concluſio eſt,quòd ſiue non fuerit facta diuiſio, ſiue facta fuerit, non tamen a teſtatore aut a iudice,ſed ab ipſis tutoribus inter ſe, poteſt pupillus quem uelit ex tutoribus inſolidum conuenire dicta lege ſecunda.in j. & ij.reſpon.hoc tamen fallit in tribus caſibus, quos attigi hoc in loco in Commen.]

ADDI. Et no. quòd in omnibus prędictis caſibus pupillus conueniens tutorem præfertur cæteris creditoribus l.dabimus.ff. de priuil. credit. ſecus ſi conueniat iudicem.l. j. §. priuilegium ff.de magiſt.con.

c ¶ Idonee. aduerbium eſt: & facit ad hoc.ff.de magiſtr.con.l.j.§. ſciendū &.§.exigere.

d ¶ Quæ ſcilicet tutelæ actio ſubſidiaria, uel negociorum geſtorum, ut diximus.

e ¶ Reſponſis,ut ff. de magiſtra. conue.l.j.§. ſciendum, & l. quod ad hæredem.

f ¶ Ex conſtitutionibus. ut C.de magiſt.con.l.ij.& in alijs græcis conſtitutionibus. ſed aliter hæres tenetur,quia de dolo & lata culpa tantum, aliter defunctus, qui etiam de leui culpa tenetur,ut ff.de mag.con.l. non ſimiliter.

des eorum extendiť. Quibus [a] conſtitutionibus & illud exprimitur, vt niſi caueant [b] tutores & curatores, pignoribus captis coerceanť. [c]

¶ Actione ſubſidiaria non tenetur, qui tantum dāt tutores: ſed qui ſatiſdationē exigunt. hoc dicit ex l.j.§.neque.ff.de magiſt. conuen.

¶ Neque autē Præfectus vrbi, [d] neque Prætor, neque Præſes prouinciæ, neque quiſquam alius, cui tutores dandi [e] ius eſt, hac actione tenebitur: ſed ii tantummodo, qui ſatiſdationem exigere ſolent. [f]

¶ De excuſationibus tutorum vel curatorum.

¶ Tres liberi Romæ, & quatuor ī Italia, & quinq; in prouinciis, præſtant excuſationem a tutela, vel cura. Adoptiui vero non cōputanť. Nepotes vero in locum filii vocantur. Nec liberi mortui computanť, niſi pro rep. deceſſerit Ang.

a ¶ Quibus cōſtitutionibus.ſ. græcis.
b ¶ Caueant. ſcilicet rem pupilli ſaluam fore.
c ¶ Coerceanť. Facit ad hoc.ff. de admi.tū l.j. j.rń.& ff.de dam.infe.l.iiij.§.iij.& ff.de li. agn. ſiquis a liberis.§. ſiquis ex his. & C.de ſuſp. tut.l.iij.& ff. de ven.inſp. l. j. §. quid ergo.

SYL. * ¶ Neq;. Caſus. Viſo quòd magiſtratus ī ſubſidiū tenentur, dubitabať de quibus magiſtratibus intelligereť, & videbať ꝙ gn̄aliter de oībus: cū.n. lex voluerit tutores & curatores ſatiſdare, videbať ꝙ magiſtratus, qui tutores vel cur.darent, quaſi ex delicto actione ſubſidiaria tenerētur, ſi ſatiſdationē non exigerēt vel minus idoneam. Quo non obſtante rńdeť, ꝙ neq; Præfectus, neq; Prætor, neq; Pręſes, neq; quiſquam alius cui inſtar eorū tutores dandi ius competit, vt puta Proconſul, vel Proconſulis legatus, hac actione teneť: ſed ij tantūmodo, qui ſatiſdationem ex legibus vel moribus exigere ſolent: nā cū huōi actio quaſi ex delicto naſcatur, nō pn̄t peccare, niſi ij quibus incūbit ſatiſdationē exigere: q̄ quidem cura ad hos maiores magiſtratus non pertinet, quippe qui ſi dant ex inquiſitione, lex adeo confidit de eorū electione, vt releuarit ſic electos ab onere ſatiſdandi, perinde ac ſi dati eſſent teſtō a parentibus.§.j.ī.eo.ſin aūt dant ſine inquiſitione, ſolent ſatiſdationis exactionem minoribus magiſtratibus mandare.l.j.§.ſi curatores.ff.eo.]

d ¶ Neque. Vrbi, Scilicet Romanæ per excellentiam, vt ſupra de iure natu.§.ſed quoties. Item facit ad hunc.§. ff.de magiſtr.con.l.j. Sed contra eſt.ff. de admin.tuto.l.Aemilius. Sed diſtingue tria genera iudicū. Quidā poſſunt dare tutorem, & nō exigere ſatiſdationem, de quibus hic loquiť. Alii & dare & exigere, de quibus ibi dicit. †Alii exigere & non dare, vt tabelliones & aliquis miles iuſtitiæ, cui talia cōmittunt, & iſti tenentur in ſubſidiū, vt ī.de atti.tu. §.pe.& C.de magiſt.con. l.fi. Item æſtimatores pr̄imonij pupillorum. propter quorum prauam æſtimationem viliores fideiuſſores accepti ſunt, vt ff.de mag.con.l.j.§.diuus. qui erant dandi pro rei qualitate, vt ff.de in ius voc.l.j. & qui ſatiſd.cog.ſi vero.§.j. SYL.

†Et ſi differāt accipere ſatiſdationē vel expedire proceſſum, vt hoc onꝰ trāſeat ad ſucceſſorē, poterūt cōueniri in ſindicatu, vt d.l.j.§.ſciendū. Ia.

e ¶ Dandi.ſ. tantum.
f ¶ Solent.alias debent: ſed iſti nec debent, nec ſolent, vt diximus.

* ADDITIO. Exigūt aūt defenſores ciuitatū, magiſtratus municipales, iuridicus Alexandriæ, & alij minores magiſtratus, qui a tutoribus ſatiſd.exigūt, ſiue eos ipſi dederint, ſiue præſides prouinciarum.l.j.§.j.ff.de mag.con.

¶ De excuſationibus tutorum vel cur. Continuatio.
¶ Nunc dicit, quod ſupra quibus mod. tut.fi.§.fi.promiſit. Accur. vel ſic. Supra viſum eſt de tutoribus & curatoribus, verū quia ij varijs ex cauſis excuſari ſolent, iō merito ſubdit de excuſationib. tutorum & curatorum. Porcus.

Diuiſio SYL.

EXcuſantur. ¶ Diuiditur hic titulus in xvj. partes. In prima ponitur, qualiter quis ob numerum filiorum excuſetur. In ſecunda ob negocia publica. In tertia propter iuriſdictionem. In quarta propter litem præcedentem. In quinta propter numerum tutelarum. In vj. propter paupertatem. In vij. propter infirmitatem. In viij. propter imperitiam literarum. In ix. propter inimicitias. In x. propter controuerſiam ſtatus. In xj. propter ætatem. In xij. propter militiam. In xiij. propter ſtudiũ artium liberalium. In xiiij. infra quantum tempus poſsit quis proponere excuſationem. In xv. qualiter quis excuſetur a cura pupilli ſui vel vxoris. In xvj. quòd falſa excuſatio non prodeſt. Partes de ſe patent.

EXcuſant autẽ tutores & curatores variis ex cauſis. Plerunq; † autem propter [a] liberos, ſiue in poteſtate ſint, ſiue emancipati. [b] Si enim tres liberos ſuperſtites. Romæ [c] quis habeat, vel in

† alias tamen.

¶ Caſus In toto hoc titulo non põt aliter figurari: ſed bene poſſunt aſsignari rationes priuilegiorum propter quæ datur excuſatio: ideo in hoc tantum loco caſus inſtabimus: verba.n.& ſenſus clariſsimi ſunt. Dicitur ergo, quòd numerus taxatus in tex. præſtat excuſationem: circa quod aduertas, quod quo ad numerũ non eſt rõ quare magis tres quã quatuor vel vj. poſuerit: quia hmõi ſunt poſitiui iuris l. j. §. pueritiam. & ibi gl. ff. de poſtu. Sed ratio priuilegij filiorum eſt occupatio propria circa ſuos filios. Item fauor reip. expedit.n. ciuitatẽ & prouincias repleri hominibus. l. j. ff. ſol. mat. vnde inuitanẽ ad gñationem propter hmõi immunitates: & hinc eſt, quod arrogati & adoptati præſtant generanti ĩmunitatẽ, nõ patri ciuili, * quia occupatio, quã quis ꝓpria culpa incurrit, ſibi debet ĩputari. c. damnũ. de reg. iur. in vj. itẽ quia quo ad patrẽ adoptiuum reſpu. aliũ ciuẽ non habet, ſed eundem ab alio genitũ, cui decet quod præſtet excuſationem.] & emancipatus ſimiliter numeraẽ in numero filiorum. * Nepotes aũt ideo non proſunt auo niſi patre defuncto, quia dũ pater viuit, ipſi genitori proſunt. Non.n. lex voluit in hac cã quempiam duobus prodeſſe, vt in exẽplo nepotum ex filia licet videre, qui auo non annumerantur inter liberos vt excuſeẽ a tutela vel cura, propterea quod patri, qui illos patriæ genuit proſunt. Rõ aũt, quare defuncti nõ proſint, eſt, quia ceſſat rõ occupationis. item & cauſa fauoris. cũ reſpub. opera illorũ vti amplius non poſsit. Aliud tñ ſtatutum eſt in ijs, qui in acie pro patria occubuerunt, ex rõe in tex. relata. Quod vero nõ idẽ numerus filiorum ubiq; excuſet, ex eo põt videri inductũ, quod reſpub. magis vtereẽ opera ciuiũ, quã Italorum, & magis Italorũ quã prouincialiũ in dandis nominibus militiæ: ideoq; maiori fauore proſecuta eſt eos, qui ſuis neceſsitatibus facilius & ſæpius ſuccurrerent.] Not. quot liberi excuſent a tutela. Itẽ quòd emancipatus iure ciuili quo ad hoc cõnumeraẽ in numero filiorum. Item quod tutela eſt munus publicum. Item quod filius legitimus tñ non præſtat excuſationem patri legitimo tñ, ſed naturali. Item quod nepotes ſuccedunt in locũ filij. Item ſolos viuos numerandos. Item quod defuncti in bello pro republica viuere creduntur per gloriam, & de eis idem quod de viuis iudicatur quo ad beneficium patris.]

† Et iſta ẽ verior ſecũdũ Ang. quia beneficio quod habeo propter te, non debeo vti contra te, ſaltẽ vbi tu particípas de eodẽ ſecũdum Christ. per l. ſi index circũuẽto. ff. de mi. SYL. alias ſecus vt in d. l. amiciſsimos.

a ¶ Propter liberos. ſuperſtites & incolumes, vt ff. de vac. mu. l. ij.

b ¶ Emancipati. niſi pater filio emancipato curator petaẽ: tunc.n. non excuſatur a cura emancipati, vt ff. eod. amiciſsimos. §. fi. † Vel dic, quod licet faciat cõtra ſtimulos naturales, tamẽ bene põt, vt ibi innuitur.

¶ Adde, quòd iſte intellectus eſt veriſſimus, quicquid dicant Iacob. de Are. & Bart. vt aperte probatur ex verbo oportere. ibi poſito, & declarat optime Bald. ibi.]

c ¶ Romæ. Hoc eſt in ciuitate Ro-

mana, & uſque ad centeſimum miliarium, ut ff. de offic. præfec. urb. l. j. §. cū urbem Accur.

SYL. * ¶ Adde, ꝙ in. §. cum urbem, extenditur urbis appellatio, non Romæ idq; ea rōne, ꝙ principis beneficia late ſunt īterpretanda. l. fi. ff. de conſtitu. princ. quam interpretationem non reor in hac materia admittendam. tanquam reſtrictiuam commodi pupillorum.]

Italia quatuor, uel in prouinciis [a] quinque, a tutela uel cura pōt excuſari exēplo cæterorum munerum. [b] Nā & tutelam, & curá placuit publicú [c] munus eſſe. ¶ Sed adoptiui liberi non proſunt: [d] in adoptioné aũt dati, naturali [e] patri ꝓſunt. ¶ Item nepotes ex filio proſunt, ut in locum patris [f] ſui ſuccedant: ex filia,

a ¶ In prouinciis. Sed nunquid illæ prouinciæ, quæ alias habent ius Italiæ, & hoc habebunt? Reſpon. non, quia illud propter tributa conceditur eis, ut ff. de cenſi. l. j. & fi.

SYL. ¶ Quæ autē dicantur prouinciæ, & unde, docet Alcia. in l. notionem. §. continentes. ff. de uerb. ſigni.]

b ¶ Munerum. id eſt onerum ciuiliū, ut decurionatus, ſecus ſi patrimonii ſit onus, ut ff. de uaca. mu. l. ſextumdecimū §. numerus. & §. quæ patrimoniorum. & l. his oneribus. j. rñ. & C. qui num. ſli. be. l. j. lib. x.

SYL. ¶ Tunc enim exigitur maior numerus ſecundum Bartol. in l. ſemper. §. j. ff. de iur. immu.]

¶ Item ſecus in honoribus, ut ff. de ua. mune. l. ij. §. numerus. & l. in honorib. † Item ſecus in oneribus, quæ honori inhærent. ut ff. de uac. mune. l. ſextum decimum. §. numerus.

c ¶ Publicum. Auctoritate: nam datur inuitis, ut C. de decur. l. nullus lib. x. & facit ff. de uer. ſign. l. pupillus. §. munus & l. munus proprie. & ff. de mu. & hon. l. j. §. illud. Sed contra. ff. eo. athletæ §. tutela. Sed non eſt publicu munus (ut ibi dicitur) utilitate, licet auctoritate, ut hic dicitur, ſed utilitate publicū eſt ſecūdario, quia expedit reipublicæ, &c. ut ſupra de iis qui ſunt ſui uel alie. iur. §. fin. Item contra. ff. eo. ſpadoné. §. qui accepit. & l. non tantum. §. non omnia. Sed licet ibi generaliter remiſsioné publicorum munerum habuit, tamen in generali remiſsione non continetur tutela uel cura fauore pupillorū & adultorum: † ſicut & alias de generali dicto quædam excipiuntur, ut ff. de le. iij. l. uxorem. §. felicisſimo. & ff. de procur. Pomponius. l. reſpōſo, & ff. de libe. leg. l. aurelio. §. Caius.

SYL. * ¶ Adde, ꝙ regula q̃ habet, ꝙ diſpoſitio generalis generaliter eſt intelligenda, limitatur in xv. caſibus, de quibus hic in noſtris Comment. uberrime diſſeruimus.

d ¶ Non proſunt. Et hoc dico ad excuſationem: ſed bene acquirebant ei. ſ. patri adoptiuo, ut hic, & ff. de ua. mu. l. ſextumdecimum §. adoptiui. maxime hodie: cum nihil ad patrem adoptiuum tranſeat, ut ſupra de adoptionib. §. ſed hodie.

SYL. * ¶ Intellige iſtum text. generaliter tam in adoptatis a quocunque quā in arrogatis, ex rationibus in poſitione caſus adductis.]

e ¶ Naturali patri. Licet adoptiuo nō proſint, ut ſupra prox. reſpon. † & ſcd̄m hoc puncta ibi, dati. Vel dic, dati in adoptioné naturali patri. i. auo uel ꝓauo, proſunt. ſ. arroganti: cum tranſeant in familiam eius, ut ſupra de adopt. §. ſed hodie. in fi. §. & §. ſeq. & ſecūdum hoc fiet hic mentio illius noui iuris. & punctabis ibi, naturali patri.

f ¶ In locū patris. Apparet ꝙ eo mortuo tantū proſunt: eo aũt uiuo non proſunt, ut hic, cum dicit, in locū pr̄is &c. & l. ij. §. non ſolum. ff. eod. & C. de iis qui numero li. l. iij. lib. x. Sed nunquid oēs loco unius computantur? Reſpondent quidam, quòd non. Sed contradicunt leges expreſſe: nam loco unius numerantur quotcunque. ſunt, ut in græca lege. ff. e. l. ij. §. quotcunq;. nam ēt in ſucceſsione loco unius computanť, ut infra de hær. quæ ab inteſta. §. cum filius. ar. ff. de contratab. l. j. §. j.

ADDI.

† Ab eo tñ excuſant. xij liberi, ut t3 gl. ī l. ſi q̃s decurioni. C. de decu. li. x. q̃ approbāt Ang. & Por. hic l3 gl. ī l. j. C. de iis qui nu. lib. dicat ꝙ regrantur. xvj.

† Et ſic gñalis ī munitas non extēdit ad munus publicum auctoritate & utilitate priuatu: & ita nec ad reale ordinariū ſed extra ordinariū ſicut no. Bar. & Dyn. in d. §. qui accepit. SYL.

† Hæc uerior.

ADDITIO. Hoc eſt mirabile, cum auus habeat curam & onus alendi eos: ſed ratio eſt, quia proſunt patri ſuo, & non debent prodeſſe duobus. Et facit, ꝙ ſi canonicus habeat duas præbendas in eadē eccleſia, forte ex diſpenſatione, ꝙ nō habeat niſi vocem vnius. Io. Fab. non, quia cum tutela ēt ipſa ſit munus publicū, vt ſupra q̄ſtenſum eſt, non vi debat impediri ex alio munere publico. Sed contrarium dr̄ ex eo, quia fieri non poſſet, quia dum rebus pupilli vel adulti operam daremus, fiſcus in multis lædereē, & econuerſo: quæ ratio traditur a Theophilo in Inſtitu. Græcis.] Not. ꝙ pcurator fiſci durante eius officio excuſaē a tutel. Item ꝙ ceſſante cauſa impediente ceſſat immunitas. Item ꝙ vtilitas publica auctoritate & vtilitate præfert publicæ auctoritate, ſed nō vtilitate]

a¶ Nō proſunt. Quia non ſunt in poteſtate ſua, vt s. de pa. po. §. fin. hac rō nō eſt bona, vt ī eod. in prin. dicit. n. de emancipato: vnde dicas, non proſunt auo materno, q̄a alii pſunt vt C. q̄ mu. ℞b. l. fi.

non [a] proſunt. ¶ Filii aūt ſuperſtites[b] tantū ad tutelę vel curę muneris excuſati ſūt proſunt: defuncti[c] autē non proſunt. Sed ſi ī bello amiſſi ſunt, quæſitū eſt an proſint. Et conſtat eos ſolos prodeſſe, q in acie[d] amittunt. Ii enim, q pro republica ceciderunt, in perpetuū per[e] gloriam viuere intelliguntur.

¶ Adminiſtrans res fiſci excuſaē a tutela durante adminiſtratione. h.d. ex l. adminiſtrātes. ff e.

¶ Item diuus Marcus in Semeſtribus[f] reſcripſit, eum, qui res fiſci adminiſtrat a tutela vel cura, quandiu adminiſtrat,[g] excuſari poſſe.

¶ Abſens cauſa reipubl. a tutela vel cura [illegible] in totū ex

b¶ Superſtites. i. viui.

c¶ Defuncti. Idem & in non natis licet cōceptis: quia quo ad hunc caſum non ſunt pro iam natis, ut. ff. eo. l. ij. §. qui autem in uentre.

d¶ In acie. ſ. principis, ut ſupra de adoptio. §. fœminæ.

e¶ Per gloriam viuere. Not. mortuum viuere p gloriam, vt. ff. ad l. Aquil. quā actione. §. ſi quis in colluctatione. † Et cōtra quis fingitur mortuus, qui viuit p vituperium, vt deportati, vt ff. de cō tratab. l. j. §. j. & §. pe. in fi. & ff. de don. inter vir. & vxo. l. cū hic. §. ſi donator. (alias. §. ſi ſeruus.) vbi ſeruus uiuit, & tñ p mortuo reputaē quo ad ius ciuile, vt ff. de re. iu. q̄d attinet. & l. ſeruitutē. * ADDITIO. Similiter Cic. philip. xiij. illi igitur impij quos cecidiſtis, etiam ad inferos pœnas parricidij luent. Vos vero qui extremum ſpiritum in victoria effudiſtis, piorum eſtis ſedem & locum conſecuti.

† Idem in eo q ingreſſus eſt religionem et beati Franciſci ſecū dū oēs hic arg. l. nul. es. & ibi gl. ff. de re iudi.

SYL. ¶ Item diuus. [illegible] Sic figuratur. Quæſitum fuerat an adminiſtrans res fiſci excuſaretur a tutela: & uidebaē ꝙ

f¶ In ſemeſtribus. i. in ſex menſibus, quibus dabant operam ſtudio. Nam al ternis ſex menſibus dabant operā Imperatores bello & ſtudio, vt. ff. de ori. iur. l. ij. §. ex ijs. in prin. vltimæ charte. uel dic ꝙ nomen erat libri illis ſex mēſibus compoſiti, quod in idem recidit. Semeſtres gd

¶ Tu dic, ꝙ ſicut annales dicebantur ex eo, ꝙ anni vnius res geſtas continerēt, ita ſemeſtres libri, * in quibus ſex menſium reſcripta conſtitutioneſque deſcriptæ erant Hos D. Marcus ſcripſit, vt hic, & in l pactum. ff. de pact] SYL.

g¶ Adminiſtrat. Qui dr̄ pcurator fiſci. & facit ad hūc. §. ī. de cura. §. itē loco. ADDITIO. Idem ſi adminiſtrat res aliorum principum. Io. Fab

* ¶ Item qui Caſus poſitio clara eſt, & rō ipſius eſt, q̄a ſi quis & pupillarıbus & publicis rebus vellet vacare, neceſſario aut pupilli aut reip. res negligētius curarent, vt dcm̄ eſt ī pced. §. vel dic (vt alias dicebā) ꝙ tutela reſpicit vtilitatē publicā ſecūdario, in exēplo aūt huius & pced. §. vertiē vtilitas publica prin- SYL.

cipaliter, & ideo tutelæ præpōderat.] Not. ꝙ abſentia cauſa reipubl. præſtat excuſationem a munere de nouo delato: ſecus ab antiquo. Item ꝙ durante abſentia datur curator.

a ¶ Abſunt. vel abfuturi ſunt, vt. ff. de procura l. filiusfa. §. fin. ADDIT. Quia paria ſunt eſſe, vel de proximo ſperari. l. penul. ff. de teſta. mil. Are.

b ¶ Excuſantur. Hoc primum reſponſum loquitur, quando eo exiſtente in abſentia reipublicæ cauſa, datus fuit tutor vel curator: quo caſu, perpetuo excuſatur, ſi per viginti annos militauerit: vel cōpleuerit militiæ ſpatium, & non ignominioſe miſſus eſt. Alias qui infra quinquennium miſſus eſt: puta quia infirmus, nullā habet excuſationem: qui poſt quinq; annos, habet annū. qui poſt octo annos, habet biennū: qui poſt duodecim, habet trienniū qui poſt ſexdecim, habet quadrienniū: qui poſt viginti, excuſationē perpetuā habet, vt dictum eſt, & ff. eo. ſed & milites. §. j. ij. iij. iiij. & v. & §. quandoq; vſque ad. §. qui autem poſt.

Milites a bello miſſi quotannos excuſationis habent.

c ¶ Excuſantur. Si hoc poſtulauerint prius, & etiam alium actorem, vel curatorem petierint, alias nō, vt C. ſi tu. reipub. cau. l. j. & ff. de admini. tut. tutores. §. qui ſe.

SYL. ¶ Et qui poteſtatem. Caſus. Non figuratur: & ratio clara eſt fundata in adminiſtratione principaliter publica. Not. ſummarium. Item ꝙ multa impediuntur facienda, quæ facta tenent.]

cuſatur: ab antiqua autem, durante abſentia. h. d. ex l. non ſolum. ff. eo. Are.

¶ Item qui reipublicę cauſa abſunt,[a] a tutela vel cura excuſantur. [b] Sed & ſi fuerint tutores vel curatores dati, deinde reipublicæ cauſa abeſſe cœperint, a tutela vel cura excuſantur, [c] quatenus reipublicæ cauſa abſunt, & interea curator loco eorū datur: qui, ſi reuerſi fuerint, recipiunt onus tutelæ. Nam nec anni habent vacationem, vt Papinianus libro quinto Reſponſorum ſcripſit: nam hoc ſpatium habent ad nouas tutelas vocati.

¶ Habēs publicam poteſtatem, a tutela habet excuſationē, ſed non aliam ſuſceptam. hoc dicit ex lege non tantum. §. ſane. ff. eod.

¶ Et qui poteſtatē [d] aliquam habent, ſe excuſare poſſunt, vt diuus Marcus reſcripſit: ſed [e] ſuſceptam tutelam de-

d ¶ Et qui poteſtatē. Vt quia ſit Præfectus vigilum, vel annonæ, vt. ff. eo. l. adminiſtrantes. & ſimiles qui poteſtates vocantur, vt C. de mo. mult. l. eos. ſecus ſi ſit circa latus principis: cæptā enim nō cōplebit. vt ff. eod. l. iuriſperitos.

SYL. ¶ Dic poteſtatem, id eſt publicū magiſtratum lege poteſtatis. ff. de verbo. ſignifica. Sed in l. eos. procōſularis, poteſtas interpretanda ē imperiū & auctoritas. Proconſulis.]

e ¶ Sed ſuſceptam. vt ſupra proximo. §.

SYL. ¶ Item propter. Caſus. Eſt clarus. Ratio dubitādi poterat eſſe periculum ſubtractionis inſtrumentorum pupilli, cæteraq; alia, quæ referuntur ab Imper. in authen. vt ij qui obli. perhi. ſe hæres mi. in princi. ex quibus videbatur, ꝙ tutor vel curator nō ſolū excuſandi eſſent, ſed remouendi: cuius contrarium deciditur, niſi de omnibus bonis, vel hæreditate cōtrouerſia exiſtat, quia tunc quaſi de capite agitur, capitaleſq; excitantur inimicitiæ: at in cæteris litibus aliud placuit, quia neminē tam impium fore creditum eſt, vt cū tanta exiſtimationis iactura fraudulenter in rebus eorū, qui ſuæ fidei eſſent cōmiſſi, verſaretur: proinde cum vſus poſtea docuiſſet, ob lites quoque leuiores non raro pupillos adultoſque ſuis facultatibus ſpoliari a tutorib. & curatoribus, nouiſſime hæc regula per ſupradictum auth. correcta eſt.] Nota quod poteſt eſſe lis inter pupillum & tutorem durante tutela. Item ꝙ ex qua

ſerere non poſſunt.

¶ Propter litẽ quã quis habet cum pupillo, non excuſatur a tutela, niſi ſit omnium, vel maioris partis bonorum. hoc dicit, ex l. propter.ff. eodem.

¶ Item propter litem, quam cum pupillo, vel adulto tutor vel curator habet, excuſari non poteſt: niſi forte [a] de omnibus bonis, vel hæreditate [b] cõtrouerſia ſit.

¶ Tres diuerſæ tutelæ non affectatæ, donec durant, præſtãt excuſationem. hoc dicit. ex l. tria. ff. eodem.

¶ Item [c] tria onera tutelæ non affectatæ, vel curæ, præſtant vacationem quandiu adminiſtrantur, vt tamen plurium pupillorum tutela vel cura eorundem bonorum, veluti fratrum, pro vna computetur.

¶ Paupertas, & infirmitas, propter quam quis non poteſt propriis negociis ſupereſſe, excuſant. hoc dicit. ex lege paupertas. & l. non ſolum. in fin. ff. eodem.

ximia lite etiam ciuili finitur tutela, Item quod.q.hæreditatis pupilli maxima eſt, & æquiparatur. q.de omnibus bonis, cum veriſimiliter nihil habere poſſit proprium, qui acquiſiuit patri illucuſque quicquid quæſiuit.]

a ¶ Niſi forte. immo & ſine forte: vel etiã ſi de maiori parte bonorũ pupilli ſit controuerſia, vt ff. eod. lege propter litem. primo reſpon. & facit C. eodem l. ſi vt allegas. & ſupra de auctorita. tuto.§. final. & C. qui da. tuto.poſſ. lege creditorẽ. ſed hodie nõ poteſt creditor vel debitor eẽ tutor, vt in authen. vt ii q obli.p §.j.col.vj.

* ADDIT. Idem dicas ſi erit quæſtio ſtatus vt l.athletæ.§. amplius.ff.eo ſimiliter idem eſt ſi a patre pupilli tutori fuit quæſtio ſtatus mota, vt infra eodem.§.item is qui.
H. M.

b ¶ Hæreditate. ſcilicet ipſi pupillo a patre delata, vel a quocunque, non curo propter magnitudinẽ enim litis ponit de hæreditate.

SYL. * ¶ Item tria. Caius. Apertus eſt, & ratio ipſius eſt difficultas rationum conficiendarum.l.ſi is qui.§.fin.ff. eodem & ne multitudine negociorum tutore onerato, res pupillares male adminiſtrentur: quæ ratio ceſſat in tutela cõplurium fratrum, qui idem habeant patrimonium, quia vt ibidem dicitur, nõ numerus perſonarũ, ſed diuerſitas patrimonii, diuerſæq; rationes conſcribendæ expendi debent. Affectatæ autẽ tutelæ vel curæ ea ratione non ꝓſunt, quia qui ſponte & volens oneri ſe ſubiecit, non eſt illi ſuccurrendum.l.ij.§.fin. ff.ſi quis cau.& c. damnum. de reg. iur. vi. Nota quòd affectatum onus nõ excuſat. Itẽ ꝙ tutor pluriũ pupillorum fratrum dicitur tutor vnius tutelæ tantum.]

c ¶ Item tria onera. Nota, dicit onera: quatuor enim poſſet habere tutelas, quæ ſibi excuſationẽ nõ darent, ſi ſint leues vel leuiſſimæ, vt hic. † Itẽ nota quod dicit, tria onera tres enim poſſet habere, & tñ pro vna computantur, puta fratrũ, vt ſequitur. Non.n. numerus pupillorum plures tutelas facit, ſed patrimoniorum ſeparatio, vt ff. eod. tria. & l.ſi is. Item quod dicit non affectatę: nota, nã ſi dediſſet operam, & ſic affectaſſet eas habere, non prodeſſent, quia non viderenẽ oneroſæ, vt & alias qui data opera reipublicæ cauſa abeſt, vt.ff.ex quib. cau. maio.l.& qui data.& facit ff.ſi quis cau.l.ij.§.ſimili. & ff. ad leg. Corne. de fal.l.vxori. §.primo iuxta illud: Hoc portat leuiter, quod portat quiſque libenter. Itẽ hæc tria onera in domo vna eſſe ſufficit: vt ſi pater vel filius gerat, omnes excuſentur: ſed non computentur, niſi ob alium tutorem teneantur, vt.ff.eodẽ. lege diximus.§.fin.& lege

† Item ſi altera ipſarũ vel ẽt quarta ſupueniẽs ſit breui tpe finiẽda. pura. j. ſemeſtre. l. nõ tñ in prin. ff. eod.

ſeq.& ff.de ritu nup. ſi quis tutor. Itē bonorarius hoc nomine non cōputat, ut ff.eo.l ſpadonem.§.ſi ciuitatis.

SYL. * ¶ Honorarius tutor eſt, qui honoris tantum gratia datur, non ut adminiſtret l.iii.§. ſi parés.ff. eo.]

ADDIT. Item duæ excuſationes īplectę diuerſi gñis, puta due tutelę cū duobus ſiliis, non faciunt vnā plenā l. excuſat.§.amplius.ff.e.Ang.

¶ Sed & ꝑpter paupertatem excuſationem tribui, tam diui Fratres q̄ per ſe, dinus Marcus reſcripſit, ſi quis imparē[a] ſe oneri iniūcto poſſit docere.[b]

¶ Itē propter aduerſam[c] ualetudinem, propter quam ne ſuis quidem negociis intereſſe poteſt, excuſatio locum habet.

¶ Qui literas neſcit, a tutela ſ[e]xcuſatur, tametſi aptus ſit negociis gerendis.h.d.ex l. athletæ. §. ſi. ff. eo.

¶ Similiter eos, qui

SYL. a ¶ Sed & propter. Caſus. Clarus eſt, & in utroque caſu ratio exprimitur in text. Noluerunt enim.ll.quempiā obligari ad impoſsibilia, & præterquā ꝙ ſatis inhumanum eſſet, ut qui ſuo labore victū ſibi quærere neceſſe habet, aliena negocia ſuis poſthabitis agere cogeret, tum ēt damnoſum eſſet pupillo hunc habere, quia uel ſegniter res eius gereret præ inopia, uel nō ex fide.l pe.ff.eo.quæ rationes militant ēt in caſu aduerſæ ualetudinis. Quid enim tā impiū excogitari poſſet, q̄ ſi is, qui ne ſuis quidē negotiis ſupereſſe poteſt, aliena curare, cōpelleretur, cum ſummo etiā pupillorū damno?] Not. quòd paupertas non præſumitur, ſed debet probari. Item ꝙ præſtat excuſationē a munere publico. Itē ꝙ nō oīs mala ualetudo præſtat excuſationem, ſed ea, propter quam ſuis rebus ſupereſſe non poteſt.

Paupertas aliquā non excuſat a tutela

a ¶ Imparem.i. ſi non habeat tantum in bonis quantum & pupillus, cui datur tutor, ut hic, & ff. eo. l. paupertas. alias autē dicit pauper, qui non habet quinquaginta aureos in bonis, ut ff.de accu.nonnulli. Vel dic uerius enim eſſe hic pauperem & imparem oneri, qui ſic laboribus eſt implicatus propter paupertatem, ut tutelæ ſupereſſe non poſsit, cum forte in agro eum tota die eſſe oporteat. Nec enim placet prima expoſitio, cum hoc munus magis obſequio perſonæ, q̄ in aliqua erogatione conſiſtat; unde paupertas talis non nocet, dummodo poſsit ſupereſſe tutelæ, ut ff.de mu.& hono.cura.§.inopes. & infra titu.i.§.fina.

SYL. ¶ Adde cōiter teneri, paupertatem diſtingui arbitrio iudicis, attenta qualitate pſonarum, & patrimoniorum, ut per docto. in l. ſi conſtante. in i. q.Bart. ff.ſol. matrim.]

b ¶ Docere. i. probare.

c ¶ Aduerſam ualetudinem. Vt ſi eſt ſurdus, uel mutus, uel perpetua ualetudine detentus, ut C. qui mor.l.prima. qui morbus prout durauerit, excuſat: ſed furor nō excuſat, ſed interim curator dat: ſecundum Ioan.vt.ff.eo.l.nō ſolū.§.ſi.& ſeq. duabus.ll.uſq; ad.§.ſunt & alii. Sed quidā ex ſupradictis. etiā ſi uelint, non admittunt: ut ſurdus, & mutus, ut ff.de tut.l. i.§.pen.& §. fina. Quare dic, quòd quātum ad eos impropríe ponitur excuſatio, ut infra eo.§.minores.

SYL. * ¶ Similiter. Caſus. Dubitatum fuit, an qui literas neſciunt, tutores uel curatores dari poſſent: et uidebat quòd ſic, ſi apti eſſent ad gerenda negocia l. athletæ.in ſi.ff.eo.cuius contrariū decidit, quia cū tutor facere inuētarium teneatur, & rationes ſcribere, qui autem literas neſcit id eſt qui nec legere nec ſcribere nouit, (ita enim hic accipiendum eſt) hæc non niſi per alium facere poſsit, ex qua re tam ipſe tutor, quàm pupillus, facile poſſent damnificari: meritò conſtitutum eſt, ut potius excuſetur. Et hic eſt uerus ſenſus huius. §. quem apertius explicaui hoc loco in Commentar. & conciliaui cum lege athletæ.ff.eodem.] Nota ignorantiam literarum excuſare a munere publico. Item quod quamuis ſit quis diligens ad adminiſtrandum negocia, ſi neſcit literas, reputatur inſufficiens muneribus publicis.]

Literarũ ignorãtia an excuſet a tutela

a ¶ Literas neſciunt. & ſimplices ſunt, uel rudes: aliud ſi ſunt ſagaces in negocijs: tunc enim non excuſantur, ut ſubijcit, quamuis &c. ut ff. eo. l. athletæ. §. pe. & fin. Et not. literatum ad aliqua admitti, ad quæ nõ recipitur illiteratus, † ut C. de poſtu. l. ii. & in authẽ. de iud. §. i. coll. vi. Et no. melioris cõditionis eſſe ſapiẽtem quã ſtultum.

† Sic iure cano. illiteratus nõ põt obtinere beneficiũ, ut c. cũ noſtris. extra de conceſ. præbẽ. ubi per Inno.

* ADDI. Literas neſcire dicunt, qui ſunt imperiti rerum alioqui excuſatio eius, qui ſe negat literas ſcire, accipi non debet: ſi modo expers nõ ſit negociorum l. athletæ. in fine. ff. eo. Hinc illud eſt Cæſaris dictatoris, Syllam neſciſſe literas: loco ſumpto ex ambiguo, quod dictata dent magiſtri literarum, & dictatores rempubli. adminiſtrent. Aemil. Fer.

uidetur iuri ſe excuſandi renunciare. l. ſpadonem. §. i. ff. eo.] Notabilia clara ſunt ex lectu. tex.]

b ¶ Inimicitias. Ut quia ideo eum dedit tutorem, ut debitis ſupponatur, & a pupillo uexet. Et not. quod tribus caſibus excuſat inimicitia: ut ſi ideo dedit, ut dictum eſt, ut hic. Item & quando interuenit poſt teſtamentum. Item (ſecundum quoſdã) etiã quãdo ante teſtamentum, ſi tamen fuit capitale certamen. In quarto caſu non: ut ſi ante teſtamentũ facta fuit, & non capitalis, quia uidetur remiſiſſe, ex quo in teſtamento dedit tutorem, ut ff. eo. l. athletæ. §. dat remiſsionem. prout eſt ibi in litera, Prius. ut & infra eodem. §. inimicitiæ.

Inimicitia tribus caſibus excuſat a tutela

† a'ia: promiſerunt.

literas neſciunt, [a] eſſe excuſandos diuus Pius reſcripſit, quamuis & imperiti literarum poſſint ad adminiſtrationẽ negociorum ſufficere.

¶ Datus tutor in teſtamẽto propter inimicitias, excuſationem habet: qui uero promiſit adminiſtrationem, excuſationem perdit. h. d. ex l. athletæ. §. dat. & l. ſpadonem. §. i. ff. eo. Are.

¶ Itẽ ſi propter inimicitias [b] aliquem teſtamẽto tutorem pater dederit, hoc ipſum præſtat ei excuſationẽ: ſicut per contrarium non excuſantur, qui ſe tutelam adminiſtraturos patri pupillorum † promiſerant. [c]

¶ Ex eo quod quis non cognoſcit patrẽ pupilli, non excuſatur a tutela. h. d. ex l. ſpadonem. §. fina. ff. eo. Areti.

¶ Non eſſe autẽ admittendã excuſationem eius, qui hoc ſolo utitur, quòd

SYL. * ¶ Itẽ ſi propter inimicitias. Caſu. In primo dicto dubium faciebat, quòd cum quiſpiam datur tutor teſtamento poſt inimicitias contractas, uidetur quodammodo remitti odium: & ideo non uideretur, quòd deberet excuſari l. athletæ. §. dat. ff. eod. cuius contrarium reſpondetur. Nec obſtat ſupradicta præſumptio, quia iſte text. loquitur, quando ex aliquibus coniecturis apparet datum fuiſſe tutorem ob inimicitias, ut. ſ. debitis & negocijs implicaretur, unde ceſſat præſumptio reconciliationis. una enim præſumptio tollit aliam l. non eſt. ff. quod met. cau. Ratio autẽ decidendi habetur in l. i. C. ſi prop. inimi. lib. x. Secundi autem dicti ratio eſt, quia promittens ſe adminiſtraturum,

* ¶ Errat Accur. nam uerſ. Niſi, poſitus in d. §. dat. intelligendus eſt in capitalibus, prout loquitur regula, ut ſit bona exceptio: pro cuius. §. uera & plena interpretatione uide hic noſtros Commen.] SYL.

c ¶ Promiſerant. licet alias habeant excuſationem, ut hic, & ff. de teſt. tut. ex ſententia. in fi. & hoc ubi promiſit, uel ſic ſe iactauit.

* ¶ Intelligendus eſt text. in promiſſione ſecundum quod loquitur etiã. §. i. in l. ſpadonem. unde ſumptus eſt: iactationes. n. a legibus non conſiderãtur. l. fi. & ibi doc. ff. de teſta.] Quid autem ſi in teſtamento ſe tutorem ſcripſit? Reſpon. non erit tutor, niſi uel euidenter idoneus appareat, uel pater eum confirmauerit. ut in d. l. ex ſententia. & tunc SYL.

ignotus[a] patri pupillorū, ſit diui Fratres reſcripſere.

¶ Inimicitiæ capitales, ſi reconciliatio non ſit ſecuta, præſtant vacationē a tutela. h. d. ex l. athletē. §. dat. ff. eo.

¶ Inimicitiæ, quas quis cum patre pupillorū vel adultorum exercuit, ſi[b] capitales fuerunt, nec reconciliatio interuenit, a[c] tutela vel cura ſolent excuſare.

¶ Qui paſſus fuit controuerſiā ſtatus a patre pupilli, habet vacationē. Arg.

¶ Item is, qui ſtatus controuerſiam a pupillorum[d] patre paſſus eſt, excuſatur a tutela.

¶ Maior ſeptuaginta an. a tutela ſe excuſat: minor xxv. & miles, nec volentes admittūtur. h. d. ex l. ij. ff. eod. ex l. fina. C. de legi. tu. & l. militiæ. C. qui da. tut. poſ. Arc.

de cætero erit tutor. ff. ad leg. Cornel. de fal. l. vxori. §. j. Accur.

SYL. ¶ Non eſſe. Caſus Facile poni poteſt in tam aperta regula: * cuius dubitandi ratio potuit eſſe, ꝙ tradit in l. illud. & l. fi. ff. eod. ſi extranei & alterius prouinciæ homines tutores eligantur, cō petere ius ſe excuſandi: ſi quidē per abſurdū videbatur dari quēpiā tutorē ab illo, quem nūquam cognouiſſet: attamē decidit contrariū, & ratio eſt, quia quāuis ignotus quis ſit ex viſu, pōt eſſe cognitus aliter, veluti ex teſtimoni ¶ bonorum uirorum de illius morū honeſtate, & vitæ probitate:] amare enim poſſumus inuiſa: ita & intelligit tex. ī cognita aliquo modo nequaquā. Not. ignotum tutorem dari poſſe.]

a ¶ Ignotus. ſed is excuſatur, qui ibi domicilium non habet vbi datus eſt, vt. ff. eo. l. fi in fine.

SYL. ¶ Inimicitiæ. Caſus Facilis eſt, & ratio manifeſta: non enim præſumunt iura tuendos eſſe pupillos ab inimico paterno: inimicitiæ. n. præſumuntur durare cum filiis ex identitate voluntatis & ſanguinis. Not. non omnes inimicitias excuſare, ſed capitales tantum. Itē ꝙ ille, qui paſſus eſt quæſtionē ſtatus, cenſetur inimicus, & excuſatur.]

b ¶ Si capitales. Capitales accipe, vt quia accuſabat eū de aliquo crimine, qđ ingerebat pœnā capitis. i. ſtatus: vel qđ ingerebat pœnā ſanguinis: vel quia inſidiabat morti ipſius: ſecundū Azo. Et not. hic fieri aliquid rōne inimicitiæ, quod non fieret alias. ſic. ff. de arb. non diſtinguemus. §. cum quidam, & l. licet aūt. ff. de lib. cau. ſi pariter. Nam inimicus iudex eſſe non pōt. vt ff. de procu. l. filiusfa. §. fi. & l. vel exilio.

Inimicitiæ dicuntur capitales dupliciter

SYL. ¶ Quæ aūt dicantur inimicitiæ capitales, declarat Bar. in l. iij. §. fi. ff. de adimen. leg.]

c ¶ A tutela. vel datiua, vel legitima: ſi autē teſtamētaria, dic, vt ſupra ī gl. Vt quia &c. * ADDIT. No. quod ille qui fuit inimicus patris præſumit inimicus filii ēt patre mortuo & ad quē libet de genere extēditur. l. j. C. ſi quacun. prędi. poteſt. & vſque ad quartum gradum l. lex Cornel. ff. de iniur. & vlterius vt C. ad tertul. l. ſi fœmina, Hier. Meſſ.

SYL. * ¶ Item is. Caſus Facile figuratur. Ratio huius regulæ pendet a ſuperius dictis: nam cum ex controuerſia ſtatus oriantur inimicitiæ capitales, vt dicit glo. in. §. præcedente, ſuper ver. capitales. ſequit ꝙ eſt iuſta cauſa excuſationis. §. inimicitiæ. ſupra eod. Maxima enim ignominia afficit is, qui ſup ſtatu inquietatur, necnon eius cōiuncti. l. j. & ij. ff. de libe. cau. No. ſummarium.]

d ¶ A pupillorum patre. vt quia pater pupillorum quandoque dixit huic, quem dat modo tutorem, ſuum ſeruū fuiſſe vel libertū. Iſtæ enim ſunt quæſtiones de ſtatu, vt infra de actio. §. pię iudiciales. Et eſt ratio, quia mortis accuſationi hæc quæſtio ſimilatur, vt. ff. quod metus cau. iſti quidem. §. primo. Idem eſt econtra, ſi hic mouit quæſtionem ſtatus ipſis pupillis, vt ff. eo. athletæ. §. amplius. †

† Intellige iſtud nerū ſinō ſtudioſe uel ꝑ calūniā mouit qōnem vt ibi: alias ſecus ſecundum Aug.

SYL. ¶ Item Maior ſeptuaginta. ¶ Caſus Clarus eſt. Ratio primi dicti eſt, quia

¶ Item maior lxx.[a] annis a tutela & cura ſe poteſt excuſare. Minores autem xxv. annis olim quidem excuſabantur, noſtra autem cōſtitutione prohibentur ad tutelam vel curam aſpirare: adeo vt nec[b] excuſatione opus ſit. Qua cōſtitutione,[c] cauetur, vt nec pupillus ad legitimā tutelam vocet̃, nec adultus: cum ſit inciuile eos, qui alieno auxilio in rebus ſuis adminiſtrandis egere noſcuntur, & ab alijs reguntur, aliorum tutelā vel curam ſubire.[d]

¶ Idem & in milite[e] obſeruandum eſt, vt nec[f] volens ad tutelæ onus admittatur.

¶ Docentes Grammaticam, vel Rhetoricam, vel Medicinam, vel Romæ, vel in patria ſua intra numerum deputatum, excuſantur a tutela. hoc dicit. ex l. ſi duas. §. primo. ff. eo.

¶ Itē Romæ Gram

ſenex impar putat̃ oneri: & quia ſemper apud romanos habita eſt ſenectus, vt idē honor ei tributus ſit qui & magiſtratibus. l. ſemper. ff. de iu. immu. Sicut ergo datur excuſatio magiſtratibus & poteſtatibus, ita & ſenibus. Ratio autem ſecūdi dicti eſt, quia qui alterius auxilio eget, non poteſt alteri auxilio eſſe: & qui ſuis rebus regendis impar eſt, nō debet eidem committi adminiſtratio aliorū. Ratio autem tertij dicti eſt propter publicū intereſſe, ne a militia distrahatur, ob quod plurima ſunt in iure priuilegia eiſdem conceſſa. No. ſummarium.]

a ¶ Item maior lxx. annis, ſcilicet iam completis vt. ff. de iu. immu. l. iij. & ad Trebe. qui filium & filiam. §. j. alias nō eſſet maior, vt ff. de minor. l. iiij. §. minorem. † Sed in alio perſonali publico munere ſtatuitur tēpus lv. annorum, vt C. qui ætate. l. fi. lib. x.

†Qñ autē reqratur. SYL. ann⁹ cōpletus, vel ſufficiat cœptꝰ: vel qñ tp̄s reqrat de momēto ad momētū, dic vt ibi p gl. Bar.

¶ Ratio autem differentiæ aſſignatur, quia adminiſtratio vnius ꝓuinciæ eſt maius onus q̃ vnius tutelæ. Vel ſecundum Chriſtophorum hoc factū eſt, vt plures inueniantur tutores fauore pupillorum.] Et not. rōne ſenectutis aliqua fieri, quæ alias non fierent, vt hic, & ff. de iure immuni. l. ſemper. primo reſpon. & C. de poſtu. prouidendum.

b ¶ Nec excuſatione. Sed in larga ſignificatione etiam qui prohibētur, excuſantur, vt ff. de poſtu. l. j. §. initium. & C. qui morbo. l. vnica. & ff. de tute. l. prima. §. pen. & fi. & infra eod. §. pen.

& fin. & facit ad hoc. ff. de reg. iu. l. eius eſt nolle. Accur. & dict. Angel.

c ¶ Conſtitutione. C. de leg. tu. l. fi. & facit ſupra de fidu. tu. §. fi.

d ¶ Subire, facit ad hoc in authentico de ſancti epiſco. §. primo collatio. ix. & ff. de eden. l. ſi quis ex argētariis. §. pen.

e ¶ Idem & in milite. ſcilicet in militia exiſtente: ſecus in veterano: quod dic, vt diximus ſupra eodem. §. item qui reipublicæ. Ad hoc autem, quòd aliquis ſit miles, ſex ſunt neceſſaria, vt diximus in authen. de man da. princ. §. fi. & in l. pen. ff. ex quib. cau. maior. & infra de militi. teſtamen. ſuper rubri.

f ¶ Nec volens. Et ita ipſo iure non tenet datio, vt hic. & C. qui da. tu. poſ. l. militiæ. niſi a commilitone detur, ut ff. eodem propter magiſtratum. §. fina.

† Aliud in cœleſti militia, ut in clerico qui admittitur vſque ad quartum gradum, ut in authenti. de ſan. epiſc. §. præsbyteros. quam habes. C. dē epiſc. & cleri. ſuper l. generaliter.

†Sed Iaco. de Are. ibi tenet contra SYL. rium & illum tex. intelligit in veterano.

¶ Adde, quod illud, quod dicitur de quarto gradu, non probatur. l. ſed potius cum tutela reguletur ab hæreditate, dicendum eſt, quòd ſicut hodie admittitur uſque ad decimum gradum ad ſucceſſionem, ita ad tutelam. l. prima. §. primo. ff. de teſt. tute. de iure aūt canonico poſſunt ſuſcipere tutelam intuitu pietatis etiam promoti, non tamen coguntur, niſi quando alius tutor non reperitur. c. peruenit. lxxxvi. diſtinctio.

SYL. ¶ Item Romæ. Caſus. Sic figuratur, ut ſupra in alijs caſibus: cuius ratio eſt in promptu, ne diſtrahantur a tã proficua & neceſſaria diſciplina: ſicut dictum eſt de militibus. No. ꝙ oẽs hi docentes artes triuiales excuſantur.] a ¶ Grãmatici. i. magiſtri de Grãmatica: & idem dicas de ſequẽtibus. Et adiũge his ſophiſtas idest, dialecticos: ita ut oẽs, qui docẽt triuiũ, excuſentur, ut hic, & ff. eo. ſi duas. §. i. & hoc ſi doceãt Romæ, ubi eſt communis patria, ut ff. ad muni. l. Roma & hic. Itẽ ſi in patria ſua, ut hic ſubijcit. Itẽ oportet, ꝙ ſint intra numerum. Habebat enim quælibet ciuitas numerum ſcd̃m quãtitatẽ, & Grãmaticos, & Dialecticos, & Rhetores, & Phyſicos ſiue Medicos: ita tamẽ quòd nulla ultra decẽ haberet, quibus hanc immunitatem daret, ut ff. eod. l. ſi duas. §. fina. Sed aliud uĩ in iis, qui docent quadriuium, ut Muſicã, Aſtronomiam, Geometriam, & Arithmeticam: nam non uidentur habere excuſationem, ut ff. eo. Geometræ.

† alias liberalis artis.

Sciæ triuiales excuſãt tutores

Sciæ q̃driuiales non excuſãt a tutela

SYL. ¶ Dic quòd in dicta l. ſi duas. ſophiſtæ appellantur Philoſophiæ profeſſores. ut hoc loco oſtendi in Commen.] Quid autem glo. appellet triuium uel quadriuium declarat hic Chriſtoph.] Quid de legum doctoribus? Non excuſantur niſi Romæ, ut ff. eod. ſed & reprobari. §. fina. & §. penulti. uel niſi in conſilium principis ſint aſſumpti, ut ff. eodem iuriſperitos. Vltra numerum autem uel extra patriam ſuam nemo excuſatur, niſi ſint aliqui multum diſciplinati, ut ff. eod. ſed & reprobari. § amplius. Item Philoſophis, qui docent in naturalibus, conſtat excuſationem habere, ut ff. eo ſed & reprobari. §. amplius.

Doc. ll. an excuſentur a tutela.

Philoſophi a tutela excuſãtur

SYL. ¶ Qui autem uult. a Fuit dubitatum, an habens plures excuſationes, ſi unam proponat tantum, & eam non probet, poſsit alias poſtea proponere & probare: & uidebatur quòd non, quia proponendo unam ex pluribus, illi uidetur ſe aſtrinxiſſe, & alias renunciaſſe, argumẽ. l. cũ prætor. ff. de iudi. l. illud. ff. de acquirẽ. hæredi. cõtrarium tamẽ decidit eo ratione, quia cum excuſationes ſint ſe paratæ, non præſumit quis per propoſitionẽ unius, alteri renunciare. lege quoties quis du plici iure. ff. de regul. iur. expreſſa enim remiſsio ipſius non extenderetur ad alia, ſcd̃m Bart. in l. ſi domus. ff. de ſeru. urba. prædio. maxime quia inducta ad excuſandum, ſicut eſt propoſitio unius cauſæ, non debent inducere contrarium effectum. l. legata inutiliter. ff. de adimen. lega. cum ſimil. No. quòd proponens unam excuſationem cum habeat plures, non uidetur alteri renunciare, ſed poteſt intra tempora ſtatuta illis uti.]

Cõcor. cũ hoc §. c. paſtoralis cũ gl. ſuper uerbo, audiant. ĩ prin. ex tra de excep.

matici, a Rhetores & Medici, & qui in patria ſua † has artes exercent, & intra numerum ſunt, a tutela & cura habent uacationem.

¶ Proponens unam excuſationẽ, & non probans, poteſt intra ſtatuta tempora aliam proponere & probare, hoc dicit. ex l. propter. ff. cod. Areti.

¶ Qui autem † uult ſe excuſare, ſi plures habeat excuſationes, & de quibuſdam non probauerit, alijs uti b intra tempora c conſtitu-

b ¶ Alijs uti. dummodo in initio omnes propoſuerit ſecundum quoſdam: † alias non poteſt, ut ff. eo ſcire oportet. §. ſcire autem. Vel (quod uerius eſt) ſecundum Io. dic, quòd illud quod ibi dicit, quòd ſimilis eſt ei qui ſe non excuſauit, qui omnes prius non propoſuit, uerum eſt quo ad non nominatas: quia oportet, quod adhuc proponat, ſi non eſt lapſum tempus, ut hic, & ff. eo dem. propter item. §. primo. & ff. de exceptio. l. nemo. & ff. de tranſac. cum ii. §. ſi prætor.

† Et tũc ſufficit ꝙ unã ꝓbet: & hæc tpa currũt, etiam ſi ignorauerit ius ſibi cõpetere ſcd̃m docto. hic.

SYL. ¶ Et hæc ſolutio uera eſt, & tenenda, licet uerba uideantur a principio uelle omnia eſſe propoſita.] Contra. C. de inoffi. teſtamen. contra maiores. Sed ibi ab initio duas proponere non potuit, quia ſibi eſſet contrarius, & ita uerum eſt.

c ¶ Tempora. quæ ſunt iſta tempo-

ra. habes infra proxi.§.

SYL. *¶ Adde, ꝙ ad proponendum excuſationes dantur quinquaginta dies cõtinui, & amplius, ſcd̃m diſpõnem. §. ſequẽtis: ſed ad illas propoſitas proſequẽdas datur quadrimeſtre. l. quinquaginta. ff. eodẽ.]

SYL. ¶ Qui autem excuſare. Caſum nõ expedit figurare, quia terminus hic ſtatutus utpote poſitiui iuris nõ habet in ſe certam rationẽ, & litera plana eſt.

ta non prohibetur. ¶ Conſtitutus intra centeſimum lapidem habet quinquaginta dies ad proponendum excuſatiões a die ſciẽtiæ: conſtitutus vero ultra, habet unã dietam pro quolibet vigeſimo milliari, & triginta dies: dummodo non ſint pauciores quinquaginta. hoc dicit ex l. ſcire. ff. co.

¶ Qui autem excuſare ſe uolunt, non appellãt:[a] ſed intra quinquaginta dies[b] continuos, ex quo cognouerint[c] ſe eſſe tutores uel curatores datos, ſe excuſa-

* Exquirenda tamen eſt ratio, cur non liceat appellari: & uidetur eſſe in promptu: nam teſtamẽtarius ideo non appellat, quia non datur appellatio a facto priuati. l. prima in princip. ff. de appellat. legitimus uero, quia a diſpoſitione. l. appellari nõ poteſt. l. ſiqua. ff. de verb. ſignific. in datiuo uero poteſt aſsignari ratio ex l. fin. ff. de appellat. recip.]

Not. quòd à tutela non appellatur, ſed excuſanda ẽ infra quinquaginta dies. Item quòd tales quinquaginta dies ſunt continui. Item quòd tale tempus currit a die ſcientiæ. Item quòd quilibet tutor poteſt ſe excuſare. Itẽ quòd dieta eſt xx. milliariorum. Item quòd inductum ad augmentum non debet operari diminutionem.]

Appellari an poſsit ab iniũctione munerum.

a ¶ Non appellant. Sed contra. ff. de appel. cum in una. §. tutor. Sed ibi appellatum fuit ab ipſa ſententia lata cõtra excuſationem, ſed ab ipſa datione appellari non põt, ut hic, & ff. quãdo appel. ſit l. j. §. ſi quis tutor. ſed ĩ aliis muneribus contra: quia a datione appellaẽ, ut C. de appell. l. ii. qui. & C. de tẽp. & re. l. i. & C. de decurio. l. ii. lib. x.

SYL. • Ratio differentiæ eſt ꝑꝑ maius periculum in muneribus utilitate & auctoritate publicis, ideo celerius expediri oportet, ut aſsignant communiter docto.]

b ¶ Intra quinquaginta dies. Ita tñ ꝙ infra quatuor mẽſes cõtineanẽ iſti quinquaginta dies, licet cognouerit ſe forte datũ circa finẽ quatuor menſiũ, ut ff. co. quinquaginta arg. eius quod eſt ff. ad l. iul. de adult. mariti. §. præterea. & hoc ſcd̃m quoſdã. Vel dic, ꝙ hi quatuor menſes currunt a die cognitionis, ſicut & quinquaginta: & hoc quãtũ ad curſum cãæ. Sed initiũ eſt uſq; ad quinquagita dies & ſic parum ultra duos mẽſes põt hæc cauſa durare poſt quinquaginta dies: & ſic intelligitur prædicta l. quinquaginta. Et quod ibi dicit in fine, ex die noĩationis: ſubaudi, & cognitionis: alias uero regulariter triennio durant lites, ut C. de iudi. properandum in princ.

¶ Tu rñ. ꝙ hic a die ſcientiæ intelligitur utrunque tempus, quia aliter præſcriberetur prius cognitioni quatuor menſium, quam propoſitioni, quæ habet tempus utile: cuius contrariũ eſt in. §. præterea. quia ibi utrunq; tẽpus daẽ ad incipiendã accuſationẽ, nec põt illud inconueniens oriri quod hic.] SYL.

c ¶ Cognouerint. Sed nunquid in dubio præſumeẽ eum ſcire uel ignorare? Rñ. vr̃, ꝙ ſemꝑ ſcire præſumaẽ, etiã ex die nominationis, ſaltẽ extunc qñ ad eum notitia uenire potuit: niſi ꝓbet ſe ignoraſſe, ut C. de peri. tut. l. ſi tutor. Sed tñ contradico: ſcilicet, ut præſumaẽ ſemꝑ eum ignoraſſe, niſi probetur eius ſcientia, ut ff. de admi. tut. hoc autẽ. & C. qui mil. nõ poſ. ſuper ſeruis. lib. xii. & ff. de proba. verius. Nec obſtat prædicta l. ſi tutor. quia ibi publico erat notum: vnde nec iſte tutor potuit ignorare, ut. ff. de iu. & facti igno. regula. Vel quod dicit ibi, Idque liquidis probationibus oſtenderis. ſcilicet, eo ꝙ non probetur contra: uel aliter, ut ibi ſolet dici.

re [a] debent, cuiuſcū que generis ſint.i. qualitercūq; dati [b] fuerint tutores, ſi ītra centeſimū lapidē [c] ſunt ab eo loco, vbi tutores dati ſūt ſi vero vltra centeſimum lapidem habitant, dinumeratione facta viginti [d] millium diurnorū, & amplius triginta dierum. [e] † qui tamen [f] (vt Sceuola dicebat) ſic † debēt computari, [g] ne minus ſint, quàm quinquaginta dies.

†alias quod.

† alias debet.

¶ Tutor ſimpliciter datus, intelligitur datus vniuerſo patrimonio. hoc dicit. ex l. propter.§. licet.ff.eo.

¶ Datus autem tutor, ad vniuerſum patrimonium [h] datus eſſe creditur.

¶ Qui tutelam alicuius geſſit, nō cogitur poſtea eiuſdē pupilli eſſe curator. h. d. ex l. curator. C.eo.

¶ Qui tutelam alicuius geſsit, inuitus curator eiuſdē fie-

a ¶ Se excuſare.ſ.dando initium excuſationi, vt modo diximus, & eā redigēdo inſcriptis per libellum, vt.ff.eo. ſcire oportet.§.oportet. non tñ ſolus libellus hic ſufficit, niſi & probet excuſationē, quæ ibi continetē vt.ff. eo.l.excuſari. Accur.

ADDIT: Quod facit, vt terminus datus ad opponēdum ſeu excipiēdum, intelligatur etiam datus ad oppoſita ſeu excepta probandū, ſecūdū Chriſto.

b ¶ Dati fuerint. Siue a teſtatore, ſiue a lege, ſiue a iudice, vt infra ti.j.§.ij.

c ¶ Lapidem ideſt milliariū. lapidibus etenim ſignabantur milliaria.

* ADDI Romæ in capite Romani fori fuit columna aurata ad ædē Saturni, quæ miliariū appellabaē, in qua inciſæ omnes viæ Italiæ terminabanē: nā ſingula miliaria ſingulis lapidibus terminabantur. patet ex Plinio li.iij.c.v. Sueto. Othone, Tacito lib.xv.

d ¶ Viginti milliū. Vt pro vnoquoque die viginti milliaria computentur, vt ff.ſi quis cautio.l.j.

e ¶ Triginta dierum.ſ.debet dari terminus, intra quē ſe excuſent. Vel dic excuſare ſe debēt facta dinumeratione triginta dierum &c.

f ¶ Qui tñ. Repete, debent ſe excuſare intra illos viginti dies: qui tamen &c.

g ¶ Computari. Caueas ne fallaris in hac computatione: ſi.n. per cētum milliaria abeſt, vel minus, tātū habet dies quinquaginta: ſi autem abeſt vltra, ēt p vnum milliarium, habet p quibuslibet viginti milliaribus vnam diē: & ſic pro centū milliaribus habet quinque dies: cū quinquies viginti faciāt centū: itē forte vnū diē quia ultra eſt p milliariū vnū, uel parū plus. Item triginta dies habet: & ſic habet xxxvi. dies: & ita eſt in deteriori cōditione qui remotior eſt. Sed tñ, vt ſubijcit, ita eſt facienda cōputatio, ne ſint minus, q̄.l. dies. Et ſic apparet, q niſi per xxj. dietas vel plus ſit vltra cēteſimū milliariū, nō prodeſt adiectio.xxx.dierum, vt hic & ff. eod. ſcire. §. aliud aūt.

¶ Datus aūt. Caſus Dubitabaē ſimpliciter dato tutore vel curatore, an vniuerſæ hæreditatis tutor eſſet: & videbatur q non cenſeretur datus, niſi bonis illius puinciæ, in qua eſt l.nō ſolū §.& qui teſtamen.ff.eo. Sed contrariū dicit, ſi ſimpliciter datus eſt: quia ad totū datus intelligitur: cū natura tutelæ ſit vt prius pſonam tueaē, ſecundo bona, quæ cū ſine diſtinctione aut limitatione indefinite cōmiſſa ſint, omnia intelligunē cōmiſſa. Illud.n. quod dicit in d.§.& qui teſtamēto. habet locum, vt poſſit ſe excuſare, non autem q ab initio non intelligatur datus ad totū. No. quod dicitur in tex. SYL.

h ¶ Patrimonium. facit. ff. eod. propter litem.§.fi. Sed contra ſupra qui da.tu. poſ.§.certe. Solue vt ibi.

¶ Qui tutelam. Caſus Sic figurari poteſt. Dubitabatur, an qui filii alicuius tutelam geſſerat, eiuſdem curā gerere aſtringeretur: & videbatur quod ſic, * quia cura eſt munus publicum. ad quod ſuſcipiendum omnes cogun- SYL.

tur ſupra eo. in princi. nec eo ꝙ tutelam eiuſdem geſsit, uidetur eſſe excuſandus, tum quia niſi ſint tres tutelæ, non excuſant, tum quia quando iniungitur cura, iam finita eſt tutela pubertate, & tutela finita non præſtat excuſationē. §. itē tria. ſupra eo.] Sed contrarium reſpondet. ſuffi cit enim uel in paucis amici labore cōſuli. l. tutori. C. de negociis geſtis.

ri non [a] compellitur: intantum, ut licet paterfamilias, qui teſtamento tutorem dedit, adiecerit, ſe eundem curatorem dare, tamen inuitum eum curam ſuſcipere nō cogendum [b] diui- † Seuerus & Antoninus reſcripſerunt.

† alias Verus.

Not. ꝙ curator eſſe non cogitur quis illius, cuius fuit tutor. Item quod curator inuitus à teſtatore non datur.]

a ¶ Non compellitur. quaſi ſufficiat ei tantum ſeruiſſe, ut C. de negociis geſtis. tutori.

b ¶ Non cogendū. Facit ad hoc. C. eo. tit. curator. Sed cōtra eſt ad hunc §. C. eod. libertos. §. fi. Sed ſpeciale eſt in liberto, ut nō excuſet, licet tutor fuerit.

SYL. * ¶ Limita niſi per fideicommiſſum manumiſſus eſſet, aut propria pecunia emptus l. nequaquam. & l. libertum. §. qui propria. ff. eo.]

* ADDITIO. in textu. Diui ſeu. & Anto. Sane Alciat. lib. diſpun. iii. c. viii. putat legendum Verus. quod is cum Antonino imperarit. quod idem Nebriſſenſi placet in dict. Antoninus ſed hæc falſa eſſe Herodianus lib. iii. declarat, qui ſcribit Seuerum ſenem. imperium cum filio ſuo Baſsiano, qui Antoninus poſtea dictus eſt, communicaſſe. Tum Baſsiano inquit. qui tunc imperatorios honores adeptus Seuerus Antoninus accepto Marci cognomine uocabatur, ac maior natu erat, vxorem dedit filiam Plautiani &c.

¶ Jidē reſcripſerūt. Ca us. Quærebat, SYL. an maritus eſſe poſſet curator vxoris: & videbat ꝙ ſic, quia ꝓcurator & curator æquiparant, & pōt eſſe procurator l. maritus C. de ꝓcu. ergo & curator: cuius cōtrariū decidit, & intelligitur ſecūdū gl. ꝙ datio nō tenet d. l. maritus. C. qui da. tu. poſ. mutuus autem amor impeditiuus donationis, eſt etiā impeditiuus curæ, ꝓp remiſsionem & ꝓpter timorē ſcandali, ſi ante finē curę vellet remouere, ut ſuſpectū. §. ſuſpectus. ii. infra ti. i. qđ nō eſt ī ꝓcuratore, qui ex ſimplici uoluntate reuocat. ſed an hæc ratio cōſiſtat, uide quæ annotatum ad gl. ſuper verſi. excuſare.]

¶ Maritus, etiam ſi ſe immiſcuerit ī curā vxoris ſuæ, habet excuſationem. h. d. ex l. j. §. ſi. ff. eo.

¶ Iidem reſcripſerunt, maritū [c] vxori ſuæ curatorem [d] datū excuſare [e] ſe poſſe, licet ſe īmiſceat. [f]

Maritus pōt eſſe procurator uxoris.

c ¶ Maritū. Idē de ſpōſa, ut ff. e. l. i. §. fi.

d ¶ Curatorē. Sed ꝓcurator pōt eſſe ut C. de ꝓcur. l. maritus. ideo aūt non ponit hic tutorē. quia aliqua uxor nō eſt pupilla, ut ſupra de nupt. in princi.

e ¶ Excuſare. Improprie ponitur. Nam & ſi uellet, non admitteretur, ut C. qui da. tu. poſ. l. maritus. Et eſt ratio: quia propter affectum uxor omnia ſibi remitteret. † — Maritus nō pōt eſſe tutor uxoris.

* ¶ Iſta ratio reiecta eſt a Doc. tam in d. l. maritus. q̄ in l. ii. C. de procu. quia eadē uiget in mādato, & nihilominus pōt eſſe procurator. Vera rō eſt, quam conſiderat ipſe Imperator in l. licet. C. eo. ne. ſ. fiat fraus Senatuſconſulto prohibenti nuptias contrahi inter curatores & adultas: ſic enim ad eum caſum res perueniret, in quo ab initio cōſiſtere non potuiſſet.] Et hæc omnia ſunt uera, ubi datus ſit curator, poſtq̄ fuit ſponſus uel maritus: ſi uero prius fuit tutor uel curator, non poſſet poſtea eſſe maritus, ut C. de interd. matri. per totum titu.

SYL. † Iſtud dcm̄ gl. reprobatur & ē rō quia reuocatio ꝓcuratoris pendet ex mero arbitrio dñi, ut ī fra mā. §. item.

¶ Adde hodie ſecus de iure canonico cap. peu. de ſecun. nup.] Item hic maritus, qui poſt matrimonium fuit datus curator ignorans forte, alium debet petere ſubſtitui, ut C. eo. l. ampliſſimi. & l. licet.

SYL. mandatū. ſecūdū Ange. hic.

f ¶ Immiſceat, ſed ſi alius. ſ. de ꝓdictis,

qui excuſationem habēt, ſe immiſcuit nou poſſet ſe excuſare, ut C. ſi tut. uel cura. fal. al. l. ii.

SYL. ¶ Siquis autem. Caſus. Clarus eſt, & eius ratio maniſeſta, ne quis ex ſua im probitate cō modū conſe- quat l. i. C. ſi tu uel cur. fal. alle. ex.]

Falſum eſt imu tatio ve ritatis.

a ¶ Falſis. Vbi ueritas fuit mutata. Nam falſum nihil aliud ē q̄ immutatio veritatis ut ī auth. de fide inſtr. in prin. colla. vi.

b ¶ Non eſt liberatus. Immo ex tē- pore dationis teneē, ut C. ſi tut. uel cur. fal. alle. l. i. in fi. & facit ad hunc. §. ff. de re iud. diuus. & de excep. qui agnitis. & C. ſi ex fal. inſtru. per totū titu. Quid ſi eſt iniuſta excuſatio, licet non falſa uel non gra- tioſa? Reſpon. poteſt adhuc idem dici, ut non teneat in minoris præiudiciū, ut C. ſi ex fal. alleg. l. i. Quid ſi per igno rantiam? Reſpon. idem, ut C. ſi ex fal. allega. l. ult. licet alias ſententia gra- tioſa teneat, ut ff. ad treb. ſeruo inui- to. §. cum prætor.

¶ Falſis excuſationi bus liberatus, non eſt excuſatus. h. d. ex l. j. C. ſi tu. uel cu. fal. alle. ex.

¶ Siquis autem fal- ſis[a] allegationib. ex cuſationē tutelę me ruerit, nō eſt libera tus[b] onere tutelæ.

¶ De ſuſpectis tuto rib. uel curatorib.

¶ Crimen ſuſpecti[c] deſcendit ex lege duodecim tabularū & Prætor Romæ, & Præſes in prouin- cia de eo cognoſcit h. d. ex l. j. ff. eo.

Ciendū[c] ē ſuſpe cti crimē ex lege[d] duodecim tabularū deſcēdere.

Conti- nuatio. ¶ De [illegible] tutoribus uel curato [illegible] ¶ Supra uiſum eſt de tut. & cur. ac etiam eorum excuſationibus: uerum quia hi aliquando non excuſan tur, immo inuiti tanquā ſuſpecti remo uentur, ideo de his ſubdit. Porcus.

Diuiſio. Ciendū. Totus iſte ti tulus diuiditur prīci- paliter i quiq; partes. Primo, unde habuit ex ordiū crimē ſuſpecti. Scdo qui poſsūt de ſu ſpecto cognoſcere. Tertio, qui poſſunt fieri ſuſpecti. Quarto, qui poſſunt accu ſare tutorē de ſuſpecto. Quinto. quib⁹ cauſis quis ſit ſuſpectus. & ſi accuſa- tur de ſuſpecto, quid ſequitur. Secun- da ibi (Datum.) Tertia ibi (Oſtendi mus) Quarta ibi (Conſequens.) Quinta ibi (Suſpectus.) Ang. Are.

¶ Sciendum. Caſus Nō figuratur uſq; ad verbum, oſtendimus * Sed loco ca ſus admonendi ſumus, verba. L. xij. ta bu. quorū mē tio habet hoc principio, ſic ſe habuiſſe: Suſpecti tuto res remouen tur. Et alibi: Interceſſor rei male ſa- lutaris ciuis eſto. Hinc intelligitur, quomodo ſu- ſpecti crimen ex. L. xii. tab. deſcendat: ex quo enim ea- lege cautum eſt, ut ſuſpe- cti tutores remoueantur, ex tali diſpo- ſitione deprehenditur hoc inter deli- cta annumerari. Quid ergo dicemus (inquit Paul. ad Rom.) lex pecca- tum eſt? abſit, ſed peccatum non cognoui niſi per legem: nam & con- cupiſcentiam non noniſſem, niſi lex dixiſſet. Non concupiſces.] Not. † crimen ſuſpecti tutoris deſcendit a l. xii. tabu. Item quòd maiores magi- ſtratus de hoc cognoſcunt tam Romæ quàm in prouinciis, & per conſequens eſt delegabile.]

SYL.

c ¶ Suſpecti crimen idest huius cri- minis accuſationem ſcilicet de ſuſpe- cto. Vel ſimplicius, crimen ſuſpecti, ideſt ſuſpicionis.

d ¶ Ex lege. Ex quo eſt legitimum cri men nunquid ſe inſcribet qui accuſa- bit? Reſpon. poteſt dici, quòd ſic, ut ff. de prima. delic. l. prima. & de mu. & ho- no. reſcripto. §. ſiquis. Alii contra, ut ff. eo. l. iii. §. præterea. Sed illud poteſt intelligi, quando ſine accuſatore res procedit. † Aliud eſt, ſi cum accuſato- re, ut dictum eſt ſupra.

* [illegible] Suſpecti crimen ex l. xii. tabul. deſcendere intellige quod ab ea uetetur ac puniatur. ut recte ſen tit Aldobrand. uerba. n. legis xii. ta-

† Quo caſu iudice pī quiſitio nē pce dente, non oportet cauſam ſuſpi- cionis expri- mere, nec ſe- quitur ifa mia ſe- cūdum Bal.

bul. ex antiquorum monimentis collecta hæc ſunt. Suſpecti tutoris iudicium eſto. H. M.

SYL. * ¶ Adde, ꝙ quiuis legitimum dicitur quodcunque ex l. deſcendit, non recte tamen quiſpiã dixerit crimen legitimũ ſed ex l. xii. tabu. ſuſpecti crimẽ deſcẽdere intelligitur, ꝗ ꝑpe ꝙ ab ea uetetur puniaturq;. Vel interpretemur ſecundũ glo. preced. crimen pro accuſatione, hoc enim uſitatiſsimum eſt l. ii. C. de ge. abol. & l. i. C. de iis qui ad eccl. confu.] pro reſolutione aſit. q. gloſ. dic, ꝙ aut agiẽ ciuiliter tantũ ut remoueatur tutor, & nulla requiriẽ inſcriptio: aut criminaliter, ut remoueaẽ & ob crimẽ condemneẽ, & tunc exigitur, & ſic primo caſu interuenit procurator, in ſecundo non, ut dicit Bar. quem alii ſeq. in l. i. ff. eo. in fi.]

¶ Sed quæ erit hic pœna talionis, cum accuſator non ſi tutor, ut remoueatur? Reſpon. infamia, ut infra eod. §. ſuſpectus. ii.]

SYL. ¶ Adde, ꝙ per hoc non requiritur inſcriptio, quia infamia eſt intrinſeca, & ſequitur ex ipſa remotione abſque ſententia, ut dicit Bartol. ubi ſupra in actione de dolo.]

¶ Item quia quandoq; erit puniendus ultra remotionem, ut infra eodem. §. ſed ſiquis præſens.

a ¶ Romæ. Sic in authen. de defen. ciui. §. decreto ibi non habẽte col. iii.

b ¶ Prætori. Et illi cui a prætore mandata eſt iuriſdictio, ut ff. eo. l. i. §. ii. ſed dicunt quidam quantum ad cognitionem, non quantum ad remotionem: & dicunt tantum eſſe ſpeciale in legato a Proconſule: ut ipſe poſsit remouere, non ſic in legato a Præſide, ſed cognoſcere tantum poteſt.

c ¶ Præſidibus. Sub hoc uocabulo continetur Proconſul, ut ff. de offic. præſi. l. i.

d ¶ Legato Proconſulis. ideſt delegato à Proconſule. Sed hic non habet ordinariam iuriſdictionem: ergo remouere non põt, ut ff. ad turp. l. i. §. ſuſpecti. quæ eſt contra. Sed dicunt quidam nomẽ præſidis ibi gñale eſſe, ut etiam hunc delegatũ, & ſic omnem delegatum comprehẽdat, ut ff. de offic. præſi. l. i. Sed uerius eſt ĩ hoc Legato duo eſſe ſpecialia unum eſt, ut de hoc crimine poſsit cognoſcere & diffinire, ut hic & ff. eo. l. i. §. i. & §. cui aũt. & ff. de offi. eius cui man. eſt iuriſ. l. cognitio. Itẽ & aliud, ut de oĩ crimine cognoſcat licet nõ pñũciet, ut ff. de offi. proc. ſolent. Reſtat ergo ut per aliũ delegatũ hoc fieri non poſsit, niſi per iſtum, & Prætoris, ut ſupra proxime dixi.

¶ Tu dic, ꝙ ſcd̃m Bar. aut agimus de remotione ciuiliter intẽtata, & poteſt delegari: aut criminaliter, & habet locum. §. ſuſpecti. ita Bar. in l. ſi tutor. ff. eo * quẽ ſequuntur Docto. cõiter. ut dicit Alex. in l. i. col. x. ff. de offi. eius. de ueritate tñ dictorũ hic, per glo. uide hoc loco meum Commen.] SYL.

* ¶ Oſtẽdimus, Caius. Cũ quæreret, an omnes tutores ſuſpecti fieri poſſent, in teſtamentarijs dubiũ faciebat, ꝙ eorũ fides a teſtatore probata fuiſſet, qui optimũ cõſiliũ pro filiis capere cẽſetur l. cõſilio. C. de cur. fur. ob quam rationẽ leges quoq; et ſatiſdationem & inquiſitionem ipſis remiſerunt. §. fina. ſupra de tute. & de ſatiſd. tut. in prin. Idẽ uidebatur dicẽdũ & de datis a iudice, cũ tempore dationis, morũ & facultatum habita ſit inquiſitio, atque idonei inuenti fuerint. Simili modo in patrono atque aliis legitimis uidebatur, ꝙ non eſſent accuſandi ſed potius illis adiungendus curator. l. ſi tutor. ff. eo. Quibus non obſtantibus decidiẽ contrarium utilitatis pupillorum cauſa. Quamuis enim ſupradictæ approbationes inducant præſumptionem pro tutoribus, attamen ſi poſtea detega- SYL.

¶ Datũ eſt autẽ ius remouendi tutores ſuſpectos Romæ [a] Prætori, [b] & in prouinciis Præſidibus [c] earum, & Legato [d] Proconſulis.

¶ Quilibet tutor poteſt de ſuſpecto accuſari: & etiam patronus, dummodo ei fama conſeruetur, ſecus in aliis. h. d. ex l. i. §. oſtẽdimus. ff. eodem. Aretinus.

tur illorum improbitas, nou eſt ferendum ut in adminiſtratione diutius perſeuerent, arg. l. in confirmando. & l. utilitatem. ff. de cōfir. tut. ſed cum patrono tutore. ll. hortatur, ut modeſtius agat, uel petē do curatorē adiūgi, uel tē perando talibus uerbis accuſationē, ut fama integra remaneat, qd̄ & in alijs tutoribus pupillo commiſſis obſeruandū erit l. ſi tutor. ff. eod. No. ſummarium.]

¶ Oſtendimus [a] qui poſſunt de ſuſpecto cognoſcere, nūc videamus qui ſuſpecti fieri poſsint.

¶ Et omnes quidē tutores [b] poſſunt fieri ſuſpecti, ſiue ſint teſtamentarij, ſiue non ſint, ſed alterius [c] generis tutores. Quare & ſi legitimus fuerit tutor, accuſari poterit. Quid ſi † patronus? Adhuc idem erit dicēdū. [d] dummodo meminerimus famæ patroni parcendū [e] eſſe, † licet ut ſuſpectus remotus fuerit.

† alias patronus ſit.

¶ Quilibet admittitur ad accuſandū tutorem de ſuſpecto: etiam mulier, ſi ex pietate pupilli mouet: alias ſecus. h.d. ex l.i.§. conſequens. ff. eo.

¶ Conſequens eſt, ut uideamus qui poſsint ſuſpectos poſtulare. Et ſcien-

a ¶ Oſtendimus. ut ſupra proxi. §. & ff. de ſuſpe. tuto. l. prima. §. oſtendimus.

Oēs tutores pn̄t fieri ſuſpecti an ſit uera appoſitio.

b ¶ Omnes quidem tutores idēſt omnis generis tutores, ſiue ſint teſtamentarii, ſiue datiui, ſiue legitimi, non autem omnes ideſt boni & mali: quia boni, etiam ſi pauperes ſint, non remouentur, ut infra eod. §. vltim. Ponit ergo genera ſingulorum tutorum, & non ſingula ſub generibus poſita, ſeu ſingula generū. ſic & alias, ut ſupra quib. mod tu. fini. §. ſed & capitis. & infra de fideiuſ. in princi. & ff. de pecul. quam tuberonis. §. peculiū. & ff. de iuſti. & iur. l. i. §. ius naturale. Sed nunquid eadem ſeruantur in quolibet alio curatore, puta furioſi, uel prodigi? Reſpon. ſic, ut ff. eo. l. iii. §. non tantum. & §. ſed & ſi quis.

c ¶ Alterius puta datiui.

d ¶ Dicendum. ſcilicet ut poſsit accuſari & remoueri. Sed certe immo uidetur debere curator adiungi tam patrono q̄ cuilibet legitimo. non autem remoueri, ut ff. eod. l. ſi tutor. quæ eſt huic contraria. Reſpon. illud eſt conſilium, non præceptum: ſic & alias C. de nup. l. viduæ.

* ¶ Quod dicitur patronum tutorem ſuſpecti poſſe accuſari intellige ab aliis q̄ a ſuis libertis: hi enim non poſſunt accuſare. l. iii. §. liberti. uerſi. ſed ſi. ff. eod. qui uerſi. non recte interpretatur a docto. ut loquatē conſulēdo, cū uerba ad iudicem nō ad libertum poſtulatorē dirigant. Multo minus igitur libertus, cuius tutela geritur, ad accuſandum poterit procedere, cū & alia ratione impediatur, quia. ſ impubes. §. impuberes. infra eodem.] SYL.

† Et ſic pſonus remot' a tutela non efficit infamis, ut hic, & ī cap. per tuas. in glo. ſup verb. amoueri in me. extra de ſymo.

e ¶ Parcendum. Sed qualiter parceē cum condemnatus ob dolum ſtatim fit infamis, ut infra eo. §. ſuſpectus autem? Reſpon. cauſa non exprimetur in ſententia, ut ff. eo. l. he. n. in prin. i. reſpon.

¶ Item nec in libello, ſed temperatis uerbis, & habita bonefidei mentione fiet, ſecundū Aug. hic.* Vel petēdo remoueri ob animi ſegnitiem, uel ruſticitatē. uel ineptiā: uel ut illi adiungaē curator. l. iii. §. fina. cum. l. ſequen. ff. eod.] SYL.

* ¶ Conſequens. Caſus. Quæſitum eſt utrū ſuſpecti accuſatio publica eſſet necne, & cum omnibus pateret, ui debaē dicendū q̄ ſic, cuius contrarium rūdetur, nō publicā, ſed quaſi publicā eſſe, quia ea ſolū iudicia uere publica ſunt, quæ ex l. publicorū iudiciorū ueniunt. l. i. ff. de pub. iud. quæ ibi enumerantur. Tunc dubitatum eſt an mulieribus liceret ſuſpectos poſtulare & uidebatur dicendum q̄ non, cum regulariter accuſare prohibeāē .l. i. & ii. ff. de accu. ne contra pudorem ſexui muliebri maxime congruentem. SYL.

virorũ cetibus immiſceantur. l. maritus. C. de procur. cuius contrarium deciditur in iis, quæ affectu quodam pietatis erga pupillos ad accuſandum accederent. Placuit enim pupillorũ fauore ab ordinario iuris tramite declinare, ut facilius tam perfidioſum crimẽ ex hoĩum euellatur ſocietate.] Not. accuſationem tutoris quaſi publicam eſſe.

† alias actionẽ.

* Item ꝙ & mulieres de ſuſpecto accuſant, quas ueriſimile ẽ pietate moueri etiam ſi ſint extraneæ.]

† De uerecundia uide Au. Gell. li. x. c. iii.

a ¶ Quaſi publicam. Ideo dicit, quaſi, quia non cuilibet indiſtincte accuſare permittitur, ut ſtatim probatur.

† alias nutrix quoque & auia pñt: põt & ſoror

¶ Adde hoc falſum, ut dicatur quaſi publicum, quia mulieres non admittunt: nã omnia alia nõ dicerent pub. cũ fœminę non admittantur, ut aduertit hic Chriſio, unde tene rõnem quã tradidi in figurando caſu.]

† alias cuius

SYL. Prætor propenſam pietatẽ intellexit non ſexus uerecũdiã egrediẽtis, ſed pietate ꝓductæ nõ cõtinere iniuriam. &c.

¶ Publica autem dicitur quaſi populica, ideſt cuilibet de populo cõpetẽs. ut infra de publi. iudi. §. i.

* ADDI Verũ crimẽ ſuſpecti tutoris ſit publicum & au dictio quaſi, ſit expreſsiua ueritatis unde Bar. in l. i. §. conſequens. ff. eod. & eundem in l. i. ff de pub. iudic. H.M.

b ¶ Procedunt. etiam impudicæ: & facit ad hoc. C. eo. pietatis. §. fi. & ff. eo. l. i. §. conſequẽs. & ff. de procu. l. fœminis. ſecus in aliis accuſationibus, ut ff. de accuſ. l. qui accuſare. & ſecus in poſtulatione, ut ff. de poſtu. l. i. §. ſexum.

SYL.

* ¶ Adde, ꝙ interdum pro qualitate criminis admittuntur ad accuſandum: item cũ ſuam ſuorumue iniuriam perſequuntur. l. i. & ii. ff. de accuſat. & in aliquot aliis caſibus relatis per glo. in d. l. qui accuſare. & latius per Saly. in l. de crimine. C. qui accu.] Sed contra. ff. de regu. iur. l. ii. cum ſuis concord. Solu. hoc eſt ſpeciale. Item in eo, quod dicit matrẽ admitti, eſt contra. ff. de ĩ lit. iuran. uideamꝰ §. ſed nec. Sed certe ſi iuraret in litem pro filio, plus matri cõmitteretur, quia quaſi eſſet iudex q̃ ſi filii noĩe accuſaret, cum magis ſit in iudicis arbitrio, utrum ſit ſuſpectus iudicandus, uel non. Sed non ſic ſacramentum eſt in arbitrio iudicis, maximo iure nouo, ſecundum quod non refrenatur ſecundum quoſdam, poſt quam eſt præſtitu..., ut in autheu. de iudi. §. oportet colum. vi. uel licet poſtea taxetur, raro uel parum minuit de eo, quod iurauit.

dum eſt, quaſi [a] publicam eſſe hanc † accuſationem, hoc eſt omnibus patere: quinimmo & mulieres admittuntur ex reſcripto diuorum Seueri & Antonini ſed eæ ſolæ, quæ pietatis† neceſſitudine ductæ ad hoc procedunt: [b] ut puta mater: †nutrix quoque & auia: poteſt & ſoror. Sed & ſiqua alia mulier fuerit, †quam Prætor propenſa [c] pietate intellexerit ſexus uerecundiã nõ egrediẽtẽ, [d] ſed pietate productam nõ ſuſtinere [e] iniuriam pupillorum, admittet eam [f] ad accuſationem.

¶ Impuberes de ſuſpecto non accuſant: ſed puberes ſic ex conſilio coniunctorum. h. d. ex l. impuberibus ff. eo.

¶ Impuberes non poſſunt tutores ſuos ſuſpectos poſtulare: puberes au-

¶ Dic arbitrarium eſſe iudici uel primo iuramentum taxare, uel poſtea limitare. l. uideamus. §. pen. ff. de in lit. iur. * Ideo uerior eſt ratio, quam tradit Bar. & cæteri in d. l. uideamus in princi. quia iuramentũ illud nõ deferẽ niſi dño, uel quaſi dño: qua rõne ſolet etiam matri deferri, quando tutrix exiſteret, quia tunc eſt quaſi dña rerũ pupillarium, alias non, ut declarat Bar. & Iaſ. in d. l. uideamus. SYL.

c ¶ Propenſa. i. magna.

d ¶ Egredientem. quod fecit Calphurnia, ut ff. de poſtulando. l. prima. §. ſexum.

Calphurnia fuit mulier inuerecũda.

e ¶ Suſtinere, Subaudi, poſſe.

f ¶ Eam, Scilicet fœminam,

* ¶ Impuberes ... In tam

aperta regula non figuratur: rationem tamen dubitandi elicere poſſumus ex ſuperioribus. Cum enim viderimus fauore pupillorū perſonas alias inhabiles ad accuſandum admitti, videbatur dicendum, ut eadē uia aperienda eſſet etiā impuberibus, ſaltem ubi accederet conſenſus neceſſariorum, aut cum eſſent proximi pubertati cuius contrarium deciditur ob ſuſpectam infirmitatem iudicij illius ætatis, quæ ad accuſandum facile proruerer, ut ſe tutorū poteſtate ſubtraheret: adultis uero, quia firmioris ſunt ætatis, accuſare permittitur, dummodo interueniat uoluntas coniunctorum: cum enim id ætatis adoleſcentes adhuc non ſatis maturo ſint conſilio, conſtitutum eſt, ut ita demum accuſare poſsint, ſi neceſſarij conſentirent, quos utique conſenſuros credendum non eſt, niſi e re adoleſcentium fore cognoſcant, argum. l. tranſactionem. C. de tranſactio. Nota ſummarium.]

a ¶ Neceſſariorum. ſcilicet parētum. & facit. ff. de in lit. iu. l. uideamus. §. adoleſcens.

SYL. * ¶ Accipit parentes ſecundum uulgarem ſermonem. quo parentes uocamus quicunque aliquo neceſsitudinis uinculo coniunguntur, de quo uide noſtros Commen. hoc loco.]

SYL. * ¶ Suſpectus. C... In prima partē, qua dicitur. ꝙ ſuſpectus eſt, qui non ex fide tutelam gerit, licet ſoluēdo ſit, dubium faciebat, quod ſuſpecti accuſatio ideo inducta eſt, ut conſulatur indemnitati pupillorū quando autē tutor eſt ſoluendo, non uidetur ullum poſſe fieri præiudicium pupillo, quia ſiquid non ex fide geſtum fuerit cum eo agi poſtea poterit actione tutelæ. Sed contrariū reſpondetur: & ratio eſt, quia lōge melius eſt ante uertere damnū, q̄ p uexationē litiū id poſtea cōſequi l.i. C. quā lic. uni. ſi. iud. ſe uind.]S; i ſcđa parte dubitationē faciebat ipſa diffinitio: qa ſi ſuſpectus dicitur. qui non ex fide gerit anteq̄ gerat ñ debet poſſe remoueri: cuius contrarium deciditur fauorē pupillorum, & ſubſiſtēte legitima cauſa ſuſpicionis, quæ ſi arbitrio iudicis uideatur potens ad eum remouendū, remoueatur etiam ante ſuſceptam adminiſtrationem. No. qui ſit ſuſpectus. Item ꝙ etiam ante ſuſceptam adminiſtrationem quis poteſt remoueri.]

tem curatores ſuos ex conſilio neceſſariorum a ſuſpectos poſſunt arguere & ita diui Seuerus & Antoninus reſcripſerunt.

¶ Qui non adminiſtrat bona fide, (licet alias ſit ſoluendo) poteſt ut ſuſpectus remoueri. Et iuſſus a iudice adminiſtrare, antequā adminiſtret, poteſt ut ſuſpectus remoueri. Ang.

¶ Suſpectus b autem eſt, qui non ex fide c tutelā gerit, licet ſoluendo ſit, ut Iulianus quoque ſcripſit. Sed & antequam incipiat tutelam gerere tutor, poſſe eum quaſi ſuſpectū remoueri d idē Iulianus ſcripſit, & ſecūdū eum conſtitutum eſt.

¶ Remotus propter dolum eſt infamis: propter culpam, non h.d. ex l. ii. C. eo.

¶ Suſpectus aūt re

b ¶ Suſpectus. Sic infra eod. §. nouiſsime.

c ¶ Ex fide. Scilicet bona.

d ¶ Remoueri. Quia forte in aliis tutelis male ſit uerſatus, ut ff. eo. l. iij. §. idem erit. ibi, ſi autem. & dic remoueri, ſed non accuſari, ut ff. eo. l. he. n. in fi. quæ huic eſt contraria. † Vel ibi non poſſunt accuſari ſuſpecti ex uerbis. l. xii. tab. ſed ex ſententia ſic, ut hic dr̄. Vel dic, quod anteq̄ gerat, ex dolo tantum accuſat̄ ſuſpectus, ut C. e l. iii pro culpa non. † Et quod dicitur in d. l. hæ enim. hoc uerū eſt, qñ ob ignauiam fecerunt. i. adminiſtrauerunt · poſtq̄ uero cœperit gerere, & propter dolum & propter culpam poteſt accuſari ſuſpectus, ut infra proximo. §.

†Iſta ſolutio ñ ē bona pp tex. in l.iii. ff. eod. Ang. † Et ꝉ ē bona, ſecūdū quā in accuſatiōe tm̄ nō ī remotione, fit differētia qa ita pp culpā ſicut pp dolū remoueri poterit, ſiue impediri adminiſtrare: iuxta diſtīctionē Ang. ꝉ nō āt đ ſuſpicione accuſari, niſi pp dolum ſecundū Iaſ.

¶ Hæc

SYL. ¶ Hæc ultima ſol. cōiter tenet̃ p doc. qui tñ latius eã declarant in l. ij C. e. & de eius ueritate uide hic nrõs Cõine.]

SYL. ¶ Suſpectus. Caius. In tã notiſsima regula non eſt aliter ſignifandus.

* ¶ Quis. n. ægre ferat famoſum fieri tutorem, qui pupillũ fidei ſuæ cõmiſſum fraudauit remotũ uero ob animi ſegnitiem; inertiã, uel ſimplicitatẽ, integræ exiſtimationis remanere? In nulla. n. parte iuris culpa & dolus pariter afficiunt. l. j. C. ſi aduer. deli. & l. iij. §. ſi. ff. eõ.] & quãuis infamet remotus ob culpã, infamat̃ infamia facti, nõ iuris, ut dicet̃ in gl. No. quod dr̃ in ſummario.]

motus, ſi quidem ob dolum,[a] famoſus[b] eſt: ſi ob culpam,[c] non æque.[d]

¶ Pendente accuſatione de ſuſpecto, interdicit̃ accuſato adminiſtratio; qui ſi deceſſerit, extinguitur accuſatio. h. d. ut l. cum quem. C. eo. Ang.

a ¶ Ob dolum. Expreſſum in ſententia; puta ſic, Remoueo te, quia in dolo tali fuiſti. Accur.

b ¶ Famoſus eſt: Excepto patrono, ut ſupra eo. §. oſtendimus. in fi. §. & ff. eo. l. j. §. oſtendimus.

SYL. ¶ Hæc gl. falſa eſt, qñ ob dolum remouet̃, ut tradit Bar. in l. ſi tutor. ff. eo.]

¶ Sed quid ſi remouetur ſimpliciter, nõ expreſſo dolo uel culpa? Vr̃ q ſemp remaneat integræ famæ, ut ff. eo. l. iij. i fi. & l. hæ. n. §. quid ergo. Põt tñ diſtingui, utrum accuſatus fuerit ob dolum, an ob culpam, aut ob utrunq;. In primo, fit famoſus: in ſecundo, non æque. In tertio, intelligitur ſemp ob culpã, niſi in contrarium probetur: pœnæ. n. non ſunt augendæ, ſed molliendæ, ut ff. de pœ. l. pe. & de except. rei iudi. ſi cum teſtõ. & ff. de lib. & poſthu. l. cum quidã & ff. eo. l. iiij. in ſi. & iij. reſpon.

SYL. ¶ Ratio omnium prædictorũ eſt, quia ad acta aſſertoria ſnia debet referri. l. in ſumma. ff. de re iudi.]

c ¶ Ob culpã. ſ. leuem, uel leuiſsimã.

SYL. ¶ Hæc gloſſ. reprehenditur, quia tutor non tenetur de leuiſsima. l. quicquid. & ibi gl. & doct. C. arb. tut.]

¶ Secus ſi pp latam, quia tunc vr̃ infamis, ut ff. eo. l. impuberibus. §. ſi fraus. Et eſt rõ, quia dolo comparatur. ut ff. ſi men. ſal. mo. dixerit. l. j. §. hæc actio. & ff. de preca. l. quæſitum. §. eũ quoq;. & ff. depoſ. l. quod nerua. Niſi in duobus caſibus. Primus eſt in criminibus publicis, ut ff. ad l. Corn. de ſic. l. in lege. Secundus in delatione ſacramenti in litem, ut ff. de in lit. iur. l. ſi actionibus. §. ſed iudex in fin. his. n. caſibus lata culpa dolo nõ cõparat̃. Vel dic ſecũdum Aro. & de lata fit intelligi, ut ſicut in pditione pſonæ, dolo non comparat, ut dictũ eſt, ſic in pditione famæ, ut non fiat infamis. Nec ob. d. l. ff. eo. impuberibus. q. ibi de dolo intelligit. Vel dic, ut. j. ſtatim dicam in gl. j. uoli ſimiliter. in fi.

Culpa lata au...

dolo comparatur.

Famæ periculũ æquiparatur periculo uitæ.

* ADDITIO Lata negligentia, ſiue culpa ue prope fraudẽ accedit & ubiq; fere doli appellatione continet̃ p interpretationem. l. ubi. ff. de eden. l. j. ff. ſi menſor. l. iij. C. de in lit. l. j. ff. ſi qs teſt. nam & in regula iuris, culpam latam, magnam, diſſolutam latiorem, aut ſimiliter appellatam negligentiam is præſtare dr̃, qui dolum præſtat. d. l. cõtractus ff. de reg. iur. F. B.

Immo ibi lata culpa æquiparat dolo, quo ad mouendũ tutorẽ, nõ quo ad infamandũ: ſecũdu Ang. h.

d ¶ Non æque. i. nõ ſimiliter fit famoſus damnatus ob culpam leuem, ſicut ille, q remouet ob dolum: fit tñ infamis de facto: ſicut & alias quis fit famoſus de facto ſolo, ut in conductionibus ex turpi cã deſcendentibus, ut ff. de act. & ob li. l. ceſſat. Item in interdictis ex famoſa cã ſimiliter uenientibus, ut ff. de ui & ui arm. l. neq; unde ui. Sed vr̃, q et ex culpa leui quis ſit infamis, ut ff. de iis qui no. infa. l. liberorum. §. notat. q eſt huic contra in eo, quod ibi dicit, ignorantiã iuris non excuſare ab infamia. Sed certe põt dici, q iuris ignorantia ſit lata culpa: quod ſic probo: quia oẽs debent ſcire iura, exceptis paucis. ſ. mulieribus. minoribus, & militibus, ut ff. de iur. & fac. ign. l. regula. C. de leg. & con. l. leges ſacratiſsimæ. & C. de iur. & facti igno. l. conſtitutiones. ergo ſi quis ignorat, eſt in culpa lata, cum culpa lata ſit id ignorare, quod oẽs ſciunt, ut ff. de uerb. ſig. l. latæ culpæ. Non eſt er-

Ignorãtia iuris eſt lata culpa.

go mirum, ſi eſt infamis, ut ff. eo. l. impuberibus §. fin. Vel uerius, ſecundum Azo. lata culpa non infamat per ſenté-tiam damnatum, ſed ipſo facto ſic, ſi eſt tale factum, ut in d. l. liberorum. §. notatur. Et ſic ſunt tres caſus, ubi lata culpa non comparatur dolo: unus hic: duo ī gl. ſuperiori, q̄ incipit Scilicet leuē &c.

SYL. ¶ Et hęc declaratio de lata culpa cōiter tenet̄ hic per doc. & in. l. quod nerua. ff. depoſiti. * Zaſius tamen in intellecti, ſingul. c. ij. ſcribit duas eſſe latæ culpæ ſpecies: unam uerſutiæ, alteram ignauiæ: & latam culpam uerſutiæ, dolo comparari: ignauiæ uero, nequaquam: quæ diſtinctio uerisſima uidetur, & innumeris exemplis in noſtris Commen. comprobata eſt.]

† alias poſteaquam.

¶ Si quis autē ſuſpectus poſtulatur, quoad[a] cognitio finiaſ, interdicit̄[b] ei adminiſtratio, ut Papiniano uiſum eſt. Sed ſi ſuſpecti cognitio ſuſcepta[c] fuerit, † poſteaq; tutor uel curator deceſſerit,[d] extinguiſ[e] ſuſpecti cognitio.

¶ Si tutor latitat, ne pupillo per iudicem decernantur alimenta, pupillo in poſſeſſionem bonorū miſſo, & dato curatore, ut ſuſpectus remouetur. h. d. ex lege impuberibus. §. præterea. ff. eodem. Angelus.

¶ Si quis tutor cō-

SYL. ¶ Si quis autem. Caſus. Quærebat, an pendente iudicio ſuſpecti tutoris, adminiſtrare teneret aut poſſet tutor iam accuſatus: & uidebatur ꝙ ſic, quia quouſque non eſt declaratus ſuſpectus per ſniam, non debet ex ſola accuſatione priuari, ne medio tēpore eidem præiudicium in adminiſtratione tutelæ generetur. * Nam quid prodeſſet ſnia, ſi ſola accuſatio remoueret, arg. x. uenerabili. de offi. deleg.] contrarium tn̄ reſpondetur, ꝙ immo interim adminiſtratio interdicitur fauore pupilli. uoluit enim. l. prius pupillo prouidere, poſtea remedia quærere, arg. l. ſi. C. in qui. cau. reſti. in integ. non eſt neceſſ. non enim adminiſtratio de facto aufertur; ſed poteſtas iuris de facto interdicitur, ſeu ſuſpenditur pupilli fauore, prout declarat Sal. in. l. eum quem. C. eo. * ne irritatus multo minus ex fide, quām an̄, in poſterum tutelam gerat.] Sed tunc quærebatur, an iudicium ſuſpecti tranſiret ad hæredem: & uidebatur ꝙ ſic. l. ſi cū hominem, ff. de fideiuſſo. * Lite enim conteſtata crimen morte non extinguitur. l. j. C. ex del. defun.] cuius contrarium reſpondetur ea ratione, quia cauſa finalis huius iudicij eſt terminata: nā tutor, qui petebatur remoueri per iudicem, remotus eſt p̄ mortem, & ſic cauſa iudicij reperitur finita, quod nō eſt in dicta. l. ſi cum hominem. * Præterea nihil dānū hac ex re pupillo irrogat, quippe qui quodcunque ſibi debebitur poterit tutelæ aut negociorum geſtorum actionibus conſequi.] No. ꝙ interdictio adminiſtrationis propter accuſationem ſuſpecti durat durante lite. Itē ꝙ morte accuſati extinguitur accuſatio ſuſpecti.]

a ¶ Quoad. i. donec.

b ¶ Interdicitur. Argumentum, ut donec p̄latus accuſaſ, ꝙ non debeat adminiſtrare eccleſiaſtica bona. & facit ad hoc. C. de ſen. paſſ. l. ſi. & ff. eo. impuberibus. C. eo. l. eum quem ut ſuſpectum. & ff. de ſol. quod ſi forte. §. j.

Prælatus ſuſpectus an ſit ab adminiſtratione remouendus. SYL.

* ¶ Ad quæſtio. de prælato uide capi. uenerabili. ubi Abb. & alij, extra de offic. deleg. & de ſimilitudine, quæ eſt inter tutorem & prælatum, uide Decium in. l. pactum curatoris. numero. ii. C. de pact.]

c ¶ Suſcepta. i. incepta.

d ¶ Deceſſerit. ſcilicet accuſatione pendente.

e ¶ Extinguitur. quia non niſi ut ab ea remoueatur intenditur: ſed ex quo mortuus eſt, uere remotus eſt; & quod hic dicitur, ſi tutela morte tuto. finiaſ, idem eſt ſi quocunque alio modo finitatur. ſic, ut ff. eo. l. pe. §. pe.

* ¶ Si quis tutor. Caſus. Quærebat̄ cum erant pupillo alimenta decernenda, ſi tutor latitet ne decernantur, an SYL.

ut ſuſpectus remoueri poſsit, & quid agendum: & cum decretum alimentorum ſpectet ad iudicem.l. ius alimentorum.ff.ubi pup.edu. deb. nõ uidebatur imputandum tutori, ſi latitaret: cum enim iudex poſsit tutore inuito alimẽta decernere, multo magis eo latitãte. l. qui põt inuitis ff.de reg iu. cuius cõtrarium decidi tur, quia cũ alimẽta ſint decernenda pro modo patrimonij d.l. ius alimentorum. & i hoc uerſetur maxime officium tutoris, qui & uires patrimonij nouit, & æris alieni ſummam, merito quando tutor in hoc deficit in officio ſuo, iudex rerum ſeruãdarum cauſa mittit pupillum in poſſeſsionem bon. tutoris, & quæ ex illis mora deteriora futura ſunt, dato curatore diſtrahi poſſunt: immo & tãquam ſuſpectus remoueri põt, cum latẽdo ſe ſuſpectum ſua ſententia fecerit.l.ipube ribus.§.ſi.ff.eo. Nota ſummarium.]

piam ſui non faciat: ut alimenta pupillo decernanẽ, [a] cauetur epiſtola diuorum Seueri & Antonini, ut [b] in poſſeſsionẽ bonorum eius [c] pupillus mittatur: [d] & q̃ mora deteriora futura sũt dato curatore diſtrahi iubentur. Ergo, ut ſuſpectus remoueri poterit, qui non præſtat alimenta.

a ¶ Decernantur.per iudicem.

ADDIT. Ita q̃ ſemper ex reditu patrimonij aliquid ſuperſit.l. ius alimentorum.ff.ubi pup.edu.de. Ang.

b ¶ Vt in poſſeſsionem. Sed & multa indici poterit, ut.ff.de arb.l.non diſtinguemus.§.ſi arbiter. & facit.ff.eo. impuberibus.§.ſi.

S Y L. * ¶ Puto ego uel remouendum, uel ſeruandum modum traditum hic aut i l.ſi.ff.ubi pup.educ.deb. ut.ſ. curatore addito decernantur alimenta.]

c ¶ Eius. Alias eſt tutoris in textu: alias non eſt: ſed tamen ſubauditur, ut ff.eod.impuberibus. Sed alij dicunt eius, ſcilicet pupilli: ut ita adminiſtratio tutori auferatur.

S Y L. ¶ Hæc opi. falſa eſt: quia non eſſet cõtumacia tutoris punita: ideo tene primam, præterea non eſſet bona grammatica, ſi uerba ad pupillum referantur.]

d ¶ Mittatur. Cauſa cuſtodiæ, non ut ex eis alatur, ſed ut cautum ſit pupillo, ſi male geſsit tutor, ſed de ſuo ut ff.ubi pupil. educ. debe.l. ſi. in fine.

¶ Tutor pſens, qui per mendacium denegat alimenta pupillo poſſe decerni, remittit ad Pręfectũ puniendus. Idem in eo, qui per pecuniã tutelam acquiſiuit. Et idem in liberto, q male adminiſtrat. hoc dicit. ex.l.ij. & iij.§.tutor qui.ff. eo. A ret.

¶ Sed ſi quis [e] præſens.

¶ Sed ſi qs præſens. S Y L. Caſus. Clarus eſt: ratio enim dubitandi in ſingulis tribus caſibus erat quia ſatis ui debat tutorem ut ſuſpectum remoueri, & pupillum mitti in poſſeſsionem bonorum, ut ſupra proxi, ſed contrarium reſpondetur, q̃ immo ulterius puniuntur: ratio autem primi dicti eſt, quia cum delinquat hic tutor circa uitam pupilli, cum dicitur necare qui alimenta denegat.l.necare.ff.de lib. agn. merito uenit magis puniendus. * In ſecundo uero caſu hoc operatẽ odium illius, qui corruptis iudicis miniſtris, ut negligenter de uita & moribus inquirerent, tutelam redemit: neq; enim intereſt id agere quenquam, ut corrupta fide inquiſitionis tutor conſtituatur, an bona fide conſtitutum uelut prædonem bonis alienis incumbere.l. iii.§.tutor qui.ff.eodem.] In tertio autem nitius uinculum, quo tenetur & aſtringitur filiis patroni libertus, facit ut qui plus tenetur, plus delinquat.l. ſi mandato.§.primo.ff.manda. Not. q̃ tutor mentiens de facultatibus pupilli ut careat alimentis, punitur. Item quòd iudex nõ habens alicuius rei uel facti iuriſdictionem remittit ad competentem. Item quòd tutela non poteſt redimi pecunia, alias punitẽ. Item q̃ idem eſt in liberto, qui fraudulẽter gerit.]

e ¶ Si quis. Scilicet tutor.

ſens negat pp īopiā alimēta poſſe decerni: [a] ſi hoc p̄ mendacium [b] dicat, remittendum [c] eū eſſe ad Præfectum † urbi puniendum placuit: [d] ſicut ılle remittitur, [e] qui data pecunia miniſterium tutelæ acquiſierit, uel redemerit.

† alias urbis.

¶ Libertus quoque, ſi fraudulenter tutelam filiorū uel nepotum patroni geſſiſſe probetur, ad Præfectum † urbi remittitur [f] puniendus.

† alias urbis.

¶ Qui fraude adminiſtrat, remouentur etiam ſi ſatiſdet: & mores, non diuitiæ in tutoribus attendūtur. h.d. ex lege ſuſpectus fieri. cum l. ſeq. & l. ſuſpectum. ff. eodem.

¶ Nouiſſime [g] autem ſciendum eſt, eos, qui fraudulenter tutelam adminiſtrant, ēt ſi ſatis offerant, remouendos eſſe a tutela: q̄a † ſatiſdatio tutoris propoſitū maleuolū nō mutat, ſed diutius graſsādi [h] ī rē familiari facultatē p̄ſtat [i]

† Satiſdatio ꝓpoſitum malenolū non mutat: ſed diutius graſſandi facultatem p̄ſtat: cōcor. ca. ij. in glo. ffn. extra de ſol.

a ¶ Decerni. Puta ſi negat alimenta poſſe decerni. i. dari: & quod ſequit̄, ſi hoc p̄ mendaciū &c. ſit de reſpōſione.
b ¶ Per mendacium. Quid ſi nō dicat per mendaciū, immo uerum dicat, nunquid de ſuo alere tenet̄? Reſpon. nō, ut ff. ubi pupi. edu. de. l. ui. §. fi.
c ¶ Remittendum. Sed non remouēdū, ut ff. eo. l. tutor. §. tutor.
d ¶ Placuit. Hoc iō, quia maior pœna imponet̄ q̄ remotio, ut ff. de offi. p̄fe. urb. l. j. §. item ſolent.
e ¶ Remittit̄. ſ. puniendus extra ordinem, ut ff. de tut. l. in eos. Et nota hic arg. contra eos doctores, qui pecunia data ſibi acquirunt ſcholares, ut ff. de offic. p̄fe. urb. l. j. §. item ſolent. & in authē. ut ea quæ dicuntur inſinua. §. j. colla. v.
f ¶ Remittit̄, ob hoc ēt ut ingratus accuſari pōt, ut C. de lib. & eo. lib. l. liberti. & fa. C. e. l. j. & . ij. ff. eo. l. libertus.

SYL. ¶ Nouiſsime. Caius. Quærebatur an ſatis offerente eo, qui tutelā dr̄ fraudulenter adminiſtrare, ſit remouendus: & uidebat̄ ꝙ non, quia cum ſatis ſit ſatisfactum indēnitati pupilli, non eſt curādū q̄s adminiſtret: mala .n. adminiſtratio reſarciet̄ per tutorē: contrarium dr̄ rōne ſ. tis morali allegata in hoc pulcherrimo text. q̄ no. * Item quia longe melius eſt in tempore damno occurrere, quàm poſtquam fuerit illatum, confugere ad remedia, quibus reſarciatur l. fin. C. in qui. cau. in integ. reſti.] No. non eſſe ſtandum cautioni, ubi periculum apparet. Item quòd non eſt danda occaſio delinquendi. Itē ꝙ plus ualent boni mores quàm diuitiæ.]
g ¶ Nouiſsime. i. in ultima parte huius tit. ſic. ff. de inſti. l. nouiſsime. nam & ibi in ultima parte tractatus ſui Vlp. ponit Nouiſsime.
h ¶ Graſſandi. ideſt delinquendi: uel. i. animādi ad delinquendū: ſic ff. de pœn. l. capitaliū. §. graſſatores, inde graſſor graſſaris, id eſt nitor ad malum.

Graſſor graſſaris.

SYL. * ¶ Graſſari eſt impetu & audacia quadā ferri ad nocendū: unde & qui uias obſeſſas tenēt, graſſatores dicti uident̄. d. §. graſſatores. quod plenius in Anno. declaraui.]
i ¶ Præſtat. facit ff. eo. l. ſuſpectus. & l. quia ſatiſdatio. Et facit in arg. ad q. talem: ſi emi librum, & antequam ſoluam pretium, comperiā alienū uel uitioſum ꝙ non tenear ſoluere pretium, quia expedit potius non ſoluere, q̄ cautionem de reddendo in cāſu euictionis uel ultro recipere: quibus conſonat. ff. de compenſa. l. ij. alias iij. Præterea lex dicit, ꝙ non debet quis ſe committere fragilitati cautionis. ff. ad treb. l. cogi. §. idem q̄rit. & C. in qui. cau. in integ. reſti. l. fi. & C. quando li. unicuique. l. j.

SYL. * ¶ Adde quòd & ubi compertum eſt rem eſſe alienam, dato mihi fideiuſſore tenor ſoluere pretium. l. ſi poſt C. de euict. qui fideiuſſor qualiter teneatur, & in quibus caſibus præſtetur, & quid ſi malicioſe petatur. item quid ſi res uēdita reperiatur alij obligata, uide Angel. & Iaſ. hic, & Saly. in. d. l. ſi poſt. qui

tangit quæcunque in dubium uenire poſſent in hac materia. Sed quoties res empta detegitur eſſe uitioſa, dic quod ſi emptor eam non fuiſſet empturus, ſi uitium ſciuiſſet, habet locum actio Redhibitoria, ſi autẽ empturus quidem fuiſſet, ſed minoris & tunc datur actio. Quanto minoris] ADDIT. Not. ꝙ quo-

† alias ſuſpectũ & putamus.

Suſpectum [a] † enim eũ putamus, qui moribus talis eſt, ut ſuſpectus ſit. Enimuero tutor uel curator, quamuis pauper ſit,

tieſcunq; imminet euictio in limine cõtractus ante ſolutionem pretij, emptor non tenetur ſoluere pretium, niſi uenditor det idoneos fideiuſſores. d. l. ſi poſt perfectam. C. de euict. per Bart. de quo in. l. j. §. ſtipulatio duplæ. ff. de præto. ſtip. & an uenditor compellatur ſatiſdare iure actionis uel ope exceptionis, dic quòd ope exceptionis, & ſolum tenetur reſpectu illius duntaxat mouẽtis quæſtionem. d. §. ſtipula. & ibi per Bart. Iaſ.

a ¶ Suſpectum. nam tutorem ſuſpectum non facultates paruæ, ſed fraudulenta uel callida conuerſatio in rebus pupillaribus commendat. i. probat: hr̃s uero ſolis facultatibus paruis ſuſpectus habetur creditoribus, ut hic, & ff. de primi. cred. l. ſi creditores.

b ¶ Remouendus non eſt. Immo uſ ꝙ ſic. ut C. de tut. & cur. qui non ſatiſde. l. ij. quæ eſt huic contra. Sol. ibi non repellitur propter paupertatem, ſed quia non ſatiſdabat, hic autem ſatiſdedit.

SYL. ¶ Dic ꝙ ſol. patet ex text. noſtro ibi, Remouendus non eſt quaſi ſuſpectus. non enim dicit non eſſe remouendum, ſed non eſſe remouendum quaſi ſuſpectum, & ita cõcordat cum. l. ij.] Poſſet tamen iſte ſe excuſare: quod dic ut ſupra ti. j. §. ſed & propter paupertatem, Eſt tñ huic curator adiungendus, ut ſupra de cura. §. interdũ, & C. eodem l. pietatis. & C. de peric. tut. l. j.

fidelis tamen & diligens, remouendus [b] non eſt quaſi ſuſpectus.

¶ Finis Primi Libri.

* ADDI. Decipit Aldobrã. dum putat hic tutorem uel curatorem remouendos eſſe propter paupertatem, cum paupertas non ſit iuſta cauſa ut remoueantur. l. pietatis. C. eo. dic autem pauperes non eſſe repellendos ut ſentit glo. in. §. ij. ſ. eo. præterea poſſunt ſe excuſare ut ſupra tit. j. §. ſed & propter paupertatem, ſed qui remouẽtur non excuſant. §. itẽ maior. ſupra tit. j. & ut copioſius hic in noſtris Annot. H. M.

¶ Finit liber primus.

¶ Incipit ſecundus liber.

¶ De rerum diuiſione &c. ¶ Dictum eſt de perſonis, ſequitur de rebus, ut ꝓmiſit ſupra de iure nat. gen. & ciu. §. fi. de quibus dicit uſque ad tit. de obl. Et in hoc medio dr̃ qualiter acquirunt res iure naturali, ut a. § ſingulorum. vſque ad tit. de uſucap. Item qualiter iure ciuili, ut ab inde in antea. Item qualiter iure ſingulari, ut uſq; ad tit. de teſtam. Item qualiter per † uniuerſitatẽ, ut ex teſtõ, uel ab inteſtato, uel ſimili modo, ut a titulo de teſtamentis uſque ad titulum de obligationibus. Accur.

Continuatio

† Iſtam gl. t3 & ſequit Aug. ſ.

¶ Incipit liber ſecundus.

¶ De rerum diuiſione, & acquirendo ipſarum dominio.

¶ Quia principium huius tit. ponit cótinuationé, & duas rerú diuiſiones, ió non ſummatur. ſumptum eſt ex. l. ij. ff. eo. Are.

Diuiſio

SVperiore libro. ¶ Iſte ti. diuiditur principaliter in duas partes. Primo continuat iſtum librum ad præcedẽtem. Scđo incipit tractatũ. Scđa ibi (Modo uideamus.) Item iſta ſecunda ſubdiuidit principaliter in duas partes. Nam primo ponit de rebus cõibus iure naturali, de publicis, & đ ijs q̃ ſunt uniuerſitatis, & de iis q̃ in nullius bonis ſunt, & omnia iſta per exempla clarificat. Secundo ponit qualiter res acquirantur de iure gentium, & efficiantur priuatorum. Secunda ibi (Singulorum autem.) Et illa ſecunda ſubdiuiditur loco ſuo. Redeo ad primam, quæ ſubdiuiditur in quatuor partes. Primo ponit exempla de communibus. Secundo de publicis. Tertio de iis, quæ ſunt uniuerſitatis. Quarto de iis, quæ nullius ſunt. Secunda ibi (Flumina.) Tertia ibi (Vniuerſitatis.) Quarta ibi (Nullius autem.) Aret.

¶ Caſus. In diſtinctione & diuiſione non figuratur. Not. eſt diſtinctio text. Item ꝙ continuatio facienda eſt. Item ꝙ dictio modo, eſt demonſtratiua præſentis temporis.] SYL.

SVPERIORE libro de iure [a] perſonarú expoſuimus: mõ [b] uideamus de rebus, q̃ uel in noſtro patrimonio, [c] uel extra [d] patrimonium noſtrum habentur: [e]

a ¶ De iure pſonarũ. Ab illo tit. de iure perſonarũ uſq; huc.

b ¶ Modo. Sicut promiſimus ſupra de iure naturali. §. fi.]

c ¶ P̃rimonio. ſ. aptitudine, aptę. n. ſunt eẽ ĩ patrimonio, ut res pro derelicto habita. ¶ Hanc ſuppletionem aptitudinis reprehendit hic Ang. oſtendens ꝙ litera de ſe plana eſt.] SYL.

* ADDI. Res in p̃rimonio eſſe dr̃, q̃ in hr̃ditatẽ uenire põt, extra patrimonium, q̃ nõ põt ut. l. bona. ff. de bo. poſ.

d ¶ Vel extra. ſ. aptitudine: quia non ſunt aptę, ut ſint in patrimonio, ut ſunt res ſacræ uel religioſæ, ut infra eod. §. nullius. Interdum tñ dictæ res ſunt in patrimonio, ut ſi ab hoſtibus captæ ſint, ut ff. de religio. l. cum loca.

e ¶ Habentur. Talis diuiſio hic ſumi-

tur. Rerum enim aliæ ſunt in patrimonio, aliæ extra: quæ uidet inſufficiens, nam aliæ ſunt nec in patrimonio, nec extra, ut ſeruitutes, ut ff. de uſufr. le. l. j. contra. Sed Ioan. dicit, ꝙ hic pueris loquitur ſimpliciter: nã quædã pro docẽdis pueris dicunť, ꝗ alias non dicerentur, ut ff. de act. & obl. l. obligationum. in fi. quod non eſt uerisimile, ꝙ ꝑpter pueros male loquatur:

Quædam [a] enim naturali iure communia [b] ſunt omnium, [c] quædam publica, [d] quædam uniuerſitatis, [e] quædã nullius, [f] pleraque ſingulorũ: quæ [g] ex uariis cauſis cuique acquiruntur, ſicut ex ſubiectis [h] apparebit.

¶ Aer, aqua profluens, mare, & littora ſunt communia, quibus quiuis uti põt, dũmodo a rebus ſingulorum abſtineat. h. d. ex. l. ij. & lege nemo. ff. eodem titulo.

unde non placet. Alij dicunt hic de corporalibus rebus tm̃ loq, qđ eſt falſum, quod colligiť ex continuatione huius tit. ad ſequentes. Nos dicimus ſeruitutes eſſe in bonis, cum earũ nomine agamus, & excipiamus, ut ff. de acq. rer. do mi. l. rem. & l. ſtatuas. quod aũt in d. l. dicitur, eas nõ eſſe in bonis, nec extra, diciť ideo, quia per ſe non cenſenť: ut eſt poſſeſsio tigni in domo poſiti: quia non intelligitur tignum, dum durat domus, per ſe, ut ff. de uſucap. eum qui.

Seruitutes ſũt ĩ bonis noſtris.

SYL. ¶ Et hæc glo. communiter approbať, * ſeruitutes enim in bonis computantur: uerum dictio (id) quæ habetur in d. l. j. non eſt referenda ad ſeruitutem, ſed exponere oportet, id, ſcilicet ius, cuius uſusfructus legabatur, dum eſt apud dominum, non poteſt tanquam ſeruitus annumerari bonis illius, cum rei ſuæ nulla poſsit eſſe ſeruitus. l. in re communi. ff. de ſeru. urb. præd. & cum non ſit, nec poteſt conſequenter dici extra bona, quia non entis nullæ ſunt qualitates: & iſte eſt uerus intellectus illius. l. qui plenius expoſitus eſt hic in Commenta.]

a ¶ Quædam, hic ſit alia diuiſio.

b ¶ Communia ſunt. Non tamen agiť communi di. ſecundum Pla.

SYL. * ¶ Nam iudicium communi diuid. inductum fuit ad diuidẽdas res, ex quarum cõmunione poterant oriri diſcordiæ: hæ uero, quæ hic enumeranť, cum dominia diſtinguerentur, relictæ ſunt in naturali illa communione, quia ex eorum uſu non uidebatur perturbari tranquillitas humanę ſocietatis, ſed potius earum diuiſio præbuiſſet materiã rixarum.]

ADDIT. Quia nõ poſſunt ſtare ſine re uel ꝑſona cuius ſunt. l. ſi aliena. §. hoc iure. cum ſi. ff. de uſucap. Aug.

c ¶ Omniũ. ſ. uſu non ꝓprietate, ut dicitur īfra eod. §. & quidem.

d ¶ Publica. Publica. i. quaſi populica. ſ. omnium populorum ut. ĩ. tit. j. §. conſequens. & . ĩ. eo. §. flumina. Alias dicitur publicum, quod eſt huius populi uel illius tm̃, ut campus martius, ut C. de ſacroſan. eccl. l. fi. & hoc dicitur magis uniuerſitatis.

e ¶ Vniuerſitatis. ut infra eod. §. uniuerſitatis.

f ¶ Nullius. ut infra eo. §. nullius.

g ¶ Quæ. ſ. quæ ſunt ſingulorum: nec enim ad ſuperiora refertur.

h ¶ Ex ſubiectis. infra eo. §. ſingulorũ uſque ad fi. tit.

¶ Et quidem. ¶ Diuiditur in quatuor partes. Primo ponit dictũ. Scdo ex dicto infert. Tertio illationem reſtringit. Quarto rõnem reſtrictionis aſsignat. Secunda ibi (Nemo.) Tertia ibi (Dũ tñ. Quarta ibi (Quia non ſunt.) Aug. Diuiſio

¶ Caſus. In declaratione primæ partis diſtinctionis non figuratur aliter: cuius ratio in aperto eſt, quia huiuſmodi natura ita comparata ſunt, ut omnibus pateant, in diuiſione dominiorum de iure gentium cõia remanſerunt. Not. ꝗ dicantur communia de iure gentium. Item ꝙ ius gentium appellatur ius naturale. Item ꝙ accidentia concreta debent regulari ſecundum eorum ſubiectum. Item ꝙ litus maris non prohibetur alicui, dummodo ab ædificijs ibidẽ poſitis abſtineat.] SYL.

a ¶ Naturali iure.l.iuregent. quod eſt naturali rōne inductū,ut ff.de iuſtic. & iu.l.oēs.§.qđ uero. de quo hic loquit, ut.j.e.§.ſingulorū.† & in ſ.huius.§.nā iure naturali primæuo ēt alia eſſent cō munia.

†Tu dic φ imo de iure

SYL. naturali primęuo quia quando impera tori pla cuit de iuregen tiū itel- ligere illud ex preſsit, ut in.§. riparū &.§.lit. torum. j.eod. nec ob. arg. gl. qa iuſ- gētium iuri na- turali deroga uit qtū ad alias res: a- lias nō eſſet dif ferētia iter ius cōe & publicū ſecūdū oēs do- ctō.hic. † alias ſicut & mare.

¶ Quamuis Chriſto. hic dicat gl.ſole re reprobari: pro ea tñ eſt text.clarus hic in fi. ubi poſtea dicit ædificia iuriſgē. nō eſſe ſicut & mare.]

b ¶ Cōia. Non tñ agit i oī diuidun do ſecūdum Placen. niſi

¶ Et quidē naturali [a] iure cōia [b] ſunt oīum hæc, aer, aqua profluēs, [c] & mare, [d] & per hoc [e] littora maris. Nemo igit ad littus maris accedere prohibet: dū tñ a uillis, [f] & monumētis, [g] & ædificijs [h] ſe abſtineat: quia non [i] ſunt iuriſgentiū, † ſicut eſt mare. [k]

poſtq̄ facta fuerit occupatio. Et quod dicit omnium.ſ.uſu,nō proprietate, ut prædixi.

* ADDITIO. Niſi p longiſsimam pſcriptionē in mari & littore maris fiat ut uidemus in illuſtriſsimis Venetis q. partē maris occuparunt & iuriſdictionē in eo cōſecuti ſunt. & uide Bar.in.l.iniuriarum.§.ſi quis.ff.de iniur. H. M.

c ¶ Profluens.i.de cœlo cadens.

d ¶ Et mare.Sic.ff.de iniur.l.iniuriarum.§.ſi quis me prohibeat.

e ¶ Et per hoc.i.p conſequens, cū ſit acceſsio maris,arg.infra eo.§. ſi tamē. Sed contra.ff.ne quid in loc.pub.l.littora, ubi dr̄ littora eſſe populi Romani. Sed illud eſt uerū quo ad iuriſdictionē: uere tamen ſunt cōia, ut hic. ſic. C.de quadr.præſcr.l.bene a Zenone.ſecus in ripa fluminis,quæ non eſt publica,licet flumen ſit publicū,ut infra eo.§. riparum.ibi,ſed proprietas.Et pōt eſſe rō: quia inundatio fluminis raro uenit: & iō eſſe pōt utilitas in proprietate ripæ: at mare aſsidue inundat: unde paruula eſſet utilitas: non ergo proprietas quæ ritur.ut C.de bo.quæ lib.l.fi.§.fi.

SYL. ¶ Dic tria conſideranda: primo uſus, & hic eſt de iure naturali primæuo cōmuni omnibus animantibus: ſecundo poteſtas acquirendi dominiū per occupationem,& hæc eſt de iuregen. & ſolis hominibus conuenit: tertio iuriſdictio & protectio, & hæc eſt populi Romani.ſolutio tamē gl. hic communiter tenetur.]

¶ Flūmina & portus ſunt publica: idoque ius eſt ibi omnibus piſcandi; & littus dicitur quatenus hybernus fluctus maxime excurrit. h. d. ex.l.nemo in fi.ff.e. & l.littus.ff. de uer. ſignifi.

¶ Flumina autem o. mnia [l] & portus publica ſunt: ideoque

f ¶ Villis. ab alio poſitis: & habet duas ſignificationes. dr̄.n. caſa uel inſula qdā, i qua non habitat,ſed uel retia ponuntur,uel propter aquam illuc confugit, uel fructus reponūtur,ut hic,& ff.de uſufr. arboribus.ī princ.Si uero habitaret, eſſet prædium urbanum,ut infra de ſer. ruſt. præd.§. prædiorum. Item dicitur uilla congregatio hominum.

* ¶ Villas accipe hic & in.d.l.arboribus.q̄cunq; ædificia in littore facta uel ad habitandū,uel ad piſces aut fructus reponēdos,uel alia quauis cāa.in.§.uero Prædiorum.uilla accipit pro rure. SYL.

g ¶ Monumentis. Quid ſit monumentum, habetur.ff.de relig.l.ij.§. monumentum.

* ADDITIO. Flor.Iureconſ. monumentum deſcribit in.l. monumentū ff.eo.& aliud eſt monimentum ut.l.funeris.§.j.eo.tit. H. M.

h ¶ Aedificiis.ſ.aliis.

i ¶ Non ſunt iuriſg.i. cōia de iuregentium,ſicut & mare: imo eorū qui ibi ædificauerunt,†ut ff.eo.l.in tantum.

k ¶ Sicut eſt mare huic continua qđ eſt infra ſtatim.§.eſt autem &c.

¶ Flumina. Caſus. Non figurat, quia ponit mera declaratio terminorū, q.ſ. publica ſint.* Iō aūt uoluit.l.hæc remanere publica. quia nullum controuertē di locū habere debeāt illorum cōis uſus.] No.flumina & portus eē publica. Item φ piſcandi ius in eis omnibus cōmune eſt.Item quid ſit littus.]

l ¶ Flumina autē omnia. ſ. perpetua,

†Dum mō iſte ædificauerit.ſ. cū decreto ptoris: alias φ quemuis

SYL. bet iure publico prohiberi pōt ſecundū Ange. hic.

ut padus & rhenus: quædam.n. ſunt priuata, ut foſſata in agris poſita, quæ creſcunt, & decreſcunt, quæ qūq; currunt, qūq; non, ut ff. de flum. & ne quid in flu mi. l. j. §. ij. & ff. eo. nemo. in fin.

d ¶ Hybernus. i. hyemalis, qđ uento undę trahitur: quaſi dicat, quantuncunque mare aliquo tempore plus extenditur in hyeme uel æſtate, tantum eſt littus eius.

ius piſcandi oībus[a] cōe[b] eſt in portu fluminibuſq;. Eſt[c] aūt littus maris quaten⁹ hybernus[d] fluctus maximus excurrit.[e]

¶ Vſus riparum publicus eſt, proprietas uero illorum eſt, quorū prædijs adhærēt. h.d. ex l. riparū. ff. eo. Aret.

¶ Riparum[f] quoq; uſus † publicus iure gentiū[g] eſt, ſicut ipſius fluminis. Itaque naues ad eas † appellere, funes arborib⁹ ibi natis religare, onus aliquod in iis reponere, cuilibet liberum eſt: ſicut per ipſum flumen nauigare. Sed proprietas earum[h] illorū[i] eſt, quorū prædijs † hæ-

† alias publicus eſt

† alias applicare.

† alias adhærent.

a ¶ Oībus. Nec qui fuit primo lōgo tpe piſcatus aliū ſuperuenientem repellere pōt, ut ff. de uſucap. l. fi. niſi forte ſpatio triginta annorū, ut ff. de diu. & tēpor. pſcript. ſi quiſquā. Vel ſecūdū Ioan. intelligę hanc. l. ſi quiſquam. quando erat in poſſeſsione piſcandi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ſi uolumus acquiri ius ex pſcriptione, & nō acquirit: aut conſuetudine, & acquirit, ita cōiter reſoluūt docto. de quo latiſsime uide Io. Fran. Balbū in tract. pſcr. in. vj. q. iiij. par. v. par. pri. co. ccxv. niſi ſit pſcriptio tāti tpis, cuius initij memoria in contrariū non exiſtat. *Verior tñ eſt ītellectus ad. l. fi. quē ibi tradit Paul. de caſt. ꝙ qui ſolus pluribus annis piſcatus fuerat, tpe prohibitionis iā deſierat eſſe ī quaſi poſſeſſione piſcandi: hunc.n. intellectū innuere uř illa diſiunctiua (uel) q̄ ſecundum Bal. in. l. filiæ. C. de coll. diuerſitatē inducit eiſdem retentis terminis.]

ADDITIO. Et dř conſtitui in poſſeſsione piſcandi, qñ iſte, qui primo piſcatus eſt, prohibuerat alios uolētes accedere ad piſcatū, & iſti prohibiti acqeuerāt prohibitioni, nec conuenerāt. Et hæc faciunt ad. q. utrū ille, q tenuerit molendinum per triginta annos in aliquo flumine, poſsit alios prohibere ne ibi molendinum habeant. Chriſt.

b ¶ Commune. i. in communi omnibus patet: non autem eſt commune, immo publicum, ſecundum Io.

c ¶ Eſt autem littus, ut ff. de uerb. ſign. l. littus.

e ¶ Excurrit. hic continua qđ eſt infra eod. §. littorum.

SYL. * ¶ Riparū. Caſum non expedit figurare, dubium tamē poterat facere, ꝙ exemplo littorū, quæ (ut dř ī §. ſeq.) einſdē iuris ſunt quo ad uſū & proprietatē, cuius eſt mare, ripæ quoque naturam fluminum etiam quo ad proprietatem ſequi deberent. Quo non obſtante dicitur, ꝙ uſus quidem riparum publicus ē, ſicut & fluminis, eo ꝙ alias uſus fluminis inutilis eſſet, niſi liceret ad ripam accedere: aliquo.n. conceſſo intelliguntur conceſſa eſſe omnia, ſine quibus illo uti non poſſemus. l. ij. ff. de iuriſd. om. iud. ſed proprietas earum illorum eſt, quorum prædijs adhærent, cuius rei rōnem reddit Bald. in. l. riparum ff. eo. quia & ſi ruant, uel aliter uitientur, ex eorundem prædijs reficiendæ ſunt. l. ſi locus. in fi. ff. ſi ſer. amit. Nota ſummarium.]

* ADDIT. Dic eā eſſe rōnē, quod ripæ hoium cultura, & labore incremētū accipiunt, flumina uero per ſe fluūt, ſine facto hoīs: ex quo ergo pdia poſsidentes muniunt ripas, ne īpetus fluminis in prædia irruat, iure quoq; proprietas illarum ad eos ſpectare debet: quia ubi eſt onus ibi quoq; &c. §. quia plerunq; de leg. patr. tut. ſupra. H. M.

f ¶ Riparum i. fluminis.

g ¶ Iuregentium. i. de iure gentium uel. i. oībus gentibus publice patet.

h ¶ Earum. ſ. riparum.

i ¶ Illorum. Scilicet hominum, quorum &c.

rent:[a] qua de cā arbores quoque in eiſdem[b] natæ eorundem ſunt.[c]

¶ Vſus littorum eſt publicus de iure gentium, ſed proprietas eorum nullius eſt, ſicut ipſius mari. Aretinus.

¶ Littorum[d] quoque uſus publicus[e] & iuriſgentium[f] eſt, ſicut & ipſius maris:[g] & ob id cuilibet liberum eſt caſam ibi †ponere in quā ſe recipiat, ſicut retia[h] ſiccare, & ex mari deducere. Proprietas aūt eorum[i] pōt intelligi nullius[k] eſſe, ſed eiuſdē iuris eſſe, cuius & mare, & quę ſubiacet mari terra uel arena.

† alias impone re.

a ¶ Hærent. Sed quid ſi uia publica eſt in medio inter flumen & agrum? Reſpon. idem quod hic, ut ff. de acquir. re. do. l. maritus.

b ¶ In eiſdem. ſ. ripis.

c ¶ Eorundem. Sed qd ſi piſcator uult ligare, dńs uult incidere? Videtur dominus præferendus, ut ſupra de ijs qui ſunt ſui uel alien. iuris in fi. ibi, nec cuiquā &c. & C. de iudæ. nemo exterus. & ff. ſolu. matrim. etiam. §. licet. Sed contra credo, ut ff. de uſu & ha. l. fi. & de uſufru. ſi cuius. §. item Nerua. (alias eſt in. l. æquiſſimum.)

SYL. ¶ Et hæc uerior rōne publicæ utilitatis, ſi ſimul ueniunt: ſecus ſi unus poſt alium, glo. in. l. nemo. ff. eod. & declarat hic Chriſto.

SYL. ¶ Littorum. Caſus. Quærebatur de littoribus & eorum uſu, cuius iuris ſint: & uidebantur communia, ut ſupra dictum erat in. §. primo. Tamen contrarium dicitur, quòd immo eorū uſus publicus eſt: & hoc eſt ex eo, quia ibi non loquitur de uſu, ſed de ipſa re & de ipſo mari & littoribus. illa enim ſunt communia, uſus uero eorum eſt publicus, prout declarant Bald. & Chriſt. hic Not. quòd uſus littorum publicus eſt ſicut maris. Item quòd licet ædificare, ſiccare retia & huiuſmodi. Item quòd proprietas littorum in nullius bonis eſt. Item quòd illud, quod eſt omnium, poteſt dici eſſe nullius.]

d ¶ Littorum. Scilicet maris, ut ſequitur.

e ¶ Publicus ſupra eod. §. & quidem, ibi, & per hoc &c. contra Solu. dicit Pla. omnia communia eſſe publica, & econtra ſcilicet ratione quorundam uſuum: ut ecce tam mare, quàm flumina, & littora, & ripæ in uſu animātium ſunt, & in bibendo, & in abluendo, & commorando, & ſimilibus, quæ exigit natura: ſed ius piſcandi, quod in his eſt, ſolum competit hominibus, & retia ſiccandi, & quædam ſimilia: portus tū dicit eſſe publicos, non cōmunes. Sed Io. dicit nulla cōia eſſe publica, uel econtra: ea enim demū ſunt cōmunia, quæ cū ſint in uſu omnium animantium, occupantibus conceduntur: ut lapilli, & gemmæ in littore maris, ut infra eod. § item lapilli. & ff. eod. item lapilli. Sed publica non ſolum non conceduntur occupanti, immo interdicta proponuntur ne quid in eis fiat, ut ff. ne quid in loco publi. & de flumin. & alijs tit. Præterea quomodo pōt eſſe quod ait Pla. cū in diuiſione ſupra poſita uelut duæ ſpecies oppoſitæ ponantur communia & publica, ut ſupra eo. in prin. & quod dicit hic publicus. i. cōis. uel publicus quo ad uſum, † cōis uero quo ad proprietatem.

† Et tūc uera ē opinio. Pla. ut cōia dicant publica, ſz nō ecōtra, nisi reſpectu quorundam uſuum.

SYL. ¶ Et hæc opi. tenenda eſt: & ſic opi. cuiuſlibet in caſu ſuo uera eſt, ut declarat hic Chriſt.]

f ¶ Iuriſgentium. i. de iure gentium.

g ¶ Maris. ſ. eſt.

h ¶ Sicut retia. Hyſteron proteron. i. ordo conuerſus, ut ff. eo. riparum.

i ¶ Eorum. ſ. littorum.

k ¶ Nullius. i. hominis ſingularis: omnium autem ſunt: & ſic differt ab illo §. nullius. infra ſtatim poſito.

SYL. ¶ Vniuerſitatis. Caſus. Non figurat in poſitione declarationis ſeu deſcriptionis: ſi tamen uis formare, dic ꝙ iſta uidebantur publica, non uniuerſitatis. l. inter publica. ff. de uerb. ſignifi.

¶ Quæ ſunt cõia ciuitatum, dicuntur uniuerſitatis. h. d. ex l.intantũ.§. uniuerſitatis.ff.eo.

¶ Vniuerſitatis a ſunt, non ſingulorũ, † quæ in ciuitatibus b ſunt, theatra, c ſtadia, d & ſimilia, e & ſiqua alia f ſunt cõia ciuitatum.

† alias ueluti quæ.

¶ Ea, quæ ſunt diuini iuris, in nullius bonis ſunt, hoc dicit. ex l.intantum.§. ſacræ.&.l.j.§.j.ff.eo. Ang.

¶ Nullius g autem ſunt res ſacræ, & religioſæ, & ſanctæ: quod enim diuini iuris eſt, id nullius in bonis eſt.

¶ Res ſacræ ſunt, quæ rite per Pon-

quaſi populica.i.illius populi. ſed contrarium dicitur, ꝙ immo ſunt uniuerſitatis, quia publicum in hac materia non capitur pro eo, quod eſt unius populi, ſed uniuerſorum populorum, ut declarat gl. j.infra eo.§. No. ſumma. Item not. q̃ dicant uniuerſitatis.]

a ¶ Vniuerſitatis. Quæ etiam publica quandoque dicunt. i. unius populi, ut C.de ſacroſ. eccl. l. fi. in prin. Sed aliter accipit ſupra e.§.flumina nam loquitur ibi de illo, quod eſt publicum omnium populorum.

b ¶ In ciuitatibus. Et ciuitatum ſunt.

Theatrum. c ¶ Theatra. A theorãdo.i. inſpiciẽdo, ut in arena. Veronenſi.

SYL. • Dic, ꝙ eſt dictum apotu theaome, hoc eſt uideo: latine dici poteſt ſpectaculum.]

Stadiũ. d ¶ Stadia. ſtadiũ eſt octaua pars milliarij, quod Hercules currebat uno anhelitu, ut legitur in hiſtorijs.

SYL. * ¶ Hic accipitur pro loco, in quo homines uel equi ludorum cauſa currunt: quem Latini curriculum uocant. ſic Cice. in Tuſcu. In ſtadio Cenſores exclamant.]

e ¶ Similia. quæ ſunt ad delectationem populi, ut latæ uiæ & picturæ in palatio.

f ¶ Et ſiqua alia. ſcilicet neceſsitatis cauſa facta, ut curia communis, palatium, nauigium: & ſunt ſupradicta uniuerſitatis dominio & uſu. Sed Pla. dixit uſu tantum eſſe uniuerſitatis: alia ſunt quæ dominio & fructu ſunt uniuerſitatis, non uſu: ut fundi ciuitatis, & ſerui, ut ff.de in ius uo. ſed ſi hac, §. qui manumittitur. & ff.de uerb.ſign.l.inter publica. & de contrahen. empt. ſed celſus. §. j.

ADDITIO. Dicite ex mente doct. quòd hæc omnia dicuntur uniuerſitatis & quo ad dominium, & quo ad uſum communem, ut hic, & l. ſicut.§. j.ff.quod cuiuſque uniuer. Eſt tamen differentia inter res uniuerſitatis, quia quędam uniuerſitatis appellantur, & quo ad dñiũ & quo ad uſum cõem ut ſunt theatra & ſtadia. Quædam uero ſunt uniuerſitatis quo ad dominium, & quo ad uſum particularia, ut ſũt prata uniuerſitatis, ex quibus commodum percipitur in particulari: & ita dicunt doct. Chriſtoph.

¶ Nullius. ¶ Iſta pars uſque ad.§. ſingulorum. diuiditur in quatuor partes: Primo ponit, quæ ſunt ĩ nullius bonis. Secundo ponit exemplum de rebus ſacris. Tertio de religioſis. Quarto de ſanctis rebus. Secunda ibi (Sacræ.) Tertia ibi (Religioſum.) Quarta ibi (Sanctæ.) Et quamlibet partem ſummabo per ſe. Aret. D iuiſi

g ¶ Nullius. ſcilicet hominis uel hominum: nec poſſunt eſſe: ſed ſunt in bonis Dei cenſura ſiue diſpoſitione: & ſic non obſtat quod poſſet dici de communibus & publicis rebus uniuerſitatum, quæ uidentur nullius eſſe: quia eſſe poſſunt & ſunt hominum, licet non hominis ſingularis. Item contra infra eo.§.feræ. So. ut ibi.

¶ Sacræ res. Caſum non expedit figurare: quia ſumus in declaratione terminorum, & litera clara eſt. Not. quid ſit ſacrum. Item quòd ſacra etiam imperialibus decretis prohibentur alienari, excepta cauſa redemptionis captiuorum. Item ꝙ nemo ſibi ſacrum propria auctoritate conſtituit. Item ꝙ locus, ubi eſt eccleſia, ea diruta remanet ſacer.] SYL.

a ¶ Sacræ. Pontifices ſcilicet Papas & epiſcopos. Sed nunquid Imperator dedicare poteſt? Videtur ꝙ ſic, ut ff. eodem. l. ſacra. §. j. ubi dedicat. i. poteſtatem dedicandi dat. nam olim Imperatores erant ſacerdotes, ut in canonibus dicit. Vel dic dedicat, alii (puta epiſcopo) permittendo ſine requiſitione: uel cōcedit ſcilicet requiſitus.

SYL. ¶ Vera ſolutio eſt, ꝙ loquitur ſecundum tēpora antiqua, quando poteſtas religionis non erat reſtricta ad Pōtifices, ut hodie.]

† alias donaria

b ¶ Aedes ſacræ. Hic locus dicitur ſacer, ut hic, & ſanctus, ut C. de ſacroſan. eccl. l. ſancimus. item religioſus, ut in auth. ut religioſæ domus.

c ¶ Et dona (alias donaria). i. thuribula, & cruces, & calices. Accur.

d ¶ Quæ etiam ſcilicet donaria: non autem referas ad ædes ſacras: nam illæ nullo modo poſſunt alienari, ut in authen. de alie. & emphyt. §. & quoniam cognouimus. col. ix.

e ¶ Conſtitutionem, ut C. de ſacroſ. eccl. l. ſancimus.

SYL. ¶ Dic tamen, quòd illa conſtitutio nihil ualet: quia communiter concludunt doctor. in cap. eccleſia ſanctæ mariæ. de conſtit. quòd etiam illæ. ll. quæ in beneficium eccleſiarum ſunt factæ ab Imperatore, ex defectu poteſtatis non ualent.

f ¶ Excepta. nam hominū aiæ ꝗbusli-

tifices Deo dedicate ſunt, ſeu ad diuinum miniſterium deputatæ: quæ non poſſunt niſi pro captiuis redimendis alienari. h. d. ex l. intātum. §. ſacræ. ff. eo.

¶ Sacræ res ſunt, quæ rite per Pontifices [a] Deo cōſecratæ ſunt: ueluti ędes ſacræ, [b] & † dona, [c] quæ rite ad miniſterium Dei dedicata ſunt: quæ etiam [d] per noſtram cōſtitutionē [e] alienari & obligari prohibuimus, excepta [f] cauſa redemptionis captiuorum. Siquis aūt auctoritate ſua quaſi ſacrum ſibi cōſtituerit, ſacrum non eſt, ſed profanum. [g]

¶ Locus aūt, in quo ædes ſacrę ſunt ędificatæ, etiā diruto ædificio, ſacer adhuc manet, [h] ut & Papinia. ſcripſit.

¶ Religioſus locus fit ex mortui illatione: fieri autem non poteſt nolente domino, uel habente ius communis proprietatis: uel uſuſfructus: ſufficit autem ſemel conſenſiſſe. h. d. ex. l. intantum. §. religioſum. ff. eodem.

¶ Religioſum locū

bet rebus præponendæ ſunt. ut C. de ſacroſan. eccl. ſancimus. in fin. Item propter debitum, ſi quod habet eccleſia, ut in authen. de alien. & emph. §. hoc autem ſuper ipſis. coll. ix. Item propter alimēta pauperum, ut xij. quæſt. ii. c. aurum habet eccleſia.

Sacræ res aliqñ alienari poſſunt.

SYL. ¶ Vide tex. in auth. hoc ius porrectū C. de ſacroſan. eccle. & ibi doct.]

* ADDI. Vñ verſus, utilitas incommodum pietasq; neceſſe. Res alienari permittunt eccleſiarum.

g ¶ Profanum. i. non ſacrum.

h ¶ Sacer manet. deſinit tamē eſſe ſacer, ſi ab hoſtibus capiatur, ut infra de inut. ſtipul. §. j. & ff. de reli. cum loca. Item locus eſſe religioſus deſinit, quando ea remouentur, quæ talem eum reddebant, ut ff. eod. ſacra. §. illud. & de reli. l. antepen. in fin.

Locus deſinit eſſe ſacer dupliciter

SYL. ¶ Religioſum. Caſus. Figuratio non eſſet neceſſaria in declaratione termini:* ſi tamen uis ponere, dic quòd primi reſponſi poterat eſſe dubitandi ratio, ꝙ in. §. præced. uidimus res ſacras priuatorum auctoritate conſtitui non poſſe: at diuerſum ſtatuitur in religioſis, propterea ꝙ tunc minus afficitur locus, quàm cum efficitur ſacer, idq; ex reg. l. in re mandata. C. mand.] & dum dicitur, ꝙ inuito ſocio non poteſt inferri in communem locum uel alienum, quamuis ſepulchro cōmuni quis inuito ſocio uti poſsit: ratio dubitan-

di erat fauor religionis, & ꝙ ſatis erat ſolui pretiũ loci. Videmus enim alias fauore religionis quem ita aſtringi: l. fin.§.j.C.de com.ſer.manu.& ibi Bald. ſed contrarium dicitur:quia non debet uni per aliũ inique con-ditio inferri l. non debet ff. de reg.iu. l. nec aſtri gi quis ad uendendum l. nec emere C. de iure delib.& ſine facto noſtro noſtra a no bis non ab-dicantur l. id quod no-ſtrum. ff. de regu.iuris. * res enim religioſa (ut dictum eſt) nullius i bo nis eſt. In cõe aũt ſepulchrum idcirco ẽt inuito ſocio licet inſerre, quia cũ iã locus ſit religioſus, non debeor prohi-beri uti re cõi ad uſum deſtinatum, ue-luti re mea. ultimi aũt reſponſi illa eſt ratio, quia uolenti non fit iniuria neq; dolus.l.nemo uī de reg.iu.] Not. quæ dicunē in ſummario.]

cognoſcitur cuiuſq́ue imago d. l. cum in diuerſis.Syl.

c ¶ Locum purum ideſt qui neque ſa cer,neq́ue ſanctus,neq́ue religioſus eſt ff.de relig.& ſump.fun.l.ij.§. purus au tem. — Locus purus quis eſt.

d ¶ Inferre nõ licet. Ex traneos nã ipſe ſocius recte ibi ſe-peliri poteſt. ẽt ſine con-ſenſu cæte-rorum: ma-xime cũ nõ eſt alius lo-cus, in quo ſepeliretur, ut ff. de re lig.& ſump. fun.l. ſi plu-res.

e ¶ Inuitis. Hoc fauore religionis iã facta: alias contra,ut ſupra prox.§.& ff.commu.di ui.Sabinus.

† Con-cord. c. cũ oẽs ĩ gloſſ. j. poſt me diũ,ibi, niſi rẽ conce-dãt. ex-tra de cauſſ.

unuſquiſq; [a] ſua uo-luntate facit, dum mortuum [b] infert in locum ſuũ. In cõem aũt locum purum [c] inuito ſocio iferre [d] non licet. In cõe ue-ro ſepulchrum etiã inuitis [e] † cęteris li-cet inferre. Itẽm ſi alienus uſusfructus [f] eſt, proprietarium [g] placet (niſi conſen-tiente [h] uſusfructua rio) locũ religioſum non facere. In alie-num locũ conſentiẽ te domino licet in-ferre: & licet poſtea ratum nõ habuerit, quàm illatus ẽ mor-tuus,tamen locus re ligioſus fit.

¶ Res ſanctæ ſunt portæ & muri ciuita tum, quaſi pœna le-gali firmati. Item le ges pœnales proprie uocantur ſanctiones hoc dicit. ex l. ſan-ctũ. &.l.ſacra. ff.eo dom. Ang.

a ¶ Vnuſquiſq;. Aliud in ſacro, ut ſu-pra eo.§.ſacræ.

SYL. ¶ Nunquid autem ſecundum canones hoc dicatur religioſum: dic ꝙ non, ut dicit Dec.in c.quanto.col. pen. de iud. ubi alios refert.]

†Nõ tñ fundũ, totũ, ſ; locũ ca daueris ſolũ effi cit reli-gioſum Aug.

b ¶ Mortuum.ſ.totum† uel ſaltem ca put,cuius imagine cognoſcimus,ut ff. de relig.cum in diuerſis.Quid ſi partia liter caput eſt in diuerſis locis? Reſpõ. illũ eſſe religioſum,ubi ẽſt maior pars, ut argum.ff.de ſtatu homi.l.quæritur.& infra de uulg.ſub.§. & ſi ex diſparibus. Si autem æqualiter, neuter: ſecundum Ioan.

ADDIT. Et nota ꝙ ſi pars anterior appareat, illa tanquam nobilior inſpi-citur,ar.l quod conclaue.ff.de dam.in fc.Aug.*ſed uerior eſt ratio,quia inde

ADDITIO. Hoc non uidetur ue-rum:& gl.melius ſoluit in d.l. Sabinus. Vnde dic latius, quòd aut ſocius uult uti, facere, ſeu reficere in re communi ad eum uſum, ad quem parata eſt, & poteſt alio prohibente: aut ad uſum ad quem res parata non eſt,& tunc ſubdi-ſtingue: quia aut intereſt prohibentis non uti, & eſt melior conditio prohi-bentis:aut non intereſt: & tunc melior eſt conditio facientis: Io.Fab.poſt Dy. in regula, in re communi.de regu.iuris libro ſexto.

f ¶ Vſusfructus.ſ.loci puri,argu.ff. de uſu,& hab.l ſi.

g ¶ Proprietarium. Niſi conſentiat fructuarius: uel niſi teſtatorem, qui u-ſumfructum legauit, uelit ſepelire hæ res, ut ff.de reli. l. ſecunda.§. ſi uſum-fructum.

h ¶ Conſentiente.Quid ſi primo con ſenſit, poſt pœnituit ante illationem? Reſpond.ſufficit ſemel uoluiſſe, ut ff. de aqua plu.arcen.l.in diem,& infra pro ximo reſpon.

* ADDITIO. In tex. ibi ratū non habuerit expungendam eſſe hoc loco negationem, quemadmodum & in.l.in tantum.§.religioſum.ff.eo.cenſet Ancto, Augu. emendatio.lib.j.c.ij. idq; probat cum ex Pand. Flor. tū ex Theophilo Græco inſtitutionum interprete: atque ita huius loci ſenſus erit locum religioſum fieri ſi quāuis non cōcedēte dño illatus ſit mortuus, ſi modo id ratum poſtea dominus habuerit.

† ad hūc §. uide Bud. in Annot. ad Pan. in.l.j.in prin.de iuſt. & iur. ubi agit de uerbo ſanctū.

¶ Sanctæ † quoque res, ueluti muri a & portæ ciuitatis, quodammodo diuini iuris ſunt; & ideo nullius in bonis ſunt. Ideo aūt muros ſanctos b dicimus, quia pœna capitis conſtituta eſt in eos, qui aliquid in muros deliquerint: c ideo & legū eas partes, quibus pœnas conſtituimus d aduerſus eos, qui contra leges fecerint, ſanctiones e uocamus.

¶ Res fiunt noſtræ aut iure naturali, aut iure ciuili: & a uetuſtiori inchoādū eſt h.d.ex.l.prima.ff. de acquir.re.dom. Angelus.

¶ Singulorum autem hominum multis modis res fiunt. Quarūdam enim rerum dominium nan

SYL. ¶ Sanctæ. Caſus. Quærebatur quid ſanctum diceret, & reſpondet Imperator, quòd portæ & mœnia ciuitatis: cuius contrarium uidebatur: quia non uidebantur ea eſſe in bonis nullius, ſed publica, ſicut uiæ, theatrum, & ſimilia, ſeu magis uniuerſitatis: contrarium tamen dicitur ex ratione aſsignata in text. non quidem abnegādo quin ſint uniuerſitatis uel publica, ſed quia addita eſt his alia qualitas, quòd ſanctione quadam firmata ſunt, iccirco ſancta dicuntur, exemplo earum partium legum, quæ ſanctiones appellantur.] Not. quæ dicantur res ſanctæ, & quare. Item ꝙ ualet argumentum ab alluſione uocabuli. Item quòd pœna capitalis eſt in tranſcendente muros ciuitatis Romanæ. Item quæ proprie dicantur ſanctiones, quam quidem deriuationem approbat etiam Macrob. lib. iij. Saturn. c. iij. quid autem & unde dicatur ſanctum, docet Budæus in tit. ff. eo. in ſuis annota. * Vt autem recte percipiatur quid ſit ſanctio, ſciendum eſt olim moris fuiſſe, cum aliqua.l. rogabatur, & in ſcriptis redigebatur, ut poſteaquā appoſuiſſent omnia legis capita, in extrema parte adderent quodam aliud caput, quod ſanctionem uocabant, in quo pœna aduerſus illos ſtatuebatur, qui contra capita ſupraſcripta feciſſent.]

SYL. a ¶ Muri. ſcilicet ciuitatis Romanæ. ¶ Et tunc eſt pœna capitis.l.fi.ff. eod. & ibi not.] ¶ Quid de ciuitate alia uel caſtro? Reſpon. nec ibi quicquā facere licet ſine auctoritate Præſidis, ut ff.eo. ſacra.§.muros. Vel forte uniuerſitati licet, nō priuato, ut C. de ope. publ.l.omnes.

SYL. ¶ In tali caſu punitur extra ordinem arbitrio iudicis.l.j.in fin.ff. ne quid in lo.ſacro.

b ¶ Sanctos.i.firmos, a ſancio ſancis, non calce uel lapidibus, ſed lege firmatos: ut ſequitur.

c ¶ Deliquerint.ſ.tranſcendendo, uel rumpendo: ſicut fecit Remus frater Romuli, ut hic, & ff. eodem.l. fin. unde Lucanus: Fraterno primi maduerunt ſanguine muri. Lucanus.

d ¶ Conſtituimus. ut C. de le. & con. l. non dubium. Accur.

* ¶ Declara, ut docui in figuratione caſus: nihil enim facit.l.nō dubium. ad uerum intellectum huius loci. SYL.

e ¶ Sanctiones. in ſtricta ſignificatione. Quandoque ponitur largius pro qualibet imperiali lege, ut C. de no. co. fa.§.quibus. ibi, colligentes uero &c. quandoque largiſsime pro collectione totius iuris ciuilis, ut in proœm.ff. in princip.

¶ Singulorum. Iſta eſt ſecunda pars principalis huius tituli, quæ diuiditur in quinque partes principales. Primo qualiter acquirunt nobis res, quæ in nullius bonis ſunt. Secundo qualiter Diuiſio

acquiruntur ea, quæ ſunt alterius ex facto noſtro, ex permiſtione, uel fabricatione. Tertio quando uſufructuarius uel bonæfidei poſſeſſor facit fructus ſuos, & quid contineatur appellatione fructuum.
Quarto ponit unum caſum exceptiuum a prima parte: uidelicet ꝙ ea quæ ſunt in nullius bonis, non tamen in totũ efficiuntur occupantis. Quinto quãdo per traditionem uel non in perſonam certã uel incertã dominium transferatur. Secunda ibi in.§. (Cum ex aliena materia.) Tertia ibi (Si quis autem.) Quarta ibi in.§. (Theſauros.) Quinta ibi in.§. (Per traditionem.) Aug.

SYL. ¶ Caius. Non figuratur in diuiſione, Not. quòd appellatione multorum ueniunt duo ſecundum communem intellectum. Item quòd ius gentium appellatur ius naturale. Item quòd ius gentium eſt antiquius iure ciuili. Item ꝙ a uetuſtiori inchoandum eſt. Item ꝙ iuſgen. productum eſt cum ipſo genere humano a natura. Item quando iura ciuilia locum & principium habuere. Itẽ ibi.ll. ſcribi cœperunt. quòd ad ſubſtantiam.l. non requiritur ſcriptura: ſed tamen hic text. probat contrarium: quia etiam magiſtratus creari cœperũt, qui ante non erant: ergo.ll. ſcribi, quæ ante non erant, non dico ſcriptura, ſed ipſæ.ll. & ita intelligit Dec. in rub. de conſtitu. in. iij. colum. Tamen hic text. poteſt optime probare utrunque intellectum.]

a ¶ Diximus. Sed ubi? Reſpon. ſupra de iure natura. §. primo. ibi, quod uero naturalis. Vel ſupra de iure natu. §. ſed naturalia. Vel melius ſupra eod. §. & quidem.

SYL. * ¶ Vltima opi. uerior eſt: nã nec in. §. quod uero. nec in. §. ſed naturalia ius naturale appellatur ius gentium, ſicut in. §. & quidem.]

ciſcimur iure naturali, quod (ſicut diximus [a]) appellatur iuſgentium, quarundã uero iure ciuili.[b] Commodius eſt itaque a uetuſtiore[c] iure incipere. Palam eſt aũt uetuſtius eſſe ius naturale, quod cum ipſo genere humano rerũ natura[d] prodidit.[e] Ciuilia autẽ iura tunc eſſe cœperunt, cum & ciuitates condi, & magiſtratus creari, & leges ſcribi cœperũt.

¶ Feræ, uolucres, & piſces, capientibus etiam in alieno conceduntur: quæ durãt capientis, quouſque cuſtodiam eius non effugerint: & dominus poteſt prohibere, ne uenandi aut aucupãdi gratia fundũ eius ingrediaris, ſi præuiderit, h.d.

b ¶ Iure ciuili. Vt uſucapione, arrogatione, ſucceſsione, deportatione, monachatione, de quibus incipiet dicere infra de uſucap.

c ¶ Vetuſtiore. ſic ff. de iur. immu.l. ſemp.

d ¶ Rerum natura. ideſt Deus.

e ¶ Prodidit. i. ſtatim cum procreauit Deus, gentes, ſtatim fuit iuſgentium.

SYL. * ¶ Adde, ꝙ prodidit hoc loco exponendum eſt pro dedit, & in eſſe emiſit, ſicut infra ſi quad. pau. fe. di. prodita actio dicitur. i. data & conceſſa, non aũt inuenta: & ſimili modo accipitur in. §. huic autem infra de actio.

SYL. ¶ Feræ. Caius. Quærebatur exemplum eorum, quæ iuregentium noſtra efficiebantur: & reſponſum eſt, quòd aucupium, piſcatio, & uenatio, acquirebant nobis iuregen. feras, aues, & piſces: & aſsignatur ratio, quia cum natura ipſa mundi decori & utilitati hominum ea omnia creauerit, nec huic aut illi loco aſcripſerit, uoluit ea omnibus communia eſſe, & ita ꝙ nullius ſint, poſsint tamen omnium effici, & ideo occupanti conceduntur. Sed tunc fuit dubitatum, an ſi capta ſint in fundo alieno, ſua ſint: & dubitandi ratio erat, quia tunc cum erant in illo fundo, uidebantur quaſi accedere fundo, & eſſe quædam pars & acceſſorium ipſius: unde uidebat iniquum, ꝙ ex fundo alieno quid commodi domino inuito caperetur, cuius contrarium dicitur ea ratione, quia nulli particula-

¶ Feræ [a] igitur beſtię, & uolucres, & piſcés, & oīa animalia, quæ in mari, cœlo, [b] & terra naſcuntur, ſimul atq; [c] ab aliquo capta fuerint, iuregētium ſtatim illius eſſe incipiunt. Quod †.n. ante nullius eſt, id naturali rōne occupanti conceditur. ¶ Nec [d] intereſt feras beſtiis, & uolucres, utrū in ſuo fundo quis capiat, an in alieno. Plane qui alienū fundū ingredi tur uenādi, [e] aut aucupādi gratia, pōt à domino, ſi † is purdērit, prohiberi ne ingrédiat. [f] Quicquid aūt eorū ceperis, eo uſq; tuū eſſe intelligit, donec tuā cuſtodiā coercet. Cū uero tuam euaſerit cuſtodiā, & in libertatē [g] naturalē ſeſe receperit, tuū eſſe deſinit, & rurſus occupantis ſit. Naturalem autē libertatem recipere intelligitur, cum uel oculos tuos effugerit, uel ita ſit in cōſpectu tuo, ut dif-

¶ Difficilis.

ri loco ſunt aſcripta hæc animalia, adeo ꝙ quamuis in alieno fundo capta fuerint, non per hoc erant minus in bonis nullius ante capturam. Sed & fūit adiectum, an dominus poſſet uenatorem aut aucupē prohibere, ne fundum ſuum ingrediatur: & uidebatur ꝙ non gratia exercēdi aucupii & perſequendi ferum, quam pſequi quocunq; iuregen. licebat: tamen contrarium dicitur de iure ciuili ſi præuideat. ē. n. iniuriæ ſpecies contra uoluntatem domini ingredi ipſius fundum. l. in iuriarum. §. fi. ff. de iniu. * Deinde fuit quæſitum, an perfecte per occupationem hæ res acq̄rantur, ita ut ſine facto noſtro illas non amittamus: & uidebatur ꝙ ſic per l. id quod. ff. de reg. iur. attamen decidit noſtras eſſe deſinere, ſi rurſus ſe in naturalem libertatem recēperint: hoc autē ſtatutum eſt, ut auferatur occaſio rixādi, quia captis poſtea eiſdem ab alijs, facile in contentionem ueniret, utrum illius eſſent, qui prius cœperat illas, an nullius ut nunquam ab aliquo captæ.] Not. eliciantur clare per te ipſum.

a ¶ Feræ. Quia a uetuſtiori incipiendum eſt igitur &c.

b ¶ Cœlo. ideſt aere.

c ¶ Simul atq;. i. ſtatim poſtquam &c. Sed nunqd res ſacræ concedunt occupanti, ut. ſ. eo. §. nullius? Rñ. Res dr̄ eſſe in nullius bonis ſex uel ſeptē modis. Natura, ut hic. Facto, ut. ĩ. eo. §. pe. Itē tpē, ut ff. de acqu. re. do. l. nunquam. §. theſaurus. & in his tribus locū h; hæc regula: niſi ꝙ in theſauro de æquitate dimidiū dño ſoli reſtituit, ut infra eo. §. theſauros. Item cenſura, ut ſupra eo. §. nullius. Itē caſu, ut in hereditate iacente, q̄ uicem dñi repreſentat, ut. ĩ. de ſtip. ſer. ſ. in prin. Itē culpa hoīs, ut ſi eijciā ſeruū ægrotantē, ut C. de lat. lib. toll. l. j. §. ſ; ſcimus & ēt hic. Itē iuris naturalis conſtōne ut liber hō, ut ff. de uer. ob. inter ſti. §. ſacram.

d ¶ Nec intereſt. quo ad acqrēdū dominium.

e ¶ Venandi. Aliud ſi cā requirēdi fugitiuū meum, ut C. de ſer. fu. l. ij.

* ¶ Mellus facit. l. j. §. hic āt. ff. de ſer. fug.] quod in odiū ſeruorū inductum eſt: ſecus in alijs rebus niſi ſint indicia: quia non perquirunt in fundis aut domibus alienis, ut hic per dict.]

¶ Vel glandis colligendæ cā, ut ff. de glād. le. l. j. uel ut recipiā pecuniā, quam ibi abſcondi, ut ff. ad exhib. theſaurus. uel ſi uindemiam, quā emi, tollere me uenditor prohibeat, ut ff. de act. emp. qui pendentem.

¶ Adde idem, ſi uia erat diruta. l. ſi locus. §. fi. ff. quemad. ſer. amit.]

f ¶ Ingrediatur. Quid ſi poſt prohibitionē quid cœperit? Rñ. nō facit ſuū, ut C. de rei uen. ſi fundū. & l. certum. & facit infra eo. §. aptum uer. planę.

¶ Hæc. gl. cōiter dānat, tenet tñ actione iniuriarū. l. iniuriarū. §. ſi ff. d' iniu.]

g ¶ In libertatem. i. laxitatem, ut ſtatim ſequitur, ut ff. de acqu. re. do. naturalem. & l. pomponius.

† Intellige, ſi id ueniret: pōt ĩ hoīum cōmercium: regula. n. ſupponit cętera habilia. c. j. de æta. & qua.

Res dr̄ eſſe in nullius bonis ſeptē modis.

† alias id.

SYL.

SYL.

SYL.

a ¶ Difficilis. Id eſt impoſsibilis: ſic ff. pro ſoc. l. de illo. & econtra. ff. de iis qui deie. uel effude. l. ij.

SYL. ¶ Male exponit gl. quia arbitrariũ eſt cognoſcere an ita effugerit, ut libertatẽ receperit, ut ẽ de mente gl. in ſeq. §. in uerbo capi.]

b ¶ Perſecutio. Sic ff. de acqui. poſ. l. iij, §. nerua.

SYL. ¶ Illud. Caſus. Nõ figurabitur, quia in tex. diſputatur, & aſsignatũ rõ dubitãdi & decidẽdi. No. modum cõſulẽdi, ut primo adducantur rões partis cõtrarie, poſtea ſuæ, tertio ponatur op. Itẽ no. inſpici quod euenire poteſt. Item ꝙ uulnus ẽt tale, ut fera ita affecta ſit ꝙ capi poſsit, non facit eã uulnerãtis, ſꝫ exigit captura.]

c ¶ Illud. Sic ff. de acq. rer. do. naturalem. §. illud.

d ¶ Capi poſsit. Conſiderata nã homi nis & aĩalis, non diuina poſsibilitate: ſed nec omnino facilitatem conſidero,

e ¶ Sed poſteriorem. Sic ff. eodem in laqueum.

f ¶ Accidere. licet. n. probetur unũ. i. eã uulneratã, non tamẽ ſequitur, ut capi poſsit, ut C. de prob. l. neq; natales.

g ¶ Non capias. No. ꝙ inſpicitur qđ euenire põt, ſic. ff. loc. ſi quis domũ. §. idẽ q̃rit & ſumptus. & ff. ad trebel. l. lucius. §. pe. & ad. l. falc. l. in quantitate. §. magna. & ff. ex qui. cau. ma. ſed & ſi per prætorem. §. ſi feriæ. & ff. de fer. ruſti. pręd. qui ſella. §. ij. & de dam. infect. qui bona. §. inter. arg. tamen contra. ff. de pecul. l. eo tempore. j. reſpon.

SYL. ¶ Dic, ꝙ iõ ibi non inſpicitur, quia ſecundum naturam non erat poſsibile, cum nihil eſſet in peculio, ſecundũ Angel. hic, uel nõ erat ciuilis aut honeſtus, ſecũdũ Chriſt. hic.

...ficilis [a] ſit eius perſecutio. [b]

¶ Sola uulneratio feræ non facit eã ſuã, niſi capiat. h. d. ex l. naturalem. §. illud. ff. de acqu. rer. dom.

¶ Illud [c] quæſitum eſt, an ſi fera beſtia ita uulnerata ſit, ut capi [d] poſſit, ſtatim tua eſſe intelligatur? Et quibuſdã placuit ſtatim eſſe tuam: & euſque tuam uideri, donec eam perſequaris: ꝙ ſi deſieris perſequi, deſinere eſſe tuam, & rurſus fieri occupantis. Alii uero putauerunt nõ aliter tuam eſſe, q̃ ſi eam cœperis. Sed poſteriorem [e] ſniam nos confirmamus, ꝙ multa accidere [f] ſoleãt ut eam non capias. [g]

¶ Apes occupanti conceduntur, & earum faui: põt tamẽ domi nus fundi prohibere ingredientẽ: & quod ex alueo tuo examẽ euolauerit, euſque tuum eſt, quouſq; proſequeris. h. d. ex l. naturalem. §. apium. ff. de acqu. rer. dom.

¶ Apium [h] quoq; fera [i] natura eſt. Itaq; apes, q̃ in arbore tua conſederint, antequã a te alueo [k] includãtur, non magis tuæ intelligunt̃ eẽ, quàm non magis fiunt meæ quàm aues quæ nidum poſuerunt in arbore: qua ratione omnia ſubſequentia deciduntur.

SYL. ¶ Apium. Caſus. Dubitabatur, an ſi apes in arbore mea cõſederint, meæ intelligantur factę ac ſi cæperi: & uidebatur ꝙ ſic, quia ex quo ſe in arbore mea incluſerunt, & ibi fauos fecerunt, ui debantur eſſe factæ pars & fructus arboris meæ: cuius contrarium reſpondetur, quia earum natura fera eſt, &

* Hoc tamen intelligendũ de apibus, quas natura abſq; hominum cura produxit: nam quæ hominum ſtudio paſcuntur, incluſæq ſeruantur, tanquã occupatæ illorũ eſſe intelliguntur, donec reuolare non deſinunt. No. ꝙ in apibus quarum natura fera eſt, neceſſaria eſt occupatio ad translationem dominij. Itẽ ꝙ euſq; dominium retinetur, quo uſq; non eſt difficilis perſecutio.]

h ¶ Apium. Concordat. ff. de acq. rer. do. l. naturalem. §. apium.

i ¶ Fera. i. non manſueta.

k ¶ Alueo. Vas eſt ubi apes manent. Quandoq; pro loco, ubi flumen currit ponitur, ut infra eo. §. inſula. Alueus duo ſignificat

Scandalū timēdū eſt.

a ❡ Incluſerit. quod Bu. facere noluit, in his ſimilibus dicēs: Magis timeo ſcādalum q̄ futurum iudicium, ut no. ff. de acq. rer. do. in. l. in laqueum.

SYL. ❡ Et hæc cōiter tenet, ut atteſtatur hic Chriſtoph.]

uolucres, quæ in arbore tua nidum fecerint: ideoq; ſi alius eas incluſerit, [a] is earum dominus [b] erit. Fauos quoq; ſi quos effecerint, eximere quilibet pōt. Plane integra [c] re ſi præuideris [d] ingredietem fundum tuum poteris eum iure prohibere ne ingrediatur.

❡ Examen [e] quoq;, quod ex alueo tuo euolauerit, eouſque intelligitur eſſe tuū, donec in conſpectu tuo eſt, nec difficilis perſecutio eius eſt: alioquin occupantis fit.

❡ Pauonum, columbarum, & ceruorū fera natura eſt: & animum reuertendi habere deſiiſſe creduntur, quando reuerti deſiuere. h. d. ex lege naturalem. §. pauonū ff. de acqu. rer. domi.

❡ Pauonum quoque & columbarum fera [f] natura eſt: nec ad rem [g] pertinet, ꝙ ex conſuetudine euolare & reuolare ſolent: nam & apes idem faciunt, quarum [h] conſtat feram eſſe naturam. Ceruos quoque quidam ita manſuetos habent, ut in ſyluā ire & redire ſoleāt, quorum [i] & ipſorum [k] feram eſſe naturam nemo negat.

❡ In iis aūt animalibus, quæ ex conſuetudine abire & redire ſolent, talis [l] regula comprobata eſt, ut eouſque tua eſſe intelligantur, donec animum reuertendi habeant. Nam ſi reuertēdi animum

b ❡ Dñs erit. Nec furti tenet, ut ff. de fur. ſi apes.

c ❡ Integra re. i. antequā īt[r]ret, uel priuſquam eximantur.

d ❡ Præuideris. quid ſi fuerit īgreſſus, an poterit retinere eum, ut det quod acceperit: cū hō quilibet poſſit prohibere, ne quis ītret fundum ſuū? Reſpō. cum dñs factus ſit per occupationem, non uideo quare deſinat eſſe dñs, arg. huius. §. q̄ tm̄ præuidenti conſulit.

Examē triplici ter accipitur.

e ❡ Examē i. uniuerſitas apium: alias pro approbatione ponitur: alias pro indicio, ut C. de aduo. diuer. indic. l. nemini. Et forte ſeruatur aliud de conſuetudine in hoc. §. & in ſuperioribus duobus.

SYL. * ❡ Dic ꝙ hic accipit̄ pro fœtu apiū & noua illa ſobole, quam, cum grandiuſcula eſt, parentes alueo emittunt, ut nouas ſedes ſibi comparet: non autem accipitur pro collectione apum aluearibus incluſa, quæ mellificat, & iam noſtra eſt. Et dum dicit glo. ꝙ forte aliud ſeruatur de conſuetudine, adde ꝙ non eſt credendum doctori teſtanti aliquid eſſe de conſuetudine, ſecundum Alex. in l. poſt dotem, col. pe. ff. ſo. ma.]

SYL. * ❡ Pauonum. Caſus. non eſt aliter figurandus, quia text. ex ſe planus ē, & Imper. ipſe ponit rōnem dubitādi, & reſpondet. No. ſummariū. Item ꝙ actus ſequens demōſtrat, qualis fuerit intentio præcedens.]

f ❡ Pauo. fera. i. non prorſus domeſtica uel manſueta.

g ❡ Nec ad rē pertinet. i. nō obſtat ijs, quæ diximus.

h ❡ Quarū. ſ. apium.

i ❡ Quorū. ſ. ceruorum in genere.

k ❡ Ipſorum. ſ. & ſingulorum in ſpecie.

Animaliū tria ſunt genera.

l ❡ Talis regula. Hic nota tria genera animaliū. Manſueta. ut ſunt gallinæ, in quibus habet locum hæc regula, ut ubicunque ſint, domini eſſe intelligantur, ut infra proximo. §. Item fera prorſus, & in his habet locum alia regula, quia occupanti conceduntur ſupra eo. §. feræ. & §. illud. & §. apium. & §. examen. Item fera naturaliter, ſed accidentaliter māſueta: † & in his obtinet hæc præſens regula. & facit ad hoc. ff. eo l. naturalem. per totam uſque ad. §. fi.

† Iſta glo. reprehen

dit per doc.hic quia apiũ nã non eſt adeo ſe ra, quin mutari poſſit: ſecũdũ Por.hic
† alias non eſt tunc.
S Y L.
†Alias quoq;.

a ¶ Deſierint. exteriora indicant animi ſecreta interiora: facit ff. de ædilit. edic.l.ſi tamen.§.ij. ADDITIO. Et hoc comprehenditur, ſi uiſo domino uel familiaribus nõ redeunt, ut ſolebant, niſi per aliquos dies hincinde, nõ tamen ſi in ſyluis, aberraſſent, ſecuudum Angel. ¶ Gallinarum. Caſus. Apium, ceruorum, pauonum, & columbarũ exemplum dubitationẽ faciebat in caſu noſtro: cuius contrarium tamen deciditur, eo quod natura earũ non eſt fera: & ideo non minus ſuę ſunt, cũ euolant, quàm quãdo ſtant: & in eis furtum fit. Not. gallinarum & anſerum duplicem eſſe ſpeciem. Item quòd gallinarum dominium non amittimus, eo ꝙ exeant conſpectum: rõ eſt, quia nunquam fuerunt liberæ, & ideo non reuertuntur ad libertatem. Item ꝙ furtum non committitur ſine animo: & poteſt fieri etiã in una gallina.]

b ¶ Gallinarum. Scilicet omnium ut ſtatim innuit. Vel dic ſingularum in ſpecie.

c ¶ Feras, ut faſianos.

* ADDITIO. Varro lib.de re. ruſti.iij.c.ix.Columel.lib.viij.cap.ij. ſcribunt tria eſſe genera gallinarum: eſſe cohortales, ſiue uillaticas, eſſe ruſticas quæ non ita manſuetæ ſint, nec ſine cauea Romæ uideantur, nec capiantur, niſi ab aucupe: eſſe Africanas, ſiue Numidicas, quas Græci μελεαγρίδας appellant.

habere deſierint,[a] etiã tua eſſe deſinunt, & fiunt occupantiũ. Reuertendi aũt animum uidentur deſinere habere † tunc, cum reuertendi conſuetudinem deſeruerint.

¶ Gallinæ, & anſeres, quamuis conſpectum exierint, non deſinunt eſſe noſtræ, & qui animo lucrandi eas retinet, furtũ facit. h.d.ex.l.naturalem.§.fi.ff. de acqui. rer. dom.

¶ Gallinarum[b] † autem & anſerum non eſt fera natura: † id quoque ex eo poſſumus itelligere, quòd aliæ sũt gallinę, quas feras[c] uocamus: itẽ alii ſunt anſeres, quos feros appellamus. Ideoq; ſi anſeres[d] tui aut gallinæ[e] tuæ aliquo † modo turbati[f] turbatęve euolauerint, licet conſpectum tuum effugerint, quocunq; tamen loco ſint, tui tuæve eſſe intelliguntur, & qui[g] lucrandi animo ea animalia

d ¶ Anſeres.ſ.domeſtici.

e ¶ Gallinæ.ſ.domeſticæ.

f ¶ Turbati. ut per uulpem uel miluum.

g ¶ Qui lucrandi animo.ſ. ut habeat pennas uel oua: alias.n. nõ cõmittit furtũ, niſi lucrãdi aĩus interueniat, ut ff.de fur. l.j.§.fi. Sed nunquid dolus fit in uno ouo? Rñ. ſic, ſed de dolo non agit in re minori duobus aureis, ut ff. de dol. ſi oleum §.fi.& l.ſeq. * ¶ Pulchram rõnẽ affert Zaſius in Commẽ. Rheto. ad Heren.li.j.] Sed quare ñ agitur de dolo cum quo agitur furti, ut hic? Reſpõ. furtum fit plerunque, & ideo frequentius puniendum: ſecundum Io. ut ff. de pœn.l.aut facta.§.fi.

¶ De hac rõne & eius ueritate dixi latius in.l.ut uim.ff.de iuſti.& iure. * at Ioan. Fab. ait ꝙ actione de dolo agitur ad reſcindendum actum conſenſu partium firmatum, quod difficilius eſt tollere, & iõ non datur pro modico.l. ſcio ff.de in integrum reſtitu.l. res bona.ff. de contrahen.empt.quam rationem approbat Angel.& ego puto ueram, illud addens pro confirmatione, quod furtũ habet neſcio quid caſus fortuiti, q uix humana ratione præuidetur, gloſ. in l. cum duobus.§.damna.ff.pro ſoc. dolus autem a contrahentibus facilius præcaueri poteſt.]

¶ Et no.ex hoc.§. quòd qualibet actio etiam pro uno nummo datur, ut ff. de dam.infect. ſi proprietarius in fin.j. reſpon.& ff.de coniuu. cum emanc. liber.

† alias id qđ. Furti actio in modico non aũt actio de dolo.
† alias caſu.
S Y L.
S Y L.

l.j.§.illud.ſed fallit in caſibus. ut ecce ſi commodo tibi ſeruum, & tu eũ alis, non repetis a me expenſas modicas, ut ff.commo.in rebus.§.poſſunt. & ff.de impen.in re.do.fa.l.omo.Et excepta actione doli, ut dictũ eſt. Item excipe quod (eſt. ff. de dã. infec. ex damni.in prin.

† Facit ĩ proœ. decre. i glo.ult. ubi dr, S Y L.

¶ Itẽ quod eſt in.l.ſcio. ff.de in inre. reſt.quia ibi remediũ eſt extraordinariũ: regulari rer n.p qua cunq; minima re datur qlibet actio cõpetens de iure cõmuni.* Sed de iſto articulo utrum & quando minimi rõ habeatur, uide Deci. in c. de appellationibus. in ij.not.de appel.& Alcia.lib. j. de uerb. ſignifi.]

q pro una gallina fur tũ committit poſt me diũ glo. & gl.ſi.ĩ fin.in c. cũ te.ex tra de re iud.

detinet furtum committere itelligitur.†

¶ Capta in bello iu regent. noſtra ſunt, etſi liberi homines ſint, & eatenus durant, donec a nobis aufugiant.h. d. ex l. naturalẽ.§.fin.& l.adeo.ff.de acq.re. do.

¶ Itẽ ea, q̃ ex hoſtibus[a] capimus, iuregen.ſtatim noſtra fiunt:adeo quidẽ,ut & liberi hoĩes in ſeruitutẽ noſtrã deducantur:qui tamẽ ſi euaſerint[b] † a noſtra pͣtate, & ad ſuos reuerſi fuerint, priſtinũ ſtatum recipiunt.[c]

¶ Inuenta in littore maris, & nata ex animalibus noſtris, nobis quærũtur. h.d. ex l.itẽ lapilli.& l.itẽ q̃ ff.de acqu.re.dom.

¶ Itẽ lapilli,[d] & gemmæ,& cætera,quæ in littore maris inueniunt,[e] iure nãli[f] ſtatim inuẽtoris[g] fiunt.

populo Rom.ut ff.de capt.& poſtl.reu. hoſtes.& ff.de uer.ſig.hoſtes & l. quos nos hoſtes.

b ¶ Si euaſerint animo & corpore, ut ff.de cap.l.nihil.in prin.

c ¶ Recipiunt. iure poſtliminii, ut.ĩ. quibus mod. ius pa. pot. ſol.§. ſi ab hoſtibus.

† alias noſtrã pͣtatem

¶ Itẽ lapilli. Caſus. Nõ figuratur in tam noto & claro exemplo:cuius rõ eſt, quia ea, q̃ in littore maris ſunt,ĩ nullius bonis ſunt ſicut & ipſum littus.§. littorum.ĩ.eo. In ſecundo uero caſu,ideo noſtra efficiuntur, quia rei noſtræ fructus ſunt.§. in pecudum, ĩ.eo.No.ſummarium.]

S Y L.

d ¶ Itẽ lapilli.ſ.pretioſi. Et q̃ ſit inter eos lapillos, & gemmas, & margaritas differentia,dic ut ff.de au. & arg.leg.l. & ſi non ſunt.§.fi.

e ¶ Inueniunt,quæ tñ non ſunt alicuius,alias contra,ut infra eo.§.fi.

f ¶ Iure naturalĩ.i.gentium, ut ſupra eo.§.ſingulorum.

g ¶ Inuentoris.ita demum ſi occupet ſiue apprehendat,† nõ alias ſecundum Azo.nam in ſuperiori.§.& in alijs præcedentibus de iis,quæ per occupationẽ quærunt,tractatur. unde q idem proſequat hic,uicinitas ſcripturæ innuit, ut ff.de teſta.l.hæredes.§.ſed & ſi notam. & ff.de leg.j.ſi ſeruus plurium.§. fin.& aduerbium ſimilitudinis.ſ.item, quod eſt ĩ prin.§.aperte dat intelligere aliud eſſe in theſauro,cuius tractatus eſt naſde ab hoc ſeparatus,ut.ĩ.eo.§. theſauros.& ideo primum uidenti & inueniẽti,non capienti quæritur.

† Hoc uerũ in uacantibus, ut hic, & l. ſi Barbatorũ. C.de fideiuſſ. Quod uot.pro ſtatuto loquenre de eo qui inuenerit bãnitũ. Itẽ ĩ nõ uacantibus ſi poſsidẽ tis aĩus ñ cõcurrat, alias ſolo acquiritur aſpectu.

S Y L.

*¶ Opinio Azo.uerisſima ẽ, & pbaẽ apertisſime in.l.j.in prin.ff.de acq.poſ.

S Y L.

*¶ Item ea quæ ex hoſtibus. Caſus. In regula huius.§.dubium faciebat, q cũ nihil tã contrariũ ſit iuri q̃ uiolẽtia, non uidebatͬ eſſe legitimus modus dominiũ acquirendi. Itẽ cum ius nãle ſit immutabile,non uidebatͬ poſſe hoĩem liberum ab eo ſtatu deijci, in quo illũ nã creaſſet.Contrariũ decidiẽ ea rõne, quia & bella rõne nãli ſuſcepta ſunt ad propulſandam iniuriã,reſq; nobis ablatas recuperandas. Quod uero ſtatutum eſt de liberis hominibus, ut fiant ſerui hoſtium capientium,ſummã habet æquitatem,cũ naturæ magis conueniat eos ſeruari quàm interfici.§. ſerui.ĩ.de iur. perſo.] No.q capta in bello,ẽt ſi liberi homines ſint,noſtra fiunt. Item q captus recuperat libertatem,ſtatim q ad ſuos redit,& euadit cuſtodiam:quæ no. quia ambo requiruntur,cum copulatiue hic ponantur.]

a ¶ Quæ ex hoſtibus. ut quibus populus Romanus bellum indixit, uel ipſi

a ¶ Itē ea. Nunc mutat ſtylum & materiam, & dicit de iis, q̄ acquirūtur per acceſsionē diſcretam, & in ſeq. §. præterea. dicit de acceſsione concreta.

b ¶ Ex animalibus. fœmi. gen. ſiue rōnabilibus ut ex ancillis, in. ī. de iure pſo. §. ſerui. & C. de rei uen. l. partū. ſiue irrationabilibus, ut ff. de rei uē. l. ſi frumētū (alias incip. idem Pōp.) §. idem ſcribit.

c ¶ Dño tuō. Vel quã ſi, ut ſi bona fide poſsides aīal irrationale, ut ff. de acqui. re. do. l. bonæ fidei. §. nō ita ī rōnali, ut ī. eo. §. ī pecudū. & eſt rō, ut ibi.

d ¶ Eodem iure. ſ. gentium.

¶ Itē [a] ea, quæ ex animalibus[b] dominio tuo [c] ſubiectis nata ſunt, eodē [d] iure tibi acquiruntur.

¶ Per alluuionē fluminis, i. per incremētum latēs, res nobis acquiruntur, nō aūt per uim ipſius terrā euellentis, niſi radices arbores emiſerint. h. d. ex l. adeo. §. j. ff. de acq. re. do. Ar.

¶ Præterea quod p alluuionem agro tuo flumen adiecit, [e] iuregentium tibi acquiritur. Eſt aūt alluuio incrementū [f] latens. Per alluuionem aūt id uidet adiici, quod ita paulatim adiicit, ut intelligi [g] nō poſſit, quantum quoquo temporis momento adiiciatur. Quod ſi uis fluminis de tuo prædio aliquam partē detraxerit, & uicinī prædio† applicuerit, [h] palam eſt eam tuā permanere. Plane ſi longiori [i] tpe fundo uicini tui hæſerit, arboreſq́; quas ſecum traxit, in eum fundum radices egerint, ex eo tempore † uidentur uicini fundo acquiſitæ [k] eſſe.

† alias appulerit. alias attulerit.

† alias vr̄ uicini fundo acquiſita eſſe

SYL. ¶ Præterea. Caſus. Non figurat aliter, cum optime declaret ſeipſum tex. * ſi quis tn̄ uelit figurationē, ſumi pōt rō dubitandi ex regula l. id quod. ff. de reg. iur. rō aūt decidendi in alluuione fuit incertitudo, quæ cuiuſq; eſſet terra & quanta, quod non eſt ubi ui flumi nis pars fundi alicuius applicat fundo uicini. ultimi aūt dicti eadē eſt rō, q̄ & uſucapionis, nēpe negligentia patiētis terrā ſuam cum fundo uicino coaleſcere. No. ꝙ alluuio eſt acquiſitio iuriſgē. & quid ea ſit. Item ꝙ impetus fluminis non pōt alteri applicare fundū meum. Item ꝙ emiſsio radicum facit quæri, quod non eſſet alias quæſitum.]

e ¶ Adiecit. ponendo iuxta tuū pdiū.

f ¶ Incrementum. i. augmentum.

g ¶ Intelligi non poſsit. licet tota die ibi figas intuitum, & hoc propter imbecillitatem naturalis uiſus, qui tā ſubtilia perpendere non pōt, ut in cucurbita patet, quæ cito creſcit, quæ tn̄ percipi non poteſt, quantum creſcit quoquo momento temporis. Sed in quodā genere agrorū ceſſat ius alluuionis, ut ī agris militibus aſsignatis a prīcipe, qui limitati dicūtur, ut ff. eo. l. in agris. Quæ ſit rō diuerſitatis, dic, ut ea. l. in fi.

¶ Ex quo. n. agros limitatos certo numero iugerū princeps conceſsit militibus, ex hoc vr̄ alluuionē prohibuiſſe, quia is numerus augeret. l. te ſtamenta C. de teſtamē.

*Qui aīt dicant agri limitati, & cur ita uocentur, & de intellectu. d. legis in agris. uide Alcia. lib. j. Prætermiſſ. & lib. j. Parer. c. xxxviij.]

* ADDIT. De his publicis agris q̄ ueteranis in eorū præmia aſsignabant fit mentio in. l. Lucius. ff. de euict. H. M.

h ¶ Applicuerit. Alias appulerit. i. appoſuerit, ut ſubijcit, puta cruſtam terræ forte uineatæ & arboratæ.

i ¶ Lōgiori. i. longo. ſ. tanto, ut faciāt radices ut ſequitur, uel ēt ipſa terra appoſita unionem alteri terræ fecerit cui apponit, ut ff. de dam. infect. l. hoc amplius. §. ita demum. † Sed quo ſcit, qn̄ hæc unitio uel immiſtio erit facta? Reſpon. per ruſticos qui talia ſciunt, ut in auth. de non alie. aut permu. §. quod au tem dictum eſt. coll. ij.

† Quod ſi nō fecerit, poterit de dire cto uendicari.

k ¶ Acquiſitæ. utilis tn̄ rei uendicatio priori dño datur, ſecundum M. ut ff. de

rei uendicatio.ſi frumentum. (alias eſt l.idem Pomponius) §. de arbore. Sed nos contra, ſed in factum ad æſtimationem damni, ut ff.de rei uendicatio.l.in rem.j.§.item. Sed rei uendicatio. non dat, ut ff.de dam.inf.hoc amplius. §. Alphenus.

SYL. ¶ Dic, quòd aut facto fluminis applicuit, & ceſſant omnes actiones: aut facto hominis, & præcedit diſputatio pſens.]

ri, quia non mutatur forma agri. Nota quòd inſula nata in mari in nullius eſt bonis. Item quòd ideo conceditur occupanti. Item quòd ad raro contingentia iura etiam aptantur. Item quòd inſula nata in flumine efficitur uicinorum pro modo latitudinis: cætera dic ut habetur in ſummario.]

¶ Inſula nata in mari efficitur occupantis: ſecus ſi in flumine, ſed eſt eorum, qui habent prædia uicina, pro modo latitudinis fundi, ſi eſt in medio: alias illius, cuius prædio eſt uicinior. Si uero ex diuiſione fluminis unius fundus includatur, remanet antiqui domini. h.d.ex.l.adeo.§.inſula.ff. de acqui. rer. domi.

¶ Inſula,[a] quæ in mari nata eſt (quod[b] raro accidit) occupantis fit: nullius.n.

a ¶ Inſula. Dicitur locus undique circundatus aqua, ut hic, & ff. eodem. lege adeo. §. inſula. & lege inſula. (j) alias quandoque pro domo in mari poſita, quæ in ſalo, id eſt ſalſo poſita eſt, ſecundum Iſidorum. Item quandoque pro qualibet domo, ut ff. de eo quod certo loco dari. lege tertia. §. ſi quis inſulam. — Inſula Ieria ſignificat

SYL. ¶ Inſula. Caſus. Sic figurari poteſt. Quærebatur cuius eſſet inſula in mari nata: & uidebatur effici illorum principum, qui dominium uicinioris terræ haberent, uel ſaltem quòd efficeretur communis, ſicut & mare eſt: contrarium reſpondetur, quod immo, * quia nullius eſt, efficitur occupantis.§. feræ. ſupra eodem. quòd autem nullius ſit, ex eo probatur. quòd nihil aliud eſt inſula quam terra in mari apparens, quæ a natura ſublata eſt e profundo maris ad ſuperficiem. Sicut igitur cum mari ſubiacebat, nullius in bonis erat.§. littorum.in fin.ſupra eodem. ita & poſtquam emerſit, eodem iure debet cenſeri. & per hoc concedenda occupanti.] Iterum uidebatur, quòd nata in flumine publici iuris fieret, ſicut & flumen: contrarium deciditur, quòd efficitur eorum qui habent uicina prædia, * ea fortaſſe ratione, quòd præſumatur nata ex terra ipſorum uicinorum, uel in quoddam præmium oneris, quod illis incumbit, ripę muniendæ, & reficiendæ. Nec obſtat, quod alueus fluminis publicus ſit, ſicut & flumen: ideoq; inſula etiam, quę dum ſubſidebat aluei loco erat: iuris publici eſſe deberet: quia uerum eſt alueum fluminis publicum eſſe, donec flumen ſuper illo labitur, non etiam ubi ad aliam partem fluere cœperit, ut dicitur in.§.ſequen.] Ideo autem diſponitur in tertio caſu dominium conſerua-

¶ Dic, quòd quando capitur pro domo, pro ea accipitur quæ undique uia circundatur ad ſimilitudinem inſulæ circundatæ ab aqua.] Item nota diligenter iſta.vj.reſponſa uſque ad.§.alia ſane &c. SYL.

ADDITIO. (j) Dic quòd inſularum alia eſt naturalis, ut Corſica & Sardinia, alia caſualis uel accidentalis, quæ in flumine ſæpe naſcitur, in mari perraro. Naturales inſulæ ſunt principis, non in dominio patrimoniali, ſed in dominio iuriſdictionali, ut l.inſulæ.ff.de iudic.l. illicitas.§. qui uniuerſas.ff.de officio præſidis. ſed de hac materia plenius uideas hic per Angelum.

b ¶ Quod raro accidit. Sed opp. nam ad ea, quæ frequentius accidunt, potius iura adaptantur, ut ff.de leg. & ſenatuſconſul.l.nam ad ea. Reſpondeo, quòd illud uerbum potius, ſolutionem inducit: nam bene infertur potius, ergo ad alia.

¶ Item hoc dictum fuit, ne ex deciſione ponenda in fluuiatili inſula argueretur ad ortam in mari.] SYL.

eſſe creditur.[a] At inſula in flumine[b] nata (quod frequenter accidit) ſi quidem mediam partem[c] fluminis tenet, cōis eſt eorum, qui ab utraq; parte fluminis prope ripam prædia poſſident ſ. pro modo latitudinis[d] cuiuſque fundi, quæ latitudo prope ripā ſit. Quod ſi alteri parti proximior ſit, eorum eſt tātum, qui ab ea parte prope ripam prædia poſſident. Quod ſi aliqua parte[e] diuiſum flumen ſit, deinde infra[f] unitum,[g] agrū alicuius in formam inſulæ redegerit, eiuſdem permanet is ager, cuius & fuerat.

¶ Alueus nouus efficitur publicus, ſicut ipſum flumen eſt, uetus uero dominis fundorum propinquorū conceditur. Idem de nouo alueo, ſi flumen in antiquum redeat. Item inundatio fluminis non mutat dominium fundi. h. d. ex l. adeo. § quòd ſi toto ff. de acq. rer. do.

¶ Quod ſi naturali alueo in uniuerſum derelicto, † ad aliam partem fluere cœperit, prior quidem alueus[h] eorū eſt, qui prope ripam eius prędia poſſidēt, pro modo. ſ. latitudinis cuiuſque agri, quæ latitudo prope ripam ſit: nouus autem alueus eius iuris eſſe incipit,[i] cuius & ipſum flumen eſt. i. publicus. Quod ſi poſt aliquod tps ad priorem alueum reuerſum fuerit flumē, rurſus nouus alueus eorum eſſe incipit, qui prope ripā eius prædia poſſident.

† alias alia de fluere cęperit.

¶ Alia ſane cauſa ē, ſi cuius totus ager inundatus fuerit: neque enim inunda--

a ¶ Creditur. ſ. antea.
b ¶ In flumine. i. in medio fluminis.
c ¶ Mediam partem. ſ. quod poterit ſciri accepta chorda, & puncto poſito in medio inter utrunque agrum, & tūc ſi punctū eſt ex una parte tm̄, alij cedat: alias ſecundū q̄ pūctum extendit ut colligit. ff. de acqui. re. do. inter eos. & l. ſeq. Ex his patet, q̄ pro diuiſo poſſident inſulā, & hn̄t dominium circūdantes flumen, ut ff. e. pro regiōe.
d ¶ Latitudinis. exiſtētis ab una parte, cū plures ſint ex una parte, & un⁹ fundus alicuius latior eſt q̄ fundus alterius & in hoc tm̄ frontem agri cōſidero, ut ff. eo. inſula. in prin.
e ¶ Parte ſ. ſupiori.
f ¶ Infra. ſ. inferiori parte.
g ¶ Vnitū. ſ. flumen. i. coaduuatū: & hic fit pūctum † Vel dic uuitum agrū &c. & tūc puncta ibi, infra.

† Hæc uerior. SYL.

¶ Quod ſi naturali. ¶ Caſus poſitio facilis eſt. * Videbatur. n. alueū a fluuio deſtitutū debere publicū manere, ſicut erat antea, uel in bonis nullius, quaſi pro derelicto habitum a flumine, & cōſequenter occupanti concedendū, aut reuerti uelut iure quodam poſtliminii ad priores dominos, q̄bus a fluuio fuerat ablatus: quibus non obſtantibus ſtatuitur eorū fieri, q pro pe ripā prædia poſsidēt pro modo latitudinis cuiuſq;: quod non alia ratione diſpoſitum fuiſſe arbitror, niſi quia ad illos ēt ſpectat onus ripæ muniendę: nouus autē alueus iō publicus ſit, q̄a fluuii cenſitorum uice fungunt̄, & ex priuato ī publicū adducunt. l. ergo. §. flumina. ff. de acquir. re. do. circa caſum inūdationis rō aſsignat̄ in tex. Not. clara ſunt: & eliciunt̄ de facili ex ſummario.]
h ¶ Alueus. a quo nunc ultimo receſſit flumen.
i ¶ Incipit. quantum ad ſtrictam rationem. nam de æquitate uix obtinet, id eſt non obtinet, ut ff. eodem. l. adeo. §. inſula. in fin. Et not. hic, quòd flumina uicem iudicum tenent, & dant & auferunt dominia, ut hic, & ff. eodem ergo. §. alluuio. Accurſi.

a ¶ Spēm.i.faciem fundi. Sed contra ff.de flu.& ue quid in flu.pu.l.j.§. ſi foſſa.in fi.§.Sol.ibi totum occupauit, hic partem. Vel hic eodem impetu receſsit quo uenit, ibi non, ſed diu coopertum tenuit.

SYL. * ¶ Dic, ꝙ in no.§. ſi foſſa. cōcordat cum tex. noſtro, ut etiā Ang.hic animaduertit.]

tio fundi ſpeciem [a] commutat:& ob id ſi receſſerit aqua, palam eſt cum fundum eius manere, [b] cuius & fuit.

b ¶ Manere. Fuit ergo dominus ēt tūc tpis, qn̄ aqua inundabat. Sed contra ff.qui. mo. uſufr.ami.l.ſi ager.ſo. ibi improprie dicit amitti.ſ. quantum ad commodum fruendi. Vel hic inundauit pp impetū aquarum, ibi ut faceret alueum, ut probatur prædicto tit.l.quid tamē.§. agri. Et hæc uera ſunt quantum ad proprietatē: ſed poſſeſsio indubitāter tpe inūdationis amitteretˀ, ut ff.de acqu.poſ.l. iij.§.labeo.& l.qui uniuerſas.§.ij. & l. Pompo.j.reſpon. tamen aqua recedēte ēt poſſeſsio reſtituenda eſt, ut ff.de iti. actuq; priu. l.j.§.ſed & ſi quis.

SYL. * ¶ Si ſpectatˀ tp̄s inundationis, uerū eſt tunc dominiū amiſſum intelligi d l. ſi ager.ibi, amittitˀ uſuſfr. niſi ſimus in caſibus, quibus nec poſſeſsio p̄ inundationem amittatˀ, quos refert Iaſ.in.l.iij. §.labeo.ff.de acqu.poſ. ſin tp̄s receſſus aquæ, ut hic & tūc uerū eſt intelligi dominiū duraſſe, quia l.reſtituit oīa in priſtinū ſtatum, & per ſubductionem tpis inundationis dominij continuationem inducit.d l.ſi ager.ibi, quemadmodū,] diuerſum eſt aūt in poſſeſsione, q̄a ſolo animo amittitˀ.l.cū unus.§.fina.ff.de bo.auth.iud.poſ.dominiū uero non.l.ſi quis ui.§.differentia.ff.de acq.poſſ.]

¶ Cum ex aliena. Diuidit in quinque partes. Primo ponit thema. Scd̄o q̄nē. Tertio per exempla thema declarat. Quarto ponit reſponſionem. Quinto p̄ exempla reſponſionem declarat. Scd̄a ibi (Quæri ſolet.) Tertia ibi (Vt ecce.) Quarta ibi (Et poſt multam.) Quinta ibi (Vt ecce uas.)

SYL. ¶ Caſus. Figuratio plana eſt: ponitur enim in tex. rationes aūt dubitandi plures allegabantur, quia illius nouæ ſpeciei confectæ nunquam ille fuerat dominus, cuius erant ea, ex quibus erant confectæ: contra uidebatur, quia quamuis ſpecies fuiſſet i nullius bonis, tamen mā erat in alterius dominio: ut aūt tolleretˀ hęc ambiguitas, media uia electa eſt.ſ. ꝙ aut reducibilis eſt ſpecies ad priorem, & remaneat domini: quia eſt ac ſi ſpecies non ſit alterata & materia in dominio alterius fuerit: aut non eſt reducibilis, & cedat ſpecificanti: quia illa ſpecies nō fuit in alicuius bonis. No.ꝙ ſpecificans quęrit dominium rei ſpecificatæ non reducibilis ad priorem formam: intellige ſi bona fide ſpecificauit, ignorans alienam. Item no. iura concordanda, & mediam uiam eligendam.]

¶ Spēm nouā ex aliena materia faciens, eius dominus efficitˀ, niſi poſſit ad priſtinam reduci h.d.ex l. adeo.§. cum quis.ff. de acq.rer. dom.

¶ Cū ex aliena materia ſpēs aliqua facta [c] ſit ab [d] aliquo,

c ¶ Aliqua facta. Facta autem intelligitur etiam cœpta, licet non perfecta, ut ff.de auro & arg.lega. lege & ſi non ſunt.§ quid ergo. † Ratio huius eſt, quia quæ in opere ſunt, ineſſe uidentur.ff.ſi cer.pe.l.lecta.& c.officij. extra de elect. †alias deeſt quod ſequitur.

SYL. * ¶ Licet hæc glo. communiter improbetur, tamen uerisſima uidetur, dummodo declaretur ſecundum diſtinctionem text. nam ſi opere incepto res ad priorem materiam reduci non poſſunt, ut in calcatis uuis uidemus, cur dominium acquiſitum non uere quis dixerit? eſt utique noua quædam ſpecies conſtituta, tametſi illa non ſit, ad quam opera facientis principaliter tendebat.

* ADDITIO. Species autem eſt, quod ſub rudis materiæ nomine non manet corpus, ſed tranſit in aliud nomen. Eg. Bar.

d ¶ Ab aliquo.ſ.bona fide, ut ff.ad exhiben de eo.§. ſi quis. & ſuo nomine, ut ff.de acquir.rerum domi.adeo.§. cū quis.in prin.& l.quicquid.§.ubi. Item

& tertium, ſcilicet quòd non poſsit redire ad priorem materiam, ſecundum Ioan. ut in fin. huius. §. Quid ſi duo ſpecificauerunt unus bona fide alius mala fide? Reſpon. communis eſt domini & ſpecificâtis bona fide: non autem mala fide, † ut ff. qui ad li. procla. ma. nō licet. ſi duo. Azo. eodē modo quæro & ſoluo ea quæ ſequunt̄. Quid ſi ex diuerſo rū materiis ſpēm fecit, & in una habuit bonam fidē, & in alia malam fidē? Itē quid ſi in mā unius partim bonam, partim malā fidem habuerit? Itē qd & ſi ꝑtim ſuo ſpecificâtis noīe, ꝑtim noīe dñi?

† Immo noīe ꝓprio & bona fi. dñ ſcđm Chriſt.

* ADDI. Intellige ſecundū ꝓcedentia, quod habeat bonam fidem: item quod oīa ſint paria alias minus prætioſum cedet pretioſiori, ſecūdum oēs doctores hic, per l. quicquid. §. fi. ff. eo.

quæri ſolet quis eorum naturali [a] ratione dominus ſit utrū is qui fecerit, [b] an potius ille qui materiæ dominus fuerit. Vt ecce, ſi quis ex alienis uuis, aut oliuis, aut ſpicis, uinum, aut oleū, aut frumentū fecerit: aut ex alieno auro, uel argēto, uel ære, uas aliquod fecerit: uel ex alieno uino & melle mulſum [c] miſcuerit: uel ex medicamentis alienis emplaſtrū, aut collyrium [d] compoſuerit uel ex aliena lana ueſtimentum fecerit: uel ex alienis tabulis nauem, uel armarium, uel ſubſellium fabricauerit. Et poſt multam Sabinianorum [e] & Proculianorum ambiguitatē, placuit [f] media [g] ſnia exiſtimantium, ſi ea ſpecies ad priorē & rudē materiam reduci poſſit, eum uideri dominū eſſe, qui materiæ domin⁹ fuerit: ſi non poſſit reduci, eum potius intelligi dominū qui fecerit. [h] Vt ecce, uas conflatum poteſt ad rudem materiam æris uel argenti, uel auri reduci: uinum autem, uel oleū, aut frumentum, ad uuas, uel oliuas, uel ſpicas [i] reuerti non poteſt: at ne mulſum quidē ad uinum & mel reſolui poteſt.

dat, ut ff. eo. l. adeo. §. cum quis.

f ¶ Placuit. ſ. nobis.

g ¶ Media ſnīa. quę nec uni in totum, nec alteri concordat, uel diſcordat. Sed diſtinguit ut ſequit̄. Et nota mediū ſeruandū: ſic. ſ. qui. ex cau. ma. nō licet §. pen. Arg. contra. ff. de neg. ge. l. nec ſennius. ī fi.

Mediū eſt ſeruandū.

ADDIT. Dic, ꝙ media uia ē eligenda, quando nō poteſt magis ius ad unā partem adaptari ꝙ ad aliam ut hic: alias diceret̄ diuiſio ruſticana, ut d. l. neſenni⁹ in fi. cū glo. Are.

h ¶ Fecerit. Si & alia duo interuenerunt, ꝙ in princ. huius §. diximus.

i ¶ Vel ſpicas. Et ita apparet, ꝙ frumentū cedit ſpecificāti. Sed contra ff. eo. l. adeo. §. cum quis. in fi. §. Sol. hæc poſuit gratia exēpli pro pueris ſecundum Plac. quædā. n. gratia docendi dicunt̄, quæ alias non dicerentur, ut ff. de act. & obl. l. obligationum ſubſtantia. §. fi. Vel dic ſecundo ſecundum Azo. illam per iſtam corrigi.

SYL. * ¶ Melius eſt ſupplere iſtum text. ex uerſi. Videntur tamen. poſito in d §. cū quis. qui incuria Triboniani huc relatus non eſt. Ridiculum. n. eſt dicere, ꝙ ꝓp iuuenes male exemplificet, uel ꝙ iſte text. ſit correctorius. §. cum quis. cum Iuſtinia. ubicunque ius antiquum corrigit, id apertiſsimis uerbis ſoleat indicare.]

a ¶ Naturali rōne. i. iuregentium.

b ¶ Fecerit. i. detexerit quo ad ſpicas ut ff. eo. l. adeo. §. cum quis. in fin. ſic. ſ. de liberti. §. j.

c ¶ Mulſum. i. nectar, ſine ſtalladiam.

SYL. * ¶ De mulſo uide Pal. la. lib. xj & Pli. lib. xxij. c. xxiiij.]

d ¶ Collyriū. i. unguentū ad oculos.

e ¶ Sabinianorū. i. Sabini & ſuorū fautorū, qui dixerūt ſpēm cedere domino materiæ. Sed Proculus cū ſuis ſequacibus contra. ſ. ut ſpecificanti tantum cedat, ut ff. eo. l. adeo. §. cum quis.

Item ad hæc omnia exempla, in quibus dicitur ſpeciem ſpecificanti cedere, eſt contraria regula, quæ dicit, Quod ex re mea eſt uel naſcitur, meum eſt. ut ff. ad exhib. de eo. §. ſiquis in fi. ff. de rei uen. ſolů. §. meű.

Meű eſt qđ ex meo naſcitur.

ti, ut ff. eo. l. quicquid. §. fin. in fi. Idem forte erit, & quando mala fide fecit, licet reduci non poſsit, ut ff. ad exhiben. l. de eo. §. ſiquis.

¶ Imo amittit dñium ſuæ materiæ. §. ex diuerſo. infra eo. SYL.

Solu. illa regula locum habet in quibus caſibus ſ. ubi dñs ſpecificauit. Itē ubi alius eius mādato. Itē ubi ſine mādato, ſed ratű habet. † Item ubi alius mala fide & ſuo nomine. Item ubi bona fide, ſʒ res ꝑt ad priorem mām reduci, quorum nullű hic ē. Itē ſi hæc uera ſunt ꝙ ſpecificanti cedant, cõtra eſt regula, quæ dicit Nemině cum alterius iactura fieri locupletiorem, ut ff. de con di. indeb. nam hoc natura? Reſpõ. licet fiat ſua ſpecies quo ad dominium, nõ actione in factű teneť ad æſtimationē, ut ff. de rei uend. l. in rem. j. §. item q̄cũq; . & ff. de don. inter uir. & uxo. l. ſi mulier §. j. & l. ſeq.

† Intelligas glo. qñ noie dñi ſpecificauit, alias ſi ñ fuiſſet ſpecificata noīe domini. ñ poſſet hře ratű, cũ ſit factum ī ſui fauorē, ut l. ſi pupilli. §. ſi ego. SYL. ff. de nego. geſ.

¶ Spēm conſtituens partim ex ſua, partī ex aliena materia, ſibi ſpēm quærit. h. d.

¶ Quod ſi partim ex ſua materia, partim ex aliena, [a] ſpeciem aliquā fecerit quis: ueluti ex ſuo uino & alieno melle mulſű miſcuerit, aut ex ſuis & alienis medicamē tis emplaſtrum aut collyriű, aut ex ſua lana & aliena [b] ueſtimentű fecerit, dubitandű non eſt hoc caſu eű eſſe dominű, [c] qui fecerit: cum non ſolű operam ſuā dederit, ſed & partem eiuſdē materiæ præſtiterit.

¶ Aliena purpura intexta ueſtimento cedit ueſtimēto: ille autē, qui dominus fuit, habet actionē cõtra furem. Ang.

¶ Si tamen alienam purpurā [d] ueſtimēto ſuo quis intexuerit, licet pretioſior [e] ſit purpura, tamen ac-

¶ Si tamen. SYL. Caſus. Si purpura ueſtimento intexta ſit, dubitabať an ueſti accederet uel econuerſo: rõ aűt ꝙ ueſtimentű ipſi cederet, uidebať, ꝙ ꝑtioſior iſta ueſte uidebať ad ſe trahere minus dignum l. præcipimus in fi. C. de app. contrariű tamē decidit Imperator, ex eo quia cum purpura ueſti accedat, debet a principali trahi, non econuerſo, & ita patet ibi, ac ceſsionis uice. * Sed quia iniquum eſt, ut alterius facto res noſtræ efficiantur alienæ. l. id quod. ff. de reg. iur. iõ domino purpuræ datur furti actio, itē & condictio in eum, qui illam ſurripuit.] No. ſummarium. Item ꝙ acceſſorium, & ſi pretioſius & dignius eo cui accedit, ſequitur principale. Item ꝙ ſicut per cõfuſionem dñium rerum alienarum nobis quærit, ita per acceſsionē. Item ꝙ quamuis dñium ſit translatum in furē, oĩno datur ſaltem cõdictio furtiua. Itē ꝙ rei ſuæ poteſt committi furtum.]

¶ Quod ſi partim. Caſus poſitio pendet ex ſuperiori, ideoq; minus dubitabile decidiť, ut innuit Imperator ibi, dubitandű non eſt, cuius deciſionis rõ eadem eſt, & maior, quia duo uincula arctius ligant auth. itaque. C. cõ. de ſuc. Intellige tex. tamē in terminis in quibus loquitur ſ. qñ non poſſet reduci ad priorem materiam, ut declarat glo. fin. Not. ſummarium. Item ꝙ duo uincula potentius ligant. Item argumentű de minori ad maius affirmatiue.]

a ¶ Ex aliena. ſ. materia.

b ¶ Ex aliena. ſ. lana.

c ¶ Dominum. Sed ſi poſsit reduci ad priorem materiam, ſit cõis habita rõne materiarum, ut non cedat ſpecifican-

d ¶ Purpuram. ut manicam uel gyronem: ſi autem ipſa ſila, puta in tela, tũc alia rõe eſt dominus factus purpuræ. ſ. iure ſpecificationis, ut. ſ. prox. §. & præcedenti. Hic aũt. §. aliquid uult adducere ſupradictis. ſ. de acquiſitione iure acceſsionis ne ergo nihil opereť, adiũgit hoc quod nunc dixi, ut ff. de le. j. ſi quā do. in princ.

e ¶ Pretioſior. Not. pretioſius accede-

ceſſionis † uice cedit ueſtimento: & qui domimus fuit purpuræ, aduerſus eũ, qui ſurripuit, [a] habet furti actionẽ & cõdõnẽ, [b] ſiue [c] ipſe ſit qui ueſtimentum fecit, ſiue alius. Nã extinctæ [d] res, licet uendicari non poſſint, condici tamen a furibus, & a quibuſdam alijs poſſeſſoribus [c] poſſunt.

† alias iure.

¶ Cõmiſtio uoluntaria uel fortuita facit rem eſſe cõem. h.d. ex l. adeo.§. uolũtas ff.de acqui re. do.

¶ Si duorum [f] materiæ ex uoluntate dominorum [g] cõfuſæ [h] ſint, totũ id corpus, qđ ex confuſione fit,

uiliori, ſic.ff.de contrahẽ.emp.in emptione.Sed cõtra ff.de ædil.edi.l. iuſtiſſime.Sed ibi ſpeciale in homine.Sed cõtra.j.de fideiuſſ.§.fideiuſſores. Sol. ut ibi Item loquitur hic.§.qñ dicta purpura gratia ornandi ueſtimento fuit appoſita: ſin autem econtra, ut ueſtimentum ſeruiret purpuræ, ut forte eã ſeruaret, tũc cedit ueſtimẽtũ purpuræ, vt in duabus legibus contrarijs, ut ff.de uſuca.l. rerũ miſtura.§.quid ergo.& ff.de auro & argen.leg.l.& ſi non ſunt.§. puenimus. Si autem neutrum cauſa alterius apponatur, tunc neutrum alteri cedit, & utrunq; poſſidet, ut ff.de uſucap.l.rerũ miſtura.§.quid ergo.

ADDIT. Dic ſecundum doc. ꝙ neutrum poſſidetur cõmuniter, ſed quodlibet de per ſe ſic, ut no.in.d.§. quid ergo. Angel.

a ¶ Surripuit.ſi ſurripuit: alias iſtis actionibus ſamoſis non tenetur.

SYL. * ¶ Dic ꝙ condictio ſurtiua nõ infamat, ſicut actio furti.l.ceſſat. ff. de act. & oblig. & de ratione diuerſitatis uide Iaſ.in l.certi.in princ. colum. viij.ff. ſi cer.pet.]

b ¶ Et conditionem ſcilicet ſurtiuã, uel ſine cauſa, ut ff.de condi.ſine cauſa. per totum.

c ¶ Siue ipſe.ſ. fur: nam forte erat ſartor.

d ¶ Extinctæ. quantum ad dominium quod perdidit dominus eius: & iõ quãtum ad eum extinctum eſt, quia quandiu eſt intexta purpura, extincta eſt: nec põt uendicari, ſed agi põt ad exhibendum, ut exhibeatur, & poſt uendicetur, ut ff.ad exhiben.l. gemma. & ff. de rei uen.l.in rem actio.

e ¶ Poſſeſſoribus. ueluti a prædonibus & malæ fidei poſſeſſoribus, ut iſte fuit, ut hic & infra de act.§.ſic itaq;, & ff.uſufr.quemad.ca.l.ſi. in fi.

¶ Si duorum. diuiditur principaliter in duas partes. Primo qñ uoluntate dominorum. Secundo quando caſu ſunt confuſæ. Secunda ibi (Quod ſi fortuito.) Item prima ſubdiuidit. Primo quando eiuſdem generis materiæ cõfundunt. Secundo quando diuerſi generis. Secunda ibi (Sed & ſi diuerſæ.) Are.

¶ Caſus. SYL.

Clarus eſt, & nullam prorſus habet dubitationem.cum.n.inconueniat, quem priuari dominio ſuo eo ĩuito, ſiquid ex uoluntate uel caſu confundatur, debet fieri cõe, & hæc eſt regula.in qua rõ dubitandi non exigitur, cum loquatur in caſu, in quo ſeparatio eſt impoſsibilis, ut dicitur in glo.Not.ex commiſtione uoluntaria uel caſuali quæri & communicari dominia rerum. Item not. differentiam inter confuſionem & commiſtionem. Item quòd caſus fortuitus & uoluntas domini in hoc æquiparantur.]

f ¶ Si duorum. Acquirĩt dominiũ non ſolum ſpecificatione, ut.ſ.eo.§.cum ex aliena.&.§.quod ſi.& acceſsione, ut.ſ. eo.§.ſi tamen.ſed etiam confuſione, ut hic.Item immiſtione, ut.j.proximo.§. ſi frumentum. Dominiũ uariis modis quæritur.

g ¶ Dominorum bene dicit dominorum uoluntate. Nam ſi unus dominus fecit inde ſpeciem id eſt mulſum, uel uas ex argento meo & ſuo, ſua eſt iure ſpecificationis, non communis, ut.ſ.e. §.quod ſi partim. & ff. de rei uend.l.ſi frumentum.§. j.

ADDITIO. Hoc intellige bona fide, & ſuo nomine, ut uidiſtis in.§.cum ex aliena ſupra eodem. per glo. ut hic. Angel.

h ¶. Confuſæ.i. ſimul fuſæ.

Electrũ qd eſt.

a ¶ Electrum . genus eſt uaſis , uel ſpecies metalli : & ad hoc eſt.ff.de auro & argen . lega. l. pediculis. §. Neratius .

SYL. * ¶ Electrum teſte Plin.lib. xxxiij.c. iiij. uocatur aurum i quo quinta portio eſt argenti.]

b ¶ Idẽ iuris,ut ſit cõmune,ut ſubiicit.

† alias & ex his.

c ¶ Placuit ſ.ut ſit commune , niſi ſeparari poſſit: ueluti ex ære meo,uel plumbo, uel argento tuo ſpecies facta ſit, qbus caſibus ſeparari poteſt, & quilibet uendicat ſuũ, ut ff. de rei uẽ.ſi frumentum. §. ſed ſi plumbũ & ff. de acquirẽ.rer. dom.l.lacus.§.fi.

† alias uel diuerſæ materię uel quæ eiuſdẽ generis ſunt, idẽ &c.

utriuſq; cõe eſt uelu ti ſi qui uina ſua confuderint , aut maſſas argenti, uel auri conflauerint .

¶ Sed & ſi diuerſæ materiæ ſint, † & ob id propria ſpecies facta ſit, forte ex uino & melle mulſum aut ex auro & argẽto electrum,[a] idem iuris[b] eſt : nam & hoc caſu cõem eſſe ſpeciem non dubitatur .

¶ Quod ſi fortuito, & non uoluntate dominorũ confuſæ fuerint,†uel eiuſdem generis materiæ , uel diuerſæ , idem iuris eſſe placuit.[c]

¶ Spẽs duorũ a uolẽtibus miſtæ cões ſiunt:ſecus ſi caſu.h.d. ex.l.idem Põpon. in prin.ff.de rei uend.

¶ Quod ſi[d] frumentum Titii frumento tuo miſtum fuerit: ſi quidem ex uoluntate ueſtra, cõe eſt: qa ſingula corpora , id eſt ſingula grana , q̃ cuiuſque propria fuerunt,ex conſenſu ueſtro cõicata ſunt .[e] Quod ſi caſu id miſtũ fuerit,uel Titius id miſcuerit ſine tua uoluntate,non uidetur cõe eſſe:quia ſingula corpora in ſua ſubſtantia durant.[f]

SYL. ¶ Quod ſi frumentum. Caſus. Faciliſ eſt,ſiquidem formatur in text. * ratio autem dubitandi in primo dicto nõ eſt quærenda, quandoquidem dominorum conſenſu facta eſt communicatio, cum etiam in confuſis ſupra prox. §. Imperator dixerit non eſſe dubitandum . Sed quoties mixtio fortuito ſit , tunc dubium facere poterat.§. præcedens , ubi idem ſtatuitur, ſiue ex conſenſu , ſiue caſu materiæ confundantur.] Quamuis enim non fiat realis commiſtio , ſit tamen talis in granis frumenti , ut impoſsibilis ſit ſeparatio : magis enim facile ſeparatur aurum ab argento,quàm frumentum a frumento : dicitur tamen contrarium. * Ratio decidendi aſsignatur in text. ibi quia ſingula &c . & confirmatur per ſimile . Hinc infert Iuſtin. q̃ cum frumentum non fiat commune , competit in rem actio pro quantitate communicata , ſed iudicis erit æſtimare quatenus excedat uel minor ſit æſtimatio bonitatis unius uel alterius frumenti . Not.collige per te .]

d ¶ Quod ſi frumentum. † Diximus quando confunduntur ita, ut ſeparari non poſſint,nunc uidendum eſt quando ſingula corpora in ſua ſubſtantia durant, quo caſu dicuntur immiſceri.

Continuatio.

† Iſtam gl . non credo eſſe Accurſij , qa non reperit̃ i antiqs origina lib. nec d ea doctores aliquã faciunt mentionem.

e ¶ Communicata ſunt,& ideo locum habet communi diuidũdo actio , ut ff. de rei uendic.l. ſi frumentum.ſecundo reſpon .

f ¶ In ſua ſubſtantia durant. Sed nunquid idem , ſi noſtra uoluntate fuiſſent immiſta ? Videtur quòd ſic: noſtra enim contemplatio uel uoluntas non poteſt mutare ſubſtantiam granorum , quin ſemper diſcreta ſint a ſe inuicem , quod uidetur eſſe contra.§. præcedentem . Sed reſpon . non eſt mirum : alias enim ſimile reperimus : nonne tempus continuum eſt ſui natura , cum tempus ſit menſura motus primi mobilis , qui motus eſt uniformis & continuus,ut dicit Ariſt. in viij. Phyſic . & tamen partes in ipſa contemplatione diſtinguimus & aſsignamus, dicentes quoddã præſens , quoddam præteritum , quoddam futurum ſic in granis frumenti dicimus,q̃ licet

Frumẽtũ duorum an eorũ uoluntate poſsit fieri cõmune.

Tẽpus quid ẽ.

Tpis,diuiſio.

eorum corpora ſint diſcreta in ſuis terminis, communia tamen ea poſſumus facere, ita ꝙ aliqua non ſit particula in tuo grano, quam tu non communices mihi: nulla in meo, quam ego non communicem, quod nō eſſet deficiēte nostra uolūtate: ſicut nec in tempore diſtincto generarentur hæ diuerſitates, noſtra ſignificatiōe uel reſpectu deficiente.

† alias deeſt ſed.

SYL. ¶ Tu dic clarius, ꝙ aut a uolentibus cō miſcetur, & efficitur cōe, & datur actio cōi diuidundo: aut præter uoluntatem, & tunc ſi facilis eſt ſeparatio, uendicari ſua grana a quolibet poterunt. l. ſi frumētū. §. ſed ſi plūbū. ff. de rei uend. Aut eſt difficilis, & iudex tñ circa qualitatē q̃ circa quātitatē arbitrabit: dūmodo nō faciat ſeparari grana ut hoc tex.] Et no. triplicem eſſe differētiā inter hunc. §. & ſuperiorē. ſpecies. n. dicunt miſceri, ur hic mā confundi, ut. ſ. ſed Pet. contra. Item hic remanet in eadē ſubſtantia ibi non. Item confuſa fiunt cōia etiam ſine dominorum uoluntate, ut ſ. proxi. §. hic non.

† Sed nec magis iſtis caſibus cōe ſit frumētum, q̃ grex intelligitur eſſe cōis, ſi pecora Titii tuis pecoribus miſta [a] fuerint. Sȝ ſi ab alterutro ueſtrum totū id frumētū [b] retineat, ī rē quidē actio ꝓ mō [c] frumenti cuiuſq; cōpetit, [d] arbitrio aūt iudicis continet, ut ipſe æſtimet quale cuiuſq; frumētū fuerit.

¶ Materia ædificii cedit ſolo, duplū tamen ſoluitur ꝑ ædificātē nec uēdicat niſi diruto ædificio. h. d. ex. l. adeo. §. cū ī ſuo ff. de acquir. re. dom.

a ¶ Miſta. quod fit per errorem, quo caſu dominium non tranſit, ut ff. eo. l. ſi procurator. ij. uel ut melius paſcantur: & facit infra ad. l. aquil. in princ. ubi dicit, ꝙ gregatim paſcuntur. Sed contra. ff. de ſolu. ſi alieni. Solu. ibi eſt ſpeciale in pecunia numerata, ut ibi dicitur, ut ff. ſi certum petatur ſingularia.

SYL. ¶ Et hic & ibi hæc gl. communiter approbatur.]

b ¶ Frumentum. non dum bona fide conſumptum: tunc. n. in factum actio daretur, ut ff. ad legem aquil. qui occi. §. ſiquis alienum uinum.

c ¶ Pro modo. i. menſura.

d ¶ Competit. i ꝙ cuilibet tantū frumentū reſtituat, quantū fuit ſuum, quādo non apparet quod fuerit ſuū: & hoc ꝑꝑ impoſſibilem diſcretionem, ut ff. de uſufr. l. uſufructuariū. §. ſi in uiuariis. ſi aūt apparet quod cuiuſq; fuerit, hoc iudex æſtimet, ut ſubiicit: ſecundū Azo. & ſecūdū hoc dic quale. i. quod, & ſic cuilibet ſua grana reſtituantur. Vel dic proxim. reſpon. arbitrio &c. eſſe de eo, de quo eſt illud ſcilicet quando nō apparet quod fuerit ſuum: & hoc innuit hoc uerbum, quale: non enim dicit quod, ſed quale, ut in qualitate officium uerſetur & quantitate, nō autem in corpore: cum illud ſit impoſſibile diſcernere: & ſic probabit qui dicit ſuum fuiſſe melius.

SYL. * ¶ Cū in ſuo. Caſus. Quærebaī, ſi ī ſolo meo ex mā aliena ædificem, utrius ædificiū eſſet: & cū noua ſpēs fiat partim ex re facientis, partim aliena. uidebaī. q. deciſa ſupra ī. §. quod ſi partim. attamen tradiī noua regula, ꝙ ædificiū cedit ſolo: nā cū ſolū a Deo creatum ſit ut firmamentū quoddā, ſine quo ædificia non conſiſterent, merito placuit ut tanquā pars potentior ædificii cæteras ad ſe traheret. Sed cū iniquū eſſet quēquā re ſua abſque eius uoluntate priuari, ſubdiuidiī ꝙ nihilo magis dñs māæ deſinit eſſe dominus illius. Nam quemadmodum poſſidens domum non cenſeī res ſingulas poſſidere. l. eum qui ædes. ff. de uſucap. ita non debet abſurdū uideri, ſiquis intelligatur dominus totius ædificii, non huius uel illius rei, & cōſequenter ſi is, qui dominus erat materiæ, remaneat dominus eiuſdem, cū non concurrat cum domino totius integralis. Cæterum quia ſi dareī uendicatio, neceſſe eſſet ædificium reſcindi, ex quo urbs deformaretur, iccirco conſtitutū eſt, ut tantiſper, dū ædificiū conſtat, is ſuam materiam uendicare non

¶ Cum in ſuo a ſolo aliquis ex aliena materia ædificauerit, b ipſe intelligitur dominus ędificij: † quia oē quod ī ſolo ędificatr, c ſolo cedit. Nec tamē iō is, qui materiæ dominus fuerat, deſinit d eſſe dominus eius, ſed tantiſp e neq; uēdicare eā pōt, neq; ad exhibendū f de ea re agere, pp legem

poſsit, ſed duplum pro ea conſequi.]
No. ædificium ſolo cedere. Item ꝙ nemo cogi pōt eximere tignum alienum iniunctum ſuis ædibus. Item ꝙ quamuis dominus ſoli fiat dominus totius, tamē dominus materiæ remanet dominus. Item ꝙ rei uendicatio non datr domino. Itē ꝙ actio de tigno iniūcto eſt ex.l. duodecim tabu. & ꝙ licet ſit ciuilis, eſt pœnalis. Itē q̄d ueniat appellatione tigni.]

a ¶ Cum in ſuo ſolo. Suum eſt, etiam ſi alius habeat ibi uſumfructum, ut j̄. de hær. inſti. §. j. ubi proprius ſeruus dicit, in quo proprietatem nudam habet teſtator.

b ¶ Aedificauerit. ſ. bona fide: alias non, immo tignum ſuum uēdicaret, ut ff. de rei uendi. l. in rem. §. tignum. † argu. a cōtrario ſenſu. Vel ex ea exceptione, quæ ibi ponitur, & iurabitur in litem, ut ibi not.

* ¶ Imo & ſi mala fide ædificarit. l ij. C. de rei uen. nam nec actio de tigno iniuncto, quæ in caſu huius. §. ad duplū competit, aliter datur quàm ſi mala fide iniunctum fuerit tignum. l. de eo. ff. de do. inter uir. & uxo. & l. j. ff. de tig. iniunct.]

c ¶ Aedificatur. i. in ipſa terra configitur. Quid ergo de domo non affixa ſolo? Reſpon. Non cedit ſolo, ut ff. de acquir. rer. dom. l. titius. & facit ad hanc regulam. C. de ædi. priu. l. prima. Idem in ſatis, & plantatis, quod hic in ædificatis dicitur, ut infra eo. §. ſi titius. & §. qua ratione. Vnde uerſus. Quicquid plantatur, ſeritur, uel inædificatur, Omne ſolo cedit, radices ſi tamen egit.

¶ Dicas hoc uerum regulariter ut hic, tamen primo non procedit ubi ædificium eſſet illicite conſtructum, & ueniret deſtruendum. l. fideicommiſſa. §. ſiquis illicite. ff. de lega. iij. ubi Bald. Item in clerico ædificante de pecunia eccleſiæ, glo. in capitu. apoſtolicos. xij. q. ij. Item quando dominus ſoli & ædificans eſſent tales, inter quos cadere non poſſet expreſſa donatio, glo. in. l. ſi uxor. ff. de donationibus inter uirum & uxorem.]

¶ Sed contra hanc regulā eſt. ff. de re. diui. l. intantum. ī princ. Sol. illud ſpeciale eſt.

* ¶ Dic, ꝙ non eſt aliqua ſpecialitas: imo & ibi ædificium cedit ſolo: quia quando ædificatur in littore, ſolum, ſuper quo ponitur ædificium, cum ſit nullius, efficitur proprium occupantis, licet diruto ædificio rurſus in priſtinam conditionem reuertatur: in qua ſententia Angel. quoque Aret. fuiſſe uidetur.]

* ADDITIO. Limitationes quas ſupra adduxit Sylu. Aldobr. mutuatus eſt a Socino ex lib. fallentiarum: quas uide in regula. cxj. in uerbo Aedificium ubi alias præter ſuperiores colliges. H. M.

d ¶ Deſinit. ſ. ex cauſa ædificationis: ſed alia cā poteſt deſinere, ut ff. de uſucap. l. rerum miſtura. §. labeo. quæ huic regulæ ſignatur contraria.

* ¶ Dic ꝙ uerbum (ideo) poſitum in hoc text. tollit contrarium, quia in. §. labeo, qui materiæ dominus fuerat, non deſinit eſſe dominus eius propter ædificationem, ſed ex præterita negligentia: nam licet uere non poſſet perfici uſucapio, quia poſſeſſor ædificij non intelligitur poſsidere ſingulas res in ædificium coniectas, ex quo tamen poſſidetur corpus illud, cui inſunt res particulares, noluit lex interrumpi uſucapionem ob id quòd adhuc decem dies requirerentur ad illam perficiendam, cum in tam diuturna mora aduerſarius antea fuiſſet.]

e ¶ Tantiſper. i. interim.

f ¶ Ad exhibendum. ſ. ut eximatur, niſi mala fide fecerit, ut ff. de rei uendi. l. in rem. §. tignum. & ff. de tigno iniunc. l. j. in fi. ſed tunc non eximitur, ſed in

* † Hoc limitat ſingulariter Sozi. ī tractā. fallētia. in reg. cx. limitat. x.

† Et q̄quis non poſsidēat malæ SYL. fidei exiſtens ꝑ l. cū q ædes. ff. de uſuc. cōuenit tñ, quia dolo deſijt poſſidere l. is q dolo. ff. de rei uen. Et uēdicabit q̄dem nō ut eximat ſed ut in litē iuret ſecūdū Chriſt. hic. SYL.

SYL.

SYL.

litem iuratur,ut ff.de ſolutio.l. qui res §.finali quia arbitrariæ ſunt iſtæ actiones,ut ff.de in litem iur.l.in actionibus & j. de actio. §. præterea.

a ¶ Duodecim tabularum . lex quædã fuit de qua dic, ut ſupra de iur. natu. §. & non in eleganter.

SYL. * ¶ L. xij. tabu. refert Feſ.Pompeius in hæc uerba, Tignum iunctum ędibus uineæue ne uendicato, nec ſoluito.

* ADDI. Hæc ſunt uerba.L.xij. tab. ex antiquorum monimẽtis collecta. Tignũ iunctum ędibus uineiſue ne ſoluito, ſed duplum qui iũxit dato. H.M.

Actio de tigno iniuncto.

duodecĩ tabularũ,[a] qua cauet̃, ne quis tignũ alienũ ædibus ſuis iniunctũ eximere cogatur,ſed duplũ pro eo præſtet, ꝑ actionem, quæ uocat̃ De tigno [b] iniuncto. (Appellatione [c] aũt tigni,oĩs materia [d] ſignificat̃,ex qua ædificia fiunt.) Quod iõ prouiſum eſt, ne ædificia reſcindi neceſſe ſit. Quod ſi aliqua ex cã dirutum ſit ædificium, poterit materiæ dominus (ſi non fuerit duplũ iã cõſecutus [e]) tunc cã uendicare,[f] & ad exhibẽdũ de ea re agere.

¶ Aedificans de ſua materia in alieno ſolo ſcienter, dominiũ amittit: bona uero ſide ædificans, ſi poſſidet,repellit dominũ agentem exceptione doli, niſi ſoluat impẽſas.h.d. ex l. adeo.§. ex diuerſo.ff.de acq. re. dom.

¶ † Ex diuerſo, ſiqs in alieno ſolo ex ſua materia domũ ædificauerit,illius † ſit domus, cuius & ſolum eſt.Sed hoc caſu, materię dominus ꝓprietatem eius amittit, quia uoluntate eius

† alias & ex diuerſo.

† alias ſit.

b ¶ De tigno iniuncto, qua actione tenetur & qui iniunctum habet, licet nõ iniunxerit, & qui iniunxit, licet non poſſideat,ſed altero ſoluente alter liberatur ut ff.de iis qui deiece.uel effu.l.ſi uero.§.ſi id quod. & de ſlu.l.j. in fin.& quod ui aut clam.l.competit.§.fin.Sed quid ſi uelit magis rem reddere & exire, quàm duplum præſtare? Reſpond. Non auditur,quia propter publicã utilitatem hoc fuit ſtatutum, ut j.eod.§. quod ideo &c.& ff. de oper.no. nunc.l. prætor.& ff.de leg.j l.cætera.§. ſi duobus.Item nunquid hæc actio competit etiam contra eum,qui bona ſide iniunxit? Reſpon.ſic, ut hic, licet contradixerint quidam.

SYL. * ¶ Opi.iſtorum uerior eſt.L.n.xij.tabu.loquebatur ſolum de tigno furtiuo l.j.ff.de tig . iniun. credendum tamen eſt legem uoluiſſe, ut & qui bona ſide iniunxiſſet, teneret̃ ſaltem ad uerã æſtimationem rei,non ẽt ad duplũ.l. de co. & ibi gl.ff.de don int.uir.& uxo. & ĩ.l. in rem.§.tignum.ff. de rei uen. facit.l. bona fides,ff.de re.iur.] Sed contra mala fide iniungentem,alia præter hæc auxilia cõpetunt, ut rei uendi. Item ad exhibendũ.Item furti . Itẽ furtiua cõdictio.

SYL. ¶ Sed dic dari ut æſtimetur,nõ ut uẽdicet̃,cum l. uetet iterim eximi.l. qui res in fin. ff. de ſolu.& iõ quaſi dolo malo deſierit poſſidere iurabit̃ in litẽ.l.j. in fi. ff.de tig. iniun.l. ĩ actionibus.ff.de ĩ lit.iur.]

Item hæc actio de tigno iniuncto, ut infra de act. §.ſic itaque.& ff. de tigno iniun. l. j.in fi.& l.fin.

c ¶ Appellatione. Facit ad hoc ff.de uerb.ſign.l.tigni.& ff.ad exhib.l. gemma.& l. tigni & ff. eod. adeo.§.cum in ſuo.Item quod in domibus dicit̃. idem dic in † caupona ſiue domuncula, ut ſubiicit,Quod ideo &c.ad hoc.ff.de uerbo.ſign.urbana prædia.Quidam tamen contra.Item idem in uinea.ut ff.de tigno iniun.l.j.

† alias capana.

d ¶ Materia,ut cæmenta. & lapides.

e ¶ Conſecutus. Hic eſt contra.ff.de tigno iniun.l.fin. Sed ibi non cum effectu fuit conſecutus duplum, quia licet egit,non tamen percepit adhuc duplũ, ut arg.ff.de iis qui deie.uel effu.l. perceptione.

f ¶ Vendicare. Nulla temporis præſcriptione obſtante in rei uendicatio-

ne,ut ff.de rei uendi.l.in rem.§.fi.quia nec prius agere potuit,ut C.de ann.except.l.j.§.fi. Aliud ergo ſi mala fide inũxit,quia tunc agere potuit : unde.xxx. annis repellitur a rei uendicatione, ut C. de præſc. triginta an. ſicut.

ADDIT. Quam commoditatem non ex ſua mala fide, ſʒ ex negligentia non petẽtis conſequitur: alias eſſet abſurdũ, ſecundũ omnes doctores hic.

intelligit[a] eſſe alienata: utiq; ſi nõ ignorabat ſe in alieno ſolo ædificare: & ideo lʒ diruta ſit domus, materiam tamẽ uendicare non poteſt.[b] ¶ Certe illud conſtat, ſi in poſſeſſione conſtituto ædificatore, ſoli dominus petat domum ſuam eſſe, nec ſoluat pretiũ materię,& mercedes fabrorũ,[c] poſſe eum per exceptionẽ[d] doli mali repelli. utiq; ſi bonæ fidei[e] poſſeſſor fuerit,qui ędificauit.Nã ſcienti alienũ ſolũ eſſe põt obiici culpa, ꝙ ædificauerit[f] temere in eo ſolo,quod intelligebat alienum eſſe.

¶ Planta ſtatim

SYL. ¶ Ex diuerſo. Caſus.

Quærebatur econtrario, ſi ex ſua materia in alieno ſolo ædificatũ ſit, quid iuris:& uidebatur,idem, ꝙ.ſ.cederet ſolo, daretur tamen actio ædificanti ad pretium materiæ, quia non præſumitur donatio.l.campanus.ff.de oper. libert. Sed contrarium deciditur diſtinguendo, quòd ſcilicet ædificetur a ſciẽte, cum ſciat ſe contra iuris regulas ædificare, priuatur commodo ædificii ex præſumpta donatione ſicut in ſoluente ſcienter indebitum.§.primo.infra quibus mod. re contrahi. oblig. Si uero ædificetur bona fide, datur exceptio doli,* ſi dominus agens nolit ſoluere pretiũ materiæ & mercedes fabrorum : uĩ.n.dolo facere, qui uult aliena iactura locupletari.] ratio autem, quare detẽ potius exceptio quàm actio, eſt quia actio conceditur de rigore iuris, exceptio non, ſed de æquitate & facilius.l.prima.§. præterea.ff. de ſuperficie. Not. ꝙ ædificans in ſolo alieno ex ſua materia uidetur materiam alienare & donare, ſi ſcienter ædificat. Item ꝙ facilius datur exceptio & retentio, quam actio.]

Aedificari p̃t quadrupliciter

a ¶ Intelligitur.ſic.C.de edi.pri.l.ſi is contra quem.

b ¶ Non poteſt. Quæ alienata eſt, non poteſt uendicari. Sed contra.C. de rei uend.l.ij.in fi. Sed ibi ex aliena materia, & in alieno ædificauit, hic de ſua in alieno.Quare dic:aut de mea materia & in meo ædificio, & tunc planũ eſt : aut de aliena in meo, ut.ſ. proxi.§. aut de mea in alieno ut hic 1 aut de alieno in alieno ut in.d.l. cõtraria continetur.

* ¶ Dic,ꝙ iſte text. loquit̃ quando nulla ſub erat cauſa, ex qua poſſet præſumi aliquid aliud agere uoluiſſe ædificantem quàm donare: nam ſi alia coniectura capi poſſet præterquam donationis, tunc uerum eſt,quòd ædificans, ſiue bonæ fidei ſit ſiue male, diruto ædificio ſit dominus ſuæ materiæ.d.l.ſecunda. SYL.

c ¶ Fabrorum id eſt magiſtrorum de lignamine uel murorum, ſic ff. de eo quod certo loco. lege ſecunda.§.item Iulianus.

d ¶ Per exceptionem. Quæ locũ hẽt, ubicunque æquum ſit exceptionem locum habere,ſiue alia cõpetat,ſiue non, ut ff.de excep.do.l.ij.§. & generaliter & arg.infra eo.§.literæ.

e ¶ Bonæ fidei.ſ.ab initio, & ex poſt facto,cum ædificauit: nam ſi antequam ædificet,ſit bonæ fidei,& cum ædificat, malæ fidei ſit, eligitur quædam media uia,ita ut neq; ut malæ fidei puniatur, neq; ut bonæ fidei expenſas conſeruet: quia permittitur abraſio,ut ff. de rei uẽdi.l.iulianus. ſi in aliena. quæ eſt huic contraria. & facit ad hoc.ff.de mi.l. intra.§.uendentibus.

Impẽſę in alienis negociis factæ qualiter recuperantur.

f ¶ Aedificauerit. Cum de nouo ædificat. Et ut hæc plene ſciaũ,dic:Cum impendi in rem alienam, aut ſuo, aut meo nomine. Primo caſu loquitur ille tit.de neg.geſt.& ff.& C. eod. Si meo, tunc aut fructuum gratia,& tũc ex fru

ctibus

ctibus deducit̄: alias nullus fructus intelligit̄, ut ff. ſolu. mat. l. fructus. & ff. fam. her. fundus qui † Aut cā rei ſeruandæ, & tunc aut de nouo faciendo, aut non. Primo caſu ſi bona fide, hēo exceptionem, non actionē: ſecundū Ioā. ut s̄. prox. §. & ff. de condi. inde. ſi i area. & ff. de exc. do. paulus. ſed M. etiā actionem dabat: & eſt ꝓ eo. ff. de pet. hær. l. hęreditas. §. j. & ff. ſi pars hære. pe. l. ſi. & C. de rei uendi. l. ij. & l. domum. Sed ibi ipſo geſtu negocium fuit hæreditarium, quod neceſſe habuit facere, unde actionem dabat. Sed Io. contra, ut dictū eſt: & facit ēt pro eo. ff. de rei uen. ſumptus & ff. de act. emp. idemq;. & ff. de pet. hære. l. plane. Si uero mala fide, tunc nec excipiendo, nec agēdo conſeruo, ut hic. nam neminem mihi uolui obligare, ut ff. commu. di. in hoc iudicium ſecūdum Io. ſed M. ēt dabat negociorum geſtorum actionem, ut ff. de nego. geſt. ſi pupilli. §. ſed & ſi quis. Sed ibi noīe alieno gerebat. Itē & pro eo C. de rei uendi. l. ij. Sed ibi loquit̄, qñ ex aliena materia & in alieno impendi, ut ibi plene notatur. Si uero in reficiendo: aut bona fide, & tunc neceſſarias & utiles per doli exceptionē, uoluptarias per abraſionem ſeruamus, niſi dñs uellet tm̄ dare, quantum poſſet habere his ablatis & corraſis, ut ff. de rei uen. l. in fundo. Si uero mala fide, neceſſarias per officium iudicis, cum tamen poſſideo, utiles per abraſionem cōſeruo, uoluptatis nullo modo, ut C. de rei uendi. domum. hinc eſt, ꝙ dicit Bul. hic, expenſas repetam quādoque per a. i. actionem, ut ff. de nego. geſt. l. ſi pupilli. §. ſed & ſi quis. Item & per e. id eſt per exceptionem, ut hic. Item & per o. id eſt per officium iudic. ut per l. C. de rei uend. l. domum, ut modo diximus. Et hæc in rei uendi. locum

† Eſt in dñia ſecūdum Ang. qa ꝑ petit. hær. malæ fidei poſſeſſor non deducit expēſas ſi fruct⁹ n̄ extēt ſed bonæ fid. ſic.

SYL.

Impēſe neceſſariæ, utiles, uoluptariæ.

Expenſas repeto per a. e. & o.

habēt. in petitione uero hæreditatis bonæ fidei poſſeſſor ſeruat oēs. At malæ fidei poſſeſſor neceſſarias & utiles ꝑ officiū, iudicis, alias per exceptionem doli re exiſtente meliori in qua factæ ſunt, uoluptarias uero abradit ut ff. de pet. hæred. plane in cæteris.

ac radices egit, cedit ſolo. h. d. ex. l. adeo. §. ſi. ff. de acqu. re. do.

¶ Si Titius alienam plantam in ſolo ſuo poſuerit, ipſius erit. Et ex diuerſo, ſi Titius ſuā plantā ī Meuii ſolo poſuerit, Meuii planta erit: ſi modo utroq; caſu radices egerit. Ante. n. q̄ radices egerit, eius ꝑmanet cuius fuerat. Adeo aūt ex eo tpe, quo radices egerit planta, proprietas eius cōmutat̄,[a] ut ſi uicini arbor ita terram Titii ꝑſſerit, ut ī eius fundū radices [b] egerit, Titii effici arbo-

¶ Adde, ꝙ quia gl. non declarat perfecte, & materia excedit uires additionis, uidenda ſunt q̄ ponit Bar. in. l. in fundo. ff. de rei uendicatione. SYL.

¶ Si Titius. Caſus, Facile figuratur: uidebatur enim in hac quæſtione concludendum plantam eius durare cuius erat, & poſſe potius agi pro intereſſe ſoli a domino eius, quia non mutabatur forma ipſius: quemadmodum in materia, ex qua ædificium conficiebatur, cum noſtra ſine facto & uoluntate noſtra, ut diximus, a nobis non abdicentur: contrarium tamen deciditur, quia cum arbor ex radicibus ipſis uiuificetur, merito uidetur potius attendendum quo ad dominium ipſius ſolū, ex quo durat, quàm dominium primū ipſius arboris, quod ſine illo ſolo eſſet corruptum & paruum durabile. No. ſummarium.] SYL.

a ¶ Commutatur. Sed uidetur non commutari. cum primo domino rei uēdicatio detur utilis, ut ff. de rei uendicatio. ſi frumentum (alias incipi. idē Pompo.) §. de arbore. quæ eſt contra. Solu. licet ibi dicat, Varius, & Nerua dabāt: non tñ ſequitur nos damus: uel damus de æſtimatione, ſed non de planta, ut diximus ſupra eod. §. plane ſi longiori tempore.

ADDITIO. Et hæc ultima cōiter approbatur per l. in rem. §. item quæcūque. ff. de rei uend. Chriſt.

b ¶ Radices. omnes, ut differat a ſequenti.

a ¶ Dicamus. Immo uſ eius, in cuius fundo originem duxit, ut ff. ar. fur. cæ. ſi plures. §. ſi. Solu. hæc corrigit illam. Vel dic, ibi poterat uiuere arbor ex fundo primo, hic non. Vel efficitur Titij, pro parte. ſ. ut hic, nõ in to tum, ut ibi.

SYL. * ¶ Dic, ꝙ iſte text. loquitur, quando arbor poſita in confinio egit radices tam in meum ꝙ uicini fundũ §. uero ſi. qñ arbor alicuius egit in agro eius radices, poſtea illas ẽt in uicini fundum porrexit, quo caſu credibile ẽ principale alimẽtum ab ipſa origine elici, nõ autem a fundo uicini, in quem extremas dũtaxat radicũ partes coniecit.]

b ¶ Rõ. Facit. ff. eo. ſ. de acqu. rer. do. l. adeo. in fi. & l ſequẽ. & l. qua ratione.

c ¶ Radices. pro parte.

SYL. ¶ Qua rõne. Caſus. Figuraẽ, ut in. §. pcedenti: quia oĩa dependent ab eadem rõne dubitandi & decidendi. Not. ſum. Item ꝙ faciens aliquid in alieno fundo, ſi quod facit, ab eo petaẽ, recuperat expenſas ope exceptionis.]

d ¶ Solo cedunt. ut ĩ. proxi. §.

Si quis ſemina uit ex e ¶ Diximus. ſupra eodẽ. §. certe. Sed quid ſi aliquis ex ſemine meo in alieno fundo ſeminauit, contra quẽ agam? Rñ. contra ſeminantem non, quia non poſſidet, nec dolo fecit quominus poſſideret: item nec contra poſſidentẽ, q a eius facto nihil actum eſt. Sed tñ dic eũ teneri inſtar tigni iniuncti, qui tenet ẽt ſi poſitũ ab alio hẽat uel teneat, ut diximus ſupra eo. §. cũ in ſuo. p l. ff. de ijs q deiec. uel eff. ſi uero. §. ſi id qđ poſitũ. † Et eadẽ qõ fit ĩ plãtis, & eodẽ mõ ſol uiẽ, cũ ſit rõ ſimilis, ut ff. mand. lucius in fi. j reſpõ.

Seminæ meo in alieno fundo, agã contra dominum fundi.

* † Intellige totã hãc gl. quando & ferẽs & ſatũ habens ſunt in bona ſi de.

rem dicamus.[a] Rõ[b] enim non permittit, ut alterius arbor eſſe ĩtelligatur, quàm cuius in fundũ radices egerit. Et iõ prope confinium arbor poſita, ſi etiam in uicini fundum radices[c] egerit, communis fit.

¶ Sata, ſicut plantæ, & ædificatum, cedũt ſolo, & iiſdem regulis procedunt. h. d. ex lege qua ratione. ff. de acquirend. rerum domin.

¶ Qua ratione autem plantæ, quæ terræ coaleſcunt, ſolo[d] cedunt: eadem ratione frumenta quoq;, quæ ſata ſunt, ſolo cedere intelliguntur. Cæterum ſicut is, qui in alieno ſolo ædificauit, ſi ab eo dominus petat ædificium, defendi poteſt ꝑ exceptionem doli mali ſecundum ea quæ di ximus:[e] ita eiuſdem exceptionis auxilio tutus eſſe põt is, qui alienum fundũm ſua ĩpenſa bona fide conſeuit.[f]

¶ Scriptura cedit chartis, quas ſi dominus petat, repellitur a bonæ fidei poſſeſſore exceptione doli. h. d. ex l. qua ratione §. literæ. ff. de acquir. rer. domi.

¶ Literæ quoque, licet aureæ ſint, perinde chartis[g] membraniſve[h] cedunt, ac ſolo[i] cedere ſolent ea, quæ inædificanẽ aut † ſeruntur: ideoq; ſi in chartis membraniſue tuis carmen,[k] uel hiſtoriam,[l] uel orationẽ[m] Titius ſcri

f ¶ Cõſeuit i. plantauit, uel ſeminauit.

¶ Lĩæ. quoque. Caſus. Figuratio accõmodeẽ ſecundũ ſuperiores caſus, eadẽ. n. conſtant rõne. No. ſum.] SYL.

* ADDI. Limita ut ꝑ Ioã. Andr. in Spe. de inſtr. edi. in rubr. ĩ iij. col. in ad dit. H M.

† alias interuñ tur.

g ¶ Chartis ut de bõbyce, ut ſunt hæ quæ de Piſis ueniunt.

h ¶ Membranis. quæ de membris animalium eripiuntur. Mẽbrana unde dicaẽ.

* ¶ De membranis uide Pliu. lib. xiij. c. xj. & xij. SYL.

i ¶ Solo. ut. ĩ. eo §. cum in ſuo.

k ¶ Carmen. metrice.

l ¶ Hiſtoriam. noui & ueteris teſtamẽti. idem dicam in fabula, uel chronica, uel quolibet libro proſaico.

m ¶ Orationem. ad Deum, uel ad po

pſerit: huius corporis [a] non Titius, [b] ſed tu dominus eſſe uideris. Sed ſi a Titio petas [c] tuos libros, tuaſue membranas, nec ĩpenſas ſcripturæ ſoluere paratus ſis, poterit ſe Titius defendere per exceptionẽ doli mali utiq; ſi earum chartarum membranarumve poſſeſſionẽ bona [d] fide nactus eſt.

¶ Tabula cedit picturæ: repellit tamen pictor doli exceptione, niſi ſoluat tabulæ pretium: ſicut & dominus tabulæ, niſi picturæ impenſam per ſoluerit: niſi tabula ſit furtiua, tunc enim datur domino furti actio. h.d. ex l. qua ratione. §. literæ. ff. de acqu. re. dom.

¶ Si quis in aliena tabula pinxerit, [e] quidam putãt tabulam [f] picturæ cedere: aliis uidetur, picturã (qualiſcunq; ſit) tabulæ cedere: ſed nobis uidetur melius eſſe, tabulã picturæ cedere. [g] Ridiculũ eſt enim, pi

pulum, uel ad principem.

a ¶ Corporis. i. libri.

b ¶ Non titius. ſ. ſcriptor bonæfidei.

c ¶ Petas. Directa in rem.

d ¶ Bona fide. Si aũt mala, laborẽ donaſſe uř, ut ſ. eo. §. certe. Sed nunquid actionẽ ſcriptor habet reddito lib. † Reſpõ. ſic, ſi bonam fidẽ habuit: actionẽ dico ſ. in factũ, ut ff. de rei uẽ. l. in rẽ. §. itẽ q̃cunque. ſi malã fidem habuit, non hẽt actionẽ, quia nec exceptionem hẽt, ut hic, Sed cum hodie ꝑtioſior ſit ſcriptura q̃ charta, nũquid mutat hoc? Reſpondent q̃dam ut Azo. ꝙ ſic: Nos, ꝙ non, † ar. C. de teſta. ſancimus. & C. de appel. præcipimus. in fi.

¶ Hæc opin. uera eſt, ut late declarat Præp. Seu ĩ. iij. caſu. ĩ. j. q. col. ij &. iij.]

* ¶ Si quis. Caſus. Quæſitum eſt, utrum tabula cedat picturæ an econuerſo: & cum ſupra uiſum fuerit, rem alij rei cedere, ſine qua eſſe non põt, uidebaẽ dicendum ſimili modo picturam cedere tabulæ. l. in rem. §. ſed & id. ff. de rei uend. contrarium nihilominus decidit, & ratio aſsignatur in text. reliqua aũt, quæ in text. diſponuntur, pendent ex rationibus allegatis in præcedentibus paragraphis, quas reperere nimis ſuperfluum eſſet. nota ualere arg. ab abſurdo remouendo.]

e ¶ Pinxerit. ſiue bona fide ſiue mala fide: ſecundum Plac. nos contra, q̃a bona fi. ut. ĩ. eo. §. ibi, utique &c.

f ¶ Tabulam. Quid ſi in marmore? Reſpon. contra ſeruari forte. Argu. tamen contra, infra de teſta. §. pen.

* ¶ Dic ſecundum Ange. idem & ſi in tabula marmorea pingaẽ dũ tamen non ſit affixa parieti: nam tunc pictura cederet marmori ex mente pingentis, uelut cauſa ornatus ædium poſita. l. & ſi non ſunt. §. ꝓueniamus. ff. de aur. & arg. leg.] SYL.

* ADDI. Sed ibi. §. penult. allegatus per gl. loquiẽ in re ſeparabili a mã hic ſecꝰ. Et iõ non actionem, ſed exceptionẽ habet per iſtum tex.

g ¶ Cedere. ff. de rei uendica. l. in rẽ. §. ſed & id quod in charta. contra. Solutio: hæc corrigit illam. Vel diſtingue an pretioſior ſit illa ſcriptura quam tabula, ſecundum Placen. qui ait locum habere quod hic dicitur, ſi pictus eſt homo, non urſus: bono colore, non atramento.

* ¶ Prior ſolutio uerior eſt, non quidem ut Imperator corrigat, ſed quòd ex uarijs ueterum altercationibus ſententiam Caij comprobarit, ut tabula cedat picturæ. d. l. qua ratione. §. literæ. ff. eodem.] SYL.

ADDIT. Quod gl. dicit de homine uel urſo non bene loquitur: quia nõ eſt requirendum quid depictũ, dummodo honeſtum: utrunque. n. habet exornare materiam: ſed bene eſt inquirendũ qualis ſit color. Chriſto.

* ADDITIO. Eg. Baro pugnare inter ſe hæc putat, & hic. d. §. ſed id quod corrigi. ſpectaſſe namq; Imperat. quæ frequentius accidunt, nam cum pictura fere tabula ſit pretioſior præterire oportuit legumlatorem quod perraro accidit.

† Si aũt ſit ſcriptor ad mercedem, & ſibi de ſuo labore nõ ſatisfiat põt retinere q̃ ſternos ut not. gl. in l. ſi non fortẽ. §. ſi cẽtũ. & ibi Bart. & Bald. de cond. in de. ang. SYL.

† Et bene ſecũ dũ ang. hic per iſtũ tex. SYL.

ctură Apellis,[a] uel Parrhaſii in acceſſionē uiliſſimæ tabulæ cedere. Vnde ſi a domino tabulæ imaginē poſſidente, is qui pinxit, eā[b] petat, nec ſoluat ptium tabulæ, poterit per exceptionē doli mali ſummoueri. At ſi is, qui pinxit, eā poſſideat, conſequēs eſt, ut utilis[c] actio domino tabulæ aduerſus eum detur: quo caſu, ſi non ſoluat impenſam picturæ, poterit per exceptionē doli mali repelli: utiq; ſi bonæfidei poſſeſſor fuerit ille, qui picturā impoſuit.[d] Illud.n. palam eſt, ꝙ ſiue is: qui pinxit, ſurripuit[e] tabulas, ſiue alius,[f] cōpetit domino tabularum[g] furti actio.

¶ Bonæfidei poſſeſſor facit fruct⁹ ſuos, nec eos conſumptos cogitur reſtituere: ſecus ſi fuerit malæ fidei. Arct.

¶ Si qs a non domino, quē dominū eſſe

a ¶ Apellis uel Parrhaſij. propria nomina pictorum.

SYL. * ¶ De quorum præſtante artificio ui de Plin. lib. xxxv. c. x.]

b ¶ Eam petat. ſ. directa rei uēdicatione, ut ff. de acqu. re. do. l. qua rōne. §. ſed nō ut literæ ſecundum Azo.

c ¶ Vtilis actio. In rem, non directa, q͂a deſijt dominus eſſe, & ſic eſt mirabile, ꝙ nō dn̄s a dn̄o uēdicat. ſic cōtingit alias ī publiciana ī qbuſdā caſibus, ut no. ĩ. de ac. §. aliæ alias. §. nāq; ſi cui.

Vendicat aliq̄s non dn̄s a dn̄o.

d ¶ Impoſuit. Hoc mirabile contingit hic, ꝙ condō poſsidentis eſt deterior q̄ petentis. alias contra, ut. ĩ. de interd. §. commodum. ſic & alias ff. de noxa. ſi quis a multis. & ff. ſi ex noxa. cau. aga. l. j. in fin. & l. ij. & ff. de peti. hær. cum idem. Sed ad hoc reſpō. ꝙ in cauſa noxali eſſe poterit, ꝙ ſecundo agens non probabit. Item in petitione hæred. ſi bona iura habuit in uincēdo, hæc eadem habuit in defendendo: & ſic non eſt eorum condō deterior. Item cum hic habeat actionem pictor, ſi non poſsideat, multo magis exceptionem debet habere ſoluto pretio, ut ff. de ſuperfi. l. j. §. quod aūt. & ff. de regu. iu. l. cui damus. Sed nunquid dn̄o quondam tabulæ idē concedit, ſi poſsideat, ſi ptiū picturæ ſoluat? Rn̄dit Rog. ꝙ ſic, cum ſibi actio detur. Ego contra, ut ſit drīa inter dominum & pictorem. Item quis præfert, ſi ambo contra extraneū poſsidentē agant? Rn̄. is qui directam habet actionē. i. pictor: ſecundum Ioan. Sed nunquid ſi tabula fuerit abraſa, remanet pictoris? Rn̄. ſic, ut ff. de rei uē. l.

Poſsidētis condō q̄nq; deterior q̄ petētis.

in rem. §. item quæcunq;. uer. & quod ſemel. Sed quare aliud in picturis, quā ī ſcripturis? Rn̄. quia pictura pretioſior eſt quàm ſcriptura: ſecundum Ioan. Pictura ꝑtioſior eſt ſcriptura.

* ADDITIO. Quæ ſit ratio differentiæ inter literam & picturam uide Bar. in. l. qua rōne in. §. literæ. ff. de acqui. re. dom. H. M.

e ¶ Surripuit. Anteq̄ pingeret.

f ¶ Alius. Poſt picturam.

* ¶ Accur. male ſubaudit, quia etiā ante picturā ſi ſurrepta ſit competit dn̄o tabulæ furti actio, potuit enim ēt res furtiua bona fide uenire in poteſtatem pictoris.] SYL.

g ¶ Tabularum. Etiam, ſubandi: nā & pictori contra extraneum furem dat: ſecundum Azo. Vel melius (ut mihi uſ) hic loquit q̄n fuit ſurrepta anteq̄ eſſet picta: ſed ēt contra dominum tabulæ, ſi bi ſurripientem poſſet dari pictori furti actio, facto furto tabula iam picta, ut infra de obli. quæ ex deli. naſcun. §. aliquando.

¶ Si quis a non dn̄o. Caſus. Quærebatur, an poſſeſſor quāuis bonæfidei faceret fructus ſuos, ſi re uera alius ſit dn̄s: & uidebat ꝙ non: quia fructus ex ipſa re illius eſſe uident, cuius eſt res, cōtrariū decidit in ijs fructibus, in quibus labor & induſtria poſſeſſoris uertit. Aeqtati. n. nāli conſonum eſt, quod quiſq; fecit ſua impenſa, labore, & cura, ut fructus ꝑcipiat credens rem ad ſe ptinere iuſtis de cauſis, lucret eos pro ſua cura & labore. l. bona fides tm̄. ff. de reg. iur. ſecus eſt aūt in malæfidei poſſeſſore: qa oꝑas ſuas credit donaſſe qui eas expo. SYL.

ſuit ſciēter in re, quam ſciuit alienam. No. bonæfidei poſſeſſorem facere fructus ſuos. Item ꝙ malæfidei poſſeſſor reſtituit rem cum fructibus.]

a ¶ Bona fide quæ in initio exigiť.ſ.ut credat ſibi dantē habere ius diſtrahendi, ut ff. de uſur. qui ſcit.§.fina. † Nec ob. qđ ē.ff.de acqu. rer.do. l.bonæfidei.§.in cōtrariū. qa ibi opponēdo loqť, non ponendo.

* ADDI. Bona fide detinemus, q̄ ex iuſto titulo teneř nos putamus. Mala fide contra, qn̄ nos nullam iuſtam poſſidendi cām habere ſcimus.l. qui a quolibet.ff.de contrahen. emp.

† Dic ħ uerū in aliis cō tractib. pꝑterq̄ ī emptionibus: qa in illis req̄ritur, ꝙ duobus tpibus hēat bonā fidē, uidelicet tpe contractus & tpe traditionis.l. ij.ff.pro empt.& q̄ ſit rō drīç, ibi no.aug.

etiā diſputatio an error iuris ſufficiat. communis eſt hæc reſolutio doct. in.l. ex diuerſo.ff.de rei uen.

¶ Sed naturalibus fructibus conſumptis an teneatur poſſeſſor? Reſpon nō teneť poſſeſſor rei uēdicatione: qa nō poſſidet nec dolo deſijt poſſidere: ſed condictione ſine cā tenet inquantū locupletior ē argu.ff.ſi cert. pe.l.ſi & me. ADDIT. Sed ſi nō ſit effectus locupletior, non teneť niſi eſſet malæ fidei. Aug.

crediderit, bona [a] fide fundū emerit, uel ex donatione, aliàve qualibet iuſta [b] cā æquæ bona fide acceperit, naturali [c] rōne placuit fruct⁹, [d] quos pcepit, eius eſſe pro cultura [e] & cura. [f] Et iō ſi poſtea dominus ſupuenerit, & fundū uendicet, de fructibus ab eo cōſumptis agere non pōt. [g] Ei uero; qui alienū fundum ſciens poſſederit, non [h] idē conceſſum eſt: itaq; cū fundo ēt fructus (licet conſumpti ſint) cogitur [i] reſtituere.

¶ Fructuarius nō facit fructus ſuos, niſi ſint a ſolo ſeparati: uel per ſe, uel per alium eius noīe. Et ideo non recollectos nō tranſmittit ad hæredes ſuos. Et idē in colono. Arc.

b ¶ Iuſta. Cum multæ ſint cāæ ſiue tituli acquirendi, ut in ff. colligiť i uariis titulis ſub tit.de uſuc.uſq; ad titu.de ro iudi. idem tn̄ & ſi titulum non habeat, ut arg.ff.ſi.reg.l.iiij.§.ſed ante.

SYL. ¶ Ratio autem eſt, quia in acceſſorijs præſcribendis ſatis eſt titulus pro ſuo, Bald.in.l.j.colum.ij.C.de uſur.& fruc. legat.]

c ¶ Naturali ratione.i. iure gentium: de quo loquitur hic titulus, cui naturalis inſita ratio eſt.

d ¶ Fructus.ſ.induſtriales.aliud in naturalibus, ut ff.de uſur.l. fructus. Non ob.ff.de acqui.rer.dom.l. bonæfidei. in princ.quod enim ibi dicit, omnes, exponitur ſiue facto poſſeſſoris, ſiue alterius percepti, induſtriales tn̄, ut.ff.de uſur.qui ſcit.§.præterea.

SYL. ¶ Regula enim eſt, ꝙ quilibet poſſeſſor etiam cum titulo tenetur reſtituere fructus naturales etiam cōſumptos: & ratio eſt, quia in eis agitur de mero lucro, cum acquirantur ſine impenſa & induſtria hominis, & ideo ceſſante ratione curæ, & ſolicitudinis, non cadit

e ¶ Pro cultura.ut ſegetes.

f ¶ Et cura.ut lac, & pilus, & lana.

* ¶ Adde, ꝙ iudex ipſe æſtimabit qui fructus ſint naturales, & qui induſtriales, Bar.in.l.ex diuerſo.ff.de rei uen.] SYL.

g ¶ Non pōt. nec ad pretium, ut.j.de offi.iu.§.ſi uero.&.ff.ſi.reg.l.iiij.§. ſed ante.ſi tamen extant, non rei uendi.qa percipientis ſunt, ſed officio iudicis tenetur reddere, ut C.de rei uen. certum §.bona fide.

¶ Et ita cōiter tenetur, ut late Cur. in conſi.lxxxj.per totum.] SYL.

h ¶ Nō idē.ut faciat fructus ſuos.

i ¶ Cogiť reſtituere. Diſtingue tn̄: qa ſi habet titulū malæ fidei, poſſeſſor, de conſumptis condictione ſine cā: de extantibus, rei uendicatione teneť: de percipiendis, propter titulum excuſať, ut C.de rei uen ſi fundum. niſi in quatuor caſibus. Primo, quando emit ab eo, quē ſcit uendere in fraudem creditorū, ut ff.quæ in fraud.cred.l. ait prætor.§.per hanc. Secundo, quando emit ab eo, qui metu cōpulſus eſt, ut ff.quod met.cau. ſed & partus.

Fructus pcipiēdi ſunt q̄tuor caſibus reſtituēdi a malæ fidei poſſeſſore ēt titulū habente.

* ¶ Adde, ꝙ in primo caſu ratio eſt, quia titulus habetur pro non titulo.d. §.per hanc.ubi Alber.] in ſecundo ue- SYL.

ro hoc introductum eſt in odium inſerentis uim uel metum.]

¶ Tertio qn̄ emit contra interdicta legum ſciens. C. de agr. & cenſi. quemadmodum. lib. xj.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hoc operat̄ contumacia ementis rē a l. ꝓhibitā.] ¶ Idem in quarto. ſ. qn̄ emit a fiſco non ſolenniter uēdente, ut C. de fide inſtru. & iu. haſtæ fiſc. l. j. lib. x. (j) Iſti quatuor caſus ēt no. ff. quod me-

¶ Is uero, ad quē uſusfructus fundi ptinet, non aliter fructuū dominus efficit̄, q̄ ſi ipſe ᵃ eos perceperit. Et iō licet maturis fructibus, nondum tamē pceptis ᵇ deceſſerit, ad hr̄des eius non pertinent, ſed domino ᶜ proprietatis acquiruntur. Eadem fere & de colono ᵈ dicuntur.

¶ In fructu pecorū ſunt fœtus, lac, & lana: fœtus uero ancillæ in fructu non eſt: & fructuarius tenet̄ in locum demortuorum ſupplere gregē, agrum, uel uineas. h. d. ex l. in pecudū. ff. de uſuris.

cau l. ſed & partus. & l. ſi fundum. C. de rei uend. Si non habet titulum: de conſumptis, condictione ſine cauſa: de extantibus, rei uendicatione, ut C. de cōdi. ex lege l. pe. & C. de rei uendi. ſi fundum. de percipiendis, officio iudi. ff. de rei uen. ſi nauis. §. fi:

ADDIT. (j) Hoc enim procedit: q a ille emit circunſcripta ſolennitate iuris, ſecundum Chriſt. * idem tn̄, & ſi ematur ab alio non adhibitis ſolennitatibus requiſitis.]

SYL. ¶ Is uero. Caſus. Quærebat̄, an fructuarius uel colonus facerent fructus ſuos, & uidebat̄ eadē rōne ꝙ ſic, pro labore & cura, cū teneāt bona fide, & iō pendentes tranſmitti ad hr̄des, cum in eis ſit illis ius quæſitū. Contrariū tamē dr̄ ea rōne: quia cum habeant ius utēdi & fruendi durante tm̄ uita. §. finitur. ī. de uſufr. ſtatim eo mortuo, fructus illi, qui pendent, cenſent̄ pars ipſius rei. l. fructus. ij. ff. de rei uen. & ſpectāt ad dominū: quia ius percipiēdi eos morte eſt extinctum. No. ſumma.]

a ¶ Ipſe. alio enim percipiente non fiunt ſui, ſed fiunt bonæ fidei poſſeſſoris, etiam ſi eos alius percipiat, ut ff. de uſur. qui ſcit. §. præterea.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ibi gl. limitat, niſi alius nomine uſufructuarij percepiſſet.] Vel aliter ſi ipſe percepit, non etiam hæres eius: nec enim ad hæredem tranſmittit.

b ¶ Perceptis. Vt ſi in horreo repoſiti ſunt, facit ſuos fructuarius, ſed bonæ fidei poſſ. ſtatim ut a ſolo ſeparati ſunt, ut ff. quib. mod. uſuſfr. amit. ſi uſufructuarius.

¶ Idē ſi nō ſint repoſiti dum tn̄ ſint excuſſi, & pcepti actualiter. d. l. ſi uſufructuarius meſſem.] Et eſt alia differentia, quia fructuarius facit ſuos naturales fructus, bonæfi. poſſ. non, ut ff. de uſufr. l. uſufructu leg. & de uſur. l. fructus. SYL.

Fructuarius & bonæfi. poſſ. diuerſimode faciunt fructus ſuos.

ADDITIO. Percipit fructus, quia a ſolo eos ſeparat, atque auellit: quamuis nondum tritum frumentum, oleum factum, aut uindemia coacta ſit. Eg. Baro.

c ¶ Domino. Sed per quam actionem? Reſpon. per rei uen. cum dominus ſit, uel condictione ex hac lege.

d ¶ De colono. Qui nummis colit: nā oēs fructus facit ſuos, ut uſufructuarius ſed differunt, quia colonus talis facit fructus ſuos ut a ſolo decerpti ſunt, ff. de fur. l. ſi apes. §. fin. ſecus in uſufructuario, ut hic dr̄. Vel dicas de partiarijs, ut ff. loca. & condu. cum in plures. §. meſſem. ſecundum Azo.

Colonus & uſufructuari differunt

* ¶ Adde, ꝙ ēt uſufructuarius fit dominus fructuū, ſimul atq; percepti ſunt, ut dixi. ī. ad gl. in uer. perceptis, dummodo percipiant̄ ab eo uel alio eius noīe: & §. meſſem. poteſt intelligi generaliter tam in colono nummis colente q̄ ī partiario: quare uerius eſt, uerbum (ſere) tam ob cauſam additū eſſe, quæ poſtremo loco ab Accur. refert̄: qui aūt ſit partiarius colonus, expoſui in. §. item ſeruiana. ī. de act.] Item dicit, fere, ꝑ aliud: quia colonus tranſmittit ad hæredem, ut infra de loc. §. fi. ſed fructuarius, ut hic. SYL.

¶ In pecudū. Caſus. Facile figurari, SYL.

poteſt: in primis enim ponitur regula, ex qua uidebaẗ inferri ad caſum ancillæ, in qua contrariū deciditẗ ex rōne poſita in tex. In tertio uero caſu dubitabatur, an teneretẗ ſummittere in locū demortuorum: & uidebatur ꝙ non: quia cū dominiū eſſet pœnes aliū, uidebaẗ illi perire. l. incendiū. C. ſi cer. pet. vn de onus ſupplendi ad dominum uidebaẗ ſpectare cuius cōtrariū dr̄ ea rōne, qa debet uti fructuarius bona fide, ſalua rerū ſubſtātia. ī. de uſufru. in princ. quod non eſt, niſi ſupplerētur

* † Idem Cice. li. j. Offic. ubi tractac de iuſtitia.

¶ In pecudū fructu ēt fœtus [a] eſt: ſicuti lac, pilus, [b] & lana. Itaq; agni, hædi, & uituli, & equuli, & ſuculi, [c] ſtatim naturali [d] iurẽ dominii fructuarii ſunt: Partus uero ancillæ ī fructu non eſt: itaq; ad dominum proprietatis pertinet. [e] Abſurdū [f] enim uidebaẗ hoīem in fructu [g] eſſe: † cū oēs fructus rerum natura [h] gratia † hominū comparauerit.

† alias hoīs.

¶ Sed ſi gregis [i] uſū fructū quis habeat, in locum demortuorū capitū ex fœtu [k] fructuarius ſummittere [l] debet, ut & Iuliano uiſum eſt: & in uinearum demortuarū uel arborū locum alias debet ſubſtituere: recte. n. colere, & quaſi bonus paterfamil. uti debet.

¶ Theſauri in loco proprio, ſacro, uel religioſo, caſu īuēti, cedunt inuētori, in alieno, diuiduntẗ inter dominū & īuētorē. h. d.

ut dixi: & quia ſicut bonus paterfa. uti debet. ut dr̄ in tex. Not. ꝙ fœtus animalis irrationalis eſt in fructu. Item ꝙ oēs fructus ſunt producti gratia hominum: & ꝙ homo non eſt in fructu. Itē ꝙ fructuarius ſupplere teneẗ gregem, agrū, & uineas.]

a ¶ Fœtus. q. d. ita fœtus ſicut &c.

b ¶ Pilus. Bouis, uel etiam caprarum ad borram ſellarum.

c ¶ Et ſuculi. i. parui ſues.

d ¶ Naturali iure. i. gentium, de quo loquitur. ſ̄. eo. §. ſingulorum.

e ¶ Pertinet. quantū ad plenā proprietatem, niſi ēt & in partu ſit uſusfructus legatus, ut ff. de uſufr. uetus.

* ADDITIO. Nec ad bonæ fidei poſſeſſorem directo ꝑtinet, utiliter uero ſic. l. ſi ego. §. partus. ff. de publi. ſed an directo iure ad bonæ fidei poſſeſſorē pertineat, uide gl. in l. ī pecudum. ff. de uſur. H. M.

f ¶ Abſurdum. ſic. ff. de uſur. lege in pecudum.

g ¶ In fructu. ſ. ut ipſe ſit fructus: ſed tamen in eo relinquitẗ uſusfructus.

h ¶ Rerum natura. i. Deus: ſic ſupra de iure natu. in princ. unde dicitẗ apud Ouidium: Pronaq; cum ſpectent animalia cætera terram: Os homini ſublime dedit, cœlumq; uidere Iuſſit, & erectos ad ſidera tollere uultus. ſic ff. de ædi. edi. l. iuſtiſsime. & ff. de fur. qui uas. §. ex furtiuis. & ff. de pe. hær. l. ancillarum. Lib. j. Metamorph.

i ¶ Gregis. grex eſt numerus decē ouium, uel quinque porcorū ſimul & congregatim conſiſtētium, ut ff. de abig. lege oues. & facit. ff. de uſuc. l. rerum miſtura. §. tertiū. Grex quid cō prehen dit.

k ¶ Ex fœtu. Aliunde. n. nō ſummittit ſecundum quoſdam: uel forte ſummittet etiam aliunde, arg. ff. de uſufr. quid ergo. §. ſed quod dicitur. in fi.

ADDI. Hæc glo. cōiter approbatur, ut non ſolum ex fœtu aliarum ſuppleat capita: ſed ēt opus hēat aliunde quærere & ſupplere. Chriſto.

l ¶ Summittere. Quæ ſummiſsio non fit, ſi in ſingulis capitibus ſit uſusfructus, ut ff. eo. de uſufructu. l. quid ergo. §. ſed quod dicitur. in fi.

* ADDIT. Sed ſi ui uentorum arbores euulſæ ſint, ad proprietarium, ꝑtinet, nec fructuarius alias ſubſtituit. l. arbores. ff. de uſufr.

¶ Theſauros. Caſus. Reuocabatur in dubium, theſaurus cui concedendus eſſet, & cuius fieret. * In primis enim uidebaẗ, ꝙ cū in bonis nullius eſſet, cederet totus occupanti. §. nullius. ſupra eodem. ex aduerſo uero uidebaẗ, ꝙ nec pars quidem illi deberetur, ſed in totum acquireretur hæredibus illius.

qui eam pecuniam depoſuiſſet, cū non ideo condita eſſet, ut pro derelicto haberet, ſed quo tutius cuſtodiret: Adrianus tñ naturalem æquitatem intuens, quia non extat qui ſibi fieri præiudicium dicere poſsit, cum theſaur⁹, ſit pecunia a dñis ob uetuſtatem ignotis cōdita. l. j. C. de theſ. li. x. ſtatuit, ut inuentus in ſuo, inuentoris totus eſſe debeat, ī alieno uero, ut diuidatur æqs portionibus inter inuentorē & dñm loci.] No. theſaurum inuētū in loco ꝓprio proprium effici: in alieno, ſiue ille locus ſit publicus, ſiue religioſus, ſiue ſacer, cedit pro dimidia inuentori, pro dimidia domino.]

* † uide Aelium Spar. in Adriano.

¶ Theſauros,[a] quos quis in loco[b] ſuo[c] inuenerit, diuus Adrianus,† naturalem æquitatē ſecutus ei conceſſit, qui eos inuenerit. Idemq; ſtatuit, ſi quis in ſacro, aut religioſo[d] loco fortuito[e] caſu inuenerit. At ſi quis in alieno loco, nō data[f] ad hoc opera, ſed fortuitu inuenerit, dimidiū domino[g] ſoli cōceſſit, & dimidiū inuentori. Et conueniēter ſi qs in Cæſaris[h] loco inuenerit, dimidium inuentoris, & dimidium eſſe Cæſaris ſtatuit. Cui conueniens eſt, ut ſi quis in fiſcali loco,[i] uel publico,[k] uel ciuitatis[l] inuenerit, dimidium ipſius eſſe debeat, & dimidium fiſci,[m] uel ciuitatis.

¶ Ex traditione dominiū q̄rit quorumcū

ren. rerum domin. l. ſi is qui. §. quòd ſi creditor.

* ¶ In mercenario contrarium tenēt Ang. & Ioan. Fab. & recte.] SYL.

d ¶ Religioſo. ff. de iure fiſci. l. iij. §. peni. contra Sol. hic corrigit ſecundum Bulga. uel hic ſecū dum naturalem rōnem, ut patet in litera, ibi ſecundū ciuilē rationē quæ præualet: ſic in uſucapione cōtingit, ſecundū Io. ¶ Hæc ultima tenēt ſecundū Chriſtopho. hic, Hodie autē dimidia erit inuentoris, alia prælati.] SYL.

e ¶ Fortuito caſu. Caſus eſt inopinatę rei euentus, ex diuerſis cauſis proueniens, ob aliud & aliud incœptis. Caſus fortuitus.

Theſaurus qd eſt. a ¶ Theſauros. Eſt aūt theſaurus pecunia ab ignotis dominis uetuſtiori tempore abſcondita, ut C. de theſau. l. j. li. x. in princ. uel depoſitio pecuniæ cuius memoria non extat, ut ff. de acqui. rer. dom. l. nunquam. §. theſaurus. q̄ñq; improprie dicitur, ut ff. de acquir. poſſ. l. peregre. in princ. & ff. ad exhibē. l. theſaurus.

b ¶ Loco. alias ſolo.

c ¶ Suo. iure directo uel utili: ut ſi feudatarius, uel emphyteuticarius, uel ſimiles: licet Pla. aliud dixerit in his.

SYL. ¶ Opin. gl. approbatur in caſu poſito: & infert, ꝙ ſi dominus directus in fundo emphyteuticario inueniat, pro dimidia ſpectabit ad emphyteutam: ꝙ ſi extraneus inueniat, dimidia erit extranei, alia emphyteutę.] Quid ſi mercenarius dum laborat in alieno, uel creditor in pignore inuenit theſaurum? Rñ. dimidiū eius eſt, in cuius fundo inueniūt, & dimidium ſibi acquirunt, ut ff. de acqui

f ¶ Non data ad hoc opera. alias totū redditur domino: in ſuo loco tñ pōt operam dare, non tamen magica arte, alias eſſet fiſci, ut C. de theſau lege unica. lib. x. Accur.

g ¶ Domino. Sed per quam actionē? Reſpon. per rei uēdicationem cum dominus ſit, uel condi. ex hac. l.

ADDITIO. Pecunia tamen recondita in muro domus uenditæ non cedit emptori, ſed remanet reconditoris Angel. An autem ſufficiat ſolus oculorum aſpectus, uel etiam requiratur apprehenſio, & quis præferatur, uide Chriſto. hic.

h ¶ In Cæſaris loco. ſcilicet patrimoniali.

i ¶ Fiſcali loco. non tamen publice deputato.

k ¶ Vel publico. i. publice deputato.

l ¶ Ciuitatis. quæ loco priuatorum ſunt, ut ff. de uer. ſig. eū qui uectigal.

m ¶ Fiſci. ſed ſi fiſci partem ſuppreſſe

rit,totum cum altero tāto reddit, ut ff. de iu.fiſc.l.iij.§.fi.

SYL ¶ Per tradōuem. Caſus. In tā gñali regula non eſt ponendus,cuius iō aſsignaſ in tex.ibi, nihil.n.Not.traditione dñiū quæriſ * qđ intelligē ſecundū rōnē, ſi tradēs dñs ſit, & uelit dñiū transferre.] Itē ꝙ nihil cōuenientius eſt,ꝙ ꝙ uolūtas domini ī pleaſ circa alienationē rei ſuæ. Itē ꝙ nāli rōni conuenit, ꝙ qlibet rerū ſuarū ſit moderator & arbiter. Itē ꝙ ſtipendiaria & tributaria prædia p tradōnē alienanſ. Item quid ſint ſtipendiaria & tributaria prædia.]

†De iure can. trāsferſ beneficium ꝑ ſnīam Papæ, ēt ſine tradōe, ut in c. propoſuit. cū glo. ſup uer. uacare. ex tra đ cō ce.ꝓb.

que bonorum, ēt ſtipendiariorum, & huiuſmodi.h.d.

¶ Per traditionem [a] quoq; iure naturali [b] res nobis acqrunſ. [c] Nihil [d] †.n. tā conueniens eſt naturali ęquitati,ꝙ uoluntatē [e] domini uolētis rē ſuā ī aliū transferre, ratā haberi: & iō cuiuſcū que [f] generis ſit corporalis [g] res,tradi pt, & a domino [h] tradita alienaſ. [i] Itaq; ſtipendiaria [k] quoq; & tributaria [l] prædia eodē mō alienanſ. [m] Vocanſ aūt ſtipendiaria & tributaria prædia, q̄ in ꝓuincijs [n] ſunt: inter [o] q̄ necnon & Italica prædia ex noſtra conſtōne [p] nulla eſt dña: [q] ſed ſi quidem [r] ex cā donationis,aut dotis,aut qualibet alia ex cā tradantur, [s] ſine dubio transferuntur. [t]

¶ Dominium rei uē

a ¶ Per tradōnem quoque Non ſolum inuentione,ut ſ.§.proximo.

b ¶ Iure nāli.i.gentiū,ut ỹ.§ proxi.

c ¶ Acqrunſ.cā ꝓcedēte, uera uel putatiua,ſut indebitū.alias nō, ut ff.eo.l. nunquā.&.ỹ.hoc.§.ibi,ſed ſi quidē &c.

†In qua & tra- SYL. deus & accipiēs conue- niāt:pu ta quia ambo eā ſciāt uel cre- dāt ſub- eſſe.

* ¶ Quod dr̄ de cā putatiua, declara procedere ſi traditio ſit uera, nou ēt ficta ut p cōſtitutum: Cy.& alij iu.l. qui rem.C.loc.]

d ¶ Nihil.immo Deo ſeruire. ſed hyperbolice loquitur.ſic.ff.de pact.l.j.in prin.& ff.de act.emp.l.ex emp.in prin. & C.de tranſac.non minorem.

e ¶ Volūtatem. dum tñ legitimā nam cui bonis interdictum eſt non alienat, ut ff.de cur.fur,l.j.in princ.

f ¶ Cuiuſcunque. id eſt ſiue mobilis, ſiue ſoli.

g ¶ Corporalis. incorporales.n. tradi non poſſunt,ut ff.de acqu.re.dom. ſeruus.§.incorporales.

h ¶ A dño. hoc qnq; fallit.& eius contrariū īuenit uerū,ut.ỹ.q.ali. l3 uel nō S3 hoc ē regulare,ut hic,& ff.eo.tradō.

i ¶ Alienatur.i. dominium transferſ. Accur. Prædia ſtipēdiaria.

k ¶ Stipendiaria.ſ.q̄ militibus prō ſtipendijs danſ,ut ff.de rei uendi. item ſi uerbꝛratum.§.ij.& de euic.l.lucius. & de acqui. re. do.in agris.

* ¶ Stipendiaria ſeu tributaria,ꝓ dia (idem.n. ſunt) uocabanſ illa pro qbus a prouincialibus tributū po ſolu e Rom. pendebatur.] SYL.

Prædia tributaria.

l ¶ Tributaria. q̄ tributa Romæ reddunt.

m ¶ Alienāſ. per traditionem.

ADDIT. Quæ quot modis fieri intelliganſ.uide Ang.Et anper uerbum,tradidit,poſitum iu inſtrō probeſ. uide Bar.& Chriſt. hic.

n ¶ In prouinciis.q.d.talia prædia nō ſunt in Italia.

o ¶ Inter quæ.ſ.prouincialia.

p ¶ Conſtitutione.ut C.de uſuc. trāſ. l.unica.

q ¶ Nulla eſt dña.ſ.quantum ad dominij translationem,ut C.de uſuca.trāsf. l.unica.ſed quantum ad tributa eſt differentia.C.de epiſ.& cle.de his.

* ADDITIO. Olim Italia immunis erat a tributis, tanq̄ domiciliū imperii, parensq; bonorū oīum: quod ius poſtea beneficio Imperatorū multis datū eſt ciuitatibus.l.j.& fi.ff.de cēſib.ſtipen. aūt & tributum pro eodem hic ponuntur. Aemil. Ferret.

r ¶ Sed ſi quidem.Vere nulla eſt differentia,ſed ſi &c.

ſ ¶ Tradantur.ſ.ſtipendiaria prædia & tributaria.

t ¶ Transferuntur.ſ.prouincialia prædia, ſicut italica : & eſt uerum in omnibus:niſi ſcriptura neceſſaria ſit, ſecūdū Io.ut C.de ſuffr.l.unica.§.ꝙ ſi ꝓdia.Itē.

ſunt uera,ſi accipiens inducaẽ in uacuã poſſeſsionem,ſecundũ quoſdã . ut C.de prob.cũ res.Io.contra,ut ff.de fun. do. & fundũ.& de acqu.re.dom.hõ liber.§. quicquid.ſufficit.n. induci in poſſeſsione,licet non uacuam . Quod aũt in d.l.de prob. dicit,demõſtratiue ꝗ ſic euenerit, non cauſatiue dicitur.

SYL. ¶ Et hęc cõmuniter approbatur ſecundũ Chriſtoph. hic.

† Facit ad hũc

SYL. ¶ Venditæ. §.gl. ij. in c. fi. extra đ pig. Caſus. Quia dictum erat, ꝗ ex iuſta cauſa facta traditio transferebat dominium : fuit dubitatum, an hoc haberet locum in emptione & uẽditione , cuius cõtractus frequẽtiſsimus ẽ in dominij translatione.l.j.ff. de contrahend. emptio. & uidebatur ꝗ ſic: cauſa enim uẽditionis erat iuſta,& contractus erat talis, qui ſolo conſenſu cõtrahitur : ideo uidebatur ex ſola uoluntate , iuncta traditione,dominium transferri: cuius contrarium dicitur,* quòd quanquam ſit perfecta uenditio , ſimul atq; de pretio conuentum eſt , licet nondum numerato infra de emptio.in princip. tamen dominium non transfertur, niſi uel pretium ſit ſolutum , uel de eo habita fides. lex enim uoluit tãtiſper qua ſi pignus rem uenditam apud uenditorem manere.l. iulianus.§. offerri.ff. de actio. empti . licet alias ſuæ rei pignus non conſtituatur.In uerſi.nihil autem. caſus eſt in facili : ratio decidendi ſumitur ex reg. qui per alium facit &c.] Not . in contractu emptionis pretium neceſſariũ,uel quòd de eo fides habeatur , ut dominium ex traditione transferatur. Item ꝗ idem operatur procurator uel negociorum geſtor in transferẽdo dominio,quod operatur ipſæ dominus. Item ꝗ qui per alium facit, per ſe facere uidetur.]

ditę non trãſit in emptoré,ẽt ſi res tradatur, niſi pretiũ ſit ſolutum, uel aliter ſatiſfactum,aut habita ſit fides de pretio. h. d.ex l.qua rõne.§.hęc quoq;.ff. de acqu.re. dom. Are.

¶ Venditæ † uero [a] res [b] & traditæ nõ aliter emptori acquiruntẽ, quam ſi is uenditori pretium ſoluerit,uel alio mõ ei ſatiſfecerit : ueluti ex promiſſore aut pignore [c] dato: [d] quod † quanquã caueẽ ex [e] lege duodecim tabularũ,tamẽ recte dr̃ & iure gentiũ.i. iure naturali [f] id effici . Sed ſi is, qui uendidit,[g] fidem emptoris [h] ſecutus fuerit, dicendum ẽẽ ſtatim rem emptoris fieri.

a ¶ Vero.pro ſed.

b ¶ Res.quæ loco pignoris a uenditore teneri poſſunt,ut ff.de act. emp.iulianus.§.offerri.

¶ Intellige improprie , quia dominiũ & pignus nõ cocurrunt l. neq; pignus ff.de reg. iu. eſt.n. dominiũ reuocabile & quaſi pignus:& ſic dominiũ & pignus fere improprie.]

SYL. † alias quidẽ

c ¶ Pignore. Quod ſic intelligo , ſi placeat uenditori aliud ꝙ ꝑtiũ accipere,alias ñ, ut ff.ſi cer.pet.l.ij.§.j.

d ¶ Dato. poterit ergo uendicare uenditor ſcilicet ſi non fuit de pretio ſatiſfactum,ut ff.de tribu.l. procuratoris.§. ſed & ſi dedit mercem . niſi emptor tunc pretium offerat , ut ff.mand. diligenter.§.primo in fiu.& ff. de preca. l. ea quæ .

e ¶ Ex lege.xij.tabul. quæ eſt ius ciuile,ut ff.de iuſti.& iur.l.ius ciuile.§.hoc igitur. non ſolum gentium.

¶ Hæc uerba oſtendunt,ꝗ gl.non meretur declarari & ſuppleri , ut per Christo. hic , qui debuit aduertiſſe dum dixit, ꝗ non ſolum iure g . ſed etiam iure ciuili,receptione.ſ.& approbatione,dominium transfertur.]

SYL. † In cõtrariũ ẽ ueritas qa tunc vr̃ hr̃e fidẽ de ꝑtio, & trãsfert dñium, ẽt ſi ꝑteſtatus ẽẽt ſe non cõcedere ultra decem dies ſecund Ang.

f ¶ Iure naturali. ſic dictum eſt,quòd naturali ratione inductũ fuit , ut ſupra de iure natura.§.quod uero.&.§.ſed naturalia .

g ¶ Vendidit.& tradidit.

h ¶ Fidẽ emptoris. Quid ſi dedit diem ad ſoluendum? Reſpon. Non facta ſolutione uendicat,ſecundum Ioan.† ut C. de pac.inter emp.& uend.l.commiſſoriæ. põt tamen contradici: quia aliud ẽ ſimpliciter diem ſolõni ſtatuere , aliud pactum legis cõmiſſoriæ ponere. Item quid ſi ſimpliciter tradat ? Reſpon . uẽ ſequi fidẽ,niſi contra probeẽ, ut qa ſor

te dicebat emptor præſentem habere pecuniam, ut argu. ff. de pig. act. l. ij. Et argu. contra. ff. de trib. procuratoris. §. ſed & ſi dedi.

SYL. ¶ Hæc gl. communiter approbatur, ut dicit hic Chriſt.]

est ſtatim rē emptoris [a] fieri. Nihil [b] aūt intereſt, utrū ipſe dominus tradat alicui rē ſuā, an uoluntate eius alius, cui ei[a] rei poſſeſſio ꝑmiſſa [c] ſit. Qua rōne, ſi cui libera [d] uniuerſorū negociorū adminiſtratio ꝑmiſſa fuerit a domino, iſq; ex his negociis rē uendiderit, & tradiderit, faciet eā accipientis.

¶ **Véditione uel alio titulo habili trāſferri dominium in eū, penes quem res erat, ſine traditione. h. d. ex l. qua rōne. §. īterdū. ff. de acqu. re. dom.**

¶ Interdū ēt ſine tradōne, nuda [e] uolūtas domini ſufficit ad rē transferendā: ueluti ſi rē, quā tibi aliquis commodauerit, aut locauerit, aut apud te depoſuerit, poſtea aut uendiderit tibi, aut donauerit, aut dotis noīe dederit: quamuis. n. ex ea cā tibi eam non tradiderit, eo tamen ipſo ꝙ

a ¶ Emptoris fieri. Niſi ī caſibus, ut ff. de iu. fi. l. ſi procurator. §. fi. & ff. de re indi. a diuo Pio. §. ſed ſi emptor.

b ¶ Nihil. Quod enim quis per aliū facit, ipſe facere uidet, ut ff. de ui & ui arm l. j. §. deieciſſe. & infra de iniur. §. non ſolum. & ff. de iniur. l. item apud. §. feciſſe.

c ¶ Permiſſa ſit. Vel ab ipſo domino, uel ab alio domini uoluntate.

d ¶ Libera. Secus in generali procuratore, qui non habet liberam, ut ff. de ꝓcu. procurator cui. & l. procurator totorum. ſed Mar. diſtinxit inter procuratorem totorum bonorum, ut ibi, & uniuerſorum, ut hic.

SYL. ¶ Prima opin. uerior eſt ſecundū Chriſto. hic.]

ADDITIO. Dic plene per Bart. in l. procurator cui libera, ff. de procur. & quando & quomodo dicatur libera conceſſio, unde ibi Bar. & Ang.

SYL. ¶ Interdum. Caſus. Quærebatur, ſi tibi cōmodaueram, uel in depoſitum rem meam dederam, quam poſtea tibi uendam, an ſine noua traditione dominiū quæreretur: & uidebatur ꝙ non: quia traditionibus non nudis pactis dominia transferri ſolēt. lege traditionibus. C. de pac. Contrarium deciditur: quia re uera traditio fuit facta: & licet facta fuit ex cauſa inhabili ad dominium transferendum, tamen cum poſtea ſucceſſerit titulus & cauſa habilis, * ex quo concurrit uoluntas mea intendentis rem in alium transferre,] coniungitur traditio præcedens cum tit. ſeq. & medium ipſius nō nocet. l. ſed & ſi. §. ſolemus ff. de hæred. inſti. Not. ꝙ traditio ex cauſa inhabili conualidatur ex cā habili ſubſequēti. Item ꝙ titulus dotis eſt habilis ad dominium trāſferendum.]

e ¶ Nuda. ſ. a traditione: ſic C. de pact. l. traditionibus. Item ī alijs caſibus dominium ſine traditione datur, qui poſſunt his legibus notari, ut ff. de acquiren. poſſ. l. j. §. ſi iuſſerim. & §. idemq; reſpond. & lege quod meo. §. ſi uenditorem.

Dominiū ſine tradōe aliquando trāſfertur.

¶ Ratio, quia eo caſu iuſſus eſt loco traditionis.] Et. l. quarundam. SYL.

¶ Rō, quia perſona cuſtodis ſuſtinet uicem perſonæ meæ.] Item. C. de acquir. poſſ. nimus. & C. de don. l. j. SYL.

¶ Quia illa traditio inſtrumentorum ſubrogatur uice traditionis rei.] Et l. quiſquis. SYL.

¶ Ratio, quia conſtituendo me uſufructuariū, in neceſſariam antecedentiam dicor transferre dominium, quod aliter eſſe non poteſt.] Item ſi uolens tibi tradere dominium, nomine tuo me conſtituam poſſidere, uel conducam a te, ut ff. de acq. poſ. quod meo. & de rei uend. quædam mulier. SYL.

* ¶ Ibi non agitur, ꝙ dominium ſine traditione transferatur, ſed ꝙ traditio facta non cenſeatur: limita tamen hūc tex. ultra gl. nō ꝓcedere in trāſactiōe, SYL.

Iaſ.in.l.poſtquam liti in princip. C. de tranſact. nec quando ex illo titulo orit obligatio naturalis, non etiam actio. Soci.in lege prima colum.ij.ff. de condit. indeb. nec in contractu conditionali, Are.in l. certi conditio. §. depoſui. ff.ſi cer.pet. nec ubi uenditor ignorat rem eſſe apud emptorem, ſecundum Iaſ. in dicto.§. depoſui. colū. ij. Itē declara, ſufficere titulum habilē ad tranſferendū dominium ſine noua traditione, cum res ab initio exiſtebat apud te ex uoluntate mea, non ſi citra uoluntatem meam, Bartol.in dicto.§. depoſui.]

patitur tuā eſſe, [a] ſtatim tibi acquiritur proprietas, perinde ac ſi eo nomine tradita tibi fuiſſet.

¶ Traditio clauium transfert dominium mercium repoſitarū ſub clauibus: h. d. ex l.qua ratione.§.item ſi quis.ff.de acqui.re. domi.

¶ Item ſi quis [b] merces in horreo depoſitas [c] uēdiderit, ſimul atq; [d] claues horrei † ſui tradiderit emptori, transfert [e] proprietatem mercium ad emptorem.

¶ Miſſilia & habita pro derelicto fiūt occupantis. h.d. ex lege qua rōne.§. hoc autem.ff.de acq. rerum domi.

a ¶ Tuam eſſe. Si res eſt præſens, ut ff. de rei uendic.eius.& l.hæc ſi.Vel hic in uera uenditione, ibi in ficta; ut ff. pro empt.l.ij.

SYL. * ¶ Declara ſecundum glo. & Docto. in dicta lege hæc ſi. rem intelligi præſentem, ſi eſt penes poſſeſſorem, licet non ſit coram partibus, cum contrahitur ad transferendum dominium.] Item hoc eſt uerum, ſi pretium ſit ſolutum uel ſatisfactum, ut ſupra eodem §.uenditæ.

SYL. ¶ Item ſiquis. Caſus. Quærebatur an ex traditione clauium puta domus, mercium ibi incluſarum traditio recte facta intelligeretur: & uidebatur quòd non quia cum claues non ſint quid cohærens mercibus non uidebatur ex eis inferri poſſe ad traditionem realem ipſarum mercium. Cuius contrarium deciditur hic,& in l.clauibus.ff.de contrahen. emptio. quia ex traditione clauium traditur inſtrumentum inmediatum, per quod ingredimur ad poſſidendum. Nota quòd ex traditione clauium cēſetur tradita poſſeſſio eorum, quæ clauduntur ſub clauibus.]

b ¶ Item ſiquis. † Hic eſt caſus, ubi ſine poſſeſſione tradita acquiritur dominium: & alios habes notatos.ff. de rei uendi. l.ſi ager.

† Iſta gl. nō ē Accur. imo eſt additio.

c ¶ Depoſitas.i.repoſitas.

d ¶ Simul atque. idest ſtatim poſtquam, ut ſupra eo.§.fere. & infra de emptio. & uendit. in prin.

† alias deeſt ſui.

e ¶ Transfert ꝓprietatem. & poſſeſſionē. Et quod dixi de proprietate, uerum eſt, ſi dominus eſt tradens: alias cauſam præſtat uſucapiendi, ſi hæc fiant coram horreo, & hoc propter præſentem uiſionem rei, ut ff. de contrahen. empt. clauibus. & de acquiren. poſſeſ. l.ij.§.ſi iuſſerim.

SYL. ¶ Limita per c.contingit de dol. & cōtum. ſi non poteſt uenire in conſpectu rei iuſta ex cauſa.] Et ſunt hæc in ar. ut ſi uendam equum quem tradam per frenum uel capiſtrum, ut dominium tranſeat. Accur.

SYL. * ¶ Hoc amplius. Caſus. Quærebatur an ex traditione in incertam perſonam facta dominium trāſferat: & uidebatur dicendū ꝙ non, cum in dominio transferendo concurrere oporteat animum ab utraque parte contrahentium l. in oībus rebus .ff. de action .& obligat. cuius contrarium deciditur, quia cum dominus omnino uelit dominium in quemcunque accipientem conferre, nihil magis cōuenit æquitati naturali, ꝙ ut eius uoluntas rata habeat? Quod uero ſubdit de re pro derelicto habita, manifeſtā habet rōnem: nam cum dominus eam abiecerit eo animo, ut nolit eſſe in numero rerū ſuarum, & per hoc effecta ſit in bonis nullius, conſequens eſt ut occupanti concedatur.] Not,

donationem collatam in perſonam incertam ualere, quàmuis legatũ non ualeat. Item ꝙ inueniendo uel accipiendo rem habitam pro derelicto ſtatim efficitur dominus. Item quando dicat haberi res ꝓ derelicto.]

a ¶ Hoc amplius. ſ. eſt hic ꝗ̃ ſupra in alio caſu: quia ſupra ſemper in pſonã certã, hic in incertam.

† Alias cum.

† Alias quod.

b ¶ In ĩcertam. arg. cõtra infra de leg. §. tutor.

Miſsilia unt dicunt.

c ¶ Miſsilia. Sic dcã, q̃ ĩ populũ mittunt ſiue ꝓijciunt, ut illuc currente multitudine poſsint Prætores uel Cõſules per trãſire, ut in coronatione dñi Papæ uidi, ut. ff. pro derelic. l. ſi id qd̃. §. id qd̃ & ĩ auth. de conſul. coll. iiij. §. hæc itaque. ibi, argentum &c.

* ADDITIO. Cæterũ miſsilia uariarum rerum ſunt, ut omnia cõplecti intelligamus, quæ ſparguntur in uulgus: autor Sueton. Caligula.

d ¶ Nolit. uere, uel legis interpretatione, ut in authen. de nup. §. & multo potius. coll. iiij. & C. de infan. expo. l. fi. & C. de lat. lib. toll. l. j. §. ſed ſcimus.

e ¶ Deſinit. ſi abiecit, uel habere deſijt rem immobilem: alioquin poſſeſſionem perdere poteſt, non dominium, ut ff. de acquir. poſ. ſiquis. §. differentia. & ff. pro derelic. l. j. & ij.

SYL. * ¶ Pro declaratione iſtius gloſſ. & materiæ uide Alex. in d. §. differentia,

¶ Hoc amplius, [a] interdũ & in incertã [b] pſonam collata uolũtas domini transfert rei proprietatem Vt ecce, Prætores & Cõſules, † qui miſsilia [c] iactãt in uulgus, ignorãt † quid eorũ quiſque ſit accepturus, & tamẽ quia uolunt, qd̃ quiſq; acceperit, eius eſſe, ſtatim eũ dominũ efficiunt. Qua rõne uerius eſſe uř, ſi rẽ pro derelicto a domino habitam occupauerit quis, ſtatim eũ dominum effici. Pro derelicto aũt habeť, quod dominus ea mẽte abiecerit, ut id in numero rerũ ſuarum eſſe nolit, [d] ideoque ſtatim dominus eius eſſe deſinit. [e]

¶ Proiecta in mari tempore tẽpeſtatis, uel cadentia de curru alicuius, nõ fiunt occupantis. h. d. ex l. qua rõe. §. fi. ff. de acqui. re. do. Aret.

¶ Alia [f] ſane cauſa eſt earũ rerũ, quæ in tempeſtate † maris leuandæ nauis cauſa eiiciuntur. Hæ enim dominorum permanent: quia palam eſt eas nõ eo animo eiici, ꝙ quis eas habere nolit, ſed quo magis cum ipſa naui maris periculum effugiat. Qua de cauſa ſi quis eas fluctibus [g] expulſas, uel etiam in ipſo mari nactus lucrãdi animo abſtulerit,

in princip. glo. j. qui optime declarat. ADDI. Aut ſtat in poſſeſsione, & habet animũ habẽdi pro derelicto: & non pdit dñium, ut l. ſiquis vi. §. dr̃ia. ff. de acqui. poſ. Aut exiuit de poſſeſsione; & tũc ẽt perdit dñiũ, & hř ꝓ derelicto, & ita tenet gl. ſcd̃m unã opin. in d. §. dr̃a. quã ibi ſeq. Bar. & doc. Ang.

¶ Alia ſane cã. Caſus. SYL. Aliter nõ figurať, quia clara eſt deciſio. * Cũ enim dictũ ſit res ꝓ derelicto habitas fieri occupantiũ, uidebatur idẽ iuris eſſe debere in proiectis in mare nauis leuãdæ cauſa, cũ proijciẽs ueriſimiliter credat eſſe perituras.] Cuius cõtrariũ reſpõdetur, & ratio aſsignatur in text. ibi quia palam eſt, non habẽtur. n. pro derelicto hæc, ideo non conceduntur occupantibus Not. ꝙ factum gratia periculi euitandi, uel neceſſitatis euitandæ mortis, non dicitur factum animo amittendi rem, quãuis appareat primo aſpectu contrariũ. Item ꝙ ſiue quid ſciente uel ignorante domino ceciderit de naui, uel de curru, aut ipſi domino, ſiquis animo lucrandi accipit, committit furtum.]

† alias non eſt maris.

f ¶ Alia ſane cauſa. Alias alia cauſa, ſcilicet proijciendi: & ideo aliud ius ſtatuitur l. qua ratione. §. fi. ff. de acqui ren. re. domi.

g ¶ Fluctibus. Ideſt undis.

¶ Furtum. ff. de fur. l. falſus. §. ſi iactum. contra. Solu. diſtingue animum proijcientis: quod patet, ut ſi librum apertum proijciam: ſecundum Ioã. ut ex hac l. & illa colligitur, & argumẽ. ff. de damn. infec. ſi finita. §. ſi quis metu. Itẽ quid diſtat hoc furtum ab illo titulo. ff. de incen. ruina. naufr. Reſpon. hoc locum habet, quando non in ipſo naufragio aliquid quis ſuratur, ibi in ipſo naufragio, ut ff. de incen. ruin. nau l prima in fin. & l. ij. & iij. & ff. pro dereli. l. j. ij. & iij.

furtum [a] committit. ¶ Nec longe [b] unde tur diſcedere ab his, quæ de rheda [c] currẽte non intelligentibus [d] dominis cadunt.

¶ **De rebus corporalibus & incorporalibus.**

¶ Corporalia tangi poſſunt de ſui natura, incorporalia uero non, licet in eis contineantur corporalia, ſiue ſint ſeruitutes reales, ſiue perſonales. h. d. ex l. prima. §. quædam. ff. de rer. diui. Are.

QVædã præterea [e] res corporales [f] ſunt quædam incorporales [g]. Corporales eæ ſunt quę ſui

b ¶ Nec longe. Nam in aliquo diſtat: quia hoc ſciente, illud ignorante domino fit ut ff. de acquiren. poſſeſ. interdum.

c ¶ De rheda. Id eſt de curru ducto ab equis.

d ¶ Non intelligentibus. id eſt non uidentibus.

SYL. Continuatio. ¶ De rebus corporalibus & incorporalibus. ¶ Continua hũc titulum ut per glo j. infra eod.

Diuiſio. QVædam. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in quinq; partes. Primo ponit unam diuiſionem rerum. Secundo diffinit res corporales, & per exempla demonſtrat. Tertio diffinit res incorporales, & per exempla demonſtrat. Quarto reſpondet cuidam tacitæ quæſtioni. Quinto prædicta extendit. Secunda ibi (Corporales ſunt.) Tertia ibi (Incorporales.) Quarta ibi (Nec ad rem.) Quinta ibi (Eodem numero.)

SYL. ¶ Caſus. Non figuratur aliter in declaratione duorum terminorum notiſsimorum: præſertim cum in membro incorporalium reſpondeat Imper. tacitæ obiectioni, ibi. Nec ad rem pertinet. ſed loco caſus non mireris, ut facit Ioan. Fab. infra de actio. in. iiij. col. ꝙ hic non ponantur actiones: quia ſatis fuit Iuſt. ponere aliqua exẽpla, non enumerare ſingula non p hoc ꝙ alia iura non enumerata nõ ſint ĩcorporalia, quia exẽpla non reſtringunt regulã l. nam quod liquide. ff. de pœ. leg. No. quæ ſint corporalia, & q̃ incorporalia.]

e ¶ Præterea. i. præter prædictam diuiſionem. ſ. tit. j. in princ. eſt & alia quia quædam communes, quædam publicæ, quædam uniuerſitatis, quædã nullius, quædam ſingulorum. Item quædã corporales, & quædã incorporales, ut hic ſubijcit.

Rerum diuiſiones quot ſunt.

f ¶ Corporales. ſic. ff. de rer. diuiſi. l. j. §. quædam.

g ¶ Quædam incorporales. Quid de hac diuiſione nos Iuriſcõſulti egemus? Reſpond. quia multa in corporalibus locum habent, quæ non ſeruantur in incorporalibus. Incorporalia enim non traduntur, nec uſucapiuntur regulariter † ut ff. de acqu. rer. dom. l. ſeruus. §. incorporales. & de uſucap. l. uſucapionem.

† Scilicet p ſe ſed cũ rebus corporalibus ſic: dũmodo concurrat ſcia aduerſarij l ꝫ ĩ alijs p̃

¶ Ex quo enim non traduntur, quia tangi non poſſunt, poſsideri etiam nõ poſſunt, & cum non poſsideantur, non uſucapiuntur per ſe. ſ. ſed cum corporalibus aliquando ſic. l. ſi aliena. §. hoc iure ff. de uſucap.]

SYL. ſcriptionibus reqraẽ, ut. l. fi. C. de p̃ ſcr. lon. tẽpo. ſecundũ Angel. hic.

¶ Non uendicantur ut ff. de rei uendi. l. uendicatio. ac non transferuntur pœnitus, ut ff. pro ſoc. l. j. ij & iij. nõ poſſidentur, ut ff. de acquiren. poſſ. l. iij. in princip.

SYL. ¶ Adde, quod & incorporalia uendicātur, quando ueniunt acceſſorie ad corporalia.d.§.hoc iure.

a ¶ Sui natura. Nam ſecus ſi propter difficultatem: ut res in profundo maris uel cœlo affixa.

k ¶ Plerunq;. propter ſeruitutes, quæ per actionem uel obligationem debentur, ut infra de actio.§.ſecundo.& propter actionum ceſſionem, ut ff.mand.l. ſi procuratorem.§.fi.& ff.de rei uendi. l. ſi hominē. alias iulianus.§.uſque adeo.

natura [a] tangi poſſunt: ueluti fundus, homo, ueſtis, aurum, argentum, & deniq; aliæ res innumerabiles. [b] ¶ Incorporales aút ſunt q̃ tangi non poſſunt: qualia ſunt ea quæ in iure [c] conſiſtunt: ſicut hæreditas, [d] uſusfructus, [e] uſus, & obligationes [f] quoquo modo contractæ. [g] ¶ Nec ad rem [h] pertinet, quod in hæreditate res corporales continētur: nam & fructus, qui ex fundo [i] percipiuntur, corporales ſunt & id, quod ex aliqua obligatione nobis debetur, plerunque [k] corporale eſt, ueluti fundus homo, pecunia: † nam [l] ipſum ius [m] hereditatis, & ipſum ius utendi fruendi, [n] & ipſum ius obligationis [o] incorporale eſt. ¶ Eodē numero [p] ſunt iura [q] prædiorum urbanorum & ruſticorum, quæ etiam ſeruitutes uocantur. [r]

† alias tamen.

¶ De ſeruitutibus prædiorum.

¶ Itinere homo tantum, actu & uia homo etiam cum iumento & uehiculo utitur. Aquęductu utimur aquam per alienum ducendo. hoc dicit.ex lege prima.ff.de ſeru. ruſtic. præd.

SYL. ¶ Rei.n. natura, non facti accidētia cōſideratur l. ſi qs poſthumos.ff.de libe. & poſthum.]

b ¶ Innumerabiles.i. non habiles ad numerandum. Ioan.

SYL. ¶ Hanc eandem expoſitionem hēs ſ.in titul.de iur.nat.gen. & ciui. in.§. ius antē gentium.]

c ¶ Quæ in iure conſiſtunt.i. ſub hoc prædicabili ius continentur, in quarum diffinitionibus ponitur hæc dictio ius in prædicato: qualia ſunt omnia iura.ſ.incorporalia, ut ff.de rer.diu. l.j.§.quædam.

l ¶ Nā. pro ſed.

SYL. ¶ Poteſt ēt hic ſtare pro quia: tamen hanc expoſitionē ſequitē Decius in.l. ſi donatione.col.j. C. de coll.]

m ¶ Ipſum ius hæreditatis.i. ipſa hæreditas:& ſic intranſitiue hæc tria leguntur.

n ¶ Fruendi.ſ. uſusfructus.

o ¶ Ipſum ius obligationis.i.obligatio ipſa.

p ¶ Eodem numero. id eſt incorporalia.

d ¶ Hæreditas.ut ff.de uerb. ſignifi.l. nihil.

e ¶ Vſusfructus infra de uſufruct. in princip.

f ¶ Obligationes.j.de obl. in prin.

g ¶ Quoquo modo.i. ſiue ex contractu, uel quaſi, uel maleficio, uel quaſi, ut j.de obli.§.fi.

h ¶ Nec ad rem. Reſpondet tacitæ obiectioni. quaſi dicat quomodo hæreditas eſt incorporalis, cum in ea ſint res corporales.

i ¶ Ex fundo, in quo uſumfructum habemus.

q ¶ Iura.i.ſeruitutes.

r ¶ Vocantur. De quibus.j.tit. proximo dicitur ſtatim. De quibuſdam quæritur, licet ad nos non pertineant, ut de aere, fumo, & de flatu animalis. Reſpō. ſecundum Philoſophos hæc eſſe corporalia. Item quid de angelis bonis & malis, & anima hominis? Reſpon. hæc incorporalia eſſe.

Fumus & aer corporalia ſunt.

¶ De ſeruitutibus prædiorum.

¶ Dictum eſt ſupra de rebus incorporalibus in genere: ſequitur uidere in ſpecie: & ideo a ſeruitutibus initium facit, quæ ſunt incorporales, ut ſupra titulo primo in fine, Angelus Aretinus.

Continuatio.

Ruſticorum. Iſte titulus diuiditur in quinque partes. Primo ponit de ſeruitutibus ruſticorum prædiorum. Secundo de ſeruitutibus urbanorum prædiorum. Tertio redit ad ſeruitutes ruſticorum. Quarto ponit, quare appellant̃ ſeruitutes prædiorum. Quinto ponit qualiter dictæ ſeruitutes conſtituantur. Secunda ibi in. §. (Prædiorum.) Tertia ibi in. §. (Inter ruſticorũ.) Quarta ibi (Ideo autem.) Quinta ibi in §. (Siquis uelit.) Aret.

Ruſticorum[a] prędiorum iura[b] ſũt hæc: iter, actus, uia, aquæductus. Iter eſt ius[c] eundi ambulandi[d] hominis, non etiam iumentum[e] agendi, uel uehiculũ. Actus eſt ius † eundi ambulandi hominis, agẽdi iumentũ,[f] uel uehiculum. Itaq; qui habet iter, actũ[g] nõ habet: ſed qui habet actũ, iter habet.[h]

¶ Ruſticorum. Caſus. Non figuratur in definitione terminorum. Not. quatuor ſpecies ſeruitutum ruſticarum. Item quòd iter eſt tantum ius eundi hominis: actus etiam iumenti uel uehiculi: uia iter & actum continet: aquæductus uero eſt ius aquæ ducendæ: quæ autem ſit differentia inter actũ & uiam, cum ex declaratione text. idẽ uideantur importare, dic ut in gl. in uer. continet.]

a ¶ Ruſticorum. ſic. & ff. eo. l. j.

b ¶ Iura. i. ſeruitutes. Et nota hic tria genera ſeruitutum: quædam a perſona perſonę debentur, de quibus dicit ſupra de iure perſo.

¶ Et iſta regulariter non eſt ſeruitus formalis, ſed cauſalis, niſi operæ ſerui legarentur alteri, ut tradit Iaſ. in. §. æquæ. col. j. infra de act.]

¶ Quædam ab una re alteri rei, de quibus dr̃ in hoc tit. † quædam a re perſonæ, ut uſusfructus, & uſus, & habitatio, ut infra tit. j. & ij. Poteſt & quartũ dici: ut a perſona rei debeat, ut ff. de condi. & demon. titio. §. titio. ij. & de alim. & cib. leg. l. ſeruos.

* ¶ Dic, quòd ibi nulla eſt ſeruitus, ſed inuitatio ad onus ſub certo commodo: ſiquidem & liberi hominis operæ legari poſſunt, nec tamen ob id libertas infringitur. l. iij. ff. de uſufruc. leg.]

Poteſt aũt & de aliis cõceſsionibus q̃ri, de quibus per Iaſ. in d. §. æque colũ. j. in fin.]

c ¶ Ius eundi. Solus, ut per hoc diſcrepet a ſequenti.

¶ Approbãt hanc differẽtiam Pau. & Auge. in l. j. ff. eo. * quæ tamẽ nõ eſt uera, quia q iter habet, eo & eques commeare poteſt, & lectica geſtari, q̃ olim a pluribus ſeruis lecticariis ferebatur l. inter. & l. qui ſella. ff. de ſer. ruſtic. præd. ſed ire eſt commodi & utilitatis cauſa, ambulare autem etiam uoluptatis.]

d ¶ Ambulandi. ſ. cum alio.

* ADDIT. Ambulationem ſignificat eã, quæ ſanitatis & uoluptatis gratia fit. quamuis uerbum ire plerunque hæc omnia contineat l. qui ſellas ff. de ſer. ruſti. E. B.

e ¶ Iumentum. ſ. ſeparatum a ſe: uel armenta ſeparata a ſe: ſed ſuper equo ire poteſt, ut ff. de ſeru. ruſtic. præd. qui ſella. in prin. & l. inter.

¶ Non autem mittere ante uel poſt ſe, uel ire ſuper curru aut rheda onerata, ſi principaliter intendat ducere quod ſuper impoſitum eſt, non ipſe aduehi: gl. in d. l. qui ſella. & declarat Vero. in cap. de ſer. itine.]

¶ Quandoque iter non eſt ſeruitus: ut ſi uſufructuario det a domino alterius prædii, ut ff. ſi ſeruitus uend. l. ij. §. ſecundo.

* ¶ Quia ſeruitus ſeruitutis eſſe non poteſt. l. prima ff. de uſufruct. leg.] Tertio groſſe dicitur quælibet uia p quam itur.

f ¶ Iumentum. Vel ſibtus uel ante ſe: & idem ſi in uehiculo.

g ¶ Actum non habet. per conſequentiam.

h ¶ Iter habet. quo ad commodũ, nõ quo ad ſeruitutem. ſunt. n. duæ ſeruitutes.

† Quæ poſtq̃ ſunt cõ-
SYL.
ſtitutæ
trãſeũt
cum re
ipſa ad
quẽcun
que uadat: ſecus ſi eſ
ſent ꝓmiſſæ tã
tũ. Et in
ipſarũ
conſtõne d3
tã cõſti-
SYL.
tuẽs fũ
di ſer-
uientis,
q̃ is cui
cõſtitui
tur fun
di domi
nãtis in
ſolidum
habere
SYL.
dominium.
Ang.

SYL.
† alias
nõ ſunt
iſta uer
ba eũdi
ambulã
di homi
nis.

SYL.

SYL.

res diuerſæ,ut ff.ſi ſer.uend.loci.§.j. & ff.de adi.leg.l.j.

a ¶ Eoque . ſcilicet itinere contento ſub actu.

b ¶ Eūdi. hæc uerba expone ut ſupra eo.§.j.

Actus & uia differūt

c ¶ Continet.Sed quę eſt differētia ſecundū hoc inter actum & uiam?Rñ. qui hēt uiā, pōt trahere trabem , & lapides , & recte ferre haſtam (j) q̄ non permit tunt̄ habēti actum, ut ff. de ſer. ruſti. præd.l. q ſel la.§. j. Item certa uiæ latitudo eſt. viij. pedum in directū , ī angulis xvj. niſi maiorē uel minorem placuerit facere cōſtituētibus, quod non eſt in actu,ut ff.de ſer. ruſt.præd.l.uiæ &.l.certo.§.latitudo.& l.uia conſtitui.

† alias ambulādi hoīs.

eoq; [a] uti pōt ēt ſine iumento. Via eſt ius eundi, [b] & agendi,& † ambulandi. nam & iter & actū uia in ſe continet.[c] Aquæductus ēſt ius aquę ducendæ [d] per fundum alienum.

¶ Seruitutes,q̄ ædificijs debent̄,licet in uilla conſtitutæ , dicuntur ſeruitutes urbanorum pręduorū. h.d.ex.l.j.ff. de ſeru. ruſti.præd.& ex l. urbana p̄dia.ff. de uer. ſign.

¶ Prædiorum urbanorū ſeruitutes ſunt eæ,q̄ ædificiis inhærent : iō urbanorum prædiorū dictę , qm̄ ædificia oīa, urbana p̄dia appellamus,etſi in uilla [e] ædificata ſint . Item urbanorū prædiorū ſeruitutes ſunt hæ : ut uicinus [f] onera uicini ſuſtineat : ut in parietem eius liceat uicino tignum immittere : ut ſtillicidium [g] uel flumen recipiat quis in ædes ſuas,uel ī areā, uel in cloacam, † uel non [h] recipiat: & ne

SYL. ¶ Hæc gl.cōiter approbatur, ut p Vero.in tit.de ſerui.actus, col. ij. & in tit. de ſeru.uiæ,in princ.]

ADDITIO. (j) Dummodo ciuiliter gerat,& non deuaſtet fructus,Aug. & Iaſ.

d ¶ Aquæ ducendæ. Siue inuentæ ſiue inueniendæ,ut ff eo.l. labeo.

SYL. ¶ Prædiorum urbanorum. Caſus. Nō figuratur in declaratione terminorum niſi literaliter. * Solum enim uidebaē ſubſiſtendum, cur dicerētur ſeruitutes urbanæ, qñ ædificia ruri eſſent , ſed rō aſsignatur in.l.urbana prædia.ff.de uer bo.ſign. quia urbanum prædiū non locus facit,ſed materia.] Not.ꝙ ſeruitutes urbanæ dicuntur etiam illæ, quæ ruri ſunt, dummodo ædificiis cohæreant. Item quæ ſint ſeruitutes urbanorum prædiorum.]

e ¶ Prædiorum. In uilla:non enim locus , ſed materia facit urbanum prædium: quod dic,ut ff.de uerb.ſign.l.urbana prædia .

f ¶ Vicinus.i.domus uicini .

g ¶ Stillicidium.Quod ſtillat,& interdum directo cadit, interdū,nō, pp uentum forte,ſed flumen directo cadit,& maxime per dochiam.i. canale,ut.ff.de ſeru. urban. præd . ſeruitutes.§.ſtilli cidiū. Acc.

SYL. * ¶ Adde , ꝙ ſtillicidiū dicitur ,piectum tegularū , vñ aqua decidit guttatim, quaſi ſtillarum cadium:flumē uero,qñ non guttatim,ſed filo quodam perpetuo defluit: quod accidit uel ob collectionem aquarū in tegulis factam,uel quia ex humili loco cadens uentorum ui frangi diſpergique nequit.] Dic autem ꝙ duplex eſt ſeruitus ſtillicidij.ſ. auertendi uel non auertendi ſuper domum tuā: una eſt ſeruitus proprie,altera proprie libertas.l. i.& ibi no.ff.eo.& dicitur hic, recipiat uel non recipiat.]

† alias nō ſunt hæc uerba , uel non recipiat .

h ¶ Non recipiat . hoc ſcilicet non recipere eſt ius non ſeruitutis, immo potius libertatis:& hanc negatiuā referas ad omnia exempla proxime dicta . Vel dic,ſicut recipere talia eſt ſeruitus , ita ecōtra,ſi deſinit recipere,eſt mihi quō dam recipiēti ſeruitus & onus : & ſicut in præſcribenda ſeruitute indigebā alī quo facto, ſic econtra in p̄ſcribēda ſua libertate indiget facto.ſ. ut foramina obturet,uel ſimilia faciat,quæ nō ſunt neceſſaria in præſcriptione libertatis contra ruſticā ſeruitutem : & iō tm̄ in

Inſti. O.

altius qs tollat [a] ædes ſuas, ne luminib[9] uicini ſui † officiat.

¶ Inter ruſticas ſeruitutes numerantur hic deſcriptæ. ſumiť ex.l.j.in fi.ff.de ſeru. ruſt.præd.

¶ Inter ruſticorum prædiorú ſeruitutes quidam cóputari recte putát aquæ hauſtú, [b] pecoris [c] ad aquā appulſum, ius paſcendi, calcis coquēdæ, [d] arenæ fodiēdæ.

¶ Seruitutes prædiorum iō dicunť, quia utrinque prædia requiruntť.h.d.ex.l.j.in prin.ff.com.præd.

¶ Ideo aūt hæ ſeruitutes prædiorū appellantur, qm̄ ſine p̄diis conſtitui nō poſſunt. Nemo.n.ſeruitutem poteſt acquirere urbani uel ruſtici prædii, niſi qui habet prædium: † nec [e] quiſquā debere, niſi qui prædium habet.

affirmatiua lex dicit de eis.ſ. ius eundi agendi &c.ut ff.de ſer.urb.præd.l.v. & ſupra eo.circa prin.

SYL. ¶ Ratio aſsignať, quia ſeruitus urbana longe nobilior eſt ruſtica: ideo difficile perditur: præſcribiť autē talis libertas in utraq; ſeruitute.x.ann.ĩter p̄ſentes, .xx. inter abſentes.l. pe. C. de ſer. & aqua.]

a ¶ Tollat. uel non tollat, qđ pōt prodeſſe mihi ad lumina refulgenda: unde dicit in lib. Maccabeorū: Refulſit Sol in clypeos aureos, & reſplenduerunt montes ab eis. ut ff.eo.ſi arborem.§.interdū. Vel dic, ꝙ tollat, ut ſit ſeruitus, ut modo in aliis diximus.

† alias officiā

j. Mac. vj. cap.

SYL. * ¶ Inter ruſticorū. Caſus. Videbať, ꝙ ſeruitutes hic enumeratæ eſſent potius iura q̄dā p̄ſonalia, q̄ hominibus debeanť, q̄ ſeruitutes: nā pōt quis habere ius hauriendi aquam ex fonte, eoq; utēdi, iuxta.§.fi.in.l.mela.ff. de ali. & cib. leg. itē & pecoris ad aquam appellendi uel paſcendi: & tñ hic non pōt conſiderari ullum prædiū dominans, ſed tm̄ cōmodum dñi pecoris, uel gregis, aut armenti: attñ contrariū decidiť, quia quatenus ſunt ſeruitutes, p̄ſupponunt non ius aliquod p̄ſonale, ſed merā ſeruitutē, q̄ nullo mō deberi pōt, niſi quis uicinū p̄diū hēat.l.ergo.in prin.ff. de ſeru. ruſt.præd.ex quo tolluntť ea, quæ in cōtrarium adducebantur. No. ſumma.]

b ¶ Aquæ hauſtum.ſ.ius hauriendi aquam neceſſariam agro meo, uel laborantibus in eodem, ex fonte uicini.

ADDITIO. Dic quatenus eſt neceſſarium pro utilitate fundi mei, ut.l. ergo.§.neratius.ff.de ſeru. ruſt. præd.

c ¶ Pecoris.ſ.conſtituti ad ſtercorandum agrū meum: & ſic bibent, uel paſcentur in tuo uicino agro: & ſic ſunt reales ſeruitutes. Sed contra.ff. de ali. & cib.leg.l.mela.§.fin.Rñ.ibi perſonales dicuntur quia cū perſona durāt, & arg. ff. de ſer.ruſt. p̄d. pecoris. uel ſi nō habeo prædiū, cui ſupradicta expediāt, i.ō erit ſeruitus ſed magis aliud ius.ſ.pactionis, uel cōuētionis, ut ff. de ſer. ut pomum.

d ¶ Calcis coquendæ neceſſariæ ad domūculam in agro meo conficiendam propter fructus percipiendos. Idem dicas de arena fodienda.

† alias nō ſunt hęc uerba: nec quiſquā debere niſi qui prædiū habet.

SYL. * ¶ Ideo. Caſus. Non eſſet figurandus in rōne denominationis: tñ ꝓ rōne dubitandi illud pōt adduci, ꝙ & qui p̄dium non habet, uiam pōt promittere l.hæredes.§.an ea.ff.fam.herc. quo nō obſtante decidiť, ꝙ iō dicuntur ſeruitutes prædiorum, quia ſine prædijs conſtitui non poſſunt: & ad.§.an ea.rñdet gl.j.No.ſummarium.Item ꝙ interdum nomen imponitur ſecundum materiā ex qua res conſtat.]

e ¶ Nec quiſquā.ſ.ut ſeruitus ſit, obligatio tñ eſſe pōt, ut ff.de euic.fundum.§.j.&.ff.fam.herc.hæredes.§.an ea.uerſic.contra ſi promiſſor uiæ &c.

ADDITIO. Et not. ꝙ debent eſſe dñi inſolidū, alias fundo cōi non pōt ꝑ unum ex ſociis libertas acquiri, nec ſeruitus imponi, quamuis ſibi præiudicet alijs poſtea & ſingulariter conſentientibus: poteſt tamen præſcribere ſeu petere declarari ipſam deberi. Itē pluribus ſocijs promiſſam unus ex eis in aliorum præiudiciū remittere poteſt: ſe-

cundum Ang. hic.

¶ YL. ¶ Si quis. Caſus in tam generali regula non ponit̃: quia ea, quæ in commercio ſunt hominum, poſſunt tam ex contractu q̃ teſtõ acquiri & concedi, ut toto titul. ff. de acqu. re. do. * Ratio decidẽdi ſumitur ex. §. per traditionẽ, ſupra de re. diu. & l. j. C. de ſacroſan. eccl.] No. ꝙ tam pactis, q̃ ſtipulationibus, & ultimis uoluntatibus ſeruitutes conſtitui poſſunt.]

a ¶ Ius. i. aliquã ſeruitutem de ſuperioribus.

b ¶ Pactionibus. i. pactionalibus ſtipulationibus. ſimilis expoſitio eſt. ff. de acquiren. poſſeſ. l. ſi in rem. in fi. †Vel pactionibus, id eſt contractibus aliis, ut uenditione, & donatione: & quod ſubiicit ſtipulationibus, id eſt obligationibus uerborum tantum.

† Hæc uerior.

c ¶ Aedes ſuas. Quibus ſeruitutibus non impoſitis cuilibet uſque ad cœlum liberum eſt ædificare, ut ff. quod ui aut clam. l. fina. §. penultimo. & de ſeru. l. fin.

Aedificare licet uſq; ad cęlũ.

d ¶ Ducere. His deficientibus cuilibet res ſua libera eſt: & poterit alium prohibere uolentem ingredi in ſuum agrum, ut ſupra de rerum diuiſio. §. feræ. & §. plane.

YL. ¶ Nec obſtat. c. omnis. j. diſtinct. quia loquitur, quando iter non eſt noxium, alias ſecus: poteſt tamen ingrediens prohiberi exceptis quibuſdam caſibus notatis ſupra titulo ſecundo. dd. §. & ita intelligitur text. in l. per agrum. C. d. ſerui. & aqua. & gloſ. ibi, dum oppo. de dicto capitulo omnis, communiter reprobatur, ut per Chriſto: hic.]

¶ Per omnem contractum, & etiá per ultimam uoluntatẽ, poteſt ſeruitus conſtitui. h. d. ex lege poteſt. ff commu: præd. Aret.

¶ Si quis uelit uicino aliquod ius [a] conſtituere pactionibus [b] atq; ſtipulationibus id efficere debet.

¶ Põt ẽt teſtamento quis hæredem ſuum dãnare, ne altius tollat ædes [c] ſuas, ne luminibus uicini ædiũ officiat: uel ut patiatur eum tignum in parietem ſuum immittere, † uel ſtillicidium habere: uel ut patiatur eum per fundum ire, agere, aquamve ex eo ducere. [d]

† alias ſtillicidiumve aduerſus eum habere.

¶ De uſufructu.

¶ Qualitas non eſt ſine ſubiecto. hoc dicit ex. l. j. & ij. ff. eod. Aret.

VSusfructus [e] eſt † ius [f] † alie

¶ De uſufructu. Viſum eſt de ſeruitutibus realibus, ſequitur uidere de perſonalibus: ideo ſequitur de uſufructu, qui eſt ſeruitus perſonalis, ut. l. j. ff. de ſeruitut. quia plures ſunt ſpecies ſeruitutis, notat glo. s. tit. j. in priu. Ang. Are.

Continuatio.

VSusfructus. ¶ Totus iſte titu. diuiditur in quatuor partes. Primo ponit diffinitionem uſuſfructus. Secundo qualiter uſuſfructus conſtituatur. Tertio ſuper quibus rebus conſtitui debeat. Quarto quomodo finiatur. Secunda ibi (Vſusfructus.) Tertia ibi (Conſtituitur autem.) Quarta ibi (Finitur autem.)

Diuiſio

† Hæc dictiõ uſusfructus ponit̃ et ĩ glo. ſup uerbo utat̃ in c. ſi. extra de pig.

¶ Vſusfructus. Caſus Non figurat̃ in definitione: dum uero dicitur uſumfructum perimi fundo perempto, dicas ꝙ ratio eſt, quia cum talis ſeruitus debeatur a re perſonæ, extincta re non poteſt deberi, quia non entis nullæ ſunt partes, & remoto ſubiecto accidentia eſſe non poſſunt. Not. quid ſit uſuſfructus. Item quòd uſusfructus extinguitur extincta re, quæ debet uſumfructum: ſicut etiam extincta perſona, cui debetur. j. eod. §. finitur.]

S Y L.

† alias alienis utendi fruendi rebus.

e ¶ Vſusfructus. ſic. ff. eodem. l. prima. & ſecunda.

f ¶ Eſt ius. i. ſeruitus: & per hoc patet, ꝙ non loquit̃ de ipſis fructibus fundi, qui ſunt corporales. immo de iure utendi, ut. s. de rebus corp & incorp. §. j. Sicque per hoc uerbum ſ. quia expono ius, id eſt ſeruitus, remouetur uaſ-

ſallus, ſuperficiarius, & qui alias utile dominium habet. Item hoc ius eſt etiã perſonale: quia cum perſona extinguitur, ut infra eod.§.finitur. Item eſt forma quædam a proprietate ſeparata: cũ apud unum poſsit eſſe proprietas, apud alium uſusfructus, ut ff.de acq. poſ.l.permi ſceri ius autẽ, quod dominus fundi habet in fructibus percipiendis, eſt cum cauſa.i. cum proprietate, ut ff.de except.rei iudi.ſi cum teſtamento.§.pen.

Vſusfructus formalis.

Vſusfructus cãlis.

nis rebus [a] utendi [b] fruendi; [c] ſalua [d] rerũ ſubſtantia. Eſt aũt [e] ius [f] ĩ corpore, quo [g] ſublato & ipſum [h] tolli neceſſe eſt.

¶ Vſusfructus põt conſtitui tam ĩter uiuos, q̃ in ultima uoluntate: & ne ꝓprietas perpetuo ſit inutilis, certis modis finitur. h.d. ex.l. uſuſfructus pluribus. & l.iij.ff.eo.Aret.

¶ Vſusfructus [i] a pro

SYL. ¶ Et tunc non eſt ſeruitus.l.uti frui.in princ.ff.ſi uſusfruc.pet. ubi text. aſsignat rationem.]

a ¶ Alienis. nam ſua res nemini ſeruitutem debet, ut ff.de ſeru.urb.præ.l. in re cõi.& ff.ſi uſusfruct.pet.l.uti frui.in princ. Item quod ſubijcit, rebus, dic ſcilicet quibuslibet: niſi uſu conſumant, ut infra eod.§.conſtituitur.& ff. ſi cer. pet.l.j.in fin.

b ¶ Vtendi. ad differentiam creditoris, qui uti non debet pignore, ut infra de oblj.q̃ ex deli.naſcun.§. furtum.

c ¶ Fruendi. ad differentiã nudi uſus, in quo tantum uti & non frui permittitur, ut infra tit.j.in princ.

d ¶ Salua rerum ſubſtãtia.i.ꝑſtita cautione uel ſatiſdatione de ſaluãda ſubſtantia rei, ſecundum quoſdã: & ſic dicunt cautionẽ eſſe de ſubſtãtia uſusfructus, arg.pro eis.C.eo.l.j.& ff.de uſufr. leg.l.uxori. Nos contra: dicimus enim, ꝙ hęc cautio non eſt de ſubſtantia uſuſfructus: nã ſine ea uſusfructus eſt: plus dico, quia in caſibus nullo mõ præſtatur ff.ut le.uel fideicõ.no.ca.l.j.§. ſi ad fiſcũ.& C.de bonis quæ lib.l fi.§. hoc ꝓcul dubio, & ff.uſufr.quemadm.cau.l. ſi uſusfructus.§.illud.&.§.plane. †

Cautio non eſt de ſubſtantia uſusfructus.

† Quod

SYL. ¶ Et hæc opin. communiter approbatur regulariter.in.l.j.C.eo.]

ſt uerũ reſpectu rerum, q̃

¶ Dic ergo ſalua rerum ſubſtantia.i. ne pereat rerum ſubſtantia, q.d. tandiu durat uſusfructus, quandiu durat ſubſtantia: & hoc ſtatim probatur ibi, eſt autem &c.& ſic uerba ſunt de diffinitione, ſed non cautio.

uſu nõ conſumuntur

SYL. ¶ Dic, ꝙ uerba ſunt poſita ad differentiam uſusfructus earum rerum, q̃ uſu conſumunt, in quibus ꝓprie uſusfructus non cõſtituitur: * uel ad excludendum abuſum: ita. n. uti frui debemus ne ledat proprietas.l. uſufructu.C.eo.]

alias ſecus ut j.eo.§. conſtituit. in fi. quis Ia.dubitet per l. hoc ſenatuſc. §.j.ff.de uſufru.ea.re.q̃ uſu cõſu. & ꝑpter ſpãlia huius gla.

e ¶ Eſt autem.ſ.uſusfructus.

f ¶ Ius. id eſt ſeruitus uel forma corpori inhærens.

g ¶ Quo. ſcilicet corpore perempto: ut domo deſtructa, uel fundo chaſmate perempto, uel iumento mortuo, in quo uſustructus habetur, ut ff.pro ſoc. uerum.§.penul.

h ¶ Ipſum.ſ.ius utendi fruendi.

SYL. ¶ Vſusfructus. Caſus. Non põt niſi literaliter figurari, quia cũ hoc ius uſuſfructus ſit in commercio hominum, eſt ſub regula, ꝙ põt deduci in pactionem & contractum, & ẽt in teſtõ relinqui: quæcunq; enim noſtra ſunt, in alium transferri poſſunt ẽt aliter quàm apud nos ſint: quia tñ proprietas remanſiſſet inutilis, ſemper abſcedente uſufructu, placuit non ſolum interempta re, (ut dictum eſt ſupra in princ.) quo caſu nulla adhuc eſſet utilitas proprietatis, finiri uſumfructum, ſed etiam aliis modis infra notatis. Not. uſumfructum tam in ultima uoluntate legari poſſe, q̃ transferri inter uiuos. Item not. rõnẽ, quare inductum ſit, uſumfructum certis modis finiri.]

i ¶ Vſusfructus. Sed oppono: ante ſeparationem non eſt uſusfructus: ſed nec poſt ſeparationem recipit ſeparationẽ. Reſpon. uſusfructus. id eſt qui poſtea dicitur uſusfructus.

SYL. ¶ Dic, quod eſt idem uſusfructus: ſed aliter penes illum, quando eſt ſeparatus: tunc enim habet formam ſubſiſtẽtem de ſe: prius tamen nõ erat niſi cau

ſalis : ſed re vera idem eſt ante ſeparationem,& poſtea.]

a Nudam. Sic. C. de muli. quæ ſer. prop.l.j.§.filij.ſic & C. com. de manu. lege prima.

prietate ſeparationẽ recipit:idq; pluribus modis accidit: ut ecce,ſiquis uſumfructũ alicui legauerit:nam hæres nudam [a] habet proprietatem legatarius uero uſumfructum: & contra, ſi fundum legauerit deducto uſufructu : legatarius nudam habet proprietatem , hæres uero uſumfructum.Item alij uſumfructum , alii deducto [b] eo fundum legare [c] poteſt.Sine teſtamento uero ſi qs uelit uſumfructũ alii conſtituere[d] pactionibus [e] & ſtipulationibus i.d efficere debet . Ne tamen in uniuerſum inutiles eſſent proprietates, ſemper abſcedente [f] uſufructu , placuit certis [g] modis extingui uſumfructum , & ad proprietatem reuerti .

¶ Vſusfructus conſtituitur in omnibus

* ADDI. Obſeruet iuuentus(inquit Eg.Baro) nudũ dici apud Iuriſc. pro eo qđ ſimplex purumq; ẽ : & abſque eo qđ ſimil eſſe ſolet nuda proprietas ſine uſufructu, ut ḣ: nudus uſus, ſine fructu & proprietate, ut infra de uſu.nudũ pactum.ſine alia cã obligãdi nudus conſenſus,& nuda uoluntas, ſine traditione.l.iuris.ff.de pact . nudum factum ſine iure & cauſa bonòrum.l.in conuẽ. ff.de uerb obl.

b ¶ Deducto.No.deducto,ſi.n.uni ſimpliciter fundum,alii uſumfructum legauerit , ambo concurrunt in uſufructu, ut ff.de uſufr.accreſcẽ.l. idem neratius §.non ſolum.& de uſufr.ea.re.quæ uſu conſu.l.ſi tibi .

SYL. * ¶ Idem dicendum , & ſi ſit uſufructuarius omnium bonorum : Bart. in.l. Sempronio. in prin.ff.de uſufr. lega.& eſt communis opi.ut per Pau. de monte pico in repe.l.Titia.§.Titia. xxij.q. ff.de leg.ij.]

c ¶ Legare põt . Item & alijs modis, ut ff.eo.tit.l.Proculus, datur aũt, cum inducitur in poſſeſsionem fructuarius, & proprietarius patiẽ eum uti frui , ut ff.eod.l.iij.in princ.

d ¶ Conſtituere.inter uiuos.

e ¶ Pactionibus. expone,ut ſupra tit. j.diximus.in.§.fi.

f ¶ Abſcedente . id eſt ſeparato exiſtente.Et erit pro quæſtione illa, quòd liber homo non poterit locare operas ſuas in perpetuum,ne libertas ſit inutilis : quod Ir.conceſsit , argumen.ff. de condi.& demon.l.Titio.§.Titio centũ. & de lib.hom.exhi.l.j.Sed Ioan. cõtra, cum poſsit per ſubſtitutũ ſeruire, (j) ut C . de epiſc. & cle. quiſquis cẽſibus.§.ſi in gl. ſubrogato & l. ad ſimilitudinẽ . cum hoc nõ agaẽ,ut p ſe tantum operetẽ, ut.C.de cad . tollen. l. unica . §. ne aũr. & ff. de duob. re. l. nemo eſt . Vel ẽt poſſit intereſſe præſtare, ut ff.de re iud. ſi quis ab alio.§.fi.

Operas ſuas an poſsit quis in perpetuũ locare.

¶ Et hæc gl.in principali.q. cõiter approbatur,ut per Chriſt hic.] SYL.

ADDI. Periculo tñ ſuo , ẽt ſi fuerit approbatus a iudice, prout requiritur. Item debet eſſe talis , qui alias principaliter per ſe eſſet idoneus.Item uerũ. ſi non fuit electa induſtria perſonæ, & non poſsit per ſemetipſum ſeruire , alias ſecus.Aug.

g ¶ Certis modis.ut infra eodem.§.finitur.

¶ Conſtituitur. Caſus. Similiter non figuraẽ niſi literaliter,quia cũ uſusfructus conſiſtat in iis,q̃ in commercio noſtro ſunt , debet in ſingulis poſſe tale ius conſtitui,exceptis iis,q̃ uſu conſumunẽ: quia interempta ſubſtãtia ceſſat vſusfructus , nec proprietas ab vſufructu ſeparari põt,quia nullã affert utilitatem niſi cõſumaẽ: quia tñ põt aliqua utilitas conſiderari ex dilatione temporis, & commoditate ipſius, diciẽ ꝙ quãuis eſſentialiter non conſtituatur,tñ ſenatuſconſulto utilitatis cauſa introductum eſt, ut ſatiſdatione præſtita quaſi SYL.

conſtituatur uſusfructus, & ſic uſufructuarius uti poterit, & ſubſtantia ſalua remanebit proprietario: & hæc declaratio ſit loco caſus. Not. uſumfructũ in qualibet re conſtitui poſſe, exceptis ijs quæ vſu conſumunt. Itẽ ꝙ in ijs, quæ uſu cõſumũtur, nec naturali nec ciuili rõne cõſtituit uſuſfructus. Itẽ ꝙ pecunia connumeratur in ijs, q̃ vſu cõſumuntur, quia aſsidua ꝑmutatione, q̃ſi extinguit. Itẽ ꝙ ex ſenatuſ con. utilitatis cauſa per cautionem quaſi conſtituit vſusfructus. Itẽ no. formam cautionis.]

a ¶ In fundo. ẽt ſterili, vt ff. eo. l. ſtatuæ. §. j.

SYL. * ¶ Intellige ſterilitatẽ cum plus impendit, q̃ de eo acquiratur, alioqnin rei omnino infructuoſę vſusfructus nullus eſſet. l. ſi infantis. ff. eo.]

b ¶ Naturali, quia non põt eſſe ſalua ſubſtantia: quod eſſe debet, vt ſupra eodem. in prin.

* ADDITIO. In hanc ſñiam Cic. in Top. Nõ debet ait, ea mulier, cui uir bonorum ſuorũ vſumfructum legauit, cœllis uinarijs & olearijs plenis relictis putare id ad ſe pertinere. vſus. n. non abuſus relictus eſt.

c ¶ Ciuili, quia tranſit in dominiũ legatarij, vnde ſibi ſeruire non põt, ut ff. ſi vſufr. pet. l. vti frui. in prin.

d ¶ Veſtimenta. ff. eo. ſed & ſi quid. §. & ſi ueſtimentorum. contra. Sol. ibi loquit de quibuſdam ueſtimentis, q̃ perpetuo durabant, hic de temporalibus.

SYL. ¶ Vide glo. ibi, quæ melius intelligit

rebus, exceptis iis q̃ uſu cõſumunt, in quibus quãuis realiter non conſtituatur, ꝑſtita cautione ex ſenatuſconſulto quaſi cõſtituitur. h. d. ex. l. iij. §. cõſtituitur. ff. e.

¶ Conſtituitur aũt uſusfructus non tñ in fundo[a] & ædibus, uerum ẽt in ſeruis, & iumentis, & cæteris rebus, exceptis iis, q̃ ipſo uſu conſumuntur. Nã hæ res, neq; naturali[b] rõne, neq; ciuili[c] recipiũt uſumfructum: quo in numero ſunt, uinũ, oleũ, frumentũ, ueſtimenta:[d] quibus ꝓxima eſt pecunia numerata: †nãq; ipſo uſu aſſidua permutatione[e] quodãmodo extinguitur. Sed utilitatis cauſa Senatus[f] cenſuit, poſſe etiam earum rerum uſumfructum conſtitui, ut tamẽ eo nomine hæredi utiliter caueatur. Itaq; ſi pecuniæ uſusfructus legatus ſit, ita datur legatario, ut eius fiat, & legatarius ſatiſdet[g] hæredi de tanta pecunia reſtituenda, ſi

& loquitur ſecundum Ioan. Fab. hic, aliter tamen intelligit hic Iaſ.]

* ADDITIO. Tu dic ſecundum Iac. quod ibi ſit differentia: quia uſufructuarius quantitatis habet ẽt dominium, vt hic non aũt uſufructuarius ueſtimenti: ut ibi. ſecundum Aug.

e ¶ Permutatione. nam quæ hodie ẽ mea, cras erit tua: ſic extinguit quo ad dominiũ meũ, quod deſinit. ſic. ſupra de rer. diu. §. ſi tamẽ. Itẽ ſi cũ alia miſceat extĩguit, vt ff. de ſolu. ſi aliem.

† Hæc verba recitantur ĩ gl. pe. ibi, itẽ pecu. in c. ſi. extra de pig.

SYL. ¶ Aduerte, quia bene dixit, quodam modo q̃a de ſe pecunia ẽ de rebus, q̃ ſeruando ſeruari poſſunt, ut in propoſito Alex. in l. j. §. fuit quæſitũ. ff. ad treb. & quod dicit Accur. de commiſtione, declara ſi id bona fide fiat: Bar. in d. §. ſi aliem.]

f ¶ Senatus. cuius nomẽ nõ habemus.

g ¶ Satiſdet. Sed nõne hæc ſatiſdatio, vel illa qua ſatiſdat legatarius uel uſufructuarius ſe vſurũ arbitrio boni uiri, põt remitti a teſtatore? Reſpon. nõ, vt ff. ut in poſ. leg. l. ſi pecuniæ. & C. de vſu fru. l. j. & C. vt le. no. ca. l. pe.

Satiſdatio de legato ſoluẽdo ꝑ remitti a teſtatore: ſed non de utendo fruẽdo arbitrio boni viri.

SYL. ¶ Cõiter tenetur, ꝙ q̃uis teſtator non poſsit remittere, hr̃s tamen poſsit, Bar. in. l. j. C. de vſufru.] Illa aũt ſatiſdatio, quam præſtat hæres de legato ſoluendo, bene põt remitti, vt ff. vt le. no. ca. l. licet. & l. ſi. Et eſt ratio, quia hæc ſatiſdatio contemplatione hæredis interponit, illa aũt de legato præſtãdo gratia teſtatoris, ut ſua volũtas adimpleatur, vt C. vt le. no. ca. (alias vt in poſ.

Fauori proprio renũciare licet.

legat.) l.ij. Non eſt ergo mirum, ſi illud, quod ſua gratia introductū eſt teſtator pōt remittere, aliud aūt non, ut C. de pac. ſi quis in cōſcribēdo. & ff. de pac. l. pactum. & de ope. lib. l. cerdonem. & ad l. falc. quod de bonis. §. fina.

SYL. ¶ Hæc rō ē falſa: quia ita pōt teſtator rē hæredis remittere: ſicut propriā. l. vnum ex familia §. ſi rē. ff. de le. ij. Nec ēt eſt vera alia rō, ꝙ ſit de ſubſtātia: quia ſupra eſt cō trariū oſtenſum. Dic ergo, ꝙ rō eſt, qa legatarius īnitareē ad delinquendū, & dolus futurus remitti non pōt. l. ſi vnus. §. illud. ff. de pac.]

morietur, aut capite minuetur.[a] Cæteræ quoq; res ita tradun tur legatario, ut eius fiāt, ſed ęſtimatis his ſatiſdat,[b] ut ſi moria tur, aut capite minua tur, tanta pecunia re ſtituatur, q̄ti hæ fue rint æſtimatæ.[c] Ergo Senatus nō fecit qui dē earū rerum uſum fructum, (nec. n. pote rat[d] (ſed per cautionem[e] quaſi uſumfru ctum conſtituit.

¶ Finitur uſusfruct⁹ ceſſione, cōſolidatio ne, extinctiōe rei, mor te naturali uel ciuili uſufructuarii, & non uſu. h. d.

¶ Finit̄ aūt uſusfructus† morte[f] uſufructuarii, & duab. capi tis[g] diminutiōibus, maxīa,[h] & media, & nō utendo ꝑ modū[i]

a ¶ Morieē, aut capite minuetur. His .n. duobus modis tm̄ amittitur uſusfructus, vt ff. de vſufr. ea. re. q̄ vſu conſu. l. in ſtipulatione. & l. quoniam.

b ¶ Satiſdatur. a legatario.

c ¶ Aeſtimatæ. ſ. eo tpe, quando danē legatario: & ſic. ff. de vſufr. ea. re. q̄ vſu conſu. l. ſi tibi vini.

d ¶ Poterat. ſ. cū ſubſtantia in his nō ſaluet, & dn̄ū mutet, vt ſupradictū eſt.

e ¶ Cautionem. Improprie: nā ſatiſda re debet, ut C. de uerb. ſign. l. ſancimus. & ff. de vſufru. ea. re. quæ vſu con. l. tribus. in ſi. quæ cautio loco proprietatis erit apud hæredem.

SYL. ¶ Finitur. Caſus. Quærebaē, quia di ctū fuerat per extinctionem ſubiecti finiri vſumfructum & alijs modis, ne ꝓprietas eēt inutilis, an eſſent & alij mo di finiendi, & reſpondeē vt in tex. I ō. n. morte, extinguit, quia interijt illa perſona, cui debeē, ſicut interempta re, ex qua debeē, ceſſat & reſoluit illud ius.

* Qua rōne & ſi vſufructuarius maxima aut media capitis diminutione affi ciaē, vſusfructus finitur, cum ciuiliter moriaē, q̄ mors ciuilis naturali ſimilis eſt. l. uerū. §. ſocietas. ff. pro ſoc. finit ēt non vtendo per decenniū inter præſentes, inter abſentes uero per vicennium quia eodē mō tolliē ēt dominiū, cuius pars ē vſusfructus. l. vſusfructus ī multis. ff. e. [Idē ſi renūcieē, quia oīa q̄ ī dominio noſtro ſunt, ū aliū transferri pn̄t. * nā vnuſquiſq; iuri ſuo pōt renunciare l. pen. C. de pac.] & ſicut dominus ꝑ in re ſua cōſtituere vſumfructū, ita ab vſufructuario cedi in eū pōt, in aliū uero extraneū cedi nō pōt, qa eſt ius perſonale, qđ a pſona euelli nō pt. No. vſumfructū finiri morte, & duabus capitis diminutionibus: item abutēdo. Item ſi vſufructuarius domino ꝓprietatis cedat, vel ſi vſufructuarius acquiſi uerit proprietatem. Itē interitu rei.]

† Sic ēt clerici cenſent vſufructuarij rerū beneficiorū ſuorū, vt in c. ſi. extra de pignor. & c. vlt. in gl. ij. de pecul. cle. & eorum morte finitur vſusfructus, vt in dictis SYL. cap.

f ¶ Morte. ſ. naturali. Sed contra. ff. de noua. ſi uſusfructus. Sol. non cōtradicit: ibi. n. antequā eſſem vſufructuarius, delegaui, vnde ex eius perſona cui delegaui finiē, quia in eius perſona incepit: ſi aūt poſtea delegaſſem, ex mea pſona finiretur, vt ff. de peric. & commod. rei vend. l. neceſſario. §. fin.

* ¶ Adde ſecundū Bart. in. d. l. ſi vſuſfructus, ꝙ ſicut vſusfructus non poteſt cedi, ita nec actio ad illum conſequendum, niſi accedat volūtas proprietarij: quo caſu ēt non transfert ille vſusfructus, ſed alius nouus conſtituitur in ꝑſonam illius, cui facta eſt ceſsio: & ita intelligenda eſt. d. l. ſi uſusfructus. ſecū dum Pau. de Caſt. ibi.]

g ¶ Capitis. ſupra de ca. di. §. j. ij. & iii.

h ¶ Maxima & media, q̄ mortes ciuiles ſunt, vt ff. pro ſoc. verū. §. ſocietas. non aūt minima capitis diminutione, ut infra de acq. per arro. in prin.

i ¶ Per modum & tempus. ſ. vt bo-

†Immo tūc nō finitur, ſed agiꝛ contra. actio. l. Aquil. cautióe interpoſita, ut l. æquiſſimú. §. j. cum duabus ſe. ff. de uſufr.

nus paterfamilias.† Vel melius per modum & tempus.i. per moderatum tempus, ſcilicet.x. annorum inter præſentes.xx.inter abſentes, ut C.de uſufru.l. corruptionem. Sed relictus ciuitati durat centum annis, ut ff. eo.tit. an uſusfructus. Actio uero cõpetēs pro uſufructu ñ ipſo iure tollitur: cū tempus non ſit modus tollē de obligationis, ſed ꝑ exceptionē dicto tempore tolliꝛ, licet in aliis modis quá tempore finiendi ipſo iure ēt actio tollatur, ut ff. de act. & oblig. l. obligationum fere. §. placet.

SYL. ¶ Et licet alias actiones ꝑſonales nó tollantur niſi ſpatio triginta ann. tamen ex quo tollitur ipſum ius uſusfructus intra dicta tempora, debet tolli etiam actio, quæ ex eo prouenit.]

& tēps: quæ omnia, noſtra ſtatuit conſtó.[a] ¶ Item finitur uſuſfructus, ſi domino proprietatis ab uſufructuario cedatur: (nam cedendo[b] extraneo nihil agitur) uel ex contrario, ſi uſufructuarius proprietatem rei acquiſierit:[c] quæ res[d] cóſolidatio appellaꝛ.

¶ Eo amplius conſtat, ſi ædes incendio cóſumptæ[e] fuerint, uel ēt terręmotu, uel uitio ſuo corruerint, extingui uſumfructū & ne[f] areæ quidem uſumfructū deberi.

¶ Cum aūt finitus fuerit totus[g] uſuſfructus, reuertitur ſcilicet ad proprietatem: & ex eo tempore nudæ proprietatis dominus incipit plenam in re habere poteſtatem.

¶ De uſu & habitatione.

¶ Vſus iiſdem regulis procedit, quibus uſuſfructus: minus tñ iuris habet: nó.n. pót domino, neque cultoribus ĩpedimẽto eſſe, nec ius ſuum in alium transferre. h.d. ex.l.j. ex.l. plenú.§.j.ex.l.deniq; & ex l.ſed neq;.ff. eo.

Iſdem illis modis, q bus

a ¶ Conſtitutio.C.de uſufruc.l.corruptionem.

b ¶ Cedendo. infra titu.j. in fine primi caſus, contra Solu. hic dicit de iure utendi, quod cedi non poteſt: immo tunc ad proprietatem redit, ut hic, & ff.de iure dot.ſi uſusfructus, ibi de ipſa fructuum perceptione. argumen. de pe. & commo. rei uenditæ.l.neceſſario §. fina.

c ¶ Acquiſierit.ſ. finitur uſusfructus. Accur.Flo.

d ¶ Quæ res, i.talis acquiſitio.

e ¶ Conſumptæ fuerint.ſ.in totum, ut ff.eo.ſi cui inſulæ.

f ¶ Ne areæ.ſic.ff.quibus mod.uſusfr. amit.l.reperi.§.penult.Argum. contra ff.de pig.act.l.domo.

SYL. * ¶ Dic, ꝙ loquitur in pignore, qđ cum deƚ ut creditū magis ſit in tuto, erit utique cautum ſaltem pro parte etiam in area: uſusfructus uero domus ideo perit, quia non durat ille uſus, ad quem fuerat conceſſus, cum domus amplius inhabitari ñ poſsit.

g ¶ Totus. Nota totus: ſi enim pro parte, nó redit ad proprietatem, ut ff.quibus modis uſuſfruct. amit. lege excepta. Idem ſi ſunt duo confructuarii, uno perdente alteri accreſcit, ut ff. de uſufruct. accreſcen. lege prima.§. penultimo.

¶ De uſu & habitatione. ¶ Supra tractatum eſt de una ſeruitute perſonali, uidelicet de uſufr. hic ſequitur de alijs. Aret

Iſdem illis, ¶ Totus iſte tit. in tres partes diuidiꝛ. Primo ponit de uſu. Scđo de ſeruitute habitatióis. Tertio facit quoddā præambulū tranſiens ad alias materias. Secunda ibi (Sed ſi cui) Tertia ibi. (Hæc de ſeruitutibus.) Continuatio.

uſusfructus cõſtituiť a ēt nudus uſus cõſtitui ſolet: b iiſdemq; illis modis c finiť, quibus & uſusfructus deſinit. Minus d autem † iuris eſt in uſu, quã in uſufructu: nã is, q fundi nudum habet uſum, nihil ulterius hr̃e intelligiť, quã ut oleribus, pomis, floribus, fœno, e ſtramẽtis, f & lignis, ad uſum quotidianũ g utať: h ĩ eoq; fundo hactenus licet ei morari, ut neq; dño fundi moleſtus ſit, neq; iis, p quos opera ruſtica fiunt, impedimẽto: i nec ulli alii k ius, qđ habet, aut locare, aut † uendere, aut gratis concedere põt: cum l is, qui uſumfructum habet, poſſit hæc omnia m facere.

SYL. ¶ Iiſdem. Caſus. Nõ figuratur in declaratione terminorũ, niſi iuxta literã. No. ꝙ uſus & uſusfructus parificanť in mõ conſtituendi & finiẽdi. Itẽ ꝙ plus iuris eſt in uſufructu, q̃ in uſu. Item ꝙ uſuarius põt morari ĩ fundo, dũ tñ nõ ſit moleſtus dño aut cultoribus. Itẽ ꝙ uſuarius ius ſuũ alteri cedere nõ poteſt.]

a ¶ Conſtituiť. ſ. in teſtõ, & inter uiuos, ut. ſ. tit. j. §. j.

b ¶ Solet. Niſi ꝙ uſus pro pte conſtitui ñ põt ut ff. e. l. uſus pars. ſed aliud in uſuf. ut ff. de uſufr. l. uſusfructus ab initio. Et rõ eſt, quia diuiduus eſt, quod nõ eſt in aliis ſeruitutibus, ut ff. ad. l. fal. l. j. §. ſi uſusfructus. Nec obſt. ſi duobus uſus cõſtituiť, ꝙ concurſu partes fiũt: quia occaſione. i. neceſsitate magis q̃ rõne cõtingit, ut ff. de riuis. l. labeo.

SYL. * ¶ Rõnem iudicio meo reddit text. in. l. uſus pars. ff. e tit. quia frui pro parte poſſumus, vti ꝑ parte nõ poſſumus rõ aũt quare ꝑ parte uti nõ poſsimus, illa eſt qa cũ uſus diffiniať eſſe ius alienis rebus utendi pro neceſsitate utentis, nõ ēt fruendi, ſalua earũ ſubſtãtia, ut ex hoc tex. colligiť, & ait gl. in. l. j. in princ. ff. eo. diffinitio aũt oſtendat ſubſtantiã & eſſentiã rei, ſequiť, ꝙ ſi uſus diuidereť, ita ꝙ nõ eſſet ꝑ neceſsitate utentis, neceſſario corrũpereť, cũ a quocunq; remouetur diffinitio, intelligať remota ēt ſubſtantia. l. ſtipulationes nõ diuiduntur. ff. de uer. obl.]

c ¶ Modis. quos. ſ. tit. j. §. finitur. habuimus.

d ¶ Minus iuris. Sed in caſibus æquales ſunt fructuarius & vſuarius, vt ĩ vſu pecuniæ, vt ff. de vſufr. ea. re. l. hoc ſenatuſc. §. fi.

SYL. ¶ Rõ ē, qa legato vſu harũ rerũ vr̃ legata proprietas. l. qđ. ff. de uſufr. ea. re. & iõ quod ex his prouenit, ſuum facit uſuarius, qđ nõ eſt ĩ. aliis.] Itẽ in fundo, de quo tm̃ fœnũ tolliť quãtũ ſoli ſibi ſufficit, ut ff. e. fundi. Item in ſylua remota, ex qua uterq; ligna uendere poterit, ut ff. eo. diuus.

¶ Rõ ē, qa alias ĩutilis aliqñ eſſet uſus ex diſtantia & loci remotione, ut dr̃ ĩ. d. §. ſabinus. ibi, pter hęc bona.] SYL.

e ¶ Fœno. i. herba.

f ¶ Stramẽtis, id eſt melega: genus eſt bladi.

* Stramenta uocanť calami ex tritico, ordeo, & id genus frugibus poſtquã grana ſunt excuſſa: qđ aũt hodie uulgus melegã appellat, ueteres, ut ex Plinio conſtat, miliũ nigrum uocabant.]

* ADDITIO. Imo ſtramentũ, ut Varro lib. de re ruſt. j. ſcribit, a ſtando ut ſtramen dictũ eſt: aut ab ſtratu, quod id ſubſternatur pecori.

g ¶ Quotidianũ. Quid ſi hodie vſus, q mihi ſufficit conſtituať, & cras ab alio in alio fundo conſtituať? Rñ. locus erit electioni uel gratificationi in toto uel in parte, arg. j. de leg. §. ſi generaliter. & ff de relig. l. fi.

h ¶ Vtať. Nunqd ĩ uino, uel ĩ frumento, & oleo? Rñ. qdã, nullo mõ. Alij contra, quorũ ſnĩa ē verior, vt ff. e. plenũ. §. pter. Itẽ qs colet agrũ? Rñ. proprietarius ſi vult, † alias uſuarius, ut ff. e. ſi domus vſus. & ff. de uſufr. l. hactenus.

i ¶ Impedimento. alias. i. ſi alia de cã ueniat, dñm. & eius familiam poterit prohibere, vt ff. eo. l. ſi habitatio. §. fi.

k ¶ Alij. q. d. niſi proprietario.

l ¶ Cum. i. quamuis.

m ¶ Hæc omnia. ſ. tit. j. §. finiť, contra Solu. vt ibi. Item. ff. loc. l. locare. cõtra. Solut. ibi in prædialibus ſeruituti-

† Concor. cũ hoc. §. c. fin. in glo. ſug uer. fruať. extra đ pig. ubi ponit tenor hui⁹. §.

Seruitutes ſunt indiuiduæ pter vſũfructũ.

Vſuarius & fructuarius qñ ſunt æquales.

† Concor. c. q̃ in eccleſiarũ in glo. ſug nerb. alienãdi. circa SYL. prin. extra de conſtit.

† Vt puta quia fundus plus fructuũ affert q̃ ſit đ neceſsitate vſuarij.

bus loquitur, hic in perſonalibus.

S Y L. ¶ Itē is. Caſus. Quærebať, an vſuarius ædiū poſſet ſecū habere vxorē, familiā, & hoſpites, & videbať ꝙ non, qa cū tale ius in aliū trāsferri nequeat, vt dictū eſt ſupra proxi. §. non uř quoquo mō cōicabile quia qđ vna via ꝓhibeť, per aliā non concediť. * Præterea cū vſus vt dictū eſt ſupra ſit ius alienis rebus vtēdi pro vtentis neceſsitate, non vř ꝙ debeat deſeruire aliorū neceſsitatibus cum hoc ius ita cohǽrat ꝑſonæ, vt in aliū trāſmitti non poſsit l. vſus aq̄. ff. eo.] Cōtrariū tñ deciditur nō de rigore qa militant rōes ꝑdictæ ſed ex conſuetudine, ibi, uix receptū eſt. & ex bono & æquo, ꝑꝑ id ꝙ nimis durū vř ab uxore & familia ſeparari. Not. ꝙ vſuarius ipſe tm̃ vti pōt. Item ꝙ vſuarius ædium pōt ipſe cum familia habitare.]

¶ Habens uſum domus pōt ī ea habitare cū marito, uel uxore, & familia, & hoſpitem recipere, ſed tale ius non pōt alteri cedr. h. d. ex. l. ij. §. domus. ff. eo. Ang.

¶ Itē is, qui ædiū vſum hēt, hactenus ius hēre intelligitur, vt[a] ipſe tātū inhabitet: nec hoc ius ad alium transferre pōt: & uix receptū eſſe vř, vt hoſpitem ei recipere liceat: & cum vxore liberisq; ſuis, itē libertis necnon perſonis aliis liberis, quibus nō minus quàm ſeruis utitur, habitandi ius hēat: & conueniēter, ſi ad mulierē vſus ædium ꝑtineat, cū marito[b] ei habitare liceat.

¶ Qui hʒ uſum ſerui, ipſe tantū uti pōt: & idē in iumēto: ſed ſi pecoris uſum hēt, ſolū utetur ad impinguandū agrū. h. d. ex l. plenum. §. ſi uſus. & §. ſed ſi pecoris. ff. eo. Aret.

¶ Itē is, ad quē ſerui uſus ꝑtinet, ipſe tātū opera, atque miniſterio eius uti[c] pōt: ad aliū uero nullo mō ius ſuū transferre ei cōceſſum ē. Idē ſ. iuris eſt & in iumēto.[d] ¶ Sed & ſi pecorum uel ouium uſus legatus ſit: neq; lacte,[e] neque agnis, neq; lana uteť uſuarius: qa ea ī fructu[f] ſunt. Plane

a ¶ Vt ipſe tm̃ ff. e. l. ij. §. j. contra. Solu. ibi poniť ſolum pro ſolūmodo, ut ff. de uulg. ſubſt. l. qui liberis. in prin.

b ¶ Cū marito. pñti & futuro, vt ff. e. l. cæterum. §. mulieri. † & gñaliter oēs recipiet quos & maſculus, dūmodo honeſte, vt ff. eo. l. nō ſolū. & l. non aliter.

¶ Et eſt rō, quia teſtator vř hoc prohibuiſſe, ut dicit gl. in. d. l. non aliter.]

ADDI. Et induciť iſte tex. ut ſtatuta & ſnīæ, quamuis ſint ſtricti iuris, tñ recipiant interpretationē extenſiuā, qñ alias non poſſunt ſortiri effectum, quod not. ſecundum Ang.

¶ Item is. Caſus. Figuratio pendet a ꝑdictis eſt. n. illatio regulæ, ꝙ ipſe tm̃ vti poſsit, ut. hēat locū in iumento & ſeruo. quod uero dř đ pecoribus, & ouibus, hēt rōnē poſitā ī tex. ibi, quia ea in fructu ſunt, fructus aūt non ꝑtinent ad vſuariū, ut dř in princ. ſupra eo. rō aūt dubitādi ea poterat eſſe, qa videbať deſeruire debere oībus familiaribus vt in ædibus dictum eſt.]

c ¶ Vti pt nō aūt locare pōt: ſi tñ aliqd conducat faciēdū, ī eo poterit uti opa uſuarij ſerui. Itē ipſi eidē ſeruo ſua opera poterit locari: acquirit autem ex re non ex opera uſuario, ut ff. e. plenum. §. ſi. & l. ſeq.

d ¶ Et in iumento. facit. ff. eo. plenum §. ſed ſi bonum. & §. æquitij.

e ¶ Neq; lacte. niſi modico, ut ff. eod. plenū. §. ſed ſi pecoris. alijs nullo mō, ſecundum P. Io. contra. dicit. n. omnibus his ad ſuum uſum & ſuorum poſſe uti, ut in fundo ſupra diximus.

¶ Et hæc cōiter approbať in d. §. ſed ſi pecoris: ſecundum Ang. hic.] S Y L.

f ¶ In fructu. ſic ſupra de rer. diu. §. in pecudum.

¶ Sed ſi cui ¶ Caſus. * Dubitabať utrū ſeruitus habitationis idem eſſet, S Y L.

†Et qliter ītel ligātur uerba, S·Y L. ſi nupſerit uel uiduali

ter bixerit: item, ſi S Y L. nupta erit uel uidua, ī teſtō poſita, uid' on gel. hic.

ad ſtercorandū agrū ſuū pecoribus uti pt.

¶ Habitatio eſt ius diſtinctū ab uſufructu & uſu: & iō eā habens locare pōt. h. d. ex. l. cum antiquitas. C. eo. Ang.

¶ Sed ſi cui habitatio [a] legata, ſiue aliquo [b] mō conſtituta ſit, neq; uſus [c] uī, neque [d] uſusfructus, ſed quaſi propriū aliqđ: ius quanquā habitationē habētibus, propter rerū vtilitatem, ſecundum Marcelli ſniam noſtra deciſione [e] promulgata permiſimus, non ſolum in ea degere, ſed ēt alijs locare.

¶ Hæc [f] de ſeruitutibus, & uſufructu, & uſu, & habitatione dixiſſe ſufficiat: de hæreditatibus aūt & obligationibus, ſuis locis proponemus. [g]

¶ Expoſuimus [h] ſummatim qbus modis iure gentium res acquiruntur: mō uideamus quibus modis legitimo & [i] ciuili iure acquiruntur.

¶ De uſucapiōibus, & longi tēporis præſcriptionibus.

¶ Hodie res mobiles triennio cū tit. & bona fide uſucapiū: res uero immobilis. x. annis inter præſentes & inter abſentes xx. an. ubique locorum. h. d. ex l. prima. C. de uſuca. & tranſfor.

quod uſus uel uſusfructus. Videmus.n. eā conuenire uſufructui in hoc, ꝙ & ipſa locari pōt, ſicuti uſusfructus, prout hic dr: item uſui, qn̄quidem is qui hēt habitationem, eaſdem perſonas recipere pōt, quas uſuarius. l. ſi habitatio. ff. eo. & reſpondeē ꝙ cum neq; uſui neque uſufructui p oīa ſimilis ſit, immo qdā ſingularia hēat neutri eorū cōpetentia ut q̄ nec diminutione capitis amittaē, nec p nō uſum. d. l. ſi hītatio. §. ad hrdē. eſt propria ſpēs ſeruitutis ab eis diſtincta.] Not. ꝙ hītatio differt ab uſu & vſufructu. Item ꝙ qui hēt habitationē, non tm̄ ipſe cum familia ibi habitare pt, ſed etiam alteri locare poteſt. Item ꝙ l. ſub congruo titulo ponenda eſt.]

a ¶ Habitatio. Siue dicaē habitatio, ſiue uſusfructus habitatiōis, idem eſt, ut C. eod. cum antiquitas.

b ¶ Aliquo modo. ſ. inter uiuos pactionibus & ſtipulationibus: ſic ſupra de ſer. §. fi. & de uſufr. §. j.

c ¶ Neque uſus. quia locat, ut C. eod. cum antiquitas. ſed uſuarius non, ut ſupra eo. circa princ. Accur.

* ADDITIO. Et ratio differentiæ eſt ſecundum Bald. in. d. lege cum antiquitas quia uſus eſt introductus ob neceſſitatem perſonæ cohærentis, & iō ſeorſum a pſona non eſt uſus, ſed habitatio eſt ſpēs alimēti, & iō percipitur locando ſicut habitādo. an uero poſſit donari habitationis ſeruitus ſicut locari & utrum ſub nomine habitationis ꝓprietas contineatur uide Bald. in. d. l. cū antiquitas ſ fi. H. M.

d ¶ Neque uſusfructus. quia hic nō finitur niſi morte ut ff. eo. ſi habitatio. circa princ. † licet uſusfructus multis modis, ut ſupra de uſufru. §. finitur.

e ¶ Deciſione. ut C. eo. cū antiqtas.

f ¶ Hæc de ſeruitutibus Excuſat ſe quare de hæreditatibus & obligationibus nō dicit cū uī hic dicere debe re, ut ſupra đ re. cor. §. j,

g ¶ Proponemus. ſ. infra de hære. inſti. uſq; ad tit. Ꝭ. de oblig. & exinde uſque ad titul. de act.

h ¶ Expoſuimus. Hæc cōtinuatio refertur ſupra de re. diu. §. ſingulorum.

i ¶ Et pro id eſt.

¶ De uſuc. &c. Hæc rubrica cōtinuaē p Imperatorē ad pcedentia, ut uiſum eſt ſupra tit. prox. in fi. Quia ſupra dcm̄ eſt, qualiter res iuregentiū nobis acquiruntur, nunc ſequitur uidere, qualiter iure ciuili nobis acqruntur. Arc. Et dic de uſucap. ſ. mobiliū: ſed pſcriptio. immobiliū: ut patet infra eo. in prin. & C. in quib. ca. ceſ. lon. temp. præ. l. ij. ſed in ff. e. uſucapio large ſumitur per totū titulo. & maxime in l. quare. Accur.

† Et iō nō tranſit ad hrdes niſi relicta eſſet in gaudimentum. Et qd iuris, quā do maritus religt uxorem dominā maſſariam & uſufructuariā uide ſ doct.

Continuatio.

Vſucapio ē rerū mobiliū, pſcriptio immobilium

IVre ciuili. ¶ Totus iſte tit. diuiditur in nouẽ partes. Nã ponit primo, ꝙ ad uſucapionẽ reqrit bona fides, & iuſtus tit. & ſpatiũ tpis. Secundo, ꝙ licet ꝑdicta iterue niãt, non tñ ꝓcedit uſucapio ꝓꝑ naturã uel uitiũ rei. Tertio rediens ad primam regulam ponit qualiter in re aliena mobili poſsit tradens hre bonam fidem. iiij. ꝙ in rebus immobilibus non uitio poſſeſsis mala fides auctoris non nocet ſucceſſori. v. ponit caſum, in quo res furtiua põt vſucapi. vj. an res fiſci poſsit uſucapi. vij. qualis dẽat eſſe res vel ti. viij. an poſſeſſio auctoris proſit ſucceſſori. ix. quãto tpe res aliena alienata a fiſco, uel donata ab Imperatore vſucapiatur. Secunda ibi (Sed aliqñ.) Tertia ibi (Sed tamen.) Quarta ibi (Quod aũt.) Quinta ibi (Aliqñ.) Sexta ibi (Res fiſci.) vij. ibi. (Nouiſſime.) viij. ibi (Diutina.) ix. ibi. (Edicto.) Item prima ſubdiuiditur. Nã primo ponit ius antiquum. Secundo illud corrigit. Secunda ibi (Et cum.)

SYL. ¶ Iure ciuili. Caſus. Nõ ſolet ĩ.l. correctoria figurari. Attñ inueniũ gr̃a ita dici poſſet: ꝙ rõ dubitãdi illa eẽt, ꝙ ſicut tp̃s non ſolet eſſe modus tollendę obligationis, multo minus debet eſſe modus auferẽdi dñiũ: quia plus eſt dñium, ꝗ obli. l. q actionẽ. ff. de re. iu. Cõtrariũ tñ dr̃ inductũ in uſucapione & præſcriptione, quia alias dñia rerũ eſſent ĩ incerto, ut dr̃ hic in tex. Rõ aũt rpis aſsignari non põt: quia hoc eſt inter ea ꝗ ſunt poſitiui iuris, gl. in. l. j. §. pueritiã. ff. de poſtu. eſt igr̃ ĩtroducta uſucapio fauore publico principaliter, ne rerum dñia ſint in incerto. & vt ſit litiũ aliqñ finis. l. fin. ff. pro ſuo. & rõnes, ꝓꝑ quas fuit introducta, uide late ꝑ Pet. de Auch. in reg. poſſeſſor, in. ij. col. de reg. iu. lib. vj. No. ꝙ uſucapio eſt introducta de iure ciuili. Item ꝙ in ea regulariter requiritur titulus & bona fides. Item no. rationem introductionis vſucapionis. Item ꝙ dominus de facili iure ſuo pri-

IVre a ciuili cóſti tutú fuerat, vt q bóa b fide ab eo, q dñs non c erat, cú crederet eú dominum eſſe, rem emerit, uel ex donatióe

uari non debet. Item ꝙ. l. debet eſſe generalis. Item ꝙ mobilia iij. an. immobilia xx. inter abſentes. x. inter ꝑſentes uſucapiuntur.]

a ¶ Iure ciuili. i. lege. xij. tab. uel Romanorũ ꝑ excellentiã, ut ſ. de iure natur. §. ſed ius.

b ¶ Qui bona fide, qđ ꝑſumitur, ſi a dño credat ſe emere, ut ff. de cõtrahẽ. emp. l. qui a quolibet. uel ꝙ putat uendentem habere ius uendendi, ut ff. de uerb. ſign. l. bonæ fidei emptor.

¶ Adde text. in. l. ſi exiſtimans, & ibi Bar. ff. pro ſol. & Azo. ĩ sũma, ĩ tit. C. de uſuc. pro emp. col. iij.] Quæ bona fides ꝑſumit ſemper, ut ff. de prob. uerius. SYL.

¶ Et ita cõiter tenet̃, qñ concurrit titulus. l. pe. C. de euic. declarat Bar. ĩ. l. celſus. ff. e. ubi Balbus col. xxx.] Exigitur aũt in uendõne duobus tp̃ibus bona fides. ſ. tpe contractus, & tpe traditionis: in aliis aũt contractibus tp̃s traditionis ſufficit: nec nocet poſterior ſciẽtia: (j) ſecus in petitione hr̃ditatis, ut ff. pro ſocio. l. pe. & pro empt. l. ij. C. de vſuc. transfor. l. vnica. §. hoc tantummodo. & ff. de pet. hær. ſed & ſi. §. quod ſi ab initio. SYL. Bona fides i cõtractib⁹ quo tẽpore exigit̃.

ADDI. (j) Dic hoc uerũ de iure ciuili, ut. l. j. C. de vſuc. transfor. ſecus de iure can. quia omni tpe, donec ꝑſcriptio ſit completa, requirit̃ bona fides, extra de ꝑſcr. c. uigilanti. c. ſi diligenti. c. ueniens. & c. fi. & c. ſanctorum. & in reg. poſſeſſor. de reg. iur. lib. vj. Quid aũt ſi in principio & in fine habuit bonam fidem, ſed medio tpe malã: Item quid ſi poſt bonam fidem, incipit dubitare vtrum res fuerit tradentis uel non: Itẽ qd ſi poſt cõpletã præſcriptionẽ ſuꝑueniat malafides: uide hic ꝑ Ang. & ꝑ Panor. in d. c. fi. & per Ioã. And. in. d. reg. poſſeſſor. in mercurialibus.

* ADDITIO. Quo tpe requiratur bona fides uide. l. iij. ff. pro ſoc. & l. ij. cũ gl. ff. pro emp Bal. in. l. ſeq. §. fructus ff. de uſur. l. j. C. de uſuc. traſfor. & ibi glo. & alii. H. M.

c ¶ Dñs non erat. Si. n. erat dñs, acci-

aliave [a] quauis iuſta cā acceperit, is eā rē, ſi mobilis erat, anno ubiq; uno: ſi immobilis, biēnio tm̄ in Italico [b] ſolo uſucaperet: ne [c] rerū † dominia in īcerto eſſent. Et cū hoc [d] placitum erat, putantibus [e] antiquioribus, dominis ſufficere ad [f] inqrendas res ſuas pfata [g] tēpora: nobis melior ſnia reſedit, [h] ne domini maturius [i] ſuis rebus defraudētur, [k] neq; certo [l] loco beneficiū hoc cōcludatur. Et iō conſtōnē [m] ſup hoc promulgauimus, qua [n] cautū eſt, ut res [o] quidē mobiles p [p] trienniū, īmobiles uero per longi tpis poſſeſſionē (id eſt q inter pſentes [r] decēnio, inter abſentes.xx.annis) uſucapianē: [s] & his modis nō ſolū [t] ī Italia, ſed ēt in oī terra, quę noſtro imperio gubernaē, dominia [u] rerū

piens fit dominus p traditionem: unde non uſucapit, ut ff.eo.ſequitur.§. lana. & de capt. l. in bello.§. ſiquis ſeruum. & .ī.de rer.diu.§.per traditionem.

a ¶ Aliaue. Cum ſint multæ cauſæ iuſtæ ſiue titu li, ut ff. đ publicia.l.j.§. ſed cur. uſq; ad.l. cū qui.

b ¶ In Italico ſolo. i. in Italia: nō ergo ēt ī pruinciali, ut C. de uſuc. trāsfor.l.unica.

c ¶ Ne rerū dnia. hæc eſt rō quare uſucapio ſit īducta. † eſt & alia. ſ. ut aliquis ſit litium finis, ut ff. p ſuo. l.fi. Accur.

* ADDI. Dic quod iſtæ rōnes hic introductæ proceſſerunt pp bonum publicum: vt dicit tex.in.l.j.ff.de uſuc. de hoc uide Ang.hic.

d ¶ Et cum hoc placitum erat.i. cum iſtud placebat.

e ¶ Putantibus.ſ.iureconſultis.

f ¶ Ad inquirendas. uel amittendas.

g ¶ Præfata tēpora. Scilicet anni uel bieunij.

h ¶ Reſedit.ſ.in animo.

i ¶ Maturius.i.mature.

k ¶ Defraudenē. Quod iura nolunt, ut.C.de uſufr.corruptionem.& de præſcr.xxx.anno.l.fi.

l ¶ Certo loco.ſ.ſolo Italico, ut olim ut ſupra eo.

m ¶ Conſtōnem.C.de uſuc. tranſ.l.j.

n ¶ Qua.ſ.conſtitutione.

o ¶ Res quidē mobiles, & ſe mouentes, ut ff.de uerb.ſig.mouentium.

p ¶ Per trienuium. Quæ tempora tam præſcriptionis q̄ uſucapionis cōtinua ſunt, ut ff.eo.nunquam.ij.§.j.

SYL. ¶ Cōis eſt hæc opi.gl.in rub.ff. de diuer.& temp.præſcr.& ibi Bart. Pau. in d.§.j.] Et in uſucapione ſufficit tetigiſſe ultimum diem, in præſcriptione uero quæritur de momento ad momentū, ut ff.eo.l.in uſucapionibus:& ff.de act. & oblig.l.in omnibus. Et eſt rō, quia uſucapio fauorabilis ē, præſcriptio uero odioſa, ut C.de edi. di.adr. tol.l. fi.& ff.de libe. & poſth. l.cū quidā.

¶ Intellige de præſcrip. xxx. annorū aliæ.n. procedūt uti fauorabiles ſicut uſucapio: & ita ubiq; tenēt doct.l.iii.§. minorem ff. de min.] SYL.

q ¶ Ideſt, quandoque longum tempus aliter ponitur, ut ff.de damn.infe.ſi finita.§.non autem. Item aliud in perſonalibus actionibus, ut C. qui.non obſt.lon.temp.præſcr.neq;. & de conſti.pec.l.ij.

¶ De iure.n.ciuili eſt regula, q (ſiue cū bona, ſiue cū mala fide) pſcribatur ſpatio.xxx.ann.l.ij.C.de conſtit. pecu. * de quo uide Balb.in tract.pſcr.i.iiij. par.iij.par.prin.in.j.q.] SYL.

r ¶ Præſentes.ſ. in eadem prouincia degentes: ſed abſentes in alia, ut C. de præſcrip.long.tem.l.fi.

¶ Et ita cōiter tenetur: & eadem prouincia quæ dicatur, ponit glo. in.d.l.fi. in uerb.j.] SYL.

ſ ¶ Vſucapiantur. Proprie pro mobilibus accipitur: improprie pro immobilibus quantum ad hunc titulum: ſic ff. de offi.procon.l.ij.

t ¶ Non ſolum In Italia ex differentia enim locorum &c. ut C.de temp.in inte.re.ſuperuacuam.

u ¶ Dominia rerum. Ex hac litera uoluit dicere M. q præſcriptione.x. uel xx.annorum dñium quæratur, pro eo.

† Hæc rō recitaē in c. vigilanti cū gl. ſuper uerb. ſequitiē extra đ pſcrip. † Puta qa ſine ipſa ſp habens rem aliquo tit. eſſet incertum an eſſet effectus dñs uel quia alias eēt difficile pbare dominiū Iaſ.

Præſcriptione an dominiū q̄rat.

¶ Quæ ſequūt ultramōtani vt ffert Chriſt. hic. & p̄cedit ſecūdū aliquos quando p̄ſcribit domino patiēte & ſciente: alias p̄cedit opin. Bul. ut refert Angel. opin. tamē gl. ē cōis.

eſt. ff. eo. l. cum qui. in ſi. j. reſpon. B. cō tradicit, † arg. ff. de iureiu. ſi duo. §. j. & C. de præſcr. xxx. an. ſi quis emptionis. ī prin. & eſt arg. pro B. ff. de pig. l. j. §. cū prædium. & C. de pign. l. uſucapio. & quod hic dicitur. Et his modis. referas ſecundū B. ad uſucapionē tm̄, p̄ quam ſecundum oēs dominiū quæritur, ut C. de pact. l. traditionibus.

iuſta [a] cā poſſeſſiōis p̄cedente acquirant.

¶ Homo liber, res ſacra, vel religioſa, & ſeruus fugitiuus, non pōt vſucapi etiā bona fide. h. d.

¶ Sed aliquando ēt ſi maxime quis bona fide rem poſſederit, non tamen illi uſucapio ullo tp̄e [b] procedit: ueluti ſiquis liberum hominē, uel rē ſacram, [c] uel religioſam uel ſeruū [d] fugitiuum poſſideat.

¶ Furtiua res, uel ui expulſiua poſſeſſa, non pōt uſucapi uel

Vel quod dicit dominiū ponitur proprie quantum ad uſucapionem, improprie uero quitenus ad præſcriptionem, hoc eſt pro effectu dominii. ſ. ut poſsidentes habeamus exceptionem, nō poſſidentes habeamus actionem utilem, ut ff. de acqu. re. do. rem in bonis. & C. de præſcrip. xxx. ann. ſiquis emptionis. in princip. Et eſt ratio quare uſucapione, magis dn̄ium quæratur: quia mobilium rerum uilis eſt poſſeſsio, ut ff. de acqu. poſ. ſi rem.

SYL. ¶ Dic, q̄ quæritur regulariter utile dominium in præſcriptione, in vſucapione directum: late Fely. in rub. extra eo. col. j. in. vj. limita. * Sed plenius hunc articulum tangit Balb. in trac. præſcr. in ij. par. prin. q. ij. & Iaſ. & Dec. in. l. traditionibus. ſuper gl. in uerſi. uſucapionibus. C. de pact.]

a ¶ Iuſta. Vel quaſi, ut dicemus infra eo. §. error.

SYL. ¶ Sed aliquando. Caſus. Quærebat, an hic enumerata præſcribi aut vſucapi poſſent: & uidebat q̄ ſic: * cū ſupra poſita ſit regula uniuerſalis uel ſaltem indefinita, quæ in ll. æquipollet uniuerſali, res mobiles triennio, immobiles longo tempore uſucapi, necnon militet ratio, qua introducta eſt uſucapio.] ne dominiū ſit in incerto, & ut litium ſit quandoque finis, vt dictum eſt, præſertim cum liberi hominis uenditio conſtet ab ignorante. l. liberi. ff. de contrah. emp. contrarium decidit, quia cum tales res non ſint in cōmertio noſtro, ut ſupra de re. diu. in princ. & infra de inu. ſtip. in princ. cum non poſsint p̄ aliquem contractum tranſire in dn̄ium alterius, nō uſucapiunt: quia p̄ſcriptiones ſunt inuentę. ut ius creatū ī aliū transferant, nō ut ius nouū inducāt, & ut aliorū iura & dn̄ia, quæ ī rebus habentur, p̄ ſcriptiōibus mediātibus acquirant, & in p̄ſcribentē tranſferant: unde cum nullum ius ſit in libero homine, immo nec ipſe in ſeipſo ius habeat. l. liber homo. in princ. ff. ad. l. aquil. & idem ſit in rebus ſacris. §. ſacræ ſupra de re. diu. quō ergo &c. Itē quia talia poſſideri non poſſunt. l. qui vniuerſas. ff. de acq. poſſ. ergo nec præſcribi. l. ſine poſſeſsione. ff. de uſuc. in ſeruo autē fugitiuo ratio eſt, quia ſui ipſius committit furtum, idō tanquam res furtiua non uſucapit, ut dicetur in. §. proxi. No. ſummarium]

b ¶ Vllo tempore. etiam quadraginta annorum, ut C. de præſcr. lon. tem. quæ pro lib. l. ſi.

SYL. ¶ Immo nec tanto tempore, cuius initij memoria in contrariū non exiſtat, ex quo. l. afficit rem. ſecundum Bald. in l. omnes. C. de præſcrip. xxx. ann. Fely. in cap. accedentes. columna quarta. de præſcrip.]

c ¶ Rem ſacram uel religioſam. niſi deſinant eſſe ſacræ uel religioſæ, quod fieri poteſt, ut ff. de reli. cum loc.

d ¶ Seruū fugitiuum, qui facit furtum ſuiipſius, ut C. de ſer. fug. l. j. Sed nunquid. xxx. annis fugitiuus uſucapitur? Reſpon. non, cum poſſeſsio retineat, ut ff. de acqu. poſ. l. j. §. per ſeruum & l. rē quæ. in fi. ergo non currit vſucapio poſſidenti, ut C. de p̄ſcr. xxx. uel. xl. anno. l. male. niſi ex tunc quando ab alio cœperit poſsideri uel ſteterit diu: † q̄ a ex tūc deſinit poſsideri, ut ff. de a. q. poſ. l. iij.

Seruus fugitiuus an xxx. an. uſucapiatur.

† Pro libero bo

na fide: §.ſi ſeruus.&.l.per eum.§.per ſeruum.

SYL. ¶ Tria ſecundũ Chriſt. hic debẽt concurrere: primũ, ꝙ diu moratus ſit in libertate: ſecundũ, ꝙ exhibuerit ſe aduerſum dominũ pro libertate obtinenda: tertiũ, ꝙ fuerit ab alio poſſeſſus.l.ſi is qui ꝓ emptore.§.ſi ſeruus.ff. eo.

(margin:) ſi paratus ſit ſubire iudiciũ liberale ſecũdũ doct. ſ.

SYL. ¶ Furtiuæ. Caſus. Quærebat, an furtiuę res & vi poſſeſſæ poſſent vſucapi & q̃uis ex regula generali ꝙ malæ fidei poſſeſſor ullo tpe nõ præſcribat, ipſe fur uideret ĩpediri uſucapere, tamen ſi bona fide qs ab eo emat, credens eũ dominũ, uidebat ſaltẽ in eũ tranſire uſucapiẽdi condõ ex reg. poſita in princ. huius tit. cuius contrariũ dr̃ hic: rõ aũt aſsignat, qa.l.inhibet & ꝓhibet pſcriptionem l. ubi lex.ff.e. rõ aũt quare.l. inhibuerit, eſt qa iã res eſt affecta uitio reali: & (ut dicebat Bal.in.l.inciuile.C.de fur.) titulus habitus a fure hr̃ pro nõ titulo, nec patrocinaẽ emptori, & ſic non præſtat uſucapiendi cãm. No. furtiuas & ui poſſeſſas res uſucapi non poſſe. Itẽ ꝙ ſufficit rõ, quia.l.dicit. Itẽ ꝙ ex duabus rõnibus ſi una remanet illa ſufficit. Itẽ ꝙ malæ fidei poſſeſſor nõ præſcribit. Itẽ ꝙ in rebus mobilibus nõ facile ꝓcedit uſucapio. Itẽ ꝙ uendens ſcienter rem alienam dr̃ eius committere furtum.]

(margin:) † alias Atinia: & rectius vt colligiẽ ex A. Gel. li. xvij. c. vij.

a ¶ Vi.ſ.expulſiua, non compulſiua, ut C.quod me.cauſa.l.ſi ui uel metu.

SYL. ¶ Dic, ꝙ rõ drĩæ eſt, quia ſi eſt poſſeſſa per uim expulſiuam, eſt impræſcriptibilis, donec purgeẽ illud uitium, & res puenerit ad priorẽ dominũ, ſi mobilis ẽ uel antiquum poſſeſſorẽ, ſi immobilis, ſecundũ Bar.in.l.certe.§.Iul.ff.de præca. ſecus per uim compulſiuã, quia non afficitur uitio reali, nec impeditur uſucapio, dummodo alia extrema concurrant.l.iij.ubi glo.Bart. & doct.C. quod met.cau. * quæ aũt ſit uis expulſiua & quæ compulſiua exponit glo. in.l. j. C. quod met.cau.]

* ADDI. Vi aũt res poſſeſſa eſt, quæ ablata ẽ ui. & detẽta, nõ q̃ ſolum empta. ui nãq; poſsideẽ res dupliciter, aũt.n. ui cogiẽ aliquis uendere, aliterue aliena re: aut ui auferẽ res non ex iuſta cã, priore ſpẽ uſucapio ꝓcedit.l.ſi ui.C. de his q̃ ui uel met.ſeq. contra.

pſcribi ẽt p bonæ fidei poſſeſſoré. Et uẽdẽs ré alteri⁹ ſciẽter cõmittit furtũ. Are.

¶ Furtiuę quoq; res, & quæ ui [a] poſſeſſæ ſunt, nec ſi prædicto longo tpe [b] bona fide poſſeſſæ fuerint, uſucapi poſſunt. [c] Nã furtiuarũ [d] rerũ lex xij.tab. & lex † Attilia inhibẽt uſucapionẽ: ui [e] poſſeſſarum, lex Iulia & Plautia. ¶ Quod aũt dictum eſt, furtiuarum & ui poſſeſſarũ rerũ uſucapioné p leges prohibitã eſſe, non eo [f] pertinet, ut ne ipſe fur, quive p uim poſſidet, uſucapere poſſit (nam [g] his alia [h] ratione uſucapio nõ cõpetit, quia.ſ.mala fide poſſident) ſed nec [i] ullus alius, quã-

b ¶ Prædicto longo tempore.ſ. triennii, vel.xx.ann.ſed.xxx.uel.xl.ann.poſſunt, ut.C.de præſcripr.xxx.uel.xl.an.l. omnes.&.l.ſicuti.& de ann. except. l.j. §.ad hæc.

ADDIT. Quod procedit in eo, qui ab ipſo emit bona fide: alias ſecus de iure canonico, ut dixi ſupra.

c ¶ Poſſunt. niſi purgato uitio, ut.j. eo.§.aliquando.

d ¶ Nam furtiuarum. Similis rõ, quia lex uult, eſt.ſ.quib.ex cau.manu. non licet.in prin. unde illud: Sic uolo, ſic iubeo: ſit pro ratione uoluntas. Eſt & alia ratio: quia res uitioſæ ſunt, ut.j.eo. §.nouiſsime. — *(margin:)* Voluntas ẽ ꝓ rõne.

* ADDIT. Legis Attiliæ uerba hæc erant, rei furtiuæ æterna auctoritas eſto. Gel.in lib.xvij.c.vij.

e ¶ Vi poſſeſſarum.ſ. ſi expulit & poſſedit: nec ſufficit expuliſſe, ut ff.eo. ſequitur.§.ſi tu ui.

f ¶ Non eo pertinet.ſ.tantum.

g ¶ Nam his.ſ. poſſeſſoribus uiolẽtis, & furibus.

h ¶ Alia rõne. Not. ꝙ præualet generalis ratio ſpeciali: ſic ſupra de nup.§. affinitatis.&.§. ſocrum. Ar. contra.ff.de eden.quædam. — *(margin:)* Coacta volũtas eſt voluntas.

i ¶ Sed nec ullus.C. quod met. cã.l. ſi

uis ab eis bona fide emerit, uel ex alia cā acceperit, uſucapiendi ius hēat. Vndeª in rebus mobilibus nō facile procedit, ut bonæ fidei poſſeſſoribus uſucapio competat. ᵇ Nā qui ſciens alienā rē uendiderit, uel ex alia cauſa tradiderit furtum eius committit.

¶ Hæres alienando bona fide rē alienam inuentā in hǽditate, nō cōmittit furtu: & in ea procedit uſucapio. Idē ī fructuario ancillæ alienāte ptū ipſius, quē ad ſe ſpectare putabat. Aret.

¶ Sed tamen id aliquādo aliter ſe hēt. Nā ſi hæres ᶜ rem defuncto commodatā, aut locatā, uel apud eum depoſitā, exiſtimans hæreditariā eſſe bona fide accipienti ᵈ uendiderit, aut donauerit, aut do-

vi vel metu.contra.Sol.hic de ui expulſiua, ibi de compulſiua, quæ voluntatē licet coactam habet in ſe, vt ff. qđ met. cauſa. ſi mulier.§. pen.

a ¶ Vnde. Quia in rebus mobilibus alienis fit furtum contrectan.do.vt iufra de obligatio. quæ ex delic.naſcun. §. j. & ex eo fit furtiua, & ſic non vſucapibilis, ut ſupra proxime: unde ſequitur, ꝙ in rebus mobilibus &c.

Auctoris vitiū an ſucceſſorē cōmitet. b ¶ Cōpetat. Sed vř, ꝙ culpa auctoris nō comitet.i.non ſequatur accipientem, ut ff.de diuer. temp. præ. l. au nit'um.& ff.de excep.do.l. apud celſum.§.ſi cum legitima.Reſpon.ſi uitiū eſt rei, comitatur vt hic : ſi perſonæ, comitaē iu uniuerſum ſuccedētem, ut C. de acquir. poſ.l.uitia. & C. communia de uſuca.l.ſi.

SYL. ¶ Hæres enim eſt ſucceſſor vitiorum, et ſi uelit incipere præſcriptionem ex perſona ſua, ſecundum com.opi. cōtra Dy.& ſeq.Iaſ.in.l. pomponius.§. cum quis. ff.de acq.poſ.]

¶ Sed ſi in rem ſingularē ſuccedat, nō comitaē, ut ff.de excep.do.l.apud §.de auctoris.& C.de pe.& com. rei uend.l. dolum. niſi qñ utetur acceſsione temporis eius auctoris, ut ff. de acqu. poſ. l.pomponius.§.ſi.(j) Sed hodie vitium perſonæ nocet ſingulari ſucceſſori.per auth.malæ fidei.

SYL. ¶ Declara & limita ut per doct. in d.l. pomponius.§.cum quis ff.de acq. poſ. * & Balb.in trac.præſcrip.in ij.par.iij. part.princip. iu.xij.q. ubi limitat.xij. modis.]

ADDIT. (j) Et q̄ ſint realia & quæ perſonalia uitia, & an contra ſucceſſorem agentem in iudicio poſſit opponi de vitio auctoris, vide Aug.hic.

¶ Sed tamen. Caius. Facile ponitur: SYL. dubiū.n.faciebat poſita ſuperius regula in rebus alienis uenditis : ratio autē decidēdi ē, quia cū furtum non cōmittaē ſine animo furādi, nō impedit trāsferre uſucapiendi conditionē: Not. ꝙ hēs vēdendo rē inuētam in hǽditate, q̄ tñ non erat defuncti, nō facit furtū & transfert uſucapiendi condōnem, ſi hoc bona fide faciat. Item ꝙ hēs præſumitur ignorare ea, quæ in hǽditate ſunt, quo iure ad defunctū ptineant. Item ꝙ error iuris non impedit uſucapionem. Item ꝙ partus aucillæ ad fructuarium non ſpectat.]

c ¶ Nam ſi hæres, ſic.ff.eo.tit. poteſt. & l.ſeq.

d ¶ Accipienti. An ipſe hæres uſucapit titulo pro hærede? Reſpon.non, vt ff.de diuer.tempo.præſcrip.l. cum hæres. Alij contra, ſi uellet ex ſua perſona continuare poſſeſsionem, ut C. de de præ.long.temp.l.j. quod falſum eſt. Quando ergo locum habet uſucapio pro hærede, cum nec in ſuis hæredibus locum habeat, ut ff. pro hæred.l. ij.§.filium. & C. pro hæred. l. nihil? Vſucapio pro hærede qñ hēt locum. Rñ. quando defunctus retinebat aliquam rem, credens ſuam, ſed non vſucapiebat, quia deficiebat titulus, & hæres eſt extraneus.

¶ Ratio autem, quare in ſuis non habet locū, eſt quia bona cōtiuuanē, non de nouo quæruntur.l.in ſuis.ff. de libe. & poſthum. * quod declara uerum eſſe quando filii ueniunt ut ſui, non etiam quando ut agnati, vel vt cognati per SYL.

ſucceſſorium

ſucceſſorium edictum: Soz. in reg. cxcvij. Filius hæreditatem. in j. limit.]
ADDI. Aduertas tñ, ꝙ licet hæres poſſit inchoare præſcriptionē in perſona ſua, & uſucapere, tñ tenet exonerare conſcientiā defuncti, & ſic rem reſtituere: Auto. de Bu. in c. ſi diligēti. de pſcrip. & Io. de Imo. ī c. ſi. ī iiij. co. eo. tit. Ang.

tis[a] noīe dederit qn is, qui acceperit, uſucapere poſſit, dubiū nō eſt: quippe cū ea res in furti uitiū non ceciderit: cū utique hæres, qui bona fide tanquā ſuā alienauerit, furtū non cōmittat. Itē ſi is, ad quem ancillæ, uſusfructus ptinet, partū ſuū eſſe credens uendiderit, aut donauerit, furtū [b] non cōmittit: furtū [c] enim ſine affectu furandi nō cōmittit.[d] ¶ Alijs[e] quoq; modis accidere poteſt, ut quis ſine uitio furti rem alienam ad aliquem transferat, & efficiat ut a poſſeſſore uſucapiat.

¶ Malæ fidei poſſeſſor trāsfert in bonæ fidei poſſeſſorē rē nō ui poſſeſſā cū uſucapiēdi cōdōne. Itē in rebus ſoli nō cōmittit furtū: ſed illi, qui poſſidet cum tit. & bona fide, principalibus conſtōnibus ſubuenit. h. d. ex l. furtū. & l. quare ff. eo. Are.

¶ Quod autē[f] ad eas res, quæ ſolo continent, expedit, ius ita procedit: ut ſi quis loci uacantis[g] poſſeſſionem propter[h]

a ¶ Dotis. pro filia, uel alia: nam hic iuſtus eſt titulus, ut ff. pro dote l. j.
b ¶ Furtū nō cōmittit & ita uſucapit. Sed non ue fuit in iure erratū, ut ſupra de re. diu. in pecudum? ergo uſucapio nō procedit, ut ff. e. nunq. in prin. & l. ſi fur. §. j. Rñd. hic errauit, tradēs, ibi accipiēs, ut ex illis ll. colligitur. † Vel nō pdeſt ut ibi, ſed ñ nocet, ut h. ¶ Rō differentiæ eſt, quia in poſſidente requirit bona fides & iuſtus titulus, ſed in tradente ſolum bona fides: & ita cōiter tenetur ſecundum Chriſt. hic, & ſic tenenda eſt prima ſolu.]
c ¶ Furtum. n. ſine affectu. Sed probo, ꝙ ſine affectu furtū committit. Nā interdictum unde ui incidit ſine affectu: qd ſimile eſt furto, ergo & furtū fit ſine affectu, ut C. unde ui. cū quærebat. ibi, & generali. & ibi, cū talis &c. Rñ. in interdicto eſt affectus, licet non cōtra pſonam certā: ſed hic ſuā eſſe credebat.
d ¶ Non committitur. ſic infra de obli. quæ ex delic. naſcun. §. placuit.
e ¶ Alijs. Ut ſi iuſto errore credā me hæredem, cū non ſim, ut ff. e. pōt. Item mihi legatum, cum ſit ademptum, ut infra de act. §. ſi quis agens. ſic. ff. pro leg. l. iij. in fin. & alias ubicunq; quis putat rem ſuam.

† Et eſt ratio diuerſitatis SYL.

ꝙ in præſcribēte requirit̄ uedum bona fides, ſed & iuſtus tit. quē hic error īpedit: ſed ī tradente ſufficit bona fides. SYL.

* ¶ Quod aūt. Caſum ita potes figurare. Quærebat, an ſi fundū ad me non pertinētem ſciens abſq; vi occupaui, tradendo illū alij bona fide accipienti præſtem uſucapiendi facultatē? & uidebat ꝙ nō pp malā meā fidē, qui rem quaſi uitioſam feci: qd uitium tranſit ēt ī ſingularē ſucceſſorē. Sed contrariū decidit, quia uitium reale rē afficiēs. l. uitia. C. de acq. poſſ. nō contrahitur ex l. xij. tab. & Atinia, niſi ob furtū aut violentiā expulſiuā, quæ qualitates cū hic nō adſint, merito ceſſat ihibitio uſucap. Not. ſumuariū.] SYL.
f ¶ Quod autem. hucuſq; de uſu rerū mobilium dictum eſt, nunc procedit ad ius immobilium.
g ¶ Loci uacantis. Locus interdum dicitur plenus: ut qui poſſidet. Interdum ſemiplenus, ut ille, in quo aliquis eſt cauſa legatorum, uel rei ſeruandæ cauſa, ut ff. de acqu. poſſ. l. iij. §. ſi. & de act. emp. l. ij. §. j. Interdum uacuus: & hoc tribus modis, ut hic i ſic ff. de acq. poſ. l. ſi id quod.
h ¶ Propter abſentiā. Sed hoc vr̄ falſum, quod pp abſentiā amittat poſſeſſio, ut ff. de acqui. poſ. clam. §. ꝗ ad nundinas. Sed rñde hoc pp effectum abſentiæ dicitur. ſ. obliuionē: ut quia longo tpe abfuit, præſumitur ꝙ pro derelicto habuit: tēpus. n. inducit obliuionem, &

abſentiã aut [a] negligentiã domini, aut quia ſine ſucceſſore [b] deceſſerit, ſine ui nãciſcatur: quãuis ipſe mala fide poſſideat, quia intelligit ſe alienũ fundũ occupaſſe, tamen ſi alii bona fide accipienti tradiderit, poterit ei longa [c] poſſeſſione res acquiri: quia neq; furtiuũ, neque ui poſſeſſum acceperit. [d] Abolita [e] eſt.n. quorũdã† ueterum ſnĩa, exiſtimãtium ẽt fundi loci ue [f] furtum [g] fieri. Et eorum utilitati, qui res ſoli poſſident, principalibus conſtitutionibus proſpicitur: ne cui longa & indubitata poſſeſſio debeat auferri.

¶ Furtiua & ui poſſeſſa pñt uſucapi uitio purgato. h. d. Aret.

¶ Aliquando ẽt furtiua, uel ui poſſeſſa res uſucapi [h] poteſt:

poſſeſsio obliuione amittitur, ut ff. de dam. infec. l. ſi finita. §. non aũt. quod tp̃s erit in arbitrio iudicis, ut ff. de iu. deli. l. j. §. fi. & l. ſe. dummodo longũ ſit, & obliuionẽ inducat, & animũ retinendi hẽre deſinat, ut ff. eo. l. furtũ. §. j. & ff. de acq. poſ. quẽad.

SYL ¶ Quod intelligit ſpatio. x. ann. l. j. ubi glo. & doct. C. de ſer. fug. * de quo uide late apũ Balb. in rep. l. celſus. ff. eo. nu me. 65.]

a ¶ Aut negligentiã. tãtã ut ſpuat rei poſſeſsionẽ, qđ facile fit, ut ff. de acqu. poſſ. l. ſi quis ui. §. differentia.

* ¶ Declara ut per Bart. in. l. ſi de eo. §. ſi forte. ff. de acqu. poſ.

b ¶ Sine ſucceſſore. Idem & ſi cũ ſucceſſore, dummodo non fuerit apprehẽſa, ut ff. de acq. poſ. cum hæredes.

* ADDITIO. No quis dicat habere malã fidem ille. ſ. qui ſcit rem ad ſe non pertinere ut hic &. l. cũ q̃rebať C. unde ui. unde bonam fidem habet qui cogitatione dñi poſsidet, ut C. de fur. l. manifeſtiſsime. §. cum igiť. Itẽ eſt medium ut ignorans qui non hẽt bonam fidẽ nec malam, ut. l. j. C. de acqu. poſ. & l. iij. §. fi. ff. de acqu poſ. H. M.

c ¶ Longa. ſ. x. uel. xx. ann. Sed hic. §. duabus rõnibus eſt hodie correctus. nã p̃ſumitur hodie talis poſſeſsio uiolenta, ut. C. unde ui. cum quærebatur. ergo non habet locum hæc præſcriptio, ut ſupra. § furtiuæ. Item alia rõe: quia bona fides deſideratur ab utraq; parte, alias xxx. ann. iſa præſcriptio currit, ut in autheu. ut ſpon. lar. §. rurſus. coll. ix.

SYL. ¶ Hæc gl. cõiter reprobatur ſecundum Balb. in tract. præſcrip. in. ij. par. iij. par. princ. q. xij. nume. 54.]

d ¶ Acceperit. Vere, non furtiue. †

e ¶ Abolita. i. perẽpta. inde abolitio, id eſt accuſationis peremptio.

f ¶ Locive. i. partis fundi: ſed fundus totus dicitur, ut ff. de uer. ſig. l. locus.

g ¶ Furtũ. & eſt ſimile ff. e. l. quare. Sed cõtra. ff. de furt. ſi q̃s uxori. §. ſi ſulphurariç. & l. ſi cretæ. Sol. ibi non loci, ſed terræ, q̃ eximebať, furtũ fiebat. Et quod ſubijcit, & eorũ &c. ſic conſtrue: & proſpicitur prĩcipalibus conſtõnibus ne cui eorũ, q̃ poſsidẽt res ſoli, longa &c. tunc non eſt neceſſe, q̃ in tex. ſit utilitati. Vel ſic & clarius: & p̃ſpicitur prin. conſti. utilitati eorũ, qui poſ. res ſoli, ne cui. i. ne alicui, ipſorum ſubaudi poſ. long. & indu. de. auferri. & ſunt hæ principales conſtitutiones, ut C. de p̃ſcri. lon. temp. per totum tit. Accur.

¶ Aliqñ. Catus. In notiſsima regula SYL. non figuratur, cuius rõ elicitur ex tex. quia res ipſa ab initio erat affecta: quæ qñ reuerſa eſt ad dñm, purgatur eo uitio, & ad priorem naturã redit: & ideo ſecundũ gl. j. hic eſt uſucapibilis, quod declara, ut dixi ſupra in. §. furtiuæ. in glo. j. No. ſummarium.]

h ¶ Vſucapi. duabus rationibus ſtare non põt quod hic dicitur. Prima, quia deſijt eſſe uitioſa: unde non erit mirabile, quod uř uelle inducere contra id qđ eſt. ſ. eo. §. furtiuæ. Reſpon. dic furtiua, uel ui poſſeſſa. ſ. quondam. †

¶ Adde ĩ ſimili gl. ĩ. l. eius. ff. ſi cer. pe.]

¶ Secunda quia dñs non uſucapit cum ſna ſit, nec alius ab eo accipiens, cum tranſeat dñium, ut. ff. eo. ſequitur. §. lana. &. §. tunc in ptãtẽ. Sed reſpõ. uſucapi. põt. i. uſucapibilis eſt: ut ſi ab aliquo

† Vide A. Gell. libr. xj. SYL. c. xviij.

† Quod uerum eſt, ſiue debitor ſurripuit, ſiue alius, ſecundũ cõem opin. licet gl. ĩ ultimo caſu uariauerit ut hic p Chriſt.

† Et hoc facit p ſaluãdo dicto teſtis depõẽtis de filio alicuius, qui iam fit SYL. mortuus quia ſubauditur quõdam.

non domino alienatur, non cõmittente furtum eius, uſucapiet emptor.

a ¶ Domini Vel quaſi, ut tutoris, uel creditoris, ſi alienam rem debitor obligauit, ut. ff. eo. ſequitur. §. ſi pupilli. & pro ſol. l. fi. aliud ſi ſuũ, ut. ff. eod. ſequitur. §. ſi rem. Accur.

b ¶ Reuerſa. uel quaſi, ut ff. de fur. q̃uis. & ita q̃ nõ poſsit ab eo auelli, ut ff. eo. ſeq. tur. §. tuuc.

ueluti ſi in domini[a] pt̃ātem reuerſa[b] fuerit: tunc. n. initio rei purgato procedit eius uſucapio.

¶ Res fiſci uſucapi nõ pñt, ante tñ, q̃ denunciatę fuerint, uſucapiuntur. h. d. ex. l. quamuis. ff. eo. Aret.

¶ Res fiſci[c] noſtri uſucapi non poteſt[d] Sed Papinianus ſcripſit, bonis uacantibus fiſco nondum denunciatis,[e] bonæ fidei emptorē traditā[f] ſibi rē ex his bonis[g]

SYL. ¶ Res. Caſus. Quærebatur, an res fiſci uſucapi poſſent, intelligendo de bonis quę poſsidentur: & uidebatur q̃ ſic, quia in hmõi utitur iure priuati fiſcus, gl. in. l. itē ueniunt. §. in priuatorum. ff. de petit. hær. ſed contrarium decidit ea rõne, quia talia fiſcalia alienari regulariter non poſſunt. c. intellecto. de iureiur. licet ſecundũ quoſdā hoc ſit in priuilegium fiſco tributum. * Tũc fuit dubitatum: moritur aliquis ſine hærede, quo caſu bona dicuntur uacantia. utrũ ſi quis ea uendiderit bonæ fidei emptori, anteq̃ fiſco denuncientur, uſucapio procedat: & uidebatur q̃ non, quia cũ uacent, & l. deferat fiſco ſuccelsionem mortui abſq; hærede, non deberent tanquam bona fiſcalia uſucapi poſſe: cuius contrarium reſpondetur, quia cũ nondum denunciata ſint, non uidentur uerſa in patrimonium fiſci, & ideo æquius eſt ut non gaudeat eo priuilegio, quod ſibi conceſſum eſt in bonis delatis, & quæ ſua irreuocabiliter facta ſunt. No. ſummarium.]

c ¶ Res fiſci. i. imperii.

* ADDIT. Fiſci, fiſcinæ fiſcellæ, ſpartea ſunt utenſilia ad maioris ſummæ pecunias capiendas, unde q a maior ſumma eſt pecuniæ publicæ q̃ priuatæ, ut pro cenſu priuato loculos & areã, & ſacculos dicimus: ſic ꝓ publico theſauro ærarii dicitur fiſcus. hæc Aſconius.

Præſcribi non poſſunt mulctæ res.

d ¶ Non poteſt. triennio mobilis: uel x. uel xx. annis immobilis. Idem in patrimoniali principis, ut C. ne rei domi. uel temp. l. j. Idem in re ciuitatis, ut C. de ſacroſan. eccl. l. fi. Idem in re eccleſiaſtica, ut C. de ſacroſan. eccl. l. fi. Præſcribuntur tamē dictæ res ſpatio. xl. an. excepta re mobili eccleſiaſtica, non ſacra, q̃ triennio uſucapitur, ut C. de pſcrip. xxx. an. oẽs. & in auth. de eccle. tit. §. ꝓ tēporalibus. coll. ix. & ti. hæc cõſtit. Inno. cõſtõnes. col. viij. Itē exceptis publicis, q̃ ſunt uſui publico deputata, ut ff. de uia pub. l. uiam.

¶ De hac materia ui. Bar. in. l. in omnibus. ff. de diuer. & temp. præſcr. * Contra ciuitatem aũt cõis opin. doct. eſt in d. l. fi. q̃ currat præſcriptio ſicut contra priuatos, præterquam in quatuor caſibus ibi expreſsis.]

¶ Item res pupilli non uſucapitur, ut ff. de acq. re. dom. bonæ fidei. in princ. uerſi. nec intereſt.†

¶ Ratio eſt, quia alienari non poteſt. l. lex quæ tutores. C. de admi. tut.]

¶ Itē res filii a patre alienata: niſi xxx. ann. a tempore quo eſt ſui iuris, ut C. de anna. excep. l. j. in fi. & in authen. de nup. §. ſi uero expectet. colla. iiij.

¶ Rõ eſt, quia durante patria pt̃āte nõ poteſt agere. l. j. in fi. C. de ann. exc.]

¶ Item res data Præſidi contra legem Iuliam repetundarum, ut ff. ad l. iul. repe. quod contra legem.

¶ Ex quo enim lex reſiſtit traditioni, uſucapio currere non poteſt. l. ubi lex ff. eod.]

¶ Item fundus dotalis, ut ff. de fundo dotali. l. ſi fundum.

¶ Ratio eſt propter prohibitam alienationem eius. l. j. §. & cum lex. C. de rei uxo. actio.]

e ¶ Nondũ denũciatis. ab aliquo: cũ uariæ ſint cãæ, qbus ad fiſcũ denunciatio fieri ſolet, ut ff. de iure fiſ. l. j. ĩ prin.

f ¶ Traditam. ſ. ab eo qui acceperat poſſeſsionem horum bonorum.

g ¶ Bonis. ſcilicet alicuius morientis ſi

† Ipſe SYL. tamē in re aliena pſtat uſucapiendi condõnē. Item not. q̃ SYL. cæpta cũ maiore continuatur contra SYL. minorē, ſed ex clauſula generali SYL. reſtitui põt. niſi ſit lõgiſsimi SYL. tēporis q̃ dormit durãte pupillari ætate. Are.

ne hærede,cui ſucceſsit fiſcus:nõ idem in ciuitate,ut C.de bo.vac.l.j.& l.uacã tia.lib.x.

SYL. * ¶ Intellige in ciuitate recognoſcẽte ſuperiorem, alioquin idẽ iuris eſſet qđ in fiſco: Bar. in l.j.§. de qua.ff. de poſtul.]

a ¶ Vſucapere poſſe.ſ. trĩenio, uel x.uel xx.an. cũ habeat titulũ:ſi aũt titulũ non habet, & uult ex tpe delationis ſibi cõputare tps,habet iiij. an. ut ff.de iure fiſ.l.j.§.diuus.& de diuer. & temp.prę.l.inter.§.j.Sed ſi ex tpe,ex quo cœperunt ad fiſcum peruenire xx. an.hẽt, ut ff.de iure fiſ.l.j.§. pſcriptio. & hæc uera ſunt,ſiue ĩ re ſingulari,ſiue in uniuerſitate: & ſic loquit ff. de peti. hær.l.ẽt ſi putauit.§.itẽ ſi quis a fiſco.

uſucapere a poſſe ;& ita diuus Pius, & diui Seuerus & Antoninus reſcripſerunt.

¶ Res uitioſa nõ poteſt uſucapi,uel præſcribi : & facti error iniuſtus uſucapionẽ non parit.h.d.

7 Nouiſſime b ſciendũ eſt, talẽ rẽ eſſe debere,vt in ſe nõ hẽat uitiũ,c ut a bon.fidei emptore uſucapi poſſit, uel qui ex alia iuſta cauſa poſſidet.

Error d aũt falſæ cãæ uſucapionẽ non parit.

SYL. ¶ Nouiſsime. Caſus. Quãuis in tam generali regula ex ſuperioribus pẽdente non fuiſſet neceſſaria caſus poſitio, tamen ita dici põt, ꝙ dubitatũ fuit an res uitioſa ĩpediret præſcriptionẽ,q̃uis hic tradaĩ pro regula generali:& uidebaĩ ꝙ non per tex.in l.j.C.de pſcr. lon. temp.in l.ſi nulla.C.de acquir.poſſ.ubi res vr uitioſa, & tñ non impedit pſcriptionem inchoari in pſona ſingularis ſucceſſoris: cuius contrariũ hic deciditur,ꝙ immo impediat uſucapionẽ : ſed loquitur de uitio conſiſtẽte in re,ut cõſtat ex illis uerbis.In ſe non hẽat uitiũ. Sunt.n. q̃dam uitia realia in hac materia,q̃ dicunĩ realia, quia ad quẽcunque uadat res,tranſit cũ eo,donec ſit purgatum ut dictum eſt ſupra.ſunt & alia uitia perſonalia , prout uitiũ litigioſi , in d.l.j.& ingreſſus poſſeſsionis uacantis: q̃ non afficiunt ipſam rem:& non impediunt præſcriptionẽ inchoari. Scđo dubitabaĩ,an error impediret præſcriptionẽ ; & uidebaĩ ꝙ non.l.ſed & ſi lege.§. ſcire.ff.de pet.hæt.ubi Bar.cuius cõtrarium dr̃ hic in errore iniuſto facti,ut declarabitur inferius.No.ſummarium.]

b ¶ Nouiſsime.i.in ultimis,ut breuiter dicã:ſic ſupra de ſuſp.tut.§.nouiſs.

c ¶ Vitiũ.uel quaſi,ut ſupra prox.§.& §.aliqñ.Sunt aũt uitia, ut quia furtiua, uel ui poſſeſſa, ut ſupra eod.§. furtiuæ. Nunquid præcaria poſſeſsio eſt uitioſa? Rñd.nõ, arg.ff. cõm. di.l.cõi diui dundo.§. inter pdones.

SYL. * ¶ Declara ſecũdum Bar.in l.Põponius §.cũ quis . ff. de acqu. poſſ.]

Nunquid litigioſa? Rñ. non,ut C.de præſcr.lon.temp.l.j.Nunquid clandeſtina? Reſpon.non dicitur res clandeſtina aliqua lege , ſed poſſeſſio. Quidam tamen dicunt oĩa ſupradicta eſſe uitia rerum,ut arg.ff.de acquir. poſſ.pomponius.§.cum quis.

SYL. ¶ Cõis doc.reſolutio eſt , ꝙ uitiũ præcarij,& clãdeſtinitatis ſint perſonalia : item & uitium litigioſi: ita tradunt in l.Pomponius.§.cum quis.ff.de acquir. poſ.& in l.ij.in fi.C.de eden.ubi Iaſ.]

Error duplex eſt. d ¶ Error.de errore facti loquiĩ:idem magis in errore iuris,ut ff.e.l.nunq̃.ij. Sed hic error facti quandoq; pdeſt, ut ff.pro emp.quod uulgo. & ff. pro leg.l. pro legato,& ff.pro ſol.l.iij.&.ff. ꝓ ſuo hominẽ.in quibus caſibus dicunt qui da locũ hẽre titulũ pro ſuo, & tñ in his & aliis,qui a lege ſpecialiter inueniuntur,ut ff.de iu.do.l. proculus. ſecũdum Azo.Nos idem ſcđm Ioan.in oĩbus: & de his gratia exẽpli poſuit lex: & ti.emptionis,uel ſimili uſucapieĩ,nõ pro ſuo tm̃,ut tñ in emptione iuſtiorem errorẽ exigamus,ut ff. ꝓ emp.l.ij.&.iij.ĩ prin.

SYL. ¶ Non diſcedendo a terminis text.noſtri dicas,ꝙ cũ loquatur de errore facti proprij,dicitur error iniuſtus,niſi facto aduerſarij ita crederet:ita diſtinguit & firmat Bart . quem cæteri ſeq.in l.Celſus.ff.de uſucap.]

¶ Item quid ſi non errat, ſed ſcit? Reſpon. non poteſt ſibi cãm poſſeſsionis mutare,(j)ut ff.de acq.poſ.l.iij.§. illud & ff.eo.non ſolum.§.quod uulgo.

ADDITIO. (j)Et no.ꝙ ad hoc, ut

parit: ueluti ſi quis, cum nõ emerit, emiſſe ſe exiſtimãs, poſſideat: uel cũ ei donatũ non fuerit, quaſi ex donõe poſſideat.

¶ Poſſeſſio defuncti continuatur in hærede ẽt malæ fidei: mala fides uero defuncti nocet hæredi, tã in præſcriptione, q̃ in uſucapione. Aret.

¶ Diutina [a] poſſeſſio, quæ prodeſſe cœperat defuncto, & hæredi,[b] & bonorũ poſſeſſori continuatur,[c] licet ipſe ſciat [d] prædiũ alienũ eẽ. Quod ſi ille initium iuſtum nõ habuit, hæredi & bonorum poſſeſſori, licet ignoranti, poſſeſſio non prodeſt. Quod noſtra [e] conſtitutio ſimiliter [f] & in uſucapionibus obſeruari conſtituit, ut tẽpora continuentur.

¶ Tempus uenditoris coniung.tur cum tpe emptoris. Are.

¶ Inter uenditorem quoq; & emptorem coniungi tpa, [g] diui Seuerus & Antoninus reſcripſerunt.

ex iuſta cã quis poſſit mutare, ſecundũ gl. in d. l. nemo. oportet, ꝙ primam poſ. pœnitus a ſe abdicauerit, ſecundum Angel. hic.

SYL. ¶ Diutina. Caſus. Quærebatur, an ſuperueniẽs mala fides in pſona ſucceſſoris ĩpediat præſcriptionẽ cæptã bona fide in pſona auctoris: & uidebat ꝙ ſic. c. poſſeſſor. de reg. iu. li. vj. * ſi. n. mala fides auctoris corrũpit poſſeſſio. ſucceſſoris, licet bona ſit fide. multo magis deberet corrũpere propria.] Contrarium dr̃, hic, ꝙ mala fides ſupueniens non nocet: quod uerũ eſt de iure ciuili: rõnes ponunt doct. in l. ij. §. ſi defunctus. §. ſi eã. pro emp. * in præſcriptionibus. n. ſolet initiũ ſpectari. l. cũ hæres. in fi. ff. de diuer. & tẽp. præſcrip.] De iure aũt canonico, ſecũdum quod fides bona continua exigitur, iſte § procedere hodie non põt. No. ꝙ attẽditur initiũ poſſeſſionis in auctore, an ſit uitioſa uel nõ. Itẽ ꝙ hæres utitur acceſſione tpis ex perſona defuncti. Itẽ ꝙ mala fides ſupueniens in pſona hæredis nõ rũpit pſcriptionẽ de iure iſto.]

a ¶ Diutina. ſ. decẽ ann. inter pſentes, uel uiginti inter abſentes, uel triennij, vt ff. qui & a qui. ſi cũ fidei. §. Ariſto. & ſupra eo. in prin. tit. & C. e. l. diutina.

SYL. * ¶ Diutinam poſſeſſionem accepit pro continuata, non ut Accu. exponit: etenim cæpta uſucapio per defunctum poteſt perfici per hæredem, & ſi defunctus uno tantum die inueniatur poſſediſſe tempore mortis.]

* ADDITIO. Præſentes ſunt poſſeſſor & dominus quum in eadẽ prouincia ſunt: abſentes quando in diuerſis. l. fi. C. de præſcrip. xx. ann.

b ¶ Et hæredi. Hæres iure ciuili, bonorum poſſeſſor iure prætorio, ut infra de bon. poſ. §. quos aũt.

c ¶ Continuatur. niſi ipſi hrẽdi tradita ſit poſſeſſio, ut ff. eod. l. hæres eius.

¶ Et ratio eſt, quia tũc incipit pſcriptio in pſona hrẽdis.] SYL.

d ¶ Sciat. ff. de acquir. re. do. quæſitũ. ij. reſpon. cõtra. Solu. ibi hrẽs ſciebat rem eſſe eius, qui cãs a teſtatore habet, ut legatarii, qđ nocebat: hic alterius ſciebat, quod non nocet ad uſucapionem.

* ¶ Sol. ut hic per Iaſ. cuius Solut. eſt ueriſſima.] SYL.

e ¶ Noſtra conſtitutio. ut C. de uſucapione transfor. l. j.

f ¶ Similiter. non ſolũ in pſcriptione.

* ¶ Inter. Caſus. Quærebatur an ſi emi rẽ ab aliquo bona fide poſſidente, poſſim uti eius poſſeſſionis acceſſione ad implendam uſucapionẽ: dubium faciebat, quia per traditionem mihi factã generata eſt in me noua poſſeſſio. l. j. §. ſi uir. ubi hoc notat Cuma. ff. de acq. poſſ. & ideo uidebatur interrupta præſcriptio. l. naturaliter. in prin. ff. eo. cuius contrarium deciditur, ꝙ duę hæ poſſeſſiones coniunguntur, idq; ex quadã æquitate. l. de acceſſionibus. in prin. ff. de diu. & tẽp. præſc. No. ꝙ ſucceſſor ſingularis utitur acceſſione tpis ſui auctoris ad perficiendam præſcriptionem.] SYL.

g ¶ Inter. Tẽpora. ſ. ut continuentur, ſed in hoc differt, quia in titul. ſingula-

ri utriuſq;.ſ. emptorem & uenditorem bonam fidem habere oportet, ut ff.pro

Præſcribit hẽs cũ mala fide. emp.l.ij.§.ſi eam rem. alias contra. ſecus in uniuerſali tit.ut hic. Et eſt ratio: quia ſi hæres non adiret, hæreditas cõpleret, ut ff. eo. nunquã ij. §. uacuũ. quia eſt eadẽ perſona, ut in authẽ. de iureiur. a mo.præ.col. v.concor.cũ hoc.§. ff. p empt. l.ij.§. emptori. & §. ſi defunctus. & ſic hæc coniunctio ad lucrũ ut ff. quẽad. ſeru.amit.l. ſi quis alia.§.tempus.

a quo edicto res minorum excipiũtur, ut C.ſi aduer.fiſcum.l.fin. Si autem ut alieuam, ut quia ceſſatum eſt in ſolõne tributorum, tria exiguntur:& ꝙ ſit debitũ:& ꝙ ſit ceſſatum, ut C.ſi aduer.fiſ. l.fin. & C. ſi ꝑꝑ pu. pẽ.l. fi.ij.reſpon. forte biennio, ut ff. loca.l. q̇ro. §. inter. Itẽ tertio, quòd res ſubhaſtetur .i.ꝑconizet, ut C. ſi ꝑꝑ pub.pe.l.fi. Fiſcus uendit rem uel ut ſuã uel ut alieuã.

¶ Emẽs a fiſco rem alienã ut fiſci, ſtatim eſt ſecurus: ſed datur domino regreſſus cõtra fiſcũ quadriẽnio. Idem in rebus habitis ab Imꝑatore uel ab Auguſta.h.d.ex.l. bene a Zenone C.de quadr.præſcr.

¶ Edicto [a] diui Marci cauetur, cum, qui a fiſco [b] rem alienam emit, [c] ſi poſt uenditionẽ quinquenniũ ꝑterierit, poſſe dominum rei exceptione repellere. Conſtõ [d] aũt diuæ memoriæ Zenonis ꝓſpexit bene [e] iis, qui a fiſco ꝑ uenditionem, aut donationem, uel alium titulum accipiunt aliquid: ut ipſi quidẽ ſtatim [f] ſecuri fiant,

SYL. ¶ Vt autem perfectã habeas doctri. breuiter dic ꝙ regula eſt iuxta iſtum tex. quæ procedit in Imperatore & quocunque principe habente regalia, ſecũdum Bald.in c.ad apoſtolicam. de re iudi.lib.vj. It.in interueniente traditione, Bald.in c.j.§.ſi.col.ſi.de no. for. fide. Item quando fiſcus tempore alienationis poſſidebat, Bart.in.l.ſi.C. ſi contra ius uel utilit.pub. Item quãdo fiſcus bona fide uendidit, glo.in.l.ſecunda. C. de com.rerum alien. Item quãdo princeps uendit iure proprio, non creditoris. Bald.in ſecundo proœm.decret.colum.iiij. Item non procedit in eccleſia, glo.in capitulo quicunque.xj.quæſtione.ij. Item præcedentibus ſubhaſtationibus, ut per glo.hic, Bald.in.l. prima colum.ij.C.de hæred.uel actioni. uend. Item de iure canonico, gloſ.in capitulo ſecundo, de rebus eccle. non alienã. Item ſi faciat de plenitudine, ſecundũ Bald.in.d proœm decre. Item non procedit in præiudiciũ minoris uel dotis, ut hic.]

SYL. ¶ Edicto. Caſus Figuratip non eſt neceſſaria in.l.poſitiui iuris: * dici tamen põt, ꝙ dubiũ faciebant leges oẽs. quæ longum tempus requirunt, ut qs eius negligentia dominio rei ſuæ priuetur: & quia permiſſum eſt ius euincendi res noſtras ab emptoribus.l.rem alienam.ff.de contrahen empt. ſed ratio deciſionis conſiſtit in ſola principum uoluntate, qui id priuilegium ſibi permittendum rati ſunt ob labores, quos continue ſuſtinent pro tuẽdo imperio trãſlatum aũt poſtea ſuit & ad Auguſtam, quia eadem cenſetur perſona cum ipſo Imperatore.l.bene a Zenone.C.de quadri præſcrip.] Not.eſt, quòd emens hodie a fiſco ſtatim habet ut dominus actionem & exceptionem, quãuis res ſit aliena: ſed domino ius reſeruatum eſt contra fiſcum infra quadrienniũ. Item quòd beneficiũ tributum eſt emẽtibus ab Imperatore uel Auguſta.]

a ¶ Edicto.i. præcepto generali: alias ꝑtorum dicuntur edicta, ut quod met. cã, & ſimilia, ut ff.quod met.cau.l.ſi mulier.circa princ.

b ¶ A fiſco.ut a procuratore Imperialium rerum: nam de patrimonialibus dicitur infra eod.in fi.

c ¶ Emit.ſ.a fiſco uendente ut ſuam,

d ¶ Conſtitutio.C.de quadrien. præſcri.omnes.

e ¶ Proſpexit bene. corrigendo edictum diui Marci.

f ¶ Statim. ut.ff. de petitio.hæredit. etiam ſi.§.item ſi quis. contra. Soiut. ibi in uniuerſitate, hic in re ſingulari loquitur. Alij dicunt, quòd hæc corrigẽ

tur.(j)Et eodem modo (ſcilicet primo & non ſecundo) reſpon.ad legem.C.de hær.uel action.uendi.l.j. Item ibi erat res fiſci.

& uictores exiſtant, ſiue experiantur, ſiue conueniantur: aduerſus autem ſacratiſſimum † ærarium uſque ad quadriennium [a] liceat iis intendere, qui pro dominio uel hypotheca earum rerum, quę alienatæ ſunt, putauerint ſibi quaſdam cōpetere actiones. [b] Noſtra autem diuina conſtō, [c] quam nuper promulgauimus, etiam de iis, qui a noſtra [d] uel uenerabilis Auguſtæ domo aliquid acceperint, hæc ſtatuit quæ in fiſcalibus alienationibus præfatæ Zenonianæ conſtitutionis

ADDITIO. (j) Et iſtam communiter approbāt omnes, quia illo iure hæc præſcriptio erat incognita.

* Ad. l. i. reſpon. quòd ibi cōueniebatur ex natura rei, q̃ cōtinet credita & debita, non ex eo ꝙ eſſet aliena: quia ad rē ipſam ſ. hæreditatē, non emptor, ſed fiſcus conueniret. Iaſ.

† De dña fiſci & ærarii ui de Budæ. in Annot. ad Pād. titul. de offic. quæſt.

a ¶ Quadriennii. ni ſi ſit minor, uel reip. cauſa abſens, ut C. de reſtit. mili. l. neq;.

b ¶ Actiones. Sed q̃? reſpon. condictio ex hac. l. ſecundum Ioan. ſed P. in rem dabat hic non domino contra dominum.

SYL. ¶ Hæc gl. negligitur a doct. & ſi ſimpliciter intelligitur, male loquitur: ideo declara ut per Chriſto. hic.]

c ¶ Conſtitutio. C. de quadr. præſcr. bene a Zenone.

d ¶ A noſtra. i. a priuata noſtra ſubſtantia: ſed ſupra de fiſcali dixit, ut C. de quadr. præſc. bene a Zenone.

Continuatio. ¶ De donationibus. ¶ Iſta rub. continuatur per Imperatorē. Dictū eſt. ſ. de quibuſdā modis acquirendi. ſ. de acquiſitione, q̃ fit per uſucapionē & præſcriptionē, nunc dicendum eſt de alio modo acquirendi, qui fit per donationem.

ESt & aliud. ¶ Totus iſte titul. diuiditur in quinque partes. Primo ponit continuationem cum diſtinctione bimembri. Secundo de dona. cauſa mor. Tertio de donat. inter uiuos. Quarto de do. propter nupt. Quinto de una acquiſitione de iure ciuili, q̃ eſt correcta. Secunda ibi in. §. (Mortis cā.) Tertia ibi in §. (Aliæ āt.) Quarta ibi ī §. (Eſt & aliud.) Quinta ibi in. §. (Erat olim.) Aret.

continentur.

¶ De donationibus.

¶ Donationis duplex eſt genus mortis cauſa, & inter uiuos. Mortis autē cā ea dicitur, quæ propter ſuſpitionē mortis fit: qua non ſecuta, in donante remanet: reuocaturq; per pœnitentiā, uel prædecedentiam donatarij: æquiparaturq; legato. h. d. ex. l. j. & l. ſenatus. §. ſed mortis. ff. de donat. cauſa mort.

i EST & aliud genus acquiſitionis, [e] donatio.

SYL. ¶ Eſt & aliud. ¶ Caſus. In diuiſione & declaratione non figuratur niſi literaliter. Not. duplex genus donationis. Item quid ſit donatio cā mor. Item nota tribus modis donat. cā mortis reuocari: expreſſa pœnitentia, per conualeſcentiam, & per prædecedentiā donatarii. Itē quod ſere per oīa ęquiparatur legatis. Itē ꝙ qui cā mortis donat, uult magis ipſum habere q̃ donatarium, & magis donatarium quàm hæredem.

† Etiam ſi ſit donat. cā mor. ſecūdum cōiter oēs, de quo uide Angel. ī. §. i perſona. ī. de actio. & Chriſt. ī. eo. in glo. manifeſtaueris.

e ¶ Acquiſitionis. ſ. de iure ciu. nā per ſtipulationem tm̄ contrahebatur. ſ. donatio. quæ. ſ. ſtipulatio eſt de iure ciui. ſed hodie fit nudo pacto, ut C. e. ſi quis argentum. §. fin. † & infra de act. §. de conſtituta. Vel dic eam eſſe iuris ciuil. approbatione, non inuentione, ſed iuriſgentium, ut ſupra de rer. diui. §. per traditionem.

* ¶ Dic, ꝙ quamuis donatio ſit iuriſgentiū, acquiſitio tñ, q̃ fit per donationē, eſt iuris ciuilis, cū hodie fiat immediate ex donatione per ſtipulationē uel pactū nudum ex diſpõe d. l. ſi quis argētum, olim. n. acquiſitio, q̃ fiebat ex donatione ita demū ſi res tradita fuiſſet, nō ex donatione, ſed potius ex traditiōe fieri dicebatur d. §. per traditionem.]

a ¶ Et non mortis. ſi large hæc duo membra accipiūtur, in tex. nihil de eſt, & ꝓprie ponūtur genera: nã nulſæ ſpecies ſub quolibet continentur: & hoc approbo. Vel accipe ſtrictæ pro duabus ſpeciebus tm̃ donationum. ſ. ſimplicis inter uiuos, & ſimplicis cauſa mortis: & adde alias donationes: ut legatū, ut infra de leg. in prin. Item donationes ꝓꝑ nuptias, ut infra eo. §. eſt & aliud. Item & quod eſt. infra. §. fi.

SYL. ¶ Cōiter approbaſ prima ſcd̃m Chriſto. hic. * Verius tñ eſt hic ſumi genus pro qualitate, ſicut & in l. iij. §. genera ff. de acquir. poſſ. & ſupra de excuſ. tut. §. qui autem. ut declarat Zaſius in Intellec. ſing. c. j. nam cum genus ꝓprie contineat ſpecies, Bal. l. ij. C. de in. au. an. donatio cauſa mortis non põt eſſe ſpecies donationis, quia non eſt ꝓprie donatio. l. j. ff. eo.

¶ Donationum aũt duo ſunt genera, mortis cauſa, & nō [a] mortis cauſa.

¶ Mortis [b] cã donatio eſt, quæ propter mortis fit ſuſpicionē: cū quis ita donat, ut ſi quid [c] humanitus ei contigiſſet, hęret is, qui accepit: ſin aũt ſuperuixiſſet, [d] is, qui donauit, reciperet: uel ſi eum donatiōis pœnituiſſet: [e] aut prior deceſſerit is, cui donatum ſit.

¶ Hæ mortis cauſa donationes ad exemplum [f] legatorum redactæ ſunt per oĩa. [g] Nam cum prudentibus ambiguum fuerat, utrum donationis, [h] an legati inſtar eam obtinere oporteret, & utriuſq; cauſæ quædam habebat [i] inſignia, & alij ad aliud genus eam retrahebant: [k] a nobis conſtitutum eſt, ut per omnia fere lega tis [l] connumeretur,

eſt mortis cã don. ut ff. eo. ſeia. §. fi. Ac. primaſ mors.

* ADDITIO. Not. quod ad hoc ut ſit donatio cã mortis, requiritur quod fiat mentio mortis. Idem not. glo. Bart. Ang. & Raph. & Imo. in. d. l. ſeia. §. fi. & & gl. & Bar. ĩ d. l. ſeia. ff. de do. præle. & Bart. in l. q̃ dotis in fi. j. col. ff. ſolu. matr. alias ſi ſimpliciter aliquis donat ĩtelligiſ donatio ĩter uiuos. d. l. ſeia. §. fin. qđ no. ſecundū Ang.

d ¶ Supuixiſſet. i. conualuiſſet: & ita trib9 modis ſuocaſ, ut h̃ ſubiiciſ, & ff. ſi cer. pet. non omnis.

Mortis ĩcertus ẽ dies. Donatio cã mortis non eſt niſi ex-

b ¶ Mortis. ſ. inſtantis uel futuræ, ut ff. eo. l. ij. iij. iiij. v. & vj. Si quidē ubique mors timenda eſt, cum eius dies incertus ſit, ut ff. eo. ſenatus. §. mortis. & de conſ. & demon. l. i.

c ¶ Si quid humanitus ei contigiſſet. i. ſi moriaſ, ut ff. de uer. ſig. l. in uulgari. §. fina. & debet hoc exprimi: alias non

e ¶ Pœnituiſſet. Quia uoluntas eſt ambulatoria uſq; ad mortem, ut ff. de adi. leg. l. iij. in fin. & l. ſequ. & quia donatio eſt ob cãm. ſ. ſi moriar, & ſic poſſum pœnitere, ut ff. eo. ſenatus. §. j. in fi. & ff. de condi. cau. da. l. iij. §. ij. Voluntas eſt ambulatoria uſque ad mortē.

f ¶ Ad exemplum legatorum. quantū ad uim & poteſtatem: quia ſicut legata morte confirmanſ, ita donationes cã mortis, ut reuocari non poſsint.

g ¶ Per omnia. ſubaudi fere, ut ſtatim dicet: nam in multis differunt.

h ¶ Donationis. Scilicet ſimplicis & inter uiuos: alias nulla eſſet huiuſmodi diſtinctio: cum omne legatum ſit donatio, ut patet ex diſfinitione eius, ut ff. de leg. ij. l. legatum.

i ¶ Habebat. ſ. donatio cã mortis: nam cum donatione inter uiuos habet inſignia, ut ſit liberalitas: cum legato, ut morte confirmetur, & ut detrahaſ falcidia, ut C. ad l. fal. l fi. Donationes cã mortis & legata diſferũt in multis.

k ¶ Retrahebant. ſubaudi & alij ad aliud.

¶ Fere legatis. dicit fere, quia in quibuſdã diſcrepat a legatis: ecce enim, ſi

donas in annuos ſingulos, donatio una eſt, ſed legata plura, ut ff. de dona. cau. mor. ſenatus. § ſi. Item legatum ab hærede ſemper traditur, ut patet ex diffinitione legati infra de leg. in prin. donatio autē uel ab hoc uel alio.

& ſic procedat quem admodū noſtra conſtitutio [a] eam formauit.

¶ Et ī ſumma,[b] mortis cauſa donatio eſt, cū magis ſe quis uelit [c] habere,[d] quàm eum, cui donat magisq; eū, cui donat, q̄ hæredē ſuum. Sic[e] & apud † Homerū Telemach⁹ donat Piræo.

SYL. * ¶ Adde idē eſſe ēt in legato. l. lucius. ff. de lega. ij. nec in emēdatis exēplaribus habentur illa uerba in diffinitione legati, ab hęrede &c.] * Item in donatione obligaī donans in legato non.

SYL. * ¶ Declara, ut p Bar. in l. j. ff. de don. cau. mor.] Item ſi teſtm̄ accuſo, perdo legatum, non donationem: ſi tamen accuſo ut falſum, arg. ff. de iis quib. ut in dig. poſt legatum. §. qui mortis. †

SYL. * ¶ Rō eſt, ut ibi ait gl. quia donatio morte, non teſtō confirmatur.] Itē aliter ſubſtituitur in legatis ſecūdū quoſdam, ut ff. de don. cauſa mor. ſi cui mortis. & de leg. ij. ut hæredibus. Itē filiusfamilias donat, ſed non legat ut ff. eo. tam is. & infra qui. non eſt permiſ. fac. teſt. in prin. Item in legato tria tempora conſiderantur, ut ſit capax legatarius ut infra de hær. qua. & differ. §. in extraneis. in donatione non, ut ff. de do. cau. mor. l. in mortis.

* ¶ Atqui ēt in legatis ſpectatur capacitas uel incapacitas legatarij ſolum tempore mortis, Bar. in l. non oportet ff. de leg. ij.] Itē quia pro legato datur interdictum. Quorum legatorum, non pro donatione: quod dic ut in ſumma C. quorum legat. l. j. & in. l. marcellus. §. paulus. ff. de do. cauſa mor.

† Carmina Homeri refert & latine uertit

† Hoc ī telligas ut dicit gl. in. l. ēt. ff. de inof. teſtam. & plene p Ioā. de Imo. in l. fin. ff. de don. cā mor.

SYL. Alc. ī. l. alienatū. §. j. ff. de uer. ſig.

SYL. ¶ Dicas tu, q͏ communis omnium reſolutio eſt, q͏ ſi conſideramus donationem prout in eſſe producitur, illa æquiparatur magis contractui, quā ultimæ uoluntati: ſi uero loquimur de donatione, poſtquā eſt in eſſe producta, tunc talis donatio magis æquiparatur ultimæ uoluntati: quam reſolutionem totus mundus ſequitur, ut dicit Iaſ. in l. ij. col. iij. ff. de leg. j.

¶ Donatio inter uiuos non comparatur legatis: quæ perfecta non reuocatur, & perficitur ſola uoluntate, neceſſitatemque habet traditionis & excedens ccccc. aureos inſinuationem plerunq; exigit. & per ingratitudinem reuocatur. h. d.

ADDIT. Immo hēt locum. Quorum legatorum, ſaltem in eo quod excedit falcidiam: uel ſi per donatariū ſit occupata, ſecū dum Ioan. Fab. & Ang. * quod declara ſecundum Ripam in. l. j. §. ſi qs ex mortis. ff. quo. leg. & Deci. conſil. xcvj. colū. ij. Syl.]

a ¶ Conſtitutio. Scilicet coram v. teſtibus, ſcriptura interueniente, uel non ut C. eo. l. ſi.

b ¶ Et in ſumma. i. breuiter de hac donatione expediamus, ut ff. eo. l. j.

c ¶ Velit. i. uellet.

d ¶ Habere. Scilicet, ſi ſuperuixerit, ut ff. eo. ſenatus. §. j.

e ¶ Sic & apud Homerum. i. ſicut recitat poeta Homerus, q͏ Telemachus dictis uerbis expreſsis donauit.

¶ Aliæ aūt dona. Caſus. Nō ſigurabitur aliter, cū hic ſolum declarent termini notiſsimi donationis inter uiuos, recitetur q; conſtō Iuſtiniani tam reſpectu pfectionis donationis, ut. ſ. nudo cōſenſu pficiatur, quā q͏ uſq; ad ccccc. ſolidos inſinuatione nō egeat. No. q͏ donatio ſimplex nō habita mortis mētiōe dr̄ inter uiuos, nec eqparaī legato. Itē q͏ donatio perfecta non reuocaī niſi ex modis exp̄ſsis in. l. Itē q͏ ſcriptura non eſt de ſubſtātia donationis. Itē q͏ donator rē donatā p̄ſtare teneī, ut uenditor rē uēditā. Itē q͏ donō excedens. ccccc. aureos eget inſinuatiōe. Itē q͏ donatio q̄uis perfecta reuocaī p ingratitudinē. Item q͏ non conuenit ab eo iniuriā pati, in quem beneficium eſt collatum.] SYL.

a ¶ Aliæ autem. Nunc proſequitur aliud genus donationis. dictum eſt de donat.cau.mor.nunc de dona.ſimplici .i.inter uiuos dicit.

b ¶ Temere. Ideo dicit temere, quia qñq; reuocã tur.ut.j̃.eo. §. ſciendũ.

SYL. * ¶ Temere dixit.i.ſine cã & paſſim: ſic i.l.j. ff.de dolo.& in. l. prætor §. ſed & ſiquis. ff. de iniu.]

¶ Aliæ [a] autem donationes ſunt, quæ ſine ulla mortis cogitatione fiũt, quas inter uiuos appellamus: quæ non omnino comparantur legatis: quæ ſi fuerint perfectæ[l], temere [b] reuocari † non poſſunt. Perficiunt autem, cũ donator ſuã uoluntatẽ [c] ſcriptis, aut ſine ſcriptis manifeſtauerit. [d] Et ad exemplum uenditionis [e] noſtra conſtitutio [f] eas etiam in ſe habere neceſſitatem traditionis uoluit: ut etiam [g] ſi non tradãtur, habeant pleniſſimum & perfectum robur, & traditionis neceſſitas [h] incũbat donatori. Et cum retro principũ [i] diſpoſitiones inſinuari eas actis interuenientibus uolebant, ſi maiores ducẽtorum fuerant ſolidorum: conſtitutio [k] noſtra eam quantitatem uſque ad quingentos ſolidos ampliauit, quam ſtare etiam ſine inſinuatione [l] ſtatuit.

†Vt hic & c. ſi.ĩ glo.j.in ſi. extra eo.tit.

c ¶ Voluntatẽ. Etiã nudo pacto, ut C. eo. ſiquis argẽtum. §. ſi. Accur.

Donõ an poſſit fieri ſine ſtipulatione.

ADDI. Si tñ donetur factũ, requiritur ſtipulatio & traditiõ ſicut olim. Item ꝓſentia donantis & donatarij, ubi ſit certæ perſonæ: ſecus ſi incertæ.

d ¶ Manifeſtauerit. Scilicet per uerba futuri temporis: ut dabo, uel donabo, ad inſtar ſtipulationis, ut ff.de uerbo.obl.l.v.§. ſtipulatio. Vel præſentis tpis: ut do, uel dono: cum nudo pacto fiat, & pactum ẽt fiat per uerba præſentis temporis, ut C.eo.ſiquis argentũ.§. ſi.ff.de pact.l. tale.

SYL. * ¶ Tu dic per uerba præſentis temporis: nam per uerba futuri temporis non cõtrahitur donatio ſed pactum de donando quæ longe lateque diſtant, Alex. in.l.iuriſgent. in princip.col.iij. ff.de pac.]

e ¶ Vẽditionis, ex hoc uerbo dicebat M. uenditorẽ præciſe teneri ad rem tradẽdã: ſic ff.de uer.obl.ubi aũt non appa ret.in ſi. Io.cõtra.ſ. ut intereſſe dando liberet, ut ff.de act.emp.l.j. & ſimilitudo quæ hic fit eſt in hoc: ut ſicut neceſſitas imponitur uenditori ad aliquid ſic & donanti, licet a principio nullus cogebaẽ, ut C.de act.& obl.l. ſicut.

SYL. ¶ Dicas, ꝙ de hoc eſt glo.cõiter approbata in uerb.tradaẽ.j̃.de empt.& uend. ubi diceẽ.] Sed nunquid donator de euictione teneẽ? Rñd. ſi incepit a tradõne, nõ, ut ff. e.l.Ariſt.ĩ fi. †ſi a pñctione, ſic, ut C. de iu.do.l.j. ¶ Et hæc diſtinctio cõis eſt ſcdm Ange.hic * quĩ limites ĩ donatione ob merita: nã tali caſu teneẽ de euictione ẽt ſi inceperit a tradõe, Bart.& Iaſ.ĩ l. Iulianus. §.q fundum ff.de uer.obli. Itẽ declara, ꝙ nunq̃ teneẽ, de euictione, quoties, illa ſit culpa donatarij, Ruy.in conſ.184.num. 12.lib.j.]

† Niſi de ipſa ẽt nude

SYL. eſſet ꝓmiſſum ut l. ij. C.de euic. ſecũdum Ang. & Iaſ. Itẽ dꝫ ĩtelligi, ꝙ ꝓceſſerit conuentio ſaltẽ ordine intellectus, cũ alias ex ſola tradõne ñ transferaẽ dominiũ ſecũdũ Chriſt. hic.

f ¶ Conſtitutio, ut C.de do.ſi quis argentum.§.ſi.

g ¶ Etiam ſi non tradantur. ideſt ſi tradẽre nolit donator.

h ¶ Neceſsitas. Per condictionem ex l. quæ ſtricti iuris eſt.ff.eo. enim qui. & C.eo.ſi quis argentum.§.ſi.

i ¶ Retro principum.i.eorum, qui ante nos fuerunt, & noſtra ẽt patria ut C. eo.l.ſancimus.in ſi.

k ¶ Conſtõ.ut C.eo.l.pe.in ſi.

Inſinuatio qd

l ¶ Inſinuatione. Ideſt ſcriptura facta in præſentia publicarum perſonarũ, (j) & in actis, ubi ſuperfluum eſt teſtes adhiberi: cũ publica monumenta ſufficiãt ut C.eo l.data.& in.l.in donationibus.

SYL. * ¶ Dic, ꝙ nil aliud eſt inſinuare, q̃ redigere in actis donationẽ, ſeu eã intimare, uel publicare apud acta iudicis, uel ipſam donationẽ facere apud acta iudicis præſentis uel auctorantis.]

ADDIT. (j) Puta qualiſcunq; iudi-

eis etiã extranei: nec habet neceſſe decretũ interponere. Et põt hæc oĩa fieri ẽt ex interuallo: quæ ſi non interuenerint, non annullant totã donationẽ, ſed pro parte tm̃ in qua excedit. Angel. Et an inſinnationi poſſit renunciari, & ſiue ea donatio ualida ri: & an i ſim plici remiſſione ipſa inſinuatio itẽ in ceſsione debitoris ſci tatio requiratẽ, uide Angel. & Iaſo. hic.

* ADDI. Inſinuatio donationũ apud magiſtrũ Cenſus Conſtãtinopoli fiebat, erat aũt Magiſter cẽſus apud quẽ cẽſibus tributiſue obnoxij profitebant bona ſua, & in cẽſum refere- bant: qui magiſtratus in prouincijs cenſitores dicebanẽ. lib. j. C. de ſentẽ. his, l. cenſuales. C. de dona. E. B.

in prin. Idẽ in remiſsione uſurarum futuri tp̃is, ut ff. e. modeſtinus. Accur. * ¶ Plures alios caſus, qbus non reqrit inſinuatio, uidere potes apud Ant. de Can. in tract. de inſinuatione.] SYL.

Sed & quaſdam donationes inuenit,[a] q̃ penitus inſinuationem fieri minime[b] deſiderant, ſed in ſe pleniſſimam habent firmitatem. Alia[c] in ſuper multa ad uberiorem exitum donationũ inuenimus, q̃ omnia ex noſtris cõſtitutionibus, quas ſup his expoſuimus colligenda ſunt. ¶ Sciendum eſt tamen, q̃ & ſi pleniſſimæ ſint donationes, ſi tamen ingrati exiſtant homines, in quos beneficium collatum eſt, donatoribus per noſtram conſtitutionem[d] licentiam † præſtitimus certis ex cauſis[e] † eas reuocare: ne illi, qui ſuas res in alios contulerint, ab iis quandam patiantur iniuriam uel iacturã, ſecundum enumeratos in conſtõne noſtra modos. ¶ Olim conſtante matrimonio donatio ante nup. non fiebat: hodie & ante, & poſt fit, & augetur: & uocatur propter nuptias. h. d. ex. l. fin. C. de don. ante nupt. ¶ Eſt & aliud genus inter uiuos donationis, quod ueteribus, quidem prudentibus pœnitus erat incognitum, poſtea autem a iu-

† alias præſtauimus.

b ¶ Minime deſiderãt. licet qn gentorũ ſoli dorũ ſummã excedant. c ¶ Alia. ue luti, ne plures donõnes i diuerſis tp̃ibus factę co aceruentur, ut C. e. ſanci mus. §. ſigs autem. * ¶ Intellige, qñ ſunt factę i diuerſis cõtractibus & diuerſo tp̃e, alioquin ſecus, Bart. in. d. l. modeſtinus q. pen.] Itẽ ut ij, qui pecuniã recipiunt i redẽptionẽ captiuorũ, iurent ſe ibi bona

† Scilicet pp ingratitudinẽ, ut hic dr̃, & xvi. q. vii. c. in uentũ. & lvi. di ſtinc. c. ſatis pueſum & extra SYL. de don. c. ult.

a ¶ Inuenit. ſ. noſtra conſtõ: ut ſi doneẽ in redemptionem captiuorum: uel a magiſtro militum doneẽ militibus.

SYL. * ¶ Quia uĩ q̃dã remuneratio laborũ, quos pertulerunt in bello, arg. l. aqlius ff. eo. quæ quidem donatio remuneratoria non eget inſinuatione.] uel in refectionem domus doneẽ alicui, ut C. eo. l. pe. Idem & ſi donet Imperator.

SYL. ¶ Siue per modũ donationis ſiue priuilegij. l. j. iuncta. gl. C. de quadrien. præſcrip.] uel ei doneẽ, ut in auth. de non alie. §. ſi uero minus. col. ij. & i auth. ut non fiãt pi. §. fi. co. v. Idẽ in donõne pp nuptias, ut in auth. ut ſpõſa. lar. col. ix.

fide expẽdere. Itẽ ut ſacro dñi domus quæſtio dirimatur, ut C. eo. l. pe. in fi.

d ¶ Conſtõnẽ. ut C. de reuo. do. l. fi.

e ¶ Ex cauſis. quinque. ſ. ut ſi atroces iniurias in eũ effundat: uel impias manus inferat: uel graue damnum in bonis, uel uitæ periculum intulit: uel ſi legi dictæ in donando non paruerit, ut C. de reuoc. do. l. fi.

Donationes īter uiuos certis ex cauſis reuocãtur.

* ¶ De cauſis reuocatorijs donationũ legito Ripã, qui repetijt d. l. fi. in iij. li. interpret.] Sed donatio liberto facta, ſolo obſequio non pſtito reuocaẽ: aliud in libertate, ut C. de reuo. don. l. j. & de lib. cã. l. ſolo. Et eſt hic arg. pro dño, ut his cauſis poſsit reuocare feudum i ſic in auth. ut li. de cæte. §. illud uero. col. vi. & ff. de lib. agn. l. alimenta. SYL.

SYL. ¶ Dic autem tria principaliter requiri, ut donatio reuocet, ꝙ probatio fiat in iudicio, ꝙ ſit ingratus: ꝙ ſit plena: item ꝙ cauſa cognita fiat, ut dicit hic Aug. & tale ius reuocandi non tranſit ad hæredes. d.l final. ubi Bald. & Salyc. & doct. hic.

* ADDI. An ppꝫ ígratitudinem repeti poſſint bona donata, alteri hipothecata per donatarium, & utrũ reuocata donatione propter ingratitudinem donatarij: bona donata pertineant ad donatorem, an ad ſubſtitutum in donatione poſt mortẽ donatarij: & an donatarius ĩgratus teneatur reſtituere fructus perceptos ex prædijs donatis uide Ripam in l.fi.C.de reuoc.dona. H. M.

† alias &.

SYL. ¶ Eſt & aliud. Celſ. In recitatione iuris antiqui & eius correctionis, cum exprimatur pſertim rõ principis corrigentis, non eſt neceſſariũ figurare niſi literaliter. Not.diſpõnem iuris antiqui circa donationes ante nupt. Item ꝙ cõſtante matrimonio licet augere dotem & don.propter nupt. Item ꝙ æquiparã tur inter ſe. Itẽ ꝙ nomẽ debet eſſe conſonum rei: *quod Felyn.in prooem.Gregor.col.vj. dicit procedere in nominibus appellatiuis, non in proprijs.] Itẽ ꝙ non ſolum poteſt augeri conſtante matrimonio, ſed de nouo fieri.]

nioribus diuis principibus introductũ [a] eſt, quod ante nuptias uocabatur: & tacitam in ſe conditionem habebat, [b] ut tunc ratum eſſet, cũ matrimonium eſſet inſecutum [c] ideoque ante nuptias appellabatur, quòd [d] ante matrimonium efficiebatur, & nunquã poſt nuptias celebratas talis donatio procedebat. Sed primus quidem diuus Iuſtinus pater [e] noſter, cum [f] augeri dotes & poſt nuptias celebratas fuerat [g] permiſſum, ſi quid tale [h] eueniret, †etiam ante nuptias augeri donationem, & conſtante matrimonio, ſua cõſtitutione permiſit. [i] Sed tamen nomen inconueniẽs remanebat: cum ante nuptias quidem uocabatur, poſt nuptias autem tale accipiebat incrementum. Sed nos pleniſſimo fini tradere ſanctiones cupientes, & conſequentia [k] nomina rebus eſſe ſtudentes, conſtituimus [l] ut tales donationes non augeantur tãtum, ſed etiam conſtante matrimonio initiũ accipiant: & non ante nuptias, ſed propter nuptias uocentur: & dotibus in hoc exæquẽtur, [m] ut quemadmodum

a ¶ Introductum, ut C.de donat.ante nupt.per tot.tit.

* ADDITIO. Iuniores aũt principes appellat, Aurelium, Diocletianũ, & Maximianum. Aemil.Ferret.

b ¶ Habebat. Et hodie habet, ſi fiat donatio prius: nã & poſtea fieri poteſt, ut infra eod. §.

c ¶ Inſecutum. de iure & de facto.

d ¶ Quod, Ideſt quia.

e ¶ Pater noſter. Sic infra quib. non eſt permiſ.face.teſta.§.cæcus.

* ADDI. Patrẽ uocat adoptiuũ ſignificãs, nã re uera fuit eiuſdem Iuſtini ex ſorore nepos.

f ¶ Cum augeri.ideſt cum hoc nõ eſſet. Accurſius.

g ¶ Fuerat. etiam ante ſe.

h ¶ Tale.puta, quia augeatur dos.

i ¶ Permiſit.ſ.diuus Iuſtinus, ut C.de donat. ante nuptias.l.pen.

k ¶ Et conſequentia. alias conueniẽtia: ſic.C. de epiſcopis & cler.l. decernimus.& de offic.præfec.urb.l. j. in fine, & de defen. ciui.l.defenſores.ij.Argum.contra.C.de conſtitu.pe.l.ij.§.penultimo.& ff.de adimen.leg.l.iij.§. cõditio.

l ¶ Conſtituimus.C.de donatio. ante nupt.l.fin.

m ¶ Exæquentur. Si de nouo fiat donatio, uel dos poſt matrimonium, uel uetus augeatur, eſt æqualitas, ut C.

Dos & donatio propter nup. debent eẽ in æqualitate.

dotes conſtante matrimonio non ſolum augentur, ſed etiam fiunt: ita & iſtæ donationes, q̃ propter nuptias introductæ ſunt, non ſolum antecedant matrimoniũ, ſed eo ẽt contracto [a] augeantur, & conſtituantur.

¶ Hodie ſi unus ex dominis manumiſit ſeruum communẽ, ſeruus efficit̃ liber, & ſocius conſeruatur indemnis, dato ſibi ꝑtio partis ſuæ. hoc dicit ex l. j. C. de com. ſer. man. Aret.

¶ Erat olim & alius modus ciuilis acquiſitionis, per ius accreſcendi: quod eſt tale. Si cõem ſeruum habens aliquis cum Titio, ſolus libertatem ei impoſuerit, uel uindicta, uel teſtamẽto: eo caſu pars eius amittebatur, & ſocio accreſcebat. Sed cũ peſſimum fuerat exemplo, [b] & libertate ſeruum defraudari, & ex ea humanioribus quidem dominis damnum inferri † ſæuioribus aũt dominis lucrum † accreſcere: hoc, quaſi inuidia plenum, pio remedio per noſtram

de donatio. ante nup. l. fi. §. ſi igitur dote. Si ante matrimonium, poterat eſſe inæqualitas. ut C. de pact. con l. ex morte. Sed † hodie æqualitas ẽ ante & poſt in conſtituendo, & in pactis lucrorum, ut quantum dat uxor in dotem, tantum det in donationem propter nuptias maritus: & ſicut hic fit dominus dotis, ſic illa donationis propter nuptias.

¶ Vtrum autem habeat eadem priuilegia dotis, uidẽda ſunt q̃ ponit Bal. nouel. in tracta. de dote in viij. par. in vj. priuil. in fi.] Vſum fructum tamen habeat maritus: ne accidat matrimonij oneribus dotem non ſeruire. Nam æquitas ſuggerit, ꝙ dos debeat eſſe ibi, ubi ſunt onera matrimonii, ut ff. de iure dotium. l. dotis fructus. & l. plerunque. §. ſi ſerui. cum tantundem reddatur uxori: ex qua donatione conſulitur mulieri ſoluto matrimonio, ſi res dotales nõ exiſtant: & quia non potuit alienare maritus etiam ea conſentiente, † ut infra tit. proxi. in princ. licet alias iuri hypothecæ poſſit renunciare, ut C. ad uelleian. l. etiam. & l. iubemus. & in authen. ſiue a me. Et ſicut dos uxori, ſic & talis donatio iure redditur uiro ſoluto matrimonio, cum ſit ęqualitas, ut in authent. de æqualitate do. §. primo. coll. vii.

¶ Poteſt tamen mulier retinere, donec ſibi ſoluta ſit dos, nec dominium retro transfertur, aut hypotheca perditur, quia non tantum datur propter lucra nuptialia, ſed pro maiori ſecuritate dotis, ſecundum Ang. hic.] Eſt & ſponſalitia largitas, quando ſponſus ſponſæ per uerba de futuro, uel econtra, donat pure, non reſpectu dotis quæ ſimiliter conditionem matrimonij hẽt, ut C. de do. ante nupt. l. cũ ueterum. & l. ſi a ſponſo. Accur.

¶ Dicas ſecundum Angel. hic, ꝙ aliquando fit ex mera liberalitate hoc expreſſo, ꝙ reuocari nõ poſſit, & habet locum l. ſi mater. C. de don. ante nupt. aliqñ fit ſimpliciter nullo expreſſo, & tũc olim erat irreuocabilis, & præſumebatur ex mera liberalitate l. ij. l. ſi filiæ. l. ſi tibi. C. eod. hodie uero ob cauſam futuri matrimonij. l. cum ueterum. eo. tit.

a ¶ Sed eo etiam contracto. Hodie hoc corrigitur in auth. de æqualit. do. col. vij.

¶ Erat olim. Caſus. In lege corrigente & aſsignante rationem correctionis aliter non figurabitur: ſatis enim erit literalis figuratio caſus. Nota ꝙ licet olim portio domini liberantis ſeruũ accreſceret alteri pro parte, hodie tamen ſecus eſt: & ſeruus fit liber, ſoluta portione ſua alteri domino. Item no. ꝙ fauore libertatis cogitur quis uendere rẽ ſuam. Item ꝙ laudanda eſt humanitas. Item quòd inuidia remouenda eſt.]

b ¶ Exemplo. ſic. C. de probation. l. exemplo.

† auth. æqualitas. C. de pac. conuen.

SYL.

Dos datur ut ĩ de mrĩmonij onera ſupportentur.

† Niſi poſt biẽniũ iterũ conſentiat: & ex alijs bonis quæ ſuperſunt, ſi SYL. bi ſit cõſultum

nec tũc ſibi ꝑiudicat niſi quatenus probet̃ uerſum in rẽ ſuã, Angel. Hodie tñ de cõſuetudine talis donatio nõ conſtituit̃, ut uult SYL. gl. in auth. ęqualitas C. de pact. con. & Bald. in authen. dos data. C. e. Iaſ.

† alias ſeuerioribus.

† alias accedere.

SYL.

constitutionem[a] me deri neceſſarium duximus. Et ĩuenimus uiam, per quã & manumiſſor, & ſocius eius, & qui libertatẽ accepit noſtro beneficio fruãtur: libertate cũ effectu procedente (cuius[b] fauore antiquos legum latores multa ẽt contra communes[c] regulas ſtatuiſſe manifeſtum eſt) & eo, qui eam † libertatem impoſuit, ſuæ liberalitatis ſtabilitate gaudẽte: & ſocio indemni conſeruato, pretiũq; ſerui ſecundum partem dominii, quod nos † definiuimus,[d] accipiente[e].

† alias liberalitatem.

† alias definiuimus.

¶ Quibus alienare licet, uel non.

¶ Maritus non poteſt alienare uel obligare prædium dotale, etiam conſentiente muliere, non ſolũ in Italia, ſed etiã in prouincia. Aret.

ACcidit aliquã do, ut q do-

a ¶ Noſtram conſtitutionẽ. C. de cõmu. ſer. manu. l. i. §. ne autem. &. §. ſin autem ſocius.

b ¶ Cuius. Scilicet libertatis.

Libertatis fauori ĩ q̃bus cõſiſtit.

c ¶ Cões. ſcilicet ut libertates per legem fal. nõ minuantur. Itẽ ubi non ualet teſtm̃, libertates ñ reuocanẽ. ff. de inof. teſt. Papinianus. §. ſed an & libertates. §. fi. Item & ff. de fideic. lib. l. gñaliter. §. ſiquis ſeruo.

d ¶ Definiuimus. C. de cõm. ſer. manu. l. i. §. ne aũt. &. §. ſin aũt ſocius.

e ¶ Accipiẽte. uel eo depoſito, ut C. de cõi ſeruo manu. l. i. §. ne aũt. &. §. ſin autem ſocius. Et nota, quòd compellitur quis uendere: quod eſt ſpeciale contra regulam, ut C. de contrahen. emptio. inuitum. & C. de iure deliber. l. nec emere. quod plene nota. in authen. de fideiuſſ. §. pen.

Vendere quis cõpellitur aliquã.

* ADDITIO. Dic quod ratio ſpecialitatis eſt, fauor libertatis ut hic. Por. H. M.

Continuatio.

¶ Quibus alienare &c. ¶ Supra dictũ eſt quomodo quis efficitur dominus iure gentium, uel ciuili. hic tractare intẽdit de quadam ſpecialitate, quæ contingit circa eos, qui dominia rerum acquirũt. generale enim eſt, ut qui dominus eſt, poſſit alienare: & qui dominus non eſt, alienare non poſſit: hic & in ſpecialibus caſibus contingit contrarium. Accur. Vel ſic continua ſecundum Aretin. Dictũ eſt ſupra de acquiſitione facta per uſucapionem uel per donationem, nunc dicit per quos alienatio poſſit fieri, & per quos non.

Diuiſio

ACcidit. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in tres partes. Primo, quando dominus non poteſt alienare res ſuas. Secundo ecõtra, quando non dominus alienat. Tertio redit ad primum caſum. Secunda ibi (Contra autem.) Tertia ibi (Nunc admonendi ſumus.) Vel diuide ſubtilius. Primo, quando prohibeẽ alienatio propter rem, quę eſt inalienabilis. Secũdo, quando permittitur ex pactiõe, uel propter publicam utilitatem. Tertio, quando prohibetur rõne perſonæ alienantis, uel ratione perſonæ in quam fit alienatio, quia pupillus eſt. Ang.

SYL.

¶ Accidit. Caſus. Quæſitum fuit, an uiro alienatio rei dotalis permitteret ſaltem conſentiente uxore: & uidebaẽ ꝙ ſic: primo. quia ipſe erat dominus. l. in re mandata. C. mand. præſertim conſentiente uxore, quia unicuique licitũ eſt renunciare fauori pro ſe introducto l. pen. C. de pact. ſed contrarium ṽidetur, & aſſignatur ratio in text. ibi, ne ſexus muliebris fragilitas &c. Itẽ quia intereſt reipubl. mulieres dotatas eſſe ad ſobolem procreandam. l. i. ff. ſol. matr. Not. quòd dominus regulariter põt alienare: non, non dominus. Itẽ ꝙ res dotales uel quaſi prohibentur alienari etiam uolente uxore ex rationibus allegatis. Item not. diſpoſitionem l. Iuliæ, quæ approbatur in iis quæ directo diſponit: in iis uero. quæ a contrario ſenſu colligi poterant ex ea, corri-

gitur. Itē ꝙ.l. Iulia facilius ꝑmittebat fundū alienari q̃ obligari. poſſet forte ipſius rō colligi ex tex.in.l. ſi pupillorum.§.ſi prætor.ff.de reb.eō. Item no. fragilitatem ſexus mulierum.]

probatione, ſcdm Io. Alii dñt de iure ciui.ſ.fictione, non iure gen.ut.C. de iure do.in rebus. Sed qđ ibi dr̄ de iure nāli uxorē dñam eſſe, uerū eſt primęuo iure quo dr̄: Quicquid calcauerit pes tuus &c.nō nāli. ideſt iure gētiū: ſed rerū dña dr̄ quo ad ſpem, & quantum ad hoc, ut ex eis ſuſtentetur: ſicut filii dicuntur dñi rerū paternarū ut ſ.de her. qu. & diſ.§. ſui. & C. de fur. l.ꝗuis. & C. rer.amo.l. i. uel dña eſt ī ſpecto exitu ſicut filius dr̄ dñs, ut.ff.de lib. & poſth. l. in ſuis.

minus rei ſit, alienare nō poſſit: & contra:q dñs nō ſit, alienādæ rei ꝑtātē hēat. Nā dotale ꝑdiū [a] maritus inuita [b] muliere p.l. Iuliam prohibet [c] alienare, [d] quāuis ipſius [e] ſit, dotis cauſa ei datū: quod nos legem Iuliam corrigentes in meliorem ſtatum deduximus. [g] Cum enim lex [h] in ſolis tm̄mō rebus locū habebat, q̃ Italicæ [i] fuerāt, & alienationes inhibebat, q̄ īuita [k] muliere fiebant, hypothecas aūt earū rerum, etiā uolente [l] ea: utriq; [m] remedium impoſuimus, ut ēt in eas res, quę in prouinciali ſolo poſitæ ſunt, interdicta [n] ſit alienatio, uel obligatio: ut neu

a ¶ Dotale ꝑdiū. Scilicet inęſtimatū, ut C. de rei uxo. act. l.i.§.& cum lex. †

† Et in SYL. his caſibus, ubi nō pōt alienari an fideiuſſor datus a uiro obliget ui de Iaſ. hic.

¶ Si uero īterueniat iuramentū, de iure canonico alienatio procedit c. licet de iure iu.lib. vi.]

¶ Alias, ſi æſtimatū eſſet poſſet alienari: niſi æſtimatio fiat, ut ſciaſ quantum ualet, ut C.de iur.dot.l. quoties. &.l. ſi inter uirum.& de fun.dot.l. i. Et dic dotale uel quaſi, ut.ff.de fund. dot.l.iii. &.iiii. Quid ſi res mobilis eſt? Rñ. poteſt alienari, ſi maritus eſt ſoluendo.C. de ſer. pigu.da.ma.l.i.facit. l. ſi ex lapidicinis ff.de iur.do.Accur.

SYL. ¶ Adde, ꝙ contrarium tenuit glo.in.l. i.§.& cum lex.C.de rei ux.act.in.l.fin. C.de fun.do.cuius opi. cōiter approbatur ut per Chriſto.hic.]

b ¶ Inuita muliere, ergo ea uolēte poterat, ut innuit: quod corrigiſ ſtatim.

c ¶ Prohibetur. Niſi prouocetur ad diuiſionem fundi dotalis, ut C.de fun.dota.l.fin.

SYL. ¶ Secus ſi ipſe prouocet alium, ſecundum Chriſto.hic.]

¶ Itē niſi ex neceſsitate, ut C. de lib. cau.l.i.Item niſi cū uniuerſitate, ut ff. de fun.dot.l.i.Item niſi uertaſ ad utilitatem mulieris, ut ff.de iu.do.l. fi.

d ¶ Alienare. Hoc large accipias: ſiue dñium muteſ, ſiue ius aliis conſtituaſ, ut C.de reb.alie.nō alie.l.fi.& in auth. de non alie.§.alienationis. col. ii. & ff. de fun.do.l.Iulianus. Accur.

Dotis dñium.

e ¶ Ipſius ſit. Scilicet de iuregen. ut per traditionem: & ciuili ſcilicet ap-

¶ Concludiſ cōiter, ꝙ ſi data ſint æſtimata, ſolus maritus ſit dñs.l. quoties. C.de iur.dot.ſi inæſtimata, tunc opin. Mar.fuit, eā dñam de iuregent. maritū uero de iure ciuili: contrarium tñ tenet gl.in.l.rebus.C.de iure do. cuius opin. cōis & uera eſt ſecundum Saly.ibi.] SYL.

* ADDITIO. Circa hoc dicas.qđ uerū & effectuale dominium habet maritus: ſed fictum & interpretatū habet uxor, ex quo cum uiro uiuit continuo, & præſumitur eadem perſona.

f ¶ Corrigentes. in duobus capitulis, & in aliis non.

g ¶ Deduximus, ut C. de rei uxo. act. §.& cum lex.

h ¶ Lex.ſ.Iulia.

i ¶ Italicæ.i.Italicis ꝓhibebat alienationem: & hoc erat primū eius uitium.

k ¶ Inuita muliere, ſed ea uolente cōcedebat: & hoc erat ſecundum uitium.

l ¶ Volente ea. ſimiliter prohibebat.

m ¶ Vtriq;. ſ. uitio.

n ¶ Interdicta. Quid ſi fiat? Reſpond. uendicat maritus conſtante matr. contra factū ſuū ueniens, cū fuerit contra legem, ut C.de agr.& cen.quemadmodum.l.xi.& de rei uen.l.doce.ſed diſto-

Alienātā q̄nque repetit quod alienauit.

luto eo mulier repetit, ut C. de iur. do. l. in rebus. Idem in prælato eccleſiæ alienāte rem eccleſiæ, quia poteſt eam repetere prælatura durante, ut extrā de rebus eccl. non alie. c. ſi quis presbyterorum.

a ¶ Neque conſentientibus. Speciale, ut ſuo fauori non poſsit renūciare: quia & reipublicæ intereſt, ut ff. ſol. matri. l. j. ſic. ff. de pact. do. l. de die.

b ¶ In perniciem. i. deſtructionē.

c ¶ Cōuertat. ſimilia ſunt, ubi & dominus nō

trum eorum neque [a] conſentientibus mulieribus procedat, ne ſexus muliebris fragilitas† in perniciē [b] ſubſtantiæ earum cōuertatur. [c]

* † Ideſt ne fragilitate nāæ in repenti nā deducanē io piā. l. j. §. & cū lex. C. de rei uxo. act.

¶ Creditor, licet nō ſit dominus, poteſt tamen pignus alienare ex pacto, uel ſine pacto ſeruata forma legis. Aret.

¶ Contra [d] autē creditor pignus ex pa-

alienat, ut C. ad l. iul. ma. l. fin. & C. de hær. & ma. l. manicheos. § pe. C. de pdi. dec. l. fi. lib. x. & ī. e. §. nunc admonēdi. ADDITIO. Vnde uerſus: Cōiunx, eccleſia, furioſus, menteq; captus: Prodigus, atq; minor, exiſtens ſub pre natus. Aduerſaus fidei, maieſtatis reus: iſti Res alienare proprias de iure uetātur. Prætacto d; ſub iure decurio ſcribi.

SYL. ¶ Cōtra aūt. Caſus Quærebat an creditor, penes quē erat pignus debitoris, poſſet alienare ex cōuētione: rō aūt dubitādi erat qa cū penes ipſum rei dñiū nō ſit, non vr̄ ꝙ in aliū trāſferre poſsit l. nemo plus iuris. ff. de reg. iu. nemo. u. dat quod non habet: ſed cōtrariū rñdet: hoc aūt uirtute conuentionis: ſicut. n. dominus ipſe alienare poſſet, ita & ipſe creditor ex uoluntate dñi poteſt. No. caſum, in quo non dñs trāſfert dñium. Itē ꝙ eo ipſo, ꝙ debitor noluit pignus, uidet dare licentiam uendendi. Item ꝙ creditor non eſt impediendus ius ſuū proſequi. Item ꝙ ex abrupto non debet amitti res ſua a domino debitore.]

d ¶ Contra. i. econtrario.

e ¶ Alienare poteſt. Idem in iudice, ff. ſi ex nox. cau. a aga. l. ij. & infra de off. iudi. in fin.

¶ Ratio eſt, quia quod iudex facit contra partem contumacem, cenſetur factum ab ipſa parte, l. ſi ob cauſam. de euict. SYL.

ctione, quamuis eius ea res non ſit, aliena re † [e] poteſt. Sed hoc forſitan ideo uī fieri, ꝙ uoluntate debitoris intelligit pignus alienari: quia ab initio cōtractus pactus eſt, ut liceret creditori pignus uendere ſi pecunia non † ſoluatur. [f] Sed ne creditores ius ſuū perſequi impedirent, [g] neque debitores temere [h]

¶ Idē in flumine, ut ff. de acqui. re. do. l. ergo. §. alluuio. Idē in Imperatore & Augusta, ut. ſ. de uſuca. §. ult. Idem in plātis eccleſiarū, ut in authē. hoc ius porrectū. C. de ſacroſ. eccl. Idē in tutoribus, qui dñorum locū obtinēt, ut. ff. de fur. interdum. §. qui tutelam. Idem in procuratore, qui habet liberam adminiſtrationem, † ut ſupra de rerum diu. §. nihil autem. Idē in ſeruis habentibus liberā peculij adminiſtrationem, ut. ff. de pig. ac. ſi conuenerit. §. fi. & l. ſeq.

† Et ſic plus iuris trāſfert ī aliū, quā ipſe habeat: de quo uide gl. fi. in c. paſtoralis extra de iure patro.

† alias ſoluere tur.

† In qua n̄ uenit dolus nec ꝙ poſsit donare. niſi exprimat & tūc itelligit de donatione inter uiuos, nō cā mortis. Et qualiter libera adminiſtratio cōcedatur, uide Ang. hic.

¶ Dic, ꝙ rationes omnium prædictorū ſunt, ꝙ aut a l. quāuis nō dominis tributa eſt hæc poteſtas, quia uice dominorum ſunt: aut ab homine, ita ꝙ effectus tranſlationis dominij fundatur in perſona domini, non ſerui, uel procuratoris, aut tutoris.] SYL.

ADDIT. Vnde uerſus: Princeps, Auguſta, iudex, ac officialis, Tutor curator procurator, fluuiuſque, Creditor, exactor, prælatus, ſeruus: habentur Hi numero bis ſex alienantes aliena.

f ¶ Non ſoluatur. ſ. tēpore conſtituto.

* ADDIT Sed paciſci nō poſſunt, ut creditor pignus ſibi loco debiti habeat, nā huiuſmodi pactum. l commiſſoriæ in pignoribus reprobatum eſt utpote captioſum. l. fi. C. de pact. pignor.

g ¶ Impedirentur. ubi non eſſet pactio de pignore uendendo.

h ¶ Temere. ideſt nimis cito, ut ſupra de uſuca. in princ.

a ¶ Conſtitutione.

ſuarũ rerũ dominiũ amittere uiderẽtur: noſtra conſtõne a cõſultũ eſt, & certus b modus ĩpoſitus ẽ, per quẽ pignorum diſtractio poſſit procedere: cuius c tenore utrique parti creditorũ & debitorũ ſatis † abunde prouiſum eſt.

¶ Pupillus ſine auctoritate tutoris non alienat: & ſi det mutuo, nõ obligat accipientẽ, ſi pecunia extet: ſi cõſumpta ſit bona ſide, cõdicit̃: ſi mala, agitur ad exhibendum. h.d.

Nunc † admonẽdi ſumus, neque pupillum, neque pupillã, ullam d rem ſine tutoris auctoritate alienare e poſſe. Ideoque ſi mutuam pecuniam ſine tutoris auctoritate alicui dederit, f non contra-

† alias nũc aũt.

a ¶ Conſtitutione. C. de iure dot. impe. l. fi. §. j. & ij.

b ¶ Certus modus. ut ſi actũ ſit de uendendo, iuxta conuentionem uendere † poſſit. Sed ſi nihil fuit dictum de hoc, nunciabit ſemel: & tunc elapſo biennio uendet, ut C. de iur. do. impe. l. fi. §. j. & ij. Si aũt dictum fuit, ut non uẽdatur, ter nunciabit, & tunc uẽdet, ut ff. de pig. act. ſi conuenerit. ¶ Cui beneficio creditor renũciare non poſſet, quia eſt contra publicam utilitatem, ſecundum Bar. in d. l. ſi conuenerit.]

† Et per actũ nudũ, nec eſt neceſſaria aliqua denunciatio de pignore luendo: qđ not. pro lita tione. l. ſi cõuenerit. ff. de pig. act. Angel. SYL.

† alias abundeq;.

ADDITIO. Et inter denunciationes quæ interualla ſint neceſſaria: item quid ſi emptor non reperiatur, uel pignus plus uel minus ualeat, q̃ creditũ: itẽ quid in pignore iudiciali uel prætorio: & an huic beneficio de uendẽdo pignore poſſit renunciari, uide Ang. hic.

c ¶ Cuius. ſ. conſtitutionis.

SYL.

¶ Nunc. Caſus. Quæſitum fuerat, an pupillus dominiũ rei ſuæ in aliũ trãsferret alienando: & uidebatur ꝙ ſic ex d. regula generali, ꝙ in re ſua quilibet ẽ arbiter & moderator. l. in re mandata. C. man. contrariũ deciditur ꝑ facilitatẽ ætatis pupillaris, quæ non cõſulto agit: ſicut ex fragilitate mulierũ inducta eſt deciſio poſita in prin. ſ. eo. Secundo dubitabatur, an ex mutuo obligaret ſibi aliũ: & uidebatur ꝙ ſic, quia pupillus contrahendo, alterũ ſibi obligare põt, ipſe uero non põt obligari. §. pupillus. infra de inut. ſtip. cuius contrariũ deciditur, q̃a ex quo in mutuo req̃rit̃ ad ſui eſſentiã, ꝙ fiat de meo tuũ, & ſic dñium trãsferat̃, ipſe aũt trãsferre facilitate ætatis ꝓhibeat̃. ſeq̃t̃ ꝙ nõ põt contrahi obligatio ex mutuo: & hoc eſt, qđ text. dicit, Quia pecuniã non facit accipientis. hinc ſequit̃, ꝙ cũ remaneat dñs uendicare nummos poterit: ſi vero bona fide conſumpta ſit pecunia, quãuis a prĩcipio non ualuerit, tamen conſumptione bona fide facta dr̃ mutuũ ꝯcõciliari. l. quamuis ff. ſi cer. pet. Si uero mala fide cõſumpta ſit, poterit agi ad exhibendũ, nõ ꝙ poſſit exhiberi ſi conſumpta ſit utendo & expendẽdo, & in aliũ tranſlata, ſed ut iuretur in litem eo exhibere non ualẽte lege ad exhibẽdum. C. ad exhibẽ. Not. collige per te quia clara ſunt.]

d ¶ Vllam rem, neq; rõe proprietatis, neq; rõne poſſeſſionis, quæ animo retinetur: licet corporalem ſine tutore ꝑdere poſſit, ut ff. de acq. rer. do. l. pupillus & de acq. poſſ. l. poſſeſſionem.

Adultus an poſſit alienare. SYL.

¶ Rõ clara eſt, quia q̃ meri facti ſunt, poteſt ſine tutore l. quamuis. §. j. ff. de acquir. poſſ.]

¶ Quid in adulto? Rñ. ſi non habet curatorem, põt alienare quæ ſeruãdo ſeruari non poſſunt: ſi habet curatorem, ſimilis eſt prodigo, ut C. de in integ. reſti. mi. l. ſi curatorem.

* † Pro SYL. hac expoſitione eſt i. j. ĩ prin. iuncta gl. ff. de poſſ. de quo p[illegible] ne per Bart. & alios in l. fi. ff. de cond [illegible] ab ca[illegible]

¶ Dic, ꝙ mobilia ualide alienat. ſed ex leſione reſtituitur exceptis iis quæ ſeruando ſeruari nõ poſſunt, in quibus nõ ex ſimplici leſione, ſed ex ĩmodico tñ dãno reſtituitur: in immobilibus non ualet alienatio, niſi iuret, auth. ſacramẽta puberum. C. ſi aduer. uen.]

e ¶ Alienare poſſe. Sic. ſ. de auth. tut. in prin. & ff. de ſol. l. ꝙ ſi forte ĩ fin. & l. pupillo. & ff. ſi cer. pet. l. non oĩs. §. fi.

f ¶ Dederit. i. tradiderit: † cũ dare ſit accipientis facere, ut infra de act. [illegible] ſic itaq;. ſi poneres proprie, nõ haberet locum quod ſequitur, ĩoq; uendicari &c.

hit obligationem,[a] quia[b] pecuniam nõ facit[c] accipientis: ideoq; uendicari nummi poſſunt, ſicubi extant. Sed ſi nummi, quos mutuo minor dederit, ab eo, qui acceperit, bona fide[d] cõſumpti[e] ſunt, condici[f] poſſunt. ſi mala fide, ad exhibendum[g] de his agi poteſt.

¶ Si debitor ſoluat pupillo cũ tutoris & iudicis auctoritate, hẽt pleniſſimam liberationẽ: ſi uero ſoluat ſine iudice & ſine tutore, liberatur ope exceptionis, ſi pecunia eſt ſalua, uel pupillus factus fuit locupletior: aliter uero ſoluẽs non liberatur ullo modo: & pupillus ſoluendo creditori ſine tutore non liberatur. h. d.

¶ At ex cõtrario, oẽs res pupillo & pupillæ ſine tutoris auctoritate recte[h] dari[i] poſſunt. Ideoq; ſi debitor pupillo ſoluat, neceſſaria eſt debitori tutoris auctoritas, alioquin nõ liberabiť.[k] Sed hoc ẽt euidẽtiſſima rõne ſtatutũ eſt

a ¶ Obligationẽ. ſ. pſonalẽ ex mutuo.
b ¶ Quia pecuniam. Bona eſt rõ, ut infra quib. mod. re con. obl. in priu. & ff. ſi cer. pet. l. ij. §. appellata.
c ¶ Non facit. Quod eſt neceſſe, quia dr̃ mutuũ, quia de meo fit tuum, ut ff. ſi cer. pet. l. ij.
d ¶ Bona fide. Credens eum maiorẽ, ut ff. pro empt. l. ij. §. ſi a pupillo. uel ẽt errans in iure: licet ſit argumentum contra ff. pro empt. l. ij. §. ſi a pupillo.
SYL. ¶ Ratio diuerſitatis ẽ, quia ibi de uſucapienda pupilli re, & ſic de lucro tractabatur, hic ſecus: error enim iuris tunc non excuſat, ut ſupra de uſucapio. §. ſed tamen. uerſic. item ſi is ad quem.]
e ¶ Conſumpti. Quod fit expendẽdo, uel cum alijs immiſcendo, ut ſupra de uſufr. §. cõſtituiť, & ff. de ſol. l. ſi alieni.
* ADDITIO. Not. caſum, in quo conualeſcit mutuum, quod ab initio non ualuit.
f ¶ Condici poſſunt. ſ. condictione certi ex mutuo reconciliato per conſumptionem, ut ff. ſi cer. pet. ſi a furioſo. & l. ſeq. Item ſtipulatione reconciliatur, ut C. ſi cer. pet. l. quamuis. Item uſucapione, ut ff. de iure do. proculus, & not. infra quib. mo. re con. oblig. in prin. in uerb. tuum fiat. & melius in. §. item is. in uerſi. mutuum. — Mutuũ tripliciter recõciliať.
g ¶ Ad exhibendum. Quia teneť qui dolo fecit, quo minus poſsit exhibere, ut C. ad exhiben. l. ad exhibendum. & ſic iuratur in litem, ex eo ꝙ intereſt pupilli, citius pecuniam redditam eſſe, ut ff. de in litem iuran. l. in actionibus. & l. nummis.
¶ At ex contrario. Caſus. Quærebatur, an econtrario pupillus recipiendo obligareť, & cautum eſſet ſoluenti: & uidebatur indiſtincte ꝙ nõ per d. §. pupillus. infra de inut. ſtip. quia ipſe contrahẽdo, alterj nõ obligať: ſed contrarium rñdeť in certis caſibus. ſ. quando pecunia extat, uel ẽ factus locupletior: rõ eſt, quia licet ex æquitate introductũ ſit pupillo ſoluẽtem nõ liberari, ne præiudicium afferať pupillo, æquiſsimum tñ eſt ipſum cum aliena iactura locupletiorem non fieri: ideo datur exceptio doli ex l. qui æquitate. de excep. doli. No. ſumma.] SYL.
h ¶ Recte. ut res fiat accipientis, non ut debitor liberetur: & hoc ſequitur.
i ¶ Dari. Ex quacunq; cauſa.
ADDIT. Quod in pupillo procedit indiſtincte. Infans uero obligationẽ iuris ſine tutore non acquirit: item nec poſſeſsionem ex ſua occupatione tantũ, ſed ex traditione poſſeſſoris: ſic nec dominium, ſed eſt neceſſe ꝙ alij nomine ipſius tradatur l. ſi quis in emancipatum. C. de don Ang.
k ¶ Non liberabitur. Scilicet debitor pupilli. Sed contra ff. de ſolu. ſi ſtipulatus fuero. Rñ. ibi pupillus erat adiectus, nec quicquam ſibi debebatur: cum ad ſolutionem tantum ponatur, ut in eo. tit. de ſol. quod ſtipulatus, & l. qui res §. at ubi.

in cōſtōne,[a] q̄ ad Cæſarienſes aduocatos ex ſuggeſtione Triboniani uiri eminentiſſimi. Quæſtoris ſacri palatii noſtri, promulgauimus, q̄ diſpoſitum eſt, ita licere tutori uel curatori debitorē [b] pupillarē ſoluere, ut prius iudicialis ſententia, [c] ſine [d] oī dāno celebrata, hoc permittat: [e] quo ſubſecuto, ſi & iudex pronunciauerit, & debitor ſoluerit, ſequat hmōi ſolutionem pleniſſima ſecuritas. [f] Sin autem aliter quam diſpoſuimus, ſolutio [g] facta fuerit, pecuniā autē ſaluā hēat pupillus, aut ex ea locupletior [h] ſit, & adhuc eā dē pecuniæ ſummam petat, [i] p exceptionē doli mali poterit ſūmoueri. Quod ſi male conſumpſerit, aut furto aut ui amiſerit, nihil [k] proderit debitori doli mali exceptio, ſed nihilominus condēnabitur: [l] quia temere ſine tutoris auctoritate, & non ſecūdū noſtram diſpōnem ſoluerit. [m]

a ¶ Conſtōne. ut C.de admi.tut.l. ſancimus. & l.conſtitutionem.

* ADDITIO. Cæſarienſes autem dicit incolas eius urbis Cappadociæ, q̄ cum antea Mazaca diceretur, pulſo Antiocho Cæſaria ex Tyberio Cæſare nominata ē: Euſeb.& Plini.libr.vj.c.iij.

b ¶ Debitorē. Ex mutuo uel ſimili cauſa, non ex penſione, uel reditu, ut C. de admi.tut.l. ſancimus. & l. conſtōnem. ADDIT. Tunc enim ſine iudice pleniſſimā ſecuritatem cōſequitur, dummodo penſio nec duos annos, nec centum flo.ſummam excedat, ſecūdum Angelum.

c ¶ Sententia. Scilicet interlocutoria. quam præceptum uulgariter appellamus: ut ſi dicat Decerno uel præcipio tibi ſoluere uel deponere: ut ff. de min. l.ait prætor.§.quid tamen.

Sn̄ia interlocutoria & pceptū iudicis idem. SYL.

d ¶ Sine omni dāno. Vel ſportularum, uel pretiorum tabellionum.

¶ Hoc uidetur expreſſum in l.in ſacris C.de proxi. ſacr.ſcr.lib.xij.]

¶ Sed nunquid debitor pro ſua parte ſoluet? Reſpon.non, ut C.de fruc.& li. exp.l.fin. & facit ſic. C. de epiſc. aud. l.tam dementis.§.fi.& in auth.de ſanc. epiſ.§.ſportularum.col.ix.Accur.

ADDITIO. Priuilegium.n. litis, ordinationem ſiue proceſſum reſpiciens, uni conceſſum, tranſit ad aduerſarium: ſecus ſi deciſionem, niſi uerba reſcripti hoc ſonent. Are.

e ¶ Permittat. nota, q tutor, & iudex neceſſarij ſunt, ſecundum P. ſed ſecundum nos ſolus iudex ſufficit, ut ff.de mino.ait prætor.§.quid tamē.& l. q ſi minor.in fi.Accur.

ADDIT. Et hoc eſt uerum in caſu noſtro, & in alienatione rerum mobilium: alias in alienatione immobiliū opus eſt utroq;. Aret.

f ¶ Securitas. Vt nec reſtitutio detur: ſecus in prædio alienato cum decreto: quia emptio ex uolūtate, ſolutio de neceſſitate fit, ut ff.de min. ait ptor. §. quid tamen & l. quòd ſi minor. in fi. & C.de prædi. minor. ſi quidem. Accur.

Solō fit de neceſſitate.

g ¶ Solutio. Vt ſoli pupillo, uel adulto curatorem habenti, ſine eo: unde ipſo iure non liberatur, ut infra ibi, nihil proderit &c.

h ¶ Locupletior. Quod eſt, & ſi non eſt factus pauperior, ut ff. de ſol. in pupillo. Accur.

¶ De ueritate huius glo. uide Decium in l.ex pœnalibus in fine.ff. de regulis iuris.]

i ¶ Petat. Et ſic eſt de præda ſolicitus: unde non audietur, ut C.pro empt.l.cū qui.Accur.

k ¶ Nihil proderit. Apparet ergo, q ipſo iure non eſt liberatus: ſi autem cū auctoritate tutoris, ipſo iure liberaretur: ſed tunc reſtitueretur minor perdita pecunia, ut C. ſi aduer.ſolu. lege prima.

l ¶ Condemnabitur.ſ. ipſo minore petente, uel alio ſuo nomine † non extraneo, ut ff.de ſol.l.filius.

† Vel ab eo cām habēte, q bn̄ficiū reſtōis cedi poteſt & tranſit ad hrēdē extraneū, ut l. q ſi minor. ff.de mino.xxv. an. SYL.

m ¶ Soluerit. Circa hanc diffuſam

materiam diſtingue. Cũ debitor pupillo ſoluit, aut conſequitur plenam, aut pleniorē, aut pleniſsimã ſecuritatem: ſi ſoluat pupillo ſine tutoris auctoritate, & pupillus hēat ſaluã pecuniã, uel ex ea locupletior ē: liberatur, non ipſo iure, ſed exceptione. niſi eēt adultus ſine curatore, ut hic, & ff. de ſol. l. in pupillo. Si aũt ſoluat tutoris auctoritate, ipſo iure liberatur: pōt tamē in integ. reſtitui, ſi non habeat rem ſaluam, ut C. ſi aduerſ. ſol. l. j. niſi in quatuor caſibus, ut C. de admin. tut. l. ſancimus. & l. conſtitutionem.

† alias cuique.

¶ Sed ex diuerſo, pupilli uel pupillæ ſoluere ſine auctoritate tutoris non poſſunt:[a] quia id, quod ſoluũt, non fit accipientis. cum. ſ. nullius rei alienatio eis ſine tutoris auctoritate conceſſa ſit.

¶ Per quas perſonas † nobis acquiritur.

SYL. ¶ Quod ex nimio labore introductũ ē in hmōi exceptis, ut per Chriſt. hic.]

¶ Quod. n. legitime factum eſt, ex euētu retractari non debet, ut C. ad ſenatuſc. treb. ſancimus. Pleniſsima eſt, ſi iudex interueniat cũ tutore uel ſine eo, ut ff. de min. ait prætor. §. quid tamen. Et de hac materia ibi plene notatur.

a ¶ Sed ex diuerſo. Non poſſunt. Diſtingue: aut id, quod erat ſoluendũ, non poterat alienari ſine decreto: quo caſu decretũ interponendũ eſt in ſoluendo, ut ff. de reb. eo. qui ſub tu. l. magis. §. ſi pupillus. alias non tenet, & pōt uendicari quod ſolutũ eſt, niſi cõſumpſerit creditor, ut hic, & ff. ſi cer. pet. nō oīs. §. fi. Aut poterat: quo caſu ſolus ſufficit tutor, uel curator, uel adultus non habēs curatorē: nec reſtituuntur, cũ non ſint decepti. Si ſine tutore ſoluerit, nō liberatur, nec dominiũ trãſit niſi p conſumptionē, ut hic, & ff. ſi cer. pe. nō oīs. §. fi. Et hoc qũ debitũ erat ciuile & naturale: ſi aũt naturale tm̃, p reſtōnē poterit repetere, ſi ltime ſoluerit: alias ſuo iure cōdicet, ut ff. de cond. indeb. interdũ.

Pupilli an poſſint ſoluere.

ADDITIO. Et tunc qa minor ætas facit mediũ concludendi, ſatis eſt dicere ſe minorē indebite ſoluiſſe, & ſi non exprimat per ignorantiam: quod alias in maiore requiritur, ne donaſſe uideatur, quod no. ſecundum Ang.

¶ Per quas perſonas &c. ¶ Iſta rub. ſic continuatur. Dictum eſt ſupra de mul. mod. acq. domi. nunc ſequitur uidere d̄ pſonis, p quas dominia acqrũtur. Vnde dicit hic Accur. allegans duos uerſus Horatij in j. ſermon. Eſt modus in rebus, ſunt certi denique ſines, Quos ultra citraque nequit conſiſtere rectũ. Nã licet multis modis res nobis acquirãtur, ut a. §. illo ſingulorũ de rer. di. uſq; nunc traditum eſt, tamē certi ſunt hoīes p quos acquiritur: & ſunt ſex. ſ. p nos, p filios, p ſeruos noſtros, p alienos in quibus uſum fructũ habemus, p alienos quos bona fide poſsidemus, p liberũ hoīem quem bona fide poſsidemus. Et eſt ſeptimus ſ. ille, in quo nudũ uſum habemus. Eſt octauus quandoq;, ut liber hō. ı. procurator: de quibus hoc ti. dicit. Differt aũt a quodam alio infra p quas perſo. nob. acq. obli. quia ibi de obligatione acquirenda, hic de rebus tractatur. Accur.

Continuatio.

¶ Acquiritur nobis nō ſolũ per noſmetipſos, ſed etiam per perſonas hic deſcriptas. Arec.

ACquiritur uobis nō ſolũ per noſmetipſos, ſed etiam per eos, quos in

ADDI. Adde, ꝙ ēt ſunt alij, qui acqrunt aliis: ut religioſi ſuo monaſterio, ut extra de ſta. mona. cum ad monaſteriũ. circa prin. & beneficiati ſuis beneficijs. C. de epi. & cle. auth. licentiã. Are.

ACquirit. ¶ Totus iſte ti. diuiditur in tres partes princ. Primo ponit p quos nobis acquirat. Scđo illud exeqtur ſigillatim, & in ſpecie. Tertio facit p̄ambulũ trãſiēs ad alios titulos & ni is. Scđa ibi (Igit liberi vr̃i.) Tertia ibi (Hactenus.)

Diuiſio.

¶ C... Non figuratur in tradōne regulæ. No. per quas perſonas nobis quæratur. Itē ꝙ liber hō bona fide poſſeſſus SYL.

ſta nobis acquirit ſicut ſeruos.]

a ¶ In poteſtate habetis.ut infra cod. §.j.&.§.item nobis.

* ADDI. Quia inſcribitur ꝑ quas perſonas nobis acqu. Iō alias lege nobis, noſmet, hēmus, poſsidem⁹.H.M.

b ¶ Vſumfructū, ut infra eo. §. de iis. Quid ſi nudū uſum? Rñ. ex re nr̄a acquiritur, (j) nō aūt ex opera, ut ff. de uſu & habi. ꝑ ſeruit. & infra per quas perſo.uo.obl.acqu.§. per eum quoque.

poteſtate [a] habetis. Item per ſeruos, in quibus uſumfructū [b] habetis. Item per homines liberos, & per ſeruos alienos, quos bona [c] fide poſſidetis: de quibus ſingulis diligentius diſpiciamus.

SYL. ¶ Intellige ex opera expoſita ī re aliena, quia illa eſt in fructu, ſecus in re uſuarij.l.plenum.§.ſi eo. tit.]

ADDITIO. (j) Dummodo ſtipuletur mihi: alias acquiritur ſtipulanti, q̄uis is teneatur mihi reſtituere per condictionem ſine cauſa, ut l.pen.ff. de ſtipul.ſeruo. Ang.

c ¶ Bona fide.ut infra eo.§.idem placet. q̄ bona fides in poſsidente, non in poſſeſſo requiritur, ut ff.de acq.poſſ. cū hæredes.§.ſi.& ff.de ſtip.ſer.l. ſi ſeruus ex teſtō.& de acquir.re.dom. homo liber.in princ. & exigitur bona fides in princ.poſſeſsionis, & continua in libero homine quo ad aliquid acquirendū per eum, non in uſucapione: quia non uſucapitur, ut ff.de acquir. rer. dom.l. qui bona fide.§.j.& C.de præſcript.lō. temp.quæ pro liber.l.ſola. Sed in ſeruo ſufficit, quo ad uſucapionem, & quo ad fructus, in initio bonam fidem habere, ut ff.de uſur.qui ſcit.§.ult.& C. de uſucap.transfor.l.unica.§. hoc tantummodo. Accur.

ADDIT. Sed de iure canonico requiritur bona fides continuata uſq; ad perfectionē præſcriptionis.c.ſi. cū ibi no.extra de præſcr. Et facit iſte text. ꝙ monachus tranſiēs de uno monaſterio ad aliud acquirat ſcđo bona fide poſsidenti. * monachus.n.& ſeruus æquipatantur.c.cum olim.de priuil.Ang.

¶ Igitur. ¶ Diuiditur in tres partes. Nam primo ponit de acquiſitione facta per liberos, & per quos, & quid acquiratur. Secundo quando per ſeruos noſtros, & per quos, & quid acquiratur. Tertio de acquiſitione per liberam perſonam, an poſsit acquiri, & quid. Secunda ibi (Item nobis.) Tertia ibi (Ex his.) Item prima ſubdiuiditur in tres partes. Nam primo ponit ius antiquum. Secundo rationem correctionis. Tertio ponit ſuum ſtatutum. Secunda ibi (Quod nobis.) Tertia ibi (Sancitum.) Aretinus.

¶ Quicquid quærit filius, quærit patri, exceptis caſtrēſibus uel quaſi: & profectitia pertinent pleno iure ad patrem: aduentitia, tantum quo ad uſumfructū, correcto iure antiquo.h.d.

¶ Igitur liberi. Caſus. Figurari non debet, niſi literaliter, in §. tradente regulam, & referente correctionem iuris antiqui: totum enim pendet ab hac regula, quod quicquid filius quærit, quærat patri. ab hac regula excepta ſunt tam de iure antiquo quam nouo caſtrēſia uel quaſi. rō autē fuit, quia in his patria poteſtas non fuit in conſideratione, quæ cauſa eſt talis acquiſitionis: profectitia aūt pertinēt, prout antiquitus, pleno iure ad patrem: & rō aſsignatur ibi, Quæ enim inuidia eſt. nō enim eſt inhumanum aut odioſum, ut quod ex re patris quæſitum eſt, ad eum reuertatur, redeuntibus facile rebus ad naturam ſuam.l.ſi unus.§.pactus.ff.de pac. ibi, quod in ſpecie. Aduentitia uero quæruntur patri quo ad uſumfructum, remanet tamen proprietas penes filiū: & ratio aſsignatur in tex.ibi, Ne quod ei ſuis laboribus. Nota ſummarium. Item inhumanitatem fugiendam. Item quod patri debitus honor ſeruandus eſt. Item quòd nemini iniuria fit, ſi res reuertitur unde profecta eſt. Item quòd nemo debet ex alienis laboribus ditari. Item quòd proſpera fortuna debet cedere beneficio eius cui fauere uoluit.] SYL.

a ¶ Igiť.quia de ſingulis dicere uult, de filijs ut de dignioribus primo dicit. Accurſius.
b ¶ Olim. antiquitatē primo recitat: & hoc ideo,ut nihil antiquitatis pœnitus ignoreť, ut infra tit. prox. ī prin. nā id quod tolliť, uel reformať, non debet eſſe in cognitū, ut C.de caduc. tol.l.j.§. & cū triplici.
c ¶ Caſtrēſibus peculijs. idem in quaſi caſtrēſibus ēt iure ueteri, ut ff. de coll.bo.l.j.§. nec caſtrenſe, non ſolū iure nouo, ut C. de bo.q libe.cū oportet. §. exceptis. & §.eadem obſeruādo. Eſt aūt caſtrēſe, quod filiusfam.a quolibet in caſtris acquirit,non acquiſiturus alias,† ut ff.de caſtren.pec.l.ſi forte.& l.caſt ēle.Quaſi caſtrenſe eſt,quod magiſtri liberalū artium, medici, clerici. & aduocati de publico acquirunt, ut C.de inoffic.teſta.l.fi.& C.de epiſ.& cle.l.ſacroſanctæ & l. cum lege.
¶ Dic idem,ſi non ex publico, ſed particulariter a clientibus,glo.in l.fori.C. de aduo.diuer.iud.]
d ¶ Sine ulla diſtinctione. aduentitij uel profectitij, proprietatis uel uſusfructus.
e ¶ Alij.ſ.fratri, quod grauius eſſe vř, ut C.de bo.quæ lib.l. cum oportet.§.j.
f ¶ Conſtitutione. ut C.de bo.quæ libe.cum oportet.
g ¶ Ex re.large pone.i.propter rem: ut fructus ex rebus patris, uel occaſione patris quocunque modo quæſita, (j) ut ff.de incen.ruin.naufr.l.j.§. ij.& ff.de vſu l.in fideicommiſſi.§.cū pollidius.& de uulg.ſubſt.ſed & ſi plures.§. in arrogato.& de caſtr.pec.ſi forte.& l. caſtrenſe,niſi & aliunde filius ſit habiturus per ſe, ut ff.de iure dot.l.v.§. ſi pater. Et ſic ponit ex re i.propter rē ff.de acquir. hęr.l.aditio. in fi.arg.contra.ff.de pecu.eo tpe.in fi. Arg.ſimiliter contra ff.de act. empti.iulianus. §.ſi quid ſeruo. Accurſi. Solu. dictio. ex, proprie ſtricte ſumpta denotat immediate, ut ibi: ſecus ſi large,vt hic.

ADDIT.
(j) Scilicet licite, & tunc id,quod tribueretur perſonæ propter laborem & induſtriam, cenſetur aduentitium & ipſius filij proprium: alias ex delicto (puta uſuris) nec patri quæritur, nec fratribus confertur, ſicut nec cætera aduentitia, ut lege final. C. de col. Angel.

¶ Igitur [a] liberi † ueſtri utriuſque ſexus, quos in ptāte † habetis,olim [b] quidē quicquid ad eos peruenerat (exceptis uidelicet caſtrenſibus [c] peculijs) hoc parentibus ſuis acquirebant ſine ulla diſtinctiōe. [d] & hoc ita parētum fiebat, ut ēt eſſet eis licentia, quod ꝑ unū uel unam eorū acquiſitū eſſet, alij [e] filio, uel extraneo donare, uel uendere, uel quocunq; modo uoluerant applicare:qđ nobis inhumanū uiſum eſt: & generali conſtitutione [f] emiſſa,& liberis pepercimus, & patribus honorem debitū reſeruauimus. Sancitum etenim a nobis eſt, ut ſi quid ex re [g] pris ei [h] obueniat, hoc ſecundū antiquā obſeruationem totū parēti acquiratur (quæ.n. inuidia [i] eſt, quod ex patris occaſione profectum eſt, hoc ad eū reuerti? [k]) quod autem ex alia cauſa ſibi filiusfamil. acquiſiuit,huius uſumfructum [l] patri quidem acquirat, domi nium aūt apud eum

h ¶ Ei.ſ.filio.
i ¶ Inuidia eſt.ſ.filio qui acquiſiuit.
k ¶ Reuerti.q.d.nulla.
l ¶ Vſumfructum. quem habet in aduentitijs: niſi remiſerit,ut C.de bon.q lib.cum oportet.§.ſin autem res.uel niſi ab aliquo ſibi detur, uel relinquatur hoc pacto, ut ad patrem non pertineat uſusfructus, ut in aut[illegible] ut li.ma. & aut.in princ.coll. viij. Vel niſi ſuccedat filius una cum patre in hæreditate fratris uel ſororis,ut in auth[illegible] de hæred.ab inte.uen.§.ſi uero. col. ix. Vel niſi ſeruus donetur filiofamilias eo pa-

‡ alias noſtri.

† alias hēmus. Peculiū caſtrenſe. Peculiū quaſi caſtrēſe.

† Quod eſt uerum, ſi dentē neceſſaria ad bellū. alias diſtingue an detur a notis ꝑpt caſtra, an alias, ut ī l.ſi forte. ī gl. alleg.& ita pōt ītelligi. l.i.C.de caſt.pe. lib. xij. ubi latius po

SYL. Sumit hæc diſtinctio ſecūdum Ang.

SYL.

Additio

Pr̄ qn̄q; ī aduētitijs nō hēt vſū fructū.

ctо, ut manumittatur ſtatim, ut C.de bo.quæ lib.l.ult.ad fin. Vel niſi quando pater noluit conſentire filio adeunti hæreditatem aliquam, ut C.de bo. quæ lib.l.fin.in fi.§.j.&. ij. Vel niſi parente minus legitime diuertente bona filius applicentur, ut in auth. ut nulli iu. §. quia uero aliqui. colla.ix. Itē quādo pater contraxit in ceſtas nupt. ut in authē. de inceſt.nupt. §.j. coll. ij. †

remaneat: ne quod ei ſuis laboribus, uel proſpera [a] fortuna acceſſerit, hoc in alium perueniens, luctuoſum ei procedat. [b]

¶ Emancipans filium poteſt retinere dimidiam uſusfructum adventitiorum, quamuis olim poſſet tertiam bonorum. hoc dicit.

¶ Hoc quoq; [c] a nobis diſpoſitum [d] eſt & in ea ſpecie, [e] ubi [f] parens emancipando † liberum ſuum, ex rebus, quæ † acquiſitionē [g] effugiebant, ſibi tertiam partem retinere) ſi uolue-

SYL. ¶ Adde qn̄ filio relinquiē vſusfructus, quia ſeruitus ſeruitutis eſſe nō poteſt l.j.ff.de ſerui.leg.]

ADDITIO. Et alios caſus uide p Ang.hic, in quibus oībus licet non habeat pater iu. uſusfru.debet tn̄ habere commoditatem ipſius iuris, niſi de ipſa in pacto, uel permiſſione fiat expreſſa mentio, ut hic per eum.

a ¶ Proſpera fortuna. Quid dicemus ī dubio unde prouenerit? Reſpond. quidam, ex bonis patris præſumitur habuiſſe ſicut ſi uxor habet, præſumitur ex bonis mariti, ut C.de donatio. inter uirum & uxorem.l. etiam. & ff.de donation. inter uirum & uxorem.l. lege quintus. Nos contra, † & diſtingue, an filius ſit diligens, uel diues, & pater inops: uel econtra: ut ex bonis diligentis (alias diuitis) quæſitum fingamus, ut C.arb.tu.ſi defunctus. & ff. de hæred. uel actio. uend. uenditor ex hæreditate. ibi, pretium enim hominis &c.& ff.ad l.falcid.ſi hæres inſtitutus.in princ.

¶ Dic clarius, quòd præſumitur quæſitum in dubio ex propria induſtria, quando propria induſtria non haberet ſecum præſumptionem delicti dicta lege quintus.]

ADDITIO. Et hæc eſt cōis ſecundum Angel. licet Ioan.Fab. hic ſentiat contrarium & male: quia in dubio non præſumitur delictum, ut l.merito.ff. pro ſoc. Angel.

b ¶ Procedat. Collige, peculiū aliud caſtrenſe, aliud quaſi caſtrenſe, aliud ruſticanum ſiue paganum, quod diuiditur in profectitium & aduentitiū, ut C.de inoffic.teſta.l.fi. in princ. de quibus omnibus dicitē in hoc titu. quid iuris ſit, & C. de bon. quæ liber.l.cum oportet.

¶ Hoc quoque. Caſus. Quærebatur, an pater emancipādo priuaretur commodo patriæ ptātis iā quæſito in bonis aduentitiis: & uidebatur quòd ſic, quia deficiente patria poteſtate, quæ eſt cauſa acquiſitionis, ut dictū eſt, deficit etiam ius quod ex ea procedit: cuius contrarium deciditur: & recitatur ius antiquū, quod uolebat patrem poſſet retinere tertiam bonorum, quaſi portionem quandam legitimam in bonis filij: quod tn̄ a Iuſti. corrigitur, & datur dimidia uſusfructus: ſicq; magis utrique cautum eſt: quia pater ampliori parte utitur eo uiuente, & filius dn̄ium ſuorum non amittit. Not. ſummarium. Item ſpeciem pro caſu & themate poni. Item ꝙ hic ponitur liber pro filio in ſingulari, quod rari eſt exempli. Item quòd honor eſt eſſe ſui iuris. Itē quòd honor non debet afferre incommodum burſale.]

c ¶ Hoc quoq;.ſ. ut parentibus honorem ſeruemus, & filiis pareamus.

d ¶ Diſpoſitum eſt. C.de bo. quæ lib. cum oportet. §.cum autem.

e ¶ Specie.i.caſu Accur.

f ¶ Vbi.i.in quo Accur.

g ¶ Quæ acquiſitionē effugiunt.i.patri non acquiruntur quantū ad proprietatē. Sed ſecundū q̄ tēpora locum habebat quod hic dr̄? Secundū antiqua non, quia ſola caſtrenſia & quaſi non acqrebant, de qbus nihil detinebat pr̄, ut C.de

SYL. † Adde optimā gl. quæ alios caſus refert in authen. idē eſt. C.de bonis q̄ li.

† Simi. gl.eſt ī l.cum oportet in prin. in uerſ. ex eius C. de bo.q̄ li. SYL.

† alias liberos ſuos.

† alias acquiſitionem patris effugiunt.

bon.quæ lib.cũ oportet.§.j. ſcd̃m moderna uero nõ, quia non erat adhuc ſtatutum in aduentitiis, ut nõ acquirãtur patri, tpe huius legis antiquæ q̃ recitatur hic. Reſpõ. quatuor iura hic ſucceſſiue conſiderari. Antiquiſsimum, quo ſola caſtrenſia uel quaſi nõ acq̃rebãtur, ut ſupra.§. j. Antiquũ, ut tpe Conſtãtini, quo res materiæ & ex materna linea delatę, ut non acquirantur patri ſtatutũ eſt, ut C.de bo. mater.l.j. ij. & iij. Tertiũ quod hic recitatur, vt pr̃ emancipãdo filium de his maternis tertiam teneat pro præmio. Quartum, quo cauetur ut omnia aduentitia acquirantur filiis quantum ad proprietatẽ, patri quantũ ad uſumfructum: ex quo corrigitur illud, quod iure antiquo cautũ erat, ut hic, & ſupra.§.j.& C.de bo. quæ lib. cum oportet.§. cum autem.

Pr̃ ſecũdum diuerſa tẽpora diuerſa iura habuit in bonis filij.

rat) licentiã ex anterioribus conſtitutionibus [a] habebat, quaſi pro pretio quodã modo emancipationis. Et inhumanum quiddam accidebat, ut filius rerum ſuarum ex hac emancipatione dominio pro parte tertia defraudaretur, & quod honoris ei ex emancipatione additum erat, q̃.ſ. ſui iuris effectus eſſet, hoc per rerum diminutionẽ decreſceret. [b] Ideoque ſtatuimus, ut parẽs pro tertia parte dominij quam retinere poterat, dimidiam [c] non dominij rerum, ſed uſusfructus retineat. Ita etenim res intactæ apud filiũ remanebunt, & pater ampliore ſumma fruẽr, pro tertia, [d] dimidia potiturus.

¶ Seruus domino inuito & ignoranti acquirit: hæreditatem tamen ſine eius iuſſu non adit: quærit & poſſeſſionem, & ideo vſucapit.h.d.

¶ Item uobis † ac-

a ¶ Conſtitutionibus.ſ Cõſtantini ante Iuſtinianũ, ut recitatur.C.de bo.q̃ libe.cum oportet.§.pe.

b ¶ Decreſceret. Argu.cõtra ſupra de le.pa.tut.per totũ, & C.de cad.tol.l.unica.§.pro ſecundo. Accur.Flor.

ADDIT. Tu dic, q̃ onus cũ emolumento pecuniario põt cauſare honorẽ: ſed honor ſine emolumento non põt eſſe cauſa oneris, quãuis quandoq; cõtingat honorem eſſe ſumptuoſum. Io.Fab.

c ¶ Dimidiã. quam ſemper retinet, niſi expreſſe remittat, ut C.de bo. quæ li. cum oportet.§.cum autem. Accur.

ADDITIO. Dic quod in peculio profectitio eſt neceſſe, quod pater expreſſe retiutat, alias donare uidetur l.donationes.§. pater.ff.de don.& eſt ratio diuerſitatis, quia profectitiũ pater poteſt adimere & totum ex eius uoluntate dependet: ideo ei non prouidit, ſicut in aduentitio: quod pater non poteſt adimere: cum proprietas ſit ipſius filij ſecũdum Ioan. Fab.

d ¶ Pro tertia. id eſt loco tertiæ, q̃ habebat olim in bonis maternis ratione ꝓprietatis habet hodie dimidiã uſusfructus in omnibus aduentitijs, ut C.de bon. quæ liber. cũ oportet.§. pen.

¶ Sed dubiũ eſt, an hẽat dimidiam uſusfructus bonorum iam quæſitorum tantum, an uero etiam quærendorum poſt emancipationẽ: & oẽs indiſtincte tenent, q̃ in iã quæſitis tm̃. Ego tamen alias legendo & diſputando defendebã contrariũ: & idem defendit Præp.Senẽ. in quinto caſu.q.v. in ij. col. ubi uide, quia materia excedit uires additionis ſatis fuit admonuiſſe.

SYL. † al'as incipit iſte.§. itẽ uobis. alias itẽ quod ſerui. & ita cõiter allegãt: ſed tũc ſubaudi uobis acquirit.

¶ Item uobis. Caſus. In tam nota regula non figuratur niſi literaliter. ratio autem priun dicti aſſignatur ĩ tex. ibi. Ipſe enim ſeruus. ratio autem iuſſus domini in hæreditate adeunda eſt, non quia ſit actus iuris ciuilis, ſed quia non debuit eſſe in poteſtate ſerui facere conditionem domini deteriorem adeundo hæreditatem damnoſam. Nota regulam, quòd ſeruus quærit domino non ſolum ex traditione, ſed uerbis etiam. Item non ſolum dominium, ſed poſſeſsionem, quæ tamen eſt facti. Itẽ quòd ſeruus adire non poteſt non præcedente iuſſu.]

quiritur, quod ſerui ueſtri ex tradõne náſcũtur, ſiue quid ſtipulentur,[a] uel ex donatione, uel ex legato, ſiue ex qualibet[b] alia cã acquirãt. Hoc .n. uobis ignorantibus & inuitis[c] obuenit. Ipſe .n. ſeruus, qui in ptãte alterius eſt, nihil[d] ſuũ hẽre põt.† Sed ſi[e] hr̃s inſtitutus ſit, non alias niſi ueſtro iuſſu hr̃ditatẽ adire põt. Et ſi uobis iubentibus adierit,[f] uobis hr̃ditas acquirĩ, ꝑinde[g] ac ſi uoſipſi hr̃des ĩſtituti eſſetis. Et cõueniẽter .ſ. uobis legatum per eos acquiritur.[h] Non ſolũ aũt ꝓprietas per eos, quos in ptãte habetis, uobis acquiritur, ſed etiam poſſeſſio. Cuiuſcunq;

a ¶ Stipulentur. Et ita obligationẽ domino quærit, vt infra ꝑ quas perſ. nob. obl. acquir. circa prin.

b ¶ Ex qualibet. Vt per occupationẽ, vel ſpecificationem, vel inuentionẽ, vt ſupra de rer. di. §. feræ. & §. cũ quis. & §. theſauros

Beneficiũ conferẽ in inuitũ.

c ¶ Inuitis obuenit. Sic ff. de acq. re. do. & iuitis. ſic & ff. de uer. obl. ſeruus vetãte. arg. cõtra ff. de do. hoc iure. §. nõ põt Accur.

SYL. ¶ Dic, ꝙ q̃ritur ĩuito, ſed non retinet, q̃a remittere põt, & ita alias reſpondet glo. in d. l. ſeruus vetante. ſed aliter reſpondet, & melius: ꝙ inuito directe non acquirit, ſed per indirectũ ſic. Sed quõ põt quærere inuito, quia iõ quærit ſeruus, quia eius uox ꝓſumit uox domini. §. ei uero infra de inut. ſtip.? Reſpon. ꝙ repreſentat ſeruus dominũ generaliter, nõ ſpãliter. l. debitor. §. ſeruo. ff. de leg. ij. quia res domini põt legari ſeruo, & tñ non poſſet legari domino: non põt ergo eſſe ctum dominicæ ptãtis impedire dominus. l nemo poteſt. ff. de leg. j.]

* † Facit ad hoc l. j. in. §. j. ubi & glo ff. ſi qs omi. cau. teſta.

ADDI. So. dic, ꝙ inuitis acquiritur ipſo iure, ſed non incommutabiliter, ut ibi, ar. l. inuito. ff. de re. iu. Ang.

Seruus an poſſit hẽre aliquid ſuum.

d ¶ Nihil ſuũ. ſ. ad ſuã vtilitatẽ: ſed ad domini vtilitatẽ põt, ut. ĩ. de ſtip. ſer. §. ſed cũ factũ q̃ eſt cõtra. imo & ad ſuam vtilitatẽ qñq;, ut ſi dñs ſeruo legatum relinquat, ut C. de nece. ſer. q dã. §. illo. Rñ. illud de æquitate non rõne dr̃, quia in alimenta erat relictũ, ut C. de le. l. ſeruis. & ff. de alim. & cib. leg. ſeruos. alias autem non tenetur hæres, niſi uelit.

SYL. ¶ Melius reſpondet gl. in contrario, cuius opin communiter approbatur, ut per Chriſt. hic.]

ADDI. Quod facere debet de urbanitate, ſi ſuam grauare nolit opinionẽ vt ibi no. glo. Ang.

Hæreditas per ſeruum acquiri nõ põt niſi tria concurrant.

e ¶ Sed ſi hæres. Not. in hæreditate adeunda a ſeruo tria eſſe neceſſaria, quæ ſunt, iuſſus, ut hic, & ꝙ præcedat, ut ff. de acq. hær. ſiquis mihi. §. iuſſum, & ſerui uoluntas, ut C. de hær. inſti. cũ proponas. In trebelliani ca reſtitutione ſeruo facíẽda ſolius domini ſufficit uoluntas.

SYL. ¶ Rationẽ diuerſitatis hic aſsignat Chriſto.] At in bonorum poſſeſsione ſeruo delata ſeruum conſentire, & dominum uelle, ſiue ante ſiue poſt, oportet, ut ff. ad treb. ſeruo inuito †. & rem ratam hab. l. pe. In legato non eſt opus iuſsione, cum emolumentum tantum contineat. ut ff. man. ſi hæreditatem.

* † Adde l. ſi legatus. §. ſi filiofa- nũ. c. ti.

* ADDIT. Ratio quare in aditione requirĩ iuſſus nec ignoranti acquirit hæc uera eſt exploſa & reiecta rõe Portij hic, quia ipſa hæreditas plerunque dãnoſa eſt ut. s. de auct. tut. in princ. nimirum ſi non acquirit ignoranti quia conditio dñi poſſet fieri deterior quod lex non concedit l. fin. C. de acq. poſſ. q̃ ratio colligitur ex l. qui in aliena. ff. de acquir. hære. & uide Ozer. in. §. alienus quoque infra de hær. inſti. H. M.

f ¶ Adierit. Scilicet ſeruus.

g ¶ Perinde. Quandoque non perinde: ut ſi filio meo ſubſtituam eos, quos hæredes mihi fecerim: nam uocantur ex ſubſtitutione qui per ſe, non qui per ſeruos hæredes ſunt, ut ff. de uulg. & pupilla. ſubſtitut. l. qui liberis. §. hæc uerba. Item alibi, ut ff. de legatis primo cum filio. §. ipſi uero. & . §. ideo Accurſi.

h ¶ Acquiritur. ſiue ſeruus tantum uelit, ſiue dominus tñ, ut ff. de dona. cau. mor. l. ſi. & de adim. le. ſi ſeruo.

enim rei poſſeſſionē adepti [a] fuerit, id uos poſſidere uidemini. [b] Vnde ēt per eos vſucapio, [c] vel longi tpis poſſeſſio [d] uobis accidit.

¶ Seruus, in quo habemus vſumfructū, acquirit nobis ex re nr̄a & operis ſuis: ex alijs uero cauſis acquirit domino proprietatis. Aret.

¶ † De iis aūt ſeruis in quibus tantummodo [e] uſumfructū [f] habetis, ita placuit: ut quicquid ex re [g] ueſtra, uel ex opis ſuis acquirant, id uobis adiiciatur: quod uero extra eas cāſ†conſecuti ſunt, id addn̄m proprietatis [h] pertineat. Itaq; ſi is ſeruus hæres inſtitutus ſit, legatumue quid [i] ei aut donatum fuerit: nō uſufructuario, ſed domino proprietatis acquiritur.

¶ Liber homo & ſeruus alienus bona fide poſſeſſus acquirit poſſeſſori ex re ipſius & operibus ſuis: ex aliis uero cauſis liber homo acquirit ſibi, & ſeruus domino ſuo: & non tantū per prædictos acquiritur nobis dominium, ſed etiam poſſeſſio. h. d. Aret.

¶ Idem placet [k] & de eo, qui a uobis bona fide poſſidet: ſiue is [l] liber ſit, ſiue alienus ſeruus. Quod enim placuit de uſufructuario, idem placet & de bonæfidei poſſeſſore. Itaq; qđ extra iſtas duas cauſas [m] acquiritur, id uel ad ipſum ptinet, ſi liber [n] eſt: uel ad dominum, ſi ſeruus eſt. Sed bonæfidei poſ-

a ¶ Adepti fuerint. ſ. iuſte† ſecundum quoſdam. Vel aliter: quod dic ut diximus ſupra de iis qui ſunt ſui uel alien. iuris. §. j.

b ¶ Videmini. etiam ignorantes, ut ff. đ acq. poſ. l. iij. §. ſalt⁹. † ¶ Non tn̄ inuiti ſicut in dominio. l. j. §. hæc q̄ de ſeruis ff. de acqu. poſ.]

c ¶ Vſucapio. in rebus peculiarib⁹ ſtatim: in dominicis poſt q̄ dn̄s ſcit, ut ff. pro ſolu. l. ij. & de uſucap. l. labeo.

d ¶ Poſſeſſio. i. præſcriptio, q̄ eſt effectus longe poſſeſſionis ut ff. de uſuca. l. iij.

e ¶ De .. Tantummō. ut ff. de do. cau. mort. l. ult. & de adiuen. leg. l. ſi ſeruo.

f ¶ Vſumfructū. de eo in quo uſum tātummodo habemus, dic ꝙ ex operis tm̄ nō acqrit: quia operæ ſerui in fructu ſunt, ut ff. de vſu & habita. per ſeruum.

g ¶ Ex re. expone ut ſupra. §. j.

h ¶ Ad dominum proprietatis. niſi † contemplatione uſufructuarii ſit inſtitutus, uel aliud ſibi datū fuerit, quo caſu ex re eius ſcilicet uſusfructuarii ſibi quæſitum eſſe uidetur, ut ff. de uſufruct. leg. ſed & ſi quid. non tamen uſufructuarij iuſſus ſufficit ad adeundam hæreditatem, ut ff. de acqui. hær. l. aditio. §. præterea. Accur.

ADDIT. Sed adibit iuſſu domini, qui fructuario reſtituet: & ſi nolit iubere, cogetur, ut no. eo. tit. l. ſi quis mihi. in prin. & ff. de uſufr. le. ſi ſerui.

i ¶ Quid. i. aliquid.

¶ Idem placet. Caſus. Figuratio clara eſt, iō forma literaliter, cū tradat Imp. regulam depēdentem ex ſupradictis. Not. ꝙ ſeruus alienus bo. fide poſſeſſus, & liber hō ſimiliter bo. fide poſſeſſus, & ille in quo hēmus uſūfructū, paribus paſſib⁹ ambulant, excepto caſu in text. expreſſo. cætera not. collige per te, q̄ pendent ex ſummario.]

k ¶ Idē placet. Scilicet quo ad acquiſitionem ut ſtatim ſequitur, nam in alio differt, ut infra eod. §. ſed bonæfidei.

l ¶ Is liber. hic dic quod diximus ſupra eo. in princ.

m ¶ Extra iſtas duas cauſas. ueluti ſi fuerit hæres inſtitutus, vel legatū fuerit ei aliquid, uel donatum.

n ¶ Si liber eſt Præter poſſeſſionem, quæ ſibi. ſ. libero poſſeſſo quæri non poteſt, cum ipſe ab alio poſſideatur, ut

†Et hoc tȝ Aug. in l. qđ ſeruus. ff. de acqu. poſ. quod facit, ut lucrum ex uſuris non quærat pſi: nec ſit fratribus cōſerendum, niſi utant cautela de qua per eū hic. SYL.

† Idē dr̄ in l. j. §. item acgrimus ff. eo. ti.

*

† Concord. cū hoc. §. l. ſi ſeruum. ff. de uſufru.

† alias proſecuti.

*

† ut ſi eum nominauerit teſtator ī inſtitutione L. cū aliquis. C. de iu. delib.

SYL.

Poſſeſſionem poſſeſſus non quærit.

ſeſſor cũ uſuceperit ſeruum (quia eo mõ dominus [a] ſit) ex omnibus cauſis per eum ſibi acquirere poteſt. Fructuarius uero uſucapere non poteſt: primum, quia non [b] poſſidet, ſed habet [c] ius utendi fruendi: deinde, quia [d] ſcit ſeruum alienũ eſſe. Nõ ſolũ aũt proprietas per eos ſeruos, in quibus vſumfructum habetis, uel quos bona fide poſſidetis, aut ꝑ liberam perſonam quæ bona fide uobis ſeruit, uobis acquiritur, ſed etiam poſſeſſio. Loquimur autem in utriuſque [e] ꝑſona ſecundum diſtinctionem, quam proxime [f] expoſuimus: id eſt, ſi quam poſſeſſionẽ ex re ueſtra, uel ex ſuis operis adepti fuerint.

¶ Per extraneã perſonam nihil poteſt nobis acquiri: per ꝓcuratorem uero acquiritur nobis poſſeſſio, & dominium & uſucapio hoc dicit. Angel.

¶ Ex his itaq; apparet, [g] per liberos homines, quos neq; ueſtro iuri ſubiectos habetis, neq; bona fide poſſidetis: item per alienos ſeruos, in quibus neque uſumfru-

ff. ad l. Iul. de adulterijs. l. ſic eueniet. Item præter uſucapionem, quæ ſibi nõ quæritur ſine poſſeſſione, ut ff. de acquir. re. domi. homo liber §. quicquid. & ff. de uſuca. l. ſine poſſeſſione. † Sed in hæreditate per liberũ hominẽ mihi quærẽda ſex ſunt neceſſaria, quorum ſi quid defuerit, nõ quærit̃. ſ. ut mei contemplatione inſtituatur. Itẽ ut ſciat condõnem ſuam inſtitutus. Item ꝙ iuſſu meo adeat. Item quòd uolẽs adeat. Item ꝙ uelit mihi quærere. Item ꝙ bona fide poſſideam. Bene dico, op3 ut ſciat conditionẽ ſuã, nã ignarus ſuę conditionis nulli acquirit: ſibi enim non, ut ff. de acqu. hær. qui putat. §. qui bona fide & l. vj. §. j. quia ſe obligare non uoluit. item poſſeſſori non, ſi non interueniat iuſſus. ut ff. de acqui. hæred. ſiquis mihi bona. §. iuſſum. Idem & ſi interuenit, ut ff. de acq. hæred. l. vj. §. celſus. & §. j. nam ſeruili neceſſitate creditur hoc feciſſe, ut ff. de nego. geſt. at qui. §. ſi libero. quare non poteſt acquirere, ut ff. de hæred. inſtit. liber homo. in princ. Si ſciat conditionem ſuam: uolens quærere mihi, quærit ſibi: ſed reſtituẽ mihi poſſeſſori per condictionem ſine cauſa, cuius intuitu fuit inſtitutus, ſicut uolens quærere poſſeſſori, cuius intuitu fuit inſtitutus, † iuſſu eius adeundo quærit: ſed ſi non eius contemplatione, nihil fit, ut ff. de acquir. rer. domin. l. liber homo. & l. homo liber in princ. (j) Itẽ poteſt dici, ꝙ ignarus quærit ſibi, ut ff. de acquir. hær. l. qui putat. §. de eo. cum non contemplatione poſſeſſoris inſtituatur, ut ff. de acquir. hær. l. qui in aliena. in fi. & §. cũ autem. †

ADDIT. (j) Dic ſecũdũ Ioã. Fab. ꝙ hoc põt eſſe uerũ in quo iuſſus non interuenit. quia tũc non vř ſibi uelle acquirere in dubio, ut ff. de acq. hær. l. q in aliena. §. j. ſed de hac materia plenius uideas hic Ang.

a ¶ Dñs fit. ſic. C. de pact. traditionibus.

b ¶ Nõ poſſidet. ſ. ciuiliter, ſed naturaliter, ut ff. de acq. poſ. l. nãliter. † Vnde utile interdictũ. Vnde ui ſibi dat̃ ut ff. de ui & ui arm. l. iiij. §. unde ui.

c ¶ Sed habet. ſic. ff. de acquir. poſſ. l. j. §. per eum. ſic ff. qui ſatiſd. cog. l. ſciendum. §. ij.

d ¶ Quia ſcit. Vnde non uſucapit, cũ malam fidem habeat, ut ſupra de uſucap. in princ.

e ¶ In utriuſque no. de tribus utriuſque dici. Vel melius dic utriuſq;, fructuarij, & bonæfidei poſſeſſoris.

f ¶ Proxime, ut ſupra eo §. de his. & §. idem placet.

g ¶ [illegible]. Apparet. ſ. arg. a contrario ſenſu ſumpto. Nam ſi tantum per dictos homines acquiritur, ergo non per alios. ut ff. de offic. eius cui mand. eſt iuriſd. l. j. in princip. & ſupra de tut. in princ.

† Similis glo. hř in l. homo liber. in uer. tñ. ff. de acquir. re. do. Hæreditas non quærit̃ ꝑ hominẽ liberũ bona fide poſſeſſum, niſi ſex concurrant.

† & in l. cum aliquis. C. de iur. delib.

† Hæc eſt cõis opin. licet Ra. ibi contra. cuius tñ opinioni inhæret Angel. hic quẽ uideas.

† l. aditio. ĩ fi. ff. de acqu. hær.

ctú hētis, neq; poſſeſſionē iuſtā, nulla ex cā uobis acqri [a] poſſe. Et hoc eſt, quod dicitur, ꝑ extraneam ꝑſonam nihil acquiri poſſe: excepto eo ꝙ per liberam ꝑſonā (ueluti ꝑ ꝓcuratorē) placet non ſolū ſcientibus, ſed & ignorantibus uobis acquiri poſſeſſionē, [b] ſecundū diui Seueri cōſtōnē: [c] & per [d] hanc poſſeſſionē ēt dñium, ſi dominus fuerit qui tradidit: uel uſucapionem, aut longi tꝑis præſcriptionem, [e] ſi dominus non ſit.

¶ Epilogando tranſit ad alias materias cum quodam præambulo. Arct.

¶ Hactenus tantiſp admonuiſſe [f] ſufficiat, quemadmodū ſingulæ res vobis acquirantur. [g] Nam legatorū [h] ius, quo & ipſo ſingulæ res uobis acquiruntur: item fideicōmiſſorū, ubi ſingulæ res uobis relinquuntur, opportunius inferiori loco referem⁹. [i]

¶ Videamus itaque nūc quibus modis ꝑ uniuerſitatē res uobis acquirant. Si cui ergo hæredes [k] facti ſitis, ſiue cuius bonorum [l] poſſeſſionē petieritis, uel ſi quē arrogaueritis, [m] uel ſi cuius bona libertatū conſeruandarum cauſa uobis addicta fuerint: [n] eius res omnes ad uos tranſeunt. Ac prius de hr̄ditatibus diſpiciamus: quarum duplex conditio eſt: nam uel ex teſtamento. [o] uel ab inteſtato ad uos pertinent. Et prius eſt, ut de iis diſpiciamus, quæ ex teſtamento uobis obueniunt: qua in re neceſſarium eſt initium de ordinandis teſtamentis exponere.

¶ De teſtamentis ordinandis.

SYL. ¶ Dic melius: quia exceptio firmat regulam in non exceptis. l. nam quod liquidæ ff. de pen leg.]

a ¶ Acquiri. Fallit in tutore, & curatore, & ſimilibus perſonis, ut dicemus infra de inut. ſtip. §. ſiquis alij.

ADDIT. Vide ibi glo. plenā q̃ pōt ꝓ alio ſtipulari, & ibi dicā, de quo late ꝑ Bart. & doct. in l. ſtipulatio iſta. §. alteri. & §. ſiquis inſulā. ff. de uer. obl. Ang.

b ¶ Poſſeſſionē. C. de acq. poſſ. l. j. & ff. de acq. poſſ l. poſſeſſio quoq;. §. & ſi poſſeſ.

c ¶ Cōſtōnē. Quæ eſt C. per quas perſo. no. acqui. l. j.

SYL. ¶ Hæc glo. male loquiť, quia illa. l. nō eſt Seueri, unō debuit allegare l. j. C. đ acq. poſ.]

d ¶ Per hāc. Itaq ꝙ & per ꝓcuratorē: namque ſola poſſeſſio (cū res inanimata ſit) mihi non quærit: nam & per traditionem res mihi quæritur, & poſſeſſio, ſed illa eadē & per me acquiriť, ut ſupra de re. di. §. per traditionem, & ſupra eod. in princ. Alii dicunt ut Azo, per ſolam poſſeſſionē acquiri dominium, ut hic, & C. eo. l. j. Sed ibi non dicit ſimpliciter excepta poſſeſſione: ſed dicit excepta cā poſſeſſionis. i. dominio, quod eſt cā poſſeſſionis ſecunda poſt vſucapionem, ut ff. de uſuca. l. iij.

Poſſeſſio ſola nō quærit.

e ¶ Præſcriptionē. Vobis ſcientibus, ut C. de acq. poſſ. l. j.

f ¶ Hactenus. Admonuiſſe. ſupra de re. diu. §. ſingulorum.

g ¶ Acquirantur. Per nos & alios, ut in ti. iſto.

h ¶ Nā legatorū. Rñ. ta. obiect. q̃ fieri poſſet de ſingularibus acqſitionibus legatorum.

i ¶ Referemus. Vt īfra de leg. ꝑ totū, & īfra de ſingu. reb. ꝑ fideic. relic. per totum.

k ¶ Hr̄des. Scilicet đ iure ciu. ut. ĩ. de hær. inſti. vſq; ad tit. de bon. poſſ.

l ¶ Bonorum. Scilicet de iure ṕto. ut infra de bono. poſ. ꝑ totum tit.

m ¶ Arrogaueritis. Infra de acq. ꝑ arro. ꝑ totū.

n ¶ Addicta fuerint. Infra de eo cui li. cauſa bona add. per totum.

o ¶ Ex teſtō. De quibus uſque ad tertium librum dicetur.

¶ [illegible] ¶ Iſta Conti rubrica & ſequentes continuantur per nuatio. Imp. ut ſupra ti. j. §. fi. dic ut ibi.

ADDI. Vel dicas ſic,& familiarius. Dictum eſt ſupra in.§.ſi.tit.p̄cedentis: ꝙ per uniuerſitatem res nobis acquiruntᷣ,ut per hæreditatem, & alios modos ibidem poſitos, uerum quia hæreditates q̄nque deferuntᷣ ex teſtō, & quā doq; ab inteſtato,iō primo ſequitur uidere de teſtamentis.

¶ Teſtamentum dicitᷣ a mentis teſtatione: & triplici forma antiqui teſti ſublata, fit hodie in ſcriptis teſtm̄ cū ſubſcriptione teſtatoris & teſtium item & ſigillo eorum,unoque contextu.h.d.

Diuiſio

TEſtamē-tū.

Teſtm̄ [a] †ex eo appellatur, †quòd teſtatio mentis ſit.

¶ Totus iſte titulus diuiditᷣ principaliter in tres partes.Nam primo ponit deriuationem ſiue etymologiā teſtamēti. Secundo de teſtamentis in ſcriptis tam de iure ueteri quàm de iure nouo. Tertio de teſtō nuncupatiuo. Secunda ibi (Sed ut nihil.) Tertia ibi (Sed illa quidem.) Itē ſecunda pars principalis ſubdiuiditᷣ.Nam primo recitat ius antiquū & multiplicem ordinationem teſtamētorum, & eorū noīa cum eorum correctione. Secundo de ſigillatione facienda per teſtes. Tertio qui teſtes poſſunt adhiberi,& qui repellantᷣ ī teſtō.Quarto ꝙ non refert in qua materia teſtm̄ ſcribatᷣ. Quinto ponit unum caſum, ꝙ de uno teſtō poſſunt fieri plures ſcripturæ.Secunda ibi (Poſſunt aūt.) Tertia ibi (Teſtes aūt.) Quarta ibi (Nihil aūt.)Quinta ibi (Sed & unum.)Itē hæc prima & ſecunda pars ſubdiuiduntur in quatuor partes.In prima ponitᷣ etymologia uocabuli.In ſecunda refert ꝓceſſum antiquitatis, ponendo tria genera teſtamentorum fuiſſe olim de iure ciuili,q̄ in deſuetudinē abierunt. In tertia, qualiter fiebant de iure p̄torio, & quid a iure ciuili fuerit additum. In quarta ponit additionem Iuſtiniani. Secunda ibi (ſed ut nihil.)Tertia ibi (poſtea uero.)Quarta ibi (ſed his omnibus.

SYL. ¶ Teſtm̄. Caſus. Non figuratᷣ,quia ꝓcedit recitando ius antiquū,& eius correctionē:qui.n.hic figurant caſum, potius declarant text.quàm ꝙ cām dubitandi & decidendi aſsignent.Fuit enim præpoſita deriuatio uocabuli ex eo, q̄a neceſſaria eſt ad intelligētiam teſtamēti,ut inquit Iuriſcon.in l.j.ff.de iuſti.& iur.Iō aūt recitatur ius antiquū, ut nihil antiquitatis ignoretur: & quia præſtat interpretationem ad noua iura l.j. ff.de ori.iur. No.etymologiam teſtamenti: diffinitio aūt ponitur in l.j. ff.eod. Item ꝙ ll. correctæ poſſunt allegari, ut cognoſcamus in quo ſit correctio ſecuta:ſicut & rō l. correctæ ēt allegari pōt,gl.in uer.quicunq; ī c.nouit.de iudi.Item ꝙ pace ociū, bello calamitates quæruntur l.j.C.de cad. tol.in prin.Item ibi,ad ius ciuile no. ꝙ teſtm̄ eſt de iure ciuili.Item ibi.In unā conſonantiā.ꝙ iura iuribus concordari debēt. Item ibi,adhibitis.ꝙ in teſtō teſtes debent eſſe rogati.Item ibi,Vno contextu, ꝙ teſtm̄ debet uno cōtextu fieri,& uno contextu in eo teſtes adhiberi.Item ꝙ de iure iſto requirebatur expreſsio noīs hēdis per manū teſtōris uel teſtiū.Item ex fine no. ꝙ forma tradita a l.debet ſeruari.Item no.formam teſtamenti in ſcriptis. Item ſecundum Ang.ꝙ v3 argm̄ ab etymologia uocabuli.*quod limita multis modis,ut p Iaſ. in l.ij.§.appellata.ff.ſi cer.pet.uere tamen hic alluſio eſt,non etymologia.] Item ꝙ l.per non uſum tollitᷣ. Item ꝙ numerus ſeptem teſtiū eſt de iure p̄to. Item ꝙ ex duobus contrariis fit optimum temperamentum.]

a ¶ Teſtm̄ ex eo appellatur. Ponit etymologiā:ut dr̄ lapis quaſi lædens pedē, & argm̄ quaſi argute inuentū,& ſic mutuū ꝙ ex meo tuū fit,ut ff.ſi cer.pe.l.ij. §.appellata. & ſecundū hoc codicilius †pōt dici teſtm̄.Diffinitᷣ aūt ſic: Teſtm̄ eſt uoluntatis nr̄æ iuſta ſnia, de eo q̄d quis poſt mortem ſuā fieri uoluit:ut ff. eo.l j.& eſt addendū, cum inſtōne hæredis:ut infra de leg.§,ante hr̄dis: quia ſine hæredis inſtitutione nullum dicitur teſtm̄,ut ff.de iur.co.l.fi.& infra de fideicom.hær. in prin.

† Hanc diffōnē teſtī recitat gl. ī c.j.extra d̄ teſtam. & ibi vide concordan.

*

† Hanc etymo. irridet A. Gell. li. vj. c. xij. & Valla lib.vj. Elegā. c.36.Alciat.tamen defendit lib. iiij. de uer. ſign. & li.ix. Pater. ca. xxj.

Lapis vnde dr̄

Argm̄ unde dr̄

Mutuū

† Tamē non eſt teſtm̄, ut l.fin. C.de codi. aug.

¶ Sed ut[a] nihil antiquitatis pœnit* ignoreť, ſciendū eſt, olim quidē duo genera teſtamentorum in uſu fuiſſe: quorū altero ī pace & ocio utebantur, quod calatis[b] comitiis appellabāt: altero, cū in prœliū exituri[c] eēnt, quod procinctū[d] dicebatur. ¶ Acceſſit[e] deinde † tertiū genus teſtōrū, quod dicebať per æs[f] & libram. ſ. † quia per † mancipationē, id eſt imaginariam quandā uendĭonem[g] agebať, quinq; teſtibus & libri pēde[h] ciuibus Romanis[i] puberibus[k] p̄ſentibus, & eo q familiæ[l] emptor[m] dicebatur. ¶ Sed illa quidē priora duo genera teſtamētorum, ex ueteribus tēporibus in deſuetudinem abierūt: quod uero per æs & libram[n] fiebat, licet

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc gl. cōiter reprehenditur hic, & in. l. j. ff. eod. quia uerbum iuſta, tollit difficultatem l. cum filio. §. fi. ff. de leg. iij.]

a ¶ Sed ut C. de cad. tol. l. unic. §. & cū triplici. arg. contra, l eo. tit. §. ~~in prouiſione ſemper.~~ Accur.

SYL. ¶ Adde ſo. ſecūdm Ioan. Fab. & Are. ꝙ aut ius antiquū eſt ꝓlixū & oneroſum: & nō debemus legere: aut breue & tale, q̄d p cognitionē ipſius deuenimus in cognitionē iuris noui: & bonū eſt ſcire. uel dicas, ꝙ relato iure antiquo p Imperatorem non debemus ulterius q̄rere: & ita ꝓcedit contrariū: aut non facit mentionē de iure antiquo & ꝓſſumus uidere.]

* † De his tribus generibus teſtōrū lege A. Gel. li. xv. cap. xxvij.

† alias quod.

ADDI. Sed dic, ꝙ licitum eſt ſcire & allegare ius correctum ad declarationē iuris noui, non ad deciſionē l. j. in prin. C. de latina liber. tollen.

b ¶ Calatis comitijs. i. bonis initijs, vel bonis conuentibus: calos enim bonum interpretať: comitia ſunt conuentus. Vel a calo quod eſt uoco: quia uocatio perſonarum fiebat: unde calendæ dictæ ſunt. Accur.

Calos. Calēde. Comitia.

SYL. * ¶ Calata comitia quæ eſſent, docet Aul. Gel. lib. xv c. xxvij.]

* ADDI. Tria teſtōrū genera referunť. primū quod calatis comitijs fieri dicebať. i. conuocatis comitiis. j. Romanorū tribubus ad actus creandorū magiſtratuū q̄ comitia dicebanť ut auctor eſt Gell. lib. xv cap. xxvij. alia curiata, alia centuriata ut ibidem. Alterum in procinctu fiebat cū accincti eſſent Romani ad pugnā unde in procinctu uerſari eſt in belli periculo eſſe l. unica ff. de bonor. poſſ. ex teſt. mil. Tertium genus declarať hic & a Geſſ. ibid. H. M.

c ¶ Exituri eſſent. de domibus.

d ¶ Procinctum. Eo forte, ꝙ ſuccincte fiebat: & in his duobus teſtamentis hæres erat, ut infra eod. §. ſed neq;.

* ¶ Cur. ꝓcinctū appellareť, ægregie p̄ter cæteros declarat Bayſius lib. de re ueſtia. c. ix. ex Plu. in Coriol.]

† alias emancipationē

* ADDI. Imo quod olim togis induti decertabant: & cum ad pugnam uocabantur, aciesq; inſtrui iubebatur togas p̄cingebant, itēq; teſtamenta in procinctu faciebant Gel. ibid. & Plut. in Coriolano apertius.

e ¶ Acceſsit. Similiter de iure ciu.

f ¶ Per æs & librā. Propriū nomē teſtī.

SYL. * ¶ Vide A. Gell. d. c. xxvij. & Budæ. tā in ij. lib. de Aſſe, quam in Annota. ad Pand. l ij. de orig. iu. ubi agit de mancipatione.]

g ¶ Venditionem. Sic ſupra qb. mod. ius patriæ pot. ſol. §. præterea.

h ¶ Libripende. Ideſt æſtimatore, qui libripendebat vel æſtimabat familiam uno nūmo, deinde emptor manumittebat totam familiam cum oibus bonis.

Libripēs q̄s dicit.

SYL. ¶ Adde, ꝙ non manumittebať, ſed uendebať familia æſtimata hæredi futuro: uel ſi habebat filios, illi emancipabanť antiquo iure, ut declarat hic Iaſ.]

i ¶ Ciuibus Romanis. Ideſt liberis hominibus, ut ſupra de lib. §. fi.

K ¶ Puberibus. Supra quib. mod. tu. fi. in princ.

l ¶ Familiæ. Ideſt hæreditatis, ut ff. de uerb. ſig pronunciatio. §. familiæ.

m ¶ Emptor. qui erat loco hæredis, ut infra. §. ſed neque.

n ¶ Libram. Scilicet adæquatam, ideſt

æſtimatam rem: & dicitur libra hæreditas: quia ſicut libra diuiditur in duodecim uncias, ita & hæreditas, ut infra de hæred. inſtit. §. hæreditas. unde dicitur adæquata libra. i. hæreditas æſtimata. hac conſultiſsima.

i ¶ Vno contextu. ideſt nullo actu interpoſito, n. ſi neceſſario naturæ, ut ff. eod. hæredes. in fi. & C. eo. cum antiquitas. Accur.

diutius permanſerit, attamen partim [a] & hoc in uſu eſſe deſijt. ¶ † Sed prædicta [b] quidē nomina teſtamentorum ad ius [c] ciuile referebant. Poſtea [d] uero ex edicto Prætoris forma alia faciendorum teſtōrū introducta eſt. Iure [e] n. honorario nulla † mancipatio deſiderabatur, ſed ſeptem teſtium ſigna ſufficiebant: cum iure ciuili ſigna teſtium non eſſent neceſſaria.

¶ Sed cum paulatim tam ex uſu hominū, quam ex conſtitutionum emendationibus, cœpit in unam conſonantiam ius ciuile & p̄torium iungi, cōſtitutum eſt, ut uno eodemq; tēpore (quod ius ciuile quodāmodo [f] exigebat) ſeptem teſtibus † adhibitis, & ſubſcriptione [g] teſtium (quod ex conſtōnibus [h] inuentum eſt & ex edicto Prætoris (ſignacula teſtamentis imponerent. Ita ut hoc ius tripartitum eſſe uideatur: † & teſtes quidē, & eorum præſentia, uno contextu [i] teſtamenti celebrandi gratia, a iure ciuili deſcendāt: ſubſcriptiones autem teſtatoris [k] & teſtium, [l] ex ſacrarum conſtitutionum obſeruatione adhibeant: ſignacula autem & teſtium numerus, ex edicto Prætoris.

¶ Sed his omnibus a noſtra conſtōne propter teſtamentorum ſynceritatem, ut nulla fraus adhibeatur, hoc additum eſt, ut per manus teſtatoris vel teſtium nomē hǣdis exprimatur, & oīa ſecundum illius conſtōnis tenorem [m] p̄cedant.

† alias &.

† alias emancipatio.

† alias ut.

a ¶ Partim. Quia numerus teſtium remanſit.

b ¶ Sed p̄dicta. Alias præfata: & ita allegatū quandoq; inuenitur.

c ¶ Ad ius ciuile. ſcilicet qa ius ciuile inuenit.

d ¶ Poſtea ſ. de media iuris prudentia.

e ¶ Honorario. Ideſt prætorio, ut ſupra de iure naturali. §. prætorī.

f ¶ Quodā modo. Quia computato libripende & emptore vij. erant.

SYL. ¶ Adde, φ hæc gl. communiter reprehēditur, quia emptor non erat in numero teſtium. §. ſed neque infra eodē. Item nec iure antiquo ſeptem erant, quia nunc a Prætore inuentum eſt, ut hic dicitur, ibi, & teſtium numerus ex edicto Prætoris.]

† Idem dr̄ in c. cū eēs. extra c. tit.

Vno cō textu qn̄ dicatur q.d fieri.

g ¶ Et ſubſcriptione. Vt ſubſcribant ſe teſtamento affuiſſe, & cuius ſit, ut ff. eo. l. peu. & antepen.

h ¶ Conſtitutionibus. Vt C. de teſta.

ADDIT. Propter quē ſi aliqui recedant ante quā loco ipſorū alii ſubrogētur, poteſt aliquid fieri, ſi imminuet periculum uitæ teſtatoris, alias non.

k ¶ Teſtatoris. Si pōt ut C. eo. iubemus.

l ¶ Teſtiū. Si nō pōt teſt. ſcribere. Sed hodie indiſtincte per aliū ſcribere poteſt nomen hǣdis, ut in auth. ut ſpōſa. larg. §. qa uero. col. ix.

m ¶ Teno. rē. Eſt autē tenor: ſi pōt ſcribere, faciat: alias dicet corā teſtibus, & ſcribet p aliquē uel per aliquos de eis: alias non valet, imo falſi pœna tabellio tenetur, ut C. eod. iubemus. in fin. Accur.

ADDIT. Quod eſt uerum, quando ſolennitas non fuit obſeruata, nec ſcripta in teſtamento: ſecus ſi fuit obſeruata, licet non ſcripta, ut l. ſi librarius ff. de re iu. Aug.

¶ Poſſunt. Caius. Quæſitum fuit, SYL.

an uno annulo tm̃ teſtm̃ ſignari poſſet a teſtibus: & uidebatur dicẽdum quòd non, cum ſignacula facta ſint, ut difficilius falſificari poſsit: inuẽta enim eſt ad hoc tanta iuris ſolennitas in teſtamento l.fi.& ibi not.C.e. Tamen deciditur contrarium: aſsignat autem Imperator rõnem a poſſibili, ꝙ ex quo poſsibile eſt annulos unicã & eandem habere imaginem, quo caſu liceret; ita liceat unico uti. Sed tunc quæſitum eſt, an alieno annulo ſignari poſsit: & dubium faciebat, ꝙ alias vr̃ proprium ſignũ apponẽdum c. inter dilectos. de fide inſtrum. l. decernimus. C. de aquædu. lib. xj. cuius cõtrarium deciditur, quia ſatis eſt hoc atteſtari, & recognoſci a teſte, ut infra dicetur. No. ꝙ teſtm̃ ab omnibus teſtibus uel pluribus ex eis poteſt uno annulo ſignari. Item ꝙ ſi ſint ſeptem annuli una ſculptura, ualet ſigillatio. Itẽ ꝙ ualet argumentum a poſsibili. Item ꝙ alieno annulo ſignari poteſt teſtamentum.]

† Concord. cũ hoc. §. capi. poſt ceſſionẽ in gloſ. j. poſt ꝑncip. ibi & alieno annulo. extra de prob.

* † alias q.d.n. ſi ſeptem annuli una ſculptura fuerit? Secũdũ qđ (ut Papin. uiſum eſt) & alieno quoque &c.

¶ Vnico ẽt annulo, & alieno poteſt ab oĩbus teſtibus teſtamentum ſignari. h. d.

¶ Poſſunt † autem oẽs teſtes & uno annulo [a] ſignare teſtamentũ. [b] † Quid.n. ſi ſeptẽ annuli una ſculptura fuerint, ſecundũ quod Papiniano uiſum [c] eſt? Sed & alieno quoq; annulo licet ſignare teſtm̃.

¶ In teſtamento poteſt eſſe teſtis quilibet, qui põt hr̃s inſtitui, exceptis hic enumeratis. Angel.

¶ Teſtes aũt adhiberi poſſunt ii, cũ quibus teſtamenti [d] factio eſt. Sed neque mulier, [e] neq; impu-

tum: eodem modo, ſi ſunt plures annuli, arguendo, ut arguit Imperator. hic.

¶ Teſtes autem. Caſus. Non figuratur, quia procedit tradendo regulam in hac materia: dubium tamen faciebat, quia edictum de teſtibus eſt ꝓhibitorium certarũ perſonarum l. j. ff. de teſti. ideo quicunque non ꝓhibebantur, uidebantur admitti. Reſpon. tamen Impe. prout in text. rationes autem uidebuntur ſigillatim in glo. Not. ꝙ ille poteſt eſſe teſtis in teſtamento, qui poteſt hæres inſtitui. Item ꝙ mulier non poteſt eſſe teſtis in teſtamento propter ſexus fragilitatem. Item impubes propter imbecillitatem ætatis: ſeruus, quia teſtamentum eſt iuris ciuilis, de quo iure ipſe ꝓ nihilo habetur: furioſus, quia non eſt mentis compos: mutus, quia non poteſt exprimere mente conceptum: ſurdus, quia non poteſt audire nomen hæredis: is cui bonis eſt interdictum, quia ſimilis eſt furioſo. Item infamis ex l. prohibitione.] SYL.

a ¶ Annulo ſcilicet habente characteres: qui ſignatorius dicitur: & ſic eſt in eo ſigillum, non autem alio ſigno, ut ff. eodem. ad teſtium. §. ſignũ. & de uerborum ſignification. l. ſignatorius.

b ¶ Teſtm̃. Vel etiam linteum. ſ. quo ĩuolutum eſt teſtamentum, ut ff. eod. ad teſtium. §. fi.

c ¶ Viſum eſt. Hac rõe & cum tribus, uel paucioribus, uel pluribus poteſt ſignari teſtm̃, arg. infra man. §. is qui exequitur. Alii dicunt tantum cum vij. uel uno debere ſignari.

SYL. ¶ Adde, quòd hæc ultima opin eſt falſa ex argumento Papiniani: quia in ſeptem ſignis poſſent eſſe tres eiuſdem imaginis, & tamen ualeret teſtamen-

d ¶ Teſtamenti factio. Paſsiue accipe hic, ut bona ſit exceptio: ſed neque mulier &c.

SYL. ¶ Adde ſecundum Ioan. Fab. & bene, quòd hic Imperat. non procedit excipiendo, ſed addendo per illa uerba, ſed neque.]

¶ Alias etiam accipitur actiue, ut ĩfra de hære. qua. & diff. §. teſtamenti.

e ¶ Neque mulier. In aliis autem caſibus omnibus recipitur, præterquã in teſtamentis, ut ff. eod. qui teſtamento. § mulier. — Mulier ubiq; teſtificari põt ꝑterq̃ in teſtõ.

SYL. ¶ Adde hoc uerum, niſi ſit teſtamentum inter liberos uel militis, gloſ. in auth. quod ſine. C. eod. Item in teſtamento ad pias cauſas, ut eſt communis

bes, [a] neque ſeruus, [b] neq; furioſus, neq; [c] mutus, neq; ſurdus, neq; is cui bonis iter dictũ [d] eſt, neque ii quos leges iubent improbos inteſtabileſq; [e] eſſe, pñt i numerũ teſtium adhiberi.

¶ Seruus cõi opinione reputatus liber pôt in teſtamento eſſe teſtis. Aret.

¶ Sed cũ aliquis ex teſtibus teſtamenti quidẽ faciendi tpe liber exiſtimabat, poſtea aũt ſeruus apparuit: tã diuus Adrianus† Catonio Vero q̃ poſtea diui Seuerus & Antoninus reſcripſerũt ſubuenire ſe ex ſua† liberalitate [f]

---

nis opi.in l.j.C.de ſacroſan.eccle.]

¶ Ratio eſt, ut C. de fideicom.l.fin.& eſt timor falſitatis.

SYL. ¶ Adde hoc eſſe propter fragilitatem ſexus ſecundum gl.in.d.§.mulier.

Hermaphroditus an i teſtõ poſsit eſſe teſtis. ¶ Quid de hermaphrodito? Rñ. ſi præualet in maſculino ſexu, recipitur, ut ff.de ſtatu ho. q̃ritur.& de teſti.l.repetundarum.§.j.

Teſtificamur de iis q̃ uidimus in pueritia. a ¶ Neq; ĩpubes. Quid de eo quod uidit in pupillari ætate? Rñ. alias id eſt præterquam in teſtõ, poſſet † teſtificari: ſicut & ſeruus, ut ff.de uer.ſig. l.notionem.§.inſtrumentorum. & C. de hær.& manich.q̃m.in fi. ſed hic non, quia faciunt ad ſubſtantiam teſtamenti, ut hic dicitur.

†Quod eſt uerũ de eo qd̃ uidit pxi

SYL. mus pubertati: ſecus ſi proximus infantiæ. ¶ Adde hoc uerum, ſi proximus eſt pubertati, alias ſecus ſecundũ doc. & arg. l.excipiunt.ff.ad ſill.* de quo uide Deci.in.l.ij.§.impuberes.ff.de reg.iur.]

b ¶ Neque furioſus. Niſi habeat dilucida interualla.ff.eo.qui teſtamento.§. nec furioſus.

SYL. Io.Fab. & Ang. ¶ Adde,& q̃ tpe actus geſti & examinationis factæ non eſſet in furore, alias ſecus.l.j.& ibi no.C.eo]

c ¶ Neq; mutus. Qui nihil loqui uel audire poteſt, ut infra qui.non eſt permiſ.fa.teſt.§.item ſurdus.

ADDIT. Etiam ſi talem morbũ habeat a caſu,& ſit literatus: quãuis tunc poſsit teſtari ſecundum Ioan.Fab. hic.

d ¶ Interdictum eſt. Vel a lege, ut q̃ commiſit in legem Iuliam maieſt. ut C. ad.l.Iul.maieſt.l.fin. Vel a iudice, ut ff.eo.is qui.in fi.j.reſpon.

e ¶ Inteſtabileſque. Vt de crimine famoſo damnatus, uel muliebria paſſus, ut ff.eo.is cui.§.fin.& l.cũ lege.& ff.de teſti.ob carmen.in prin.

SYL. ¶ Adde hoc uerum, quando notorie erat infamis, alias ſecus, ſecundum gl. in l.cum lege.in fi.ff.eo.]

SYL. ¶ Sed cum aliquis. Caius. Quærebatur, an ſeruus cõiter pro libero habitus poſſet adhiberi in teſtem: & dubium ſa ciebat, quia ſeruus prohibetur eſſe teſtis, ut ſupra dicit̃ proximo.§.& ipſa ueritas opinioni præualere ſolet.§. ſi quis rem ſuam. infra de lega. cuius contrarium reſpondetur, quia cum tũc cõmuniter liber reputaret̃ ab omnibus, nec aliquis eidem ſtatus.q.mouiſſet, ſed eſſet in quaſi poſſeſsione libertatis, non eſt quod imputet̃ ipſi teſtatori. Not.ergo, q̃ non ſufficit probare ad inualidandũ teſtamentum, q̃ aliquis ex teſtibus eſſet ſeruus, ſed neceſſe eſt dicere, q̃ ita cõiter reputabatur: ita Barto.in.l.ad teſtium.§.conditionem.ff.de teſtamẽ.quãuis contrarium magis communiter teneant ibi doct. Item q̃ debet reputari liber oĩum conſenſu: intellige enim cognoſcentium non aliorum, facit glo.in uer.ſubtilitatem.in.l.j.C. de ſent. quæ pro eo quod inter. Item q̃ debet probari cõis opi.hominum tpe ſignati teſtamenti, non aliter. Item q̃ cõis opin. quandoque præualet ueritati. Item q̃ communis error facit ius.]

† alias Catoni: nec eſt dictio Vero. † alias libertate.

f ¶ Libertate.ſ. putatiua.

SYL. ¶ Adde, q̃ gl. non intellexit text. non enim legendum eſt libertate, ſed liberalitate: & hoc intendit, q̃ quamuis de ſtricto iure, eo quia ſeruus erat adhibitus, teſtm̃ inualidum eſſet, tamẽ hi principes ſcripſerũt ex ſua benignitate ſubueniri teſtamẽto propter communem errorem.]

Opinio præfert̃ ueritati. ¶ Et ſic ualet plus quod eſt in opinione, q̃ quod eſt in ueritate. ſic.ff.de lega. j.l.iiij.in prin. Arg.contra.infra de leg. §.ſi quis rem ſuam.

SYL. ¶ Adde q̃ ſolut. eſt, quia opinio erat

nius tñ, hic omnium, quo caſu plus operat ueritas: ſicut ēt præfertur cōis error ueritati, qñ reipub. intereſt, prout in caſu tex noſtri pp conſeruationē t.ſti.l.nemo negare.ff.quemad. teſt. ape. & pp ualiditatem actus uel euitationem dãni.l. iij.ad macedon.alias.n. magis attenditur ueritas.l.fi.ff. de hær.inſti.

alias l.c.eſt.

ADDIT. Dic, q aut ueritas patens eſt: & attendit: aut occulta, & tunc nō.uel dic q aut attendendo opinionem fauor ampliat:& attenditur, ut hic & ibi: aut non, & tūc non, Dic ut ibi.Ioan.Fab.

alias liberi ... ſu ...

teſtō, ut ſic † hēatur firmū, ac ſi ut oportebat factum eſſet: cum eo tpe, quo teſtamentum ſignaretur, [a] omnium conſenſu [b] hic teſtis † liberorū loco fuerat, neq; quiſquā eſſet qui ei quæſtioné ſtatus moueret.

¶ Pōt in uno & eodem teſtō eſſe teſtis pater cū filiis & fratribus, dummodo ſit alienum: ſecus autē ſi proprium uel domeſticum. Arec.

¶ Pater necnon is qui in ptāte eius eſt: item duo fratres qui in eiuſdem patris poteſtate ſunt, utiq; teſtes in uno teſtō heri poſſunt: quia nihil nocet, ex una domo teſtes producantur. Aug.

a ¶ Signaretur. Quidam hoc intelligunt generaliter uerum, ut ſiue oſtendatur teſtamentum in ſcriptis conditum, ſiue nuncupatiuum, debeat ei credi: ſiue deſierint teſtes eſſe, ſiue non: & ſic ſe habet conſuetudo, ut arg. C.de edi.di.adr.tollen.l.fi.& C. de dona.l. in donationibus. & C.ārbi.tut.l. fin. Nos contra.ſ.in nuncupatiuo de iure: & qd hic dicitur: in teſtamento condito in ſcriptis loquitur.

¶ Adde hoc uerum in teſtamento in ſcriptis redacto per publicum tabellionem: alias enim quamuis eſſet in ſcriptis, omnino deberent recognoſci ſigna: ita hanc glo.intelligit Bart.in.l j. C.eodem.]

¶ In nuncupatiuo.n.ſi proferatur, nō debet ei credi ſine teſtibus: cum in eis conſiſtat tñ ſubſtantia teſtamenti.

SYL. ¶ Adde, q gloſ.cōiter reprobatur in.l. hæredes palam.in prin.ff.eo.]

¶ Ipſum tñ ualet, licet probatio deficiat, (j) ut ff.de teſta.tut.l.duo. quid ſi ſeruus factus eſt uel infamis, & uelit recognoſcere ſigillum ſuum? Rñ.non admittit, ut ff.de carb.edi.l.carbonianam §.duæ autem ſunt cauſæ.

¶ Adde, q hæc gl.cōiter reprehendit: SYL. quia qñ teſtis adhibetur ad ſolennitatem, conditio eius inſpicitur tempore quo adhibetur, ſecundum doctor.in.l.j. C.eodem.]

ADDIT. (j) Niſi de eo ſit facta publica ſcriptura: uel pars confiteatur teſtamentum ſic fuiſſe factū: aut teſtes deponant antequam ipſorū defectus appareant: quia tunc ſcriptura pbabit abſq; eo quod teſtes producantur.

b ¶ Omnium conſenſu. Not. errorem prodeſſe, ut ff.de ſup.leg.l.iij. in fin. & C.de lati.lib.toi.l.j.§.ſed & ſi quis. & ff.de offi.præto.barbarius. Error cōis facit ius.

SYL. ¶ Pater. Caſus. Quærebatur, an in eodem teſtamento pater & filius: uel duo fratres adhiberi poſſent teſtes: dubium faciebat, quia ſuſpectum uidebatur teſtimonium plurium, & aliqualiter periculoſum, quod euitant.ll. in teſtamenti confectione.l. fina.C. eodem quo non obſtante deciditur contrarium: & aſsignat text. rationem, quæ eſt eadem cum dicto: unde potes dicere rationem eſſe, quia cum nihil eorum interſit, & teſtamentum ſit extranei, non eſt in cōſideratione talis ſuſpicio, cum uocentur a teſtatore: quamuis enim inter ſe ſint domeſtici, non ſunt domeſtici teſtatoris uel hæredis. Nota ſummarium. Item quod ex una domo plures uni negocio recte adhibentur in teſtes. Item quòd ratio eadem cum dicto toleratur. Item quòd filius non eſt idoneus teſtis in teſtamento patris, nec pater in teſtamento filij teſtantis extra caſtra, nec frater in teſtamento fratris. Item quod domeſticum teſtimonium reprobatur in teſtamentis.]

a ¶ Alieno. aliud ſi in ſuo, ut. ĵ. proxi. § &. ff. de teſtib. teſtis.

* ADDITIO Domeſticum teſtimonium eſt, eorum demum, qui ſub eadem poteſtate ſunt, patria uel dominica: aut quorũ alter ſub alterius eſt ptãte. Theophilus.

b ¶ Poſt miſſionẽ. i. finiſ fionẽ: aliud ſi ante, ut ff. eo. qui teſtõ §. pe: cõtrarium.

† alias ſed & ſi

ADDIT. Et eſt rõ ſecundum gl. ibi, quia tũc teſtes nec rogati, neq; ad ſolennizandũ actũ exigũtur: quãuis duo requirãtur ad pbãdum ueritatem. Ang.

plures teſtes alieno[a] negocio adhiberi.

¶ In teſtibus autẽ nõ debet eſſe is, qui in ptãte teſtatoris eſt. Sed † ſi filiusfamilias de caſtrenſi peculio poſt miſſionem[b] faciat teſtamentũ, nec pater eius rectè adhibetur teſtis, nec is q̃ ĩ poteſtate eiuſdem patris eſt: reprobatum eſt enim in ea[c] re domeſticum teſtimonium.

¶ Hæres, filius, pater, aut frater hæredis prohibentur eſſe teſtes in teſtamento, ſublata iuris antiqui diſpoſitione. hoc dicit.

¶ Sed neque hæres ſcriptus, neque is[d] qui in poteſtate eius eſt, neq; pater eius qui in ptãte eum habet, neq; fratres qui in eiuſdem patris poteſtate ſunt, teſtes adhiberi[e] poſſunt: quia hoc totum negocium, quod agitur teſtamenti ordinandi gratia, creditur hodie inter teſtatorẽ & hæredem

uide Angel. hic.

¶ Sed neq;. Caſus. Non figurat, quia ponitur iuris antiqui correctio ex ratione aſsignata per Imp. quia cum totum negocium agat hodie inter hæredes & teſtatores, domeſticum teſtimoniũ repellitur. Not. q hrs non põt eſſe teſtis in teſtõ: & ſic q quis in cã propria teſtificari prohibet: & eadẽ rõne nec pater: q̃a cũ ei acquirat, agit de eius cõmodo: & eadem ratione frater: q̃a cũ talia bona patri quęrantur, per conſequens quærunt poſtea etiam filio. Item nota. quòd. ll. correctæ non ſunt ſcribendæ in libro. ll. Item quòd principale negocium teſtandi agitur inter hæredem & teſtantem.]

habuiſ- SYL. ſent licentiã f. n: ipe reuertẽ di: tps enim p ductionis & depoſitionis inſpiciẽ ſecũdũ Io. Fab. hic.

* c ¶ In ea re. idem & in alijs, † ut C. de teſtib. l. ij. (i) Sed quis eſt domeſticus? Rñ. coloni, & aſcriptitius, uel ſimiles, ut C. de ijs qui ad eccl. confu. l. fin. §. ſane enim ſi ſeruus. & C. de quæſtio l. pridem. Item uxor marito, & econtra, ut ſupra de uſu & habita §. item is. Item † ſeruientes ſiue dapiferi, ut ff. de pœnis. l. reſpiciendum §. furta.

† Sic M. T. libr. iiij. Rhe to. tit. j. Domeſticus quis dicatur.

† Intelli-SYL. lige iſtud ue rum, ſi ſint ſeruitores cõmenſales, ut quia ui uant ex penſis dñi: alias cõtra, niſi

¶ Adde meliorem glo. in c. in literis. de teſti. (ubi doct. maxime Moder. tractant an & quando domeſticus poſsit pro domeſtico teſtificari) & in ſumma iij. q v. q illi dicuntur domeſtici, quibus ratione patriæ uel dominicæ poteſtatis imperari poteſt: & omnes qui in domo habitant.]

ADDITIO. (j) Tu dic, quòd filius quando nihil ſibi quærit poteſt pro patre teſtificari, ſecundum Io. Fab. idem econtra in eo negocio, ex quo nec patri nec filio reſultat commodum uel intereſſe: & quid de matre, & fratribus,

d ¶ Neque is. not. quòd his tribus modis dicitur quis contingere me per poteſtatem.

e ¶ Adhiberi. Quia eorum negocium eſt: cum & lucrum & damnum ad eos pertineat ff. qñ appell. ſit. l. j §. in propria. (j) & uere eorum, quia &c.

SYL. ¶ Adde, q militat et rõ præſumptæ affectionis, quæ non ceſſat ceſſante commodo patris: & ideo in iis, in quibus hodie nihil quæritur patri, omnino repelleretur, ut per Are. hic.]

SYL. ADDITIO. (j) Monachi tamen ĩ monaſterio poſſunt eſſe teſtes. c. inſuper. extra de teſtibus. Idem in hominibus uniuerſitatis pro ipſa uniuerſitate uel caſtro, in negociis ex quibus non reſultat commodum in particulari ſed in communi. Ang.

habent in poteſtate,[a] huiuſmodi licentiam damus.[b]

¶ Teſtamentum poteſt in qualibet materia ſcribi, & in pluribus Codicibus. Arer.

¶ Nihil aũt intereſt teſtm̃ in tabulis, an ĩ chartis,[c] membraniſve, uel in alia materia fiat.

¶ Sed & unum[d] teſtamentum pluribus codicibus conficere quis poteſt, ſecundũ obtinentem tamen obſeruationem omnibus factis: quod[e] interdum etiam neceſſarium eſt: ueluti ſi quis nauigaturus & ſecum ferre, & domi relinquere iudiciorum ſuorum conteſtationem uelit: uel propter alias innumerabiles cauſas, quæ humanis neceſſitatibus imminent.[f]

a ¶ In poteſtatẽ. Itẽ tabellioni, ut ff. eo. l. domitius.

SYL. ¶ Declara hanc glo. ut per Ioã. de Pla. hic.]

b ¶. Damus. C. de teſti. l. omnibus. contra. Solu. hic agitur de uiribus teſtamẽti iter hæredẽ & aliũ agentem cõtra teſtamẽtum: alias cõiunctus coniuncto nõ feret teſtimoniũ. i. unus legatarius alii. Et ſcd̃m hoc falſo ſumiẽ argumentũ, ꝙ ſocius in cã ſocij admittiẽ in teſtimoniũ. Vel dic hoc ſpeciale,† ut coniunctus pro cõiuncto admittatur quaſi in re ſua, fauore teſtamenti & ultimæ uoluntatis, q̃ debet dominari, ſi legitima eſt, ut C. de lega. cum qõ. in fi. & erit bonum argumentum ſupra dictum. Sed argumentum cõtra eſt. C. de teſti. qm̃. in fi. Sed reſpondeo: finis illius legis non refertur ad totũ, quod erat dictum. Diſtingue tñ, an lucrum redeat ad eum ſocium, ut tunc non admittatur, alias ſic, ut ff. quando appel. ſit. l. j. §. in propria.

† Iſtam approbat Bartol. in l. qui teſtõ. ff. e. & idem hic Angel. & Pl. hic.

SYL. ¶ Adde, ꝙ cõis ſolu. eſt, quia non interrogatur directo ſuper legato, ſed in conſequentiam ſecundum gl. in. d. l. omnibus. quæ communiter approbatur.]

SYL. ¶ Nihil. Caſus. Quæſitum eſt, an in qualibet materia teſtm̃ ſcribi poſſet: & uidebaẽ ꝙ non, ſed ꝙ deberet ſcribi in chartis uel membranis tanq̃ quod cõe ſit: ex inſolitis enim fraus præſumitur, de qua ualde timeẽ in teſtõ: cuius contrarium deciditur, ex eo quia in teſtamentis ipſis uoluntas quomodocunq; cum debitis ſolẽnitatibus expreſſa eſt ſatis. Item fuit dubitatum, an plura exempla fieri poſſent teſtamentorum: & uidebatur dicendum ꝙ non, ꝑꝑ ambiguitatem, & quia unicum faciendũ eſt teſtamentum, non plura: cuius cõtrarium deciditur: quia cum ſit quid intellectuale teſtamentum, & ſi fiãt mille exẽpla, ſemper unũ eſt. No. teſtamẽtum in qualibet materia ſcribi poſſe. Item ꝙ de uno eodemq; teſtõ plures ſcripturæ confici poſſunt: quia ſemper intellectualiter erit unum teſtm̃. Item ꝙ pluralitas ſcripturarũ non facit præſtanmi pluralitatẽ ſactorũ. Item ꝙ quandoq; eſt neceſſariũ cõfici plures ſcripturas. Itẽ ꝙ in multis eſt periculum homini. Item ꝙ innumerabile dicitẽ, quod difficile numeratur.]

c ¶ In chartis. ſic. ſupra de rerum diu. §. literæ. † Accur.

ADDITIO. Et dic in chartis ẽt raſis: ſecus tñ in aliis inſtrumentis.

† Adde l. chartæ. ff. de bo. poſ. ſec. tab.

d ¶ Et unum. ſic. ff. eo. l. unum.

e ¶ Quod. ſcilicet ut pluribus fiat codicibus.

f ¶ Imminent. Sic in authent. de conſang. & ute. fra. §. quia uero. col. vj. Sed nunquid ex his exemplis probatẽ? Reſpon. non ſine authentico, ut in authenti. ut ſpon. lar. § & hoc inſuper. collat. ix. & ff. de fide inſtrumen. l. quicunque & ff. de bonor. poſſ. ſecundum tabul. l. j. §. ſed & ſi unũ. ſed hic ambo ſunt principalia.

¶ Adde, ꝙ hæc opi. cõiter tenetur: non enim ita diſpoſuit hic teſtator, ut in. l. j. §. ſi quis in duobus. ff. de bon. poſſ. ſecundum tabu. SYL.

¶ Sed hæc quidem. Caſus. Non figuratur, quia datur regula & modus condendi teſtm̃ uuncupatiuum. Not. dupli- SYL.

tem ſpēm teſtamentorum, in ſcriptis, & nuncupatiuum. Item ꝙ in eo requirunt ſeptem teſtes. Item ꝙ debent eſſe in præſentia teſtatoris. Item ꝙ teſtm̄ nūcupatiuum totum eſt de iure ciuili, nec participat cū iure prætorio.]

* ADDITIO. Nuncupatur teſtamentum in hunc modum: Tabulas teſtamenti teſtator tenens ita dicit, Hæc ut in his tabulis cerisve ſcripta ſunt, ita do, ita lego, ita teſtor. Itaque uos Quirites teſtimonium ꝑbitote, quæ nuncupatio & teſtatio uocat. Vlpianus in titulis, tit. xx.

¶ Iure teſtatur etiā quis ſine ſcriptis, declarata uolūtate coram ſeptē teſtibus. hoc dicit.

¶ Sed hæc quidē de teſtamentis, quæ † in ſcriptis conficiunt, ſufficiunt. Si quis autem ſine ſcriptis uoluerit ordinare iure ciuili teſtamentū: ſeptē teſtibus [a] adhibitis, [b] & ſua uolūtate coram [c] eis nūcupata, [d] ſciat hoc perfectiſſimum teſtamentum iure ciuili, firmumq; conſtitutū.

¶ De militari teſtō.

¶ Voluntas militis in expeditione exiſtentis, quoquo modo declarata, uim obtinet teſtamenti. hoc dicit.

† alias de eſt i.

Teſtiū numerus qui ī teſtis eſt adhibēdus.

a ¶ Sed hæc. Septē teſtibus. qn̄que nullus uocatur: ut ſi miles moriat ī bello, ut no. C. de milit. teſta. l. milites. qn̄q; unus: ut Imperator, ut C. eo. oīum. qn̄q; duo. (j) ut inter filios, ut C. e. hac conſultiſsima. §. ex imperfecto. Vel ſi in tentorio faciat teſtm̄ miles, ut ff. de mili. teſt. lucius. qn̄que tres, uel quatuor, uel pauciores, ut C. eo. ſi non ſpeciali, qn̄que quinque: ut in teſtamento ruſtici, ut C. eo. l. fi. §. ſinautem. qūque ſeptem, ut generaliter, ut hic, & C. eo. hac conſultiſsima. qn̄que octo, ut C. qui teſta. fac. poſſ. hac conſultiſsima.

ADDITIO. (j) Etiam ſi ſint mulieres, & qui alias non eſſent idonei, ut ibi no per Ang.

Teſtes debent rogari.

b ¶ Adhibitis i. rogatis ut interſint, & ſint attenti, ut ff. eo. hæredes. §. pe. & in authen. de teſti. §. & licet. in fi. §. collatio. vij.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ita cōiter tenet in l. hac cōſultiſsima. C. eo. ꝙ in teſtō nuncupatiuo requiratur rogitus teſtium, quāuis aliqui contrarium ſenſerint.]

ADDITIO. Et ſic debet articulari & probari.

c ¶ Coram. Scilicet palam nominando hæredes, ut ff. eo. l. hæredes.

d ¶ Nuncupata. inde dicitur nuncupatiuum teſtamentum.

SYL. * ¶ Alciatus lib. ij. Parer. c. xxxij. hāc uocem a nuncupādis teſtibus deriuat, ſed (ut opinor) rectius. Accur. a nuncupanda. i. notificanda uoluntate.]

¶ De militari teſto.

Continuatio.

¶ Viſum ē ſupra de teſta. in genere, nunc ſequitur uidere de teſtamentis i ſpecie. Vel aliter: Viſum eſt ſupra de teſtamentis, q̄ fiunt ſecundum communis iuris diſpoſitionem, nunc ſequitur uidere de illis, quæ fiunt iure priuilegiato, ut eſt teſtamentum militare, ideo.

SYL. ¶ Adde, ꝙ continuatio fit hic per Imperatorem in prin. dicendo, ꝙ a ſupradicta regula excipit teſtm̄ militū propter eorum imperitiam: & ideo dicto de his in genere, ſubiiciuntur exceptiones & de teſtō in ſpecie, arg. l. itē apud §. hoc edictum. ff. de iniu.] Eſt aūt miles, qui iurant a ſignis non recedere, ut ff. ex qui. cau. ma. l. pen. & ſcriptus eſt in matricula, ubi & alii milites ſcripti ſunt, ut ff. eo. l. antepe. & per totum tit. ſunt & alia neceſſaria, ut aliquis ſit miles, ut diximus. ff. ex quib. cau. ma. l. pen. & in authen. de manda. princ. §. fi. col. iij. Item miles dicitur a malo, quod ſuſtinet ꝓ a'ijs, uel a mille, quia ex numero mille hominum eligitur, ut ff. eo. l. j. §. miles. Accur.

Miles ūn dr.

ADDIT. Aduertendum eſt, quòd in milite ſex ſunt neceſſaria ad hoc, ꝙ habeat priuilegia militibus conceſſa. Primo, ꝙ enſe cingatur. ff. de teſta. mil. l. pe. Secundo, ꝙ in numero aliorum ponatur, & in matricula ſcribat. ff. de teſt. mili. l. ex eo tpe. Tertio, ꝙ præſtet ſacramentum, ꝙ mortem non euitabit pro

Miles cognoſcit per ſex ſigna.

republica, neque a ſignis recedet. ff. ex qui. cau. ma. i. pe. & de iis qui not. infa. l. ij. §. miles. Quarto, ꝙ ſtigma. i. nota publica brachiis ſuis ſcribat C. de fabr. l. iij. lib. xj. Quinto, ꝙ examinet. C. qui milit. non poſſ. l. j. lib. xij. vj. ꝙ nõ ſit negociator. C. neg. ne mil. l. j. libr. xij. †

† Adde l. milites. C. eo. loc. & condu. Diui. o

SVpradicta. ¶ Totus iſte titulus diuiditur primo in duas partes. Primo ponit de militibus teſtantibus in ſtatorio, uel in peculio caſtren. Secundo de teſtamento in quaſi caſtrenſi. ſecunda ibi. (Sciendum.) Item prima ſubdiuiditur. Nam primo ponit continuationem per modum remotionis ſiue exceptionis cum poſitione noui ſtatuti. Secundo, qualiter priuilegium cõceſſum militibus, ꝙ poſſunt teſtari quomodo uolunt, intelligatur. Tertio, quòd etiam miles mutus, & generaliter defectiuus poteſt teſtari. Quarto, qualiter poſt miſſionem teſtatur. Quinto, quod mutatio ſtatus ipſius militis, dummodo interueniat noua uoluntas, non uitiat teſtamentum factum. Secunda ibi (Plane.) Tertia ibi (Quinimmo.) Quarta ibi (Sed hactenus.) Quinta ibi (Sed & ſi quis.) Aretinus.

SVpradicta diligens obſeruatio [a] in ordinãdis teſt. mentis, militibus ꝑ nimiam imperitiam [b] eorũ conſtõnibus principalibus remiſſa eſt. Nã quamuis ii neque legitimum numerũ teſtiũ adhibuerint, neque aliam teſtamentorũ ſolennitatẽ [c] obſeruauerint, recte nihilominus teſtant. uidelicet cum in expeditionibus occupati ſunt: qđ merito noſtra conſtõ introduxit. [d] Quoquo. n. modo uoluntas eius ſuprema inueniatur, ſiue ſcripta, ſiue † ſine ſcriptura, ualet teſtamentum ex uo-

† aliâs ſiue i. s ſcriptura.

SYL. ¶ Supradicta. Caſus. Aliter non eſſet ſigurandus, cùm procedat Imperator tradendo doctrinam, excipiendoque a regula: dubium enim faciebat generalis diſpoſitio ſupra facta: ratio autem decitionis ponitur in text. propter imperitiam militum, quos ſcire magis decet arma quàm ll. lege fina. C. de iure deliberan. Not. quòd uoluntas militis in expeditione quoquo modo declarata, habet uim teſtamenti. Item quòd miles præſumitur ignorare iura & ſic quod in milite iuris ignorantia toleratur. Item quòd in teſtamento militis numerus teſtium neque alia ſolennitas requiritur.]

a ¶ Obſeruatio. quæ conſiſtit in quatuor. ubi eſt in ſcriptis teſtã. conditum, uel in ſola nuncupatione hæredis coram ſeptem teſtibus, ut ſupra tit. prox. §. ſed cũ paulatim. & §. fina. & ff. de hære. inſtituen. lege prima. §. q neque.

b ¶ Imperitiam. C. de iure deliber. l. fi. in princ. & C. de iur. & fac. igno. l. j.

c ¶ Solennitatem. Scilicet circa ſigilla & ſubſcriptiones.

d ¶ Introduxit. Sed tunc demum cum in militia ſunt, habent priuilegium, ut C. eo. l. penul. & hic ſubijcit.

* [illegible] Et quando miles in conflictu ac hoſtium congreſſu teſtatur, quod ſi in uagina aut clypeo ſanguine ſuo aliquid annotauerit, aut pulueri gladio inſcripſerit, pro teſtamento habetur. l. milites. C. eod. debet tamen probari duobus teſtibus. l. Lucius. & ibi gloſſ. ff. eod. alio caſu quando in extremo periculo uitæ non repentur tunc duo teſtes rogati requiruntur. l. diuus cum gloſſ. ff. eo. §. plane infra eodem. H. M.

SYL. ¶ Illis autem. Caſus. Quærebatur, an miles extra expeditionem teſtari poſſet iure militari ſine ſolennitatibus: & uidebatur dicendum quòd ſic: rõ eium imperitiæ aſsignata militat in expeditione ſicut extra. Cuius contrarium decidicur ex eo, quia tunc poſſunt conſulere peritiores, & ita excludere ignorantiam: & ea, q̃ ratione occupationis militiæ conceduntur, ceſſant, ut dr in gl. Sed tunc quæritur, an filiusfam. miles

teſtari poſsit:& uidebaẽ, ꝙ non, per.l. pe.& ſi.C.qui teſta.fac.poſ. cuius contrarium decidiẽ:ratio aũt aſsignatur in tex.propter militiam:quia hoc militiæ tributum eſt, ut in caſtrenſibus filij ꝓ patribusfa. habeantur. Not. ꝙ ceſſante cã priuilegij ceſſat priuilegium. Item ꝙ miles extra expeditionẽ debet teſtari iure cõi. Item ꝙ filiusfa. miles teſtari põt, dũmõ teſteẽ iure cõi. Itẽ ꝙ illi, q nõ ſunt milites, appellanẽ pagani.

luntate eius.

¶ Miles teſtando extra expeditionẽ debet teſtari ſecũdum ius cõe:& licet filius familias ſit,teſtari tamen poteſt. Aret.

❡ Illis autem [a] temporibus, ꝑ quæ citra expeditionũ neceſſitatem in aliis locis, uel ſuis ædibus degunt,minime ad uendicandũ tale priuilegium adiuuantur. [b]

a ❡ Autem. pro ſed.

b ❡ Adiuuantur. Et nota, ꝙ ceſſante cauſa ceſſat & effectus.

SYL.

❡ Adde,ꝙ cã expreſſa ſupra,ꝑꝑ nimiã eorum imperitiam, ceſſare non uidebatur,ẽt extra expeditionem. Ideò dic,ꝙ illa eſt cauſa remiſsionis in genere,ſed cauſa conſtitutionis Iuſtin.de qua meminit ibi,quod merito.,eſt occupatio circa rem milit.] Et poteſt hic ſumi argu.ꝙ ceſſante clerico ab eccleſia,†ceſſat præbenda, ſic.C. de epiſc.& cler.l. generaliter.ij.

† Scilicet contumaci

SYL.

❡ Adde,ꝙ hæc.q.hodie decidiẽ in c.relatum.& in c.inter quatuor.& in c. fin. de cler.non reſi.] Sed arg.contra ff. de poſtu.l.j.§.ſexum.quia Calphurnia dedit cauſam edicto:unde ceſſante cã ceſſare debet edictum:quod non eſt uerũ. Sed hoc ultimum generale de cã impulſiua dicit: primum de finali, ſine qua res eſſe non poteſt.

ter, ut quia citatus a ſuperiore mini me.ĩ.tẽ pus cõuenieẽs

SYL.

❡ Adde,quòd in dubio cauſa, ſi eſt expreſſa in.l.finalis præſumitur, ut dicit glo.in.l.cum tale.§ falſam.in uerſi.cohæret.ff.de cond.& demon. alias ſecus, glo.in.l.ij.§.fin.de dona. & illa dicitur cauſa finalis, quæ eſt generalis, ut per Bar.in.d.§ fin.§

ueniat: ſecũdm doctor. hic.

c ❡ Et ſi filiifamilias. Licet hi alias ꝓhibeantur,in.ĩ.tit.j.in princip.& ff.de do.cau.mor.l.tam is.§.j.

d ❡ Iure tñ cõi.ſ.quantum ad ſolennitatẽ,nõ quo ad hoc, ut dẽtur q̃rela cõtra eius teſtm̃, ſicut in alio ueterano q ſui iuris eſt,ut C. de inoffi. teſta.l.ſi.§. in his. & ff.de inoſ.teſta.l. Papinianus §. ſi quis in militia. Itẽ hoc eſt uerũ, qñ eſt domum reuerſus,ſicut ſupra proxi.dixit: alias ſicut miles alius utitur ſpeciali iure, ſic & iſte.arg.ff.eo.ex militari.§.j.& l. teſtamenta eorum.§.fi.

❡ Sed teſtari quidẽ, & ſi [c] filiifamilias ſint,ꝑꝑ militiã concedunt: iure [d] tamen cõi, eadem obſeruatione & in eorum teſtamẽtis adhibẽda, quam in teſtamentis paganorum [e] proxime expoſuimus.

¶ Priuilegia militũ tunc habent locum, quando conſtat militem teſtari uoluiſſe, aliter non. h.d.

SYL.

❡ Adde,ꝙ ſi loquitur de iure.ff.& C.gl. uera eſt: ſi de iure nouiſsimo,cõis opi. eſt,ꝙ ſubiaceat querele, ſecundum gl. in.l.aduerſus.ff.de inoffi.teſta.]

e ❡ Paganorum. A pago,quod eſt uilla,dicitur.q.d.non militum.

* ADDITIO. Pagani a pagis dicti uidentur,quod illi rei ruſticæ agriſque colendis relinquerentur,nam auctis P. R.opibus cœpit rei ruſticæ ſtudium renuiſsimis relinqui.

SYL.

❡ Plane. (Cart. Quærebaẽ,an illa uerba (quoquo modo uolũtas conſtet habeatur pro teſtõ) gñaliter intelligerentur:& uidebatur dicendũ ꝙ ſic: quia indefinite dr̃,quoquo mõ inueniatur uoluntas cũ ſcriptura uel ſine, ualeat. Tñ dicitur contrariũ, declarando ꝙ intelligitur,qñ re uera conſtat uoluiſſe teſtari:quia alias illa non eſt uoluntas: puta ſi per iocum aut adulatorie quid dictũ ſit.Not.ꝙ priuilegium cõceſſum alicui actui intelligitur, ſi ille actus ſit. Item ꝙ per priuilegium militum tam latum non remittitur numerus duorũ teſtiũ,

¶ Plane de teſtamẽtis militũ diuus Traianus † Catilio Scuero ita reſcripſit:[a]

¶ Id priuilegiũ, qđ militantibus datum eſt, ut quoquo mõ facta ab his teſtamenta, rata ſint: ſic intelligi debet, ut utique prius conſtare dẽat teſtm̃ factum eſſe: qđ & ſine ſcriptura & a non militantibus fieri põt. † Si ergo miles, de cuius bonis apud te quæritur† cõuocatis ad hoc hominibus,[b] ut uoluntatẽ ſuã teſtaretur, ita locutus eſt, ut declararet quem uellet ſibi hæredem eſſe, & cui libertatẽ tribueret: põt uideri ſine ſcripto hoc modo eſſe teſtatus, & uoluntas eius rata habẽda eſt. Cæterum ſi (ut plerunq; ſermonibus[c] fieri ſolet) dixit alicui, Ego te hæredem facio. uel, Bona mea tibi relinquo. non oportet hoc pro teſtõ † obſeruari. Nec[d] ullorum magis intereſt, quam ipſorũ quibus id priuilegiũ datum eſt, huiuſmodi exemplum non admitti: alioquin non difficulter poſt mortem alicuius militis teſtes exiſterent, qui affirmarent ſe audiſſe dicẽtem aliquem ſe relinquere bona cui uiſum ſit: & per hoc iudicia uera ſubuerterentur.

¶ Miles, licet ſit mutus uel ſurdus, tamẽ teſtatur. Aret.

¶ Quinimo[e] & mutus,[f] & ſurdus miles teſtamentum facere poteſt.

quod eſt de iure naturali. Item q mulier poteſt eſſe teſtis in teſtamento militis: uerbum enim, homo, ad eam trahitur. Item q in teſtamento militis requiritur rogitus teſtium. Item q nomen hæredis debet exprimi a milite. Item q uerba iocoſa non diſponunt.]

† alias Statilio

a ¶ Plane. Reſcripſit. ut ff. eodem diuus.

b ¶ Hominibus. ſaltẽ duobus, ut ff. eo. lucius. & ff. de teſtibus. l. ubi. & hoc eſt qñ in tentorio ſi autem in cõflictu belli, nullo etiã teſte uocato, ut C. eo. milites. (j) ſi autẽ eſt domi, iure cõi, ut ſupra eo. §. illis.

† alias Is ergo

† alias ſi conuocatis.

ADDI. (j) Debet tamẽ aliquo modo de uoluntate conſtare, uel per duos teſtes uel per comparationem literarum, uel alio modo. & facit ut remiſſa pœnitus omni ſolennitate, non de naturali, ſed ciuili tantum intelligatur. Ang.

c ¶ Sermonibus. Forte cã demonſtrãdi, ut magiſter diſcipulo, uel ludi cãuſa ut ff. de act. & obli. l. obligationum ſubſtantia. §. fi. uel affectionis, ut ff. de iure codicil. literæ. †

† Tu s v. dic, q

¶ Addẽ uel per antiphraſim. l. cum quidam. cum glo. in uerbo, affectionem, C. de lega. uel oblatiuis, glo. in. l. ij. C. in quibus ca. col. cap. cenſi. li. xj. uel commendatitiis. l. ſi uero non remunerandi. §. cum quidam. ff. man. uel enumeratiuis. l. ex hac. ff. de don.]

nulla uerba operantur teſtm̃, niſi appeat q uoluerit teſtari, & ad hoc ſe diſpoſuerit: ſecus ĩ contractibus ubi ĩ dubio uerba pſumuntur obligatoria: niſi aliud ex cõiecturis appareat. An uerbũ relĩquo importet inſtõnẽ legatũ, uel fidi com. ui de Ioã. Fa. hic.

† alias ſeruari.

d ¶ Nec ullorũ. Sic infra ad l. fal. circa princ. ſic C. de reſcin. uend. l. ratas.

¶ Quinimmo. Quærebat, an mutus uel ſurdus milites teſtari poſsint & dubiũ faciebat text. in. §. itẽ ſurdus. ĩ. tit. j. Tñ cõtrariũ decidit: quia in milite teſtante nõ requiritur formalitas ſolẽnitatum, ſed ſufficit quo quo mõ de uolũtate cõſtare: de qua ẽt conſtare põt p ſigna & nutus. Iõ miles ſurdus, uel mutus, teſtari poſſunt. No. ſummariũ. Itẽ q miles põt nutu inſtituere hæredem: ĩtellige, niſi aliter nominare poſsit. Item q nõ ſolũ mutus uel ſurdus teſtari poſſunt, ſed mutus & ſurdus ſimul.]

e ¶ Quinimmo. Habet priuilegiũ circa ſolẽnitatẽ: quinimmo & circa ſubſtantiam teſtĩ: ut qui alias teſtari non poſſet, hic tñ poſsit, ut. ff. eo. l. iiij.

f ¶ Mutus. ſiue nã, ſiue caſu, ut ſit priuilegiũ aliqđ, ut C. qui. te. fa. poſ. l. diſcretis, & hoc iure militari, ut. ff. eo. ius

re militari. Accur. Dummodo appareat ipſum ſic uoluiſſe teſtari p̱ ſigna ſua, q̄ per notos poterunt interpretari.

*ADDI. Iaſ. hic accipit ſurdum & mutum ex accidenti nō aūt ex natura ſed magis placet opi. glo. & ſimilē habes in. §. itē ſurdus. j. tit. j. q̄a non diſtinguit Imp. H. M.

quæ habet in teſtando, finiātur, ut hic, & ſupra eo. §. illis autem.

¶ Adde, ꝙ opi. gl. cōiter tenetur hic, ꝙ etiam poſt miſsionem filiusfam. & mutus teſtentur.] SYL.

¶ Miles poſt miſsionem iure cōi teſtať: & ante factum teſtamentum ualet intra annū, et ꝙ condō in eo adiecta duraret poſt annum. h. d.

¶ Sed hactenus[a] hoc illis[b] a principalibus cōſtitutionibus cōceditur, quatenus militāt, & in caſtris degunt. Poſt miſsionē[c] uero ueterani, uel extra caſtra alij, ſi faciant adhuc militātes teſtamentum, cōi omnium ciuium Romanorum iure id facere debent. Et quod in caſtris fecerint teſtamentum, non communi iure, ſed quomodo uoluerint, poſt miſsionem intra annum tātum ualebit. Quid ergo ſi intra annum quis deceſſerit, conditio aūt hæredi aſcripta poſt annū extiterit, an quaſi militis teſtm̄ ualeat: Et placet ualeř[d] quaſi militis.

SYL. ¶ Sed hactenus, Caius. Queſitū fuit an poſt miſſionē durēt priuilegia militum: & uidebať ꝙ ſic in memoriā priſtinæ militiæ, qua ſi hæc perpetuo cōceſſa ſint. Cuius contrarium deciditť: quia cum rōne occupationum militarium concedanť, his ceſſantibus ceſſat priuilegiū: datur autem anni ſpatiū ad mutandū teſtm̄: & iō condō ueniens poſt annū non uitiať, quia retrotrahiť ad diem mortis uel aditæ hr̄ditatis, ut diciť in gl. No. ꝙ priuilegiū cōnceſſum reſpectu certæ qualitatis durat ea durante. Itē ꝙ ceſſante cā priuilegij ceſſat priuilegium. Itē ꝙ miles nō exercens militiam non gaudet militum priuilegio. Item ꝙ teſtm̄ iure militari factum durat per annum poſt miſsionē. Item condō retrotrahitur. Item ꝙ ad ualiditatem teſtamenti inſpicitur tp̄s mortis non conditionis exiſtentis.]

a¶ Sed hactenus. Quidam dicunt hic non eſſe. §. & aſſerunt, quòd omne priuilegium, quod habet miles, perdit cū redit de militia. Sed nos dicimus. §. hic eſſe, & diſtinguimus † inter priuilegiū quod habet ut teſtetur qui alias teſtari non poteſt, ut filiusſamilias, & mutus, ut illud duret poſt reuerſionem, ut ſupra proxi. §. & §. ſed teſtari. & ff. eo. tatius. in princip. Alia uero priuilegia

† Idem Pla. h.

b¶ Illis. ſ. militibus, ut reliqua priuilegia. ſ. de numero teſtiū hēant in teſtando: & ſic nō refert ad proximum. §.

c¶ Poſt miſſionē. honeſtam. ſ. finito tp̄e militiæ: uel cauſariā, ſi ante tp̄s ex neceſſitate receſſit: † ſi aūt ignominioſa eſt miſsio definit ſtatim ualere, ut ff. eo. teſtamenta eorum. & C. eod. l. ex teſtamento. Sed ſi miles de capitali crimine damnatus fuerit: ſi quidem de cōi, ut homicidio, & ſimili, non poterit a modo teſtari. ff. de ue. & mi. ſuc. l. j. in fin. Si autem militari, ut quia alienauit arma uel ſimilia, quę numeranť. ff. de re mi. l. ij. & iij. & idem etiam de fide rupta, non pōt teſtari, ut ff. eo. l. ex militari. alias poteſt in caſtrenſibus tantum, ſi ei hoc in ſentētia permiſſum fuerit: alias non: †ut ff. de inju. rup. teſt. ſiquis filio exhæredato. §. ſed & ſiquis fuerit capite. & de leg. iij. l. ſi quis in princ. §. miles.

† Et dicit Augel. ꝙ ſcholaris abſens a ſtudio p̱ quinquēniū perdit priuilegium.

*

† Facit ad hoc text. i. l. cū hic

¶ Adde, quòd hoc in pagano fieri non poſſet d. §. miles. niſi ex cauſa, ut per Alex. in. l. & militibus. C. eod. & dicunt doct. hic.] SYL.

§. ſi miles. ff. de don. inter uir. & uxo.

d¶ Valere. Quia conditio retrotrahitur, ut ff. de peri. & com. rei uend. l. neceſſario. §. j. & qui pot. in pig. hab. l. potior. ij. reſponſ. & facit. ff. eo. quod diciť & l. quod conſtitutum.

¶ Sed & ſiquis ante militiam. Caius. SYL.
Quæſitū eſt, an teſtamentū non iure fa

ctum a pagano, ſi miles efficiatur, & aliquid addatur, confirmetur: & uidebaẗ ꝙ non: quia cum a principio non ualuerit, non uř ꝙ poſsit ex tp̄e aliquo modo confirmari. Cuius contrariu reſpondetur ea ratione: quia cū aliq̄d addat uel minuat, uř nouū quid facere. l. ius ciuile. ff. de iuſti. & iur. unde ſicut ſi ita diſpoſuiſſet tūc, ualeret, ita dȝ ualere, q̄ñ conſtat ꝙ illam uoluit eſſe ſuā uoluntatē. Itē dubitabatur, nūquid capitis diminutiōe teſtm̄ prius factū irritareẗ in milite: & rō dubitandi colligiẗ ex §. alio infra q. mo. teſt. infir. Tñ contrarium deciditur fauore militiæ, qui ſi durauit in eadem uoluntate, facit teſtamentum ualere. Not. ꝙ teſtm̄ non iure factum ante militiam non ualet, etiam eo effecto milite, & nihil aliud faciente. Item ꝙ aperiens teſtamentum ante factum uidetur illud uelle inualidare, niſi alia adijciat: & ita colligitur hic in uerſi. & quædam adiecit, ex quo nota imperitiam aliquorum hic, qui intelligebant reſignare. i. ſigillare: nam reſignare importat aperire. Item quòd addens aliquid & detrahens, in cæteris uidetur approbare. Item ꝙ addens uel detrahens diciẗ de nouo facere. Item ꝙ agitur ex confirmante, non ex confirmato. Item ꝙ militis teſtamentum capitis diminutione non irritatur.]

a ¶ Reſignauit. ideſt ſigilla aperuit, & remouit, ut ff. eodem lege tribunus. §.

¶ Teſtamentū factū ante militiā ſine ſolennitate ualet, ſi poſt militiā apparet de militis uolūtate. idē, ſi miles poſt teſtamentū fuerit capite minutus. Aret.

¶ Sed & ſiquis ante militiā non iure fecit teſtamentum, & miles factus & in expeditione degēs reſignauit [a] illud, & q̄dam adiecit, [b] ſiue detraxit, [c] uel alias manifeſta eſt militis uoluntas hoc ualere uolentis: dicendum eſt ualere hoc teſtamentū, quaſi ex noua [d] militis uoluntate. Deniq; & ſi in arrogationē datus fuerit miles, uel filiusfamilias emancipatus eſt, teſtamentū eius † quaſi ex noua militis uoluntate ualet, nec uř [e] capitis diminutione irritū fieri.

¶ Filiusfamilias in quaſi caſtrēſi pōt facere teſtamentū ſecundu ius cōc. Ang.

¶ Sciendum tamen eſt, ꝙ ad exemplum caſtrenſis peculii, tā anteriores leges, [f] q̄ principales conſtitutiones [g] quibuſdam [h] quaſi caſtren-

cum aliquis.

b ¶ Adiecit. Vt ff. de iure cod. l. conficiuntur. §. ſi miles.

c ¶ Detraxit. † Nota ex hoc uerbo, ꝙ detrahens in uno articulo, in alijs confirmare uř. Et ſic no. in ducta ad unum finem operari contrarium: qđ facit, ut per inſtrm̄ emphyteuticū probeẗ dominium. Ioan. Fab.

† Iſta gl. non eſt Acc. ſed Io. Fab.

d ¶ Ex noua. Not qđ ab initio nō ualuit, ex poſt fcō tñ cōualeſcit.

† alias quaſi militis ex noua uolū tate ualet.

* ¶ Male notat hoc ex iſto tex. quia hæc eſt noua uoluntas, & conſequenter nouū teſtm̄.]

e ¶ Nec uř qđ reſignauit poſtea. Vel dic, ſicut nunc de nouo facere poteſt, ſic uetus non reſcindiẗ. Et ſecundum hoc dic noua uolūtate. ſ. tacita. aliud in pagano, ut infra q. mo. teſta. infir. §. auo.

¶ Sciendum Caſus. Non eſt figurandus, cum referat conceſsionem & priuilegium quaſi caſtrenſibus tributum. No. quòd filiusfamilias in quaſi caſtrēſibus recte teſtatur, ſi iure communi teſtamentum conficiat. Item quòd quando aliquid facere conceditur in priuilegium alicui, intelligitur conceſſum ut illud faciat ſecundum legum ordinationem.]

f ¶ Leges. ſ. Digeſtorum, ut ff. de col. bon. l. j. §. nec caſtrenſe.

g ¶ Conſtitutiones, ut C. de aſſeſſo. l. uelut. & C. de aduo. diuer. iud. l. fori. & aliæ plures. Accur.

h ¶ Quibuſdā. ut Conſulibus, & Præ-

ſectis legionum, & Præſidibus prouinciarum, qui ſunt filijſfamilias, ut C. de inoſſũ. teſt. l. fi.

a ¶ Conſtõ. C. de inoffi. teſt. l. fi.

b ¶ In huiuſmodi. ſ. caſ. & quaſi: nã in aduẽtitio nõ ẽt, lꝫ hẽat ꝓprietatẽ, ut C. de bon. q̃ li. l. fi. §. filijs aũt familias

† alias dederũt

SYL. ¶ Adde hoc uerũ ẽt ĩ iis aduẽtitiis ĩ qbus pr̃i nõ q̃riẽ uſuſfructus, ſecũdũ cõem opi. ſ l. j. §. in filij. ff. ad treb.]

† alias qđ nr̃a conſtõ latius &c.

† alias ĩ his tm̃mõ peculiis.

c ¶ Iure cõi Niſi ſit milites ĩ caſtris ut. s. eod. in princ. Itẽ tale teſtm̃ nõ expugnatur ꝑ querelam inofficioſi teſtamenti, ut C. de inoffi. teſt. l. fi.

ſia,† dederant peculia, & horũ quibuſdã ꝑmiſſum erat, ẽt in ꝑtãte degentibus, teſtari:† noſtra id conſtitutio[a] latius extẽdens, permiſit oĩbus † in hmõi[b] peculiis teſtari quidem, ſed iure cõi:[c] cuius conſtitutionis tenore ꝑſpecto, licentia eſt nihil eorum, q̃ ad præfatum ius pertinent, ignorare.

¶ Quibus non eſt ꝑmiſſum facere teſtamentum.

ADDI. Dic ꝙ hodie hoc non eſt uerũ: imo ſubiacet q̃relæ, ſecundũ cõem ſn̄iam, ſi parentes ꝑtereat uel exhr̃edet ſine cauſa, ut. §. & hæc quidẽ. in auth. ut cum de appel. cognoſci. Ang.

SYL. Continuatio.

¶ Quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum. ¶ Quia continuatio fit per glo. j. quæ cõis eſt, non expedit aliter continuare: præſertim cum Imper. ipſe annectat titulum hunc præcedentibus in primis uerbis.]

Diuiſio

NOn tamen. ¶ Iſte tit. diuidiẽ in ſeptẽ partes: quia enumerantur ſeptẽ gradus ꝑſonarum. Et primo ponit de filio familias. Secundo de ĩpubere. Tertio de furioſo. Quarto de ꝓdigo. Quinto ponit de ſurdo & muto. Sexto de cæco. Septimo de capto ab hoſtibus. Secũda ibi (Præterea.) Tertia ibi (Itẽ furioſi.) Quarta ibi (Itẽ ꝓdigus.) Quinta ibi (Itẽ ſurdus & mutus.) Sexta ibi (Cæcus.) Septima ibi (Eius q. Arẽt.

¶ Caſus. Non figuraẽ aliter, cũ tradat doctrinam, & enumeret ꝑſonas prohibitas teſtari: ſola. n. difficultas uidebaẽ, ꝙ quamuis quis filiusfa. teſtatus ſit, ſi tñ cum tali teſtõ deceſſerit iã effectus paterſa. profecto uidebatur teſtm̃ ualere: q͛a cum teſtm̃ accipiat confirmationẽ ex morte, illud tp̃s uidebaẽ ĩſpiciendũ: q͛a eo tp̃e re uera põt dici teſtatorẽ id diſponere quod facit. Cuius cõtrariũ decidiẽ ex regula, Quæ ab initio non ualent, tractu tp̃is non cõfirmanẽ: cũ hic non præſupponaẽ aliqd aliud interueniſſe, niſi curſus tp̃is, nõ aliqs actus poſitiuus, ut in. §. ſed & ſiqs. s. tit. j. Not. ꝙ edictum de teſtamentis eſt ꝓhibitoriũ certarũ ꝑſonarũ. Itẽ ꝙ filius fa. nõ teſtatur niſi in peculio caſtrenſi uel quaſi. Itẽ ꝙ per militiã qs nõ liberaẽ a ꝑtãte pr̃is. Item ꝙ creditores pr̃is non habẽt regreſſum cõtra peculiũ caſtrenſe filij rõe debitorũ pr̃is. Itẽ ꝙ teſtm̃ nullũ tractu temporis, ẽt ceſſante impedimento, ob quod non ualet, non reaſſumit uires.] SYL.

¶ Filius in ꝑtãte teſtari non põt, ẽt parte conſentiente, niſi de peculio caſtrenſi uel quaſi: de quo & ueteranus, patre ẽt inuito diſponere poteſt. h. d.

NOn[d] tamẽ oĩbus licet facere teſtm̃. Statim[e] .n. ii, q alieno iuri ſubiecti ſunt, teſti faciẽdi ius nõ habẽt: adeo qdẽ ut q̃uis parẽtes

d ¶ Non tamen. Videbatur quemlibet ſeruantem ſupradicta poſſe teſtari. ſed contrarium eſt in tredecim caſibus qui in titulo iſto pro parte dicuntur. † Et hoc eſt, quod dicit, non tamen &c. & not. j. eo. §. fi. Accur. † Iſta gl. ẽ approbata ꝑ Aug. hic.

e ¶ Statim. i. in primis: uel ſtatim. i. eo ipſo.

* ADDI. Nõ obſt. tutelã eẽ ius publicũ ut. s. de excu. tu. in prin. & tamen patria ptãs non ĩpedit, quia in ea filius tant. repræſentat publicã ꝑſonã ut i magiſtratu. l. nam quod ff. ad treb. ſecus ĩ

teſtō quia ut priuatus in eo agit & uide Par.in.l.tam is.§.filiusfam.ff. de dona.cau.mor. H. M.

✱ ADDIT. Traianum autem optimū appellat, eo cognomento, quod ei iure optimo a Senatu populoq; Roma.conſenſu omnium tributum eſt, ut Dion. teſtatur. in hiſto. & Plin. in panægy.

Filiusfamilias, licet teſtari nō poſsit, bene tamē pōt donare cā mor.

eis permiſerint,[a] nihilomagis[b] iure teſtari poſſint; exceptis iis,[c] quos antea enumerauimus, & pcipue militibus, qui in poteſtate parentum ſunt: quibus de eo, quod in caſtris acquiſierunt, pmiſſum eſt ex conſtitutionibus[d] principum teſtamentum facere. Quod quidē ius[e] ab initio tm̄ militantibus datum eſt, tam ex auctoritate diui Auguſti,[f] quàm Neruæ, nec non optimi Imperatoris Traiani: poſtea uero ſubſcriptione[g] diui Adriani, ēt dimiſſis a militia, id eſt, ueteranis[h] conceſſum eſt. Itaq; ſi quidem fecerint de caſtrenſi peculio teſtm̄, pertinebit hoc ad eum, quē hæredē reliquerunt: ſi uero inteſtati deceſſerint, nullis[i] liberis uel fratribus ſuperſtitibus, ad parentes eorum iure[k] cōi pertinebit. Ex hoc itelligere poſſumus, quod in caſtris acquiſierit miles, qui in poteſtate patris eſt, neque ipſum patrem adimere poſſe, neque patris creditores id uendere, uel aliter inquietare, neque patre mortuo cum fratribus commune[l] eſſe: ſed ſcilicet propriū eius eſſe, † qui id in caſtris acquiſierit: quā quam iure[m] ciuili, omnium, qui in poteſtate parentum ſunt,

† alias id qd in.

a ¶ Permiſerint. Sed cā mortis filius donare pōt pr̄e conſentiente. ut ff. de don.cā mor. l. tam is. in fin. & rō diuerſitatis ē, quia teſtm̄ ex libero nō alieno arbitrio d; procedere, ut ff. de hær. iſt.l. illa inſtō.

¶ Adde, ꝙ hoc nō procedit ad pias cās. c. licet d̄ ſepul. lib.vj.]

SYL. ✱ ADDI. Contrarium tamē tenet Fulg.in.l.ſeniū C. de teſta. & Ioan. Aud. in c. ſi pr̄ de teſta. in nouel. limita ēt ut p Soc. in lib. fallen.in regul. Filiusfamilias. H.M.

Nihilomagis & nihilo minus differunt.

b ¶ Nihilo magis ideſt nō ideo magis: habet.n. in ſe negatiuam, ſicut nihilominus affirmatiuam. Accur.

c ¶ Iis ſcilicet caſtrenſe uel quaſi caſtrenſe peculium habentibus, ut ſupra tit.proxi.§.fin.

d ¶ Conſtitutionibus. extrauagantibus.

e ¶ Quod quidem ius. Scilicet poſſe teſtari in caſtrenſibus.

f ¶ Auguſti. q̄ Neruæ &c. quorum dicta non habemus.

g ¶ Subſcriptione, cuius uerba non habemus.

h ¶ Veteranis. Scilicet filijfamil.de quibus hic loquitur.

i ¶ Nullis liberis uel fratribus ſuperſtitibus. Nam liberi defuncti militis & fratres patrem excludebāt, ut C. cō. de ſuc.l.fin. hodie ſoli liberi militis, ut in authē. de hær.ab inte.uen.in prin. uerſi. ſiquis igitur. coll. ix.

ADDIT. Quibus non extantibus ſuccedit una cū fratribus ut eo. tit. §. ſi uero cum. dūmodo caſtrenſe deferatur tanq̄ hr̄ditas, ut J. proxi. Ioan.Fab.& Ang.

k ¶ Iure cōi. Non hęreditario, ſed tanquam occupanti peculium profectitiū uel aduentitium, ut ff. de caſtr. pec. l. ij. hodie uidetur etiā iure hæreditario, ut in auth.de hære.ab inteſt.ue.§.ſi igitur defunctus.coll.ix.

SYL. ¶ Adde ꝙ idē erat de iure.C.l.quod ſcitis.& ibi Bar.C.de bo.quæ lib.]

l ¶ Commune. Sic ſupra per quas perſo.nob acqui.§.j.

m ¶ .Iure ciuili. Scilicet antiquo: ſic ſupra per quas perſon. nob. acqui.§.j.

peculia[a] perinde in bonis parentum cóputentur,† ac ſeruorum peculia ĩ bonis dominorũ † numerãtur: exceptis uidelicet iis, q̃ ex ſacris cóſtitutionibus, & præcipue noſtris[b] pp diuerſas cauſas non acquiruntur.[c]

¶ Præter hos igiẽ, qui caſtrenſe peculium, uel quaſi caſtrẽſe habent, ſi quis alius filiusfamilias teſtm̃ fecerit, inutile[d] ẽ, licet ſuæ pt̃ãtis factus deceſſerit.[e]

¶ Impuberis, aut furioſi teſtamentũ nó ualet etiã ſi pubes, uel ſanus deceſſerit, niſi ante furorẽ, uel eo tempore quo intermiſſus eſt, ſit factum. h. d.

¶ Præterea † teſtamentum facere non poſſunt impuberes:[f] quia nullum eorum animi iudiciũ[g] eſt.

a ¶ Peculia. Scilicet aduentitia & profectitia: nam caſtrenſia uel quaſi etiam iure ueteri non acquirebantur patri, ut ff. de collatio. bono. l. prima. §. nec caſtrenſe.

b Nr̃is. Et alienæ & noſtræ ſunt, ut C. de bo. ma. & C. de bo. quæ lib. per totum.

c ¶ Nõ acquiruntur. Scilicet nobis pr̃ibus.

d ¶ Inutile eſt. Quia quod ab initio non ṽʒ, ex tractu tẽporis nõ cõualeſcit, argum. ĩ. tit. j. circa princ. (j) Ar. cõtra C. de nup. & ſi contra Sol. ibi non ualuit matrimonium ex primo ſed ex nouo poſt matrimonium conſenſu.

† alias ac ſi.

† alias numerentur.

Temporis tractus nõ conualidat inualidũ.

ADDITIO. (j) Et hoc uerum indiſtincte, ſi defectus ſit in perſona hr̃dis: idem ſi in perſona teſtantis, ut quia ſit inteſtabilis: ſecus ſi oneratus creditoribus ſeruos inſtituere nequeat, ut. l. ei qui ſoluendo. ff. de hære. inſti. defectus quoque ſolennitatis, ut in numero ſeptem teſtium rogatorum, ex poſt facto confirmari non poteſt: niſi in caſu. l. j. C. de fideicom. & l. teſtamento. C. de fideicom. lib. ſecus ſi reſpiciat fauorem priuatum. l. filio præterito. ff. de iniu. teſt. Ang.

e ¶ Deceſſerit. Non idem de ſeruo teſtante, ſi fideicom. ſit relictum: quia ualet, ſi durat uoluntas, ut. ff. de leg. iij. l. j. §. j.

SYL. ¶ Adde tamen, ꝙ hanc durationẽ uoluntatis oportebit probare ꝑ quinque teſtes, ut per Bar. in. d. §. j.

SYL. ¶ Præterea teſtm̃. Casus. Eodẽ modo figurat ut i. §. ſuperiore, quia ex eiſdẽ rõnibus deciſio conſtat: & dum quæritur an ſuperueniente furore teſtamẽtum irritetur, dubiũ faciebat, quia res deuenerat ad caſum a quo incipere nõ poterat, & ideo uidebatur non ualere. Cuius contrariũ dr̃ ea rõne, quia inſpiciẽdũ eſt reſpectu habilitatis perſonæ teſtãtis tempus conditi teſtamenti, qñ ſumus in eo qđ fauore publico ẽ introductũ. No. ꝙ impubes teſtari nõ pt̃, & rõ nẽ quare. Itẽ ꝙ teſtm̃ nullũ reſpectu pſonæ teſtãtis non recõualeſcit, lʒ perſona fiat habilis. Itẽ ꝙ teſtm̃ recte factũ nõ irritatur per furorem ſuperueniẽtem. Item quòd facilius quid impeditur faciendum, quàm factum tollatur: & quòd quando furioſus habet dilucida interualla, poteſt teſtari.]

† Facit ad iſtũ §. quod dr̃ in. c. ſicut te nor. iuncta glo. ſuper uerb. mentẽ. extra de reg.

f ¶ Impuberes. ſed ex quo tetigerunt de ultimo die. xiiij. uel. xij. anni, ſatis eſt fauore teſtamenti, ut. ff. eo. qua ætate. Idem in uſucapione, ut ff. de uſucap. l. in uſucapionibus. Secus in pſcriptionibus odioſis, ut ff. de actio. & oblig. in omnibus. Item ſecus ubi eſt fauor eius qui uult prorogare, ut in contractibus a minore factis, ut ff. de mino. l. iij. §. minorem.

SYL. ¶ Adde, quòd quando quæritur utrum dies cœpta habeatur pro completa, concludendum eſt in fauorabilibus ꝙ ſic: in odioſis quòd non: in miſtis attenditur fauor: ita Ioan. de Pla. & alij hic, & eſt glo. in. l. iij. §. minorem. ff. de mino.]

g ¶ Iudicium eſt. i. diſcretio, ut ff. de iudi. cum prætor. §. non autem. Quandoque ponitur pro ſententia: ut, rei iudicatæ ſtandum eſt: ut C. de re iudi. l. j. Quandoque pro inſtantia cauſæ trien-

nĳ,ut C. de iudi. l. properandum. p to. Quandoque pro actione: ut iudicium familiæ herciſc. uel communi diuidundo,ut infra de offic. iudi. §. ſi fam. herciſcun. & §. fi.

SYL. * ¶ Hanc gl. ſequ'ē & commendat Iaſ. infra de act. in prin. col. j. & Deci. in rubri. extra de iudi. col. v.]

* † Etiã ad pias cauſas, Bart. in l. j. in. j. q. C. de ſacroſ. eccl.

¶ Item † furioſi: [a] quia mente carent. Nec ad rem pertinet, ſi impubes poſtea pubes: aut furioſus, poſtea compos mentis factus fuerit, & deceſſerit.

¶ † Furioſi [b] aút, ſi p id tp̄s fecerint teſtamentũ, quo furor eorũ intermiſſus eſt, iure teſtati [c] eſſe uidentur: certe eo, qđ ante furorem fecerint, teſtō ualente. Nam neq; teſtamentum † recte factum, neq; ullum aliud negociũ [d] recte geſtũ, poſtea furor interueniens perimit.

¶ Non ualet teſtm̃ prodigi factum poſt interdictu: ſed prius factum, ſic. Ang.

ADDIT. Q̃que pro lite ſiue controuerſia, ut iudiciũ pendet ſup hæreditate, ut ff. ad treb. l. j. ij. reſpon.

* † Ad hoc ui de Dec. in. l. in negotijs. ff. de reg. iur.

Quandoq; pro auctoritate, ut negocia eccleſiaſtica non ſunt diſponenda laicorum iudicio. i. auctoritate: extra de iudi. c. decernimus. Quandoque pro foro, ut cauſa iurispatronatus definiri debet eccleſiaſtico iudicio. i. foro. c. quanto. extra de iudic. Quandoq; pro arbitrio. ff. qui ſatiſd. cog. arbitrio. Si. n. arbiter eſt iudex, ergo arbitrium eſt iudicium. Quandoque pro ultima uoluntate, ut iudicium teſtatoris caſſum eſſe non debet. C. de ſacroſan. eccl. l. j. Q̃que pro quæſtione, ut ciuilis cauſa in iudicium .i. in quæſtionem deducta cũ criminali, poſt criminalem eſt diſtinguenda. C. de ordi. iud. l. fi. Quandoque pro diſcuſſione ſiue iuris diſquiſitione, ut in rub. de iudi. ff. & C. Quandoque pro poteſtate iudicandi, ut ff. de iudi. l. iudicium ſoluitur uetante eo qui iudicare iuſſerat. Quandoque pro pernicie ſiue damnatione, ut ibi, Qui manducat & bibit in digne corpus & ſanguinem Domini, iudicium ſibi manducat & bibit. Quandoque pro pœna, ut ibi, Qui bona egerunt, ibunt in uitam æternam: qui uero mala, in reſurrectionem iudicij. i. pœne æterne. Quandoque pro proceſſu iudiciali, ut c. j. de iudi. lib. vj.

j. Corinth. xj. Io. v.

a ¶ Item furioſi. Repete, non poſſunt teſtamentum facere.

b ¶ Furioſi. Hac ratione idem in mentecapto dicam, ut arg. ff. de uerb. obli. a titio in fi.

SYL. * ¶ Adde quòd furioſus, & mentecaptus ita differunt, quòd furioſus rabie quadam animi agitatur, mẽtecaptus magis ĩ quiete ē, nullaq; extrinſecus ſigna oſtendit, idemq; eſt qui & demens, quamuis Alc. lib. Parer. ij. c. xvj. eos aliter differre cenſeat.]

† aliã rite.

c ¶ Teſtati. ut C. e. furioſum. ĩ prin.

ADDIT. Idem in dubio, ſi tp̄s teſtamenti erat remotum a tempore furoris: ſed ſi uicinum, tunc ex qualitate ipſius actus præſumitur fuiſſe ſanæ mentis uel non. Et qualiter probet̄ furor, uide Ang. hic.

d ¶ Negocium. ut uſucapionem inchoatam. ut ff. de uſucap. iuſto. §. cum. uel poſſeſſionem quæſitam ut ff. de acqui. poſſ. ſi is qui animo. ſic. ff. de pecu. l. quam Tuberonis. in princ.

SYL. ¶ Item prodigus. (tus. Non figurabitur in hoc & ſequen. §. quia idem poni poteſt qui in ſuperioribus, cum eadem pœnitus ſit dubitatio quo ad confirmandum teſtamentum ante uitium factum, Quando enim interdictum eſt bonis, uel quis ſurdus aut mutus eſt a natura, prohibetur teſtari ex impoſſibilitate iuris aut facti. Nota. quòd prodigus, cui interdicta eſt ſuorum bonorum adminiſtratio, teſtari non poteſt. Item quòd hoc interdictum debet fieri per iudicem. Item quòd qui audire poteſt ſed cum difficultate, non impeditur teſtari. Item q aliqui non loquuntur a natura, aliqui ex accidenti. Item quòd hæc uitia muti & ſurdi non tollunt teſtamentum iã factum. Item quòd ille proprie dicitur mutus, qui nullo modo pōt loqui:

¶ Itē prodigus,[a] cui bonorum ſuorum adminiſtratio[b] interdicta eſt, teſtamentum facere non pōt: ſed id, quod ante fecerit, quàm interdictio bonorum ſuorū ei fiat, ratum[c] eſt.

¶ Mutus & ſurdus poſſunt certis caſibus condere teſtamentum: ſed nō ſemper. hoc dicit primo. Et uitium ſuperueniens poſt teſtamentum perfectum, non nocet. Arer.

¶ Item ſurdus & mutus non ſemper[d] teſtamentum facere poſſunt. Vtique autem de eo[e] ſurdo loquimur, qui omnino non exaudit, nō qui tarde exaudit. Nam & mutus is intelligitur, qui eloqui nihil poteſt, non qui tarde loquitur. Sæpe enim ēt literati & eruditi[f] homines uariis caſibus & audiendi & loquendi facultatem amittunt.[g] Vnde noſtra conſtitutio[h] etiam his ſubuenit, ut certis[i] caſibus & modis ſecundum normam eius poſſint teſtari, aliaque facere q̄ eis per-

& proprie ſurdus, qui nullo modo pōt audire.]

Prodigus .q̄s eſt. a ¶ Item prodigus. prodigus eſt, qui neque finem neq: modum habet in expenſis, ut ff. de curat. fur. l. j.

b ¶ Adminiſtratio interdicta eſt, ſi dicas a iudice, planū eſt: ſi dicas a lege: ut quia crimen. l. iuliæ ma. commiſit, multo minus teſtatur ſed & tūc prius factū rūpitur, ut C. ad l. iuliā ma. l. fi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ etiam ſi notorie ſit ꝓdigus, niſi ei ſit iterdictū, poterit teſtari, alienare, & contrahere, niſi hoc faciat ī uſū manifeſtæ prodigalitatis: & ſufficit proclama factum cum cīę cognitione. ita cōiter concludūt doct. in. l. is cui. ff. de uerb. obli.]

* ADDITIO Vel quod iudex declaret eum eſſe prodigum, uel det ei curatorem tanquam prodigo, ſeu aliter notorie prodigus exiſtat.

c ¶ Ratum eſt. quid ſi fiat interdictio, cum tamen non ſit prodigus? Reſpond. forte non ualet interdictio. arg. ff. de tuto. & curato. da. ab ijs. l. ſciæ. (j) Sed contrarium uerum eſt, cum ſit facta contra ius litigatoris tantum, non contra ius legis. ff. quæ ſent. ſine appellatio. re. l. prima in princip. & §. j. & C. quando prouoc. non eſt neceſ-

Additio ſe. l. ſecunda. Vide. c. cum inter. extra de re iudic.

SYL. Adde, ꝙ hæc eſt communis opin. in l is cui. ff. de uer. obl & hic.]

ADDITIO. (j) Et hoc uerum, quā do datus eſt ſimpliciter curator impuberi tanquam puberi, ut. l. ſi tutor petitus. ff. de tut. & cur. da. ab ijs. ſecus ſi tā quam prodigo, cum non ſit, ut hic in fi. & eſt ratio, quia pupillum declarat natura, ſed ꝓdigū ipſe iudex: uel q̄a curatoris datio facilius. i. ſolo tractu tpis perdit uires q̄ prodigalitas, ubi exigitur certitudo reditus ad ſanā mentem. Ang.

d ¶ Itē ſurdus. Nō ſp. ſed quandoque poſſunt ſecundū diſtinctionem ſequentem.

e ¶ De eo ſurdo. ſic infra de inut. ſtip. §. mutum.

f ¶ Et eruditi. Scilicet in moribus.

* ADDI. Hic literatos & eruditos dici puto peritos rerū. contraria ſignificatione atq; in. §. ſimiliter. ī. de excu. tu. neſcire literas dixit, pro rerū imperitum eſſe. Vide Aemil. Ferret.

g ¶ Amittunt, & maxīe īpij aduocati. ADDI. Vt in eo puniantur in quo deliquerunt. c. literas. de tēp. or. c. paſtoralis de in. pa. & c. fi. de immu. eccle. cum ſi. quia per quæ quis peccat, per hæc & torquetur.

h ¶ Conſtitutio. ut C. qui teſtam. fac. poſ. diſcretis.

i ¶ Certis. ut mutus & ſurdus caſu, uel mutus tm̄, ſiue nā, ſiue caſu, ſi ſcribere nouit, ſua manu ſcribat teſtm̄. Si autē per aliū ſcribere uelit, impetret hoc a principe, ut ff. eod. ſi mutus. Itē ſi ſurdus tantū caſu eſt, uel etiam natura, teſtetur ſi uult, ſi pōt loqui articulate, ut

C. qui

C.qui teſta.fa.poſ.diſcretis. ſi aũt natura eſt ſurdus & mutus, non pōt, niſi ſit miles, ut ſ̄.tit.j.§. quinimmo.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ſurdus & mutus a natura nō poteſt teſtari, niſi ſit miles, uel ad pias cãs, ſecundũ aliquos, uel ex diſpenſatione principis: ſi uero ex accidẽti, & ſciat ſcribere, & ſua manu ſcribat, ualet teſtm̃: ſurdus aũt, ſiue a natura ſiue ex accidenti, ſiue ſciat ſcribere ſiue ñ, pōt.l.diſcretis.& ibi per oẽs.C.eo.]

a ¶ Sed ſi quis. ſic. ſupra eo §.preterea.& §.furioſi.

miſſa ſunt.

¶ Sed ſi quis [a] poſt teſtm̃ factũ, aduerſa ualetudine, aut quolibet alio caſu mutus aut ſurdus eſſe cœperit, ratũ nihilominus manet eius teſtm̃.

¶ Cæcus cũ ſolẽnitate cõi non pōt facere teſtm̃, ſed ſeruãdo quandam ſolẽnitatẽ ſpecialiter ad hoc aſſignatam. Aret.

¶ Cæcus [b] aũt non pōt facere teſtm̃, niſi per obſeruationẽ,[c] quã lex diui Iuſtini pñis [d] nñi itroduxit.

¶ Captus apud hoſtes teſtamentum facere non poteſt: ſed prius factũ, ſi ibi moriatur, ex l. Cornel. ualet: ſi redeat, ex poſtliminio. Aret.

¶ Eius, qui apud hoſtes [e] eſt, teſtamẽtũ, quod ibi fecit, nō [f] ualet, quãuis redierit. Sed quod, dum in ciuitate fuerat, [g] fecit: ſiue redierit, ualet iure poſtliminii: [h] ſiue illic deceſſerit, ualet ex lege [i] Cor.

SYL. ¶ Cæcus. Caſus. Figuratur ſic. Quærebatur, an cæcus teſtari poſſet iure cõmuni: & uidebatͬ dicendum ꝙ ſic, quia in eo nullus erat animi defectus, ſed tm̃ corporis: cuius contrarium deciditur, ſed adhibetur ſua ſolennitas, ut.ſ.teſtetͬ per nuncupationem, per modum traditum in l.hac conſultiſsima.C.eo. Item quærebatͬ, an captus ab hoſtibus poſſet teſtari.& uidebatur ꝙ ſic, ſaltem eo redeunte, quaſi iure poſtliminij cẽſeatur ſemper fuiſſe in ciuitate & libertate. cuius contrarium deciditur: quia cum tempore conditi teſtamenti ſit ſeruus, non pōt teſtari, nec remoto impedimẽto confirmatur, ut dictum eſt ſupra in alijs: ſecus in facto prius, per rationem poſitam in tex. No.ſummarium.]

b ¶ Cæcus. Naturaliter uel caſu, & orbatus utroq; lumine: ſecus ſi uno tm̃, ut C.de excu.tut.l.frater.

Teſtĩ p cęcũ faciẽdi ſolẽnitas.

c ¶ Per obſeruationem.ſ.ut coram ſeptem teſtibus, & tabellione, uel alio loco eius, ſi non inueniatͬ tabellio, dilucidius uoluntatem ſuam declaret & in † hæredibus & in legatis, & omnia in ſcriptis referantur, ut C.eo. hac conſultiſsima.

† alias hæreditatibus

d ¶ Patris noſtri. alias mei. ſic ſupra de don.§.eſt & aliud.

e ¶ Eius. Apud hoſtes ſ. ut captus uel obſes, ut ff.eo.l. obſides.

f ¶ Non ualet. Quia ſerui ſunt uel quaſi, ut ſupra de iure perſo.§. ſerui.& ff. de libe. ho. exhi. l.ij.

g ¶ Fuerat. Ante captiuitatem.

h ¶ Poſtliminij. Quod fingit eũ ſẽ in ciuitate fuiſſe, ut ſupra quibus mod.ius pa.pot.ſol §.ſi ab hoſtibus.nō autem l. Cornelia ita fingitur, & quod dicitur.C.de capt.l.j. & l. captum. improprie ponitur lex Cornelia pro iure poſtliminij.

* ADDITIO. Ex hoc text. ſequitͬ quod decedens ſeruus, habet hæredem: contra l.ſeruus.C.cõia de ſucceſ.& per capitis diminutionem, teſtm̃ non irritatur contra.l.qui liberis.§. teſtamento. ff.de ſecund.tab.& uide Bar.in l.l.Cornelia ff.eo. H. M.

i ¶ Ex l.Cornelia. quæ fingit eum prima hora captiuitatis mortuum, & ſic liberum, ut ff.eo.l.lege Cornelia. aliud eſſet, ſi nulla eſſet fictio, ut in ſeruo pœnæ facto, ut infra qui.mo.teſta.infir. §. non tamen. Vltimo no. ꝙ.xiij. ſunt perſonæ & plures quæ teſtari non poſſunt. Filiusfamilias. Item ſeruus, ut ſ̄. eod. in priu.& ff.eo.ſi filius. Item impubes, Item furioſus. Item mentecaptus. Itẽ prodigus. Item mutus. Item cæcus. Item ſurdus, ut ſupra eo.§. præterea.& §.item furioſi.§.item prodigus.§.item

Legis Corne. fictio.

Teſtm̃ facere multis prohibetur a iure.

ſurdus.&.§.cæcus. Item damnatus ad mortem naturalem uel ciuilem, ut ff.e. l.eius qui.§ j.uſq; ad fi.Item obſes, ut ff.eo.tit.l.obſides.

SYL. ¶ Adde niſi ſint obſides inter ciuitatē & ciuitatē, īter quas capti non ſiūt ſerui.l.ingenuam.§. pe. de cap.]

¶ Itē de crimine famoſo dānatus, ut ff.e.is cui §.fin. &.l.cū lege. Itē de ſtatu ſuo dubitantés, ut ff.eod.de ſtatu.& l.qui teſtō dūi.Itē monachus, ut in authen.de monach.§.illud.il 2.ſed hodie ſecundū quoſdā corrigit,ut in auth.de ſan. epiſ. §.ſi qua mulier. Item is cui interdicit bonis a lege,ut C.de hær. & manich.l. manichæos.& ad l.Iul. ma.l. ult. Vnde

Verſus uerſus.Teſtari nequeunt,impubes, religioſus, Morti dānatus, & ſub patre filius,obſes,Prodigus,& ſtultus,dubius, ſeruus,furioſus,Crimine damnatus,cū muto,ſurdus,& illum, Qui maieſtatem læſit,cæcum quoq; iungas.

¶ De exhæredatione.¶ Iſta rub.continuatur per gl.j.infra in nigro.Ang.Vel ſic:dictum eſt.s.de teſtam. & eorum ordina.uerum quia in teſtamentis qñque liberi exhæredantur,iō ſequitur rub.de exhær.lib.

¶ De exhęredatione liberorum.

¶ Filius aut īſtitui, aut noīatim exhæredari debet, alias teſtamentū non ualet, ēt ſi poſtea deceſſerit: filiæ uero & alii deſcendētes de iure antiquo præteriti habebant ius accreſcendi, & inter cæteros exhæredabant: exhæredatio aūt noīatim fit dupliciter.h.d.

NOn tamen, a ut oino ualeat teſtamentum, ſufficit hæc obſeruatio, quam ſu-

NOn tñ. ¶ Totus iſte titulus diuidiť principaliter ī tres parteş. Primo ponit quid iuris erat de iure antiquo circa exhæredationē liberorum,& qua forma exhr̄dabanť. Scđo qualiter hodie exhr̄dari dēant. Tertio aliqua dubia circa p̄dicta ſubinfert.Scđa ibi (Sed hæc quidem.) Tertia ibi (Sed ſi in expeditione.) Itē priuia ſubdiuidit. Nā primo ponit quandā cōtinuationē ad p̄cedentia.Secundo ponit, qualiter exhr̄dationē fieri de iure antiquo ſufficiebat đ liberis natis & in p̄ātc, & primū locū ſiue gradum obtinentibus. Tertio de liberis naſcituris uel de natis non obtinentibus primum gradum. Quarto de emancipatis. Quinto de liberis ciuilibus tm̄, & de eorum exhæredatione. Secunda ibi (Sed qui filium.) Tertia ibi (Poſthumi.) Quarta ibi (Emācipatos.) Quinta ibi (Adoptiui.) Arc.

¶ Nō tamē. SYL. Calu. Ita poni poteſt. Quæſitū eſt, an filius præteriri poſſet: & uidebať q̄ ſic, qa ſatis conſtat de mēte teſtantis,uoluiſſe illū exhr̄dē facere, ſi præterierit:cuius contrariū dr̄: q̄ immo debet nominatim exhæredari: rō aūt ē forma ipſa,q̄ ut in pluribus non hēt particularem rōnem. Itē quia poſſet quis mortis anguſtia aut cogitatione impeditus p̄teriiſſe filium ignoranter & inconſulto.l.inter cætera.ff.de lib.& poſt hu.& iō clare de mente teſtantis cōſtare non dicit. Not.teſtm̄,in quo filius eſt p̄teritus, eſſe nullū tanquā non ſeruata forma. Itē q̄ teſtm̄ nullū ex p̄teritione filij, eo mortuo non reconualeſcit. Itē qualiter quid dicať nīatim fieri. Itē q̄ nomen appellatiuū,quod non uerificať niſi in uno, hēt uim nominis proprij.]

* ADDITIO. Not.ibi hæredem uel exhæredem, quod filius dicit præteritus, qui non fuit inſtitutus uel exhæredatus, unde ēt ſi de filio facta fuerit mentio in teſtō, nō tñ fuerit inſtitutus uel exhæredatus dicitur eſſe præteritus Iaſ in.l.inter cætera in ij. notab.ff. eo. H. M.

a ¶ Non tñ.Licet dicta obſeruatio ſupra de teſta or.ſolennis ſit, non tñ &c. Vel ſic ſupra de ea obſeruatione, q̄ eſt circa fidem & probationem ſatis dictū eſt, nunc de ea,quæ eſt circa pietatem, dicendum eſt: & licet ea obſeruatio, q̄ circa fidem eſt, ſatis diligens ſit,non tamen &c.

pra[a] expoſuimus:ſed qui filium [b] in poteſtate [c] habet, curare debet ut eum hære-dem inſtituat,uel exhæredem eum nominatim faciat. Alioquin ſi eum ſilentio præterierit,[d] inutiliter teſtabitur: adeo [e] quidem,ut ſi uiuo patre filius mortuus ſit nemo [f] hæres ex eo teſtamento exiſtere poſſit: quia.ſ.ab initio non conſtiterit [g] teſtamentum.

¶ Sed non ita [h] de filiabus & aliis per uirilem ſexum deſcendẽtibus liberis utriuſque ſexus antiquitati fuerat obſeruatũ: ſed ſi nõ fuerant ſcripti hæredes ſcriptæ ve, uel exhæredati exhæredatæve, teſtamentũ quidẽ nõ īfirmabatˀ,[i] † ſed ius accreſcendi eis ad certam portionẽ [k] præſtabatˀ. Sed nec [l] nominatim eas pſonas exhæredare parentibus neceſſe erat, ſed licebat īter cæteros [m] hoc facere.

¶ Nominatim autem quis exhæredari uidetur, ſiue ita exhæredetur,Titius filius meus exhæres eſto.ſiue ita,Filius meus exhæres eſto. non adiecto proprio nomine: ſcilicet ſi alius

a ¶ Supra.ſ.in tit.de teſta.ord.

b ¶ Filium.etiam militem, ut ff.de libe.& poſthu.filiusfamilias.

c ¶ In poteſtate.Secus in emancipato iure ciui.ſed idem iure præto. ut infra eo.tit. eman cipatos. Accur.

ADDIT. Immo hodie pteritus dicit nullũ ẽt de iure ciui.ſicut ī ptāte conſtitutus, ut p gl. in.§. exhæredatos. in auth.de hær.& falc. Aug.

d ¶ Præterierit.ſ.nec īſtituẽdo,nec exhęredãdo, ut infra de hær. quæ ab inteſ.§.eadẽ nec ipſo iure ualet, ut C.de libe.pter. l. maximum.

*ADDI. Rõ quare filio pterito teſtm̃ eſt ipſo iure nullum adducitur a Bart.in.l.in ſuis.ff.eo.quæ licet communiter ſit reprobata tamen eam defendit Iaſ. in.d. l.in ſuis. H. M.

e ¶ Adeo.ſ.inutiliter teſtabitur.

f ¶ Nemo.ff.de iniu.rup.teſta.filio.§. ſi.contra.Sol.ibi filius uiuit,hic nõ.Vel hic de iure ſtricto,ibi æquo.

SYL. ¶ Adde,ꝙ ſol. eſt, ꝙ aut filius moritur uiuo patre: & teſtamẽtum omnino eſt nullum ut hic:aut ſuperuixit patri: & ſi dixit teſtm̃ nullum,non ualet:ſi uero tacuit & approbauit, licet de ſubtilitate ſit nullum,de ęquitate reconualeſcit:& ita communiter tenetur hic.]

g ¶ Non conſtiterit.aliud ſi conſtitit, licet poſtea rumpatˀ: ut in poſthumo, ſi poſtęa idem moritur: ut ff. de iniuſt. rup.teſtam.poſthumus.in princ.† & ĩ. eo.§.poſthumi.ibi, quod &c. † Nec eſt mirum,quia ſi ab initio rumpitur agnatione poſthumi, eo mortuo cõualeſcit, argumentum.ff.de regul.iur.l.quod ab initio.

¶ Adde hoc uerum ſi poſthumus moriatˀ ciuiliter & naliter, ſecus ſi ciuiliter tm̃, quia teſtamentũ non recõualeſcit.l.uxorem.ff. de iniuſ.rupt. teſta.]

h ¶ Sed nõ ita. Nota ex una parte ponit filios tm̃, ex alia filias & oẽs ex maſc. uel fœm. deſcendentes.

i ¶ Nõ īfirmabatˀ. contra.infra eo.§. ſed fœminini.Solu.ut ibi.

k ¶ Ad certam portionem.ſ.dimidiam eius, quod ab inteſtato habiturn eſſent,ut C.de liber. præte. maximum. circa medium,ibi, cũ enim per contratabulas &c.

l ¶ Sed nec.Hæc eſt ſecunda differentia inter prædictas perſonas.

m ¶ Inter cæteros.ſ.hoc modo,Vnum de filijs meis exhæredo. uel uno inſtituto ſic dico,Reliquos exhæredo. nam niſi diceret,cæteros exhæredo:licet dicat,filium meum exhæredo, cum plures habeat, nemo exhæredatus uidetˀ, ut ff.de liberis & poſthum.l.ij. ſed ſecus erit in iſtis, nam bene ualet, ut hic dicitur.

SYL. ¶ Adde, quod tunc ratio incertitudinis filij exhæredati eſt in cauſa, quare non ualet. * Vnde autem dicta ſit

† Et ibi eſt caſus, in quo ẽt hodie neceſſaria ẽ bono.poſ. & alios uiginti uide p Angel. quod ẽ magnæ utilitatis: qa eam liberi infra annũ, cognati uero.ĩ. centum dieſm̃, & nõ ſolo año, ſed corã ptore agnoſcent. † alias deeſt quod ſequitˀ uſque in fi.gl. † alias ius tñ. alias ius autem.

Exhæredatio īter cęteros qualiter fit.

filius non extet. [a]

¶ Etiã poſthumi debent inſtitui uel exhæredari: alias nato poſthumo rũpit̃ teſtamẽtũ: ſʒ ualet prius. Et fœmina poſthuma olim inter cæteros poterat exhæredari cum legato, maſculus uero poſthumus noĩatim. Arc.

¶ Poſthumi quoq; liberi uel hæredes inſtitui [b] debent, uel exhæredari. Et in eo [c] par oĩum [d] conditio eſt, ꝙ & filio poſthumo, † & quolibet ex cæteris liberis, ſiue fœminini ſexus, ſiue maſculini, [e] præterito, ualet quidẽ teſtm̃ ſed poſtea agnatione [f] poſthumi ſiue poſthumæ rũpit̃, [g] &

exhæredatio inter cæteros, declarat Alcia.lib.iiij.Parer.c.vj.]

a ¶ Nõ extet. Itẽ alijs mõdis, ut Oẽs liberi ſint exhæredati. & ſi ſit unus tm̃, ut ff.de lib.& poſth.titius.in prin. Itẽ ſi dixerit alia uerba q̃cunque, dummõ certa, ut ff.ſi cer.pet.l.certũ.& ff.de in iu.rupt.teſt. poſthumi.§.noĩatim. & ff.de liber.& poſthu.l.j.& ij. ſed ſecus ſi dicat, filiũ meũ ĩſtituo, cæteros liberos exhr̃edo. uel Seiũ extraneũ inſtituo, liberos aũt exhæredo. & hic nõ dicit, oẽs, ut non contradicat prin.gl.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc gl. cõiter reprehendit̃, quia non differunt oẽs & cæteri l. cæterorum.ff.de uerb.ſig.]

¶ Nam dicor exhæredare filium inter cæteros, quia mẽtio fit cum cæteris in remotioribus gradibus conſtitutis: vñ non ualet, cum debeant exhæredari nominatim, ut hic dicitur.

SYL. ¶ Poſthumi quoq;. Caſu. Quærebat̃ an idẽ eſſet in poſthumo: & uidebat̃ idẽ quia cũ quo ad ſui cõmoda habeat̃ pro iã nato, uidebat̃ pariter ab initio nullũ teſtm̃. cuius contrariũ decidit̃, quia magis odioſum eſt p̃terire filium iã natũ, q̃ nondũ cognitũ, maxime, quia in eo facilior cadit obliuio. Itẽ dubitabat̃ quid in poſthuma: & uidebat̃ dicendũ nõ rũpere teſtm̃: quia ſi iã nata non rũpit, & maius ſit uitiũ p̃terire filiũ iã natum q̃ naſciturũ, multo minus ipſa rũpere vr̃: cuius contrariũ dr̃: nõ eſt, quia in nõ nata p̃ſũmit̃ potius p̃ris obliuio q̃ uoluntas, q̃ colligit̃ in iam nata ex prætertione, & probat̃ ex illis uerbis ibi, ne per obliuione n. Not. ꝙ poſthumo p̃terito ualet teſtm̃, ſed rumpit̃ natiuitate illius. Item ꝙ poſthumo præterito teſtm̃ totũ quo ad oĩa olim infirmabat̃. Item ꝙ abortiuus non rumpit teſtm̃. Itẽ qualiter

fœminæ olim exhæredari poterant. & qũo poſthumi recte exhæredentur.]

b ¶ Inſtitui. iſta inſtõne ex p̃ſenti matrimonio naſcituri & ex futuro inſtituti uident̃, ut ff.de lib.& poſthu.l.placet. & l.idemq;. †

SYL. ¶ Adde, ꝙ hoc eſt fauore teſti, alias uerba indefinite prolata referunt̃ ad tp̃s teſti.l. ſi ita qs.ff. de au.& ar.le.]

† alias ut.

¶ Quid in exhæredatione poſthumorum, an oẽs, ſiue ij q ſunt ĩ utero tm̃, an filij q ſunt naſcituri ex præſenti matrimonio uel futuro intelligunt̃ exhæredati? Rñ. non, cum maſculi debeant nominatim exhæredari, ut infra eo.§.maſculos.

† Et ẽt filij poſtea adoptati, q dicuntur poſthumi ciuiles.l.ſi qs poſthumos. ff.eod. An autẽ ualeant tm̃, & quid ſi inſtituat uẽtrẽ uxoris ſuæ, uide p Angel. hic.

SYL. ¶ Adde, ꝙ licet ſint opi. circa iſtã glo. pp gl. contrariam in l.placet. tñ iſta.q. nullius eſt utilitatis, quia hodie poſthumus exhæredari non põt, ut no. in l maximum uitium.C.de lib.præ:e.]

c ¶ In eo.ſ. quod ſequit̃: ꝙ & filio &c.

d ¶ Omnium.ſ. poſthumorũ ex ſe naſciturorum & ex filijs ſuis, licet in iã natis non ſit par conditio, ut.ſ.eod.§.ſed non ita.

* ADDI. Hæc uerba tribus modis exponunt̃ hic per Ozer. ſed nos aliter expoſuimus in anno.noſtris. H.M.

e ¶ Maſculini. ſiue ex maſculo, ſiue ex fœmina.

f ¶ Agnatione.i.natiuitate: ſic.j.qui.mo.teſt.infir.§.j.

g ¶ Rumpit̃. Si uero exhæredabat̃, de inofficioſo agebatur, ut infra de inoffi. teſta.§.poſthumi. Hodie uero exhæredari non poſſunt, ut C.de inoffi.teſtam. l.ſi quis.§.legis.

Poſthumi hodie exhæredari non poſſunt.

SYL. ¶ Adde hoc eſſe ex eo, quia cũ exhæredatio non ualeat ſine iuſta cauſa, poſthumus autem non poſsit committere, non poteſt exhæredatio illius ualere, & ponit gl.ſi.]

ea rõne totũ infirmatur.[a] Ideoq; ſi mulier ex qua poſthum⁹ aut poſthuma ſperabat, abortum[b] fecerit, nihil impedimento eſt ſcriptis hęredibus ad hæreditatẽ adeũdã. ¶ Sed fœminini quidem ſexus perſonæ[c] uel noĩatim, uel inter cæteros exhæredari ſolebant: dum tamen ſi inter[d] cæteros exhæredarentur, aliquid eis legaret: ne uiderent præteritæ eſſe per obliuionem. Maſculos uero poſthumos, id eſt filios, & deinceps, placuit non aliter recte exhæredari, niſi nominatim exhæredarentur: hoc.ſ.modo, Quicunq; mihi filius genitus fuerit, exhæres eſto.

¶ Nepos ex filio, moriente patre, uiuo auo, ſuccedit in locum eius: nõ iſtitui uel exhr̃dari debet, ne aliter p̃teritus rũpat aui teſtamentum: qui modus eſt introductus a l. Velleia. Are.

¶ Poſthumorũ[e] aũt loco[f] ſunt & ij, qui in ſui hæredis[g] locũ ſuccedendo, quaſi agnaſcendo[h] fiunt parentibus[i] ſui hæredes. Vt ecce, ſi quis filium, & ex eo nepotem nepteinve in poteſtate habeat: quia filius gradu præcedit, is ſolus iura ſui hęredis habet, quam

¶ Infirmatur. Hic adde quod eſt. ff. de teſta. mili. l. ſi filiusfamilias. j.

b ¶ Abortum. Qui eſt pro non nato, ut ff. de uerb. ſig. l. qui mortui. & C. de poſthu. hær. l. ij. Accur.

ADDIT. Idẽ ĩ ſemina to mortuo, anteq̃ perſecte extrahat. Secus tñ in nato ex ſecto uentre, q̃ nõ declinat ad monſtrũ, dũmodo habeat pulſum ẽt ſi uocẽ nõ emiſerit. Angel.

c ¶ Perſonæ. ſ. poſthumę. nam iã natis fœminis non erat neceſſe legari, ut C. de liber. præte. l. maximum q. ĩ fi. & ſupra e. §. ſed nõ ita.

d ¶ Inter cæteros. hodie p cõſtõnem oẽs nominatim, ut. ĩ. eo. §. ſed hæc. uer. noſtra. Sed nouiſsimo iure non, cum non ſint ingrati, ut in auth. ut cũ de appel. cog. §. aliud. col. viij. Acc.

ADDIT. Quæ cauſa debet exprimi, & per hæredem probari, ut in authẽ. ex cauſa. C. de lib. præte. Aug.

S I L. ¶ Poſthumorũ. Caſus. Quærebat an hoc eſſet generaliter ĩ quolibet poſthumo, & quid in poſthumis nepotibus. ſ. ex filio ſubducto de medio agnaſcentibus: & uidebat dicendum, ꝙ non deberent exhæredari: uel inſtitui: ĩmo ꝙ nõ poſſent. §. poſthumo. infra de leg. cuius contrarium decidit ex eo, quia illud ius antiquum: hodie fauore conſeruandorũ teſtatorum eſt introductum, quia multa rumpebant agnatione ipſorũ: & id ex l. Velleia introductum eſt, ut hic dr̃. No. ꝙ hi nepotes ſubintrantes gradum ſuitatis dicunt quaſi poſthumi, & ſic nõ uere. Item ꝙ ſuus hæres dr̃, qui obtinet primũ gradũ ſuitatis. Et hic ꝙ ſemp debemus interpretari ut teſtm̃ ſaluetur.]

e ¶ Poſthumorum. Sic ff. de iniuſto rup. teſ. l. poſthumorum. ubi oĩno habetur iſte. §.

f ¶ Loco. Non tñ uerẽ poſthumi ſunt, ut. ĩ. e. §. hoc in fi.

g ¶ In ſui hr̃dis. ĩ. de hær. qual. & diffe. §. ſui.

h ¶ Agnaſcendo. Ideſt ſubtus uel poſtea naſcẽdo ſicut poſthumus uerus: nõ enim naſcitur, cũ natus ſit, ut ſupra de adoptio. §. j. Vel dic agnaſcendo. i. incipiendo eſſe agnati, quo ad effectum ſuccedendi.

i ¶ Parentibus. ſ. maſculis. nam teſtamentum fœminæ non rumpitur per legem Velleiam, ut. ff. de liber. & poſthu. l. Gallus. §. nunc de lege. ibi, nam & ſi ita uerba ſunt. (j) ſed per querelam irritatur, ut C. de inoffi. teſta. l. iij. & ĩ. eod. §. mater.

ADDITIO. (j) No præteritionem matris factam de liberis non annullare teſtamentum: quod ideo procedit, quia præteritio matris habetur pro exhæredatione, ut uidebitis in. §. mater. ĩ. eod. Chriſto.

a ¶ Neceſſe eſt. Cauſatiue. ſ. ne rumpatur teſtamentum, ut ſequitur, non præciſe, ut C. de adop. l. pen. §. quæ in filio. b ¶ Eo uiuo. ſecus ſi poſt, ut ff. de iniuſt. rup. teſt. ſi quis filio. & in hoc differt a uero poſthumo.

minatim, ſic dices: Talē nepotē, uel pronepotem, ſi qñ meus erit, ex tali cā exhæredo. proprie. u. poſthumi exhæredari hodie non poſſunt, ut per Ioan. Fab. & Ang. hic.

uis nepos quoque & neptis ex eo in eadē ptāte ſint. Sed ſi filius[a] eius uiuo eo moriatur, aut qualibet alia rōe exeat de ptāte eius, incipit nepos neptiſve † in eius locū ſuccedere: & eo modo iura ſuorū hæredum quaſi agnatione † náſciſcūtur. Ne ergo eo modo rumpatur eius teſtamētum: ſicut ipſum filium uel hæredē inſtituere, uel nominatim exhæredare debet teſtator, ne non iure faciat teſtamentum: ita & nepotem neptemve ex filio neceſſe[a] eſt ei uel hæredem inſtituere, uel exhæredare: ne forte eo uiuo, [b] filio mortuo, ſuccedendo in locum eius nepos neptiſve, quaſi agnatione rūpat teſtamētū. Idq; l. Iulia † Velleia [c] prouiſum eſt: in qua ſimilis [d] exhæredatiōis modus ad ſimilitudinē poſthumorum demonſtrat.

¶ De iure prætorio filii emancipati debent hæredes inſtitui uel exhæredari: maſculi nominatim, fœminę uero qualitercunq;: alias datur eis bonorū poſſeſſio contratabulas: ſecus de iure ciuili. hoc dicit.

¶ Emancipatos liberos, iure [e] ciuili neq; hæredes inſtituere, neq; exhæredare neceſſe

¶ Adde, quod rō eſt, quia teſtm̄ uiuēte filio confirmatur: licet in. poſtea decedat, nō pt inualidari: quod ſecus ē i poſthumo uero.] Itē differt ab aſcēdentibus, ut ff. de inof teſta. pr̄ filiū. c ¶ Velleia. nomē eſt cu iuſdā nouę legis: ſed ius Galli Aquilij antiquius eſt, & loquit̄ in uero poſthumo, ut ſtatim dicā, ut ff. de lib. & poſthu. l. Gallus. §. ſi eius q filium. d ¶ Similis. In ueris poſthumis talis erat modus: Si me mortuo naſcetur mihi filius infra decē menſes. ut ff. de lib. & poſthu. Gallus. j. rñ &. §. j. ij. iij. & iiij. ſic ergo & hic per l. Velleiam: Si ſuus hæres eſſe deſierit uiuo teſtatore, ut ff. de lib. & poſthu. gallus. §. nunc uidendum. & in hoc habet locū lex Velleia. (j) ſic ēt eſt paritas ab inteſtato, ut infra de hære. quæ ab inteſtato §. cum autem.

ADDITIO. (j) Cuius legis difficultatem euitabis apponendo talē clauſulā: oēs natos & naſcituros, q mihi agnaſci poterſit, in tali re inſtituo. Quo aūt ad exhæredationē quaſi poſthumorum, q ſunt iam nati, & q debet fieri no-

* ADDI. Pro ſimilis. Aemy. Ferr. ſimul, qs. n. (ait) ſic logē ſimilis ad ſimilitudinē? Eſt autē ſenſus non ſolū l. uelleia ex capite ſuiſſe cōſtitutum, quēadmodū nepotes, quaſi noui, ut ita dicā, ſui agnaſcendo, non rūperēt teſtm̄: ſed ſimul idē modus exhæredationis, q ē poſthumo traditus eſt obſeruet. ſ. ut hi nominatim exhæredādi ſint, ſi fuerit maſculi, fœminæ uero ſaltē inter cæteros, dūmodo ex legato oſtendatur non fuiſſe præteritas per obliuionem.

¶ Emancipatos. Caſus. Non figurat, cū recitet̄ cēſura iuris antiq. No. emancipatos incognitos eſſe a iure ciu. Item quod iō ꝑteritio non ualet, pp ſuitatem: & ſic quod ſuitas eſt cā huius ſolemnitatis, quouis cōiter reprehendatur hoc in l i ſuis ff. de lib. & poſth. Itē quod emancipati, de iure ꝑtorio poſſunt contratabulare teſtm̄. Itē quod teſtm̄, in quo emācipatus eſt præteritus, non eſt ipſo iure nullū. Hodie tñ, ex quo differentia emancipationis & patriæ poteſtatis ſublata eſt, non eſt differentia inter ipſos.]

e ¶ Iure ciuili. ſic infra de hæred. quæ

† Scilicet teſtatoris ſecus i nepote poſt mortē utriuſque nato, ut ſ p doct.

SYL.

*

† Nepos quod ſuccedat i loco pr̄is quō intelligat̄ uide Thom. Grā. de ci. lxiij. nu v. & ſeq.

† alias nāciſcitur.

† alias Vellea.

SYL.

†

ab inteſt.§.emancipati.
a ¶ Neceſſe eſt. Nam nihilominus tenet teſtm̄, aliud in eo qui eſt in ptāte, ut.s̄.eo.in prin.
ADDITIO. Dic tā de iure ciui. quia nō erat cognitus, q̄ ēt de iure p̄torio: q̄a Prętor hēt illas pro tabulis, ſi ſeptem ſignis teſtiū ſignatæ ſint, & dat bono. poſſ. ſecūdū tab. uel l. cum tabulæ. ff. de bo.po. ſcd̄m tabul. nec de uitio p̄teritionis curauit, ſecundū Ang.

eſt: [a] quia non ſunt ſui hæredes. [b] Sed Prætor omnes tā fœminini [c] ſexus quàm maſculini, ſi hæredes non inſtituant, exhæredari iubet: uirilis ſexus, nominatim: fœminini uero, inter cæteros. Quod ſi neque hæredes inſtituti fuerint, neque ita (ut diximus) exhæredati, [d] pmittit eis Prætor contra tabulas teſtamenti bonorum poſſeſ.

¶ Filius adoptiuus adoptione durante habet pro extraneo quo ad patrem naturalem: & habet idem ius, quod haberet filius legitimus & naturalis, quo ad patrē adoptiuum: ſed emācipatus a patre adoptiuo eſt extraneus quo ad eū, & habet pro emancipato quo ad patrem naturalē. Angel.

¶ Adoptiui liberi, quandiu ſunt in poteſtate patris adoptiui, eiuſdem iuris

b ¶ Sui hæredes. ſupple & quia deſierunt eſſe hr̄des ſui: alias non eſſet bona rō: cum filij neceſſe habeant patres inſtituere, licet non ſint patres ſui hæredes ad filios. Filius aūt emācipatus per capitis diminutionem deſinit agnatus eſſe, & remanet cognatus: qui non cognoſcitur a iure ciuili, ut infra de hære. quæ ab inteſt. deſer. §. emancipati. & ſupra de legit. agna. tut. §.fi. & ff. de bon. poſſ. ſed cum patrono §.j. Accur.
c ¶ Fœminini. licet in ſuis eſſet differētia inter maſculos & fœminas iure ciuili, ut ſupra eo. §.j.
d ¶ Exhæredati. ſ. rite: alias aūt exhæredato datur contratab. ut ff. de bono. poſſ. contratab. l. non putauit. §. non q̄uis. Item ēt inſtitutis datur contratabul. ſi alius committat eis edictum, (j) ut ff. de contratab. l. iij. §. plane. † & ff. de leg. præſt. l. ſi duo.
¶ Adde, ꝙ inſtitutus beneficio præteriti poterit contratabulare, ſiue apertum fuerit edictum: quia emancipatus ſit præteritus, & inſtitutus ſuus dicta lege non putauit. §. fin. ſiue unus emancipatus præteritus, alter inſtitutus l. nō nunquam. ff. de leg. præſt. ſiue ſuus uel emancipatus inſtitutus, & uenter præteritus. l. illud. §. fin. cum. l. ſeq. ff. de cō tratab. Nec expectat, quòd per præteritum inteutetur. d. l. nonnunquam. & idem eſt, ſi ſuus præteritus ſit, & emancipatus inſtitutus. l. ſi duo. ff. de leg. præſtan. exhæredatis aūt nūquam cōmittitur edictum per fratrem præteritum. l. poſt mortē. §. fi. ff. de cō tratabul. ſed bene ius dicendi nullum. l. fin. ff. de lib. & poſthu.]

* † cōmittere edi SYL. ẽtiã q̄d ſit enarrat ibidem gl.

ADDITIO. (j) Quam poteſt intentare etiam committente inuito, ut lege nonnunquam. ff. de lega. præſtan. Angel.
¶ Adoptiui liberi. Caſus. Figuratio non eſt neceſſaria, cum hodie per adoptionem iura patris naturalis minime diſſoluantur. l. cum in adoptiuis C. de adoptio. Ideo autem eós emancipatos Prætor non cognoſcebat: quia cum iure ciuili filij eſſent, & iuris ciuilis uinculum ſit diſſolutum: Prætor autem naturalem ſequatur equitatem, eis aliter non ſuccurrit ut legitimis, in quibus per emancipationem iura naturalia nō diſſoluuntur. Nota ſummarium. Item quod durante adoptione, quo ad patrem naturalem habentur loco extranei. Item ſecundum aliquos, quòd adoptiui non dicuntur ſui. Item quòd adoptiui emancipati non redeunt ſui patri naturali: ſed perinde ſunt, ac ſi ab eo fuiſſent emancipati. debent ergo inſtitui uel exhæredari propter remediū prætorium.] SYL.

habent, [a] cuius ſunt iuſtis nuptijs quęſiti. Itaque hæredes inſtituẽdi, [b] uel exhæredandi ſunt, ſecũdum ea, q̃ de naturalibus expoſuimus. Emancipati uero a patre adoptiuo, neque iure ciuili, [c] neq; eo iure quod ad edictũ Prætoris attinet, [d] inter liberos cõnumerant. Qua rõne accidit, ut ex diuerſo (quod ad naturalẽ parentẽ attinet) quandiu quidem ſunt in adoptiua familia, extraneorum [e] numero hẽantur: ut eos neq; hæredes inſtituere, neque exhæredare neceſſe ſit: cum uero emancipati fuerint ab adoptiuo patre, [f] tũc incipiunt in ea cã eſſe, in qua futuri eſſent, ſi a naturali patre emancipati fuiſſent.

¶ Circa inſtitutionem & exhæredationem liberorum, non eſt hodie differentia in effectu, inter maſculos & fœminas & cæteros deſcendentes, poſthumos uel iam natos, ſuos uel emancipatos. Aret.

¶ Sed hęc [g] quidem uetuſtas [h] introducebat. Noſtra uero conſtitutio [i] inter maſculos & fœminas in hoc [k] iure nihil intereſſe [l] exiſtimans, quia [m] utraque perſona in hominum procreatione ſimili naturæ officio [n] fungitur, & lege antiqua [o] duodecim tabularum omnes ſimiliter ad ſucceſſionem ab inteſtato uocabãtur: (quod & Pretores poſtea ſecuti eſſe uidentur [p])

a ¶ Hab. ent. quo ad adoptiuum patrẽ.
b ¶ Inſtituendi. ab adoptiuo.
c ¶ Iure ciuili. quod. ſ. ius ciuile. ſ. adoptionis, quo uocant ſui adoptiui ad hæreditatem, alio iure ciu. ſ. per emancipationẽ ſublatum eſt, q̃d eſſe põt, ut s̃ de leg. agtu §. fi.
d ¶ Attinet. quod uocat emãc pates, ut. s̃. proxi. §. & eſt rõ, quia deſinũt eſſe filij, ſed nãles ñ pñt deſinere eſſe filij per emancipationem, ut. j̃. de hær. quæ ab inteſta. §. minus ergo.
e ¶ Extraneorũ. ff. de contratab. l. j. §. & ſui iuris.
f ¶ Patre. ff. de cõtratab. l. ſi emancipatus. §. pe. in fi.

SYL. ¶ Sed hæc q̃dem. Caſus. Aliter nõ figurat. quia ius antiquũ corrigit: dubitationẽ facit ipſa antiqua diſpõ: rõ aũt decidẽdi allegatur in tex. pp ſimilitudinem reſpectu nãæ, & pp diſpõnẽ l. xij. tab. ad quã facilis fuit red[...]us attẽdit. n. Imperator i filijs ipſam naturalitatẽ, ut faciebat Prætor in caſibus pereũ conſideratis. Not q̃ quo ad formam exhæredationis ſublata eſt dñia ſexus, emancipationis & pñæ prãtis, & poſthumorum & iam natorum: & in adoptiuis ſeruat regula d. l. cũ in adoptiuis. & §. ſed hodie. s̃. de ado.]

g ¶ Sed hæc. ſ. ſupradicta a principio tituli uſque ad. §. emancipatos. Et dic hæc. ſ. dñam ſexus, & gradus, & modi exhæredationis, ut. s̃. e. §. j. & §. poſthumi. & §. ſed fœminini. non autem dicit de ijs, q̃ poſtea uſque modo dicta ſunt a. §. illo emãcipatos.
h ¶ Vetuſtas. i. media iuris prudẽtia, ut ſtatim ſequitur.
i ¶ Conſtõ. C. de lib. pręteri. uel exhære. l. maximum.
k ¶ In hoc. Alias enim multæ differentiæ ſunt, ut ff. de ſtatu hom. l. in multis.
l ¶ Nihil ĩtereſſe. In authẽ. q̃bus mod. na. eff. ſui. §. non autẽ. col. vij.
m ¶ Quia prima ratio.
n ¶ Offõ. i. ſimili officio. una. n. indiget altera ad procreationem ſobolis: & hæc eſt prima ratio legis duodecim tabularum ut C. de legi. hæred. l. lege duodecim tabularum.
o ¶ Lege antiqua. † argumentatur ex iure antiquo: ſic s̃. qui na. non poſſ. §. fi. & hæc eſt ſecunda ratio.
p ¶ Videntur. Scilicet dando filiæ bonor. poſſeſſ. contratabul. in totum, licet non poſsit dicere nullum ut ſuus, ut C. de liber. præte. lege maximum. ibi, Et ſi præteritus &c. & hæc eſt tertia ratio.

† Nota q̃ ẽt ex l. xij. tabul. ita admittebatur ab inteſtato fœmina ſicut maſculus ſecudũ Aug.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc oĩa latius ponit glo. & ſeq. doct. in d. l. maximum uitium.]

a ¶ Simplex. Ad differentiã antiquæ diſtinctionis, ut ſupra eo. §. j.

b ¶ Per uirilem ſexũ. Quid de deſcendentibus ꝑ fœmininũ? Rñ. Admittũtur, ſed cum diminutione tertiæ ꝑtis, ut ĩ. de hær. quæ ab inteſt. §. diui. & C. de coll. bo. l. illam.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hodie ſublata ẽ hæc differentia, & æqualiter & ſine diminutione ſuccedunt, authẽ. quæ tertiæ. C. de col.]

iō ſimplex [a] ac ſimile ius, & in filijs, & in filiabus, & in cæteris deſcendentibus per uirilem [b] ſexũ perſonis, non ſolũ iam natis, ſed etiam poſthumis, introduxit: ut omnes ſiue ſui, ſiue emãcipati ſint, uel hæredes inſtituãtur, uel nominatim exhæredentur, & eundem [c] habeãt effectum circã teſtamenta parentũ ſuorũ infirmãda, & hæreditatẽ auferẽdã, quem filij ſui, uel emancipati habent, ſiue iã nati ſint, ſiue adhuc in utero conſtituti poſtea [d] nati ſint. Circa adoptiuos aũt filios certã induximus diuiſionem, q̃ in noſtra conſtõne, [e] quã ſuper adoptiuis tulimus, continetur.

Hæres ſuus ꝑteritus hẽt duo remedia emãcipatus unicũ. Querela datur emancipatis.

c ¶ Eundem habeant effectum, quo ad commodum: diuerſo tamen iure, nam ſuus præteritus, & dicit nullum, & Contratabulas habet, ſi non uult dicere nullum q̃ſi præteritus eſt. Sed emãcipatus, tantum habet Contratabulas, ut C. de liber. præter. maximum. §. ſancimus itaque &c. & ff. de leg. præſt. is qui. Si autem exhæredentur, habent querelam omnes, ut ff. de contratab. l. non putauit. §. non quæuis. & de inoffic. teſtam. Papinianus.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ſi ſuus eſt præteritus a patre uel eius linea, teſtamentum eſt funditus nullum, & habet duplex remedium, de quo in gl. ſi fuit exhæredatus non rite, habet Contratabul. l. non putauit. §. non quæuis. ff. de contratab. ſi rite cum cauſa: cauſa per hæredem debet probari: qua probata, repellitur, alias reſcinditur inſtitutio, cætera firma manent. §. aliud in auth. ut cum de app. cogno. Si loquimur in emancipato, idem quod in ſuo, ſi exhæredatus ſit: ſi enim minus rite, dicit nullum: ſi rite, habet querelam. d. §. aliud. ſi uero emancipatus fuit præteritus: ſi ſine cauſa, idem quod in ſuo. nam habet utrunq; remediũ: ſi cũ cauſa, eſt dr̃ia: nam ſuus habet utrunque, emancipatus habet tantum contratab. gl. in. §. exhæredatos. in auth. de hæred. & falc. ſi uero loquimur in linea materna, non eſt differentia: ſed ſi ſint præteriti aut exhæredati cũ cã, ueniũt ꝑ querelam §. mater. ĩ. eo. ſi ſine cã, dicũt nullũ. d. §. aliud. In poſthumo uero, cũ non poſsit exhæredari, nõ cadit iſta dubitatio, ut dictum eſt. Et ita communiter reſident doct.

d ¶ Poſtea nati ſint. quĩ exhæredari non poſſunt, ut diximus. ſ. eo. §. poſthumi.

e ¶ Conſtitutione. C. de adopt. l. cum in adoptiuis, & recitatur. ſ. de adopt. §. ſed hodie.

¶ Sed ſi in expeditione. Caſus. Quærebãt, an miles, qui in pluribus priuilegiatus eſt in condendis teſtamentis, ut ſ. de mil. teſt. per to. hoc eodẽ iure utatur: & dubitationẽ faciebat, quia q̃uis ea, q̃ iuris ciuilis ſunt, remiſſa ſint militi occupato in expeditione in cõfectione teſtamẽti, tñ ea, quæ iuris naturalis ſunt, uel ab eo originem trahunt, non remittuntur, ut no. eſt. ſ. de mili. teſta. §. plane. unde cum inſtitutio filiorũ uel exhæredatio reſpiciat ipſos filios, quia filios, ut probatum eſt. ſ in. §. adoptiui non uidebantur priuilegia militum ad hoc extendi. Cuius contrarium decidit ex eo, quia illa præteritio ſcienter facta facit conſtare de uoluntate ipſius: adeo ꝙ quamuis in pagano pariter conſtare poſſe dicatur, tñ cum pro forma requiratur a iure ciuili expreſsio, in ea diſpẽſatur miles, ut dictum eſt ſupra in prin. No. ſummarium: & dic ꝙ ſumit hic argumentũ a contrario ſenſu: quia ſi ignoranter faciat, teſtm̃ eſt nullum.] SYL.

a ¶ Occupatus. Quid ſi non eſt in expeditione? Reſpon. ius commune obtinet, ut. ſ. de teſt. mil. §. illis.
b ¶ Non ignorans. Si. n. ignorat, nō ualet teſtm̄, ut C. de teſta. mili. l. ſicut certi iuris. † niſi fuerit eius animi, ut ſi filiū haberet, eſſet exhr̄s, ut ff. de teſt. mili. l. qui iure mili.

† Et ſi uerba eſſent gñalia apta cōprehendere omnē naſciturū, ſecūdū Bald. l3 Ang. dubitet hic. ſecus tū i pagano ut hic p eum.

c ¶ Pro exhr̄datione. Iō q; q̄rela i officioſi teſtamēti agitur: ſed hoc, cū miles eſt p̄rfamilias: nā tūc nō p̄t hēre locū caſtrenſe peculiū: ſi. n. eſſet filiusfamilias, nō hēret locum q̄rela ut C. d̄ ioffi. teſt. l. fi. §. fi.

SYL. ¶ Adde rōnē, quia cū filiusfa. nō teſtet niſi i caſtrenſibus, uel quaſi, nō ſubiacent talia bona & tale peculium querelæ. l. fin. C. de inoffi. teſta. Hodie uero indiſtincte ſubiacet querelæ ut per Bar. & alios in auth. ex cauſa. C. de lib. præte.
A D D I. Iſta gl. hodie eſt falſa, ut not. ſ. de teſt mil. in gl. ſuper uerbo, cōi.

SYL. ¶ Mater. Caſus. Quærebaī, an quod dictū eſt ſ. in p̄re & aſcendētibus paternis, haberet locū in matre uel maternis: & uidebaī dicendū ꝙ ſic: quia cū pariter ſint filii & deſcendentes utriuſq; idē ius in eis vr̄ ſtatuendū ſaltē quo ad edictum Prætoris, quod nāli æquitati innititur: cuius contrarium dr̄: & ꝙ nimio p̄teritio hr̄ pro exhæredatione. rō eſt, quia ius iſtud conſiderauit ſuitatē §. emancipatos. ſ. eo. Hodie uero rō in contrariū adducta obtinet: quia debent p̄teriri cum inſertione cauſæ, quod idē

¶ Præteritio militis in expeditione teſtãtis, ſi ſcit ſe habere liberos pro exhæredatione habetur. Ang.

¶ Sed ſi in expeditione occupatus [a] miles teſtamentū faciat, & liberos ſuos iam natos, uel poſthumos noiatim nō exhæredauerit, ſed ſilētio p̄terierit, nō ignorās [b] an hēat liberos: ſilētiū eius ꝑ exhr̄datione [c] noiatim facta ualere, cōſtōibus principum cautum eſt.

¶ Præteritio materna, uel ꝑ maternam lineam aſcendentiū, habetur pro exhæredatione. Aret.

¶ Mater [d] uel auus maternus neceſſe nō habent liberos ſuos aut hæredes inſtituere, aut exhæredare, ſed poſſunt eos. ſilentio omittere. Nā ſilētium matris, aut aui materni, & cæterorū per matrē aſcendentiū, tantū facit quantum exhæredatio patris. Neq; n. matri filiū filiáve, neq; auo materno nepotē neptemve ex filia, ſi eū eamve hæredē non inſtituat, exhæredare neceſſe eſt: ſiue de iure [e] ciuili q̄ramus, ſiue de edicto [f] Præto

eſt No. ergo p̄teritionē maternā haberi pro exhæredatione. Item de hoc iure nō dari Contratab. cōtra teſtm̄ matris p̄tereuntis. Itē ꝙ nec de iure ciuili nec p̄torio requiritur exhæredatio in teſtō mr̄is uel ei⁹ lineæ. Itē ꝙ Prætor non annullat teſtm̄, in quo filius eſt p̄teritus, ſed dat cōtratab. Itē ꝙ p̄teritus a matre nō datur ius dicēdi nullū, aut contratabulādi, ſed q̄rela i officioſi. Itē ꝙ dictio paulopoſt, uerificaī in magno iteruallo.]
d ¶ Mr̄. Idē intelligo i ſilētio liberorū ad maternā lineā, ut C. de inoffi. teſt. l. cum filium. Acc.

SYL. ¶ Adde ſecus de iure nouiſsimo. ſi. n. mr̄ uel alius aſcendens fuit p̄teritus cum cā, cōpetit q̄rela: ut hic dicit gl. aut ſine cā, & teſtm̄ eſt nullum, auth. ſed licet. C. de lib. præte. * An aūt & qn̄ hodie præteritio habeatur pro exhæredatione, uide glo. in auth. de hær. & falc. §. exhæredatos. & Ale. i l. ij. C. de bon. poſ. contratab. col. iiij. & Old. conſi. clxix.]
e ¶ De iure ciuili. quia non hēt eos in p̄tāte, ut j. de hær. qual. & dif. §. cæteri.
f ¶ Edicto. quo emancipati uocantur, ut ſ. eod. §. emancipatos, quia eos non pōt emancipare: unde Contratabulas locum non habet, ut hic, & ff de contra tab. illud §. ad teſtamenta.
* A D D. Rō quare p̄teritio mr̄is uel lineæ maternæ hr̄ pro exhæredatione adducit a Bar. in. l. in ſuis. ff. de liber. & poſthu. quæ pōt cōprobari per. §. eman

cipatos in prin.ſ.eo. ſed eam reprobat Bal.in.d.l.in ſuis. H. M.

a ❡ Eis.ſ. deſcendentibus per lineam fœmininam:dat̃ tñ & alijs,ſed his maxime,ut C.de inof.teſt.l. filiam.

b ❡ Paulo-poſt,ut.ĩ.de inof.teſta. p totum.

† alias promittit. * ADDI. Hẽt q̃relam qa p̃tereũdo contra pietatẽ facit, con tratabulas ñ hẽt quia pro exhr̃dato hr̃ ut hic ſ; exhæredatus ñ habet contratab.l.non putauit in prin. ff.de contratab.gl.in.l.filiam.C. de inoffi.teſta. H. M.

ris, quo Prætor p̃teritis liberis contratab. bono.poſſ.† permittit: ſed aliud eis[a] adminiculum ſeruatur, quod paulo poſt[b] nobis manifeſtum fiet.

❡ De hæredibus inſtituendis.

❡ Hæredes inſtitui poſſunt liberi, & ſerui tã proprij q̃ alieni, & proprii ſine datione libertatis, q̃ ẽt reſpectu ſolæ p̃prietatis dicuntur. h.d.

Aeredes inſtituere[d] permiſ-

Contiuuatio. ❡ De hr̃dibus inſtituendis. Cõtinuat̃ hoc modo. Vidimus ſ̃.de ordinatione teſtõrum, in tit.de teſt.ord. uerũ quia cã efficiẽs fuit neceſſaria, iõ poſtea poſuit de p̃ſonis teſtantiũ,ut in tit.de teſta mil.& qui teſtari nõ pñt,in tit.quibus nõ eſt p.facere teſtm̃.Verũ quia in teſtamẽtis hæredes inſtituunt̃,uidendũ eſt ergo de hoc tit. Aret. Vel ſic: Viſum eſt ſupra de filijs tam natis q̃ naſcituris hæredibus inſtit.uel exhæredandis,nũc ſequit̃ uidere generaliter de extraneis hæredibus inſtituendis.

S Y L. ❡ Continuatio huius tituli habet̃ per gl.in rub.ff.eo. Dictum eſt ſupra,qualiter filij alijq; deſcendentes inſtituant,

* † Hoc dicit rõ ue contrarij, qa gcrũ diũ denotat neceſſitatẽ hic aũt agit̃ de ijs quos liberũ ẽ inſtituere uel ñ inſtituere.

mõ uidendum eſt de inſtõne extraneorũ,de qua in hoc tit. tractandũ eſt. uel aliter:quia teſtamenta olim ab inſtõne hæredis incipere ſolebant.§.ante hæredis infra de leg.ideo conſequens eſt ut poſt tractatum de his qui pñt teſtari,& de modo teſtandi, dicat de ijs qui poſſunt hæredes inſtitui.

c ❡ Inſtituẽdis.i.qui poſſunt inſtitui, † ut infra eod.uſq; ad.§.ſi plures.&.§. ſi.Item & qualiter debeant inſtitui, ut ĩ.eo.§.ſi plures.uſque ad.§.ſi.

HAeredes. ❡ Totus iſte tit.diuidit̃ in ſeptem partes. Primo ponit regulam gñalem, q̃ non ſolum liberi,ſed ẽt ſerui: & non tm̃ proprij, ſed ẽt alieni pñt hr̃des inſtitui. Scd̃o declarat, qualiter proprius ſeruus põt inſtitui,& quis dicat̃ proprius ſeruus. Tertio qs dicat̃ alienus, & q̃o põt inſtitui. Quarto q̃ nõ tm̃ unus, ſ; ẽt plures pñt hr̃des inſtitui. Quinto ponit diuiſionẽ portionũ hr̃ditatis & de effectu ipſius. Sexto de inſtõne ſub condõe. Septimo q̃ ẽt ignotus teſtõri põt hr̃s inſtitui. Secunda ibi (Proprius aũt.) iij.ibi(Alienus ſeruus.) iiij.ibi (Et unum hominem.) v.ibi (Hæreditas plerunq;.) vj.ibi (Hæres & pure.) vij.ibi (Ij quos.) Vel diuidas ut diuidit hic gl.rub.Ar.

❡ Hæredes. Caſus. Quæſitũ fuit qui pñt hæredes inſtitui:& reſponſum ẽ generaliter oẽs tã liberi q̃ ſerui. In ſeruis aũt quæſitũ eſt, an paſsim, an uero certa data regula inſtituerent̃: & uidebat̃ non aliter hæredes inſtitui poſſe proprios ſeruos, q̃ cum libertate: alias.n. capaces hæreditatis minime uidebant̃ l.quod attinet.ff.de reg.iur.cõtrarium decidit̃, q̃ ẽt non adiecta mẽtione libertatis pñt inſtitui:rõ eſt,quia l.interpretat̃ mentẽ teſtãtis,ut in neceſſariã antecedentiã uelit hæredẽ inſtitutũ eẽ liberũ. Tũc q̃ſitũ eſt,quis diceret̃ proprius ſeruus,ut in eo hẽret locũ hæc diſpõ:& uidebat̃ dicendũ, illũ eſſe ſeruum propriũ,in quo plenũ dñium hẽmus, iuxta ea quæ habent̃ in.l.certum.§.j.ff.de cõfeſſ. Attñ contrariũ dicit̃: quia p̃prium quid dicit̃ nedũ ex cã ipſius p̃prietatis, ſed ẽt nudę poſſeſsionis, & declarat̃ ut in tex.No. quẽlibet tã liberum q̃ ſeruũ inſtitui poſſe. Itẽ q̃ hodie põt quis ſine mentione libertatis hr̃s inſtitui. Item q̃ libertas tacite dari põt. Itẽ q̃ p̃priũ dicitur reſpectu nudæ proprietatis. Itẽ q̃ opinio unius doct.quando eſt fulcita melioribus rationibus,attenditur contra opinionem plurium. S Y L.

d ❡ Hæredes inſtituere.q.d. dominos

intus in bonis ſuis facere. nam hæres.i. dñs,ut infra de hæ.qua.& diff.§.fiu.Itē ideo dixi intus, quia ita ſubintrat hrs ī dñium rerum defuncti,ac ſi eadē pſona eſſet,ut in auth.de iureiur.a mori. §. j. coll.v.& ff.q ex cau.ma.l. eū miles. Ac cur.

SYL. ¶ Adde gl. q̄ hoc optie declarat i.l. oium. C.de teſt.ſecus tñ eſt in poſſeſſione.l. cum hrdes. ff. de acq. poſſ.]

ADDIT. Non tñ ē idē dñium,quod erat penes defunctum,ſed fingitur eſſe idem. Secus aūt in poſſeſſione, quam uolēs perdere, & in aliū transferre, ſtatim pdet, &.noua renaſcitŕ ſtatim ꝙ eſt apprehenſa: & intelligitŕ ſemper fuiſſe continuata & iteri a nemine fuit occupata.aug.

Poſſeſſio hęredis an ſit eadē cū poſſeſsiōe defuncti.

ſum [a] eſt, tā liberos hoīes, q̄ ſeruos: & tā proprios,[b] quàm alienos.[c] Proprios aūt olim quidē ſecundum plurium ſnias nō aliter,quam cū libertate, recte inſtituere licebat: hodie uero ēt ſine libertate, ex noſtra conſtōne [d] hæredes eos [e] inſtituere pmiſſum eſt. Quod nō per innouationem [f] induximus,ſed quoniam æquius erat, & Attilicino placuiſſe Paulus ſuis libris, quos tam ad Maſurium Sabinū, quàm ad Plautium ſcripſit, refert. Proprius autem ſeruus etiam is intelligitur, in quo nudam proprietatē [g] teſtator habet, alio uſumfructum habente.

¶ Seruus a domina, quæ ſecū adulterium commiſiſſe dicitur, ob quod ipſe accuſatus eſt, ante ſententiam nec manumitti, nec hęres inſtitui poteſt. h.d.

¶ Eſt† tamen caſus, in quo nec cū libertate utiliter ſeruus a domina hæres inſti-

a ¶ Permiſſum eſt.ſ.a iure.

b ¶ Proprios.ſ.ſeruos.

c ¶ Alienos.Sic.ſſ.eo.non minus.

d ¶ Conſtitutione.ut C.de ne.ſer.hære.inſti.l.cum quidam.

* ADDI. Limita non habere locum in legato relicto ſeruo ſine libertate.l. pe.§.illo.C.de neceſſ.ſer.hære. inſti. & rōnem diuerſitatis adducit ibi Bal. quā hic reprehendit Ozer. H.M.

e ¶ Eos.ſ.proprios ſeruos.

f ¶ Non per innouationem.q.d. nō induximus hoc de nouo, ſed apud antiquos hoc idem dixerat Attilicinus, ut ſubijcit, ſed contra ſupra quib. ex cau. ma.non licet.§.idemq; iuris. ibi, Noua humanitatis &c. Solu. iſte Iuſtinianus non inuenit. ſed rationem reddit: cum non ſit uerīſimile &c. ut ibi, uel aliter Attilicino placuit, & Paulo, ſed in legis neceſsitatē non deduxerunt. ſic & s.de teſta.§.ſed neq; hæres.Iuſtinianus uero in legis neceſsitatem induxit, ut ex ipſa inſtōne liber eſſe uideatŕ.† ¶ Adde,ꝙ hanc ſol.ſeq.cōiter doc.hic, quicquid dixerit Pet. & Iac.]

† Tu SYL. dic ſecūdum doct. ꝙ primo fuit ius legis neceſsitate, poſt ex abrogatum, tertio p Iuſtinianum iterū ad legē redactū.

¶ Item non qd corrigitŕ qd alias dŕ. ſ. ꝙ pure inſtitutus, & ſub condōe liber: qa expectatŕ cōdō nis euentus, ut ff.e.l. ſeruus. j. §. j. l. quoties §.fi. & l.qui filio. §.j. Rñ.ñ,qa iſtud locum habet quod hic dŕ qn libertas nec ē data expſſe, nec fuit retardata: at ibi expſſe fuit retardata.

† alias autem.

¶ Adde,ꝙ hæc gl.cōiter teneŕ: ſi tamē expreſſe inhiberetur, uitiaretur inſtitutio.d.§.idemq; iur. & ſi eſſet ſeruus cū libertate inſtitutus hæres, & poſtea libertas adempta, omnino vȝ inſtitutio: ita not. in.l.ſi ita ſcriptum.§.regula.ff. de lib.& poſthu.] SYL.

* ADDI. Quod aūt dŕ in tex.ad Sabinum,ad Plautium ſic accipe,Annotationes ad libros Sabini & Plautij.

g ¶ Nudā proprietatē. ut iſte liber & hrs neceſſarius ſit,ut.s̄.eod.j.rñ. ſed tñ uſufructuarius perinde uteŕ, ac ſi eſſet ſeruus adhuc,ut C. cōia de manu.l.j.§. ſinautem proprietarius.

¶ Eſt tñ. ... Quæſitū fuit,an ſeruus accuſatus de crimine adulterij cū dña cōmiſsi,poſſet ab ea hæres īſtitui: & uidebaŕ ꝙ ſic,ex regula pmiſsiua ſupra eo.in prin. ſed contrariū decidiŕ pēdente iudicio,ne ex ſuo delicto pmium conſequaŕ.l.itaq; fullo. ff. de fur. Not. ſeruū dñæ non debere operas carnales. SYL.

Itē ꝙ pendente iudicio criminali nihil eſt innouandum. Item ꝙ mulier nō poteſt manumittere ſeruum aut inſtituere, ſecum adulterio maculatum.]

a ¶ Conſtōne.ſ.græca, quam non habemus.

tuitur, ut conſtōne [a] diuorū Seueri & Antonini cauet̄ cuius [b] uerba hæc ſunt. [c]

¶ Seruum adulterio maculatum, [d] non iure teſtō manumiſ--ſum [e] ante ſnīam ab ea muliere uideri, q̄ rea fuerat eiuſdē criminis poſtulata, [f] rō̄nis eſt. Quare ſequitur, ut in eundē a domina collata † hr̄dis inſtō nullius momenti habeatur. [g]

¶ Non poteſt breuius ſummari.

¶ Alienus ſeruus etiam is intelligitur,

b ¶ Cuius. ſ.conſtitutionis.

c ¶ Verba hæc ſunt, q̄ ſequuntur.

d ¶ Maculatū.i. accuſatum:nā alias eſt in litera accuſatū, ut ff.eo.his uerbis.§. interdum. ubi de uerbo ad uerbum ſunt iſta quæ hic dicunt̄. ſimilis expoſitio dicit̄

Sapientiæ. x. in lib.Sap.de Ioſeph. Maculauerūt me impij.Et alibi in diuina ſcriptura: Men

Ibidē. daces oſtendit qui maculauerunt eum i.accuſauerunt eum.

e ¶ Manumiſſum. ſ. uideri: ut poſtea ſubijcit:& dic manumiſſum ſimpliciter non inſtitutum: & ex hoc infert quod ſequitur. ꝙ nec cum inſtitutione fieri pōt liber, ut ſubijcit: quare ſequit̄ &c.

f ¶ Poſtulata.i.accuſata ex eodē adulterio cū ſeruo proprio commiſſo: pro quo grauiter punitur uterque, ut C.de mul.quæ ſer.pro.ſe iunx.l.j.in prin. (j) Quid ſi cum extraneo commiſit adulterium? Rn̄.nec tunc manumittit uſque ad.lx.dies, ut C.de adult.l.iij.& ff.de adul.ſi poſtulauerit.§.iubet.

SYL. ¶ Adde, ꝙ rō eſt, quia eis manumiſsis non p̄nt torqueri ad probandum delictum.l.proſpexit.ff.qui & a quibus.]

¶ Item quid ſi adulteriū tale cōmiſit, non tn̄ accuſat̄ adhuc? Rn̄.bene poteſt manumittere:ſed in crimine læſæ maieſtatis eſt ſpāle, ut poſt cōmiſſum crimē tale non poſsit manumittere uel teſtari, ut C.ad.l.iul.ma.l.fi.& ff.de donat.l. poſt contractum.& l.donationes.§.fi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hoc eſt uerum, niſi maritus fecerit diuortium gratia accuſandi.d.l. proſpexit.§.fi.cum l. ſequen.ff.qui & a quibus.]

ADDI. (j) Puniuntur autem & domina & ſeruus: quia uerberati traduntur igni: & idē non eſſet in dn̄o qui cognouiſſet ſeruam, ut notat gl.in.l. j. & probatur in l.fin. C.com.de ma. propterea quia maior honeſtas requirit̄ in muliere q̄ in maſculo. Chriſto.

g ¶ Nullius momēti habeat̄. quia ſi ualeret inſtitutio, ualeret libertas, ut ſupra eo. j.rñ.& ſupra qui ma. non poſ.§.j.& ita no.arg. ꝙ ubi aliquid ꝓhibet̄ fieri directo, ſimiliter & per obliquum prohibetur: ſic.ff. de condi.inſti.l. quæ ſub condōne.§. ſi quis.Item argumentū, ꝙ caſſato principali, caſſatur quicquid ſequitur ex eo uel ob id, ut C.de legi.& conſtit.l. non dubium.

† alias hr̄ditatis.alias neutrū nec hæredis nec hæreditatis.

¶ Adde hoc uerum, ubi eſt eadem rō. l.ſi is.C.de prædi.mino.Item ubi caſſatum eſt quid ratione temporis.l ij.& ibi gl.ff.de luit.pigno.Aduerte tamen, quia uidebatur probari contrarium ex hoc text. quia inſtitutio non ſequitur ex libertate, ſed potius libertas ex inſtitutione, cum libertas ſine ea eſſe poſſit: niſi reſpon. ꝙ attendatur ordo ītellectus, ꝙ ad hoc ut inſtitutio ſequatur, requiritur libertas præcedens tacita uel expreſſa. SYL.

* ADDI. quod ſi ſequatur abſolutoria inſtitutio & libertas ualet ut hic a contrario ſenſu, licet Faber contrarium ſenſerit. H.M.

¶ Alienus. Caſus. Quæſitum fuit, an uſufructuarius ſerui poſſet illum hæredē inſtituere quaſi propriū: & uidebat̄ dicendum ꝙ ſic: quia cum dn̄ij pars ita ſit uſusfructus, ſicut proprietas.l.iiij ff. de uſufr.ex quo id conceſſum uidemus proprietario, idem uſufructuario quoq; concedi debet. Cuius cōtrariū decidit: rō aūt ea eſt, quia dn̄s proprietatis ſua proprietate priuaret, quod non eſt in uſufructuario.l.j.§. ſin autem.C.cō. de manu No. ꝙ noſtrum non dr̄ illud, in quo tm̄ habemus uſumfructum. Item SYL.

q̃ ſeruus a domino uſusfructus ſui non pōt manumitti nec inſtitui.]

a ¶ Teſtator.& iō non pōt eum cum libertate inſtituere, ut ff.eo.ſi alienū. in princ. (j) Sed contradicit ad hunc.§.ff. de bo.au.iu. poſ.l. in uenditione. Sed certe quoad alia eſt loco domini, non quoad hoc ut poſſit fieri liber. Sed cū alias manumiſſus eſſet a fructuario ſimpliciter ſine īſtōne, erit tanq̃ liber, q̃diu duraturus erat uſusfructus, ut C.cō munia de ma.l.j.§.ſin. aūt fructuarius. nūquid & hic erit tanquam liber, licet uere liber non ſit? Rñ. non, quia ex morte teſtatoris protinus erat futurus quaſi liber, ſi ualeret hoc quod ageref, ut ĩ.de hær.qual.& diff. in princ. Item & tunc erat uſusfructus perdendus, ut ſupra de uſufr.§.finitur. unde ēt ſi eſſet quaſi liber, donec duraret uſusfructus, quia nihil duraret poſt mortē teſtantis, nihil ualeret talis inſtitutio, ut ſit liber, ſed dño ſuo hæreditatem quærit, ut infra eo.§.alienus. Sed quid ſi erat uſusfructus repetitus in perſona primi hæredis, uel ēt ulterius, quod pōt ut ff.qui. mo.uſusfru.amit.l.repeti.in princ. Rñ. tunc erit quaſi liber toto illo tempore, ut in.d.l.communia de ma.l.j.§. finaūt fructuarius.

SYL. ¶ Adde q̃ cum hac gl. tranſeunt communiter doct. hic.]

ADDITIO. (j) Et ff.ad ſilla.l.j.§. domini.de quo uide glo.in l.recte dicimus.ff.de uerb.ſign.Ang.

SYL. ¶ Seruus aūt. Caſum figurare non expedit: litera.n.plana eſt: ratio dubitandi per ſe patet, & rationes decidendi

in quo uſumfructum teſtator [a] habet.

¶ Seruus a domino inſtitutus ſit liber & hæres neceſſarius, niſi in uita teſtōris fuerit manumiſſus, aut ab eo alienatus. h. d. Aret.

¶ Seruus aūt a domino ſuo hæres inſtitutus, ſi quidē in eadē cā [b] manſerit, ſit ex teſtō liber, [c] hæreſq; ei neceſſarius: ſi uero a uiuo teſtōre manumiſſus fuerit, ſuo arbitrio adire hæreditatē pōt: quia non ſit hæres neceſſarius cū utrunq;[d] ex domini teſtō non conſequatur. Quod ſi alienatus fuerit, iuſſu noui domini adire hęreditatem debet: & ea rōne p eū dominus ſit hęres: nam ipſe alienatus, neq; liber [e] neq; hęres eſſe pōt, etiam ſi cum libertate hęres īſtitutus fuerit: deſtitiſſe enim a libertatis datione ui

ponuntur expreſſe in tex. No. q̃ ſeruus inſtitutus ſit liber & hæres neceſſarius. Item q̃ ſi manumiſſus ſit in uita omnino remanet hæres ſed uoluntarius. Itē q̃ ubi duo ad actum copulatiue requiruntur, non ſufficit alterum eorum. Item q̃ per alienationē ſerui inſtituti uidet reuocata uolūtas dandi libertatē, non autem hæreditatem. Itē q̃ quælibet diſpō quantūcunq; pia in teſtō facta pōt reuocari.

b ¶ In eadē cā. i. ſeruus eiuſdem domini, Ioā. ut ff. ſi ex nox. cauſa aga l.j.§.j.

c ¶ Liber niſi aliqua lex impediat libertatem, ut ff.eo.l.ſi non lex.uel conditio, ut ff.eo quoties.§. ſi. Vel quia ex l.peruenit ad libertatem, ut ff.e.l.teſtō. ſecundum Ioan.†

¶ Adde no.ex illo text. q̃ ut quis ſeruus ſit hęres neceſſarius, exigitur ut ſit ſeruus. non tantum tēpore mortis ſed aditionis.]

¶ Item ſit liber a ſemetipſo: niſi iuſtitutus fuerit ita, Cum quis mihi hæres erit, Stichus liber & hæres eſto. nam tunc a cohærede accipit libertatem, ut ff.de acquir.hæred.l.ex parte. Item & ignorans ſit hæres & liber, ut ff. ſi cert. pet.l.eius qui.

d ¶ Vtrunque. id eſt hæreditatem & libertatem: nam ut liber ſit & hæres neceſſarius, hæc duo conſequi debet ex teſtamento domini, ut infra de hęr.qua li.& dif.§.j.

e ¶ Neque liber. Directa.n.libertas in ſeruo alieno non poteſt habere locum ſed inſtitutio pōt habere effectum, ut hic: ſed aliud in legatis quæ admiuntur

† Ex hac gl. & l. i ea allegata colligite ſecūdum Bald. q̃ nox publica p̄ ferē pri SYL. uate: uā dicit, q̃ p ſtatutū poſſet derogari ultime uoluntati, ppea q̃ uox ſtatuentiū uoci teſtōrū ꝓferenda, ut d. l. teſtō ff.codē. Chriſt.

hoc ipſo, ꝙ alienantur ſerui, ut ff. de adimen. leg. l. ſi ſeruo cum libertate. & eſt rō, quia in legato ſpectatur dies quo cedit, an ſit manumiſſus, ut ff. qñ dies leg. ce. ſi poſt. §. ſi cum.

detur dominus, qui eum alienauit. [a]

¶ Seruus alienus hæres inſtitutus quærit domino ſuo hæreditatem, ſi iuſſu ſuo hæreditatē adit. Si uero fuerit alteri alienatus, debet iuſſu noui domini adire. Si uero, antequam adeat, fuerit manumiſſus, poteſt ſuo arbitrio adire. Aret.

¶ Alienus [b] quoque ſeruus hæres inſtitutus, ſi in eadē cā durauerit, iuſſu [c] domini eius adire hęreditatē debet: ſi uero alienatus fuerit ab eo aut uiuo teſtōre, aut poſt mortē [d] eius antequam adeat, dꝫ iuſſu noui domini [e] adire. At ſi manumiſſus eſt uiuo teſtōre, uel mortuo antequā adeat, ſuo arbitrio [f] adire pōt hæreditatem.

ADDIT. Hæc rō non eſt bona: qa ſiue inſpiciamus diē cedentis legati, ſiue diem aditæ hęreditatis, utroq; caſu reperiē alienus: unñ quemadmodum ēt hæreditas uenit acquirenda nouo domino, ita & legatū: & ppa noua redditur rō: quia facilius legata reuocantur, quàm hæredum inſtitutio. lege ex parte. ff. de adimend. legat. cum enim facilius legata inſtituantur, facilius deſtruuntur, ut in authen. i. ex cauſa. C. de liberis præteritis. Chriſtophor.

a ¶ Alienauit. ſ. alicui habenti factionem teſtamenti, ut ff. eodem l. ſeruum meum. in fin. j. reſpon. & hoc niſi redimatur ab eodem teſtatore, qui eum inſtituit, & poſtea eum alienauit: tunc. n. reuiuiſcit libertas, ut ff. de ma. teſta. l. uerum & ff. eo. quoties. §. ſi. & l. ſi non lex. & l. antepen.

SYL. ¶ Alienus quoque. Caſus. Dubitatū fuit, an ſi ſeruus alienus inſtitutus a domino alienetur, iuſſu cuius domini adire debeat hæreditatem: & uidebatur ꝙ iuſſu illius, cuius erat dominium ſerui tempore mortis teſtantis, ſicuti dicimus ī legato. l. ſi poſt. §. ij. ff. qñ di. leg. ced. Contrarium reſpondetur ea ratione, quia in legato cū ſtatim ſecuta morte dominium eius tranſeat, & quæratē, merito ſtatim quærit domino per ſeruum: at in hæreditate, in qua requiritē aditio ad quærendū dñium, quouſque non eſt adita hæreditas, non dicitē quæſitum domino aliquid. l. pretia rerum. ff. ad l. fal. ius enim adeundi ſeruo proprie quæritur non domino. l. cum proponas. C. eo. Not. ꝙ ſeruus iuſſu domini tempore aditionis debet adire. Item ꝙ ſi inſtitutus ſeruus liber efficiatē, nihilominus conſequitur hæreditatem.]

b ¶ Alienus Qui ſic inſtitui pōt. cum liber erit: ꝓ prius nō, ut ff. de condi. inſti. ſeruus alienus. & l. quia.

c ¶ Iuſſu. præcedente aditionem, ut ff. de acquiren. hæredi. lege ſi quis mihi bona. §. iuſſum. † & ita domino quæritur: alias ſi ſeruus nolit adire (quod poteſt eſſe etiam domino iubente) non quærit, ut C. eo. l. cum proponas.

† Quod facit ſi ex ſtatuto uel ex l. requiratē iuſſus, auctoritas conſenſus uel uoluntas an pcedere debeant uel ſeq. Et uide no. in l. ſi. § neceſſitatē. C. de bo. q li. Aret.

ADDITIO. Si tamen coactus adeat, ualet aditio: ſed pater filia recuſante, item monaſterium monacho recuſante adire, uel añ aditionē mortuo, pñt adire ſuo iure, ut per Ang. hic.

d ¶ Poſt mortem eius. Etiam poſt iuſſum eius, antequam tñ adiret, ut ff. de acquir. hær. antiſtius. §. j.

e ¶ Noui dñi. Hoc eſt enim in hæreditate, ut illi acquiratur, qui tempore aditionis eſt dominus: uel ſibi, ſi liber eſt tunc ſed in legato ſpectatur dies ceſſionis, ut ſi tempore mortis legantis ſit meus, licet alienem, tamen mihi debetur legatum, ut ff. quan. dies lega. ced. ſi poſt. §. ij.

SYL. ¶ Adde rationem diuerſitatis poſitam in figuratione caſus.]

f ¶ Suo arbitrio. ſic ſupra eo. §. ſeruus autem. uer. ſi uero.

SYL. ¶ Seruus. Caſus. Quæſitum fuit, an ſeruus alienus poſt mortem domini recte inſtitueretur: & uidebatur dicen-

¶ Seruus alienus poteſt inſtitui ēt poſt mortem domini ſui: & etiam ſeruus hæreditarius, uel eius q eſt in utero. Aret.

¶ Seruus ēt alienus poſt domini mortē [a] recte hæres inſtitui-tur: quia & cum hæreditarijs ſeruis eſt teſtamenti factio. [b] Nondum [c] enim adita hæreditas perſonę uicem ſuſtinet, non hæredis futuri, ſed defuncti. [d] †

¶ Quin ēt eius, [e] qui in utero ē, ſeruus recte hæres † inſtituitr.

¶ Seruus plurium capacium ab extraneo inſtitutus, acquirit unicuique pro parte dominica. Aretinus.

dum ꝙ non, quia talis inſtitutio ex pſona ſerui ualere non poterat, quia incapax. l. quod attinet. ff. de reg. iur. nec ex perſona domini, quia mortuus. Contrarium tamen deciditur ea ratione, quia hæreditas iacēs ſuſtinet uicem perſonæ, & repræſentat defunctum, ut dicitur in text. Not. ꝙ ſeru° pōt inſtitui poſt mortē domini. Itē ꝙ hæreditarius ſeruus recte inſtituitur, ſicut ille qui eſt ī utero. Item ꝙ hæreditas iacens repræſentat perſonā defuncti non hæredis. Item ꝙ quamuis de iure antiquo poſthumus alienus non poſſet hæres inſtitui, ſeruus poſthumi alieni recte inſtituebatur: & ſic ꝙ aliquis poteſt conſequi per alium, quod nō conſequitur per ſeipſum.]

a ¶ Poſt domini mortem. uerba legis ſunt omnia: & ſecundum hoc planum eſt: uel teſtatoris quia ſic dicat, Inſtituo ſeruum hæredem poſt mortem domini, & probatur hæc lectio ſecunda. ff. eod. qui filio. j. reſpon. nec obſt. ꝙ uideatur in diem fieri hæc inſtitutio, ut infra eodem. §. hæres. quia incertus eſt dies mortis, ut ff. de condit. & demon. l. j. unde ualet, ut ff. eod. l. in tempus. in princip.

* ADDIT. Primus intellectus eſt uerior, qa ſeruus hrditarius ergo dn̄s mortuus fuerat, alias nō diceret hæreditarius. l. ſeruus hæreditarius. ff. e. H. M.

Mortis dies eſt īcertus

b ¶ Teſtamenti factio. Scilicet paſsiue, non actiue, ut infra de hæred. quali. & differ. §. teſtamenti. & iuſsio hæredum ſpectatur. ſi modo cum defuncto fuit, licet cum hærede inſtituto non ſit teſtamenti factio, ut ff. eod. ſeruus hæreditarius.

c ¶ Nondum. bene dico ſeruum hæreditariū poſſe inſtitui, quia non eſt nullius, ſed alicuius. ſ. hæreditatis, quæ uicem defuncti obtinet.

d ¶ Defuncti. & eſt forte ratio, quia defunctus eſt certus qui fuerit, ſed non ſic de hærede: quia & ſi certus ſit inſtitutus, poterit eſſe ꝙ nō adeat hæreditatē: quia pōt deſiſtere multis de cauſis, ut j. quib. mo. teſta. infir. §. poſteriore. ¶ Adde, ꝙ quouſq; non adiē, repræſentat perſonam defuncti: adita autē hæredis, & retrotrahitur, ita ꝙ fingitur repræſentaſſe hæredem a morte defuncti. l. hæres quandoque. ff. de acquiren. hæred. ut dicit hic Aretin. & hanc rationem glo. ſequ. communiter doct. hic, & in lege ſi is qui pro emptore. in ult. not. ff. de uſuca. * In aliquibus tamen caſibus non ſuſtinet uicem perſonæ defuncti, quos nota. gloſſ. infra, de ſtipula. ſeruo. in princip.]

† alias cū ēt.

† alias S Y L. inſtituatur.

¶ Et facit ad hunc. §. infra de ſtip. ſer. in prin. & ff. de acquiren. rerum dom. l. in eo. in fi. & l. ſeq.

e ¶ Eius qui in utero eſt, cum pro nato ſit habendus quo ad commodum, ut ff. de ſtatu hom. l. qui in utero. & ff. eo. l. eius. §. j.

¶ Seruus. Caſus. Quærebaē qſio ſeruus cōis inſtitutus hæres acquireret hęreditatem, & uidebaē ꝙ æqualiter, quia inſtitutis pluribus abſque partium aſsignatione, ęqualiter inſtituti cenſenē. §. ſi plures. j. eo. unde inſtituendo ſeruum plurium, cum uideanē quodmodo domini effectualiter inſtituti, uidebaē ꝙ pro numero perſonarū hæredes eſſent. Cuius contrarium dicitur, ꝙ immo pro portione dominica, cum illa hæreditas uideatur quodammodo effici ſerui, & fructus ipſius ſerui debeant domini cōſequi pro rata bonorum, & ſic pro rata dominij

S Y L.

dñij,vt dicitur in tex. Not.ſumma. Itẽ ꝙ capacitas ſerui pendet a capacitate dñi. Item ꝙ ſeruus inſtitutus non omnibus quærit indiſtinctè, ſed tantum dominis præcipientibus.]

a ¶ Cumq; bus.ſ.dominis.

b ¶ Ab extraneo. ſi ve ro ab altero ex dñis fit inſtitutus,acquiritur cæteris ſocijs hæreditas: quod dic.vt ff.pro ſoc.l.verũ §.ſi ſeruo cõi.

† Paſsiue.i.q. ex alienoteſtõ capere poſſunt

SYL. ¶ Adde, ꝙ idẽ ẽ in contractibus.l.j.§.cõis ſeruus.de ſtip.ſer.l.proinde.§.j.e.ti.]

c ¶ Iuſſu. Dic ꝙ ſufficit vna iuſſio, licet ſint plures domini, vt ff.de acqu.hær.l.ſeruus duorum.

¶ Seruus autem plurium, cũ quibus [a] teſtamenti † factio eſt, ab extraneo [b] inſtitutus hæres,vnicuique dominorũ,cuius iuſſu [c] adierit, pro portione dominii acquirit hæreditatem.

¶ Quot quis vult poteſt hæredes facere. hoc dicit.

¶ Et vnum hoĩem, & plures vſq; in ĩfinitũ,[d] quot quis hr̃des velit [e] facere,licet.

¶ Hæreditas ꝓpriè diuidiẽ in xij. uncias ſiue partes, quarum quælibet ſuo ꝓprio noĩe nuncupaẽ. Põt tamen diuidi in pauciores, vel in plures, prout voluntas extiterit teſtatoris. Are.

¶ Hæreditas † plerunque [f] diuiditur in xii.vncias, quæ [g] aſſis appellatione [h] cõtinentur. Habẽt † autem & hæ partes [i] propria nomina ab vncia vſque ad aſſem † hæc: ſeſcunx, [k]

Oẽs homines mundi poſſunt ſimul hr̃des iſtitui.

d ¶ Et vnum. In infinitum.Quid ergo ſi inſtituam oẽs hoĩes quicunque ſunt in mundo? Vr̃ nullũ eſſe,cũ effectũ hr̃e nõ poſsit:puto tñ valere,vt hic: ſed tñ non poterit confirmari aditione pp nimiã difficultatem vel impoſsibilitatẽ.

SYL. ¶ Adde,ꝙ hanc glo. cõiter reprehendunt Vltramon.& intelligunt,ꝙ dictio vſq;. in tex. noſtro intelligatur excluſiue. Alii uero dicunt inſtitutionem valere,ſed reprehẽdunt gl.qñ dicit,ꝙ propter nimiam difficultatem adiri nõ poterit, quia ſecũdum eos ſufficit aditio vnius ad confirmationem teſtamenti. vt no.in l.ij.ff.ſi pars hære. pet.]

e ¶ Velit.cum ſua voluntas ſit lex, vt in auth.de nup.§.diſponat. coll.iiij.

SYL. ¶ Hæreditas. Caſus. Quæſitum fuit, quo hæreditas in iure diuidereẽ: & reſponſum eſt regulariter in xij. vncias: at ſtatim quæſitum eſt, an in poteſtate teſtantis ſit aliter diuidere: & videbaẽ dicendũ ꝙ non,quia cũ eſſet a iure ſtatuta diuiſio,non videbatur voluntatem teſtantis contra illam admittendã eſſe. l.nemo põt.ff.de leg.j. Contrariũ deciditur: quia quamuis in plures aut pauciores diuidat, effectus idem eſt, quia omnino ad aſſem hæreditas ſemper reducitur. No. diuiſionem hæreditatis ĩ xij. vncias & earũ noĩa. Item ꝙ dictio, plerunque, facit regulã. Itẽ ꝙ ĩ inſtitutus in parte nõ dato cohærede habet totũ. Itẽ ꝙ quis non põt decedere pro parte teſtatus & ꝓ parte inteſtatus, niſi miles.]

† Cum hic.§. concor. ca. raynal. in glo.ſup ver. expreſsit, extra de teſt.

f ¶ Hæredi Plerũq;. iõ dicit plerunq;, quia quãdoq; in plures,vt infra eo.§.& ſi plures. quãdoq; in pauciores diuidiẽ,vt infra eo.§.verũ. non autem.

† alias habent .n. hæ partes.

† alias vtputa hæc.

* ADDITIO. quilibet fundus eodem mõ diuidiẽ.l. quoties.§. ſi duo.ff. eo.Bar.in.l.interdum.ff.eo.H.M.

g ¶ Quæ.ſ.vnciæ ſimul collectæ.

h ¶ Appellatione.i.ſignificatione.

i ¶ Hæ partes.infra poſitæ in quantitate differentes. Vel dic melius, hæ partes.ſ. vnciæ xij. ad partes redactæ: eſt enim ad ſuperiora facienda relatio.

k ¶ Seſcunx.i.vncia & dimidia, vt ff. de inoffi.teſt.Papinianus.§. qñ autem quarta. Sed quare non poſuit nomen, quod vnciam ſignaret? Reſpon. quia plura ſunt negocia, quã vocabula,vt ff. de præſcrip.verb.l.natura.

SYL. Adde ſatis poſuiſſe, dum dixit aſſem diuidi in xij. vncias: quælibet.n. pars, & ſic pars vna, vncia dicitur.]

Et no.ꝙ † primum, & ſecundum, & tertium,& quartum nomen interpretationem ſumit ex eo, ꝙ quotã deſignat hæreditatis portionem. Seſcunx enim dicitur quaſi ſemiuncia & vncia: & eſt

† Sed hoc nõ eſt verũ,quia ſeſcunx

tertia eius litera.ſ.nōn x.Sextans, quia ſextam partē ſignat.i. duas vncias. Quadrans, quia quartam, & ita tres vncias ſignat. Triens, quia tertiam partem: & ita quatuor vncias ſignat. Sequentia vero noīa etymologiā habent. ex eo, quòd certū numerū unciarum ſignant. Dicit .n. quincūx nō quia quītā partē habet: ſed quia quinque denotat uncias: ſemis, quia ſex: & ſic de ſingulis per ordinem.

ſextans [a] quadrans, [b] triens, [c] quincunx, [d] ſemis, [e] ſeptunx, [f] bes, [g] dodrans, [h] dextans, [i] deunx, [k] as. [l] ¶ Nō aūt vtiq; ſemꝑ duodecim vncias eē oportet: nā tot vncię aſſem efficiūt, quot teſtōr voluerit. ¶ Et ſi vnum tm̄ quis ex ſemiſſe (verbi gratia) hæredem ſcripſerit, totus [m] as in ſemiſſe erit. Neq; enim idē ex parte teſtatus, & ex parte inteſtatus [n] decedere poteſt, niſi

SYL. ¶ Adde ueram etymologiam & deriuationem horum nominum per M.Varronem lib.v.linguæ latinæ: ubi melius declarat, & dicetur infra.]

¶ Item no. ꝙ non oēs unciæ, quæ ſignātur per iſta nomina, continentur in aſſe: licet hoc inmui uideatur: ſic.n.contineret as lxxviij. vncias & dimidiam. Iō aūt ponit has partes, quia quælibet pōt in aſſe contineri. hac rōne & homo dicitur riſibilis, & actio legis aquiliæ pœnalis dicitur, vt infra ad l.aquil.§.his verbis. Item no. iſta tria nomina. as, pondus, libra, idem ſignare. Itē qn̄q; as ponitur pro obolo: unde illud. Nonne duo paſſeres aſſe væneunt? unde uerſus: As obolus, pondus, as eſt poſſeſsio tota.i. hæreditas, vt hic: ſed pondus large dicitur oē, quod eſt in ſtatera poſitum: ſed hic ſtricte accipitur pro pondere xij. unciarum: unde dupondium quaſi duplex pōdus.ſ.xxiiij.unciarum, vt infra eo.§.uideamus.uerſ.& ſi plures.& facit ad hūc §.ff.eo.ſeruum meum.§:fin. — *As tria ſignificat.*

✱ ADDITIO. Vox ſeſcunx. abundat in quibuſdam codicibus: itaque vertiſſe Theophilum, neq; ad rem pertinere, Aemy.Fer.tradit Ant.uero Aug.lib. ij.c.vij. a Tuſco libro abeſſe affirmat: & ſeſcuncia dicendum, auctore Meriano, non ſexcunx: quod nomen ab Accurſiauis dictum putat.

a ¶ Sextans. id eſt duæ unciæ, quaſi ſexta pars aſsis.

b ¶ Quadrans.i.tres vnciæ, quaſi quarta pars aſsis.

c ¶ Triens.i.quatuor vnciæ, quaſi tertia pars aſsis.

d ¶ Quincunx.i.quinque vnciæ.

e ¶ Semis.i. ſex unciæ: ſcilicet dimidium aſsis.

f ¶ Septūx. id eſt ſeptē vnciæ.

g ¶ Bes. id eſt viij. vt olim des, quaſi dempto triente.

h ¶ Dodrās i.ix.quaſi dempto quadrante.

i ¶ Dextans, id eſt x. quaſi dempto ſextante.

K ¶ Deunx. id eſt xj. quaſi dempta uncia.

l ¶ As.i.duodecim.quaſi es.

m ¶ Totus as. Nam in totum præſumitur inſtituiſſe defunctus, cum aliū non inſtituat, vt hic, & ff.eod.l. interdū.§.j. Idem quoq; præſumitur in milite, vt C. de teſta.mil.l.iij. §. nam cum.

¶ Adde, ꝙ ita eſt cōis opin. quicquid uoluerit hic Ang.ſecundum doc maxime Iaſ.in l.j.in gl.fi. C.de teſt.mil.] SYL.

¶ Niſi, quod hic ſequitur, non ad ſuperius proximum reſpō.ſed ad hoc, quod ſequitur, refertur.ſ.neq; .n. &c. Sed ſi miles fecit teſtm̄ in caſtrenſibus, poteſt decedere inteſtatus in paganicis, vt C. de teſta.mil.l.j.& ij..

n ¶ Inteſtatus decedere. immo vr̄ ꝙ ſic, vt ff.de inof.teſt.l.nam & ſi parentibus.§.pe.& fi.quæ eſt contra. Sed hoc eſt uerū ab initio, ſed ex poſt facto pōt vt C.de inoffi.teſt.l.cū duobus. Et not. hic idem iuris non eſſe in parte quo ad partē, quod eſt in toto quo ad totū, vt ff.fam.herc.l.in hoc iudicio. Arg. cōtra ff.de pac.l.iuriſgentiū.§.adeo.& §.ſeq.

¶ Adde, ꝙ ſol.eſt ſecundum omnes, ꝙ ubi eſt eadem ratio in parte, habet locum regula, alias ſecus.] SYL.

¶ Et facit ad hunc.§.ff.de regul. iur.l. ius noſtrum. Accur.

ADDITIO. Et procedit iſte text. indiſtincte, ſiue ſimpliciter ſit facta in-

ſit miles,[a] cuius ſola voluntas in teſtando ſpectatur. ¶ Et ecōtrario poteſt quis in † quantaſcunq;[b] voluerit plurimas vncias ſuam hæreditatem diuidere.

¶ Nō diſtributis partibus a teſtatore, æqualiter ſucceditur: & inſtitutus ſine parte, habet reliquum aſſis: qui ſi expletus ſit, habet dimidiam. h. d.

¶ Si plures inſtituantur hæredes, ita demum in hoc caſu partium diſtributio[c] neceſſaria eſt, ſi nolit teſtator eos ex æquis[d] partibus hæredes eſſe. Satis enim conſtat nullis partibus nominatis, ex æquis partibus eos hę redes eſſe.

¶ Partibus autem in quorundam perſonis expreſſis, ſi qs alius ſine parte nominatus erit: ſi quidem aliqua ps aſſi deerit, ex ea parte hæres[e] fit: & ſi plures ſine parte ſcripti ſunt, omnes in eandem partem concurrunt: ſi vero totus as cōpletus ſit, † in dimidiā[f] partem vocantur,[g] & ille vel illi oēs[h] in alteram dimidiā. Nec intereſt,[i] primus, an medius, an nouiſſimus, ſine parte hæres ſcriptus ſit: ea.n. pars data intelligitur, quæ vacat.

† alias quotcū que.

† alias ij, q. nominati expſſas pꝛtes habent, in dimidiā partem vocant.

ſtitutio in re certa uel parte, de reliquo non facta mentione: ſiue dixerit teſtōr, in reſiduo ſeſe uelle inteſtatum decedere. Ioan. Fab. Ang.

a ¶ Niſi ſit miles, ita miles bene pōt pro parte teſtatus decedere, & pro parte īteſtatus, vt C.de teſt.mil.l.ij.

b ¶ Quantaſcunq;. Id eſt quotcunque. & facit ff.eo.l. inter dū.§. paterfamilias. & l.ſeq.vſq; ad l.ex facto.

SYL. ¶ Si plures. Caius. Quęſitū fuit inſtitutis duobus aut pluribus ſine partis aſsignatione, qūo ſuccedetur: & rńdetur, æqualiter: & hoc non hēt dubium, propter voluntatem defuncti, quæ non pōt magis vni q̄ alteri accommodari: ſi vero in aliquibus ſint expreſſæ partes, in aliquibus non, hēt locum diſtinctio tex. vt ſi quid deeſt ad aſſem, id conſequantur, quaſi voluerit teſtator tacite in reliquo illos ſibi ſuccedere: & ſi expletus ſit, in dimidio, pp tranſitum ad dupondium. No. ꝙ aliquibus uocatis ſimpliciter, intelliguntur uocati æqualiter. Item ſummarium, & quod in tex. exprimitur.]

c ¶ Diſtributio. i. aſsignatio partium, quam partem velit teſtator quemlibet habere.

d ¶ Ex æquis partibus. facit ff.e.l.quoties.§.hæredes.

e ¶ Hares fit, eadem eſt ratio in dupōdio, vt ff.eo.item quod Sabinus. & j.e. §.videamus.uerſi.& ſi plures. Item eſt hoc uerum, ſi teſtator nō ignorat, vt ff. eo.quo loco.§.j.quæ eſt contra.

f ¶ In dimidiam partem. aliter enim ſi aſſe expleto ſcripſit, Ex reliqua parte hæres eſto. tunc.n. cum nihil reliquū ſit, ex nulla parte hæres inſtitutus eſt, vt ff.eo.l.itē quod Sabinus.§.ſed ſi aſſe.

g ¶ Vocantur. ſ. illi, qui erāt inſtituti in tota hæreditate partibus expreſſis.

h ¶ Oēs, q. erant inſtituti ſine partibus.

i ¶ Nec intereſt. hoc refertur nō ad proximū caſum, ſed ad ſuperiorem: ſcilicet qn̄ pars vacat: idem tū in ſecundo; ſed non hēret locum rō quæ redditur, E.a.n.&c. Vel dic, ꝙ ad proxi. & ſtatim cū ſic fit inſtitutio, ītelligitur pars uacare. & facit ad hoc ff.eod.l.quo loco.j.reſpon.

¶ Videamus. Calus. Dubitatum fuit, quid ſi portio aliqua uacet. & uidebatur dicendum remanere penes hæredes ab inteſtato, quaſi ita uoluerit teſtator qui non diſpoſuit l. conficiuntur. de iure codi. ſed contrarium reſpondetur, quòd accreſcit inſtitutis, ne contingat pro parte teſtatorem decedere teſtatum, pro parte inteſtatum, contra §. hæreditas. ſupra eod. ſed tunc ambigebatur quid econuerſo, ſi ultra aſſem SYL.

SYL.

ſit diſtributum: & videbatur ꝙ vltimo loco inſtitutus, cuius portio aſſem tranſcendebat, haberet illud minus, cum nemo plus iuris in aliū transferre ſoleat ꝙ ipſe habeat. l. nemo plus. ff. de reg. iu. ſed contrarium decidi tur: & ꝙ immo attendit cōputatio aſſis, & ꝙ ad eā reducunt portiões, ita ꝙ attēditur quod ꝓportionabiliter ex mente teſtantis cōſequi quilibet debebat. Nota ſummariū q̄a vltra ipſū nō ſunt aliqua no.] a ❡ Videamus. vt ff. e. l. interdum §. paterſam. vſque in finem l.

❡ **Pars non diſtributa aliis accreſcit, ſicut amplius erogata decreſcit: diſtributis. n. vltra aſſem partibus, fit tranſitus ad dupondium. h. d.**

❡ Videamus [a] ſi pars aliqua vacet, nec tñ quiſquā ſine parte ſit hæres īſtitutus, quid iuris ſit: velut ſi tres ex quartis partibus hæredes ſcripti ſunt. Et conſtat vacantem partem ſingulis tacite pro hæreditaria parte accedere, & perinde haberi, ac ſi ex tertiis partibus hęredes ſcripti eſſent: & ex diuerſo, ſi plures hæredes ſcripti ī portionibus ſint, tacite ſingulis † decreſcere: vt (ſi verbi gratia) quatuor ex tertiis partibus hæredes ſcripti ſunt, perinde habeantur, ac ſi vnuſquiſque ex quarta parte ſcriptus hæres fuiſſet.

❡ Et ſi plures vnciæ quā duodecim diſtributæ ſunt: is, qui ſine parte inſtitutus eſt, qđ dupōdio [b] deeſt habebit. Ideq; erit, [c] ſi dupōdius expletus ſit: quæ oēs partes ad aſſem poſtea reuocanť, [d] quamuis ſint plurium vnciarum.

Dupondiū. pōdus. tripōdiū. quadripōdiū. b ❡. Et ſi plures. Dupondio. dr̄ autē dupondium pondus ſine hæreditas in xxiiij. vncias diuiſa: ſic. n. pōdus dr̄ ea, q̄ in xij. dimidiť: & tripondiū, qđ in xxxvj. & quadripondiū, quod ī xlviij. & ſic de ſingulis. c ❡ Idemq; eriť. † ſcilicet quod diximus, ſi quis expleto aſſe fuit inſtitutus hæres, in dimidiā vocať: vel nō expleto aſſe, in vacantē partē vocatur, vt s. eo. §. partibus aūt. vel trāſcendente, in vacantē vſq; ad dupondiū, vt. s. proxi. rñ Idē eſt ēt ſi dupondius ſit expletus. Sed contra ff. eo. itē quod Sabinus. in fi. l. vbi dicit expleto dupondio inſtitutū nō habere partem vacantem vſq; ad tripōdium. Sed certe immo dicit ꝙ ſic, ſi recte illa litera intelligitur: & ita concordat. Itē videtur cōtra. ff. eo. l. ex vncijs vj. Sed certe & illa ęſt concordantia, ſi recte ibi fiat cōputatio vnciarum. Sed magis videtur contra. C. de leg. l. cum quæſtio. ubi dicit non fieri tranſitū ad dupondium vel tripondiū, ſed tñ videť adimi primo, quantū conferť ſecundo. Sed diſtingue: aut voluit teſtator excedere aſſem vel dupondium: quod pōt, vt. s. eod. §. nō aūt. & ita hic intelligitur. Aut no luit [illegible] habeť locū lex cōtraria. Item & tūc quando dubiū eſt, ſimiliter habeť locum hēat. l. cū q̄ő q̄ eſt cōtra. ❡ Adde, ꝙ hæc ſol. cōiter approbatur, vt dicit Iaſ. in d. l. cū q̄ő. in j. parte gl. Et pro reſolutione dic, ꝙ aut teſtōr voluit ad dupōdiū tranſire: & fit trāſitus, vt hic: aut noluit: & hoc conſtat: & non fit d. l. cum quæſtio. aut ſumus in dubio: & attenduntur coniecturæ, quibus deficientibus non præſumitur voluiſſe tranſire, ſed quantum dedit ſecundo, adimere a primo d. l. cum quæſtio.] Alij dicunt hanc corrigi per illā. Accurſi.

† Hæc gl. diuiditur in quatuor partes. In prima declarat tex. In ſecūda format vnū contrarium ad iſtū verſiculū, idē quæ. & ſoluit. In tertia format aliud cōtrariū non ad iſtū verſic. ſed ad verſ. & plures. pro xime ꝑcedentem. In quarta SYL. format aliud. contrariū, qđ pōt eſſe cōe ad vtrunq; verſi. † alias decreſcere incipiūt.

ADDITIO. Aduerte diligenter, ꝙ ſi nominatim aſſem explicuit, videtur tranſire ad dupondium: alias non, vt l. qui non militabat. §. filijs. ff. eod. Et de effectu an fiat tranſitus ad dupondium vel non, vide Ioan. Fab. hic: qui infert, quòd ſi papa ex certa ſciētia prouideat duobus de eadem præbenda, vterque admittatur: extra de reſcrip. c. duobus. in fi. lib. vj.

d ❡ Reuocantur. Hæreditas enim non ideo augetur, ꝙ in plures diuiditur vncias: ſicut nec libra, licet per ſolidum,

vel alium numerum diuidatur: & ideo quotam partem quis debet habere in dupondio, totam poteſt partem habere de aſſe, vt hic, & ff. eo. ex vncijs.

de interpretandum eſt, vt magis valeat quam pereat, vt ff. de rebus dub. lege quocies.

ADDITIO (j) Quod eſt verum, quando incapacitas eſt reſpectu hæredis tantum, ſecus ſi etiã reſpectu teſtantis, vt in ſpurio: de quo vide Augel. hic.

* ADDI. Quę ſit rō diuerſitatis inter diem certum & incertum ſeu conditionem, vide Bart. & alios in l. hæreditas. ff. e. H.M.

¶ Hæres pure vel ſub conditione inſtitui pōt, non ex die vel in diem. h. d.

¶ Hæres & pure & ſub conditione inſtitui poteſt: ex [a] certo tpe, aut ad certū tēpus non pōt: veluti, Poſt quinquennium quam moriar, vel Ex calēdis illis, vel Vſq; ad calendas illas hæres eſto. Denique diem adiectum haberi pro ſupuacuo placet, & perinde eſſe, ac ſi pure hæres inſtitutus eſſet.

¶ Conditio impoſsibilis in vltimis voluntatibus vitiatur: & plures copulatiue appoſite, omnes debent concurrere: ſecus in alternatiuis hoc dicit.

¶ Impoſsibilis [b] cō

SYL. ¶ Hæres. Caſus. Quia ſupra viſum fuerat volūtatē teſtātis attēdi in erogatione ſui patrimonij, fuit dubitatum an ēt in qualitate & cōditiōe poſſet: & videbatur ꝙ ſic rōne ꝑdicta: dicitur autem ꝙ ſiue pure ſiue ſub cōditione inſtituat, valet inſtitutio: in diem vero vel ex die, ſecus: ſed ꝙ detracta diei mentione eſt, ac ſi pure hæres inſtitutus eſſet: ea rōne, quia prout prohibitum eſt teſtatorem pro parte bonorum inteſtatum & teſtatum decedere, ita ēt pro parte temporis: & quamuis in inſtitutione conditionali videbatur hoc eē, non eſt verum: quia eueniente conditione retrotrahitur ad tempus mortis: non eueniente, ſed deficiente, eſt ac ſi nunquã fuiſſet inſtitutus. No. ſummariū, & ꝙ nō valet inſtitutio facta ad certum tempus: ſecus ad incertum. Item quòd dies certa de medio tollitur. Itē quòd ſupuacua nō vitiãt, ſed vitiant.]

a ¶ Ex certo tempore, ſed in diem incertum quis poteſt inſtitui hæres: puta, cum ipſe poterit capere ex teſtamento. (j) vel, cum ipſe morietur. vel, cum Titius morietur. vt ff. eod. l. in tempus. & in l. qui filio. j. reſpon. & ff. de liber. & poſthum. filius a patre j. reſpon. & C. eod. l. extraneum. Miles autem poteſt extraneum ex certo tempore, vel in certum tempus inſtituere, vt ff. de mili. teſtamen. l. miles ita. in princ. & facit ad hunc. §. ff. eodem hæreditas. argumen. tamen eſt contra. ff. de regul. iur. actus. ſed ibi non loquitur de hoc actu ſcilicet factionis teſtamenti: vu-

Impoſsibilis. Caſus. Nō eſt figurãdus, cū tradat regulas: iō aūt deciſum eſt ĩpoſsibiles condōnes vitiari in vltimis volūtatibus, fauore earū, vt dicit glo. ij. q̃ vero in verſi. ſi plures. ponuntur, deciditur ex manifeſta voluntate teſtantis collecta ex verbis & modo prolationis. Not. impoſsibilem condōnem vitiari. Item quòd alternatiue ſufficit alterã partem impleri, copulatiue requirit̃ vtraque.] SYL.

b ¶ Impoſsibilis condō. Tribus modis poteſt dici conditio impoſsibilis: vel de natura, vt Si cœlum digito tetigeris, hæres eſto. vt infra de inuti. ſtip. §. ſi impoſsibilis. (j) Condō dicitur ĩpoſsibilis tribus modis.

¶ Adde, quòd hoc eſt verū, niſi conditio ſit de præterito vel præſenti: tunc enim vitiatur diſpoſitio. l. ij. ff. de hære. inſtit. quæ tamen reputatur impoſsibilis l. verum. ff. de reg. iur.] Item de iure, vt Si patrem ab hoſtibus non redemeris. uel ſimilis: nã hoc facere nos nō poſſe præſumit ius, vt ff. de condi. inſti. l. condōnes. & l. filius. & in his duabus habet locum iſte. §. impoſsibilis. SYL.

¶ Adde verū hoc, quando l. reſiſtit, ſecùs ſi l. non aſsiſtat, vt in captatoria inſtitutione: tunc enim vitiat l. ſi quis Sēpronium. ff. eo.] Itē de facto: vt, ſi montem aureum dederis, hæres eſto. & hoc SYL.

caſu non ualet inſtitutio, vel libertas, cum nec animus dandi fuerit iuris præſumptione, vt ff. de ſtatulib. l. cũ hęres. §. j. Item eſt: quædam quarta impoſsibilitas pp ꝑplexitatẽ, quæ uitiat: vt hæc, ſi titius hæres erit, ſei° hæres eſto, vt ff. de condi. inſti. ſi titius. quæ. l. ẽ huic cõtra. Sed certe h̃ de impoſsibilitate naturæ dicit, vt infra de inuti. ſtip. §. ſi impoſsibilis. Sed certe idẽ uidetur ĩ primis duabus, ꝙ uitietur inſtitutio, vt infra de leg. §. fin. qui eſt contra. Sed ſolue vt ibi. Item facit, vt ff. de leg. j. ſi mihi. §. j. & ff. de condi. inſtit. l. j.

* † Impoſsibilitas quñ uitiet actũ, & quñ pro nõ ſcripta habeatur. vid. Dy. in regu. nemo põt. de reg. iu. in vj.

ditio in inſtõnibus & legatis, nec non in fideicommiſſis & libertatibus,† pro non ſcripta [a] habetur. ¶ Si plures conditiones in inſtitutionib aſcriptæ ſunt: ſi quidẽ coniunctim, vtputa, Si illud & illud factũ fuerit. oĩbus parẽdũ [b] eſt: ſi ſeparatĩ,[c] veluti, Si illud aut illud factum erit. cuilibet conditioni obtẽperare ſatis eſt.

¶ Etiam pœnitus ignotus, & quem teſtator nunquam uidit, poteſt hæres inſtitui. Ang.

¶ Ii, quos nunquam teſtator vidit, hr̃des inſtitui poſſunt. veluti ſi fratris filios [d] peregrinantes, [e] igno-

ADDITIO. (j) Et iſta impoſsibilitas aliqñ ponit in diſpõne: & tunc ſi ſit circa ſubſtantialia, ſp uitiat: ſi circa accidẽtalia, in vltimis uoluntatibus uitiatur. Idem in contractibus bonęfidei, & in iudiciis, ſi a principio inerat: ſaltẽ vbi iudex eã non expreſsit. Aliquando ponitur in condõne: & tunc in contractibus uitiatur, ut hic: ſed ĩ iudicijs, vel arbitrijs, uitiat ſententiam. Ang.

a ¶ Pro non ſcripta. Sed cur ſecus in contractibus, ubi uitiat contractum impoſsibilitas, vt infra de inutil. ſtip. §. ſi impoſsibilis. & ff. de act. & oblig. l. non ſolum? Reſpon. hoc ſolum eſt fauore vltimæ uoluntatis.

Condõ eſt triplex.

b ¶ Parendum eſt, ſi ſit poteſtatiua: vt hæc, ſi decem dederis. uel mixta: ut, ſi ieris Romam. vt ff. eo. l. ſuus quoque §. puto generaliter. ſi aũt caſualis, tunc ſufficit primam exiſtere, ut ff. de condi. inſti. l. ſi plures inſtitutiones.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc glo. cõiter reprobatur: & ad tex. in d. l. ſi plures. reſpondetur, ꝙ ibi erant plures conditiones adiectæ pluribus inſtõibus in perſona unius: quo caſu prima purificata, non eſt expectanda purificatio alterius: quia iam eſt hæres pro rata, & conſequitur reliquum iure accreſcendi.]

c ¶ Si ſeparatim. Id eſt ſub diſiunctiua cõditione. Idem in legato ſeruatur, quod hic in inſtitutione dicitur. Sed ſi in diuerſis partibus teſtamenti inſeratur,† nouiſsimæ dẽt obtẽperari. Sed in libertate directa, cuilibet obtẽperari ſufficit, vt ff. de condi. & demon. ſub diuerſis. in fideicommiſſaria, nouiſsimæ, vt ff. de cõdi. & dem. per fideicom. & l. quod traditum. ſecũdum Ioan. & facit ad hunc. §. ff. de verbor. oblig. ſi ita quis ſtipuletur.

† Quod eſt verũ in legatis, ſed ĩ inſtõnibus vt ꝙ prior q extiterit, vt d. l. ſi plures. & iſto caſu pẽ nerific. gl. præcedens. SYL.

¶ Adde hoc uerum in legatis, ut nouiſsimæ pareatur: ſed in ĩſtitutionibus alteri ſufficit parere: ita concludũt hic omnes.

¶ Ij quos. Caſus. Ita figurari poteſt. Quæſitum fuit, an ignotum pœnitus inſtituere licet: & ratio dubitãdi fuerat, quia inſtitutiones ſolent plerunque fieri ob benemerita. l. nec adiecit. l. plerũque ff. pro ſoc. ſed contrarium deciſum eſt, quia poſſumus etiam pœnitus ignotos diligere, quos uel uirtus uel uinculum aliquod neceſsitudinis nobis coniungit: & quando hic dicitur, ignotos, intellige ſecundum aliquos id eſt inuiſos, non eos, quorum nullam habemus cognitionem: inuiſa enim amare poſſumus, incognita nequaquam. Not. inuiſos inſtitui & amari poſſe: item quod peregrinus inſtitui poteſt.]

d ¶ Fratris filios. uel etiam ſuos ſeruos, uel quemcunque alium, vt C. eo. l. extraneum.

e ¶ Peregrinantes. Alias peregrinos: puta, quia uiſitant limina ſancti Iacobi, uel ſancti Petri: aliud ſi eſſet peregrinus. i. deportatus: tũc enim inſtitui

non poteſt. ut C. eo. l. i. quæ eſt huic cõtra. & ff. eod. l. ſed & ſi in conditione. §. ſolenius. Item ſunt & alii, qui non poſſunt inſtitui hæredes, uel habere commodum ex teſtamento, quos notaui infra de leg. §. legari.

ratio eſſe põt quod alias in ſimili dixit Impe. in l. j. C. de ſatroſanct. eccl. fauẽt enim iura cauſæ teſtati. l. uel negare. ff. quemadmod. teſtam. aper. quæ eludere tur, ſi primus inſtitutus nollet aut non poſſet hæres eſſe.

rans qui eſſent, hæredes inſtituerit. Ignorantia enim teſtãtis inutilem inſtitutionem non facit.

¶ De vulgari ſubſtitutione.

¶ Poteſt quis plures gradus hæredũ facere, & in ſubſidiũ ſubſtituere ſeruũ neceſſariũ hæredẽ. Ang.

Poteſt † autẽ qs in teſtõ [a] ſuo plures gradus [b] hr̃dũ facere: vtputa, Si ille hæres non erit, ille ultimo loco neceſſarius hæres inſtitui ſeruus.]

Not. eſt ex hoc text. forma ſubſtitutionis vulgaris. Item ꝙ quis plures hęredũ gradus facere poteſt. Item quòd in ſubſidiũ fauore teſtaméti poteſt

¶ De vulgari ſubſtõne.

Continuatio. ¶ Supra dictum eſt de inſtitutionibus primis, ut ſupra tit. j. §. j. nũc de ſecũdis, quæ ſubſtõnes dicuntur, † ſiue primo gradu fiant, uel alio, ut infra eod. in princ. (j) & quia uulgaris eſt magis cõmunis, quia & a quolibet & cuilibet fieri poteſt, ideo de ea uulgari præmittit. Accurſi. Flor.

† Facit gl. rub. C. de ſo ſec. nu. *

SYL. * ¶ Subſtitutio (ut diffinit Alciat. libro quarto. Parer. cap. vj.) eſt ſecundi uel ulterioris gradus hæredis inſtitutio.]

ADDITIO (j) Differunt tamen, quia ſubſtitutus in re certa per uerbũ commune nunquam trahitur ad totũ, ut l. cogi. §. qualiter. ff. ad treb. niſi eſſet ſubſtitutus in quota, alio non exiſtente hærede: ſecus autem eſt in inſtitutione, ut l. j. §. ſi ex fundo. ff. de hæred. inſtit. Ang.

Poteſt. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in quatuor partes. Primo ponit, quod cuilibet liberũ eſt ſacere pluralitatẽ graduũ hæredum. Secũdo, ꝙ loco unius inſtituti poſſunt plures ſubſtitui & econtra. Tertio, quãdo partes ſunt in inſtitutione expreſſę, & non in ſubſtõne. Quarto, quãdo ſeruus alienus. Vt paterfamilias inſtituit. Secunda ibi (Et plures.) Tertia ibi (Et ſi ex diſparibus.) Quarta ibi (Si ſeruum.) Ang.

SYL. ¶ Poteſt. Caſus. Non figuratẽ, quia hic traditur regula, quòd quis non ſolum primo gradu inſtituere poteſt, ſed ſecundo, & deinceps: cuius facultatis

† De forma huius ſubſtõnis uulgaris hr̃ in gl. c. Raynu. ſuper uerb. liberis. poſt prĩcip. glo. extra de teſtamen.

a ¶ In teſtamento. In alia autem uoluntate quam in teſtamento, ut in codicillis, uel aliqua alia, non fit ſcilicet huiuſmodi ſubſtitutio, ut directo ualeat, ſicut nec inſtitutio fieri poteſt, † ut infra de codicill. §. penultimo. & C. de codicill. l. hæreditatem. fit tamen in codicillis ex certa ſcientia, ut per fideicommiſſum ſaltem directo ſubſtitutus per hæc uerba, ſubſtituo, admittatur, ut ff. ad Trebellian. lege ſceuola. primo reſponſo niſi teſtator putaret ſe facere teſtamentum, & facere codicillos nõ deſtinaſſet, licet poſſet: nam tunc ſubſtitutus ex his nec directo, nec per fideicommiſſum admitteretur, licet poſſet, ut C. de codicil. lege fina. §. illud quoque. & facit. ff. eod. l. poteſt.

* † Fallit in caſu l. aſſe toto. ff. de hær. inſti.

SYL. ¶ Adde, quod ita ſe habet communis opinio. in lege ſceuola ſupra allegata, & in lege uerbis ciuilibus. ff. eodem. Et dic præſumi uoluiſſe teſtari, quando in ſua diſpoſitione adeſt inſtitutio uel exhæredatio, quæ non fiunt in codicillis: alias præſumitur uoluiſſe codicillari, ut per Aret. & alios hic.]

b ¶ Gradus. Ad ſimilitudinem enim graduum ſic dicuntur: qui faciunt ſcalas: ſic & dicitur gradus conſanguinitatis. ut ff. de gradib. l. iuriſconſultus. §. gradus.

a ¶ Inquantum.i.in quot.
b ¶ Subſtituere.ſ.poteſt.
c ¶ Nouiſsimo.i.vltimo. ſic ſupra de ſuſpe.tut.§.nouiſsime. Sed nunquid in alio niſi in vltimo fieri poteſt? Reſpõ. non.cum.n. ipſe ſeruus omnino eſſe hæres cõpellatur, vt hic ſubijcit,& infra de hære. quali.& diff. §.j. pater alium,qui eſſet ei ſubſtitutus, nõ admitti, vt C. eo.l poſt aditam.

† lias non eſt verbum ſubſtituere.

† alias non eſt verbum poteſt.

¶ Adde, quòd hoc & uerũ quo ad caput voluntatis, quia non põt nolle eſſe hæres ſed ſi nõ poſſet eſſe, vel quia prædeceſsiſſet, vel quia eſſet incapax, valeret ſubſtõ: & hæc glo. cõiter commendatur ad hoc, quòd datio ſubſtituti vulgaris in ſeruo non tollit neceſsitatẽ, quis in filio tollat ſuitatem.] ADDITIO. Et ſic licet datio ſubſtitut i vulgaris tollat ſuitatem in filio, non tñ tollit neceſsitatem in ſeruo, & intelligitur tunc collata ſubſtitutio in caſum impotentiæ. Ang.
d ¶ Vel.pro ſaltem.
¶ Et plures. Caſus. Ambigebatur an poſſet eſſe difformis ſubſtõ inſtitutioni reſpectu perſonarũ: & videbatur quòd non: quia cũ ſubſtitutus ſubrogetur loco primi inſtituti, videbatur quòd eſſe deberet eiuſdẽ modi & qualitatis: ſed contrariũ dicitur: quia gradus ipſe ſubrogatur loco primi, non perſona. Item quia libera eſt ſuarũ rerũ diſpõ vnicuique. No. formam ſubſtõnis breuiloquæ ſeu reciprocæ.ſ.vos inuicẽ ſubſtituo.]
e ¶ Vel vnus.ſ.ſubſtitui poteſt in locum plurium.
f ¶ Inuicem, ſic infra ti.j.§.ſubſtituit, & per talia verba fit ſubſtitutio compendioſa.
g ¶ Ipſi.ſ.poſſunt ſubſtitui.

...le hæres eſto. & deinceps inquãtũ [a] velit teſtõr † ſubſtituere. [b] Et nouiſsimo [c] loco in ſubſidiũ vel [d] ſeruum neceſſariũ hæredẽ inſtituere † põt.

¶ Poſſunt plures in locum vnius, & vnus in locum plurium, & ſinguli ſingulis, vel omnes inuicem ſubſtitui. Are.

¶ Et plures in vnius locum poſſunt ſubſtitui: vel vnus [e] in plurium, vel ſinguli in ſingulorum, vel inuicem [f] ipſi [g] qui hæredes inſtituti ſunt.

¶ Subſtituti reciproce veniunt proportione inſtitutionis. hoc dicit.

¶ Et ſi ex diſparibus [h] partibus hæredes ſcriptos inuicem ſubſtituerit, & nullam mentionem in ſubſtitutione † habuerit partium: eas videtur in ſubſtitutione partes dediſſe, quas in inſtitutione expreſſit: [i] & ita diuus Pius reſcripſit.

¶ Et ſi ex diſparibus. Caſus. Fuit dubitatum, an inuicẽ ſubſtituti, qui inſtituti diſpariter fuerant, ſuccedant æqualiter: & videbatur dicendũ quòd ſic: quia cum ſubſtõ ſit ſecunda inſtitutio, quãdo in inſtitutione non ſunt adiectæ partes æqualiter ſucceditur, vt ſupra tit j.§.ſi plures. ita videbatur dicendum hic. Cuius cõtrariũ dicitur ea ratione, quia non ſumus proprie in dubio: portiones.n.inſtõnis indicãt mentem teſtãtis fuiſſe, vt ſcd'm eas ſuccedatur in ſubſtitutione, q̃ volũtas totum facit l.ex facto.ff. de hæred. inſtit. Nota ſummarium.]

† alias fecerit.

h ¶ Diſparibus partibus. puta vnum in ſex vncias, aliũ in iiij. aliũ in ij. inſtitutum ponas. nam ſi non adeat inſtitutus in vj. vncias. iiij. accreſcunt habenti iiij. & duæ habenti duas, vt hic, & ff. eo. ſi in teſtõ. & l. ſi plures. & C. eo. l.j.
i ¶ Expreſsit. contra ff. ad Treb. quoties. & l. nõnunquam. ſed hic loquitur, cum non expreſsit proprio noĩe (j) nec pecuniam ex æquis partibus ſubſtitutos dare iuſsit.
ADDITIO (j) Scilicet ipſos ſubſtitutos: quia tunc admitterentur pro virili: idem ſi appellatiuo, quando ſic fuiſſe apparet de voluntate teſtõris, vt l. verũ §. ſi. ff. de reb. dub. quid autẽ ſi aliquos proprijs, aliquos appellatiuis: vel omnes ſimul vtriſq; nominibus appellauerit: & quid ſi aliqui fuerint in ſubſtitutione coniuncti, & vnus ſeparatus, vi-

de hic Angel.Aret.

SYL. ¶ Sed ſi inſtituto. Caſus. Figuratur per gl.j. rõ dubitandi erat voluntas teſtatoris, ſecundum quã non uidebatur ſubſtitutus, niſi vni. Tamẽ contrarium decidit, ne contingat quem & teſtatum & inteſtatũ decedere. No. qđ ĩ ſummario dictũ eſt. Itẽ ibi, ad vtranque partem. ſecundũ Angel. hic vide ri caſum, ꝙ ſubſtitutus admittatẽ iure ſubſtitutionis, non iure accreſcendi.

† alias cohære de ſubſtituto dato alius ei ſubſtitutus &c.

¶ Subſtitutus inſtituto, qui cohæredi ſuo fuerat ſubſtitutus, ad vtriuſq; partẽ admittitur. h.d.

¶ Sed ſi inſtituto [a] hæredi, [b] & cohæredi [c] ſuo ſubſtituto dato alius [d] ſubſtitutus fuerit, diui Seuerus & Antoninus ſine diſtinctione [e] reſcripſerunt, ad vtranq; partem ſubſtitutum admitti.

¶ Si ſubſtitutio vulgaris facta fuerit ſeruo alieno, quem teſtator liberum putabat, ſubſtitutus venit ad partem hæreditatis, quamuis ſeruus adierit hæreditatem iuſſu domini. Are.

a ¶ Sed ſi inſtituto. Caſus eſt: Titius & ſeius inſtituti ſunt hæredes, & titio ſeius ſubſtitutus, & ſeio fuit ſubſtitutus meuius: primo titius. ſecundo ſeius repudiauit: admittitur meuius in partem vtriuſque hæredis, vt hic, & ff. eo. l. ſi titius. & l. cohæredi. in prin.

b ¶ Hæredi. ſ. ſeio.

c ¶ Cohæredi ſuo. ſ. Titio.

d ¶ Alius. ſ. Mæuius.

* ADDITIO Quo iure aũt vocetẽ ſubſtitutus ad vtranq; partem nũ iure ſubſtõis an vero iure accreſcendi vide Bart. & alios in l. ſi Titius & in l. cohæredi ff. eo. H.M.

e ¶ Sine diſtinctione. ſ. ordinis pupillaris vel vulgaris ſubſtõnis. q.d. non diſtinguitur ſi fuerit pupillaris vel vulgaris ſubſtõ, & quæ fuerit primo facta vel inſtitutio vel ſubſtõ: & idem in vulgari. Sed hanc reprobant quidã, quia debet ibi eſſe ordo, vt primo principalis inſtitutio & poſtea ſubſtõ fiat, vt ff. de vulg. & pup. ſubſtit. l. ij. §. prius. Sed certe ille. §. prius. corrigitur per ſeq. §. vſque in finem dictæ. l.

SYL. ¶ Adde quòd hæc communiter hic dãnatur per doct. qui aliter diſtinguunt.] Sed ego hoc reprobo, quia nõ eſt hæc huius literæ intentio, ſed hæc, quia ſic fuit de facto, quòd non diſtinxerunt, cum ab eis quæreretur. Eſt tamen diſtinguendum a nobis: ſic & alias. ff. de iud. non alias. in fi. & de poſtu. l. imperator. in fi. Item non dicitur hic de pupillari, ſed de vulgari tantum, † vt patet ex ſerie ti. Per quod ẽt reprobatẽ ſuperior ſententia ſcilicet quia in prin. gl. fuit hæredi dictum ſecũdũ quoſdã, non diſtinguit an fuerit pupillaris, an vulgaris ſubſtõ. Diſtĩgue ergo vtrum inſtitutus adierit, vel cohæres, vel ambo, vel nullus. ſi vterque adiuit, ſubſtitutus repellitur: ſi cohæres tantum. ſ. ſeius idem: quia mæuius repellitur. Item ſi neuter, habet locum quod hic dicitur. ſ. ꝙ mæuius hẽat totum. Si autem titius tantũ. ſ. primus hæres adeat, & Seius non, in partem repellitur. ſ. Mænius: nam in partem repellitur quam adijt Titius, & C. eod l. poſt aditam. & ff. de vulg. ſubſt. qui habebat filium. j. reſpon.

† Et in ea tñ ꝑcedit iſte text. itẽ ĩ caſu ſuo: vbi. ſ. cohæredi ſubſtituto eſt facta ſubſtõ tũc. n. q̃uis ꝑ ius accreſcẽdi haberet ſubſtitutus partẽ illius cui nõ fuit ſubſtitutus, tñ nulla tali in eis facta diſtinctione hoc ẽ diuiſio- SYL. ne ea habebit iure ſubſtõis: & hæc fuit forte mens iſti⁹ lr̃e: ſecus tñ eẽt ĩ pupillari, vel alias vbi ius accreſc. locũ habere nõ poſſet, vt per doc. hic.

¶ Si ſeruum alienum. Caſus. Dubiũ inſurrexit, inſtituto a teſtatore ſeruo, quem tamen liberũ putabat, eiq; dato vulgari ſubſtituto, quid iuris eſſe deberet: & prima facie videtur nihil venire in ſubſtitutũ, cuius ſubſtõ expirauit aditione l. poſt aditã. C. eo. ſed ecõtrario quoq; videbatur ſeruũ nihil habere debere: quia cũ putaſſet illum liberũ, intellexit vt tunc ſubſtitutus admitteretur, quando non poſſet eſſe hæres: at eo exiſtente ſeruo, non põt, igitur videtur quòd oĩa ad ſubſtitutum tranſeant. Deciditur tamen ꝑꝑ conflictum rõnum, quòd vtriq; dimidię vendicatio competat, electa media via, prout in obſcuris fieri ſolet l. neſennius. de neg. geſt. No. quod dicitur in ſumma. Itẽ ꝙ exiſtentibus hinc inde rõnibus & dubiis, eligitẽ media uia. Itẽ quòd error in ꝑſona hæredis ĩſtituti, quòd ſit liber vel ſeruus.

non uitiat. Item ꝙ illa uerba, ſi hæres non erit, in ſeruo intelliguntur uel ſi alium hæredem non fecerit. Itē ꝙ princeps fuit iudex in cauſa propria.

a ¶ Patrēfami. i. liberum hominem.

ADDIT.

Et hoc uerū niſi error eſſet in ea perſonæ qualitate, quæ pſumeret cauſa finalis ipſius inſtitutionis: puta in cōſanguinitate, ut l. ſi pater C. de hæred. inſti. Ang.

b ¶ Iuſſu. quē iuſſum neceſſario oportet præcedere, ut ff. de acqui. hær. l. ſi quis mihi §. iuſſum.

c ¶ In partem. Sed in quā. Reſpon. hæreditas ī duas partes diuiditur, & iterū unus ſemis diuidiẗ in duas partes, quæ ſunt duæ quartæ totius: & unam harum particularū habet dñs inſtituti, aliā ſubſtitutus, ut ff. de hær. inſtit. l. ſi paterfa. in fi. Sed de alio ſemiſſe quid erit? Rñ. quidā, ꝙ ſubſtitutus hēt inſpecta opin. teſtantis. ſ. qui crediderit inſtitutum liberū fuiſſe: & ita per conſequens credidit ſubſtitutū admitti, ſi hæreditatē ſibi inſtitutus non acquiſierit, uel alii cuius iuri poſtea ſubiectus foret. ut in fin. huius §. ergo ſi aliquod iſtorū duorum nō contingit, debet hēre ſubſtitutus ſecūdū opinionē teſtātis totā hrēditatē ſed quia nō erat liber, ut teſtator credidit, de æquitate datur dño ipſius quarta hæreditatis: & facit pro hoc illud generale, opinionē conſiderandā, ut ff. pro empt. l. ij. §. ſi a pupillo, & ff. de acq. hær. l. is qui putat. Alii dicunt, ꝙ dño datur, conſiderata ueritate magis quàm opinione: quia uere ſeruus eius dñi factus erat ille, qui inſtitutus fuit: quod uerius eſſe uidetur ueritate magis attenta. unde facit & illud generale, ueritatē ſpectandā ut infra de leg. §. ſiquis rē. Acc.

Opinio an ſit ueritati pferēda

¶ Si ſeruum alienū quis patrēfamilias [a] arbitratus, hæredem ſcripſerit: & ſi hęres non eſſet, Mæuiū ei ſubſtituerit: iſque ſeruus iuſſu [b] domini adierit hrēditatē: Mæuius ſubſtitutus, ī partem [c] admittitur. Illa enim uerba, [d] Si hęres [e] nō erit, ī eo quidem, quem alieno iuri ſubiectum eſſe teſtator [f] ſcit, ſic accipiuntur: ſi neq; ipſe hrēs erit, [g] neq; aliū [h] hæredem effecerit: [i] in eo uero, quem patrēfamilias eſſe arbitratur, [k] illud ſignificant: ſi hæreditatem ſibi, uel ei cuius iuri poſtea ſubiectus [l] eſſe cœperit, nō acquiſierit. [m] † Idq; † Tiberius Cæſar in perſona Parthenii ſer-

¶ Adde, ꝙ hæc glo. cōiter approbatur. Tñ contraria ſnia ſaltem diſputando ſuſtentabilis eſt: cuius tota uis eſt in l. ſi pſa. ff. de hære. inſti. ubi proprie deciditur dubitatio gl. pro ſubſtituto, & ſic contra gl. dicitur enim in prin. ſubſtitutum admitti in partē, & cū non declaret in quā, de dimidia eſt intelligendum. l. nomē. §. portionis. ff. de uerb. ſig. ponit poſtea rōnem ille text. quare ſubſtitutus admittiẗ, tādem dicit duos ſemiſſes fieri, unum diuidi inter eos, de altero vr̄ nihil dicere: quod iō fecit, quia iam ſupra dixerat ad ſubſtitutū ptinere: & ſtāte tali intellectu oīa argumenta gl. facillime reſoluuntur.]

* † Vide Alcia. li. j. Diſpunc. c. ij.

† alias Titus.

ADDI. Dic ꝙ ultima opi. gl. ē uerior: & ita no. gl. & doc. ī d. l. ſi pr̄ſ. v ꝙ dñs ſerui hēat totū alium ſemiſſem Aretiu.

d ¶ Illa. n. uerba. nunc mutat caſum. nā ſupra dixit, quando aliud arbitratur teſtator, & aliud erat: in his autem duobus reſponſis. quæ ſequuntur, idem eſt id quod arbitratur teſtator.

e ¶ Si hæres non erit. quæ apponūtur in ſubſtitutionibus uulgaribus.

f ¶ Teſtator ſcit, & uerū ſcit alias. n. nō diceret ſcire, niſi eſſet. ut ff. de aqua pluuia arc. l. ii. §. item labeo ait.

g ¶ Erit. ſ. liber factus.

h ¶ Neque alium. i. ſi neque ſibi, ſi liber fieret, uel domino ſuo præſenti uel etiam futuro quærat.

i ¶ Effecerit. tunc quando non eſt aliqd iſtorū duorū admittiẗ ſubſtitutus.

k ¶ Arbitratur. ſ. teſtator: ſubaudi, & uerum arbitratur.

l ¶ Subiectus. puta quia uēdidit ſe ad pretium participandum: uel quia dedit ſe in arrogationem: quod poteſt.

m ¶ Acquiſierit, ſupple in litera: At

in uſo caſu primo:ſ. huius.§. aliud eſt, & aliud arbitratur : unde ibi in partem admittitur, ut ibi diximus : & hæc omnia ſic diſtinguendo ſeruauit princeps, quã ſeruus ſuus fuit inſtitutus, & alius ſubſtitutus, ut hic dicit, & ff. de hær. inſt. l. & hoc Tiberius. Collige ergo talem diſtinctionem quia cũ hæredẽ aliquẽ inſtituo, et ſi hæres non erit, ſubſtituo: aut ſcio liberũ, aut ſcio ſeruum: & tunc ſeruatur quod in ij. & iij. reſpõ. huius.§. dicitᷣ: aut puto liberũ falſo, cũ ſit ſeruus, & tunc ſubdiſtinguo: aut ꝑ eum uolui aut nolui alium fieri hæredẽ, quia hoc expreſsi, & tunc ſeruatᷣ mea uoluntas ut C. de hær. inſti. l. cum proponas. quæ eſt huic contraria, aut eſt dubium uolui uel non alium fieri hæredem per eum, & tunc ſeruatur quod in prin. huius.§. dicitur. Si autem puto ſeruũ cum ſit liber, (j) hic caſus indubitabilis eſt ſ. quòd erit liber hæres.

ADDITIO. (j) In dubio aũt error non præſumitᷣ : & tunc hoc conſiſtit in aĩo teſtatoris, qui nõ probatᷣ niſi ex cõiecturis: quid aũt in filio uel monacho ĩſtitutis cũ datione ſubſtituti uulgaris, quos teſtõr credebat eſſe ſui iuris, uel ẽt ſciebat eſſe alieni: & an hæres primi inſtituti ex iure deliberandi præterat, an ſubſtitutus, uide Aug. hic.

SYL. ¶ Cuius diſtinctio uirtualiter eſt eadẽ cum diſtinctione glo.]

a ¶ Serui. ſcilicet inſtituti.

ADDIT. Cui fuerat alius ſubſtitutus. Nam diuiſa fuit hæreditas inter Tiberium dominum ſerui & inter ipſum ſubſtitutum, ut patet in l. & hoc Tiberius. ff. de hær. inſtit.

Continuatio. ¶ De pupillari ſubſtitutione. ¶ Continuatur: quia ſupra uiſum eſt de uulgari ſubſt. uerum quia parentes non ſolum uulgariter, uerũ ẽt pupillariter liberis ſubſtituere poſſunt, iõ ſequebatur uidere de pupil. ſubſtit. Chriſtopho.

...ui[a] ſui conſtituit.

¶ De pupillari ſubſtitutione.

¶ Liberis impuberibus & ĩ ptãte teſtõris exiſtẽtibus pt ſubſtitui non ſolũ vulgariter ſed ẽt pupill. per q̃ ſubſtõnem ſubſtitutus efficitur hęres ipſius pupilli. Arct.

Liberis† [b] ſuis ĩpuberibus, quos in ptãte qs hẽt nõ ſo

Liberis. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in ſex partes. Primo ponit qualiter quis poſsit facere pupillarem ſubſtitutionem. Secundo de exemplari ſubſtitutione cui fieri poteſt. Tertio redit ad pupillaris ſubſtitutionis materiam. Quarto, ꝙ ẽt exhæredatis põt fieri illa ſubſtitutio. Quinto circa pupillarẽ ſubſtõnem aliquos caſus ponit, & potiſsime uſq; ad quam quantitatem poſſit fieri. Sexto ꝙ maiori, uel puberi, uel extraneo fieri non poteſt pupillaris. Secunda ibi (Qua ratione.) Tertia ibi (Igitur.) Quarta ibi (Non ſolum.) Quinta ibi (Quæcunque.) Sexta ibi (Extraneo.) Diuiſio

†Forma huiꝰ pupillaris ſubſtit. ponitur ĩ c. Raynutius. in gl. ſuper uerbo liberis poſt prin. extra de teſtam.

¶ Caſus. Figurari non debet niſi literaliter prout ponit text. cum declaret primos terminos, & qũo ſubſtõ pupillaris conficiatur. No. quòd parentes filiis ſuis impuberibus poſſunt nedũ uulgariter, ſed pupillariter ſubſtituere. Itẽ not. ad eſſentiam pupillaris ſubſtitutionis quæ requirantur. Item not. formam concipiendæ ſubſtitutionis. Item quod ſubſtitutio aliquando duplex eſt, aliquando ſimplex. Itẽ quòd per uulgarem ſucceditur teſtatori, per pupillarem pupillo. Item quòd pupillaris expirat adueniente pubertate. Item quòd hæc ſubſtõ inuenta eſt moribus & conſuetudine. Item quòd conſuetudo põt tribuere formam teſtamento cõdendo. Item quòd conſuetudo poſtquã eſt redacta in ſcriptis adhuc dicitur cõſuetudo. Item quòd ſubſtitutio pupillaris inducta eſt ex æquitate, ut qui ſua imbecillitate impediuntur teſtm̃ conficere. poſsint habere ex teſtõ hæredem ſibi datum a patre.] SYL.

b ¶ Liberis. No. ex hac litera tria eſſe neceſſaria, ut pupillaris ſubſtitutio teneat. Primum, ut ſit de liberis cui ſubſtituit ; nam extraneo ſubſtitui non

Subſtõ pupillaris hẽt iiij. neceſſaria.

põt,vt infra eod.§.extraneo. Scd̃m, ꝙ ſint impuberes: nam puberibus nõ põt ſubſtitui,vt infra e.§.maſculo.Itẽ tertiũ,ꝙ habeat in ptãte, vt in hac litera ꝓbatur per ordinẽ: emãcipatis aut nõ põt ſubſtitui,vt ff.eo. l.ij. §. j. (j) Itẽ eſt neceſſariũ quartũ ꝙ filij ſint ĩſtituti vel exhæredati: alias nullũ eſſet principale teſtm̃, vt.ſ. de exhære. lib. in prin. & ff.e. l.j. ĩ fi. vnde nec pupillare valeret, vt infra eod. §. liberis & hęc oĩa ſimiliter, in nepotibus ſeruantur,ſi non ſint recaſuri in ſui patris ptãtem,vt ff.eo.l.ij.§.poſthumis. alias cũ ſint recaſuri,non valet teſtm̃, cũ in eo caſu ſint vt eorum teſtamenta nõ valeant,etiam ſi ipſi eſſent maiores.

SYL. ¶ Dic, ꝙ ſunt octo requiſita ſecũdum Bar.in l.ij.ff.eo.in ij.q. quem alii ſequ. quinq; hic poſita: & quòd nõ deſierint eſſe in ptãte ante mortem teſtatoris, vt ff.eo.l.cohæredi.§.cum filiæ.Item ꝙ pater ſibi faciat teſtm̃ l.j. in fi.vltimo, quòd patris adeatur hæreditas.d.l. ij. ver.adeo ff.eo.]

ADDIT. (j) Et eſt rõ:quia ſubſtões ſunt de iure ciuili, ſecundũ quod emancipatus habetur pro extraneo: fallit tñ hoc in milite,vt l.miles ita.§.exhæredato.ff.de teſt.mi.dũmodo filius non ſit ĩ ptãte aui,alias ſecus l.cũ filius.ff. eo.ti.

a ¶ Ita vt ſupra diximus.Scilicet vulgariter ſupra tit.j.& hoc idem hic ſubiicit:vt ſi hæredes &c.

b ¶ Hoc mõ. hic caute nota, ꝙ primo ponit verba inſtõnis. Secundo ſubſtitutionis vulgaris. Tertio ſubſtitutionis pupillaris.Accur.

ADDIT. Aliqui dicunt,quòd omnia ſunt verba pupillaris ſubſtõnis, quæ ẽt non hæredi,vt exhæredato,fieri põt:cũ hic textus non intendat exemplificare vulgarem. Ioan.Fab.

c ¶ Eſto,hæc eſt inſtitutio tantum.

lũ ita, vt ſupra diximus, [a] ſubſtituere põt: ideſt, vt ſi hæredes ei non extiterint alius ſit ei hæres: ſed eo amplius, vt ſi hæredes ei extiterint,& adhuc ĩpuberes mortui fuerint, ſit eis aliquis hæres: veluti ſi quis dicat hoc mõ, [b] Titius filius meus hęres mihi eſto: [c] & ſi filius [d] meus hæres mihi nõ erit, ſiue hæres [e] erit,& prius moriatur quàm in ſuam tutelam venerit †. i. antequam pubes [f] factus ſit. tunc Seius hęres eſto. Quo [g] caſu, ſi quidem non extiterit hæres filius, tunc ſubſtitutus patri fit hæres. [h] ſi vero extitetit hæres filius, & ante pubertatem deceſſerit, ipſi filio [i] fit hæres ſubſtitutus. Nam moribus [k] inſtitutum eſt, vt cum eius ætatis [l] filij ſint,

† alias deſunt hęc verba expoſitiua.

d ¶ Et ſi filius. Ecce vulgaris.

e ¶ Siue hęres. Ecce pupillaris.

f ¶ Pubes factus ſit bene facit ꝙ exponit: alias interdũ pro xiiij.annis: interdũ pro xxv.annis ponitur hæc oratio, cum in ſuã tutelam venerit ff.de legat.iij. cum filio.

* ADDI.

Vetus eſt locutio, qua pubertatis anni demonſtrantur.Cicero in Bruto, cũ ita hæres inſtitutus eſſet, ſi pupillus ante mortuus eſſet,quam in ſuam tutelã veniſſet,& lib.de orat.primo. Negaretq; niſi poſthumus & natus & antequã in ſuam tutelam veniſſet, mortuus eſſet, hæredem eſſe non poſſe.

g ¶ Quo caſu.ſupradicto.

h ¶ Patri fit hæres. & ſolius patris habeat bona,ſecundum Azonem.

i ¶ Ipſi filio. & nihilominus patri, vt ff.eo.paterfamilias.& bona pupilli,vndecunq; quæſita ſunt,habet,vt ff.e. ſed ſi plures.§.ad ſubſtitutos.

¶ Quod dic verũ,ẽt ſi ſubſtitutus pupillariter ſit ſubſtitutus in certa re, quia detracta illius mẽtione admittiť in totũ:tex.ẽ ſing.ĩ l.cohæredi.§.fi.ff. eo.] SYL.

Niſi in duobus caſibus:vt in teſtõ militis,& arrogatoris,vt ff.e.ſed ſi plures §.in arrogato.& §.ad ſubſtitutos. in fi.

k ¶ Moribus.alias,a maioribus, vt C. de impub.& ali. ſubſtit.l. humanitatis.

l ¶ Aetatis.vt maſculi añ. xiiij.an.fœminæ aũt ante xij. an.ff. de teſta.l.qua ętate,&.ſ.q.ma.nõ poſſunt.§.cũ ergo,

SYL. ¶ Qua rōne. Caſus. Figurari pōt hoc mō, quamuis poni non deberet in l.tradēte primos terminos. Quærebatur, an ſubſtō facta puberi mēte capto valeret: & videbatur ꝙ non, quia non videtur ꝑmitti a l. ꝙ aliquis alicui poſsit teſtm̄ condere, ita quòd ſubſtantia eius ab ipſo pendeat l. captatorias ff. de hær. inſt. Sed cōtrariū dicit̄, quòd ad exēplum pupillaris ſubſtōnis inuenta ē exēplaris faciēda mentecapto: q̄a qua rōe iura cōceſſerūt, ꝙ pr̄ poſsit teſtari ꝓ filio, qui teſtari prohibebatur reſpectu ætatis, durante ætatis impedimēto, eadē rōne conceſſerunt, quòd durante īpedimento īpediēte teſtandi facultatē hoc fieri poſsit in mētecapto. Quæ no. ſunt ī hoc tex. clara ſunt, collige ꝑ te.]

† Et ſicut pater pōt facere filio impuberi teſtm̄, ita eidē pōt eligere ſepulturā c. de vxore. cū glo. in ver. deſinitū, ex ea de ſepul.

in qua ipſi ſibi teſtamentum facere non poſſunt, parentes eis faciant. †

¶ Ad exemplum pupillaris inuenta eſt exemplaris: qua ſubſtituitur mētecapto quo reſipiente euaneſcit h.d.

¶ Qua rōne excitati, [a] ēt conſtōnem [b] poſuimus in noſtro Codice, qua proſpectum eſt, vt ſi qui mētecaptos habeant filios, vel nepotes, vel pronepotes, cuiuſcūque ſexus vel gradus liceat eis, & ſi puberes ſint, ad exēplum pupillaris ſubſtōnis certas perſonas [c] ſubſtituere: ſinaūt reſipuerint, [d] eandē ſubſtitutionem infirmari: † & hoc ad exemplū [e] pupillaris ſub-

a ¶ Excitati. ſ. nos Iuſti.

b ¶ Conſtitutionem. C. de impuber. & ali. ſubſtit. l. humanitatis.

c ¶ Certas perſonas. ſ. filios mentecaptorū, ſi habeant: alias fratres mentecapti: † alias quoſcunq; volet, vt in d. l. humanitatis. continetur.

† Intm̄ ꝙ cæteris exhęredatis, vel ex iuſta cā præteritis, vnū tātūmō ſubſtituere pt Ang.

¶ Et in hoc diſcrepat a pupillari: & rō eſt, quia pupillaris introducta eſt ſecundum iuris ciuilis rigorem rōne patriæ ptātis, quæ durat ēt ſi extraneus ſubſtituatur: ſed exemplaris fit ex quadā humanitate & pietate, quæ ceſſat ſubſtituendo extraneos, cum furioſus haberet filios vel fratres: & hæc eſt rō Bart. in l. ex facto ff. eo. col. vij. quæ diſputatiue patitur difficultatem.]

SYL. ADDI. Etiam ſupradictis exiſtentibus, qui ſunt ſpurii, vel naturales tm̄, aut etiam mentecapti. Ang. Are.

d ¶ Reſipuerint. i. cum compotes mētis vel ſani facti fuerint.

e ¶ Ad exēplū. & ita hæc vocatur exēplaris ſubſtō. Vnde vt plene de his habeas notitiā, † diſtingue quinq; genera ſubſtitutionū: quia alia eſt vulgaris, alia pupillaris, alia exemplaris, alia breuiloqua, alia compendioſa. Prima. ſ. vulgaris ſubdiuidit̄: quia alia expreſſa, vt quæ fit verbis negatiuis: vt ſi hęres nō eris, Titius erit hæres, vt ſupra proxi. Alia tacita, quæ fit verbis affirmatiuis, vt hic vos inuicem ſubſtituo, vt ff. de hær. inſti. cū ī teſtō §. j. Itē hæc quiſquis erit mihi hæres, ſit filio meo impuberi hæres, vt ff. eod. l. qui liberis §. hæc verba. Hæc vulgaris adita hæreditate expirat, vt C. eod. l. poſt aditam. Secunda autem. ſ. pupillaris ſimiliter ſubdiuiditur quia alia expreſſa, quæ ſit verbis affirmatiuis, vt hic, ſi hæres eris, & morieris in pupillari ætate, Titius ſit hæres, vt ſupra proxim. Alia tacita ſcilicet vt ſi vulgariter tantum pupillo ſubſtituatur, quo caſu tacita ſubintelligitur pupillaris: ſic & ſub pupillari tacita vulgaris intelligitur, vt ff. eod. l. iam hoc iure, (alias, iam hoc iure.) in princip. & C. de impub. & alijs ſubſtit. l. quamuis. Et hæc adueniente pubertate expirat, vt in fi. huius. §. Tertia, ſcilicet exemplaris, ſic ideo dicitur, quia ad exemplum pupillaris ſubſtitutionis eſt inducta, vt hic dicitur. In multis tamen differunt, quia hæc etiam maioribus fit, ſed illa tantum impuberibus. Item vſque ad certam ætatem fit pupillaris, ſcilicet quartumdecimū annum, vel duodecimum in fœmina, vt infra eodem. §. maſculo. vel etiam minus tempus certum, non maius, vt ff. eodem l. ſi ita quis ſubſtituerit. & l. in pupillari. at hæc exemplaris in incertum. Item in hac, ſcilicet exempla-

* † Similē & pleniorem glo. hēs ī c. Raynut. extra de teſta.

Subſtō vulgaris.

† aliās ſubnectit̄ hic verbum ſancimus.

Subſtō pupillaris.

Subſtō exēplaris.

ri, certæ perſonæ ſubſtituuntur. ut C. eodem l. humanitatis. in pupillari aũt quilibet poteſt ſubſtitui.

SYL. ¶ Item illa fuit introducta moribus. hæc l. Item pupillaris non poteſt fieri naturalibus tantum, hæc ſic. Item ſoli parentes maſculi ſubſtituunt pupillariter,

ſtitutionis: q̃ [a] poſtquã pupillus adoleuerit, [b] infirmatur. ¶ Subſtô pupillaris hr̃ pro duob. teſtamẽtis, pr̃is & filii. h.d. ¶ Igitur in pupillari ſubſtitutione ſecun-

hic etiam matres. dicta l. humanitatis. Item pupillaris poteſt fieri exhæredato, hęc non, quia ſaltem debet habere legitimam: differunt etiam in aditione hæreditatis.

Subſtô breuilo qua alias reciproca. Subſtô cõpendioſa. ¶ Quarta autem id eſt breuiloqua fit ita duobus hæredibus inſtitutis, Vos inuicem ſubſtituo, & ſi ambo pupilli ſunt, quatuor ſubſtitutiones his uerbis breuibus comprehenduntur: & appellat lex hanc: reciprocam ſubſtitutionem, ut ff. eodem lege iam hoc iure. §. primo. Quinta, ſcilicet compendioſa, † fit his uerbis aliquo inſtituto. Quandocunque deceſſerit, Titium ſubſtituo. & ſi quidem hæc fiat a milite pupillo uel non pupillo, ualet iure directo. quandocunque decedat inſtitutus, ut ff. de mili. teſtamen. miles ita hæredem. §. primo. niſi mater ſit in medio: quo caſu iure fideicommiſſi ualet, ſi pubes iam factus decedat inſtitutus, ut C. eodem precibus. Si uero paganus ſiue non miles faciat eam, ualet iure directo, ſi moritur inſtitutus in ætate pupillari: ſi uero poſtea, tunc aut per hæc uerba fit, Subſtituo illum, & tunc trahitur ad fideicommiſ. ut ff. ad trebellia. Scæuola. aut per hæc uerba, Te inſtituo, & ſi deceſſeris quandocunque, tibi illum facio hæredem. & hæc non ualet, ut ff. eodem lege uerbis ciuilibus.

*

†Sic dicta quia in uerborũ cõpendio plures ſubſtõnes & tẽpora cõprehendit.

SYL. ¶ Materia huius gl. excedit uires additionis, & modum, & etiam captum iuuenum, ideo pertranſeo.]

a ¶ Quæ. ſ. pupillaris.

b ¶ Adoleuerit. Item finitur arrogatione impuberis, ut ff. de adopt. nec ei in fin. (j) Item ſi patris non fuit hæreditas adita, ut ff. eodem. ſed ſi plures

§. ſi ex aſſe.

¶ Intellige, niſi ſubſtituatur per edictum ſiquis omi. ca. teſt. ut ibi, uel niſi exiſtentia ſui hæredis confirmet tabulas pupillares l. ſi filius qui pſi. ff. eo.] SYL.

¶ Itẽ ſi naſcit poſthumus teſtatori, ut ff. eod. l. ſi pater filium.

¶ Dic hoc uerum, olim hodie ſecus, auth. ex cauſa C. de lib. præte.]

¶ Item per ſecundum teſtamentum, quod tamen ualeat, ut ff. eodem. l. ſiquis eum. §. fina. Item ſi teſtamentum paternum rumpatur per querelam in totum: aliud ſi pro parte, ut ff. eod. in ſubſtitutione. & de inoffic. teſta. l. papinianus. §. ſed nec impuberis. ſed contra tab. bonorum poſ. mota non facit pupillarem ſubſtitutionẽ ceſſare, quia ibi non quæritur de uiribus teſtamenti, ut ff. eo. ex duobus. §. fi. & de inoffi. teſta. filio. § j.

¶ Item ſi teſtamentum patris fiat irritum l. ſi quis filio. §. irritum. ff. de iniu. rup. Item ſi ſubſtitutus tempore mortis ſit incapax l. ſi is qui hæres. ff. de hæred. inſtit. Item ſi ante mortem patris fuit emancipatus l. cohæredi. §. cũ filiæ. ff. eodem. Item ſi daretur alius pupilli ante pubertatem, quod uidetur impoſsibile, finiretur l. ex facto. in princip. ff. eod.] SYL.

ADDI. (j) Et eſt ratio, quia tunc impeditur arrogatus non ſolum ex defectu ætatis teſtari, ſed ex alio defectu, quia eſt ſubiectus alterius poteſtati, cui per dationem pupillaris ſubſtituti potuit prouideri, ſecundum Chriſtophorum Por.

¶ Igitur in pupillari. Caſus. Quærebatur an ſubſtitutio pupillaris faceret cenſeri unum uel duplex teſtamẽtum: & uidebatur q̃ unum, quia cum filius in uirtute propriæ perſonæ non poſſit teſtari, non uidet̃ poſſe etiam per aliũ: cuius contrarium dicitur: non q̃ pater teſtetur noĩe filii, quia hoc non poſſet ex rõe oppoſita, ſed pater dicitur teſtari noĩe proprio in uirtute ptãtis a l. tributæ: & ideo dicitur potius unũ teſtm̃ SYL.

duarū hæreditatū. quamuis conſideratis hæreditatibus poſsint dici duo teſtamenta, ex quo talis ſubſtitutio trahitur ad bona pupilli. No. ꝙ dictio quo dammodo, denotat improprietatē. Itē ꝙ hæreditas accipiē pro cauſa. ſ. materiali teſtamenti. Not. ēt ꝙ ſubſtō pupillaris dicitur quaſi teſtamentum patris & filij.]

a ¶ Præfatum modū, ut ſupra eo. in prin.

b ¶ Duo. Not. ꝙ duo dicunt quo ad quid, qa duobus fit: nam inſtituitur hæres duobus patri. ſ. & filio. Item duarū hęreditarū. unum uero dicitur quia ab uno factum. & facit ad hoc. ff. eo. l. patris. & filii. & ff. de condi. & dem. l. hęc ſcriptura. & ff. de bon. poſ. ſecundum tab. ſi ita ſcriptū §. ſi. & l. ut bonorum.

SYL. ¶ Dic clarius, ꝙ dicitur unum reſpectu unius teſtatoris, unius ſolennitatis, & ualiditatis, & iuris accreſcendi l. qui patri. ff. de acqu. hær. dicuntur aūt duo reſpectu hæreditatum: & quia duobus prouidetur, & quia poſſunt diuerſimode repudiari, & quia duobus temporibus confici poſſunt l. ſi quis eum. §. fin. ff. eo. eſt tamen re uera unum: qnia alias concurrerent tres fictiones: quòd factum a patre cēſeatur factum a filio. Item quòd impubes poſſet teſtari. Ter tia, quòd factum ante mortem cenſere tur factum poſt mortem.

SYL. ¶ Sinautem quis. Caſus. Quærebaē primo, an ſubſtō pupillaris poſſet fieri diuerſo tēpore, & diuerſa ſcriptura a teſtamento paterno: & uidebatur ꝙ non, quia cū re uera ſit unicū teſtm̄, debet fieri uno contextu & una ſolennitate l. hæredes palam. ff. de hær. inſt. ſed contrariū dicit quia id, quod dicit in d. l. hæredes palā, habet locū, quando eſt unū teſtm̄ omni reſpectu, ſecus ſi diuerſis reſpectibus: nā tunc diuerſo tpe fieri pōt ut in hoc caſu. Secundo dubitabaē, an ſi eodē contextu fiat, ualeat: & poterat eſſe dubitatio ex eo, qa ſic ui debanē quaſi parari inſidiæ pupillo: † cōtrariū decidit, quia. l. non pſumit hoc in eo, q̄ p p̄rem ſubſtituiē. Not. ſummariū.]

dū præfatū modum [a] ordinata, duo [b] quodammodo ſunt teſtamenta alterū patris, alterum filii, tanquā ſi ipſe filius ſibi hæredem inſtituiſſet: aut certe unum teſtamētum eſt duarū cauſarū, id eſt duarum hæreditatum.

¶ Pupillaris ſubſtō ſeparatim a teſtamēto paterno facta, & in eo ēt, valet. h. d.

¶ Sinautem quis ita formidoloſus [c] ſit, ut timeat ne filius ſuus pupillus adhuc ex eo ꝙ palā ſubſtitutū acceperit, poſt obitum eius periculo inſidiarū ſubiaceat: [d] uulgarem quidē ſubſtōnē [e] palam facere, & in primis teſtamēti partibus ordinare dēt: illam autem ſubſtitutionem, per quam ſi hęres extiterit pupillus, & intra pubertatem deceſſerit, ſubſtitutus uocatur: [f] ſeparatim in inferioribus partibus ſcribere [g] † debet, eamque partem proprio lino [h] propriaq; cera conſignare: & in priore parte teſtamenti

† alias non eſt debet.

c ¶ Formidoloſus. i. doloſus multifor miter: uel id eſt timidus & meticuloſus.

d ¶ Subiaceat. quibus inſidiis eū ſubijceret ſubſtitutus, ut haberet eius hæreditatem, ut fecit Zacharellus.

e ¶ Subſtitutionem. ſcilicet cum ipſa inſtitutione: nam hic eſt ordo, ut primo inſtitutio, ſecundo uulgaris ſubſtitutio, tertio pupillaris fiat, ut ſupra eo. tit. in princ.

f ¶ Vocatur. quæ eſt pupillaris.

g ¶ Scribere. Vel etiam alia charta: quia & hoc fieri poteſt, ut ff. eod. l. patris & filii.

h ¶ Proprio lino. Linum appellat ipſam chordulam, quæ ſit de lino, ut uidemus fieri in literis domini papæ in quibus chordulis teſtamenti apponebantur vij. ſigilla de cera. Et ideo dicit proprio lino, quia ſi alieno, uendicaret dominus, † & ita aperiretur, & conſilium legis nullum eſſet. Vel

† Doctores contra ꝑ publicā utilitatē ad ſimilitudinē tigni iniūcti: ut ꝑ Ioan. Fabr. & Angel. hic.

dic proprio ideſt ſeparato ab alijs partibus teſtamenti. Sed nonne magis inſidiabitur ſubſtitutus, cum tantam conſtitutionem ideſt ordinationem videat & propter ſe? Reſpon. hoc ignorabit, an propter alium facta fuerit illa ordinatio. Accur.

ADDIT. Nec ideo inualidabitur iſtud conſiliū, quia ſub expreſſa vulgari tacita pupillaris cōtineatur, quia illud verum niſi de mēte tacita vel expreſſa teſtantis cōtrarium appareat, vt hic, & l.iam hoc iure ff. eodem.

cauere,[a] ne īferiores tabulæ viuo filio & adhuc impubere aperiantur. ¶ Illud palam eſt, non iō[b] minus valere ſubſtōnē impuberis filij, ꝙ in eiſdem tabulis[c] ſcripta ſit, qbus ſibi quiſque hæredē inſtituiſſet: quamuis pupillo hoc periculoſum ſit.

¶ Pupillaris fit etiā exhæredatis: & in ea veniunt oīa bona pupilli: & hēt locum in poſthumis.h.d.

¶ Non ſolum autem hæredibus inſtitutis impuberibus liberis ita ſubſtituere parentes poſſunt, vt ſi hæredes eis extiterint, & ante pubertatē mortui fuerint ſit eis hæres is, quem ipſi voluerint: ſed ēt exhæredatis.[d] Itaq; eo caſu[e] ſi quid exhæredato pupillo ex hæreditatibus, legatiſue, aut donationibus propinquorū † atq; amicorum acquiſitum fuerit:[f] id omne[g] ad ſubſtitu-

tamen per hoc debet denegari aliud beneficium ex alio capite competēs, cum inconuenientia non ſint multiplicanda l.j.§.j.ff.eod. Not. exhæredatis ſubſtitui poſſe. Item quòd in pupillari veniunt omnia bona pupilli. Item quòd ſubſtitui poteſt non tantum iam natis, ſed poſthumis.]

d ¶ Exhæredatis. ſcilicet ſubſtituere poſſunt.

* ADDI. Dic pupillariter non autem per fideicommiſſum, quia filio exhæredato pater per fideicōmiſſum non poteſt ſubſtituere, vide Bartol. & alios in l.j.§.ſubſtituere.ff.eodem vbi Bart. aſsignat rationem, & an filio præterito pater ſubſtituere poſsit vide glo.& Bartol.ibi.

† alias aut.

a. ¶ Cauere. Idem eſt, & ſi hoc nō caueat, dum tamen ſeparatim ſignet.

b ¶ Non ideo minus. quaſi dicat diximus, quòd ſic caute fieri poteſt: ſed ſi non ita fecerit, nunquid valet ideo minus? Reſpon. non ideo minus &c. vt hic dicit.

c ¶ Tabulis. Scilicet apertis.

SYL. ¶ Non ſolum autem. Caſus. Quærebatur, an exhęredato poſſet ſubſtitui pupillariter: & videbatur quòd non, quia cū ſubſtitutio pupillaris introducta ſit intuitu cuiuſdam pietatis & humanitatis in patre, vt ſcilicet filio teſtamentū facere poſsit eo tempore, quo propter ætatem impeditur teſtari. exhæredatio huic pietati aduerſa videbatur l.titia.l. ij.ff.de inoffic. teſtam. Non videbatur igitur patri concedendum teſtamētum facere pupillo, quem ita odio proſequebatur, vt a paterna hæreditate excluderetur. videbatur enim tunc ceſſare fides illa, in qua l. confidit. Sed contrarium deciditur, quia quamuis negauerit hæreditatem propriam, non

e ¶ Eo caſu. Scilicet quando exhæredato ſubſtituitur.

f ¶ Fuerit, vt quia gratioſus erat hic pupillus, ſic vt ei donarēt, vel legarēt.

g ¶ Id omne, immo videtur, ꝙ tm̄ in eis bonis valet ſubſtitutio, quæ a patre peruenerunt ad filium exhęredatum, vt ff.de milit.teſtam.l.miles.§. exhęredato. quę eſt huic contraria. Solut. ibi miles emancipato ſubſtituebat, quod in alio, ſcilicet pagano, non toleratur, vt infra eo.§.extraneo. & ideo cum vnum pro eo inducitur, ſcilicet quòd poteſt ſubſtituere emancipato, & aliud cōtra eum inducitur, ſcilicet quòd nō poteſt ſubſtituere emancipato, niſi in ijs bonis quę ſibi dedit, vt argum.ff.de iure iur.eum qui.in prin.

¶ Pro ſolu. Vide Chriſtop.hic, quia Angel.non bene intelligit.] SYL.

a ¶ Ad

a ¶ Ad ſubſtitutum. Qui ſubſtitutus nullo põt grauari legato, ẽt in ea re q̃ pupillo fuit relicta, ut C. de leg. cũ quidam. ſed ipſe exhæredatus ſic in re ſibi relicta, ut ff. eo. l. cohæredi. §. cum filiæ. § fi. §. (j). Et not. hunc. §. nõ poſſe hodie hr̃e locũ niſi talis ſit impubes, q poſſit eſſe ĩgratus, ut ꝓximus pubertati, ut not. ĩ. quib. mod. tu. fi. §. itẽ finiẽ uer. itẽ ſi in ſeruitutẽ. alias nõ põt exhę redari, ut C. de inoſ. teſt. ſi quis in ſuo. §. legis.

tum [a] pertinebit. ¶ Quæcunque diximus de ſubſtõne impuberũ liberorũ, uel hæredũ inſtitutorũ, [b] uel exhæredatorũ: [c] eadẽ ẽt de poſthumis intelligimus.

¶ Non põt pater pupillo ſuo ſubſtituere pupillariter, niſi ſibi faciat teſtamentũ: & ſi non ualet teſtm̃ patris, non ualet ẽt dicta ſubſtõ. Ang.

¶ Liberis aũt † ſuis teſtm̃ nemo põt facere, niſi & ſibi [d] faciat: [e] nã pupillare teſtm̃, pars [f] & ſequela eſt paterni teſti: adeo ut ſi patris teſtm̃ non ualeat, [g] nec filij quidem ualebit.

† Facit ad hũc §. c. in noſtra. ĩ glo. j. in fi. extra de ſepul.

ADDI. (j) Et eſt rõ diuerſitatis, q̃a ſubſtitutio exhæredati eſt ſimpliciter teſtm̃ filij, ita ꝙ non patris, a quo nullam quotam hæreditatis accepit: & iõ in alieno teſtõ legare non põt: ſecus ſi ex eadem uoluntate quotam hæreditatis haberet ſubſtitutus, & ſubſtõni locus eſſe poſſet, ut hic Ang.

b ¶ Inſtitutorum. ut ſupra eo. ĩ prin. uſque ad proximum. §.

c ¶ Exhæredatorum, ut. ſ. proxi. §.

SYL. ¶ Liberis. Caſus. Quæſitum fuit an ſubſtõ pupillaris poſſet fieri quamuis teſtm̃ paternum factũ non ſit: & uñ ꝙ ſic, quia ex quo põt fieri ſeparatim, ut dictũ eſt ſupra, uñ ꝙ poſsit fieri ẽt abſque eo ꝙ fiat teſtm̃ paternũ. cõtrarium tñ deciditur, & aſsignaẽ ratio in tex. q̃a ſubſtõ pupillaris eſt pars & ſequela teſtamenti paterni, ideo non põt ſtare ſi ne eo. Not. ſummarium. Itẽ ꝙ nullitas teſtamenti paterni influit in nullitatẽ tabularum pupillarium.]

d ¶ Et ſibi. Hic not. ꝙ ſi filiũ exhr̃dat cui ſubſtituit, prius ſibi, deinde debet facere filio teſtm̃. Si aũt eum inſtituat, tunc uel ante, uel poſt, ualet inſtitutio uel ſubſtitutio, ut ff. eo. l. ij. §. j. &. §. ſed ſi quis. &. §. ſed & ſi. &. §. fi.

SYL. SYL. ¶ Hanc glo. ſeq. Bart. Aug. Alb. & Sal. in d. §. prius, tñ cõiter damnatur, quia non poteſt reddi bona ratio diuerſitatis, quamuis Bar. aſsignet colorata͂m, q̃ tamen damnatur.]

e ¶ Faciat. Hoc fallit in milite: qui poteſt ſubſtituere pupillo, licet non inſtituat ſibi aliquem hæredem, ut ff. de uulg. & pu. ſubſti. l. ij. §. quiſquis.

f ¶ Pars. ſic ff. quemad. teſta. aper. l. pen.

g. ¶ Nõ ualeat. ſ. a principio. ut quia filius fuit ꝓteritus, ut ff. eo. l. ſi q̃s eum. in fi. l. Vel alias. ſ. non ualet teſtm̃ a principio: cum multi ſint modi quibus teſtm̃ non ualet, ut ff. de iniu. rup. teſ. l. j. Idem ẽt, ſi ex poſt facto rumpatur in totum. ſ. teſtm̃ patris: ſecus ſi pro parte tantum, quia tunc ſubſtitutio remanet, ut ff. eo. in ſubſtitutione, & ff. de inoffi. teſta. l. Papinianus. §. ſed nec. Item hæc ſunt uera, ſi iure ciuili expugnetur teſtamẽtum: aliter autem ſi iure prætorio: ut ſi per contratab. expugnetur teſtamentum: quia remanet ſubſtitutio, ut ff. eo. l. ex duobus. in fi. & l. ſequẽ. quæ huic. l. contrariæ ſunt.

¶ Ratio eſt, quia ultimo caſu teſtm̃ de iure ciuili ualet: ideo ſuſtinetur ſubſtitutio pupillaris] SYL.

¶ Sed certe aliud eſt, cum expugnatur iure ciuili, ut hic: aliud cum iure prætorio, ut ibi: nam prætor non poteſt facere eſſe nec deſinere hæredẽ infra de bon. poſſ. §. quos autem. Item not. hic, ꝙ de alienis rebus quis teſtatur: ut pater de bonis filii: ſic & alias. ff. de don. inter uir. & uxo. cum hic. §. ſi miles. & ff. de iniuſt. rup. teſta. ſi quis filio. §. ſed & ſi quis fuerit. Eſt & alius caſus ſecundum quoſdam. ut C. de ſecun. nupt. fœminæ. §. fi. Sed de iure cõi aliter eſt, ut ff. de teſt. l. eius qui. §. j. & de codicil. l. conficiuntur. §. ſi poſt.

¶ Vel ſingulis. Caſum non expedit SYL.

figurate in tam aperta regula. No. ſummarii. Item ꝙ ſubſtituendo ultimo uĩ mens teſtatoris eſſe conſeruare ius legitimarum hæreditatum.]

SYL. a ¶ Vel ſingulis. Pōt.n.eſſe, ꝙ qs hēat plures filios & omnes impuberes: ſi cuilibet ſubſtituere uult †poterit: ſin autem ultimo loco morienti, & hoc poteſt, ut hic, & ff. e. l. uel ſingulis. & hoc caſu uno moriente deſertur ſua portio inte legitimo, ſcilicet p.l. xij.tabul.ad fratres, ut hic, & infra de leg.agna. ſuc. §. j. Sed certe ex eo, ꝙ tm̃ ultimo morienti ſubſtituit, uidet eos inuicem ſubſtituiſſe uſq; ad ultimum: & ita iure ſubſtõnis magis q̃ legitimo inter eos ſuccedi uĩ, ut ff.de leg.ij.l.titia ſeio.§.ſeia. in fin. quæ eſt huic contra. Sed certe ibi dixit plus.ſ.ꝙ non alienarent quod teſtator eis dimittebat: & ex hoc ibi dicitur iure ſubſtitutionis ſuccedere, non quia ultimo tantum ſubſtituit, ut ff.de leg.iij. is qui. in fin.

† Etiam unica oratione: quod facit, ut ſi filiabus legent certum pro qualibet, quamuis uerbis ſint coniunctæ, non tñ habeant ius accreſc. ut.l.huiuſmodi.§. quibus ita ff.de le. j.Ang.

¶ Pupillaris ſubſtõ pōt fieri ſingulis pupillis, uel ei qui ultimus morietur. Ang.

¶ Vel ſingulis [a] liberis, uel ei qui eorum nouiſſimus [b] impubes moriet̃, ſubſtitui [c] poteſt: ſingulis quidē, ſi neminē eorū inteſtatum decedere uoluerit: nouiſſimo, ſi ius legitimarū hæreditatū integrum inter eos cuſtodiri uelit.

¶ Subſtitō pupillaris poteſt fieri nominatim, aut generaliter: quo caſu uocantur ſcripti hæredes pro rata inſtõnis. h.d.

¶ Subſtituitur autē impuberi aut nominatim,[d] ueluti,† Titius. aut generaliter, ut Quiſquis mihi hæres erit.[e] Quibus [f] uerbis uocantur ex ſubſtõne, impubere mortuo filio, illi qui & ſcripti ſunt hæredes,[g] & extiterunt,[h] & pro qua [i] parte hæredes facti ſunt.

SYL. ¶ Dic ꝙ cõis ſolu.eſt, quia hic ſimpliciter eſt facta ſubſtitutio, ibi in toto, ſecundum Bartol.in.d.l.uel ſingulis. ubi communiter approbatur.]

* ADDIT. Verum ſi teſtator ultimo morienti ſubſtituat uideatur filios inuicem ſubſtituere, uide Alex. conſil. xj.col.ij. in.iij.uol & conſi.ciij in.vj. col.in.iiij.uol. H. M.

b ¶ Nouiſsimus.i. ultimus: puta his uerbis. Qui ex liberis meis impubes ultimus morietur, ei Titius hæres eſto.

c ¶ Subſtitui.ſ.pupillariter.

SYL. ¶ Subſtituuntur. Caſus. In notiſsima regula non figuratur niſi literaliter, cuius ratio eſt libertas ultimarum uoluntatum: ideo aũt admittuntur pro rata, quia cum non deſignentur portiones, & certum eſt illum uoluiſſe habere portionem, debet præſumi eum ita dilexiſſe in ſubſtõne, ſicut dilexerat in inſtitutione. No. ſummarium.]

d ¶ Subſtituit. Nominatim. ſic ſupra de exhære.lib.§.nominatim. SYL.

† alias Titius hæres eſto.

e ¶ Hæres erit. Subaudi, ſit hæres filio meo.

f ¶ Quibus. Scilicet generalib.uerbis.

g ¶ Hr̃des. ſ.patris.

h ¶ Extiterunt. ſ. ipſimet hr̃des. nã ſecus ſi alij quærant: utputa patri uel domino: nam tales.ſ.pater & dominus, qui ſunt hæredes per filium uel per ſeruum, ex his uerbis generalibus non admittunt̃ ex ſubſtitutione. idem dicas de hærede hæredis: ut hæc notantur.ff. eod. cum filio.&.l.qui liberis.§. hæc uerba, &.l. ſequen.

* ADDIT. Ratio colligitur ex.d.l. qui liberis, alia etiam adducitur per Bart.& alios ibi, quia illa uerba referuntur ad primum immediatum hæredem: quem teſtator præſumitur habuiſſe ex affectione non autem ad ſecũdum qui non uenit ex iudicio, ſed ex diſpoſitione teſtatoris. H. M.

i ¶ Pro qua parte. prout enim dilexit teſtator eos, inſtituit æqualiter uel inæqualiter: ſic in ſubſtitutione præſumitur, ut hic, & ff.eo.ſi patet. & ſupra tit. j.§.& ſi ex diſparibus.

SYL. ¶ Maſculo. Caſus hic etiam non figurabitur, cum notiſsima ſit regula inducta a ceſſante ratione finali introductionis ipſius pupillaris ſubſtitutionis

¶ Pupillaris ſubſtō expirat adueniente pubertate.

¶. Maſculo igitur uſque [a] ad quatuordecim annos ſubſtitui poteſt, fœminę uſq; ad duodecim annos: & ſi hoc tempus exceſſerint, ſubſtitutio [b] euaneſcit.†

¶ Extraneo uel filio puberi non poteſt fieri ſubſtitutio directa poſt aditam hæreditatem, ſed ſolum per fideicommiſſum poteſt grauari de hæreditate alteri reſtituē da in totū uel in partem. Aret.

¶ Extraneo uero, uel filio puberi hærede inſtituto, ita ſubſtituere † nemo pōt, ut ſi hæres extiterit, & intra aliquod tempus deceſſerit, alius ei ſit hæres: ſed hoc ſolū permiſſum eſt, ut eum per fideicommiſſum [c] teſtator obliget [d] alij hæreditatem eius, uel totam, uel pro parte reſtituere: quod ius quale ſit, ſuo loco [e] trademus.

† Concord.c. raynn.in glo.ſup uerb.liberis. añ medi. ibi, pupillaris eſt, extra ď teſt.

†Nō tñ inutilis erit huiuſmo di ſubſtō cū tacitam uulgarē contineat, ſecūdum Bar. ī.l. j.col. fi. ff.eo.

quia cum ideo introducta ſit, ut ſuppleatur per patrem defectus ætatis filiorū, profecto adueniente ætate, qua ſibi poſſunt teſtando prouidere, debet ceſſare diſpoſitio ex cauſa præterita introducta.l.Titia§. uſuras.ff. de leg. ij. Not. quando expiret ſubſtitutio in maſculo & fœmina.]

a ¶ Vſque ad quatuordecim ann. ſcilicet completos: nam pupilli eſſe deſinunt, ut ſupra quib. modis tu. fi. in princ. ſed intra hos annos poteſt ſubſtitui, ut ff. eodem. ſi ita quis.& l. qui plures. la.ij.

b ¶ Subſtitutio. ſcilicet directa: ſi tamen aliqua uerba inueniantur fideicommiſsi in teſtamento, iure fideicommiſsi ualebit, ut C. de fideicommiſſ. lege ſi frater tuus.

SYL. ¶ Extraneo. Caſus. Figuratio nō eſt neceſſaria in regula notiſsima in materia ſubſtitutionum, quòd poſt aditam directo a pagano non ſubſtituitur: cuius ratio in promptu eſt, quia cum ſemel factus ſit hæres, non poteſt deſinere poſtea eſſe hæres, ſicuti non poteſt ex die uel ad diem hæres quis inſtitui: quod tamen conceſſum eſt per fideicō miſſum, ut dicetur infra de fideicom. hæred. No. ſummarium.]

c ¶ Per fideicommiſſum. quod ſemper feciſſe uidetur, cum dicit, Si filius meus quandocunque deceſſerit, ſubſtituo ei Vitalem. quia uerbum, ſubſtituo, cum ſit generale uerbum, & ad directam & ad fideicommiſſariam ſubſtitutionem poſsit trahi, ad id reſtringetur quod eſt rei aptius, id eſt ad fideicommiſſum: quia directa non habet locum, quandocunque decedit: & probatur hoc C. de impuber. & aliis ſubſtitu.l.precibus.§. ſi uero ſubſtitutio (j) & ff. de uulg. ſubſtitutio.l.cohæredi.§.cū filiæ.& ff.de legi.& ſenatuſconſul.lege in ambigua. forte idē ſi dicat, Vitalis hæres eſto nā trahitur ad fideicommiſſariam: quia de hæreditate reſtituenda rogaſſe videtur, ut ff. ad Trebellianum.l. ex facto.primo reſpon.& lege ſcæuola. Sed cōtra eſt, ut not. ſupra in diſtinctione.

Subſtituo eſt uerbū gñale.

SYL. ¶ Dic, quod uerbum, hæres eſto, eſt uerbum directum, quod non obliquatur, ut dicit gl.& tradit Bar.in.l.centurio.col.fi.ff.eo.]

ADDITIO. (j) Nota ꝙ ſubſtitutio compendioſa facta uerbis communibus ualet omni tempore ut fideicommiſſ. & idē tenuit glo.in dicta lege precibus. & eſt communis opin. licet aliqui dixerint, quòd intra tēpora ualeat iure direc. poſt tempora uero iure fideicommiſſ. dicatis ut ibi. Chriſtophorus.

d ¶ Obliget. rogando eum per fideicom.ut reſtituat.

e ¶ Trademus. ut infra de fideicom. hæred.per totum.

Continuatio. ¶ Quibus modis &c. ¶ Vſque nunc qualiter firmentur teſta. nunc qualiter infirmentur: nam nihil eſt adeo firmum quod non rumpatur, ut in authent. de nupt.§.nuptias.coll.iiij.

Diuiſio

TEſtamentum. ¶ Totus iſte ti. diuidit in.v. partes. Primo ponit qualiter teſtm̄ tollatur agnatione ſui hæredis nouiter adoptati. Secúdo qualiter per ſecundú teſtm̄ tollatur primú. Tertio, qualiter teſtamentú irritet capitis diminutione teſtantis. Quarto, an uoluntas ſolẽnis poſsit tolli nuda uolútate teſtãtis. Vltimo, ꝙ ẽt Imperator nõ capit ex teſtõ imperfecto. Secunda ibi in §. (Poſteriore.) Tertia ibi (Alio quoque.) Quarta ibi (Ex eo aút. Quinta ibi (Eadem oratione.) Arc.

¶ Quibus modis teſtamenta infirment.

¶ Teſtamétú ualet, donec rumpatur aut irritum fiat: rumpit aút agnatione filii adoptati uel arrogati. h. d.

TEſtamentú iure factú uſq; † eo ualet, donec rúpatur, irritúve fiat. Rúpitur aút teſtamétú, cú in eodẽ ſtatu manente teſtõre ipſius teſtĩ † ius uitiatur. Si quis.n. poſt factú teſtamentú adoptauerit.[a] ſibi filiú p Imperatorẽ, eú qui eſt ſui iuris: aut p Prætorẽ (ſcd̃m noſtrã cóſtónẽ [b]) eú, qui in ptáte parentis fuerit: teſtamentum eius rumpitur [c] quaſi agnatione [d] ſui hæredis.

† alias adeo.

SYL. ¶ Caſus. In.§. diffiniente & procedente tradendo regulã non eſt figurandus: poterat tñ dubitari, ꝙ cú teſtm̄ iure factú eſſet, non poſſet tolli niſi ſaltẽ contraria expreſſa uoluntate & ſolẽni, per reg. l. nihil tam naturale. ff. de reg. iur. Cuius contrarium dr̃, ꝙ rumpit teſtm̄ agnatione filii adoptati uel arrogati: cuius rõ eſt, ꝙ cum a. l. ciuili æquiparent, filijs legitimis & naturalibus, & agnatione filii poſthumi teſtm̄ rumpatur, quia de eo nulla eſt facta mentio, & tñ ad ualiditatem teſtamenti debet inſtitui aut exhæredari, ita rumpit in caſu iſto. Not. teſtm̄ nullum rúpi non poſſe: quia priuatio præſupponit habitú. Itẽ ꝙ ſolenne teſtm̄ põt rumpi & irritari. Itẽ ꝙ tunc rumpit, qñ manente teſtatore in eo ſtatu, ius teſtĩ uitiat. Itẽ ꝙ arrogatione filij rumpit. Item ꝙ dictio, quaſi, eſt nota improprietatis.]

* ADDITIO. Vbi legit, in eodem ſtatu manente teſtatore. Fran. Hotom. putabat & ſniam loci, & Theophili auctoritatem poſtulare, ut cú negatione legat. Non manente, Status enim intelligitur, quo ad liberos pertinet, nõ quo ad teſtatorem.

a ¶ Adoptauerit. i. arrogauerit. SYL.

* ¶ Idem ſi legitimauerit filiú. Deci. conſil. lij. in prin.]

b ¶ Conſtitutionẽ. puta auus eſt q adoptat, ut C. de adop. l. cú in adoptiuis. & ſupra de adopt. §. ſed hodie.

† alias uis.

c ¶ Rumpitur. ſi autem prius eú iſtituiſſet, non rumperet, licet poſtea arrogetur, ut ff. de libe. & poſthu. filio. §. ſi.

¶ Ratio eſt, quia iam reperit inſtitutus, & cú teſtm̄ ſortiatur effectú ſcd̃m tempus mortis, illo tpe reperit inſtitutus, quo ſolet eſſe cauſa rupturæ.] Si autem fuit exhæredatus filius emancipatus, & poſtea arrogetur, tunc non rumpitur: aut extraneus qui poſtea arrogatur, & tunc rumpit, ut ff. de contratab. l. non putauit. §. ſi quis emancipatum. Extraneum aút nepotem accipe, qui non eſt ſuus hæres, cum alius eú præcedat: † alias fruſtra tunc exhæredaret, ut ff. de uerb. obl. quidam cum filium. & de lib. & poſthu. l. ſi quis poſthumos §. ſi filium. SYL.

†† Et intellige extraneú extraneitate qua filius emancipatus eſt: & ſic non inepte exhæredat animo lex conſuluit, ut

ADDITIO. Et hæc uera, qñ ante teſtm̄ fuit facta exhæredatio. quid aút ſi in eodem, uel in uno teſtõ inſtituat, in alio poſtea ſimpliciter exhæredet: aut ſi poſt ius quæſitum exhæredatio conſeratur, uide Aug. hic.

d ¶ Quaſi agnatione. i. ſicut natiuitate alicuius poſthumi. nam tunc certum eſt rumpi, ut ff. de iniuſt. rup. teſt. l. j. in fi. & l. iij. in princip. & l. certum. (j) Et hoc in maſculi teſtõ: ſecus in teſtõ fœminæ, ut ff. de libe. & poſth. l. gallus. §. nunc de lege Velleia. in fin. §. & eſt ra-

§. poſthumorum. ſ. de exhęr.lib. & ita bñ ſeqẽ in gl. alias fruſtra &c. Io.Fab.

*

†Plures notabiles am- ſ y l. pliationes & declarationes ad iſtũ §.põit Dec. in conſil. 475.

tio,quia præteritio matris habetur pro exhæredatione,ut ſupra de exhære.lib. §.fi.ſed de inoffi.teſt. agit talis poſthumus,ut C.de inoffi.teſt.l. iij.

A D D I T I O. (j) Teſtm̃ tñ rite factũ poſtea per ĩgreſſum monaſterij non irritaẽ, ſʒ regulaẽ ſecundũ auth. ſi q̃ mulier.C.de ſacroſan.eccl.dic ut per Ang. hic.

¶ Poſteriore. Caius. Tritiſsima regula eſt in materia ultimarũ uoluntatum,poſteriore teſtõ primũ rũpi. Hoc tñ dubitandi materiam in tex.noſtro faciebat: quia uidebatur ex uoluntate teſtm̃ pẽdere, ita ꝙ quoquo modo conſtaret de noua uoluntate contraria, primũ teſtm̃ uidebatur rumpi. quia iam liquido apparebat a priori uoluntate receſsiſſe: ſed contrarium dr̃, ꝙ neceſſe eſt ſcd̃m teſtm̃ iure factũ eſſe,ut primũ tollatur:quod.n.ſolenniter factũ eſt,eodem modo diſſolui debet.l.nihil tam naturale.ff.de reg.iu. niſi concurrat longum tp̃s cum uoluntate minus ſolenni: quia tunc curſus tẽporis facit præſumi obliuionẽ prioris uoluntatis.l.ſancimus.C.de teſta.Not. teſtm̃ primum tolli ipſo iure ꝑ ſecundũ perfectum.Item ꝙ eſt neceſſe, ꝙ ex ſecundo poſsit adiri hæreditas,licet effectualiter non adeatur. Item ꝙ tollitur, dato ꝙ in ſecundo ſit inſtitutus hæres ſub conditione, quæ ẽt defecerit.]

Poſteriore teſtõ, ẽt ꝙ ex eo hæreditas non adeatur, primũ rumpitur h.d.

¶ Poſteriore† quoq; teſtõ, quod iure perfectum eſt, ſuperius rumpitur:[a] nec intereſt extiterit aliquis hr̃s ex eo,[b] an non: hoc.n. ſolũ ſpectatur an aliquo caſu exiſtere[c] potuerit. Ióq; ſi quis[d] aut noluerit hęres eẽ, aut uiuo teſtatore, aut poſt mortẽ eius antequã hæreditatẽ † adierit, deceſſerit:[e] aut † condõe, ſub qua hæres inſtitutus eſt, † defectus ſit: in his caſibus paterfamilias ĩteſtatus moritur. Nã & prius teſtamentum non ualet ruptũ a poſteriore: & poſterius ęque nullas habet uires, cum ex eo nemo hęres extiterit.

† alias adiret.

† alias ante cõdõnem.

† alias defunctus.

a ¶ Rumpiẽ. hoc eſt uerum ſecundum quoſdam,qñ ſecundum non concordat cum primo: alias durat primum, ut C. de teſta.ſancimus. Sed certe hoc ſtare non põt: nam ſi ualet ſcd̃m, non ualet primũ: cum idem non poſsit duo teſtamenta facere: cum ex ſecũdo tm̃ adeaẽ hæreditas.(j)Econtra in ſñia; nam ualet prima,non ſecunda ab eodẽ & ſuper eodem lata,ut ff.de re iudi.l.iudex.

¶ Ratio eſt, quia lata ſententia expirat officium quodammodo iudicis, qui functus eſt officio ſuo: in teſtõ uero uoluntas eſt ambulatoria uſque ad mortem.] S Y L.

A D D I T. (j) Hoc uerũ ubi fiunt ex interuallo:alias in eodẽ contextu & corã eiſdẽ teſtibus poſſent duo originalia conſici. Io. Fab.

b ¶ Ex eo. .ſ.poſteriore teſtamento.

c ¶ Exiſtere potuerit. No. non conſiderari quod eſt, ſed quod eſſe põt, ut hic,& ff.de hær.inſti. l.pater filio, & ff. de iniuſt.rup.teſta.l.cum in ſecundo.in prin.&.§.in futurum. Sed contra ff.de lib.& poſth.u.ſi filius.j.Sol.ibi ſecũdum teſtm̃ non ualuit ẽt in principio,hic autem ualuit,licet ex eo non adeatur hæreditas.Item no.ꝙ id, quod ualet plus, rumpitur per id quod minus ualet. ſic ff.de adimen.leg.l. legatum ſub conditione.§.j.Arg.contra.ff.de reſcin.uen. ſi id quod.in princ. &.§.fin. Dic ut ibi notatur.

¶ Aliud eſt ĩ legato, in quo ſola unius uoluntas ſpectatur: aliud in contractu, ubi duorum conſenſus exigitur,ſecundum Ioan.Fab.hic.] S Y L.

d ¶ Ideoq; ſi quis.ſ. inſtitutus hr̃s in ſecundo teſtamento, Et iſte uerſus eſt exemplum, qñ ualet ſecundum teſtm̃, & non extitit in eo hæres, & uide tria exempla.

e ¶ Deceſſerit. quare non tranſmittit nec olim nec hodie ad hæredes, ut C. de cad.tol.l.j.§.in nouiſsimo.

¶ Sed & ſi quis. Caius. Quærebatur, an condito ſolenniter teſtõ, ſi fiat ſecũdum, in quo non uniuerſaliter hæres S Y L.

¶ Primum teſtamē-tum iure perfectum tollitur per ſecūdum perfectum, ēt ſi in eo ſit in re certa hæres inſtitutus: niſi in ſecundo aſſeruerit ſe uelle ualere primū quo caſu inſtitutus ī re certa omnia per fideicommiſſum reſtituit. Ang.

¶ Sed & ſi qs [a] priore [b] teſtamento iure perfecto, poſterius æque iure fecerit: ēt ſi ex certis rebus [c] in eo hæredem inſtituerit ſuperius tamen teſtamentum ſublatū eſſe diui Seuerus & Antoninus reſcripſerunt: cuius conſtitutionis uerba hic inſeri [d] iuſſimus, cum aliud [c] quoque præterea in ea conſtitutione expreſſum ſit.

¶ Imperatores [f] Seuerus & Antoninus AA. Cocceio Campano.[g] teſtm̄ ſecūdo loco factum, licet in eo [h] certarum rerum hr̄s ſcriptus ſit, perinde iure ualere, [i] ac ſi rerū mētio facta nō eſſet: ſed teneri hæredem ſcriptum,[k] ut contentus rebus ſibi datis, aut ſuppleta [l] quarta ex.l.Falcidia, hæreditatem reſtituat iis, qui in priore teſtamento ſcripti fuerant, propter inſerta † uerba ſecundo teſtō, quibus ut ualeret prius teſtm̄ expreſſum [m] eſt: du-

inſtituat, ſed in certa re, dicat ualidum: & uidebat ꝙ non, quia poſterius teſtm̄ non æque perfectum eſt ut primū, nec de toto diſponit: cuius contrarium decidit: nā aut īſtituit in re certa nihil additō, & tunc detracta rei certæ mētione, trahit in ſtō ex diſpoſitione. l. ad tot ſi.l.j.§. ſi ex fundo.ff. de hær.inſti. ſi uero dicit uelle adhuc primū ualere, tunc primū ipſo iure tollitur, & l. exequitur officiū ſuū. & applicant hr̄di in certa re omnia: ſꝫ ut ſeruet uoluntas teſtā tis, tenet primis hæredibus reſtituere rerēta re, in qua eſt inſtitutus, ſi aſcendit ad quartā, alias rerēta quarta. No. ſummariū, & .q in poſitione caſus dicta ſunt.]

a ¶ Sed & ſi quis. Iſte.§.eſt lex.ff. ad treb.& incipit, ſi quis priore. Accur.

Snīa ſi gemine tur, ex b ¶ Priore teſtō. Not. hic argumētum pro ſententia appellationis, utrum ex ea, uel ex prima agatur.

S Y L. ¶ Dic, ꝙ aut prima ſnīa confirmat per lapſum tpis, quia appellatio deſerit: & agit ex prima: aut confirmat a ſecūda: & ex ea agitur: glo.in.l.eos. ubi Bar.C. de appel.] Sed contra arg.C.de don. in ter uir.& uxo.l.ex uerbis. & ſimile pōt notari in.l.pe.eiuſdem tit.Acc.

quā tūc agetur.

c ¶ Ex certis rebus. Quia totum habetur, licet ex certa re ſit inſtitutus: & ſo rumpit primum teſtamentū, ut hic, & ff.de hær.inſt.l.j.§.ſi ex fundo.

A D D I T. Et hoc uerū, qn̄ in eodem teſtō non eſt datus alius cohæres: alias haberet loco legatarij, pterq̄ in q̄rela inofficioſi teſtamenti, de quo dic ut ꝫ Ang. hic.

d ¶ Inſeri iuſsim⁹: hoc tit. ſtatim.

e ¶ Aliud. ſ. ꝙ expreſſe confirmari pōt primum in ſecundo, & alia, ut patet in ſequētibus.

f ¶ Imperatores. Ecce uerba dictæ conſtōnis.

g ¶ Campano. ſ. reſcripſerunt ſalutem.

h ¶ In eo. ſ. ſecūdo teſtamento.

i ¶ Valere. Accipe, dubitari non oportet, quod eſt.ꝫ. Accur.

k ¶ Scriptū ſ. in ſecūdo teſtamento.

l ¶ Supplera quarta. ſ. ſi res ſibi datæ non faciant quartam.

† alias fideicō miſsi uerba.

* A D D I T. Falcidiæ autem nomen generaliter uſurpauit: tametſi S.C. Trebelliano hoc additum ſit Falcidiæ, ut qui reſtitueret hæreditatem, quartam, detraheret.

m ¶ Expreſſum eſt. Nam teſtator uoluit primum teſtamentum manere, & tn̄ non potuit, niſi iure fideicom.miſsi: ex tacita tn̄ uoluntate, quæ ex ſecundo teſtamēto percipitur, remanet primū: ut ſi dicam in ſecundo. Ideo inſtituo talem, quia mortuus eſt quem inſtituerā in primo. nam ſi errauit, remanet primus hr̄s, & legata ex utroque præſtantur, ſcilicet a primo hærede, ut ff. de hæ

redi.inſtituen.l.fin.

ſyl. ¶ Ille tex.probat contrarium, ut aduertit hic Chriſto.]

ADDIT. Et ſic ex qualitate præfationis colligit cauſa finalis ipſius diſpoſitionis, & tunc ab ea licitum eſt arguere. Ang.

bitari non oportet. ¶ Et ruptum quidem teſtamentum hoc [a] modo efficitur.

¶ Per capitis diminutionem teſtamentum proprie fit irritum. Et largo modo teſtamentum ruptū uel iniuſtum dicitur irritum, & econtra. Aret.

¶ Alio quoque modo teſtamenta iure facta infirmantur: ueluti cum is, qui fecit teſtamentum capite diminutus [b] ſit: quod quibus modis accidat, primo libro retulimus. [c] Hoc autem caſu [d] irrita fieri teſtamenta dicuntur: [e] cum alioquin [f] & q̃ rumpuntur, irrita fiant: & ea, q̃ ſtatim ab initio non iure fiunt, irrita ſint. Sed & ea, quæ iure facta ſunt, & poſtea † per capitis diminutionē irrita fiūt, poſſumus nihilominus rupta dicere. Sed quia ſane commodius erat, ſingulas cauſas [g] ſingulis [h] appellationibus diſtingui: ideo quædam non [i] iure facta dicuntur, quædam iure facta rumpi, [k] uel irrita [l] fieri.

a ¶ Hoc modo. ſ. tribus modis, per arrogationem, & agnationem ut ſupra eo. §.j. Item & per ſecundi teſtamenti compoſitionem, ut ſupra eo.§. poſteriore quoque, uſque huc.

ſyl. ¶ Alio quoque modo. Caſus. Quærebatur, an capitis diminutione rūperet teſtm̄ & uidebatur ꝙ non, ſaltē quando poſtea decedebat ſui iuris, q̃a media ipſa non uidentur nocere teſtatori, ſicut non nocent hæredi.§. in extraneis.infra de hæred.qual. & differē. contrarium deciditur, & ratio eſſe poteſt, quia uenit ad caſum, in quo non poſſet teſtari.l.qui in poteſtate.ff.de teſtamen. quæ ratio per aliquos hic reprobatur. Tamen potes eam defendere. Nec obſtat.§.in extraneis. quia defectus cauſæ efficientis non eſt purgabilis, ſicut in cauſa ſuſcipiente, ut dicit hic Iaſ.per ea quæ habentur.in.§.ſi cui fundus. infra de leg.No. quæ dicuntur in ſummario.]

b ¶ Alio. Diminutus ſit. licet minima capitis diminutione, ut infra eodem.§.non tamen. in fine. & ff.de codicill. lege conficiuntur.§.ſi poſt factum. ſed contra ſupra de milit.teſtament.§.penultimo. Sed illud ſpeciale eſt in milite. Poteſt & alius modus irritandi teſtamentum adijci: quia per legem quandoque caſſatur in duobus caſibus, ut in authen. ut cum de appella. cognoſci §. ſi quis de prædictis. & §. ſi unum ex parentibus. colum. viij. †

c ¶ Retulimus, ut ſupra de capi. dimi.

d ¶ Hoc autem caſu. ſ. cum quis capite diminuitur.

e ¶ Dicuntur. Scilicet proprie.

f ¶ Alioqu. ſcilicet ſi im proprie dicere uelim & large.

g ¶ Cauſas. id eſt differētias.

h ¶ Singulis appellationibus. id eſt propriis nominibus. & facit ff. de ſuppel. legat. lege labeo. §. final.

i ¶ Non iure facta. † ut ſunt illa quæ carent ſolennitate teſtium. Vel quando teſtator non habuit teſtamenti factionem, & facit. Vel quando filium in poteſtate conſtitutum præteriuit, ut.l.j. ff.de iniuſt.rup.teſt.

k ¶ Rumpi. Scilicet tribus modis, uidelicet per arrogationem, per agnationem, & per ſecundi teſtamenti compoſitionem. Accur.

l ¶ Irrita fieri. ut per capitis diminutionem teſtatoris, uel quando hæres inſtitutus non adit hæreditatem: quia tunc teſtamentum conſtituitur irritum, ut lege prima.ff.de iniuſt.rupt.teſtamen.

¶ Non tñ. Caſus. Ratio dubitandi in ſyl.

† alias pp.

‡ Prim⁹ caſus ē, qñ ille, qui cognouit ſe hrdē ſcriptū ī teſtō, teſtōrē inopia laborantem nō alimentauerit: imo illū paſſus ē fame necari. Scđs caſus eſt, qñ teſtatorē ab hoſtib. captum nō redemit tūc īdignatione quadā hrdis teſtamentū uiribus uacuatur: ppea ꝙ hrdĩtas ex eo nō adiť ſecūdū Chriſt.

† Illa gl. cum duabus ſequentibus nō ſunt Accur. ſed additiones.

¶ Teſtamentũ iure factum, quod poſtea fit irritũ capitis dimi nutione teſtatoris, re conualeſcit de æquitate Prætoris, ſi teſtator tempore mortis fuerit ciuis Roman⁹ & ſui iuris. Ang.

¶ Non tamẽ per om nia inutilia ſunt ea teſtamenta, quæ ab initio iure facta, † p capitis diminutionẽ irrita facta ſunt. Nã ſi ſeptẽ teſtiũ ſignis ſignata [a] ſunt, poteſt ſcriptus hæres ſecundum tab. teſtamenti bon.poſſ. agnoſcere: ſi mõ defunctus, & ciuis Romanus, [b] & ſuæ [c] ptãtis mortis tẽ pore fuerit. [d] Nam ſi ideo irritũ factum ſit teſtamentum, quia ciuitatẽ, uel ẽt libertatẽ [e] teſtator amiſit, aut quia in adoptionẽ ſe dedit, & mortis tempore in adoptiui patris ptãte ſit, non põt ſcriptus hr̃s ſecũdum tabulas [f] bono. poſſeſ. petere.

¶ Poſterius teſtamẽtum imperfectũ, uel alia ultima uoluntas non ſolennis nõ tollit primum. Aret.

¶ Ex eo autẽ ſolo [g] non poteſt infirmari teſtamentum, quòd poſtea teſtator id noluerit [h] ualere: uſq; adeo, ut & ſi qs poſt factũ prius teſtamentum poſterius facere cœperit, & aut † mortalitate præuentus, aut quia eum eius rei pœnituit, id nõ † perfeciſſet: diui Pertinacis oratione cautũ eſt, ne alias tabulæ priores iure factę irritæ fiant, niſi ſequentes iure ordinatę &

præſenti caſu erat diſpoſitio præced.§. & rigor iuris ciuilis: ratio aũt decidendi fuit æquitas prætoria. No. ꝙ reconualeſcit quod alias non ualuit, ceſſante ĩpedimẽto, ſaltẽ de æquitate. Item ꝙ ad hoc, ut bon. poſſeſ ſecundum tab. detur, neceſſe eſt ꝙ teſtamentũ ſit ſolenne de iure ciuili.]

a ¶ Signata ſunt. & poſtea teſtator capite diminutus eſt.

b ¶ Ciuis Romanus. ut qñ maximã
† alias pp.
uel mediam capitis diminutionẽ paſſus fuerit, & poſtea reſtitutus.

c ¶ Suæ poteſtatis. ut ĩ minima.

d ¶ Fuerit. & aliquo iudicio uoluntatẽ primam retineat, ut ff. de bo. poſ. ſecũdũ tab. l. qui ex liberis. §. teſtõ.

SYL. ¶ Hæc glo. cõiter approbaẽ: quæ uoluntas debet declarari ſaltem coram quinque teſtibus. l. hæredes. §. ſed & ſi notaui. ff. de teſtam. & ibi doc.]

e ¶ Libertatẽ. immo ẽt facto ſeruo teſtatore, ut quia capiaẽ ab hoſtibus, & ibi ſeruus moriaẽ: nam tunc ualet teſtamentũ, ut. s̄. qui. non eſt per. fac. teſta. §. fi. qui eſt contra. ſed illud eſt pp fictionem. l. Cornel. ut ibi, & ff. de uulg. ſubſti. l. lex Cornelia.

ADDITIO. Et tunc qñ impedimẽtum tolliẽ per uiam fictionis, ut ibi, uel reſtitutionis in integrũ a principe, ut l. ſi quis filio. §. pe. ff. de iniuſt. teſta. reconualeſcit teſtm̃ etiam de iure ciuili: niſi quo ad relictum tali damnato factum, uel ipſius inſtõnẽ ſcd̃m Ang.

f ¶ Scd̃m tabu. No. ꝙ de iure ciu. non admittiẽ, cũ ſit irritũ teſtm̃, ſed iure ꝓtorio, quo inſpecto nõ potuit infirmari ꝙ erat factũ, cũ circa talia ius ꝑtoriũ nõ habeat uim, ut j. de bo. poſ. §. quos aũt.

SYL. ¶ Ex eo aũt ſolo. Caſus. Nõ figurabitur, qa de rõne dictũ fuit ĩ. §. poſteriore. s. eo. No. teſtm̃ ſolenne non tolli nuda uoluntate contraria. Itẽ ꝙ illud nõ dr̃ teſtm̃, qđ quis poſt aliquarũ rerum diſpõnẽ morte ꝑuentus pfi cere non potuit. No. regulam de qua in ſumniar.]
† alias morte.
† alias perfecerit.

g ¶ Solo. Bene dicit ſolo: quia ſi plus interueniat, licet non ſit perfectum, ſecundum tamen qñq; rumpit primum, ut in fi. huius. §. dicemus.

✱ ADDIT. Adde quod qñ legatum expreſſe adimitur, licet adimaẽ in uolũtate ſequenti inutili, non tñ debeẽ. l. & ſi transferam. ff. de adimen. leg. Bart. in l. ſi iure. ff. de leg. iij. H. M.

h ¶ Noluerit. ſ. dicẽdo hęc uerba, No-

la teſtamentum quod feci ualere.
a ¶ Perfectæ fuerint. Immo qñq;. & ſi ſint imperfectæ ſecundæ, rumpunt primo factas, ut C. de teſta. ſancimus. q̃ eſt contra. Sed ibi tam ex curſu decennij, q̃ mutatione uoluntatis, illud euenit, non ſola mutatione. Itẽ contra. ff. de teſta. mili. l. eius militis. §. ſi militia miſſus. ſed ibi primum erat minus ſolenne iure communi inſpecto: unde facile potuit rumpi. (j)
SYL. ¶ Facilius enim tollitur actus ſubnixus iure ſingulari quàm iure communi. l. iiij. ff. de fideicom. liber.] Item contra ff. de iniuſt. rup. teſt. l. ij. Sed ibi ſecundum licet non ſit perfectum iure communi, eſt tamen perfectum iure militari: unde rumpit primum. Item contra C. de teſta. l. hac conſultiſsima. §. ſiquis autem. Sed ibi in ſecundo fuerunt inſtituti, qui & alias ab inteſtato ſucceſſuri erant: unde facile rumpitur primum teſtm̃ in quo extranei ſunt inſtituti, & facilius admittuntur uenientes ab inteſtato, ut arg. ff. de uulg. & pup. ſubſti. l. ſi filius. Item contra. C. de teſt. l. noſtram. & ad idem contra. ff. ſi ta. teſta. nullę ex. l. j. §. ſi hæres. Sed in iſtis legibus plus fecerat teſtator, ut rumperet primum: quia incidit: quod magis eſt, quàm ſi aliud teſtamentum facere uoluiſſet, arg. ff. de iis quæ in teſta. delen. l. ij. Item contra. ff. de acquiren. hæred. l. clodius. Sed, ibi non ualet primum, non quia ruptum ſit a ſecũdo, ſed quia hæres inſtitutus in primo non adiuit ex eo hæreditatem: unde non ualet teſtamentum, quod hæredem non habet, ut ff. de iis quæ in teſt. del. l. proxime. nec potuit eam tranſmittere ſuo hæredi adeundam. ut C. de cad. toll. l. unica §. in nouiſsimo. Item contra. C. de ijs quib. ut indig. l. hæreditas. Sed ibi dixit talia uerba, quòd hæres erat indignus, uel ſimilia: quæ plus faciunt, q̃ ſi ſimpliciter diceret, nolle prius ualere: uel quàm ſi ſecundum cœpiſſet facere: & ideo ibi receditur a primo. Vel dic illud, quod hic dicitur, eſſe uerum de iure directo, ut non rumpatur primum: ſed tamẽ aufert ei hæreditas ut indigno, ut ibi cum hoc cogitauerit teſtator, ut arg. ff. de cõdi. inſt. l. quidam in fine.
ADDIT. (j) Vel dic, quòd ille caſus non eſt proprie exceptus a regula: quia hic primum erat ualidum de iure communi, ſed ibi primum erat ualidum iure ſpeciali ex priuilegio. Angelus.

perfectæ[a] fuerint. Nam imperfectũ teſtamentum ſine dubio nullum eſt.[b]

¶ Etiã princeps non capit ex teſtamento imperfecto. h. d.

¶ Eadem oratione expreſſit,[c] non admiſſurum ſe hæreditatem eius, qui litis cã principẽ reliquerit[d] hæredem: neq; tabulas non legitime factas, in quibus ipſe ob eã cauſam[e] hæres ĩſtitutus erat, probaturum:[f] neq;

b ¶ Nullum eſt. Not. nihil eſſe quod perfectum non ſit. C. ad ſillan. l. cum ſillanianum. in fi. Sed contra. ff. quemadmo. teſt. ape. l. ij. § teſtamentum. Sed ibi abuſiue dicitur aliquod, quod non erat perfectum. Item contra. C. de teſtam. l. hac conſultiſsima. §. ex imperfecto. Sed illud ſpeciale eſt fauore liberorum, ut ibi dicitur: ſicut & illud eſt ſpeciale in illis, ut difficilius rumpat teſtator illud in quo ipſi inſtituti ſunt, ut in authen. de teſta. imperfect. §. pen. coll. viij. — Nihil & imperfectũ æquiparant.
¶ Eadem oratione. Casus. Figura per te. rationem dubitandi faciebat auctoritas principis: quia quo ad eum ſeruatur ius gentium potius, quàm ius ciuile. Ratio decidendi aſsignatur in textu. Not. ſummarium. Item quòd quamuis princeps ſit ſolutus legibus, illis tamen uiuere uult.] — SYL.
c ¶ Expreſsit. ſ. diuus Pertinax.
d ¶ Reliquerit. ſ. in ſolenni teſtamento: quod facit, ut duriorem faciat aduerſarium ſuis aduerſariis: quæ inſtitutio eſt odioſa & inuidioſa, ut ff. de hær. inſti. l. pen. †
e ¶ Ob eam cauſam. ſ. litis: nam ſi legitimas non probat. ſ. princeps, multo minus probabit non legitimas.
f ¶ Probaturum. i. commendaturum.

† Et ita ĩ dubio p̃ſumit̃ pp̃ fiſci extremã p̃tã tẽ: ſecus ĩ priuato, ut l. ex hoc. §. ſed hr̃dẽ. ff. de ali. iu. mut. cã fa. Ang.

a ¶ Admiſſurum. Ideſt niſi ſolenniter ſit inſtitutus, nollet etiam nomen hæredis habere.

b ¶ Auctoritas deſit. ut quia aliquid deſit, propter quod teſtamentum non v3, cum multa ſint ī eius factione neceſſaria, ut ſ.de teſt. §. j.&.ij.

ex nuda uoce hædis nomē admiſſurum:[a] neq; ex ulla ſcriptura, cui iuris auctoritas[b] deſit, aliquid adepturū. Secūdū hoc diui Seuerus & Antoninus ſæpiſsime reſcripſerūt[c] Licet.n. (inquiunt[d]) legibus ſoluti[e] ſimus, attamē legibus uiuimus.[f] †

¶ De inofficioſo teſtamento.

¶ Solis liberis præteritis uel exhæredatis: parentibus quoque, & fratribus uel ſororibus turpi perſona inſtituta, datur querela inofficioſi, quòd non officio pietatis uſus teſtator ſit. h. d.

QVIA plerūque parentes ſine cā liberos ſuos exhære

c ¶ Reſcripſerunt, ut C.de teſta.l. ex imperfecto.

d ¶ Inquiunt. Imperatores.

e ¶ Soluti. ut ff. de leg. & ſenatuſc. l. priceps & facit.ff.de iure fiſci.l. fiſcus.j.§. ſi

† Concor.c.j. ī gl.ſup uerbo ab oib. in fi. extra de conſtit.

f ¶ Viuimus. Ideſt uiuere uolumus, ut hic,& C.de leg.& conſti. princ.l. digna uox. & facit ff.de leg.ij. quod principi.&.l.ſe.& ff.de leg.iij.l. ex imperfecto. & ff.de inof. teſt.l. papinianus.§.ſi Imperator.

SYL. * ¶ Intellige ꝙ uolunt uti iure cōi.ſ. in teſtamentis aliorum, non in ſuis, hoc eſt, cū ipſi teſtanē, ſecundū Pau.de Caſ. & Iaſ.in.l.ex imperfecto.C.de teſta.]

ADDIT. Immo contra fiſcū ī dubio eſt ferenda ſententia, ſi cauſa ſit mere lucratiua: alias ſecus, ut hic. Ang.

Continuatio. ¶ De inofficioſo teſtō. ¶ Qualiter ipſo iure teſtamenta infirmentur ſupra titu.primo.dictum eſt: nunc autē qualiter officio iudicis id eſt per ſententiā iudicis intentetur querela inofficioſi teſtamenti.

Diuiſio QVia plerunq;. ¶ Totus iſte titulus diuidiē principaliter ī duas partes. Primo ponit quibus pſonis competat ǭrela. Scđo qñ querela ceſſat. Secunda ibi (Sed hæc ita.) Item prima ſubdiuidiē. Nam primo de querela deſcendentium contra teſtamenta aſcendentium. Secundo econtra de querela aſcendentium contra teſtamenta deſcendentium. Tertio de querela collateralium. Quarto quòd querela eſt remedium ſubſidiariū. Secunda ibi (Non autem.) Tertia ibi (Soror.) Quarta ibi (Tam autem.) Arc.

SYL. ¶ Quia plerunque. Caſus poſitio facilis eſt ſtat.n.tex.in declaratione terminorum, cui ſcilicet competat querela inofficioſi & quia ſupra de exhæ.lib. uiſum ē clare filijs competere, cum hoc ſit indubitatum, prætereundū eſt: ſed in parentibus uidebatur, ꝙ nō poſſet competere querela, quia filij non poſſunt condere teſtamentum.l. qui in poteſtate.ff.de teſt. immo quando præteriretur aſcendens, uidebatur ꝙ nō haberet locum querela, ſed bo.poſ.contra tab.l. j. ff.ſi quis a pa.ſue.ma. Cuius cōtrarium reſpondetur, ꝙ immo competat querela, ut dicitur hic in text. ea ratione, quia cōtra officium pietatis filij fecere quaſi furioſi, qui parentes exhæredauere, uel præteriere. Nec ob. obiectum de patria poteſtate, quia iſte tex. debet intelligi in emancipatis teſtantibus: quia ſi intelligeretur de filijs in poteſtate, teſtamentum eſſet nullū. Itē quod dicitur de querela, habet locum indiſtincte, quando parentes exhæredantur: ſed differentia eſt in præteritione: quia ſi prætereuntur aſcendentes per lineam maternam, habet locum querela, quia habetur pro exhæredatione ſupra de exhær.lib §.fi.ſi per lineam paternam, habet locum bonorum poſ. contra tab. ut in contrario. De fratre autem & ſorore ratio introductionis pietas fuit, non ſimpliciter, ſed quando eſt

dant,[a] uel omittũt:[b] inductum eſt, ut de inofficioſo teſtõ agere poſſint[c] liberi, q[d] quæruntur[e] aut inique ſe[f] exhæredatos, aut inique p̃teritos,[g] hoc colore[h] quaſi non ſane mẽtis fuerint, cum teſtamẽtum ordinarent. Sed hoc dicitur, nõ quaſi uere furioſus ſit: ſed recte quidem † fecit teſtamentum, nõ aũt ex officio pietatis. Nam ſi uere furioſus ſit, nullũ[i] teſtm̃ eſt. ¶ Non autẽ liberis tantũ permiſſum eſt teſtamentum parentum inofficioſum accuſare: uerum ẽt liberorum,[k] parentibus. ¶ Soror autem[l] & frater, turpibus[m] p-

† alias fecerit.

admiſta odio turpis perſonæ inſtitutæ. Notabilia collige per te.]

a ¶ Exhæredant. Hoc refertur ad eos, qui aſcendunt per lineam maſculinam & fœmininam, ſed ſequens clauſula reſpicit tm̃ fœmininam.

b ¶ Vel omittũt. Hoc tm̃ ad fœmininam lineã refert. Nam illarum prætertio pro exhęredatione hr̃, ut ſupra de exhære. li. §. mater. Si autẽ aliquis de linea maſculina omitteret filiũ i poteſtate, nullum ipſo iure eſſet teſtm̃: ſi emancipatum filium omitteret, ualeret, ſed per contratabulas rumpitur, ut ſupra de exhær lib. in prin. &. §. emancipatos. hodie etiam emancipatus præteritus poteſt dicere nullum ipſo iure, ut ſupra de exhær. li. §. noſtra. alias, ſed hæc quidem. & C. de lib. præt. maximũ. Accur.

SYL. ¶ Declara hoc uerum, qñ non eſſet inſerta cã, quia tunc ẽt hodie haberet ius dicendi nullum: ſed inſerta cã, neceſſe eſt ꝙ ueniat per contra. ſicut de iure antiquo, ſecundũ glo. in. l. ſi filius. ff. de min. q̃ cõiter approbatur per doc.]

c ¶ Agere poſſint. ſ. ab adita hr̃ditate ĩ. quinquennium, † ut C. e. ſcimus. §. fi. & l. ſi quis filium. in fi. & ff. eo. papinianus. in fin. & C. in quib. cau. in integr. reſtit. non eſt ne. l. ij. & hoc propoſita quadam petitione ad hoc, ut teſtm̃ reſcindat: quæ non eſt actio prorſus, nec accuſatio, ſed medium tenet: & quandoque actio, qñque accuſatio dicitur: ſed proprie dicitur querela, ut not. ff. eod. poſthumus. §. ſi quis.

† Supplementũ autẽ lrĩmę ẽt p̃paratũ tranſmittit, & durat xxx. annis. ſecũdũ cõmunem opi. Angel.

d ¶ Qui. ſ. liberi.

e ¶ Quærumtur. i. conquæruntur.

f ¶ Se exhæredatos. a qualibet linea.

g ¶ Præteritos. Ab aliquo de linea fœminina.

h ¶ Hoc colore. i. hac honeſtate uerborum.

i ¶ Nullum teſtm̃, ut ſupra qui. nõ eſt permiſ. fa. teſt. §. item furioſi.

k ¶ Liberorum parentibus. ſ. eſt p̃miſſum accuſare filiorũ teſtm̃, qñ ſunt ab eis exhæredati: & hoc accipe ĩ filio pagano emancipato alias ſi eſſet miles, non ſubiiceret q̃relæ, ut C. e. l. fi. in fi.

SYL. ¶ Quod hodie correctũ eſt ſecũdum gl. q̃ cõis eſt in. d. l. fina. quia datur quærela.]

¶ Itẽ ſi eſſet in p̃tãte, teſtm̃ ipſo iure n̄ ualeret, ut. ſ. q. non eſt p̃miſ. fac. teſt. in prin. & facit. ff. eo. l. nã & ſi parentibus.

* ADDIT. Et præteritos & exhr̃datos quæri poſſe parentes. Eg. Baro hic cenſet. licet præteriti ẽt contratab. bono. poſſ. petant. liberi tamen in querela anteponentur parentibus. l. ſi pater. ff. de inoffi. teſt.

l ¶ Soror aũt & frater. Hoc accipe in conſanguineis & uterinis, uel conſanguineis tm̃: (j) nam uterini non p̃nt, ut C. e. l. fratres. Et no. ꝙ duo dicit iſte. §. primũ, ꝙ frater & ſoror p̃nt agere q̃rela. Secundum, ꝙ hoc uerum eſt, qñ turpes perſonæ inſtituuntur hæredes.

ADDI. (j) Dummõ ſint ex legitimo matrimonio natı: alias ſecus, ẽt ſi p̃ reſcriptum principis eſſent legitimati. Itẽ procedit iſte tex. ſiue ſint exhæredati ſiue p̃teriti, dummõ legitimã in totũ uel in partẽ non habeant, quia tũc agũt ad ſupplementum, ut hic per Ang.

m ¶ Turpibus. Scilicet infamibus ipſo iure.

SYL. ¶ Vel p̃ ſnĩam, uel ẽt de facto, ut C. eo. l. fratres. & ibi Iaſ. declarat in fi.

ADDIT. Et talis infamia iuris, uel facti etiam, excludit a querela, ut. l. in arenam. C. eo. Ang.

ſonis ſcriptis hæredibus, ex ſacris conſtõnibus prælati [a] ſunt. Non ergo [b] contra oẽs hr̃des agere poſſunt.[c] Vltra [d] fratres igitur & ſorores cognati nullo modo aut agere poſſunt, aut agentes [e] uincere.

¶ Ceſſantibus aliis remedijs agitur quærela, & quando nihil eſt relictum: alias agitur ad ſupplementum.h.d.

¶ Tam autem naturales [f] liberi, quã ſecundũ noſtræ conſtitutionis diuiſionẽ [g] adoptati, [h] ita demũ de inofficioſo teſtamẽto agere poſſunt, ſi nullo alio iure ad defuncti bona uenire poſſunt. Nam qui ad hæreditatem totã

a ¶ Prælati ſunt.i. admiſsi ſunt, & ſic, turpibus perſonis, ablatiui ſunt abſoluti. Vel dic prælati ſunt.i. præpoſiti turpibus perſonis, datiue legendo.

b ¶ Non ergo. hoc refertur ad primũ reſponſum, uel potius ad ſecũdum.

c ¶ Poſſunt ſ. de iure.

d ¶ Vltra. Hoc ad ſecũdum, uel potius ad primum, ſi rite inſpiciatẽ ſeries textualis.

e ¶ Agẽtes uincere.ſ. ẽt de facto agẽtes non uincerent: melius ergo ſacerent, ſi ſe ſumptibus inanibus non uexarent, ut ff.eo. l.j. Sed contra.ff.eo. poſthumus.§.ſi quis ex his. Sed ibi nemo repulit agentem: repelli tamen potuit, ut hic. Sed an filij fratrum agant? Videtur ex hac litera eos excludi. Sed cum hodie uocentur ab inteſtato & fratribus æquiparentur, forte & ipſis querela datur, ut in authen.de hære. ab inteſta.uenienti.§.reliquum.& in authẽ. ut frat. filij.§.j.colla.ix.quæ eſt in C.de leg.hære.auth.ceſſante. & argum.ff.de inoffic.teſtamen.l.poſthumus.in princip. Sed reſpondent quidam, quòd non admittuntur ad querelam: & tamen una cum eo, qui poteſt agere, admittuntur ab inteſtato, ut C.de inoffic. teſtamen.fratris. & C.communia de ſucceſ. auth. itaque. Vel poſſet reſponderi, quòd admittuntur iure diuerſo: nam frater agit querela, & rumpit: & filius alterius fratris, cum ſit ruptum teſtamentum, admittitur ab inteſtato. Accurſius.

SYL. ¶ Opi.gl.hic communiter tenẽ, quia ſubintratio illa locum habet ab inteſtato, non facto teſtamento.]

ADDIT. Si aũt eſſet ſolus, a querela excluderetur. Ang.

SYL. ¶ Tam autem. Caſus. Figuratio non eſt neceſſaria in declaratione notiſſimæ regulæ in hac materia: poteſt tñ ꝓ rõne dubitandi adduci, ꝙ quamuis filius habeat legitimam & ultra iure legati uel alio modo, poteſt agere querela, dummodo non habeat iure inſtitutiõis.§. aliud quoq; capitulũ. in auth.ut cum de appel. cogno. Contrarium dicitur hic. Sꝫ dic, ꝙ illud ꝓcedit de iure nouiſsimo, hoc aũt eſt de iure antiquo: nã quo ad hoc.§.hic ẽ hodie correctus. No.ꝙ filij tam naturales, q̃ arrogati, uel adoptati ab auo paterno uel materno, qui tranſeunt hodie in poteſtatem patris adoptantis, habent querelam. Item ꝙ talis querela competit ẽt poſthumis. Item ꝙ hæc querela eſt remedium ſubſidiarium, deficientibus alijs. Item ꝙ ad excludendum liberos a querela, ſufficit aliquid ei relinq: quo caſu agunt ad ſupplementum arbitrio boni uiri.]

f ¶ Naturales. Scilicet & legitimi: nã naturales tantum non agunt in bonis patris, ſed matris, ut ff.eod.ſi ſuſpecta. §. primo.

* ADDITIO.. Spurii quoque filii de inoffi.teſt. matris dicere poſſunt.d. l.ſi ſuſpecta, niſi mater fuerit illuſtris ut.C.ad orficia.l.penul.& glo. in.d.l. ſi ſuſpecta. H. M.

¶ Ratio eſt, quia ab hæreditate matris non excluduntur, a patris ſic.l. humanitatis.C.de natur.lib.l.placet.C.ad orfic. uel quia contra uotum patris non ſuccedunt, glo. in lege prima.§.j.ff.de contratab.]

g ¶ Diuiſionem. Vt ab auo paterno uel materno.

h ¶ Adoptati.i.† arrogati: qui habent quartam ex conſtitutione diui Pij, ut

† Iſta expõ ẽ mala: qa arrogatis cõſulitur alio remedio .ſ.p condõnẽ ex l.ut ibi. &.l ſi arrogatio ff. de adop. igitur &c. SYL.

ff.eod.papinianus.§. ſi quis impubes. Itē adoptati, ſi auo paterno dati ſunt, ut C.de adopt. cum in adoptiuis ſupra de adopt.§.ſed hodie. & hoc prædixit.

a ¶ Partem. Scilicet quartam: ſi autem minus, tunc ad ſupplementum agitur, ut infra proxi.

b ¶ Veniũt Ideſt uenire poſſunt: ut iure legati uel donationis, ut infra eodem. §.penul. uel quia eorum filii uel ſerui ſunt inſtituti, ut ff.eodem lege nihil.

c ¶ Poſthumi. Scilicet exhæredati: nam ſi præteriti, ipſo iure rumpitur teſtamētum, ut ſupra de exhæred. liber.§.poſthumi. ſed hodie non poſſunt exhæredari, ut C.eodem. ſi quis in ſuo. §. legis.

uel partē [a] eius alio iure ueniunt, [b] de inofficioſo agere non poſſunt.

¶ Poſthumi [c] quoq;, qui nullo alio iure uenire poſſunt de inofficioſo agere pñt.

¶ Sed hæc [d] ita accipienda ſunt, ſi nihil eis pœnitus a teſtatoribus teſtamento [e] relictum eſt: quod noſtra conſtō [f] ad uerecundiam naturæ introduxit. Si uero quantacunque pars hæreditatis uel res eis fuerit relicta: de inofficioſo q̄rela quieſcente, id, quod eis [g] deeſt, uſque ad quartã legitime partis repleatur, licet nõ fuerit [h] adiectum, boni uiri arbitratu debere eam † compleri.

¶ Tutor legatũ petendo nomine pupilli, non repellitur a q̄rela. Idem, ſi q̄rela noĩe pupilli egerit, non amittit legatum ſibi relictum. Aret.

¶ Si tutor [i] nomine pupilli cuius tutelam gerebat, ex teſtamento patris ſui

† alias impleri. alias repleri.

d ¶ Sed hæc. Hoc refertur ad ſupradicta a principio uſque huc.

e ¶ Teſtamento.ſ. iure inſtitutionis, cum teſtamentum facit, ut in authē. ut cum de appel.cog.§. aliud. ſed ſi aliam uoluntatem facit, ſufficit quoquo relinquatur tit.ut in auth.de trien.& ſemiſ. §.j.coll.iij.

f ¶ Conſtitutio. ut C. eodem omnimodo.

g ¶ Eis. Scilicet exhæredatis uel præteritis.

h ¶ Non fuerit adiectum, ut C.eodem ſcimus in princ..

SYL. ¶ Si tutor. Caſus. Quærebatur an præterito uel exhæredato filio, qui alterius pupilli tutelam gerebat, cui in teſtamento paterno erat aliquid relictum, ſi acceptabat legatum, an excluderetur a querela: & uidebatur q ſic, quia ſtatim approbato teſtamento, excluditur a querela: ſed acceptando legatum uidebatur approbare teſtamentum, ergo &c. Contrarium dicitur ea ratione: quia quãuis una pſona ſit & eadem, tamē gerit uices duarum: quãdo ergo approbat teſtamentũ ut tutor, non cenſetur approbare ut ipſe: quando uero improbat ut tutor ſimiliter nõ uidetur improbare ut ipſe: & ſic diuerſitas hæc facit rõnem decidendi in text. noſtro, cum ſit officium neceſſarium ut in glo. Not. quod dictum eſt in ſummario. Item q dictio, ſed ſi, non aduerſatur ſecundum ſuam naturam in iure & in facto, ſed in facto tantum.]

i ¶ Si tutor. Teſtator extraneum inſtituit, & filium exhæredauit, & cuidam pupillo exiſtenti in tutela filii ſui legatum reliquit: quod petiit filius nomine pupilli ſui: non tamen ideo repellitur a querela ſuo nomine. Sed contra.ff.eo.l.fin. j. reſpon. Sed ibi certe aduocatus uel procurator ſponte faciebat, cum illa officia ſint ſpontanea, ut infra manda.§.mandatum. at hic & ex neceſsitate: quia tutela ex neceſsitate ſuſcipitur, ut ff. de tutoribus & curator.datis ab iis.l.necnon. & neceſſario geritur, ut ff.de adminiſt.tut.l.j. in princip.

Aduocati & pcuratoris officiũ eſt ſpontaneum.

SYL. ¶ Quando autem etiam officium aduocationis eſſet neceſſarium iuxta.l. p. uidendum.C.de poſtu.cum ſi. tunc nõ ſubmoueretur a querela.]

legatū accepit, cū nihil erat relictum ipſi tutori a pr̄e ſuo nihilominus [a] † poterit noïe ſuo de inofficioſo patris [b] teſtō agere. Sed ſi [c] econtrario pupilli nomine, cui nihil relictū fuerat, de inofficioſo egerit, & ſuperatus ē: ipſe tutor, quod ſibi in teſtamēto eodem legatum relictū eſt, non amittit.

¶ Sufficit, ꝙ filius habeat unam quartam quoquo relicti titulo, ad hoc ut excludatur a querela: ſiue ſit unus, ſiue plures. Angel.

¶ Igitur [d] quartam quis debet habere, ut de inofficioſo agere non poſſit, ſiue iure hæreditario, ſiue iure legati [e] uel fidei commiſſi, uel ſi mortis cā ei quarta donata fuerit, uel inter [f] uiuos, in iis tantummodo caſibus, quorum mentionem fa-

a ¶ Nihilominus. Nam uidebať paternum iudicium approbaſſe: & ſic nō poſſe poſtea querela agere: ſed tamen nihilominus poteſt, ut hic dicit.

SYL. ¶ Ratio fuit aſsignata in poſitione caſus.]

b ¶ Patris. ſ. ipſius tutoris: immo erat exhæredatus.

† alias posſit.

c ¶ Sed ſi e contrario. Hic teſtator filiū ſuū pupillū exhæredauit, & tutori. quē ipſemet pr̄ filio dabat, legatū dimiſit l. ergo agat de inofficioſo noïe pupilli, & ſuccumbat. tamen ad legatū admittiť. Et ita nota arg. ex hoc & ſuperiori reſponſo, ꝙ quis agit aliquid interdū nō ut ipſe, ſed ut alius. ſimile. ff. de adopt. ſi pater. §. qui duos. & ff. eo. l. ſi is qui. §. ſi hæres. & l. aduerſus. §. j. & C. de adminis. tut. cum quædam. & ff. de cōpen. l. pe. C. de dolo. l. j.

SYL. ¶ Igitur quartam. Caſus. Quærebať, an habens quartam excluderetur a q̄rela: & uidebatur quòd non per authen. nouiſsima. C. eod. ubi requiritur tertia uel ſemis ſecundum numerum filiorū, ut quis agere non poſsit. Item dubitabatur ex eo quòd dicitur in d. authen. ut cum de app. cog. uo. § aliud quoque, quòd requiratur titulus honorabilis inſtitutionis, non autem ſufficerent tituli hic expreſsi. Item dubitabatur ex alio, quòd quamuis non haberet quartam, dummodo haberet aliquid, non poſſet agi querela, ſed ad ſupplementum ut ſupra dictum eſt. Contrarium uero hic deciditur, ut uides: de quo breuiter dic quòd aliud eſt de iure nouiſsimo, ſecundum quod prædicta īmutata ſunt, aliud de iure antiquo, ut hic dicitur, & in gl. j. & ij. Not. collige per te quia clara ſunt.]

d ¶ Igitur quartam. Contrarium formatur ex eo quod habes ſupra eod. §. ſed hæc ita. ubi dicit, ē t ſi minus quarta habet, nō agit querela, ſed ad ſupplemētum. Sol. hic longē ante Iuſtinianū, ut C. eo. cū q̄riť. & ff. eo. papinianus. §. qm̄ aūť quartā. at ſupra ſecundū Iuſtiniani tempora, per l. C. eo. omnimodo. Et illud igiť, qđ eſt hic, ponitur īceptiue nō illatiue: ſic. ff. de iuſti. & iure. ius ciuile. §. hoc igitur. uel lege illatiue, ex eo quod habes ſupra eod. §. tam autem. in fi.

Igiť inceptiue & illatiue ſumitur.

e ¶ Iure legati. ſed hodie iure inſtōnis, ſi facit teſtamentū, ut in auth. ut cū de app. cog. §. aliud. (j) ſi uero alia ſit, uoluntas, ſufficit quoquo relicti titulo, ut in auth. de trien. & ſemiſ. §. j.

¶ Quod introductū eſt tā reſpectu honoris, quia titulus eſt honorabilior, q̄ utilitatis pp ius accreſcendi.] SYL.

A D D I. (j) Quod eſt uerum. Et in legitima, q̄ debeť parentibus. Et an ſit neceſſe, ꝙ expreſſe relinquant iure inſtōnis, an ſufficiať relinquere ꝓ legitima uel falc. uide Ang. hic.

f ¶ Inter uiuos. ſ. data ea conditione, ut hæc donatio inter uiuos in quartam computetur: ut C. eod. ſi qn̄. §. generaliter. & hic ſubiicit.

A D D I. Quod ſatis uidetur exprimere ſi dixit, Dono tibi hoc pro parte tua, arg. l. peto. in princ. ff. de leg. ij. Et eſt ratio iſtius glo. quia legitima debetur ex bonis, quæ reperiuntur tempore mortis, in quibus non reperitur hæc

donatio, cum iam in uita pātris patrimonium perfecte exiuerat. Ang.

a ¶ Alijs modis. Vt dotis cā, & donationis p̄p nuptias, ut C. de inoffi. testa. quoniam nouella.

cit noſtra conſtō; uel aliis [a] modis, qui in noſtris conſtōnibus continent̃. Quod aūt de quarta diximus, [b] ita intelligendum ē: ut ſiue unus fuerit, ſiue plures, quibus agere de inofficioſo teſtamento permittitur, una quarta éis dari poſſit: ut ea pro rata diſtribuatur eis,

b ¶ Diximus, ut ſupra proximo.§

Portio filiis debita iur̄ naturæ q̄ eſt.

c ¶ Pro uirili portiōe. Vt. ſ. quilibet habeat quartam huius partis, quā habiturus erat ab inteſtato, ut C. eodem. l. parentibus. & lege cum quærit. hoc tamē eſt hodie iure auth. mutatum ſcilicet ut tertia detur, ſi ſunt quatuor, uel pauciores: ſi uero plures ſunt filij exhæredati, habent dimidiam.† ut in authen. de trien. & ſemiſ. §. j. quæ eſt. C. eod. auth. nouiſsima. Vnde uerſus. Quatuor aut infra dant natis iura trientem: Semiſſem uero dant natis quinque uel ultra. Et nota in fine huius tituli, quòd quidam dicunt hunc titulum hodie non habere locum niſi inter fratres turpibus perſonis hæredibus inſtitutis: & hæc fuit ſententia M. per authen. quæ eſt C de liber. præter. authen. non licet & authen. ex cauſa. Sed nos dicimus, q̄ habet locum, ut olim: quod plene diximus in authen. ut cum de app. cog. §. aliud in fin. & in d. authen. ex cauſa. niſi quòd quædam capitula in d. auth. circa querelam ſunt innouata: ut q̄a olim non tranſmittebatur ad hæredem etiā ſuum, niſi eſſet præparata, ut ff. eodem. poſthumus. § fi. & l. ſequ. hodie ſic ad ſuum hæredem, ut C. eodem ſcimus. in fin. Item olim quarta dabatur, hodie triens, uel ſemis, ut dictum eſt. Itē olim filii ſe gratos eſſe probabant, hodie hæredes probant ingratos, ut C. eo. omni modo. † Item nota hunc titulum loqui de gratis filiis: ſi enim eſſent ingrati, nihil tenetur pater eis dimittere, ut in auth. de hære. & falc. §. exhæredatos. & in auth. de immen. dona. in filios. §. fin. Et ſunt cauſæ ingratitudinis. xiiij. quibus filii exhæredantur, & ſeptem quibus pater a filijs, ut in auth. ut cum de appel. cogn. §. cauſas. & §. iuſtum autem. Et tres quibus frater a fratre, ut in authē. de nupt. §. ingratitudinem.

† Idē in quarta debita parenti bus Secus ī debita f̄ra tribus. An aūt portio unius filij incapacis accreſcat alijs, uide Angel. hic.

1

*

† Adde l. liberi. in prin. eo. tit.

Pr̄ filiū xiiij. caſibus filius patrē vij. & frater frem tribus exhr̄dare poteſt. † alias deſunt s y l. ſequentia uerba.

¶ Plures autem in filio ſunt, quàm in alijs, q̄a magis tenet l. an tibi. C. de in litem dan. tu l. altius. ſi ſeru. uend.]

† ideſt pro uirili portione, [c]

¶ De hæredū qualitate & differentia.

¶ Triplices ſunt hæredes. Ang. Are.

Haeredes āt aut neceſſarij [d] dicunt, aut ſui & neceſſarij, aut extranei. [e]

¶ De hæredum qualitate & differētia. ¶ Quia hæredes, de quibus ſupra dictum eſt, diuerſi ſunt, ideo de eorū differentia & qualitate. i. differenti qualitate uideamus. Accur. floren. — Continuatio.

Haeredes. ¶ Totus iſte notabilis titu. diuiditur principaliter in duas partes. — Diuiſio. Primo ponit regulam, q̄ hæredū ſunt tria genera. Secundo illa genera proſequitur, & declarat ſeriatim. Secūda ibi Neceſſarius hæres.

d ¶ Neceſſarii. ſ. tantum.

e ¶ Aut extranei. De his autem omnibus hic tit. dicit per ordinē, ut infra proximo. §. & §. ſui. & §. cæteri.

¶ Neceſſarius. Diuiditur in tres partes. — Diuiſio. Nam primo proſequitur primum genus hæredum ſcilicet qui ſunt neceſſarij hæredes tantum. Secundo proſequitur ſecundum membrum ſiue genus, uidelicet qui ſunt ſui & neceſſarij. Tertio proſequitur, qui ſunt extranei hæredes. Secunda ibi (Sui autem.) Tertia ibi (Cæteri.) Item ſubdiuiditur prima pars in quatuor partes. Primo quis ſit hæres neceſſarius tantum. Secundo rationē aſsignat, quare ſic uocatur. Tertio infert conſulēdo

teſtatori, qui non eſt ſoluendo. Quarto prouidet ipſi ſeruo. Secunda ibi (Ideo.) Tertia ibi (Vnde qui.) Quarta ibi (Pro hoc tamen.) Aretinus.

SYL. ¶ Caſus. Non figuratur in declaratione terminorũ niſi litera liter: rõ autẽ quare dicaẽ neceſſarius, exprimiẽ in uer. quia ſiue uelit. No. triplicẽ eſſe hæredũ differentiam. Item quis dicatur neceſſarius hæres. Item quare dicatur neceſſarius. Itẽ not. conſiliũ eorũ, qui uolũt bona ſua poſt mortẽ diſtrahi ſub nomine ſuo.

† alias quia ue lit nolit omnimodo.

¶ Seruus proprius hæres a domino iſtitutus, dr̃ neceſſarius: quia eſt hr̃s uelit nolit: bona tamen, quæ poſt mortem domini q̃rit, propria ſibi reſeruantur. Ang. Are.

¶ Neceſſarius [a] hr̃s eſt ſeruus hæres inſtitutus: ideoq; ſic appellaẽ, †quia ſiue uelit, ſiue nolit, omnino poſt mortẽ teſtatoris protinus [b] liber & neceſſarius [c] hr̃s fit. Vnde [d] qui facultates ſuas ſuſpectas [e] habent, ſolent ſeruũ ſuum primo, aut ſecũdo, aut ẽt ulteriori gradu hæredem inſtituere: ut ſi creditoribus ſatis [f] non fiat, potius eius hęredis [g] bona, q̃ ipſius teſtatoris, a creditoribus poſſideantur, uel diſtrahantur, uel inter eos diuidantur.

¶ Pro hoc tamẽ incõmodo, [h] illud ei cõmodũ [i] p̃ſtatur, ut ea, quæ poſt [k] mortem

Item ꝙ hæreditas adita nõ dr̃ amplius hr̃ditas: ibi, potius hr̃dis bona, q̃ teſtõris. Itẽ ꝙ bona quęſita poſt mortẽ non ſunt obligata creditoribus. Itẽ ꝙ qui ĩ uno grauatur, in alio releuatur. Item a ſpeciali hic, ꝙ hæres teneẽ de ſuo creditoribus hęreditarijs.]

a ¶ Neceſſarius. Ad hoc ut ſit neceſſarius, eſt neceſſe ut ſit ſeruus teſtatoris tp̃e teſtamenti, ut hic, &. ff. de hær. inſt. ſi alienum. in princ. †Item & tp̃e mortis, ut ſupra de hær. inſti. §. ſeruus. Itẽ ꝙ non ſit alteri legatus: tunc enim legatario quæreret hæreditatem, & ipſe eius eſſet: niſi idem ſeruus ſibi ſubſtitutus eſſet hæres & liber, ut ff. de uulg. & pup. ſubſti. l. fi. §. j.

† Dic ſ̃ uerũ ſiue ĩ ſolidũ, ſiue ꝓ parte ſit hr̃s, ut ibi no. gl.

* ADDITIO. Intellige hunc. §. ſecundum Por. hic niſi fuerit datus ſubſtitutus ſeruo, quia tunc præferẽ ſeruo inſtituto ut eſt caſus ſingularis in. l. ſi is qui ſoluendo ſecunda. ff. de hære. inſtit. H. M.

b. ¶ Protinus. i. ſtatim. & ſi quidem pure inſtitutus eſt, a ſeipſo libertatem conſecutus uidetur, ut ff. de acqu. hær. ex parte. & ff. de hæred. inſti. ſed & ſi in conditione. §. fi. & etiam ignorans, ut ff. ſi cert. pet. eius qui. & ff. de teſta. qui in domini.

c ¶ Et neceſſarius. Niſi ſit inſtitutus ſub hac condõne, ſi uellet: quæ uerba faciunt eum uoluntariũ: ſed in extraneo nil operanẽ, ut ff. de condi. inſtitu. uerba. & ff. de hæred. inſti. cornelius.

d ¶ Vnde. Quia neceſſarius.

e ¶ Suſpectas. Vt quia ſciunt ſe nõ eſſe ſoluẽdo & facit. s̃. q. ex cau. man. nõ li. ĩ prin. &. s̃. de uulg. ſubſt. in prin.

f ¶ Satis non fiat. ſ. ab hoc ſeruo hærede & libero inſtituto.

g ¶ Hæredis. i. ſerui ĩſtituti: & hoc ne defunctus iniuria afficiaẽ, ut ſupra qui. ex cau. ma. non licet. §. j. in fi.

*. ¶ Valde n. ignominioſum erat apud ueteres, cuiuſquam bona publice a creditoribus diſtrahi, ut apparet ex. M. T. in orat. pro P. Quinto.] SYL.

* ADDIT. Dic hæredis bona diſtrahi quæ tamen fuerunt antea hæreditaria, ne ſit contra ultima uerba tex. quia ea nunquã fuerunt hæreditaria uide Por. hic. H. M.

h ¶ Incommodo. quia inuitus hæreditati aſtringitur.

i ¶ Commodũ præſtaẽ. Sic & alias inuenitur in multis locis, ut qui ĩ uno caſu grauaẽ, debet in alio releuari, ut ff. de iureiur. l. eum qui. in princ.

Grauatus in uno debet in alio releuari.

k ¶ Poſt mortem. ſ. ante aditam hæreditatem, ut C. ad ſilla. l. cum ſillanianũ. Vel certe hic protinus uidetur adita hęreditas: & d. l. cum ſillan. in alio caſu loquitur.

ADDI.

ADDITIO. Scilicet quando libertas eſt legata ſine inſtitutione, quæ ſtatim nõ cedit, ut l. unica. §. libertatibus C. de cad. toll.

a ¶ Patroni. i. qui eſſet patronus, ſi eſſet liber ĩ uita illius.

b ¶ Reſeruent. Separatione impetrata ſi bona patroni non attingat. i. non ĩceperit adminiſtrare, ut ff. de ſepa. l. j. §. fi. alias. i. ſi inceperit adminiſtrare, nõ poterit poſtea ĩnpetrare ſeparationẽ, niſi ſit minor, ut ff. de min. l. ait ꝑtor. §. nõ ſolũ, quo caſu. tñ ſ. cũ eſt minor, ſeparationẽ ĩpetrabit, ẽt ſi iam attigerit hæreditatem, nõ aũt ut ab hæreditate ſe abſtineat, ut ff. de acq. hær. neceſſarijs. §. fin.

SYL. ¶ Vide gl. in. l. j. ff. de ſepara. quæ enumerat octo caſus.]

c ¶ Non ueneunt. i. non uenduntur.

Diuiſio ¶ Sui a Iſte. §. diuidit in quatuor partes. Primo ponit qui ſunt ſui & neceſſarij hr̃des. Secundo hoc limitat & reſtringit. Tertio rõnem reddit, quare dicuntur ſui hæredes. Quarto rõnem ponit, quare dicuntur neceſſarij. Secunda ibi (Sed ut nepos.) Tertia ibi (Sed ſui quidem.) Quarta ibi (Neceſſarij.)

SYL. ¶ Cas Similiter non figurabitur in declaratione & quaſi deſcriptione huius termini ſui & neceſſarij. ponas igit̃ literaliter ut iacet. Not. qui ſint ſui & neceſſarij. Item ꝙ nepotes ita demum ſuitatem nanciſcunt̃. ſi obtinent primũ locum. Itẽ no. qui dicant̃ ſui. Item unde neceſſarij. Item ꝙ de iure ciuili cogebãtur eſſe hæredes. Item ꝙ ius abſtinendi habent a ꝑtore. * His adde, ꝙ ſuitas ita diffinit̃ ab Alcia. lib. v. Parer. c. xix. Eſt qualitas hæredum, qui primum in ꝑtãte paterna locum tenent, continuationẽ dominij, neceſſitatẽq; ſucceſsionis ipſo iure inducens.]

patroni [a] ſui ſibi acquiſierit, ipſi reſeruẽtur.[b] Et quãuis bona defuncti nõ ſufficiãt creditoribus, iterum tamen ex ea cã res eius, quas ſibi acquiſierit, non [c] ueneunt.

¶ Filius, uel alius quem nemo præcedit, in poteſtate, dicitur ſuus & neceſſarius hæres. Suus ideo dr̃, quia eſt quaſi dominus in uita patris. Neceſſarius iõ dicitur, quia idem de iure ciuili hæres eſt ẽt inuitus: habet tamen de iure prætorio beneficium abſtinendi. Are.

¶ Sui aũt & neceſſarij hæredes ſunt, ueluti filius, filia, nepos neptiſue ex filio, & deinceps cæteri liberi, qui in poteſtate [d] morientis modo fuerint.

¶ Sed ut nepos neptiſve ſui hr̃des ſint, nõ ſufficit eũ eamve in ꝑtãte aui mortis tempore fuiſſe: ſed opus eſt, ut pater eius uiuo patre ſuo deſierit [e] ſuus hr̃s eſſe, aut morte † interceptus. [f] aut qualibet alia rõne [g] liberatus a patris poteſtate. Tũc. n. nepos neptiſve in locũ patris ſui ſuccedit. [h]

¶ Sed ſui quidẽ hæ-

d ¶ In poteſtate. Alias ſi ſunt emancipati, extranei ſunt, ut ĩ. eod. §. cæteri.

e ¶ Deſierit. improprie ponit̃: quia uiuo patre non ſuit hr̃s: ſed dr̃ deſinere ꝗtum ad id qđ futurũ erat ſic & alias, ut ff. uſuf. quẽad. cau. l. iij. §. deſinere.

† alias interẽptus.

f ¶ Interceptus. ſ. filius. & alias eſt interemptus. alias interceptus. i. remotus ab hoc ſeculo. Vnde Ouid. in ſua Metamorph. loquens de ranis dicit, Colla intercepta uidentur. A ltic.

g ¶ Alia rõne. Veluti emancipatione, uel deportatione, ut ſ. qui. mo. ius pat. po. ſol. §. præterea. & §. cum autem.

SYL. * ¶ Adde, ꝙ & patre exhr̃dato nepos fit ſuus hæres & neceſſarius. l. q in aliena. §. interdum. ff. de acq. hære.]

h ¶ Succedit. Ita ut ẽt filius emancipatus repellatur, & nepos qui remãſit in ꝑtãte, ex eo uel alio filio natus, admittatur: & hoc iure ciuili, quod non cognouit emancipatos: quia erant capite minuti, ut. ĩ. de hær. quæ ab inteſta. de. §. emancipati. de iure aũt ꝑtorio ſoli filij

emancipati admittunt,non nepotes,ut d.§.emancipati.ſed p edictũ de coniungendis cum emancipatis liberis eius, admittit ſimul filius & nepos, ut ff. de coniug.cum eman.lib.l.j. ij.reſp.Quod (id eſt ꝙ ſimul nepos cũ patre uel fratre patris admittat) locũ hodie nõ haberet, cũ ſit ſublata omnis dr̃ia, q̃ fiebat occaſione emãcipationis,ut ĩ auth.de hær. ab inteſt.ueni.§.j. colla. ix. Accur.

ADDIT. Quod eſt uerum, qñ ab inteſtato ſuccedit,nullo facto teſtõ,uel facto,ſed non ſolẽniter. aut eo per querelam pœnitus expugnato, ſecus ſi per contratabulas de iure prætorio filius ſuccedat, quia ēt hodie procedit dictus tit.de coniungen.Ang.

a ¶ Appellantur.ſ.ſupradicti filii & nepotes.

ADDITIO. Suus hæres patri uocat̃ filius quaſi ſuarum rerum dñs: & quaſi ſibi ipſi ſuccedens in illis rebus, quarum fuit,uiuo patre,pene dominus l.in ſuis.ff.de lib.& poſthu. Nam hæres dominum ſignificat.§.fi.inſ.eod ſuum quoq; in iure uaria ſignificare oībus ꝑſpicuũ eſt: in.l.Ful·inius.§. adeo.ff.ex quib cau. ſuus dicitur qui non deſipit, ſed apud ſe eſt,& ſuæ mentis. Item qui legat titio & hæredibus ſuis emancipatis quoque titii liberis legaſſe dicet l. tale.§.fi.ff.de pac.Idem euenit cum ancillæ & natis ſuis legatum eſt.l.iij.ff.de pec.leg.& ſeptitia hæredi ſuo relinquit l.publius.§.fi.ff.de condi.& demonſtr. H. M.

Domeſtici q ſunt. b ¶ Quia domeſtici.No.filium domeſticum patri Sunt & alii multi domeſtici,ut C.de ijs qui ad eccleſ.confug.præſenti.§.ſane. Accur.

ADDITIO. Et ideo ex furto facto

red^a iõ appellant̃,[a] quia [b] domeſtici hr̃des ſunt, & uiuo quoque pr̃e quodãmodo dñi exiſtimant̃.[c] Vnde ēt ſi q̃s inteſtatus moriat̃, prima cã eſt in ſucceſſione liberorum.[d] Neceſſarij uero iõ dicunt̃,[e] quia oĩno,ſiue uelint, ſiue nolint, tam ab inteſtato,quàm ex teſtõ, ex.l.xij.tab.hæredes fiunt.[f] Sed his Prætor ꝑmittit ğ uolẽtibus abſtinere ab hr̃ditate,ut potius parẽtis, quàm ipſorum bona ſimiliter a creditoribus poſſideant̃.

¶ Qui non eſt in poteſtate morientis tpe mortis, dicit̃ hæres extraneus.Ang.

¶ Cæteri, qui teſtatoris iuri ſubiecti nõ ſunt, extranei hæredes

per filium,ſeruum,aut uxorem,nõ oritur actio ciuilis uel criminalis, cum ſit domeſticum, niſi eſſet magnum: quod nota ſecundum Ang.

c ¶ Exiſtimantur.ſ. ex artificio iuris ciuilis,quod fingit eandẽ perſonã patrẽ & filiũ, ut C. de impu.& ali.ſub ſtit.l.fi.Item eandem uocem utriuſque infra de inuti.ſtip.§. ei qui. Item & iõ uſ dñs, quia in illis bonis patris aliter ſicut ipſe pr̃: ſicut uxor dominæ dotis dr̃, & habere poſſeſſionem,† ut C. de iur. dot.in rebus.& C.qui pot.in pign. l. fi. Item & poſſeſſionem uiuo patre habere uſ filius, ut ff.pro hær.l.ij.in fi. hinc eſt, ꝙ ſola adminiſtratio dicit̃ tranſire ad filium,cum pater moritur,ut ff.de libe.& poſth.l.in ſuis.

d ¶ Liberorum.ut infra de hære. quæ ab inteſt.§.j.

e ¶ Dicuntur.ſ. dicti filij.

f ¶ Hæredes fiunt.ſ. iure ciuili inſpecto: aliud de prætorio,ut ſubijcit: quod præualet.

g ¶ Prætor permittit.ſ.liberis in poteſtate poſitis,non ut habeant neceſſitatem adire prætorem,ſed ſufficit ſi ſe nõ immiſceant,ut ff.de acquir.hær. ei qui ſe.& C.ſi mi. ab hær.ſe abſt.l.j.

* ¶ Eſt tñ caſus,in quo ſuus hæres nõ poteſt ſe abſtinere hæreditate, quem ponit Lud.Goza.in repe.l.qui ſe patris col.xxxij.C.unde lib.]

¶ Cæteri. Caſus. Quærebatur quis diceretur extraneus hæres: & uidebatur dicendũ, ꝙ ille qui nullo iure teſtatori cõiungeretur: ita enim ſonat hæc uox, extraneus. cuius contrarium dicitur, ꝙ in hac materia extraneus hæres dr̃, qui non eſt in poteſtate: ſicut alibi extraneus dicitur qui non habetur in po-

Pr̃ & filius eadẽ pſona fingũtur.

†Dic ꝙ imo maritus ē dñs & poſſeſſor conſtante mr̃imonio, nõ uxor,ut l. doce. cum ibĩ no. per gl.& doct.C.de rei uẽd. ſed mortuo uiro dñiũ tráſfert̃ ĩ uxorẽ & per in de ē ac ſi ſemp fuiſſet apud eã,ut d. l. in rebus. C. SYL. nõ tráſfert̃,ſed cõtinuatur ut l. in ſuis. ff.de li. & poſt.

ſeſtate: nam extraneus dr̃ aut a cognatione, aut a filiatione, aut a ſuitate: hic aũt capiẽ pro extraneo a ſuitate. No.ꝙ dictum eſt in ſummario.]

a ¶ Appellantur. ſic C.de rei uxo. act. §. extranei.

ADDIT. Alio modo dicit extraneus ille, q nihil attinet uel nõ eſt de aſcẽdẽti aut deſcendenti linea. Quæ faciunt ad quæſtionem de eo qui ꝓmiſit non alienare ĩ manum extraneam, ſcd̃m Ioan. Fab.& Aug. hic.

b ¶ Nõ habent. ut.ſ. de adopt. §. fœminæ.

c ¶ Habeẽ. ſcilicet ut ſit hæres extraneus: nam non conſequitur iſte utrunque.ſ. libertatem & hæreditatem ex domini teſtõ, quod eſt neceſſe, ut ſit hæres neceſſarius, ut ſ.de hæredi. inſtitu.§.ſeruus autem.j.uerſic.ſi uero a uiuo.

des appellãtur.[a] Itaque liberi quoq; noſtri, qui in poteſtate noſtra non ſunt hæredes a nobis inſtituti, extranei hæredes nobis uidenẽ. Qua de cã & qui hæredes a matre inſtituunẽ, eodem numero ſunt: qa fœminæ in ptãte liberos non habent.[b] Seruus quoque hæres a domino inſtitutus, & poſt teſtm̃ factum ab eo manumiſſus, eodem numero habetur.[c]

SYL. ¶ In extraneis. Caſus. Non ſolet figurari in regula generali. Tamen rõ dubitandi poterat eſſe: quia in conditione teſtamenti uidebantur quo ad capacitatem hęredis inſpici ſolum duo tempora, non tria.ſ. tempus mortis, quo die teſtm̃ ſumit uires, & tempus aditionis: nam tempus conditi teſtamenti nõ uidebatur requiri, cum pendeat a confirmatione, & ſic a morte: prout in ſimili uidemus in legato, quòd ſufficit capacitas tempore, quo dies legati cedit, glo. in.l.ſi alienum.§ j.ff.de hær.inſti. quod tempus in legatis repræſentat tempus mortis, quo die cedit inſtitutio, & tempus aditionis propter tranſlationẽ dominij factam a lege.l.a titio.ff. de furt. unde ita pariter & in inſtitutione uidebantur attendi non debere niſi illa duo tempora. Tñ contrarium deciditur ex eo, quod allegatur in text.ut.ſ.conſtiterit inſtitutio.i.ad ſubſtantiandum teſtamentum: ſecundo autem tpe & ſic tpe mortis, propter confirmationẽ & effectum ipſius inſtitutionis: tertio tempore aditæ, quo ad executionem & effectũ ne rũ: illius n. effectus tempore delationis & ſic mortis eſt ſictus.l. hæres quandoque. ff.de acquir. hære. No. in extraneis hęredibus tria tempora obſeruari debere quo ad capacitatem. Item quòd mutatio ſtatus facta medio tempore non nocet. Item quòd teſtamenti factio accipitur actiue & paſſiue. Item quòd mutus, ſurdus, furioſus, poſthumus, infans, filiusfamilias & ſeruus, habent teſtamenti factionem paſſiuam, quamuis non habeant actiuam.]

¶ Extraneus debet eſſe capax tempore teſtamenti, mortis, & aditionis: & teſtamenti factio accipiẽ actiue & paſſiue: & incapacitas medij tẽporis non nocet. h.d.

¶ In extraneis[d] hæredibus illud obſeruatur, ut ſit cũ eis teſtamenti factio,[e] ſiue hæredes ipſi inſtituantur, ſiue ii, qui in poteſtate eorum[f] ſunt: & id[g] duobus[h] temporibus inſpicitur:[i] teſtamenti qui-

d ¶ In extraneis, † Iſte.§.habetur, ſub eadem uerborum forma in l.ſi alienum ſeruum.ff.de hær.inſti.circa princ.uſq; ad fi.legis. † Iſta gl. non eſt Accur.

e ¶ Teſtamenti factio. Paſsiue accipe id eſt ut poſsit capere ex teſtõ, quod poteſt quilibet, exceptis quibuſdam, quos no.infra tit.j.§.legari.

f ¶ Eorum. Nam ſeruo inſtituto domini perſona inſpicitur, ut ſ.de hær.inſti. §.ſeruus autem plurium.

g ¶ Id.ſ.ꝙ ſit capax.

h ¶ Duobus temporibus. alias tribus, & alias duobus: ſed tamen tria ſpectanẽ tempora, ut ſubijcit.

i ¶ Inſpiciẽ. Teſti facti, ut cõſtiterit in

ſtitutio:& mortis teſtatoris, ut effectū habeat:ita eſt tex. in l. ſi alienum.ff.de hær.inſti. & re uera melius & ornatius quàm hic.

a ¶ Mutatio iuris. Vt quia medio tpe officiaẗ non capax, tñ his tribus tpib⁹ bene inuenitur capax, † ut hic, & ff. de hær.inſti. ſed & ſi in condõne. §. ſolemus. & l.ſi alienū.§. i extraneis. Sed cõtra ff. de acqu. hæred.ſi ſeruus eius qui. Sed certe, ꝙ ſeruus in ſeruitute nõ dicebaẗ capax, ut ibi, ex pſona domini prĩcipaliter erat: nã dñs erat non capax. Vnde eo manumiſſo non nocet ei manumiſsio cum præſumatur nunc, ꝙ & tunc fuerit capax. Item ſunt argu. contra.ff.pro emp.l.ij.in princip. & in authen.ut cum de appel. cog. §. generalem.

ADDIT. Dic prout loquiẗ ibi in cõtractu emptionis. concordat:ſed cū loquit in alijs contractibus, contradicit: ſed ibi loquiẗ in capace, qui non patiebaẗ defectū in pſona ſua: ſed hic ſecus. ¶ In ſecundo uero contrario dicunt,ꝙ loquitur fauore furti, ut pœnitentibus remittatur.]

b ¶ Tria tpa.ſ.in extraneo hærede:ſed in ſuo neceſſario exigiẗ unum ſecundū ioan.ſ.tempus mortis,ut.ſ.eod.§. ſui. Vel ſecundum Azo. ẽt tp̃s teſtamẽti inſpiciẗ: tp̃s aũt aditæ hæreditatis non inſpicitur, quia ſtatim ſunt hæredes pr̃e mortuo.ſ.de iure ciuili, ut ff. de ſuis & leg.in ſuis.In neceſſarijs aũt tantū, duo tempora inſpiciuntur. ſ. teſtamenti & tempus mortis,ut ff.de hær.inſti.ſi alienam.j.rñ.& l. ſeruum.

¶ Hæc gl. cõiter approbatur ſecundū Chriſtoph.hic. SYL.

dem facti tpe, ut conſtiterit inſtõ: mortis uero teſtatoris, ut effectū hẽat. Hoc amplius, & cú adit hr̃ditatem, eſſe debet cū eo teſtamenti factio: ſiue pure, ſiue ſub cõditione hæres inſtitutus ſit. Nã ius hr̃dis eo maxime tpe inſpiciendum eſt, quo acquirit hæreditatem. Medio aũt tpe inter factum teſtm̃,& mortẽ teſtatoris, uel conditõnem inſtõnis exiſtentẽ, mutatio[a] iuris non nocet hæredi:quia (ut diximus) tria tempora[b] inſpici debent.

¶ Teſtamẽti aũt factionẽ[c] non ſolum is habere vr̃,qui teſtm̃ facere põt,ſed ẽt qui ex alieno teſtõ uel ipſe capere põt, uel alii acquirere,[d] licet non poſſit facere teſtm̃. Et iõ furioſus, & mutus, & poſthumus, & infans, & filiusfamilias, & ſeru⁹ alienus, teſtamenti factionem ꝙ habere dicuntur. Licet enim teſtamenentum facere non poſſint, attamen ex teſtamento uel ſibi,[f] uel alii[g] acquirere poſſunt.

c ¶ Factionem.ſ. in actiua ſignificatione.

d ¶ Acquirere.ſ. põt.

e ¶ Factionem. In paſſiua ſignificatione.

f ¶ Sibi. Si ſunt ſui iuris.

g ¶ Alij. Si ſunt in aliena poteſtate, ut hic, & ff. de teſta.l. filiusfa. & fa cit.ff. de ſiui. l.j.§.fi.

¶ Extraneis autem. Caſus. Quærebatur, an ꝗ ſemel ſe immiſcuit, uel adiuit hæreditatem, poſſet poſtea repudiare: & uidebatur quòd ſic: nam repudiatio & aditio paribus paſsibus ambulãt.l. is poteſt.ff de acquiren.hæred. ſed ille, qui abſtinuit, poteſt poſtea ſaltem iuxta triennium adire.l.fin.C.de repud. hær. immo olim perpetuo l. ſi quis ſuis.ff. de iure delibe. ergo pariter uideẗ poſſe reuocare aditionem infra dictum tempus. cuius contrarium dẽiẗ hic etiã in ſuo.rõ eſt differentiæ, quia unus caſus eſt fauorabilis filio,alius damnoſus,ſecundum doct.quæ ratio eſt falſa: quia poteſt eſſe utile & filio repudiare damnoſam hæreditatem : ſed ratio eſt,quia ſuus de iure ciuili eſt neceſſarius.Vnde quamuis a prætore habeat ius abſtinẽdi, & abſtineat, tamen remanent reliquiæ ſuitatis, quæ ẽt ſatis ſunt ad cõfirmandū teſtm̃,quemadmodum aditio.l. cum quaſi.§. ſed & ſi quis.ff. de fidei- SYL.

† Niſi ex tali mutatione tacite induceretẽ repudiatio hæreditatis: ut ꝗ a ſacere t actū contrarium incõpaſsibilẽ: puta intrãdo religionem fratrū minorū. Idẽ in eo, ꝗ impetrauit primū bñficiū uacatu rū,& interim duxit uxorẽ uel habitū dimiſit: SYL. quo reaſſumpto,uel mortua uxore, uacat beneficiū ut h p Ioã. Fab.

¶ Extraneus hæres habet ius deliberandi. Quilibet hæres poſt aditā non repudiat, niſi ſit minor qui reſtituit: quod extenſum fuit ēt ad milites maiores. Hodie tamen adeundo cum beneficio inuentarii ſecurus eſt hr̄s nō teneri ultra uires hæreditarias h. d.

¶ Extraneis aūt hæredibus deliberandi ptās eſt de adeunda hæreditate, uel non adeunda. Sed ſiue is, cui abſtinendi [a] ptās eſt, immiſcuerit ſe bonis hæreditatis: ſiue extraneus, cui de adeunda [b] hęreditate deliberare [c] licet, adierit: poſtea relinquendæ hæreditatis facultatem non habet, niſi minor ſit xxv. anno. Nam huius ætatis hominib⁹, ſicut in cæteris omnibus [d] cauſis, deceptis, ita & ſi temere damnoſam hæreditatem ſuſceperint, Prætor ſuccurrit. [e]

¶ Sciendū eſt tamen diuum Adrianum ēt maiori [f] xxv. ann. ueniam [g] dediſſe, cum poſt aditam hæreditatem grande æs [h] alienum, quod aditæ hæreditatis tempore latebat emerſiſſet. Sed hoc quidem Diuus Adrianus cuidam ſpeciali beneficio præſtitit: diuus autem Gordianus [i] poſtea militibus tantummodo hoc conceſſit.

¶ Sed noſtra beneuolentia cōe omnibus ſubiectis imperio noſtro præſtitit [k] hoc [l] beneficium: &

com.lib.unde.l. pp illas reliquias permittit poſſe reuocari abſtentionem, cū res de facili ad priſtinum reducat: quæ ratio ceſſat in contrario. No. habere extraneum ius deliberandi. Item ꝙ hr̄s ſiue ſuus ſiue extrane⁹ poſt aditam nō repudiat niſi ſit minor. Item ꝙ minori data eſt reſtō ob facilitatem, & ne decipiatur. Item ꝙ ſpāli priuilegio alicui tributa nō trahuntur ad alios. Itē not. effectū inuētarij, qđ facit ñ teneri ultra uires hr̄ditarias.]

a ¶ Abſtinēdi. ut ē ſuus hæres, cui datur abſtinendi facultas p̄ ꝑtorē, ut. s. eod. § ſui autem in ſi.

Hr̄des ſui īmiſcent & abſtinēt adeunt & repudiāt extranei.

b ¶ De adeunda. No. ꝙ quatuor proportionabilia. ſ. īmiſcere & abſtinere: q̄ duo ptinēt ad ſuos hr̄des. Itē adire & repudiare: q̄ duo pertinēt ad extraneos ut hic dr̄. Sȝ qn̄q; ſuus dr̄ adire & repudiare, ut C. de le. hær. defunctis.

SYL. ¶ Confundunt. n. quandoque, ut l. & ſi ſine. §. ſed quod P'ap. ff. de min. in. l. ſiue §, ſi. ff. de iur. pat.]

Deliberandi tēpus. c ¶ Deliberare. Infra annum deliberationis petito tp̄e, & indulto ab imperiali culmine: a noſtris autem iudicibus īfra nouem menſes: & non niſi ſemel peti poteſt, ut C. de iure deliberan. ſcimus. §. & hæc quidem.

d ¶ Omnibus. Niſi ſint uſi iure cōi, ut ff. de mi. l. uerū. §. itē non reſtituitur.

SYL. ¶ Intellige. i. facit id quod quilibet diligens paterfa. feciſſet, non iure cōi p ut ſonat, ſecūdū Chriſt. hic.] Itē niſi iurauerit adultus ſup cōtractū, ut in. l. federici hac edictali. in tit. de pace ten. §. itē ſacramenta. lib. ij. feud.

e ¶ Succurrit. ut ff. de min. ait prætor. §. ſed & ſi hr̄ditatē.

f ¶ Maiori. ſ. cuuis pro priuilegio.

g ¶ Veniā. abſtinendi. Accur.

h ¶ Grāde as. ſic. ff. de condi. inde. l. ij. §. ſi qd. & l. iij.

i ¶ Gordianus. Sed ubi ſunt leges illorū īpatorū? Reſpon. non hēmus, ſȝ hr̄ mētio earū, ut C. đ iu. delib. ſcimus. ī prin.

k ¶ Pręſtitit. alias præſtauit.

l ¶ Hoc. ſ. ut aliquis non grauetur pp improuiſum debitū, uel ēt prouiſum, ſi eſt non ſufficiens hæreditas, ut C. de iure deli. ſcimus. §. ex oibus. & hoc facto inuentario, ſi res præſentes ſunt. ī. tres menſes: ſi abſuerint, intra annale ſpatiū ut C. de iu. delib. ſcimus. §. ſi autem dubius. &. §. ſi autem a locis. Inuētarij faciendi tēpus.

ADDI. Quot & q̄ requirant in inuētario, uide plene & ordinate per Ang.

conſtõnē [a] tã æquiſſimã, [b] quàm nobiliſſimã [c] ſcripſit, cuius tenorē ſi obſeruauerīt hoĩes, licet eis adire hꝛ̃ditatē, & intm̃ teneri, quantum ualere bona hæreditatis cõtingit: ut ex hac cã neq; deliberationis auxiliũ ſit eis neceſſariũ, niſi omiſſa obſeruatione noſtræ cõſtitutiõis, [d] & deliberãdũ exiſtimauerint, & ſeſe ueteri grauamini [e] aditionis ſupponere maluerint.

¶ Hæres dicitur adire hæreditatē gerendo ſe pro hærede in aliquo actu, uel nuda uoluntate re uel uerbis declarãta: & ita põt repudiare, dũmodo ſciat hęreditatem ſibi delatam, quãuis ſit mutus. Are.

¶ Itē extraneus hæres teſtõ inſtitutus, aut ab ĩteſtato ad legitimã [f] hæreditatē uocatus, põt aut pro hærede gerendo, aut ēt nuda [g] uoluntate ſuſcipiēdæ hæreditatis heres fieri. Pro hęrede [h] aũt gerere qs uidetur, ſi rebus hæreditariis tanquã hæres utat̃, uel uēdēdo res hæreditarias, uel p̃dia colendo locando, & quoquo modo uoluntatē ſuã declaret uel re uel † uerbis.

† alias uerbis uel literis.

a ¶ Cõſtõnē. ut C de iu. deli. ſcimus.

b ¶ Aequiſsimã. q̃tum ad tractatum.

c ¶ Notiſsimam. quantum ad ſniam.

d ¶ Conſtõnis Quæ de compoſitione dicti inuentarij loquitur.

Inuētariũ ... faciētes in quo grauantur.

e ¶ Veteri grauamini. Sed qđ erat grauamen? Rñ. tenebat̃ inſolidũ omnibus creditoribus & legatarijs, ēt ſi excedãt mēſurã hæreditatis, ut C. de iur. del. l. fin. §. ſi uero poſtquã. Si aũt petijt tēpus ad deliberandũ, & fecit ēt inuētariũ, creditoribus quidē tenet̃ inſolidum, ſed de legatis detrahit falcidiã, ſiue adierit hæreditatē. ĩ. deliberationis tp̃s, ſiue nõ recuſauerit. ſed ſi non feciſſet inuentariũ, oĩbus inſolidũ, teneret̃, ut C. de iu. deli. l. fi. §. ſi aũt hoc aliquis. & . §. ſi qs aũt.

SYL. ¶ Item extraneus. Caius. In tã generali regula non figurat̃ niſi literaliter: cuius rõ eſt, quia iſte quaſi contractus a ſola uoluntate hæredis dependet: & iõ qualitercunque conſtet, ſatis eſt. No. ꝙ ſolo animo adit̃ & repudiat̃ hꝛ̃ditas, ſiue uerbis ſiue ſactis oſtendatur. Itē no. quid ſit pro hærede gerere. Itē ꝙ nihil impedit quominus mutus uel ſurdus gerat pro hærede, ſi intelligat qđ agit. Itē ꝙ ad hoc, ut poſsit adiri, neceſſe ē, ꝙ ſit certus de morte ipſius teſtatoris, & ſciat ſibi delatam hæreditatem.

f ¶ Item. Ad legitimam. ſ. iure ciuili: aliud ſi iure prætorio: tunc enim neceſſe habet coram prætore agnoſcere, ut C. de iure delib. l. j. & l. puberem. & l. ſuum. & C. qui admit. ad bono. poſſeſ. l. ultima.

ADDIT. Dic ꝙ ſola agnitio bonorum poſſeſsionis facta coram prætore ēt non auctorĩte ſufficit, ſiue ſit bonorũ poſ. ſcđm tabu. ſiue ab inteſtato, ſiue ēt contra tab. ut ē glo. ſing. in. l. fin. §. j. C. de cu. fu. in uer. ꝓ antiqua. Angel.

g ¶ Nuda uoluntate. oportet tñ, ꝙ extrinſecus declaretur: ſi qđ ergo pro hꝛ̃de uelut hꝛ̃s geſsit, ut hic dr̃, tunc uoluntatē illã declarat, niſi proteſtetur (j) ſe non ut hæredem facere, ut h̃, & ff. de acq. hær. l. pro hærede. in prin. & l. gerit. Sed cõtra id, qđ dicit hic nuda uoluntate, eſt C. de iu. deli. l. potuit. Sed certe eſt neceſſaria uolũtas & actus, ſi ab actu ĩcipias: ſic & alias ff. de acqu. poſ. quemadmodum.

ADDIT. (j) Quæ proteſtatio nõ eſt neceſſaria, ubi facit actũ piũ, qui dilationē non recipit: nec releuat ubi facit actum contrarium, ut c. cum M. Ferra. de conſti. ſecundum Io. Fab. & Ang.

* ADDITIO. Nuda uel hic dr̃, quæ facto aliquo non cumulatur, ſigno tamen certo aliquo pateſacta ac uerbis declarata eſt, ut ſi dixerit ſe uelle eſſe hæredem, pro hærede autem animi eſt & facti. l. pro hærede. ff. de acquir. poſſ. Aemyl. Fer.

h ¶ Pro hærede. i. factis ipſis gerendo pro hærede.

a ¶ Obiiſſe. Alias.n niſi hoc ſciat, non præiudicat ſibi aditio: nam non uř adire, ut hic, & ff. de acquirē. hæred. ſi is ad quem. & l. cum qui duobus.

SYL. ¶ Dic tñ, ꝙ non requirit ſcientia poſitiua cauſata ex actu corporeo, ſed ſatis eſt uehemens opinio ipſius hrdis, ut declarat Bar. ī l. is ꝑt. ff. de acquir. hæred. & ibi Moder.]

Hrdita tē adire uolēti multa ſunt neceſſaria

b ¶ Hæredē eſſe. ēt pure: nā ſi ſub cōditione, non pōt ante exiſtentē cōdōnē adire, ut ff. de acq. hære. is q hrs. Sunt & alia neceſſaria. ſ. ut ſit liber & ſui iuris, q adit: alias non poterit niſi iuſſu patris uel dñi præcedente, ut. ff. eo. ſi quis mihi. §. iuſſum. & l. quoties. Item oportet, ꝙ ſit compos mentis, ut in ſi. huius tit. Itē ꝙ ſit maior. xiiij. ann. alias non pōt adire, ut C. de iur. delib. l. potuit. & l. ſi infanti. Item ꝙ ſciat mortuum eſſe teſtatorem: alias nō pōt adire, ut ff de acqui. hær. is qui hæres. §. ſi quis dubitet. & l. qui hæreditatem. & l. neminem. & l. qui ſuperſtitis. Item certus de condōne teſtatoris eſſe debet, ut. ff. de acq. hære. l. hæres. j. §. fi. & l. ſeq.

ADDIT. Simile in. l. illud. ſi pars hære. pet. & l. is qui putat, de acquir. hær. hinc eſt quod uulgo dř, ꝙ ille, qui uult adire hæreditatem, debet ſcire cām, ex qua deferť, ut l. ſi is ad quem. de acqu. hær. ſecundum Chriſt. Por.

bo de adeunda hæreditate: dūmodo ſciat eū, in cuius bonis ꝓ hærede gerit, teſtatū inteſtatuve obiiſſe, [a] & ſe ei hæredē [b] eſſe. Pro hærede. n. gerere eſt pro domino [c] gerere. Veteres. n. hęredes ꝓ dominis appellabant. Sicut aūt nuda uoluntate extraneus hæres fit, ita contraria deſtinatione [d] ſtatim ab hæreditate repellitur.

¶ Eū, qui ſurdus uel mutus natus eſt, uel poſtea factus, nihil prohibet pro hęrede gerere, & acquirere ſibi hrditatē: ſi tamē intelligit [e] qđ agit.

c ¶ Pro domino. unde hæres. i. dominus, ut ff. ad l. aquil. l. item mela. §. legis autem aquiliæ. Item dicunt Teuthonici her, id eſt dominus.

d ¶ Deſtinatione. dummodo & hoc a qu extrinſeco declaretur: argu. tamen contra. ff. de pec. leg. non ſtatim.

ADDIT. Sed ibi erat acquiſitum domino. uel ibi in actu, qui realitatem requirit. Ioan. Fab.

e ¶ Intelligit, nō ergo demens uel furioſus.

De legatis.

¶ Ex cā l3 imiſcere in una materia aliā materiā, licet non ſit oīno ſimilis: dummō una materia trāſeat & cōformitatē hēat cū alia materia. Arc.

POST hæc [f] uideam⁹ de legatis. quę

Continuatio.

¶ De legatis. Dic ꝙ textus continuat iſtā rubr. Vel ſic: Dictū eſt. ſ. de teſtam. in quibus legata relinquūtur, nunc ſequitur de ipſis legatis.

Diuiſio

POST hæc uideamus.

¶ Totus iſte tit. diuiditur pricipaliter in. v. partes. Primo continuat ſe ad ꝑcedentia. Secundo ponit diffinitionem legati. Tertio recitat quot genera legatorū olim erant. Quarto illud corrigit. Quinto incipit tractare materiam legatorum. Secunda ibi (Legatum.) Tertia ibi (Sed olim.) Quarta ibi (Noſtra autem.) Quinta ibi (Non ſolum aūt.) Et illa quinta ſuo loco ſubdiuiditur.

SYL. ¶ Poſt hæc. Caſus. Non eſt figurandus, quia tantum continuat hunc titulum Imperator: poterat enim dubitari, cum eſſemus in tractatu de ijs iuris figuris, quibus per uniuerſitatem nobis res acquiruntur, quare præpoſita eſſet rubrica de legatis: & reſpondetur non ſine cauſa fieri, cum ſimus in materia teſtamentorum, ſupponere tractatum de legatis. Not. ꝙ materiæ ſunt ſubordinandæ una alteri, non quod titulus titu. continuetur. Item ibi, quæ pars, ꝙ aliquando appellatione partis non uenit dimidia. Item quòd in hoc tit. non uidetur tractari de legatis uniuerſalibus.]

f ¶ Poſt hæc, Scilicet quæ diximus,

ſupra de teſta.ord.hucuſque.

a ¶ Pars.i quæ eſt circa legata,& longa eſt, ut patet.ff.eodem per multas rubricas.

b ¶ Propoſitam.ſupra per quas perſo. i ob.acquir. § fin.

c ¶ Loquimur.i.locuti ſumus.Et ſic tps pro tpe ponit, ut C. ex q. ca. ifa. irro. ſi Poſsi onium.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc expoſitio eſt falſa : quia cum.ſ.

pars a iuris extra propoſitam b quidē materiam uidetur: (nā loquimur c de iis iuris figuris, d quibus per uniuerſitatē res nobis acquiruntur) ſed cum omnino e de teſtamentis, f & de hæredibus g qui in teſtamento inſtituuntur, locuti ſimus, non ſine cauſa ſequenti h loco poteſt hæc iuris materia tractari.

¶ Diffinitio legati. Angel.

tribus ſequ.tit.

g ¶ Hæredibus.ut ſ.de hære.inſtit.uſque huc.

h ¶ Sequenti.Quia nec debentur niſi in teſtamēto relicta,& poſt hæredis inſtitutionem. Sed hodie contra in utroque,ut.j. de fideicommiſſa. hæredit.§.præterea. & infra eo.§.ſed nō uſque. &.§. ante.

¶ Poteſt & SYL. alia ratio aſſignari: quia uoluit prius ſupra tractare de acquiſitione directa uniuerſali, poſtea de particulari directa, deinde de uniuerſali obliqua, ultimo de particulari obliqua.]

tũ tractatum ſit de teſtamentis,non uerificaretur numerus pluralis dicendo de iis iuris figuris. Intendit ergo Imperator,dum dicit loquimur,idem ac ſi diceret,nos ſumus in tractatu.] Vel loquimur.i.loqui deberemus, ſi materiā præcedentem proſequeremur. (j) ſic in authen de conſang.& uter.fratr.ſi igitur. colum.vj.

ADDITIO. (j) Dic ꝙ præteritum perfectum ſubiunctiui in contractibus,quando non põt uerificari in pterito,trahitur ad futurum,ut.l. cũ ſtipulamur.ff.de uerb.oblig. ſed in teſtamentis & legibus. quæ dant formam & eſſentiam, capiunt a futuro. ſecundum.Ang.

d ¶ Figuris.i. partibus uel formis : q quatuor ſunt : per ſucceſsionem ciuilem, per prætoriam,per arrogationē,p addictionem conſeruandę libertatis cā, ut ſupra per quas perſonas nobis acquiritur.§.fin.

SYL. ¶ Adde, quòd uidebatur, quòd eſſent tantum duæ nominandæ, ſcilicet ciuilis & prætoria, quippe aliæ duæ ſunt de iure ciuili, ut patet in illis titulis. Attamen quia ſunt illæ multum diſsimiles, cum ſint ſucceſsiones in uniuerſum ius uiuentis, illæ in uniuerſum ius defuncti, ſunt ſeparatim poſitæ a gloſ. quamuis ſint etiam de iure ciuili.]

e ¶ Omnino.i diligentiſsime.

f ¶ Teſtamentis.ut ſupra de teſtam.&

¶ Legatum. Diuiditur in ſeptem partes. Primo ponit qualiter diffiniat legatum. Secundo quot erant olim genera legatorum. Tertio qualiter unumquodque genus legatorum fiebat, quia erant certa uerba aſsignata. Quarto qualiter dicta uerborum ſolennitas eſt hodie ſublata. Quinto qualiter per Inſtim.omnes iſti modi legandi uel omnia iſta genera legatorum ſunt redacta ad unam materiam : & legatarijs datur ius proſequendi legata altero de tribus modis. Sexto remouet differentiā, quæ erat inter legata & fideicommiſſa,& ea adæquat. Septimo reſpondet cuidam tacitæ obiectioni. Secunda ibi (Sed olim .) Tertia ibi (Et certa quadam.) Quarta ibi (Sed ex conſtitutionibus.) Quinta ibi (Noſtra) Sexta ibi (ſed nō uſque.) Septima ibi (Sed ne in primis.) Aretinus.

SYL. ¶ Caſus. In diffinitione non ponitur: præmittitur enim diffinitio, ut ſciatur id de quo diſputatur,ut inquit Cicer.in lib.j.Officiorum. Nota ergo diffinitionem legati. Item aduerte,quia (meo iudicio) illa uerba, ab hærede præſtanda, non debent eſſe in textu, quia in lege legatum.ff.eodem ij. non ſunt : & glo. ibi quæ hæc uerba ſupplet, non allegat

hunc tex.& gl.hic dicit legatũ hic diffiniri ut in d.l.legatum & aliter diffiniri in.l.legatum.de leg.j.Item Ang. hic dicit ſup. ab hr̃de præſtanda. quæ oĩa oſtendunt, ꝙ in antiquis codicibus prout in meo non erant dicta uerba.]

¶ Legatum [a] itaque eſt donatio [b] quædã a defuncto relicta, † ab hærede præſtanda.

¶ Antiqua ſolẽnitate uerborum, quæ in legatis obſeruabaẽ, ſublata, necnon legatorum fideicõmiſſorumq; differentia, hodie eorum una eadẽque eſt natura, & quibuſcunque uerbis relicta tribus actionibus perſequi poſſumus. h.d.

¶ Sed olim quidem erant legatorum genera quatuor: per uendicationem, per damnationem, per ſinendi modum, per præceptionem. Et certa quædam [c] uerba cuique generi legatorum aſſignata erant per quæ ſingula genera legatorum ſignificabantur: ſed ex

¶ Sed olim quidem. *Caſus.* Non figuratur, quia procedit corrigendo ius antiquum: ratio aũtem correctionis in.l. corrigente aſsignatur. Not. formam & obſeruationes iuris antiqui circa legata. Item ꝙ uoluntates defunctorũ debent ualidiores quam fieri poſsit effici. Itẽ ꝙ ll.debent imponi rebus non uerbis. Itẽ ꝙ legatis una eſt natura. Itẽ ꝙ legatario competit nedum actio perſonalis, ſed realis & hypothecaria. Si enim res legata erat teſtatoris, & conſiſtebat ĩ ſpecie, competit rei uendicatio & actio ex teſtõ: hypothecaria aũt daẽ i alijs rebus quæ peruenerũt a defuncto in hæredẽ. Item ꝙ qñ duo æquiparanẽ, illud, quod eſt plus in uno, tribuitur alteri. Item ꝙ uerbum, ſtudioſis, accipiẽ in bonã partem. Itẽ ꝙ inerudiri adoleſcentes ſunt diſtincte docendi, nec onerandi multitudine materiarum. Item ꝙ a faciliori bus eſt inchoandum.] SYL.

a ¶ Legatũ ſic.ff.de leg. ij. l. legatũ. ſed aliter diffinitur. ff. e. j.l. legatũ ẽ.

† Verba iſta, ab hærede ꝑſtanda nõ ſunt in antiquis & emẽdatis exẽplaribus.

SYL. ¶ Adde, ꝙ nulla ex his diffinitionibus habet ꝑtes diffinitionis, ut diſputando defendit Præpo. ſen.in.vij.q. ij.caſu ĩ ſuis diſputa.]

* ADDIT. Illa uerba ab hærede ꝑſtanda, ſunt delenda, quia nec in antiqs & emendatis codicibus hr̃, ut recte ſentit hic Aldobran.cum legatum a teſtatore quoque præſtetur.l. Lucius.ff. de leg.ij.ſicut donatio ut ſupra de don. in prin.in gl.fere, quæ legatis connumeratur.d.§.j.de don. H. M.

b ¶ Donatio quædam. Sunt.n. tres donationes, ut ff de don.l.j. Et differt hæc a donatione cauſa mortis, ut diximus ſupra de don.§.j.in fi. Item a donatione inter uiuos, cum legatum reuocari poſsit uſque ad mortem, ut ff. de adim. leg.l.iij.in fi. & l. iiij. Sed in donatione inter uiuos non eſt ita, ut.ſ̄.de don.§. aliæ. (j) Item differt ab hæreditate, cũ hoc ſingulare & ſine onere ſit, illud uero uniuerſale & cum onere, ut ff.mã. ſi hæreditatem.& argu.ff.de eden.quædam.§.nihil intereſt.

ADDIT. (j) Et hæc inducunẽ ad qõnem, ſi teſtator dicat, dono titio fundũ pñti & recipienti, an cenſeaẽ legatũ uel donatio, ut per Io.Fab. & Ang.

SYL. * ¶ Legata quo differant ab alijs donationibus, tradit eleganter And. Tiraquel. in repe.l.ſi unq̃. ſuper uer. libertis.nu,cv.C.de reuo.don.]

c ¶ Quædam uerba. Vt ſi dicat legatario, Vendica tibi rem talem. uel hæredi dicat, Damno te illum ære alieno liberare.ut.j̄.eo.§.ſed & tale. Item ſi dicat, Sinito illum habere talem rem. Item ſi dicat uni hæredum, Præcipito rem illã i.ante partem capito, ut ff.e.j.l. ſi a pluribus.

¶ Adde, ꝙ Ang.ampliat, ſiue fiat uerbis directis, ſiue obliquis: & nihil allegat. eſt tex in l.ij.C.com.de le. in princip. Quæ autem in legatis dicantur uerba directa, quæ præcaria, eſt gl.in.d.l.ij. ubi Pau.de caſt.optime declarat. * Sed ut recte diſcas quibus uerbis quatuor hæc legatorum genera conciperentur, & qño inter ſe differrent, legito Alcia. lib.Parer.iij.c.j.] SYL.

ex cōſtōnibus a diuorū principū ſolennitas hmōi uerborum pœnitus ſublata ē. b ¶ Noſtra aūt cōſtō, c quā cum magna fecimus lucubratione, d defunctorū uoluntates e ualidiores f eſſe cupientes, & nō uerbis ſed uoluntatibus eorū fauentes, diſpoſuit, ut oib. legatis g una ſit natura h : & qbuſcunq, uerbis i aliquid relictū ſit, liceat legatarijs id perſequi non ſolū per actiones perſonales, k ſed ēt per in rē, l † & per hypothecariā: m cuius conſtitutionis

a ¶ Ex cōſtōnibus.quas non hēmus.
b ¶ Sublata eſt ſ.dudum retro.
c ¶ Noſtra autem conſtitutio,quæ eſt C.communia de leg.l.j.
d ¶ Lucubratione.i.uigilatione,maxime nocturna. nā ſcdm Philoſophos luna dr̄ hr̄e radios lugubres, ſed ſol claros.ſic in auth. ut iud. ſine quoquo ſuffr. i prin. col.ij.

SYL. ¶ Adde legendū lucubratione.]

e ¶ Volūtates.Interdum nō eſt uoluntas ualidior ſcriptura,ut.ff.de uſuf.leg.l.ſi alij,& ff. de ſup.le.l.labeo. (j) Et facit ád hoc q̄d in tex.dr̄.ſ.ꝙ uoluntas ſit ualidior ſcriptura,quod eſt uerum,ut ff. de leg.ij.l. cum pr̄.§.cum imperfecta.& de leg.j.l. iiij.ſecundum Io.& hoc niſi ſit impoſsibilis uel probroſa,ut infra eo.§.fin. uel inepta,ut ff.eo.j.l.ſeruo alie. §. ſi.

A D D I. (j) Non ob.hic lex ſi alij. qa rn̄d:r̄ ſolū cōtradicere, quia ibi attēdit ſcriptura,quia uoluntas teſtatoris erat ambigua. Cæterum ſi eius fuiſſet clara uoluntas,ab ea non recederet:imo obſeruaret ſcriptura reiecta interpretatione,ut l.iij C.de lib.pret. & hic. Iaſ.

f ¶ Validiores . q̄ ſint uerba ſolēnia: uel quàm ſit ſcriptura.Accur.
g ¶ Oibus legatis.i. oī gn̄i legatorū.
h ¶ Vna ſit nā. quātū ad hoc,ut debeātur.ſunt tn̄ q̄dā fauorabiliora alijs,ut.j. de obli. quæ ex quaſi contractu.§.fin.
i ¶ Quibuſcunq; uerbis. Aptis tamen ad hoc.ſic.ff.de conſti. pec. qui autem. in fi.& l.ſeq.

A D D I T. No.ꝙ lex gn̄aliter loquens recipit reſtrictionē de habilitate:cōcordat gl.j.ī.l.j.§.nūciatio.& ibi doct.ff.de ope.no.nun.& in l.ut gradatim.§.ſed ſi lege.ff.de mu.& hon.& Bar.late ī.l.oēs populi ff.de iuſti. & iu. Ang.

k ¶ Per actiones ꝑſonales.ſ ex teſtō.
l ¶ Per in rē.i.ꝑ rei uendicationē . nā recta uia tranſit dn̄ium in legatariū rei legatæ,ut ff.de fur.l.a titio.Accur.

¶.Adde, ꝙ qn̄ dicimus dn̄ium tranſire in legatis,aut q̄rimus quo ad tranſmiſſionē:& quærit legatū a morte.l.j.§. cū igit.C.de cad.tol.loquēdo de puro: aut quo ad acqſitionē dn̄ij:& hæc eſt triplex : ficti, a morte teſtātis d.l.a titio ueri ſ; reuocabilis,ab adita,añ agnitionē legati. l. ſeruo legato.ff.e.j.ueri irreuocabilis, agnito legato.l. ꝓpinde.ff.ſi cert pet.]

m ¶ Per hypothecariam, † Scilicet in rebus alijs quæ fuerunt defuncti .

¶ Adde,ꝙ hæc opin.glo. communiter reprobatur:ego alias diſputando defendi ſententiam gl.quæ uerior eſt in puncto iuris,quā etiam defendit præp. ſen. in.x.q.viij.caui.]

¶ Et no ꝙ ſi legatū ſit in ſpecie , & ſit res teſtatoris cōpetunt illæ tres actiones. Si in gn̄e,ut ſeruus, cōpetunt duæ ſ.teſtamenti,& hypothecæ : ſed in caſu tm̄ una actio.ſ.ex teſtō,& una exceptio competit: ut ſi lego debitori liberationem,ut ff.de lib.leg.l.quod mihi. & ff. ut in poſ.leg.l.j.§.ſi debitori. Si aūt ſit res aliena , duæ tm̄ competunt.ſ.perſonalis & hypothecaria,ut C.com.de leg. l.j. Non tñ omnibus aget.i.actione in rem,& ex teſtō:ſed una quam elegerit, ut.ff.de leg.ij.cum filius.§. uarijs .ſed ſi legatarius ſit dominus,qualiter perſonali aget,ut infra de actio.§. ſic itaq;. Reſpon. ratione poſſeſsionis , ut ff.de condi.triti.l.ij.

* ¶ Adde,ꝙ iſta hypothecaria remitti poteſt per teſtatorem,Bald.in.l.ij.C. ut in poſ.leg. Dec.in.l.j.in gl.j.in prin. C.de inſti.& ſubſti.]

A D D I T. Et ſic ex teſtō agitur ad præſtandum ſeu tradendum , nō autem ad dandum. uel dic ꝙ.§.ſic itaque . loquitur in uero dño facto per traditionem de iure communi,hic uero de iure

SYL. †Conc.c. Ray. ī gl.ſuꝑ uer.dote. poſt me. extra de teſta. † Hæc gl.diuidit ī q̄tuor ꝑtes. In j.declarando text. remonet quoddā contrariū tacitum. In ij.ꝑ modū notabilis remouet aliud cōtrariū. in iij remouet aliud cōtrariū. In. iiij. & ult.ꝑ modū q̄ſtionis remouet aliud contrariū. ſecunda ibi & SYL. not. iij. ibi,non tñ omnibus iiij. ibi, ſed ſi legatari Iaſ.

ſpeciali ſine traditione: igitur non eſt mirum ſi datur concurſus,ut l.in rebus C.de iu.do.ſecundum doct.

a ¶ Perpeuſum.i.deliberatum.

b ¶ Sed non uſque ad eam.i. nou fuimus contenti.ſ.de cōſtitutione: imnio aliam ſecimus circa iſtā & eandē mām, ut C. cōia de le. l. ij. Prima tñ remouet differentiā quatuor generū legatorū.ſ. ī quo erat differētia inter ſe. Scđa uero remouet dr̄iam inter legata & fideicōmiſſa.

SYL. * ¶ Quænā eſſet olī dr̄ia legatorū & fideicōmiſſorum, belliſsime explicat Alcia.lib.iij. Pater.c.j.]

tionē diuerſitatis eſſe, quia in ſecundo caſu hr̄s non patiť damnū,quia oīa iura actiua & paſsiua tranſeunt in fideicommiſſarium.l. apud iul. §. antiſtia.ff.ad treb.in.j.no. no.in.l.j.§.ſi hæres.ff.eo.tit.]

f ¶ Sed qđ deeſt. In tribus enim deeſt,ut ỹ.e.§. poſt mortē. & ỹ. de fidei com.hær. §. præterea. & ỹ.de ſing. rebus per fidei comm.re. in princ.

g ¶ Amplius.ſ.ut ex neceſsitate dētur, qđ non erat in fideicōmiſsis, ut infra de fideicom. hæ. in priu.

¶ Adde, ꝙ hæc gloſ. eſt falſa,quia tēpore Iuſti.fideicōmiſſa erant neceſſaria,ut.ỹ.de fideicō. hær. per totum.] SYL.

† alias ꝓcipere

perpenſum [a] modū ex ipſius tenore ꝑfectiſſime accipere poſſibile eſt.

¶ Sed non uſque ad eam [b] conſtōnē ſtandum eſſe exiſtimauimus.Cū.n.antiquitatem inuenimus legata quidē ſtricte [c] concludentē, fideicōmiſſis aūt, quæ ex uoluntate magis [d] deſcendebant defunctorū, pinguiorē naturā indulgentē, neceſſariū eſſe duximus oia legata fideicōmiſſis exequare,[e] ut nulla ſit inter ea dr̄ia, ſed qđ deeſt [f] legatis,hoc repleať ex natura fideicōmiſſorū: & ſiquid amplius [g] eſt in legatis,per hoc creſcat fideicommiſſ. natura.

¶ Sed ne in primis [h] legum cunabulis permiſtim de his exponendo, ſtudioſis adoleſcentibus quādam introducamus difficultatē, opeprætiū [i] eſſe duximus,interī [k] ſeparatim prius de legatis [l] & poſtea de fideicōmiſſis [m] tractare:ut natura utriuſq; iuris cognita,[n] facile poſſint ꝑmiſtionē eorū eruditi [o] ſubtilioribus.aurib.† accipere.

† Intellige iſtā adæquationē ꝓcedere in legatis particularib⁹ quo ad particularia, & ī uniuerſalibusquo ad uniuerſalia & ñ aliter, ut SYL. ꝑ doct. hic & ī l.j.ff.de leg.j.

c ¶ Stricte.i.ſtricto iure,ſic ut ex teſtō tm̄ debeantur, ut infra de fideicom. hæred.§. præterea.

d ¶ Magis.ſ.q̃ legata, ut ab inteſtato ēt debeantur,ut infra de fideicom.hær. §.præterea. Vel dic ex uoluntate magis,q̃ ex ſolennitate teſtamenti.

e ¶ Exequare.quantū ad ſniam & tractatū,non quantū ad uerba: nā non dr̄ hodie legataria libertas,& hæreditas,licet fideicōmiſſaria appelleť. Itē ꝑp legatū non cogiť quis adire, ſed ꝑp fideicō.uniuerſale ſic,†ut.ỹ.ad.l.falc.§. quātitas.uerſi.ex diuerſo & ff.ad treb.l. qa poterat.& infra de fideicom. hær.§. ergo.uer.ſed ſi recuſet.

¶ Adde ꝙ glo. eſt falſa, quia ſunt plures differentiæ, & ſaluantur iura exæquantia: uidenda ſunt quæ ponit Iaſ.in l.j.ff.eod.tit.in glo.in ſi.uer.ego nouiſſimus.& ad ultimam partem glo.dic ra

h ¶ In primis legum cunabulis.i.hoc uolumine,ut ſupra eo.in proœmio,circa medium.

i ¶ Opereprætium eſſe duximus.i.pulchrum putauimus & utile,ut dicitur in Salluſtio.

k ¶ Interim.i. antequā ueniamus ad illam conſtitutionem,ubi tractanť communia eorum.

l ¶ De legatis,ut hoc titulo & duobus ſequentibus.

m ¶ De fideicommiſsis,ut ỹ. de fideicom.hær.& alio ibi proxi.tit.

n ¶ Cognita.ſ.ſeparatim.

o ¶ Eruditi.Sic.ſ.de iuſti.& iu.§. his igitur generaliter.

¶ Nō ſolū. Caſus. Quæſitū fuit,an ſicut res teſtōris & hr̄dis,ita & aliena legari poſſet:& uidebať ꝙ non,quia nr̄a ſine facto nr̄o a nobis ñ abdicanť.l. id qđ SYL.

noſtrum. ff. de reg. iur. & nemo cogitur ſuum uendere. l. nec emere. C. de iur. de lib. igitur uidebatur legatum tanquam fruſtratorium non ualere. Contrarium deciditur quia tũc eius mentis fuiſſe teſtatorẽ præſumimus, ut uelit æſtimationem ſaltẽ ꝓſtari. hinc ẽ, ꝙ eo ignorante rẽ alienã aliter decidit̃ in tex. Nota. ꝙ res hæredis legari põt, ſicut res teſtatoris. Itẽ ꝙ licet alias q̃ tenet̃ ex diſpoſitione teſtatoris, teneatur præciſe l. fideicõmiſſa. §. fi. ff. de le. iij. nec liberet̃ ſoluendo intereſſe, tñ in caſu noſtro ꝓſtat̃ æſtimatio ꝑꝑ impoſsibilitatem. l. impoſsibilium. ff. de reg. iu. Itẽ ꝙ legatum rei, q̃ non eſt in cõmercio, non ualet: rõ eſt, quia hr̃s non grauat̃, niſi idẽ uel quid ſimile ex teſtõ cõſequat̃. l. plane. § fi. ff. eo. j. Item ꝙ legatũ rei alienæ factum a teſtatore ſciente ualet, ſecus ſi ab errante aut ignorante. Item ꝙ actori incumbit onus probandi.]

† Conc. cũ hoc §. c. filius. cũ gl. ij. extra de teſta.

SYL.

¶ Legatum rei alienæ ualet ſaltem quo ad æſtimationẽ, ſi res ſit in commercio hominum, & ſciat teſtator alienam: cuius ꝓbatio incumbit legatario. h. d.

¶ Non ſolũ aũt † teſtatoris uel hæredis [a] res, ſed ẽt aliena [b] legari põt: ita ut hr̃s cogat̃ redimere [c] eã, & præſtare: uel ſi eã nõ poteſt redimere, [d] æſtimationem eius dare. Sed ſi talis res ſit, cuius cõmerciũ [e] non eſt, uel adipiſci [f] non poteſt: nec æſtimatio [g] eius debetur: ueluti † ſi cam-

† alias ſi quis.

a ¶ Hæredis. Et in his nil refert ſi ſciuerit hoc defunctus, uel ignorauerit, ut j. eo. §. ſi quis rem ſuam. & ff. de le. ij. l. unum ex familia. §. ſi rem tuam. Idẽ de re cõi legata, ſecundum Io. ut ff. eo. l. v. §. j. & ij. ſed certe ibi non vȝ legatũ, niſi pro ea parte pro qua non eſt error.

¶ Adde, ꝙ Ioan. Fab. hic intelligit, ꝙ ubi credidit totam ſuam, non ualeat niſi in parte: ſi uero ſciret communẽ, non ualeret niſi in totum: quod non uoluit dicere gl. ſed ſolum ampliare text. dum dicit poſſe legari rem teſtatoris & hæredis, ut etiam habeat locum in re communi, ſed ꝙ in cõi ualet tantum in parte: & hoc probat text. allegatus, ea rõne, quia cum legatum ualeat in parte non eſt uериſimile noluiſſe in plus grauare hæredem: & quia præſumitur tantum legari ius, quod quis habet. l. ſi domus. §. fi. ff. eo. j.]

b ¶ Aliena. Etiam hoſtium, (j) ut. ff. eo. l. ab omnibus. §. etiam. ſecundum Ioan. Item ab hoſtibus capta, ut ff. eodem. l. ſeruus ab hoſtibus. & lege id quod.

ADDI. (j) Siue noſtra quãq; fuerit ſiue nũquã, dũmodo leget̃ ſub conditiõe, ſi noſtra efficiat̃: uel ſit ſpes, ꝙ efficiatur: alias ſecus. Ioan. Fab. & Ang.

c ¶ Cogat̃ redimer̃. ſpeciale ꝑꝑ præceptum teſtatoris: ſic. ff. cõi diui. l. cõi diui. §. fin. Regulariter contra, ut C. de contrahen. empt. inuitum.

* ADDITIO. Dic quod etiam legatum rei furtiuæ ſcienter relictum ualet, & debetur æſtimatio, quia põt redimi a domino. ita Bal. in l. j. in fin. C. pro emp. H. M.

d ¶ Non põt redimere. Vllo mõ quia non uult uendere: uel ſi uult, tamen nimium petit pro pretio, ut ff. eo. iij. nõ dubium. §. fi. & de leg. i. apud Iulianum §. conſtat.

e ¶ Commercium non eſt. i. non põt ſuper ea re contractus haberi.

* ADDIT. Cõmercium eſt, ut ait Vlpia. in tit. xviij. emendi uendendique inuicem ius.

f ¶ Adipiſci. Paſsiue accipitur. i. acquiri uel haberi.

g ¶ Nec æſtimatio. Si apud nos nullũ eſt rei commercium: uel ẽt eſt, ſed cum grandi difficultate, non ualet legatũ, ut hic, & ff. eo. l. apud iulianum. §. fi. niſi teſtator noluerit contrarium manifeſte, ut ff. eo. ſi quis inquilinos. & niſi in alio caſu: ut ſi liber homo ſibi legetur, qui fuerat redemptus ab hoſtibus: quo caſu a pignore eximitur, ut ff. eod. ſenatus. §. fin. Si autem commercium eſt in communi, ſed non eſt ei. ſ. a quo relinquitur, ualet ut ipſum detur, uel æſtimatio, ut ff. eod. ij. l. mortuo boue. §. la-

Legatũ rei, cuius cõmerciũ non eſt, an ualeat.

beo.ij.reſpon.& ſic intelligitur.ff.de lega.j.l.ſed ſi res.Si aũt tñ ei non eſt,cui præſtari debet:ſi propter ſuum delictũ, uel ſectæ diuerſitatem, ut in Iudæo & mancipio Chriſtiano,ut C. ne iu. chriſtia.man.l.j. non v3, nec æſtimatio datur, ut ff.de lega.ij. mortuo boue.§. labeo.j.rñ.& de uerb.obl. multum intereſt. Si pp ſtatus cõdõnem, uel corporis uitiũ ut,quia ſeruo militia, uel contracto legeẽ ſti pum Martiũ,uel baſilicas,[a] uel tẽpla, uel quæ publico uſui deſtinata [b] ſunt legauerit:nã nullius momẽti tale legatũm eſt. Quod aũt diximus alienam rẽ poſſe legari,ita intelligendũ eſt, ſi defunctus ſciebat alienã rẽ eſſe,nõ ſi ignorabat. [c] Forſi tan.n. ſi ſciuiſſet [d] alienã rẽ eſſe,non legaſſet. & ita diuus Pius reſcripſit.Et uerius [e] ẽ ipſum q agit, id eſt legatariũ,probare oportere, ſciuiſſe alienã rem † legaſſe defunctum, nõ hæredẽ probare oporte re ignoraſſe alienã: quia ſemp neceſſitas pro-

pẽdium curſoris: ſi teſtator ſcit uitium ineſſe, datur æſtimatio: alias non,ut ff. de le.iij.fideicommiſſa.§.ſi ſeruo alieno.& ff.eod.j.l.filiusfamilias.§.ſi quid alicui. Accur.

ADDITIO. Vide gl. fere ſimilem, ff.eo.j...ſed ſi res aliena . facit glo.in.l. multum.ff.de uerb.obl.

Baſilica. a ¶ Baſilicas. Baſilica græce,latine domus regis dicitur.

b ¶ Deſtinata ſunt. Vt uia publica.

c ¶ Ignorabat. Quæ ignorãtia nocet, niſi coniunctæ perſonæ ſit relictum, ut C.eo.cum alienam.

SYL. ¶ Adde, ꝙ coniuncta perſona dicitur uſque ad quartum gradum ſucceſsibilem,ſecundum Bartol.in.l.ne accuſa. ſed quo ad terminos noſtros ſtatur arbitrio iudicis,ſecundum doct.in d.l. cũ alienam.]

¶ Et niſi cum relinquitur libertas ſeruo alieno,ut ff.de fideicom. lib. Paulus j.reſpon. Quid ſi res legata fuerit euicta? Reſpon.ſi in ſpecie, non debet teneri hęres de euictione,ut ff.de euict.l. hæres. & ff. de leg. j.l.ſi a ſubſtituto.§. hæres.(j) ſi in genere, ſiue extra iudiciũ,ſiue in iudicio tradita fuerit legatario non ſtipulanti, de euictione agit, ac ſi nihil ſibi datũ eẽt,ſi eſt extraneus, ſcilicet iſte legatarius, ut ff. de leg.j.l. ſi domus.§. j. & l. non quocunque. &

Legatũ ſi euincat, an hæres defũcti teneat.

de leg.iij. qui concubinam.§.ſi hæres, & ff.de euic.hæres.

SYL. ¶ Adde,ꝙ rõ põt eſſe duplex: quia cũ genus ſit in abſtracto, non eſt qualificabile,cum non magis hoc q̃ illud cenſeatur legatum l.maximus.§. duorũ. ff. de le.ij. In legato uero ſpeciei talis pſtari debet, qualis eſt d.§. hrs. Item quia in legato generis, cum habeat hæres latas habenas,debet eligere talem,quo li ceat uti eſſe ctualiter legatario: at in legato ſpeciei tenetur ad illud præciſe.]

† alias legare alias neutrũ nec legaſſe nec legare.

¶ Si de coniunctis eſt legatarius: ut ſi uni de fratribus eſt prælegatum: non agit,ne creſcat inuidia inter eos, ut C. de bo. quæ li.cum oportet.§.finaũt. & ff.de le.ij.cum pr.§.euictis. Sed quãdo oĩbus eſt prælegatum,oẽs agũt,ſiue diſtributio ꝓlegatorum ſit ꝑ iudicem facta,ſiue ꝑ partes.Si aũt a teſtatore,excipiendo ſeruaut, non agendo,ut C. com mu.utr.iud.l.ſi fratres.&.ff.de lega. ij. cum pater.§.euictis.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc gl.debet intelligi, ꝙ diſtinguat de coniunctione in legato generis: quod tamen eſt falſum: & aduertendum eſt ad.§. euictis. in quo eſt tota uis,quòd ille text.loquitur in legato ſpeciei: primo,quia dicit, qui ſe dominum eſſe crediderat. quod oſtẽdit legatum eſſe in ſpecie. Item quia ibi prædium fuerat legatum, cuius legatum ſi fuiſſet in genere,non ualuiſſet, cũ potuiſſet dari gleba terrę l.cum poſt.§.gener.ff.de iur.dot.]

d ¶ Si ſciuiſſet.in eo caſu quo ignorauit.

e ¶ Et uerius eſt,ut ff.de prob. uerius C.de rei uen.res.& C.de eden qui accuſare C.de except.ſi quidem.ĵ.de interdi.§.commodum.C.de act.& obli.l.negantes.& C.de prob.actor.

bandi incumbit illi qui agit. a

¶ Hæres tenet luere rem teſtatoris alteri obligatam, ſi teſtõr ſciuit eſſe obligatã: niſi probetur de contraria uoluntate teſtatoris. Ang.

¶ Sed & ſi rẽ † ſuam obligatam creditori aliquis legauerit, neceſſe habet hæres eã luere. b Et ĩ hoc quoque caſu idem placet quod in re aliena ut ita demum luere neceſſe habeat hæres, ſi ſciebat defunctus rẽ obligatam eſſe: & ita diui Seuerus & Antoninus reſcripſerũt. Si tamẽ defũctus uoluerit legatariũ luere, & hoc expreſſerit, non debet hęres eã luere.

† alias non eſt ſuam.

a ¶ Qui agit. Niſi qui negat neget ius & niſi pſumeret ius pro actore: tunc.n. ꝓbat reus negans, ut ff. de prob . ab ea parte. & ff. de do. inter ui. & uxo. quutus.

SYL. ¶ Sed & ſi rem ſuã. Caſus. Quæſitum fuit, an res alteri obligata legari poſſit, ita ꝙ hr̃s teneat luere & uidebat ꝙ nõ, quia teſtator uг ſolũ legare ius quod habet: contrariũ tñ decidit dum modo teſtõr ſciuerit, & contrarium nõ diſpoſuerit: qa ſicut legãdo alienam ſcienter, hæres tenet redimere, ita qñ obligatam. Nec obſt. rõ dubitandi, quia ſecundum doct. cõiter intelligit, qñ ius teſtatoris non eſt tale, per quod tota res poſsit auocari: ita rñdet Bar. in l. ſi domus. §. de euictione. ff. eo. j. & ſequu. cõiter doct. quæ nõ uidet uera: quia qñ teſtator legat, uidetur legare ſolum ius, quod habet, etiam ſi legatum reddatur inutile. l. uxor. C. eo. Poteſt dici illud ideo uerum eſſe, quia per hæredem non poterat fieri, quominus ius, quod habebat teſtator, per mortem eius non extingueretur: ſed in caſu iſto bene eſt in facultate hæredis facere, ne res legata obligata poſsit per hypothecam auocari, eam liberando, ideo imputaretur hæredi ſi eam non luiſſet, ex quo teſtator ſciebat eam obligatam. Not. quod dictio, ſed & ſi, importat diuerſitatem facti non iuris. Item ꝙ legatum rei obligatę debet relui per hæredem. Item ꝙ ſi teſtator uult expreſſe legatarium luere, ꝙ ipſe luit.]

Legata res obligata ꝑ hr̃dẽ in tribus caſibus eſt luenda.

b ¶ Luere. Tribus caſibus luit hæres. Si ſciebat teſtator rem eſſe obligatam, ut hic. Item ſi ignorabat, ſed relinquit coniunctæ perſonæ, ut C. de fideicom. l. prædia. Vel ſi pro tanto erat res obligata quantum ualet: uel pro maiori ſumma, ut ff. de le. j. ſi res obligata. §. j.

¶ Adde, ꝙ opi. gl. communiter approbatur, contra quam tenet Angel. de Peru. Raph. Alex. in d. l. ſi res, & quia tota nis eſt in intellectu dictæ l. ſi res. in illis uerbis, Vel niſi poteſt eſſe aliquid ſuperfluum, ex ſoluto ære alieno dic ꝙ pñt aliter intelligi: primo ꝙ illa uerba ueniant declaratiue ad ꝑcedentia, & ſic dictio uel exponat pro etiã, & uerbũ, niſi, reſoluatur in, ſi non, & ſit ſenſus ꝙ nõ ſolũ qñ coniunctæ legatum eſt, ſed etiam ſi non põt eſſe aliqd ſuperfluũ debito ſoluto, hæres teneat, Secundo dici poteſt, ꝙ dictio uel ſtet ꝓprie alternatiue, & uerbum niſi, pro ſi non, ſine ſubauditione: & ſecundũ hoc eſt intelligendum, ꝙ dictio poſita in prima fallentia referatur ad utranq;: & ſit ſenſus, ſi neſciat rem obligatam, a fidei com. eſt luenda, niſi ubi hanc uel altam relicturus fuiſſet, ſi ſciſſet eſſe obligatã: uel ſi non poteſt eſſe ẽt aliquod ſuperfluum ex ſoluto ære alieno. SYL.

* ADDITIO. Nota quod qñ teſtator legat rem pignoratam, obligatam pro tanto uel pluri quam ualebat: ſiue ſciuerit, ſiue ignorauerit obligatam: tenet hæres luere, nam ſi teneret legatarius, ex legato nullum cõmodũ reportaret. Sed tñ dubium facit, quia qñ obligat res pro tanto uel pluri quã ualeat, vr̃ res ipſa haberi pro alienata. facit qđ no. gl. in. l. qui habebat. ff. de leg. iij. Sed qñ legatur extraneo res aliena, ignorãter, non tenetur hæres luere, ergo nec hoc caſu, & hanc tenuit Raph. ſed hæc eſt communior Iaſ.

SYL. ¶ Si res aliena. Caſus. Quæſitũ fuit, an effecto legatario domino habeat ius petendi legatum: ratio dubitandi potuit eſſe, quia in legato rei alienę ur̃ eſſe in obligatione æſtimatio, quæ non

impedit quominus rem poſsim conſequi, ut in ſecundo caſu tex. noſtri: contrarium rñdetur diſtinguendo, & ratio aſsignatur ibi, nam traditum eſt. No. ꝙ ſi legatarius effectus eſt dominus rei legatę ex cauſa onerosa; pōt agere ad æſtimationē contra hæredem: quia cū pretiū abſit, non uidetur quaſi rē habere. Item ꝙ titulus legati dicitur lucratiuus. Itē ꝙ legatariꝰ poteſt emere rē ſibi legatam. Item ꝙ duæ cauſę lucratiuæ non poſſunt in eundem hominem & eandem rem concurrere.]

¶ Si legatarius factus fuerit dominus rei legatæ ex cauſa lucratiua, non debetur legatum: ſecus ſi ex cauſa oneroſa. Ang.

¶ Si res aliena legata fuerit, & eius rei uiuo [a] teſtatore legatarius dominus factus fuerit: ſi quidē ex cā emptionis, ex teſtō actione pretium conſequi [b] pōt: ſi uero ex cā lucratiua, ueluti ex donatione, uel ex alia [c] ſimili cā, agere nō [d] poteſt. Nā traditum [e] eſt duas lucratiuas cās in eundem hominem [f] & eandē rem [g] concurrere nō poſſe. [h] Hac rōne, [i] ſi ex duobus teſtamentis [k] eadē res eidem

ADDIT.

(j) Quę leges non faciunt ad ꝓpoſitū: quia cū res ſit euicta nō pōt dici ꝙ eam hēat & petat: ſed facit. ff. de leg. j. l. non quocunq;. in princip. Eſt & alius caſus, qñ res traditur, forma tamē mutata, ut l. mulieris. §. res abeſſe. ff. de uerbo. ſigni. ſecundum Ioan. Fab.

a ¶ Viuo teſtatore. Idem eſt & ſi poſt mortem, ut. j. §. ſi cui.

SYL. ¶ Adde ſecundum Ioan. Fab. ꝙ melius probat tex in. l. huiuſmodi. §. qui ſeruū ff. de leg. j.]

b ¶ Conſeq pōt. No. caute ponit, conſequi: nā pretiū petere non pōt, ſed rē, q̄ tm̄ eſt in obligatione ſecundum nos: æſtimatio tñ dat ꝑꝑ defectum rei, ut ff. de uerb. obli. ſi ſeruum. §. effectus. Sed contra nos eſt. ff. de le. iij. l. ſi res mihi. Reſpon. ibi ꝑꝑ defectum iuris petendi, ex præſumpta uoluntate defuncti rē legatam legatarius amiſit: ſed hic non ex uoluntate defuncti amiſit emendo. Quidā tñ dicunt æſtimationem eſſe in obligatione, ut ff. de condit. fur. l. in re furtiua §. ſed uerum. in fi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ cōis opi. in d. §. effectus eſt, ꝙ utrunque peti poſsit.]

¶ Et nota quatuor caſus, quibus peto id quod habeo. Primus eſt, ubi res mihi data pōt auferri, ut ff. de ſolu. ſi rem. & l. qui res. j. reſpon. (j) Item ſi habeo ex alia cauſa, q̄ debeam habere: quia non uideor habere, cū pretium abſit, ut hic. Item ſi aliquid iuris rei deeſt, id adhuc tradendum eſt, ut ff. de ſolu. l. etiam, & de uerb. obl. iulianus. §. fina. Item ſi res deterior eſt dolo dantis, ex cauſa ſtricti iuris datur actio de dolo, licet habeat rem. ff. de dolo. l. & eleganter. §. non ſolum. Sed in bonæfidei agitur ex primo contractu, ut ff. cōmo. l. iij. §. ſi reddita.

Peto id qđ hēo quatuor caſibus.

c ¶ Ex alia. ut legati, ut ff. man. ſi hæreditatem. non dotis promiſsione, ut ff. de act. & obl. l. ex promiſsione.

d ¶ Agere non poteſt. Etiam ſi ſua poſtea eſſe deſinit, ut ff. de leg. ij. mæuius. § duobus.

e ¶ Traditum eſt. A iure, ut ff. de act. & obl. omnes & ff. de le. j. l. ſi ſeruus legatus. §. ſtichum.

f ¶ In eundem hominem. ff. eod. j. l. ſi ſeruus legatus. §. j. contra. Solu. ibi per obliquum concurrunt, non directo, ut hic, arg. ff. de uulg. ſubſt. quæ liberis. §. fina.

g ¶ Rem. id eſt ſpeciem: aliud ſi quantitatem, ut ff. de lega. ij. l. titia ſeio. in princ.

h ¶ Non poſſe. Sed cur ſecus qñ emit? Rñ. quia nec rem habere uꝛ, cum pretium ei abſit, & loco rei ſucceſſerit, ut ff. de pet hær. ſi & rem. & quod metus cauſa. l. uideamus. & l. ſi ipſa.

i ¶ Hac ratione ſcilicet ſupradictæ regulæ.

k ¶ Ex duobus teſtamentis. Scilicet duorum hominum: ſi enim unius eſſent primum per ſecundum corrigeretur, ut ſupra quib. mo. teſta. infir. §. poſteriore. Quid ſi in eodem bis legauit? Re

debeat, intereſt utrũ rem, an æſtimationẽ ex teſtamento conſecutus ſit. Nam ſi rem habet, agere nõ [a] poteſt: quia habet eam ex cauſa lucratiua: ſi æſtimationem, agere poteſt. [b]

¶ Etiam res futura, quæ tamen eſſe ſperatur, legari poteſt. Angel.

¶ Ea [c] quoque res, quæ in rerum natura non eſt, (ſi modo futura eſt [d]) recte legatur: ueluti fructus qui in illo fundo nati erunt. aut quod ex illa ancilla natũ erit.[e]

¶ Si una res ab eodem duobus legatur coniunctim uel diſiunctim: ſi ambo concurrunt ad legatum, medietas datur uni, & medietas alteri: ſed deficiente legato in perſona unius, totum ad collegatariũ pertinet. Aret.

¶ Si eadem res duobus [f] legata ſit, ſiue

ſpon. diſtingue ſpeciem a quantitate. ff.de leg.j.plane.j.§.ſi eadem. uſq; ad §.ſi coniunctim.

a ¶ Agere non poteſt, ut ff.de le.j. plane.j.§.ſed ſi duorum. contra: ut ſequit, ex eodem teſtamento. Solu. illa intelligit ſecũdum ius.§.diſtinctionẽ.

b ¶ Agere poteſt. ff. de leg.j. hmõi.§.j. contra. Sol. ibi teſtatoris & hęredis teſtantis eſt eadem ꝑſona, ut í auth. de iureiur.a mo. in princ. colla.v. Vel ibi in ſecundo legato cõmodũ repræſentationis primi legati relictum uidet, ut infra eo.§. ex contrario. quia non uidetur legari bis in duobus teſtamentis: & ideo non habebit niſi ſemel.

SYL. ¶ Ea quoque res. Caſus. Quæſitum fuit an quod in rerum natura non erat, quamuis eſſe ſperaretur, recte legari poſſet. dubitandi ratio fuerat, quia non entia non ſolent conſiderari. l. diuus. ff. de teſta. mili. Contrarium deciditur ea ratione, quia cum ſpes ſit futura, eſſe ratione ſpei conſiderantur & legantur lege ſpem. C. de don. Not ſummarium, & aduerte quòd hoc legatum eſt tacite conditionale. l. interdum. ff. de uerbor. obli. quæ tamen non impedit tranſmiſſionem. l. cum illud.§.fin. ff. quando di. le.ced. Item quòd ſpes eſt in conſideratione & legari poteſt: quod intellige quando habet aliquod fundamentum de præſenti, Barto. in. l. ſi uxor.§.j. ff. de donat.]

c ¶ Ea quoque res. Sic. ff. de le.j. quod in rerum. & de le.iij. l. etiam.

d ¶ Futura eſt. Si autem nec fuit res nec eſt in rerũ natura, nec erit, ut chimera: uel fuit, ſed nõ eſt, ut homo mortuus: non põt legari, ut infra de inuti. ſtipula. in princ. Si autem eſt dubium, an ſit uel non ſit in rerum natura: cauet hæres de proſequendo & reſtituendo, ut ff. de le.j. ſeruo legato.§. fin. Idẽ in ſeruo legato, q fugerat ante teſtm̃: aliud in eo qui fugerat poſt teſtm̃, qui.ſ. eſt periculo legatarij, ut ff. eo. tit. l. cum ſeruus. & l. ſi ſeruus legatus.j. rñ.

¶ Adde, ꝙ de hoc eſt gl. cõiter approbata í. l. cum ſeruus. ff. de leg.j. q diſtinguit iiij. tempora ſcilicet teſtamenti, mortis, aditionis, & poſt aditam: de quo uide quæ diſputando dixit præpo. ſen. in. iiij. q. v. caſus.] SYL.

e ¶ Natum erit & tunc competit ſibi exactio, ut ff. de uerb. obli. interdum. j. reſpon.

¶ Si eadem res. Caſus. Non eſſet figurandus, quia tradit regulam, cuius ratio eſt, quia uocatus quis ad partem, de dimidia intelligitur. l. nomen.§. portionis. ff. de uerb. ſignifi. Not. quòd plures legatarij eiuſdem rei faciunt ſibi partes per concurſum, quando omnes legatum acceptant, ſiue diſiunctim ſiue coniunctim legatum ſit. Item ꝙ inter legatarios habet locum ius accreſcendi: & portio deficiens eis accreſcit, non remanet pœues hæredem. Itẽ not. quomodo diſiunctim, & quomodo coniunctim legetur.] SYL.

f ¶ Duobus. Quid ſi dicat, Illi aut illi legꝰ.? Reſpon. duo rei ſtipulandi eſſe uidentur, ut ff. de leg.ij. l. ſi titio aut ſeio.

¶ Adde, ꝙ urget in contrariũ tex. in. l. pe. C. SYL.

coniunctim,[a] ſiue diſiunctim: [b] ſi ambo perueniant ad legatum, ſcindiť [c] inter eos legatum: ſi alter deficiat, qa aut ſpreuerit legatum, aut ui uo [d] teſtōre deceſſerit,[e] uel alio quoquo modo defecerit,[f] totū ad collegatariū p tinet. Coniunctim [g] aūt legať, ueluti ſi qs dicat, Titio & Seio hoīem Stichū do lego. Diſiunctim [h] ita, Titio Stichū hoīem do lego, Seio hoīem Stichū do lego.[i] Sed & ſi expreſſerit, Eundem hominem Stichū. æq̃ diſiunctim [k]

pe.C.de uer.ſig. Ideo diſtinguiť,ꝙ aut electio datur hæredi: & procedit l. ſi titio.& hoc uerum, qñ alternatiua eſſet expreſſa: ſecus ſi tacita,quia tunc hærede non eligente admittunť oēs pariter ad legatū l.ſi quis titio.§.ſi.ff. eo. Aut non dať electio:& reſoluiť in cōiunctā & copulatiuam,& oēs pariť admittunť d. l. pe. niſi ponať inter pſonas ĩter quas cadit affectio, l.cū pater.§. pe.ff.eo.ij.]

a ¶ Coniunctim. ſ. per copulatiuam coniunctiouem.ut ff.de hære. inſtitu. ſi ita quis.

b ¶ Diſiunctim.i.ſeparatim, ut infra proxi.§.

c ¶ Scindiť. Viriliter, niſi ſimul duo cōiuncti eſſent,qui locū unius obtinēt, ut ff.de hær.inſti.titius. & l. interdum.

d ¶ Viuo teſtatore. Nam ſi teſtatore mortuo legatarius decedat, ad hæredē ſuum legatum tranſmittit,ut C.de cad. toll.§.cum igitur.

e ¶ Deceſſerit. Poſt teſtamentum tamen,ut differat a ſequenti.

f ¶ Defecerit.ſ.legatarius: ut per mortē ciuilē.†Vel dic legatum,quod tribus caſibus deficit,& accreſcit legatario,ꝑter duos qui ponunť hic. Primus, ſi nō eſt collegatarius in rerū natura tpe teſtamenti,ut C.de cadu.tol.§.in primo. Scđs,ſi mihi & poſthumo,qui poſtea aboriať,ut ff.e.l.ſi duobus.§.ſi. Tertius, ſi mihi & hæredi ſuo legat,ut ff.e. j. plane ubi.§.ſi duobus.& ſic ſunt quinq; caſus.Econtra ſunt tres caſus,quibus deficit legatū,ſʒ collegatario nō accreſcit. Primus,ſi mihi & ſeruꝗ ſuo legat,ut ff. eo.j.l.plane ubi.§.ſi coniunctim. Scđs, ſi mihi & tibi res tua legať,ut ff.eo. j.l. hmōi.§.ſi titio.j. Tertius, ſi mihi & nō capaci legať,ut ff.de leg.ij.l.ſi titio.

¶ Adde & declara per duas regulas poſitas in lege huiuſmodi.§. ſi titio.ff. de leg.j.per Bart.]

† Similis gl. ē in.l.huiuſmodi.§.ſi titio.ff. de le. j. Legatū quinq; caſibus deficit, & legatario accreſcit. Legatū ĩ tribus SYL. caſibus deficit, nec legatario SYL. accreſcit.

g ¶ Coniunctim.ſ.re & uerbis, ut ff. de leg.iij.l. re coniuncti.

¶ Adde,ꝙ hæc gl.cōiter approbatur p doct.in l.re coniuncti.ff.eo.tertio.]

h ¶ Diſiunctī. ſ. uerbis tm̄: nā re sūt coniuncti.

i ¶ Do lego. Sʒ nōne dando ſeio ademit titio, ut ff.de pup. ſubſt. ſi quis eū. & de adimē.leg.l.iij. & l.ſicut.?Reſpō.ſic,ſi ꝓbat teſtōrē hoc.ſ. adimere titio,& dare ſeio uoluiſſe: non alias, ut ff.eo.j.l.ſi pluribus.§.j.

¶ Adde,ꝙ in hac mā ita dicendum eſt. SYL. Qñ teſtator legat uni rē,quā alteri legauit, ſine cōmemoratione primi legati: & tūc ambo concurrūt.d.l.ſi pluribus. qñ uero teſtōr legat cū aduerſatiua ſub cōmemoratione primi,cenſeť in totum ademptū,ſecūdum doct. in.l.ſi fortidianum.C.eo.& idē qñ in diuerſa uolūtate legat alteri ſub cōmemoratiōe primi, eidem cenſeť ademptū.l.non ad ea.§.ſi. de cōdi.& dem.qñ uero legať alteri res prius legata ſub cōmemoratiōe primi, totū vr̄ adēptū qñ uero in eadē uolūtate rē legatā uni alteri legat ſub cōmemoratione primi, cenſetur facta ademptio pro parte.l.iul.de hær.inſtit.& d.l. ſi pluribus.& ita cōiter teneť, quamuis in hoc ultimo alias diſputando contrarium defenderim.]

k ¶ Diſiunctim.ſ.uerbis tm̄,re tñ coniuncti ſunt,ut ff.de le. iij. re coniuncti. Sunt & alij re & uerbis diſiuncti: ut ſi ita dicā,lego titio dimidiam ſerui, ſempronio lego dimidiā eiuſdē ſerui. ut ff. eo.ij.l. & proculo. Nec ob. in eod.tit.l. meuio.in prin.quia illa intelligiť,qñ unā dimidiā utriq; legauit. Et in iſtis nō hēt locū acceſſio.i.ius accreſcēdi,ut d. l.& proculo.Sunt ēt re diſiuncti,ſed uerbis coniuncti:ut ſi dico,lego tibi & Sēpronio pro æquis portionibus. Sunt &

Legatariorū q dā ſunt cōiūcti re tm̄, alij uerbis tm̄, alij re & uerbis, alij prorſus diſiūcti.

alij re,& uerbis coniũcti,ut.ſ.proxime. Et coniuncti utroq; mõ p̃ferunt disiunctis utroq;,uel altero tm̃ modo coniunctis. Coniuncti uero uno mõ tm̃, ſimul admittunt.ſ. re tm̃ coniuncti cũ uerbis tm̃ cõiũctis, & disiunctis re & uerbis p̃ferunt, ut ff.de hær.inſti.l.ſi ita qs hæredes. & ff.de le iij. l. re coniuncti §.pe.&.§.fi.

Addõ. Si.glo.habes in.l.j.§.fi.ff. de uſufr. accreſ.

¶ Si ad legatariũ p̱uenerit p̱prietas fundi eidẽ legati ex cã oneroſa, & uſusfructus ex cauſa lucratiua,pôt peti totus fũdus: tamen offõ iudicis æſtimatio p̱prietatis tm̃ debet. Are.

¶ Si cui fundus alienus legatus ſit, & emerit[a] proprietatem deducto uſufructu,& uſusfructus ad eũ p̱uenerit,[b] & poſtea ex teſtamento agat, recte eum agere, & fundum[c] petere,[d] Iulianus ait: quia uſusfructus[e] in petitione[f] ſeruitutis[g] locũ obtinet: ſed officio iudicis continetur, ut deducto[h] uſufructu iubeat æſtimationem[i] præſtari[k].

SYL. ¶ Si cui fundus. Caſus. Quærebat ſi peruenit p̱prietas fundi legati ad me ex cauſa onerosa, uſusfructus aũt ex cauſa lucratiua,an poſsim petere fundum:& uidebatur dicendum: q̃ nõ, quia cum duæ cãæ lucratiuæ non poſsint concurrere,uidebatur q̃ ſola proprietas peti poſſet, uel eius æſtimatio:tamen contrarium decidatur, quia ipſe uſusfructus eſt tanquã ſeruitus, unde nõ impedit petitionem: ſed bene in ponenda ratione æſtimationis, debet eius haberi rõ ut dr̃ in text. No.ſummarium. Item q̃ quãuis appellatione fundi ueniat plena proprietas, tñ libellus,in quo peto fundum, cuius uſusfructus eſt apud me,ſaluatur. Item q̃ uſusfructus,qui reuertitur ad p̱prietatem, quia finitur, dicitur reuerti ex cauſa lucratiua, quamuis proprietatẽ habeam ex titulo oneroſo]

a ¶ Emerit.ſ. legatarius.

b ¶ Peruenerit.ſ.morte uſufructuarij, uel capitis diminutione, uel ſimili cauſa,lucratiua tñ,ut ſ.de uſufr.§. finitur. & ſic factus eſt cauſalis.

c ¶ Et fundum.i.proprietatem plenã, de iudicis tamen officio aliter ſit, ut infra ſequitur.

SYL. ¶ Adde q̃ de hoc eſt caſus in l. ſi titio fundus ff de uſufr.leg.]

d ¶ Petere. hic repete quod diximus ſ.eod.§.ſi res.

e ¶ Quia uſusfructus. Dixit fundũ peti,& ſic in plena proprietate:ſed opponitur, plena proprietas conſtat ex duobus.ſ.ex nuda proprietate & uſufructu: & tam habet partem.i uſumfructum ex cauſa lucratiua.quo ergo petitur fundus in plena proprietate? Rñ. uſusfructus hoc caſu,cum fundus petit in plena p̱prietate, non obtinet partẽ dominij, ſed uicẽ ſeruitutis prædialis quæ non eſt pars rei,cum nõ poſsit eſſe ſine re :& ideo non uidetur peti ea pars rei, quæ obuenit ex cauſa lucratiua, ſcilicet uſusfructus : & hoc de rigore, ſed contra de æquitate ut ſubijcit.

Vſusfructus an ſit pars dñij.

f ¶ In petitione.l.tali.i.prædicti fundi per actionem ex teſtamento: alias in multis locum dominij habet, ut ff. de dam.infec.qui bona.§.& ſuperficiariũ. & ff.de bo.auct.iud.poſ. in uenditione, & ff.famil.herciſ.l.& puto.§.ij. & ff. de uſufr.l.iiij.& v.

Vſusfructus in multis locum dñij habet.

SYL. ¶ Adde,quòd non eſt pars predicatiua ſeu ſubiectiua,ſed integralis ſecundum glo.in.l.recte.ff.de uerb ſig. ita dicunt hic doct.ſed tu dic q̃ ſi loqueris de formali,eſt pars ſubiectiua,ſi de cauſali eſt integralis.]

g ¶ Seruitutis.ſ.realis.

SYL. ¶ Adde, q̃ poteſt defendi, quia debet a re perſonæ, tamen proprie dicit perſonalis.]

h ¶ Deducto uſufructu.i. æſtimatione uſusfructus:quem.ſ.uſumfructum ex cã lucratiua habet:& ideo non debet plus habere,ut.ſ.eo.§.ſi res.

i ¶ Aeſtimationem. Scilicet proprietatis.

k ¶ Præſtari.ſ.ab hærede ſuo.

SYL. ¶ Sed ſi rem legatarij. Caſus. Fuit dubitatum, an res propria legari poſſet:

ita φ ſaltem ſi poſtea propria eſſe deſiiſſet, ualeret in æſtimatione: & uidebatur dicendum φ ſic: quia cum legatum rei alienæ ualeat, & res legatarij teſtatori ſit aliena, uidebatur ualere debere: contrarium decidit rõne aſsignata in tex. quia dominium nõ debet multiplicari. Pôt & alia ratio dubitandi: eſt ſe. ſ. prox. §. dictum eſt, φ ſi emã rẽ legatam, ualet nihilominus legatũ, & tñ teſtm nõ capit ui-res niſi à morte, quo tpe res ipſa legatarij eſt, quo caſu non vř differentia inter caſum huius. §. & præce. & ſic vř φ ſaltem in caſu iſto debeat æſtimatio, ſi eſt legatarij ex titulo oneroſo: ſed contrarium dř, quia attenditur tempus teſtamenti confecti: quia ſecundum illud tempus debet iudicari uoluntas teſtantis: & iõ ſi tunc res eſt ſua, non debet, rõne aſsignata in text. No. primo φ legatũ rei ſuæ non ualet. Item φ illud, quod eſt meũ, nõ põt amplius effici meũ. Itẽ φ legatũ ab initio inualidum non reconualidat, licet ueniat ad caſum quo poſſet incipere.

† Cõc. cũ hoc §. c. iter dilectos ante fi. cũ gl. in uer. me um ex- tra de fi. inſtr. † alias quis ei.

¶ Legatum rei proprie legatarii non ualet, etiam ſi poſt teſtamentum ſua eſſe deſierit. Ang.

¶ Sed ſi † rem legatarii qs † legauerit, inutile eſt legatum:[a] quia quod[f] proprium eſt ipſius, amplius eius fieri non põt.[b] Et licet alienauerit[c] eã, nõ đbeť nec ipſa res. nec æſtimatio eius.

a ¶ Legatum. ff. de lib. leg. l. j. contra. Sol. ibi liberatio relinquitur, quæ non erat debitoris.

b ¶ Non põt. fic. J. de ac. §. ſic itaque. ff. de leg. iij. cum quis. j. rñ. & ff. de exc. rei iudi. l. & an eadem. §. actiones. & de acqu. poſ. l. iij. §. ex pluribus.

SYL. * ¶ Limitat iſtam regulã multis modis Sozi. in reg. 100.]

c ¶ Alienauerit. ff. de reg. Cato. l. j. in fi. contra. Sol. ſecundum B. † ibi uiuo teſtatore alienauit, hic poſtea. Vel hic putũ fuit, ibi condõnale, ſecuudũ Ioan. ar gu. ff. eo. cætera. §. ij.

† Hæc rñſio ñ eſt bona, quia

SYL. ¶ Adde, φ ſecunda ſolũ uera eſt: quia legata conditionalia ſunt ſuſpenſa ex conditione, ideo talis regula nõ poteſt in ea locum ſibi uendicare.

¶ Si quis rem ſuam. Caſus. Quærebatur an ſi teſtator putans rem alienam, cum eſſet ſua, legauerit, ualeat legatũ: & vř dicendum φ non, quia in ſuperioribus ſup uidimus animum legantis attẽdi: cuius contrariũ decidit rõne expreſſa ĩ tex. No. φ error teſtatoris circa dñium rei ſuæ, non uitiat, etiam ſi erret in eo, quod ſi uerũ eſſet, legatũ eſſet inutile. Item φ plus ualet quod ẽ in ueritate, quàm quod eſt in opi. Item φ dictio quaſi, relata ad perſonã diſponentis, importat opi. illius. Item quòd ſemp debet fieri interpretatio ut actus ualeat.]

¶ Valet legatum rei teſtantis, licet teſtõr putauerit alienam.

¶ Si quis rem ſuam quaſi[d] alienam legauerit, ualet legatũ. Nã plus ualet quod in ueritate eſt, quàm quod in opinione.[e] Sed & ſi legatarij eſſe putauerit, ualere cõſtat: quia exitum[f] uoluntas defuncti habere poteſt.

d ¶ Quaſi alienã. i. credens alienam.

e ¶ In opin. Not. ſic. ff. de manu. uin. ſi pater. §. quoties. & ff. de iuris & fac. ig. l. regula. §. qui ignorauit. argu. contra ff. de acqu. hære is qui putat. [ſo. ibi de re quæ conſiſtit in animo.

* ¶ Circa hoc Brocardum uide Præpo. Senen. j. q. ij. in fi. co. ubi pleniſsime diſtinguit.]

* ADDIT. Aemyl. Ferr. dicit, quod diſtinguẽdum eſt ſic in hac materia: ut illud inſpiciamus quod præcipuum ac principale eſt, nam ſi potentior cauſa eſt animi atq; opinionis, quam rei ut in acquirenda hæreditate, opinionem magis ſequimur, quam ueritatem, ecõ trario, ſi cauſa utraque comparata res principalis eſt. quod in ueritate eſt po tius inſpicimus ut in legato.

f ¶ Exitum. i. effectum, ut ff. quemad. teſt. ape. l. uel negare. ibi, publice enim expedit ſupreuia hominum iudicia exitum habere. i. res talis legatario acquiri poteſt.

cõualeſcentiã SYL. legati nihil re fert an teſtatore rẽ ſibi legati ppriã alienauerit, an uero poſt eius mortẽ, ut l. cætera. § j. ff. de le. j.

* † Dic q ibi opi SYL. ꝑualet ueritat fauore teſti, ut ex eo a deat hæreditas & ita teſtm confirmetur

¶ **Alienatione rei legatę a teſtatore facta non amittitur legatum, niſi probetur animus adimendi.**

¶ Si rē ſuā legauerit teſtōr, poſteaq; eam alienauerit,[a] Celſus putat, ſi nō adimēdi[b] aío uēdidit, nihilominus deberi:[c] idēq;[d] diui Seuerus & Antoninus reſcripſerunt. ¶ Iidem[e] reſcripſerunt, eum, qui poſt teſtm̃ factū prædia, q̄ legata erāt, pignori[f] dedit, ademiſſe legatū non uideri:[g] & idō legatariū cū hr̄de eius agere poſſe, ut p̄dia a creditore luant. ¶ Si uero[h] quis[i] partem rei legatę alienauerit, pars, q̄ non eſt alienata, omnino debetur: pars autem alienata ita debetur, ſi non adimendi animo alienata ſit.

SYL. ¶ Si rem ſuam. Caſus. Quæſitū fuit, an alienatione rei legatę legatum reuocatum cenſeret: & uidebat dicendū ꝙ ſic: quia alienatio oſtendit intentionis teſtantis eſſe aliū hr̄e rē, q̄ legatarium l. rem legatā ff. de adi. le. Contrarium decidit cū diſtinctione ꝗ qua hic, ea rōne: quia pōt deberi eſtimatio, nec alienatio tēdit neceſſario ad ademptionē: ī datione. n. ē clara uoluntas teſtātis, in alienatione ē dubia: iō certa diſpō ꝑ incertā tolli non debet. No. ꝙ ꝑ alienationē aut pignorationem non adimit legatū, Item ꝙ in caſibus, in quibus hæres tenet luere rem legatā, legatarius pōt in libello concludere ſuper ipſa luitione .i. petere hæredē compelli ut luat. Item ꝙ per alienationem partis alia pars nō cenſetur adempta. Idem ꝙ idem iuris eſt in parte quæ eſt in toto.]

a ¶ Alienauerit. uendendo: ſed donando indiſtincte uī adimere, nec diſtinguitur an ualeat donatio uel non: & etiam ſi reuocetur, ut ff. de adimen. leg. l. cum ſeruus. & l. rem legatam. & l. legatum ſub condi. §. j.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc gl. cōiter approbat, diſputando tñ Præp. Senen. in v. q. ij. caſus, tenet, ꝙ eadē diſtinctio text. noſtri adhibeat in donatione, ſicut ī qualibet alia alienatione.] Si ex alia cauſa a donatione, diſtingue animum, ut hic. & in dubio probat hæres mutatam uoluntatem, ut ff. de leg. iij. fideicommiſſa. §. ſi rem. & ff. eo. ij. l. lucius. §. pen. & ff. de prob. eum qui.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc glo. intelligenda eſt in alienatione neceſſaria: & ratio, quare hæres probat, eſt, quia habet iuris præſumptionē contra ſe, quam ēt legatarius nec allegare tenet: quia non reſultat ex facto ſuo, per doct. Alex. in l. qui in aliena col. iiij. de acqu. hær.]

b ¶ Nō adimendi aío. Qui animus ex hoc probat: quia ſi neceſſitate rei familiaris† nō uī reuocaſſe: alias ſic: q̄ diſtinctio in donationem non cadit, ut ff. de adi. le. l. rem legatā & not. C. eo. l. qui poſt.

* ADDI. Nec ṗdicta diſtinctio habet locū in re legata ſub cōdōne qa ſi alienetur uel uoluntarie uel neceſſarie legatum extinguit. l. ſtichū qui meus erit. ff. de leg j. Bal. in l. qui poſt. C. de lega. nec uerum eſt indiſtincte quod alienatio uoluntaria legatum extinguat, ſed ita demum ſi res eſt tradita uel pretiū eſt receptum aliter ſolus contractus nō extinguit l. prædia. §. liberto. de fun. inſtru. H. M.

c ¶ Deberi. ſ. rem legatario, arg. ī. eo. §. nō ſolum. ubi ab initio fuit alienata.

d ¶ Idemq;. ſ. iuris eſſe.

e ¶ Iidem. ſ. Imperatores Seuerus, & Antoninus.

f ¶ Pignori dedit. Quid ſi rem obligatā creditori debitor legauerit, nunquid v; legatum? Rñ. ſic, & nihilominus poterit petere debitum, niſi uoluntas teſtatoris oſtendat uolentis compenſare, ut ff. de leg. ij. l. creditorem.

g ¶ Non uideri. (j) Niſi ſub dicta diſtinctione. i. an habuit animum adimendi uel non. Vel dic nullo modo, ut hic, & C. eo. qui poſt. & hoc quia primo ualuit relictum, alias contra, ut C. de don. inter uir. & uxo. ſi maritus. ij. & ff. de donar. inter uir. & uxo. cum hic ſtatus. §. ſi maritus.

h ¶ Si uero. No. de toto ad partem.

i ¶ Quis. ſ. teſtator.

† Bene facit text. in l. ſcribit. §. item. ff. de auro & arg. leg.

SYL. ¶ Si quis debitori. Caſus. Vertebať. q. an legatū liberationis factum debitori ualeret, quia res ſua eidē quaſi legata uidebať:& decidiť ꝙ ſ. quia legata intelligiť liberatio & remiſſio obligationis, q̃ creditoris eſt, & iō non habet locū. §. ſed ſi rem. ī. eo. ſed tunc maior inſurrexit dubitatio, an legatū factū creditori de credito ualeat: & eadē rōne uidebatur ꝙ ſic. Itē quia multiplicabātur actiones, quod nobis expedit. l. ſi actor. in prin. de iureiu. Contrarium dr, quia hoc legatū eſt contra ſubſtantiam legati. q̃ eſt donatio, unō cū non afferat utilitatē aut cōmodū, non debet dici legatū. Nec ob multiplicatio actionū, qa non conſiderať, ubi nihil aliud afferret l. j. §. lex falc. & ibi no. ff. ad l. fal. No. ꝙ legatū liberationis ualet. Itē ꝙ prodeſt non ſolū legatario, ſed hæredi & cuicū que locum hæredis reneuti. Itē ꝙ legata liberatione non ſolum competit legatario exceptio, ſi ab eo petat, ſed habet actionem ad petendū, ut creditoris hæres liberet eū per acceptilatiouem. Itē ꝙ legatū factum a debitore creditori, ſi nullam afferat utilitatē, eſt inutile. Item ꝙ legatū ab initio ualidum pp cō modum repræſentationis, non fit inualidum, quāuis uiuo teſtatore deueniat ad eum caſum, a quo incipere non poſſet. Item ꝙ factum legitime non retractatur, etiam ſi ueniat ad caſum a quo incipere non potuiſſet.

a ¶ Legauerit. Quod tribus modis fit. Primus, Peti nolo. uel, Quod debet, relinquo. uel, Actionē remitto, & ſic liberandus eſt legatarius ab omni debito, ut hic, & ff. de lib. leg. ſi quis rōnes. & l. Aurelio. j. reſpon.

SYL. ¶ Adde, ꝙ cōiter gl. teneť, ꝙ hoc modo relicta liberatio includat ēt dolum: quod falſum eſt, & ego alias legendo latiſſime reprobaui: & uide Præp. Sen. in vj. q. v. caſus: ubi latius explicat.]

¶ Legatū liberationis ualet, & pōt fieri in ꝑpetuū & ad tp̃s. Et econtra non ualet legatum factū a debitore ſuo creditori, niſi afferat ſibi aliquā utilitatem. Ang.

¶ Si qs debitori ſuo liberationem legauerit,[a] legatū utile[b] ē: & neq; ab ipſo debitore, neq; ab hrēde eius pōt hrs[c] petere,[d] neq; ab alio q hæredis[e] loco ſit: & pōt a debitore cōueniri, ut liberet[f] eū. Pōt † ēt ...

Scds eſt, ſi negocium teſtatoris geſſiſſet, & teſtator dixerit, Rōnes reddere nolo. & hic ab omni liberať, niſi ab eo quod penes eum ſit, & ab eo quod dolo fecit, ut ff. de lib. leg. l. Aurelio. §. fin. cū ſuis concor. † Tertius ſi dānauit hrēdē ne exerceat actiões: quo caſu, ſi bonam cām hēt teſtator, ſi hiis euētus & ſumptus ab aduerſario facti legati uideť, ut ff. de lib. leg. petitor. ſi malam cām, nihil agit legare, ut in eadem. l. †

¶ Adde non eſſe differentiā inter hunc tertium modum & ſecundum, ut patet ex iis q̃ ponit Præp Sen. in vj. q. v. caſus, in ij. col. & ſeq.]

b ¶ Vtile eſt. Licet res ſua ſibi legari uideať, ut ff. de lib. le. l. j. j. rñ. & eſt hoc uerum, niſi teſtatore uiuo exactio fiat, ut. ī. eo. tit. § tam aūt. & ff. eo. iij. l. fidei commiſſa. §. ſi rem.

c ¶ Hæres. uel hæres hæredis, ut ff. de lib. leg. l. ij. in fi.

d ¶ Petere. Cum effectu propter exceptionem, ut ff. de lib. leg. l. iiij. alias. iij. §. nunc de effectu.

e ¶ Hæredis loco. ſicut eſt bonorum poſſeſſor, & fideicommiſſarius uniuerſalis. ī. de bon. poſſ. §. quos aūt. & de fidei com. hæred. §. reſtituta.

f ¶ Vt liberet. Per acceptilationē, ſi ſolus eſt debitor: ſi hēt correum ſocium, idem: alias correus ſiue ſocius pacto eſt liberatus, ut ff. de lib. leg. l. iiij. alias iij. §. nunc de effectu. in fi.

SYL. ¶ Adde circa primū caſum hoc uerū, ſi liberatio fuit facta in ꝑpetuū, ſi uero ad tp̃s, tūc ſufficit ꝙ legatari officio iud. conſequať, ꝙ ſibi ſilētiū imponať uſq; ad illud tp̃s. l. aurelius. §. centū. ff e. Circa ſcdm uero, qñ debitor hēt correum nō ſociū. dic, ꝙ rō eſt, qa acceptilatio extingueret obligationē, & cōſequēter ēt correus liberareť: dictū hoc uerū, niſi legatū eſſet factū cōtēplatiōe utriuſq;. ut per Bar. in. d. §. nunc de effectu.]

† Tenebit tñ pure uel in groſſo rōnes reddere omiſſa ſcrupuloſa inquiſitione, ut l. ſi ſeruus uetitus ff. de le ga. j. alias autem. † Similem gl. hēs i l. aurelio ff. de libe. leg.

a ¶ Ad tempus, ut ff. de lib. leg. non ſolum debitorem noſtrum. §. ij.

b ¶ Si debitor. ſecus ſi alius, quia intereſt creditoris plures reos habere, ut ff. de lib. leg. ſi quis decedens. §. fi. alias incipit. Iulianus. alias eſt. l. iij.

SYL. ¶ Adde hoc uerũ in ultimis uolũtatibus, ubi præciſe cogit: ſecus in cõtractibus, ut declarat Bart. ĩ d. §. fi.]

c ¶ Creditori ſuo. ſ. ciuiliter & naturaliter, & cũ effectu, & pure: alias v3, ut ff. đ le. j. l. ſi creditori. p totã l. & l. ſinaũt.

quis uel ad tẽpus [a] iubere ne hæres petat.

¶ Ex cõtrario, ſi debitor [b] creditori ſuo [c] qđ debet legauerit, inutile eſt legatum, ſi nihil plus eſt in legato quam ĩ debito: qa nihil amplius [d] p legatũ habet. Quod ſi ĩ diẽ uel ſub condõne debitum ei, [e] pure legauerit, [f] utile eſt legatũ pp repræſentationẽ. Quod ſi uiuo teſtõre dies uenerit, uel condõ extiterit, Papinianus ſcripſit utile [g] eſſe nihilominus legatũ, qa ſemel cõſtitit: [h] qđ & uerũ eſt. Non. n. placuit ſnia exiſtimantiũ extinctũ eẽ legatũ, quia [i] ĩ eã cãm peruenerit a qua icipere nõ p̃t. [k]

¶ Legatum dotis factum a marito uxori ualet, ẽt ſi maritus nullam dotẽ habuit: dummodo in legato certum exprimatur.

d ¶ Nihil amplius. ſed nunquid hodie ſp eſt plus, cum habeat ſtatim rei legatæ dñium, & hypothecariã aliarũ rerũ defuncti? Rñ. non. ut ff. de leg. iij. l. iij. §. ſi rẽ. quia plus ĩ m̃ quatuor modis dr̃, ut. ĩ. de actio. §. plus aũt. Et iſte modus non eſt aliquis de ijs.

SYL. ¶ Adde, q dum primo gl. uult, q pp ſolã dñij tranſlationẽ legatũ ſpeciei non efficiaĩ utile, cõis opi. eſt in contrariũ dũ uero ſecundo loco dicit, q pp cõmodũ hypothecæ non ualet legatum, cõis opi. eſt cũ gl. contra quã diſputando tenuit Præp. Sen. q. uij. in quarto caſu.]

e ¶ Ei. ſ. creditori.

f ¶ Legauerit. ſ. debitor.

g ¶ Vtile eſſe. ff. de leg. ij. l. debitor. in prin. contra, ubi eſt inutile. Sol. hic corrigiĩ. Vel ibi dicit inutile. i. non utile cũ & aliam habeat actionem: † põt tamen & iſta agi, ut hic.

† Iſta ẽ uera, quã ẽt ſequiĩ Bart. in d. l. debitor.

SYL. ¶ Adde, q Præp. Sen. in. vij. q. viij. caſus, reprobat oẽs rñſiones aliorũ, & ipſe ponit duas: primo, q ibi uitiaĩ legatum, quia erat detentũ ſub pignore, vñ bene ueniente die nõ remanet utilitas quo ad repræſentationẽ, nec quo ad hypo. ſecus q̃n nõ eſſet pignorata: quæ eſt falſa: quia tex. noſter ſolũ conſiderat repræſentationẽ, non hypo. ſcđo, q ibi intelligiĩ eſſe inutile quo ad commodum medij tpis, & q illa uerba. Tota. x. debent. ponãtur poſt uerbũ, Quod ſi uiuo. añ uerbũ, Sic & in dote. quę eſt falſa, qa uerba unius orationis nõ debent in aliã trãſferri. Mihi alias uiſũ fuit, q. d. l. eẽt correcta, qa l. uerbis. ad l. falc. eſt Pap. & text. noſter approbat opi. Pap. & ſic cõcordat, & ex uerbis, Non enim placuit. hic poſitis, colligiĩ fuiſſe qui contrarium tenuerunt, inter quos potuit eſſe Pau.]

* ADDIT Dic ſecundum Aemyl. Fer. & E. B. hic, eſſe repugnantiã in illis legibus: & compoſitores Pande. hoc nõ animaduertiſſe. nam quod hic dr̃. Nõ. n. placuit ſñia exiſtimantium, aperte abrogat. d. l debitor. ff. de le. ij.

h ¶ Conſtitit. i. ualuit.

i ¶ Quia Rõ illius ſa'læ opinionis.

k ¶ Nõ põt. No. arg. pro utraq; parte ad hanc regulã, ut ff. de uerb. obl. exiſtimo. & l. pluribus. §. & ſi placeat. & de ijs q̃ pro nõ ſcrip. ha. l. ſi in metallũ. §. item ſi ſeruo. & de ſerui. l. pro parte.

ADDIT. De iſto brocardo dic ut p Dy. in reg. factum legitime. de reg. iur. in. vj. & per Bart. in l. pluribus. §. j. ff. de uerb. oblig.

SYL. ¶ Sed ſi uxori. Caſus. Quærebaĩ an legatũ dotis ualeret: & uidebaĩ dicẽdũ q non: quia cũ hẽat uxor actionẽ ad dotẽ, nec multiplicatio actionũ opereĩ ualiditatẽ, non vr̃ aliquod commodũ, & iõ debet cenſeri ut dictũ eſt. ĩ. §. proxi. Cuius contrariũ decidiĩ pp cõmodum re-

præſentationis, quia erit plus tpe lega tũ.§.plus.ĵ.de actio.No.ꝙ legatum do tis factũ a uiro uxori vꝫ ꝑꝑ commodũ repræſentationis. Itẽ ꝙ legatũ ſub falſa demonſtratione debiti, ſi non exprimatur certa quãtitas,uel aliter cõſtet qd aut q̃tũ leget,nõ vꝫ, ſi legans nullo mõ eſt debitor. Itẽ ꝙ falſa cã non uiciat legatum.]

† alias accepe-rit.

a ¶ Plenius eſt.ſ.in com modo repræſentationis, cũ legatũ ſtatim, dos uero annua bima trima die olim, hodie poſt annum mobilia,ſed immobilia ſtatim,ut C.de rei uxo.act.l.j.§. cum aũt. & ff.de do.præle.l.j.§.uerum eſt.

Dotis legatũ a marito uxori factũ ✠ Y L. ualet.

¶ Sed ſi uxori maritus doté legauerit, ualet legatũ:quia plenius[a] ẽ legatũ,quàm de dote actio. Sed ſi quã nõ† accepit dotem [b] legauerit,diui Seuerus & Antonin⁹ reſcripſerũt,ſi quidẽ ſimpliciter legauerit inutile eſſe legatũ: ſi uero certa pecunia, uel certũ corpus,aut inſtrũ [c] dotis in † plegando [d] demõſtrata ſunt, ualere legatũ.

† alias relegando.

¶ Si res legata facto hæredis etiam ignorantis præſtari non põt,hæres tenetur:ſecus ſi non ſuo facto h.d.Ang.

¶ Si res[e] legata ſine facto [f] hæredis

✠ Y L. ¶ Adde,ꝙ hodie habet annũ, & ſi hẽat facultatem rei reſtituendæ ſtatim, quãuis multi uoluerint contrarium, moti, quia annus datur gratia miſerationis: quia cũ maritus in.d §.cũ aũt.hẽat dilationẽ in iuribus,q̃ ſemꝑ ſunt in facultate mariti,& ea ſolo uerbo põt reſtituere. patet ꝙ quãuis hẽat facultatẽ rei reſtituendæ ſtatim,oĩno hẽt annũ prædictũ.] Itẽ pro dote daĩ actio inquantum maritus facere põt uel eius hrs,ut ff.ſo. ma.l.maritum.& l.ẽt.j.reſpon.

✠ Y L. ¶ Adde hoc uerum in hẽde filio cõi, ſecus in alijs, ut cõiter tenent doct.in.d. l.ẽt.] At legatum inſolidum:niſi in falcidia ꝑ beneficiũ inuentarij,ut in auth. de hær.& fal.§.ſi uero non fecerit.coll. j.Item ſi qua pacta in præiudicium mulieris facta ſint, beneficio legati tollun tur,ut ff.de do.præle.l.j. j reſpon.

* ADDIT No.ſecundum Bal. in.l. ſi nõ deſignata.C.de fal.cau.adie.quod mulier ob tale legatũ non patitur exceptionẽ cõpẽſationis,ob res amotas,uel donatas uxori a uiro,qđ intellige ſi cõſiſtunt in ſpẽ ſecus ſi in quantitate. Itẽ non patieĩ retẽtionẽ ꝑꝑ malos mores: ſed nunqđ patieĩ deductionẽ expẽſarũ, & an detrahaĩ falcidia de legato dotis, diſtingue ut Bal. ibi. H.M.

b ¶ Dotẽ.i.illã dotẽ quam nõ recepit.

c ¶ Inſtrũ dotis.ſ. in quibus confeſſus fuit ſe recepiſſe dotẽ,quam nõ recepit, ut ff. de do. præleg. l. ſi. §.ſi.& l.cum ſcriptum. §. item ei quæ.

d ¶ In plegãdo.i.legãdo:abundat. n.p,ut ff.de do.præle.l.j. j. reſpou.

✠ Y L. ¶ Si res legata. Caſus. Quæſitũ fuit an ſi res legata decedat aut peat,cui pereat:& uidebaĩ perire hæredi tanquã dño.l.incendium.C.ſi cer.pet.ſed deciditur contrariũ ex eo, quia cũ ſine culpa hrdis res legata pereat, non eſt qd illi ĩputet cum non pſtet. Caſus in alijs partibus facile figuraĩ. Not.ꝙ debitor ſpẽi legatæ liberaĩ,ſi illa intereat,uel fiat in ſolubilis, & deſinat poſſe præſtari ſine facto & culpa ipſius. Itẽ ꝙ debitor ſpẽi legatæ non liberaĩ,ſi facto ſuo mediato uel immediato interueniente deſinat poſſe præſtari, ſiue ſcienter ſiue ignorãter fecerit. Item ꝙ mora debitoris perpetuat obligationem.]

e ¶ Si res. Puta ſeruus ſtichus.

f ¶ Sine facto. id eſt mora:quo caſu de interitu tenetur,(i) ut ff.de uerb.oblig. ſi ſeruum.j.reſpon.& de leg. j. cum res §.fina.

✠ Y L. ¶ Rationem uide per gl.in.l.diuortio. in gl.iij.ff.de neg.geſt.] Vel quia ſine cauſa occidit, ut d.l.ſeruum. Aliud ſi cum cauſa,ut ff.de leg.j.l. quid ergo.§. ſi hæres,tenetur.n.de dolo, & lata culpa,& leui,ut ff.eod.j.l.cum res.§.ſed ſi culpa.&.§.culpa.

ADDITIO. (i) De negligentia uero non tenetur debitor actione perſonali,niſi fuerit in mora,uel petatur res quæ fuit creditoris: uel negligentia ſit circa rem ſeu peremptionem ſubſtãtiæ rei debitæ. Ang.

perierit [a] legatario decedit. [b] Et ſi ſeruus alienus legatus, ſine facto [c] hr̄dis manumiſſus [d] fuerit, nō tenetur hr̄s. Si uero hæredis ſeruus legatus ſit, & ipſe eum manū miſerit, teneri [e] ipsū Iulianus ſcripſit: nec intereſt [f] ſciuerit, [g] an ignorauerit a ſe legatū eē. Sed & ſi alij donauerit [h] ſeruum, [i] & is, cui donatus eſt, eum manumiſerit, tenetur [k] hæres, quamuis ignorauerit [l] a ſe eum legatum eſſe.

¶ Extincta perſona primo legata, remanet legatū in acceſſoria, quando fit per dictionē, cum: ſecus in rebus. h.d. Are.

¶ † Si quis ancillas

† alias Sed ſi quis.

a ¶ Perierit. Vel non compareat: quo caſu caueat hæres de dando, ſi ad eum redierit: & ſuis ſumptibus recuperat, qñ poſt mortem fugit: alias.i.ſi in uita, ſumptibus legatarij, ut ff. de leg.j. cum res.§.item ſi res. & de le. ij. ſi quis ſeruum.

b ¶ Decedit. quia qui in ſpē tenet, eius interitu libe. aẗ, ut ħ, & ff. de uer. obl. l. ſi ex legati.

c ¶ Sine facto. in hoc quoq;.ſ. alieno ſeruo p̄t admitti culpa: puta non certificauit hæres dñm, qui ſi ſciuiſſet ſe poſſe uendere, nō manumiſiſſet.ſ. forte cū uideret eum uelle manumittere, ut ff. eo.j.l. cū res.§. ſed ſi alienus. &.§. pe. & fi. Itē ſi fuerit in mora emēdi, ut ff. de uerb. obl. ſi ſeruū.§. ſi aūt alienus. & dic facto.i. culpa uel mora.

d ¶ Manumiſſus nam manumiſſus ſimilis eſt mortuo, ut ff. de ſolut. ſi mihi alienum.

e ¶ Teneri.ſ. ad æſtimationem, ut ff.e. l. ſi quis inquilinos.§.j. & ff. qui & a quibus. hæres. Sed hic non dicit tenere manumiſsionem, ſed dicit ꝙ nō minus ualeat legatum.ſ. quo ad æſtimationem.

ADDITIO. Et ualet ēt manumiſſio: quia dñium ſerui hæredis nō trāſit in legatariū, ut hic, & d.l. ſi quis inquilinos. ſecus in ſeruo hæreditario ēt ſub conditione legato. l. ſeruum qui ſub conditione. ff. de manumiſ. Ang.

f ¶ Nec intereſt. cur ſecus ubi ſeruum indebitum ſibi ſolutū quis manumiſerit, ut ff. de cond. indeb. in ſumma.§. ſi ſeruum. q̄ eſt cōtra? Io. rñ. quia debuit ſcire, cum factum ſuum ſenſeaẗ, ut ī auth. de iureiur. a mo.j. reſpon.

SYL. ¶ Adde ꝙ hæc ratio non eſt generalis, quia ſine culpa poſſet hæres ignorare, ſi in codicillis poſtea repertis legatus eſſet lege tertia. §. cum tranſactio. de tranſact. Iō dic, ꝙ iō eſt, quia nā condictionis indebiti eſt, ut quis teneaẗ in̄a quatenus eſt locupletior. l. ſi non ſortē §. libertus. ff. de condi. indeb. unde cum nihil lucri ſentiat, qui indebitum recipit, non hēt locum: ſecus in hærede q ſentit cōmodū ex hæreditate: & ita cōiter reſoluit in.d.l. in ſumma. & hic p Ang.

g ¶ Sciuerit.ſ. ipſe hæres.

h ¶ Donauerit.ſ. hæres.

i ¶ Seruum a teſtatore legatum, & erat hæredis.

k ¶ Tenetur, ad æſtimationem, ut.ſ̄. proxime dixi.

l ¶ Ignorauerit.ſ. hæres.

SYL. ¶ Si quis ancillas. Caius. Vertebatur dubitatio, an ſi quis legaſſet ancillam cum natis, ea extincta extingueretur legatum etiam partus: & uidetur quòd ſic: quia cum eſſent coniuncti p dictionem, cum, tanquam acceſſorii, extincto principali uidebatur acceſſorium extingui. l. cum principalis. ff. de regul. iur. Sed contrarium deciditur: quia licet in his duobus primis exemplis nati & uicarij uideanẗ nominati per modum acceſſorii, tamen re uera non eſt ita: nam præpoſitio, cum, coniungit acceſſorie ſolum illas res, quarum una alteri accedit: ſed quando ponitur inter perſonas, quarum natura eſt ut una alteri non accedat, tunc non coniungit acceſſorie, ſed ſunt duo legata ſeparata: & ex his habes rationes diuerſitatis ſecundi caſus hic poſiti. Not. quod legatum hominis per modum acceſſorij ad alium hominem principalem non extinguitur, licet extinguatur legatum hominis principalis. Item quòd homo homini, non accedit. Item quòd acceſſorium non debet eſſe maius ſuo principali. Item quòd legatum rei acceſſo-

de ad hominem principaliter legatū, ſi exprimat̄ uerbis acceſsionem importātibus, extinguitur extincto legato hominis. Item ꝙ dictio, cum, qn̄ ponitur inter res, quæ poſſunt una alteri accedere, ſtat acceſſorie, alias ſecus. Itē ꝙ extincto prīcipali extinguitur acceſſoriū.]

cū ſuis [a] natis legauerit, ēt ſi ancillę mortuæ fuerint partus legato cedunt. [b] Idē [c] ē, & ſi ordinarij [d] ſerui cū uicarijs legati fuerint: quia lʒ mortui ſint ordinarij, tamē uicarij legato cedūt Sed ſi ſeruus fuerit cum peculio legatus, mortuo [e] ſeruo, uel manumiſſo, uel alienato, peculij legatū extinguitur. [f] Idē ē, ſi fundus īſtructꝰ, [g] uel cū inſtr̄o [h] legatus fuerit. Nā fundo alienato [i] & inſtr̄i legatum extinguitur.

¶ Grex ēt i una oue retinetur: & legato grege ueniunt oues adiunctæ gregi poſt teſt̄m. Idem eſt in legato ędium. Aret.

a ¶ Suis natis. alias ſuo nato.

b ¶ Cedūt. quia duo legata ſunt ſeparata, ut ff. de pec. le. l. & ſi ancilla. quæ eſt l. iij. ſʒ cōtra. ff. de uentre. inſpi. l j. §. ex hoc, ubi dr̄, ꝙ partus eſt portio uiſcerum matris. Rn̄. ibi loquitur, donec in uentre eſt.

c ¶ Idē eſt. ſic. ff. de pec. leg. l. iiij.

d ¶ Ordinarij. Qui ſunt hi? Dic ut ĵ. quod cum eo. §. cum autem.

* ADDITIO. Ordinarij ſerui dn̄r ab ordine, qui domui, aūt tabernæ aut negotiationi regendæ preſunt, quibus datū eſt peculium: illorū uero ſi peculio continebant̄ alij ſerui, uicarij appellabantur, qui ēt ſerui peculiares dicuntur. l. ſi ſticho. ff. de pec. leg. Martialis, eſſe ſat eſt ſeruum, iam nolo uicarius eſſe. Aemyl. Fer.

e ¶ Mortuo. ſ. uiuo teſtatore, non ſi poſt, ut ff. de pec. leg. tunc inutile.

f ¶ Extinguitur. quia acceſsio eſt. ut ff. de pec. leg. l. j. & ij. Sed quare nō ita in ſuperiori caſu? Rn̄. pp hominis dignitatem, quia non ita accedit, ut ff. de ædi. edi. iuſtiſsime. in princ. † Itē quid ſi uicarii erant tm̄ in peculio, & legatus eſt cum peculio? Rn̄. idem ut exprimere peculium noceat, ut ff. de cond. & demon. ſi in diem. in fi.

ADDI. Idē & ſi aliæ res erant in peculio eadē rōe. Si uero leget ordinariū cum uicarijs & peculio, obtinet, quaſi ſeparet uicarios a peculio, ut l. ſi peculium. §. ſi ſeruus. ff. de pec. leg.

† Secus aūt eēt in fœtu aīalium brutorū & in ijs q̄ nō ueniunt p modum pīcipalis & acceſſorij: ut ſi legetur equus cū aſino: qa duo legata cēſent̄. Et hęc ī ducunt̄ ad qōnē de īgrediente monaſterium ut uitiato īgreſſu non ualeat bonorū dedicatio, niſi expſſe ſe & ſua dedicaſſet ſecū dū doc. hic.

g ¶ Inſtructus. Huic primo articulo contradicit. ff. de fun. inſtru. ſi cui. in fi. Sol. ſecundū Ro. hic ſimpliciter pp rudes ſic loquitur. Vel dic, ꝙ fit idem quod in partu & uicarius, & quod ſequitur, Cum inſtrumento, referat̄ ad ꝓximū de peculio. Vel ſubtilius refert inter inſtrumentum fundi, quod perit ſemꝑ perempto legato fundi, & inſtr̄m patrisfamilias, quod nō perit, licet legatum fundi peat & hoc caſu loquitur lex contraria, & alia contraria in eo. tit. l. j. Arg. cōtra. ff. de fun. inſtru. l. quæſitum. §. ſed ſi fundus. & §. ſi inſtructo. quibus dicitur, ſi fundus inſtructus legatus ſit, inſtrumentum patrisfamilias continetur, non agri. ſed ibi ſubaudi, tantum.

¶ Adde, ꝙ hæc ſolu. tenenda eſt, quæ fuit Azo. aliæ enim falſæ ſunt.] Vel dic illam eſſe Pauli ſententiam in l. ſi cui. iſtam Labeonis a Iuſtiniano probatā: & ſic corrigitur illa.

h ¶ Inſtrumento. Eſt autem inſtrumētum apparatus rerum diutius permanſurarum, ſine quibus non poſſet exercerī poſſeſsio: ut ff. de fundo inſtru. quæſitum. j. reſpon. Et ſunt inſtrumenta fundi, quæ fructus quærendi, cogendi, ſeruandi gratia comparata ſunt: ut ff. de fun. inſtru. l. inſtrumenta. quæ ſunt illa, ibi habes.

i ¶ Alienato. a teſtatore.

¶ Si grex. Caſus. Reuocabatur in dubium legato gregis facto, ex eo ꝙ grex ad unam tm̄ uel pauciores oues redactus fuerat, an in remanentibus ſubſiſteret legatum: & uidebatur ꝙ non: quia ex quo non erat amplius grex l. oues. ff. de abige. & legatus erat grex, uidebatur extinctum legatum. contrarium reſpondet̄: quia eo legato legat̄

Paul. ibi non putat differre hæc legata inter ſe, lego fundū cum inſtr̄o, uel fundū īſtructū, ſed hæc differre lego fundū cū īſtr̄o & lego fūdū & inſtr̄m de quo nihil Iuſtin. hic Idcirco qđ dr̄ ī l. ſi cui ex cæteris poterit eē le ſ v l. gatū ſic explico pro eo qđ ē ex uno ex cæteris puta fūdum & inſtr̄m lego, nā alienato fūdo nihilominus ſ v l. debet̄ ī ſtr̄m. H. M.

¶ Si[a] grex legatus fuerit, & poſtea ad[b] unā ouē peruenerit, quod ſuperfuerit uēdicari pōt[c] Grege āt legato,[d] ēt oues eas, q̄ poſt teſtm̄ factum gregi adiiciuntur, legato cedere Iulianus ait. Eſt † enim gregis unum corpus[e] ex diſtantibus capitibus, ſicut ædium unum corpus ē ex cohærētibus lapidibus.

† alias autem.

¶ Aedibus deniq; legatis, colūnas & marmora, quæ poſt teſtamentum factū † adiecta ſunt, legato dicimus cedere.[f]

Factum abūdat.

¶ Augmētum uel diminutio peculii legati uiuo teſtatore ad legatariū ſpectat: ſed ſi poſt mortē ante aditam hæreditatem, cedit legato, ſi eſt legatū ipſi ſeruo: ſecus ſi extraneo. Aret.

quid totale: & ideo ſingulæ eius partes legatæ intelligunt, & ideo una ſola ouis debetur ut hic. Not. ꝙ ſi grex legatus ad unam ouem reducatur, nihilominus debetur. An uero hoc idem ſit quando deficit grex ante mortē teſtantis, diſputat late Præpo. ſen. in.j.q.v. caſus.. Item ꝙ legatum uniuerſale recipit augmentum & diminutionē. Itē qd ſit grex. Item domus ex qbus conſtet.]

a ¶ Si grex. Qui ex decē ouibus conſtat, uel quatuor uel quinque porcis, ut ff. de abigeis. oues.

ADDIT. Tres autem homines conſtituunt collegium. l. neratius. ff. de uerbo. ſignifi.

b ¶ Ad unam ouē. ſic. ff. quod cu. uni. l. ſicut. §. fi. & ff. eo. tit. j. l. ſi grege.

SYL. ¶ Adde tū, ꝙ grex ad unam ouem redactus non eſt grex: & tamen collegiū ad unum redactum remanet collegium d. §. fin.]

c ¶ Vendicari poteſt. ff. quib. mo. uſuſfructus amit. l. fin. contra Solu. facilius perditur legatum uſusfructus quàm ꝓprietatis, ut arg. ff. eod. titulo. repeti. §. rei mutatione. & ff. eodem. l. ſi grege. in fin.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ſol. gl. communiter tenetur, licet alias publice diſputando contrarium tenuerim.]

ADDIT. Hoc uerum eſt, qn̄ eſt relictus uſusfructus, ut gregis, ſecus ſi ſingulorum capitum. Ang.

d ¶ Legato. ſic. ff. eo. l. grege. ſic infra §. proximo.

e ¶ Corpus ex diſtantibus capitibus. Tria enim ſunt corpora rerum. Vnum, quod uno ſpiritu, id eſt elementatione continetur: ut homo, lapis. Secundum quod ex cohærentibus conſtat: ut domus, & armarium. Tertium, quod ex diſtantibus corporibus: ut grex, & populus, ut hic, & ff. de uſucap. rerum miſtura. §. j. & ff. de rei uend. in rem. §. at in ijs.

f ¶ Cedere. Sed colūna uel tignū domus legari purē nō poteſt, ut ff. de leg. j. l. cætera. ne urbs deformetur.

SYL. ¶ Si peculiū. Quæſtio fuerat, an quod accederet uel decederet peculio legato pertineret ad legatarium & uidebatur dicendum ꝙ non quaſi de eo peculio teſtator uoluerit intelligere quod erat tēpore teſtamenti, ar. l. ſi cognatis. ff. de rebus dub. contrarium reſpondet, quia cum peculium ſit quid uniuerſale, quāuis recipiat augmentum uel diminutionem, tn̄ eſt ſemper idem. Sed tunc quæſitum fuit, quid de eo quod contingit poſt mortem teſtatoris: & uidebatur ꝙ cuicunque legatum ſit, cum legatū cedat a morte teſtatoris, tale augmētum uel diminutio ſpectaret ad hæredem. ſed contrarium decidit in ſeruo: & rō eſt, quia quando datur libertas ſeruo teſtamento, & ſic directa, ita demum ei competit, quando aditur hæreditas, & ideo propter commodum ſerui non dicitur cedere niſi tempore aditæ. l. hæredem. §. fin. ff. qn̄ di. le. ce. No. quòd legatum peculij recipit augmentum & diminutionem uiuo teſtatore. Itē quòd augmentum peculij legati ſeruo, contingens poſt mortē ante aditam, cedit lucro ſerui. Item ꝙ dies legati peculij ſeruo cedit ab adita. Item ꝙ augmentum contingens ex rebus peculiaribus poſt mortem ante aditam ſpectat ad legatarium, aliter non. Item ꝙ uerbum,

¶ Si peculium legatum [a] fuerit, ſine dubio qcquid peculio [b] accedit uel decedit uiuo teſtóre, legatarij lucro uel dãno ẽ. Quod ſi poſt mortẽ teſtóris ante aditam hr̃ditatẽ aliquid ſeruus acquiſierit, Iulianus ait, ſi quidem ipſi manumiſſo peculiũ legatũ fuerit, oẽ quod ante aditã hr̃ditatẽ acquiſitũ eſt, legatario [c] cedere: [d] quia [e] hmõi legati dies ab adita hr̃ditate cedit: ſed ſi extraneo peculiũ legatũ fuerit, non cedere ea legato, niſi ex rebus peculiaribus auctũ [f] fuerit.†

¶ Legata libertate non uenit peculiũ: ſecus ſi manumittat̃: & legato peculio nõ intelligit̃ legatũ quod dominus debet.

extraneus diuerſimode accipitur.]
a ¶ Legatum fuerit. ſeruo uel extraneo.
b ¶ Peculio. Nam & futurum peculiũ legari poteſt, ut ff.de pecu.le.l. ei quo que. & facit ad hoc ſ. ꝓxi.§.
c ¶ Legatario. eidemq; manumiſſo. Accur.
d ¶ Cedere. Nota tria tẽpora: ante mortem teſtatoris: & poſt, ante aditam hæreditatẽ: item & poſt. In primo tpe.ſ. quo non inuenitur ceſsiſſe dies, legatarij, oẽs ſunt legatarij pares: nam quicquid eo tempore acquirit ſeruus talis, ei, cui hoc peculium eſt legatum, acquirit: ſiue ipſi ſeruo, ſiue alij extraneo ſit relictum: quia non cedunt legata. ſimiliter in tertio ſcilicet ſunt pares. In ſecundo diſtinguntur extraneus a ſeruo, ut hic. Nam quod legatum cedit extraneo a morte, hoc ſeruo ab adita hæreditate: quia nec libertas ſibi prius debetur, ut C.de caduc.tollend.§. cum igitur. & §.in nouiſſimo. Nam pura legata uel in diem certa relicta, a morte cedunt: niſi in ſex caſibus, ubi ab adita hæreditate, ut C.de cadu.tollend.§. cum igitur.&.§.in nouiſsimo.& ff. quando di. leg. ce.l. ſecunda † inter quos legatum ſeruo manumiſſo relictum eſt unus, ut hic. Conditionalia uel in diem incertum relicta, ex die uel conditione exiſtente cedunt.i. tranſmittuntur ad hæredes.
¶ Adde hoc uerum in re de ſui natura non tranſmiſsibili, quia tunc tranſit ab adita: ut in legato ſeruitutum perſonalium.l.ſi poſt diem.ff.quan.dies leg. ced.& idem in realibus.l.receptum. in fi ff.comm.prædio.& in pluribus caſibus no.in.d.§. in nouiſsimo.]
¶ Nam ante conditionem uel diem uenientem ſi decedit legatarius, non tranſmittitur, ut C.de cad.toll.§. ſi autem. Niſi in tribus caſibus. Primus, ut ff.de condi. & demon. condõnes. Secũdus ff.eod.j.l.iij. Tertius. ff. qñ di. le. ce. ſi cum præſinitione. Itẽ uerbũ cedere duas habet ſignificationes.i.incipere deberi. ut ff. de uerbo. ſignifi. l. cedere. Item cedere quantum ad tranſmiſsionem, ut accipitur C. de caduc. tollen.per totum. & in utraque poteſt hic accipi.
¶ Adde, ꝙ dr̃ cedere quattuor modis: aut quo ad tranſmiſsionem, aut quo ad obligationem, aut quo ad petitionem, aut quo ad dominij translationem: de quo per doct.in.l.j.C.com. de leg.] SYL.
e ¶ Quia. Bona eſt rõ: ſi enim prius cederet, idem eſſet quod in extraneo. Eſt & alia ratio, ut ff.de pec.leg.l. denique. §.ſi.ubi dr̃, ꝙ ueriſimile eſt eum omne augmentum ad ipſum pertinere uoluiſſe, cui &c.
f ¶ Auctum fuerit.ſ.peculium.

¶ Peculium autem. Caſus. Dubitabatur an legata libertate deberetur peculium: & uidebatur quòd ſic, quia ſeruo manumiſſo, ſi non adimitur, remanet peculium, & ualet argumentum de actu inter uiuos ad ultimas uoluntates: ſed contrarium reſpondetur, & ratio ponitur in glo.in uer.quamuis. Not. quòd argumentum de contractibus ad ultimas uoluntates non ualet, ubi eſt diuerſa ratio. Item ꝙ manumiſſio inter uiuos tribuit peculium, ſecus in ultima uoluntate. Item quòd in legato peculij ſeruo facto in dubio non SYL.

†Et hec uera qñ dies eſt certa an & qñ: ſi uero certa an, ſʒ incerta qñ: ut ĩ diẽ mortis: tũc ſi legatarij, hr̃ ꝓ puro ſi extranei uel hr̃dis, hr̃ ꝓ cõdõnali: ſicut qñ eſt dies pœnit⁹ incerta: ſʒ qñ oĩno ẽ extitura,: ut ſi ſol uel añ Chriſt⁹ naſcet̃: SYL. hr̃ ꝓ puro ſecũdũ Angel.hic.

†alias fuerit peculiũ

continetur debita a domino ipſi ſeruo ratione peculij. Item ꝙ ſi legata eſt libertas ſeruo, ſi rationes reddiderit, cēſetur legatum peculium.]

a ¶ Peculium. Sic. C. de pecu. eius qui lib. me. l. j.

¶ Peculium[a] autē, niſi legatum fuerit, manumiſſo non debetur: quamuis[b] ſi uiuus manumiſerit, ſufficit ſi non adimatur & ita diui Seuerus & Antoninus reſcripſerunt. Iidem reſcripſerunt, peculio[c] legato non uideri id relictū, ut petitionē[d] hēat pecuniæ, quā in rōnes dominicas impēderit. Iidem reſcripſerūt, peculiū uideri legatū, cum rōnibus[e] redditis liber eſſe iuſſus ē, & ex eo reliqua[f] inferre.[g]

¶ Iura & facta legari poſſunt. h. d.

¶ Tam aūt corporales res legari poſsūt, quàm ĩcorporales:[h] & iō quod defuncto

b ¶ Quamuis. Cur tam uarie? Rñ. quia ſecūdo caſu. ſ. qñ inter uiuos, operas eius manumiſſor erat habiturus: unde cōuerſa donatio pſumit, ſecundū Io. ut ff. man. ſi uero non. §. idem Papin. (j) uel ſecundum P. propter præoccupationē mortis: quia præſumitur auferre, ſi potuiſſet, ut in auth. de trien. & ſe. §. illud quoque. ibi, Præ tumultu mortis anguſtiatus &c. & C. qui teſta. fac. poſ. hac conſultiſsima. §. j.

SYL. * ¶ Iſtam. q. late examinat Præpo. ſenen. vj. q. viij.

ADDIT. (j) Iſtam rationem reputat in efficacem Io. Fab. hic, cum ꝓ manumiſſum debeant operæ exhiberi filio nec niſi ex conuentione debeantur. l j. C. de oper. lib. & l. ſi operarum iudicio. ff. eo. unde dicit ipſe, ꝙ inter uiuos eſt maior effectio dominij, quia ſe priuat dominio ſerui & eius ſeruitio, quod retinere poterat: non ſic ubi moriens dat quod ſibi retinere non poteſt. Alias rōnes uide per Ang. hic.

c ¶ Peculio legato ſ. ſeruo, & etiam libertas fuit legata ı aliud ſi extraneo, ut ff. de pecu. leg. l. vj. §. fi. & lege ſi ſticho. Accurſius.

d ¶ Petitionem. Niſi teſtator fuerit huius conſuetudinis, ut redderet ſeruo quæ ſibi debebat, ut ff. de pec le. dominus ſticho. §. j. in fi.

e ¶ Cum rationibus. Quaſi diceret, ſi relinquo ſeruo libertatem rationibus ab eo redditis, eo ipſo & peculium legare ſibi uideor.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hanc glo. diſputatiue reprobat Præpoſi. ſen. in. viij. q. vj. caſus, col. fina.]

¶ Aliud econtra, ſi libertatem relinquo, & rationes reddere ueto: quia nō uidetur legatum peculiū ut ff. de le. j. ſi ſeruus uetitus. Rationes aūt reddere dicit, qñ amoto dolo & fraude reddit, ut ff. de fideic. lib. l. thais. §. ſtichus.

ADDIT. Et ſic nota, ꝙ remiſsio redditionis rōnum non comprehendit reliqua, nec dolum, ſeu latam culpam, ſed ſcrupuloſam tantum inquiſitionem: quod facit ad quæſtionem de eo, cui conceſſum eſt liberū arbitrium, ita ꝙ non poſsit ſyndicari, ſecundum Ang. hic.

f ¶ Reliqua. alias reliquas. i. alia, quæ erant reddenda, reddere, cum iam quædā reddiderat: uel etiam ſi nihil, ut ff. de uerb. ſign. l. cæterorum.

g ¶ Inferre. Repete, iuſſus eſt.

* ADDIT. Omiſsis nugis multorum uera rō colligit ex. l. deniq;. §. interdum. ff. de pec. leg. ibi teſtatorem uoluiſſe eum retinere peculium interpretamur uidelicet ex eo quod ex peculio eum iuſſerat inferre. H. M.

SYL. ¶ Tā. Caſus. In regula tradita ĩ text. noſtro non figuratur. No. ꝙ omnia tam corporalia q̃ incorporalia legari poſſunt. Item ꝙ edictum de legatis eſt per miſſorium. Item ꝙ qui legat quod ſibi debetur, cenſetur legare ius quod habet. Item ꝙ ſi quis legat nomen debitoris. & poſtea exigat, cenſetur reuocare legatum. Item ꝙ hæres pōt grauari ad aliquid faciendum in fauorem legatarij. Item quòd liberatio a debito alieno ualet.]

h ¶ Tam autem. Incorporales. Ideſt actiones & ſeruitutes, ut ſupra de reb.

corpo.& incorpo.& ff.de leg.j. l. j. & l. cætera.in prin.

a ¶ Præſtet.Sine ceſsione tamen utiles habet legatarius,ut C.eo.l.ex legato.Accurſius.

ADDIT. Niſi res ſit litigioſa, uel-lus cæpta.l.q cunq;. & autheu.nunc ſi hæres.C. de liti. ſecundũ Ang. Et nota ꝙ quiuis directã perſonalẽ exercere nõ poſſit, niſi cedatur : poterit tñ exercere directam tealem: quæ,quia non oſsibus affixa eſt transfertur in eũ directa uia.l.ſiue.§.fin.cum l.ſequ.ff.de cond.fur.Ang.

debetur,põt alicui legari,ut actiones ſuas hæres legatario præſtet, [a] niſi exegerit [b] uiuus teſtator pecuniã: nã hoc caſu legatum extinguitur.

¶ Sed & tale legatũ ualet, Damnas eſto hæres meus domũ illius reficere, uel illũ ære [c] alieno liberare.

¶ **Legati in genere in dubio electio eſt legatarij.**

¶ Si generaliter† ſeruus,uel res alia [d] legetur,electio [e] legatarii eſt , niſi aliud teſtator dixerit. †Conc. cũ hoc. §.c.iter cæteras cũ glo. ſuper uerb.

b ¶ Niſi exegerit. Nam ſi exegerit, ſemper in dubio præſumo uoluiſſe legatum extingui,ut.ff.de adimend.lega.l. pen.§.fin.& de lib.le.non ſolum.§.libe ratio, niſi probetur contrarium, uel quia debitor ultro obtulit eo non petente, uel quia exactam pro legatario depoſuit,ut ff.de leg.iij.l.fideicommiſſa.§.ſi rem.

c ¶ Ære alieno liberare. Nam utilitatem habet.

YL. ¶ Si generaliter. Caſus. Per ſe patet: rõ aũt dubitandi colligitur ex l. cõprehenſum.ff.de contrahen.empt.quia in dubio electio debitoris uidetur: contrarium deciditur: rationes ſunt in gl.colligitur.n. diuerſitas ex diſtinctione ipſius. No.ſummarium.

d ¶ Res alia. ut equus.

e ¶ Electio legatarij. Et a principio & ex poſtfacto.ſecũdum B.ut hic,& ff. de leg.j.ſi ſeruus legatus . §.cum hõ. Sed Ro.a principio dabat electionẽ hæredi, ſed ex contumacia transferebat in legatariũ,arg.ff.de ſeru.ſi cui.& C. de ſolu. l.j. Ioan.diſtinguit : aut in genere generaliſsimo,uel ſubalterno: ut ſi ſubſtãtia,uel corpus,uel animal legatur : quo caſu nõ ualet, cum feſtucam uel muſcã dando liberetur:uel in eo genere,quod Dialectici ſpeciem appellant: ut homo & ſimilia:& tunc ſubdiſtingue: aut habebat in hæreditate ſeruos, & tunc legatarius eligit,dummodo non meliorẽ, (j) ut hic,& ff.eo.j.l.legato. j.rñ. & l. q duos. & de opt.le. l.ij.

¶ Adde, ꝙ rõ eſt,qa ex quo cõpetit rei uendicatio ad unum ex illis.l.huiuſmodi.§.ſi cui homo.ff. de le.j. ſi nõ haberet electionẽ, ñ poſſet ea agere. SYL.

¶ Aut non habebat,& tunc hr̃s eligit,ut ff.de uin. tri.& oleo.le.l iij.j.reſpon. &.l. iiij. SYL. quodcũque extra de reſcrip.

¶ Adde ꝙ rõ eſt , quia ex quo cenſetur legata res aliena,non uidetur electio legatarij.l.ij.ff.de opt.leg.]

¶ Si aũt teſtator ex certis reliquit incertum : aut ipſe ſenſit de certo , quod patet expreſſo noĩe eius , & tunc eligit hæres, & eius uoluntatem interpretat : aut non ſenſit, & tũc legatarius eligit, ut ff.de le.j.l.ſiquis a filio.§.ſi quis plures.& l.qui duos.

¶ Adde ꝙ eo caſu ſecundũ cõem opin. hæres põt dare deteriorem, quia dicit hanc eſſe declarationem uoluntatis , q̃ de minimo intelligitur.] SYL.

¶ In domo aũt in genere legata,ſi habet teſtator domos , unam ex ijs eligit hæres: ſi non habet & relinquit, deriſorium eſt legatum,ut ff.eo.ſi domus. In fundo in genere legato dic non ualere legatum , cum unius digiti poſsit fieri fundus,ut ff.de iure do.cum poſt.§.gener.& ff.eo.j.l.quod in rerum.§.ſi quis & l.locus.ff.de uerb.ſign.

¶ Adde,ꝙ uidetur eadem diſtinctio facienda:ꝙ aut habet fundos:& unum ex eis legaſſe intelligitur : & ita intelligit §.gener.aut non,& procedat glo . nam ratio aſsignata non releuat,ſi præſumimus teſtatorem de uno ſuorũ ſenſiſſe: non enim poterit hæres diminuere cõtra mentem teſtantis.] SYL.

ADDIT. (j)Quia non eſt ueriſimile

ſtatorē uoluiſſe id legare, quod nō fuiſſe iu ſpē conceſſurus: ſed ubi electio eſt hr̄dis uel debitoris, poterit dari uilius: dū tñ non ſit oīno inutile: quia potuit teſtator uel creditor cogitare ꝙ daret minus. Ioan. Fab.

¶ Hæres legatarii optionis optare pōt: & pluribus in optione diſcordantibus, ſorte dirimitur. h. d.

¶ Optionis legatū, id eſt ubi teſtator ex ſeruis ſuis uel aliis rebus optare legatariū iuſſerat, habebat olim in ſe condōnē:[a] & iō [b] niſi ipſe legatarius uiuus optaſſet ad hæredē legatum non tranſmittebat. Sed ex conſtōe [c] noſtra & hoc in meliorē ſtatū reformatum eſt: & data eſt licētia hæredi legatarij optare ſeruū, lꝫ uiuus legatarius hoc nō fecerit. Et diligentiore tractatu habito, & hoc in noſtra [d] conſtōne additum eſt, ſiue plures legatarij extiterint, quibus optio relicta eſt & diſſentiant in corpore eligendo: ſiue unius legatarij plures hęredes ſint, & iter ſe circa optādū diſſentiāt, alio aliud corpus eligere [e] cupiēte: ne pereat legatum (quod pleriq; prudentū contra beneuolentiā [f] introducebāt) fortunā eē huius optionis iudicē, & ſorte [g] hoc eſſe dirimendum: ut ad quē ſors peruenerit, illius ſnīa [h] in optione præcellat.

¶ Illi poſſunt ex titulo legati capere, qui poſſunt hæredes inſtitui. Ang.

S Y L. ¶ Optionis legatum. Caſus. Sic figurari poteſt. Quærebatur an hr̄s illius, cui optio relicta fuerat, poſſet optare: & uidebatur ꝙ nō, qa cū tale legatum hēat in ſe tacitā conditionē, non uī ꝙ trāſmitti poſſit: cuius cōtrariū hodie deciditur: quamuis enim de rigore hoc eſſet de iure antiquo, placuit tñ Impe. hoc corrigere, ut plenius uoluntates defunctorū implerentur a quo ēt cautum eſt, ut pluribus diſcordātibus ſors ipſa ſit arbitra. No. ꝙ legatum ſerui uel alterius rei, quam legatarius optauerit, erat condōnale. Item ꝙ legatū condōnale non tranſmittitur. Itē ꝙ diſſenſio plurium ſorte dirimitur.]

a Optionis legatum. Conditionē. ſ. ſi eligeret.

* ADD. Solutio clare decidens hāc dubitationē hæc eſt, quod in ſpē uerum eſt quod dr̄ in tex. iu quantitate uero ſequatur locum certum ff. de trito uin. ol. ut genere legato arbitrium ſit hæredis qm̄ quantitas determinata certitudinem facit uini, oleiue, quod in ſpecie non eueuit: genere enim legato, incerta ſunt omnia præter ſubſtantiam rei.

b ¶ Et iō bona ratio, ut C. de cad. toll. §. ſiuautem.

¶ Adde, ꝙ quāuis doct. hic reprehēdāt gl. decipiuntur: nam bene tacita, quæ inerat, ſi exprimat, non uitiat quo ad tranſmiſſionē: tñ non ſequit ꝙ nō ſint aliqua legata, q̄ habeant tacitā condōnē q̄ ſubaudiat a l. q̄ impediat trāſmiſſionē ut dicimus i legato ānuo l. in ſingulos de annu. le.] S Y L.

c ¶ Ex conſtōne. Quæ eſt C. cō. de le. l. fi i prin.

d ¶ In nr̄a conſtōne. ſ. prædicta.

e ¶ Eligere cupiente. Et alio aliud ſubaudi.

f ¶ Contra beneuolētiā. i. contra æqtatē, ſ. ꝙ perirent i. de iure ſtricto perire deberent, ut. ff. eod. j. l. huiuſmodi. §. fi.

g ¶ Et ſorte. Vel cum taxillis, uel alio mō. ſic. ff. de iud. in tribus. & l ſeq.] Sed quare iudex non cōpellit eos ad cōſentiendū, ut ff. co. hmōi. in fi.? Rn̄. immo hoc mō cōpellit: uel ibi cōpellit i actione eligēda, quæ daē a iure: hic aūt nō cōpellit in eo, quod datur a teſtatore.

h ¶ Sententia. Ut tñ cæteris eſtimatio ueni præſtet ſitarū partium, ut C. com. de leg l. fi. in prin.

¶ Legari autem. Caſus. Non figurat niſi literaliter in tam generali regula. No. duas regulas: unam affirmatiuam, quòd qui teſtari poteſt, ille poteſt le-

†Et hoc uerum qn̄ dubiū exprimit ſup iure, nec a l. decidit, & diſcordāt in p̄iudiciū ſui: alias ſi ad p̄iudicium tertij ꝑ iudex compellit ad concordiā aliqn̄ p̄ciſe, & aliqn̄ cauſatiue ſ dubiū ſ aūt ſup ſcā ꝓbacione dirimit ut S Y L. l. actio. C. de ꝓba. Au.

gare: alteram negatiuam, ꝙ qui nõ poteſt teſtari, non poteſt legare: & quod dicitur in ſummario.]

¶ Legari autem illis ſolum [a] poteſt, cum quibus teſtamenti [b] factio eſt.

¶ Incertæ perſonæ legari, libertas dari aut tutela non poterat, niſi eſſet incerta de certis: ea tamẽ ſoluta non repetebantur. h.d.

¶ Incertis uero perſonis, neque legata, neque fideicommiſſa olim relinqui conceſſum [c] erat. Nã [d] nec miles quidem incertæ perſonæ poterat relinquere, ut diuus Adrianus reſcripſit. Incerta autem perſona uidebatur, quã incerta opinione teſtator animo ſuo ſubiiciebat: ueluti ſi quis ita dicat, Quicunque filio meo filiam ſuã in matrimonium dederit, ei hæres meus illum fundum dato. Illud quoque, quod ijs relinquebatur, qui poſt teſtamentũ ſcriptum primi Conſules deſignati [e] eſſent, æque incertæ pſonæ legari uidebatur. Et denique multæ aliæ huiuſmodi ſpecies ſunt.

a ¶ Soluni. Et econtra, id eſt ſolus legat, ut ff. de leg j.l.ij.

b ¶ Teſtamẽti factio. In paſsiua ſignificatione accipe, ut ſ. de hære. qualit. & diff. §. teſtamenti. Sed qui ſunt illi, qui non habent teſtamenti factionem? Rñ. incerta perſona, ut infra proxi. §. Itẽ peregrinus ſiue deportatus, ut C. de hæred. inſti. l.j.

SYL. ¶ Adde, ꝙ rõ eſt, quia hæreditas, ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtato deferatur eſt de iure ciuili. l. lege obuenire. ff. de uerbo. ſignifi. & deportatus, licet naturaliter uiuat, tamen perdit ea quæ ſunt iuris ciuilis. l.j. §. pe. ff. de cõtrahend.]

¶ Item in metallũ damnatus, ut ff. de iis q̃ pro non ſcrip. ha. l. ſi in metallũ.

SYL. ¶ Rõnem aſsignat ibi tex. quia efficit ſeruus pœnæ, non Cæſaris.]

¶ Item ſeruus de adulterio cũ dña cõmiſſo accuſatus, ut. ſ. de hær. inſti. §. ij. Item collegium, niſi probet licitum, ut C. de hær. inſti. l. collegium. Item inceſtuoſi, ut in auth. qui. mo. na. eff. ſui. §. ult. col. vij. Itẽ hæretici maioris hrſis, ut C. de hær. l. manicheos. Item apoſtate, ut C. de apoſt. ij qui ſanctã. Item mulier nubeus. j. annum a tpe mortis mariti, ut in auth de nupt. §. ſoluto. uer. ſi qui uero prioribus.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hodie hoc eſt correctum c. ſi. de ſecun. nup.

¶ Incertis. Caſus. Non figurat, quia ius antiquum corrigit. Not. ꝙ legatum incertæ pſonæ non ualebat de iure antiquo ẽt in milite. Itẽ ꝙ incerta perſona ea dr̃, quæ incerta eſt teſtatori, licet alijs ex poſt poſsit fieri certa. Item ꝙ hoc erat ẽt in libertate. Itẽ ꝙ rõ fundatur an qñ i ſola uoluntate. Itẽ ꝙ incertæ de certis & olim & hodie recte legatur. Item ꝙ licet quis metu pœnæ nõ poſsit cogi ad matrimonium cõtrahendum põt tñ inuitari ſpe lucri. Itẽ ꝙ licet hrs ciuiliter olim ñ teneretur ex legato facto incertæ perſonæ, tamen obligabat naturaliter: & ideo non dabatur repetitio ſoluti.]

c ¶ Conceſſum erat. Hodie contra ẽt ante legem græcam inferiorem in pauperibus, ut C. de epiſ. & cle. l. id quod.

ADDITIO. Tu dic, ꝙ aut incertitudo eſt in pſona legantis: & ualet legatum, quia hrdi onus iniunctum intelligit: aut in perſona legatarij, & tũc aut certificanda ex futuro euentu, aut non, primo caſu ualet, ẽt ſi erat incerta de incertis, ut l. ſiquis ita ſcripſerit. ff. de re dub. Secundo caſu ualet, ſi per l. certificatur, ut. l. id quod. C. de epiſ. & cle. ſed de hoc uide Ang.

d ¶ Nam nec miles. Cuius. ſ. militis uoluntas ſeruatur pro lege alias, ut C. de teſt. mili. l.j.

e ¶ Deſignati eſſent. In calendis Ianuarii ſortiebantur. i. incipiebant honores adminiſtrare, & ante per tres men-

¶ Libertas quoque incertę perſonæ non uidebatur poſſe[a] dari, quia placebat noīatim ſeruos[b] liberari.

¶ Sub certa[c] uero demonſtratione. i. ex certis pſonis incertę pſonæ recte legabatur: ueluti, Ex cognatis meis, q nūc ſunt, ſi quis filiam meá uxorem duxerit ei hę res me[9] illá ré dato.

¶ Incertis aút perſonis legata[l] uel fideicommiſſa relicta, & per errorem ſoluta, repeti[d] non poſſe, ſacris cōſtitutionibus cautum erat.

¶ Hodie poſthumo alieno relinqui pōt, niſi in utero eius ſit, q́ iure uxor eſſe non poteſt: tutor autem incertus nec hodie datur. h. d.

¶ Poſthumo quoq; † alieno inutiliter antea legabatur.[e] Eſt át alienus poſthumus

ſes deſignabanť, ut ff. de cond. & demō. l. publius. & C. de ma. mun. l. j.

a ¶ Libertas. Poſſe dari, ut ſi dicat ita Illum liberum eſſe uolo, qui Capitoliū primo aſcenderit, uel ſimile fecerit: ut s. proxi. §. incertis. Vel Stichum liberū eſſe uolo. cū habeat duos Stichos ut ff. de manu. teſt. cum ex pluribus.

b ¶ Seruos liberari.

ADDIT. Aduerte, ꝙ in aliquibus libris ſequiť illa clauſula: Tutor quoque incertæ perſonæ dari nō pōt. quá nō inuenies in emendatis codicibus, & ſi ea quæ ſequuntur in text. & glo. diligenter perſpexeris, profecto eam prorſus ſuperuacuam iudicabis.

c ¶ Sub certa. Sic ff. de leg. præſt. l. iij. §. hoc amplius. ſic. ff. de lega. j. l. ſi ſeruus legatus. §. huiuſmodi. ſic ff. de rebus dub. l. quidam. ſic. ff. eodem. j. l. legato. § j.

d ¶ Incertis. Repeti non poſſe quaſi naturale debitum, ut ff. de condit. inde. Iulianus. in fi. & l. frater a fratre. & l. ſi id quod dominus. in fi.

* ADDITIO. Multa ſunt enim q̄ peti non poſſunt, ſi tamen errore facti ſoluantur, repeti non poſſunt. l. lege Iulia. ff. de condi. indeb.

SYL. ¶ Poſthumo quoque. Caſus. Similiter non figuratur, cum ponatur correctio iuris antiqui, de quo iure quare nō poſſet inſtitui poſthumus, ſumme laborant doct. in l. gallus. in princip. ff. de liberis & poſthum. ſolum loco caſus aduertendum puto ad uerſi. poſthumus autem alienus. quia quicquid dicant doctor. ſenſus illius eſt, quod ille poſthumus alienus inſtitui nō poteſt, qui in utero eius eſt, quæ de iure uxor eſſe non pōt, non teſtantis, ſed illius ex quo non cōcepit: & ratio eſt, quia quamuis poſsit filio inceſtuoſo uel ſpurio alterius relinqui l. j. C. de na. lib. hoc uerum qn̄ iam natus eſt, ſed qn̄ eſt adhuc in utero, qa neceſſario inſtituens mouet contemplatione parentum, ceu ſetur conſe qui a patre l. ſed ſi plures. §. in arrogato. ff. de uulg. & pup. ubi Are. uude ſicut non poteſt conſe qui a patre, ita nec ab alio mediante patre & intuitu ipſius: & ita alias dicebam diſputando, quamuis inuenerim quoſdā mod. poſtea idem ſenſiſſe. Not ꝙ olim poſthumo alieno legari non poterat. Item qui dicatur poſthumus alienus. Item ꝙ hodie incerta perſona poteſt hæres inſtitui, & ei legari. Item quòd illud euidenter apparere dicitur, quod conſtat ex lectura alicuius rei. Item ꝙ tutor incertus nec antiquo nec nouo iure dari poteſt. Item quòd poſthumus alienus de iure prætorio olim inſtitui poterat.]

* † Poſthumus alienus quot modis dicatť, declarat Alc. lib. iij. Parad. c. ij. & Libr. ix. Parer. c. j. quē uideas ꝓ intelligētia iſtius §.

e ¶ Legabatur. Sed nec inſtituebatur iure ciui. ut ff. de lib. & poſthu. l. gallus. §. ille caſus.

SYL. ¶ Adde, quòd de iure ciuili antiquiſsimo. l. xij. tab. ſolum inſtitui poterat poſthumus futurus ſuus tempore teſtamenti, ut hic. Fuit poſtea tempus C. Aquilii, quo conceſſum eſt inſtitui poſſe poſthumum futurum ſuum tempore mortis. Secutum eſt tempus primi capitis. l. Vell. quo inductum eſt inſtitui poſſe illum, qui teſtamenti tempore erat alienus. tempore mortis erat futurus ſuus. Quartum tempus fuit Iul.

Iurecon.

q natus, inter ſuos [a] hæres † teſtatoris fu turus [b] non eſt, Idq; ex emancipato filio conceptus nepos, ex traneus erat poſthumus auo.

¶ Sed nec [c] hmōi ſpēs pœnitus eſt ſine iuſta emendatione relicta: cum ī noſtro Codice conſtō [d] poſita ſit, per quam & huic [e] parti medemur nō ſolū in hǣditatibus, ſed ēt in legatis & fideicōmiſſis: quod euidēter ex ipſius conſtōnis lectione clareſcit.

¶ Tutor aūt nec ꝑ noſtram [f] conſtōnē incertus [g] dari. dēt: quia certo iudicio debet pro tutela quis ſuæ poſteritati [h] cauere.

¶ Poſthumus aūt alienus † hǣs inſtitui & antea poterat, [i] & nūc pōt niſi in utero eius ſit, q̄ iure nr̄o [k] uxor eſſe non pōt. [l]

¶ Error nois, prænominis, agnominis, cognominis, non uitiat, ſi de corpore conſtat. Aret.

¶ † Si quidem [m] in noie, [n] cognomine, prænoīe, agnomine legatarij teſtōr errauerit, †cum de perſona conſtat, nihilomi

Iurecon. quo concedit̄ inſtitui illū, qui tpe teſtamenti eſt alienus, & naſcit̄ nō ſuus. ſed ex poſt facto eſſet ſuus, ſuccedendo in locum præcedentis. Qūintum tempus eſt iuris prætorii, quo alienus poterat inſtitui, & habebat bon. poſſ. Vltimū tp̄s eſt conſtōnū, quo ī diſtincte ꝑt inſtitui etiā non futurus ſuus.]

† alias teſtōri.

a ¶ Suos. ſ. quondā ante emācipationē, ut ſeqt.

* ADDI. Et ſic diſtingue, qui natus, nō ē futurus hæres inter ſuos.

b ¶ Futurus. ſ. hǣs.

c ¶ Sed nec q. d. nō ſolū ī poſthumo. ſed cīa ſupradicta ab illo. §. incertis. correcta ſunt, ut arg. ff. eo. iij. l. hoc legatum. j. reſpon. & l. ea tamen.

d ¶ Conſtō. quam non habemus.

e ¶ Huic. ſ. poſthumo.

f ¶ Tutor aut. Per noſtram conſtōnē ſ. ſupradictā conſtōnem grecam, nec ueteri iure, ut ff. de teſt. tu. tutor īcertus.

g ¶ Incertus. ut ſi ita dixit, Illum tutorem do, qui prius de Tuſcia uenerit. nec incertæ perſonæ datur, ut ff. de teſta. tu. l. tutor ita.

ADDIT. Et eſt rō ſecundum Ioan. Fab. quia q̄uis poſtea certificetur, tn̄ poterit uenire talis ribaldus, ꝙ pupillo ꝓuiſum non erit, contra id, quod iura intendunt: incertæ tn̄ perſonæ poſt certificandæ teſtamentarius dari poteſt, nō datiuus, ut hic per eum.

h ¶ Poſteritati. i. filijs.

i ¶ Poſthumus. Poterat. ſ. de iure ꝓtorio, non ciuili, ut infra de bon. poſſ. j. reſpon. contra. & ff. de lib. & poſthu. l. gallus. §. ille. Accur.

ADDITIO. Sol. ibi loquitur in poſthumo alieno tpe teſtamenti nato nō ſuo, qui poſtea ſuccedē do in locum primi ſuus efficitur: hic vero ēt i eo qui nunquā efficit̄ ſuus. Ang.

k ¶ Nr̄o. i. Romano.

* † In hūc locū uide Alc. libr. ix. Parer. c. j.

l ¶ Nō poteſt. Sed quę eſt illa, quæ uxor eſſe nō pōt? Rn̄. multæ ſunt illæ, q̄ uxores eſſe nō poſſunt, ut ſupra de nupt. diximus. §. ſi aduerſus. C. de inceſ. nup. l. l. iiij.

† alias ſi quis.

¶ Si quidē in nomine. Caius. Quærebāt, an error nominis uitiaret: rō dubitationis eſſe poterat incertitudo: cuius contrariū decidit̄ rōne aſsignata in tex. No. ꝙ error nominis legatarij uel hæredis, ſi de corpore conſtet, nō uitiat. Item ibi, ſeruatur: & recte. ꝙ non ſufficit aliquid eſſe conſuetum, niſi ſit bonum. Item ꝙ nomina ſunt impoſita ad dignoſcendū homines. Item ꝙ non curamus de modo, dummodo ſequatur effectus.]

SYL. † alias ſi de.

m ¶ Si quidem. ſic C. de teſtam. l. ſi in nomine.

n ¶ In nomine. Nomen eſt genus, ſed ponitur hic pro ſpecie ſui: ut Albertus, quod dr̄ proprium perſonæ nomē. Cognomen, quaſi cōi cognationis nomē: ut Aſinellus. Prænomen eſt quod cā differentiæ ponitur: ut ſi ſint duo Tullij, & uni ſuperaddatur Marcus, & dicatur Marcus Tullius: nam Marcus eſt

Nomē, cognomen, ꝑnomen, & agnomen dīfferunt.

prænomen. Agnomen eſt quod imponi tur ab euentu: ut Africanus, qui uicit Africam: Alemanicus, & Gottichus, ut ſupra in rub. proœm. huius libri.

SYL. * ¶ Hæc explicat plene Alc. lib. iiij. Diſpu. c. j.]

* ADDI. Hac de re late hic Aem. Ferr. cum tñ Theophilus uocem agnomen non habeat, eã abũdare facile arbitror: de quo uid. Anton. Auguſt. li. iij. c. viij.

† alias ſignãdorum.

a ¶ Valet legatũ. ſic ff. ſi cer. pe. l. certũ. & C. eo. l. ſi fortidianum.

† Concord. c. quia circa. cum glo. ſup uerbo, falſa cã. extra d' cõſan. & affi.

b ¶ In hrẽdi b⁹. ſ. ſi erret ĩ eorũ noĩe.

nus ualet legatum. [a] Idẽq; ĩ hrẽdibus [b] ſer uaſ: & recte. Noĩa. n. † ſignificãdorũ homi nũ gratia repta ſunt: qui ſi alio quolibet modo intelligantur, [c] nihil intereſt [d].

¶ Falſa demonſtratio nõ uitiat legatũ.

¶ Huic proxima eſt illa iuris regula, falſa demõſtratione †le gatum non perimi, ueluti ſi quis ita legauerit, Stichum ſer uum meũ uernam [e]

c ¶ Intelligant. ſ. a teſtãtore: & hoc in proprijs. In appellatiuis diſtingue ſecũ dum Io. an parũ erret, ut ſi libros mem branas appellet: quo caſu ualet, maxime cũ fuerit cõſuetus ſic appellare, ut ff. de le. iij. librorũ. §. qđ tamẽ Caſſius. an multũ erret, & tũc cõtra, ut ff. e. ti. l. iiij. & de ſup. leg. l. labeo. ĩ medio legis.

SYL. ¶ Adde, ꝙ uera rõ dĩæ eſt in l. quoties in ſi. prin. de hær. inſti. & dic, ꝙ data paritate terminorum non eſt dĩa: quia in proprio, ſi conſtat de corpore, v3: alias ſecus: idem eſt in appellatiuo, gl. cõiter approbata in d. l. iiij.]

d ¶ Nihil intereſt. unde liber hõ ſibi nomẽ mutare pt, licet ſeruus non poſſit, ut C. de mu. no. l. j. & ff. de fal. l. falſi.

SYL. ¶ Huic proxima. Caſus. In hmõi regulis non ſolet figurari: rõ tamen dubitandi erat, quia cũ demõſtratum ſit aliquid falſo, nr, ea demonſtratione non exiſtente uera, ceſſare uoluntas teſtantis: cuius contrarium dr ex eo, quia rei ſatis demonſtratę fruſtra adijcit demõ ſtratio, & ſuperflua adiectio non uitiat. l. j. C. de rei uxo. actio. No. ſummarium,

Item ꝙ relatiuũ, quis uel qui, adiectum præterito tpi facit demonſtrationẽ.]

c ¶ Vernam. Verna eſt ſeruus ex ancil la teſtatoris natus.

Verna qd ſit.

f ¶ Emptus. idem & ſi non emit, ut ar gu. ff. de uſu ca. nunq̃. §. fin. ſecus in uenditione, ut ff. de contrah. emp. ſi quis fundũ.

do lego. Licet. n. nõ uerna, ſed emptus ſit: ſi tamẽ de ſeruo conſtat, utile eſt legatum. Et conuenienter, ſi ita demonſtrauerit, Stichũ ſeruum quẽ a Seio emi. ſitq; ab alio emptus, [f] utile eſt legatum, ſi de ſeruo conſtat.

¶ Falſa cã nõ uitiat legatũ, niſi ꝑ modũ condõnis fuerit prolata. h. d. Aret.

¶ Longe magis [g] le gato falſa cauſa adie

SYL. ¶ Adde, ꝙ reſolutio eſſe ſolet, ꝙ aliud eſt in cõtractibus procedentibus ex mera liberalitate, in quibus ꝓcedit h̃ text. aliud ĩ ultro citroq; obligatorijs, ĩ qbus ꝓcedit contrarium.

SYL. ¶ Lõge ma gis. Caſus. Sic figurari põt. Quærebatur, an falſa cã adiecta legato uitiaret: & uidebat ꝙ ſic: quia ceſſante rõne legati uidebat ceſſare legatũ: contrarium tamen decidit ea rõne, quia talis cã nõ eſt finalis: (hoc. n. ĩportat dicere qđ dicunt doc. legato non cohæret.) ſecus autem ſi eſſet finalis. l. ij. ff. de don. Iõ autem condõnaliter adiecta uitiat, quia tunc nõ ponit aliquod certũ, ſed dubiũ & incertum, quãuis apponatur uerbo præteriti uel præſentis temporis: uo luntas pendet ab ea, ſecundũ Bart. in l. demonſtratio. §. quod aũt. ff. de condit. & dem. No. ꝙ falſa cauſa non uitiat legatum, niſi ſit poſita condõnaliter. Itẽ ꝙ ualet argumentum de falſa demonſtratione ad falſam cauſam.]

g ¶ Magis. Ideo dicit magis, quia uer ba falſæ demonſtrationis ſunt de ſubſtantia ipſius legati: ut cum dico, Stichum uernam do lego. ſed uerba falſæ cauſæ non ita.

SYL. ¶ Adde declarando glo. ꝙ demonſtratio non ſignificat ſubſtantiam legati: quia plerunq; ſignificat accidẽs: ſed in-

cta non nocet: ueluti cum quis ita dixerit, Titio, quia me abſente negocia mea curauit, Stichū do lego. vel ita, Titio, qa patrocinio eius capitali crimine liberatus ſum, Stichum do lego. Licet.n. neq; negocia teſtatoris unq̄ geſſerit Titius, neq; patrocinio eius liberatus ſit, legatum tamen ualet. Sed ſi cōdōnaliter [a] enunciata fuerit cā, aliud iuris ē: ueluti hoc mō: Titio, ſi negocia mea † curauerit, fundum meum do lego.

¶ Seruo hæredis pure non recte legatur, ēt ſi poſtea alieneť: ſecus ſi ſub condōne. Legatum uero domino ſerui ualet, ſi tpe aditæ in alterius poteſtate ſit. h.d.

¶ An ſeruo hæredis recte legemᵕ, q̄rit. Et cōſtat purē iutiliter [b]

telligas de ſubſtantia.i.apponunť a teſtatore ad demonſtranda ſubſtantiā.i. corpus ipſum rei legatæ, & ſic cauſam materialem:ſed uerba cauſæ apponunť ad denotandū finem, quo fuit motus teſtator: & iō lōge minus uitiat falſa cā, ſi quidem importat finem impulſiuum.]

¶ Itē quia cāæ legandi non cohærent legato, ut ff. de condi. & demō. cū tale.§.falſam cau. (j) Itē quia hic donare præſumiť, ut ff. de cōd. inde bi. ī ſumma §. id quoq;.

ADDI. (j)Puta quia de neceſsitate diſpō non cōſequitur ex cauſa, alias ſecus, ut hic per Aug.

Condō. a ¶ Sed ſi condōnaliter. Not. cōdō per ſi apponiť, & per cum, ut hic, & ff. de cōdi. indeb. qui promiſit, & ff. de uer. obl. quodcunq;.§.nō ſolum. niſi in caſu, ut ff. de tut.l.muro §. ſub condōne. Modus p ut, ut C. de ijs q̄ ſub mo.l.ij. Cauſa per quia, ut hic. Demonſtratio fit oſtendendo aliquid qđ non eſt, ut ſupra proxi.§.& ff.eod.j. ſi ſic.§.j. Circa hæc quatuor ſic dicas:& primo: Falſa cā non nocet, ut hic. Condō nocet, ſi deficiat, ut hic, & ff. ſi cer. pet. cum ad p̄ſens. & l.itaq;. Modus idem quod condō operať: excepto ꝙ id, quod datur ſub mō, ēt anteq̄ modus impleať, petiť: cautione tamen interpoſita de mō implendo: quod non eſt in condōne, ut ff. de condi.& dem. qui hr̄di.§.fi.& de ann.leg.l. liberto.§.lucius.& ff.eo. iij. ſi tibi. In demonſtratione diſtingue ut ff. eo. j. ſi ſic.§.j.& l. non quocunque. Accur.

Modus Cauſa Demonſtratio.

*ADDITIO. Quod eſt in text. ſi curauerit Aemyl.Fer. ex libris antiqs, corrigit, curauit: quod ꝓbat Theophili uerbum διώκησε. Præteritā ſane rem Imper. ſignificat, ſub condōne prolatam: Ideoq; ad cām uerba hæc retulit hoc idem Vlpia. confirmat in titulis ti. xxiij.§.neq; ex falſa.

¶. An ſeruo hæredis. Caſus. Quærebatur, an utiliter ſeruo hæredis legaretur: & uidebať dicēdū, ꝙ ſi tpe mortis teſtantis eſſet ſeruus alterius, ualeret: qa tūc conſiſtere poſſet: & cū poſsit dari caſus, ꝙ ſit utile, uť a principio ēt ualere, ut in ſcđo cāu dr̄: ſed reſpōdet cōtrarium: qa alias dñs reperireť hr̄s & legatarius: qđ eſſe non pōt: nam a ſemetipſo legari nō pōt.l.& quidē ff.eo.j. nec conualidať tale legatū, qa Cato habuit pro abſurdo, ꝙ legatū purū penderet ex caſu.ſ. ꝙ teſtōr ſupuixerit. Iō aūt decidiť contrarium in legato facto domino ſerui, qa ſi tūc decederet teſtōr, inueniret acquiſitio dominii ubi quieſceret, quia nō reperitur in domino aliqua repugnātia, ut in primo caſu, cū non rep̄iat illū hr̄dē: & ideo regula catoniana non habet locum.]

SYL. † alias curauit

b ¶ Inutiliter. ſic C. de neceſ.ſer. hær. inſti.l.quidā.§.illo.contra. Sed ibi non imponiť neceſsitas dandi. Vel in minimis (alias in alimētis) loquitur, ut ff. de ali.& cib.leg.ſeruos.† nā cū ſit purū, a morte teſtōris cedit, ut C. de cad.tol.§. cū igitur.& domino ex pſona ſerui acquiritur, ut.ſ. per quas pſon.no.acqui. §.itē quod ſerui. (alias eſt.§. itē nobis acquiritur qđ ſerui.) ſed idē dominus erit hæres, ergo non ualet legatū, quia idē non pōt eſſe hæres & legatarius, ut ff. de leg j.l.legatum eſt.§.j. Accur.

† Vel dic ſecūdū Io. Fab. ꝙ ibi teſtōr legauerat ſeruo ꝓprio, hic uero ſeruo hæredis.

ADDI. Quod eſt uerū, ſi legatur ſine libertate ſeruo teſtōris uel hr̄dis: ſecus ſi alieno, qa cederet ab adita hr̄dita

te: niſi dies mortis & aditionis eſſet idem, ut l. ſi optio. ff. de opt. leg. qñ uero cum libertate legaẽ, cedit uel a die competentis libertatis, ſi ſit ſub condõne relicta: uel ab adita hæreditate, ſi utrunq; ſit purum, ut §. in nouiſsimo. C. eo. tit. de cad. tol. ang.

legari,[a] nec quicquã proficere,[b] ſi uiuo teſtatore de ptãte hæredis exierit:[c] quia quod[d] inutile foret legatũ, ſi ſtatim poſt factũ teſtũ deceſſiſſet teſtõr, non debet hoc iõ ualere,[e] quia diutius teſtator uixerit. † Sub condõne uero recte legaẽ ſeruo: ut requiramus, an quo tpe dies legati cedit, in ptãte hr̃dis non ſit.[f] Ex diuerſo, hærede inſtituto ſeruo, quin domino recte ẽt ſine condõne legetur, non dubitatur. Nam & ſi ſtatim poſt factum teſtamẽtum deceſſerit teſtator, non tamẽ apud[g] eum, qui hæres[h] ſit, dies legati cedere intelligitur:[i] cũ hæreditas a legato ſeparata ſit, & poſſit per eũ ſeruum alius hæres effici, ſi prius, quàm iuſſu domini adeat, in alterius ptãtem tranſlatus ſit: uel manumiſſus ipſe hr̃s efficitur: quibus caſibus utile eſt legatum. Quod ſi in eadem cauſa permanſerit, & iuſſu legatarij[k] adierit, euaneſcit legatum.

a ¶ Legari. Propter confuſionẽ hr̃dis & legatarii, q̃a eadẽ pſona ſibiipſi debere non põt.

b ¶ Nec q̃c quam pficere. q̃a actus morientium non põt eſſe in ſuſpenſo, ut ff. có. pd. l. fin. in fi. & pp regulam Catonis, q̃ ſequitur.

¶ Adde hoc uerũ in ſimplici uoluntate defuncti, quæ non põt ſtare in ſuſpenſo: ſecus in actu ex coniecturata mente defuncti l. j. §. ſi pendeat. ff. ad mac. Item in executione ultimæ uoluntatis, quæ põt ſtare in ſuſpenſo l. hæres qñq;. ff. de acqu. hær. Item procedit regula poſt aditã, non ante. ſecundum Bar. in d. l. fi. in fi.]

* † Et ſic quodab initio ñ ualuit, tractu tpis nõ conualeſcit ſimile in c. ij. cũ gl. fi. extra de eo q̃ duxit i matri. quã polu. p adul.

SYL.

c ¶ Exierit. Seruus legatarius.

d ¶ Quia qđ &c. hæc eſt regula Cato.

e ¶ Valere exceptis quibuſdam caſibus: ut cũ res tua ſit tibi legata, & ante mortem teſtatoris alienata.

f ¶ Non ſit. Nam ſi eſt adhuc ſeruus, non ualet legatum, alias ualet: ſic ff. ad l. fal. l. ſi a ſeruo.

g ¶ Apud eum. Id eſt apud eundem. ſ. dñm qui ſit hæres per ſeruum: quia adhuc non eſt. Accur.

h ¶ Hæres. hoc eſt dicere, mortuo teſtatore ſtatim poſt teſtm̃, non ideo ſtatim dñs ſerui erit hæres per ſeruũ, & legatarius per ſe: & ita non erit apud eũ, id eſt eundem hæredem hæreditas & legatum: quod erat ſuperiori. §. immo ad hoc ut ſit hæres per ſeruum, duo præcedere oportet: iuſſum domini, & obediẽtiam ſerui interim ſerui condõ poterit uariari: ſed legatum tñ interim habebit dñs. ſunt ergo ſeparata hr̃ditas & legatum interim, cum legatum apud dñm ſit, hæreditas apud nullũ, donec ſeruus uel manumiſſus ſibi, uel iuſſu alicuius dñi eam adeat.

Seruus hr̃s inſtitutus non acquirit ſibi, niſi duo concurrant.

i ¶ Intelligiẽ. nam nemo eſt hr̃s adhuc, cũ & domini iuſſus, & ſerui debeat ſequi uoluntas, ut C. de hæred. inſti. cum proponas.

SYL.

¶ Adde & declara hoc uerum in directa inſtõne, ſecus in obliqua & fideicõmiſſaria. l. ſeruo inuito. ff. ad treb. & rõ eſt, quia iura q̃renda non q̃runẽ nobis per ſeruos, ſed bene iura quæſita proſequendi ius: & iõ aditio, quæ eſt ius q̃rẽdi, non quæritẽ: ſecus in reſtõne quæ eſt iuris quæſiti executio.]

¶ Et licet hæreditatis dies cedat ea adita, tñ legatum a morte teſtatoris cedit, ut C. de cad. tol. §. in nouiſsimo. unde apud dñm erit legatũ, ſed hr̃ditas apud nullũ, q̃ poterit eſſe uel apud hunc, uel apud alium ſi alienabitur ſcilicet ſeruus prius, ut ſequitur.

Legatĩ dies cedit a morte teſtatoris.

k ¶ Legatarij. Qui & dominus eſt.

SYL.

¶ An hæredis Caſum figurare non expediret in l. corrigente: ratio enim dubitandi aſsignaẽ in pcãt. uidelicet quia

caput & fundam̃ totius teſt̃ eſt inſtõ, ſine qua quicquid factum erat inualidũ reputabat. Corrigit tñ hoc per inſti. rõne expreſſa in hoc text. quia incõgruum vr, potius ordinem ſcripturæ inſpicere, q̃ uoluntatẽ teſtã tis. alia ratio põt aſsignari, quia cum teſtm̃ uolun tate ſit indiuiduum. l. pe diuq. ff. de arbi. non ẽ darõt eo prius & poſterius: quia oĩa uni co. puncto clauduntr, lʒ in ſcriptura ſit ordo. No. inſtõnem eſſe de forma ſubſtantiali teſti. Itẽ q ordo ſcripturæ cõtra uoluntatem teſtãtis nõ attendit. Item q libertas ẽ fauorabilis.

¶ Legata & libertas hodie relinqui poſſunt ante hæredis inſtõnem, & poſtea, & inter inſtõnẽ & ſubſtitutionem Aret.

¶ Ante hæredis inſtitutionem inutiliter antea legabatur:[a] ſ. qa teſtamenta uim ex inſtõne hæredis accipiũt: & ob id ueluti caput atque fundamentũ[b] intelligitur†totius teſtĩ hære dis inſtitutio Pari ratione nec libertas ante hæredis inſtitutionem dari poterat. Sed quia inciuile eſſe putauimus, ſcripturæ ordinẽ[c] quidem ſequi, (quod & ipſi antiquitati uituperandum fuerat uiſum) ſperni aũt teſtatoris uoluntatem,[d] p noſtrã cõnſtõnem[e] & hoc uitiũ emendauimus: ut liceat & ante[f] hr̃dis inſtitutionẽ, & inter medias[g] hr̃dũ inſtitutiones legatum relinquere, & multo magis libertatem, cuius uſus fauorabilior[h] eſt.

¶ Hodie ante & poſt mortem hæredis & legatarij, & pridie mortis ipſorum legari poteſt. Arc.

Con- or. cũ hoc tex u. c. Rayn. iuncta glo. ſup uerb. legauit. prope fin. extra de SYL. teſta.

a ¶ Legabat. aliud in tutore ẽt olim, ut ſupra qui da. tut. poſ. §. ad certum.

¶ Ratio aũt iuris antiqui erat, quia legata debebant capi de manu hæredis, ideo debebat inſtitutio præcedere, qđ non erat in tutela.

b ¶ Fundamentũ. Cum ſine illo nullũ dicat, ut ff. de iure cod. l. fin. & infra tit. iij. §. in primis. & ff. de ijs quæ in teſta. delen. l. pe. ibi, Calphurnius.

Ordo ſcripturæ au ſit ſeruandus.

c ¶ Scripturæ ordinem. Not. ordinem ſcripturæ non ſeruandum. ſic. ff. de ſol. nec. n. Sed contra arg. ff. de fideicõ. lib. l. generaliter. §. quid ergo. & in auth. de hær. & fal. §. inordinatum.]

d ¶ Voluntatem. Repete uituperandum erat.

e ¶ Conſtõnem. Quam non habemus ſecundum quoſdam. Vel dic uerius, q loquitur de ea, quæ eſt in C. de teſt. l. ambiguitates, & quod ibi dicit, non ex mente. referas ad aliã non ad hunc ordinem.

f ¶ Ante hæredis inſtitutionem. Quia primo poteſt legare rem, & poſtea hæredem inſtituere.

g ¶ Medias. Quia primũ inſtituit hæredem, & poſtea legauit, & poſtea alium hæredẽ inſtituit & ita legat inter medias hr̃dum inſtitutiones.

h ¶ Fauorabilior eſt. Niſi in duobus caſibus, ut ff. de mã. teſta. cũ ex pluribus. & de leg. j. ſi qs a filio. §. pe. & ad treb. ſi patroni. §. q. fideicom.

Libertas fauorabilis eſt.

¶ Adde, q dum doc. dicunt, q. l. cũ ex pluribus. nõ facit, dic q probat, quia ibi pariter uitiat legatũ libertatis, ſicut quodlibet aliud: cuius contrariũ uidebat, bene uerum eſt, q tex. in. §. pe. non facit, qa ibi incertitudo eſt in re legata: quo caſu electio eſt hr̃dis, ſi teſtator ſenſit de certa: ſed in caſu d. l. cũ ex pluribus. incertitudo eſt in pſona legatarij: quo caſu qñ conſtat, q teſtator ſenſit de uno ſolo, & ille incertus eſt, legatũ fit inutile, ſiue legatum ſit libertatis, ſiue alterius rei: ſi uero conſtat teſtõrem uelle pluribus deberi, nec põt niſi uni, tunc forte diminuit. Itẽ dum doct. ſimiliter dicunt tex. in l. ſi patroni. non facere, dic q gl. ita induxit: ſi cogit primus fideicõmiſſarius a ſecundo, qñ eſt recepturus quartam cũ tractet de cõmodo pecuniario, multo magis erat cogendus, qñ habuit libertatem quã eſt inæſtimabilis. SYL.

¶ Poſt mortem. Caſus. Non figurat SYL.

¶ Poſt mortē quoq; hęredis aut legatarii ſimili mō inutiliter legabaṫ. ueluti ſi qs ita dicat, Cū hæres meus mortuꝰ fuerit, do lego. itē, Pridie q̃ hæres aut legatarius morietur. Sed ſimili mō & hoc correximꝰ,[a] firmitatē hm̄oi legatis [b] ad fideicō-miſſorū ſimilitudinē pſtātes. ne in hoc caſu deterior cā legatorū quàm fideicōmiſſorum inueniatur. [c]

¶ Hodie por pœnæ noīe legati, & legatū trāſferri, uel adimi, niſi pcipiaṫ aliquid ipoſſibile, uel legibus interdictum, uel probroſum. Ang.

¶ Pœnæ quoq; noīe inutiliter antea legabatur, & adimebatur,[d] uel transferrebatur. Pœnæ autem noīe legari uidetur, quod coercēdi hæredis cā relinqtur, quo magis aliquid [e] faciat, aut nō faciat: [f] ueluti ſi quis ita ſcripſerit, Hæres meus, ſi filiam ſuam in matrimoniū Titio collocauerit: [g] uel ex diuerſo, ſi non [h] collocauerit, dato decē aureos Seio. aut ſi ita ſcripſerit, Hæres meus, ſi ſeruum

tum ſimus in iuribus corrigentibus: dubitationem em aūt faciebat ius antiquum: rō uero decidendi allegaṫ i text. ex quo enim exæquata ſunt legata fideicōmiſſis, inconueniens erat hanc inter ea differētiam remanere. No. fideicōmiſſa & olim & hodie fieri poſſe poſt mortē hr̄dis uel fideicōmiſſarij: & idē eē hodie in legatis, q̃uis olim fuiſſet cōtrariū: ueruntamē aduertendū puto, ꝙ nō pariter ualent. Cū morieṫ hæres. &, Cū morietur legatarius. primū.n. eſt cōditiōale pp poſſibilitatē pdecedētię legatarii: ſecūdū eſt purū, quia non conditione, ſed mora ſuſpenditur: ita declarat tex. in l. hæres meus. ff. de condi. & demon.

a ¶ Correximus. ut C. ut ac. ab hære. & contra hære. l. j.

SYL. ¶ Aduerte quia ibi non corrigitur, ſed recitatur correctio ut hic: originalis autem correctio ponitur ī. l. ſcrupuloſam. C. de contrahen. & commit. ſtip.]

b ¶ Legatis. in ſtipulationibus idē, ut d. l. i. C. ut ac. ab hær. & contra hær. Caue tamen, quia legatū ſic incipit ab hærede uel hęredi deberi, quod primo nullo modo fuit: ſed ſtipulatio fuit, licet inefficax. ut ff. de euic. qui a pupillo. & l. ſi per imprudentiam. §. non mirum.

SYL. ¶ Adde ꝙ quamuis alibi contrariū ſentiat gl & multi ſeq. tamen pro opi. gl. hic eſt caſus in l. ſi quis ſpoponderit C. de contrahen. & commi. ſtipu.

c ¶ Inueniatur. ut ff. eod. l j. & ſupra eodem tit. §. ſed non uſque.

¶ Pœnæ quoq; nomine. ¶ Caſum non expedit aliter figurare: ſed dubitandi & decidendi ratio colligitur ex hoc text. & l. j. C. de ijs quæ pœn. no. Not. ꝙ de iure antiquo pœnæ nomine inutiliter legabatur. Intellige tamen, ꝙ hoc erat de media iuris prudentia, per tex. in l. j. §. itē ſi ita ff. ad l. fal. item ꝙ pœnæ nomine dr̄ legatū, quod coercendi hr̄dis gratia relinquitur. Itē ꝙ hodie pōt adiici omnus libertati. Item ꝙ legatū pœnæ noīe ualet hodie ēt in hæreditatibus. Item ꝙ militis uolūtas ſolet attentius quàm cæteræ obſeruari. Itē no. ſummarium.] SYL.

* ADDITIO. Nouus intellectus Iaſ. quem l. titia. ff. de uerb. ob. comprobat quod ēt hodie tale legatum non ualeat, & quod hic hæres tractat de lucro amittendo ex hæreditate, cōfutatur in noſtris annotat. H. M.

d ¶ Adimebatur. hæc uerba expone ut infra tit. j.

e ¶ Aliquid faciat. quod fieri uult, ſecundum Ioan. hoc adiecto, ſcilicet in pœnam hæredis ſe committere: alias ē conditio, & ualet, ut ff. de iis quæ pœ. no. l. j. & ij.

f ¶ Non faciat. qđ fieri non uult. Acc.

g ¶ Collocauerit. ſ. quod fieri nolo. ſ. eam collocari.

h ¶ Non collocauerit. ſ. quod fieri nolo. ſ. eam collocari.

a ¶ Alienauerit. quod nolo.
b ¶ Non alienauerit. nam ut alienet uolo.
c ¶ Perquam. i. ualde.
d ¶ Agnoſcere. ſ. poſſe, ut ſupra quib. mo. teſtam. infirm. §. fi. in fi.
e ¶ Obſeruabantur. ut C. de teſta. mil. l. j.
f ¶ Collocaueris. ſ. quod fieri nolo.
g ¶ Conſtituimus. ut C. de iis quæ pœ. no. l. j.
h ¶ Impoſſibilia. ff. de leg. j. l. ſi mihi & tibi §. j. contra. Solut. ibi non erat impoſſibile: poterat. n. eſſe, quod diu uiueret, & infra triduũ poſſet id fieri, quod fieri volebat. uel dic, quod ibi uoluit teſtõr hæredẽ cõſtituere ſe ſoluturũ, ſi decederet. ſ. teſtõr infra triduũ quod potuit: nõ aũt ſoluere. † Item contra ſupra de hær. inſtit. §. impoſsibilis. Sol. quidam dicunt nõ ualere, ſicut teſtator uoluit, ut hic: ualet tamen pure, ut ibi. Vel diſtingue ſcđm Ioan. aut apponitur conditio impoſsibilis hæredi, aut legatario. Si hẽdi, non ualet legatum, ut hic. Si legatario, ualet, ut ibi. & quære exempla. C. de iis quæ pœ. no. l. j. Exemplum, quando apponitur conditio impoſsibilis hæredi ſiue onerato: ut, Det hæres, ſi cœlum digito tetigerit. & tunc uiciat, quaſi nõ ſtet per eum, quominus impleat, ſed per impoſsibilitatem. Quando legatario ſiue honorato: ut, Tibi relinquo, ſi cœlum tetigeris digito, & hæc non uitiat, ſed uitiatur, & pro nõ adiecta habetur. Et eſt ratio, quia non debet auferri beneficium honorato, cui prouidere uoluit teſtõr. Vid gl. notabile. in l. pr... ff. de condi. inſtit.

† alias quã plurimis.
† alias ſignificatur.

Stichum alienauerit: [a] uel ex diuerſo, ſi non alienauerit, [b] Titio decem aureos dato. Et intantum hæc regula obſeruabatur, ut † perquam [c] pluribus principalibus cõſtitutionibus † ſignificaretur, nec principem quidẽ agnoſcere [d] quod ei pœnæ nomine legatum ſit. Nec ex militis quidem teſtamẽto talia legata ualebant, quamuis aliæ militum uoluntates in ordinandis teſtamentis ualde obſeruabantur. [e] Quin etiam nec libertates pœnę nomine dari poſſe placebat. Eo amplius nec hęredem pœnæ nomine adiici poſſe Sabinus exiſtimabat: ueluti ſi quis ita dicat Titius hæres eſto: ſi Titius filiam ſuam in matrimonium Seio collocaueris, [f] Seius quoque hæres eſto. Nihil enim intererat qua ratione Titius coerceretur, utrum legati datione, an cohæredis adiectione. Sed huiuſmodi ſcrupuloſitas nobis non placuit. Et generaliter ea, quæ relinquuntur, licet pœnæ nomine fuerint relicta, uel adempta, uel in alium tranſlata, nihil diſtare a cæteris legatis conſtituimus, † [g] uel in dando, uel in adimendo, uel in transferendo: exceptis uidelicet iis, quæ impoſsibilia [h] ſunt, uel legibus interdicta, [i] aut alias

poſſibile, ſ. adiectio tpis eſt impoſsibilis q̃ non uitiat. Addõ.

h ¶ Impoſſibilia. De impoſsibili dic præcipit hæredẽ iraſferre mõtẽ: alias ei adiecit cohæredem, uel aliã pœnã impoſuit. De legibus interdicto: ut, præcipit hæredi uel legatario, ut daret inquilinos ſine prædiis. De probroſo: ut præcipit reliquias ſuas in mare proiici, uel ſe cum ueſtibus ſepeliri: alias pœnam impoſuit. nam in prædictis & ſimilibus remanet hæres & legatarius: nec tenetur ad impoſsibile, uel legibus interdictum, uel probroſum, nec etiam ad pœnam ideo quod impoſsibile, uel legibus interdictum, uel probroſum non impleuit.

† Sic ergo pœnæ noie legari põt ut hic, & ĩ c. raynal. iuncta glo. ſup uerbo adiiciẽs extra de teſta.

i ¶ Legibus interdicta. Vt inquilinos ſine prædiis, ut ff. de leg. j. ſi quis inquilinos. ut patuit ſupra.

ADDITIO. Et hoc uerum ubi aliquid eſt per ius diſpoſitum uel conſuetudinem, quod teſtator immutare non pôt: ut quia forte ob ius publicum uel fauorem: alias ſecus. Ioan. Fab.

a ¶ Probroſa. Vt ueſtimenta in funus, ut ff. eo. l. I. ſeruo alieno. §. fin. uel reliquias in mare, ut ff. de condi. in ſtit. l. penul. in princ.

†alias teſtamẽtorum.

†alias ſequit. & tranſlatione eorum.

b ¶ Secta meorũ têporũ. Ideſt ego, qui ſequor iuſtitiam, hoc tempore non patior. ſic C. de pactis. l. fi. in fine.

probroſa[a] Hmõi.n. † teſtatorũ diſpões ualere ſecta[b] meorũ têporũ non patitur.

¶ De ademptione legatorum. †

¶ Ademptio & tranſlatio legatorum poteſt fieri in eodem teſtamento, uel alia ſcriptura. Ang.

Conti- nuatio. ¶ De ademptione legatorum. ¶ Quia ambulatoria eſt defuncti uoluntas uſq; ad ſupremum uitæ exitum, ut ff. de adimen. leg. l. iij. § fi. & l. ſeq. ideo poſt data legata, & de eis adimendis uideamus. Accur.

* ADDIT. Aemyl. Fer. teſtatur in antiquis Codicibus legi de ademptione & tranſ. quod nobis ideo ſuſpectum eſt, quia Theophilus id non habet, qui uix aut ne uix quidem id omiſiſſet.

Diuiſio ADemptio. ¶ Diuidit i duas partes. Primo loquit de adẽptione. Secũdo de tranſlatione. Secunda ibi (Transferri.) Aret.

SYL. ¶ Caſus. In tradentibus generales regulas, ut hic non ſolet figurari: rõ tñ dubitandi poterat eſſe, quia non uidebat, ꝙ nec in eadem uoluntate, nec in diuerſa poſſet fieri ademptio aut tranſlatio legatorum, quia quatenus eſt in eadem cum quid non cenſeatur illo teſtamento datum, niſi in ultimo puncto clauſi teſtamenti, non pôt dici ademptũ aut tranſlatum quod datũ non eſt: eius tñ contrarium decidit: quia ſatis dicit datũ ex uerbis: & ideo pôt dici adimi. Rurſus dubitabat, quomodo codicillis poſſent adimi data in teſtamento, cum incongruũ uideretur poſſe tollere illud, quod continetur in eo teſtamento, a quo ipſi ſumunt uires & confirmationem: ſed hoc non obſtante dicitur contrarium; quia non aduerſatur ſubſtantiæ teſtamẽti, ſed accidẽti: pôt enim adeſſe & abeſſe legatũ in teſtamento, ideo dicitur accidẽs. Præterea ui demus actio nem ex contractu com petere ad deſtructionem contractus. l. ſed Celſus §. j. ff. de contrahen. emp. No. ꝙ ademptio, ſiue in eadem uoluntate, ſiue in diuerſa facta ſit, ualet. Item quod ademptio & tranſlatio fieri poſſunt quibuſcunque uerbis. Item quod tranſlationis uirtus eſt dare adimendo, ita quòd ſi ille, in quẽ tranſlatio facta eſt, non acceptet, omnino dicitur ademptum.]

ADemptio legato, ſiue eodem teſtamento adimantur, [c] ſiue codicillis, [d] firma [e] eſt: ſed & ſiue contrariis uerbis fiat ademptio: ueluti ſi quis ita

c ¶ Adimantur. Scilicet legata.

d ¶ Codicillis. Scilicet teſtamento cõfirmatis, ſecundum quoſdam: non aliter. Sed nos contra, ut in authen. de reſti. fideicom. § manifeſtum. colum. ix. Accur.

ADDIT. Et eſt ratio, quia non eſt ridiculum codicillos etiam contrarios per teſtm̃ confirmari: quia uidemus agi ex contractu, ut contractus reſcindat. l. Celſus. §. j. ff. de contrahen. emptio. Ioan. Fab.

e ¶ Firma eſt. Vt ſi eodem teſtamento fiat, uideatur nec datum: ſi alia uoluntate, uideatur datum, ſed poſtea ademptum, ut ff. de iis quæ in teſtamẽt. delen. l. prima. & ff. de legat. primo. l. ſi ita ſcriptum. Sed uidetur, quòd nulla talis uoluntas ualeat, cum uideatur ſibi repugnare, ut ff. de regulis iuris, l. ubi repugnantia. quæ eſt huic contraria. Sed dic, ꝙ ibi dicit de repugnantia, quæ fit propter perplexitatem uerborum, ut ff. de conditio. inſtitu. ſi titius. Vel habet locum præ-

dicta regula, quando non appáret, quæ ſit ultima, quo caſu neutra ualet. Si autem apparet, ultima ualet, ut ff. eod. l. nihil prohibet. Accur.

Legata ſoluta tẽpſum pta reuocanẽ. † alias adimaẽ.

a ¶ Alijs. ſ. ut Adimo, uel pœniteo eius qđ dedi uel ſimilia. nimio etiam in la uoluntate prælium prauit ſi inimicus poſtea factus ſit legatarijs, ut ff. de adi. leg. l. iij. ſi. & l. iiij.

A D D I T. Idem. ſi ab ignorante ſi at teſtatori ignorāti aliquid ẽt poſt mortẽ, quod ſi ſciuiſſet teſtator, non fuiſſet legaturus. Ang.

quid legauerit, Do lego. ita † adimat, Nõ do, nón lego. ſiue nõ contrariis, ſed aliis a quibuſcunq; uerbis. ¶ Transferri b quoque legatum ab alio ad alium pōt: ueluti ſiquis ita dixerit, Hominẽ Stichũ, quem Titio legaui, Seio do lego. ſiue in eodem teſtamento, ſiue in codicillis hoc fecerit: quo caſu ſimul & Titio adimi uideẽ, & Seio c dari.

b ¶ Transferri. Facit ff. eodem tranſlatio.

c ¶ Et ſeio dari Sed ſi Seius eſt nõ capax, nunqd ademptio a primo facta ualet? Rñ. ſic, ut ff. de leg. j. plane ĩ prin.

Continuatio. ¶ De lege Falcidia. Qualiter minuantur legata ademptione, uel translatione, dictum eſt: nunc qualiter lege Falcidia minuantur: & ideo dicit, Supereſt. Accur.

S Y L. ¶ Adde quod hæc continuatio probaẽ ĩ l. ij. §. quintus. C. de ue. iu. enu. ubi diciẽ nihil eſſe tam conueniens, quàm quod poſt tractatum legatorum ponaẽ tract. l. falc.]

Diuiſio S Vpereſt. ¶ Totus iſte tit. diuidiẽ principaliter in. v. partes. Primo continuat ſe ad præcedentia. Secundo ponit effectũ legis Falcidiæ tam de iure legis xij. tab. quam de iure quo nos utimur. Tertio ponit unũ dubium. ſ. an hæres non grauatus reſpectu ſui cohæredis grauari poſsit detrahere Falcidiam. Quarto, ad quod præſens tẽpus redigatur, ut inſpiciatur, an lex Falcidia habeat locum. Quinto, quã lex Falcidia imponitur, quid eſt ante deducendum. Secunda ibi (Cum enim) Tertia ibi (Et cum quæſitum.) Quarta ibi (Quantitas autem.) Quinta ibi (Cum autem.)

¶ Supereſt. Caſus. Quæſitum fuerat poſt tractatũ de legatis, an ſicut quilibet cuilibet & quodlibet legare põt, ut uiſum eſt niſi ſit expreſſe ꝓhibitum; ita in quantitate patrimonij erogāda ſit aliqua regula, qua ꝓhibeat quis legare, uel nõ legare: & uidebaẽ quod nõ ex l. xij. tab. qua cautum erat, Vti quis legaſſet. ita ius eſto. l. uerbis. ff. de uerbor. ſignif. & quia in re ſua quilibet eſt moderator & arbiter. l. in re mandata C. mand, ſed reſpondetur contrarium ratione expreſſa in tex. Not. antiquam diſpoſitionem l. xij. tab. Item quòd quilibet in re ſua eſt moderator & arbiter. Item not. rationem introductionis. l. Falc. Item quòd reiſ. ſtorum intereſt decedere teſtatos. Item quòd legata ultra dodrantem dicuntur facta contra l. Falcid. Item quòd quamuis ſint plures hæredes, ſatis eſt quòd quarta remaneat inter omnes.]

¶ De lege Falcidia.

¶ Nec teſtatores ſine hærede decedãt, L. Falcidia cautũ eſt, non poſſe eos legare ultra dodrantem hæred.

S Vpereſt ut de lege Falcid. d

Falcidia lex vñ dicatur. d ¶ Falcidia. Ideo ſic dicta, quia ut falx fœnum, ſic hæc lex legata reſecat. Vel dic a Falcidio auctore, ut & publiciana a Publicio dicta, ut infra de actio. §. aliæ.

S Y L. ¶ Adde dictam eſſe a C. Falcidio tribuno plebis. c. quædam ij. diſt. tẽpe Octauiani, lex quo ceſſat contrarium Ioan. Fab. ut habet in epiſtola Philelphi ad Federicum Cornelium. * Verba aũt l. Falcidiæ refert Alex. ab Alex. lib. v. diegenia. c. xxiij. & Alciat. libr. v. Parer. c. xxiiij.]

* A D D I T. De hac lege Franciſ. Hotom. a nobis conſultus locum apud

Dionem in lib.xlviij. in hanc ſnĩam nõbis oſtendit, Pag. 253. Lex quoq; dicta Falcidia a Publio Falcidio. Tribuno pl. lata eſt, magnam autẽ illa hodieq; uim in hæredum ſucceſsionibus habet, ut hæres quartam partem bonorum ſibi relictorũ, ſi grauiter oneratus ſit legatis, accipiat, cætera legatariis relinquat. Latã uero Cn. Domitio Caluino C. Aſinio Pollione Coſ. idẽ oſtendit.

a ¶ Qua. ſ. Falcidia.

b ¶ Vel ꝑ etiam.

c ¶ Vti quiſque legaſſet &c. Hæc inſunt uerba legis duodecim tabularum.

dispiciamus, quaa modũs nouiſſime legatis impoſitus eſt. Cũ enim olim lege duodecim tabularũ libera erat legandi ptãs, ut liceret uel b totũ patrimoniũ legatis erogare (quippe cũ ea lege ita cautũ eſſet; Vti c quiſque legaſſet ſuæ rei, d ita ius eſto.) Viſum eſt hanc legandi licentiã coarctare: idque ipſorũm e teſtatorũ gratia prouiſum eſt, ob id ꝙ plerunq; inteſtati moriebantur, recuſantibus ſcriptis hæredibus pro nullo aut minimo lucro hæreditates adire. f Et cũ ſuper hoc g tã lex Furia, quam lex Voconia latæ ſunt, quarum neutra ſufficiens ad rei cõſummationẽ uidebatur, nouiſſime h lata eſt lex Falcidia, qua cauetur, ne plus legare i liceat quã dodrãtẽ k totorum bonorũ: ideſt ut ſiue unus hæres inſtitutus ſit, ſiue plures, apd eũ eoſue ps quarta remaneat.

d ¶ Suæ rei. Idẽ in ſua re tota, quã ipſe legauit uel ẽt aliena: nã & aliena res legari poterat & põt. ut hic, & ff. ad. l. falc. in prin. & ſupra de le. §. non ſolũ.

e ¶ Ipſorũ teſtatorũ. Non tñ licet teſtãtoribus eã renunciare, niſi in caſu, ut ff. eo. quod de bonis. §. fi. & l. ſi debitor. ar. contra C. de pac. l. pe. ibi, cũ & alia regula ſit &c. Sed hodie per authen. ſed cũ teſtator. quæ eſt C. ad l. falc. contra.

SYL. ¶ Adde, ꝙ rõ eſt, quia hodie non põt uenire caſus deſtitutionis teſtĩ. auth. hoc amplius. C. cõ. de leg. q̃ rõnẽ conſiderat tex. in auth. ſed cũ teſtator. quicquid uoluerit Bar ibi. *Quare aũt olim non liceret renũciare l. Falcidiæ, affert rõnem Alc. li. Parer. v. c. xxv.]

f ¶ Adire facit infra titul. j. §. ſed quia hæredes. Accur.

g ¶ Super hoc. Ideſt ſuper coarctanda legandi licentia.

SYL. * ¶ Quid cautum eſſet L. Furia & L. Voconia, & a quibus latæ fuerint, declarat Alcia. lib. v. Parer. c. xxiij.]

h ¶ Nouiſsime. Ideſt ultimo. Accur.

i ¶ Legare. Vel ẽt cã mortis donare. nã & ibi locũ habet Falcidia. Itẽ & in mortis cã capione, ut C. eo. l. pen. licet de hac quidã contradicante & eſt ꝓ eis ar. ff. e. l. acceptis. Itẽ in fideicõmiſsis, ut C. eo. l. ij. †

¶ Adde ꝙ Fal. habet locũ ĩ legatis, Trebel. uero in fideicommiſsis, ſecũdũ ueriorẽ ſnĩam: quia nec origine fuit introducta falcidia pp fideicõmiſſa, nec poſtea circa eã aliquid ĩmutatum: & ita ſemper & legendo & diſputando firmaui. & idẽ tenet præpo. ſeu. in xj. q. ij. caſus: licet opi. cõis ſit, ꝙ Falcidia habeat locũ in legatis & fideicommiſsis particularibus, Treb. uero in legatis & fideicommiſsis uniuerſalibus.]

† Quod SYL. eſt uerũ in fideicommiſsis pticularibus, ñ in uniuerſalibus, ut infra ti. proxi. §. ij.

¶ Itẽ in donatione inter uiuos, q̃ morte confirmatur: non alias, ut C. e. in donatione. & in his habet locum quod hic de legatis dicitur.

k ¶ Dodrantem. Ideſt nouẽ uncias totius hæreditatis: ſic. n. dodrans dr̃, ut ſupra de hæred. inſti. §. hæreditas. Si ergo fiat contrarium, de ſingulis põt fieri ſectio, ideſt quartæ partis detractio, & ipſo iure, propoſita etiam rei uendicatione, ut ff. eo. l. lineam. in fi. j. rñ. & l. plautius. & C. eo. l. ij.

¶ Adde hoc uerũ, qñ res eſt penes legatariũ ſine uoluntate hr̃dis: ſi. n. tradidiſſet hr̃s, errans in iure uel in facto, non repeteret: ita habetur in d. l. lineam.]

SYL. Falcidia ĩ una re ñ põt retineri.

¶ Iã ergo non eſt qõ, an hr̃s poſsit retinere falcidiã in una re: nam non põt,

ut in d.l.plautius. (j) Sed aliud quando quis legat partem bonorum: tũc.n. ſuccurritur hæredi, ſiue rerum partes, ſiue æſtimationem dare maluerit, ut ff. de le.j.non amplius.§.j.

c ¶ Minuant. Et ſic remanent ei tres unciæ, quæ ſunt quarta totius aſsis. Accurſius.

d ¶ Is. Scilicet Seius.

e ¶ Quartam partem.i.tres uncias.

ADDIT.

(j) Hoc uerum ẽ, ſi plures ſint legatarij: ſecus ſi unus: qui põt ex rei neceſsitate, uel legatarii uolũtate, ut ibi, & l. plane. & l. ſeq. §.ſi ſolus.ff. eo. Vbi autẽ nõ cadit cõmoda diuiſio, diuidiẽ ad arbitriũ iudicis, ut l. nõ amplius ff. de le.j.§.ſi. De trebellianica uero uel lrima, dic ut hr in l. filium quẽ habẽtẽ.C. fa mi.her. An.

¶ Poteſt nedum ex tota, ſed ex parte hæreditatis detrahi Falci. p hæredem in parte inſtitutum, h. d.

¶ Et cum [a] quæſitũ eſſet, duobus hæredibus inſtitutis (ueluti Titio & Seio) ſi Titii pars aut tota exhauſta ſit legatis, q̃ nominatim ab eo data ſunt, aut ſupra modum [b] onerata: a Seio uero aut nulla relicta ſint legata, aut quæ partem eius dũtaxat in partẽ dimidiam minuant: [c] an quia is [d] quartam [e] partem totius hæreditatis aut amplius habet, Titio nihil ex legatis, quæ ab eo relicta ſunt, retinere † liceat: ut quartam partem ſuę partis ſaluam hẽat? [f] placuit poſſe [g] retinere. Etenim in ſingulis hæredibus rõ legis Falcidiæ ponenda eſt.

† alias liceret.

¶ In rõne legis Falcidiæ conſideratur quãtitas patrimonij, q̃ erat tpe mortis teſtatoris: nec augmentũ uel diminutio cõtingens poſtea ante aditam hæreditatẽ legatariis pdeſt uel obeſt. Ang.

f ¶ Hẽat. Hoc iterrogatiue lege, & poſtea reſponde, & placuit &c.

g ¶ Poſſe retinere. Scilicet quartã partẽ ſuæ ptis, quã iure hæreditario habet nõ ãt datum cã ad implẽdæ cõdõis ſibi ab aliquo ĩputabit ſibi in quartam, niſi a ſtatulibero eẽt datũ, & de pecunia hrdria, de qua ei dare permittiẽ, ut ff. eo. id aũt. & de donat. cã mor. l. quod ſtatuliber. Item nec legatum a cohærede relictum ſibi imputat, ut ff. eodem in quartam. niſi teſtator hoc cauerit, † ut ff. eodem quod autem. j. reſpon.

SIL. ¶ Et cũ quæſitũ. Caſus. Quæſitũ fuit an hrs inſtitutus in parte, & grauatus ultra dodrantẽ ſuæ partis, ſi cohæres in nullo uel modico ſit grauat⁹, poſsit falcidiã detrahere: & uidebaẽ ꝙ non, quia cum conſiderata tota hrditate nõ legauerit teſtõr ultra dodrantẽ, nõ uidebaẽ hrẽ locũ. l. Falc. ut patet ex tex. in prin. huius tituli: ſed contrariũ dr̃, & rõ eſt eadẽ, quæ fuit introductionis l. falc. ex quo.n. ſi in ſingulis hrdibus locũ non hẽret. l. Falc. hrdes grauati nõ adirent: ut hẽant teſtõres hrdes quos elegerĩt, fuit interpretata l. Fal hẽre locũ ex rõne ipſius in parte ẽt hæreditatis. Not. l. Fal. hẽre locũ, quando portio unius eſt onerata, q̃uis portio alterius non ſit.]

a ¶ Et cum quæſitum eſſet. Facit. ff. e. in ſingulis.

b ¶ Supra modũ. Ideſt ſupra quartã. Accurſius.

† Hanc glo. ſe. SYL. ¶ Adde ꝙ hæc gl. communiter approbatur: ea tamen non habet locum, & limitaẽ ex æquitate l. neſennius. de neg. geſt. & niſi de uoluntate teſtãtis appareat l. cum quo.§. ſi. ff. eo.

quũtur Fa. Pla. & Ang.

SYL. ¶ Quantitas aũt. Caſus. Quæſtionis fuerat in ponẽda rõne l. Falc. quod tp̃s attẽdereẽ quo ad inſpiciendã p̃rimonij quantitatẽ. & uidebaẽ ꝙ tp̃s aditionis, quia eo tempore hæres efficiebatur uerus dominus & eorum quæ tunc reperiebantur: attamen contrarium dicitur ea ratione, quia cum teſtator non poſsit legare niſi dodrantem, quantitas patrimonii debet attendi eo tempore, quo eſt teſtatoris: ſecuta enim mor

¶ Quantitas aũt patrimonij, ad quã rõ legis Falcidiæ redigitur, mortis tpe [a] ſpectatur. Itaque (uerbi gratia) ſi is, qui centum aureorum patrimoniũ in bonis† habebat, centũ aureos legauerit, nihil legatarijs prodeſt, ſi ante aditam hæreditatem per ſeruos hæreditarios aut ex partu ancillarũ hæreditariarum, aut ex fœtu pecorum tantum acceſſerit hæreditati, ut centum aureis legatorum nomine erogatis, hæres quartã partem hæreditatis habiturus ſit: ſed neceſſe eſt, ut nihilominus quarta pars legatis detrahatur. Ex diuerſo, ſi ſeptuagintaquinque legauerit, [b] & ante aditam hæreditatem intantum decreuerint bona, (incendiis forte, aut naufragiis, aut morte ſeruorum) ut non amplius quam ſeptuagintaquinque aureorum ſubſtantia, uel etiam minus relinquatur, ſolida legata [c] debentur. Nec ea res [d] dãnoſa eſt hrẽdi, cui liberum

† alias habeat.

te non eſt teſtatoris, ſed hæredis: uere ab adita. ficte a morte l. hæres quãq;. de acqu. hær. cum ſi. Not. attẽdi tps mortis in ponenda rõne l. Fal. Item q̃ prouentus ex rebus & hæreditarijs ante aditã non augent pr̃imonium quo ad Falcidiã. Itẽ q̃ legatarij particulares non poſſunt cogere hr̃dem adire.]

a ¶ Quantitas. Mortis tpe ſupra de leg. §. ſi peculiũ. cõtra. Sol. ibi remanet ſeruus quaſi peculij dñs.

ADDIT. In æſtimatione tñ debitoris eſt ſecus: quia ſi poſt mortẽ teſtatoris & ante aditam hr̃ditatẽ efficiat non ſoluendo, cedit damno hæredis: ſi ecõtra, cedit lucro legatariorum quo ad Falcidiam, ut. l. cum quo. ff. eo. Et eſt rõ, quia eſt ſpes, q̃ de inopia deueniat ad pinguiorem fortunam l. ſi defunctus. C. arbitu. Io. Fab.

* ADDI. Quandoq; tps aditæ hr̃ditatis ut in d. l. cũ quo, qñq; prodeſt ẽt poſt aditã: ut ſi fructus puenerunt ex legato relicto ſub condõne ante condõnem ut l. quod de bonis. §. fructus. ff. ad l. falc. & l. mulier. §. ſi hæres. ff. ad treb. & dic ut not. in l. in quantitate in prin. ff. ad l. falc. H. M.

b ¶ Legauerit. Scilicet tres partes hæreditatis, & quarta remanet: ita q̃ non habet locum Falcidia, quia centum habet in bonis, ut ſupra dictum eſt.

c ¶ Solida legata debentur. Alias dentur. Hoc locum habet, quando res hæreditariæ non legatæ perierunt.

¶ Adde q̃ in contrarium eſt text. in l. cũ quo. ff. eo. tñ tu reiectis aliorum ſol. dic q̃ ratio l. cum quo eſt, quia licet p inopiam debitoris non poſſet exactio fieri, tñ ius debiti non deficiebat. ſed integrum erat apud hæredem.]

Legatæ rei periculũ ad quẽ pertinet.

¶ Si aũt legatę pereãt, diſtingue: aut erãt in põdere, numero, uel mẽſura: & tũc idem qđ hic dr̃. †

† Niſi talia eſſent legata ut ſpẽs: puta talẽ vegetẽ uini. l. ſi uero. §. ſi. cũ l. ſequ. ff. ſol. ma.

¶ Adde q̃ rõ eſt: qa cũ ſit debitor generis, qđ perire ñ poteſt, nõ liberatur l. incẽdiũ. C. ſi cer. pet.] SYL.

¶ Aut non, & tũc aut ut certũ: ut puta hominem & tũc idem qđ hic: aut incertum ex certis: ut unum de ſeruis ſuis: & tunc ſi oẽs peant, legatarij damnum eſt, ut ff. eo. in ratione. §. diligenter. & . §. incertæ. aut pœnitus certa: ut ſtichus: & tunc perit legatario, ut ſupra de legat. §. ſi res legata. Accurſi.

¶ Aduerte quia Bar. in l. in rõne. dicit hæc oia hodie eſſe correcta, ſi hr̃s faciat inuentarium: quia tunc dãna poſt mortem non obueniũt hæredi: & ita cõiter tenetur, quamuis ego alias contrarium tenuerim, quia principium l. in rõne. non eſt correctorium: & l. ſcimus. §. & ſi præfatam C. de iure delib. probat oppo. dum dicit hæredes teneri, quatenus res deuoluuntur: & ſic tpe mortis: & licet dicatur, q̃ non tenetur amittere aliquid de ſubſtãtia, illud eſt uerũ reſpectu onerum ante mortem: nam de obuentis poſtea ibi nihil dicitur.] SYL.

d ¶ Nec ea res. Reſpõdet tacitæ obie-

eſt non adire hęreditaté: quæ res efficit, vt ſit neceſſe legatarijs, ne deſtituto teſtaméto nihil cóſequantur, cũ hærede in portione paciſci.[a]

¶ In ratione legis Falcidiæ primo deducitur es alienum, funeris impenſa, & pretia ſeruorũ: & de reſiduo quarta pars legatorum: & ſi plus eſt legatũ, quàm ſunt patrimonij vires, id primo deducitur, poſtea patrimonium defalcatur. Are.

¶ Cum auté ratio legis Falcidiæ ponitur, ante deducit́ ęs alienum:[b] item funeris[c] impenſa, & pretia ſeruorum[d] manumiſſorum: tunc demum in reliquo ita ratio[e] habeat: vt ex eo quarta pars apud hæredem maneat, tres vero partes inter legatarios diſtribuantur, pro rata[f] ſcilicet portione eius, quod cuiq; eorum legatum fuerit. Itaq; ſi fingamus quadringétos aureos legatos eſſe, & patrimonij quãtitatem, ex qua legata erogari oportet, quadringentorũ eſſe,

ctioni.q.d.nonne erit iniquum cõpelli adire & non lucrari,& ita dãnũ ſentire?

a ¶ Paciſci. Ideſt aliquid oportet eos dare hæredi,ut adeat. Et ita nota, ꝙ nó per oĩa ẽt hodie ſunt exæquata fideicõmiſſa legatis, nec legata fideicommiſsis. nam fideicõmiſſarius cõpellit hæredẽ ſcriptũ adire & nil ei dat,ut infra tit.j.§. ergo uer.ſed ſi recuſet. Sed illud eſt ĩ gñalibus fideicõmiſsis hoc ĩ ſpecialibus. Quæ aũt ſit dĩa inter legata & fideicõ.dixi. in l.j.ff. de leg.j.

SYL. ¶ Cum aũt rõ. Caſus. Quærebatur an de tota ſubſtãtia defuncti detrahenda eſſet Falcid.uel aliquid prius deduceret́:& uidebat́ de uniuerſa,cum defalcet́ hæreditas ꝗ eſt ſucceſsio in uniuerſum ius,quod defunctus habuit t̃pe mortis.ſed contrariũ dr̃ tradendo regulã ꝗ ſint detrahenda:& rõ eſt,quia cum bona ſint ea , ꝗ remanent deducto ære alieno.l.ſubſignatũ.§.bona.ff.de uerb.ſig.neceſſe eſt prius detrahi æs alienũ, & quod ad eius ſimilitudinẽ debet́,quã ponat́ rõ d.l.Falc.quia æs alienũ nõ cẽſet́ eſſe in patrimonio.No.ſummariũ.]

b ¶ Aes alienum. Etiam quod ipſi hæredi debebatur tempore mortis.† licet confuſione ſit factum indebitum, ut ff. eo.qui fundum.& C.eo.l. irritum . niſi expreſſe prohibeat,ut ff.eo.tit. ſi debitor creditore.

† Quod eſt uerũ hodie, ſi fecit inuẽtariũ alias ſecus l. in ſponenda. C. e.

c ¶ Funeris. Non monumenti, ut ff.e. l.j.§.ſi.Accur.

ADDIT. Niſi eſſet impenſa neceſſaria: puta quia eſſet dedecus ſepeliri in terra,ſecundum Ang.

d ¶ Seruorum. Mos erat antiquitus, ut qui ſeruos non habebat , unum uel plures emeret,qui honoris cauſa funus teſtatoris pileati antecederent: quo facto ſtatim intelligunt́ manumiſsi : & ſic illorũ manumiſſorum detrahitur pretiũ:& facit ad hãc poſitionem. C.de la. lib. tol.§. ſed & qui dñi . Vel dic ꝙ teſtõr alicui decẽ legauit, ut alienũ ſeruũ redimeret legatarius , & manumitteret.de hoc enim legato non detrahitur Falcidia, niſi de eo quod ſupeſt forte facta emptione,ut ff.de fideicõ.liber.l.decem.& ff.eo.ſed & ſi nõ ſeruus. Si aũt ſuum proprium legatarius manumitteret, tunc nullam patit́ Falcidiam legatarius:† & ita hæc pretia deducuntur,ut Falcidiam non patiant́, ut ff.eo. ſi ſeruus.& l.iulianus.

Legat alicui, ut ſer uũ ma numit tat, no defalc tur.

ADDIT. Ex quibus legis not. ꝙ qñ uni legant́ duo,quorum alterum tm̃ eſt deſalcabile,ꝙ de illo Falcidia pro utroque deducitur : ſecus autem ſi diuerſis eſſet legatum,ut no.gl.in authẽ.ſimiliter.C.eo.Aug.

† Hodi tamẽ clarũ, de leg to libe tatis ſic pio non d trahit falcidi auth.ſ milite C. eod

e ¶ Ratio habeat́. Habita.ſ.æſtimatione rerum non ex affectione, ſed cõmuni æſtimatione,ut ff.eo.l.pretia.

f ¶ Pro rata. Vt ita quartam detrahat hæres,ſi nihil ei dimiſerat teſtamento. Vel ſi aliquid erat reſiduum penes eũ, adhuc detrahat ad ſuppletionem, uel quintam, uel etiam milleſimam, ut ff.

eod. in quantitate.§.fi. & facit ad hoc C.eo.l.ij.& ff.eo.l.plautius.

a ¶ Fingamus.retēto caſu, ꝙ habebat in bonis quadringenta.

b ¶ Octaua. Scilicet quadringētorum quæ ē quinquaginta: & ita habebit hæres prima quinquagīta, & hæc aliā quīquaginta detracta: & ſic cētum: & ſic quartam.

c ¶ Quingentos. Retento caſu, ꝙ habebat ī bonis quadringēta: & ſic legauit ultra q̄ habe ret.ſ. centū.

quarta pars legatariis ſingulis debet detrahi. Quod ſi trecētos quinquaginta legatos fingamus, [a] octaua [b] debet detrahi. Quod ſi quingentos [c] legauerit: initio quinta, deinde quarta detrahi [d] dēt. Ante .n. detrahēdū eſt qđ extra bonorū quantitatē eſt, deinde qđ ex bonis apud hæredem remanere opȝ.

Verbū ſemel poſitū ꝓprie & improprie pōt poni.

d ¶ Detrahi debet. Improprie aūt ponit, detrahi, quo ad id quod excedit: & proprie quo ad quartam, quæ eſt in bonis: & ſic ſemel poſitū uerbum proprie & improprie ponitur, ut ff.de offi.procon.l.ij. Item nota ꝙ hæc Falcidia ceſſat in multis caſibus quos dicas ut diximus in l.in teſtō.C.ad l.fal. & in auth. de hære.& fal.§.hinc nobis.

SYL. ¶ Adde ꝙ hi ſunt caſus, in quibus ceſſat: ſi teſtator, prohibeat, auth.ſed cum teſtator.C.eo. ſecundus in milite iure militari teſtāte, & decedente in militia, uel infra annum l.in teſtamento.C.eo. tertius. ſi teſtōr uetet rē legatā alienari.auth.ſed in ea.C.e.quartus, ſi hæres aliquid egerit, ob qđ ſit indignus l. ēt C.eo.licet tunc non ceſſet, ſed ad fiſcū pertineat.v.ſi hr̄s ſolidū ſoluat, non errās in iure aut facto l.error.auth.ſed cū teſtōr.C.eo.vj.ſi fecerit hodie inuentariū.d.auth. ſed cū teſtator.vij.ſi fiat legatum ad ſuum neceſſarium.l.j.§.fi.ff. eo.viij. ſi legetur libertas uel pecunia ad ſeruum manumittendum, ut ſupra in glo.in uerſi. ſeruorum.ix. ſi legetur ad cauſam piam d. authen. ſimiliter C. eo.x. ſi legetur dos excepto commodo repreſentationis lege cum dotem. ff. eo.xj.ſi legentur inſtrumenta & cautiones fundi.i.ſi prædiorum.C.eo.xij.ſi legetur inſtrumentum fundi.i.apparatus rerum prædij exercendi cā d.l. ſi prædiorum. ſecundum alium intell.]

¶ De fideicōmiſſariis hæreditatibus, & ad ſenatuſconſultum Trebellianum.

¶ Olim fideicōmiſſa non erant neceſſaria: quæ poſtea facta ſunt, & Prætor creatus, qui de eis ius diceret.h.d.

NVNC trāſeamꝰ ad fidēicōmiſſa:

Continuatio. † alias eſt ſolū De fideicōmiſſis.

¶ De fideicōmiſſariis &c. ¶ Iuſtinianus poſt tractatū legatorū, de l. Falcidia prius quàm de fideicōmiſſis tractauit, quia lex Falcidia in legatis prius fuit inuēta, q̄ in fideicōmiſſis ſcđm P. Vel ſic: Dictū eſt de legatis: ſed q̄a de fideicommiſsis ſumus polliciti dicere, ut ſupra de leg.§.ſed ne in primis. ideo de fideicommiſsis tractemus. Et quia fideicommiſſorum aliud generale, aliud ſpeciale, generale uero dignius, de generali primo uideamus, ut infra eo.in prin.& infra tit.j.in prin. Accur.

¶ Vera continuatio eſt: Imperator in titulo de lega. propoſuit ſe tractaturū de legatis & fideicōmiſsis ſeparatim, & dixit de leg.& l fal.quia nihil magis conuenit tractatui legatorū l.ij.§.quintus.C.de ueteri iure enucl.unde modo ſequitur inſtitutum, & dicit de fideicōmiſsis, & bene declarat ibi, Nunc tranſeamus ad fideicommiſſa.] SYL.

* ADDIT. Fideicommiſſum (ait Vulpian.in titulis) eſt quod non ciuilibus uerbis, ſed precatiue relinquitur: nec ex rigore iuris ciuilis proficiſcit. ſed ex uoluntate datur relinquentis. uide item ſupra initio de legat.

NVnc tranſeamus. ¶ Totus iſte tit.diuidit ī vij. ptes. Primo ponit, qualiter iure uetuſtiſsimo non de neceſsitate, ſed uerecundia quadam fideicommiſſa præſtabant. Secundo qūo Diuiſio

ſed prius ē, ut dē hæreditatibus fideicommiſſariis uideamus. Sciendū [a] itaq: ē oīa fideicōmiſſa primis tpibus īfirma fuiſſe: quia nemo īuitus cogebaẗ præſtare id, de quo rogatus erat. Quibus [b] .n. nō poterant hæreditatē uel legata relinquere, ſi relinquebāt, fidei cōmittebāt eorum, qui capere ex teſtō poterāt hæreditatē. Et iō fideicōmiſſa appellata ſunt, quia nullo [c] uinculo iuris, ſed tm̄ pudore eorū, qui rogabanẗ, continebanẗ. Poſtea diuus Auguſtus prim9, ſemel iterumq; gratia perſonarum [d] motus, uel quia ꝑ ipſius ſalutē rogatus quis diceretur, aut ob inſignem quorundā perfidiā, iuſſit Conſulibus auctoritatem ſuam interponere. [e] Quod

tp̄e Auguſti certis perſonis ex neceſſitate ꝓſtabanẗ, uel ēt de iure ꝑtorio. Tertio qūo fideicōmiſſum fieri dēat ut naleat. Quarto, quando reſtituta erat hæreditas, ꝙ ex ſenatuſconſulto trāſibant actiones oēs in fideicommiſſarium. Quinto, qualiter ex ſenatuſconſulto Pegaſiano hr̄s iſtitutus poterat detrahere q̇rtā: & qualiter dicto iure hæres rogatus de tota hęreditate, ut tranſirent actiones pro rata in fideicommiſſariū, ſtipulatio iter ponebatur, ſi hæres uolebat adire: ſi uero recuſabat, ex dicto ſenatuſconſulto cogebatur. Sexto Iuſtinianus iſta duo ſenatuſconſulta æquiparat: & omnia, q̄ ſenatuſconſ. Trebel. ſtatuit, eidem reſeruat: & quæ ſenatuſconſultum Pegaſianum ſtatuit attribuit ſenatuſconſ. Trebel. tanquam antiquiori. Septimo circa materiā fideicōmiſſorum certos caſus dubitabiles ponit. Secūda ibi (Poſtea.) Tertia ibi (In primis.) Quarta ibi (Reſtituta.) Quinta ibi (Sed q̄a hr̄des.) Sexta ibi (Sed quia ſtipulationes.) Septima ibi (Nihil autem intereſt.) Ang.

SYL. ¶ Nunc tranſeamus. Caſus. Non ponitur, quia nihil deciditur, ſed ſolū ius antiquū recitatur: non .n. erant neceſſaria ab initio fideicommiſſa, q̄a ut ex eorū appellatione conſtat, ſola fide nitebantur: facta aūt ſunt neceſſaria ex cā in tex. expreſſa. Not. fideicommiſſa uniuerſalia tanquā digniora ꝓferri, q̄a eſt titulus uniuerſalis. Item ꝙ de iure antiquo fideicommiſſa non hēbant neceſſitatē. Itē ꝙ fuerunt olim inducta ex mala cā, quia fiebant in fraudem .ll. prohibentium incapacibus relinqui. Itē not. etymologiam uocabuli. Item ꝙ princeps ex cauſa poteſt uel ex gratia iubere aliquo caſu id obſeruari, & effectum habere, quod de ſe eſt inualidum. Item ꝙ iuriſdictio datur tacite. Item ꝙ olim fuit prætor fideicommiſſarius.]

a ¶ Sciēdū itaq; eſt q: d. tractaturis nobis de fideicōmiſſis quia eorum apud antiquos aliter ſe hēbat tractatus, ne q̄d antiquitatis penitus ignoreẗ, itaque dicamus de fideicō. generalibus & ſpecialibus, ut arg. ſupra de teſtamen. in princ.

b ¶ Quibus ut ſpuriis: & in his nil innouaẗ. nam nec hodie ualet fideicōmiſſum, ut ff. de iure fiſci. non intelligitur §. j. ij. & iij. & C. de nat. lib. l j. & ij. & C. ad l. fal. l ēt. ſecundum Azo. Sunt & alij qui capere non poterant, nec poſſunt, ut. ſ. de leg. §. legari. diximus & in his omnibus nil innouatur: ut in muliere q̄ tranſit ad ſecunda uota infra tempus luctus, cui ab extraneo relinqui non poteſt, ut C. de ince. nupt. l. ſi quis inceſti. & C. de ſec. nupt. l. j.

c ¶ Nullo uinculo. i. nulla actione, ſed per officium iudicis, ut ff. de uerb. ſign. pecuniæ uerbum. §. actionis.

¶ Adde tamen, ꝙ ꝓſecutio hēret uinculū iuris, licet extraordinarium, ut probatur ex definitione obligationis iūc. l. obligationū. §. lege. ff. de act. & oblig. unde dicendū ꝙ fideicommiſſa iure priſco nec ēt officium iudicis habebāt: ſed hodie uniuerſalia habent perſecutionē particularia, quia legatis exæquata habent actionem: & ita intelligo.] SYL.

d ¶ Perſonarū. capaciū dūtaxat: nō earū, q̄ ſunt non capaces, de quibus ſupra locutus eſt: & dic ꝓſonarū, quarundam.

e ¶ Interponere. ſ. ut fideicom. præ-

ſtentur generaliter in omnibus.
a ¶ Populare.i.populo expediens.
b ¶ In aſsiduam iuriſdictionem, ideſt ut aſsidue de hoc ius reddatur etiam ab aliis, quàm a conſulibus. Accur.

& utilem actionem dicamus. Nam quod recto iure antiquo fit, & nulla interpretatione, directum dicimus. Quod uero propter ſimilem utilitatem receptum eſt iterpretatione beniguiore, id utile appellatur. E.B.

quia iuſtū uidebat̃, & populare [a] erat, paulatim conuerſum eſt in aſſiduam [b] iuriſdictionē: tantuſq; eorū [c] fauor factus eſt, ut paulatim ēt Pretor proprius crearetur, [d] qui de fideicōmiſsis ius diceret, quem fideicommiſſarium appellabant.

¶ Hæres ſolenniter inſtitutus grauari pt̃ fideicommiſſo in totū uel in parte, pure, ſub condōne, uel ex certo die. h.d.

¶ In primis [e] igitur ſciēdū eſt, opus eſſe ut aliquis recto iure teſtō hēs inſtituat̃, [f] eiuſq; fideicōmittatur, ut eam hēditatē alij reſtituat: alioqn inutile [g] eſt teſtm̄, ī quo nemo hæres inſtituit̃. Cū igitur aliqs ſcripſerit, Lucius Titius hæres eſto. pt adiicere, Rogo te Luci Titi, ut cū primū poteris hæreditatem meam adire, eam Caio Seio reddas reſtituas. Pōt aūt qſq; & de parte reſtituenda hæredē rogare. Et liberū ē, uel pure, uel ſub condōne [h] relinquere fideicommiſſum vel ex certo die.

c ¶ Eorū.i. fideicōmiſſorum.
d ¶ Crearetur. ut ff. de orig. iu.l.ij. §.poſt deinde diuus.
SYL. ¶ In primis Caſus. Dubitatum fuerat, an in fideicōmiſsis dādis aliqua requireret̃ ſolennitas: & uidebatur ꝙ non, quia in eis ſola teſtantis uolūtas inſpicit̃ l. cum uirū C. de fideic. contrarium deciditur, ꝙ neceſſe eſt hēdē grauatū recte eſſe inſtitutum: ſi enim eſſet inſtō nulla, ſecundum hoc ius annullaret̃ ēt fideicommiſſum. ſed tunc dubitatum fuit, an ex certa die uel qūo relinqui poſſet: & uidebatur dicendū ꝙ non, cū hoc modo hæreditas dari non poſsit. §. hæres ſupra de hær. inſtit. & fideicommiſſarius & hæres æquipareut̃ l.j. §. de illo. ff. ad treb. tamen contrarium dr̃, quia ideo illud contingit in hæreditate, ne pro parte tp̄is contingat illum decedere ītestatū: quod non contingit in fideicōmiſſo uniuerſali: iō ceſſante rōne impeditiua ceſſat lex. Not. legatū relictum ab eo, qui omnino nolebat teſtari ſine inſtitutione hæredis, eſſe nullum. Item ꝙ fideicommiſſum uniuerſale dr̃ tam de parte quàm de toto. Item ꝙ poteſt relinqui, ut in ſummario.]
* ADDIT. Ex initio huius. §. patet cur directo, & utiliter, directūque

e ¶ In primis. ſ. q̄a ius fideicōmiſſorū expoſituri ſumus: q̄m aūt fideicōmiſſa uniuerſalia & ſingularia hoc ſ. ut hēs primo inſtituatur, i ſua habent natura cōiter: igit̃ & de eo i primis notādū eſt. ſic & econtra dr̃ & continuatur ſupra de le. §. ſed ne in primis.
f ¶ Hēs inſtituat̃. pōt ēt ab inteſt. ut infra eo. §. præterea. qui eſt contra.
g ¶ Inutile. Nota non ualere teſtm̄ ſine hærede: ſic ff. de iis quæ in teſt. delē. l. proxime. & ff. de codi. l. fi.
¶ Adde, ꝙ aut conſtat quem uelle codicillari: & tunc licet ibi non ſit inſtō, ualet fideicommiſſum etiam uerbis directis datum ex mente diſponentis l. ſceuola. ff. ad treb. & hoc tunc dicit̃ apparere, quando appoſuit clauſulam codicillarem: aut conſtat uoluiſſe omnino teſtari: & tunc omnia ſunt inualida ſine inſtitutione l.j. ff. de iure cod. & ita debet intelligi hic text. aut ſumus in dubio: & uerbis directis factum non ualet d.l.j. aut obliquis uel communibus: & ualet, d.l. ſceuola. SYL.
h ¶ Sub condōne. quæ & a quo ſunt implendæ conditiones, dic ut ff. ad trebel. facta. §. ſi ſub conditione.
¶ Adde ꝙ glo. non intellexit text. hic enim SYL.

enim loquitur de condõne adiecta fideicommiſſo, in.d.§.ſi ſub conditione. de conditione adiecta hæredi.

SYL. ¶ Reſtituta. Caſus. Quærebaẽ, an facta hæreditatis reſtitutione reſtituens remaneret hæres: & uidebaẽ ꝙ nõ: quia ex quo a.l. ciuili, in cuius ptãte eſt aliquẽ facere hr̃dem, introducta ẽ reſtõ hæreditatis, non vr ꝙ aliqs poſſit eſſe hæres ſine hr̃ditate. contrariũ decidiẽ ex regula cõi, ꝙ qui ſemel eſt hæres, nõ deſinat eſſe hæres. l. ei q ſoluendo. ff. de hæred. inſti. No. quẽ non deſinere eſſe hæredẽ ẽt facta reſtitutione hæreditatis. Itẽ no. ꝙ utiles actiones tranſeũt in fideicommiſſarium.]

¶ Qui reſtituit hæreditatẽ, remanet hæres noĩe, & in fideicõmiſſariũ tranſeunt oẽs actiones. Aret.

¶ Reſtituta aũt hæreditate, is quidem, qui reſtituit, nihilominus hæres permanet:[a] is uero, qui recipit hr̃ditatẽ. aliquando[b] hæredis, aliquã do[c] legatarii loco habebaẽ. Et Neronis q dẽ tpibus Trebellio [d] Maximo & Anneo Seneca Cõſulibus [e] ſenatuſconſultum factum eſt, quo cautum eſt, ut ſi hæreditas ex fideicommiſſi cauſa reſtituta ſit, omnes [f] actiones, q iure ciuili [g] hæredi & in hæredem competerent, ei & in eum darenẽ, cui ex fideicommiſſo reſtituta † eſt hæreditas. Poſt quod ſenatuſcon. Prætor utiles actiones ei & in eũ, qui † recipit hæreditatem, [h] quaſi hæredi & in hæredem dare cæpit.

¶ Hæres rogatus de fideicõmiſſo uniuerſali uel particulari, ꝑ ſenatuſconſultum Pegaſianũ poterat quartam deducere, & in hærede omnes actiones remanebant, niſi cautio fuerat interpoſita inter eum & fideicommiſſarium de actionibus diuidẽdis. Aret.

bellianum ſenatuſcon. ut & Macedonianum a Macedone, ut ff. ad ma. l. j.

e ¶ Conſulibus. ſ. exiſtentibus.

f ¶ Oẽs. immo non oẽs ẽt per Trebellianũ, ut infra eo. §. ergo. contra. Sol. licet hic dicat oẽs: non tamen dicit tota, uel in totum, ſecundum Io. † Vel dic, ꝙ quãdo de toto erat rogatus, habebat locum quod hic dr̃: ſi aũt retenta quarta de cætero erat rogatus, hẽt locum qđ dicitur infra. Accur.

¶ Adde, ꝙ vtraq; ſolut. põt eſſe bona: & differẽtia inter omne & totum eſt, ꝙ omne eſt plurium, totum unius infra pro ſoci. in prin. & ibi gl.]

† alias eſſet.
† alias recepit
† Et ſic uerbi oĩs, eſt diſtributiuũ uniuerſalium, ꝯo tus u.ro pa ti SYL. cularia: qđ no. ſecũdũ Ang. Sꝫ Io Fab. hic reprobat, & tenet ſequẽtẽ ſolutio.

a ¶ Reſtituta. Hæres permanet. Not. quod ſemel eſt, ſemper erit: ſic ff. de mino. l. et[illegible] ſi ſine. §. ſed quod Papinianus. & ff. de hær. inſtit. l. ei qui ſoluendo in ſi Accur.

ADDI. Hoc obtinet in ĩmurabilibus de nã uel conſtõe iuris, alias ſecus, arg. §. ut aũt. in auth. de non alie. Ioan Fab.

b ¶ Aliquando. i. ſecundum unum ius: ut per Treb. ut ſtatim dicet: nam omnia tranſibant.

c ¶ Aliquando. i. ſecundum aliud ius non erat loco hæredis, ſed legatarii: ut per Pegaſianum, ſecundum quod retinet inſtitutus quartam, ut infra e. §. ſed quia. &. § poſt quod.

d ¶ Trebellio. & hinc dictum fuit Tre

g ¶ Iure ciuili. uel etiam prætoriæ, dummodo tales ſint prætoriæ, quæ ſunt tranſitoriæ: ut ſunt perſecutoriæ, ut ff. de act. & obli. in honorarijs &. ff. eo. l. j. §. quanquã. ſecus in pœnalibus, ut infra de actio. §. pœnales.

SYL. ¶ Adde, ꝙ eatenus eſt hæres abſque aliqua cautione tutus aduerſus creditores, reſpectu actionum deſcendentium a defuncto, ut per Ang. hic & alios.]

h ¶ Hæreditatem. non facta ceſsione actionum. alias enim etiam directas habet ex nomine cedentis.

SYL. ¶ Sed quia. Caſus. Non figurabitur, cum recitetur ius antiquum: aſsignatur enim ratio introductionis in text. Not. ꝙ deſalcatio ex fideicõmiſſo fuit introducta ex ſenatuſconſul. Pegaſia-

no. Item q ipſo iure ex pegaſiano diminuunt h.h icõmiſſa, ſicut legata ex l.ſal. Itẽ q detractio de fideicommiſsis nõ eſt ex.l.ſal. Et de particularibus,ſed ex pegaſiano. Cætera not.uide hic per doct.]

igit,alias & melius.§.qm̃ aũt. quaſi circa fi.tit.colum. vj. Et uide alias plures quartas per Io.Fab.& Aug.hic.

¶ Sed quia hæredes ſcripti,cũ aut totam hæreditatẽ,aut pene totam plerunq; reſtituere rogabantur,adire hæreditatẽ ob nullũ uel minimum lucrũ recuſabãt, [a] atque ob id extinguebantur fideicõmiſſa: poſtea Veſpaſiani Auguſti tpibus Pegaſo & Puſione Cõſulibus [b] Senatus cẽſuit, ut ei,qui rogatus eẽt hæreditatẽ reſtituere, perinde [c] liceret quartam partẽ † retinere,atque ex.l.Falcidia ex legatis retinere conceditur. ¶ Ex ſingulis quoq; rebus,quæ per fideicõmiſſum relinquuntur, eadem retentio permiſſa eſt. [d] ¶ Poſt [e] quod ſenatuſconſultũ ipſe hæres onera [f] hæreditaria ſuſtinebat: ille autem,qui ex fideicommiſſo recipiebat partem [g] hæreditatis,legatarii partiarii loco erat.i. eius legatarii cui pars bonorum [h] legabatur: quæ ſpecies legati partitio uocabatur,quia cum hærede legatarius partiebatur hæreditatẽ. Vnde q̃ ſolebãt [i] ſtipulationes inter hæredẽ & partiariũ

a ¶ Recuſabant, ſic ſupra titu.j. in princ.

b ¶ Conſulibus. ſ. exiſtentibus.

c ¶ Perinde liceret quartã &c. id eſt dicere, ſicut per.l.ſal.defalcanẽ ſpecialia legata, ut ſupra tit.j.§.cũ autẽ.& §.j. ita & generale fideic.defalcatur per pega.ſenatuſc. ut hic.Et nota triplicem eſſe quartã. Vna dr̃ iure naturæ debita:ut q̃ debetur filiis & filiabus & inferioribus,& ſuperioribus & quibuſdam tranſuerſalibus, ut C. de inoffi.teſt.cum quæritur. & l. parentibus.quæ eſt aucta in auth.de trien. & ſem.§.j.& hæc dicitur debitum bonorum ſubſidium,ut C.de inof.don. ſi totas. Alia eſt, quæ debẽ iure inſtitutionis:ut ex ſingularibus legatis & fideicommiſsis,ut ſupra tit.j.Alia quæ dicitẽ trebellianica,ut infra eo.§.ſed quia.licet fuerit p pegaſianum iducta,ut hic. Item eſt quarta quædã, quæ debẽ ex conſtõne diui Pii filio arrogato,ut ſupra de adopt.§.cum autem.

ADDIT. Item eſt & alia, q̃ debetur concubinæ,quam quis acceperat ea intentione, q eam duceret in uxorẽ: qm̃ ſi poſtea animo mutato illam expellat, tenẽ ei quartã partẽ ſuæ ſubſtantiæ dare,ut in auth.qui.mo.na.eff.legi.§. ſic

† Concor. cũ hoc textũ cap. raynut. in glo. ſup uerbo trebellianũ ante mediũ extra d teſta. Quarta eſt multiplex.

d ¶ Permiſſa eſt.per ſenatuſcon.pegaſianum.ſ.ab hærede, nõ a legatario grauato alii dare uel reſtituere,ut dicemus infra tit.j.§. j.

* ¶ Vide q̃ ibi dixi, & Bart. in l. j. §.deniq;. ad ſi.ff. eo.] SYL.

e ¶ Poſt qđ ſenatuſcõ.ſ. pegaſianũ.

f ¶ Onera. ſ. omnia.

g ¶ Partẽ. ſ. dodrantẽ.

h ¶ Pars bonorum.

ADDIT. Intelligas tamen ſub nomine hæreditario: alias autem iſte tex. non procederet; quia ille,cui relinquitur pars bonorum, non ſuſtinet aliqua onera, ut.l.bonorum.ff.de uerb.ſigni.&. no.in l.non amplius.§.fin.cum l.ſequ.; & ibi Bartol.ff.de lega. j. & facit text. cum glo.& Bart.in.l.mulier.§.fi.ff. eo. Angel.

i ¶ Solebant.ſ.iure uetuſtiſsimo, ſecũdum Pla. nam legatarius nõ ſuſtinebat onera,& iõ hæc ſtipulatio interponebatur. Sed cum hodie legata fideicõmiſſis ſint adæquata,ut ſupra de leg.§. ſed non uſque.& in fideicommiſſo diuidãtur onera inter hæredem & fideicommiſſarium,ut.j.proxi.§.ergo. &.§. ſed quia ſtipulationes. patet q hæc legata uniuerſalia ſeu particularia ſine ſtipulatione debent tranſire cum onere. & facit adhuc.§.ff.de leg.ij. ſi quis ſeruum §.ſi.&.l.ſeq.

¶ Adde hoc non procedere legata par, SYL.

legatariũ interponi, [a] eædẽ interponebãtur inter eũ, qui ex fideicommiſſo recepit hæreditatẽ, & hæredẽ: ideſt ut lucrũ & dãnum hæreditariũ pro rata parte inter eos cõe [b] eſſet.

¶ Rogatus reſtituere dodrãtẽ, actiones diuidit pro rata: ſi uero ultra dodrantẽ, ex Pegaſiano remanent actiones pœnes hæredẽ, niſi ſtipulatio ſit interpoſita, ſi ſpõte adiit: alias oẽs trãſeunt in fideicommiſſarium. h. d.

¶ Ergo [c] ſi quidem nõ plus quàm dodrãtem hæreditatis ſcriptus hæres rogatus ſit reſtituere, tunc ex Trebelliano ſenatuſcon. reſtituebatur hęreditas, & in utrunq; actiões hæreditariæ pro rata [d] parte dabantur: in hæredem quidẽ iure ciuili, in eũ uero, qui recipiebat hæreditatem, ex ſenatuſcon. Trebel. tanquã in hæredem. At ſi plus quâm dodrantẽ, uel ẽt totam hæreditatẽ reſtituere rogatus eſſet, locus erat Pegaſiano ſenatuſconſulto: & hæres, qui ſemel adierat hæreditatẽ, (ſi mó ſua uolũtate adierat) ſiue retinuerat quartã partem, ſiue retinere noluerat ipſe uniuerſa onera [e] hæreditaria ſuſtinebat. Sed quarta quidẽ retenta, quaſi partis & pro parte ſtipulationes interponebantur, tanquã inter partiariũ legatariũ & hæredem. Si uero totam hæreditatẽ reſtitueret, [f] emptæ & uenditæ hæreditatis ſtipulationes interponebantur. [g] Sed ſi † recuſabat ſcriptus hæres adire hęreditatem

te bonorum ſecundum Bar. in. d. §. fin. etiam facta exæquatione.]

a ¶ Interponi. puta quando legabatᷓ dodrans.

b ¶ Cõe eſſet. Sed hac ſtipulatione nõ ĩterpoſita omnia onera erant hr̃dis rogati occaſione quartæ. quã retinebat, ut infra eo. § proxi. uerſi. at ſi plus.

SYL. ¶ Ergo ſi q. dẽ. Caius. Quærebatᷓ, an rogatus reſtituere eſſet oĩno immunis ſecũdum ius antiquũ: & reſpondetᷓ pro ut in text. corrigitᷓ. n. hoc qđ hic dr̃ ex. §. proxi. ſeq. & aſſignatur ibi rõ deciſiõis. Iõ nõ expedit aliter caſum figurare, quia litera plana eſt. Not. ꝙ q̃uis iuris ciu. appellatiõe ueniant illæ. v. ꝑtes de quibus. ſ. de iure na. gen. & ci. tñ in ſpẽ ſumẽdo nõ comprehendit ẽt ſenatuſconſulta. ita ẽ tex. hic dum dicitᷓ, in hæredẽ quidẽ iure ciuili, in fideicom. ex ſenatuſc. Item ꝙ hæres recuſans adire cogitᷓ ad petitionẽ fideicommiſſarii adire & reſtituere. Itẽ ꝙ tali caſu hæres ẽ immunis ab oĩ dãno. Itẽ ꝙ nihil lucri ſentit. Item ꝙ regulariter hæres grauatus cogitᷓ inuitus adire & reſtituere, niſi teſtator contrarium diſpoſuerit, gl. in. l. debitor. ĩ princip. ff. eod.]

c ¶ Ergo ſi quidem. Tunc demũ locũ habet ſenatuſcon. pegaſianum, quando uel totũ uel ultra dodrãtẽ hr̃s rogatꝰ ẽ reſtituere: ergo &c.

d ¶ Pro rata parte. ſ. eo. §. reſtituta. cõtra. Solu. ut ibi.

e ¶ Vniuerſa onera. Niſi ſtipulatione ſupradictã interpoſuiſſet, vt. ſ. e. §. poſt qđ & hæc ſubiicit.

f ¶ Reſtitueret. ſ. ſpõte. Nã poterat quartã retinere ꝑ pegaſianũ. ſ. eod. §. poſt qđ.

* ADDI. ſtipulatio emptæ & uẽditæ hæreditatis đclaratᷓ in. l. uẽditor ff. de hæ. uel actio. uen. in gl. interpoſita. H. M.

g ¶ Interponebãtᷓ. facit ff. de pecu. ſi creditor. & ff. mand. hæredem. §. fin.

† alias reçuſet.

* ADDI. Qđ paulo añ dr̃ quaſi ꝑtis & ꝑ ꝑte, itellige hoc fuiſſe nomẽ ſtipulõnis interpoſitæ inter hr̃dẽ & fideic. đ qua Vlp. ti. xxv. ꝑtis, inqt, & ꝑ ꝑte ſtipulõnes ꝓprie dñr, q̃ de lucro & dãno cõicãdo ſolẽt interponi ĩter hr̃dẽ & legatariũ ꝑciariũ. i. cũ quo ꝑtitus ẽ hr̃s.

ditatē ob id, ꝙ † diceret eam ſibi ſuſpectā eſſe quaſi dānoſam, [a] † cauebat Pegaſiano ſenatuſcon. ut deſiderante eo, cui reſtituere rogatus † eſſet, iuſſu Prætoris † adiret, & reſtitueret hæreditatē: perindeq; ei & in eum, qui † reciperet hæreditatem, actiones † darent, ac iuris eſt ex Treb. ſenatuſcōſul. Quo caſu [b] nullis ſtipulationibus ē opus: quia ſimul & huic, qui reſtituit, ſecuritas dat, & actiones hæreditariæ ei & in eum transferuntur, qui recipit hæreditatē: utroq; [c] ſenatuſcōſulto in hac cōcurrente ſpecie.

¶ Omnis uirtus Pegaſiani ſenatuſconſulti tributa eſt Trebelliano: & hæres reſtituit hodie retenta quarta, actionibus diuiſis pro rata: & hēs hodie ex eodem ſenatuſconſulto cogit adire. h. d.

¶ Sed quia [d] ſtipulationes ex ſenatuſcōſulto Pegaſiano deſcendentes & ipſi antiquitati diſplicuerunt, & quibuſdam caſibus [e] captioſas eas homo excelſi ingenii Papinianus appellat, & nobis in legibus magis ſimplicitas [f] quàm difficultas placet: ideo omnibus nobis ſuggeſtis [g] tā ſimilitudinibus quam differētiis utriuſq; ſenatuſconſulti, placuit, exploſo ſenatuſconſulto Pegaſiano, quod poſtea [h] ſuperuenit, omnem auctoritatē Trebelliano ſena-

† alias dicat.
† alias cauet.
† alias eſt.
† alias adeat & reſtituat.
† alias recipit.
† alias dantur.

a ¶ Quaſi damnoſam. Licet cām non aſſignet. quia uariæ ſunt hoīum uolūtates, ut ſ. ad treb. l. quia poterat. Acc.

SYL. ¶ Adde, ꝙ iſto caſu eſt uoluntas ꝓ rōne, quia hoc agit principaliter ut ſe exoneraret, nō ut alium grauet: alioqn ſola uoluntas, ſi tenderet ad aliquē grauandum, ex uanis ſuſpicionibus mota nō ſufficeret. l. hęc autē ſatiſdatio. in princ. ff. ſi cui plus q̃ p. l. fal.]

b ¶ Quo caſu. i. cū p trebel. reſtituit tota. Vel dic p pegaſianū. ſ. i caſu propoſito ubi coact⁹ adijt: ſi uero non coactus, ſed ſpōte, ſecus, ut. ī. eod. §. uerſi. ſi uero totam.

c ¶ Vtroq;. ſ. treb. quia nil retinebat: & Pegaſiano, quia cogebatur: & ita quo ad ſn̄iam cōcurrunt, quo ad uerba non concurrunt: cū alio caſu unum, & alio aliud loquebatur.

SYL. ¶ Sed quia ſtipulationes. Caſus. Nō pōt figurari, quia ponit correctio iuris antiqui, eſt. n. pro rōe dubitandi ipſum ius antiquum: rō aūt correctionis ponitur in tex. ibi, ſed quia. in prin. Not. igit ſimplicitatem amicam. ll. caliditatē inimicam: quod intelligendum eſt de prudenti, non de ſupina. l. nec. ff. de iur. & fac. ig. Itē no. ꝙ oīs uirtus pegaſiani ſenatuſconſulti eſt hodie tributa treb. Et illud in quo magis ualebat. cætera no. dic vt per Ang. & alios.]

d ¶ Sed quia. Dixi interponi ſtipulationes ex ſenatuſcon. pegaſiano &c.

e ¶ Quibuſdam caſibus ſ. pp ſolēnitate uerborū, ut hic dicunt quidā: uel tunc, qn̄ is, cui reſtituta erat, nō erat ſoluendo: unde inutilis erat ſtipulatio. Vel uerius, hos captioſos modos neſcimus q ſint. Accur.

f ¶ Simplicitas. Not. ſimplicitatē amicā legibus: & facit ĩ. de leg. ag. ſuc. §. & hæc quidē. & ff. de dolo. l. j. in prin.

Simplicitas ē legibus amica.

* ¶ Declaraui. ſupra titu. de iuſt. & iur. §. his igitur.]

SYL.

ADDIT. Intellige de ſimplicitate quæ eſt contraria fraudi: non aūt de fatuitate: quia illa eſt dānabilis. l. iij. §. fi. ff. de ſuſp. tut.

g ¶ Suggeſtis. hic nota, ꝙ in ſentētia ſunt allegationes repetendæ.

In ſnīa ſunt allegationes repetēdę.

¶ Aduerte tn̄, quia argm̄ non concludit: quia licet iſtæ ſimilitudines ſint repertę, tamen nihil inferunt ad ſnīam.]

SYL.

h ¶ Quod poſtea. quia prius fuit treb.

* ADDITIO. Ratio quare exploſo Pegaſiano oēm auctoritatē Trebelliano præſtare placuerit Iuſtinia. colli-

tuſconſulto præſtare ut ex eo fideicõmiſſariæ hæreditates reſtituantur, ſiue hẽat hæres ex uoluntate teſtatoris quartam,[a] ſiue plus, ſiue minus, ſiue nihil penitus: ut tunc quãdo uel nihil, uel minus quarta apud eũ remanet, liceat[b] ei uel quartã, uel quod deeſt, ex noſtra auctoritate retinere, uel repetere ſolutum,[c] quaſi ex Trebelliano ſenatuſc. ꝓ rata portione actionibus[d] tam in hæredẽ, quàm in fideicommiſſariũ cõpetentibus. Si uero totã hrẽdi tatẽ ſponte reſtituerit,[e] oẽs hrẽditariæ actiones fideicommiſſario & aduerſus eũ † cõpetunt.[f] Sed & id, quod ꝑcipiũ Pegaſiani ſenatuſcõſulti fuerat,[g] ut qñ recuſaret hæres ſcriptus ſibi datam hæreditatem adire, neceſsitas ei iponeret totam hæreditatem uolenti fideicommiſſario reſtituere, & omnes ad eam & contra eum tranſ- † alias competant.

gĩt ex.l.ij.§.ſolum autem.C.de uet.iur. enucle. reiectis alijs rationibus multorum. H. M.

a ¶ Quartam.ſ. de bonis hæreditatis: detracto tamen alieno ære, ut C.eo.& ſi ne ſcriptura ADDIT. Põt tamẽ fideicom. uolẽte quartã totius hrẽditatis deducere: & tunc tenet creditoribus ꝓ ſua rata: de quo & qualiter legatariis teneatur, uide Ang. hic.

b ¶ Liceat. Etiã contra uolũtatẽ defuncti iure iſto.ſ. inſtõnũ, ut C.ad l.falc.ſi ut al legas, hodie forte contra ſecũdũ quoſdã, ut in auth.de hære.& falc.§. ſi uero expreſsim.

SYL. ¶ Adde, ꝙ cõis opi.hodie eſt, ꝙ prohiberi poſsit, cum hoc ſit clarum in falcidia, auth.ſed cum teſtator.C.ad.l.falc.q̃ hodie eſt æquiparatã.l.Marcellus.§.qđ autem.ff.ad treb.

c ¶ Solutum. Propter facti.non iuris ignorantiam. ut C.ad.l.fal. error.

d ¶ Actionibus.ſ.creditorũ, non legatorũ, ſecundũ B.ut ff.e.l.j.in fi.& l.apud j.reſpon.ſed & legatariis reſpondet hæres, cũ eis fideicõmiſſaria portio nõ ſufficit: ſic tamen ut totius hrẽditatis quarta ſibi reſeruetur, ut ff.ad treb.l.j.§.ſi is qui.ſecundum Ioan.Sed Azo contra C. ad treb.l.ij.Sed illa ſecundum ſupra dictam diſtinctionem intelligitur.

SYL. ¶ Adde, ꝙ aut hrẽs cogĩt adire, quo caſu nihil retinet, & tunc non tenet, infra uer.ſi uero totam. aut erant facta tot legata, ꝙ fuit neceſſaria detractio quartæ: & ſimiliter in nihilo tenet legatariis.l. j.§.fi.ff.eo. quia debet hrẽ quartã ſaluã, aut habebat hrẽs plus quarta ſub noĩe quotæ: ueluti ſi erat reſtituenda (puta) dimidia tm̃: & tunc tenet legatarijs pro rata tm̃. intellige tamẽ pro rata totius, dũmõ quarta non lædat.l.j.§.pe.ff.eod. Aut teſtator aſsignauit hrẽdi aliqd, ut deducto eo totum uadat ad fideicõmiſſarios nã tũc q̃uis habeat plus quarta, non tenet legatarijs, niſi bona fideicommiſſarij non ſufficerẽt. l. j.§. ſi is qui cccc.ff. eo.]

e ¶ Reſtituerit. Quæ reſtitutio fiet re & uerbo. Re: ut ſi patiatur res hæreditarias a fideicommiſſario poſsideri, uel totas, uel aliquas earum, hac mente. ut reſtituat hrẽditas. Verbo autem ſic, Reſtituo hrẽditatẽ tibi. licet corporaliter rerũ poſſeſsionẽ non tradam: & ex tunc res fiunt fideicõmiſſarii in utroque caſu, ut ff.ad treb.facta. Sed nunquid ẽt ante factam reſtõnem eſt fideicõmiſſarius dominus, ut C.cõia de leg.l.fi.§.ſed quia? Reſpon.nõ, quia ante reſtõnẽ oĩa facit hrẽs: & ẽt manumittit ſeruum hæreditariũ: qđ non faceret, ſi alius eſſet dominus, ut ff.ad treb.marcellus.§.res.&.l.ſi hrẽs inſtitutus.§.ſi hęres. Nec ob.d.l.cõia delega. q̃ dicit dare rei uendi.fideicõmiſſario generali: nam eſt intelligendũ, ex quo hrẽditas eſt reſtituta. Vel ſpeciale ẽ in rebus alienatis, ut ante reſtitutam hæreditatẽ detur fideicommiſſario utilis rei uendicatio.

f ¶ Cõpetunt. Quia ꝑ oĩa eſt ut hæres ut ff.quod cum eo.l.ſi filius.§.fi.

g ¶ Fuerat. Vt ſupra eo.§.ergo.uerſic. ſed ſi recuſabat.

a ¶ Apud hæredē. Cui ēt cauebit fidei cō. de præſtando eum indemnem futurū occaſione hæreditatis, ut ff. ad treb. cum hæreditas. & ēt pro futuris habet exceptionē, ut ff. ad treb. l. j. §. ꝗꝗ. Sed hec coactio, de qua hic dr̄, qualiter fit? Rñ. ꝑ officiū iudicis poſtulante eo, cui eſt reſtituēda hæreditas, uel quota pars: nō aūt ſi ſingulare fidei commiſſum ſit relictum, ut ff. ad tre. l. nā qd. §. ñ eīs. uel etiā poſtulante procuratore eius, cui fit mādatū: nec ſufficit caue re d' rato, ut ff. ad treb. ꝗ ita. §. j. ADDIT. Et no. ꝙ procuratori ſimpliciter & habenti ſpeciale manda tū pōt fieri reſtō ħdita tis, non aūt procuratori in rem ſuā ſi ue ceſſionario. l. cū mulier. §. ex aſſe. ff. de iure dot. Are.

ferre actiones: & hoc tranſpoſuimus ad ſenatuſconſul. Trebel. ut ex hoc ſolo neceſſitas hæredi impo natur, ſi ipſo nolente adire fideicommiſſarius deſideret reſtitui ſibi hæreditatē: nullo nec dāno, nec cōmodo apud[a] hæredem remanente.

¶ Quæ de tota hęre ditate cauta ſunt ha bēt locū i pte. h. d.

¶ Nihil aūt intereſt, utrū aliquis ex aſſe hæres inſtitutus, aut totā hæreditatē, aut pro parte reſtituere rogat: an ex pte hr̄s inſtitutus, aut totam eā partē, aut partem partis reſtituere rogat. Nam & hoc caſu eadē obſeruari pręcipimus, q̄ in totius hę reditatis reſtitutione diximus.[b]

SYL. ¶ Nihil aūt. Caſus. Nō figurat in tā gñali regula: modicum. n. dubitationis habebat, ꝙ illud, qđ de toto dicebatur, haberet locū in parte. l. q̄ de tota. ff. de rei uen. No. ſummariū, & ꝙ idē eſt iuris in fideicōmiſſo quotæ partis, quod in fideicommiſſo totius hæreditatis.

b ¶ Nihil aūt. Diximus. ut. ſ. eo. §. ſed quia ſtipulationes, & ꝑxi. §. Et no. ꝙ idē iuris eſt in toto quo ad totū, quod in parte quo ad partem, ut ff. de acqu. hær. ſi ſeruus. & ff. de uſur. qui ſcit. in. prin. Arg. cōtra. ff. de eui. ex mille. ADDIT. Tu dic ꝙ hæc regula procedit, qñ eſt eadem rō in parte, quæ in toto: alias ñ, ut in cōtrario, ut ibi declarat gl. ii j.

Ius idē ē in toto quo ad totū, quod in parte quo ad partē, & ecōtra.

¶ Si retēta certa re aſcēdente ad quartā rogatus ſit reliquum reſtituere, reſtituta hæreditate, oēs actiones inſolidum tranſeūt in fideicōmiſſariū, & hæres ad nulla onera hæreditaria te neeur. h. d.

¶ Si quis una aliqua re deducta ſiue ꝑcepta, q̄ quartā[c] continet (ueluti fundo vel alia re) rogatus ē reſtituere hæreditatē, ſimili mō ex Trebel. ſenatuſcō. reſtō fiet, perinde ac ſi quarta parte retēta rogatus eſſet reliquā hæredi tatē reſtituere. Sed illud intereſt, ꝙ altero caſu. i. cū deducta ſiue ꝑcepta aliqua re reſtituitur hr̄ditas, inſolidū ex eo ſenatuſ cōſulto actiones trāſ feruntur: & res, quæ

SYL. ¶ Si quis. Caſus. Dubitabat, reli cta aliqua re particulari hr̄di, ſi rogabat reliquū reſtituere, an teneret actionibus hr̄ditarijs, & an habebit quartā: & ui debat ꝙ ſic: ꝗa cū debeatur ſub noīe quotę & de ipſa hr̄ditate, nō uidebat de aliis danda: cōtrariū decidit ī utroq;: rō ē, quia ſatis ē ꝙ hēat iudicio teſtōris. l. in quartā. ff. ad l. fal. habet iñ tūc liberā: qđ fecus eſt, ſi relinquit quota. No. ſumma. Itē ꝙ qñ hæredi aſsignant una uel plures res, habetur loco legatarij, & omnia onera remanent apud fideicōmiſſariū. Item ꝙ liberum eſt fideicōmiſſario fideicōmiſſum futurum inutile repudiare.

c ¶ Quartā. uel ēt minus quarta: ſed ñ agit ad ſupplementū, uel retinebit, ut ff. eo l. j. §. ſi hæres præcepto. in fi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ in eo ſupplemēto, quia hꝫ ſub nomine quotę, ſubibit onera, vt dicūt gl. & doc. ā. d. §. ſi hr̄s. Et dic ēt, ꝙ

remanet [a] apud hęredem, ſine ullo onere hæreditario apud eū remanet, quaſi ex legato ei acquiſita. Altero uero caſu.i.cum quarta parte retēta rogatus eſt hęres reſtituere hæreditatē, & reſtituit, ſcindunt actiones: [b] & pro dodrante quidē transferunt ad fideicōmiſſariū, pro quadrāte remanēt apud hæredē. Quinetiā lz una re aliqua deducta aut p̄cepta reſtituere aliqs hæreditatē rogatus ſit, in qua maxima pars hæreditatis cōtineatur, æque inſolidū transferuntur actiones: & ſecū deliberare debet is, cui reſtituit hæreditas, an expediat ſibi reſtitui. Eadē ſ. interueniunt, & ſi duabus pluribuſve deductis p̄ceptiſve rebus reſtituere hæreditatē rogatus ſit. Sed & ſi certa ſumma deducta pręceptave, quæ quartā, uel ēt maximā ptē hęreditatis cōtinet, rogatus ſit aliqs hæreditatē reſtituere idē iuris eſt. Quæ aūt diximus de eo, qui ex aſſe iſtitutus [c] ē, eadē trāsferimus & ad eū, qui ex pte hæres ſcriptus ē.

¶ Hæres ab inteſtato & fideicommiſſarius grauari poſſunt de reſtituendo. h. d.

¶ Præterea inteſtatus quoq; moriturus pōt rogare [d] eū, ad quē bona ſua uel legitimo iure, uel honorario pertinere intelligit, ut hæreditatē ſuā totā, partēve eius, aut rem aliquā (ueluti fundum, hominē, pecuniam) alicui reſtituat: [e] cum alioquī legata niſi ex teſtō non ualeant. [f] Eum quoque, cui aliquid reſtituitur, poteſt rogare, ut id rurſum alii aut totum, aut partē, uel etiam

ſi exactis adierit, reſtituit ēt rē, ſibi a teſtōre relictam.l. ita tamen.§. ſi p̄cept.ff.eo.]

a ¶ Remanet apud hæredem. facit C. de hær.inſti.quoties.

b ¶ Actiones.ſ. creditorū, non legatorū: qd dic ut.ſ̄. eo. §.ſʒ qa. ī fi.

c ¶ Inſtitutus. Vt reſtituat retenta certa re.

SYL. ¶ Præterea. Caſus. Quærebāt, nūqd ueniētes ab īteſtato grauari poſſent & uidebat̄ q̄ nō, quia habent a.l. nō a teſtōre, & quē non honoro, nec onero.l.ab eo C. de fideic. Contrarium decidit: quia ſatis dr̄ ſaltē tacite honorare, ex quo poterat alios īſtituere, & ipſos excludere.l. conficiunt de iu. cod. & quia cū grauet, in cōſequētiā vr̄ honorare & eis relinquere. No q̄ non ſolū ex teſtō, ſed ab inteſtato hæredes grauarī fideicommiſſo poſſunt. Item q̄ legata de iure antiquo ab inteſtato relicta non ualebant. Itē q̄ fideicom.& legatarius grauari poſſunt.]

d ¶ Rogare.i.codicillis.

e ¶ Reſtituat, ideo pōt ab his fideicōmiſſum relinquere, q̄m ſua ſponte relinquere legitimam hæreditatem uī non inſtituendo alium, ut ff. de iure cod.l. conficiuntur.§.j.

f ¶ Non ualeant. Sed quo iure hoc eſt uerum? antiquo non. ut ff.de le.j.l.j. Itē nouo nō ut C.cō. de le.l. ij. Dic ergo antiquo iure locū hēre quod hic dicitur. ¶ Adde, q̄ Bar.in.d.l.j. ſeq. hāc ſol. in.ij.col. ſed hic tex.uidetur obſtare, cū dicat, nō ualeant. deſignando tp̄s, quo loquit̄ niſi ſubaudias. ſ. iure antiquiori, prout gl. in uerbo, poſſit.tit.ſeq.in prin, uel ponat tp̄s pro tpe ut ſæpe. Hodie uero cōis reſolutio eſt, quòd ualeant relicta ab inteſtato, quia nō remanet hodie differentia inter fideicommiſſa & legata, niſi uoce, nomine, & uerborum conceptione, ut no.in.d.l.j. excepto legato libertatis.] SYL.

¶ Vel dic, q̄ d.l.de leg.j. ſecundum noua iura loquitur ſecūdum quæ æquiparata ſunt legata fideicommiſsis. ut.ſ̄. de leg.§.ſed non uſque.

aliquid aliud reſtituat.[a]

¶ Qui primo negauit fideicommiſſum eſſe relictum, poſtea conuictus non pōt dicere in minus ſolēni uoluntate fuiſſe relictū. h.d. ſcd̄m opi. Ioannis. Vel ſic: Quando teſtōr noluit ſolēniter diſponere, ſed in fide hæredis committere, hęres tenetur iurare non eſſe relictum, uel ſoluere. h.d. Aret. Et hanc opin. approbant doct. in. l. fi. C. eod. tit.

SYL. ¶ Et quia prima fideicommiſſorum cunabula a fide hæredum pendent, & tam nomen[b] quàm ſubſtantiā acceperūt, iō diuus Auguſtus ad neceſſitatē iuris ea retraxit.[c] Nuper & nos eundem principem ſuperare contēdētes, ex[d] facto, qd̄ Tribonianus uir excellentiſſimus † & Quęſtor ſacri palatii ſuggeſsit, conſtōnē[e] fecimus, per quā diſpoſuimus, ſi teſtator fidei hæredis ſui cōmiſit, ut uel hæreditatem, uel ſpeciale fideicommiſſum reſtituat, & neq; ex ſcriptura, neq; ex quinque teſtium numero (qui in fideicōmiſsis legitimus[f] eſſe noſcitur) poſsit res manifeſtari, ſed uel pauciores quàm quinq;, uel nemo penitus teſtis interuenerit, túc (ſiue pater hæredis, ſiue alius quicunque ſit, qui fidē hæredis elegerit, & ab eo reſtitui aliquid uoluerit) ſi hæres pfidia tētus adimplere fidem recuſat, negando rē ita eſſe ſubſecutā, ſi fideicōmiſſarius iuſiurandú ei detulerit, cum prius ipſe de calumnia iurauerit,[g]

† alias Exquæſtor. alias Exq̄ſtore.

a ¶ Reſtituat. Etenim inquantū quis h... ratur, & onerari pōt, ut infra tit. j. §. j. uerſi. hoc ſolum. Sed nunquid quartā retinebit? Reſpon. ut infra tit. j. §. j. uerſi. hoc ſolum.

* ADDI.

Et quia prima. Summa hæc ē: ſi hæres īſtitutus in teſtō minus ſolenni neget relictū eſſe aliquid quod petit, iurare cogiẗ aut ꝓ conuicto tenetur, quod ſi negauerit aliqn̄. relictū eſſe, & deinde confiteaẗ relictum, ſed in minus ꝑfecto teſtō nō auditur, ſed oīno ſoluere cōpellitur, ex quo adiuit facit l. fin. C. de fideicō. H.M.

¶ Et qa prima. Caſus. Quæſitum fuit ſi hr̄s grauatus ſit, de onere īn fideicōmiſsi non cōſtet, an ſaltē iurare teneaẗ ſe nihil ſcire de fideicō. & uidebatur ꝙ non: quia iuramentum hoc purgatorium non ſolet deferri niſi aliquo probato. l. admonendi. & ibi doct. ff. de iureiu. cōtrariū decidiẗ ea rōne, quia cum in fide hr̄dū fundata ſint fideicommiſſa, uoluit Impe. fidē exuberare in his, & hæredem, ſi non ad præſtandum ex uerbo fideicōmiſſarij, ex eo ſaltē iurare teneri. No. ꝙ nomen, ſubſtantia, & receptio fideicōmiſſorum cāin habuerunt a fide hr̄dis. Item ꝙ non eſt malæ inuidiæ crimen. ſed bona emulationis affectio, cōtendere alios uirtute ſuperare. Itē no. ꝙ hr̄s, q aſſerit grauatus, cogiẗ aut ſoluere, aut iurare. Itē ꝙ codicilli facti corā quinq; teſtib. ualēt. Itē ꝙ q primo negauit, non pōt poſtea cōfitendo ſe tueri ꝑ textu inualid. diſpōnis.]

b ¶ Et qa. Nomē. Not. nomen cōſequens rei, ut ſupra de do. §. ē & aliud.

c ¶ Retraxit hæc iura ſūt ī.e. in prin.

d ¶ Ex fcō i. ex q̄one de facto.

e ¶ Conſtōnē ut C. de fideicō. l. fi.

* ADDI. In tex. Quæſtorē Tribo. uocat: & ſic habet Theoph. cur ergo Exq̄ſtorem uocat in ꝓœm. nimirū quod hic cōſtōnis ſuæ tp̄s ſpectat, quo tp̄e Quæſtor erat, ut ualde mirer Accu. Ferr. qui Exquæſtor repoſuit.

f ¶ Ltimus. not. teſtes. v. in codicillis neceſſarios eſſe, ut C. de cod. l. fi. §. fi. & de fideicō. l. fi. ibi, ſed ſiue quinq; &c.

Codicillis v. teſtes adſint.

g ¶ Iurauerit. Nam in omni caſu erat

olim iurandum & in omni capitulo, ut C.de iur.calum.l.j.in prin. hodie ſufficit ſemel iurare, ut in auth.de iis qui in gre.ad appel.§.fi.

ſyl. ¶ Adde & intellige in ijs, quæ obueniunt poſt litem conte. ſed in ijs q̃ contingunt ante, ēt hodie iurāt in ſingulis, Bartol. in auth. hoc ſacramētū.C.de iure iuran. pp calum.dan.]

a ¶ Neceſſe eum hēre. ſed nunquid hodie corrigīt hoc, cū nulli deferatur ī initio. ut C.de iureiu. l.fi.& l.gnāliter.§.f.inaūt? Rñ. non quia hæc ē poſterior conſtō Iuſtiniani, ut C.de fidei com.l.fi.& ita eſt iſte ſpecialis caſus, ī quo quis compellitur iurare.

neceſſe [a] eum hēre uel iuſiurādū ſubire, ꝙ nihil tale a teſtatore audiuerit, uel recuſantē ad fideicommiſſi uel †uniuerſalis uel ſpecialis ſolutionem coarctari: [b] ne depereat ultima uoluntas teſtōris fidei hæredis cōmiſſa. Eadē [c] obſeruari cenſuimus, & ſi a legatario uel fideicōmiſſario aliquid ſimiliter relictū ſit. Quod [d] ſi is, a quo relictū dicitur, poſtquā negauerit, cōfiteatur qdē aliqd a ſe relictū eſſe, ſed ad legis ſubtilitatē [e] recurrat, oīno ſoluere [f] cogendus eſt,

†alias uniuerſitatis.

ſyl. ¶ Adde, ꝙ rō ſpecialitatis ponit in.l.fi. C.de fideicommiſ.quia deferē iuramentum de conſcientia ſua, quod non pōt referri:& licet Aug.ex opi.Saly. uideaē diſcedere ab opin.gl. tñ dicendum eſt, quòd ſi hæres probabiliter ignorat: puta quia erat abſens, & fideicommiſſarius poteſt probabiliter ſcire: pōt referri: ſi fideicommiſſarius abſens fuerit, uel alias probabiliter neſciat, non poterit, prout in ſi.in caſu.l.lex cornelia.§.hac.l.ff.de iniur. ſecundum diſt. Bart.ibi.]

b ¶ Coarctari. Nota pp contumaciam non iurantis eum condemnari, ut C.de iuram.calum.l.ij.§.fi.

c ¶ Eadem. Scilicet ut compellatur iurare uel ſoluere.

d ¶ Quod ſi. dixi qñ contumax fuit nō iurando, nunc quando iurauit, & per ſacramentū fuit cōfeſſus: uel ēt antequā iuret, ſed prius negauerat relictum, ut in fi.huius tit.dicemus ſtatim.

e ¶ Subtilitatē. Quæ eſt, ut ex quo eſt uolūtas nō ſolēnis, non ualeant ea, quæ facta ſunt, ut C.de fideicō.l.ſi ueritas.& C.de teſta.non dubium.§.illud.

f ¶ Soluere cogēdus eſt. ſed qūo coarctatur ex non ſolenni uoluntate? ſic ergo ſoluūtur inutiliter relicta, ſicut & utiliter: qđ eē nō debet ut C. de fideicom. l. ſi ueritas. quæ eſt cōtra Solu. quidā dicunt, ꝙ ubi ſolēniter teſtari uoluit, & non fecit, hʒ locū lex contraria: alias ſi noluit teſtari ſolēniter, hēat locū qđ hic dr, †ut ar.ff. de iure cod.l.j.ſed hæc falſa eſt: quia & hic de teſtatore loquitur, qui ſolenniter facit, ut ibi, Si teſtator fidei hæredis ſui commiſit.

¶ De ſingulis rebus per fideicō.relictis.

¶ Etiam res ſingularis pōt per fideicommiſſum relinqui, & tā ab hærede, quam a legatario. h.d. Ang.

†Et hęc lectura uideē ſatis ꝓbari per iſtū tex. quā ſequunē Franc. Accur. Mart. Syl. & alij doct. ut refert Bartol.ī.l.fina.C.e. & Ang. hic: ſecūdū q̃. erit practica, ꝙ hæredi ab initio non negāti deferat fideicō- miſſum, ſi

SYL. ¶ Adde, ꝙ iſta opin.cōiter reprobatur hic, & in l.fi.C.de fideicom. & probaē ex illis uerbis, neque ex ſcriptura.]

teſtator uolens ſolenniter teſtari fidei ſue cōmiſiſſet tale legatū a quo iurante o rit ſecurus, contra recuſantem

¶ Alii ut P. dicebant eſſe diſtinguendū, an dicat hæres, Non eſt uerum tibi legatū eſſe. quo caſu cogitur probare eſſe uerū & ſolēne, ut in contrario: eo ſaluo, ut ſi deferaē ſacramētū, iuret, ut ſ.proxime.§.an dicat. Non potes petere, quia eſt minus ſolēne, ī quo caſu cogit, ut hic. Sed hoc non vʒ. qa ſecundū hoc expediret ei negare, quod eſſe non debet, ut ff.de trib.l.illud.§.pen. Dic ergo ſcđm Ioan. aut ab initio confitetur relictum: & tunc non tenetur ex nō ſolenni uoluntate, ut in illa.l. contraria.

SYL. ¶ Adde hoc uerum, dummodo non ſit relictum ab eo, qui ſolenniter nolebat teſtari, ſed ſolum hæredis integritati confidere.d.l.fi]

uero ageē cōdōne ex iſto.§.

† ¶ Aut negauit, ſed poſtea fuit p ſacrm uel p probationes conuictus, ut de lato iuro confiteaē relictū: tunc iurare compelliē, ut ita rōne ſui mendacij te-

† Et q̃uis ēt ī iſto m

bro opinio Io.

SYL. Sit cõis tñ Ioã. Fa. hic cã ĩpugnat, ẽt ſi in teſtõ uel codicillis fuerit relictũ: & reſpõdet ad.l. ſi ueritas. ꝙ qñ hr̃s negat lit. conteſ. legatarius hꝫ duo remedia, uel ꝙ deferat iuramẽtum: & obtinet iſte. §. & d.l.fi. uel ꝙ oneret ſe ꝓbatiõe: & tũc ſibi ĩputeẽ: q̃ dẽt probare diſpoſitionem ſolẽnẽ, ut ibi.

neatur. ut hic, & arg. in auth. de trien. & ſem. §. ſtudium. &. §. ad hoc.

¶ Adde & corrige hanc gl. quia corrupta eſt, ſecundum gl. in.l.fi.C. de fideicommiſ.]

* ADDI. Hoc ẽ in cã, cur hic & in d.l. fi. ex iniuſto teſtõ heres teneaẽ quia ipſe adiuit ex eodẽ hr̃ditatẽ. & ea ꝑꝑ nõ lꝫ ei allegare in legatarios & fideicõmiſſarios defectũ, non .n. ferendus eſt is, qui ex tali teſtõ captat opima cõmoda, onera aũt reſpuit. l. unica. §. ꝓ ſecũdo. C. de cadu. tollẽ. iuuat maxime l. ſi ueritas. C. de fideic. l. non dubiũ. C. de teſtam. & hæc eſt ueritas ꝑter oẽs nec Bar. intellectus uerus eſt quẽ refert in.l. nemo. ff. de leg. j. q̃a diuinat & a Iaſ. reprehẽdiẽ cũ de moriẽtiũ non de uiuorũ actu quæraẽ. H. M.

POteſt tamen quis ẽt ſingulas[a] res ꝑ fideicom. relinquere: ueluti fundũ, argẽtũ, hominẽ, ueſtẽ, & pecuniã numeratã: uel ipſum hæredẽ rogare, ut alicui reſtituat, uel[b] legatariũ, quãuis a legatario legari non poſſit.[c]

¶ Res hæredis & aliena põt ꝑ fideicõ. relinqui: in qua põt fideicõmiſſarius grauari, dũmodo non oneretur ultra cõmodum: & re aliena relicta, ipſa, uel æſtimatio danda eſt. h.d.

¶ Poteſt aũt non ſolũ proprias res teſtator ꝑ fideicõmiſſum relinquere, ſed & hæredis, aut legatarii, aut fideicõmiſſarii, aut cuiuslibet alterius.[d] Itaq; & legatarius & fideicommiſſarius non ſolũ de ea re rogari põt, ut eam alicui reſtituat, quæ ei relicta ſit: ſed ẽt đ alia, ſiue ipſius,[e] ſiue aliena ſit. Hoc ſolum obſeruandum eſt, ne plus quiſquam rogetur alicui reſtituere quàm ipſe ex teſtõ cape-

¶ De ſingulis rebus per fideicommiſſum relictis. ¶ De fideicom. generalibus ſupra tit. j. dixit, nunc de ſpecialibus dicit. Accur.

POteſt tñ. ¶ Totus iſte titulus diuidiẽ in tres partes. Primo ponit de fideicom. pecuniario. ij. de libertatibus. iij. ꝑ q̃ uerba fieri dẽant. ij. ibi (Libertas quoque.) iij. ibi (Verba.)

SYL. ¶ Caſus. Non figuraẽ, tũ tradaẽ regula generalis. Not. ꝙ quælibet res, q̃ tñ ſit in cõmercio, per fideicommiſſum relinqui põt. Itẽ ꝙ non ſolum hæres grauari poteſt, ſed legatarius. Item ꝙ

olim a legatario non legabatur.

a ¶ Singulas. non ſolum generaliter, ut ſupra tit. j.

b ¶ Vel legatariũ. ſ. rogare, ut aliquid alicui reſtituat.

c ¶ Nõ poſſit. Antiquo iure ĩſpecto ſed nouo iure aliter eſt: nam põt a quolibet, q̃ commodum quocũq; mõ habet, legari & fideicommitti, ut C. com. de leg. l. j. §. fina. & hoc ſtatim ſubijcit.

SYL. ¶ Adde, ꝙ nõ ſolũ ipſi grauari poſſunt, q̃ commodum ſentiũt, ſꝫ eius hæredes. l. ſi fuerit. §. fin. ff. de leg. iij. & ĩtelligeđ cõmodo ęſtimabili. l. plane. ij. §. fi. cum l. ſe. ff. de le. j.

SYL. ¶ Poteſt. Caſus. Quærebaẽ, an res hęredis uel aliena fideicommitti poſſet: & uidebaẽ ꝙ non, quia nr̃a ſine facto nr̃o a nobis non abdicanẽ. l. id quod noſtrũ ff. de re. iu. & nemo cogiẽ uendere ſuũ l. nec emere. C. de iur. deli. Contrarium dr̃, q̃a eius mentis dicimus teſtatorẽ fore, ut uelit æſtimationẽ ſolui, ut dictum eſt in. §. non ſolũ. ſ. de leg. Not. ſumma Item ꝙ legatum uel fideicom. non uꝫ in eo pluri, quo grauamen excedit cõmodum. Item ꝙ grauatus fideicõmiſſo tenetur ſaltem ad æſtimationem.]

d ¶ Alterius. refert tamen an leget rẽ extranei, an hæredis. primo caſu diſtinguiẽ, an ſciuerit alienam, uel crediderit ſuam: ſecundo non, ut ſupra de lega. §. non ſolum. uer. quod autem. & ff. de le. ij. l. unum ex familia. §. ſi rem.

e ¶ Ipſius. ſ. legatarij.

rit. Nam qđ amplius ē, inutiliter [a] reliquitur. Cum aũt aliena res per fideicõ. relinquitur, neceſſe ē ei, qui rogatus ē, aut ipſam redimere & præſtare, aut æſtimationem eius ſoluere.

¶ Etiã libertas ſeruo per fideicõ. põt relinqui: & non tm̃ ſeruo ꝓprio, ſed ẽt alieno, ut qñ poterit emat, & manumittatur. h.d. Aret.

¶ Libertas quoque ſeruo per fideicom. dari põt: ut hæres eũ rogetur manumittere, uel legatarius, uel fideicom. Nec intereſt, utrũ de ſuo proprio ſeruo teſtãr roget, an de eo, q ipſi' hr̃dis, aut legatarii, uel ẽt extranei [b] ſit. Itaq; & alienus ſeru' redimi & manumitti dẽt. Qđ ſi dñs eũ

a ¶ Inutiliter. facit. ff. de le. j. plane. iſ. §. fi. & l. uidendum. & ff. de leg. iij. l. j. §. ſciendum. & l. iij. §. iulianus. & l. ſi legatarius. Sed contra in. d. l. plane. §. ſi cui. Sed ibi ſtetit ꝑ legatarium quominus meliorẽ acceperit: uel melior vr̃ eſſe quẽ elegerit, licet dteriorẽ elegerit, ut arg. i fra de act. §. ꝑterea. Item arg. cõtra ff. de le. ij. ĩperator. §. j. ibi enĩnero &c. Sed hoc, qđ hic dr̃, ĩtellige, qñ ĩ quãtitate legat̃ alicui, & in q̃titate onerat̃: ibi autẽ, qñ quantitas dat̃, & in ſpecie grauatur: quo caſu tm̃ uidetur æſtimaſſe ſpeciem ſuam legatarius accipiendo quantitatem, ut ex eadem. l. colligitur. †

†Et hoc SYL. qñ ſpẽs erat ſua ſi uero aliena ꝓcedit tex. hic Vbi aũt relinqt̃ ſpẽs, ſi ſimpliciter grauet̃, hꝫ locũ iſte textu. ſi alternatiue, procedit tex. ĩ. d. §. ſi cui.

¶ Adde tñ, ꝙ qñ grauatus debet reſtituere poſt aliquod tempus quantitatẽ, & fuit honoratus in quantitate, licet iure ciuili teneat̃ computare uſuras ſecũdum illud tp̃s. d. l. imperator. §. ſi cẽtũ. quæ hodie ſunt prohibitæ. c. j. de uſur. poterit tamen hodie grauari in plus uſque ad quantitatẽ honeſti lucri, ut tradit Bart. in. d. l. imperator. §. cum quidam. ſi uel. d. lucrum perceperit, uel ꝑcipere potuerit.]

¶ Item contra. ff. ad. l. fal. ſed & ſi non ſeruus. ĩ princ. Sed & ibi eodem modo rñde: quia quãtitas erat legata, & onus erat poſitum in faciendo. Sed cũ quantitas legatur, & in quantitate grauatur ſicut hic loquit̃, nunquid quartam iure falcidiæ poteſt oneratus retinere, ſiue ſit legatarius, ſiue fideicõmiſſarius, qui ſit grauatus? Quidam dicunt ꝙ ſic, ut arg. ff. ad le. fal. l. pœnales. §. fi. Nos contra, ut in eod. tit. l. lex falcidia ſi interueniat. §. nunquam. & de uulg. ſubſt. co hæredi. §. cum filiæ.

SYL. ¶ Adde hæc uera, niſi ex ꝓſumpta mẽte defuncti aliud appareat, puta ſi partẽ ſit rogatus reſtituere: ſecus ſi totum, ſecundũ diſt. quæ fit in. d. §. fi. uel niſi ex liberalitate expreſſa uel præſumpta hæredis, qui dum poſſet fal. detrahere, totum ſoluit: nã tunc legatarius illud, retinebit. l. j. §. inde neratius. ff. ad trebel. & ibi Bar. in fi.]

SYL. ¶ Libertas quoq;. Caſus. Nõ eẽt figurandus, quia proſeq̃tur regulã, quã iu. prin. poſuit: tamẽ uidebat̃ relictum libertatis alieno ſeruo nõ ualere: quia cum non cogatur quis uendere nec ſeruus noſter ſine noſtra uoluntate a nobis abdicari poſsit, non uidetur ualere: & ſi dicitur, præſtabit̃ æſtimatio, ut ſupra proxi. §. reſpondetur, ꝙ cum libertas ſit inæſtimabilis, non poterit præſtari, & per conſequens nec re ipſa nec in ęquiualenti poterit adimpleri fideicommiſſum: cuius contrariũ dicitur ea ratione, quia poſſet eſſe, ꝙ dominus ex uoluntate uenderet, præſtita eidem æſtimatione, ad quod tenetur grauatus: & tali caſu libertas conferri poſſet, quamuis regulariter aliter ſit. Net. quòd fideicommiſſaria libertas dicitur, quando grauatur qui grauari poteſt, ut manumittat. Item ꝙ fideicommiſſaria libertas poteſt relinqui etiam ſeruo alieno. Item ꝙ grauatus dare libertatem ſeruo alieno tenetur emere & præſtare ſi poteſt. Item ꝙ dominus ſerui. cui libertas eſt relicta, non cogit̃ manumittere aut uendere, niſi aliquid conſecutus ſit a teſtatore. Item quòd tale fideicommiſſum non extinguitur, ſi dominus nolit uendere, ſed pendet. Item not. ꝙ illud, quod differtur, non auſertur.]

b ¶ Extranei. licet etiam crediderit

ſuum, ut ff. de fideicom. liber. Paulus. j. rñ. & l. alieno, in princ. Sed in pecuniario legato diſtinguit, ſciuerit uel ignorauerit rẽ alienam, ut ſupra de leg. §. non ſolum. uer. quod autem.

non uẽdat,[a] (ſi mõ[b] nihil[c] ex iudicio ei9, qui reliquit libertatẽ, †recepit[d]) nõ ſtatim extinguit fideicõmiſſaria libertas, ſed differt:[e] quia poſſit tẽpe procedẽte, ubicũque occaſio ſerui redimendi fuerit, præſtari libertas.

¶ Manumiſſum per fideicom. fit libertus manumittentis, directo, teſtatoris: & directo libertatẽ nõ quærit, niſi tẽpore teſtamenti & mortis fuerit teſtantis. h. d.

¶ Qui aũt ex fideicõmiſſi cã manumittit, non teſtatoris fit libertus, ẽt ſi teſtõris ſeruus ſit, ſ3 eius, qui manumittit[f]. At is, qui directo teſtõ liber eſſe iubet, ipſius teſtõris libertus fit: qui etiam orcinus[g] appellatur. Nec alius

SYL. ¶ Adde tñ, ꝙ in contrarium facit tex. ĩ l. alieno. ff. de fideicõ. lib.]

† alias ꝑcepit.

a ¶ Nõ uẽdat. uel ẽt ſi uendat, ſed ultra iuſtũ pretiũ uẽdere uult: nam tũc perinde eſt, ac ſi non uẽdat, ut ff. de le. iij. non dubiũ. §. fin.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ſi dominus dixerit ſe uelle uendero certo pretio, quod grauatus dicat immodicum: iudice declarante, tenetur poſtea dñs uendere pro pretio declarato, ſecundum Bart. in d. §. fi. qui mouetur ꝑ tex. in d. l. non dubium. §. ſi is cuius. qui uidetur potius dicere contrarium, ibi, idẽ eſt & ſi plus iuſto, & ibi, uolenti domino.]

b ¶ Si modo. interpoſitio eſt.

c ¶ Nihil. ſi. n. aliquid ẽt modicum relinquitur alicui, ut uendat, & ille legatũ accepit, compellit̃ uendere, ut hic, & C. de fideicom. lib. deberi. & l. ſi te donatam. & C. ad l. fal. ſi ea cuius filium.

d ¶ Recepit. ſ. dominus iſtius.

Quod differt non aufertur.

e ¶ Differtur. quod differt̃, nõ aufert̃, ſic. ff. de iud. cum furioſus. Arg. contra C. de inoffi. teſt. ſcimus. §. fi.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ibi erat in ptãte filij præparare querelam: & iõ ea delata aufertur, ut non tranſmittatur ad extraneos.]

¶ Et ff. de vſufr. ſi uſusfructus.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ibi aufert̃ propter moram & culpam ſuam.]

* ¶ Item nota, ꝙ inſpicitur quod euenire poteſt. † ſic. ff. de iuriſdict. om. iud. ſi idem. §. fina. & ff. de adimen. leg. l. ſi ſeruo.

† De iſto broeardo

SYL. ¶ Qui autem. Caſus. Quærebatur cuius eſſet libertus ille, qui per fideicommiſſum manumittebatur: & uidebatur teſtatoris, quia per fideicom. teſtatori ſucceditur, non grauato. l. cohæredi. §. cum filiæ. ff. de uulg. & pup. contrariũ decidit: quia inſpicit̃ manumittens, & huius mẽtis uidetur fuiſſe teſtatorem non dando libertatẽ directo, ſed per fideicom. & alias ſupra dictũ fuit. Item uidebatur, ꝙ non ſolum illa duo tempora eſſent, inſpicienda ſed tempus aditæ hæreditatis, cum libertas non cedat niſi ab adita. l. j. §. in nouiſſimo. C. de cadu. tol. ſed dic, ꝙ ſufficiunt hæc duo tempora tantum: nam ſeruo alieno non poteſt directa libertas relinqui. l. ſeruo tuo. C de teſta. ma. Vnde niſi eſſet teſtatoris tempore teſtamenti, non poſſet ei relinqui directa libertas: & idem ſi alienaret ante mortem, quia res ad caſum deueniſſet, a quo non poſſet incipere: ſed qñ his duobus temporibus eſt teſtatoris, non poteſt ante aditam cadere hæc difficultas, quia non eſt qui eum alienet. ita declarat Iaſ. hic Not. ꝙ manumittens efficit̃ patronus. Item ꝙ directo manumiſſus fit libertus manumittẽtis. Item quis dicitur libertus orcinus. Item ꝙ nõ poteſt directam libertatem conſequi, qui duobus temporibus non fuit teſtatoris. Item quis dicit̃ dare directo libertatem.]

uide late apud Bart. in l. inter ſtipulãtẽ. §. ſacrã. ff. de uer. obl.

f ¶ Eius qui manumittit. i. hæredis, uel legatarij, uel fideicom. C. de fideic. lib. l. ij. quibus.

g ¶ Orcinus. ſic dictus ab orco. i. manumiſſus ab eo, qui tendit ad orcum. i. infernum. Vel ab orthos, qđ eſt rectum unde orthinus i. directe manumiſſus. Vel ab orce, quod eſt capio, (nam & in-

Orcinus qs & unde dicitur.

de archiorcus) quia multa capiunt ma numiſsi in teſtō, in quo multa fiunt.

SYL. * ¶ Alc.lib.j.Prætermi. contendit legendum eſſe orthinus, de quo latiſsime diſſerit And.Tiraq.in repet.l.ſi unquam.ī uer. libertis. nu. 107.C.de reuo. don.]

ullus directo ex teſtamento libertatē habere pōt, quā qui utroque tpe teſtōris fuerit, & quo faceret teſtm̄, & quo moreretur. † Directo aūt libertas tunc dari vr̄, cū non ab alio ſeruū manumitti rogat, ſed uelut ex ſuo [a] teſtō [b] libertatem ei competere [c] uult.

¶ Siue præceptiuis, ſiue rogatiuis uerbis fideicommiſſum fiat, ūalet. Aret.

¶ Verba † autē fideicommiſſorū hæc maxime [d] in vſu habēt: peto, rogo, uolo, mando, fidei tuæ cōmitto q̄ perinde ſingula firma ſunt, atque ſi oīa ī unū cógeſta eſſent.

¶ De codicillis.

¶ Olim codicilli nō erant in uſu: hodie uero eorum uſus eſt utilis & neceſſarius & illis primū robur diuus Auguſtus de prudentum conſilio attribuit. Aret.

ANTE Auguſti tpa conſtat codicillorum ius in uſu non fuiſſe: ſed primus Lucius Lētulus (ex cuius pſona ēt fideicō. eſſe cœperūt) codicillos introduxit. Nā cū decederet ī Africa, ſcripſit codicillos teſtō confirmatos, [e]

* ADDI. Dictum apparet ab orco. Theophilus enim χαρωνιανὸν i.Charontiū a Chironte appellat. q.d.liberab eo factus q ad Orcū rēdit.

† alias directa.

a ¶ Ex ſuo. non expectata manumiſſione ab alio facienda.

* † In hūc locū ui de Alc. lib. iiij. Parer. c.j.ī fi.

b ¶ Teſtō. uel ēt codicillis teſtō cōfirmatis, ut ff. de ma. teſ.libertas.

SYL. ¶ Hodie tamē ēt ī codicillis ab inteſt. dari pōt libertas directis uerbis.]

c ¶ Competere. quæ competit hæreditate adita etiam ab uno ex pluribus hæredibus, ut ff.de man. teſt.l. teſtamēto.§.teſtamento.

d ¶ Verba. Maxime, ideo hoc dicit, quia quibuſcunq; uerbis relinqui poſſunt, ut ſupra de leg.in prin. ſiue directis ſiue præcarijs, ut C.cō. de leg. oē uerbum, & facit.ff. ad treb.l. ſcæuola.

SYL. ¶ Adde.l.unum ex familia.§.fi.ff.de lega.ij.l.peto.in prin l.codicillis.§.mſe. e.tit.& de uerbis enūciatiuis uide Bar. ī.l.lucius.§.filiā.ff.ad treb.& ī.d.§.fi.]

ADDI. Et hoc uerū, ſi uerba īportēt diſpōnē, itē fideicōmiſſum, uel ad hoc extēdi poſsint ex coniecturata mēte teſtōris: nō alias, ut l.pr̄.§.pe.ff.de le iij.

¶ De codicillis. ¶ Quia teſtamenta & eorū accidentia dicta ſunt, nunc de codicillis.i.de paruula uel de minima ſcripta uoluntate. Nā iō codicilli dn̄r, quia in breuiori chartula uel codice, q̄ teſtamentum, fiebant: & ſolū ī eis quædā fideicōmiſſa relinquebantur: & tales ſunt ad teſtm̄, qualis ē ſcapha ad nauē. Sed nunquid ſecūdū hoc poſſunt fieri ſine ſcriptura? Quidā dicūt q̄ nō ſed tn̄ dico ēt ſine ſcriptura hodie fieri poſſe, lȝ forte olī in ſcriptis tm̄ fierēt, ut C.de bo.li.l. fi.ī prī.Acc.

Continuatio.

Codicilli ſine ſcriptura fieri poſſunt

ANTE Auguſti. ¶ Iſte titulus diuiditur in quatuor partes. Primo, qūo fuerit introductus uſus codicillorū. Secundo, quando codicilli teſtamento confirmati ualent. Tertio, an hr̄ditas directo poſsit dari uel adimi in codicillis. Quarto, an quis poſsit facere plures codicillos. Secunda ibi (Non tm̄.) Tertia ibi (Codicillis.) Quarta ibi (Codicillos.)

Diuiſio

SYL. ¶ Ante. Caſus. Non figurat̄, cum tm̄ ius antiquum recitet̄. No. q̄ ius codicillandi ab Auguſto traxit originem. Itē q̄ exempla principum ſunt imitanda.]

e ¶ Confirmatos. Hic not. q̄ quatuor modis codicilli conficiunt̄: aut.n. in futurū confirmant̄: ueluti teſtō prius facto, in quo dictum eſt, Quicquid dixero in codicillis, ualere uolo. & poſtea codicilli facti ſunt. Aut in præteritū: ueluti

Codicilli fiunt poſt teſtm̄.

Codicilli fiunt ante teſtm̄.

quibus ab Auguſto[a] petiit per fideicommiſſum, ut faceret aliquid. Et cum diuus Auguſtus uoluntatē eius impleſſet, deinceps reliqui eius[b] auctoritatem ſecuti, fideicommiſſa præſtabant: & filia Lēculi, legata, quæ iure non debebat,[c] ſoluit. Dicitur autē Auguſtus conuocaſſe ſapiētes uiros, † inter quos Trebatium quoq;, cuius tunc auctoritas maxima erat: & q̄ſiſſe an poſſet recipi hoc, nec abſonans a iuris rōne codicillorum uſus eſſet: & Trebatium ſuaſiſſe Auguſto, ꝙ diceret utiliſſimum & neceſſariū hoc ciuibus eſſe propter magnas & longas peregrinationes, q̇ apud ueteres fuiſſent: ubi ſi quis teſtamentū facere non poſſet,[d] tamen codicillos poſſet. Poſt q̄ tempora cum & Labeo codicillos feciſſet, iam nemini dubium erat, quin codicilli iure optimo admitterentur.

† alias interq; eius.

¶ Etiam ab inteſtato codicilli fieri poſſunt: ſed quando ante teſtamentum fiebant, non aliter ualebant, niſi erant in teſtamento confirmati: hodie uero ſemper uidentur confirmati. Ang.

¶ Non tm̄ aūt teſtamento facto poteſt quis codicillos facere, ſed & inteſtatus quis decedens fideicommittere codicillis pōt. Sed cum ante teſtm̄ factum codicilli facti erant, Papinianus ait non aliter uires habere, quā ſi ſpeciali poſtea uoluntate confirmentur.[e] Sed diui Seuerus & Antoninus reſcripſerunt, ex iis codicillis, q teſtm̄ præcedunt, poſſe fideicō miſſum peti, ſi appareat eum, qui teſtm̄ fecit, a uolūtate, quā in codicillis expreſſerat, non receſſiſſe.

codicilli prius facti, teſtamento facto poſtea confirmati ſunt: & hi duo caſus ſunt. C.eo.l.ſiue initio.

¶ Et ſic confirmatum præcedit confirmans in diſpoſitione, ſed non quo ad intellectum & uoluntatē quia ea cenſetur præcedere: & facit ad plures q. quas monet hic Ang.]

¶ Tertio ſiunt cum teſtamēto: ueluti cū teſtator, qui teſtamentum implere nequerit, addiderit ut uim codicillorum haberet ut C. eo.l.fin.§. illud plane. ibi, niſi id ille &c. Quarto ſine teſtamento. ſ. ab inteſtato, ut ff.eo. conficiunt. & infra eo. §. nō tantum. & C.eo.non idcirco. hic autem fuerunt confirmati uel ante uel poſt.

a ¶ Auguſto, cui aliquid relinquebatur.

b ¶ Eius. ſ. Auguſti.

c ¶ Nō debebat. quia legata non debebantur niſi ex teſtō iure antiquo, ut diximus ſ.tit.13.§.præterea.

d ¶ Non poſſet, propter impotentiam facti: ut quia non habet tot teſtes, qui teſtamento conficiendo ſufficiant: ſecus ſi propter impotentiam iuris, ut ff. eod.l.diuus.§.codicillos, quæ eſt contra. Et probatur hæc ſolutio. ff.eo.conficiuntur. §. codicilli.

¶ Non tm̄. SYL. Caſus. Similiter non figurať, cū recitet correctio iuris antiqui. No. codicillos fieri poſſe ab inteſtato: qa uenientes ab inteſtato uidēť tacite inſtituti, uel eis relicta hęreditas. l. cōficiuntur. ff. de iure cod. Item ꝙ codicilli quandocunque facti ualent, dummodo ab eis non ſit expſſe receſſum.]

e ¶ Confirmenť. ſ. expreſſim, uel ēt ſi quo iudicio retineať prima uoluntas, ut ff.eod.l.ante tab. teſtamēti. Sed Ioan. contra. nā ſiue ante, ſiue poſt fiant, ſp uidenť confirmati, ut hic dicit ſtatim, & ff.eo. ſiquis cū.§. fi.&.l.ab inteſtato. Accur.

¶ Adde, ꝙ in libertatibus remanet differentia ſecundum Io.Fab. hic. SYL.

§ I. ¶ Codicillis autem. Caſus. Non figuratur in regula, cuius ratio ſola eſt obſeruatio teſtamentorum inducta ne cõfundantur, ut hic dicitur. quare autem non poſsit adimi hæreditas in codicillis, declarat hic Iaſ. Not. hereditatẽ nec dari nec adimi directo poſſe in codicillis, nec exhæredationẽ fieri nec ſubſtitutionem directam, ſecus ſi per fideicom. Itẽ no. plures codicillos fieri poſſe, quis fieri nõ poſſit niſi unicum teſtm̃. Itẽ codicillos nullã iuris ſolennitatem deſiderare.]

¶ In codicillis hæreditas directo dari uel adimi non poteſt nec conditio inſtitutioni apponi. nec ſubſtitutio fieri: ſed per fideicommiſſum ſic. Ang.

¶ Codicillis aũt hæreditas neque dari,[a] neque adimi poteſt: ne confundãtur[b] ius teſtamentorum & codicillorum: & ideo nec exhæredatio ſcribi.[c] Directo autem hæreditas codicillis neque dari, neq; adimi poteſt, Nam per fideicommiſſum hæreditas codicillis iure relinquitur.[d] Nec conditionem hæredi inſtituto[e] codicillis adiicere,[f] neque ſubſtituere directoq́ quis poteſt.

¶ Plures codicillos unus facere poteſt, oẽs habentes effectũ ſecus in pluribus teſtamentis. Are.

¶ Codicillos autem etiam plures[h] quis facere poteſt. & nullam[i] ſolennitatem ordinationis deſiderant.

a ¶ Neque dari. directo: ſed per fideicommiſſum. ſiue ab eo, quem prius fecerat hæredem, ſiue a legitimis, bene poteſt relinqui, ut ff. eodem. l. ij. §. fin. & C. eod. hæreditatem. & infra proxi. uer.

ADDITIO. Et aſsignat glo. in. d. l. hæreditatem. rõuem differentiæ: quia non tm̃ aufertur per fideicommiſſum, ſicut directo aufertur. Vel dic ſecundũ Saly. aliqua uirtus attribuitur uni, quæ non attribuitur alteri, ut. l. fin. C. eod. & maiorem nim teſtamẽta q̃ codicilli habent propter maiorem ſolennitatem in eis requiſitam. Aug.

b ¶ Ne confundatur. Ideſt ne iſtæ duæ uoluntates ſic miſceantur, ut una ab altera diſcerni non poſsit: nam ſi idem ſignificarent, quare diuerſa nomina darentur, ut C. eo. ſi idem.

c ¶ Scribi. ſ. ut de iure ualeat.

d ¶ Relinquitur. Sed qua actione hæc hæreditas, uel etiam alia in codicillis relicta petentur? Reſpon. quidã conditione ex. l. ut ff. de cõdi. ex lege. l. j. Vel dic utili actione ex teſtamento, cum ad inſtar teſtamenti codicilli ſint inuenti, ut. ff. eo. l. ij. §. j.

e ¶ Inſtituto. ſ. in teſtamento.

f ¶ Adiicere. Et cui cõditioni adiectæ neceſſe parere non habet, ſed in eius condõnis defectũ de adẽptione hæreditatis cogitaſſe uideẽ, ut ff. de cond. inſti. l. pen. in fi.(j) Sed forte in uanum cogitauit, ut ibi dixi.

ADDIT. (j) Idẽ econtrario: quia conditio appoſita in teſtamento ñ poteſt in codicillis remoueri, quia tunc pure hæreditas dari uidetur, contra iſtum textũ: niſi forſan ob fauorem liberorum, per nota. in. l. diuus, ff. eodem clauſula tamen derogatoria appoſita in teſtamento poteſt in codicillis reuocari, ut per Ang. hic.

g ¶ Directo. ſi tamen ſubſtituerit, uidetur rogaſſe per fideicommiſſum ut reſtituat, ut ff. ad treb. l. ſcæuola.

h ¶ Codicillos Plures. Vt etiam omnes ualeant, niſi contrariam contineãt uoluntatem, ut C. eod. l. cum proponas. aliud in teſtamentis, ut ſupra quib. mo. teſta. infirm. §. poſteriore. & facit. ff. e. diuus. §. j.

i ¶ Et nullã. Scilicet de illis quatuor, quæ in teſtõ deſiderantur, uel ſeptem teſtium, uel ſigillorum, uel ꝙ ſua manu ſcribantur uel ꝙ ſubſcribant teſtes, ut ſupra de teſtam. §. j. Sed quædam ſolennitates & hic deſiderantur: ut ſunt quinque teſtes, ut diximus ſupra tit. ij. §. fin.

¶ De hæreditatibus quæ ab inteſtato deferuntur. ¶ Hæc rubrica eſt generalis ad omnes ſequentes titulos uſq; ad titulum de bonorum poſſeſsione, ubi miſtim tractabit ex teſtamento & ab īteſtato: ſed tex. huius tituli loquitur tm̃ de ſuis hæredibus. ſic & alias ff. ſi certũ petatur. & de rebus credi. ubi tractat đ mutuo ī ſpecie tantum. Accur.

Conti-
nuatio.
Aliqñ
rub. eſt
gñalior
textu.

SYL. ¶ Continuatꝰ hæc rub. per Iuſti. ſupra in tit. per quas perſ. nob. acq. i. §. fi. ubi inquit: uiſis modis, quibus particulares res acquiruntur, ſequit̃ uidere quibus acquirant̃ per uniuerſitatem, quod ſecundum eum ibi fit iiij. modis: per hęreditatem, bon. poſſeſsionem, arrogationem, & addictionem cauſa libertatũ conſeruandarum. ſubdit, prius ergo eſt ut uideamus de hæreditatibus, quarum duplex eſt conditio: ex teſtamento, & ab inteſtato. ſubiungit ſe ſtatim dicturum de iis, quæ in teſtamentis nobis relinquuntur: quod cũ perfecerit Imper. ſubdit alterum membrum inteſtatorũ: pro quo eſt caſus in, l, j. ff. ſi ta. teſt. mil. exta. q modus cõtinuãdi, l; ſit ad remota, contra. l. ij. de ſta. hom. non eſt ad remota reſpectu materiæ: & Imper. alias hoc modo continuandi utitur in tit. de leg. & in tit. de uſu & hab. in fi. & infra de obli. quæ ex delic. naſ]

¶ Liber tertius.

¶ De hæreditatibus quæ ab inteſtato deferuntur.

¶ Inteſtatus dicitur quis decedere pluribus modis, qui hic deſcribuntur. Angelus.

INteſtatus decedit, q aut omni-

INteſtatus. ¶ Totus iſte tit. diuiditur in quatuor partes principales. Primo ponit qs dicat̃ decedere inteſtatus. Secundo, ꝙ prima cauſa eſt liberorum: & qui ſunt liberi, & ſui. Tertio de emancipatis, qũo admittant̃, & de adoptiuis. Quarto ponit aliquas ſuas correctiões. Secunda ibi (Inteſtatorum aũt.) Tertia ibi (Emancipati autẽ.) Quarta ibi (Sed ea omnia.) Ang. Are. Diuiſio

SYL. ¶ Inteſtatus. Caius. Non figuratur, cũ hic ponat̃ definitio ſeu deſcriptio inteſtati. No. hic eſſe tex. contra illã regulam, ꝙ qualitas adiecta uerbo intelligit̃ ſecundum tempus uerbi: nam qualitas decedentiæ non competit uiuenti, cum dicat, qui teſtũ non fecit: cũ fieri poſsit ultimo uitæ ſpiritu. l. iiij. ff. loca. tñ non eſt hoc inconueniens, ut eſt text. in. l. ſi quis poſthumos §. ꝙ ſi moriente. ff. de lib. & poſth. Itẽ no. ꝙ inteſtatus dr̃ ille,

qui

qui oſ.10 teſtm̃ non fecit. Item qui non iure fecit teſtamentũ. Itẽ ꝙ paria ſunt, teſtamentum non eſſe factum, uel factũ & nõ legitime. Itẽ ꝙ dr̃ inteſtatus, ille, cuius hæreditas non eſt adita.] Item hodie non procedit hæc dr̃ia, per auth. ex cauſa. C. de lib. præte.]

Teſtari aliq no licet, aliq nõ põt.

no teſtm̃ non fecit,[a] aut non iure fecit:[b] aut id, qđ fecerat, ruptũ[c] irritũve[d] factũ eſt: aut ſi ex eo nemo hæres extiterit.[e]

¶ Prima cã ſucceſſionis eſt ſuorum: qui dñr, qui primum locum obtinẽt: ſiue naturales ſint, ſiue legitimi. h. d.

¶ Inteſtatorum aũt hæreditates ex lege duodecim tab. primũ ad ſuos hr̃des pertinent. Sui aũt hęredes exiſtimantur (ut ſupra diximus[f]) qui ĩ poteſtate morientis fuerint:[g] ueluti filius filiave, nepos neptiſve ex filio, pronepos proneptiſve

a ¶ Non fecit. Vel quia non uult, uel quia nõ põt: ut pupillus, furioſus: licet hi impro prie ĩteſtati dñr eẽ, quia & ſi uellent teſtari, non poſſunt, ut ff. eod. ſ. de ſuis & leg. l. j. in princ.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hĩ quantũ ad hũc tractatũ ſunt inteſtati, ſed de proprietate non. l. j. ff. de ſuis & legi. qđ facit ad ſtatutũ, ꝙ mr̃ non ſuccedat filio inteſtato ſtantibus agnatis, an ĩdicet locũ in inteſtabili, de quo p doct. maxĩe Dec. in l. gñaliter. C. de inſti. & ſubſti.]

b ¶ Non iure fecit. Quia caruit ſolennitate teſtium, uel non habuit teſtamẽti factionem & fecit.

SYL. ¶ Adde tex. in l. i. ff. de iniuſt. rup. & dũ gl. ponit exẽplum in eo, qui de facto fecit teſtm̃, põt adduci tex. in l. ſi q̃ramus ff. de teſta. Itẽ in illo qui præterijt. ſ. de exhær. lib. in princ.]

Teſtm̃ per duo rumpit̃

c ¶ Ruptũ. Arrogatione uel agnatiõe poſthumi, ut ſ. qui. mo. teſt. ĩfir. j. rñ. †

SYL. ¶ Adde, ꝙ de hoc eſt text. in l. iij ĩ prin ff. de iniuſt. rup. & in. §. poſthumi. ſ. de exhær. lib.]

† Intelligit ut ibi per Ioã. Fa. Porc. & Ang.

¶ Et no. ꝙ non eſt per oĩa idem qñ rũpitur, ac ſi nullum factũ eſſet, ſi tñ fecit codicillos: cum primo caſu. ſ. qñ rumpitur, legatum ut ex codicillis nõ ualeat, ut C. de codic. l. j. ſecundo ſic, ut. ſ. de fideicom. hær. §. præterea. & ff. de iure codic. ſi quis cum. in fi. j. rñ. & in. l. ab inteſtato. & ſupra tit. j. §. non tantum.

SYL. ¶ Adde, ꝙ in primo caſu rõ eſt, quia codicilli pendent a teſtõ. l. ab inteſtato. in fi. ff. de iure codicil. quod non eſſet, qñ expreſſe uel tacite eſſent grauati uenientes ab inteſtato. l. j. C. de codicil.

d ¶ Irritumve. Vt p capitis diminutionem teſtatoris, ut ſupra q. mo. teſt. ĩfir. §. nõ tñ. & facit ff. de uer. ſig. ĩteſtatus.

SYL. ¶ Adde, ꝙ dicitur irritum & quod non iure factũ ẽ. §. alio quoq; modo ſ. qui. mo. teſta infir. Itẽ qñ ſibi mortẽ conſciuit ob crimen. l. ſi quis filio. §. eius. ff. de iniu. rup.]

e ¶ Extiterit. Sunt & alij duo modi: ut per quærelã, uel contra tab. teſtõ reſciſſo, ut C. de col. ut lib. Accur.

ADDITIO. Hoc uerum ſi ſit mota ante aditam hæreditatem: ſecus ſi poſt: quia prætor non poteſt facere deſinere quem eſſe hæredem. §. quos autem. j. de bon. poſ. Aug.

¶ Inteſtatorum. Casus. Literaliter tãtum figuratur: quia procedit deſcribẽdo & tradendo regulam. Not. ꝙ prima cauſa ſucceſsionis eſt ſuorum. Item ꝙ hæreditas inteſtati primo debetur liberis ex. l. duodecim tab. Item no. qui ſint ſui. Item ꝙ dictio, ſupra, denotat ex interuallo: ibi, ſupra diximus. ex quo nota, ꝙ ſufficit allegare in genere ad probationem alicuius rei. Itẽ ꝙ patria poteſtas requiritur tempore mortis ĩ ſuitate. Item ꝙ uiuẽs moritur. Item ꝙ uerbum, naturales, importat aliqñ legitimos & naturales. Item ꝙ per oblationem curiæ quis legitimatur. Item ꝙ filij per ſubſequens matrimonium legitimant̃, & efficiuntur legitimi hæredes parentibus ſuis. Item ꝙ quis debet conſequi meritum, & honorẽ ex eo bono, cuius eſt cauſa.] SYL.

f ¶ Supra diximus. ſupra de hær. qual. & diffe. §. ſui.

g ¶ Fuerint Item aliud eſt neceſſe: ut nemo eos præcedat, ut ibidem dr̃, ut ſupra de hær. qual. & diff. §. ſui.

a ¶ Ex filio nato. Aliud ſi ex filia, ut. s. de patria pot. §. fi.

Progna tu: & abnepoſi.ſē. b ¶ Prognatus. i. procul a me natus: quia in quarto † gradu eſt mihi, qui uocat̃ abnepos, ut. j. de gra. §. iiij. Vel dic † computitū ponit ꝓ ſimplici. i. natū uel natam: & ſic pone pro pronepote prædicto. Vel dic melius loquit̃ de oībus deſcēdentibus ulterioribus, & ideo dicit prognatus: quia uſq; in infinitū ſuccedūt, ut in auth. de hære. ab inteſt. §. j. & ſic ꝓprie ponitur ꝓgnatus. i. ꝓcul natus.

† in imo quinto gradu. ſecūdū Nic.

† Prīa ē melior ſecūdū eū lein Nic.

ex nepote ex filio nato[a] prognatus[b] prognatave. Nec intereſt, utrū naturales[c] ſint liberi, an adoptiui.[d] ¶ Quibus[e] cōnumerari neceſſe eſt etiā eos, qui ex legitimis quidem nuptiis uel matrimoniis nō ſunt progeniti, curiis[f] tamen ciuitatū dati, ſecundū diualiū[g] conſtōnū, q̃ ſuper his poſitæ ſunt, tenorē, hæredū ſuorū iura nãiſcunt̃: necnon[h] eos, quos noſtræ amplexæ ſunt conſtōnes:[i] per quas iuſſimus, † ſi quis mulierē i ſuo cōtubernio copulauerit, non ab initio affectione maritali, eã tamē cum qua poterat hēre coniugiū, & ex ea liberos ſuſtulerit:[k] poſtea uero affectione procedēte ēt nuptialia inſtrã[l] cū ea fecerit, & filios uel filias habuerit. nō ſolū eos liberos, qui poſt dotem editi

SYL. ¶ Adde, ꝙ media approbat̃. facit tex. ī l. cui eorū. §. itē pōponius. ff. de poſtu.]

c ¶ Naturales. i. & legitimi.

d ¶ An adoptiui. Quo ad hoc ut ſui dicant̃: (j) niſi emancipati fuerint: tunc. n. intereſt, cum naturales emancipati iure prætorio ſuccedant, adoptiui non, ut ff. eo. l. j. §. ſuos. & infra eo. §. minus.

ADDIT. (j) Scilicet ab inteſtato, ſecus ex teſtō: de quo dic ut per Ang. in §. ſed hodie. s. de adopt. Item hoc non obtinet in feudo ēt nouo, ēt ſi cum conſenſu domini adoptetur agnatus. c. adoptiuis. in ti. ſi de feu. fue controu. & de ſucceſ. feu. c. i. & per Io. Fab. & ꝑ Ang. Are. hic.

e ¶ Quibus. ſ. ſuis hæredibus.

f ¶ Curijs. Erat. n. curia ſiue corpus ī qualibet ciuitate: q̃ curia indigebat officialibus, ut negocia expedirent̃, ut in auth. de defen. ciui. §. nulla. in fi col. iij. unde quicunq; uellet naturalem ſuum filium dare illi curiæ: uel ipſemet filius poſt mortē pr̄is ſe offerre, nō extātibus legitimis: uel pr̄ teſtō illud dicat: legitimus fiebat, ut ī auth. q. mo. na. ef. ſui. §. quod uero. & . §. ſi quis igit̃.

¶ Intellige ſubſequente ratihabitionē §. cū ſemel. d. auth. Nec pōt pater unū ex ita legitimatis facere melioris conditionis filijs legitimis & naturalibus §. & qm̄ uarie. co. auth. SYL.

* Erant aūt hæ curiæ decurionū, ut copioſe oſtē di in Annot. ſupra tit. de nupt. §. fi.] † alias ut ſi.

¶ Sicut fit ſimiſſio peccarorum ijs, qui uadunt ultra mare. Peccata ſinit tunt peregrinātibus.

g ¶ Diualiū. i. principū. i. Theodoſij & Leonis, ut C. de nat. libe. l. ſi quis. & l. qm̄

h ¶ Necnon eos. ſ. neceſſe eſt connumerari inter ſuos.

i ¶ Conſtitutiones. C. de nat. lib. cum quis. & l. nuper.

k ¶ Suſtulerit. i. habuerit.

l ¶ Inſtrumenta. In quibus contineat̃ matrimonium inter Titium & Bertam eſſe contractum, & dotem datam eſſe: quæ inſtrumenta dotalia uel nuptialia dicuntur: & ſine his duobus. ſ. ſcriptura & dote dicit P. non ualere matrimonium: quia lex plerunque de his dixit tali caſu, ut hic, & ſupra de nupt. §. fin. non alias, ut ff. de regul. iur. nuptias. Nos dicimus ualere matrimonium, † ut C. de nupt. ſi uiciuis. & in authent. de nupt. §. nuptias. colla. iiij. ſed non fieri liberos legitimos, ut in auth. de trien. & ſe. §. fi. col. iij.

Matrimoniū ſine ſcriptura & dote poteſt ualere, ſed nō filij legitimari.

† Idem Ang. in §. fin. s. SYL. de nup.

¶ Adde ꝙ ſi loquimur de iure canonico, opinio. glo. eſt uera. c. tanta. qui fili. ſint leg. ſi de iure ciuili, & in illuſtribus non requiruntur. §. illud. in authē quibus mod. naturr. effi. leg. In libertatibus requiruntur. §. ſi quis igitur. in auth. ut liber. de cæt. in alijs autem cōiter tenetur requiri.]

ſunt, iuſtos [a] & in ptā te eſſe patris, ſed ēt anteriores, † q & ijs, q poſtea nati ſunt, oc caſionē legitimi nois pſtiterūt.[b] Qđ obtinere cēſuimus, [c] & ſi non ꝓgeniti fuerint poſt dotale, inſtrumētū cōfectū liberi, uel etiā nati ab hac luce fuerint ſubtracti.

¶ Ad hoc ut nepos & alii ulteriores libe ri i ptāte ſui hęredes ſint, requirit ꝙ alius non præcedat eos in gradu. h. d. Aret.

¶ Ita demum tamen nepos neptiſve, pronepos proneptiſve, ſuorum hæredum numero ſunt, ſi præcedens perſona deſierit [d] in poteſtate parentis eſſe: ſiue morte id acciderit, ſiue alia ratione, ueluti emācipatione.[e] Nā [f] ſi p id tempus, quo quis [g] morit, filius in ptāte eius [h] ſit, nepos ex [i] eo ſuus hæres eſſe non poteſt: idque & in cæteris deinceps liberorum

a ¶ Iuſtos. Repete, iuſsimus.

Mulieres aliq retinēt ad ſobolis experimētū.

b ¶ Præſtiterunt. ſ. primi. nā & ob hoc retinent quidam prius concubinas, ut experiant an ex eis poſsint filios hr̄e, ut poſtea accipiant eas in uxores, uel repellāt: qđ ſcilicet ut repellantur, in uxore prohibitū eſt, ut ī auth. quibus mo. na. effi. legi. §. quoniā. coll. vij.

† Concor. cū hoc text. c. tāta. cū gl. j. extra q fil. ſint legit.

ADDIT. Not. cautelā gl. pro eo q uult habere filios: ſed nō ē bona quo ad animam, quia omnis fornicatio ē hodie prohibita, ut dixi ſ. de nup. §. ſi aduerſus. &. §. fi. Ang.

c ¶ Cenſuimus. q. d. non ſolum ſi naſcātur poſtea, & uiuant cū primis, ſed & ſi non naſcātur aliqui, ſiue ēt naſcant & moriantur, ut C. de nat. lib. l. nuper. Et no. ꝙ ēt ſi legitimos habent ex uxore quondam, tñ hæc ualent: † & ſiue ex libera, ſiue ex liberta, ſiue ſerua, quam poſtea manumiſerit, & in uxorem duxerit, hæc ſeruantur, ut in auth. de inceſt. nup. §. fin. & in auth. de trien. & ſe. §. fi. col. iij. & in auth. de filiis ante do. inſtrumenta na. per totum tit. col. iij.

† Quod uerū intellige ēt ſine ipſorū cōſenſu, & nulla ē ipſis iniūcta [illegible] SYL.

¶ Adde non requiri manumiſsionem in ſerua, authē. noua alia. C. de nat. lib. Idem ex meretrice hodie, ſi proles eſt certa. c. inter opera. de ſponſa.

tione: ſecus tñ i legiti- SYL. matiōe facta p reſcriptū, ſecundū Ang. hīc.

¶ Ita demum. Caſus. Non eſſet figurandus, cum pendeat hic uerſiculus a præcedenti: ibi, nepos neptiſve ex filio pronepos proneptiſve. Illa enim uerba faciebant dubitationem, cum eſſet dictum eos etiam ſuos hæredes eſſe: reſpondetur tamen declarando illa uerba ita demum hoc eſſe, ſi nemo eos in ſuitate præcedat: & ratio decidendi fuit, quia ſuitas non capit niſi unū gradum. l. poſthumorum. ff. de iniuſt. rup. In uerſiculo, poſthumi. ratio dubitandi fuerat, ꝙ ſupra dictum erat neceſſe eſſe in poteſtate patris fore tempore mortis, qđ non reperit in poſthumo: rō aūt decidēdi fuit, quia nato eo fit retrotractio ad tēpus mortis patris. Not. ſuitatem nō capere niſi unū gradū. Item quòd nepos: ita demū eſt ſuus, ſi pater eū, non præcedat ī gradu. Item ꝙ quomodocūque qs exeat patris poteſtatem, facit locum ſecundo in ſuitate. Item quod poſthumus eſt ſuus.]

d ¶ Deſierit. Sed nonne filius præcedit nepotem ex altero filio uno gradu, ut. j. de gra. co. §. primo gradu, &. §. ij. & tamen non excludit, iut. j. eo. §. cum filius? Reſpon. non uidetur præcedere, cum ſui patris locum obtineat, ut in. d. §. infra eod.

† Idem Fa. Pla. & Ang.

e ¶ Emancipatione. Vel capitis diminutione maxima uel media, non autem capeiuitate, ut ſupra quib. mod. ius pa. poteſt. ſol. §. ſi ab hoſtibus. & ff. eod. l. j. §. ſi filius.

ADDITIO. Aduerte, quod dicitur hic de emancipatione, eſt hodie correctum, quia ſublata eſt differentia emancipationis & patriæ poteſtatis. Ang.

f ¶ Nam ſi per id tempus. Contra infra eodem. §. cum autem quæritur. in princ. Solu. ut infra tit. j. §. proximus. Accurſi.

g ¶ Quis. Veluti auus.

h ¶ Eius. ſ. aui.

i ¶ Ex eo. ſ. auo.

perſonis[a] dictū eſſe intelligimus.

¶ Poſthumi quoq;, qui ſi uiuo parēte nati eſſent, in poteſtate eius futuri forēt, ſui hæredes[b] ſunt.

¶ Suus hæres ſtatim poſt mortē parentis efficiẽ hæres ēt ignorās, licet ſit pupillus uel furioſus, & ſine auctoritate ſui adminiſtratoris. Arc.

¶ Sui aūt hæredes fiunt ēt ignorantes:[c] & licet furioſi ſint, hr̄des[d] poſſunt exiſtere: quia quibus ex cauſis ignorantibus nobis acquiriẽ, ex iis cauſis & furioſis acquiri[e] pōt. Et ſtatim a morte parentis quaſi[f] continuatur dn̄iū: & ideo nec tutoris auctoritate opus eſt pupillis,[g] cū ēt ignorātibus acquiratur ſuis hæredibus hr̄ditas. Nec curatoris aſſenſu acquiriẽ fu

a ¶ Perſonis. Cum oēs liberi appellentur, licet poſt trinepotē improprie, ut ff. de gradi. l. iuriſconſultus. §. parentes & ff. de uer. ſig. l. liberorum.

SYL. ¶ Adde q̄ ibi. ēt. cōiter ſeq. hanc gl. Tū alias contra rū dicebam per tex. in l. appellatiōe. j. ff. de uerb. ſig. ī. l. liberorū. eod. tit. in l. quiq;. §. parentes. ff. de in ius uoca. ubi caſus. in l. j. §. gn̄aliter. ff. de le. præſtā. Nec' tex. in. §. parētes. uī intelligi a doct. dicit. n. q̄ uſq; ad illum gradū ꝓprio noīe appellātur. i. habent noīa propria, non q̄ ulterius nō ſint ꝓprie parentes & liberi: & ita teneas]

b ¶ Sui hæredes ſunt. Cū habeanẽ pro natis, quoties de eorum cōmodis q̄riẽ, † ut ff. de ſta hom. qui in utero. Et not. q̄ poſthumus dr̄ proprie, qui poſt humationem patris naſciẽ: & dicitur etiā improprie ille, qui facto teſtō naſcitur, ut ff. de inin. rup. teſt. l. iij. §. j.

† Idem Ang. in §. cum aūt. ſupra de

SYL. [illegible] Poſthumus dr̄ dupliciter.

¶ Sui aūt. Caſus Quærebaẽ an ignorans uel furioſus efficereẽ ſuus: & ratio dubitandi erat, quia in his perſonis nō cadit obligatio regulariter, quia deficit conſenſus. l. in negociis. ff. de regu. iur. ſed iſti obligantẽ oneribus hæreditariis. ergo &c. Contrarium deciditur ea rōne, quia obligatio prouenit a. l. ſine aliquo facto ipſorum. Not. ignorantem quaſi contrahere. Item q̄ non daẽ medium inter aditionē ſui & mortē. Item q̄ quo ad acquiſitionem æquiparantur furioſi & ignorantes.]

c ¶ Etiā ignorātes, & inuiti, & ſtatim, licet iure prætorio abſtinere poſſunt, ut ſupra de hær. qual. & diff. §. ſui. & ff. ſi quis omiſ cau. teſt. l. j. §. qui ſunt.

SYL. ¶ Etiā hodie, ſecundū cōem opi. doc.]

ADDITIO. Quod prætoris beneficium, ēt ſi non impetretur, competit ipſo iure l ei qui ſe immiſcuit. ff. de acq. hæred. Ang.

d ¶ Hæredes. ſ. ſui: alias non niſi p curatorē, ſecūdū quoſdā, ut C. de cur. fur. l. fi. §. tali itaque.

¶ Ratio aūt quare eſt diuerſum ī furioſo quo ad hæreditatē alienā & paternā eſt, q͞a hæreditas in ſuo acquiriẽ ipſo iure, cæteræ non ſic: & iō tranſmittitur, ſicut & legata, licet ſec⁹ ſit in hæreditate: & ita declarat Bal. in d. §. tali.] SYL.

e ¶ Acquiri pōt. Sic ff. de act. & ob. l. ſi a furioſo. & ff. ſi cer. pet. l. ſi a furioſo.

f ¶ Quaſi. Hoc iō, quia in corporalibus dr̄ proprie continuatio: ſed dn̄ium eſt incorporale. hoc reprobo, quia & poſſeſſio eſt res īcorporalis, † & tn̄ una cū alia continuaẽ, ut ff. de acq. poſ. pomponius. j. §. ꝑterea. &. §. in dotē. &. §. ſi iuſſu. &. §. ſed & legatario. &. §. pe. Dic ergo improprie fieri continuationē, quia inter diuerſa nō inter eadē fieri dēt: ſ; pater & filius unū fictione iuris ſunt, ut C. de impub. & aliis ſubſt. l. fi. §. fi.

Poſſeſſio eſt res incorporalis.

† Hoc uerum ſecus dū Bart. de iure ci. non aūt de iure gentiū.

¶ Adde q̄ hic iō non continuaẽ uere, quia dn̄ium, quod erat apud filiū uiuente patre, erat fictum: qn̄ uero ſuccedit, eſt uerū: iō dixit quaſi continuaẽ: quia alteratur qualitas ſubiecti, quod continuat: ideo eſt impropria cōtinuatio: & ita bene declarat hic Chriſto.]

Fingit SYL. ius patrem & filiū eſſe eādē pſonā.

g ¶ In pupillis. Alias ſi ēſt hæreditas extranei & non patris, tutoris auctoritas & pupilli actus neceſſarius eſt: niſi ſit infans, quo caſu ſufficit tutor, ut C. de iure deliber. potuit. & l. ſi infanti. §. parente. & ff. de tuto. & curato. da. ab

iis. lege impuberi.

SYL. ¶ Interdũ. Caſus. In prima parte q̃rit, an exiſtẽs in ptãte hoſtiũ tpe mortis, reuerſus ſit ſuus: & vr̃ ꝙ non, quia qui non eſt in ptãte, non eſt ſuus, ut ſupra. Contrariũ dr̃, quia q̃uis re uera non ſit. l. tñ fingit eũ eſſe. In ſecũda aũt parte dubitabat ex eo, quia qui ſemel eſt hæres, ppetuo ẽ hæres. l. & ſi ſine. §. ſed quod pap. ff. de mino. cuius cõtrariũ dr̃ ex eo, q̃a non deſinit, ſed auferunt bona ab eo tanq̃ ab indigno. No. ꝙ dictio, interdũ, ponit regulã in cõtrarium. Itẽ ꝙ captus ab hoſtibus deſinit eſſe in ptãte patris. Item ꝙ ſuffi cit aliquẽ eſſe uere uel ficte in ptãte tẽpore mortis. Item ꝙ hoc eſt ex fictione poſtliminii. Itẽ ꝙ damnatus ob crimen læſæ maieſt. non amittit ptãtem, quam habet in filios. Itẽ ꝙ in crimine læſ. maieſt. memoria damnatur. Item ꝙ eſt caſus, in quo quis deſinit eſſe hæres.]

rioſo, ſed ipſo iure.

¶ Reuerſus ab hoſtibus fictione poſtliminij efficit ſuus heres, et ſi reuerſus fuerit poſt mortem patris: ſed ſi teſtor perduellione dãnatus fuerit, hæres ſuus eſſe deſinit. Ang.

¶ Interdum [a] aũt, licet in ptãte parentis mortis tpe ſuus hæres non fuerit, tamẽ ſuus [b] hæres parenti efficit: ueluti ſi ab hoſtibus quis reuerſus fuerit poſt mortẽ patris ſui. Ius enim poſtliminii [c] hoc facit. Per contrarium aũt hoc euenit, ut licet quis in familia defuncti ſit mortis tempore, tamen ſuus hæres non fiat: ueluti ſi poſt mortem [d] ſuam pater iudicatus fuerit perduellionis [e] reus, ac per hoc me--

a ¶ Interdum. ſic. ff. de ſuis & leg. l. j. §. interdum.

b ¶ Suus. ff. de teſta. l. lege Cor. in fin. contra. Sol. ibi ille, qui fuit captus, non fuit reuerſus, ſed hic ſic.

c ¶ Poſtliminij. Quod fingit eũ ſemp in ciuitate fuiſſe, ut. ſ. qui. mod. ius pa. pot. ſol. §. ſi ab hoſtibus.

d ¶ Poſt mortẽ. † Not. quædam delicta tranſire contra hæredem et lite nõ conte. ut læſæ maie. in duobus caſibus: quãdo quis contra principem, uel rẽpubl. † fuit molitus: alias non, ut ff. ad. l. iul. ma. l. fin. & his duobus caſibus tantũ loquit. Itẽ de reſiduis, & peculatus, & repetundarum, ut. ff. ad. l. iul. pec. l. fi. Itẽ apoſtatatus, ut C. de apoſt. l. ij. & l. apoſtatarum. in fi. Quædã etiam non tranſeunt lite non conte. ut oĩa alia publica ut ff. de accu. ex iudiciorũ. Alia conteſtata lite tranſeunt, alias nõ: ut oĩa priuata delicta, ut C. ex delic. defun. l. j. & infra de perpe. & tempo. act. §. non aũt.

¶ Adde, ꝙ regula eſt, ꝙ delicta, ſiue publica ſiue priuata ſint, non trãſeũt in hr̃des, niſi lis ſit conte. d. l. ex iudiciorũ. fallit in crimine læſ. maie. d. l. fi. ſecundũ text. illius. l. In hæreſi. l. manicheos. C. de her. In apoſtatis, ut in gl. In crimine repetũdarũ. l. ij. ff. ad. l. iul. repe. Item in peculatu. l. fi. co. tit. Itẽ de reſiduis. l. fin. ff. ad. l. iul. pec. Item qñ uxor ſucceſſit uiro, & eſt accuſata de morte uiri, uel econtra. l. lucius. de iure fiſ. Item in deſertore militiæ. l. defunctorũ. C. de re mil. lib. xij.]

e ¶ Perduellionis. Iõ dicit perduellionis, quia per duellum fiebat certamẽ, ſi aliquis criminis huius dicebaẽ reus, ꝙ aliquid in ipſum principem uel rem publ. fuiſſet molitus, ſecundum Pla. Et põt dici hoc & defendi: quia & ſcd̃m iura Romana vr̃ poſſe fieri debere pugna (j) & ſunt aliqua arg. ut ff. ad. l. aq. l. qua actione. §. ſi quis in colluctatione. & ff. de re iud. commodis. & ff. de iis q̃ no. infa. athletas. & C. de athletis. l. j. lib. x. & ff. de excuſ. tut. l. athletæ. ĩ prin. & C. quæ res pig obl. poſ. ſpem. & ff. de dõna. donationes. in fin. his n. legibus habetur mentio de tali pugna, quæ non fieret niſi de iure eſſet. Vel dic perduellionis. i. hoſtilis criminis. nam perduelles hoſtes dicuntur, ut ff. de uerb. ſig. quos nos.

¶ Adde ꝙ hæc eſt uera, & declarat Alcia. ibi.] SYL.

ADDITIO. (j) De iure canoni. eſt

† Vide ſimi. gl. in. l. ex iudiciorũ. ff. de accuſ.

† Scilicet Romanorũ arg. l. eũ qui necto. ff. de uer. ſig. Idẽ in aliis ciuitatibus, ſecundũ gl. in. l. fallaciter. C. de abo. Quod ẽ uerũ ſi nõ recognoſcit ſuperiorẽ alias ſecus, ut eſt gl. in l. j. in prin. ff. ad. l iul. ma. dic ut p Angel. hic. SYL.

Pugna an ſit licita.

prohibitũ talibus pugnantibus in duello miniſtrari ſacramenta, maxime qui prouocant, ut no. Spec. de accuſa. §. ſequitur. ucr. quid ſi.

* ADDITIO. Olim perduelles erant, qui ciuem interfecerant. ut Horatius, q ſororẽ interfecerat, perduellis a Liuio dr̃. ſed Juriſconſultis perduellionis reus eſt, qui in principẽ uel rẽpubl. hoſtilia fecerit, crimineque maieſtatis teneť. l. ult. ff. ad. l. iul. maieſt.

memoria [a] eius dãnata [b] fuerit: ſuũ enim hæredem habere nõ põt, cũ fiſcus ei ſuccedať. ſed põt [c] dici ipſo quidem iure eſſe ſuum hæredẽ, ſed deſinere. [d]

¶ Nepos ex filio p̃mortuo ſuccedit ſimul cũ alio filio uiuẽte: quia aſſumit locũ pr̃is ſui: & iõ ſuccedit cũ patruo & filiis patrui in ſtirpes & non in capita. Aret.

a ¶ Memoria. nã ipſe, cum ſit mortuus, non põt dãnari niſi a Deo, ut ff. q̃ ſen. ſine appel. re. l. pen.

b ¶ Dãnata. Hoc. ſ. modo: pronuncio contra imperium Lucium feciſſe, & iõ bona in fiſcũ inferri. † nam per hoc memoria damnatur, & infamia quadam defunctus afficiť, ut ſupra qui. ex cau. ma. non lic. §. j. & ex tp̃e commiſsi delicti alienationes ab eo factæ non ualebunt, ut C. ad. l. iul. maieſt. l. pe in fin. & ff. de don. l. donationes. §. fi. Accur.

* † Vide Thom. Gram. dec. vi. ubi hoc ſingulariter limitat & declarat.

ADDIT. Ex hoc loco notari poteſt, ꝙ de crimine alicuius etiam poſt mortem quærere licet: quod uerum eſt, ſi agitur pp bona, uel cõtra perſonam & bona: ſecus ſi contra perſonam, uel de perſona tm̃: quia tunc non licet, cũ crimina morte extinguanť. Vide pro hoc gl. no. in c. a nobis. ij. de ſent. excom. in notula, puta in hæreſi &c.

Crimina an poſt mortẽ poſsint inquiri.

c ¶ Poteſt dici. ſ. uerius.

d ¶ Deſinire. ſ. lata ſententia. Nam nõ facit ipſo iure deſinere hæredem ſuum eſſe tale delictum.

¶ Adde tamen, ꝙ interim eſt interdicta adminiſtratio rerum propriarum. l. quæſitum. ff. qui & a quib.

¶ Cũ filius. Caſus. Sic figurať. Quæſitum eſt, an nepos una cum alio filio ſuccedat: & uidebať ꝙ non: quia ſemp proximior præferť. §. ſi plures. infra ti. j. contrarium dr̃, quia ſubintrat locum pr̃is, nec ſuccedit ex perſona ſua ſed pr̃is, q̃ eſt in gradu æqualis pſonæ alterius filij, No. ꝙ ita ſuccedit auo nepos ut filius. Item ꝙ vſq; ad pronepotẽ quis ſuccedit in locũ pr̃is, ulterius non, ſecundũ doct. cuius contrariũ tenui. alias p tex. in §. ita demũ. ĩ. eo. & p alia plura. Itẽ ꝙ tali caſu ſuccediť ĩ ſtirpes. Itẽ ꝙ qñ plures inter ſe ſuccedunt auo, ſimiliter ſuccedunt in ſtirpes.]

¶ Cũ filius filiaue, & ex altero filio [e] nepos neptiſve exiſtũt, pariter ad hæreditatem aui uocanť: nec qui gradu proximior eſt, ulteriorẽ excludit. Aequum [f] enim eſſe uideť, † nepotes neptesve in patris ſui locum ſuccedere. Pari rõne & ſi nepos neptiſve ex filio ſit, & ex nepote pronepos proneptiſve, ſimul uocanť. [g] Et quia

* † An & qñ idem iudiceť de nepote quod de filio, & an nepos ex filio primogeniti excludat in feudo filium ſecũdogenitũ, eius patruum. uide Thom. Gram. deciſ. j.

e ¶ Ex altero filio. ſecus ſi ex filia, ut ĩ. eo. §. item uetuſtas & ĩ. eo. §. diu.

ADDIT. Hodie ſecus, ut ibi not. & in. l. lege. C. de legi. hære.

f ¶ Aequũ, ut in auth. qui. mo. nat. ef. ſui. §. ergo. ibi, qd n. legalius. col. vij.

* ADDIT. Hic. §. ſecundum Iaſ. non habet locum in iure patronatus. l. ſi libertus prætcrito patrono. §. j. ff. de bo. lib. dic tamen quod operæ liberti nihil habent cõmune cum hæreditate aut bon. poſſ. quia hæ tranſeunt ad filium præmortui. l. a duobus in princ. ff. de oper. lib. H. M.

g ¶ Vocanť. Idem eſt & ſi per bon. poſſeſ. uocenť, ut ff. de contratab. l. j. §. uocanť. (j) Sed contra ff. de cõtratab. l. iij. §. j. Sol. non eſt contra, quia ibi præcedit filius, quia patris loco eſt adoptatus ad nepotem, ut ſupra. §. ita demum.

ADDIT. (j) Et ſic nepos aſſumit pſonam patris nedũ ab inteſtato, ſed ẽt facto teſtõ quod poſtea impugnatur. Quod eſt uerũ ſi ſucceditť tit. hæredita-

rio, quia tunc iuris diſpoſitio, quæ talis eſt conſideratꝛ: ſecus ſi tit. fideicõmiſſario, q̄a conſideratꝛ affectio, q̄ n̄aliter eſt maior erga filios q̄ nepotes. Ang.
a ¶ In ſtirpes. infra tit. j. §. hoc ẽt addendũ. in fi. contra. Solu. ut ibi.
b ¶ Ex altero. ſic infra eo. §. fin. ſic ff. de inoffic. teſt. Papinianus. §. proin de ſi ex duobus. ſic & C. de ſuis & legit. l. nepotes.
c ¶ Ex duobus filijs. p̄mortuis.
d ¶ Ex altero. ſ. filio.
e ¶ Vnus. ſ. nepos.
SYL. ¶ Cum aũt. Caſus. Quærebatur, an quoquo mõ ex prædictis quis decedat inteſtatus, attendatꝛ idem tp̄s quo ad ſuitatẽ: & uidebatꝛ ꝙ nõ, quia ſi requiritꝛ patria poteſtas, q̄n uolumus inſpicere an quis ſit ſuus: ſi q̄s moriatꝛ, clarũ eſt ꝙ poſt mortem nõ habet filios ĩ poteſtate, contrarium dicitur, quia ſatis eſt patria poteſtas tempore mortis: quia ad illud tp̄s retrotrahitur ex diſpoſitione. l. Not. ꝙ an quis ſit ſuus inſpicitur tp̄s deſtituti teſtamenti. Item ꝙ nepos conceptus tẽpore mortis aui, quãuis natus poſt mortẽ, dr̄ ſuus, ſecus in cõcepto & nato. Itẽ ꝙ ille, quem filius emancipatus adoptauit, non eſt inter liberos aui. Itẽ ꝙ qui non põt petere hæreditatem ut agnatus & cognatus, non põt petere bono. poſ. Itẽ ꝙ hic eſt tex. ꝙ emancipatus & adoptiuus non eſt ſuus, & probatur optime in illis uerbis, hæc de ſuis hæredibus. qui text. ꝙ uiderim non eſt ab alio põderatus.]

placuit nepotes neptesve, itẽ pronepotes proneptesve in parentis ſui locũ ſuccedere, conueniens eſſe uiſum eſt, non in capita, ſed in ſtirpes[a] hr̄ditatem diuidi: ut filius partẽ dimidiã hæreditatis habeat, & ex[b] altero filio duo pluresve nepotes alterã dimidiam. Item ſi ex duobus[c] filiis nepotes neptesve exiſtant, ex[d] altero unus[e] forte aut duo, ex altero tres aut quatuor: ad unũ aut duos dimidia p̄s p̄tineat, ad tres uel ad quatuor altera dimidia.

¶ Condito teſtõ, q̄d poſtea deſtituitꝛ, ille dr̄ propinquior, qui tp̄e deſtituti teſtamẽti eſt proximior, etiam ſi naſcatꝛ poſt mortem illius, de cuius hæreditate agitꝛ, dummodo fuerit conceptus in uita eius. Arct.

¶ Cũ aũt[f] quæritur, an quis ſuus hæres exiſtere † poſſit, eo tp̄e quærendum eſt, quo certum[g] eſt aliquem ſine[h] teſtõ deceſſiſſe: q̄d accidit[i] † & teſtõ † deſtituto. Hac rõne ſi filius exhæredatus fuerit, & extraneus hæres inſtitutus, & filiõ mortuo[k] poſtea certum fuerit hęredem inſtitutum ex teſtõ non fieri hæredem, aut quia noluit eſſe hęres, aut quia non potuit,[l] nepos auo ſuus hæres exiſtet: quia quo tp̄e certũ eſt inteſtatum deceſſiſſe patrẽfamilias, ſolus[m] iuenitur nepos. & hoc certũ[n] eſt. Et licet poſt mortẽ aui nat⁹ ſit, tñ auo uiuo cõceptus, mortuo[o] patre eius, po-

f ¶ Cũ aũt. Eo diligẽter notato qui ſunt ſui hęredes, nũc no. quo tp̄e quęrendũ eſt q̄ ſuus hr̄s ſit.
g ¶ Certũ eſt, ſupra eo. §. ita demũ. contra. Sol. ut ibi dixi.
h ¶ Sine teſtamẽto, q̄d cõtingit vij. modis, ut. ſ. eo. in princ. diximus.
i ¶ Quod accidit. ſ. ut uideatꝛ quis ſine teſtõ deceſſiſſe.
k ¶ Filio mortuo. ſ. exhæredato.
l ¶ Non potuit. morte præuẽtus, ut ſ. eod. §. ita demum.
¶ Solus. ſ. ſuus hæres.
n ¶ Certũ eſt. ſ. nepotẽ ſuũ hr̄dẽ eſſe, cum nullus præcedat eum, ut. ſ. eo. §. j.
o ¶ Mortuo. Antequam adeatꝛ ex teſtamento hæreditas. Vnde conſtat non tranſmitti ad filium de inofficioſo querelam: immo etiam ea adita non tranſmittebatur olim, ſed hodie contra, ut C. de inoffi. teſtam. l. ſcimus. §. fin. & l. ſi

† alias poteſt.
† alias ex.
† alias deſerto
poſt mortẽ p̄us
poſt mortẽ p̄us ſu...
Querela inofficioſi an poſsit ad hr̄dẽ trãſmitti.

ſteaq; deſerto[a] aui teſtó, ſuus hrs efficit. Plane ſi & conceptus & natus fuerit poſt mortem aui, mortuo patre ſuo, deſertoq; poſtea aui teſtó, ſuus hrs auo non exiſtet: qa nullo iure cognationis patré ſui pris † tetigit.[b] Sed nec ille eſt inter liberos aui, qué filius emancipatus adoptauit. Hi aút[c] cú non ſint ſui (quantú ad hęreditaté) liberi, neq; bonorum poſſeſſioné petere poſſunt quaſi proximi cognati.[d] Hæc de ſuis hæredibus.

¶ Emacipatus de iure ciuili incognitus ad ſucceſſioné parentis non uenit: Prætoris tamen beneficio ꝑ bon.poſſ. unde liberi perinde admittetẽ, ac ſi in eius ptáte máſiſſet. Arc.

¶ Emancipati aút liberi iure ciuili nihil iuris habent, (neque .n. ſui hęredes ſunt, † qa[e] in ptáte deſierút parétis eſſe) neq; ullo alio iure[f] per l. xij. tabu. uocantẽ. Sed Prętor naturali ęqtate motus dat eis bo-

quis filium. ibidem.

S Y L. ¶ Adde ꝙ concluſio huius glo. limitatẽ in hæreditate aſcendentis, ſecundũ cómuné opi. in d. l. ſcimus. §. fi. C. de inof. teſt. Item in filio exhæredato, ſecúdum Ang. in l. nã & ii. ff. de inof. teſt. Item ubicunq; nó potuit præpatari, Iaſo. in l. cum mota C. de tranſa. Item quo ad extraneos. d. §. fi. Itẽ qñ tales liberi eſſent ſui, gl. in uerbo hæredes in l. ſi quis affirmauerit. ff. de dol. Item niſi eſſent hrdes, Pau. in l. ſi quis filium.]

a ¶ Deſerto. ſcilicet ab hærede q non uult adire.

b ¶ Tetigit. Nec .n. fuit proximus cognatus ei. ſ. auo uiuo, quo uiuo nondũ animal erat, ut ff. unde cog. l. j. §. ſi quis proximus. Sed nũquid hodie per auth. ſuccedit, ut in auth. de hær. ab inteſt. ueni. §. j. col. ix.? P. dicit ꝙ ſic, quia naturalis cauſa tm̃ ſpectatur. Ioan. contra, † quia nec de iure prætorio, quo caſu naturalis inſpiciebatur, admittebatur, ut ſequitur, ut infra eodem. §. emancipati. & ff. de ſuis & legit. l. Titius. & lege penult.

[† alias attigit.]

[† Sequũtur Ioã. Fab. & Ang.]

ADDITIO. Et hæc eſt cóis opi. ut per Ioan. Fab. & per Ang.

c ¶ Hi autem. ſ. concepti & nati poſt mortem aui. [illegible]

d ¶ Quaſi proximi cognati. i. tãquam agnati. nam agnati ſunt proximiores quàm cognati. Nunquid ergo tertio ordine inter cognatos uocantur? Reſpó. M. ꝙ ſic, ut ff. eod. l. j. in fi. Ioan. contra, quia ibi de conceptis prius natis poſtea loquitur, ſecus ſi poſtea concipiuntur & naſcuntur, ut hic, (j) & ff. de iniuſto rup. teſtamen. l. ſi quis filio. §. nó fuiſſe.

ADDITIO. (j) Et hæc cóiter tenetur: q̃ hodie procedit qñ filius fuit rite & iuſte exhæredatus, nec ſecuta aditio iuxta gl. ſingul. in §. exhæredatos. in auth. de hæred. & falcid. alias uirtute tranſmiſsionis bene admittitẽ, ut per Ioan. Fabr. & Angel.

S Y L. ¶ Emancipati autem. *Caſus.* Non figuratur, quia recitat ius prætorium. Ius enim ciuile non cognoſcebat: quia erat ſolutum uinculum ciuile patriæ poteſtatis: ſed quia prætor naturalem æquitatem ſequitur: & ipſi filij non deſinunt naturaliter eſſe filij, ut alias fuit declaratum, ideo eos prætor admiſit. Nota. quòd de iure ff. & C. uſque ad tempora Iuſti. emancipati reputabantur extranei, & non ſuccedebant. Item not. conſequentiam: non ſunt ſui, quia deſierunt eſſe in poteſtate. Item prætorem moueri naturali æquitate. Item quòd de iure prætorio admittuntur ſui & emancipati ſimul.]

[† alias qui.]

e ¶ Emancipati. Quia, bona ratio, ut. s. de hære. quali. & diff. §. ſui, & s. eo. §. j. ibi, ſui autem &c.

f ¶ Neque ullo alio iure. ſ. neq; ut patroni, neque ut agnati, quos uocat lex xij. tab. ut infra tit. j. in princip. & infra de ſucceſſ. liber. in princ. aliud econtra, ut infra tit. j. §. fin.

a ¶ Soli ſint. ſ. emancipati.
b ¶ Cum ſuis hæredibus. ſ. cum alijs q remanſerunt in poteſtate.
c ¶ Pro parte. ſ. dimidia, ut. ff. de uer. ſign. nomen filiarum. §. portionis.

l. iij. §. ſi quis filio. contra. Solu. ibi non ualuit adoptio, ſecundum Ioan. ſed hic ualuit. Vel diſtingue an detur extraneo, ut hic: an detur in adoptionem nepos ex filio emancipato patri eiuſdem, ut ibi, argu. ſupra de adoptio. §. ſed hodie.

SYL. ¶ At ij qui. Caſus. Non figurabiē aliter, cum recitetur ius antiquum hodie correctū. Not. igitur, ꝙ emancipatus, q de iure ciuili habebatur pro extraneo, & admittebaē de iure p̄torio, ſi dabat ſe in adoptionem, carebat beneficio prætoris, cum diſtinctiōe de qua in hoc text. Item ꝙ adoptiuus emancipatus ab adoptante eſt penitus loco extranei. Item ꝙ dictio, nihilo magis, hic ſtat proprie. Item ꝙ ſicut uoluntas captatoria reprobatur ex teſtamento ita ab inteſtato.]

† Iſta gl. non eſt. Ac. d ¶ † At ij. uocantur emācipati ad ſucceſſionē patris, ſed non omnes: & hoc ſequitur, at ij &c.

norum poſſeſſionem Vnde liberi perinde ac ſi in p̄tāte parētis tp̄e mortis fuiſſent: ſiue ſoli ſint,[a] ſiue cū ſuis hæredibus[b] concurrāt. Itaq; duobus liberis extantibus emācipato uno, & eo qui tp̄e mortis ī p̄tāte fuerit: ſane quidē is, q in p̄tāte fuit ſolus iure ciuili hæres: eſt, & ſolus ſuus hr̄s: ſed cū emancipatus beneficio Prætoris ī partē admittit, euenit ut ſuus hæres p̄[c] parte hæres fiat.

¶ Filius emancipatus, & poſtea arrogatus ab alio nō p̄ōt uenire ēt de iure p̄torio ad hæreditatē patris naturalis, niſi ante mortē ſuā fuerit emācipatus ab arrogatore. Si uero emanciparetur poſt mortē naturalis patris, haberet ut extraneus quo ad hæreditatē utriuſque. Aret.

¶ At ii,[d] qui emancipati a parente in adoptionē[e] ſe dederunt, non admittuntur[f] ad bona naturalis patris quaſi liberi: ſi modo, cum is[g] moreretur, in adoptiua familia † ſint. Nam uiuo[h] eo emācipati ab adoptiuo patre perinde admittuntur ad bona naturalis patris, ac ſi emācipati ab ipſo[i] eſſent nec unquam in adoptiua familia fuiſſent:[k] & conuenienter, quod ad adoptiuum patrem pertinet, extraneorum loco eſſe incipiūt. Poſt mortem uero naturalis patris emancipati ab adoptiuo patre, & quantum ad hunc adoptiuum patrem pertinet, æque extraneorum[l] loco fiunt, & quantum ad naturalis patris bona pertinet, nihilo magis liberorum gradum nanciſcuntur. Quod ideo ſic placuit, quia iniquum erat eſſe in poteſtate

† alias fuerint.

¶ Adde, ꝙ glo. errat, ſecundum Io. Fab. & Ang. hic: ideo declara ut per eos.] SYL.
¶ Item. C. de adop. l. penult. §. ſed ſi quidem, quę eſt cōtra Solu. illam intellige ut infra eo. §. admonendi.
g ¶ Cum is. ſ. pater naturalis.
h ¶ Viuo eo. ſ. patre naturali.
i ¶ Ab ipſo. ſ. patre naturali.
k ¶ Fuiſſent ut ſupra de exhære. lib. §. emancipatos.
l ¶ Extraneorum. Si autem morte p̄ris adoptiui facti eſſent iuris ſui: durat agnationis ius inter eos, ideſt inter adoptiuum & naturalem filium adoptantis non emancipatum, ut ſibi ſuccedat, ut ff. de gra. co. l. ſi filium naturalem, & ff. unde cogna. l. j. §. coguationem. & de adopt. l. antepe.

e ¶ Adoptionem. i. arrogationem.
f ¶ Non admittuntur. ff. de cōtratab.

M. Item & ipſi adoptiuo patri ſuccedunt, infra eo. §. ſed ea.
a ¶ Adoptiui poſt emancipationem, non prius, ut ſupra eod. §. j. uer. nec intereſt.

les q̃ adoptiui. Item ꝙ naturales emancipati, quamuis iure ciuili gradum liberorum amittant, de iure prætorio eis reſeruat: quod ſecus eſt in adoptiuis. Item ꝙ ius ciuile non tollit naturale. Item ꝙ iura ſanguinis deleri non poſſunt. Item ꝙ emancipatio eſt actus ciuilis ſicut adoptio.]

b ¶ Eius. ſ. naturalis patris.

†alias p tinērēt.

c ¶ Ad agnatos. Nã ſi non emancipat, certũ eſt ꝙ filij nõ ſuccedũt naturali patri, & ita agnati ſuccedũt, ut ſupra proxime, & ff. unde libe. l. prima. Si autẽ emãciparet ſuccederent filij, ut ſupra proximo. §. & ſic in eius poteſtate eſſet ad quem bona naturalis patris ptinerent: qđ eſt abſurdũ & contra regulam iuris, ut hic, & ff. de hæredib. inſtit. l. illa inſtitutio.

† alias adiuuãtur.

ADDITIO. Item quia tunc uidetur auferre ius quæſitum agnatis, quod eſt inconueniens. Et ex his nota, quòd neque ex teſtamento, neque ab inteſtato poteſt eſſe uoluntas captatoria. Angelus.

patris adoptiui, [a] ad quos bona naturalis patris † ptineant: utrũ ad liberos eius, [b] an ad agnatos. [c]

¶ Naturalis emancipatus, de iure prætorio retinet gradum liberorũ: adoptiuus non, & nullo iure ſuccedit. h. d.

¶ Minus [d] ergo iuris habent adoptiui filij, quàm naturales. Nanque naturales [e] emancipati, beneficio Prætoris gradum liberorum retinent, licet iure ciuili perdant: adoptiui uero emancipati [f] & iure ciuili perdunt gradũ liberorum, & a Prætore non † admittuntur [g] & recte. Naturalia enim iura ciuilis ratio [h] perimere nõ poteſt: [i] nec quia deſinunt ſui hæredes eſſe, poſſunt deſinere filii filięve, aut nepotes neptesve eſſe. Adoptiui uero emancipati [k] extraneorum loco incipiunt eſſe: [l] quia ius nomenque filii filięve, quod per adoptionẽ conſecuti ſunt, alia ciuili ratione, id eſt emancipatione perdunt.

¶ Filius legitimus & naturalis in ptãte, uel emãcipatus, habet Contra tabulas de iure ꝑtorio, ſi ſit ꝑteritus; niſi fuerit

d ¶ Minus ergo iuris. Quia naturales emancipati iure ꝑtorio uocantur, ſed adoptiui emancipati nõ, ut ſupra proximo. §. ergo &c.
e ¶ Naturales, & legitimi.
f ¶ Emancipati. ab adoptiuo pře.
g ¶ Non admittuntur. Niſi ſint de ſuis: quia auus adoptauit nepotem in filium, & poſtea emancipauit, ut ff. ad tertul. l. ij. §. adoptiui.
h ¶ Ciuilis ratio. Ideſt emancipatio quæ de iure ciuili eſt, ut ff. de regu. iur. actus.
i ¶ Non poteſt. ſic. s̅. de leg. agna. tut. §. ſi. ſic. ff. de reg. iu. nihil tam.
k ¶ Emancipati. ab adoptiuo patre, & poſt mortem naturalis, ut. s̅. §. prox. uer. poſt mortem.
l ¶ Incipiunt eſſe. Nota, ꝙ ſi emancipetur filius uel filia uel deinceps, non ſunt ſui hæredes: non tamen deſinunt eſſe filij uel filiæ.

SYL. ¶ Minus ergo iuris. Caſus. Quæſitum fuit, an æquipararentur naturales & adoptiui emancipati: & uidetur ꝙ ſic ea ratione, quia quaſi etiam reſpectu iuris habentur pro eiſdem ſupra de adoption. per tot. & idem operatur fictio in caſu ficto, quod ueritas in uero. Contrarium reſpondetur ex ratione expreſſa in text. emancipatio enim iuris ciuilis uinculum tollit, non naturalis. No. quòd plus iuris habent naturales

¶ Eadem hæc. Caſus. Quærebatur an idem obſeruaretur in bon. poſ. contra tab. & uidetur ꝙ non, propter iniuriam SYL.

a parente factam in pteritione, ob quā mouetur prætor: cuius contrarium dr̄ ex eadē rōne, quæ multo magis nulitat in cauſa teſtati quàm inteſtati. Not. ꝙ Contra tabu. datur præteritis, non exhæredatis.

d ¶ Exhæredatis. Cum ergo mr̄is præteritio pro exhæredatione habeat̄, ut ſupra de exhæred. lib. §. ultimi. ceſſat ibi Contra tab. bon. poſ. ut. ff. de cōtratab. illud. §. ad teſtamenta.

Matris pteritio hr̄ p exhæredatione. SYL.

Itē ꝙ ille eſt præteritus, qui uel nō eſt īſtitutus, uel eſt īſtitutus ſed nō rite. Item ꝙ bo. poſſ. contra tab. inducta eſt ēt pro filijs in ptāte. Item ꝙ prætor non admittit ad cōtratab. emancipatos exiſtentes tempore mortis in aliena familia. Itē ꝙ ad Contra tab. uocanē filij, qui de iure ciuili ſolent uocari, & eo ordine, ſecundum Ang. quod tn̄ non probatur hic, ſed potius quod ijs, quibus prætor ſubuenit ab inteſtato, ſubuenit facto teſtamento.]

in adoptiua familia tunc tpis: adoptiuus uero ſecus. Ang.

¶ Eadē [a] hæc obſeruanē & in ea bonorū poſſeſsione, quā contratabulas teſtamēti parentis liberis præteritis, ideſt neq; hæredibus inſtitutis, [b] neq; ut oportet [c] exhæredatis, [d] Prætor pollicet. Nā eos quidem, qui in ptāte [e] mortis tpe fuerint, & emancipatos, uocat Prætor ad eandē bonorū poſſeſsionē, eos uero, qui in adoptiua familia fuerint p hoc tēpus, quo naturalis parēs moreretur, repellit. [f] Itē adoptiuos liberos emancipatos ab adoptiuo patre, ſicut nec ab inteſtato, ita longe minus contrata-

¶ Adde, ꝙ aſsignat rō in. §. ad teſtamenta. quæ declaranda eſt ut per gl. aliter non eſſet ueta: hodie uero, ſi mater prætereat ſine inſertione cauſæ, habent Contra tab. ſicut ius dicendi, nullum, ſecundum cōmunem ſententiam, ut per Iaſo. in. l. poſthumo. in. iiij. col. C. de contratab.]

a ¶ Eadem. Quæ obſeruantur in bon. poſſ. Unde liberi, & in Contratab. bon. poſ. ſeruantur.

Præteritus qn̄que cō mittit edictū.

b ¶ Inſtitutis. His enim inſtitutis nō datur hæc bon. poſſ. niſi præteritus rūpat teſtamentum, & huic ſcilicet inſtituto uiam apetiat: & hoc eſt quod dicitur, niſi præteritus committat edictū: ut ff. de contratab. l. iij. §. ſi quis ex liberis. j. ſi autem præteritus nolit uti, poſtquam ſemel agnouit, † inſtitutus habet Contratab. iure ſuo, & ſecundum tabulas: quod eſt mirabile: nec expectat præteritum, ut ff. de contratab. l. ſi poſt mortem. §. fin. & de leg. præſtan. l. nonnunquam.

† Immo idē eſt, ēt ſi repudiat, ut ē caſus in. l. nonnunquā. ff. de leg. pſtand. Ang.

SYL. ¶ Adde ꝙ uerior eſt opiu. contraria & communior, ꝙ non ſit neceſſaria petitio, & probatur concludenter in. d. l. nōnunquam. & in. l. non putauit. §. a primo. ff. de contratab.]

c ¶ Ut oportet. ſ. maſculi nominatim, fœmine inter cæteros, ut ſupra de exhære. lib. §. j.

e ¶ In poteſtate. Emancipatis committentibus edictum: non alias, ſecundum Mart. ut ff. de contratabul. l. iij. §. ſi quis ex liberis. Sed Ioan. contra. nam nullum dicere poſſunt, & contra tabu. ſuo iure habent, (j) ut ff. de leg. præſt. l. ſi duo. & C. de lib. prçter. maximum. Accurſius.

ADDIT. (j) Dic ut. l. is qui in poteſtate. ff. de leg. præſtan. nam, ut hic eſt text. clarus, licet pro emancipatis prætor adinuenerit bono. poſ. quia erat eis neceſſaria, non tamen uoluit eam denegare ſuis: immo conceſsit in caſu quo uoluit, ut dictis iuribus: quia uocanē ad contra tabul. non uocantur de iure ciuili, ut. l. j. §. uocantur. ff. de contra tabul. Ang.

f ¶ Repellit. ſ. prætor: niſi ſint inſtituti, & eis committatur edictum, ut ff. de contra tab. non putauit. §. in adoptione &. §. ut autem. Item contra. ff. de cōtra tab. l. iij. §. ſi quis filio, Sol. ut. ī. eo. §. at ij. Accur.

¶ Admonendi tamen. Caſum non expedit figurare, quia iſta uerba ueniunt ad declarationem eorum, quę dicuntur in. §. at ij. Not. ſummarium. Item qua- SYL.

bulas teſtī ad bona eius admittit. quia deſinunt in numero liberorum eius eſſe.

¶ Licet filius emancipatus adoptat[a] nó poſſit uenire ad bona patris naturalis p Vnde liberi uel Vnde agnati, uenit tamé per Vnde cognati. h.d. Ang.

¶ Admonēdi[a] tamē ſumus, eos, qui ī adoptiua familia ſunt, quiue poſt mortē naturalis parentis ab adoptiuo patre emācipati fuerint, ītestato parente naturali mortuo, licet ea parte edicti, qua liberi ad bonorum[b] poſſ. uocanť, non admittātur, alia tamen parte uocari. ſ. qua cognati defuncti uocanť Ex qua parte ita admittuntur, ſi neq; ſui hæredes liberi, neq; emancipati[c] obſtent, neq; agnatus quidē ullus interueniat. Ante. n. Prætor liberos uocat, tam ſuos hæredes, quam emancipatos: deinde ltimos[d] hæredes: †deinde ,p-ximos[e] cognatos.

¶ Adoptatus ab extraneo hodie nó trāſit in poteſtatem ſuā: & ideo nec querelā habet, neque Cótratabulas: licet ab inteſtato ſuccedat: ſed quo ad patrē naturalē uetera iura ſeruantur, niſi fuerit adoptatus ab aſcendēte naturali. h. d. Ang.

¶ Sed ea oīa[f] quidē antiquitati placuerūt: aliquā[g] aūt emēdationē a noſtra conſtōne[h] acceperunt, quā ſuper iis pſonis † compoſuimus, quæ a patribus ſuis naturalibus[i] in adoptionem aliis dantur. Inuenimus etenim nó nullos[k] caſus, in quibus filii & naturalium parentum ſucceſſionem propter adoptionem amittebant, & adoptione facile per emancipationé ſoluta[l] ad neutrius[m] patris ſucceſſionem uocabātur.[n]

liter procedat ſucceſsio prætoria.]

a ¶ Admonēdi tñ. Licet hos duos qui ſequuntur, non admiſerint de iure ciuili, ut ſ. eo. §. at ij. tamen admouendi ſumus, idest admonemus &c.

b ¶ Ad bonorum poſſ. ſcilicet Vnde liberi.

c ¶ Emancipati. Qui ſunt ſui per prætorem, ut ſupra eodem. §. emācipati.

d ¶ Legitimos. Ideſt agnatos, ut infra titul. j. i. reſpon.

e ¶ Proximos. Sic. ff. ſi ta. teſt. nullæ extabunt. l. j. ſic. ff. quis or. in bono. poſ. ſer. l. j.

SYL. ¶ Sed ea omnia. Caius. Non figuratur, quia. §. hic pōit correctionē Iuſti. rō. n. dubitandi erat ius antiquū, rō uero decidendi ponit in uerſi. inuenimus. Not. ꝙ filius datus in adoptionem extraneo retinet iura patris naturalis. Item ꝙ adoptatus ab extraneo ei ſuccedit ab inteſtato. Itē ꝙ adoptatus ab extraneo nō hēt remedium contra teſtm̄ patris adoptiui, ſi prætereatur uel exhæredetur: ratio aſsignatur in text. Item ꝙ neceſsitas exhæredandi & inſtituēdi prouenit ex ſuitate. Item quòd adoptatus ab aſcendentibus tranſit hodie in poteſtatem ſicut de iure antiquo. Item ꝙ duo uincula arctius ligant. Item ꝙ arrogatus tranſit in poteſtatem arrogantis, & ei ſuccedit] † alias tertio.

f ¶ Sed ea omnia. Quæ ſ. eo. §. at ij. dicta ſunt & ſupra proxi.

g ¶ Aliquā. quaſi dicat qdam correximus, quædam retinuimus.

h ¶ Conſtitutione. Vt C. de adopt. l. pen.

i ¶ Naturalibus. & legitimis. Acc.

k ¶ Nōnullos. Ideſt aliquos. Accur. † alias capoſuimus.

l ¶ † Soluta. ſ. poſt mortem: ſecus ſi ante, ut ſupra eo. §. at ij. Accur. † Iſta gl. nō ē. Accur.

m ¶ Ad neutrius. Vt ſupra eodem. §. at ij. Accur.

n ¶ Vocabantur. Hoc idem uideť etiam contingere hodie in caſu, quem habemus infra eod §. uer. noſtra autem. C. de adopt. l. pen. §. ſed hoc. Sed dic, quòd auus

præter contra glo. dic quod auus adoptans non ... poteſt emancipare ... cauſa cognita, ... arrogator ... adop. ... arrogatori auus adoptans ... inf. eo. §. ...

Hoc ſolito more corrigentes, conſtōnē [a] ſcripſimus, p quā definiuimus, quando parens naturalis filium ſuū adoptandum alii dederit, integra oīa iura ita ſeruari, atq; ſi in patris naturalis ptāte permanſiſſet, [b] nec penitus adoptio fuiſſet ſubſecuta: niſi in hoc tātummodo [c] caſu, ut poſſit ab inteſtato [d] ad patris adoptiui uenire ſucceſſionem Teſtamēto autem ab eo [e] facto, neque iure ciuili, [f] neq; prætorio, [g] ex hæreditate eius aliquid perſequi pōt, neque contratabulas bonorum poſſeſſione agnita, neq; inofficioſi [h] querela inſtituta: cum nec neceſſitas patri adoptiuo imponatur, uel hæredem eum inſtituere, uel † exhæredatū eū facere, utpote nullo uinculo naturali copulatum: neque ſi ex Sabiniano ſenatuſconſulto [i] ex tribus maribus fuerit adoptatus. Nam & in huiuſmodi caſu neque quarta ei ſeruatur, nec ulla actio ad eius [k] perſecutionē ei competit. Noſtra autem cōſtitutione [l]

adoptans tenetur ei relinquere quartam, ut filio arrogato, ut infra eodem §. in uerſicul. noſtra. ibi, quemadmodum &c.

SYL. ¶ Attende quia loquuntur in arrogato. nō enim redit in caſu illo ad ſucceſſionē patris naturalis aliquo modo, quia iam alteri q̄ſita eſt hæreditas, & qa pater teſtatus eſt rite, nec debet d̄cipi.]

ADDIT. Sed hanc reprobat glo. in dicta.l. penult quia ubi deſtituit omni remedio, ſibi imputet, qui ſe emancipari permiſit.

a ¶ Conſtitutionem. ſ. prædictam.

b ¶ Permāſiſſet. Nunquid ergo non permanſit? Reſpon. immo permanſit, ut ſupra de adopt.§ ſed hodie. Sed hoc dicit referendo ſe ad factum quaſi dicat ac ſi de iure & de facto in eius familia permanſiſſet.

c ¶ Tantummodo. Nunquid eum in ius uocabit ſine uenia? Item nunquid alimenta tali filio dare tenetur? Rñ. nō per hanc literam, ut ſupra de adopt.§. ſed hodie. † P. dicit contra.

SYL. ¶ Adde quo ad ueniam, quòd tenetur petere, quia non poteſt negari ꝙ ei nō debeatur reuerentia: & licet non ſit in poteſtate, non obſtat: patet in matre: ſed quo ad alimenta non tenetur, patet in uerſic. tantummodo. Nec ratio Ioan. Fab. obſtat, quia acquirit naturali patri.

d ¶ Ab inteſtato. Ideſt ſimul cū alijs naturalibus, ut C. de ſuis & legit. ſi te. non tñ ſuccedit aliis conſanguineis ſui patris adoptiui, ut C. de adop. l. pen. §. ſed ſi quidem. in fi. Accur.

ADDITIO. Hoc uerum de iure nouo: ſecus de iure antiquo ut ff. de adopt. l. qui in adoptionem.

e ¶ Ab eo. ſ. adoptiuo patre.

f ¶ Neq; iure ciuili. Quia nō eſt in poteſtate ſua.

g ¶ Neq; p̄torio. Quia non eſt emācipatus ab eo, ut ſupra de exhær. libe. in princ. &. §. emancipatos, &. §. fin.

h ¶ Inofficioſi ſupra de inoffi. teſtam. §. tam autem. contra. Solu. illa intelligitur ſecundum diſtinctionem huius §. ut ibi dicitur.

i ¶ Sabiniano ſenatuſc. Quod non habemus: ſed dicebat, ꝙ tres iuuenes arroganti offerebātur, ut unum eligeret: quo caſu magna erat hęc ſolennitas: unde ex conſtitutione diui Pij quartam ei dabat arrogator: quod hodie non eſt in uſu: immo idem hoc caſu, ut & alias, ut hic, & C. de adop. l. pen. §. quæ autem.

* ADDIT. Alcia. lib. parer. 4. c. iij. legendū putat, Tribus manibus: quaſi tribus mancipationibus. Non uiderat ſ. Theophilum, qui adoptionem ex tribus maribus docet fuiſſe, quum quis tres filios mares haberet, & unum ex iis in adoptionem daret.

k ¶ Ad eius. ſ. quartæ.

l ¶ Conſtitutione. ut C. de adopt. l. penul. §. ſi uero pater.

Adoptans a u' quartam re. SYL. loquitur adoptato.

† Opinionem iſtius gl. contra P. approbat Angel. hic quo ad primā q. ī diſtictē licet Io. Fab. uideat ſtare cū P. Item quo ad ſecūdā, niſi o pa rēt ipſi pr̄i adoptiuo, arg. l. in rebus. §. pñt. ff. cōm. uel niſi pr̄ nālis egeret, SYL. & adoptatus nō hēat unde ſe alet poſſet ar. l. pe. ff. de lib. agn.

† alias exhæredē facere.

a ¶ Parens. Hoc in infinitum accipe, ut ff. de gra. l. iuriſcōſultus. §. parentes.

SYL. ¶ Pro intellectu ui. præpo. ſeuen. in iij. caſu. q. fi.]

b ¶ Seruauimus. Vt ſiue loco filij, ſiue nepotis adoptet, hēatur ac ſi uere nālis eſſet. ſ. filio pcedente nepotem, ut C. de adopt. l. pen. §. q aūt in filio.

c ¶ Quēadmodū. q. d. ſic tranſit ut in hoc caſu qui ſequit.

¶ Itē uetuſtas. Caius. Nō ponit in §. correctorio iuris antiqui: ius. n. uetus dubitationem facit: ius nouū habet rōnē expoſitam ī text. ibi, non paſſi ſunt talē cōtra nāꝫ iniuriam, & ibi, q non ſolū nāę; ſꝫ ēt ueteris iuris ſuffragijs muniuntur. Not. ꝙ iniuriā nāę facit qui plus diligit nepotes ex filio & deſcendētes, q̄ ex fœmina. Itē ꝙ appellatiōe nepotū ueniūt nepotes tā ex maſculis q̄ ex fœminis. Itē ꝙ ſtātib. deſcēdētib. nullus tranſuerſalis admittit. Itē ꝙ qñ nepotes inter ſe ſuccedunt, admittunt in ſtirpes.]

† alias hanc pſonam.

† alias in tali adoptione ſeruauimus.

SYL.

† alias ſingulatim.

exceptus eſt is, quem parens [a] naturalis adoptandum ſuſceperit. Vtroque enim iure tā naturali quàm legitimo in † hac pſona concurrente, priſtina iura † tali adoptioni ſeruauimus [b] quemadmodum [c] ſi paterfamilias ſeſe dederit ad arrogandum. quæ ſpecialiter & † ſigillatim ex præfatæ cōſtitutionis tenore poſſunt colligi.

¶ Olim nepos ex filia, uel pronepos ex nepte, uocabantur ad hæreditatem demum poſt agnatos: ſed ex aliquibus conſtitutionibus uocabantur cum diminutione tertiæ partis ſimul cum aliis deſcendentibus: quam partem etiam minuebant agnati tranſuerſales: hodie uero eſt ſecus. Et iſti tales deſcendentes ſuccedunt in ſtirpes, non in capita. hoc dicit. Aret.

¶ Item [d] uetuſtas ex maſculis progenitos plus diligens, ſolos [e] nepotes uel neptes, qui quæve ex uirili ſexu deſcendunt, ad ſuorum uocabat ſucceſsionem, & iuri agnatorum eos anteponebat: [f] nepotes autem, qui ex filiabus nati ſunt, & pronepotes ex neptibus, cognatorum loco cōnumerans, poſt agnatorum lineá eos uocabat, [g] tam in aui vel proaui materni, [h] quàm in auiæ uel proauiæ ſiue paternæ ſiue maternæ [i] ſucceſſionem. Diui autē [k] principes non paſsi ſunt talē contra † naturam iniuriam ſine competenti emendatione relinquere: ſed cum nepotis & pronepotis nomen commune ſit utriſq;, tam q ex maſculis, q̄ qui ex fœminis deſcendunt, ideo eundem gradum & ordinem ſucceſsionis eis donauerunt. [l] Sed ut aliqd amplius ſit eis, qui non ſolum naturæ, ſed etiam ueteris iuris [m] ſuffragiis muniuntur, [n] portionem nepotum uel neptū,

d ¶ Itē uetuſtas. Correximus ius antiquum circa liberos primi gradus nāles ſiue adoptiuos, nūc circa ulteriores.

e ¶ Solos nepotes. In hoc male.

f ¶ Antepo nebat. In hoc bene.

g ¶ Vocabat. ſ. uetuſtas, non ciuilis iuris auctoritas, ut ſ. ſed prætorij, ut infra tit. j. §. ſed quia.

h ¶ Mrni. ſ. moriente maſculo, de cuius bonis agit, ut. j. §. proximo.

i ¶ Mrnæ. ſ. moriente fœmina, ut j. proximo. §. Accur.

k ¶ Diui aūt principes. Vt C. de ſuis & leg. ſi defunctus. & C. de col. l. illam.

l ¶ Donauerunt. ſ. principes: ſed nō idē commodum, ut ſequitur.

m ¶ Veteris iuris. Id eſt legis duodecim tabu.

n ¶ Muniuntur. Nota duas rōnes.

† Facit l. maximū uitiū. ibi, q. n. tales dñas īducūt. C. de li. præte.

uel deinceps (de quibus ſupra diximus[a]) paulo[b] minuendam eſſe exiſtimauerũt,[c] ut minus tertia parte acciperent, quam mẽ eorum uel † auia fuerat acceptura, † uel pater eorũ, uel † auus pr̃nus ſiue maternus, quando fœmina mortua ſit,[d] de cuius hæreditate agitur: iiſq;[e] (licet ſoli ſint) adeuntibus, agnatos minime uocabant. Et quemadmodũ lex duodecim tabularum filio mortuo nepotes, uel neptes, pronepotes uel proneptes in locũ patris ſui ad ſucceſsionem auĩ ſui uocat:[f] ita & principalis diſpõ i locũ matris ſuæ uel auiæ eos cũ iã deſignata p̃tis tertię[g] diminutione uocat.

¶ Sed nos, cũ adhuc dubitatio maneret inter agnatos & memoratos nepotes quartã partẽ ſubſtantiæ defuncti agnatis ſibi uẽdicãtibus ex cuiuſdã conſtõnis[h] auctoritate, memoratã quidem conſtõnem a noſtro Codice ſegregauimus, neq; inſeri eã ex Theodoſiano Codice in eo conceſsimus: noſtra aũt conſtõne[i] promulgata toti iuri eius derogatum eſt: & ſanximus, talibus nepotibus ex filia, uel pronepotibus ex nepte & deinceps ſuperſtitibus, agnatos nullam partẽ mortui ſucceſsionis ſibi uendicare: nẽ ii, qui ex tranſuerſa[k] linea ueniũt, potiores iis[l] habeantur, qui recto iure deſcẽdũt. Quam conſtitutionẽ noſtram obtinere ſecundum ſui uigorem & tempora[m] & nũc ſancimus; ita tamẽ[n] ut quemadmodum inter filios & nepotes ex filio antiq̃tas

uincere unam, ut ſupra de adopt. §. ſed hodie. in fi.

a ¶ Diximus. ſ. ꝙ nullo modo niſi in tertio ordine ſuccederent, ut ſupra proxime hoc. §.

b ¶ Paulo. Nota parum de tertia parte totius rei dici: ſic in authẽ. de exhi. & intro. reis §. ſancimus.

¶ Adde, ꝙ alias ẽt quarta pars dicit̃ minuſcula. l. ſi q̃s in ſuo. in prin. C. de inof. teſt. regulariter tñ dicitur arbitrio iudicis tanquã quid a iure indeterminatũ, ſed determinandum pro qualitate rerũ, pſonarũ, loci, & tp̃is, & mãæ de qua agit.]

c ¶ Exiſtimauerunt. ſ. principes.

d ¶ Mortua ſit. No. duos caſus. Si. n. morit̃ fœmina, nepotes uel neptes ex maſculis uel fœminis in nihilum olĩ niſi poſt agnatos, hodie cum diminutione ſuccedunt tertiæ partis. Si moritur maſculus, nepotes ex filia tantum uocantur cum diminutione tertiæ partis, ut hic dicitur.

e ¶ Iiſq; . ſ. qui deſcendunt ex fœmineo ſexu.

f ¶ Vocat. Vt ſupra eodem. §. cum filius. Accur.

g ¶ Partis tertiæ diminutione. Quod de hac diminutione tertiæ dicitur, corrigitur per ſequentem. §. ſecundũ Mar. ſed nos ſecũdum B. dicimus ſequ. §. loqui in quadã alia parte, q̃ debebatur agnatis ſcilicet quarta: non autẽ de hac tertia ſed p authẽ. dicimus de hac tertia correctũ . ſ. ut æqualiter hodie ueniant, ut i authent. de trien. & ſemiſ. §. neq; illo. coll. iij. Accur.

h ¶ Conſtõnis. Quã non habemus, ut ſequitur.

i ¶ Conſtõne. Vt C. de ſuis & legi. l. fin.

k ¶ Trãſuerſa linea. Sic in authẽ. de non elig. §. cũ igitur. circa fin. colla. prima.

l ¶ Iis. ſcilicet nepotibus & pronepotibus ex filia.

m ¶ Et tempora. Vt in futuris caſibus tantum ualeat, ut C. de ſuis & legit. l. ultim. Accur.

n ¶ Ita tñ ut quemadmodũ. Hoc quod ſequitur, eſt referendum ſupra ad uer. diui. non ad proximum.

Nõ duplex una uinca.

Syl.

† ſi agit̃ de hæreditate patris auiæ.

† ſi agit̃ de hrditate auiæ paternæ.

† ſi agit̃ de hæreditate pauiæ paternę uel maternæ.

a ¶ Antiquitas ſtatuit ſupra eod.§. cũ filius.
b ¶ Diminutione.ſ.quartæ quæ debebatur agnatis,nõn tertiæ q̃ debebaĩ patruis,ut ſupra prox.§.diximus.
c ¶ Hẽant.

Immo in capita uidetur diuidi, ut.j. titu.j.§. hoc & addendũ. in fi.§. ſed ibi de collateralibus, h̃ de deſcendẽtibus loq̃. ADDIT. Not. ꝙ non tm̃ nepotes, ſed pronepotes ſuccedũt in ſtirpes, & ueniũt ꝑ repræſentatio nẽ:cuius cõtrarium uĩ dici in auth. de hær.ab inteſt.uenientibus.§. huiuſmodi. Ang.

ſtatuit,[a] non in capita,ſed in ſtirpes diuidi hr̃ditatẽ, ſimiliter nos inter filios & nepotes ex filia fieri diſtributionem iubeamus,uel inter oẽs nepotes & neptes, & inter pronepotes, & ꝓneptes.& alias deinceps ꝑſonas: ut utraque ꝓgenies, matris uel patris, auiæ uel aui portionẽ ſine ulla diminutione[b] cõſequaĩ:ut ſi forte un⁹ uel duo ex una parte ex altera tres aut quatuor extẽt, unus aut duo dimidiam,alteri tres aut quatuor alterã dimidiam hæreditatis habeant.[c]

¶ De legitima agnatorũ ſucceſsione.

¶ Deficientibus ſuis hæreditas defertur ad proximos agnatos,qui dicuntur conjuncti per maſculos ẽt adoptiuos: dummodo ſint proximiores: h.d.

SI nemo[d] ſuus[e] hr̃s uel eorũquos

Conti-nuatio. ¶ De legitima agnatorũ ſucceſsione.

¶ Supra titulo proximo dictũ eſt, qualiter ſuccedanĩ ſui hæredes ſiue liberi: uerũ quia poſt ſuos uocanĩ primi agnati,q̃ cognati,ut.j.eo.§. fi. &.l.j.§. poſt ſuos.ff.de ſuis & leg. ideo poſt tit. præce.poſuit iſtum. Aret.

Diuiſio SI nemo. ¶ Totus iſte tit. diuidiĩ in ſeptẽ partes. Primo qñ admittiĩ agnatus.Secundo,quis eſt agnatus. Tertio,uſque ad quorũ gradum agnati ueniunt, & uſq; ad quotas perſonas fœminas deuoluant tam de iure uetuſtiſsimo & de iure prætoris, q̃ etiam media iuris prudentia.l.xij.tab.& tempore Iuſtiniani.Quarto,ꝙ generi agnatorum Imperator addidit unum cognatũ.Quinto,ꝙ.l.xij.tab.proximus agnatus uocatur, & quis dicatur proximus. Sexto, quod ex.l.xij.tabul.proximo repudiante ſequens non admittebaĩ,hodie uero ſic.Septimo,ꝙ filij emancipati hæreditas eſt legitima patri.Secunda ibi (Sunt aũt.) Tertia ibi (Cæterum.) Quarta ibi (Hoc etiam addendũ.)Quinta ibi (Si plures ſint.) Sexta ibi (Placebat.) Septima ibi (Ad legitimam.)

Caſus. Non figuraĩ in prin.tanq̃ in.l. tradẽte regulã notiſſimã in materia ſucceſsionũ,& definiẽ te qui ſint agnati, ſed in uer. Ijetiã, dubitatio fuerat ex eo, quia ille,qui nõdũ natus eſt, non põt dici agnatus morienti qa nõ entis nullæ ſiunt qualitates. ſed contrarium diciĩ, ꝙ immo debet dici proximior,quia hic.§.intelligendus eſt,ut intelligit glo. in eo, qui tempore mortis conceptus eſt:quo ſtante qui in utero eſt,habetur fictione iuris pro iam nato quo ad cõmoda ſua: & re uera eſt in rerum natura, licet nõ ſit editus:& ſic quæ dicunĩ hic, locũ habent in iam concepto t̃pe mortis : quæ dicunĩ in contrario,in non cõcepto, ꝓ ut optime declarat Iuriſcon. in.l.j.§.ſi quis proximior.ff. unde cog. No.ꝙ prima cã ſucceſsionis eſt ſuorum qualiter cunque ſit ſuus.Itẽ ꝙ deficientibus deſcendentibus,ex.l.xij.tab. uocanĩ priores agnati.Itẽ qui ſint agnati. Item ꝙ ſufficit allegare librum. Itẽ qui ſit frater conſanguineus.Itẽ ꝙ qualitas adiũcta uerbo debet determinari ſecundum tempus uerbi. Item ꝙ inter naturalem & adoptiuum eſt agnatio.]

SYL. † alias unde legitimi & unde agnati.

d ¶ Si nemo. Etiam unus,ut ff.de teſt. tu.ſi nemo.
e ¶ Suus.ſupra tit.j.§.j. Acc.

a ¶ Prætor

inter ſuos hr̄des Prætor[a] uel conſtōnes[b] uocant, exiſtat[c] qui ſucceſſionē[d] quoquo mō[e] amplectaẽ, tunc ex lege † duodecim tabularum ad agnatū[f] proximum[g] pertinet hæreditas.

¶ Sunt aūt agnati[h] (ut primo quoq; libro[i] tradidimus) cognati p uirilis ſexus pſonas cognatione[k] coniuncti, quaſi a patre cōnati. Itaque ex eodem patre nati fratres, agnati ſibi ſunt, qui & conſanguinei[l] uocanẽ: nec requiriẽ an ēt eandē matrem habuerint. Item patruus fratris filio, & inuicē[m] is illi agnatus eſt. Eodem numero ſūt fratres patrueles.i. qui ex duobus fratribus procreati ſunt: qui etiā conſobrini[n] uocanẽ. Qua rōe ēt ad plures gradus agnationis peruenire poterimus.

¶ Ii ēt, qui poſt mortem patris naſcunẽ, iura conſanguinitatis[o] nanciſcuntur.

¶ Non tn̄[p] oībus ſimul agnatis dat[q] lex hæreditatē, ſed iis,[r] qui tunc † proximiores gradu ſunt, cum certum[ſ] eſſe ceperit aliquem inteſtatum deceſſiſſe.

¶ Per adoptionem[t] quoq; agnationis ius cōſiſtit: ueluti iter fi-

a ¶ Prætor. s̄. tit. j. §. emancipati.
b ¶ Conſtōnes. s̄. tit. j. §. j. uer. quibus connumerari. & §. item uetuſtas. uerſi. diui.
c ¶ Exiſtat. Dico & amplectatur: nam hæc duo neceſſaria ſūt.
d ¶ Succeſſionē, defuncti.
e ¶ Quoquo modo. ſ. ciuili, uel prætorio iure.
f ¶ Agnatū capite non minutū, ut ff. de ſuis & legi. hære. l. capitis.
g ¶ Proximū. i. qui pximior ē defuncto infra eo. §. ſi plures. & §. proximus.
h ¶ Sūt aūt agnati. Sic ff. de leg. tu. l. ſunt autē.
i ¶ Libro. Vt ſupra de leg. agn. tut. §. ſunt.
k ¶ Cognatione. Cognatio eſt genus, agnatio ſpecies. Vn̄ quiſquis eſt agnatus, eſt cognatus: ſed non conuertitur.
l ¶ Conſanguinei. Quaſi ex eodē ſanguine nati: cæteri agnati non dicūtur conſanguinei, ut ff. de ſuis & leg. l. ij.
ſ y z. ¶ Vterini. n. non dn̄r conſanguinei. l. poſt conſanguineos. in prin. ff. de ſuis & leg. declarat Bar. & Aret. in l. cum quidam. §. quod dĩ. ff. de acq. hær.]
m ¶ Inuicem. ſ. filius fratris patruo.
n ¶ Etiam conſobrini. Improprie, ut j. de gra. cogn. §. iiij.
o ¶ Iura cōſanguinitatis. ſ. ad ſuos fratres prius natos: ad reliquos uero agnatos agnationis tm̄ ius acquiritur, ut ſupra proxi. diximus. Et eſt uerum hoc, ſi uiuēte eo, de cuius hæreditate agitur, concepti ſaltem erant, ut ff. de ſuis & leg. hær. titius. & ff. unde cogn. l. j. §. ſi quis proximior. Accur.
ADDIT. Alias ex perſona ſua non ſuccedit, ſed bn̄ ex pſona patris. Ang.
p ¶ Nō tn̄. quāuis agnati uocenẽ ad hæreditatē, non tn̄ &c.
ADDIT. Et ſic. no. ſecundū Ang. diſpōnē abſolutā debere intelligi ſecundū ordinis progatiuā. Quod facit ad eū, q accepit ĩ emphyteuſim, uel cui legaẽ aliqd pro ſe & filijs ſuis, ut uideātur eſſe uocati ſecundū ordinem charitatis.
q ¶ Dat lex ſ. xij. tab.
r ¶ Sed ijs. Et oībus ijs, ut infra eo. §. ſi plures.
ſ ¶ Certum. Quod eſt etiam. ſ. facto teſtamento quod euanuit: quod dic ut. j. §. proximus.
t ¶ Per adoptionem quoq;. q. d. non ſolū iure naturali conſtituiẽ agnatio. ſed ēt ciuili: ut p adoptionem. ſ. quamlibet iure iſto, ut ff. de adop. l. j. & s̄. de adop. in princ. ſed hodie per eam tm̄, ex quæ tranſit in ptātem arrogatoris, ut. s̄. tit. j. §. ſed ea. uerſi. noſtra autem. ſed tamē licet non fiat agnatus. ſ. hodie, quia nō tranſit in poteſtatem extranei arrogantis: ſuccedit tamen ab inteſtato patri tantum, non alijs patris agnatis, ut C. de adoptio. l. penult. §. ſed ſi quidem. Accurſius.

† Quæ libr. j. Rheto. ad Heren. in hæc uerba refertur: ſi paterfa. inteſtato moriẽ, familia pecuniaque ei⁹ agnatorū gentiliúq; eſto.

Cognatio eſt genus, agnatio ſpecies.

† alias proximiori.

lios naturales, [a] & eos, quos pr̃ eorum adoptauit: nec dubiũ eſt, † quin improprie conſanguinei appellent. Item ſi [b] quis ex cæteris agnatis tuis, ueluti frater, aut patruus, aut denique is, qui lõgiore gradu eſt adoptauerit aliquẽ, † agnatus iter ſuos [c] † hæredes eſſe nõ dubitatur.

¶ Agnata p̃ter ſororem ad ſucceſsionẽ defuncti ab inteſtato per mediã iuris prudentiã excludebat̃, licet beneficio Prætoris p Vnde cognati, ſuorum & agnatorũ gradibus deficientibus, admittebat̃, poſtea uero per conſtõnes imperiales in ſucceſsione Vnde agnati ſublata eſt dr̃ia ſexus. cõnumerant̃ aũt inter agnatos deſcendentes ex ſororibus ẽt uterinis, ſi primo gradu ſunt. h. d.

¶ Cæterum [d] inter maſculos quidem agnationis iure hæreditas, ẽt ſi lõgiſsimo [e] gradu ſint, ultro citroque capit̃. Quod ad fœminas [f] uero attinet, ita placebat: [g] ut ipſę conſanguinitatis [h] iure tm̃ capiãt hæreditatem, ſi ſorores ſint, ulterius non capiant: maſculi aũt ad earum [i] hæreditates, ẽt ſi longiſsimo gradu ſint, admittantur. Qua de cauſa fratris tui aut patrui tui filiæ, uel amitæ tuæ hæreditas ad te pertinebat, tua [k] uero ad illas non pertinebat. Quod iõ ita conſtitutum erat, quia cõmodius uidebatur ita iura conſtitui, ut plerunque [l] hæreditates

a ¶ Nãles. Et legitimos, non tñ emancipatos, ut ff. de gra. co. l. ſi filium.

b ¶ Item ſi quis. Non ſolum pater, de quo dictum eſt.

c ¶ Suos hæredes eſſe. i. agnaſcit̃ alijs agnatis adoptãtis, & eis cognatus fit ut ff. de adop. qui in adoptionem. ¶ Cęterum. Caſus Non figurat̃ in l. corrigente. Habes enim in tex. rõnes uniuſcuiuſq; l. declarat. n. quinq, iura. Ius xij. tab. quod pariter uocabat maſculos agnatos & agnatas fœminas. i. ex uirili ſexu deſcẽdentes, ẽt ultra ſorores. Secundũ ius erat media iuris prudentia, q̃ reſtrinxit ſucceſſionem agnatorum, ut ultra ſororem non ſuccederẽt, quia commodi⁹ erat & c ut dicitur in tex. ideo ſorores ex benignitate ſucceſsibiles fecit, quia in primo gradu, reliquas excluſit. Tertium fuit ius prætorium, quod compatiens fœminis non uocauit eas inter agnatos, ſed illis deficientibus inter cognatos. Quartum fuit conſtitutio Iuſtinia. qui conſiderata identitate gradus & naturæ uoluit, ꝙ agnatæ ẽt ultra ſorores pariter ſuccedant cum maſculis. Quintum eſt ius authenticorum hodie uigens, quod remouit dr̃iam ſexus, & pariter ſuccedere uoluit, ſecũdũ gradus prærogatiuam. Not. collige ex prædictis & ex ſummario. Item ꝙ bona ſimplicitas eſt amica. ll. Item qui dicatur germanus.]

d ¶ Cæterũ i. certe: uel aliter. l. quidem duodecim tab. deferebat hęreditatem agnatis proximis, ſed media iuris prudentia cum diſtinctione: & iõ hic dicit cæterũ, ꝓ ſed.

e ¶ Longiſſimo gradu. i. decimo, ut infra de ſucceſ. cogn. §. fina.

f ¶ Fœminas agnatas.

g ¶ Ita placebat. Nota. caute dicit placebat, & non placet, ut infra eo. §. uerſi. nos uero. & hoc erat per mediam iuris prudẽtiam, nõ per l. duodecim tabu. neq; per prætorem, ut infra eo. §. uer. & hæc quidẽ. & uerſi. media.

h ¶ Conſanguinitatis. i. agnationis.

i ¶ Earum. ſ. fœminarum.

k ¶ Tua. ſ. hæreditas.

l ¶ Plerunque. Hoc ꝓp cõſanguineas ſorores, de quibus modo dixit.

ADDITIO. Et hinc ſumitur ratio ſtatutorum cõiter per Italiam, ꝙ ſtantibus maſculis fœminæ non ſuccedant:

† alias ſ y l. quin hi

† alias agnatos.

† alias deeſt hæredes.

ad maſculos [a] confluerenr. Sed quia ſane iniquum erat in uniuerſum eas [b] quaſi extraneas repelli, Prætor eas ad bonorum poſſeſ. admittit ea parte, qua ꝓximitatis [c] noie bonorũ poſſeſsionem pollicetur: ex qua parte ita ſ. admittunt, ſi neque agnatus ullus, neque proximior cognatus interueniat.[d] Et hęc quidem [e] lex xij. tab. nullo modo introduxit, ſed ſimplicitatẽ [f] legibus amicam amplexa ſimili modo omnes agnatos, ſiue maſculos, ſiue fœminas, cuiuſcunque gradus, ad ſimilitudinẽ ſuorum inuicẽ ad ſucceſsionem uocabat. Media aũt iuris prudentia, quæ erat quidem lege xij. tabu. iunior,[g] Imperiali autem diſpoſitione† anterior, [h] ſubtilitate quadam excogitata præfatam [i] differentiã inducebat, & pœnitus eas [k] a ſucceſsione agnatorum repellebat, omni [l] alia ſucceſsione incognita: donec Prætores paulatim aſperitatẽ iuris ciuilis [m] corrigentes, ſiue quod deerat adimplentes, humano propoſito aliũ ordinem ſuis edictis addiderũt: & cognationis linea proximitatis noie ĩtroducta, per bono. poſſeſſ. eas adiuuabant, & pollicebãtur ijs [n] bonorũ poſſeſſ. quæ Vnde cognati [o] appellatur. Nos [p] uero legẽ xij. tab. ſequẽtes, & eius ueſtigia in hac parte conſeruantes, laudamus quidem Prætores [q] ſuæ humanitatis, non tamen eos in plenum huic cauſæ [r] mederi inuenimus. Quare [ſ] etenim uno eodemq; gradu naturali concurrente, & agnatiõis titulis [t] tã in maſculis q̃ in fœminis æq̃ lance cõſtitutis, [u] maſculis quidem dabaĩ [x] ad ſucceſsionẽ uenire om-

† alias antiquior

quia ſtatuta ex parte maſculorum ſunt fauorabilia, & ex parte fœminarũ odioſa, ut hic per Aug.

a ¶ Ad maſculos. ſic ſupra ti. j. §. item uetuſtas.

b ¶ Eas. id eſt agnatas fœminas.

c ¶ Proximitatis i. cognationis.

d ¶ Interueniat. nec aliqs ſuorũ, ut ſupra tit. j. §. admonẽdi. in fi. §.

e ¶ Et hæc quidem. quę .ſ. in. §. cæterũ. & §. ſed quia. dicta ſunt.

f ¶ Sed ſimplicitatem. remota differentia agnatorum inter maſculos & fœminas. ſic ſupra de fideicom. hære. §. ſed q̃ ſtipulatiões.

g ¶ Iunior. Et ſic not. ꝙ lex duodecim tabularum eſt uetuſtior q̃ media iuris prudentia, & q̃ ius prętoriũ.

h ¶ Anterior. i. conſtitutione anteriori. j. ſcripta, q̃ eſt C. de leg. hære. l. lege xij. tabul. Accur.

i ¶ Præfatam. ſ. dictam ſupra eodem. §. cæterum.

k ¶ Eas. agnatas fęminas, niſi ſorores.

l ¶ Omni. Nam ordo cognatorum nõ erat adhuc. Vel dic etiam deficientibus agnatis † ipſi tamen non uocabantur.

† alias ipſe.

m ¶ Iuris ciuilis: i. mediæ iuris prudẽtiæ, quod. ſ. ciuile dr̃, ut ff. de orig. iu. l. ij. §. hæc diſputatio. Accur.

n ¶ Iis. i. mulieribus agnatis ultra ſorores.

o ¶ Vñ cognati. ſic dicta quia ꝑ eã cognati uocanĩ. Accur.

p ¶ Nos uero. Hic Iuſtinianus loqĩ.

q ¶ Laudamus quidem prætores.

ADDIT. Not. ꝙ ille ẽ laudãdus, q eſt inuẽtor alicuius ordinationis ſiue diſpõnis, licet non æq̃ perfecte adinuenerit, quia facile ẽ inuẽtis addere, ut l. j. C. de ueteri iure enu. Ang.

Inuẽtis addere facile ẽ.

r ¶ Huic cauſæ. i. expulſioni agnatorum.

ſ ¶ Quare etenim. Bñdico fore ꝓuidendum agnatis fœminis, quare etenim &c.

t ¶ Titulis. id eſt nominibus Accur.

v ¶ Conſtitutis. i. ordinatis. Accur.

x ¶ Dabatur. i. concedebatur. Accur.

nium agnatorum, ex agnatis aũt mulieribus nulli penitus, niſi ſoli ſorori, ad agnatorum ſucceſſionem patebat aditus? [a] Ideo nos in plenum omnia reducentes, & ad ius xij. tabul. eandem diſpõnẽ exequantes, noſtra conſtitutiõe [b] ſancimus omnes legitimas perſonas, id eſt per uirilem ſexum deſcendẽtes, ſiue maſculini generis, ſiue fœminini ſint, ſimili [c] modo ad iura ſucceſſionis legitimæ ab inteſtato uocari ſecundum ſui gradus prærogatiuam. nec ideo excludendas, quia conſanguinitatis [d] iura ſicut germanę nõ habent. ¶ Hoc ẽt addendum noſtræ conſtitutioni exiſtimauimus, [e] ut transferatur unus tãtummodo [f] gradus a iure cognationis in legitimam [g] ſucceſſionẽ: ut non ſolum fratris filius & filia (ſcđm quod iam definiuimus) ad ſucceſſionem patrui ſui uocentẽ, ſed ẽt germanæ [h] conſanguineæ uel ſororis uterinæ [i] filius & filia ſoli, & nõ deinceps [k] perſonæ, una cum his ad iura auunculi ſui perueniant: & mortuo eo, qui patruus quidem eſt ſui fratris filiis, auunculus autem ſororis ſuæ ſoboli, ſimili modo ab utroque latere ſuccedant, tanquam [l] ſi oẽs ex maſculis deſcendentes legitimo iure ueniãt ſcilicet ubi frater & ſoror ſupſtites [m] nõ ſunt. His etenim perſonis præcedẽtibus, & ſucceſſionem admittentibus, cæteri gradus remanent penitus ſemoti: uidelicet hæreditate nõ in ſtirpes, ſed in capita [n] diuidenda.

Filij fratris ſuccedunt cum patruo, & in ſtirpes fit diuiſio

a ¶ Aditus. Certe nõ erat rõ iuſta uel ſufficiens, licet aliqua ſit, ut ſupra eod. §. cæterum. in fi.

b ¶ Conſtitutione. ut C. de legi. hæ. l. lege. xij. tab. Accur.

c ¶ Simili mõ. i. hincinde. Vel dic, i. ita fœminæ ut mares.

d ¶ Conſanguinitatis. i. licet nõ ſint ſorores, quæ germanę uocant, quaſi ex eodẽ germine natæ.

e ¶ Exiſtimauimus, vt C. de le. hę. l. leg. xij. ta. §. j. & §. in his.

f ¶ Tantum mõ. i. non ulterior proximior tñ ſic: ut ipſe ſorores uel fratres, uterini uel uterinæ, ut ſequit, ut C. de leg. hæ re. l. fi. §. ſed neque.

g ¶ In legitima ſ. ſucceſſionẽ. ſ. agnatorum.

h ¶ Germanæ. i. natæ ex ex eodẽ patre & matre cũ defuncto.

i ¶ Vterinę. i. natæ ex eadẽ mrẽ tñ.

k ¶ Deinceps. i. ulteriores ſiue in gradu remotiores.

l ¶ Tanquam.

ADDITIO. No. ex hoc text. ꝙ iſti improprie ſunt agnati: & ideo non cõprehenderentur in ſtatutis loquẽtibus de agnatis. Ang.

m ¶ Superſtites. Hoc corrigiẽ ꝑ auth. ceſſante. C. de leg. hær. quia cum his admittunẽ. Item & in alio, quod ſubijciẽ, hic. §. corrigiẽ: quia in ſtirpes fit diuiſio hodie: ſed poſt hos filios fratrum fit diuiſio in capita, ut in auth. de hære. ab inteſt. ueni. §. reliquũ colla. ix. & ĩ auth. ut fratrũ fi. j. §. j. coll. ix. Vel dic. quod dr̃ in authen. in ſtirpes diuidi uerũ eſt, qñ cũ alijs. ſ. patruus uocant nepotes: alias ĩ capita, ut hic. ¶ Dic ꝙ in hoc articulo uariæ fuerũt doc. ſñiæ, an ſ. qñ filij plurũ fratrum ſuccedũt patruo, ſuccedant in ſtirpes uel in capita. Io. Fab. h. d. cõem opi. eſſe, ꝙ inter filios fratrũ hr̃ditas ĩ ſtirpes diuidaẽ, inter cæteros ulteriores gradus ĩ capita. Bal. uero dicit ħ opi. cõem eſſe gl. hic. Tu uero tene opi. gl. quam defende ut ꝑ Prapo. Sen. in vij. caſu. q. vj. per totum: & ego alias diſputaui hanc concluſionem. s Y Lr

n ¶ In capita. ſ. tit. j. in fi. contra. Sol. ibi de deſcendentibus loquitur, hic de collateralibus.

¶ Si ergo uis ſcire, qñ in capita, & qñ s Y Lr

in ſtirpes hæreditas deferatꝰ, dic ꝙ qñ deſcendentes uocanꝰ ad hæreditatem aſcendentiũ, diuidiꝰ in ſtirpes.§.cum filius.ſ.tit.j. qñ uero aſcendentes ſoli uocanꝰ, ſeruatꝰ diſpõ.§.conſequens. in auth.de hęr. ab inteſt. ueni. qñ uero aſcendentes cũ tranſuerſalibus, diuiſio fit in capita.§.ſi uero.d.auth.niſi eſſent etiã pmortui fratris filij, qui uocantur ad partẽ patris, auth. ut fra. filij. qñ uero ſuccedũt plures collaterales ĩ diuerſis gradibus, fit diuiſio in ſtirpes: qñ uero ſunt eiuſdem gradus, eſt q.gl. præcedẽ.dic ut ibi.]

ſtituatꝰ, poſtea tñ reuera non diciꝰ tunc decedere inteſtatus, ſed deferꝰ hæreditas a morte.l.hæres qñq;. ff. de acquir. hæred.cuius contrarium dꝰ, quia tunc eſt inſpicienda proximitas, qñ hæreditas defertur. No.ſummariũ & text.]

¶ Lege xij. tab. gradus proximior uocatur: & ſi in eo gradu plures ſunt, oẽs admittuntur.h. d.

¶ Si plures [a] ſint gradus agnatorum, aperte lex.xij.tab.proximum uocat. Itaque ſi (uerbi gratia) ſint defuncti frater, & alterius fratris filius, aut patruus, frater potior habetur. [b] Et quamuis ſingulari numero uſa lex.xij. tabul. proximũ uocet, tamen dubium non eſt, quin ſi plures ſint eiuſdem gradus, omnes admittanꝰ. Nam & proprie proximus ex pluribus gradibus intelligitur: & tamen non dubium eſt, quin licet unus ſit gradus agnatorum, ptineat ad eos hæreditas.

¶ Proximus inſpicitur tempore teſtamẽti deſtituti, quando teſtamentum factum eſt: alias autem tempore mortis teſtãtis. Aret.

¶ Proximus [c] autẽ (ſi quidẽ nullo teſtõ facto quiſquã deceſſerit) p hoc tẽps reqritur, quo mortuus eſt is, de cuius hæreditate quæriꝰ. [d] Quod ſi facto teſtõ quiſquam deceſſerit, p hoc tempus requiritur, quo certum eſſe cœperit nullum ex teſtõ hæredem exiturũ. Tũc enim [e] proprie quiſque inteſtatus deceſſiſſe intelligiꝰ. Quod quidẽ aliquando longo tempore [f] declaratur. In quo ſpatio temporis ſæpe accidit, ut proximiore mortuo proximus eſſe incipiat, q moriente teſtatore non erat proximus.

¶ Hodie locus ẽ ſucceſſorio edicto de pſona in perſonam, licet olim eſſet de ordine in ordinẽ. hoc dicit.

¶ Placebat [g] autem in eo genere [h] percipiendarum hæreditatum † ſucceſſionem [i]

a ¶ Si plures ſint. ſic ĩ auth. de hære.ab inteſt. ueni.§. ſi uero neque fratres.coll. ix. & ff. de ſuis & leg. hære. l.ij.§.hæreditas.

b ¶ Habeꝰ. hoc corrigitur, ut ſupra dixi per auth. ceſſante. Accur.

c ¶ Proximus.ſic ĩ ti. j.§.cum aſt.

d ¶ Quæriꝰ. ſic ĩ. eod.§. non tamen.

e ¶ Tunc.r. .ſ. cum non aditur hæreditas ex teſtamento.

f ¶ Longo tpe. i. poſt mortem.

¶ Placebat. SYL. Caſus. Solũ literaliter figuratur ĩ.§. corrigente, pſertim qa habet rationes correctionis, ibi, cum ſatis abſurdum. No. ſummarium & bene attẽdantur uerba text. quia ſunt ſatis obſcura.]

g ¶ Placebat. Scilicet ex lege duodecim tabularum.

h ¶ In eo genere.ſ.iure ſucceſsionis.

i ¶ Succeſſionem non eſſe.i.ſucceſſorium edictum inter agnatos locum non habet. ſ. de perſona in perſonam, ſed inter cognatos ſic ut infra ſequitur, ut ff.de ſucceſſ. edi. l. j. §. Succeſſorium edictũ.

SYL. ¶ Proximus autẽ. Caſus. In.§.regulã tradente non eſſet figurãdus: tñ rõ dubitãdi poterat eſſe ex eo, qa uidebatꝰ ſp inſpiciendum tẽps mortis illa rõne, qa quãuis teſtm̃ deſtituatꝰ,

[illegible]

quibus. ſed de ordine in ordinem ſeu de capite in caput ſic: ut de liberis in agnatos, & de agnatis in cognatos, & poſt in uirum & uxorem, ut ſequit, ut ff. ſi ta bu. teſt. nul. extab. l. j. j. reſpon.

† alias ſucceſſioni locum.

ADDITIO. Et erat ratio diuerſitatis: quia pater multum cōferebat filio per emancipationem ſe expoliādo priuilegijs patriæ poteſtatis: ideo in recōpenſationem admittebatur ad eius hæreditatē. Angel.

SYL. † No. ꝑ euidentia, e capi ſi nec ordo ē gene ralius, & ſert ētior ūn fili rū, unde agnati, unde cognati, & uir. & ux. quodq; dictorū cōtinet ſub ſe plures gradus: ut ia in Vñ lib. unt pri mo filij ſecūdo ne potes, tertio pro nepotes, & deinceps: & eodem modo ī quolibet capite. ſibus ē agnatus patri.

¶ An autem iſte. §. hēat locū in ſuis, eſt pulchra diſputat. quā late attingit poſt alios Lu do. Goza. in repet. l. g ſe ptis. C. unde libr. i. xxiiij. col. & ſeq.]

a ¶ Nihilo magis. i. non ideo magis.

b ¶ Sed nos. loquit Iuſti.

c ¶ Protuli mus. ſcilicet in græco.

d ¶ Cum ſatis. ratio prima.

e ¶ Apertū eſt. ſ. ſucceſſoriū edictū de perſona ī perſonam.

f ¶ Maxime ratio ſcda.

g ¶ Gradu. agnatorum.

h ¶ Ad legitimā. Eſt. n. filius agnatus pr̄i proximus, ut ff. de ſuis & legi. l. filius. Sed ius non tollitur per capitis diminutionem ſicut neque inter fratres, ut hic, & C. de legit. tut. l. iiij. Acc.

SYL. ¶ Adde, quod doct. ex hoc tex. inferſit patrem ut agnatum ſuccedere filio emancipato: quod eſt falſum, ut late probat & interpretatur hunc tex. Præpo. Sen. in. viij. caſu. q. ix.]

l ¶ Parens. ſic contra ut ſupra titu. j. §. emancipati.

non eſſe. i. ut quāuis proximus, qui ſcd'm ea q̄ diximus uocat ad hr̄ditatē, aut ſpreuerit hr̄ditatem, aut antequam adeat deceſſerit, nihilomagis a legitimo iure ſequētes admittant. Quod iterum Prætores imꝑfecto iure corrigentes, non in totū ſine adminiculo relinquebant, ſed ex cognatorum ordine eos uocabant, utpote agnationis iure eis recluſo. Sed nos b nihil ꝑfectiſsimo iuri deeſſe cupientes, noſtra cōſtitutione, quā de iure patronatus humanitate ſuggerēte protulimus, c ſancimus ſucceſsionem in agnatorum hæreditatibus non eſſe eis denegādam: cum ſatis d abſurdum erat, quod cognatis a Prætore apertū e ē, hoc agnatis eſſe recluſum, maxime f cū in † onere quidem tutelarum & primo gradu g deficiente ſequens † ſuccedit: & quod in onere obtinebat, nō † erat i lucro ꝑmiſſum.

¶ Hodie parens præſumitur cōtracta fiducia emancipare ſemper: & ideo uocat ad ſucceſsionem, licet olim ſecus eſſet. hoc dicit.

¶ Ad legitimam h ſucceſsionem nihilominus uocatur ēt parens, i qui contracta fiducia filium uel filiam, nepotē uel neptem, ac deinceps emācipat: quod ex noſtra conſtitutione k omnino inducitur, ut emancipationes liberorū ſemper uideantur quaſi contracta l fiducia fieri: cū apud

k ¶ Conſtitutione, ut C. de eman. lib. l. fi.

† alias onus.

l ¶ Contracta fiducia. ſic dicendo, ius ſuccedēdi in bonis tuis mihi reſeruo. uel ēt ſic, En ācipo te contracta fiducia.

† alias ſuccedat.

† alias eſſet.

SYL.

* ¶ Declara ut dixi ſupra ti. de le. par. tu. & ti. ſequen. tam in Commē. q̄ in Annot. nam fiducia uocat is contractus, quē uulgo pactū de retronendendo dicimus. itaque quoties pater emancipatione, quę olim ꝑ imaginarias uēditiones fiebat, de qbus dixi late in Annot. cum emptore illo imaginario paciſcebatur de remancipando ſibi filio, ut ſcilicet ipſe non autem emptor illum manumitteret, contracta fiducia emancipate dicebatur: quo caſu pater naturalis, qui filium ita in ſeruilem cauſam deductū recipiebat, receptumque manumittebat, loco patroni habebatur: eademque iura in eius bonis acquirebat, quæ a l. duodecim tabul. tribuuntur patrono in

Ius quibus succedendi inter fratres, non inter parentes, et liberos quia agnatos, quod capitis diminutionem nō tollitur: Agnati tamen ... ita ut quamuis retineant ius agnationis, ... nihilominus admittat.

bonis liberti. Hinc ſucceſsio filiorum ſic emancipatorum hoc loco uocatur legitima, quia ex lege duodecim tabularum deferri intelligitur exẽplo ſucceſsionis libertorum infra de ſucceſſ. lib. in princ.

ueteres non aliter [a] hoc obtinebat, niſi ſpecialiter contracta fiducia parens manu miſiſſet. [b]

¶ De ſenatuſconſulto † Tertulliano.

¶ Lege duodecim tabularum mater non ſuccedebat filio ab inteſtato, nec econtra filius matri: ſed ex conſtitutione ſenatuſconſulti Tertulliani ſi ĩgenua tres, libertina quatuor liberos enixa fuerat, illis ab inteſtato ſuccedebat. Aret.

LEX duodecim tabularum ita ſtricto iure utebatur, & præponebat [c] maſculorum [d] progeniem: & eos, qui per fœminini ſexus neceſsitudinem [e]

LEX duodecim. ¶ Totus iſte titulus diuidit in quinque partes. Primo, quòd ex lege duodecim tab. mater ad hæreditatem filij & econtra non admittebat. Secũdo, qualiter admittebatur ex Senatuſconſulto Tertulliano. Tertio, quæ perſonæ præponebantur tunc matri. Quarto conſtitutionem Tertulliani remouet. Quinto remouet alias conſtitutiones. Secunda ibi (Et primus.) Tertia ibi (Præferuntur.) Quarta ibi (Sed nos.) Quinta ibi (Sed cum autea.) — Diuiſio

ſicut & ipſa tutela ſupra de leg. par. tut.

a ¶ Nõ aliter. † qđ non erat rectum, ut ff. de reg. iur. l. ſecundum naturam. & ſupra de leg. patr. tut. ꝑ in fin. & infra de emptio. & uendi. §. cum autẽ. circa medi. nam qui ſentit incõmodum, ſentire debet commodum, ut dicunt iura ſuperius allegata: & econuerſo, non eſt enim ferendus qui lucrum amplectitur, onus autem ſubire recuſat C. de cadu. tollend. lege unica. §. pro ſecũdo. in fine.

† Iſta gl. non eſt Accur. ſed additio parũ ad hunc tex. pertinens.

† alias Tertylliano.

b ¶ Manumiſiſſet. id eſt emãcipaſſet. ſic ff. quando actio de pecu. eſt ann. l. j. §. alienatio.

SYL. ¶ Dic ꝙ ſtat proprie, quia de iure antiquo manumittebatur, quando fiebat per imaginariam uenditionem, ut alias ſuo loco declaraui.]

¶ De ſenatuſconſulto Tertulliano.

Continuatio. ¶ Poſt agnatos, de quibus ſupra, ſuccedunt cognati: ideo ſequebatur uidere de cognatis: uerum licet mater & filius ſint cognati, tamen ex ſpeciali prouiſione ſibi adinuicem ut agnati ſuccedunt, ut infra de ſucceſſ. cogna. in prin. ideo poſt alios agnatos ante cognatos ponit de ſucceſsione matris ad filium, & econtra. Aret. Differentia huius tituli & ſequentis notari poteſt in his uerſibus: Matri dat meſtæ geniti bona Tertulianum. Fili maternas tibi res dabit Orficianum. — Verſus

SYL. ¶ Catus. Non figuratur aliter, quia hoc princip. refert iuris antiqui diſpoſitionem, quod hodie tanquam correctum non eſt in conſideratione. Nota ſummarium. Item quòd ſtrictum ius eſt, quod ſpreta æquitate & humanitate rigorem imitatur. Item ꝙ ubi rigor & æquitas ſcripta ſunt, præfertur æquitas. Item quod ius quibuſdam matribus a Claudio tributum non trahebatur ad omnes.]

c ¶ Præponebat. improprie: (j) nam cognatos nullo modo uocabat, ut ſequitur.

ADDITIO. (j) Nam proprie non dicitur præpoui illi, qui non ſequitur: quamuis proprie proximus dicatur, quem nemo ſequitur, ut ff. unde cogna. lege prima. §. proximus. Angelus.

d ¶ Maſculorum progeniem. i. agnatos, ut ſ. tit. j. in princ.

e ¶ Neceſsitudinem. i. cognationem: nam dicuntur cognati neceſſarij, ut ff. de iuſti. & iur. l. ſi.

ſibi iunguntur, adeo expellebat, ut ne quidem inter matrē & filium [a] filiamve ultro citroque hære ditatis capiendæ ius † daret niſi ꝙ Prætores ex proximitate cognatorum eas perſonas ad ſucceſſionem, bonorum poſſeſſione unde cognati accommodata, uocabant, Sed hæ iuris anguſtiæ [b] poſtea [c] emendatæ ſunt. Et primus quidem diuus Claudius matri ad ſolatium liberorum amiſſorum, [d] legitimam eorum [e] detulit hæreditatem. Poſtea autem ſenatuſconſulto Tertulliano, quod diui Adriani temporibus factum eſt pleniſſime de triſti ſucceſſione matri, non ēt auiæ, [f] deferenda cautū eſt: ut mater ingenua trium liberorum ius habens, [g] libertina quatuor, ad bona filiorum [h] filiarumve admittatur † inteſtato mortuorum, licet in poteſtate parentis [i] ſit: ut ſcilicet cum alieno iuri ſubiecta eſt, iuſſu [k] eius adeat hæreditatem, cuius iuri ſubiecta eſt.

¶ Filii defuncti excludūt matrem uſq;

SYL. * ¶ Quid proprie ſignificet neceſsitudo, & qualiter in iure accipiatur, explicauimus. ſ. de ſuſpec. tut. in Anno. poſt Aul Gel. lib. xiij. c. iij.]

a ¶ Matrem & filium. qui adinuicem ſunt cognatr, ut īfra de ſucceſſ. cog. §. uulgo.

Ius cō̃. quē dr̄ iniquū̃. — b ¶ Iuris anguſtiæ. Not. ius dici anguſtioſum: alias iniquū dr̄, ut infra de ſuc. l. b. in prin. & ff. qđ quiſq; iur. l. iij. in princ.

† alias caret.

c ¶ Poſtea. ſ. poſt legem xij. tabul. & per diuum Claudium, & per ſenatuſconſ Tertul. ut ſequitur.

d ¶ Amiſſorum. ſ. ī acie principis, ut arg. ſupra de excuſ. tut. in prin. uel dic ꝙ generaliter ſtatuit, ut C. de inoffi. teſtam. liberi. prima uerior eſt.

SYL. ¶ Et iſta eſt communis: ſi enim generaliter eſſet a Claudio prouiſum, fruſtratoria eſſet diſpoſitio Tertulliani.]

e ¶ Eorum. ſ. filiorum.

f ¶ Auiæ. Etiam hodie auia ſuccedit ſicut mater, ut in auth. de hære. ab inteſta. ueni. §. conſequens, colla. ix.

g ¶ Trium liberorum ius habens, id eſt tres habens filios, non autem in poteſtate, ut ſupra de adoptio. §. fœminæ. quos tres habere uidetur, etiam ſi tergeminos peperit, ſecundum Ioan. ut ff. de uerb. ſig. l. ter enixa.

* ADDITIO. De iure trium liberorum alij ex Iulio Paulo docuerunt, in his Aemy. Fer. & E. B. ſed quale eſſet Dion. libro. lv. docet his uerbis quæ nobis Fr. Hotoman. ſuper ea re conſultus reddidit ex pagin. ccclxxiij. Liuia ī numerum matrum, quæ tres liberos peperiſſent, relata eſt: quibus enim fortuna ſeu uirorum ſeu mulierum non permiſit toties parere harū quibuſdam lex primum quidem per ſenatū, nunc aūt per imperatorē in beneficij loco iura earū q̄ toties pepererunt, tribuit. ut neq; ipſæ ſterilitū pœnis ſubijciant, & præmia fœcūdiſſimarū, ꝑter pauca q̄dam conſequant q̄ non hoīes tm̄, ſ; ēt Dij īuenerūt, ut ſi q̄s moriēs aliqđ eis reliquerit, id illę accipiant.

† alias inteſtatorum.

h ¶ Filiorū. quod dic, ut ſ. de hære. q̄ ab inte. §. j. & ij. & §. emancipati. & §. item uetuſtas uerſi. diui.

i ¶ Parentis. ſ. mater. Et ita not. de iure Romanorum uxorem alicuius eſſe in poteſtate parentis, (j) non mariti niſi quo ad debitum carnis: aliud de iure Longobardorum, ut hic, & C. de cond. inſer. ſi uxor. & in Longobarda, qualiter mulieri alienare permiſſum ſit. l. j. Tenetur tamen operari uiro uxor, ut leg. ſicut. cum ibi notatis. ff. de operis liberto.

Vxor non eſt ī ptāte mariti.

ADDIT. (j) Et ideo non poteſt teſtari nec codicillari etiam cum conſenſu patris, ut per Ang. hic.

k ¶ Iuſſu. ſ. iure antiquo: cum qualibet hæreditas patri per filium quæreretur, ut ff. de acquiren. hæred. qui in aliena, Sed hodie in ſola profectitia

non in aduentitia ſcilicet exigitur iuſſus, ut C. de bon. quæ liber. l. fin. §. ſiue econtrario.

SYL. ¶ Et ſic hodie in eis ita iuſſus exigitur ſicut olim: concord. glo. in l. fin. §. j. C. de bon. quæ lib.]

& mater defuncti, præfertur auus matri & etiam patri, ut ff. eodem. æquiſſimum. §. primo. Et nota ꝙ hic regula fallit, Si uinco uincentem te, uinco &c. ut ff. de diuer. & tempor. præſcrip. l. de acceſſionib.

Si uinco uincentem te uinco te. q̃nq; fallit.

in infinitum. Idem in patre & fratre, qui etiam matrem excludunt. Soror autem defuncti una cum matre admittitur. Aretinus.

¶ Præferuntur aũt matri liberi [a] defuncti, [b] qui ſui ſunt, quiue ſuorũ [c] loco ſunt, ſiue primi gradus, [d] ſiue ulterioris. [e]

¶ Sed & filiæ [f] ſuæ mortuæ filius uel filia præponitur [g], ex conſtitutionibus, matri defunctæ, [h] id eſt auiæ ſuæ. Pater [i] uero utriuſque, [k] non ẽt auus & proauus, matri anteponitur: ſcilicet cũ inter eos ſolos [l] de hæreditate agitur. Frater autem conſanguineus tam filii quam filiæ excludebat [m] matrem: ſoror autem conſanguinea pariter cum matre admittebatur. [n] Sed ſi fuerant frater & ſoror conſanguinei, & mater liberis [o] onerata: frater quidem matrem excludebat, communis autem erat hæreditas ex æquis partibus fratribus & ſororibus.

¶ Hodie mater non attento numero filiorum admittitur ad hæreditatem filij. h. dicit.

¶ Sed nos̃ conſtitutione, quam in Co-

SYL. ¶ Præferuntur Caſum non figurabo niſi literaliter eadẽ rõne, q̃a ius antiquũ hodie correctũ refert. Nota quod continetur ĩ ſummario.]

a ¶ Liberi. etiam adoptiui: & ita demum ſi ipſi ſuccedere uelint, ut ff. eodem. l. ſecunda. §. liberi. & §. ita demum.

b ¶ Defuncti ſcilicet filij, de cuius hæreditate nũc agitur.

c ¶ Suorũ. quod dic ut ſupra de hæredit. quæ ab inteſt. §. primo & ſecundo. &. §. emancipati. &. §. item uetuſtas uerſi. diui.

d ¶ Primi gradus. ut filij.

e ¶ Vlterioris, ut nepotes & ſimiles.

f ¶ Sed & filiæ. q. d. non ſolum nepos ex filio maſculo excludit matrẽ defuncti, ſed & nepotes ex filia.

g ¶ Præponitur. i. præfertur.

h ¶ Defunctæ. ſ. filiæ.

i ¶ Pater. non adoptiuus. ut ff. eo. l. ij. §. ſed neque auus.

k ¶ Vtriuſq;. ſ. filij & filiæ, hoc eſt mariti huius mulieris uolentis ſuccedere filio ſuo mortuo.

l ¶ Inter eos ſolos. ſ. auum & matrem defuncti. Si autem ſit auus, & pater,

nã auus patri defuncti præfert, ut ff. e. l. æquiſſimum. §. j. & pr̃ matri: nõ aũt auus præfert matri quãdo ſoli ſunt. Sic fallit in auth. de æquali. do. §. his conſequens. col. vij. Item in auth. qui. mo. nat. eff. ſui. §. diſcretis. colũ. vj. Item. ff. qui por. in pign. habe. l. claudius. ſic ff. de iniuſt. rupt. teſtam. l. pen.

SYL. ¶ Dic ſecundum Chriſt. hic, ꝙ tunc militat dicta regula, quando ſunt termini pares, alias ſecus: declara ut per eum hic.]

m ¶ Excludebat. ſed male hodie, ut infra eod. §. ſed cum.

n ¶ Admittebatur. & bene, ut infra eo. §. ſed cum.

o ¶ Liberis. tribus uel quatuor, ut ſupra eo. in prin. uer. poſtea autem.

SYL. ¶ Sed nos conſtitutione. Caſum non figurabo, quia ius antiquum rationem dubitandi faciebat: ius autem nouum fundatum eſt in ratione poſita in text. ibi, reſpicientes ad naturam. Nota matrem hodie liberis ſuccedere non habita diſtinctione numeri filiorum. Item nota. rationem, quia mulieres multa onera & pericula propter filios tole-

rant. Item ꝙ non debet imputari alicui quod a fortuna procedit.]

a ¶ In Codice. non in eo quem habemus, ſed in primo. C. remanſit, quæ eſt C. de iure delibe. l. ij.

i ¶ Viſum eſt. ut C. eo. l. fi.

k ¶ Omnibus perſonis. ſi patri defuncti, niſi in uſufructu & toto, quando habebat defunctum in poteſtate, alias in beſſem tantum, ſed & in hoc caſu hodie ēt in totum hēt, ut C. eo. l. fi. & de legi. hære. l. de emācipatis. Iure uero authen. aſcendentibus defert æqualiter paternis & maternis, ut in authē. de hære. ueni. ab inteſt. §. ſi igit̄ defunctus deſcendentes. colla. ix.

ADDIT. Dic ꝙ hodie filio defuncto relicta matre & ſorore uel fratre aliter ſucceditur, authen. defuncto. C. eodē. Ang.

b ¶ Fortuitum. ſ. habere uel nō habere tot filios, cum ex diuina gratia hoc deſcendat.

c ¶ Peccauit. nā ſi peccatū eſt, magis fuiſſet mariti, ut C. de le. hær. l. lege. xij. tab. in fi. j. rñ.

d ¶ Eum. ſ. cui ſuccedere uult.

e ¶ Intercepti. alias interempti.

SYL. ¶ Sed cū antea. Caſus. Non figurat̄ niſi literaliter, qa recitat̄ cōſtō imperatoria, q̄ tanq̄ carens ꝓbabili rōne eſt hodie correcta. Nota. ſumma.]

f ¶ Conſtōnes. quas nō habemus, ſecundū Ioā

g ¶ Perſonis. patruo. & filio & nepoti patrui, ut C. eo. l. fi. in fi. j. rñ.

h ¶ Cōtrariū faciebāt. id eſt nil dabānt niſi p̄dictis.

dice [a] noſtro nomine decorato poſuimus, matri ſubueniendum eſſe exiſtimauimus, reſpicientes ad naturam, & puerperium, & periculum, & mortem ſæpe ex hoc caſu matribus illatam. Ideoque impium eſſe credidimus, caſum fortuitum [b] in eius admitti detrimentum. Si enim igenua ter, uel libertina quater non peperit, immerito defraudabatur ſucceſſione ſuorum liberorum. Quid. n. peccauit, [c] ſi nō plures ſed paucos peperit? Et dedimus ius legitimum plenum matribus ſiue ingenuis, ſiue libertinis, & ſi nō ter enixæ fuerint uel quater, ſed eum [d] tātum uel eā, qui quæ ve morte † intercepti [e] ſunt, ut ſic uocentur in liberorum ſuorū legitimam ſucceſſionem.

¶ Mater p̄fert̄ omnibus aliis agnatis, exceptis fratribus & ſororibus: & cum ſororibus ſolum uenit ad dimidiam, & cum ſororibus & fratribus pro uirili. Aretinus.

¶ Sed cum antea cō ſtitutiones [f] iura legitimæ ſucceſſionis p̄ſcrutātes partim matrem adiuuabant, partim eam prægrauabant, † & non inſolidum eam uocabant, ſed in quibuſdam caſibus tertiam ei partem abſtrahentes, † certis legitimis dabant perſonis, [g] in aliis autem contrarium faciebant: [h] nobis uiſum [i] eſt recta & ſimplici uia matrem omnibus perſonis [k] legitimis anteponi, & ſine ulla diminutione [l] filiorum ſuorum ſucceſſionem accipere, excepta fratris & ſororis perſona, ſiue conſanguinei ſint, ſiue ſola cognationis iura habētes: ut quemadmodum [m] eam [n] toti alii ordini legitimo præpoſuimus, ita omnes fratres & ſorores, ſiue legitimi ſint, ſiue non, ad capiendas hæreditates

l ¶ Diminutione. quæ fiebat per agnatos ſupradictos in principio. iſtius. §.

m ¶ Quemadmodum, q. d. qui in uno honoratur, in alio grauetur. ſic ff. de iureiu. eum qui. in princ.

n ¶ Eam. ſ. matrem.

† alias interēpti.

† alias nec iſolidum.

† alias ceteris.

Cōmodū ſentiēs ſentiat onus.

a ¶ Simul.ſ.cum matre.
b ¶ Sorores hoc caſu eſt hodie idem quod in ſequenti.§.ut in auth. de nup. §.pe.&.§.& quoniam. colla. iiij.
c ¶ Legitima.q̃a ſunt ſorores ex utroque parēte.
d ¶ Cognationis. quia ſunt tantum ex matre ſorores.

g ¶ Sciturís eis.ſ.matribus negligentibus: alias non perdunt, ut C. qui petãt tut.l.cum a matribus. & maioribus: alias ſimiliter non perdunt, ut C. ſi adver.delic.l.ij.Accur.

ſimul [a] uocemus: ita tamen, ut ſi quidem ſolæ ſorores [b] agnatæ uel cognatæ, & mater defuncti uel defunctæ ſuperſint, dimidiam quidē mater, alteram uero dimidiam partem oēs ſorores habeant: ſi uero matre ſuperſtite & fratre uel fratribus ſolis, uel etiam cum ſororibus, ſiue legitima, [c] ſiue ſola cognationis [d] iura habentibus, inteſtatus quis uel ĩteſtata moriatur, in capita diſtribuatur eius hæreditas.

¶ Mater ab hæreditate filii repellitur, niſi infra annum tutorem eidem poſtulauerit, uel ſuſpectū remoueri petierit.

¶ Sed quemadmodum [e] nos matribus proſpeximus, ita eas oportet ſuæ ſoboli conſulere: [f] ſciturís [g] eis, ꝙ ſi tutores liberis non petierint, uel in locum remoti uel excuſati intra annū petere neglexerint, ab eorum impuberum [h] morientiū ſucceſſione merito repellentur.

¶ Filio non tantum legitimo, ſed etiam uulgo quæſito mater ſuccedit.Ang.

¶ Licet autem uulgo quæſitus [i] ſit filius filiave, poteſt

SYL. ¶ Sed quēadmodum. Caſus. Ita ſi gurari pōt, licet ĩ.§.tradente notiſſimam regulã non eſſet figurandus: ꝙ uidebatur matrem nō teneri ad petendū, quia hoc iudicis officium eſt ĩ.de atti.tu. in princ. tñ contrarium dr̃ rōne expreſſa ĩ tex. in prin. No. matrem teneri petere tutorē filio: aliter perderet legitimã ſucceſſionem. Item ꝙ mater ẽt uulgo quæſitis ſuccedit. Item no.ex hoc text. iuncta.l.ij.§.ſi mater.ij.ff eo.ꝙ appellatione filiorum ueniunt nepotes, ſicut appellatione ſobolis & liberorum: nam ibi loquitur in filijs, & tamen ueniunt nepotes.]

SYL. ¶ Dic, ꝙ ad hoc ut perdat, requirit̃ ꝙ ſit maior xxv. ann. ꝙ moriatur filius ĩpubes: ꝙ eſſet utile pupillo tutorem habere: ꝙ mater nō fuerit diligens: ꝙ nulla cã excuſari poſsit ſecundū Chriſtoph.hic. & pro declaratione uidenda eſſent q̃ ponit Dec. ĩ c.ex parte. ĩ iiij.col.đ appel. * & Pariſ conſi.86. nu.21.uol.j. q̃ refert caſus, in q̃bus non amittit̃ ſucceſsio ob non petitionē tutoris.]

e ¶ Proſpeximus.in ſucceſsione.
f ¶ Cōſulere.ſ.in tutore petēdo. Acc. ADDI. Et dic petendo.ſ. infra annū ut hic. Et illam opinionem dicit Ang. eſſe cōem, & eam tenet tanquã magis æquam per l.ſciant.C.de legi.hær.quãuis Bar ibi & doct.uelint, ꝙ teneat̃ petere ſtatim cum poteſt, niſi fuerit impedita legitima cauſa, ita ꝙ annum nō tranſcendat.

h ¶ Impuberum.aliud ſi puberes moriantur,ut C.eo.matres.
i ¶ Licet. Vulgo quæſitus. niſi ſhæc mater ſit illuſtris. Sic ecōtra talis filius illuſtri matri non ſuccedit,ut C.ad orfi.ſi qua illuſtris.
ADDI. Idem ſi eſſet natus ex damnato coitu: ſecus ſi ex concubina ẽt illuſtri,ut per Aug. hic.
* ADDITIO. Vulgo autem quæſiti dicuntur, qui incertum patrem habent, utpote qui meretricio. & uago concubitu geniti ſunt,ut patet ex.§.fi. ſupra de nupt.

¶ De ſenatuſconſulto Orficiano.

¶ Continuatio fit per glo.j.& ſatis patet in tex.in prin.] Continuatio.

tamen ad bona eius mater ex Tertulliano ſenatuſconſulto admitti.

¶ De ſenatuſconſulto Orficiano.

¶ Filij etiam in poteſtate parentū ſuccedunt matri ex ſenatuſconſulto Orficiano: quod ex conſtitutionibus extenſum eſt ad nepotes. hoc dicit.

PEr[a] contrariū autem liberi[b] ad bona matrū[c] inteſtatarū admittunt̃ ex ſenatuſconſulto Orficiano, quod Orficio & Rufo Conſulibus factum eſt, diui Marci temporibus: & data eſt tā filio, quàm filię legitima[d] hæreditas ēt ſi alieno iuri ſubiecti ſint: & [e] præferūtur conſanguineis[f] & agnatis defunctæ matris. Sed cum ex hoc ſenatuſconſulto nepotes & neptes ad auiæ ſucceſſionem legitimo iure non uocarentur, poſtea hoc conſtitutionibus[g] principalibus emenditum eſt, ut ad ſimilitudinem filiorum filiarumque nepotes[h] nepteſque uocentur.

¶ Succeſſio ex Ter-

Diuiſio

PEr contrarium. ¶ Totus iſte titulus diuidit in quatuor partes. Primo ponit, qualiter filij ad hæreditatem matris, & nepotes ad hæreditatē auiæ admittuntur. Secundo, nunquid capitis diminutiōe tale ius ſuccedendi tollat̃. Tertio, qui ſunt illi filij, qui ad hęreditatem matris admittuntur. Quarto ſubnectit nouū caſum ad materiam ab inteſtato. Secunda ibi (Sciēdum.) Tertia ibi (Noniſſime.) Quarta ibi (Si ex pluribus.)

SYL. ¶ Per contrarium. Caſus poſitio non cadit. declarat enim, qualiter filij matri ſuccedunt p Orficianū. No. filios uocari ex ſenatuſconſulto Orfic. ad ſucceſſionem matrum inteſtatarum. Item quòd ex tali ſenatuſconſulto non uocabantur nepotes, ſed fuit extenſum ad nepotes per conſtitutiones. Item quòd appellatione filij in materia legali non ueniſſet nepotes: nam aliter non fuiſſet neceſſaria talis extenſio. Item ꝙ liberorum appellatio ſtricte aliquando pro filijs accipitur.

a ¶ Per contrarium id eſt econtrario. nam ſupra titulo primo. tractatum eſt, qualiter mater filio ſuccedit: nunc dicit econtra. Vnde uerſus: Matri ſuccedes o nate per Orficianum, Inuidiam portans econtra Tertulianum. Accurſius.

ADDIT. An autem in correlatiuis ſeruetur æqualitas, uide Bartol. in lege ſecunda. C. de cupreſ. ex lu. libr. xj. Angelus.

b ¶ Liberi. ſtricte ponitur pro filijs tātum, ut infra eodē. §. primo alias cōtra, ut ff. de uerb. ſignifi. lege liberorum.

c ¶ Matrū. ingenuarum uel libertarum, ut ff. e. l. j. j. reſpon. immo & ancillarū, dummodo ſit ſibi facta mora in fideicommiſſaria libertate, ut C. eodem. l. fina.

d ¶ Legitima. nō quia lege. xij. tab. daretur, immo denegabatur, ut ſupra titu. j. in princip. ſed ſenatuſconſultum dat, quod uicem legis obtinet, ut infra de exception. §. hæc exempli cauſa.

e ¶ Et præferuntur. ſ. filij.

f ¶ Conſanguineis. i. cognatis. Accurſius.

¶ Adde tamen, quòd in lege prima. C. eod. exponitur pro fratribus: quæ expoſitio communiter tenetur: ſed circa expoſitionem huius gloſ. uide aliquid per Ludo. Goza. in repet. legis qui ſe patris. C. unde lib. colum. xxvj. circa medium.] SYL.

g ¶ Conſtitutionibus. quas non habemus.

h ¶ Nepotes. idem in alijs deſcendentibus ex hac linea dicam. Sed quid ſi nepos iſte fuit conceptus poſt mortem auiæ? Reſpon. ut ſupra de hære. quæ ab

inteſta.§.cum autem.diximus.

SYL. ¶ Sciendum autem. Caſus. Quæreba tur, an minima capitis diminutione hæreditates perderentur: & uidetur dicendum quòd ſic, quia ſicut delatæ per l. xij. tabul. perduntur, ita & hæ per di uidebantur, quæ ad illarum ſimilitudinem datæ ſunt, & pariter legitimæ dicuntur, contrarium tamen dicit ex eo, quia l.xij. tabul. fundata eſt ſup agnatione, & ſecundũ eam tribuit ſucceſsionem, unde ea extincta merito perditur ſucceſsio: ſed nouæ hæreditates legitimæ deferuntur attenta cognatione, quæ capitis diminutione non perimitur: & ideo non perditur ſucceſsio ex ea data. Nota. ſummarium.]

tulliano uel Orficiano non tollitur capitis diminutione.

¶ Sciendum autem eſt hmõi ſucceſſiones, quæ ex Tertulliano & Orficiano ſenatuſconſultis deferuntur, capitis diminutione [a] nõ perimi, propter illam regulam,[b] qua nouæ hæreditates legitimę capitis diminutione nõ pereunt, ſed illæ [c] ſolæ, quæ ex lege xij.tabul. [d] deferuntur. [e]

¶ Vulgo quæſiti matri ſuccedunt, h. d.

¶ Nouiſsime ſciendum eſt etiam illos liberos, qui uulgo [f] quæſiti ſunt, ad matris hæreditatem [g] ex hoc ſenatuſconſulto admitti.[h]

¶ Portio hæreditatis deficiens aliis accreſcit: quod ius ad hæredes tranſmittitur.h.d.

a ¶ Capitis diminutione. ſ. minima: nam per alias omne ius etiam cognationis tollitur, ut ſupra de cap.dimi. §. quod autem.

b ¶ Regulam. Tenor cuius eſt hic, & ff.de cap.dimi.tutelas. j.reſpon.

c ¶ Sed illæ ſolæ.ff.unde liberi.l.fi. in fine contra. Solu. hic dicit ſolæ, ut excludat eas tantum, quæ ex ſenatuſconſulto deferuntur, non prætorias ſucceſſiones, ut ibi nota.

d ¶ Ex l.xij.tabularum. ſic.ff. eodem. l.j.§.capitis.ſic.ff. de ſuis & legitimis l.capitis.

Hæreditas per capitis dimin. minimã ſeq; p., quæ nõ.

e ¶ Deferunt. Quare magis.l.xij.tab. data hæreditas perditur per capitis diminutionem minimam quam ſenatuſconſulto delata? Rñd. quia illa agnatis defert, quæ agnatio per capitis dimin. minimam tollitur: at ſenatuſconſultũ filio, qui matri eſt cognatus: & cognatio non tollitur per capitis diminutionem minimam, ut ſupra de leg.agn. tute.§.fi.

SYL. ¶ Nouiſsime. Caſus. Non figuratur in regula, quæ modicam habet rationẽ dubitandi: & ratio decidendi clariſſima eſt ex eo, quia ſem per mater ẽ certa: unde cum non ſit admiſſum aliud impedimẽtum illegitimitatis, certe põt ſuccedere mri, cui coniunguñ, nõ aliter q̃ legitimi & naturales. Nota. ſummariũ.]

f ¶ Vulgo quæſiti. quia non habent certũ patrem, ut. ſ. de nup. §.ſi aduerſus, multo magis in naturali, tantum, ut C.eo.l.pen.

g ¶ Hæreditatem. ſ. una cum legitimis, niſi erat mater illuſtris: tunc.n. cum legitimis ab inteſtato non ueniũt: ſecus in naturalibus ex licita conſuetudine procreatis, ut C. eodem lege penult.

h ¶ Admitti. Nunquid hodie ſuccedit uulgo quæſitus? uidetur quòd non, ut in authen. quib.mo.nat.effi.ſui.§.ultimo. Sed tamen diſtingue: aut eſt ex tali coitu, qui poſsit dãnari: ut ĩceſtus, adulterij, nefarij, & ſimili: quo caſu nõ ſuccedit, cum ob hoc ipſum dãnandus eſt, ut in d.authen. & ff ſolu. matr. ſi ab hoſtibus. (j) aut non: & tunc ſuccedit matri, ut hic: non patri, cum ſit incertus. nam & ſi habet certum patrem naturalem, non tamen ſuccedit ei niſi in duabus uncijs ab inteſtato non extantibus legitimis: alias in nihilum, ut in auth.quib.mod.natu.effic.ſui.§. diſcretis.colla.vij.

Filius uulgo q̃ſitus an ſuccedat & in re noue

ADDIT. (j) De æquitate tamen canonica a parentibus ſunt alendi. c.cum

haberet.de eo qui dux.in ma. quã pol. per adult.ex quo inferunt doc.ꝙ pater poteſt relinquere baſtardis pro dote & alimentis: ſed ultra in fraudem non re linquat, ſecundum Ang.

SYL. ¶ Si ex pluribus. Caſus. Ita figurari poteſt. Quæſitũ eſt, an portio unius hr̃dum uenientium ab inteſtato deficiens ex cauſis ĩ tex. allegatis accreſcat alteri: & in hoc, quia ẽ regula notiſsima modica eſt rõ dubitandi Nam iõ introductum eſt ius accreſcendi in hæreditatibus inteſtatorũ, ne contingat pro parte decedentem habere hæredẽ, pro parte uacantem hæreditatem eſſe: bene poterat dubitari, utrum tale ius ad hr̃des tranſmitteretẽ: & uidebatẽ ꝙ non: quia ſicut hæreditas nondũ quæſita non tranſmittiẽ, ita nec pars eius. cuius contrarium deciſum eſt ex eadẽ rõne, quia cũ accreſcat ipſo iure portioni, uideẽ eadẽ portio quæſita: quod patet, quia non requiriẽ noua aditio, ut dicitur in gl.]

¶ Si ex pluribus [a] legitimis hæredibus quidam omiſerint hæreditatem, uel morte, uel alia cã [b] impediti fuerint, quo minus adeant: reliquis, qui adierint, [c] accreſcit [d] illorum portio: † & licet ante deceſſerint, [e] ad hæredes tamẽ eorum pertinet. [f]

† alias & l3 añ deceſſerint q̃ adieriẽ ad &c.

¶ † De ſucceſſione cognatorum.

¶ Poſt ſuos & agnatos uocantur cognati de iure prætorio: qua parte ueniunt emancipati agnati, niſi ſint frater & ſoror defuncti, q̃a ueniunt cum agnatis. Arc.

a ¶ Si ex pluribus. Iſte.§. eſt communis ad oẽs titulos, quos in hoc tertio libro habuimus, non tantum ad hunc titulum: & de iure accreſcendi inter legitimos tantum tractat, ut hic, & ff.eo. l.j.§.ſi nemo.& C.de cad tol.§.his ita. idem etiam eſt in ijs, qui de iure prætorio ſuccedunt, ut ff.de bon.poſ.l. iij. in fi.& l.iiij.& v.

ADDIT. Not. ꝙ iſte.§. eſt lex.ff.de ſuis & legit.hæred.& incipit, ſi ex pluribus.

b ¶ Alia cã. ut ſi defecerit condõ, ſub qua inſtituti erant, ut ſupra quib.mo. teſta.infir.§.poſteriore.

c ¶ Adierint. Sic.ff.de leg ij: cum pater.§.libertis.ibi, cæterum prout.

d ¶ Accreſcit. Sed pro qua parte? Reſpon. prout erant inſtituti, ut C. de cadu.tollend.§.his ita. & ſupra de uulga. ſubſtitu.§.primo.(j) Item nunquid eſt neceſſe iterum adire? Reſpon.non, niſi quando ex alterius perſona, puta ſerui, fiat mihi augmentum, ut ff.de acq.hær. ſi ſolus.in fin.j.reſpon.& in fine l.

ADDIT. (j) Dic ꝙ in hæreditate pars deficiẽs accreſcit & inuitis. Fallit primo, ſi iure ſpeciali deficiat. Itẽ ſi ope exceptionis. Itẽ ſi iure diuerſo ſuccedat. Item in pluribus partibus prouenientibus ex pluribus hæreditatibus etiam ex eodem teſtamento, ſecundum Angel.

† alias vnde cognati.

e ¶ Ante deceſſerint. quam accreſceret eis. Vel dic, antequam illi repudiarent: uel antequam adirent illorum portionem: non autem antequam ſuã partem adirent: immo adierant, ut ſequitur: alias non tranſmitterent olim uel hodie, ut C. de caducis tollend. §.in nouiſsimo, niſi in perſonis liberorum, ut C.de iis qui ante aper. tabul. l.prima.

¶ Intellige ſuccedentium aſcendentibus, ut ibi.] SYL.

ADDITIO. Hoc uerum in hæreditate aſcendentium ex utraque linea, non in hæreditate tranſuerſalium uel extraneorum: quia non adita ad poſteritatem non tranſmittitur. Suus tranſmittit ad quoſcunque etiam extraneos. dic ut per Angelum.

f ¶ Pertinet.ſ. augmentum ſupra dictum uel portio illorum.

¶ De ſucceſsione cognatorum.

¶ Continuatur per iſtum textum in Contiprincipio ad præcedentia. Vel ſic & nuatio. clarius: Supra de ſucceſsione ſuorum & agnatorum dictum eſt: uerum quia poſt illos uocantur cognati, ideo ſequitur de ſucceſsione cognatorum. Porcus.

Diuiſio

Poſt ſuos. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in tres partes. Primo, quando cognati admittantur, & quo iure. Secundo, qui ſunt cognati. Tertio, uſq; ad quorum gradum cognati & agnati admittunt. Secunda ibi (Qua parte.) Tertia ibi (Hoc loco.)

§ ¶ L. † alias quorū i numero.

¶ Caſus. Non figuratur: quia ꝓcedit tradendo regulam totam in materia ſucceſſionum: dubitandi tamen rō poterat eſſe duplex: altera, ꝙ agnationis ſucceſsio fundata eſt in nobilitate & dignitate familiæ. §. cæterum. ſ. de legi. agn. ſucc. cognatio autem ſuper iure naturali, & naturali coniunctione: iō uidebať præferenda. cuius contrarium factum eſt: quia antiquo iure eſt magis habitus ille reſpectus quàm naturæ, licet male, ut in l. maximum uitium. C. de lib. præte. Alia ratio poterat fundari ex text. in auth. de hære. ab inteſta. §. j. ubi fit æqparatio agnationis & cognationis. ſed hoc non poterat facere dubitationem in hoc text. quia non erat, cum ſit ius nouiſsimum, ſecundum quod corrigitur totus hic titulus. Ideo doct. ſicco pede pertranſeunt. Not. ordinem ſucceſsionum. Item ꝙ fratres, quamuis emancipati, connumerabantur etiā inter agnatos ex l. Anaſt. Item quòd capitis diminutio tollebat agnationem tanquam uinculum ciuile, & per conſequens hæreditatem & ſucceſsionem ex illo capite.]

POST ſuos [a] hēredes, eoſque quos inter ſuos hęredes Prętor [b] & conſtitutiones [c] uocant, & poſt legitimos († quó numero ſunt agnati, [d] & ij, [e] quos in locum agnatorū tam ſupradicta ſenatuſconſulta, [f] quam noſtra erexit cōſtitutio [g]) proximos [h] cognatos Prætor uocat: qua parte naturalis cognatio [i] ſpectatur. Nam agnati capite diminuti, quiq; [k] ex his progeniti ſunt, ex lege duodecim tabularum inter legitimos non habētur, [l] ſed a Prætore tertio ordine [m] uocantur: exceptis [n] ſolis tantūmodo fratre & ſorore emancipatis, non etiam liberis eorum, quos [o] lex Ana

a ¶ Suos. ut ſupra de hære. quæ ab inteſt. §. j.

b ¶ Prætor. ut ſupra de hæred. quæ ab inteſt. §. emancipati.

c ¶ Conſtitutiones. ut ſupra de hære. quæ ab inteſt. §. j. uer. necnon. & §. itē uetuſtas. uer. diui.

d ¶ Agnati. ut ſupra de leg. agn. ſucceſſ. in prin.

e ¶ Et ij. ſ. qui ſunt de numero legitimorum.

f ¶ Senatuſconſulta, ut ſ proxi. duobus tit.

g ¶ Cōſtō. ut. ſ. de leg. agn. ſucc. §. hoc etiam.

h ¶ Proximos. Scilicet quos nemo cognatus antecedit uel præcedit, ſiue unus ſit, ſiue plures: & inſpicitur quis proximior ſit eo tempore, quo bonorum poſſeſsio defertur, ut ff. eodem. l. prima. §. proximus. & §. gradatim.

i ¶ Cognatio. Nunquid ergo inter ſeruos datur hæc bonorum poſſeſsio? Reſpon. etiam ſi fiat poſtea liber, non datur, ut ff. eo. l. j. §. pertinet. & l. is qui. Sed nunquid adoptiuis, ſcilicet quia nō uidetur ibi naturalis cauſa? Reſpond. ſic: quia quibus agnaſcitur, & cognaſcitur, ut ff. eodem. l. j. §. cognationem. Accur.

ADDIT. Sed hoc non obtinet iure nouo. Vide ſupra de hæreditatibus quæ ab inteſtato. §. at ij. uerſi. poſt mortem. in fi. Io. Fab. & Ang.

k ¶ Quiq;. Breue debet eſſe illud, q̄.

l ¶ Non habentur. ut ſupra titul. j. §. ſciendum.

m ¶ Tertio ordine. Nam ſunt quatuor ordines ſuccedendi, ut ff. ſi tabulæ teſt. nulle ex l. j.

n ¶ Exceptis. Nam iſti inter legitimos numerantur.

o ¶ Quos. ſ. fratres emancipatos & ſorores.

a ¶ Lex Anaſtaſiana. Quam non habemus, ſed de ea habetur mentio. C. de legi. tu. l. iiij. & de leg. hæred. l. fi. §. j. Accurſius.

b ¶ Integri iuris. id eſt non emancipatis.

quia uinculum ciuile non pōt tollere naturale uinculum inter patrem naturalem & filium, quamuis tranſierit in alienam familiam per adoptionem: & ita intelligit glo. in uer. liberi. dum allegat. §. ad monendi. ſupra de hære di. quæ ab inteſt.

ſtaſiana a cum fratribus integri b iuris cō ſtitutis uocat quidē ad legitimam fratris hæreditatem, ſiue ſororis: nō ęquis tamē partibus, ſed cum aliqua diminutione, c quam facile eſt ex ipſius conſtōnis uerbis colligere. Alijs uero agnatis iferioris gradus, licet capitis diminutionē paſsi non ſunt, tamen anteponit eos, d & proculdubio cognatis. e

¶ Tranſuerſales per lineam fœmininam, & liberi i alterius familia adoptiua exiſtentes, uocantur ex iſto ordine. Are.

¶ Eos etiam, f qui per fœminini ſexus perſonas ex trāſuerſo cognatione iunguntur, tertio gradu g proximitatis nomine Prætor ad ſucceſsionem uocat.

¶ Liberi h quoque, qui in adoptiua familia ſunt, ad naturaliū parentum hæreditatem hoc eodem gradu i uocantur.

¶ Vulgo quęſitus nō habet agnationem, ſed cognationem: ideo ſuccedit matri & alijs ex ſua linea deſcendentibus iſto ordine. Ang.

¶ Vulgo quæſitos, nullos hēre agnatos manifeſtū ē: cū agnatio a pr̄e ſit, cognatio a matre: hi aūt nullū p̄trē habere intelliguntur. Eadem ratione nec iter ſe quidem poſſunt uideri conſanguinei eſſe: quia cōſanguinitatis ius ſpecies k eſt agnationis. tantum ergo cognati ſunt ſibi, l ſi-

c ¶ Diminutione. tertiæ partis forte.

d ¶ Eos. ſ. fratres emācipatos. Accurſius.

e ¶ Cognatis. ſ. antepo nit: & ſic uocantur cum fratribus, & agnatis & cognatis ulterioribus præferūtur.

¶ Eos etiā. Caſus. In prima parte text. non figuratur cū notiſsimum ſit ius cognationis in tranſuerſalibus eſſe: ſed in ſecunda parte dubiū faciebat, qa adoptionis uinculum ciuile eſt: unde non poterat acquirere ius cognationis, quod naturale eſt: ideo non uidebatur, quòd efficerentur cognati alicui etiam parenti, quia cognationem facit natura, non uoluntas. Contrarium tamen reſpondetur: hoc tamen ſecundum intellectum Angel. qui intelligit hunc text. ut efficiantur cognati etiam patri adoptanti: ſed ſecundum intellec. Chriſto. qui intelligit ut uocentur ſcilicet per Vide cognati ad ſucceſsionē patris naturalis, prædicta ratio non obſtat ſed conuenit

f ¶ Eos ēt. Non ſolum agnatos capite minutos ut ſupra &c.

g ¶ Tertio gradu. Scilicet cognationis.

h ¶ Liberi. ut ſupra de hæredi. quæ ab inteſtato §. admonendi.

ADDIT. Hoc hodie immutatum eſt, ut habetur. C. de adoptioni. l. penult. Angelus.

i ¶ Eodem gradu. Scilicet tertio, puta cognationis.

¶ Vulgo. Caſus. Non figurat, quia tex. aſsignat rationem decidendi, & dicit nullam eſſe rationem dubitandi, ibi, manifeſtum eſt. Nota. collige ut per Angelum.]

k ¶ Species eſt. Nam agnatio genus eſt, conſanguinitas eſt illa, quæ inter fratres tantum eſt, ut ff. de ſuis & legi. l. ij. j. reſpon. & ſupra de leg. agna. ſucceſſ. §. j. Agnatio & conſanguinitas differunt.

l ¶ Cognati ſunt ſibi, ſic. ff. eodem l. ſi ſpurius.

a ¶ Itaque omnibus. inter ſe & cũ matre,ut ff.unde cogn.hac parte.

SYL. ¶ Hoc loco. Caſus. Non figurat̃ in regula,cuius ratio eſt maior fauor debitus agnatiõi & familiæ,quàm cognationi ſcd̃m ius iſtud:rõ aũt exceptionis ſobrinorum eſt pp frequẽtia.Not.ſummariũ.]

b ¶ Hoc loco. Iſte.§. cõis eſt ad totũ iſtũ titulũ & illũ ſ.de le.agn.ſucc.ſic.s.titul.j.§. fi.

c ¶ Legitimis.ſ. agnatis.

d ¶ Proximitatis.i. cognationis.

e ¶ Prætor cautè tacet hic de iure ciuili. Nam cognati de iure ciui.non uocantur.

f ¶ Vſque ad ſextum.immo vr̃, ꝙ uſq; ad quintum tm̃ uocentur tam agnati ꝗ cognati,ut.ff.de ueter.mi.ſuc.l.ij.§.fi. Sed reſpon.illa etiam in caſtrenſibus loquitur,hæc in alijs.

SYL. ¶ Hæc ſolu. communiter teneẽ ſecundum Chriſt.hic.]

¶ Vel dic,ꝙ ibi ita erat de facto, ſcilicet quidam in quinto gradu : & ita factum narrat.

SYL. ¶ Ex uerbis huius gl.no. ꝙ nõ licet ſumere argumẽtum a uerbis enunciationis legis:quod ſæpe accidit:habetur in l.ex his.C.de teſta. mil.* de quo multa tradit Dec.conſi.xiij.col.iiij.]

g ¶ Ex ſeptimo.Subaudi,qui ſunt.

h ¶ Natæve. Sed nunquid ſunt alij in ſeptimo gradu? Reſpon.multi & alij eſſe poſſunt,ut colligitur infra tit.j.§.vj. Item & quare magis hi uocãtur, quàm alij in ſeptimo gradu? Reſpon. quia hi reſpiciunt inferius lineam tranſuerſalem,alij omnes ſuperius,ut arg.ff.unde lib.ſcripto. in fi.

SYL. ¶ Communis ratio differentiæ eſt frequentia,ut teſtatur Ang.hic.]

¶ Sed nunquid corrigitur hodie diſtinctio huius.§.per auth.de hæred.ab inteſta.§.ſi uero neque, uerſic.nullam uero. ubi nulla inter agnatos & cognatos differentia fit? P. dixit oẽs in infinitum ſuccedere, & ſic corrigit qđ hic dr̃. Nos oẽs uſque ad decimum gradum uocamus: non autem trahimus agnatos ad cognatos cum extendere ſucceſſionẽ debeamus, id eſt uelimus, ut infra de bono. poſſeſſio. §. adhuc.

¶ Hæc gl.communiter approbatur,ſecundum doct.hic.]

¶ Argumen. contra.C.de pactis con.l. lege.& in authen.de nupt.§. deinceps. collat. quarta. (j) Quod dictum eſt, patet in authent. in ſucceſsione.C. de ſuis & legit.

ADDITIO. (j) Solu. ibi maior trahitur ad minorem, quia conſtat partes in hoc tantum conueniſſe : & hoc ſatis conſtat de mente legis ſucceſsionẽ ampliare uolentis. Præterea cum textus hodie uocet cognatos & agnatos, conſtat eos cenſeri legitimos, & ut legitimos ſuccedere uſque ad decimum gradum, ut hic, argum.ſupra eodem in priu.Ang.

* ADDIT. Sobrino, Sobrinave, id eſt,eo eave,qui quæve ex fratribus,uel ſororibus patruelibus,conſobrinis,amitinis,natus eſt,natave.

¶ De gra[illegible] [illegible]natiorum.

Continuatio. ¶ Quoniam in ſuccedendo admittitur qui eſt proximior in gradu:ut comprehendatur quoto gradu quis ſit, ponitur iſte titulus.Ang.

---

cut & matri cognati ſunt. Itaque a oibus iſtis ex ea parte competit bonor.poſ. qua ꝓximitatis noie cognati uocantur.

¶ Agnati uſq; ad decimum gradu,cognati uſq; ad ſextum ſuccedunt, incluſo filio ſobrini & ſobrinæ. Ang. Are.

¶ Hoc loco b & illud neceſſario admonendi ſumus, agnationis quidem iure admitti aliquem ad hr̃ditatẽ, & ſi decimo gradu ſit:ſiue de lege xii. tabu.q̃ramus,ſiue de edicto,quo Prætor legitimis c hæredibus daturum ſe bon.poſ. pollicetur. Proximitatis d uero nomine iis ſolis Prætor e promittit bono. poſſeſſ. qui uſque ad f ſextum gradum cognationis ſunt,†& ex ſeptimo g a ſobrino ſobrinaq; nato natæve. h

Cognati & agnati pariter ſuccedũt hodie uſq; ad x. gradũ.

† alias SYL. & ex Septimo Sobrino ſobrinaq; nati natave.

Additio

¶ De gradibus cognationum.

¶ Omnis agnatio ē infra, aut ſupra, aut ex tranſuerſo: & ſuperior & inferior incipit a primo gradu: ex tranſuerſo uero incipit a ſecūdo gradu.

HOc loco neceſſarium [a] eſt exponere, quemadmodum gradus [b] cognationis numerentur. Quare in primis admonendi [c] ſumus, cognationem aliam ſupra numerari, aliam infra, aliam ex tranſuerſo, [d] quæ etiam a latere dicitur. Superior cognatio eſt parentum: inferior liberorum. ex tranſuerſo fratrum ſororumve, & eorum, qui quæve ex his generantur: & conuenięter patrui, amitæ, auunculi, materteræ. Et ſuperior quidem & inferior cognatio a primo gradu incipit: at ea, quæ ex tranſuerſo numeratur, a ſecundo. [e]

¶ Ponit perſonas primi gradus tam aſcendendo, quam deſcendendo.

¶ Primo gradu eſt ſupra pater, [f] ma—

HOc loco. ¶ Iſte titulus diuiditur in plures partes. Primo cōtinuat materiā. Secundo incipit dinumerare gradus. Tertio dat unam regulā generalē in gradibus ad cognatos. Quarto ponit, quomodo numerentur gradus agnatorum. Secunda ibi (Quare in.) Tertia ibi (Hactenus.) Quarta ibi (agnatiōis.)

SYL. ¶ Neceſſarium eſt. Caſus. Non figurabitur ī hoc titulo: quia procedit per unam regulæ & declarando terminos. Not. triplicem lineam. Item ꝙ duæ primę a primo gradu, tertia uero trāſuerſalium incipit a ſecundo gradu q̄ gradus primus eſt reſpectu trāſuerſalium.

a ¶ Neceſſarium. Sed quid ad nos de his? Reſpon. propter hęreditates, quæ per gradus deferūtur, & tutelas, & propter teſtimonia non dicenda, ut ff. eo. l iuriſconſultus.

SYL. ¶ Adde, item propter m trimonia, ꝑ iudicium iniuriarum ex lege Cornelia lege lex Cornelia. ff. de iniur. quæ computatio quo ad matrimonia abrogata eſt: quo uero ad hæreditates & tutelas attenditur etiam in terris eccleſiæ & inter perſonas eccleſiaſticas, ſecundum cōem ſnīam in. l fi. C. de ſucceſ. edic]

b ¶ Gradus. Quid ſit, dic ut infra eod. §. hactenus.

c ¶ Admonendi. Sic ff. eo. l. j.

d ¶ Aliam ex tranſuerſo. Hæc ſupflua uidetur, ut ff. eodem ſtemmata. contra. Sol. ibi in directa linea tantum loquit̄, hic in indirecta.

e ¶ A ſecundo. Sed quare non a primo? Reſpō. cum ego patri meo ſim in uno gradu, & ipſe pater fratri meo in alio, ſumus ergo in duobus gradibus ego cū fratre facto aſcēſu ad patrem quaſi ꝑ quē dam gradū, ut ff. eo. l. iuriſconſultus §. gradus. (j) ſ3 nullus ex tranſuerſo proximior fratre inuenitur, ergo non poteſt inueniri primus gradus a latere, ut hic, & ff. eo. l. j. in princ.

Cognatio trāſuerſalis quare nō incī pit a primo gradu.

ADDIT. (j) In plano enim de iure ciuili non eſt gradus: & iterum a patre deſcendis ad filium, & eſt ſecundus gradus. de iure autem canoni. non aſcenditur ad ſtipitem, immo per ſaltus etiam in linea plana fit computatio, ut per Ang.

f ¶ Primo. Pater, mater. Si pater eſt mihi in primo, & ego ſibi in alio primo, ergo ſumus in duobus. Reſpond. Non ſequitur: nam ſum ei in primo, ita quod in eodem: & inter me & ipſum unum tantum gradum facimus ad ſimilitudinem feneſtræ: nam duæ columnæ ex lateribus unam faciunt feneſtram: tertia etiam adiecta fiet alia feneſtra: & ita in gradu perſona adiecta etiam una deinceps facit gradum, ut infra eo. §. hactenus.

ADDITIO. Nota hanc gloſſam, quòd ad faciendum unum gradum primum non ſufficit ponere unam perſonam: ſed duæ perſonæ primæ faciunt unum gradum: quo primo gradu facto ex duabus perſonis, unaquæq; perſona ſola, quæ poſtea adiungitur, facit alium gradum ad ſimilitudinē feneſtræ: qa neceſſario ad pficiēdū unam feneſtram requiruntur duę columnæ, poſtea unaquæque columna ſuperaddita facit aliam feneſtram. Ang.

a ¶ Filius, filia. Qui licet multi ſint omnes ſunt patri in primo, inter ſe aūt in ſecundo, ut ff. eodem, lege iuriſconſultus. §. tráſea mus.

b ¶ Secundo gradu. Ex tranſuerſo. nunc de hoc gradu ī cipit, cum nemo ex hoc ordine ī primo gradu inueniat, ut ff. eod. l. j. in prin.

c ¶ Tertio gradu. Ex tranſuerſo.

†alias frater & ſoror

†alias patruus & amita, auunculus, & matertera.

†alias πατρῳος.

†alias μητρῳος.

Not. caute, quòd etiam illi, qui ſunt ex tranſuerſo, diuiduntur in ſuperiorem & inferiorem lineam: & ſic reperies in ſequentibus gradibus, & quandoque in parentibus, ut. j̄. eo. §. iiij.

ter: infra filius, [a] filia.

¶ Auus & aliæ perſonæ hic enumeratę ſunt in ſecundo gradu. Are.

¶ Secundo gradu ſupra auus, auia. infra nepos, neptis: ex tranſuerſo [b] † frater, ſoror.

¶ Proauus & aliæ perſonæ hic poſitę ſunt in tertio gradu cognationis. Ang.

¶ Tertio gradu ſupra proauus, proauia: infra pronepos, proneptis: ex tranſuerſo [c] fratris ſororiſque filius, filia: & conuenienter † patruus, amita, auunculus, matertera. Patruus eſt frater patris, qui græcæ [d] † πατράδελφος appellatur. Auunculus eſt frater matris, qui græcæ † μητράδελφος dicitur. Et uterque promiſcue θεῖος appellatur. Amita eſt patris ſoror, quæ græcæ πατράδελφη appellatur: matertera uero matris ſoror, quæ græcæ μητράδελφη dicit: & utraque promiſcue θεία appellatur.

¶ Qui diſtat a ſtipite per tres perſonas uel gradus, tam in linea aſcendenti quam deſcendenti directo, eſt in quarto gradu: ſed in linea tranſuerſali, ſi diſtat per duas perſonas. Angelus Aretinus.

¶ Quarto gradu ſupra abauus, abauia: infra abnepos, abneptis: ex tranſuerſo fratris ſororiſque † nepos [e] neptiſve: & conuenienter patruus [f] magnus, amita magna, id eſt aui fratter & ſoror: item auunculus [g] magnus & matertera magna, id eſt auiæ frater & ſoror: conſobrinus, conſobrina, id eſt qui quæve † ex ſororibus aut fratribus procreantur. Sed quidam recte conſobrinos eos proprie dici putant, qui ex duabus ſororibus progene-

d ¶ Græcę. † Patradelphos, ut clare patet ex textu, dicitur frater patris: & mitradelphos frater matris: & uterque pōt dici theios. Similiter patradelphi eſt ſoror patris, mitradelphi uero ſoror matris: & utraq; theia dicitur.

e ¶ Quarto gradu. Nepos. Hoc inferius reſpicit.

f ¶ Patruus magnus. hoc refertur ad ſuperiorem lineam tranſuerſalem.

g ¶ Item auunculus magnus. hic autem conſtat, quod qui eſt mei patris patruus, mihi erit magnus patruus: qui meæ matris auunculus eſt, mihi erit magnus auunculus. Sed quid ſi erat magnus

† Sunt q. tenēt iſtā glo. nō eſſe Accur.

† alias nepos, neptis.

† alias ex fratribus progenerant aut ſororibus Patruus pr̄is eſt mihi pa truus magnus

patruus matris meę, uel auunculus mei patris? Rñ. Io. oēm illū mihi eē patruum uel auūculū magnū, qui eſt meo pr̄i uel mr̄i ſimplex ut ff. eo. l. iuriſcon. §. patruus. & C. de ſucceſ. edict. l. j. Sed Ro. contra. a ¶ Quinto gradu filius filia. Iſti nominatiui regūt ſuperiores genitiuos ab illo uerſi. itē fratris &c. Et ſunt oēs iſti ĩ quinto gradu lineæ collateralis reſpectu deſcēdentium. b ¶ Propior ſobrin⁹. q. d. qui filius dr̄ ꝓpior ſobrinus, & q̄ filia dr̄ propior ſobrina. ADDIT. Vel dic & forte melius ſenſū textualē eſſe, ꝙ ꝓpior ſobrinus & propior ſobrina ſunt in q̄nto gradu: & qui ſint tales, declarat text. ſubiungens, hi ſunt patrui &c. Eſt

† alias appellant.

† alias propius ſobrino propius ſobrina

rantur, quaſi conſororinos: eos uero, qui ex duobus fratribus progenerantur, proprie fratres patrueles uocari: ſi autem ex duobus fratribus filiæ naſcuntur, ſorores patrueles † appellari. At eos, qui ex fratre & ſorore progenerantur, amitinos proprie dici putant. Amitæ tuæ filij conſobrinum te appellant, tu illos amitinos.

¶ Atauus, & atnepos, & aliæ perſonæ hic enumeratę ſunt in quinto gradu. Angelus.

¶ Quinto gradu ſupra atauus, atauia: infra atnepos, atneptis ex tranſuerſo fratris ſororiſque pronepos, proneptis: & conuenienter propatruus, proamita, id eſt proaui frater & ſoror: & proauunculus, & promatertera, id eſt proauiæ frater & ſoror: item fratris patruelis, uel ſororis patruelis, conſobrini & conſobrinæ, amitini & amitinæ filius [a] filia: † propior [b] ſobrinus, propior ſobrina: hi [c] ſunt patrui magni, amitæ magnæ, auunculi magni, materteræ magnæ filius filia.

¶ Tritauus & aliæ perſonæ hic enumeratę ſunt ĩ ſexto gradu. Ang.

¶ Sexto gradu ſupra tritauus, tritauia: infra trinepos, trineptis: ex trāſuerſo fratris ſororiſq; abnepos, abneptis: & conuenieṫer abpatruus, abamita, id eſt abaui frater & ſoror: abauunculus, abmatertera, id eſt abauiæ frater & ſoror: item propatrui, proamitæ, pro auunculi, pro materteræ filius filia: item † propioris ſobrini ſobrinæve filius, filia: item ſobrini, † ſobrinæ, id eſt qui quæve ex fratribus uel ſororibus patruelibus, uel conſobrinis, uel amitinis progenerantur.

¶ Vnica perſona adiecta alteri perſonæ per carnis propagationem facit gradū, tā in cognatis, quàm in agnatis. Are.

¶ Hactenus oſtēdiſſe ſufficiat, quemadmodum gradus cognationis numerenṫ. Nanque ex his palā eſt intelligere, quem admodum ulteriores

.ſ. ꝓpior ſobrinus filius patrui magni uel amitæ magnæ: & idē dicas de propiore ſobrina, ꝙ. ſ. ſit filia &c. ut clare pꝫ ĩ arbore. Qui aliter intelligeret, arborem corrum peret.

¶ Glo. male exponit, & tex. ſeipſum declarat, dū dr̄, hi ſunt.] SYL.

* ADDI. Sobrini ſunt q e duobus conſobrinis generati eo noīe acceptonaſcunṫ, at ſi alter ſine liberis ſit, alter habeat, ille huius filijs proprius ſobrino eſt: ſobrini uero mei filius ſobrino natus appellaṫ. Vide Aut. Auguſ. lib. ij. c. iij.

† alias propius ſobrino ſobrina ue filius filia.

† alias ſobrinę que.

c ¶ Hi ſunt. Subaudi, in v. gradu lineæ collateraliū ex parte aſcēdētiū .ſ. filius patrui mei magni, & ſimiliū, de q̄bus dicit hic, & ff. eod. l. j. in fi. & l. ij.

SYL.

¶ Hactenus. Caſus. Non figurat̃, quia ſtat in tradõne regulæ: & notanda ſunt uerba tex. & ſummarij. Item ꝙ facilius percipiuntur ea, quæ oculis ſubijciunt̃, quàm quæ auribus.]

a ¶ Generata pſona gradum. Hoc ẽ uerũ ſi una ab una, nõ ſi plures ab una, ut ff. eodem iuriſconſultus. §. tranſeamus.

quoque gradus numerare debeamus, quippe ſemper generata [a] perſona gradũ adiicit, [b] ut longe [c] facilius ſit responde

SYL. † Et ſic in directa linea aſcẽdentiũ & dſcendẽtiũ non eſt dr̃ia qa utroque iure ſi perſonæ, d qbus agit̃, diſtãt æqliter, quoto gradu diſtat inter ſe: ſi inæqualiter, to

¶ Et ſic in linea directa nõ eſt dr̃ia, ſed fit computatiõ pariter ſecũdum quod in hoc uerſu continet̃: Perſonas numerata quot ſunt a ſtipite dempto. i. quot ſunt perſonæ generatæ a ſtipite, computatis ẽt omnibus inter medijs, & ijs de quorum gradu & coniunctione quærit̃, dempto tñ. i. nõ computato ſtipite, tot ſunt gradus, & toto gradu diſtant eæ, de quibus quærimus: q̃ regula de iure ciuili ẽt procedit in collateralibus: ſed de iure can. procedit ſolum inter aſcendentes & deſcendentes.]

¶ Et hoc eſt uerũ ex oĩ ordine graduũ, ſecundũ nos. † Sed ſecundũ canones ex latere tranſuerſo aliud eſt: nam quẽ nos dicimus in ſecundo, ipſi dicunt in primo: & quẽ nos in quarto, ipſi in ſecũdo, & ſic de ſingulis, ut in decre. xxxv. q. v. c. ij. Sed fuit eorũ cõſideratio bona ꝑꝑ matrimonia: † noſtra etiam bona ꝑꝑ hęreditates, quæ per gradus deferunt̃, ut infra de bon. poſ. §. adhuc aũt. & ff. e. l. iuriſconſultus. in prin.

SYL. to gradu diſtant, quoto diſtat r̃ motior.

¶ In linea ergo tranſuerſali ſecundum can. accipe hanc regulã: quoto gradu alteruter eorũ, de quibus q̃rit̃, diſtat a ſtipite, ſi ambo ęqualiter diſtẽt: uel quoto gradu remotior a ſtipite diſtat, ſi diſtãt inæqualiter, toto gradu inter ſe diſtinguunt̃. Regula aũt ſcd̃m ius ciuile eſt, ut cõputatis ijs, de quibus q̃rimus, & oĩbus intermedijs, a quibus ipſi ꝓcedũt, dempto ſtipite, quot ſunt perſonæ, tot ſunt gradus: & ita teneas qa regulæ ueriſsimæ ſunt, & q̃ præſtant facilem ĩtellectum graduũ, & eorũ cõputationis.]

† Ipſi. n. icipiũt a pſona ex qua deſcendũt illi, de quorũ gradu agit̃. Sed de

ADDITIO. Idem in ſtatutis & pactis, ubi de pacto non agitur, ſecundum Ang. hic. Et nota hanc gl. quæ allegatur quotidie, ꝙ in concernentibus peccatum prævalet ius canonicum ẽt in terris imperij, & econtra in non concernẽtibus peccatum prævalet ius ciuile ẽt in terris eccleſiæ, ut per Ang.

iure ciuili incipimus ab uno ex iſtis de quibus agitur, extẽdẽdo ad ſtipitem, & ab eo iterum deſcẽdẽdo ad aliũ; &

b ¶ Adijcit. Hic põt colligi diffinitio gradus, ut dicatur: Gradus ẽ numeratio ſingularũ perſonarũ cognatione uel affinitate ſibi coniunctarũ, quoto gradu una perſona diſtat ab altera, optime indicans. Dictus quaſi lapideus gradus, ut ff. eo. l. iuriſconſultus. §. gradus. Accur.

¶ Glo. male loquitur, quia numeratio eſt actus numerãdi, nõ genus, & gradus nõ eſt actus numerãdi. Item dum ponit uerbum, gradus, in diffinitione, cum illud ſit diffinitum. Vnde dic gradum cognationis, quantitatem eſſe propinquitatis, qua perſonæ cognatæ inuicem diſtinguuntur.]

SYL. quoto gradu diſtat remotior, toto gradu diſtant inter ſe, ut hic ꝑ doct.

ADDIT. Gradus ſecundum doct. aliter diffiniũt. Gradus eſt diſtantia unius pſonæ ab alia in linea cõſanguinitatis. Vel eſt habitudo diſtantiũ pſonarum, qua cognoſcit̃ quota agnationis, uel cognationis, ſeu affinitatis diſtantia.

c ¶ Longe facilius ſit. Propter duas rationes: & quia ultra trinepotem uel tritauum uocabula non inueniuntur ſpecialia, ſed ſuperiores & inferiores uocantur, ut ff. eo. l. fin. §. parentes. & quia ſunt plura negocia quam uocabula, ut ff. de præſcrip. uerb. l. iiij. Sed uſq; ad quem numerabimus? Reſpon. uſque ad ſeptimum cognatorum, & uſque ad decimum agnatorum, ut ff. eo. l. non facile. & ſ. tit. j. §. fin. niſi ratione demonſtrandi uellemus ulterius numerare, non utilitatis: licet decretiſtæ hic aliter dicant.

Negocia plura ſunt q̃ uocabula.

ADDITIO. No. ꝙ decretiſtæ contrarium dicunt ſolum in collaterali linea: non aũt in directa, ut ſupra dixi. Si uis ergo ſcire de duobus agnatis quoto gradu diſtant de iure ciuili, incipe ab uno, & computa ab illo aſcendendo ad perſonam mediam, ex qua oẽs deſcendunt: & poſtea deſcende ab illa uſque ad aliam, quam uis computare, & apparebit quoto gradu ſit. Sed de iure cano

nico incipias a perſona, ex qua deſcendunt perſonæ, de quarum gradu agitur: uerbi gratia uis ſcire quoto gradu ſunt filij duorum fratrum de iure cano. incipe ab auo, & fac unum gradum ad filium, & de filio ad nepotem ex alio fratre, qui ſimiliter eſt ĩ ſecundo gradu. Vñ quoto gradu quilibet diſtat a ſtipite, tali gradu ſunt ĩter ſe: remotior autē addit gradum, ut in c. ad ſedem. xxxv. q.v. Ang.

a ¶ Quoto gradu. ſ. octauo uel x.

b ¶ Agnationis Eodem modo. ſ. adiecta perſona.

c ¶ Per aures. Vnde Horatius in arte poetica: Segnius irritant animos demiſſa per aures, Quam quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus.

d ¶ Adipiſci. Vnde quidam habēt hic arborem.

ADDIT. Et in ueritate eſſe debet, cum tex. & gl. illam requirant.

Figura hæc arborea licet ad decimū debet gradū agnatorū protendi, aut ſaltem uſq; ad ſeptimū cognatorū, cum uſq; ad eum per leges deferantur ſucceſsiones ſupra de ſucceſſ. cog. §. fin. & ff. de gradi. l. nō facile, eam tamen uſq; ad quartum duntaxat gradum impreſſori perſuaſimus extendendam, ut & aptiorem poſſet ſedē occupare, & lectoribus quibuſque faciliorem ſui ipſius cognitionem exhibere. Nec id ipſam graduum notitiā quoquo pacto impediet: q enim duorum triū ve computationē agnouerit, illam etiam in centeſimum uſque gradum & eo amplius (ſi opus ſit) deducere poterit. Quippe ſemper generata perſona gradum adijcit, ut longe facilius ſit reſpondere, quoto gradu quiſque ſit, quàm propria cognationis appellatione quenquā denotare, dicit. §. hactenus. ſ. eo. plura. n. ſunt negocia quàm uocabula, ut ff. de præſcriptis uerbis. l. iiij.

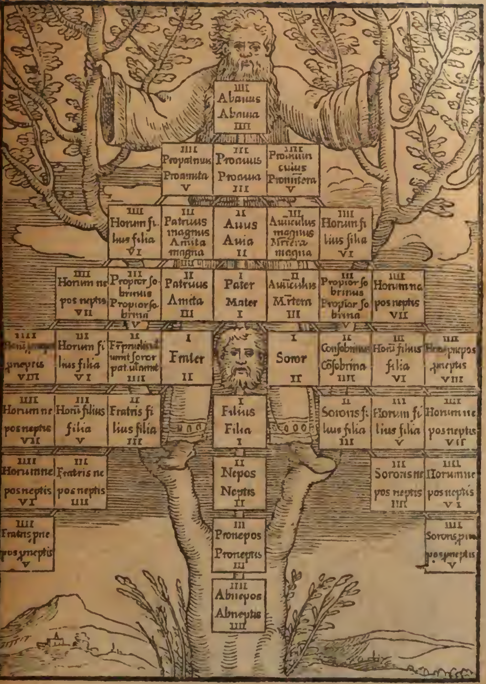
re quoto [a] gradu quiſque ſit, quàm propria cognationis appellatione quenquam denotare.

¶ In gradibus agnationis & cognationis ſimilis eſt computatio. Et quia facilius oſtendit res ad oculū corporalē quā intellectualem, iō neceſſariū eſt hic arborem cōſanguinitatis inſcribi. Ang. Are.

¶ Agnationis quoq; gradus eodē modo [b] numerant. Sed cum magis ueritas oculata fide, quàm per aures [c] animis hominū infigatur, ideo neceſſarium duximus poſt † narrationem graduum eos etiam præſenti libro inſcribi: quatenus poſſint & auribus, & oculorū inſpectione adoleſcētes perfectiſſimam graduum doctrinam adipiſci. [d]

† alias enarrationem

Sequitur arbor ciuilis.

IIII Abauus Abauia IIII
IIII Propatruus Proamita V
III Proauus Proauia III
IIII Horum filius filia VI
III Patruus magnus Amita magna
II Auus Auia II
III Auunculus magnus Matera magna
IIII Horum filius filia VI
IIII Horum nepos neptis VII
III Propior sobrinus Propior sobrina V
II Patruus Amita III
I Pater Mater I
II Auunculus Matera III
III Propior sobrinus Propior sobrina V
IIII Horum nepos neptis VII
IIII pronepos proneptis VIII
III Horum filius filia VI
I Frater II
I Soror II
II Consobrinus Consobrina IIII
III Horum filius filia VI
IIII pronepos proneptis VIII
IIII Horum nepos neptis VII
III Horum filius filia V
II Fratris filius filia III
I Filius Filia I
II Sororis filius filia III
III Horum filius filia V
IIII Horum nepos neptis VII
IIII Horum nepos neptis VI
III Fratris nepos neptis IIII
II Nepos Neptis II
III Sororis nepos neptis IIII
IIII Horum nepos neptis VI
IIII Fratris pronepos proneptis V
III Pronepos Proneptis III
IIII Sororis pronepos proneptis V
IIII Abnepos Abneptis IIII

ARBORIS CIVILIS declaratio peculiaris.

GRADVS, lineæ, & conſanguinitatis diffinitiõibus omiſsis, ſciẽdum q numeratio pũctorum, qui ſunt in cellulis, ẽ numeratio graduum habito reſpectu ad cellulam uacuam, a qua omnes ſumunt nomen, exceptis ijs qui per genitiuum nominantur. Hãc Ioan. And. nomine ſui bidelli Petrucium uult uocari. Puncta, quæ ſuperiora ſunt, computationem iuris canonici denotant: illa autem, quæ inferiorem locum retinent, computationẽ ciuilis iuris exprimunt: quod canonico ſubeſſe ipſa graduum ſituatio declarat. Ex prædicta cõputatione, ſi diligenter inſpicitur, apparet q in aſcendentium & deſcendentium numeratione ius utrunq; concordat: quia in eis perſona addita perſonæ per carnis propagationem gradum adijcit.

¶ Vt autem hæc arbor cunctis innoteſcat, notandæ ſunt tres regulæ.

¶ Prima: Aſcendentium & deſcendentium quot ſunt perſonæ, de quibus quærit, computatis intermedijs una dẽpta, tot ſunt gradus inter eas. Verbi gratia, abauus diſtat a Petrucio quatuor gradibus: & ſic de alijs.

¶ Secunda (ſecundum ius ciuile, cuius tantum gratia hæc arbor fuit hic impreſſa) talis eſt. Collateralium in linea æquali quotu gradu quis diſtat a communi ſtipite, toto duplicato diſtant inter ſe, uel ſibi attinent: ut P. & pronepos propatrui diſtant octo gradibus, cũ abauum ſtipitem facis. Nam ſecundum leges quelibet perſona gradum facit ĩ collateralibus. Vnde duo fratres duos efficiunt gradus.

¶ Tertia: Collateralium in linea inæquali quot ſunt perſonæ (ſtipite dempto) tot ſunt gradus. Vnde Petrucius diſtat a propatruo quinque gradibus, ab eius filio ſex, & ſic de alijs.

¶ Non inutile forſitan indicabitur, ſi quid de computationis diuerſitate inter ius ciuile & canonicum ſubiunxerimus. In legibus ob nihil aliud ipſa graduum mentio facta eſt, niſi ut hæreditas uel ſucceſsio ab una ad alterã perſonam inter conſanguineos deferat. In canonibus uero ob hoc progenies computatur, ut apte monſtreť uſq; ad quotã generationem a conſanguineorum nuptiis ſit abſtinendũ. Hac ergo de cauſa, quia hæreditates nequeunt deferri, niſi de una ad alteram perſonã, idcirco curauit ſecularis Imperator in ſingulis pſonis ſingulos perficere gradus: quia uero nuptiæ ſine duabus non ualent fieri perſonis, ideo ſacri canones duas in uno gradu conſtituere perſonas. Hæc habentur plene c. ij. xxxv q. v. & ferme per totam illam quæſtionem. Et hoc idem notat hic Chriſtophorus Porcus in uerſiculo, Circa primum. ibi, ſecũda differentia. & Ioannes And. in declaratione huius arboris.

Multa dies, uariuſque labos, huiuſce parauit
Artis notitiam, quæ modo clara patet.

❡ Chriſtophori Porcii in arborem & ipſius intelligentiam quæſtiones plurimum utiles.

PRo declaratione iuris canonici & ciuilis,& ēt intelligentia huius materiæ, & eorum quæ pertinent ad illam, quædam uidenda ſunt. Primo, qualiter fiat dinumeratio graduum de iure ciuili, & de iure canonico ſecundum utriuſque iuris rationum diuerſitatem. Secundo, uſque ad quem gradum deferunt hæreditates & tutelæ. Tertio, uſq; ad quem gradum copula matrimonialis impediatur. Quarto,uſq; ad quem gradum poſſit Papa diſpenſare.

¶ Circa primum dicite,quòd quo ad lineam aſcendentem nulla eſt differentia inter ius ciuile & ius canonicum: utroque enim iure pater & mater ſunt in primo gradu aſcendentium: & ſimiliter filius & filia deſcendentium, & ſic ſupra & infra in infinitum: quia in dinumeratione graduum in linea aſcendentium & deſcendentium utrunque ius habuit reſpectum ad ſtipitem ſcilicet ad primum parentem,ut hic, cum glo.xxxv.quæſtio.v.ad ſedem. In linea tranſuerſali inter ius ciuile & ius canonicum duplex eſt differentia. Prima, quia iure ciuili frater & ſoror ſunt in ſecundo gradu, iure canonico ſunt in primo. Ratio differentiæ ſumitur ex regula iuris ciuilis, quæ dicit, quòd vnaqueque perſona adiecta nouũ gradum generat, ut hic in uerſi.hactenus. unde cum ego ſim in primo gradu patri meo, ſi naſcatur mihi frater uel ſoror, ex generatione huius perſonæ cauſatur nouus gradus, & conſequenter appellatur in ſecundo. Sed iure canonico ideo appellatur in primo, quia ius canonicum non conſiderauit dinumerationem graduum in linea tranſuerſali habito reſpectu ad ſtipitem.i. communem parentem:ſed conſiderauit ꝙ duo fratres, duæ ſorores, tribuunt initium lineæ tranſuerſali:ideo in primo gradu illius lineæ illos conſtituit.Secunda differentia eſt,quia iure ciuili regula traditur,ꝙ in linea tranſuerſali ſola perſona adiecta facit nouum gradum ut hic: iure autem canonico pro regula traditur, ut ad cauſandum nouum gradum duæ perſonæ requirãtur d.c. ad ſedem. Ratio differentiæ: quia ius canonicum dinumerat gradus ratione copulæ matrimonialis. Vnde cum ad cauſandum copulam matrimonialem requiratur concurſus duarum perſonarum, ita ad cauſandum gradum quo ad eam. Sed ius ciuile dinumerauit gradus quo ad hæreditates & tutelas: unde cum tutela & hæreditas deferatur de una perſona in aliam, nimirum ſi unaqueque ꝑſona generat nouum gradum. Iſta fuit ratio poſita in d.c.ad ſedem. Quo igitur ad inhibendam uel permittendam copulam matrimonialem dinumerabuntur gradus ſecundum ius canonicum: quo autem ad tutelas & hæreditates deſerendas connumerabuntur ſecundum ius ciuile.

¶ Circa ſecundum dicite, ꝙ uſque ad x.gradum deferuntur hæreditates & tutelæ.uidiſtis ī.tit.j.§.ſi.cum ſua glo.& ſupra de cap.dim.§.ſi. & de legi. agn. tu. in tex.& in glo.

[Mrimoniũ uſque ad quē gradũ ꝓhibetur.] ¶ Circa tertium dicite,quòd olim erat prohibita copula matrimonialis uſque ad ſeptimum gradũ agnationis uel cognationis incluſiue:hodie autē eſt prohibita uſque ad quartum gradum incluſiue, dinumeratione facta ſecũdum ius canonicum.c.non debet. extra de conſang.& affin.

¶ Sed hic dubitatur. Pone,quod unus ſit in quinto gradu tranſuerſalium, alius ſit in quarto, an impediatur copula matrimonialis? Si inſpiciamus perſonam exiſtentem in quarto gradu, illa impeditur: ſi inſpiciamus perſonam exiſtentem in quinto gradu, permittitur. Dicite quòd copula eſt permittenda: quia quotu gradu remotior diſtat a ſtipite, eodem gradu diſtat a quolibet deſcendente capit.fina.extra de cõſan. & affin. Illud tamen eſt palam, ꝙ inter aſcendentes & deſcendentes eſt prohibita copula matrimonialis in infinitũ. Vnde ſi Adam uiueret, uxorem habere

nõ poſſet.§.ergo,& ibi gl.ĩ.de nup.

¶ Sed quid de gradu affinitatis? Dicite, ꝙ licet olim ratione affinitatis eſſet prohibita uſq; ad tertium gradum, ut aliqui dixere, ueritas tamen hodie eſt, ꝙ ſolum prohibetur, quo ad gradũ primum, ut not.glo.in c.non debet. extra de conſang.& affin.

Affinitas an contrahat ex coitu illicito.

¶ Sed nunquid per coniunctionem illicitam cauſatur affinitas? In hoc articulo non parcam in totum uerecũdiæ. Arch.xxxv.q.iij.c. extra ordinaria. dixit per hanc diſſolui matrimonium, & in hoc bene: ſed non cauſari affinitatẽ propterea, quia affinitas eſt regularitas perſonarum ex nuptijs deſcendentium.l.non facile.§.affines.ff.de gradi. ubi ergo non ſunt nuptiæ, ibi non cauſatur affinitas. Sed gl. tenuit contrariũ in.§.affinitatis.ĩ.de nupt. quæ communiter comprobatur per cap. tuæ. & per cap.Iordane. & per cap. diſcretionem. extra de eo qui cogn.conſan. uxo. ſuæ. Stat igitur concluſio, ꝙ per illicitam coniunctionem contrahitur affinitas. Sed quid ſi quis non intrauit clauſtra uuluæ, in circuitu tamẽ palpitauit, uel ſeras reſerauit, ſed opus non expleuit, an contrahatur affinitas? glo.in d.c.extraordinaria. dicit ꝙ non. Item dicit illud, quod: non dico. Dicit Innocen. quod ad cauſandum affinitatem requiritur concurſus utriuſq; ſanguinis: ſed tamen cauſa euitandi peccata, ius canonicum & ſancta mater eccleſia in dubio præſumunt ex copula concurſum utriuſque ſanguinis & maris & fœminæ interueniſſe c.iuuenis. extra de ſpõſalibus.

¶ Addite prædictis, quòd ſi aliquis promiſerit alicui illam accipere in uxorem, poſtmodum habeat copulam cum ea ſine alijs uerbis, intelligitur ualidum matrimonium extitiſſe contractum nec cum alia contrahere poſſet, ſed matrimonium poſtea contractum eſſet diſſoluendum.c. is qui fidem. extra de ſpon.

¶ Circa quartum dicite breuiter, ꝙ in gradu aſcendentium & deſcendentium non poſſet Papa diſpenſare, ut copula matrimonialis contrahatur. Non poſſet enim Papa diſpenſare, quòd filia patri copularetur. Idem in linea tranſuerſali in gradu.j. unde non poſſet Papa diſpenſare, quòd frater ſorori nubat. Item nec in gradu.ij. linea exiſtente inæqualiter. Vnde non poſſet diſpenſare, quod neptis patruo nuberet uel auunculo. In linea uero æquali bene poſſet diſpenſare, ut conſanguinea conſanguineo copularetur. ita communiter concluditur in cap. literas. extra de reſti.ſpo.facit cap.gaudemus. extra de diuor.

Matrimoniũ ſemel contractum an poſsit ꝑ papā diſſolui

¶ Sed an Papa poſſet diſpenſare, ut matrimonium ſemel contractum diſſoluatur? Dicite breuiter, aut matrimonium fuit per copulam carnalem conſummatum, aut non. priore caſu non poteſt, poſteriore autem ſic: quia primo caſu effecti fuere duo in carne una, ſecundo uero non. Item quia matrimonium conſummatum ſortitur naturam ex conſtitutione diuina, contra quam Papa non poteſt diſpẽſare c.propoſuit. extra de conceſ.præb. Sed matrimoniũ non conſummatum ſortitur naturam ex conſtitutione eccleſiæ, contra quam Papa bene poteſt diſpenſare. iſta eſt gl. ord.in cap. ex publico extra de conuer. coniug.

¶ Sed nunquid maritus & uxor poſsint ſe ſeparare? Dicite, aut copula non eſt ſubſecuta:& tunc quilibet eorum altero inuito poteſt ſeparare matrimoniũ per ingreſſum religionis: ſecus ſi copula fuerit ſubſecuta, niſi uterque cõcordauerit, ꝙ uterque pariter intret religionem: uel alter, qui remanet in ſeculo, ſit talis conditionis & qualitatis, quod nulla ſuſpicio fornicationis ſiniſtra ſit contra eum: ut quia ſit ætate cõſectus c.quidam.c. uerum. c.uxoratus. c. cum ſit præditus. extra de conuer. coniuga.

¶ Cognationis ſpiritualis ſtudioſiſſimis quibuſcunque, præſertim eccleſiaſticis, apta & utilis materia.

CHriſtophorus Porcus iuris utriuſq; profeſſor acutiſsimus, quia difficultates aliquas circa cognationis ſpiritualis materiam hic luculenter tractauit, eius mentem uerbis fer-

me non mutatis referre non erit abſonum, neque a propoſito alienum: quæ uerba talia ſunt.

¶ Quæritur primo, an ratione cognationis ſpiritualis matrimonium impediatur. Circa quem articulum dicite breuiter, quòd inter compatrem & cõmatrem impeditur matrimonium: ac etiam inter patrem ſpiritualem & filiam ſuſceptam ex ſacro fonte: & hoc ſi iſta cognatio ſpiritualis fuerit cauſata ſiue per ſanctum baptiſma, ſiue per ſanctum chriſma xxx.q.iij.cap. ſi quis unus.

¶ Addite prædictis, ꝙ ſi maritus uel uxor tenuerint aliquem uel aliquam ad baptiſmum uel chriſma, quilibet eorũ efficitur compater uel commater dicto cap.ſi quis unus. Et hoc uerum, quando tempore cognationis ſpiritualis cõtractæ cõſtabat inter eos matrimoniũ: ſecus ſi ex poſt facto fuerit contractum cap. martinus. extra de cogn. ſpir. cum ſua gloſ. Econtra autem, ſi tenueris ad ſacrum chriſma uel ſanctum baptiſma filium uel filiam meam ex alia muliere quam vxore, non efficitur tibi cõmater mea uxor cap. qui ſpiritualem. xxx. quæſtio. iiij. Ratio, quia in contrahenda cognatione ſpirituali maritus & uxor copulant ſibi actiones & non paſsiones. Quod igitur agit unus cõiugum, intelligitur alius agere: quia ſunt duo in carne una dicto cap. ſi quis unus. in fi.

Cognatio ſpūalis an contrahat ex concubinatu.

¶ Quæritur ſecundo, ſi fornicator teneat aliquem ad ſacrum baptiſma, an concubina efficiatur commater. Videtur quòd ſic: nam ſicut uxor hoc caſu efficitur commater, quia eſt eadem caro cum marito, dicto cap. ſiquis unus. ita dicendum uidetur & de concubina: quia qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur cum ea. xxxij. quæſtione.iij.capit. in eo. Alij ibi tenuerunt contrarium: quorum ſententia magis placet: quia abſurde dictum uideretur, quod ſpiritualitas ſuper re improbata cauſaretur, ex utraque ſcriptura & hominum opinione. Non obſtat, quòd concubina & fornicator dicantur duo in carne una, quia illa uerba exponuntur, id eſt duo conueniunt in eodem opere carnali: & ita exponit glo. in d. cap. in eo.

¶ Sed an uxore mea mortua potero mihi copulare eam, quæ fuit ſibi commater ante matrimonium? Dicite quòd ſic.cap. poſt uxoris obitum. xxx. quæſtio. iiij.

¶ Sed quid de filijs duorum compatrum an poterunt ſimul matrimonio copulari? Dicite quod ſic, ſiue nati fuerunt ante compaternitatem, ſiue poſt: dummodo matrimonium nõ contrahatur cum eo uel cum ea, per quorũ alterum deuentum fuit ad compaternitatem capit. primo & cap. ſuper eo. de cognatio. ſpiri. Chriſtophorus Porcus iuris utriuſque doctor acutiſſimus.

¶ Quæritur tertio ad propoſitum materiæ præſentis de quæſtione quotidiana & apud uulgares ſatis dubia. Pone, quod duo uel plures tenent aliquem in baptiſmo, nunquid iſti interſe efficiantur compatres? Innocentius (& bene) dicit quod non: unde poſſunt adinuicem contrahere matrimonium. Nam quemadmodum compatres carnales, ut concubinarius & concubina, non prohibentur matrimonium contrahere, ut in capit. tanta. qui filij ſint legiti. ita & iſti, qui ſunt compatres ſpirituales reſpectu baptizati, non debent prohiberi contrahere matrimonium. Et pro hoc facit text. & ibi glo. in cap. fin. xxx. quæſtio. iiij. ubi dicitur, quòd maritus & uxor non debent aliquem ſimul de ſacro fonte leuare, ne infamentur de facto: nam uulgares exiſtimant illos eſſe compatres. Hæc ſunt uerba Abbatis Siculi in c. martinus. de cogn. ſpiritua. de hoc in ſummula pauperum. Maſculus & mulier puerum de fonte leuantes, Legitime iungi poterunt, nec ſunt prohibendi.

¶ Quæritur quarto. Pone, ꝙ tenui aliquam puellam in baptiſmo: uolo contrahere cum eius ſorore, an poſsim? Dicendum quòd ſic: pater enim ſpiritualis ſi copuletur ſorori filiæ ſpiritualis bene tenet matrimonium. xxx. q. iij. c. ult. Vnde uerſus: Duco meæ natæ germanam ſpiritualis.

¶ Quæritur quinto. Pone, quòd filius meus tenuit in ſacris fontibus filiam;

uolo cum illa filia, poſtquam ad annos nubiles peruenit, cōtrahere, an liceat? Dic quòd ſic. Poteſt enim pater ſumere filiam ſpiritualem filij ſui carnalis quia licet cognatio ſpiritualis de patre ad filios deſcendat, ut cap. primo & cap. ſuper eo. de cogn. ſpiri. non tamen aſcendit de filijs ad patrem, cum iure cautum non reperiatur: & edictum de matrimonio prohibitorium eſt, adeo quòd cuilibet licet contrahere, niſi expreſſe prohibeatur capit. cum apud. de ſponſa. & matrim. Hoc notat Ioannes Teutonicus gloſſator Decreti. in capitulo fina. xxx. quæſtio. tertia. Hoc idem recitat & probat Ioan. And. in cap. j. de cognatio. ſpiritu. lib. vj. Vnde uerſus: Eſſe mei nati coniunx mihi ſpiritualis Filia legitime poterit, nec iure uetatur. Deſcendunt & non aſcendunt ta lia uincla.

¶ Quæritur ſexto, an per procuratorem talis cognatio ſpiritualis poſſit cō trahi. Pro ſolutione recurras ad Bar. in l. gallus. §. forſitan. ff. de libe. & poſthu. Ad Angelum Aretinum in. §. illud ī. de nup. ad Ioan. Andr. in regula. pōt quis per alium. de regu. iur. in. vj. & ad Panormi. in capitu. ueniens. de cogna. ſpi. Deciſionem tamen communem & magis approbatam potes notare per uerſus ſequentes: in quibus patet, quod licet matrimonium per procuratorem poſſit contrahi. capitu. fina. de procura. lib. vj. non tamen cognatio ſpiritualis: unde uerſus: Procurator habet nodos uincire iugales, Non tamen hos ne xus domino dat ſpirituales. Adde quòd licet non debeat a principio quis admitti per procuratorem ad contrahendum hanc compaternitatem, ſi tamen admittatur, contrahitur ipſa compaternitas, ut tenet Abb. Panorm. in d. c. ueniens.

Cognatio ſpiritualis p̄ pcuratorē non cō trahit.

¶ Quæritur ſeptimo ex quot ſacramen tis deſcendit cognatio ſpiritualis. Reſpond. quod cognatio ſpiritualis, quæ impedit matrimonium contrahendum & dirimit poſt contractum, oritur ex datione duorum ſacramentorum duntaxat, quæ ſunt baptiſmus, & confirmatio: non autem ex aliorum datione ſeu miniſtratione: patet in c. fi. de cog. ſpir. lib. vj. ratio eſt, quia in baptiſmo renaſcimur: & chriſmatio frontis ipſum cō firmat: quod non eſt in alijs ſacramentis, Io. And. in. d. c. fi.

Cognatio ſpiritualis orit̄ ex duobus ſacris.

¶ Quæritur octauo & ultimo inter quot perſonas oritur impedimentum matrimonij ratione cognationis ſpiritualis. Reſpond. quòd ex hac cognatione xx. ſunt caſus prohibiti: decem ratione baptiſmi, & decem ratione confirmationis. Ratione enim baptiſmi contrahitur cognatio ſpiritualis impediens & dirimens, ut dictum eſt.

¶ Primo inter has perſonas: Baptizatum & baptizantem: Baptizatum & uxorem baptizantis prius cognitam: Baptizatum & filios baptizantis: Parētes baptizati & baptizantem: Parentes baptizati & uxorem baptizantis prius co gnitam.

¶ Secundo inter has perſonas, uidelicet inter baptizatum & ſuſcipientem: Baptizatum & uxorem ſuſcipientis prius cognitam: Baptizatum & filios ſuſcipientis: Parentes baptizati & ſuſcipientem: Parentes baptizati & uxorem ſuſcipientis prius cognitam. Ecce decem caſus prohibiti ratione baptiſmi. Totidem in confirmatione reperies: in qua ſunt confirmatus, confirmans, & tenens ante confirmationem, qui ſcilicet ponit faſciolam ſupra frontem poſt confirmationem epiſcopalem: de hoc uide textum cum gloſ. in capitulo primo. de cognatio. ſpir. libr. vj. Iſta clariſſime referantur per carmina ſequentia. Gignitur his ſacris cognatio ſpiritualis: Quæ ſunt baptiſmus, ac con firmatio frontis, Perſonaque decem connectit quodlibet horum. Baptizans, huius uxor ſi cognita primo, Ac eius nati ſunt abluto ſociati. Cum conſorte thori baptizans, atque parentes. Fonte ſacro loti ſunt tali ſune ligati. Baptizans & ſuſcipiens hic æquiparantur. In confirmato totidem reperire licebit.

Verſus

¶ Hæc nota diligenter quia ſingularia ſunt & plurimum utilia: nec eſt plures caſus reperire, qui matrimonium dirimant.

Conti nuatio. ¶ De ſeruili cognatione. ¶ Quia ſ. de cognatione & ſucceſsione cognatorum libere conditionis dictum eſt, nũc quia naturali iure inſpecto inter ſeruos etiã cadit cognatio, & dubitari poſſet an inter ſeruos eſſet ſucceſsio, iõ de ſeruili cognatione merito ſubdit. Nec ob. ꝙ inter illũ titulũ de ſuceſsione cognatorum & iſtum ſit titulus intermedius de gradibus, q̃a ex quo pertinet ad materiam horũ tit. continuatio non uitiat̃. l. duos reos. §. fi. ff. de duobus reis. Porcus.

¶ De ſeruili cognatione.

¶ Filii manumiſſorũ, ẽt in ſeruitute cõcepti, excluſo patrono patri ſuccedunt, & inuicem ſibiipſis. h. d.

ILlud [a] certũ eſt, ad ſeruiles cognationes illam partẽ edicti, [b] qua proximitatis [c] nomine bonorũ poſſeſſio † permittitur, nõ pertinere. [d] Nã nec ulla antiqua lege talis cognatio computabatur. [e] Sed noſtra conſtitutione, quam pro iure patronatus fecimus, (quod ius

† alias promittitur.

b ¶ Edicti. ſunt enim. iiij. partes ſucceſsionis ab inte. ut ff. quis or. in bono. poſſ. ſer. l. j.

c ¶ Proximitatis nomine id eſt cognationis ut ſequitur, ut ff. unde cog. l. j. §. pertinet.

d ¶ Nõ pertinere. Sed nec aliam aliquã, ut uel ipſe ſuccedat, uel ei ſuccedat̃, ut C. comm. de ſuc. ſeruus. niſi ĩ tribus caſibus, ut C. ad ſilla. l. peu. & C. de ſuis & legi. l. apud hoſtes. & C. ad or. l. fin.

SYL. ¶ Dic ſecundum Aug. ꝙ in d. l. peu. & in l. fin. erat liber legis auctoritate, ne mora alterius libertati noceat. in. l. apud hoſtes. illud procedit fictione poſtliminij, ut ibi no.]

e ¶ Computabatur. Hæc uidetur mala ratio, cum magis iure prætorio, quod naturalem cauſam intuebatur, deberet computari, ut ſupra de hære. quæ ab inteſt. §. emancipati. quam ciuili. Sed dic quòd etiam ad alia, ut ad tutelas: & ſimilia: niſi quo ad nuptias, ut ſupra de nupt. §. illud. & ff. de rit. nupt. l. adoptiuus. §. ſeruiles.

ADDIT. No. ꝙ in ſeruis quo ad matrimonium impediendũ ẽt poſt manumiſsionem dicitur eſſe cognatio, ut d. §. illud. quia ẽt dicit̃ eſſe affinitas, ut d. §. ſeruiles. Ang.

¶ Sed nunquid dominus ex ſui perſona ſuccedit cognatis ſerui? Reſpon. nõ, ut hic dicitur. Accur. †

ADD. Nota ergo non acquiri domino ab inteſtato ſicut ex teſtamento: & eſt ratio, quia ius ſolum defert hæreditatem ab inteſtato, ſecundum quod ſeruus nihil eſt l. quod attinet. ff. de regu. iur. ſed ex teſtamento defert uoluntas teſtantis, quam ius ſequitur. Aliud tñ eſt in monacho & monaſterio, ut l. Deo nobis. C. de epiſ. & cle.

† Similis gl. ẽ ĩ d. l. ſeruus. C. com. de ſuc.

Diuiſio ILlud certum. ¶ Totus iſte tit. diuidit̃ in tres partes. Primo ponit nũquid ſerui habeant ius cognationis contractæ in ſeruitute. Secundo infert ex rationibus præpoſitis, uidelicet ꝙ non ſemper ſequit̃, ꝙ qui prior eſt in gradu, potior ſit in iure. Tertio illa melius declarat. Secunda ibi (Repetitis.) Tertia ibi (Amotis.)

SYL. ¶ Illud certum. Caſus. Non figuratur hic, cum ponatur correctio iuris antiqui, quo diſpoſitum fuerat ſeruos ſucceſſores habere non poſſe, nec cognationem habere, non tantum dum ſerui erant, ſed etiam poſtea eis manumiſsis, quia iure patronatus omnia patrono quærebantur. Sed contrarium diſpoſitum poſtea eſt: quia ipſa cognatio tanquam quid naturale in ipſis ſeruis eſſe poteſt: ſed fit impedimentum propter ſeruitutem effectu ipſius & ab ipſa prouenientе. unde illa ceſſante ceſſat etiam impedimentum: & ideo poteſt dari cognatio & ſucceſſio. No. ſummarium & alia ut per Ang. hic.]

a ¶ Illud alias eſt hic rubr. de ſeruili cognatione, alias non. Accur.

usque ad nostra tempora [a] ſatis obſcurū, atque nube plenum & undique confuſum fuerat) & hoc humanitate ſuggerente cōceſſimus : ut ſi quis in ſeruili conſtitutus conſortio liberū uel liberos habuerit, ſiue ex libera, ſiue ex ſeruilis conditionis muliere : uel contra, ſerua mulier ex libero uel ſeruo habuerit liberos cuiuſcunque ſexus : & ad libertatem his [b] peruenientibus, ii, qui ex ſeruili uentre nati ſunt, libertatem meruerint : uel dum mulieres liberæ erāt ipſi [c] in ſeruitute [d] eos habuerint, & poſtea ad libertatem peruenerint : [e] ut hi omnes ad ſucceſſionem patris uel matris ueniant, [f] patronatus iure in hac parte ſopito. Hos enim liberos non ſolum in ſuorum parētum ſucceſſionem, ſed etiam alterum in alterius [g] ſucceſſionem mutuā uocauimus, ex illa [h] lege ſpecialiter eos uocantes : ſiue ſoli inueniantur qui in ſeruitute nati, & poſtea manumiſſi ſunt : ſiue una cum aliis, qui poſt libertatem parentum concepti ſunt : ſiue ex eodem patre, ſiue ex eadem matre, ſiue ex aliis nuptiis, ad ſimilitudinem eorum, qui ex iuſtis nuptiis ꝓcreati ſunt.

¶ In ſucceſſionibus ab inteſtato primo uocantur ſui hære-des, & ii qui inter ſuos nominanē : qui etiam remotiori gradu conſtituti præcedunt omnes aſcen-dentes, uel collaterales, etiam proximiores. Aret.

a ¶ Noſtra tempora. Lōquitur Iuſtinianus.
b ¶ His.ſ.parentibus.
c ¶ Ipſi.ſ. parentes.
d ¶ In ſeruitute.i.donec ſerui erant.
e ¶ Peruenerint.ſ.parentes.
f ¶ Veniāt. aliud ſi liber factus ſeruus iterum manumittatur, ut ff. unde cogna. l. is qui contra.

SYL. ¶ Secus ſi reſtitutus §. ſeruus. ſupra de capit. diminu. & declarat glo. in dicta lege is qui.]

¶ Et ſupra de capit. dimin. §. quod autem. quia eſt ibi quod ſibi imputetur Sed nunquid etiam iſte . qui eſt in l. is qui. hodie ſuccederet ei naturali cauſa inſpecta, ut C. de ſuis & legitimis hęredi. authē. in ſucceſſione? Reſpon. non, ſecundum Ioan. quia prætor naturalem cauſam intuebatur, & tamē non uocabat eum, ut dictum eſt. Item contra. C. de ſuis & legitimis lege ex libera. Solu. † hic nouum ius. Vel ibi loquitur, quando nec de facto erat matrimonium.

†Hæc ſi bona, qa non apparet expſſe de correctiōe ut arg. l. præcipimus. ſ fi. C. & pa. ang.

SYL. ¶ Hæc gloſ. ſemper allegatur, ꝙ ſpu-rius natus in figura matrimonij licet de facto, poteſt legitimari per ſubſequens matrimonium, ſecus ſi nullo modo etiam de facto erat : de quo per Ang. hic.]

¶ Vel ibi quo ad honores loqꝫ, hic quo ad ſucceſsiones.

g ¶ In alterius ſucceſsionem. i. parentes liberis, & econtra, excluſo patrono : & hoc ſecundū oēs. Item libertū unum alteri eidem fratri ſuo : & ita frater liberti ꝑferē, patrono : & hoc ſecundū quoſdam, ut hic. Sed Ioā. contra : præfert. n. patronum fratri, ut ff. de bonis libe. l. liberto. & ff. de ſuis & legitimis. l inteſtato. & . ī. ti. j §. ſed noſtra. uer. ſin. aūt ſine.

SYL. ¶ Hæc opi. Ioan. cōmuniter tenetur vt per Ang. hic. rō eſt, quia patronus, ſi legitima ei non relinquatur, habet Contra tabu. & poteſt impugnare iudicium liberti, ſi legitima ſibi non relinquatē : quod non eſt in fratre. §. ſoror. ſ. de inoffic. teſtam.]

h ¶ Ex illa lege. Scilicet ſupradicta græca.

¶ Repetitis[a] itaque oībus,q̄ iam tradidimus,[b] apparet non ſemper eos, qui parē gradum cognationis obtinent, pariter uocari eoq; amplius, † nec eum quidem, qui proximior ſit cognatus, ſemp̄ potiorem eſſe. Cum.n. prima cauſa ſit ſuorum hæredum, & eorum quos inter ſuos hæredes enumerauimus,[c] apparet pronepotē, uel abnepotē defuncti potiorē eē, quàm fratrem, aut patrem matremq; defuncti. cum alioquin pater quidem & mater (ut ſupra quoq; tradidimus) primum gradum cognationis obtineant, frater uero ſecundum, pronepos autē tertio gradu ſit cognationis, & abnepos quarto. Nec intereſt in poteſtate morientis fuerit,[d] an nō, quòd uel emācipatus, uel ex emancipato, aut ex fœmineo[e] ſexu propagatus eſt.

† alias ne.

¶ Poſt ſuos uocant agnati, & poſt agnatos uocantur cognati proximi, exceptis fratribus & ſororib⁹ emancipatis: qui licet cognati ſint, tamen cæteros agnatos ulterioris gradus excludunt. Arc.

¶ Amotis[f] quoque ſuis hæredibus, & quos inter ſuos hæredes uocari diximus, agnatus, qui integrum[g] ius habet agnationis, etiā ſi longiſſimo gradu ſit, plerunque[h] potior habetur, quàm proximior cognatus. Nam patrui nepos,[i] uel p̄nepos,[k] auunculo[l]

SYL. ¶ Repetitis itaque. Difficultatem faciebat in hoc text. regula generalis tradita in.§.ſi plures ſupra de leg.agn.ſucceſ.ubi habes, quòd prior in gradu eſt potior in ſucceſsione: ſed hic contrarium dicit, quia regula p̄dicta procedit cæteris paribus,& ī ijs qui eiuſdem ſunt ordinis: ſed q̄a cā ſucceſsionis prima ē liberorum mox aſcendentium, tertio tranſuerſaliū: nec dat aditus ad ſecundam cauſam niſi deficiēte prima, nō pōt habere locum regula niſi in exiſtentibus in eadem cā ſucceſsionis & ita declara loco caſus.]

a ¶ Repetitis itaq;. Hic §. cōis ē ad oēs titu. ſupra hoc libro iij. poſitos: & idem in ſequenti proxi. §. Sic & alias ſupra de ſucceſ.cog.§.ult.& ad orfi.§.fi.

b ¶ Tradidimus. A prin.tertij lib.

c ¶ Enumerauimus. Vt curiæ datos,& emancipatos,ut ſ̄.de hær.quæ ab inteſ. §.j.&.§.emancipati.

d ¶ Fuerit. Hoc ſubdiuiditur.

e ¶ Ex fœmineo ſexu. Qui tamen cum diminutione tertiæ partis ſuccedit huius legis tempore ſupra de hæred. quæ ab inteſta.§.item uetuſtas, uerſi. diui, hodie ſine diminutione, ut in auth'. de trien.& ſe.§.necnon

¶ Amotis. Caſus. Figuratio pendet ex ijs,quæ ſupra dicta ſunt in.§.repetitis itaque.]

SYL. f ¶ Amotis .i.ceſſantib⁹ ſuis, fallit adhuc hæc regula, Qui prior eſt in gradu &c.ī. eo.§.uer. toties.

g ¶ Integrū ius habet. i. capite minutus non eſt. ſic.ſ̄.de ſuc. cogn.j.rn̄.in fi.nam ſecus eſſet, ſi eſſet capite minutus: quia illæ ſucceſsiōes, quæ ueniūt ex.l.xij.tab. pereunt per minimā capitis diminutionē, ut ſ̄. ad orf.§.ſciē dum.

h ¶ Plerunque. Propter fratrē & ſororem emācipatos, ut infra eo. §. ibi, exceptis. Itē p̄p quoſdam cognatos, qui uocantur ut agnati, ut ſupra de leg.agn.ſucc.§. hoc etiam. Item propter patrem, qui filium emancipauit, ut ſupra de legi. agn. ſucceſ.§.fi.

i ¶ Nepos. Qui eſt in quinto gradu agnationis.

k ¶ Pronepos. Qui eſt in ſexto gradu agnationis.

l ¶ Auunculo uel materteræ. Qui ſunt in tertio gradu cognationis.

uel matertere præferē.[a] Toties [b] igitur dicimus aut potiorē haberi eum, qui proximiorem gradū cognationis obtinet, aut pariter uocari eos, qui cognati ſunt, quoties neque † ſuorum hæredum, quiq; inter ſuos hæredes ſunt, neq; agnationis iure aliquis præferri debeat ſecundum ea, quæ tradidimus:[c] exceptis [d] fratre & ſorore emācipatis, qui ad ſucceſſionem fratrum uel ſororum uocantur: qui & ſi capite diminuti ſunt, tamen præferuntur [e] cęteris ulrerioris gradus agnatis.

¶ De ſucceſſione libertorum.

¶ Olim patronus habebat ex lege.xij. tabularum ius in bonis liberti ſolum ab inteſtato, nullo ſuo hærede relicto. Angelus.

NVnc [f] de liberto-rū bonis ui-

† Nota ſingulariter il lā.l. q̄ a poſt ue potē q̄ñ concurrit cum patruo uel auū culo, q̄ prior ē ī gradu potior ē iure: nec aſſumit pſo nā pſis ſui p; ibi, ꝙ auunculus, q̄ ē ī tertio gradu pfertur fratri conſobrino, q̄ eſt in quarto, l; gl. ſ. tit.j. §. multis. ī ner.uſque ad quintū gradū. aliter dicat: ſ; ibi dicemus.an

SYL. gel.

† alias [illegible] hæredū iure.

a ¶ Præfertur. In ſucceſsione eius, q̄ tales habet agnatos.

b ¶ Toties. Nota regulam bonam, ut C.commu.de ſuc.l.àuunculo. † & C.unde lib.l.ij. Et ad eius euidentiam nota tres eſſe ordines ſuccedendi.ſ. inferiores, & ſuperiores, & ex latere uenientes, ut in authē. de hæred. ab in teſt. in prin. Primo deſcēdentes in infinitum uocantur, ut ſupra de hære di.quæ ab in teſta. §. primo.& in authen. de hæred. ab inteſta.§.primo. His ceſſanti bus uocanē aſcendētes: primo pater & mater: ſecundo auus & auia: & ſic deinceps: ſic tamen ut fratres ex utroque parente defuncto coniuncti cum his ſuperioribus uocentur: licet quidam dicant cum patre & matre tantum eos uocari, & alios inferiores per fratres excludi: & pro nobis eſt authent. de hæredi. ab inteſtato. §. ſi uero cum aſcendentibus & ff. de ſu. & legit.l.ij.§. hæreditas.

¶ Hæc opin. commnniter tenetur hic, & in authentic. defuncto. C. ad tertullian.]

¶ Superioribus ceſſantibus, primo frater ex utroque parente, & ſoror, & eorum filij. Secundo ex altero tm̄, & eorum filij. Tertio hæc regula obtinet, ut qui prior eſt in gradu &c. ut hic, & in authen.de hæredi. ab inteſta.§. reliquum. &.§.ſi uero neque fratres. & in authen. ut fratrum filij.§. j. collat. ix. Accur.

ADDITIO. Dic ꝙ hodie eſt ſublata differentia agnationis & cognationis, ut in d.§.j.in auth.de hæred. ab inteſt.ueni. Chriſt.

c ¶ Tradidimus. ut.ſ.proxi. §. & hoc eod.§.Accur.

d ¶ Exceptis. Excipit ab eo, qđ ſ. dixerat, qui integrū &c.

e ¶ Præferuntur, ut ſupra de ſucceſ.cogna.j. reſpon.

¶ De ſucceſſione libertorum.

¶ Supra de ſucceſsione īgenuorum uiſum eſt: & quia in bonis libertorum eſt dare ſucceſsionē, ideo de his ſubdit. Continuatio.

ADDIT. Vnde no. qđ dicit hic Accur. De ſucceſsione libertorum. paſsiue accipi.i. qualiter ſuccedatur eis, non actiue.i. qualiter ipſi ſuccedant alijs.

NVnc de libertorū. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in tres partes. Primo circa ſucceſsionem libertorum ponit duplex ius antiquum. Secundo ponit ſuum ſtatutum circa ſucceſsionem: & quòd uſque ad quintum gradū agnati patronorum ſuccedunt liberto. Tertio ponit aliam nouam conſtitutionem circa perſonas, & genera libertorum. Secunda ibi (ſed noſtra.), Tertia ibi (Sed hæc) Diuiſio

¶ Caſum figura literaliter, quia ſumus in iure correcto. Nor. diſpoſitionem iuris antiqui in ſucceſsione libertorum. Item ꝙ Contra tabu. patroni compete bat tantum pro dimidia.] SYL.

f ¶ Nunc. Quia hucuſq; de bonis inge

nuorum

deamus. Olim[a] itaq; licebat liberto patronum ſuum impune[b] teſtamento præterire. Nam ita demum[c] lex duodecim tab. ad hæreditatem liberti uocabat patronum, ſi inteſtatus mortuus eſſet libertus, hærede ſuo nullo relicto. Itaq; inteſtato mortuo liberto, ſi is ſuũ hæredem[d] reliquiſſet, patrono nihil[e] in bonis eius iuris erat. Et ſi quidem ex naturalibus[f] liberis aliquem ſuum hæredem reliquiſſet, nulla uidebat̃ querela.[g] Si uero adoptiuus filius fuiſſet, apte iniquum erat nihil iuris patrono ſupereſſe.

¶ Præ[illegible] iure patronus [illegible] liberti bonis dimidiam habebat, non ſolum hærede [illegible] ſed ẽt ab inteſtato relicto ſilio adoptiuo. Ipſum tamen patronum excludebant liberi, ſiue eſſent in poteſtate, ſiue emancipati, [illegible] adoptionẽ [illegible] [illegible] poſſeſ[illegible] petiſſent. Angel.

¶ Qua de cauſa poſtea[h] Prætoris edicto hæc iuris[i] iniquitas emendata eſt. Siue enim faciebat teſtamentum libertus,[k] iubebatur ita teſtari, ut patrono partem dimidiam[l] bonorum ſuorum relinqueret: & ſi aut nihil, aut minus parte dimidia reliquerat, dabatur patrono contra tabulas teſtamenti partis dimidiæ bonorum[m] poſſeſſio: ſiue inteſtatus moriebatur, ſuo hærede relicto filio adoptiuo, dabatur æque patrono contra hunc ſuum hæredem partis dimidiæ bonorum poſſeſſio.

¶ Prodeſſe autem liberto ſolebant[n] ad excludendum[o] patronum naturales[p] liberi, non ſolum quos in poteſtate mortis tempore habebat, ſed etiã emancipati, & in adoptionem dati:[q] ſi modo ex aliqua parte ſcripti hæredes erant, aut præteriti contratabulas bonorum poſſeſſionem ex edicto prætorio petierant: nam exhr̃dati nullo modo repellebant[r] patronum.

uuorũ dixit.
a ¶ Olim. ſ. l. xij. tabu & hoc eſt primũ ius: quatuor. u. ſunt, ut hic, & j. §. j. & §. poſtea. & §. ſʒ noſtra.
b ¶ Impune teſtõ. i. ſine timore teſtĩ rũpẽdi. Acc.

SYL. ¶ Ex hac gl. iũcto tex. no. ꝙ ruptela teſtĩ põt dici pœna.]

c ¶ Ita demũ lex. xij. tab. Et non aliter.
d ¶ Hr̃dem. Naturalem, uel adoptiuum, ut j. in nuit.
e ¶ Nihil. i. nullũ, ſecundum Ioan.
f ¶ Ex naturalibus. Ad differẽtiam adoptiuorũ.
g ¶ Querela. i. non poterat patronus conqueri. Accur.
h ¶ Qua de cã poſtea. Secundũ ius.
i ¶ Iuris iniquitas. Dic ut ſupra ad tert. in prin.
k ¶ Libertus. Nullũ filium habens legitimũ & naturalẽ, ut infra eod. §. prodeſſe.

l ¶ Dimidiã. Niſi in caſtris ſint bona q̃ſita, ut ff. de bo. liber. l. iij. §. patronus.
m ¶ Bono. poſſeſ. Vñ legitimi, ut j. de bon. poſ. §. cumq;.
n ¶ Solebant. Hoc iure prætorio. nam de primo non erat dubium, ut j. ibi, itaque iteſtato &c.
o ¶ Ad excludendũ patronũ. ſ. in totum.
p ¶ Naturales. Et legitimi.
q ¶ In adoptionem dati. Si inſtituti erant, ut ſequit̃: alias nec cõtrata bulas datur eis, ut ff. de contratab. ñ putauit. §. ſ adoptionẽ.
r ¶ Repellebant. Quia pro mortuis habentur, ut ff. de cõiun. cum emãcipa. liber. l. j. §. ſed etſi patruus. (j) nec a iure ciuili reſpiciunt, ut in authẽ. de hæred. & falc. §. exhæredatos.

¶ Per legem Papiam patronus uocabatur ad succeſsionem liberti una cum filiis ipſius liberti pro uirili, niſi tres uel plures fuiſſent liberi, uel libertus minus centum aureis habuiſſet in bonis: ſiue deceſſerat inteſtatus, ſiue condito teſtamento. Angelus.

¶ Poſtea[a] uero lege Papia adaucta ſunt iura patronorum, qui locupletiores libertos habebant. Cautum[b] eſt enim, ut ex bonis eius, qui ſeſtærtiorum centum millium patrimonium reliquerat, & pauciores quam tres liberos habebat, ſiue is teſtamento facto, ſiue inteſtatus mortuus erat, uirilis pars patrono deberetur.[c] Itaque cum unum quidem filium filiamve hæredem reliquerat libertus, perinde pars dimidia debebatur patrono, ac ſi is ſine ullo filio filiave inteſtatus deceſsiſſet: cum uero duos duaſve hæredes reliquerat, tertia pars debebatur patrono: ſi tres reliquerat, repellebatur patronus.

¶ Hodie ſi libertus habeat minus quam centum aureos in bonis, & fuerit teſtatus, patronus excluditur. Si autem teſtatus non fuerit, ei ſuccedit in totum, non extantibus liberis. Si uero ultra centum aureos habuerit patronus, a liberis excluditur: liberis uero non extantibus, ſuccedit in totum ab inteſtato, ſed facto teſtamento patronus habet tertiam ſine onere. hoc dicit. Angelus.

SYL. ¶ Sed noſtra[d] conſtitutio, quam pro † omni natione[e] Græca lingua compendioſo tractatu habito compoſuimus,[f] ita huiuſmodi cauſam definiuit: ut ſi quidem libertus uel liberta minores centenariis ſint, id eſt minus centum aureis habeant ſubſtantiam, (ſic[g] enim legis Papiæ ſummam interprætati ſumus, † ut pro mille ſeſtertijs unus aureus computetur (· nullum

ADDI. (j) Niſi qñ tractat de portiõe ſua cui accreſcat, cõputat.n.i numero filiorũ ut faciat augeri legitimam fratrũ: ſecus in fratre minore & filia dotata per ſtatutũ ſucceſsione priuata, quia nõ proſunt. Ang.

a ¶ Poſtea. Tertiũ ius.

b ¶ Cautũ. ſ. lege Papia & male, ut & alias. C. de cadu. toll. in prin. Accur.

c ¶ Deberetur. Ex lege Papia.

SYL. ¶ Sed noſtra conſtitutio. Caſu. Poteſt literaliter figurari, quia hæc cõſtõ Iuſtin. uidet eſſe quiddam ius poſitiuũ. Hec n. ſua diſtictio licet habeat rõnem in ſe reſpiciẽtem eam filios q̃ patronos, tamen ꝙ magis elegerit unam ſummam quàm aliã, hoc totum fuit arbitrariũ, & de quo aliquæ coloratæ potius rõnes q̃ fundamentales excogitari poſſunt. No. igitur totã hãc diſpõnem. Item not. ꝙ paria ſunt filiũ non eſſe, uel eẽ & exhæredatum. Itẽ ꝙ pteritio mr̃is habet pro exhr̃datione. SYL. Itẽ q' legitima patronorũ eſt tertia hodie, ſicut liberorũ & parentum.]

d ¶ Sed noſtra conſtitutio. Quartũ ius.

e ¶ Omni natione. Alias, omniũ natione. alias, omniũ notitia.

* ADDI. Oĩum notione Theophilus probat, διὰ τὸ. inquit πᾶσιν εἶναι πρόδηλον. † alias omniũ notitia.

f ¶ Compoſuimus, & huius, ut credo habet mentio in multis locis, ut ĩ. ti. j. de ſer. cog. in prin. & ĩ. de leg. agn. ſucceſ. §. fi. † Vide in hũc locũ Rudæ. li. ij. de Aſſe, & Alc. libr. iij. Diſpũ. c. ix.

g ¶ Sic. n. Interpoſitio &.

locum [a] habeat patronus in eorum ſucceſsione: ſi tamen teſtamẽtum fecerint.[b] Sin autem inteſtati deceſſerint, nullo liberorum relicto, tũc patronatus ius, quod erat ex lege duodecim tabularum, integrum reſeruauit.[c] Cum uero maiores centenariis ſint, ſi hæredes uel bonorum [d] poſſeſſores liberos habeant, [e] ſiue unum, ſiue plures cuiuſcunque ſexus uel gradus, ad eos [f] ſucceſsiones parentum deduximus, patronis omnibus [g] modis una cum ſua progenie ſemotis. Sin autem ſine liberis deceſſerint: ſi quidem inteſtati, ad omnem hæreditatem patronos patronaſque uocauimus:[h] ſi uero teſtamentum quidem fecerint, [i] patronos autem aut patronas præterierint, cum nullos liberos haberent, uel habentes eos exhæredauerint, uel mater [k] ſiue auus maternus eos præterierint, ita quòd nõ poſſint [l] argui inofficioſa eorum teſtamenta, tũc ex noſtra

a ¶ Nullum locũ. Et in hoc non corrigit lex Papia. Et no. ꝙ prodeſt paupertas filio liberti. ſic & alias C. de epiſc. & cle. ſi quis ad. §. ſi autem.

A D D I T. Not. quòd paupertas prodeſt, ſed a tali prodeſſe libera nos domine. & quo in l. cum nõ facile. ff. ſi cui plus quã per l. falc. & in. l. ſi quis ad declinandam. §. j. C. de epiſco. & cle. & in authen. cui relictũ. C. de ĩdi. uid. toll. Aug.

b ¶ Fecerĩt. ſ. iſti liberti minores centenarijs.

c ¶ Reſeruauit. Scilicet noſtra conſtitutio: ſcilicet ut in totum ſuccedat, ut ſupra eodem in princ.

d ¶ Bonorum poſſeſſores. i. filios emãcipatos, ut ſupra de hæred. quæ ab inteſta. §. emancipati.

e ¶ Habeant. ſ. liberti.

f ¶ Ad eos. ſ. liberos libertorum: qui tamen hæredes inſtituti ſi ſe abſtinuerint, uel miſſi hæreditati in integrum reſtituti fuerint, dabitur patrono ius ſuccedendi, ut ff. de bo. lib. & ſi ex modica. §. ſi filius.

g ¶ Omnibus modis. Sed nunquid econtra moriente filio, qui eſt libertus, præponitur pater patrono? Rñd. ſic, ut ſupra tit. j. de ſer. cogn. in fin. j. reſpon.

ADDITIO. Nota, ꝙ ſicut patronus excluditur per filios liberti, ita etiam per parentes liberti: & idem notat gl. ſupra titulo primo in fin. in uerbo, in alterius. Ang.

h ¶ Vocauimus. Etiam ante fratres liberti: quod dic ut ſupra titulo. j. in fi. j. reſpon.

i ¶ Fecerint. ſ. ad extraneos.

k ¶ Mater ſiue auus. Quorũ præteritio ꝓ exhæredatione habetur, ut ſupra de exhære. lib. §. mater.

l ¶ Nõ poſſint. Quia iuſta cauſa ĩgratitudinis interceſsit, q̃ ſunt. xiiij. ut in authẽ. ut cum de appell. cog. §. cauſas. quo caſu nullo iure agũt, ut in authen ti. de immẽſis do. §. fin. in fine. Sed quid ſi filiũ emancipatũ pater prætereat ſine cã, unde contra tabul. habet, non autem querelam? Videtur admitti patronus. Sed reſpondeo hic large accipi inofficio. ut etiam contineat contra tabulas. ſic C. famil. herciſcun. l. filij. Accurſius.

¶ Dic quòd poteſt etiam dici inofficioſum teſtamentum, in quo filius fuit præteritus, gloſ. in lege filij. C. familiæ herciſcun. in lege cum in adoptiuis. in princip C. de adopt. quia inofficioſitas tribus modis committitur ſecundum Bald. in l. pater filium. ff. de in offi. teſta.

A D D I T. Nec obſt. ꝙ hodie ad inſtar filij in poteſtate præteriti uideatur poſſe dicere nullum &c. cum ſit ſublata differentia emancipationis & patriæ poteſtatis: quia illud eſt uerum ab inteſtato, non autem ex teſtamento. Ang.

Teſtm̃ inofficioſum qñque cõtinet exhẽdationem & præteritionem.

a ¶ Conſtitutione.ſ. græca.
b ¶ Vt antea.Sicut erat de iure prætorio,ut ſupra eo.§.qua de cauſa. Accur.
c ¶ Conſequantũ.ſ.quocunq; tit.relicti ut ff.de bo.lib.l.iij.§.fi.

¶ Adde glo.in.l.fi.C.de bon.lib. & ibi doc.& ſigna hanc glo. ad quam ſemper recurritur.] SYL.

ADDITIO. (j) Dic hoc uerũ quo ad ius ſuccedendi: remanet tñ ſibi ius reuerentiæ, quamuis remiſerit ſibi ius patronatus:ac etiam tali caſu ex iniuria, non uerbali, ſed illata in perſonam tantum, poteſt etiam eum ĩ ſeruiturẽ reuocare. l. fi. C.de libe. & eo.lib. Ang.

conſtitutione [a] per bonorum poſſeſſionem contra tabulas non dimidiam, ut antea, [b] ſed tertiam partem bonorum liberti conſequantur: [c] uel quod deeſt eis, ex conſtitutione [d] noſtra repleatur, [e] ſi quando minus tertia parte bonorum ſuorum libertus uel liberta eis reliquerit: ita ſine onere, [f] ut nec liberis [g] liberti libertęve ex ea parte legata uel fideicommiſſa præſtentur, [h] ſed ad cohæredes [i] eorũ hoc onus redundet.

Ius patronat⁹ in multis conſiſtit.

d ¶ Conſtitutione.ſ.cõdictione ex l. græca, ut ff.de condi. ex lege.l.j.
e ¶ Repleatur. Præter hoc ius ſuccedendi eſt & aliud ius patronatus.ſ.ut non uocẽ ab eo in ius ſine uenia, ut C. de in ius uoc.l.ij. Item ut alat eum, ut ff. de lib.agn.ſi quis a liberis.§.ſolent.Itẽ ut turpem actionem uel exceptionem contra eum non proponat,ut ff. de excep.do.apud celſum.§.aduerſus. & ff. de obſeq.l.honori. & l.parens.Item ut poſſit eũ in ſeruitutem reuocare, ut in auth.ut lib.de cæte.§.j.colla.vj. Itẽ ut ubi eum inuenerit, faciat ei reuerentiam,ut ff.de in ius uoc.generaliter. Et hæc iura multis modis perdunẽ. Primo ſi patronus remiſerit,ut in auth.ut lib. de cætero.§.illud. (j) Item ſi compulit libertum iurare ne accipiat uxorẽ, uel libertam ne nubat,ut ff.de iure patr. q contra legem.& l.adigere.Item ſi denegat ei alimenta,ut ff.de bo.lib.ſi patronus.Item pp tertiæ partis conceſsionẽ ut hic,& ff de bon.lib.etiam.§. toties. Item ſi alteruter eorum relegatus fuerit,uel deportatus,ut ff.de iure patr.ſi lue.Item ſi natalibus reſtitutus eſt libertus,ut ff.de bo.lib.l.etiam.§.j. Item ſi mercedem pro futuris operis ab initio liberto extorſit,ut ff.de lib.agn.l.ſi qs. §.ſi quis.Item ſi libertus domini mortem uindicauerit,ut ff. de iure patron. l. penul. Item ſi patronus eum capitis accuſauerit,ut ff.de bo.lib. qui cũ maior.j.reſpon. Item ſi nõ ſuis numis emptus eſt,uel a principe factionem liberam teſtamenti impetrauerit, ut ff. de bo.lib.l.etiam.§.ij.Accur.

Ius patronat⁹ multipliciter perdit.

f ¶ Sine onere Sic in auth.de hære. & falc.§.non autem.
g ¶ Liberis liberti libertæve. Quibus dantur alias legata, etiam rupto teſtamento per contratabul. ut ff. de legat. præſtan.contra.tab.bono.poſſeſſ.pet. lege prima.
h ¶ Præſtentur. Sed cum filij ſint,quare non excludunt patronum, ut ſupra eo.§.uerſi.cum uero maiores? Reſpon. Hi filij erant ingrati,ut ſupra eo.§ uerſi.ſi uero. Vel dic, ꝙ hi liberi erant nepotes, qui & liberi dicuntur, ut ff. de uerb.ſignific.liberorum. & eos præcedit eorum pater, & eis talia legata dabantur, ut ff.de leg.præſtan.l.j.§. generaliter.
i ¶ Ad cohæredes.Sed nunquid inſolidum tenebuntur cohæredes? Reſpon. non,ut ff.de leg.iij.l fi.§.fi. & de uulg. ſubſti.& ſi contratabulas.

¶ Multis alijs caſibus. Quæſitum fuerat, an patroni tñ ius in bonis libertorũ haberent, an uero ẽt deſcendentes uel coniuncti patrono: & uidebaẽ, ꝙ patronus tñ, quia cum hæc ſucceſsio detur intuitu libertatis cõceſſę, uidebaẽ ſolum reſidere in pſona ipſius, uel ſaltem filiorum, quibus debentẽ ex iure patronatus obſequia:uel ſaltem ſi trãſmittendũ erat hoc ius, debuerat ẽt in eos,qui hẽdes erant illius. cuius contrariũ dr̃ hic,quia quamuis maior reue SYL.

rẽtia debeat patrono quàm cæteris, tñ eo deficiente, illi, qui ſanguine coniunctiores ſunt, in maxima reuerentia eſſe debent liberto in memoriam receptæ libertatis: unde hoc potius iure ſanguinis q̃ ſucceſſionis procedit: quia tñ ſucceſsio ipſa datur intuitu libertatis iã conceſſę, datur ad inſtar iurium ſanguinis, & idẽ in aliquo diuerſificatur ab ordinario iure ſuccedẽdi. Ratio autẽ, quare ſit reſtricta ſucceſsio ad quintum gradũ, ponitur per Iuſtin. infra de bon. poſ. §. cũque antea. No. ſumma.]

¶ Liberto nõ tñ patronus ſuccedit, ſed ẽt cõiuncti ipſi patrono uſq; ad quintũ gradum, in capita tamen: & q̃ proximior eſt patrono, præfertur. Ang.

¶ Multis alijs caſibus [a] a nobis in præfata cõſtitutione cõgregatis, quos neceſſarios eſſe ad huiuſmodi diſpoſitionem iuris perſpeximus, ut tam patroni patronæque, [b] quàm liberi [c] eorum, necnõ qui ex tranſuerſo latere ueniunt, uſque ad quintum [d] gradũ ad ſucceſſionem libertorum libertarumve uocentur: [e] ſicut ex ea conſtitutione intelligendum eſt. † Et ſi eiuſdem patroni uel patronæ, uel duorum duarumve, uel plurium liberi † ſunt, qui proximior eſt, ad liberti uel libertæ uocetur ſucceſſionem: & in capita, [f] nõ in ſtirpes diuidatur ſucceſſio: eodem mõ & in iis, qui ex trãſuerſo latere ueniunt, [g] ſeruando. Pene [h] enim conſonãtia iura ingenuitatis & libertinitatis in ſucceſſionibus fecimus.

a ¶ Multis alijs caſibus Qui ſequuntur ſtatim.

b ¶ Patronæq;. ut ff. de bo. lib. l. pat. ADDIT. Ex qua l. not. q̃ licet filij patroni ut ſuccedant liberto, nõ ſit neceſſe q̃ ſint hæredes patris, debent tñ eſſe tales, qui patri uel matri ſuccedere poſsint. Angel. Aret.

c ¶ Liberi. ut ff. de bon. liber. ſi pater exhæredato. & l. ſi ex patronis. §. Iulianus.

d ¶ Vſq; ad quintum gradum. Nunqd filius trinepotis ipſius patroni, uel ẽt ipſe trinepos admittetur? Vr q̃ non, quia hic dicit uſq; ad quintum gradũ. ſi quis tamen uelit contradicere, illud ꝓ ſe inducet, q̃ oẽs aſcendentes ſui patris loco ſuccedunt, ut ſupra de hæred. quæ ab inteſt. §. cum filius. & in auth. de hære. ab inteſt. §. j.

SYL. ¶. Et hæc eſt uera, & cõiter tenetur, q̃ deſcendentes in infinitum, tranſuerſales uſq; ad quintum gradũ ſuccedãt, ſecundum Chriſto. hic, & Ioan. de P a. * hanc tñ gl. improbat & declarat Are. in d. §. cum filius. in iij. no.]

e ¶ Vocentur. Per noſtram conſtitutionẽ: licet olim per bonorum poſſeſsionẽ tan quam ex familia uocarentur, ut infra de bono. poſſ. §. ſunt aũt. uerſicu. quinto.

† alias ut.

f ¶ In capita. Cum eodem gradu plures inueniantur, alias patruus nepotẽ ex fratre excludit ut ff. de bon. lib. ſi libertus præterito. §. ſi libertus.

† alias ſint.

Succeſſio libertinorũ & ingenuorũ tripliciter differt.

g ¶ Veniũt. ſ. ab ipſis patronis.

h ¶ Pene enim. Propter tria dicit pene: & quia hic uſque ad quintum gradum ſuccedunt, ut hic dicitur: alias uſque ad decimum uel ſextum, ut ſupra de ſucceſſ. cogna. §. fin. Item quia hic in capita ſuccedũt, ut hic dicitur, alias non ita, ut ſupra de hæred. quæ ab inteſta. §. & quia placuit. alias eſt uerſicul. in. §. cum filius. † Item quia unus patroni filius excludit nepotes ex altero, quod non eſt ita in ingenuis, licet M. contradixerit, ut ff. de bon. liber. ſi libertus præterito. §. ſi libertus. & de legi. tut. l. tutela. §. ſi duo.

† Et eſt rõ, q̃a ĩ ſucceſſione ingenuorũ plures deſcendẽtes ex uno habent ut unus ſe cus in ſucceſſione liberti, ut hic: ſalt ĩ patronis eccle- SYL. ſix, ut ſ c. cũ plures. de iure patron.

¶ Sed hæc. Caſus. Non ponitur, quia refert correctionem iuris antiqui ex rationibus alias ſupra in tit. de lib. deductis. Not. omnem differentiam libertinorum ſublatam eſſe. Item no. antiquã ſpeciem libertorum. Item quòd lege

¶ Differentia inter libertos eſt hodie ſublata: & ideo prædicta procedunt in omnibus libertis, quia hodie omnis manumiſſus efficitur ciuis Romanus. Aret.

¶ Sed hæc de ijs libertinis hodie dicenda ſunt, qui in ciuitatem Romanã peruenerunt,[a] cum nec ſint alij liberti, ſimul & Dedititiis & Latinis ſublatis, † cum Latinorum legitimæ ſucceſſiones nullæ penitus erant: quia licet ut liberi uitam ſuam peragebant, attamen ipſo ultimo ſpiritu † ſimul animam atque libertatem amittebant, & quaſi ſeruorum † bona eorum iure quodammodo[b] peculii ex lege Iunia Norbana manumiſſores detinebant. Poſtea uero ſenatuſconſulto Largiano cautum fuerat, ut liberi manumiſſoris non nominatim[c] exhæredati extraneis hæredibus eorum[d] in bonis Latinorum præponerentur. Quibus[e] etiam ſuperuenit diui Traiani edictum, quod eundem hominem, ſi inuito uel ignorante patrono ad ciuitatem[f] Romanam uenire ex beneficio principis feſtinarat, faciebat quidem uiuum ciuem Romanum, Latinum uero morientem. Sed noſtra conſtitutione[g] propter huiuſmodi conditionum uices, & alias difficultates, cum ipſis Latinis etiam legem Iuniam, & ſenatuſconſultum Largianum, & edictum diui Traiani, in perpetuum deleri[h] cenſuimus, ut omnes liberti ciuitate Romana fruantur: & mirabili modo quibuſdam adiectionibus[i] ipſas uias, quæ in Latinitatem ducebant, ad ciuitatem Romanam capiendam tranſpoſuimus.

¶ De aſſignatione libertorum.

¶ Aſſignato liberto uni ex patroni liberis, ſiue filiis, ſiue nepotibus in poteſtate, ille ſolus liberto ſuccedit, excluſis alijs [illegible] gradu conſtitutis. Aret.

cenſet perpetua.]

a ¶ Peruenerũt. i. qui facti sũt plene liberi.

b ¶ Quodã modo. Non enim eſt uere peculiũ, cum ſint liberi, ut C. de inoffi. teſt. l. fi. in fi.

c ¶ Nominatim. quid hoc ſit, dic ut ſupra de exhær. libe. §. j.

d ¶ Eorũ. i. manumiſſorum.

† alias & Latinorum.

e ¶ Quibus. i. latinis.

f ¶ Ad ciuitatẽ Romanam. ſ. ut ciuis Romanus efficeretur, impetrãdo ius aureorum annullorum, uel natales: quod inuito patrono nõ eſt faciendum, ut ff. de na. re. l. ij. in fin. & l. pen. & fi.

† alias ſimul cũ aĩa libertatẽ amittebant.

† alias ea bona.

g ¶ Conſtitutione. ut C. de lati. liber. toll. per totum.

h ¶ In perpetuum deleri.

ADDIT. No. ꝙ quando fit derogatio alicuius iuris, in telligit̃ eſſe perpetua, q̃a lex ſemper loquit̃, & eſt in uiridi obſeruantia, ut l. arriani. C. de hær. Ang.

i ¶ Quibuſdã adiectionibus. ſ. x. uel xj. caſibus, ut C. de lat. li. tol. p totum.

* ¶ Aliter interpretat̃ Alc. lib. j. parer. c. xvj. accipit. n. adiectiones pro modis aſſequẽdi ius romanæ ciuitatis familiarumq; romanarum.] SYL.

¶ De aſſignatione libertorum. Continuatio.

¶ Supra uiſum eſt, quẽadmodũ patroni & eorũ liberi ſuccedant libertis: uerũ q̃a liberti interdũ cõſueuerunt aſſignari liberis patronorũ, ideo de hac aſſignatiõe ſubdit. Porcus.

* ¶ Aſsignare libertum eſt teſtificari cuius ex liberis libertũ eum eſſe uelit. l. aſsignare. ff. de uer. ſig.] SYL.

Diuiſio

IN ſumma. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in tres partes. Primo, quod pater poteſt uni ex liberis libertum aſsignare, & ille ſolus liberto ſuccedit. Secundo declarat quibus liberis hoc fieri poteſt. Tertio, quibus uerbis & in qua uoluntate. Secunda ibi (Datī autem.) Tertia ibi (Nec intereſt.)

† alias et quis.

8 T L. ¶ Caſus. Non figuratī ī declaratione terminorum habētiū rationē manifeſtam, ꝙ ius patronatus poſsit, tāquā apud ſe exiſtens & in cōmercio, diſtrahi ut lubet, & aſsignari uni ex filijs, ſicut & legari poſſunt alia. Nō aūt dubitandi ea excogitari poterat, ꝙ ī iure patronatus non ſucceditur titulo hæreditario, ſed iure filiationis: ſuccedunt enim filij ut filij, non ut hæredes. l. ut iuriſiurandi. §. ſi liberi. ff. de ope. lib. Tñ aſsignatio conceſſa eſt, quia l. operatī non operante patrono: & non aliter. Not. ſummarium. Item ꝙ res de facili redit ad naturam ſuam priſtinā. Item ꝙ ceſſante impedimento ceſſat effectus ipſius.]

a ¶ Senatū. cuius uerba ſunt. ff. eo. l. j.

b ¶ Pertineant. nulla. ſ. facta aſsignatione.

c ¶ Eius. ſ. patroni.

d ¶ Filio. Etiam poſthumo, ut ff. eod. l. fina.

IN ſumma (qđ ad bona libertorum attinet) admonendi ſumus cenſuiſſe ſenatum, [a] † quamuis ad omnes patroni liberos, qui eiuſdē gradus ſunt, æqualiter bona libertorum pertineant, [b] tamen licere parēti, uni ex liberis aſsignare libertum, ut poſt mortem eius [c] ſolus is patronus habeatur, cui aſsignatus eſt: & cæteri liberi, qui ipſi quoq; ad eadem bona nulla aſsignatione interueniente pariter admitterentī, nihil iuris in his bonis habeant: ſed ita demum priſtinū ius recipiant, ſi is, cui aſſignatus eſt, deceſſerit nullis liberis relictis. Nec tñ libertum, ſed ēt libertam, & non tantum filio [d] nepotive, ſed etiam filiæ neptive aſsignare permittitur.

¶ Vni ex liberis in poteſtate poteſt libertus aſsignari in oī uoluntate, & quibuſcunq; uerbis.

¶ Datur autem hæc aſsignandī facultas ei, qui duos pluresve liberos [e] in poteſtate habebit, ut eis, quos in poteſtate habet, aſsignare libertum libertamve liceat. Vnde quærebatur, ſi eum, cui aſsignauit, poſtea emancipauerit, num [f] euaneſcat [g] aſſignatio. † Sed placuit euaneſcere: quod & Iuliano, & aliis pleriſque uiſum eſt.

¶ Nec intereſt, an teſtō quis aſsignet,

¶ Datī aūt. 8 T L.

Caſus. Non figuratī niſi, ut ſupra No tab. collige per te.]

e ¶ Pluresue liberos. nam in uno non eſt neceſſe.

f ¶ Num. i. an.

g ¶ Euaneſcat. ff. eo. l. utrum ei. cōtra. Sol. ſecūdum Placentinū ibi: ualet aſsignatio facta emancipato, ut ibi: licet emācipatione hoc perdatur, ſi antea facta fuerit aſsignatio, ut hic. arg. ff. de arbit. non diſtinguemus. §. ſacerdotio. Vel dic ſecundum Azo. ꝙ in l. cōtraria nō dicit fieri aſſignationē in emancipatum, ſed an ſoli fieri in poteſtate poſsit. ſed nec in d. l. de arb. dicit ſtari compromiſſum, ſed non cōpelli ſententiam dicere. Accur.

† alias &.

¶ Prima ſolutio. uerior eſt, ſecundum Chriſto. quia quando aſsignatio ſit filio emancipato, pater eſt iam certus de conditione ipſius, & ualet: ſed ſi fuit in poteſtate, exiſtente eo emancipato euaneſcit.] 8 ſ L.

† Quod facit ut ob iga tus alsi gare reditus non teneat ira dere sui dos, nec dñium eorum, sed sufficiat dicere, super tali fundo recipia tis de quo hic p Ioan. Fab.

† alias etiam.

* † alias Sillo Ruſo & Hoſtorio Scapula Cōſulibus. ſed in l j.ff. eo. legitur Velleio Ru ſo &c

a ¶ Quibuſcunq; uerbis. et nutu, † ut ff. eo. l. j. §. aſsignare. & pure uel ſub cō ditione, ut ff. eo. aſsignare.

* ADDITIO. Quod aūt habes in fi. Sabellio &c. Ant. Auguſt. lib. emend. iij. c. vij. reponit ex Pā. Flor. Velleo Ruſo, & Hoſterio Scapula Coſſ.

¶ De bonorum poſſeſſionibus

• Supra uiſum ē de hæreditatibus, q̄ ex teſtō & ab inteſtato deferunt iure ciuili & partim iure prętorio: uerū quia pętor interdum emēdauit, interdum confirmauit ius ciuile in ſucceſsione teſtati & inteſtati, dando bonorum poſſeſsionem, iō ſubdit de bonorum poſſeſsionibus.

an ſine teſtō. Sed † & quibuſcunq; uerbis [a] patronis hoc permittit facere ex ipſo ſenatuſconſulto, quod Claudiani tēporibus factum eſt † Sabellio Ruſo & Alterio Scapula Conſulibus.

¶ De bonorum poſſeſſionibus.

¶ Nō ſolū emendandi, ſed confirmandi iuris ciuilis cā bono. poſ. inuente ſunt a Prætore: qui uocat ſuos & agnatos. h. d.

Diuiſio

Vs. ¶ Totus iſte tit. diuiditur in quatuor partes. Primo ponit cauſas, propter quas fuit introducta bonorum poſſeſsio de iure prætorio. Scđo ponit quas bon. poſ. ꝑtor facit. Tertio Imperator quaſdam corrigit & emendat. Quarto, quantum tempus & quale ſtatutum ſit ad cognoſcendam bonorum poſſeſsionem. Secūda ibi (Sunt autem bonorum.) Tertia ibi (Sed eas quidem.) Quarta ibi (Cum igitur plures.)

SYL. ¶ Ius bonorum. Caſus. Non uidebatur figurari poſſe in tit. tradente principia bono. poſſeſ. Attamen in exemplo poſito in princ. dum dicit, ꝙ emendandi gratia fuit introductum ius bonor. poſſ. rō dubitandi erat, quia poſthumus alienus tanquam non ens non uidetur adhuc eſſe talis, ut in eo cadere poſsit inſtitutio, ſed contrarium decidit prætor ex eo, quia conceptus quo ad commoda habetur pro iam nato, lege qui in utero. ff. de ſtatu homi. ſi tamen uis ſubtilius inueſtigare intelligētiam huius tex. præter mentem doct. uide For. in. l. gallus. §. j. in vij. & viij. colum. ff. de lib. & poſthum. Nota ſummariū. Itē quid ſit emendare. Itē ꝙ de iure antiquo poſthumus alienus non poterat hæres inſtitui. Item ex fine ꝙ noſtra intereſt admitti ex pluribus capitibus ad ſucceſsionem.

Ius bono. poſſeſsionis [b] introductū eſt a Prætore emēdandi [c] ueteris iuris gratia. Nec ſolum in inteſtatorum hęreditatibus uetus ius eo mō Prætor emendauit, [d] ſicut ſupra dictū eſt, ſed in eorum quoque, qui teſtō facto deceſſerint. Nā ſi alienus [e] poſthumus hēs fuerit inſtitutus,

b ¶ Ius bonorum poſſeſsionis. id eſt bonorū poſſeſsio, q̄ eſt ius perſequendi retinendique patrimonij, quod cuiuſque cum is mortur fuerit: ut ff. eodem. l. tertia. §. bonorum. Bono. poſ. qđ eſt.

c ¶ Emendandi. id eſt ſupplendi: quia minus plene dixerat ius ciuile non cognoſcens emancipatos, ut ſupra de hæredi quæ ab inteſta. §. emancipati. ſic ff. ad legem Rhodi. de iactu lege ultima. § primo & fin. Vel dic emendandi proprie, ut in agnatis fœminis, ubi ius prætorium contra ius ciuile induxit, ut ſupra de legiti. agna. ſucceſſ. §. ſed quia. & in poſthumo, ut infra uerſicu. proximo.

¶ Dic quòd aliter reſoluit Fortun. in lege Gallus. in principio in decima colum. ff. de liberis & poſthum. ut ſcilicet emendetur in uniuerſo l. duodecim tabularum tanquam quæ prætermiſiſſet, non quæ contrarium diſpoſuiſſet. SYL.

* Et ad hanc gl. circa uerbum emendare, uide Decium in l. edita. col. v. in fi. C. de edẽ.

d ¶ Emendauit. expone ut ſupra.

e ¶ Alienus poſthumus. quis ſit, dic

quamuis hæreditaté iure ciuili adire non poterat,[a] cum inſtitutio nó ualebat, honorario[b] tamen iure bonorum poſſeſſor[c] efficiebatur, uidelicet cum a Prætore adiuuabatur. Sed & is[d] a noſtra conſtitutione[e] hodie recte hrés inſtituitur, quaſi & † iuri ciuili non incognitus.[f]

¶ Aliquando tamen neq; emendádi,[g] neque impugnádi[h] ueteris iuris,[i] ſed magis confirmandi gratia Prętor pollicetur bonorum poſſeſsionem. Ná illis quoq;, qui recte teſtó facto hrdes inſtituti ſunt, dat ſecundum tabul. bono. poſſeſsioné.[k] Ité ab inteſtato ſuos hæredes & agnatos ad bonorum poſſeſsionem uocat. Sed & remota[l] quoq; bonorum poſſeſsione, ad eos pertinet hareditas iure ciuili.

¶ Prætor ſolus non facit quem hæredé, ſed loco hæredis. Aret.

¶ Quos autem ſolus uocat Prætor ad

ut ſupra de leg.§.poſthumo.

a ¶ Non poterat ſupra de le.§.poſthumus.contra.Sol.ut ibi.

b ¶ Honorario.ff.eodem nnn eſt.§.ubicunque.contra.Sed hic ſpecialiter ex illa regula excipit per ipſum prætoré, & quo ad hoc derogatur illi regulæ generali, quia non eſt dubium, quin generi per ſpeciem derogetur, ut ff. de pœ. l. ſanctio.

Cái p ſpém d rogat.

SYL. ¶ Communis ſol.doct. eſt, ꝙ regula illa loquit qñ in odium ipſius aliqs prohibetur ſuccedere, non ex rigore iuris ciuilis, ut in poſthumo. Tamen ſol.gl. ibi ſemper plus placuit, quòd ius ciuile non reſiſtebat inſtitutioni poſthumi alieni. quamuis non aſsiſteret: & ita, dum eſſem ſcholaris, diſputando defendebam.]

†.alias iure.

c ¶ Bonorum poſſeſſor. ſecundum tabulas.

d ¶ Sed & is.ſ. poſthumus alienus.

e ¶ Conſtitutione.ſ.greca,ut.ſ.de lę. §.poſthumus.

f ¶ Non incognitus.ſed cognitus. Ná conſtitutiones ſunt de iure ciuili, ut ff. de iuſti.& iure.ius autem ciuile.

g ¶ Neq; emendandi.ut ſ.eo.j.rñ. Et dic emendandi.i.ſupplendi.

h ¶ Neq; impugnandi.ut ſ.proxi.rñ. Et dic,id eſt corrigendi.

i ¶ Veteris iuris ſ.ciuilis.

k ¶ Bonorum poſſeſsionem.Not.tres uias prætoris.

l ¶ Remota.Quare ergo fecit prætor? Rñd. ut ſucceſſoribus uias ampliaret, ut infra eo.§.quos.ſic.ff.de leg.ij. cum filius.§.uarijs.Arg.contra.ff. nau. cau. ſtab.l.idem (alias incip.& ita).§.ſed an ſit.&.§.ſed ſi gratis.

Addit. Dic ꝙ immo concordant: quia ibi & ſi non neceſſarium, utile tamé fuit prætoré ſe intromittere: qa qui recipit, oino tenet, ut ibi qđ nó ſemp erat & iure ciuili, ſecundú Angel. hic.

¶ Quos autem. Caſus: Sic figurari pót. Viſum eſt ſupra in §. ꝑtorú edicta de iu.na. gen. & ciui. ꝙ ꝑtorú edicta ſunt portio iuris ciuilis: uñ uidebat dicendum, ꝙ pariter illi efficerentur hæredes ipſo iure, qui ab edicto prætoris uocabant, ſicut ij, qui uocabantur ab aliqua alia parte iuris ciuilis, arg.l.quæ de tota.ff. de rei uend. Contrarium dicit: aſsignat auté cóis ratio, quia prætores non habét ius condendi.l. per prius, ſed per poſterius id eſt ſequente receptione uel cóprobatione iuris ciuilis.proponebant.n.ꝑtores edicta durante ſuo magiſtratu, quæ ſi poſtea recipiebant, efficiebant portio iuris ciuilis: ita cóiter tenent doct. in rub.C.qui adm.uel dic ꝙ ipſa ſimplici uocatione non efficiunt hæredes, ſed ſtatim ꝙ eſt eis data bon.poſ.ſunt in oibus loco hæredum, prout intelligit húc tex. Fortu.in.l.iuriſgent.§. prætor. ait. col.iiij.ff.de pac.ubi uidendum eſt pro declaratione huius text. quia loquitur ſatis ſubtiliter. * Aliam tñ huius rei rationem tradit Alc.lib.iij.Parer. c.iij. ꝗ uerior uidetur.] SYL.

hæreditatem, [a] hæredes quidem ipſo iure non fiũt: (nã Prætor hrẽdẽ facere nõ põt. per legẽ.n.tm̃ uel ſimilẽ iuris cõſtõnem hrẽdes fiunt, ueluti p ſenatuſconſulta [b] & conſtõnes principales) ſed cum eis Prætor dat bonorũ poſſeſſionem, loco hæredum conſtituunť, [c] & uocantur bonorum poſſeſſores.

¶ Prætor ampliat ſucceſſionis materiã ulterius quam ſit per l.xij.tabularum. h.d. Aret.

¶ Adhuc autem & alios cõplures [d] gradus Prætor fecit in bonorũ poſſeſſionibus dandis, dum id agebat, ne quis [e] ſine ſucceſſore morereť. Nam [f] anguſtiſsimis finibus conſtitutũ p legẽ xij tabularum ius pcipiẽdarũ hrẽditatũ Prætor ex bono & æquo dilatauit.

¶ Decem bonorum poſſeſsiones hic numeranť: quarum duæ primæ cõpetũt teſtõ facto, reliquę uero ab inteſtato. Ang.

¶ Sunt autem bonorum poſſeſsiones ex teſtamento quidem hæ. Prima, quæ præteritis liberis [g] dať, uocaturque Contratabulas. [h] Secunda,

a ¶ Ad hrẽditatẽ.i.ad ſucceſsionem. ac emancipatos ab inteſtato, & cognatos. * ADDIT. Cur aũt Prætor hrẽdem facere non poſsit, uide copioſe apud Alc.lib.iij.parer.c.iij.

b ¶ Per ſenatuſconſulta. Tert. & Orfi.

c ¶ Conſtituunť. ut C. de ſuis & legi.hær.l.fin. ADDIT. Idẽ in ſuccedentibus ex conſtõne alicuius baronis uel marchionis: qa cẽſeť eẽ ius ptorium. Et no.ꝙ nõ habẽt niſi actiones utiles, nec ciuiles efficiunť ptoriæ, ſecundum Ang.

S Y L. ¶ Adhuc autem. Caſus. Nõ figurať, qa procedit enumerãdo bo. poſ. a ptore introductas, quas no.]

d ¶ Complures. quàm lex xij. tab. uel quàm dixerat.

e ¶ Ne quis. ſic. ff. de ĩterro.act. & qa.

f ¶ Nam anguſtiſsimis. nam ſui hæredes & agnati tm̃ ſuccedebant de iure ciuili ius integrum habentes, quia non ſunt emancipati: de alijs enim non dicitur, ut ſupra de hær.quæ ab inteſta.§.j. & de leg.agn.ſuc.in prin.

g ¶ Sunt aũt. Præteritis liberis. ſiue emancipatis, ſiue non, ut C. de lib. pte. maximum. circa prin. Accur.

ADDIT. Nõ tñ dať exhrẽdatis. Item nec inſtitutis, niſi cõmiſſo edicto p pteritos, ut l.non putauit in princ.&.§. fina.ff.de contra tabul. licet adhuc dictus præteritus non petat, nec amplius petere poſsit Contra tabulas, ſecundum Angel.

h ¶ Contra tabulas. Sed quare dať ſuis Contra tabulas, cum ipſo iure nullũ ſit teſtm̃, ut ſupra de exhær.lib. in princ.? Rñ. duas hẽt uias: unã de iure ciuili, per quã pt dicere nullũ: aliã de iure prætorio, p quã nõ dicit nullum, ſed annullandũ: cũ nec fieri: nec deſinere poſ ſit hrẽs de iure prætorio, ut C. de lib. præte.l.fi. & s.eo.§. quos autem.

S Y L. ¶ Adde pro intelligẽtia huius opp. ꝙ quamuis articulus ſit ualde diſputabilis, tamẽ cõis doct. reſolu.eſt, ꝙ teſtm̃, in quo filius ĩ ptãte eſt pteritus, ſit ipſo iure nullum, in.l. poſthumo. C.de bo.poſ.contra tab. Dať tñ contra tab. diuerſimode ad rũpendũ. Nã ſi preteritus ſit emancipatus, tunc dať pculdubio ad rũpendũ teſtm̃, quia teſtm̃ ualet iure ciuili: ſi pteritus ſit filius in ptãte tunc licet ſit nullũ, tñ dať ad rũpendũ prout de facto proceſsit, & ad declarandũ nullũ Non.n.erat neceſſaria in filijs in ptãte talis bon.poſſeſsio, ſed occaſione emancipatorũ ipſis ẽt conceſſa fuit ſub una determinatione.§.eadem.ĩ.de hære.quæ ab inteſt.& ita reſoluit pluribus uerbis Dec.in.d.l.poſthumo.in.iij. du.in xj.col.& ita tene.]

¶ Item quare Contra tabulas dicitur ex teſtõ, cum magis contra teſtm̃ dici deberet, cum rumpit teſtm̃, ut C. de colla.ut liberis? Reſpon. ideo ſic dicitur, quia ſine teſtamento cõpetere non

Liberi preteriti habent duo remedia ad ĩpugnandũ teſtm̃.

Bono. poſſeſ ſio contratab. & ſecũdũ tab. competunt ex teſtõ.

quam omnibus iure ſcriptis hæredibus Prætor pollicetur:ideoq; uocatur Secundum † tabulas.[a] Et cũ de † teſtatis prius locu- tus † eſt, ad inteſtatos tranſitum fecit.[b] Et primo loco[c] ſuis hæredibus,& iis, qui ex edicto Prætoris inter ſuos hæredes cõnumeranƭ,[d] dat bonorum poſſeſsionẽ, quæ uocatur Vnde liberi.[e] Secundo, legitimis[f] hæredibus. Tertio,[g] decem perſonis, quas extraneo manumiſſori præferebat. Sunt aũt decẽ perſonæ hæ. pater, m̃r: auus, auia, tam paterni, q̃ materni: itẽ filius,filia:nepos, neptis, tam ex filio, quam ex filia: frater, † ſoror, conſanguinei, uel uterini. Quarto, cognatis[h] proximis. Quinto, tanquam ex[i] familia

pôt. Item quare hanc præmiſit, cum Secundum tab. dignior ſit? Reſpon. quia donec iſta competit, illa dari non pôt, ut ff. de contratabul. l. illud. §. fi. & de ſecund. tab. l. j. §. æquiſsimum. j. reſpõ. alias eſt. l. ij.

SYL. ¶ Reſpectu ergo bono. poſſeſſ. contratab. non eſt dignior: reſpectu aliarum, quia datur ſecundũ uoiunratem teſtantis, dicitur dignior, prout declarat Deci. in rubr. C. de contra tab. in fi.]

† alias tabulas teſtĩ. † alias teſtamẽtis. † alias eſſet.

¶ Item nunquid hæc parenti datur contratabu. filij emancipati? Reſpon. ſic ad inſtar patroni, ut ff. ſi a pa. quis ſu. manu. l. j. & argum. ff. de bo. dan. l. fin. ſic. ff. ſi tab. teſta. nul. exta. l. j.

a ¶ Secundum tab. ſic. ff. ſi tab. teſt. nullæ ext. l. j. Item hoc qñ teſtm̃ factum eſt in ſcriptis, alias ſecundum nuncupationem, ut C. de ſec. tab. l. ij.

b ¶ Fecit. ſic. ff. ſi tab. teſtamen. nullæ exta. l. j.

c ¶ Primo loco. ſ. inter eas, quæ ab inteſtato deferunƭ. Et no. hunc ordinem, qui ſequitur, in edicto fuiſſe: ſed nõ in obſeruando, ut infra ſequitur.

d ¶ Connumeranƭ, ut ſupra de hær. q̃ ab inteſt. §. emancipati.

e ¶ Vnde liberi. Quid erit econtra filio emancipato mortuo? Rñ. pr̃ habet bono. poſſeſsionem Vnde parentes, uel Vnde liberi utiliter: cũ æqua rõe nocẽt patrem ad hereditatem filij, ut ff. de inof. teſt. nam et ſi. & ff unde lib. ſcripto. Vel dic Vnde legitimi, cum ſemper contracta fiducia eum emancipet, ut ſupra de leg. agn. ſuc. §. fi.

Pr̃ quo iure uenit ad bona filij emãcipati.

SYL. ¶ Cõis concluſio doct. citram. eſt contra glo. hic. Tenent. n. q̃ det utilis Vnde liberi, uel Vnde parentes: ultramõt tenent contrariũ, quæ opi. diſputãdo ſuſtineri poteſt, ut per Lud. Goz. in l. qui ſe patris. col. xxxvj. C. unde libe. poſt alios: in quo aduerte, quia maxima eſt utilitas. Nã ſi pr̃ uenit p̃ Vnde liberi poterit uenire ex triplici capite, & ſic hẽt tres annos utiles ad ſuccedẽdum filio. ſ. p̃ Vñ lib. p̃ Vnde agnati, & p̃ Vñ cognati. l. j. §. ſed uidendum. ff. de ſucceſ. edict. alias haberet tãtum duos.]

¶ Item nũquid filio in bonis m̃ris daƭ hæc bonorum poſſeſsio? Rñ. non ut C. de ſuis & leg. hær. l. fi. Item nunquid in alijs ulterioribus ex linea deſcendentibus ſupradicta ſeruantur, ſcilicet ultra filios? Reſpon. ſic, cum omnes inferiores dicantur liberi, ut ff. de uerb. ſign. l. liberorum.

† alias ſororve

f ¶ Secundo legitimis. i. agnatis, & eis, qui eorum loco ſunt, ut s̃. de legi. agn. ſuc. §. j. & §. hoc etiam, & ff. unde leg. l. ij. §. hæc autem. ij. & l. iij.

g ¶ Tertio. x. perſonis quas extraneo manumiſſori. i. ei, qui emebat filium a patre, & poſtea eum manumittebat. † Nam ſic fiebat olim emancipatio, ut ſupra Quibus modis ius patrie poteſta. ſol. §. præterea. Vel melius, ut infra eo. §. quæ autem.

† Pl; Fab. & Ang.

SYL. * ¶ Pro uera declaratione uide Ann. noſtras. ſupra tit. de leg. par. tu. & titu. ſequen.]

h ¶ Quarto cognatis. Qui iure ciuili non uocanƭ, ut ff. unde cog. l. j. j. rñ. & s̃. de leg. agn. ſucc. j. reſpon.

Bono. poſſeſsio tanquã ex familia cui daƭ.

i ¶ Quinto tanquam ex familia. quæ dabatur patrono, liberto moriente inteſtato: ſequens dabatur eidem, li-

berto moriente cum teſtamento, ſecundum quoſdam. Vel dic, † & hæc familiæ id eſt agnatis tranſuerſalibus patroni datur uſque ad quintum gradum, ut ff. de uerb. ſign. pronunciatio. §. familiæ. &. ĩ. eod. §.

† Idem Io. Fab. Ang. & Ia.

runt in græco. Accur.

f ¶ Neceſſarias .i. utiles. ſic. ff. de offic. præfe. præto. l. j. in prin.

A D D I T. Dic, immo aliquæ ſunt neceſſariæ, ut infra eo. §. fi. &c. Ang.

lia. Sexto, [a] † patrono patronæq; , liberiſq; eorum & parentibus. Septimo, [b] uiro & uxori. Octauo, † cognatis manumiſſoris.

¶ Bonorũ poſſeſſiones cõtra tabulas & ſecundũ tabulas, itẽ Vnde liberi & Vnde legitimi ſiue agnati, hodie ſunt neceſſariæ. Are.

¶ Sed eas [c] quidem prætoria introduxit iuriſdictio: a nobis tñ nihil incurioſum [d] prætermiſſum eſt: ſed noſtris conſtõnibus [e] oĩa corrigentes, contra tabulas quidẽ & ſecundum tab. bonorum poſſeſſiones admiſimus, utpote neceſſarias [f] cõſtitutas necnon ab inteſtato Vnde liberi & Vnde legitimi bonorũ poſſeſſiones.

¶ Bonorũ poſſeſſio Vnde decẽ pſonę eſt hodie ſublata, & in eius locum bon. poſſeſſio Vnde cognati eſt collocata. Ang.

¶ Quæ aũt in Prętoris edicto loco quinto [g] poſita fuerat, id eſt Vnde decẽ perſonæ, eã pio propoſito & cõpendioſo ſermone ſuperuacuã oſtendimus. Cũ.n. præfata bon. poſſeſſio decẽ pſonas pponebat extraneo manumiſſori, [h] noſtra conſtitutio, [i] quam de emancipatione liberorum fecimus, omnibus parẽtibus, eiſdemq; manumiſſoribus [k] contracta fiducia [l] manu-

† alias patroni pſonæ-que liberis, eorũq; parenti bus.

cunq;. & ſupra de ſucc. lib. §. multis ſequẽs pſono, & deſcẽdẽtibus & aſcendẽtibus uſq; ad quintũ gradum.

* † Vide Alciat. li. j. Parer. cap. 12.

prima .n. nõ ualet, cũ hic tractẽt tñ ď ijs, q̃ ab inteſtato deferuntur.

SYL. * ¶ Vide Alc. lib. j. Pare. c. xij. qui hunc locum explicat accuratius.]

a ¶ Sexto pſono. Quare primo agnati pſoni uocant, q̃ ipſi pſoni? Rñ.

† Idem Aug.

† Hic ordinẽ edicti ſeruat nõ qualiter ſuccedi de facto dẽat: & hic error in alijs caſibus inuenitur.

g ¶ [illegible] Loco quinto .ſ. connumeratis bono. poſſeſ. ex teſtõ & ab ĩteſtato.

h ¶ Manumiſſori. Expone ut. ſ. §. iij. Vel dic ꝙ extraneus manumiſſor eſt ipſe př, qñ nõ cõtracta fiducia emãcipat. Sʒ ſi q̃ras quare ſibiipſi pferẽ? Rñ. ſane itelligas ut př auũ emancipantẽ nepotẽ præcedat: uel ſi ipſe př emãcipauit, iueniunt tñ decem pſonæ, quæ eũ præcedunt.

SYL. * ¶ Declara ut docui ĩ Anno. in locis ſupra adductis.]

b ¶ Septimo. Deficiente parentela, & fiſco excluſo, ut C. unde uir & uxo. l. j.

* ¶ Idem uř Alc. loco. ſ. citato.]

¶ Sed eas. Caſus. Non figuratur niſi literaliter in l. corrigente, quæ habet ĩ ſe rationem correctionis. ibi, cum. n. No. ſumma Itẽ ꝙ ſuperuacua ſunt eradicanda. Item ꝙ ſublato fundamento tollitur ędificatum.]

c ¶ Sed eas .ſ. ſupradictas decem bonorum poſſeſsiones.

d ¶ Incurioſum .i. ſine cura.

e ¶ Conſtitutionibus. quæ remanſe-

i ¶ Conſtitutio. C. de emancipationi. liberorum. l. fi.

k ¶ Manumiſſoribus .i. emancipatoribus.

l ¶ Contracta fiducia .i. ſaluo iure ſuccedendi.

* ¶ Hoc declaraui ſupra de leg. agna. ſucc. §. fi.

* A [illegible] De hoc uide q̃ notauimus in tit. de fidu. tut. ĩ. &. §. ult. de leg. agn. ſucc. ubi oſtendimus, quod & hic Theophilus confirmat, fiduciarium patrem, poſtquam filium ſibi mancipatũ, manu

miſiſſet, ſuiſſe ſolitum ipſius filij hr̃dẽ: perinde patroni ut manumiſſorum ſeruorũ hr̃des ſunt. Quare opus fuiſſe, ut il le pr̃ fiduciarius ter illum filiũ ſuo uero ac naturali pr̃i manciparet itaq; con tracta. 1. ultro citroque facta fiducia ueius pr̃ filium ſuũ ma numittebat, & ſic hæres eius fiebat.

a ¶ Manumiſ.i.emancipationem.

b ¶ Dedit. i.conceſsit.

c ¶ Manumiſsio. i. emãcipatio.

d ¶ Supradicta bonorũ poſſeſsio. Vnde decẽ perſonæ.

SYL. ¶ Cũq; antea. Caius. Literaliter figurandus eſt, quia cor rectiones enumerat, quarũ rõ eſt ſuperfluitas non neceſſaria, q̃ ponit in illis uerbis, ſufficit eis &c. Not. ergo iura & bon.poſ antiquas eſſe ſublatas. Itẽ ꝙ hodie ſex ſunt bo.poſſeſsiones, & ſeptima, q̃ ſequitur.

† alias nõ eſt, liberi.

e ¶ Conſtõnẽ nr̃am. De qua habuimus mentio nẽ ſupra de

† alias poſueri mus.

ſucceſsio.lib.§.ſed noſtra.

f ¶ Poſuimus. Vt ſupra de ſucceſ.libe. §.multis.

g ¶ Sufficit eis.ſ. tam cognatis quàm agnatis patroni.

miſſionem [a] facere dedit: [b] ut ipſa manu miſſio [c] eorum hoc ĩ ſe hẽat priuilegium, & ſuperuacua fiat ſupra dicta [d] bonorum poſſeſſio. Sublata igi tur prædicta quinta bonorum poſſeſſione, in gradum eius ſextam antea bonorum poſſeſsionem in duximus, & quintam [redacted] fecimus, quam Prætor proximis co gnatis pollicetur.

¶ Bonoru[m] poſſeſsio Tãquam ex familia & Vnde liberi & parentes patroni, ſunt ſublate. Ang. Arc.

¶ Cũque antea fue rat ſeptimo loco bonorũ poſſeſſio Tanquam ex familia, & octauo Vnde† liberi patroni patronæq;, & parentes eorũ, utranque p conſtõnẽ [e] noſtram, quã de iure patronatus fecimus pœnitus euacuauimus. Cum.n.ad ſimilitudinem ſucceſsionis ingenuorũ, libertinorũ ſucceſsiones † poſuimus, [f] (quas uſque ad quintũ gradum tantũmodo coarctauimus, ut ſit ali qua inter ĩgenuos & libertinos differentia) ſufficit [g] eis tam contra tabulas bono rum poſſeſsio, quàm Vnde legitimi, & Vn de cognati: ex quibus poſſunt ſua iura uendicare oĩ ſcrupuloſitate & inextricabili errore iſtarũ dua rum bonorum poſſeſ ſionum † reſoluto.

¶ Etiam hodie uiget bonorum poſſeſsio Vnde uir & uxor, & ſextum locum occupat. Et bonorum poſſeſsione Vnde co gnati manumiſſoris prorſus ſublata, rema nent tantum ſex bonorum poſſeſsiones ordinarie. Ang.

¶ Aliã uero bonorũ poſſeſsionẽ, quæ Vnde uir & uxor appellatur, & nono loco ĩ ter ueteres bonorũ poſſeſsiones poſita fuerat, & in ſuo uigore ſeruauimus, & altiori [h] loco, id eſt ſexto eã poſuimus: decima [i] † uero bono rũ poſſeſsione, quæ erat Vnde cognati manumiſſoris, pro-

ADDIT. Qui excludũt agnatos & cognatos ipſius liberti, ut l.liberto ſine liberis.ff. de bo. li. nec eis fit iniuria: quia ſi ſteriſſent ĩ ſeruitute, ſi habuiſſent cognationẽ.

h ¶ Alia uero. Altiori. Hinc trahe, ꝙ digniores altiori loco ſedere dñt: (j) & eſt altior, qui pro ximior dño eſt.

* ¶ Vide Caſſan.ĩ Catal.gl. mun. in j.par. qõ. xj.&. xij.]. Tyrones uero poſteriori ut C.de ty ro.l.fi.li.xij. & ff.de aqua plu.ar.l.j.§. pen.& C. de of.rec.pro l. potioris. Ac.

ADD. (j) Et ad hoc ĩplorari põt offi.iud.non aũt agi actio ne iniuriarũ ſecundũ Io. Fab. hic.

i ¶ Decima Bene dico ſexto poni,

Digniores altiori lo co ſedere debent.

† alias ſoluta.

SYL.

† alias ueteri.

alias quoq;.

pter cauſas enumeratas [a] merito ſublata: ut ſex bonorũ tantummodo poſſeſſiones ordinariæ pmaneant, ſuo uigore pollentes.

¶ Si lex dat alicui bonorũ poſſeſſioné de nouo, ex teſtõ, uel ab inteſtato, illa dicitur ſeptima extra ordinaria. Ang.

¶ Septima eas ſecuta, quam optima rõe Prætores introduxerunt. [b] Nouiſſime enim † permittit edicto iis ét bonorum poſſeſſio, quibus ut deſit, [c] lege, [d] uel ſenatuſconſulto, [e] uel cõſtõne [f] cõprehẽſum eſt: quam neq; bon. poſſeſ. quæ ab inteſtato ueniunt, neque iis, q̃ ex teſtõ ſunt, Prætor ſtabili iure connumerauit, ſed quaſi ultimũ & extra ordinariũ [g] auxiliũ (prout res exegit) accommodauit. ſ. iis, q ex legibus, ſenatuſconſultis conſtõnibuſve principum ex nouo iure, uel ex teſtamento, uel ab inteſtato ueniunt.

¶ Liberi & parẽtes, habent annũ ad petẽdã bonorum poſſeſſioné: alii agnati habent centum dies: & portio deficiens accreſcit pari in gradu

& hoc dico ſublata decima. Acc.

a ¶ Enumeratas. ſ. eo. §. cumque.

b ¶ Septima. Introduxerunt. ut ff. ut ex legi. & ſenatuſcon. l. j. j. reſpon.

Bono. poſſ. ſeptima extraordinaria ut cõpetat, duo ſunt neceſſaria

c ¶ Vt deẽ. ſ. bonorũ poſſeſſio. Et no. duo eſſe neceſſaria, ut hæc bonor. poſſ. competat. ſ. ut. l. caueat, ut bono. poſſeſſio detur: & q de iure ciuili non poſsit ſuccedere: alias competit Vnde legitimi, ut ff. unde leg. l. iij. & ff. ut ex leg. & ſe. cõ. l. j. §. fi.

SYL. ¶ Dic tu ſecundũ Iaſ. i l. certum. C. unde legit. quatuor neceſſaria: primo, q deferatur ex ll. nouis, & ſenatuſconſultis: ſecundo, q tales ſint ll. ciuiles, & non prætoriæ: tertio, quòd per illas ll. nouas deferatur bon. poſ. expreſſe & ſpecialiter, non autem in indiuiduo nec nominatim: quarto, quòd non ſit uocatus per l. xii. tab. ad hæreditatem. quæ colliguntur ex dictis omnium doct.]

† alias promittitur.

d ¶ Lege. Ponunt quidam exemplum ex teſtamento, ut C. de inoffi. teſtam. l. iii. §. ſed cum eam. ex eo q filius natus in puerperio, inſtitutus præſumitur. Ab inteſtato ponunt exemplum in agnatis fœminis, & in quibuſdam cognatis, qui efficiuntur agnatis ſimiles, ut ſupra de legit. agna. ſucceſſ. §. hoc etiam. Vtrunq; reprobo, † quia nulla lex expreſſe dat ſupradictis bonorum poſſeſſioné, ſed eos ſuccedere dicit: ergo non datur hæc ſeptima, ſed Vnde legitimi, ut ff. unde leg. l. iij. Pone ergo exemplum ex teſtõ in poſthumo alieno inſtituto, ut ſ. eo. §. j. Item tam ex teſtõ q̃ ab inteſtato pone exemplum in eo, qui deceſsit apud hoſtes: in cuius bonis datur bonorũ poſ. ex lege noua cornelia, ut ff. de bono. poſſ. l. iij. §. ſed & eius.

Bono. poſſ. ſeptima qñ hẽt locum.

† Placet Alex. in l. fin. C. vñ leg. i. iiii. colum.

SYL. ¶ Hæc exẽpla reprobãtur per doc. maxime per Alexan. in l. certũ. C. unde legi. ubi Iaſon. ponit alia exẽpla, quæ et iudicio meo difficile ſaluari pñt: tñ non eſt m ĩ pro iuuenibus.]

e ¶ Senatuſ con. Orfi. & Tert. ut ff. unde legi. l. ij. in prin. & §. fi. nam eis dat bon. poſ. ibi, & nõ ſuccedebant de iure ciuili, ut ſupra ad tertul. in princ. debet ergo dari hæc, ut ff. unde leg. l. iij.

f ¶ Conſtitutione. Ponunt exemplum ſupra de leg. agn. ſucceſ. §. hoc ẽt. Item C. de emã. li. l. fi. Sed hoc reprobo, cum lege non caueatur eis dari bon. poſ. unde habent Vnde legitimi, ut ff. unde le. l. iii. Poteſt tamen dici, q ibi ſubaudiatur, maxime. Vel melius dic, ſi aliqua noua conſtitutio fieret, de nouo, quæ daret bonorum poſ. ex ea daretur hæc ſeptima.

g ¶ Et extraordinarium. Nota duobus modis fieri bonorum poſſeſsionem extraordinariã: quia uaga, ut hic. Item quia non tribuit ius: ut Carboniana: & ſi uenter mittatur in poſſeſsioné: & illa q̃ dat gratia agnoſcendæ litis: quæ dant

Carboniana poſſeſſio ius non tribuit.

ſine cāæ cognitione, ut ff. de car. edic. l.iij.§.cauſæ,& de ventre in poſ. mit.l. ubicunq;.§.interdū.& de inoffi.teſt.Papinianus.§.j. & aliæ cum cauſæ cognitione,(j) ut ff.de bon.poſſ.l.iij.§. ſi cā. & quis ordo in bon. poſſeſſ.ſer. l. ij. §.dies.& §. in bonorū.

ADDIT. (j) Hodie autem ſine petitione, et ſine cauſę cognitione & datione corā iudice agnoſcunt, arg.l. pe. & fin. & quod ibi no. per gloſ. & doc. C. qui admit.ad bono. poſ. &c. Angel.

SYL. ¶ Cū igitur. Caiu In regula generali non ponitur: quæ habet ſuam rationē ibi, ne actiones etc. Ideo autem ius accreſcēdi introductū eſt ī bo.poſ.quia inductū eſt in hæreditatibus ab inteſtato. poterat tñ pro ratione dubitandi allegari, φ aditio hęreditatis durat perpetuo,id eſt xxx.annis: vnde eadem ratione videbatur durare ius agnoſcendi bon.poſ.Tamen restrictū eſt ex cā prędicta: qa ēt φ haberet ius deliberandi hæres,tñ poteſt ſtatui tēpus a iudice ad inſtantiā creditorum ad deliberandum,non minus c.dierum,& regulariter anni, vel triū menſium, ſcđm alios: ideò qđ neceſſe erat facere iudicem in hærede, in bo. poſ. taxatū eſt edicto. No, φ non debet præiudicari creditoribus differendo ſolutionem,& alia vt per doc. hic.]

remanſerunt ordinariæ, ut ſupra eo.§. aliam.uſque ad.§.ſeptima.

b ¶ Diſpoſuiſſet. Alio modo in edicto, quàm de facto competit, ut diximus ſupra eo.tit.§.ſunt autem.uer. ſexto.

uel ad alium deuoluitur per ſucceſſoriū edictum. Aret.

¶ Cū igitur plures[a] ſpecies ſucceſſionū Prætor introduxiſſet, eaſque per ordinem diſpoſuiſſet,[b] & in unaquaque ſpecie ſucceſſionis ſępe plures extēt diſpari gradu perſonæ ne actiones creditorū differrent [c] ſed haberent quos conuenirent: & ne facile in poſſeſſionem bonorum defuncti mitterētur, & eo mō ſibi conſulerent: ideo petendæ bonorum poſſeſſioni certum tempus præfiniuit. Liberis itaque & parentibus, tā naturalibus,[d] quàm adoptiuis in petēda bono. poſſeſſione anni[e] ſpacium, cæteris aūt agnatis, uel cognatis, centum dierū dedit. Et ſi intra hoc tēpus aliquis bono. poſſeſſionem non petierit, eiuſdem gradus perſonis accreſcit:[f] uel ſi nullus ſit, deinceps cæteris bonorū poſſeſsionem perinde ex ſucceſſorio edicto[g] pollicetur,[h] ac ſi is, qui præcedebat, ex eo non eſſet[i] numero.

¶ Primo repudiante bonorū poſſeſsionē, ſtatim ſequenti īcipit currere tēpus. Ang. Are.

c ¶ Differrērur. Sic.ff. de ſucceſſo. edi. l.j.j. rñ:

d ¶ Naturalibus. & emācipatis & emācipantibus vt ff. de ſuc.edic. l.j. §.fin.

e ¶ Anni. In honorē ſanguinis: immo nō videtur coarctandi, cū velut ad ꝓpria bona veniant. vt.ff.e.l.j.§. largi⁹, & de li.& poſth.l. in ſuis.

f ¶ Accreſcit. Partes enim nō petentium accreſcunt petētibus. † vt C. quādo nō pe. par. pe. accreſ.l.j.

† Et hoc verū ēt ipo iur qñ eodē iure ſuccedunt, ſecus ſi diuerſo. vt hic g Ang.

a ¶ Plures. Quia decem: quarum ſex

g ¶ Ex ſucceſſorio edicto, Hoc intellige in cognatis: ſed inter agnatos ſucceſſoriū edictum locū nō habebat: ſed hodie vtrumque locū habet, vt ſupra de legitti. agna ſucceſ.§.placebat.

h ¶ Pollicetur. Scilicet prætor.

i ¶ Non eſſet. Excluſus iñ tanquam filius admitti pōt vt agnatus, & excluſus vt agnatus admittiť vt cognatus, vt ſibi ſuccedere videatur, vt ff.de ſucceſ. edic.l.j.§.ſed videndum.

ADDIT. Tu dic, φ ſimplex repudiatio, vel relata ad hæreditatem concernit omne ius & omnes vias ſuccedendi, quando habet ſubſtitutum: ſecus ſi ad ius adeundi, quia ad illud tantū refertur, quod exprimitur: niſi eſſet

adiecta cauſa generalis: puta quia hære ditas eſt damnoſa, uel ſimilis. nam ex tali rõne repudiatio ad utrunq; referẽ, ſecundum Ang. Arc. hic.

8 Y 1. ¶ Si quis itaq;. Caſus Ita poteſt figurari. Quærebatur, an tẽpus ſecundo in gradu ſciperet currere ſtatim primo repudiãte, an uero expectandum ſit tempus, quo terminus primo conſtitutus a. l. finiret: & uidebatur expectandum finem termini primi, quia in præiudicium ſequentis non uidetur poſſe primum renunciare dilationi & tempori dato ad agnoſcendum, iuxta ea quæ ponit Bartol. in l. ſi arrogator, colla. vij ff. de adoption. Contrarium dicitur, eo quia ceſſat cauſa dilationis, quæ erat tempus conſtitutum primo: ideo eo repudiante ſtatim admittitur ſequens: quia fruſtra expectatur tempus, cuius euentus nihil operatur. lege aliquando. in fin. ad uelleia. Nota. regulam text. noſtri.

¶ Si quis itaque delatam ſibi bonorum poſſeſsionem repudiauerit,[a] non quouſque tempus bonorũ poſſeſsioni p̃finitum exceſſerit, expectatẽ, ſed ſtatim cæteri ex eodem edicto admittuntur.[b]

¶ Tempus petendi bonorum poſſeſſ. eſt utile: & hodie bono. poſſeſsio põt qualitercunq; ſine ſolennitate peti. Arc.

¶ In petenda autem bonorum poſſeſsione dies utiles[c] ſinguli conſiderantur. Sed bene anteriores principes[d] & huic cauſæ prouiderunt, ne quis pro petenda[e] bonorum poſſeſsione† curret, ſed quocunque modo admittentis eã ‡ iudicium (intra

a ¶ Repudiauerit. intra ſuum tempus.

b ¶ Admittuntur. ut C. eod. l. ſi.

8 Y 2. ¶ In petenda Caſus. In regulis generalibus in materia bono. poſ. non figuratur: quarum ratio eſt, quia licet alias tempus ſit continuum regulariter. l. prima. ff. de diuer. & tempo. præſcri. tamen quia ſicut non admittitur ad adeundum, qui neſcit ſibi delatam hæreditatem, & ex quo capite, ita nec admittitur ad petendum bon. poſſeſ. cum ergo agere non poſsit, non debet poſſe ei currere preſcriptio l. prima. C. de annu. excepit. ꝙ autem ſine ſolennitate hodie bo. poſ. agnoſci poſsit, hoc a principibus introductum eſt, ſolum in memoriam decreti, quod olim interponebatur, eſt introductum ut fiat coram iudice, & ſic quaſi æquiparata eſt aditioni, quę quoquo modo fiat ualet l. pro hærede. ff. de acquir. hæred. Not. ſummarium.

c ¶ Dies utiles. In quibus tria concurrere oportet ſcilicet quòd iudicis copia ſit. Item actoris. Item rei, ut ff. de diuer. & tempo. pręſcrip. l. prima. & ff. quis ord. in bon. poſſ. ſer. l. prima i princi. &. §. dies.

† alias currat.

ADDIT. Hoc uerum intellige de iure antiquo, Item in illis bono. poſ. quæ tribuunt ius: ſecus in alijs: vt eſt bono. poſ. quæ datur gratia litis agnoſcendæ, Item Carboniana, & quæ uentris nomine: de quibus, an tribuant ius in poſſ. & an hodie procedant, & in eis locum habeat iſte tex. vide Ioan. Fab. hic. Hodie autem indiſtinctæ in omnibus bono. poſ. dies dicuntur vtiles, etiam ſi iudex pro tribunali non ſedeat, & incipiunt currere a die ſcientię, & currunt quandiu non dubitat, an ſibi competat bonorum poſſeſsio, ſecundum Angel.

‡ alias ſ dicium.

d ¶ Principes. C. qui admit. ad bono. poſ. l. pen. & ſin.

e ¶ Pro petenda. Erat enim alia edictalis, quę ex edicto mortuo prætoris competebat: hanc non erat neceſſe peti, vt ff. de bono. poſ. l. iij. §. ſed ſi nemo. Alia decretalis, quæ a prætore viuo decernitur: (j) & hoc olim ſolenniter: hodie ſufficit quocunque modo dicat ſe uelle agnoſcere: quæ iudicialis dici poteſt, quia in iudicis præſentia agnoſcitur, ut hic, & C. qui admitti ad bonor. poſ. l. penul. & fin. Item nunquid hodie bonorum poſſeſsiones locum habent? Reſpond. ſic: nam

Bono. poſſeſſio ẽ duplex.

ſic: nā & eas proponere quis pōt, & cō tratab. neceſſaria ēt cū ſilio emancipato & præterito. Itē vn̄ vir & vxor neceſſaria vr̄: & vt olim aliæ nō erant neceſſariæ, ſic nec hodie: eis tn̄ vti poſſumus. Alii contra, cū nouiſſimo dus ſuccedēdi ſit inētus, vt in authē. de hær. ab in teſt. p totū. * [a] Tn dic ſcd̄m Alc. in l. delata. ff. d ver. ſig. bon. poſſ. edictales eē, quas ordinarias vocamus, de q̄bus hoc ti. tractat, q̄ ius tribuunt: decretales aūt extraordinarias, q̄ sūt facti: vt Carboniana, & q̄ litis agnnſcēdæ gratia decernitur.]

ſtatuta tn̄ tpa) oſtenderit,[a] plenū hēat earum beneficium.

¶ De acquiſitione p arrogationem.

¶ Olim omnia bona arrogati acquirebātur arrogatori, exceptis ijs, quæ per capitis diminutionem perduntur: hodie vero acqritur ſolus vſusfructus, vt par ſit patri naturali. Aret.

E St & alterius generis p vniuerſitatē ſucceſſio,[b] q̄ neque l. xij. tab. neque Prętoris edicto, ſed eo iure, q̄d conſenſu[c] receptū ē, introducta eſt. Ecce. n. cū p̄ſfamilias ſeſe in arrogationem dat, omnes res[d] eius corporales & incorporales, quæq; ei debitæ ſunt, arrogatori antea[e] quidē pleno iure acquirebantur, exceptis iis, q̄ per capitis[f] diminutionē pereunt, quales ſunt operarū[g] obligationes, & ius agnationis:[h] (vſus etenim & vſusfructus, licet

ADDIT. Hodie tn̄ receſsit ab aula: quia nec decreto nec partis citatione opus eſt, vt. d. l. ſi. ſecundum Aug.

SYL. * ADDITIO. Aemyl. Fer. ex manu ſcriptis libris ita legit. Ne quis pro petenda bo. poſ. curet, ſed ſi quocunq; mō admittendi eā volūtatē demōſtrauit, & iudiciū intra ſtatuta tn̄ tpa oſtenderit, plenariū (alias pleniſsimū) hēat &c. cuius lectionis veſtigia, ſane non parua deprehendimus in antiquo libro manu ſcripto, quē nobis Germanus Colladonius iuriſcon. doctiſsimus, cōmodauit.

a ¶ Oſtēderit. Corā quocunq; iudice.

¶ De acquiſitione per arrogationem.

Continuatio. ¶ Quia bona, q̄ nobis acquiruntur tit. vniuerſali, aut acquirunē p aditionē hęreditatis, aut p bo. poſ. aut p arrogationē, aut p addictionem bonorum cauſa libertatū conſeruandarum. § ſi. ſupra p quas perſo. no. acq. iō viſo ſupra de hære. & bo. poſ. ſequitur videre de acquiſitione per arrogationem. Porcus.

E St & alterius. ¶ Totus iſte tit. diuidiē in tres partes. Primo vn de ſuit introducta acquiſitio p arrogationē. Scd̄o poſtea illud declarat tā de iure antiquo quā moderno, & q̄d arrogatori acquirāē. Tertio, an arrogator teneaē ad debita arrogati. Scd̄a ibi (Ecce. n.) Tertia ibi (Sed ex diuerſo.)

¶ Caſus. In l. corrigente vel correctione referente nō ponit ni ſi lr̄aliter: cuius rō eſt, ne plus iuris habeat ciuilis p̄r q̄ naturalis, auth. itaque. C. com. de ſuc. Not. q̄d dictū eſt ī sūmario.] SYL.

b ¶ Succeſsio. vt ff. pro ſoc. l. actione §. ſocietas.

c ¶ Conſenſu. ſ. arrogātis & arrogati.

d ¶ Omnes res. Et etiam filij, vt ſupra de adopt. §. illud.

e ¶ Antea. i. iure veteri.

f ¶ Per capitis diminutionem. ſ. minimam. nam dando ſe in arrogationē, minimam capitis diminutionem patiē, vt ſupra de capi. di. §. minima.

g ¶ Operarum. Hoc intellige de operis, q̄ a libertis debenē, & non trāſeunt ad hæredem extraneū: vt ſunt obſequiales, quæ in faciendo conſiſtunt. ſ. aſſurgere, & ſimilia, vt ff. de ope. li. l. liberti. item in fabrilibus incertis, vt ff. de ope. lib. ſi operarum iudicio. Aliud ſi conduxerit ille arrogatus operas alicuius: nā iſtæ arrogatori quæruntur. Operas obſequiales debent liberti patronis.

h ¶ Ius agnationis. ius ſuccedendi, q̄d quis per agnationē conſequitur: & hoc hodie eſt, vt infra eo. §. mortuo.

¶ Hoc tā ſecundū Ang. nō eſt verum, SYL.

his antea † connumerabantur, attamẽ capitis diminutione minima eos tolli prohibuit noſtra conſtõ.[a]) Nunc aũt [b] nos eãdẽ acquiſitionẽ, quę per arrogationẽ fiebat, coarctauimus ad ſimilitudinẽ naturaliũ [c] parentum. Nihil.n. aliud, niſi tãtũmodo vſusfructus, tam naturalibus parẽtibus, quam adoptiuis ꝑ filiosfamilias acquiritur in iis rebus, quæ extrinſecus[d] filiis obueniunt, dominio eis integro ſeruato.

¶ Arrogator ſuccedit arrogato, niſi ſint certæ perſonæ, quæ ipſum excludant. Angel.

¶ Mortuo aũt filio arrogato in adoptiua familia, ẽt dominiũ rerũ eius ad arrogatorẽ pertranſit, niſi ſuperſint aliæ perſonæ [e] quæ ex cõſtõne noſtra patrem in ijs, quæ acquiri non poſſunt,[f] antecedant.

¶ Arrogator non tenet noĩe ꝓprio ad debita arrogati prius contracta, ſed noĩe filij tenetur. Ang.

¶ Sed ex diuerſo, pro eo qđ is debuit, qui ſe in adoptionẽ dedit, ipſo quidẽ iure arrogator non tenetur, ſed noĩe filij conuenitur: [g] & ſi noluerit eum defendere, permittitur creditoribus per competentes noſtros magiſtratus bona, quæ eius cum vſufructu futura fuiſſent, ſi ſe alie-

† alias connumerent

quia ſtante æquiparatione cognationis & agnationis, ſublata agnatione remanet cognatio: & ideo agnatus retinet ſucceſsionem patris naturalis.]

¶ Item ius petendæ bono.poſſ. perit, ſi ante eã petitã ad arrogandũ ſe dederit. Aliud ſi iã petiit, vt ff. vñ lib. l.fi. & de cõtratabu. l.iij. §.ſi emancipatus. Accu.

ADDIT. Ius tñ adeũdi de iure ciuili indiſtincte retinet: & forte etiã inuitus adire cogi poterit ad inſtar naturalis.

a¶ Conſtitutio. C. de uſufr. l. corruptionem.

b¶ Nũc autem. Aduerſat ei, quod ſupra dixerat, ꝙ omnes res acquirebantur arroganti.

c¶ Naturaliũ parentũ. Vbi in aduẽtitijs tantum vſusfructus quęritur, ut C.de bo.quæ lib.cum oportet.

d¶ Quæ extrinſecus .i.in aduentitijs.

S.Y.L. ¶ Mortuo aũt. Caſus. Non ponitur ĩ regula generali. No. qñ ſuccedat arrogator: & quæ ſint perſonæ excludẽtes, dic vt in glo.]

Arrogato quæ perſonę ſuccedere debent.

e¶ Aliæ perſonæ. Vt deſcendentes ex filio arrogato, vt C. cõia de ſucceſ.l. fi. vbi eſt conſtitutio, de qua hic fit mentio. Itẽ ſi hic arrogatus eſſet impubes, & impubes decederet, admitterent etiã alij ex ſtipulatione, vt ff.de adopt.l.non aliter, & l.his uerbis, & l.hæc autem, & ſupra de adop.§.cum aũt. Sed quid in patre naturali, a quo hic arrogatus erat emancipatus? Rñ. Plac. eum præferri arroganti. (j) ſed hodie fratres vtrinq; coniuncti vocantur cum arrogante, vt in authẽ. de hær.ab inte. §. cõſequẽs. colla. ix.

ADDIT. Quod verũ ĩtellige, ubi arrogatus ẽ ſibi in ſecundo gradu: vt quia eſt arrogatus tanq̃ nepos: alias ſecus, ſecundum Angel. hic.

f¶ Nõ poſſunt. Vt in aduentitiis, ꝓfectitia .n. ſibi non auferuntur.

¶ Sed ex diuerſo. Caſus. Quærebat, an arrogator de debitis añ contractis teneatur: & vr̃ ꝙ ſic, quia cũ bona oĩa trãſeant in eũ, debet teneri, ut fiſcus L. iij. C.ad l.iul.de vi. Item in eo cui bona addicuntur gratia conſeruandarum libertatum, quia vtilibus tenetur l.iij.ff. de fideicom.libert. Tamen contrarium dicitur hic: non tamen quod non poſſit conueniri, ſed habet facultatem reluendi ſe, permittendo bona arrogati poſsideri, prout dicitur etiam in fiſco lege prima.§. an bona.ff. de iure fiſ.& ibi Bartolus.] SYL.

g¶ Conuenitur. de facto. nam non tenetur de iure, ſed de ijs quæ contraxit poſtquam fuit arrogatus, tenetur de peculio, vt ff. de pecul. in arrogatorem,

(j) & ſi tunc non defendat pater, in bonis ipſius patris fit miſsio, vt ff. quibus ex cau. in poſ. eat. l. fulcinius. §. ſi quis. Accurſius.

ADDITIO. (j) Quod verum ſi contraxit de peculio: alioqn ſi ſibi hæreditas delata fuerit, diſtinguit an iuſſu patris q̃ſi uerit, vel nõ & an filius repudiet, & pater adiuerit pro ſe: & econtra: ſicut fit in naturali & legitimo, vt l. fi. §. j. C. de bonis quæ lib. Ang.

Conti-nuatio. ¶ De eo cui libertatis cã bona addicũtur. ¶ Supra viſum eſt de acquiſitione, quæ fit per arrogationẽ & ſic titulo vniuerſali: verũ quia eſt & alia, quæ fit per addictionem bonorũ libertatum conſeruandarũ cauſa §. fi. ſupra per quas perſonas nobis acqui. iõ ſubdit de eo cui libertatis cauſa bona addicũtur. Chriſto. Por.

SYL. * Addicere quid proprie ſignificet, declarat Budæ, in Anno. ad Pand. titu. de in diem addi. eſt enim hoc titu. addici idem fere quod adiudicari: vnde Prætoris verba erant, Do, dico, addico.]

no iuri non ſubieciſſet, poſsidere, & legitimo modo ea diſponere.

¶ De eo cui libertatis cauſa bona addicuntur.

¶ Si hæreditas illius, qui libertates reliquit, non adeatur, poteſt ille, cui libertas eſt relicta, vel alius petere ſibi addici bona defuncti, & ſatisfacere creditoribus: & erit tanquã ſucceſſor defuncti: & ſerui, quibus libertas directo vel per fideicommiſſum eſt relicta, erunt liberi, etiam ſi bona forent a fiſco occupata. Ang.

Cceſſit nouus [a] caſus ſucceſſionis ex conſtitutione [b] diui Marci. Nam ſi ii, qui libertatem acceperunt [c] a domino in teſtamento, [d] ex quo non aditur [e] hæreditas [f] velint bona ſibi addici libertatum conſeruandarum cauſa, audiuntur. Et ita diui Marci reſcripto ad Pompilium Rufum continetur. Verba reſcripti ita ſe habent: ¶ Si Virginio Valenti, qui teſtamento ſuo libertatem quibuſdam aſcripſit, nemine ſucceſſore ab inteſtato exiſtente, in ea cauſa bona eius eſſe cœperunt, vt † venire [g] debeant, is, cuius de ea re notio eſt, aditus, rationem deſiderij tui habebit: vt libertatum tam earum, quæ directo, quam earum, quæ per ſpeciem fideicommiſſi relictæ ſunt, tuendarum gratia addi-

† alias venundari.

Cceſsit nouus caſus &c. ¶ Totus iſte tit. diuiditur in quatuor partes. Primo ponit acquiſitionem cauſa libertatis cõſeruandæ. Secundo illud p reſcriptũ diui Marci probat. Tertio verba dicti reſcripti ĩterpretaẽ. Quarto illud ſupplet. Secũda ibi (Et ita diui) Tertia ibi (Hoc reſcripto.) Quarta ibi (Sed cũ multas. Diuiſio

a ¶ Nouus. Et eſt hic quartus ſuccedendi modus, vt ſupra p quas pſonas nobis acqui. §. fin.

b ¶ Ex cõſtõne diui Marci. Cuius verba ſunt. j. eo. §. ſi Virginio.

c ¶ Accepe runt. deſtinatione.

d ¶ In teſtamẽto. Idem priuilegium daẽ cuilibet petẽdi bona hac cõtẽplatione ut C. de teſtam. ma. l. fi. Accur.

ADDITIO. Et is præferẽ, qui præueniet, vt ibi in d. l. fi. §. ſancimus.

e ¶ Non aditur. ſ. ab hærede.

f ¶ Hæreditas. qũo ergo ualet quod ĩ eo relictum eſt, ut C. de fideicõ. l. cam quam? Rñ. hic ſpeciale eſt.

g ¶ Venire. Id eſt uendi.

câtur tibi, ſi idonee [a] creditoribus [b] caueris de ſolido, quod cuiq: debetur, ſoluẽdo. Et ij quidẽ, quibus directa libertas data eſt, perinde liberi erunt, ac ſi hæreditas adita [c] eẽt: ii aũt, quos hr̃s manumittere rogatus eſt, a te libertatẽ conſequent: ita, ut ſi non alia condõne uelis tibi bona addici, quã ut ii ẽt, q directo libertatẽ acceperũt, tui [d] liberti fiãt. Nã huic [e] ẽt voluntati tuæ, ſi ii, quorũ de ſtatu agiẽ, conſentiant, [f] auctoritatẽ noſtram accommodamus. [g] Et ne huius reſcriptionis noſtræ emolumentum alia ratione irritum fiat, ſi fiſcus bona agnoſcere voluerit, & ii qui rebus noſtris attendũt, [h] ſciãt commodo pecuniario præferendam [i] eſſe libertatis cãm, & ita bona cogẽda, [k] vt libertas iis ſalua ſit, qui eã adipiſci potuerunt, ac ſi hr̃ditas ex teſtõ adita [l] eſſet.

¶ Bonis addictis ceſſat uẽditio ipſorum. Aret.

¶ Hoc reſcripto ſubuentũ eſt & libertatibus, & defunctis, ne bona eorum a creditoribus poſſideantur & ueneãt. [m] Certe ſi fuerint hac de cauſa bona addicta, ceſſat bonorum uenditio: exiſtit enim defuncti defenſor, & quidẽ idoneus, qui de ſolido creditoribus cauet.

¶ Addictio bonorũ tunc demũ habet locum, cum defunctus reliquit libertates ex teſtamento uel ab inteſtato. Ang.

¶ In primis hoc reſcriptum toties locũ habet, quoties teſtõ

a ¶ Idonee. Fideiuſſoribus, vel pignoribus, vel fide habita, vt ff. de fideicom. lib. l. iiij. §. addici.

SYL. ¶ Et ſic uerbũ cautio, quod ſui natura importat nudam cautionẽ, pp adiectũ verbum, idonea, exigit fideiuſſores, vel pignora: & ita cõiter interpretaẽ: patiẽ tñ plures exceptiones. de qbus late p Iaſ. in l. ſancimus. C. đ ver. ſi.]

b ¶ Creditoribus. vel oĩbus, vel vni noĩe omniũ, (j) vt ff. de fideicõ. liber. l. iiij. §. creditorib9.

ADDI. (j) Not. caſum, vbi priuatus põt ſtipulari pro altero, cõtra l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de ver. ob. & in §. alteri. ĩfra de ver. ob. & eſt ratio fauore libertatis, vt facilius poſſit dari expeditũ, quæ libertatẽ ſerui. conſequãtur. Ang.

c ¶ Adita eſſet No. mirabile, ꝙ ex hac pactione ſerui fiunt liberi vt orcini, vt hic, & ff. de fideicom. lib. l. iiij. §. ij qui ad. Qui ſiut orcini, & vnde dicãtur, dictum eſt ſupra de ſing. re. per fideic. reli. §. pe.

d ¶ Tui liberti fiant. ſubaudi, hoc tibi concedimus, ſed operas neque orcinis, neq; ab eo manumiſsis imponet, vt ff. de ope. lib. l. ſi quis hac lege.

e ¶ Nã huic. Subaudi, concedimus.

f ¶ Conſentiant. Alias in ſeruitute remanent, & quem nolunt habere pr̃onũ, habebũt dominũ. C. de manu. teſt. l. fi. §. iiij.

ADDIT. Vide qđ no. ĩ. d. l. fi. quia qđ diciẽ hic, obtinet vbi extraneus petit addici: ſecus ſi ſit aliquis de illis, cui ſit relicta libertas: qm̃ ẽt p̃t petere diſsẽtientibus alijs. Aug.

g ¶ Accõmodamus ff. de fideicom miſ. lib. l. iiij. §. ij qui.

h ¶ Attendũt. Vt procuratores noſtri.

i ¶ Præferendã hoc ẽ, quia competent libertates.

k ¶ Cogẽda. i. accipiẽda p fiſcum.

l ¶ Adita eſſet. olĩ prius fiſcus admittebaẽ bonis nõ aditis ab alio, & etiam aditis, dummodo eſſent bona ſoluendo: alias aditio ab alio facta valebat, vt ff. de fideicom. lib. l. iiij. §. pe. hodie indiſtincte admittuntur, vt C. de teſtam. ma. l. fi. §. p[illegible]ul.

m ¶ Hoc reſcripto. Veneant. id eſt uendantur.

libertates datæ ſunt. Quid ergo ſi quis inteſtatus decedens, codicillis libertates dederit, neq; adita ſit ab inteſtato hæreditas, an fauor conſtitutionis debebit locũ habere? Certe ſi inteſtatus deceſſerit, & codicillis dederit libertatem, competere eam [a] nemini dubium eſt. Tunc enim conſtitutioni locum eſſe verba oſtendunt, cum nemo ſucceſſor [b] ab inteſtato exiſtat. Ergo quandiu incertum erit, vtrum exiſtat, an non, ceſſabit conſtõ: ſi vero certũ eſſe cœperit neminem [c] exiſtere, tunc erit conſtitutioni locus.

¶ Licet ille, qui repudiauerit hæreditatem, poſſit in integrum reſtitui, & iterum adire, tamen addictio ſemel facta & libertates non ceſſabunt.

¶ Si is, qui in integrum reſtitui poteſt, abſtinuerit hæreditate, an quãuis poteſt in integrum reſtitui, † poteſt admitti conſtitutio, & bonorum addictio fieri? [d] Quid ergo ſi poſt addictionem libertatum conſeruandarum cauſa factam, in integrum ſit reſtitutus? Vtique non erit dicendum reuocari libertates, quia ſemel competierunt.

¶ Si libertates datę fuerint inter viuos, datur addictio bonorum: ſed reuocatur in dubium, an datę fuerint in fraudem creditorum. Are.

¶ Hæc conſtitutio libertatum tuẽdarum cauſa introducta eſt. Ergo ſi libertates nullæ ſunt datæ, ceſſat hæc conſtitutio. Quid ergo ſi viuus dederit libertates, vel mortis cauſa, & ne de hoc quæratur, vtrum in fraudẽ creditorum, an non factum ſit, idcirco velint ſibi addici bona, an audiendi ſint? Et magis eſt vt audiri debeant, † & ſi deficiant verba conſtitutionis.

¶ Supplet reſcriptum diui Marci. Angel.

¶ Sed cũ multas diuiſiones [e] eiuſmodi conſtitutioni deeſſe perſpeximus, lata eſt a nobis pleniſsima conſtitutio, [f] in † qua multę ſpecies [g] collatæ ſunt, quibus

---

Succeſſor anomalus.

a ¶ Eã libertatẽ. Accur.
b ¶ Succeſſor. Nunqd ex teſtõ vel ab inteſtato erit iſte hæres? Reſpõ. neutrum dici põt. Dic ergo hunc anomalũ ſucceſſorẽ eſſe, ſicut illum qui ſuccedit hæredi non implenti defuncti voluntatem, vt in authentico de hær. & fal cid. §. in omnibus, collatio. prima: & iura ſepulchrorum habet vt bon. poſſeſſor, ut ff. de fideicõ miſſ. liberta. lege quarta. §. is autem cui.

SYL. * ¶ Hanc glo. multum commendat Bartol. in eodem authen ti. §. & hoc, ad fin. & de iſto hærede anomalo vide Zaſium in Intellect. ſing. fol. primo.]

c ¶ Neminem. hæredem ab inteſtato.

† alias poſsit.

ADDIT. Puta quia repudiauit, vel lapſus ẽ ter- minus præfixus ad inſtãtiam petentis bona ſibi addici: ſed ſi ſolum ad inſtantiam creditorum fuiſſet præfixus, haberetur pro hærede Ang.

d ¶ Si is q. Fieri. Et reſpondeo ſic, vt ff. de fidei commiſſ. libert. l. iiij. §. j. Accur.

e ¶ Sed cũ. Diuiſiones, id eſt caſus.

f ¶ Cõſtitutio. C. de teſta. manu. lege fin.

g ¶ Spẽs, id eſt caſus.

¶ De ſucceſſionibus ſublatis. Rubr.

¶ Supra viſum eſt de multiplici ſpẽ ſucceſsionum, ſed qa ſunt quædã, quæ hodie ſunt ſublatæ, vt eſt illa quæ fiebat per bonorũ venditionẽ, vel ſenatuſconſultum Claudianũ, ideo ſubdit de ſucceſsionibus ſublatis. Chriſtophor. Por.

Continuatio.

* † Nota locum eſſe legis diſpoſitioni, tametſi verba deficiãt dummodo viegeat eius rõ.

† alias quam.

Diuiſio

ERant ante. ¶ Totus iſte tit. diuidit in duas partes. Primo tollit venditiones & ſucceſsiones, quæ ex eis fiebant. Secundo, quæ fiebant ex ſenatuſconſul to Claudiano. Secunda ibi. (Erat.)

a ¶ Emptio. i. venditio, † vt ſequit. ſic & ff. de actio. emp. ue teres. Accu.

† No. quod ſæpe verbū vēditio ponit pro em ptione, & econ tra: & aduerte, quod fortius dico, quod licet ſimplici ter dica tur vnū intelli git de vtroq;, quia ſunt correla tiua, vt l. fin. C. de īdi. vid. tol. & l. j. ff. de acce pt. Ang.

ADDIT. Quod facit, vt pœnale diſpoſitio ī vno, puta uē dente, hēat locum ēt in emēte, cum ſint correlatiua.

b ¶ Ambages. Nā prætor vnū ponebat cre ditor actionem: & ſi ca debat a ſylla ba, cadebat a cā: ſi vero nō cadebat, bona debito ris abſentis vel pſentis vēdebat ſua auctoritate, quod hodie nō ē, vt hic, & C. de formu. & impe. l. j. & ij.

ius hmōi ſucceſsionis pleniſſimū ē eſſe ctum: quas ex ipſius lectione conſtitutionis poteſt quis cognoſcere.

¶ De ſucceſſionibus ſublatis, quæ fiebant per bonorum venditiones, & ex ſenatuſcon. Claudiano.

¶ Succeſſio facta per venditionem bonorū debitoris eſt hodie ſublata. Are.

ERant ante prædictam ſucceſſionem olim & aliæ per vniuerſitatem ſucceſſiones: qualis fuerat bonorum emptio,[a] quæ de bonis debitoris vendendis, per multas ambages[b] fuerat introducta: & tunc locum habebat, quā do iudicia ordinaria[c] in vſu fuerant: ſed cum extraordinariis iudiciis poſteritas vſa eſt, ideo cum ipſis ordinariis iudiciis etiam bonorum venditiones expirauerunt:[d] & tantummodo creditoribus dat officio iudicis bona[e] poſſidere, & pro ut vtile eis viſum eſt, ea diſponere: quod ex latioribus Digeſtorū libris[f] perfectius apparebit.

¶ Succeſſio, quæ fiebat per ſenatuſconſultum Claudianū, eſt hodie ſublata. Ang.

¶ Erat & ex ſenatuſconſulto Claudiano miſerabilis per vniuerſitatem acquiſitio: cum libera mulier ſeruili amore bacchata,[g] ipſam libertatem per ſenatuſconſultum amittebat, & cum libertate ſubſtantiam:[h]

ra antiqua remanent incorrecta: & ſic fit miſsio inſolidum in poſ. vt not. gl. in auth. ei qui. C. de bo. auct. iudi. po. & in l. iij. C. de procura.

f ¶ Libris. vt ff. quib. ex cau. ī poſſ. ea. per totum, & de bonis auc. iud. poſ. per totum.

g ¶ Erat. Bacchata. i. capta vel de cepta. Vt. n. uino qs capit vel bac cho, ita & a more. Iiē furore amoris nil vehemē tius inuenit, vt ī auth. q. mo. nat. eſſi. leg. §. illud. colla. v.

Ebrius & mulier luxurioſa æquiparantur.

ADDIT. Et maxime ī iuuenibus: vñ ver. Mili tat in teneris annis amor hoſpes amenus. Eſt in canicie ridiculoſa ue nus. Facit c. cū in iuuentute. extra de pſumpt.

h ¶ Subſtātiam. Si con iungebat ſe alieno ſeruo, & contra dñi nunciatione. ut C. ad ſenatuſcon. Claudianum. l. j.

c ¶ Ordinaria. i. ſolemnia.

d ¶ Expirauerunt. i. receſſerunt.

e ¶ Bona. ſ. omnia, vt ff. quib. ex cau. ī poſ. ea. l. j. ſed hodie pro menſura debiti declarati, vt in authen. de exhi. & intro. re. §. ſi vero. col. v.

ADDITIO. Dic hoc verum, quando agitur perſonali: ſecus ſi agatur etiā hodie reali vel hypothecaria: quia iu

¶ De obligationibus. ¶ Hic incipit tertia pars principalis diuiſionis totius iſtius operis gratia commodioris diuiſionis, & etiam materiarum: facit l. Caius. §. j. ff. de leg. iij. cum ſi. ibi not. quo niam hic tractat de tertia parte ſiue de tertia materia, in qua verſatur ius noſtrum: quū verſatur circa tria: aut circa

Continuati• Ang.

perſonas,aut circa res, aut circa actiones & obligationes, vt ſupra de iure natu.gen.& ciu.§.fi. Vſque huc tractauit de perſonis, & rebus,vt dicit glo.rubr. igitur aliam & tertiam partem faciemus de obligationibus & actionib. & per conſequẽs de tertia materia totius iuris ciuilis. Arc.

quod indignum noſtris temporibus eſſe exiſtimantes, & a noſtra ciuitate deleri, & non inſeri noſtris Digeſtis conceſſimus.

¶ De obligationibus.

Conti- nuatio Accur. ¶ Accur: autem ſic continuat iſtam rubricã: Dictum eſt ſupra de perſonis,lib.j. de rebus in ſecundo & tertio vſque huc: nunc de actionibus debet dicere,vt ſupra de iur. natur.§.fin.ſed quia obligatio mater eſt actionis,vt ff. de procur.licet.§.ea obligatio. ideo præmittitur de his obligationibus: & ideo dicit hic, Nunc &c, Accur.

SYL. ¶ Aduerte quia hoc dictũ eſt falſum.Si enim eſſet mater,poſita matre poneretur filia: quia ſunt correlatiua:quod tamen eſt falſum, quia eſt dare obligationem ſine actione l.niſi.l.ſi tutor.ij.§.fi.ff. de tut.& rat.diſtra.ubi ſtatim,ꝙ tutor incipit adminiſtrare, naſcitur obligatio. & tamen actio non oritur niſi finita tutela. Nec obſtat.§.licet. quia uerbum, parit,non ſtat proprie: ſed prout ſtat in.l.ſi bene collocate.ff.de vſur. in c.ꝑ fodiens.de homicid.in cap. dilecto. de præben.*Limitanda itaque eſt glo. ut procedat in actione perſonali, non in reali.Item in actione natiua, non datiua,quæ datur a.l.ſine vlla obligatione, Iaſon infra de actio.in princ.in.iij.col. ad finem.]

Diuiſio N Vnc trãſeamus. ¶ Totus iſte titul⁹ diuidit̃ quatuor partes.Primo ponit diffinitionem obligationis. Secundo ponit vnam diuiſionem obligationum. Tertio ponit ſecundam diuiſionem. Quarto illam diuiſionem in aliam ſubdiuidit.Secunda ibi (Omnium autem.) Tertia ibi (Sequẽs.) Quarta ibi (Prius eſt.)

¶ Caſus. Ita figurari poteſt. Cum ſimus aggreſſi tractatum de obligationibus,prius eſt vt cognoſcatur id,de quo diſputatur, & eius diuiſiones, vt ordinate in ipſa materia procedi poſſit: ad quod reſpondetur prout ĩ text. & caſus eſt literalis. No. quid ſit obligatio. Item ꝙ eſt ius. Itẽ quod eius vigore quis dicitur victus. Item quòd aſtringit ex virtute ſibi a iure ciuili tributa. Item quod obligationes aut ciuiles ſunt aut prætoriæ:& quæ ſint ciuiles,& quæ prætoriæ. Item quòd ſunt ex contractu vel quaſi,delicto vel quaſi: & illæ, quæ ex contractu ſunt, contrahũtur aut re,aut verbis,aut literis,aut conſenſu.] SYL.

¶ Continuat & diffinit obligationem. Ang. Arct.

N VNC tranſeam⁹ ad obligationes. Obligõ [a] ẽ iu

a ¶ Obligatio. Videtur, quòd nulla obligatio diffiniatur. Nam ciuilis ſola non habet effectum exigendi, vt patet in obligatione literarum ante biennium, vt infra de liter. obligatio.

Obligationum q̃dã eſt ciuilis tñ,quæ dã naturalis tñ, q̃dã ciuilis & naturalis ſimul.

¶ Hæc opinio. communis eſt, quamuis Vltramont. uelint nec naturalem nec ciuilem natam, de quo in lege cum quis. C. de iuris & facti ignorantia.] SYL.

¶ Item patet in obligatione ciuili & naturali ſimul: nam ſi pactum fieret de non petendo tollitur naturalis, & remanet ciuilis, ut ff. de ſolutio. ſtichum aut pamphilum. §. naturalis. & tamen non habet effectum iſtum, ut infra de exception.§. præterea. Item nec naturalis: quia nec per eam fit exactio. licet impediatur repetitio. ff.de donatio. lege hoc iure.§. final. & ff. de condition. indeb.l. iudex. & lege Iulianus. Sed dic quòd ſimul vtraque hic diffinitur. Item ſi bona eſt diffinitio, ergo conuertitur cum ſuo diffinito. ubicunque ergo eſt iuris vinculum, eſt obligatio: & econtra, ubi non eſt tale iuris vinculum, non eſt

Diffinitio bona conuertit̃ cũ ſuo diffinito.

obligatio: ergo nec fideiuſſor adhiberi poteſt, vt ff. de verbo. oblig. l. j. §. ſi quis ita in fin. quod eſt falſum, quia naturali obligat. om̃i accedit, ut infra de fideiuſ. in prin. Sed dicas, ꝙ hic eſt deceptio: nã ſi dicas, non eſt obligatio ſ. ciuilis & naturalis, vera eſt: ſi dicas obligatio. ſ. nulla, etiam naturalis, falſa eſt. & ſic vis eſt in dictione, obligatio. Vbicunque enim dico, quòd naturali obligatione quis tenetur, intelligo de iuregentium: quia conuenit ſolis hominibus & omnibus.

ris [a] vinculum, quo neceſſitate [b] aſtrin-

SYL. ¶ Adde, quòd hæc opin. cõis eſt: cõtra quam diſputando tenet Fortun. in l. ſi vnus. §. pactus. in vij. col. ff. de pact. vbi tenet, ꝙ hic ſola ciuilis diffinatur.]

a ¶ Iuris vinculũ. i. ius vinciens. & ſic eſt res incorporalis, vt ſupra de rebus corp. & incorp. in fin. vt enim bones funibus viſualiter ligantur, ſic homines verbis ligant̃ & intellectualiter, vt ff. de verb. ſign. l. rei. §. j. †

† Forſaſſe voluit allegare l. nois & rei. §. j. co titu. vel l. ob ligamur ff. de actiõn. & oblig.

ADDITIO. Iuxta illud: Verba ligant homines, taurorum cornua funes. Cornu bos capitur, voce ligat homo.

b ¶ Neceſsitate. Tunc. n. vere debitor eſt, cum neceſſe habet ſoluere, vt ff. de verb. ſign. l. debitor. & ita ſecundũ hoc nulla obligatio, cui opponit̃ exceptio, diffinitur hic: quod verum eſt, ſi opponatur exceptio ideo, quia deſijt eſſe vinculum naturale vel ciuile: nam quædã exceptiones proponuntur etiam quando vtrunque vinculum adeſt: vt Macedoniani & Velleiani.

SYL. ¶ Rõnem aſsignat Bart. in l. j. in pen. col. ff. de cond. indeb.]

Obligatio effectualis ĩ ecradi cẽ natu rale & ciuilẽ.

¶ Sunt enim effectualis obligationis duæ radices: vna naturalis. ſ. quæ conſenſu naſcitur: quæ īter omnes fieri poteſt, etiam inter ſeruos: & hæc naturalis dicitur, vt ff. de pact. l. j. § adeo. hæc radix contrario conſenſu tollitur, vt ff. de ſolut. l. ſtichum. §. naturalis. quia nil tam naturale &c. vt ff de reg. iur. l. nihil tam naturale. ſed hæc naturalis vim non habet exigendi: impedit tamen ſoluti repetitionem, vt ff. de fideiuſ. l fideiuſſor. §. fideiuſſor. Huic on̄q; accedit ciuilis etiam radix, quæ illi na turali faciem dat, vel formam, vel veſtem, vt poſsit parere actionem. Et hæc ciuilis tollitur contrario ciuili actu, nõ naturali: vt per acceptilationem, vt in fra quibus modis toll. obliga. §. j. alias §. item per acceptilationem. Item per ſententiã remanente naturali: ſed hoc nõ eſt ipſo iure, ſed per exceptionem, vt ff. de condi. indeb. l. Iulianus. ſententia enim eſt de iure ciuili, cum oĩa iudicia ſint de iure ciuili, vt diximus ſupra de iure nat. §. ius aũt. in glo. vt ſunt &c. per legem. ff. de orig. iur. l. ij. §. hæc diſputatio.

Obligã ciuilis tollit̃ ꝑ acceptilationẽ & ſententiã.

gimur alicuius ſol- uendæ rei [c] ſecun-

SYL. ¶ Hæc glo. communiter approbatur, quicquid voluerit glo. in l. j. ff. de condi. indeb.]

Obligã ciuilis qbuſdã pſonis non adhæret.

¶ Et hæc ciuilis non adhæret ſeruis, cũ nil ſint inſpecto iure ciuili, vt ff. de reg. iur. l. ſeruitutem. & l. quod attinet. Itẽ filio contra patrem, vel econtra nõ naſcitur, vt ff. de cond. indeb. l. frater a fratre. §. quæſitum, cum inter eos non poſſit eſſe iudicium, vt ff. de iudic. l. lis. iure ciuili impediente ratione patriæ poteſtatis, vt ſupra de patria poteſtate. §. ius autem. Accurſius.

SYL. ¶ Adde, ꝙ vera ratio eſt, quia inſpecto iure ciuili filius eſt eadem perſona cum patre, & econtrario: & ideo actio & paſsio in eodem ſubiecto non cadit: quæ talis vnitas non eſt conſiderata ſecundum ius gentium: hoc autem verũ de iure antiquo, exceptis caſtrenſibus vel quaſi, & hodie aduentitijs: de quibus videnda eſſent quæ ponit Bartol. in l. ſi quis pro eo. §. item ſi filius. ff. de fideiuſſ.]

ADDITIO. Hodie tamen in aduentitijs forte naſcitur ciuilis obligatio, quamuis durante patria poteſtate contra eum non exerceatur. Ang.

c ¶ Rei. Vel etiam facti, quia verbum rei generale eſt, vt ff. ſi certum pet. lege prima in fin. & ff. de verborum ſignific. l. rei.

ADDITIO. No. appellatione rei factum contineri: ex quo dixerunt aliqui, ꝙ ſi ſtatuto caueat̃, ꝙ pro quacunque re petita ſoluatur ſolidus pro libra, ꝙ habebit locum in facto petito: quod

verum limitat hic Bald. quando tale factum petitū erat æſtimabile. vt librum ſcribi. domum ædificari, & foſſam fodi. Si aūt eſſet inæſtimabile. vt facere vxorē conſentire, tunc nihil eſſet ſoluēdū: quia verba ſtatuti debēt intelligi ī caſu poſsibili, hoc eſt quo res æſtimari poſsit. l. non ſolum. ff. de act. & oblig. & l. ſi iō C. ad ſillania. Chriſt.

dum [a] noſtræ ciuitatis iura.

¶ Ponit primam diuiſionem obligationū: q̄a aliquæ ſunt ciuiles, aliquæ p̄toriæ.

¶ Omnium autē obligationum ſumma [b] diuiſio [c] in duo genera deducitur: nanq; aut ciuiles ſunt, aut prætoriæ. Ciuiles ſunt, quæ aut legibus [d] conſtitutæ, aut certo iure ciuili comprobatæ [e] ſunt. Prętoriæ. ſunt, quas Prętor ex ſua iuriſdictione

* ADDI.

Verbum ſoluendæ hic complectit̄ oēm liberationem, cum alias & proprie ad pecuniæ numerationem tm̄ vel ad rei debitæ ſolutionem referat̄ l. iiij. §. ait prætor. ff. de re iudi. H. M.

a ¶ Secundum. Illud ſecundū, pōt referri ad totā diffinitionē: quaſi dicat, obligatio ſic diffinit̄ ſecundum iura romana, id eſt ſecundū leges: & ſic ciuilis & naturalis hic ſimul diffinitur.

SYL. ¶ Adde ꝙ hæc expoſitio eſt bona, quia eſt vltima differentia perficiens diffinitionem, quæ reſpicit cauſam formalē: & excludit illud iuris vinculum, quo quis aſtringitur alicuius ſoluendæ rei non ſecundū noſtræ ciuitatis iura: quæ verba important, vt vinculū obligationis, licet habeat naturalem cām, velut primā materiam & præexiſtentē, tñ formaliter cauſet̄ ſecundū noſtræ ciuitatis iura, ita vt ciuilis obligatio naturali iūcta, tanquam cauſa formalis materiali, & mas fœminæ, efficiat vinculum neceſſitate aſtringens ſecundum noſtræ ciuitatis iura. vnde tenetur ſeruus domino operari, & tamen non eſt hæc obligatio, ſed vinculum iuris gentium, quod ius ciuile recipit: nihil tamen ei adiungit aut tribuit formale.]

¶ Vel dic, ꝙ refertur tantum ad principium. ſ. iuris vinculū: & quod dicit quo aſtringimur. ſ. quandoque: vt qñ eſt ciuilis & naturalis: quandoq; non: vt quando eſt naturalis ſola, vel ciuilis ſola. & ſecundū hoc quælibet diffinitur hic, non etiam naturalis vel ciuilis ſola. Vel dic, ꝙ ponitur remotiue hæc dictio, ſecundum. q. d. illa obligatio eſt iuris vinculū, quæ eſt ſecundū ius, nō cōtra ius. ff. de verb. obl. gñaliter. & l. veluti. & ſecundum hoc refert̄ ad primū.

Vel dic, ꝙ refert̄ tm̄ ad illam dictionem, ſoluendæ, nā ſecundū ius ſunt faciendæ ſolutiones: vt res æque bona ſoluatur, vt ff. ſi cert. pet. l. cū qd. & ff. cōmo. l. iij. §. ſi reddita. Item congruo loco & tpe, vt ff. de ſolu. l. ſi ſoluturus. Item de euictione promitti, alias non vr̄ ſoluere, vt ff. de verb. oblig. l. iulianus. §. qui fundum. & ff. de condi. cā da. l. fin. & de euic. l. ij. Item per competentes actiones & iudices fiat ſolutio: aliter non valet ſententia, nec ſolutio fieri debet, vt C. ſi a non compe. in. l. fi.

SYL. * ¶ Iſtam vltimam partem glo. dicit ſingularem Iaſ. in. §. j. col. pe. nu. 167. īfra de act. & Sozi. in rub. ff. ſol. mat. col. vij. ad hoc ꝙ ſnīa lata ſuper inepto libello ſit ipſo iure nulla.]

b ¶ Omniū. Summa. i. prima: vel ſumma. i. breuis. ſic ſupra de iure perſo. in prin. eſt. n. qñq; maior, vt infra eo. §. fi.

c ¶ Diuiſio. Diuiſio eſt innumerabilis materiæ breuis compoſitio. & diuiſio ad multa facit, vt diximus in proœmio § penult. Diuiſionis diffinitio.

SYL. ¶ Tu rectius dic, ꝙ diuiſio eſt alicuius totius vniuerſalis aut integralis ſufficiens & diſtincta partium aſsignatio.]

d ¶ Legibus. vt legis aquiliæ obligatio, vt infra ad. l. aquil. in princ. Item de pauperie per legem xij. tabularum, vt ff. ſi qua. pau. fe. di. l. j. j. reſpon. Itē furti nec manifeſti, vt infra de nox. §. ſunt autem. ſecus autem eſt de furto manifeſto: quia illa obligatio eſt prætoria, vt infra de perpe. & tempo. act. §. furti quoque.

e ¶ Iure ciuili cōprobatæ, vt ſunt obligationes iure gentiū inuectæ, vt ſupra de iur. nat. § ius aūt. q̄ a iure ciuili ſunt

comprobatæ, ſic ff. de iuſtit. & iur. l. ius ciuile.

SYL. * ¶ Vide Fortu. in l. iuris gentium in j. no. in prin. ff. de pac.]

a ¶ Conſtituit. Vt obligatio ex furto manifeſto, vt. j. de pœ. & tẽp. act. §. j. Itẽ ex rapina, & vbicũque prætor aliquã obligationẽ inducit, ut patet per multos titulos, vt ff. de iuſtit. & iu. l. ius aũt ciuile. §. ius prætorium.

b ¶ Honorariæ. Quia prætores honores gerebant quod dic ut ſupra de iur. nat. §. prætorum.

constituit: a quæ ẽt honorariæ b vocant. ¶ Ponit ſecundã diuiſionem obligationũ, q̃ eſt quadruplex. ¶ Sequens c diuiſio in quatuor ſpẽs diuiditur. Aut. n. ex contractu d ſunt, aut † quaſi ex contractu: e aut ex maleficio, f aut † quaſi ex maleficio. g

† alias ex quaſi.

† alias ex quaſi.

¶ Obligationes ex contractu ſunt in quadruplici differentia. Ang.

¶ Prius eſt vt de ijs, quæ ex contractu h ſunt, diſpiciamus. Harũ æque i quatuor ſunt ſpẽs: aut enim re k contrahuntur, aut verbis, l aut literis, m aut conſenſu: n de quibus ſingulis diſpiciamus.

c ¶ Sequens diuiſio. ſ. obligationum.

d ¶ Ex contractu. vt. j. uſque ad tit. de obli. quæ ex quaſi contractu.

e ¶ Quaſi ex contractu. vt. j. de obl. ex quaſi contractu. Sequentes duo tit. vſq; ad quartũ lib. ſunt cões. ſ. p quas perſo. nob. acqu. & quot mo. tol. obli.

f ¶ Ex maleficio. vt. j. de obl. ex malefic. vſq; ad tit. de obl. ex quaſi malefi.

g ¶ Quaſi ex maleficio. vt infra de obli. ex quaſi maleficio. Et ſubaudi, aut ex uariis figuris cauſarum, ut ff. de act. & obli. l. j. in prin.

* ADDITIO. Vlpianus quaſi contractũ & quaſi debitũ uarias figuras cauſarum vocat: quod ſingulari & proprio quodã iure, eiuſmodi obligationes ex uarijs cauſis deſcendant. E. B.

h ¶ Prius eſt. Ex cõtractu. proprie ponitur quo ad illos contractus, vbi hinc inde naſcit̃ obligatio, improprie quo ad alios, vt ff. de uerb. ſig. l. labeo. ij. ſic. ff. ſi cer. pet. l. certi conditio. in prin. & de offi. procon. & leg. l. ij.

ADDIT. Not. appellatione contractus intelligi proprie contractum vltro citroq; obligatoriũ. Ex quo dixit Bald. ꝙ ſi ſtatuto caueat̃, ꝙ qui non petierit debitum ex contractu infra x. annos, cadat a iure ſuo, non hẽt locũ in creditore ex mutuo: quia ille non eſt ꝓprie, contractus, cũ ſolũ recipiens obliget̃, non autem numerans. Chriſt.

i ¶ Aeque. vt ſupra. Accur.

k ¶ Re contrahunt̃, ut infra titul. proximo.

l ¶ Verbis. vt. j. tit. ij. vſque ad titul. de lit. oblig.

m ¶ Literis ut ĩfra de li. oblig.

n ¶ Cõſenſu. vt. j. de obl. ex conſen. cũ ſe. ti. Sed quæ eſt dr̃ia inter actionem, & obligationẽ & contractũ? Rñ. Contractus eſt uerborum conceptio vel cõſenſus, ut patet. ff. de uerb. obl. l. ſtipulationum. §. ſtipulatio. & eſt facti, ut ff. de cura. fu. l. conſilio. in fi.

Contractus obligatio & actio differũt

¶ Adde, ꝙ hoc non eſt verum, conceptionẽ verborũ eſſe qualitatẽ & formã eſſentialẽ oĩum contractuum, ſed illorũ tñ qui verbis perficiunt̃: ut ſtipulatio: nã aliorũ eſſentialis forma eſt conſenſus, aut res, aut litere, vt hic dr̃: & verba in eis interueniunt vt cã inſtrumentalis, accidentalis, & iõ ſine eis eſſe pñt. l. mutus. ff. de iure dot. & declarat hic Angel. & not. ꝙ illa uerba poſita in gl. vel conſenſus. non ſunt Accurſij, ſed ſunt additionalia & imperfecta, quia conſenſus ſine alia forma non diceret̃ contractus eo modo, quo hic accipitur, ſed eſſet conuentio ſeu pactum ſimplex l. j. ff. de pac.] SYL.

¶ Obligatio eſt q̃ inde naſcit̃, ut argu. ff. ſi cert. pet. l. ij. circa finem. Actio eſt quod poſtea inde ſurgit: & ſic nullum eſt alterum, ut ff. de procu. licet. §. ea. & infra tit. ij. in princ. & hæc duo ſunt iuris, ut in diffinitionibus patet.

¶ Quibus modis re contrahitur obligatio. ¶ Continuatio iſtius tituli ad p̃cedentem patet ſupra titulo proximo ĩ fin. Aretinus. Continuatio.

Diuiſio

RE contrahitur. ¶ Totus iſte tit. diuidit in quinq; partes. Primo ponit de mutuo. Secūdo, de indebito ſoluto. Tertio, de commodato. Quarto, de depoſito. Quinto, de pignore dato. Secunda ibi in. §. (Is quoq;.) Tertia ibi (Item is.) Quarta ibi (Præterea.) Quinta ibi i. §. (Creditor quoque.)

¶ Quibus modis re contrahit obligatio.

¶ Obligatio ex mutuo contrahitur re, & in ijs rebus, quæ pōdere, numero, vel menſura conſiſtūt. Et dicitur mutuū, quia de meo tuum fit Angel. Aret.

RE contrahitur[a] obligatio, veluti ex mutui datiōe. Mutui[b] aūt dātio ī iis reb. cōſiſtit, q̄

SYL. ¶ Re contrahitur. Caſus. Non eſt aliter figurandus, cum ſtet in declaratione terminorum. Declarat enim, qualiter re obligatio contrahatur, & in quibus mutuū conſiſtat, & ad quid det, & unde dicat, & quæ actio ex eo naſcatur. Not. mutuū re contrahi. Itē ꝙ res exiſtentes in pondere, numero, vel menſura, ſunt illæ, in quibus mutuū conſiſtit. Item ꝙ in his rebus ita demū mutuum contrahit, q̄n dant ad pondus, numerū, uel menſuram: & hæc eſt forma antecedens ipſius. Item in prædictis rebus nō contrahit ēt mutuum, niſi ita dentur vt accipientium fiant: & hæc eſt una ex cauſis finalibus ipſius. Itē in prædictis rebus ſimiliter non contrahitur mutuum, niſi ita dentur, vt factæ accipientium non eædem reddant, ſed aliæ non diuerſi generis ſed eiuſdē: & hæc eſt alia finalis cauſa eiuſdem. Item qui mutuum accipit, debet rem eiuſdem gñis æque bonam reddere. Item not. mutui etymologiam. Item ꝙ ex contractu mutui oritur certi condictio.]

Pactum nudum ſex modis ueſtitur.

a ¶ Re contrahit. In primis nota ueſtiri pactum id, quod eſt nudum, vj. modis. (j) Re, vt hic. Verbis, ut infra tit. j. Literis, ut infra de liter. oblig. Conſenſu, ut infra de oblig. ex conſen. Cohærentia contractus: ut ſi iuxta contractū apponat aliquod pactum ante vel poſt ut C. de pactis. petens. & ff. de pact. l. iuriſgen. §. quinimmo. Item interuentu rei: ut in contractibus innominatis, ex quibus naſcit actio demum re ſecuta, ut C. de rerum permu. ex placito.

¶ Adde ꝙ ille tex. non probat niſi a cōtrario ſenſu: bonus tex. in l. j. §. itē emptio. in ij. reſpon. ff. de rer. permu.] SYL.

Sed quid differt ea, q̄ ueſtitur re ab ea quæ interuentu rei ueſtitur? Reſpon. prima habet ueſtimentum & robur ſtatim cū naſcitur: † alias tacite agitur, vt reddatur mutuum uel commodatum. ff. ſi cert. pet. cum quid. ſed in alia dudū forte poſtea q̄n res traditur. C. de pact. petens. & C. de rer. permut. ex placito. Et adde duos modos, ut not. d. §. quinimō ſ. q̄n ueſtitur legis auxilio: quod eſt, quoties nudum pactum actionem parit: ut in donatione, ut ff. de pact. legitima. Item rei principio: ut in pollicitatione facta reipublicæ, ut ff. de pollici. l. j. Accur.

† alias obligatio.

ADDITIO. Item ueſtitur pactum auctoritate legis, ut C. de donation. ſiquis argentum. ſed iſte modus comprehenditur ſub prædictis. Item iureiurando, ut ff. de op. lib. ut iuriſiurādi.

¶ Adde ſecundum Iaſon. in l. iuriſgen. §. quinimmo. in vj. col. ff. de pact. quod ueſtitur etiam cohærentia uoluntariæ traditionis l. lege. C. de pact. Item implemento condōnis. l. cum ad præſens. ff. ſi cert. pet. * Et de iſtis ueſtimentis uide Fortu. in dicto. §. quinimmo. col. xxiij. ubi late hanc materiam perſequitur.] SYL.

ADDITIO. (j) Et dicitur pactum nudum, quod ſtat in puris finibus conuentionis: alias ſi tranſit in proprium nomen contractus, uel formam ſeu ſolennitatem, uel cauſam per quam robur & efficaciam aſſumit, erit ueſtitū. Angel.

Mutuo quatuor ſunt neceſſaria

b ¶ Mutui. Not. quòd quatuor debent eſſe in mutuo. Natura, ut ad hoc ſit inuenta ut menſuretur, uel ponderetur, uel numeretur, ſicut eſt in pecu-

nia,vt ff.de contrahen. empt.l.j. Item conſuetudo. Item aptitudo, vt ad numerum,vel ad pondus ſuæ naturæ aptetur. Item actus.ſ.vt detur ſecundum naturam ſuam.nam ſi dedero pecuniam in ſacculo non numeratã, vt tantundẽ reddas, non erit mutuũ, ſed innominatus cõtractus. Vide hos caſus.ff. ſi cert. peta. l. ſecunda. §. ij.

ff.de vſufr.ea.rer. Eſt ergo mutuum cõtractus,quo rerum quæ numero,pondere,& menſura conſtant, vſus ita daẽ vt aliæ generis eiuſdem ſtatuto tempore reddantur.

pondere,[a] numero, menſuraue conſtant: veluti vino, oleo,frumento, pecunia numerata, ære, argẽto, auro: quas res aut numerãdo,[b] aut metiẽdo,[c] aut appendẽdo[d] in hoc damus,vt accipientiũ fiant. Et † quãdoq;[e] nobis non eædem res,ſed aliæ eiuſdem naturæ & qualitatis[f] reddunẽ.† Vnde[g] ẽt mutuũ appellatum eſt, quia ita a me tibi datur, vt ex meo tuũ fiat:[h] & ex eo cõtractu naſcitur actio, quæ vocatur condictio.

¶ Si ſoluitur non debitum per errorem, re cõtrahitur obligatio, ſicut ex mutuo: pupillus tamen ſine tutoris auctoritate nõ obligatur. Aret.

¶ Is † quoq;, qui nõ debitum accepit ab

† alias qm.

† alias inde.

a ¶ Pondere ff. ſi cert. pe.l.ij.§. itẽ mutuũ. contra. Solu.ibi large accipitur nomen pecuniæ. vt ff.de leg.j.talis. Accur.

b. ¶ Numerando. Vt pecuniam.

c ¶ Metiendo. vt vinum, oleum,frumentum.

d ¶ Appendendo. Vt ære, & argento, & auro. Sed quid ſi librum ad pondus dedero? Rñ. non eſt mutuum,quia conſideratur conſuetudo,& aptitudo,& natura rei talis. ſic.ff. eod.l.ij.§. j. Item quid ſi pecuniam in ſacculo vt ſpeciẽ? Reſpon. non eſt mutuum, quia actus mutuo ſimilis exigitur,vt ff. de lega.j. plane.j §.ij.

Conſuetudo & alia tria in mutuo sũt conſideranda.

e ¶ Et qñque. Incidenter.n.quandoq; eadem, quia non indiget ea, vt arg.ff. ſi cert.peta.l.qui pecuniam. ſed cũ accipit,eius debet eſſe propoſiti, vt aliud reddat,vt ff ſi cert.pet.l.ij. in princip. Accurſius.

SYL.

¶ Adde, ꝙ ſemper placuit intellectus Decij in l.ij.ff.eo.ꝙ intelligamus quandoque.i.aliquo tpe, ꝑ tex.in l.res in dotem.ff.de iur.dot.qui tamen fuit antea Fulg.in d.l.ij. * Facit.l.j.in §.j.ff.quod quiſque iur.]

* ADDITIO Dic,qñq;, ideſt aliquando,ſiue poſt aliquod tp̃s. Caius in Inſti.ſcribit,ſtatuto tẽpore,ſic ſumitur in l.res in dote.n,ff.de iur.dot.l.ſi vini,

f ¶ Qualitatis. Ideſt bonitatis: quod tacite ſp præſumiẽ agi vt ff. ſi cer pet.l. cũ quid.§.ij.

g ¶ Vnde. Quia fit accipientis. Accurſius.

h ¶ Tuum fiat. Cõponitur enim ex integro & corrupto, vt hic, & ff. ſi cer.pet. l.ij. §.appellata.

Mutuũ vñ componit.

Et not.quòd licet deſeruire nomini,qa nomina debent eſſe conſonantia rebus, vt ſupra de don.§.eſt & aliud. Et nota reconciliari mutuum tribus modis, vt no.ff.ſi cer.pet.l.ij.§.ij & infra eod.§. item is. in glo.

† Facit adhuuc §.c.vlt. cũ gl,j. añ med. extra de ſol vbi optima gloſ. in materia repetitionis ĩ debiti.

ADDITIO. Quibus adde duos, alios modos.ſ. ꝑꝑ ſuperuenientiam dominiuj in mutuantem ex cauſa de præterito,vt l.proinde.ff.ſi cer.pe. Item ratihabitione ſecuta, vt l. ſi procurator.ff. de cond.inde & hæc vera in mutuo mere naturali:alias mere ciuili curſu bieunij. Item ciuile,cui natura cooperatur, reconciliaẽ ſtipulatione: ſiue præcedat ſiue ſequatur,vt per Aug.hic.

¶ Condõ. Scilicet certi ſpãlis, quæ de mutuo daẽ,quæ appellaẽ a quibuſdã ſi certum petaẽ,vt ff.de trit.l.j.Sed dic, ꝙ cõdictio certi ex mutuo ſpecialis dicatur. Eſt & alia generalis, quæ daẽ ex omni cauſa, & ex omni contractu, ex quo certum petitur,vt ff.eo.l. certi cõdictio. in prin.

Condõ certi ſpãlis.

Condõ certi gñalis.

SYL.

¶ Hæc opin. communiter approbatur in l.certi condictio.in prin ff.eo.quamuis vltramon.tenuerint vnam eſſe certi condictionem.]

¶ Sed nunquid ad intereſſe datur certi

eo, qui per errorem [a] ſoluit, re obligatur: daturq; agenti contra eum propter repetitionem condictitia [b] actio. Nam † perinde ei [c] & ab eo [d] cōd·ci pōt, ſi apparet [e] eum dare oportere, ac ſi mutuū

condictio? Quidam dicunt ꝙ non, vt ff. ſiquis in ius vocat. non ie. l. fin. Nos dicimus ꝙ ſic, & quod. d. l. dr̄, incerti cō dictio, dic, ideſt certi condictio quæ dat̄ ad ītereſſe, quod eſt incertum: & eſt rō, quia licet prima facie ſit incertū, certificatur tñ p iudicē vt infra de actio. §. curare. † ſecus ſi ad factum: quia ēt in ſnīa non certificatur quantitas, vt ff. de uerb. obl. ubi aūt §. qui id quod. & ff. de re iudi. ſiquis ab alio. §. ſi.

† Et pro hoc alleg. Angel. hic caſum ī l. ii. C. de inut. ſtip. Nō eſt. n. in ptāte actoris q̄tita[s] in tereſſe

¶ Hæc opi. communiter tenetur in d. l. certi condictio. in prin. quando intereſſe petitur ſimpliciter.

SYL. ſed ſpectat ad iudicē.

¶ Is quoque. Caius. Quærebatur, an aliter re contraheretur obligatio, quā ex mutuo: & reſpōdet ꝙ ſic ex receptione indebiti ſoluti per errorem: cuius tñ contrariū uidebat̄, tum quia qui ſoluit magis diſtrahere intendit, quā contrahere: tū quia non ſoluit animo ſibi obligandi illum: vnde non vr̄, ꝙ aliquo mō poſſit naſci obligatio ſine conſenſu. Tñ contrarium dr̄, eo quia ſolutum eſt per errorē & ſponte, obligatio aūt, ſicut in quolibet quaſi contractu, ſubintelligit̄ a l. & orit̄ ex ipſa re ſoluta. Not. qñ quis obligetur ex indebito recepto. Itē quod ſoluenti dat̄ condictio indebiti. Item quod valet argumentū de mutuo ad indebitum. Itē ꝙ pupillus ſine tutoris auctoritate non obligat̄. Itē ꝙ licet ſolutio indebiti effectu producat obligationem, quæ ipſo effectu conſiderato dicit̄ obligatio ex contractu, tñ inſpecta intentione agentium talis actus non eſt contractus ſed diſtractus.]

a ¶ Per errorem. Aliud ſi ex certa ſcientia, vt ff. de condictio. indeb. l. j. & ff. de reg. iur. cuius per errorem. & C. de iuris & fact. ignoran. cum quis. Accurſius.

ADDITIO. Ex quo nota modum concludendi eſſe, ꝙ indebitum ſoluit per errorem iuris vel facti prout fuerit: & eſt neceſſe hoc exprimere: niſi qualitas perſonæ agentis eſſet cauſa dandæ condictionis: vt in pupillo, in demente, vel furioſo. Angel.

b ¶ Condictitia actio. Ideſt condictio indebiti, quæ datur propter indebita ſoluta, ſi facta ſint accipientis, vt ff. eod. l. indebiti. §. j.

Cond° indebiti ad quid datur.

¶ Condicūtur enim reſpectu dominij quatenus dominium trāſlatum eſt l. ſi pene. §. ſi falſo. ff. de condi. indeb. & ibi glo.]

SYL.

† alias perinde ab eo condici pt alias perinde ei cōdici &c.

¶ Alias nulla cōdictio datur, niſi dominium ſit translatum, vt ff. vſuf. quemadmo. ca. l ſi. & infra de act. §. ſic itaque. & §. appellamus.

¶ Intellige ratione ipſius. d. ll. nam ratione poſſeſſionis translatæ competit condictio. d. l. indebiti. §. ſed & ſi numi. vbi vide Bart. in j. not. omnino ff. de cōdit. indeb. qui enim acturus eſt condictione indebiti, ſi diffidit de probatione dominij, debet petere tantummodo poſſeſſionem, & libellum de poſſeſſione ſola concipere.] SYL.

¶ Item ad augmenta naturalia, vt ff. eodem l. indebiti. non ad ciuilia, vt C. eodem. l. j.

¶ Intellige, niſi debitor ageret de lucro ciuilis acceſſionis: nam ad acceſſiones, in quarum præſtatione non agit de damno vitando, tenetur dicto. §. ſed & ſi numi. ver. ſed etſi poſſeſſionem.] SYL.

¶ Et inquantum locupletior eſt accipiens, ſi bona fide percepit, vt ff. eod. ſi non ſortem. §. libertus. alias ſi ſciens acceperit in totum, vt ff. eod. l. in ſumma. §. ſi ſeruum. & quandoque furti, vt ff. de condi furt. l. quoniam. Vel dic vt ibi.

c ¶ Ei. cui ſolutum eſt.

d ¶ Ab eo. Scilicet qui ſoluit.

e ¶ Si apparet. Si, ideſt quia. Sed videtur hic dici, quòd primo appareat indebitum, & ſic probetur, antequam actio proponatur: & ita ante litem conteſtatam: quod eſt falſum, niſi in caſu, vt C. de teſti. in authen. ſiquis. Sed reſpon. hoc verbum, poteſt, quod hic eſt, intelligitur cum effectu, ſcilicet vt condemnetur reus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

quia ſtante æquiparatione cognationis & agnationis, ſublata agnatione remanet cognatio : & ideo agnatus retinet ſucceſsionem patris naturalis.]

¶ Item ius petendæ bono.poſſ. perit, ſi ante eã petitã ad arrogandũ ſe dederit. Aliud ſi iã petiit, vt ff. vñ lib. l.ſi.& de cõtratabu.l.iij. §.ſi emancipatus. Accu. ADDIT. Ius tñ adeũdi de iure ciuili indiſtincte retinet : & forte etiã inuitus adire cogi poterit ad inſtar naturalis.

† alias connumerent

a¶ Conſtitutio. C. de uſufr. l. corruptionem.

b¶ Nũc autem. Aduerſat ei, quod ſupra dixerat, ꝙ omnes res acquirebantur arrogauti.

c¶ Naturaliũ parentũ. Vbi in aduẽtitijs tantum vſusfructus quæritur, ut C. de bo. quæ lib. cum oportet.

d¶ Quæ extrinſecus .i. in aduentitijs.

¶ Mortuo aũt. Calus. Non ponitur ĩ regula generali. No. qñ ſuccedat arrogator: & quæ ſint perſonæ excludẽtes, dic vt in glo.]

S.Y.L.

e¶ Aliæ perſonæ. Vt deſcendentes ex filio arrogato, vt C. cõia de ſucceſ. l. fi. vbi eſt conſtitutio, de qua hic fit mentio. Itẽ ſi hic arrogatus eſſet impubes, & impubes decederet, admitterent etiã alij ex ſtipulatione, vt ff. de adopt. l. non aliter, & l. his uerbis, & l. hæc autem, &

Arroga to quæ perſonę ſuccedere debent.

his antea † connumerabantur, attamẽ capitis diminutione minima eos tolli prohibuit noſtra conſtõ.a) Nunc aũt b nos eãdẽ acquiſitionẽ, quę per arrogationẽ fiebat, coarctauimus ad ſimilitudinẽ naturaliũ c parentum. Nihil.n. aliud, niſi tãtũmodo vſusfructus, tam naturalibus parẽtibus, quam adoptiuis ꝓ filiosfamilias acquiritur in iis rebus, quæ extrinſecus d filius obueniunt, dominio eis integro ſeruato.

¶ Arrogator ſuccedit arrogato, niſi ſint certæ perſonæ, quæ ipſum excludant. Angel.

¶ Mortuo aũt filio arrogato in adoptiua familia, ẽt dominiũ rerũ eius ad arrogatorẽ pertranſit, niſi ſuperſint aliæ perſonæ e quæ ex cõſtõne noſtra patrem in ijs, quæ acquiri non poſſunt, f antecedant.

¶ Arrogator non tenẽt noĩe ꝓprio ad debita arrogati prius contracta, ſed noĩe filij tenetur. Ang.

¶ Sed ex diuerſo, pro eo qđ is debuit, qui ſe in adoptionẽ dedit, ipſo quidẽ iure arrogator non tenetur, ſed noĩe filij conuenitur: g & ſi noluerit eum defendere, permittitur creditoribus per competentes noſtros magiſtratus bona, quæ eius cum vſufructu futura fuiſſent, ſi ſe alieni

ſupra de adop. §. cum aũt. Sed quid in patre naturali, a quo hic arrogatus erat emancipatus? Rñ. Plac. eum præferri arroganti. (j) ſed hodie fratres vtrinq; coniuncti vocantur cum arrogante, vt in authẽ. de hær. ab inte. §. cõſequẽs. colla. ix. ADDIT. Quod verũ ĩtelige, ubi arrogatus ẽ ſibi in ſecundo gradu: vt quia eſt arrogatus tanꝙ nepos: alias ſecus, ſecundum Angel. hic.

f¶ Nõ poſſunt. Vt i ad uentitiis, ꝓ fectitia .n. ſibi non auferuntur.

¶ Sed ex diuerſo. Casus. Quærebat, an arrogator de debitis añ contractis teneatur : & vr ꝙ ſic, quia cũ bona oĩa ĩtrã ſeant in eũ, debet teneri, ut fiſcus l. iij. C. ad l. iul. de vi. Item in eo cui bona addicuntur gratia conſeruandarum libertatum, quia vtilibus tenetur l. iij. ff. de fideicom. libert. Tamen contrarium dicitur hic : non tamen quod non poſſit conueniri, ſed habet facultatem reluendi ſe, permittendo bona arrogati poſsideri, prout dicitur etiam in fiſco lege prima. §. an bona. ff. de iure fiſ. & ibi Bartolus.]

S Y L.

g ¶ Conuenitur. de facto. nam non tenetur de iure, ſed de ijs quæ contraxit poſtquam fuit arrogatus, tenetur de peculio, vt ff. de pecul. in arrogatorem,

(j) & ſi tunc non defendat pater, in bonis ipſius patris fit miſsio, vt ff. quibus ex cau. in poſ. eat. fulcinius. §. ſi quis. Accurſius.

ADDITIO. (j) Quod verum ſi contraxit de peculio: alioqn ſi ſibi hæreditas delata fuerit, diſtinguit an iuſſu patris q̃ſiuerit, vel nõ & an filius repudiet, & pater adiuerit pro ſe: & econtra: ſicut fit in naturali & legitimo, vt l. fi. §. j. C. de bonis quæ lib. Aug.

Conti-nuatio. ¶ De eo cui libertatis cã bona addicũtur. ¶ Supra viſum eſt de acquiſitione, quæ fit per arrogationẽ & ſic titulo vniuerſali: verũ quia eſt & alia, quæ fit per addictionem bonorũ libertatum conſeruandarũ cauſa §. fi. ſupra per quas perſonas nobis acqui. ĩõ ſubdit de eo cui libertatis cauſa bona addicũtur. Chriſto. Por.

SYL. * ¶ Addicere quid proprie ſignificet, declarat Budæ, in Anno. ad Pand. titu. de in diem addi. eſt enim hoc titu. addici idem fere quod adiudicari. vnde Prætoris verba erant, Do, dico, addico.]

no iuri non ſubieciſſet, poſsidere, & legitimo modo ea diſponere.

¶ De eo cui libertatis cauſa bona addicuntur.

¶ Si hæreditas illius, qui libertates reliquit, non adeatur, poteſt ille, cui libertas eſt relicta, vel alius petere ſibi addici bona defuncti, & ſatisfacere creditoribus: & erit tanquã ſucceſſor defuncti: & ſerui, quibus libertas directo vel per fideicommiſſum eſt relicta, erunt liberi, etiam ſi bona forent a fiſco occupata. Ang.

ACceſſit nouus [a] caſus ſucceſſionis ex conſtitutione [b] diui Marci. Nam ſi ii, qui libertatem acceperunt [c] a domino in teſtamento, [d] ex quo non aditur [e] hæditas [f] velint bona ſibi addici libertatum conſeruandarum cauſa, audiuntur. Et ita diui Marci reſcripto ad Pompilium Rufum continetur. Verba reſcripti ita ſe habent: ¶ Si Virginio Valenti, qui teſtamento ſuo libertatem quibuſdam aſcripſit, nemine ſucceſſore ab inteſtato exiſtente, in ea cauſa bona eius eſſe cœperunt, vt † venire [g] debeant, is, cuius de ea re notio eſt, aditus, rationem deſiderij tui habebit: vt libertatum tam earum, quæ directo, quam earum, quæ per ſpeciem fideicommiſſi relictæ ſunt, tuendarum gratia addi-

ACceſsit nouus caſus &c. ¶ Totus iſte tit. diuiditur in quatuor partes. Primo ponit acquiſitionem cauſa libertatis cõſeruandæ. Secundo illud p reſcriptũ diui Marci probat. Tertio verba dicti reſcripti ĩterpretaĩ. Quarto illud ſupplet. Secũda ibi (Et ita diui) Tertia ibi (Hoc reſcripto.) Quarta ibi (Sed cũ multas. Diuiſio

a ¶ Nouus. Et eſt hic quartus ſuccedendi modus, vt ſupra p quas pſonas nobis acqui. §. fin.

b ¶ Ex conſtõne diui Marci. Cuius verba ſunt. ĩ. eo. §. ſi Virginio.

c ¶ Acceperunt. deſtinatione.

d ¶ In teſtamẽto. Idem priuilegium daĩ cuilibet petẽdi bona hac cõtẽplatione ut C. de teſtam. ma. l. fi. Accur.

ADDITIO. Et is præferĩ, qui præuenit, vt ibi in d. l. fi. §. ſancimus.

e ¶ Non aditur. ſ. ab hærede.

f ¶ Hæreditas. quõ ergo ualet quod ĩ eo relictum eſt, ut C. de fideicõ. l. cam quam? Rñ. hic ſpeciale eſt.

g ¶ Venire. Id eſt uendi.

† alias venundari.

cãtur tibi, ſi idonee[a] creditoribus[b] caueris de ſolido, quod cuiq; debetur, ſoluẽdo. Et ij quidẽ, quibus directa libertas data eſt, perinde liberi erunt, ac ſi hæreditas adita[c] eẽt: ii aũt, quos hr̃s manumittere rogatus eſt, a te libertatẽ conſequent: ita, ut ſi non alia condõne uelis tibi bona addici, quã ut ii ẽt, q directo libertatẽ acceperũt, tui[d] liberti fiãt. Nã huic[e] ẽt voluntati tuæ, ſi ii, quorũ de ſtatu agit, conſentiant,[f] auctoritatẽ noſtram accommodamus.[g] Et ne huius reſcriptionis noſtræ emolumentum alia ratione irritum fiat, ſi fiſcus bona agnoſcere voluerit, & ii qui rebus noſtris attendũt,[h] ſciãt commodo pecuniario præferendam[i] eſſe libertatis cãm, & ita bona cogẽda,[k] vt libertas iis ſalua ſit, qui eã adipiſci potuerunt, ac ſi hr̃ditas ex teſtõ adita[l] eſſet.

¶ Bonis addictis ceſſat uẽditio ipſorum. Aret.

¶ Hoc reſcripto ſubuentũ eſt & libertatibus, & defunctis, ne bona eorum a creditoribus poſſideantur & ueneãt.[m] Certe ſi fuerint hac de cauſa bona addicta, ceſſat bonorum uenditio: exiſtit enim defuncti defenſor, & quidẽ idoneus, qui de ſolido creditoribus cauet.

¶ Addictio bonorũ tunc demũ habet locum, cum defunctus reliquit libertates ex teſtamento uel ab inteſtato. Ang.

¶ In primis hoc reſcriptum toties locũ habet, quoties teſtõ

a ¶ Idonee. Fideiuſſoribus, vel pignoribus, vel fide habita, vt ff. de fideicom. lib. l. iiij. §. addici.

SYL. ¶ Et ſic uerbũ cautio, quod ſui natura importat nudam cautionẽ, pp adiectũ verbum, idonea, exigit fideiuſſores, vel pignora: & ita cõiter interpretat: patit tñ plures exceptiones. de qbus late p Iaſ. in l. ſancimus. C. đ ver. ſi.]

b ¶ Creditoribus. vel oĩbus, vel vni noĩe omniũ, (j) vt ff. de fideicõ. liber. l. iiij. §. creditorib⁹.

ADDI. (j) Not. caſum, vbi priuatus põt ſtipulari pro altero, cõtra l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de ver. ob. & in §. alteri. ĩfra de ver. ob. & eſt ratio fauore libertatis, vt facilius poſsit dari expedimentũ, quæ libertatẽ ſerui conſequãtur. Ang.

c ¶ Adita eſſet No. mirabile, ꝙ ex hac pactione ſerui fiunt liberi vt orcini, vt hic, & ff. de fideicom. lib. l. iiij. §. ij qui ad. Qui ſint orcini, & vnde dicãtur, dictum eſt ſupra de ſing. re. per fideic. reli. §. pe.

d ¶ Tui liberti fiant. ſubaudi, hoc tibi concedimus, ſed operas neque orcinis, neq; ab eo manumiſsis imponet, vt ff. de ope. lib. l. ſi quis hac lege.

e ¶ Nã huic. Subaudi, concedimus.

f ¶ Conſentiant. Alias in ſeruitute remaneut, & quem noluut habere pr̃onũ, habebũt dominiũ. C. de manu. teſt. l. fi. §. iiij.

ADDIT. Vide qđ no. ĩ. d. l. fi. quia qđ dicit hic, obtinet vbi extraneus petit addici: ſecus ſi ſit aliquis de illis, cui ſit relicta libertas: qm̃ ẽt p̃t petere diſsẽtientibus alijs. Aug.

g ¶ Accõmodamus ff. de fideicommiſ. lib. l. iiij. §. ij qui.

h ¶ Attendũt. Vt procuratores noſtri.

i ¶ Præferendã hoc ẽ, quia compe tent libertates.

k ¶ Cogẽda. i. accipiẽda p fiſcum.

l ¶ Adita eſſet. olĩ prius fiſcus admittebat bonis nõ aditis ab alio, & etiam aditis, dummodo eſſent bona ſoluendo: alias aditio ab alio facta valebat, vt ff. de fideicom. lib. l. iiij. §. pe. hodie indiſtincte admittuntur, vt C. de teſtam. ma. l. fi. §. penul.

m ¶ Hoc reſcripto. Veneant. id eſt uendantur.

a ¶ Eã libertatẽ. Accur. b ¶ Succeſſor. Nunqd ex teſtõ vel ab inteſtato erit iſte hæres? Reſpõ. neutrum dici põt. Dic ergo hunc anomalũ ſucceſſorẽ eſſe, ſicut illum qui ſuccedit hæredi non implenti defuncti voluntatem, vt in authentico de her. & falcid. §. in omnibus, collatio. prima: & iura ſepulchrorum habet vt bon. poſſeſſor, ut ff. de fideicõ miſſ. liberta. lege quarta. §. is autem cui.

Succeſſor anomalus.

SYL. * ¶ Hanc glo. multum commendat Bartol. in eodem authenti. §. & hoc, ad fin. & de iſto hærede anomalo vide Zaſium in Intellect. ſing. fol. primo.]

c ¶ Neminem. hæredem ab inteſtato.

† alias poſsit.

ADDIT. Puta quia repudiauit, vel lapſus ẽ ter-

libertates datæ ſunt. Quid ergo ſi quis inteſtatus decedens, codicillis libertates dederit, neq; adita ſit ab inteſtato hæreditas, an fauor conſtitutionis debebit locũ habere? Certe ſi inteſtatus deceſſerit, & codicillis dederit libertatem, competere eam [a] nemini dubium eſt. Tunc enim conſtitutioni locum eſſe verba oſtendunt, cum nemo ſucceſſor [b] ab inteſtato exiſtat. Ergo quandiu incertum erit, vtrum exiſtat, an non, ceſſabit conſtõ: ſi vero certũ eſſe cœperit neminem [c] exiſtere, tunc erit conſtitutioni locus.

¶ Licet ille, qui repudiauerit hæreditatem, poſſit in integrum reſtitui, & iterum adire, tamen addictio ſemel facta & libertates non ceſſabunt.

¶ Si is, qui in integrum reſtitui poteſt, abſtinuerit hæreditate, an quãuis poteſt in integrum reſtitui, † poteſt admitti conſtitutio, & bonorum addictio fieri? [d] Quid ergo ſi poſt addictionem libertatum conſeruandarum cauſa factam, in integrum ſit reſtitutus? Vtique non erit dicendum reuocari libertates, quia ſemel competierunt.

¶ Si libertates datę fuerint inter viuos, datur addictio bonorum: ſed reuocatur in dubium, an datę fuerint in fraudem creditorum. Are.

¶ Hæc conſtitutio libertatum tuẽdarum cauſa introducta eſt. Ergo ſi libertates nullæ ſunt datæ, ceſſat hæc conſtitutio. Quid ergo ſi viuus dederit libertates, vel mortis cauſa, & ne de hoc quæratur, vtrum in fraudẽ creditorum, an non factum ſit, idcirco velint ſibi addici bona, an audiendi ſint? Et magis eſt vt audiri debeant, † & ſi deficiant verba conſtitutionis.

¶ Supplet reſcriptum diui Marci. Angel.

¶ Sed cũ multas diuiſiones [e] eiuſmodi conſtitutioni deeſſe perſpeximus, lata eſt a nobis pleniſsima conſtitutio, [f] in † qua multę ſpecies [g] collatæ ſunt, quibus

minus præfixus ad inſtãtiam petentis bona ſibi addici: ſed ſi ſolum ad inſtantiam creditorum fuiſſet præfixus, haberetur pro hærede Ang.

d ¶ Si is q. Fieri. Et reſpondeo ſic, vt ff. de fidei commiſſ. libert. l. iiij. §. j. Accur.

e ¶ Sed cũ. Diuiſiones, id eſt caſus.

f ¶ Cõſtitutio. C. de teſta. manu. lege fin.

g ¶ Spẽs, id eſt caſus.

¶ De ſucceſſionibus ſublatis. Rubr.

¶ Supra viſum eſt de multiplici ſpẽ ſucceſsionum, ſed qa ſunt quædã, quæ hodie ſunt ſublatæ, vt eſt illa quæ fiebat per bonorũ venditionẽ, vel ſenatuſconſultum Claudianũ, ideo ſubdit de ſucceſsionibus ſublatis. Chriſtophor. Por.

Continuatio.

* † Nota locum eſſe legis diſpoſitioni, tametſi verba deficiãt dummodo vigeat eius rõ.

† alias quam.

ius hmôi ſucceſsionis pleniſſimū ē effectum: quas ex ipſius lectione conſtitutionis poteſt quis cognoſcere.

¶ De ſucceſſionibus ſublatis, quæ fiebant per bonorum venditiones, & ex ſenatuſcon. Claudiano.

¶ Succeſſio facta p venditionem bonorū debitoris eſt hodie ſublata. Are.

ERant ante prædictam ſucceſſionem olim & alię p vniuerſitatem ſucceſſiones: qualis fuerat bonorum emptio, [a] quæ de bonis debitoris vendendis, p multas ambages [b] fuerat introducta: & tunc locum habebat, quādo iudicia ordinaria [c] in vſu fuerant: ſed cum extraordinariis iudiciis poſteritas vſa eſt, ideo cum ipſis ordinariis iudiciis etiam bonorum venditiones expirauerunt: [d] & tantummodo creditoribus dat̄ officio iudicis bona [e] poſſidere, & prout vtile eis viſum eſt, ea diſponere: quod ex latioribus Digeſtorū libris [f] perfectius apparebit.

¶ Succeſſio, quæ fiebat per ſenatuſconſultum Claudianū, eſt hodie ſublata. Ang.

¶ Erat & ex ſenatuſconſulto Claudiano miſerabilis p vniuerſitatem acquiſitio: cum libera mulier ſeruili amore bacchata, [g] ipſam libertatem per ſenatuſconſultum amittebat, & cum libertate ſubſtantiam: [h]

Diuiſio

ERant ante. ¶ Totus iſte tit. diuidit in duas partes. Primo tollit venditiones & ſucceſsiones, quæ ex eis fiebant. Secundo, quę fiebant ex ſenatuſconſulto Claudiano. Secunda ibi. (Erat.)

a ¶ Emptio. i. venditio, † vt ſequit. ſic & ff. de actio. emp. ueteres. Accu. ADDIT. Quod facit, vt pœnale diſpoſitio ī vno, puta uēdente, hēat locum ēt in emēte, cum ſint correlatiua.

† No. ꝙ ſæpe verbū vēditio ponit̄ pro emptione, & econtra: & aduerte, ꝙ fortius dico, ꝙ licet ſimpliciter dicatur vnū intelligit̄ de vtroq;, q̄a ſunt correlatiua, vt l. fin. C. de īdi. vid. tol. & l. j. ff. de accept. Ang.

b ¶ Ambages. Nā proponebat creditor actionem: & ſi cadebat a ſyllaba, cadebat a cā: ſi vero nō cadebat, bona debitoris abſentis vel p̄ſentis vēdebat ſua auctoritate, quod hodie nō ē, vt hic, & C. de formu. & impe. l. j. & ij.

c ¶ Ordinaria. i. ſolemnia.

d ¶ Expirauerunt. i. receſſerunt.

e ¶ Bona. ſ. omnia, vt ff. quib. ex can. ī poſ. ea. l. j. ſed hodie pro menſura debiti declarati, vt in authen. de exhi. & intro. re. §. ſi vero. col. v.

ADDITIO. Dic hoc verum, quando agitur perſonali: ſecus ſi agatur etiā hodie reali vel hypothecaria: quia iura antiqua remanent incorrecta: & ſic fit miſsio inſolidum in poſ. vt not. gl. in auth. ei qui. C. de bo. auct. iudi. po. & in l. iij. C. de procura.

f ¶ Libris. vt ff. quib. ex can. ī poſ. ea. per totum, & de bonis auc. iud. poſ. per totum.

g ¶ Erat. Bacchata. i. capta vel decepta. Vt. n. dīno qs capit̄ vel baccho, ita & amore. Itē furore amoris nil vehemētius inuenit̄, vt ī auth. q. mo. nat. eff. ſ. leg. §. illud. colla. v. ADDIT. Et maxime ī iuuenibus: vñ ver. Militat in teneris annis amor hoſpes amenus. Eſt in canicie ridiculoſa uenus. Facit c. cū in iuuentute. extra de p̄ſumpt.

Ebrius & mulier luxurioſa æquiparantur.

h ¶ Subſtātiam. Si coniungebat ſe alieno ſeruo, & contra dñi nunciationē. ut C. ad ſenatuſcon. Claudianum. l. j.

¶ De obligationibus. ¶ Hic incipit tertia pars principalis diuiſionis totius iſtius operis gratia commodioris diuiſionis, & etiam materiarum: facit l. Caius. §. j. ff. de leg. iij. cum ſi. ibi not. quoniam hic tractat̄ de tertia parte ſiue de tertia materia, in qua verſatur ius noſtrum: qm̄ verſatur circa tria: aut circa

Continuatio Ang.

perſonas,aut circa res, aut circa actiones & obligationes, vt ſupra de iure natu.gen.& ciu.§.fi. Vſque huc tractauit de perſonis, & rebus,vt dicit glo.rubr. igitur aliam & tertiam partem faciemus de obligationibus & actionib. & per conſequēs de tertia materia totius iuris ciuilis. Are.

quod indignum noſtris temporibus eſſe exiſtimantes, & a noſtra ciuitate deleri, & non inſeri noſtris Digeſtis conceſſimus.

¶ (De obligationibus.

Continuatio Accur. ¶ Accur: autem ſic continuat iſtam rubricā: Dictum eſt ſupra de perſonis,lib.j. de rebus in ſecundo & tertio vſque huc: nunc de actionibus debet dicere,vt ſupra de iur. natur.§.fin.ſed quia obligatio mater eſt actionis,vt ff. de procur.licet.§.ea obligatio. ideo præmittitur de his obligationibus: & ideo dicit hic, Nunc &c. Accur.

SYL. ¶ Aduerte quia hoc dictū eſt falſum.Si enim eſſet mater,poſita matre poneretᷓ filia: quia ſunt correlatiua:quod tamen eſt ſalſum, quia eſt dare obligationem ſine actione l.niſi.l.ſi tutor.ij.§.fi.ff. de tut.& rat.diſtra.ubi ſtatim,ꝙ tutor incipit adminiſtrare, naſcitur obligatio. & tamen actio non oritur niſi finita tutela. Nec obſtat.§.licet. quia uerbum, parit,non ſtat proprie: ſed prout ſtat in.l.ſi bene collocate.ff.de vſur. in c.ꝑ fodiens.de homicid.in cap. dilecto. de præben.*Limitanda itaque eſt glo. ut procedat in actione perſonali, non in reali.Item in actione natiua, non datiua,quæ datur a.l.ſine vlla obligatione, Iaſon infra de actio.in princ.in.iij.col. ad finem.]

Diuiſio NVnc trāſeamus. ¶ Totus iſte titul⁹ diuiditᷓ quatuor partes.Primo ponit diffinitionem obligationis. Secundo ponit vnam diuiſionem obligationum. Tertio ponit ſecundam diuiſionem. Quarto illam diuiſionem in aliam ſubdiuidit.Secunda ibi (Omnium autem.) Tertia ibi (Sequēs.) Quarta ibi (Prius eſt.)

¶ Caſus. Ita figurari poteſt. Cum ſimus aggreſſi tractatum de obligationibus,prius eſt vt cognoſcatur id,de quo diſputatur, & eius diuiſiones, vt ordinate in ipſa materia procedi poſſit: ad quod reſpondetur prout ī text. & caſus eſt literalis.No. quid ſit obligatio. Item ꝙ eſt ius.Itē quod eius vigore quis dicitur victus.Item quòd aſtringit ex virtute ſibi a iure ciuili tributa. Item quod obligationes aut ciuiles ſunt aut prætoriæ:& quæ ſint ciuiles,& quæ prætoriæ.Item quòd ſunt ex contractu vel quaſi,delicto vel quaſi: & illæ, quæ ex contractu ſunt, contrahūtur aut re,aut verbis,aut literis,aut conſenſu.] SYL.

¶ Continuat & diffinit obligationem. Ang. Arct.

NVNC tranſeam⁹ ad obligationes.Obligō^a ē iu

a ¶ Obligatio. Videtur, quòd nulla obligatio diffiniatur. Nam ciuilis ſola non habet effectum exigendi, vt patet in obligatione literarum ante biennium, vt infra de liter. obligatio. Obligationum q̄dā eſt ciuilis tm̄,quæ dā natu ralis tm̄, q̄dā ciuilis & naturalis ſimul.

SYL. ¶ Hæc opinio. communis eſt, quamuis Vltramont. uelint nec naturalem nec ciuilem natam, de quo in lege cum quis. C. de iuris & facti ignorantia.]

¶ Item patet in obligatione ciuili & naturali ſimul: nam ſi pactum fieret de non petendo tollitur naturalis, & remanet ciuilis, ut ff. de ſolutio. ſtichum aut pamphilum. §. naturalis. & tamen non habet effectum iſtum, ut infra de exception.§. præterea. Item nec naturalis: quia nec per eam fit exactio. licet impediatur repetitio. ff.de donatio. lege hoc iure.§. final. & ff. de condition. indeb.l. iudex. & lege Iulianus. Sed dic quòd ſimul vtraque hic diffinitur. Item ſi bona eſt diffinitio, ergo conuertitur cum ſuo diffinito. ubicunque ergo eſt iuris vinculum, eſt obligatio: & econtra, ubi non eſt tale iuris vinculum, non eſt Diffinitio bona conuertitᷓ cū ſuo diffinito.

obligatio: ergo nec fideiuſſor adhiberi poteſt, vt ff. de verbo. oblig. l. j. §. ſi quis ita in fin. quod eſt falſum, quia naturali obligat. om̃ accedit, ut infra de fideiuſ. in prin. Sed dicas, ꝙ hic eſt deceptio: nã ſi dicas, non eſt obligatio ſ. ciuilis & naturalis, vera eſt: ſi di-

ris [a] vinculum, quo neceſſitate [b] aſtringimur alicuius ſoluendæ rei [c] ſecun-

cas obligatio. ſ. nulla, etiam naturalis, falſa eſt. & ſic vis eſt in dictione, obligatio. Vbicunque enim dico, quòd naturali obligatione quis tenetur, intelligo de iuregentium: quia conuenit ſolis hominibus & omnibus.

SYL. ¶ Adde, quòd hæc opin. cõis eſt: cõtra quam diſputando tenet Fortun. in l. ſi vnus. §. pactus. in vij. col. ff. de pact. vbi tenet, ꝙ hic ſola ciuilis diffiniatur.]

a ¶ Iuris vinculũ. i. ius vinciens. & ſic eſt res incorporalis, vt ſupra de rebus corp. & incorp. in fin. vt enim boues funibus viſualiter ligantur, ſic homines verbis ligantur & intellectualiter, vt ff. de verb. ſign. l. rei. §. j. †

† Forſaſſe voluit allegare l. nois & rei. §. j. eo titu. vel l. obligamur ff. de action. & oblig.

ADDITIO. Iuxta illud: Verba ligant homines, taurorum cornua funes. Cornu bos capitur, voce ligatur homo.

b ¶ Neceſsitate. Tunc. n. vere debitor eſt, cum neceſſe habet ſoluere, vt ff. de verb. ſign. l. debitor. & ita ſecundũ hoc nulla obligatio, cui opponitur exceptio, diffinitur hic: quod verum eſt, ſi opponatur exceptio ideo, quia deſijt eſſe vinculum naturale vel ciuile: nam quædã exceptiones proponuntur etiam quando vtrunque vinculum adeſt: vt Macedoniani & Velleiani.

SYL. ¶ Rõnem aſsignat Bart. in l. j. in pen. col. ff. de cond. indeb.]

Obligatio effectualis duas radices habet naturalẽ & ciuilẽ. ¶ Sunt enim effectualis obligationis duæ radices: vna naturalis. ſ. quæ conſenſu naſcitur: quæ inter omnes fieri poteſt, etiam inter ſeruos: & hæc naturalis dicitur, vt ff. de pact. l. j. § adeo. hæc radix contrario conſenſu tollitur, vt ff. de ſolut. l. ſtichum. §. naturalis. quia nil tam naturale &c. vt ff. de reg. iur. l. nihil tam naturale. ſed hæc naturalis vim non habet exigendi: impedit tamen ſoluti repetitionem, vt ff. de fideiuſ. l. fideiuſſor. §. fideiuſſor. Huic quoq; accedit ciuilis etiam radix, quæ illi naturali faciem dat, vel formam, vel veſtem, vt poſsit parere actionem. Et hæc ciuilis tollitur contrario ciuili actu, nõ naturali: vt per acceptilationem, vt infra quibus modis toll. obliga. §. j. alias §. item per acceptilationem. Item per ſententiã remanente naturali: ſed hoc nõ eſt ipſo iure, ſed per exceptionem, vt ff. de condi. indeb. l. Iulianus. ſententia enim eſt de iure ciuili, cum oĩa iudicia ſint de iure ciuili, vt diximus ſupra de iure nat. §. ius aũt. in glo. vt ſunt &c. per legem. ff. de orig. iur. l. ij. §. hæc diſputatio. Obligã ciuilis tollitur ꝑ acceptilationẽ & ſententiã.

¶ Hæc glo. communiter approbatur, quicquid voluerit glo. in l. j. ff. de condi. indeb.] SYL.

¶ Et hæc ciuilis non adhæret ſeruis, cũ nil ſint inſpecto iure ciuili, vt ff. de reg. iur. l. ſeruitutem. & l. quod attinet. Itẽ filio contra patrem, vel econtra nõ naſcitur, vt ff. de cond. indeb. l. frater a fratre. §. quæſitum, cum inter eos non poſſit eſſe iudicium, vt ff. de iudic. l. lis. iure ciuili impediente ratione patriæ poteſtatis, vt ſupra de patria poteſtate. §. ius autem. Accurſius. Obligã ciuilis quibuſdã perſonis non adhæret.

¶ Adde, ꝙ vera ratio eſt, quia inſpecto iure ciuili filius eſt eadem perſona cum patre, & econtrario: & ideo actio & paſsio in eodem ſubiecto non cadit: quæ talis vnitas non eſt conſiderata ſecundum ius gentium: hoc autem verũ de iure antiquo, exceptis caſtrenſibus vel quaſi, & hodie aduentitijs: de quibus videnda eſſent quæ ponit Bartol. in l. ſi quis pro eo. §. item ſi filius. ff. de fideiuſſ.] SYL.

ADDITIO. Hodie tamen in aduentitijs forte naſcitur ciuilis obligatio, quamuis durante patria poteſtate contra eum non exerceatur. Ang.

c ¶ Rei. Vel etiam facti, quia verbum rei generale eſt, vt ff. ſi certum pet. lege prima in fin. & ff. de verborum ſignific. l. rei.

ADDITIO. No. appellatione rei factum contineri: ex quo dixerunt aliqui, ꝙ ſi ſtatuto caueatur, ꝙ pro quacunque re petita ſoluatur ſolidus pro libra, ꝙ habebit locum in facto petito: quod

verum limitat hic Bald. quando tale factum petitũ erat æſtimabile. vt librum ſcribi. domum ædificari, & foſſam fodi. Si aũt eſſet inæſtimabile. vt facere vxorẽ conſentire, tunc nihil eſſet ſoluẽdũ: quia verba ſtatuti debẽt intelligi ĩ caſu poſsibili, hoc eſt quo res æſtimari poſsit. l. non ſolum. ff. de act. & oblig. & l. ſi iõ C. ad ſillania. Chriſt.

dum [a] noſtræ ciuitatis iura.

¶ Ponit primam diuiſionem obligationũ, q͞a aliquæ ſunt ciuiles, aliquæ p̄toriæ.

¶ Omnium autẽ obligationum ſumma [b] diuiſio [c] in duo genera deducitur: nanq; aut ciuiles ſunt, aut prætoriæ. Ciuiles ſunt, quæ aut legibus [d] conſtitutæ, aut certo iure ciuili comprobatę [e] ſunt. Prętoriæ. ſunt, quas Prętor ex ſua iuriſdictione

* ADDI.

Verbum ſoluendæ hic complectiẽ oẽm liberationem, cum alias & proprie ad pecuniæ numerationem tñ vel ad rei debitæ ſolutionem referatẽ l. iiij. §. ait prætor. ff. de re iudi. H. M.

a ¶ Secundum. Illud ſecundũ, põt referri ad totã diffinitionẽ: quaſi dicat, obligatio ſic diffiniẽ ſecundum iura romana, id eſt ſecundũ leges: & ſic ciuilis & naturalis hic ſimul diffinitur.

SYL. ¶ Adde ꝙ hæc expoſitio eſt bona, quia eſt vltima differentia perficiens diffinitionem, quæ reſpicit cauſam formalẽ: & excludit illud iuris vinculum, quo quis aſtringitur alicuius ſoluendæ rei non ſecundũ noſtræ ciuitatis iura: quæ verba important, vt vinculũ obligationis, licet habeat naturalem cãm, velut primã materiam & præexiſtentẽ, tñ formaliter cauſeẽ ſecundũ noſtræ ciuitatis iura, ita vt ciuilis obligatio naturali iũcta, tanquam cauſa formalis materiali, & mas fœminæ, efficiat vinculum neceſſitate aſtringens ſecundum noſtræ ciuitatis iura. vnde tenetur ſeruus domino operari, & tamen non eſt hæc obligatio, ſed vinculum iuris gentium, quod ius ciuile recipit: nihil tamen ei adiungit aut tribuit formale.]

¶ Vel dic, ꝙ refertur tantum ad principium. ſ. iuris vinculũ: & quod dicit quo aſtringimur. ſ. quandoque: vt qñ eſt ciuilis & naturalis: quandoq; non: vt quando eſt naturalis ſola, vel ciuilis ſola. & ſecundũ hoc quælibet diffinitur hic, non etiam naturalis vel ciuilis ſola. Vel dic, ꝙ ponitur remotiue hæc dictio, ſecundum. q. d. illa obligatio eſt iuris vinculũ, quæ eſt ſecundũ ius, nõ cõtra ius. ff. de verb. obl. gñaliter. & l. veluti. & ſecundum hoc refert ad primũ. Vel dic, ꝙ refert tm̃ ad illam dictionem, ſoluendæ, nã ſecundũ ius ſunt faciendæ ſolutiones: vt res æque bona ſoluatur, vt ff. ſi cert. pet. l. cũ q͞d. & ff. cõmo. l. iij. §. ſi reddita. Item congruo loco & tpe, vt ff. de ſolu. l. ſi ſoluturus. Item de euictione promitti, alias non vr̃ ſoluere, vt ff. de verb. oblig. l. iulianus. §. qui fundum. & ff. de condi. cã da. l. fin. & de euic. l. ij. Item per competentes actiones & iudices fiat ſolutio: aliter non valet ſententia, nec ſolutio fieri debet, vt C. ſi a non compe. iu. l. fi.

* ¶ Iſtam vltimam partem glo. dicit ſingularem Iaſ. in. §. j. col. pe. nu. 167. infra de act. & Sozi. in rub. ff. ſol. mat. col. vij. ad hoc ꝙ ſñĩa lata ſuper inepto libello ſit ipſo iure nulla.] SYL.

b ¶ Omniũ. Summa. i. prima: vel ſumma. i. breuis. ſic ſupra de iure perſo. in prin. eſt. n. q͞nq; maior, vt infra eo. §. fi.

c ¶ Diuiſio. Diuiſio eſt innumerabilis materiæ breuis compoſitio. & diuiſio ad multa facit, vt diximus in proœmio § penult. Diuiſionis diffinitio.

¶ Tu rectius dic, ꝙ diuiſio eſt alicuius totius vniuerſalis aut integralis ſufficiens & diſtincta partium aſsignatio.] SYL.

d ¶ Legibus. vt legis aquiliæ obligatio, vt infra ad. l. aquil. in princ. Item de pauperie per legem xij. tabularum, vt ff. ſi qua. pau. fe. di. l. j. j. reſpon. Itẽ furti nec manifeſti, vt infra de nox. §. ſunt autem. ſecus autem eſt de furto manifeſto: quia illa obligatio eſt prætoria, vt infra de perpe. & tempo. act. §. furti quoque.

e ¶ Iure ciuili cõprobatæ, vt ſunt obligationes iure gentiũ inuẽtæ, vt ſupra de iur. nat. § ius aũt. q̃ a iure ciuili ſunt

conſtituit: [a] quæ ēt honorariæ [b] vocanť.

¶ Ponit ſecundā diuiſionem obligationū, q̄ eſt quadruplex.

¶ Sequens [c] diuiſio in quatuor ſpēs diuiditur. Aut.n.ex contractu[d] ſunt, aut† quaſi ex contractu: [e] aut ex maleficio, [f] aut† quaſi ex maleficio. [g]

† alias ex quaſi.
† alias ex quaſi.

¶ Obligationes ex contractu ſunt in quadruplici differentia. Ang.

¶ Prius eſt vt de ijs, quæ ex contractu [h] ſunt, diſpiciamus. Harū æque[i] quatuor ſunt ſpēs: aut enim re [k] contrahuntur, aut verbis, [l] aut literis,[m] aut conſenſu: [n] de quibus ſingulis diſpiciamus.

comprobatæ, ut ff.de iuſtit.& iur. l.ius ciuile.

SYL. * ¶ Vide Fortu.in l. iuris gentium in j.uo.in prin.ff.de pac.]

a ¶ Conſtituit. Vt obligatio ex furto manifeſto, vt.j.de ppe.& tēp.act.§.j.Itē ex rapina,& vbicūque prætor aliquā obligationē īducit, ut patet per multos titulos,vt ff.de iuſtit.& iu.l.ius ciuile.§.ius prætorium.

b ¶ Honorariæ. Quia ptores honores gerebant quod dic ut ſupra de iur.nat.§.prætorum.

c ¶ Sequens diuiſio.ſ.obligationum.

d ¶ Ex contractu.vt.j.uſque ad tit.de obli.quæ ex quaſi contractu.

e ¶ Quaſi ex contractu.vt.j.de obl.ex quaſi contractu.Sequentes duo tit. vſq; ad quartū lib.ſunt cōes.ſ.p quas perſo.nob.acqu.& quot mo.tol.obli.

f ¶ Ex maleficio.vt.j.de obl. ex malefic.vſq; ad tit.de obl.ex quaſi malefi.

g ¶ Quaſi ex maleficio.vt infra de obli.ex quaſi maleficio. Et ſubaudi, aut ex uariis figuris cauſarum, ut ff.de act.& obli.l.j.in prin.

* ADDITIO. Vlpianus quaſi contractū & quaſi debitū uarias figuras cauſarum vocat: quod ſingulari & proprio quodā iure, eiuſmodi obligationes ex uarijs cauſis deſcendant. E. B.

h ¶ Prius eſt. Ex cōtractu.proprie ponitur quo ad illos contractus, vbi hinc inde naſciť obligatio, improprie quo ad alios,vt ff.de uerb.ſig.l. labeo.ij.ſic.ff.ſi cet.pet.l.certi condictio. in prin.& de offi.procon.& leg.l.ij.

ADDIT. Not. appellatione contractus intelligi proprie contractum vltro citroq; obligatorium. Ex quo dixit Bald. q ſi ſtatuto caueať, q qui non petierit debitum ex contractu infra x.annos,cadat a iure ſuo,non hēt locū in creditore ex mutuo:quia ille non eſt ꝓprie,contractus,cū ſolū recipiens obligeť, non autem numerans.Chriſt.

i ¶ Aeque.vt ſupra.Accur.

k ¶ Re contrahunť, ut infra titul.proximo.

l ¶ Verbis. vt j.tit.ij.vſque ad titul.de lit. oblig.

m ¶ Literis ut īfra de li. oblig.

n ¶ Cōſenſu.vt.j.de obl. ex conſen.cū ſe.ti. Sed quæ eſt drīa inter actionem, & obligationē & contractū? Rn̄.Contractus eſt uerborum conceptio vel cōſenſus,ut patet.ff.de uerb.obl.l.ſtipulationum.§.ſtipulatio.& eſt facti,ut ff.de cura.fu.l.conſilio.in fi.

Contractus obligatio & actio differūt

SYL. ¶ Adde,q hoc non eſt verum, conceptionē verborū eſſe qualitatē & formā eſſentialē oium contractuum,ſed illorū tm̄ qui verbis perficiunť: ut ſtipulatio: nā aliorū eſſentialis forma eſt conſenſus,aut res,aut litere,vt hic dr̄:& verba in eis interueniunt vt cā inſtrumentalis,accidentalis,& iō ſine eis eſſe pn̄t.l.mutus.ff.de iure dot.& declarat hic Angel.& not.q illa uerba poſita in gl. vel conſenſus.[non ſunt Accurſij, ſed ſunt additionalia & imperfecta,quia conſenſus ſine alia forma non diceret contractus eo modo,quo hic accipitur,ſed eſſet conuentio ſeu pactum ſimplex l.j.ff.de pac.]

¶ Obligatio eſt q̄ inde naſciť,ut argu.ff.ſi cert.pet.l.ij.circa finem. Actio eſt quod poſtea inde ſurgit: & ſic nullum eſt alterum,ut ff.de procu.licet.§.ea.& infra tit.ij.in princ. & hæc duo ſunt iuris,ut in diffinitionibus patet.

¶ Quibus modis re contrahitur obligatio.

Continuatio. ¶ Continuatio iſtius tituli ad p̄cedentem patet ſupra titulo proximo ī fin. Aretinus.

Diuiſio

RE contrahitur. ¶ Totus iſte tit. diuidiť in quinq; partes. Primo ponit de mutuo. Secūdo, de indebito ſoluto. Tertio, de commodato. Quarto, de depoſito. Quinto, de pignore dato. Secunda ibi in.§. (Is quoq;.) Tertia ibi (Item is.) Quarta ibi (Præterea.) Quinta ibi ī.§. (Creditor quoque.)

¶ Quibus modis re contrahiť obligatio.

¶ Obligatio ex mutuo contrahitur re, & in ijs rebus, quæ pódere, numero, vel menſura conſiſtūt. Et dicitur mutuū, quia de meo tuum fit Angel.Arct.

SYL. ¶ Re contrahitur. Caſus. Non eſt aliter figurandus, cum ſteť in declaratione terminorum. Declarat enim, qualiter re obligatio contrahatur, & in quibus mutuū conſiſtat, & ad quid deť, & unde dicať, & quæ actio ex eo naſcatur. Not. mutuū re contrahi. Item ꝙ res exiſtentes in pondere, numero, vel menſura, ſunt illæ, in quibus mutuū conſiſtit. Item ꝙ in his rebus ita demū mutuum contrahiť, qñ danť ad pondus, numerū, uel menſuram: & hæc eſt forma antecedens ipſius. Item in prædictis rebus nō contrahiť ēt mutuum, niſi ita dentur vt accipientium fiant: & hæc eſt una ex cauſis finalibus ipſius. Itē in prædictis rebus ſimiliter non contrahitur mutuum, niſi ita dentur, vt factæ accipientium non eædem reddanť, ſed aliæ non diuerſi generis ſed eiuſdē: & hæc eſt alia finalis cauſa eiuſdem. Item qui mutuum accipit, debet rem eiuſdem gñis æque bonam reddere. Item not. mutui etymologiam. Item ꝙ ex contractu mutui oritur certi condictio.]

Pactum nudum ſex modis ueſtitur.

a ¶ Re contrahiť. In primis nota ueſtiri pactum id, quod eſt nudum, vj. modis. (j) Re, vt hic. Verbis, ut infra tit.j. Literis, ut infra de liter. oblig. Conſenſu, ut infra de oblig. ex conſen. Cohærentia contractus: ut ſi iuxta contractū apponať aliquod pactum ante vel poſt ut C. de pactis. petens. & ff. de pact. l. iuriſgen. §. quinimmo. Item interuentu rei: ut in contractibus innominatis, ex quibus naſciť actio demum re ſecuta, ut C. de rerum permu. ex placito.

SYL. ¶ Adde ꝙ ille tex. non probat niſi a cōtrario ſenſu: bonus tex. in l.j.§. itē emptio. in ij. reſpon. ff. de rer. permu.]

RE contrahitur [a] obligatio, veluti ex mutui datiōe. Mutui [b] aūt † datio ī iis reb. cōſiſtit, q̄

† alias obligatio.

¶ Sed quid differt ea, q̄ ueſtitur re ab ea quæ interuentu rei ueſtitur? Reſpon. prima habet ueſtimentum & robur ſtatim cū naſcitur: nā tacite agitur, vt reddatur mutuum uel commodatum. ff. ſi certum pet. cum quid. ſed in alia dudū forte poſtea qñ res traditur. C. de pact. petens. & C. de rer. permut. ex placito. Et adde duos modos, ut not. d.§. quinimmo ſ. qñ ueſtitur legis auxilio: quod eſt, quoties nudum pactum actionem parit: ut in donatione, ut ff. de pact. legitima. Item rei principio: ut in pollicitatione facta reipublicæ, ut ff. de pollici. l.j. Accur.

ADDITIO. Item ueſtitur pactum auctoritate legis, ut C. de donation. ſiquis argentum. ſed iſte modus comprehenditur ſub prædictis. Item iureiurando, ut ff. de op. lib. ut iuriſiurādi.

SYL. ¶ Adde ſecundum Iaſon. in l. iuriſgen. §. quinimmo. in vj. col. ff. de pact. quod ueſtitur etiam cohærentia uoluntariæ traditionis l. lege. C. de pact. Item implemento condōnis. l. cum ad præſens. ff. ſi cert. pet. * Et de iſtis ueſtimentis uide Fortu. in dicto.§. quinimmo. col. xxiij. ubi late hanc materiam perſequitur.]

ADDITIO. (j) Et dicitur pactum nudum, quod ſtat in puris finibus conuentionis: alias ſi tranſit in proprium nomen contractus, uel formam ſeu ſolennitatem, uel cauſam per quam robur & efficaciam aſſumit, erit ueſtitū. Angel.

b ¶ Mutui. Not. quòd quatuor debent eſſe in mutuo. Natura, ut ad hoc ſit inuenta ut menſuretur, uel ponderetur, uel numeretur, ſicut eſt in pecu-

Mutuo quatuor ſunt neceſſaria

condictio? Quidam dicunt ꝙ non, vt ff. ſiquis in ius vocat. non ie. l. fin. Nos dicimus ꝙ ſic, & quod. d. l. dr̄, incerti cōdictio, dic, ideſt certi condictio quæ dat̄ ad īteteſſe, quod eſt incertum: & eſt rō, quia licet prima facie ſit incertū, certificatur tñ p iudicē vt infra de actio. §. curare. † ſecus ſi ad factum: quia ēt in ſnīa non certificatur quantitas, vt ff. de uerb. obl. ubi aūt §. qui id quod. & ff. de re iudi. ſiquis ab alio. §. fi.

†Et pro hoc alleg. Angel. hic caſum ī l. ii. C. de inut. ſtip. Nō eſt. n. in ptāte actoris q̄titas interesſe

SYL. ¶ Hæc opi. communiter tenetur in d. l. certi condictio. in prin. quando intereſſe petitur ſimpliciter.

SYL. ſed ſpectat ad iudicē.

eo, qui per errorem [a] ſoluit, re obligatur: daturq; agenti contra eum propter repetitionem condictitia [b] actio. Nam † perinde ei [c] & ab eo [d] cōdici pōt, ſi apparet [e] eum dare oportere, ac ſi mutuū

¶ Is quoque. Caſus. Quærebatur, an aliter re contraheretur obligatio, quā ex mutuo: & reſpōdet ꝙ ſic ex receptione indebiti ſoluti per errorem: cuius tñ contrariū uidebat̄, tum quia qui ſoluit magis diſtrahere intendit, quā contrahere: tū quia non ſoluit animo ſibi obligandi illum: vnde non vr̄, ꝙ aliquo mō poſſit naſci obligatio ſine conſenſu. Tñ contrarium dr̄, eo quia ſolutum eſt per errorē & ſponte, obligatio aūt, ſicut in quolibet quaſi contractu, ſubintelligit̄ a l. & orit̄ ex ipſa re ſoluta. Not. qñ quis obligetur ex indebito recepto. Itē quod ſoluenti dat̄ condictio indebiti. Item quod valet argumentū de mutuo ad indebitum. Itē ꝙ pupillus ſine tutoris auctoritate non obligat̄. Itē ꝙ licet ſolutio indebiti effectu producat obligationem, quæ ipſo effectu conſiderato dicit̄ obligatio ex contractu, tñ inſpecta intentione agentium talis actus non eſt contractus ſed diſtractus.]

a ¶ Per errorem. Aliud ſi ex certa ſcientia, vt ff. de condictio. indeb. l. j. & ff. de reg. iur. cuius per errorem. & C. de iuris & fact. ignoran. cum quis. Accurſius.

ADDITIO. Ex quo nota modum concludendi eſſe, ꝙ indebitum ſoluit per errorem iuris vel facti prout fuerit: & eſt neceſſe hoc exprimere: niſi qualitas perſonæ agentis eſſet cauſa dandæ condictionis: vt in pupillo, in dementе, vel furioſo. Angel.

b ¶ Condictitia actio. Ideſt condictio indebiti, quæ datur propter indebita ſoluta, ſi facta ſint accipientis, vt ff. eod. l. indebiti. §. j.

Condō indebiti ad quid datur.

SYL. ¶ Condicū-tur enim reſpectu dominij quatenus dominium trāſlatum eſt l. ſi pene. §. ſi falſo. ff. de condi. indeb. & ibi glo.]

† alias perinde ab eo condici pt alias perinde ei cōdici &c.

¶ Alias nulla cōdictio datur, niſi dominium ſit tranſlatum, vt ff. vſuf. quemadmo. ca. l. fi. & infra de act. §. ſic itaque. & §. appellamus.

SYL. ¶ Intellige ratione ipſius. d. ll. nam ratione poſſeſſionis tranſlatæ competit condictio. d. l. indebiti. §. ſed & ſi numi. vbi vide Bart. in j. not. omnino ff. de cōdic. indeb. qui enim acturus eſt condictione indebiti, ſi diſſidit de probatione dominij, debet petere tantummodo poſſeſſionem, & libellum de poſſeſſione ſola concipere.]

¶ Item ad augmenta naturalia, vt ff. eodem l. indebiti. non ad ciuilia, vt C. eodem. l. j.

SYL. ¶ Intellige, niſi debitor ageret de lucro ciuilis acceſſionis: nam ad acceſſiones, in quarum præſtatione non agit de damno vitando, tenetur dicto. §. ſed & ſi numi. ver. ſed etſi poſſeſſionem.]

¶ Et inquantum locupletior eſt accipiens, ſi bona fide percepit, vt ff. eod. ſi non ſortem. §. libertus. alias ſi ſciens acceperit in totum, vt ff. eod. l. in ſumma. §. ſi ſeruum. & quandoque furti, vt ff. de condi furt. l. quoniam. Vel dic vt ibi.

c ¶ Ei. cui ſolutum eſt.

d ¶ Ab eo. Scilicet qui ſoluit.

e ¶ Si apparet. Si, ideſt quia. Sed videtur hic dici, quòd primo appareat indebitum, & ſic probetur, antequam actio proponatur: & ita ante litem conteſtatam: quod eſt falſum, niſi in caſu, vt C. de teſti. in authen. ſiquis. Sed reſpon. hoc verbum, poteſt, quod hic eſt, intelligitur cum effectu, ſcilicet vt condemnetur reus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

accepiſſet. a Vnde b pupillus, ſi ei ſine tutoris auctoritate indebitum per errorē datum eſt, nō tenebitur idebiti cōdictione, nō magis quā mutui c datiōe. d Sed hęc ſpecies obligationis non videtur ex cōtractu e conſiſtere: cum is, qui ſoluendi ani-

Indebitū accipiens in certis caſibus reſtituere non tenet.

a ¶ Accepiſſet. Vnde tenetur, niſi in caſibus: ut ſi ſoluit ex cauſa, quæ inficiatione creſcit, ut C. eo. ea quæ. Item ex cauſa pietatis, ut ff. eo. cum is. §. ſi mulier. Item tranſactionis, ut ff. eo. in ſumma. Item rei iudicatæ, ut C. eo. l. j. Itē ſcientiæ ut ff. eod. l. j. & hic dr̄. Item iuramenti, ut infra de act. § item ſi quis poſtulante. Et alias, ut no. j. de oblig. ex quaſi contrac. §. fi. & ēt in l. eleganter. §. fi. ff. de condi. indeb.

*

† Vide ſimi. gl. in l. pupillus. ff. de re. in. & i. l. j. ff. de

b ¶ Vnde pup. Sed ſi pupillo ſolueres indebitum per errorem, credens teneri, non poteris contra pupillum agere condictione indebiti, nec certi condictione ex mutuo. ſed iſta obligatio nō uidetur ex condictione deſcendere, qa ſoluit pupillo per errorem.

SYL. nova.

¶ Hæc eſt inepta additio, quam diſpūgere tn̄ noluimus, ſed aduertere.]

† Sc3 actione ex eo contractu, & ēt ſi ad eum

c ¶ Mutui. Quia neutra, niſi ſit factus locupletior.

d ¶ Datione. Sed qualiter tenetur ex mutuo? † Diſtingue, aut eſt infans, & tunc nullo mō̄ tenet, † vt ff. eod. l. quod pupillus. & ff. de act. & obl. l. pupillus.

SyL. aliquid peruenit: tenetur tn̄ tunc

¶ Adde idē in proximo infantiæ. §. pupillus. j. de inut. ſtip. & cōiter tenet.]

¶ Aut maior infante. & tunc ſi tutori promittat, nullo iure debetur, ut ff. de auc. tut. pupillus.

SYL. condōne ſine cā, vel ad exhibendū, ut l. iij. i prin. ff.

¶ Rō eſt, quia l. prohibet & reſiſtit. d. l. pupillus. unde nec nālis naſcit, ut not. ī l. cū lex. ff. de fideiuſ. & eſt communis.]

¶ Si alij promittat, & ſine tutore, naturaliter tm̄ tenet, ut ff. de noua l. j. ſi cū tutore, ēt ciuiliter & naturaliter obligatur: ſed reſtituit, ut ff. de auct. tu. l. īpuberes. & C. ſi tu. uel cur. inter. per to.

SYL. cōmod. Et idē dicas de pximo īfantiæ, ſecūdū Angel. hic.

¶ Intellige in actibus, in quibus tutoris auctoritas ſufficit: ſecus in contractibus rerū prohibitarū alienari ſine decreto: ſunt. n. ipſo iure nulli ēt interueniente tutoris auct. l. & ſi is. l. ſi præſidiū C. de pd. mi. & dū dr̄ reſtitui, dic ꝙ hoc eſt uerum ſi læſus ſit, etiam ſi interueniſſet auctoritas iudicis. l. ſi quidem ij. reſpon. C. de præd. mi.

¶ Et in adulto habente curatorem idē quod in pupillo, ut C. de in integ. reſti. mi. l. ſi curatorem, aliter. i. ſi curatorem non habet, ciuiliter & naturaliter tenetur, (j) ſed reſtituit. & hæc oīa ſunt uera, niſi factus ſit locupletior.

SYL.

¶ Aduerte tn̄, ꝙ qn̄. l. reſiſtit contractui, ut dictū eſt. ſ. licet locupletior factus teneat ciuiliter & naturaliter, tn̄ contractus a princ. fuit nullus, nec produxit aliquā obligationē ēt naturalē, & conſequēter non pōt tractu tpis conualeſcere: unde obligatio in d. caſibus nō pōt dici deſcēdere ex contractu, ſed eſt fundata ſup l. nā hoc natura. ff. de condi. inde. in alijs uero caſibus, qa actus a prin. non eſt nullus pōt conueniri actione ciuili ex illo contractu. l. iij. in prin. ff. cōmo. In prædictis uero ageī ad exhibendū l. ij. eo. ti. aut condictione ſine cā l. j. vlt. reſpon. de cond. ſine cauſa.]

¶ Vel quia ſit ſalua pecunia, uel in aliā rē verſa, ut ff. de ſol. l. in pupillo. tunc. n. tenet & ciuiliter & naturaliter, & cum effectu, ut ff. e. l. naturaliter. §. fi. & l. ſe. & ff. commo. l. iij. His ergo eiſdem modis & de indebito tenet, ut hic dicitur. Et no. ſimilitudinem inter mutuū & indebitum: quod ualet ad multa, ut ff eo. indebiti. §. j. & ij. ubi reconciliat indebitū eiſdem modis, quibus mutuum.

e ¶ Ex contractu. Nec eſt. imo ex quaſi contractu, vt infra de obl. ex quaſi cō trac. §. itē is. Aliquid tn̄ tacite gerit, ꝑꝑ quod eſt poſitus hic caſus inter obligationes ex cōtractu, ut ff. eo. ſi in area j. rn̄. & ff. commo ſi is qui. §. ult.

SYL.

¶ Aduerte quia gl. non uidetur intelligere. uam uerum eſt, quòd in ſolutione indebiti tacite naſcit obligatio, non tamen ex tacito negocio, ſed expreſſo d. l. ſi in area. de quo uidenda eſt Leurij, q̄ ſubtiliter conſiderat Fortu. in l. j. §. j. in iiij. no. ff. de pact.

SYL.

¶ Item is cui. Caius. Quærebatur an commodatarius, qui re quoq; obligat, teneret ut mutuo accipiens, & uidebatur quòd ſic, uterque enim re obligat:

utrique res tradit:& uterq; de restituẽda tenet:& ita fit gratia mutuatarij mutuum, ſicut commodatum gratia commodatarij. Rñdet tñ contrariũ, ꝙ imo mutuo accipiens tenet de caſu, de quo commodatarius nõ tenetur. Itẽ quia ĩ mutuo trãſfertur dominiũ,in cõmodato non:& ſic i effectu ĩ hoc tantũ diſtat. teneri enim uel nõ teneri de caſu,hic ẽ effectus dominij quia res perit domino L.incẽdiũ.C. ſi cert. pet. & hæc ſint loco poſitionis caſus:ĩ declarationibus enim terminorũ non ſolet figurari.No. ꝙ finalis cã commodati eſt,datio utendi gratia.Itẽ ꝙ cõmodatarius re obligatur,& tenet actione cõmodati. Item ꝙ dominiũ nõ transfert in cõmodatariũ. Item ꝙ tenet ad idẽ indiuiduũ reſtituẽdũ.Itẽ ꝙ mutuatarius tenet de caſu,cõmodatarius de oĩ culpa.Item ꝙ qui culpã in alienis rebus comittit,non excuſat ꝙ in ſuis ſit ita ſolitus uerſari. Item ꝙ cõmodatarius tenetur de omni caſu contingente pp culpam ſuam. Item ꝙ de forma eſſentiali cõmodati eſt libera litas,& ut gratis detur. Item ꝙ conuentio rei ad utendũ dandę mercede in pecunia conſtituta, eſt locatio: in alia uero re q̃ pecunia eſt cõtractus innominatus l.j.§.ſi qs ſeruũ.ff.depoſi. Itẽ incendiũ computari inter caſus fortuitos.]

mo dat, magis velit negocium diſtrahere,quã contrahere.

¶ Qui recipit cõmodatũ,obligatur re:& differt a mutuo,qa in cõmodato nõ transfert dominiũ nec tenetur de caſu fortuito,niſi culpa eius precedat caſum:& hoc ſi gratis cõcedit: alias ſi cũ mercede, eſſet locatio vſus Arct.

a ¶ Item is cui.q.d. non ſolum in duobus ſuperioribus caſibus.ſ.quando aliquis accipit mutuum, uel quando accipit indebitum, obligatur re, ſed etiam in hoc caſu.Accur.

✳ ADDITIO. Vtenda datur ad differentiam pignoris,& depoſiti, quia nec creditor pignore, nec depoſitarius re depoſita utuntur,aliter furtum committunt,§.furtũ aũt inſti.de oblig. quæ ex delict.H. M.

b ¶ Datur.Ideſt tradit, quia dare eſt dominiũ transferre,ut l.ubi aũt.§.ſi.ff. de uerb.obl.J.de actio.§.ſic itaq;.quod non fit in re commodata. Chriſt. — Iſta gl. non eſt Accur.

¶ Itẽ is,[a] cui res aliqua vtẽda datur,[b] id eſt cõmodat, re obligatur,& tenet cõmodati actiõe. Sed is ab eo, qui mutuũ accepit,lõge diſtat. Nãq;[c] nõ ita res datur, ut eius fiat:[d] & ob id de ea ipſa re[e] reſtituenda[f] tenet.Et is qdẽ,[g] q mutuũ[h] accepit, ſi quolibet fortuito caſu amiſerit qđ accepit, tamen obligatus permanet. At is, qui utendum accepit,ſi maiore caſu,cui humana infirmitas reſiſtere non poteſt,veluti incẽdio,ruina,naufragio, rem quam accepit, amiſerit, ſecurus eſt. Alias tamen exactiſſimam diligentiam cuſtodiendæ rei præſtare compellitur,nec ſufficit ei eandem diligentiam adhibere,quam ſuis rebus adhibet, ſi alius diligentior poterit eam rem cuſtodire. Sed & in maioribus caſibus, ſi culpa eius interueniat,tenetur: ueluti ſi quaſdam amicos ad cœnam inuitaturus, argentum, quod in eam rem utendum accepit, peregre profiſcens ſecum portare uoluerit, & id aut naufragio, aut prædonum hoſtiumve incurſu amiſerit. Præterea commodatum tem periculo.

✳ ADDI. Eſt aũt commodatũ nõ a cũ & Modus dictum, ut Alciat.putat,ſed a uerbo cõmodare,quod ſignificat,prodeſſe,uſui eſſe,proficere. Eſt aũt commodatũ contractus, quo uſus alicui rei gratis cõcedit, tranſlato in utentem periculo.

✳ ADDI. Aliter ẽt definit. Cõmodatũ eſt alicuius rei ad certũ vſum gratuita facta conceſsio,ut eadẽ ſpẽs, & non alia eiuſdem generis reddatur. H. M.

c ¶ Nanque. Prima differentia inter mutuum & commodatum.

d ¶ Vt eius fiat.Quod eſt in mutuo.

e ¶ De ea ipſa re.Quod nõ ẽ ĩ mutuo.

f ¶ Reſtituẽda. Etiam non deteriore: alias non vr reddita:vnde tenetur ad intereſſe,ut ff.com.l.iij.§.ſi reddita.

¶ Qua aũt actione proſequi dẽamus intereſſe deteriorationis, & libellũ concipere,dclarat Bar.ĩ d.l.iij.§.ſi reddita.] — SYL.

g ¶ Et is quidẽ.Secunda differentia.

h ¶ Mutuũ accepit.Hic nota mutuum eſſe triplex. Naturale tm.ſ. quando fit numeratio ſine ſtipulatione de ſoluendo.Ciuile tm, quando ſtipulatio interuenit de ſoluendo ſine numeratione.Ciuile & naturale, quando numeratio & ſtipulatio interuenit,ut ff.ſi cer.pe.l.ij. §.ſi.& ibi not.glo.Item nota,quòd deficit mutuum rõne rei: ut in fure,ut ff. eod.l.ij.§.mutui.& §.appellata.& rõne perſonæ,ut ff.ſi cert peta.l.ſi a furioſo. & ratione diſſenſus,ut ff.ſi certum petatur l.ſi ego pecuniam.& l. ſi & me & Titium, Reconciliatur autem mutuum — Mutuũ eſt triplex. — Mutuũ deficit tripliciter. — Mutuũ reconciliat pluribus modis.

conſumptione, vt ff. ſi certum petat. l. nam & ſi fur. ſtipulatione, vt C. ſi cert. pet. l. quamuis. vſucapione, ad inſtar alienæ pecuniæ datæ in dotem, vt ff. de iure dot. l. proculus.

nam, vt ff. eod. in rebus. §. hoc ita. Interdum leuiſsima, & hoc generaliter, vt hic. Interdum caſus: vt ſi culpa præcedit caſum, vt hic ſequitur, & ff. eo. in rebus. in prin. ver. alioquin.

SYL. ¶ Adde, quod hæc non eſt glo. Accur. ſed additio transferens ſportune materiam mutui ad hunc locum.]

a ¶ Naufragio. Hic no. fortuitos caſus melius, quam in aliqua lege. ſic enumerant aliqui caſus C. de pigno ra. actio. quæ fortuitis.

SYL. ¶ Adde meliorem text. in l. i rebus. in princ. ff. eodem.

b ¶ Exactã † Alias exactiſsimam: & ſic ponitur poſitiuus pro ſuperlatiuo.

† Similis ẽ gl. ſ l. i re. C. mãd.

pit, veluti incendio ruina, naufragio,[a] aut latronum hoſtiumue incurſu, nihilominus obligatus remanet. At is, qui vtendum accepit, ſane quidem exactam [b] diligentiam cuſtodiẽdæ rei præſtare iubetur: nec ſufficit ei [c] tãtam diligentiam adhibuiſſe, quantã ſuis rebus adhibere ſolitus eſt, ſi modo alius diligentior poterat eam rem cuſtodire: ſed propter † maiorem vim, maioresue caſus [d] non tenetur: ſi modo non ipſius culpa is caſus interuenit. Alioquin ſi id, quod tibi commodatum eſt, domi, peregre tecum ferre malueris, & vel incurſu hoſtium prædonumue, vel naufragio amiſeris, dubiũ non eſt, quin de reſtituenda ea re tenẽaris. Commodata autem res tunc proprie intelligitur ſi nulla mercede [e] accepta vel conſtituta res tibi vtenda data eſt: alioqui mercede interueniente, locatus tibi vſus rei videtur. Gratuitum enim debet eſſe commodatum.[f]

¶ Depoſitarius obligatur re, & tenetur de dolo. hoc dicit. Aretinus.

ADDIT. Si quæratur, an in commodato cõmodatarius teneatur de dolo, lata culpa, vel leui, dic ex inſt. te doct. in dicta l. ſi vt certo. quod ſi cõtractus celebrat gratia dantis, tunc recipiens tenet ſolum de dolo & lata culpa. Sed ſi gratia recipientis tantum, tũc tenetur de dolo & oĩ culpa, ſed nõ de caſu fortuito, niſi culpa præcedat caſum, vt hic. Si gratia vtriuſq; : tũc de dolo,

Cõmodatari de quibus tenetur

SYL. ¶ Adde, quod aliqui text. emendati habent, exactam. Expone ergo diligentiam exactam. i. ſolertiam, non vulgarem neque mediocrem, ſed hominis diligentiſsimi. diuerſimode ergo accipit hic & infra eo. §. fi. vt ibidem dicit glo. & pro litera, quæ habet exactiſsimã eſt text. in l. j. §. is vero qui. ff. de act. & oblig. vbi ponuntur verba tex. noſtri, & dicitur, exactiſsimam.]

¶ Et diſtingue, quia interdum ſolus dolus uenit in commodato: ut ſi commodo uxori meæ, vt compta ueniat ad me, vt ff. eod. ſi vt certo. §. nunc uidendum. & §. interdum. Quandoque dolus, & culpa leuis: ut ſi commodo tibi ſcyphũ, ut communes amici inuitentur ad cœ-

* † Vis maior quid ſit, enarrat Budæ. in Annot. ad Pãd. in l. ſi merces §. vis. ff. loc.

& lata culpa, & leui. Quid ſi res commodata ſit æſtimata, antequam commodetur? Dic quòd æſtimatio ſemper addit unam ſpeciem obligationis primæ, ut per glo. & Bartol. in d. l. ſi vt certo &c. ſecundum Iaſ. & Chriſtoph. Porcum.

c ¶ Ei. ſ. commodatario.

d ¶ Caſus. ſ. alios.

e ¶ Mercede. Sic infra loc. §. j. ſic infra man. §. ſi.

f ¶ Commodatum. Commodatũ eſt, ſi dedi tibi rem meam, vt vtaris, nec inde accepi mercedem: ſi uero merces interueniat, erit locatio & conductio: gratuitum enim debet eſſe commodatum: ideo teneris ad exactiſsimam diligentiam,

Additio Cõmodati declaratio gñalis.

¶ Præterea[a] & is, apud quem res aliqua deponit̃,[b] re obligatur: teneturq; actione depoſiti: q̄a & ipſe de ea re, quam accepit, reſtituenda tenet̃. Sed is ex eo ſolo tenetur, ſi quid dolo[c] commiſerit, culpæ[d] aūt noīe. i. deſidiæ ac negligentiæ, non tenetur. Itaq; ſecurus eſt qui parū diligenter cuſtoditā rē furto amiſit: quia qui negligenti amico rem cuſtodiēdam tradit, nō ei, ſed ſuæ facilitati id īputare[e] debet[f]

tiā. ſic infra loc. §. j. ſic infra mand. §. fi. * ADDITIO. Ozerius hic arguit oēs qui dicunt eū qui cōmodatū accepit non teneri ex caſu fortuito niſi culpa præcedat caſum, quinimmo teneri inquit ex caſu qui nō ſit maior ſi nō ſit p̄ſtita diligentia. Sed ualde errat, quid.n. aliud eſt dicere cōmodatariū teneri ex caſu fortuito ſi culpa p̄cedat ut ſentiunt oēs, q̄ eū teneri ſi non ſit p̄ſtita diligentia, ut tenet Oze. cū eſſe in culpa & diligentiā non præſtare eandē uim habeat? H.M.

¶ Præterea. Caſus. Rōnem dubitādi faciebat caſus p̄cedens, in quo re obligabat̃ & dñiū non transferebat̃. quo tñ non obſt. contrariū dr̃ rōne allegata in tex. & quia commodatū ſit gratia commodatarij, depoſitū uero gratia deponentis. No. q͏ ad eſſentiam depoſiti req̄rit̃ res: quia re contrahit̃ obligatio ex depoſito. Itē ex eo naſcit̃ actio depoſiti. Itē depoſitarius tenet̃ ad idem indiuiduū reſtituendum. Itē tenet̃ ſolū de dolo & lata culpa, nec regulariter tenetur de leui aut leuiſſima. Itē negligētia depoſitarij īputat̃ deponēti. Itē mala electio dr̃ in culpa. Itē q͏ taxatina excludit caſum equiparatū, ſecūdum Ang. hic.]

a ¶ Præterea. i. p̄ter ſupradictos modos accipiens depoſitū re obligat̃. Vñ ſi depoſui penes te rē meā, mihi obligaris, & poſſum agere cōtra te actione depoſiti ad rē mihi reſtituendā: & teneris ex ſolo dolo, ſi dolū cōmiſeris: ſed ſi negligēter cuſtodieris, nō teneris. Et iō ſi depoſitarius rē ſibi depoſitā p̄ negligētiā ſuā amiſerit furto, debet ſibi imputare qui cuſtodiendā rem ſuā amico ſuo tradidit negligenti, ut dicit̃ in fi. huius. §.

b ¶ Deponit̃. i. cuſtodienda dat̃, ut ff. depoſiti. l. j.

c ¶ Dolo. Not. in depoſito ſolum dolū uenire, ut hic, & ff. depoſi. l. j. §. illud. Item uenit lata culpa, q̄ pro dolo accipitur, ut ff. eo. quod Nerua. Quandoq; leuiſſima, ut ſi hoc fuerit pactum, ut ff. eo. l. j. §. ſæpe. Itē ſi fuit in culpa: q̄a portauit rem depoſitam per locū periculoſum, ut ff. commo. l. in rebus. §. j. & l. ſi ut certo. §. ſed interdū. Itē mora facta in reſtōne, ut ff. depo. ſi in Aſia §. fin. Et hic & ſup̄ior ſimiliter tenetur de caſu. ¶ Adde gl. ī l. j. §. ſępe. ff. depo. cui adde aliū casū, q̄ ponit̃ in tex. ut ibidem not. Bart.]

d ¶ Culpæ autem. ſ. leuis. †

e ¶ Imputare. Sic. ĩ. pro ſoc. §. fi. & ff. de min. l. cum mandato. §. fi.

f ¶ Debet. Hic no. aliud eſſe dolum: ut qn̄ eſt machinatio ſtudioſa, ut ff. de dolo. l. j. §. ij. aliud latā culpā: ut nō intelligere q̄d oēs ītelligūt, ut ff. de iur. & fac. ign. l. regula. §. ſi filius. & de uerb. ſig. l. late. aliud leuē: ut deſidię & negligētię, ut hic: aliud leuiſſimā: ut ſi quocunque mō potuit p̄uidere, & nō p̄uidit. Vnde furtū fieri † nō pōt ſine leuiſſima culpa, ut ff. pro ſoc. l. cū duob. §. dāna. uer. quod ſi. uel incendiū † naſci: licet non noceat inculpabilibus, ut ff. de offi. p̄f. uigi. l. iij. §. j. & ĩ. de peri. & commo. rei uendi. l. ſi uendita. & ſ̄. proxi. §.

¶ Adde, q͏ iſtæ illationes nō ſunt generaliter ueræ: de furto uide bo. glo. in l. cū duobus. §. dāna. in uer. ſubreptū. ff. pro ſoc. īcendiū uero numerat̃ inter caſus fortuitos, ut no. Ang. ſ̄. prox. §. Sed cōſidera, quia caſus pōt accipi duobus modis: uno, qn̄ habet culpam antecedē tem aut concomitantē: & tale plerunq; dr̃ incendium. l. iij. §. j. ff. de offi. præſe. uigi. altero, qn̄ contingit ſine culpa ipſius, de cuius obligatione quærit̃. & hoc mō proprie dr̃ caſus quo ad illum. Verificant̃ ergo ſecundum dictum modum primum quæ hic dicuntur per glo.]

¶ Aliud caſum fortuitum, qui. ſ. præuideri non pōt, ut ſupra proxi. § . & C. de pig. act. l. quæ fortuitis.

SYL. * † Pro hac expoſitione facit gl. i uerbo ex culpa. ī l. ī uēdōne. ff. de bo. auc. in. poſ.

Dolus

Culpa leuis.

Culpa leuiſſima.

* † An SYL. furtū dicat̃ caſus fortuitus, uide Iaſo. in. §. ſed iſte. co. viij. infra de act.

* † Circa hoc dictū glo. de incēdio, ui-

SYL. de oĩno Thomã Grãma. l.iij.de-ci.

* ¶ Adde pulcherrimum text. in.l.ij. §.ſi eo tpe ff.de admi.re.ad ciui. per.]

¶ Creditor. Caius. Rationem dubitã di faciebant præcedẽtes diſpoſitiones, in quibus re obligatio contrahebatur, dñiũ nõ trãſferebatur, & gratia recipientis fiebãt:ut in cõmodato. Pari.n. ratione uidebat materia pignoris accepti decidẽda: recipit enim pignus, ut ſi bi ſit cautũ: & ſic gratia recipientis.

¶ Creditor ex pignore recepto obligatur re, & tenet ſolum de leui culpa. Ang.

¶ Creditor[a] quoq;, qui pignus accepit,[b] re obligatur: quia & ipſe de ea re, quã accepit, reſtituenda tenet actione pignoratitia.[c] Sed q̃a pignus utriuſq; gratia dat̃: & debitoris, quo magis pecunia ei credat̃: & creditoris, quo magis ei ĩ tuto ſit creditũ: placuit ſufficere, †ſi ad eam rem cuſtodiendã exactã[d] diligentiam adhibeat: quã[e] ſi præſtiterit, & aliquo fortuito[f]

† alias ꝙ ad.

Contrarium decidit, ꝙ immo recipiẽs non tenet̃ niſi de leui.rõ eſt, quia in eo non tm̃ recipientis, ſed dantis commodũ uerſat̃: & ſic celebrat̃ gratia utriuſque. Quemadmodum ergo in dictis caſibus qñ hi contractus celebrant̃ gratia utriuſq; contrahentiũ, non tenet̃ recipiens niſi de leui, ut no.gl.in.§. item is cui.in uerb.exactam.ĩ.eo.tit. ita in caſu iſto No.ꝙ obligatio pignoris ex parte creditoris recipientis contrahit̃ re: ex parte debitoris dantis conſtituit̃ ſolo conſenſu, & ex ſolo pacto nudo iure prætorio naſcitur actio l.ſi tibi.§.de pignore.ff.de pact. Item ꝙ creditor tenetur actione pignoratitia:intellige directa, ad reſtitutionem eiuſdem rei quã accepit: contraria uero pignoratitia tenetur ipſe debitor creditori. Item ꝙ cõtractus pignoris dicit̃ celebrari gratia utriuſque. Item ꝙ in iis contractibus, qui gratia utriuſque celebrantur, uenit regulariter leuis culpa. Item ꝙ creditor non amittit ius crediti, quãuis amiſerit pignus caſu fortuito aut culpa leuiſsima.]

a ¶ Creditor. Creditorem accipe ex omni cã, ut in auth. de fideiuſſ.§. fin.& ff.de uerb.ſig.l.ſi cui.

b ¶ Accepit. No. caute poni, accepit: aliter non dicitur re obligari. ſed pignus creditori etiam nuda conuentione tenet, ut ff.de pig.actio.l.j.& hypothecaria ſibi naſcitur ad pignus illud perſequendum, ut infra de actio.§.item ſeruiana. Accur.

* ¶ De differentia pignoratitiæ, & hypothecariæ uide Bar.in l.ſi rem.§. proprie.ff. de pigno.actio.& in. l. pignore.C.de pig. & Are. in.§. actionum.ĩ. de act.] SYL.

ADDIT. Pro hac gl. uide text. in l.grege.§.& in ſuperficiarijs.ff. de pigno.

* ADDI. Accipe ibi pignus accepit pro re mobili, deinde quod tradatur, quæ ambo poſſunt abeſſe in hypotheca.§. inter pignus & ibi no.ĩ.de actio. H. M.

c ¶ Actione pignoratitia. Quæ naſcit̃ demum ſoluta pecunia, uel alias ſatisfacto, ut ff.de pign.actio.ſi rem.§.oĩs. Sic in actione tutelæ, quæ demum finita tutela naſcit̃, ut ff.de tut.& ra.diſtra.ſi tutor.§.fi.& l.ſeq. licet quidam dicant ẽt prius eam naſci, ſed non intentari, ut no.in.d.§.omnis.

Actio hypothecaria, & actio tutelæ, qñ naſcuntur.

¶ Adde ꝙ uera eſt prima determinatio per.§.omnis. ꝙ naſcit̃ tunc, cũ ſolutione uel alio quolibet modo diſſolutum ſit pignus: non tñ naſcit̃ ex ipſa ſatisfactione, ſed ex contractu pignoris re iã antea celebrato. naſcit̃ ergo hodie, ſed ex contractu præexiſtente, ut ibi declarant Bar.& alij. ſi tñ exercendi ingenij gratia uidere uis circa hoc, uide Fortu. in.l.iuriſgen.in princ.colum.xxxj.ff.de pactis.] SYL.

d ¶ Exactam. proprie ponitur, nõ pro ſuperlatiuo ut ſupra eo.§ at is.non enim tenetur de leuiſsima, ut ff. de pignor. actio.l.ſi cum uenderet.§.uenit.& lege ſeq.Accur.

e ¶ Quam.ſ.exactam diligentiam.

f ¶ Fortuito caſu. Sed quis probabit hunc caſum? Reſpon. creditor probat ſe amiſiſſe, ut C.de pigno.acti.l.ſi creditor. Item debitor probabit dolum uel

culpam creditorem commiſiſſe, ut ff. de proba.l.in exceptionibus. & l.quoties.§.qui dolo.Sed tertio creditor probat caſum, ſi uult euadere, licet Bulgarus aliter diſtinxerit, ut no.d.l.ſi creditor, Accur.

caſu rem amiſerit, ſecurum eſſe,[a] nec impediri creditum petere.

¶ De uerborum obligationibus.

¶ Per ſtipulationem contrahit uerbis obligatio: ex qua oritur certi condictio, ſi eſt certum in ſtipulationem deductum: alias actio ex ſtipulatu. Arct.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ordo probationis ẽ iſte: quod primo debet cõſtare rem, quæ petit, fuiſſe penes illũ, a quo petitur: & ſi conuentus negat, onus actori ĩcumbit: nec poteſt actor aliam a reo probationẽ exigere quã iuramenti. Hoc conſtito, uera & cõis eſt reſpõſio glo. quòd onus ſpectat ad creditorem d.l.ſi creditor. ſiue ſit actor, ſiue reus. Probata igitur amiſsione, cum dolus non præſumatur, clarum eſt illius probationem incumbere dicenti.de culpa autem diſtinguendum eſt ut per Bart. in l.ſi quis ex argentarijs.§.an uero.ff. de edendo.]

a ¶ Securum eſſe.repete, placuit.

¶ De uerborum obligationibus.

Continuatio. ¶ Iſta rub. continuatur ad præcedentia, ut patet in tex.ſupra de oblig. in fi. Aret.

Diuiſio V Erbis. ¶ Totus iſte tit. diuidit in quatuor partes. Primo ponit qualiter obligatio uerbis cõtrahit, & q̃ actio ex ea reſultet. Secundo, quibus uerbis olim & hodie concipit. Tertio, quot modis ſtipulatio fieri põt. Quarto illud per exempla declarat. Secunda ibi (In hac re,) Tertia ibi (Omnis ſtipulatio.) Quarta ibi (Pure ueluti.)

SYL. ¶ Verbis obligatio. [illegible] In declaratione ſimplicium terminorum non figuratur niſi literaliter. No. quòd ad eſſentiam ſtipulationis requiruntur uerba interrogantis & reſpondentis. Item ꝙ in ſtipulationem deduci põt non ſolum datio, ſed factum. Itẽ ꝙ ex ſtipulatione certæ rei orit certi condictio: incertæ uero, actio ex ſtipulatu. Itẽ ꝙ ſtipulatio dr̃ a ſtipulo, quod apud ueteres ſignificat firmũ.]

V Erbis obligatio cõtrahit ex interrogatione[b] & reſponſione, cum quid dari[c] fierive[d] nobis ſtipulamur:[e] ex qua[f] duæ proficiſcuntur actiones, tam condictio[g] certi, ſi certa ſit ſtipulatio: quàm ex ſtipulatu,[h] ſi

b ¶ Ex interrogatiõe ſ. præcedẽte, & reſponſione ſequẽte, ut hic, & C. de uſuris.l.j. alias non ualeret.

SYL. ¶ Sunt.n. hæc formalia ſtipulationis: primo, interrogatio & reſpõſio: ſecũdo, ordo. ſ. ut interrogatio præcedat: tertio, uerborum auditus: quarto, intelligentia uerborum.ſ.conſenſus, qui eſt baſis & fundamentum omnium contractuum. probantur hæc omnia ex text. noſtro, & ex l.j.ff.eo.]

c ¶ Dari.ſ. certum, quod appareat qd, quale, uel quantum ſit in obligatione, ut ff.eo.ſtipulationum quædam certe. & l.ſeq. Accur.

d ¶ Fierive. Vel etiam non fieri, ut ff. eo.ubi autem.§.qui id quod.& ĩ.eo.§. fin. Accur.

SYL. ¶ Adde ſatis fuiſſe dicere dari fierive: quia facti appellatio comprehendit nõ facta.l.ij.§.item ſi in facto.ff.eo.

e ¶ Stipulamur. Eſt aũt ſtipulatio uerborum conceptio, qua aliquid dare uel facere promittimus &c. ut ff. eo.l.v.§. ſtipulatio.

f ¶ Ex qua.ſ.obligatione uerborum.

g ¶ Cõdictio.ſ.certi generalis: de qua dic ut ſupra titu.j.diximus circa princ. Item & Triticaria locum habet, ubi petitur certum uel incertum, niſi petatur pecunia numerata, ut ff. de tritica. lege prima. Condictio triticaria.

h ¶ Ex ſtipulatu. Si autem incertum quid mihi debeat, non ex ſtipulatione, ſed ex alio contractu, agit condictione

incerti : nam dico, ꝙ eſt proprium nomen actionis,ut ff.de condi.ind.l.ſed & ſi me.§.j.ubi de hoc notaui . Acc.

a ¶ Si incerta.niſi in caſu, ut C. de rei uxo.act.i prin.Sed quid ſi promitto aliquid in gñe? Rñ.nõ ualet nã dãdo muſcam liberaret.Oportet enim ꝙ aliqua certitudo ibi ſit ut homo , uel equus, q̃ certis finib.contineat,, alias nõ ualet , ut ff.eo.l.ita ſtipulatus . in prin.& ff.de iure do.cum pª.§. gener a ſocero.Ac.

incerta [a] ſit : quæ [b] hoc uoce inde ũtitĩ,ꝙ ſtipulum [c] apud ueteres firmum [d] appellabatur, forte a ſtipite deſcendens.

¶ Olim requirebatẽ quædã ſolennitas in ſtipulatione, quæ hodie eſt ſublata : nec refert ex qua lingua fiat interrogatio & reſpõſio, dũmodo ſe intelligant.h.d. Arc.

SYL. ¶ Adde, ꝙ quamuis doct.excipiãt certos caſus,puta ſtudij, dotis , alimentorum, & intelligant incerta ualere, male ſentiunt.Ex quo.n.ſecundum qualitatem regionis & perſonarũ diſpoſitũ eſt iam a iure hæc deberi, non ſunt omnino incerta illa incertitudine,quæ uitiat : ſed ſunt incerta incertitudine , q̃ certificari poteſt: quod no.]

b ¶ Quæ.ſ.ſtipulatio.

c ¶ Stipulum.Alludit uocabulo.ſic.ſ̃. de teſta.in prin.& ff.de acqui.poſ.l.j.in prin. nam nomina conſonantia debent eſſe rebus,ut.ſ̃.de do.§. eſt & aliud .

SYL. * ¶ De etymologia uerbi ſtipulatio , uide Alc.lib.j.Parer.c.xxxix.]

* ADDITIO. Varro a ſtipe deducit.i.a pecunia.l.j.ff.de coll.illic. veteres inquit,æs ſtipẽ quoque dicebant, nec Alcia. ſequor,ſed cum Triboniano a ſtipite deductã puto:nam ſtipes truncus erat , qui olim defigebatẽ in agrorũ confinio ad firmam tutelam finiũ: & in tm̃ ſecurus putabatẽ ille ſtipes , ut inde ſit nata fabula de Termino Deo,q Ioui noluit concedere , refert Aul.Gel.lib. xij.c.vj. H. M.

Inueſtiturę forma. d ¶ Firmum.Nã & baculum uel ſtipitem paleæ dabat unus alteri pro inueſtitura, ut hodie fit in Marchia : ſed in Lõgobardia bibunt: alibi per mantellũ inueſtiunt.ſic ff.de pact.l.j.§.j.Accur.

SYL. * ¶ Adde,ꝙ inueſtitura eſt p̃cedentis actus confirmatio,Dy.in reg.beneficiũ de reg.iur.in.vj.]

¶ In hac [e] re olim talia uerba tradita fuerunt:Spõdes? ſpõdeo. promittis ? promitto. fide ꝓmittis ? fidepromitto.fideiubes ? fideiubeo . dabis ? dabo . facies ? faciam . [f] Vtrum aũt Latina , an Græca, uel qualibet alia lingua [g] ſtipulatio concipiatur,nihil intereſt : ſcilicet ſi uterq;

ADDIT. Iſta tñ inueſtitura nõ ẽ neceſſaria de iure ciu. ſed de conſuetudine ſic. Idẽ in beneficialibus de iure can.per eam tñ poſſeſsio non acquiritur, ut hic ꝑ doct .

SYL. ¶ In hac re. Caſus. Figurari nõ ſolet in.l. corrigẽte.Erat.n.rõ dubitandi ius antiquum: iuris aũt noui diſpoſitio rõ inducta eſt , quia quamuis uerba ſint de ſubſtantia ſtipulationis, ſatis eſt,ꝙ ſint talia q̃ deſeruiant intentioni contrahentiũ:ſiue unius ſint,ſiue diuerſæ linguæ.No. ꝙ uerba ſtipulationis pñt concipi qualibet lingua, quam contrahentes intelligant:quod intellige ſiue per ſe ſiue per interpretem.l.j. in fi.ff.eo.Item ꝙ diuerſitas linguæ nõ uitiat ſtipulationem. Itẽ ꝙ contrahentes aliena lingua ſtipulari poſſunt . Itẽ ꝙ uerborũ ſolennitas ſublata eſt.Itẽ ꝙ in eis attendiẽ mens & intentio contrahentis idoneis uerbis expreſſa.]

e ¶ In hac re.ſ.ſtipulatiõe cõtrahẽda.

f ¶ Faciam.Quæ oĩa dici debebant in ſtipulatione,uel aliqua de his . ſic ſ̃.de ſing.reb.per fideicom.relic.§.fi.Sed hodie uel unum ex his,uel ẽt aliud dummodo aptum ſufficit,ut j̃.e.§. ſed hæc. qui continuari debet cum iſto.§.uel olim per idem fiebat reſponſum , hodie etiam per aliud .

g ¶ Lingua.Vt Aſſyria, Latina, Græca,uel alia,ut ff.eo.l.j.§.fi.

ADDITIO. Dummodo ſe intelligant : alias erit neceſſarius interpres . Idẽ in Teutonico, cuius lingua non intelligiẽ, quia iudex eũ interrogabit per

interpretem. Et ſi ipſe iudex & notarius, uel ēt notarius ſolus ſit interpres, ſufficit. Immo ipſius ſcriptura uel inſtrumentū faceret fidem ēt contra nuncium uel teſtem dicentes aliter denunciaſſe uel depoſuiſſe quā ſcriptū ſit. & hæc uera in iudicijs ciuilibus ſecus ī crīnalibus, ut Ang. hic.

a ¶ Stipulātiū. Proprie & īproprie dr̄: ſic ī auth. de ęqual. do. §. j. coll. vij. & ſic improprie ēt promittēs dr̄ ſtipulari, ut h̄, & ff. de cōd. indeb l. ſi nō ſortē. §. ſi decem.

ſtipulātium[a] intellectum eius linguę habeat: nec neceſſe eſt eadē lingua utrunq; uti, ſed ſufficit congruenter ad īterrogata rńdere. quinetiam duo Græci Latina lingua obligationē contrahere poſſunt. Sed hæc ſolennia[b] uerba olim quidē ī uſu fuerūt: poſtea aūt Leonina conſtō[c] lata eſt, quæ ſolennitate uerborum ſublata, ſenſum[d] & conſonantē intellectum ab utraque partę ſolum deſiderat, † licet quibuſcunque[e] uerbis expreſſum † ſit.

¶ Stipulatio ubi eſt pura, ſtatim pōt peti: ſi uero eſt in diē, non poteſt peti, niſi prætereat tota illa dies. Are.

¶ Omnis ſtipulatio, aut pure, aut in diē, aut ſub condōne fit. Pure, ueluti, Quinq; aureos dare ſpodes? idq; confeſtim[f] peti

SYL. ¶ Adde, ꝙ equiuocat gl. quia ſecundū Grammaticos, ſtipulor, eſt uerbū cōe, & æque proprie pro ꝓmiſſione accipiṫ: Iuue. Quātū uis ſtipulare, & protinus accipe qđ do. & Sueto Pręторū lectoria, quę uetat minorē. xxv. ann. ſtipulari. Plau. Niſi dolo malo ſtipulatus ſis. quod rōne manifeſta probaṫ: quia ſi ſtipulatio eſt interrogatio & rńſio ſimul iuncta, quare nō tā bene debet dici ſtipulator promittens, ſicut interrogans, cū in ea uterq; ſit agens. * & idem uṫ Fort. in. l. iuriſgētium. in prin. col. xx. ff. de pac.]

b ¶ Sed hæc. Quæ diximus ſupra eod. §. in hac.

c ¶ Conſtitutio. ut C. de contrahen. & commit. ſtip. l. omnes.

d ¶ Senſum. Alias cōſenſum. ſ. uerbis expreſſum ab utroq; & incontinenti, ut ff. eo. l. j. in prin. & §. qui præſens. & §. ſi quis ita interroget. licet uerba inutilia fuerint inſerta, ut ff. eo. quæ extrinſecus. alias ſi diceret uerba expreſſa nō exigi, non differret ab iis contractibus, qui conſenſu contrahuntur, ut. ĵ. de obli. ex conſenſu. j. reſpon. Acc.

e ¶ Quibuſcunq;. Habilibus tamē ad hoc. Quid. n. ſi dicam, a, & uelim repræſentare promittis: tu dicas, b, & uelis repræſentare promitto? non ualet, ut ff. de conſti. pec. qui autem. §. fi. & l. ſequē. & ff. de mune. & ho. ut gradatim §. & ſi lege. ¶ Adde, ꝙ rō eſt, quia tunc conſtaret ſolo conſenſu ſtipulatio, q̄ tn̄ uerba requirit ſupra eo. in prin. * & iſta gl. cōiter recipiṫ a doct. ſecundū Iaſ. in. l. j. §. eadem. co. j. ff. eod.]

Stipulatio fieri debet uerbis aptis.

† alias quibuſcūq; tādē uerbis expreſſum ſit.

SYL.

† alias eſt.

¶ Omnis ſtipulatio. Caſus. Non figuraṫ, quia termini ſunt & clari. Iō aūt niſi elapſo toto die non petiṫ. quia dilatio fuit adiecta fauore debitoris, cui ſuū ius auferri non debet: peteret. n. plus tpe. §. plus. ĵ. de act. No diuiſionem qualitatū ipſius ſtipulationis reſpicientium cām formalem ipſius. Item ꝙ pura eſt, quæ neq; diem neq; condōnem habet. Item ꝙ ex ſtipulatione pura ſtatim oriṫ obligatio & actio. Item ꝙ ſtipulatio in diē eſt, quæ habet diem appoſitum gratia differendæ ſolutionis. Itē ꝙ ex ſtipulatione in diem obligatio ſtatim naſciṫ, non tn̄ poteſt effectualiter intētari, niſi totus dies prætererit.]

SYL.

f ¶ Confeſtim. i. ſtatim, ut ff. eo. l. eum qui calendis. §. fin. & hoc niſi rōne loci ſit in diem, ut ĵ. eo. §. loca.

¶ Hæc tn̄ reſpectu conceptionis uerborum eſt pura, licet inſpecta mēte & ſententia ſit in diem. d. §. loc.]

¶ Vel ratione rei, quæ adhuc non eſt in rerum natura, ut infra de except. §. antepe. & ff. eo. interdum. in princi. (j) & ff. de condi. & demonſt. l. j. §. fin. Sed ad quid ſit promiſsio, cum non incon-

Obligatus pure an poſsit ſtatim conueniri.

SYL.

tinenti ſoluit? Rñ.non eſt ſic prave intelligendũ uerbũ, confeſtim, ut ueniat ſtatim cum ſacco paratus,ut ff.de ſolu. quod dicimus,ſed aliquod ſpatium puta decem dierum dandum eſt, ut j. de inut. ſtip.§. ſi.& ff.de cõſti.pecu.pro miſſor. Sic ẽt fere ubiq; Conſuetudo ẽ legũ interpres cõſuerudo ĩterpretat̃,ut j. decẽ dies ſiant præcepta a prætoribus,quæ eſt bona legum interpres,ut ff.de le. & ſenatuſcon. l.ſi de interpretatione &.c.cũ dilectus. extra de conſue.

pôt. In diem,[a] cum adiecto die, quo pecunia ſoluatur,ſtipulatio fit:ueluti,Decẽ aureos primis[b] calẽdis Martiis dare ſpõdes? Id aũt,qd ĩ diẽ[c] ſtipulamur, ſtatĩ quidẽ debetur: ſed peti, priuſquã[d] dies ueniat, non pôt.[e] At ne eo[f] quidẽ ipſo die, ĩ quẽ ſtipulatio facta eſt,[g] peti pôt:quia tot⁹ is dies arbitrio ſoluẽtis tribui[h] debet.

SYL. ¶ Adde,ꝙ hæc gl. falſa eſt in taxatione decem dierum:uerius loquit̃ gl.in.§.fi. j.de inut.ſtip.arbitrio.n.iudicis ſtatuit̃ l.ratum.ff.de ſol.]

ADDITIO. (j) Non eſt iñ ibi nata actio uel obligatio: quia cum ſit incertum,an fructus naſcant̃ uel non, dies,q̃ tacite ineſt,habetur pro conditione,ut l.j.ff.de condi.& demon. Aug.

Stipulatio an poſſit fieri ſub cõdõne. a ¶ In diem.ſ.fit ſtipulatio. Sed nunquid ſtipulatio eſt actus ciuilis? Rñ.ſic, ut.j.de actio.§.de conſtituta. ergo non debet recipere diem nec etiam conditionem,ut ff.de re.iu.actus. Sed dic, ꝙ hic actus ibi non computat̃: ſic in nouatione,ut dicit̃.ff.de noua.l.nouatio. Et illa regula, actus. habet locum in ſuis numeratis caſibus.

* ADDITIO. Obſerua hãc gl. quia ſingularis eſt pro intelligentia regulę actus legitimi & unde hic Oze. H. M.

b ¶ Primis. ſuperflue hoc dr̃.ff.eo. cũ qui calendis.in princ.

In diẽ & ad diem teneri diſferunt. c ¶ In diem.Aliud ſi ad diem: nã tunc uſque ad diem tenet̃,& non poſt, ut ff. de act.& obl.l.obligationum fere.§.j.& dic ꝙ idem eſt dicere, ex die, quod in diem,ut d.l.in princ.& hic.

d ¶ Priuſquã.Nã ceſſit,ſed non uenit dies: quod dic ut ff.de uerb.ſig.cedere.

e ¶ Non pôt.ſic ff.ſi cer.pet certi condictio.in prin.& ſi petat, repellitur per exceptionem,ut j.de except.§.ꝓterea.

SYL. ¶ Hanc glo.diſputatiue reprobat Fortu.in.l.item quia.colũ.ix. in princip.ff. de pactis.]

f ¶ Ne eo quidem ipſo. Niſi ab initio ſic dicat, Hodie dare ſpondes? quo caſu pura eſt, ut ff.e. liber hõ.§.decem ſed ſi eſt pura, ergo peti non pôt ante decẽ dies: ita.n. determinat̃ uerbum,confeſtim ĩ.eo.§. oĩs.& in.d.l. ff.eo.liber homo,dicit̃,ꝙ eadẽ die:ergo male.Sed ibi expreſſa eſt dies. Confeſtim determinat̃ per x. dies.

SYL. ¶ Adde glo.ueram,quia in dubio talis adiectio non vr̃ appoſita gratia differẽdæ ſolutionis, ſed repræſentandæ promiſſionis, aut ſolutionis accelerandæ. d.§.decem.ſecus ſi aliter de mente cõſtaret,ut dicit ibi Bar.& ſeq.doct.]

g ¶ Facta eſt.ſ.ut ſoluatur.

h ¶ Tribui debet. Hic nonq.de facto. Iudex ſtatuit terminum peremptoriũ partibus ad audiendam ſententiam: puta diem Iouis: una partium non ueniẽte eadem die, quæro qñ debeat ea ſententia ferri: an die ſtatuta, uel ſequẽti? Et uidet̃ ꝙ non die ſtatuta: quia, ut in contractibus,tota illa dies uidetur ſua, ut hic. Et pro hoc eſt ff. de fer.l.more romano. per quam legem ẽt ſi media nocte ueniſſet,ſatis ſufficeret.unde patet,ꝙ ea die ferri non debuit.Item alia ratione, quia poſt peremptoriũ debet eam partem abſentem citare iudex, ut ff.de iud.l.& poſt edictũ. & inter unam citationem & aliam debet eſſe ſpatium decem dierum olim,ut ff.de iudi.l. per interuallum. hodie.xxx. dierum. ut in auth de liti.§.omnem.coll viij. & ſecũdum cõſuetudinem Bonon. unius diei. Sñia die præfixa debet ferri ẽt abſente altera parte. Vnde patet, ꝙ in die peremptorii non debet ferri. Sed in illa.l. poſt edictum. exponit̃,debet,id eſt pôt. Item vr̃ econtra, ꝙ in die peremptorij debeat iudicari,ut C.qñ prouoc.non eſt neceſ.l.cũ non eo die.Item ſi ſit ita prope ſero,ut certum ſit eam partẽ amplius nõ poſſe uenire,debet iudicare in die perempto

ri, ut ff. de uerb. oblig. l. cum ſtipulatus ſum mihi a Proculo. & l. liber homo. in ſi. Et eſt uerior opinio.

ſYL. ¶ Adde hoc eſſe hodie expreſſum in c. conſuluit. de offic. deleg. & tenent cōiter docto. in d. §. decem. ¶ Sed tamē poſt ueſperas ſtati, uel ſ ipſis ueſperis debet ferri, ut in auchen. de iud. §. ſedebunt. colū. vj. ſed nec in nocte debet ferri ſententia: & ita paulo poſt exceſſum ueſperarum debet iudicare. Et ita quidam electi ad quoddam conſilium de facto iudicauerunt.

Neque. n. certum eſt eo die, in quē promiſſum eſt, datum [a] non eſſe, priuſquā [b] is prēterierit.

¶ Stipulatio annua quoad quis uiuet, pura & ꝑpetua eſt: ſed poſt mortē ſtipulatoris obſtat exceptio hæredi. Arct.

¶ At ſi ita ſtipuleris, Decem aureos annuos, [c] quoad

ſYL. ¶ Adde ꝙ ita cōiter tenetur in d. c. conſuluit. & in d. §. decem. niſi accendant tria luminaria, ſecundum Bart. in l. non minorem. C. de tranſac. ubi quid in interlocutoria, de qua Aug. hic etiam, ꝙ ferri poteſt de nocte.]

a ¶ Datum non eſſe. i. non eſt hoc uerum incommutabiliter.

b ¶ Priuſquam. ut ff. eo. quicquid. §. ſi na. & de pigno. actio. ſi neceſſarias. §. ſi annua.

ſYL. ¶ At ſi ita ſtipuleris. Caſus. Proponebatur ſtipulationem hoc modo contractam: Promitto x. annua quoad uiuam. quærebať, an talis obligatio pura eſſet, & ad hæredem tranſiret: & uidebať cōditionalis ultra primū annū, ſicut & ſunt legata l. in ſingulos. ff. de annu. lega. & ꝙ ad hæredē non tranſiret, ut ibi dicitur. contrarium tñ decidiť ea rōne, quia ex quo limitauimus ad tp̄s uitæ, non pōt ulterius peti: quia ita cenſetur tacite conuentum ne poſt tp̄s petatur. tranſmittiť ergo obligatio, quia tempus nō eſt modus tollende obligationis. l. obligationum fere. §. placet. ff. de action. & oblig. ſed datur exceptio ex tacita conuentione, ut dixi. quare aūt ſecus ſit in legato, uidebimus in glo. Nor. ꝙ ſtipulatio annua pura eſt, quia tēpus apponiť gratia multiplicandæ obligationis. Itē ꝙ licet ſtipulatio annua limitetur tp̄e uitæ ſtipulatoris, tñ ipſo iure eſt perpetua, & tranſit ad hæredes. Itē ꝙ obligatio non pōt limitari tp̄e. Item ꝙ q̄uis ipſo iure tranſeat ad hæredes, tñ de æquitate datur exceptio.]

c ¶ Annuos. aliud ſi dixerit, ſingulis annis. Nam primo caſu in initio cuiuſcunq; anni, ſecūdo in fine cōmittitur ſtipulatio: quia ſic eſt in legato ſic relicto, ut C. qñ dies lega. ced. l. j. & ff. qñ dies leg. ce. l. nec ſemel. unde uerſus: Annua ſi debes tunc reſpicies caput anni. Anno ſi debes, in fine teneberis anni. ut dices īfra de inuti. ſtipu. §. qui hoc anno. & ff. eod. l. quā hoc anno.

Premitto. x. aureos annuos, & ſingulis annis, differt.

¶ Ratio eſt, quia in primo caſu tēpus non apponiť gratia ſolutionis differendæ, ſed ad multiplicandā obligationē: ī ſecundo uero tp̄s apponiť gratia differendæ ſolutionis. Excipe tñ a primo caſu relictum reſpectu certæ neceſsitatis, d. l. nec ſemel. §. ſi in habitationē. Item relictum fructuum uel pecuniæ ex fructibus percipiendis l. firmio. §. pater. ff. quando dies leg. ced.] ſYL.

¶ Sed nunquid eſt una ſtipulatio, uel plures? Rñ. una eſt, ut ff. eo. ſi ſtichum. §. j. (j) licet legata ſic relicta ſint plura, ut ff. de dona. cau. mor. l. ſenatus. §. fin. Sed quæ eſt ratio? Rñ. quia ſemel in ſtipulatione inſpiciť condō ſtipulantis: ut ſi ſit filius, acq̄rat patri: & una eſt actio, ut ff. eo. ſi filius. ſed in legatis pluries conſiderať. ſ. ſingulis annis, cum ſingulis annis cedat dies legati, & plures ſint actiones, ut ff. de annu. leg. l. cum in annos. & qñ dies leg. ced. [l]. cum in annos. Sed M. dicebat hanc eſſe differentiam: quia in ſtipulatione eſt una uerborum conceptio: ſed quantum ad rei ueritatem plures ſunt, ſicut legata: & facit ꝓ eo. ff. eo. pluribus. §. j. Sed ibi certe per alia uerba fuit facta. ſ. per hæc, annua bima trima die. uel dic, quòd ibi quorundam ſententia recitatur. Nec obſtat ꝙ una eſt cōceptio, nam & in legato una eſt conceptio.

SYL. ¶ Adde, ꝙ rōnes dſ̄iæ aſsignatæ in gl. ſunt potius illationes: unitas.n. actionis eſt effectus unitatis ſtipulationis, non rō. Vñ ab alijs aſsignat̄ rō, ꝙ cū ſtipulatio pendeat a cōſenſu duorum, eſt firmior, & nō ita multiplicabilis ſicut legatū: ſicut videmus debilius legatū, qđ efficit caducum per mortē legatarij: qđ nō eſt in ſtipulatione.

uiuā,[a] dare ſpondes? & pure [b] facta obligatio intelligitur, & perpetuatur: [c] qa ad tp̄s non pōt deberi: ſed hæres petendo, pacti exceptiōe ſum moucbitur.

Vel quia legata dant̄ ob benemerita.l. nec adiecit.ff.pro ſoc. & regulantur a mente teſtātis: q̄ vr̄ eſſe, ut hic hēat donec uiuit, & non ultra: & iō ſubeſt conditio, ſi uiuat: ſecus in ſtipulationibus, ubi non merita, ſed ſonus uerborum attendit̄.l.quicquid aſtringēdę.ff.de uer. obl. uel quia in legatis in dubio fit īterpretatio pro hærede contra legatariū, in ſtipulatione contra promiſſorē.l. ueteribus.ff.de pac. * Alc.aūt lib. Parad. j.cap.xv.ait, in ſtipulatione q̄ maxime uerba operari, in legatis uoluntatē & præſtationes: quo circa cū ſtipulationis uerba ita concepta ſint, ut unum dictum unamve formā comprehendant, merito una eſt ſtipulatio: in legatis uero non uerba, ſed præſtationes, q̄ plurime ſunt, & uoluntas, quæ multas dationes ordinauit, conſiderantur.]

a ¶ Quoad uiuam.i.donec uiuam.

b ¶ Pure facta.ſ.rōne primi anni: ſed rōne ſequentium eſt in diē quo ad ꝗd, quia ante annum non debet̄: & condōnalis quo ad aliud: nam alias non debetur niſi uiuam, arg.ff.eo.l.hoc iure.& l. in illa. Vel dic, ꝙ eſt pura abnegatiue.i. non conditionalis.

SYL. ¶ Adde ꝙ glo.eſt falſa, quia ſi illa uerba facerent condōnem, ſequeretur, ꝙ obligatio, qua poſt mortē ſtipulatoris tenet̄ promiſſor ipſo iure hæredi, non poſſet naſci. eſt ergo condōnalis inſpecto effectu pp̄ æquitatem pacti.]

c ¶ Perpetuat̄.i.donec uiuat. ſic ff.pro ſoc.l.j ſecundū quoſdam. immo dic per oīa ſecula ēt poſt mortem: nam tp̄e nō tollit̄ obligatio, ipſo.ſ.iure, (j) ut ſequitur, & ff.de act. & obl. l. obligationum fere.§.placet.& ff.de ſerui. ſeruitutes, ſed per exceptionem, ut ſequit̄, ſed hæres petendo &c. & ff.de act.& obli.l.obligationum fere. §. placet. & ff. de ſerui.l. ſeruitutes.

ADDI. (j) Niſi expreſſe uel tacite ex ſtipulantis paupertate pro alimētis deducta cenſerent̄: & ita ſecundum Bar. pōt ſaluari gl. in l.ſtichū.§.hmōi.ff.eod. licet ſit magna diuinatio. Vel dic, ꝙ quoties agit̄ de multiplicanda obligatione, infinitas eſt euitanda, ut l. fideicōmiſſa.§. ſi decem.ff.de leg.iij.Ang.

¶ Stipulatio collata in aliquē futurū euētum incertum eſt cōditionalis. Arc.

¶ Sub condōne ſtipulatio fit, cum in [d] aliquē caſum differtur [e] obligatio: ut ſi ali-

¶ Sub condōe. Caſus Non figurabit̄ niſi literaliter, quia eſt declaratio notiſſimi termini, in quo nulla eſt difficultas. No. ꝙ in ſtipulatione condōnali obligationis natiuitas differt̄ in euentum condōnis. Item ꝙ ſtipulatio condōnalis eſt illa, quæ differt̄ in aliquē caſum futurum uel non futurum: & ꝙ fit per coniunctionem, ſi.] SYL.

d ¶ In aliquem caſum.i.in aliquā fortunam inopinatam, ut poſsit ſe habere ad eſſe & non eſſe, quod in futuris tm̄ eſt, ut infra eo.§.conditiones.

* ADDITIO. In tex committat̄ ſtipulatio, dic committi ſtipulationē dici, cum quid cōmiſſum eſt, quamobrem quod ſtipulatum eſt debeat̄. ſic dicit̄ commiſſa mulcta, pœna, hr̄ditas, condēnatio, deuotio, lex, bona, iudiciū de quibus oībus uide Fran.Hotomā. in §.ſed hęc quidem.ī.de actio.

e ¶ Differtur obligatio. Nam ante euentum conditionis obligatio ceſſat, ut ff.ſi certum peta.l.non omnis & ſic ea pendente non eſt debitor, ſicut nec hæres ſub conditione inſtitutus interim eſt hæres, ut ff.famil. herciſcun. ſi maritus.

¶ Adde, ꝙ nec pure inſtitutus dicitur hæres ante aditam.l.hæres qñque.ff.de acquir.hæred.] SYL.

quid factum fuerit, uel non fuerit, committatur ſtipulatio. ueluti, ſi Titius Conſul fuerit factus, quinque aureos dare ſpōdes?

¶ Condō negatiua implet morte. h. d.

¶ Si quis ita ſtipuletur, Si[a] in Capitoliū non aſcendero, dare ſpōdes?[b] pinde erit, ac ſi ſtipulatus eſſet, cum † morietur,[c] ſibi dari.

† alias moreretur.

¶ Stipulatio conditionalis tranſmittitur ad hæredes. Aret.

¶ Ex condōnali ſtipulatione tm̄ ſpes[d] eſt debitum iri: eāq; ipſam ſpem in hrēdē † tranſmittimus,[e] ſi priuſquā cōdō extet, mori nob cōtigerit.[f]

† Sic e conuerſo, ſi pmiſſor pēdēte cōdōne moriat eius hrēs remanet obligatus l. ſi qs ſi Titius. ff. eo.

¶ Arg. contra. C. de conſti. pe. l. ij. in eo quod dicit condōnale debitū poſſe conſtitui: quod non poſſet, niſi eſſet debitum, ut ff. de conſt. pe. l. j. Sed dic, ꝙ ſufficit debitum ſpe. Itē nec illud interim debet, ut ff. de conſt. pe. id quod. Itē arg. contra. ff. ex quibus cau. in poſſ. ea. l. in poſſeſsione. & ff. de uerb. ſign. l. creditores. Sed rōe ſpei creditores dicunt, ut ī. eo. §. ex condōnali. ADDIT. Improprie tñ proprie aūt creditor eſt, qui fidem alterius credendo ſecutus eſt: & ita intelligit ſtaturum de eo, qui credidit, faciens mētionem: ſecus ſi de creditore ſimpliciter: quia intelligit quomodocunque alium habeat obligatum, dūmodo non in diē uel ſub conditione. Ang.

Creditor proprie qs dicat.

SYL. ¶ Si quis ita. Caſus. Quærebat, ſi promiſſum ſit, ſi non aſcenderis capitoliū: qn̄ hæc conditio uerificaret: & uidebat ꝙ in uita, q̄ primum aſcendere potuit, & non aſcendit, quia uf eius animi eſſe cuius contrariū rńdet, quia cum ſit in ptāte mea quotidie aſcendere, non pñt uerba ſtipulationis uerificari niſi ſecuta morte: & ideo eſt, ac ſi promiſſum eſſet; cum morieris. No. ſummarium.]

a ¶ Si in capitolium non aſcendero ſupra poſuit in affirmatiua condōe & negatiua, nunc in negatiua tantum.

b ¶ Dare ſpondes. ſ. v. aureos, uel aliquid aliud.

c ¶ Cum morietur. Similes ſunt iſtæ duæ ſtipulationes in hoc, quia mortuo ſtipulante in utroq; caſu cōmittit, ut hrēdes agant: nā pōt obligatio ab hrēde ſic incipere, ut C. ut act. ab hær. & contra hær. l. j. diſsimiles ī hoc, quia prima conditionalis, ſecunda in diē, quem diē certum eſt euenire, ut ff. de cond. inde. nam ſi. licet neſciamus quādo, ut ff. de condi. & demon. l. j. & in auth. de nupt. §. deinceps. colla. iiij.

SYL.

¶ Adde, ꝙ non eſt intelligēda in diem ut. ſ. eo. §. omnis. ſed in diem incertum quia alias diceretur nata obligatio & actio: quod eſt falſum l. dies icertus ff. de condi. & demon.

¶ Ex conditionali. Caſus. Quærebatur, an ſtipulatio cōditionalis præmoriente ſtipulatore ante conditionis euentum tranſiret ad hæredes: & uidebatur ꝙ nō, quia cum ante euentum condōnis non ſit nata nec obligatio, nec actio, non uidetur poſſe in alium transferri quod quis non habet lege nemo plus iuris. ff. de reg. iuris maxime cum hoc uideamus in legatis, ut præmoriente legatario non tranſmittatur ſpes legati conditionalis. lege prima. §. ſin autē ſub conditione. C. de cadu. tollen. contrarium deciditur ex ratione poſita in glo. in uer. contigerit. quæ communiter approbatur, quamuis & aliæ aſsignentur. Not. ꝙ ſpes futuri debiti ex contractu conditionali tranſmittit ad hæredes.]

d ¶ Spes eſt. non autem ceſsit uel uenit dies: ſed in pura ſtatim cedit & uenit ff. de uerb. ſign. cedere. ſed in illa, quæ eſt in diem, ſtatim cedit dies legati, ſed non uenit ſupra eo. §. in diem.

Diē cedere, & uenire differūt

e ¶ Tranſmittimus. Sic. C. de ijs q ante apertas tabulas. l. j.

f ¶ Contigerit. Sed quare legatarius conditionalis legati ſpem ad hæredem non tranſmittit, ut C. de cad. toll. §. ſin aūt? Rñ. in ſtipulatione interuenit factum ſtipulantis uolentis ſibi proſpicere, & ſic hæredi, ut ff. de prob. l. ſi pactū, quod nō eſt in legatario, cuius nullum factum interuenit: & eodem modo rńde in hæreditate conditionali.

Legatarius cōdōnalis legati ſpē non trāſmittit.

SYL. * ¶ Circa hanc rõnem uide Dec. in.l. j.col.v.C.de pact.nu.xix.]

¶ Loca etiam inferi. Caius. Quia ex pura ſtipulatione ſtatim agi poteſt.§. omnis ſupra eo.dubitabat, an ſi in pura ſtipulatione ſit adiectus locus, quo dari præſtariue quid debeat, per hoc īpediatur natiuitas obligationis & actionis: & uidebatur ꝙ non, quia (ut dicit h tex.) pura ẽ: dicit tñ contrariũ ratione aſsignata ĩ text. nõ.n.eſt uériſimile contrahẽtes uoluiſſe impoſſibile.l. non ſolum. de actio. & obli. iõ coniectura ſit, ꝙ noluerunt ineſſe tacite tẽpus, quo ad locum perueniri poſsit. Et hinc eſt, ꝙ ſi promiſi dare hodie Carthagini, quia mens apparet, uitiatur ratione impoſsibilitatis. No. ſumma.]

† alias Carthagine.

poſsibilitatis ſtipulatio uitiatur, ut infra de inut.ſtip.§. ſi impoſsibilis, niſi uterq; haberet ibi procuratorem, & egiſſet quilibet cum ſuo, ut eadẽ die fieret ſolutio, ut ff.eo.l.ſi.§. ſi inter eos.

¶ Locus ſolũi adiectus afficit ſtipulationem in illam diem, qua ueriſimiliter poſſit ad locum perueniri: & impoſſibilitas uitiat ſtipulationem. Ang. Aret.

¶ Loca [a] ẽt inferi ſtipulationi ſolẽt: ueluti † Carthagini dare ſpondes? q̃ ſtipulatio licet pure fieri uideatur, tamen re ipſa habet tp̃s [b] adiectum, quo promiſſor utaẽ ad pecuniã Carthagini dandam. Et iõ ſi quis Romæ ita ſtipuletur, Hodie Carthagini dare ſpondes? inutilis erit ſtipulatio, cum impoſſibilis [c] ſit repromiſſio.

¶ Conditio de præterito, uel de præſenti, nõ ſuſpendit obligationem. Are.

¶ Conditiones, quæ ad præſens uel præteritum tp̃s referũtur, aut ſtatim infirmant obligationẽ, aut omnino nõ differunt: ueluti, Si Titius Conſul [d] fuit: uel, Si Meuius uiuit dare ſpondes? Nã ſi ea ita non ſunt, nihil ualet ſtipulatio: ſin autem ita ſe habent, ſtatim v3. Quæ enim per rerũ naturã [e] ſunt certa,

¶ Adde hoc nõ procedere in contractibus bonæ fidei, uel ẽt ſtricti iuris habentibus nãm bonæ fidei l. inſulã §.j.ff.loca.l. ſi mihi & tibi.§. ſi quis ſeruos.ff. de leg. j. SYL.

¶ Conditio SYL. nes. Caius. Non figuratur in notiſſima regula: niſi rõnẽ dubitãdi dicas eſſe ignorantiam noſtrã, quæ uidetur ſuſpendere quouſq; ſciatur: quod tamen eſt falſum, quia cõditio refertur ad ueritatem rei, quæ licet incerta nobis ſit, legi tamen eſt certa. Not. quòd conditio de præſenti uel de præterito falſa ſtatim infirmat obligationem, ſicut uera facit ſtatim ſtipulationem ualidam. Item no. quòd certa in contractibus non ſuſpendunt obligationem, dummodo ſint certa in rerum natura.]

a ¶ Loca etiam. Non ſolum conditio uel dies.

b ¶ Tempus. Quod bonus iudex arbitratur: quod dic ut ff.eo. continuus.§. cum ita.

ADDIT. No. ꝙ licet in actibus iudiciarijs tp̃s itinerandi ſit ſtatutum certum ut. xx. milliarium ſingulo die, ut l. j.ff.ſi quis cau.& dic ut ibi per Bart. & doct. tñ in contractibus non eſt determinatum, ſed totum reſidet in pectore iudicis: qui multa debet conſiderare, & locum, & periculum, & qualitatem perſonæ, ut l.cõtinuus.§.j. & ibi uide Bar. & Imo.ff.eo. Ang.

c ¶ Impoſsibilis. Ratione enim im

d ¶ Conſul fuit. ſic.ff.ſi cer.pet.l.taq;. & l. cum ad præſens tempus. patet ẽt in l.conditio.ff.de uerb.obl.

e ¶ Naturam. Ergo nec futura morantur obligationẽ: nã ẽt illa per rerum naturam certa ſunt, ut ff.de iudi.ſed & ſi reſtituat.§.ſi.contra, ſed dic ꝙ aliud eſt eſſe certũ per rerũ naturã.i. per naturalẽ curſum naturæ, per quã ſola præterita & p̃ſentia ſunt certa: & ita hic accipitur. Et ẽt illa futura certa ſunt, quæ nõ

Natura eſt duplex.

habent ſe ad utrũlibet : ut ſi moriar nã & hæc non morantᷓ obligationem, ut ff. de condi.inde.nam ſi. & l.præce.& ſeq. & ff.de noua.ſi pupillus.§. qui ſub con ditione. (j)

SYL. ¶ Adde, ꝙ gl. eſt falſa. quia ĩ diem incertum ſuſpẽdit.l.dies incertus. de condi.& demõ.& l. quãcunq;.§.fin. ff.eo. quãuis uideretur dicendũ, ꝙ ꝓmittendo, ſi moriar, iſta ſit pura, q̃a certũ eſt me moriturum: promittẽdo cũ moriar, ſuſpendatur obligatio, quia uidetᷓ facta adiectio cauſa differendæ ſolutionis.]

¶ Et aliud eſt in natura rerum.i.in ſciẽtia Dei, in qua oĩa, quæ ſunt, uel fuerũt uel futura ſunt, (teſte Boethio) tanquã præſentia ſunt. Itèm & alias ſunt mille anni ante oculos eius tanquam heſterna dies, quæ præteriit:& dr̃ prima, natura naturata: ſed ſecunda, natura naturans, quod idem eſt, quod ipſe Deus.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hanc gl. diſputatiue reprobat Fortu.in l.iuriſgen.§. & ideo. xvj. col.ff.de pact.]

ADDIT. (j) No.ex gl.conditiones in futurum collatas, quæ neceſſariã habent exiſtentiam, non differre obligationem:quod uerum limita, ſi proferantur per tale quid, quod tempus ſignificat: promitto cum morieris.§. ita autẽ infra de inut.ſtip.Chriſto.

* ADDIT. Per naturam certum eſt aliquid dupliciter, ex cauſa ſcilicet, & ex re ipſa:ex cã puta, ſi mater uterũ gerat: qm̃ non concepti naſci non pñt: re uero ipſa certum eſt quid nunc agat Rex, licet mihi ignotum ſit illa notitia de futuris eſt.l.ſed etſi ff. ubi quis ag. uel con.hæc de præſentibus tñ: de qua hic agitur. Aemil.Fer.

a ¶ Non morantur. Id eſt non ſuſpendunt ſiue differunt. Accur.

non morantᷓ [a] obligationem, licet apud nos incerta [b] ſint.

¶ Etiã facta poſſunt in ſtipulationẽ deduci in quibus utile eſt adiicere pœnam, ne alias ſtipulator hẽat probare intereſſe. Aret.

¶ Non ſolum [c] res in ſtipulatum deduci poſſunt, ſed ẽt facta: ut ſi ſtipulemur aliquid fieri uel non fieri: & in hmõi ſtipulationibus optimũ erit pœnã [d] ſubiicere, ne q̃titas [e] ſtipulõnis in incerto ſit, ac neceſſe ſit actori probare [f] qđ eius interſit. Itaq; ſi qs, ut fiat, aliquid, ſtipuletur, ita adijci pœna debet:Si ita factũ nõ erit, tũc pœnæ nomine decem aureos dare ſpondes ? Sed

b ¶ Incerta ſint.ff.de reg.iur.l. in totum.contra.Sol.illa loquitur in iis, ubi præſens ſolennitas exigitur : ut vij. teſtes in teſtõ, ut ſupra de teſtam.§. j.Vel loquitur in illis caſibus, ubi certa ſciẽtia & intellectus de pręſenti exigitur in contractibus puris, ut C.de do.uec ignorans. hic aũt in conditionali.

¶ Vltima verior, & patet ex uerbis.l. in totum. SYL.

¶ Nõ.ſolũ. Caſus. In notiſsima regula non ponitᷓ niſi literaliter. Hoc tñ unum aduertendum putaui, ꝙ ideo pœna non apponitur in ſtipulatione rerum, quia ad ea præſtanda cogitᷓ præciſe promiſſor:quod cum non ſit in ſtipulatione facti uel non facti, utile conſilium eſt apponere.Not.ẽt facta in ſtipulationem deduci : & dicunᷓ facta etiam non facta. Item ꝙ utile eſt in his ſtipulationibus ſubijcere pœnã : ratio aſsignatur hic, & alia ponitur in l.fi.de præto.ſtipul.Item quòd petenti intereſſe incumbit onus probãdi quantitatem certam.]

c ¶ Non ſolum. De ſtipulationibus, quæ in dando conſiſtunt, hucuſque diximus: nunc de ĩis, quæ in facto conſiſtunt Accur.

d ¶ Pœnam ſubiicere. Sic.ſ.conſilium ſimile.ff.de præto.ſtip.l.fi.

e ¶ Quantitas.ff.de arb.l.non aũt.contra.Sol.non intereſt quo ad hoc. ut ualeat cõpromiſſum : intereſt tñ quo ad utilitatem ſtipulationis.

f ¶ Probare. ſed quomodo intereſſe probatur ? Reſpond. per teſtes, ut hic innuitur, & C.de ſenten. quæ pro eo.l. prima.§.primo niſi petatur ex dolo alterius:tunc per ſolum ſacramẽtum, ut ff.quod ui aut clam.l. ſemper.§. in hoc

interdicto.&.§.ſeq.& C.unde ui.l.ſi quã & C.de iure do.impe.l.j.

a ¶ Quædam fieri. Puta ire Romam.

b ¶ Quædam non fieri. puta per Flor. non ire.

c ¶ Clauſula. ſ. pœnalis. Acc.

d ¶ Factum erit. Hoc reddit ſecundo dicto.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ſi uoluiſſet ſingula ſingulis referre nõ præpoſteraſſet. Vñ dicas utrãuis conceptionem dẽre ad utrũq; referri, ita ut una quæuis earũ ſufficiat in pœnali ſtipulatione ſubiecta ſtipulationi utriuſque ſ. facti & non facti, licet ẽt ambæ conceptiones ſubijci poſſent.]

† alias deeſt ita.

ſi quædã [a] fieri, quædam non [b] fieri una eademq; cõceptione ſtipuletur quis, clauſula [c] erit hmõi adiicięda. Si aduerſus ea factũ erit, [d] ſiue quid † ita factũ [e] non fuerit, tunc pœnę nomine decem aureos dare ſpondes?

¶ De duobus reis ſtipulãdi & ꝓmittẽdi.

¶ Duo rei ſtipulãdi fiunt, quando ſeparatim interrogant debitorem, & ipſe ſimul utrique reſpõdet. Angel. Aret.

ET ſtipulandi [f] & promittendi duo pluresve rei fieri poſſunt. Stipulandi ita, ſi poſt oĩum interrogationem promiſſor reſpondeat, Spondeo. [g] ut puta cũ duobus ſe

e ¶ Factũ nõ fuerit. Hoc referẽ ad primũ. Et ſi ex uno capite ſit pœna cõmiſſa, non committeẽ plus, ut ff.de arb.l.ſi duo.§.fin. niſi hoc actum ſit, ut pluries committaẽ, ut ff.de tranſac.qui fidem. ADDIT. Itẽ niſi ſit appoſita ſuper facto iterabili uel continente plura capitula, ſi rõne intereſſe petaẽ ſecũdum Ioan.Fab.hic. Et nota, ꝙ iuñ de non contraueniendo habet uim iſtius clauſulæ. Item facit, ut actus ualeat eo meliori modo, quo poteſt. Aug.

Continuatio. ¶ De duobus reis ſtipulandi & promittendi. ¶ Quia in ſtipulatione, de qua dictum eſt. ſ.tit.j. plures perſonæ interueniunt qñque, quarum quædam dicunẽ rei ſtipulandi, aliæ rei promittendi, iõ dicit de duobus reis ſtipulandi ac promittendi. Accur.

* ADDIT. Rei aũt ſunt, quorũ de re agiẽ in iudicio. Cicer.lib.de Orat.ij. Reos appello non eos modo qui arguũtur, ſed omnes quorum de re diſceptaẽ, & paulo poſt, Reos appello, quorum res eſt.

ET ſtipulãdi. ¶ Totus iſte titulus diuidiẽ in quatuor partes. Primo ponit de duobus reis ſtipulandi qualiter fiant. Secundo, de duobus reis promittẽdi. Tertio poniẽ effectus ipſius obligationis plurium reorum. Quarto redit ad duos reos promittẽdi. Secunda ibi.§. (Duo pluresue.) Tertia ibi (Ex huiuſmodi.) Quarta ibi (Ex duob⁹.) Diuiſio

SYL. ¶ Et ſtipulãdi. Caius. In declaratione terminorũ non figuraẽ niſi literaliter, & Imper. ipſe literaliter formar caſum exemplificando: uerba enim & modus conſtituendi eſt clarus. Not. ꝙ in conſtõne plurium reorum ſtipulandi debet præcedere oĩum interrogatio, & ſequi promiſſoris rñſio una omnibus. Itẽ ꝙ duo ſtipulatores, quibus ſeparatim promiſſor diſtinctis actibus promittendi reſpondet, non ſunt duo rei ſtipulandi: q̃ intellige in dubio.]

f ¶ Et ſtipulandi. Hic diciẽ reus ſtipulandi ille, qui rem aliquã, ut pecuniam, ſtipulaẽ: a re, non a reatu dictus. Et ecõtra reus promittendi, qui aliquam rem promittit, ut ff.eo.l.j. alias reus tm̃ debitor dicitur, ut patet C.de iur.calũ l.ij. alias dr̃ reus qui conuenitur, ut C.de iud.l.properandum.§. & ſi quidem. & dic. ut ff.eo.l.j. Põt dici & alio reſpectu reus ſtipulandi & promittendi, ut diciẽ in glo. Accur. Reus ſtipulãdi. Reus ꝓmittẽdi

g ¶ Spondeo. Hoc adiecto ut ſint duo rei inſolidum, ẽt iure ueteri, ut ff.eo.l.reos.§.fi.&.§.cum in tabulis.

SYL. ¶ Adde, uel ſi aliter conſtat contrahẽtes uoluiſſe facere duos reos, quia erũt nihilominus, ut patet ex cõmuni opin.

Reorũ debẽdi uel credẽdi cõſtõ an ꝑ interuallũ ĩpediaẽ.

poſt Bartol.in.l.ij.ff.eodem. in.j. &.ij. quæſt.] quiẽ ꝙ ſolutio uel receptio unius aliũ liberat, ut infert Iuriſcon. in l.ij.ff. eo. Notabilia clara ſunt: ꝙ duo rei debent uel eis debetur inſolidum: & ꝙ ſolutio uel receptio unius liberat omnes.]

a ¶ Spondeat. Ex interuallo: puta ſi diuerterunt ad alios actus extraneos, ut ff.e.l.duos.§.fi.alias ſi non eſt extraneus actus, contradiceret.d.l.ei,qđ modo dixerat ibi, nam ſi prius. & quod dicit ff.eodẽ.l.iij. Accur.

SYL. ¶ Dic ꝙ magnum interuallum nedum uitiat conſtitutionem duorũ reorum, ſed impedit rñdentem obligari. l. ſi ex duobus. in princip. ubi Bart.ff. eod. Hoc ſi intercedat iter interrogatione & rñſionem: ſecus ſi inter unam obligationem perfectam & aliam, & conſtet de uoluntate l.iij.in prin.ff.eo. ſecus in modico tempore non interueniente actu extrinſeco. Longũ aũt aut breue ſpatium taxandum eſt arbitrio iudicis,ut not.in l. continuus.ff.de uerbo.oblig.]

paratim ſtipulãtibus ita promiſſor reſpondeat, Vtriq; ueſtrum dare ſpõdeo. Nam ſi prius Titio ſpopõderit, deinde alio interroganti ſpondeat,[a] alia atq; alia erit obligatio, nec creduntur[b] duo rei ſtipulãdi eſſe.

¶ Si duo promittãt eidẽ eandẽ pecuniã, efficiunt duo rei promittendi. Ang.

¶ Duo pluresve rei promittendi ita fiũt: Meui, decem aureos dare ſpondes?& Sei, eoſdem decẽ aureos dare ſpõdes? ſi reſpõdeant ſinguli ſeparatim, Spondeo.[c]

¶ Nam duorum reorũ eſt, ut quilibet teneatur inſolidũ: ſed unius ſolutione & receptione tollitur obligatio utriuſq; Are.

¶ Ex hmõi obligationibus[d] & ſtipulationibus ſolidum ſingulis debetur: & promittentes ſinguli inſolidum tenentur. In utraq;[e] tamen obligatiõe una res uertitur:& uel alter[f] debitũ accipiendo, uel alter[g] ſoluendo, oĩum perimit[h] obligationem, & oẽs liberat.[i]

d ¶ Obligatiõibus. Hoc refertur ad reos ꝓmittẽdi: & qđ ſequitur, & ſtipulationibus, ad reos ſtipulandi, ut probatur infra ſtatim.

e ¶ In utraque.i. utriuſque obligatione: nam una eſt quo ad unũ effectũ,ut ff.e. l. iij.in fin. ſed plures ſunt, qa plures tenenẽ,ut hic. Obligõ eadẽ ꝑt eſſe una & plures.

SYL. ¶ Dic plures ẽt diſtinctæ eſſentialiter. l. eandem.in fi. ff. eo.]

b ¶ Nec credunẽ duo rei. ſ. ut una ſit obligatio,& unius rei,ſed ſunt creditores duo,& diuerſarum rerum,ut ĩ.eod. §.ex huiuſmodi.

SYL. ¶ Duo pluresve. Caſus Similiter nõ ponitur,quia tex.exemplificat.No.qualiter conſtituanẽ duo pluresve rei promittendi.]

c ¶ Spondeo.Hoc acto ut fiãt duo rei, & inſolidum,ut ff.eo.reos.§.fi.

SYL. ¶ Ex hmõi. Caſum figurare non expedit, cũ regula clara ſit. Statim enim ꝙ tenentur inſolidũ,uel habent obligatos inſolidum plures reos debendi, ſe-

f ¶ Alter.ſ.reorum ſtipulandi.

g ¶ Alter.ſ.reorum promittendi.

h ¶ Perimit oblıgõnẽ. Ille q accipit.

i ¶ Liberat.ille qui ſoluit. Similis lectio ſeu implicatio uerborum eſt.ff. de arb.l.ſi duo.Vel dic,ꝙ quilibet iſtorum referẽ ad utrunq; ſupradictũ. Et pñt fieri in ſtipulatione duo rei, & ĩ quolibet genere obligandi,ut ff.eo.l.eandem.

¶ Intellige, dummodo conſtet contrahentes id agere uelle.]

SYL. ¶ Ex duobus. Caſus. Fuit dubitatum, an ſi ex pluribus reis alter ſimpliciter & pure,alter ſub condõne uel in diẽ ꝓmittat,uitieẽ conſtõ duorum reorũ: & uidebaẽ ꝙ ſic: quia clarum eſt imparitatẽ uitiare talem conſtõnẽ.l.eãdẽ.§. ſed ſiquis.ff.eo.Itẽ quia cũ debeant inſolidũ,uel eis debeat,nõ pñt pariter conueniri, qa alterius nata erit obligatio & actio,alterius nõ. Contrariũ tñ rñdeẽ:

rō aūt eſt, q̄a diſparitas eſt ī qualitate, non in ſubſtantia. Item a principio ſperaẽ, ꝙ reducaẽ ad æqualitatem: quo caſu talis imparitas non vr̃ quo ad l. imparitas ab initio & iō ceſſat rō dubitandi. No. ſumma. Item ꝙ dies uel condō alterius ñ erit īpedimēto, quo minus ab alio petatur.]

¶ Diuerſitas temporis adiecti ſolutioni non facit ceſſare conſtitutionem duorum reorum. Are.

¶ Ex duob. reis promittendi, alius pure, alius in diem uel ſub condóne obligari poteſt: nec [a] impedimẽto erit dies aut conditio, quo minus [b] ab eo qui pure obligatus eſt, petatur.

Obligatio an poſsit ī paritaté cótinere.

a ¶ Pōt. S; nōne eſt hic īparitas, q̄d eſſe non debet, ut ff. eo. l. eādē. §. ſed ſi qs? Rñ. ſecūdū M. q̄d ibi regulariter dr̃, fallit hic, ut ff. eo. ſi ex duobus. §. ſi. Alij ut P. dicunt, ꝙ hic non eſt imparitas, cum adueniente condōne uel die ambo æqualiter teneātur. ſed adhuc medio tpe remanet īparitas. Quare, dic, ꝙ ī quātitate debita, uel re q̄ debeẽ, ñ pt, eē īparitas, ut ibi: ſed ī alijs pōt, ut hic, & ff. e. l. ſi ex duob. §. ſi.

SYL. ¶ Dic rōnē ut dixi in poſitiōe caſus.]

b ¶ Quo minus. Sed adueniēte cōdōe ſociū poterit conuenire mandati, ſecundū quoſdā: uel uerius neg. geſt. ut C. e. l. j. Patet ergo cōſtitui poſſe pure duos reos debendi, & quēlibet inſolidū conueniri, ut C. eod. l. j. Hodie contra, ēt ſi hoc actū eſt expreſsim: niſi altero abſente, uel inope exiſtēte ut in auth. de duobus reis. §. j. & auth. hoc ita. eo. tit. C. niſi renunciatū fuerit illi conſtōni, ut C. de pac. l. pe. & ff. de min. l. iudex.

Rei debēdi in ſolidū ñ pñt conueniri.

Continuatio. ¶ De ſtipulatione ſeruorum. ¶ Supra tit. j. & tit. præce dictum eſt de ſtipulatione liberarum perſonarum: uerum quia interdum ſerui ſtipulantur, ideo de his tractaturus intitulauit de ſtipulatione ſeruorum.

S Eruus. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in tres partes. Primo, quòd ſeruus ſtipulando acquirit domino, in cuiuſcunque perſona ſtipulatio concipiaẽ. Secundo excipit a regula, ꝙ factum non acquiriẽ. Tertio ſi ſunt plures domini, pro dominicis portionibus acquiriẽ. Secunda ibi (Sed cum factum.) Tertia ibi (Seruus communis.)

¶ Seruus. SYL. Caſus. Dubitabaẽ, an ſeruus ſtipulari poſſet, & ſtipulādo cui acquireret: & ur̃, ꝙ non poſsit ſtipulari, cú ſtipulatio ſit actus merus ciuilis. §. de cóſtituta j. de act. quorū ſolet eſſe incapax ſeruus l. quod attinet. ff. de reg. iur. cuius contrarium diciẽ, quia in ipſa ſtipulatione non conſideraẽ ut ſeruus, ſed ſtipulaẽ ex perſona dñi. Tunc dubitabaẽ quid in ſeruo hæreditario ante aditam: nam tunc non pōt ſumere uires ex perſona domini, qui non eſt. & ſi dicaẽ, hæreditas repræſentat defunctū: hoc eſt per fictionem: unde non ur̃, ꝙ alia fictio poſsit ſuperinduci, ꝙ factum ſerui dicaẽ factum hr̃dis. Sed contrariū r̃ndetur ex rōne poſita in tex. quia hæreditas &c. Nec rō duarum fictionum obſt. quia non procedūt ex eodem fonte. l. ſub cōndóne. ff. de ſol. Not. ſeruum ex perſona domini ius ſtipulandi habere. Item ꝙ hæreditas eſt perſona imagīnaria ſuſtinens uices defuncti. Item ꝙ ſeruus hæreditarius acquirit ſtipulādo hæreditati. Item ꝙ quicquid hæreditati acquiritur, hæredi poſtea adeūti quæſitum eſt.]

¶ De ſtipulatione ſeruorum.

¶ Etiam ſeruus hæreditarius poteſt ſtipulari, & acquirit hæredi futuro. Ang.

S Eruus ex perſona domini [c] ius ſtipulandi habet.

¶ Sed & hæreditas ī pleriſque [d] perſonæ

c ¶ Domini. Qui dominus caput eſt ſerui, ut infra de noxa. §. omnis. ex ſua enim perſona nihil poteſt, ut ff. de reg. iur. l. ſeruitutem. & l. quod attinet. niſi ex quo manumittitur: tunc enim incipit habere caput, ut ff. de cap. dim. l. hodie.

Dñs eſt caput ſerui.

d ¶ In pleriſque. Hoc propterea dicit, quia hæreditati furtum fieri non pōt.

Hr̃ditati furtū fieri nō ᵱt niſi ī tribus caſibus

niſi in tribus caſibus,ut ff.de ſur.hæreditariæ & l.ſeq. Item propter uſumfru- qui ſeruo hæreditario promitti nõ poteſt,ut hæreditati quæratur,ut ff.eod.l. uſusfructus.

quia ſeruus conſeruo ſuo ſtipulari põt, ut hic: igitur frater fratri,arg.C.de diuer.reſcrip.l.j. Item quia uox filij uox patris intelligitur: & uox ſerui uox domini intelligitur,ut ĩ.de inuti.ſtipu.§. ei uero qui. & §. poſt mortem.

SYL. ¶ Adde ꝙ rõ eſt, quia pſona ficta nõ eſt capax illius iuris, quod ſi pri' defuncto q̃ſi tum eſſet, morte extingueret. uel quia uſusfructus nõ põt eſſe ſine pſona uera, aut ficta, certa tñ & permanente, & cõſtante ex uiris: ut puta collegio,uel populo.]

defuncti [a] uicem ſuſtinet: ideoque quod ſeruus hæreditarius ante aditam hæreditatẽ ſtipulať,acquirit hr̃ditati:[b] ac per hoc ẽt hæredi poſtea facto acquiritur.

¶ Seruus ſiue filiusfamilias a quocunque ſtipuleť,& in cuiuſcũque perſona ſtipulationem concipiat,acquirit domino & patri. Arct.

¶ Siue autem domino,ſiue ſibi,[c]ſiue con ſeruo ſuo. ſiue imperſonaliter [d] ſeruus ſtipuletur, domino acquirit. Idem iuris eſt & in liberis qui in poteſtate patris ſunt, ex quibus cauſis acquirere [e] poſſunt.

¶ Si ſeruus ſtipulatur ire agere licere, ſolus ipſe,non etiam dominus eius ire poteſt. Arct.

ADDIT. (j)Nec ualet talis ſtipulatio: quia cũ perſonæ cohæreat,de ꝑſona ſerui in dñm tráſire non poteſt. Itẽ quia operas nemo niſi dñs ſtipulať: ualeret tñ ſi eas uel imperſonaliter uel domino ſtipularetur, ut per Angel.hic.

a ¶ Defuncti. Non hæredis, ut hic, & ĩ.de hæred.inſti.§.ſeruus.& ff. de acq. rer.dom.hæreditas. Et quæ ſit rõ, quare perſonam defuncti & non hæredis, dic ut d.§.ſeruus.

b ¶ Hr̃ditati. Sic.ff.de iniu.l.j.§. quoties autem.

SYL. ¶ Siue aũt domino. Caſus. Nõ ponĩt in manifeſta regula & clara, quam quodãmodo exemplificat Imp.hic. Not. ꝙ quocũque modo ſeruus ſtipulationem concipiat, dño acquirit. Item ꝙ filij in ptãte ſtipulando æquiparantur ſeruis. Item ꝙ ualet argumentum de filio ad ſeruum, & econuerſo.]

c ¶ Siue ſibi. Niſi in caſibus: ut cum factum eſt in ſtipulatione:quo caſu domino non acquiritur, ut infra proxi.§. & cum operas a liberto ſtipulatur, ut ff.eo l.antepe.(j)

SYL. ¶ Intellige de incertis: & ratio ponĩt in l.opere in rerum.in.j.& ult. reſpon. ff.de ope.lib.quicquid uoluerit gl.in l. ſeruus patroni.eo.tit.]

¶ Et in alijs caſibus, quos not. ff. eodem l.prima. & l.ſequen. Sed nunquid frater poteſt ſtipulari fratri ſuo in eadem poteſtate exiſtenti? Dic quòd ſic,

d ¶ Imperſonaliter. Nullius facta mentione: id eſt uel proprio nomine, uel appellatiuo: uel facta mentione de nomine appellatiuo, ſed non proprio, ut ſupra de exhæred.liber.§.primo. Accurſius.

¶ Abſona eſt hæc expoſitio, quia uerbum,imperſonaliter, excludit etiã appellatiui mentionem, ut declaratur in l.proinde.ff.eo.tit.] SYL.

ADDITIO. Idem per omnia dici poteſt in monacho ſtipulante. Angelus.

e ¶ Acquirere. Vt ex cã profectitia & aduentitia iſto iure: quod dic ut ſupra per quas perſo.nob.acqui.§.j.

¶ Sed cum factum. Caſus. Fuit dubitatum quid in ſtipulatione meri facti: & ex regula generali ſupra eodem. in prin. idem uidebatur. cuius cõtrarium deciditur: quia cum facta ſint naturalia. eorum eſt capax ſeruus l. cum proponas.C.de hære.inſti. Not. ꝙ ſtipulatio meri facti explicandi a ſeruo nõ poteſt per alium explicari. Item quòd ſtipulatio itineris & actus in ſeruo eſt merum factum.] SYL.

¶ Sed cum factum [a] in ſtipulatione continebitur, oĩmodo [b] pſona ſtipulantis continetur: [c] ueluti ſi ſeruus ſtipuletur, ut ſibi ire [d] agere liceat: ipſe enim tñ prohiberi non debet, nõ ẽt [e] dominus eius.

¶ Seruus cõis acquirit dominis ſuis pro portione dominica: niſi iuſſu unius, aut uni fuerit ſtipulatus. Aret.

¶ Seruus [f] cõis ſtipulando, unicuiq; dominorum pro portione dominii acquirit, niſi iuſſu unius eorũ, aut nominatim [g] alicui eorũ ſtipulatus [h] eſt: tunc enim ſoli ei acquiritur.

¶ Seruus cõis ſtipulando rem, quæ non põt uni ex dominis acquiri, acquirit inſolidum alteri. Are.

¶ Quod ſeruus cõis ſtipulatur, ſi alteri ex dominis acquiri non poteſt, † inſolidũ alteri acquiritur: ueluti ſi res, quam dari ſtipulatus eſt, unius [i] domini ſit.

¶ De diuiſione ſtipulationum.

¶ Iudiciales ſtipulationes ſunt, quæ

a ¶ Sed cum factum. Sed ſi ſtipulatur ſeruus ſibi ſcribi librum, & ſic factum, nonne acquirit domino? Reſpon. ſic: & quod hic dicitur, ſed cum factũ &c. i. a ſeruo faciendum, & non ab alio, uel etiam a domino.

s y l. ¶ Adde tñ ſecus eſſe, ſi dñs ipſe ſeruo ſtipuletᷣ ire agere, q̃a inutilis ẽ ſtipulatio. l. qđ dr̃ patrẽ. ff. đ uer. obli.

b ¶ Omnimodo. ſic. ff. de uſu & habi. plenũ. §. ſi uſus. Accur.

c ¶ Cõtinetur. ſic. ff. de condi. & demonſtra. qui hæredi. Accur.

Stipulari ire, & ſtipulari iter, differũt. d ¶ Ire agere hæc uerba expone ut ſupra de ſerui. ĩ prin. & ff. de ſer. ruſti. præd. l. j. Et nota quia hic per uerba loquitur: aliud ſi per nomen, puta iter: tunc. n domino acquiritur, ut ff. eo. l. ſi communis.

e ¶ Non etiam dominus, ſubaudi, prohiberi non debet: quaſi diceret, debet prohiberi. Sed contra ſupra per quas ꝑſo. no. acqu. §. non ſolum. & ſupra de iis qui ſunt ſui uel alieni iur. §. j. Sed non eſt contra: quia & hic acquiritur dño commodum: nam ad ſui domini utilitatem ibit ſeruus.

f ¶ Seruus cõis ſtipulando. impersonaliter: uel ſibi, uel dominis ſuis ſub noĩe appellatiuo: aliud ſi ꝓpria noĩa expreſſit: nam tunc acquirit pro uirili, nõ pro portione dominij. Sed quid ſi propriũ nomen & appellatiuum. Rñ. ſi præponat propriũ pro uirili: ſi appellatiuum præponat, pro dominica, ut ff. de ſtipu. ſeruo. l. ſi cõis ſeruus ita. & ff. de ſtatulibe. l. ita. §. j. Accur.

¶ Adde hæc uera eſſe in dubio, ſecus ſi conſtaret de intentione agentiũ d. l. ſi cõis ſeruus. quæ probaẽ ex coniecturis collectis ibi & hic per doct.] s y l.

g ¶ Nominatim. Proprio nomine, ut. ſ. de exhæ. lib. §. j. uel appellatiuo, dũmodo intelligatur de quo dño dicat, ut C. de lib. præte. l. ij. & iij. & ff. ſi cert. pet. l. certũ Accur.

h ¶ Stipulatus eſt, hoc diſiũctim. i. diuiſim ex aſſi. Sed quid ſi unus iuſſit ſeruo, & ipſe alteri ſtipulatus ẽ nominatim? Diſtigue ex cuius re: ut ſi ex re iubẽtis, ſibi quæratur: alias nominato, ut C. per quas perſo. no. acq. l. fi. §. fi. & ff. eo. proinde. §. fi. & l. ſequ. licet antiqui aliter diſtinguebant.

† alias ſolidũ.

i ¶ Quod ſeruus. Vnius dñi ſit. Nam cum ſua ſit, amplius quæri ei non põt, ut ſ. de lega. §. ſed ſi rem. & j. de actio. §. ſic itaque. reſtat ergo ut ſoli alteri quæratur. Aliud ſi ex re unius ſtipuleẽ: tunc oĩbus quæritur, ſed Communi diuidundo iudicio reddetur. i. cum aget. Communi diui. pro iſto ſeruo, poteſt & deducere quod ſocius ſuus lucratus erat ex ſtipulatione facta ex rebus ſuis, & redditur illi, ex cuius re quæritur, ut ff. eo. ſi ex re. §. j.

¶ De diuiſione ſtipulationum

¶ Supra dictum eſt de ſtipulationum materia: uerum quia earum multiplex eſt ſpecies, ideo ſubdit de diuiſione ſtipulationum. Por. Continuatio.

Stipulationum,

Diuiſio

STipulationum. ¶ Totus iſte tit. diuidiẽ in duas partes principales. Primo ponit diuiſionẽ ſtipulatiōis. Scđo illā p exempla declarat. Scđa ibi (iudiciales.)

SYL. ¶ Stipulationum. Caſus. Non figuratẽ niſi literaliter in declaratione, definitione, & exemplificatione terminorum. eſt enim tex. per ſe clarus. Nota igiẽ diuiſionem ſtipulationum, & earũ ſpecies, & exempla.]

a mero iudicis officio: Prætoriæ a Prætoris oriunẽ: conuentionales a conuentione partium: communes quę ab utriſque. hoc dicit.

a ¶ Stipulationum. ſimile per oĩa. ff. de uerb. obl. ſtipulationum. ij.

b ¶ Iudiciales. qñ iudex cognoſcit de aliqua cā, & pendente cā principali incidenter facit interponere cautionem: & dicuntur iudiciales a iudice.

SYL. * ¶ Alio mō declarat Alc. lib. Parad. j. c. j. qui eas ſtipulationes iudiciales dictas ualidis argumentis aſſeuerat, quæ non coram Prætore, ſed apud alios iudices cognoſcerenẽ: tametſi ex dicto Prætoris deſcenderent.]

c ¶ Prætoriæ. qñ non adiẽ iudex alia de cauſa, ſed principaliter ut talis cautio interponatẽ: ueluti damni infecti, & cautio legatorum præſtandorum: & talis eſt differentia inter ea q̄ dicta ſunt.

SYL. * ¶ Alciatus uero. d. c. j. eas ait prætorias eſſe, q̄ ſolius Prætoris iuriſdictioni relinquunẽ, nec alterius iudicis notioni ſuppoſitæ ſunt.] Sed cum hic ponatẽ prætorię ut ſpēs oppoſita iudiciali. quare. ff. de pto. ſtip. l. j. in prin. poniẽ ut genus. ſ. prætoriæ? Rñd. ibi aliter accipiẽ iudicialis. ſ. a iudicio: hic a iudice, ut ff. man. l. Lucius.

SYL. ¶ Dic ꝙ fuit hæc gl. male collocata: qa ab illo uer. ſed cũ hic. uſq; in finẽ gl. eſt Accur. & debet ſtare. j. poſt glo. in uer. cōes. & circa d. l. contrariā dic, ꝙ ibi nō poniẽ diuiſio oĩum ſtipulationũ, ſed dũtaxat ptoriarũ: uñ illa ẽ ſubdiuiſio ſcđi mēbri diuiſionis hic poſitæ. Iudicialis ergo ibi ſtricte ſumiẽ p iis, q̄ a prætore introductæ ſunt, ut iudicium ſit ratũ. i. effectum ſuum conſequatur.]

ADDITIO. Gl. iſta non intellexit bene dr̃iam: ſed melius dixit infra eod. in uerbo, ueniunt. Chriſtoph.

* ADDITIO. Facillimam & planiſsimā huius diuiſiōis explicationem uide in Commẽ. Fr. Hotoma. ad §. ſic itaque, de actio. ubi cur mere ꝓtoriæ, & mere iudiciales ſtipulationes appellentur, apertiſsime declarat.

STipulationũ [a] alię sũt iudiciales, [b] aliç ꝓtorię, [c] aliç cōuẽtiōales, [d] aliæ cōes, [e]

d ¶ Conuentionales. quæ ex conuentione partium fiũt: & de his certum eſt & planum.

e ¶ Cōes. Veluti rem pupilli ſaluā fore: quia principaliter pōt adiri iudex, ut interponatẽ cautio, cum pupillus hẽt tutorẽ, qui non ſatiſdedit rem pupilli ſaluā fore: & ſic diceẽ prætoria. pōt uero adiri iudex non principaliter ut cautio illa interponatẽ, ſed ex alia cā: ueluti cum pupillus non hẽt tutorẽ, pōt petere coram iudice: & iudex, qui dat tutorẽ, ex officio ſuo facit interponi cautionem rẽ pupilli ſaluam fore: & ita dr̃ iudicialis. Item quidā dicunt illā cautionẽ, rẽ ratā haberi, eſſe cōem: quia qñq; interponiẽ a procuratore actoris, qñq; a procuratore rei, ut ff. de procu. l. pomponius. §. ſed & is qui. Vel alia rōne dr̃ cōis: ueluti cũ procuratorio noie quis alium conuenit, iudex ex officio ſuo debet facere, ut cautio, rẽ ratā haberi, interponatur: & tunc eſt iudicialis. Prætoria eſt, qñ quis promiſit mihi, ꝙ promitteret rem ratam haberi. modo uolo ꝙ promittatur: & ſic principaliter ob iſtam ſtipulationem uado ad prætorẽ, ut ipſa interponatur. — Cautio rem pupilli ſaluā fore eſt cōis — Cautio rem ratam haberi eſt cōis.

SYL. ¶ Hæc glo. in antiquis codicibus. Acc. non reperitur, & eſt additio quædam * Vtcunq; tñ ſit, adde ſecundum Alcia loco ſupra relato, cōes ſtipulationes eſſe, quæ tam apud Prætorem q̄ corā aliis iudicibus expedirentur.]

ADDITIO. Reſiduum gl. quæ in alijs ĩpreſsionibus hic cōiter poniẽ.

tam prætoriæ, quàm iudiciales.

¶ Iudiciales [a] ſunt duntaxat, quæ a mero iudicis officio proficiſcuntur: ueluti de dolo [b] cautio, uel de perſequendo ſeruo [c] qui in fuga eſt, reſtituendove [d] pretio.

¶ Prætoriæ [e] ſunt, quæ a mero [f] Prætoris officio proficiſcũtur: ueluti damni [g] infecti, uel legatorũ. [h] Prætorias autẽ ſtipulatiões ſic exaudiri oportet, ut in iis ẽt contineantur ędilitiæ: [i] nam & hæ a iuriſdictione Prætoris ueniunt. [k]

¶ Conuentionales ſunt, quæ ex conuentione utriuſq; partis concipiunt: hoc eſt, neq; iuſſu iudicis, neque iuſſu Prætoris, ſed ex conuentione contrahentium: qua-

in finali gl. huius tituli habetur.

a ¶ Iudiciales. ſ. ſtipulationes.

b ¶ De dolo cautio. ut ſi ago pignoratitia, caueas ne ſeruitutes dolo perdideris, uel rei ius in aliquo læſeris, ut ff. de pig. ac. creditor. Itẽ ſi rei uẽ. agã pro re, quã u'ucepiſti iã lite conteſt. caues, ne dolo alienaueris uel manumiſeris ſeruũ, ut ff. de rei uendic. ſi poſt. ſic & ff. mau. ſi ꝓcuratorem. §. pe. & l. ſeq.

c ¶ De perſequẽdo ſeruo. ut ſi meum tibi abſtuliſti ſeruum, quẽ poſtea perdideris, caueas de eo pſequendo, uel eius pretio reſtituendo, ut ff. quod me. cau. ſi cũ exceptione §. ꝙ ſi homo. Itẽ emptor qui redhibet, & non hẽt ſeruũ, quẽ reddere debet, qa aufugit, debet cauere de pſequendo ſeruũ: & ſi habere poterit, reſtituat uenditori, ut ff. de ædil. edic. l. redhibere §. ſi. ſic & ff. de cõd. cau. da. ſi pecuniã. §. pe.

d ¶ Ve. pro uel.

e ¶ Prætoriæ. ſtipulationes.

f ¶ A mero. i. puro: ſic ꝙ non iudicis officio. ſ. tali quali in ſuperiori caſu, ut ſtatim dicam. Accur.

SYL. ¶ Hanc gl. pro ſing. allegat Ang. in l. v. ff. de uerb. obl.]

g ¶ Damni infecti. ut ff. de dam. infe. l. prætor ait. §. in eum qui. Dicit & alio reſpectu prætoria illa, quæ ab initio exigitur: ſiue ſit prætoria inuentione, ſiue ciuilis, ſiue quocunq; modo inuenta: ex eo. ſ. ꝙ prætor eam approbat, ut ff. de uer. ſig. l. lege. & hoc ſenſu comprehendit prætorias, & iudiciales, & cões, & oẽs præter conuentionales: & ita accipitur. ff. de præto. ſtip. l. j. ſic eſt de adoptione, ut ff. de adop. l. ij.

SYL. ¶ Adde, ꝙ inquantũ glo. uult prætoriã ſtipulationẽ duobus modis accipi, non bene ſentit hic, & in l. j. ff. de præto. ſtipu. dic ergo eo modo ſumi hic & in l. j. ſed ſolum diuerſificatẽ ſignificatio iudicialis, quæ hic accipitur ut ſpecies compar & coequa ꝓtoriæ, ibi ut ſpẽs ſubiecta.]

h ¶ Vel legatorum. ut ff. ut leg. uel fideicõ. no. ca. l. j. j. rñ.

i ¶ Aedilitiæ. ſ. ſtipulationes: ut ſi aĩal tibi uendo, de uitiis eius cauere debeo, ut ff. de ædili. edi. l. itaq;. & l. ſi uenditor.

* ADDI. Earũ exemplum Varronis de re Ruſti. lib. j. ſuppeditat. Emptor ſtipulatur priſca formula ſic, illaſce oues, qua de re agiẽ ſanas recte eſſe uti pecus ouillum, quod ſanũ recte eſt extra luſcam, ſurdã, minam. i. uentre glabro, neq; de pecore morboſo eſſe, habereq; recte licere, hæc ſic recte fieri ſpondes?

k ¶ Veniunt. cum Aediles erãt ex Prætoribus, ut ſupra de iure natu. §. proponebant.

* ¶ Errat Accur. putãs Aediles fuiſſe ex Prætoribus. l. ij. §. deinde cum placuiſſet. ff. de orig. iur. ſi quidẽ, ut ĩ Commen. admonui. in §. Prætorum. ſ. de iure na. gen. & ciui. iõ dr̃ ædilitias ſtipulationes a iuriſdictione Prætoris proficiſci, quia in colligendis Prætorum edictis, ut perpetuũ edictũ conſtitueret, atque ita illud ius, quod Prætorium uocamus, componeret, recepta ſunt ẽt Aedilium curulium edicta, quippe q̃ inſtar Prætoriorũ edictorũ proponi ſolerẽt.] SYL.

Sed q̃ erit intelligibilis dr̃ia inter ꝓtorias & iudiciales, cum hoc rit. accipiaẽ ꝓtoria ut iudicialis? Rñ. quia prætoria a Prætore mortuo inducta eſt, ſed iudicialis a iuriſconſul. aliis. Item in ꝓtoria

Stipulõnes ꝓtoriç & iudiciales multipliciter differũt

ſnuenies iudicē ob hoc ipſum principaliter adiri, ſed in iudiciali ꝑ conſequentiā, ut patet ex ſupradictis exēplis. Itē iudiciales uagæ ſunt ꝑ totū corpus iuris: ſed p̄toriæ, licet & ipſæ ſint uagæ, cōprehenſæ tñ sūt ſimul in uno tit. ut ff. de præto. ſtipul. l. j. Itē potes notare quartam dr̄iam, ut notat. ff. de uerbo. ob. l. v. §. ij. Accur.

ADDIT. Hanc dr̄iam Io. addit, dicēs, quia prętoriæ ſunt, q̄ per ſolum iudicem ordinariū interponunt̄, † & indiciales quæ per quemlibet alium iudicem.

† Hanc quoque dānant, aliqui, ut ꝑ Io. Fa. hic: q̄a cautio de dā. infe. quāuis ſit p̄toria, per quemlibet etiā minimū magiſtratū expediri p̄t, ut l. j. & l. iiij. §. j. ff. de dā. infec. Niſi forte dicas ibi ſpecialeꝑꝑ periculum mora. Augel.

toriæ, ubi ē hic titulus de uerbo ad uerbū. Item ſi petatur hæc ſatiſdatio ab altero tutorum uel curatorum, ex conſequentia petitur & non præciſe: unde & in hoc habet naturā iudicialis, ut ff. de admin. tut. l. iij. j. rñ. & s̄. de ſatiſd. tu. uel cura. §. j. & ij. Vel dic communes alio modo, ut j̄. eod. §. ſed ſecundū hoc oīs prætoria poteſt eſſe communis.

ADDIT. Dic, ꝙ hæc glo. ſecuta fuit errorem ſuum: ꝙ illa appellat̄ cautio prætoria, ꝑꝑ quam interponendam iudex principaliter aditur: illa uero appellatur iudicialis, propter quam interponendam iudex non principaliter, ſed in conſequentiam aditur: quæ opinio. ibi fuit reprobata ſecūdum Chriſto.

rum[a] totidem genera ſunt, quot (pene[b] dixerim) rerum contrahendarum.[c]

¶ Cōes[d] ſunt, ueluti rē ſaluā fore pupillo, (nam & Prætor[e] iubet rē ſaluā fore pupillo caueri, & interdum iudex,[f] ſi aliter hęc res expediri nōg poteſt) uel de rato[h] ſtipulatio.

¶ De inutilibus ſtipulationibus.

¶ Oīa dominio nr̄o ſubiecta ſtipulari poſſumus: quæ uero ꝑ rerū naturā impoſſibile eſt ſēri, non h. d.

a ¶ Quarum ſ. conuentionalium.

b ¶ Pene. Iō dicit pene, quia in quibuſdam ualet alius contractus, ut uenditio in libero homine & ſimilibus, ut ff. de contrahen. empt. l. & liberi. & infra de contrahen. empt. §. ſi. in quibuſdam non ualet ſtipulatio, ut infra tit. j. j. reſpon. & §. j.

c ¶ Rerum contrahendarum. ſ. eſſe genera, id eſt quot poſſumus dicere eē genera contractuum, tot ſunt genera ſtipulationum. i. ubicunq; pōt contrahi, ibi poteſt ſtipulatio interuenire: nam ſtipulatio proprie non eſt contractus, ut ff. de uerb. ſig. l. Labeo.

SYL. ¶ Intellige large, non proprie, ut declarant docto. in l. quinta. ff. de uerborū obligat.]

d ¶ Cōes. abnegatiue lege, id eſt non prætoriæ tantum, uel iudiciales tātum, uel conuentionales tantum.

SYL. ¶ Hoc non erat addendum ex ratione infra dicenda ſuper gl. ſi.]

¶ Sed partim ex uno, partim ex altero nām accipiunt. nam ſi nō cauerit tutor pupillo, hoc ipſum peti pōt: & quo ad hoc habet nāru prætoriæ. ſi petitur tutor, & ꝑ conſequens præſtat̄ ſatiſdatio: & in hoc habet naturam iudicialis, ut s̄. de ſatiſd. tut. §. j. Sed de hoc dic plenius, ut ff. de uerbo. obligat. l. v. §. prætoriæ…

e ¶ Prætor. Scilicet mortuus, cuius uerba non habemus, ſed ſententiam, ut ſupra de ſatiſda. tuto. in princip. & §. primo.

f ¶ Iudex. ſ. uiuus.

g ¶ Non poteſt. Quia ſponte nō uult ſatiſdare ex præcepto mortui prætoris: unde inuitus compellitur a iudice uiuo.

SYL. ¶ Non bene exponit, quia omnis prætoria eſſet communis, quod eſt falſum.]

h ¶ De rato. Hæc eſt communis alia cā quàm ſuperior. Nam hęc eſt conuentionalis quandoque: ut ſi fiat extra iudicium ex conuentione, ut ff. rem ratam habe. interdum.

SYL. ¶ Hæc glo. falſa eſt, quia cōis non dicitur reſpectu conuentionalium, ſed prætoriarum & iudicialiū, ut patet ex tex. noſtro.]

¶ Item iudicialis, quando interponit̄ à procuratore actoris, cum dubium eſt an ſit procurator, ut C. de procurato. l. prima. & de ſatiſdan. lege prima. alias non poteſt res expediri, cum non ad-

mittat, ut j. de satisda. §. pen. Alij dicūt eam cōem. s. de rato, quia & a procuratore rei præstat̄ qn̄que, non solum actoris. ut ff. de procu. l. non solum. §. si status. & §. est & alius casus. & §. ult. & l. pomponius. §. ij. & l. si defunctus §. ult. Acc.

ADDIT. Et hæc melior, ꝙ iō dicant cōes, quia partim ꝑ Prætores, ut in procuratore actoris, partim per Iurisconsul. ut in procurarore rei, fuerint inuentæ, ut hic. Cautio aūt, quæ ex forma statuti inducitur, si sit factū a toto populo uel repreſentantibus ipsum, dicet̄ ciuilis: si uero ab ep̄o, duce, uel marchione, dicetur prætoria. Aug.

Cautio a statuto inducta an sit ciuilis aut p̄toria.

Omnis res, q̄ dn̄io nostro subiici-tur, in [a] stipulationē deduci pōt, siue mo-

¶ De inutilibus stipulationibus.

Continuatio.

¶ Supra in titulo de uerborum obligationibus dixit in genere de stipulationibus interpositis ab uno: uerū quia tā ex parte creditoris, q̄ ex parte debitoris aliqn̄ plures ꝑsonæ interueniunt, & sunt duo rei, iō subiecit titulū de duobus reis. Verum quia non tm̄ stipulatio interponit̄ a libero, sed ēt a seruo, ideo subiecit titulū de stipulatione seruorū. Verū quia stipulatio non est simplex, sed multiplex, iō postea annectit titulū de diuisione stipulationū, ut s̄. tit. proxi. Verum quia aliqn̄ stipulatio est inutilis, & hoc pōt contingere multis modis, ideo ponit hic istum titulum de inutilibus stipulationibus. Arc.

Diuisio

Omnis res. ¶ Quoniam iste tit est ualde lōgus, & habet plurimos. §. & unusquisque habet materiam de per se, ideo non diuidam, quia esset ualde longa diuisio.

SYL. ¶ Omnis res. Casus. Non figuratur aliter, quia ponitur regula: cuius ratio est, ꝙ tit. de stipulationibus est prohibitorius certarum rerum. Iō aūt non ualet stipulatio hominis mortui aut hippocentauri, quia præstatio est impossibilis de natura l. impossibilium. ff. de regu. iur. Not. igitur, ꝙ qualibet res stipulari pōt, siue mobilis siue imobilis. Item ꝙ stipulatio rei, quam impossibile est esse in rerum natura realiter, est inutilis, quamuis ipsa res sit imaginabilis intellectu.]

bilis [b] sit, siue soli. At si qs rē, q in rerū natura [c] nō est, aut esse nō pōt, dari stipulat[9] fuerit: ueluti Stichū, qui mortuus sit, quē uiuere credebat: [d] aut

a ¶ Subijcitur. i. subiici pōt. Sunt. n. q̄dā res, quæ non possunt esse ī nostro dn̄io: uel qa nec sunt nec fuerunt. s. in rerum natura, ut j. proxi. §. uel si sunt, impossibile est de natura: ut in Sole, & Luna, & similibus. ut j. eod. §. si impossibilis. uel de facto: ut aureum montem, ut ff. de statulib. cum hæres. §. j.

Dn̄ium in quibusdam rebus hr̄e uō possumus.

SYL. ¶ Intellige secundum exemplum glo. quia tex. in d. §. j. non ponit impossibilitatem simpliciter, ut no. in l. arethusa. in fi. ff. de sta. homi.]

¶ Vel de hominum dispositione: ut res sacræ, & religiosæ, & sanctæ, & publicæ, & in usu publico existentes, & aliæ similes, ut liber homo ex sui natura, ut infra proxi. §. & supra de rerum diui. j. respon. & §. nullius. & ff. de uerbo. obliga. inter stipulantem. §. sacram. Accursi.

b ¶ Mobilis. Cuius appellatione & ꝑ se mouentia, ut equi, continentur. (j) ut ff. de uerb sign. l. mouentium.

ADDIT. (j) Iura autem & actiones sub simplici bonorum appellatione cōtinentur: & sunt quædam species de ꝑ se, quæ secundum rem, cui adiiciuntur, mobilia uel immobilia esse iudicantur, secundum Ang.

c ¶ In rerum natura. Id est apud aliquos homines. sic supra de uerborum obligatio. §. conditiones. Accursi. Florentinus.

d ¶ Credebat. Maxime subaudi. nam idem si sciret mortuum: nisi mora debitoris præcessisset mortem, ut ff. de constit. pecu. l. promissor stichi. & ff. de uerbo. obl. inter stipulantem. §. stichū. quæ est contra.

ADDITIO. Et tunc res ipsa & in stipulationem, & in petitionem, & in

condemnationem deduci debet: in eius tñ æſtimationem fiet executio lege ſi ſeruum. §. effectus. ubi gl. & docto. ff. de uerb. obl. Ang.

a ¶ Hippocētaurum. Animal forte natū ex equa & tauro: qđ nunq̃ fuit uiſum. Vñ Hora. Humano capiti ceruicem pictor equinā iungere ſi uelit &c.

hippocentaurū,[a] qui eſſe non poſſit: inutilis [b] erit ſtipulatio.

¶ Stipulatio rei, quę in dominio noſtro non eſt, uel quæ eſt, ſed poſtea deſinit, licet poſſit effici in noſtro cōmercio, nō ualet: ſiue pure, ſiue cō ditionaliter fuit concepta. Aret.

¶ Idem iuris eſt, [b] ſi rē ſacrā,[d] aut religioſam,[e] quā humani iuris eſſe credebat: uel publicā rē, q̃ uſibus [f] populi perpetuo ex-

b ¶ Inutilis i. uitioſa: q2 ē cōtra ius.

SYL. ¶ Intellige ita uitioſam, ut ex ea nec naturalis, nec ciuilis oriaē obligatio. l. impoſſibilium ff. de reg. iur.

SYL. ¶ Idem iuris. Caſus. Quærebaē, an ſtipulari poſſet res, q̄ non erat in commercio, quam tñ contrahentes putarēt eſſe: & videbaē ꝙ ſic, haberet tñ ſtipulatio tacitā illam condōnem, ſi effecta eſſet res illa humani iuris, vel cōmercij hominum, argu. l. fi. ff. com. prædi. contrarium tñ reſpondeē, ex eo quia talis expectatio eſt vitioſa & reprobata. l. iter ſtipulantem. §. ſacrā. ff. e. quia nunquā debet malus euentus eſſe in conſideratione. d. §. ſacram. Not. ꝙ ſtipulatio rei ſacræ, religioſæ, publico uſui deſtinatæ, liberi hominis, rei cuius ſtipulator ſit incapax, uel rei ſuæ, non ualet a principio. Item ꝙ talis ſtipulatio non ſuſpendiē, ut tractu temporis ceſſante cā inualiditatis reconualeſcat. Item ꝙ ſtipula. ualida ab initio tractu tpis fit inualida, ſi ſine culpa aut facto promiſſoris ſuperueniat una ex cauſis ſtipulationem uitiantibus. Itē ꝙ ſtipulatio ex cauſis prędictis inutilis eſt, et ſi contrahentes expreſſe uelint differre illius effectum in caſum ceſſantis impedimenti.]

c ¶ Idem iuris eſt. ſ. ut ſit inutilis.

Sacræ rei uendō v3 ſ. iter ignorantes. d ¶ Sacram. Licet non ualeat ſtipulatio, ut hic, ualet tñ uenditio inter ignorantes, ut actio detur: ut infra de contrahen. emp. §. fi. & ff. de contrahē. emp. l. liberi. & l. ſed Celſus. Sed quæ eſt ratio? Rñ. quia in uenditione non eſt neceſſe transferri dñium, in ſtipulatione ſic, ut ff. de contrahen. emp. & uend. l. ſi ita. §. fi. Et eſt ſimilis rō, quare quis pōt rem alienam uendere. ut ff. de contrahen. empt. l. rem alienam. ſed non obligare, ut C. q̃ res pig. obli. poſſ. l. qui filios. † quia ī pignore debet ius cōſtitui creditori, quod ſibi det hypothecariā actionē: in uendōne ſola traditio cum obligatione euictionis ſufficit, ut ff. de pigno. l. & quæ nondum. §. quod dicitur. & de act. emp. l. ex empto. Accur.

Aliena res uendi pōt. ſed non obligari.

† Niſi ſit bonæfidei poſſeſſor. l. ſi ab eo. ff. de pignu. Et ē rō, quia ille reputatur quaſi dñs, ut j. de actio. §. aliæ,

SYL. ¶ Hæc gl. in princ. non eſt uera ſimpliciter, ſed quando ſtipularer liberum hominem mihi dari, uel ſimpliciter, quia intelligitur dari. l. ſi ita diſtrahatur. §. j. ff. de contrahen. empt. ſed ſi ſtipularer mihi tradi, ualet ſtipulatio. ſi ignorem liberum, quia poſſideri poteſt ab ignorante. §. idem placet. ſ. per quas perſo. nobis acquir. Item ſi ſtipularer ex cauſa oneroſa, uel ex cauſa lucratiua, ſi promiſſor eſt in dolo, ualet ſtipulatio quātum ad intereſſe euictionis, ſecundum communem ſententiam in. l. liber homo. j. ff. eo.]

e ¶ Religioſam. Hæc uerba, ſacram, & religioſam. expone ut ſupra de rerum diuiſio. §. nullius. & §. religioſum.

ADDIT. Dic hoc uerum, quando res in totum eſt ſacra uel religioſa. Sin autem eſſet pro parte, an ualeat ſtipulatio, emptio, uel alia diſpoſitio, uide l. hanc. & l. in modicis. ff. de contrahen. emptio. Ang.

f ¶ Vſibus. Alias ſi non eſt in uſu publico, poteſt alienari, ut ff. de contraben. emptio. ſed Celſus primo reſpon. & l. pacta. §. fin. ſic. ff. de uia publi. l. uiam.

¶ Dic, dū tamen eius comparatio non ſit multum difficilis. l. apud Iul. §. fina. ff. de leg. j.] SYL.

poſita ſit, ut forum, [a] uel theatrũ, [b] uel liberũ hominẽ quem ſeruũ eẽ credebat, [c] uel cuius cõmerciũ [d] non habuerit, uel rẽ ſuam[e] dari quis ſtipuleẽ. Nec in pendenti erit ſtipulatio ob id, ꝙ publica res in priuatã deduci, & ex libero ſeruus fieri pt, & commercium adipiſci ſtipulator põt, & res ſua ſtipulatoris deſinere eſſe pt: ſed protinus [f] inutilis eſt.†

¶ Itẽ [g] contra, licet initio utiliter res in ſtipulatum deducta ſit, ſi tamen poſtea in aliquã eorũ [h] cãm, de quib. ſupra dictũ eſt, ſine facto [i] promiſſoris deuenerit, extiguit̃ [k] ſtipulatio. At nec ſtatim ab initio talis ſtipulatio ualebit, Luciũ Titium, cum ſeruus erit, dare ſpondes? & ſimilia. [l] Quæ.n. natura ſui dominio noſtro

Forum. a ¶ Forum.ſ.ubi reddit̃ ius, ut ff. de iuſti.& iur.l.pe. uel rerum uenalium. Sed forus eſt burſa. Accur.

Forus. ADDITIO. Itẽ forus dr̃ locus exercendarum litium, ut c. forus. extra de uerb.ſig. Itẽ calcatoriũ.i. loc⁹ ubi uua calcat̃, ꝙ pede calcantis feriat̃. Dicũtur ẽt fori tabulata nauiũ ab eo ꝙ inceſſus ferãt. Itẽ ſpectacula, hoc eſt loca erecta, ut ex ijs ſpectetur. Item forus dicit̃ foramen illud, ꝑ qđ remus immittitur: a forãdo. Vñ uerſus: Cauſat̃, ueditq; forũ, ſignatque foramen. Alta fori loca ſunt, datq; carina foros. Hoſti. dicit, ꝙ forũ in neutro genere ponit̃ pro territorio cuiuſq; iudicis, intra quod põt in facinoroſos homines animaduertere. Vñ tota diœceſis dicitur territorium epiſcopi. xvj. q. vij. omnes baſilicę.

b ¶ Theatrum. expone ut. s̃. de rerum diui.§. uniuerſitatis. Accur.

c ¶ Credebat. Idẽ ſi ſciebat, ut j̃. proxi.§.& ff. de uerb. obli. inter ſtipulantẽ §. ſacram. ibi, caſum enim &c.

Cõmerciũ cõprehendit oẽs contractus. d ¶ Cõmerciũ. Generale nomẽ eſt ad oẽs contractus. Vnde dr̃ aliquis hr̃e cõmerciũ rei, qñ per emptionem uel alio mõ põt eam habere. Quare Iudæus nõ habet cõmerciũ Chriſtiani mancipii, ut C. ne chriſtianum man. iu.&c. Vnde ſi Iudæus Iudæo promittit tale mancipiũ nõ ualet: uel Chriſtianus Iudæo, ut hic. ſi aũt Chriſtiano promittat Iudæus, ualet, ut ff. de uerb. obl. multum intereſt. & de leg. j. apud Iulianum.§. ſi.

Stipulõ rei ſuæ an ualeat. e ¶ Suam. Nam cum ſua ſit, plus ſua fieri non poteſt, ut ſupra de leg.§. ſed ſi rem, & infra de actio.§. ſic itaq;. niſi rõne poſſeſsionis apud alium conſtitutæ, ut ff. de contrahen. empt. l. ſi in emptione.§. iij. uel niſi ſub conditione, dumtamen adueniente conditione ſtipulatoris res eſſe deſierit, ut ff. de uerbo. obl. ſi rẽ meã. & leg. exiſtimo.

f ¶ Protinus.i. ſtatim quia pura ſtipulatio ſuſpendi non poteſt, ut ff. de ſtip. ſeru. l. uſusfructus. ſecus in alijs actibus uiuorum, ut ff. cõ. pręd. l. ſi. in ſi. Acc.

¶ Aduerte, quia nulla ẽ dr̃ia inter ſtipulationem & cæteros contractus. quia etiam illi non poſſunt pendere ex euentu, cuius expectatio ſit illicita. l. ſi in emptione.§. omnium. ff. de contrahen. empt. ſimiliter qñ uitium eſt in ſubſtantia lege uſusfructus. de ſtip. ſer. ſed quando non eſt defectus in ſubſtantia, ita põt pendere ſtipulatio ſicut alij cõtractus quo ad acquiſitionem iuris realis, ut in d. l. ſi. & ibi Bart.]

† Cõc. cũ hoc text. c. ad audientiã iuncta glo. ſup uerbo, hr̃e, circa med. extra de ſponſa. Stipulõ pura nõ ſ y z. ſuſpẽdi tur ſed bñ alij actus.

g ¶ Item contra.i. econtrario. nam. s̃. dixit, qñ ab initio res erat ſacra uel ſimilis, ſed poſtea deſijt: nunc econtra, qñ prius non ſacra, ſed poſtea fit.

h ¶ Eorum cãm.i. ſacra, uel religioſa, uel ſimilis, ut ſupra proxi.§.

i ¶ Sine facto. Quod eſt, cum erat res aliena: alias ſi ſua, ſemper ſuo facto factum uidet̃, etiam ſi alienauerit poſt tẽpus ſtipulationis. idem & ſi erat aliena, dummodo poſt moram, ut ff. de uerbo. obl. ſi ſeruum.§. j.& ij.

k ¶ Extinguitur. Argumen. contra ſupra de leg.§. ſi quis debitori. uerſ. quòd ſi uiuo.

l ¶ Similia. Puta rem ſacram, cum erit profana: & ſic de ſingulis.ſ. ſacra, uel re

ligioſa, ut ſupra proxi. §.

a ¶ In obligationem. ſ. iſtam, hoc eſt ſtipulationem.

SYL. ¶ Si quis. Caſus. Quærebatur, an ſtipulatio facti alieni ualeret: & uidebat̃ ꝙ ſic, q̃a pro

exempta ſunt, in obligationem [a] deduci nullo mõ poſſunt.

¶ Factũ alienũ non põt in ſtipulationem deduci. Aret.

¶ † Si quis alium [b] daturũ facturumve quid promiſerit, non obligabitur: [c] ueluti ſi ſpondeat Titium quinq; aureos daturum. Quod ſi effecturum [d] ſe ut Titius daret, ſpoponderit, obligatur.

mittendo ꝙ alius faciet, uidebat̃ ſaltem eo non faciente ſuccedere obligatio ad intereſſe: & ſic uirtualiter ſtipulatio pẽdet a promiſſore, cuius contrarium decidit̃, quia ſtipulationes ſunt inuentę, ut unuſquiſque ſtipulet̃ quod ſua intereſt, eo quia impoſsibile eſt alium cogere ad faciendum. Tu declara, quòd ſicut illud, quod non eſt in commercio, in ſtipulatum non deducitur, dato ꝙ poſſet cadere: ita factum alienum, quod in poteſtate noſtra non eſt, non poteſt deduci, quã uis eſſe poſſet uel mea coactione uel ꝓcibus. Satis. n. eſt, ꝙ factum tertij nõ eſt in poteſtate noſtra tunc, cum ſtipulamur: quod bene probatur, quia hic. §. ſequitur ad præcedentem, in quo proprie continuatur materia præcedens. Not. quod ſtipulatio, per quam agitur, quòd alius obligetur, non ualet. Item quòd promittens operam ſuam circa factum aut dationem alterius obligatur.]

b ¶ Alium. prorſus extraneum.

c ¶ Non obligabitur. Et eſt ratio, quia nemo alienum factum promittere poteſt, ut hic, & ff. de uerbor. obligatio. ſtipulatio iſta. in principio: niſi pœna promittatur, vt infra eodem §. verſa vice. Niſi in caſibus, in quibus præſumit lex intereſſe promitti niſi fiat: vt in cautione, iudicio ſiſti, vt ff. de verborum obligationib. quoties quis.

SYL. ¶ Dic hoc eſſe generale in quibuſcunque prætorijs ſtipulationibus dicta lege quoties, quia in his magis æquitas quàm ſubtilitas iuris attenditur.]

¶ Item in ſtipulatione ſiſta habere licere, ut ff. de uerb. oblig. ſtipulatio iſta. j. reſpon. † Item in ſtipulatione de rato, ut ff. rem ratam hab. l. in ſtipulatione. Item in ſtipulationibus ædilitijs: ut ſanum eſſe ſeruum uenditum, uel non furem, & ſimilia, ut ff. de euict. l. ſi ita quis. Itẽ in ſtipulatione, rem pupilli ſaluam fore: nam cũ ſit prætoria, exigitur fideiuſſor, ut ff. de præto. ſtipulat. prætoriæ. Stipulatur ergo pupillus his verbis a fideiuſſore, Promittis rem meam ſaluam fore per tutorem vel curatorem? nam & his verbis ab eis ſtipulatur, vt ff. rem pupil. ſaluam fo. lege prima. & lege cum pupillus. Præterea nonne quis ſemper promittit per ſe & ſuos hæredes ea facta, quæ per alium poſſunt explicari, vt C. de contrahen. ſtipulatio. lege final. licet contra ſit, ſi non poteſt per alium fieri, vt ff. eodem centeſimis. §. id quod. & C. de caducis tollend. lege prima. §. ne autem? Reſpondeo non eſt alius hæres quàm teſtator: immo idem præſumitur, vt in authentico de iureiurando a mo. præ. §. primo. collatio. quinta.

ADDITIO. Adde alios caſus: puta quando promittit alium dare vel facere, ad quod promiſſor tenebatur. Itẽ quando iurauit: quia facit valere omni meliori modo quo poteſt, vt lege cum pater. §. filius. ff. de lega. ſecundo. Angelus.

d ¶ Effecturum. Tunc enim ſuum factum manifeſte promittit. idem ſi dixit ſe curaturum, ut fiat, ut ff. ſi cer. pe. l. fin. §. ſi.

¶ Si quis alij. Caſus. Quærebatur, an ſicut quis alienum factum ſtipulari non poteſt, ita nec alteri promittere: & uidebatur ſaltem quòd hoc poſſet ſtipulari, ut alteri daretur: quia factum tuum, quod promittitur, eſt in commercio tui promittentis, cuius tamen contrarium reſpondetur ex eo, ꝙ infra SYL.

†Pro declamatione huius. §. atque eius materiæ uidendus eſt Pa. rſ. I cõſi. cix. cũ ſeq. lib. j. & Sozi. in tract. de reg. & fal. reg. 126.

†Et hoc ideo ibi quia ꝓceſsit contractus emptionis d̃ cuius nã tenetur ex facto oĩum ẽt extraneorũ: puta de euictione, ſecũdũ ang. ſed Io. Fa. contra: quia ẽt tunc non niſi de facto ſuo uel hr̃dis tenet̃. niſi uel quã ti intereſt, uel pœnam promiſerit.

¶ Alteri ſtipulari nemo pōt, niſi ei cuius ptāti ſit ſubiectus.

¶ Si q̄s alij, q̄ ei cuius iuri[a] ſubiectus ſit, ſtipuleť, nihil [b] agit.

¶ Pōt extraneus ſolutioni eſſe adiectus, licet ſibi non q̄ratur obligatio.h.d. Are.

in.§.alteri.dr, ꝙ ſtipulationes inuentæ ſunt,ut unuſquiſq; q̄rat ſibi qđ ſua intereſt:quod non eſt in ſtipulatione alteri facta,niſi adiciať extraneus ſolutioni.quo caſu obligatio fundata eſt ĩ perſona ſtipulatoris, & hēt contra adiectum actionē mandati, No.ꝙ ſtipulatio alteri facta regulariter non ualet, & nullã parit obligationē. Vide tñ ad ĩtelligentiã huius tex.Fort.in l.j.in princ.in xiiij.col.ff.de pact.ubi notabiliter declarat. Item ꝙ ex ſtipulatione,ĩ qua perſona ſolutioni adiicitť, ius ſtipulatori tm̃ quæritur. Item ꝙ adiecto ſoluere promiſſor poteſt ēt ſtipulatore inuito,& ꝙ tunc liberať ipſo iure. Itē ꝙ adiectus recipiens tenetur ſtipulatori mandati aut neg.geſt.]

a ·¶ Iuri.i.dñio:ut ſeruus dño, cui acquirit,ut ſ̄.per quas perſo.nob.acqu.§.itē quod ſerui.alias,item uobis. Itē reuerētia paterna: ut filius patri, ut ſ̄.p quas perſo.no.acqui.§.j.Item obediētia: ut monachus monaſterio,cui quærit & ſe & alia,ut in auth.de mona.§. illud.col. j.Idem dicas de ſeruo fructuario. Idem de uſuario. Idē de ſeruo bona fide poſſeſſo, & libero bona fide poſſeſſo: qui ex duabus cauſis quærunt,ut ſupra per quas perſon.nobis acqui.§.de his.&.§. idem placet.

b ¶ Nihil agit.Et eſt ratio,quia inuentæ ſunt &c.ut infra eo.§.alteri. & ff.de uerb.oblig.ſtipulatio iſta.§.alteri. Fallit tamen in caſibus xvj. In primis, ſi ſtipulantis interſit: ut quia ſit tutor eius, cui ſtipulatur rem pupilli ſaluam fore. Secundo, quia procuratori ſtipuletur dominus. Tertio, ſi ſtipuleť creditori, ut infra eodem.§. ſed ſi quis. & ff.de uerb.obligat.ſtipulatio iſta.§.ſi ſtipuler.&.§. ſi quis inſulam. Quarto fallit in omnibus prætorijs ſtipulationibus, ut ff.de præto.ſtipulatio.in omnibus. ut eſt damni infecti, ut ff.de damn.infect. damni.j.§.fin. Item iudicatum ſolui,& ſimiles, ut ff.de procurat. in cauſæ.§.fin.†Item fallit in procuratore præſentis, ut ff. de uerbo.obligat. ſi procuratori.& ff.de proc.l.quod procurator.† Item fallit in actore municipum, ex cuius pacto quæriť municipibus. Idem in curatore furioſi & conſimilium perſonarũ, & tutorib⁹,ut ff. de conſti.pec.l.eũ qui.§. ſi actori. Item fallit ĩ inſtitore: nã ſibi actio ex pacto inſtituti quæriť, ut ff. de inſti.l. j.in fi.& l.ij.Itē fallit in iudice, uel notario,uel ſimili pſona publica: ex quorum pactis & ſtipulationibus alteri quę ritur,ut ff.rem pup.ſaluam fore.l.ij.iij. & iiij. j.reſpon. & in auth. de execu. & iis qui con.§.j.collat.vij. & in auth. de hæred.ab inteſt.§.ex his.coll.ix. Item fallit in creditore, ex cuius pacto quæritur actio debitori,ut ff.de pig. act.l.ſi cum uenderet j.reſpon. Item fallit, ſi auus paciſcať dotem reddi nepti,quam ēt in poteſtate non habet, ut ff.ſol.matri.Caius Seius.

¶ Adde idem in omnibus pijs locis, ſecundum Bald. qui communiter approbatur in l.illud.in.j. colum. C. de ſacroſan.eccl.]

¶ Item fallit in procuratore uendētis, ut ff. de act.empt.Iulianus.§. ſi procurator.Item fallit in deponente, ſi paciſcatur alij rem reſtitui. Item fallit in commodante faciente ſimile pactũ, ut ff.depoſi.publia.& C.ad exhiben.ſi res. Item fallit in donante ſimile pactũ faciente in euentum alicuius condōnis, ut C.de don. quæ ſub modo.l. quoties. †Item fallit,ſi pater ſtipuletur filio uel alii poſito ſub ſua poteſtate poſt mortem ſuam, ſcilicet patris: nam & filio quæritur, licet hæres non ſit, ut ff. de uerb.oblig.l.quodcunq;.§.ſi quis ita. ſi uero pure,& non poſt mortem, ipſi ſtipulanti quæritur,ut ff.de uerborum obligatio. domiuus ſeruo. His enim caſibus ex pacto uel ſtipulatione alterius alteri quæritur, non alias,ut hic, & C. per quas perſonas nobis acquir. lege prima.cum enim ſint ſpeciales,nõ ſunt trahendi ad conſequentiam, ut ff. de

metver ba in ꝑſona domini:& ē rõ auctoritas iudicialis, per quã interpo- nunť. de diui. ſtip.cr. pri. Or. Fab.

†Necre fert ĩ cuius pſona uerba cõcipianť, ut per Io.Fab. hic.

S f L.

Stipulatur alter alteri xvj. caſibus.

† Hoc operať dñium rei, qđ eſt in ꝑſona alius,qui ſtipulatur. Ex quo colligo ſtipulationē alteri factã ſuperre ſua ualere & tenere, ſecũdũ Chriſt.

†Etiã ſi formet

leg.& ſenatuſconſul. lege quod uero. Sed M. dicebat hos caſus facere regulam: & ſi quis caſus eſſet contra. illud ſpeciale eſſe: & quod hic regulariter dicitur,& infra eo.§.alteri.& C. per quas perſo. nob. acq.l.j.dicebat iure directo nõ ualere,ſed utiliter acquiri poſſe: & ſic ſecundũ eũ ſemp ex pacto alterius quęritur: qđ falſum eſt,cum parum intereſſet, directo uel utiliter quæreretur, ut ff. de neg.geſt.l.actio. Accur.floren.

quod eſt contra l. ff. de procu. l. j. §.j. Quare dicemus, ꝙ mandati agitur, ſi interceſsit mandatũ: ut quia præſente adiecto fuit ſtipulatus, ut hic, & ff. de uerb.obli.Iulianus.§.fi.& ff.mand. qui fide. alias agit neg. geſtorũ. cũ nõ ſit procurator, ut ff.de ſolu. l. uero procuratori §. interdum. & ĩ.de obli. q̃ ex quaſi cõtrac.ĩ pri.

¶ Plane ſolutio etiã in extraneã ꝑſonam conferri põt: ueluti ſi quis ita ſtipuletur, Mihi aut Seio dare ſpõdes? ut obligõ q̃dẽ ſtipulatori acquiratur, [a] ſolui tamen Seio,[b] ẽt inuito [c] eo, recte poſſit: ut liberatio ipſo iure contingat, [d] ſed ille [e] aduerſus Seium hẽat mandati [f] actionem.

SYL. ¶ Adde ꝙ hodie de iure canonico indiſtincte alteri ſtipulamur utiliter,glo. in c.quoties.j.q. vij. q̃ tñ cõiter reprobat: & ſic iſte text. ẽt de iure canonico ꝓcedit ĩ d.l.ſtipulatio iſta.§ alteri. uñ dic hoc uerũ appoſito iuramento, ꝑ.d. gl.quæ in hoc cõiter approbatur.]

a ¶ Plane. Acquiratur.ſ.ius.

Solutio an poſſit fieri adiecto

b ¶ Seio. non tñ hæredi eius, ut ff. de uerb.obli. cum quis. Item hoc intellige ſtatu huius adiecti non mutato:alias contra,ut ff.de ſol.cum quis. Item hoc intellige ante litem conteſt. a ſtipulante,alias contra,ut ff.de ſolu. ſi quis ſtipulatus fuerit x.§.j.Item licet ſolui poſſit adiecto, non tamen agere põt adiectus,ut ff.de conſti.pec.l. ſed & ſi filiofa.in fi.& l.ſi uero.

c ¶ Inuito eo. Qui ſtipulatur.

d ¶ Contingat. Niſi in caſu ut ff.de eo quod certo loco.l.iij.§.idem Iulianus. Sed ibi facta fuit ſol.alibi,quàm fieri debuit: unde uenit intereſſe, ut infra de actio.§.loco. in quo nõ potuit dño præiudicare accipiendo ſortem adiectus, ut ff.de regu. iu. non debet alteri.licet & ipſe dominus poſſet, ut ff. de eo qđ cer.lo.l.centum.in fi.& l.ſi.in fi.

e ¶ Ille.ſ.ſtipulator.

Adiectus,cui ſoluit, diuerſa actione tenet.

f ¶ Mandati. Nunquid adiectus mandati ſemper tenetur? M.dicit ꝙ ſic, ut hic,& ff.de uerb.oblig. Iulianus.§. fin. Nã ſemper tacitũ mandatum, & ſi non expreſſum, interuenire dicebat, & in abſentia, & ſine nuncio, uel epiſtola;

¶ Gl.hæc cõiter approbat,niſi adijciat animo donandi.d.l.Iul.§.fin.l. ſed & ſi quis. in princ.ff.de uſufruc. SYL.

¶ Quod ſi quis. Caſus. Quæſitum fuit, an ſi mihi & Titio dari ſtipuler, ualeat ſtipulatio: & uidebatur non ualere, quia cum ſit ſub una & eadẽ uerborum conceptione, & quo ad Titium non ualeat, cum ſit alteri ſtipulatum, non uidetur ualere quo ad me: quia quod unum eſt,non uidetur ſcindi poſſe. deciditur tamen contrarium, quòd Titio ualet ea ratione,quia ſicut in ſtipulatione plurium rerum cenſent tot ſtipulationes diuiſæ intellectu iuris,ita quando mihi & Titio promittuntur aliqua, eſt ac ſi unicuique noſtrum dimidia realiter & diſtincte promiſſa ſit.l.j. §.ſed ſi mihi.ff.eo.unde utile non uitiatur per inutile,cum ſimus in diuiduis & hinc eſt, quòd non habet locum ius accreſcendi,quia realiter iuris intellectu cenſet ſtipulatum pro dimidia unicuique.Sed tũc fuit dubitatum, an hęc regula procederet paſsim etiam in patre ſtipulante filio: & rationem dubitãdi faciebat regula.§. alteri. cuius contrarium reſpondetur ratione appoſita in tex. & quia non ceſſat ratio intereſſe ſtipulantis,de qua in.d.§.alteri,quia cum filius patri quærat, intereſt patris filio quæri, quia ſibi quæritur. Not. ꝙ ſtipulatio rei diuiduæ. in qua perſona copulatiue adijcitur ſtipulatori,eſt utilis ſolũ ex perſona ſtipulatoris pro dimidia,pro alia eſt inutilis.Item quòd ſi dominus ſtipulatur ſeruo, uel pater filio,ſibi quærunt. Item ꝙ patris & filij

rō aūt eſt,q̄a diſparitas eſt ī qualitate, non in ſubſtantia. Item a principio ſperaẗ, ꝙ reducaẗ ad æqualitatem: quo caſu talis imparitas non vr̃ quo ad l. imparitas ab initio & iō ceſſat rō dubitandi. No. ſumma. Item ꝙ dies uel condō alterius n̄ erit īpedimēto, quo minus ab alio petatur.]

¶ Diuerſitas temporis adiecti ſolutioni non facit ceſſare conſtitutionem duorum reorum. Are.

q ¶ Ex duob. reis promittendi, alius pure, alius in diem uel ſub condōne obligari poteſt: nec [a] impedimēto erit dies aut conditio, quo minus [b] ab eo qui pure obligatus eſt, petatur.

Obligatio an poſsit ī paritatē côtinere.

a ¶ Pōt. Sʒ nōne eſt hic īparitas, q̄d eſſe non debet, ut ff. eo. l. eādē. §. ſed ſi qs? Rn̄. ſecūdū M. q̄d ibi regulariter dr̃, fallit hic, ut ff. eo. ſi ex duobus. §. fi. Alij ut P. dicunt, ꝙ hic non eſt imparitas, cum adueniente condōne uel die ambo æqualiter teneātur. ſed adhuc medio tp̄e remanet īparitas. Quare, dic, ꝙ ī quātitate debita, uel re q̄ debeẗ, n̄ p̄t, eē īparitas, ut ibi: ſed ī alijs pōt, ut hic, & ff. e. l. ſi ex duob. §. fi.

SYL. ¶ Dic rōnē ut dixi in poſitiōe caſus.]

b ¶ Quo minus. Sed aduenīēte cōdōe ſociū poterit conuenire mandati, ſecundū quoſdā: uel uerius neg. geſt. ut C. e. l. j. Patet ergo côſtitui poſſe pure duos reos debendi, & quēlibet inſolidū conueniri, ut C. eod. l. j. Hodie contra, ēt ſi hoc actū eſt expreſsim: niſi altero abſente, uel inope exiſtēte ut in auth. de duobus reis. §. j. & auth. hoc ita. eo. tit. C. niſi renunciatū fuerit illi conſtōni, ut C. de pac. l. pe. & ff. de min. l. iudex.

Rei debēdi in ſolidū n̄ p̄nt conueniri.

Continuatio. ¶ De ſtipulatione ſeruorum. ¶ Supra tit. j. & tit. præce dictum eſt de ſtipulatione liberarum perſonarum: uerum quia interdum ſerui ſtipulantur, ideo de his tractaturus intitulauit de ſtipulatione ſeruorum.

S Eruus. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in tres partes. Primo, quòd ſeruus ſtipulando acquirit domino, in cuiuſcunque perſona ſtipulatio concipiaẗ. Secundo excipit a regula, ꝙ factum non acquiriẗ. Tertio ſi ſint plures domini, pro dominicis portionibus acquiriẗ. Secunda ibi (Sed cum factum.) Tertia ibi (Seruus communis.)

¶ De ſtipulatione ſeruorum.

¶ Etiam ſeruus hęreditarius poteſt ſtipulari, & acquirit hæredi futuro. Ang.

S Eruus ex perſona domini [c] ius ſtipulandi habet.

¶ Sed & hæreditas ī pleriſque [d] perſonæ

SYL. ¶ Seruus. Caſus. Dubitabaẗ, an ſeruus ſtipulari poſſet, & ſtipulādo cui acquireret: & ur̃, ꝙ non poſsit ſtipulari, cū ſtipulatio ſit actus merus ciuilis. §. de côſtituta j. de act. quorū ſolet eſſe incapax ſeruus l. quod attinet. ff. de reg. iur. cuius contrarium dicit, quia in ipſa ſtipulatione non conſideraẗ ut ſeruus, ſed ſtipulaẗ ex perſona dn̄i. Tunc dubitabaẗ quid in ſeruo hæreditario ante aditam: nam tunc non pōt ſumere uires ex perſona domini, qui non eſt. & ſi dicaẗ, hæreditas repræſentat defunctū: hoc eſt per fictionem: unde non ur̃, ꝙ alia fictio poſsit ſuperinduci, ꝙ factum ſerui dicaẗ factum hr̃dis. Sed contrariū rn̄detur ex rōne poſita in tex. quia hæreditas &c. Nec rō duarum fictionum obſt. quia non procedūt ex eodem fonte. l. ſub condōne. ff. de ſol. Not. ſeruum ex perſona domini ius ſtipulandi habere. Item ꝙ hæreditas eſt perſona imaginaria ſuſtinens uices defuncti. Item ꝙ ſeruus hæreditarius acquirit ſtipulādo hæreditati. Item ꝙ quicquid hæreditati acquiritur, hæredi poſtea adeūti quæſitum eſt.]

Dn̄s eſt caput ſerui.

c ¶ Domini. Qui dominus caput eſt ſerui, ut infra de noxa. §. omnis. ex ſua enim perſona nihil poteſt, ut ff. de regu. iur. l. ſeruitutem. & l. quod attinet. niſi ex quo manumittitur: tunc enim incipit habere caput, ut ff. de cap. dim. l. hodie.

Hr̃ditati furtū fieri nō p̄t niſi ī tribus caſibus

d ¶ In pleriſque. Hoc propterea dicit, quia hæreditati furtum fieri non pōt.

defuncti [a] uicem ſuſtinet: ideoque quod ſeruus hæreditarius ante aditam hæreditatẽ ſtipulaẽ, acquirit hr̄ditati: [b] ac per hoc ẽt hæredi poſtea facto acquiritur.

¶ Seruus ſiue filiusfamilias a quocunque ſtipuleẽ, & in cuiuſcũque perſona ſtipulationem concipiat, acquirit domino & patri. Aret.

¶ Siue autem domino, ſiue ſibi, [c] ſiue conſeruo ſuo, ſiue imperſonaliter [d] ſeruus ſtipuletur, domino acquirit. Idem iuris eſt & in liberis qui in poteſtate patris ſunt, ex quibus cauſis acquirere [e] poſſunt.

¶ Si ſeruus ſtipulatur ire agere licere, ſolus ipſe, non etiam dominus eius ire poteſt. Aret.

niſi in tribus caſibus, ut ff. de fur. hæreditariæ & l. ſeq. Item propter uſumfru. qui ſeruo hæreditario promitti nõ poteſt, ut hæreditati quæratur, ut ff. eod. l. uſusfructus.

SYL. ¶ Adde ꝙ rõ eſt, quia pſona ficta nõ eſt capax illius iuris, quod ſi priꝰ defuncto q̃ſitum eſſet, morte extingueref. uel quia uſusfructus nõ pôt eſſe ſine pſona uera, aut ficta, certa tñ & permanente, & cõſtante ex uiris: ut puta collegio, uel populo.]

a ¶ Defuncti. Non hæredis, ut hic, & ĩ. de hæred. inſti. §. ſeruus. & ff. de acq. rer. dom. hæreditas. Et quæ ſit rõ, quare perſonam defuncti & non hæredis, dic ut d. §. ſeruus.

b ¶ Hr̄ditati. Sic. ff. de iniu. l. j. §. quoties autem.

SYL. ¶ Siue aũt domino. Caſus. Nõ ponit in manifeſta regula & clara, quam quodãmodo exemplificat Imp. hic. Not. ꝙ quocũque modo ſeruus ſtipulationem concipiat, dño acquirit. Item ꝙ filij in ptãte ſtipulando æquiparantur ſeruis. Item ꝙ ualet argumentum de filio ad ſeruum, & econuerſo.]

c ¶ Siue ſibi. Niſi in caſibus: ut cum factum eſt in ſtipulatione: quo caſu domino non acquiritur, ut infra proxi. §. & cum operas a liberto ſtipulatur, ut ff. eo l. antepe. (j)

SYL. ¶ Intellige de incertis: & ratio ponit in l. opere in rerum. in. j. & ult. reſpon. ff. de ope. lib. quicquid uoluerit gl. in l. ſeruus patroni. eo. tit.]

¶ Et in alijs caſibus, quos not. ſl. eodem l. prima. & l. ſequen. Sed nunquid frater poteſt ſtipulari fratri ſuo in eadem poteſtate exiſtenti? Dic quòd ſic, quia ſeruus conſeruo ſuo ſtipulari pôt, ut hic: igitur frater fratri, arg. C. de diuer. reſcrip. l. j. Item quia uox filij uox patris intelligitur: & uox ſerui uox domini intelligitur, ut ĩ. de inuti. ſtipu. §. ei uero qui. & §. poſt mortem.

ADDIT. (j) Nec ualet talis ſtipulatio: quia cũ perſonæ cohæreat, de pſona ſerui in dñm trãſire non poteſt. Itẽ quia operas nemo niſi dñs ſtipulaẽ: ualeret tñ ſi eas uel imperſonaliter uel domino ſtipularetur, ut per Angel. hic.

d ¶ Imperſonaliter. Nullius facta mentione: id eſt uel proprio nomine, uel appellatiuo: uel facta mentione de nomine appellatiuo, ſed non proprio, ut ſupra de exhæred. liber. §. primo. Accurſius.

SYL. ¶ Abſona eſt hæc expoſitio, quia uerbum, imperſonaliter, excludit etiã appellatiui mentionem, ut declaratur in l. proinde. ff. eo. tit.]

ADDITIO. Idem per omnia dici poteſt in monacho ſtipulante. Angelus.

e ¶ Acquirere. Vt ex cã profectitia & aduentitia iſto iure: quod dic ut ſupra per quas perſo. nob. acqui. §. j.

SYL. ¶ Sed cum factum. Caſus. Fuit dubitatum quid in ſtipulatione meri facti: & ex regula generali ſupra eodem. in prin. idem uidebatur. cuius cõtrarium deciditur: quia cum facta ſint naturalia. eorum eſt capax ſeruus l. cum proponas. C. de hære. inſti. Not. ꝙ ſtipulatio meri facti explicandi a ſeruo nõ poteſt per alium explicari. Item quòd ſtipulatio itineris & actus in ſeruo eſt merum factum.]

¶ Sed cum factum [a] in ſtipulatione continebitur, oĩmodo [b] perſona ſtipulantis continetur: [c] ueluti ſi ſeruus ſtipuletur, ut ſibi ire [d] agere liceat: ipſe enim tm̃ prohiberi non debet, nõ ẽt [e] dominus eius.

¶ Seruus cõis acquirit dominis ſuis pro portione dominica: niſi iuſſu unius, aut uni fuerit ſtipulatus. Aret.

¶ Seruus [f] cõis ſtipulando, unicuiq; dominorum pro portione dominii acquirit, niſi iuſſu unius eorũ, aut nominatim [g] alicui eorũ ſtipulatus [h] eſt: tunc enim ſoli ei acquiritur.

¶ Seruus cõis ſtipulando rem, quæ non põt uni ex dominis acquiri, acquirit inſolidum alteri. Are.

¶ Quod ſeruus cõis ſtipulatur, ſi alteri ex dominis acquiri non poteſt, †inſolidũ alteri acquiritur: ueluti ſi res, quam dari ſtipulatus eſt, unius [i] domini ſit.

¶ De diuiſione ſtipulationum.

¶ Iudiciales ſtipulationes ſunt, quæ

a ¶ Sed cum factum. Sed ſi ſtipulatur ſeruus ſibi ſcribi librum, & ſic factum, nonne acquirit domino? Reſpon. ſic: & quod hic dicitur, ſed cum factũ &c. i. a ſeruo faciendum, & non ab alio, uel etiam a domino.

SYL. ¶ Adde tñ ſecus eſſe, ſi dñs ipſe ſeruo ſtipulet̃ ire agere, q̃a inutilis ẽ ſtipulatio. l. q̃d dr̃ patrẽ. ff. de uer. obli.

b ¶ Omnimodo. ſic. ff. de uſu & habi. plenũ. §. ſi uſus. Accur.

c ¶ Cõtinetur. ſic. ff. de condi. & demonſtra. qui hæredi. Accur.

Stipulari ire, & ſtipulari iter, differũt

d ¶ Ire agere hæc uerba expone ut ſupra de ſerui. i prin. & ff. de ſer. ruſti. præd. l. j. Et nota quia hic per uerba loquitur: aliud ſi per nomen, puta iter: tunc. n. domino acquiritur, ut ff. eo. l. ſi communis.

e ¶ Non etiam dominus, ſubaudi, prohiberi non debet: quaſi diceret, debet prohiberi. Sed contra ſupra per quas p ſo. no. acqu. §. non ſolum. & ſupra de iis qui ſunt ſui uel alieni iur. §. j. Sed non eſt contra: quia & hic acquiritur dño commodum: nam ad ſui domini utilitatem ibit ſeruus.

f ¶ Seruus cõis ſtipulando. impersonaliter: uel ſibi, uel dominis ſuis ſub noĩe appellatiuo: aliud ſi ꝓpria noĩa expreſſit: nam tunc acquirit pro uirili, nõ pro portione dominij. Sed quid ſi propriũ nomen & appellatiuum. Rñ. ſi præponat propriũ pro uirili: ſi appellatiuum præponat, pro dominica, ut ff. de ſtipu. ſeruo. l. ſi cõis ſeruus ita. & ff. de ſtatulibe. l. ita. §. j. Accur.

SYL. ¶ Adde hæc uera eſſe in dubio, ſecus ſi conſtaret de intentione agentiũ d. l. ſi cõis ſeruus. quæ probat̃ ex coniecturis collectis ibi & hic per doct.]

g ¶ Nominatim. Proprio nomine, ut. s. de exhæ. lib. §. j. uel appellatiuo, dũmodo intelligatur de quo dño dicat, ut C. de lib. præte. l. ij. & iij. & ff. ſi cert. pet. l. certũ. Accur.

h ¶ Stipulatus eſt, hoc diſiũctim. i. diuiſim ex an di. Sed quid ſi unius iuſſit ſeruo, & ipſe alteri ſtipulatus ẽ nominatim? Diſtĩgue ex cuius re: ut ſi ex re iubẽtis, ſibi quæratur: alias nominato, ut C. per quas perſo. no. acq. l. fi. §. fi. & ff. eo. proinde. §. fi. & l. ſequ. licet antiqui aliter diſtinguebant.

† alias ſolidũ.

i ¶ Quod ſeruus. Vnius dñi ſit. Nam cum ſua ſit, amplius quæri ei non põt, ut s. de lega. §. ſed ſi rem. & j. de actio. §. ſic itaque. reſtat ergo ut ſoli alteri quæratur. Aliud ſi ex rẽ unius ſtipulet̃: tunc oĩbus quæritur, ſed Communi diuidundo iudicio reddetur. i. cum aget. Communi diui. pro iſto ſeruo, poteſt & deducere quod ſocius ſuus lucratus erat ex ſtipulatione facta ex rebus ſuis, & redditur illi, ex cuius re quæritur, ut ff. eo. ſi ex re. §. j.

¶ De diuiſione ſtipulationum.

Continuatio. ¶ Supra dictum eſt de ſtipulationum materia: uerum quia earum multiplex eſt species, ideo ſubdit de diuiſione ſtipulationum. Por.

Stipulationum,

Diuiſio

STipulationum. ¶ Totus iſte tit. diuidiẽ in duas partes principales. Primo ponit diuiſionẽ ſtipulatiōis. Scd̃o illā ꝑ exempla declarat. Scd̃a ibi (iudiciales.) a mero iudicis officio: Prætoriæ a Prætoris oriunẽ: conuentionales a conuentione partium: communes quę ab utriſque. hoc dicit.

SYL. ¶ Stipulationum. Caſus. Non figuraẽ niſi literaliter in declaratione, definitione, & exemplificatione terminorum. eſt enim tex. per ſe clarus. Nota igiẽ diuiſionem ſtipulationum, & earū ſpecies, & exempla.]

a ¶ Stipulationum. ſimile per oīa. ff. de uerb. obl. ſtipulationum. ij.

b ¶ Iudiciales. qn̄ iudex cognoſcit de aliqua cā, & pendente cā principali incidenter facit interponere cautionem: & dicuntur iudiciales a iudice.

SYL. * ¶ Alio mō declarat Alc. lib. Parad. j. c. j. qui eas ſtipulationes iudiciales dictas ualidis argumentis aſſeuerat, quæ non coram Prætore, ſed apud alios iudices cognoſcerenẽ: tametſi ex dicto Prætoris deſcenderent.]

c ¶ Prætoriæ. qn̄ non adiẽ iudex alia de cauſa, ſed principaliter ut talis cautio interponaẽ: ueluti damni infecti, & cautio legatorum præſtandorum: & talis eſt differentia inter ea q̄ dicta ſunt.

SYL. * ¶ Alciatus uero. d. c. j. eas ait prætorias eſſe, q̄ ſolius Prætoris iuriſdictioni relinquunẽ, nec alterius iudicis notioni ſuppoſitæ ſunt.] Sed cum hic ponaẽ prætorię ut ſpēs oppoſita iudiciali. quare. ff. de ꝑto. ſtip. l. j. in prin. poniẽ ut genus. ſ. prætoriæ? Rn̄d. ibi aliter accipiẽ iudicialis. ſ. a iudicio: hic a iudice, ut ff. man. l. Lucius.

SYL. ¶ Dic ꝙ fuit hæc gl. male collocata: q̄a ab illo uer. ſed cū hic. uſq; in finẽ gl. eſt Accur. & debet ſtare. j̃. poſt glo. in uer. cōes. & circa d. l. contrariā dic, ꝙ ibi nō poniẽ diuiſio oīum ſtipulationū, ſed dū taxat ꝑtoriarū: un̄ illa ẽ ſubdiuiſio ſcd̃i mēbri diuiſionis hic poſitæ. Iudicialis ergo ibi ſtricte ſumiẽ ꝓ iis, q̄ a prætore introductæ ſunt, ut iudicium fit ratū. i. effectum ſuum conſequatur.]

ADDITIO. Gl. iſta non intellexit bene dn̄iam: ſed melius dixit infra eod. in uerbo, ueniunt. Chriſtoph.

* ADDITIO. Facillimam & planiſsimā huius diuiſiōis explicationem uide in Commē. Fr. Hotoma. ad §. ſic itaque, de actio. ubi cur mere ꝑtoriæ, & mere iudiciales ſtipulationes appellentur, apertiſsime declarat.

STipulationū [a] alię ſūt iudiciales, [b] alię ꝑtorię, [c] alię cōuētiōales, [d] aliæ cōes, [e]

d ¶ Conuentionales. quæ ex conuentione partium fiūt: & de his certum eſt & planum.

e ¶ Cōes. Veluti rem pupilli ſaluā fore: quia principaliter pōt adiri iudex, ut interponaẽ cautio, cum pupillus hẽt tutorẽ, qui non ſatiſdedit rem pupilli ſaluā fore: & ſic diceẽ prætoria. pōt uero adiri iudex non principaliter ut cautio illa interponaẽ, ſed ex alia cā: ueluti cum pupillus non hẽt tutorẽ, pōt petere coram iudice: & iudex, qui dat tutorẽ, ex officio ſuo facit interponi cautionem rẽ pupilli ſaluam fore: & ita dr̃ iudicialis. Item quidā dicunt illā cautionẽ, rẽ ratā haberi, eſſe cōem: quia qn̄q; interponiẽ a procuratore actoris, qn̄q; a procuratore rei, ut ff. de procu. l. pomponius. §. ſed & is qui. Vel alia rōne dr̃ cōis: ueluti cū procuratorio noie quis alium conuenit, iudex ex officio ſuo debet facere, ut cautio, rẽ ratā haberi, interponatur: & tunc eſt iudicialis. Prætoria eſt, qn̄ quis promiſit mihi, ꝙ promitteret rem ratam haberi. modo uolo ꝙ promittatur: & ſic principaliter ob iſtam ſtipulationem uado ad prætorẽ, ut ipſa interponatur.

Cautio rem pupilli ſaluā fore eſt cōis

Cautio rem ratam haberi eſt cōis.

SYL. ¶ Hæc glo. in antiquis codicibus. Acc. non reperitur, & eſt additio quædam * Vtcunq; tn̄ ſit, adde ſecundum Alcia loco ſupra relato, cōes ſtipulationes eſſe, quæ tam apud Prætorem q̄ corā aliis iudicibus expedirentur.]

ADDITIO. Reſiduum gl. quæ in alijs īpreſsionibus hic cōiter poniẽ.

tam prætoriæ, quàm iudiciales.

¶ Iudiciales [a] ſunt duntaxat, quæ a mero iudicis officio proficiſcuntur: ueluti de dolo [b] cautio, uel de perſequendo ſeruo [c] qui in fuga eſt, reſtituendove [d] pretio.

¶ Prætoriæ [e] ſunt, quæ a mero [f] Prætoris officio proficiſcũtur: ueluti damni [g] infecti, uel legato-- rũ. [h] Prætorias autẽ ſtipulatiões ſic exaudiri oportet, ut in iis ẽt contineantur ędilitiæ: [i] nam & hæ a iuriſdictione Prætoris ueniunt. [k]

¶ Conuentionales ſunt, quæ ex conuentione utriuſq; partis concipiunť: hoc eſt, neq; iuſſu iudicis, neque iuſſu Prætoris, ſed ex conuentione contrahentium: qua-

in finali gl. huius tituli habetur.

a ¶ Iudiciales. ſ. ſtipulationes.

b ¶ De dolo cautio. ut ſi ago pignoratitia, caueas ne ſeruitutes dolo perdideris, uel rei ius in aliquo læſeris, ut ff. de pig. ac. creditor. Itẽ ſi rei uẽ. agã pro re, quã uſucepiſti iã lite conteſt. caues, ne dolo alienaueris uel manu miſeris ſeruũ, ut ff. de rei uendic. ſi poſt. ſic & ff. man. ſi ꝑcuratorem. §. pe. & l. ſeq.

c ¶ De perſequẽdo ſeruo. ut ſi metu mihi abſtuliſti ſeruum, quẽ poſtea perdideris, caueas de eo ꝑſequendo, uel eius pretio reſtituendo, ut ff. quod me. cau. ſi cũ exceptione §. ꝙ ſi homo. Itẽ emptor qui redhibet, & non hẽt ſeruũ, quẽ reddere debet, qa aufugit, debet cauere de ꝑſequendo ſeruũ: & ſi habere poterit, reſtituat uenditori, ut ff. de ædil. edic. l. redhibere §. fi. ſic & ff. de cõd. cau. da. ſi pecuniã. §. pe.

d ¶ Ve. pro uel.

e ¶ Prætoriæ. ſtipulationes.

f ¶ A mero. i. puro: ſic ꝙ non iudicis officio. ſ. tali quali in ſuperiori caſu, ut ſtatim dicam. Accur.

SYL. ¶ Hanc gl. pro ſing. allegat Ang. in l. v. ff. de uerb. obl.]

g ¶ Damni infecti. ut ff. de dam. infe. l. prætor ait. §. in eum qui. Dicit & alio reſpectu prætoria illa, quæ ab initio exigitur: ſiue ſit prætoria inuentione, ſiue ciuilis, ſiue quocunq; modo inuenta: ex eo. ſ. ꝙ prætor eam approbat, ut ff. de uer. ſig. l. lege. & hoc ſenſu comprehendit prætorias, & iudiciales, & cões, & oẽs præter conuentionales: & ita accipitur. ff. de præto. ſtip. l. j. ſic eſt de adoptione, ut ff. de adop. l. ij.

SYL. ¶ Adde, ꝙ inquantũ glo. uult prætoriã ſtipulationẽ duobus modis accipi, non bene ſentit hic, & in l. j. ff. de præto. ſtipu. dic ergo eo modo ſumi hic & in l. j. ſed ſolum diuerſificať ſignificatio iudicialis, quæ hic accipitur ut ſpecies compar & coequa ꝑtoriæ, ibi ut ſpẽs ſubiecta.]

h ¶ Vel legatorum. ut ff. ut leg. uel fideicõ. no. ca. l. j. j. rñ.

i ¶ Aedilitiæ. ſ. ſtipulationes: ut ſi aĩal tibi uendo, de uitiis eius cauere debeo, ut ff. de ædili. edi. l. itaq;. & l. ſi uenditor.

* ADDI. Earũ exemplum Varronis de re Ruſti. lib. j. ſuppeditat. Emptor ſtipulatur priſca formula ſic, illaſce oues, qua de re agiť ſanas recte eſſe uti pecus ouillum, quod ſanũ recte eſt extra luſcam, ſurdã, minam. i. uentre glabro, neq; de pecore morboſo eſſe, habereq; recte licere, hæc ſic recte fieri ſpondes?

k ¶ Veniunt. cum Aediles erãt ex Prætoribus, ut ſupra de iure natu. §. proponebant.

SYL. * ¶ Errat Accur. putãs Aediles fuiſſe ex Prætoribus. l. ij. §. deinde cum placuiſſet. ff. de orig. iur. ſi quidẽ, ut ĩ Commen. admonui in §. Prætorum. ſ. de iure na. gen. & ciui. iõ dr̃ ædilitias ſtipulationes a iuriſdictione Prætoris proficiſci, quia in colligendis Prætorum edictis, ut perpetuũ edictũ conſtitueret, atque ita illud ius, quod Prætorium uocamus, componeret, recepta ſunt ẽt Aedilium curulium edicta, quippe q̃ inſtar Prætoriorũ edictorũ proponi ſolerẽt.]

Stipulões ꝑtorię & iudiciales multipliciter differũt

Sed q̃ erit intelligibilis dr̃ia inter ꝑtorias & iudiciales, cum hoc tit. accipiať ꝑtoria ut iudicialis? Rñ. quia prætoria a Prætore mortuo inducta eſt, ſed iudicialis a iuriſconſul. aliis. Item in ꝑtoria

ſnueuiēs iudicē ob hoc ipſum principaliter adiri,ſed in iudiciali ꝑ conſequentiā,ut patet ex ſupradictis exēplis. Itē iudiciales uagæ ſunt ꝑ totū corpus iuris: ſed ꝑtoriæ, licet & ipſæ ſint uagæ, cōprehenſæ tñ sūt ſimul in uno tit. ut ff. de præto. ſtipul. l. j. Itē potes notare quartam dr̄iam, ut no tat. ff. de uerbo. ob. l. v. §. ij. Accur.

ADDIT. Hanc dr̄iam Io. addit, dicēs, quia prętoriæ ſunt, q̄ per ſolum iudicem ordinariū interponunt, † & iudiciales quæ per quemlibet alium iudicem.

toriæ, ubi ē hic titulus de uerbo ad uerbū. Item ſi petatur hæc ſatiſdatio ab altero tutorum uel curatorum, ex conſequentia petitur & non præciſe: unde & in hoc habet naturā iudicialis, ut ff. de admin. tut. l. iij. j. rñ. & ī. de ſatiſd. tu. uel cura. §. j. & ij. Vel dic communes alio modo, ut ī. eod. §. ſed ſecundū hoc oīs prætoria poteſt eſſe communis.

ADDIT. Dic, ꝙ hæc

rum [a] totidem genera ſunt, quot (pene [b] dixerim) rerum contrahendarum. [c]

¶ Cōes [d] ſunt, uelu ti rē ſaluā fore pupillo, (nam & Prætor [e] iubet rē ſaluā fore pupillo caueri, & interdum iudex, [f] ſi aliter hęc res expediri nōn poteſt) uel de rato [h] ſtipulatio.

¶ De inutilibus ſtipulationibus.

¶ Oīa dominio nr̄o ſubiecta ſtipulari poſſumus: quæ uero ꝑ rerū naturā impoſſibile eſt hēri, non h. d.

† Hanc quoque dānant, aliqui, ut ꝑ Io. Fa. hic: ꝗa cautio de dā. infe. quāuis ſit ꝑtoria, per quemlibet etiā minimū magiſtratū

a ¶ Quarum ſ. conuentionalium.

b ¶ Pene. Iō dicit pene, quia in quibuſdam ualet alius contractus, ut uenditio in libero homine & ſimilibus, ut ff. de contrahen. empt. l. & liberi. & infra de contrahen. empt. §. ſi. in quibuſdam non ualet ſtipulatio, ut infra tit. j. j. reſpon. & §. j.

c ¶ Rerum contrahendarum. ſ. eſſe genera, id eſt quot poſſumus dicere eē genera contractuum, tot ſunt genera ſtipulationum. i. ubicunq; pōt contrahi, ibi poteſt ſtipulatio interuenire: nam ſtipulatio proprie non eſt contractus, ut ff. de uerb. ſig. l. Labeo.

SYL. ¶ Intellige large, non proprie, ut declarant docto. in l. quinta. ff. de uerborū obligat.]

expedīri pt, ut l. j. & l. iij. §. j. ff. de dā

d ¶ Cōes. abnegatiue lege, id eſt non prætoriæ tantum, uel iudiciales tātum, uel conuentionales tantum.

SYL. ¶ Hoc non erat addendum ex ratione infra dicenda ſuper gl. ſi.]

no ſfec. Niſi forte dicas ibi ſpecialē ꝑꝑ periculum mo ræ. Angel.

¶ Sed partim ex uno, partim ex altero nām accipiunt. nam ſi nō cauerit tutor pupillo, hoc ipſum peti pōt: & quo ad hoc habet nāru prætoriæ. ſi petitur tutor, & ꝑ conſequens præſtaī ſatiſdatio: & in hoc habet naturam iudicialis, ut ī. de ſatiſd. tut. §. j. Sed de hoc dic plenius, ut ff. de uerbo. obligat. l. v. §. præ-

glo. ſecuta fuit errorem ſuum: ꝙ illa appellaī cautio prætoria, ꝑꝑ quam interponendam iudex principaliter aditur: illa uero appellatur iudicialis, propter quam interponendam iudex non principaliter, ſed in conſequentiam aditur: quæ opinio. ibi fuit reprobata ſecūdum Chriſto.

e ¶ Prætor. Scilicet mortuus, cuius uerba non habemus, ſed ſententiam, ut ſupra de ſatiſda. tuto. in princip. & §. primo.

f ¶ Iudex. ſ. uiuus.

g ¶ Non poteſt. Quia ſponte nō uult ſatiſdare ex præcepto mortui prætoris: unde inuitus compellitur a iudice uiuo.

¶ Non bene exponit, quia omnis prætoria eſſet communis, quod eſt falſum.] SYL.

h ¶ De rato. Hæc eſt communis aliā quām ſuperior. Nam hęc eſt conuentionalis quandoque: ut ſi fiat extra iudicium ex conuentione, ut ff. rem ratam habe. interdum.

¶ Hæc glo. falſa eſt, quia cōis non dicitur reſpectu conuentionalium, ſed prætoriarum & iudicialiū, ut patet ex tex. noſtro.] SYL.

¶ Item iudicialis, quando interponitē a procuratore actoris, cum dubium eſt an ſit procurator, ut C. de procurato. l. prima. & de ſatiſdan. lege prima. alias non poteſt res expediri, cum non ad-

mittaẽ,ut ĩ.de ſatiſda.§.pen. Alij dicũt eam cõem.ſ.de rato, quia & a procuratore rei præſtaẽ qñque, non ſolum actoris.ut ff.de procu.l.non ſolum.§. ſi ſtatus.&.§.eſt & alius caſus.&.§.ult. & l. pomponius. §.ij. & l. ſi defunctus §. ult.Acc.

ADDIT. Et hæc melior, ꝙ iõ dicanẽ cões, quia partim ꝑ Prætores, ut in procuratore actoris, partim per Iuriſconſul. ut in procuratore rei, fuerint inuentæ, ut hic.Cautio aũt,quæ ex forma ſtatuti inducitur,ſi ſit factũ a toto populo uel repreſentantibus ipſum, dicet ciuilis: ſi uero ab epõ, duce,uel marchione,dicetur prætoria.Aug.

Cautio a ſtatuto inducta an ſit ciuilis aut ꝑtoria.

Omnis res, q̃ dñio noſtro ſubiicitur, in [a] ſtipulationẽ deduci põt, ſiue mobilis [b] ſit,ſiue ſoli. At ſi qs rẽ,q̃ in rerũ natura [c] nõ eſt,aut eſſe nõ põt,dari ſtipulat[9] fuerit: ueluti Stichũ, qui mortuus ſit, quẽ uiuere credebat: [d] aut

¶ De inutilibus ſtipulationibus.

Conti- nuatio. ¶ Supra in titulo de uerborum obligationibus dixit in genere de ſtipulationibus interpoſitis ab uno: uerũ quia tã ex parte creditoris, q̃ ex parte debitoris aliqñ plures pſonæ interueniunt, & ſunt duo rei, iõ ſubiecit titulũ de duobus reis. Verum quia non tñ ſtipulatio interponiẽ a libero,ſed ẽt a ſeruo, ideo ſubiecit titulũ de ſtipulatione ſeruorũ. Verũ quia ſtipulatio non eſt ſimplex, ſed multiplex,iõ poſtea annectit titulũ de diuiſione ſtipulationũ,ut ſ.tit. proxi.Verum quia aliqñ ſtipulatio eſt inutilis,& hoc põt contingere multis modis,ideo ponit hic iſtum titulum de inutilibus ſtipulationibus.Are.

Diuiſio Omnis res. ¶ Quoniam iſte tit eſt ualde lõgus, & habet plurimos.§. & unuſquiſque habet materiam de per ſe,ideo non diuidam, quia eſſet ualde longa diuiſio.

SYL. ¶ Omnis res. Caſus. Non figuratur aliter,quia ponitur regula: cuius ratio eſt,ꝙ tit.de ſtipulationibus eſt prohibitorius certarum rerum.Iõ aiũt non ualet ſtipulatio hominis mortui aut hippocentauri,quia præſtatio eſt impoſsibilis de natura l. impoſsibilium.ff. de regu.iur. Not.igitur, ꝙ quælibet res ſtipulari põt, ſiue mobilis ſiue imobilis. Item ꝙ ſtipulatio rei,quam impoſsibile eſt eſſe in rerum natura realiter, eſt inutilis,quamuis ipſa res ſit imaginabilis intellectu.]

a ¶ Subijcitur.i.ſubiici põt. Sunt.n. qdã res,quæ non poſſunt eſſe i noſtro dñio: uel q̃a nec ſunt nec fuerunt.ſ. in rerum natura,ut ĩ. proxi.§.uel ſi ſunt,impoſsibile eſt de natura:ut in Sole,& Luna,& ſimilibus.ut ĩ. cod.§.ſi impoſsibilis. uel de facto: ut aureum montem,ut ff.de ſtatulib. cum hæres.§.j.

Dñium in quibuſdam rebus hr̃e nõ poſſumus.

SYL. ¶ Intellige ſecundum exemplum glo. quia tex.in d.§.j.non ponit impoſsibilitatem ſimpliciter,ut no.in l.arethuſa. in fi.ff.de ſta.homi.]

¶ Vel de hominum diſpoſitione:ut res ſacræ, & religioſæ, & ſanctæ, & publicæ, & in uſu publico exiſtentes, & aliæ ſimiles, ut liber homo ex ſui natura, ut infra proxi.§. & ſupra de rerum diui.j.reſpon.&.§.nullius.&.ff. de uerbo.obliga.inter ſtipulantem.§.ſacram. Accurſi.

b ¶ Mobilis. Cuius appellatione & ꝑ ſe mouentia, ut equi, continentur. (j) ut ff.de uerb ſign.l. mouentium.

ADDIT. (j) Iura autem & actiones ſub ſimplici bonorum appellatione cõtiuentur: & ſunt quædam ſpecies de ꝑ ſe,quæ ſecundum rem,cui adiiciuntur, mobilia uel immobilia eſſe iudicantur, ſecundum Ang.

c ¶ In rerum natura. Id eſt apud aliquos homines. ſic ſupra de uerborum obligatio.§.conditiones. Accurſi. Florentinus.

d ¶ Credebat. Maxime ſubaudi. nam idem ſi ſciret mortuum: niſi mora debitoris præceſsiſſet mortem,ut ff.de conſtit.pecu.l.promiſſor ſtichi.& ff. de uerbo.obl.inter ſtipulantem.§.ſtichũ.quæ eſt contra.

ADDITIO. Et tunc res ipſa & in ſtipulationem, & in petitionem, & in

condemnationem deduci debet:in eius tñ æſtimationem fiet executio lege ſi ſeruum.§.effectus.ubi gl.& docto.ff.de uerb.obl.Ang.

a ¶ Hippocẽtaurum. Animal forte natũ ex equa & tauro: qđ nunq̃ fuit uiſum.Vñ Hora. Humano capiti cerui cem pictor equinã lungere ſi uelit &c.

b ¶ Inutilis i.uitioſa: q̃a ẽ cõtra ius.

hippocentaurũ,[a] qui eſſe non poſſit:inutilis [b] erit ſtipulatio.

¶ Stipulatio rei,quę in dominio noſtro non eſt, uel quæ eſt, ſed poſtea deſinit,licet poſſit effici in noſtro cõmercio,nõ ualet: ſiue pure, ſiue cõditionaliter fuit concepta. Aret.

¶ Idem iuris eſt, [b] ſi rẽ ſacrã,[d] aut religioſam,[e] quã humani iuris eſſe credebat:uel publicã rẽ, q̃ uſibus [f] populi perpetuo ex-

SYL. ¶ Intellige ita uitioſam,ut ex ea nec naturalis,nec ciuilis oriaẽ obligatio.l.impoſsibilium ff.de reg.iur.

SYL. ¶ Idem iuris. Caſus. Quærebaẽ,an ſtipulari poſſet res,q̃ non erat in commercio,quam tñ contrahentes putarẽt eſſe: & videbaẽ ꝙ ſic, haberet tñ ſtipulatio tacitã illam condõnem, ſi effecta eſſet res illa humani iuris, vel cõmercij hominum,argu.l.ſi.ff.com.prædi. contrarium tñ reſpondeẽ, ex eo quia talis expectatio eſt vitioſa & reprobata.l. ĩter ſtipulantem.§. ſacrã.ff.e. quia nunquã debet malus euentus eſſe in conſideratione.d.§.ſacram.Not.ꝙ ſtipulatio rei ſacræ,religioſæ,publico uſui deſtinatæ, liberi hominis, rei cuius ſtipulator ſit incapax,uel rei ſuæ, non ualet a principio.Item ꝙ talis ſtipulatio non ſuſpendiẽ,ut tractu temporis ceſſante cã inualiditatis reconualeſcat.Item ꝙ ſtipula. ualida ab initio tractu tpis ſit inualida, ſi ſine culpa aut facto promiſſoris ſuper ueniat una ex cauſis ſtipulationem uitiantibus.Itẽ ꝙ ſtipulatio ex cauſis prędictis inutilis eſt, et ſi contrahentes expreſſe uelint differre illius effectum in caſum ceſſantis impedimenti.]

c ¶ Idem iuris eſt.ſ.ut ſit inutilis.

Sacræ rei uendõ vȝ ſ. terigno rantes. d ¶ Sacram. Licet non ualeat ſtipulatio,ut hic,ualet tñ uenditio inter ignorantes,ut actio detur : ut infra de contrahen.emp.§.ſi.& ff.de contrahẽ.emp. l.liberi.& l.ſed Celſus. Sed quæ eſt ratio? Rñ.quia in uenditione non eſt neceſſe transferri dñium , in ſtipulatione ſic,ut ff.de contrahen.emp. & uend.l.ſi ita.§.ſi. Et eſt ſimilis rõ,quare quis põt rem alienam uendere . ut ff. de contrahen.empt.l.rem alienam. ſed non obligare,ut C. q̃ res pig.obli. poſſ.l.qui ſilios. † quia ĩ pignore debet ius cõſtitui creditori, quod ſibi det hypothecariã actionẽ:in uendõ ue ſola traditio cum obligatione eui ctionis ſufficit , ut ff.de pigno.l. & quæ nondum.§ quod dicitur.& de act.emp. l.ex empto. Accur.

Aliena res uẽdi põt. ſed non obligari.

† Niſi ſit bonefidei poſſeſſor. l.ſ. ſi ab eo. ff. de pign. Et ẽ rõ,quia ille reputatur quaſi dñs, ut j. de actio. §. aliæ.

¶ Hæc gl.in princ.non eſt uera ſimpliciter,ſed quando ſtipularer liberum hominem mihi dari, uel ſimpliciter, quia intelligitur dari.l.ſi ita diſtrahatur.§.j. ff.de contrahen.empt. ſed ſi ſtipularer mihi tradi, ualet ſtipulatio. ſi ignorem liberum, quia poſsideri poteſt ab ignorante.§.idem placet.ẽ. per quas perſo. nobis acquir. Item ſi ſtipularer ex cauſa oneroſa,uel ex cauſa lucratiua,ſi promiſſor eſt in dolo, ualet ſtipulatio quãtum ad intereſſe euictionis, ſecundum communem ſententiam in.l. liber homo.j.ff.eo.] SYL.

e ¶ Religioſam. Hæc uerba, ſacram , & religioſam. expone ut ſupra de rerum diuiſio.§.nullius.&.§.religioſum .

ADDIT. Dic hoc uerum, quando res in totum eſt ſacra uel religioſa . Sin autem eſſet pro parte, an ualeat ſtipulatio, emptio, uel alia diſpoſitio, uide l.hanc.& l. in modicis.ff. de contrahen. emptio. Ang.

f ¶ Vſibus. Alias ſi non eſt in uſu publico, poteſt alienari , ut ff. de contrahen . emptio . ſed Celſus primo reſpon.& l.pacta.§.fin.ſic.ff.de uia publi. l. uiam.

¶ Dic, dũ tamen eius comparatio non ſit multum difficilis.l.apud Iul.§. fina. ff.de leg.j.] SYL.

poſita ſit,ut forum, a uel theatrũ, b uel liberũ hominẽ quem ſeruũ eẽ credebat , c uel cuius cõmerciũ d non habuerit, uel rẽ ſuam e dari quis ſtipuleẽ. Nec in pendenti erit ſtipulatio ob id, ꝙ publica res in priuatã deduci, & ex libero ſeruus fieri pt̃, & commercium adipiſci ſtipulator põt, & res ſua ſtipulatoris deſinere eſſe pt̃: ſed protinus f inutilis eſt.†

¶ Itẽ g contra, licet initio utiliter res in ſtipulatum deducta ſit,ſi tamen poſtea in aliquã eorũ h cãm, de quib. ſupra dictũ eſt, ſine facto i promiſſoris deuenerit, extiguit k ſtipulatio. At nec ſtatim ab initio talis ſtipulatio ualebit,Luciũ Titium, cum ſeruus erit, dare ſpondes ? & ſimilia. l Quæ.n. natura ſui dominio noſtro

Forum. a ¶ Forum.ſ.ubi reddit̃ ius,ut ff. de iuſti.& iur.l.pe.uel rerum uenalium. Sed forus eſt burſa.Accur.

Forus. A D D I T I O. Itẽ forus dr̃ locus exercendarum litium,ut c. forus. extra de uerb.ſig.Itẽ calcatoriũ.i. loc⁹ ubi uua calcat̃,ꝙ pede calcantis feriat̃.Dicũtur ẽt fori tabulata nauiũ ab eo ꝙ inceſſus ferãt. Itẽ ſpectacula, hoc eſt loca erecta, ut ex ijs ſpectetur. Item forus dicit̃ foramen illud, ꝑ qđ remus immittitur: a forãdo. Vñ uerſus:Cauſat̃, ueditq; forũ,ſignatque foramen.Alta fori loca ſunt, datq; carina foros.Hoſti.dicit, ꝙ forũ in neutro genere ponit̃ pro territorio cuiuſq; iudicis, intra quod põt in facinoroſos homines animaduertere.Vñ tota diœceſis dicitur territorium epiſcopi.xvj. q. vij.omnes baſilicę.

b ¶ Theatrum.expone ut.s̃.de rerum diui.§.uniuerſitatis.Accur.

c ¶ Credebat.Idẽ ſi ſciebat,ut j̃. proxi.§.& ff.de uerb.obli. inter ſtipulantẽ §.ſacram.ibi, caſum enim &c.

Cõmerciũ cõprehendit oẽs contractus. d ¶ Cõmerciũ.Generale nomẽ eſt ad oẽs contractus.Vnde dr̃ aliquis hr̃e cõmerciũ rei, qñ per emptionem uel alio mõ põt eam habere. Quare Iudæus nõ habet cõmerciũ Chriſtiani mancipii,ut C.ne chriſtianum man.iu.&c. Vnde ſi Iudæus Iudæo promittit tale mancipiũ nõ ualet:uel Chriſtianus Iudæo,ut hic. ſi aũt Chriſtiano promittat Iudæus,ualet,ut ff.de uerb.obl. multum intereſt. & de leg.j.apud Iulianum.§. ſi.

Stipulõ rei ſuæ an ualeat. e ¶ Suam. Nam cum ſua ſit, plus ſua fieri non poteſt, ut ſupra de leg. §. ſed ſi rem,& infra de actio.§.ſic itaq;. niſi rõne poſſeſsionis apud alium conſtitutæ,ut ff.de contrahen.empt.l. ſi in emptione.§. iij. uel niſi ſub conditione, dumtamen adueniente conditione ſtipulatoris res eſſe deſierit, ut ff. de uerbo. obl. ſi rẽ meã. & leg. exiſtimo.

f ¶ Protinus.i.ſtatim quia pura ſtipulatio ſuſpendi non poteſt, ut ff. de ſtip. ſeru. l. uſusfructus.ſecus in alijs actibus uiuorum, ut ff.cõ.pręd.l. ſi.in ſi. Acc. ¶ Aduerte, quia nulla ẽ dr̃ia inter ſtipulationem & cæteros contractus. quia etiam illi non poſſunt pendere ex euentu, cuius expectatio ſit illicita.l. ſi in emptione.§.omnium.ff.de contrahen.empt.ſimiliter qñ uitium eſt in ſubſtantia lege uſusfructus.de ſtip.ſer.ſed quando non eſt defectus in ſubſtantia, ita põt pendere ſtipulatio ſicut alij cõtractus quo ad acquiſitionem iuris realis, ut in d.l. ſi.& ibi Bart.]

g ¶ Item contra.i.econtrario.nam.s̃. dixit,qñ ab initio res erat ſacra uel ſimilis, ſed poſtea deſijt : nunc econtra, qñ prius non ſacra,ſed poſtea fit .

h ¶ Eorum cãm.i.ſacra, uel religioſa, uel ſimilis,ut ſupra proxi. §.

i ¶ Sine facto. Quod eſt,cum erat res aliena:alias ſi ſua , ſemper ſuo facto factum uidet̃, etiam ſi alienauerit poſt tẽpus ſtipulationis.idem & ſi erat aliena, dummodo poſt moram,ut ff. de uerbo. obl.ſi ſeruum.§.j.&.ij.

k ¶ Extinguitur.Argumen. contra ſupra de leg.§.ſi quis debitori.uerſ.quòd ſi uiuo .

l ¶ Similia. Puta rem ſacram,cum erit profana:& ſic de ſingulis.ſ.ſacra,uel re

† Cõc. cũ hoc text. c. ad audientiã iuncta glo.ſup uerbo , hr̃e,circa med. extra de ſpon ſa. Stipulõ pura nõ s u ſpẽdi tur ſed bñ alii actus.

exempta ſunt,in obligationem a deduci nullo mó poſſunt.

¶ Factú alienú non pôt in ſtipulationem deduci. Aret.

¶ † Si quis alium b daturú facturumve quid promiſerit,non obligabitur: c veluti ſi ſpondeat Titium quinq; aureos daturum. Quod ſi effecturum d ſe ut Titius daret,ſpoponderit,obligatur.

ligioſa,ut ſupra proxi.§.

a ¶ In obligationem.ſ.iſtam, hoc eſt ſtipulationem.

SYL. ¶ Si quis. Caſus. Quærebatur, an ſtipulatio facti alieni ualeret:& uidebatẽ ꝙ ſic,qa pro mittendo ꝙ alius faciet, uidebatẽ ſaltem eo non faciente ſuccedere obligatio ad intereſſe:& ſic uirtualiter ſtipulatio pẽdet a promiſſore,cuius contrarium decidiẽ,quia ſtipulationes ſunt inuentę,ut unuſquiſque ſtipuleẽ quod ſua intereſt, eo quia impoſsibile eſt alium cogere ad faciendum. Tu declara,quòd ſicut illud,quod non eſt in commercio, in ſtipulatum non deducitur, dato ꝙ poſſet cadere: ita factum alienum, quod in poteſtare noſtra non eſt, non poteſt deduci, quãuis eſſe poſſet uel mea coactione uel p̄cibus.Satis.n.eſt,ꝙ factum tertij nõ eſt in poteſtate noſtra tunc, cum ſtipulamur: quod bene probatur, quia hic.§. ſequitur ad præcedentem, in quo proprie continuatur materia præcedens. Not. quod ſtipulatio, per quam agitur, quòd alius obligetur, non ualet. Item quòd promittens operam ſuam circa factum aut dationem alterius obligatur.]

b ¶ Alium.prorſus extraneum.

c ¶ Non obligabitur. Et eſt ratio, quia nemo alienum factum promittere poteſt, ut hic, & ff. de uerbor. obligatio. ſtipulatio iſta. in principio: niſi pœna promittatur, vt infra eodem §.verſa vice. Niſi in caſibus, in quibus præſumit lex intereſſe promitti niſi fiat: vt in cautione, iudicio ſiſti, vt ff. de verborum obligationib. quoties quis.

SYL. ¶ Dic hoc eſſe generale in quibuſcunque prætorijs ſtipulationibus dicta lege quoties, quia in his magis æquitas quàm ſubtilitas iuris attenditur.]

¶ Item in ſtipulatione ſiſta habere licere,ut ff.de uerb.oblig.ſtipulatio iſta. j. reſpon. † Item in ſtipulatione de rato,ut ff.rem ratam hab. l. in ſtipulatione. Item in ſtipulationibus ædilitijs:ut ſanum eſſe ſeruum uenditum, uel non furem, & ſimilia, ut ff. de euict. l. ſi ita quis. Itẽ in ſtipulatione, rem pupilli ſaluam fore:nam cũ ſit prætoria, exigitur fideiuſſor, ut ff. de præto. ſtipulat.prætoriæ. Stipulatur ergo pupillus his verbis a fideiuſſore, Promittis rem meam ſaluam fore per tutorem vel curatorem? nam & his verbis ab eis ſtipulatur, vt ff. rem pupil. ſaluam fo.lege prima. & lege cum pupillus. Præterea nonne quis ſemper promittit per ſe & ſuos hæredes ea facta, quæ per alium poſſunt explicari, vt C. de contrahen. ſtipulatio. lege final. licet contra ſit, ſi non poteſt per alium fieri, vt ff.eodem centeſimis.§. id quod. & C. de caducis tollend. lege prima.§. ne autem? Reſpondeo non eſt alius hæres quàm teſtator: immo idem præſumitur, vt in authentico de iureiurando a mo. præ.§.primo. collatio.quinta.

ADDITIO. Adde alios caſus: puta quando promittit alium dare vel facere,ad quod promiſſor tenebatur. Itẽ quando iurauit: quia facit valere omni meliori modo quo poteſt, vt lege cum pater.§.filius.ff.de lega. ſecundo. Angelus.

d ¶ Effecturum. Tunc enim ſuum factum manifeſte promittit. idem ſi dixit ſe curaturum,ut fiat,ut ff.ſi cer. pe. l.fin.§.ſi.

¶ Si quis alij. Caſus. Quærebatur,an ſicut quis alienum factum ſtipulari non poteſt, ita nec alteri promittere: & uidebatur ſaltem quòd hoc poſſet ſtipulari, ut alteri daretur: quia factum tuum, quod promittitur, eſt in commercio tui promittentis, cuius tamen contrarium reſpondetur ex eo,ꝙ infra SYL.

† Pro declaratione huius §. atque eius materiæ uidendus eſt Pa. rſ.ſ cõſi.cix. cũ ſeq. lib. j. & Sozi. in tract.de reg. & fal. reg. 326.

† Et hoc ideo ibi quia p̄ceſsit contractus emptionis ꝺ cuius nã tenetur ex facto oĩum & extraneorũ: puta de euictione, ſecũdũ ang. ſed Io. Fa. contra: quia & tunc non niſi de facto ſuo uel hr̃dis tenetur, niſi uel quãti inter eſt, uel pœnam promiſerit.

¶ Alteri ſtipulari nemo pōt, niſi ei cuius ptāti ſit ſubiectus.
¶ Si qs alij, q̄ ei cuius iuri[a] ſubiectus ſit, ſtipulef, nihil [b] agit.
¶ Pōt extraneus ſolutioni eſſe adiectus, licet ſibi non q̄ratur obligatio.h.d. Are.

in.§.alteri.dr, ꝙ ſtipulationes inuentæ ſunt,ut unuſquiſq; q̄rat ſibi qđ ſua intereſt:quod non eſt in ſtipulatione alteri facta,niſi aduciat extraneus ſolutioni.quo caſu obligatio fundata eſt ī perſona ſtipulatoris , & hēt contra adiectum actionē mandati, No.ꝙ ſtipulatio alteri facta regulariter non valet, & nullā parit obligationē.Vide tñ ad ītelligentiā huius tex.Fort.in l.j.in princ.in xiiij.col.ff.de pact ubi notabiliter declarat. Item ꝙ ex ſtipulatione,ī qua perſona ſolutioni adiicif, ius ſtipulatori tm̄ quæritur. Item ꝙ adiecto ſoluere promiſſor poteſt ēt ſtipulatore inuito,& ꝙ tunc liberaē ipſo iure . Itē ꝙ adiectus recipiens tenetur ſtipulatori mandati aut neg.geſt.]

a · ¶ Iuri.i.dñio:ut ſeruus dño, cui acquirit,ut ſ̄.per quas perſo.nob.acqu.§.itē quod ſerui.alias,item uobis. Itē reuerētia paterna : ut filius patri, ut ſ̄.p quas perſo.no.acqui.§.j.Item obediētia: ut monachus monaſterio,cui quærit & ſe & alia,ut in auth.de mona.§. illud.col. j.Idem dicas de ſeruo fructuario. Idem de uſuario. Idē de ſeruo bona fide poſſeſſo , & libero bona fide poſſeſſo : qui ex duabus cauſis quærunt,ut ſupra per quas perſon.nobis acqui.§.de his.&.§. idem placet .

b ¶ Nihil agit.Et eſt ratio,quia inuentæ ſunt &c.ut infra eo.§.alteri. & ff.de uerb.oblig.ſtipulatio iſta.§.alteri. Fallit tamen in caſibus xvj . In primis , ſi ſtipulantis interſit : ut quia ſit tutor eius, cui ſtipulatur rem pupilli ſaluam fore. Secundo, quia procuratori ſtipuletur dominus . Tertio, ſi ſtipulef creditori , ut infra eodem.§. ſed ſi quis . & ff.de uerb.obligat.ſtipulatio iſta.§.ſi ſtipulet.&.§. ſi quis inſulam . Quarto fallit in omnibus prætorijs ſtipulationibus, ut ff.de præto.ſtipulatio.in omnibus . ut eſt damni infecti, ut ff.de damn.infect. damni.j.§.fin. Item iudicatum ſolui,& ſimiles , ut ff.de procurat. in cauſæ.§.fin.†Item fallit in procuratore præſentis, ut ff. de uerbo.obligat. ſi procuratori.& ff.de proc.l.quod procurator.† Item fallit in actore municipum , ex cuius pacto quærit municipibus. Idem in curatore furioſi & conſimilium perſonarū, & tutorib[9],ut ff. de conſti.pecu.l.eū qui. §. ſi actori . Item fallit ī inſtitore: nā ſibi actio ex pacto inſtituti quærit , ut ff. de inſti.l. j.in fi.& l.ij.Itē fallit in iudice, uel notario,uel ſimili pſona publica: ex quorum pactis & ſtipulationibus alteri quę ritur,ut ff.rem pup.ſaluam fore.l.ij.iij. & iiij. j.reſpon. & in auth. de execu. & iis qui con.§.j.collat.vij. & in auth. de hæred.ab inteſt.§.ex his.coll.ix. Item fallit in creditore , ex cuius pacto quæritur actio debitori,ut ff.de pig. act.l.ſi cum uenderet. j.reſpon. Item fallit, ſi auus paciſcaē dotem reddi nepti,quam ēt in poteſtate non habet, ut ff.ſol.matri.Caius Seius .

¶ Adde idem in omnibus pijs locis, ſecundum Bald. qui communiter approbatur in l.illud.in.j. colum. C. de ſacro ſan.eccl.]

¶ Item fallit in procuratore uendētis, ut ff. de act.empt.Iulianus.§ . ſi procurator.Item fallit in deponente, ſi paciſcatur alij rem reſtitui . Item fallit in commodante faciente ſimile pactū , ut ff.depoſi.publia.& C.ad exhiben.ſi res. Item fallit in donante ſimile pactū faciente in euentum alicuius condōnis , ut C.de don. quæ ſub modo.l. quoties. †Item fallit,ſi pater ſtipuletur filio uel alii poſito ſub ſua poteſtate poſt mortem ſuam , ſcilicet patris : nam & filio quæritur , licet hæres non ſit , ut ff. de uerb oblig.l.quodcunq;.§.ſi quis ita. ſi uero pure,& non poſt mortem, ipſi ſtipulanti quæritur,ut ff.de uerborum obligatio. dominus ſeruo . His enim caſibus ex pacto uel ſtipulatione alterius alteri quæritur , non alias,ut hic , & C. per quas perſonas nobis acquir. lege prima.cum enim ſint ſpeciales,nō ſunt trabendi ad conſequentiam , ut ff. de

Stipulatur alter alteri xvj. caſibus.

†Etiā ſi formet

metver ba in pſona domini:& ē rō auctoritas iudicialis, per quā interpo/nunt. 7 de diui. ſtip.dr. pri. ,o. Fab.

†Necre fert ī eius pſona uerba cōcipiant, ut per Io.Fab, hic.

S f L.

† Hoc operaē dnium rei, qđ eſt in pſona ſilius,qui ſtipulatur. Ex quo collige ſtipulatio nē alteri factā ſuperre ſua ualere & tenere, ſecūdū Chriſt.

leg.& ſenatuſconſul. lege quod uero. Sed M. dicebat hos caſus facere regulam: & ſi quis caſus eſſet contra. illud ſpeciale eſſe: & quod hic regulariter dicitur,& infra eo.§.alteri.& C. per quas perſo. nob. acq.l.j.dicebat iure directo nō ualere,ſed utiliter acquiri poſſe: & ſic ſecundū eū ſemp ex pacto alterius queritur:qđ

¶ Plane ſolutio etiā in extraneā pſonam conferri pōt: ueluti ſi quis ita ſtipuletur, Mihi aut Seio dare ſpōdes? ut obligō qdē ſtipulatori acquiratur,[a] ſolui tamen Seio,[b] ēt inuito[c] eo, recte poſſit: ut libera tio ipſo iure contingat,[d] ſed ille[e] aduerſus Seium hēat mandati[f] actionem.

falſum eſt,cum parum intereſſet, directo uel utiliter quæreretur, ut ff. de nego.geſt.l.actio. Accur.floren.

SYL. ¶ Adde ꝙ hodie de iure canonico indiſtincte alteri ſtipulamur utiliter,glo. in c.quoties.j.q. vij. q̄ tñ cōiter reprobat: & ſic iſte text.ēt de iure canonico ꝓcedit ī d.l.ſtipulatio iſta.§ alteri. vñ dic hoc uerū appoſito iuramento, p.d. gl.quæ in hoc cōiter approbatur.]

a ¶ Plane. Acquiratur.ſ.tm̄.

Solutio an poſſit fieri adiecto b ¶ Seio. non tñ hæredi eius, ut ff. de uerb.obli. cum quis. Item hoc intellige ſtatu huius adiecti non mutato:alias contra,ut ff.de ſol.cum quis. Item hoc intellige ante litem conteſt. a ſtipulante,alias contra,ut ff.de ſolu. ſi quis ſtipulatus fuerit x.§.j.Item licet ſolui poſſit adiecto, non tamen agere pōt adiectus,ut ff.de conſti.pec.l. ſed & ſi filioſa.in fi.& l.ſi uero.

c ¶ Inuito eo. Qui ſtipulatur.

d ¶ Contingat.Niſi in caſu ut ff.de eo quod certo loco.l.iij.§.idem Iulianus. Sed ibi facta fuit ſol.alibi,quàm fieri debuit: unde uenit intereſſe, ut infra de actio.§.loco. in quo nō potuit dño præiudicare accipiendo ſortem adiectus, ut ff.de regu. iu. non debet alteri.licet & ipſe dominus poſſet, ut ff. de eo qđ cer.lo.l.centum.in fi.& l.ſi.in fi.

Adiectus,cui ſoluit, diuerſa actione tenet. e ¶ Ille.ſ.ſtipulator.

f ¶ Mandati. Nunquid adiectus mandati ſemper tenetur? M.dicit ꝙ ſic, ut hic,& ff.de uerb.oblig. Iulianus.§. fin. Nā ſemper tacitū mandatum, & ſi non expreſſum, interuenire dicebat, & in abſentia, & ſine nuncio, uel epiſtola: quod eſt contra l. ff. de procu. l. j. §.j. Quare dicemus, ꝙ mandati agitur, ſi interceſsit mandatū: ut quia præſente adiecto fuit ſtipulatus, ut hic, & ff. de uerb.obli.Iulianus.§.fi.& ff.mand. qui fide. alias agit neg. geſtorū. cū uō ſit procurator, ut ff.de ſolu. l. uero procuratori §. iterdum. & j.de obli. q̄ ex quaſi cōtrac.ī prí.

¶ Gl.hæc cōiter approbat,niſi adijciat animo donandi.d.l.Iul.§.fin.l. ſed & ſi quis.in princ.ff.de uſufruc. SYL.

¶ Quod ſi quis. Caſus. Quæſitum fuit, an ſi mihi & Titio dari ſtipuler, ualeat ſtipulatio: & uidebatur non ualere, quia cum ſit ſub una & eadē uerborum conceptione, & quo ad Titium non ualeat, cum ſit alteri ſtipulatum, non uidetur ualere quo ad me: quia quod unum eſt,non uidetur ſcindi poſſe. deciditur tamen contrarium, quòd Titio ualet ea ratione,quia ſicut in ſtipulatione plurium rerum cenſent tot ſtipulationes diuiſæ intellectu iuris,ita quando mihi & Titio promittuntur aliqua, eſt ac ſi unicuique noſtrum dimidia realiter & diſtincte promiſſa fit.l.j. §.ſed ſi mihi.ff.eo.unde utile non uitiatur per inutile,cum ſimus in diuiduis. & hinc eſt, quòd non habet locum ius accreſcendi,quia realiter iuris intellectu cenſet ſtipulatum pro dimidia unicuique.Sed tūc fuit dubitatum, an hęc regula procederet paſsim etiam in patre ſtipulante filio: & rationem dubitādi faciebat regula.§. alteri. cuius contrarium reſpondetur ratione appoſita in tex. & quia non ceſſat ratio intereſſe ſtipulantis,de qua in d.§.alteri,quia cum filius patri quærat, intereſt patris filio quæri, quia ſibi quæritur. Not. ꝙ ſtipulatio rei diuiduæ. in qua perſona copulatiue adijcitur ſtipulatori,eſt utilis ſolū ex perſona ſtipulatoris pro dimidia,pro alia eſt inutilis.Item quòd ſi dominus ſtipulatur ſeruo, uel pater filio,ſibi quærunt. Item ꝙ patris & filij

¶ Si quis ſibi & alteri copulatiue ſtipulatur, dimidia tm̃ ſtipulatori debetur.

¶ Quod ſi quis ſibi, & alii cuius iuri ſubiectus non ſit, dari decem aureos ſtipulatus eſt, ualet [a] quidẽ ſtipulatio: ſed utrum totũ debeatur ſtipulatori, quod in ſtipulationẽ deductũ eſt, an uero pars dimidia, dubitatũ eſt: ſed placuit non plus [b] q̃ dimidiam partem ei acquiri.

¶ Si pater ſtipulatũ filio, acquiritur ſibi. h.d. Aret.

¶ Ei uero, qui iuri tuo ſubiectus eſt, ſi ſtipulatus ſis, tibi acquiris: [c] quia uox tua, tanquã filii [d] ſit: ſicuti & filij uox tanquã tua intelligitur in iis rebus, quæ tibi acquiri [e] poſſunt.

¶ Diuerſitas in quãtitate inter interrogationẽ & reſponſionẽ uitiat ſtipulationem, quatenus eſt diſcordia: ſed diuerſitas ĩ qualitate uitiat in totum: & reſponſio ſimplex intelligitur qualis præceſſit interrogatio. hoc dicit. Aret.

¶ Præterea inutilis [f] eſt ſtipulatio, ſi quis ad ea, quæ interrogatus fuerit, non reſpondeat: [g] ueluti ſi quis decem aureos

eadem perſona & uox fingitur.]

a ¶ Valet. i. pro parte dimidia, ut ſubijcit, ut ff. de eo quod certo loco. l. iij. §. ſi quis. Et collige, ꝙ non uitiatur utile per inutile: ſic. ff. de uerb. obliga. l. j. §. ſed & ſi mihi. Arg. contra. ff. de arbi. l. parui. alias, Pedius. §. j. Et dic ut ibi.

Vtile ꝑ inutile nõ vitiatur.

SYL. ¶ Dic hoc uerum in diuiduis, ſecus ĩ indiuiduis. ut per doct. ĩ d. §. ſed & ſi mihi.]

b ¶ Nõ plus q̃ dimidiã. ut ff. de uerbo. oblig. l. ſi mihi. Sed contra. ff. de contrahen. emp. l. fũdus ille. Sed dic ut ibi.

SYL. ¶ Dic ꝙ ſecunda ſolu. glo. in d. l. ſi mihi. cõiter approbatũ.]

c ¶ Acquiris. Sic. ff. de uerb. obli. l. dominus ſeruo. & C. de contrahen. & commit. ſtip. l. ij. & ff. de pact. l. & hæredi. §. nos autem.

d ¶ Filij ſit. Cum una pſona cenſeatũ pater & filius, ut C. de impu. & ali. ſub. l. fi. ſic & in ſeruo & domino eſt eadem uox. ut ĩ. eo. §. poſt mortem.

SYL. * ¶ Adde ꝙ filius non cẽſetur eadem perſona cum patre in præiudiciũ ipſius patris, ut tradit Dec. in l. filius. in prin. C. de pact.]

* ADDIT. Naturaliter tñ ex contractibus dñi ſeruis, patres filijs & contra, obligantur: quod genus obligationis ad agendum inutile eſt, ſed retentionem compenſationemque habet, & ſoluti repetitionem impedit, & denique fideiuſſor recte ei accedit. l. ſi id l. frater. ff. de cond. indeb. l. etiam. ff. de compenſ. l. j. de fideiuſſ.

e ¶ Acquiri pñt. Vt profectitio peculio, & aduentitio quo ad uſumfructum, ut ſ. ꝑ quas pſo. no. acq. §. j. Accur.

¶ Præterea. Caius. Quæſitũ fuit, an diuerſitas q̃titatis uel qualitatis ſtipulationẽ uitiaret: & uidebaũ ꝑiter uitiare: quia cũ ſtipulatio pro forma hẽat iter rogationẽ & rñſionẽ, hę ſi diſcordẽt, facere uñr aliã & aliam ſtipulationẽ & per conſequẽs nõ conuenire, & nõ ꝑficere ſtipulationem. Cuius tñ cõtrarium dr. Qñ. n. eſt diuerſitas in qualitate, tunc quia illa qualitas ita qualificat & reſpicit totã ſtipulationẽ, ſicut dilectus formæ, uitiat in totũ: quia qui detrahit qualitati, detrahit ſtipulatiõi: ſed diuerſitas in quantitate nõ reſpicit totã, ſed ſolũ partẽ ipſius. No. ꝙ diuerſitas quãtitatis uitiat, eatenus, quatenus eſt diuerſitas: ſed diuerſitas in qualitate iter interrogationẽ & rñſionem reddit ſtipulationẽ in totum inutilem. Item ꝙ abſoluta & ſimplex rñſio in dubio non intelligitur diſcordare ab interrogatione, ſed in ea cenſenũ repetitæ uirtualiter oẽs qualitates interrogationis.]

SYL. Quia pr̃ & filius cenſenũ una pſona: & cõcor. gl. ĩ c. ſuper eo. ibi & pr̃ & filius extra de teſta. & c. tua nobis ĩ gl. ſuper uer. lucro. cir. me. extra de decimis.

f ¶ Inutilis eſt. interdum in totum, interdum pro parte.

g ¶ Non rñdeat. ſ. congrue: diligenter.

tamen attende, ꝙ ubicunque eſt diuerſitas, ſi incontinenti placet diuerſitas ſtipulatori, ualet ſtipulatio, ut ff. de uerbo. oblig. l. j §. cum adijcitur. Si autem non placeat: † aut eſt in qualitate, aut in quantitate, aut ĩ ſpecie diuerſitas. In primo caſu nullo modo ualet, ut hic, ibi, aut ſi ille &c. & ff. e. l. j. §. cũ adiicitur. & §. ſi quis ſimpliciter. Si uero in quantitate: in eo, quod conſonat, ualet: ſiue detrahat ſiue adijciat † ut ff. d uerb. obli. l. j. §. ſi ſtipulanti. quæ eſt contra. ĩ alio non, ut hic, ibi, ueluti &c. Si autem in ſpecie: aut promittitur una ſpecies pro altera, & tunc non ualet, ut infra eod. §. ſi de alia. aut alia adiecta, & ita copulatiue: & tunc ualet in alia, non in adiecta, ut ff. de uerbo. oblig. l. prima. §. ſed ſi. Si autem plures res ſtipuletur: tunc aut copulatiue fuit facta interrogatio: & ualet in eo quod reſponſum eſt: aut disiunctiue. ut, Illam aut illam promittis? quo caſu ualet, ſiue ad utrunque, ſiue ſimpliciter reſpondeat, & in utraque. Si uero in una, non ualet etiam in ea, licet in ſummis non uitietur alternatiua, ſi reſpondeatur ad unam tantum, ut ff. de uerborum obligationib. l. prima. §. ſi quis. & l. inter ſtipulantem. §. ſi ſtipulante. Accur.

ADDITIO. Et eſt ratio diuerſitatis ſecundum Ioan. Fab. quia in ſpeciebus talis reſponſio facit diuerſitatem in qualitate: quia in qualibet ſub conditione interrogaſſe uidetur. Sed in alternatiua ſummarum minor eſt in obligatione. l. ſi ita ſtipulatus fuero x. aut v. ff. eo. ideo de ea interrogatum & reſponſum eſſe uidetur.

†Subaudi, nec expſſe diſpliceat qa tũc non eſſet locus d. §. cum adijcit̃, nec huic mãæ Io. An. Fab.

†Niſi eſſet actũ ſtipulõnẽ ñ ualere niſi ſubtoto uel niſi ualiditas ſtipulationis noceret ſtipulati, ut l. ſi d cẽ. ff. loca. & h̃ uera qñ ſtipulõ & rñſio eſt d toto & p̃te numerabili. Alias ſi de toto ĩtegrali & p̃te propria uel ipropria dic ut p Io. Fab. & Aug. h̃.

a te dari ſtipuletur, tu quinq; promittas: uel contra: aut ſi ille pure ſtipulet̃, tu ſub conditione promittas: uel contra: ſi modo ſcilicet id exprimas, id eſt ſi cui ſub conditione, uel in diem ſtipulanti, tu reſpondeas, Præſenti die ſpondeo. Nam ſi hoc ſolum reſpondeas, Promitto. breuiter uideris in eandem diem uel conditionem ſpopondiſſe. Neque.n. neceſſe eſt in reſpondendo eadẽ omnia repeti, quæ ſtipulator expreſſerit.[a]

¶ Inter dominum & ſeruum, patrem & filium, non contrahitur ſtipulatio. hoc dicit. Aret.

¶ Item [b] inutilis eſt ſtipulatio, ſi uel ab eo ſtipuleris, qui tuo iuri ſubiectus eſt: uel ſi is a te ſtipuletur.[c] Sed ſeruus quidem non ſo-

a ¶ Expreſſerit. Quæ enim in præfationibus dicuntur, in contractibus repetita creduntur, ut ff. de uerb. obli. l. titia. §. idem reſpondit.

¶ Item inutilis. Caſus. Non figuratur in tam nota regula: cuius rõ eſt inutilitas: fruſtra enim fieret in caſibus ſtipulatio, in quibus eidem quæreretur, & effectualiter idem eſſet ſtipulator & promiſſor. Not. ꝙ inter patrem & filium ſtipulatio non contrahĩtur. Item ꝙ inter dominum & ſeruum obligatio ciuilis contrahi non poteſt. Item ꝙ ſeruus nemini poteſt ciuiliter obligari. Item quod filiusfam. excepto patre poteſt aliis ciuiliter obligari & naturaliter.]

b ¶ Item inutilis. Quantum ad ciuile uinculum, ſed naturale contrahitur ut ff. de condi. indeb. ſi id quod. & lege frater a fratre. §. primo. unde fideiuſſor accedit, ut infra de fideiuſſ. in principio. Et hæc uera ſunt, niſi in caſtrenſi peculio, uel quaſi: nam tunc eſt loco patrisfamilias, ut ff. ad macedon. l. ij. & ff. de colla. bon. l. j §. nec caſtrenſe. tunc enim & cum patre obligatur, & agitur cum effectu, ut ff. de iudi. l. lis nulla.

Oblig̃ nãlis inter patrẽ & filiũ põt cõſiſter̃

¶ Intellige petita uenia l. adoptiuum. in priu. ff. de in ius uoc.]

c ¶ Stipuletur. C. de pact. con. l. pactũ dotale. contra. Solu. maxime, ibi poſitum abundat, ſic C. de teſt. ma. l. fin. §. j. Accur.

lĩ domino ſuo obligari nõ põt, [a] ſed nequidem ulli alij. Filij uerò familias alijs obligari [b] poſſunt.

¶ Mutus & ſurdus oĩno non poſſunt ſtipulationẽ contrahere.h.d.Areti.

¶ Mutum neque ſtipulari, neq; promittere poſſe, palam eſt: quod & in ſurdo receptum eſt: quia & is qui ſtipulatur, uerba promittentis: & is, qui promittit, uerba ſtipulantis audire debet. Vnde apparet, non de eo nos loqui, qui tardius exaudit, ſed de eo, qui omnino non audit.

¶ Furioſus neq; ſtipulari, neque aliter contrahere poteſt. Areti.

¶ Furioſus nullũ negotium [c] gerere poteſt: [d] quia non intelligit quod agit.

¶ Pupillus maior infante poteſt alium ſibi obligare etiam ſine tutoris auctoritate: ſed ipſe alij non obligatur, niſi ſit proximus pubertati, & tutoris auctoritas interueniat. Filij uero familias in ætate pupillari non obligãtur etiã; cum conſenſu patris. Are.

a ¶ Obligari non poteſt. Scilicet ciuiliter. Accur.

b ¶ Obligari poſſunt. Ex omni cauſa, vt ff.de iudi.l.tam ex contractibus. & conueniri inſolidum durante patria poteſtate, auctoritate tñ patris interueniente: ad quod pater cõpellit officio iudicis, ut C.de bo. quæ lib.l. cũ non ſolũ.§.j. (j) & pactoa, niſi in ſex caſibus, qui ſunt ff. quod cũ eo. l.ij. Excipe duos caſus: ut in mutua pecunia, ex qua non tenetur cũ effectu ꝓpter exceptionẽ macedoniani: neq; pr̃, ut C. ne filius pro pr̃e l.j. Itẽ in uoto uel Deo uel reipublicæ facto, ut ff.de polli. ſi qs rẽ.§.uoto. Nam licet alias.ſ.ex contractu uel quaſi conueniať a prælato maiore loci illius, hic tamen non conueniť, ut C.de epiſ.& cler.l.nulli.& in auth.de eccl.ti.§.ſi quis.col.ix.

SYL. ¶ Dic ſecundum doct. hic non procedere in uoto religionis.l.Deo nobis.§.hoc ẽt.C.de epiſ.& cler.& in matrimonio de iure canonico, quod attendiť.c.j.de coniu.ſeruo.]

* ADDIT. (j) ſcilicet captis pignoribus. Et ſi nullo modo uelit conſentire: ſi filius agat, & pr̃ ſit pñs, repelliť a iudicio: ſecus ſi pr̃ ſit abſens longa abſentia uel filius conueniatur. Ang.

SYL. ¶ Mutum. Caſus poſitio non eſt neceſſarĩa, qa regula clara eſt, & eius rõ aperte aſsignatur in text. Not. mutum & ſurdũ omnino ſtipulationem contrahere non poſſe: ita ꝙ de forma ſtipulationis eſt, ꝙ audiať ſonus verborum a contrahentibus. Item ꝙ qui tarde audit vel loquitur, non per hoc ꝓhibeť contrahere. Itẽ ꝙ furioſus nullũ contractũ aut negociũ, in quo requirať cõſenſus, gerere poteſt.]

c ¶ Furioſus. Nullũ negociũ. ſ. obligatoriũ. Idẽ eſt ĩ prodigo, cui bonis interdictũ eſt, ut ff. eo.is cui. qa furioſo ſimilis eſt. ut ff. de cu. furio. l.j.j.rñ.& ff. de reg.iur.l. furioſi. idẽ ĩ mẽtecapto. ut.ſ̄.de cur. §.j.

SYL. ¶ Hoc uerũ quoad obligãdũ prodigũ alteri, ſecus econtra d.l.is cui.

* Sed pro ampliore declaratione iſtius §.& materiæ uide Dec.in.l.in negociis ff.de reg.iur.]

ADDITIO. Idem in fatuo. Et intellige de ijs, qui omnino nihil rõnis ſapiunt, alias ſecus, ſecundum Ang. * Itẽ intellige gl.de prodigo, uel mentecapto, cui bonis interdictum ſit: alioquin obligarentur, ſecundum Bal.]

d ¶ Poteſt.ſ.ciuiliter.

SYL. ¶ Pupillus. Caſus. Hi qui enumerantur, in quibus ſtipulatio inutilis eſt, tales ſunt, ut potius regulæ quædam in hac materia dici poſsint, ut ſola eorum rõ perquirenda ſit in poſitione caſus: quæ in.§.noſtro exquirenda non eſt, cũ in eo aſsigneť, præterquã in ultimo reſpon. cuius ratio ponitur in gl. No. pupillum obligari ſine auctoritate tutoris non poſſe. Itẽ ꝙ qui exceſsit infantiã,

¶ † Pupillus [a] omne negocium recte gerit: ita tamen, Vt ubi tutoris auctoritas neceſſaria ſit, adhibeatur tutor: ueluti ſi ipſe obligetur. [b] Nā alium ſibi obligare etiā ſine tutoris auctoritate [c] poteſt. Sed quod diximus de pupillis, utique de ijs uerū eſt, qui iam habent aliquem intellectum. Nā infans, [d] & qui infantiæ proximus [e] eſt, nō multū [f] à furioſo diſtāt: quia hmói ætatis pupilli nullum habēt intellectū. Sed in proximis infantiæ propter utilitatem eorum benignior [g] iuris interpretatio facta eſt: ut idem iuris habeāt, [h] quod pubertati proximi. Sed qui in poteſtate parentis eſt impubes, [i] ne auctore qdē p̄re [k] obligatur.

¶ Conditio impoſſibilis uitiat ſtipulationem: conditio uero neceſſaria facit eam hēri pro pura. Areti.

alium ſibi obligare poteſt ſine tutore, ſecus in infante. Item ꝙ infans æquiparatur furioſo. Item ꝙ quāuis hoc uerum ſit in multis, tamē quo ad obligandū ſibi aliū æquiparatur proximo pubertati. Itē ꝙ patria poteſtas nō eſt potens ad filiū impuberē obligandum.]

* † Ad iſtū .§. vid. Crotū in l. j. col. fi. nu. 36. ff. d ver. obli. & ibi Soz. col. pē. ad fin.

a ¶ Pupillus. ſ. pubertati proximus, vt ſequitur: & eſt rō quia intellectum habet, vt ff. de reg. iur. l. in negocijs.

b ¶ Obligetur. ſ. alij.

c ¶ Auctoritate. ſic ſupra de auct. tuto. ī prin. ſic. ff. de pactis l. contra iuris ciuilis.

d ¶ Infans. Ideſt vſque ad ſeptem annos, vt C. de iure deliberan. l. ſi infanti. j. reſpon.

Proximus pubertati.

e ¶ Infantiæ proximus. i. vſque ad x. annos & dimidiū: & ſic proximus reſpicit infra ſed cū dico pubertati proximū, a decē annis & dimidio ſupra intellige. nam ſic in maſculis debet fieri dimidiatio: in fœminis in nono & dimidio, vt ſupra quib. ex cau. manu. non li. §. fin. & ſupra qb. mo. tute. fini. j. reſpō.

SYL. * ¶ Limita hoc procedere in ciuilibus, non in criminalibus: in quibus quiſquā nō dicit̄ proximus pubertati, niſi quando eſt prope per ſex menſes Iaſ. in auth. ſacramenta puberum. nume. 15. C. ſi aduer. vend. & in l. properandum. §. j. in ij. no. C. de iudi. vbi ēt limitat aliud eſſe, quando malitia ſuppleret ætatem.]

Hereditas trāſmittit̄ p infantē, ſed ñ p furioſū.

f ¶ Non multum. Nā diſtat aliquantulū: vt in hæreditate, quam tranſmittit infans, vt C. de iure delibe. ſi infanti §. j. ſecus in furioſo, vt C. de cur. furio. l. fi. §. fin aūt. & hoc ſecundum Azo. Sed certe ſic poſſet dixiſſe, quia vnus paruus, alter magnus: alter continuū tempus, alter habet internalla dilucida. Dic ergo: diſtant in ſtipulando in hoc: qa infans ſine ītellectu interdū ſtipulat̄, ſed furioſus nunquā, vt ff. rē pup ſal. fore l. ſeruū pup.

Stipulatur qñq; infans, nō āt furioſus.

SYL. ¶ Cōiter tamē tenet̄, ꝙ ille text. loquat̄ ī maiore infante.]

¶ Itē dicit, non multū, pp ꝓximū infantiæ qui itellectū habet: & ideo corrigit̄ ſtatim. quod hic dicitur, ibi, ſed in ꝓximis.

g ¶ Benignior. q̄ ſupra dictum eſt.

h ¶ Idē iuris habeāt. ut alios ſibi obligēt: alijs vero non obligentur ſine tutore, ut ſupra proximo. §.

i ¶ Impubes. Aliud ſi pubes: nā obligatur ac ſi eſſet ſui iuris, ut ff. eo. l. fi. §. j. niſi in duobus caſibus, ut ſupra eo. §. item inutilis diximus.

Filius ī pubes & cum auctoritate patris nō pōt obligari.

k ¶ Patre, Sed quæ eſt ratio de hoc ad pupillū, cum tutore auctore obligetur? Reſpon. quiddā, ꝙ ob hoc ipſum datur tutor: ſed patria ptās eſt ad corrigendū: & eſt ꝓ eis. C. de bo. quæ lib. l. fi. §. ſin aūt. Vel dic ꝙ tutorē hēt obligatū, ſi male auctoratur, patrem nō, vt C. de bo. quæ libe. cū oportet. §. ſub hac tū. ver. non autem hypothecam. Accur.

ADDI. Hoc verū, quando de pupillo mere obligando tractatur: ſecus ſi de mera vtilitate, qa pōt etiā ſine patre. Si uero poteſt eſſe vtilitas & damnum: puta quando uſusfructus uel aliquid patri quæri poteſt, quo caſu de iure nouo pater legitimam adminiſtrationem habet ſufficit ipſius auctoritas: non in

aliis, ut l. ſi infanti. C. de iu. delib.
* ADDIT. Rō differētiæ eſt, quod filiusfam. ſtipulando, non ſibi, ut pupillus. ſed patri acquirit. §. ſi quis alij ſup. eo. ut merito impubes in poteſtate conſtitutus, auctore patre nō obliget, ſʒ pr̃ potius promittat, ſi ere ſua ſit. obligari. B. R.

¶ Si impoſſibilis cō ditio obligatiōibus [a] adiiciat, nihil ualet ſtipulatio. † Impoſsibilis aūt condō habetur, cui natura [b] impedimēto eſt, quo minus exiſtat: ueluti ſi quis ita dixerit, Si digito cœlū attigero, dare ſpondes? At ſi ita ſtipuletur, Si digito cœlum non attigero, dare ſpondes? pure [c] facta obligatio ĩtelligitur: ideoq; ſtatim [d] peti poteſt.

¶ Stipulatio non poteſt contrahi inter abſentes. Et ſi in inſtr̃o contineẽ partes fuiſſe præſentes, uel ſtipulationi interfuiſſe, ſtaẽ ſcripturę, niſi cōtrariū ꝓbeẽ. Aret.

¶ Item uerborum [e] obligatio inter abſentes [f] cōcepta inu-

† Quia ĩpoſsibilium

SYL. nulla ẽ obligatio, ut hic, & ĩ c. ad audientiā. iuncta gl. ſup uer. hr̃e poſt prin. extra de ſpon. & ma. Et facit c. ult. cum glo. ſup uer. impoſsibilis. extra de condi. appoſi.

¶ Si ĩpoſsibilis. Caſus. Fuit dubitatū, an condō impoſsibilis uitiaret: & uiẽ ꝙ non. §. pe. s. de hær. inſt. ualet. n. argm̃ de contractibus ad ultimas uoluntates, & econuerſo. cuius contrarium deciditur ratio eſt, quia talis adiectio impoſsibilitatis remouet mentem diſponentis ab actu: quia ille, qui adijcit condōnem impoſsibilem non uideẽ habere animum obligādi, nec alteri ſtipulandi: unde contractus tanquam euacuatus conſenſu partium eſt nullus. ad illud, qđ dixi de ultimis uoluntatibus, reſpondeẽ in gl. j. No. ſtipulationẽ conceptam ſub impoſsibili conditione inutilem eſſe, ſub neceſſaria uero puram eſſe. Item ꝙ ea, quæ per rerum naturam exiſtere non poſſunt, dicuntur impoſsibilia.]

a ¶ Obligationibus. quibuſcunq;, ut hic, & ff. de actio. & obli. non ſolum. (j) Secus eſt in ultimis uoluntatibus: quia tunc pro non appoſita hr̃, ut ſupra de hære. inſti. § impoſsibilis.

SYL. ¶ Dic ut per Bart. in l. prima. ff. de condi. inſti.]

ADDITIO. (j) Et dum glo. ibi ſoluit contrariū de. l. ſi militem. C. de condi. ob cau. eſt contraria huic glo. iſta tñ eſt uerior. Nec ob. contra quia concordat, cum hic & ibi condō & cā impoſſibilis annullet effectum: non enim ad conficiendum agitur, ſed ſolum ad reuocanda data, ſecundum Io. Fab.

b ¶ Cui natura. Non ita ſi uerborum perplexio ſit, ut ff. de condi. inſti. ſi titius. Io. contra. tunc. n. qñq; non diceret impoſsibilis, lʒ non poſſet exiſtere, ut ff. de uer. ob. l. ſi titius ſcd̃m Azo.

SYL. ¶ Declara ꝙ idē eſt huc, qđ dicere, ꝙ condō ĩpoſſibilis ĩ caſu d. l. ſi titius. nō uitiat ſtipulationem, quia ibi non eſt omnimoda perplexitas, quia eſt diſſolubilis ꝑ ꝓoccupationẽ iudicij litem conteſtando.]

¶ Et facit ad hunc. §. ff. de reg. iu. l. impoſsibilium. & ff. eo. l. impoſsibilis. §. j.

c ¶ Pure. i. ſine conditione, ẽt ſi dies eſſet appoſita, ut ff. eo. l. in illa ſtipulatione. §. fin.

d ¶ Statim. Cum ſpatio tñ quo ſolui poſsit, ut ĩ. eo. §. fi. & ff. e. eum qui calēdis. Et de hoc dixi ſupra de uerb. obli. §. omnis ſtipulatio.

SYL. * ¶ Vide Dec. in l. quod te. col. iiij. ff. ſi cer. pet.]

¶ Itē uerborū. Caſus. Non figurabiẽ quia regula clara eſt fundata in defectu formæ ſubſtantialis ipſius ſtipulatiōis, q̃ eſt pñtia & uerborū conceptio. correctio aūt Iuſti. habet rōnem in uirtute ĩſtr̃i. No. ſtipulationẽ inter abſentes nō cōtrahi. Itē contētionū lites amputandas. Item ꝙ inſtr̃o ſtatur, ſi cōtrarium non probaẽ. Item ꝙ improba allegatio dici pōt reſpectu initij, licet ex poſt facto dicaẽ iuſta. Itē ꝙ inſtr̃m non ſolū ꝑ aliud inſtr̃m, ſed per teſtes reprobari pōt. Itē modum probandi negatiuam eius, quod continetur in inſtrumēto.]

e ¶ Item uerborum. Sicut per condōnem impoſsibilem, ita per abſentiā fit inutilis ſtipulatio.

f ¶ Abſentes. Ita intellige abſentem,

ut audire non poſsit. Vnde ſi eſt in turri uel a remotis & clamet, ualet ſtipulõ ſi ſe audiãt, †arg. ff. ad ſill. l. j. §. eo. alias accipiẽ multis modis, ut ff. de uer. ſig. l. abſentem. & notaẽ in auth. de fideiuſſ. §. j. Sed contra eſt. ff. de don. inter uirũ & uxo. ea quæ. Sed ibi ĩtercesſerat ſtipulatio ante abſentiã, cuius uerba ẽt ĩter abſentes nunc repetuntur. Itẽ cõtra. ff. de pact. Labeo. in prin. Sed aliud in pacto quolibet alio, qđ ſine hmõi ſolẽnitate fieri poteſt: ſed ſtipulatio non, ut ff. de pact. l. j. in fi. & J. de act. §. de conſtituta. Item contra. ff. de ſpon. l. iiij. & l. v. Sed poteſt dici ibi ſpeciale, ut ualeant inter abſentes. Vel dic ꝙ & per ſtipulationem fieri poſſunt ſponſalia, & tũc inter præſentes, ut hic. Item conſenſu, ſcilicet ſolo poſſunt fieri ſponſalia, & tunc etiam inter abſentes, ut d. l. iiij.

† Subaudi & intelligãt

Sponſalia ĩter abſẽtes & præſentes fieri poſſunt.

ADDIT. Et hæc ultima communiter tenetur in. l. j. in princ. ff. eo. facit c. ult. de procu. lib. vj.

a ¶ Præſtabat. Antiquitus.

b ¶ Poſt tempus. Poſt iõ dicit, quia qñ conueniuntur poſt tempus contractus, talia opponuntur.

c ¶ Tales. Quales ſubijcit ſtatim, & non &c.

d ¶ Et non. Ecce allegationes.

e ¶ Conſtitutio. ut C. de contrahen. & com. ſtip. optimam.

f ¶ Scripſimus. loquitur Iuſtinianus auctor illius conſtitutionis.

g ¶ Scripturas. Sed quid ſi unus proferat inſtrumentum, in quo contineaẽ contrahentes eſſe præſentes Romæ tali die: alter, ꝙ Boñ.? Dicũt qdã, ꝙ neutri creditur. Alii quòd bonus iudex debet animaduertere cui potius credendum ſit: ut ſi ſtipulator ipſo tempore tenebat ſcholas Bon. ſtabiẽ illi inſtro, quo continetur ipſum fuiſſe Bon.

Inſtra duo ſi ſint eiuſdẽ diei, ſ; diuerſi loci, cui ſtabitur.

h ¶ Præſto. i. præſentes.

i ¶ Oĩno. Not. ſtandum ſcripturæ, niſi contra probeẽ: ſic C. de prob. cũ precibus. & J. eo. §. ſi ſcriptũ. & J. tit. j. §. fi. & hoc qñ formam hẽt publicam: alias ſi priuatã, ſi pro ſcribẽte, nõ v;: ſi cõtra ſcribẽtẽ, v; ſi ẽ cũ cã, ut in auth. de iure iur. a mo. §. j. & C. de nõ nu. pec. gñaliter. Accur.

Scripturæ an ſp ſtandum ſit.

tilis eſt. Sed cum hoc materiã litiũ contentioſis hoibus præſtabat,[a] forte poſt [b] tps tales [c] allegationes opponẽtibus, & nõ [d] pſentes fuiſſe uel ſe uel aduerſarios ſuos cõtendentibus: iõ noſtra conſtõ [e] pp celeritatẽ dirimendarum litiũ introducta eſt, quã ad Cæſarienſes aduocatos ſcripſim9: [f] p quam diſpoſuimus tales ſcripturas, [g] q̃ præſto [h] eſſe partes ĩdicant, oĩno [i] eſſe credendas: niſi is, qui talibus utiẽ improbis [k] allegationibus, maniſeſtiſſimis [l] probationibus, uel per ſcripturam, [m] uel per teſtes idoneos [n] approbauerit † toto eo die, [o]

† alias ipſo toto die.

ADDIT. ſ. ſola ſed cũ adminiculis ſic: puta ſi a tribus teſtibus ſit annotata: pro tertio tñ, ſi pſona ſcribentis ſit legalis, ſcriptura priuata facit ſemiplenam probationẽ, ut per Io. Fab. & Aug. hic.

k ¶ Improbis. ſ. prima facie: q̃ forte ꝓbæ apparebunt tandẽ. ſic. C. de epiſc. & cle. l. oẽs qui. circa prin. ſcđm Ioan.

l ¶ Manifeſtiſsimis. quia contra ſcripturam.

* ADDIT. Et ex hoc collige non eſſe minus manifeſtã probationẽ q̃ fit p teſtes, quam quæ fit per ſcripturam.

m ¶ Scripturam. Scilicet aliam: quod eſt melius.

n ¶ Idoneos. Omni exceptione maiores. i. ꝙ nulla exceptio poterit eis opponi, ut C. de contrahen. & comm. ſtipu. l. optimam. Acc.

o ¶ Eo die. [No. ꝙ dies debet ĩſeri in inſtrõ: & alia ſunt neceſſaria, ut dixi in auth. ut ꝑpon. nomen Imper. & facit. C. de diuer. reſ. ſi qua. Sed qũo hoc probabiẽ, cum dies inſtri non debeat exhiberi, ut ff. de eden. l. j §. editiones? Rñ. Tribus modis petitur inſtrm edi. Primo, ut fundet intentionem ex inſtrumẽto rei actor, uel reus ex inſtrumento actoris fundet exceptionem.

¶ Hæc falſa eſt. l. fi. C. de eden. ſecundũ communem intellectum.]

*

† Adde pleniorem gl. circa ſolẽnitates inſtrorũ ĩ l. pe. C. de tab. l. x.

s Y 2.

¶ Cum neutro caſu aduerſarius vtere tur: quod nõ debet eſſe: & tunc nulla pars inſtrumẽti debet exhiberi, ut C. de edẽ .l.fi.in fi.& C. de teſt.l.nimis.

SYL. ¶ Secus intellige, ſi ad fundatã adiuuandã, Bart. ĩ dicto §.editiones.]

quo[a] conficiebatur inſtrm̃, ſeſe uel aduerſariũ ſuũ in aliis locis † eſſe.[b]

¶ Stipulatio concepta poſt mortem ſtipulatoris uel promiſſoris, uel pridie quã alter moreretur, olim non ualebat: hodie ualet Angelus Aret.

¶ Poſt mortem ſuã dari ſibi nemo ſti-

¶ Secundo, ſcilicet quã do aduerſarius vtitur: nam tũc editur, vt videatur an aliqd poſſit ei opponi: & tunc exhibetur, ſed ſine die & Cõſule, ne materia detur falſum fabricandi, vt dicta l.ff.de eden.l.j.§.editiones. & ff.quemadmodum teſta. ap. l.j.§.primo. Tertio, ut de falſo accuſetur † & tunc etiam cum die & Conſule eſt exhibendũ, vt hic, & C.de contrahen.& commit.ſtipu.l.optimã.& C. de fide inſtrumen.l ſi. Alijs autem modis petũtur inſtrumẽta edi vel tradi p varia genera actionum, vt ff.de eden.l. quædam perſonæ ſunt. ſed dictis tribus modis petuntur edi uel demonſtrari. Itẽ quomodo hoc eſt, ꝙ hic ꝓbat reus, cõtra iuris ordinem, vt C.de edẽ. l.qui accuſare? Reſpon. hoc propter præſumptionẽ, quæ eſt cõtra eum propter ſcripturam, vt ff. de pact. iuriſgentium.§. quod fere. Item nũquid duo teſtes hoc probantes, ſcilicet alterum contrahentium abſuiſſe, ſufficiunt? Reſpond. ſic, vt.ff.de teſtib.l.vbi. Sed non ne inſtrumentum vicem duorum tenet, vt C.de fide inſtrumen.in exercendis. quare videtur, quod in dubio pro inſtrumento ſtetur. Sed certe non directe contradicetur inſtrumento. ſed per obliquum, ſcilicet ſe fuiſſe in ſcriptura quadam facta Romæ, uel ut teſtis, uel ut contrahens. Si uero contra eam directe dicitur, plures quam duo exiguntur, ut uincant ſcripturam, ut ff. de teſti.l.iij. ibi, alias numerus &c. Vel dicas etiam hic exigi tres. Sed nunquid, ſi aliqui teſtes dicant pro inſtrumento, uel in eo ſcripti, uel non, tot uel plures erunt neceſſarii contra inſtrumentum? Reſpond. ſic, quia inſtrumentum per ſe vicem duorum tenet, ut dictum eſt. Item præter ipſum ſunt probationes, vt ponis, vt ff.de pigno.contrahitur. Item quod dicit, eo die. idem dicas ſi alio tali, quod hic eſſe non potuit, vt argu. ſupra de verbo. obligatio.§. loca. Accur. ADDIT. Ex hac glo. nota. quod duo teſtes probantes per indirectum contra inſtrumentum, faciunt uacillare inſtrumentum, quia probant affirmatiuam: & etiam uoci uiuæ magis creditur, quàm mortuæ, auth. ſi quis aliquid.C.de teſti. Chriſto.

† alias fuiſſe.

† Siue criminaliter, ſiue ciuiliter, & cõtra quãcunque partẽ inſtrũ falſitas opponatur, ſi alio bono mõ ꝓbari nõ poſſit: alias illa pſ tũ edit contra quã opponit: debet tñ ante exhibitionẽ accuſator ſe ſubſcribere ad pœnã talionis, ut p Ioan. Fab. & Ang. ꝑ.

a ¶ Quo. uel etiam alio, dummodo ſit tantum remotus locus, in quo dicitur fuiſſe tempore, quo dicitur inſtrumentum eſſe factum, ꝙ hic non potuit eſſe ut ff.de uer.obl.l.ult.§.fi.& s. de uerb. obl.§.loc. Accur.

b ¶ Eſſe. Id eſt fuiſſe. ſic ſupra de iis qui ſunt ſui uel alien.iu.§.in poteſtate. Accurſius.

* ADDIT. Sed ſi inſtrumentũ præſentes fuiſſe contineat, non ſolum promiſſionem uel ſponſionẽ, præſumptio eſt interrogationem præceſſiſſe, & præſenti promiſſum eſſe l.ea quæ ff. de do. inter uir.& uxo.

¶ Poſt mortem. Caſus. Non figuratͣ, cum ſimus in l.corrigente. SYL. Rõ.n.dubitandi erat ius antiquũ: quod mouebatͣ, quia executio talium ſtipulationum uidebatur impoſſibilis: & quia qñ conferebatur in pridie mortem, conferebatur in diem omnino incertam: cum nõ poſſet ſciri qñ futurus eſſet ille dies, cũ neſciret dies mortis a quo pendebat. Correctionis aũt rõ eſt, quia tales ſtipulationes poſſunt habere effectum, cum inductum ſit eas poſſe habere locum in perſona hæredum, & poſſe ab hæredibus incipere. Not. ꝙ ſtipulatio cõcepta pridie uel poſt mortem ſtipulatoris, uel patris eius, aut domini, aut ipſius ꝓmiſſoris, licet olim eſſet inutilis, hodie ualet. Itẽ ꝙ uox filii uel ſerui fingit uox patris

patris aut dñi. Item ꝙ in ſtipulationibus attenditur potiſsime conſenſus cõtrahentium.]

a ¶ Nemo ſtipulari poterat. ſ. iure uetuſtiſsimo. quod hodie corrigit: ut in ſi. huius. §.

SYL. ¶ Adde, ꝙ imo iure ff. alioquin ſuperflua eſſet correctio. l. ſi. na. C. de contrahen. & cõmi. ſtip. Nec obſt. l. quodcunq;. §. non ſolum. ff. eo. quia loquit in ſtipulatione. Cum moriar. de qua in ſeq. §.]

b ¶ Nõ magis. quia nec hęc ualebat. Accur.

c ¶ Eius. ſ. patris uel domini.

d ¶ Videt. Vnde ſicut patre uel domino ſic ſtipulante erat ſtipulatio inutilis, ita & ſeruo talia uerba dicẽte uel filio, ut hic, & ĩ. eo. §. ei uero qui. & facit C. de impu. & alijs ſubſti. l. ſi.

e ¶ Pridie. i. die præcedenti mortem, ut ff. de feri. pridie.

f ¶ Erat. ſ. olim.

g ¶ Sed cum ut iam. Nunc corrigit.

h ¶ Dictum eſt. ſ. ſupra de uer. obl. §. j. uer. ſed hæc.

i ¶ Placuit. ut C. de contrahen. & cõmit. ſtip. l. ſcrupuloſam.

ADDITIO. Et ſic qñ cõſtat de mẽte cõtrahentium, ſecundum eam fit interpretatio etiam in ijs, quę ſtricti iuris ſunt: quod facit ut ſtatutum recipiat interpretationem extenſiuam ẽt ꝛ ſtiuam, ſi ſic conſtet de mente ſtatuentiũ, alias ſecus, ut per Ang. hic.

k ¶ Valeat. Scilicet ſtatim: efficax au tem erit poſt mortem: unde ab hærede & contra hæredem incipient actiones hodie: quod olim non erat, ut C. ut act. ab hære. & contra her. l. j.

¶ Item ſi quis. Caſus. In l. corrigẽte SYL. non figurat ratio autẽ. l. antiquę erat ipſa præpoſteratio, quę ſemper uẽ ui tiare. rõ aũt l. corrigẽtis eſt, quia in ijs, quæ concictim fiũt, non curatur quod prius quodve poſterius ſit. l. quidã. ff. de pec. leg. cum ordo non eſt formalis. Nota. ꝙ ſtipulatio, quæ habet executionis diẽ præuenientẽ ortum obligationis, hodie ualet, licet olim eſſet inutilis. Item ꝙ præpoſteratio non uitiat ſtipulationem nec alios contractus. Item quòd ſtipulatio, cum moreret promiſſor aut ſtipulator, & iure. ff. ualebat. Item ꝙ ſtipulatio cõcepta poſt mortem tertij omni iure ualida eſt.]

pulari poterat,[a] non magis[b] quam poſt eius mortem a quo ſti pulabatur. Ac nec is, qui in alicuius ptãte eſt, poſt mortẽ eius[c] ſtipulari poterat: quia patris uel domini uoce loqui † uidet.[d] Sed & ſi quis ita † ſtipularetur, Pridie[e] quàm moriar: uel, Pridie quàm morieris, dare ſpondes? inutilis erat[f] ſtipulatio. Sed cũ[g] (ut iã dictũ[h] ẽ) ex conſenſu contrahentium ſtipulationes ualeant, placuit[i] etiam nobis in hunc iuris articulum neceſſariam ĩducere emendationem: ut ſiue poſt mortem, ſiue pridie quàm moriatur ſtipulator, ſiue promiſſor, ſtipulatio concepta ſit, ſtipulatio ualeat.[k]

¶ Rõne præpoſteræ conceptionis non uitiat ſtipulatio. Are.

¶ Item ſi quis ita ſtipulatus erat, Si nauis † cras ex Aſia uenerit,[l] hodie dare ſpondes? inutilis erat ſtipulatio: quia præpoſtere[m] concepta eſt. Sed cum Leo inclytæ recordationis in dotibus eandẽ ſtipulationem, quæ præpoſtera nuncupatur, non eſſe reijciendam exiſtimauerit,[n]

† alias uideret
† alias ſtipulet
† alias
* † alias non eſt cras, ex theophilo tñ apparet debere eſſe.

l ¶ [illegible] Venerit. poſt hoc uerbum, uenerit, eſt punctum: & ſubaudi, quan doque. uel, uſque ad annum. ſi autem eſſet poſt illam dictionem, hodie, non eſſet ſtipulatio inutilis etiam iure ueteri, ſed utilis & conditionalis, ut ſupra de uerb. ob. §. ſub conditione.

m ¶ Præpoſtere. primo enim debetur nire nauis ſecundum naturam condi tionalis ſtipulationis uel conditionis, quàm dari hodie.

n ¶ Exiſtimauerit. ſ. cum ita ſtipulabatur mulier, Si tu liberis deceſſeris

ll

promittis mihi dotē reddere, ut de ea poſsim teſtari? cū prius teſtari proponebat, & ea mortua dotem reddi, ut C. de iure do. l. ſi mulier.

SYL. ¶ Hoc exemplū non pertinet ad hunc text. quia in d. l. ſi mulier rō dubitādi nō ſumiť ex cauſa præpoſterationis: ſed ibi dubitabať, nūqd illa uerba. Vt de ea teſtari poſsit, īportarēt cōdōnem an cām: & utrū finalē, an impulſiuam: & decidit ꝙ īportāt ipulſiuam: unde non facit: ꝓſertim qa cōſtō illa eſt Diocletiani. nō Leonis.] ¶ Vel dic ſecundū Io. cū ſtipulať maritus ſic,† Si dabis mihi decem promittis te mihi nupturā. primo. n. nubere, & poſtea dare debebat.

† alias ſi dabis mihi x. noīe dotis, promittis &c.

nobis placuit [a] & huic perfectū robur accōmodare: ut non ſolū in dotibus, ſed ēt in oībus [b] ualeat hmōi conceptio [c] ſtipulationis.

¶ Stipulatio cū morietur promiſſor uel ſtipulator, uel poſt mortem tertij, ualet etiam de iure ueteri. h. d. Aret.

¶ Ita aūt ſtipulatio concepta, ueluti ſi Titius dicat, Cum moriar, dare ſpōdes? uel, Cum morieris. & apud ueteres utilis erat, [d] & nunc ualet. Item poſt mortē alterius [e] recte ſtipulamur.

¶ Verbū promiſiſſe, in ſcriptis repertum importat ſtipulationem. Are.

¶ Si ſcriptum [f] in inſtrō fuerit promiſiſſe aliquem, perindeğ hř, atque ſi interrogatione præcedente reſponſum ſit.

¶ Si plures res deducantur in ſtipulatione, & ſimpliciter reſpondet promiſſor, ad oēs tenetur: alias ad eas tantum, in quibus reſpondit.

a ¶ Placuit. ut C. de teſt. l. præpoſteri.

b ¶ In omnibus. ſ. obligationibus.

c ¶ Conceptio. Exactio tñ fit poſt condōnem exiſtentem, ut C. de teſta. præpoſteri. in fi. Et facit ad hunc §. ſ. ꝙ nō ſit curandus ordo ſcripturæ. ff. de pecu. leg. l. quidam. & . ſ. de leg. §. ante. & ff. de ſolu. nec enim.

Ordo ſcripturæ attēdendus nō eſt.

d ¶ Vtilis erat, ut ff. de bon. auct. iud. poſ. l. hæreditarium.

e Alterius. ſ. tertij.

SYL. ¶ Si ſcriptū. Caſus In regula nō ſolet figurari: rō tñ dubitandi potuit eſſe, qa ad eſſentiā ſtipulatiōis reqriť certa ſolēnitas, ǭ debet cōſtare, ut dicať ſtipulatio: qa alias alius eſſet contractus, ſed cōtrariū decidiť, qa quoties ī ſcriptura dictū eſt aliquē promiſiſſe, fauore actus ī potētiori ſignificatu fit interpřtatio l. quoties. ff. eo. Not. quod dř in ſummario. ſi tñ diſputatiue uis uidere alibī ſubtilem intelligentiam huius text. uide Portu. in l. j. in. x. col. ff. de pact.

f ¶ Si ſcriptum. Nunquid idē ſit, ſi teſtes dicūt aliquem ꝓmiſiſſe, ut etiā tūc intelligatur interrogatio? Vř ꝙ ſic, ut C. de fi. inſtr. in exercēdis. S ȝ tñ contradico, ut C. de uſur. l. j. Et ē rō ſecūdum Ioā. quia teſtes non ſic in iure iſtructi ſunt, ut iſtrumenta ǭ a iuriſpitis ſiunt.

SYL. ¶ Adde, ꝙ ita ſe habet cōis ſnia: nō tñ per rōnē glo. quia idē eſt in priuata ſcriptura, quod in inſtrō, ǭ tñ ab imperitis plerūque fit: & non haberet locū in reſtibus peritis. dic tamen, ꝙ rō eſt, quam ponit Bar. in d. l. j. C. de uſur. & in l. ſciendum col. ij. ff. eo.]

g ¶ Perinde. niſi contra probetur, ut ff. de pac. iuriſgentium. §. quod fere.

SYL. ¶ Quoties plures. Caſus Quærebatur, an ſi quis de pluribus rebus interrogaſſet, & reſponſio ſimplex eſſet, ualeret ſtipulatio: & uidebať quòd non, quia non erit ſeruata forma interrogationis & reſponſionis. cuius contrarium dicitur ex eo, quia ſimplex reſponſio in dubio continet intellectualiter non expreſſa. ſed maius erat dubium in ſecundo caſu ex eadē ratione, quia differebat interrogatio a reſponſione contra formam ipſius. cuius contrarium dicitur, quia tot cenſentur eſſe uirtualiter ſtipulationes, quot ſunt res in ſtipulatum deductæ: ideo una per

aliam non uitiatur. Not. reſponſionem ſimplicem referri ad omnia interrogata. Item ꝙ ſi reſponſio fiat in aliqua ex rebus ſpecificatis, ualet in eis. Item ꝙ ſi plures res copulatæ in ſtipulatum deducūtur, tot cenſent eſſe ſtipulationes, quot res.]

†Facit ad hūc §. c. præterea. cū glo. ij. ibi, itē arg. extra de ser. ſig.

a ¶ Spopōderit. alias, reſpondeat.

b ¶ Cōtrahitur. Immo uidetur non ualere, cum ſit diuerſitas in reſpōdendo, ut ſ. eo. §. præterea. Sed diſtingue, ut ibi diximus.

c ¶ Reſpōdere debemus. Si uolumus in omnibus teneri: alias tenemur tm̄ in ijs, in quibus reſpondemus, ut hic. Item & ſufficit ſimplex reſponſio, ut diximus, cum æquiparetur ei, quando ad omnes reſpondet. ſic ff. de uerborum obligatio. l. Titia. §. idem reſpondit. & ſupra eod. §. præterea.

¶ Quoties plures † res una ſtipulatione comprehenduntur, ſi quidem promiſſor ſimpliciter reſpondeat, Dare ſpondeo, propter omnes tenetur: ſi uero unā ex his, uel quaſdam daturum ſe ſpoponderit, [a] obligatio in iis, pro quibus ſpoponderit, contrahitur. [b] Ex pluribus enim ſtipulatiōibus una uel quædam uidentur eſſe perfectæ. ſingulas enim res ſtipulari, & ad ſingulas reſpondere debemus. [c]

¶ Stipulatio de dando alteri non ualet, niſi fuerit appoſita pœna. h. d. Ang.

¶ Alteri [d] ſtipulari (ut ſupra dictū eſt[e]) nemo poteſt. Inuentæ enim ſunt huiuſmodi ſtipulationes

dia Fely. in procem. Decret. col. v. uerſ. circa quod dicunt]

e ¶ Vt ſupra dictum eſt. Supra eo. §. ſi quis alij. hoc tn̄ fallit in multis caſibus, ut ibi diximus. Et no. ꝙ hic tribus modis alteri ſtipulamur. Nam interdum directā acquirimus actionem (ſubaudi alteri ſtipulando) ut filius patri, ſeruus domino & econtra, ut ſupra eodem. §. ſi qs alii. &. §. ei uero q. quādoq; utilem: ut tutor pupillo, & in ſimilibus ratione officij, ut ſeruus publicus ut ff. de conſti. pe. l. eum qui. §. penul. & ff. rem pupil. ſal. fo. l. iiij. †

Stipulādo alteri q̄nq; ſibi actionē q̄rimus q̄nque non.

¶ Hoc uerum etiam in conuentionalibus, & in quolibet publico officiali, Bartol. in lege ſecunda. ff. rem pupill. ſal. for.]

†Facit SYL. l. j. in §. plane. ij. ff. de mag. cō uen. Stipulatio alteri facta pōt tribus modis formari

¶ Interdum nullam: & tunc neceſſaria eſt pœna, ut hic dicitur. Item nota, quòd hoc ultimo caſu uerba ſtipulationis & ſortis & pœnæ poſſunt formari tribus modis. Aut enim ſic dico, Promittis mihi, ꝙ dabis illi? & eodem modo pœnam. Aut ſic, Promittis illi, ꝙ dabis ei? & eodem modo pœnam. Et in his duobus caſibus non ualet neque ſortis, neq; pœnæ promiſſio, ſed aliud, qn̄ deberet utilis uel directa acquiri, ut in primis duobus caſibus, ut ff. de conſtit. pecu. l. eum. §. ſi actori. &. §. Iulianus. & hic. Aut ſic, Promittis mihi, ꝙ dabis illi? at pœnam mihi tantum ſtipulor: quia & tunc habet locum quod hic dicitur. Aut quarto modo dico, Promittis, ꝙ dabis mihi recipienti nomine eius? quo caſu ualet utrunque, & ego illi cedam, cuius nomine ſtipulatus ſum, ut ff. mand. ſi procuratorem. §. ſi.

SYL. ¶ Alteri. Caſus. Nō figuratur aliter: quia poſita eſt ſupra figuratio ipſius in. §. ſi quis alij. & in text. aſsignatur ratio. Not. igitur, quòd ſtipulatio, per quam ſtipulator id agit, ut non ſibi, ſed alteri acquirat, regulariter non ualet, niſi apponatur pœna. Item ꝙ ad ualiditatem ſtipulationis pœnalis non attenditur an ſua interſit. Item ꝙ in ſtipulatione pœnali, quæ ſub conditione concipitur, inſpicitur quantitas a partibus expreſſa. Item ꝙ ſi ſua interſit, ualet ſtipulatio.]

d ¶ Alteri. Sic ff. de uerb obl. ſtipulatio iſta. §. alteri.

SYL. * ¶ Valet tamen ſtipulatio in uim pacti: & ſic ſecundum ius canonicum dabitur actio: de quo uide Fortu. in. l. legitima. colū. xxx. ff. de pact. Sed aduerſus hunc text. adhibet multa reme-

uel obligationes ad hoc, ut unuſquiſque acquirat ſibi qđ ſua intereſt. cæterum ſi alii detur, nihil intereſt ſtipulatoris. Plane ſi quis uelit hoc facere, pœnam ſtipulari † conuenit: ut niſi ita factum ſit, ut eſt comprehenſum, committaẽ pœnæ ſtipulatio etiã [a] ei, cuius nihil intereſt. Pœnam [b] enim cũ ſtipulaẽ qs, nõ illud inſpiciẽ, qđ interſit eius, ſed q̃ ſit [c] quantitas in conditione [d] ſtipulationis, Ergo ſi qs ita ſtipuleẽ, Titio [e] dari? nihil agit. Sed ſi adiecerit pœnã, Niſi dederis, tot aureos dare ſpondes? [f] tunc committiẽ [g] ſtipulatio.

† alias conuenίet.

ADDIT. Et hoc uerũ, ſiue ſim procurator habẽs mãdatũ, ſiue negociorũ geſtor, ſaltem gñalis: ut mihi acquirã, & poſtea cedam, ſicut procurator cum ratihabitione &c. ut l.ſi. C.ad maced. & l.ſi ego.ff.de neg. geſt. ut per Io.Fabr. & Ang. hic.

a ¶ Etiã ei. ſ.ſtipulanti. cuius tñ nõ intereſt dari ei, cui fuit ſtipulatus: nec mirum, q̃a ſibi fuit ſtipulatꝰ pœnam, ut mõ diximus. & facit.ff.de arbi.l.cum pœna. Sȝ cõtra ff.de arb.l.aduerſus.§.ſed ſi cũ. Sed ibi non directo contra arbitriũ itur: & ĩð inſpiciẽ an interſit ẽt in pœna: cum ad ea, quæ frequenter accidunt, iura ſe referant, ut ff.de legi.l. nam ad ea.

SYL. ¶ Referas ad primum reſponſum d.l. aduerſus. quia alia reſpon. ſunt infrequentia.]

¶ Item contra.ff. ſi quis in ius uoc.l. ij.§.ſi.Sed ibi in pœna prætoria: hic autẽ in conuentionali dicit. Vel ibi ideo non committitur, quia nõ debuit ueni re: quia aduerſarij non intererat: & ita per obliquum illa ratio redditur.

Pœna ex pacto nõ põt peti.

b ¶ Pœnam.n.cum ſtipulaẽ. No.ꝙ caute ponit, ſtipulaẽ. nam ſecus eſt, cũ paciſciẽ tñ: cum pœna ex nudo pacto etiã incontinenti appoſito ſicut uſura non poſsit peti, ut ff.de ſer.expor.l.ſeruus. & C.de uſur.l.iij.

SYL. ¶ Declara, niſi paciſcentis ſtatim interſit pecuniariter.d.l ſeruus. ibi, acturus utiliter, uel ſubſit cauſa affectionis, ſecundum Ang.hic: & de ipſius ueritate uide Fort.in.l.iuriſgen.§. quinimmo. col.xviij.ff.de pact.]

c ¶ Quæ ſit quantitas.i. quæ ſit quantitas, & quæ ſit conditio. Inſpiciẽ conditio, utrum ſit poſsibilis, uel probabilis, uel non, ut ſupra eo.§. ſi impoſsibilis. & infra eo.§.quod turpi. Quãtitas uero quæ ſit inſpiciẽ, ut quantacunque ſit, petaẽ certi condictione, ſi eſt certa: alias ſi ſtipulatio eſt incerta, actione ex ſtipulatu, ut hic, & ſupra de uerb.obl.in princ. Iſta.n.nomina, quis & quæ, ſubſtantiæ ſunt ſignificatiua nõ q̃titatis. ſ. certæ uel taxatæ, uel taxandæ: & hoc ſecũdũ Azo. Sed cõtra eſt ut. ĩ. de act.§.oẽs. Solue ut ibi. † Itẽ contra ff.de euict.l. ſi dictũ. Sed ibi ſic ag:batur. Itẽ contra C.đ ſpõ. l.mulier.§. pe. ſed illud fauore matrimonij, ne in infinitũ pœna excedat, ut C.de inut.ſtipu.l.ij. Alij, ut M. dicunt uſqȝ ad duplũ: & in hoc conſideratur hic quantitas, ut duplum non excedat, ſecundum eũ, ut C.de ſen.quæ ꝓ eo quod inter.l.j. Alij, ut Ioan.diſtinguunt inter eũ, qui ſcienter promittit ultra duplum cũ ſciat ſe non teneri, ut ille teneaẽ: alias nõ, ut ff. ſi quis cau.ſed & ſi quis.§.ſi. Alij dicũt uſque ad quadruplum ſemꝑ extendi, & non plus, ut ĩ.de actionibus.§.oẽs. Prima uerior eſt. Accur.

Quis & q̃ ſubſtãtiã ſignificant.

† Dic ꝙ ibi loq̃t in pęna legali, q̃ nõ excedit quadruplũ: ſed nos loqmur in pęna conuentionali, quę põt excedere quadruplũ ex diſpoſitione contrahentiũ: mitius enim agiẽ cum lege q̃ cũ hoie ut l. ſi cũ dies. §.fin. & l ſeq. ff. de arbi. Chriſt. Por.

ADDIT. Quæ procedit, ubi datio quantitatis non eſt in obligatione: ut quia promittis daturum te centum Titio: ad ea enim agere non poſſum: & ſic facti obligationi pœna cenſeẽ appoſita, ſecundum Ioan.Fab. & Ang. hic.

d ¶ In condõne ſtipulationis.i.in pœnali ſtipulatione, quę eſt conditionalis ſ.ſi nõ pareat promiſſor principali promiſsioni. Accur.

e ¶ Titio dari. ut Promittis Titio, uel mihi ꝙ dabis Titio?

f ¶ Spondes. ſ. mihi: alias non ualet hoc, ut modo diximus. Accur.

g ¶ Committiẽ ſtipulatio. ſ.pœnæ, eo non dante: non autem illa inutilis efficitur utilis, ſed pœnæ metu & illi ſtaẽ, ut & alias. C.de arb.l.j. Accur.

a ¶ Sed & ſi quis.Eius.ſ. ſtipulantis.
b ¶ Ceſsit. Sic ſupra de ſatiſ.tut.§.ij. alias.iij.
c ¶ Tenet obligatio. Nam utilis actio pupillo datur,ut ff.de ma.conue.l. j.§. pen. Itē ipſi ſtipulanti directa acquirit, ut hic dicitur.

✱ ADDI. Hæc glo. eſt falſa. Cū.n. plures tutores unum eligunt adminiſtratorē, is pupillo ſatiſdat,rē ſaluam fore. l. ſi plures. ff. de admi. tu. Qn uero datis fideiuſſoribus adminiſtrare cœperunt, q cedit adminiſtrationē is ſtipulať rem pupilli ſaluā fore,& ſibi actionē acquirit nō pupillo, cui iā ipſe ſatiſdedit.

d ¶ Habebit uires. Intereſt.n. mea procuratori meo ſolui q in rem meam expendit, ut j.mā.§. tua gratia & mandantis.
e ¶ Quod ſua intereſt.ꝙ.i.quia.Acc.
f ¶ Data. Ab iſto qui nunc ſtipulatur.
g ¶ Valet ſtipulatio. Non ut procuratori uel creditori actio competat, ſed qui ſtipulatus eſt aget actione ex ſtipulatu ad intereſſe, quanti ſua intereſt creditori uel procuratori fuiſſe ſolutū, ut C. de inut.ſtip.l.ſi.& ff.de uer.obl.l. liber homo.§.ſi.& C.de dona.cum res. Vel ſecundum nos aget certi conditione ad intereſſe: quod probauimus ſupra quib.mod.re contra.oblig.ī prin. Accur.

¶ Verſa uice. Caſus figuratio pendet ex dictis in.§.alteri.& nihil notandum eſt ultra ſummarium.] SYL.

¶ Stipulatio, ꝙ detur ei cui dari mea intereſt, tenet. Arc.

¶ Sed & ſi quis ſtipuletur alii, cum eius [a] intereſſet, placuit ſtipulationem valere. Nam ſi is, qui pupilli tutelam adminiſtrare cœperat, ceſſit [b] adminiſtrationem contutori ſuo, & ſtipuletur rem pupilli ſalnā fore: quoniam intereſt ſtipulatoris fieri quod ſtipulatus eſt, (cum obligatus futurus † eſſet pupillo,ſi male res geſſerit) tenet obligatio. [c] Ergo & ſi quis procuratori ſuo dari ſtipulatus ſit, habebit vires [d] ſtipulatio. Et ſi creditori ſuo quis ſtipulatus ſit, ꝙ [e] ſua intereſt,ne forte vel pœna committatur, vel prædia diſtrahātur, quæ pignori data [f] erant,valet ſtipulatio. [g]

† alias ſit.

¶ Promiſsio facti alieni non valet, niſi appoſita ſit pœna.h. d.Ang.

¶ Verſa [h] vice, qui alium facturum promiſit, videtur in ea eſſe cauſa, vt non teneatur, niſi pœnam [i] ipſe promiſerit.

¶ Nemo poteſt ſtipulari rem ſuam. Ange.

¶ Item nemo rem ſuam futuram, [k] in eum caſum, quo ſua ſit, [l] vtiliter † ſtipulatur [m].

† alias ſtipulatus eſt.

¶ Diſſenſus in corpore viciat ſtipulationem.Ang.

¶ Si de alia re ſtipulator ſenſerit, de

h ¶ Verſa uice. Ad ſuperiorem §. alteri.
i ¶ Pœnam ſed & tūc ad pœnā tm̄ tenet. & facit ſ.eo.§. ſi qs alium.
¶ Item nemo. Caſus. Non figurať niſi literaliter:ratio aūt deciſionis ē, quia ſtipulationes inuētæ ſunt, ut quiſq; ſtipulet quod ſua intereſt.§.alteri.ſ.eo. ſtipulari autē qđ meū eſt, mea non intereſt,cū nō poſsit amplius effici meū.No.nihil eſt ultra ſummariū.] SYL.
k ¶ Itē nemo.Futurā. Vt partū ancillæ, uel fœtū animalium ſuorum, quæ ſua futura ſunt,ut ſ.de rer.diui.§. item ea. Item multo magis ſi ſtipuleť rem, quæ nunc eſt ſua,ut.ſ.eo.§.j.
l ¶ Quo ſua ſit. Hoc ideo,quia ſ eo caſu quo ſua futura non eſt, ualet ſtipulatio, ut ff.de uerb.oblig. ſi rem meam. Accurſi.
m ¶ Stipulať.ſ.dari. Et eſt ratio, quia quod ſuum eſt,amplius ſuum fieri non poteſt,ut infra de actio.§. ſic itaq; . reſtitui tn̄ poſſum ſtipulari, ut ff. de uer. oblig.nemo.j.reſpon.& ff. de uſufruct.

quemadmodum cau.l.j.§. ſed quod diximus.

SYL. Adde, quòd quamuis docto. uarie diſtinguant de datione & poſſeſsione pura uel conditionali, omnia ad hoc reducunt, an ex tali ſtipulatione tũc intereſt: & ualet: aut intereſſe ſperatur: & attenditur euẽtus ille, ex rõne huius text.

alia promiſſor, perinde nulla contrahitur obligatio, ac ſi ad interrogatum reſponſum non eſſet: ueluti ſi hominem Stichum a te quis ſtipulatus fuerit, tu de Pamphilo ſenſeris, quem Stichum uocari credideris.[a]

¶ Stipulatio turpis, uel ex turpi cauſa deſcendens, non ualet. h.d. Ang.

SYL. ¶ Si de alia re. Caſus. Quærebatur, ſi ab altero in ſtipulatione eſſet erratũ, uerba autẽ ſint apta ad concipiendã ſtipulationẽ utrũ ualeat: & uidebatur ꝙ ſic, quia cum forma uerborum clara ſit, & ipſa ſtipulatio ex uerbis ipſis eſſentiam capiat, ualere uidetur. cuius contrarium decidit: quia cum deficiat conſenſus in illo, quod uere promittitur, quamuis uerba ipſa aliud indicent, non poteſt conuentio ſubſiſtere. Not. ſummarium.]

a ¶ Credideris. Hoc eſt uerum, qñ certum eſt eos diſſenſiſſe, ut ff. de uerb. oblig. continuus. §. j. alias autem ſi poteſt ſecundum utriuſq; intellectum ualere, ualet ſecundum intellectum promiſſoris, ut ff. de uerb. obl. qui ex pluribus. & l. ſtipulatio iſta. §. eum qui. † Nec obſt. quod dicitur minorem præſtari debere, ut ff. de leg. j apud Iulianũ. §. ſcio. quia minor eſt quam dare uult promiſſor, ut infra de actio. §. præterea. Si autem ſecundum unius intellectum tantum ualere poteſt, ſecundum eius intellectum ualet. ut, Hodie dare mihi Bononiæ decem promittis? ſi .n. de hac Bononia, in qua ſumus, intelligatur, ualet: alias non, ut ff. de uerb. obl. l. quoties in ſtipulationibus. & de rebus dub. l. quoties. ij.

† Niſi fauorabilius eſſet ſecundum ſtipulatorẽ interpretari l. in ambiguis. ff. de reg. iur.

SYL. ¶ Quod turpi. Caſus. In tam manifeſta regula non figuratur, quia tex. ſeipſum exemplificat. No. ꝙ ſtipulatio concepta ex turpi cauſa præterita uel futura non ualet. Item ꝙ promiſsio facti turpis omnino eſt inutilis.]

¶ Quod turpi ex cã promiſſum eſt,[b] ueluti ſi quis homicidiũ uel ſacrilegium ſe facturum † promittit, non ualet.[c]

† alias promittat.

¶ Stipulatio conditionalis tranſit ad hæredes ſtipulatoris & promiſſoris. Aretinus.

¶ Cum quis ſub aliqua conditione ſtipulatus fuerit, licet ante cõditionem de-

b ¶ Promiſſum eſt. Siue dicã, Promittis homicidium facere? ſiue dicã, Promitto decẽ quia promittis facere homicidium. ut ff. de uerb. oblig. l generaliter.

c ¶ Non ualet. Huiuſmõi .n. conditiones turpes, impoſsibiles ꝑſumunt a iure, ut ff. de de condi. inſtit. l. filius: unde non ualet ſtipulatio, ut ſupra eod. §. ſi impoſsibilis. Circa quod tamen dic, ꝙ aut ipſum, quod promittitur, eſt turpe: ut facere homicidium: & tunc non ualet, nec etiam pœna appoſita, ut ff. de uerb. obli. generaliter. & lege ueluti. & l. ſi plagij. idem dico & ſi ſub conditione turpi, ut hic. Aut ſi honeſtum promittatur, ſed tamen turpiter: ut dare decem, ſed per metum uel per dolum: & tunc ualet promiſsio facta, ſed exceptione eliditur, ut C. de inutil. ſtipula. l. dolo. niſi in caſu, ubi ipſo iure non ualet promiſſio facta per metum, ut ff. quòd metus cauſa lege ſi mulier. §. ſi dos. ſecundum Ioannem.

Stipulatio an uitiet pp turpitudinem.

SYL. ¶ Dic, quòd ratio ſpecialitatis eſt, quia cum pactum dotis remaneat nudum (debet enim intelligi, ubi ſine ſtipulatione promiſsio facta eſt) producat autem actionem non propter ſe, ſed auxilio legis non eſt mirum, ſi tunc lex nolit ipſam actionem producere: & quamuis hodie tale pactum habeat ſtipulationem, hoc eſt fictione iuris, quæ ceſſante æquitate non habet locum. ſi uero eſſet facta per ſtipulationem, tunc

ſecundum Bartol. non habet locum ille text. cuius opin. mihi placet ex rationibus ſuis.]

STYL. ¶ [illegible] quis. Caſus figuratio elicitur ex ea, quam poſuimus in. §. ex conditionali. ſ. de uerb. oblig. Not. ꝙ ſpes futuri debiti actiue & paſsiue tráſmittit ad hæredes tā ſtipulatoris ꝙ promiſſoris ex ſtipulatione conditionali.]

¶ Agere poteſt. Hoc in cōtractibus, ut hic, & ſupra de uerb. oblig. §. ex conditionali. aliud in relictis, ut C. de cad. tol. §. ſin autem aliqd. & ff. de man. teſt. l. ſi ita ſcriptū fuerit. in fi. l. Et facit ad hunc. §. ff. de peric. & comm. rei uend. l. neceſſario. §. ꝙ ſi pendente. j. reſpon.

ceſſerit, poſtea exiſtente condōne hæres eius agere [a] pōt. Idem eſt & ex promiſſoris parte.

¶ Qui promittit certo tempore dare, nō poteſt conueniri, niſi totus terminus ſit elapſus.

¶ Qui hoc anno, [b] aut hoc menſe dari ſtipulatus eſt, niſi omnibus partibus præteritis [c] anni uel menſis, non recte petet.

¶ Promiſſori datur tēps habile ad ſoluendum. Arct.

¶ Si fundū dari ſtipuleris, uel hominē, nō poteris continuo agere, niſi tm̄ ſpatium præterierit, quo traditio fieri [d] poſſit.

STYL. ¶ Qui hoc anno. Caſus. Dubitationem faciebant quæ habentur ſ. de uer. oblig. §. at ſi ita. de ſtipulatione annua: decidendi rō eſt, quia tempus hoc eſt appoſitum gratia promiſſoris: unde neceſſe eſt, ut tranſeat ad eius beneficiū. In ſecūdo caſu dubitationem faciebat tex. in. §. omnis. ſupra de uerb. obl. ibi, confeſtim peti poteſt, decidendi rō eſt æquitas, quæ non præſumit aliquē ueniſſe cum ſacco paratum. No. collige ꝑ te quia facilia.]

b ¶ Qui hoc anno. Id eſt qui ſtipulatus eſt his uerbis, Promittis hoc anno, uel hoc menſe? Et not. quòd iſte. §. eſt lex. ff. de uerbor. obligat. & incipit, qui hoc anno.

c ¶ Præteritis. Id eſt elapſis: ſed ſecus eſt in relictis. fauore ultimæ uoluntatis: nam in capite anni præſtatio fit, ut C. quando dies lega. ced. l. prima. Vel diſtingue: aut promittit per hæc uerba, hoc anno. uel quolibet anno. & tunc in fine anni fit ſolutio, ut hic, & ff. de uerborum obligatio. qui hoc anno.

Solō qn̄ fiet, ſi hoc anno promiſſum fit.

& l. eum qui certarum.

STYL. ¶ Aduerte in exemplo de quolibet anno: quia tunc idem eſt, ac ſi ſingulis annis ſit promiſſum: quo caſu tempus interpretatur appoſitum gratia multiplicandæ obligationis.]

¶ Aut annuum: & tūc in capite anni fit ſolutio ſiue legatū ſit, ſiue in cōtractu fiat te promiſsio, ſecūdum lo an. & B. ut ff. de condi. & demon. l. ſi in annos. & ff. qn̄ dies leg. ced. l. nec ſemel. Vnde uerſus: Annua ſi debes, tunc inſpicies caput anni. Anno ſi debes, in fine teneberis anni. Sed quid ſi uſque ad forum rem promiſeris? Videtur, quòd ſtatim incœpto foro poſsit agi, ut ff. ad Trebel. lege qui filium. §. Sabinus.

Verſus

STYL. ¶ Adde ꝙ. §. Sabinus. non probat, quia non loquitur in termino. q Item qu'a illa deciſio eſt ſpecialis fauore filij lege non putabam. ff. de conditio. & demonſtra.]

d ¶ Si fundum. Fieri poſsit. cum cōmodo promiſſoris, ut ff. de uerborum ſignifica l. Nepos Proculo. nec tamen nimium expectatur, licet prius nō poſſit ſoluere, ut ff. de uerborum obligatio. continuus. §. illud. Item & ſi incontinenti poteſt, non tamen ideo ſtatim exigitur, ut ff. de ſolu. quod diximus. quoddam ergo tempus medium exigimus ſcilicet decem dierum, ſecundum quoſdam, ut ff. de conſtitu. pecun. lege promiſſor. Vel dic, arbitrio iudicis, cum lege non ſit determinatum, ut ff. de iure deliberandi. lege prima in fin. qui iudex ſtatuet tempus quoddam nec nimium nec modicum, ut ff. de lo lu. lege tatum. & rem ratam habeſ. lege quo enim. §. primo. & infra de officio iudi. j. reſpon.]

Promiſſor an ſtatim conueniri poſſit.

SYL. * ¶ Vide ad hoc Bart.in.l.cedere diē. ff.de uer.ſig.qui diſtinguit.] Item nunquid idem in quantitatibus quod ī ſpeciebus hic dicitur? Reſpon.non immo tempore tanto, quantum iudicatis datur, expectatur, ut ff.de iudi.l. ſi debitori.ſ. iiij. mēſium, (j) ut C.de uſuri. rei iud. l. ij. ſecūdum quoſdā. uel uerius, dic ut notat.ſ. de uerb. ob. §.oīs.in glo. j.ſtatim &c. ADDI. (j) Quibus pendentibus capi poterit, niſi ſatiſdet, quod adueniente termino ſatisfaciet: nec interim cōpenſare uel aliquid exponere poterit: quia tale tempus miſerationis cā conceditur, ſecundum Ang.

¶ De fideiuſſoribus.

¶ Fideiuſſor eſt, qui acceſſorie obligatur ad maiorem cautelā creditori. Ang.

PRo eo, qui promittit, [a] ſolent alij obligari, qui fideiuſſores appellant: quos homines [b] accipere ſolent, [c] dum curant, ut diligētius ſibi cautum [d] ſit.

¶ Omni obligationi accedere poteſt fideiuſſor, & ciuili tantum, & naturali tantum: & non tantum pr[illegible]mine libero, [illegible]tiam pro ſeruo. Are.

Continuatio. ¶ De fideiuſſoribus. ¶ Cōtinua ſic. Viſum eſt de iis, qui principaliter obligātur ex pluribus contractibus: uerū qa, ut hic dicit tex. in princ. pro eo qui obligatus eſt ſolet accedere fideiuſſor, iō poſt illos tit. ſubiicitur iſte de fideiuſſoribus. Aret.

Diuiſio. PRO eo. ¶ Totus iſte titulus diuidiť in quinque partes. Primo, qualiter fideiuſſores accipiunť. Secundo, in qua obligatione accedere pnt. Tertio, qn̄ ſunt plures fideiuſſores, an inſolidum uel pro parte quilibet obligetˀ. Quarto, ꝙ non pōt fideiuſſor in plus obligari q̄ principalis: & qn̄ diciť in plus obligari. Quinto, qn̄ ſolennitas intrinſeca præſumitur. Secunda ibi (In omnibus.) Tertia ibi (Si plures.) Quarta ibi (Fideiuſſores.) Quinta ibi (In ſtipulationibus.)

SYL. ¶ Pro eo. C[illegible] Non figuratur in declaratione terminorum niſi literaliter, præſertim cum ponat text. rationem introductionis legis, ut ſit eis magis cautum, qui recipiunt: utile enim eſt duplici ſpe niti.l.iij.§.primo.ff. de lib. leg. No quòd fideiuſſor eſt qui pro alio obligatur. Item quòd inuenti ſunt, ut diligentius & cautius res creditoris geratur.]

a ¶ Promittit.ſ. principaliter.ſ.per ſtipulationē & idē ſi quocunque alio modo quis obligetur, ut infra eo.§.j. & ff.eod. l.j. Nunquid autem acceſſorie obligationi accedere fideiuſſor poteſt? Reſpon. ſic ut ff.eod.l.græcæ.§.fin.& de pign.actio.l.ſi rem.§.j.

b ¶ Quos homines. Id eſt fideiuſſores.

c ¶ Solent.ſ.creditores.

d ¶ Cautum ſit. Et eſt cautum ſine dubio, ut infra de replic.§.fi.

ADDITIO. Vnde plena cautio dicitur cum fideiuſſoribus: ſed plenior cum pignoribus: ſimpliciter uero prolata ab homine intelligitur ſine fideiuſſoribus: ſecus ſi a lege uel a prætore, niſi procederet ultra declarando nudam cautionem ſufficere. Ang. Aret. Cautio qn̄ dicitur plena uel plenior uel ſimplex.

SYL. ¶ In omnibus autem. Caſus. Quærebatur cui obligationi fideiuſſor accederet: & iam dictum erat pro promiſſore obligari: & uidebatur obligari tātum pro promittente, & ſic ex ſtipulatione, iuxta text. in.§.ſi ſcriptum. ſupra titu. primo. Item ſolum pro eo qui efficaciter tenebatur, quia acceſſoriū debet eſſe eiuſdē naturæ cuius eſt principale lege cum principalis.ff.de regulis iuris nec in plus teneri poſſunt ea ratione quam principalis §. fideiuſſores.infra eodem.tamen dicitur contrarium, quia uerbum, promittit, capitur large in diſpoſitione legis. Item obligatur naturaliter & ciuiliter pro obligato naturaliter tantum: quia pōt

efficacius teneri, licet non in plus, ut infra.]

a ¶ In omnibus aũt obligationibus.i. in omni ſpecie obligationum, dummodo non ſit contra legem, ut ff.eod. cum lex.

¶ In omnibus[a] aũt obligationibus aſſumi poſſunt: id eſt ſiue re, ſiue uerbis, ſiue literis, ſiue conſenſu[b] contractę fuerint. At nec[c] illud quidẽ intereſt, utrũ ciuilis,[d] an naturalis[e] ſit obligatio, cui[f] adiicitur fideiuſſor: adeo[g] quidem ut pro ſeruo[h] quoq; obligetur,[i] ſiue extraneus ſit qui fideiuſſorem a ſeruo accipiat, ſiue ipſe dominus[k] in id, quod ſibi naturaliter debeť.

SYL. ¶ Et rõ eſt. quia qñ.l.reſiſtit, nõ oritur nec ciuilis nec naturalis: & ideo nulla ſubſiſtẽte obligatione nõ poteſt oriri acceſſoria obligatio: & quãuis nãlis obligatio oriens ex conſenſu a l.nõ impediať, impediť illius effectus quo ad iuris diſpoſitionẽ, quod idẽ eſt, ut dictũ eſt ſæpius, & maxime in.§. ſed naturalia.ſ̄.de iu.na.gen.& ciui.]

¶ Sed contra. C.ne fideiuſ.do. denť.l.j. Solutio, illud ſpeciale eſt. (j)

SYL. ¶ Rõ aũt ſpecialitatis eſt, quia ſi perſona commiſſa eſt ſine fideiuſſore, turpe eſſet non committi pecuniam.]

¶ Item in præſentibus & futuris negocijs poteſt accedere fideiuſſor, ut ff.de iudi.l.non quemadmodum.& infra eo. §.fideiuſſor.

ADDITIO. (j) Hoc uerum in fideiuſſore de dote conſeruanda, propter perfidiam euitandam inter eos, ut ibi dicit tex. Quid autem de dote reſtituenda, uide in l.conſtante.§.quoties.ff.ſo. matrim. Aug.

b ¶ Conſenſu. Siue etiam ex maleficio uel quaſi, ut ff.eo.l.græce.§.ſed & ſi ex delicto.

SYL. ¶ Hæc gl.uidetur uelle ampliare text. quod non eſt neceſſarium, quia obligationes ex maleficio comprehenduntur ſub illis, quæ ueniunt ex conſenſu, ut no. per glo.in l.ſeruus.ff.de ijs qui notantur infa.]

c ¶ Nec.i.non.

SYL. ¶ Expoſitio gloſſ. eſt defectiua, quia dictio nec, includit copulam: cuius effectus eſt, quòd ponatur diuerſitas in facto, non in iure: cuius contrarium dicẽdum eſſet, ſi non adeſſet copula, ſecundum Bart.in l. patris & filij.ff. de uulga.& pupilla.]

d ¶ Ciuilis.ſ.tantũ: ut pro eo qui fuit confeſſus ſpe futuræ numerationis, ut infra tit. proxi.habet tñ eandem exceptionem quã reus, ut C.de non nu. pe. l.pen. in fin. & l.tam mãdatori. Et ſic nota ciuili tm̃ obligationi accedere fideiuſſorem, ut hic, & d.l. dicit, & ff.e.l. fideiuſſor obligari.§. ij.

e ¶ Naturalis.ſ.ut pro ſeruo, ut ſubijcit, & ff. eo. l. fideiuſſor obligari.§. fideiuſſor accipi. ergo quantum ad dationem fideiuſſoris non intereſt: ſed quo ad alia multa intereſt.ſ. inter ciuilem & naturalẽ obligationem, ut ff.de conſti.pe.l.prima.§.debitum.& l. quòd ſi maritus.§. ſi quis autem.

SYL. ¶ Rõ diuerſitatis eſt, quia actio de conſtituta fuit inuenta a ꝑtore ex æquitate, qua ceſſante ceſſat obligatio: ſed fideiuſſoria fuit inuenta a l. per uim & punctam rationis, ſecundum Chriſto. hic.]

f ¶ Cui.ſ.obligationi.

g ¶ Adeo.i.intantum.

h ¶ Pro ſeruo. Qui ſeruus de iure nãli teneť tm̃, non ciuili, ut ff. de condi. inde.ſi id quod. & ſupra de lib.§.j.& ſ̄.de inuti.ſtip.§.item inutilis. & huic naturali accedit hic fideiuſſor. At ipſe ſeruus fideiubere non poteſt, ut ff.eo.l.ſeruus inſcio. & l.ſeq. — Seruus ciuiliť neq; obligari.

i ¶ Obligetur. Fideiuſſor qui pro eo intercedit.

k ¶ Dñs. Non idẽ econtra, ut dñs ſeruo poſsit fideiuſſorem dare. Et eſt rõ, quia talis fideiuſſor obligando ſe ſeruo per conſequens domino obligať. Item pro eodem.ſ. domino obligatur, quod eſſe non poteſt, ut idem pro eodem & apud eundem poſsit obligari, ut ff. eo. ſi quis pro eo.§.j.&.l.uranius. & ff. ad uelleia.tutor.

SYL. ¶ Fideiuſſor. Caſus. In prima parte text. facile poni poteſt: eius.n. ratio

¶ Obligatio fideiuſſoris eſt tranſitoria ad hæredem. hoc dicit. Aret.

¶ Fideiuſſor non tm̄ ipſe obligatur, ſed ēt hæredem relinquit [a] obligatum.

¶ Fideiuſſor poteſt adhiberi etiam pro futura obligatione. Aret.

¶ Fideiuſſor [b] † & p̄cedere obligationē, & ſequi poteſt.

¶ Si plures pro eodē fideiubeant, quilibet tenetur iſolidū:

eſt ex illa generali regula, quæ habet, ꝙ obligationes ex contractibus tranſeūt in hęredes promittentium: ſed bene dubitatio erat, quomodo poſſet præcedere obligationem principalem: quia cū adhuc nō ſit dare obligationem, cui accedat, non uidet̄ poſſe acceſſorium ſine principali ſtare, ſicut diximus quando l. annullat uel reſiſtit obligationi, cuius contrarium deciditur ea ratione quia quamuis ex forma uerborum præcedat obligatio fideiuſſoris, tamen ex ordine intellectus ſequitur in mente contrahentium. No. ſummarium.

Fideiuſſor an ſemper relinquat hęredē obligatū. a ¶ Relinquit obligatum. ſiue hoc dictum ſit, ſiue non: & idem in omni obligatione ex contractu uel quaſi in ipſo reo principali; ut ff. de action. & obligatio. lege ex contractibus. Sed quid ſi ad pœnam furti obligatus eſt, uel alia actione uel obligatione, quæ non tranſit ad hæredes? Reſpon. non puto teneri ex hoc caſu hæredem, quaſi naturam mutet hoc caſu ſtipulatio, ut argum. ff. ſi quis cau. l. ſi eum. §. qui iniuriarum. & infra de actio. §. fuerat autem.

SYL. ¶ Communis doct. reſolutio eſt, ꝙ ſi fideiuſſor accedit pro delicto commiſſo, & ſit promiſſa certa quantitas, tranſit contra hæredem fideiuſſoris, ut hic, & in lege ad diem. ff. de uerbo. obliga. ubi doct. aut fuit promiſſum, quòd delinquens in iudicio ſiſteret uel iudicatum ſolueret, ſi culpabilis reperiretur & ſecundum Ioan. Fab. hic procedit dictum gloſſæ noſtræ: quia hæc obligatio non tranſit contra hæredem fideiuſſoris: ſicut nec contra hæredem principalis: facit. l. iiij. in fin. ff. eodem niſi eſſet facta uel condemnatio uel litis conteſtatio, quia tunc tranſiret contra hæredem principalis. l. prima & ibi doctor. C. ex delict. defunc. tamen tu dicas, ꝙ etiam ſi lis non ſit conteſtata in terminis glo. noſtræ, obligatio fideiuſſoris tranſit in hæredem, per tex. noſtrum, qui generaliter loquitur, ſi enim fideiuſſoris morte finiretur obligatio fideiuſſoria, non ſequeretur naturam principalis, contra d. l. iiij. ſequitur ergo naturā principalis quantum ad hoc, ut extincta principali, ipſa quoque finē habeat. l. ſi deceſſerit. qui ſatiſd. cogan. non autem ſicut finitur obligatio principalis, morte principalis, ita fideiuſſoria morte fideiuſſoris, quia in ea mors principalis ſpectatur, non fideiuſſoris: & ratio eſt, quia uiuente principali quamuis fideiuſſor decedat, non extinguitur fundamentum obligationis: & ideo tranſit obligatio in hæredem fideiuſſoris: ſed ubi moritur principalis, ſecus eſt, quia ſi fuit extincta penitus obligatio pœnę, non eſt fundamentum quo iſta obligatio tranſeat in hæredem: & ſi bene inſpiciatur hæc probantur in l. ſi eum. §. qui iniuriarum. ff. ſi quis cau. ubi obligatio acceſſoria non finitur ante principalem: & quo ad finem obligationis ſpectatur mors principalis, non fideiuſſoris. & ita teneas.]

† Cōc. cū hoc §. l. non quēadmodū. ff. de iudic.

¶ Et facit ad hūc. §. ff. eodem. lege iiij. §. fina.

b ¶ Fideiuſſor & præcedere. puta, fideiubeo in id quod ſibi credes, uel crediſti, uel credis nam his tribus temporibus poteſt accipi, ut hic. & ff. de uſufru. ea. re. quæ uſu con. l. quoniam. §. fina.

SYL. ¶ Si plures. Caſus. Quærebat̄ ſi plures intercederent, quomodo tenerentur: & uidebatur quod pro uirili: quia etiam tenentur debitores plures obligati alteri pro aliqua ſumma. l. reos. ff. de duo. reis. cuius contrarium reſpondetur, quod fideiuſſores inſolidum tenentur: & ratio eſt, quia cum accipian

tur ut magis cautum ſit creditori, magis eſt cautum ſi inſolidum teneantur: quæ ratio ceſſat in duobus reis, ut dicit̃ hic in glo. Not. fideiuſſores inſolidum teneri. Item ꝙ creditor poteſt quemlibet inſolidum conuenire.

ſed beneficio epiſtolæ fit diuiſio inter eos, qui ſoluẽdo ſunt tp̃e litis conteſt. Et ſi unus ex fideiuſſoribus, qui ſit ſoluendo, ſoluat inſolidũ, a confideiuſſore repetere poteſt. Aret.

¶ Si plures ſint fideiuſſores, quotquot erunt numero ſinguli inſolidum tenẽtur.[a]

Item quòd fideiuſſores habent beneficium epiſtolæ diu. Adri. quam opponunt in modum exceptionis. Itẽ quòd imputatur ei, qui non utitur beneficio legis.]

a ¶ Teneantur. idem eſt in pluribus mandantibus uel iubentibus, ut ff. quod iuſ. l. fi. Sed uidetur iure nouo, quòd pro parte ſua tantum quilibet teneatur ipſo iure, ut iam non ſit neceſſaria epiſtola de qua ſubiicit̃ hic, niſi expreſſe inſolidum promittatur: & ſic uidetur corrigi quod hic dicitur, ut in auth. de duo. re. §. j. col. vij. Vel uerius (ut puto) dicta authen. loquitur in pluribus reis debendi, in quibus ẽt iure ueteri uidet̃ fuiſſe cautũ ut pro partibus teneantur, ut ff. de duo. re. l. reos. At ſecus fit in fideiuſſoribus, quorum quilibet tenetur inſolidũ, ut ipſe reus pro quo intercedit: & ita habebit locũ epiſtola hodie ut olim.

ADDIT. Et iſta communiter approbantur: adhibentur enim iſti pro ſecuritate, ut ſupra eod. in princip. ſecus in duobus reis: ideo &c. Ioannes Fab. & Angelus.

b ¶ Ex epiſtola. Sed ubi eſt hæc epiſtola? Rñ. non habemus eam ſcriptam: multotiens tñ de ea mentionẽ facit lex ut hic, & C. de conſti pec. l. fi. & ff. eo. l. inter fideiuſſores. & l. ſeq.

Exceptio diui Adriani fallit in quinque caſibus

c ¶ Partes. Hæc tamen epiſtola fallit in quinque caſibus: ut in fideiuſſoribus tutorum, qui non implorant beneficium, licet tutores implorent, ut ff. rem pup. ſal. fo. l. fin. & ff. de tut. & ra. diſ. l. prima. §. nunc tractemus. Item fallit in fideiuſſore fideiuſſoris, ut ff. eo. ſi plures. §. fina. Item fallit, quando cæteri fideiuſſores ſoluendo nõ ſunt

Itaque liberum eſt creditori a quo uelit ſolidum petere. ſed ex epiſtola[b] diui Adriani compellitur creditor a ſingulis, qui modo ſoluendo ſunt litis conteſtatæ tempore, partes[c] petere. Ideoq; ſi quis ex fideiuſſoribus eo tempore ſoluendo nõ ſit, hoc

tempore litis conteſtatæ, ut infra ſubiicit ſtatim. Itẽ fallit, qñ eiuſdem ſummæ ſunt fideiuſſores, ſed nõ pro eodem debitore, ut ff. eodem. ſi a Titio. Itẽ & quando inficiantur, ut ff. eodem. ſi dubitetur §. ita. ¶ Rõnes ſingularum fallentiarum uide in d. ll. allegatis in gl. & per Chriſt. hic & Iaſ. qui ſigillatim proſequuntur.]

¶ Sed nunquid hæc exceptio epiſtolæ eſt peremptoria uel dilatoria? uidetur peremptoria, quia prorſus perimit id, in quo opponitur. Item econtra uidetur dilatoria, quando ante litem conteſtatam opponi debet, ut hic: quare uidetur dilatoria, ut C. de probat. l. exceptionem. Sed dico eam quaſi anomalam, cum nec peremptorias prorſus imitetur, quæ uſque ad ſententiam opponuntur: nec dilatorias, quæ tantum differunt, ut infra de except. §. hæc exempli. & C. ſenten. reſciud. non po. l. peremptorias.

Exceptio epiſtolæ adriani, eſt anomala.

¶ Communis opi. eſt, ꝙ uſque ad ſententiam opponi poſſit: poſt ſentẽtiam non, niſi ſit appellatum: ita cõiter tenent doct. in. l. ſi dubitet. in princ. ff. eo. poſt Bar. & Imo. ibi.]

¶ Sed quid ſi ſoluit, nunquid repetet quaſi ſit fauorabilis exceptio? Videtur ꝙ ſic, ut in Velleiano, ut ff. de condictio. indeb. l. qui exceptionem. & ff. eo. l. ſi contendat. Sed contradico: quia nõ inuenio quòd ſit ſic fauorabilis, & quia ſuum recipit, ut ff. de condict. indeb. repetitio.

a ❡ Onerat.arg.contra.ff.ad.l. rho. de iac.l.ij.§.ſi quis.Accur.
ADDIT. Sol.ibi non erat fideiuſſor obligatus niſi pro ſua parte.
b ❡ Si is.ſ. reus.
c ❡ Iuuari. facit.ff.eo.l. ut fideiuſ-ſor.

SYL. ❡ Fideiuſſores. Caſus. Non figurat in regula:cuius rõ ponit ĩ text.ibi, nã eorũ. & ibi, plus eſt.n. Not.ſummariũ. Itẽ not. ꝙ plus dicit nõ ſolũ re, ſed tpe. Itẽ ꝙ plus ẽ ſtatim dare q̃ poſt tps. Itẽ ꝙ vȝ argm̃ de re ad tps: cætera dic ut per doct. hic.]

d ❡ Obligãtur. ſed nunquid in id ipſum, in quo reus tenet, ſaltem remanet obligatus, quando in plus fideiuſsit? Quidam dicunt ꝙ ſic ꝓ quibus eſt hoc generale, Vtile per inutile non uitiatur,ut ff.eo.ſi a reo.§.j.& C.de don.ſi quis argentum.§.ſed in his omnibus.Nos cõtra.ſ. ꝙ in nihilum teneatur: & eſt pro nobis ff.eo.græce.§.illud.

SYL. ❡ Et hæc opin. approbatur hic & in dicto.§.illud. Nec obſtat regula in contrarium adducta, quia non habet locum in indiuiduis,prout oſtendit Bart. in.§.illud.quòd eſt obligatio fideiuſſoria: & licet oẽs ſo.ad l.ſi a reo.impugnari poſsint, tamen ſolutio ultra omnes eſt,ꝙ ibi ſunt duæ obligationes, cũ unaquæque conditio habeat ſuam obligationem, ideo remota una non uitiatur alia: ſed iu.§.illud.ſumus in quantitate & una tantum obligatione.]

cæteros onerat.[a] Sed ſi ab uno fideiuſſore creditor totũ conſecutus fuerit,huius ſolius detrimentũ erit, ſi is ꝓ quo fideiuſsit, ſoluẽdo nõ ſit:& ſibi ĩputar̃ debet,cum potuerit [c] iuuari ex epiſtola diui Adriani,& deſiderare ut pro ꝑte in ſe detur actio.

¶ Fideiuſſor nõ poteſt in plus obligari quam principalis: & in plus obligari dicitur etiam qui citeriori tẽpore obligatur. Aret.

❡ Fideiuſſores ita obligari non poſſunt,ut plus debeant, quã debet is, pro quo obligantur.[d] Nã eorum obligatio acceſsio ẽ principalis obligationis:nec plus [e] in acceſsione eſſe poteſt, quã in principali re. At ex diuerſo,ut minus debeant,obligari pñt. Itaque ſi reus decem aureos promiſerit,fideiuſſor in qn que recte obligatur: cõtra [f] uero obligari non põt.Item ſi ille pure promiſerit,fideiuſſor ſub cõditione promittere põt: cõtra [g] uero non poteſt. Non ſolum aũt in quantitate, ſed ẽt in tempore minus aut plus intelligitur. Plus [h] ẽ enim ſtatim

c ❡ Nec plus.contra hanc regulam eſt ſupra de rer.diu.§.ſi rẽ alienam. Itẽ ff. de.contrahen. empt. ſi in emptione. in princ.Item ff.de ſol. qui res.§.mihi x. &.§. qui ſtipulat. & §. mihi romæ. Sed his omnibus da generalem ſolutionem,ut ſic exponas hanc literã a nõ plus eſſe poteſt in acceſsiõe &c. i.in acceſſoria obligatione, ſecundũ Io. Item contra ff.de iudi. nõ qnẽ admodũ. Solu. ibi nõ eſt plus, quia licet fideiu. debeat añ reũ, nõ tñ prius teneẽ. Item cõtra ſupra eo.§.j.uerſi. at nec. Sed ibi non eſt plus eo mõ, quo dr̃ plus. Dicit enim plus quatuor modis, quorum nullus eſt ibi, ut infra de act.§.plus autem. Accur.

❡ Dic ꝙ aliqñ tenetur in plus,qñ reus habet priuilegium perſonale ut magiſtratus: quod non extendit ad fideiuſſorem l.ſi reus.ff.iud.ſo.] SYL.

ADDITIO. Et eſt ratio,quia in dictis quatuor modis diſparitas prouenit ex facto ſtipulatoris, ideo ſibi imputetur. Diſparitas uero in efficacia ſeu ſubſtantia obligationis ex iuris ordinatione prouenit, ideo ſibi magis ſuccurritur.

f ❡ Cõtra.ſi re⁹ v. ꝓmiſit,fideiuſſor x.
g ❡ Contra. ſi reus ſub condõne promittat,& fideiuſſor pure.
h ❡ Plus eſt.n.facit ad hoc ff.de uer. ſign. ſi cui.§.fin.& infra de act. §. plus

aūt.& ff.de ſol.l.ſolidum.& ff.ſol.mat. ſi conſtante.§.quoties. Accur.

¶ Si quid. Caſus. In regula non figuratur niſi literaliter: debet enim fideiuſſori competere actio, ſi ſoluat ꝓ principali. Ideo autem cōpetit mandati, quia fideiuſſor ex mādato & prece principalis tenetur. No. ſummarium. Itē ꝙ fideiuſſor obligatur ex ſtipulatione non ſimplici pacto, ſecundū doc.hic.]

a ¶ Soluerit. ſiue ꝑ iudicem, ſiue non, ut ff. man.idemq;.§.fideiuſſores. Sed etiā in caſibus quatuor, antequam ſoluat, agit mandati: ut ſi hoc dictum ſit, ut añ tpˢ teneat. Item ſi fuerit condemnatus. Itē ſi cœpit bona ſua diſsipare reus. Item ſi diu ſtetit fideiuſſor in obligatione, ut C.manda.ſi pro ea, & ff.mand.l lucius. (j) alias non agit antequam ſoluat, ſed ſoluere debet, ut ff.de condit.indeb.l. indebitam. Sed etiam in caſibus nullo modo agit: ut ſi pro inuito, aut donandi animo, aut in rem ſuam fideiuſſit, ut ff.mand.ſi remunerandi.§. ſi paſſus. & lege ſi pro te præſente. Item ſi hoc actum ſit, ut non agam, ut ff. mand. ſi remunerandi §. marcellus. Item ſi mandatum non ſit obligatorium, ut infra mand.§. illud. Item & ſi fideiuſſor non oppoſuit exceptionē, quam debuit opponere, ut ff.man.ſi fideiuſſor. Accur.

¶ Vide ſimilem gl.in.d.l.ſi pro ea. ubi doct. late proſequunť ſingulos caſus: non eſt materia additionis.

ADDIT. (j) Intellige diu arbitrio iudicis, ſecundum communem opinionem. & rot.quòd debuit ſtetiſſe in obligatione: nec ſufficeret, quòd ſtetiſſet in promiſsione tantū uel fideiuſsione.

aliquid dare: minus eſt poſt tēpus dare.

¶ Fideiuſſor ſoluens pro reo habet cōtra eū mandati actionē. Ang.

¶ Si quid aūt fideiuſſor pro reo ſoluerit,[a] eius recuperandi cā habet cum eo mādati [b] iudicium. † Græce [c] fideiuſſor ἐγγυητης dicitur: qui plerūque ita accipitur, λέγω ὅτι ἐγγυῶμαι, θέλω. quod pro eo eſt, ac ſi dixerit, dico ꝙ fideiubeo, uolo.

¶ In ſtipulationibus ſolennitas intrinſeca præſumitur. Aret.

¶ In ſtipulationibus fideiuſſorū ſciendum eſt hoc generaliter accipi, ut quodcunq; ſcriptum ſit quaſi actum, uideatur etiam actum. [d] Ideoque

& alios caſus adde ad iſtam glo. ut per Ang.hic.

b ¶ Mandati iudicium.i. actionem, ſi interceſsit mandatum: uel etiam eo præſente fideiuſsiſſet, ut ff.man. qui fide. & l. ex mandato.

c ¶ Græce. facit ff. eod. græce. j. rñ. & j̃. quibus mod.tol.ob. §. ſed & græce. & ſupra de uer. obl. §.j.uer.utrū aūt.Accur.

ADDIT. Et aduerte ꝙ (ut etiam textus aperit) Engyitis græce dicitur latine fideiuſſor. Deinde ſequiť in textu, lego oti engyome thelo: quod ſic exponiť, lego dico, oti ꝙ, engyome fideiubeo, thelo uolo. dico, ꝙ fideiubeo uolo. & hoc eſt quod latinum ſtatim exprimit.

¶ In ſtipulationibus. Caſus. Quærebať, quia ſolennitas ſtipulationis requiriť in fideiuſsione, an ſi ſimpliciter ſcriptum reperiať quem fideiuſsiſſe, dicamus præſumi ſtipulationem præcedētē interueniſſe, & omnia ſolēnia: & uidebať ꝙ non: quia cum hæc facta ſint, non præſumunť.l.in bello.§.ſacte.ff. de capt.contrariū dť ea rōne, quia cum ſit ſolennitas intrinſeca, præſumiť. Item potes dicere noua rōne, quia cum fideiuſſio non ſit ſine ſtipulatione.l. blāditus. C.eo.ſi ſcriptū reperiatur fideiuſsiſſe, ex ui uerborum ſcriptum eſt ſtipulationem interueniſſe.

d ¶ Etiam actum .q.d. ſi ita dicit ſcriptura ac ſi uere ita fuiſſet factū, quod forte fuit uel non fuit actū, certe præſumiť pro ſcriptura, ut ſic uideať actū: & eſt hæc ſcriptura priuata: dicit.n.ſiquis ſe &c.& ex cauſa: unde incontinenti ꝓiudicat, niſi contra probetur, ut C. de non nu.pe.generaliter.& facit ad hunc §.ff.de uerbor.obliga.l.ſciendum.& C.

SYL. †alias Græce ſit fideiuſſor ita accipitur, τῇ ἐμῇ πίστει κελεύω ἐγώ. Sz & ſi dixerit θέλω ſiue βούλομαι: ſed & φημί: pro eo erit, ac ſi dixerit λέγω.

Fideiuſſor in iiij. caſibˀ agit ante ꝗ ſoluerit

Expoſitio græci.

SYL.

Scripturę & priuatæ & publicę ſtať, donec cōtrariū probeť.

de contrahen.ſtip.l.j.& ſ.tit.j.§. ſi ſcriptũ. In ſcriptura aũt publica conſtat ei ſtandũ multo magis, niſi cõtra probeť, ut C.de prob.cũ precibus.& in auth.de fide inſtr.§. ſi uero morianť.in prin. §. col.vj.(j)Itẽ no. hic pſumi oĩa ſolẽniť acta: qđ ptobant ſupradicte. ll. Accur.

A D D I. (j) Not. ſecũdũ Ang. hic, ꝙ falſitas iſtri, item ſolẽnitas,uel error ſcribentis, pñt ꝓbari p teſtes. Idẽ ĩ ſimulatiõe: dũmodo contractus fuerit ſine ſcriptis celebratus, licet ĩ ſcriptis redactus fuerit:alias ſi ĩſcriptis ſit celebratus,nõ ꝓbať niſi p cõtrariã ſcripturã:de qua materia uide.ſ.tit.j.§.itẽ uerborum.Ang.

constat, ſi quis ſcripſerit ſe fideiuſſiſſe uideri oia ſolẽniter[a] acta.[b]

¶ De literarum obligatione.

¶ Scribens ſe debere ex mutuo, quod non recepit, ſperans recipere, obligatur literis cũ effectu: olim poſt quinquennium, hodie poſt biennium.

OLIM ſcriptura[c] fiebat obligatio, quę nominibus fieri dicebatur: quæ nomina hodie non ſunt in uſu. Plane[d] ſi quis[e]

a ¶ Solenniter.i. & interrogationẽ factam fuiſſe: quam neceſſe eſt præcedere,ut ſ.de uerb.obl.in prin.& C.de contrahen.& commit ſtip.l.j.

b ¶ Acta. Sed contra.ff.de pub.in rem actio:quæcunq;.§.fi.Sol.ibi ſunt extrinſecæ ſolennitates de tutore & iudice,q debent adeſſe,cũ pupillus uẽdit.At hic actus promiſſionis nullus eſt ſine actu interrogationis. Vnde ex quo dixi, ſi deinbeo, uel promitto, intelligitur interrogatio facta eſſe quaſi pars promiſſionis:& ſic non eſt extrinſeca ſolennitas,cum ſit pars ſtipulationis.

SYL. ¶ Et ita communiter diſtinguitur in d.l.ſciendum.ff.de uer.obl. ubi eſt materia ſua ordinaria.]

Continuatio. ¶ De literarum obligatione. ¶ Iſta rubrica continuať ad præcedentia. Quia ſ. uiſum eſt de obligationibus, q̃ contrahunť re & uerbis,nunc ponit de ijs, quæ contrahuntur literis. Arct.

O Lim ſcriptura. ¶ Totus iſte titulus diuidiť ĩ duas partes.Primo ponit qualiter olim ſcriptura obligabatur,& eius correctio nem,& nouum ſtatutũ. Scđo ponit infra quantum tempus olim & hodie põt opponi exceptio non num.pec. Secunda ibi (Multum.)

¶ Olim ſcriptura. Caſus. Erit ſolum literaliter ſigurãdus: qa declarat tm̃ terminos huius obligationis literarũ, & narrat rõnẽ reſtricti tp̃is ad biennium. ¶ Verum ad pleniorẽ declarationem uide Fortu. in. l. legitima.col.v. ff. de pac.] No. ꝙ confitens ſe ex mutuo recepiſſe qđ non recepit,obligať effectualiter hodie poſt biennium. Item ꝙ multũ tp̃s diciť aliquando quinquennium, aliqñ biennium. Itẽ ꝙ obligatio oriť ex ipſa ſcriptura concurrente lapſu temporis. Itẽ ꝙ ex ea naſcitur condictio. Item ꝙ exceptio non numeratæ pecuniæ ultra biennium non opponitur.] SYL.

c ¶ Scriptura. i. ſolennitate quadam ſcripta, quæ per quædam nomina ſpecialia fiebat,ut ſubijcit.

d ¶ Plane. Licet dicta uerba in uſu eſſe deſierint,plane &c.

e ¶ Si quis.ſ. homo priuatus. Idẽ eſt & ſi fiat per alium, dummodo per publicam perſonam.

SYL. ¶ Quæ.ſ.ſcribat ipſum confeſſum eſſe recepiſſe: nam ſi ſcriberet ipſum recepiſſe, probaret inſtrumentum l. cũ precibus.C.de prob.]

¶ Aliud ſi per priuatam,ut C.de prob. inſtrumenta. At tamen contra.ff. de pign.l fideiuſſor.§. j. Sed ibi in ſcribentis præiudicium creditur. *(margin: Scriptura priuata qñ fidem faciat.)*

A D D I T. Not. regulariter ſcripturã priuatã nõ facere fidem. Fallit qñ hæc ſcriptura aliquid continet cõtra ſcribẽtẽ:qa nõ eſt uerisimile aliquẽ ſcribere contra ſe qđ ueritati non innitať, ar.l. exẽplo.cum ibi no.C.de prob. Fallit ſecundo,ſi talis ſcriptura priuata hẽt ſub

debere [a] ſe ſcripſerit [b] quod ſibi numeratū [c] non eſt, de pecunia minime numerata poſt multū [d] temporis exceptionem [e] opponere non poteſt. hoc enim ſæpiſſime conſtitutum [f] eſt. † Sic fit, ut & hodie [g] dū [h] quæri non poteſt, ſcriptura [i]

ſcriptionē triū teſtiū fide dignorū, auth. ſi quis uult caute deponere. C. q̃ poti. in pig. ha. Chriſto.

a ¶ Debere. ſ. ex cā mutui, & ſine ſtipulatione. Hæc.n. uerba non ſunt apta ad ſtipulationē ut. ſ. de uer. ob. §. j. ſi aūt ſine cā, non p̄iudicat, ut ff. de proba. cū de indebito. i ſi. Quid ſi ſtipulatio interuenit? Rñ. & tunc habet locū effectus huius tit. nam exceptionē in factū pōt opponere ut C. eo. l. cum ultra. & hoc ſi ſpe futuræ numerationis. alias ſi tanquā iam eſſet debitū, cum non eſſet, ſcienter confitetur, uī donare: alias, id eſt ſi non uult donare, ſed quia credit ſe ei debere, nō ualet ſtipulatio: quia obijcitur exceptio, ut ff. de reg. iu. l. cuius. & ff. de except. do. l. ij. §. ij. Et nota caute hic, q̃ per uerba præſentis tpis fit hæc obligatio, ut p̄ hæc, Scribo me debere. uel, Cōfiteor me debere. ut hic dr̃. & ſic eſt contra opin. noſtram, qua dicimus obligationē literis debere fieri p̄ uerba futuri tpis tm̃, ut C. de poſtu. l. ſi ſub ſpecie. ut, Scribo me daturū tibi x. ex cauſa mutui, ad inſtar ſtipulationis, quæ p̄ uerba futuri tpis tm̃ fit, ut ff. de uerb. obl. ſtipulationum. j. §. ſtipulatio. Sed certe nec h̄ dico, q̃ p̄ hæc uerba naſcatur nunc, & ut nunc, ſed quaſi ēt prius nata ſit, ſi confiteor per uerba præſentis uel præteriti temporis: & facit C. de epiſc. aud. l. ſi præſens. & C. eo. in cōtractibus. in prin. Vel apertius, non faciunt hæc uerba, ut obliget, ſed ut obligatus p̄ſumatur, licet habeam exceptionem. Vel uerius, licet apponam uerba præſentis uel præteriti temporis, tñ ſemper intelligunt futura. Quid enim prodeſt dicere, Confiteor me accepiſſe. x. uel, debere x. ex cā mutui. & hoc ſcribā, niſi intelligatur, & ideo reddam? Item quid ſi dicam, Recepi ab illo x. ex cauſa mutui. & hoc ſcribam? Reſpond. quidam non teneri propter ſupradictam rationem: quia per uerba futuri temporis debet fieri. Sed certe ſatis puto, quòd præſumatur obligatus: ſicut & cum ſcribo me debere, ut hic, non.n. uerbis, immo rebus legem imponimus, ut C. cōia de leg. l. ij. Vel dic q̃ ibi intelligitur futurum, ut prædixi.

Stipulatio tm̃ fit per uerba futuri tpis.

Lex nō eſt īponenda uerbis, ſed rebus.

b ¶ Scripſerit. i. ſcriptura cōfeſſus fuerit.

c ¶ Numeratū nō eſt. alias.n. ſi numeratū eſſet non literis, ſed re obligatus eſſet, ut ſ. quibus mo. re contrahi. obl. j. reſponſio.

† Hunc uer. declarat ſubtiliter So. z1. ī. l. j. colū. ij. nu. viij. ff. de cō di. inde.

d ¶ Multū. hoc exponit. j. prox.

e ¶ Exceptionē. ſ. non num. pecu. quæ pōt proponi, ſiue petat actor, ſiue non, ut arg. C. eo. l. ſi quaſi. & in ſcriptis, ſecundum quoſdam, ut in auth. de iē. non ſo. pe. ſuper dote. §. j. col. vij. uel forte illud ſpeciale in dote. Primum tñ ſecundum Ioan. uerius eſt. Accur.

¶ Et ita cōiter tenet ſecundū Chriſto. hic: & ſecundum Ang. hoc procedit, qñ non prouocatus oppoſuit, quia tunc ſuſtinet partes actoris.] ſ y 1.

f ¶ Conſtitutum eſt. a multis Imperatoribus qui fecerunt leges tales. C. eo. per totum uſque ad l. generaliter. nam poſtea Iuſti. ſunt.

g ¶ Hodie. Hic loquitur, quaſi ſupradicta loquantur ante tēpora Iuſti. & nūc ſubijcit q̃ hodie ſit idem. Vel dicit hodie. i. poſtquam cucurrit hoc tempus. ſ. quinquennium olim, hodie biennium, ut infra proxi. & ſecundum hoc non debet eſſe, & in textu. Accur.

* ADDIT Expone ibi ſic fit, id eſt, ſic fit ut & hodie poſt biennium obligetur, ergo etiam ante biennium, quia copula implicat l. ea tamen ff. de lega. iij. H. M.

h ¶ Dum quæri non pōt. i. dum querimoniam proponere non pōt de exceptione non num. pe. quia ex quo cucurrit tp̃s, obligabitur per ſcripturam ad dandum pecuniam non numeratam.

i ¶ Scriptura. i. per ſcripturā. Sed certe uidetur neminem ſcriptura uel literis obligari, ſed intellectu, qui ex literis percipitur & uerbis, ut ff. de act. & obl. l. non figura. quod quidam concedunt. Sed certe utrūq; facit ad obligationē, &

Lĩarũ obligatio tolli põt per contrariã ſcripturã.

ipſa figura literarũ, & conſenſus quem exprimunt: & quod d.l.dicitur, non figura.ſ.ſola. Item nunquid & per cõtrariã ſcripturã obligatio ciuilis nata poterit tolli: ut ſi creditor ſic ſcribit, Confiteor me ñ numeraſſe, uel te cõfeſſum nõ fuiſſe, uel illum ſoluiſſe? Reſpon. ſic, ut ff. de reg. iu. l. nihil tã naturale. Acc.

obligetur:[a] & ex ea naſcatur condictio,[b] ceſſante.ſ. uerborum obligatione.[c]

¶ Multũ[d] aũt tẽpus in hac exceptióe antea quidẽ ex principalibus cõſtõnibus[e] uſq; ad qnquennium ꝓcedebat: ſʒ ne[f] creditores diutius poſſint ſuis[g] pecuniis forſitã defraudari, ꝑ conſtõnem[h] noſtrã tp̃s coarctatũ eſt, ut ultra[i] biennii metas hmõi exceptio minime[k] extendatur. †

a ¶ Obligetur.ſ. ciuiliter, & nãliliter poſt biennium, quaſi bienniũ pariat nãlem obligationem. nã ante erat ciuilis tñ, non naturalis, cum nihil numeratum fuerat. Item ſi ciuilis non eſſet, fruſtra diceret habere locum exceptio. Dicimus ergo, ꝙ ſola ciuilis ſit ante biennium, ſed poſt biennium nãlis adijcit. Vel quod eſt uerius, non adijcitur, ſed prima ciuilis incipit hẽre uim naturalis & ciuilis: nã & ſtipulatio eſt de iure ciuili, habet tñ effectum nãlis obligationis & ciuilis: nam ciuilis per ſe non ualet ad exigendum, ut diximus ſupra de obliga §.j.

SYL. ¶ Communis doct. concluſio eſt, ꝙ ſtatim oriatur ciuilis, & nãlis poſt biennium, gl. in l. cum quis. C. de iu. & fac. ign. ſi tamen diſputando cupis contrarium defendere, uide Fort. in l. ſi unus. §. pactus. ff. de pac. col. xviij.]

Exceptio nõ nu.pec. ẽt poſt biẽniũ põt opponi.

¶ Item ſic eſt in re iudicata. Adhuc tamen dicunt quidam, ut Ioan. & Hu. ꝙ ſi uult poſt biennium exceptionem opponere, & probare ſibi nõ numeratam pecuniam, quòd admittitur: ſed ante biennium probat creditor, ut C. eod. l. ſi ex cautione. quod certe eſt æquum: & ita biennium hoc ſolum operatur, ꝙ probationis conuertatur onus: & ẽt pro his facit quod alias dicitur, ꝙ non fiant illicitæ exactiones, ut ff. de offic. præſi. l. illicitas. Sed certe aliter de iure vr̃. l. ut nullo modo admittatur etiã probans: nã ſacramentũ non poteſt deferre quod eſt ſpecies probationis, ut C. eo. l. in contractibus. §. illo & C. de iure deli. l. fi. §. licentia. Sed certe ſatis credo primum uerum & æquum. Nec obſtat quod de iuramento dixi, quia ex tempore illius l. in contractibus, nõ habet iuramentum uim probationis, ſi non uult aduerſarius, ut C. de iure iu. l. generaliter. §. ſinautem.

Iuramẽtum eſt ſpecies ꝓbationis.

SYL. ¶ Et ſic lapſus biennij ſolum operatur translationẽ oneris ꝓbãdi in aduerſarios.]

† Cõc. cũ hoc tex. gl. j. ante me. ibi, & hoc ẽ uerũ in c. ult. extra de ſol.

* ADDIT. Ex hac gl. collige, quod ille q opponit exceptionẽ nõ num. pe. ante bienniũ, non tenet probare fundamentũ ſuæ exceptionis, hoc eſt pecuniã non fuiſſe numeratã: imo agens tenet ꝓbare illã fuiſſe numeratã. Chriſt.

b ¶ Condictio.ſ. ex illa. l. C. de non nu. pec. l. in contractibus.

c ¶ Verborum obligatione. i. ſtipulatione. quæ uerbis fit: nã tũc titulus iſte ceſſat, & habet locum. ĩ. de uerb. obli. qñ accepit: uel habet locum exceptio in factum, ut C. eo. tit. l. cum ultra. quã do non accepit.

Multũ quinquẽniũ, & diu decenniũ cõprehendit.

d ¶ Multum. Quia poſt multum temporis exceptionẽ proponere non põt, ut ſupra in o lo diximus: quid ſit multũ, exponit hic. Et nota multum, pro quinquennio poni: ſed, diu, pro decennio ponitur, ut ff. qui & a qui. ſi cum fideicommiſſaria. §. ariſto.

e ¶ Conſtõnibus. Quas nõ habemus.

f ¶ Sed ne creditores. Non ſolum iſti, ſed ueri.

g ¶ Suis pecuniis. Subaudi ẽt. Nã occaſione hmõi ſi daremus longũ tp̃s, ẽt ueri debitores ĩterdũ talia opponerẽt: & ita occaſione liciti cõmitterent illicitũ, qđ eſſe non debet: ĩmo ẽt licitũ coarctat, ut uitet illicitũ, ut hic, & ĩ auth. de eccle. re. immo alie. in prin. col. v.

Liciti occaſione illicitum nõ debet cõmitti.

h ¶ Per conſtõnem. Vt C. de non nu. pec. l. in contractibus.

i ¶ Vltra biennij metas. Sic C. de omni agro deſer. l. qui agros. lib. xj.

k ¶ Minime extendatur. Et hoc in cã

mutui: ſi uero ex alia cauſa confiteatur in ſcriptis, ueluti emptionis, uel ſimili, incontinenti præiudicat ſibi: nec põt contra probari, niſi per aliam ſcripturam, ut C. de non num. pecu. l. generaliter.

SYL. ¶ Et rõ diuerſitatis eſt propter facilitatem petẽtis pecuniã mutuam, ut dclarat Chriſto. hic.] ¶ Item hoc in debitore confitẽte ſʒ in creditore confitente ſibi ſolutũ xxx. dies ſtatuuntur: niſi in caſibus, ubi incontinẽti præiudicatur, ut C. de non numer. pecu. in contractibus §. ſuper certis. &. §. ſed quoniam.

¶ De obligationibus ex conſenſu.

¶ In quatuor cõtractibus hic enumeratis ſolo conſenſu cõtrahiẽ obligatio hinc inde, etiam inter abſentes mediante nuncio uel epiſtola. Are.

SYL. ¶ Ratio diuerſitatis eſt, quia. l. præſumit debitores egentes magis inclinare ad confitendum ut ſuſcipiãt pecunias, q̃ creditores qui non ita egẽt, ut tenet Chriſto. hic Volo tñ te notare aliquos caſus, in quibus non habet locum talis exceptio. Primo, ſi confiteatur ſe in ueritate recepiſſe: talia .n. uerba faciunt, quòd talis exceptio non põt opponi, Bal. in c. ex inſinuatione, colum. ſi. uer. ſi confiteor. de procur. de quo per Decium in c. quoniam contra. in. iiij. not. de prob. in. l. ij. in. ij. not. C. de eden. Secũdo, ſi uerba fuerint geminata: de quo per Dec. in. l. j. col. pen. C. de pact. Tertio, ſi quis in mortis articulo confiteatur: de quo per Hippoly. de Marſil. in l. j. §. præterea, in. ij. colum. ff. de quæſtioni. Quarto, ſi confiteretur in iudicio: de quo per Decium in c. j. in. xj. colum. in princ. de iudic. Et plura alia in propoſito uide per Iaſonem in. l. qui pecuniam. ff. ſi certum pet. * & Fel. in c. ſi cautio. colum. x. de fide inſtrumẽ. qui latiſsime omnem hanc materiam proſequuntur.]

¶ De obligationibus ex conſenſu.

Continuatio. ¶ Supra dictum eſt de obligationibus, quæ uerbis & literis contrahunẽ, uerũ quia ſunt aliæ, quæ conſenſu contrahũtur, ideo de his ſubdit. Porcus.

Conſenſu. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in tres partes. Primo ponit quot caſibus quis obligeẽ ex conſenſu ſolo. Secundo, quare in his magis conſenſu ſolo q̃ in alijs obligatio cõtrahitur. Tertio ponit effectũ huius obligationis ponendo differẽtiam inter hunc cõtractũ & ſtipulationẽ. Secunda ibi (Ideo aũt.) Tertia ibi (Itẽ in his.) Diuiſio

Conſen ſu[a] fiũt obligationes in emptionibus,[b] ueditionibus, locationibus,[c] conductionibus, ſocietatibus,[d] manda-

SYL. ¶ Conſenſu fiunt obligationes. Caſus. Ita figurari poteſt. Dubitabatur, an in his contractibus hic enumeratis ſolo conſenſu naſceretur obligatio: qꝑpe in ſingulis aliis ſupra numeratis cõſenſus exigitur. ſed contrarium dicitur ex illa ratione, quia quamuis conſenſus in illis requiratur, tamen non requiritur ſolus, ſed una cum alijs ſolennitatibus uerborum uel rei, ut dicitur in text. Not. qui ſint contractus, qui conſenſu ſolo contrahantur. Item quare hi dicantur ſolo conſenſu conſtare. Item quòd in his uenit omne, quod æquum & bonum eſt. Secus in contractibus ſtricti iuris, & præſertim in ſtipulationem uenit quod eſt expreſſum l. quicquid aſtringendæ. ff. de uerborũ obligat.]

a ¶ Conſenſu. Sic ff. de actio. & oblig. l. conſenſu.

b ¶ In emptionibus. Vt ff. de contrahenda emptione, lege prima. §. finali & infra titulo primo, in principio.

c ¶ Locationibus. Vt infra titu. ij. in principio.

d ¶ Societatibus. Vt infra de ſocieta. in principio. Sed contra ff. pro ſoc. lege quarta. primo reſpon. Sed certe ibi non negatur, quin conſenſu contrahatur ſocietas: unde non eſt contra.

a ¶ Mandatis. Sed nonne in ſtipulatione conſenſus debet interuenire, ut ſupra de uerborum obligationi §. primo. uerſiculo ſed hæc. & ff. de pactis, lege prima. §. penultimo? Reſpondeo, ibi expreſſis uerbis debet eſſe conſenſus, ut ff. de uerborum obligationibus, lege prima, primo reſpōſo: hic autem etiam ſine uerbis & inter abſentes, ut infra proxime ibi inter præſentes tātum, ut ſupra de inutili. ſtipula. §. item uerborum.

d ¶ Item in his. Finit ſuperior differentia ad tria genera obligationum, hic autem fit differentia ad ſtipulationem, uel uerborum obligationem.

tis.[a] ¶ Ideo autem iſtis modis obligatio dicitur conſenſu cōtrahi, quia neque ſcriptura,[b] neque præſentia omnimodo opus eſt: at nec dari quicquam neceſſe eſt, ut ſubſtantiam capiat obligatio: ſed ſufficit eos, qui negocia gerunt, conſentire: unde inter abſentes quoque talia negocia contrahuntur, ueluti per[c] epiſtolam, uel per nuncium. ¶ Item in[d] his contractibus[e] alter alteri obligatur in id, quod alterum alteri ex bono & æquo præſtare oportet:[f] cum alioquin in uerborū obligationibus alius[g] ſtipuletur, alius promittat.

¶ De emptione & uenditione.

¶ Emptio contrahitur eo ipſo quòd de pretio conuentum eſt, licet nondum numeratum ſit, uel aliqua arrha data, ſi ſine ſcriptura fiat: aliter autem ſcriptura celebrata, erit emptiō perfecta, & non prius. Aretin.

e ¶ Contractibus. Qui fiunt cōſenſu.

f ¶ Oportet. Quaſi dicat hinc inde contrahitur obligatio etiam in iis, quæ non ſunt dicta: nam ueniunt uſuræ poſt moram ut ff. de actionib. empti. Iulianus §. ex uendito. idem eſt & in oībus bonæ fidei iudiciis, licet non ex cōtractu ſed quaſi naſcantur, ut. ī. de act. §. in bonæ fidei.

& tñ regulariter non requirit̄ ſcriptura, niſi tm̄ in quatuor caſibus ꝑ deſcriptis ut l. pactū qd̄ bona fide C. de pact. & ſic uř ꝙ iſte tex. ſit defectiuus. dic ſecundū Io. Fab. ꝙ hic contrahuntur obligationes efficaces, ibi non: uñ hic de obligationib. efficacī bus loq intēdit. Ang.

b ¶ Neque ſcriptura. Hic caute nota differentiam, quam facit inter hunc tit. & ſuperiores. Nam quod dicit, neque ſcriptura. in hoc diſcrepat ab obligatione literarum, † ut ſupra titu. primo. Item in eo, quod dicit, neq; præſentia. dicit propter uerborum obligationem, quæ inter præſentes fit, ut ſupra de inutil. ſtipulatio. §. item inutilis. Item in eo, quod dicit non eſſe neceſſe quid dari, ideo dicit, ut diſcrepet ab illa, quæ fit re, ut ſupra quibus modis re contrahitur obligat. per totum.

† Dic certe idem uř poſſe dici in oī bus pactis, quibus con trahit obliga.

SYL. ¶ Vel ſecundum Ioannem Fabr. ad differentiam contractus innominati, qui rei interueniu contrahitur lege ex placito. C. de rerum permutatione.] ex conſenſu, ut ff. de ſol. l. in iis. §. imperator

c ¶ Per epiſtolam. Vt ff. de rei uendic. l. quædam mulier.

g ¶ Alius ſtipuletur. Quaſi dicat, neceſſe eſt, quòd omnia deducantur in ſtipulationem. nam alias nihil uenit in talem obligationem, ut ff. de negocijs geſtis lege ſi pupilli. in ꝑ. & l. quia tantundem.

¶ De emptione & uenditione.

¶ Supra dictum eſt de obligationibus, quæ conſenſu contrahuntur: uerum quia illæ conſiſtunt aut in emptionibus & uenditionibus, aut locationibus & conductionibus, uel ſocietatibus, uel mandatis, ut ſupra titulo primo, in principio: ideo de his tractaturus incipit de emptione & uenditione. Porcus. Continuatio.

* ¶ Materiam emptionis & uenditionis tractat plene Aret. in. §. actionum, infra de actio.] SYL.

Diuiſio

EMptio. ¶ Totus iſte tit. diuiditur in quinque partes. Primo, qn̄ emptio & uenditio contrahatur, & qn̄ àb ea poſsit recedi. Secundo, ꝙ p̄tiū debet interuenire. Tertio quando emptio ē perfecta, ad quē ſpectat periculū rei uēditę. Quarto, an ſub cōditione poſsit emptio celebrari. Quinto, quibus caſibus emptio eſſe nō poſſit. Secunda ibi (Pretium autem.) Tertia ibi (Cum autem.) Quarta ibi (Emptio tam ſub conditione) Quinta ibi (Loca facta.)

†Ad hoc prīcipio. uide Fort. in l. iuriſgentiū. col. iiij. in ſi. ff. de pact.

EMptio † & uēditio cōtrahitur [a] ſimul atque [b] de pretio conuenerit, q̃uis nondū p̄tiū numeratum [c] ſit, ac ne arrha qdē data fuerit. Nā quod arrhæ [d] noīe daſ, argumentum eſt

SYL. ¶ Emptio & uenditio. Caſus deberet potius literaliter poni. tradit enim regulam, qualiter emptio contrahitur, diſtinguendo, ꝙ ſi contrahiſ ſine ſcriptis, ſatis eſt ad ſubſtantiandam uenditionē pretij conuentio. Nulla enim requiriſ ipſius rei traditio, quia alias non conſenſu ſed re contrahereſ: nec requiriſ aliqua forma uerborum ut in ſtipulatione, ſed ſolus conſenſus ſufficit. Si uero fiat in ſcriptis, requiriſ perfectio ſcripturæ publicæ uel priuatæ, ante cuius perfectionē licet reſilire cuilibet ex cōtrahentibus a contractu, niſi quid arrharum noīe datum ſit. tunc enim quia res non eſt integra, non licet recedere a contractu. & ſic habes ex his rōnes decidendi huius princ. ex quo not. ꝙ emptio ſolo conſenſu perficitur. & iō nec rei traditionem, aut numerationē pretij, aut dationē arrharū exigit: quia hoc non ad ſubſtantiam ſed ad probationē & executionem ipſius cōtractus requiritur. Item ꝙ arrha eſt argumentū emptionis non ſubſtantia. Item ꝙ ſcriptura non eſt de ſubſtantia huius contractus. Item ꝙ aliqn̄ contractus emptionis fit cum ſcriptura: & tunc non diciſ perfectus niſi perfecta ſcriptura. Item ꝙ paria ſunt ſcripturā factā eſſe manu propria, uel aliena & ſubſcriptā a contrahentibus. Itē ꝙ ſi aliquē pœniteat, ꝑdit arrhas, ſi eſt emptor: ſi uēditor, reſtituit duplum.]

a ¶ Contrahitur. Hic not. tribus modis perfici emptionem.

¶ Intellige quando eſt facta ſine ſcriptis & datione arrharum, quia alias ꝓcedunt quæ infra dicuntur in uerſi. in iis.] SYL.

¶ Vno modo. ſ. ex quo non poſſunt diſcedere cōtrahētes, ut C. de act. & oblig. l. ſicut in initio, ſecundum quem modum etiam cōditionalis emptio eſt perfecta.

¶ Aduerte quia illa. l. ſicut. vſ potius facere in contrarium: quia dicit ꝙ conſtitutæ obligationi non pōt renunciari, ſed condōnalis non eſt conſtituta. l. cedere diem. ff. de uerb. ſign. ergo &c. Tn̄ in contrarium facit l. neceſſario. §. ꝙ ſi pendente. j. ubi diciſ, ꝙ tranſmittitur, ergo eſt: & ad legem ſicut. reſpō. quia eſt conſtituta. non orra. SYL.

¶ Secundo modo, qn̄ eſt pura: & tunc incipit periculum rei ad emptorē pertinere, ut. ff. de peri. & commo. rei uendi. l. neceſſario. in prin. & ita contrahitur hic ſiue perficitur. Tertio, quando res traditur, dicitur plus perfici adhuc ſiue impleri, ut ff. de actio. empt. ſi quis rem alienam.

ADDITIO. Et iſta inducit Io. Fab. ad deciſionem quæſtionis, an & qn̄ ex conſuetudine domino uel proximio per rei uendic. ius aliquod quæſitum eſſe cenſeatur.

b ¶ Simul atq;. i. ſtatim poſtquam, ut ſupra de rer. diu. §. ferę.

c ¶ Numeratum ſit, nec aliquid datū loco pretij, ut ſupra tit. j. in prin.

¶ Hęc gl. ſentit, ꝙ poſsit dari res pro pretio, & male: quia tunc eſſet permutatio, ut. j. eo. §. itē pretium. Nec obſt. tex allegatus, quia ſi referaſ ad emptionem, de qua habeſ ibi in prin. debet intelligi ſecundum. §. item pretium. ſi ad alios contractus, ſtat proprie, & ſimpliciter procedit ut loquitur.] SYL.

d ¶ Arrhæ. ut ff. eodem. quod ſæpe. in princip.

Vendō fit i ſcriptis & ſine ſcriptis.

emptionis [a] & uenditionis cōtractæ. Sed hoc quidem de emptionibus & uenditionibus, q̄ ſine ſcriptura [b] conſiſtūt, obtinere oportet: nā nihil a nobis in hmōi emptionibus & uenditionibus [c] innouatum eſt. In ijs aūt, q̄ ſcriptura cōſiciunt, [d] non aliter perfectam eſſe uendōnē & emptionē cōſtituimus, [e] niſi & inſtrā [f] emptionis fuerit cōſcripta, uel manu propria cōtrahentium, uel ab alio quidem ſcripta, a contrahentibus [g] aūt ſubſcripta: & ſi p tabellionē fiunt, [h] niſi & cōpletiones [i] acceperint, [k] & fuerint partibus abſoluta. [l] Donec.n.aliquid deeſt ex his, & pœnitentiæ locus eſt, & poteſt emptor uel uēditor ſine pœna [m] recedere ab emptione & uenditione. Ita tamen impune eis recedere concedimus, niſi iam arrharū noīe aliquid fuerit datū. Hoc enim ſubſecuto, ſiue in ſcriptis ſiue ſine ſcriptis uēditio celebrata eſt, is, qui recuſat adiplere contractum, ſi quidē eſt emptor, perdit

a ¶ Emptionis & uenditionis contractæ. Nō aūt eſt de ſubſtantia cōtractus.
b ¶ Sine ſcriptura. Id eſt ſolennitate ſcripturæ.
c ¶ Venditionibus. ſ. quæ fiunt ſine ſcriptura.
d ¶ Scriptura cōficiunt. Patet hic, q̄ alia eſt emptio ſiue uēditio in ſcriptis, alia ſine ſcriptis. In ſcriptis dicitur, qn̄ hoc agunt cōtrahētes, ut nō aliter ualeat cōtractus, niſi fiat ſcriptura, ſecundū quoſdā: qđ non iudimus in uſu. Alii dīt, ut P. q̄ ſufficit, q̄ contrahētes uel aliqs eorū dicat ī princ. cōtractus, q̄ inde ſcriptura fiat licet non dicat, q̄ aliter nō ualeat niſi fiat: & hoc approbo, ut C. de fi. inſtr. l. contractus. ibi, illos tn̄ quos in ſcriptis fieri placuit &c. Si aūt ſimpliciter fiat contractus, ſed poſtea ad probationem fiat ſcriptura, ualet quod actum eſt, & ēt ualuiſſet ſine ea, ut ff. de pig. contrahitur. Et eodem modo dico eſſe intelligendū ubicunque dicitur lege, contractum aliquē in ſcriptis fieri, uel diſtractum, ut C. de teſt. l. teſtium. & in auth. de teſti. §. & licet colla. vij.

SYL. ¶ Et hæc opi. plac. communior uī ſecū dn̄ Chriſt. hic, quia actus in ſcriptis dr̄ ille, ad cuius ſubſtantiam requirit ſcriptura, non qn̄ fit ad probationem.]

¶ Sed cum fiat in ſcriptis hmōi uenditio, & ſine ſcriptura non ualeret, quare non dicit obligatio literarū? Rn̄. quia aliud habet nomē. ſ. emptio: & uerum eſt hoc nomen: at in mutuo non eſt uerum mutuatum eſſe: tunc enim re eſſet obligatio contracta, ut ſupra de lite. ob li. in prin. uerſi plane.

e ¶ Conſtituimus. Præteriti tp̄is. eſt & dic, ut C. de fid. inſtr. contractus.
f ¶ Inſtrā emptionis. Quæ uulgo rogationes dicunī, ſecūdum Ioan.
g ¶ A contrahentibus. ſ. utroque. ſ. emptore & uenditore: & talis ſubſcriptio fit & alias, ubi contractus fit alius in ſcriptis, ut ī auth. de fide inſtr. §. ſi quis igiī. &. §. ſed & ſi quis aut mutui. &. §. ſeq.
h ¶ Fiūt. ſ. hæc inſtrā. & ſubaudi, nō aliter ualeant, niſi & comple. &c.
i ¶ Completiones †. i. mundū cōpleſſi. †alias. i. complementū.
k ¶ Acceperint. ſ. ab eodem tabellione, & a partibus, ut ſubiicit.
l ¶ Abſoluta. ut quia lecta fuerint partibus, & laudauerint. Vel dic abſoluta id eſt ſubſcripta.

SYL. ¶ Vide gl. in. l. fideicommiſſa. §. j. ff. de leg. iij.]

m ¶ Sine pœna. Sed q̄ro ſine pœna, cū ſtatim in arrhis eū puniat? Rn̄. ſine pœna intereſſe, & iuriſiurandi in litē. Nā hæc pœna eſſet quantum ad ſoluētem, licet non quantum ad accipientem, ut ff. ſi quis ius di. non ob. l. j. §. fi.

SYL. ¶ Vide ibi gl. in uer meram pœnam, & dic q̄ hmōi pœnæ reſpectu ſoluentis tn̄ debentur etiam in foro conſciētiæ, ut per Dec. in c. j. in. j. lect. in. xj. col. de conſtit.]

qđ dedit: ſi uero uenditor, duplũ reſtituere cõpellit,[a] licet ſuper arrhis nihil expreſſum[b] † ſit.

¶ Emptio nõ põt eſſe ſine certo pretio: ſed ſi pretiũ in alterius arbitrium conferaẽ, tunc uẽ emptio facta ſub condõne: ut ſi ille fuerit pretium arbitratus, ualeat emptio: alias ſecus. & idem in locatione. Are.

¶ Pretiũ aũt conſtitui oportet: nam nul

¶ Non aũt ab arrhis aliter liberaẽ, ut ſubiicit, ita tñ &c. Itẽ iſte talis non facit contra legẽ. C. de act. & obl. ſicut. cũ hoc lex ſibi permittat. Et not. ꝙ huius legis permiſſio eſt cũ aliqua pœna. Argu. cõtra in auth. conſtõ quæ de dig. §. illud, coll. vj. Sed ſi nõ eſt ſubſcriptũ, & tñ res eſt tradita, an ualeat translatio? Quidã dicũt ꝙ non, ut C. de ſuffrag. l. unica. Alij cõtra, ut C. ſi quis alteri uel ſibi. l. multum intereſt. & ff. de dolo. l. & eleganter. in princ. Diſtingue, aut ꝑ errorem, aut ſcienter.

†alias E.

a ¶ Compellit. Sed qua actione? Reſp. condictione ex. l. iſta, & ex. l. illa. C. de ſide inſtr. cõtractus. Vel ẽt ꝑ officium iudicis, ut arg. C. de reſcin. uend. l. ij. Itẽ ꝑ actionẽ ex empto, ſi tamen ſiebat uẽdõ ſine ſcriptis: nã ſi fieret in ſcriptis, nec eſſet mundũ completũ, nõ ageret actione ex empto, cum non eſſet adhuc uenditio, ut hic dr, ſed ꝑ cõdõnem ex. l. uel officio iudicis, ut dictũ eſt. Sed nũquid ultra hanc duplicationẽ arrharũ teneẽ uenditor ad intereſſe ſi non tradat, ut ff. de act. emp. l. j. & l. ex empto. §. idem ait? M. & Azo dicunt ꝙ non: quia ſibi ꝓiudicauit accipiendo arrhas: ſicut & alias ſibi ꝓiudicat quis ſibi eligendo, ut ff. de trib. act. qđ in hæredem. §. eligere. Item quia hoc uideẽ agere contrahentes inter ſe, ut amiſſione & duplicatione arrharum debeant eſſe contẽti: ergo pro expreſſo eſt habendum, ut ff. ſi cer. pe. cũ quid. Item facit. ff. de lega. ij. l. cũ filius. §. uariis. B. & Io. contra. Dicunt. n. adhuc poſſe agi ad hoc ut tradatur, uel ad intereſſe, ita ut arrhę in intereſſe computentur. † & facit pro eis ff. de teſta. mil. l. iij. & ff. de inof. teſt. mater. & C. de pac. do. l. fi. facit melius. ff. de act. emp. & uendi. prædia. in fi.

Venditor utrũ ultra arrharum duplicaiũ ꝑditionẽ teneaẽ ad intereſſe.

†Et ſic ad intereſſe agitur, quatenus eſt ul-

ſ y l.

¶ prima opi. cõiter tenetur, ſecundum Chriſto. hic.]

¶ Sed quid ſi dederit pro arrhis & pro pagamento? Rñ. pactum ſeruandum. i. non põt diſcedere, ut ff. de pact. in traditionibus. Et no. duo operari: unum, ut arrhæ debeant duplicari uenditore pœnitente. Itẽ ut emptio remaneat firma, & agaẽ ad intereſſe. Item emptore pœnitente eadẽ duo operaẽ. Acc. Flor.

tra arrhas: q́ opi. uerior eſt, ſecũdũ Aug.

ADDIT. Et tunc non totũ, ſed qđ pro arrhis dũtaxat datũ eſt, duplicaẽ. Et no. ꝙ ubi uenditor ſe noĩe emptoris poſſidere conſtituit, non põt agere ex empto, ut tradat: ſed aut rei uendicatione, uel publiciana ſimul, aut uti poſſidetis, ut dicit gl. in auth. ſacramenta puberũ. C. ſi aduer. uen. Ang.

b ¶ Nihil expreſſum eſt. i. nihil dictũ fuit a partibus quid ſuper arrhis fiat altero pœnitente.

¶ Pretium. Caſus. Ita figurari põt in ſecũda parte: nam in prima, ꝙ pretium dẽat eſſe certũ, cũ ſit notiſſima regula requiſita ad ꝑfectionẽ uendõnis, nõ exigit caſus figurationẽ. Quæſitũ fuit, an ualeret emptio pro pretio declarãdo ꝑ Titium: & uidebaẽ ꝙ non, quia tunc nõ erat certũ pretium. ſed deciditur cõtrariũ, ꝙ imo emptio non eſt pura, ſed cõditionalis ſi ille arbitrabitur: & ſic non eſt ꝑfecta, ſed eius perfectio pẽdet. Sed tunc obſtare uidebatur, quia alias habemus, ꝙ eo non arbitrante, in cuius arbitrio remiſſa erat declaratio, recurriẽ ad iudicem: unde ſic in emptione, eo non arbitrante nõ erit condõnalis emptio, quaſi expiret ſi non arbitreẽ, ſed ibit ad iudicẽ, qui declarabit ipſe, iuxta l. ſi quis arbitratu. ff. de uerb. obl. & ſic ẽmptio ſuſcipiet perfectionem. ſed contrarium dr hic, quòd immo expirat emptio, quia commiſſa in caſu noſtro eſt ſubſtantia contractus in arbitrium perſonæ certæ: tunc. n. non receditur a ꝑſona certa. ſed euaneſcit actus, ut hic dr. No. ꝙ ad ſubſtãtiã emptionis reqritur certitudo pretij. Itẽ ꝙ paria ſunt ꝓiđ ſ y l.

ab initio certis apponi,& ex poſt facto certificari.Itē ꝙ declaratio quantitatis pretij conſerri pōt in arbitrium tertij. Itē ꝙ eo non arbitrante deficit contractus. Itē ꝙ ualet argū de emptione ad conductionem.]

la emptio ſine ꝑtio eſſe[a] pōt.Sed & certum[b] eſſe pretium[c] debet alioquin ſi inter aliquos ita conuenerit, ut quanti Titius rem æſtimauerit,tanti ſit empta:inter ueteres ſatis abūdeq; hoc[d] dubitabatur,† conſtaret ne uēditio,an non.Sed noſtra deciſio[e] ita hoc cōſtituit, ut quoties ſic compoſita ſit uenditio,quanti illę æſtimauerit[f] ſub hac cōditione ſtaret cōtractus: ut ſi quidem ille, qui nominatus[g] eſt, pretium definierit,[h] tunc † omnimodo ſecundū eius æſtimationē & pretium perſoluatur,[i] & res tradatur,[k] & uendi

† alias ſi conſtitit uendō, ſiue nō.

a ¶ Eſſe ꝑt. ut ff.eo.l. ij. & C. eodem l empti.

b ¶ Sed & certum. No. duo: & ꝙ ꝑtiū debet eſſe, & ꝙ certum.

c ¶ Pretiū. Repetit de pretio ꝙ debet interuenire, ut addat duo.ſ. ꝙ ſit certum,item in pecunia numerata.

d ¶ Hoc dubitabatur.i.de hoc.

e ¶ Deciſio.Vt C.de contrahen. emp. l.fina.

f ¶ Aeſtimauerit. Not. ꝙ caute ponit de tertia perſona: nam ſecus ſi in contrahentis arbitrium, ut dicemus infra eo.§.emptio.

g ¶ Nominatus eſt. Quid ſi in innominatum contulimus: ut, Vendo pro quanto ęſtimabitur? Rñ.non ualet,inſtar locationis ſic factæ, ut ff.loc.ſi merces.in prin.niſi in uno caſu, qui eſt de pign.l.ſi fundus.§.fi.Accur.

ADDITIO. Sol. ex præcedentibus contractibus, quorum occaſione deueniē ad uenditionem, poteſt ſuper declaratione pretii officium iudicis implorari, ut ibi: ſecus ſi nullus præceſſiſſet contractus,ut hic.Ang.

h ¶ Definierit. Etiam inique:quia a ꝑſona inſerta non receditur,ut ff. de uerbo.obl.ſi quis arbitratu,(j) & hoc uerū eſt,qñ id,quod eſt de ſubſtantia contractus, appoiē: ſed ſecus ſi conferatur quod eſt de accidente contractus: nam tunc ad arbitrium boni uiri recurriē,ut ff.eo.hæc uēditio,& ff.pro ſocio.l. ſi ita coita.& l.ſi ſocietatem.j.& ff.loc.l.ſi in lege. in prin.quæ omnes hinc ſunt contrariæ. & hoc ſecundum Ioan.

¶ Hæc opi.cōiter approbaē,& in gl.in l.in uendentis.in gl.magna.C.eo. tit.] SYL.

¶ Sed ſcd̃m Azo. hoc redigiē ad arbitrium boni uiri: & ſic non contradicūt d.ll.Nec obſt.d.l.ff.de uerb.obl. ſi quis arbitratu,qa ibi non fuerat arbitratus: quo caſu concedo non recurri ad boni uiri arbitriū.Sed qñ dr̃ inique definiri? Rñ. forte ultra dimidiam iuſti pretij, ut ar.C. de reſcin.uen.l.ſi uolūtate. & l.ij. Vel (ut puto) iudicis officio expediē, ēt ſi minor ſit deceptio,dummodo non minima,ut ff.de in integ.reſti l ſcio. nam non tm̃ ſibi committiē in alienis, quātum ipſis dominis liceret,ut ff.ſol.mat.l.ēt.§.j.&.l.ſi conſtante.§.ſi maritus.

Notabilis qō.

† alias oino.

* ¶ Ad iſtam gl.in uerſi. Vel ut puto. Vide Tiraquel.in repet.l.ſi unquam.ſuper uer.omnia uel partem.num.xxx.C. de reuo.don.] SYL.

ADDITIO. (j) Hoc reprobāt doct.quia qñ non fuit arbitratus, recediē ab eius perſona, etiam ſi de ſtando ſuæ ſententiæ iuratum fuerit.l. ſi libertus iurauerit,ff.de ope.lib. & c. quintauallis.extra de iureiur.Ang.

i ¶ Perſoluaē.Ita ꝙ fiat accipientis,ut ff.de act.emp.ex empto.§.j. etiam uſuræ poſt moram,ut ff. de act. empt.l.Iulianus.§.ex uendito.

k ¶ Tradaē.Caute dicit,tradaē, & non detur:nam non tenetur facere accipiētis,ſed de euictione ſe obligare,ut ff.de act.emp.ex empto.in prin.

¶ Cōis & fere oīum eſt hęc ſnīa in.l.fi. ff.de condi.cau.da. contra quam in diſputando tenet For.Hiſp.in.l.iuriſgentium.in prin.in.v.col.ff.de pact.] SYL.

¶ Sed uunqd ꝑciſe teneē ad rē tradendā? M.dicit ꝙ ſic:& facit pro eo qd̃ hic dr̃,oino tradaē &c.& ff.de rei uend.qui

Vēditor an teneaē ꝑ-

tio ad effectū[a] perducat: emptore quidem ex empto [b] actione, uenditore ex uēdito agente. Sin aūt ille, q noīatus eſt, uel noluērit, uel non potuerit pretium definire, tunc pro nihilo [c] eſſe uenditionem, quaſi nullo pretio ſtatuto. [d] Quod ius cū in uenditionibus nobis † placuit, non eſt abſurdū & in locationibus[e] & in conductionibus trahere.

¶ In emptione & uēditione pretiū debet eſſe in pecunia numerata: alias eſt permutatio, quæ eſt contractus ſeparatus ab emptione. Arc.

¶ Itē [f] ptiū ī numerata pecunia cōſiſtere dēt. Nā † & i cæteris rebus an ptiū eſſe poſſet, ueluti an hō, aut fund' aut toga, alterius rei ptiū eē poſſet, ualde qrebat. Et Sabinus & Caſſius ēt in alia re † putabāt [g] pretiū poſſe cōſiſtere: unde illud eſt, qđ uulgo dicebatur, per mutatione rerū emptionē & uendōnem cōtrahi: eamq; ſpēm emptionis & uendōnis uetuſtiſſimā eſſe: argumētoq; utebanī † Græco poeta [h] Ho

precise ad rem tradēdā uel ad ī tereſſe. reſtituere. & j. de do. §. alie. Sed B. contra. dicit. n. eum liberari pſtando intereſſe: & facit pro eo. ff. de act. empt. l. j. j. reſpon. & l. ex empto. §. idē ait, & C. de actio. emp. l. iiij. Sed forte hic poſſet diſtingui, an uenditor habeat rem, & tūc ſnia M. tenet p ſuas ll. an nō hēat rē, & tūc aut dolo uel culpa deſijt cā hēre, in fraudē puta emptoris, & tūc ſnīa B. tenet aut ſine dolo, & culpa, & tūc nō tenet uēditor, ut. j. eod. §. cū aūt. eſſet n. ualde mirū quod ait B. ut ſic cōpellatur eſtimationē p re recipe, ut ff. ſi cer. pet. l. ij. §. ij. & C. de fideic. li. l. ſi. Itē ſic improbe pacta rūpere, cū ptor dicat, pacta ſeruabo, ut ff. de pact. iuriſgentium. §. ait prætor.

† alias placuerit.

SYL. ¶ Cōcordia gl. cōiter tenet a doct.]

a ¶ Ad effectum perducatur. ſ. iam dicto modo. ſ. per traditionem rei & ptij, ut infra qui. mo. tol. obl. §. ſi.

b ¶ Ex empto. No. quòd ex empto emptor, ex uendito uenditor agit, ut hic, & ff. de act. emp. l. ex empto. j. reſpon. & l. Iulianus. §. ex uendito.

c ¶ Pro nihilo. ut nec ad boni uiri arbitrium recurrat, ut modo diximus: ſed legatum non ideo eſt pro nihilo ſic relictum, ut C. com. dele. ſi duobus. §. ſed & ſi quis. ſed ibi fauore ultimæ uoluntatis, ne pereat.

ADDIT. Hoc uerū intellige cū diſtinctione, an fuit datū arbitriū conditionaliter, an non, iuxta. l. j. cū materia.

ff. de le. ij. Itē quo ad ſubſtantiā legati, non quo ad pœnæ commiſſionem, ut l. multa. in prin. ff. de cond. & dem. Aug.

d ¶ Pretio ſtatuto. ſine quo eſſe non pōt uenditio, ut in princ. huius. §.

e ¶ Et ī locationib. ut ff. loc. ſi merces. in prin.

¶ Itē ptiū. Caſus. Aliter non figurabit, quia tex. ipſe ponit caſum, & arguit ad ptes, & approbat ſentētiā Proculi rōe ipſius, q̄ hic non allegat ſed ī. l. j. i ſi. ff. e. qa ſicut aliud eſt uēdere, aliud emere, ſic aliud ē ptiū, aliud merx: qđ i pmutatione diſcerni non pōt, uter ſit emptor uel uenditor. No. q ptiū dʒ eēſ ī pec. num. alias ē pmutatio & ſic dēt diſcerni a re uēdita. Itē q auctō. poetarū pnt allegari. Itē q illa ſnia ꝓualet, q̄ ualidioribus fulcit rōnibus.]

SYL.

† alias nō ē, &c.

† alias putauit.

† alias Græci poete Homeri.

f ¶ Itē pretiū. dixit pretiū debere certū eſſe, nunc dicit q in numerata pecu.

g ¶ Putabant. ſed male, ut. j. dicam.

* ADDI. Pro illorū tamē opi. facit qđ ſcribit Iuſtinus li. iij. Emi ſingulas res nō pecunia, ſed cōpēſatiōe merciū Lycurgus iuſſit, auriq; & argenti uſum uelut oīum ſcelerum mām ſuſtulit.]

h Homero. Not. arg. q auctoritates auctorū & philoſophorū ſunt in cauſis allegandæ. ſic. ff. de ſol ſi pater. & ff. de iud. proponebat. & ff. de ſta. homin. l. ſeptimo. Sed interdū redarguunt, ut hic, & ff. de re. di. in tm̄. §. ſi. & l. ſed diui.

¶ De hoc uidēda ſunt, q̄ ponūt doc. ī. l. j. ff. ſi cer. pe. & ibi Dec. col. vj. Tamen SYL.

mero, qui aliquam partem exercitus Achiuorum uinum ſibi cōparaſſe ait permutatis quibuſdam rebus,[a] his uerbis:[b]

ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες ἀχαιοὶ,
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δὲ αἴθωνι σιδήρῳ,
ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτοῖσι βόεσσιν,
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσι.

Diuerſæ ſcholæ[c] auctores contra ſentiebant: aliudq; eſſe exiſtimabant ꝑmutationem rerū, aliud emptionem & uenditionem: alioqui nō poſſe rem expediri[d] ꝑmutatis rebus, quę uideaт res ueniſſe, & quæ pretij noīe data eſſe: nam utranq; uideri & ueniſſe, & pretii noīe datā eſſe, rōnem non pati. Sed Proculi ſententia dicentis permutationē propriam eſſe ſpēm[e] contractus a uenditione ſeparatam, merito præualuit: cum & ipſe aliis Homericis † uerſibus † adiuuabatur, & ualidioribus rationibus † argumentabaт. Quod & anteriores diui principes admiſerunt, & in noſtris Digeſtis[f] latius[g] ſignificatur.

aduerte quia hic merito allegabaт, quia tractabaт de ꝓprietate uerbi, emptio: quorum uerbyrum ſignificatione poetæ ſæpe abutuntur.]

a ¶ Rebus. puta equis.

b ¶ His uerbis. ſ. græcis, quæ legi nō poſſunt. Accur.

SYL.

* ¶ Vide Bud. in Anno. ad Pād. ī l. j. eo. tit. & Alcia. lib. ij. Prætermiſ. qui Homericos uerſus Latinos fecere.]

ADDIT. Hi Homeri uerſus ſunt ī ſeptimo Iliados, quorum ſenſus ē: Enthē ariuizōto carcomoontes Achei i. Tunc iam uinum emebant comati Achiui. Alli mē chalco, alli de ethoni ſidiro. i. alij certe ære, alii ſplendido ferro. Alli de rhinis, alli dautiſi boeſſin. i. Alij uero corijs, alii ipſis bobus. Alij dandrapodeſsi. Alij mancipijs. Vides igiт mentem tex. optime probari ꝑ iſtud græcum. Græci enim pro uino dederunt aliqui æs, alii coria, alii ipſos boues, alii mancipia.

Expoſitio græci i tex. poſiti.

c ¶ Scholæ. ſingularis numeri eſt hic, ſic infra man. §. is qui exequitur.

d ¶ Expediri. i. cognoſci.

e ¶ Spēm contractus. ſ. innominati: nā non habet nomen ſuū, ut ff. de rer permu. l. j. §. item emp. io. Sed quare dr̄ innominatus, cum ita curiale nomen habeat? Rn̄. quia illi contractus ſunt nominati, qui ſtatim ut fiunt pariūt actionem, ut ff. de pact iuriſgentium. in princi. ſiue fiant conſenſu, ut uenditio, ut ſupra eod. in princ. ſiue re, ut mutuum, ut ſupra quibus mod. re contrahi. oblig. in princ. At permutatio nec ex pacto parit actionē, nec ex re, ſed parit ex utroq; ſ. poſtea dudum re interueniente ex pacto primo, ut ſubtiliter colligiт. C. de rer. permu. ex placito. Et ex hoc contractu oritur actio præſcriptis uerbis, ut infra de act. §. actionum. & condictio ob cauſam, ut ff. de præſcrip. uerbis l. naturalis. §. j.

Contractus nominati q ſunt.

* ADDI. Nota quod ſunt quidā contractus nominati, & quidam innominati: de quibus ī dicta l. iuriſgentium in princ ff. de pact. in. l. naturali per totum. ff. de præſcrip. uerb. & naturam talium contractuum habes in glo. unde dixerunt quidam, quod donatio erat contractus innominatus: quia ex ſe non pariebaт actiōnem, cum detur condictio ex. l. ſi quis argentum. C. de dona. Chriſto.

¶ Cōis opin. eſt hic, & in. l. iuriſgen. ff. de pact. ꝙ permutatio ſit contractus innominatus: cuius contrarium diſputando tenet For. Hiſp. ibi in princ. col. xv. melior tamen ratio eſt, quare dicit innominatus illa, quam ponit gl. in rubr. C. de rerum permu. & illam magis communiter ſeq. doc.]

f ¶ Digeſtis. ut ff. eodem. l. j. §. primo. Accurſius.

g ¶ Latius. i. melius & apertius in ff. dicitur quam hic.

† Vide Alci. li. Præter. ij. ti. de contrahē. empt. ubi Homeri uerſus reponit.

† alias adiuuaretur.

† alias argumētaretur.

SYL. Permutatio duas actiones parit.

¶ Rei uenditæ ĩ ſpecie commodum & incommodũ ſpectat ad emptorẽ ẽt ante traditionẽ niſi in ea dolum uel culpam uenditor commiſerit, cuius nomine cõuenit. & quoties quis ideo tenetur, quia actionem habet, eam cedendo liberatur. Angel. Aret.

¶ Cũ aũt emptio & uendõ contracta ſit, (qđ effici diximus[a] ſimul atq; de pretio conuenerit, cum ſine ſcriptura res agitur) periculũ rei uenditæ ſtatim[b] ad emptorẽ pertinet, tametſi adhuc

SYL. ¶ Cũ aũt emptio. Caſus. Ita figurari põt. Quæſitum eſt ante traditionem (perfecta nihilominus uenditione) cuius ſit periculum: & uidebatur eſſe uenditoris, quia res perit domino. l. incendium. C. ſi cer. pet. dñs autẽ eſt uenditor ante traditionem ut hic dr̃ in fine: ergo ipſi perire & damnũ eius eſſe debet. Contrarium decidit hic ea rõne, qa cum teneat uenditor ad tradẽdum, ſi res deſinat poſſe tradi abſque dolo & culpa ſua, liberatur: & ideo quãuis quo ad dominium pereat ipſi, non tenetur ad præſtationem talis rei, quia liberat, ut dixi. Not. ꝙ emptio dicitur perfecta ſtatim q. de pretio conuentum eſt. Itẽ quòd perfecta uenditione ante traditionem periculum tranſit in emptorẽ, ſiue in totum, ſiue in parte res pereat. Item quòd commodum alluuionis ſpectat ad emptorem. Item ꝙ eius ſunt cõmoda, cuius incommoda. Item ꝙ uenditor ẽt recepto pretio remanet dominus quouſque non tradit, & per conſequens habet actionem perſecutoriam, ſed tenetur eam cedere.]

a ¶ Diximus. ſupra eo. in prin.

b ¶ Statim. Sed certe immo non ſtatim, ſed nouem ſunt neceſſaria.

SYL. ¶ Ioan. Fab. hic dicit hæc non neceſſaria, ſed ꝙ regula ſimpliciter procedit, ſed fallit in quolibet caſuum ſubſcriptorum.]

Vẽdõne facta ñ ptinet ad emptorem piculũ rei uẽditæ niſi ix. concurrãt.

¶ Primo, ꝙ uenditio fiat nõ in ſcriptis alias, ideſt ſi fiat in ſcriptis uenditio, non tranſit ad emptorem periculum, niſi mundum eſſet completum, ut hic, & C. de fid. inſtr. contractus. & C. de pericu. & commod. rei uendi. cum inter. Item ꝙ fiat pure alias non perit emptori, licet ſecus ſi facta ſit deterior, ut ff. de peric. & commo. rei uendit. l. neceſſario. §. ꝙ ſi pendente. Item ꝙ ſit facta uenditio in ſpecie: nam ſi in genere, ut puta uendo hominẽ, non perit emptori ante traditionem, ut ff. de pericu. & commo. rei uen. l. eumq;. & l. ꝙ ſi neque. Itẽ ꝙ ſit certa ſpecies: quia ſi ſub incertitudine ſit uẽdita lȝ ſit ſpẽs, non tñ ſpectabit ſemper periculũ ad emptorẽ: puta uendo Stichũ, aut Pamphilũ. primus. n. moriẽ periculo uẽditoris, ut ff. de contrahen. emp. ſi ĩ emptione. §. penul. Item ꝙ alio modo pereat q̃ publicatione rei: nam tunc non perit emptori, ut. ff. loc. ſi fundus.

* ¶ Declara ut per Bar. in. d. l. neceſſario.] SYL. Item ꝙ nullum pactum ſit inſertũ, ꝙ periculum uenditorem reſpiciat: nam tunc non periret emptori, ut ff. e. ſi in uenditione. & infra proxi. uer. ꝙ ſi fugerit &c. ſiue ſpecialiter eſſet de caſu fortuito dictum, ſecundum B. ſiue generaliter, ſecundum M. ut diximus ff. ſi quis cau. ſed & ſi quis. §. quæſitum.

ADDITIO. Cautela tñ eſt, ut maximi caſus & terribiles exprimant: quia clauſula generalis ſubſequens nõ niſi ad alios minores uel æquales refertur: immo ubi qs teneẽ de caſibus, intelligiẽ ſolum de ſolitis & conſuetis. l. fiſtulam. §. fi. ff. eo. Ang.] Item ꝙ uenditor non fuerit in culpa uel dolo quare res pereat, ut infra proxi. uer. ꝙ ſi. Item ꝙ non ſit in mora: nã tũc qui ultimã fecit morã, ſibi perit, ut ff. de per. & commo. rei uend. illud. & hoc eſt uerũ hoc caſu, ſiue res peritura erat penes emptorẽ, ſiue non, ſecundum Ioan. ut ff. de leg. j. cũ res. §. fi. licet M. diſtingueret, arg. ff. de rei uend. l. item ſi uerberatum. §. fi. Itẽ ꝙ non ſit res, q̃ deguſtationẽ deſideret, ut uinum, & zinziber, & ſimilia. Nã tunc diſtinguiẽ, an uendaẽ in ſpẽ: & tũc poſt deguſtationem eſt periculum emptoris: an in gñe: & tũc ſunt duo neceſ-

ſaria, ut ſit emptoris periculo, ſcilicet deguſtatio, & menſura ſiue pondus: & hoc ſecundum Io. & B. & Pla. ut ff. de peri. & commo. rei uend. l. j. in princ. & §. j. Sed Azo dicit, φ in uino ſit ſpeciale, φ ſtatim facta uendō ne etiam ante deguſtationē ſit emptoris periculum ſi ſit in ſpecie uēditio, ut ff. eo. l. quod ſępe. §. in iis. Sed nūquid diſtinguitur periculum peremptionis a deteriorationе, uino uendito in menſura, † ut in uēditione condōnali diximꝰ modo ꝑ l. ff. de peric. & commo. rei uen. l. neceſſario. §. φ ſi pendēte. ut ſic effuſiōis ad uenditorem, acoris & mucoris ad emptorē pertineat? Bul. ait quòd ſic, quia hoc ſub quadam condōne ſit. ſ. ſi deguſteť. Sed certe ipſemet mutauit conſilium poſtea, & merito: quia aliud eſt in alia conditione, quæ non eſt in poteſtate uenditoris, aliud in hac quæ in ſua poteſtate eſt, cum poſsit denunciare emptori, ut guſtet & accipiat: alias poteſt effundere, (j) ut ff. de pericu. & commo. rei uen. l. j. §. fi. Et ſic indiſtincte periculum ante menſuram eſt uenditoris.

* ¶ Vide ad id, quod dicit de deguſtatione gl. in. l. j. ff. de peri. & commo. rei uendi. quæ ſecundum Angel. hic diſſentit ab iſta.]

*† Qn̄ dicat fieri uendō ad menſurā declara ſecūdum Bar. ī. l. Iulianꝰ §. ſi Titius. ff. de act. emp.

huc ea res emptori tradita nō ſit. Itaq;[a] ſi homo mortuus ſit, uel aliqua parte corporis lęſus fuerit, aut ædes totæ uel aliqua ex parte incendio cōſumptæ fuerint, aut fundus ui fluminis totus uel aliqua ex parte ablatus ſit, ſiue ēt inūdatione aquę aut arboribus turbine deiectis, longe minor aut deterior eſſe cœperit, emptoris dānū eſt: cui neceſſe ē (licet rē non fuerit nactus) pretiū ſoluere. Quicquid. n. ſine dolo & culpa uēditoris accidit, in eo uenditor ſecurus eſt.

¶ Sed & ſi poſt emptionem fundo aliquid per alluuionem acceſſerit, ad emptoris commodum pertinet. Nam & cōmodū eius eſſe debet, cuius periculum[b] eſt. ¶ Qđ ſi fugerit hō, qui uenijt,[c] aut ſurreptus fuerit, ita ut neque dolus, neque culpa[d] uenditoris interuenerit, animaduertēdū[e] erit, an cuſtodiā eius uſque ad tradōnē uenditor ſuſceperit.[f] Sane. n. ſi ſuſceperit, ad ipſius periculū is[g] caſus ꝑtinet: ſi non ſuſceperit, ſecurus eſt. Idē & in cæteris animalibus, cæteriſq; rebus intelligimus. Vtique tamen uendicationē rei & condictionē[h]

ADDIT. (j) Vel ab eo die in antea petere penſionem uaſis. Et hoc uerū, qn̄ eſt appoſitum tempus ad menſurandū alias debet cōſeruare, donec uaſa erunt ſibi neceſſaria, & hæc procedunt in uino: ſecus aūt in alijs rebus, quia ꝑ hoc effundi nō poterūt. Ang.

a ¶ Itaque. nunc ponit exempla.

b ¶ Periculū eſt. facit, ff. de peri. & commo. rei uen. l. id qđ. & de reg. iu. l. ſecundum naturam. & ſupra de le. patro. tu. §. fin.

c ¶ Venijt. id eſt, uenditus eſt.

d ¶ Neque culpa. etiam talis, qualis, in cōmodato gratia utriuſq; partis cōtracto uenit, ut ff. de pe. & cō. rei uendi. l. cuſtodiam. & ff. commo. ſi ut certo. §. interdum.

e ¶ Aīaduertendum. i. diſtinguendū.

f ¶ Suſceperit. quod pactū vꝫ, vt hic, & ff. eo. quod ſæpe. §. ſi res. & ff. de peri. & commo. rei uend. l. j. §. j.

g ¶ Is caſus. etiam leuiſsima culpa cōtingens, ſecundum Ioan. non uero fortuito, licet M. contra, ut C. de pign. act. quæ fortuitis.

h ¶ Cōdictionē. ſ. furtiuā, q̄. ſ. ſoli dn̄o dabať, ut hic. & ff. de condi. fur. l. j.

¶ Vel quaſi, ſecundum Bart. in. l. j. ff. de condi. fur.]

* ADDI. Sed cur furti actio, in eū q rē uēditā ſurripuerit, uenditori cōpetit

exhibere [a] debebit emptori: quia ſane q nondū rem emptori tradidit, adhuc ipſe dominus eſt. Idem ēt eſt de furti & de damni [b] iniuriæ actione.

¶ Etiā ſub condōne pōt emptio celebrari: & accidentalia cōtractus poſſunt ī alterutrū ex contrahētibus celebrari. Aret.

¶ Emptio tā ſub cōdōne, quā pure cōtrahi pōt. Sub cōdōne, ueluti, Si Stichus intra certū diē tibi placuerit,[c] †erit tibi emptus aureis tot. [d]

cū hæc ei cōpetat, cuius interſit, uon dño. l. cuius. ff. de fur. nimirū, qđ uenditoris interſit, q ad actiones cedēdas tenet ex empto, & qđ dominiū apud eum ſit ante tradōnem. l. eū qui, & l. ſi uendidero. ff. de furt. emptoris cōtra nō interſit, q ex ēpto agēdo ſibi cōſulere poſsit. E. B.

a ¶ Exhibere. ſ. cedēdo actiōes iſtas & hoc quando nō fuit ī culpa, alias non liberat cedendo, ut ff. pro ſocio, l. de illo. in prin. quæ eſt contra.

SYL. b ¶ Et de dāni. Puta ſi fuerit res uēdita uēditori ſubtracta, uel in ea datū ſit damnū ut in prin. huius. §. nā hæc actio damni injuriæ domino daī, ut ff. ad legem aql. item Mela. §. legis.

alias ut. SYL. ¶ Intellige de directa: nam utilis daī ēt non domino. d. l. itē Mela. §. fi. & no. gl. in. d. §. legis. in uer. hæro.

¶ Emptio tam. Caſus. In tam notiſsima regula non figuraī. Not. ſummariū. Item & exempla poſita in tex. ꝙ uenditio poteſt conferri in alterutrum ex cōtrahentibus.]

Emptio an poſſit in alterius contrahētiū arbitrium cōferri. c ¶ Placuerit. Sed uī, ꝙ in alterius cōtrahentis arbitriū conferaī emptio, qđ eſſe nō pōt, ut C. e. l. in uēdētis uel emētis. & ff. eo. l. qđ ſæpe. §. j. q̄ ſunt contrariæ. Sed dic rem ipſam hic conferri ī arbitriū emptoris: aliud ſi cōmerciū: ut Sit tibi empta, ſi uis: uel pretiū ꝓ quāto uoles, ut dictis legibus contrariis. (j) Item opponitur: hæc uenditio, quę hic fit, non uī condōnalis, ut ff. eo. l. iij. quæ eſt contra. Sed certe ibi fuit empta pure ſed reſolō debebat ſub cōdōe fieri: at hic ſub condōne facta fuit: vnde nō pōt impleri niſi impleta cōdōne, ut ff. eo. hæc uenditio. in princ.

SYL. * ¶ Vide glo. not. in. d. l. in uendentis C. eod.]

¶ Emēs ignorāter rē q nō eſt ī cōmercio, habet cōtra uenditorē actionē ex empto ad intereſſe. Ang.

¶ Loca † ſacra [e] uel religioſa, itē publica (ueluti forum. baſilicā) fruſtra qs ſciens emit: q̄ tñ ſi pro profanis uel priuatis [f] deceptus a uēditore qs emerit, hēbit actionē ex empto, ꝙ g nō hēre ei liceat: ut conſequaī quod ſua intereſt eū deceptū nō eſſe. Idem iuris eſt, ſi hominem liberū pro ſeruo emerit. [h]

ADDIT. (j) Tu dic, ꝙ oīa iſta ſunt de ſubſtātia cōtract⁹, q̄ ī uolūtatē alterius cōtrahētiū cōmitti nō pt, ēt ꝑ uerba īportantia arbitriū boni uiri: ħ aūt non ſuba, ſꝫ accidēs uel qualitas cōmittitur. Ang.

† Facit adhunc §. ca. de iure. cū gl. fi. de iure pa. & c. ij. cū gl. j. de reli. & ue. ſan.

d ¶ Aureis tot. Puta. x.

SYL. ¶ Loca ſacra. Caſus. Ita poſſet figurari. Valet argū de cōtractibus ad ultimas uoluntates, & ecōtra: ſꝫ legatū rei, quę nō eſt in commercio, ſiue ſcienter ſiue ignoranter fiat, nō ualet. §. non ſolū. ī. de leg. ēt quo ad pſtationē intereſſe: ea dē rōne idem uidebaī in emptione. ſed contrariū dī illa rōne, quia qui ſe obligauit ad tradendā rem, q̄ tradi non poterat, in culpa eſt, & ꝑꝑ culpam teneī ad intereſſe. No. ſummarium.

e ¶ Loca ſacra. quæ ſunt iſta, habes ſupra de rer. diu. §. flumina, & §. nullius. & §. religioſum.

f ¶ Priuatis. Redde ſingula ſingulis: nā priuata contraria eſt publicæ, profana ſacræ & religioſæ, & facit. ff. eo. l. & liberi. & l. quia. & l. liberi.

g ¶ Quod. i. quia.

h ¶ Emerit. Ignorans, ut ff. de contrahen. emp. l. liberi hominis.

Continuatio. ¶ De locatione &c. ¶ Textus cōtinuaī rub. Quia locatio eſt ſimilis emptioni, ut in tex. & ff. e. l. ij. igiī poſt emptionē ſequitur uidere de locatione. Aret.

maior. Accurſius.

¶ Et agitur actione perſonali contra eū, ut uult ibi Bart. uide tamen text. in l. j. §. ſi quis ſeruum. ff. depo. & Bal. in. l. certi. in. iij. q. C. eod. qui tenet, ꝙ agatͤ præſcriptis uerbis.] SYL.

Diuiſio

LOcatio. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in quinq; partes. Primo ponit, quòd iſte contractus habet ſimilitudinem cum contractu emptionis. Secundo illud per exēpla declarat. Tertio, quid ueniat ī iſto contractu. Quarto, ad quid teneatͤ conductor. Quinto, an iſte contractus tranſeat ad heredem. Secunda ibi (nam ut emptio.) Tertia ibi in. §. (cōductor.) Quarta ibi (qui ꝓ uſu.) Quinta ibi ī fine (Mortuo.)

SYL. ¶ Locatio. Caſus. In dͤclaratiōe terminorum & ſimplici æquparatiōe nō figurabitͤ aliter niſi literaliter. Not. æquparationē contractus emptionis & locationis, & ꝙ ualet argūm de uno ad alium. Item ꝙ qñ merces eſt incerta, agitur præſcriptis uerbis.]

¶ De locatione & conductione.

¶ Locatio perficitͤ cōſenſu eo ipſo quod de mercede cōuenit: & in uoluntaté tertij merces conferri pōt quemadmodū in emptione, & ſecundum eius naturam quaſi ꝑ omnia locatio regulatur. Incerta uero mercede conſtituta, contractus innominatus efficitur. h. d. Aret.

LOcatio[a] & conductio ꝓxima[b] eſt emptioni & uenditioni, eiſdemq; iuris regulis conſiſtit. Nā ut emptio & uenditio ita cōtrahitur, ſi de pretio[c] conuenerit: ſic & locatio & conductio ita contrahi intelligitur, ſi merces[d] conſtituta ſit: & cōpetit locatori quidem[e] locati actio, conductori uero conducti. Et quæ ſupra diximus,[f] ſi alieno arbitrio[g] pretiū † promiſſum fuerit, eadem & de locatione & conductione dicta eē ītelligimus, ſi alieno arbitrio merces † ꝓmiſſa fuerit. Qua de cā[h] ſi fulloni[i] polienda curanda dave, aut ſarcinatori[k] ſarciēda ueſtimēta quis dederit, nulla ſtatim mercede conſtituta, ſed poſtea[l] tā

† alias permiſſum.

† alias ꝓmiſſa.

a ¶ Locatio. Sic. ff. eo. l. ij.

b ¶ Proxima. quo ad tract. & quo ad ſeutentiam.

c ¶ Si de pretio. ut ſupra tit. j. §. pretiū autem.

d ¶ Si merces. ſ. certa, & in pecunia numerata, ut. ff. depoſi. l. j. §. ſi quis ſeruum. & ff. de præſcrip. uer. naturalis. §. at cum do. unde partiarius colonus, qui partem domino reddit fructuum, improprie dicitur conductor, immo ſocius magis, ut ff. eod. l. ſi merces. §. uis

Colon⁹ partiarius nō eſt conductor.

e ¶ Locatori quidē locati. Sicut uēditori ex uendito, & emptori ex empto actio competit, ut ſupra ti. j. §. pretium. in fine.

f ¶ Supradiximus. ut ſupra tit. j. §. ꝑtium.

g ¶ Arbitrio. ff. co. ſi merces. j. reſpon.

h ¶ Qua de cauſa. Quia dixit certū debere pretium interuenire.

i ¶ Si fulloni. Eſt autē fullo qui lauat, ſiue tingit, ſiue polit. Acc. Flo.

k ¶ Sarcinatori. Sarcinator eſt qui fracta ueſtimenta reſarcit, ut dicemus infra mand. in fi. Et proprius dixiſſet ſartor ſecundum aliquos a ſarcio, cis. Tñ etiam bene ſtat ſarcinator: & dicitur a ſarcina: & eſt proprie ille qui plurimū ueſtium ſumit. & aliquando ponitͤ pro ſutore, ut hic.

Additio

* ADDIT. Fullo eſt qui curāda & polienda ueſtimenta accipit: Sarcinator, qui ſarcienda: ſarcire aūt eſt integrum facere, autore Sex. Pomp.

l ¶ Poſtea. Nota, poſtea: nam prius re non ſecuta, ideſt nondum tradita ad reaptandum, actio non daretur, ut C. de rerum permu. ex placito.

tú daturus, quantum inter eos cóuenerit, non proprie locatio & cóductio contrahi ĩtelligiẽ, ſed eo noĩe[a] actio præſcriptis uerbis[b] datur.

¶ Si merces cõſiſtit in ſpecie, nó locatio, ſed innominatus cõtractus naſcitur: ex quo actio pręſcriptis uerbis datur. Aret.

¶ Præterea ſicut uulgo[c] quærebatur, an pmutatis rebus emptio & uenditio contraheretur, ita quæri ſolebat de locatione & cóductione, ſi forte rem aliquam utendam ſiue fruendam tibi aliquis dederit, & inuicem a te utendam ſiue fruendam aliam ré acceperit. Et placuit non eſſe locationem & conductionem, ſed proprium genus contractus: ueluti ſi cum unum quis bouem haberet, & uicinus eius unum, placuerit inter eos, ut per denos dies inuicem boues cómodarẽt,[d] ut opus facerent, & apud alterum alterius bos[e] † perierit, neque locati, neque conducti, neq; commodati competit actio, quia non fuit[f] commodatum gratuitum: uerum præſcriptis[g] uerbis agẽdum eſt.

a ¶ Nomine. Quaſi ex nouo contractu innominato, ut ff. de præſcrip. uerbis. l. prima.

b ¶ Præſcriptis uerbis. infra mand. §. ſi. contra. Sed diſtingue: aut certa merces interuenit, & tunc agiẽ locati, ut. ſ. eod. in prin. aut incerta: & tũc præſcriptis uerbis agiẽ, ut hic: aut nulla: & tũc eſt mãdatũ, ut ff. de præſcrip. uer. l. ſi tibi polienda. & in contrario.

ADDIT. Intellige ſi res erat ſolita locari, alias ſecus, ut l. naturalis. §. at cũ do. ff. de pſcrip. uer. Ang.

¶ Præterea ſicut &c. Caſus. Ponitẽ in text. dum Iuſtin. exẽplificat ĩ quotidiano ruſticorum exemplo: in quo prima fróte uidebaẽ dicendum nõ eſſe agendum pſcriptis uerbis, ſed potius eſſe ſocietatẽ q. boum, uel commodatũ, quia & cómodatũ gratia utriuſque qñq; celebratur, ut eſt no. ſupra in. §. ij. quib. mo. re contra. obl. ſed cõtrarium deciditẽ, quia ſocietas nõ eſt, quia dñium aut uſus nõ ſunt cõicata: nec cõmodatũ, quia debet eſſe gratuitũ, ut dr in textu: nec ẽt eſt permutatio eadẽ rõne, quia retentũ eſt dñium. No. ſummariũ. Item not. quotidianũ exẽplum boum ruſticorũ. Item commodatum gratuitum debere eſſe.]

c ¶ Præterea. Vulgo quærebatur, ut ſupra tit. j. §. item pretium.

d ¶ Commodarent. Improprie ponitur. ut ſequitur.

e ¶ Bos perierit. Sua culpa: alias non teneẽ, cum utriuſq; gratia contractũ ſit ut hic, & ff. de præſcr. uer. ſi gratuitam. §. ſi margaritas. & ff. comm. ſi ut certo. §. nunc uidendum. j.

f ¶ Quia ñ fuit. Bona ratio, ut ſupra quib. mo. re contrah. oblig. §. ij. uer. cómodata.

g ¶ Præſcriptis uerbis. Quæ competit ex cõtractibus trib9 inominatis, do ut des, facio ut facias do ut facias ut ff. de præſcrip. uerbis l. naturalis. §. j. ij. & iij.

¶ In Facio enim ut des, daẽ actio de dolo: & Bar. in. d. l. naturalis. §. q ſi faciam. aſsignat rõnẽ: q omnia ſunt ſcdm cões doct. ſententias. Vide tñ quæ diſputãdo contra dicunt Fortu. in. l. iuriſgen. §. & ideo. col. v. ff. de pac. & Præpo. ſen. ĩ. iiij. caſu. q. vj. col. ij.

¶ Alias datur ex pactis incontinenti appoſitis, ut C. de re. pmu. rebus. (j) alias datur, quando dubium eſt de nomine contractus, ut ff. de præſcript. uer. l. j. §. ſi. & l. ij. iij. & iiij.

ADDIT. (j) Hoc uerum ſi ſuper accidentalibus apponatur, ſecus ſi ſuper ſubſtantialibus, ut. l. pacta. ff. de contrahen. emp. Ang.

* ADDITIO. Sed cur diciẽ actio præſcriptis uerbis? an quod in alijs negotiis eſſent certæ formulæ, ut Cicero ſcribit in orat. pro. Q. Roſcio: ubi aũt

Merces qñq; eſt certa, qñq; in certa, qñque nulla.

Præſcriptis uerbis agiẽ tripliciter.

† alias periit.

SYL.

nouum exoriebaẽ negotiũ de quo non erat certa præſcripta formula, nouam formulam confringere oportebat, quã ꝑtor iudici præſcribebat, ex quo ꝑſcriptis uerbis agi dicebatur? ſic uidetur Hotomano i commen. ĩ præd. orat. ex.l.j. ff. de præſcr. uer.

¶ Contractus emphyteuticus, qui perficitur cũ alicui res conceditur mercede in pecunia uel in ſpecie conſtituta, a locatione & ab emptione in aliquibus differt, & multipliciter cõuenit cũ eis: qui iure ciuili fuit introductus. Et interitus totius rei ꝑtinet ad dominum, & particularis ad emphyteutã. h.d. Ang.

¶ † Adeo[a] aũt aliquã[b] familiaritatẽ inter ſe uidentur habere emptio & uenditio,[c] item locatio & conductio,[d] ut in quibuſdam cauſis q̃ri ſoleat, utrum[e] emptio & uendõ contrahaẽ, an locatio[f] & cõductio: ut ecce de prædiis, q́ ꝑpetuo[g] quibuſdã fruẽda traduntur, ideſt ut quã diu penſio[h] ſiue reditus[i] pro his domino præſtetur, † neque ipſi conductori, neque hęredi eius, cuive cõductor hæresve eius id prædium uendiderit, aut donauerit, aut dotis nomine dederit, aliove quocunque modo alienauerit:[k] auferre[l] liceat.

SYL.

¶ Adeo aũt. Caſus. In prima parte huius text. non neceſſario ponẽdus eſt, quippe qui declarat terminos cõtractus emphyteutici. Cũ enim antiquitus dubitareẽ, an certa mercede cõſtituta ſi cõcedebatur ꝑpetuo fundus, eſſet uenditio, quia utile dñium trãsferebaẽ, an locatio, quia remanebat dominus: fuit hæc cõtrouerſia ſopita per declarationem factam, qua uocatus eſt contractus emphyteuticus, quaſi meliorationis, ſ; bene dubitari poterat eueniente damno uel interitu rei, ad quẽ ſpectaret: & primo uidebatur ad ipſum emphyteuticarium pertinere interitũ totius rei, ſtatim ac perfectus erat contractus, nõ aliter ac in emptore, ut. ſ̄. tit. j. §. cum aũt, cuius cõtrarium dicitur ex eo, quia cũ dominus remaneat dominus, ei perit. Itẽ quia in emptione ille qui uendit, teneẽ ad tradendũ: & iõ liberatur interitu ſine culpa ſua ſecuto: is uero, qui dat in emphyteuſim, tenetur ad patientiã, & ſic ad factũ ſucceſsiuum. l. ex conducto. ff. loc. & ideo cum habeat tractũ in futurum incertum, periculum ſemper eſt ipſius domini. Secundo uidebatur, ꝙ damnum partis rei ſpectaret ad dominum ſicut in locatione, in qua fiebat remiſsio ob ſimilia damna, cuius contrarium dicitur ex eo, quia in emphyteuſi merces eſt modica, quæ traditur in recognitionem dominij, ideo nõ eſt in dãno ſicut in locatione.]

† Ad interꝑtationem huius §. uide Fortu. ĩ l. legitima. col. v. ff. de pact.

a ¶ Adeo autẽ. Quia iiſdem regulis & conſtitutionibus conſiſtunt, multa ergo habẽt inter ſe cõia.

b ¶ Aliquã. Alias nõ eſt in litera, aliquam.

c ¶ Et uenditio. Scilicet ex una parte.

† Sic exponit gl. x. q. ij. in. §. ꝑpetua. q ponit quot modis accipiẽ hæc dictio ꝑpetuo.

d ¶ Et conductio. ſ. ex alia.

e ¶ Vtrum emptio. Qđ uidebaẽ, cũ talis datio alienatio ſit, ut in auth. de non alie. §. alienationis. coll. ij. quod locatio non facit, ut ff. eo. l. non ſolet.

f ¶ An locatio. Quod uidebatur, cum mercedem ſoluere teneretur.

g ¶ Perpetuo. Aliter accipitur. ff. pro ſocio. l. j.

h ¶ Penſio. In pecunia.

i ¶ Reditus. in ſpecie.

k ¶ Alienauerit. Cum multi ſint modi alienandi, ut ff. de publ. l. iij. & iiij. v. & vj.

l ¶ Auferre liceat interdum aũt datur ad certum tꝑs, interdũ in tertiam pſonam uel gñationẽ: cum omnia pacta ſuper hoc contractu habita ualeant, ut. ĩ. proxi. Sed eccleſia dat in emphyteuſim uſque ad tertiam generationẽ tm̃. ut in auth. de non alie. coll. ij. §. emphyteuſim. Vel (ut puto) ẽt in perpetuum dabit, ut quilibet priuatus, ut hic, & in

Emphyteuſis daẽ ad uaria tẽpora.

Sed talis contractus, quia inter ueteres dubitabatur, & a quibuſdã locatio, & a quibuſdã uẽdõ exiſtimabatur, lex Zenoniana [a] lata eſt, quæ emphyteuſeos [b] cõtractus † propriam [c] ſtatuit naturã, neq; ad locationẽ, [d] neq; ad uendõnem [e] inclinãtem, ſed ſuis pactionibus fulciendã: & ſi quidem aliquid pactũ fuerit, hoc ita obtinere, ac ſi naturalis [f] eſſet contractus: ſin autem nihil de periculo rei fuerit pactũ tũc ſi quidem totius rei interitus acceſ--

auth.de alie.& emph.§.licentiam.coll. ix.Accur. Flor.

SYL. ¶ Ang.hic diſtinguit, ꝙ aut ſeruatur ĩ alienatione ſolennitas requiſita: & vȝ, & tranſiret ad omnes: aut non, & non vȝ.c.j.de re. eccl.nõ alie. lib. vj.]

a ¶ Lex zenoniana. ut C.dẽ iure emphyt. l. j.

Emphyteuſis vnd̃ dr̃.

b ¶ Emphyteuſeos. Emphy. græce, latine dicĩ melioratio: hoc iõ, quia olim tãtum ſterilia dabãtur, ut meliorarentur: ſed hodie non tm̃ ſterilia danẽ, ſed ẽt fertilia, niſi in eccleſia quæ dat ſola ea, quæ congrua uidentur œconomo & alijs gubernatoribus eccleſiæ. ſic.C.de ſacroſan. eccl. auth. perpetua quoque. Accur.

† Conc. cũ hoc tex.c.ulti. cum glo.j.in prin. extra e.ti.

c ¶ Propriam. Agitur ergo condictione ex lege ad oĩa obſeruanda, quæ conueniunt. Sed nunquid emphyteuta põt alij dare in emphyteuſim? Reſpondeo ſic, ut in hoc.§.& in auth.de non alien. aut permu.§.alienationis. col.ij. Item nunquid illud utile dominium, quod ſolum habet, transferẽ in eum? Reſpon. ſic, cum rei uendicatio utilis ſibi detur, ut ff.ſi ag uec.l.j.&.iij. Sed qualiter aget primus emphyteuta contra ſecundum, ut eum expellat? Reſpon. rei uendicatione, q̃ licet de iure ſibi non competat, exceptio tamen opponi non põt, quia replicareẽ: & ſic non dominus dominum uincit. ut C.de tranſ.l. ubi. ubi de facto tm̃ agit & uincit, & ff.de exce. rei iud.ſi quis rem. Vel uerius, aget præſcriptis uerbis. Vel dic, ex lege Zenonis ad mercedem.

SYL. ¶ Cõis doct.reſolutio eſt, ꝙ ſi requiſito domino primus emphyteuta fecit ſecundum, & eum induxit in poſſeſſionẽ iuxta formam.l.fi.§.neceſſitatẽ.C.eod. tunc dominus agit condictione ex d.l. fi.ſi uero propria auctoritate. & tũc dominus pt eũ expellere, & agere rei uẽdicatione, nõ cõdictione ex.l.quia illa eſt actio perſonalis.§.ſic itaq;.j. de act.]

d ¶ Neque ad locationem. Immo differt in.vij. Nam hic ẽt in ſpecie præſtatur penſio, ſed ibi in pecunia tantum, ut hic ſcripſimus. Itẽ hic poſſidet naturaliter ſicut fructuarius, ut ff.de acquir. poſ. naliter. ſed cõductor nõ ut C. cõmu. de uſuc. l. j. Item hic habet dominiũ utile, ſed cõductor non, ut ff.eo.l.nõ ſolet. † Item hic contractus fit in immobilibus tantum, ille ẽt in mobilibus, ut in authen.de alie. & emphy.§. licentiam.col.ix. Item hic agitur condictione ex lege, ibi ex conducto. Item hic cõtractus iuris ciuilis eſt, ille naturalis, ut hic dicitur. Item eſt hic in ſcriptura, ille etiam ſine ea. ut C.de iu. emphy. l.j. & ſupra de oblig. ex conſenſu, & ſupra eo.in princ.

Emphyteuſis a locatione in ſe ptẽ differt.

† Niſi conduxiſſet ad non modicũ tp̃s, ut ff. ſi ager uectĩ. ꝑ totũ. Fab.

SYL. ¶ Hæc procedunt in conductione ad modicum tempus, ſed in cõductione ad longum tempus adhuc ſunt differẽtiæ: quia in locatione remittitur penſio ob ſterilitatem, in emphyteuſi non. Itẽ in caducitate, quia emphyteuta nõ cadit, niſi per triennium ſteterit, ꝙ non ſoluerit, conductor uero ſecus. Item quo ad melioramenta: quia colonus repetit, emphyteuta uero non, ut tradit Iaſ. in l.j.in gl.C.eod.]

e ¶ Neque ad uendõnem. quia hic pẽſio præſtatur, ibi res libere tranſit. Itẽ ab hoc res reuocaẽ, ſed ab emptore non per uenditorem, ut C.de rei uen.l.in ciuile. Item hic utile tranſit dominiũ, ibi directum, ut ſupra de re.diu.§. per traditionem.

Emphyteuſis differt a uendõe ĩ tribus

f ¶ Naturalis. ideſt iuriſgentiũ, quod naturali rõne eſt inductum, ut ſ. de iu. na.§.quod uero. hic enim eſt de iure ciuili, ut & alij, ut.j.de act.§. de conſtituta pecunia.

Ius gentium dr̃ ius naturale.

ſerit, ad dominum[a] ſuper hoc redundare periculum: ſinautem particularis,[b] ad emphyteuticarium huiuſmodi damnũ uenire: quo iure utimur.[c]

¶ Cum dominium rei conceſſæ tranſit, pecunia pro mercede cóſtituta, emptio non locatio dr̃. Aret.

¶ Item quæritur, ſi cum aurifice Titius conuenerit, ut is ex auro ſuo[d] certi ponderis certęque formæ[e] annulos ei faceret, & acciperet (uerbi gratia) decem aureos, utrum emptio & uenditio, an locatio & cóductio contrahi uideatur? Caſſius ait materiæ quidem emptionem & uenditionem contrahi, operę aũt locationem & conductionẽ. Sed placuit tm̃ emptionem & uenditioné cótrahi. Quod ſi Titius ſuũ aurũ dederit mercede pro opera conſtituta, dubium non eſt, quin locatio & cóductio ſit.

¶ In hoc contractu ueniunt quæ de natura ipſius uenire debent, licet non fuerint expreſſa.

Emphyteutica res ſi pereat, cuius erit dãnum.

a ¶ Ad dominum. Vt penſionem non habeat.

b ¶ Particularis. Ideſt medietatis uel minus, ſecundum M. & Ioan. arg. ff. de uſufruc. etiam. & de uerbor. ſignific. nomen filiarũ. §. portionis. & ff. de dã. inf. fect. inter quos. §. damni. & de contrahen. empt. domum. Nos dicimus, ſi aliquid etiam parũ remanſit, damnum emphyteutæ eſſe, arg. huius. §. & C. eodem. l. prima. De hoc dantur tales uerſus: Res perijt tota, tuc nihil dabit emphyteuta. Si pro parte perit, nõ ita liber erit.

Additio

SYL. ¶ Alij dicũt iudicis arbitrio relinquendum, ut dicit hic Chriſt.]

Emphytheuſis duo tacita pacta continet.

c ¶ Vtuntur. Sunt & duo alia naturalia ſiue tacita pacta in hoc contractu: ut de reiiciendo emphyteutam ſi non ſoluerit penſionem per triẽnium, ut C. eodem lege ſecunda. §. primo. & in authent. de non alien. §. ſcire. colla. ſecunda.

SYL. ¶ Hæc uera, niſi celeri ſatisfactiõe moram purgauerit c. potuit. de loc. quæ arbitrio iudicis remittitur attenta qualitate perſonarum & temporis.]

¶ Item & ſi uelit emphyteuta uendere, ꝙ dño primo denunciare debet, ut C. eo. l. ſi. §. j. Accur.

ADDITIO. Quod dictum eſt emphyteutam poſſe expelli non ſoluta penſione per triennium, uerum eſt in emphyteuta priuati: quoniam emphyteuta eccleſiæ ceſſans per biennium in ſolutione expelli poteſt, auth. qui rem. C. de ſacroſan. eccl. & nota. C. de iure emphy. l. ſecunda. & extra de loca. cap. potuit. & in auth. de non alien. §. ſcire. colum. ſecunda. Sed in ſimplici colono indiſtincte biennium expectatur, ut ff. loca. quæro. §. inter locatorem.

SYL. ¶ Itẽ quæritur. Caſus. Ponitur in tex. ſʒ prior deciſio uidebatur magis iuridica: nam auri, cuius dominium transferebatur, emptio erat, operæ autem ad cõficiendos annulos locatio. emptio enim operarum non uidebatur cõſiderabilis. Sed dic, quòd ratio decidendi fuit, quia finis rei ſpectatur. ille enim nolebat emere aurum, ſed annulos: unde quamuis dominium auri tranſiret, non operarum, uenditio erat in effectu annulorum, quia conſtabant ex materia & opera: iccirco dicta eſt potius emptio quàm locatio, quia annuli non aurum uidebantur: & ſic declares, quia alias eſſet uera prima diſtinctio text.]

d ¶ Suo. ſ. artificis.

e ¶ Formæ. Scilicet demonſtratæ. Sed quid ſi certa non eſt materia demonſtrata? Reſpon. non intereſt, ut ff. de contrahen. empt. conuenit. & l. Sabinus, Vel facies punctum in dictione, ſuo.

SYL. ¶ Conductor autem. Caſus. In tam notiſſima regula non eſt figurandus niſi literaliter: & nota. facile colliguntur

¶ Conductor aút omnia ſcđm legé[a] conductionis facere debet: & ſi quid in lege prætermiſſum fuerit, id ex æquo [b] & bono præſtare.

¶ Conductor de leui culpa tenetur. An.

¶ Qui pro uſu [c] aut ueſtimentorú, aut argenti, aut iumenti, mercedem aut dedit aut promiſit, ab eo cuſtodia talis deſideraẽ, qualé diligentiſſimus paterfam. ſuis rebus adhibet: quam ſi pſtiterit, & aliquo caſu fortuito eá ré amiſerit,[d] de reſtituenda ea non tenebitur.

¶ Contractus locationis ad hẽdes tráſit cóductoris. Ang. Ar.

¶ Mortuo conductore [e] intra tpa conductionis, hæres eius eodem iure in conductione ſuccedit.[f]

¶ De ſocietate.

¶ Oium bonorú, & unius negociationis tm̃ contrahi pót ſocietas: in qua damni & lucri ſunt partes æquales, niſi inter ſocios aliter conuentum fuerit. Aret.

Societatem coire ſolemꝰ aut

ſur ex ſummario.]

a ¶ Conductor. Legem.i.pacta, ut ff. depoſi.l.j.§.ſi conueniat.

b ¶ Ex æquo & bono. ut uſuras poſt morã, ut C.e.præſes. idẽ eſt econtra: nã cõductor agit, ut domꝰ & hoſtia ſibi reparenẽ, ut ff.eo.ex conducto.

SYL. * ¶ De expenſis in re conducta factis uide Bal. in.l.j.col.j. C. de iure emphy.]

¶ Qui pro uſu. Caſus. Facile figuraẽ, quia litera clara eſt: cuius rõ eſt, quia contractus utriuſq; gratia cõtrahitur. Ideo caſum figura literaliter & no.tex.]

Super-latiuus ꝓ poſitiuo qñ quе ponitur. c ¶ Diligẽtiſſimus.i.diligens. ſic expouitur.ff.eodem. ſi merces. §.qui columnam. nam cũ utriuſq; gratia fiat locatio, non uenit exactiſſima diligentia, ut ff.commo.ſi ut certo.§. nunc uidendum. Alij proprie ponunt, & dicũt ſpeciale in iis rebus, quæ facile poſſunt frangi.

SYL. ¶ Hæc ultima uideẽ cõior, ſecundum Chriſto.hic. In alijs enim tenetur ſolũ de leui, ut tradit Dec. in l.contractus. in v.no.de reg.iur.]

d ¶ Amiſerit. Vel damnum datum ſit, quod præuideri non poterat, ut ff. eod. ſed & de damno.

SYL. * ¶ Adde an conductor teneaẽ de incendio, Tho.Gram.in deciſi. iij.]

e ¶ Mortuo conductore. proprietatis: ſecus in uſufr. ut C.de uſufruct. ſi domina. Vel dic ut ibi, & C.de iure dot. ſi ſocrus. in fin.

¶ Et hæc uera, ubi ius uſusfructus conſtituitur, ſecus ſi fructus uſque ad certũ tempus uendantur, uel locentur, ut hic per doct.] SYL.

f ¶ Succedit. ut C.eo.uiã. Sed an moriente ſcholari uel recedente ſubſtituere pót? Rñ. ſic de iure cõductionis: ſed rõ ſocietatis prohibet: q̃ præualet, ubi certa pſona eligiẽ, ut infra ti.j.§.ſoluitur.

SYL. ¶ Hoc uerum, niſi ſubrogeẽ ſocius æq̃ idoneus. l. idemq;. ff. pro ſoc.]

Continuatio. ¶ De ſocietate. ¶ Iſta rub. ſic continuaẽ. Dictũ eſt.ſ̄. de quibuſdam contractibus, q̃ fiunt conſenſu: uerũ quia ſocietas eſt ẽt contractus, qui ſit cõſenſu, ut patet ſupra de oblig.ex conſenſu. §.j. ideo ſequitur rubrica de ſocietate. Vnde dicit hic Accur. Eſt aũt ſocietas (ut ait Marcus Tullius) duorum pluriumve cõuentio honeſte contracta ad uberiorem quæſtum, & commodiorem uſum. Accur.

Diuiſio. Societatem. ¶ Totus iſte tit. diuidiẽ in quatuor partes. Primo ponit in quibus reb. poſſit contrahi ſocietas. Secundo, q̃ partes pñt eſſe in lucro & damno: & ſi non fuerũt a partibus expreſſæ, quæ intelligũtur. Tertio, qñ ſocietas & qũo finitur. Quarto, ad quid ſocius teneẽ. Secunda ibi (Et quidem.) Tertia ibi (Manet aũt.) Quarta ibi (Socius ſocio.)

totorum [a] bonorum, quam Græci ſpeciali ter † Κοινωνίαν appellant: aut unius ali cuius negociationis, ueluti mancipiorum uendendorū emēdorūq;, aut olei, aut uini, aut frumenti emē di [b] uendendiq;.

¶ Et quidem ſi nihil de partibus lucri & damni noīatim conuenerit, æquales [c] ſ. partes & in lucro & in damno ſpectātur. Quod ſi expreſſæ [d] fuerint partes, hæ ſeruari debent. Nec enim unquam dubiū fuit, quin ualeat con uentio, [e] ſi duo inter ſe pacti ſint, ut ad unum quidem duæ partes & lucri & dan ni pertineant, ad alium tertia. [f]

¶ Valet conuentio inter ſocios, ut maiorē partē lucri ferat alter quàm damni: & ecōtra: & ēt ꝙ lucrū participet alter, & damnū nō ſentiat. Et lucrū dr̄ qd' ſupereſt oī dāno deducto. Ar.

¶ De illa ſane conuentione quæſitum eſt: ſi Titius & Seius inter ſe pacti ſunt, ut ad Titium [g] lucri duæ partes pertineant, damni tertia: ad Seium duæ partes damni, lucri tertia: an rata debeat

SYL. ¶ Societatem coire. Casus. In declaratione terminorū non figurat, niſi literaliter: cæteris enim paribus in ſocietate damnu & lucrum debet eſſe cōe.l. ſi non fuerint.ff.eo.Not.ſummarium.

a ¶ Totorū i. omnium, & expreſſe, ut ff.e.l.j §.j.& l.iij.§.j. Nā hoc no men.ſ.totus tota totū, totitatē ad unā rem ſignat. ¶ Omne uero ad plura: quod declara ut p Dec. in l.ois. in.j. not.ff.ſi cer. pet.] ADDIT. Hoc uerum, ſi ad unā adijcit: alias ſi ad uniuerſitatē, de illa tanq̄ de uno prædicatur. Io. Fab.

b ¶ Emēdi Itē duobus alijs modis, ſ.ſimpliciter ut ff.e.l.coiri.& l.nec adiecit. Item unius rei, ut ff. eo.l.ſocietas.

c ¶ Aequales. Sic ff.de hær.inſt.l. quoties.§.hæredes.&.ſ.de hæred.inſti.§.ſi plures.& ff.eo.l. ſi non fuerint. & dic æquale fuiſſe capitale. Accur.

¶ Vt ergo liqueat materia, dic, quòd quandoq; inter ſocios eſt conuentum de quota lucri & damni: & illud ſeruandum eſt, ut hic: ſi modo ille, qui plus lucri ferre debet, plus contulerit l.ſi non fuerint.ff.eo. aliquando eſt conuentum de lucro uel de damno tantum: & conuentio facta in uno habet locum in alio §.illud. infra eo, aliquando conuētum eſt, ut lucrum æqualiter diuidatur, & alter minimum damnū patiatur: & tūc aut is, qui pretium poſuit, eſt ille qui damnum pati non debet: & ualet ſocietas & conuentio.d.l. ſi non fuerint. §. ita coiri. aut econuerſo: & cōiter tenetur non ualere, ſi quis uult non pati damnum, qui poſuit tm̄ pecuniam, aliquando nihil eſt conuentum, ſed unus poſuit pecuniā, alter operā: & hēt locū.q.poſita in l.j.C.e. ita decla.Sa ly.& bene ī d.l, ſi nō fuerint.]

d ¶ Expreſſæ. Etiam in ſolo lucro, ut.j.eo.§. illud.

e ¶ Conuētio.ſ.talis ut ſequitur.

f ¶ Tertia. Scilicet pars lucri & damni.

¶ De illa. SYL. Caſus poſitio nō eſt neceſſaria, q̄a text. eam facit. Ratio enim dubitandi erat natura ſocietatis, in qua omnia deberent eſſe communia.l. ſi non fuerint.ff.eod. contrarium deciditur ex ratione expreſſa in tex. quia opera unius quandoque eſt prætioſior & utilior ſocietati, quàm ſors & capitale alterius. Notabilia clara ſunt, & ea optime colligit hic Ang.

g ¶ Ad Titium. Computatio hic ita expedita fiat: ut ſi lucrum in una re, in alia uero damnum contigerit: ut ſi deducto omni damno lucrum ſupereſt, unus in duas partes, alius in tertiā partem admittatur eius lucri. Si uero tantum damnum ſupereſt: is qui duas partes damni ferre debet, in rebus, quæ ſuperſunt, tanto minus quàm alter accipiat, quantum faciat tertia pars dam-

† alias Κοινοπραξίαν.

† Et tūc & ſocij SYL. ſ me, & meorū bonorū in ſociū pro me dictate dñium ſine traditione trāsfertur: & omnia lucra undecūque & ſi ex publicis ſtipendijs ꝓueniāt cōicantur: dānum tñ ex delicto cauſatum i SYL. parte tñi deliquentis cōputabit ut l. cū duobus.§. tu ff.eo. Ang.

haberi conuentio? Quintus Mutius contra naturam ſocietatis talem pactionem eſſe exiſtimauit, & ob id non eſſe ratam habendam. Seruius [a] Sulpitius (cuius ſnia præualuit) cõtra ſenſit: quia ſæpe quorundam ita precioſa eſt opera in ſocietate, ut eos iuſtum ſit conditione meliori in ſocietatem admitti. Nã & ita coiri poſſe ſocietatem non dubitatur, ut alter pecuniam conferat, alter non conferat, & tamẽ lucrum inter eos cõe ſit: quia ſępe opera alicuius pro pecunia ualet. Et adeo [b] contra Quinti Mu[a]tii ſniam obtinuit, ut illud quoque conſtiterit poſſe conuenire, † ut quis lucri partem [c] ferat, de dãno non teneať: quod [d] & ipſum Seruius conuenienter [e] † ſibi† fieri exiſtimauit. Quod tamen ita intelligi oportet, ut ſi in alia re lucrum, in alia damnũ illatum ſit, cõpenſatione facta ſolum quod ſupereſt intelligatur lucro eſſe.

¶ Particula adiecta in lucro, tacite uř adiecta in damno, & econtra. Are.

¶ Illud expeditum eſt, ſi in una cauſa pars fuerit expreſſa, ueluti in ſolo lucro, uel in ſolo dãno: in altera uero omiſſa: in eo quoq;, quod prætermiſſum eſt, eãdem partẽ ſeruari. [f]

el, ut ff. eodem. Mutius.

a ¶ Seruius. Hic Seruius ſibimet contradicere uideť, ut ff. eod. l. Meuius. Sed non eſt uerum: nam ibi dicit de facto hoc eſſe non poſſe. ſ. ut damnũ & lucrũ ſit in eadem ſocietate, cũ damnum lucro, & cõtra lucrũ dãno deducto intelligatur, ut ibi dř, & infra e. §. uer. & adeo.

b ¶ Et adeo. Hæc pacta inæqualia tũc demum locũ habẽt, qñ alter plus contulit operæ uel ĩduſtriæ q̃ alter, ut ff. eo. ſi non fuerint, in prin. in uer. ſi uero placuerit. ſecundum Azo. cũ ſocietas ſit fraternitatis ius ut ff. eo. uerũ Io. contra, & ſubaudit in l. illa, ſi nõ fuerĩt, maxime. Alij idem qđ Ioã. ſed tali ratione, quia iure conuentionis ualẽt, non ſocietatis. ff. depoſi. l. j. §. ſi conueniat. Accur.

SYL. ¶ Hæc cõiter approbať, ut per Chriſt. hic: de quo dic, ut dixi ſupra ſuper glo. in uerſi. æquales. in prin. & opin. Io. tenet Dec. in l. ſi paſcenda. in. ij. not. C. de pact. ubi uide pro declaratione huius tex. doct.]

c ¶ Partem. non totum: alias eſſet leonina, (j) ut dicitur in fabula Aniani uel Aeſopi, & ff. eo. ſi non fuerint. §. fi. & l. ſi unus. §. ſed ſi pretium. in fi.

ADDITIO. (j) Idem ſi nõ habito reſpectu ad lucrum de certa quantitate cautum ſit: puta uolo x. annuatim: ẽt ſi concedens pecuniam in ſe periculũ ſuſcipiat, ſecundum Ang. hic.

d ¶ Quod & ipſum. ſ. dictum hoc proximo caſu.

e ¶ Conuenienter. i. cõueniens eſſe ſuę ĩnię, quã dixit. ſ. e. §. de illa.

¶ Illud. Caſus. Sic figurari põt. Conuentum fuit, ꝙ unius pars lucri ſit tertia, alterius reliquũ, nec aliquid cautum expreſſe fuit đ damno contingente: dubitabať quo modo partiendũ eſſet damnum: & uidebatur ꝙ æqualiter, quia ubi ĩ ſocietate partes lucri aut damni non ſunt adiectæ ęquales ſunt ſupra eod. in prin. contrarium dicitur ex illa ratione, quia etiam debet eſſe ratio lucri & damni, & ſecundum naturam eſt ut eatenus incommoda ferantur quatenus feruntur commoda l. ſecundum naturam. ff. de regu. iur regula enim in contrarium allegata procedit cæteris partibus, & nullo ſuper hoc cõuento, ſed qñ data eſt forma lucro uel damno, cenſetur pariter datum utriq;. No. ſummarium.]

f ¶ Seruari. no. eandem rõnem contrariorum. ſic. ff. de leg. iij. l. fi. §. fi. & ff. famil. herciſcun. ſi filia. alias eſt l. ſi uni. §. item Papinianus. Argumen. contra

* † Vide ĩ hunc locũ Abb. in c. nauigãti. coll. ij. uer nec obſtat. §. de illa. extra de uſur.

SYL. † alias ibi.

† alias neuter i, nec ſibi, nec ibi.

† alias deeſt fieri.

ff.de lib.& poſth.commodiſsime. & ff. loc.l.ea lege.§.reſpon.& ff.de neg geſt. ſi quis negocia.

SYL. ¶ Sol.ex diſtinctione Bartol.in l.inter ſtipulantem.§.ſacram.ff.de uer.obl. & dic ut p Angel. hic.

¶ Manet autem. Caſum non expedit figurare: qa plana eſt rō, ꝙ ea,quæ cōſenſu contrahunt,eodem conſenſu diſtrahantur. Nec obſt.qđ pro rōne dubitandi poſſet adduci,ꝙ in contractibus re non integra non licet alteri reſilire a cōtractu inuito ſocio.l.ſicut C. de actio. & obli. quia hoc eſt uerū in contractibus habētibus certum & determinatum finem, ut emptio, & huiuſmodi: ſecus in ſocietate,quæ aliquando finiri eadem uolun tate poteſt, niſi ſit contracta ad determinatum tempus. notab.collige ut hic per docto.]

renunciet. Item & ſi expediat non renunciari,ut ff.eo.actione.§.Labeo.& l. ſed & ſocius.§.ſi.

c ¶ Totorum.i.omnium, hoc expreſſo,ut ff.eo.l.iij.§.j.alias contra,ut ff. e. nec adiecit.

¶ Societas ſoluitur renunciatione: quia ſoluta, lucrum,quod poſt renunciationē acquiritur,nō cōmunicat:niſi doloſe fuerit renunciatū.Arct.

¶ Manet autem ſocietas eouſque, donec in eodem conſenſu perſeuerauerint. At cum aliquis renunciauerit [a] ſocietati, ſoluitur ſocietas. Sed plane ſi quis callide [b] in hoc renunciauerit ſocietati, ut obueniens aliquod lucrum ſolus habeat, ueluti ſi totorum [c] bonorum ſocius, cum ab aliquo hæres eſſet relictus,in hoc renunciauerit ſocietati, ut hæreditatem ſolus lucrifaceret, cogitur hoc lucrum cōmunicare. Si qđ [d] uero aliud lucrifaciat, qđ non captauerit, [e] ad ipſum ſolū pertinet. Ei uero, cui renunciatum eſt,quicquid omnino poſt renunciatam ſocietatem acquirtur, ſoli conceditur. [f]

¶ Morte unius ex ſociis ſoluitur ſocietas. Itē interitu rei, uel publicatione bonorum. Item ſi unus ex ſociis bonis ceſſerit. Arc.

¶ Soluitur adhuc ſocietas etiam morte g ſocii: quia qui ſocietatem contrahit, certam perſonam ſibi eligit. Sed & ſi conſenſu plurium ſocietas contracta ſit, morte

d ¶ Si quid. Alias,ſi quidē. ſic.ff. ex quib. cau.in poſſ.ea.l.ſul cimus. §. ꝙ ſi aduerſus. ſic ff.e. actio ne. §. diximus.

e ¶ Non captauerit.i.ñ præcogitauerit

f ¶ Concedit.Not. hic quinque modos ſoluēdæ ſocietatis, ƀ & ſequentibus quatuor §. Sunt & alij duo:ut in teremptiōe rerum naturali uel ciuili,ut ff.eo uerum.§.ſi.Itē cum ab alio ſtipulor animo nouādi, uel iudiciū cum aliquo dicto animo nouandi, ut ff.eodem actione primo reſponſo.

Societas multis modis ſoluitur.

a ¶ Manet. Renunciauerit. præſenti ſocio,(ſ) non abſenti,ut ff.eo. ſed & ſocius.§.ſi abſenti.

SYL. ¶ Intellige ſecundum glo. in dicta lege allegata, ꝙ non ualet quo ad renunciantem.]

ADDIT. (ſ) Vel eius procuratori: alias non tenet niſi in præiudicium renunciantis.Ang.

b ¶ Callide. Idem & ſi intempeſtiue

¶ Soluitur. Caſus figuratio clara eſt. Enumerat enim quibus modis ſocietas finiatur, & aſsignat tex.rationem ibi, quia qui ſocietatem. & in caſibus ſimiliter inferius poſitis: & quia ſunt termini,eos nota.] SYL.

g ¶ Morte idem eſt in tutela: ſecus in depoſito & mandato,ut ff.de iis q uot. inſa.furti.§.illud.

¶ Ratio autem differentiæ aſsignatur ibi per gloſſ. quæ tamen non eſt uera, nec concludit: ſed bene poſſet reddi ra SYL.

tio huius rei: quia qui coit ſocietatem, vr̃ eligere ſibi perſonam. idem in tutela: non ſic in depoſito. ſed in mandato idem vr̃: tñ pōt dici ꝙ non requiritur illa diligentia, quæ in tutela & ſocietate, in pſona mand. & de poſi. uel dic, ut dicit Bar. in l. adeo ff. eo. ꝙ impediret libera teſtādi facultas. l. cū duobus. §. idem reſpōdit. ff. eodem.]

a ¶ Et ſi. id eſt quamuis Accur.

b ¶ Conuenerit. ſ. ut duret inter ſuperſtites ēt uno moriente: nō autem ad hæredem tranſit † ēt ex pacto, ut ff. eo. l. adeo. & l. nemo. j. niſi in ſocietate uectigalium, ut ff. eo. l. uerum. §. in hæredem. & l. adeo. j. reſpon.

¶ Intellige tñ, ꝙ tranſit ad primum hæredem tantum, non ad alium, glo. in l. nulla. ff. eo.]

¶ Et niſi denuo conſentiant, ut ff. eo. l. plane.

ADDITIO. Item niſi iuramento hincinde appoſito: quia forte de iure canonico teneret etiam in perſona hæredis: nec morte unius ex ſocijs ſolueretur, per c. cum contingat. extra de iure iur. ſecundum Io. Fab. hic.

c ¶ Item ſi alicuius rei. Vt duo tabernarij de uendendo uinum in foro.

d ¶ Publicatione. quæ publicatio fit propter delicta, ut de bo. dan. l. prima. j. reſpon.

e ¶ Alter. Alias, alius. ſ. fiſcus.

f ¶ Pro mortuo. Sic ff. eod. actione. §. publicatione.

unius ſocii ſoluitur, & ſi [a] plures ſuperſint: niſi in coeunda ſocietate aliter conuenerit.[b]

¶ Itē ſi alicuius rei[c] cōtracta ſocietas ſit, & finis negocio impoſitus eſt, finitur ſocietas.

¶ Publicatione[d] quoque diſtrahi ſocietatem manifeſtum eſt, ſcilicet ſi uniuerſa bona ſocii publicentur. Nā cum in eius locum alter[e] ſuccedat, pro mortuo[f] habetur.[g]

¶ Item ſi quis ex ſociis mole debiti prægrauatus bonis ſuis[h] ceſſerit, & ideo propter publica aut priuata debita[i] ſubſtantia eius ueneat,[k] ſoluitē ſocietas. ſed hoc caſu, ſi adhuc cōſentiāt in ſocietatē, noua uidetur incipere ſocietas.

¶ Socius tenetur de leui culpa, uel de tali diligentia, qualem ſuis rebus ſolitus eſt adhibere. Ange.

¶ Socius ſocio utrū eo nomine tantum teneatur pro ſocio actione,[m] ſi quid dolo commiſerit, ſicut is, qui deponi-

g ¶ Habetur. Sed quid ſi hic ſocius, cuius bona publicata ſunt, ratione operæ ſocius erat, non rerum: quod eſſe poteſt, ut ſupra eo. §. de illa. uerſic. nam & ita? Reſpon. idem, cum libertatē, uel uitā, uel ciuitatē amittat, ut ff. de bo. dā. l. j. & infra proxi. §. inuitur. in fi.

h ¶ Bonis ſuis ceſſerit. Quod facere poteſt, † ne in carcerem detrudatur, ut infra de actio §. fi. & C. de ceſsio. bon. l. j.

* ¶ Nō tñ omnino liberatur, ſed in poſtea quæſitis quatenus facere pōt conuenit. d. §. fin.]

i ¶ Debita. qa fiſco uel priuatis debebat, ut ff. eod. actione. §. j.

k ¶ Veneat. i. uendatur.

l ¶ Sed hoc caſu. q. d. nō ſicut ſuperiori proximo. ſ qñ bona fuerunt publicata: nam hic uiuens & in ciuitate exiſtens ſibi poſtea acquirere pōt. ut ff. de ceſsio. bon. l. v.

¶ Socius ſocio. Caſus figuratio clara eſt: nam rōnem dubitandi ponit text. noſter; rōnem aūt decidendi colligere potes ex tex. in. §. fi. ſ. quib. mo. re contrahi. obli. ubicunque enim commoditas eſt cōis, uidetur tm̃ ꝙ leuis culpa in eo contractu conſideretur. No. ſociū de leui culpa tm̃ teneri. Item ꝙ mala electio ſocij eſt in culpa, & imputari debet eligenti.]

m ¶ Pro ſocio actione. quæ eſt directa ab utraque parte, ut infra de pœn. te. li. §. ex quibuſdam. & finita ſocietate naſcitur, ut C. eo. tandiu. niſi in caſu, ut

Societas non tranſit ad hǣdē niſi in duobus caſib.

* ¶ Oportet tñ hæredē pficere īchoata a defun SYL ćo. l. hęres ſocii. ff. e.

Ceſsio bonorū q̄re fit.

* † Nō tñ ſemp ut p Soz. ī trac. ſal lē. reg. SYL. xlvj.

SYL.

ff.eo.actione.§.nonnunquam.

Depoſitarius ſolũ tenet de dolo & lata culpa.

a ¶ Paſſus eſt. Qui de ſolo dolo tenet, & lata culpa, quæ dolum repræſentat, ut ff.depoſi.l.quod Nerua. & ff. ſi quis cautio.li.eſſe iuſ.fue.l.j.§. non autem.

SYL. * ¶ Ad hæc uide Deciũ, qui ſingulariter declarat, in l.contractus. uer. Nono dicit hic. ff. de regu. iur.]

b ¶ Teneri. niſi alter tantam culpam præſtiterit, quantam & iſte, & alter ret par damnum: quo caſu compẽſatur culpa: itẽ dolus cũ dolo, ut ff. de cõpen. ſi ambo. & de dolo.l.ſi duo.

SYL. ☆ ¶ Intelligem declarat Alex. in d.l ſi ambo.in addi.ad Bar.]

apud ſe paſſus[a] eſt, an etiã culpæ, id eſt deſidiæ atque negligentiæ nomine, quæſitum eſt: prævaluit tamen etiã culpę noĩe teneri[b] eũ. Culpa aũt nõ ad exactiſsimam diligẽtiam dirigẽda eſt. Sufficit enim talẽ diligentiã cõibus rebus adhibere ſociũ, qualẽ ſuis rebus adhibere ſolet.[c] Nã qui[d] parũ diligentem ſocium ſibi aſſumit, de ſe† queri, ſibiq; hoc imputare debet.

¶ De mandato.

¶ Mandatũ obligatoriũ cõtrahitur pluribus modis: nec obligatur, quis, ſi mandatarii gratia tantum mandet. h.d. Areti.

Mandatũ[e] contrahitur quinque modis[f] ſiue ſua tantum gratia aliquis tibi mãdet, ſiue ſua & tua, ſiue aliena tantum, ſiue ſua & aliena, ſiue tua & aliena. At ſi tua tantum gratia † mandatũ ſit, ſuperuacuum eſt mandatum: & ob id nulla

SYL. † alias q̃ri debet, hoc eſt ſibi imputare dẽt. † Sc; ſi tunc erat diligẽtior alias ſecus, ut p gl.i.l. cũ duobus.§.j. ff.eo.

c ¶ Solet. Ante contractam ſocietatẽ: † & in hoc diſcrepat a depoſitario, qui ut in præſenti tenet. ſic ff. depo.l.quod Nerua. ſic eſt in eo, cum quo habeo rẽ cõem ſine ſocietate, ut ff.famil. herc.l. hæredes.§.non tantum.

SYL. ¶ Declara hanc gl. ut per glo. in l.cum duobus.§.j.in uer.ueniunt.ff.eo.]

d ¶ Qui parum diligentem. Sic ſupra quibus modis re contrah.obliga.§.prætere a.

Continuatio. ¶ De mandato. ¶ Obligationum aliæ re contrahuntur, aliæ uerbis, aliæ literis, aliæ conſenſu, ut ſupra de obl. Item earum, quæ ex conſenſu, aliæ per uenditionem, aliæ per locationem & conductionem, aliæ per ſocietatem, aliæ per mandatum, ut ſupra de oblig. ex conſenſu. in princ. de tribus primis dixit, nunc de quarta, ſcilicet de mandato. Accurſ.

Diuiſio. Mandatum. ¶ Totus iſte titul. diuiditur in quatuor partes. Primo ponit quot modis mandatum cõtrahitur, & illud per exempla declarat. Secundo, ꝙ fines mandati nõ ſunt prætereũdi. Tertio, qñ mãdatum finiatur, & qñ mãdatũ poſsit renunciari. Quarto, ꝙ mandatũ debet eſſe gratuitũ. Scđa ibi (Is qui.) Tertia ibi (Recte.) Quarta ibi (in ſumma.)

SYL. ¶ Mãdatũ. Caſus. Non ponit niſi literaliter ĩ declaratiõe terminorũ. No. quibus modis mandatũ contrahatur. Item ꝙ gratia mandatarij tantum non contrahitur.

† alias tibi mã datũ ſit

Mãdati diffĩ. e ¶ Mandatum. Mandatum eſt officium gratuito ab eo, qui ſuſceperit, exhibendum. Niſi enim fiat gratis, incipit eſſe locatio, ſi non erat facturus alias tale factum: ideoque locati conſueuit. ut infra eod.§.fin.& fit per uerbum rogo, uolo, mando, ſupplico, & ſimilia, ut ff.eo.l.j.§.1.

SYL. * ¶ Adde quòd Aceur.in.l. j. in uerſi. ſed ego. ff.quod iuſſu. conſtituit differentiam inter mandatum iuſſum & rogationem, ſ. d aliud uiſum eſt Deci. in rubr. C.de mand. princip. ubi tenet, ꝙ data terminorum ſimilitudine nihil intereſt.]

Mãdatũ multis modis contrahitur. f ¶ Quinq; modis. Immo vĩ ꝙ ſex, ut ſequitur. Sed dic quinq; ſ. obligatoriis. Ultimum enim. ſ. quando tm̃ tua gratia, non eſt obligatorium, ut ff.eo.tit.l. ij.§.fin. Item ſecundũ In. eſt quoddam

ex eo obligatio,[a] nec mandati inter uos actio naſcitur.

¶ Ad cognoſcendű cuius gratia mandatum fiat, inſpiciendű eſt cuius utilitaté cõcernit illud quod mandatur: & dicitur illius gratia celebratum. Aret.

¶ Mandantis tãtum gratia interuenit mãdatum, ueluti ſi quis tibi mandet, ut negocia eius gereres,[b] uel ut fundum ei emeres, uel ut pro eo ſpõderes.

¶ Tua gratia & mãdantis, ueluti ſi mandet tibi, ut pecuniã ſub uſuris[c] crederes ei,[d] qui in rem ipſius[e] mutuareſ: aut ſi nolente te agere cum eo ex fideiuſſoria cauſa, mandet[f] tibi, ut cum reo agas periculo mandantis: uel ut ipſius periculo ſtipuleris ab eo, quem tibi deleget in id, quod tibi debuerat.

¶ Aliena aűt tãtum cauſa interuenit mãdatum, ueluti ſi tibi aliquis mandet, ut Titii negocia gereres: uel ut Titio fundum emeres, uel ut pro Titio ſponderes.

¶ Sua & aliena, ueluti ſi de communibus ſuis & Titii negociis gerendis tibi

aliud ſextum obligatorium: ut cum ſua gratia, & tua, & aliena aliquis tibi mandat, ut emas fundum pro ſe & te & Titio. Accur. Et exemplifica ut ff. eo. ſi ꝓ curatorem. §. ſi tutores. ubi tutor mandat contutori ſuo, ut ſeruum neceſſariű emat pupillo: & ſic gratia mandantis, & mãdatarii, & pupilli, contrahitur mãdatum. Addõ.

SYL. ¶ Reprobat hæc opin. ſecundű Christo. p doctr. quia talis caſus tanq̃ miſtus comprehendit ſub ſimplicibus: quę rñſio eſt falſa, qa pariter eſſet ſuperflua poſitio caſuű cõpoſitorű hic facta: nec releuat reſpõ. Chriſtop. ꝙ hic de duab. perſonis tantum: quia eadem rõ erat in compoſitione plurium perſonarum, quæ erat in duabus: quia omnino diciť caſus miſtus, qñ mutatur uel additur noua perſona. h. ius ciuile. ff. de iuſti. & iur.]

a ¶ Obligatio. Niſi dolus & calliditas intercedant, (j) ut ff. de reg. iu. cõſilij.

SYL. * ¶ Declara ſecundum Dec. ibi.]

ADDITIO. (j) Intellige ſi ſit conſilium rei honeſtæ, nec eſſet alias facturus. Et tamen tertio, qui ex hoc damnificatus fuerit, indiſtincte teneť, ut per Ang. hic.

SYL. ¶ Mandantis. Caſus Similiter hic non figurabitur niſi literaliter, cum declaret terminos propoſitos. No. qñ contrahatur mandatum gratia mandantis tantum. Item ꝙ credere ſub uſuris poteſt eſſe gratia mutuantis & recipientis mutuum. Item ꝙ hoc tempore poterat prius conueniri fideiuſſor q̃ principalis: cætera dic ut per Ang. hic, qui ſigillatim ea perſequit.]

b ¶ Gereres & tunc quia ſuſcepit mãdatű, nõ quia geſſit, tenetur, ut ff. eo. ſi remunerandi. §. j.

c ¶ Sub uſuris. In hoc eſt utilitas mutuãtis ꝓpter uſurariű lucrum, Sed cõtra ff. de uſur. cum quidam. §. ſi pupillo. in fi. ue. Sed ibi debet ſubaudiri, tãtum. Vel dic non ſunt propter lucrum inductæ, ſcilicet principaliter, ut ibi: ſecundario tñ ſic, ut hic dicitur. Accur.

SYL. ¶ Verior eſt ſol. quam ponit hic Chriſto. q aliqñ uſuræ ueniunt ex ſtipulatu: & dicuntur lucrum: aliquando ꝑꝑ moram: & ſecus: quia tunc ueniunt tanquam intereſſe & damnum.]

d ¶ Ei. puta procuratori mandantis.

e ¶ Ipſius. ſ. mandantis: & in hoc eſt utilitas mandantis.

f ¶ Mandet. ſ. fideiuſſor. & hoc caſu agetur contra fideiuſſorem mandantem actione mandati, non ex ſtipulatione prima, ſi nouandi animo hoc mandatű interceſsit, ut ff. eo. ſi mandato meo. in fi. l. Si autem non nouandi animo, agiť ex prima cauſa, ut ff. de procur. l. licet §. ea oblig. in fi.

mandet:[a] uel ut ſibi & Titio fundū emeres: uel ut pro eo & Titio ſponderes.

¶ Tua & aliena, ueluti ſi tibi mādet, ut Titio ſub uſuris crederes:† qa ſi ſine uſuris pecuniā crederes [b] aliena tm̄ gratia intercedit mandatum.

¶ Mādātū gratia mādatarii tm̄ nō ē obligatoriū, ſed dicit̄ proprie conſilium. Aret.

¶ Tua tm̄ gratia[c] interuenit mandatum, ueluti ſi tibi mādet, ut pecunias tuas in emptiones potius prędiorum colloces, quam fœneres: uel ex diuerſo ut pecunias tuas fœneres potius, quàm ī emptiones p̄diorum colloces, Cuius generis mandatum magis conſiliū quàm mādatū eſt: & ob id nō ē obligatorium, quia nemo ex conſilio [d] mandati [e] obligat̄, ēt ſi nō expediat ei, cui mandabatur: cū liberū † cuiq; ſit apud ſe explorare, an ſibi expediat conſilium. Itaque ſi ocioſam pecuniam domi te habentem hortatus fuerit aliquis, ut rem aliquam emeres, uel eā crederes: quàmuis nō expediat eā tibi emiſſe, uel crediſſe, nō tamē tibi mādati tenetur. Et adeo hæc ita ſunt, ut quæſitum ſit, an mandati teneatur, qui mandauit tibi, ut pecuniam Titio fœnerares. Sed obtinuit

† alias quod ſi ut ſine.

Cōſiliū nō facit quē teneri niſi ī caſibus quibuſdā.

a ¶ Mandet. hic agi pōt duabus actionibus, mandati.ſ. contra mandantem, & negociorum geſt. contra Titiū, quæ datur & mandanti, ut C. de neg. geſt. ſi mandatum.

b ¶ Crederes.ſ. mandauerit.

c ¶ Tua tm̄ gratia. hic āt adduut doc. ſextum modū: quod dic ut ſupra eo. ī priu. in gl. immo uidetur &c. in fi. glo.

d ¶ Ex cōſilio. No. bonā regulā, quē de cōſilio ñ teneri. Fallit tm̄ ī caſibus, qui his legibus dicunt̄, ut ff. de dolo quod ſi cū ſcires & ff. de proxene. l. iij. S; certe ibi fuit fraudulentū conſiliū, ut ff. de reg. iu. l. cōſilij. Itē fallit, ut ff. ad l. aquil. l. liber homo. j. rñ. & infra de iniur. §. ſi ſolum. & ff. de iniur. l. non ſolū. in prin. & §. Proculus & ff. quod ui aut clam. ſemper. §. j. & ff. de fur. ſi quis uxori. §. cum Titio. & ff. de ſer. cor. l. j. j. reſpon. & §. perſuadere. Sed hoc in maleficijs, ideo non datur mandati: tenet tñ uel de dolo, uel alijs actionibus. Item alias facturus non erat in prædictis caſibus: alias obtinet hæc regula, ut hic, & ff. eo. ſi remunerandi. §. plane. Sed certe nec his caſibus vr̄ teneri, ut infra prox. §. Sed dic, non tenetur illi, cui tale conſilium præſtatur, ut ibi: ſed illi, in cuius leſionem conſuluit, ut hic dicimus. Vnde dici pōt, quod nec his caſibus fallit dicta regula, cum dicat non teneri illi.ſ. cui conſilium præſtitū eſt, niſi in caſu illius. l. ff. de dolo. quod ſi cum ſcires. & illius l. ff. de proxene. l. ij. Eandē gl. hēs. ff. eo. l. ſecunda. §. fina.

Add.

¶ Dic, quod regula eſt, quod conſiliū non obligat: & rō eſt, quia conſiliū non neceſsitat. c. cum olim. de arb. & explorare quis debet &c. ut dicit̄ in tex. & ideo ſi cōſilium neceſſitaret, ut in officiali, teneretur. Itē ſi conſilium ſit doloſum, etiam ſi dolus ſit cauſa impulſiua. Item ſi in delictis etiam ſi alias erat facturus, omnino puniretur licet mitius, ut latius declarat Deci. in l. conſilii. ff. de regulis iuris. * Et ibi etiam docet quis dicitur conſilium præſtare. Quomodo autem cognoſcatur, an qui conſilio paruit, alias fuiſſet facturus, uide Angel. in. l. j. ff. de eo per quem factum erit.

e ¶ Mandati.ſ. actione.

f ¶ Liberum. Scilicet ſuſcepto conſilio: ſed ſuſcepto mandato neceſſe eſt conſummari, ſecundum Ioan. niſi congruo tempore renuncietur, ut infra eo. §. mandatum & ff. eodem ſi mandauero. §. fina. & ff. commo. l. in commodato. §. ſicut.

Sabini ſententia obligatoriũ eſſe in hoc caſu mandatũ: quia nõ aliter [a] Titio credidiſſes, quam ſi tibi mandatum eſſet.

¶ Mandatum rei turpis, uel contra bonos mores, non ualet. Angel.

¶ Illud quoq; mandatum non eſt obligatorium, [b] quod cõtra bonos mores [c] eſt ueluti ſi Titius de furto, aut de damno faciendo, aut de iniuria facienda mandet tibi. Licet.n.pœnam iſtius facti noĩe præſtiteris, [d] non tamen ullã habes aduerſus Titium [e] actionem.

¶ Mandatarius non debet excedere fines mandati: & quatenus excedit, non habet actionem mandati. ¦Angelus Aretinus.∴

a ¶ Non aliter. Hoc eſſe uidetur pro opi.Pla. qui dixit duo ſcilicet ubi conſulo certæ perſonæ mutuari, teneor ita demum, ſi alias facturus non erat. Vbi autem nõ eſt deſignata aliqua perſona non teneor, et ſi alias facturus non erat. Sed Io. in utroq; caſu dicit contra. Nam primo indiſtincte teneor, ſiue alias eras mutuaturus ſiue non. Secuudo autẽ cum diſtinctione non alias: & facit pro eo.ff. eodem ſi remunerandi. §. plane. & ſupra eo.§.tua & aliena.in fi & ff.de nego.geſt.l.iij.in fine,& l.iiij. Nec obſtat quod hic dicitur: quia & ſi alias etiam facturus erat, tenetur qui mandauit, ut dictum eſt: unde poteſt ſubaudiri, maxime quia non aliter &c.

A D D I. Hæc opi. Ioan. ueluti cõior apptobatur, de quo in l. ſi remunerandi.§.plane.ff.eo. Chriſt.

SYL. ¶ Illud quoque. Caſus. In notiſſima regula non eſſet figurandus: tamen pro ratione dubitandi poſſet adduci text.in lege non ſolum.§. ſi mandato.ff. de iniur. ubi tenetur mandans iniuriam alteri inferri. ſed reſponſio facilis eſt, teneri ex iniuria offenſo, non offendenti: hic autem agitur de obligatione, quæ oritur inter mandantem & mandatarium. Not. dic ut per doct.]

b ¶ Non eſt obligatorium. Etiam ſi iuramentum intercederet, ut in auth. ſcenicas non ſolum.§.j.colla.v.

SYL. ¶ Facit.c.non eſt obligatorium. de re gu.iur. lib. vj. quod intellige in bonis moribus de iure canonico, qui ſcilicet inducunt ad peccandum, uel contra bonos mores, qui contineant turpitudinem: ſecus ſi ſit cõtra bonos mores non continentes turpitudinem de iure ciuili: ita declarat Dec.in l.pactum quod dotali.in fi.C.de pac.]

¶ Et facit ad hunc.§. ff.eo. ſi remunerandi. §. rei turpis. & l.ſi mandauero. ij. §. q ꝗdẽ. & ff.de arbi. l.ſi cum dies §. compromiſſo. & ſupra de inut. ſtip.§. quod turpi.& ff. de uer.obl.l.generaliter. & l.ſeq.& ff.de condit.inſti. condõnes.

c ¶ Contra bonos mores. Hic quæritur, quid ſi mandaui tibi, ut illi nomine meo iniuriam inferres, an teneor? Rñ.uriq;, arg.ff. de dã. inſect.l.damni.j.§.ſi mandato.

d ¶ Præſtiteris. Scilicet ei, cui commiſſum eſt maleficium: ut pœnam dupli: & ita licet interſit mandatarij, tamen non agit: quia nec intereſſe fingitur, ut ff. de condi. inſti filius. & melius.ff.de reg.iur.l.quod quis ex culpa. in fine.

e ¶ Titium ſ.mandantem.

¶ Is qui. Caſus. Figuratur in exemplis poſitis in text. & ratio clara eſt primi dicti. Sed dubitabatur, quando excedebantur fines mandati, an in cõcurrenti quantitate ualeret: & uidebatur ꝙ non Sabino & Caſſio ea ratione qua dictum eſt ſupra in.§.fideiuſſores. de fideiuſ. at contrarium deciditur: quia hic non eſt indiuiduitas ut ibi, & maiori ſummæ ineſt minor: & qui ſine uoluntate domini in re aliena facit aliquid, cenſetur potius donare. Præterea rationem dubitandi maximam faciebat text.in l.diligenter. ff. eod. ubi dicitur, ꝙ qui excedit fines mandati, aliud facit: unde ſi aliud eſt, quod factum eſt, non poteſt dici ualere in con SYL.

¶ Is, qui exequitur mandatum,[a] † nõ debet excedere fines mandati: ut ecce, ſi quis uſque ad cẽtum aureos mandauerit tibi ut fundum emeres, uel ut pro Titio ſponderes, neq; pluris emere debes, neque in ampliorẽ pecuniam fideiubere: alioquin nõ habebis cum eo mandati[b] actionem: adeo quidẽ ut Sabino & Caſſio placuerit, ẽt ſi uſque ad centũ aureos cum eo agere uolueris, inutiliter te acturum. Sed diuerſæ ſcholæ auctores recte uſque ad centum aureos te acturum exiſtimant: quæ ſententia ſane benignior eſt. Quod ſi minoris emeris, habebis ſ. cũ eo mandati[c] actionẽ: qm̃ qui mandat, ut ſibi centũ aureorum fundus emeretur, is utique mandaſſe intelligitur, ut minoris (ſi poſſit) emeretur.[d]

¶ Mãdatum re integra poteſt reuocari: & re integra finitur morte: ſuccurritur tamen ei, qui ignorauit mandatum reuocatum. Are.

† Vide in hunc locum Au. Ge. lib. j. c. xiii.

currenti quantitate, quia illud totũ eſt aliud, quod non debet ſcindendo aliud poſtea effici. ſed rõ iam allegata decidendi fuit, quia maiori ſummę ineſt minor, & ſumma diuidua eſt. nec obſtat rõ dubitãdi, quia dr̃ aliud quatenus excedit. uel dic qđ ibi erat aliud tam reſpectu rei q̃ ſummæ, ut in exẽplis poſitis declarat. Not. regulã, quæ quotidie allegat, ꝙ mandati fines cuſtodiendi ſunt. Itẽ ꝙ mãdati exceſſum vz incõcurrenti quantitate.]

a ¶ Mandatum. ſ. certæ formæ. Nam quandoq; habet certã formã & tunc hẽt locum quod hic dr̃ & ff. eo. diligenter. quandoq; nõ & tunc bona fide facere debet, ut ff. eo. l. iij. & probatur etiam hæc diſtinctio. ff. eo. ſi quis pro eo.

SYL. * ¶ Pro pleniſsima cognitione materię huius. § uide Iaſ. in l. ſi procurator. C. de procur. qui diligentiſsime illam perſequitur.]

b ¶ Mandati actionem. Sed nec certe neg. geſt. ſecundũ P. & Io. & eſt pro eis C. de neg. geſt. l. ult. & ff. de neg. ge. qui aliena. § libertos. & de pec. ſi creditor. § j. Sed M dabat utilem neg. geſt. actionem. & rñdebat illi. l. ſi. de neg. ge. quia ſpecialis, ibi fuit prohibitio. (j) Sed certe miror de hac opinione, cum uideat lex expedita, quæ etiam utilem denegat expreſſe, ut ff. eod. ſi pro te. & ff de edil. edi. l. j. §. cauſa.

SYL. ¶ Mihi ſemper placuit opinio Salyc. in l. præterea. ff. eod. ꝙ ille, qui excedit fines mandati, non habet actionẽ mandati, ut hic: de alia uero actione ſit dicẽdum, ꝙ aut emptio eſt facta noĩe mandatarij: & non cõpellitur tradere: non mandati actione, quia in tali ſumma nõ eſt mandatũ nõ neg. geſ. quia ſuo nomine nõ eſt geſtum: aut nomine mãdãtis: & põt habendo ratum, & offerendo p̃ciũ, rem habere: ꝙ ſi tradita iam ſit res, dicendũ ꝙ aut in traditione notificauit p̃ciũ: & cẽletur rata habita, & tenet ad totũ negõ. geſto. aut non: & tenet approbare totũ.]

ADDIT. (j) Quo caſu nõ habet ẽt utilem niſi ĩ cauſis piis & neceſſariis: puta alendo liberos, uel faciendo ꝙ tendit ad exonerationem uel euaſionem perſonæ ſeu infamiæ mandantis, ut per Ioan. Fab. & Ang. hic.]

c ¶ Mandati actionem. Pro pretio dato, ut ff. de in rem uer. ſi fundum.

d ¶ Emeret. Eſt aũt iſta rõ, quia maiori ſummę minor ineſt, ut hic, & ff. de uer. obl. l. j. §. ii. & l. inter ſtipulantem. §. ii. & ff. de arb. diem. §. ſi plures,

ADDI. Et hæc uera, ubi negocium, quod mandatur, reſpicit damnum uel utilitatem mandantis uel mandatarii: ſecus ſi tertium tm̃: quia non põt ampliari, nec reſtringi tanquam odioſum, ut in c. cũ de non ſacerdotali. de præb. in. vj. Io. Fab.

¶ Recte &c. Caſus. Ita figurari põt: SYL. q̃rebatur an mandatũ reuocari poſſet ſaltẽ re integra: & uidebat ꝙ non: rõ eſt,

†Simile i c. i cauſis. ibi, cũ res nõ eẽt ĩtegra. cũ gl. ſuꝑ uerb. ĩtegra. extra đ elect.

quia cum in contractu requirat̃ uoluntas mandantis & mandatarij, non uidebat̃ altero inuito per unũ reuocari poſſe. l. ſicut. C. de act. & obli. contrariũ decidit̃, & rõ aſsignat̃ in gl. in uer. euaneſcit.]

¶ Recte[a] quoq; mãdatum cõtractum, ſi dũ adhuc integra res ſit, reuocatum fuerit euaneſcit.[b] †

¶ Item ſi adhuc integro[c] mãdato mors alterutrius interueniat, id eſt uel eius q mãdauerit, uel illius qui mandatũ ſuſceperit, ſoluitur mandatum. Sed utilitatis cauſa receptum eſt, † ſi eo mortuo qui tibi mandauerat, tu ignorans eum deceſſiſſe, executus fueris mandatum, poſſe te agere mãdati actione: alioqui[d] iuſta & probabilis[e] ignorantia tibi damnũ afferret.[f] Et huic[g] ſimile eſt qđ placuit, ſi debitores manumiſſo diſpenſatore Titii, ꝑ ignorãtiã liberto[h] ſol

a ¶ Recte. Nã ſi non recte, nõ ẽ neceſſe reuocari, ut ſupra eo. §. illud.

b ¶ Euaneſcit. Speciale eſt in mandato: ut ſic facile reuocet per uolũtatem unius partis tantũ: ꝑ alias. n. cõtractibus nõ ſic, ut C. de act. & obli. l. ſicut. quæ eſt contraria huic. Et eſt rõ, quia hic non ſtatim intereſt: & idõ non ſtatim hincinde naſcit̃ obligatio, quæ ex intereſſe dat̃, ut ff. eo. ſi procuratorẽ §. mandati actio. & facit ad hunc. §. ff. de iur. om. iud. & quia. & ff. de min. ꝙ ſi minor. §. Sceuola. & C. de repu. hæ. l. ſi. & ff. de ritu nup. l. plerique.

* ¶ Limita hunc tex. ſcđm Dec. in l. ſingularia. nu. 24. ff. ſi cer. peta. niſi mandatũ interuenerit cõtemplatione mandatarij: quia tunc nõ poteſt reuocari.]

* AUDIT. Hoc tñ ita accipiendum eſt, ut mandator reuocet, antequã mandatarius incipiat exequi: & mandatarius renunciet quamprimũ antequã incipiat mãdator in eo loco eſſe, ut amplius eam rem explicare non poſsit l. ſi quis ff. eod. E. B.

c ¶ Item ſi adhuc integro. Sed uſque quo dr̃ integrum? Rñ. ſi mandata fuit emptio, donec arrhas dederit, uel alias ſe emptori obligauerit: & idem in ſimilibus. Et (ut breuius accipias) ſi iam cœperit intereſſe mandatarii, non eſt res integra: alias ſic, arg. ff. eo. ſi procuratorem. §. mandati. Si uero non eſt res integra, non finitur mandatum niſi in iudicio, ut ff. de iudi. tam ex contractibus. §. fin. (i) Sed quid prodeſt, ſi non finitur mandatum re non integra? Reſpon. quia per hæredem cœpta negocia debent conſummari, ut ff. pro ſoc. l. * ſi. licet noua inchoare neceſſe nõ ſit, ut ff. de neg. ge. nã & Seruius, §. ſi uiuo & ff. pro ſoc. hæres ſocij, quod nõ eſt re integra, cũ nullum cœptum ſit.

* ¶ In quibus caſibus extinguatur morte mandantis, & in quibus non, oſtẽdit Iaſ. ĩ l. more. co. iij. & iiij. ff. de iuriſd. omni. iud. & Deci. in c. relatum. in. j. & ij. col. de offi. deleg.]

ADDI. (i) Tu dic, quòd in mandata iuriſdictione res definit eſſe integra etiã per ſolam citationem. In mandato uero procuratoris ad iudicia, ſi ſit actoris per lit. conteſta. ſi rei, ſufficit ꝙ dñs ꝓ eo ſciente uel uolente ſatiſdederit. In procuratore aũt ad negocia ſufficit feciſſe præparamenta neceſſaria: puta ſine quibus principale negocium expediri non poteſt. Aug.

d ¶ Alioqui. i. ſi non poſſes agere. Accurſius.

e ¶ Probabilis ignorantia. Quæ eſt in facto alieno. ut hic, & ff. eo. idemque. §. pen. alias non eſt probabilis, ut ff. ad uelleia. quanquam. & C. de reſcinden. uendit. quiſquis. & ff. de edil. edict. l. j. §. cauſa.

f ¶ Afferret. Quod eſſe non debet.

g ¶ Et huic ſimile. ſcilicet proximo caſui.

h ¶ Liberto. primo diſpenſatori & ſeruo.

* ¶ Diſpenſator, ut ait Alcia. in l. urbana familia. ff. de uerb. ſig. eſt qui impendia domus curat & uictui præeſt: dictus ex eo, ꝙ pecuniam expendat, uel ꝙ rationes diſpendat. i. procuret & conſideret, calculumq; ducat.]

†Verũ deciſio iſtius §. locũ habeat in mãdato ad pias cãs, uiđ Bal. ĩ l. fi. ff. de ſol. & ĩ l. mãdatum C. mand.

Mandatũ facilius reuocat̃ quàm alij contractus. STYL.

Mãdatũ quãdiu dr̃ integrum.

† alias ut ſi.

STYL.

STYL.

uerint, liberari eos: [a] cũ alioqui ſtricta iuris ratione nõ poſsẽt liberari, [b] qa alii ſoluiſſent, quã cui ſoluere debuerint.

¶ Mãdatũ põt ab initio nõ acceptari: ſed poſtquã eſt ſuſceptũ, debet executioni mãdari: niſi ex iuſta cauſa, & congruo tempore recuſetur. h.d. Aretinus.

¶ Mandatũ nõ ſuſcipere cuilibet liberũ eſt: ſuſceptũ aũt conſummandum eſt, aut quamprimum [c] renũciandum, ut per ſemetipſum, aut per aliũ eandẽ rẽ mandator exequatur. Nam niſi ita renũcietur, ut integra cã mandatori reſeruetur eãdem rẽ explicandi, nihilo minus mandati actio locum habet: niſi iuſta cauſa [d] interceſſerit, aut nõ renunciandi, aut intempeſtiue renunciandi.

Se ſummat.

¶ Mandatum & in diem differri, & ſub conditione fieri põt.

¶ Mandatũ debet eſſe gratuitũ: alias tranſit in alium contractum. Areti.

¶ in ſumma [e] ſciendũ eſt, mandatum, niſi gratuitum † ſit, in aliã formã negocii [f] cadere: nam mercede [g] conſtituta incipit locatio & condu-

a ¶ Liberari eos. Facit ff. ſi cer. pet. eius qui in prouincia. & C. de ſol. ſi cum ſeruus.

b ¶ Non poſſent liberari. Niſi in caſibus, ut infra quib. mod. tolli. oblig. in princip. dicemus.

SYL. ¶ Mandatũ nõ ſuſcipeř. Caſus. In tã notiſsima regula non figuratur niſi literaliter: cuius rõ eſt. l. ſicut. C. de acti°. & obli. & ſicut reuocari põt re ĩtegra, ita renunciari qñ iam non ĩcepit ĩtereſſe. Not. ꝙ ea, q̃ ab initio sũt uoluntatis, ex poſt fcõ ſunt neceſsitatis. Itẽ ꝙ põt renũciari re ĩtegra: & ꝙ in diem & ſub conditione differri & mandari poteſt.]

c ¶ Quã primum. ſ. poteſt fieri.

Mandatarius de quatuor tenetur. d ¶ Iuſta cã. Puta caſus fortuitus. Nã de dolo teneř, & lata culpa, & leui, & leuiſsima, ſecundum B. & Ioan. ut C. eo. l. in re mandata. & l. a procuratore. Alij dicunt de leuiſsima mandatarium non teneri, ſed de dolo tantum, quando gratia tantum mandantis fit: uel de leui culpa. quando utriuſque gratia, inſtar aliorum contractuum, ut ff. de reg. iur. contractus. Sed primũ uidetur uerius, cum hic contractus multum diſcrepet ab aliis contractibus.

SYL. ¶ Adde, ꝙ cõis concluſio ſecundum Dec. in l. contractus. uer. primo in mandato. ff. de reg. iur. eſt, quòd regulariter in mandato ueniat dolus, lata, & leuis ĩ ijs. ſ. quæ mediocrem exigunt diligentiam: in ijs uero, quæ maximam, etiam leuiſsima. In ijs, quæ modicam, ueniat tñ dolus & lata. quæ uera ſunt in actione directa, ſecus in cõtraria, quia uenit leuiſsima. l. ſi ſeruus cõmunis. §. qđ uero & ibi Bartol. ff. de fur.]

¶ In sũma. SYL. Caſus. In tam nota regula non figuratur niſi ad literam: nam tex. ipſe ſui ipſius rationẽ ponit dicendo, ꝙ ubi merces conſtituit, tranſit in aliam ſpeciem contractus: quod notandũ ẽ.]

e ¶ In ſumma. i. breuiter amodo hunc titulũ expediam⁹.

f ¶ Negocij. i. contractus.

g ¶ Mercede. ſ. ut mercede: ut quia alias non erat pariturus mandato: ſi autem alias pariturus erat, & conſtituaĩ aliquod ſalarium gratia remunerandi, non minus erit mandatum, ut ff. eo. l. ſi remunerandi. primo reſpon. Et ad huius rei euidẽtiam diſtingue. Quia aut eſt incertum re & genere, puta ſi dicam tibi, Bene retribuam tibi hoc ſeruitium, uel recognoſcam. & tunc non poteſt peti quicquam, ut C. eod. ſalarium. & ff. eodem qui mutuam. §. ſalarium. (j) Aut certũ genere, licet incertum ſpecie, ut dabo tibi equum, uel par ueſtimentorum. & tunc poteſt dici quòd ualeat conuentio ſalarij, cum non ſit prorſus incertum, ut ff. eodem. l. fideiuſſor. ſecus in

† Qualiter itel ligatur gratuitũ, uide Alex. in l. j. §. ſi. ff. eo. in addi. ad Bart. Salariũ interueniẽs in mãdato an peti poſsit & qua actione.

ijs quæ pondere uel numero conſiſtũt, ut ff.de leg.j.l. ſi hominem. Si autem certum omnino: tunc aut ſtipulatione promittitur, & tunc certi condictione petitur. Si autem ſine ſtipulatione & incontinenti ante mandatum uel poſt, petitur actione ex eo cõtractu ſcilicet contraria mandati ĩformata. Si autem ex interuallo.ſ. poſtquã contrahẽtes ad alia diuertiſſent negocia petitur officio iudicis, ut C. eo. l.j.& ff.eo.ſalarium & C. de pact. petens. & ff.de duob. reis.l. duos.in fi. Accur.

ctio eſſe. Et, ut generaliter dicamus, quibus caſibus ſine mercede ſuſcepto officio, mandati ſiue depoſiti contrahitur negociũ: his caſibus interueniẽte mercede[a] locatio & conductio intelligiẽ cõtrahi. Et iõ ſi fulloni[b] poliẽda curãdave quis dederit ueſtimẽta, aut ſarcinatori ſarciẽda, nulla mercede cõſtituta neq; promiſſa, mãdati competit actio.[c]

ADDIT. (j) Poteſt tamen officio iudicis peti, ſicut quando nullo mõ fuit promiſſum: dummodo non conſtet ꝙ ſine præfatis uerbis gratis fuiſſet pariturus. Ang.

a ¶ Interueniente mercede. Scilicet in pecunia numerata, ut diximus ſupra loca. in princip. Item hæc regula generalis eſt uera, niſi ſit talis perſona, quæ non conſueuerat locare operas ſuas: uel res talis, quæ non conſueuerat locari. tunc enim non locari, ſed præſcriptis uerbis agitur, ut ff. de præſcrip.uerb.ſi tibi.& l.naturalis.§.at cum do.

Fullo — b ¶ Fulloni. Fullo eſt, qui lauat & tingit pannos, & etiam polit eleuando ſuperflua. Sed ſarcinator econtra, qui — Sarcinator. — ſarcit & addit ubi eſt ſciſſum ueſtimentum uel pannus, & conſuit: unde & dicitur, iſte habet ſarta tecta: quia cum eſſent fracta, ſunt reparata ex quibuſdam adiunctionibus, ut ff. de uſufruc. hactenus. Et dr̃ ſarcinator a ſarcina: & ſignificat proprie eum qui plurimũ ueſtiuum ſumit. Aliquã etiam pro ſutore accipitur, ut hic.

¶ Aduerte obiter, quia docto. non vñr intelligere quid ſit ſartum tectũ. Nihil enim aliud importat niſi integrum, nõ diminutum. Qui ergo locabat ędes ſibi fieri ſartas tectas, intelligebat integras, & q. bus nihil deſit. ita declarat Feſtus, & latius Budæus in d.l. hactenus. — S Y L.

* ADDI. Fullo ẽ, qui curanda & polienda ueſtimenta accipit, ſarcinator q. ſarciẽda: ſarcire ãt eſt, integrũ facere, auctor. Sex.Pomp.

† alias de obligationibus quę quaſi ex contractu naſcantur alias, de obligationibus quaſi ex cõtractu.

¶ † De obligationibus, quæ ex quaſi contractu naſcuntur.

¶ Valet argumentũ a ſufficienti partium enumeratione. Aret.

POſt genera[d] contractuum enumerata, diſpiciamus etiam de iis obligationibus, quæ quidem non proprie naſci ex contractu intelliguntur: ſed tamẽ

c ¶ Actio. Immo uidetur præſcriptis uerbis competere, ut ſupra loc.§.j. Solu.ut ibi.

Continuatio. — ¶ De obligationibus quæ ex quaſi contractu naſcuntur. ¶ Rubricæ iſtius continuatio ſumitur ex.§.ſequens.ſ. in ti. de obliga. ubi dicitur, ꝙ obligationum quædam ſunt ex contractu, quædam ex quaſi contractu &c. Et quia dictum eſt s.de oblig.ex contractu, ſequitur de obligationibus ex quaſi contractu: & etiã hic continuatur in text. Ang.

¶ Et hæ omnes obligationes, quæ oriũtur ex his quaſi contractibus, ſunt pœnitus de iure ciuili, ut declarat Deci.in c.j.in ij.col.de proba.] — S Y L.

Diuiſio — POſt genera. ¶ Totus iſte titu. diuiditur principaliter in duas partes. Primo ponit continuationem rubr.& de quo eſt tractaturus. Secundo illud per exempla declarat. Secunda ibi (Igitur cum quis.)

d ¶ Genera. ideſt materies uel di-

uerſitates contractuum, ut ſupra de ob li. §. fi. uſque huc.

a ¶ Ex maleficio. Subaudi, uel quaſi, ut ſit bona argumentatio. ſic infra de oblig. quæ ex quaſi male. in prin.

SYL. ¶ Igit. Caſus. Literaliter tantum figuratur in declaratione terminorũ. No ſummarium. Itẽ ꝙ ubi datũ eſt mandatum, non competit actio nego. geſt. Itẽ quòd ſicut geſtor hẽt dominũ obligatum, ſi bene gerat: ita dominus habet obligatum geſtorẽ, ſi male gerat. Itẽ quòd in reddenda ratione a negoc. geſtore habetur ratio exactiſsimæ diligentiæ: & ſic uenit leuiſsima. Item quòd non ſufficit in alienis adhibere eandem diligẽtiam quam in ſuis, ſi modo diligentius adminiſtrari poterant.]

quia non ex [a] maleficio ſubſtãtiã capiũt quaſi ex cõtractu naſci uidentur.

¶ Ex geſtione negociorum abſentis oritur hincinde actio negociorũ geſtorũ, quæ datur directa domino & ignoranti, contraria uero gerẽti. Ang.

¶ Igitur [b] cum quis negocia abſentis geſſerit, ultro citroq; [c] inter eos naſcuntur actiones, quæ appellantur negociorum geſtorum. Sed domino quidem rei geſtę aduerſus eũ, qui geſſit, directa competit actio: negociorum [d] aũt geſtori, cõtraria: quas ex nullo contractu proprie naſci manifeſtum eſt. Quippe ita naſcuntur iſtę actiones, ſi ſine mãdato [e] quiſque alienis negociis gerendis ſe obtulerit: ex qua cauſa ii, quorum negocia geſta fuerint, etiam ignorantes obligantur. Idque [f] utilitatis cauſa receptum eſt, ne abſentium, qui ſubita feſtinatione coacti nulli demandata negociorũ ſuorum adminiſtratione peregre profecti eſſent, deſererentur [g] negocia: quæ ſane nemo curaturus eſſet ſi de eo, quod quis impendiſſet, nullam [h]

ſecundum Chriſtoph.

d ¶ Negociorũ aũt geſtori. Licet & unum negocium ſit geſtum. ff. de nego. geſtis. l. iij. §. negocia. ſic infra in bon. raptor. in princ. & ff. ui bono. rapto. l. j. §. quod ait Prætor.

e ¶ Sine mãdato. Scilicet eius cuius negocia geſſerit: & ſic ſoluiẽ C. de nego. geſt. ſi mandatum.

¶ Dic ut hic per Chriſto. ꝙ aliqñ quis mandat geri negociũ ad ſe tm̃ pertinens: & habet locum actio mandati, & ceſſat actio neg. geſtorum: aliquando mãdat geri negocium cõe cum alio: & quatenus ẽ reſpectu ſui, oritur actio mandati: reſpectu alterius, negoc. geſtorum: & ita procedunt tex. allegati.] SYL.

f ¶ Idque. Scilicet ut reperat quod impendit: niſi denunciatio inhibeat, ut C. eodem. de nego. geſt lege fina. uel paterna affectio, ut C. eodem. ſi paterno. & l. quod in uxorem. & ff. eodem is qui. Vel obſequium, quod eſt, ſi libertus patroni negocia gerat, ut C. eodem lege officio. His enim caſibus nil repetit: aliquin quandoque repetitur inquantum locupletior eſt, ut dicemus infra §. proximo.

Negociorum geſtor certis ĩ caſibus non repetit qđ impendit.

* ¶ Similis gl. eſt in d. l. ſi paterno.] SYL.

b ¶ Igitur. Quia de iis obligationibus, quæ ex quaſi contractu ſunt, dicere debemus, incipiamus de hac, quæ ex ſola prouenit amicitia, ut infra eodem. §.

c ¶ Vltro citroque. i. hincinde poſsibile eſt eas naſci. nam ex una parte tantũ quandoque agitur: ut ſi alterius non interſit, ſed ſua tantum.

ADDITIO. Nota uerba legalia ſignificare habilitatem & potentiam, licet ſemper ſignificare non poſsint, ut not. ſupra de iuſtitia & iure in princ.

g ¶ Deſererent negocia. Quod in multis noceret, ut ff. eo. l. j.

h ¶ Nullam. Cum neminem ſit ue-

Iactare ſuū ne-mo præ ſumit. riſimile ſuam pecuniam iacere uel ef-fundere, ut ff.de prob.cum de indebi-to.§.j.

a ¶ Obligatum ſ.inſolidum: dummo-do ſit utiliter cœptum negocium : licet diuerſus exi tus ſit ſecu-tus, ut ff.eo. ſed an ultro §.j. In caſi-bus tamen non tenetur inſolidum : ut ſi pupil-lus eſt,cuius negocia sūt geſta.

Nego-ciorum dñs nō ſemp in ſolidum tenetur

SYL. ¶ Conſidera an requirat ꝙ ſit geſtum,non cœptum, ut uidetur de mēte Iuriſcon. in d.§.j.]

¶ Item ſi a-nimo deprę dādi geſsit, ut ff.eodem. ſi pupilli. j. reſpon.&.§. ſed & ſi quis negocia mea.Itē & ſi ad noua negocia † gerenda acceſsit, ut ff.eo.ſi negocia. Item ſi pacto hoc actū eſt,ut C.eo. negociorum. Item & ſi fuit in culpa gerens,ut ff.eod.l. ſiue hæredi taria.Item ſi fuit in mora, ut ff.de leg. j.cum res.§ fi.

†Ideſt q̄ non ſo-litus ſit dñs fa-cere.

ADDIT. Et eſt ratio, quia in omni-bus litis caſibus gerens tenetur etiam de caſu fortuito : & in eis non ſufficit eſſe cœptum utiliter, niſi utilitas per-duret,ut no.gl.in l.ſi negocia. in uerb. ſit ſolitus.ff.de neg.geſt. Ang.

Nego. geſtor de quo tenet̄.

b ¶ Ad exactiſsimam. Not. geſtorem interdum de dolo ſolo & lata culpa te-neri: ut ſi ad deſerta negocia acceſsit, ff.de neg.geſt.l.iij.§.interdum. Quan-doque de dolo, lata culpa, & leui : & hoc regulariter, ut C.eod.tutori. & ff. eo.l.ſi pupilli.§.fin.Quandoque de le-uiſsima : ut quando alius diligentius

habiturus eſſet actio nem.Sicut autem is, qui utiliter geſſit ne gocia, dominum ha-bet obligatū [a] nego-ciorum geſtorum:ita & contra iſte quoq; tenet̄,ut adminiſtra-tionis reddat ratio-nem:quo caſu ad exa ctiſſimam [b] quiſque diligentiam compel litur reddere ratio-nem : nec ſufficit ta-lem diligentiam ad-hibere qualem ſuis rebus adhibere ſolet ſi modo alius diligen tior eo commodius adminiſtraturus eſ-ſet negocia.

¶ Actio tutelæ dire cta & contraria oriť ex quaſi contractu.

¶ Tutores [c] quoq;, qui tutelæ iudicio te nentur, non proprie ex contractu obliga-ti eſſe intelliguntur: (nullum enim nego-cium inter tutorem & pupillum contra-hitur) ſed quia ſane non ex maleficio [d] tenentur, quaſi ex contractu teneri ui-dentur. Hoc autem caſu mutuę ſunt a-ctiones. Non tan-tum enim pupillus cum tutore habet tu telæ actionem, [e] ſed

uolebat adminiſtrare, ut hic dicitur, & ff.eo.ſi pupilli. §.uideamus. Quādoq; de caſu: ut in iis caſibus,ubi agiť inquā tum dominus locupletior eſt, ut modo ſupradiximus.eo.§.Accur.

ADDIT. Et hæc uera in geſtis : de neglectis au tem tenetur ſiue gerere incœpit, & poſtea dimi-ſit : ſiue non incœpit, dū-modo a prin cipio ut om-nia geſturus acceſſerit. Idem ſi non ut omnia ge ſturus ſi al* diligens erat geſturus, a-lias ſecus. Ang.

¶ Tutores quoq;. Ca ſus figuratio non exigiť, cum perſtet tantum in declaratio-ne termino-rum. Nota quod tutor tenetur ex qua ſi contractu. Item quod ualet argu-mentum a ſufficienti dinumeratione. Item quod actio tutelæ eſt mutua : & quòd directa competit pupillo, contra ria tutori. SYL.

c ¶ Tutores.ſ.quondam. Nam quādiu eſt tutor, non oritur oblig.ut ff.de tut. & ra.di.ſi tutor reip.§.fin. & l. ſed non dantur.Azo.

¶ Glo.eſt falſa,ſecundum Bar.in l.niſi finita.ff.de tute.& ra. di. quæ opin.ue-rior eſt.] SYL.

d ¶ Ex maleficio. Subaudi,uel quaſi ut bona ſit illatio.

e ¶ Actionem. Scilicet directam,teneť et aliis actionibus tutor, ut diximus ſu pra de atil.tu.§.fina. Et ita habes hoc §.actionem tutelæ directā & contrariā eſſe ex quaſi contractu. Quid de actio-

Actio pro tutelæ directa & contraria ẽ ex quaſi contractu.

† alias ex contrario.

ne pro tutelæ? Reſpon. idem, cum ad inſtar actionis tutelæ ſit inducta, ut ff. de eo qui pro tu. nego. geſt.l.prima.§. pro tutore.

a ¶ Contrariam. Quam finita tutela demum intẽdit, ut modo diximus de directa, ut ff. de contra.acti.tut.l.j.§. finito.

b ¶ Obligatus. Unde abfuturum eſt: quod perinde eſt, ac ſi iam abeſſet, ut ff. de nego. geſt.l. ſecunda. in fine. & l. ſi quis mandato. in fi.

8 Y 2. ¶ Item ſi inter. Caſus. Non figuratur niſi literaliter, cum declaret notiſsimos terminos fam. herciſ.& cõmuni diuidũdo. Notabilia collige ut per doct. hic.]

c ¶ Sine ſocietate. Tũc enim ageretur ꝓ ſocio. (j) ſcilicet ſi eſſet ſocietas. Videtur tamen quòd hic §. ſibiipſi contradicat: nam nunc dicit, quòd non eſt ſocietas: & poſtea dicit, ſocius eius &c. Sed dic quòd non eſt ſocietas uera, ſed quædam incidens: nam uera contrahitur conſenſu, ut ſupra de obliga. ex conſenſu. in princip. hæc autem præter ſpem, ut in hoc.§. dicitur.

ADDIT. (j) Et ſic præſupponit ꝙ non communi diuidundo: quod eſt falſum, per l.ij.ff. commun. diuidun. Igitur dicit text. ſine ſocietate. quia alias eſſet contractus, & non quaſi, de quo hic intendit. An autem expenſæ per unum ex fratribus factæ debeant ſibi poſtea in diuiſione imputari, uide Ioan. Fab. hic.

† & contra tutor cum pupillo habet contrariã[a] tutelæ, ſi uel impenderit aliquid in rem pupilli, uel pro eo fuerit obligatus,[b] aut rem ſuam creditoribus eius obligauerit.

¶ Actio communi diuidundo, & familiæ herciſcundæ, non oritur ex contractu, ſed ex quaſi contractu. Aretinus.

¶ Item ſi inter aliquos communis res ſit ſine ſocietate,[c] ueluti quòd pariter eis legata donataue eſſet, & alter eorum alteri ideo teneatur communi diuidundo iudicio, quòd ſolus fructus ex ea re perceperit, aut quòd ſocius[d] eius ſolus in eam rem neceſſarias impenſas fecerit, non intelligitur ex contractu proprie obligatus eſſe: quippe nihil inter ſe contraxerunt: ſed quia ex maleficio[e] non tenentur, quaſi ex contractu teneri uidentur.

¶ Idem iuris[f] eſt de eo, qui cohæredi familiæ hærciſcundæ iudicio ex his cauſis[g] obligatus eſt.

¶ Hæres tenetur legatariis & creditoribus ex quaſi contractu.

¶ Hœres quoque legatorum nomine nõ proprie ex contractu obligatus intelligitur: (neq; enim cum hærede, neque cum defuncto ullum negotium legatarius geſſiſſe proprie dici poteſt) & tamen

d ¶ Socius eius. i. conſor eius. improprie enim ponitur, ut modo diximus.

* ¶ Vide Dec. in c. cũ M. Ferrar. in prin. de conſti.] 8 Y 2.

e ¶ Ex maleficio. Subaudi, uel quaſi, ut ſit bona illatio, ut. ſ. eod. in princi. & facit ad hunc §. ff. famil. hær. hæredes §. non tantũ in fi. §. & ff. communi diuidun.l.ij. in fin. primo. reſpon. & ff. pro ſocio. ut ſit pro ſocio, & lege actione. §. ſi poſt diſtractum.

f ¶ Idem iuris. Non per omnia: quia ſuperius. ſ. communi diui. pro rebus ſingularibus competit. hoc autem ad uniuerſitatem, ut ſupra.§. proximo, & ff. pro ſocio.l. pro ſocio arbiter. Itẽ ſuperius pluries intendi põt, hoc aut ſemel tantum, ut ff. fam. herc.l. ſi filia.§. familiæ, & C. eo.l. j.

g ¶ Ex his cauſis. Quas ſuperiori §. diximus.

¶ Hæres

STYL. ¶ [Iurisconsulti.] Caſus eadem rõe nõ poniẗ, quia ſtat in ſimplici declaratióe terminorum. quicquid.n. geriẗ adeundo, dr̃ tacite geri: iõ non cõtractus, ſed quaſi contractus dr̃. No.ſummarium.]

quia ex maleficio [a] nõ eſt obligatus, quaſi ex contractu debere intelligitur. [b]

¶ Qui recipit indebitum ſolutu per errorem, ex quaſi contractu dr̃ obligatus ad reſtituendum illud. Arct.

Item is, cui quis per errorem non debitũ ſoluit, quaſi ex contractu debere uidetur [c] Adeo enim non intelligiẗ ꝓprie ex contractu obligatus eſſe, ut ſi certiorem rationem ſequamur, magis (ut ſupra

a ¶ [Iterum.] Ex maleficio. ſubaudi, uel quaſi.

b ¶ Intelligitur. ſ. actio ne ex teſtõ, ut ſ. de leg. §. noſtra. rei uendicatio aũt, quę daẗ, ut in eo. §. diciẗ, nunquid eſt ex quaſi contractu?

Rei uendicatio q̃ daẗ legatarijs non eſt ex quaſi cõtractu.

Rñ. non puto: quia non eſt obligatio: unde non debet dici ex contractu uel quaſi, ut j. de actio. §. j. Idem. ſ. quod in rei uẽdicatione, de hypothecaria dico, quæ ſimiliter legatarijs daẗ, ut C. cõm. de leg. l. j. & in d. §. noſtra. ſ. de leg. (j) Sed unde naſciẗ hic quaſi cõtractus, uel unde oritur actio ex teſtamento? Rñd. adeundo hæreditatem hæres quaſi contrahere vr̃, ut ff. qui. ex cau. in poſſ. ea. apud Iulianum. §. fi. & l. ſeq. Item quid de petitione hæreditatis? Reſpon. & hæc eſt ex quaſi contractu: cum is non contraxerit, qui poſsidet pro hærede, uel pro poſſeſſore: nec ẽt deliquit uel quaſi: unde ſequiẗ ex argumentis, quæ fiunt in hoc titulo, ꝙ ſit ex quaſi cõtractu. Item quid de actione finium regũdorum? Rñ. idem, quia & illa habet ſimilitudines multas cum actione familiæ herc. & cõi diuid. & cum petitione hæreditatis, ut infra de actio. §. quædã. & ff. de pet. hæred. ſi bonæ fidei. §. petitor autem hæreditatis. & l. ſed & ſi lege §. petitio hæreditatis.

Actio finiũ regundorũ ẽ ex quaſi contractu.

ADDITIO. (j) Immo differunt: quia rei uendi. nulla præcedente oblig. ex ſolo dominio cauſatur: ſed hypothecaria ex conuentione: & præſupponit obligationem perſonalem eſſe uel fuiſſe: ideo in ea dic idem, quod in actione ex teſtamento, ſecundum Ioan. Fab. & Ang. hic.

STYL. ¶ Item is. [Casus.] Sic figurari poteſt, quamuis eadem rõne qua ſuperius non eſſet figurandus. Contractuum alij contrahunt re, alij uerbis, alij literis, alij conſenſu. Inter contractus ſupra. §. j. qui. mo. re contra. obli. eſt poſitus contractus indebiti: ergo nõ ex quaſi contractu ſed ex cõtractu obligat. Sed cõtrarium dicitur hic: & diſtinguiẗ, ꝙ aliud eſt contractus, aliud obligatio. unde ſtant iſta ſimul, ꝙ ex tacito negocio expreſſa ſurgat obligatio, ut in toto hoc titulo: illa autem obligatio non ex contractu eſt, ſed quaſi: ſed quõ contrahaẗ ipſa obligatio, hoc diciẗ ꝙ contrahitur re. i. ipſa ſolutione: & iõ poniẗ inter illas obligationes, q̃ re ipſa contrahuntur: ſed quia in ipſa ſolutione non agitur de obligando, immo magis de diſſoluenda obligatione, non põt dici contractus. ſed quia ipſa l. uult ꝑ errorem dare repetitionem, obligat ipſa tacite recipientem: & ſic eſt quidã quaſi contractus. & ita declara. Notab. collige ſecundum Ang.

c ¶ Debere uidetur. nam eo ipſo ꝙ ſoluit, aliquid negocij contrahere uidetur ut ff. de cond. indeb. ſi in area. Cum ergo ſit ex quaſi contractu, ad quid ponitur hæc condictio indebiti inter actiones ſiue obligationes ex contractu ſupra quib. mo. re contrahi. oblig. §. j. quę eſt huic contra? Reſpon. ut ibi in fine §. diximus.

* ¶ Immo uere geritur negocium ſolutionis, nedum geri uidetur, ſecũdum Fortun. in lege prima. §. j. in iiij. notab. ff. de pact.] STYL.

ADDITIO. Reſpõde, ꝙ ideo hæc condictio indebiti fuit appoſita inter obli. quæ re contrahuntur, non quia dicatur prouenire ex contractu, ſed quia non poteſt ſine re ſuſtentari. ibi igitur poſita fuit, ut eius ſubſtantia denoteẗ: hic autem etiã poſita fuit, ut eius inſi-

Depoſitarius ſolū tenet de dolo & lata culpa.

apud ſe paſſus [a] eſt, an etiā culpæ, id eſt deſidiæ atque negligentiæ nomine, queſitum eſt: prævaluit tamen etiā culpę noīe teneri [b] eū. Culpa aūt nō ad exactiſsimam diligētiam dirigēda eſt. Sufficit enim talē diligentiā cōibus rebus adhibere ſociū, qualē ſuis rebus adhibere ſolet. [c] Nā qui [d] parū diligentem ſocium ſibi aſſumit, de ſe† quæri, ſibiq; hoc imputare debet.

¶ De mandato.

¶ Mandatū obligatoriū cōtrahitur pluribus modis: nec obligatur, quis, ſi mandatarij gratia tantum mandet. h.d. Areti.

Mandatū [e] contrahitur quinque modis [f] ſiue ſua tantum gratia aliquis tibi mādet, ſiue ſua & tua, ſiue aliena tantum, ſiue ſua & aliena, ſiue tua & aliena. At ſi tua tantum gratia † mandatū ſit, ſuperuacuum eſt mandatum: & ob id nulla

ff. eo. actione. §. nonnunquam.

a ¶ Paſſus eſt. Qui de ſolo dolo tenet, & lata culpa, quæ dolum repræſentat, ut ff. de poſi. l. quod Nerua. & ff. ſi quis teſt. li. eſſe iuſ. fue. l. j. §. non autem.

SYL. * ¶ Ad hæc uide Deciū, qui ſingulariter declarat, in l. contractus. uer. Nono dicit hic. ff. de regu. iur.]

b ¶ Teneri. niſi alter tantam culpam præſtiterit, quantam & iſte, & afferret par damnum: quo caſu compēſatur culpa: itē dolus cū dolo, ut ff. de cōpen. l. ſi ambo. & de dolo. l. ſi duo.

SYL. * ¶ Intellige ut declarat Alex. in d. l. ſi ambo. in addi. ad Bar.]

SYL. † alias q̄ri debet, hoc eſt ſibi imputare dēt.

c ¶ Solet. Ante contractam ſocietatē: † & in hoc diſcrepat a depoſitario, qui ut in præſenti tenet. ſic ff. depo. l. quod Nerua. ſic eſt in eo, cum quo habeo rē cōem ſine ſocietate, ut ff. famil. herc. l. hæredes. §. non tantum.

† Scʒ ſi tunc erat diligētiorꝫ alias ſecus, ut ꝑ gl. i. l. cū duobus. §. j. ff. eo.

SYL. ¶ Declara hanc gl. ut per glo. in l. cum duobus. §. j. in uer. uenit. ff. eo.]

d ¶ Qui parum diligentem. Sic ſupra quibus modis re contrah. obliga. §. præterea.

Continuatio.

¶ De mandato. ¶ Obligationum aliæ re contrahuntur, aliæ uerbis, aliæ literis, aliæ conſenſu, ut ſupra de obl. Item earum, quæ ex conſenſu, aliæ per uenditionem, aliæ per locationem & conductionem, aliæ per ſocietatem, aliæ per mandatum, ut ſupra de oblig. ex conſenſu. in princ. de tribus primis dixit, nunc de quarta, ſcilicet de mandato. Accurſ.

Diuiſio

Mandatum. ¶ Totus iſte titul. diuiditur in quatuor partes. Primo ponit quot modis mandatum cōtrahitur, & illud per exempla declarat. Secundo, ꝙ fines mandati nō ſunt prætereūdi. Tertio, qūo mādatum finiatur, & qn̄ mādatū poſsit renunciari. Quarto, ꝙ mandatū debet eſſe gratuitū. Scda ibi (Is qui.) Tertia ibi (Recte.) Quarta ibi (in ſumma.)

SYL.

¶ Mādatū. Caſus. Non ponit niſi literaliter i declaratiōe terminorū. No. quibus modis mandatū contrahatur. Item ꝙ gratia mandatarij tantum non contrahitur.

† alias tibi mādatū ſit

Mādati diffō.

e ¶ Mandatum. Mandatum eſt officium gratuito ab eo, qui ſuſceperit, exhibendum. Niſi enim fiat gratis, incipit eſſe locatio, ſi non erat facturus alias tale factum: ideoque locari conſueuit, ut infra eod. §. fin. & fit per uerbum rogo, uolo, mando, ſupplico, & ſimilia, ut ff. eo. l. j. §. 1.

SYL. ‡

* ¶ Adde quòd Accur. in. l. j. in uerſi. ſed ego. ff. quod iuſſu. conſtituit differentiam inter mandatum iuſſum & rogationem, ſed aliud uerum eſt Deci. in. rubr. C. de mand. princip. ubi tenet, ꝙ data terminorum ſimilitudine nihil intereſt.]

Mādatū multis modis contrahitur.

f. ¶ Quinq; modis. Immo ur̄ ꝙ ſex, ut ſequitur. Sed dic quinq; ſ. obligatoriis. Vltimum enim. ſ. quando tm̄ tua gratia, non eſt obligatorium, ut ff. eo. tit. l. ij. §. fin. Item ſecundū Io. eſt quoddam

ex eo obligatio,[a] nec mandati inter uos actio naſcitur.

¶ Ad cognoſcendũ cuius gratia mandatum fiat, inſpiciendũ eſt cuius utilitatẽ cõcernit illud quod mandatur: & dicitur illius gratia celebratum. Aret.

¶ Mandantis tãtum gratia interuenit mãdatum, ueluti ſi quis tibi mandet, ut negocia eius gereres,[b] uel ut fundum ei emeres, uel ut pro eo ſpõderes.

¶ Tua gratia & mãdantis, ueluti ſi mandet tibi, ut pecuniã ſub uſuris[c] crederes ei,[d] qui in rem ipſius[e] mutuaret: aut ſi nolente te agere cum eo ex fideiuſſoria cauſa, mandet[f] tibi, ut cum reo agas periculo mandantis: uel ut ipſius periculo ſtipuleris ab eo, quem tibi deleget in id, quod tibi debuerat.

¶ Aliena aũt tãtum cauſa interuenit mãdatum, ueluti ſi tibi aliquis mandet, ut Titii negocia gereres: uel ut Titio fundum emeres, uel ut pro Titio ſponderes.

¶ Sua & aliena, ueluti ſi de communibus ſuis & Titii negociis gerendis tibi

aliud ſextum obligatorium: ut cum ſua gratia, & tua, & aliena aliquis tibi mandat, ut emas fundum pro ſe & te & Titio. Accur. Et exemplifica ut ff. eo. ſi ꝓcuratorem. §. ſi tutores. ubi tutor mandat contutori ſuo, ut ſeruum neceſſariũ emat pupillo: & ſic gratia mandantis, & mãdatarii, & pupilli, contrahitur mãdatum.

Addõ.

SYL. ¶ Reprobat hæc opin. ſecundũ Chriſto: ꝑ doctr. quia talis caſus tanq̃ miſtus comprehendit ſub ſimplicibus: quę rñſio eſt falſa, qa pariter eſſet ſuperflua poſitio caſuũ cõpoſitorũ hic facta: nec releuat reſpõ. Chriſtop. ꝙ hic de duab. perſonis tantum: quia eadem rõ erat in compoſitione plurium perſonarum, quæ erat in duabus: quia omnino dicit̃ caſus miſtus, qñ mutatur uel additur noua perſona. h. ius ciuile. ff. de iuſti. & iur.]

a ¶ Obligatio. Niſi dolus & calliditas intercedant, (j) ut ff. de reg. iu cõſilij.

SYL. * ¶ Declara ſecundum Dec. ibi.]

ADDITIO. (j) Intellige ſi ſit conſilium rei honeſtæ, nec eſſet alias facturus. Et tamen tertio, qui ex hoc damnificatus fuerit, indiſtincte tenet̃, ut per Ang hic.

SYL. ¶ Mandantis. Caſus Similiter hic non figurabitur niſi literaliter, cum declaret terminos propoſitos. No. qñ contrahatur mandatum gratia mandantis tantum. Item ꝙ credere ſub uſuris poteſt eſſe gratia mutuantis & recipientis mutuum. Item ꝙ hoc tempore poterat prius conueniri fideiuſſor q̃ principalis: cætera dic ut per Ang hic, qui ſigillatur. ea perſequit.]

b ¶ Gereres & tunc quia ſuſcepit mãdatũ, nõ quia geſſit, tenetur, ut ff. eo. ſi remunerandi. §. j.

c ¶ Sub uſuris. In hoc eſt utilitas mutuãtis ꝓpter uſurariũ lucrum, Sed cõtra ff. de uſur. cum quidam. §. ſi pupillo. in fine. Sed ibi debet ſubaudiri, tãtum. Vel dic non ſunt propter lucrum inductæ, ſcilicet principaliter, ut ibi: ſecundario tñ ſic, ut hic dicitur. Accur.

SYL. ¶ Verior eſt ſol. quam ponit hic Chriſto. ꝙ aliqñ uſuræ ueniunt ex ſtipulatu: & dicuntur lucrum: aliquando ꝑꝑ moram: & ſecus: quia tunc ueniunt tanquam intereſſe & damnum.]

d ¶ ſ. puta procuratori mandantis.

e ¶ Ipſius. ſ. mandantis: & in hoc eſt utilitas mandantis.

f ¶ Mandet. ſ. fideiuſſor. & hoc caſu agetur contra fideiuſſorem mandantem actione mandati, non ex ſtipulatione prima, ſi nouandi animo hoc mandatũ interceſſit, ut ff. eo. ſi mandato meo. in fi. l. Si autem non nouandi animo, agit̃ ex prima cauſa, ut ff. de procur. l. licet §. ea oblig. in fi.

mandet :[a] uel ut ſibi & Titio fundū emeres : uel ut pro eo & Titio ſponderes.

¶ Tua & aliena, ueluti ſi tibi mādet, ut Titio ſub uſuris crederes:† qa ſi ſine uſuris pecuniā crederes [b] aliena tm̄ gratia intercedit mandatum.

¶ Mādātū gratia mādatarii tm̄ nō ē obligatoriū, ſed dicit̄ proprie conſilium. Aret.

¶ Tua tm̄ gratia[c] interuenit mandatum, ueluti ſi tibi mādet, ut pecunias tuas in emptiones potius prędiorum colloces, quam fæneres: uel ex diuerſo ut pecunias tuas fœneres potius, quàm ī emptiones ꝓdiorum colloces, Cuius generis mandatum magis conſiliū quàm mādatū eſt: & ob id nō ē obligatorium, quia nemo ex conſilio [d] mandati [e] obligat̄, ēt ſi nō expediat ei, cui mandabatur: cū liberū † cuiq; ſit apud ſe explorare, an ſibi expediat conſilium. Itaque ſi ocioſam pecuniam domi te habentem hortatus fuerit aliquis, ut rem aliquam emeres, uel eā crederes : quàmuis nō expediat eā tibi emiſſe, uel crediſſe, nō tamē tibi mādati tenetur. Et adeo hæc ita ſunt, ut quæſitum ſit, an mandati teneatur, qui mandauit tibi, ut pecuniam Titio fœnerares. Sed obtinuit

a ¶ Mandet. hic agi pōt duabus actionibus, mandati .ſ. contra mandantem, & negociorum geſt. contra Titiū, quæ datur & mandanti, ut C. de neg. geſt. ſi mandatum.

b ¶ Crederes .ſ. mandauerit.

c ¶ Tua tm̄ gratia. hic āt adduunt doc. ſextum modū: quod dic ut ſupra eo. ī priu. in gl. immo uidetur &c. in fi. glo.

† alias ꝙ ſi ut fine.

Cōſiliū nō facit quē teneri niſi ī caſibus quibuſdā.

d ¶ Ex cōſilio. No. bonā regulā, quē de cōſilio ñ teneri. Fallit tñ ī caſibus, qui his legibus dicunt̄, ut ff. de dolo ꝙ ſi cū ſcires & ff. de proxene. l. iij. S3 certe ibi fuit fraudulentū conſiliū, ut ff. de reg. iu. l. cōſilij. Itē fallit, ut ff. ad l. aquil. l. liber homo. j. rñ. & infra de iniur. §. ñ ſolum. & ff. de iniur. l. non ſolū. in prin. & §. Proculus & ff. quod ui aut clam. ſemper. §. j. & ff. de fur. ſi quis uxori. §. cum Titio. & ff. de ſer. cor. l. j. j. reſpon. & §. perſuadere. Sed hoc in maleficijs, ideo non datur mandati : tenet̄ tñ uel de dolo, uel alijs actionibus. Item alias facturus non erat in prædictis caſibus : alias obtinet hæc regula, ut hic, & ff. eo. ſi remunerandi. §. plane. Sed certe nec his caſibus vr̄ teneri, ut infra prox. §. Sed dic, non tenetur illi, cui tale conſilium præſtatur, ut ibi : ſed illi, in cuius leſionem conſuluit, ut hic dicimus. Vnde dici pōt, ꝙ nec his caſibus fallit dicta regula, cum dicat non teneri illi .ſ. cui conſilium præſtitū eſt, niſi in caſu illius. l. ff. de dolo. ꝙ ſi cum ſcires. & illius l. ff. de proxene. l. ij. Eandē gl. hēs. ff. eo. l. ſecunda. §. fina. Add.

¶ Dic, ꝙ regula eſt, ꝙ conſiliū non obligat : & rō eſt, quia conſiliū non neceſsitat. c. cum olim. de arb. & explorare quis debet &c. ut h̄ dicit̄ in tex. & ideo ſi cōſilium neceſſitaret, ut in officiali, teneretur. Itē ſi conſilium ſit doloſum, etiam ſi dolus ſit cauſa impulſiua. Item ſi in delictis etiam ſi alias erat facturus, omnino puniretur licet mitius, ꝑut latius declarat Deci. in l. conſilii. ff. de regulis iuris. * Et ibi etiam docet quis dicitur conſilium præſtare. Quomodo autem cognoſcatur, an qui conſilio paruit, alias fuiſſet facturus, uide Angel. in. l. j. ff. de eo per quem factum erit. 2

e ¶ Mandati .ſ. actione.

f ¶ Liberum. Scilicet ſuſcepto conſilio : ſed ſuſcepto mandato neceſſe eſt conſummari, ſecundum Ioan. niſi congruo tempore renuncietur, ut infra eo. §. mandatum & ff. eodem ſi mandauero. §. fina. & ff. commo. l. in commodato. §. ſicut. 3

Sabini ſententia obligatoriũ eſſe in hoc caſu mandatũ: quia nõ aliter [a] Titio credidiſſes, quam ſi tibi mandatum eſſet.

¶ Mandatum rei turpis, uel contra bonos mores, non ualet. Angel.

¶ Illud quoq; mandatum non eſt obligatorium,[b] quod cõtra bonos mores[c] eſt ueluti ſi Titius de furto, aut de damno faciendo, aut de iniuria facienda mandet tibi. Licet.n.pœnam iſtius facti noĩe præſtiteris,[d] non tamen ullã habes aduerſus Titium[e] actionem.

¶ Mandatarius non debet excedere fines mandati: & quatenus excedit, non habet actionem mandati. Angelus Aretinus.

a ¶ Non aliter. Hoc eſſe uidetur pro opi. Pla. qui dixit duo ſcilicet ubi conſulo certæ perſonæ mutuari, teneor ita demum, ſi alias facturus non erat. Vbi autem nõ eſt deſignata aliqua perſona non teneor, & ſi alias facturus non erat. Sed Io. in utroq; caſu dicit contra. Nam primo indiſtincte teneor, ſiue alias eras mutuaturus ſiue non. Secuudo autẽ cum diſtinctione non alias: & facit pro eo.ff. eodem ſi remunerandi. §. plane. & ſupra eo.§.tua & aliena.in fi & ff.de nego.geſt.l.iij.in fine,& l.iiij. Nec obſtat quod hic dicitur: quia & ſi alias etiam facturus erat, tenetur qui mandauit, ut dictum eſt: unde poteſt ſubaudiri, maxime quia non aliter &c.

ADDI. Hæc opi. Ioan. ueluti cõior approbatur, de quo in l. ſi remunerandi.§.plane.ff.eo. Chriſt.

SYL. ¶ Illud quoque. Caſus. In notiſsima regula non eſſet figurandus: tamen pro ratione dubitandi poſſet adduci text. in lege non ſolum.§. ſi mandato.ff. de iniur. ubi tenetur mandans iniuriam alteri inferri. ſed reſponſio facilis eſt, teneri ex iniuria offenſo, non offendenti: hic autem agitur de obligatione, quæ oritur inter mandantem & mandatarium. Not. dic ut per doct.]

b ¶ Non eſt obligatorium. Etiam ſi iuramentum intercederet, ut in auth. ſcenicas non ſolum.§.j.colla.v.

SYL. ¶ Facit.c.non eſt obligatorium. de regu.iur. lib. vj. quod intellige in bonis moribus de iure canonico, qui ſcilicet inducunt ad peccandum, uel contra bonos mores, qui contineant turpitudinem: ſecus ſi ſit cõtra bonos mores non continentes turpitudinem de iure ciuili: ita declarat Dec. in l. pactum quod dotali. in fi. C. de pac.]

¶ Et facit ad hunc.§. ff. eo. ſi remunerandi.§. rei turpis. & l. ſi mandauero. ij. §. q cẽdẽ. & ff. de arbi. l. ſi cum dies §. compromiſſo. & ſupra de inut. ſtip. §. quod turpi. & ff. & uer. obl. l. generaliter. & l. ſeq. & ff. de condit. inſti. condõnes.

c ¶ Contra bonos mores. Hic quæritur, quid ſi mandaui tibi, ut illi nomine meo iniuriam inferres, an teneor? Rñ. utiq;, arg. ff. de dã. infect. l. damni. j. §. ſi mandato.

d ¶ Præſtiteris. Scilicet ei, cui commiſſum eſt maleficium: ut pœnam dupli: & ita licet interſit mandatarij, tamen non agit: quia nec intereſſe fingitur, ut ff. de condi. inſti filius. & melius. ff. de reg. iur. l. quod quis ex culpa. in fine.

e ¶ Titium ſ. mandantem.

¶ Is qui. Caſus. Figuratur in exemplis poſitis in text. & ratio clara eſt primi dicti. Sed dubitabatur, quando excedebantur fines mandati, an in cõcurrenti quantitate ualeret: & uidebatur ꝙ non Sabino & Caſsio ea ratione qua dictum eſt ſupra in.§. fideiuſſores. de fideiuſ. at contrarium deciditur: quia hic non eſt indiuiduitas ut ibi, & maiori ſummæ ineſt minor: & qui ſine uoluntate domini in re aliena facit aliquid, cenſetur potius donare. Præterea rationem dubitandi maximam faciebat text. in l. diligenter. ff. eod. ubi dicitur, ꝙ qui excedit fines mandati, aliud facit: unde ſi aliud eſt, quod factum eſt, non poteſt dici ualere in con SYL.

¶ Is, qui exequitur mandatum,[a] † nõ debet excedere fines mandati: ut ecce, ſi quis uſque ad cẽtum aureos mandauerit tibi ut fundum emeres, uel ut pro Titio ſponderes, neq; pluris emere debes, neque in ampliorẽ pecuniam fideiubere: alioquin nõ habebis cum eo mandati [b] actionem: adeo quidẽ ut Sabino & Caſſio placuerit, ẽt ſi uſque ad centũ aureos cum eo agere uolueris, inutiliter te acturum. Sed diuerſe ſcholæ auctores recte uſque ad [c]entum aureos te acturum exiſtimant: quæ ſententia ſane benignior eſt. Quod ſi minoris emeris, habebis.ſ. cũ eo mandati [c] actionẽ: quũ qui mandat, ut ſibi centũ aureorum fundus emeretur, is utique mandaſſe intelligitᷣ, ut minoris (ſi poſſit) emeretur.[d]

¶ Mãdatum re integra poteſt reuocari: & re integra finitur morte: ſuccurritur tamen ei, qui ignorauit mandatum reuocatum. Are.

currenti quantitate, quia illud totũ eſt aliud, quod non debet ſcindendo aliud poſtea effici. ſed rõ iam allegata decidendi fuit, quia maiori ſummę ineſt minor, & ſumma diuidua eſt. nec obſtat rõ dubitãdi, quia dr̃ aliud quatenus excedit. uel dic qd̃ ibi erat aliud tam reſpectu rei q̃ ſummæ, ut ĩ exẽplis poſitis declaratᷣ. Not. regulã, quæ quotidie allegatᷣ, ꝙ mandati fines cuſtodiendi ſunt. Itẽ ꝙ mãdati exceſſum vꝫ incõcurrenti quantitate.]

† Vide in hunc locum Au.Ge. lib. j. c. xiii.

a ¶ Mandatum.ſ. certæ formæ. Nam qñq; habet certã formã & tunc hẽt locum quod hic dr̃ & ff.eo.diligenter.quandoq; nõ: & tunc bona fide facere debet, ut ff.eo. l.iij. & probatur etiam hæc diſtinctio. ff.eo.ſi quis pro eo.

SYL. * ¶ Pro pleniſsima cognitione materię huius.§ uide Iaſ.in l. ſi procurator. C.de procur. qui diligentiſsime illam perſequitur.]

b ¶ Mandati actionem. Sed nec certe neg.geſt.ſecundũ B.& Io. & eſt pro eis C.de neg.geſt.l.ult.& ff.de neg.ge. qui aliena.§ libertos.& de pec.ſi creditor. §.j.Sed M dabat utilem neg.geſt. actionem.& rñdebat illi.l.ſi.de neg.ge.quia ſpecialis, ibi fuit prohibitio.(j) Sed certe miror de hac opinione, cum uideatᷣ lex expedita, quæ etiam utilem denegat expreſſe, ut ff.eod. ſi pro te. & ff de edil.edi.l.j.§. cauſa.

SYL. ¶ Mihi ſemper placuit opinio Salyc. in l.præterea.ff.eod.ꝙ ille, qui excedit fines mandati, non habet actionẽ mandati, ut hic: de alia uero actione ſit dicẽdum, ꝙ aut emptio eſt facta noĩe mandatarij: & non cõpellitur tradere: non mandati actione, quia in tali ſumma nõ eſt mandatũ nõ neg. geſ. quia ſuo nomine nõ eſt geſtum: aut nomine mãdãtis: & põt habendo ratum, & offerendo p̃ciũ, rem haberet ꝙ ſi tradita iam ſit res, dicendũ ꝙ aut in traditione notificauit p̃tiũ: & cẽſetur rata habita, & tenetᷣ ad totũ negõ. geſto. aut non: & tenetᷣ approbare totũ.]

ADDIT. (j) Quo caſu nõ habet ẽt utilem niſi ĩ cauſis piis & neceſſariis: puta alendo liberos, uel faciendo ꝙ tendit ad exonerationem uel euaſionem perſonæ ſeu infamiæ mandantis, ut per Ioan.Fab.& Ang.hic.]

c ¶ Mandati actionem. Pro pretio dato, ut ff.de in rem uer. ſi fundum.

d ¶ Emeretᷣ. Eſt aũt illa rõ, quia maiori ſummę minor ineſt, ut hic, & ff. de uer.obl.l.j.§.ii.& l. inter ſtipulantem. §.ii.& ff.de arb.diem.§. ſi plures,

ADDI. Et hæc uera, ubi negocium, quod mandatur, reſpicit damnum uel utilitatem mandantis uel mandatarii: ſecus ſi tertium tm̃: quia non põt ampliari, nec reſtringi tanquam odioſum, ut in c.cui de non ſacerdotali.de præb. in.vj.Io.Fab.

¶ Recte &c. Caſus. Ita figurari põt: quærebatᷣ an mandatũ reuocari poſſet ſaltẽ re integra: & uidebatᷣ ꝙ non i rõ eſt; SYL.

† Simile i c. ſi cau ſis. ibi, cũ res nõ ēt ītegra. cũ gl. ſu p uerb. integra. extra d elect.

* † Verũ deciſio iſtius §. locũ habeat in mãdato ad pias cãs, uid Bal. ī l. ſi. ff. de ſol. & ī l. mãdatum C. mand.

Mandatũ facilius reuocat̃ quàm alij contractus.

Mãdatũ quãdiu dr̃ integrum.

¶ Recte [a] quoq; mãdatum cõtractum, ſi dũ adhuc integra res ſit, reuocatum fuerit euaneſcit.[b] †

¶ Item ſi adhuc integro[c] mãdato mors alterutrius interueniat, id eſt uel eius q mãdauerit, uel illius qui mandatũ ſuſcepe rit, ſoluitur mandatum. Sed utilitatis cauſa receptum eſt, † ſi eo mortuo qui ti bi mandauerat, tu ignorans eum deceſſiſſe, executus fueris mandatum, poſſe te agere mãdati actione: alioqui[d] iuſta & probabilis[e] ignorantia tibi damnũ afferret.[f] Et huic[g] ſimile eſt qđ placuit, ſi debitores manumiſſo diſpenſatore Titij, p ignorãtiã liberto[h] ſol

quia cum in contractu requirat̃ uoluntas mandantis & mandatarij, non uidebat̃ altero inuito per unũ reuocari poſſe. l. ſicut. C. de act. & obli. contrariũ decidit̃, & rõ aſsignat̃ in gl. in uer. euaneſcit.]

a ¶ Recte. Nã ſi non recte, nõ ẽ neceſſe reuocari, ut ſupra eo. §. illud.

b ¶ Euaneſcit. Speciale eſt in mandato: ut ſic facile reuocet̃ per uolũtatem unius partis tantũ: ut aliis. n. cõtractibus nõ ſic, ut C. de act. & obli. l. ſicut. quæ eſt contraria huic. Et eſt rõ, quia hic non ſtatim intereſt: & iõ non ſtatim hincinde naſcit̃ obligatio, quæ ex intereſſe dat̃, ut ff. eo. ſi procuratorẽ §. mandati actio. & facit ad hunc. §. ff. de iur. om. iud. & quia. & ff. de min. ꝙ ſi minor. §. Sceuola. & C. de repu. hæ. l. ſi. & ff. de ritu nup. l. plerique.

* ¶ Limita hunc tex. ſcđm Dec. in l. ſingularia. nu. 24. ff. ſi cer. peta. niſi mandatũ interuenerit cõtemplatione mandatarij: quia tunc nõ poteſt reuocari.]

* A D D I T Hoc tñ ita accipiendum eſt, ut mandator reuocet, antequã mandatarius incipiat exequi: & mandatarius renuntiet quamprimũ antequã incipiat mãdator in eo loco eſſe, ut amplius eam rem explicare non poſsit l. ſi quis ff. eod. E. B.

c ¶ Item ſi adhuc integro. Sed uſque quo dr̃ integrum? Rñ. ſi mandata fuit emptio, donec arrhas dederit, uel alias ſe emptori obligauerit: & idem in ſimilibus. Et (ut breuius accipias) ſi iam cœperit intereſſe mandatarij, non eſt res integra: alias ſic, arg. ff. eo. ſi procuratorem. §. mandati. Si uero non eſt res integra, non finitur mandatum niſi in iudicio, ut ff. de iudi. tam ex contractibus. §. fin. (1) Sed quid prodeſt, ſi non finitur mandatum re non integra? Reſpon. quia per hæredem cœpta negocia debent conſummari, ut ff. pro ſoc. l. * ſi. licet noua inchoare neceſſe nõ ſit, ut ff. de neg. ge. nã & Seruius, §. ſi uiuo & ff. pro ſoc. hæres ſocij, † quod nõ eſt re integra, cũ nullum cœptum ſit.

† alias ut ſi.

* ¶ In quibus caſibus extinguatur morte mandantis, & in quibus non, oſtẽdit Iaſ. ī l. more. co. iij. & iiij. ff. de iuriſd. om ni. iud. & Deci. in c. relatum. in. j. & ij. col. de off. deleg.]

A D D I. (1) Tu dic, quod in mandata iuriſdictione res deſinit eſſe integra etiã per ſolam citationem. In mandato uero procuratoris ad iudicia, ſi ſit actoris per lit. conteſta. ſi rei, ſufficit ꝙ dñs p eo ſciente uel uolente ſatiſdederit. In procuratore aũt ad negocia ſufficit feciſſe præparamenta neceſſaria: puta ſine quibus principale negocium expedi ri non poteſt. Ang.

d ¶ Alioqui. i. ſi non poſſes agere. Accurſius.

e ¶ Probabilis ignorantia. Quæ eſt in facto alieno: ut hic, & ff. eo. idemque. §. pen. alias non eſt probabilis, ut ff. ad uelleia. quanquam. & C. de reſcinden. uendit. quiſquis. & ff. de edil. edict. l. j. §. cauſa.

f ¶ Afferret. Quod eſſe non debet.

g ¶ Et huic ſimile. ſcilicet proximo caſui.

h ¶ Liberto. primo diſpenſatori & ſeruo.

* ¶ Diſpenſator, ut ait Alcia. in l. urbana familia. ff. de uerb. ſig. eſt qui impendia domus curat & uictui præeſt: dictus ex eo, ꝙ pecuniam expendat, uel ꝙ rationes diſpendat. i. procuret & conſide ret, calculumq; ducat.]

uerint, liberari eos: [a] cũ alioqui ſtricta iuris ratione nõ poſsẽt liberari, [b] qa alii ſoluiſſent, quã cui ſoluere debuerint.

¶ Mãdatũ põt ab initio nõ acceptari: ſed poſtquã eſt ſuſceptũ, debet executioni mãdari: niſi ex iuſta cauſa, & congruo tempore recuſetur. h.d. Aretinus.

¶ Mandatũ nõ ſuſcipere cuilibet liberũ eſt: ſuſceptũ aũt conſummandum eſt, aut quamprimum [c] renũciandum, ut per ſemetipſum, aut per aliũ eandẽ rẽ mandator exequatur. Nam niſi ita renũcietur, ut integra cã mandatori reſeruetur eãdem rẽ explicandi, nihilominus mandati actio locum habet: niſi iuſta cauſa [d] interceſſerit, aut nõ renunciandi, aut intempeſtiue renunciandi.

Se ſummat.

¶ Mandatum & in diem differri, & ſub conditione fieri põt.

¶ Mandatũ debet eſſe gratuitũ: alias tranſit in alium contractum. Areti.

¶ in ſumma [e] ſciendũ eſt, mandatum, niſi gratuitum † ſit, in aliã formã negocii [f] cadere: nam mercede [g] conſtituta incipit locatio & conductio.

a ¶ Liberari eos. Facit ff. ſi cer. pet. eius qui in prouincia. & C. de ſol. ſi cum ſeruus.

b ¶ Non poſſent liberari. Niſi in caſibus, ut infra quib. mod. tolli. oblig. in princip. dicemus.

SYL. ¶ Mandatũ nõ ſuſciperẽ. Caſus. In tã notiſsima regula non figuratur niſi literaliter: cuius rõ eſt. l. ſicut. C. de acti. & obli. & ſicut reuocari põt re ĩtegra, ita renunciari qñ iam non ĩcepit ĩtereſſe. Not. ꝙ ea, q̃ ab initio sũt uoluntatis, ex poſt fcõ ſunt neceſsitatis. Itẽ ꝙ põt renũciari re ĩtegra: & ꝙ in diem & ſub conditione differri & mandari poteſt.]

c ¶ Quã primum. ſ. poteſt fieri.

Mandatarius de quatuor tenetur. d ¶ Iuſta cã. Puta caſus fortuitus. Nã de dolo tenetᷣ, & lata culpa, & leui, & leuiſsima, ſecundum B. & Ioan. ut C. eo. l. in re mandata. & l. a procuratore. Alij dicunt de leuiſsima mandatarium non teneri, ſed de dolo tantum, quando gratia tantum mandantis fit: uel de leui culpa. quando utrinſque gratia, inſtar aliorum contractuum, ut ff. de reg. iur. contractus. Sed primũ uidetur uerius, cum hic contractus multum diſcrepet ab aliis contractibus.

SYL. ¶ Adde, ꝙ cõis concluſio ſecundum Dec. in l. contractus. uer. primo in mandato. ff. de reg. iur. eſt, quòd regulariter in mandato ueniat dolus, lata, & leuis ĩ ijs. ſ. quæ mediocrem exigunt diligentiam: in ijs uero, quæ maximam, etiam leuiſsima. In ijs, quæ modicam, ueniat tm̃ dolus & lata. quæ uera ſunt in actione directa, ſecus in cõtraria, quia uenit leuiſsima. l. ſi ſeruus cõmunis. §. qđ uero & ibi Bartol. ff. de fur.]

SYL. ¶ In sũma. Caſus. In tam nota regula non figuratur niſi ad literam: nam tex. ipſe ſui ipſius rationẽ posuit dicendo, ꝙ ubi merces conſtituit, tranſit in aliam ſpeciem contractus: quod notandũ ẽ.]

e ¶ In ſumma. i. breuiter amodo hunc titulũ expediam⁹.

f ¶ Negocij. i. contractus.

† Qualiter ĩtelligatur gratuitũ, uide Alex. in l. j. §. fi. ff. eo. in addi. ad Bart.

g ¶ Mercede. ſ. ut mercede: ut quia alias non erat pariturus mandato: ſi autem alias pariturus erat, & conſtituaᷣ aliquod ſalarium gratia remunerandi, non minus erit mandatum, ut ff. eo. l. ſi remunerandi. primo reſpon. Et ad huius rei euidẽtiam diſtingue. Quia aut eſt incertum re & genere, puta ſi dicam tibi, Bene retribuam tibi hoc ſeruitium, uel recognoſcam. & tunc non poteſt peti quicquam, ut C. eod. ſalarium. & ff. eodem qui mutuam. §. ſalarium. (j) Aut certũ genere, licet incertum ſpecie, ut dabo tibi equum, uel par ueſtimentorum. & tunc poteſt dici quòd ualeat conuentio ſalarij, cum non ſit prorſus incertum, ut ff. eodem. l. fideiuſſor. ſecus in

Salariũ interueniẽs in mãdato an peti poſsit & qua actione.

iis quæ pondere uel numero conſiſtūt, ut ff. de leg. j. l. ſi hominem. Si autem certum omnino: tunc aut ſtipulatione promittitur, & tunc certi condictione petitur. Si autem ſine ſtipulatione & incontinenti ante mandatum uel poſt, petitur actione ex eo cōtractu ſcilicet contraria mandati īformata. Si autem ex interuallo. ſ. poſtquā contrahētes ad alia diuertiſſent negocia petitur officio iudicis, ut C. eo. l. j. & ff. eo. ſalarium & C. de pact. petens. & ff. de duob. reis. l. duos. in fi. Accur.

ctio eſſe. Et, ut generaliter dicamus, quibus caſibus ſine mercede ſuſcepto officio, mandati ſiue depoſiti contrahitur negociū: his caſibus interuenięte mercede[a] locatio & conductio intelligit̄ cōtrahi. Et idō ſi fulloni[b] poliēda curādave quis dederit ueſtimēta, aut ſarcinatori ſarciēda, nulla mercede cōſtituta neq; promiſſa, mādati competit actio.[c]

ADDIT. (j) Poteſt tamen officio iudicis peti, ſicut quando nullo mō fuit promiſſum: dummodo non conſtet ꝙ ſine præfatis uerbis gratis fuiſſet pariturus. Ang.

a ¶ Interueniente mercede. Scilicet in pecunia numerata, ut diximus ſupra loca. in princip. Item hæc regula generalis eſt uera, niſi ſit talis perſona, quæ non conſueuerat locare operas ſuas: uel res talis, quæ non conſueuerat locari. tunc enim non locari, ſed præſcriptis uerbis agitur, ut ff. de præſcrip. uerb. ſi tibi. & l. naturalis. §. at cum do.

Fullo — b ¶ Fulloni. Fullo eſt, qui lauat & tingit pannos, & etiam polit eleuando ſuperflua. Sed ſarcinator econtra, qui ſarcit & addit ubi eſt ſciſſum ueſtimentum uel pannus, & conſuit: unde & dicitur, iſte habet ſarta tecta: quia cum eſſent fracta, ſunt reparata ex quibuſdam adiunctionibus, ut ff. de uſufruc. hactenus. Et dr̄ ſarcinator a ſarcina: & ſignificat proprie eum qui plurimū ue- [margin: Sarcinator.]

ſtium ſumit. Aliqn̄ etiam pro ſutore accipitur, ut hic.

¶ Aduerte obiter, quia docto. non vn̄r intelligere quid ſit ſartum tectū. Nihil enim aliud importat niſi integrum, nō diminutum. SYL.

Qui ergo locabat ędes ſibi fieri ſartas tectas, intelligebat integras, & q. bus nihil deſit. ita declarat Feſtus, & latius Budæus in d. l. hactenus.

* ADDI. Fullo ē, qui curanda & polienda ueſtimenta accipit, ſarcinator q. ſarciēda: ſarcire āt eſt, integrū facere, auctor. Sex. Pomp.

¶ † De obligationibus, quæ ex quaſi contractu naſcuntur.

† alias de obligationibus quę quaſi ex contractu naſcantur alias, de obligationibus quaſi ex contractu.

¶ Valet argumentū a ſufficienti partium enumeratione. Arec.

Poſt genera[d] contractuum enumerata, diſpiciamus etiam de iis obligationibus, quæ quidem non proprie naſci ex contractu intelliguntur: ſed tamē

c ¶ Actio. Immo uidetur præſcriptis uerbis competere, ut ſupra loc. §. j. Solu. ut ibi.

¶ De obligationibus quæ ex quaſi contractu naſcuntur. ¶ Rubricæ iſtius continuatio ſumitur ex. §. ſequēs. ſ. in ti. de obliga. ubi dicitur, ꝙ obligationum quædam ſunt ex contractu, quædam ex quaſi contractu &c. Et quia dictum eſt ſ. de oblig. ex contractu, ſequitur de obligationibus ex quaſi contractu: & etiā hic continuatur in text. Ang. Continuatio.

¶ Et hæ omnes obligationes, quæ oriūtur ex his quaſi contractibus, ſunt pœnitus de iure ciuili, ut declarat Deci. in c. j. in ij. col. de proba.] SYL.

Poſt genera. ¶ Totus iſte titu. diuiditur principaliter in duas partes. Primo ponit continuationem rubr. & de quo eſt tractaturus. Secundo illud per exempla declarat. Secunda ibi (Igitur cum quis.) Diuiſio

d ¶ Genera. ideſt materies uel di-

uerſitates contractuum, ut ſuprà de ob li.§.fi.uſque huc.

a ¶ Ex maleficio. Subaudi, uel quaſi, ut ſit bona argumentatio. ſic infra de oblig. quæ ex quaſi male.in prin.

ſecundum Chriſtoph.

d ¶ Negociorũ aũt geſtori. Licet ẽt unum negocium ſit geſtum. ff. de nego. geſtis.l.iij.§.negocia. ſic infra ui bon. raptor.in princ.& ff.ui bono.rapto.l.j. §. quod ait Prætor.

SYL. ¶ Igit. Caſus. Literaliter tantum figuratur in declaratione terminorũ. No ſummarium. Itẽ ꝙ ubi datũ eſt mandatum, non competit actio nego. geſt. Itẽ quòd ſicut geſtor hẽt dominũ obligatum, ſi bene gerat: ita dominus habet obligatum geſtorẽ, ſi male gerat. Itẽ quòd in reddenda ratione a negoc. geſtore habetur ratio exactiſsimæ diligentiæ: & ſic uenit leuiſsima. Item quòd non ſufficit in alienis adhibere eandem diligẽtiam quam in ſuis, ſi modo diligentius adminiſtrari poterant.]

quia non ex [a] maleficio ſubſtãtiã capiũt quaſi ex cõtractu naſci uidentur.

¶ Ex geſtione negociorum abſentis oritur hincinde actio negociorũ geſtorũ, quæ datur directa domino ẽt ignoranti, contraria uero gerẽti. Ang.

¶ Igitur [b] cum quis negocia abſentis geſſerit, ultro citroq; [c] inter eos naſcuntur actiones, quæ appellantur negociorum geſtorum. Sed domino quidem rei geſtę aduerſus eũ, qui geſſit, directa competit actio: negociorum [d] aũt geſtori, cõtraria: quas ex nullo contractu proprie naſci manifeſtum eſt. Quippe ita naſcuntur iſtę actiones, ſi ſine mandato [e] quiſque alienis negociis gerendis ſe obtulerit: ex qua cauſa ii, quorum negocia geſta fuerint, etiam ignorantes obligantur. Idque [f] utilitatis cauſa receptum eſt, ne abſentium, qui ſubita feſtinatione coacti nulli demandata negociorũ ſuorum adminiſtratione peregre profecti eſſent, deſererentur [g] negocia: quæ ſane nemo curaturus eſſet ſi de eo, quod quis impendiſſet, nullam [h]

e ¶ Sine mãdato. Scilicet eius cuius negocia geſſerit: & ſic ſoluitur C. de nego. geſt. ſi mandatum.

¶ Dic ut hic per Chriſto. ꝙ aliqñ quis mandat geri negociũ ad ſe tm̃ pertinens: & habet locum actio mandati, & ceſſat actio neg. geſtorum: aliquando mãdat geri negocium cõe cum alio: & quatenus ẽ reſpectu ſui, oritur actio mandati: reſpectu alterius, negoc. geſtorum: & ita procedunt tex. allegati.] SYL.

b ¶ Igitur. Quia de iis obligationibus, quæ ex quaſi contractu ſunt, dicere debemus, incipiamus de hac, quæ ex ſola prouenit amicitia, ut infra eodem.§.

c ¶ Vltro citroque.i.hincinde poſsibile eſt eas naſci. nam ex una parte tantũ quandoque agitur: ut ſi alterius non interſit, ſed ſua tantum.

ADDITIO. Nota uerba legalia ſignificare habilitatem & potentiam, licet ſemper ſignificare non poſsint, ut not. ſupra de iuſtitia & iure in princ.

f ¶ Idque. Scilicet ut repetat quod impendit: niſi denunciatio inhibeat, ut C. eodem. de nego. geſt lege fina. uel paterna affectio, ut C. eodem. ſi paterno. & l. quod in uxorem. & ff. eodem is qui. Vel obſequium, quod eſt, ſi libertus patroni negocia gerat, ut C. eodem lege officio. His enim caſibus nil repetit: alioquin quandoque repetitur inquantum locupletior eſt, ut dicemus infra §. proximo. Negociorum geſtor certis ĩ caſibus non repetit qđ impendit.

* ¶ Similis gl. eſt in d.l. ſi paterno.] SYL.

g ¶ Deſererent negocia. Quod in multis noceret, ut ff. eo. l. j.

h ¶ Nullam. Cum neminem ſit ue-

habiturus eſſet actionem. Sicut autem is, qui utiliter geſſit negocia, dominum habet obligatú [a] negociorum geſtorum: ita & contra iſte quoq; teneť, ut adminiſtrationis reddat rationem: quo caſu ad exactiſſimam [b] quiſque diligentiam compellitur reddere rationem: nec ſufficit talem diligentiam adhibere qualem ſuis rebus adhibere ſolet ſi modo alius diligentior eo commodius adminiſtraturus eſſet negocia.

¶ Actio tutelæ directa & contraria oriť ex quaſi contractu.

¶ Tutores [c] quoq;, qui tutelæ iudicio tenentur, non proprie ex contractu obligati eſſe intelliguntur: (nullum enim negocium inter tutorem & pupillum contrahitur) ſed quia ſane non ex maleficio [d] tenentur, quaſi ex contractu teneri uidentur. Hoc autem caſu mutuę ſunt actiones. Non tantum enim pupillus cum tutore habet tutelæ actionem, [e] ſed

Iactare ſuū nemo præſumiť.

riſimile ſuam pecuniam iacere uel effundere, ut ff.de prob.cum de indebito.§.j.

a ¶ Obligatum ſ.inſolidum: dummodo ſit utiliter cœptum negocium: licet diuerſus exitus ſit ſecutus, ut ff.eo. ſed an ultro §.j. In caſibus tamen non tenetur inſolidum: ut ſi pupillus eſt, cuius negocia ſūt geſta.

Negociorum dñs nō ſemp in ſolidum tenetur

SYL. ¶ Conſidera an requirať ꝙ ſit geſtum, non ceptum, ut uidetur de mēte Iuriſcon. in d.§.j.]

¶ Item ſi animo deprędādi geſsit, ut ff.eodem. ſi pupilli.j. reſpon.&.§. ſed & ſi quis negocia mea. Itē & ſi ad noua negocia † gerenda acceſsit, ut ff.eo.ſi negocia. Item ſi pacto hoc actū eſt, ut C.eo. negocium. Item & ſi fuit in culpa gerens, ut ff.eod.l. ſiue hæreditaria. Item ſi fuit in mora, ut ff.de leg. j.cum res.§.fi.

† Ideſt q̄ non ſcilicet ſit dñs facere.

A'DDIT. Et eſt ratio, quia in omnibus iſtis caſibus gerens tenetur etiam de caſu fortuito: & in eis non ſufficit eſſe cœptum utiliter, niſi utilitas perduret, ut no.gl.in l.ſi negocia. in uerb. ſit ſolitus.ff.de neg.geſt. Ang.

b ¶ Ad exactiſsimam. Not. geſtorem interdum de dolo ſolo & lata culpa teneri: ut ſi ad deſerta negocia acceſsit, ff.de neg.geſt.l.iij.§.interdum. Quandoque de dolo, lata culpa, & leui: & hoc regulariter, ut C.eod.tutori. & ff. eo.l.ſi pupilli.§.fin. Quandoque de leuiſsima: ut quando alius diligentius uolebat adminiſtrare, ut hic dicitur, & ff.eo.ſi pupilli. §.uideamus. Quādoq; de caſu: ut in iis caſibus, ubi agiť inquātum dominus locupletior eſt, ut modo ſupradiximus.eo.§.Accur.

Nego. geſtor de quo teneť.

ADDIT. Et hæc uera in geſtis: de neglectis autem tenetur ſiue gerere incœpit, & poſtea dimiſit: ſiue non incœpit, dūmodo a principio ut omnia geſturus acceſſerit. Idem ſi non ut omnia geſturus ſi aliꝰ diligens erat geſturus, alias ſecus. Ang.

SYL. ¶ Tutores quoque. Caſus figuratio non exigiť, cum periter tantum in declaratione terminorum. Nota quod tutor tenetur ex quaſi contractu. Item quod ualet argumentum a ſufficienti dinumeratione. Item quod actio tutelæ eſt mutua: & quòd directa competit pupillo, contraria tutori.

c ¶ Tutores.ſ.quondam. Nam quādiu eſt tutor, non oritur oblig, ut ff.de tut. & ra.di.ſi tutor reip.§.fin. & l. ſed non dantur.Azo.

SYL. ¶ Glo.eſt falſa, ſecundum Bar.in l.niſi finita.ff.de tute.& ra. di. quæ opin.uerior eſt.]

d ¶ Ex maleficio. Subaudi, uel quaſi ut bona ſit illatio.

e ¶ Actionem. Scilicet directam, teneť ēt aliis actionibus tutor, ut diximus ſupra de atil.tu.§.fina. Et ita habes hoc §.actionem tutelæ directā & contrariā eſſe ex quaſi contractu. Quid de actio-

Actio pro tutelæ directa & contraria ē ex quaſi contractu.

† alias ex contrario.

† & contra tutor cum pupillo habet contrariā [a] tutele, ſi uel impenderit aliquid in rem pupilli, uel pro eo fuerit obligatus, [b] aut rem ſuam creditoribus eius obligauerit.

¶ Actio communi diuidundo, & familię hercíſcundæ, non oritur ex contractu, ſed ex quaſi contractu. Aretinus.

S Y 2. ¶ Item ſi inter aliquos communis res ſit ſine ſocietate, [c] ueluti quòd pariter eis legata donataue eſſet, & alter eorum alteri ideo teneatur communi diuidundo iudicio, quòd ſolus fructus ex ea re perceperit, aut quòd ſocius [d] eius ſolus in eam rem neceſſarias impenſas fecerit, non intelligitur ex contractu proprie obligatus eſſe: quippe nihil inter ſe contraxerunt: ſed quia ex maleficio [e] non tenentur, quaſi ex contractu teneri uidentur.

¶ Idem iuris [f] eſt de eo, qui cohæredi familiæ hærciſcundæ iudicio ex his cauſis [g] obligatus eſt.

¶ Hæres tenetur legatarus & creditoribus ex quaſi contractu.

¶ Hœres quoque legatorum nomine nō proprie ex contractu obligatus intelligit:(neq; enim cum hærede, neque cum defuncto ullum negotium legatarius geſſiſſe proprie dici poteſt) & tamen

ne pro tutelæ? Reſpon. idem, cum ad inſtar actionis tutelæ ſit inducta, ut ff. de eo qui pro tu. nego. geſt. l. prima. §. pro tutore.

a ¶ Contrariam. Quam finita tutela demum intē dit, ut modo diximus de directa, ut ff. de contra. acti. tut. l. j. §. finito.

b ¶ Obligatus. Vnde abfuturum eſt: quod perinde eſt, ac ſi iam abeſſet, ut ff. de nego. geſt. l. ſecunda. in fine. & l. ſi quis mandato. in fi.

¶ Item ſi inter. Caſus. Non figuratur niſi literaliter, cum declaret notiſsimos terminos fam. herciſ. & cōmuni diuidūdo. Notabilia collige ut per doct. hic.]

c ¶ Sine ſocietate. Tūc enim ageretur ꝑ ſocio. (j) ſcilicet ſi eſſet ſocietas. Videtur tamen quòd hic §. ſibiipſi contradicat: nam nunc dicit, quòd non eſt ſocietas: & poſtea dicit, ſocius eius &c. Sed dic quòd non eſt ſocietas uera, ſed quædam incidens: nam uera contrahitur conſenſu, ut ſupra de obliga. ex conſenſu. in princip. hæc autem præter ſpem, ut in hoc. §. dicitur.

ADDIT. (j) Et ſic præſupponit ꝙ non communi diuidundo: quod eſt falſum, per l. ij. ff. commun. diuidun. Igit dicit text. ſine ſocietate. quia alias eſſet contractus, & non quaſi, de quo hic intendit. An autem expenſæ per unum ex fratribus factæ debeant ſibi poſtea in diuiſione imputari, uide Ioan. Fab. hic.

d ¶ Socius eius. i. conſor eius. improprie eñ ponitur, ut modo diximus.

* ¶ Vide Dec. in c. cū M. Ferrar. in prin. de conſti.] S Y 2.

e ¶ Ex maleficio. Subaudi, uel quaſi, ut ſit bona illatio, ut. s̄. eod. in princi. & facit ad hunc §. ff. famil. hær. hæredes §. non tantū in fi. §. & ff. communi diuidun. l. ij. in fin. primo. reſpon. & ff. pro ſocio. ut ſit pro ſocio, & lege actione. §. ſi poſt diſtractum.

f ¶ Idem iuris. Non per omnia: quia ſuperius. ſ. communi diui. pro rebus ſingularibus competit. hoc autem ad uniuerſitatem, ut ſupra. §. proximo, & ff. pro ſocio. l. pro ſocio arbiter. Itē ſuper ius pluries intendi pōt, hoc aut ſemel tantum, ut ff. fam. herc. l. ſi filia. §. familiæ, & C. eo. l. j.

g ¶ Ex his cauſis. Quas ſuperiori §. diximus.

¶ Hæres

SYL. ¶ [rubric faded] Caſus eadem r̃o̅e nõ ponit, quia ſtat in ſimplici declaratiõe terminorum. quicquid.n. gerit adeundo, dr̃ tacite geri: iõ non cõtractus, ſed quaſi contractus dr̃. No. ſummarium.]

a ¶ [rubric faded] Ex malefi- cio. ſubaudi, uel quaſi.

b ¶ Intelligitur. ſ. actione ex teſtõ, ut s̃. de leg. §. noſtra. rei uendicatio aũt, quę daẽ, ut in eo. §. dicit, nunquid eſt ex quaſi contractu?

quia ex maleficio [a] nõ eſt obligatus, quaſi ex contractu debere intelligitur. [b]

¶ Qui recipit indebitum ſolutum per errorem, ex quaſi contractu dr̃ obligatus ad reſtituendum illud. Arg.

Rei uendicatio q̃ daẽ legatarijs non eſt ex quaſi cõtractu.

Rñ. non puto: quia non eſt obligatio: unde non debet dici ex contractu uel quaſi, ut j̃. de actio. §. j. Idem. ſ. quod in rei uẽdicatione, de hypothecaria dico, quæ ſimiliter legatarijs daẽ, ut C. cõm. de leg. l. j. & in d. §. noſtra. s̃. de leg. (j) Sed unde naſciẽ hic quaſi cõtractus, uel unde oritur actio ex teſtamento? Rñd. adeundo hæreditatem hæres quaſi contrahere vr̃, ut ff. qui. ex cau. in poſ. ea. apud Iulianum. §. fi. & l. ſeq. Item quid de petitione hæreditatis? Reſpon. & hæc eſt ex quaſi contractu: cum is non contraxerit, qui poſsidet pro hærede, uel pro poſſeſſore: nec ẽt deliquit uel quaſi: unde ſequiẽ ex argumentis, quæ fiunt in hoc titulo, quod ſit ex quaſi cõtractu. Item quid de actione finium regundorum? Rñ. idem, quia & illa habet ſimilitudines multas cum actione familiæ herc. & cõi diuid. & cum petitione hæreditatis, ut infra de actio. §. quædã. & ff. de pet. hæred. ſi bonæ fidei. §. petitor autem hæreditatis. & l. ſed & ſi lege §. petitio hæreditatis.

Actio finiũ regundorũ ẽ ex quaſi contractu.

ADDITIO. (j) Immo differunt: quia rei uendi. nulla præcedente oblig. ex ſolo dominio cauſatur: ſed hypothecaria ex conuentione. & præſupponit obligationem perſonalem eſſe uel fuiſſe: ideo in ea dic idem, quod in actione ex teſtamento, ſecundum Ioan. Fab. & Aug. hic.

SYL. ¶ Item is. [rubric faded] Sic figurari poteſt, quamuis eadem r̃õne qua ſuperius non eſſet figurandus. Contractuum alij contrahunt re, alij uerbis, alij literis, alij conſenſu. Inter contractus ſupra. §. j. qui. mo. re contra. obli. eſt poſitus contractus indebiti: ergo uõ ex quaſi contractu ſed ex cõtractu obligat. Sed cõtrarium dicitur hic: & diſtinguit, quod aliud eſt contractus, aliud obligatio uñ ſtant iſta ſimul, quod ex tacito negocio expreſſa ſurgat obligatio, ut in toto hoc titulo: illa autem obligatio non ex contractu eſt, ſed quaſi: ſed quõ contrahat ipſa obligatio, hoc diciẽ quod contrahitur re. i. ipſa ſolutione: & iõ poniẽ inter illas obligationes, q̃ re ipſa contrahuntur: ſed quia in ipſa ſolutione non agitur de obligando, immo magis de diſſoluenda obligatione, non põt dici contractus. ſed quia ipſa l. uult pp errorem dare repetitionem, obligat ipſa tacite recipientem: & ſic eſt quidã quaſi contractus. & ita declara. Notab. collige ſecundum Aug.

¶ Item is, cui quis per errorem non debitũ ſoluit, quaſi ex contractu debere uidetur [c] Adeo enim non intelligiẽ proprie ex contractu obligatus eſſe, ut ſi certiorem rationem ſequamur, magis (ut ſupra

c ¶ Debere uidetur. nam eo ipſo quod ſoluit, aliquid negocij contrahere uidetur ut ff. de cond. indeb. ſi in area. Cum ergo ſit ex quaſi contractu, ad quid ponitur hæc condictio indebiti inter actiones ſiue obligationes ex contractu ſupra quib. mo. re contrah. oblig. §. j. quę eſt huic contra? Reſpon. ut ibi in fine §. diximus.

* ¶ Immo uere geritur negocium ſolutionis, nedum geri uidetur, ſecũdum Fortun. in lege prima. §. j. in iiij. notab. ff. de pact.] SYL.

ADDITIO. Reſpõde, quod ideo hæc condictio indebiti fuit appoſita inter obli. quæ re contrahuntur, non quia dicatur prouenire ex contractu, ſed quia non poteſt ſine re ſuſtentari. ibi igitur poſita fuit, ut eius ſubſtantia denoteẽ: hic autem etiã poſita fuit, ut eius iuſti-

nuetur origo: quia ex quaſi contractu trahit originem. Chriſt.

a ¶ Supra diximus. ut ſupra quibus modis re contrahitur obligatio. §. is quoque.

b ¶ Obligatur. ſ. benignitate iſpecta, q̄ præualet, ut C. de iud. placuit. Nam nemo debet locupletari cum aliena iactura, ut ff. de condi. inde. l. nam hoc natura.

Locupletari nemo debet cū aliena iactura.

c ¶ Condictione. ſ. indebiti: & ita tranſit dominium in accipientē: alias. n. condictio nulla daret, niſi contra furem, ut ff. uſufru. quemadmodum caue. l. fi. ſed contra. ff. de acquir. rer. domi. ſi procurator ij. Sol. multum intereſt, an error ſit in obligatione, an in re: primo caſu tranſit dominium, ut hic dicitur, & condictio oritur: ſecundo uero nec tranſit dominium, nec orit̄ actio: unde agens exceptione repellit̄, ut ff. man. ſeruum Titii.

Error an impediat dominij tranſlationē.

diximus [a]) ex diſtractu quàm ex contractu poſſit dici obligatus eſſe. Nā qui ſoluē di animo pecuniam dat, i hoc dare vr̄, ut diſtrahat potius negociū, quàm contrahat. Sed tamē perinde is, qui accipit obligat̄, [b] ac ſi mutuum ei daret̄: & iō condictione [c] tenetur.

¶ In[illegible] ſolutum ex cauſa, quæ creſcit p[illegible]tionem, non poteſt [illegible]

[illegible]

¶ † Ex quibuſdam [d] tamen cauſis repeti non poteſt quod per errorem [e] non debitum ſolutum ſit. Sic nanq; definierunt ueteres, ex quibus cauſis inficiando lis creſcit, ex iis cauſis non debitum ſolutū repeti non poſſe: ueluti ex lege Aquilia, [f] itē

SYL. ¶ Ex[illegible] Caſus figuratio facilis eſt: ratio enim dubitandi ſurgit ex communi regula, quæ habet q indebitum ſolutum per errorem repetitur condictione indebiti. §. j. ſupra quib. mod. re contrahi. obli. decidi tur tn̄ contrarium in iis, quæ creſcunt per inficiationem ea ratione, quia ſi ab initio ſoluo, uideor tranſigere, & potius uelle ſoluere, q̄ in dubio litis pendere: & ideo ſicut ſolutum ex cauſa tranſactionis non repetitur. l. elegāter. §. j. ff. de condi. indebi. ita in hoc caſu non repetuntur etiam ſol[illegible] legata pia, generali ratione fauoris religionis. l. ſunt perſonæ. ff. de relig. & ſump. fune. Not. collige ut hic per Ang]

d ¶ Ex quibuſdam. Iſte. §. non facit ad hunc titul. ſed ponitur hic gratia uberioris doctrinæ ad proximam materiā de indebito.

e ¶ Quod per errorem. Licet ponat unū caſum tantum, in quo ſolutū per errorem indebitū nō poteſt repeti, tamen & alii ſex ſunt: ut ſi ſciēter ſoluit indebitum: nā non habet locū repetitio, ut ff. de condi. indeb. l. prima. Item pp ſententiam ſolutum ēt indebitū nō repetitur, ut C. de condi. indeb. l. prima. Itē propter tranſactionem, ut ff. de condi. indebi. in ſumma. in princip. uerſi. & quidem. & C. eodem. l. ij. Item ſi iurauit quis ſibi deberi etiam indebitum deferente aduerſario, & fuerit ſolutum, non repetitur. ut ff. de iureiuran. nam poſtea. §. primo. Item quando ſoluitur in cauſa, quę per inficiationem creſcit, ut ff. eodem. l. eleganter. §. final. & C. eodem. ea quæ. & hic dicitur. Item cauſa pietatis ſolutum indebitum non repetitur, ut ff. de condict. indeb. cum is. §. ſi mulier. Item ſi eſt ab alio debitū, licet ſit indebitum ab eo, qui dedit, ut C. de petitio. hæredita. lege de hæreditate.

† De §. & gl. fa[illegible] mētionē gl. j. ī c. ult. extra de ſolu. Soluiū p errorē indebitu ſæpe repeti nō pōt.

ADDITIO. Intellige ſi nomine debitoris ſ[illegible]luerit: al[i]as ſecus l. ſi pœnæ §. j. ff. de condi. indeb. Ang.

f ¶ Ex lege Aquilia. V[t] ſi ſ[o]luam emēdando damnum ab alio datum, quaſi ego dediſſem. uideor enim c[on]fiteri me damnum dediſſe, quod ab alio datum eſt. † Nam ſi a nullo datum eſt, non impediar repetere: ſicut nec mihi præiudicat confeſsio mea, ſi a nullo datum

† Vel dic [illegible] ně, quia

…ſol- …e pp …ıú …a- …is, ut cui- … do- … ex … in- …t q̄ di ficta …a- …o q̄ …eci- …ẽ i- …ſt.

eſſet damnum, ut ff. ad leg. Aquil. l. inde Neratius. §. fina. & l. ſequen. & ff. de iniur. ac. qui ſeruum. §. primo. & §. ij. in fin. Sed nunquid hæc ſunt uera, ſiue in iure, ſiue in facto erret is, qui ſoluit? Rñ. cũ l. illa. C. eod. titu. eaque. non diſtinguat, nec ego diſtinguam: & eſt arg. ff. ut in poſſeſſ. lega. l. j. Sed quidam diſtinxerunt: ut ſi errauit in iure, non repetat: ſi in facto, repetat: primę tamen ſententia ſto, ut ff. eo. ſed & ſi me putem. Sed contra hunc. §. eſt. ff. de condi. indeb. eleganter. §. ſi Solu. illa erat pœnalis a principio, hæc autem ex inficiatione, ut hic dicit, & infra de act. §. ſed furti.

ADDIT. (j) Et eſt ratio, quia licet ceſſet cauſa indebiti, non ceſſat tamen coniectura pietatis, quæ impedit repetitionem. l. cum is. §. ſi mulier. ff. de cõdictio. indeb. præſertim cum non ſic euidenter relictũ non eſſe, ſicut damnum datum non eſſe, apparere non poſsit. Ang.

ex legato:[a] quod ueteres quidem in iis legatis[b] locum habere uoluerunt, quæ certa conſtituta per damnationem[c] cuicũq;[d] legata fuerãt. Noſtra autem conſtitutio[e] cum unam naturam omnibus legatis & fideicommiſſis indulſit, huiuſmodi augmentum in omnibus legatis[f] & fideicommiſſis extendi uoluit: ſed non omnibus legatariis[g] hoc præbuit, ſed tantummodo in iis legatis & fideicommiſſis, quæ ſacroſanctis eccleſiis, & cæteris uenerabilibus locis, quæ religionis[h] uel pietatis[i] intuitu honorantur, relicta ſunt: quæ ſi indebita ſoluantur, non repetuntur.

a Item ex legato. Quod & ipſum p inficiationem creſcit, ut infra de act. §. item miſta. Accur.

b In iis legatis. Scilicet indebite ſolutis quantum ad ſoluentem, debite tamen quantum ad alium, ut & modo diximus in lege Aquilia. & hoc ſecũdum quoſdam. Sed B. contra. dicit enim de indebito a quolibet: & ſic differt a ſuperiori proximo caſu: & eſt ſpeciale in hoc legato, de quo hic dicitur. (j) alias autem, id eſt in alio legato diſtinguo: aut ſoluitur ſcienter indebitum legatum quocunque modo: & tunc non repetitur, ut ff. de condi. indeb. fideicommiſſum. Si autem per errorem iuris, idem eſt, ut non repetatur † ſicut debitum naturaliter, ſed ciuiliter indebitũ, ut C. ad l. Falc. l. error. niſi ſit minor, qui petit utroque caſu per reſtitutionem in integrum ut C. ſi aduer. ſolut. l. ſecunda. Si uero per errorem facti, repetitur, ut C. de condi. indeb. fideicommiſſum.

† alias ...ct.

c Per damnationem. Vt per hæc uerba, Damnas eſto hẽs illum ære alieno liberare ut ſupra de legatis. §. ſed & tale.

d Cuicunque Alias, cuique.

e Conſtitutio. Vt C. commu. de leg. l. ſecunda.

f In omnibus legatis. id eſt in omnibus generibus legatorum, quorum quatuor erant genera, ut ſupra de leg. §. primo.

g Legatariis. Vt eis ſolutum indebitum non repetatur.

h Religionis. Vt monaſterijs.

i Pietatis. Vt hoſpitalia, & ſimilia q̃ nominantur in auth. de noualı. §. nos igitur. col. ij.

¶ Per quas perſonas nobis obligatio acquiritur. ¶ Continua iſtam rubricam ut hic in nigro in principio uel ſic: Dictum eſt ſupra de obligationibus: tam de illis quæ contrahuntur re, uerbis, literis, & conſenſu, quam de aliis: nunc ſequitur uidere per quas perſonas nobis acquiritur obligatio. Continuatio.

* ADDITIO. Nec quenquam moueri oportet, quod ſi mihi hinc alius titulus. s. lib. ij. ſit poſitus, quia ibi de acquirendis rebus corporalibus & aliis præter obligationes: hic ſpecialiter de his acquirendis pro materia ſubiecta tractantur.

Diuiſio

Xpoſitis. ¶ Totus iſte titul. diuidit in tres partes. Primo oſtendit, quo nobis acquirit per illos, qui ſunt in totum in dño uel poteſtate [n]oſtra. Secūdo, qūo per illos, in quibus habemus aliquod ius, uel q ſeruiunt nobis bona fide. Tertio, qūo acquirit per illos, q ſunt in dño nřo pro parte. Secunda ibi (Itē per liberos.) Tertia ibi (Cōem.)

SYL. ¶ Expoſitis &c. C[...] Non figurabit niſi literaliter ī traditione regulæ, de qua s. late dictum fuit in tit. p quas perſo. nobis acqu. in princ. Notanda collige ex ſummario.]

¶ Per qu[a]s perſonas no[bi]s obligatio acquiri[tur].

¶ Obl[ig]atio acqui[ri]t[u]r et per ſeruum [u]el fili[u]m: per ſeruū quidem in totū, per [f]ilium autem quo ad commodum [uſusfru]ctus. Arc.

Xpoſitis generib. obligationū quę [a] ex cōtractu uel quaſi ex cōtractu naſcuntur, admonendi ſumus acquiri nobis non ſolū per noſmet ipſos, ſed per eas quoque pſonas, quæ ī noſtra ptāte ſunt: ueluti per ſeruos, & filios noſtros: ut tamen [b] quod per ſeruos noſtros nobis acquiritur, [c] totū noſtrū fiat: quod aūt p liberos, quos in poteſtate habemus, ex obligatione fuerit acquiſitū, hoc diuidatur ſcd͂m [d] imaginem rerū proprietatis & uſusfructus, quā noſtra decreuit conſtō: ut qđ ab actione cōmodū pueniat, huius uſumfructum quidem habeat pater, proprietas aut filio ſeruetur: ſ. patre actionem [f] mouente, ſecundum

a ¶ Quæ. ſ. obligationes. Sed quid differt hic tit. a ſuperiori. s̃. per quas pſo. no. acqui.? Rñ. ille dicit de rebus acquirendis, hic aūt de obligatione, ut ibi diximus. Item quid differt iſte ab alio. s̄. de ſtip. ſeru. cum ibi de obligatione dicat? Rñ. ille ſpecialis eſt in obligationibus quæſitis per ſtipulationem: hic aūt in omni genere obligationū loquitur acquirendo per filium uel per ſeruum, præterquam ſi ſint ex caſtrenſi peculio uel quaſi: quibus caſibus nec quo ad proprietatem, nec quo ad uſumfructū patri acquiritur, ut C. de bo. quæ libe. cum oportet §. 1;.

b ¶ Vt t[ñ]. Al[iud] eſt, a[tt]amen, al[i]as, ut quod. & h[ic] [ſemper] ſubauditur, tñ.

c ¶ A[cq]uirit. Niſi ab alio poſſideat ſeruus: qui poſſeſſori nec dominium nec poſſeſſionem quærit, ſi non ex re eius comparauit, uel ex opera ſua: nec dño, ſi ex re bonæ fidei poſſeſſoris, uel opera ſua acquiſiuit: quia cum non poſſider, ut ff. de acqu. re. dom. ſi ſeruus. j. rñ. & l. homo liber. §. ſi.

d ¶ Secūdū imaginē. q. d. fiat hæc diuiſio imaginarie & intellectualiter: nā uiſibiliter fieri non pōt, cū ſint icorporalia, q̄ nō diuidūtur, ut ff. de acq. rer. do. ſeruus. §. incorporales. & s. de rer. corpo. & incor. j. rñ. & s. de uſufru. in princ.

e ¶ Cōſtō. ut C. de bo. q̄ lib. l. fi. §. ubi autem.

f ¶ Actionē. Proprietas tñ ipſius actionis eſt filij, ut hic dr. & hoc obtinet hodie in omnibus aduentitijs. Sed olim tñ v. actiones filiofamilias competebant rōne proprietatis: ut iniuriarū, quod ui aut clam, depoſiti, commodati, & actiones in factum, ut ff. de act. & obl. filiusfamilias. & l. in factum. ¶ Item de dote. ff. ſol. ma. l. ij. & in gl. in l. ſi longius. §. j. in uerſi. dignitatem. ff. de iudic. ¶ Has tñ pater exercebat uel ſuus procurator, non filius, ut ff. de iniur. ſed ſi unius. §. ait prętor. & §. filio. & l. pater. in fi. niſi pater abeſſet, ut ff. de iud. ſi lōgius. §. j. quod ēt in mutuo erat, ut ff. ſi cer. pet. cum filius. Sed hodie [...] cauſa aduentitia acqui[ritur] ipſi filio proprietas, ut hic [...].

ADDITIO. D[...] [...]ecunque dictæ actiones in factum deſcendunt, uel ex

Filiofamilias olim v. actiões cōpetebāt rōne proprietatis, qs tñ n[on] exercebat.

Aduentitior[um] pro[prie]tas [...] eſt.

edictis prætorum, uel ex interdictis : & eſt ratio, quia prætor vſus eſt æquitate, & illa tm̃ motus & in illis non tm̃ quæritur patri, quin aliquid non remaneat penes filium, vt l.j. cũ ibi no C. qui admit. ad bon. poſ. ergo nõ eſt mirum, ſi oẽs actiones in factum filiofamilias cõpetebant: & ita dicit Bar. in d. l. in factum. Angel. Are.

tu poſ. §. ſi quis. Sed in aliis libris non eſt, uel uſum. & tunc planũ eſt, & nullum eſt contrarium. Accur.

¶ Quod declara ut dixi ſ. per quas per ſo. nob. acqu. in prin. in gl. ij.] SYL.

a ¶ Diuiſionem. Quã diuiſionem ſ legum eẽt hic dicere, ſʒ dr̃ plene p ordinẽ in d. l. C. de bo. quæ libe. l. fi.

SYL. ¶ Item per liberos. Caſus In tradõne regulę non figurat niſi literaliter. Not. ſummariũ, & ſigna ꝙ ex duabus nõ caſis tantum nobis bona fide poſſeſſi acquirunt.]

nouellæ noſtræ conſtõnis diuiſionem.[a]

¶ Liberi & ſerui alieni bona fide poſſeſſi, & ſerui uſufructuarii, & uſuarij acquirunt nobis ex re noſtra, & ex opera ipſorum. Ang.

¶ Item per liberos[b] hoĩes, & alienos ſeruos, quos bona fide poſſidemus, acquirit̃ nobis: ſed tm̃ ex duabus cauſis. i. ſi qd ex operis ſuis, uel ex re noſtra acquirant.

¶ Per eum quoq; ſeruum, in quo uſumfructum[c] uel uſum habemus, ſimiliter ex duab. iſtis cauſis nobis acquiritur.

¶ [illegible] Art.

¶ Cõem ſeruum pro dominica[d] parte dominis acqrere certũ eſt: excepto eo, ꝙ nominatim uni ſtipulãdo, aut p tradõnẽ accipiẽdo, illi ſoli acqritur: ueluti cũ ita ſtipulatur, Titio domino

ADDIT. Tu dic ſecũdũ doct. uſuarium poſſe uti opis ſerui ĩ ſuis fundis, non aũt eas alteri locare. Ang.

* ADDI. Eg. Baro putat ſeruo uti poſſe ad ſtipulãdum, & alioqui contrahendum, non uſq; ad compendiũ, ſed ad uſum ſibi & familiæ neceſſarium. l. plenum. ff. de uſu & hab.

¶ Cõem ſeruum. Caſus. Similiter non figurat, cu tradat regulam: cuius rõ eſt, ꝙ ſi ſimpliciter ſtipulet̃ ſeruus, debet fieri diuiſio, ſicut fructuum rei immobilis, pro portione dñij, non perſonarum, ſecundum declarationem text. in l. ſeruus cõis. i;. ff. de ſtip. ſer. ſed bene dubium uidebat̃, ꝙ non eſſet in poteſtate ſerui quærere uni tm̃ eidem ſtipulando, quia quãtum attinet ad ciuilia non habet uoluntatẽ l. quod attinet. ff. de regu. iur. nec uĩ, ꝙ poſſit diſtribuere obligationem, cuius ipſe non eſt dñs aut capax, in quẽ uu't ex dominis. cuius contrarium dicitur: & ratio aſſignari poteſt, quia ſtipulari eſt quid facti, facta autem utpote naturalia non ſunt abdicata a ſeruis l. cum proponas. C. de hære. inſti. cogita, & nota ſummarium.] SYL.

Liber q[illegible]; bona, qñq; [illegible] a fi[illegible] poſsi[illegible]ur.

b ¶ Item per liberos hoĩes. Not. ꝙ liber homo qñq; bona fide poſſidet̃ ut qñ poſſeſſor credit eum ſeruum eſſe & ſuum: qñq; mala fide: ut qñ credo eum ſeruum eſſe, & ſcio meum non eſſe, ut ff de acqu. poſſ. l. j. §. ſed & per eũ. qñq; nullo modo poſſidetur, licet detineat̃ ut quando ſcit liberum eſſe, ut ff. de acqui. poſſ. qui uniuerſas. §. j. & ff. de proba. ſi quis [illegible]erum.

Seruus [illegible]

c ¶ Vſumfructum. In quibuſdã libris eſt in litera, uſumfructum uel uſum. & ſecũdum hic uĩ, ꝙ per eũ ſeruũ, in quo habeo uſum, ex duabus cauſis acquiram. Sed contra ff. de uſu & habi. per ſeruum. in prin. Sol. dicunt quidam illud corrigi. Vel dic ſecundũ Io. ꝙ illud uerbum, ex duabus, referat̃ ad ſolum uſumfructum, alterum uero. ſ. ex re, ad uſuarium: & ſic erit in litera confuſio, ſicut C. de colla. illam, & ſupra qui da.

d ¶ Pro dominica. Niſi cum propria nomina eorum ſtipulationi inſeruit: ubi pro uirilibus portionibus acquirit, ut ff. de ſtipula. ſeruo. ſi communis ſeruus.

MM j

a ¶ Stipulatus.ſ.ſimpliciter, uel ſibi. uel dño iubenti, ut ſtatim ſequit: alias nullum eſſet dubium, ut ſupra de ſtipula. ſeruo.§.pen.

b ¶ Supra dictum eſt.ſ.de ſtipu.ſer.§. penul.

¶ [illegible]

Couti-nuatio. ¶ Viſum eſt ſ.de obli in ducenda, ſequit uidere de obligatione diſſoluenda ſiue tollēda: quia nihil tā nāle ē, q̄ unūquodque uinculo, quo ligatur, diſſolui poſſe.l.nihil tam naturale.ff.de regulis iuris. Aret.

meo dare ſpondes? Sed ſi domini unius iuſſu ſeruus fuerit ſtipulatus,[a] licet antea † dubitabat, tn̄ poſt noſtram deciſionem res expedita eſt, ut illi tm̄ acquirat, q hoc ei facere iuſſit, ut ſupra dictum eſt.[b]

† alias dubitaretur.

¶ Qui[illegible] tollitur ob[illegible]

Diuiſio

Ollit. ¶ Totus iſte tit. diuiditur in quatuor partes. Primo ponit, qualiter tollatur obligatio ſolutione. Scdo, qualiter acceptilatione. Tertio qualiter nouatione. Quarto, qualiter conſenſu. Scda ibi (Itē per acceptilationem.) Tertia ibi (Præterea nouatione.) Quarta ibi (Hoc amplius.)

SYL. ¶ Tollitur. [illegible] In tam uulgata regula nō eſſet niſi literaliter figurādus: tn̄ in hoc vr̄ dubitandum, q ſolutio pro ignorante & inuito fieri non poſsit, ex eo q beneficiū regulariter non cōfert ī inuitū.l. inuito.ff.de reg.iur. contrariū th̄ dr̄ ex eo, quia hic agit non ſolū de intereſſe debitoris, pro quo ſoluit ſed & creditoris, & iō pōt beneficium in inuitū conferri: ſed qn̄ uertit intereſſe tm̄ alicuius, tunc bene beneficium in eum inuitū, non conferi, ut dr̄ in regula. No. q ſolutione eius, quod debet, omnis tollit obligatio. Item q aliud pro alio inuito creditore ſolui non pōt, ſed eo conſentiente ſic. Item q quis pōt ſoluere pro alio ſciente, & ignorante, & inuito: quia nālis ſimul & ciuilis [illegible], ut quis poſsit alte[illegible] [illegible] facere meliorem.l.ſolu[illegible]do.ff. de n[illegible]ge. Itē q quis principa[illegible]s & fideiuſſo-ris duæ ſint obligationes, tn̄ unica ſolutione diſſoluuntur. quia altera eſt acceſſoria, & ſublata principali etiam ipſa tollitur.]

* ADDI[illegible] Sed quæret aliquis. cui hic titulus hoc loco ſit poſitus añ tract. de obl. ex maleſi. quum aliquot modi in eo exponantur, qbus ipſo iure tollūtur obligationes ēt ex maleficio uel quaſi maleficio uenientes, ut furti, rapinæ &c. F.g.Baro, reſpondet, qm̄ iam ſatis exercuiſſe huc liber uidebatur, cōem hūc tit. hic inſertum, & obligationes ex maleſ. reiectas in lib.iij. ubi de actionibus tractatur poſt res corporales & incorporales, inter quas ſunt obligationes oēs.§. fi.ſ.de uſu & habi.

¶ Si ſolu[illegible] id [illegible] debet, uel aliud [illegible] [illegible]

Ollit[c] aūt † omnis obligatio[d] ſo

† Conc. cu prin. c.j. [illegible] ſua glo. poſt me ibi, itē tollitur ſolōne. extra & reg.iu.ſ antiq.

c ¶ Tollit. Alias, tollit, alias, ſoluitur. Si tollit. ergo non renaſcit de cætero, ut ff.de ſol.qui res.§.areā.& de noxa.l. ſi alienus.& C.de remiſ. pign. cum ex cauſa. & C.de ſent. paſ. ſi debitor. ubi magis ſuſcitatur ſolutio eius quod debetur, q̄ tollatur, ut ff.de noxa.l.electio § fi. Sed ibi æquitatis ratione nec ſublata dicitur.

SYL. ¶ Ad regulam iſtius tex. uide Iaſ. in §.æque.col.v.ī.de actio. ubi illam limitat & declarat.]

d ¶ Oīs obligatio. Siue re, ſiue uerbis, ſiue literis, ſiue conſenſu nam de his ſupra dictum eſt a tit.de obli. uſq, huc. Sed nunquid eſt idem in ijs, quæ ex maleficio ſunt, uel quaſi? Reſpon. ſic.

SYL. ¶ Hæc uera quo ad pœnam parti applicandam, ſecus in applicāda fiſco. l. [illegible]us publicum.ff.de pact.]

¶ Itē hec ſunt uera, ſiue ciuilis & [illegible]ālis fuerit obligatio ſimul, ſiue [illegible]ālis tm̄, ut hi[illegible], & ff.ad [illegible] pupillus [illegible] Sed [illegible] tollit [illegible] eius, quod debet? [illegible] ff.de ſol. qui [illegible]

Oblig[illegible] [illegible]

hominẽ.§.ſi & hoc quidam dicunt. Sed contradico ſi enim ſciens me debere ciuiliter tantum,ſoluam:ſicut econtra. ſi nudo pacto tibi decem debeam,& ſoluam cauſa meæ fidei implendæ, quare non liberor, ut ff. de condi.indeb.l.ſi deiconmiſſum? Quod autem ĩ.d.l. qui hominẽ. dicitur,ideo eſt, qa aliud operabat ſolutio, q̃ crederet ſoluẽs .ſ.repetitionem,cũ errabat credens ſe teneri naturaliter. non ergo mirum ſi non facit quod credebat ſoluens.ſ.liberationem.

lutione eius, quod debet: uel ſi quis conſentiente [a] creditore aliud pro alio ſoluerit. Nec intereſt quis ſoluat, utrum ipſe q debet,an alius ꝓ eo: liberatẽ.n. & alio ſoluente,ſiue ſciente, ſiue ignorante debito re, uel inuito eo ſolutio [b] fiat. Item ſi reus ſoluerit,ẽt ij,qui pro eo interuenerunt, [c] liberantur. Idem ex contrario contingit, ſi fideiuſſor ſoluerit: non enim ipſe [d] ſolus liberatur,ſed etiã reus.

STI. ❧ Produceret enim contrarios effectus, ſcilicet liberationem & obligationem, contra lege cum is.§.j.ff.de condi.indeb.]

❧ Item eſt contra ad hoc.j.rñ.in auth. ut ii qui obl.ſe hab.per.res.§.ſi uero tacuerit.coll.vj.(j) Solu.illud ſpeciale ẽ. Item contra ff.de ſol l.ſi rem meam. Item contra.ff.de uerb.oblig.Iulianus §.qui fundum.Item contra.ff.commo. l.iij.§.ſi reddita. Sed his legibus licet fuerit facta ſolutio,non tñ fuit facta ſicut debuit fieri: uñ pro non facta quantum ad hoc habeẽ. Item contra ad id, quod ſubiicit,ꝙ demum ſciente creditore ſoluiẽ aliud pro alio.ff.de leg.j.nõ amplius.§.ſi.& l.ſi domus.§.ij.&.iij. & ff.de auro & arg.leg.l.j.§.ſi.& C. de dona.l.ſi quis argentum.ff.de ſol. qui hominem. & ff. de uerb.obl.l. inter ſtipulantem.§.pe.& l.ſi ſeruus. in quibus legibus dicit ꝙ liberaẽ quis ſoluendo aliud ꝓ alio.Sed hæc ſpecialia ſunt, hoc autem regulare.

STL. ❧ Quia hæc materia uidenda eſt ab omnibus iuuenibus neceſſario in lectura ordinaria in.l.ij.§.j.ff.ſi cer.pe. ideo remittimus ad locum ordinarium.]

ADDIT. (j) Dic ꝙ ideo in ꝓdictis legibus ſolutio non parit liberationem, qa fuit facta aut aliter quam debuerit, aut alteri q̃ debuiſſet. Formanda eſt igitur regula per hunc modum. Solutione eius,quod debeẽ,facta pleno iure perſonæ cui debetur,debitor liberaẽ, & ceſſabunt omnia contraria. Chriſt.

a ❧ Conſentiente creditore. Interdum tñ etiã aliud ꝓ alio ſoluiẽ creditori ẽt inuito, ut diximus ĩ auth. de fideiuſſo. §.pe.& quoſdã ex his notauimus. s. proxime.

b ❧ Solutio fiat. Patet hic,ꝙ beneficiũ conferẽ ĩ inuitum. Sed contra ff.de reg.iur. l. inuito. Sol. illa regula in priuilegijs loquiẽ, hæc aũt in aliis. Vel dic,ꝙ non põt directo,põt tñ per mediũ. Prima uerior eſt, (j) Sed nunquid econtra põt fieri alij ſolutio inuito creditore? Rñ.non ut ff.de nou.l.ſi Stichum.§.ſi. niſi creditori creditoris ſoluatur,ut ff.de neg.geſt. ſi liber.uel ꝓcuratori creditoris,uel ei cui extiterit hæres creditor, uel futuro debitori,uel ſimilibus perſonis, q̃ numerantur ff.de ſol.ſolutam.& ff. de pig. actio.ſolutum.§.ſolutam.

ADDIT. Tu dic, quòd contrarium loquitur,ubi beneficium reſpicit commodum contradicentis tm̃: ſecus ſi etiam alterius,ut in toto tit.de muner. & hono.& hic Aug.

c ❧ Interuenerunt. Vt ſunt fideiuſſores,mandatores, & ſponſores, ut ff.de excep.l omnes.& C.de non num. pe.l. tam mandatori.

d ❧ Ipſe ſolus liberatur.ſ.fideiuſſor:& ſi quidem ſoluat nomine ſuo. (j) liberatur ipſo iure:reum autem liberat ꝑ exceptionem,ut ff.mand.ſi quis.& l.Papinianus.& ff.de pet.hæred.l.ſi quid poſſeſſor. Si uero nomine rei, liberat ipſo iure reum,ut ff.de neg.geſt ſoluendo. & ff.de noua.l.ſi Stichũ.in ſi. Sed ſi hoc uerum eſt,ꝙ liberaẽ reus ſoluente fideiuſſore, quomodo cedet actionẽ creditor fideiuſſori, qđ facere debet,ut ff.de

ſol Modeſtinus. & ff. de fideiuſſ.l. fideiuſſoribus. q̄ ſunt contra hanc legem? Rñd. illud pōt fieri ante ſolutionem.ſ. ceſsio: uel ēt poſtea, hoc acto prius: quia uī ineſſe. probaē hæc ſolutio. ff. de fideiuſ. cum is.

SYL. ¶ Tu dic ſecundū Chriſto. ꝙ illa iura loquunē, ꝙ ille, cui ſoluiē, debet cedere actiōes ſoluenti, qñ ſoluenti nō eēt ꝓuiſum de alia actione: ſed hic erat ꝓuiſum de actione mandati, ergo.]

¶ Item no. hic unam ſolutionē parere plures liberationes, & facit. ī. de duob. re. §. ex hmōi. & ff. de arbit. ſi duo.

[redacted].

¶. Per acceptilationē tollitur obligatio uerbis contracta: aliæ autem poſſunt in ſtipulationem deduci per Aquilianā ſtipulationem, & demum per acceptilationem in totum uel pro parte tolli, cuiuſcunq; formæ uel materiæ exiſtant. h. d. Angel.

¶ Item per acceptilationē tollitur obligatio. Eſt aūt acceptilatio imaginaria [a] ſolutio. Quod.n. ex uerborum obligatione Titio debetur, id ſi uelit Titius remittere, poterit ſic fieri, ut patiatur [b] hęc uerba debitorem dicere: Quod ego promiſi tibi, habes ne acceptum? & Titius reſpondeat, Habeo. Sed & græce [c] pōt fieri acceptilatio, dū modo ſic fiat, ut Latinis uerbis ſolet exigi: † ὅπερ ὑποσχέσθην σοι, ἔχεις, πρόσδεκτον, ἔχω. Quo genere (ut diximo &c.

pactum & conuentionem. quo non obſtante hoc deciditē quod uides in text. ſed dic ut dicit glo. in uer. cæteræ. quæ tangit hanc difficultatem, licet non ita late, ꝙ uerum eſt, ꝙ non tollit iure acceptilatiōis, ſed bene iure pacti & cōuentionis in ea cōtentę.]

a ¶ Item. Imaginaria, i. ficta: ſic ff. de regu iu. l. imaginaria. ¶ Hæc interpretatio uera eſt.]

SYL. ¶ Vel dicitur imaginaria. i. per momentum duratura. ſic in authen. quo modo oportet epiſc. §. j. collat. j. & in Pſal. In imagine pertranſibit homo. Pſal. 38

† alias ἔχεις λαβὼν δηνάρια τόσα; ἔχω λαβὼν. i. habes acceptos tot denarios? habeo acceptos.

ADDIT. (j) Quod in dubio ꝓſumiē: niſi eſſent æque principaliter obligati: ut duo rei, & duo tutores: quia tūc ſimpliciter ſoluendo, totalem actionē, quæ ambos ligat, diſſoluit, ſecūdū Ang. hic.

SYL. ¶ Item per acceptilationem. Cala. Satis eſſet, ꝙ figurareē literaliter, quia ſtat in declaratione terminorum: tñ in uno uidebaē dubitandum ualde, quare acceptilatio non tolleret alias obligationes, ſicut tollit eas, quæ uerbis contractę ſunt: & ratio affirmatiua poſita hic non reſpōdet huic obiectioni: quia bene fateor, ꝙ eodem uinculo diſſolui naturaliſſimum ſit: ſed ꝙ uoluntas tollendi obligationem deducta in acceptilationem nō tollat alias obligationes, hoc uidebatur abſonum: & licet uideatur eſſe de iure ciuili, & ideo non tollere obligationes de iure gentium, hoc eſt falſum: quia quamuis forma ſit de iure ciuili, tamen conſenſus, qui in ea eſt, eſt de iure gentiū, quia continet

ADDITIO. Ipſa acceptilatio tñ habeē pro ſolutione, ut l. ſi ex pluribus ff. de acceptila. ut in ſimili ēt dicimus de iuramento, quod habetur loco ſolutionis inter deferentem & iurantem: non tamen etiam eſt proprie ſolutio, ut l. duobus. §. j. & ibi glo. & doct. ff. de iureiur. Ang.

b ¶ Vt patiatur. Et etiam reſpondeat ei, ut ſequitur, & infra eodem. §. in fi. nam ſola patientia non prodeſt. Accurſius.

c ¶ Sed & græce. Non ſolum Latinis, ſed etiam Græcis uerbis, dum tamen aptis ad hoc, ut ſequitur: & facit ſupra de uerb. obli. §. j. uerſi. utrum. & ff. de uerbo. obliga. l. j. §. fina. Vnde uerba Græca in textu poſita ſunt huic propoſito apta, ſi recte exponantur. Sunt autem talia, Oper hypoſcheſthin ſi echis proſdecton? echo. Et ſic intelliguntē: Oper hypoſcheſthin ſi. id eſt quod promiſi tibi, echis proſdecton? id eſt ha- Addi.

bes acceptum? & reſpondeatur, echo. i. habeo.

a ¶ Vt diximus. ſ eo. §. ibi, quod enim ex uerborum &c.

[Accepti]latio nó [...] co[ntra] obligatio[n]es iu[ris] gen[ti]um.

b ¶ Cæterę. ſ. quæ ſuut de iure gen. cũ acceptilatio q̃ eſt ciuilis actus, ut ff. de reg. iu. actus nõ poſsit iura gen. tollere, ut ſupra de legi. agn. tu. §. fin. quę ſũt uetuſtiora & firmiora, ut ſ. de rerũ diu. §. ſingulorũ. Sed nunqd alias obligatiões iuris ciuilis tollet acceptilatio: ut literarum, & emphy. & ſimiles, ut diximus. ſ. de iure nat. gen. & ciui. §. ius autem? Rñ. non, cum ſolã obligationẽ uerbis inductam tollat, ut hic dr. Sed certe licet non poſsint tolli iure acceptilationis. ſ. obligatio iuriſgentium, & aliæ ciuiles, tñ poſſunt iure pacti etiam acceptilatione facta, ſecundum Io. ut ff. de reſcin. uen. emp. & l. cum emptor, Quod generaliter etiam dicebat M. ꝙ ubicunque fieret acceptilatio inutilis, ꝙ habeat uim pacti: & facit pro eo. ff. de pact. ſi unus. §. pe. ubi de hoc. At B. totum contrarium: & eſt pro eo ff. de accep. an inutilis. j. reſpon. & ff. de conſti. pe. l. j. §. eum qui. Sed nos dicimus idem quod M. ubi fuit inutilis ratione rei, ut dictum eſt. Item idem quod Bulg. ubi eſt inutilis ratione cõceptionis: & facit pro nobis ff. de acceptila. ſi acceptolatum.

Acceptilatio inutilis ra[tion]e rei [ua]let uim pacti ſecus ſi inutilis ſit ratione conceptionis ineptæ.

¶ Et eſt rõ, quia defectus formæ circũſcribit conſenſum, ſecus in defectu materiæ. ¶ Et latius quando acceptilatio inutilis ualeat in uim pacti, uide Alex. & Imo. in l. j. §. ſi quis ita. ff. de uerb. obli. & ſimilem glo. habes in d. §. pe. & in d. l. an inutilis.]

ADDIT. Et eſt rõ diuerſitatis, quia minus eſt peccatũ quod non prouenit ex propria culpa, ut in primo caſu, q̃ quod prouenit ex propria culpa, ut in ſecundo caſu. Io. Fab.

mus[a]) tantũ hæ ſoluuntur obligatiões, quæ ex uerbis conſiſtunt, nõ ẽt cæterę.[b] Conſentaneũ[c] enim uiſum eſt, uerbis factam obligationem aliis poſſe uerbis diſſolui. Sed & id, quod ex alia[d] cauſa debetur, poteſt in ſtipulationem deduci, & per acceptilationem diſſolui.[e] Sicut autem quod debetur, pro parte recte ſoluitur:[f] ita in parte debiti acceptilatio fieri poteſt. Eſt autem prodita ſtipulatio, q̃ uulgo Aquiliana appellatur: per quã contingit, ut omniũ rerũ obligatio in ſtipulatũ deducatur, & ea per acceptilationem tollatur. Stipulatio. n. Aquiliana renouat omnes obligationes: & a Gallo Aquilio ita[g] compoſita eſt: Quicquid

c ¶ Conſentaneũ. & facit ad hoc infra eo. §. fin. & ff. de reg. iu. nihil tam & C. qñ lic. ab empt. diſ. l. ij. & ff. de pact. ab emptione.

d ¶ Ex alia cã. ſ. quã uerbis.

e ¶ Diſſolui. ſ. ipſum debitum. Et no. mirabilẽ proditionẽ. Nam cũ nõ paterẽt contractus alius tolli ſuo contrario actu. ſ. per acceptilationem, decipit, & deducit in quendam non prorſus contrarium actum, ut in ſtipulationem: quod eſt obligatorium: & ſic fit nouatio indiſtincte iure iſto, ut j. eo. §. præterea. & ff. de act. & obl. l obligationum fere. §. fin. & ipſa ſtipulatio patitur ſe tolli per acceptilationem, ut hic dicitur.

f ¶ Recte ſolnit. ſ. uolente creditore. Sed nunquid eo inuito debiti pars ſoluitur? Reſpon. aut confitetur de toto debitor: & tunc non põt ſoluere niſi totum, ut ff. de uſur. tutor. §. Lucius, quæ eſt huic contra. niſi uolenti creditori, ut hic dicitur. Aut diffitetur: & tunc pars confeſſata tantum recipietur ab inuito, ut ff. ſi cert. pet. quidam exiſtimauerunt. & hoc etiam caſu poteſt intelligi quod hic dicitur.

Solutio particularis an creditore inuito fieri poſsit.

¶ Hæc gl. communiter approbatur.] SYL.

g ¶ Ita cõpoſita eſt. i. his uerbis quæ ſequuntur, quicquid re &c. Et nota ꝙ non poteſt ſic legi, quin aliqua uerba ſint hic ſuperflua. Item nunquid unum ſolum ex his duobus ſcilicet dare uel facere, ſufficit. ſcilicet dare, cũ ſolum

quod erat dandū, in hanc ſtipulationē deducitur, ut infra ibi, tantam pecuniam &c. Reſpon. ſic, arg. ſupra de uerbo. obliga. §. ſed hæc ſolennia. & C. de don. l. fin.

a ¶ Dare. Vbi debet dn̄ium transferre, ut infra de actio. §. ſic itaque. & ff. de uerbo. oblig. l. ubi aīt non apparet. §. fina.

b ¶ Actio. In perſonā iat petitio in rem: perſecutio utriuſq; continet, ut ff. de act. & obl. actio in perſonam.

c ¶ Petitio. In rem.

d ¶ Ve. pro uel.

e ¶ Res. i. æſtimatio.

f ¶ Stipulatus. Nūc mutat perſonas. de ſecunda enim tranſit ad tertiam. Et no. ꝙ etiam realis actio deducitur in ſtipulationem facta rei æſtimatiōe: & ita ipſa pecunia ſiue rei æſtimatio deducitur in ſtipulationem & in acceptilationem. nam ipſa res non pōt, cum nemo rem ſuam poſſit ſtipulari ſibi dari, ut ſupra de inut. ſtip. §. j. Sed qūo deducam æſtimationem, cum non debeatur? Rn̄. Immo quaſi debita eſt: liberatur enim exceptione quaſi a rei uendicatione, ſi præſtat æſtimationem, ut ff. de rei uendi. eius rei. & l. ſeq. Si autem ipſam rem in acceptilationē deducam, ualet iure pacti, ſecundum B. ut diximus. ī. eo. §. in uer. quo genere. Accur. floren.

ADDIT. Tu dic, ꝙ quāuis actio realis nec obligationem, nec offi[illegible] iudicis præſupponat, ꝓſuppon[illegible] quaſi [illegible] æquitatē, ex qua dat̄ actio & [illegible] a qui-

† alias oportebitue. † alias deſunt hæc verba, aut ſub condōne. † alias abs te. Perſecutio cōtinet actionē & petitionē. † alias eritve. † alias qūve. † alias quāticūq; earū. † alias Ageri⁹. Actio realis ꝑt in ſtipulationem deduci.

te mihi ex quacunq; cauſa dare a facere oportet, † uel oportebit, præſens in diē ue, † aut ſub conditione: quaruncunq; rerum mihi tecum actio b eſt, quæque † aduerſus te petitio, c uel aduerſus te perſecutio eſt, † uel erit, † quodq; tu meū habes, tenes, poſſides, doloue d malo feciſti, quominus poſſideas: † quanticunq; earum rerum res e erit, tantam pecuniam dari ſtipulatus f eſt Aulus † Augerius: ſpopōdit Numerius † Nigidius. † Item ex diuerſo Numerius Nigidius īterrogauit Aulū Augerium: Quicquid tibi hodierno die p Aquilianam ſtipulationē ſpopondi, id ne omne habes acceptum? Reſpōdit Aulus Augerius, Habeo, acceptumq; tuli.

¶ Interuē[illegible] p[illegible] æ olim [illegible] [illegible] ſtipula[illegible] mili[illegible] ſermul[illegible] ꝑſum[illegible] exp̄ſſe h[illegible]

¶ Præterea g † noua

tas nouat per acceptilationem. Ang.

¶ Præterea nouatione. [illegible] Non figuratur niſi literaliter, quia ponit tantum declarationem terminorū: itē quia eſt l. corrigens, quæ habetur pro rōne dubitandi: rō autem decidendi ponit hic per Iuſti. ad tollendas difficultates, q̄ apud antiquos or[illegible]tur. Nota ꝙ ꝓmiſſo[illegible] c[illegible]ius qđ alius debebat, ipſo iure obligat promittentē. Itē ꝙ [illegible] ex inut[illegible] obligatione fit nouatio [illegible] antiquæ o[illegible]ligationis efficacis. Item ꝙ ſi ſec[illegible]a obligatio ē pœnitus n[illegible]la, prima nō nouat[illegible] I[illegible] ꝙ [illegible] condōnalis ita demum [illegible] conditione exiſtēt[illegible] Item ꝙ [illegible] non fit nouatio niſi ex[illegible] e[illegible].

g ¶ Præterea. N[illegible] ſolum [illegible] acceptilatione, u[illegible]ctum e[illegible]

¶ Et quia doct[illegible] p[illegible] dicere [illegible] ꝙ naturalis obligatio [illegible] ciuile in hoc caſu. [illegible] ſtip[illegible] aduerte quia non [illegible] lis obligatio tollitur p [illegible] ſolennem ſtipulationem [illegible] dum eſt, ꝑ & [illegible]nālis [illegible] dat in ſtipu[illegible], u[illegible] tione, tn̄ ius ciuile uel [illegible] tio non tollit obligationē n[illegible] (a iure. n. ciuil[illegible] tolli non p[illegible] l. eas obligationes. de capi. dimi[illegible] tollitur [illegible]ulum naturale ex al[illegible] n[illegible], quod ineſt ipſi ſtipulatio[illegible] quia in ſtipulatione eſt c[illegible], & [illegible] et c[illegible] habet [illegible] naturale,

† alias Negidius. † Alias Quod Numerius Nigidius A Agerio [illegible] porr[illegible] id hea[illegible]ne a[illegible] [illegible] Numerius Nigidius. A. Agerii rogauit A Agerius Numerio Nigidio acceptū fec[illegible]t.

† Nouatio eſt prioris [illegible] [illegible]alem o[illegible] [illegible] obligatione uel ciuilem uel naturalem [illegible] [illegible] ff. de nouatio.

tione [a] tollitur obligatio: ueluti ſi id, quod tibi Seius debebat, a Titio dari ſtipulatus ſis. Nã interuentu nouæ [b] pſonæ noua naſcit̃ obligatio, & prima tollitur translata in poſteriorem: adeo ut interdum, licet poſterior ſtipulatio inutilis ſit, tamen prima nouationis iure tollatur: ueluti ſi id, quod tu Titio debes, a pupillo [c] ſine tutoris auctoritate ſtipulatus fuerit: quo caſu res amittitur: nã & prior debitor liberatur, & poſterior obligatio † nulla eſt. [d] Non [e] idem iuris eſt, ſi a ſeruo quis fuerit ſtipulatus: nam tunc

l.j.ff.de pact. itaque ius ciuile non tollit ius naturale, quia ſtipulatio inquantum eſt ſolennis contractus a iure ciuili introductus non tollit ius naturale: ſed inquantum eſt conuentio, quæ ab eodem iure naturali habet uinculum: & ideo ius naturale tollit ius naturale, nõ ciuile. & ita declares.]

a ¶ Nouatione. Si fiat p ſtipulationẽ, ut ſubijcit: ſiue per iudicium: ut ſi alius noĩe meo iudiciũ ſuſcipiat animo nouandi, ut ff.de ſol. l. ſolutionẽ. & ff.de in rem uerſ.ſi pro patre.& ff.de uerbor.obligatio.ſcire debemus. in fi. j. reſpon.

b ¶ Nouæ perſonæ. etiam ſi hoc non agitur, ut fiat nouatio iure iſto: hodie contra, ut infra eodem.§.uerſi. ſed cum.

c ¶ A pupillo. Qui naturaliter tenetur, ut ff. de noua.lege prima, in fin.ſi eſt maior infante: alias nec naturaliter, ut ff. de actionibus & obligat.l. pupillus.

S Y L. ¶ Et eſt ratio, quare quando ſequens obligatio eſt penitus nulla, non poteſt habere locum nouatio, quia ceſſat ſubiectum, in quod prior obligatio tranſfundatur.]

d ¶ Nulla eſt. Sed nũquid reſtituitur creditor in priorem debitorẽ? Quidam dicunt ꝙ ſic, ut C.de repu.l.j.§. j. & ff. de fideiuſ.l.ſi Titius.§.huic. quæ eſt cõtra.& quod hic dicit̃, Res amittitur.ſ. iure communi: ſed per reſtitutionem, ut dictum eſt. Alij, ut Pla. dicunt hanc in impubere (quaſi ſtulte acceperit hic creditor tã paruulum) illã in pubere loqui. Vel uerius, refert an minor iuuet̃, ut nõ teneat̃, p beneficiũ reſtitutionis: & tunc ẽt reſtituit̃ creditor in ueterem debitorem, ut ibi. An uero non reſtituatur, quia non eſt neceſſe, cum tantũ naturaliter ſit obligatus, ut ff.de noua. l. prima, in fi. & tunc nec creditor reſtituitur, ut hic: nec etiam tunc quando dolo creditoris minor fuit obligatus, ut ff. de fideiuſſ ſi Titius §. fin. (vnde huic doloſo non ſuccurritur: q̃a fruſtra legis auxilium ſuocat qui committit in legem, ut ff.de mino.l. auxilium.in fi. & l. ſi ex cã. §. nunc uidendum. & ad uelleia. l. ſi decipiendi.) Quod etiam in muliere diſtinguitur. nam reſtituitur in primũ debitorem actio, ea ſubducta p Velleianum, ut C.ad uelleia.ſi mulier. niſi fuerit dolo inducta, ut ff.ad uelleia.quidam.& d.l ſi Titius.in fi. At ſecus eſſet, ubi nulla eſſet ſecunda obligatio, ut in ſeruo ſubijcit̃, qui non põt ẽt naturaliter teneri fideiubendo, uel intercedendo quoquo modo, ut ff.de fideiuſ.ſeruus inſcio.& l.ſequ. Idem ẽt in infante dicã, qui ſecundo ſe obligauerit. Nã cũ nulla ſit, non tollit̃ prima, cum non habeat in quem tranſeat. Quidam tñ dixerunt nãliter ſeruũ teneri ẽt fideiubendo: quod falſum eſt: nam nec aliter tenet̃ niſi nãliter: cuius occaſione dñs tenet̃ de peculio: at hic non tenetur, ut ff.de pec.l.iij. §.ſi filiuſ.& facit ad hunc.§.ff. de fideiuſſ.ſi Titius.§.huic ſimilis.

¶ Et hæc gl.communiter approbatur, ſecundum Chriſto. hic: quod intellige, ut non obligetur naturaliter quo ad effectus naturalis obligationis: ſed quo ad ipſas obligationes eſſentialiter obligatur, quia inſpecto iure naturali eſt liber & habet conſenſum. l. prima. ff.de pact.]

e ¶ Nõ idẽ. Sed quæ eſt, ratio diuerſitatis inter hunc.§. & ſuperius rñſum? Rñ. quia ibi ſaltem naturalis obligatio

† Limita hoc dictũ, niſi pupillus promitteret pro eo, cui erat obligatus: nã tunc efficax eẽt eius obligõ, ſecũdũ gl. in. l. certi cõdictio. §. qm̃. ĩ uer. ſtipulatus ff.ſi cer. pet.

Seruus nõ põt S Y L. obligari fideiubẽdo.

fuit, hic nulla in ſeruo, ut ibi diximus. Item hoc ió, quia pupillus potuit obligari naturaliter & ciuiliter cum auctoritate tutoris: & per eũ.ſ. creditorẽ ſtetit: quare ſibi imputet. Vnde prior actio tollitur, & poſterior non manet. Seruus autẽ nullius auctoritate pt obligari ciuiliter: ideoque non imputatũ.ſ. creditori: unde & actio prior durat.

batur expreſſe uel tacite, ut ff. eo. l. ij. & nouo iure, ſi id exprimatũ, ut infra eo. §. proxime: & in d. l. obligationum fere. nouum interueniebat. ſ. ſtipulatio pœnalis. & facit ad hoc ĩ. quib. mod. teſt. infirmẽ. §. j. & ff. de re iudi. l. iiij. §. ſi ex conuentione. & §. ſed & ſi pignora.

prior perinde obligatus manet, ac ſi poſtea nullus ſtipulatus[a] fuiſſet. Sed ſi eadẽ perſona ſit, a qua poſtea ſtipuleris, ita demũ nouatio[b] fit, ſi quid in poſteriore ſtipulatiõe noui ſit: forte ſi condõ, aut dies, aut fideiuſſor adiiciatur, aut detrahatur. Quod[c] autem diximus, ſi condõ adiiciatur, nouationẽ fieri, ſic intelligi oportet, ut ita dicamus factã nouationem, ſi cõdõ extiterit: alioquin ſi defecerit, durat prior obligatio. Sed † cũ hoc quidem inter ueteres conſtabat, tunc fieri nouationem, cum nouandi[d] animo in ſecundam obligationem itum fuerat: per hoc autẽ dubiũ erat, quando nouandi[e] animo uiderẽt hoc fieri, & quaſdam de hoc præſumptiones alii in aliis caſib. introducebãt:[f] ideo noſtra proceſſit conſtitutio,[g] quæ apertiſſime definiuit, tunc ſolum nouationem prioris obligationis fieri, quoties hoc ipſum inter contrahentes expreſſum fuerit, quòd propter nouationem prioris obligationis conuenerunt: † alioquin & manere priſtinam obligationem, & ſecundam ei accedere,[h] ut maneat ex

ADDIT. Dic ꝙ ſeruus non põt eſſe fideiuſſor alicuius niſi ex cã peculiari, ut l. iij. §. ſi filius fa. ff. de pec. Ang.

a ¶ Stipulatus. i. interrogatus. Stipulor. n. id eſt, interrogo ſecundũ Priſcianũ: ſic accipitũ. ff. de condi. inde. ſi non fortẽ. §. ſi decem.

¶ Hæc expoſitio non eſt neceſſaria, cũ poſsit referri ad interrogationem proprie: & ui. quæ poſui ſupra de uerb. ob. §. j. in gl. in uer. ſtipulantium.]

b ¶ Nouatio fit. Nota hic tria iura circa nouationem. Antiquiſsimum, ubi ẽt ſi nihil noui interueniret, fiebat tamen nouatio, ut ff. de actio. & obl. obligationum fere. §. fi. Item nouum, ubi nouatio præſumptiue fiebat, quoties noui quid interueniret: & ſemper intelligebatũ hoc agi, ut hic, & ff. de noua. l. ij. Itẽ tertium, qñ hoc expreſsim diceretur, ut C. de noua. l. fi. Vel dic tantum (& uerius) duo eſſe. Primo fiebat, ſi hoc agebatur

Stipulor ſignificat iter rogo. † alias qm̃ Nouatio triplici iure fit.

¶ Dic quod tria ſunt iura in hac mã conſiderãda ſecundũ prima opi. quæ cõiter approbatur ſecundũ Chriſto. hic. SYL.

ADDIT. Et no. ꝙ caſus, in qbus olim ex uerbis expreſsis inſurgebat tacita coniectura nouationis, hodie nõ corrigunturũ: quia ĩ illis fit nouatio ſaltẽ ope exceptiõis. Ang.

† l. ita qđ ſeqẽ nõ ꝓcedere in cõtractibus in cõpatibus [illegible] bus ipſo facto abſque aliqua expreſſione nouationis ĩtelligitẽ p poſſe ri[illegible] pactũ eſſe [illegible] [illegible] ut g [illegible] SYL. [illegible]

c ¶ Quod autem facit. ff. de nou. l. quoties.

d ¶ Cũ nouandi. expreſſe uel tacite.

e ¶ Quando nouandi. ſ. tacite.

f ¶ Introducebant. & alij in alijs [illegible] ut quia forte aliquid noui in obligatione erat adiectum, ut ſupra eo. §. uer. ſed ſi eadem.

g ¶ Conſtitutio. ut C. de nouatio. l. fi. Accur.

h ¶ Accedere. fit tñ exactio [illegible] ſemel de eodem, ut ff. de re. iu. bona fides.

¶ [illegible] Caſum non expedit figurare in regula natura[illegible] quæ h[illegible] ꝙ eodẽ uinculo diſſolu[illegible] q[illegible] quo c[illegible] gatum eſt l. nihil tã na[illegible] u[illegible]ale. ff. de re[illegible] iu. intellige ergo text. re integra, quia

tūc nudus conſenſus non reuocaret traditionē ſecutā uel pretiū ſolutum, ſed neceſſaria eſt retrotraditio. Tantū .n. deſtruit cōtrarius cōſenſus, quantum primo ædificatū erat a cōtrario cōſenſu, vt dicit glo.]

a ¶ Quę cōſēſu.ſ.ſolo. Sed quæ sūt hæ? Rń. numerātur ſupra de obli. ex cōſenſu. Itē in qbuſdā ex maleficio, vt nudo conſenſu etiā tollātur ipſo iure: vt iniuriarū. itē furti, & ſimiles, vt ff. de pact. ſi tibi æ.§. quædam actiones. (1) aliæ nō ipſo iure tollunt conſenſu, ſcilicet pacto de non petendo, ſed per exceptionem, vt ff. de pactis. l. ſi unus §. pactus.

utraq; cauſa obligatio ſecundū nr̃e conſtitutionis definitionem, quā licet ex ipſius lectiōe apertius cognoſcere.

¶ Cōtractus, q conſenſu cōtrahit, cōtrario cōſenſu re nō ſecuta diſſoluitur. Arte.

¶ Hec amplius, hæ obligationes q conſenſu[a] cōtrahunt, cōtraria uoluntate diſſoluuntur. Nā ſi Titius & Seius inter ſe conſenſerint, ut fundū Tuſculanū emptū Seius haberet centū aureis: deinde re nōdū ſecuta. i. neq; ptio[b] ſoluto, neq; fundo tradito, placuerit inter eos, ut diſcederet ab ea emptione & uēdōne, inuicem liberātur. Idē eſt in conductione & locatione, & in oībus contractibus, qui ex conſenſu deſcendūt, ſicut iam dictum eſt.[c]

ADDIT. (j) Hoc verū intellige quo ad præiudicium partis non fiſci vel reipub. ſicut econtra princeps faciendo gratiam malefactori non tollit ius pœnæ quæſitæ parti. Angel.

b ¶ Neq; pretio ſoluto. Sed quid ſi partē pretij ſoluit? Rń. non eſt res integra: & ideo non receditur nudo conſenſu, ſed ita demū ſi hincinde facta ſit retrotraditio, vt C. quando lic. ab emptio. di. l. j. & ff. de pact. l. ab emptione & eſt ratio vtrobiq;, quia nil eſt tā cōueniēs naturali æquitati, quā eodē genere quodq; diſſolui, quo ligatū eſt, vt ff. de reg. iur. nihil tam Accur.

c Dictū eſt. ſupra eo. §. Et not. in fi. huius ti. x j. eſſe modos, per quos tollitur obligatio tā ciuilis quā naturalis ipſo iure, vt nullæ maneant reliquiæ. Per ſolutionē, vt ſupra eo. in prin. Itē per acceptilationem, vt ſupra eodē §. Item per acceptilationem. Itē per nouationem voluntariam, vt ſupra eo. §. præterea. Item per nouationem neceſſariam, vt per ſententiam, & conteſtationem litis: vt ſi alius meo nomine ſubeat pro me iudicium animo nouandi & liberandi me, vt ff. de noua. l. delegare. j. §. j. & l. aliam. Item per compenſationem, vt infra de act. §. pe. & §. in bonæ fidei. Item per delegationem, vt ff. de noua. l. delegare. j. rñ. Item per confuſionē debiti, vt ff. de fideiuſ. l. ſi debitori creditor. Itē p oblationē, (j) conſignationē, & depoſitionem, vt C. de ſolu. l. obſignatione, & etiā ipſo iure, vt ff. depoſiti. l. j. §. ſi pecunia. in fin. §. Itē per interitum ſpeciei, vt ff. de uer. obli. l. ſi ex legati. Item maleficio ſuo mora non præcedente, vt per conſtitutionē. l. ſi quis in tantam. Vel per edictum diui Marci, vt C. vnde vi. l. ſi quis in tantā. & ff. quod me. cauſa. l. extat. & ff. ad l. iul. de vi pri. l. pe. Item nudo cōſenſu qñq;, vt in hoc. §. item nudo pacto, vt in maleficijs. Sed & alijs modis tollitur non vtraque. ſ. ciuilis & naturalis, ſed interdū ciuilis tm̃, & remanet naturalis: vt p ſniam, vt ff. de cōdi. inde. l. Iulianus. Itē remanet ciuilis, & tollitur naturalis: vt per pactū, & chirographi redditionē, & iuſiurandum, vt ff. de ſol. l. Stichū. §. naturalis. Ipſa ēt ciuilis ſic eliditur, vt non habeat vigorē infra de excep. §. præterea. Itē ſunt & alij modi, quibus tollitur obligatio per exceptionē, quos habemus infra de except. per totum. Accur.

Obliga tio ciui lis ſola qñque tollit.

Obliga tio naturalis ſola quæ rol litur.

ADDI. (j) Intellige factam cōgruo loco & tempore: & ſola ſufficit in iudicio: idem extra iudiciū, ſi res ſit immobilis: alias ſecus, quia requirit conſignatio & depoſitio. Aug.

poſſeſſioniſve: [a] qđ lege [b] naturali † prohibitum eſt admittere. Furtum aũt † uel a furuo, id eſt nigro dictum eſt, ꝙ [c] clã & obſcure † fiat, & plerũq; nocte: uel a fraude: uel a ferendo. i. auferendo: [d] uel a Græco [e] ſermone, quo fures appellantur φῶρες. Imo & Græci † ἀπὸ τοῦ φέρειν φῶρας dixerunt.

¶ Hic ponuntur duo genera furtorum. Et fur dicitur manifeſtus, qui cum furto inuentus eſt, uel in loco priuato, uel publico, antequam perueniat ad locum deſtinatum pro reditu. & ex hoc facile cognoſcitur [illegible] nõ manifeſtus. Ar[illegible].

¶ Furtorum autem duo ſunt genera: manifeſtum: & † nec manifeſtũ. Nã conceptũ & oblatũ, ſpẽs [f] potius actionis ſunt furto cohærentes, quam genera furtorum: ſicut inferius apparebit. [g] Manifeſtus fur eſt, quẽ Græci † αὐτόφωρον appellãt: nec ſolum is, qui in ipſo furto deprehenditur, † ſed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo † furtum fit: ueluti qui in domo furtum fecit, & nondũ egreſſus ianuam deprehẽſus fuerit: & qui in oliueto oliuarũ: aut in uineto, uuarũ furtum fecit, quãdiu in eo oliueto aut uineto deprehenſus fuerit. Item ulterius furtum manifeſtum eſt extendendum, quamdiu eam rem fur tenens uiſus uel deprehenſus fuerit, ſiue in publico, ſiue in priuatum: uel a domino, uel ab alio, [h] antequam eo perue-

tit.§.furtum autẽ fit. Sed qualiter quadruplicatur hic? Reſpon. vſus æſtimatio tantum quadruplicabitur, ut non plus extendatur pœna quã delictum, vt C.de pe.l. ſancimus. & facit.ff. eod.l. vulgaris. & l.ſi quid fur. j.reſpõ. §.j. & §.ij. & l. verum eſt. Alij dicunt etiam ipſam ꝓprietatem debere æſtimari quia ñ poteſt ſeparari vſus a ꝓprietate, vt ff.eo. qui iumenta. & l.ſi vẽdidero. §. cum autem. Prima tamẽ verior eſt, vt no. in l.ij. C. de ſer. fug. ADDIT. Primam opin. quod vſus tantum quadrupletur, tenet gloſ. in l.ij. C.de ſer. fu. & ibi Cyn. & docto. & gloſ. in l.qui furtũ ff. de condi.fur. & iſtam opi. ſequitur Bar. in d.l. qui iumẽta. ff. eo. Aug.

a ¶ Poſſeſſionis. Ex hoc dico ipſam poſſeſſionem duplicari, cum aliud ſit pretiũ rei, aliud poſſeſſionis, vt ff.vti poſ. ſi duo.§.final. & ſubaudi, ꝙ hoc fecerit animo lucrandi, alias non eſt furtum, vt ff.eo l.j.§.j. Accurſius.

b ¶ Lege naturali.i. diuina vnde illud. Non facies furtũ &c. Item illud, Quod tibi non vis fieri. alij ne feceris.

¶ Reprehendit Bart. & alij ſeq. in l.ex hoc iure. ff. de iuſti. & iur. tamen ſaluat Fortu. in l.legitima. in xxij. colum. ff.de pact. de quo vide Deci. in l.penul. verſ. prima cõcluſio eſt C.de pact.]

c ¶ Quod. i. quia.

d ¶ Auferendo. Quia fur aufert.

e ¶ A greco. phor grece, dicitur fur latine & phores. i. fures: & epautophoro. i. manifeſtus fur ſcilicet qui cũ re deprehenditur: & eſt indeclinabile. Nam apud Græcos aduerbium eſt.

¶ Furtorũ aũt. C[illegible] In.§. diuidẽte & declarãte furtorum ſpecies ſeu genera, & corrigente & ſeu magis exponente ius iam abrogatum, nõ eſt figurandus niſi literaliter: & nota. ſatis colliguntur ex ſummario.]

f ¶ Species. ideſt caſus.

g ¶ Apparebit, vt infra eod.§.conceptum. & oblatum.

h ¶ Ab alio. per hoc videtur infringi regula, per liberam perſonam nihil acquiri, vt C. per quas perſo. no. acqui. l.j. quod falſum eſt, quia magis ex delicto

* † Sic Iuſtin⁹ Nullũ crimen apud Scytas furto grauius, q iure naturali tñ vetebãtur.

* † Vide in hunc locum A. Gel. lib.j. c. xviij.

† alias fit.

† alias ab eo quod ẽ ferre, φῶρας dixerũt.

* Hoc ex uerbis l.xij. tabu. ſumptũ eſt. Aug. olim. n. nec ꝓ non dicebãt: qđ annotauit Bud. in l. nec manifeſtũ ff. e.

Expõ greci.

† alias ἐπαυτοφώρῳ. Alc. uero [illegible].

¶ Præter.ti. & furtis, legit. κλέπτην φανερόν.

* † Vide ad hunc locum A. Gel. libr. xj. c. xviij.

† alias furtum factum ſit.

L[illegible] p[illegible] alij [illegible] acq[illegible]

nerit, quo deferre vel deponere[a] deſtinaſſet. Sed ſi pertulit quo deſtinauit, tametſi deprehendatur cũ re furtiua, non eſt manifeſtus fur. Nec [b] manifeſtũ furtum quid ſit, ex iis, quæ diximus, intelligitur. nã quod manifeſtum nõ eſt, id ſcilicet nec manifeſtum eſt.

¶ Actiones furti cõcepti, & furti prohibiti, & furti nõ exhibiti, receſſerunt ab vſu. Et qui ſcienter rem furto ſubtractam recipit & occultat, tenet̃ furti non manifeſti. Ang. Are.

¶ Conceptũ † furtum dr̃, cum apud aliquẽ teſtibus præſentibus [c] furtiua res quæſita & inuenta ſit. nam in eum propria actio conſtituta [d] eſt, quamuis fur non ſit, quæ appellatur concepti. ¶ Oblatum furtum dr̃, cum res furtiua ab aliquo tibi oblata ſit, eaque apud te concepta ſit Vtique ſi ea mente tibi data fuerit, vt apud te potius, quàm apud eũ, qui † dedit, conciperet̃. nã tibi, apud quem concepta ſit, propria aduerſus eũ qui obtulit, quamuis fur non ſit, conſtituta eſt actio, quę appellatur oblati.

¶ Eſt ẽt prohibiti furti actio aduerſus eũ, qui furtũ quærere teſtibus pręſentibus volentẽ prohibuerit. ¶ Præterea pœna conſtituit̃ edicto Prętoris ꝑ actionem furti non exhibiti, aduerſus eum, qui furtiuã rem apud ſe quæſitam & inuentam non exhibuit.

¶ Sed hæ actiones, ſcilicet concepti, & oblati, & furti prohibiti, necnon furti non exhibiti, in deſuetudinẽ abierũt. Cum enim requiſitio rei furtiuę hodie ſecundum veterem obſeruationem non fiat [e] merito ex cõſequentia [f] ẽt præfatæ actiones ab vſu cõi receſſerunt: cum manifeſtum ſit, ꝙ oẽs, qui ſcientes rem

licto ſuo proprio q̃ alterius facto hoc euenit, ut ff. de uſur. l. ſi quis ſolutioni. §. fi. & ff. quod ui aut clam. l. prohibere. Et ſunt hæc uera niſi in caſu. ſ. cum ſe occultauit ille, cui fiebat. Nam licet fur uiſus fuerit, tñ eſt fur non manifeſtus, ut ff. de fur. l. ſi quis in ſeruitute. §. cæterum.

SYL. * ¶ Adde ꝙ ſolus uiſus nõ ſufficit, ut q̃s cẽſeat̃ eſſe fur manifeſtus: ita t₃ Bart. in l. ſi uendidero. §. cum raptor. ff. e.]

a ¶ Deponere deſtinaſſet. Intell (ſecũdũ H.) ut ſi ultra montes perferre deſtinaſſet, tñ ſi deprehẽdat̃ ante, erit fur manifeſtus.

SYL. ¶ Dic tñ ꝙ in ſeq. caſu, qñ. ſ. ꝑtulit iam licet nõ dicatur manifeſtus fur, eſt tñ fur, & furti actione tenet̃. quod tñ non ꝓcederet in honeſta ꝑſona, ut declarat Decius in l. qui accuſare. in ij. col. C. de eden.

* † Vide ad hũc §. Aul. Gel. lib. xi. cap. viij. & Alc. li. v. Par. c. viij.

b ¶ Nec manifeſtum. ſ. quia contrariorum eadẽ eſt diſciplina, ut ſupra de iis qui ſui uel alieni iuris ſunt. §. j. & facit ad hunc §. ff. eo. l. ij. iij. iiij. v. vj. vij. & viij.

Diſciplina eadem eſt contrariorum.

c ¶ Conceptum. Teſtibus præſentibus. No. quòd magis dicitur notus ille, qui præſentibus teſtibus in delicto deprehẽditur. facit lex hæredes palã. in principio. ff. de teſtamen. Angelus.

Iſta gl. non eſt Accur.

† alias dederis

d ¶ Conſtituta eſt. ſ. olim

e ¶ Nõ fiat. Immo fit, ut ff. de ſer. fugi. l. j. §. hoc aũt. Sed illud eſt ſpeciale in perſona ſerui.

SYL. ¶ Hæc uera ceſſantibus indicijs: nã his cõcurrẽtibus fit, ſecundũ Bart. in l. requirẽdi. C. de ſer. fug.]

f ¶ Ex conſequentia. Hæc non eſt ſemꝑ bona cõſequẽtia, ut ſublata ſolẽnitate iõ id tollatur, quod cũ ſolẽnitate fit, ut ſupra de uerb. obl. §. ſed hæc. & C. de form. & impe. ac. ſub. l. j. & ij. Accur.

a ¶ Pœna manifeſti. q̃ eſt de iure prætorio, ut. j̃. de perpe. & tem. ac. §. j.

SYL. * ¶ Adde ſecundum Iaſ. in. §. ſed iſtæ col. xxij. j̃. de act. φ iſtę pœnæ non debentur in foro conſcientiæ.]

credidiſſe dñm uoluiſſe, præſertim cum uerba diffinitionis uideanť uerificari. Cinus contrariũ dr̃, quia imnio uerba diffinitionis non conueniunt pp illud uerbũ, fraudulosã. neceſſe eſt aut φ ex pbabilibus cauſis credat ut declarat gl. in uer. permiſſurum.]

b ¶ Ex ſerui. hoc tamẽ caſu ſeruus pro noxa dari poterit, ut j̃. de noxa. actio. in prin.

c ¶ Nec manifeſti. ſ. quę deſcendit ex l. xij. tab. ut j̃. de nox. §. ſunt aũt. Sed quare minor pœna iure. l. xij. tabu. imponiť q̃ per prætorẽ? Rñ. quia maius delictũ eſt, ut. j̃. tit. pro xi. in princ. pterea tpe legis. xij. tabu. pauperiores erãt homines unde minores pœnæ imponebantur, ut infra de iniur. §. pœna.

d ¶ Dupli. niſi ĩ caſu, vt C. de ſer. fu. l. mancipia.

* †Quam varie pœnę ſtatute fuerint ĩ fures, lege A. Gel. li. xj. cap. xviij. Prætor plus punit quã l. xij. tabu.

* †Ad oĩa infraſcripta exẽpla uide A. Gel. li. vij. cap. xv.

furtiuam ſuſceperint & celauerint, furti nec manifeſti obnoxii ſunt.

¶ Pœna [a] manifeſti furti quadrupli eſt, tam ex ſerui [b] quàm ex liberi pſona: nec manifeſti,[c] dupli.[d] †

¶ Contrectatio rei alienæ inuito domino furti actioné parit. Ang. Aret.

¶ Furtũ aũt fit, non ſolum cum quis intercipiendi cã rem alienam amouet, ſed generaliter cum quis alienam ré inuito [e] domino contrectat. † Itaq; ſiue creditor pignore, ſiue is, apud quẽ res depoſita eſt, ea re utatur: ſiue is, qui rem utendam acceperit, in aliũ vſum eã transferat, quàm cuius gratia ei data eſt, furtũ committit: ueluti ſiqs argentũ vtẽdum acceperit, quaſi amicos ad cœnã inuitaturus, & id peregre ſecum tulerit: aut ſi quis equum geſtãdi [f] cauſa cõmodatum ſibi, longius aliquo duxerit: quod ueteres ſcripſerunt de eo, q in aciem equum perduxiſſet.[g]

¶ Contrectans rem, quã contrectare credit probabiliter dñi uoluntate, furti non tenetur. Aret.

¶ Placuit tamẽ eos, qui rebus commodatis aliter uterẽtur, q̃ utẽdas acceperit, ita furtũ cõmittere, ſi ſe intelligant [h] id ĩuito domino facere, eũq; ſi intellexiſſet, non permiſſurũ, at ſi permiſſurũ [i] credant, ex

e ¶ Inuito dño. Et qñq; uolente, ut ĩfra eo. §. unde illud. Ac.

f ¶ Geſtandi cã. i. ducẽdi.

ADDIT. No. cõtra illos, qui accipiunt in cõmodatum equum uſque ad uillam, & poſtea ducunt eũ Bononiã: tunc furtũ cõmittunt. Ang.

* ADDI. Geſtari hoc loco eſt, uel uoluptatis gratia, uel ualetudinis, ſella geſtatoria aut lectica portari.

g ¶ Perduxiſſet. Idem eſt & ſi alij cõmodauit. ſpẽs. n. furti eſt de alieno largiri, ut ff. e. ſi pignore. §. j.

SYL. ¶ Furtum aũt fit. Caſus. Ita figurari põt in ſecunda parte: (prima. n. clara ẽ, quia ex uerbis diffinitionis decidebať) uidebatur, φ contrectans inuito dño, dato φ neſciret id fieri inuito domino, uel crediderit cõtrarium, oĩno deberet furti teneri: rõ eſt, quia cũ actio ipſa oriatur ex re, non aũt ex uoluntate & conſenſu, ut dictum eſt, non uť attendendũ niſi quod eſt in ueritate, non aũt quod ſit in opinione aut credulitate contrectantis: alias. n. eſſet aperta uia fraudibus: ſemper. n. poſſet furans dicere ſe

h ¶ Placuit. Intelligant. Et eſt ratio, quia uoluntas diſtinguit maleficia, ut ff. eo. qui iniuriæ. in ſ. j. reſpon. & facit C. ad l. Corn. de ſica l. j. & ff. ſi cer. pe. l. quod te. patet in c. cum uoluntate. extra de ſent. excom.

* ¶ Quod ait intelligãt ita accipiendũ eſt, ut idem ſit & ſi id intelligere deberent, ſecundũ Au. G. li. xj. c. ult. ad fi.]

i ¶ Permiſſurũ. Quid ſi hoc credidit, ſcilicet dominũ pmiſſurũ, ſed ſtulte cre

Furtum facit q de alieno largitur.

Maleficia uoluntate SYL. diſtinguunť.

debat? Rñ. furti non tenetur, cũ nõ fiat furtum abſq; affectu, ut hic ſubiiciẽ, & ſupra de uſuc. §. item ſi is. & facit ff. de fur. l. inter oẽs. §. recte. ſed actione ex eo contractu, ut commodati, uel ſimili bene teneẽ, ut ff. e. l. qui re ſibi cõmodata. ſed ſecus ſi ſtulte opinor te ꝑmiſſurũ rem tuam accipere, ut ff. de fur. qui uas. §. uetare.

SYL. ¶ Declara hoc uerũ, qñ ab initio habuit domini uoluntate: alias eſt præſumptio iuris contra ſurẽ. & niſi doceat, qualiter iure credidit, teneẽ furti. & ita alias cõſului & obtinui.]

ADDIT.

* An autẽ & qñ ſteẽ aſſertiõi alicuius in dependentib⁹ ab eius aĩo, uide Angel. in. §. ſed iſte. j. de act.

a ¶ Nõ cõmittiẽ. Niſi ĩ duobus caſibus, ut dixi ſupra. §. j.

SYL. ¶ Sed & ſi credat. Caſus. Poniẽ in text. & ratio ſuæ deciſionis ponitur ibi, tamen conſilium corruptoris. ubi reſpondeẽ rationi dubitandi. aſſignat & aliam rationem ibi, ne ex huiuſmodi impunitate. No. ſummariũ. Itẽ ꝙ conſiliũ tendens ad perniciẽ alterius puniẽ. Item not. ꝙ hic puniatur affectus. quamuis non ſequatur effectus.]

b ¶ Fieri. ut furti actio naſcaẽ: furtum tamen fit, ſecundum quoſdã. Sed certe immo nec furtum fit, ut ff. eod. l. inter oẽs. §. pen. SYL.

tra crimen uideri, optima ſane diſtinctione: quia furtum ſine affectu furandi non committitur.[a]

¶ Contrectans rem domini uoluntate, licet credat dominum inuitũ, furti nõ tenetur: niſi in uno caſu ſ. in corrumpẽte ſeruum alienum. Ang.

¶ Sed & ſi credat aliquis inuito domino ſe rem commodatã ſibi contrectare, domino aũt uolente id fiat, dr̃ furtum nõ fieri.[b] ¶ Vnde illud quæſitũ eſt, cum Titius ſeruũ Mæuij ſollicitauerit, ut quaſdã res domino[c] ſurriperet, & ad eũ[d] perferret: & ſeruus id ad Mæuiũ pertulerit:[e] Mæuius aũt, dũ uult Titiũ in ipſo delicto deprehendere, permiſerit ſeruo quaſdã res ad eũ ꝑferre: utrũ furti, an ſerui corrupti iudicio teneaẽ Titius, an neutro? Et cum nobis ſuper hac dubitatione ſuggeſtum eſt, & antiquorũ prudentium ſuper hoc altercationes ꝑſpeximus, quibuſdã neq; furti, neq; ſerui corrupti actioné præſtãtibus, quibuſdam furti tantummodo: nos huiuſmodi calliditati obuiam euntes per noſtram deciſionem[f] ſancimus, † non ſolum furti actionem,[g] ſed & ſerui corrupti contra eum dari. Licet[h] n. is ſeruus deterior a ſollicitatore minime factus † ſit, & ideo non concurrant regulæ,[i] quæ ſerui corrupti actionem introducunt: tamen conſilium corruptoris ad perniciem[k] probitatis ſerui introductum eſt, ut ſit ei pœnalis actio impoſita, tanquam ſi re ipſa fuiſſet ſeruus corruptus.

c ¶ Domino. Scilicet Mæuio. Accur.

d ¶ Et ad eũ. Scilicet Titium.

e ¶ Pertulerit. i. domino hoc renũciauerit, ut C. de fur. l. ſi quis ſeruo alieno.

f ¶ Deciſionem, ut C. de fur. & ſeruo corrupt. l. ſi quis ſeruo alieno.

g ¶ Furti actionẽ. Speciale eſt qđ hic dr̃: alias non fit furtũ uolẽti, ut ſupra proxi. §. & ff. de don. inter uir. & uxo. l. de eo. in fi. quæ eſt contra. Sed videẽ ꝙ nec hoc caſu debeat eſſe ſpeciale, ut C. de ſeruis fugitiui. l. quicunq;. §. fin. Sed ibi incępit malitia a domino, hic autem ab ipſo corrumpente.

h ¶ Licet. i. quamuis.

i ¶ Regulæ. Quas regulas habemus. ff. de ſer. corrup. l. j. in princ. & per totum tit.

k ¶ Perniciem. i. deſtructionem.

† Quid aũt in filiofam. uxore uiro, uel monacho corruptis, an habeat locũ pœna iſtius. §. dic ut ꝑ Angel. hic. Furtum nõ fit uolenti.

† alias eſt.

ruptus: ne ex hmôi impunitate a & in alium ſeruũ, qui facile poſſet corrũpi, tale facinus a quibuſdam b perpetretur.

¶ In filijs in poteſtate poteſt et furtum committi. Aret.

¶ Interdũ et liberorũ hominũ furtũ fit: c ueluti ſiquis liberorum noſtrorũ, qui in ptãte noſtra ſunt, ſurreptus fuerit.

¶ Debitor, qui ſurripit rem pignoratam creditori, furti tenetur. Aret.

¶ Aliquando aũt et ſuæ rei furtum quis cõmittit: ueluti ſi debitor rem, quam creditori pignoris cauſa

a ¶ Impunitate. ſic infra tit. j. §. quia tñ. ib; ſed ne dum talia. Accur. Flor.

Pœna unius & metus multorum.

b ¶ Quibuſdam. Item & ut unius pœna ſit metus multorum, ut C. ad. l. iul. repe. l. j. Et no. in hoc. §. puniri affectum, & ſi non ſequatur effectus. ſic C. de epiſ. & cle. l. ſi quis nõ dicam. & C. de iis qui ad eccle. confu. l. præſenti. Argum. contra ff. de pœn. l. cogitatiõis. Sȝ certe hęc cogitatio iã deuenerat ad aliquem actum: vnde non erat nuda. Accur. Flo.

Affectus punitur, & ſi nõ ſequatur effectus.

SYL. * ¶ Adde ꝙ quibus caſibus punitur affectus ſine effectu, non eadem pœna punitur, ſed leniore, ut late Tho. Gra. in deciſi. ij. & lxxiiij.

ADDITIO. Tu dic circa iſtam materiam, ꝙ aut quis non cogitat delinquere, nec agit, nec perficit: & regulariter non tenet. fallit in caſu l. quiſquis. C. ad. l. iul. maie. & l. ij. C. de lib. & eo. libe. Aut cogitat tñ: & iure poli punit, non fori. Aut cogitat & agit, ſed non perficit: & tunc ciuilis actio non datur, niſi delictum de facili tranſeat in exemplũ, ut hic. In criminali aũt diſtingue, quia pro delicto acceſſorio (puta q̃ frégit oſtium uel feneſtras) punitur, non pro principali, niſi proceſſerit ad actum proximũ ipſi delicto, quod ex facti impedimento non perfecerit. Aut egit, & perfecit, ſed non cogitauit: & tunc ſiue culpa id euenerit, ſiue caſu, ſemper tenetur: dummodo culpa præceſſerit caſum: mitius tñ punitur quatenus ex leuiori culpa fuit obnoxius. Quando aũt agit, cogitat, & perficit, clarum eſt ipſum fore puniendum: nec eſt locus pœnitentiæ. l. qui ea mente ff. eo. fallit in l. j. ff. de cri. ſtel. Aret.

SYL. ¶ Interdum etiam &c. Caſus. Ratio dubitandi erat, quia liber homo, q̃uis ſit in poteſtate patris, non tñ eſt in dominio patris: ideoq; non põt dici contrectatio rei alienæ, quia nõ eſt res alienæ: item nec inuito dño, cum non ſit dominus: & ideo ubi non uerificant uerba diffinitionis, ibi nec diffinitum. l. j. ff. de dol. ſed contrarium dr, ꝙ quamuis non habeat dñium uerũ, tñ ad ipſum recuperandũ ꝓditæ ſunt actiones ac ſi eſſet in dñio ipſius. l. j. §. j. ff. de rei vẽdi. Iõ nimirum ſi datur furti etiã.]

c ¶ Furtũ fit. Non rõne dominij ſed maleficij. Et ideo ex hoc maleficio non ciuiliter, ſed criminaliter agitur. Nam cum ſit liberum corpus, non recipit æſtimationẽ, ut infra de obliga. quæ ex quaſi delicto §. j. uerſi. ob hominem. criminaliter autem extra ordinem agetur, ut ff. eo. l. fi. & de priua. deli. l. fi.

Corpus liberũ eſt inæſtimabile.

SYL. ¶ Hæc glo. reprobatur, quia loquitur contra hunc text. qui dicit, furtum fit, unde dic ut in figuratione caſus.]

¶ Mater uero non agit. ſed & parens non agit conditione furtiua, cum ipſa ad poſſeſſionem uel proprietatem cõpetat: quorum neutrum in filio habet locum, ut ff. eo. l. eum qui. §. ſi filius. & l. mater. in prin. & §. liberarum. & ff. de acqui. poſ. l. cum hæredes. §. fin. & ff. de rei uen. l. j. §. per hanc.

Condĩ furtiua ad poſſeſſionẽ uel proprietatẽ competit.

ADDITIO. Iſtam gloſſ. reprobant doct. quia immo ſimiliter agitur, & duplicantur operæ uel damna, quæ pater ſuſtinuit: qui licet non proprie, largo tamen modo habet in filium dominiũ & poſſeſſionẽ: quod patet, quia habet rei uendi. de iure Romano, ut. l. j. §. j. ff. de rei uend.

SYL. ¶ Aliquando autem. Caſus. Rõ dubitandi erat uerbum, alienæ, poſitum in diffinitione. Item poteſt colligi ex text. in l. ſi ſocius. ff. de fur. contrarium dicitur: & eſt ratio, quia cum creditor.

excepto uſu pignus poſsideat. l. ſerui nomine, & ibi Bart. ff. de uſuc. ergo debitor ſubtrahendo furtum committit, tum reſpectu poſſeſsionis, ut ſupra eo. §. j. tum reſpectu iuris & cautionis, quā habet creditor in incūbēdo pignori, quia ſua ītereſt. l. itaque. §. j. ff. e. & hæc actio datꝰ ei, cuius ītereſt. l. manifeſti. in princ. cum ibi no. C. eodem.]

a ¶ Subtraxerit. Sed hæc res non efficitur furtiua, ut ff. de uſuca. ſequitur. §. ſi rem & ff. pro emptore. ſi rem. Vnde dic, ꝙ quandoq; eſt res furtiua, & fit furtū, & naſcitꝰ actio furti, ut fere in toto hoc tit. & ff. eod. & C. eo. Interdum nullum eorum eſt: ut ſi re mea utar. Interdū furtū fit & res furtiua, ſed actio furti non naſcitur, ut infra eo. §. ij. qui. Interdum furtum fit, & actio naſcitur, ſed non fit res furtiua, ut hic dicitur.

¶ Similiter eſt gl. in. l. ſequitur. §. ſi rē ff. de uſucap.

¶ Interdum furti. Caſus figuratio clara eſt, & rō ē̄t decidendi, cum tota pendeat ex animo, uoluntate, & affectu furandi. Cætera dic ut per Ang. hic.]

b ¶ Interdum. Furti teneꝰ. Non manifeſti, licet etiam deprehēdatur, ut ff. eodem. l. is qui.

† alias non eſt quoq;.

† De materia hu[ius] ..§. ui.. in c. ..i cū ..ure. iū cta glo. extra de fur.

Fur, furtiua res & cōdictio furti. qn̄q; ſeparantur.

dedit, ſubtraxerit.[a] ¶ Non ſolum principalis furtum committit, ſed ē̄t opem præſtans furti tenetur. Et qui per laſciuiam, nō ut furtum fiat furto præſtat opem, non obligatur furti. Aret.

¶ Interdum † quoq; † furti tenetur [b] qui ipſe furtum nō fecit: qualis eſt is, cuius ope & cōſilio furtum factum eſt. In quo numero eſt qui tibi nummos excuſſit, ut alius eos raperet: aut tibi obſtiterit, ut alius [c] rem tuam exciperet: aut oues tuas uel boues fugauerit, ut alius eas acciperet. Et hoc ueteres ſcripſerunt de eo, qui panno rubro fugauit armētum. Sed ſi quid eorum per laſciuiam,[d] & non data opera, ut furtum admitteretur, factū eſt, in factum [e] actio dari debet. At ubi [f] ope Mæuij Titius furtū fecerit, ambo furti tenentur. Ope † & conſilio eius quoque furtum admitti uidetur, q ſcalas forte feneſtris ſupponit,[g] aut ipſas feneſtras uel oſtiū effringit, ut alius furtum faceret: quiue ferramenta ad effringendum, aut ſcalas, ut feneſtris ſupponerentur, commodauerit, ſciens cuius rei gratia commodauerit. Certe qui nullam opem ad furtū faciendū adhibuit, ſed tantum cōſilium dedit, atq; hortatus eſt ad furtum faciendum, non tenetur [h] furti.

c ¶ Alius. Facit ad hoc. ff. ad. l. aquil. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi quis de manu mihi, & ff. eo. l. furti. §. pe. & l. qui ſeruo.

d ¶ Per laſciuiam. i. ſtultitiam.

* ¶ Laſciuia quid ſit, declarat eleganter Bud. in Anno. ad Pande. l. ex conducto. §. ſed & ſi labes. de loc. & condu.] SYL.

e ¶ In factum. i. utilis legis Aquiliæ, ſi corpora læſa ſint: alioqn ſubſidiaria, ut infra ad. l. aql. §. fi. & §. pe.

f ¶ At ubi. Aduerſatꝰ ꝓxi. dicto, ubi dixit dari in factum.

g ¶ Supponit. Not. hic dari conſiliū ſolo facto: alias dr̄ conſilium hoīs intentio uel ꝓpoſitum, ut ff. eo. ſi quid fur. §. j. Itē dr̄ cōſilium quod alij datur bonum uel malum, ut ff. eo. in furti. §. pe. in fi. Item conſilium dicitur, quod capitur a multis, ut C. de le. & conſti. l. humanum.

† Concor. cū hoc. §. c. ſi culpa. iuncta. glo. ſuper uerb. tu liſti. extra de iniu. & dā. dat.

Conſilium ſumitur multiplicitet

* ¶ An & quando quis teneatꝰ ex conſilio, & quis dicatur conſilium præſtare, tradit late Dec. in. l. conſilij. ff. de regul. iur.] SYL.

h ¶ Non teneꝰ furti. Cum alias eſſet facturus furtum ē̄t ſine conſilio huius: alias. i. ſi non erat alias facturus, tenetur uterq;. ff. de fur. qui ſeruo. & de uerb.

¶ Filius & ſeruus ſurripiendo patri uel domino furtum committunt, & res efficitur furtiua, licet actio furti non naſcatur: qui tamen opem uel conſilium dederit, tenetur furti. Are.

¶ Actio furti competit illi, cuius intereſt furtum factum non eſſe. Ang.

¶ Ii, qui in parentum uel dominorum potestate ſunt, ſi rem eis ſurripiunt, furtum quidem faciunt, j & res in furtiuam cauſam cadit, (nec ob id [a] ab ullo uſucapi pōt, antequā in domini poteſtatem reuertatur) ſed furti actio non naſcitur: [b] quia nec ex alia ulla cauſa poteſt inter eos actio naſci. Si uero ope & cōſilio alterius furtum factum fuerit, quia utiq; furtum cōmittitur, conuenienter ille furti tenetur: quia uerum eſt ope & conſilio eius furtū factum eſſe.

¶ Furti autē actio ei cōpetit, cuius intereſt [c] rem ſaluam eſſe licet dominus nō ſit. Itaq; nec domino aliter competit, q̄ ſi eius interſit rē nō perire. Vnde cōſtat creditorem de pignore ſurrepto furti actiōe agere poſſe, etiam ſi idoneum debitorem habeat quia expedit ei pignori potius incumbere, quàm in perſonam agere: adeo quidē, ut quamuis ipſe debitor eam rem ſurripuerit, nihilominus creditori

---

ſg.l.ſæpe. (j) Aliud uī in actione ſerui corrupti, ubi tenet̄ & ſi alias eſſet facturus, nec enim oportet laudando augeri malitiā, ut infra ad.l.Aquil.§.cæterum. & infra de act.§.in quadruplū, & ff. de ſer. corru. l. j.§.perſuadere. Sed q̄ eſt rō? Rñ. quia hic agitur d̄ delicto ſecuto poſt perſuaſionē, nō autē ex ipſa perſuaſione: & ideo diſtīguit an erat alias facturus uel non: ſed in alijs caſibus ex ipſa perſuaſione agit̄ quicquid poſtea ſequat̄, ut.ſ. eo.§.unde illud dummodo non ex interuallo nimio ſequat̄, † ut ff.de ſer. corr.l.ī hoc. &.l. Neratius. Itē eſt cōtra.j.d̄ iniu. §.nō ſolum. Sed ibi nō erat alias facturus & fecit.

* † Hoc dictum glo. approbat Dec. in l. pacta nouiſsima. nu. x. C. de pact. SYL.

* ¶ Circa iſtā gl. uidendus eſt Alex.in.l.nō ſolum §.Proculus.ff.de iniu.quomodo aūt cognoſci poſsit, ꝙ alias facturus non fuiſſet, docet Ang.in.l.i.ff.de eo per quem fac.er.& Ale.ubi ſupra.]

ADDITIO. (j) Dic ut per Bart.in l.non ſolum.§.ſi ex mandato ff.de iniu. aduertas tñ ꝙ iſto caſu concedendum eſt, ꝙ tenetur de dolo, ut.l.ꝙ ſi cum ſcires.ff.de dolo.Ang.

SYL. ¶ Ij qui. Caſus figuratio literalis ſit. dubitandi enim rō erat, quia contrectabat̄ res aliena inuito domino, iō furtū, ut hic dr̄: & ubi furtum, uidebat̄ eſſe debere actio furti: ſicuti ubi eſt obligatio, eſt actio. contrarium dr̄, & ratio eſt nō infamia oriens ex actione furti, ut aliqui dicunt, ſed quia non intereſt patris uel domini habere actionem, ut §.ſequ. quia effectualiter ageret cōtra ſe. Hinc eſt, ꝙ ſi filius habet peculiū, ut dicitur in glo.filius tenet̄, quia pōt intereſſe habere actionē. Nor. collige ut ꝑ Ang.]

a ¶ Nec ob id. Quod uerum eſt.ſ. rē furtiuam nō poſſe uſucapi, niſi fuerit lis æſtimata, uel dominus uendiderit furi, † ut ff.eo.l.quamuis.in ſi.titu li. Accur.

† Idē ſi redeat ī domini' ptātem: de quo dic ut ꝑ Ang.ī §. aliquando ſup. eo.

b ¶ Non naſcitur. Niſi ſit filius habens caſtrenſe peculium uel quaſi caſtrenſe: ubi filius tenetur patri, & pater filio. Idem de uxore, quod hic de filio dicit̄, ut ff.e. ſi quis uxori.in prin.& in.§.j.

SYL. ¶ Hoc declara niſi furtū ſit graue, quia filij poſſunt puniri de furto: quod dicit̄ ſecundum qualitatem perſonarum arbitrio iudicis.l.reſpiciēdum.§.furta.ff. de pœn.& ibi doc.]

c ¶ Furti autem. Cuius intereſt. etiā modice, ut infra tit.j.§.fi.&.ff.ui bonorum raptor.l.ij.§.& generaliter. Item oportet, ꝙ interſit ex iuſta cauſa & probabili. nā ſi eſt malefidei poſſeſſor, uel

Furti agit cuius intereſt.

huius rei fur, furti non aget, ut ff. eo. l. itaq;. circa prin. & l. cum qui emit. §. is autem. ſed ſi bonum initium habuerit, ut quia ſibi commodani uel locani, habet actionem furti. Et hic eſt caſus, in quo fur furti agere pōt, ut ff. eo. qui uas. §. ſi ego tibi. diſtione furtiua dicit, hic autem de actione furti.

g ¶ Idē eſt, ut furti actio competat domino, & facit ad hunc. §. ff. de condi. ſine cauſa. l. ſi fullo.

Fur furti qñq; agit.

a ¶ Competat. Contra debitorem q̃ ſurripuit.

b ¶ Actio furti. Res tamen non fit furtiua, ut dixi ſupra e. §. aliquādo.

c ¶ Item ſi fullo. Fullo & ſarcinator qui ſint, dic ut ſupra mā da. §. ſi.

d ¶ Conſtituta.

ADDIT. Supple in pecunia numerata: alias autem nō eſſet locatio, ut l. j. §. ſiqs ſeruum. ff. depoſiti.

e ¶ Sed & bonæ. Facit ff. eodem. lege itaque ...

f ¶ Poſsint. Immo uidetur, q̧ ſemp dominus debeat furem conuenire, ut ff. loca. & cōdu. l. cum in plures. §. ueſtimenta. Sed ibi de actione in rem uel con

competat [a] actio furti. [b]

¶ Ille, qui teneť ex locato in aliqua re, ſi ſurripiatur, hēt furti actionem. Idem in bonæ fidei emptore. h.d. Aret.

¶ Itē ſi fullo [c] poliēda curandave, aut ſarcinator ſarcienda ueſtimenta mercede certa cōſtituta [d] acceperit, eaque furto amiſerit, ipſe furti habet actionem, non dominus, quia domini nihil intereſt eam rem non perire, cum iudicio locati a fullo ne aut ſarcinatore rē ſuam perſequi poſſit.

¶ Sed & [e] bonæ fidei emptori ſurrepta re, quam emerit, quãuis dominus non ſit, oīno competit actio furti, quemadmodū & creditori.

¶ Fulloni uero & ſarcinatori non aliter furti actionem competere placuit, quàm ſi ſoluendo fuerint, hoc ē, ſi domino rei æſtimationem ſoluere poſſint. [f] Nam ſi ſoluendo non ſint, tunc quia ab eis ſuū dominus conſequi non poſſit, ipſi domino furti competit actio: quia hoc caſu ip ſius intereſt rem ſaluam eſſe. Idem eſt, [g] & ſi in parte ſoluendo fuerit fullo aut ſarcinator.

¶ Si res cōmodata fuerit cōmodatario ſurrepta, dominus habet electionem, utrum uelit agere contra furē actione furti, an contra commodatarium commodati: & uno electo ſciēter alius liberatur ſecus ſi fuerit ignorans uel dubitans. Aret.

¶ Quæ de fullone & ſarcinatore diximus, eadē & ad eum, cui commodata res eſt, transferēda ueteres exiſtimabant. Nā ut ille fullo mercedem accipiendo cuſtodiā præſtat, ita is quoque, qui commodatum utendi cauſa accepit, ſimiliter neceſſe habet cuſtodiam præſtare. Sed noſtra prouidentia ēt hoc in noſtris deciſioni-

¶ Quæ de fullone. Caſus. Literaliter potius eſt figurandus: tamē p̄ rōe dubitandi pōt adduci qđ hť in p̄cedētibus. q̧ creditori & vſufructuario dať actio furti: unde & commodatario eadē rōe uidebať danda. cuius cōtrariū dř ea rōe, quia cōmodatarius nullum hēt ius in re: illi uero habēt: & ſi repliceť fullo nullū habet ius in re, & tamen ei cōpetit: reſpōdetur, q̧ iō hic cōtrarium diciť, quia cōmodati contractus fit tā tum gratia commodatarij: fullonis aūt contractus fit gratia utriuſq;: iō ſimpliciter ſubuenitur. ita reſpōdet Bart. in. l. fina. C. de furtis. §. j. Nota. collige ut hic SYL.

quod erat dandũ, in hanc ſtipulationẽ deducitur, ut infra ibi, tantam pecuniam &c. Reſpon. ſic, arg. ſupra de uerbo. obliga. §. ſed hæc ſolennia. & C. de don. l. fin.

te mihi ex quacunq; cauſa dare [a] facere oportet, † uel oportebit, præſens in diẽ ue, † aut ſub conditione: quarumcunq; rerum mihi tecum actio [b] eſt, quæque † aduerſus te petitio, [c] uel aduerſus te perſecutio eſt, † uel erit, † quodq; tu meũ habes, tenes, poſſides, doloue [d] malo feciſti, quominus poſſideas: † quanticunq; earum rerum res [e] erit, tantam pecuniam dari ſtipulatus [f] eſt Aulus † Augerius: ſpopõdit Numerius † Nigidius. † Item ex diuerſo Numerius Nigidius iterrogauit Aulũ Augerium: Quicquid tibi hodierno die ꝑ Aquilianam ſtipulationẽ ſpopondi, id ne omne habes acceptum? Reſpõdit Aulus Augerius, Habeo, acceptumq; tuli.

¶ Interuẽ[illegible] p[illegible] ol m [illegible] mihi [illegible] a [illegible] ſeru[illegible] ꝑſum [illegible] ex ꝑſſe h[illegible]

¶ Præterea [g] † noua

a ¶ Dare. Vbi debet dñium tranſferre, ut infra de actio. §. ſic itaque. & ff. de uerbo. oblig. l. ubi aũt non apparet. §. fina.

b ¶ Actio. In perſonã: at petitio in rem: perſecutio utrunq; continet, ut ff. de act. & obl. actio in perſonam.

c ¶ Petitio. In rem.

d ¶ Ve. pro uel.

e ¶ Res. i. æſtimatio.

f ¶ Stipulatus. Nũc mutat perſonas. de ſecunda enim tranſit ad tertiam. Et no. ꝙ etiam realis actio deducitur in ſtipulationem facta rei æſtimatiõe: & ita ipſa pecunia ſiue rei æſtimatio deducitur in ſtipulationem & in acceptilationem. nam ipſa res non põt, cum nemo rem ſuam poſsit ſtipulari ſibi dari, ut ſupra de inut. ſtip. §. j. Sed qño deducam æſtimationem, cum non debeatur? Rñ. Immo quaſi debita eſt: liberatur enim exceptione quaſi a rei uendicatione, ſi præſtat æſtimationem, ut ff. de rei uendi. eius rei. & l. ſeq. Si autem ipſam rem in acceptilationẽ deducam, ualet iure pacti, ſecundum B. ut diximus. ſ. eo. §. in uer. quo genere. Accur. floren.

Addit. Tu dic, ꝙ quãuis act[illegible]o realis nec obligationem, nec officium iudicis præſupponat, ꝑſupponit in quan[illegible] æquitatẽ, ex qua dat actio: & illa æqui-

† alias oportebitue.
† alias deſunt hæc uerba, aut ſub condõne.
† alias abs te. Perſecutio cõtinet actionẽ & petitionẽ.
† alias eritue.
† alias qđue.
† alias quãticũq; earũ.
† alias Agerius.
Actio realis põt in ſtipulationem deduci.

cas nouaẽ per acceptilationem. Ang.

¶ Præterea nouatione. [illegible] Non ſiguratur niſi literaliter, quia ponit tantum declarationem terminorũ. itẽ quia eſt l. corrigens, quæ habetur pro rõne dubitandi: rõ autem decidendi ponitẽ hic per Iuſti. ad tollendas difficultates, q apud antiquos erat. Nota ꝙ ꝓmiſsio eius qđ alius debebat, ipſo iure obligat promittentẽ. Itẽ ꝙ [illegible] ex [illegible] obligatione [illegible] fit nouatio [illegible] antiquæ [illegible] ligationis eſſe[illegible] ficacis. Item ꝙ ſi ſecu[illegible] obligatio ẽ [illegible] pœnitus nul[illegible] la, prima nõ [illegible] nouat. Item [illegible] ꝙ obl[illegible] condõnalis ita demum [illegible] conditione exiſtẽt. Item ꝙ [illegible] fit nouatio niſi ex [illegible].]

g ¶ Præterea. N[illegible] ſolum [illegible] ione uel acceptilatione, ut dictum eſt ſup[illegible]

¶ Et quia docto. p[illegible] d[illegible]ere[illegible], ꝙ naturalis obligatio [illegible] ciuile in hoc caſu. [illegible] per ſtip[illegible], aduerte quia non intel[illegible] lis obligatio tollitur p[illegible] ſolennem ſtipulationem [illegible] dum eſt, ꝑ & [illegible] nalis [illegible] dat in ſtipulationem [illegible] tione, tñ [illegible] ciuil[illegible] uel [illegible] tio non tollit [illegible] ationẽ naturalem [illegible] (a iure. n. ciuil[illegible] tolli non p[illegible] obligationes. de capi. dimi[illegible] tollitur [illegible] ulum naturale ex al[illegible] naturali, quod ineſt ipſi ſtipulationi: quia in ſtipulatione eſt c[illegible], & q[illegible] et conuentio habet u[illegible]lum naturale,

† alias Negidius.
† Alias Quod Numerius Nigidius A Agerio [illegible] id heat [illegible] Numerius Negidio. A. Agerũ rogauit [illegible]. A Agerius Numerio Nigidio acceptũ [illegible].
† [illegible] eſt [illegible]s [illegible] ſ [illegible] o [illegible] ligatio [illegible] uel [illegible] lem [illegible] uale [illegible] u [illegible] uatio-

tione a tollitur obligatio : ueluti ſi id, quod tibi Seius debebat, a Titio dari ſtipulatus ſis. Nã interuentu nouæ b pſonæ noua naſcit̃ obligatio, & prima tollitur translata in poſteriorem : adeo ut interdum, licet poſterior ſtipulatio iutilis ſit, tamen prima nouationis iure tollatur : ueluti ſi id, quod tu Titio debes, a pupillo c ſine tutoris auctoritate ſtipulatus fuerit : quo caſu res amittitur:nã & prior debitor liberatur, & poſterior obligatio † nulla eſt. d Non e idem iuris eſt, ſi a ſeruo quis fuerit ſtipulatus: nam tunc

l. j. ff. de pact. itaque ius ciuile non tollit ius naturale, quia ſtipulatio inquantum eſt ſolennis contractus a iure ciuili introductus non tollit ius naturale : ſed inquantum eſt conuentio, quæ ab eodem iure naturali habet uinculum : & ideo ius naturale tollit ius naturale, nõ ciuile. & ita declares.]

a ¶ Nouatione. Si fiat p ſtipulatioñẽ, ut ſubijcit : ſiue per iudicium: ut ſi alius noĩe meo iudiciũ ſuſcipiat animo nouandi, ut ff. de ſol. l. ſolutionẽ. & ff. de in rem uerſ. ſi pro patre. & ff. de uerbor. obligatio. ſcire debemus. in fi. j. reſpon.

b ¶ Nouæ perſonæ. etiam ſi hoc non agitur, ut fiat nouatio iure iſto : hodie contra, ut infra eodem. §. uerſi. ſed cum.

c ¶ A pupillo. Qui naturaliter tenetur, ut ff. de noua. lege prima, in fin. ſi eſt maior infante : alias nec naturaliter, ut ff. de actionibus & obligat. l. pupillus.

172. ¶ Et eſt ratio, quare quando ſequens obligatio eſt penitus nulla, non poteſt habere locum nouatio, quia ceſſat ſubiectum, in quod prior obligatio tranſfundatur.]

d ¶ Nulla eſt. Sed nũquid reſtituitur creditor in priorem debitorẽ? Quidam dicunt ꝙ ſic, ut C. de repu. l. j. §. j. & ff. de fideiuſ. l. ſi Titius. §. huic. quæ eſt cõtra. & quod hic dicit̃, Res amittitur. ſ. iure communi ſed per reſtitutionem, ut dictum eſt. Alij, ut Pla. dicunt hanc in impubere (quaſi ſtulte acceperit hic creditor tã paruulum) illã in pubere loqui. Vel uerius, refert an minor iuuet̃, ut nõ teneat̃, p beneficiũ reſtitutionis: & tunc ẽt reſtituit̃ creditor in ueterem debitorem, ut ibi. An uero non reſtituatur, quia non eſt neceſſe, cum tantũ naturaliter ſit obligatus, ut ff. de noua. l. prima, in fi. & tunc nec creditor reſtituitur, ut hic: nec etiam tunc quando dolo creditoris minor fuit obligatus, ut ff. de fideiuſſ. ſi Titius §. fin. (vnde huic doloſo non ſuccurritur: qa fruſtra legis auxilium ĩuocat qui committit in legem, ut ff. de mino. l. auxilium. in fi. & l. ſi ex cã. §. nunc uidendum. & ad uelleia. l. ſi decipiendi.) Quod etiam in muliere diſtinguitur. nam reſtituitur in primũ debitorem actio, ea ſubducta p Velleianum, ut C. ad uelleia. ſi mulier. niſi fuerit dolo inducta, ut ff. ad uelleia. quidam. & d. l ſi Titius. in fi. At ſecus eſſet, ubi nulla eſſet ſecunda obligatio, ut in ſeruo ſubijcit̃, qui non põt ẽt naturaliter teneri fideiubendo, uel intercedendo quoquo modo, ut ff. de fideiuſ. ſeruus inſcio. & l. ſequ. Idem ẽt in infante dicã, qui ſecundo ſe obligauerit. Nã cũ nulla ſit, non tollit̃ prima, cum non habeat in quem tranſeat. Quidam tñ dixerunt nãliter ſeruũ teneri ẽt fideiubendo : quod falſum eſt : nam nec aliter tenet̃ niſi nãliter: cuius occaſione dñs tenet̃ de peculio: at hic non tenetur, ut ff. de pec. l. iij. §. ſi filiuſ. & facit ad hunc. §. ff. de fideiuſſ. ſi Titius. §. huic ſimilis.

¶ Et hæc gl. communiter approbatur, ſecundum Chriſto. hic : quod intellige, ut non obligetur naturaliter quo ad effectus naturalis obligationis : ſed quo ad ipſas obligationes eſſentialiter obligatur, quia inſpecto iure naturali eſt liber & habet conſenſum. l. prima. ff. de pact.]

e ¶ Nõ idẽ. Sed quæ eſt, ratio diuerſitatis inter hunc. §. & ſuperius rñſum? Rñ. quia ibi ſaltem naturalis obligatio

† Limita hoc dictũ, niſi pupillus promitteret pro eo, cui erat obligatus: nã tunc efficax eẽt eius obligõ, ſecũdũ gl. in. l. certi cõdictio. §. qñ. ĩ uer. ſtipulatus ff. ſi cer. pet.

Seruus nõ põt obligari fideiubẽdo. 172.

fuit, hic nulla in ſeruo, ut ibi diximus. Item hoc ió, quia pupillus potuit obligari naturaliter & ciuiliter cum aucto ritate tutoris: & per eū. ſ. creditorē ſtetit: quare ſibi imputet. Vnde prior actio tollitur, & poſterior non manet. Seruus autē nullius auctoritate pt obligari ciuiliter: ideoque non im putat. ſ. creditori unde & actio prior durat.

ADDIT. Dic ꝙ ſeruus non pōt eſſe fideiuſſor alicuius niſi ex cā peculiari, ut l. iij. §. ſi filius ſa. ff. de pec. Ang.

Stipulor ſignificat iter rogo. † alias qm̄ No uatio triplici iure fit.

a ¶ Stipula tus. i. interrogatus. Stipulor. n. id eſt, interrogo ſecundū Priſcianū: ſic accipit. ff. de condi. inde. ſi non ſortē. §. ſi decem.

¶ Hæc expoſitio non eſt neceſſaria, cū poſſit referri ad interrogationem proprie: & ui. quæ poſui ſupra de uerb. ob. §. j. in gl. in uer. ſtipulantium.]

b ¶ Nouatio fit. Nota hic tria iura circa nouationem. Antiquiſsimum, ubi ēt ſi nihil noui interueniret, fiebat tamen nouatio, ut ff. de actio. & obl. obligationum fere. §. ſi. Item nouum, ubi nouatio præſumptiue fiebat, quoties noui quid interueniret: & ſemper intelligebat hoc agi, ut hic, & ff. de noua. l. ij. Itē tertium, qn̄ hoc expreſsim diceretur, ut C. de noua. l. ſi. Vel dic tantum (& uetius) duo eſſe. Primo fiebat, ſi hoc agebatur expreſſe uel tacite, ut ff. eo. l. ij. & nouo iure, ſi id exprimat, ut infra eo. §. proxime: & in d. l. obligationum fere. nouum interueniebat. ſ. ſtipulatio pœnalis. & facit ad hoc ſ. quib. mod. teſt. infirmē. §. j. & ff. de re iu di. l. iiij. §. ſi ex cōuentione. & §. ſed & ſi pignora.

prior perinde obligatus manet, ac ſi poſtea nullus ſtipulatus[d] fuiſſet. Sed ſi ea dē perſona ſit, a qua poſtea ſtipuleris, ita demū nouatio[b] fit, ſi quid in poſteriore ſtipulatiōe noui ſit: forte ſi condō, aut dies, aut fideiuſſor adiiciatur, aut detrahatur. Quod[c] autem diximus, ſi condō adiiciatur, nouationē fieri, ſic intelligi oportet, ut ita dicamus factā nouationem, ſi cōdō extiterit: alioquin ſi defecerit, durat prior obligatio. Sed† cū hoc quidem inter ueteres conſtabat, tunc fieri nouationem, cum nouandi[d] animo in ſecundam obligationem itum fuerat: per hoc autē dubiū erat, quando nouandi[e] animo uideret hoc fieri, & quaſdam de hoc præſumptiones alii in aliis caſib. introducebāt:[f] ideo noſtra proceſſit conſtitutio,[g] quæ apertiſſime definiuit, tunc ſolum nouationem prioris obligationis fieri, quoties hoc ipſum inter contrahentes expreſſum fuerit, quòd propter nouationem prioris obligationis conuenerunt: † alioquin & manere priſtinam obligationem, & ſecundam ei accedere,[h] ut maneat ex

¶ Dic quod tria ſunt iura in hac mā̄ conſiderāda ſecundū prima opi. quæ cōiter approbatur ſecundū Chriſto. hic.

SYL.

ADDIT. Et no. ꝙ caſus, in qbus olim ex uerbis expreſsis inſurgebat tacita coniectura nouationis, hodie nō corriguntur: quia in illis fit nouatio ſaltē ope exceptiōis. Ang.

† Lita qd ſeqē nō ꝑcedere in cōtractibus incōpatibilibus in qbus ipſo facto abſque aliqua expreſsione nouationis ītelligitē ꝑ poſterius pactū eſſe derogatū priori, ut g deci. iij. l. pacta

c ¶ Quod autem facit. ff. de nou. l. quoties.

d ¶ Cū nouandi. expreſſe uel tacite.

e ¶ Quando nouandi. ſ. tacite.

f ¶ Introducebant. & alij in alijs: ut quia forte aliquid noui in obligatione erat adiectum, ut ſupra eo. §. uer. ſed ſi eadem.

g ¶ Conſtitutio. ut C. de nouatio. l. ſi. Accur.

h ¶ Accedere. ſit tñ exactio tm̄ ſemel de eodem, ut ff. de re. iu. bona fides.

¶ [illegible] Caſum non expedit figurare in regula naturali: quæ habet, ꝙ eodē uinculo diſſoluit qd, [illegible] colligatum eſt l. nihil tā naturale. ff. de reg. iu. intellige ergo text. [illegible] integra, quia

SYL. [illegible] C. de pac.

utraq; cauſa obligatio ſecundū nr̄e conſtitutionis definitionem, quā licet ex ipſius lectiōe apertius cognoſcere.

¶ Cōtractus, q conſenſu cōtrahit, cōtrario cōſenſu re nō ſecuta diſſoluitur. Acc.

¶ Hec amplius, hę obligationes q̄ conſenſu [a] cōtrahunt, cōtraria uoluntate diſſoluuntur. Nā ſi Titius & Seius inter ſe conſenſerint, ut fundū Tuſculanū emptū Seius haberet centū aureis: deinde re nōdū ſecuta. i. neq; p̄tio [b] ſoluto, neq; fundo tradito, placuerit inter eos, ut diſcederet ab ea emptione & uēdōne, inuicem liberātur. Idē eſt in conductione & locatione, & in oībus contractibus, qui ex conſenſu deſcendūt, ſicut iam dictum eſt. [c]

ſic nudus conſenſus non reuocaret traditionē ſecutā uel pretiū ſolutum, ſed neceſſaria eſt retrotraditio. Tantū .n. deſtruit cōtrarius cōſenſus, quantum primo ędificatū erat a cōtrario cōſenſu, vt dicit glo.]

a ¶ Quę cōſēſu. ſ. ſolo. Sed quę sūt hę? Rn̄. numerātur ſupra de obli. ex cōſenſu. Itē in qbuſdā ex maleficio, vt nudo conſenſu etiā tollātur ipſo iure: vt iniuriarū. itē furti, & ſimiles, vt ff. de pact. ſi tibi x. §. quędam actiones. (i) alię nō ipſo iure tollunt conſenſu, ſcilicet pacto de non petendo, ſed per exceptionem, vt ff. de pactis. l. ſi unus §. pactus.

A D D I T. (j) Hoc verū intellige quo ad pręiudicium partis non fiſci vel reipub. ſicut econtra princeps faciendo gratiam malefactori non tollit ius pœnę quęſitę parti. Angel.

b ¶ Neq; pretio ſoluto. Sed quid ſi partē pretij ſoluit? Rn̄. non eſt res integra: & ideo non receditur nudo conſenſu, ſed ita demū ſi hincinde facta ſit retrotraditio, vt C. quando lic. ab emptio. di. l. j. & ff. de pact. l. ab emptione. & eſt ratio vtrobiq; , quia nil eſt tā cōueniēs naturali ęquitati, quā eodē genere quodq; diſſolui, quo ligatū eſt, vt ff. de reg. iur. nihil tam Accur.

c ¶ Dictū eſt. ſupra eo. §. Et not. in fi. huius tit. xij. eſſe modos, per quos tollitur obligatio tā ciuilis quā naturalis ipſo iure, vt nullę maneant reliquię. Per ſolutionē, vt ſupra eo. in prin. Itē per acceptilationem, vt ſupra eodē §. Item per acceptilationem. Itē per nouationem voluntariam, vt ſupra eo. §. prętere. Item per nouationem neceſſariam, vt per ſententiam, & conteſtationem litis: vt ſi alius meo nomine ſubeat pro me iudicium animo nouandi & liberandi me, vt ff. de noua. l. delegare. j. §. j. & l. aliam. Item per compenſationem, vt infra de act. §. pe. & §. in bonę fidei. Item per delegationem, vt ff. de noua. l. delegare. j. rn̄. Item per confuſionē debiti, vt ff. de fideiuſ. l. ſi debitori creditor. Itē p oblationē, (j) conſignationē, & depoſitionem, vt C. de ſolu. l. obſignatione, & etiā ipſo iure, vt ff. depoſiti. l. j. §. ſi pecunia. in fin. §. Itē per interitum ſpeciei, vt ff. de uer. obli. l. ſi ex legati. Item maleficio ſuo mora non pręcedente, vt per conſtitutionē. l. ſi quis in tantam. Vel per edictum diui Marci, vt C. vnde vi. l. ſi quis in tantā. & ff. quod me. cauſa. l. extat. & ff. ad l. iul. de vi pri. l. pe. Item nudo cōſenſu qn̄q;, vt in hoc. §. item nudo pacto, vt in maleficijs. Sed & alijs modis tollitur non vtraque. ſ. ciuilis & naturalis, ſed interdū ciuilis tm̄, & remanet naturalis: vt p ſn̄iam, vt ff. de cōdi. inde. l. Iulianus. Itē remanet ciuilis, & tollitur naturalis: vt per pactū, & chirographi redditionē, & iuſiurandum, vt ff. de ſol. l. Stichū. §. naturalis. Ipſa ēt ciuilis ſic eliditur, vt non habeat vigorē infra de excep. §. prętere. Itē ſunt & alij modi, quibus tollitur obligatio per exceptionē, quos habemus infra de except. per totum. Accur.

A D D I. (j) Intellige factam cōgruo loco & tempore: & ſola ſufficit in iudicio: idem extra iudiciū, ſi res ſit immobilis: alias ſecus, quia requirit conſignatio & depoſitio. Aug.

Obligatio ciuilis ſola qn̄que tollit.

Obligatio naturalis ſola qn̄que tollitur.

Obliga...

Conti-
nuatio.

¶ De obligationibus quæ ex [illegible] naſcuntur ¶ Hanc continua ut in prin. huius tit. continetur. Dictum eſt ſupra de obligationibus ex contractu, & ex quaſi contractu: uerũ quia eſt reperire obligatiões, q̃ ſunt ex delicto, & ex quaſi delicto, iõ uidendũ eſt de ipſis. Sed quia obligões ex delicto ſunt maiores & gñaliores, iõ de ipſis pri⁹ uidendũ eſt.

¶ Inc[illegible] quartus.

¶ De obli[illegible]onibus [illegible] ex delicto naſcuntur.

¶ O[illegible]s obligatio ex delicto naſcitur ex re, id eſt m[illegible]. h.d. Aret.

Diuiſio

Cum ſit. ¶ Totus iſte titu. in nouẽ partes diuidit. Primo cõtinuat iſtũ librum ad librũ præcedentem. Secũdo ponit diffinitionem, alluſionẽ, & diuiſione furti, ibi (Furtũ eſt contrectatio.) Tertio ponit duo genera furtorũ, eorũ pœnã annectẽdo, ibi (Furtorũ.) Quarto, in quibus rebus fiat furtũ, & qñ fur excuſet, ibi (Furtum aũt fit[illegible]) Quinto, quando quis praſtat opem, i[illegible] (Interdũ quoq; furti.) Sexto, qñ illi, qui ſunt in ptãte alterius dño uel patri furantur, ibi (Ij qui.) Septimo, cui cõpetit actio furti, ibi (Furti aũt actio.) Octauo, an impubes committens furtũ teneatur, ibi (In ſumma.) Vltimo ponit quæ ſit uera pœna furti manifeſti.

a ¶ Ex contractu ut. ſ̄. de obli. ex contractu. uſq; ad tit. de oblig. ex quaſi contractu.

Cum ſit expoſitũ ſuperiori libro de obligõibus ex cõtractu,[a] & † ex quaſi[b] cõtractu, ſeqĩ ut d̃ obligõnib. ex maleficio[c]

b ¶ Ex quaſi cõtractu. ut ſ̄. de obl. quæ ex quaſi cõtractu.

c ¶ Ex maleficio. Caue tibi, quia licet hic promittat dicere de oĩbus his, † non tñ dicit in hoc tit. de ijs quæ ſunt ex quaſi maleficio: ſed dic vt j̃. de obli. ex quaſi malefi. Nec etiam de oĩbus, quæ ex maleficio, ſed de ſolo furto agitur in hoc tit. Sicut & alias rubrica eſt gñalior, quàm ſit tex. ut ff. ſi cer. pet. & de cer. condi. & C. de reb. cred. & iureiur. Nam non dicit ibi de reb. cre. ſed in ſequentib. ti. poſt illum.

¶ Inepta eſt gl. quia nullibi hoc polli[illegible] ceẽ Imperator dicere. ſ. i hoc titul[illegible] ſed bene in ſequentibus: & hoc ſeruat.]

A D D I. No. ꝙ non eſt incon[illegible]es, quod [r]ubrica ſit aliquan[illegible] g[illegible]alior tex. de qu[illegible] di[illegible] ut dictum eſt ſ̄. in [r]ubr. prœmij. Ang.

† alias quaſi ex

† Dic, ꝙ iſta gl. nõ fuit neceſſaria quia Imperator non dicit ꝙ i iſto ti. ſit de oĩbus maleficiis SYL [illegible] lib. An.

& quaſi ex maleficio diſpiciamus. Sȝ illę[a] quidem (ut ſuo loco tradidimus) in quatuor genera diuiduntur:[b] hæ[c] uero unius generis ſunt: nam omnes ex re naſcuntur, id eſt ex ipſo maleficio: ueluti ex furto, rapina, damno, iniuria.[d]

¶ [illegible]

Furtum[e] eſt contrectatio † rei[f] fraudulosa[g] lucri faciendi gratia, uel[h] ipſius rei, uel ẽt uſus[i] eius

† alias non eſt, rei.

a Sed illæ. ſ. q̃ ſunt ex cõtractu: non aũt repetit eas, q ſũt ex quaſi cõtractu.
b Diuiduntur. ſ. re, uerbis, literis, et conſenſu, ut ſupra de obli. §. fi.
c Hæ. ſcilicet quæ ſunt ex maleficio uel quaſi.

Iniuria [illegible] fit.
d Iniuria. Sed nõne fit iniuria uerbis & conuicio, ut ff. de iniu. l. j. §. iniuria? Itẽ literis infamatorijs, ut ff. de iniu. l. lex cornelia. §. ſi quis librum. & j. de iniu. §. j. Sȝ certe & tunc ex maleficio fit: & ſic re fit: quia maleficiũ fit uerbis uel literis: & ſic hẽt locum quod hic dicitur. Accur. floren.

SYL. * Vtrum aũt in delictis oriaẽ obligatio naturalis ex conſenſu, uide Fort. in l. legitima. col. xxxiiij. ff. de pact. (ubi præter alios cenſet potius oriri ex eo, ꝙ æquum eſt delicta puniri, læſiſq; ſatiſfieri) & Decium in c. j. col. ix. in. j. lect. de conſti.]

SYL. Furtum &c. [illegible] In diffinitione & etymologia non ponit, & notãda clara ſunt: & circa illud uerbum, rei, poſitum in diffinitione eſſent uidenda quæ ponit Caro. Roynus in rubr. ff. de oper. no. nun. in prin. nu. xv. xxvij.]

e Furtũ eſt contrectatio &c. Et facit extra de elect. c. dudũ. ij. hæc exigitur in furto, & ſine ea non fit furtũ, licet uolũtas uel alia uerba uel ſcriptura interueniãt, ut ff. e. ſi qs uxori §. ſi q̃s alınum. & l. inficiando. in princip. & l. j. §. ſola. Qñq; tñ ſine contrectatione: ut in charta raſa, ut ff. eo. qui tabulas. §. fin. & l. ſi quis uxori. §. ſi quis aſinum. Sed certe ibi contrectatio intercessit, cũ generaliter cõtrectationem accipiamus, licet non fuerit ibi amotio. Accur.

[illegible]
f Rei ſubaudi, mobilis. Nam de immobili non poteſt fieri furtum, ut ſupra de uſucap. §. quod autem. niſi in caſu, ut in creta. Sed certe iam illa eſt mobilis, ut ff. eodem. l. ſi crete. Item ſubaudi, corporalis. nam de incorporalibus non fit furtum, cum nec contrectatio in his eſſe poſsit, ut ff. de acquir. re. do. ſeruus. §. incorporales. Itẽ ſubaudi, alienæ, quia rei meæ non facio furtum in eo, quod eſt meum: ſed ſecus in cõi, ut ff. eo. ſi ſocius. (j) Idem & ſi ẽ nullius: ut hęreditarie nõ fit furtũ, ut ff. eo. l. hęreditariæ & iõ dixi ſubaudiri, rei alienæ.

SYL. Declara totam hanc diffinitionẽ ut pulchre p Gand. i trac. de malefi. in c. de furibus.]

A D D I. (j) Dic tamen, ꝙ licet ſocius poſsit committere furtum, tamen non præſumitur, ut l. merito. ff. pro ſocio. quod eſt uerum, quando ſocius utitur re ad eum uſum, ad quem eſt deſtinata, ut l. Sabinus. & l. ſi ædes. ff. com. diuid. Secus ſi aliter uteretur, ita quòd auferetur ſocio commoditas partis ſuæ, ut d. l. Sabinus, ita dixit Bartol. in d. l. ſi ſocius. Aug.

g ¶ Fraudulosa. Hoc ideo dicit, quia ſi credat ſibi licere, non facit furtũ. j. eu. j. §. quia tñ. Item ſi credat dominũ permiſſurum, non facit furtum. j. eo. §. placuit. In duobus tamen caſibus uidetur furtum fieri etiam ſine fraude furandi: ut in eo, qui ſaccum pecuniæ ſurripuit. Nam etiam ſacci nomine furti tenetur, licet ſaccum non propoſuerit furari, ſed pecuniam, ut ff. eo. qui ſaccũ. Sed certe licet non principaliter, ſecundario tamen uoluit ſaccum ſurripere. Alius caſus eſt, ut ff. de condi. ob cau. Dapen. Item ſubaudi ad diffinitionẽ, quæ fit inuito domino. nam eo uolente non poteſt committi furtum, ut infra eo. §. placuit.

* Adde ꝙ Alc lib. j. Diſpunc. c. x. negat ſubaudiendum, idq; ex l. inter. §. penul. ff. eo.] SYL.

h Vel ipſius rei. i. proprietatis ipſius rei.

i Vſus. ut habes exemplum. j. eod.

poſſeſſioniſve: [a] qđ lege [b] naturali † prohibitum eſt admittere. Furtum aũt † uel a furuo, id eſt nigro dictum eſt, ꝙ [c] clã & obſcure † fiat, & plerũq; nocte: uel a fraude: uel a ferendo. i. auferendo: [d] uel a Græco [e] ſermone, quo fures appellantur φῶρες. Imo & Græci † ἀπὸ τοῦ φέρειν φῶρας dixerunt.

¶ Hic ponuntur duo genera furtorum. Et fur dicitur manifeſtus, qui cum furto inuentus eſt, uel in loco priuato, uel publico, antequam per ueniat ad locum deſtinatum pro reditu. & ex hoc facile cognoſcitur [illegible] manifeſtus. Accur.

¶ Furtorum autem duo ſunt genera: manifeſtum: & † nec manifeſtũ. Nã conceptũ & oblatũ, ſpẽs [f] potius actionis ſunt furto cohærentes, quam genera furtorum: ſicut inferius apparebit. [g] Manifeſtus fur eſt, quẽ Græci † αὐτόφωρον appellãt: nec ſolum is, qui in ipſo furto deprehenditur, † ſed etiam is, qui in eo loco deprehenditur, quo † furtum fit: ueluti qui in domo furtum fecit, & nondũ egreſſus ianuam deprehẽſus fuerit: & qui in oliueto oliuarũ: aut in uineto, uuarũ furtum fecit, quãdiu in eo oliueto aut uineto deprehenſus fuerit. Item ulterius furtum manifeſtum eſt extendendum, quamdiu eam rem fur tenens uiſus uel deprehenſus fuerit, ſiue in publico, ſiue in priuatum: uel a domino, uel ab alio, [h] antequam eo perue-

tit. §. furtum autẽ fit. Sed qualiter quadruplicatur hic? Reſpon. vſus æſtimatio tantum quadruplicabitur, ut non plus extendatur pœna quã delictum, vt C. de pe. l. ſancimus. & facit. ff. eod. l. vulgaris. & l. ſi quid fur. j. reſpõ. §. j. & §. ij. & l. verum eſt. Alij dicunt etiam ipſam ꝓprietatem debere æſtimari quia nõ poteſt ſeparari vſus a ꝓprietate, vt ff. eo. qui iumenta. & l. ſi vẽdidero. §. cum autem. Prima tamẽ verior eſt, vt no. in l. ij. C. de ſer. fug. ADDIT. Primam opin. quod vſus tantum quadrupletur, tenet gloſ. in l. ij. C. de ſer. fu. & ibi Cyn. & docto. & gloſ. in l. qui furtũ ff. de condi. fur. & iſtam opi. ſequitur Bar. in d. l. qui iumẽta. ff. eo. Ang.

a ¶ Poſſeſſionis. Ex hoc dico ipſam poſſeſſionem duplicari, cum aliud ſit pretiũ rei, aliud poſſeſſionis, vt ff. vti poſ. ſi duo. §. final. & ſubaudi, ꝙ hoc fecerit animo lucrandi, alias non eſt furtum, vt ff. eo l. j. §. j. Accurſius.

b ¶ Lege naturali. i. diuina vnde illud. Non facies furtũ &c. Item illud, Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris. ¶ Reprehendit Bart. & alij ſeq. in l. ex hoc iure. ff. de iuſti. & iur. tamen ſaluat Fortu. in l. legitima. in xxij. colum. ff. de pact. de quo vide Deci. in l. penult. verſ. prima concluſio eſt C. de pact.]

c ¶ Quod. i. quia.

d ¶ Auferendo. Quia fur aufert.

e ¶ A greco. phor grece, dicitur fur latine: & phores. i. fures: & epautophoro. i. manifeſtus fur. ſcilicet qui cũ re deprehenditur & eſt indeclinabile. Nam apud Græcos aduerbium eſt.

¶ Furtorũ aũt. [illegible] In. §. diuidẽte & declarate furtorum ſpecies ſeu genera, & corrigente & ſeu magis exponente ius iam abrogatum, nõ eſt figurandus niſi literaliter: & nota. ſatis colliguntur ex ſummario.]

f ¶ Species. ideſt caſus.

g ¶ Apparebit, vt infra eod. §. conceptum & oblatum.

h ¶ Ab alio. per hoc videtur infringi regula, per liberam perſonam nihil acquiri, vt C. per quas perſo. no. acqui. l. j. quod falſum eſt, quia magis ex de-

* † Sic Iuſtin. Nullũ crimen apud Scytas furto grauius, ꝙ iure naturali tm̃ vetabatur.

* † Vide in hũc locum A. Gel. lib. j. c. xviij.

† alias fit.

† alias ab eo quod ẽ ferre, φῶρας dixerũt.

* Hoc ex uerbis l. xij. tabu. ſumptũ eſt. olim. n. nec ꝓ non dicebãt: qđ annotauit Bud. in l. nec manifeſtũ. ff. e.

Expõ greci. † alias ἐπαυτοφώρῳ. Alc. uero libr. ij. Præter. tit. de furtis, legit. κλέπτην φανερόν.

* † Vide ad hũc locum A. Gel. libr. xj. c. xviij.

† alias furtum factum fit.

Libera pſona alij nõ acq[illegible]

licto

nerit, quo deferre vel deponere[a] deſtinaſſet. Sed ſi pertulit quo deſtinauit, tametſi deprehendatur cũ re furtiua, non eſt manifeſtus fur. Nec [b] manifeſtũ furtum quid ſit, ex iis, quæ diximus, intelligitur. nã quod manifeſtum nõ eſt, id ſcilicet nec manifeſtum eſt.

¶ Actiones furti cõcepti, & furti prohibiti, & furti nõ exhibiti, receſſerunt ab vſu. Et qui ſcienter rem furto ſubtractam recipit & occultat, tenet furti non manifeſti. Ang. Are.

¶ Conceptũ † furtum dr̃, cum apud aliquẽ teſtibus præſentibus [c] furtiua res quæſita & inuenta ſit. nam in eum propria actio conſtituta [d] eſt, quamuis fur non ſit, quæ appellatur concepti.

¶ Oblatum furtum dr̃, cum res furtiua ab aliquo tibi oblata ſit, eaque apud te concepta ſit Vtique ſi ea mente tibi data fuerit, vt apud te potius, quàm apud eũ, qui † dedit, conciperet. nã tibi, apud quem concepta ſit, propria aduerſus eũ qui obtulit, quamuis fur non ſit, conſtituta eſt actio, quę appellatur oblati.

¶ Eſt ẽt prohibiti furti actio aduerſus eũ, qui furtũ quærere teſtibus pręſentibus volentẽ prohibuerit. ¶ Præterea pœna conſtituit edicto Pretoris ꝑ actionem furti non exhibiti, aduerſus eum, qui furtiuã rem apud ſe quæſitam & inuentam non exhibuit.

¶ Sed hæ actiones, ſcilicet concepti, & oblati, & furti prohibiti, necnon furti non exhibiti, in deſuetudinẽ abierũt. Cum enim requiſitio rei furtiuę hodie ſecundum veterem obſeruationem non fiat [e] merito ex cõſequentia [f] ẽt præfatæ actiones ab vſu cõi receſſerunt: cum manifeſtum ſit, ꝙ oẽs, qui ſcientes rem

lićto ſuo proprio q̃ alterius facto hoc euenit, ut ff. de uſur. l. ſi quis ſolutioni. §. fi. & ff. quod ui aut clam. l. prohibere. Et ſunt hæc uera niſi in caſu. ſ. cum ſe occultauit ille, cui fiebat. Nam licet fur uiſus fuerit, tñ eſt fur non manifeſtus, ut ff. de fur. l. ſi quis in ſeruitute. §. cæterum.

SYL. * ¶ Adde ꝙ ſolus uiſus nõ ſufficit, ut q̃s cẽſeat eſſe fur manifeſtus: ita tꝫ Bart. in. l. ſi uendidero. §. cum raptor. ff. e.]

a ¶ Deponere deſtinaſſet. Intm̃ (ſecũdũ H.) ut ſi ultra montes perferre deſtinaſſet, tñ ſi deprehẽdatᷓ ante, erit fur manifeſtus.

SYL. ¶ Dic tñ ꝙ in ſeq. caſu, * qñ. ſ. ꝑtulit iam licet nõ dicatur manifeſtus fur, eſt tñ fur, & furti actione tenet. quod tñ non ꝓcederet in honeſta ꝑſona, ut declarat Decius in. l. qui accuſare. in ij. col. C. de eden.

† Vide ad hũc §. Aul. Gel. lib. xj. cap. viij. & Alc. li. v. Par. c. viij.

b ¶ Nec manifeſtum. ſ. quia contrariorum eadẽ eſt diſciplina, ut ſupra de iis qui ſui uel alieni iuris ſunt. §. j. & facit ad hunc §. ff. eo. l. ij. iij. iiij. v. vj. vij. & viij.

Diſciplina eadem eſt contrariorum.

c ¶ Conceptum. Teſtibus præſentibus. No. quòd magis dicitur notus ille, qui præſentibus teſtibus in delicto deprehẽditur. facit lex hæredes palã. in princip. ff. de teſtamen. Angelus.

Iſta gl. non eſt Accur.

† alias dederis

d ¶ Conſtituta eſt. ſ. olim

e ¶ Nõ fiat. Immo fit, ut ff. de ſer. fugi. l. j. §. hoc aũt. Sed illud eſt ſpeciale in perſona ſerui.

SYL. ¶ Hæc uera ceſſantibus indicijs: nã his cõcurrẽtibus fit, ſecundũ Bart. in. l. requirẽdi. C. de ſer. ſug.]

f ¶ Ex conſequentia. Hæc non eſt ſemꝑ bona cõſequẽtia, ut ſublata ſolẽnitate iõ id tollatur, quod cũ ſolẽnitate fit, ut ſupra de uerb. obl. §. ſed hæc. & C. de form. & impe. ac. ſub. l. j. & ij. Accur.

z ¶ Pœna manifeſti. q̃ eſt de iure præ torio, ut. j̃. de perpe. & tem. ac. §. j.

SYL. * ¶ Adde ſecundum Iaſ. in. §. ſed iſtæ col. xxij. j̃. de act. q̃ iſtę pœnæ non debentur in foro conſcientiæ.]

credidiſſe dn̄m uoluiſſe, præſertim cum uerba diffinitionis uideanť uerificari. Cuius contrariũ dr̄, quia immo uerba diffinitionis non conueniunt pp illud uerbũ, fraudulosã. neceſſe eſt aut q̃ ex ꝓbabilibus cauſis credat ut declarat gl. in uer. ꝑmiſſurum.]

b ¶ Ex ſerui. hoc tamẽ caſu ſeruus pro noxa dari poterit, ut j̃. de noxa. actio. in prin.

c ¶ Nec manifeſti. ſ. quę deſcendit ex l. xij. tab. ut j̃. de nox. §. ſunt aũt. Sed quare minor pœna iure. l. xij. tabu. imponiť q̃ per prætorẽ: Rñ. quia manus delictũ eſt, ut. j̃. tit. pro xi. in princ. ꝓterea tpe legis. xij. tabu. pauperiores erãt homines unde minores pœnæ imponebantur, ut in fra de iniur. §. pœna.

d ¶ Dupli. niſi ĩ caſu. vt C. de ſer. fu. l. mancipia.

* †Quam uarię pœnę ſtatutæ fuerint ĩ fures, lege A. Gel. li. xj. cap. xviij. Prætor plus puniť quã l. xij. tabu.

* †Ad oĩa infra-ſcripta exẽpla uide A. Gel. li. vij. cap. xv.

furtiuam ſuſceperint & celauerint, furti nec manifeſti obnoxii ſunt.

¶ Pœna [a] manifeſti furti quadrupli eſt, tam ex ſerui [b] quàm ex liberi pſona: nec manifeſti,[c] dupli.[d] †

¶ Contrectatio rei alienæ inuito domino furti actionẽ parit. Ang. Aret.

¶ Furtũ aũt fit, non ſolum cum quis intercipiendi cã rem alienam amouet, ſed generaliter cum quis alienam rẽ inuito [e] domino contrectat. † Itaq; ſiue creditor pignore, ſiue is, apud quẽ res depoſita eſt, ea re utatur: ſiue is, qui rem utendam accepit, in aliũ vſum eã transferat, quàm cuius gratia ei data eſt, furtũ committit: ueluti ſiqs argentũ vtẽdum acceperit, quaſi amicos ad cœnã inuitaturus, & id peregre ſecum tulerit: aut ſi quis equum geſtãdi [f] cauſa cõmodatum ſibi, longius aliquo duxerit: quod ueteres ſcripſerunt de eo, q in aciem equum per duxiſſet.[g]

¶ Contrectans rem, quã contrectare credit probabiliter dñi uoluntate, furti non tenetur. Aret.

¶ Placuit tamẽ eos, qui rebus commodatis aliter uterẽtur, q̃ utẽdas acceperit, ita furtũ cõmittere, ſi ſe intelligant [h] id inuito domino facere, eũq; ſi intellexiſſet, non permiſſurũ, at ſi permiſſurũ [i] credant, ex

e ¶ Inuito dño. Et qñq; uolente, ut ĩ fra eo. §. unde illud. Ac.

f ¶ Geſtandi cã. i. ducẽdi.

ADDIT. No. cõtra illos, qui accipiunt in cõmodatum equum uſque ad uillam, & poſtea ducunt eũ Bononiã: tunc furtũ cõmittunt. Ang.

* ADDI. Geſtari hoc loco eſt, uel uoluptatis gratia, uel ualetudinis, ſella geſtatoria aut lectica portari.

g ¶ Perduxiſſet. Idem

SYL. Furtum aũt fit. Caſus. Ita figurari põt in ſecunda parte: (prima. n. clara ẽ, quia ex uerbis diffinitionis decidebať) uidebatur, q̃ contrectans inuito dño, dato q̃ neſciret id fieri inuito domino, uel crediderit cõtrarium, oĩno deberet furti teneri: rõ eſt, quia cũ actio ipſa oriatur ex re, non aũt ex uoluntate & conſenſu, ut dictum eſt, non uř attendendũ niſi quod eſt in ueritate, non aũt quod ſit in opinione aut credulitate contrectantis: ſ alias. n. eſſet aperta uia fraudibus: ſemper. n. poſſet furans dicere ſe

eſt & ſi alij cõmodauit. ſpẽs. u. furti eſt de alieno largiri, ut ff. e. ſi pignore. §. j.

h ¶ Placuit. Intelligant. Et eſt ratio, quia uoluntas diſtinguit maleficia, ut ff. eo. qui iniuriæ. in ſi. j. reſpon. & facit C. ad l. Corn. de ſica l. j. & ff. ſi cer. pe. l. quod te. patet in c. cum uoluntate. extra de ſent. excom.

* ¶ Quod ait intelligãt ita accipiendũ eſt, ut idem ſit & ſi id intelligere debere nt, ſecundũ Au. G. li. xj. c. ult. ad fi.]

i ¶ Permiſſurũ. Quid ſi hoc credidit, ſcilicet dominũ ꝑmiſſurũ, ſed ſtulte cre

Furtum facit q̃ de alieno largitur. Maleficia uoluntate SYL. diſtinguunť.

debat? Rñ. furti non tenetur, cũ nõ fiat furtum abſq; affectu, ut hic ſubiicit, & ſupra de uſuc. §. item ſi is. & facit ff. de fur. l. inter oẽs. §. recte. ſed actione ex eo contractu, ut commodati, uel ſimili bene tenet, ut ff. e. l. qui re ſibi cõmodata. ſed ſecus ſi ſtulte opinor te pmiſſurũ rem tuam accipere, ut ff. de fur. qui uas. §. uetare.

SYL. ¶ Declara h uerũ, qñ ab initio habuit domini uoluntate: alias eſt præſumptio iuris contra furẽ. & niſi doceat, qualiter iure credidit, tenet furti. & ita alias cõſului & obtinui.]

ADDIT. * An autẽ & qñ ſtet aſſertiõi alicuius in dependentib' ab eius aĩo, uide Angel. in. §. ſed iſte. j. de act.

a ¶ Nõ cõmittit. Niſi ĩ duobus caſibus, ut dixi ſupra. §. j.

SYL. ¶ Sed & ſi credat. Caius. Ponit in text. & ratio ſuæ deciſionis ponitur ibi, tamen conſilium corruptoris. ubi reſpondet rationi dubitandi. aſſignat & aliam rationem ibi, ne ex huiuſmodi impunitate. No. ſummariũ. Itẽ φ conſiliũ tendens ad perniciẽ alterius punit. Item not. φ hic puniitur affectus. quamuis non ſequatur effectus.]

b ¶ Fieri. ut furti actio naſcat: furtum tamen fit, ſecundum quoſdã. Sed certe immo nec furtum fit, ut ff. eod. l. inter oẽs. §. pen. SYL.

c ¶ Domino. Scilicet Mæuio. Accur.

d ¶ Et ad eũ. Scilicet Titium.

e ¶ Pertulerit. i. domino hoc renũciauerit, ut C. de fur. l. ſi quis ſeruo alieno.

f ¶ Deciſionem, ut C. de fur. & ſeruo corrupt. l. ſi quis ſeruo alieno.

g ¶ Furti actionẽ. Speciale eſt qđ hic dr: alias non fit furtũ uolẽti, ut ſupra proxi. §. & ff. de don. inter uir. & uxo. l. de eo. in fi. quæ eſt contra. Sed videt φ nec hoc caſu debeat eſſe ſpeciale, ut C. de ſeruis fugitiui. l. quicunq;. §. fin. Sed ibi incipit malitia a domino, hic autem ab ipſo corrumpente.

h ¶ Licet. i. quamuis.

i ¶ Regulæ. Quas regulas habemus. ff. de ſer. corrup. l. j. in princ. & per totum tit.

k ¶ Perniciem. i. deſtructionem.

† Quid aũt ſi filiofam. uxore uiro, uel monacho corrupteris, an habeat locũ pœna iſtius. §. dic ut p Angel. hic. Furtum nõ fit uolenti. † alias eſt.

tra crimen uideri, optima ſane diſtinctione: quia furtum ſine affectu furandi non committitur.[a]

¶ Contrectans rem domini uoluntate, licet credat dominum inuitũ, furti nõ tenetur: niſi in uno caſu ſ. in corrumpẽte ſeruum alienum. Ang.

* Sed & ſi credat aliquis inuito domino ſe rem commodatã ſibi contrectare, domino aũt uolente id fiat, dr furtum nõ fieri.[b] ¶ Vnde illud quæſitũ eſt, cum Titius ſeruũ Mæuij ſolicitauerit, ut quaſdã res domino[c] ſurriperet, & ad eũ[d] perferret: & ſeruus id ad Mæuiũ pertulerit:[e] Mæuius aũt, dũ uult Titiũ in ipſo delicto deprehendere, permiſerit ſeruo quaſdã res ad eũ pferre: vtrũ furti, an ſerui corrupti iudicio teneaf Titius, an neutro. Et cum nobis ſuper hac dubitatione ſuggeſtum eſt, & antiquorũ prudentium ſuper hoc altercationes pſpeximus, quibuſdã neq; furti, neq; ſerui corrupti actionẽ præſtãtibus, quibuſdam furti tantummodo: Nos huiuſmodi calliditati obuiam euntes per noſtram deciſionem[f] ſancimus, † non ſolum furti actionem,[g] ſed & ſerui corrupti contra eum dari. Licet[h] .n. is ſeruus deterior a ſolicitatore minime factus † ſit, & ideo non concurrant regulæ,[i] quæ ſerui corrupti actionem introducunt: tamen conſilium corruptoris ad perniciem[k] probitatis ſerui introductum eſt, ut ſit ei pœnalis actio impoſita, tanquam ſi re ipſa fuiſſet ſeruus cor-

a ¶ Impunitate. ſic infra tit. j. §. quia tñ. ibi, ſed ne dum talia. Accur. Flor.

Pœna unius & metus multorum. Affectus punitur, & ſi nõ ſe quatur effectus.

b ¶ Quibuſdam. Item & ut unius pœna ſit metus multorum, ut C. ad. l. iul. re pe. l. j. Et no. in hoc. §. puniri affectum, & ſi non ſequatur effectus. ſic C. de epiſ. & cle. l. ſi quis nõ dicam. & C. de iis qui ad ecclesiam confu. l. præſenti. Argum. contra ff. de pœn. l. cogitationis. Sed certe hęc cogitatio iã deuenerat ad aliquem actum: unde non erat nuda. Accur. Flo.

ruptus: ne ex hmõi impunitate[a] & in alium ſeruũ, qui facile poſſet corrũpi, tale facinus a quibuſdam[b] perpetretur.

¶ In filiis in poteſtate poteſt ẽt furtum committi. Aret.

¶ Interdũ ẽt liberorũ hominũ furtũ fit:[c] ueluti ſiquis liberorum noſtrorũ, qui in ptãte noſtra ſunt, ſurreptus fuerit.

¶ Debitor, qui furripit rem pignoratam creditori, furti tenetur. Aret.

¶ Aliquando aũt ẽt ſuæ rei furtum quis cõmittit: ueluti ſi debitor rem, quam creditori pignoris cauſa

SYL. * ¶ Adde ꝙ quibus caſibus punitur affectus ſine effectu, non eadem pœna punitur, ſed leniore, ut late Tho. Gra. in deciſi. ij. & lxxiiij.

ADDITIO. Tu dic circa iſtam materiam, ꝙ aut quis non cogitat delinquere, nec agit, nec perficit: & regulariter non tenet. fallit in caſu l. quiſquis. C. ad. l. iul. maie & l. ij. C. de lib. & eo. libe. Aut cogitat tñ: & iure poli puniẽ, non fori. Aut cogitat & agit, ſed non perficit: & tunc ciuilis actio non datur, niſi delictum de facili tranſeat in exemplũ, ut hic. In criminali aũt diſtingue, quia pro delicto acceſſorio (puta qa frẽgit oſtium uel feneſtras) punitur, non pro principali, niſi proceſſerit ad actum proximũ ipſi delicto, quod ex facti impedimento non perfecerit. Aut egit, & perfecit, ſed non cogitauit: & tunc ſiue culpa id euenerit, ſiue caſu, ſemper tenetur: dummodo culpa præceſſerit caſum: mitius tñ punitur quatenus ex leuiori culpa fuit obnoxius. Quando aũt agit, cogitat, & perficit, clarum eſt ipſum fore puniendum: nec eſt locus pœnitentiæ. l. qui ea mente ff. eo. fallit in l. j. ff. de cri. ſtel. Aret.

SYL. ¶ Interdum etiam &c. Caſus. Ratio dubitandi erat, quia liber homo, q̃uis ſit in poteſtate patris, non tñ eſt in dominio patris: ideoq; non põt dici contrectatio rei alienæ, quia nõ eſt res aliena: item nec inuito dño, cum non ſit dominus: & ideo ubi non uerificanẽ uerba diffinitionis, ibi nec diffinitum. l. j. ff. de dol. ſed contrarium dr, ꝙ quamuis non habeat dñium uerũ, tñ ad ipſum recuperandũ ꝑditæ ſunt actiones ac ſi eſſet in dñio ipſius. l. j. §. j. ff. de rei vẽdi. Iõ nimirum ſi datur furti etiã.]

c ¶ Furtũ fit. Non rõne dominij ſed maleficij. Et ideo ex hoc maleficio. non ciuiliter, ſed criminaliter agitur. Nam cum ſit liberum corpus, non recipit æſtimationẽ, ut infra de obliga. quæ ex quaſi delicto §. j. uerſi. ob hominem. criminaliter autem extra ordinem agetur, ut ff. eo. l. fi. & de priua. deli. l. fi.

Corpus liberũ eſt inæſtimabile.

SYL. ¶ Hæc glo. reprobatur, quia loquitur contra hunc text. qui dicit, furtum fit, unde dic ut in figuratione caſus.]

Condẽ furtiua ad poſſeſſionẽ uel proprietatẽ competit.

¶ Mater uero non agit. ſed & pater non agit conductione furtiua, cum ipſa ad poſſeſſionem uel proprietatem cõpetat: quorum neutrum in filio habet locum, ut ff. eo. l. eum qui. §. ſi filius. & l. mater. in prin. & §. liberarum. & ff. de acqui. poſ. l. cum hæredes. §. fin. & ff. de rei uen. l. j. §. per hanc.

ADDITIO. Iſtam gloſſ. reprobant doct. quia immo ſimiliter agitur, & duplicantur operæ uel damna, quæ pater ſuſtiuuit: qui licet non proprie, largo tamen modo habet in filium dominiũ & poſſeſſionẽ: quod patet, quia habet rei uendi. de iure Romano, ut. l. j. §. j. ff. de rei uend.

SYL. ¶ Aliquando autem. Caſus. Rõ dubitandi erat uerbum, alienæ, poſitum in diffinitione. Item poteſt colligi ex text. in l. ſi ſocius. ff. de fur. contrarium dicitur: & eſt ratio, quia cum creditor

excepto uſu pignus poſsideat. l. ſerui nomine, & ibi Bart. ff. de uſuc. ergo debitor ſubtrahendo furtum committit, tum reſpectu poſſeſsionis, ut ſupra eo. §. j. tum reſpectu iuris & cautionis, quā habet creditor in incūbēdo pignori, quia ſua ītereſt. l. itaque. §. j. ff. e. & hæc actio datē ei, cuius īntereſt. l. manifeſti. in princ. cum ibi no. C. eodem.]

eodem. l. is qui.

c ¶ Alius. Facit ad hoc. ff. ad. l. aquil. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi quis de manu mihi, & ff. eo. l. furti. §. pe. & l. qui ſeruo.

d ¶ Per laſciuiam. i. ſtultitiam.

dedit, ſubtraxerit.[a]

¶ Non ſolum principalis furtum committit, ſed ēt opem præſtans furti tenetur. Et qui per laſciuiam, nō ut furtum fiat furto præſtat opem, non obligatur furti. Aret.

¶ Interdum † quoq; † furti tenetur[b] qui ipſe furtum nō fecit: qualis eſt is, cuius ope & cōſilio furtum factum eſt. In quo numero eſt qui tibi nummos excuſſit, ut alius eos raperet: aut tibi obſtiterit, ut alius[c] rem tuam exciperet: aut oues tuas uel boues fugauerit, ut alius eas acciperet. Et hoc ueteres ſcripſerunt de eo, qui panno rubro fugauit armētum. Sed ſi quid eorum per laſciuiam,[d] & non data opera, ut furtum admitteretur, factū eſt, in factum[e] actio dari debet. At ubi[f] ope Mæuij Titius furtū fecerit, ambo furti tenentur. Ope † & conſilio eius quoque furtum admitti uidetur, q ſcalas forte feneſtris ſupponit,[g] aut ipſas feneſtras uel oſtiū effringit, ut alius furtum faceret: quiue ferramenta ad effringendum, aut ſcalas, ut feneſtris ſupponerentur, commodauerit, ſciens cuius rei gratia commodauerit. Certe qui nullam opem ad furtū faciendū adhibuit, ſed tantum cōſilium dedit, atq; hortatus eſt ad furtum faciendum, non tenetur[h] furti.

† alias non eſt quoq;.

† De materia hu[ius]. §. ui[...] cū [...]ure. iū cta glo. extra de fur.

a ¶ Subtraxerit. Sed hæc res non efficitur furtiua, ut ff. de uſuca. ſequitur. §. ſi rem & ff. pro empto. ſi rem. Vnde dic, q̄ qn̄q; eſt res furtiua, & fit furtū, & naſcit actio furti, ut fere in toto hoc tit. & ff. eod. & C. eo. Interdum nullum eorum eſt: ut ſi re mea utar. Interdū furtū fit & res furtiua, ſed actio furti non naſcitur, ut infra eo. §. ij. qui. Interdum furtum fit, & actio naſcitur, ſed non fit res furtiua, ut hic dicitur.

Fur, furtiua res & cōdictio furti. qn̄q; ſeparantur.

¶ Similiter eſt gl. in. l. ſequitur. §. ſi rē ff. de uſucap.

¶ Interdum furti. Caſus figuratio clara eſt, & rō ēt decidendi, cum tota pendeat ex animo, uoluntate, & affectu furandi. Cætera dic ut per Ang. hic.]

b ¶ Interdum. Furti tenet. Non manifeſti, licet etiam deprehēdatur, ut ff. eodem. l. is qui.

* ¶ Laſciuia quid ſit, declarat eleganter Bud. in Anno. ad Pande. l. ex conducto. §. ſed & ſi labes. de loc. & condu.] SYL.

e ¶ In factum. i. utilis legis Aquiliæ, ſi corpora læſa ſint: alioqn ſubſidiaria, ut infra ad. l. aql. §. fi. & §. pe.

f ¶ At ubi. Aduerſaē p̄xi. dicto, ubi dixit dari in factum.

g ¶ Supponit. Not. hic dari conſiliū ſolo facto: alias dr̄ conſilium hoīs intentio uel p̄poſitum, ut ff. eo. ſi quid fur. §. j. Itē dr̄ cōſilium quod alij datur bonum uel malum, ut ff. eo. in furti. §. pe. in fi. Item conſilium dicitur, quod capitur a multis, ut C. de le. & conſti. l. humanum.

† Concor. cū hoc. §. c. ſi culpa. iuncta. glo. ſuper uerb. tu liſti. extra de iniu. & dā. dat. Conſilium ſumitur multipliciter

* ¶ An & quando quis teneaē ex conſilio, & quis dicatur conſilium præſtare, tradit late Dec. in. l. conſilij. ff. de regul. iur.] SYL.

h ¶ Non teneē furti. Cum alias eſſet facturus furtum ēt ſine conſilio huius: alias. i. ſi non erat alias facturus, tenetur uterq;. ff. de fur. qui ſeruo. & de uerb.

ſig.l.ſæpe. (j) Aliud uĩ in actione ſerui corrupti, ubi tenet̃ et ſi alias eſſet facturus, nec enim oportet laudando augeri malitiã, ut infra ad.l.Aquil.§.cæterum. & infra de act.§.in quadruplũ, & ff. de ſer. corru. l. j.§.perſuadere. Sed q̃ eſt rõ? Rñ. quia hic agitur de delicto ſecuto poſt perſuaſionẽ, nõ autẽ ex ipſa perſuaſione: & ideo diſtĩguit an erat alias facturus uel non: ſed in alijs caſibus ex ipſa perſuaſione agit̃ quicquid poſtea ſequat̃, ut.s. eo.§. unde illud dummodo non ex interuallo nimio ſequat̃, † ut ff.de ſer. corr.l.ĩ hoc. & l. Neratius. Itẽ eſt cõtra.j.de iniu. §.nõ ſolum. Sed ibi nõ erat alias facturus & fecit.

* Hoc dictum glo. approbat Dec, in l. pacta nouiſsima. nu. x. C. de pact.

SYL. * ¶ Circa iſtã gl. uidendus eſt Alex.in.l.nõ ſolum §.Proculus.ff.de iniu. quomodo aĩt cognoſci poſsit, ꝙ alias facturus non fuiſſet, docet Ang.in.l.i.ff.de eo per quem fac.er.& Ale.ubi ſupra.]

ADDITIO. (j) Dic ut per Bart.in l.non ſolum.§.ſi ex mandato ff.de iniu. aduertas tñ ꝙ iſto caſu concedendum eſt, ꝙ tenetur de dolo, ut.l.ꝙ ſi cum ſci res.ff.de dolo.Ang.

SYL. ¶ Ij qui. Caſus figuratio literalis ſit. dubitandi enim rõ erat, quia contrectabat̃ res aliena inuito domino, iõ furtũ,

¶ Filius & ſeruus ſurripiendo patri uel domino furtum committunt, & res efficit̃ furtiua, licet actio furti non naſcatur: qui tamen opem uel conſilium dederit, tenetur furti. Are.

¶ Ii, qui in parẽtum uel dominorum ptãte ſunt, ſi rem eis ſurripiunt, furtum quidem faciunt, j & res in furtiuam cauſam cadit, (nec ob id [a] ab ullo uſucapi põt, antequã in domini poteſtatem reuertatur) ſed furti actio non naſcitur: [b] quia nec ex alia ulla cauſa poteſt inter eos actio naſci. Si uero ope & cõſilio alterius furtum factum fuerit, quia utiq; furtum cõmittitur, conuenienter ille furti tenetur: quia uerum eſt ope & conſilio eius furtũ factum eſſe.

¶ Actio furti competit illi, cuius intereſt furtum factum non eſſe. Ang.

¶ Furti autẽ actio ei cõpetit, cuius intereſt [c] rem ſaluam eſſe licet dominus nõ ſit. Itaq; nec domino aliter competit, q̃ ſi eius interſit rẽ nõ perire. Vnde cõſtat creditorem de pignore ſurrepto furti actiõe agere poſſe, etiam ſi idoneum debitorem habeat quia expedit ei pignori potius incumbere, quàm in perſonam agere: adeo quidẽ, ut quamuis ipſe debitor eam rem ſurripuerit, nihilominus creditori

ut hic dr̃: & ubi furtum, uidebat̃ eſſe debere actio furti: ſicuti ubi eſt obligatio, eſt actio. contrarium dr̃, & ratio eſt nõ infamia oriens ex actione furti, ut aliqui dicunt, ſed quia non intereſt patris uel domini habere actionem, ut §.ſequ. quia effectualiter ageret cõtra ſe. Hinc eſt, ꝙ ſi filius habet peculiũ, ut dicitur in glo. filius tenet̃, quia põt intereſſe habere actionẽ. Not. collige ut p Ang.]

a ¶ Nec ob id. Quod uerum eſt.ſ. rẽ furtiuam nõ poſſe uſucapi, niſi fuerit lis æſtimata, uel dominus uendiderit furi, † ut ff.eo.l.quamuis.in fi.tituli. Accur.

† Idẽ ſi redeat ĩ domini' ptãtem: de quo dic ut p Ang.ĩ §. aliquando ſup. eo.

b ¶ Non naſcitur. Niſi ſit filius habens caſtrenſe peculium uel quaſi caſtrenſe: ubi filius tenetur patri, & pater filio. Idem de uxore, quod hic de filio dicit̃, ut ff.e. ſi quis uxori.in prin.& in.§.j.

SYL. ¶ Hoc declara niſi furtũ ſit graue, quia filij poſſunt puniri de furto: quod dicit̃ ſecundum qualitatem perſonarum arbitrio iudicis.l.reſpiciẽdum.§.furta.ff. de pœn.& ibi doc.]

Furti agit cuius intereſt.

c ¶ Furti autem. Cuius intereſt. etiã modice, ut infra tit.j.§.fi.&.ff.ui bonorum raptor.l.ij.§.& generaliter. Item oportet, ꝙ interſit ex iuſta cauſa & probabili. nã ſi eſt malefidei poſſeſſor, uel

huius rei fur, furti non aget, ut ff. eo. l. itaq;. circa prin. & l. cum qui emit. §. is autem. ſed ſi bonum initium habuerit, ut quia ſibi commodaui uel locaui, habet actionem furti. Et hic eſt caſus, in quo fur furti agere pōt, ut ff. eo. qui uas. §. ſi ego tibi. diċtione furtiua dicit, hic autem de actione furti.

g ¶ Idē eſt, ut furti actio competat domino, & facit ad hunc. §. ff. de condi. ſine cauſa. l. ſi fullo.

Fur furti qñq; agit.

a ¶ Competat. Contra debitorem q ſurripuit.

b ¶ Actio furti. Res tamen non fit furtiua, ut dixi ſupra e. §. aliquādo.

c ¶ Item ſi fullo. Fullo & ſarcinator qui ſint, dic ut ſupra mā da. §. fi.

d ¶ Conſtituta.

ADDIT. Supple in pecunia numerata: alias autem nō eſſet locatio, ut l. j. §. ſi qs ſeruum. ff. depoſiti.

e ¶ Sed & bonæ. Facit ff. eodem. le ge itaque ...

f ¶ Poſsint. Immo uidetur, ꝙ ſemp dominus debeat furem conuenire, ut ff. loca. & cōdu. l. cum in plures. §. ueſtimenta. Sed ibi de actione in rem uel con

competat [a] actio furti. [b]

¶ Ille, qui tenet ex locato in aliqua re, ſi ſurripiatur, hēt furti actionem. Idem in bonæ fidei emptore. h.d. Aret.

¶ Itē ſi fullo [c] poliēda curandave, aut ſarcinator ſarcienda ueſtimenta mercede certa cōſtituta [d] acceperit, eaque furto amiſerit, ipſe furti habet actionem, non dominus, quia domini nihil intereſt eam rem non perire, cum iudicio locati a fullo ne aut ſarcinatore rē ſuam perſequi poſſit.

¶ Sed & [e] bonæ fidei emptori ſurrepta re, quam emerit, quāuis dominus non ſit, oīno competit actio furti, quemadmodū & creditori.

¶ Fulloni uero & ſarcinatori non aliter furti actionem competere placuit, quàm ſi ſoluendo fuerint, hoc ē, ſi domino rei æſtimationem ſoluere poſſint. [f] Nam ſi ſoluendo non ſint, tunc quia ab eis ſuū dominus conſequi non poſſit, ipſi domino furti competit actio: quia hoc caſu ipſius intereſt rem ſaluam eſſe. Idem eſt, [g] & ſi in parte ſoluendo fuerit fullo aut ſarcinator.

¶ Si res cōmodata fuerit cōmodatario ſurrepta, dominus habet electionem, utrum uelit agere contra furē actione furti, an contra commodatarium commodati: & uno electo ſciēter alius liberatur ſecus ſi fuerit ignorans uel dubitans. Aret.

¶ Quæ de fullone & ſarcinatore diximus, eadē & ad eum, cui commodata res eſt, transferēda ueteres exiſtimabant. Nā ut ille fullo mercedem accipiendo cuſtodiā præſtat, ita is quoque, qui commodatum utendi cauſa accepit, ſimiliter neceſſe habet cuſtodiam præſtare. Sed noſtra prouidentia ēt hoc in noſtris deciſioni-

¶ Quæ de fullone. Caſus. Literaliter potius eſt figurandus: tamē ꝓ rōe dubitandi pōt adduci qđ hr̄ in p̄cedētibus. ꝙ creditori & uſufructuario dat actio furti: unde & commodatario eadē rōe uidebat dan da. cuius cōtrariū dr̄ ea rōe, quia cōmodatarius nullum hēt ius in re: illi uero habēt: & ſi repliceē fullo nullū habet ius in re, & tamen ei cōpetit: reſpōdetur, ꝙ iō hic cōtrarium dicit, quia cōmodati contractus fit tā tum gratia commodatarij: fullonis aūt contractus fit gratia utriuſq;: iō ſimpliciter ſubuenitur. ita reſpōdet Bart. in. l. fina. C. de furtis. §. j. Nota. collige ut hic

p Ang.& ſpã liter uo. q̄ ee ligẽs unum ius nõ vt re nunciare alteri, quod ignorat, uel de quo dubi tat: quod nõ eſt alibi.]
a ¶ Quæ de fullone. De ciſionibus. ut C. de fur. & ſer. cor. l. fi. §. tales ita que.
b ¶ Ad alte ram. Vnde a ctio furti ĩ caſu non eſt ãbulatoria.
* ADDI. Et de dictio ne pœnitus uide ultra iſtũ tex. l. fin. C. de noua. Ang.
c ¶ Ipſi. ſ. cõmodatori.
d ¶ Habere actionẽ. Et pœnam exa ctã domino reſtituere ñ cogiẽ: q. a ubi periculũ, ibi cõmodũ, ut C. de fur. l. fi. §. ſʒ cũ.
e ¶ Peruenit. Agendo contra eũ actione cõmodati.
f ¶ Ab eo ſ. commodatario.
g ¶ Suppoſitum ſ. furẽ.
h ¶ Ei. ſ. cõmodatario.

Onus ſentiẽs habeat lucrũ.

bus [a] emẽdauit: ut in uolũtate domini ſit, ſiue cõmodati actio nem aduerſus eum, qui rem cõmodatam accepit mouere deſi deret, ſiue furti aduerſus eum, qui rem ſurripuit: & alterutra earũ electa, domi num nõ poſſe ex pœ nitẽtia ad alteram [b] uenire actionẽ: ſed ſi quidem furem elege rit, illum, qui rẽ uten dam accepit, penitus liberari: ſin aũt com modator ueniat aduerſus eum, qui rem utendã accepit, ipſi [c] quidẽ nullo mõ com petere poſſe aduerſus furem furti actio nẽ. eum aũt, qui pro re cõmodata conue nitur, poſſe aduerſus furem furti habere [d] actionẽ: ita tamen, ſi dominus ſciens rem eſſe ſurreptã, aduerſus eũ, cui res cõmodata fuerit, peruenit. [e] ſin aũt neſcius & dubitans rem eſſe ſurreptam, apud eũ cõmodati actionem in ſtituerit, poſtea autẽ re cõperta uoluerit remittere quidẽ cõmodati actionem, ad furti aũt actionẽ per uenire: tunc quidem licentia ei cõceditur & aduerſus furẽ ueni re, obſtaculo nullo ei opponendo: q̃m ĩ certus cõſtitutus mo uit aduerſus eũ, qui rem utendam accepit, cõmodati actionem: niſi domino ab eo [f] ſatiſfactum fuerit: tunc. n. oino furẽ a domino quidẽ furti actiõe liberari, ſup poſitũ [g] aũt eſſe ei, [h] qui pro re ſibi cõmo data domino ſatiſfecit. cum manifeſtiſſi mũ [i] ſit, et ſi ab initio dominus actionẽ cõmodati inſtituerit, ignarus rẽ eſſe ſurre ptam, poſtea aũt hoc ei cognito aduerſus furem tranſierit, om nino liberari eũ, qui rem cõmodatam acceperit, quemcunq; cauſæ exitum dominus aduerſus furem habuerit: eadem defi nitione obtinente, ſi ue in parte, ſiue in ſolidum ſoluẽdo ſit is, qui rem commodatam acceperit.

¶ Depoſitarius, qui tenetur de dolo non habet furti actionẽ, ſed dominus. h. d. Aret.

¶ Sed is, apud quem res depoſita eſt, cuſtodiam nõ præſtat: ſed tantum in eo ob noxius eſt, ſi quid ipſe dolo [k] malo fe-

i ¶ Cũ manifeſtiſſimũ. Bene di co, q̄ eligen do unam repelliẽ ab altera, ſi ſciẽs a prin. fuit. ¶ Sed is. Caſu: Nõ figu ratẽ, q. a tradi tur illatio ex. §. furti aũt, cuius rõ eſt, q. a ſi dolo caret, eius nõ intereſt, q. a tm̃ de dolo tenet: ſi dolũ cõmiſ ſit, nõ d ʒ ex ſuo dolo cõ ſequi actionẽ, ut dr̃ in l. eum qui. §. is autem. ff. eo.]
k ¶ Dolo ſ. qui. mo. re contra obli. §. p̃terea. & C. depoſi. l. j. & l. peu. & l. fi. & idem, quod hic, ha bemus. ff. e. eum qui. §. is autem.
¶ In sũma. Caſus figuratio nõ eſt neceſſaria, q. a habeẽ rõ in text. affectus. n. eſt q furtũ facit, ut hic dr̃, & uiſum eſt. ſ. in. §. furti aũt. & patet ex diffinitio ne ibi, fraudulosa. ubi ergo nõ eſt.

SYL. SYL.

dolus aut fraus, non eſt furtum.]

a ¶ In ſumma.i. ut breuiter hunc tit. expediamus.

b ¶ Proximus pubertati a.x. anno & dimidio.ſ.ut ſ.diximus de inut.ſtip.§. furioſus. & facit ad hũc §.ff.e.l.ĩpuberẽ & ff.ad ſilla.l. excipiunt. & ff. de reg.iur.l. pupillus.

¶ Furti actio. Caſus figuratio in declaratiõe terminorũ nõ requirit. Not. ſummarium.]

c ¶ Vendicando.i. dominiũ petẽdo, ſi extet.

d ¶ Cõdicẽdo. Ideſt in pſonã agendo condõne furtiua, ſi cõſumpta ſit, & facit ad hũc.§. ff. de cõd.fur. l. ſi pro fure.§. furti. & l. in condõne. & ſ. de act.§. ſic itaq;. & C. de furt.l. ancillæ.

¶ De ui bonorum rapt. ¶ Viſo de furto ſequit de rapina, & conſequẽter, ut potes uidere ſupra tit. j. in princ.

Quires. ¶ Totus iſte tit. diuiditur in tres partes. Primo, quòd raptor & fur inæqualiter puniuntur. Secundo, quãdo quis rapit rem ſuam uel alienam putans eſſe ſuam. Tertio, quid ſit ſub ſectũ in hac actione, uidelicet quid debet deducere actor. Secunda ibi (Quia tamen.) Tertia ibi (Sane in hac.)

SYL.

¶ Quires.. Caſus. Non figurat in declaratione terminorũ niſi literaliter, pſertim ſtante rõne poſita ĩ tex. ibi, Quis.n.magis.& ibi Ridiculũ.n. ẽ. ſed loco caſus aduerte aduerſi. quadruplũ. quia ibi eſt non modica difficultas pp illam aduerſatiuam, ſed extra pœnã. licet in multis libris ſit dictio, & loco dictiõis, ſed, quæ uĩ contrarium importare eius quod dicit in tex. niſi exponatur pro &, dictio amẽ ſicut, nõ ſtet exemplificatiue ſed demonſtratiue: ut dicamus, quadruplum nõ eſt totũ pœna, ut eſt in furto, ſed &c.& ita intelligendo erit minor difficultas in tex. uide tamen tex.in.l.j.§.dixerit. de publica. qui uidetur æquiparare, licet gl.ibi intelligat ſecundũ tex. noſtrum.

e ¶ Alienas. Large accipe, ut etiam ſi ſint communes, idem ſit quo ad ſocij partem, ut ff.de furt.l.ſi ſocius. Accurſius.

cerit. Qua dẽ cã ſi res ei ſurrepta fuerit, qa reſtituendæ eius rei noĩe depoſiti non tenet, nec ob id eius intereſt rẽ ſaluã eſſe, furti agere † non põt ſed furti actio domino competit.

¶ Impubes non tenet furti, niſi fuerit doli capax. Aret.

¶ In ſumma[a] ſciẽdũ ẽ qſitũ eẽ, an ĩpubes rẽ alienã amouendo furtum faciat. Et placuit, qa furtũ ex affectu furandi conſiſtit ita demum obligari eo crĩe impuberẽ, ſi proximus[b] pubertati ſit, & ob id intelligat ſe delinquere.

¶ Actio furti eſt mere pœnalis: ſed cõdõ furtiua & rei uendicatio cõpetũt p re: & rei uendicatio dat contra poſſeſſorem, & condictio furtiua contra furem & eius hæredem.h. d. Aret.

¶ Furti actio, ſiue dupli, ſiue quadrupli, tm̃ ad pœnæ perſecutionem ptinet. Nam ipſius rei pſecutionẽ extrinſecus hꝫ dominus: quã aut uẽdicando,[c] aut condicẽdo,[d] põt auferre. Sed rei uẽdicatio[…] quidem aduerſus poſſeſſorẽ ẽ: ſiue fur ipſe poſſidet, ſiue alius quilibet: condõ aũt aduerſus furẽ ipſum hæredemue eius, licet nõ poſſideat, competit.

¶ De ui bonorum raptorum.

¶ Rapiẽs p uim rem alterius tenet furti, & ẽt actione ui bon. rapt. q̃ dat in quadruplum infra annũ, poſtea uero in ſimplum & in quadruplo ineſt ſimplum.h.d.Aret.

QVI † res alienas[e] rapit, te

† Niſi ſua iter eſſet rẽ nõ eſſe furto amiſſam: ueluti ſi in re depoſita culpã pmiſiſſet uel pſtitũ de poſitionis non quaſi mercedẽ acceperet.l. §.dixit.ff.ui bo. rap. & infra tit. j. §. ſi.Cõdõ furtiua.

† Et ſic ẽt ĩ delictis doli capacitas ſupplet ætatem ut hic, & ĩ c.ſi. iũcta gl. ſuper uer.prudentia extra dẽ deſpõ. impub.

Continuatio. Diuiſio

† alias qui ui.

neſ quidē ēt furti:[a] (qs.n.magis alienam rē inuito domino cōtrectat, quàm qui ui rapit? ideoque recte dictum eſt eū improbum furem eſſe) ſed tamen propriā actionē eius delicti noīe Prætor introduxit, q̄ appellaē. Vi bono. rapt.& eſt intra annū[c] quadrupli,[d] poſt annū ſimpli: q̄ actio utilis[e] eſt, ēt ſi quis unā rē lʒ minimā rapuerit. Quadruplū autē nō totū pœna eſt, †&

Raptor qua actione teneē.

† alias actio.

a ¶ Furti. Scilicet non manifeſti etiā ſi deprehendaē, ſecundum P. quod falſum eſt: imo ſi deprehendatur, manifeſtus eſt, & in quadruplum pōt conueniri, ut ff.de furt.ſi uendidero.§.cum raptor.(j) alias ſi non deprehendaē, non manifeſti tenetur: qua actione ſi fuerit actū, tollitur ui bono. rapto. niſi in id quod excedit, ut ff.eo.l.j. Item in caſu nec manifeſti, nec non manifeſti teneē: ut ſi quis ex domo, in qua nemo erat, rapuerit: ſed tm̄ hac actione ui bo.rapt.tenetur, ſecundum P. ut ff.de fur.l. ſi qs de domo. alias, ex domo. Sed hoc ē falſum: quia ibi erat † actum furti non manifeſti, † & iō amplius ceſſat actio furti: & iō daē hæc actio ui bon.rapto. quia excedit, & in id quod excedit, ut d.l.ff.eodem.l.j.& ff.de actio.& oblig.l.qui ſeruum.§.fi.

*

† Econtrario reſpondet gl.ī §.ex maleficijs. in uer. quadruplo ĵ.eo. & in d.l. ſi quis de domo. ꝙ. ſ. illic actū fuerat ui bon. rapt. & iō ſublata erat actio furti nō manifeſti.

ADDIT. (j) Sed hoc eſt falſum, ſecū dn̄ Bart.in.d.l.ſi uendidero. quia opus eſt ut acclametur.l.ij.&.l.ſi quis in ſeruitute.ff.de fur. Ang.

b ¶ Qui ui rapit. q.d. nullus, ut hic, & ff.quod me.cā.l. ſi cum exceptione.§. qui uim.

c ¶ Annum. ſ.utilem, ut C.eo.l.fi.& l. res.& C.de noxa.l. pe.

d ¶ Quadrupli. Niſi in caſu quo agiē ad duplum tm̄, ut C.de paga.l.chriſtianis, quæ eſt huic contra. Sed illud eſt ſpeciale.

e ¶ Vtilis.i.efficax & directa. Vel dic ꝙ directa competit, quando plures res raptæ ſunt: ſed utilis, quando unum tm̄ bonum raptum eſt.i. una res rapta eſt. Et facit ad hoc ꝙ pluralis oratio.ſ. raptorum, trahaē ad ſingularem.ff.de cond.& demon.l.falſā.§ ult & ff. de nego. geſt.l.iij.§.negocia.ff.de pet.hær.l. regulariter.&.l.licet.

Actio ui bon. rapt. eſt duplex.

SYL.

¶ Quæri ſolet, cōiter ſuper hoc qđ dr̄ in fin.§.ꝙ ridiculū eſſet, ꝙ ille, q rapit, eſſet melioris cōditionis, q̄ ille, qui rē clam ſurripit. Contrariū uidemus: maior.n. pœna infligitur furibus q̄ raptoribus: cū in pœna furti manifeſti totum quadrup. ſit pœna, ī pœna aūt raptoris ſolū triplū eſt pœna. Ad hoc autem diuerſimode reſpōdetur. Quidam.n. cōcedunt, ꝙ maior pœna furibus q̄ raptoribus ꝑ l. infligiē. & non ſine cāa: uidelicet qa ſępius fit furtum q̄ rapina: unde ne hmōi maleficio impunito faciliꝰ talia facinora perpetrent ut unius pœna ſit metus multorum, ut C. ad.l.iul. repe.l.j. talis pœna pro furto maior q̄ pro rapina introducta eſt. Alii aliter dicentes reſpondēt, ꝙ qui in uno grauaē, in alio dēt releuari: unde pœna raptoris plus continet. Nā ſi criminaliter agiē cōtra eū, ſuſpendi debet. Vocar.n.lex raptores famoſos latrones.ff.de pęn.l.capitalium.§.famoſi. In furto aūt non debet aliquis mortē pati, ut in auth. ſed nouo iure.C.de ſer.fug. ꝓpea ſi conueniatur ciuiliter raptor, æquum eſt ut ei minor pęna infligaē q̄ furi. Dominus Guido literæ adhærens dicit, ꝙ qui in uno grauaē in alio debet releuari, ut ff.de iureiu.l.eum qui. Raptor.n. in hoc releuaē, quia ſi cum rapina deprehendaē, teneē ſolummodo ad triplum: ſed grauaē in hoc, quia non hēt remedium aliquod ſi non deprehendaē cum furto, quia ſemper teneē ad triplum: ſed fur in hoc releuaē, ꝙ ſi non deprehendaē cum furto, antequam deueniat ad locum deſtinatum, non teneē niſi in duplum: & iō in alio grauaē.ſ.ꝙ ſi deprehendaē cum furto, teneatur ad quadruplum. Et ſi dicat quis. qualiter pōt raptor non deprehēdi? Hanc qōnem habes ſufficienter ſolutā in gl.ſignata in iſto eodem.§. ſuꝑ illis uerbis, Siue cōprehendaē, ſiue nō. Alij ad hoc aliter reſpondent dicentes, ꝙ nunquam eſt melioris conditionis raptor q̄ fur: eo ꝙ ſemper poteſt actio. furti conueniri, ut ff.de fur. l. ſi uendi-

† alias ſʒ alias deſunt iſta uerba, & extra pœnam rei perſecutio eſt.

SYL. dero.§.cum raptor. Sed hic notandũ, ꝙ ſi fur furti manifeſti acti. conueniatur, in quadruplum condemnatur. Raptor quoque in quadruplum per ac. ui bon. rapto. condemnatur: & ſimiliter per actio. furti manifeſti punitur conuictus: & ita adhuc reſtat primum ꝙ plus uenit in actio. furti, q̃ in act. ui bon. rapt.

extra pœnã a rei perſecutio eſt, ſicut in actione furti manifeſti diximus: b ſed in quadruplo ineſt rei perſecutio: ut pœna tripli ſit, ſiue cõprehendatur c raptor in ipſo delicto, ſiue nõ. Ridiculũ d enim† eſt leuioris condõnis eſſe eũ, qui ui rapit, q̃ qui clam e amouet.

† alias eſſet.

a ¶ Extra pœnam. Repete, non. ut ſit ſenſus, ꝙ rei perſecutio non eſt extra pœnã, ſed in quadruplo &c.

b ¶ Diximus, ut ſupra tit. j. in ſi.

c ¶ Comprehendatur raptor. Sed quo modo poteſt raptor non deprehendi, cum dicatur eripere quaſi de manu auferre, ut ff. ne quis eum qui in ius. l. iiij. §. j. Reſpon. diſtingue animum auferentis: ut ſi erat animus ei palam & quaſi per uim auferendi, licet ibi neminem inueniat, tamen eſt raptor. Sed fur eſt, qui habet animum ut faciat clam, licet interdum deprehendatur, ex qua deprehenſione efficiatur manifeſtus, ut ſupra tit. j. §. primo uerſic. furtum autem uel a furuo. (Raptor & fur diſtinguunt.)

ADDITIO. Vult dicere gl. ꝙ manifeſtus ſemper tenetur ui bono. rapt. ſed non manifeſtus ita demum. ſi habuit animum &c. Aug.

d ¶ Ridiculum. Bene dixi, ſiue non. ridiculum enim &c.

e ¶ Qui clam. id eſt fur nec manifeſtus. Nam raptor tenetur in quadruplum, hic autem, ſcilicet fur non manifeſtus, in duplum tantum, uel triplum cum re: ſed qui palam furat certum eſt in plus teneri quam raptorem, cum in quintuplum cum re teneatur. Accurſius. (Raptor in minus tenet q̃ fur manifeſtus)

SYL. * ¶ Argutam differentiæ rationem affert Alciat. in l. Marcellus. ff. de uerbo. ſignifi. quia ex furto potuit maius damnum inferri domino, quippe qui niſi furem deprehendiſſet, neſciuiſſet aduerſus quem ius ſuum perſequeretur: raptor autem dominum latere non poteſt, & ideo leuius punitur.]

¶ Actio ui bonorum raptorum competit pro uiolentia dolo commiſſa: ſecus ſi rẽ ſuam bona fide rapuit: tamen raptor, ſi dominus eſt, cadit a dominio ſuo: ſi uero non eſt dominus, tenetur ad tãtundem, ſiue res fuerit mobilis, ſiue immobilis. Aret.

ADDIT. Et eſt ratio diuerſitatis ſecundũ Angel. quia raptor ſe exponit morti: & ideo cum incurrat maius periculũ in perſona, leuius punitur in pœna pecuniaria, argumen. l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de infa. Vel dic, quod ex rapina inducitur crimen publicum, & in hoc grauat, quia a quolibet de populo poteſt accuſari: ideo in alio alleuiatur, arg. l. eum qui. in princ. ff. de iureiur. Quare aũt in ui bon. rapt. prætor eandem pœnã in manifeſto & non manifeſto impoſuerit. cum lex. xij. tab. & ipſe prætor in furto diuerſas impoſuerit, dic eſſe rõnem propter eundem animũ rapiendi, qui ſemper requiritur.

SYL. ¶ Quia tamen Caſus figuratio facilis eſt: ratio. n. dubitandi erat, quia cũ maleficia ex affectu diſtinguant, ubi dolus malus & animus rapiendi non adeſt, ceſſare debet diſpoſitio. l. declarantis & punientis raptorem. qui ergo non ut alterius rem rapiat, ſed ut ſuam recuperet, rem propriam rapit, in bono. raptorum teneri debere non uidebatur. Cuius contrarium dicitur, non ꝙ ui bono. rapt. teneatur, ſed ꝙ amittat rem, & incidat in pœnas de quibus in text. ratio aſsignat in text. ibi, ſed ne dum talia excogitantur &c. non. n. decet. l. præbere materiam ſcandalis & rapinis, ut ergo remoueatur inconueniens, quod ſequi poſſet, qñ uiolenter propria auctoritate qs rẽ ſuã acciperet, ſtatutũ eſt, ut medio iudice rem ſuam recuperet agen-

lo, alias incidat in pœnas prædictas.]

a ¶ Quia tamen. Iſtud, quia, uidet̃ ſuper uum. Vel pone quia, pro ſed. Alij, ita tamen. & tunc eſt planior.

b ¶ Abſolui. ſ. ab actione ui bonorum rapt. iudicis ſui a, ut quidã dicũt: uel ipſo iure, ſecundũ Azo. † argu. ff. de publ. & uec. l. commiſſa. §. fi.

c ¶ Sed nedú. ꝓ tamẽ, ſcđm quoſdam: uel pone proprie.

d ¶ Inueniatur uia. Sic ſupra ti. j. §. unde illud.

e ¶ Conſtõnibus, ut C. unde ui. ſi quis in tãtã. & in alijs ſequẽtibus uſque in finẽ tituli: ſed hic proſequitur tm̃ tenorem illius. l. ſi qs in tãtã. ſup qua materia longum eſſet hic dicere, cum plures quæſtiones ibi notẽtur ſuper prædicta. l.

† alias ita tñ cõpetit &c. quæ lectio ꝓbabilior eſt.

† Et utraq; ꝓpoſitio eſt uera ſ. prima ſi fuerit in iudicio deducta itẽ ſecũda, ſi nõ fuerit deducta in iudicio, ut per do.

f ¶ † Cadere. repete, proſpectum eſt. & ẽt ibi præſtare. nec eſt neceſſe ponere, cogitur, uel debet: quæ uerba nõ inuenies in libris emendatis.

† Hæc gl. non eſt Acc.

g ¶ Res ſoli. proprie: quandoque tamen improprie, ut C. de actio. emp. l. ij. Sed rei mobilis dicitur occupatio, licet etiam quandoque immobilia dicantur occupari, ut C. de rei uendicatio. l. domum.

¶ † Quia tamen [a] ita competit hæc actio, ſi dolo malo qs rapuerit. Nã qui aliquo errore ductus rẽ ſuã eſſe exiſtimans, & imprudens iuris, eo animo rapuerit, quaſi domino liceat ẽt per uim rem ſuam auferre a poſſeſſoribus, abſolui [b] debet. Cui. ſ. conueniẽs eſt nec furti teneri eũ, qui eodem hoc animo rapuit. Sed [c] nedum talia excogitantur, inueniatur [d] uia, per quam raptores impune ſuam exerceant auaritiam, melius diualibus conſtitutionibus [e] hac parte proſpectum eſt, ut nemini liceat ui rapere, uel rem mobilẽ, uel ſe mouentem, licet ſuam eãdẽ rem exiſtimet: ſed ſi quis contra ſtatuta principum fecerit, rei quidẽ ſuæ dominio cadere: [f] ſin aũt aliena res ſit, poſt reſtõem eius ẽt æſtimationẽ eiuſdem rei præſtare. Quod non ſolũ in mobilibus rebus, q̃ rapi poſſunt, cõſtitutiones obtinere cenſuerunt, ſed ẽt in inuaſionibus, quę circa res ſoli [g] fiunt: ut ex hac cauſa ab omni rapina homines abſtineant.

¶ Actio ui bonorum raptorũ non ſolũ cõpetit illi, qui dominiũ hẽt in re, ſed ẽt illi, qui hẽt aliquod ius: & illud ius æſtimatur. Aret.

¶ Sane in hac actione [h] non utique † expectatur rem in bonis [i] actoris eſſe: nam ſiue in bonis ſit, ſi-

¶ Sane in hac actio. Caſus. Dubitatioñẽ faciebat principium huius tituli, dum dicit̃, Qui res alienas rapit. uidebatur enim exigi in pœnalibus. ut uerba. l. in potiori ſignificatu intelligerentur, ita ꝙ ſi res rapta nõ erat mea ꝓpria & de bonis meis, nõ competeret mihi actio bono. rapto. Cuius cõtrarium dicit̃: quia hæc actio non dat̃ reſpectu dominij, ſed reſpectu intereſſe, ut actio furti. Iccirco omnibus, quorum intereſt, competit & dat̃ a. l. non ad rẽ, ſed ad ius quod in re illa rapta competebat, ut dr̃ in text.]

h ¶ Sane in hac actione, ſ. ui bonorũ raptorum.

i ¶ In bõis idest i dominio; ut ff. de acquir. rer. domi. l. rem in bon. & l. ſtatuas. & ff. de uerb. ſign. l. bonorum appellatio. Vel ſi etiam bona fide poſsideantur, idem eſt.

† alias ſpectat̃. Rẽ eẽ ĩ bõis & ex bõis differũt

* ADDITIO. Quid ſit in bonis, Vlp. in titulis tit. j. elegantiſsime docet his uerbis. In bonis tm̃ alicuius ſeruus eſt, uelut hoc modo. Si ciuis R. a ciue Ro. ſeruum emerit, iſque traditus ei ſit, neque tamen mancipatus ei, neq; in iure ceſſus, neque ab ipſo anno poſſeſſus ſit, nam quamdiu horum quid

fiat, is ſeruus in bonis quidem emptoris eſt, ex iure quiritum autem uenditoris eſt.

a ¶ Ex bonis ſit. Vt ſi aliquid ius habeat, ut ſtatim per exempla probat.

b ¶ Hæc actio. ſ. ui bonorū raptorum.

c ¶ Depoſita. Promiſſa cuſtodia a depoſitario, ut ſupra ti. j. §. antepen. Vel etiā promiſit culpā, ut ſequit. Vel ēt ſi pretiū acceperit de poſitionis, non tamen quaſi mercedē, tenet, ut ff. eod. l. ij. §. dicet aliqs, alioquin eſſet locatio, vt. ſ. mand. §. fin. ADDIT. Dic ut habetur i. l. nālis §. ij. ff. de p̄ſcrip. uer. & fact. l. j. §. ſi quis ſeruū. ff. depoſit. Aug.

ue non, ſi tamen ex bonis [a] ſit, locū hæc actio [b] habebit. Quare ſiue locata, ſiue commodata, ſiue ēt pignorata, ſiue depoſita [c] ſit res apud Titiū, ſic ut interſit eius eam rem per uim nō auferri (ueluti ſi i depoſita re culpam quoque promiſit) ſiue bona fide poſſideat, ſiue uſumfructū quis habeat in ea, uel quid aliud iuris, ut interſit eius nō rapi, dicēdū eſt ei cōpetere hanc actionē: nō ut dominium [d] accipiat, ſed illud ſolū, quod ex bonis eius, qui rapinam paſſus eſt, ideſt, quod ex ſubſtantia eius ablatum eſſe ꝓponatur. Et generaliter dicēdum eſt, ex quibus cauſis furti actio competit in re clā facta, ex eiſdem cauſis oēs hēre hanc actionem.[e]

¶ De lege Aquilia.

¶ Qui occidit ſeruum alienum, uel pecudem alienam, tenetur ex primo capite legis Aquiliæ, ad eorum æſtimationē, quanti plurimi fuerint ab anno retro. Et pecudis appellatione continentur animalia domeſtica, quæ gregatim paſcuntur.

Damni iniuriæ actio [f] conſtituitur p. l. Aquiliam:

d ¶ Dominium ideſt dominij æſtimationem, ut ff. quod met. cau. l. ſi mulier §. qui poſſeſsionem. & ff. uti poſ. l. pen. §. fin.

e ¶ Hanc actionem. facit. ff. ui bon. rapt. l. ij. §. & generaliter.

¶ De lege Aquilia. ¶ Poſt maleficium rapinæ ſequit de damno, quod per legē Aquiliam punitur. Accur.

Damni. ¶ Totus iſte tit. diuiditur in duas partes. & primo tractat de primo capite legis Aquil. Secundo tractat de tertio capite. Secunda ibi (Capite tertio.) Item prima ſubdiuidit: quia primo ponit uerba primi capitis legis Aquil. Secundo illa interpretat. Secunda ibi (Quod autem non.) Item ſecunda princ. ſubdiuidit in duas partes: nam primo ponit uerba, ſecundo interpretat. Secunda ibi (Itaq; ſigs.)

¶ Damni iniuriæ. Caſus. Literaliter eſt figurandus, quia text. primo ponit uerba primi capitis. l. Aqliæ. ſecūdo, quia poterat eſſe dubitatio ꝓpter uerbū quadrupedē. exponit de quibus quadrupedibus intellexerit: & dicit ītellexiſſe de iis. q̄ gregatim paſcunt, & exēplificat. Not. colligit hic Angel. Are. SYL.

f ¶ Damni iniuriæ actio, ideſt actio legis Aquiliæ, quæ competit pro damno dato. i. deſtructione alicuius rei facta (j). nam ſic dicitur damnum diminutio patrimonii, ut ff. de damn. infec. l. iij. ſi autem rem alterius ſurriperes, licet uidearis damnum inferre, tamen non infers tale, ꝗ per hunc tit. tenearis, ſed actione furti, ut ff. eo. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi oliuam. & §. idem & in ſylua.

ADDITIO. (j) Not. differentiam inter actionem furti uel bo. rap. & hāc i quia actio furti uel bono. rapt. competit, quando rem meam tecum aſportas: ſecus quando occidis uel deſtruis, quia ~~nunc competit hæc actio licet utroque~~

cuius primo capite [a] cautũ eſt, ut ſi quis alienum hoĩem, alienamue quadrupedẽ, q̃ pecudum numero ſit, iniuria [b] occiderit, [c] quanti ea res in eo anno [d] plurimi [e] fuerit, tm̃ dño [f] dare damnetur. Quod aũt non p̃ciſe de quadrupede, ſed de ea tantũ q̃ pecudum numero ẽ, cauetur, eo ptinet, ut neque de feris beſtiis, neq; de canibus cautum eſſe ĩtelligamus: ſed de iis tm̃, q̃ gregatim proprie paſci dicuntur: quales ſunt equi, muli, aſini oues, boues, capræ. De ſuibus quoq; idẽ placuit, nã & ſues pecudum appellatione cõtinẽtur: quia & hi gregatim [g] paſcuntur. Sic deniq; & Homerus ĩ Odyſſea ait, ſicut Aelius Martianus in ſuis † Inſtitutionibus refert, [h] † κλαγγῃ δ' ἄσπετος ὦρτο συῶν αὐλιζομενάων.

¶ Quo ad legẽ Aquiliam iniuria dr̃ occidiſſe, qui dolum uel culpã cõmiſit occidẽdo: quoniam in actione legis Aquiliæ uenit leuiſſima culpa. Caſus uero occidentem excuſat.

¶ Iniuria [i] autem occidere intelligĩ, qui nullo iure occidit. Itaque qui latronẽ [k]

tunc compétit hæc actio: licet utroque modo ſit damnum, & ſic diminutio pr̃imonij: quod bene no. Ang.

a ¶ Primo capite. habebat.n.hæc tria capita ſiue capitula: & de primo capite dr̃ hic. Secũdum aũt nõ eſt in uſu. De tertio dr̃ infra e.§.caput ſecundũ &.§. capite tertio. &.ff. eo.l. ij. Acc.

b ¶ Iniuria i.nõ iure, ut infra eod. §. iniuria.

c ¶ Occiderit.no. occiderit. nam ſi alio mõ leſerit, ex tertio capite agĩ, vt infra eod. §.capite tertio.

d ¶ In eo anno.ſ. præterito.

e ¶ Plurimi. Habita æſtimatione non ex affectione ſingulorum, ſed communi æſtimatione, ut ff. eo. ſi ſeruum meum.

f ¶ Domino, ut ff.eo. item Mela.§.legis.uel quaſi domino, ut fructuario, uel alij, qui habet ius in re, ut ff.eod.item Mela.§.fi.&.l. ſeq.

g ¶ Gregatim paſcunĩ. Facit.ff. de le. iij.l.legatis ſeruis.§.pecoribus.

Græci expoſitio.

h ¶ Refert. Illud carmen græcum ex Odyſſea Homeri deprõptũ.ſ. Clangi daſpetos ortos ſyon aulizomenaon. latine exponiĩ per hæc uerba: Grunnitus autem ingens excitabaĩ ſuum ſtabulantium. Clangi enim eſt grunnitus. daſpetos.i.aũt ingens. Eſt enim ibi una colliſio uocalium, in q̃a hæc particula, autem, includiĩ. orto. excitabaĩ. ſyon.i. ſuum ſiue porcorum. aulizomenaon.i. ſtabulantium, ſiue qui ſimul in ſtabulo includebantur: quod raro fit in animalibus diuerſi paſtus.

¶ Iniuria autem. Caſus. In declaratione terminorũ nõ ponit niſi literaliter: tñ potes dicere rõnẽ dubitãdi eõ q̃a uerbũ, iniuria, aliter accipi ſolẽt. l.j. in princ. ff. de iniur. Rõ aũt decidẽdi colligiĩ ex eadẽ. l. j. ubi hr̃, q̃ uerbũ, iniuria, quãtũ attinet ad legẽ Aquiliam, diuerſo modo intelligitur, quã regulariter intelligaĩ: & ſic ex eadem. l. utrãque rõnẽ potes ſumere. & no. q̃ ſola culpa ſpectatur, ut quis teneaĩ l. Aquilia, & quod ſupra culpã eſt, ueluti dolus.] SYL.

† alias cõſtitutionibus.

* † Vide Alc. li. Præter. ij.tit.de le.iij. & hunc locum aliter legendũ eſſe exiſtimat.

i ¶ Iniuria. facit.ff.eo. ſed & ſi quemcunque.§.iniuriam.

ADDIT. Ex quo textu not. differentiam inter hanc actionem, & actionem iniuriarum: quia in illa non ſufficit culpa, ſed requiritur contumelia & dolus. Eſt & alia differentia: quia in hac agitur ad damnum: ſed in actione iniuriarum agitur ad uindictam, & ſapit inſtar cauſæ criminalis, ut ff. de iniur.l. prætor edixit.§.j.

Fur nocturnus occidi põt, ſed nõ diurni.

k ¶ Latronem. Scilicet diurnum, ut tamen clamet. & ille ſe defendat: ſed furem nocturnum etiam ſi ſe non defendat, ut hic ſubijcit, & ff. eodem.l. iiij. Accur.

¶ Pro reſolutione huius.q. quam ego SYL.

inſidiatorem occiderit, nō tenet̄: utiq; ſi aliter periculum effugere non pōt. Ac ne is quidē hac lege tenetur, qui caſu occidit: ſi mō culpa eius nulla inueniat̄, nā alioquin[a] † nō[b] minus ex dolo q̄ ex culpa quiſq; hac. l. tenetur. Itaq; ſi quis dum iaculis ludit, vel exercitatur, tranſeuntem ſeruum tuum traiecerit, diſtinguitur.[c] Nā ſi id a milite ī eo cāpo, ubi ſolitū ē exercitari, admiſſum eſt, nulla[d] culpa eius intelligitur. Si alius tale quid † admiſit, culpæ reus[e] eſt. Idē iuris eſt de milite, ſi in alio loco, quàm qui ad exercitandum militibus deſtinatus ē, id admiſerit.

¶ Ex qualitate loci iudicatur dānum datum dolo uel culpa ī cidenti. h. d. Vel ſic: In putante dr̄ adeſſe culpa, quando diligētia potuit prouidere, & non fecit.

¶ Item ſi putator[f] ex arbore deiecto ramo ſeruum tuum trāſeuntem occiderit, ſi prope uiā publicam aut uicinalem id factū eſt, neq; † proclamauit, ut caſus euitari poſſet, culpæ reus ē: ſed ſi proclamauit, nec ille curauit ꝑcauere, extra culpā eſt putator. Aeq; extra culpam eē ītelligit̄, ſi ſeorſum a uia forte uel in medio fundo cedebat, licet nō proclamauit: [g] quia ī eo

ſate examinaui in. l. ut uim. ff. de iuſt. & iur. in glo. dicas, ꝙ quando quæritur an pro defenſione rerum liceat hominem occidere, ꝙ non licet, cum non reperiatur hoc permiſſum, alio non concurrente: ſed quando ego uideo res meas exportari, tunc ſi in defenſione rerum īcido in periculū, quia fur uult ſe defendere gladio uel offendere, tunc nō ꝑꝑ periculū rerum, ſed per ſonæ offendere licet: & ideo bene in text. noſtro duo ponunt̄, quæ hoc miſerunt, ſcilicet latronē & inſidiatorem: & ita teneas, quia hæc eſt ueritas ut ibi oſtendi, quam uis communis opi. doc. ſit ꝙ pro defenſione rerum ſit licitum homicidium.

† alias non minus q̄ ex dolo ex culpa &c.

† alias admiſerit.

a ¶ Alioquin. Si culpa interueniat.

b ¶ Non minus. i. non plus ex dolo q̄ ex culpa, cum & leuiſsima culpa in hāc actionem ueniat, ut ff. eod. l. in. l. ij. (j) Vel proprie lege, & conuerte literam: non minus &c. i. non minus ex culpa q̄ ex dolo. ſic & alias. ff. de pact. l. iuriſgen. §. pactorum. & C. de ſecun. nupt. l. cum apertiſsime. & ff. de pign. Paulus §. domus. & eſt figura † hyperbaton, ſecundum Ioan.

† alias hyſterō ꝓterō.

SYL. ¶ Hæc gl. eſt contraria glo. in. d. §. pactorum. & in. d. l. cū apertiſsime. ubi dicit, ꝙ eſt hyſteron proteron.

ADDIT. (j) Pone exēplum ſecundū Ol. in leuiſsima, ſi Titius aggredit̄ te, tu reſiſtis: uenit alius ad diuidendum uos, & tu reſiſtendo uolens percutere aggreſſorē, percuſſiſti mediatorē, teneris, ut l. ſcientiam. §. qui cū aliter ff. eo. Ang.

c ¶ Diſtinguit. Verum commiſerit dolo uel culpa, uel non.

d ¶ Nulla. culpa. niſi data opera factum eſt, ut ff. eo. l. itē ſi obſtetrix: in fi. & l. nā ſicut.

e ¶ Reus ē. Quia hoc nō eſt ei deputatum. arg. in authen. ut ij qui ob. ha. ſe per. res mi. §. ſi uero tacuerit. colla. vj. & ff. eo. l. idem iuris. in fi.

† alias ꝓclamauit.

SYL. ¶ Itē ſi putator. Caſus. Literaliter figuratur in text. cuius ratio eſt manifeſta, quia cum in. l. Aquilia propter culpam quis teneatur, culpa eſt quod diligēter præuideri potuit, & non eſt prouiſum: aut tunc denunciatum eſt, cum periculum euitari non poteſt. quæ fuit ratio Mutij, ut habetur in lege ſi putator. ff. eodem.]

f ¶ Putator. i. qui putat uites in arboribus poſitas, ut in quibuſdam terris ſunt: uel etiam ipſas arbores: nam & arbores putantur. Putator.

g ¶ Licet non proclamauit. Niſi forte

loco nulli extraneo ius fuerat verſandi.

¶ Si medicus ſerui curationem relique rit, aut imperite curauerit, lege Aquilia tenetur. Aret.

¶ Præterea ſi medicus, qui ſeruum tuũ ſecuit, dereliquerit curationem eius, & ob id mortuus fuerit ſeruus, culpe reus † erit. Imperitia [a] † quoque culpæ annumeratẽ: ueluti ſi medicus ideo ſeruum tuũ occiderit, quia male eum ſecuerit, aut perperam ei medicamẽtum dederit.

¶ Si mulus uel equus propter imperitiam uel imbecillitatem mulionis uel equitantis ſeruum alterius occiderit, tenetur mulio vel equitans. l. Aquilia. h. d.

Ang. Aret.

¶ Impetu quoq; mularum, quas mulio pp imperitiam retinere non potuit, ſi ſeruus tuus oppreſſus fuerit, culpę reus eſt mulio. Sed & ſi † propter infirmitatẽ [b] eas retinere nõ potuerit, cum alius firmior eas retinere potuiſſet, ęque culpa tenetur. Eadem placuerunt de eo quoq;, qui cũ ęquo ueheretur, [c] impetum eius aut ꝓpter infirmitatẽ, aut propter imperitiam ſuam retinere non potuerit.

¶ Actio legis Aquiliæ eſt pœnalis: quia æſtimatur quãti plurimi ualuerit ab anno retro: & iõ nõ trãſit contra hæredes. Ang. Aret.

¶ His autem uerbis

SYL. dolo, ut. ff. eo. ſi putator.

¶ Præterea ſi medicus. Caſus. Clarus eſt, & rõ aſsignatur in text. Culpa enim facit quem teneri. l. Aquil. imperitia autem culpæ annumeratur, & negligentia nõ minus. Nota medicũ, qui ſuſcepit curationem, teneri etiã ad proſequẽdã curationem. Item ꝙ non proſequẽdo dr̃ in culpa. Item ꝙ imperitia culpa eſt: intellige hoc præſertim i ijs, qui profitentur ſe ſcire aliqd, quod ignorant.]

a ¶ Præterea. Imperitia. Facit. ff. de re. iu. l. imperitia. & ff. loc. ſi quis fundum. §. celſus. & §. ſi quis uitulos. & ff. de ſuſpec. tut. l. tutor quoq; §. fin.

SYL. ¶ De hoc ui de Fel. in c. tua nos. de homic. ubi ponit an & quando medicus teneatur de imperitia & ad quid teneatur.]

ADDITIO. In iſto caſu medicus non tenetur de ſica. quia illa lex requirit dolum, ut lege prima. C. de ſica. iun cta. l. in. l. ff. eodem tit. Et not. ſingulariter leges per gloſſ. allegatas. quia probant non tantum in literatis, ſed in hominibus aliquod artificium profitentibus: quia aſſerere uidentur ſe eſſe peritos in illo miniſterio. Et ſic imperitia aſcribitur culpæ etiam uſquẽ ad captarum uel uitulorum cuſtodem. Aret.

SYL. ¶ Impetu quoque. Caſus & notabilia clara ſunt, totum enim, quod tendit ad culpã facit quem teneri. l. Aquilia: & ſicut imperitus & ſic imbecillis in doctrina eſt in culpa, profitendo eam artẽ † quam ignorat: ita imbecillis mulio eſt in culpa, quia debuit præcogitare caſum quem præuidere potuit.

b ¶ Infirmitatem. Non enim debet infirmitatẽ ſuam in alterius læſionẽ conuertere, ut. ff. eo. idẽ iuris. Acc.

ADDIT. Dic hoc uerum in infirmitate antiqua: nam ſecus ſi in itinere ſuperuenerit infirmitas, qa nõ tenetur cum non fuerit in culpa, ut. l. ſi ex plagis. §. in cliuo. ff. eo. Arc.

c ¶ Veheretur. Puta in rheda, uel uehiculo, uel etiam ipſo equo.

ADDITIO. Intelligas tamen iſtũ text. quando talia animalia dant damnum ſecundum naturam ſui generis: ſi autem contra naturam ſuam, agitur actione in factum de pauperie, ut ff. ſi quadrupes pau. feciſ. dica. l. j. §. itaque. Aretinus.

† alias eſt.

† Concor. cũ hoc tex. c. ſi culpa. cum glo. ſup uer. ĩperitia. extra de iniu.

† alias per.

¶ His

§ Y L. ¶ His aũt uerb. Caſus. Poteſt figurari ponendo rõnem dubitandi ex uerbis l. Aquiliæ, de qua in princ. qua cautum uidebaẽ, ut quis dati damni aut iniuriæ pœnas lueret: itaque uidebaẽ occiſo ſeruo uel quadrupede, ꝙ ad id teneretur tm̃ occidens, quod dãni datum eſſet. cuius contrarium decidiẽ non aliqua rõne, ſed tm̃ uolũtate ſtatuentium extẽdẽtiũ uerba l. Aqliæ ex ꝓſumpta mente: q̃ mens, ut dixi, non hẽt rõnẽ niſi pœnam, ut j. §. ſequ. in prin. q̃ in pęnam induxerunt ut non ſolũ damnũ datũ reſarcireẽ, ſed ẽt id reſtitueret, quod ualuiſſet res occiſa eo anno: quę conſtitutio cũ poſitiua ſit, ut oẽs aliæ pœnæ, nõ habet in ſe ſpecialem rõnem: & hoc eſt quod dixit tex. qua rõne creditum eſt pœnalem eſſe huius l. actionem. No. collige ut per doct. hic.]

legis, Quanti id [a] in eo anno plurimi fuerit. illa ũba exprimitur, ut ſi quis hominẽ tuũ, qui hodie claudus, aut mancus, aut luſcus erit, occiderit, qui in eo anno ĩteger aut pretioſus fuerit, non tanti teneatur, quãti hodie erit, ſed quãti in eo anno plurimi fuerit. Qua rõe creditũ eſt pœnalem eſſe huius legis actionẽ: quia non ſolum tanti quiſque obligatur, quantum damni dederit, ſed aliquando lõge pluris. Idq; conſtat in hæredem eam actionem non tranſire: [b] quæ tranſitura fuiſſet, ſi ultra damnum nunquam lis æſtimaretur. [c]

¶ In actionẽ legis Aquiliæ non ſolum u[illegible] æſtimatio rei, ſed ẽt æſtimatio extra rem. h. d. Aret.

¶ Illud non ex uerbis legis, ſed ex interpretatiõe placuit, non ſolũ perẽpti corporis æſtimationem habendã eſſe ſecũdũ ea q̃ diximus, [d] ſed eo amplius, quicqd præterea perempto eo corpe dãni uobis illatum fuerit: ueluti ſi ſeruum tuũ hęredẽ ab aliquo inſtitutum antea quis occiderit, quàm is iuſſu tuo hẽditatem † adierit: nam hæredita- † alias adiret.

a ¶ Quanti id in eo anno. materialiter hæc uerba ponunẽ: & habes ea ſ. eo. ti. in princ.

b ¶ Non tranſire. Niſi ex damno locupletior factus eſſet, ut ff. eo. inde Neratius. §. hanc actionem.

c ¶ Aeſtimaretur. Opponiẽ de eo, qui hodie plurimi fuerit quàm olim, & occiſus eſt ab aliquo. Nam non vr̃ in hoc caſu eſſe pœnalis hæc actio: ergo uidetur tranſire debere in hoc caſu ad hæredes. Sed non ſequitur: licet enim reperiatur in hoc caſu ꝙ nõ ſit pœnalis, tñ non eſt apta nata ut tranſire debeat: ut in hoc exemplo: aliquis non uidet uel non ridet actualiter, tñ eſt aptus ridere uel uidere naturaliter, ut argu. ff. de aqua quoti. & æſti. l. j. §. quotidiana. & ff. de flu. l. j. §. itẽ fluminum.

§ Y L. ¶ Præterea dici põt, ꝙ non trãſeat ad hæredes ex eo, q̃a eſt ex maleficio ut j. de perpe. & temp. act. §. non omnes aũt.] ADDIT. Et ſic inſpicimus, ꝓpriã & primæuã nãm actionis, & ſcd̃m illam iudicamus, non autẽ ſecũdum accidentalẽ. facit qđ no. gl. in l. ſi creditori. ff. de leg. j. quãdo actio ſubrogaẽ, & capit naturã alterius, intelligiẽ ſecundum naturam ordinariam & propriam & primæuam. quod nota.

¶ Illud non ex uerbis legis. Caſus. § Y L. Ita figurari põt prout exemplificaẽ in tex. dubitabatur tñ ex eo, quia in l. Aqlia tm̃ cauebaẽ damnum dantem teneri quanti plurimi homo uel animal occiſum eo anno fuerit, & in pœnis non vr̃ facienda extenſio, reg. in pœnis de reg. iur. cuius contrariũ dicit, & fateẽ Imperator, ꝙ non ex uerbis, ſed interpretatione l. introductum eſt hoc ex eo quia cũ damnum reſarciendum ſit, non põt dici non eſſe illatum damnũ extra rem ẽt, ſecundum deciſionem huius tex.]

d ¶ Diximus. per totum hunc tit.

a ¶ Nā hæreditatis. in lege enim Aquilia damnum conſequimur: & amiſiſſe dicimur quod aut cōſequi potuimus, aut erogare cogimur, ut ff. eo. l. proinde ſi ſeruum occidiſti. & l. ſeruum meū.

b ¶ Vel ex comędis. q. cantabāt de comædia, & unus ſine alter o cantare neſciebat.

c ¶ Qui ſuperſunt. facit arg. cōtra ff. de act. emp. ſi ſterilis. §. cū ꝑ uenditorē. † & de peri. & commo. rei uen. l. ſi.

¶ Liberum. Casus Non eſt niſi literaliter figurandus in tā clara regula. Quoties enim ſeruus meus iiuria & dolo occiſus eſt, poſſum nedum agere ciuiliter ad dānū ex l. aquilia. ſed ēt poſſū agere & accuſare ex l. Cor. de ſica. nō tñ ſimul proponēdo, ut dr in gl. & declarat & limitat Bar. in l. j. C. qñ ciuilis actio. quæ nota.]

† Solue ꝙ ibi in contractu, hic

SYL. in delicto, in quo uenit oē interesse, ff. de fur. l. in ficiādo. §. j. & ibi B. ff. de cō di. fur. l. iij. & ff. de ui & ui arma. l. in interdicto. & ad iſtū text. facit lex apud Iulianum. j. ff. de le. j. ubi poſt mortē, & ſic poſt delictū hæres tene

tis[a] quoq; amiſſæ rōnem eſſe habendam conſtat. Item ſi ex pari mularum unā: uel ex quadrigis equorū unum quis occiderit: uel ex comœdis[b] unus ſeruus occiſus fuerit, non ſolum occiſi ſit æſtimatio, ſed eo amplius id quoq; computatur, quanti depretiati ſunt qui ſuperſunt.[c]

¶ Actio legis Aquiliæ non ſolum ciuiliter ſed ēt criminaliter poteſt intentari h. d. Ang. Are.

¶ Liberum aūt eſt, ei, cuius ſeruus occiſus fuerit, & iudicio priuato legis Aquiliæ dānū[d] perſequi, & capitalis criminis[e] eum reum facere.

¶ Caput ſecundum legis Aquiliæ in uſu non eſt.

d ¶ Damnum. ſ. quanti fuerit in anno retro, ut ſupra eo. in priu.

e ¶ Capitalis criminis. ſ. legis Corneliæ de ſica. ut ff. eod. l. inde Neratius. §. ſi dolo ſeruus. & §. ſed & ſi. Nam & pro ſeruo occiſo ea. l. agitur ut pro libero, ut ff. ad l. Corne. de ſicar. l. j. §. j. donec tñ agitur una, non poterit agi reliqua ut ff. de publi. iudic. l. iij. & ff. ui bono. rapto. l. j. §. j. ſed peracto uno aget reliquo, ut C. quando ciu. actio præiudi. crimi. l. j. & ff. ui bon. rap l. ij. §. j.

¶ Limita, niſi fuerit ſecura ſnīa abſolutoria, ſecundū Bar. in l. j. C. qñ ciu. act.]

¶ Ex tertio capite legis Aquilię compe tit actio pro alio damno [illegible] mortis illatione, & pro omni re in quam citra mortem damnum datum ſit: & ſit æſtimatio quanti plurimi fuit a triginta diebus ſupra. Are.

¶ Capite tertio de omni cętero damno[f] cauetur. Itaq; ſi quis ſeruum, uel eam quadrupedē, q̄ pecudum numero eſt, uulnerauerit, ſiue eā quadrupedem, quæ pecudū numero non eſt, ueluti canē aut feram beſtiam uulnerauerit, aut occiderit, hoc capite actio conſtituitur. In cæteris quoq; oībus animalibus, item in omnibus rebus, q̄ anima carent, damnum per iniuriā

¶ Capite tertio. Caſus ſiguratio ī declaratiōe ternimorū non ponitur præſertim cum tex. ſeipſum exēplificet. Pone igitur ſecundū exēpla tex. literaliter: & rō huius capitis eſt natu lis, ut culpa damnum datum ab eo reſarciatur, q damnum dedit: cum alteri per alterum, non debeat iniqua conditio inferri. dum uero reſtringitur æſtimatio dāni ad triginta dies (ut dixi) nō hēt aliquam ſpecialē rōnem, niſi uoluntatē plebis ſancientis not. quid continetur in tertio c. legis Aquiliæ, quia in eo agitur de oī damno præter mortē. Itē quid contineat appellatione uerbi, rūpere. Itē ꝙ ita dolus uel culpa exigit in hoc capite, ſicut in primo. Itē ꝙ plus delinquens plus punitur. Itē ꝙ l. quantūcunque pœnalis habens plura capitula cenſetur repetere in ſequēti quod dictum eſt in præcedenti.]

tur nō ſolū ad ſeruum SYL. mortuū ſed etiā ad hǣditatē, in qua erat inſtitutus. l. ſi ſeruū ff. de uer bo. obl. ſ prin.

f ¶ Cætero damno. Quod. ſ. non contineī in primo capite, ut ſ. eo. in priu.

datum,hac parte nin dicatur. Si quid.n. uſtum, aut ruptũ, aut fractum fuerit, actio ex hoc capite conſtituitur: quanquam poterat ſola rupti [a] appellatio in oẽs iſtas cauſas ſufficere.[b] Ruptum.n. intelligitur, quod quoquo modo corruptum eſt. Vnde non ſolum fracta, aut uſta, ſed ẽt ſciſſa, & colliſa, & effuſa, & quoquo modo perẽpta, atque deteriora facta, hoc uerbo continentur. Deniq; reſponſum eſt, ſi quis in alienũ uinum aut oleum, id miſcuerit, quo naturalis bonitas uini aut olei corrumperetur, ex hac parte legis Aquiliæ eum teneri. Illud palam eſt, ſicut ex primo capite ita demũ quiſq; tenetur, ſi dolo aut culpa[c] eius homo aut quadrupes occiſus occiſave fuerit, ita ex hoc [d] capite, de dolo aut culpa, & de cætero dãno [e] quenque teneri. Ex hoc tamen capite nõ quanti in eo anno, ſed quanti in diebus triginta [f] proximis res fuerit, obligatur is, qui damnum dederit. Ac [g] † ne (plurimi) quidem uerbum adiicitur: ſed Sabino recte placuit perinde habendã æſtimationem, ac ſi etiam hac parte (plurimi) uerbum adiectum fuiſſet: nam plebem Romanam, [h] quæ Aquilio Tribuno † interrogante hanc legem tulit, contentam fuiſſe, quòd prima parte [i] eo uerbo uſa † eſſet.

a ¶ Rupti. Quod uerbum eſt legis tertij capitis.

b ¶ Sufficere. Sed non eſt nouum, ut ſpecialiter quibuſdam enumeratis generaliter ſubiciatur uerbũ, in quo ſingula cõplectant, ut ff. eo. ſi ſeruus ſeruum. §. iuquit lex.

c ¶ Culpa. Et leuiſsima. ut ff. eo. l. in l. Aquilia & leuiſsima. alias non, ut i. eo. §. iniuria.

d ¶ Ex hoc capite. ſ. tertio, quod eſt loco ſecũdi.

e ¶ Dãno. i. damno dato in cæteris rebus.

f ¶ Triginta. Sʒ quare minus ſpaciũ in tertio capite quàm in primo apponit? Rñd. quia in primo grauius deliquit & iõ grauius punit, ut ff. de offi. præſ. l. diuus. & melius facit lex p̃cedẽs.

g ¶ Ac ne plurimi quidem uerbum adiicit. i. non eſt poſitum in hoc tertio capite.

h ¶ Plebem Romanam Ergo eſt plebiſcitum: quod eſt uerum, ut ff. eod. l. j. & ſupra de iure natu. §. plebiſcitum.

i ¶ Prima parte. Quæ enim in præfationibus dicũtur, in contractibus repetita eſſe creduntur, ut ff. de uerb. obl. l. Titia. §. idem reſpondit. & l. qui ſic. & ff. de reb. dub. l. fi. & C. fami. her. l. quoties. & ff. de condi. inſti. l. cum ſeruus. & ff. de actio. emp. l. ſi uenditor hominis, & ff. de contrahen. emp. qui fundum. j. & de leg. iij. l. in repetendis. & de cõdi. & demon. l. auia. & l. libertis. & ff. de lega. ij. l. Latinus. & ff. de fun. inſtruc. l. iij. & l. Seie §. Caio. & ff. de pact. dot. cũ pr̃. Sed argu. cõtraria ſunt. ff. de annu. leg. l. Seio. §. pe. & ff. de fideicom. lib. l. fi. §. fi. & ff. de hær. inſti. l. item qđ Sabinus. ſcđm Ioan.

¶ Aduerte plura circa hanc gl. Primo ꝙ glo. in d. l. cum ſeruus. ſignat hũc text. pro contrario. Scđo ꝙ d. l. Latinus. potius facit in cõtrariũ: qa ibi nõ cenſetur facta repetitio fidei cõmiſſi niſi a rogãte. cõtrario ſenſu, ut p Bar. ſicĩ ſumma, & adde l. ſeruo alieno. §. eſt. ij. ff. de lega. ij. Item & tertio, ꝙ illa l. fi. non facit. eſt tñ contra l. ſub condõne. ff. de hær. inſti. & l. Iulius paulus. ff. de cond. & demon. Sol. ut per glo. in d. l. auia.] SYL.

† alias nec.

† alias rogante.

† alias eſt.

¶ Cæterum placuit. Ca[illegible]. Non figuratur niſi literaliter, cum declaret in quibus caſibus detur directa, in quibus utilis & ſic dicitur: quòd qui ſuo corpore damnum dat, directa actione l. Aquiliæ tenetur, quia incidit in uerba legis SYL.

q̃n uero non corpore datum damnum eſt, ſed cauſa corpus fuit damni illati, quia tunc non uerba l. offendunt, ſed mens ipſa, quia credendum eſt.l. q̃ tm̃ damnum conſiderauit, uoluiſſe damnũ & effectũ reſpicere, non modum: ió datur utilis actio ex mẽte l.Aquiliæ. quoties aũt mentra dãda vr̃,& damnũ datũ eſt, ut in ult. exemplo, tũc dat̃ actio ĩ factũ ad intereſſe eius cui damnum illatum eſt. q̃ notanda ſunt.]

Damni dãs cauſam dãnum dediſſe uidetur.

a ¶ Mortuus.Quia qui o.caſionem dãni dat,dãnum dediſſe vr̃,ut ff.eo.l. qui occidit. §.ĩ hac quoque actiõe. ADDIT. Tu dic ſcd̃m Flor. ibi, ꝙ aut quis dat operam rei licitæ, & adhibet illã diligentiã,quã põt: & tunc non tenetur de ijs, q̃ poſteã ſequunt̃ ut d.§.ĩ hac. in fi. ſecus ſi nõ adhibeat diligentiã, aut det operam rei illicitæ: quia tenet̃, arg.ff.eo.l.item Mela.in prin. & eſt gl. in c.ſicut nobis.extra de teſti.Ang.

¶ Damnum datum de corpore in corpus purgat̃ per directam actionem legis Aquiliæ. Sed ſi dat̃ de non corpore in corpus, habet locũ utilis actio. Sed ſi ex nõ corpore in non corpus damnum datũ ſit, habet locum actio in factum. Ang.

¶ Cæterum placuit ita demum directam ex hac lege actionẽ eſſe, ſi quis præcipue corpore ſuo damnũ dederit. Ideoque in eum, qui alio modo damnum dederit,utiles actiones dari ſolent:ueluti ſi quis hominem alienum aut pecus ita incluſerit, ut fame necaretur: aut iumentum ita uehementer egerit, ut rumperetur: aut pecus intantum exagitauerit,ut præcipitaretur: aut ſi quis alieno ſeruo perſuaſerit, ut in arborem aſcenderet, uel in puteum deſcẽderet, & is aſcẽdendo uel deſcendẽdo aut mortuus,[a] aut aliqua parte corporis læſus fuerit:utilis actio [b] in eum datur. Sed ſi quis alienũ ſeruũ aut de ponte, aut de ripa in flumẽ deiecerit, & is ſuffocatus fuerit:eo ꝙ proiecit, corpore ſuo damnum dediſſe non difficulter [c] itelligi p̃t: ideoque ipſa lege Aquilia [d] tenet̃. Sed ſi non corpore dãnum fuerit datum, neque corpus læſum fuerit, ſed alio modo alicui damnum contigerit: cum non ſufficiat neque directa, neque utilis legis Aquiliæ actio, placuit eum, qui obnoxius fuerit, in factum [e] actione teneri:ueluti ſi quis [f] miſericordia ductus alienum ſeruum cõpeditum [g] ſoluerit, ut fugeret. [h]

b ¶ Vtilis actio in eum datur.ſ. legis Aquiliæ: & nihilominus in factum, ut ff.eo.itẽ ſi obſtetrix.§. ſi quis hoĩem.

c ¶ Non difficulter.immo facile,ut ff. eo.qua actione.§. pe.

d ¶ Lege Aquilia.i.directa actione legis Aquiliæ.

e ¶ In factum actione.i.ſubſidiaria: q̃ pro damnis datur,quæ l. Aquilia non comprehendunt uel nõ tenent̃, ut ff.e. ſi ſeruũ. §. fina. & vr̃ hęc eſſe prætoria, ut ff. de præſcrip. uerb. l. quia actionum.

f ¶ Si quis miſericordia ductus. Sed ſi nõ ductus miſericordia, dat̃ furti, ut ff.de dolo.l.& elegãter.§. idẽ Labeo.

g ¶ Compeditum. Eſt enim dolo proximũ, ut ff. depoſi. ſi hominem.j. reſpon.

h ¶ Vt fugeret.Hic not. q̃nq; dãnum datur a corpore in corpus. & tunc locum habet actio legis aquiliæ directa. Q̃nque a non corpore in corpus: ut patet per multa exempla ſupra proxi.§.Quandoque econtrario de corpore in non corpus: ut ſi annulum excuſsit,ut in aquã caderet, ut ff.eo.ſi ſeruus ſeruum.§. ſi quis de manu. Et in his duobus caſibus habet locum utilis actio legis Aquiliæ,

& nihilominus in factum ſecundū Ioā. ut ff. eo l. quemadmodū. §. magiſtratus municipales, cum utroq; caſu utranq; reperiā dari, ſecundum Io. ut. ff. ui bon. rap. l. ij. §. ſi publicanus. Qn̄que a non corpore i nō corpus: & tūc ſubſidiaria in factū competit, ut ff. e. ſi ſeruū. §. fin. de qua actione in factū quot habet naturas, dic ut ff. de præſcri. uerbis in rub. & ut dicemus infra de inter. § fin. ¶ Vide ſim. gl. in l. pen. C. eo. quæ latius hoc explicat.] ¶ De iniurijs ¶ Poſt alia priuata delicta & de iniurijs ponit, qđ priuatū eſt delictum .i. non publicū: nec enim cuilibet competit, ſed iniuriato tantum. Accurſius.

* † De iniurijs p̄clare M. T. lib. j. de offi. ubi agit de duobus generibus iniuſtitię.

† alias ἀδίκημα.

Continuatio.

¶ De iniurijs.

¶ Iniuria poteſt capi generaliter & ſpecialiter: & ſpecialiter ſumitur tripliciter. Arct.

Generaliter [a] iniuria dicitur omne, †quod non iure fit: ſpecialiter alias contumelia, quæ a contemnēdo dicta eſt, quā Græci [b] ὕβριν, appellant: alias culpa, quā Græci† ἔγκλημα dicunt, ſicut in lege Aquilia damnum iniuria datum accipitur: alias iniquitas & iniuſtitia, [c] quam Græci ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν uocant. Cum enim Prætor uel iudex non iure contra quem pronunciat, iniuriam accepiſſe [d] dicitur.

¶ Iniuria committi [illegible]on ſolum facto, [illegible] & uerbo, & ſcri[illegible]ra, & alijs multis modis. Arct.

¶ Iniuria [e] aūt committitur, †non ſolum cum quis pugno pulſatus, aut fuſtibus cæſus, uel ēt uerberatus erit: ſed & ſi cui conuiciū [f] factū fuerit, ſiue cuius bona quaſi [g] debitoris, qui nihil deberet, poſſeſſa fuerint ab eo, qui

Diuiſio

Generaliter. ¶ Totus iſte tit. diuiditur in ſex partes principales. Primo ponitur quot modis accipitur iniuria, & qualiter cōmittatur. Secundo, ex cuius perſona nobis iniuria illata intelligitur. Tertio, quæ eſt pœna actionis iniuriarum. Quarto, quando iniuria atrox æſtimatur. Quinto, ꝙ pro iniuria poteſt etiam criminaliter agi, & an tunc poſſit interuenire procurator. Sexto, qn̄ tollat̃ iſta actio. Secunda ibi (Patitur autem.) Tertia ibi (Pœna autem.) Quarta ibi (Atrox[illegible].) Quinta ibi (In ſumma.) Sexta ibi (Hęc actio.)

SYL. ¶ Generaliter. Caſus. In declaratione terminorum non figurat̃ niſi literaliter. Not. ſummarium & totū text. quia ſunt omnes termini neceſſarij.]

a ¶ Generaliter. Facit ff. eo. l. j. Acc.

b ¶ Græci hybriu appellāt. hybris græca dr̄ contumelia latine ut aſſerit textus. Enclima eſt culpa. Anomia iniqtas. Adicia ē iniuſtitia. Inde adicco .i. iniuria afficio.

Expō Græci.

Iniqtas & iniuſtitia dl uerſa ſunt.

* Huc p̄tinet qđ Cic. lib. iiij. rhetor. ſcribit: iniuriā eſſe, quæ aut pulſatione corpus aut cōuicio aures, aut aliqua turpitudine uitā alicuius uiolat.

c ¶ Iniuſtitia. Iniquitatem cōmittit iudex, qn̄ contra æquitatem pronunciat: iniuſtitiā, qn̄ contra ſtrictum ius: iniquitatem & iniuſtitiam, quando contra utrunq; pronūciauit. Accur.

d ¶ Accepiſſe dicitur. ſ. ille, contra quem iudicatur. Vel dic accepiſſe .i. feciſſe iudicem. ſic ff. de damno inſe. Proculus. Accur.

e ¶ Iniuria. Hic proſequit̃ prout hoc titulo accipitur.

f ¶ Conuicium. Quaſi conuocium, cū in unum plures uoces proferuntur, ut ff. eodem. item apud Labeonem. §. conuicium.

Conuicium.

ADDITIO. No. ꝙ uerbum iniurioſum dicitur, ſiue in genere, ſiue in ſpecie improperatur aliquod delictum cōmiſſum, ut notat Bartol. Bald. & doctores in lege tertia in princip. ff. de libe. & poſthu.

g ¶ Quaſi debitoris. Cum non eſſet, ut hic, & l. ſi iniuriæ.

SYL. ¶ Gl. uoluit potius allegare. l. itē apud Labeonem. §. ſi quis bona.

intelligebat [a] nihil eú ſibi debere: uel ſi quis ad infamiam alicuius libellũ, aut carmẽ, aut hiſtoriã ſcripſerit, compoſuerit, ediderit, doloue malofecerit quo quid eorũ fieret: [b] ſiue qs matrẽfam. [c] aut p̃textatũ [d] p̃textatãve aſſectatus [e] fuerit: ſiue cuius, [f] pudicitia attẽtata eſſe dicetur: & deniq; aliis plurimis [g] modis admitti iniuriã manifeſtum eſt.

¶ Si ſit iniuria filio uel uxori alicuius, ẽt pater, maritus, uel ſocer dicitur eam pati, ut habeat actionẽ iniuriarum. Aret.

¶ Patitur aũt quis iniuriam non ſolũ per ſemetipſum, ſed etiã per liberos ſuos, quos in poteſtate [h]

Paupertatẽ detegere durũ eſt

a ¶ Qui intelligebat. Ex affectu enim ſit iniuria, ut ff.eo.l.iij. Sed quid ſi erat uere debitor? Adhuc vr̃ idem, cũ nihil adeo durum ſit, q̃ familiarem pompam oſtendi. Quid enim tam durum tanque inhumanum q̃ publicatione pompaq; rerum familiarium, & paupertatis detegi utilitatẽ &c.? ut C. qñ & qb. debe. quarta pars bon. de fun.l.ij.§.j. Sed dico cõtra in ſequ. caſu, ſi iure eũ prouocaui, uel meũ debitorem appellaui, cum eſſet, ut arg. ff.eo.eum qui.in princ.

SYL. * ¶ Adde utrum teneatur iniuriarũ, qui aliquem appellauit ſpurium, cum uere ſpurius ſit, Tho. Grammia. in deciſio.xxxvij.]

b ¶ Fieret. niſi nocens erat. Nam peccata nocentium nota eſſe expedit, ut ff.eo.eum qui.in prin.

Materfam.

c ¶ Matremfa. Matremfamilias dicimus, quæ eſt notæ auctoritatis & honeſtæ uitæ in domo ſua, ut ff. de lib. exhi. l.iij.§.fi.& ff.de iis qui ſunt ſui uel ali. iur.l.nam ciuium.

SYL. * ¶ Adde Au.Gel.lib.xviij.c.vj.]

Prætexta quid eſt.

d ¶ Prætextatum. Prætexta genus eſt ueſtis, qua nobiliores ciues Romani ſolebant uti. Vnde ſi alius, quam cui permiſſum erat deferre. deferebat in alicuius perſonæ certæ ignominiam, iniuriarum tenebatur illi, quem inſectabatur, ſic plerunq; fit. Accur.

SYL. ¶ Peſsime enarrat. Accurſius quid ſibi uoluerit Iuſtinianus, dum inquit. prætextatum prætextatamve aſſectatus fuerit. nam intellexit pro eo, quod eſt pudorem pueri ingenui aut puellæ ſugillare, & notam infamiæ tanquam ſcorto maſculo fœmininoque inurere. Solent enim hodie quoq; perditi homines, dum ſugillare uolunt puellæ aut matronæ opinionem, improbiore petulantia in publico eis adambulare, quaſi ſcortum ad conſtitutum aſſectantes. Prætexta autem erat genus ueſtis, qua pueri uſque ad xvij. annum utebantur. quo tp̃e togã uirilẽ ſumebant: puellæ uero p̃textã deponebãt nubẽtes. inde prętextata ętas, p̃textati mores, prętextatus ſermo a Latinis dr̃, ut diſces latius a Budæo in Annot. in Pand. ſuper l.fi. de ſenat. ubi animaduertit hanc Accur. expoſitionem falſam eſſe.]

* ADDITIO. Prætextatũ hic ſignificare arbitror omnem puerum ingenuum, cui per ætatem impudicitiæ nota inuri poſsit. A F.

e ¶ Aſſectatus. Aſſectari eſt frequẽter ſequi. Sed attentare eſt blando ſermone pudicitiam alicuius impetere, ut ff. eo. item apud Labeonem.§. aliud.

f ¶ Cuius. i. alicuius.

g ¶ Plurimis modis. Qui notantur ff. eo. per totum. & C. eo per totum.

¶ Patitur. Caſus Figuratur facile in tex. rationi enim dubitandi reſpondet tex. dum dicit, patitur autem quis iniuriam. & rõ decidendi in primis uerbis ex dictis uerbis ſumitur. Item ex aliis poſtea poſitis ibi, id enim magis prævalit, & ibi, defendi enim uxores a uiris &c. Et no. ex hoc tex. ꝙ diſpoſitio facta de uno correlatiuorum non habet locum in alio, ubi cadit diuerſa rõ: ita ex hoc tex. notat Decius in l. humanitatis col.iij. C. de impub.] SYL.

h ¶ In poteſtate habet Si ille, qui iniuriam facit. ſcit eos eſſe in poteſtate: licet ignoret in cuius poteſtate ſint: alioquin non, ſicut nec marito, ſi mulierem uiduam credãt, ut ff. eo. l. eum qui nocẽtem.§.fi. Accur.

a ¶ Per uxorem ſuam. Vel ſponſam, ut ff.eo.item apud.§. ſponſum quoq;.
b ¶ Sed & patris. licet in poteſtate patris eius non eſſet, ut ff.eo.l.j.§ item.
SYL. ¶ Cum hac gl. tranſit Bar.in.l.ſed ſi unius.§.filiofam.ff. eod. quicquid dicat hic Ang. ADDIT. Iſta gl. non eſt uera, per legem ſed ſi unius.§. ait prætor.uerſ. idem eſt & ſi emancipatus.ff.eod.& ibi uide glo. præterea ſi non cõpetit patri actio iniuriarum, qñ credit pulſatum fore patremfami.ut d.l.eũ qui.§.fin. ff. eodem ergo multo fortius non cõpetit ſibi, qñ in ueritate eſt paterfamil. ſcilicet quando eſt emancipatus, ſecundum Ioannem Fab.; quod credo uerum. Ang.

habet item per uxorem[a] ſuã. id enim magis præualuit. Itaque ſi filiæ alicuius, quæ Titio nupta eſt, iniuriam feceris, non ſolum filiæ nomine tecum iniuriarum agi poteſt, ſed etiam patris[b] quoque & mariti nomine. Contra autem, ſi uiro iniuria facta ſit uxor iniuriarum agere nõ poteſt. Defendi enim uxores a uiris, non uiros ab uxoribus, æquum eſt. Sed & ſocer, nurus nomine, cuius[c] uir in eius poteſtate eſt, iniuriarum agere poteſt.

¶ Ex iniuria facta ſeruo non agit ſeruus, ſed eius dominus, ſi iniuria in ſuam contumeliam fiat, uel fuerit atrox. Arc.

¶ Seruis autem ipſis quidem nulla[d] iniuria fieri intelligitur, ſed domino per eos fieri uĩ: non tamen ijſdem modis quibus † etiam per liberos[e] & uxores: ſed ita, cum quid atrocius[f] commiſſum fuerit, & quid aperte[g] ad contumeliam domini reſpicit:[h] ueluti ſi quis alienum ſeruum atro

¶ Et alias SYL. etiam, qui liberorum appellatione ueniunt l.liberorum.ff. de uerbo.ſigni.]
f ¶ Atrocius, quàm æquum ſit.
g ¶ Et qđ aperte. Repete, & cum id commiſſum fuerit quod &c. Si autem non in dñi contumeliam ſed ſerui tñ, tñ adhuc non debet inulta relinqui a prætore, (j) ut ff.e. item apud Labeonẽ. §. ſi quis ſic fecit.

† alias deeſt &

c ¶ Cuius. ſ. fœminæ uel nurus.
SYL. ¶ Seruis autem. Caſus. Literaliter ſigurari poteſt, quia ſimiliter enumerat & declarat, quomodo per ſeruos domini iniurientur, id eſt qualiter iniuriarũ agant domini pro iniuria facta ſeruis proprijs: & ponuntur in text. rationes decidendi, ibi, quod aperte ad contumeliam domini. & in fine text. ubi dicitur, quod non pro portione dominica, ſed pro perſonarum numero actio competit dominis: quia non rem ipſam & ſic ſeruum reſpicit iniuria, ſed ipſos dominos, & in dominis radicatur & fundatur.]
d ¶ Nulla iniuria. quantum ad hoc ut agant, ſcilicet inſpecto iure ciuili, ſed ſic inſpecto iure naturali, ut ff.eod.l.eũ qui.§.j.& ff de iis qui ſunt ſui uel alie. iur.l.ij. & ſupra de iis qui ſunt ſui uel alie.in §.fi.quæ ſunt contra.
e ¶ Per liberos. i. filios.

ADDITIO. (j) Not. quòd maleficium non debet remanere impunitum l.ita uulneratus.ff. ad lege Aquil. Ex quo nota. quòd ſi iniuriam paſſus non poteſt agere ex forma ſtatuti, quia forte non ſoluit collectas, tamen iudex ex ſuo officio poteſt iniuriantem punire, ut d.§.ſi quis ſic fecit & eſt bonus tex. & ibi Bar.in.l.non ſolum.§. quanquã. ff.eo.Aug.
h ¶ Ad contumeliam domini reſpicit. His duobus caſibus domino datur actio: hoc eſt, ſiue ad eius contumeliam fiat iniuria, ſiue ſeruus atrociter uerberetur: & ſic dominus aget propter iniuriam ſeruo factam, non tamen ſerui nomine, (j) quaſi ſeruo competat actio: ſed in primo caſu ſuo nomine pro iniuria, ſcilicet ſibi commiſſa.

citer uerberauerit: & in hunc caſum [a] actio proponitur. At ſi quis ſeruo cõuiciũ fecerit, uel pugno eũ percuſſerit, nulla in eum actio domino competit.

¶ Pro iniuria illata ſeruo cõi agit uterq; dominus, habita diſtinctione dignitatis utriuſque. Aret.

¶ Si cõi ſeruo iniuria facta ſit, æquum eſt nõ pro ea parte, qua dominus [b] quiſque eſt, æſtimationẽ iniuriæ fieri, ſed ex dominorũ [c] perſona: quia ipſis fit iniuria. Quod ſi uſusfructus in ſeruo Titii eſt, ꝓprietas Mæuii, magis [d] Mæuio [e] iniuria fieri intelligitur.

¶ Pro iniuria facta libero homini & ſeruo alieno, q ſeruiunt nobis bona fide, ſi facta fuerit ĩ deſpectũ, cõpetit nobis actio iniuriarum. Aret.

¶ Sed ſi libero hoĩ, q tibi bona fide ſeruit, iniuria facta ſit, nulla tibi actio dabitur, ſed ſuo noĩe is experiri poterit: niſi in contumeliã tuã pulſatus ſit: tunc.n. cõpetit & tibi [f] iniuriarũ actio. Idẽ ergo eſt & in ſeruo alieno bona fide tibi ſeruiente, ut toties admittaĩ iniuriarũ actio, quoties in tuã contumeliã [g] iniuria ei facta ſit.

¶ Pęna iniuriarũ eſt pecuniaria quãti fuerit æſtimata, & ꝑ iudicem taxata: q̃ æſtimatio & taxatio creſcit uel diminuiĩ ſecundum perſonarum dignitatem & conditionem. Aret.

¶ Pœna autem iniuriarum ex lege xij.

SYL. ¶ Dic ex mente Ang. in.ij.not. hic, ꝙ hæc gl. male loquiĩ, quia text. hic duo copulatiue exigit. ſ. ꝙ quid atrocius ſit commiſſum, & ꝙ aperte ad contumeliam dñi reſpiciat: unde unum tantum non ſufficit, ꝓut uult gl. in.l. ſi hæredi plures. ff. de condi. inſtit.]

ADDIT. (J) Not. modũ libellandi & agẽdi: quia dñs debet dicere ſeruũ fuiſſe uerberatũ ĩ contumeliã ſuã: & ıõ q̃a ſibi iniuria illata eſt, ſuo noĩe iniuriarum agit: ſiu aũt alio modo ageret, ſuccumberet. Ang.

a ¶ In hunc caſum. Non ſolũ in ſuperiori caſu q̃n aũ contumeliã dñi facta eſt iniuria.

SYL. ¶ Adde ꝙ ex rõne. ſ. aſſignata ĩ gl. præced. hæc gl. quoq; falſa eſt.]

b ¶ Si cõi ſeruo. Dñs. Immo pro parte dñij, ut ff. eo. l. ſed non eſſe. contra. Sol. non contradicit, ſi recte intelligaĩ. Nam quilibet agit rõne dimidiæ: ut ſi duo ſunt, unus nobilis, alius ignobilis: ſi ſeruus eſſet totus nobilis, ageret iniuriarũ in xx. nunc ergo aget in x. ignobilis autem ageret in x. ſi eſſet totus ſuus ſeruus: nũc ergo aget in quinq;: & ita quilibet pro parte ſua: & ratio dignitatis habeĩ. Vel ibi erant pares per omnia dominĩ.

SYL. * ¶ Bar. autem in l. item. §. ſi. ff. eo. inquit ꝙ uera ſolutio eſt, ꝙ iſte tex. procedit cum iniuria ſit ad contumeliam dñorum, lex autem contraria, cum ſimpliciter ſeruo iniuria facta eſt.]

c ¶ Ex dño rũ pſona. q. d. non ex ſerui perſona.

d ¶ Magis. q. Titio.

e ¶ Męuio. niſi ad cõtumeliã vſufructuarii facta ſit. ut ſ. eo. l. item. §. ſi uſumfructũ. & §. item ſi liberum.

f ¶ Sed ſi libero. Et tibi nõ ſolum ei.

g ¶ In tuã contumelia. Nec minus ipſe iniuriarum aget: ıõ ĩ fructuario diſtingui oportet, ut ſ. eo. tit. itẽ. §. item ſi liberum. Accur.

SYL. ¶ Pęna aũt iniuriarum &c. Casus. Clarus eſt, & rõ dubitãdi naſcebaĩ ex ipſa l. xij. tab. qua conſtituta fuerat pœna talionis: hoc aũt introductũ fuerat in d. l. xij. tab. ut Iuſtinianus aſſerit, ob magnam ueterũ paupertatem. rõ aũt decidendi ſumiĩ ex rõne naturali, quæ habet, ut iuxta modum iniuriæ, qualitatẽ perſonæ iniuriatæ & iniuriantis, bonus uir & ſic iudex æſtimet. fiebat eñ, ꝙ ex l. naſceretur iniuria, ut puta ſi rupto membro uilis & inutilis perſonæ

ab honeſta & utili nedum familiæ propriæ ſed ciuitati & urbi, ut puta inſignis alicuius artificis, datũ fuiſſet mẽbrũ illud, non eſſet uera æſtimatio iniuriæ, quia non erat paritas & æqualitas ſubiectorũ.

† Vide ouo A. Gel. li. xx. c. j. & Alc. lib. ix. Parer. c. viij. † alias κ.

* decuit igiť id corrigi ꝑ ꝑtores, qui æquitatẽ habentes ante oculos ſtatuerunt ꝓut in text. dicitur.]

a ¶ Membrum. Puta manum uel pedem.

ADDIT. No. ex text. & glo. quid dicaẽ membrũ: & habeť in l. nõ ſunt liberi. ff. de ſtatu homi. per glo. & docto. & an dẽs dicatur membrũ, habeť in l. cui dẽs. ff. de edi li. edict. de quo uide Bar. & Io. de Imol. in l. ij. ff. de publ. iudi. Ang.

tab. † propter membrum [a] quidem ruptũ [b] talio [c] erat: ꝑ os uero fractum nũmariæ pœnæ erant conſtitutę, † quaſi in magna [d] ueterũ paupertate. Sed poſtea Prætores ꝑmittebãt ipſis, qui iniuriã paſſi ſunt, eã æſtimare: ut iudex uel tanti reum condẽnet, quanti iniuriã paſſus æſtimauerit: [e] uel minoris, ꝓut ei uiſum fuerit. Sed pœna quidẽ iniuriæ, quæ ex lege xij. tabu. introducta eſt, in deſuetudinẽ abiit: quam añt Prætores introduxerunt, quæ ẽt honoraria [f] appellatur, in iudiciis frequentatur, Nã ſecundũ gradũ dignitatis, uitæque honeſtatem creſcit aut minuitur æſtimatio [g] iniuriæ: q gradus cõdẽnationis & in ſeruili perſona nõ immerito ſeruatur: ut aliđ ĩ ſeruo actore, [h] aliud in mediJ actus hoĩe, [i] aliud in uiliſſimo uel cõpedito [k] ius æſtimationis conſtituatur.

¶ Lege Cornelia de iniuriis tenetur quis etiam in tribus caſibus hic ſpecificatis: & domus noſtra dici tur etiam conducta. Aret.

¶ Sed & lex Cornelia [l] de iniuriis loquitur, & iniuriarum

b ¶ Ruptum. i. detruncatum.

c ¶ Talio. i. ſimilitudo ſupplicij: ut membrum pro membro.

d ¶ Quaſi in magna. Hæc eſt rõ non ad proximum, ſed ad illud quod erat pœna talionis.

e ¶ Aeſtimauerit. per ſacramentũ taxatione iudicis.

S Y L. * ¶ Qualiter fiat æſtimatio, tradit Angel. in conſi. xcv. & Ro. conſi. xcvij.]

f ¶ Honoraria. facit ſ. de iure natura li gen. & ciui. §. prætorum.

g ¶ Aeſtimatio. Propoſita actione iniuriarum ꝑtoria, q̃ anno continuo tolli tur, ut C. e. l. ſi non cõuicij. niſi in caſu, ubi anno utili daẽ, (j) ut ff. qđ me. cau. l. ſi cum exceptione. §. poſt annum.

ADDI. (j) Dic ꝙ licet gl. ĩ. proxi. §. & in. d. l. ſi non conuicij. ponat multas opi. & nullã approbet, tñ hic & in l. lex cornelia. hanc approbat, ꝙ iſta actio ſit ciuilis in tribus caſibus §. proxi. ĩ. e. Ang.

h ¶ In ſeruo actore. i. caſtaldo.

* ¶ Actor hoc loco ꝓ uillico accipiť, quẽ lingua uulgari hodie factorẽ uocamus, ut dixit in Commen. ſ. tit. de curat. in prin.] S Y L.

* ADDI. Seruum actorẽ Aem. Fer. exponit, cui rõis, aut mẽſæ, aut rerũ oĩum, aut bonæ partis ꝓ curatio man data & credita erat.

i ¶ Medij actus hoĩe, q meſonauta, alias mediaſtinus dř. ff. nau. ca. ſta. l. j. §. qui ſunt. & §. caupones.

S Y L. * ¶ Et Budæ. ibi exponit quis dř meſonauta, & quis mediaſtinus.]

k ¶ Cõpedito. i. in eo ſeruo, q nullam aliã affert utilitatẽ, ſed tm̃ ligatus ſtat.

S Y L. ¶ Non bene intelligit gl. quia tex. uoluit intelligere de iis, qui compediti fodiunt terram uel metalla.

¶ Sed & lex. Caſum non expedit figurare, quia ponit tm̃ tres caſus, qui comprehendunť in l. corn. de ſica. quos no. & ſignificatio domus ita extendiť quia conſiderat non dñium rei, ſed refugiũ cuiuſcunq; in eo loco in quo habitat.]

L. Cornelia

l ¶ Sed & lex Cornelia, ideo ſic dicta quia Cornelius Sylla ꝑfectus prius eam tñ dř.

fecit,ut ff.de accu.l.hos accu. in ſi.l.

a ¶ Introduxit.ſ.dicta lex Cor. in qua actione condemnatio fit æſtimatione iudicis iureiuran.in litem,ut ff.eo.con ſtitutionibus.Sed nunquid his caſibus, qui tres ſunt ex l.Cornel. eſt hæc actio ꝑpetua? Dicunt quidã, ut M. ꝙ ſic, cum omnis actio ex l.deſcendens ſit perpetua,ut j. de perpe. & tẽp.act. in prin.Sed Io. contra dicit enim ſemꝑ eã eo anno cõtinuo tolli,ut C.eo.l. ſi non conuicij.(j)Et no. ꝙ his tribus caſib. eſt ciuilis: alias ẽ ubiq; prætoria, cũ a prætore ſit inducta,ut ff.eo.l.prætor.

Actio iniuriarũ an ſit annalis i oĩbus caſibus

† Conc. cũ hoc §.c.ult. ĩ gl.ſuꝑ uerbo atroces extra d̃ don.ubi recitat tenorẽ huius. §. & gl. j. paulo poſtme. & in c. fi. extra de cõſe. eccleſiæ uel alta.

† alias exiſtimatur.

actionẽ introduxit:[a] q̃ cõpetit ob eã rem, ꝙ ſe pulſatũ[b] quis, uerberatũve,[c] uel domũ[d] ſuã ui introitam eſſe dicat. Domũ aũt accipimus, ſiue i propria domo quis habitet, ſiue in conducta, ſiue gratis, ſiue hoſpitio receptus ſit.

¶ Atrox iniuria æſtimaẽ ex qualitate facti,loci,& pſonarum. Ang. Are.

¶ Atrox[e] † iniuria † æſtimatur,uel ex facto:[f] ueluti ſi quis ab alio uulneratus ſit, uel fuſtibus cæſus:uel ex loco: ueluti ſi cui in theatro, uel in foro, uel in conſpectu Prætoris iniuria facta ſit: uel ex pſona: ueluti ſi magiſtratus iniuriam paſſus fuerit, uel ſi ſenatori ab humili[g] pſona iniuria facta ſit,aut parẽti patronove fiat a liberis[h] uel libertis. Aliter.n.ſenatoris & parentis patroniq;, aliter extranei & humilis pſonæ iniuria æſtimaẽ.Nonnũquã[i] &locus uulneris atro

SYL. ¶ Aduerte,quia gloſ.ĩ. §. proximo. in uerſi.æſtimatio. & Bartol.in.l. iniuriarum.ff.eo.ex opi.Azo.contrarium ſentiunt.]

ADDIT. (j) Io.Fab.dicit,ꝙ doct.tenent opi.Mar. & ꝙ uidit ſeruari de facto.uide Henri.bo.in c.olim. extra eo. in.ij.diſt. ubi uidetur inclinare in partem Ioan.& idem tenet Io.And. in additionibus ad Spec.titu. de iniuriis . in uerbo, actio.

b ¶ Pulſatum.Sine dolore.

c ¶ Verberatum.ſ.cum dolore,ut ff.e. lex Cornelia.§.j

d ¶ Domũ ſuã.(j) Facit ff. de ijs q̃ deiece.uel effud.l.j.§. habitare.

ADDIT. (j) No.ꝙ relatiuum,ſuus ſua ſuum,nõ ſemꝑ importat dñium: facit quod no.Bar.in l.Quintus.ij.§.argẽto.de au.& arg.leg. Ang.Are.

SYL. ¶ Atrox iniuria æſtimatur. Caſus. Facile figuraẽ:nam tex. ſeipſum declarat, & aſsignat ſuiipſius declarationem, & euidentiam exemplorum: & cum ſit declaratio huius termini, atrox iniuria, nõ expedit aliter laborare. No.tex.]

e ¶ Atrox. Iõ atrox iniuria ab alia ſeparaẽ,quę ſit minor, ut ꝑ hoc magis puniaẽ,ut ſ. eod.§.pœna aũt & facit. ff.eo. l. ꝑtor edixit. §. atrocẽ. & §. fi.& l. uulneris.& l.ſequ.

SYL. ¶ Quę autẽ dicaẽ atrox iniuria declarat Speculator in tit. de aduo.§. vij. uerſi. ſi. * & Alex. in cõſ. cciij.uol.ij.]

f ¶ Ex ſcõ. Magis quàm ex ꝑtio rei, ut ff. de incen.rui.nau. lege Pædius §.primo.

g ¶ Humili pſona . Quæ ſit pſona humilis,dic ut C.de inceſt.nu.l.humilem.

h ¶ A liberis uel libertis . Quibus aduerſus parentes & patronos agere permittitur, ſi ſit atrox iniuria facta eis a parentibus & patronis,ut ff.e.l. prætor edixit.§.præterea.puta in oculo uel in ore,ut ff.eo.l.prætor.§.fi.& l. ſeq.

ADDITIO. Dicas ſecundum Saly. in l.iniquum.C.qui ac non poſ.ꝙ licet pro leui iniuria filius in poteſtate non poteſt patrem ſolenniter accuſare,ut l. lis nulla.ff.de iudi. tamen iudicis officium poteſt implorare pro graui , ut l. ſi lenones.C.de epiſc.audien. Emancipatus uero filius pro leui delicto non accuſat, ſed pro graui ſic , dummodo ciuiliter agi non poſsit, alias ſecus , ut hic per doct.

i ¶ Nonnunquam.i.aliquando : & ſic duæ negationes faciunt unam affirmationem.

a ¶ Filiofamilias. Niſi quia facta iniuria filio duæ actiones naſcunt̃: & utriuſque exercitium competit patri, ut ff. e. l. ſed ſi unius. §. filiofamilias. & l. pater. ſed facta iniuria patri, non ideo filius ager.

ria inferenda fiſco, non actori, ut ff. eo. l. fin. Accur.

SYL. ¶ Late diſputat de hac glo. Vero. in l. ſi fugitiui. C. de ſer. fug. in vij. col. & Deci. in c. ex literis. de conſti. ubi limitat octo modis & in l. cum filiusfam. ff. ſi cer. pet. in ij. no.]

cẽ iniuriã facit: uelu-ti ſi in oculo q̃s pcuſſus fuerit. Parui aũt refert utrũ patrifamilias, an filiofamilias[a] talis iniuria facta ſit: nam & hæc atrox iniuria æſtimabitur.

¶ Ex qualibet iniuria p̃t agi ciuiliter ad æſtimationẽ, & criminaliter ad cõdẽnationem extra ordinẽ: in quo iudicio criminali nõ p̃ot interuenire procurator, niſi p̱ illuſtri perſona. Are.

¶ In ſumma ſciendũ eſt, de oi iniuria eũ, q paſſus ẽ, poſſe uel criminaliter agere,[b] uel ciuiliter. Et ſi quidẽ ciuiliter † agit̃, æſtimatione facta ſecundum qđ dictum[c] ẽ, pœna[d] reo ĩponit̃ ſin aũt criminaliter oſſõ iudic. extraordinaria[e] pœna reo irrogatur: hoc vcȝ obſeruãdo, quod Zenoniana conſtõ[f] introduxit, ut uiri illuſtres,[g] quiq; ſuper eos ſunt, & p p̱curatores poſſint actionẽ[h] iniuriarũ criminaliter uel p̃ſeq uel ſuſcipere, ſcd̃m eius tenorẽ, q ex ipſa manifeſtus apparet.[i]

¶ Faciens fieri iniuriã ita punitur, ſicut faciens. Are.

¶ Non ſolũ autem is iniuriarũ tenetur, qui fecit iniuriam, id eſt, qui percuſſit: uerum ille quoque † tenebitur, qui dolo fecit iniuriã, † uel qui † procu

SYL. ¶ In ſũma. Caſus. Clarus eſt, cum ſtet in traditione regulę & relatione ad conſtitutionem Zenonis, q̃ haberet ſuã rõ nẽ in dignitate p̃ſonarũ: q̃ in actione iniuriarũ totum p̃ot.]
b ¶ Agere. Et ſic tollit̃ unum iudiciũ per aliud cum utrunque ſit proditum ad uindictam, ut ff. eod. prætor. §. primo. & l. quod ſenatuſ. ſecus ſi alterum eẽt de re familiari, ut C. q̃ñ ciuilis actio. cri. præ. lege prima. Et ideo ſi de iniuria atroci actum eſt iniuriarum, nihilominus poteſt agi. lege Aquilia ad damnum: & econuerſo: nec enim in actione iniuriarum agitur ad damnum, ut ad damnũ, ſed ut ad contumeliam, ut ff. eo. l. item apud Labeonem. §. ſi quis ſeruo uerberato.

SYL. ¶ Hæc gl. ſentit idẽ, quod gl. in l. dñm C. eod. quæ reprobatur a Bart. in l. qui ſeruum. ff. de act. & obl.]
c ¶ Dictum eſt. Vt. ĩ. eodem. §. pœna. in fiu. §
d ¶ Pœna. pecuniaria. ſ. actori danda.
e ¶ Extraordinaria. Scilicet capitis uel ſtatus, ſi iudici ſedeat: uel pecunia

ADDIT. Et ſic ubi pœna eſt in arbitrio iudicis, poteſt ſuum arbitrium extendere uſq; ad mortem: qđ eſt uerũ penſata & attenta facti qualitate. l. Pedius. §. j. ff. đ incen. ruin. nau. Item ex hac glo. elici poteſt, q̃ ſi agat̃ de crimine ad pœnã pecuniariam fiſco applicandã, iudicium dicitur eſſe criminale.
f ¶ Conſtitucio. ut C. eodem. l. fi.
g ¶ Illuſtres. Hi ſunt qui tantum noĩe illuſtres ſunt, & non dignitate. Illi aũt ſunt ſupra eos, qui dignitatem & adminiſtrationem habent: ſupra quos nemo eſt niſi Imperator. (j) quod dic, ut notat in auth. ut ab illuſtri. & qui ſup eam digni. ſunt colla. v.
ADDIT. Dic ut per glo. & oẽs doct. in l. fi. C. eo Ang.
h ¶ Actionem. i. accuſationem. Et eſt ſpeciale in accuſatione: alias contra, ut ff. de procur. l. licet. § ad actionem. & ff. de pub. iudi. l. pe. §. ad crimen.
i ¶ Apparet. Dic ergo hic caſum eius legis.

ADDIT. Pœna arbitraria ad mortẽ extẽdit̃.

† alias agatur.

† alias tenet.

† alias ueluti qui.

† alias curauit

)

rauit, ut cui[a] mala[b] pugno percuteret.[c]

¶ Actio iniuriarum non naſcitur, niſi ab initio iniuriatus ĩ animũ ſuũ iniuriã reuocauerit. Vel ſic ſcd̃m glo. Actio iniuriarũ iã nata tollit̃ diſſimulatione. Ang. Are.

¶ Hæc actio diſſimulatione[d] abolet̃: & iõ ſi quis iniuriã dereliquerit, hoc eſt ſtatim paſſus ad aĩum ſuum nõ reuocauerit,[e] poſtea ex pœnitẽtia remiſſam iniuriam nõ poterit recolere.

¶ De obligationibus quæ † ex quaſi delicto naſcuntur

† alias quaſi ex delicto.

¶ Iudex, qui p̃ iperitiã male iudicat, facit litẽ ſuã, & ex quaſi maleficio tenet̃ in quantũ æquũ uidebitur iudicanti. Aret.

SYL. ¶ Non ſolum. Caſus. Clarus eſt, quia rõ manifeſta. qui enim per alium facit, per ſe facere uidetur.]

a ¶ Vt cui.i. alicui. uel cuius, id eſt alicuius.

b ¶ Mala.i. maxilla.

c ¶ Percuteret. Sed uſ ꝙ ex tali cõſilio non teneatur, ut s̃. de obli. quæ ex deli. naſc. §. ope. in fi. §. Sed dic ut ibi diximus. Itẽ arg. contra. s̃. nũã. §. tua tñ. ibi, quia nemo ex conſilio.

SYL. ¶ Hec actio. Dic loco caſus, ꝙ ratio, quare ſi ſemel animo remiſſo eſt iniuria, non põt recoli, eſt, quia principaliter aĩo tenet̃ l.j. §. ait prætor. ff. ſi qua. pau. ſe. di. & iõ diſsimulatione abolet̃, ut hic dr̃, & declarat Fortunius, qui ex hoc multa infert notanda, in l. legitima col. xxiiij. ff. de pact.]

Actio ĩiuriarũ d ¶ Diſsimulatione. Vt ſi riſi, uel luſi uel comedi cum eo poſtea.

SYL. quõ tollitur. ¶ Hoc uerũ, ſi uoluntate, non ſi ex neceſsitate uel honeſtate aliter fieri non potuit. ut ſi inuitati in conuiuio uel aliter. * Et de aliis modis, quibus abolet̃ iniuria, uide Alex. ĩ l. j. ĩ pri. ff. de pac.]

¶ Item tollit̃ et nudo pacto ipſo iure, ut ff. de pac. ſi tibi. §. quædam actiones. Sed nunquid eſt nata ẽt ſtatim facta iniuria, an ita demum ſi dicat, Ad animũ reuoco. quod ultimum dixit R. ut dicunt. Sed certe imo eſt nata ſtatim: nec enim ex reuocatione ad animũ, uel ex uerbis talibus naſcit̃ hæc actio, ſed ex contumelia, ut ff. de pact. l. ſi unus. §. pactus. Item quõ aboleretur hæc. niſi eſſet nata? certe nullo mõ, ut ff. de iniu. rup. teſt. l. nam & ſi. §. poſt defectum. & ff. de uerb. obli. l. decem.

e ¶ Non reuocauerit. id eſt aboleuerit. Non enim oportet dicere, Ad animum reuocõ. ſed ſufficit ſi remaneat iratus. & ei non reconcilietur. (j) Sed quid ſi in ultima uoluntate in pœnitentia remittit quaſi coactus morte, & poſtea conualet, nunquid renaſcitur? Vſ ꝙ ſic, ut arg. s. de don. §. mortis cã. Itẽ quia coactus remiſit: unde prætor ratũ non habet, ut ff. qđ met. cã. l. j. Sed contra dico, qa fuit ſemel extincta: unde in perpetuũ reſuſcitari nõ põt, ut ff. de ſol. q res. §. aream. Item p̃ſumo, ꝙ perpetuo noluerit remittere, ſiue conualuerit ſiue nõ: nam alias non potuit bene pœnitere. præſumam ergo eum non fuiſſe immemorem ſuæ ſalutis, ut C. ad legem iul. repe. l. fi.

¶ Et ita cõiter tenent doct. hic.] SYL.

¶ Item eſt contra ad id, quod dicit nuda uoluntate tolli hanc actionem. ff. de nego. geſt. l. Pomponius. ibi, Nam quõ &c. Sed certe ab initio tollitur nuda uoluntate & ſimplici, uel unius tantum: ſed ſi ſemel ad animum reuocauerit, non remittitur per nudam uoluntatẽ, ſed per uoluntatem nudam uerbis uel pacto expreſſam ſic, etiam ipſo iure, ut dictum eſt per l. ſi tibi. §. quædam. ff. de pact.

SYL. ¶ Dic tñ, ꝙ ſi quis in cõfeſsione ſacramentali remiſit iniuriam, poteſt nihilo minus agere: quia rancor remiſſus eſt, non intereſſe: ita eſt cõis opi. doct. in l. ſi tibi. §. j. ff. de pac.]

ADDIT. (j) Dic ut ff. de adim. leg. l. filio. §. Seia. & uide l. iij. §. fi. & ibi Bart. eo. tit. Aug.

Continuatio. ¶ De obligationibus. ¶ Quia de obligationibus ex maleficio diximus, ſequitur de iis, quæ ex quaſi maleficio ſunt. Accur.

SI IVDEX[a] † litem ſuā[b] fecerit,[c] nó proprie ex maleficio obligatus ur̃: ſed quia neq; ex maleficio, neq; ex cōtractu[d] obligatus eſt, & utique peccaſſe aliquid intelligitur, licet ꝑ imprudētiā, iō vr̃ quaſi ex maleficio teneri: & inquantū de ea re æquum religioni iudicantis uidebitur,[e] pœnam ſuſtinebit.

¶ Ille, ex cuius domo aliquid ꝓiicit, qđ alteri noceat, ex qua ſi maleficio obligatur ad duplum æſtimationis damni. Qui uero hēt ſupra uiam aliqđ appenſum, qđ poſſit alteri nocere, tenetur pœna .x. aureorum. Pro hoīe uero libero occiſo eſt pœna quinquaginta aureorum: ſed ſi uiuit, & fuerit ſibi nocitum, tenetur inquan-

Diuiſio. SI iudex. ¶ Totus iſte titu. diuiditur in duas partes principales. Primo ponit caſus, in quibus quis obligatur ex quaſi maleficio. Secūdo, qua actione his caſib. agat̃. Secūda ibi (In his aūt.) ¶ Si iudex. Caſus. Quærebat̃ quō teneret̃ ex malo iudicio ſuo ꝑ imperitiā facto iudex: & utiq; cū profiteat̃ ſcientiā iudicādi, uidebatur ex maleficio teneri §. ꝑterea. ī. ad l.aquil. cuius cōtrariū hic dr̃, ꝙ tenet̃ ex quaſi maleficio, n̄ ex maleficio. tō aūt differentiæ eſt. qa actus medendi eſt uoluntarius: actus iudicandi & munus iudicis eſt neceſſariū l.munerum. §. iudicandi officium. ff. de mun. & hono. Not. collige ut per Aret. hic.]

* † Vide id hūc tex. De a.ſ. l. ſi quis in conſcribēdo. in vj. not. & in fi. C. de pact.

a ¶ Iudex. ſiue ſit paterfamilias iudex ſiue filiusfamilias: ſed qn̄ eſt filiusfamilias, pater de peculio tenet̃ inquantum fuit in peculio, cum filiusfamilias litē ſuam fecit. ut ita ſint duo ſpecialia: & quia dr̃ de peculio, licet ſit quaſi maleficiū, quod non eſt alias, ut ff. de iis qui deie. uel effu. l.j. §. ſi filiusfa. Item quia inſpicit̃ tꝑs, quo fecit litē ſuā in condēnando: licet alias rei iudicatę tꝑs ſpectetur, ut ff. de pec. l. quæſitum. & probant̃ hæc ff. de iudi. l. ſi filiusfamilias. Vel dic ꝙ filius conuenitur, † ut no. in d. l. ſi filiusfamilias.

† De peculio cū pr̄ conuenit cōueniri.

SYL. ¶ Adde ꝙ cōis doct. reſolutio eſt, ꝙ qn̄ per imperitiam iudicat, peculio tenus teneatur: qn̄ uero dolo, teneatur inſolidum. ita doct. in d. l. ſi filiusfa.]

ADDITIO. No. ꝙ iſte tit. non hēt locum, qn̄ iudex per dolum uel corruptelam tulit ſnīam, quia tunc tenet̃ proprie ex delicto, ut etiam not. Bart. in d. §. ſi filiusfam. Aug.

b ¶ Litē ſuā. i. controuerſiā uel litigiū ut ī id teneat̃ ipſe, in quo læſit aliquē: & hoc, qn̄ ꝑ ignorātiam uel iperitiā, ut. j. ſequit̃. Nam ſi dolo, tunc non habet locū hic titulus; ſed ex maleficio tenet̃, & fit ī famis, ut C. de pœna iu. qui male iu. l.fi. Sed nun quid hęc oīa in arbitro locū habēt? Dicit Io. ꝙ ſic, ut C. de pac. l. ſi qs in cōſcribendo. Alij contra, cū poſſit pœna peti tm̄, & nec ſnīa ualeat, ut C. de arb. l. j. & l. ij. & maxime ſecundum noua iura quæ loquunt̃, cum eſt iuratum ab arbitro uel a partibus, ſecundū quæ nihil eis erit præter ſacramētum, ut in authen. de iu. §. quia uero. ij. col. vj. Sed certe ſnīa prima uera eſt. nec obſt. hoc auth. quia nihil erit ei. i. arbitro præter ſacramentum &c. ſ. ut poſſit cogere partes ſuo ſtare iudicio. uel eis. i. partibus: nam uocabit alteram partem per iur̃m: ſed & contra arbitrum nihilominus aget, ut dictum eſt, & per actionem in factum, ut j. eo. §. ſi.

Arbiter ſi facit litē ſuā an ſit puniendus ſicut iudex.

¶ Dic ꝙ in arbitro compromiſſario deciſio glo. non procedit. l. pe. ubi oēs. C. de arb. In arbitratore magis cōiter uidentur tenere, ſi dolo iudicauit. quod declara (iudicio meo) in dolo ex propoſito, non in dolo re ipſa.] SYL.

c ¶ Fecerit. i. male iudicauerit.

* ¶ Litem ſuam facere quid ſit l. Bud. in Annot. ad Pand. in l. fina. de edil. edic.] SYL.

d ¶ Ex contractu. uel quaſi.

e ¶ Videbitur. ut ſi dubitauit circa

)

legem Fuſiam Caniniã, durius puniaſ: ſi autem in l. illa, Gallus Aquilius. mitius puniatur. (j)

SYL. ¶ Hanc gl. ſequitur Iaſ. in l. quod te. col. pen. ff. ſi cer. pet. quem uide: & ꝙ error probabilis faciat iudicẽ in nihilo teneri parti læſæ, dicit gl. xj. q. iij. temerarium.] ¶ Et hoc, qñ non fuit data pecunia iudici uel promiſſa: alias graues pœnæ ſequerenſ, ut C. de pe. iud. qui ma. iu. authẽ. nouo iure. & facit ad hoc rũſ. ff. de uar. & extra. cogn. l. ñn.

ADDIT. (j) Et idem ſi fuerit ſecutus intellectum multorum doctorum in una lege, quæ habet plures intellectus, licet ille non ſit communis, ut dicit Bartol. in lege cum prolatis. in fin. de re iudi. ualeret enim talis ſententia: unde opus eſſet appellatione: & iudex appellationis poſſet ſequi aliam opin. & alium intellectum, & retractare uel confirmare ſententiam, ut not. Bartol. in. l. quarta. §. hoc autem iudicium. in fin. ff de damn. infect. De hac materia uide latius per Angel. hic.

† Cœnaculum quid ſit explicat Bud. in Annot. ad Pãd. ĩ. l. æquiſſimũ. de uſufr.

tum iudex æſtimauerit. Aret.

¶ Item is, ex cuius cęnaculo, † uel ꝓprio ipſius, uel conducto, uel in quo gratis habitat, [a] deiectũ effuſumve aliquid eſt, ita ut alicui noceret, quaſi ex maleficio obligatus intelligiſ. Idõ autẽ nõ proprie ex maleficio obligatus intelligitur, quia plerunque ob alterius culpã tenetur, aut ſerui, aut liberi. Cui ſimilis ẽ is qui ea ꝑte, qua uulgo iter fieri ſolet, id poſitum [b] aut ſuſpenſum hẽt, quod põt, ſi ceciderit, [c] alicui nocere: quo caſu pœna [d] decem [e] aureorũ conſtituta eſt. De eo uero, quod deiectum eſt fuſumve eſt, dupli, quantũ dãni datũ ſit, conſtituta [f] eſt actio. Ob hoĩem uero liberũ occiſum quinquaginta [g] aureorũ pœna conſtituiſ. Si uero uiuat, nocitũq; ei eẽ dicatur, quãtũ ob eã rem æquũ iudici vr̃, ſpectatur, ut noceat.

SYL. ¶ Item is. Caſus. Clarus eſt, & rationes ſunt manifeſtæ. cum. n. culpa propria uel alterius interueniat, cõueniẽs eſt damnum datum ſarciri. cur autem ex maleficio non teneatur, probat tex. in uerſi. idõ autem. ubi aſsignat rõnem a communiter accidentibus, ad quæ. ll. ſe accommodant. l. nam ad ea de legi. Not. ſummarium & text. & præſertim in uer. iudex enim, ex quo habes, quòd ubi homini nocitum eſt, licet non ſit occiſus, debet per iudicem impenſa medicorum ac medicinarum, & merces operarum, quibus caruit is, cui nocitum fuit, fieri refici.]

a ¶ Habitat. Hoſpes plane non tenetur: ſed is qui hoſpitiũ dederit, ut ff. de iis qui deie. uel effu. l. j. §. pe. Accur.

ADDIT. Nota, ꝙ qñ quis debet citari ad domum ſolitæ habitationis non ſufficit citari ad hoſpitium, iuxta. l. iiij. §. ꝑtor. & ibi late Bart. ff. de dam. inſe.

b ¶ Id poſitum. Licet ipſe non poſuerit.

c ¶ Si ceciderit. Nõ. n.

d ¶ Pœna. Præſtanda.

e ¶ Decẽ aureorũ. Vel ſolidorũ ut ff. de iis qui deie. uel effu. ſi uero. §. ꝑtor. j. & §. fi. & tunc dicas actionẽ in factum fore annalem, ut ff. de pop. act. l fi.

f ¶ Conſtituta eſt actio. Perpetua, quę hæredi datur: ſed in hæredem non daſ, ut ff. de iis qui deie. uel effu. l. ſi uero. §. hæc autem actio.

¶ Niſi iam lis fuerit conteſtata, uel aliud ſimile factum.] SYL.

g ¶ Quinquaginta. Idõ certa pœna ſtatuiſ quia non põt æſtimatio liberi corporis fieri, ut ff. ad l. rho. de iac. l. ij. §. ij. (j) Et competit hæc actio intra annum: & nec hæredi nec in hr̃dem daſ, cum ſit pœnalis & popularis: q̃ prius daſ ei cuius magis intereſt, ut ff. de iis qui deie. uel effu. ſi uero. §. quæ autem.

ADDIT. (j) Not. illum text. qñ ſit contributio propter factum, non ſit cõputatio liberi hominis. facit l. ſed addes §. ſiquis mulierem. ff. loca.

actio[a] datur Iudex .n. cóputare debet mercedes medicis præſtitas, cæteraq; impendia, quæ in curatióe facta ſunt: pterea operas, quib caruit, aut cariturus eſt ob id, ꝙ inutilis eſt factus.[b]

¶ Si ex cœnaculo filij habitãtis ſeorſum a pře aliquid fuerit proiectu, uel aliquid fuerit appenſum uel fecerit litem ſuá př non tenetur.

¶ Si filiusfam. ſeorſum[c] a patre habitauerit, & quid ex cœnaculo eius deiectű effuſumve fuerit, ſiue quid poſitum ſuſpenſumve habuerit, cuius caſus periculoſus eſt, Iuliano placuit ĩ patrem nullam eſſe[d] actionem, ſed cum ipſo filio agendum eſſe. Quod & in filiofamilias iudice obſeruandű eſt, qui litem ſuá[e] fecerit.

¶ Pro furto uel dolo cómiſſo in naui, uel in ſtabulo, uel in caupona, tenentur domini eorum ex quaſi maleficio, ſi dãnum datum fuit per aliquem, cuius opera utantur. Aret.

¶ Item[f] exercitor nauis, aut cauponæ, aut ſtabuli de dolo aut furto, quod in naui, aut caupona, aut ſtabulo factum erit, quaſi ex maleficio[g]

a ¶ Actio datur. Perpetua ſibi: ſed alij, puta hæredi pro eo ſi mortuus eſt annalis datur, ut ff. de iis qui deie. uel effu. l. ſi uero plures. §. hæc aũt actio, ibi. ſed ſi libero &c.

b ¶ Eſt factus. Quia difficillimű eſt æſtimare futuras operas.

¶ Si filiusfamil. Caſus. SYL. Clarus eſt, quia per Imperatoré ponit cuius ró eſt in primo caſu, quia ió tenet pater pro filijs ſecű habitantibus in tit. de effuſis, ꝑꝑ ꝓſumptá culpã in aduertédo eius familiã ne qđ ex domo ſua nocuű alijs exeat: cũ uero př non habitat in eadé domo, ſz alibi, túc deficit ꝓſumptio illius culpæ. In ſecúdo vero caſu neceſſe eſt, ꝙ interpretatio fiat ſecundum gl. infra eo. §. in ver. ſuam. quod præſumendum eſt ex benignitate potius accidere quia oĩno cuſtodia patris. qui nullas nouit literas, nihil poteſt facere circa filium iudicem: nec pőt prætendi aliqua præſumptio culpæ in pře: licet verba tex. parificantia ſecundű caſum ad primum inferant, ꝙ př in hoc caſu nullam actionem patiatur, nec etiam de peculio, propter illa verba, quod & in filio &c. videntur enim ponere præciſe identitatem iuris propter naturam copulæ.]

c ¶ Seorſum .i. ſeparatus a patre.

d ¶ Nullam eſſe. Etiam dꝫ peculio. vt ff. de iis qui deiece. vel effude. l. j. §. ſi filiusfamil.

e ¶ Litem ſuam fecerit .ſ. ſi ſine patre habitauerit: alias pater de peculio tenetur, ut ff. de iudi. l. ſi filiusfam. ſecundum Io. Vel dic idem .ſ. ut teneat ipſe filius, habitet cum pře uel non. (ſed ſecundum Azoné př hic tenet de peculio, ut dictű eſt, per l. de iis qui deie. uel effu. l. j. §. ſi filiusfa. (Filio uero condemnato, & ibi př tenet de peculio, cum uideat quaſi contra hi cum filio per ſententiam, (j) ut ff. de nox. acti. l. & ſi condemnatus. & ff. de pec. l. iij. §. idem ſcribit.

ADDIT.

(j) Dic ſecúdű Angel. ꝙ iſta ultima uidetur uerior: quia ex contractu vel quaſi pater tenetur de peculio, non autem de delicto vel quaſi.

¶ Item exercitor. Caſu Clarus eſt: & SYL. ratio dubitandi eſſe poterat, quia videtur iniquiſsimum genus pœnæ, vt quis ex facto alterius teneatur. c. 1. de iniurijs & dam. da. lib. vj. ſed ratio decidendi exprimitur in tex. noſtro. aliquatenus enim culpæ reus eſt, & in culpa dicitur qui opera malorum hominum vtitur: quæ culpa licet non faciat aliquem teneri ex maleficio, ſaltem facit teneri ex quaſi maleficio: quem text. uo. in fin.]

f ¶ Item exercitor. quis ſit, dic vt infra quod cum eo. §. ij.

g ¶ Quaſi ex maleficio .i. actione in fa.

ctum in duplũ,ut ff.nau.cau.ſta.l.fin.& ff.fur.aduer.nau.cau.ſtab.l.j. Item eſt & alia in factum actio,quæ eſt ex eo cõ tractu de recepto,ut ff.nau.cau.ſtab.l. j.in princ.

ADDIT. Et hic dicit Io. Fab. ꝙ ſi dñs fuit condenatus ex facto nautarũ,ab eis põt repetere,ar gu.l.ſi colonus.ff.de aqua plu arc. & l.ſi uero. §.cum autẽ. ff.de iis qui deie uel effu †alias ẽ de.

a ¶ Ex contractu. Vel quaſi.

b ¶ Aliqua tenus culpæ reus. Facit ff.ad l.aquil.ſi ſeruus ſeruum.§. Proculus.& ff.fur.aduer.nau.cau.ſta.l j.§.pe.

c ¶ In his autem caſibus.ſ.ſupradictis omnibus.

d ¶ Hæredi.Patientis iniuriam.Sed in caſu de ſuſpenſo non dat̃ hęredi,ut dixi mus.ſ.eo.§.j.uer.ob hominem.Et not. hic dñam inter actionem ex maleficio. & quaſi ex maleficio.nam ubi ex maleficio,ſi plures ſunt, quilibet inſolidum conuenit̃: ſed ſecus in hac actione ex quaſi maleficio,ut C.de condi.fur.l.j. & ff.nau.cau.ſta.l.j.& l.fin.§.ſi plures. Itẽ in actione ex maleficio unus ſoluendo non liberat alium, ſed in hac ſic,ut ff.nau.cau.ſta.l.licet.§.poſſumus.& d. l.j.de condi.fur.Item iure non cedũtur actiones ex maleficio,ut ff.nau.cau.ſta. ſed &ipſi, ſed in actione ex quaſi maleficio ceduntur,ut d.§.poſſumus. Datur & hæc actio non ceſſa,ut ff.de us qui deie.uel effu.l.ſi uero plures.§ cum aũt. Item hæ generalius dant̃ hæredibus aↄtorum, ut hic, quàm illæ quæ ſunt ex maleficio,ut infra de perpe.& tep.act. §.ſed hæredibus.

Actio ex maleficio & quaſi ex maleficio differunt.

e ¶ Aduerſus hæredem. Vt ff.de iu-di.l.Iulianus autem.& ff.nau.cau.ſtab. l.fin.§.pen.

teneri uit̃ ſi mõ ipſius nullum eſt maleficiũ, ſed alicuius eorũ,quorũ opera nauem, aut cauponam, aut ſtabulum exercet. Cum enim neque ex maleficio,neque ex cõtractu [a] ſit aduerſus eum conſtituta hic actio, et aliquatenus [b] culpę reus ſit,ꝙ opera malorũ hominum uteret̃ ideo quaſi ex maleficio teneri uidetur.

¶ Ex quaſi maleficio agitur actione in factum,quæ non tranſit contra hæredem. Aretinus.

¶ In his aũt caſibus [c] in factum actio competit: quæ hæredi [d] quidem datur,aduerſus [e] hæredem autem non competit.

¶ De actionibus. [f]

¶ Non ſuminat,quia Imperator diffinẽdo procedit. nec põt diffinitiones breuius ſummari.Areti.

¶ De actionibus. ¶ Rubrica iſta conti nuari põt,ut dicit gl.ſ̃.tit.j.de obl.quã ſequit̃ Bal.hic.Vnde no.diligenter glo. Accurſij poſitam ſup rubr. quæ ſoluit aliquas notabiles q̃ſtiones, dicens ſic.

Continuatio.

¶ Libuit animaduertiſſe, ꝙ cũ hic titulus propter profunditatem materiæ non ſoleat legi incipientibus, nõ ẽ titulus ſup quo poſſit ꝑ modũ additionis aliquid iuuari aut parũ ſtudium adoleſcentulorum. Iõ leuius procedendũ etir,quia hæ, quas in hunc titulum & titulũ de exceptionibus feci mus annotationes, ſeparatim legendas uobis trademus. ſit igit̃ caluniantibus forſan his breuibus uerbis ſatisfactũ.]

SYL.

f ¶ De actionibus. iõ ponit in plurali, quia plures actiones ſunt, ut infra eod. per totum Sed cum ſint plures, quare in ſingulari numero diffinitur,ut infra eo.§.j.? Reſpon.licet ſit numeri ſingularis, tñ ponitur ut genus, ut in aliis diffinitionibus contingit, & ſub ſe continet omnes actiones

Actio in ſingulari recte diffinit̃.

¶ Hæc opin.communiter tenet̃, quam uis Hiſpa.hic reprobet.]

SYL.

¶ Item quare non dicit de agendo? Reſpon. quia illud eſt facti, hoc iuris.

¶ Ab hac reſponſione nemo diſſentit niſi Hiſpa.hic.]

SYL.

ADDITIO. Vult dicere gl.ꝙ gerũdia denotant actum, prout eſt in facto, ut eſt in exercitio: quia deriuant̃ a uerbo,quod ſignificat agere uel pati: ſed hic non tractatur de actionibus, prout ſunt in actu,ſed prout ſunt iuris,ita dicunt doct.hi.

Superest.

Supereſt [a] ut de actionibus loquamur. Actio autem [b] nihil aliud [c] eſt,

SVpereſt. ¶ Totus iſte ti. diuidit in tres partes principales. Primo ponit cōtinuatio iſtius ti. ad præcedētes materias. Scd̃o diffinit actio. Tertio ponitur diuiſio omnium actionum. Secunda ibi ꝓpe principium (Actio aũt nihil.) Tertia ibi (Omnium autem actionum.)

¶ Supereſt. (Cont.) In ſimplici continuatione Imperatoris nō ponit. Redit enim Imperator ad id, qđ dixit in ti. de iure natu gen. & ciui. ſ. ꝙ oē ius noſtrū aut ad perſonas, aut res, aut actiones ꝑtinet: & cū de duob. primis ſit dictum, ſupereſt tm̃, ut tertium membrū expediatur de actionibus.

a ¶ Supereſt. Sed quid ſupereſt? Reſp. forma, † ut ſ. de iure natu. §. fi. Vel dic, ꝙ ſ. tractatum eſt de oblig. quarum filiæ ſunt actiones, ut ff. de procura. l. licet. §. ea obligatio. & ſ. de uerb. oblig. in princip. ideo de filia poſt matrē poſuit, quaſi ordine ſucceſſorio.

¶ Declara ꝙ dictum eſt non ſolum de obligationibus, quæ ſunt matres actionum perſonalium, ſed de acquiſitione dominiorum & aliorum iuriū, quę ſunt matres actionum realium. l. in rem. ff. de rei uendi. ideo &c.]

b ¶ Actio autem. Nota, ꝙ actio qñq; ꝓ actu ponitur, ut in authen. de non alienan. §. finimus. in fi. & C. de ſacroſan. eccleſi. authē. hoc ius porrectum. & ff. de donatio. inter uir. uxo. l. iij. §. ſciendum. circa medium. Qñq; pro accuſatione criminali, ut C. quando ciui. actio cri. præ. l. j. Qñq; pro iure agendi uel proſequendi, ut hic, & ff. e. l. nihil. † Itē nota ꝙ illud, quod de actione hic dicitur, uoluit Placen. dicere de cauſa: ſcilicet ꝙ cauſa ſit actio: ut ſicut apud Dialecticos dicitur argumētum, quod ex propoſitione, aſſumptione, & concluſione conſiſtit, non tantum concluſio: ſic apud Legiſtas actio cauſa agendi dicatur. ut ſi dicam, Conuenio te ad decem, quia uendidi tibi equum pro decem ſit idem ac ſi dicerem, Ago contra te actione ex uendito Sed Azo dicit (quod & uerum eſt) aliud eſſe cauſam & aliud actionem. Nam obligatio eſt cauſa & mater actionis, ut ff. de procura. l. licet. §. ea obligatio. ſicut ergo aliud eſt obligatio, & aliud eſt actio ſic aliud eſt cauſa, & aliud actio. Item, quia uendidi, eſt factū: † ſed actio eſt ius, ut ff. de curat. furio. l. conſilio. §. j. & fi. & hic. Item poteſt eſſe, ꝙ uendidi, & non competit mihi actio: quia mihi ſolutum eſt, uel quia remiſi: unde hæc uerba, quia uendidi, non ſunt actio. Item nomina certa actionum ſunt a iure inducta, ſcilicet ex empto, et ſimiles: nec hoc inductum eſt, ut cauſa ſit actio. Si quis ergo hoc uelit dicere, non poteſt, cum lex nō dicat, ut ff. de ſuppellect. lega. l. Labeo. in fin. Item ſi cauſſa eſſet actio, fruſtra diceret lex mutari actionis nomen, cum agitur de dolo patroni, uel parētis, uel ſimilium perſonarum: de quorum dolo non agitur per actionem de dolo, † ſed per actionem in factum. † nam ad quid mutaretur nomen, cum tamē cauſa maneret eadem, ſi eſſet ius ſola cauſa? Concludo ergo. & dico, † ꝙ aliud eſt cauſa, & aliud eſt actio.

¶ Et cum hac ſententia tranſeunt magis communiter doc.]

¶ Item licet dixerim, quòd nomina ſunt actionum, ex empto, & ſimiles, caue tibi, quia non ſunt actiones, ſed actionum nomina: ſicut hæc dictio, homo, non eſt homo, ſed ſignificat hominem.

¶ Et ita cōmuniter tenetur in §. actiones infra eodem.]

c ¶ Nihil aliud eſt. Patet ergo, quòd olim aliud erat. † Erat enim conceptio uerborū formata a magiſtratibus, ut ff. de orig. iuris. l. ſecunda. §. deinde ex his. & §. omnium. unde formula uulgaris dicebatur, ut ff. de fur. l. ſi ſeruus nauem. Sed hodie hæc ſolennitas eſt ſublata, ut C. de formu. & impe. l. prima & ſecunda, & etiam circa interdicta eſt ſublata huiuſmodi ſolennitas, ut infra de interdi. §. final. † Sed quæ erat olim differentia inter actionem & interdicta? nam & interdicta erant uerborum cōceptiones, ut infra de inter-

Diuiſio

† Iſtā ſequūtur Cy. Fa. S Y L. Ang. & Iaſ.

† Iſtam primā partē ſequunt Fa. ang. & Iaſo. & adde ꝙ quarto mō capitur actio ꝓ adminiſtratione, ut ī S Y L. §. iuſiurandū. i auth. ut iudi. ſine quo. ſuff. * qnto, pro libello. l. j. C. de edē. vj. ꝓ offō, gl. j. ī l. placet. C. de epiſ. & cle. vij. pro auctoritate iudiciali, gl. in l. extat. ff. qđ met. cauſa

† Iſti argumento īpoſſibile ē rndere ſecūdū Io Fa.

† Vt l. non debet. ff. de dol.

† Verbis temperatī Bar. ī l. infamē. S Y L. ff. de publi. iud.

† Et bñ Dy. Fa. Ang. & Iaſ.

S Y L.

† Immo idem in ſubſtantia. Angel. & Iaſ.

† Iſtam glo. reprobat Iaſo. iō

dic ali- di.in prin.Rñ.ut dicemus ibi.† At ho-
ter ut ꝑ dic nulla eſt dña inter interdicta & a-
eum. ctiones, cũ interdictum nihil aliud ſit,
† Dic ꝙ q̃ actio prætoria, ut j.de interdi. §. fi.
SYL. ¶ Vera differentia eſt, ꝙ interdicta, tá
oli erat quã a præto-
dña ſo- re inducta, ꝑ-
lũ ĩ mõ toria ſunt: a-
loquen ctiones uero
di. Ni. pro maiori
Fab. & parte a iure ciuili inducta: unde reſpe-
Iaſ. ctu originis dicuntur de iure ciuili.]

quam ius [a] perſequendi [b] in iudicio [c] quod ſibi debetur. [d]

ADDIT. Idem tenuit gl. in rubr. de interdic. quæ reprehendit per Bar. & do-cto. ibi: quia eſt dña inter actionem & interdictum ſicut inter matrem & filiã, cum ex interdicto oriatur actio in factum, ut in §. fi. j. de interdi.

a ¶ Quam ius. ſ. ciuile, ubi eſt actio ci-uilis: uel prætorium, ubi actio prætoria
Actio ẽ eſt: nam ciuiles actiones & prætorias
tá de iu dico hic diffiniri. Item not. ꝙ actio eſt
re ciu. q̃ ius, quo perſequimur: ſed obligatio eſt
ꝑtorio. ius, ꝑꝑ qđ perſequimur. Et ſi quæratur
†Sequũ quod ſit illud ius, uel nãle, uel ciuile,
tur eani prætorium, uel gentium. Rñ. † quia ciui
Dy. Ni. le, uel prætorium, ut modo diximus.
SYL. ¶ Et ita cõiter tenetur, ꝙ ſint de iure
Bar. An ciuili, hic, & in l. j. § ſublata. ff ad treb.
gel. & quanuis cõtra hic Hiſpa.]
Iaſ. ¶ Nec facias magnã uim ibi: quia cum multas habeat ſignificationes hæc di-ctio, ius, ut ff. de iuſt. & iu. l. pe. & fi. hoc eſt ẽt unum de ſignificatis eius, ut dica-tur ius agendi uel perſequendi. Sed ad
† Ius ad cuius dñ. m ponit in diffinitione, ius,
q̃d poni cũ ſingula mẽbra poſita in diffinitione
tur i dif habeant ſuũ miniſteriũ? Rñ. ſecundum
finitiõe M. ꝙ ad differentiam rerũ corporalium
actiõis. hic ponit, ut det intelligere, ꝙ actio ſit res incorporalis: qđ uerũ eſt, ut. ſ. de re-bus corp. & incorpora. §. j. Vel melius dicas, ad dñam officij iudicis: quod nõ
†Et be- eſt actio, ut ff. de min ꝙ ſi minor. §. fi.
ne. Ia. licet M. dicat ꝙ officiũ iudicis eſt actio
Officiũ & eſi pro eo quod dicit lex, in actione
iudicis iniuriarum fieri æſtimationem iudicis
an ſit officio, ut. ſ. de iniur. §. pœna aũt. & §.
actio. in ſumma. Sed certe actio iniuriarũ eſt actio, cui inhæret officium iudicis: non tñ illud officium eſt actio, ſed in facto
†.i. exer † potius hoc conſiſtit. ius enim pe-tẽdi
cit o. p actionem mihi competit: quod ꝑ hoc
† Et ſic officium iudicis mitigatur. †

¶ Potes de iure, ꝙ conſiderato officio SYL.
de per ſe eſt iuris: conſiderato quo ad officiũ
executionem & adminiſtrationem eſt iudi. nõ
facti.] ẽ facti,
¶ Sed quid petam? Rñ. † quod æſtima- ſed cõſi
uero. nã de- ſtit ĩ fa-
beo æſtima- cto: pu-
re, licet iu- ta in e-
dex poſsit xerci-
refrenare, tio.
eſt tamen quoddam aliud officiũ, quod † Idem
uicem ſuſtinet & obtinet uim actionis, Ang. &
ut dicemus j. eo. §. præterea. in fi. §. Iaſ.
¶ Communis opi. hic & in l. j. §. ſubla- SYL.
ta. ff. ad treb. eſt, ꝙ officium iudicis nõ ſit actio. * Alcia. tñ lib. Parad. ij. cap. x. efficacibus argumentis contrarium de-fendit.]

b ¶ Perſequendi. hoc dicitur ad diffe-rentiam exceptionum. quæ danẽ reis,
per quas defendunẽ. ſicut n. actiones † Sequũ
ſunt † arma actorum, ita exceptiones tur Bar.
ſunt arma reorum, ut ff. de except. l. ij. & Ang.
in prin. & §. illud.
¶ Et ita cõiter tenent doct. ꝙ uerbum, SYL.
perſequendi, ponatur ad differentiam exceptionum.]

c ¶ In iudicio. h. d. ad dñiam eorũ, quæ fiunt licite etiam extra iudicium, non
tamen ſunt actiones: † ut ſi nocturnum † Idem
uel diurnum furem, uel militem deſe- Placen.
rentem militiam quis capiat, ut ff. ad l. Ang. &
Aquil. l. iiij. & C. quando li. unicuiq; ſi- Iaſ.
ne iu. ſe uin. l. j. & ij. Item & ꝑꝑ debito- † Singu
rem fugitiuum, quem capere † poſſu- laris eſt
mus, ut ff. de ijs q in frau. cred. l. ait præ ſecũdũ
tor. §. ſi debitorem. licet quidam † expo Bal.
nant. l. illam ibi, ꝙ captus fuit auctori- † Et ma
tate iudicis. Accur. le Ang.
¶ Cum hac gl. omnes tranſeunt, quam SYL.
tamen aliter declarat Hiſpa. hic.]
ADDITIO. Dic idem in omnibus perſonis, quæ pertinent ad obedien-tiam perpetuam, de quo non ſit quæ-ſtio: ut in monacho, fratre, uel uxo-re: quia ſi aufugiant, poterunt capi pro-pria auctoritate, ut per Baldum in le-ge prima. C. ubi quis decuria. ſecus ſi eſſet quæſtio.

d ¶ Quod ſibi debeẽ. hoc duobus mo-dis exponitur: uel ad dñiam realis actio-nis, ſecundum Azo. & ita ſtricte accipiẽ hic diffinitio pro perſonali actione tan-
tum, † ſicut accipitur. ff. eodẽ. l. actio in † Quod

Not. pro ſtatutis in q̃bus uerba ſũt ſtri-ctè ĩtel-ligenda l. iij. §. hæc uer-ba. ff. de

SYL. neg. ge. & l. ge-quid. ff. de uer. obl.

† Idem Io. Fa. Ni. ĩ gl. ſup uer bo quã jus. s. e. §.

perſonam, uel largius, †ut ẽt realem cõtineat: non tñ officium iudicis, ut ff. eo. l. actionum genera. q̃nq; largiſsime, ut ẽt iudicis officium contineat, illud. ſ. quod eſt loco actionis: ut per quod reſtitutio minorũ petiẽ, ut ff. eo. l. actionis uerbo.

¶ Et ꝙ ſit actio, q̃ non habeat obligationẽ, dicit Bar. in l. iuriſgentium. §. & ideo ff. de pact. quamuis ibi Fort. reprobet: & utrum actio realis ſit proprie actio, uide quæ diſputat Fortun. in l. Gallus. §. idem credendum. col. vj ff. de lib. & po ſthu. ubi tenet ꝙ ſic.]

¶ Prima diuiſio actionum eſt, ꝙ aliquę ſunt reales, aliquæ perſonales. Perſonalis eſt, quæ præſupponit debitorem obligatum: ſed realis nõ: ſed ideo contra eum competit, quia poſſidet. Aret.

¶ Vel ponunt hęc uerba ad differentiã criminalium actionum, ꝑ quas nõ perſequor mihi debitum, ſed ad uindictã: & ſecundum hoc ẽt realem actionẽ dicas diffiniri hic. Licet enim non ſit obligatus qui realiter tenetur, ut ĩ. eo. §. j. ibi, aut cum eo agit qui nullo &c. uerum eſt perſonaliter: groſſe † tñ põt dici, ꝙ ſit realiter obligatus. Et facit pro hoc ut ẽt realis hic diffiniaẽ, quia uerbũ debere, & ad actionem in rem, & ad actionem in pſonam refertur, ut ff. de uerb. ſign. l. pecuniæ. §. fi.

† Iſta gl. ẽ no. ꝙ uerba multoties ĩtelligũ-

SYL. iur groſſo mõ: non tñ ĩ ſtatutis Pla. Angel. & Laſ.

¶ Nec ob. ſi dicaẽ, uerba in diffinitiõe proprie ſunt accipienda, qa hoc uerum in uer. diffinito, non in diffinientibus, ut declarat Dec. in rub. de prob. col. iij. * quinimmo Alc. in l. creditores. ff. de uerb. ſign. eum quoq;, qui in rẽ actione tenetur, proprie debitorem eſſe, non inſubtilibus rationibus comprobat.]

¶ Item facit, ꝙ eſt in diffinitione uerbum, perſequendi, quod eſt cõe tam ad realem quàm ad perſonalem actionem, ut ff. eo. l. actio in perſonam. Item facit ĩ. eod. §. j. in princ. ubi actio realis ſpecies eſt actionis, ſicut perſonalis: & ita large accipio hic uerbum, debetur: ſed in ſtricta ſignificatione uerbi huius, debere, tantum alienum & non meum mihi debetur.

SYL. ¶ Idem firmat Deci. in l. ſi tibi. in. iij. no. ff. ſi cer. pet.]

¶ Vnde perſonalis actio tñ diffiniri uidetur, †ut infra eo. §. ſic itaq;. & ſ. de leg. §. ſed ſi rem. Sed certe quandoque ago ẽt ad id, quod mihi non debeẽ, ut C. de pact. l. ſi pacto quo pœnam. nam ibi non ago ad id, quod eſt debitum, ſed ad id q̃d ex nudo pacto cõuenit. Sed certe illud naliter erat debitũ, quod nudo pacto debebatur, †ut ff. de fideiuſſ. l. fideiuſſ. §. fideiuſſor. Vel non agit ibi ad id, quod nudo pacto debetur, ſed ad id quod uere debetur: ſed prætextu eius conſequitur etiam quod nudo pacto debetur.†

¶ Reprobat Præp. Senen. iiij. caſu. q. v. in ij. col.]

¶ Item oppono de popularibus actionibus. Nam in eis non dr̃ debitum, & tñ petiẽ, ut ff. de popu. ac. l. pen. Sed nõ obſtat, quia ſaltem poſt litem conteſtatã debeẽ, ut l. ſi cũ. ff. de uerbor. ſign. Vel † dic, ꝙ ſibi debitum proſequitur: nam cum toti populo ſit debitũ, ergo & ſibi. Item op. de actione iniuriarũ, quia non dicitur eſſe in bonis, ut ff. de iniur. l. iniuriarum. item non ad debitum, ſed ad uindictam competit, ut ff. de colla. bo. l. ij. §. emancipatus. & tamen eſt actio. Reſpon. non eſt in bonis, ut tranſeat ad hæredes. ut ff. ad legem falcid. l. pœnalis. Item licet detur ad uindictam, tamẽ poteſt deberi mihi propter id, quod eſt in æſtimatiõe uindictæ, uel propter id quod eſt in alterum ut uindicta. Itẽ oppono de petitione hæreditatis, item de actione de peculio. Nam in his agiẽ etiam antequam ſit penes poſſeſſorem, uel antequam ſit in peculio, ut ff. de petitione hæred. l. iiij. & l. ſi quo. & ff. de pecul. lege quæſitum. in principio. & ff. de liber. lega. l. ſi quis reum. §. idem. Sed dic † eſſe ſubaudiendum hic: uel deberi ſperatur. Vel dic quòd quando fuit actio propoſita, fuit efficax tãtum pro eo, quod tunc erat penes poſſeſſorem, uel in peculio: & poſtea cum augebatur, eatenus & actionis efficacia creſcebat: cũ uniuerſalis uel in aliquo uniuerſo fuit petitio, ut ff. de iudicijs.

† Immo ẽ realis ſecũdũ cõiter doct. h̃.

† Iſta ſolu. non ꝓcedit ſecũdũ doct. q̃tum ad SYL. materiã tex. nr̃i.

† Iſta cõtinet meram ueritatẽ ut p doctõ. hic.

† Iſta reprobat cõiter p doct. hic.

† S3 hec reprobatur, qa arguit ĩperatorem de inſufficientia.

Omnium autẽ actionum, quibus inter aliquos a apud iudices b arbitroſve c de quacũq; d re quæritur, ſumma e diui-

l.ſolemus. Itẽ opponiẽ de actionibus, quas intendunt aliqui pro alijs: ut procurator, & tutor, & prælatus, & ſimiles: nam agunt, & tñ non ſibi debitũ petũt. Sed dic, ꝙ quaſi domini ſunt, ut ff. pro emp. l. qui fundũ. §. ſi tutor. Vel dic ſibi. i. ei cui actio cõpetit, q̃ intẽdit. Vel ſubaudi, quod ſibi debetur, uel ei cuius nomine agitur. huius alternatiuæ ſecunda pars eſt uera.

SYL. ¶ Cõis opi. eſt in hac gl ꝙ utraq; diffiniatur: quam defendunt hic Hiſp.]

* ADDI. Declaratio tex. actio eſt facultas a prætore impetrata cogẽdi iudicio a Prætore dato, debitorẽ actori ſatisfacere qđ Fran Hoto. in ſuis in hũc ti. cõmẽtar. declarat ubi docet, qđ hic ꝓprie nõ definiẽ niſi actio ꝑſonalis. cũ res mea mihi dãri nõ poſsit. l. Q. Muti. §. argẽto. e: l. ſcribit. ff. de aur. et ar. leg.

¶ Omnium aut. e Iſta pars diuidiẽ in ſex partes, ꝓut in hoc ti. ponunẽ ſex diuiſiones actionũ, quas enumerat ꝑ ordinẽ gl. magiſtralis in §. ſunt præterea. infra eo. Et ibi gl. addit alias ſex diuiſiones, quæ ponunẽ in alijs locis extra hunc tit. Prima diuiſio actionũ eſt, quę reſpicit cãm materialẽ: quia quædam actiones ſunt reales, quædam perſonales, q̃dã cãm miſtã habẽtes: & illa pars durat uſq; ad §. ſed iſte. Secũda diuiſio eſt, quæ reſpicit cãm efficientẽ: q̃a quędam ciuiles, quædã ꝓtoriæ: & durat uſque ad. §. ſequẽs. Tertia eſt reſpiciens cãm finalem: quia quędã ſunt rei perſecutorię, quędam pœnales, quędã miſtę rei & pœnę: & durat uſq; ad. §. omnes. Quarta eſt reſpiciẽs cãm formalẽ: quia quędã ad ſimplũ, quędã ad duplũ, quędam ad triplũ, quædam ad quadruplũ: uſq; ad. §. actionum. Quinta eſt reſpiciens cauſam ſubſtantialẽ: quia quędã ſunt bonæ fidei, quædã ſtricti iuris: ibi uſq; ad. §. ſunt præterea. Sexta eſt reſpiciens perſecutionis effectum: quia quędam ſunt perſecutoriæ ſolidi, quædam non: uſque ad fin. ut ſequitur Bald. hic. Item prima ſubdiuiditur in duas partes. Primo diuidit. Secundo membra declarat. ſecunda ibi (Nanque.) Nam totus iſte titulus procedit per diuiſiones actionum.

¶ Omnium. In diuiſione actionum & declaratione terminorum non figuratur niſi literaliter. declarat enim Imp. ſuã diuiſionẽ per exẽpla dilucida. No. eſt igitur, ꝙ dictio, omniũ, eſt uniuerſalis. Item ꝙ pariter proponendæ ſunt actiones corã arbitris, ſicut corã iudicib. Item ꝙ ualet argumentũ a ſufficienti enumeratione partiũ. Itẽ ꝙ ad cauſandã rei uendicationẽ duo extrema requiruntur: dñium uel quaſi ex parte agentis, poſſeſsio, uel quaſi ex parte conuenti. Item ꝙ qui tenetur actione reali, nullo iure dicitur obligatus. Item quòd actio eſt genus.]

a ¶ Inter aliquos. Vr innuere, ꝙ aliæ actiones ſunt, quæ corã alijs proponũtur: † ſed non eſt uerum Accur.

ADDI. Solutio; dic ꝙ hic relatiuum ſtat declaratiue: quia adijciẽ qualitati cõuenienti unicuiq; contẽto ſub gñe.

b ¶ Iudices. ordinarios uel delegatos.

c ¶ Arbitroſve. Scilicet compromiſſarios. nam & apud eos actiones † proponendæ ſunt, ut hic, & ff. de arbi. lege prima. Eſt etiam libellus offerendus, ut C. de arbi. l. cum antea. §. licet. circa fin. Sed contra ſecundum Place. C. de epiſco. & cler. auth. generaliter. Ad quod reſpon. † quia ibi non de libelli oblatione loquitur, ſed de remiſsione cautionis, quæ conſenſu partium fieri poteſt, ut ff. de feri. l. prima. j. reſpon.

d ¶ De quacunq; re. generaliter accipe uerbum, rei, † ut ff. ſi certum peta. l. j. in fi. nam pro corporalibus & incorporalibus competunt actiones, ut infra eo. §. proximo & §. ij. & ff. ſi ſerui. uen. l. j. & ij. in prin.

e ¶ Summa. Id eſt prima, quo ad tractatum ſcilicet: † uel ſumma, id eſt breuis: breuior enim eſſe non poteſt quàm bimẽbris, ſicut iſta eſt. Sed opponitur infra eo. §. quædam. Reſpon. quia & illæ ſunt reales, quando ad res agitur: item in perſonam, quando ad perſonales præſtationes agitur: immo etiam ſi ſimul agatur non tamen egrediuntur

SYL.

† Quia relatiuum qs uel qui adiũctũ alicui generalitati ſine copula illam reſtrigit. l. ea tñ adiectio. ff. de leg. iij.

† Idem Io. Fa. Placẽ. Ang. & Iaſ.

† Iſtã ſequunẽ Bal. & Pau. in d. auth. generaliter.

† Vt ẽet factum cõprehẽdæ. Bar. ĩ l. j. ff. ſi cer. pe.

† Et hoc ideo q̃a per eã cognoſcitur cã mediata et imediata actionũ. Iaſ.

ſ
hanc diuiſionem, cum ſint in rem & in perſonam. niſi enim ſic exponeretur iam multæ inuenirentur breuiores, ut infra eod. §. aliæ. & §. actionum. & aliæ quædam diuiſiones breuiores inuenirentur.

SYL. Communis opinio eſt cum gl. hic, ut patet ex dictis docto. hic, & in rubri. ff. ſi certum petatur φ actiones, de quibus in §. quædam. non faciant ſpeciem de per ſe.

ſio in duo genera diducitur. Aut. n. in rē [a] ſunt, aut in perſonā. Nanq; agit unuſquiſque aut [b] cum eo, qui ei obligatus eſt, uel ex contractu, uel ex maleficio: quo caſu proditæ ſunt actiones in perſonā, per quas [c] intēdit [d] aduerſariū ei dare [e] aut facere [f] oportere, & aliis quibuſdā modis: [g] aut cum eo agit, qui nullo iure [h] ei obligatus eſt, mouet tamen ei de-

ADDIT. Dic, melius facit tex. in l. quis ergo caſus. ff. de pecul. Sed extra gl. inſtatur, quia actio in rem ſcripta rem cō comitatur: & tamen non eſt realis, ut infra eo. §. quædam. ſed ſolue ut ibi, quia ius agendi ex reali oritur ex ipſa re: & ipſi rei competit, & contra ipſam rem, ut hic: & in ſimili dicimus de ſeruitute debita fundo. ff. de nego. geſt. lege qui aliena. §. fin. & ſic in actione perſonali in rem ſcripta, ut d. § quædam. Ang.

a Aut enim in rem ſunt. Ideo in rem dicuntur, quia rem concomitantur, † ff. de publica. l. Imperatores. & in perſonam, quia non recedunt a perſona obligati uel hæredis eius, cuius eadem eſt perſona, ut ff. eod. l. actionum genera. §. primo & ſecundo. & in authen. de iureiuran. a mor. præ. in princ. collatio. v.

Immo quia dātur occaſione directi dñij, uti lis, uel SYL. quaſi.

† Iſta gloſſ. et gl. poſita in uerb. dare & glo. in uerſ. facere declarant ꝑ Ang. in glo. magiſtra in iſto. §.

Hæc glo. male loquitur, quia bene finguntur, non autem ſunt: ſed ſunt eadem perſona interpretatione iuris.]

b Aut. Hoc reſpicit aliud, aut, quod eſt infra eo. aut cum eo &c.

c Per quas. Scilicet perſonales actiones.

d Intendit. † Scilicet unuſquiſque, uel actor.

e Dare. Cum datio eſt in obligatione, ut ff. de uerb. oblig. l. ubi autem non apparet. §. fi.

f Facere. Cum factum ſit in obligatione. ut ſi promiſiſti ſcribere librum: quod petitur actione ex ſtipulatu, ut ſupra de uerb. oblig. in prin.

g Et alijs quibuſdam modis. Id eſt ex quaſi contractu, & ex quaſi maleficio: nec enim de his ſupra dixerat: qđ reprobatur: † quia ex quo dixit de ijs, quæ ſunt ex cōtractu uel ex delicto, ꝑ cōſequēs de ijs quæ ſunt ex quaſi contractu & ex quaſi delicto ut ſupra de obli. quæ ex quaſi contractu. in prin. & ſupra ti. j. in princ. † Vel dic omnia iſta ſupra eſſe cōprehenſa: ſed ſunt ſupradicta intelligēda, ubi præciſe agebat ad dandū uel ad faciendū: hic autem qñ non præciſe, ſed ſub alternatione, ut hoc aut illud. ſed & hoc reprobat. quia ſupra nō dixit φ præciſe quid fieret. Dic ergo hic de condictione furtiua loqui, quæ eſt perſonalis: non tñ ex cōtractu, uel quaſi, uel ex maleficio, uel quaſi, ſed ex uarijs figuris cauſarū oritur, ut ff. de actio. & obl. l. j. in prin. Item de interdictis omnibus poteſt dici, φ omnia ſunt perſonalia. ut ff. de interdic. l. j. §. fi. non tamē iure ordinario, ſed extraordinario ſunt introducta: unde non continetur ſub hac diuiſione ex contractu uel quaſi, ex maleficio uel quaſi: ex delicto tamen uel propter delictum qñq; dantur, ut in interdicto unde ui poteſt uideri: quādoq; non, ut in interdicto. Quod ui aut clam qñ contra eum, qui non fecit opus, ſed factum habet, datur, ut ff. quod ui aut clam. l. iij. §. clam. & l. competit. §. fin. Et ut breuiter dicam, ille tertius articulus, qui dicitur. ff. eo l. j. in princ. ex uarijs figuris &c. eſt quod hic dicitur, & alijs quibuſdam &c. Accur.

† Immo approbatur ꝑ Bar. Nico. An. & Iaſ.

† Hanc primā expoſitionem licet gl. reprobet, tū eam ſequūtur cōmuniter doc. hic & inducūt ad hoc l. j. ff. e. uide hic per do Iaſ. qui longe tractat, an appellatione contractus ueniat q̄ſi contractus.

SYL. Cōis opi. eſt cum glo. φ illa uerba intelligantur de obligationibus ex quaſi contractu & quaſi delicto, præſertim propter illa uerba, & alijs. quę deſignāt ſimilitudinem.]

h Nullo iure. Not. hic, φ ille, q rem meam tenet, non eſt mihi ideo obligatus, ſed ratione poſſeſſionis eū poſſum

conueuire,ut C.de alie. iudic. mutan. cau.facta.l j.

SYL. ¶ Nec obſt.difficile contrariũ,ꝙ actio de peculio eſt in rem, & tñ præſuppo- nit obligationem, quia immo eſt in pſonã.§. in pſonam.j.eo. ut dicit hic Hiſpa.]

¶ Sed oppono: teneris mihi ad rem reſtituendã, ergo es obligatus. Rñ. ñ eſt uerũ:quia,teneris,duobus modis accipit. Nam ſi dicas, teneris ideo, quia ex ñã actionis ſis mihi obligatus, falsũ eſt:ſi uero dicas,teneris, quia p officiũ iudicis debet tibi neceſsitas imponi,ut reſtituas,uerũ eſt,ut ff.de rei uendi.qui reſtituere. & ſi hoc mõ accipiat, teneris,ergo es obligatus, non ſequitur.

ADDIT. Et eſt rõ,quia officium iudicis nullam præſupponit obligationẽ l.qui per colluſionem. in fin.ff. de act. emp.l.Quintus.ff.de annu.leg. niſi largo modo ſecundum quod dicit Bart.in l.ſi ff.de iniur.& uide glo.ĩ.in princ.in uerbo,debetur.Ang.

aliqua re controuerſiam: quo caſu proditæ actiones in rem ſunt: ueluti ſi rem [a] corporalẽ poſſideat [b] quis, quã Titius ſuã eſſe affirmet, poſſeſſor autem dominum eius ſe eſſe dicat: [c] nam ſi Titius ſuam eſſe intendat, in rem actio eſt.

a ¶ Rem corporalem. Bene dicit corporalem,quia incorporalia non uendicantur,ut ff.de rei uen.l. uendicatio.

b ¶ Poſsideat. Not.in actione in rẽ ex parte actoris alterum duorũ debere interuenire.ſ.dñium,ut ff.de rei uen l. in rem.& hic: uel quaſi dñium,† ut in emphyteuta,ſuperficiario,& in bonæ fidei emptore,(j) & ſimilibus,ut infra eo. §. aliæ.& ff.ſi ager uect uel emphy.l. j. §. ſi.& l.ij.& l iij.& ff.de ſuperficieb.l. j. ĩ fin j.tñ.&.§.quod ait.itẽ ex parte rei ſimiliter duorum alterum.ſ.poſſeſsionẽ, uel quaſi,ut quia dolo deſierat poſsidere,ut hic,& ff.de interrog. act. qui ſeruum §.in iure.& l.ſi ſeruus. & de noxa. electio §.j.

† Vel ius in re, Dy. Ni. Angel. Iaſ.

ADDITIO. (j) Dic,hoc non vř bene dictum: quia immo habet tantummodo publicianam, ut infra eod.§. ſed iſte.alias ſi haberet utile dñium, ut dicit glo.præferretur domino directo l.j. § j.ff.ſi ager uectig.uel emph.& tñ hoc eſt falſum: quia regulariter excluditur a uero domino.l.pen.& quod ibi no.ff. de publi.

c ¶ Dicat. hoc non eſt neceſſe probare † uel dicere, ſed ex uoluntate dicit hoc, ut C.de edend. qui accuſare.& de rei uendic.l. ſi.& j.de interdi.§.commodum.

† Onus tñ pbãdi põt aſſumere ſi uult. SYL.

¶ Aeque

¶ Supra.§. proxi. ponit de actionibus in rem pro reb.corporalibus, nunc pro rebus incorporalibus. Et ſunt duæ actiones, confeſſoria & negatoria. Et diui.iſte.§. in duas partes. Primo ponit de actione cõfeſſoria, q̃ intentat pro ſeruitute conſtituta conſeruanda uel cuſtodienda. Secundo ponit de actione negatoria,quæ competit dño negãdo aduerſario ſuo ius eſſe ſeruitutis,& ſic cõpetit pro libertate conſeruanda.Secunda ibi (Contra quoq;.) Item totus iſte.§. ſex facit. Primo ponit exemplum de confeſſoria, quæ dat pro ſeruitute perſonali. Secundo dat duo exempla de cõfeſſoria pro ſeruitute reali ruſticana.Tertio ponit quatuor exẽpla de confeſſoria pro ſeruitute reali urbana. Quarto ponit plura exempla de negatoria. Quinto ponit dĩam inter actiones reales, quæ competũt pro rebus corporalibus, & inter eas, quæ competunt pro rebus incorporalibus. Sexto inſert quandam exceptionem.Secunda ibi (Vel per fundum.) Tertia ibi (Eiuſdem.) Quarta ibi(Contra quoq;.) Quinta ibi (Quod genus) Sexta ibi (Sane.)

SYL. Ni. Fa. & Ang.

¶ Aeque ſi agat Caſum ponere niſi literaliter non expedit: cum enim tex. declaret terminos,& ſeipſum exemplificet,non eſt quid ulterius ex tex deſideret: & ſi quid ad perfectam cognitionem harum actionum deficiat, conſtat ꝙ ipſemet Impera. iudicauit non eſſe hoc in loco congerendam oẽm materiã iſtam, ſed rele[illegible]are cognoſcendam in libris.ff.Not.[illegible]cur ꝙ dictio, a que, eſt continuatiua [illegible]d præcedentia. Item ꝙ ubi eſt appoſi[illegible] dictio, ſorte, debet intellig[illegible] [illegible] diſponat in caſu in quo SYL.

non eſt appoſita, quod diſponitur ī eo in quo eſt appoſita. Item quod conceſſio aquæductus eſt ſeruitus realis. Item quòd confeſſoria competunt pro ſeruitutibus ruſticis & urbanis. Itē quòd ſeruitus proſpectus eſt, qua conceditur nō ſimplex lumen, ſed amenitas uiſus. Item quòd eſt differentia inter proiicere & immittere, de qua eſt text. in l. malum. §. j. ff de uerborum ſignificationib. & ulterius dicit Præpoſitus Senenſis in ſeptimo caſu, quæſt. prima. quòd hic text. adhuc a nemine fuit intellectus, & ipſe ibi declarat, uideas.]

¶ Pro ſeruitute conſtituenda uel non cōſtituēda proditæ ſunt actiones in rem, tam pro ſeruitutibus ruſticis, quam urbanis, realibus, uel perſonalibus: & in his etiam agit qui poſſidet: ſecus in rebus corporalibus regulariter. hoc dicit. Angelus.

¶ Aeque [a] ſi agat [b] quis ius ſibi eſſe fundo forte uel ædibus utendi [c] fruendi, uel per fundum uicini eundi agendi, uel ex fundo uicini aquam ducendi, in rem [d] actio eſt. Eiuſdem generis [e] eſt actio de iure prædiorum urbanorum: ueluti ſi quis agat ius ſibi eſſe [f] altius ædes ſuas tollēdi, [g] proſpiciendive, uel proiiciendi aliquid, uel immittendi tignum in uicini ædes.

¶ Contra [h] quoque de uſufructu, & de ſeruitutibus prædiorum ruſticorum, itē prædiorum urbanorum, † inuicem proditæ [i] ſunt actiones: ut ſi quis intendat ius non eſſe aduerſario utendi, fruendi, eundi, agendi, aquamve ducendi: item altius [k] tollendi, proſpiciendi

a ¶ Aeque. Scilicet datur actio in rem.

b ¶ Agat. ſ. actione confeſſoria. quòd ſic uocetur, legitur ff. ſi ſeru. uend. l. ij. in princ.

c ¶ Vtendi. Hæc ſeruitus eſt perſonalis, ſed ſequentes reales, ut ff. de ſerui. l. prima.

d ¶ In rem actio eſt. ſ. confeſſoria.

e ¶ Biuſdem generis. ſ. ut ſit in rem.

f ¶ Ius ſibi eſſe. †

† Iſta gl. non eſt Accurſij.

ADDIT. Not. quod confeſſoria proponitur uerbis affirmatiuis, & negatoria negatiuis: & ex hoc comprehenditur medium concludendi in huiuſmodi actionibus, de quo hic ut per Angelum.

g ¶ Tollendi. Vt ſi eras in quaſi poſſeſſione ſeruitutis domus meæ, ne mihi liceret altius tollere: me uolente ædificare, debeo agere negatoria: & ita hic interſerit † exemplum negatoriæ, ut ff. ſi ſeru. uindic. & ſi forte. §. primo.

† Diſplicet Dy. & Ioan. Fab. & Ang. & dicit Iaſon, ꝙ eſt deriſio. SYL.

¶ Hæc opi. damnat ab omnibus ſ. Ang. & Præpo. Senen. in vij. caſu. q. j. in prin.

¶ In hac. n. ſeruitute, ne gatoria uerbis afirmatiuis, & cōfeſſoria negatiuis proponitur, ut ff. ſi ſerui. uendi. l. loci. Alia uero exempla, quæ ponuntur, bene ponunt in confeſſoria uſque illuc, contra &c. Vel pone hoc exemplum in confeſſoria: ut ſi talem mihi debeas ſeruitutem, ut altius teneas ædificatum, ut ff. de ſer. urba. præd. ſi arborem. §. interdum. & l. eum debere.

Seruitus altius tollēdi ab aliis differt.

† alias inuicē quoq;.

¶ Hanc expoſitionem tenet Iaſ. Aret. tamen & Hiſpa. contrarium ſentiunt: * Verum aūt intellectum tradit Zaſius in intellec. ſing.] SYL.

h ¶ Contra. i. in contrarium. Nam ſupra de cōfeſſoria, per quam ſeruitutes debentur: nunc de negatoria, per quam ſeruitutes denegantur, ut ff. ſi ſer. uen. l. ij. in prin.

† Ridiculum eſt ſecūdū Dy. Io. Fab. & Iaſ.

i ¶ Proditæ ſunt actiones. Scilicet negatoriæ.

k ¶ Altius tollendi. Exemplum confeſſoriæ. † In his enim exemplis omnibus repetitur, non Vel dic, non, repeti, † non ad hoc exemplum, ſed ad alia ſic.

† Imo. Dyn. & Iaſ.

ciendive, uel proiiciendi, immittendi ve: iſtæ [a] quoq; actiones in rem ſunt, ſed negatiuæ. Quod genus [b] actionis in controuerſijs rerū corporalium proditum nō eſt. Nam in his [c] is agit, qui non poſſidet: ei uero, qui poſſidet, [d] non eſt actio prodita, per quā neget [e] rem actoris

Negatoria & cōfeſſoria q̄re ſic dicātur. s y a.

Sed queritur hic quare nomina talia dētur talibus actionibus? Reſpō. Pla. quia negatoria negatiuis uerbis proponitur, confeſſoria uero affirmatiuis. ❡ ❨ ōmunis concluſio eſt, ꝙ cōfeſſoria uerbis negatiuis, negatoria uerbis affirmatiuis proponatur, & ideo opi. Placen. non eſt uera reſpectu expreſsionis faciendæ in libello, ſed reſpectu intentionis agentis, ut declarant hic Ia. & Hiſpa.]

† Habēdo reſpectū ad mediū concludendi. ang. & Iaſo.

❡ Hæc opinio reprobatur in ſeruitute altius tollendi: ibi enim confeſſoria negatiuis, negatoria affirmatiuis† uerbis proponitur. Dic ergo potius inſpiciendam eſſe naturā q̄ uerba: ut confeſſoria ideo dicatur, quia ad hoc, ut confiteaē ſe debere, datur: negatoria aūt, quia negatur. Itē quare iſtæ dicuntur in rem? Reſpondeo quia ad ſimilitudinē rei uēdicationis dantur. Sicut enim illa rōe dominij uel quaſi datur, ſic & iſtæ: ut ecce ratione dominij datur cōfeſſoria, ſcilicet domino fundi, cui ſeruitus debetur. ut ff. ſi ſer. uen. l. ſecunda. §. hæc autem. & ratione quaſi dominij, ut fructuario, creditori, † & ſuperficiario. Item publiciana datur ei, cui ſeruitus eſt conſtituta a non domino fundi, ut ff. de remiſs. l. prima. §. idem Iulianus. & de ſuperfi. l. prima. §. fina. & ſi uſuſfru pe. l. prima. & de publi. l. ſi ego. ij. & iij. reſpon. Item ſicut ratione poſſeſſionis uel quaſi datur rei uendicatio: ſic & hæc confeſſoria ratione ueræ poſſeſſionis aduerſus eum qui poſſidet agrum, qui ſeruitutem debet, ut ff. ſi uſufru. pe. l. uti frui. §. utrum. uel quaſi poſſidet, ut ff. ſi uſusfruct. pe. lege fin. Hoc idem in negatoria: nam ipſa ratione dominij datur domino fundi, qui negat ſeruitutem deberi: utilis autem quaſi domino, quia ius habet in fundo, quem negat ſeruitutem debere, ut ff. ſi ſeru. uendi. l. ſecunda. Et econtra ratione poſſeſsionis intenditur contra eū, qui poſſidet rem rōe uſusfruct. ut ff. de acquiren. poſſeſſio. lege naturaliter. uel quaſi poſſidet: ut ſi re utaē propter illam ſeruitutem, quā ſibi dicit debitam: in quibus non eſt uera poſſeſſio etiā naturalis, arg. de ſeruitu. urbano. prædio. lege ſi ædes. §. libertas, & §. ſequ. & ratione horū & ſimilium dicuntur in rem. Item nota. quod dicit Placentin. quòd negatoria ita demum datur, ſi fuerit ſeruitus cōſtituta, & poſtea amiſſa. ſed falſum eſt: cōpetit enim & ſi nulla fuit, ut ff. ſi ſerui. uēdi. loci. §. competit. & lege fiſtulas.

Cōfeſſoria, & negatoria q̄re dicūtur actiōes in rem.

† Iſta duo exempla diſplicēt Dy. bartō. Ioā. Fa. an. & Iaſ.

Relatio eſt facienda ad proxima.

a ❡ Iſtæ quoq; actiones. De quibus ſupra proxi. §. dixit. Nam ad proxima eſt facienda relatio, †ut ff. de lega. j. l. ſi ſeruus pluriū. §. fi. & de teſta. hæredes. §. ſed & ſi notam. nam alie nō ſunt negatiuæ, ſed affirmatiuæ. ſed in eo quod dicit, in rem ſunt, poteſt ad utrunque referri.

† Hoc uerum ſi ad omnia nō poſſit fieri Dyn. & Nic.

b ❡ Quod genus actionis. Scilicet negatoriarū & affirmatiuarum Et nota. ꝙ nomē actionis large hic ponitur: † alias uero pro perſonalibus tantum, ut diximus ſupra eo. §. j.

† Idem Nico.

c ❡ In his. Scilicet in cauſis rerū corporalium.

d ❡ Poſſidet. Scilicet inſolidum. Si enim duo aſſerant ſe poſſidere, & uterque uincit, poterit alter uendicare, ut ff. uti poſſide. lege ſi duo. in fi. j. reſpon.

Sequūtur Angel. & Iaſ.

e ❡ Neget rem actoris eſſe. Hæc uerba reſtringunt† precedentia ſcilicet ei uero &c. Nam hoc perpetuo uerum eſt, quòd alias non datur actio poſſidenti, per quam neget rē actoris eſſe. Sed poteſt poni caſus, ut poſſeſſor habeat actionem, per quam dicat ſe dominum eſſe, ut ff. de rei uendic. l. officium. & ff. eod. uſufru. quemadmodum ca. ſi uſuſfructus nomine. Conſtat enim commodatarium non poſſidere, & commodantem poſſidere, ut ff. commo. l. rei. idem in conductore & locatore ut ff. de uſuca. l.

ea.l.non ſolum.§.ſ. Alii dicunt legem illam, officium. loqui quando alius nõ poſsidens agit, ut ſic ratione detentationis talis agatur. Sunt & alij, ut Bul. & Ioan.q dicunt, ꝙ eo ipſo ꝙ agit poſſeſſor rei uẽdicatione, renũciat cauſæ poſſeſsionis:† cũ hoc ſit impoſsibile te poſsidere,& uendicare poſſe. prima uerior eſt.

¶ Et iſta cõmuniter tenetur, quamuis nõ multum congruat huic literæ.]

esse. Sane uno caſu,[a] qui poſſidet, nihilominus is actoris partes obtinet: ſicut in latioribus Digeſtorũ libris opportunius apparebit.[b]

¶ Secunda diuiſio actionum eſt, ꝙ quædam ſunt ciuiles, de quibus iam dictum eſt, quædam uero prætoriæ, de quibus hic duo exempla ponuntur. Ang. Are.

¶ Sed iſtæ[c] quidem

† Hoc, uerũ, cũ agit occaſione illius poſſeſſionis q̄ erat penes ipſum, & pſemet ipſum ſciẽsq; poſſidebat. An SYL. gel. & Iaſ.

† Hoc exẽplum ſequit̃ Dy. ſʒ Ioan. & Pe. contra, qa exceptio dʒ eẽ de regula.nã i rebus corpalibus poſſidenti nõ dat̃ actio,niſi uno caſu: ſʒ ſecũdũ gl. cẽnt plures. Præterea i iſtis duplicibꝰ iudicijs qui agit,nõ negat rẽ actoris eẽ: nec agit rei uẽ. ꝓut lr̃a reqrit. An.

a ¶ Vno caſu. ut in duplicibus iudicijs,†ut ff.de iudi.l.in tribus.& ĩ.eo.§.quadam.& ff.uti poſ.ſi duo.§.j.& ĩ.de interdic.§.tertia.& ff.fam.herc.l.j. Vel dic quòd dicit de qualibet exceptione præponenda: nec enim hic dicit, ꝙ ſit actor:ſed caute dicit ꝙ partes ſine onera actoris ſuſtinet,ſecudum Ioan. ut ff. de excep.l.j.

ADDIT. Dic,nec ẽt placet hoc Pet. & Dyn. quia ſecundum hoc eſſent plus q̄ mille caſus.Vnde Pe. ponit exemplũ, qñ reus ſuſcepit in ſe onus probandi.ſ. ꝙ res petita pertineat ad eum, & non ad actorem,ut l.circa.ff.de prob.& hoc exemplum placet hic Io.Fab.nam litera non dicit,actor.ſed, uicem actoris ſuſtinet. & ſic non eſt proprie exceptio ſed quædam illatio.Ang.

b ¶ Apparebit.ut ff.de iudic. l. in tribus.ſecundum primũ. uel ff.de except. l.j.ſecundum.

¶ Secunda.¶ Diuiditur in duas partes. Primo ponit & declarat actiones præcedentium paragraphorũ fore ciuiles. Secundo ponit de actionibus prætoriis ibi (Aliæ autem.)Item iſta ſecunda ſubdiuiditur. Nam primo ponit de actionibus in rem prætoriis. Secundo ponit de perſonalibus.Secunda inferius in.§.(In perſonam.)Item prima ſubdiuidit̃. Nam primo ponit, quando res petitur quaſi uſucapta,quæ non eſt. Secundo, qñ uſucapta eſt, & petit ac ſi uſucapta non eſſet. Secunda ibi in §. (Rurſus.) Item prima ſubdiuiditur. Nam primo ponit de actionibus prætoriis in rem: ſecundo de eis duo ponit exempla. Secunda ibi (Vt ecce plerunque.) Primũ exemplum proſequitur ibi (Namque ſi cui.) Secundum in. §. (Rurſus) iã allegato. Aretinus.

¶ Sed iſtæ. SYL. Caſus. Non debet aliter q̄ literaliter figurari. declarat enim Iuſti. actiones p̃torias: & ponendo ipſe exempla ponit caſum in exemplis. ratio enim dubitandi fuerat, quia his caſibus deficiebat iure ciuili actio in rem, quæ domino datur.ratio autem decidendi colligitur ex naturali illa prætoria æquitate, qua omnia prætoris ædicta emanarunt,& colligit̃ ex illis uerbis,Sed quia ſane durum erat eo caſu deficere actionem &c. No.primo ꝙ actiones, de quibus ſupra,ſunt de iure ciuili.Item ꝙ publiciana introducta eſt iure prætorio. Item ꝙ dictio,aliæ,eſt implicatiua. Itẽ quod prætor dabat actiones: & ſic uidetur colligi,ꝙ ſtatuta conderet. Item ꝙ in materia generali exempla ſunt neceſſaria. Item ꝙ dictio,plerunque, denotat regulam in contrarium. Itẽ not. aliam diuiſionem actionum.Item quòd in publiciana requiritur traditio uel quaſi.Item ꝙ ſi quis bo. fide & iuſto titulo rem acquiſiuit a non domino, & eius rei poſſeſsionem amittat,datur eidem publiciana contra poſsidentẽ uel contra illum qui rei reſtituendæ facultatem habet.]

c ¶ Sed iſtæ. Latenter accedit ad ſecundam diuiſionem: ſcilicet aliæ ſunt ciuiles, & aliæ prætoriæ: & de omnibus exempla ponit. Sed quæritur de duabus.ſ.de actione in rem, quæ datur contra eum, qui dolo deſijt poſsidere: uidetur enim prætoria, ut ff. de noxa. actio.l.electio.§.j.ſed & ciuilis uidetur inſpecta perſona actoris,quæ de iure ciuili admittitur ad agendum,ut ff.de rei uendicat.in rem. Sed dic eam ciuilem

†Inuentiõe, ſʒ extẽſione dr̃ p̃toria. Fa. Angel. & Iaſ.

†inſpecta potius perſona actoris, quæ dignior eſt, ut ff. de excep. do. pure. §. fin. & hæc conſideratio ſemper habet̃ nam hæreditatis petitio dicitur prætoria, qñ bon. poſſeſſori datur, uel fideicõmiſſario: licet contra poſſidẽtem pro hærede uel pro poſſeſſore det̃: & econtra ſi detur hęredi de iure ciuili, dicatur ciuilis, ut ff. de pe. hæred. l. j. Semper. n. iudicamus an actio ſit ciuilis uel prætoria, inſpecta p̃ſona actoris. †

actiones, quarum [a] mentionẽ habuimus & ſi quæ ſunt ſimiles, [b] ex legitimis [c] & ciuilibus cauſis deſcendunt.

¶ Aliæ [d] autem ſunt, quas Prętor ex ſua iuriſdictione comparatas habet, tã in rem, [c] q̃ in pſonam: quas & ipſas [f] neceſſariũ [g] eſt exemplis oſtendere. Vt ecce, [h] plerunq; [i]

SYL.

¶ Communis opin. eſt, ꝙ actio hæc inuentione ſit ciuilis, per extenſionem tamen dici poſsit prætoria, ut dicit hic Iaſon.]

†Imo ĩſpecta origine Bald. & Iaſ.

¶ Secundo quæritur de actione commodati. Sed dic eam ciuilem, † ut ff. commo. l. in cõmodato. §. ſicut. Et qđ dicit̃ eod. titu. l. j. ait prætor &c. uel approbando uel confirmando dicit, non inueniendo: ſic de petitione hæreditatis dicitur. ff. ſi pars hære. pe. l. j. in princip. Sed tamen ipſa ciuilis eſt, cum ſit ex ſenatuſconſulto, & centumuiralis dicatur, ut ff. de pet. hære. item ueniunt. §. præter hæc. & C. de hære. pet. l. fina. in princip. Omnes enim actiones, quæ oriuntur ex his quinque partibus iuris ſcilicet legibus, ſenatuſconſultis, plebiſcitis, principum placitis, & reſponſis prudentum, ciuiles ſunt: † quæ uero a magiſtratibus, uel prætorum edicto deſcendunt, prætoriæ ſunt, ut ſupra de iure natura. §. conſtat. uſque ad. §. ex non ſcripto. & ff. de iuſti. & iur. l. ius autem. & infra de perpe. & tempo. act. in princ. Aliæ autem præter duas ſupradictas certæ ſunt, utrum ſint pretoriæ uel ciuiles. Accur.

†Sequũtur cam Fab. Angel.

†Sequũtur glo. Aug. & Iaſ.

a ¶ Quarum mẽtionem. ſ. expreſſam, ut de quibuſdam dictum eſt.

b ¶ Et ſi quæ ſunt ſimiles. ut quæ ſunt ex contractu, uel quaſi, uel ex delicto, uel quaſi, uel ex uariis figuris cãrum, ut ſ. eo. §. j. & . ij.

SYL.

¶ Quamuis Dyn. hic acerrime inuehatur in hanc gloſ. tamen cõiter doct. eam ſaluant, præſertim cum loquat̃ exemplificatiue.]

c ¶ Ex legitimis. i. ex l. xij. tabularũ: & prodeſt ciuilibus. Vel dic ciuilibus, id eſt ex auctoritate iuris prudentum & eorum reſponſis: nam totum ẽ ius ciuile, ut ff. de iuſtit. & iure. ius aũt ciuile, & de orig. iu. l. ij. §. nouiſsime.

d ¶ Aliæ aũt. †Aduerte, ꝙ hic doctores ita diſtinguunt hunc. §. incipiendo ibi, ſed iſtæ quidem. tñ cõiter allegatur in materia publicianæ. §. aliæ. hic & non ſuperius incipiendo.

† Iſta gl. nõ & Accur.

e ¶ Tam in rem. i. tam in rem tantum, quàm in perſonam tantum. Nec. n. aliqua prætoria † inuenitur, quæ ſit mixta, ſcilicet in rem & in perſonam, licet ciuilis talis inueniatur, ut infra eod. §. quædam.

†Sequũtur glo. Fa. Angel. & Iaſ.

SYL.

¶ Dic non eſſe uerum talem petitionem hæreditatis eſſe mixtam, quia communis opi. eſt in contrarium, ut in rubr. ff. ſi cer. pet.]

¶ Et primo hic de realibus dicit uſque ad. §. in perſonam & poſtea de perſonalibus dicet. Accur.

SYL.

¶ Rationem aſsignant doct. in rubr. ff. ſi cer. pet.

f ¶ Ipſas. ſ. prætorias: quaſi diceret nõ ſolum ciuiles, quas expoſuimus.

g ¶ Neceſſarium. Id eſt utile. Quod enim medicamenta morbis, hoc exhibent iura negociis, ut in auth. hæc conſtitutio Inno. in princ. colum. viij. Nec enim neceſsitas in principe poni põt, ut ff. de leg. & ſenatuſcon. princeps. Itẽ quia per exempla apertius intelligitur, ut hic, & C. de tranſact. ut reſponſum. & ff. de colla. bono. l. prætor. §. uideamus.

SYL.

¶ Intellige neceſſarium quo ad intellectum, non aũt quo ad legiſlatorem.]

h ¶ Vt ecce. Hoc eſt primũ exẽplum, quod exponitur ſtatim, ibi, namq; &c.

i ¶ Plerunque. Quia hoc ſemper dice

ita pmittit Prætor in rẽ agere, ut uel actor dicat [a] ſe quaſi uſucepiſſe quod non uſuceperit: uel [b] ex diuerſo poſſeſſor [c] dicat aduerſarium ſuum non uſucepiſſe quod uſuceperit.

¶ Actio Publiciana dr̃ ꝑtoria: & datur ex æquitate Prætoris illi, qui rẽ nactus eſt a non domino ex aliquo iuſto titulo, qui eſſet aptus ad dominij tranſlationem: & datẽ quaſi ipſe rẽ uſuceperit. Ang.

¶ Nanq; ſi cui ex iuſta cauſa [d] res aliqua tradita [e] fuerit, uel uti ex cã emptionis, aut donatiõis, aut dotis, aut legatorũ, & necdum eius rei dominus effectus [f] eſt, ſi eius rei poſſeſſionẽ caſu [g] amiſerit, nullã [h] habet in rem directã [i] actionem ad eã perſequendam quippe ita proditæ ſunt iure ciuili actiones, ut quis dominium ſuum uendicet. [k] Sed quia ſane durum erat eo caſu [l] deficere actionẽ, [m] inuẽta eſt a Prætore actio, [n] in qua

re non poterit. ſ. contra dñm, niſi in caſibus, ut ſtatim dicemus.

a ¶ Dicat. Agendo publiciana.

* ADDIT. Dicet. n. poſſeſſori perinde atq; ſi uſucapionem cõpleuiſſet, ſe dñm eſſe. Significat. n. uox Quaſi, non Ferme, ſed tanquã, ὡσανεὶ, ꝑinde ac ſi, ut docet. Fr. Hoto.

b ¶ Vel ex diuerſo. Hoc exponit. ĩ. §. rurſus.

c ¶ Poſſeſſor. id ẽ dñs quõdam, ad quem rediit nunc poſſeſſio. Vel dic poſſeſſor quondã, nũc petitor.

d ¶ Nanq; Ex iuſta cã. i. ex aliquo contractu, q deſcendit ex iuſta cã i. ex affectione utriuſq; partis, ut ff. eo. l. in oibus, quam affectionẽ iuſtũ eſt ſeruari, ut ſ. de rer. diu. § ꝑ tradõnem. & hoc dummõ talis titulus fuerit aptus dñium trãsferre, lʒ non trãsferat: quia tradõ non plus trãſfert, q̃ ſit apud eũ qui tradit, ut ff. de acqui. re. do. l. tradõ. & noĩant hmõi contractus. ff. de publ. l. j. in fi. & l. ij. iij. iiij. v. vj. & vij ſi uero contractus non eſt habilis transferre dñium, non competit pub ut ff. de publ. quæcunq;. §. j. & ſi. j

e ¶ Tradita. A non domino.

f ¶ Dñs effectus. Per uſucapionẽ. Nam per tradõnem dñs factus non fuit. Si autem altero iſtorũ modorum factus dñs fuerit, publiciana ei non datur, ſed directa rei uendicatio, ut ff. de publ. l. j. in princ. & §. j.

g ¶ Caſu. Imo & ſi quocunq; mõ. Nam & ſi per furtũ, uel rapinã, uel aliam uim amiſerit: nõ tñ habet in r. actionẽ directã, ſed hanc licet habeat & alias actiones, ut furti, uel ui bonorum raptorũ, & ſimiles, ut ſupra de obli. quæ ex deli. §. ſed & bonæ fidei & ſupra ui bono. rapt. §. fin.

¶ Et ſic no. ex hac gl. ꝙ furtũ nõ cõnumeratẽ inter caſus fortuitos: de quo late diſputat hic Hiſp.]

h ¶ Nullã. De alijs aũt realibus conſtat: ſed de hac rei uẽdicatione dubitatur.

i ¶ Directã Sed nũquid publiciana competit rõne utilis dominij? Quidã dñt ꝙ ſic, dicentes utile dñium hʒ cui publiciana competit & dicunt hanc eſſe cãm publicianæ, ſicut directum dñium eſt cã directæ actionis in rem, ut ff. de rei uen. in rem. Alij dicunt, ꝙ nec utile dñium habet, cum ille, qui utile dñium habet, etiam contra dominum agat, ut ff. ſi ager uec. uel emphy. pe. l. prima. ij. & iij. quod non eſt in publiciana, ut ff. de publi. l. pen. & fin.

Actio publiciana utrũ cõpetat. habẽti utile dñium

k ¶ Vendicet. Hoc vr̃ falſum. Nã aut habeo dñium: & tunc non uẽdico quod habeo. ſi non habeo, nec tunc uendico, ut ff. de rei uen. l. in rem. j. rñ. Itẽ dñium eſt ius & res incorporalis, quõ ergo uendicatur? Sed dic domiuium. i. rem ratione dominij.

l ¶ Eo caſu. ſ. iſto ſupradicto.

m ¶ Deficere actionem. Quod erat ſecundum ius ciuile.

n ¶ Actio. Scilicet publiciana, ut ſtatim ſubijcit: alias niſi prætor actionis nomen diceret, in factum daretur: ſicut

Actio ĩ factũ eſt ꝑtoria, condictio ex l. ciuili

ex ciuili obligatione noua datur condictio ex lege, ſi non caueatur de nomine actionis, ut ff. nau. cau. ſta. l. & ita. (alias incipit, idem.) §. ait. & de condi. ex leg. l. prima.

ADDIT.

No. gl. ſecundū Dyn quā tene mēti ꝓ regula, quæ actio competat ex remedio ciuili, uel prætorio, pro qua facit tex. ff. de adul. l. quod ex his. Sed contra hoc opponit. d. l. ſed & ſi poſſeſſori. in prin. de iurciur. coniuncta gl. ubi actio in factum & publiciana uidentur eſſe idem. Sed tu rñde, ut ibi per gl. & doct. Ang.

dicit a is, q poſſeſſionē amiſit, eā rē ſe uſucepiſſe, quā uſu non cœpit: & ita uēdicat ſuā eſſe: quæ actio Publiciana appellatur,

a Dicit. Et ſic uidet, ꝙ prætor pmittit mentiri, quod Pla. conceſſit. †

† Et ma SYL. le. Faber Angel. & Iaſ.

c Reprehendunt doct. maxime, quia hodie In tex. eſt dictio, quaſi, tā in prin. quām in fine.]

Libellus ī publiciana.

d Et idem in ſequentibus caſibus tribus. & facit. C. de bo. ma. l. j. unde ſic libellum formabat: Peto talem rem, quā poſſides, & quam emi, uel alia ſimili iuſta cauſa habui a non domino quia dico me uſucepiſſe. Nam licet hæc uerba, quia dico me uſucepiſſe &c. directam rei uendicationem magis uideantur inducere, tamen ex adiunctis publicianam ſignant. Alii dixerunt ita eſſe formandum: Peto rem talem, quam dico meam: ſed quia forte non poſſem probare meam, propono publicianam. † Alii dicunt utranque alternatiue proponi, ſcilicet rei uend. & publ. hoc modo: Peto talem rem iure directi dominij uel quaſi. & hanc approbat conſuetudo. Sed certe due primæ non placēt: quia quomodo diceret rem ſuam ſe uſucepiſſe, cum hoc non ſit uerum? ſic enim peieraret in ſacramento calumnie, ut C. de ſacram. calum. l. ij. Sed illi reſpondent: quia hoc facit l. permittente, unde non j eierat. ff. qui ſatiſda. cog. l. fin. Sed nec ultima placet: quia unam debet eligere, & non pluribus agere actionibus, ut ff. de regu. iur. l. nemo. §. quoties.

†Dic ꝙ iſtas duas libellādi formas gl. ī. reprobat & bene ſecundū doct. & maxīe reꝓbat iſtā ultimā: qa hodie ñ ē neceſſe, ꝙ exprimat nomen actionis in libello ut in cap. examinata.

¶ Et iſte modus approbatur per Hiſp. Ang. & Iaſ.

¶ Dic ergo quarto eſſe formandum in hunc modum libellum: Peto rem talem mihi reſtitui iure quaſi dominii, petin de ac ſi uſucepiſſem. Verbum enim, quaſi, poſitum. ī. eo. §. aliæ. hic repete, & ſimilitudinarie ponatur nō affirmatiue: ideſt dicere, ſicut uendicarem quo ad effectum re uere uſucapta, ita nunc quaſi uſucapta. & in ſequentibus caſibus. Ex prædictis patet, ꝙ quinque ſunt neceſſaria ut det publiciana. ſ. traditio, uel quaſi: quod dico propter res incorporales, quæ tradi non poſſunt, ut ff. de acqu. rer. dom. l. ſeruus. §. incorporales, & ff. de publici. l. j. & l. eū qui. §. ſi. & l. ſi ego. §. j. Secundo, ꝙ ex titulo apto ad mutationem domini i, ut hic dicit, ut ex uenditione, uel ſimilibus. Itē ꝙ a non domino acceperit: nam alias dominium eſſet tranſlatum, ut ff. de public. l. j. §. j. ibi a non dño. Itē quarto, ꝙ bona fide acceperit: unde credidit ſe dominum factum eſſe tunc, † ut ff. de publici. l. eū qui a furioſo §. prætor. Quinto, ꝙ credat ſe dominum hodie non eſſe, cum proponit eam: alias eſſet ſibi cōtrarius. Sed tñ duo prima ex his quinque ſunt difficilia agenti: ſcilicet probario traditionis, & tituli: reliqua conſiſtunt in intellectu agentis, cum ſint de ſua conſcientia, quæ per teſtes probari non poſſunt. † Sed quid ſi dubitat hodie utrū actor fuerit dominus uel non? Reſpon. ſalua fide proponat quod ſibi melius uidetur, uel rei uendic. uel pub. ſed quando pœnitus eſt in dubio, proponat publicianam, & in ea obtinebit: niſi aduerſarius probet actorem huius dominum fuiſſe: quod ſi probet, dabitur ei rei uendicatio. qui enim egit actione publiciana & ſuccubuit, non repellitur a rei uendicatione directa. idē econtra, ut ff. de euict. minor. §. ſi ſeruus. licet quidam dixerunt contra in utroque caſu: quia ius ſuum undecunque & qualecunque in primo iudicio deduxiſſe uidetur, ut ff. de except. rei iudi. l. mater. §. eandem. Sed expone undecunque & qualecunque. i. ſiue de iure ciuili, ſiue de iure gentium, dummodo directum, ut ff. de rei uendica. in

de iud. Ang.

†Dic ꝙ requirit contractu emptionis duobus tpibus. ſ. tpe contractus & tpe tradōnis, propter frequentiā contractus. In alijs aut contractibus ſpicitur tātūmō tpˢ tradōnis. l. iij. ff. ꝓ ſol. & l. ij. ī prī. & ibi gl. ſi. ꝓ emp. cō iūcta l. iuſto. §. & ſi poſſeſſiōis ff. de uſucap. Ang.

*

† Vide de hoc ſingulari dicto Iaſ. hic xxiij. colū. & Sozin. reg ... ī nouiſ.

rem.in princ. At illi dicebant, ſiue directum, ſiue utile. & ita patet, ꝙ cum ſint contrarię rei uendicatio directa & publiciana, uno libello proponi nõ poſſunt, ut C. ſi ſer. extero l.j. Sed ex conſuetudine contrarium ſeruatur: nã utraq; ſimul proponitur, licet ſuper una probationes tantũ inducat ne ſibi contrarius ſit: quod certe eſt contra dictam l.C. & regulam illam. ff. de reg. iur. nemo. §. quoties. & hoc ex parte actoris. Ex parte aũt rei ſpectamus, an poſſideat uel dolo deſierit poſſidere, ut in rei uendicatione diximus: nam contra omnem poſſidentem datᷓ præterquam contra dominum, ut ff. de publ. l. pe. & l. fin. Sed etiam contra dñm

† Iſtam gl. uſq; ad fi. ſequũtur Ni. Dy. Fa. Angel. & Iaſ.

datur in ſex caſibus. † Primus eſt, ſi a non dño emi, qui poſtea uero domino ſuccedit, & ad eum poſſeſſio redierit: nam licet ſit factus dñs, tenetur in publi. ut ff. de rei ueud. ſi a Titio. Secũdus eſt, ſi rem a non dño emi, & poſtea uerus dominus uoluerit a me uendicare, ſed ego fui abſolutus, & poſtea res ad illum rediit, agam publicia. & ſi excipiat de dominio, ego replicabo, quia qñque eo agente fui abſolutus, ut ff. de excep. rei iud. ſi quis rem. Tertius eſt, ſi ego noxaliter contra bon. fid. poſſeſſer ui, & ipſe dedit mihi eum pro nox. ſiue enim contra me poſſidentem uerus dominus agat, ſiue eo poſſidente ego agã publicianam, obtineo, ut ff. de noxa l. & generaliter, & l. præcedenti. in fi. Quartus eſt, ſi ego fui miſſus in poſſeſſionẽ uicinæ domus, quam aliquis bona fide poſſidebat, poſſeſſore non cauente: & poſtea uerus dominus inueniatur poſſidere, ui forte: & unde ui interdictum, & publicianam habeo, ut ff. de damno infect. damni. §. non ſolum. Quintus ẽt adijcit: ut ſi rem poſſideo, & eam non dolo, ſed culpa deſij poſſidere: & ſic litis æſtimationem tantum ſecundum ius uendicanti præſtiti, ut ff. de rei uendic. qui reſtituere. ſi poſtea res ad dominum redeat, agam publicianã contra eum, ut ff. de rei uendi. ſi culpa. Vel expone. l. illam, ut habeat utilem actionem, quam actor directam habebat, quaſi nomen emiſſe uideatur. Sextus adijcitur, ſi me mandante rem meam uendidiſti, ſed me prohibẽte tradidiſti emptori: hac actione uel exceptione defendit. ptèrea & contra me dominium hac actione agitur, ut ff. de publi. ſi quis prohibuit alias eſt l. Papinianus.

qm̃ primum a Publicio ª Prætore in edicto propoſita eſt.

¶ Præſenti contra abſentem reipub. [illegible] cã, uel [illegible] [illegible] [illegible]

ADDIT. Nota hanc glo. quæ ponit caſus, in quibus datur publiciana contra dominum. Idem notat gl. in l. fin. ff. eo. Et aduerte, quòd licet Ang. in d. l. fi. addat caſum legis ſi quis prohibuit. ff. eo. ſecundum lecturam Dyn. ibi, ꝙ procurator uendidit rem domini, tamẽ nõ eſt opus ꝙ addatur: quia habes hic glo. ordinariam, dum dicit: ſextus adijcit, ſi me mandante rem meam uendidiſti. pondera ibi, meam, & ſic mandantis. Angel.

* ADDIT. Quod autem dicitur Publiciana dari quaſi domino, ſic intellige, quod quaſi dominus dicitur nõ qui ferme dominus eſt, ſed qui perinde habetur ac ſi dominus eſſet eodemq; iure utitur, quo ſi dominus eſſet, uteretur. Hæc ex Franc. Hot.

a ¶ A Publicio. Sicut ab Aquilio Aquilia fuit inducta, ut ſupra ad l. aquil. §. capite. iij. in fi.

¶ [illegible] ¶ Iſte. §. diuidit in duas partes. Primo ponit de reſtitutione danda præſenti contra abſentem. Secundo addit & extendit ad alios multos caſus. Secuuda ibi (Quod genus.) Diuiſio

¶ Rurſus ex diuerſo. [illegible]. Ita figurari poteſt. Quæſitum eſt, an præſenti contra abſentem ex cauſa publica deᷓ reſtitutio, & actio ad uſucapionem reſcindendam: & uidebatᷓ ꝙ non: nam aut iſte abſens reliquit procuratorem aut alios conſanguineos, quos præſens conuenire poſſet: aut non: ſi dimiſit, non debet iuuari hoc remedio, cũ poſſet agẽ do cõtra eos preſcriptionẽ interrũpere SYL.

l.item ait.§.fin.cum l.ſeq. ex qui. cau. ma. Aut nullos dimiſit, & tunc non debet audiri, quia potuit præſcriptionem interrumpere beneficio.l.ut perfectius C.de anna. except. Hoc tñ non obſtante deciditur hic contrariũ propter æquitatem, quæ eſt ꝙ impeditus conſequi ſuum reſtituat, & reſcindat uſucapio finita. Non obſt. opp. facta, quia ad eam reſpondet Iaſon hic in primo nota. & latius Hiſpa. in iij. Et quia notabilia clara ſunt, & ꝑ doct. hic colliguntur, ulterius non inſiſto.]

¶ Rurſus [a] ex diuerſo, ſi qs cũ reipublicæ

a ¶ Rurſus ex diuerſo.i.ecõtrario. Nã ſupra affirmando & ſe uſucepiſſe dicit: hic negando, & aduerſarium non uſucepiſſe dicit.

b ¶ Reipublicæ ſcilicet ciuitatis romanæ, ut ff.de uerbo.ſignific.eum qui. Idem tamen ex generali clauſula poſita.ff.ex quib.ca.ma.l.j. in fi. in cæteris ciuitatibus dicendum eſt, ut ff.ex qui. cau.man. l. ſed & ſi per prætorem.§. penulti. Idem etiam ſi cauſa municipii alicuius,(j) ut ff. ex quib. cau. ma. l. legatis.

SYL. ¶ Et iſta opin.communis eſt, ut per do ct. hic, & latius Ioan.Franc.Bal. in tra cta.præſcrip. in.iij.par.v.par. princip. quæſtio.ij.]

ADDIT. (j) Dic idem, ſi eſſet abſens pro facto unius uil æ uel caſtri, quia largo modo dicitur abeſſe cauſa reipubl.ut not.glo.in l.legatis. allegata infra Ang.

c ¶ Abeſſet. Alias abſens eſſet. Iſte, q abfuit reipublicæ cauſa, rem præſentis duobus modis potuit uſucapere. ſ. per ſe: ut quia rem illam ſecum detulit, ſiue domi dimiſit, & animo poſſedit: ut dicitur de eo, q ad nundinas profectus eſt, ut ff.de acq.poſſ.clam poſſid: te.§. qui ad nundinas. Item per alium, ſcilicet per filium uel ſeruum, ut ſtatim in captino dicemus.

d ¶ Vel in hoſtium. Qui ſunt hoſtes, dicitur.ff.de cap.hoſtes.& ff. de uerb.ſi gni.hoſtes.ſ. quibus populus romanus bellum indixit, uel qui populo romano bellum indixerunt. Si ergo ab alio quis capiatur, nunquid hoc locum habebit quod hic dicitur? Credo ꝙ ſic: † ſicut qñ abeſt cauſa alicuius ciuitatis uel municipij, ut ſupra dictum eſt: In hoc autem differunt: quia non fiũt ſerui talium hoſtium, ut ff. de cap. hoſtes. & ſic poterit facere teſtamentũ, quod alias nõ poſſet, † cũ eſſet ſeruus: immo & eius obſes non poſſet, ut ff.de teſtam.l.eius qui. & l. obſides. Accur.

b cã abeſſet, [c] uel ĩ hoſtiũ [d] ꝑtãte [e] eſſet, rẽ

ADDITIO. Idem ſi princeps uel papa ſiue eius legatus de commiſsione papæ alicui ciuitati ſubditæ ecclesiæ bellum indixerit, quia capti efficiuntur ſerui, & eorum bona efficiuntur capientium: & ſic in omnibus his habebit locum fictio poſtliminii. quod nota perpetuo.

e ¶ Pñtãte.i.ſeruitute.† alias accipitur pro iuriſdictione: ut cum dicimus, poteſtas habet homines de diſtrictu in pñtãte.i.iuriſdictione. Item ponitur pro obedientia: in qua pñtãte eſt monachus ſub abbate, & clerici ſub prælatis Item ponit pro dilectione ſine pietate: & hæc prima poteſtas dicitur, ut ff de uerb.ſign.poteſtatis. Sed quõ iſte ab hoſtibus captus poterit uſucapere, cum ipſe ab alio poſſideat, ut.ſ.de iu.perſo.§ ſerui. ergo ipſe poſſidere non poteſt, ut ff.ad l.iul.de adult.ſic eueniet.& ff. de acqu. rer.dom.homo liber.§.quicquid. ergo nec uſucapere, ut ff.de uſucap. ſine poſſeſſione? Rñd. uſucapit per filium uel per ſeruum in re peculiari, † ut ff. ex q. cau.ma item ait prætor.§. hæc autem. & lege denique.& l ait prætor.§.hi plane.& ff. de uſucap.inſto.§. fin. Sed nec uidetur, quòd per ſeruum poſsit captiuus uſucapere, ut ff. de uſucap. neque ſeruus. Sed dic, quòd illa loquit in cauſa non peculiari: quod uerum eſt. Vel loquitur ipſa ueritate inſpecta. † hic autem iure poſtlim. inſpecto, quod præualet ueritati, ut ſupra qui.mo.ius pa.po te.ſol.§.ſi ab hoſtibus.

ADDIT. Doc. cõiter ſequuntur gl. & do. Iac. reprobat hic Angel. quem uideas: & dum tex. noſter dicit, quod captus ab hoſtibus poteſt uſucapere, Iac. exemplificat de actione perſona-

† Et bñ quia qñ pſenti contra abſentem datur reſtitutio non refert ꝗ cã ab ſentiæ. Ang. & Iaſo.

† Sequũtur hãc gl. Angel. & Ioan.

† Meliꝰ dixiſſet .i.dñio. Nico.& Ia.

Captus ab hoſtibus põt uſucapere.

† Sequit hãc gl. Ia.

† Idem Dy. Angel. & Iaſ.

li:in qua currit præſcriptio non ex poſ ſeſsione præſcribentis, ſed ex ſolo curſu temporis negligentia non petentis: vide hic per eum.

a ¶ In ciuitate eſſet. q.d. qui non abeſt. Quid ergo ſi uterq; abeſt, & alter alterius rem vſucapit? Reſpon.

eius, q ĩ ciuitate [a] eſſer, uſuceperit, pmittit domino, ſi poſſeſſor reipubl. cã abeſſe dſierit, túc ĩtra ãnũ [b] reſciſſa [c] uſucapione

† Iſtam glo. approbat Aug. & Iaſ. & tunc habet locum hęc reſtitutio, † ut ff. ex qui. cau. ma. l. fi. uidet aũt deſinere abeſſe, cum domum rediit, uel redire potuit finito negocio, pro quo erat abſens: & tunc dicit deſinere abeſſe, niſi iuſta cauſa impeditus fuerit in redeundo: ſtatuunt enim ei. xx. milliaria diurna, ut ff. ex quib. cau. ma. ſi cui. §. tãdm. Et ſic patet ꝙ de neceſſaria abſentia

† Qñ abſens cõtra præſentem ſtituit: alias nõ fit diſtĩctio ſecũdum la. tunc intelligitur: † alias contra, ut ff. e. l. ij. qui. & l. ſeq. ſed uerbũ, deſierit, hic poſitum ſtrictius ponitur, id eſt ꝙ poſſit conueniri. Item econtra, ſi præſens rem abſentis uſucepit, ut ff. ex quibus cau. ma. l. j. §. uerba. & tunc ſiue completa eſt tota uſucapio in præſentia, id eſt infra modicum tempus, ſiue in abſentia, ſiue poſtea parum, idẽ eſt, ut ff. eodem ab hoſtibus. §. ſed quod ſimpliciter.

SYL. ¶ Communis reſolutio eſt, ꝙ ſi uſucapio ſit pro maiori parte completa in abſentia, & finita in pſentia, ille abſens reſtituat tñ ad tps abſentiæ, reliquum uero temporis cedat ad commodum uſucapientis: ita doct in l. quod tempore C. de reſtit. militum.]

b ¶ Annum. ſ. utilem, qui conſtat ex ccclxv. diebus, ut ff. de ſtatulib. cum hæres. § Stichus. in quibus actor habuit facultatem agendi, nec impediret per ſe, nec per reum, nec per iudicem. Nam hæc tria neceſſaria ſunt, ut utilis dies aut annus currat, ut ff. de diuer. & tempo. præſcrip. l. j.

SYL. ¶ Communiter tenetur, ꝙ in diſpoſitione ptoria annus ſit utilis, in ciuili cõtinuus, ut per doct. hic.]

¶ Hodie uero in omnibus reſtitutionibus quadriennium c[on]tinuum computatur, ut C de temp. [i]n integrum reſtitu. l. fina. Et ita nota hic, quòd hic liber corrigitur per C. [in] hoc anno uti li generaliter ſecundum quoſdam. Sed dico contra, quia illa tantum in reſtitutionibus dicit, unde in aliis remanet utilis annus.

¶ Et hæc opin. communiter approbat in d. l fi.] SYL.

c ¶ Reſciſſa. per in integrũ reſtitutionem petitam a iudice uiuo, ut ſubducatur tempus uſucapionis, quo fuit abſens, ut C. de reſtit. mi. l. iij. ſicut & minores petunt. ff. de except. l. exceptiones quæ perſonæ. in fin l. & hoc ipſum ſcilicet ꝙ poſtulare poſſunt, a mortuo prætore conceditur eis, ut ff. eo. l. j. per totum. reſtituit ergo eos prætor uiuus, (j) ut ſic agant antiqua actione, ac ſi res nõ eſſet uſucapta, uel actio pręſcripta: ideo actio, ad quam reſtituitur, dicitur reſciſſoria: non ꝙ ſit nomen proprium actionis.

¶ Et ita communiter tenetur.] SYL.

¶ Sed quæ erat primo realis ſiue perſonalis directa, nunc dicit utilis, ut C. ex qui. cau. ma. l. fin. & de poſtum. reu. l. ab hoſtibus. † Alii dicunt, † ꝙ ſtatim eo reuerſo habet reſciſſoriam: & dicunt eſſe proprium nomen actionis: & ſic dicũt, ꝙ maiores iure actionis, ſed minores officio iudicis reſtituuntur. Dicunt tñ, quod hæc reſciſſoria actio efficaciam non habet, antequam inſufflet in eam prætor ſpiritum uitæ dando reſtitutionem: quod ſatis recidit in primam opinionem. Nam ſemper uerum eſt hoc, ꝙ a prætoris mortui edicto hoc fit, & auctoritate prætoris uiui. † Iſtæ duæ leges nihil faciunt ad propoſitum. † Et male ſcđm doct. ħ.

¶ Et ita cõiter tenent doct. ꝙ reſciſſoria non competat, niſi prius præcedat iudicium reſcindens.] SYL.

ADDITIO. (1) Illud ergo, quo petitur reſtitutio, eſt officium iudicis: facit. l. quòd ſi minor. § fina. ff. de mino. & eſt caſus in terminis in l. ſi quis ſtipulatus. ff. ex quib. cau. ma. & comprobatur ratione: quia quoties uerba legis referuntur ad iudicem, tunc ex illo edicto oritur officium iudicis, ut not. glo. in lege ſi ſoror. C. de collat. & habetur iu. l. iiij. ff. de alimen. & ciba. legat. & not. plene Bart. in lege prima. ff. de condi. ex lege, ſed hoc edictum eſt hu-

huiuſmodi,ut in l.j.in fin. ff. ex qui. cauſ. ma.igitur &c.Ang.

* ACTIO ET C. Actio reſciſſoria eſt,per quã uſucapio reſcinditur, cuius explicationem uide hic per Franc. Hotom.

a ¶ Vſu nõ cepiſſe. Et ſic vr̃ concedere mẽtiri: quod P. confitetur. Sed dic, ꝙ non mentit, ſed dicit ſibi reſtituendum, ac ſi uſucaptum non eſſet, ut.s.proximo.§.diximus.

eã petere.i. ita petere,ut dicat poſſeſſorẽ uſu[a] non cepiſſe, & ob id ſuam rem eſſe. Quod genus actionis b † quibuſdã[c] & alijs ſimili æquitate motus Pretor accommodat: ſicut ex latiore Digeſtorum ſeu Pandectarum uolumine intelligere licet.

† alias aliis quibuſdã.

¶ Alienatũ in fraudẽ creditorũ permittitur ipſis ex ſententia Prætoris bonis debitorum poſſeſſis reuocare. Acceptum.

¶ Item ſi quis[d] in fraudem[e] credi-

b ¶ Actionis.ſ. reſciſſoriæ ſupradictæ.

c ¶ Quibuſdam. ut ſi rem abſentis uſu capiat præſens. † Item ſi abſens fuit probabili cauſa: ut ſtudiorum. Item ſi in uinculis poſitus, ut ff. eodem l. prima.& l.ſed & ſi per prætorem. in fin.& l.ſequen & de illis legibus infra facit mentionem,cum dicit de uolumine Digeſtorum.

† Iſtã tenẽt Dy. & Bald.

¶ Item ſi quis. ¶ Diuidit in duas partes.Primo ponitur dictum,ex quo tacita qõ. Secundo,determinatio quæſtionis.Secunda ibi (Permittitur.)

SYL. ¶ Item ſi quis in fraudem. Caſus. Literaliter figurandus eſt. habet.n.literã claram, & rõnem manifeſtam, quod fraus nemini debet patrocinari.No.collige ex ſummario,præſertim quia doct. omnia expediunt in gl.]

d ¶ Si quis.ſ.debitor.

e ¶ In fraudem. Not. ꝙ uterque tam debitor quam receptor oportet ꝙ fraudem participet,quando titulus non eſt lucratiuus.

SYL. ¶ Hoc uerum in creditore, ſecus in alienatis in fraudem patroni lege prima. §. ſi quis in fraudem.ff. ſi quid in fraud. pa. Item non procedit in debitore ciuitatis.l.ij. C.de debito. ciui. lib.xj.

¶ Si autem eſt lucratiuus, puta donationis, ut ſi dedit, (& hoc intellige ad hoc, ut creditor poſſit reuocare alienationem) tunc ſufficit fraudem debitoris tantũ interuenire, ut C. de reuocan.iis quæ in fraud. cred. l. penultim.& ff.quę in fraudem credito. qui autem.§.hoc edictum. &.§. ſimili modo.

¶ Quæ tamen non requiritur in caſu.l. ait ꝓtor.§.ſi debitorem.ff. de ijs q̃ in frau. cred.] ¶ Et de hac fraude nota bonã diſtinctionẽ: quia aut adhibet a debitore alienante inter uiuos, aut in ultima uoluntate, uel a liberto in fraudem patroni. Similiter inter uiuos uel in ultima uoluntate, ſi in ultima uoluntate: tunc aut per legata,aut per libertates: & ſi per libertates,aut directas, aut fideicommiſſarias. Si debitor in fraudem alienet inter uiuos,uno caſu præſumitur fraus,ſcilicet quando omnia alienauit,ut ff.eod. omnes.§.lucius.† ſi autem non omnia, nõ præſumitur. ſæpe enim de facultatibus ſuis amplius,quàm in iis eſt,ſperant homines,ut ſupra quibus ex cau.ma. uon li. §. in fraudem. debet ergo probare eam creditor. Et hæc diſtinctio per omnia ſeruatur etiam in patrono, ut ff.de probat. patronus. & l.quoties.§. qui dolo. In ultima uoluntate, ſi legatum uel fideicommiſſum in fraudem creditoris reliquit, ſolum euentum inſpicimus, licet fraus non interuenerit, ut in donatione cauſa mortis, ut C. de iure delib.l.fina.§. ſi uero creditores.cum legata non debeantur niſi deducto ære alieno, ut ff. eodem qui autem.§.penult.& ad trebel. l.j.§. is qui quadringenta. Idem in patrono per omnia, ſi libertas in fraudem legauit, uel fideicommiſſum reliquit, uel donauit cauſa mortis: nam ſolum euentum inſpicimus, ut ff. ſi quid in frau. patroni. l. j. in princip. &.§.j. In libertatibus autem in fraudem relictis diſtingue directas a fideicommiſſarijs.

SYL. † Quſ text. ly loquaẽ ĩ alienatione lucratiua, tñ ẽt h3 locũ in tit.oneroſo ut eſt gl. ĩ l. q te-ſtm̃, in uerbo modum & ibi Bar.ff.de prob.& iſta ꝓcedunt ſecũdum Iac. qñ uẽditio oĩum bon.eẽt facta ꝓ ualdẽ minori ꝓtio q̃ ualerent. idem ſi non oĩa bona,ſ3 maiorẽ ptẽ alienauit, ut ẽ gl. no.in l. nomen. §.filio.i uerbo oĩs ſubſtancia. ff.de le. iij.

† Iſtam glo. ſe. SYL. quūtur Ang. & Iaſ.

arijs.ĩ primo caſu cõſilium & euentũ, in ſcđo euentum tñ inſpicimus, † vt C.de ijs qui ma.non poſſ.l.fi.& l.j.

¶ Ratio diuerſitatis poniẽ per gl. in l. fi.C.qui ma.nõ poſ.quarum vlt.approbãt doc. ſed Iaſ. hic aſſignat meliorẽ, quã ego alias ſum ſecutus.

torum [a] rem ſuam [b] alicui tradiderit: bonis eius a creditoribus poſſeſſis [c] ex ſentẽtia Præſidis, [d] permittitur [e] ipſis creditoribus reſciſſa traditione eam rem petere, [f] id eſt dicere eam rem traditam

a ¶ Creditorũ. Large accipe ꝓ oĩ eo cui aliquid debeẽ, vt ff. de ver.ſig.l. creditorũ,& l. creditores. & l. ſi cui.& in auth.de fideiuſ.§.pe.coll.j.

SYL. ¶ Conclude cũ hac gl. ꝙ creditoribus ẽt large ſumptis ẽt ex delicto cõperũt actiones reuocatorie. Itẽ & creditoribus futuris, quoties ex coniecturis conſtare poſſet alienationẽ factam fuiſſe in fraudẽ: uel qñ futuri creditores ſucceſſiſſent in locũ priorũ creditorũ.l.ait p̃tor.§.ita demũ.ff.de ijs q̃ ĩ frau.credi.]

b ¶ Rẽ ſuã.ſ.corporalẽ, ex eo ꝙ dicit, tradiderit.idẽ tñ eſt in incorporalibus, vt patet ꝑ multa exẽpla.ff.quæ in frau. credi.l.j.ij & iij.vſq; ad l.qui autem.

ADDITIO. No.ſing.illã l.in prin. ꝙ ſi debitor repudiat hæreditatem, vel legatum, vel alio modo & titulo poterat acquirere,& non vult, inimo repudiat etiam in fraudem & deſpectum creditorum, an habeat locum iſta materia. dicitur ibi ꝙ non quia dummodo non diminuat de ſuo patrimonio, non habet locum diſpoſitio huius.§. quod no. bene.Ang.Are.

c ¶ Poſſeſſis. Id eſt poſſideri iuſſis: nec enim re ipſa a creditoribus fuerant poſſeſſa bona debitoris, cum ipſe alienauerit.Vel dic † poſſeſſis quæ remanſerant,& non ſufficiebant, vt ff. eod.l.ait prætor.

† Iſtam tenent Ni. Placen. Io Fab. & Iaſ.

d ¶ Præſidis. Puta quia fuit condemnatus, & non ſatisfecit condemnationi infra tempus: unde miſſus fuit actor in poſſeſſionem bonorum.

e ¶ Permittitur.ſ. infra annum vtilẽ, vt ff.de ijs quæ in frau.creditο.l.j.j. reſpon de eo tñ, quod peruenit ad eum, vel quod dolo fecit quominus perueniret, perpetuo datur, † vt ... eodem, ait prætor.§.hæc actio.

† Sequũ tur eã Ni.Pla. Ioa.Fa. Ang. & Iaſ.

* ADDITIO. De iſta materia excuſſionis vide hic late per doct. & refert hic Iaſ.caſum ſing.in auth. cõtra rogatus quis C.ad Treb. vbi etiam in rei vẽdi.eſt neceſſaria excuſſio bonorũ.

f ¶ Eã rem petere. Sed qua actiõe? Reſpon.Pauliana, quę datur creditori ad reuocanda corporalia: ſed in factũ ad reuocanda iura, vt ff.de vſur.l.uideamus.ij.§.in fauiana.& ff.eo.l. hac in factũ. † Vel verius dic, ꝙ nulla dr̃ Pauliana niſi adiectiue, quia a Paulo fuit inducta ſed in factũ Pauliana dicitur, quæ ad reuocanda corporalia & incorporalia cõpetit. Et datur contra accipientem & hæredem eius inquantum ad eos peruenit etiam non reſtituto ei pretio, ut ff. eo.ait prætor.§. fin. & l ſeq. & l.ſi debitor.& l. ex his. In eũ aũt, qui in fraudem alienauit, actio nõ datur, cũ nudus ſit: niſi ita fraudulenter diſperſit, vt res apparere non poſſit: quo caſu ẽt in carcerẽ detrudetur, vt ff.eo.l.fi.§.fi. Eſt & Fauiana, quæ datur ſoli patrono ad reuocanda ea, quæ libertus in fraudem patroni alienauit inter viuos vel vltima volũtate, quominus patronus habeat. tertiã, ut ff.ſi quid in fraud.patro.l.j.in prin.& § j.& s.de ſucceſſ. liber. §. ſed noſtra conſtitutio. Eſt & Caluiſiana: & ipſa tam patrono quàm creditori competit, vt ff.ſi quid in frau.patr.l. ĩ Fauiana. Quidã tñ dicunt contra in eo, quod de Fauiana dictũ eſt, arg.ff.de vſur.l. videamus 2.§.in Fauiana. Sed certe ita dicit ibi litera, per quam. & ſic refertur ad proximã tm̃.ſ.Paulianã. Et iſtæ duæ imitantur naturam ſuperioris in factũ Paulianæ. Sed quæro quare ſunt hic hæ poſitæ inter reales prætorias, cũ ipſæ ꝑſonales ſunt: quod probatur per id, qđ dicit litera, In Fauiana quoq;. vt ff. de vſur.l.videamus.§.in Fauiana. Nã proxime dixerat de perſonalibus: vnde continuat eam cum perſonalibus: & probatur. ff. ſi quid in frau. patr. l. j. §. hæc actio. Sed rñ. † quia ſimilitudinẽ hẽt cũ

† Hanc gl.intelligunt doct. in alienatis ĩter viuos: ſed ĩ vltima voluntate daẽ vel condictio indebiti, uel hypothecaria, vt l.fi. §.ſi vero creditores. C. de iure deli.

non eſſe, & ob id in bonis debitoris manſiſſe. a

¶ Actio Seruiana uel quaſi, eſt prætoria: & competit Seruiana pro rebus coloni, quaſi Seruiana pro rebus aliorũ debitorũ obligatis. Angelus.

¶ Itẽ Seruiana, b & quaſi Seruiana, quæ ẽt hypothecaria uocatur, ex ipſius Prætoris iuriſdictione ſubſtantiam capiunt.

¶ Seruiana autem experitur quis c de rebus coloni, d quæ

---

† Dic ꝙ ſunt pſonales i rẽ ſcriptę. Ni. I o. Fab. & Iaſ.

ſuperioribus duobus caſibus in eo, ꝙ ſicut ibi permittitur aliqd dicere, quod non ſit: uel eſſe faciẽda aliqua, ac ſi non proceſſiſſent q̃ proceſſerunt: ſic & hic. Item ſicut ibi ſit reuocatio, ita & hic. ergo ſcd̃m hoc ita dici debẽt hę reales, ſicut ſuperiores: qd̃ qdam cõceſſerũt. Sed reſpõ. hic non petit quod meũ fuerit, ut i ſuperiori caſu: nec quaſi meũ, ut i publiciana, ut ſupra. eod. §. alię. Nec ob. infra. §. proxi. quia hypothecaria eſt in rẽ, nec tñ meum petitur uel quaſi: quia ibi quod peto, peto quaſi meum. i. poſſeſſionẽ per hypothecariã actionẽ, uel Seruianam: hic autem neq; poſſeſſio, neq; dñium eſt meum, nec fuit: immo in accipientẽ tranſiuit, licet in fraudẽ ſit alienatũ, ut ff. de contrah. emp. ſi ſciens. in fi. & prædictæ res actiones reuocatorię dicunt. †Sed unde oritur hæc actio? Rñ. ex quaſi maleficio, †qñ dolus fuit in uendente & emente: ſi autem in uendente tm̃, tunc põt dici ex quaſi contractu, ſi agitur contra illũ poſſidentem. Sed nunquid habet retentionem, ut ab eo non reuocetur, ſi uult ſoluere quod ſibi creditori reuocare uolenti debetur? Quidã negãt, ut ar. ff. rerum amot. ſi cum dos. §. fi. & l. ſe. Sed contradico: †inſtar poſterioris creditoris, ſi uult ſoluere priori qd̃ ſibi debet, poteſt habere retentionẽ, ut ff. de edict. l. curãtis. † quod dic ut ff. de iis quæ in fraud. credito. ait prætor. §. illud.

Actio hypothecaria. † Et ſic tenent gl. ꝙ hę reuocatoriæ ſint mere pſonales: ſed Iaſ. ĩ hoc re probat gl. & tenet ꝙ ſint i rẽ ſcriptę. uid. hic per eũ. †Immo ex maleficio. Dy. Ni. Ioã. Fa. Aug. & Iaſ. † Et bñ Ni. An. & Iaſo. † Vide meliorẽ tex in l. prior. C. q. po. in pig. ha. Iaſ.

a Manſiſſe. Videtur ergo ꝙ permittat me itiri quod non eſt uerum, ſed ita petit, ac ſi manſiſſet in bonis debitoris, ut ſupra. eo. §. aliæ. & §. rurſus.

Diuiditur in tres partes. Primo, quòd actio Seruiana uel quaſi Seruiana eſt prætoria. Secundo, quæ ſit differentia inter actionem Seruianam uel quaſi. Tertio, quæ ſit differentia inter pignus & hypothecam. Secunda ibi (Seruiana autẽ.) Tertia ibi (Inter pignus.)

¶ Item Seruiana. Caſum non expedit figurare, quia ſtat tex. in traditione regulæ, & declaratione terminorum & actionũ, de qbus iu pſẽti. §. Nota igit ex hoc tex. ꝙ dictio itẽ, eſt continuatiua. Itẽ qd ſit actio Seruiana, & qd actio qua ſi Seruiana. Itẽ ꝙ actio quaſi Seruiana & hypothecaria pro eodẽ ſupponũt. Itẽ qd differat pignus ab hypotheca. Itẽ ꝙ Seruiana datur ꝓ pẽſione fundi ruſtici uel urbani, uel de uaſtatione eiuſdem, ex tacita obligatione. Item quòd quaſi Seruiana competit cuilibet creditori cõtra quẽcũq;. Itẽ ꝙ actio Seruiana capit ſubſiſtentiã ab edicto prætoris. i. ualiditatẽ & robur quia alias iſta pignora conuentionalia oriuntur ex pacto. l. ſi tibi. §. de pignore. ff. de pact. ea. n. dicuntur pignora prętoria, quę dantur a iudice uiuo propter contumaciã, uel non legata ſeruẽtur. Itẽ ꝙ dicuntur actiones iſtæ Seruianæ & quaſi Seruiana a ſeruando, quia per eas ſeruantur obligationes.]

SYL.

b Item Seruiana q. d. non ſolum publiciana & reſciſſoria reales ſunt & prætorię, de quibus dictũ eſt ſed etiam duę iſtę capiunt uim ex p̃toris iuriſdictione id eſt prætoriæ ſunt, ut hic, & ff. de pac. ſi tibi. §. de pignore. Accurſius.

c Quis. Scilicet fundi dominus: ſiue ſit partiarius, † ſiue numis colat. Item etiam pro deterioratione domus, † ut ff. in quibus cau. pigno. ta. contra. l. ij. licet ex locato ſit actio, ut ff. loc. l. qui fundum.

† Iſta gl. ẽ ſingu. ſecũdũ ang. & Iaſo. SYL. †Etiam pro alia oblatione Ang.

* Partiarius colonus eſt qui agrum conductum c[illegible]it parte fructuum ſibi retenta: hocque diſtat a ſimplici colono, quòd hic pecuniam pro locatiuo ſoluit, ille fructus.

d Coloni. ſubaudi, uel inquilini. †nã

pignoris [a] iure pro mercedibus fundi [b] ei tenentur. Quaſi [c] Seruiana aũt ẽ, qua creditores pignora hypothecaſue pſequunt. ¶ Inter pignus aũt & hypothecam, quãtum ad actionem hypothecariã attinet, nihil [d] intereſt. Nam de qua re [e] inter creditorẽ & debitorem conuenerit, ut ſit pro debito obligata, utraque hac appellatione [f] continetur. Sed in alijs differentia eſt. nam pignoris appellatione eam proprie rem contineri dicimus, quę ſimul ẽt traditur creditori, maxime [g] ſi mobilis

& eius res ſunt tacite obligatæ, ut ff. in qui.cau.pig.taci.contra.l.ij. † Et eſt colonus in uilla, inquilinus in ciuitate, ut ff. de acqui. poſſ.l.re pignoris. †
¶ Intellige, ꝙ inquilinus non dicitur in ciuitate nec reſpectu ciuitatis, ſed reſpectu prædij quod colit. colonus ergo ẽ, q̃ pdiũ ruſticũ colit: inquilinus qui urbanũ. l. re pignoris. ff. de acqu. poſſ.]
¶ Differentia tñ eſt inter has duas tacitas obligationes. nam in ruſticis ita demum, ſi dñs ſciat inducta & illata: in urbanis, ſiue ſciat, ſiue nõ: & eſt ratio, quia ſancta ruſticitas omnia palam habet: ſed inquilinus multa etiam clam apportat, quæ locator ignorat, ut C. locati certi iuris.
¶ Vide Fort. Hiſpa. in l. item quia. in iij. col. in prin. ff. de pac. & in v. col. ubi reprobat hanc rationem.
¶ Ita tñ in utroq;, ſi eo animo ſint inducta, ut ibi ſint perpetuo, non ad tempus, ut ff. de pig. debitor. & ff. ĩ qui.cau. pig.taci.contra. in prædijs.§.j.
a ¶ Pignoris. Scilicet taciti.
b ¶ Fundi. Vel domus, ut ſupra dictum eſt.
c ¶ Quaſi. hæc dictio ponit̃ ad differẽtiam ſuperioris: utraq; tñ Seruiana dr̃, a ſeruando forte dicta: cum omne ius aut in acquirendo, aut in ſeruando, aut in amittendo conſiſtat, ut ff. de leg. & ſenatuſc.l.fi. † Sed quæ ẽ dr̃ia inter Seruianam actionẽ & Saluianũ interdictũ, cũ illud ad idẽ competere uideatur, ut infra de interdic.§. interdictũ? Rñ. quia in Seruiana oportet, ꝙ creditor probet debitorẽ fuiſſe dñm tpe obligationis, ut ff. de pig.l. & quæ non[...]dum ſunt. §.j. ſed in Saluiano ſufficit, qu[...]d probet cũ poſſediſſe, ut colligitur ff. de ſalui. interdi.l. j. in princ. & diximus infra de interdi.§. interdictum.

† Idem Ni. Io. Fa. Pla. Ang. & SYL. Iaſ.
† Et ita cõiter tenet, licet Vltramontani cõtra.
† Iſta gloſſ. & oẽs ſimiles reprobantur cõiter per ſcribẽ.
SYL.
† Hypotheca ãt dr̃ ab hypo, q̃d eſt ſub, & theſis poſitio: quaſi ſuppoſitio uel obligatio, quę idẽ ſunt ut pbatur per rub. de re.e o. ſi alie. uel ſuppo.

d ¶ Nihil intereſt. Niſi in ſono uocis, ut ff. de pign.l.res hypothecæ.§. inter pignus. immo † ẽt quantũ ad actionem vr̃ intereſſe: nam præſcriptio habenti pignus non currit, cum poſſideat.
¶ Vide Neguſan. in tracta. de pi. colũ. ij. in fi.]
¶ Secus i hypothecaria, cui currit pſcriptio ĩter dum. x. † interdũ. xx. † interdũ. xxx. † interdũ. xl. anno. † ut C. ſi aduer. cre. l. j. & ij. & C. de præſcrip. xxx. uel xl. anno. cum notiſſimi. & de annа. excep. l. j. § j.
e ¶ De qua re. Mobili uel ĩmobili: tradatur creditori uel nõ: corporali uel incorporali: excepta tñ urbana ſeruitute, quæ non poteſt obligari, ne ruinis ciuitas deformetur, ut ff. de pig. ſi is qui.§. fin. & l. ſequen.
ADDI. Dic ꝙ attẽta rõe gl. ſi eſſet ſeruitus etiam urbana, q̃ non eſſet deformatio ciuitatis, poſſet obligari: utputa, obligo tibi ſeruitutẽ altius non tollendi, donec pecunia nõ ſoluatur: nam tunc ualeret: ita dicit Bar. in d.l. ſi is q. §. fi. Ang. & ſi quærat̃ an iuriſdictiones, præminentiæ, honores, ius percipiendi pedagium, ius patronatus, q̃d hr̃ in eccleſijs uel hoĩbus, & ſimilia, poſſint pignori obligari diſtingue ut per Bar. in d.l. ſi is qui. § fi.
f ¶ Hac appellatione. ſ. hypothecaria: ut hac actione peti poſſit a quolibet poſſeſſore.
g ¶ Maxime. hoc abundat, ut C. de teſta. ma. l fi. § ij. Duo. n. oportet interuenire ut ſit pignus: & ꝙ tradat̃ creditori, ut hic: & quod mobilis res ſit: cum pignus a pugno dicat̃, ut ff. de uerb. ſign. ſi plebs.§. pignus. Si autem mobilis eſt, & non tradatur: item ſi immobilis eſt, tradatur uel non, hypotheca eſt. † Patet ergo, quòd quatuor ſunt prætoriæ actiones in rem ſcilicet publiciana, &

† Idem Ang. & Iac. & de mente aliorum.
SYL.
† Hec uerum qñ res poſſidetur per alium a debitore hñtẽ bonã fidẽ & titulũ & inter pſentes. Plac. & Ia.
*
† Inter abſentes. Iaſ.
*
† qñ res poſſidetur per alium a debitore nõ hñtẽ tit. nec bonã fidẽ. Iaſ.
*
† Hoc uerũ ẽt qñ res poſſidetur per ipſum met. Ia.
† Iſta gl. uſq; ad ſui fi. ẽ magiſtra ĩ ſua materia, ſecũdum Iaſ.

ſit: at eam, quæ ſine traditione nuda conuentione tenet. proprie hypothecæ appellatione contineri dicimus.

¶ Actio de conſtituta, quæ habet oẽs vires, quas habebat olĩ & etiã illas, quas habebat receptitia: itẽ actio de peculio, & p quá quærit, an actor iurauerit, ſunt pſonales & prætoriæ. Are.

¶ In perſonã[a] quoq; actiones ex ſua iuriſdictione propoſitas hẽt Prætor: veluti de pecunia[b] cõſtituta. Cui[c] ſimilis videbať receptitia: ſed ex no-

reſciſſoria, & ſeruiana, & quaſi ſeruiana. Itẽ aliæ duæ reales præiudiciales, vt j.eo.§ præiudiciales. Eſt & alia, quę datur ſuperficiario, quando quis ad non modicũ tempus cõduxit, vt ff. de ſupfi. l.j. in ſi.j.rñ. & §. qđ autẽ ait. & l.fi. & ff. đ rei vẽ. l. ſuperficiario *

Eſt & octaua actio ĩ rẽ: vt q̃ datur metu paſſo: nã illa prętoria ẽ ĩ rẽ, vt ff. qđ met. cau. metũ. §. volẽti. Sunt & aliæ. ſ. bonorum poſſeſſoria hæreditatis petitio: item fideicommiſſaria hæreditatis petitio. Prima datur ei, q ſuccedit per prætorẽ. Secunda ei, cui p Trebellianu hæreditas reſtituta eſt, vt ff. de bon. poſ. hær. peti. l.j. & ij. & ff. de fideicom. hæred. peti. l.j. ij. & iij. & ſic de

† Iſtam glo. ſequunť Fa. Pla. Ang. & Iaſ. ſunt prætoriæ in rem. †

¶ In perſonã &c. ¶ Iſte. §. vſq; ad §. Pœnales. tractat de tribus actionibus perſonalibus & prætorijs. Et hoc principium vſq; ad. §. actiones aũt, diuidiť,

Diuiſio quia in principio præmittit de actione de conſtituta, & de peculio, itẽ de iuramento in genere: ſecundo in ſpecie & de unaquaq; dicit. Secunda ibi (De conſtituta. Item prima ſubdiuiditur, quia primo ponit qualiter olim erat ĩ actione de conſtituta & receptitia: hodie vero ſunt omnia redacta ad conſtitutam. Secunda ibi (ſed ex noſtra.)

ſ Y L. ¶ Caſum non expedit in hmõi declarationibus niſi literaliter figurare. cum enim Impe. narret atq; exponat, qualiter a prætore inductæ ſunt actio de conſtituta pecunia, quæ receptitia dicitur, & actio de peculio ſeruorum, & actio ex iuramento, & ꝙ ille dť teneri de cõſtituta, qui ſine ſtipulatione debitum ſe ſoluturum conſtituit, non eſt in huiuſmodi perquirenda ratio dubitãdi & decidendi. No ergo prætorẽ induxiſſe actiones perſonales. Item ꝙ iure antiquo fuit actio receptitia, quæ plenior erat: quippe in eam veniebant & nudo pacto omnia, ſiue ĩ genere ſuo functionem reciperent, ſiue non, vbi in actione de conſtituta ſolum veniunt ea, quæ functionem recipiũt. Quæ autẽ fuerint đ actione receptitia trãsfuſa in cõſtitutam pecuniã, videre potes in l. receptitia. C. de conſti. pecu. Itẽ no. ꝙ quamuis aliquid ſit đ receptitia trãſfuſum in cõſtitutam, nõ per hoc amiſit proprium nomen conſtitutæ. Itẽ ꝙ l. correcta non eſt amplius reputanda nec allegãda in numero legum. Item ꝙ actio de peculio & iuramenti eſt prætoria. Item no. qui teneantur de conſtituta. Et pro intellec., huius tex. in verſi. de conſtituta. vide Hieron. Verium Senen. in repe. rub. ff. de uerb. obligat. colum. xlv.]

a ¶ In perſonam. q. d. dictum eſt de realibus prætorijs, ſequitur de perſonalibus prætorijs: licet & de quibuſdã perſonalibus ſupra interpoſuerit in. §. item ſi quis.

b ¶ De pecunia. Vt ff. de conſti. pec. l.j. in principio.

* ADDIT. Eſt autem conſtituere (vt docet hic Hotoma.) id quod iam debetur, daturũ facturumve pro ſe vel pro alio promittere, quod Græci dicũt catataxæſthæ.

c ¶ Cui ſimilis. ſ quo ad quædam: quia vtraq; dabatur, vbi quis conſtituebat ſe ſoluturum pro ſe uel alio: ſed & diſſimilis uidebatur, quia actio de conſtituta pro ijs tantũ rebus in conſtitutionem deductis competebat, in quibus mutuum conſiſtit. ſ. quæ pondere, numero, & menſura continentur: ſed receptitia, quando aliæ res in conſtitutionẽ deducebantur: ſed hodie ꝙ omnibus cõpetit actio de conſtituta, cum omnes res appellatione pecuniæ contineãtur, vt C. de conſti. pecu. l.ij. §. pen.

ſtra cõſtitutione,[a] cũ & ſiquid plenius habebat, hoc in actionẽ pecuniæ conſtitutæ transfuſum eſt, & ea [b] quaſi ſuperuacua iuſſa eſt cũ ſua auctoritate a noſtris legib9 recedere, Itẽ Prætor [c] propoſuit actionem de peculio ſeruorum filiorũq; familias, & eã, ex qua quæritur, an actor iurauerit, & alias [d] complures.

¶ Actio de conſtituta pecunia datur in eum, qui pro ſe vel alio ſe conſtituit ſoluturũ. & ex nudo pacto oritur. Et vbi hẽt locum remediũ ordinariũ, ad extraordinariũ non eſt recurrendum. Ang. Are.

¶ De conſtituta autem pecunia [e] cum omnibus [f] agitur, quicunque pro ſe vel pro alio ſoluturos ſe conſtituerint, [g] nulla [h] .ſ. ſtipulatione interpoſita: nã alioqn ſi ſtipulanti promiſerint, iure ciuili [i] tenentur.

a ¶ Conſtitutione. Vt C. de conſti. pecu. l. ij.

b ¶ Ea. ſ. receptitia. Accur.

c ¶ Item prætor. Hæc capitula exponuntur infra proxi. §. & ideo hic non dicas.

d ¶ Et alias. de quibus dicet j. §. pœnales.

e ¶ De conſtituta autẽ pecunia. Id eſt hac actione, q̃ ſic uocatur.

f ¶ Cũ oib. ſcilicet aptis alias obligari ꝑ ſe. vbi pro ſe interuenit conſtitutio: vel ꝑ alijs, vbi pro alijs interuenit conſtitutio. ſic ergo furioſus, † cũ nec pro ſe, nec pro alijs obligetẽ, nec conſtituere ſe debere poteſt. Idem in prodigo & ſimilibus. Item mulieres, cum alias pro ſe tantum obligentur, & hæ conſtituent pro ſe tantum, & non pro alijs, vt ff. de conſtitu. pec. l. j. §. j. & ij.

g ¶ Conſtituerint. Vt puta per hæc verba, † Conſtituo me ſoluturum quod ego vel ille debet: & ſimilia, vt ff. de conſti. pecu. qui aũt. in fi. & l. ſeq. † Et hoc ita', ſi ſit debitum quod præcedat: ſiue ciuile & naturale ſimul, ſiue naturale tantum, ſiue prætorium: ſecus ſi ciuile tantum, vt ff. de conſtitu. pecu. l. j. §. pe. & fi. & l. iij. §. j.

h ¶ Nulla. Ergo ex nudo pacto oritur actio hic, quod eſt contra ius commune poſitum. ff. de pac. iuriſgentium. §. ſed cum nulla. & §. quinimo. & §. idem Marcellus. & §. idem reſponſum. & C. de pact. l. legem. Et eſt hoc ideo forte ſpeciale, quia ſicut ſpatium pro eo qui conſtituit inducitur, vt non teneatur niſi elapſis decem diebus, ut ff. de conſtitu. pecu. promiſſor, cum alias ſtatim teneatur, vt ff. de verb. obl. cũ qui calendis. §. quoties. & de verb. ſigni. cedere diem. ſic & aliud contra eum, vt ex nudo pacto teneatur, ut ff. de iureiuran. eum qui. in prin. Sunt & alij adhuc ſex caſus, in quibus ex nudo pacto oritur actio: vt ecce in donatione hodie, licet non fuerit neceſſaria ſtipulatio, vt C. de dona. ſi quis argentum. § ſin autẽ. † Itẽ ſi mulier dotem ſine ſtipulatione marito cõuenit, vt C. de do. pro. l. ad exactionẽ & de rei vxo. actio. l. j. §. j. † Item ſi quis ob honorem decretum vel decernendum pa ſiam pollicitus fuerit. i. ſine interrogatione, vt ff. de pol. l. j. §. j. & l. pactum. Item in nautico fænore, vt ff de nau. fæno. l. periculi. in fi. † Item in acceſſione frumenti, vel vini, vel olei, vel ordei, vt C. de vſur. l. frumenti. † Item in uſuris ciuitati promiſſis, ut ff. de vſu. l. etiam. † Alias autem propter ſui frigiditatẽ nudum pactum actionem parere non poteſt.

ADDITIO. Adde alios caſus: vt puta in curia mercatorum, arg. l. Quintus mutius ff. manda. & ibi Bart. Item ſi fieret in iudicio: quia tunc fingitẽ ſtipulatio. Item quando per pactum nudum aliquid abeſt parti, ſi non ſeruet promiſſa: quia contra non ſeruantem datur actio de dolo, vt eſt tex. not. in l. & eleganter. §. ſeruus. ff. de dol. vt hic per doct.

i ¶ Iure ciuili. Vel actione ex ſtipulatu, vbi incertum eſt in ſtipulatione: vel condictione certi, quæ ex ſtipulatione oritur, vbi eſt certum, vt ſupra de ver-

† Idem de pupillo. Ang.

† Idem Plac. & Iaſ. & ẽ ꝗ̃ mẽte aliorũ.

† Et iuxta hãc glo. ponit hic Ia. vnũ notabile: ꝙ ſi qs conſtituat Titium fideiuſſurũ ꝑ ſe, valebit tale cõſtitutũ: ſec' ſi nõ ꝑ ſe, ſ; ꝑ alio, vt hic per eum.

† Iſta gl. cõiter reꝓbat per do. quia ẽr hodie nõ oritẽ actio ex pacto, ſed condictio ex lege ꝑꝑ ipſm pactũ. & illa lex hẽc locũ in do. cau. mor. & ꝑꝑ nuptias, & ĩ donatione ꝓ ſumpta Iaſ.

† Iſte § nõ ꝓcedit hic, cũ fingatẽ tacite ſtipulatio. Iaſ.

† In cã ẽ piculũ, qđ ĩ ſe ſuſcipit creditor.

* † rõ ſpẽlitatis ẽ ꝑꝑ neceſſariũ vſũ victualiũ. Iaſ.

* † Hoc fauore publico itroductũ eſt Iaſ.

Stipulatio est de iure ciui.

bo. oblig. in princ. quæ ſtipulatio eſt a iure ciuili inducta, ut hic, cum de iure gentium ipſa non fuerit: licet alij contractus fuerunt de iure gentium, ut ſupra de iure natu. gen. & ciui. §. ius aũt, non autẽ dicitur ideo & iure ciuili, ꝙ nõ habeat ĩ ſe uinculum naturale: immo hẽt: qa ſine conſenſu nõ ualet: qui conſenſus eſt de iure naturali, ut ff. de pact. l. j. §. pe.

¶ Ex contractu filij uel ſerui tenetur pater & dominus peculiotenus de iure prætorio. Angelus.

¶ Actiones autẽ de peculio [a] † ideo aduerſus patrẽ [b] dominũve [c] cõparauit Prætor, qa licet ex cõtractu filiorũ ſeruorũve ipſo [d] iure non teneã ꝙ pater & dominus ex conſenſu ipſorũ obligentur ſaltẽ præſumpto propter conceſſionem peculij. Not. quod actio de peculio eſt prætoria. Itẽ quòd peculium dicitur quaſi patrimonium ſerui uel filij. Item not. figuram loquendi ibi, peculiotenus.]

SYL. ¶ Adde ꝙ Albericus & Oldradus fuerunt in opinione per hunc textum, ꝙ in ſtipulatione non ineſſet conſenſus naturalis, nec haberet naturale uinculum: tamen contrarium uerius eſt, ut dicit glo. & ad hunc textum, dic quòd non negat quin etiam ſtipulans naturaliter non teneatur, licet dicat iure ciuili teneri. & ſi fortius induceretur, ꝙ textus hic uoluerit facere differentiam inter contractum de conſtituta & ſtipulationis, & ſic quòd in primo ſit naturalis æquitas. l. prima. ff. de conſti. pecu. in ſtipulatione ergo non ſit: reſponde, ꝙ noluit facere talem differentiam, prout communiter ſic textus intelligitur: ſed uoluit ponere differentiam inter actionem prætoriam & ciuilem, de qua facta fuit diuiſio ſupra in §. ſed iſtæ. quam proſequitur etiam in hoc. §. dicendo quod actio de conſtituta eſt prætoria, niſi interueniat ſtipulatio: nam tunc eſt ciuilis: & ſic intellige uerba textus aliter quam ab alijs intelligantur ſcilicet ut dicatur, iure ciuili tenetur, ergo non prætorio: non, ergo non naturali. & hunc puto uerum ſenſum huius textus.

SYL. ¶ Actiones autem de peculio. Caſus poſitio pendet a ſuperioribus, colligiturque ratio dubitandi & decidendi ex ipſo textu. Videbatur enim, quòd pater & dominus, tanquam qui ſe non obligauerint in aliquo non tenerentur ex contractu filij uel ſerui, cum nemo ſine uoluntate ſua alteri obligetur. Sed contrarium deciſum eſt ex æquitate, quam ſemper prætor intuetur, ut dominus & pater teneantur quaſi caſtrenſi peculio. cum enim peculium hoc tanquã quid uniuerſale peruenerit ad patrem uel dominum, ęquum eſt ut teneatur quatenus eſt in peculio. uidetur. n.

* † Peculiũ diffinitur a Iuriſc. in l. depoſiti. §. fi. ff. eo.

a ¶ Actiones. De peculio. Volunt quidam dicere hæc eſſe propria nomina actionum: ſcilicet de peculio, & de in rem uerſo, & quod iuſſu: item exercitoria, & tributoria, & inſtitoria, ex eo ꝙ leges plerunque appellant eas actiones ut hic. Sed uerius eſt, ut adiectiue ponantur: ſic enim dicitur, mandati actio de peculio, ut ff. de pecu. l. iij. §. cui congruit. † Accur.

† Iſta ſecunda opi. cõiter tenetur per doct.

b ¶ Patrem. Scilicet reſpectu filij. Accurſius.

c ¶ Dominumve. Scilicet reſpectu ſerui ſunt enim correlatiua

* † Vtrũ ualeat ſtatutũ, quo cauet ut pater teneat ꝓ filio legato hic laſ.

d ¶ Ipſo iure. Scilicet ciuili: quod non uult, ut alter ex alterius perſona obligetur: & ſic pater non debet teneri pro filio † inſpecto iure ciuili. ſic eo inſpecto pro ſeruo non debet teneri dominus: quia ſeruus pro nullo eſt inſpecto iure ciuili, ut ff. de regul. iuris, quod attinet. Sed tamen prætor æquitatem conſiderat, ut quia peculium quaſi patrimonium eſt filij uel ſerui, ut ſubijcit: quia peculium eſt quod ſibi quis parſimonia quærit, ut ff. de pecu. peculium la. 3. uere tamen non eſt patrimonium filij peculium, ut C. de inof ficio. teſtamen. lege fin. in fine. Itẽ nec ſerui, ut ff. de uerborum obligatio. liber homo. ij. Ideo tamen, quia quaſi patrimonium eſt, patrem pro filio, dominum pro ſeruo teneri dicit. Diligenter tamen diſtingue, utrum contrahat filius uel ſeruus, uel quaſi contrahat, Item utrum delinquat, uel quaſi, Si

Seruus ꝓ nullo reputatẽ

Peculiũ ẽ pecunia quæ parſimonia q̃ritur.

Patres ꝓ filijs, & dñi pro ſeruis an

teneantur. contrahat quilibet illorum, dominus uel pater actione ex eo contractu tenetur in peculium: in cuius condemnatione deducitur ex ipſo peculio quicquid ſeruus naturaliter domino debuit: ut quia dominus ſeruo mutuauit, uel alias ſecũ cõtraxit. Itẽ deducitẽ qđ debetur ijs, qui ſunt in poteſtate domini, uel tutela, uel cura, cũ uideatur dñs præueniſſe, ut ff. de pecul. l. peculium. §. j. & ij. obligatur enim ſeruus domino naturaliter, ut s. de fideiuſ. §. j. & ſunt hęc communia in ſeruo & filio, excepta cauſa mutui, ex qua nec filius nec pater tenetur.

Actio de peculio.

tur, ęquum tamen eſt peculiotenus (quod ueluti patrimonium eſt filiorum filiarumque, item ſeruorum)

¶ Item in uoto. l. ſi quis rem. §. uoto. ff. de pollicita.] ſ Y L.

¶ Secus in ſeruo, ut infra titulo primo. §. illud. & C. ad Macedo. l. penultima. Item quæ dicta ſunt quando contrahit filius uel ſeruus, eadem & quando quaſi contrahit: ut ſi alterius negocia geſſit, vt ff. de nego. geſt. ſi filiusfamil. Præter hanc actionem de peculio adhuc pater uel dominus quandoque tenetur de in rem uerſo: quando ſcilicet filius in rem patris, uel ſeruus in rem domini conuertit: & eſt inſolidum uſque ad quantitatem uerſam, ut infra tit. primo. §. præterea. Azo. Sed de peculio agitur, quatenus peculiũ durat, vt infra eodem. §. ſunt præterea. & infra titulo primo. §. præterea. Item eſt actio. Quod iuſſu, quæ eſt inſolidum, quando filius uel ſeruus iubente domino vel patre contraxit: videtur enim contrahi cum ipſo patre uel domino, vt ff. quod iuſſu. l. j. in princip. & l. fina. Item ſunt & alie tres: ſcilicet exercitoria, quæ datur contra dominum nauis, qui prępoſuit magiſtrum nauis ſeruum ſuum, & eius rei gratia contractũ fuit: & ideo dicitur exercitoria, quia exercitor dicitur dominus nauis. Itẽ inſtitoria, quæ habet locum, quãdo aliquis ſeruum ſuum taberne uel ſtationi præpoſuit. † Item tributoria, qua agitur ita, quod dominus uocatur in tributum, vt infra titulo primo. §. introduxit, & §. inſtitoria. & §. primo.

Actio de in rẽ verſo.

Actio quod iuſſu.

Actio exercitoria.

Actio inſtitoria.

† In iſta mãria uide caſum ſin

¶ Adde tamen, quod omnes iſtæ actiones de peculio, de in rem uerſo, quod iuſſu inſtitoria, tributoria, exercitoria, non ſunt actiones, nec propria nomina actionũ, ſed adiectiones & qualitates: quod utile ẽ propter naturam ſcilicet bonæ fidei uel ſtricti iuris, ut dicit hic Iaſo.]

ſingularẽ in ſ Y L. l. fin. ff. de exercitoria.

condemnari eos.

¶ Si qs iurauerit aduerſario deferẽte in iudicio, datur ei ex ſacramento actio. Ang. Are.

¶ In delictis autem & quaſi delictis idem olim ſeruabatur in filio & ſeruo, vt pro noxa dari poſſent, vt j. de noxa. in ſi. ti. Sed hodie pro ſeruis tñ agitur noxaliter, ut ibi dicitur: & pro delictis, vt j. de noxa. in prin. & ff. de noxa. l. j. & in quaſi delictis: vt ſi ſeruus habitans cum domino habuit ſuſpenſum vel appenſum, vel effudit aliquid quod alicui nocuit, vt ff. de ijs qui deiece. uel effunde. l. j. §. ſi ſeruus. & l. ſi vero. §. pœtor. niſi in duobus caſibus, vt ff. de ijs qui deiece. uel effu. l. j. §. cum ſeruus. vbi nõ habitat cũ domino: & ff. de minori. quòd ſi minor. §. ſi ſeruus. Porro licet in delictis & quaſi agatur noxaliter, tamẽ & de peculio agitur, ſi locupletatus eſt dominus, inquantum id peculium locupletius eſt, vt ff. de iudicijs tam ex contractibus. & ff. de peculio. lege licet. §. ex furtiua cauſa.

¶ Item ſi quis &c. Caſus. Literaliter figurari poteſt: ratio autem dubitandi ea poterat eſſe, quia inducta ad vnum effectum non ſolent diuerſum operari: ſed iuramentum, quod a reo defertur actori, ad hoc tantum deferri videtur, vt probatio fiat, & vt ex eo conſtet an & quid debeatur: unde tantummodo probationem inducere debere videbatur, non autem actionem: actio enim oriri uidebatur ex eo contractu, quo agebatur, probatio autem aut releuatio ab onere probandi inſurgere ex ipſo iuramento. Cuius contrarium deciditur in hoc textu: in quo dicitur, quòd iuſtiſſime prætor accommodat ei talem actionem in factum, per quam non illud quæritur an pecunia debeatur, ſed an iurauerit. Vin- ſ Y L.

culum.n.hoc iuramenti tantæ eſt autoritatis reo deferente, vt non ſolū probationem,ſed actionem inducat: licet vtrunq; inducere poſſit: ſi quidem qñ cauſa adiecta & cū expreſſione conuentionis iurat̃:

puta me petente ex cā venditionis vel mutui, ſi reus iuramētum deferat, & ego iurē,

¶ Itē[a] ſiquis poſtulāte[b] aduerſario iurauerit[c] deberi[d] ſibi pecuniā,quā peteret,neq; ei ſoluat̃, iuſtiſſime[e] accōmodat ei talē actionē,[f] per quā nō illud quæritur[g] an ei pecunia debeat̃, ſed an iurauerit.

oritur non tm̃ actio in factū ex iuramento,ſed ēt vtilis ex eo contractu quo agitur: & licet dictū ſit,ꝙ hoc iuramentū inducat̃ ad probationem, nihilominus quia deferente aduerſario & me acceptante orit̃ quædā tacita conuentio ſtā di iuramento,iuſtiſſime prætor mutuo conſenſui actionē accōmodauit.No. ꝙ iuramentum litis deciſiuū habet vim plenæ probationis. Item ꝙ ex eo oritur actio in factum. Item ꝙ præſtatur altero ex colligitātibus deferēte,& nō aliter.Item ꝙ ſtatim eſt iurandū,ſcd̃m aliquos.Item uirtutē hanc iuramenti.]

ADDITIO. Putat aūt Franc.Hotoma. hic Prætoris edictum non niſi in eo iuramento locum habere, quod conuentionale ad exemplum ſtipulationū conuentionalium dicere poſſumus.hoc eſt, quod ex pactione vtriuſque partis quaſi iudicis ac diſceptatoris officio fungitur.

a ¶ Item ſi quis.Scilicet actor.

b ¶ Poſtulante.i. petente reo uel deferente.ſi enim ſine uoluntate aduerſarij iuraretur,nihil proficeret iuramentum vt ff.de iureiur.l.iij.in prin.

c ¶ Iurauerit.Vel ei remiſſum fuerit, vt ff.de iureiur.non erit.§.fi.& l. ſequ. & C.de re.cre.actori.

Actio compe tēs acto ri qui reo deferente iurauit qualis eſt.

ADDITIO. Idem ſi poſt acceptatū iuramentum etiam,antequam iuretur, pæniteat deferentem: quia habetur pro remiſſo.

d ¶ Deberi.Sic ſimpliciter.ſ.nō adiecta cauſa quare debeat̃: quod informiter dicimus:ſi autem cum forma,veluti quia vendidi tunc agit̃ actione vtili ex eo contractu,nata ex ſacramento, cum pro veritate accipiatur: & aduerſario ſimiliter actionem tribuit,ac ſi vere cō tractus præceſſiſſet.Idem eſt in alijs cō tractibus,vt ff.de iureiu. ſi duo. §.ſi qs iurauerit.& §.idem dicemus. & §.Marcellus.Item circa actionem realem,ſi rē ſuam eſſe iurauerit, dat̃ actio in rē vtilis: præterea in factū contra deferētē tm̃ vel hæredem,vt ff.de iureiu.l.nam poſtea. §. fi. & l. ſeq. Et ita actori interdum datur in factū,interdum vtilis ex eo contractu, & vtilis in rē. Ex parte autem rei,ſi iurat in actione perſonali, tunc exceptionem tantū parit:ſi autem in actione reali, tunc diſtinguitur an iurauerit rem petitoris non eſſe, quo caſu exceptio tantum datur:an ſuam eſſe, quo caſu etiam actio, ſi res ad actorem redeat, non contra alium.& hoc quod dixi in actore,habet locum ſi nitatur ex ſacramenti delatione: ſed ſi nitatur ex traditione facta occaſione iuriſiurandi, tunc publiciana datur contra quemlibet, cum ſit iuſta cauſa traditionis, vt ff. de iureiuran. nam poſtea. §. fina. & l. quia. & l. ſequen.& de publicia. l. prima. in fine uſque ad legē eum qui. Nec obſtat in eodem titulo.l.eum qui. §. ſi petenti. quia ibi verbum, duntaxat, dominum tantum excludit,contra quem publiciana non datur, vt ff. de publi. l. pen. & fina.

Iuſm rei qñ que exceptionē qñq; actionē parit.

ADDIT. Hæc gl.in iſta parte ſi.communiter reprobatur. vide hic ad longū per do.Ia.

e ¶ Iuſtiſſime. Quia propter ſacramētum datur.

f ¶ Actionem.in factum, vt C. de reb. cre.actori,

g ¶ Non illud quæritur.etiam ſi periurium vellet probare, quia ſufficit diuina vltio, vt ff. de dol.l.ꝙ ſi deferente. & l.ſeq.& C.de reb.cre.l.ij.niſi in caſibus,vt C.de reb.cre.l.fin. & ff. de iureiuran.admonendi.Et not.quòd hoc ſacramentum, quod eſt de re, vt ff. eod. quoties.id eſt de ueritate,vt ff. ad leg. Cor.de fal.l.j.§. qui in rōnibus triplex inuenitur.Voluntarium,quod ex uoluntate datur,ſuſcipitur,& recuſatur,& ex

Iuſm triplex eſt.

tra iudicium fit, ut ff. eo. l. iniurandum quod. Item neceſſariū. quando neceſſitate impoſita a iudice defertur & ſuſcipitur, ut arg. ff. de in litem iuran. l. fin. Nec. n. pōt hoc ſacramentum referri, uel recuſari, niſi ꝓtendat iuſta cā recuſationis. † ut C de re. cre. generaliter. §. ſinautē. item iudiciale qđ ſic dr̄ a iudicio.: qñ. .ſ. pars parti ſacrm in iudicio ꝺfert: qđ non eſt neceſſe ſubire, ſed pōt recuſari & referri, ut C. de re. cre. delata. & l. gñaliter. §. ſinaūt. ſed iure ueteri non poterat recuſari, ut ff. eo manifeſte. † Sed ſecundum P. ita demum actio in factum datur ex ſacrō, ſi ſnīa nō ſubſequatur: alias quare oriretur actio in factum, cum ex ſnīa eadē naſceretē, ut C. de re. cred. actori. Sed nos contra. † licet. n. duæ ſint, & ad idem, & eodem nomine, non nocet, ut ff. de actio. emp. non eſt nouum. & ff. de fideiuſ. hæres a debitore. ſemel tamen fiet exactio tantum, ut ff. de uerb. obli. qui bis. & de re gu. iur. bona fides.

¶ Pœnales quoq;. Caſus. In diuiſione literaliter eſt figurādus: cum. n. Imperator dixiſſet de prætorijs actionibus rei perſecutorijs, conſequens eſt ut de pœnalibus ſubijciat. cum. n. in perſecutorijs res petatur ut principale debitū, in pœnalibus petitur ut pœna. licet. n. uiderentur rei perſecutoriæ etiam iſtæ pœnales actiones, quia perſequūtur pœnā, quæ pœna res eſt: tñ dicuntur pœnales, quia rē non principaliter debitam ſed ex quodam accidenti petunt: qđ ſecus eſt in rei perſecutorijs. Nota pœnales actiones differre ab ijs, quæ ſunt rei perſecutoriæ, quæ plus fauoris habent q̄ pœnales. Item ꝙ dictio. multa, eſt apta comprehendere infinitatem. Cum enim plurimę ſint actiones pœnales deſcendentes a iuriſdictione prætoris, noluit ſimpliciter Imperator multas dicere, ſed cum temperamento illius uerbi, pene. Item ꝙ nemini impune licet corrūpere album ꝑtoris, uel edicta in eo affixa. Itē ſecundum Ang. ꝙ literis ſculptis aut ſcriptis in muro uel lapidibus fides hr̄. Itē ꝙ non ſufficit petitio ueniæ, niſi impetretē. Item ꝙ paria ſunt eximeꝛ, uel dolo faceꝛ ꝙ alius eximat. Itē ꝙ filius non pōt parētes uenia nō impetrata i ius uocaꝛ: qđ nō intelligas in filijs natis ex damnato coitu: & parētes ītellige in infinitū. Itē ꝙ ſi quis aliquē vi eximat, qui in ius uocetur, teneē ad pœnā quāti actor in litē iurauerit. Itē ꝙ dictio, innumerabilis, ſupponit pro eo quod eſt de facili non numerabilis.]

¶ Qui edictū in albo Prætoris poſitum corruperit, uel q uocat pnēm uel pnonū in ius ſine venia, & eximēs dolo aliquē uocatū in ius, uel eximi faciens, tenetur actione ꝑtoria. Arct.

¶ Pœnales [a] quoque actiones Prætor pene [b] multas ex ſua iuriſdictione introduxit: ueluti aduerſus eum, qui quid [c] ex albo [d] eius corrupiſ-

a ¶ Pœnales quoq;. dictum eſt ſupra de prætorijs rei perſecutorijs, nunc de pœnalibus prætorijs. Sed quæ eſt differentia inter pœnales & rei perſecutorias? Rñ. multæ: quia pœnales prætoriæ ſunt annales, excepta actione furti, ut j. de perpe. & tempo. actio. in prin. ſed rei perſecutoriæ ſunt perpetuę, ut ff. de actio. & obli. in honorarijs. Item pœnales odioſæ ſunt, rei perſecutoriæ nō, ut ff. de pœnis. l. interpretatione. Itē pęnales non tranſeunt contra hæredes, niſi aliquid ad eos peruenit, uel lis ſit conteſtata, ut C. ex delic. defunct. l. j. ſed perſecutoriæ ſic, ut ff. de actio. & oblig. ex contractibus. Item ubi plures tenētur rei perſecutoria, uno ſoluente cæteri liberantur: non ita in pœnali, ut C. de cōdi. fur l. j. & ff. de libe. ca. l. ulti. & ff. ad leg. aquil. item Mela §. ſi plures.

b ¶ Pene. ideſt fere. Vel melius dic, quod abundat: nam uere multæ ſunt.

* ADDIT. Vetus liber Do. Germani Colladonij habet Bene multas, quod ſine dubio rectum eſt, & reponendum.

c ¶ Quid. Ideſt aliquid.

d ¶ Ex albo. Erat enim album dealbatio quædam poſita in loco eminenti, ut apparet in auth. de lit. §. omnem, ibi uo

† Puta ga iam ꝓbauit uel ſe offert ꝓbaturū. c. ij. extra ꝺ ꝓbati. Itē ſi ſe melſuo catū uelit pars iterum deferre ut l. ſi-qs iuſiurandū. C. ꝺ re. cre.

† Cōis opi. eſt, ꝙ d. §. ſinaūt. ꝺclaret nō corrigat l. manifeſte, ut hic late ꝑ Iaſo.

† Iſtam glo. cōi ꝭ Y L. ter approbāt doct.

ſet: a & in eum, b qui patronum c uel parentē d in ius e uocaſſet, cum id f non

cem enim præconum &c. colla. viij. in quo albo erat ſcriptum uel de citando aliquo, uel de alio præcepto generali uel ſpeciali, †ut ff. de albo ſcrib. l. j. & ij. & ff. de iuriſdictio. omnium iudi. l. ſi qs id Accur.

a ¶ Corrupiſſet. uel poſitum ſuſtuliſſet, quāuis non corruperit: & ſiue per ſe, ſiue per alium: & tunc ambo tenētur, nec unus liberat aliū, & eſt in quinquaginta aureos, ut in dicta l. ſiquis id & l. ſeq. tenetur etiam ille corruptor lege Cornelia de falſis, ut ff. ad leg. cornel. de ſal. l. penulti. cuius pœna eſt deportatio & omnium bonorum publicatio: in ſeruis ēt ultimum ſupplicium, ut ff. ad leg. corne. de fal. l. prima, in fin.

b ¶ In eum. Scilicet filium uel libertū datur actio in factum, quæ eſt ſimiliter pœnalis, ut ſuperior, in quinquaginta aureos: quæ datur patrono uel patri: & ſi libertus non poſsit ſoluere dictā pecuniam, caſtigabitur. †Idem forte in filio, licet noxaliter non detur, ut ff. eod. ſ. de in ius uoc. l. pe. & j. de noxa. in fi. ſuperior tñ punit ſolū dolū, hæc ſolū factum conſiderat, ut C. de in ius uoc. l. uenia.

c ¶ Patronum. Subaudi, uel patronam. Item filios & patres eorum, ut ff. de in ius uocan. l. iiij. §. primo. Et accipe hic patronum, qui manumiſit, uel pro quo iudicatum eſt in cauſa ingenuitatis & libertinitatis: uel ſi ex cauſa fideicommiſsi manumiſit: uel ſi emit eo pacto, ut manumitteret, & manumiſit: uel non manumiſit, ſed ex conſtitutione diui Marci peruenit ad libertatem, ut ff. de in ius uoc. adoptiuum. §. primo. & l. is quoque. & l. ſed ſi hac lege. Item liberos patroni accipe mares & fœminas, & parentes etiam adoptiuos, ut dicta l. ſed ſi hac lege §. liberos quoque. & §. parentes.

d ¶ Vel parentem. Et hic accipe marem & fœminam, & uſque in infinitum, ut etiam ſi Adam uiueret, non poſſet uocari in ius ſine uenia. Item non refert ſi ſint legitimi parentes uel naturales, ut ff. de in ius uocan. l. iiij. §. j. ij. & iij. & l. parentes. & l. patris. & l. adoptiuum. in prin.

e ¶ In ius uocaſſet. Ideſt iuris experiendi cauſa uocaſſet, ut ff. de in ius uocan. l. prima. & hoc ſiue cauſa ſit ciuilis, ſiue criminalis multo magis: nam & tunc, ſcilicet quando cauſa eſt criminalis, etiā cum uenia non poteſt, quia non conceditur, ut ff. de in ius uocan. ſed & ſi. §. prætor ait. & ff. de accuſ. qui accuſare. in fin. & l. hi tamen. §. ij. Sed quid ſi ſolum libellum dedit? Reſpon. non incidit in hoc edictum, ut ff. de in ius uocan. libertus. ij. Item quid ſi non ueniat uocatus? Reſpon. ſemper incidit: ſed facilius remittitur hæc pena, quando uocatus non uenit, ut ff. de in ius uocan. quamuis. Sed quidam dicunt uocantem nullo modo cadere in edictum ſi uocatus non uenit, ex prædicta leg. quamuis. & hoc ideo, quia uerba cum effectu ſunt accipienda, ut ff. ne quis eum qui in ius uoc. eſt vi exi. l. pen. §. docere. ſed prima ſententia uerior eſt: †quia dicta l. quamuis. non dicit, quòd non incidat in edictum, ſed quòd nō remittitur pœna niſi cauſa cognita. Item †nunquid hæres poteſt uocare in ius ſine uenia? & certe ſi extraneus eſt, poteſt, ut ff. de obſeq. præſtan. à liber. l. hæres. ſi filius, non poteſt uocare in ius ſine uenia. Sed quare ſecus in hærede liberti & in hærede patroni? Reſpon. in primo odium uerſatur, quod debet reſtringi: in ſecundo fauor, qui debet prorogari, ut ff. de liber. & poſt hu. l. cum quidam. Item ſi alter agat tutorio nomine uel curatio, argu. ff. de in ius uocan. l. ſed ſi hac lege. §. fina. & l. quæſitum. Ratio, quia nemini officiū ſuum debet eſſe damnoſum, ut ff. quemadmo. teſta. aper. ſed ſi quis ex ſignatoribus.

f ¶ Cum id non impetraſſet. Ideſt non petijſſet, & non accepiſſet. debet enim a prætore ſic petere: Domine permitte mihi, ut poſsim conuenire patrem uel patronum meum: ut colligitur infra de pœn. te. liti. §. fina. & ff. de in ius uocan. l. iiij. §. primo. Illud etiam quæro, an hæc poſtu-

†Iſtam gl. cōiter rephēdūt do. qa pęna iſtius edicti nō hēt locū niſi ī cōrupēte albū ꝑtoris generale & ꝑpetuū: ſecus in ſpāli: puta ꝗ citādo aliquē: ſed tūc hēbit locum pęna arbitraria cū non ſit taxata a iure, ꝑ l. j. §. expilatores. cū ſe. ff. ꝗ effra. & expi. † Et ſic hēs ex gl. ꝙ q non ſoluit ī ce- re ſoluit in corpu'. ſed regula fallit quādo id ꝙ erat ſoluēdū ñ ꝺbebat ex pœna deli

licti, ſꝫ forte ex contractu. Itē fallit ī nobilibus uel alias honeſtis ꝑſonis. Itē nolēte eo nec petente cui pęna pecuniaria erat applicāda. Itē fallit ī ī pœna extraordinaria, puta multa. Itē fallit in miniſtrāſgreſsionibus ut hic ꝑ doct. † Cū q̄ ſcd̄m Io Fab. trāſeūt cōiter doct. ſꝫ Ia. dicit ꝙ imo ap ꝓbāt aliam opin. ut tūc nō cōmittat pęna, q rōne citationis uenit cōmit-

tenda. * † Hinc uſq; ad fi. nõ ẽ glo. Ac cur. ut ait Iaſ. † Et bñ Ni. Angel. & Iaſ. † No. ꝙ ĩ crĩalibus & pęnalibus ꝓceditur de ſimi lib. ad ſimilia, ſecundũ. An. hic.

latio ueniæ debeat fieri in ꝑſonis omnium', quæ in ius uocari non poſſunt, quæ enumerantur. ff. de in ius, uocan. l. ij. & ſi non fiat, ꝙ cadat in pœnã? Quidam dicunr ꝙ ſic. Nos ꝙ nou, † quia hæc pœna in eum tantum ſtatuiť, qui incidit in edictum: at illæ perſonæ in edicto non continentur: quod maxime probatur 'ex hoc. §. Aliter tamen puto eos puniendos, prout placuerit iudici ad ſimilitudinem iſtorum. † Sed núquid hæc petitio hodie eſt correcta: ut quia habent hodie liberti ius natalium & regenerationis, ut in auhen. ut liber. de cæ. §. primo. colũ. vj? Reſpon. non, quia & ibi reſeruantur iura patronis, maxime obſequialia, quæ nam debẽtur. Superiora quantum ad libertum plana ſunt. In filio diſtingue: aut erat emancipatus, aut in poteſtate. ſi emancipatus erat, habent locum ſuperiora: ſi uero in poteſtate, tunc nec uenia, nec ſine uenia poteſt conuenire patrem, ut C. de in ius uo. l. fina. & ff. de actio. & obliga. l. actiones. niſi pro caſtrẽſi uel quaſi caſtrenſi peculio, ut ff. de iudic. l. lis nulla. & tunc cum uenia, ut ff. de in ius uo. l. adoptiuum. §. primo † & hoc cum agit contra patrem. Si autem contra extraneum tunc ſecundum uetera iura tantum v. actiones filiofamilias competebant, ut ff. de actio. & obliga. l. filiusfamilias. & l. in factum actiones. Sed hodie omnes uenientes ex aduentitia cauſa, ut dixi ſupra per quas perſo. no. acqui. §. primo. Item quæro quis iurabit de calumnia, cum filiusfamilias in iudicio erit? Rñ. ſi filius emancipatus petita uenia patrem cõueniat, iurabit filius, ſi maior eſt: alias curator ei dabitur ad litem, ut in auth. ut li. ma. & auiæ. §. j. in fi. colla viij. ſi aũt ſit in ptãte patris, & agat de caſtrẽſi uel quaſi caſtrenſi peculio, tunc iurat filius, cũ ꝓ patreſamilias hẽatur, ut ff. ad maced. l. ij. ſi uero eſſet minor, daretẽ curator liti, non perſonæ, cũ ſit in ptãte, ut C. de cura. furi. l. fi. in princi. & de bo. quæ liberis. l. fi. §. ſi autem pro parte. Si autẽ contra extraneum agat filius: ſi agat pater eius nomine, pater iurat, ut C. de iura. calũ. l. ij. §. quod obſeruari. ſi filius forte patre abſente, uel ſecundum ueteres ll. in v. caſibus, uel ſecundum nouas ĩ omni aduẽtitia cauſa iurat filius, cum ſuo nomine agat, & maior ẽ: ſi modo pater in aduentitijs nõ habet uſumfructum: alias pater ageret, & reſponderet, & iuraret, ut C. de bo. ma. l. j. in princ. ubi uero filius iurat, licet pater non habeat uſumfructum, debet pater conſentire filio agenti & reſpondenti, ut C. de bon. q̃ libe. l. fi. in princi.

† Idẽ dicas ubicunq; filius in ptãte poteſt agere contra patrẽ, ut not. per gl. in d. l. lis nulla.

impetraſſet: item [a] aduerſus eum, qui ui exemerit eum, qui in ius uocaretur, cuiuſue dolo alius exemerit: &

ADDI. De iſto iuramento ultra hãc glo. uide late per gloſ. ij. §. quod obſeruari. C. de iura. calum.

a ¶ Itẽ aduerſus eum, ſ. datur actio in factum pœnalis: ut ecce, cum uocarem Titiũ in ius, qui tenebať mihi actione temporali, dũ eſſet in itinere, detinuiſti eum ui, uel capiendo eum per perſonam, uel ſaciendo dolo ut alius eũ detineret: & tñ ꝙ dies actionis meæ exiuit: teneris. n. mihi q̃nti iurauero in litẽ: & ſic ẽ actio pœnalis ex parte mea, quia ultra rei ueritatem forte iurabo: & ex parte tua, quia das mihi aliquid. & tibi nihil adeſt, ut ff. ne quis eũ qui in ius uoc. ui ex l. pe. §. j. Super hoc. §. j. quæro: cum duo ſint tituli ut ff. ne qs eũ qui in ius uoc. ui ex. & alius titu. de eo per quẽ factum erit. de quo fit mentio in hoc. §. Reſpon. de primo: quia inde oriť actio ex utraq; parte pœnalis, ut dictum eſt ſed ex alio eſt pœnalis ex parte rei tantũ, cum ad intereſſe actoris deť, ut ff. de eo per quẽ factum erit l. fin. j. rñ. † Itẽ primus, de quo fit mentio hic, conſulit actori tñ, ut patet in l. j. & iiij. §. eximere. at ſecũdus conſulit etiã uocato, nõ ſolũ uocãti, ut ff. de eo per quẽ factũ erit. l. j. §. ſi reus. ĩ fi. & l. fi. j. reſpon. Item primus habet locum, quando aliquis exemptus eſt ante ſatiſdationem, & poſt in ius uocationẽ: ſed ſecundus poſt ſatiſdationem †. ſ. factã iudicio ſiſti, & alias quæ firmant iudicium, ut ff. de præto. ſtip. l. j. in prin. Et patet hæc differentia ex ordine illorum titulorum, Itẽ primus, quãdo ui

† Et in hoc ꝙ actio in factum deſcendẽs ex edicto, de quo in iſto. §. ſit mere pęnalis ex pte actoris et rei, licet doc. antiq. tenuerit contra gloſ. tñ Io. Fa. & alij doct. moderni tenent cũ gl. ut p Ia. hic. *

† Bar. ĩ rubr. ff. eo. ĩ ꝓbat hãc opi. gl. qa ille tit. loqtur etiã añ ſatiſdationem.

exemptus ſit quis: at ſecundus etiã ſine ui, ut patet in l. j. §. ſi dolo de eo ꝑ quẽ factum eſt. & tit. ne quis eum qui l j. & in fin. †Vel ſatis dici poteſt, ꝙ de utroque hic loquitur: quia licet duo ſint illi tituli, tñ de uno edicto ſunt. Itẽ & ꝙ dicitur pęnalis actio ẽt illa, q̃ ex parte tm̃ eſt pænalis. Sup hoc. §. ij. q̃ritur: Nõne ꝑ conuentio-- uem ſolam & iure ueteri perpetuabaẽ actio, ut ff. de actio. & oblig. l. conſtitutionibus. nõ ſolum per noua iura, ut C. de præſcript. xxx. anno. cum notisſimi. & l. ſicut? Rñ. hic non per executorem, ſed per ſuam denunciationem eum cõuenerat. †Vel uerbum quaſi, poſitum in d. l. conſtitutionibus. aſſertiue ponitur, non ſimilitudinarie: & ſcd̃m hoc hodie eſſet correctum quod hic dicitur. Vel dic †ꝙ talis fuit conuentio in illa l. conſtitutionibus, quæ pro lite conteſtata habebaẽ: ut quia actio temporalis, & libellus fuit principi datus, ut C. quando lib. princ. dat. lit. conte. fac. l. j. & ij. Vel dic ſecundum Ioa. ꝙ leges ueteres circa ꝑſonales actiones loquũtur: ubi non perpetuantur per executorem: ſed lex illa, cum notisſimi. & l. ſicut in rem. loquuntur in reali. Vnde adhuc etiam hodie non corrigitur quod hic dicitur. ADDIT. Hanc etiam impugnant doctores, quia d. l. ſicut & d l. cum notisſimi. loquũtur tam in perſonalibus quã in realibus, ſecundum Iaſ.

alias innũerabiles.[a] ¶ Actiones præiudiciales, quæ hic enumerantur, ſunt [illegible] quarum aliquæ ſunt ciuiles, & aliquæ prætoriæ. Areti.

¶ Præiudiciales[b] actiones in rem eſſe uidentur: quales ſunt per quas quæritur, † an aliquis liber, an libertus ſit, uel de partu agnoſcendo.

a ¶ Innumerabiles. Imo numerari poſſunt: ſed dicuntur innumerabiles, quia de facili non poſſunt numerari. Vnde dicitur non poſſe fieri, quod cum difficultate fieri poteſt. vt ff. de uerb. ſigni. Nepos Proculo. Ennumera ergo aliquas: ut eſt actio in factum de calumniatoribus, de qua dicemus infra. §. quadrupli. Item actio. Quod metus cauſa. Item furti manifeſti. Item ſerui corrupti in duplum: de quibus dicemus infra eodem. §. omnes autem actiones. Sunt & aliæ in factum, ut de effuſis & eiectis, & de appenſis, ut ff. de ijs qui deiece. uel effuderunt. l. ſi vero. §. prætor. Et aliæ multæ ſunt, quas enumerare non expedit. Accurſius.

¶ Præiudiciales &c. [Casus.] Literaliter ẽ figurandus: ꝓſeuerat. n. Imperator ĩ declaratiõe terminorum. ꝓ rõne tñ dubitandi dicendum uidebatur, ꝙ iſtæ actiones, quæ inter prætorias reales connumerantur, uidebantur potius dici debere perſonales cum ſit quæſtio ſuper perſona, uel inter ſeruum & dominum, uel inter patronum & libertum, uel inter patrẽ & filium. tamen contrarium deciditur, & ratio decidendi eſt ſecundum Doct. hic, quia quæſtio quæ uertitur ſuper ꝑſonis, nõ uertitur principaliter tanquã ſuper perſona, ſed tanquam ſuper mera re: attenditur ergo illud, quod principaliter inſpicitur. Not. quod iſtæ tres actiones præiudiciales dicuntur habere cauſam ſtatus, quia ipſa eſſentialis conditio hominis uertitur in quæſtione. Item quòd iſtæ tres actiones dicuntur prætoriæ & in rem. Item quòd tres ſunt cauſæ ſtatus, ut dixi in poſitione caſus.]

b ¶ Præiudiciales. Pro conſtãti ponit quòd hæ prætoriæ ſunt, cum in tractatu prætoriarum ponãtur: & ſunt in rẽ: q̃a res petitur & uendicatur. Vnde quæriẽ quare non poſuit has ſupra inter reales prætorias? Reſpon. † quia quædam de eis eſt ciuilis: unde eius occaſione & de cæteris hic dicere reſeruauit. & ſunt tres. Prima eſt, per quam quæritur, an aliquis ſit liber, ſubaudi uel ſeruus. Secunda, an aliquis ſit libertus, ſubaudi uel ingenuus. Tertia eſt de partu agnoſcendo: per quam quæritur, an quis ſit filius, uel non, ut omnia conſequatur quæ filius a patre conſequi debet. Alias autem agitur de partu agnoſcendo propter alimenta tantum, & tunc filiationi non præ-

† Hæc cõiter approbatur.

*

† Placet Dy. Ang. & Iaſ.

† Iſta gl. reꝓbaẽ, q̃a hic m ã loquiẽ q̃n quis iudicia li aucto ritate, imo iuſſu maioris iudicis fuit citatus, l. iij. §. j ff. neq; eũ qui. †Diſplicet Iac. & ẽ de mente aliorũ.

Actiões pęnales ꝑtoriæ sũt multæ.

† alias an aliquis liber ſit an ſeruus, uel libert⁹ ſit &c. alias, an aliquis liber uel libertus ſit, an ſeruus: uel de ꝑtu &c.

†Iſta rõ communit⁹ reꝓbatur: q̃a ſecũdũ hoc deberet poni ſupra in tractatu ciuiliũ, & ſic poſt §. ſed. iſtæ.

iudicatur, quia ſummatim quæritur, vt ff. de lib agno. l. prima. §. Iulianus, & l. ſi quis a liberis. §. ſi vel parens. & de ijs qui ſunt ſui vel alien. iur. l. ſi iudex. licet videaẽ contra. C. de ordi. cog. l ſecunda. §. fi. Sed dic vt ibi. Sed dicũt quidam & male, quod tantum duæ ſunt & de duabus primis faciunt unam hoc modo: an aliquis ſit liber, id ẽ ingenuus uel libertus: & hæc una. Aliam vero de partu agnoſcendo non mutant. Sed prima opinio verior eſt, cum ſit commodius ſingulas cauſas ſingulis appellationibus diſtingui, vt ſ. quib. mod. teſta. in fi. §. alio autem modo. Item quia poſtea dicit, cæteræ &c. & ita loquitẽ de pluribus excepta vna. † In prima ergo, vbi quæritur ſit liber vel ſeruus, dico qđ ſiue ſeruus agat contra dominum, dicens ſe eſſe liberum: ſiue econtra dominus contra ſeruum, & ſeruus ſit in poſſeſſione libertatis, hæc actio in rem quæ intenditur, eſt præiudicialis, vt ff. de libe. cauſa. liberis. §. fi. Idem dico ſiue patronus vendicet libertum in liber tinitatem, ſiue libertus ſe vendicet in ingenuitatem: vtraq; eſt præiudicialis, vt ff. ſi liber. ingen. eſſe di. l. fina. in princip. & §. fina. Intenditur etiam hoc caſu officium iudicis. vt ff. de iureiur. ſi duo patroni. in princip. & ff. ſi liber. ingen. eſſe di. l. prima. & ij. & ff. de rei vend. l. prima. §. primo. Idem dicas in tertia: vt ſiue agat pater petendo filium in filiationem, vel filius dicat ſe non filium, erit præiudicialis & directa hincinde. Sed quidam dixerunt, quòd directa datur patrono, parenti, & domino, ſed illa, quæ datur liberto, filio & ſeruo, eſt contraria: quod nulla lege cautum inuenitur.

† Hanc approbat oẽs qa pluralis locutio nõ põt eẽ cõtẽta mi- nori numero q̃ duob. l. vbi numerus. ff. de teſti.

S. Y I. ❡ Vide ad hanc glo. Deci. in l. in actionibus. in gloſſ. in verſi. bonæ fidei. ff. de in lit. iur.]

❡ Licet aliæ quædam inueniantur directæ & contrariæ, vt mandati, depoſiti & ſimiles. † Sed qualiter formantur libelli in his? Reſpon. ſic: Peto Ioannem in filium meum iudicari: vt mihi patri debitam præſtet reuerentiam, & alia quæ patribus a filijs debentur. & idem in patrono. & ex tunc lata ſententia, alimenta patri & patrono præſtabuntur, vt ff. de libe. agno. l. ſi quis

† Hæc gl. cõit̃ approbat, l. ij poſtea ſit ſibi contraria ibi, itẽ quo iure aſcripticij &c.

a liberis, in princi. & §. ſolent, quia ſententia pro veritate accipitur, vt ff. de ſtat. hominum. l. ingenuum. Et probatur hæc libelli formatio. C. de fideicom. l. prima. In ſeruo & domino ſic: Peto in ſeruum meum talem pronunciari, quia eum meum dico. Econtra ſeruus vel libertus vel filius dicet: Peto me nõ inquietari a Titio, qui me in ſeruum vel libertum vel filium tenet: quia me in tali vinculo non ſubeſſe dico. vt C. de ingen. ma. l. diffamari. Vel ſic: Peto vt ingenuus, vel liber, uel non filius pronunciet contra Titium: quia ſic ſe rei ueritas habet. Et differt hæc ab ea, qua petit pater filium in poteſtatem ex iure romano: cũ ibi tantum de poteſtate quæratur. hic aũt de filiatione, vt ff. de rei uend. l. j. §. j. & hic dicitur. Item hæc prætoria, vt hic illa ciuilis. Quibus autem modis filius poſſit peti, diximus ſ. qđ patria pote. §. ius autẽ poteſtatis. Item quare dicunẽ præiudiciales? Reſpõ. ſcdm quoſdam: quia in modũ exceptionis proponuntur: † & ita præiudicant: vt ſi agas contra me hæreditatis petitione, & ego obijciã tibi, ꝙ ſeruus ſis defuncti, uel quia ipſe defunctus ſeruus fuit, ut ff. de pe hære. l. ſi quis liber tatem. tunc non põt eſſe lis inter nos, vt ff. de iudi. l. lis nulla. & ſ. de obli. quæ ex deli. §. ij. qui. & facit pro hac ſnĩa. C. de or. co. l. j & C. de hær. pe. l. liber. & ff. ſi liber. ingẽ. eſſe dicat l. ſi Alij dixerũt ideo dici præiudiciales, quia ſnĩa lata ſuper his ſit præiudicium omnibus alijs quæſtionibus, vt ff. de ſtat. homi. ingenuum. & ff. de lib. agno. l. j §. fina. & l. ij. ſed certe ſecundum hoc etiam querela inofficioſi teſtamenti dicitur præiudicialis, quia præiudicat alijs quæſtionibus, vt ff. de inoffic. teſta. Papinianus. §. fi. Sed contra hanc ſententiã eſt. ff. de libe. cauſa. ſi ſeruus. Sed ibi non fuit pronunciatus ingenuus: vel colluſio ibi fuit. † Vel dic ſecundum Io quòd præiudiciales ideo dicuntur, quia omnes aliæ quæſtiones, quæ interim inter eas perſonas mouentur, debent ſilere, vt C. de ordi. cogni. l. j. & iij. & ff. de liber. cau. l. ordinata. & ad hoc facit optime. ff. de noxa. l. pen. j. rñ. Niſi eſſet talis cauſa, quæ ageretur ẽt ſi conſtaret eum fore ſeruũ: quod eſt

† Hæc opi. ſecũdum Iaſ nõ ẽ vera: qa quo cunque mõ pro ponanẽ ſemper ſunt ꝑ iudicia les.

† Hæc opi. reputaẽ a doct. de riſoria.

†Iſtam opinio. doc. cō muniter approbant.
† alias illa.
†Idem Ia.i diuiſiōe.
†Et bñ Ia.& c̄. de men te alio-rum.
†Imo nō ſunt niſi tres capien do piudiciale̅ inquan tū piudicat p ſonæ. Iaſ.& c̄ d̄ mēte aliorū.
†Niſi rōne p̄ ſētis iu ris. & dū glo. dicit,ꝙ nō cō petit officiū in hoc re probatur qa imo p̄ iſtis aſcri- ptitijs & cenſi tis com petit officiū iudicis
† Imo. I. Fa. & Ia.

quandoq;, ut ff. de iudi. uix. † Sed ſecundum hoc cum quæritur inter patronum & libertū de libertinitate.non eſt hæc quæſtio præiudicialis, cum aliæ quæſtiones interim inter eos poſsint exerceri,ue nia tamē pe tita, ut ſupra e.§.pœnales.uer.& in eum, Sed dic, ꝙ illæ qōnes quieſcunt, q̄ non cōpeterent, ſi cōſtaret eum libertū,ut ff. de in ius uocan.l.ſed ſi hac.§.pen. & fina. Itē quid ſi nulla alia quæſtio mouetur,nōne tūc iſtæ dicuntur præiudiciales, cum non habeant cui præiudicent? Azo. dicit,ꝙ non. Sed Ioan.contra. † Inſpicitur.n. aptitudo, quia habilis eſt eſſe præiudicialis,ſicut Auguſtus dicitur, licet non ſemper augeat,ut ſupra in rub. prohemij. Item nunquid ſunt plures præiudiciales niſi hæ tres? Reſpon.ſic:ſut hæreditatis petitio: nam & tunc ceſſant oēs aliæ qōnes,donec iſta intenditur, ut ff. de petitio.hæredi.l.ſi quis libertatem. & l.diuus.in fi. licet hodie contrarium ſit,ut C.de pe.hære.l.fi. §. j. & ij.Item quo iure aſcriptitij coloni,cenſiti, & ſi miles petuntur? Reſpon. utili præiudiciali non directa: & ipſi coloni ſe petūt in libertatem contraria præiudiciali utili,non directa.Ideo utili,quia liberti ſunt,non ſerui, ut in authen. de ſan. epiſ.§.aſcriptitios.& §.ſi ſeruus.colla. noua.Item ideo præiudiciali, quia parū à ſeruis diſtant quo ad ſeruitia quæ facere debent, ut C. de agri. & cenſi.l. ne diutius.lib.xj.Sed alij dicunt, ꝙ officio iudicis petuntur, & petunt,ut C.in qui.cau.cet.domi.accuſa. poſ.l.prima lib. xj. Sed certe officium iudicis non poteſt locum habere ad futuras præſtationes,†ut ff. de uſu. l. j. Alij dixerunt habere locum negatoriam & confeſſoriam utilem : ut quæ datur directa in ſeruitutibus alijs, hæc utilis hic detur: quod nihil eſt. † Item ſi aliquis ad aliqua annua ſeruitia teneatur, quo iure petitur, ut condemnetur ut præſtet in poſterum, & ipſe quo iure petit abſolui? Reſpon.ſatis puto, quod iudicis officio hoc fiat: ſiue promiſſa fuerint hæc ſeruitia, ſiue ex conſuetudine debeantur hæc ſeruitia, ſiue ipſa præſtita longo tempore ex promiſsione petuntur, ut ff. de uſur. l. cum de in rem uerſo. quæ promiſsio probabitur ex longo uſu, † ut ibi.

ſcendo. Ex quibus [a] fere [b] una†illarū legitimā [c] cām habet, per quā quæritur,an aliquis liber [d] ſit: cæteræ ex ipſius Prætoris iuriſdictione ſub ſtantiam capiunt.

* ¶ Curioſæ actiones appellent p̄iudiciales,ui de Alciat.lib.viij.Parer.c.xxiiij.qui ex Inſtitutionibus Græcis uerā (ni fallor) aſsignat rationem.]

ADDIT. Et nota, ꝙ uerba ſententiæ. Condemno te ad ſoluendum par caponum tali domino omni anno, ſecundum ꝙ tui anteceſſores fecere.nullam penitus conditionem faciunt, ſed condemnatus ſimpliciter tenetur, ut per Bar.in l.cum qui.§.Iulianus. ij.ff. de conſti.pe.& in extraua. ad reprimē. in uer.pro ut.

a ¶ Ex quibus. Scilicet tribus præiudicialibus quæſtionibus.

b ¶ Fere.Ideo dicit,fere,quia in ciuilibus quæſtiobus quatuor conſiderantur, ſcilicet actor, reus, iudex,& ipſa res: hic autem eſt idem qui conuenit & conuenitur,& res. Vel ideo quia prætor introduxit de partu agnoſcendo,& a ſenatuſconſulto confirmatur.

c ¶ Legitimam. Scilicet de iure ciuili.

d ¶ Liber ſit.Subaudi,uel ſeruus.

Summa. Diuidit iſte §. principaliter in tres partes. Primo ponit regulam generalem illatiuam ex præcedēti bus,ſecundum glo.ſed ſecundum doct. repilogatiuam. Secundo ponit unam fallentiam,ibi (Plane.) Tertio,naturā actionum realium & perſonalium,& earum differentias,ibi(Appellamus.) Itē prima ſubdiuiditur: quia primo ponitur quædam illatio ſeu repilogatio ex ſupradictis:ſecundo ponit rationes. Secunda ibi(Nec enim.)

Sic itaque diſcretis. Caſus. In.§. tradente regulam non eſſet figurādus: attamē gratia iuuenū potes dicere, ꝙ imo uidebatur, ꝙ actione perſonali poſsit quis rem ſuam petere & proſequi,ut puta in commodato, & ſimili-

†Si allegetur ti.
s y 2. efficax. Bal. & Place.
Diuiſio
s y 2.

¶ Dominus rei non poteſt agere ad dandum rem ſuam, niſi cõtra furẽ odio furis. Et actiones reales competunt ad uendicandum, perſonales uero ad dandum uel faciendum quæ ubi ſi ue dicuntur codictiones, a condicendo, id eſt denunciando. Are.

¶ Sic itaque[a] diſcretis actionibus, certũ eſt non poſſe actorem ſuam rem ita ab aliquo petere, Si apparet eũ dare oportere. Nec enim quod actoris eſt, id ei dari oportet:[b] quia ſcilicet dari cuiquam id ĩtelligitur, quod ita datẽ, ut eius fiat: nec res, quæ iam actoris eſt, magis[c] †eius fieri poteſt. ¶ Plane[d] odio furum, quo magis pluribus actionibus teneantur, effectum eſt, ut ex-

bus: ſed contrarium deciditur ratione aſſignata in tex. ex eo quia res mea nõ poteſt amplius effici mea: & qñ in commodato & ſimilibus actor actione pſonali proſequitur rẽ propriã, nõ agit vt deť. i. vt eius dñium transferať. In ſecunda vero parte tex. habet ſuã rõnẽ expſsã odio furũ. Not. ex tex. ꝙ dare ẽ dñium transferre. Itẽ ꝙ illud, qđ eſt meũ, nõ põt amplius effici meũ. Itẽ ꝙ odio furũ introductũ ẽ ut dño detur actio perſonalis. Itẽ ibi extra pœnã. ſcđm Ange. ꝙ duplũ uel quadruplnm eſt totũ pœna, & in eo nõ venit ſimplum rei ſublatæ. Itẽ quo nomine appellẽtur actiones reales, & quo perſonales. Item ꝙ debitor, antequam conuematur, non eſt de neceſſitate interpellandus, ſed de urbanitate ſic.]

a ¶ Sic itaque. Formatur hoc itaque, ex illa diuiſione, quæ fit ſupra eo. §. j. q. d. dictum eſt, quæ ſunt in rem actiones & quæ in perſonam, itaq; ſic eis diſcretis. i. ſeparatis & diuiſis, patet quòd hęc regula eſt uera, quia perſonalis actio, quæ competit ad dandũ, non cõpetit ꝓ re ſua alicui, ut hic. ideo dixi ad dandũ quia ad tradendum bene poteſt dari actio perſonalis: vt commodati, depoſiti, & ſimiles: & ita eſt diſ inter dare & tradere, ut hic ſubijcit, & ff. de act. emptio. l. ex empto. in princip. & ff. de verbo. obli. vbi autem. in fi. & l. ſi rem tradi. & l. nemo. & quod ſubijcit, ſi apparet. i. quia apparet eum dare oportere: & ita agitur in perſonam, vt aliquid detur. Sed quidam dicunt, vt P. ꝙ hæc uerba, ſi apparet eum dare oportere: ſunt nomina cuiuſdã actionis. Accur.

¶ Adde ꝙ Vldar. Zaſi. hic exponit apparet. i. vñ: vt ſit ſenſus, ac ſi uideretur eũ dare oportere. q intellectus mihi nõ placet, qa tãdẽ ſe reſoluit iteli. Dyn: q voluit hanc eſſe formulam verborum.]

ADDIT. Dic ꝙ iſtud, quod hic dicit gl. ſcđm Pla. nihil eſt dicere: ſed text. vult dicere, ſi appa ret. i. ſi agat dare oporte re: qa mediũ cõcludendi non debet eſſe iſtud, ſed ad tradendũ uel conſtituendũ vt dicit gl. Ang.

b ¶ Oportet. i. oportet ꝙ nõ deť. eſt. n. impoſſibile ꝙ deť, vt ſubijcit: quia dare eſt accipientis facere, vt ſubijcit, nec res quæ &c.

c ¶ Magis. Sed opponitur: pluries deberi poteſt, vt ff. de excep. rei iudi. l. & an eadem. §. actiones, in fin. §. ergo pluries dominium poteſt fieri meum. Sed non ſequitur. nam licet pluries debeatur, tamen ſemel facta ſua non debet plus fieri ſua, vt ibidem dicitur, & ff. de acquir. poſſ. l. iij. §. ex pluribus. & ſ. de leg. §. ſed & ſi rem legatarij. niſi iterum deſineret eſſe ſua, ut ff. de verb. oblig. ſi rem meam.

¶ Declara ꝙ illud, quod meũ eſt, non põt amplius effici meum, †hoc verũ ex cauſis ſucceſſiuis, ſecus ex cauſis eodẽ tẽpore concurrentibus l. ſi creditori. §. Marcellus. ff. de leg. j. Item põt ſtipulari, ſi mea eſſe deſineret. l. ſi rem meã. ff. de ver. oblig. Item hoc verũ, qñ plene ẽ mea: ſecus ſi haberẽ vtile tm̃ dominiũ, quia poſſim quærere directum: & ita etiam ſi res non eſſet perfecte mea.]

d ¶ Plane odio. Sed in quo vertitur iſtud odiũ? Rñ. †quia in cõdictione furtiuã quis de facto infamaẽ apud bonos

SYL. † Concor. cũ hoc textu c. inter dilectos. añ fin. ibi, cũ iura legũ. cũ gl. ſup ver. qđ meũ. extra đ fi. inſtrũ. & gl. in c. ſi diligẽti. ſu ꝑ ver. iuſt' titu. poſt prĩ. ibi & quod meũ ẽ. extra đ pſcrip. Dare ẽ accipiẽtis facere.

Meum ãplius meũ fieri nõ pt.

SYL. † Iſtam gl. ſeqẽ Iaſ. & ẽ de mẽte aliorum.

& graues uiros, vt ff. de obſe. l. honori. licet nõ infamia iuris, ut ff. de act. & ob. l. ceſſat. ſed in rei vendi. neq; de facto neq; de iure infamatur. Item multa ueniunt in condictionem furtiuam, q̃ non ueniũt in rei uendicationem: ut quia interitu rei non liberatur: † ſed in rei uendicatione ſic, vt ff. de cõd. fur. l. ĩ rẽ. & ideo malũ ẽ furi, quòd ẽt hac actione teneat̃. Itẽ ſicut prodeſt alicui plures habere reos debitores, ut ff. de libe. le. l. ſi quis decedens. §. fi. & habere plures actiones, ut ff. de leg. ij. cũ filius. §. uarijs. ita econtra debet ei nocere, ſi pluribus teneat̃ actionibus, licet etiam nulla alia ſit utilitas. Item nunquid vna tollitur per aliam? dic ꝙ ſic, ut ff. de condi. fur. ſi pro fure. §. furti.

† Odio furis quia sẽper fur dr̃ in mora, & moroſus ĩ interitu rei non liberat. Iaſ.

† alias appareat.

...tia pœnam dupli aut quadrupli, rei recipiendæ nomine fures etiã hac actione teneantur, Si † apparet [a] eos dare oportere: quamuis ſit aduerſus eos etiã hæc in rem [b] actio, per quam rem ſuam quis eſſe petit. ¶ Appellamus autem in rem quidem actiones, uendicationes: [c] in perſonam uero actiones, quibus [d] dare aut facere oportere intenditur,

a ¶ Si apparet. Ideſt quia apparet eos &c. Id eſt dicere, actione in perſonam. Sed ur̃ hoc ſtare non poſſe: nam certum eſt eum, qui agit, dominum fuiſſe: ergo & nunc eſt: quia ſine facto ſuo dñium ab eo diſcedere nõ potuit, ut ff. de reg. iur. l. id quod noſtrum. & C. de proba. l. ſine poſſideris. ergo non põt agere ut ſibi detur quod eſt ſuum: & tamen hic dicit quòd ſic. Sed dic relationem eſſe faciendam ad genus, nõ ad ſpeciem. q. d. ea actione, per quam alias agitur ad dandum ſcilicet perſonali: ſed hic non ad dandum intenditur. Et ita eſt mirabile, quod rem meam per perſonalem actionem peto reſtitui: alias contra, ut ff. uſufru. quemadmo. ca. l. fi. & ff de cõditio. indebi. l. ſi urbana. Sed eſt ſpeciale, ut hic dicitur. Vel dic agi etiam ad dandum ſcilicet poſſeſſionem dandam, quam amiſeram per furtum. † ut ff de acqu. poſſ. l. rem quæ nobis. & ff. de condit. tritica. l. ij.

† Iſtę ſolutiões ĩprobãtur a do do uide hic per eos.

b ¶ In rem actio. Ideſt rei uendicatio, quæ pro dominio de iure ciuili uel gentium quæſito intenditur, ut ff. de rei uẽ. l. in rem. Item nota, ꝙ hic. §. locũ hẽt ĩ quolibet malęfidei poſſeſſore alienę rei nõ ſolum in fure, ut ſ. de re. diu. §. ſi th. & ff. de condi. triti. l. j. in fin. & l. ſecunda. in prin. †

¶ Vide pro reſolutione Deci. in l. ſi quis nec cauſam. §. fin. ff. ſi cer. pet. l. fina.

¶ Interdum etiam cõtra bonæ fidei poſſeſſo. dat̃ condictio rõne poſſeſſionis, ut ff. de condi. inde. l. indebiti. §. ſed & ſi num. Sed nunquid etiam rem ſuam põt quis etiam a nõ fure per condictionem ſine cauſa condicere, ut ff. de condicti. ſine cauſa, per totum? Rñ. ſecundum quoſdam, ibi dicitur condictio actio perſonalis, non tamen talis, per quam intendatur vt aliquid detur. Alij dicunt, ꝙ ſi alicubi inueniatur condictio ſine cauſa pro ſua re competere, de utili intelligendum eſt.

ADDIT. Dic ſecundum Io. Fab. quòd prima eſt uerior: nam per eam non agit dominus ad dandum niſi contra furem ſupple & malæfidei poſſeſſorem, ut hic in gloſſ. ſed ad reſtituendum, uel forte ad poſſeſſionem agi debet, ſecundum Ang.

† Dic ſecúdum s Y L. Io. Fab. ꝙ gl. ꝓcedit in malæfidei poſſeſſore contrectãte rẽ mobilẽ ꝗ ſcienter contrectando committit furtum C. qđ cũ eo. l. ſi liberã & de fur. l. alienũ. ſꝫ ego ĩtelligo generaliter ĩ oẽ malæfidei poſſeſſorẽ ꝗ rẽ aliq̃ detinet ſciẽter contra uolũtatẽ dñi qa contra eũ p̃t cõdici & agi ad dãdũ d. l. ſi qs nec cauſam. §. j. an.

c ¶ Vendicationes Siue rerum corporalium, de quibus dictum eſt. C. de rei uen. per totum. & ff. de rei uend. per totum ſiue rerum incorporaliũ, de quibus eſt. ff. ſi uſufru. pe. per totum, & ff. eo. ſi ſerui. ven. per totum: ſiue ſint directæ, ſiue utiles iſtæ uendicationes, ut ff. de publi. per totum, & ff. ſi ager uect. per totum.

d ¶ Quibus. Ideo dicit, quibus quia ſunt & aliæ, quibus non intendimus dare uel facere, ſed reſtitui: ut commodati actio, & depoſiti, & ſimiles: & iſtæ non appellantur condictiones in ſtricta ſignificatione accepto uocabulo, † ut hic dicitur. Vel dic quòd etiã in actione commodati, & depoſiti, & ſimilibus,

† Hanc approbãt do.

milibus, intenditur dari uel fieri.ſ. ipſa detentatio rei: quaſi ipſum factũ poſſit quis in ſtipulationem deducere, ut ff.de uerb.obl.l. ubi autem nõ apparet §.qui id, quod non fieret, niſi aliquid daretur, cũ ſuæ rei nulla ſit ſtipulatio, ſed alienæ tantum, ut ſupra de inuti.ſtipul. §.j.

a ¶ Condictiones. Scilicet appellamus.

b ¶ Denunciare. Dicũt quidã, ꝙ qui volebant aliũ conueniꝛe, primo ſibi denunciare debebat, vt argum.ff. de ſeru.urb. præd.l. quidã. Sed hoc non placet, quia ex uoluntate, aut bonitate, uel urbanitate hoc fit, non neceſſitate. Sed dic, †ꝙ hæc denunciatio fiebat per magiſtratus, cum actiones conſtituebant uel dabant, ut ff.de orig. iur. l. ſecunda.§. omnium, quod eſt hodie ſublatum, ut in fin.huius.§.dicitur, & C. de formu. l.j.& ij.

c ¶ Abuſiue. Vere abuſiue dicitͤ condictio, id eſt actio in perſonam, quia non bene conſonat nomen rei, quã ſignat: quod fieri debet, ut ſupra de don.§.eſt & aliud.

d ¶ Sequens. Hæc eſt tertia diuiſio actionum in hoc tit.

e ¶ Comparatæ.i.adinuentæ.

f ¶ Miſtæ. Sed nonne quædam ſunt, quæ nullum horum habent: ut ſi agone quid fiat in loco ſacro, uel ſancto, uel ſi factum eſt ut tollatur, & aliæ ſimiles, quæ neque ad rem, neque ad pœnam, neq; miſtim ſe habent, ſed uel ad rei reuerentiam, uel ad publicam vtilitatem dantur? Reſpond. ſatis ad rei perſecutionem, ſcilicet diuinæ rei uel publicæ, pertinent, cuius nomine agere uideor: uel etiam meo nomine, †cũ cuiuslibet interſit Deum uenerari, ut C.de hære.l. quarta.

g ¶ In rem actiões. Scilicet quæ de ceni ſunt, ut diximus ſupra eodẽ.§. item Seruiana. Sed certe uidetur, ꝙ ſunt omnes pœnales: nã in eis iuratͭ in litem, ut ff.de rei uen di.l. q reſtituere, & ff. de in litẽ iurã.l. in actionibus. Sed dic, quòd illud, ſcilicet iuramẽtum in litem, nõ fit iure actionis, ſed officio iudicis, ut infra eod.§. præterea. in fi.§. unde non dicunͭ pœnales. Alij tñ dicebant, ꝙ ideo non dicebantͭ pœnales, quia non originaliter illud fit ꝙ creſcant ꝑ ſacramentum in litem, ſed ex contumacia, ut ff. de in litẽ iuran.l.j.& ideo magis attendebant qđ naturaliter erat, q̄ quod incidẽter. Sed certe actio depoſiti in quatuor caſibus ab initio eſt rei perſecutoria: & tñ dicitͭ pœnalis inſpecto ꝙ creſcit ex contumacia, ut infra proxime, & infra eo.§. qua drupl.alias.§.ſed furti.uer.at ille. unde primam reſponſionem approbo.

ADDIT. Secundum doct. hæc gl. uidetur aduerſari gl. magnæ poſitæ in.§. pœnales. in uerſi. item aduerſus .ſ prin. ſupra eo. quæ uidetur cõcludere, quòd ibi illa actio dicatur pœnalis, quia iuratur in litem: & tñ ſecundum eos conſtat, ꝙ illud iuramentum uenit offi. iudi. ſic in qualibet alia actione: & dicunt hanc gl. eſſe ueriorem.

condictiones.[a] Condicere enim eſt denunciare,[b] priſca lingua. Nunc uero abuſiue[c] dicimus, condictionem actionẽ in perſonam eſſe, qua actor intendit dari ſibi oportere: nulla enim hoc tempore eo nomine denunciatio fit.

¶ Cum perſecutio iudicialis tria reſpiciat, rem, pœnam, & utrunque ſimul: reales & perſonales perſequ[illegible] rem, excepta actione depoſiti in caſu tumultus, incendij, ruinæ, & naufragij: tunc enim utrunque complectitur.h.d.

¶ Sequens[d] illa diuiſio eſt, quòd quædã actiones rei perſequendæ gratia cõparatæ[e] ſunt, quædam pœnæ perſequendæ, quædã miſtæ[f] ſunt. ¶ Rei perſequendæ cauſa cõparatæ ſunt oẽs in rem actiones.[g] Earum uero actionum, quæ in perſonã ſunt, eæ quidem, quę ex contractu naſcun

Glo. hic ip loqͭ ſolũ de actionibus, q̄ competunt ad dandũ: ſed iſte, de quibus in gl. competunt ad reddendũ ſeu reſtituendum.l. iij.§. ſi reddita & l.ſi ut certo§. rẽ tibi dedi. ff. cõmo.

† Idem Ioã.Fa. Placen. Ang. & Ia. & ĩ ſingul. ſecũdũ Ang. & Iaſ.

† Iſta gl.bene dicit: & eum ea trãſeũt cõiter doct. ñ. Iurm ĩ litem ꝑ ſtatͭ in actionibus realibus.

tur, fere [a] oēs rei perſequendæ cā comparatæ uidenť: ueluti q bus mutuā pecuniā, uel in ſtipulatū deductā petit [b] actor: itē cōmodati, depoſiti, mandati, pro ſocio, ex empto, uendito, locato, conducto. [c]

¶ Plane ſi depoſiti agať co noie, φ tumultus, incendij, ruinæ, naufragij cā depoſitū ſit, in duplū [d] actionē Prætor reddit: ſi mō cū ipſo, apud quē depoſitum ſit, aut cū hřde eius de dolo ipſius [e] agiť: quo caſu miſta eſt actio..

¶ Actionū deſcēdētiū ex maleficiis ǭdā ſunt pſecutoriæ pœnæ tantum, ǭdam miſtę tam rei quàm pœnę. primū per unum, ultimum per tria exempla declarat.

¶ Ex maleficiis uero proditæ actiones, aliæ tantū pœnæ perſequendæ cauſa comparatæ ſunt, aliç tam pœnæ quam rei perſequēdæ: & ob id miſtæ ſunt. ¶ Pœnam

a ¶ Fere. Fere. dicit pp actionem ex ſtipulatu, per quam pœna petitur, nec inſpicit φ interſit, ut ſupra de inutil. ſti pul. §. alteri. ſecundum quoſdam: quod eſt falſum.

SYL. ¶ Ratio eſt, quia illa pœna uenit ex conuētione, non autē ex diſpōne legali, ut nos loquimur. ita hic Nico. & Ia. dclarāt.]

¶ Immo pp actionē depoſiti in quatuor caſib9, ut. j. ſubiicit. Item pp actionem redhibitoriā, ǭ dať in duplū aduerſus uēditorē, q neque ptiū, neque acceſsiones ſoluit, vt ff. de ædil. edi. l. redhibitoria.

b ¶ Petit actor. ad vtranq, aūt. ſ. ad mutuam, & ad eam pecuniā, ǭ in ſtipulatū deducta eſt, certi condictio dať, ut ff. ſi cer. pet. l. ſi quis certū. & ſ. de uer. obl. in princ. ita φ ad mutuū deť condictio ſpecialis de mutuo, ut ſ. qui. mo. re cō. obl. in prin. ad pecuniā deductam in ſti pulationē deť cōdictio certi generalis, ſi certū ſit, ut ſupra de uerb. ob. in prin.

SYL. † ¶ In utroq; caſu opi. gl. cōiter approbať, ut dicit Dec. in l. certi condictio. in prin. in gl. j. ff. ſi cer. pe.]

c ¶ Conducto. Sed nonne oēs iſtæ dantur ad intereſſe ēt, quod eſt extra rem, ut ff. de act. emp. l. j. in princ. ergo peto aliquid, quod tibi non adeſt: ergo ſunt pœnales. † Sed dic tribus modis dici actionem pœnalem. Primo illa, quæ hincinde eſt pœnalis, ut furti, & ſimiles qn̄ peto quod mihi non abeſt, & quod tibi non adeſt: & hoc modo acceptæ dicuntur hīc iſtæ non pœnales. Scd̄o, qn̄ eſt pœnalis ex parte una. ſ. ex parte rei tm̄: quod eſt ubicunq; actoris intereſſe excedit id, quod reo adeſt: & in hac ſignificatione actiones iſtæ dicunť pœnales. ſ. ex empto, & ſimiles: & etiam rei uendicatio, qn̄ in litem iuratur. & φ in ſpecta perſona rei tantū pœnales dicant, ꝓbať ff. de eo per quem fa. er. l. j. §. ſi plures. & l. ſi. & ſ. eo. §. pœnales. † Tertio dr̄ pœnalis īſpecta pſona actoris tm̄: ut ſi accepiſti ab aliquo aliqd, ut me accuſares per calumniam: nā repeto, licet nihil mihi abſit, a te. ſ. cui adeſt, ut probatur. ff. de calū. l. & generaliter. §. illud erit notandum.

d ¶ In duplum. Scilicet ſi reus inficietur, ut infra eo. §. ſed furti Accur.

e ¶ Ipſius. Scilicet hęredis. Ex dolo. n. defuncti in ſimplum tantum, ut ff. depoſi. l. j. §. j. Et eſt ratio quare ī his quatuor caſibus datur in duplum, & in aliis in ſimplum: quia hic ex neceſsitate deponit, nec potuit præuidere apud quem deponeret, ut ff. depoſi l. prima §. merito.

¶ Ex maleficijs. Caſus. In declaratione terminorum non figuratur. text. n. per ſe clarus eſt. Not. φ duplū uel quadruplum in actione furti eſt totum pœna. Item φ pro furto non imponitur niſi pœna pecuniaria de iure. Item φ in quadruplo in actione ui bono. raptorū comprehenditur æſtimatio rei: & ſic ſimplum eſt rei perſecutio, triplum pœna. Item φ actio. l. Aquiliæ contra negantem competit ad duplum. Item φ qui ſine cauſa & fraude differt præſtare legata relicta piis locis, ſi fuerit ī iu-

ind. Fa. Ang. & Iaſ.

Actio redhibitoria datur ī duplum.

† Iſtam gl. īpugnāt Io au. Fab. & Iaſo. hic. Eſt .n. ridiculū φ actiōes hic enumeratæ & cæteræ bonę fi. ppea φ in eis iuret in litē ſint pœnales, p ea ǭ habētur ſupra ī. d. §. pœnales ī gl. mag. in uerſ. itē aduerſus. in princ.

SYL.

† Dic φ illud intereſſe ii venit rōne actionis, ſcd ultro

dicio conuenitus, tenetur ad duplum.] *ADDITIO. Quod ait in text. aliæ tantum pœnæ &c, quid autem de pœna, quæ in contentionem deducta eſt? nam ea ex maleficio non debetur, ſed ex contractu.l Lucius Titius. ff.de a.t.em pt.vnde hic explicatũ ħ per Hotom.

a¶ Quadrupli. Sed quare plus manifeſtũ furtum punit q̃ non manifeſtum, cum clam facta magis punienda ſint, ut ff. de admini.tuto.l. non exiſtimo. & ff. de ritu nupt.l. ult.? Reſpõdeo immo magis delinquit qui palam † quàm qui clã amo ner, ut ſupra ui bonorum rapt. in prin. unde magis punitur, ut arg. ff. de offic. præſid. diuus.

ADDIT. Sed per hanc ſol. non ṽdetur contrario in gl. alleg. unde dicas ſecundum Dyn. quem cæteri ſequunẽ, ꝙ iſte text. procedit in oĩno illicitis: cõtrarium aũt in iis, quæ poſſunt eſſe licita & illicita, ſecundum Ang.

† Hoc uerũ in ijs, quæ ſunt de genere prohibitorum: ſecus in iis quæ pñt eſſe licita & illicita. Nã bal. Ioã. Fa. Placen. Ang. & Iaſ. Crĩa facta palã ſunt occulti grauiora.

tantum perſequitur quis actione furti. Si ue.n. manifeſti agat quadrupli, [a] ſiue non manifeſti dupli, de ſola pœna agitur. nam ipſam rem propria actione perſequitur quis, i. ſuam eſſe petens: [b] ſiue fur ipſe eam rem poſſideat, ſiue alius quilibet. [c] Eo amplius aduerſus furẽ ẽt condictio [d] eſt rei.

¶ Vi aũt bonorum raptorum actio miſta eſt: quia in quadruplo [e] rei perſecutio continetur: pœna autem tripli eſt. Sed & legis Aquiliæ actio de damno iniuria dato miſta eſt, nõ ſolum ſi aduerſus inficiantem in duplum agatur, ſed interdum & ſi in ſimplum [f] † quis agat: ueluti ſi quis hominem claudum aut luſcum occiderit, qui in eo anno integer & magni pretii fuerit: tanti enim dãnatur, quanti is homo in eo anno plurimi fuerit, ſecundum iam traditam [g] diuiſionem. Item miſta eſt actio contra eos, [h] qui relicta ſacroſan-

† alias quiſq;.

b¶ Petens ſ. rei uendicatione.

c¶ Quilibet. Vt ſupra de oblig. quæ ex delicto naſcun. §. ſi.

d¶ Condictio. Scilicet furtiua: quæ ſoli dño datur, & hæredi eius, aduerſus furem & eius hæredem, ut ff. de condi. fur. l. j. & l. v. & ſupra de oblig. quæ ex delic naſcun. §. ſi.

Condõ furtiua datẽ ſoli dño.

e¶ Quadruplo. Vſque. ſ. ad annũ, poſt annum in ſimplum, ut ſupra ui bonorum rapto. in princip. niſi in caſu, ut ſi iudæus contra chriſtianũ agat: tunc in duplum tantum agit, ut C. de paga. l. ꝯ chriſtianis. Sed nunquid etiam raptor tenetur actione furti manifeſti? Dic ꝙ non ſecundum P. quia in duplum tantũ tenetur, ſi furti cõueniatur, ut ff. vi bonor. rapt. lege prima in ſi. in caſu ubi nec in duplum tenet, ſecundũ eũ, ut ff. de fur. l. ſi quis ex domo. ſed certe ibi erat actum actione ui bono. rapt. unde ſublata erat actio furti nõ manifeſti, † niſi in id quod excedit, ut ff. ui bon. rapt. l. j. & ff. de act. & oblig. l. qui ſeruum. ſed ſatis uidet ꝙ etiam manifeſti furti nomine cõueniatur, & in quadruplum ut argum. ff. de furt l. ſi uendidero. §. cum raptor. & l. ſi quis ex domo. licet Plac. contra dixerit, ut dictum eſt. †

Raptor qua actione conuenitur.

† alias deſunt iſta uerba niſi in id quod excedit

f¶ In ſimplum. Vbi contra confitentem datur: nam tunc in ſimplũ: & contra negantem in duplum, ut hic, & infra eodem. §. ſed furti. & C. ad l. Aquiliam. l. contra negantem. & ff. de iureiuran. l. eum qui.

† Cum opinio. iſtius gl. tranſeunt in diſtincte doc. hic. Iaſ.

g¶ Iam traditam. Vt ſupra ad l. Aquili. in princip. Nam ibi diuidit primum caput legis Aquiliæ a tertio capite. ex quo tertio fit condemnatio quantum res retro ualuit in triginta diebus proximis, ut ſupra eodem tit. §. capite. nec ſic. ex hoc tamen. Item adiunge actionem, quod metus cauſa: nam & ipſa miſta eſt, ut ff. quod metus cauſa. l. ſi cum exceptione. §. j.

h¶ Contra eos. ſ. hæredes, uel alios

qui legatis uel fideicommiſsis grauari poſſunt, qñ honorati ſunt pecuniariter, ut ſupra de ſing. re. per fideic. relic. in prin. & ff. de leg. j. plane. ij. in fi.

a ❡ Venerabilibus locis. Quæ multa ſunt, & enumerantur in auth. de non alien. §. nos igit. col. ij.

b ❡ Diſtulerint. ſ. fraudulenẽ, uel ſine iuſta cã: alias non puniunt, ut ff. ſi cer. pet. quod te. & ff. de uſur. l. ſciendum. & ff. de pet. hær. l. illud. Et no. quẽ puniri ex procraſtinatione uel dilatione illicita: ſic ff. de eden. l. prætor. §. ſed & ſi ſeruus. in fi. Et eſt ſpeciale in his legatis: in alijs legatis uel fideicommiſsis non præſtat duplum, ſed uſuræ currũt ex mora, uel ſaltem poſt conteſtationẽ litis, † & fructus rerum reſtituuntur, ut C. de uſur. & fruc. leg. ſeu fideicom. l. j. Item hæc legata habent in alio priuilegium, ut ſi indebitum ſoluatur, non repetatur, ut ſupra de oblig. quæ ex quaſi contract. in fi. Quid ſi primo negauit, poſtea confiteat? Rñd. põt pœnitere, † cum exoneret actorem a probando, ut ff. de iureiur. eum qui. Arg. contra ff. de ædil. edic. l. quis ſit fugitiuus. in principio. Item quid ſi confeſſus eſt, & poſtea negat? Rñ. punit, cum ultima mora noceat, ut ff. de peri. & commod. rei uend. l. illud (j) Item quid ſi non inficietur, ſed dicat non ualere, uel aliam proponat rõnabilem cauſam? Reſpon. quidã, ꝙ puniũt, ne inueniatur uia per quã negantes ſuam exerceant auaritiam, ut ſupra ui bono. rapt. §. quia tamen. Alij contra, quod uerum puto, ut infra eo. § ſed furti. uerſi. at ille. Item nunquid hoc in legato generali & ſpeciali locũ habet? Reſpon. ſic, ſecundum Io. cum utrunq; ſit legatum, ut ſupra de fideicõmiſſ. hered. §. fi. & C. de fideicommiſ. l. fin. in princ. Item quid ſi duplum non poteſt ſoluere? Reſpon. luit in corpore, ut ff. de pœn. l. j. § generaliter. & C. de ſer. fug. quicunq;. & ff. de in ius uoc. l. ſi penul. & fin.

Procraſtinatio nocet.

† Non ẽ opus litis cõte. ſecũdũ Iaſ.

Legata eccleſiarũ ſunt priuilegiata.

† Hoc uerũ, qñ eccleſia nollet uti confeſſiõe, & p eã pbare legatũ: alias ſecus. Ni. Fa. Pla. & Ia.

Corpore punitur uitioſus q caret ære.

...ctis eccleſiis uel alijs uenerabilibus locis [a] legati uel fideicommiſſi noĩe dare diſtulerint, [b] uſque adeo ut etiã in iudicium. [c] uocarentur. tunc enim & ipſam rem uel pecuniam, quæ relicta eſt, dare compelluntur, & aliud tantũ pro pœna: [d] & ideo in duplum eius fit condemnatio.

ADDITIO. (j) Hanc concluſionẽ & præcedentem limita, niſi interueniſſet iuſtus error, quia forte excuſaretur, ut per Ioan. Fab. hic.

c ❡ In iudiciũ. Quid ſi in iudicium nõ uocantur, ſed alias ſunt in mora? Rñ. quidam adhuc idẽ ut duplentur: † ſed hic lex contradicit. Item in dubijs pœnę ſunt molliẽde, ut ff. de pœn. l. interpretatione. Sed dicã currere uſuras, & fructus deberi ex mora: & ipſa re. i. ſine interpellatione dicã morã cõmitti ad inſtar minorũ, quibus legata debent, ut C. in quib. cau. ĩ integ. reſt. nõ eſt neceſſ. l. in minorũ. Itẽ quid ſi reipublicæ uel fiſco relinquatur? Vr ꝙ idẽ ſit quod hic dr, cũ ius diuinum & publicũ ſimile ſit, ut C. de ſacroſan. eccle. l. fi. & in auth. de nõ alie. §. ſinimus. col. ij. ſed dico contra, quia pœnæ ſunt molliendæ, ut diximus, ut ff. de pœn. l. peni. Itẽ quid in redẽptione captiuorũ? Vr idem, quaſi ſic rei uenerabili ſit relictum. Sed certe non extẽdam. ſ. id quod dr in hoc. §. ad hunc caſum, cum ſit pœna. Itẽ quid ſi Deo, uel alicui ſancto, uel adminiſtratori, † quæ idem ualent, ut in auth. de eccl. tit. §. ſi quis in noĩe. coll. ix. & ff. ad l. fal. l. j. §. ſi quis, &c. §. ad municipium? Rñ. locum habet hic. §. quia uenerabili loco eſt relictum, ut ff. de annu. leg. l. annua. §. Attia.

* ❡ Hanc gl. mirum in modum extollit Alex. in l. ſi quis ſeruo. in addic. ij. ad Bart. C. de fur.]

ADDIT. No. ex hac gl. ꝙ in pœnalibus non fit extenſio de ſimilibus ad ſimilia, qñ pœnæ imponunt habito reſpectu ad priuilegiũ alicuius perſonæ: & ſi ipſi caſus eſſent a iure æquiparati, ut pulchre per Iaſ. hic, qui allegat duas gl. iuris cau. contrarias: uide per eum.

d ❡ Pro pœna. Si hæc eſt ratio ut ſit miſta, patet ꝙ condictio ex l. illa, ſi quis in tanta. ſit miſta, ut C. unde ui. ſi quis in tantam. Item & illa condictio, quæ datur ex l. Conſtantini, ut C. fin. regun.

† Hoc uerũ ſi negauerint: alias req rit uocatio in iudicium Ia.

Reſpublica & fiſcus nõ hãt priuilegiũ eccleſiæ ĩ legatis ſibi factis.

† alias qui.

SYL.

Conditio ex lege eſt ſæpe miſta.

l.ſi conſtiterit. & omnes illæ actiones, ubi & res & aliquid pro pœna petitur: quod uerum eſt.

Diuiſio ¶ Quædam actiones: ¶ Diuidit in tres partes. Primo ponit dictum generale. Secundo illud per exépla declarat. Tertio ponit q̄ pñt eſſe partes iudiciales in iſtis actionibus. Secúda ibi (Qualis eſt.) Tertia ibi (In quibus &c.) Aret.

SYL. ¶ Quædam actiones. Caſus. Figurari non debet in. §. declarante alias miſtas actiones alio reſpectu:nō not. ex hoc text. q̄ hic uerbū, uī, importat ueritatem: quia uere dicuntur & proprie miſtæ, quicqd in contrarium hic dicant doct. ut declarat hic Zaſius. Item q̄ hæ tres actiones miſtæ ſunt. Item q̄ actio fam. hærc. datur inter cohęredes: ideo niſi quis ſit hæres, non datur hoc iudicium, præter quā in quarta arrogati. l. per familiæ. §. ſi quarta. ff. eodem. Item actio commu. diuidun. ad quid detur, & quòd datur pro communi re diuidenda, qualitercunque ſit communis. tem ad quid & quando detur actio fin. regun. Item quòd in his tribus iudicijs permiſſum eſt (ex cauſa tamen) iudici tribuere uni totum uel partem, data alteri æſtimatione in pecunia.]

¶ Actio familiæ herciſcundæ pro diuidéda hæreditate, & actio cómuni diuidundo pro re particulari, & actio finium regundorum pro diuidendis fundis, dicuntur actiones miſtæ, ſcilicet reales & pſonales uel potius miſtam cauſam habét: in quibus iudici licitum eſt uni partium adiudicare rem, ſi æquum ſibi uidebitur. Aret.

¶ Quædam [a] actiones miſtam cãm obtinere uidentur, tã in ré quã in perſonam: qualis eſt familiæ [b] herciſcundæ actio, quæ competit cohæredibus de diuidéda hæreditate: item con

a ¶ Quædam actiones. Hic adijcitur ſecundum quoſdam † tertium membrū illi diuiſioni quam habes ſupra eo. §. j. ut ibi diximus.

† Et male, Bald. Fa. Angel. & Iaſ.

b ¶ Familiæ herciſcundæ. actio iſta iō ſic dicitur, quia familia pro hæreditate ponitur.

SYL. ¶ Adde tex. in l. pronunciatio. §. familiæ. ff. de uerb. ſignificat. & dixit Cicer. in Topi. Proximus agnatus familiam habeto. l. fina. in fine. C. de uerbo. ſignificatione.

¶ Et herciſcundæ, id eſt diuidendæ. nam herciſco, cis, id eſt diuido diuidis quaſi dicat actio diuidēdæ hæreditatis. Item ideo dicitur miſta, quia in qualibet re mihi adiudicata partem habeo iure meo & quo ad hoc ē in rem: item partem uice conſortis, & ut ab eo, q̃a portio mea erat ſua: & quo ad hoc eſt pſonalis. † Vel ideo dicitur miſta, † quia in ea petuntur dominia rerum corporalium non dari, ſed tradi uel aſsignari pro parte ſua: & in hoc dicitur realis. Item petuntur fructus, ſi alter tantum eos percepit, uel ipſe ſolus impenſas fecit: & hæc petuntur dari, id eſt ut fiant ſui cui dantur: & propter hoc dicitur perſonalis, ut ff. familiæ herciſcundæ. l. item Labeo. §. familiæ, & ſupra de obliga. ex quaſi contractu. §. item ſi inter. & ſupra eodem §. ſic itaque. Sed quanto tempore durat? Reſpon. ann. xxx. inſpecto potius quòd ſit perſonalis, ut C. de anna. except. l. j

† ſolo. inepte loqt. Ia.

† Iſtam ſequit Fa. Angel. & Iaſ.

Actio fam. herciſc. durat an. xxx.

SYL. ¶ Adde q̄ hæc opi. uera eſt, ſed non q̄ elapſis xxx. ann. diuiſio peti non poſſit (nam hoc caſu non prohibetur) ſed ita demum nata actione, ſi per negligentiam quis proſequi deſinat, non datur amplius actio. & hæc opi. Bar. eſt communis, de qua uide late Io. Franc. Balbū in tracta. præſcr. colum. cxxix. uerſi. xiij. quæro.]

¶ Item quæro ex quo naſcitur? Reſpó. ſecundum Mar. ex uoluntate agentiū, ut ff. famil. herciſcun. l. j. Sed certe immo ex quaſi contractu, ut ſupra de obli. quæ ex quaſi contractu. §. item ſi inter. in fin. Accur.

SYL. ¶ Subſtantia tamen actionis naſcitur ex uoluntate, ut declarat hic Zaſius in vj. not.]

a ¶ Communi diuidundo. Quæ ſunt hic loco perſonalium præſtationum, & quæ loco realium, dic eodem modo ut proxime diximus in actiõe familiæ herciſcundæ. & idem in proximo caſu. & facit ad hoc §. ff. communi diuidun. l. per hoc in dictum. §. ſi cut.

SYL. ¶ Adde tex. expreſſum in lege ſi quis putans. §. penult. ff. com muni diuidundo.]

muni diuidundo, [a] q inter eos redditur, inter quos aliquid cõmune [b] eſt, ut id diuidatur: item [c] finium regundorum actio qua inter eos agitur, qui confines [d] agros habent. In qui

bus tribus [e] iudicijs permittitur [f] iudici rem alicui ex litigatoribus ex bono & æquo adiudicare: [g] & ſi unius pars prægrauari uidebitur, eum inuicem certa pecunia alteri cõdẽnare.

tus cauſa? nam & hæc quemlibet poſſidentem perquirit, ut ff. quod metus cã. lege ſi cum exceptione. §. Pedius. Item quid de actione in factum, quæ datur contra eum, qui aliquid habet in loco publico poſitum, ut ff. ne quid in loco publico, lege ſecũda. §. antepenultimo? Item quid de actione in factum, ſiue interdicto quod ui aut clam? nam & hæc contra poſſidentem datur, ut ff. quod ui aut clam. lege competit. in fine. Item quid de actione Ad exhibendum? nam & illa poſſidentem perſequitur, ſicut & cæteræ ſuperiores: unde uidentur omnes in rem, ut ff. de actio. & oblig. atio. lege actionum genera. Quidam dicunt eas anomalas, id eſt nec in rem, nec in perſonam. Sed dic omnes eſſe perſonales, † ut patet in actione Ad exhibendum, ut ff. ad exhibend. lege tertia. § . eſt autem perſonalis hæc actio.

† In rẽ ſcriptas Ang. & Iaſ.

SYL. ¶ Adde, quòd ſunt perſonales in rem ſcriptæ, ut late declarat Iaſon. in rubrica. ff. ſi certum petatur, colum. prima.]

† Iſtam gloſ. ſequitur Lab. & Ang.

b ¶ Aliqd commune. Scilicet ſine ſocietate, uel cum ſocietate, ut ff. pro ſocio lege quibus. & l. ſi actum. & ſupra de obligationibus ex quaſi contract. §. item ſi inter.

† Dic et l. ij. in prin. eo tem ti. & ẽ rõ, quia in agris la ciliter urbanã cõſiſtia: non ſic in urba niſi uõ id ut ruſti cis i ipe let pro ctium. Ang.

c ¶ Item finium regundorum. Scilicet eſt mixta, ut hic, & ff. fini. regun. l. ſed & loci. §. in iudicio.

d ¶ Confines. Quid ſi domos habent conuicinas? Reſpond. non habet locum, ſi hincinde ſint domus, † ut ff. finium regundorum. l. quarta in fine. † Si autem ex altera parte tantum ſit domus, ex altera fundus: tunc locum habet utile iudicium finium regundorũ, ut ff. finium regundorum. l. ſecunda, in principio. Et adiunge his tribus actionibus noſtris quandam aliam, ſcilicet hæreditatis petitionem, ut C. de petitione hæreditat. lege hæreditatis. & ff. de petitione hæreditat. lege ſiue bonæ fidei. §. j. †

SYL. † alias eſt ſed & ſi le. 1. e. § pe ritate.

¶ Dic q eſt realis, non mixta, ut declarat Iaſon in rubrica. ff. ſi certum peta. colum pen. & in l. ii. colum. penul. C. de codicil.]

e ¶ Tribus. Scilicet familiæ herciſcũdæ, communi diuidun. finium regundorum.

f ¶ Permittitur. a lege. Accur.

g ¶ Adiudicare. Et quod adiudicatur, ſtatim fit eius cui adiudicatur, ut infra de offi. iudi. § ſi.

¶ Item quid de omnibus noxalibus actionibus? uidetur enim quod ſint in rem: quia contra quemlibet poſſidentem ſeruum dantur, ut infra de noxal. actio. §. omnis autem. Item quid de actione de tigno iuncto? nam & hæc datur contra quemlibet poſſidentem, ut ff. de tig. iunct. lege prima, in fine. Item quid de actione Quod me-

¶ Omnes autem. ¶ Hic ponitur quarta diuiſio actionum, ut dicitur in glo. quia quædam dantur ad ſimplum, duæ dam ad duplum, & triplum, & quadruplum. Et diuiditur in tres partes. Primo ponit diuiſionem generale. Secundo iſtud per multa exempla in quolibet membro declarat. Tertio ponit aliquas differentias inter iſta exempla. Secunda ibi (In ſimplum agitur.) Tertia ibi (Sed furti quidem.) Arc.

¶ Quarta diuiſio actionum. Nulla actio extenditur extra quadruplum: & in ſimplum agitur regulariter ex omni cõtractu: in duplum uero ex furto non manifeſto, & ex l. Aquilia, & ex ſeruo corrupto, & ex depoſito in quatuor caſibus, & ex legato facto uenerabili loco: in triplum uero, quoties agitur in plus debito, ut aduerſarius maioribus ſportulis ab executore prægrauetur: in quadruplum uero furti manifeſti, & quod metus cauſa: hoc dicit. Aretinus.

¶ Omnes autem [a] actiones uel in ſimplum cõceptæ ſunt, uel in duplum, uel in triplum, uel in quadruplum: ulterius [b] autem nulla actio extenditur. In ſimplum agitur, ueluti ex ſtipulatione, & mutui datione, ex empto, uendito, locato, conducto, mandato, & denique ex alijs quamplurimis cauſis.

SYL. ¶ Omnes autem actiones. Caſus. In §. aliam ſubdiuiſionem ponente nõ eſt niſi literaliter figurandus: ſed ſolum loco dubitationis dici poteſt, quòd poſitio huius. §. ſit ſuperflua: quæ enim ponuntur hoc §. poſita iã & declarata erant ſupra in §. ſequẽs. ſed reſpond. ultra doctores quod ibi declaratus eſt finis actionum. id eſt quòd quędam rei, quædam pœnæ perſequendæ cauſa proditæ ſunt, quædam mixtæ: ſed hic tractatur in quantum ſe extendant actiones: & quia addũtur aliqua, non eſt quare hic. §. dicatur ſuperfluus. Nota. igitur primo diuiſionem hanc actionum, uel potius ſubdiuiſionem. Item quod nulla actio extenditur ultra quadruplum: & ponderando uniuerſalem illam negatiuam poteſt comprehendi etiam actio proueniens ex partium cõuentione: ut ſcilicet non poſsit etiam pœna conuentionalis quadruplum excedere. Item quòd agere in ſimplum, & rem perſequi, pro eodem ſupponunt. Item quòd ſimplum non eſt pœna, licet numeretur inter pœnales actiones dupli, tripli, & quadrupli. Item quòd actio ſerui corrupti datur ad duplum damni cuiuſcunque & undecunque prouenientis facti domino, lege in hoc iudicium. ff. de ſeruo corrupt. Item nota quod ſufficit, quòd ſeruus factus ſit deterior, & ſic comparatiue ad priorem ſtatum, etiam quòd prius eſſet malus, & quòd alias fuiſſet idem facturus: quia non hoc contemplatur, ſed an ſit ſuo conſilio & hortatu factus deterior. Item quòd hæc actio non datur niſi in ſeruo corrupto, non autẽ in libero homine: quod intelligitur de actione directa: ſecus de utili ex æquitate lege ut tantum. §. j. ff. eodem. Item nota, quòd quis tenetur de conſilio, ex quo conſilium cadit in delictũ.]

[a] ¶ Omnes autem. Hæc eſt quarta diuiſio, quæ fit in hoc titulo.

SYL. ¶ Hæc glo. communis eſt quamuis Ioan. de Eremo in arbore ponat hic quintam diuiſionem, & Azo præſupponat hic nullam poni diuiſionem, tanquam hic. §. pendeat a. §. ſequens. ſ. eod. qualibet opinio poteſt ſuſtineri.]

[b] ¶ Vlterius. Scilicet ultra quadruplum. Sed contra in lege Aquilia, ubi occaſione uilis ſerui interfecti agitur ad unam hæreditatem perditam, quæ ualet centum marcas, † ut ſupra ad legem Aquiliam. §. illud. Item contra de eo qui uilem clauum de naue abſtulit, qua re tota nauis perijt: nam ad totum damnum tenetur: quod etiam quadruplum & ultra excedit, ut ff. de incendi. ruina naufrag. lege tertia. §. Senatuſcõnſul. Item aliud contra. in actione ex empto. ubi occaſione pecoris morboſi totus meus grex contaminatus eſt: uel occaſione tigni uitioſi, tota domus corruit, ut ff. de

† Octo unciæ, faciunt marcã. Iaſ.

actio. empti. l. iulianus. in princip. Sed certe his tribus contrariis non agitur ad aliquid, quod ſit pœna, inſpecta perſona agentis, † ſed totum eſt ſuum intereſſe: nam hunc. §. intelligo quando pœnalis eſt actio ex utraque parte. Item cótra in eo, ꝙ manumiſit

† Iſtam ſequuntur Dy. Ni. Fa. Ang. & Iaſ.

¶ Quinque actiones hic poſitæ dantur ad duplum.· hoc dicit Aret.

¶ In duplú agimus, ueluti furti nec [a]

ſeruum alienú in pręſentia principis: nam duo mancipia domino, & tria ſimilia dat fiſco: & ita in quintuplum damnatur, ut C. de iis qui a non domino. ma lege finali. Item contra in eo, quod dicit lex: ſi dedi tibi pecuniam, ne mihi calumniam faceres, & ab alio accepiſti, ut calumniam faceres mihi, in octuplum mihi teneris, ut ff. de calum. lege & generaliter. §. fin. Sed certe primo caſu præſtatur pœna diuerſis, non uni: nec eſt ibi aliqua præſtatio ultra quadruplum. in ſecundo autem caſu non una actione habeo octuplum, ſed duabus. Item contra in eo, quod dicitur: ſi dediſti pecuniam, ne mihi fieret calumnia: nam tu repetis quod dediſti, & ego in quadruplum proſequor, ut ff. de calumniato. ſi quis ab alio. in principio. Sed certe duobus fit præſtatio: & neutri ultra quadruplum. Item contra in eo, quod dicit lex, ſeruum in ſeruitutem reuocari occaſione leuis offenſæ: & ita pœna in immenſum excedit, ut C. de libertis & eorum liberi. ſi manumiſſus. Sed dic, quód illa eſt accuſatio, non actio. Vel dic, quód non præſtatur pœna habito reſpectu ad rem. Item contra in eo, qui ſurripuit ſeruum fiſcalem: nam damnatur in duodecim libris argenti, & ſeruo reſtituendo, ut C. de ſeruis fugi. l. ſi quis ſeruum. Sed ibi non fit relatio ad ipſam rem vel ad ſimplum. Eſt enim hic. §. intelligendus † quando actio eſt pœnalis, & in pœna ad ipſam rem habetur reſpectus. Item contra ſupra de inutil. ſtipulatio. §. alteri. Nam ibi non inſpicitur quanta ſit pœna, ſed tota exigitur. Sed ibi non habetur reſpectus ad ipſam rem. Vel dic aliud in pœna conuentionali. ut ibi, quàm in legali, ut hic. Item contra in eo, quod dicitur. cum quis emít adminiſtrationé. Nam qui accepit pecuniam ab electo, quadruplum reddet, & ſua bona confiſcantur, & cingulo priuatur, ut in authentico ut iudices ſine quoquo ſuffra. §. ſic igitur. in fin. cola. ſecúda. Sed illud fit per accuſationem, nó per actionem.

Libertas tollitur per leuē offenſam.

† Idem Ni. Fa. & Ang. dicit tñ Ia. ꝙ p̄cedens ſolutio ē uerior ēt ad iſtud cótrariú.

¶ Dicatis breuiter, ꝙ regula eſt. quod ſupra quadruplum pœna. l. non extenditur. Primo fallit in l. Aquilia, in qua æſtimatio poteſt excedere quadruplú: & ratio fuit, ut compeſcerentur homines, & retraherentur ab occidendis hominibus. Secundo, in auferente clauú nauis, quo regebatur: & in auferéte dolo malo quid ex naufragio: quorum ratio eſt priuilegium naufragis conceſſum propter frequentiam raptorum. Tertio. in uenditione tigni uitioſi aut pecoris morboſi: cuius ratio eſt, quia contractus eſt bonæ fidei. Quarto in l. fina. C. de ijs qui a non do. cuius ratio eſt, quia pœnæ illæ debentur diuerſis ꝑſonis. Quia quando plures actiones ex eodem crimine oriuntur in diuerſis ꝑſonis, una non tollit aliam. §. patitur. ſ. de iniurijs. Quinto, in calumniatoribus, ad reprimendam eorum audaciá, quia tunc conſequitur octuplum lege & generaliter. §. fi ff. de calum. ſed hoc ideo eſt, quia ſuper eodem delicto oriútur mihi duæ actiones, quæ proueniunt ex diuerſa radice. Sexto, quando ſumus in re æſtimabili: puta in reuocatione ſerui in ſeruitutem: nam tunc non habetur reſpectus ad rem, ſed ad neſcio quá tacitam conditionem ex lege ſumptá, quæ cenſetur eſſe in manumiſſionibus reſolutiua libertatis. Septimo quando per uiam ſolennis accuſationis pœna imponitur: ut in ementibus adminiſtrationes. Octauo potes addere, ubicunque iuratur in litem: quia cum iuretur aliquando ex affectione, poteſt quadruplum excedere, licet iudex debeat moderari lege in actionibus. ff. de in litem iuran.] SYL.

a ¶ In duplum. Furti nec manifeſti, ut ſupra de obligat. quæ ex delicto

manifeſti, damni iniuriæ ex lege Aquilia,[a] depoſiti ex quibuſdam[b] cauſis: item ſerui corrupti, q̃ competit in eum, cuius hortatu cõſilioue ſeruus alienus fugerit, aut contumax aduerſus dominũ factus ẽ, aut luxurioſe uiuere cœperit, aut denique quolibet modo deterior fact[us] ſit.[c] In qua actiõe earũ ẽt rerũ, quas fugiẽdo ſeruus abſtulerit, æſtimatio deducit̃.[d] Item ex legato quod uenerabilibus locis relictum eſt, ſecundum ea quę ſupra diximus.[e]

¶ Actor petens per dolum in libello ma

naſcuntur.§.pœna.

a ¶ Ex lege Aquilia. puta per inficiationem, ut infra eodem.§.ſed furti. uerſic. at ille.

b ¶ Ex quibuſdã cauſis. veluti quod tumultus, incendij, ruinæ naufragij cã depoſitum eſt ut ſupra eod.§. rei perſequẽdæ.

c ¶ Deterior factus ſit ſcilicet ĩ mente: nam ſi in corpore, locũ habet lex Aquilia, ut ſupra ad l.aquil.in princip. & hoc ſiue fiat de bono malus, ſiue de malo deterior, ut ff. de ſer. cor.l.j.§. perſuadere uſque in fin. & l. ſequen.

ADDIT. No. differentiam inter iſtã actionem ſerui corrupti & actionem legis Aquiliæ pro ſeruo: quia hæc competit, quoties in motibus ſeruus eſt deterioratus: ſed lex Aquilia habet locũ, quando mores non mutantur, ſed corpus læditur, ut ibi Ang.

d ¶ Aeſtimatio deducitur, ut omne cum ipſa re damnum dupletur: (j) ſiue peruenerit res quam ſecum ſeruus portauerat, ad ipſum ſolicitatorem, ſiue ad alium, ut ff. de ſeruo cor.l. in hoc iudicium. Sed nunquid iure actionis ſit hæc æſtimatio, uel iudicis officio? Reſpon. fit iudicis officio, ſecundum Ir. ita fit in actione. Quod metus cauſa.ff. quod met. cã. ſi cum exceptione.§.j.& §.quadruplatur.

SYL. ¶ Glo. communiter damnatur, ꝙ ĩmo totum ueniat iure actionis: nec exemplum ac. quod met. cau. obſtat, quia ibi eſt locus purgationi, quod non eſt in actione ſerui corrupti.]

† Sequunt̃ hãc gl. Ni. Fa. Ang. & ¶ Sed pro filio corrupto vel pro filia qualiter agitur? Reſpon. habet utilem hanc actionẽ, †ut ff. de ſer. cor.l. ut tantum.§.j. unde dicũt ꝙ ueniet intereſſe patris conſiſtens in operis filij, q̃a non uult operari: & cũ ſit corruptus, aliud quã opera non poteſt æſtimari, quia liberum corpus non recipit æſtimationem, ut ff. de ijs qui deie. uel effu.l.fin. habet enim iſtam utilem ac ſi eſſet in bonis: & erit in eam.ſ. ſummã, quã ipſe æſtimauerit ſuo iureiurãdo, ut de actione ĩiuriarum dicitur, ut ſupra de iniurijs.§.pœna. & ff. de iniur.l.conſtitutionibus.

Iaſ. & idẽ ĩ marito pro uxore. ſecũdũ eoſdem

SYL. ¶ De hoc ẽ caſus in l. ut tantum.§.j. ff. de ſeruo cor.]

¶ Vel dic, quod primo æſtimat iudex ſummam, ad quã competit, ut ar.ff. de cuſt. reo.l.ſi quis reum.

ADDITIO. (j) Scilicet tunc illatũ & æſtimatum: ſecus in eo quod poſtea ſequitur: quod facit, ut ille, qui defflorauit uirginem, & perſuaſit alicui ut ſemel unum malum faceret, non teneat̃ de fornicationibus cum alijs uiris uel cæteris malis poſtea commiſſis, ut per Ioan. Fab. & Ang. hic.

e ¶ Diximus ſupra eo.§. ex maleficijs uer. item miſta.

SYL. ¶ Tripli uero. Caſus. ¶ Cum tex. exẽplum unicũ ponat, in quo pœna tripli ſibi locum uendicat non ex rõne aliqua, ſed quia ita legislatori placuit, qui aliquid taxare debebat loco & noĩe pœnæ, nec magis ad triplũ quã ad ſimplũ aſtringebatur, non eſt q̃renda aliter rõ dubitandi aut decidendi in iis, quæ poſitiui ſunt iuris, præſertim cũ ſimus in tex. correcto per conſuetudinẽ, ut dñt hic doct. quia hodie nuncijs dant̃ ſalaria uel ex publico, uel pro diſtantia itineris, No. quod dr̃ in text. Item ꝙ olim actiones proponebant̃ in ſcriptis, & ex hoc dicebant̃ libelli. Item no. libellum iudicialem dici conuentionalem: quod eſt nouum, & contra tex. in l. in conuentionalibus.ff. de uer. obl.]

¶ Tripli uero agimus,† cum quidam [a] maiorẽ† uera æſtimatione quantitatem in libello [b] conuentionis inſerunt, ut ex hac cauſa uiatores, ideſt executores litiũ, ampliorẽ ſummã

iorẽ quantitatẽ quã debeat, ut reum maioribus grauet expẽſis, tenetur in triplo eius damni, quod reus paſſus eſt: i quo triplo cõtinetur ſimplum pro damno. Angel. Aret.

a ¶ Tripli. Cum quidam. ſ. actores.

b ¶ In libello. Hic no. duo. Primo, ꝙ libellus eſt faciendus in cauſa: quod eſt uerum iure nouo; ut hic, & C. de epiſc. & cle. authen. generaliter, & C. de lit. conte. auth. offeratur, ut ſi ſ quatuor caſibus, quos not. in auth. de inã da. princ. §. ſic tibi. col. la. iij.

SYL. ¶ Vide glo. ad quã ſemper recurriẽ in uerbo, libellum in. §. ſancimus. in authent. de exhib. reis. in c. ſi. de re iud. lib. vj. Spe. in tit. de lib. concept. §. nunc uidendũ. ubi enumerat xlvj. caſus, in quibus nõ requiritur libellus.]

† In cã ciuili, ſecus i criminali. ¶ Aliud eſt iure ueteri. † nam tunc nõ fiebat niſi ex uoluntate, ut ff. de edend. l. j. niſi in caſu, ut C. de digni. quoties libr. xij.

SYL. Fa. Pla. Ang. & Iaſ. ¶ Adde, ꝙ gl. uera eſt præterquam in criminalibus: nam etiam iure ueteri fiebant libelli de neceſſitate l. libellorum. ff. de accuſ.]

¶ Item ſecundo nota. quod quantitas certa eſt in libello comprehendenda uel res: & ita etiam in perſonali actione debet actor certificare reum, ut hic, & in authenti. de litig. §. ad excludendas. colum. octaua & ff. de rei uendicatio. ſi in rem. §. & ſi ueſtimenta. † Tertio not. quod ſportulæ uel ſalaria, quæ dabantur executoribus ideſt nunciis, qui faciunt homines repræſentari. & alias qui faciunt huiuſmodi citationes pro ſuis officiis, dabantur ſecundum quantitatem petitam, ut hic dicit. Sed hodie magis ſecundum conſuetudinem & ſecundum longitudinem itineris, ut C. de epiſcop. & cler. authen. ſed hodie. Et dicas quod hic dicitur, ex hac cauſa, eſſe cauſatiue, non conſecutiue dictum. Sed iſtæ ſportulæ, quæ iudicibus dabantur, certæ ſunt, nec creſcunt. licet quantitas petita ſit magna, nec decreſcunt licet ſit parua, † ut in authenti. de iudi. §. ne autem. col. vj. Item nota, quòd reus ſoluebat huiuſmodi ſportulas, ut hic, & C. de epiſcop. & cler. authen. generaliter. ſed actor ei reſtituebat, niſi iuſta cauſa eum uocaſſet, ut ff. de iudiciis, l. eum quem temere. Item nota adhuc, q̃d huiuſmodi ſportulæ quibuſdã prorſus remittuntur, ut pauperibus, ut in authen tic. de mandat. princip. §. oportet. collatio. iij. a quibuſdam p̃tiociores exigebantur, ut a clericis, ut C. de epiſcop. & cleric. cum clericis. & authenti. ibi poſita, ſed hodie. Aliis autem per priuilegiũ principis uiuentis remittuntur in totum uel pro parte, ut C. de fruct. & lit. expen. l. fina. Sed quæro ſi hæ perſonæ, quæ habent priuilegium ideſt de non ſoluendo ſportulas, ſportulas ſoluant, an habeant actionem in triplum? Dicunt quidam, quod ſic, ne fauor noceat eis, ut C. de leg. & conſtitu. quod fauore. Alii dicunt quod non, quaſi ſuo iuri & priuilegio ſtulte renunciauerint, cum uolentes ſoluerunt: quod poſſunt, ut C. de pact. l. ſi quis in conſcribendo. quod uerius eſt. † Si autem inuiti exacti ſunt, in quadruplum contra exactorem uel executorem agitur, ut infra eodem §. quadrupli. Sed cum hodie caueatur de duplo reſtituendo, ut in authenti. de executor. §. primo collatio. ſeptima uidetur corrigi quod hic dicitur. Vnde hodie nulla eſt actio in triplum: quod uerum puto. Sed alii dicunt: ſi cautio eſt omiſſa, habet locum quod hic dicitur: alias habet locum authen. prædicta.

ADDITIO. Hæc communiter reprehenditur, quia ille. §. primus in authen. de executo. & authent. libellũ. C. de lit. conteſt. loquuntur in diuerſis titul. a text. noſtro. uide hic per dominum Iaſ.

† Iſtam ſecũdã partẽ ſequũtur Ang. & Iaſ.

† Idem Ia. licet Fab. & Ang. dicat ꝙ ẽ de iure.

† Dũmõ excedat ſummã centum aureorũ. Fab. Pia. Angel. & Iaſ.

* † Intellectũ huius. §. exponit p̃ter cæteros Alc. li. Diſpũ. iij. c. 17

† alias uerẽ æſtimatiõis

† Idem Ia. quicquid dicat Pla. & Ang.

Actio nulla hodie dat ĩ triplũ.

ſportularum a nomine exigerent. Tunc enim, id quod propter eorum cām dānū paſſus fuerit reus, b in triplum ab actore conſequetur: c ut in hoc triplo et ſimplum in quo damnū paſſus eſt, connumeretur. Quod noſtra conſtitutiō introduxit, q̄ in noſtro Codice d fulget; quam procul dubio † certum eſt ex lege condictitia e emanare.

¶ Iſtæ §. ſummatus eſt cum. §. omnes autem. tamen in ſpecie dicit hoc: Quatuor actiones hic poſitæ dantur ad quadruplum. Ang.

¶ Quadrupli aūt agitur, ueluti furti f manifeſti: itē de eo, q̄d metus g cā factū ſit: de que ea h pecunia, q̄ in hoc data ſit, vt is, cui

a ¶ Sportularum. Ideo ſic dicuntur, quia in ſportulis quibuſdam oblatiōes huiuſmodi ponebant. Eſt autem genus uaſis ſportula uel ſporta.

SYL. * ¶ Aliter interpretatur Alcia. li. iij. Diſpunc. c. xvij.]

b ¶ Reus. aliæ ſportulæ, quæ iudicibus præſtabantur, ab utroq; præſtabātur, ut in auth. † ut iudic. ſine quoquo ſuffra. §. noluimus. colum. ij. item iſtæ ſportulæ q̄ dabanē executoribus, dabanē ante litem conteſtatā. i. porrecto libello: iſtæ aliæ in conteſtatione cauſæ † dabantur iudicibus, ut in auth. de exhib. reis. §. ſancimus. colum. v. & de iudi. §. ue autem circa hoc labor. col. vj.

c ¶ Conſequitur. Condictione ex hac lege græca, ut ſubiicit: quæ erat in alio Codice, non autem eſt in eo quem habemus. Et patitur actor hanc pœnā tripli, ſiue ſine dolo, ſiue cum dolo inſeruit & ſic cauſatiue uel conſecutiue dicitur. † Sed nonne etiam cauſam amiſerit, ut C. de plus peti. l. j.? Sed certe ibi plus deliquit: quia in certamine negocii cautionem de petitis exegit: unde grauius punitur, ut arg. ff. de offic. præſi. diuus.

d ¶ Codice. quem non habemus.

e ¶ Ex lege condictitia Lex quædam erat, quæ condictitia uocabaē: & ſub ſē quaſdam conſtitutiones habebat, ut hic, & infra eo §. proxi. uerſi. item ex. l. condictitia. Accur.

* ADDIT. Hotoma. docet legendum condictitiam, in quarto caſu. De cōdictitia mentio fit in l. ſi duo. §. iulianus. ff. de inu. l. ſi qs certū. ff. ſi cer. pe.

SYL. ¶ a Quadrupli. Caſum non expedit figurare in declaratiōne terminorū præſertim declaratorū in. §. ſequens. & in §. ex maleficijs. In §. u. nr̄o nihil aliud ſupereſt declarandū niſi ea, quæ cōcernunt materiam actionis, quod me. cau. & condictionis ex l. contra executores plus debito exigentes. No. primo q; pœna furti manifeſti eſt quadruplū. Itē q; eadē pœna tenet lucrū inferens. Item calumniatores & delatores, q; pecunia acceptā aliquē deferūt vel accuſant. Item q; contra executores magiſtratuum, qui plus ſtatuto ſibi pretio exigunt; agit condictione ex l. ad quadruplum. Itē q; Pœna furti nec manifeſti, ſerui corrupti. l. Aquiliæ, legatorū piorū non ſolutorū eſt dupli: ſed in hoc differunt, quia in furto non manifeſto & ſeruo corrupto ab ipſo principio pœna eſt dupli: in l. Aquilia & legatis piis non ſolutis duplum uenit ita demum, ſi debitor negauerit: & ſic uenit ex accidenti. Item q; citationes debent fieri iuſſu magiſtratuum, & ſic de commiſſione.]

f ¶ Furti. Facit. ſupra de obli. quæ ex delic. naſcun. §. pœna. Accur.

g ¶ Quod metus ſ. actio, quæ ex contumacia fit in quadruplū, ut infra eo. §. item actio & vſque ad annum tm̄: poſt annum in ſimplum, ut ff. quod met. cā. ſi cum exceptione. §. j.

h ¶ Deq; ea pecunia. Scilicet actio in factū de calūniatoribus: annalis in quadruplū, & perpetua in ſimplū, ut ff. de calū. l. j. in prin. & §. j. quæ locū habet, ſi do alicui aliquid, ut calūniote † aliquem uexet. daē enim actio in factum ei, ob cuius malū data fuit. nō aūt dāti. Item danti, qū dedit, ut ſibi negocium

† Meliꝰ pbaē i §. ne āt in auth. de iud.

† alias n̄ ē, certū.

† Quo ad medietatē, alia medietas ī ſi. cāæ. Ang. & Iaſ.

† Hæc gl. dicit contrariū eius qd̄ ſupra dixerat: & iō reprobaē.

Actio ī factū de calūnia toribus

† In iudicio. ſecus ſi extra iudiciam. Fa. licet Ia. contra

per calumniā non fieret, ut hic, & ff. de calū. l. j. & l. & generaliter. §. fi.
a ¶ Negocium Scilicet malum.
b ¶ Lege condictitia. De qua dic, ut ſupra eo. §. tripli. in fi. §. diximus.

ni perſona.
ADDITIO. Quid importet dictio, omnimodo, tradit per Bart. in l. ſi cum exceptione. §. quatenus. ff. quod met. cau. & in l. Græce. §. illud. ff. de fideiuſ.

daт, calumniæ cā negocium [a] alicui faceret, uel non faceret. Item ex lege condictitia [b] noſtra conſtitutio [c] orit, in quadruplum [d] condemnationem imponens iis executoribus litium, qui contra noſtræ cōſtōnis [e] normam [f] a reis [g] quicquam exegerint.

¶ Differunt inter ſe actiones, quæ dantur ad duplum. Ang.

¶ Sed furti quidem nec manifeſti actio, & ſerui corrupti, a ceteris, de qbus ſimul locuti ſumus, eo differunt, quòd hæ actiones omnimodo [h] dupli ſunt: at illæ, id eſt damni iniuriæ ex lege Aquilia, & interdum depoſiti, [i] inficiatione duplicantur: [k] in confitentem autem in ſimplum dantur. Sed illa, [l] quæ de iis competit, quæ relicta uenerabilibus locis ſunt, nō ſolum inficiatione [m] duplicatur, ſed etiam ſi diſtulerit relicti ſolutionem † uſq; quo iuſſu magiſtratuum noſtrorum conueniatur: in confitentem uero, & antequam iuſſu magiſtratuum conueniatur, ſoluentem, ſimpli redditur.

¶ Differunt inter ſe actiones, quæ dantur ad quadruplum. Angel.

¶ Item actio de eo, quod metus cauſa

* ADDI. Hotoma. ita emēdat. Itē ex lege condictitia (nēpe actio) ex noſtra cōſtitutione oritur.
c ¶ Conſtitutio. Quam nō hēmus.
d ¶ In quadruplū. Cuius quadrupli iure nouo triplū † fiſco, ſimplū damnū paſſo datur, ut in auth. ut liti. iur. in exor lit. §. & hoc quoque colla. ix. & petitur per condictionē ex hac lege, quam nō habemus cum non ſit cautum quo genere actionis agamus, ut ff. de condit. ex lege. l. j.
e ¶ Conſtitutionis. Prædictæ, quā non habemus.
f ¶ Normā. i. formā. Certa. n. erat forma in conſtōne, quam non habemus.
¶ g A reis. Ideſt conuentis.
h ¶ Sed furti. Omnimodo. de actione furti conſtat, q ſemper eſt in duplum, ut hic, & ſupra de oblig. quæ ex delicto naſ. in. §. pœna autem. Item de actione ſerui corrupti, niſi in caſu, ut quando marito in uxorem datur, & ecōtra, ut hic, & de ſer. corru. l. doli uerbum. §. hæc act. & l. fin. Vel dic omnimodo. i. ſiue neget, ſiue non; non autem in om-

Ac ēt impor tat perpetuitatē actus, ut not. glo. j. & ibi Petr. de Anch. in cle. j. de uita & hone. cleri. Ang.]
i ¶ Depoſiti. Alias eſt in litera de dolo depoſiti. & tūc dic actionem depoſiti propter dolum: nam utraq; non pōt habere locum ſimul: ſcilicet de dolo actio, & depoſiti, ut ff. de dolo. l. j. §. j. alias nō eſt, de dolo. & tunc plana ē litera.
K ¶ Duplicantur. Scilicet ſi legitimis probationibus nō iureiurando conuincantur, ut C. de l. aquilia. l. contra. & ff. de iureiurand. l. eum qui.
ADDITIO. Et ſic probatio per iuramentum non cenſetur legitima. Adde aliam gloſſam in l. cum de indebito. in principio, in uerbo, legitimis. ff. de proba Iaſon.
l ¶ Sed illa. Scilicet actio ex teſtamento. Et conſtrue: ſed illa, actio ſcilicet ex teſtamento, quæ ſcilicet actio competit de iis, quæ ſunt relicta uenerabilibus locis, duplicatur non ſolum &c.
m ¶ Inficiatione. Bene dicit inficia-

† I: no totū applicat pti. Angel. & Ia. licet Fab. cōtra.

† Iſtam gloſ. ſequūtur cōiter doct.

† alias quouſque.

tione,quia ſi confitentur, non tenenẽ: uel ſi iuſiurandum detulerit actori, qa exonerat eum probatione.ff.de iureiu. eum qui.

a ¶ Item actio. Simul. Caute ponit illud, ſimul, ideſt una cũ eis, de quibus alias dixit, ut ſupra eod.§. quadrupli.

b ¶ Reſtituat. Vſque ad definitiuam ſententiam: ⁊ quod intellige de ſecunda ſententia. Nam in actione. Quod metus cauſa duæ feruntur ſententiæ. Prima de reſtituenda re,alia de dando quadruplo,re computãda in eo, ut ff. quod metus cau. ſi cum exceptione. §. hæc autem.

† Dic, ꝙ nõ ẽ neceſſaria niſi una ſententia, quãuis duæ poſſint fieri. Ang.

factum ſit, a cæteris, de quibus ſimul [a] locuti ſumus,eo differt quòd eius natura tacite continetur, ut qui iudicis iuſſu ipſam rem actori reſtituat, [b] abſoluatur: [c] quod in cæteris [d] caſibus non eſt ita, ſed oimodo quiſq: ĩ quadruplum condẽnat: quod ẽ & in furti manifeſti actione.

¶ Quinta diuiſio actionum: Oẽs actiones exceptis iis, quæ hic in textu & gl. numerantur, ſunt ſtricti iuris. Are.

¶ Actionum [e] autẽ quædam bonæ fidei ſunt, quædam ſtricti † iuris. Bonæ

SYL. ¶ Adde quod poteſt fieri condemnatio in una tantum ſententia hoc modo: Condemno te ad reſtituẽdam rem per metum habitam: & ſi infra certum tẽpus non reſtitueris, condemno te ad quadruplum. ſecundum Bartol.in d.§. hæc autem.]

¶ Sed nunquid utraque eſt definitiua? Dic ꝙ ſic,quia vtraq; definit cõtrouerſiam,ut ff.de re iu.l.j. Alii eſſe dicunt admonitionem quandam primam ſententiam ut in auth.de hæred. & falc.§. ſi quis autem non,coll.j. & ex eo ꝙ per primam ſententiam admonetur, & tandiu expectatur qui metum intulit,ideo dicitur hæc actio arbitraria,ut infra eodem.§.præterea.

SYL. ¶ Adde quòd dicĩ definitiua,quia definit negocium: ſed alio reſpectu poteſt potius dici executio primæ ſententiæ,quã noua ſententia definitiua, ſecundum Bartol.in l. Titia. colum.ij. ff. de accu.

c ¶ Abſoluatur.Scilicet a præſtatione quadrupli.

d ¶ In cæteris caſibus. Qui numerantur ſupra eodem. §. quadrupli.

Accurſius.

¶ Actionum. Diuiditur in tres partes. Nam primo ponit regulam generalem. Secundo in ſpecie ponit quæ ſunt actiones bo.fi. Tertio, quod licet olim eſſet dubitatio, tamen hodie clarũ eſt, quòd petitio hæreditatis eſt bon.fi. Secũda ibi (Bonæ fidei.) Tertia ibi (Quamuis.) Aret.

SYL. ¶ Actionum autem quædam ſunt bonæfidei. Caſum non expedit figurare niſi literaliter, quia Imperator ſtat tantum in declarando q̃ ſint actiones bonæ fidei: & dum poſſet dubitari quare Imper. appellauerit ſtricti iuris,& non malæfidei,diuidendo ab oppoſitis,quòd aliæ ſint bonæ fidei, aliæ malæ fidei, uel quædam largioris iuris,quædam ſtricti,poteſtis ex communi aliorum ſententia reſpondere,quòd hic liber directus eſt iuuenibus, in quo Imperat.non conſiderat naturam uerborum,ſed effectum tantum. Et dum ſimiliter dubitari poſſet, quare hæ magis ſint bonæ fidei,quàm aliæ, non poteſtis aliter rectius reſpondere quàm quia ita l. latori placuit,ut declarat hic Iaſon. Not. ergo ex hoc text. primo, quòd actiones hic enumeratę ſunt bonæ fidei: & actiones, quæ non continentur in hoc text. & in eo non enumerantur, non ſunt bon.fidei: & quòd ualet hoc argumentum, actio non enumeratur in §.noſtro,ergo non eſt bon. fidei: quod intellige non ſolum in actionibus directis, ſed etiam in contrarijs: quia ipſæ etiam ſunt bonæ fidei. Item nota ſigillatim ſingulas actiones hic enumeratas eſſe bonæ fidei. Item quòd hodie petitio hæreditatis, ſublata antiqua dubitatione, eſt bonæ fidei.]

* † Verũ hẽat locũ iſte text.ſecũdum ius can: uide Iaſo. in l. cum poſteaquã in ij.no. C.de pact. & in l.et ſi poſt. in ult. col. ff. ſi q̃s caut.

e ¶ Actionum. Hæc eſt quinta diuiſio

actionum. Sed quare actionum dicit, & non contractuum? Rñ. quia generalius & plenius loquitur dicendo, actionum, quam contractuum.

† Similis gl. ĩ c. cũ uenerabilis. in uer. bo. fi. de except.

a ¶ Bonæ fidei ſunt hæ. †Scilicet xvij. actiones: q̇ numerãtur in hoc. §. & ſequẽ. bonæ fidei ſunt: aliæ aũt oẽs ſunt ſtricti iuris. Nã quancũque hic non inueniam, ſtricti iuris eam indicabo: † quia poſito uno de contrarijs, & oĩa alia intelligenda ſunt, ut ſupra de iis qui ſui uel alien. iur. ſunt in princ. uerſi. uideamus.

†Gloſſa pcedit in directis a-

fidei [a] ſunt hæ: ex empto, uendito, locato, conducto, negociorum geſtorum,

SYL. ¶ Adde hoc falſum in actionibus contrariis: quãuis poſsit dici ſatis comprehendi, cũ non ſpecificẽ magis de directis quam de contrarijs. * Et ſciendum eſt, quòd q̇cunq; actiones ex contractu principis oriuntur, bonæ fidei ſunt, licet alias ſtricti iuris ſint. Deci. in c. j, in ij. lect. de conſtit. & in cap. j. colum. j. de prob.]

ctionibus, nõ ĩ cõtrarijs bo. fi., ſcdm Io. Fab. & Aug. hic.

¶ Sed quare magis hæ dicuntur bonæ fidei quam aliæ? nunquid ideo quia poſsit eſſe mala fides in alijs? Reſpon. non, quia in omni contractu debet bona fides interuenire, ut C. de actio. & obligatio. l. bonam fidem. imo ſi interueniat dolus in contractu bonæ fidei, qui det cauſam contractui, non ualet ipſo iure, ut ff. de do. l. & eleganter. in princip. Sed in contractu ſtricti iuris purgatur per actionem uel per exceptionem doli, ut C. de inutil ſtipul. dolo. Si uero incidit in contractum bonæ fidei, purgatur per actionem ex eo contractu, ut ff. de action. empti. & uendi. l. iulianus. §. ſi uenditor. Sed in ſtricti iuris de dolo agitur uel excipiẽ, ut dictum eſt, ut ff. de dolo. & eleganter. §. non ſolum. & ff. de uerb. obl. l. ſi quis cum aliter. †

† Sed ſi contractus ſit duplex. pũta qa ĩ cõtractu bo. fi. interceſsit ſtipulatio, tũc dolus dãs cãm contractui annullat ipſo iur, ut per Bal. ĩ d. l. dolo.

SYL. ¶ Hæc opi. cõis eſt, quamuis cõtrariũ tenuerint ultramontani.]

¶ Cum ergo dolus ubique puniatur uel mala fides. ad quid bonæ fidei iſtæ dicuntur? Reſpon. aliæ ſtricti iuris dicunẽ, quia nõ uenit in eis niſi quod ſtricte exigit natura actionis. Vnde non ueniunt uſuræ ex mora in contractibus ſtricti iuris, ut ff. de nego. geſt. l. quia tantundem. & C. de uſu. l. iij. & de condi. indeb. l. j. ſed in contractibus bonæ fidei ſic, ut ff. de act. empti. l. iulianus. §. ex uendito. & ff. de uſu. mora. §. in bonæ fidei.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc gl. non reſpõdet ad propoſitũ, dubitat. n. quare hæ actiones hic enumeratæ dicũtur magis bonæ fidei, quàm aliæ, & nõ cur aliæ dicantur ſtricti iuris, ſecundũ Iaſ. hic.]

¶ Item in actionibus ſtricti iuris fructus non ueniunt ex mora, ſi petam quod non fuit meum, niſi a tempore litis conteſtatæ: tunc enim incipiunt uenire fructus ex mora. Sed ſi petam quod aliquando fuit meum, ueniunt fructus ex mora: ſecus in bonæ fidei iudiciis, ut ff. de uſu. uideamus §. ſi actionem.

¶ Adde quod Alexand. in l. ſi marito §. fin. ff. ſolut. matrim. dicit, ꝙ iſta glo. communiter damnatur, quia iure non probatur.] SYL.

¶ Item non uenit intereſſe, ſi rem dari eſt in obligatione: ſecus ſi rem tradi uel factum, ut ff. de uerb. obl. ubi aũt. §. fi. & l. ſi fundum. & ff de re iud. l. ſi quis ab alio. §. fin. quæ ueniunt in bonæ fidei iudiciis, ut ff. de action. empti. l. j. in princip.

¶ Adde ꝙ hæc glo. cõiter reprobatur, ut per Iaſ. hic.] SYL.

¶ Iſta ergo omnia, quæ uicem obtinent acceſsionũ, non ueniunt in cõtractibus ſtricti iur. niſi ut dictum eſt. Nec obſt. ꝙ ueniunt iſta in arbitrarijs, quæ ſunt ſtricti iuris: quia iudicis officio ueniunt, non iure actionis, ut infra eo. §. præterea. & §. ſed iſtæ. in fi. Sed ĩ bonæ fidei iure actionis † ueniunt præter uſurã q̃ uenit ex mora officio iudicis, ut C. depoſiti. l. iiij. & ff. de neg. geſt. l. quia tantundem. Item in bonæ fidei ueniunt ea, de quibus nec actum nec cogitatum eſt: ut ruta, ceſa, & ſimilia, ut ff. de act. empt. fundi. §. ſi ruta. & C. de actio. empt. & uendit. per to. Itẽ ex hoc § nota quandam differentiam circa cõpenſationem, quam dic ut infra eo. §. in bonæ fi. Patet ergo, ꝙ exuberantius

Actionũ arbitrariarum notitia.

† Et eſt effectus qa tunc ſi iudex omittat in ſniã cõdẽnare nihilominꝰ poſſent peti iuſ actiõis: ſecus ſi uenirẽt

officio iud. ut ē gl. ī l. ñ ſolum ī uerbo cauere.

& pinguius iudex officium ſuum ad ea, quæ bonæ fidei ſunt, extendit, quam in contractibus ſtricti iuris: & facit ſupra de oblig. quæ ex conſenſu. in fin. & ideo dicuntur bonæ fidei, & aliæ ſtricti iuris.

SYL. ff. de rei uend.

¶ Adde Iaſ. in l. i. col. ij. C. de iudic. ubi late diſputat de ueritate huius gl. quæ communiter dānatur, ſecundum Alex. in l. ſi marito. §. ſi. ff. ſol. matrim.]

mandati, depoſiti,[a] pro ſocio,[b] tutelæ,[c] cōmodati, pignoratitia,[d] familiæ[e] herciſcundæ, cōi diuidūdo,[f] præſcriptis† uerbis

Additio ¶ Vide de talibus dantur tales uerſus: Empti, conducti, mandati, depoſitiq;, Pignora, ciſcunde, communi, pro ſocioq;, Dotis, & hæredis, tutelæ, commoda, geſtor, Præſcriptis uerbis ſi mutat, ſiue licetur. Iſta bonę fidei ſunt, ſtricti cætera iuris.

*ADDIT. Vide gl. fere ſimilem in c. cum uenerabilis extra de excep.

a¶ Depoſiti. Hanc actionem dicunt quidam eſſe ſtricti iuris in quatuor caſibus, qui numerantur. ff. depo. l. prima. §. primo. Sed Ioan. contra. Et datur in duplum contra eum, qui depoſitum ſuſcepit, de eo quod dolo fecit: ſed in hæredem defuncti ex dolo defuncti, datur in ſimplum, ut in d. §. primo, alias ſemper tenetur in ſimplum qui depoſitum ſuſcepit. Et eſt ratio, quare plus puniatur in prædictis quatuor caſibus, qui numerantur. ff. depo. quia grauius eſt fidem fallere ei, qui ex neceſsitate depoſuit, quam qui ex uoluntate, ut dicta lege prima. §. merito. Sed nunquid in his caſibus eſt bonæ fidei? Dicunt quidam, quòd non, arg. ff. de preca. l. prima. Nos contra: & dicimus quòd ſit bonæ fidei: nam cum lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus.

SYL. ¶ Hæc gloſ. communiter approbatur per doct. hic.]

b¶ Pro ſocio. Quæ eſt utriq; directa ab utraque parte, ut infra de pœ. te. lit. §. ex quibuſdam.

c¶ Tutelæ. Sed cum iſte tam contrarię quàm directæ inueniant, nunquid oēs ſunt bonæ fid.? Reſpond. ſic in dubio, cum fauor ſit extendēdus, ut ff. de lib. & poſth. l. cum quidam.

¶ Adde ꝙ gl. cōis eſt i ſed alia melior ratio allegari poteſt: eo quia in iudiciis ſeruanda eſt æqualitas. l. ſi cū dies. §. pe. ff. de arbit.] SYL.

d¶ Pignoratitia. Tam directa, quæ debitori datur ſoluto debito, ut ſupra quib. mo. re contrahi. obli. §. finali. quam contraria, quæ datur creditori, ut ff. de pign. actio. tutor. §. contrariam.

Actio pignoratitia ē duplex.

* † Præſcriptis uerbis actio unde dicta explicat eleganter Alc. li. iiij. Diſpun. c. xxiiij.

ADDITIO. Quæ pignoratitia daī debitori contra creditorem ad repetendum pignus traditum: & naſcitur tempore ſolutionis uel ſatisfactionis crediti quomodocunque de uoluntate ipſius creditoris factę, ut l. ſi tem. §. omnis, & ibi gloſ. Bartol. & doctor. ff. de pign. action. licet naſcatur ex contractu dudum facto & inito. ut ſupra quibus mod. re contrahi. oblig. §. fina. ſecundum Ang.

e¶ Familiæ herciſcundæ. Quæ inter cohæredes datur, ut ff. famil. herciſc. l. ij. & ſupra de oblig. quæ ex quaſi contractu. §. idem iuris.

f¶ Communi diuidundo. Quæ datur inter eos, qui habent rem communem cū ſocietate uel ſine, ut diuidaī, ut. s. de oblig. quæ ex quaſi contractu. §. item ſi inter aliquos. & no. ſupra eo. quædam. Sed quid de actione finium regundorū? Rñ. quidam idem, ꝑ ſimilitudinē quā habet cum his duabus, ut ſupra eo. §. quædam actiones. Sed contradico,† cū hic de ea nō inueniam, & poteſt eſſe ratio. quare ſecus ſit in iſta quàm in alijs duabus, quia in iſta id, quod pure eſt meū, poteſt alteri adiudicari, ut ff. fini. regū. l. ij. in fi. ſed in alijs duabus communis res, non propria, adiudicatur, ut infra de offi. iudi. §. fi.

Actio cōi diuid.

Actio fi. reg. eſt ſtricti iuris.

† Cum iſta opinione cōiter trāſeūt docto.

SYL. ¶ Adde ꝙ melior eſt ratio, quia in fami. hercis. & communi diuidun. iudicio eſt quædam tacita ſocietas, de qua dirimenda tractatur. unde ſicut actio pro ſocio, cuius naturā hæ actiones ſequi uidentur, eſt bo. fidei, ita debent eſſe illę duæ participantes de natura eiuſdem quę ratio ceſſat in iudicio finium regundorum.]

Aeſtimate ſi cuius ſ periculū.

* † Ad intellectū uide For. ſ. l. iuriſg. ī pri. col. xiij. ff. de pact.

† alias ſi ue iter.

Actio q̄ naſcit ex pmutatione.

* † Ad hāc gl. uide For. ubi .ſ. col. xij. qui eam im probat.

† Quod uerum ubi ex facto meo nihil tibi adeſt, alias ſecus, ut p Iaſ. ĥ ponētē & quali ter ex p mutatione plures & di uerſæ & ad di uerſa tē dentes cōpetāt actiōes.

a ¶ De æſtimato. Vt ſi tibi rem meam do, & æſtimo tibi eam x. ut aut rem aut x. reddas: ſi uero plus uendas, tuum ſit. & eſt tunc periculum accipientis indiſtincte, ut hic, & ff. de æſti. ac. l. j. in fin. Si uero ſic dixi. Rem aut æſtimationem reddas. tunc diſtinguatur quis rogauerit: utrum ego te de uendendo, aut tu me de tradendo, ut ſit periculum rogantis, ut ff. de præſcrip. uer. ſi gratuitam. §. j.

bis, quæ de [a] æſtimato proponitur, & [b] ea quæ ex [c] permutatione † competit, & hæreditatis petitio. [d] Quamuis. n. uſq; adhuc [e] incertum erat, † inter bonæ fidei iudicia connumeranda hæreditatis petitio † eſſet, an non, noſtra tamen conſtitutio [f] apte eam eſſe bonæ fidei diſpoſuit.

¶ Actio rei uxoriæ, quæ olim pro dote

b ¶ Et ea ſcilicet actio præſcriptis uerbis.

c ¶ Ex permutatione. † Quæ naſcitur re demum ab altera parte ſecuta: & tūc non ex traditione rei, ſed ex pacto dudum appoſito, ſcilicet naſcitur, ut C. de rer. per. l. ex placito. Sed cum iſtis duobus caſibus ſit bonæ fidei, quæro ubi ſtricti iuris erit? Reſpon. ubi datur ex pacto incontinenti appoſito, quod euenit, ut ff. de pact. l. iuriſgentium. §. ſed cum nulla. & §. quinimo. Et eſt ratio, quia non inuenio, quòd ſit bonæ fidei, niſi in duobus caſibus. Item in contractibus tribus innominatis: do ut facias, facio ut facias, & ī tertio, de quo diximus, do ut des quod eſt permutatio. In primis enim duobus præſcriptis uerbis actio eſt ſtricti iuris, ſed in tertio eſt bonæ fidei, ut hic dicitur. In quarto contractu innominato ſcilicet facio ut des, de dolo agitur, non præſcriptis uerbis, † ut ff. de præſcrip. uer. naturalis. §. ꝙ ſi faciam ut des. Item in omni contractu, ubi eſt incertum de nomine actionis, habet locum hæc actio, & eſt ſtricti iuris, ut ff. de præſcr. uer. l. ij. iij. & iiij. Sed quid de actione in factum, nunquid eſt bonæ fidei? Reſpon. quatuor ſunt genera actionis huius in factum. Vnum, ut detur ex omni edicto uel interdicto prætoris, ubi non dedit prætor certum actionis nomen, ut infra de interdic. §. fina. & ff. nau. cau. ſtabu. l. & ita (alias ſucip. idem ait) §. ex hoc edicto. Secundo, ubi datur in ſubſidium legis Aquiliæ, ut ſupra de lege aquil. §. fin. Tertio, ut detur ubicunque præſcriptis uerbis actio datur: & tunc eadem eſt, quod actio præſcriptis uerbis, ut ff. de præſcriptis uerb l. j. in fin. Itē quarto dicitur ī factum, quæ eſt ex uarijs figuris cauſarum, ut C. de ſacroſan. eccl. l. ſancimus. quod quartum genus non poteſt ſub regula comprehendi, ſicut nec mora. ut ff. de uſur. mora. in princip. Nunquid ergo eſt ſtricti iuris ſemper? Reſpon. ſic, cum non inueniam, ꝙ bonæ fidei ſit. Sed quidam dicunt, ꝙ in tertio caſu, ubi loco præſcrip. uerbis datˉ, quæ competeret ex permutatione, uel æſtimatiōe, ſit bonæ fidei: quod eſt falſum: quia in omni contractu, ubi certum debetur, habet locum certi condictio. ff. ſi cert. peta. certi condictio. & tamē nemo dicit aliquam condictionem eſſe bonæ fidei. Item quid de actione præſcriptis uerbis, quæ pro precario datur? Dicunt quidam, quòd bonæ fidei eſt, ut ff. de precar. l. ij. §. hoc interdictum. Sed contradico, † quia non inuenitˉ, quòd ſit bonæ fidei, ut ff. de præcar. l. ij. §. hoc interdictum.

¶ Plurima fuiſſent examinanda circa hanc gloſ. ſed ſuperant uires additionis, ideo iuuenes ſtent cum dictis per glo.

ADDIT. Niſi tale pactum ſit æſtimatio uel permutatio; ut quia ab utraque parte ſit ſpecies certa præſtanda: quia tunc talis actio præſcriptis uerbis eſt bonæ fidei. Iaſ.

d ¶ Hæreditatis petitio. Quæ datˉ contra poſſidentem pro hærede uel pro poſſeſſore, ut ff. de pet. hær. l. regulariter. & l. ſeq. & l. qui interrogatus.

e ¶ Vſque adhuc. Id eſt uſq; ad tempora huius legis, uel noſtræ conſtōnis, de qua ſtatim memoriam facit.

f ¶ Conſtitutio. Vt C. de petit. hæred. l. fina.

† alias ſic ſine uoo.

† Iſtam cōiter approbāt SYL. do. ct. hic.

competebat, eſt hodie transfuſa in actionem ex ſtipulatu cũ omni ſuo iure: quæ actio eſt priuilegiata reſpectu hypothecæ & prioritatis ſeu prælationis. h. d. Aret.

¶ Fuerat antea & rei uxoriæ [a] actio una ex bonæ fidei iudiciis: ſed cũ pleniorẽ eſſe ex ſtipulatu [b] actionem inuenientes, omne ius, quod res uxoria † ante habebat, cũ multis diuiſionibus in actionẽ ex ſtipulatu, quæ de dotibus exigendis proponitur, tranſtulimus: [c] merito rei uxoriæ

† alias SYL. antea.

† Tranſtulerimus.

lege fina. in fine,

SYL. ¶ Fuerat. Caſus Ita poteſt figurari, Quærebatur, an actio ex ſtipulatu pro dote eſſet bonæ fidei uel ſtricti iuris: & uidebatur ꝙ eſſe deberet ſtricti iuris, qa actio ex ſtipulatu eſt ſtricti iuris, nec enumeratur in. §. præced. contrarium decidit per Impe. & in tex. aſsignat rõ deciſionis ĩ illis uerbis, Actio q̃ pro ea introducta eſt, quæ nihil aliud ĩferunt niſi, ꝙ ex quo hæc actio ſubrogata fuit per Imper. in locum actionis rei uxoriæ, quæ erat bonæ fidei, merito iſta actio ex ſtipulatu, quæ alias eſt ſtricti iuris, debuit fieri bonæ ſidei ratione ſubrogationis: cuius natura eſt facere, quòd in ſubrogatum tranſeãt omnes qualitates primordiales eius, in cuius locum ſubrogatur. Nota igitur, ꝙ olim dabantur ad dotes exigendas duæ actiones: altera, quæ dicebatur rei uxoriæ: altera ex ſtipulatu, quando ſtipulatio intercedebat. Item quòd actio ex ſtipulatu, propterea quia ſubrogatur in locum actionis rei uxoriæ, effecta eſt quoad dotem exigendam bonæ ſidei. Item quòd actio dotis habet priuilegium tacitæ hypothecæ: quia bona mariti ſunt tacite obligata pro reſtitutione dotis · quod etiam intelligas eſſe & econuerſo ut etiam maritus habeat tacitam hypothecam in bonis uxoris ꝓ conſecutione dotis. l. prima. §. primo. C. de rei uxor. actio. Item quòd mulier habet non ſolum priuilegium tacitæ hypothecæ, ſed prælationis, ut ſcilicet præferatur cunctis creditoribus antiquioribus mariti. Item ꝙ priuilegium tacitæ hypothecæ eſt indultum actioni, non mulieri.]

a ¶ Rei uxoriæ actio. Nomen erat actionis. Vel dic, ꝙ factum denotat, id eſt rem ipſam: uel quia pro re uxoris competebat ſoluto matrimonio.

b ¶ Ex ſtipulatu. Quæ ſimiliter pro dote datur.

c ¶ Tranſtulimus. Vt C. de rei uxo. actio. l. j. in princ. & competit hæc actio ex ſtipulatu ſiue marito (j) ut ei dos detur: ſiue uxori uel patri ei9, ut reſtituatur.

Actio ex ſtipulatu ꝓ dote cõpetit marito & uxori.

¶ Aduerte, ne te decipiat hęc gl. dum uult, ꝙ hæc tacita actio ex ſtipulatu ſubaudita ab Impe. competat ẽt patri: quia ſi intelligas de illa actione ex ſtipulatu, quæ eſt communis patri & filiæ, glo. bene procedit: ſed ſi intelligas de actione ex ſtipulatu, quæ competeret patri particulariter, gloſ. eſſet falſa: quia quamuis omnes alij etiam extranei habeant hanc actionem ſubauditam, tamen pater non habet ſpecialiter hanc actionem, niſi ſibi eam ſpecialiter ſtipulando quæſiuerit: text. eſt in. l. auia. & ibi glo. not. C. de iure dot. & ratio uera eſt, quia cum patri prouiderit lex de actione ex ſtipulatu præſumpta communi patri & filiæ, non expediebat ulterius eidẽ prouidere: quod non eſt in matre, auia, uel extraneo: quod not.]

¶ Et ſiue utiliter fuerit interpoſita ſtipulatio, ſiue non, tamen ſemper creditur tacite & utiliter interuenire, ut C. de rei uxo. act. §. j.

¶ Declara tu, ꝙ ſi ſtipulatio interuenit uere, tunc etiam uere agitur ex ſtipulatu: ſi dubitatũ an interuenerit, tunc datur præſumpta actio ex ſtipulatu: intelligas præſumpta præſumptione iuris & de iure: ſi uero certum ſit eã non interueniſſe, actio ex ſtipulatu ficta datur, quia. l. fingit interueniſſe.] SYL.

¶ Nam & alias intelligitur ſtipulatio tacita, ubi non eſt, ut ff. de adopt. his uerbis. & ff. ſi cui plus q̃ per. l. Falc. l. ni ſi. §. item ſciendum.

SYL. ¶ Alios caſus, in quibus fingitur a iure ſtipulatio, ponit glo. in uerſi. ſubſecuta.in.d.l.unica.in princ. Bar.in.l. prima.in princ.in.j.oppoſi.ff.de uerb.obligatio.]

ADDIT.

(j) Nota q̃ non tñ uxori ad repetẽdam dotem p̃ſumitur ſtipulatio, ut hic, ſed etiã ex parte uiri ad conſequẽdam dotem: & ex utraque parte ineſt tacite hypotheca, ut eſt tex.in.l.j.§.j.C.de rei uxo.actio.ibi, ſtipulationem & hypothecam &c. Ang.

actiõe ſublata, ex ſtipulatu actio, q̃ pro ea introducta eſt, naturã bonæ fidei iudicii tãtũ in exactione dotis meruit, [a] ut bonæ fidei ſit. Sed & tacitã [b] ei [c] dedimus hypothecã. [d] Præferri autẽ aliis creditoribus [e] in hypothecis tunc cenſuimus, cum ipſa [f] mulier de dote ſua experiatur: cuius

a ¶ Meruit.ſ.actio ex ſtipulatu, ut hic, & C.de rei uxo.act.§.ſed & ſi non ignoramus. alias enim ſtricti iuris eſt, cum non inueniatur q̃ ſit bonæ fidei, ut ſupra eo.§.actionum.

SYL. * ¶ Vide Bartolum in lege de diuiſione. uerſicu ad ſecundum.ff.ſol. matrimon. ubi inquit, quòd actio ex ſtipulatu de dote competens uiro & uxori eſt bonæ fidei, competens autem extraneo ſtricti iuris: de quo & Ruyn.in rubr. eiuſdem tit.]

b ¶ Tacitam.ſ. actionem hypothecariam.

c ¶ Ei.Id eſt actioni ex ſtipulatu, uel mulieri

ADDITIO. Quod uerum intellige quantum ad priuilegium tacitæ hypothecæ: ſecus quo ad priuilegium prælationis, quia competit mulieri: & eſt effectus, quia tunc eſt perſonale, & nõ tranſit ad alium niſi ad filium, ut hic in glo.fin.ſecus in primo caſu, ut hic per doctor.

d ¶ Hypothecam.ſ.ex utraque parte, ſiue ex parte mulieris ad repetendam dotem, ſiue ex parte uiri ad petendam eam. Semper.n.ſunt ibi tacitæ hypothecæ, ut C.de rei uxo.act.§.j.

Dotem petens mulier an p̃ferat oib. creditoribus.

e ¶ Creditoribus. Sed nunquid omnibus indiſtincte? Reſpond. ſecundum M.ſic, ſiue primi habeãt pignus expreſſum, ſiue non. Sed hæc opinio nõ ualet, quia.l.diſtinguit, ut C.de iure do.l.ubi. Item fiſcus & mulier pari paſſu ambulant, ut C.de priu.fiſc.lege quamuis. & fiſcus non præfertur habentibus expreſſam, ut.ff.qui potio.in pign.hab. ſi pignus. ergo nec mulier. Secunda eſt opinio. ut diſtinguatur ĩter pignus, ſcilicet traditum, & hypothecã, ſcilicet nõ traditam: ut primo caſu nõ præferatᷣ mulier, ſecundo ſic, ut argumẽ.ff. in quibus cau.tac. pignus contra.l.penult. Sed & hanc reprobo per id, quod eſt ſupra eod.§. inter pignus. Tertia eſt opin. ſecundum B.& Ioan. & Azo. ut habentibus tacitam hypothecam præferatur, non autem habentibus expreſſam: lex enim ſuum priuilegium, quod dederat prinus, eis adimere præſumitur propter mulierem: non autem id priuilegium, quod quis ſibi adinueniſſet: & hoc caute probatur per uerba.l.C. qui potior. in pigno. habe. lege fina. ibi, licet anterioris temporis priuilegio ſint uallati &c.

¶ Hæc ulti.opinio. communis eſt, ut dicunt doctor. hic, & in lege aſſiduis. C. qui potio. in pigno. habea. & Bald. Nouel. in tract. dotium, in princip.x. par. ubi dicit, quod hæc tertia opin. eſt communis, quamuis aliæ etiam ſuſtineri poſſint.]

SYL. Mulieris hr̃s in petitione dotis nõ potitur priuilegio mulieris.

f ¶ Cum ipſa. Vis facienda eſt in eo quod dicit, ipſa. nam alius non admittitur ad tale priuilegium agens pro dote etiam hæres mulieris, ut C. de priui leg. do.l. prima niſi ſit de ſuis hæredibus, id eſt de filijs & alijs deſcendentibus mulieris, ut C.qui potio.in pigno. habea.l.fin.in fin. Sed nunquid procuratori mulieris datur hoc priuilegium? Reſpond.ſic, ut ff. ſoluto matrimonio. alia, & ff.de procurat.l.minor.§. quoniam. † Item quod hic dicit de dote ſua, ideo dicit, quia aliud eſt in donatione propter nuptias: nam in ea non habet hoc priuilegium, ut C. qui potio.in pigno.habea.l.final.in fine. Sed

† Hoc ẽ uerũ in p̃curatoᷣ ſimplici: ſi uero ſit procurator ĩ rẽ ſuã, diſtinguo ut per Ia. hic.

† Scilicet plationis: habet tñ priuilegiũ tacitæ hypothecæ, ut p Iaſ. hic i.ij. no.

quando mulier poteſt experiri de dote? Reſpond. ſolu. matrim. non prius, niſi maritus ad inopiam uergat, ut C. de iure dot.l.ubi & ff. ſoluto matrimo. l.ſi conſtante.in principio. & hoc ſiue ipſa dederit dotem, ſiue alius extraneus, qui tamen nō fuit paſtus de ea ſibi reddenda:† quo caſu ſibi, non mulieri daretur, ut C.de rei uxo. act. §.accedit. Si autem pater mulieris dederit dotem, patri actio & filiæ ſimul dabitur: immo aliquantulum habet plus pater qui agit: & filia ſemper credit conſentire, niſi habeat iuſtam cauſam contradicendi, & contradicat, ut ff.ſoluto matrimo.l.ij.§.fina.&.l. non ſolum. & hanc dotem integram debet ſeruare pater pro filia.

¶ Intellige in dote data, non in ſimpliciter promiſſa, ſecundum Ang. hic: de quo ui.glo. in authen.ſed quamuis. in glo.j.uerſic.diminuere.C. de rei uxor. actio]

ſ y l. ¶ Niſi clade, id eſt tempeſtate uel ui ſuum fuerit patrimonium diminutum, ut in authen.de æqual.do.§. quia uero uerſi.hoc autē ſancimus colla. vij. Sed nunquid patri hoc priuilegium dabit? Videtur quòd non: quia ſua actione agit, ut ff.ſolu.matr. l.ij.§. uoluntatem. E contra ꝙ ſic, uidetur: quia per hoc filio prouidetur, cum pater hanc reſeruare cogatur filiæ, ut dictum eſt: & hoc uerum puto, † ut hic dicitur, cuius prouidentia &c.

† Hoc uerum intellige, qñ filia eſſet uiua tēpore, quo pr agit: alias ſecus, ut ꝫ p do.

a ¶ Solius.ſ.mulieris.

b ¶ Hoc induximus. Scilicet ut alijs præferatur.

¶ In bone. ¶ Diuiditur in tres partes. Primo ponit, qualiter compenſatio fit in bonæ fi.iud. Secundo, qualiter olim & hodie fit in ſtricti iuris. Tertio facit quandam exceptionem. Secunda ibi (Sed in ſtricti iuris.) Tertia ibi (Excepta.)

ſ y l. ¶ In bonæ fidei iudicijs &c. Caſus.

ſolius [a] prouidentia hoc induximus. [b]

¶ Hodie cōpenſatio oppoſita ab homine perimit omnes actiones uſq; ad concurrētes quantitates ipſo iure: ſiue ſit actio bonæ fidei, ſiue ſit ſtricti iuris: excepta actione depoſiti, quæ p cōpenſationem nō tollitur. Ang. Aret.

¶ In bonæ fidei iudiciis libera poteſtas permitti uide--

Non eſſet figurandus, quia Impera.posuit unam ex differentijs, quę ſunt inter actiones bonæ fidei & ſtricti iuris: & dicit, quòd in actionibus bonæ fidei iudex habet liberam poteſtatem ex æquo & bono arbitrandi quod ſibi uidetur reſtituēdum aut dandum per reum actori, etiam facta compenſatione ipſo iure: quod non erat in actionibus ſtricti iuris: in quibus non habebat locum compenſatio niſi oppoſita prius per reum exceptione doli, quamuis ipſe noua conſtitutione quoad hoc exæquauerit actiones ſtricti iuris & bonæ fidei, ut ſcilicet in utriſque ipſo iure fiat compenſatio in quantitatibus liquidis, excepta actione depoſiti, in qua compenſatio non habet locum. Ratio enim primæ diſpoſitionis erat natura actionis bonæ fidei, quæ non patitur niſi æquum & bonum, & quod fiat ab actore exactio, ut poſtea fiat ſolutio. Ratio uero correctionis Iuſtiniani fuit ſimiliter æquum & bonum, quia omnino fiebat compenſatio in actionibus ſtricti iuris, ſed oppoſita exceptione doli: ut ergo circuitus euitaretur, placuit Imperat. ex æquo & bono ſtatuere, ut in quantitatibus liquidis fieret ipſo iure compenſatio, quaſi breui manu facta eſſet ab actore ſolutio reo pecuniæ compenſandæ, & a reo actori. Ratio autem, quare in actione depoſiti non admiſerit compenſationem Imperator, declaratur per gloſſam, ubi uidebimus. Nota. ergo primo differentiam antiquam, quæ erat inter actiones bonæ fidei & ſtricti iuris. Item quòd hodie eſt correcta hæc differentia. Item quòd illa uerba, iure aperto, important id eſt ubi ſumus in quantitatibus liquidis. Item quod in quibuſcunque actionibus etiam in officio iudicis, immo in perſecutione fideicommiſſi, datur cōpenſatio. Item

ꝙ in actione depoſiti non datur. Item ꝙ illa uerba, libera poteſtas, reſtringũtur ad ea, quæ ex bono & æquo procedunt. Item ꝙ illud uerbum, iudicijs, importat. i. actionibus.]

tur iudici ex bono† & æquo æſtimandi quã tum actori reſtitui [a] debeat. In quo [b] & illud continetur, ut ſi quid inuicem præſtare [c] actoré oporteat, eo compenſato, [d] in reliquum is, cũ quo actum eſt, debeat cõdemnari.

¶ Sed & in ſtricti iuris iudiciis ex reſcripto diui Marci, oppoſita doli mali [e] exceptione, cõpenſatio ĩducebaẽ. Sed nr̃a conſtõ [f] † eaſdem cõpenſationes, quæ iure aperto [g] nituñ, latius introduxit, ut actiones [h] ipſo iure [i] minuant.

* a ¶ Reſtitui. Large accipe. ſiue ꝓ dando, ſiue pro reſtituẽdo, ut ff. de uerb. ſign. l. uerbum reddẽdi. & hoc intelligas ſiue in uſuris ex mora, ut ff. de uſu. mora. §. in bonæ fidei. ſiue in intereſſe agentis, ut. ſ̄. de obligat. ex conſenſu. in fine.

† Vide Bud. in Annot. ad Pan. in. l. j. de iuſtit. & iur.

b ¶ In quo. ſ. officio iudicis.

c ¶ Præſtare. ſ. reo.

d ¶ Eo compenſato. ſ. oppoſita exceptione compenſationis tantum.

e ¶ Doli mali exceptione, quæ exceptio ideo dabatur, quia dolo facit qui petit quod reſtituturus eſt, ut ff. de excep. do. l. dolo.

SYL. ¶ Adde ꝙ rõ compenſationis eſt, quia melius eſt non ſoluere, quàm ſolutum repetere: quam ponit tex. in. l. iij. ff. de compenſa.]

¶ Et ita nota, ꝙ quantum ad effectum nulla eſt differentia, ſed quantũ ad uerba † uel rigorem iuris.

† Iſta gl. male loquiẽ ſecũdũ la. cum leges nõ uerbis, ſed rebus ĩponanẽ l. ij. C. cõia de lega.

f ¶ Conſtitutio. ut C. de compen. l. fi.

g ¶ Iure apto. i. ubi quantitas hincinde debeẽ. Nã ſpeciei ad ſpeciẽ, uel ſpeciei ad quantitatem, uel quantitatis ad quantitatẽ, ſi eſt quantitas ut ſpẽs, non fit cõpenſatio: quia nõ patet iure apto, ut ff. de pig. act. ſi conuenerit. j. rñ. & ff. de condi. indeb. l. non ſortẽ. § ſi centũ. & de impen. in re. do. fac. l. quod diciẽ. & l. fi. & ff. de pec. l. ſi creditor. §. j.

SYL. ¶ Quia materia eſt ſatis lata & neceſſarium eſt eam uidere apud docto. hic, ideo has regulas generales tene: limitationes uero & extenſiones uide per doct. hic.] Sed nonne ſtatim hic ſubijcit, ꝙ actioni in rem poteſt obijci compenſatio? ergo uidetur fieri de ſpecie ad quantitatẽ. Sed dic ꝙ fit in rei uendicatione, qñ re nõ reſtituta iuratur in litem, uel in ueram æſtimationem, ut ff. de rei uen. qui reſtituere.

Cõpẽſatio ĩ q- bus rebus ſit.

SYL. ¶ Cum hac gl. tranſeunt doct. hic, ſed ui. gl. clarius reſpondentẽ in. l. fi. in gl. j. C. de compen.]

¶ Item quid ſi hincinde debitum eſt in genere: ut debeo tibi hominem, & tu mihi hominem? Reſpon. fit compenſatio, ut ff. ſi pars hær. pe. l. j. §. item ſi cum me. & ff. de hæred. inſti. qui non militabat. j. reſpon. & ff. de leg. ij. unum ex familia. §. ſed ſi uno.

† alias eas.

SYL. ¶ Hæc opi. cõis eſt, qñ genera hinciude debita ſunt ſimpliciter, quia debenẽ paris æſtimationis.]

¶ Item quid ſi ab una parte debitũ eſt confeſſatum, ab altera negatum? Reſpon. non patet aperto iure: unde non fit compenſatio, ut C. de compenſa. l. fi. §. penul.

ADDITIO. Niſi tale debitum non confeſſatum poſſet de proximo liquidari. d. l. fina. C. de compenſat. quando autem oppoſitio compenſationis requirat altiorem indaginem, & quantum tempus detur ad probandum, uide hic per doct.

h ¶ Vt actiones. Accuſatiui caſus. Eſt enim ſenſus, ut compenſationes minuant actiones.

i ¶ Ipſo iure. Adeo ut dixerint quidã non eſſe neceſſe uoce hominis opponi compenſationem, ut hic. Sed cert[e] immo eſt neceſſarium ut opponaẽ: quod probo tribus rationibus. Nam fideiuſſor conuentus eligit, ut uel quod ſibi, uel quod reo debetur, compenſet: quæ electio ſibi non daretur, ſi ius compenſaret, ut ff. de compenſ. ſi quid. (j) Item & reus conuentus eligit in quam cauſam compenſet, ſi debeat ex pluribus

Cõpẽſatio non fit ipſo iure, ſed debet opponi.

cauſis,ut.ff.de compenſ.l.quod Labeo. Item lex dicit,eū male agere,cui obijci pōt cōpenſatio,ut ff.de compē.l.uerum.ſed qui male agit habet actionē, ſed elidit exceptione,ut ff.qñ di.uſuſfr. leg.ce.l.j.in fi. Sed ſecundū hanc opi. qd adijcit in actione ſtricti iuris ad id,qd erat olim?Rñ.quia doli mali tm̄ obijciebat exceptio: p quam nō extinguebant actiones ipſo iure: ſed nunc etiam compenſationis exceptio opponit,p quā ipſo iure hincinde actio extinguit,ut hic,&.j. eo.§.pe. & nihilominus doli,cum generalis ſit,ut ff.de excep.do.l.ij.§.& generaliter.

† alias ſatis impium.

nuant,[a] ſiue in rem,ſiue in perſonam, ſiue alias [b] quaſcunque excepta ſola depoſiti [c] actione, cui aliquid compenſationis noie opponi † ſane iniquum eſſe credimus: ne ſub praetextu compenſationis, depoſitarum rerum quis exactiōe defraudetur. [d]

¶ Actiones arbitrariae ideo dictae ſunt, quia merae i arbitrio iudicis ſunt: & ſunt tam reales, quā perſonales. Aret.

¶ Praeterea quaſdam

SYL. ¶ Gl.haec communiter approbatur,ut per Iaſ hic.]

ADDIT. (j) No.illū caſum,& gl.ibi no. adducit plures alios caſus, in qbus quis compenſat non tm̄ debitum ſibi, ſed debitum alteri.dic ut ibi. Ang.

a. ¶ Minuant.ſ.compenſationes.

b. ¶ Alias actiones. ut.ſ.miſtas, q̄ ſunt iiij.ut ſupra eo.§.qdam actiones. Item perſecutio fideicommiſſorum. Item officium iudicis, & ſimilia: quae actiones ſunt largiſſime accepto uocabulo, ut ff.de actio.& oblig.l.actionis uerbo.Vnde & petitioues cautionum occaſione damni infecti compenſantur, ut ff. de damn.infec.l.j.&.l. qui bona.§. ſi quis quia. Accur.

ADDIT. Hoc uerum intellige de debito officio iudicis,in quo nullū obſtaculum eſt in medio:alias ſecus, ut p Bar.in.l.fi.ff.de condi.indeb.

Cōpēſatio in multis caſibus ceſſat.

c ¶ Depoſiti. qd tu intelligas, qñ pecunia nō ſignata eſt depoſita: quo caſu ēt aliā ſimilē reddere pōt, ut ff. depoſi. l.Lucius.&.l.die ſponſaliorū.§.j.Si aūt eſſet depoſitio facta in ſpē,uel in pecunia ut in ſpecie,quod eſſe pōt, ut ff. de leg.j.plane.j §.ſed hoc ita. tunc ēt alia rōne non obijciet cōpenſatio, quia in ſpecie non fit compenſatio.Item quod hic dicit in actione depoſiti, idem dicunt quidam in actione commodati,ut C.commo.l praetextu. Sed certe immo eſt ibi ratio,quia in ſpecie fieret. Nam ſolae ſpecies commodantur,non quā titates, niſi quantitas ut ſpecies commodetur, ut ff.commo.l. iij.§.fi.Item ceſſat alias cōpenſatio: ut qñ p uiolētiam mihi rē abſtuliſti, ut C.de cōp. l.fi.in fi. (j) Item & fiſco non opponit in quibuſdam caſibus,quos dic ut ff.de iure fiſ.aufertur.§.qui compenſationē. & C.eod.l.compenſationes. &.l. in ea. Item in curatore qui fraudauit publicam annonam,ut ff. de compenſatio.l. ob negocium.

Spēs ſolae commodantur.

SYL. ¶ Adde φ in.d.l.ob negocium.eſt glo. quae enumerat omnes caſus, in quibus compenſatio ceſſat.

ADDI. (j) Iſtud de uiolentia intelligas ut ibi no.gl.& doc.Ang.

d ¶ Defraudet. ſed nonne haec rō ubique pōt habere locū? Rñ.non ita: quia ſi reſtō denegat,eſt dolus,ut ff.mand.ſi procuratorē.§.dolo. Itē depoſitarius de dolo tm̄ alias tenet: unde ſi hic magis grauet,non eſt mirum,ut arg.ff. de iureiur.eum qui.in princ.

Depoſitarius de dolo tm̄ tenetur.

¶ Praeterea. ¶ Diuidit in tres partes. Primō, quare dicantur arbitrariae. Secundo, quae ſint iſtę arbitrariae.Tertio, quid iudex in his poſſit. Secunda ibi (Sed iſtae.) Tertia ibi (In his enim.) Ang.Are.

Diuiſio

SYL. ¶ Praeterea quaſdam. Caſus. Non eſt figurandus niſi literaliter. ſtat.n.tm̄ in declarando actiones arbitrarias: quae il lae proprie ſunt, circa quas rōne contumaciae rei conuenti,qñ.ſ. non paret iudici uel ſniae, iudex aliquid arbitratur: uel rōne loci: puta ſi debitor conuentus ſoluere debebat Venetijs, & ſoluit Florentiae: nam iudex arbitrat quanti

creditoris interſit ſolutum non eſſe Venetiis: uel rōne iuramenti, qn̄ ſcilicet eſt locus iuramēto in litem, & creditor iurat: nam iudex taxat & moderatur eius iuramentum: uel quando ſumus in noxalibus, in quibus arbitriū iudicis eſt ī interrogando, an malit ſeruum dare, uel dānū reficere: & facta electione de dando ſeruum, ſi poſtea non det, oritur arbitrium in cogendo ad dandum: uel ratione pœnę, puta in actione de dolo, & quod metus cauſa, niſi.n. id reſtituatur, quod metu ſolutum eſt, arbitratur iudex circa pœnam quadrupli. No igitur ex principio & fin. huius §. quod in actionibus arbitrariis licet iudici ex bono & æquo æſtimare intereſſe. Item quòd actiones arbitrariæ in rem ſunt & in perſonam.]

actiones [a] arbitrarias, id eſt ex arbitrio [b] iudicis pendentes appellamus: in quibus, niſi arbitrio iudicis is, cū quo agitur, actori ſatisfaciat ueluti rē reſtituat, [c] uel exhibeat, [d] uel ſoluat, [e] uel ex noxali [f] cā ſeruū dedat, [g] condēnari [h] debeat.

Actiones arbitrarię sūt ſtricti iuris.

a ¶ Actiones arbitrarias. Sed nūquid ſunt bonæ fidei, uel ſtricti iuris? Reſpond. quidam, quòd bonæ fidei ſunt: quia in iudicis arbitrio ſunt, ut infra proximo. §. in fi. & .ſ. eodem. §. in bonæ fidei iudicijs. Sed hæc non ualet: quia officium iudicis, quod in bonæ fidei iudicijs uenit, eſt iure actionis: ſed hoc, quod eſt in arbitrio, merum eſt, & in iudice tantum eſt, ut ff. de eo quod certo loco. l. in bonæ fidei. Alij dicunt, ꝙ nec ſunt bonæ fidei, nec ſtricti iuris: immo eſt tertia ſpecies ad illam diuiſionem, quæ eſt ſupra eodem. §. actionū. & facit pro eis. ff. de in litem iurand. lege in actionibus. §. plane. & ff. de uſur. lege in fideicommiſſi. §. in his. hanc etiam reprobo, quia dicta diuiſio eſt perfecta & immediata. Alij dicunt (quod uerius eſt) quod ſint ſtricti iuris, cum bonæ fidei non inueniantur, ut .ſ. eo. §. actionum.

ADDITIO. Hæc ultima uera eſt: & eam ſequuntur communiter ſcribentes hic.

b ¶ Ex arbitrio. Bene dicit, ex arbitrio, nec enim obligatus eſt rem reſtituere, uel ſimile quid facere: quod prompte dices eſſe uerum in actione in rem. In perſonalibus autem & arbitrarijs, quæ hic enumerantur, dices quod licet exhibitio uel reſtitutio ſit in obligatione, pœna tamen, id eſt intereſſe, uel quanti in litem iuratū eſt, non niſi per officium iudicis præſtatur, & ideo arbitrariæ dicunt. ¶ Doctores SYL. hic dicunt: ꝙ iſta gl. eſt ualde notanda: quia melius declarat intellectum huius §. q̄ aliqua alia glo.]

* ADDITIO. Arbitrari autem in his actionibus iudex dicitur, quod cauſa cognita rem totam nondum plane diffinit, ſed quaſi reo condemnationem proximam oſtentans qualem exiſtimationem capere de tota lite potuerit: non obſcure ſignificet: ſed an bonæ fidei actio. & quę arbitrarię dici poſsint, uide hic per Hotom.

c ¶ Rem reſtituat. Vt in rei uendicatione: quæ eſt arbitraria, cum primo rem reſtituendo liberetur: alias iudicis arbitrio in litem iuratur, ut ff. de in litem iurand. in actionibus. & ff. de rei uendicatio. lege qui reſtituere. uel hypothecaria, ut infra proximo. §. ubi hæc omnia exempla diligentius dicuntur.

¶ Adde tamen, quod Paulus de Caſtro in dicta lege in actionibus. limitat hanc regulam generalem, de qua per Bartol. ibi, quando quis eſſet obligatus ad dandum, & iudex hoc ei præciperet, & non dederit: nam tunc non defertur iuramentum in litem: quam doctrinam paſsim ſequū. hic doctores.] SYL.

d ¶ Vel exhibeat. cum ad exhibendū agitur.

e ¶ Vel ſoluat ſ. cum certo loco ſoluēdum eſt. Accur.

f ¶ Vel ex noxali. Cum noxaliter agitur.

g ¶ Dedat. i. det. Accur.

h ¶ Condemnari. Diuerſis modis fiet condemnatio, ſicut diuerſæ ſunt iſtæ

arbitrariæ, ut dicemus infra proximo §.in fine.

a ¶ Sed iſtæ actiones. Scilicet arbitrariæ.

b ¶ In rem. Separatim intellige. Nam una & eadẽ actio nõ poteſt in rem & in perſonam eſſe, niſi ĩ quatuor caſibus miſtis, ut ſupra eod.§. quædam actiones.

c ¶ Publiciana. De qua habes s.eo.§.aliæ.

d ¶ Seruiana. De his duabus habes ſupra eodem.§.item Seruiana.

¶ Sed iſtæ [a] actiones tam in rem, [b] quàm in perſonam inueniuntur. In rem, uelut publiciana, [c] Seruiana [d] de rebus coloni, Quaſi Seruiana, quæ etiam hypothecaria uocatur. In perſonam, ueluti quibus de eo agitur, quod ui aut metus [e] cauſa, aut dolo [f] malo factum eſt.

e ¶ Metus cauſa. Licet ſit in perſonã, ut hic, tamen in rem eſt ſcripta, ut ff. quod metus cauſa, lege metum.§.cum autem. & de hac dic ut ſupra eodẽ.§. item actio.

f ¶ Dolo malo. Actio de dolo eſt arbitraria, ut hic: quod ideo eſt, quia liberatur doloſus uerum intereſſe præſtando, ſi reſtituere non poſsit: alias iudicis officio iuratur in litem, ut ff. de do.l.arbitrio in princ.

g ¶ Item cum id.ſ.pecunia.

h ¶ Promiſſum eſt. Idem etiam ſi legatum ſit relictum certo loco dandum: & idem ſi mutuum ſit datum certo loco reddendum. Nam in his tribus caſibus locum habet certi condictio arbitraria, uel ex teſtamento arbitraria, ſcilicet in promiſsione, & legato, & mutuo, & alias non, ut ff. de eo quod cer.loc.l.ſecunda.§. hæc autem.&.l. ſi hæres.& l.aut ſi. † & quod hic dicitur, petitur, ſcilicet alibi quàm ubi fuerat promiſſum dari: & uenit in ea utilitas tam agentis quàm rei, ut infra eodem § loco.

† Bar. & cõiter doct. in d.l. ſi hęres. reprobãt iſtã gl. & dñt,

i ¶ Actionibus.ſ. perſonalibus & arbitrarijs.

k ¶ Similibus. Scilicet in rem, Et ſunt decem, de quibus dixerat ſupra. Vel dic quod & aliæ ſunt arbitrariæ, quæ hic non numerantur: ut ecce actio in factum, quæ datur contra nautam, cauponem, ſtabularium, ut ff. nau caup. ſtab. l.j.in princ. Sed quidam dicunt eam non eſſe arbitrariam, quia ibi non ferunt ſñiæ duæ. Item eſt actio in factum, quæ dat cõtra publicanũ, ut ff.de publ.l.j.in princ. † Itẽ actio fi. reg.ff.fi. regun.l.ij. ĩ fi. & l.iij. Item actio redhibitoria, ut ff.de ædi.edic. redhibitoria. Item actio ex ſtipulatu, quæ pro dote repetenda datur, ut ff.ſol.mat.l.ſi filiofamil.§.maritum. Sed certe iſto caſu non ideo iuratur in litem, quia arbitraria ſit, ſed quia bonæ fidei eſt, ut ſupra eo.§.fuerat.

quod oĩs actio ſtricti iuris pp adiectionẽ loci poteſt eſſe arbitraria, ut refert hic Iaſ.

Item cum id, [g] quod certo loco promiſſum [h] eſt, petitur. Ad exhibendũ quoque actio ex arbitrio iudicis pendet. In his enim actionibus [i] & cæteris ſimilibus [k] permittitur iudici ex bono & æquo ſecundum cuiuſq; rei, de qua actum eſt, naturam [l] æſtimare, quẽ-

† Gl. in l. hoc edicto. uer. abſoluendũ. ff.de pub. tenet contrariũ: quã ſequitur ibi Bart. & Dyn. ſe s y l. cundũ Iaſ.

¶ Et cum hac gl. tranſeunt hic doct.]

¶ Item actio rerum amotarum eſt arbitraria, ut ff.re.amo. ſi cum dos. in fi. Accurſius Flor.

l ¶ Naturam.i. bonitatem, ut dicunt quidam. Vel melius, id eſt ſecundũ naturam actionis arbitrariæ, quæ intenditur. Nam triplex põt modus condẽnationis deprehendi in arbitrariis. Vnus, ut duæ ſñiæ ferant: prima de reſtituenda re: & niſi reſtituat, fiat cõdemnatio in pœnam uel intereſſe per delationem iuriſiurandi in litem: ut patet in actione quod metus cauſa, & in actione de dolo, & rei uendic. & in actione ad exhibendũ, & ſim. Eſt & alius modus, ut una feratur ſñia: & in ea ſtatim intereſſe conſiderat: ut qñ certo loco aliquid dãdum eſt: & hoc eſt in iſta ſola. Tertius modus eſt, ut non in quantitate condemnationis fiat arbitrium, ſed in qualitate: ut in actione noxali, in qua arbitratur iudex an liberetur dãdo ſeruum

Condẽnatio ĩ arbitrarijs põt fieri tripliciter

pro noxa : quod eſt, quando domino ignorante uel prohibere non ualente deliquit: alias inſolidum tenetur, ut ff. de nox.l.ij.in princip.& l.in delictis. in princ.

admodum actori ſatisfieri [a] oporteat. ¶ Iudex debet ferre ſententiam certam etiam ſuper libello incerto, ſi incertitudo eſt in poteſtate iudicis. Arc.

¶ Curare† aũt debet iudex, ut oĩno quantum poſſibile [b] ei ſit, certæ pecuniæ [c] uel [d]

a ¶ Satisfieri. Sed nõne hoc idem in bonæ fidei iudicijs fit? Rñ. dic, ꝙ triplex ẽ officium. Primũ quod obtinet actionis uicem, per quod officium petũtur ſalaria aduocatorum, & reſtitutiones maiorum & minorum, ut ff. de mino.l. quod ſi minor.§.fi. Aliud eſt, quod bonæ fidei actionibus inhæret, quod iure actionis uenit, ut ff. de eo quod certo loc.l.in bonæ fidei, & una cum actione perit, ut C.depoſi.l.iiij. Tertiũ eſt, quod inhæret actionibus ſtricti iuris quibuſdã.ſ.arbitrarijs: & hoc ex ſolo motu iudicis deſcendit, ut quaſi liberum ſit ei hoc facere: ſed ĩ actionibus bonæ fidei aſtringitur ad hoc. †Item in actionibus bonæ fidei una fertur ſententia, in his autem plerunque duæ, ut modo diligẽter notauimus.

† Io.fa. reprehẽdit hãc gl. quia in arbitrarijs iudex neceſsitatẽ impartiri officiũ, ſed non neceſsitatẽ ad tale uel tale, ut ħ p eũ.

ADDIT. Tu dic ſecundum Iaſo. ꝙ in actionibus bonæ fidei, officium iudicis eis deſeruiens prouenit ex natura ipſarũ : per quod ſtatim quod debitor eſt in mora, poteſt condemnari ad uſuras uel intereſſe : ſed in actione ſtricti iuris prouenit ex quodam accidenti extrinſeco: puta quia non præſtañt res, in qua fuit facta condemnatio: & ſic iſtę actiones ſunt arbitrariæ.

Diuiſio

¶ Curare ¶ Diuiditur in tres partes. Primo mandat iudici de ferendo certam ſententiam, ibi (Certæ pecuniæ.) Secundo limitat mandatum, ſi illud eſt poſsibile, ibi (Quantum.) Tertio remouet unum obiectum. ibi (Etiam ſi de incerta.)

SYL. ¶ Curare. Caſum non expedit figurare, quia text. clarus eſt, & continet admonitionem iudici, ut certam proferat ſententiam quantum in eo eſt, etiã ſi petitio eſſet incerta. Ratio autem dubitandi poterat eſſe, quia ſententia debet eſſe conformis libello & petitioni.l.ut fundus.ff.communi diuidundo, unde quando petitio eſt incerta, uidebatur ferenda etiam incerta ſententia. cuius contrarium hic dicitur ea ratione, quia quãdo libellus eſt incertus, puta quia ſit petitum factum uel intereſſe, †tunc ſi ſententia proferaĩ certa, illa ſententia non eſt difformis petitioni, ſed conformis, quia aperte declarat & exprimit illud, quod uirtualiter in petitione continebatur: quia quando petitio eſſet abſolute incerta, tunc non procederet, ut declarabitur in gloſſa. No. ex hoc text. quòd iudex inquantum poteſt, debet ſententiam certam ferre. Item quòd dictio, omnimodo, eſt uniuerſalis apta comprehendere omnem caſum. Item (arguendo a contrario ſenſu) quòd quando eſſet impoſsibile, iudex poteſt ferre incertam ſententiam. Item quòd aliquando admittitur incerta petitio. Item quòd quamuis ſit actum de incerta quantitate, omnino iudex tenetur certam ſententiam ferre.]

† Concor. c.licet.ĩ gl. ſuper uer. poſſidetis poſt prin. extra de ꝓba. & c. inuenis.ĩ gl. ij. poſt prin extra de ſpon.

Snĩa nõ põt ſp eſſe certa.

b ¶ Poſsibile. Hoc ideo dicit, quia interdum non poteſt certam ferre ſententiam. Quid enim ſi homo in genere ꝓmiſſus petitur, uel ſub alternatione, puta Stichum aut Pamphilum : aut damnum emendari, uel ſeruum pro noxa dari? † certe iudici non eſt poſsibile ferre certam ſententiam : quia natura actionis non patitur, ut infra de offi. iudicis in princ. Idem dico in hæreditatis petitione. Nam ſicut ſufficit in libello proponere uniuerſaliter, ita & in ſententia : puta ſic, Pronuncio te hæredem extitiſſe ex aſſe uel ex ſemiſſe : & ideo tibi hæreditatem reſtituendam.

† Iſtud exẽplũ đ ſeruo cõiter ꝑ probaĩ: q̃a in cã noxali iudex dẽt certã ferre ſñiam, puta ad emẽdationem dãni, cũ illud ſolũ ſit in obligatiõe ut ħ p do.

c ¶ Pecunię. Scilicet cum pecunia petitur.

d ¶ Vel rei, quando alia res petitur, quę in quantitate conſiſtat uel non: & hoc ſi certum eſt petitum, alias.n.non

rei ſententiam [a] ferat, etiam ſi de incer ta [b] quantitate apud eum actum eſt.

¶ Plus petens in iudicio, loco, cauſa, re, uel tempore, olim ca debat a cauſa, niſi re ſtitueretur legitima ſubſiſtente cauſa. ho die uero plus petēs tempore, uenit aliter puniendus: quia in eo induciæ duplicantur, & actor ad omne damnum litis tenetur: plus uero petens aliis modis, in triplum ſumptus, quem ſuſtinuit reus, litis nomine puniet. Ang.

¶ Si quis agens, intentione [c] ſua plus [d] complexus fuerit quàm ad eum pertineat, cauſa † cadebat, ideſt rem amittebat: [e] nec facile in integrum reſtituebatur a Prætore, niſi minor erat xxv. an-

tenet ſententia, niſi in aliqua parte acto rum res certa ſcripta inueniatur, ut C. de ſent.quæ ſine certa quantita. l. hæc ſententia. ſi autem eſt incertum: aut certificari poteſt, ut ſi peto intereſſe, quod debet coram iudice probari & deduci ad certitudinē, ut C.de ſenten.quæ pro eo quod intereſt.l.j.§. ij. & tunc locum habet hic.§.

SYL. ¶ Hanc gl. ſequun.communiter docto poſt Bartol.in.l.certi cōditio, ff. ſi certum petatur.in.l. ſtipulationes non diuiduntur.ff.de uerborum obligatio. & in l.unica.C.de ſentent. quæ pro eo quod intereſt.]

¶ Aut non poteſt deduci in certitudinem, ut in homine generaliter petito, & ſimilibus quæ modo diximus: & tunc non habet locum iſte.§. Accurſius.

Snīa eſt in ſcriptis ferenda. a ¶ Sententiam ferat. Et in ſcriptis, ut C.de ſenten.ex breui.reci.l.fina. niſi in quatuor caſibus, ut in authen. de mand.princip.§.fit tibi.collatio. iij. & in authen. ut iudi.ſine quoquo ſuffr.§. neceſsitatem.colum.ſecunda & in authen.ut cle.apud propr.epi.conuen.§. j.col.vj.

b ¶ De incerta. Ut de intereſſe.

Diuiſio ¶ Siquis agens. ¶ Diuidit principaliter ī duas partes. Primo ponit id, quod erat de iure antiquo, quando plus petebatur. Secundo id, quod eſt de iure nouo. Secunda ibi (Sed hæc quidem.) Item prima ſubdiuiditur in tres. Nam primo ponit regulam generalem iuris antiqui, qualiter puniatur plus petens. Secundo, quot modis dicatur plus petere. Tertio, exempla uniuſcuiuſq; Secunda ibi (Plus autem.) Tertia ibi (Re ueluti.)

¶ Siquis agens. Caſum non expedit figurare, quia hic recitatur ius antiquum correctum hodie per Iuſtinianū. uidenda tantum erit rō correctionis infra in uerſic. ſed hæc quidem antea. No. primo, quod olim qui plus petebat, cadebat cauſa, nec in integrū reſtituebatur, niſi minor eſſet aut maior iuſta ſubſiſtente cā. Itē ꝙ intentio hic ſumitur pro actione. Item ꝙ plus petens, ſiue ſciens, ſiue craſſe ignorans, incidit in pœnam: nec reſtituitur in integrum. Item ꝙ minori ſua facilitate lapſo ſuccurritur per reſtitutionem. Adde ꝙ in dubio præſumitur ſua facilitate lapſus.l.j.ff.de min. Item ꝙ in facto alieno probabilis & iuſta eſt ignorātia. Item ꝙ ſcientia teſtamenti non infert ſcientiam codicillorum.] SYL.

† Vide ad hunc locum Budeū ī Annot. ad Pā. ī l.ij. de orig.iu.

c ¶ Intentione ſua.i.in libello, ubi erat intentio ſua.

d ¶ Plus.etiam tempore, ut ff. de lib. leg.non ſolum.§.primo.&.§.fina. nam plus quatuor modis dicitur, ut infra proxim.§. & in omnibus his locum habet.§.iſte. SYL.

e ¶ Amittebat. Facit infra de exce. §. appellantur.uer.temporales (j)& quod hic dicit in priuato, idem erat in fiſco ut C.de iure fiſ.l.iuſtas. lib. x.

¶ Adde ꝙ cum hac gl.ſ.ꝙ d.l.iuſtas.hodie ſit correcta, tenet gl.in.d.l.iuſtas.& Bar.ibi.Ni.de Neap.& Iaſo.hic, quāuis contrarium tenuerint Ioan.Fa. Ioā.de Pla.& Ang.] SYL.

ADDIT. (j) Aduertas ꝙ litera ibi dicit, ꝙ induciæ duplicātur, & quòd po

Rea non cogitur litem ſuſcipere, niſi refectis ſibi expenſis: idem dicit text. in cap. primo extra de plus peti. Angel. Aret.

minorum, & ita aperte & clare declarat, & per exempla tam dilucida, ut nullus ſit dubitationi locus. No. ergo quòd qui petendo creditum auget, dicitur plus petere: & hoc ad ſenſum clariſſimum eſt. Itē ꝙ petens debitum ante diem dicit̄ plus petere. Item ꝙ qui pendente condōne petit, dr̄ plus petere. Item ꝙ iſtud comparatiuum plus ſtat interdū abuſiue: nam debitum cōdōnale non eſt debitū: unde non poteſt dici plus debito petere qui petit indebitum: & tñ hic dicit̄ plus petere. Item ꝙ qui ſummam ſibi debitā in uno loco, petit in alio, dicit̄ plus petere. Itē ꝙ iudici conceditur arbitriū æſtimādi ex bono & æquo intereſſe partis. Itē ꝙ pretia rerum uariantur ex uarietate regionum.

nis. Huic [a] enim ſicut in aliis cauſis cā cognita [b] ſuccurrebatur, ſi lapſus iuuentute [c] fuerat, ita ei & in hac cauſa ſuccurri ſolitum erat. Sane ſi tam magna cauſa iuſti erroris interueniebat, ut etiam conſtantiſſimus [d] quiſque labi poſſet, etiam maiori. xxv. annis ſuccurrebatur: ueluti ſi quis totum legatum petierit, poſt deinde prolati fuerint codicilli, quibus [e] aut pars legati adempta ſit aut quibuſdam [f] alijs legata data ſint quę efficiebant ut plus petiiſſe uideretur petitor quam dodrantem, atque ideo lege Falcidia legata [g] minuebantur. [h]

¶ Plus petitur quatuor modis, ſcilicet re, tempore, loco, & cā: & ſinguli modi exemplariter declarantur. h.d.

¶ Plus autem quatuor [i] modis petitur: re, tempore, loco, & cauſa.

¶ Re, ueluti ſi quis pro decem aureis, quæ ei debebantur, uiginti petierit: aut ſi is, cuius ex parte res eſt, totam eam, uel maiorem partem eſſe ſuam intēderit. Tpe, ueluti ſi quis ante diem, uel ante conditionē petierit. Qua enim ratione qui tardius ſoluit quàm ſoluere deberet, minus ſoluere intelligit̄, eadem ratione [k] qui præmature petit, plus petere [l] uidetur. Loco plus petitur, ueluti cum

a ¶ Huic. minori. xxv. annis.

b ¶ Cā cognita. Bene dicit, cauſa cognita: nā omnes in integrum reſtitutiones cā cognita pmittūtur, ut ff. de in integ. reſt. omnes.

c ¶ Iuuentute. Id eſt facilitate ſua idē multo magis, ſi dolo aduerſarii, ut ff. de minor. l. prima.

d ¶ Conſtātiſſimus. Quia errauit in facto, in quo prudentiſſimi fallunt̄, ut ff. de iu. & fac. ignoran. l. ſecunda.

e ¶ Quibus Scilicet codicillis.

f ¶ Quibuſdā alijs. Scilicet legatarijs.

g ¶ Legata. ſ. ea, quæ ſibi in teſtamento relicta ſunt.

h ¶ Minuebant̄. Nā tot erant legata, ut lex Falcidia locum haberet. i. oportebat ut legata defalcarent̄ ad hoc, ut haberet hæres Falcidiam: quia dodrantē excedebant: unde hr̄s debet detrahere Falcidiam, ut. s̄. de. l. fal. §. ſj.

SYL. ¶ Plus autem quatuor modis .. Caſus. Non eſt niſi literaliter figurādus: Imp. enim ſtat in declaratione ſimplici ter-

i ¶ Plus autem quatuor. Vt omnibus his modis a cauſa uideatur cadere iure antiquo: unde iſti quatuor modi plus petendi patent in hoc uerſu: Plus petitur cauſa, uel tempore, reque, locoque.

k ¶ Rōne. A ſimili per contrarium.

l ¶ Petere. ut hic & ſupra de fideiuſſ. §. fideiuſſores ita. uer. non ſolum.

Plus petit̄ quatuor modis. uerſus.

quis id, quod certo loco ſibi dari ſtipulatus eſt alio loco petit ſine [a] commemoratione illius loci, in quo ſibi dari ſtipulatus eſt: uerbi gratia ſi is, qui ita ſtipulatus fuerit, Epheſi dare ſpondes? Romæ pure intendat dari ſibi oportere. Ideo autem plus petere intelligitur, quia utilitatem, quā haberet promiſſor, ſi Epheſi ſolueret, adimit [b] ei pura intentione. Propter quam cauſam alio loco petenti arbitraria [c] actio proponitur: [d] in qua ſcilicet ratio habetur utilitatis, quæ promiſſori [e] competitura fuiſſet, ſi illo loco ſolueret, quo ſe ſoluturum ſpopondit. Quæ utilitas plerunque in mercibus maxime inuenitur, ueluti uino, oleo, frumento: quæ per ſingulas regiones diuerſa habent pretia. Sed & pecuniæ numeratæ non in omnibus regionibus ſub eiſdem uſuris fœnerantur. Si quis tamen Epheſi petat, ideſt eo loco petat,

ADDIT. Plus petere (inquit Hotoma.) ante diem ideo dicimur, quod quemadmodum ait Vlp. in. l. j. §. j. ff. de edē. dies ſolutionis, ſicuti ſumma, pars eſt obligationis.

a ¶ Sine cōmemoratione. Ideſt ſine utilitate rei debitæ, uel intereſſe rei. nam eſt habenda rō eius utilitatis, ſi ſua intereſt in loco deſtinato potius conueniri. Vel dic, commemoratione, ideſt mētionem faciente de ipſo loco: nam ipſum locum, ubi erat facienda ſolutio, in libello ponere debet: ſic, Peto x. ut mihi ſoluas hic uel ubi ſoluere promiſiſti. ut hic, & ff. de eo quod certo loco. lege ſecunda §. fin. poſt hæc niſi ſoluat, poterit eum conuenire ubicunque uoluerit: dummodo conuentus habeat ibi forum, non alias, ut ff. de iudic. l. hæres abſens. in fin. Sed Placen. dicit, quòd ubicunque poterit eum conuenire, poteſt etiam ibi, ubi non habet forum: & eſt pro eo. ff. de iudi. l. eum qui. &. ff. de conſtitu. pe. ſi duo. §. ſed & certo. Sed certe quod dictis legibus dicitur, ut quolibet loco poſſit conueniri, uerum eſt idoneo, ubi conuentus habeat forum, ut ff. de mun. & hono. l. ut gradatim. §. primo.

SYL. ¶ Adde quòd opinio gloſ. communis eſt: ſcilicet quòd debitor, qui in loco debito non ſoluit, poſſit ubique conueniri, ubi tamen ſortitur forum, reprobata opinione Placen. qui uoluit, ꝙ conueniretur etiam ubi forum non ſortiretur: quam opinionem ego alias late defendi.]

b ¶ Adimit. Ideſt adimere deſiderat: non tamen adimere poteſt.

c ¶ Arbitraria. i. utilis certi condictio ex ſtipulatu ubi ſtipulatio interceſſit, ut hic fuit: uel utilis certi cōdictio ex mutuo, ubi mutuum erat datum certo loco reddendum. Vel utilis actio ex teſtamento, ubi legatum eſt dandum certo loco. Nec enim eſt ꝓprii nomen actionis, ut ff. de eo qđ certo loco. l. ſecunda. §. hæc autem actio. & l. ſi hæres. & lege, aut ſi mutua.

SYL. ¶ Non tamen intelligas, ꝙ in his tantum caſibus actio ſit arbitraria, ſed generaliter in quacunque actione ſtricti iuris, quæ pōt eſſe arbitraria propter locum.]

d ¶ Proponitur. Id eſt tribuitur, uel daſ, ut ff. de eo quod certo loco. l. quod ſi Epheſi.

e ¶ Promiſſori. Sed & actoris utilitas attenditur, & utriuſque utilitas ſimul attenditur, ut ff. de eo quod certo loco da. opor. lege ſecunda. j. reſponſo.

ADDITIO. Dic quòd ītereſſe rei, ſi conueniatur in alio loco ſemper æſtimatur, ſed non actoris, niſi reus fuiſſet in mora uel culpa, ut notat gloſſ. Bartol. & doct. in dicta. l. ij. in principio. Angelus.

a ¶ Pura. Ideſt non habita mentione uel ratione loci, ubi erat facienda ſolutio, ut diximus ſupra eodem. §. Accurſius.

SYL. ¶ Huic autem qui loco.. Caſus. Eadē ratione qua ſupra nō eſt figurandus. Perſeuerat enim Impe. ī declaratione horū terminorum, & deſcendit ad declarationē huius uerbi plus, quatenus reſpicit cauſam demonſtrando quomodo quis plus cā petere dicatur: & dicit hoc eſſe, qn̄ actor agit cōtra reum debitorem alternatiue. ſ. huius uel huius rei nam ſi unam de ꝓmiſsis ſimpliciter tanquam ſibi debitā petat, dicitur plus petere cauſa, quia cum electio ſit debitoris, licet utraque ſit in obligatione, tamen una, quam. ſ. debitor elegerit, eſt in ſolutione: & ideo quia uidetur auferre agens electionem reo, petendo ſibi certam rem aſsignari, dicitur plus cauſa petere. Qua ratione ſimiliter dicitur plus cauſa petere, qui electionem debitori aufert non ſolum in obligatione alternatiua ſed in quacunque obligatione in qua electio ſit debitoris. No. ꝙ plus cā petere dicitur, qui in alternatiua promiſsione alteram eius partē ſimpliciter petit, cū electio ſit debitoris. Item quod idem eſt plus cauſa petere, & aduerſario electionem præripere. Item ꝙ obligatus in genere poteſt ſoluere quam ſpeciē uelit: quia debitor generis habet ipſe electionem. Item ꝙ concluſio in libello debet eſſe conformis qualitati obligationis: quia ſi eſt obligatio in genere, petatur & concludatur in genere: ſi alternatiua alternatiue: & ſic de ſimilibus. Item ꝙ ſępe ea, quæ ſunt uiliora, ſunt cariora.

quo ut ſibi detur, ſtipulatus eſt, pura [a] actione recte agit: idque ēt Prætor monſtrat: ſcilicet quia utilitas ſoluendi ſalua eſt promiſſori.

¶ Declarat per exēpla qualiter plus petitur cauſa: unde nota, ꝙ in alternatiuis contractibus in dubio eſt electio debitoris. Are.

¶ Huic autem, qui loco plus petere intelligitur, proximus eſt is, qui [b] cā plus petit: ut ecce ſi quis ita a te ſtipuletur, Hominem Stichum aut decem aureos dare ſpondes? deinde alterum petat, uelut hominē tm̄, aut decem aureos tantū. Ideo aūt plus petere intelligit̄, quia in eo genere ſtipulationis promiſſoris eſt electio, [c] utrū pecuniā, an hominem ſoluere malit. Qui igitur pecuniam tm̄ uel hominē tm̄ ſibi dari oportere intendit, eripit [d] electionem aduerſario: & eo modo ſuā quidem condōnē meliorem facit, [e] aduerſarij uero ſui deteriorem. Qua de cā talis in ea re prodita [f] eſt actio, ut quis intendat hominē Stichū aut aureos decem ſibi dari oportere: id eſt ut eodem modo peteret, quo ſtipulatus eſt. ¶ Præterea [g] ſi quis generaliter hominem ſtipulatus ſit, & ſpecialiter Stichum petat: aut generaliter uinum ſtipulatus ſit, & ſpecia-

b ¶ Qui cā. Hanc cauſam electionem iam uocabit.

c ¶ Electio. Niſi unum iam interijt: tūc enim alterum quod ſupereſt prꝺſtabit, ut ff. de eo quod certo loco. l. non utique, & facit ad hunc. §. ff. de iure do. l. plerunque. in fi.

SYL. ¶ Pro declaratione uide Bartol. in lege Stichum aut Pamphilum. in princ. colum. ſecunda uerſi. reaſſume ergo. ff. de ſolu.]

d ¶ Eripit. i. eripere uult.

e ¶ Facit i. facere uult.

f ¶ Prodita eſt. i. data. & eſt actio ex ſtipulatu, hoc modo. ſ. alternatiue proponenda, ut dicitur hic.

g ¶ Præterea. Hoc eſt aliud exemplū, qualiter cauſa plus petatur.

liter Campanum petat: aut generaliter purpuram ſtipulatus ſit, deinde ſpāliter Tyriam petat: plus petere intelligitur: quia electionem aduerſario tollit,[a] cui ſtipulationis iure liberum fuit aliud ſoluere quā quod peteret. Quinetiam licet uiliſſimum ſit quod quis petat, nihilominus plus petere ĩtelligit: quia ſæpe accidit, ut promiſſori facilius ſit illud ſoluere, quod maioris[b] pretii eſt.

¶ Hodie cōtra plus petentem tpe duplicantur inducię, & fit condēnatio ad omne damnū litis: petens uero plus aliis modis ĩ triplū ſumptus, quē ſuſtinuit reus, litis nomine eſt condemnandus. h.d. Angelus.

¶ † Sed hæc quidē[c] antea in uſu fuerāt: poſtea uero lex Zenoniana[d] & noſtra[e] rem coarctauit. Et ſi quidem tēpore plus fuerit petitum, quid ſtatui oporteat, Zenonis diuæ memorię loquitur cōſtō.[f] Sin autem quantitate,[g] uel alio modo[h] plus fuerit petitum, in oē, ſi quod forte dānum ex hac cauſa acciderit ei, contra quem plus petitum fuerit, commiſſa tripli condemnatione (ſicut ſupra diximus[i]) puniatur.[k]

a ¶ Tollit. i. tollere uult.

b ¶ Maioris pretij eſt. Facit ad hoc ff. loc. item quæritur. §. j. & ff. de condi. & demō. quod traditum eſt. & l. ſeq. & ff. de in diem addic. l. ſi uenditor. §. ſed ſi neuter. & ff. de uſu & habi. l. ſi. † & ff. de uſufr. hactenus. §. fi. & l. ſeq.

¶ Sed. Caſum non expedit figurare, qa tex. poſuit tm̄ correctionē iuris antiqui: ut. ſ. plus tpe petentibus duplicentur inducie: plus re, cauſa, uel loco petētes puniant pœna tripli. & hoc ē, quod notari debet ex hoc tex.]

c ¶ Sed hec quidē. ſ. quæ diximus, ut plus petēdo cadat a tota cā ut. ſ. e. §. ſiquis agēs. ADDIT. Et conſulit dominus Iaſon ad euadendum iſtas pœnas, ꝙ in libello ſemper adiiciat illa ſalutaris clauſula, Saluo iure ſuperflui &c.

d ¶ Lex Zenoniana. ſ. græca, quam nō habemus.

e ¶ Et noſtra. ſ. græca, quam non habemus.

f ¶ Conſtitutio. Scilicet græca, ut diximus: cuius ſententia eſt, ut tempus debeat duplicari conuento, & omnes expenſæ ſibi reſtitui, ut infra de excep. §. hodie autem.

g ¶ Quantitate. Et ſic re.

h ¶ Alio modo. Ideſt loco, uel cā, ut ſupra. §. plus autem. Accur.

i ¶ Diximus. Vt ſupra eo. §. tripli. & ibi huius nr̄æ conſtitutionis græce ſententia recitaē. Sed ſi nō ſolū petijt, ſed ēt cautionē exegit, poſt litem conteſt. amittit debitū ēt hodie, † ut C. de plus pe. l. j. quæ ē huic contraria. Si ante litem conteſ. pœniteret, non puniē, † quia non petit, ſed petere uult, ut ff. rem ra. ha. l. amplius nō peti. & in d. l. C. de plus peti. l. unica.

k ¶ Puniatur. ſ. condictione ex lege illa græca: cuius effectum habuimus. ſ. eo. §. tripli. & in hoc. §. plus autem.

* ADDI. Quod ait in tex. cōmiſſa condēnatione, ſic accipe. Hæc uetus eſt locutio, ut hic docet Hot. Nā cōmitti, ſtipulatio, pœna, mulcta, hæreditas, legatū dicitur, quum id commiſſum eſt quamobrem debeaē. Aſconius, commiſſa dicunē, quæ contra teſtatoris uoluntatē facta aut non facta ab hærede mulcta aliqua, pœnaq; plectuntur.

¶ Si minus. ¶ Diuidiē in duas partes. Primo, qn̄ minus petiit. Secundo, qn̄ aliud pro alio per errorem petiit. Secunda ibi (Siquis aliud.) Are. Diuiſio

¶ Si minus. Caſus. Clarus eſt: aliquā tamen dubitationem faciebat in deciſione text. noſtri indiſtincte uolentis, ꝙ eius terminatio procedat, quia qui ſcienter minus petit, uidetur quaſi re- SYL.

† Iſta lex bn̄ facit ad propoſitum, ſed SYL. aliæ nihil faciunt.

† Idem Fa. Pla. & Ang.

† Sequū tur Bal. Fa. Pla. Ang. & Ia. & eſt gl. ſimilis i. c. j. extra de plus pe. † alias Et hæc.

liquum remittere. quo non obſtāte cō trarium dr̄ ea rōne, quia donatio non præſumitur, qn̄ alia capi pōt coniectu-ra.l.cum de indebito.ff.de probat. non enim debet impediri qui uoluit tantū debiti partē exigere, ne exigat reliquum. Sed maior erat dubitatio, quomō hoc poſſet in eo de iudicio & corā eodē iudice: non.n. pōt uideri ī iudicium uenire, quod poſt iudicium acceptum uenit, & ſic poſt litem conteſt.l. non pōt uideri.ff.de iudi.cuius contrarium dicitur in tex.noſtro.ſed tu intelligas text. noſtrū ante litem conteſt prout oēs declarant in.l.edita.C.de ede. No. ex hoc tex. ꝙ petens minus debito poteſt ante litem conteſt.reliquum petere in eodē iudicio. Item ꝙ petens minus debito non fatet̄ reum debitorē dūtaxat in ſumma petita. Item ꝙ aſſertio libellantis hoc caſu non nocet ei.]

†Gl.ī c. inter dilectos, ſuper uer. addendi. dicit, ꝙ arg.huius.§.in libello ſunt ponēda illa uerba, Saluo iure addēdi &c.

¶ Petēs minus q̄ ei debeat, pōt corā eodem iudice reſiduum petere. Aret.

¶ Si minus † intētione[a] ſua cóplexus fuerit actor, quā ad eum ptineat: ueluti ſi cū ei decē aurei deberētur, quinq; ſibi dari oportere intenderit: aut ſi cū totus fund[us] eius eēt, ptē dimidiā ſuā eſſe petierit: ſine periculo agit: in reliquū.n. nihilominus iudex aduerſariū in eodē iudicio[b] ei cō-

Donare nemo p̄ſumit.

a ¶ Intentione.i. libello intentionis: & hoc per errorem: ſi enim ſcienter, donare præſumitur, ſecundum quoſdā. Sed contra puto, ꝙ nunquam donare præſumitur, niſi tunc quando traditio fieret ab eo, qui donare præſumitur, ut ff.de regul.iur.l.cuius per errorem hic autem non erat datio, ſed quædam abſtinentia. Vnde ſiue de reliquo ſciat q. agit, ſiue non, tempore cepti iudicij, locum habet.§.iſte.

A D D I. Iſta gl. in ſe & relata ad tex. noſtrum eſt uera, & ſecundum Iaſ.unica & ſingularis: non tamen eſt ſimpliciter uera, inquantum dicit nunquā præſumi donationem, niſi interueniat traditio. proſequere ut per eum hic.

b ¶ In eodē iudicio.i.qn̄cunque ante ſn̄īam reliquū petierit ſine noua conteſtatione, ſecundū quoſdā, ut hic dr̄: & hoc ꝑꝑ duas rōnes falſas. Vna quia pōt emendare libellū qn̄cunq; ante ſn̄iam, ut dicunt: & eſt pro eis. ff. de noxal. in delictis. §. ſi detracta, & ſic intelligunt.C.de eden.edita. Altera rō eſt, q̄a ſecundū eos ēt ſi nō petat uel ꝓbet hoc actor, tn̄ iudex ſi ſcit, debet ſcd̄m ſuam conſcientiā condēnare reum: & eſt pro eis ad hanc rōnē.ff.fin.reg.l.ſi irruptione.§. ad officiū. & ī hac ſn̄ia fuit dn̄s M. Sed certe ſecundū Io. poſitum eſt falſum, & duæ rōnes malæ. Nā nō pōt qs īmutare libellū.

¶ Aduerte ne gl. te decipiat, quæ ſupra uſa eſt uerbo emendare, modo immutare, quaſi pro eodem quoad terminos noſtros ſupponant: quod eſt falſum: quia diuerſam habent ſignificationem.l.edita.C.de edend.ibi emendari uel mutari. s Y a.

¶ Niſi uſq; ad litem conteſt.ne: ēt hodie poſt datum libellum: † quia ſic dicit auth. ꝙ non habet neceſſe in primo libello perſiſtere, ut in auth.de lit.§. omnē.colla.viij. Itē quia non vr̄ in iudiciū ueniſſe quod poſt litis conteſtationem contingit, ut ff.de iud.l.nō pōt & ff.de except.rei iud.cū q̄rit. & l.egi. Nec obſtat quod hic dicit, & quod dicit, eodē iudicio.nā dic.i. coram eodem iudice, & ab eodem actore & reo. Nā & ꝑꝑ hāc cāui.ſ.ꝑꝑ identitatē perſonarū, ēt ubi prorſus aliud petitur, tn̄ dicit iudicium idem, ut infra proximo.§. Itē non obſtat.ff.de noxa.in delictis.§.ſi detracta. quia ibi ex eadem cauſa, & eadē actione, & ad idem agebat̄: licet eſſet uariatio in quodam beneficio, quod dn̄s hēt per.l.ut poſsit pro noxa dare, ut infra de noxa.actio.§.ſumma.& ff.de re iud. miles.§.j. Item alia ratio non eſt bona: quia non ſecundum conſcientiam, ſed ſecundum allegata debet iudex iudicare & pronunciare, ut ff.de offic.præſid. illicitas.§.ueritas.niſi habeat conſcientiam ut iudex, ut in d.l.ff.fin.regun. ſi irruptione.§.ad officium.& hoc in ſingularibus iudicijs. † Sed quid in uniuerſalibus? Reſpon.poteſt in eis adiici qn̄cunque ante ſententiam, ut ff. de peti.

† Cōtrarium tenēt Pa. Plac. & Aug. & Ia.

Iudiciū dr̄ idem ꝑꝑ ꝑſonarum idētitatem.

Iudex n̄ ſcd̄m cōſcientiā ſed ſcd̄m allegata dʒ iudicare.

† Nota ſecūdū Iaſo. ꝙ

hær.l.iiij.&.l.ſi quo tpe.& ſic intelligitur.C.de appel.l.fi.§.fi.

a ¶ Conſtitutione.ſ.græca: quàm non habemus.

¶ Si quis aliud pro alio. Caſus figuratio pendet a dictis.ſ̄.in præcedē. §. qui per multos ſimul legitur: ideo figura caſum literaliter. No. q̄ petēs per errorem aliud ꝓ alio pōt errorē ſuū ante litē conteſt. corrigere, & petere quod ē ſibi debitum uere.]

b ¶ Intenderit.ſ.ſibi deberi.

c ¶ In eodem iudicio id eſt apud eundem iudicem: & dicit̄ idem iudiciū ꝑꝑ identitatem perſonarū, & iudicis, tñ uere aliud eſt. Sed nunquid nouæ dilationes dabuntur? Reſpon. ſi poteſt eſſe inſtructus ex petitione prima etiam ad ſecundam, non dabuntur: cum neceſſariæ non uoluntariæ ſint dandæ dilationes, ut C.de dila.l.prima. Nam ſi primo egit actione ui bonorum raptorū, & poſtea mutetur, & agat̄ actione furti, ſatis poteſt eſſe reus inſtructus. Si autem ſunt diuerſæ petitiones, ut in hoc.§.dicitur, nouæ dilationes dandæ ſunt, ut C. de dila. lege prima. Item nunquid iterum de calumnia iurabitur? Reſpon. ſic, quia poteſt & in hac cauſa calumniari, ut ff. de damno infect.lege qui bona fide.§.antepenul. & penult.

d ¶ Corrigere. Not. q̄ permittitur alicui errorem ſuum corrigere. Sed nunquid in ueteri habet neceſſe ꝑſiſtere? Rñ. non ſecundum hanc.l. Sed hodie cōtra, ut in authen. de li. §. omnem. col. viij.& ita intentabit ueterem & nouā, niſi reo abſoluto in ueteri obiiciatur exceptio rei iudicatæ in noua, ut quia ſit eadem cauſa agendi, & eædem perſonæ, & eadē res, licet alia ſit actio ut ff. de iureiur. l. duobus. §. exceptio.

Iudex q̄ ē ſupra legē, ut Papa Imperator, uel princeps cuiꝰ dictū hr̄ ꝓ lege, debet ſꝑ ſecūdū conſcientiā ſuā iudicare, qualitercunque cā hēat, ſiue ex actis, ſiue nō: alias peccaret. Itē nota, qđ executor tenetur exequi ſuiam ēt contra propriā cōſciētiā, niſi ī cā criminali & corporali q̄a tunc iudex ñ d₃ exequi contra ſuā cōſcientiam, ut pulchre ꝑ eum.

dēnat, ex conſtōne [a] diuæ memoriæ Zenonis.

¶ Si quis per errorem aliud pro alio petierit, libellū mutare poterit. h.d. Angel. Aret.

¶ Si quis aliud pro alio intenderit, [b] nihil eū periclitari placet: ſed in eodē iudicio, [c] cognita veritate, errorē ſuū corrigere [d] ei ꝑmittit̄: ueluti ſi is, qui hominē Stichum petere deberet, Erotē petierit: aut ſi quis ex teſtō dari ſibi oportere intenderit, [e] quod ex ſtipulatu debetur.

& ff.de except.rei iudi.l.ſi mater.§.eandem.&.l.cum quæritur. Vel niſi actio prima † ita ſe habeat ad ſecundam, ut electione tollatur: quod in caſibus contingit, ut C.de fur.l.j.& C. ſi ſer. exte. emiſe. man. l. j. & C. de codi.l.fin.& C.de pact.inter empt. & uend.l. commiſſoriæ. & ff. de trib. l. quod in hærede.§.eligere.& ff.de lega.ij.l. cum filius. §. uariis.

†Gl. intrat hic materiā cumulationis: de qua uide Bartol. Bald. Sall. & Ia. ī.l. edita.C.de eden.& Ioā.Fa. & Ang. hic.

e ¶ Intenderit. ſcilicet ſibi deberi.

¶ Sunt præterea. ¶ Diuiditur ī duas partes. In prima ponit unū dictū generale, uidelicet q̄ non oīs actio eſt ꝑſecutoria ſolidi. Secundo illud ꝑ plura exēpla probat. Secunda ibi (vt ecce.) Item ſecunda ſubdiuidit̄. Nam primo ponit exemplum de peculio. Secundo, de dote. Tertio, qñ agit̄ contra patrē, patronum, ſocium, uel donatorem. Quarto, qñ agitur per compenſationē. Quinto, qñ agit̄ contra illum, qui bonis ceſſit. Secunda ibi (Itē ſi de dote.) Tertia ibi (Sed & ſi quis cum parente.) Quarta ibi (Compenſationes.) Quinta ibi (Cū eo quoque.) Aret. Diuiſio

¶ Sunt præterea actiones. Caſus figuratio clara eſt: dum.n. primo declarat eſſe & alias actiones, per quas quis ſolidum debitū conſequit̄, alias non ſolidū: ex quo ſumus in diuiſione non exigit̄ alia caſus figuratio, dum uero primo exemplificat in peculio, ut.ſ. dn̄s uel pr̄ aliq̄n inſolidum teneat̄, aliq̄n nō, rō clariſſima eſt: quia pr̄ uel dn̄s concedēdo peculium non obligant̄ niſi quatenus eſt in eo: ita q̄ non poſſunt exigi aut conueniri niſi in id quod tenent.l. quoties.§.ſi ſemel.ff.de pec. No. q̄ creditores peculiares ſerui aut filii non exigunt niſi quatenus eſt in peculio, deducto prius per patrem uel dominū quod eis debetur.]

¶ Actiones oēs aut ſunt perſecutoriæ ſolidi, aut inquantum quis facere poteſt, uel inquantū habet: ut probatur in exemplis ſequentibus. Aret.

¶ Sūt præterea quædam actiones, [a] quibus non ſemper ſolidum quod nobis debetur, perſequimur: ſed modo ſolidū perſequimur, modo minus: ut ecce, ſi in peculium filij ſeruive agamus. Nam ſi non minus in peculio ſit quàm perſequimur inſolidum dominus paterve condemnatur: ſi uero minus inueniatur, eatenus condemnat iudex, quatenus in peculio ſit. Quemadmodum autem peculium intelligi debeat, ſuo ordine proponemus. [b]

¶ In dotis reſtitutione condemnatur maritus inquantum facere poteſt. Aret.

¶ Item ſi de dote in iudicio mulier agat, placet eatenus maritum [c] condemnari debere, quatenus facere poſsit, ideſt quatenus facultates [d]

a ¶ Sunt præterea quædam actiones. Innuit hic quandam diuiſionem actionum ſcilicet ꝙ aliæ ſunt perſecutoriæ inſolidum, aliæ non: & hanc proſequitur uſque in finem huius tit. & non eſt iſta diuiſio de xij. diuiſionibus. Nam prima eſt, ꝙ aliæ ſunt in rem, aliæ in perſonam, ut ſupra eo. §. omnium. Secunda eſt, ꝙ alię ſunt ciuiles, aliæ prætoriæ, ut ſupra eo. §. ſed iſtę quidē actiones. Tertia fuit † ſupra eodem. §. ſequens. Quarta ſupra eo. §. omnes autem actiōes. Quinta ſupra eod. §. actionum autem quædā ſunt. Sexta eſt, quòd aliæ ſunt temporales, aliæ perpetuæ. Septima, quòd aliæ ſunt tranſitoriæ ad hæredes, aliæ non, ut infra de perpet. & tempor. actio. §. non omnes. Octaua eſt quòd aliæ ſunt famoſæ, aliæ non, ut infra de pe. te. lit. §. penult. Nona, quòd aliæ ſunt directę, aliæ utiles, ut ff. ſi qua pau. feci. dica. l. penul. Decima, quòd aliæ directæ, aliæ contrariæ, ut ſupra de obligat. quæ ex quaſi contractu. §. j. & ij. Vndecima quòd aliæ ſingulares, aliæ uniuerſales, aliæ generales, ut ff. pro ſoc. l. pro ſocio arbiter. Duodecima diuiſio † eſt, quòd aliæ ſunt ſimplices, aliæ duplices, ut fam. her. commun. di. fini. regun. & quædam interdicta, ut infra de interdi. §. tertia diuiſio. Eſt autem & hæc extrauagans, de qua hic dicitur.

b ¶ Proponemus, ut infra tit. j. §. cum autem.

Actionū diuiſiones ſūt xii.

† Pōt ſuſtineri, ꝙ tertia diuiſio fuit i. §. præiudiciales & iſto mō diuiſio §. ſequēs. erit quarta Iaſ.

† Dic ꝙ ī iſto ti. nō ponūtur niſi ſex diuiſiones: prima. ī §. j. ſecūda in. §. ſed iſtæ ħj. in. §. ſequēs. iiij. ī. §. oēs. v. ī §. actionū. vj. ħ Ia. & eſt de mēte aliorū.

¶ Item ſi de dote. Caſus. In hoc uerſiculo non eſt niſi literaliter figurandus, cum iam dictum ſit in ſuperioribus quæ ad hunc caſum pertinent. ratio enim dubitandi poterat eſſe obligatio, qua quis tenebatur, quæ ſicut erat potens ad exigendum ſolidum in cæteris, multo magis uidebatur habere debere hanc poteſtatem in dote per infinita priuilegia dotium. l. j. ff. ſol. matr cuius contrarium dicitur uiſum enim eſt inconueniens, ut contra eum, qui fuit maritus & ſocius diuinæ & humanæ domus, agatur ita & excutiatur, ut ipſe egeat. Nota maritum conueniri inquantum facere poteſt. Item quod facere poſſe, importat quatenus facultates patiuntur deducto ne egeat. Item quod dictio, id eſt, eſt dictio expoſitiua.]

c ¶ Maritum. uel eius hæredes, ſcilicet filios communes: ſecus in extraneis hæredibus, ut ff. ſoluto matrim. l. etiam filios mulieris. & l. maritum. & l. ſequenti.

d ¶ Facultates. ut tamen ipſe maritus non egeat, † ut ff. de re iudic. inter eos & ff. de regul. iur. l. in condemnatione perſonarum & hoc niſi dolo fecerit maritus, quominus poſsit, cautione expoſita ab eodem de ſolido ſoluendo, ſi ad meliorem fortunam peruenerit, ut C. de rei uxo. act. §. cum autem. & ff. ſolu. mat. l. etiam filios. §. licet & ff. pro ſocio.

† Et ī ħ deducēdo debet attēdi modus circa duo. prīo circa quantitatem rei, cōſideratis facultatibus & cōdōne pſonæ: ut ſi poſſi opari, & hēat oſtm uel artificiū, ſi bi cōputetur, & ſiat ddn ctio iſtarū oparū: nobilis uero plus expendat q ruſticus. Secundo circa quātitatē tpis, puta annorū ipſius mariti ſecūdū formā. l. hēditatē. ī prin. ff. ad. l. fal. ut p Io. Fab. & Ia. hic.

cio.l.uenim eſt.§.id quod.

ADDITIO. Item niſi mulier ipſa eſſet pauper, ita ut ad ipſius uictum tota dos eſſet neceſſaria. Item ſi res dotalis, uel alia acquiſita ex re dotali extarēt, quia nō hēret locum beneficium iſtius textus ut p doc.hic.

SYL. ¶ Propter retentionem. Caſus. Clarus eſt, & imperator allegat rōnē ſuę deciſionis: quia impēſæ in rem dotalem factę minuunt ipſo iure dotem. Not. ꝙ marito conceſſa eſt retentio dotis ꝓpter impenſas factas in res dotales. Item ꝙ dos ipſo iure minuitur propter expenſas neceſſarias. Item ꝙ licet allegare librum abſque eo ꝙ allegetur titulus.

† Iſta glo. eſt magra, & melior de toto iure mate ria ſecū du Fab. Pla. Angel. & Iaſ.

a ¶ Impenſas. † Dic ꝙ impenſæ aliæ neceſſarię ſunt, ut quibus non factis res erat peritura uel deterior futura. Aliæ utiles, ut quibus non factis res non erat peritura, ſed eis factis res eſt melior futura. Aliæ uoluptariæ, quæ tantum rem exornant, ut ff. de uerborum ſignifica. impenſæ & ff. de impen in rebus do. fact. l. prima. & l. quod dicitur. j. §. utiles. & l uoluptariæ. In primis impenſis dic, quòd minuant dotem ipſo iure, ſi conſiſtat in pecunia & ſpecie ut ſi eſt fundus, & pecunia in dotem data, quantum in fundum impenditur, tantum in pecunia ipſo iure deberi deſinit. Si uero ſolus fundus in dotem ſit: tunc ſi tantum expēditur ſimul, uel ex diuerſis uicibus quanti eſt fundus, tunc ipſo iure deſinit eſſe dotalis.

SYL. ¶ Dic ſecundum Iaſonem per tex. in d. l. quod dicitur, ꝙ ipſo iure non deſinit eſſe dotalis, ſed bene poteſt petere expenſas, uel retinere fundum, donec ſibi reſtituantur expenſæ.]

eius patiuntur. Itaq; ſi dotis quantitati concurrant facultates eius, inſolidum damnatur: ſi minus, in tantum quantum facere poteſt. Propter retentionem quoque dotis repetitio minuitur: nā ob impenſas [a] in res dotales factas marito quaſi retentio conceſſa eſt: quia ipſo iure neceſſariis ſumptibus dos [b] minuitur ſicut ex latioribus Digeſtorum libris [c] cognoſcere licet.

¶ In his quatuor caſibus reus condemnatur in quantum facere poteſt. Aug.

¶ Sed & [d] ſi quis cum parente ſuo patronove agat, item ſi ſocius cum

¶ Niſi mulier infra annum ſponte marito impenſas obtulerit. Si uero non tantum, non deſinit eſſe dotalis, ſed tandiu totus uel pro parte retinetur, quandiu impenſæ reſtituantur, ut ff. de impē in rebus do. fac. l. quod dicitur. & ff. de iure do. lege ſi is q. §. pen. & fin. & hoc in neceſſarijs impenſis. Si aūt utiles ſunt, tūc ꝑ actionē nego. geſt. uel mandati, ſi mādato mulieris fecit. repetuntur. Voluptariæ nō repetuntur, ēt ſi mādato mulieris factæ ſunt, ſed abraduntur ſine læſione prioris ſtatus, ut C de rei uxo act. §. ſed nec ob impenſas. & ff. de rei uend. lege in fundo. † Et ſecundum hanc diſtinctionem hunc. §. intelligas: & quod dicit in litera, quaſi, nō dennotat improprietatem, ſi eſt impēſa neceſſaria, ut dictū eſt, ſed ſi utilis, uel uoluptaria, nullo mō locū hēt hic. §

Impēſe uoluptariæ an poſſint abradi.

† Et hic ē ipſa le in uxore: tñ ab a uo cuius uoluntate f factæ fuiſſent ī re ſua, bene repetunt, l. iij. §. i uer. ſed ſi mutua. ff. de iure uer.

b ¶ Dos. In pecunia conſiſtens.

c ¶ Libris, ut ff. de impen. in reb. do. fa. per totum tit.

¶ Sed & ſi quis. Caſus. Proſequitur Imper. caſus, in quibus quis tantū conuenitur inquantum facere poſſit. & primo in parentibus ea rōne, quia ſi egerent, teneretur filius alere. ad tollendū igitur circuitum exigendi, & poſtea alēdi, introductum eſt, ut non exigantur a liberis niſi inquantum facere poſſint. ſecundo, in patrono ea rōne, ut coerceretur ingratitudo libertorum, & quia ſimiliter tenentur eum alere. tertio, in ſocijs propter ius fraternitatis, quarto, in donatione propter ingratitudinis uitium. Not. collige ex prædictis.]

SYL.

d ¶ Sed & ſi quis. Scilicet filius uel libertus, qui agunt uenia impetrata: alias puniuntur, ut ſupra eodem. §. pœ

SYL.

nales.verſi.& in eum.

a. ¶ Socio. Et ſe confitente ſocium: alias non datur ei hoc beneficium, ut ff.pro ſoc.ſi unus.§.ult.

A D D I T. Quod uerum intellige, ſi perſeueret ī negatiōe uſque ad litē conteſtatam & negauit in ſpecie eſſe ſocium: alias ſecus: puta ſi in genere, ut Nego narrata prout narratur &c. ſecundū doctores hic.

b ¶ Poteſt. quod ſemp accipe detracto tanto, q̄ poſſit indeuiuere conuictus, ut ff. de reg.iur.lege in condemnatione.

ſocio [a] iudicio ſocietatis agat, non plus actor conſequitur, q̄ aduerſarius eius facere poteſt.[b] Idem ē, ſi quis ex donatione [c] ſua conuenia-tur.[d]

¶ Ra[illegible]one compen-ſ[illegible]ionis ſæpe m[illegible]i-tur intentio a[illegible]ris. A[illegible]

¶ Compenſationes quoq; oppoſitæ plerunque [e] efficiunt, ut minus quiſq; conſequatur, quàm ei debeatur. Nam ex bono & æquo habita ratione eius, quod inuicem actorem ex [f] eadem cauſa præſtare oportet, in reliquum eum, cum quo actum eſt, condemnat, ſicut iam [g] dictum eſt.

¶ I[illegible] ceſſio[illegible] dum c[illegible]ndem[illegible]atio. An[illegible]l.

¶ Cum eo quoq;, qui creditoribus [h] ſuis bonis ceſſit, ſi

c ¶ Ex donatione. Id eſt quando non poteſt ſoluere, cum donare promiſit.

d ¶ Conuenia tur. Scilicet condictione ex lege, ut C.de donatio l. ſi quis argentum.§.ſin autem. Et nota quòd hic ſolus conuenitur inquantum facere poteſt deducto ære alieno, ut ff. de re iud.l.inter eos.§.j.& ij.& melius §. fina.

SYL. ¶ Compenſationes. [illegible] Proſequitur Impera. exempla eius, quod ſupra proxime propoſuit, & dicit, quòd quoties euenit, quòd reus, a quo petitur, ſit creditor actoris, compenſatione propoſita ſit ut minus conſequaī actor quam petierit. In quo aduertas ad duo, quæ iudicio meo male poſſunt ſaluari in hoc text. primum eſt, quòd hoc exēplum non cadebat inter priora & ſequentia. nam ille, cui compenſatio opponitur, effectualiter conſequitur ſuū creditum, quia re uera compenſatio eſt ſolutio. l.ſi debitor.ff. qui potio. in pigno. habean. nec eſt uerum dicere, quod conſequitur minus quam ei debeatur, quia re uera conſequitur totum. nihil enim intereſt, an ſoluat qs. an compenſet dicta lege ſi debitor. & ideo neque hoc exemplum cadebat in hac materia, neque uerum eſt quod dicit Imper. quòd minus quàm ei debeatur conſequatur, q̄ not. licet ſit ponere os in cœlum. Not. quod compēſatione minuit intētio actoris.]

e ¶ Plerunque. hoc dicit propter actionem depoſiti, & alias quaſdā, ī quibus nō obiicitur cōpenſatio, ut ſupra. eo.§. in bonæ fidei.& C.de compenſ.l.finali. Accurſius Floren.

f ¶ Ex eadem cauſa. hodie ex quacunque cauſa & in quolibet contractu bonæ fidei uel ſtricti iuris, † ut ſupra eo.§. in bonæ fidei. † Hæc gl.peſſime loquitur

g ¶ Iam dictum eſt ſupra eodem. §.in bonæ fidei.

¶ Cum eo quoque. Caſum figura per te. Nota. quod cedens bonis in poſtea quæſitis habet priuilegium ut non conueniatur a prioribus creditoribus niſi inquantum facere poſſit. Item no. inhumanum eſſe afflictis afflictionem addi.]

SYL. ſ.c.d.in ſa ſo. quē ui leas plenius

h ¶ Creditoribus. quod fieri non poteſt antequam debitum agnoſcat, uel in iure confiteatur, ut ff. de ceſ. bo. l. penulti.

Ceſſio bonorū in duobus prodeſt. SYL.

* ¶ Adde an ualeat pactum quòd debitor non poſſit cedere bonis, Bartol. in lege alia.§.final. ff. ſoluto matrimonio.] Prodeſt autem hæc ceſſio, ut non deducatur debitor in carcerem, ut C. qui bonis cedere poſſ. lege prima. Et quòd in acquiſito poſtea con-

ueniatur inquantum facere poſsit, ut ſubijcit.

SYL. * Fallit, niſi ſub ſpe ceſsionis contraxit, ut per Dynum in regula peccatum in fine libro ſexto, aut niſi in fraudem creditorũ bona alienauit, uel ſi qñ cõtraxit ſciebat, ſe non eſſe ſoluendo, ut ait Bart. in lege aliæ. §. elegãter. ff. ſol. matrim. & denique in q̃ plurimis alijs caſibus: deficit reg. huius. §. quos diligẽter retulit Socinus ĩ tractatu fallentia regul. xlvj. & ſequ. poſt Iaſonẽ hic, & in §. item ſi quis in fraudem. nu. 91. cum ſeq. ſupra eodem.]

† alias qđ cũ eo contractũ eſt q in aliena ẽ ptãte.

poſtea aliquid acquiſierit, quod idoneum emolumentum habeat, ex integro [a] in id, quod facere poteſt, creditores experiuntur. inhumanum [b] enim erat ſpoliatum fortunis ſuis inſolidum damnari.

¶ Quod cum eo qui in aliena poteſtate eſt, negotium geſtum eſſe dicetur.

Cognito contractu [illegible] ad obligandum dominum, erit cognitum quid de contractu filii ad obligandum patrem.

Quia tamen ſu-

a ¶ Ex integro. Videtur ſibijpſi contraria litera, quòd ex integro, & inquãtum facere poteſt conueniatur, ut ſubijcit. Sed ſic intelligitur, quòd inſolidum conueniatur, quandiu poteſt ſoluere: hoc tamen eſt deducto ſemper ne egeat, ut ff. de ceſsi. bon. qui bonis. & ff. de regulis iuris, lege in condemnatione.

Ceſsione bonorũ facta non ſemper conueniẽt q ceſsit, ẽt ſi ad pĩguiorẽ fortunã peruenit.

ADDITIO. Vel dic & longe facilius ex integro, id eſt deuuo, ſine iterum, ut ſit una dictio: & ita exponunt doctores periti. Et hic, ſcilicet quòd qui ceſsit bonis poteſt iterum conueniri ſi perueniat ad pinguiorem fortunam: uerum eſt, niſi pro eo ~~[illegible]~~ iam ſuſtinuiſſet pœnas corporales, uel ceſsionem feciſſet culo nudo ſuper lapidem: de hoc gloſſ. notat in capitulo ſicut dignum. extra de homic. & in capitulo peccatũ. de regulis iuris ĩ ſexto.

† Hæc gl. non habet inuẽtu- ſtis exẽ plarib.

b ¶ † Inhumanum enim. Bene dico, quod inquantum facere poteſt deducto &c. ne conueniatur inhumanum enim &c.

¶ Quod cum eo &c. ¶ Qualiter conueniamur ex contractibus uel furtis nobiſcum habitis dictum eſt, nunc qualiter conueniamur ex habitis cum ijs, quos in poteſtate habemus.

Continuatio.

¶ Adde, ꝙ eſt falſa continuatio. Imperato. enim continuat ſe ipſm, & reddit rationẽ, quare de his actionib. modo proponat, dicendo quòd q̃a ſupra habita eſt mentio de actione, quæ datur in peculio, opus eſt modo dicere de his actionibus & cæte.]

SYL.

† alias dicetur

QVIA tamen. ¶ Totus iſte titulus diuidit ĩ ſex partes. Primo ponit cõtinuationẽ rubricæ. Secundo, quòd filius & ſeruus æquiparantur: ideo dictum in uno poteſt intelligi dictũ in alio. Tertio proſequitur de cõtractibus ſeruorum, & qualiter & inquantum eorum dñs teneatur. Quarto illud extendit ad filios Quinto ponit unũ in filio, quod non habet locum in ſeruo. Sexto redit ad contractum ſerui. Secũda ibi (Et quia.) Tertia ibi (Si igitur) Quarta ibi (Quæ diximus.) Quinta ibi (Illud ꝓprie.) Sexta ibi (Illud in ſumma.)

Diuiſio

¶ [illegible] In ſimplici continuatione non eſt figurandus, quam declara ut ſ. diximus. Nota ergo continuandos eſſe titulos. Item quòd actio, quæ datur in patrem uel dominum ex contractu ſerui uel filij, nõ dicitur de peculio, ſed in peculio. Item quòd actio de peculio & cæteræ, quæ deſcendunt ex contractu filij, dantur in patrem nomine filij. Nota etiam ꝙ filius & ſeruus fere in oĩbus æquiparantur. Itẽ ꝙ non eſt conueniẽs quod paucis exprimi poteſt multis exprimere. Item ꝙ cognito uno de ſimilibus cognoſcitur aliud. Item quòd di-

SYL.

perius [a] mentionem habuimus de actione, qua in peculium filiorumfamilias ſeruorumque agitur opus eſt ut de hac actione & de cæteris, quæ eorundem nomine in parentes dominoſve dari ſolent, diligentius [b] admoneamus. Et quia ſiue cum ſeruis negocium geſtum ſit, ſiue cum ijs, qui in poteſtate parentum ſunt, fere [c] eadem iura ſeruantur, ne uerboſa fiat diſputatio, dirigamus ſermonem in perſonam ſerui dominique, idem [d] intellecturi de liberis quoque & parentibus, quorum in poteſtate ſunt. Nam ſi quid in his [e] proprie ſeruetur, ſeparatim oſtendemus. [f]

¶ Dominus tenetur ex contractu ſerui inſolidum, ſi contrahi iuſſerit, uel ipſum uel liberum hominem naui uel alicui alij negociationi præpoſuerit, actionibus cognominatis, Quod iuſſu, & exercitoria, & inſtitoria. Aretinus.

¶ Si igitur iuſſu do-

ctio fere, eſt dictio diminutiua. Itē ꝙ qñ duo caſus ſunt a lege antiqua æquiparati, correctio uel diſpoſitio facta in uno extenditur ad aliu: quod declara, ſi æquiparatio eſt facta in illo caſu, ut per Iaſ. in l. ſi cō ſtante. in v. col. ff. ſo. ma. de quo uidē da ſunt q̄ ponit Dec. i c. tranſlato. in ſ. & 1. dec. de conſt.]

a ¶ Supius. ut s. tit. j. §. actiones autē. & §. ſunt præterea.

b ¶ Diligentius. q̄ ſupra dictū ſit. Vel dic diligētiꝰ i. diligēter.

c ¶ Fere. hic dicit pp ma cedonianū, quod habet locū in filijs non i ſeruis, ut infra eo. §. quæ diximus. & propter alios caſus, quos ibi dicemus.

Similiū eadē eſt diſcipliña. d ¶ Idem intellecturi. Nam ſimilium eadem eſt diſciplina, ut hic, & ff. de in rem uerſ. l. iij. §. proinde & §. quoties

¶ Dic tamē. quod ſimilitudo in uno nō SYL. arguit ſimilitudinē in alio, ut per Aret. in l. ex facto. in vj. not. ff. de uulga. & pupil.]

e ¶ In his. ſ. parente & filio.

SYL. f ¶ Oſtendemus. ut infra eod. §. quæ diximus.

¶ Si igitur iuſſu domini. Caſus. In terminorum declaratione ſimplici non eſt neceſſarius niſi literalis. i hoc enim § declarat Imper. tres eſſe actiones, in quibus pater & dominus inſolidum tenentur propter eorum [illegible]. Siue enim iuſſerint, ſiue [illegible] conſenſerint ve alio modo, etiam per ratihabi-

tionem filium uel ſeruū certo caſu obligari tenent naturali rōne, quā allegat Iuriſconſultus in l. j. ff. eo. quia cum eo contrahi uī, qui iubet. ſiue & naui uel negociationi pater aut dn̄s filiū uel ſeruū ꝓpoſuerint, ſimiliter tenentur inſolidū, & i exercitoria ꝓſertim: qa æquū uiſū ē, ut q exercitorē naui impoſuit, teneat, qa pleruq; locꝰ aut tp̄s nō patit ē diſpicerē de coditione exercitoris. maior. n. ē neceſſitas cōtrahēdi cū magiſtro nauis q̄ cū iſtitore, ꝓut declarat tex. in l. j. ff. d exer. Similit' equū uiſum eſt ꝓtori, ut quēadmodū cōmoda ſentimus ex contractibus iſtitorū, ita etiā ex eorum contractibus obligemur: tacite. n. uidemur hoc polliceri præponendo. l. j. ff. de inſtito. No. ſecundum Ang. quod de iure ciuili pater aut dominus non tenebant ex cōtractu filij uel ſerui & hinc eſt, ꝙ ꝓtor æquitate motus hæc adinuenit. Itē quòd pater & dominus tenentur Quod iuſſu inſolidum. Itē ꝙ ille, qui cum filio uel ſeruo contrahente iuſſu patris uel domini contrahit, uidetur ſequi fidem iubentis. Item ꝙ ubi eſt eadem ratio, idem ius conſtituitur. Item quid ſit exercitoria, & quid inſtitoria. Idem ꝙ exercitoria ab exercitore, inſtitoria ab inſtitore eſt appellata. Item ꝙ tunc tenetur pater & dominus qñ ſeruus uel filius negociantur in eo, in quo ſunt præpoſiti. Item not. ꝙ hu-

huiuſmodi actiones non ſolum dant̃ contra dñm uel patrem præponētes ſeruos & filios, ſed ēt contra quemlibet præponentem ēt liberū hominē, ſtāte identitate rōnis Itē ꝙ idētitas rōnis facit, ꝙ caſus nō expreſſus ſit cōprehenſus in caſu iam deciſo.]

a ¶ Domini. Scilicet uolentis cū ſeruo contrahi: ſiue dirigat iuſſum ad ſeruum, ſiue ad contrahentē cum ſeruo: ſiue ſubſcripſit, ſiue quo cunque modo cōtractū ratū habuit, ut ff. quod iuſſu. l. j. §. j. & §. ſed & ſi ſerui chirographo. & §. ſi ratum.

b ¶ Videt̃. Vt ēt ab ipſo dño debitū cōdici poſſit, ut infra eod. §. fina.

c ¶ Eadem rone. Quia fidē domini ſequi uidet̃, ut ſupra pro xi. §. in fine. Accur.

mini [a] cum ſeruo negocium geſtum erit, inſolidum Prætor aduerſus dominum actionem pollicetur: ſcilicet quia is, qui ita contrahit fidem domini ſequi uidetur. [b]

¶ Eadem ratione [c] Prætor duas alias inſolidum actiones pollicetur: quarum altera exercitoria, [d] altera inſtitoria appellatur. Exercitoria tunc habet locum, cum quis ſeruum ſuum magiſtrum naui præpoſuerit, & quid cum eo eius [e] rei gratia, cui præpoſitus erit, contractum fuerit. Ideo autem exercitoria uocatur, quia exercitor, is appellatur, ad quem quotidianus nauis quæſtus [f] pertinet.

¶ Inſtitoria tunc locum habet, cum quis tabernæ forte aut cuilibet negociationi ſeruum [g] ſuum præpoſuerit, & quid cum eo eius rei cauſa, cui præpoſitus erit, contractum fuerit. Ideo autem inſtitoria appellatur, quia qui negociationibus præponuntur, inſtitores uocantur: [h] Iſtas tamen duas [i] actiones Prætor reddit, & ſi liberum quis hominem, aut alienum ſeruum naui, aut tabernę, aut cuilibet negociationi præpoſuerit: ſcilicet quia eadem æquitatis [k] ratio etiam eo caſu interueniat.

e ¶ Eius rei gr̃a bene dicit, ei[9] rei gr̃a. nam ſi ob aliam rem, puta negocij ſui, uel cum eſſet præpoſitus ad uehendum onus, ipſe accepit mutua pecuniā, nō ad utilitatē nauis, nō tenet̃ dñs, ut ff. d exerci. l. j. §. nō autem.

f ¶ Quæſtus i. ꝓuēt[9] i. lucrum. Sed magiſter appellat̃, cui totius nauis ancora, id eſt guberna in cōmendatur ut ff. de exercito. l. j. §. magiſtrum nauis.

quæſtus eſt lucrum,

g ¶ Seruum. Vel liberum ut in fine huius. §.

h ¶ Vocant̃ tur. Nota, quòd inſtitoria a ꝑpoſito, ſ; exercitoria a ꝑponēte uocat̃, ut hic, & ĩ. eo. §. uerſic. ideo autem exercitoria.

i ¶ Duas. ꝑ hoc qđ dicit duas, excludit primam Quod iuſſu.

k ¶ Aequitatis. No. ꝙ ubi eadē ē æqtas idē i[9] ſtatuēdū & ſic ff. ad leg. Aqu. illud & ĩ. q. mo. ius pa. pote. ſo!. §. pari rōne.

Ius idē ſtatuat̃ ubi eſt eadem æqtas. SYL.

d ¶ Exercitoria. Quæ perpetuo hæredi & in hæredē datur, ut ff. de exer. ſi tñ §. fi. (j) Idem in inſtitoria, ut ff. de inſti. l. nouiſſime. Idem etiam de in rem uerſo, ut ff. quando actio de pecu. eſt an. l. quæſitum. in fi.

A D D I. (j) Dic hoc uerū, ſi prima actio datur hæredi uel contra hæredem, quia iſtæ non ſunt propriæ actiones, ſed adiectiones. ut habetur in d. l. ſi tamen. §. fi. ſecundum Ang.

¶ Introduxit. Caius Non eſt figurandus in declaratione ſimplicis termini tributoriæ, ſed potius aduertendū eſt, quòd dominus, qui habet ſeruum habētem peculium, ſi conueniatur a creditoribus peculiaribus, habet priuilegium deducendi ante omnia quod ſibi & illis qui in ſua ſunt poteſtate debetur; ſed qui a aliquando accidit, quod

ſeruus in rebus & mercibus peculiaribus ſciente & non contradicente domino negociatur, & efficitur debitor alicuius: ſi a tali creditore conueniatur ex cauſa prædicta, tunc non habet dominus amplius illud priuilegiū, ſed uocatur i tributum cum cæteris, hac tamen inter eos diuiſione remanente, quod dominus uocatur in tributum ex quacunque cauſa ſit creditor, alij uero creditoꝛs peculiaꝛs uocantur ſolū, quatenus cū illarum mercium, in quibus ſciente domino ſeruus negociatus eſt, ſe extendit. Nota ſummarium & declarationem prædictam. a ¶ In Peculiari merce. Hoc caute dicit, non ī dominica, ut ff. de inſtitor. ſed & ſi pupillus.§.penul.†

¶ Si ſeruus ſciente [illegible] domino in merce peculiari neg[illegible]tur, & tamen do[illegible] aliquid recipere debet uocatur in tributum una cum alijs creditoribus. Areti.

¶ Introduxit, & aliam actionem Prætor, quæ tributoria uocatur. Nanque ſi ſeruus in peculiari [a] merce ſciente domino negocietur, [b] & quid cum eo eius rei [c] cauſa contractum erit, ita Prætor ius dicit, ut quicquid in his mercibus erit, quodque inde receptum erit, id inter dominum, ſi quid ei debebitur, & cæteros creditores pro rata portione diſtribuatur: & ideo tributoria uocatur, quia ipſi domino diſtributionem Prætor permittit. Nam ſi quis ex creditoribus quæratur, quaſi minus [d] ei tributum ſit quā oportuerit, hanc ei actionem accommodat, quæ tributoria appellatur.

¶ Ex [illegible] to [illegible] do[illegible] [illegible] tur dominus de peculio, uel in id quod in rem ſuam uerſum eſt: & dicitur uerſum in rem domini, ſi aliquid in rem domini impenſum neceſſario ſit [illegible] tamen debet prius [illegible] utrū in rem domini ſit [illegible] quam de peculio [illegible]. Areti.

¶ Præterea introducta eſt actio de peculio & actio de in rem uerſo.

* † Ex quo.§. apparēt inſtitoriā locū hīe in merce dnica, tributoriā aūt in merce peculiari.

b ¶ Negocietur. Ad omnem quoque porrigitur negociationem, † ut ff. de trib. l. illud, & l. j.§. licet.

c ¶ Eius rei cauſa. Nota quòd ad hoc ut competat iſta actio, oportet quòd ſit contractum illarum mercium cauſa, alias non competeret, ut per Angel. hic.

d ¶ Minus. Hanc actionem tributoriam dicunt quidam non dari niſi dominus primo diſtribuat: & dicunt q̄ cogitur officio iudicis: & hoc colligitur ex hoc.§. quia dicit, minus. Sed dico quòd ante & poſt competit: quia minus tribuit qui nihil tribuit, ut ff. de tributo. l. illud.§. ſi cuius dolo. & argumen. ff. de uerb. ſig. l. minus. & lege uerbū amplius. ſecundum Io. ¶ Adde q̄ hæc gl. communiter approbatur per doct. hic.

¶ Præterea. Caſus figuratio nō ē neceſſaria, cum perſiſtat i declaratiōe terminorum de peculio & d̄ in rem uerſo. ita enim Imper. accurate examinat & declarat, ut nulla alia caſus poſitione egeamus: exēpla enim poſita per Imperato. rem omnē manifeſtam reddunt. No. igitur, q̄ actio de peculio & actio de in rem uerſo ſunt diuerſæ. Item dic, quòd neceſſaria erat actio de in rem uerſo ultra actionem de peculio ex rationibus poſitis per textum in lege prima in princip. ff. de in rem uer. Item quòd actio de in rem uerſo oritur, quamuis ſine uoluntate domini negocium ſit geſtum: quia oritur ex ipſa uerſione in rem, non ex conſenſu, & propterea oritur etiam quamuis geſtum ſit contra uoluntatem do-

† Scilicet peculiaris mercis. non ē aliam.

peculio, deque [a] eo quod in rem domini uerſum erit: ut quamuis ſine uo-luntate domini negocium geſtum erit, tamen ſiue quid in rem eius uerſum fuerit, id totum præſtare debeat: ſiue quid non ſit in rem eius uerſum. id eatenus præſtare dēat, quatenus peculium patitur. [b] In rem autem domini uerſum intelligitur, quicquid neceſſario in rem eius impenderit ſeruus: uelut i ſi mutuatus pecuniam creditoribus eius ſoluerit, aut ædificia ruentia fulſerit, aut familiæ frumentum emerit: uel etiam fundum aut quamlibet aliam rē neceſſariam mercatus [c] erit. Itaque ſi ex [d] decem (puta) aureis, quos ſeruus tuus a Titio mutuo accepit, creditori tuo quinque aureos ſoluerit, reliquos uero quinque quolibet modo comſumpſerit, pro quinque quidem inſolidum damnari debes, [e] pro cæteris uero quinque eatenus quaten' in peculio ſit. ex quo ſcilicet apparet, ſi toti decem aurei in rē tuam uerſi fuerint, totos decem aureos Titium conſequi poſſe. Licet [f] enim una eſt actio, qua de peculio, deque eo quod in rem domini uerſum ſit, agitur, tamen duas habet condemnationes. Itaque iu-

mini, quando uerſum eſt in eius utilitatem. Item quòd actio de peculio datur eatenus, quatenus eſt in peculio: actio uero de in rem uerſo datur ad eum ne id, quod uerſum eſt in domini utilitatem. Item quid dicat uerſū in utilitatem: pro cuius declaratione uide regulam, quam ponit Iuriſconſul. in lege tertia. §. & generaliter. ff. de in rē uer. Item no. ꝙ omnes expēſę hic enumeratæ dicū tur neceſſariæ. cætera collige per te.]

a Deq; eo. Caue tibi, quia de duabus actionibus ſimul dicit, ſcilicet de peculio, & de in rem uerſo.

b Patiť. Facit ff. de pecul. lege ſi quis ſeruum §. etiam, & hic adiunge. §. cæterum qui eſt infra.

c Mercatus erit. Facit ff. de in rem uerſo. lege. iij §. proinde.

d Ex decem. Quia quot ſunt cōſumpti, in tot debet teneri, ut ſupra proximo. §.

e Damnari debes. Facit ff. de in rem uer. l. ſi pro patre. §. idem.

f Licet. Hoc punctum, quod eſt hic, ita praue intelligunt quidam, quod quicunque agit de peculio, uidetur intentare illam formulam & agere ſcilicet de in rem uerſo, ut hic, & ff. de in rem uer. l. filiusfamilias. in fi. & ff. de peculi. l. j. §. eſt autem. quæ opinio neceſſaria eſſe uř. Nam cum de peculio agitur debita peculiaria computantur: & ita quod ſeruus debet domino, & dominus dēt ſeruo naturaliter. quia q̄d ſeruus impēdit in rē dñi, uenit ī actione de pecu. ut ff. de pec. l. quam Tuberonis. §. ſed & id quod nihil aliud eſt, q̄ de in rē uerſo agi: & ita qui agit de peculio, & de in rē uer. agit. Sed Io. dicit, quòd diuerſæ ſunt actiones, & actionū formulæ: nec q. formulam unius proponit, alterius formulā proponere uř. Nec ob. d. l. de pecu. l. j. §. eſt autem, quia licet ibi uideatur ſub actione & edicto de peculio actionem de in rem uerſo proponere, tamē non demonſtratur edictum, quod ſit de peculio tantum, ſed generale, quòd dicit de omni eo, quod ſit cum eo, qui in aliena eſt poteſtate, ut in eadem. l. §. uerba autem. Item non obſtat dicta lex filius. in fine. quia quo ad effectum proponit de in rem uerſo, qui proponit de peculio: non quo ad formulam. Et eodem modo expone quod hic dicitur, una eſt actio

Actio de peculio & de in rē uerſo ſunt diuerſæ

Textū expone. uit.

de peculio & de in rem uerſo:id eſt ille qui proponit actionem de peculio. conſequitur effectum actionis de in rē uerſo. Et quod ſubijcit, duas hēt condemnationes.ſ.actio de peculio:unam.ſ. ꝓp ſuo effectu & aliā pro eſſectu.ſ. actiōis de in rē uerſo. Accur.

ADDIT. Hæc opi. gl. ꝙ ſint diuerſæ actiones, uerior ē, q̃a habēt diuerſa nomina & diuerſa media concludendi.

a ¶ Actione. Scilicet de peculio.

SYL. ¶ Cum aūt quri. Casus. Poſitio clara eſt:declarat. n. Imp, quantum ſit in peculio, & dicit in peculio dici omne id, quod ſupereſt deducto eo quod debetur domino eius eive, qui in eius poteſtate eſt : & ponit caſum in quo ex credito domini nō diminuitur peculium:de cuius ratione ui de in gl. in uerb. ſi is. No. quid dicatur eſſe in peculio. Item quòd deducitur non tantum creditum domini, ſed etiā eius. qui eſt in ipſius poteſtate:rationē utriuſque ponit Iuriſcon. in l. ſed ſi damnum .§. peculium. ff. de pec. ratio enim, quare deducitur id quod domino debetur, eſt, quia dominus præueniſſe uidetur, & cum ſuo ſeruo egiſſe. ratio autem quare deducitur id, quod debetur exiſtentibus in poteſtate domini, eſt, quia nemo ambigit hoc quoque domino deberi, cum quæritur omne, quod quæritur exiſtentibus in eius poteſtate. Item no. caſum, in quo deducitur per dominum illud, quod debet ſeruus: quod not.]

b ¶ Domino. Scilicet debet. Cū enim inſpecto iure naturali ſeruus liber ſit,

dex, apud quem de ea actione[a] agitur ante diſpicere ſolet, an in rem domini uerſum ſit: nec aliter ad peculii æſtimationem tranſit, quàm aut nihil in rem domini uerſum intelligatur, aut non totum.

¶ In peculio dicitur eſſe id, quod ſupereſt deducto eo quod debetur domino, dummodo non debeatur uicario ſerui. Aretinus.

¶ Cum autem quæritur quantum in peculio ſit, ante deducitur quicquid ſeruus domino,[b] eiue qui in poteſtate eius ſit, debet: & quod ſupereſt, id ſolum peculium intelligitur. Aliquando tamē id, quod ei dēt[c] ſeruus, qui in poteſtate domini ſit, non deducitur ex peculio: ueluti ſi is[d] in

apparet ꝙ naturaliter poteſt obligari etiam dño ſuo, ut ff. de condict. indebi. ſi id quod. & ff. de pecu. nec ſeruus. & ſ̄ de fideiuſſ. §. 1. Accurſius.

¶ Adde ꝙ eſt intelligendū de iure nāli SYL. id ē de iure gētiū primæuo, id ē quatenus ius gētium fundatur ratione nāli, non cōſtitutionib. generalibus. gentiū: ſi. n. intelligeremus de iure nāli ſimpliciter cōmuni omnibus animātibus, tunc nō pōt dici ꝙ oriaē obligatio naturalis, prout declarat Barto. quem cōmuniter ſequun. docto. in dicta lege ſi id quod.]

c ¶ Debet. Quaſi dicat, & id deducitur, quod debet dare ſeruus ijs qui ſunt in poteſtate: ut conſeruis ſuis, & filijs domini, & pupillis domini, ut ff. de peculio. ſed ſi damnum. §. peculium.† † alias incipit. l. peculiu aūt.

d ¶ Si is. Scilicet cui debetur: puta habeo ſeruum caſtaldum, qui ordinarius: dicitur qui habet ſub ſe alium, qui uicarius dicitur: ſi ordinarius aliquid debet uicario, & conuenior de peculio ordinarij, non deducam quod uicario debetur. & eſt ratio in promptu, quia ſi deduco pro uicario, adhuc remanet peculium ordinarij: & ita fruſtra fieret deductio: cum ſemper maneret ordinarij peculium. Seruus ord. narius.

* ¶ Serui ordinarij ſunt quibus peculium dominus conceſſit negociarique ſinit: uicarij autem qui ordinarij uices gerunt, quidamq; quaſi ſub inſtitores. Alcia. in l. urbana familia. ff. de uerbo. ſigni. SYL. Seruus uicarius.

ipſius[a] peculio ſit: qđ eo[b] pertinet, ut ſi qd uicario ſuo ſeruus[c] dđ beat, id ex peculio eius[d] nō deducatur.

¶ Cui cōpetit actio Inſtitoria, uel Exercitoria, uel Qđ iuſſu cōpetit ēt de peculio. Et in actione de peculio tamen eius, quod eſt in peculio, ratio eſt habenda in Tributoria ſolū eius circa quod negociatur. Quapropter quādoque expedit agi una, quandoque alia. Areti.

¶ Cæterum[e] dubiū non eſt, quin is quoque qui iuſſu dñi contraxerit, cuiq; inſtitoria uel exercitoria actio cōpetit, de peculio, deq; eo qđ in rē domini uerſum eſt agere poſſit. Sed erit[f] ſtultiſſimus, ſi omiſſa actione, qua facillime ſolidum ex contractu conſequi poſſit: ſe ad difficultatem perducat probandi in rem domini uerſum eſſe, uel habere ſeruum peculium, & tantum habere ut ſolidum ſibi ſolui poſſit. Is quoque,[g] cui tributoria actio competit, æque de peculio & de in rem uerſo agere poteſt. Sed ſane huic modo[h] tributoria expedit agere, modo de peculio, & de in rem uerſo Tributoria ideo expedit agere: quia in ea domini conditio pcipua non eſt, ideſt quod domino debetur non deducitur, ſed eiuſdem iuris eſt dominus, cuius & cæteri creditores. At in actione de peculio, ante deducitur quod domino debetur: & in id, quod reliquum eſt, creditori dominus condemnatur. Rurſus de peculio ideo expedit agere, quòd in hac actione[i] totius peculii ratio habetur, at in tributoria eius tantum, quo negociatur:[k] & poteſt quiſq;

a ¶ In ipſius. Scilicet ordinarij.
b ¶ Quod eo pertinet. Ideſt qđ modo ſub nube dixi, obtinet in hoc caſu.
c ¶ Seruus. Scilicet ordinarius.
*ADDIT. Ordinarij aūt ſerui dñr ab ordine, qui domui autta bernæ, aut negotiatiōi regēde pſūt: illoru uero ſi peculio cōtineāt alii ſerui, uicarij appellāt. Mart. Eſſe ſat ē ſeruū, iā nolo uicarius eē.
d ¶ Eius. ſ. ordinarij.

SYL.

¶ Cæterum Caſus. Non eſt figurandus in pſenti. §. uſq; ad §. illud i ſumma. ſecundū quod legit Ang. q a Impe. immoratē tantū i đclarādo qōo & qualiter & ī quibus caſibus hæ actio nesđ quibus ſupra propoſuit, in iudiciū pponāt. tex. ē clarus, nec alia đ ſuper declaratione indiget. No. ſummariū & cōtinētia text. ut ſcias ppo nere in iudicio actionē magis utilē. Itē q ſtultiſſimus dr, q. pōt utiliorē uiā ad ſuum cōſequendum eligere, & eligit deteriorē. Itē q habens plures actiones debet faciliorē pponere. Itē q negociator non dr q uiuit ex reditib. prediorū. Itē q fænerās nō dr negociator Item quòd dicta in ſeruo habent locum in filio. Item q macedonianū ſenatuſconſultū eſt l. prohibitiua. Itē no. rōnē ſenatuſconſulti Macedoniani. Cætera collige per te.]

e ¶ Cæterū. Diximus ſupra ī illo. §. pterea: q is agit de peculio, qui contrahit cū ſeruo īuito uel ignorāte domino uñ uř, q qui cōtraxit eo nolente, puta iuſſu ſuo, non poſſet agere đ peculio, ſed tñ aliud eſt: ideo dicit, cęterū. pro ſed.

f ¶ Sed erit. ſtultiſſimus. Not. quđ eē ſtultū, ſi eligat malū, cū poſſit eligere bonū, ut ī auth. q. mo. nat. eſſi. ſui. §. j. coll. vj. — Electio dēt eſſe de meliori.

g ¶ Is quoque. Facit. ff. de tribu. l. aliquando.

h ¶ Modo. Ideſt aliqñ.

i ¶ In hac actiōe. Scilicet de peculio.

k ¶ Negociaē. Et qđ inde receptū eſt, ut ff. đ trib. l. procuratoris. §. per hanc, & ſupra eo, §. introduxit.

tertia forte parte peculij, aut quarta, uel etiam minima negociari, maiorem autẽ partem in prædijs, uel mancipijs, aut fœnebri pecunia habere. Prout ergo expedit, ita quiſq; uel hãc actionem, uel illam eligere [a] debet. Certe qui poteſt probare in rem domini uerſum eſſe, de in rẽ uerſo agere debet.

¶ Dicta de dominis & ſeruis intelliguntur in parentibus & liberis. Aug.

¶ Quæ diximus [b] de ſeruo & domino, eadem [c] intelligimus & de filio & filia, & nepote & nepte, & patre auoue, cuius ĩ poteſtate ſunt.

¶ [illegible] de peculio, propter ſenatuſconſultum Macedonianum. Aretin.

¶ Illud proprie ſeruatur in eorum perſona, quod ſenatuſconſultum Macedonianum prohibuit, mutuas pecunias dari eis qui in poteſtate parentis ſunt: & ei, qui crediderit, denegatur actio tam aduerſus ipſum filium filiamue, nepotem neptemue, (ſiue adhuc in poteſtate ſint, ſiue morte parentis uel emancipatione ſuæ poteſtatis eſſe cæperint) quam aduerſus [d] patrem auumue, ſiue eos habeat adhuc in poteſtate, ſiue emancipauerit. Quæ ideo Senatus [e] proſpexit, quia ſæpe onerati ære alieno cre-

Elector actiõis nõ põt uariarĩ.

a ¶ Eligere. Et poſtquam elegerit, non uariabit, ut ff. de tribu. quod in hæredem. §. eligere. niſi fuerit deceptus, quando primum elegit, ut ff. quod cum eo qui in alie. pot. l. ſed ſi ex parte. §. fina.

b ¶ Quæ diximus. A princip. tit. uſque huc.

c ¶ Eadem. Quantum ad actiones ſupradictas: ſ; in quibuſdã non conueniunt: ut in mutua pecunia: qđ dic ut infra pro xj. §. Item ſi filius põt ſubire iudiciũ & arbitrium & patrẽ obligat q̃ſi ex contractu de peculio, ſed ſeruus non, ut ff. de pecu. l. iij. §. ſi ſeruus. & §. idem ſcribit & C. de iudi. ſeruus. (j) Itẽ filius fideiubeř poteſt, & patrẽ de peculio obligare, ut ff. đ pecu l. iiij. § ſed ſi filius. ſed ſeruus non, ut ff. de fideiuſ. l. ſeruus. & l. ſequ. & propter hoc dixit, fere, ſupra eodem. §. j.

Filius & ſeruus nõ ĩ omnibus cõ ueniũt.

ADDITIO. (j) Qualiter autem fiat executio filio condemnato, habetur ut infra titu. primo. §. fina. Aug. Aretinus.

d ¶ Aduerſus patrem. Etiam de peculio non tenetur pater, ut hic dicitur, & C. ad maced. ſi filius, & caute colligitur. C. ne filius: pro patre, uel pater pro filio. l. j.

e ¶ Senatus. Scilicet ſenatuſconſultum Macedonianum, ut ff. ad mace. l. prima quod ceſſat in multis caſibus. ſcilicet xj. Primo ſi fuerit miles filiusfami. ut C. ad maced. l. fi. Item ſi dixerit ſe patremfami. ut C. ad macedo. l. j. Item ſi publice paterfamil. uidebatur, ut ff. ad maced. ſi quis patremfamil. Item ſi fuerit in ſcholis ut ff. ad macedo. ſed Iulianus. §. qđ dicitur. & C. eo. l. macedonian. Itẽ ſi alij creditori ſoluit, ut ff. eo. ſed Iulianus. §. penultimo. Item ſi factus paterfami. debitum primo contractum quocunque modo agnouit, ut C. eodem zenodorus. Item ſi uertit in rem patris, ut ff. eod ſed Iulianus §. proinde ſi acceperit. Item & ſi non accepit, ut uerteret in rem patris, poſtea tamen uertit, ut ff. eodem. ſed Iulianus. §. ſed & ſi ab initio. Item ceſſat quando pater conſenſit, uel præſens non contradixit, ut ff. eodem ſed Iulianus. §. quanquam. & l. ſi tamen ſciente & C. eodem ſi permittente. Item ſi poſtea pater ratum habeat. (j) ut C.

Macedonianũ ĩ xi. caſibus ceſſat.

eod.l.fina. in princ. Item ſi paterfami. factus ſoluere cœpit, ut ff.eodem .l.ſed Iulianus.§. fina. & l. ſequen. Alias autem locum habet, ut non teneatur pater uel filius: ſiue pecunia fuerit mutuo data, ſiue aliud in fraudem ſenatuſcon.ut ff.eo.ſi filius fami.§.is autem & l.ſed Iulianus.§. mutui datione.

Addi.(j) Dic idem ſi tacite ratum habuiſſe dicat: ut quia receperat literas a filio continẽtes, ꝙ pecunias mutuo acceptas ſolueſt & nõ eſt ſtatim proteſtatus ꝺ contraria ſua uolũtate, ut eſt text. ſing in l. filiusfam. ff. ad mace. Angel. Aretinus.

ditarum pecuniarũ, quas in luxuriam cõſumebant, uitæ parentum inſidiabantur.

¶ Actionum quod iuſſu, de in rem uerſo uel inſtitoria, uel exercitoria, poteſt agi directo contra patrẽ uel dominum ex contractu filij uel ſerui. Aretinus.

¶ Illud in ſumma admonendi ſumus, id, quod iuſſu patris dominiue contractum fuerit: quodque in rem eius uerſum erit directo ª quoq; poſſe a patre dominoue condici, tanquam ſi principaliter cum ipſo negocium geſtum eſſet. Ei quoque, qui exercitoria, uel inſtitoria actione tenetur, directo poſſe condici ᵇ placet: quia huius quoque iuſſu contractum intelligitur.ᶜ

¶ De noxalibus actionibus.

Ex delicto cõmiſſo per [illegible] hibens [illegible] ne ex [illegible] pro pria [illegible] plus [illegible] ſit [illegible] dicta re. Aretinus.

* Addit Verba Senatuſ. Macedoniani uide apud Alex.ab Alex. lib. Genial.dier. S.c.7 Quod autem Macedonem Theophilus prodigum & diſſolutũ iuuenem fuiſſe ait, id ille ex eodem fonte hauſit unde aliarum Romanorum rerum cognitionem ſumere conſueuit.

SYL. ¶ Illud in ſumma. Clarus eſt, ꝙ contra iubentem uel imponentẽ agi poteſt actione directa, ea ratione., quia cum eis uidetur negocium geſtum, ex illa regula, ꝙ qui per alium facit per ſe facere uidetur. Not. illud uerbum, in ſumma, cuius ſignificatio eſt tandem & finaliter. Item ꝙ de in rem uerſo, ꝙ iuſſu, exercitoria, & inſtitoria, agitur etiam directo contra dominum. Itẽ ne, caſum, in quo mandans tenetur, ac ſi principaliter negotium geſſiſſet.]

a ¶ Directo. Ideſt certi cõdictione directa, no adhibita hac adiectione de peculio uel de in rem uerſo. Sed nunquid ĩ.dicta ſex nomina.ſ.quod iuſſu, exercitoria, iſtitoria, tributoria, & peculio, & de i rẽ uerſo. ſunt noĩa actionũ? Rñ. q̃dẽ ꝙ ſic: & faciunt ꝑ eis ĩ finitæ leges, q̃ dicũt ꝺ ac. de pec.& ſic de ſingulis, ut patet ẽt i rub.cuius libet.titu. Sed Io.cõtra. Dixit.n.ꝙ ſunt actionũ adiectiones, non actiones: facit pro eo ff. de neg.geſt. l. mandaſti. & de pecu.l. iij.§.cui con ſtru.. Adde ꝙ hãc gl. dicit not. ad hoc Iaſ.ĩ.de actio.§.j.in xj.col.in fi.ubi ponit multas gl. concor.& in §.rurſus in xv.col.circa me.pro quo uide tex. cum glo.in l.v.in gl.j.C.ubi conue. qui cer. lo. & idem uult Bar.in l.fi.in ij.q.C.ex quib.cau.maio.]

Quod iuſſu exercitoria & ce. non ſunt actiones ſ; actionũ adiectiões.

SYL.

b ¶ Condici. Scilicet certi condictione non adhibita hac adiectione, inſtitoria. Item & de in rem uerſo, ut ff. de in rem uerſo.l.j.in prin.

c ¶ Intelligitur. Facit.ff.de eden l.prętor.§.ſed & ſi ſeruus.& ff.ſi cert. pet.ſi inſtitorem.

¶ De noxalibus actionibus. ¶ Non ſolũ ex cõtractibus eorũ, qui in nřa poteſtate ſunt, conuenimur, ſed etiam ex delictis: & quia pro eis noxaliter agitur, ideo de noxalibus ponitur. Accur. Ad iſtam continuationem facit.l.i.ff.eod.

Diuiſio

Ex maleficijs. ¶ Totus iſte titul di. principaliter in duas partes. Primo ponit qualiter deditio pro noxa habet locum in ſeruo delinquente. Secundo, an habeat locũ in filiosfamilias Secunda ibi (Sed ueteres.)

Ex maleficiis[a] ſeruorũ, ueluti ſi furtũ fecerint,[b] aut bona rapuerint aut dãnum dederint, aut iniuriam cõmiſerint, noxales actiones ꝓditæ ſunt quibus domino damnato[c] permittitũ, aut litis† æſtimationẽ[d] ſufferre, aut ipſum hominem noxæ dedere. Noxa autem eſt ipſum corpus, qđ nocuit, ideſt ſeruus. noxia[e] ipſum maleficium: ueluti furtum, damnum, rapina, iniuria. Summa autem ratione permiſſum eſt noxæ deditione fungi: nanq; erat iniquum,[f] nequitiam eorum ultra ipſorũ corpora dominis dãnoſam eſſe.

¶ Pro delicto ſerui dominus liberatur dando ſeruũ pro noxa.

ſ Y L. ¶ Ex maleficijs. Caſus In hoc prin. literaliter figurãdus eſt, ſtat.n. Imp. * in declarando, unde oriatũ actio noxalis, & ad qd detur, declarando, hos duos terminos, noxa & noxia, aſſignando rationem, quare fuerit diſpoſitum, ut eſſet in facultate dominorum tradere ſeruum offenſo in locum electionis damni aut iniuriæ. litera plana eſt. ſolum aduertendum eſt ad declarationem horum uerborum, noxa, & noxia quia Valla & Beroaldus rident hanc declarationem Impera. ſed noxa apud ueteres a nocendo dicta ſignificat etiam nocumentum. Oui. ſine noxa luce bibuntur. merito ſeruus dicitur noxa. ſicut & ari illa Homerica noxa appellatur. Noxia uero ipſa eſt culpa ſeu maleficium. Plau. in Bacchi. ſat ſic ſuſpectus ſum, caree noxia. M. Manilius. Quin etiam infœlix uirtus, & noxia fœlix. unde merito Seruius Virg. noxam pro noxia dixiſſe ſcripſit. Vnius ob noxam. notabilia clara ſunt.]

† Litis æſtimatio qd ſit, enarrat Alc. lib. iij. Parer. c.18.

a ¶ Ex maleficijs. Idem ex quaſi maleficiis, ut ff. nau. cau. ſta. l. fi. §. ſeruorum. & de hoc plene diximus ſupra de act. §. actiones autem.

b ¶ Furtum fecerint. Supple extraneo: & idem in ſequentibus articulis. nam cum domino talia committendo agi non poteſt, ut ſupra de obli. ex delicto. §. ij. qui. & ff. de noxa. cum ſeruus.

c ¶ Domino damnato. Neſcienti cum delinqueret ſeruus: uel ſcienti, tñ prohibere non potuit: alioquin inſolidum tenetur, ut ff. de noxa. l. ii. & l. in de i-ctis. & C. eo. l. ij.

d ¶ Aeſtimationem. Puta decem, ad quæ ſemper ẽ obligatus ſed liberatur dãdo aĩal. ſ. quouſque actione iudicati cõueniatur, ut ff. de re iud. l. miles §. decem. & ff. de pet. hrđi. itẽ ueniunt. §. idem recte.

e ¶ Noxia. unde uerſus delictum, delinquens noxa uocatur. ſed quandoq; uno pro alio utimur.

Noxia & noxa differũt

* ADDIT Noxæ autem dedere ẽ ꝓ noxa relinquere, & cedere agenti noxaliter: quod & noxam dedere aliquando dicitur l. j. & l. ſi uero. ff. de ijs quæ deiece. E. B.

f ¶ Iniquũ † Scilicet iniquum eſſet factum alienum alijs eſſe damnoſum. ſecundum Io. ut ff. de fur. ſi ſeruus communis. §. quod uero.

† Alias ſed iniquinſ eſſet officiũ alicuius eſſe ſibi damnoſum & ſ Y L. cætera.

¶ Dñs noxali iudicio. Caſus. figuratio facilis eſt: continet. n. hic tex. tria dicta Primum, ꝙ dñs conuentus actione noxali ob delictũ ſerui liberatẽ dãdo ſeruũ noxæ: cuius rõ poſita eſt ſupra in prin. ibi, nanque erat iniquũ. ratio aũt dubitationis erat, quia ſeruus ille non erat in obligatione: ideo non uidebatur, ꝙ eius deditio & ſolutio tolleret obligationẽ qua dñs aſtringebatur, cui aliud pro alio non debebat poſſe ſolui: qua ratione non obſtante, prevaluit equitatis ſupradictæ ratio, fuitq; a lege poteſtas hæc conceſſa. ideo licet non ſit ſeruus in obligatione, eſt tñ in ſolutione. l. mi

xa, & in damnū paſſum tranſfert domi- niū. qd auocari pōt, ſi dominus cedet dā nū, & uelit eū manumittere. Ang. Are.

¶ Dominus noxali iudicio ſerui ſui nomine conuentus, ſeruum actori noxæ dedendo liberat, [a] nec minus [b] in perpetuū ei[9] ſerui dominium a domino trāsfert. Sin aūt damnū ei, cui dditus eſt, ſeruus reſarcierit q̄sita pecunia, auxilio [c] Prætoris inuito dn̄o manumittet.

¶ Noxalium actionū quędam ſunt ciuiles, & quædam Pretorię. Areti.

¶ Sunt autem conſtitutæ noxales actiones aut Legibus aut edicto Prætoris. Legibus, ueluti furti [d] ex leg. xii. tabularum, damni [e]

les. §. decem. ff. de re iudi. Secundum dictum eſt. ꝙ dominium ſerui dati noxe transfertur perpetuo: intellige a domino dante, non autem in dominū cui datur, propter ſubſequētem caſum, qa reuocabiliter fit dominus, ſi ſeruus pecuniā inueniat, & damnū reſarciat, quod ē ſumme ęquū ex utraq; parte ſ. & ꝙ dominus tradens ſeruum pro noxa perdat ꝑpetuo dominiū, quia iam in ſolutum dat, & ſeruus ſuccedit loco ęſtimationis dāni & ſic loco pecuniæ, qua ſoluta abdicatur totum & perpetuo a domino, eadem ratione ſeruus, qui in eius locum ſufficitur. Item ſumma ratione factū eſt, ut accepta pecunia dominus cogatur manumittere, quia cum non poſſit ſua intereſſe niſi ratione condemnationis damni dati, nimirum ſi ea ſoluta per ſeruum diſſoluitur nexus ille ſeruitutis: quæ eſt ratio tertij dicti Notabilia clara ſunt.]

a ¶ Liberatur. ſed cum ſeruus non ſit in obligatione, ſed damni æſtimatio, ut ff. de re iudi. miles. §. decem. quomodo dando ſeruum liberatur: cum aliud pro inuito creditore ſolui non poteſt, ut ff. ſi certum peta. l ſecunda. §. j. Reſpon. ſpeciale eſt: quia iniquum eſt ſerui nequitiam ultra ipſius corpus extendi. ut ſupra eod. in princip. uer. ſumma.

SYL. ¶ Adde, ꝙ hæc omnia uera ſunt. quando agitur ciuiliter ad damnum datum, quia tunc condemnatur ad æſtimationem damni, uel dandum ſeruum, noxæ, & reus dando ſeruum liberatur, ut hic dicitur, ſecus ſi ageretur criminaliter ad uindictam ob iniuriam a ſeruo illatam: nam tunc aliter pronunciatur. ſ. uel ad æſtimationē damni, uel ad tradendum ſeruū uerberandū, uel dandum ſeruum pro noxa, ut eſt text. not. in l. ſed ſi unius. § cum ſeruus. ff. de iniur. quem uide.]

b ¶ Nec minus. q. d. licet detur ꝓ alio ſcilicet pro delicto uel æſtimatione delicti, tamē dn̄ium transfertur.

c ¶ Auxilio. Sed nonne iniquum eſt auferri quod perpetuo ſibi quæſitum eſt, ut modo dixerat, & probatur. ff. re. amo. l. nō enim. S; certe eſt ſpeciale fauore libertatis: ſic & alias. C. de patr. qui fi. diſt. l. ij. & ff. ſi libe. inge. eſſe. di. l. ij. & ſic. ff. de hæ. inſti. l. pignori. Accur.

¶ Dic non eſſe ſpeciale: uel ſaltem ꝙ ratio ſpecialitatis ē ea, quam ſupra poſuimus in figuratione caſus: & ad hanc gl. uide Præpo. Sen. in ſua diſp. caſu. iij. q. iiij. in prin. SYL.

¶ Sunt autem. Caſus. Non eſt figurandus: quia tantum inſtat in declarando unde originem traxerint actiones noxales: & dicit quòd aliæ oriuntur ab ædictis prætorum, aliæ a legibus: & declarat per exempla: quæ nota.]

Furti n̄ manifeſti actio eſt ciuilis, furti uero manifeſti ꝓtoria.

d Furti. ſ. non manifeſti. nam actio furti manifeſti eſt prætoria, ut infra de perpe. & temp. act. §. j.

e ¶ Damni. Scilicet actio.

¶ Omnis aūt. Caſus. Literaliter eſt figurandus: quia litera plana eſt, & ratio manifeſta: nam noxalis actio datur contra dominum non ſimpliciter, ſed ita demum ſi uult iudicium ſuſcipere: quo fit ut re uera actio noxalis dirigatur in ſeruum, unde liberū eſt domino ſeruum indefenſum relinquere, & ita noxale iudicium euitare. L. non ſolum SYL.

ff. de noxa. unde quando suscipit, ex uoluntate: ideo caput sequitur, non dominum i quod noxa. scilicet ꝙ actio noxalis caput sequitur, & ꝙ datur contra possessorem tempore quo agitur. Itē ꝙ si seruus manumittatur, tenet ipse directo, & extinguit noxæ deditio. Item qđ si liber hõ damnum dederit & seruus sit effectus, pôt agi contra dñũ noxali iudicio.]

ti.hæ.l.fi.§.pe.in fin. ADDIT. Alios etiam casus habes notatos in lege eum actum. ff. de negoc. gestor.

d ¶ Primo libro ut supra de iure perso.§.pen.

iniuriæ ex lege Aquilia, edicto Prætoris, ueluti iniuriarum, & ui bonorum raptorum.

¶ Omnis, ad quem [illegible] transit, noxaliter cõuenitur. Et [illegible] ter etiam [illegible] tur pro delicto liberi nominis facti postea serui. Arc.

¶ Omnis autem noxalis actio caput sequitur. Nam si seruus tuus noxiam commiserit, [a] quandiu in tua potestate [b] sit, tecum est actio: si autem in alterius potestatē peruenerit, cum illo incipit actio esse: at si manumissus fuerit, directo [c] ipse tenetur, & extinguitur noxæ deditio. Ex diuerso quoque directa actio, noxalis esse incipit. Nam si liber homo noxiam commiserit, & is seruus tuus esse cæperit (quod quibusdam casibus effici primo libro [d] tradidimus) incipit tecum esse noxalis actio, quæ ante directa fuisset.

¶ Ex delicto serui proprij nulla competit domino actio etiam si postea [illegible] uel manumittatur. Idem in seruo alieno, qui efficitur ipsius damnum passi. Item [illegible] domini [illegible] tur actio [illegible] libero facto. Accu[illegible].

¶ Si seruus domino noxiam commiserit, actio nulla nascitur: nanque inter dominum, & eũ qui in potestate eius

a ¶ Cõmiserit. scilicet extraneo.

b ¶ In tua potestate sit uel dolo fecisti quominus sit: nã tunc utilis noxalis locum hẽt, ut ff.eo.si bonæ fidei.& l.electio.§.si is.

Seruus manumissus an teneatur de gestis in seruitute.

c ¶ Directo, hic distingue, aut seruus deliquit, aut contraxit. Primo casu, si in dominũ, non tenetur postea factus liber, ut supra de obligat. quæ ex delict. §. ij. qui. & infra proximo.§.& ff. de fur. l. serui & filij. Si in extraneum tenetur directo, ut hic. Si autem contrahat & fuerit connexa gestio illa, quam gessit in seruitute, cum ea quam in libertate fecit, tenetur, non alias, ut ff.de nego. gest. eum actum. & C. an seruus ex suo facto. l. iij. in fi. nisi in casu, ut C. de pe-

¶ Si seruus. [illegible] Clarus est, & rationes eius manifestę assignate i textu Dicit.n. primo Imp. ꝙ si seruus ꝓprius danũ dño dederit, noxalis actio nulla nascit, & assignat rõnē, quia inter dñum & seruũ nulla pôt oriri obligatio efficax. quo fit ut ubi nulla sit obligatio nulla sit actio. ex quo infert Imper. ꝙ quãuis postea alienet, & i alterius ptātē trãseat uel liber factus sit agi nõ pôt neq; contra ipm, neq; contra dñum quia cũ actio nata nõ fuerit a principio i ipsa datione damni, non potest postea nasci. & ratio est, quia extremum illud, ad quod obligatio ad se radicandam retrotraheretur, esset inhabile. Pari ratione dicit Imper. si al cuius seru[illegible] noxiam commiserit, & postea effectus sit seruus illius, cui d[illegible] dedi[illegible], extinguitur per confusionem actio, ratione assi-

gnata in text. quia iam res deducta eſt ad caſum, a quo incipere non poteſt: quod ſi etiam poſtea alienetur, non renuuiſcit actio: quia ſemel extincta actio & obligatio etiam ceſſante cauſa extinctionis non reuiuiſcit. l. qui res. §. aream. ff. de ſol. quæ oia nota, & maxime regulas. in tex. expſſas]

a ¶ Obligatio. ſ. ciuilis, ſed nālis ſic ut ſupra de fideiuſſ. §. j. Accurſius.

b ¶ Cū ipo manumiſſo. ut hic, & C. eo. l. j. in fin.

c ¶ In poteſtate. Cum alienatus ē. & facit. ff. de pecu. l. & ancillarum. §. ſed & ſi alieno.

d ¶ Eſſe cœperit. Ante litem conteſtatam. Nā poſt litem conteſtatam non interdicitur, ut ff. eodem. ſi alienus ſeruus. Et eſt ratio, quia imputatur ei quare alienauerit, ut ff. eodem. quemadmodum. in principio.

e ¶ Interdicitur. facit. ff. de mino. l. uerum. in fine primi reſpon. & ff. de leg. j. legatarius. in fi.

f ¶ Non potuit ſcilicet noxalis actio: & nota rem impediri, ſi deducitur in caſum, a quo incipere non poteſt, argumen. ſupra de lega. §. ex contratio.

g ¶ Non potes. argum. ff. de captiu. & poſt lim. re. l. ſecunda. §. primo. alias de cap. di. l. ij. §. ei qui.

eſt, nulla obligatio [a] naſci poteſt. Ideoq; & ſi in alienam poteſtatem ſeruus peruenerit, aut manumiſſus fuerit, neque cum ipſo, [b] neque cum eo, cuius nunc in poteſtate [c] ſit, agi poteſt. Vnde ſi alienus ſeruus noxiam tibi commiſerit, & is poſtea in poteſtate tua eſſe cœperit, [d] interdicitur [e] actio: qa in eum caſum deducta ſit, in quo conſiſtere non potuit. [f] Ideoque licet exierit de tua poteſtate, agere non potes: [g] quemadmodum ſi dominus in ſeruum ſuum aliquid commiſerit, nec ſi manumiſſus aut alienatus fuerit, ſeruus, ullam actionem contra dominum habere poteſt.

¶ Olim pater pro delictis [illegible] noxaliter [illegible] hodie [illegible] nus: ſed ipſe filius familias [illegible] ſuo ut quilibet [illegible] poterit [illegible] Areti.

¶ Sed ueteres quidem hoc † & in filiis familias maſculis & fœminis admiſere: [h] noua autem hominum conuerſatio huiuſmodi aſperitatem recte reſpuendam eſſe exi--

† alias deeſt.

¶ Sed ueteres. Caſus in l. corrigente & rationem correctionis aſſignante nō eſt figurandus niſi literalis. Nota, quòd de iure antiquo filius etiam dabat pro noxa. intellige ante ius ff. Itē ꝙ hodie hoc ē correctū. Itē ꝙ l. tollitur ꝑ abuſum uel ꝑ uſum contrariū. Item qđ aſperitas ē euitanda. Itē ꝙ pr̄ magis affligit ex pœna filij quā ex propria: qđ i criminalibus allegat̄ ad multa, de quibus per Hyppo. Marſil. in l. j. in prin. i xvj col. ff. de q̄ſt. & in §. j. col. vj. ea. l. Item ꝙ fauendum ē pudicitię, & maxime filiarū. Item ꝙ filij pro ſuis delictis conueniuntur.]

h ¶ Admiſere. iure ueteri dabatur filius pro noxa ut ſeruus, ut hic. Item occidebatur licite a patre, ſicut ſeruus a domino: ſed hodie non ſic: ut ſupra de iis qui ſunt ſui uel alie. iur. §. ij. & ſupra de iur. perſo. § iii. & ff. de liber. & poſthu. l. in ſuis. in fin. & C. de pat. pot. l. fina.

Filius olim ꝑ noxa dabatur & a pr̄e licite occidebatur.

ADDIT. (j) Et ideo quia hoc nō erat etiam de iure digeſtorum, neceſſario ſequitur quod iſte tex. debet intelligi ante iura digeſtorum.

¶ Prout eſt tex. in l. in ſuis, ubi declarant doc. ff. de lib. & poſthu.]

a ¶ Exiſtimauit, ut hic, & C. de fur. & ſer. corru. l. apud antiquos. in fine.
b ¶ Pene. i. fere. Vel pœnæ nominaliter. ſ. per corpus pœnæ, & tunc diphtō-gat, quaſi dicat per corpus filij patientis pœnam.

damnū dat hō liber : & tunc locum hēt ti. ſupra ad l. aqui. per totū. aut ſeruus : & tūc locū hꝫ ſupra tit. j. per totū. Aut aliud aīal: & tūc locū habet hic titulus.
¶ Vera continuatio & non mendicata ę, quia actio noxalis non tm̄ dat̄ pp̄ iuriā & dānū datū a ſeruo ſed ēt ab aīali, ideo ſubnectit eius tractatū: cuius occaſiōe poſtea ponit ēt caſus, in q̄bus aīal pauperiē faciendo facit dānm teneri edilitio edicto.

ſtimauit : [a] & ab uſu cōi hoc pœnitus receſſit. Quis enim patiatur filium ſuū, & maxime filiam, ī noxā alij dare, vt pene [b] per filij corpus pater magis, q̄ filius periclitetur? cū in filiabus ēt pudicitiæ fauor hoc bene excludat. Et iō placuit, in ſeruos [c] tantūmodo noxales actiones eſſe ꝓponēdas : cum apud veteres legum cōmentatores inuenerimus ſępius dictum, ipſos filios familias [d] pro ſuis delictis poſſe cōueniri. [e]

¶ Si quadrupes pauperiē feciſſe dicatur.

Pro dāno p quadrupedē manſuetā dato actio noxalis directa contra dominū dat̄, cū animal contra naturā ſui generis damnum dederit. Ang.

ANimalium [f] † nomine, quę rōne

c ¶ In ſeruos i. pp̄ ſeruos.
d ¶ Filiosfamilias. nō ēt patres, ut ſi filiusfamilias judex litem ſuā fecerit male iudicādo, ut ff. d iudi. ſi filiu. fa. Vel ſi dānū alicui dederit ꝓijciēdo eo ſeparatī habitante a patre; ut ſupra de obli. ex quaſi dli. §. ſi filiusfa. & ff. de ijs q̄ deie. uel eff. l. j. §. ſi filiusfa. & de his legib[9] dicit hic, cū dicit, antiquos cōmētatores.
e ¶ Conueniri. ſ. directo ut ff. eo. noxali. & l. ſequē. quibus filijs condemnatis datur in patrē actio in factum de re iudicata in peculium, ut ff. eo. l. & ſi condēnatus & ff. de pec. l. iij. §. idem ſcribit. Sed quid ſi iudiciu accipere noluit, imo contumaciter non uenit, an mitti actor dēt in poſſeſſionem peculij profecticij? Videtur quod non, quia ex delicto non dēt conueniri pr̄, ut dic dr̄. E contra uī quòd ſic: quia alias dicit lex, ꝙ pōt cedere bonis in peculio tali, ut C. qui bon. ced. poſ. l. cum & filij. in eo quod dicit, uel quod patre &c. Sed huic uerbo reſpon. Aldricus, ꝙ d. l. cum & filij. loquitur de caſtrenſi, uel de eo quod habet a patre ſibi eunti in caſtra donatum: quod etiam caſtrenſe dicitur. ut C. fam. herc. ſi filius.

Contumacia filij an faciat : ꝙ actor mitti dēbeat in peculiū profecticiū.

¶ [illegible] ¶ De maleficijs ſeruorum dictum eſt, nunc de maleficijs irrationabilium animalium. Nā aut

ANimalium. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in duas partes. Primo q̄n actio de pauperie locum hēt uel nō. Secundo loquit̄ q̄n hēt locū actio de ædili. edi. uel non. Secunda ibi (Hæc autem) uel ibi (Cæterum.)

Diuiſio. † Cōc. cū hoc toto prin. ci. ca. ſi culpa. iuncta gl. ſuper uia [illegible] tua exs y l. tra de iniur. & da. dat.

¶ Animalium nomine &c. Caſus poſitio non eſt neceſſaria : quia Imperat. ſtat in ſimplici declaratione tituli, tam aperte rem omnem declarando, ut nullus reſtet dubitationi locus. Not. ergo q̄n noxalis actio detur pro danno a quadrupede dato & in quibus caſibus. Item ꝙ in his terminis actio noxalis ꝓdita eſt a l. xij. tabu. Item quòd rō hæc bona eſt: quia ita. l. diſponit. Item quid ſit pauperies. Item ꝙ animal cū intellectu careat non poteſt iniuriam facere. Item quòd ſenſus accipitur pro intellectu : quia animalia ſentiunt, & in animalibus eſt ſenſus. Item nota illa uerba, ſine iniuria facientis, ꝙ iniuria capitur abuſiue reſpectu eius qui infert iniuriam.]
f ¶ Animalium. ſ. quadrupedum, ut ff. eo. l. j. in princip. ſed nomine damni dat̄

†Et tūc dati a bipede utilis locum habet, ut ff. eod.l.penult.

a ¶ Laſciuia.i.luxuria.†Vel dic facilitate, ut facit † pupillus. ¶ Intelligas per laſciuiam.i. per quandam petulātiam, quam habent animalia preſertim quæ nōdum domita ſunt. laſciuire enim eſt blande ſaltare, & hmōi iuuenilia facere.]

dic, aut ꝑ ideſt ut poena SYL. tur pro eod. †alias pullus. †alias pauore

carēt, ſi qua laſciuia, [a] aut † feruore, [b] aut feritate [c] pauperiem fecerint, noxalis actio [d] lege xij. tabul. prodita [e] eſt. Quę animalia, ſi noxę dedantur, proficiunt reo ad liberationē: quia ita lex.xij.tabul. ſcripta eſt [f] ut puta ſi equus calcitroſus calce percuſſerit, aut bos cornu petere ſolitus [g] cornu petierit.

¶ Hæc aūt † actio in iis, quæ contra [h] naturam mouentur, locum habet. Cæterū ſi † genitalis [i] ſit feritas, [k] ceſſat actio [l]. Deniq; ſi urſus fugerit a domino, & ſic nocuerit, nō pōt quōdam dominus conueniri, quia deſiit dominus eſſe, ubi [m] fera euaſit. [n] Pauperies [o] aūt eſt dānum ſine iniuria facientis datū. Nec.n.pōt animal iniuriā feciſſe dici, qđ ſenſu [p] caret. Hæc [q] quidem ad noxalem pertinent actionem.

¶ Si quadrupes non manſueta iuxta naturam ſui generis damnum dederit in liberum corpus non occi

b ¶ Feruore.i. amore: ut ſi equus tuus u. equā meā adiret oſtiū meum fregerit: & dr̄ feruor, q̄a calefacit amor, ut ī auth qui.mod. na.effi. le.§. illud. col.vj.

c ¶ Feritate.i.crudelitate.ſ.ſua, non ſui generis natura, ut infra proximo.§.

d ¶ Actio. Quæ uocatur in factum, uel ſimpliciter de pauperie.

e ¶ Prodita eſt.i.adinuenta.

f ¶ Scripta eſt, ut ſ.tit.j.§.ſunt aūt. & ff.eo.l.j. in prin.

g ¶ Solitus. ſubaudi in utroque exemplo, etiam. nam idem eſt & ſi non ſit ſolitus, ut in prin huius tit.

ADDITIO. Hoc uerum ſi fera nocens non euaſit, quæ habebat conſuetudinem redeundi: alias ſi euaſit, nec utili nec directa tenetur dominus, etiā ſi poſtea redierit, arg.l.qui res.§.arcam ff.de ſolu. Aug.

h ¶ Contra naturam.i. conſuetudinē generis illius animalis: licet ſit conſuetudo ſua ut calcitret, ut ſupra proxi.§. Nam maior pars equorum non peſſundat: & maior pars boum non cornu petit: quia equi & boues dicuntur māſueti. Et manſueta dicuntur quæ gregatim paſcunt: unde ſecundum hoc canis nō eſt in numero ferarum, nec manſuetorum. Nā maior pars canū non mordet, & maior pars non gregatim paſcit. ſed uidetur ēt ꝙ in his feris locum habeat hæc actio, ut j.eo.§.fin.q̄ eſt contra. Solut. utilis (ut ibi) locū habet directa non, ut hic, & ff. eo. l.j.§. in beſtijs. Accur.

i ¶ Si genitalis.i.ſi a genere habeat ꝙ ſit fera.

k ¶ Feritas. i.crudelitas.

l ¶ Actio.ſ. directa.

m ¶ Vbi. i. poſtquam.

n ¶ Euaſit. ut ſupra de rerum diuiſ. §.feræ.

o ¶ Pauperies mirabilis eſt hæc expoſitio & legalis: ideo ſic forte dicta, quia pauperiem aliquam facit, ſicut & damnum diminutio uel ademptio patrimonij dicitur, ut ff.de damn.infect.l.iiij.

p ¶ Senſu caret. quandoque tamē res inanimata iniuriam facere dicitur improprie. ut ff.commod.l. ſi ut certo.§. plane ſi ſic commodaui.

q ¶ Hæc.ſ.ſupradicta duo. & ꝙ nomine feræ beſtiæ non agatur hac actione, & ꝙ noīe manſuetæ noxaliter tm̄ agat, ut ſ.proxi.§.& in prin.tit.

¶ Cæterum ſciendum eſt. Similiter in præſenti.§. non figurabitur, litera enim plana eſt, & deciſio fundata naturali rōne, ut damnū datum culpa alicuius puniatur pro modo culpæ. Additur ēt, ꝙ non ſolum datur actio ex edicto ædilium, ſed ēt de pauperie ratione aſsignata in text. quia ubi agitur de pœna imponenda, una actio aliam non conſumit. Not. ꝙ in damno dato,

†Conc. c. ſi culpa. ī gl. ſuper uer. animalia. ī me. extra de iniur. †alias genialis.

Equi & boues ſūt māſueti.

Canes aliq̄ nō mordēt

Dānū diminutio uel adēptio pr̄imonij dr̄.

SYL.

dendo, dominus ex ædilitio edicto arbitrio iudicis condénatur in alijs rebus in duplum: uel noxalis actio hi duobus casibus cõtra dominum dirigitur: & pœnales actiones pro eodem facto concurrentes non perimunt ſe concurſu. Ang.

¶ Cæterum ſciendú eſt, ædilitio edicto [a] prohiberi nos cané, uerrem, urſum, aprú, leonem [b] ibi habere, qua uulgo iter fit: & ſi aduerſus ea factum erit, & nocitum [c] libero homini eſſe dicatur, quod bonú & æquú iudici ur̃, tanti

uel potius in nocumento facto libero homini æſtimatio fit arbitrio iudicis: in cæteris in duplo æſtimationis dãni. Item q illo caſu datur actio in factum de pauperie, & actio ædilitia. Item nota regulam, q in pœnali b[9] una actio aliam nó cõſumit.]

a ¶ Edicto. poſito. ff. de ædil. edict. l. hinc. § dein de. & l. ſeq.

b ¶ Leoné. Itẽ lupú, pãtherá, & generaliter oẽ animal, qđ dẽat nocere, ſiue ſolutú, ſiue ligarú, ita tamen q dannum nihilominus facere poſſit, ut ff. de ædil. edi. l. hi enim. & l. generaliter. & l. ſeq.

c ¶ Et nocitum. in corpore, ita q non ſit mortuus: alias ducenti ſolidi debentur, (j) ff. de ædil. edic. qua uulgo. ij. reſpon.

ADDI. (j) Iſta pœna ſecundum gl. in l. qua uulgo. applicatur pro parte fiſco, & pro parte parti: alle. ff. de ijs qui deiec. ce. ſi uero. § pe. ſecundum Ang.

d ¶ Condemnetur. Ratione deformitatis non habita, ſed impenſarum tantum in curatione factarum, & operarú amiſſarum & amittendarum, ut ff. eo. l. ex hac. Item condemnatur in duplum occaſione damni dati in alijs rebus ex hoc edicto, ut hic, & ff. de ædil. edic. qua uulgo. ij. reſpon. in fi.

e ¶ Præter has. i. præter hos modos agendi ædilitio edicto.

f ¶ Habebit. ſ. utilem: alias contra, ut ſ. eo. § hæc autem.

dominus condẽnetur. [d] Cæterarú uero rerú quãti damnú datum ſit, dupli. Prẹter [e] has aút ædilitias actióes, & de pauperie locú habebit. [f] Núquá. n. actiones p̃ſertim pœnales, de eadem [g] re concurrentes, alia aliam conſumit. [h]

¶ De iis p quos agere poſſumus.

¶ Actiones intẽtantur per nos & p procuratores noſtros, quorú uſus olim prohibitus erat niſi in certis caſibus: ſed nunc neceſſarius eſt, quando principalis agere uel defendere ĩpedit̃. h. d. Ang. Arc.

g ¶ De eadem re. i. ex eodem facto & delicto.

h ¶ Conſumit. Hoc eſt intelligendum concurſu: perceptione enim una aliam conſumit. Et ad euidentiam iſtorum dic, q qñ cõpetút plures actiones eidem & contra eundem: aut oẽs pœnales ſunt, aut oẽs rei perſecutoriæ, aut aliæ pẹnales, alię rei p̃ſecutoriæ. Primo caſu ſubdiſtingue, aut oẽs ex uno delicto, & túc una tollit aliã pceptione, nó ſ id quod excedit, ut ff. ui bon. rapt. l. j. & ff. de actio. & obli. qui ſeruum. j. reſpon. & l. cú ex uno delicto. non aút cõcurſu, ut hic dicit: ubi autem ex diuerſis factis, una nó tollit alteram ẽt perceptione, ut ff. de priua deli. l. nunquam in princ. In ſecundo capite, quando omnes ſunt rei perſecutoriæ, dic, q aut contra eundem dãtur: & tunc tolluntur adinuicem pceptione, non concurſu, ut ff. loca. ſi merces. § culpæ. aut contra diuerſos. & tunc non tolluntur etiam perceptione, ut ff. de tabu. exhi. l. locum. § condemnatio. In tertio caſu ſcilicet qñ alia eſt pœnalis, & altera rei perſecutoria, rurſum ſubdiſtingue: quia aut eſt pœnalis originaliter. & tunc neutra per alteram tollitur, ut ff. de furt. ſi pignore. § cum fur. i. & ff. de condi. furt. ſi pro fure. § furti. hoc tñ fallit in caſu ff. naut. cau. ſtab. l. & ita (alias incip. idem). § fina.

Actiões plures ſi competant, an una intentata tollatur alię

quia ibi competebat altera de iure cõi, altera de iure ſpeciali. Aut non eſt mere uel originaliter pœnalis, & tunc una per alteram tollitur, ut ff. quod me. cau. l. metum. §. licet. † quare adinuentum fuerit, ꝙ quis alieno noĩe agere poſſet: & eſt text. aptius declarans in. l. j. §. fi. ff. de procu. ubi nõ ſolum conſideratĩ caput impotentiæ. ſ. qñ homines ſuis negocijs non poſſunt ſupereſſe, ſʒ etiam qñ no lunt.]

* † Simi- SYL. lẽ gl. habemus ſ d. l. & ita ff. na. cau. ſtab. & in l. uñ- quã. de reg. iu.

[illegible] Dic tu q̃- tũ attinet ad regulam huius tex. ꝙ illa procedit quo ad hoc, ut ſimul concurrant, ita quod utraq; eligi poſsit: ſed bene una electa alia tollitẽ. l. & ita in fin. ff. nau. cau. ſta. ẽt ꝙ in actione electa ſuccubuerit, ſecundũ Bart. in l. hoc edicto ĩ. ij. q. ff. de publi. Iẽ hęc uera sũt qñ ex eodẽ facto & unico criminis titulo ꝓcedũt, alias ſecus. l. j ff. ui bon. rap. l. nunquam plura. ff. de priua. delic.]

NVNC admonendi[a] ſumus agere[b] poſſe quemlibet[c] hominem, aut ſuo noĩe, aut alieno. Alieno, ueluti procuratorio, tutorio, curatorio: cũ[d] olim in uſu fuiſſet alterius noĩe agere non poſſe, niſi pro populo, pro libertate, pro tutela. Præterea lege Hoſtilia permiſſum † eſt furti agere eorũ[e] noĩe, qui apud hoſtes eſſent, aut rei publicæ cã abeſſent, quive in eorũ cuius[f] tutela eſſent. Sʒ quia hoc non minimã incommoditatẽ hẽbat ꝙ alieno noĩe neque agere, neq; excipere actionem licebat, cœperunt hoĩes ꝑ procuratores litigare. Nã & morbus, & ætas, & neceſſaria peregrinatio, itẽq; aliæ multæ cãæ ſæpe hominibus ĩpedimẽto[g] ſunt, quominus rem ſuã ipſi exeq poſsit.

a ¶ Admonẽdi ſumus. Id eſt admonemus.

b ¶ Agere. ſ. hodie.

c ¶ Quemlibet. ſ. idoneũ ꝑꝑ ſeruũ, qui nec ſuo, nec alieno noĩe admittitur, ut C. de iudi. l. ſeruus. ꝑ l. ẽ ꝑꝑ pupillũ, ut C. qui le. perſo. ſtan. hab. per totum. Acc.

† Dic ꝙ ſeruus nõ põt eſſe ĩ iudicio niſi in certis caſibus, de qbus ĩ l. uix certis. ff. de iudi. Ang.

SYL. ¶ Facias tu regulam, ꝙ quicunq; poteſt eſſe in iudicio proprio nomine, poteſt ẽt procuratorem conſtituere: quam facit Inno. in c. edoceri. de reſcr. ſed ego addo, proprio nomine, propter perſonas coniunctas, quæ poſſunt eſſe in iudicio, & non poſſunt conſtituere ſaltem ante conteſta. litem procur. ut concludit Rot. de procu. deci. xxxiiij. in antiquis.]

d ¶ Cum. i. quamuis.

* ADDITIO Ex glo. no. quod lex generaliter loquens recipit reſtrictionem ex habilitate ſiue idoneitate: ut l. ut gradatim. §. & ſi. ff. de muneribus & hono.

e ¶ Eorum nomine. Scilicet ſi quis faceret furtum captiuis, uel reipubl. cauſa abſentibus.

* [illegible] Dic quod hæc rõ fuit impulſiua ſecundum Ang.

f ¶ Cuius. i. alicuius quaſi dicat procurator poteſt agere nomine eorum, qui ſunt in tutela captiuorum & reipublicæ cauſa abſentium.

g ¶ Impedimento. Sed quid ſi nul-

¶ [illegible] ¶ Quia de actionibus diximus, uideamus per quos exerceanẽ: & in hoc incipit, Nunc &c.

Diuiſio NVnc. ¶ Totus iſte tit. diuiditur in tres partes. Primo ponit unum dictũ bimembre. Secundo unum membrum aſſumit & declarat tã de iure antiquo quàm hodierno. Tertio declarat quid eſt procurator & tutor. Secunda ibi (Alieno ueluti.) Tertia ibi (Procurator.)

SYL. ¶ Nunc admonendi. Caſus Non eſt neceſſarius. tradit enim primo Imp. regulam affirmatiuam. Itẽ refert ius antiquum, quo niſi certis caſibus in text. expreſsis agere pro alio non licebat. Not. ꝙ quilibet non prohibitus poteſt agere noĩe ſuo & alieno: & ſic ꝙ hoc edictum eſt prohibitoriũ certarũ perſonarũ. Item no. in quibus caſibus de iure antiquo agere liceret. Itẽ no. rõnem

¶ Procurator conſtituitur uerbis habilibus interpoſitis, etiã aduerſario abſente & ignorante. Angel. Aret.

¶ Procurator neque certis uerbis,[a] neque præſente † ſemp aduerſario, imo plerunque eo [b] ignorãte cõſtituiť. Cuicunq; [c] .n. permiſeris rẽ tuam [d] agere, aut defẽdere,[e] is tuus procurator intelligitur.

¶ Tutores & curatores quemadmodum conſtituantur, primo libro[f] expoſitum eſt.

¶ De ſatiſdationibus.

¶ Olim conuictus actione reali ſatiſdabat, ſiue ſuo, ſiue alieno noĩe conueniebať: ſed agens reali nullã ſatiſdationem pręſtabat, ſi ſuo noĩe agebat ſecus ſi procuratorio noĩe, quia ſatiſdabat ratam rẽ dominum habiturũ. Agẽs uero perſonali, ad ea cogebatur ad q̃ agẽs reali: conuentus uero alieno noĩe ſatiſdationẽ præſtabat iudicatũ ſolui, ſi alieno noĩe faciebat: ſi uero ſuo, ad nullam ſatiſdationẽ cogebatur. Ang. Are.

lum ſit impedimentum? Reſpõ. idem, ut ff.de procu.l.j.§.uſus.

SYL. ¶ Procurator &c. Casus In traditione tam generalis regulæ non eſt neceſſarius: nihil enim aliud hic dr̃, niſi ꝙ nõ eſt tradita aliqua certa formula ĩ conſtõne ꝓcuratorum, ſed qũocũq; conſtet, ꝗ ueli res meas agi & tractari per aliũ, ille meus ꝓcurator conſtitutus cenſeť. No. ꝙ ꝓcuratoris cõſtitutio non exigit aliq̃ certam formam uerborum. Item ꝙ abſens põt conſtitui ꝓcurator.]

† alias deeſt ſemp.

a ¶ Neque certis uerbis. Immo q̃buslibet, aptis tñ ad hoc ſiue generaliter, ſiue ſpecialiter. In caſibus tñ ſpeciale mandatum exigiť, ut in interdicto de liber. exhibend. ut ff.de procur.l.Pomponius. in princ. Idem ſi mando alicui, quòd inueniat maritum filiæ meæ, ut ff.de ritu nupt.l. generali. in prin. Item in cauſa ſuſpecti tutoris, ut ff.de procur.non ſolum.§.fina. Item quando duos generaliter facio procuratores: nam neuter ab altero exiget, niſi habeat ſpeciale mandatum, ut ff.de procu.l.itaque.& l.qui duos. Item in integrum reſtit. petenda, ut ff.de mino.l. illud.§.ſi talis.

mãdatũ ſpãle in multis caſibus exigiť.

SYL. ¶ Adde ꝙ Ang. hic ponit.xxv.caſus, in quibus ſpeciale mandatum requiritur: & ego poſui.cxx.caſus, in quibus ſpeciale mandatum requiritur, in meo tractatu de regulis & fallen.]

b ¶ Eo.ſ.aduerſario.

c ¶ Cuicunq;. ſ. habili, non militi, ut ff.de procurat.l.filiusfam. §. ueterani. Item non fœminæ, ut ff.de proc. fœminas. Item non habenti imminens impedimentum, quare non poſsit cogi, ut ff. de procu.l.neq; fœmina. Item non minori.xxv. anno. ut ff. de procu.l. minor. Itẽ non furioſo, uel muto, ut ff. de procur.l. ij.§.furioſus & l. mutus, j.reſpon. Itẽ non accuſato de crimine capitali, ut C.de procurato. lege reum.

Procuratoris offm q̃buſdam eſt iter dictum.

ADDIT. Qui omnes prohibentur eſſe procuratores, niſi fuerit lis cõteſtata. Et ẽrõ, quia hæc exceptio debet opponi ante li. conteſt. alias habilitatur perſona procuratoris, ut hic per doct. & in l.ita demum. & in l.exigẽdi.C.de procura.

d ¶ Rem tuam. Ergo & unã, & plures: ergo nuncius eſt procurator: quod uerum eſt, ut ff.de procu.l.j.§. j.

e ¶ Defendere. ſ. mandato interueniẽte: alias ſimpliciter poſitum hoc uerbum defenſor, intelligitur ſine mandato, ſed procurator cum mandato eſt, ut ff.de proc.ſi procurator.§. per contrarium.& facit ad hunc.§.ff. fam. herciſ. l.plane. in fi.

f ¶ Primo libro.ut ſupra qui da. tuto. poſ.per totum. & de legi.agna.tut per totum. & per alios ſeq.tit.uſq; ad titu. de ſatiſda.tut.& cur.

¶ De ſatiſdationibus. ¶ Facta mentione procuratorum, a quibus ſatiſdatio exigitur, competenter de ſatiſdatione ſubiungitur. Accur. Continuatio

Diuiſio S Atiſdationum. ¶ Totus iſte tit. diuidiẽ in tres partes. Primo ponit quid iuris erat olim circa ſatiſdationem in iudicio, ſiue q̃s agebat noı̃e ſuo, ſiue ut procurator. Scd̃o, quid iuris ſit hodie. Tertio extẽdit hanc legem ad omnes prouĩcias. Secũda ibi (Sed hodie.) Tertia ibi (Quã formam.)

SYL. ¶ Satiſdationũm. Caſus. in l. correcta nou eſt figurãdus, refertur. n. ius antiquum quo ad ſatiſdationes. Nota, ꝙ modus ſatiſdationũ hodiernus differt ab antiquo. Item ꝙ l. introducit aliq̃ñ a principio ab uſu Item ꝙ l. tollitur per nõ uſum. Item uo. ordinem antiquum ſatiſdationũ. Itẽ ꝙ nemo defenſor in re aliena ſine ſatiſdatione idoneus eſſe creditur.]

Satiſdationum modus alius antiquitati placuit, alium nouitas per uſum amplexa eſt. Olim. n. ſi in rem agebaẽ, ſatiſdare poſſeſſor [a] compellebatur, ut ſi uictus eſſet, nec rem ipſam reſtitueret, nec eius litis æſtimationẽ, p̃ſtãs eſſet petitori, aut cũ eo [b] agendi, aut cum fideiuſſoribus [c] eius: quæ ſatiſdatio appellaẽ Iudicatum ſolui: Vnde aũt ſic appelletur, facile eſt intelligere: [d] Nãq; ſtipulabatur quis, ut ſoluere tur ſibi quod fuiſſet iudicatum. Multo magis is, qui in rem actione conueniebatur, ſatiſdare cogebatur, ſi alieno noı̃e iudicium accipiebat. Ipſe aũt, qui in rem agebat, ſi ſuo noı̃e petebat, ſatiſdare non cogebatur. Procurator uero ſi in rem agebat, ſatiſdare iubebatur, rem ratam dominum habiturum. periculum [e] enim erat, ne iterum dominus de eadem re experiretur.

¶ Tutores uero & curatores eodem modo quo & procuratores ſatiſdare debere, uerba edicti [f] faciebant: ſed aliquando his [g] agentibus ſatiſdatio remittebatur. [h] Hæc ita [i] erant, ſi in rem agebatur. S: uero in pſonã, ab actoris quidem parte eadem obtinebant, quę diximus in actione qua in rem agitur: [k] ab eius uero parte, cũ quo agitur, ſi quidem alieno nomine aliquis interueniret, omnimodo [l] ſatiſdaret: [m] quia nemo [n] defenſor in aliena-

a ¶ Poſſeſſor. ſ. ſuo noı̃e conuentus.
b ¶ Cum eo. ſ. reo uicto.
c ¶ Cum fideiuſſoribus. Ex fideiuſſione.
d ¶ Facile eſt intelligere. cum nomen ſit conſequens rei, ut ſupra de dona. §. eſt & aliud.

e ¶ Periculum. Facit. ff. de procu. non ſolum. §. item ait, & de iureiuran. lege nam poſtea.
f ¶ Edicti. ſ. prætoris: quod edictũ non habemus.
g ¶ His. ſ. tutorib. & curatorib. Sed q̃ñ hoc? Rñ. forte tũc, q̃ñ erãt teſtamẽtarij, uel datiui. ſ. p inq̃ſitionẽ. Nã tunc non cauebant de rato, ut. ĩ. de ſatiſda. tuto. in prin.
h ¶ Remittebaẽ. ſ. de facto.
i ¶ Hæc ita erãt. Hic nõ debet eſſe §. ſcd̃m Io. q̃a & quod ſeq̃ẽ eſt de antiquitate.
k ¶ Agiẽ. Ve ſuo noı̃e ageus nou caueat: alias caueat rẽ ratã dñm habiturum, ut ſ̃. e. §. uerſi. ipſe aũt. & uerſi. procurator.
l ¶ Oı̃modo ſ. ſiue cũ mãdato, ſiue ſine mãdato.
m ¶ Satiſdaret. ſ. iudicatum ſolui.

* ADDIT. Quid autem ſatiſdare differat a cauere uide Frã. Hot. in Ora. pro Quintio ubi de ſatiſda. iudica. ſol. tractatur.

n ¶ Quia nemo. No. antiquam regulã, quæ ẽt hodie bona eſt, vt hic, & ĩ. eo. §. ſi uero reus. & ff. de procu. l. non uidetur, & l. qui proprio. §. qui alium.

re ſine ſatiſdatione idoneus eẽ creditur. Quod ſi proprio nomine aliquis iudiciũ accipiebat in perſonam, iudicatum ſolui ſatiſdare non cogebatur. a

¶ Hodie conuentus ſuo nomine quacunque actione, non ſatiſdat iudicatum ſolui, ſed de iudicio ſiſti ſi non poſsidet immobilia: quæ aliquando eſt cum fideiuſſore, aliquando non. Arct.

¶ Sed hodie hæc aliter obſeruantur. Siue enim quis in rem actione conuenitur, ſiue perſonali, ſuo noie, nullã ſatiſdationem b pro litis æſtimatione c dare compellitũ: ſed pro ſua tñ perſona, ꝙ in iudicio permaneat d uſq; ad e terminum litis:

ſi conuictus fuerit iniuſte ſe mouiſſe litem. decimam partem litis nomine expenſarum dabit reo, ut in auth. de liti. §. ad excludẽdas. col. viij. quæ eſt in C. de epiſc. & cle. auth. generaliter. quandoq; tñ hæ duæ ex conſuetudine ñ ſeruantẽ, nec ſunt in uſu. Accur.

a ¶ Nou cogebatur. In hoc ſolo caſu diſſerebat ab actione in rem, licet per multa uerba hucuſque inter eas notauerit differentiam.

s y l. ¶ Contrarium uoluit gl. in rub. ff. iudi. ſol. v ȝ ꝙ olĩ conuentus actione perſonali nõ ſatiſdabat: ſed hæc glo. uerior eſt, quã ſequ. Dyn. & Bart. in dicta rub. & Ang. hic.

s y l. ¶ Sed hodie. Caſus. In lege corrigente non ex ratione, ſed ex quodam uſu ꝗ ꝑualuit, ut patet ĩ illis uerbis, ſ; hodie hic aliter obſeruantur, non eſt neceſſario figurandus: ſed tñ notandum eſt, ꝙ ſatiſdationes, q̃ hodie attenduntur, ex uſu & obſeruantia proceſſere potius quàm ex l. quod conſonat ad id, quod dixit. ſ. in prin. huius tituli ibi, Alius antiquitati placuit, aliũ nouitas per uſum amplexa eſt. Itẽ ꝙ conuentus hodie ſuo noie actione reali uel ꝑſonali non ſatiſdat niſi de iudicio ſiſti, aliqñ cum fideiuſſore, aliqñ cum ſimplici eius cautione iuramento firmata.]

Satiſda re eſt, ꝑ miſsionẽ per fideiuſſores facere. Satiſdatio duplex ab actore exigit.

b ¶ Nullam ſatiſda ionem. i. nullam promiſsionem per fideiuſſores facere. nam ſatiſdatio per fideiuſſores fit, ut ff. qui ſatiſd. cog. l. j. nam nec de defendendo, nec de dolo ꝙ abſit, nec iudicatum ſoluere promittit: quæ tria continentẽ ſub clauſula hac. ſ. iudicatum ſolui, ut ff. iud. ſol. l. iudicatum ſolui. nec ullam aliam. niſi unam quã ſubijcit. Sed econtra nunquid actor aliquam facit ſatiſdationem? Dic ꝙ ſic duas. Primã, quòd litem conteſtabitur uſque ad duos mẽſes connumerandos a die libelli porrecti, ut in authen. de exec. §. j. colum. vij. quæ eſt authen. C. de lit. conte. libellũ. Aliam, quòd perſiſtet uſque ad finẽ: &

c ¶ Pro litis æſtimatione iudic. ſol. Accur.

d ¶ In iudicio permaneat. Hæc ſatiſdatio appellatur iudicio ſiſti, ut hic patet, & ff. qui ſatiſd. cog. l. ij. §. ꝓtor ait in fi. Et caue tibi in notanda differentia horum capitulorum. Hic. n. primo loquitur, qñ immobilia non poſſidet, ut hic, & ff. qui ſatiſ. cog. l. ſciendum.

¶ Aduerte, quia uerum eſt, quòd reus conuentus poſsidens immobilia excuſatur a ſatiſdando: ſed ſi agimus de ſatiſdatione præſtanda ab actore de proſequenda lite, nõ releuatur actor ab ea præſtanda per poſſeſsionem immobilium, ſecundum Bart. & doct. in. l. de die §. quidam. ff. qui ſatiſd. cog. Alexan. & alii in l. ſciendum. eo. tit. quamuis Iaſo. ibi contrarium teneat, cuius rationes debiles ſunt.] s y l.

Fideiuſſor iudicio ſiſti quãdiu teneẽ.

e ¶ Ad terminum. Hoc eſt tempus definitionis ſuiæ. Sed nunquid fideiuſſor tandiu tenetur. ſ. quandiu durat lis? Diſtingue, aut fideiuſsit in certum tẽps. & tunc tandiu teneẽ & non ultra, ut C. de fideiuſſ. l. pe. Aut non, nec in cauſa publica, nec in ſcriptis: & tunc non teneẽ ultra duos menſes, ut dr̃. d. l. C. de fideiuſſo. Et eſt rõ, quia actor uĩ ſibi remittere, cum promiſerit litem ſe conteſtaturum uſque ad duos menſes, ut in authen. de execu. §. j. col. vij. Si autem in cauſa publica, uel in ſcriptis: tũc perpe

tuo, uel (quod eſt uerius) uſq; ad trienium tenetur: cum tm̃ duret inſtantia cauſæ, ut C. de iudi. l. properandum in princ. Sed nunquid ſub pœna fiet hæc ſatiſdatio? Reſpon. non, niſi conueniat inter partes: ſed intereſſe tm̃ uenit. ut ff. qui ſatiſd. cog. l. ij. §. fi. Sed ſi eſt ꝓmiſſa, & eſt ſtatutum tp̃s, infra quod teneaẽ fideiuſſor, ſi quidem ſex menſium eſt, infra alios ſex menſes poterit fideiuſſor morã purgare: ſi maius, non habet tñ niſi ſex menſes, infra quos poteſt mora pœnæ purgari, ſi exhibeatur reus, licet primo exhibitus non fuerit: quæ dic ut C. de fideiuſſ. lege antepen. (j) Sed quid ſi poſſidet immobilia tantum, quæ ualent decem, & conueniaẽ in centum nunquid ſatiſdabit? Reſpon. ſic, ad minus in eo quod excedit: quia quod iuris eſt in toto quo ad totum, idem erit in parte quo ad partem, ut ff. de acquiren. hær. l. ſi ſeruus eius. & dixi in l. quæ de tota ff. de rei uen.

Satiſdatio iudicio ſiſti, an poſsit ſub pœna fieri

uel cõmittitur ſuæ ꝓmiſſioni [a] cũ iureiurãdo: (quã iuratoriã cautionẽ [b] uocant) uel nudã ꝓmiſſionẽ, [c] uel ſatiſdationẽ ꝓ qualitate [d] pſonæ [e] ſuæ dare cõpellitur.

SYL. Adde ꝙ hæc gl. communiter damnatur, ut dicit Alex. in l. ſciendum. colum. fina. ff. qui ſatiſda. cog. non enim requiritur, ꝙ ſatiſdatio equiualeat ualori litis, ſed ſatis eſt ꝙ poſſideat tantum, ꝙ non ſit ſuſpicio fugæ, ſecundum opin. Bart. & Bal. ibi.]

ADDIT. (j) Intelligas diſpoſitionem huius l. procedere in caſu ſuo, uidelicet in ſtipulatione prætoria & iudiciali, non autem in ſtipulatione conuẽtionali, ut ibi not. Bald. Aug. & Salyc. & no. Bar. in l. iiij. circa fi. de cuſt. reo. qđ no. ſecundum Aug.

a ¶ Promiſſioni. ſ. ubi poſſidet immobilia.

SYL. ¶ Ioan. Fab. hic dicit, ꝙ de conſuetudine ſeruatur contrarium, & de ueritate uide Alex. in l. ſciendum. col. pe. ff. qui ſatiſd. cog.]

¶ Item propter priuilegium, ut C. de princip. agen. in reb. lib. xij. & de dig. l. quoties. eod. lib. Item in caſu, quando nõ poſſidet immobilia, ut C. ut omnes tam ciui. quàm crimi. l. j. ibi. iuratoriæ tantum cautioni.

SYL. ¶ Regula eſt, quam ponit hic glo. ſcilicet ꝙ propter impotentiam ſatiſdandi ſtetur cautioni iuratoriæ. ponit tamen Iaſon. in l. j. ff. qui ſatiſd. cog. xiiij. limitationes, in quibus etiam ſtante impotẽtia ſatiſdãdi non ſtaẽ cautioni iuratoriæ.]

b ¶ Iuratoriam cautionem, ſcilicet iudicio ſiſti.

c ¶ Nudam promiſſionem. Repete, dare compellitur, ut economus, & alij clerici, ut in authent. de ſanctiſ. epiſ. §. ſi quis autem pro pecuniaria cauſa collatio ix.

d ¶ Pro qualitate. Vt ſi ſit parens uel patronus rei uel actoris: ut quia uocet patronum uel parentem: tunc. n. quilibet fideiuſſor pro idoneo accipiẽ, ut ff. in ius uocã. ut ean. l. j. ij. & iij. & ff. qui ſatiſd. cog. l. ij. §. ij. & §. quod ait prætor. ſed nunquid hodie indiſtincte ſatiſdandum eſt, ut in authent. de exhib. & intro. re. §. ſuſcepto. colla. v. quæ eſt, in C. de lit. conteſt. authentica offeratur? Reſpond. illa ſecundum diſtinctio. huius l. intelligitur. Nam poſteriores per priores intelliguntur, ut ff. de leg. & ſenatuſconſul. l. ſed & poſteriores.

e ¶ Perſonæ. ſ. rei.

SYL. ¶ Sin autem per procuratorem. Caſus. Clarus eſt, & dicta plura ſunt. primo enim dicitur, quòd ſi lis fiat per procuratorem, tunc procurator actoris aut exhibet in actis mandatum, & tunc non egemus alia ſatiſdatione, quia iam conſtituẽdo procuratorem tenetur habere ratum factum per ipſum ſecundum uires mandati: aut in iudicio confirmauit perſonam procuratoris, & idem eſt, ac ſi mandatum dediſſet: quia quo ad ratihabitionem procurator conſtiturus cenſetur: quia ut uidimus ſupra titul. præceden quibuſcunque uerbis conſtituitur: aut neutrum iſtorum factum eſt, & tunc procurator tenetur ſatiſdare rem dominum ratam habiturum. ratio autem omnium eſt, ne reus fatigetur expenſis, & eludatur poſtea ſi abſoluatur. Si uero ſit procu-

r·tor rei, tunc ſi præſens reus in iudicio perſonam procuratoris approbet, res de plano procedit: ſi uero non ſit pia ſ(?)ns, pōt extraiudicialiter ſatiſdando ſupplere quæ oīa nota. Item not. ꝙ contra mandatū factum penes: ēta ñ opponitur. Item ꝙ qñ ꝓcurator agit præſente dño, non poteſt de defectu mandati oppoui. Itē ꝙ qñ dubitatur de mādato, procurator cogiſ cauere de rato. Item ꝙ dñs pōt extra iudicium releuare procuratorem ab onere ſatiſdandi. Itē ꝙ fideiuſſor de iudicato ſoluēdo ſimpliciter receptus liberaſ lata ſnia ſecūdū Ang. ſ.

dicitur, ratum aūt habere dñs debet, cū primum certior factus eſt. Hic tamē diſtingue. An ſit certum habere mandatū: & tunc non cauet, ut hic, & C. de ſatiſd. l. j. Aut certum eſt ꝙ non habet: & tunc ét cum ſatiſdatione nō admittiſ, ut ff. de neg. ge. ſi pupilli §. fi. Aut dubiū ē: & tūc ſcd̄m P. eſt ī electiōe rei, utrū exigat probationē: mandati a ꝓcuratore, an ſatiſdationē recipiat. & ē pro eo argu. in authē. de col. §. eos. in fin. colla ix. Sed ibi non loquiſ de ꝓcuratore, ſ3 de exactore tributorum. Sed Io. contra dicit. n. ī electione ꝓcuratoris eſſe quod duorum iſtorū facere uelit: quia quoties ad duo quis alternatiue tenetur, eius eſt electio, ut ſupra de act. §. huic. Bul. autem diſtinguebat utrum diceret, non habes mandatum: & tunc probet mandatum: an dicat, dubito: & tunc ſatiſdat. Sed Ioā. opi. uerior eſt.

¶ Procurator domini actoris uel quaſi ſatiſdat de rato, ſi dubium fuerit de mandato: procurator rei, etiam ſi de mandato certum extiterit, cauet iudicatum ſolui cum omnibus clauſulis opportunis: pro quo reus pōt c[...]e re fideiuſſor: quæ ſi deiuſſoria obligatio hypothecariam habere debet annexā: quæ ſtipulatio iudicatum ſolui, contra hæredem fideiuſſoris porrigitur: tenetur etiam idem procurator, ſi reus fuerit litem conteſtatus, cauere quod tempore ferendæ ſententiæ reus in iudicio paratus erit: alias fideiuſſor pro eo intercedens tenebitur pro eo quod fuerit mandatum, niſi prouocatio intercedat. Ang. Aret.

¶ Sin autem per procuratorem lis uel infertur, uel ſuſcipitur: in actoris quidem perſona, ſi non mandatum [a] actis inſinuatum [b] eſt, uel præſens dominus litis in iudicio procuratoris ſui perſonam confirmauerit, [c] ratam rem dominum habiturum [d] ſatiſdationem procurator

a ¶ Mandatum. extra ius factum.

b ¶ Inſinuatum. i. coram iudice demōſtratum.

SYL. ¶ Dic actis inſinuatum. i. in actis productum & regiſtratum.]

c ¶ Confirmauerit. Repete, non. nam confirmare poteſt: & tunc ſatiſdare nō tenetur, ut infra proximo. § alias eſt in litera, non.

* ADDIT. Nota quod qñ procurator agit præſente dño & confirmante, non poteſt procurator repelli defectu mandati, uel ubi dominus mittat literas aduerſario, uel iudici: ut l. ſi procuratorem. ff. de procur.

d ¶ Habiturum. i. ꝙ dñs habebit ratū: quæ cōmittiſ, quando dominus ſcit, & pōt habere ratū, & non hēt, ut ff. rē rat. ha. quo enim. §. j. & ff. de ſol. l. ratū. ubi

¶ Tunc aīt dr̄ dubiū de mandato, quando aliquid probatum eſt, non ait per ſimplicem aſſertionem procuratoris, ut declarant doct. in l j. C. de procu.] SYL.

¶ Præſtat ét aliam cautionem procurator actoris. ſ. de defendendo eum pro quo agit, ut ff. de procu. ſeruum. § fi. alias denegatur ei actio, ut ff. de procu. l. mutus. §. pœna.

¶ Intellige de defendendo in cauſa reconuentionis, ſecūdum diſt. gl. in l. ſed & hæ. §. prætor. uer. ſatiſdando. ff. de ꝓ- SYL.

curato. quæ communiter approbatur, ut tradit Alexand. in l. actionem. C. de procur.]

a ¶ Perſonæ. ut ſunt patres in bonis filiorum, ut C. de bon. ma. l. prima. & de bo. quæ lib. l. fi. §. ubi autem. Itẽ orphanotrophi, & brephotrophi, ut C de epiſco. & cleri. orphanotrophos. Item œconomi uel actores, uel ſyndici, ut ff. quod cuiuſque uniuerſi nomi. l. prima. §. quibus & l. nulli & l. itẽ §. primo. & C. de ſacroſan eccle. iubemus. ij. circa principium, ibi, nulli œconomo & C. de epiſcop. & cleric. omnes qui ubique. §. hoc nihilominus. Item apocriſarij, ut in authen. quomodo opor. epiſcop. §. illud. collatio. prima. Item magiſtratus nomine municipii, (j) ut C. de iuramen. calum. l. ij. §. j. iſti enim poſſunt inferre per alium litem, ut hic ſubiicit.

Perſonæ alienarũ rerum gubernationem hñtes.

† alias eodem.

dare compellitur: eadem† obſeruando, & ſi tutor, uel curator, uel aliæ tales perſonæ, [a] quæ alienarum rerum gubernationẽ receperunt litẽ quibuſdam per alium inferunt. [b] ¶ Si uero aliquis cõuenitur: ſi quidem præſens [c] procuratorẽ dare paratus eſt, põt [d] uel ipſe in iudiciũ uenire, & ſui procuratoris pſonã per iudicatum ſolui ſatiſdationem ſolenni ſtipulatione firmare, uel extra iudiciũ ſatiſdationem exponere, [e] per quã ipſe ſui procuratoris fideiuſſor exiſtat pro oibus iudicatũ ſolui ſatiſdationis clauſulis: [f] ubi & de hypotheca ſuarũ rerũ cõuenire cõ-

Procuratores ſatiſdãt non aũt pres, et phanotrophi. &c.

ADDIT. (j) Nota quòd magiſtratus municipalis pro ſua ciuitate uel municipio poteſt agere, ut eſt text in l. iij. §. quod plane. ff. quod ui aut clam. cum ibi not. Ang.

b ¶ Per alium inferunt. Scilicet per procuratorem: quod eſt intelligẽdum, ſi prius ipſi litem conteſtentur, & ſic litium domini efficiantur, ut C. de procurat. l. neque. alias non: cum non domini, ſed adminiſtratores ſint: & procurator a domino debet inſtitui, ut ff. de procur. l. j. in princ. Sed ſi ipſæ ſupra dictæ perſonæ agunt, nunquid de rato cauent, uel de iudicato ſoluendo ſi conueniuntur? Reſpon. non, ut C. de admini. tut. l. tutores debita & l. ſancimus ij. §. defenſionem. Sed tñ in tutore uidetur dicere lex contra, ſi ſit incertum

Tutor ã teneat cauere de rato

de officio ſuo, ut ff. de admin. tut. l. uulgo. Sed certe ibi non dicit, ꝙ debeat de rato cauere: ſed ꝙ reus damnũ non ſubibit, propterea ꝙ iſte non ſit tutor Sed quæ eſt ratio, ꝙ procuratores ſatiſdãt, ſed ſupradictę perſonæ non? Reſpõ. quia prædictæ pſonæ quaſi domini ſunt, ut ff. pro empt. l. qui fundũ. §. ſi tutor. & C. de epiſco. & cler. l. orphanotrophos. ſed in procuratoribus ſecus: quia nõ ſunt dñi uere ſed ficte, ut ff. de procurat. l. j. in principio.

c ¶ Præſens. Præſentem accipe etiam ſi ſit in hortis uel in continentibus ædificijs, ut ff. de procu. l. præſens. & l. qui in foro. & l. & ideo.

d ¶ Poteſt. Id eſt debet, ſecundũ quoſdam. Dicunt enim, ꝙ ſi dominus eſt præſens, ipſe tantum debet fideiubere pro procu. ſuo: ſi autem abſens eſt, procu. poteſt & debet fideiuſſores ſuos dare. & facit pro eis. ff. iudic. ſolui. ſi ad defendendum. & ff. de procur. lege qui proprio. in princ. Vel dici poteſt, quòd etiam ſi dominus eſt præſens, tamen poteſt procurator dare ſuos fideiuſſores: cum etiam ſine mandato quilibet poſſit alium defendere, ut C. de ſatiſd. lege prima. & C. de procu. lege exigendi. & etiam inuitum, ut ff. de ſolu. l. ſolutionem. & ita proprie accipitur hoc uerbum, poteſt.

Defendit qſlibet & ſi ne mandato.

e ¶ Exponere. Actori, uel notario ſcribenti procurationem: ex cuius ſtipul. quæritur actori utilis actio, ut ff. rem pup. ſal. fo. l. non quaſi.

f ¶ Clauſulis. Quæ clauſulæ tres ſunt ſcilicet de defendendo reo, & de dolo ꝙ abſit, & quod ſonat ipſum uerbum, ut ff. iudi. ſol. l. iudicatũ ſolui. & hic dr.

Iudicatũ ſolui tres clauſulas habet.

pellitur,[a] ſiue in iudicio promiſerit, ſiue extra iudicium cauerit, ut tā ipſe quā hæredes[b] eius obligentur. Alia inſuper cautela uel ſatisdatione pp perſonam ipſius[c] exponenda,[d] ꝙ tpe ſnīæ recitādæ in iudicium veniet,[e] uel ſi nō uenerit, oīa dabit fideiuſſor,[f] quæ in condēnatione continentur,[g] niſi fuerit prouocatum.

¶ Volens ſine mandato quis reum defendere tā in actione reali q̄ perſonali pōt hoc ſatisdando facere: & ordo ſatisdationum ex uſu iudiciorū, plenius cognoſcitur: & hæc forma ubique ſeruari debet.

¶ Si uero reus pſto,[h] ex quacunq; cā non fuerit, & alius uelit defenſionē eius ſubire, (nulla differentia inter actiones in rē uel pſonales introducenda) pōt hoc facere: ita tamē ut ſatiſdatione[i] iudicatū ſolui, pro litis pſtet æſtimatione. Nemo[k] .n. ſcd̄m ueterem regulam (vt iam dictum[l] eſt) alienæ rei ſine ſatisdatione defenſor idoneus intelligitur. ¶ Quæ omnia apertius & † perfectius quotidiano iudiciorum uſu in ipſis rerum documentis apparent. ¶ Quā formam nō ſolū in hac regia[m] vrbe, ſed ēt in omnibus noſtris prouincijs (etſi propter imperitiā forte aliter celebratur) obtinere cenſemus: cū neceſſe ſit omnes pūincias, caput[n] om-

a ¶ Compellit. Per iudicem. Accur.

b ¶ Hæredes eius. Nam habet naturā hæc ſtip. ut ad hæredes trāſeat, ſicut illa judicio ſiſti, ut. ff. ſi quis cau. l. ſi cum §. qui iniuriarum.

c ¶ Ipſius. Scilicet rei. Accur.

d ¶ Exponenda a procuratore.

e ¶ Veniet. ſ. reus qui litem prius conteſtatus eſt ſuo nomine.

f ¶ Fideiuſſor. Datus nunc a procuratore.

g ¶ Continentur. Ergo debet cōdemnari pcurator præſens.

SYL. ¶ Si uero reus. Caſus. poſitio facilis eſt: dubitari .n. poterat, quomodo poſſet extraneus ſine mandato admitti in cauſa. cū enim in principio iudicij magis ſit fauendum actori q̄ reo, & nemini alieno nomine agere liceat ſine mandato, uidebatur multo minus admitti debere defenſor cuius contrariū dicitur fauore defenſionis, & ne quis indefenſus remaneat: ſed debet tunc demum admitti, ſi cauerit: rō aſsignat in tex. p antiquam regulā ex edicto elicitā, ꝙ nemo, ēt ſi filius eſſet, admittit ad aliquem defendendū ſine mādato l. filiusfa. ff. qui ſatiſ. cog. No. ꝙ nemo admittit ad aliquem defendendum ſine mādato, niſi caueat, ſiue ſimus in actione reali, ſiue perſonali. Item ꝙ pōt ex hoc tex. elici regula illa uulgata, de qua ſ. ꝙ experientia eſt rerum magiſtra. Item ſecundū Ang. ꝙ ciuitates inferiores debent ſequi cōſuetudinem dominātis, q̄d nō elicit ex hoc text. in quo hoc expreſſe diſponit: imo poſſet elici contrarium, ne diſpoſitio eſſet ſupflua.]

h ¶ Si uero reus pręſto. ſ. poſt litem conteſtatam contra reū.

i ¶ Satiſdationem. No. ꝙ ſiue interueniat pcurator añ lit. conteſt. ut ſ. eo. §. ſi uero debe. ſatiſdare, ſiue poſtea, ut hic, & C. de conſor. eiuſ. li. l. ij. Nec obſt. quod dr̃, ꝙ debet fieri ante litem conteſtatam ut ff. de procu. l. Pomponius. §. ratihabitionis quia ibi interuenit procurator ante litem conteſtatam: ubi autem poſtea interuenit, & poſtea ſatiſdat, ut dictum eſt.

k ¶ Nemo. ſ. procurator, ut ff. de procu. qui proprio. §. ij.

l ¶ Dictū eſt. ſ. in ꝓ rin. uer. ab eius.

m ¶ Quam formam. Regia urbe ſcilicet Conſtantinopolitana. Vel dic de ueteri. Roma.

n ¶ Caput. C. de uete. iu. enucle. l. j. §.

† alias pfectiſſime a quotidiano &c. Procurator rei ſiue interueniat ante litē cōteſ. ſiue poſt tenetē ſatiſdare.

nium noſtrarum ciuitatum, ideſt hanc regiam urbem eiuſq; obſeruātiam ſequi.[a]

¶ De perpetuis & temporalibus actionibus, et quæ ad hæredes & in hæredes tranſeunt.

¶ Actiones ciuiles tam reales quam perſonales ſunt perpetuæ, & prætoriæ vero pœnales regulariter durant anno: quod fallit in actione furti manifeſti, q̄ perpetua eſt: ſed prætoriæ rei perſecutoriæ perpetuæ ſunt.

Hoc loco admonendi ſumus, eas quidem actiões, quæ ex lege [b] ſenatuſve conſulto, [c] ſiue ex ſacris conſtitutionibus [d] proficiſcuntur, perpetuo ſolere antiquitus competere, donec ſacræ conſtitutiones tam in rē quam in perſonam actionibus certos fi-

nulla.& §.ſed & ſi quæ leges.

a ¶ Sequi. immo non uī inſpiciendum quod ibi fiat, ſed quod fieri debet, ut ff. de ofn. præſi.l.ſed licet. quæ eſt contra. Sed hæc eſt intelligenda, quando ex certa ſcientia eſt conſuetudo uel lex à per errorem ut ibi: & facit ad hanc ff.de le. & ſe natuſconſ.l. de quibus. Accur.

ADDIT. Hoc uerum qn̄ lex tollit conſuetudinem, alias unaqueq; ciuitas abūdat in ſenſu ſuo: & ſic obſeruare debet ſuam cōſuetudinem. Et ex generali principis permiſſu inducere pōt particulares cōſuetudines etiam contra leges, quibus ſtari debet, ut habetur in §. ex nō ſcripto ſupra de iur.nat.gen.& ciuili. Quæro tamen, an in fideiuſſorem de iudicato ſoluendo fiat executio ſine nouo proceſſu? & communiter docto. dicunt ꝙ ſic, ut in l.fin.C.de uſu. rei iudi. & Bartol.in l.j.ff.iud.ſol.per text.d.l. fin. ubi dicitur, ſtatim: quia dictio, ſtatim, importat ſummariam cognitionem ſine ordine iudiciario, ut l.momentaneæ.C. unde ui.dic ut in dictis iuribus latius ꝓ doct.Ang.

Continuatio. ¶ De perpetuis &c. ¶ Quia de actionibus eſt dictum, & quædam ſunt perpetuæ, & quædam non: ideo de his ponit, ut infra eodem. in princip. Item quia quædam tranſitoriæ ſunt hæredibus & contra hæredes, & de his ponit infra eodem.§ non autem.Accur.

Addō. Sed melius reſideret iſta rubrica immediate poſt tit.de actio.quia continuatur à remotis nimium, cum nō ſimus in principio libri.

Hoc loco. ¶ Totus iſte titulus diui. in tres partes. Primo ponit regulam & exceptionem.ſ. quæ actiones ſunt perpetuæ. Secundo ponit regulā & exceptionem. ſ. q̄ actiones ſunt trāſitoriæ ad hæredes. Tertio ponit nouū caſum. Scda ibi (Non aūt oēs.) Tertia ibi, (Superest.) Diuiſio

¶ Hoc loco. Caſus. In traditōne regulæ, præter tim i his ter minationi bus actionū, q̄ ſunt iuris poſitiui, non eſt aliter figurandus q̄ literaliter: litera aūt plana eſt, nec aliqua declaratione idiget. Not. igiē, quòd actiones, q̄ ex.l.ſenatuſcon. & principū conſtōnibus oriebanē ac dabanē, olim erant ꝑpetuæ hodie uero uarie terminatæ ſunt: aliæ longiori, aliæ breuiori ſpatio. Itē ꝙ deſcendētes ex edictis ꝓtorū ſunt annales quatenus ēt erat annale officiū ꝓtorū. Itē ꝙ dictio, perpetuū, non ſp̄ importat ſine ꝑfinitione tp̄is. Itē nota actiones, q̄ in perpetuū extendunē, quāuis ſint prætoriæ. Itē ꝙ actio furti manifeſti daē perpetuo. Itē quòd ualet argumentum ab abſurdo.

ſ y 2. †De ꝑ petuo quot modis accipiatur: uide gl.x.q. ij.§. perpetua.

b ¶ Ex.l.xij.tab.ur fam.hær.ut ff.fam. hær.l.j. Item noxalis de pauperie, ut.ff. ſi qua.pau.fe.di.in princ.& ff.ſi qua.pau. fe.di.l.j. in prin.

c ¶ Senatuſve conſulto, ut hęreditatis petitio, ut ff.de pe.hær. item ueniūt.§. pridie. & C.de pe.hær.l.fi.in princ. Itē ſi quis clauum de naui abſtulerit, cuius cā tota nauis perijt, ut ff.de incen. rui. nau.l.ij.§.ſenatuſcon.

d ¶ Conſtōnibus ut condictio ex lege

nes dederunt: eas[a] uero, quæ ex propria Prætoris iuriſdictione pendent, plerunq;[b] intra annū[c] uiuere. nam & ipſius Prætoris intra annū erat imperium. Aliquando[d] tamen & in perpetuum extendūtur, ideſt uſque ad finem ex conſtitutio

quæ datur ex conſtitutionibus quibus libet poſt l.xij.tab.conſtitutis, ut ff. de condi.ex le.l.unica.& ff.ad l. iul . de adulte. quod ex his.& C. de do.l. ſi quis argentum §.fi.& ſupra de act.§. tripli. Vel ex quacunque alia parte iuris, ut plebiſcito, ut patet. in l. aquilia, ut ſupra de le.aqui.§.cęterum. & ff. ad l.aquil. l. j.nam quinque ſunt partes iuris præter ꝑtorium,ut s.de iure nat.§.conſtat. & totum eſt ius ciuile,ut ff.de iuſti. & iu. l.ius aūt ciuile,& actiones ex eo deſcendentes ſunt perpetuæ ut hic dicit,ideſt ſine præfinitione temporis ſecundū antiqua tempora: ſed ſacræ conſtōnes in perſonalibus metas impoſuerunt. xxx. annorum,ut C.de præſcrip.xxx.uel xl. ann.l.ſicut.& l.omnes.& C quibus non obiicit lon.tem.præſcr.l.neq;. & C. de anna.excep.l.j.& de conſti.pe.l. ij. In realibus autem imponit meta ꝑ conſtitutiones in rebus mobilibus triū ann. in immobilibus x.ann. inter præſentes xx.inter abſentes:& hoc,qñ titulum habet poſſeſſor: alias xxx. ann.ut C. de uſucap.transfor.l.j.& ſupra de uſucap.§. j.(j) In hypothecaria ēt, quæ eſt in rē, certa ſtatuuntur tempora,uel x. uel xx. uel triginta,uel xl.annorum,ut C. ſi aduer.cred.l.diuturnum.& C. de præſcript. xxx.anno.l.cum notiſsimi. & de anna. excep.l.j. Sed quomodo erat perpetua rei uendicatio ſecundum antiqua tempora, immo temporaliſsima, ut ſupra de uſucap.in princip.Reſpon.quod hic dicit,ꝙ erant perpetuæ. ſ. perſonales, ſed meta imponitur tā in realibus quā in perſonalibus. Item caue tibi, quia duæ perſonales ſunt ciuiles, quæ durāt per annum tantum:una iniuriarū, quæ deſcendit ex l.Corn. ut C. de iniur.l. ſi non conuicij.

Actiões ex qnq; ꝑtibus iuris deſcendētes ſunt ciuiles & ꝑpetuæ. Actiones ꝑſonales.30. ann. durant. Actiões reales q̄to tꝑe durant.

SYL. ¶ Adde ꝙ de hac fallen. uidenda ſunt quæ ponit Io.Fran.Balbus in tract. præſcrip.col.cxj.in prin.]

¶ Alia quæ datur ex l. Iulia repetundarum,ut ff.ad l.iul.repe.l.ij.

ADDIT. (j) Et nota ꝙ ultra titulū requiritur etiā poſſeſsio. nam ſine poſſeſsione non inchoatur uſucapio.l. ſine poſſeſsione.ff.de uſucap. licet aliquando inchoata trahatur ad finem,ut l.cœptam. ff. de uſucap.coniunct.l.j. §. Scæuola. ff. ſi quis teſt. lib. eſſe iuſ. fu. Ang.

a ¶ Eas. ſ. pœnales: & tunc non eſt neceſſe,plerunque uel ſi habes. plerumque, expone ut infra. Accur.

b ¶ Plerunque.h.d. ꝑꝑ prætorias rei perſecutorias,quæ perpetuæ ſunt, niſi in reſciſſoria quę annalis eſt quia cōtra ius ciuile dat̄. ut ff.de act. & oblig. l.in honorarijs & s̄.de act.§.rurſus.& j̄.eo. §.Itē niſi in redhibitoriis, quæ dant̄ ad tꝑs,licet rei ſint perſecutoriæ,ut ff. de ædil.edi.ſciendum.§.fi.quia dant̄ cōtra id quod conuenerunt contrahētes. Itē fallit dicta regula.ff.quod fal.tu.l.huius actionis.§.has actiones & quæ in fi au. cre.l.ait ꝑtor.§.annus.C.de dolo.l.fin. & ff. de eo per quem factum eſt.l j.§. pe. Si aūt ſunt pœnales prætoriæ, locū habet quod hic dicitur,ut ſint annales, ſiue ſint pœnales ex utraque parte,ſiue ex altera tantum,ut ff.de calum. l. j.& de in ius uoc.l.pen.& ff.de ali.iu. mu.l. uel poſt ann. Accur.

Prætoriæ rei ꝑſecutoriæ ſunt ꝑpetuæ.

Prætoriæ pœnales ſunt annales.

SYL. ¶ Vide pro declaratione Bart.in d.l.in honorariis.ff.de act.& obl.]

ADDITIO Sed ſecundum Ang.illa eſt pœnalis ex una parte tantum: & ideo non uidetur bene excipi.Sed Bartol. in lege in honorariis.ff de actio. & oblig.concludit,quòd omnes rei perſecutoriæ ex utraque parte ſunt perpetuæ,ex parte autem actoris rei perſecutoriæ,& ex parte rei pœnales, & finiuntur anno.

c ¶ Intra annū.ſ.utilē. Nā de talibus annis ꝑtores loquebant̄, ut patet.ff. de in & ut ar.l.j §. annus.& ff.de ædil edi. l.ſciendū.§.fi.Niſi in caſu ubi eſt utilis ad ſui principiū, ſed continuus ad ſui proceſſum,ut ff.de calum.l.annus.

d ¶ Aliqū.Ecce quare dicit,plerunq;.

nibus[a] introductum: quales ſunt hæ, quas bonorũ poſſeſſori [b] cæteriſq́; , qui hæredis [c] loco ſunt, accõmodat. Furti quoque manifeſti actio quãuis ex ipſius Prætoris iuriſdictione proficiſcatur,[d] tamen ꝑpetuo datur. abſurdũ enĩ eſſe exiſtimauit [e] anno eam terminari.

¶ Pœnales actiones Prætoriæ uel ciuiles contra hæredes non dantur niſi lis contra defunctos fuerit conteſtata: hæredi uero competunt, excepta actione iniuriarum & ſimilibus: ex contractu uero competunt cõtra hæredes, præter actionem de dolo: niſi aliquid ad eos peruenerit. Ang. Aret.

¶ Non autem [f] oẽs actiones, quę in aliquem aut ipſo [g] iure competunt, aut a Prętore dantur, & in hæredem æque competunt, aut dari [h] ſolẽt. Eſt enim certiſſima iuris regula, ex maleficiis [i] pœnales actio

a ¶ Conſtitutionibus. De quibus dixit. ſupra in princ.

b ¶ Bonorum poſſeſſori. i. cuilibet poſſeſſori, qui uult ſuccedere de iure prætorio, qui habet hæreditatis petitionẽ bono. poſſeſſoriam, de qua habes. ff. de bono. poſſeſ. hære. pet. per totum. Accur.

c ¶ Hr̃dis loco ſunt. ut quibus reſtituta eſt hæreditas per fideicommiſſum, quibus datᷓ hæreditatis petitio fideicommiſſaria, de qua habes ff. de fideicom hære. pet. ꝑ totum Et hæ duæ ſunt rei ꝓſecutoriæ. Accur.

d ¶ Proficiſcatur uo. actionem furti manifeſti eſſe prætoriã: ſed non manifeſti eſt ciuilis, ut ſ. de noxa. §. ſunt autem.

e ¶ Exiſtimauit. ſ. prętor: & idẽ in qualibet pœnali in eo quod peruenit ad delinquentem, ut ff. de ui & ui arm. l. j. in prin. & ff. de dolo. l. Sabinus.

¶ Non aũt oẽs. Caius In tã apertis iuris regulis non eſſet figurandus. primo. n. generalẽ regulã propoſuit, ꝙ non oẽs actiones, q̃ datᷓ contra aliquẽ, datᷓ contra eius hæredem: & procedit exemplificando, ꝙ actiones pœnales ex maleficijs datᷓ hr̃dibus, ſed non contra hęredes, niſi ſit lis cõteſtata: rõ eſt, quia pœna debet ſuos tenere auctores. Item in actione ex contractu, ubi dolus interuenit: nã tunc ſi nihil ad hr̃des ex eo dolo peruenit, non tenentᷓ, eadẽ rõne qua ſupra dictũ eſt, & clarius declarabitur in notabilibus. No. ꝙ non ualet iſta conſequentia, actio datᷓ contra aliquem, ergo contra eius hr̃dẽ. Itẽ ꝙ appellatione iuris uenit ciuile: ſed hoc eſt præcipue ꝓp aliud mẽbrum diſtinctionis, uidelicet, aut a ꝑtore datᷓ. licet in bonis codicibus adſit illud uerbũ, ipſo iure ciuili. Item ꝙ actiones pœnales ex maleficijs nõ datᷓ contra hæredẽ. Itẽ ꝙ actio iniuriarũ denegatᷓ hr̃di: rõnem ponit gl. ubi uidebimus. Itẽ ꝙ actio de dolo non datᷓ cõtra hæredẽ, ſiue actio deſcendat ex delicto, ſiue ex cõtractu, niſi aliqd ad hr̃dẽ peruenit. Item ꝙ actiones pœnales, ſi fuerint conteſt. tranſeunt ad hr̃des: rõ eſt qa ipſa cõteſtatione oritᷓ quidam quaſi contractus inter partes l. iij. §. idem ſcribit. ff. de pec. & ibi doct. adeo ꝙ actio poſtea tranſmittitᷓ ad hæredem uigore illius quaſi contractus, non autem uirtute prioris actionis.]

f ¶ Non aũt. hic ponit diuiſionem, ꝙ Actiõis aliæ ſunt tranſitoriæ, aliæ non: ſed ſuperior fuit, ꝙ aliæ erant perpetuæ, aliæ duplex diuiſio. non, ut ſ. eo. in princ.

g ¶ Ipſo iure. ſ. ciuili.

* ADDI Recte Accur. ita tñ ut ipſo non ꝑ excellentiã dictum putemus quẽadmodum quibuſdã placet: ſed relatiuum ſit, ius ciuile de quo mõ dixerat reſpiciens. Nulla. n. ita actio cuiquã cõpetebat, ut non a Prætore urbano ĩpetranda eſſet: quemadmodum in actionibus Hoto. docuit. Sed Tribonianus Barbarus, & latina lingua ut extranea utẽs, ſic obſcure locutus eſt.

h ¶ Dari ſolent. ſ. iure prætorio.

i ¶ Ex maleficiis. ſ. priuatis, ut ſubijcit in exemplis: & ſubaudi, uel quaſi male-

ficiis, ut. s. de obl ex quaſi delic. §. fi. (j) Quid in publicis de qbus tractat. j. de pub. iudi. rū. idē & plus: qa ēt lite cōte. non tranſeunt contra hǣdes, ut ff. de ac cu. l. ex iudiciorū. niſi in quib. caſibus. primus ē legis Iul. maieſta. i duobus capitulis tm̄ eius legis, ut ff. ad leg. iul. maieſt. l. fin. Secūdus eſt crimē hære-ſis, ut C. de apoſt. l. ij. & l. apoſtatarū i fi Tertius eſt crimē repetūdarū. Quartus de reſiduis. Quītus peculatus crimē, ut ff. ad l. iul. pec. l. fi.

nes in hǣdem rei nō cōpetere [a] ueluti furti, vi bonorum raptorū, iniuriarum, dāni iniuriæ, [b] Sed hǣdib' [c] hmōi actiones competunt, nec denegantur. excepta iniuriarum actione, [d] & ſi qua alia ſimilis inueniatur. [e] Aliquādo tamē ēt [f] ex cōtractu actio [g] contra hæredē nō cōpetit: veluti cū

SYL. ¶ De hoc dixi late. s. de hær. quæ ab inteſt. defer. §. j. uer. per contrarium. in uer. poſt mortem.]

Actiōes ex maleficio ī duobus caſibus trāſeūt in hæredes.

ADDI. (j) Dic ꝙ eſt uerum in quaſi delicto omittendo cōmiſſo: ſecus ſi cōmittendo, ut l. iiij. §. fi. ff. de dam. infe. uel dic ut ibi per Bar. Ang.

a ¶ Non cōpetere. Niſi lis fuerit cōteſta. ut. j. eo. §. pœnales. & ff. de accu. ex iudiciorum in fi. Itē niſi aliquid ad hæredem peruenerit: tunc. n. tenet, ut ff. de calum. in hæredem. & ff. quod met. cau. uideamus.

SYL. ¶ Dic ꝙ rō eſt, quam ponit tex. in d. l. in hæredem uidelicet ꝙ turpia lucra ſunt ab hǣdibus extorquenda. licet crimina extinguant: lucrari. n. non debet hǣs ex delicto defuncti, de quo non tenet: & qñ ipſe tenet eo ꝙ aliqd ad eū ꝑuenit, tūc nō tenet actione ex illo delicto, ſed actione in factū. l. j §. fi. ff. de ui & ui arm. & declarat Dec in l. pupillū. §. in hæredes. ff. de reg. iu. ubi uide pro declaratione huius materiæ.]

¶ In duobus tñ caſibus eſt contra, ut in actione ui bon. rapt. q̄ non dat in hæredem, licet ad hæredē aliqd ꝑuenerit ſed furtiua dat condictio, ut ff. ui bono. rapt. l. ij. §. fin. Item in interdicto unde ui, quod nō dat in heredem, ſed in factū actio, ut ff. de ui & ui arm. l. ij. §. fin.

b ¶ Dāni iniuriæ. i. legis Aqliæ actio.

Iniuriarū actio non dat

c ¶ Sed hǣdibus. i. hæredibus eorū qui paſſi ſunt hæc maleficia.

d ¶ Iniuriarum actione. Nam hæc nō datur heredi niſi lis conteſtet: hoc iō, quia non eſt in bonis noſtris ante lite conteſt. ut ff. de iniur. l. iniuriarū ij. & l. iniuriarum. j in princ. Et eſt alia rō: quia nihil mihi de patrimonio abeſt, nec reo adeſt, ut ff. de col. bo. cū emācipati. §. emācipatus.

hǣdi rōne duplici.

SYL. ¶ Rō eſt ſecundū gl. & Bart. ibi, qa nō hǣ reſpectus ad ipſā rē uel pecuniam. ſed ad ipſam contumeliam.]

¶ Sunt & aliæ ſimiles ei, ut ſubiicit, in quibus nec actori aliquid de patrimonio abeſt, nec reo aliquid adeſt: unde idem iuris eſt quod & in iſta: ut eſt actio in factum, quæ dat contra libertum uocantem patronum in ius ſine uenia in quinquaginta aureos: uel filium uocātem patrem, ut infra de pœna teme. liti. §. fin. & ff. de in ius uoc l. pen. Item in popularibus actionibus: ut ſi quis habeat poſitum uel ſuſpenſum. ut ff. de ijs qui deiece. uel effu l. ſi uero. §. quæ autem.

Iniuriarū actiō aliquas hꝫ ſimiles conuenientes.

SYL. ¶ Intellige niſi lis fuerit conteſt. quia tūc dr̄ ſibi appropriaſſe. l. licet, in prin. ff. de procu. ut per Ang. hic.]

¶ Quidam dicunt ꝙ idē de actione in factum de calumniatoribus, ut ff. de calū. l. hæc actio. Sed certe ibi alia eſt rō: quia habet condictionē ob turpē cām, ut ibi dicitur. Item quia abeſt ibi aliquid actori, & adeſt aliquid reo: unde non eſt ſimilis ſupradictis.

SYL. ¶ Dic tu ſecundum Ang hic ꝙ hæc rō nihil eſt & diſtingue ut per eum hic.]

e ¶ Inueniatur. Hic continuat ille. §. pœnales, qui eſt infra.

f ¶ Etiam ex contractu. Non ſolū ex delicto. Accur.

g ¶ Actio. ſ. ex dolo nata pp dolum habitum in contrahendo. Nam ſi dedit dolus cām contractui, non ag[it] actione ex eo contractu, cum nullus ſit, ſed de dolo, ut hic, & ff. de dolo. & l. elegan ter. in princ. Si. n. eſſet incidens, ageret actio qñ incine ex eo contractu, ut purgaret dolus, dt i cō ut ff. de actio. emp. l. Iulianus. §. ſi uen[di]tor

Dolus aliqñ dat cam contractui, ali[qñ] incidit in cōtractū.

ditor. & daretur in hæredes, ut ff. de actio. & obl. l. ex contractibus. Vel pone caſum, q dolus fuit incidens uel ſuper ueniens: & remanet contractus, & non agitur contra hęredem, niſi peruenerit aliquid ad eum, ut in actione depoſiti, q̃ dat̃ in duplũ cõtra eum, qui dolum commiſit in depoſito cã tumultus uel incendij, uel ruinæ, uel naufragij. ſ3

Actio d̃ poſiti dat̃ ĩ duplum ĩ q̃tuor caſibus non tñ in hæredem.

teſtator doloſe [a] verſatus ſit, et ad hæredem [b] eius nihil ex eo dolo peruenit. Pœnales autẽ actiones, quas ſupra diximus, [c] ſi ab ipſis principalibus perſonis fuerint conteſtatæ, [d] et hæredibus dantur, [e] & contra hęredes tranſeunt. [f]

¶ Condemnandus debet abſolui ab obſeruatione iudicij, ſi ante ſententiam ſoluerit quod debet. Areti.

in hæredem non datur in duplũ ex dolo defuncti, licet in ſimplum detur, ut ff. depoſit. l. prima. §. j. Item q talis eſt actio in factum, quæ datur contra agrimenſorem, non autem aduerſus hæredem, ut ff. ſi menſor. fal. mo. dix. l. iij §. pe Item in actione ex ſtipulatu iudicio ſiſti in eo, qui erat conuentus iniuriarum, ut ff. ſi quis cau. ſi cum. §. qui iniuriarum. Item in actione tributoria, ut ff. de tribu. lege illud. §. fina. & de his caſibus loquitur hic. §. cum dicit ex cõtractu in hæredem non dari quandoq;: alias autem ex contractu agitur contra hæredem etiam de dolo defuncti regulariter, ut ff. de act. & oblig. l. ex contractibus. & lege ex depoſiti. quæ ſunt huic contrariæ: & hanc ſpecialitatem, ſi uelis tenere primam opinionem, denotat hæc litera, cum dicit, aliquando tamen &c.

Actiões ex contractu deſcẽdẽtes qũo dant̃ in hr̃des.

a ¶ Doloſe. dolo dante cãm cõtractui. Vel dic incidenti uel ſuperuenienti, ut modo diximus. Accur. floren.

b ¶ Ad hæredem. Sed ſi ſuperueniſſet, actio in factum perpetuo contra hæredem & contra defunctum daretur, ut ff. de dolo. lege itaque. Sed de dolo olim infra annum utilem, hodie infra biennium continuum datur, ut C. de dolo. l. fi.

c ¶ Diximus. ut. s̃. eo. §. non autem omnes. Accur.

d ¶ Conteſtatæ. Immo ut dentur hæredi, ſola præparatio ſufficit, ut ff. de inofficio. teſtamen. poſthumus. §. fina. Ioan. Vel ſine præparatione dat̃ querela hæredi hodie.

¶ Hæc gl. reprobatur ſecundum Ang. hic, quia illud eſt ſpeciale in querela, non in alijs actionibus.] SYL.

e ¶ Dant̃. Niſi in duobus caſibus. Primus, cũ agit̃ ad opas contra libertũ, & morit̃ pr̃onus. extraneo hr̃de relicto, ad quẽ non trãſeunt operę, & lite conteſta. ut ff. de oper. liber. l. operarum iudicio. Secundus, in patre repetente dotẽ filiæ, quæ a uiro diuerterat, ſi decedat pater extraneo hærede relicto, etiam lite conteſtata, ut C. de rei uxo. act. l. unica. §. uideamus.

Ope liberto ĩpoſitæ nõ tranſeũt ad hæredẽ extraneum.

ADDITIO. Nam eo ipſo q pater moritur, uel aliter filia efficitur ſui iuris, ſtatim actio conſolidatur in filiam. ut dicto. §. uideamus. licet pater fuerit lit. conteſta. & ſic propter hoc non facit tranſitum in ſuum hæredem: & ſic eſt ſpeciale in dote, quia eſt proprium patrimonium filiæ, ut l. iij. §. ſed utrum. in fin. ff. de minorib. facit lex Pomponius philadelphus. ff. fam. herc. Angel.

f ¶ Tranſeunt. Niſi in duobus caſibus. Primus, in actionẽ de dolo. C. de dol. l. fi. Secundus, in retractione alicuius in ſeruitutem uel libertinitatem, qui per colluſionem pronunciatus fuerat ingenuus, ut ff. ne de ſtatu defuncto. l. j. §. ſed interdum.

¶ Supereſt. Planus eſt, uidelicet q debitor conuentus, qui litem eſt conteſtatus, ſi ante ſniam definitiuam ſoluat quod debet, eſt abſoluendus. ratio dubitationis eſt, quia uidebatur, quòd iudicio accepto non eſſet in poteſtate alterius ex litigatoribus recedere a iudicio: quia in ipſa conteſtatione celebratur quidam tacitus quaſi cõtractus, ut ſupra dixi. a quo per alteram ex partibus non uidetur q in præiudicium. alterius poſsit recedi. l. ſi- SYL.

cut.C.de act. & obli. cuius contrarium decidit,& rõ deciſionis eſt, quia ſolnẽdo quod debet & quod petitur, extinguit actio qua agebat. ſ.quib. mod.tol. obl.in prin. ideo mirum ſi hoc pariat abſolutionẽ ab obſeruatione illius iudicij,ut infra dicetur. Not. ꝙ oĩa iudicia ſunt abſolutoria. Item quõ intelligantur iſta uerba,& q̃ ſit rõ quare oĩa iudicia ſint abſolutoria. Itẽ ꝙ licet quñcunq; añ rẽ iudicatã ſoluere quod petit. Itẽ intellige,ꝙ debent ſolui expenſæ legitimæ,ut no.doct.in l.poſtquã liti.C.de pact.& tradit Dec.in c.interpoſita.§.illæ demq;.in j. no.de appel. Item ꝙ ſoluens quod petitur,põt petere ſe abſolui:ſed hoc eſt ex abundantia,nam talis ſententia non eſt neceſſaria,ſecundum Bal. in c. dudum. col.vij.de elect. Nota ꝙ ſoluens no cogitur ſubire iudicium.]

¶ Supereſt[a] ut admoneamus, ꝙ ſi ante rem iudicatam is, cũ quo actum eſt,ſatisfaciat actori, officio iudicis conuenit eum abſoluere:[b] licet in ea cauſa fuiſſet iudicii accipiendi tempore, ut damnari deberet, & hoc eſt, qđ uulgo antea dicebat, omnia iudicia abſolutoria eſſe.†

* † Vide Alc lib. vij. Parer. ca. xij.

¶ De exceptiõibus.

Conti-nuat dicta dicẽdis. a ¶ Supereſt. Hæc de uita & tranſitu actionum ſecundũ quod in rubrica promiſit dicta ſunt:nunc de iudicis officio dicit:quod cu exponere debeat,iã pauca,ut modicum reſpiret,delibera:nam conceptũ ſermonẽ quis retinere pot? quia igit iam concepit in aĩo tractare de officio iudicis, quõ poterit tacere quin dicat aliquid hic? Accur. fio.

b ¶ Abſoluere.ſ. ab obſeruatione iudicij:nam principalis cauſa eſt ſublata ſolutione, ut ſupra quib.mod.tol.obl.in prin.Accur.

Conti-nuatio. ¶ [illegible] ¶ Quia exceptio tenet uicem actionis. ut ff.de except.l. j.ideo poſt actiones ponit de excep vel quia de armis actorum uidimus, & de reorum armis uidendum eſt, ideo dicit ut ſequitur Accur.

Sequitur ut. ¶ Totus iſte titulus diuidit in quinque partes principales. Primo continuat ad præcedentia rubricam. Secũdo ponit caſum quare fuerunt exceptiones inuẽtæ. Tertio id demouſtrat per exempla tam in actionibus realibus quã perſonalibus. Quarto ponit duplicẽ uel potius triplicem diuiſionem exceptionum. Quinto id exemplificat. Secunda ibi (Comparatæ autem ſunt.) Tertia ibi, (Verbi gratia.) Quarta ibi in §. (Appellantur.) uel potius in. §. alioquin quam ex multis. Quinta ibi, (Perpetuæ & peremptoriẹ.) Diuiſio.

¶ Exceptiones ſunt arma reorum & æquitate nituntur ad excludendum actiones, quæ competunt actori ipſo iure: quales ſunt metus, doli, & in factũ exceptiones. Aret.

Sequitur, ut de exceptionibus diſpiciamus.

¶ Sequitur. Caſus. Poſitio in hoc principio non eſt neceſſaria: in eo: enim originem ac cauſam adinuentarum exceptionum exponit, dicendo ꝙ cauſa defendendorum reorum, qui conueniebantur, fuerunt adinuentæ, quia quã nuis actio mero iure competeret alicui, attamen is qui conueniebatur, ſi ea procederet, indebite uexaretur: & declarat per exempla. SYL.

Nota modum continuandi huic titulum ad præcedentes. Item quod exceptiones ſunt arma reorum. Item ꝙ fuerunt inuentæ ad defendendum, non ad offendendum. Item quòd actio aliquando mero iure ualet, tamen eſt iniqua reſpectu eius qui conuenitur. Itẽ quòd licet ille,qui dolo, metu, uel errore ductus aliquid promiſit, mero iure teneatur, habet tamen exceptionem a Prætore. Item quod exceptio fundatur præcipue in æquitate: & ad rationem huius textus. uide omnino Fortu.

¶ Comparatæ [a] aũt ſunt exceptiones defendendorum eorũ [b] gratia, cum quibus agitur. Sæpe enim accidit, ut licet ipſa perſecutio, qua actor experitur iuſta ſit: [c] tamen iniqua ſit aduerſus eum, cum quo agitur. Verbi gratia, ſi metu coactus, aut dolo inductus, [d] aut errore lapſus, ſtipulanti Titio promiſiſti [e] quod non debueras promittere, palam eſt iure ciuili te obligatum [f] eſſe: & actio, qua intenditur dare te oportere, efficax eſt: [g] ſed iniquum eſt te condemnari: ideoque datur tibi exceptio, Quod metus [h] cauſa, aut doli [i] mali, aut in [k] factum, compoſita ad impugnandam actionem.

¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ debitori competit, qui confeſſus fuit ſe pecuniam recepiſſe, quam nõ receperat, & ipſam per ſtipulationem reſtituere ꝓmiſerat, & in æqui-

Fortu.Hiſpan.in l.iuriſgentium.§. prætor ait.in xj.colum.uerſic.iiij.infero.ff. de pactis,& ſing.declarationem ad hũc text.ut per eundem in l. ſi unus.§. pactus.ff.de pact.colum.x.in fi.Quomodo autem fuerit inuenta exceptio, & plura de ea uide ꝑ Hieron.Verium in repetitione rubricæ. ff. de uerborum obliga. in. xxij. columi.]

a ¶ Comparatæ. Alias, inuentæ.

b ¶ Eorũ. i.reorum:quã ipſi ſunt cũ quibus agitur,ut ff. de iureiur.l.iij. in princ. & in §.eum.

c ¶ Iuſta ſit. Prima facie.

d ¶ Dolo ĩductus. Hoc eſt in ſtricti iuris iudicijs: in bonæ fidei autem iudicijs ipſo iure non tenet contractus.ff.de do. & elegãter.in princ.

ADDITIO. Hoc uerum in odium doloſi: ſed in ſui præiudiciũ tenet contractus, & ex eo poteſt conueniri: niſi lex reſiſtat actui: quia tunc ex neutra parte datur actio,ut eſt glo. in l. a diuo pio.ff.de re iudi.& Bal.in l.j.C. plus ualere.quod agi.

e ¶ Promiſiſti.i.credens te debere cũ non deberes,ut hic,& ff.de excep. doli. l.ij.§.circa.†

†ſed ſecũdum Ang.ille text. non facit ad propoſitũ: quia loquit

f ¶ Obligatum eſſe. Scilicet inſpecto iuris rigore: ſed de æquitate obligatus non es, ut ff. de liber.cau. l. uel obligatus eſt.§.obligatum. & ff. de uerborum ſignificatio. l. creditor: quæ ſunt contra.

g ¶ Efficax eſt. Scilicet in ſui ſubſtantia. Nam ciuiliter & naturaliter eſt obligatus & pure, ſed non eſt efficax quantum ad opem exactionis. Vel dic efficax eſt inſpecto genere: nam prima facie condemnandus uidetur: ſed inſpecta qualitate, quia ſit dolo facta uel metu, uel ſimili cã impediatur, eſt ineſſicax & ita expone in ſequentibus caſibus.

qñ ſtipulatio fit ſine cã: hic uero ſecus.

h ¶ Metus cauſa. Hoc quando metu fuit compulſus.

i ¶ Doli. hoc qñ inductus fuit per dolum.

k ¶ In factum. Redde ſingula ſingulis propoſitis cauſis, ſecundum Ioan. Sed nõ ne hic tertio caſu, ſcilicet quando per errorem promiſi, datur doli exceptio? Certe ſic, ut ff.de dol. except l. ſecunda §.circa. quare dic, quòd hæc actio in factum eſt proponenda in ſubſidium doli exceptionis, ſcilicet contra patronum & parentem, cõtra quos, turpes exceptiones non proponuntur, ut ff.de exceptio. doli. apud Celſum.§.aduerſus. & ita hic accipitur. Accurſius.

Exceptiones turpes non opponunt ĩ patronos & parẽtes

¶ Idem iuris. Caſus. Facilis eſt in poſitione tam clari exempli. Si quis enim ſub ſpe futuræ numerationis promiſerit per ſtipulationem centum, quæ poſtea non fuerunt numerata, clarum eſt ꝙ ex ſtipulatione tenetur: ſed æquitas illa, propter quam ſunt exceptiones introductæ, prodidit exceptionem nõ numeratæ pecuniæ, quæ tamen non ſimpliciter habet locum, ſed infra tempora, de quibus in lege final.C. de non nume. pecu. de quo late fuit dictum.ſ. s r 2.

de lite.obl.in princ. ideo non expedit nunc inſiſtere.]
a ¶ Scriptum eſt.ſ.de lite. obli.
b ¶ Conſtitutione.Vt C.de non num. pec.l.in contractibus.

SYL. ¶ Præterea.
Caſus. Clarus eſt, quia procedit dādo aliud exēplū in pacto de non petēdo,ut.ſ. ille, qui erat creditor, puta ex ſtipulatione, & ſic ille, cui aliquis tenebatur obligatione nāli & ciuili, ſi per pactum ſimplex promiſit non petere, certū eſt ꝙ obligatio ciuilis non diſſoluitur: quia cum in pacto nō ſit niſi uinculū nāle,non poteſt tollere niſi naturalem obligationem.l. nihil tā naturale.ff.de reg.iur.quo fit ut creditor, cuius actio non eſt ſublata, poſſit agere: quia tamen iniquum eſt fidem fallere,adinuenta eſt exceptio pacti de non petendo,qua oppoſita cautum eſt debitori,ut non moleſtetur,& elidatur ſua illa intentio. Not. ꝙ ſimplici pacto obligationes non omnino uel omnimodo.i.non omnes diſſoluuntur, quia una tantum naturalis.ſ. diſſoluitur. Cætera clara ſunt]
c ¶ Peteretur. Not.ꝙ pactum de non petendo tria operatur. Nam tollit naturalem ipſo iure,ut ff.de ſolutio. Stichum.§.naturalis.Item elidit ciuilem, ut in hoc §. Item obligat naturaliter paciſcentem non petere. Nam & alias quis eſt obligatus naturaliter aliquid non facere: ut non facere furtum, ut

* † Noue & ſubtiliter interpretatū hūc §. For. in. l. ſi unus §. pactus. col.xxj. ff. de pact.

tate fundatur. Angelus

¶ Idem iuris eſt, † ſi quis quaſi credendi cauſa pecuniam a te ſtipulatus fuerit, neque numerauerit: nā eam pecuniam a te petere poſſe eum certum eſt: dare enim te oportet, cum ex ſtipulatione tenearis. Sed quia iniquū eſt, eo nomine te condemnari, placet exceptione pecuniæ non numeratæ te defendi debere. Cuius tempora nos (ſecundum quod iam ſuperioribus libris ſcriptum eſt [a]) conſtitutione [b] noſtra coarctauimus.

¶ Exceptio pacti de non petendo actionem non tollit, ſed eam elidit:quæ exceptio nititur æquitate Ang.

¶ Præterea debitor, ſi pactus fuerit cum creditore ne a ſe pecunia peteretur, [c] nihilominus obligatus manet: quia pacto conuento obligationes nō omnino [d] diſſoluuntur:qua de cauſa efficax eſt aduerſus eum actio, quam actor intendit,Si paret [e] eum dare oportere. Sed quia ini

ſupra de obligatio. quæ ex delict. naſc. §. primo.
d ¶ Non omnino. Quia non ciuilis, ſed naturalis tantum, ut ff de ſolutio. Stichum.§.naturalis. In caſibus tamen etiam ipſo iure utranq; tollit pactū: ut in maleficiis factis ſi quis paciſcatur ne agat. †Item in pignore remiſſo per pactū ut ff. de pac. lege ſi tibi. §. quædam actiones. & §. de pignore.
¶ Adde ꝙ rō eſt, quia in maleficiis agimus de odio, & ideo lex pertulit ut facilius tollerentur: uel quia in maleficiis non eſt uerus conſenſus:quæ ſunt rationes allegatæ per doctores, ſed ego alias dicebam, quòd ratio erat, quia in maleficiis oriebatur tantum obligatio naturalis procedens ab illo tacito conſenſu: quæ tamen neſcio quomodo recipiebatur a lege non per uiam obligationis ſed nudi facti: unde nimirum ſi ex ſimplici & ſolo pacto & ſic ex contrario naturæ uinculo tollebatur.]
e ¶ Si apparet. Oratio poſita loco actionis, ſecundum, P. Sed ſecundum Ioannem contra,ut diximus.ſ. de act. § ſic itaque.
¶ Aeque ſi debitor. Caſus Planus SYL. eſt in alio exemplo iuriſiurādi. Si quis enim agendo detulerit iuramentum reo, & reus negauerit ſe aliquid debere,tunc ſi iterum actor agat, ſummouebitur exceptione iuramenti: quia æqui

†No.tñ ꝙ q. remittit actiōes ex maleficio, non vr remittere dānū uel in- SYL. tereſſe, ut per Dynū Bart. & Ang. in §. q̄dā. ī gl. alle. ubi ēt uide an ꝑ remiſſionē iniuriarū factā in foro pœnitētiali tollātur iſtæ actiōes ex maleficijs.

tas ſuggerit ut de periurio non quæratur, ut dicitur in text. qui enim ita cō ſentit rem decidi ut per aduerſarium eius iuratum fuit, utique non debet poſſe ulterius quæri. Notabilia collige ut per Angelū hic, ſcilicet ꝙ iuramentum debet deferri a creditore. Itē quòd iurans remanet obligatus & opus eſt exceptione. Itē quòd hæc exceptio, ut aliæ, prouenit ex æquitate.]

a ¶ Iniquū eſt. Hic not. ſic ff. de in litem iuran. l. fina. & ff. de iureiur. nam poſtea. §. iureiurādo dato. & ff. de dolo. nā ſufficit. hoc tamen fallit, quoties eſt contra legē iuratū. quia non ſeruatur ſacramētum, ut in authen. ſce. non ſolum. §. primo. colum. v. quæ eſt C. de nup. authent. quod eis. & ff. de iure patron. lege adigere. & C de legi. & conſti. non dubium. in fine. Item quando ueritas alias per teſtimonium poteſt inueniri: ut C. de reb. credi. l. fina. Item quando defertur ſacramentum a iudice, ut ff. de iureiu. l. admonendi. alias aūt obtinet quod hic dicitur.

Iuſm cōtra leges nō eſt ſeruandū.

quum eſt contra pactionem eum condēnari, defenditur per exceptionem pacti conuenti.

¶ Exceptio iuriſiurandi actionem non tollit, ſed eam elidit: quæ etiam nitit̄ æquitate: & contra realem actionem exceptio iuriſiurandi opponi poteſt, quæ repellit agentem in rem. Aret.

¶ Aeque ſi debitor creditore deferente iurauerit nihil ſe dare oportere, adhuc obligatus permanet: ſed quia iniquum eſt[a] de periurio quæri, defenditur per exceptionem iuriſiurandi. In iis quoque actionibus, quibus in rem agitur, æque neceſſariæ ſunt exceptiones: ueluti ſi petitore deferente poſſeſſor iurauerit eā rem ſuam eſſe,[b] & nihilominus petitor eandem rem uendicet. licet enim uerum ſit quod intendit, id eſt rem eius eſſe, iniquum tamen eſt poſſeſſorem condemnari.

¶ Abſolutoria lata in perſonali ſiue reali eandem actionem non perimit, ſed exceptionem rei iudicatę parit conuento: Angelus.

¶ Item ſi in iudicio tecum actum fuerit,[c] ſiue in rem, ſiue in perſonam, nihilominus obligatio durat:[d] & ideo

b ¶ Rem ſuam eſſe. Diſtinguitur tamen utrum iuret ſuam rem eſſe, uel petitoris non eſſe: quia ſi iuret ſuam eſſe, datur ſibi actio & exceptio: ſed ſi iuret petitoris non eſſe, naſcitur ſibi exceptio contra petitorem tantum, ut ff. de iureiuran. ſed & ſi poſſeſſori. j. & ij. reſpon.

Iuro rē meam eſſe, & iuro tnī nō eſſe, differunt.

¶ Item ſi. Caſus. Clarus eſt: & ratio dubitandi & decidendi aſſignat̄ in gl. in uerſ. obligatio durat. Nota quòd ſententia & res iudicata non tollunt actionem & obligationē: quia cum ſit ciuile tātum uinculū, non pōt remoueri niſi ciuilē obligationē, ut declarat gl. Itē ꝙ nō oppoſita exceptione rei iudicatę iudicium procederet. Itē ꝙ cōuentus reali pōt certo mō dici obligatus.] SYL.

c ¶ Actum fuerit. Subaudi & fueris abſolutus, ſicut hic innuit.

* ¶ Limita hunc tex. ſecundum Iaſ. in l. ſi unus. §. pactus. nu. 17. ff. de pact. niſi pactum de non petendo præceſsiſſet ſniam, quia hoc caſu actio ipſo iure ſublata intelligitur.] SYL.

d ¶ Obligatio durat. ſ. ſi primo erat obligatus: vñ ſi ſoluat non repetit, cum debitum ſoluat, ut ff. de condi. inde. Iulianus. & l. iudex. Et caue tibi, quia per iuſiurandū & per pactum naturalis tollitur obligatio, & remanet ciuilis, ut ff. de iureiur. l. ſi. in prin. & ff. de ſolu. l. Stichum aut Pamphilum. §. naturalis. Sed per ſniam tollit̄ ciuilis, & remanet

Obligō nālis tollit̄ p pactum & iuramentū, ſed ciuilis per ſniam.

ipſo iure de eadem re poſtea aduerſus te agi poteſt: ſed debes per exceptionẽ rei iudicatæ adiuuari.

¶ Exceptiones, quarũ uſus eſt ualde neceſſarius, ſunt duplices: quia quædã ſunt ciuiles, & quædã prætoriæ. Ang.

¶ Hæc exempli cauſa retuliſſe ſufficiat. Alioquin † quam ex multis uariiſque cauſis exceptiões neceſſariæ ſint, ex latioribus Digeſtorum, ſeu Pandectarum libris intelligi poteſt. Quarum quædam ex legibus, [a] uel ex iis quæ legis uicem obtinent, [b] uel ex ipſius Prætoris[c] iuriſdictione ſubſtãtiã capiunt.

¶ Quædam exceptiones ſunt perpetuę, & quædam temporales. Item quædam exceptiones ſunt peremptoriæ, ut doli, metus, pacti, & ſimiles: quædam dilatoriæ, ideo ſic uocatę, quia negocium differre dicuntur: quæ olim actorem temere litigantem faciebant cadere a cauſa. Aretinus.

¶ Appellantur autem exceptiones aliæ perpetuæ & peremptoriæ, aliæ temporales & dilatoriæ.

¶ Perpetuæ & peremptoriæ ſunt, quæ ſemper [d] agentibus obſtant, & ſemper rem de qua agitur

naturalis, ut ff. de condi. indeb. l. Iulianus. Sed cum actionem inducat res iudicata, ubi nulla omnino, erat, ut C. de reb. cred. l. actori. quare non tollit, ubi eſt? Reſpon. res iudicata de iure ciuili eſt, & ideo tollit & ĩducit ea q̃ ſunt de iure ciuili, & ita obligationem ciuilem tollit, & actionem, q̃ eſt de iure ciuili, inducit, ut ff. de orig. iur. l. ij. §. deinde ex his. Ea aũt q̃ ſunt iuris naturalis, nõ tollit, ut obligationem naturalem, ut argum. ſ. de le. ag. tu. §. fi. †

Sñia eſt de iure ciuili.

¶ Hæc exẽpli cauſa. Caſus. In multis & uarijs exẽplis iam uidiſtis naturam exceptionum: & hæc exempli cauſa ſufficiant. alioquin ſi plene uelis uidere naturã omnium exceptionum, poteris uidere ex latioribus Digeſtorum ſeu Pandectarum libris.

† alias ex q̃ multis.

† Iſtam gl. ĩtelligẽ de iuramẽto uolũtario & ſic de lato a parte parti: non aũt de neceſſario quia illd hẽt eandẽ uim ſicut res iudi ut l. ij. ff. d iureiu.

a ¶ Ex legibus. Vt nequis conueniatur niſi coram ſuo iudice, ut C. de exceptio. l. fi.

b ¶ Legis uicem obtinent. Vt in ſenatuſconſultis, ut ſupra tit. j. in princip. ſicut eſt exceptio Mace[illegible]ani, & Velleiani, ut ff. ad Maced. & Velleia. per totum tit.

c ¶ Prætoris iuriſdictione. Vt de dolo malo, & metus cauſa, ut ff. de exceptio. doli, per totum. Item pacti, ut ff. de pact. iuriſgentium. §. prætor ait.

¶ Appellantur. ¶ Diuiditur principaliter in tres partes. Primo ponit duplicem diſtinctionem exceptionum, quia quædam ſunt perpetuæ, & quædam tẽporales. Itẽ q̃dam ſunt perẽptoriæ, & quædã dilatoriæ. Secundo ponit exempla cuiuslibet. Tertio ponit q̃ pœnam olim patiebatur, & quam hodie patiẽ qui pendente dilatione legali, uel lata ab hoie, ante dilationem finitã egerit. Secunda ibi (Perpetuæ & peremptoriæ.) Tertia ibi (Alioquin.) Are. Diuiſio

¶ Appellantur exceptiones. 1 alius. per ſe clarus eſt, & exempla manifeſtiſsima: cũ ſimus in declaratiõe terminorũ, non expedit ulterius inſtare. Notandum eſt q alię exceptiones perpetuæ & peremptoriæ ſunt, aliæ temporales & dilatoriæ. Item quæ ſint perpetuæ & peremptoriæ, & quæ ſint temporales & dilatoriæ. Item quæ eſſet pœna olim plus tempore petentium, & quæ ſit hodie: & ſatisfuit ſupra dictum in ti. de act. §. plus autem.] SYL.

d ¶ Semper. i. ſine præfinitione temporis, ut ff. de dol. excep. l. pure. §. fi. ita tamen ſi ante ſententiam opponantur, ut C. ſententiã reſcin. non poſſ. l. peremptorias. Niſi in ſeptem caſibus, in qui-

perimunt: qualis eſt exceptio doli mali, & quod metus cauſa factum eſt, & pacti conuenti, cum ita cõuenerit, ne omnino pecunia peteretur. Temporales atque dilatoriæ ſunt, quæ ad tempus nocent, & temporis dilationem tribuunt: qualis eſt pacti conuenti,[a] cum ita conuenerit, ne intra certum tempus ageretur, ueluti intra quinquenniũ: nam finito eo tempore non impeditur actor rem exequi. Ergo ij, quibus intra certum tempus agere uolentibus obiicitur exceptio, aut pacti conuenti,[b] aut alia ſimilis,[c] differre debent actionem, & poſt tempus agere, (ideo enim & dilatoriæ iſtæ exceptiones appellantur) alioquin ſi intra tempus egerint, obiectaque ſit exceptio, neque eo iudicio quicquam conſequebantur propter exceptionem, neque poſt tempus olim agere poterant, cum temere rem in iudicium deducebant, & conſu

Exceptiones peremptoriæ ſeptem caſibus poſt ſententiam opponi poſſunt

bus etiam opponi poſſunt poſt ſñiam: ut ratione ætatis, ut C.eodem.l.peremptorias.& ff.de minor.l.minor uiginti quinque anni. omiſſam. Item miles, ut C.de iuris & fact. ignoran. lege prima. Item in Macedoniano & Velleiano, ut ff. ad Macedo. lege tam.etſi. Item in donatore, qui opponit ut conueniatur inquantum facere poteſt etiam poſt ſententiam, ut ff. de re iudic. lege Neſennius.§. fina. Item exceptio falſi ꝓcuratoris, ut C. de procurat.lege licet. Secus ſi ratione perſonæ procuratoris opponatur exceptio, ut quia ſit miles, uel mulier: quia talis exceptio eſt dilatoria, ut infra eodem.§.præterea. Item ubicunq; dicerem nullum ſuiſſe iudiciũ: ut quia ſit uenalis ſententia, uel falſis teſtibus uel inſtrumentis iudicata, ut C. quando non eſt neceſſe pro l. uenales uel cũ iudex ſit non ſuus, ut C.ſi a non competen.iudi.per totum.† Item ſi inique ſub iudice compulſus eſt eo tempore, quo compelli non debuit, ut ff.de fe.l.prima. Sed dilatoria proponitur ante litem conteſtatam: ſed probatur poſtquam actor monſtrauerit quod † aſſeruerat, ut C.de probat.l.exceptionem. & C.eodem.l. ſi quidem. Secus in exceptione fori, quia ante litem conteſtatam opponi & probari debet ſecundum quoſdam, ut ff.eodem.l. penulti. Sed quid de exceptione non numeratæ pecuniæ nunquid eſt perpetua, uel temporalis? Reſpond. quidam anomalam eam eſſe. Nos dicimus, quòd eſt temporalis, biennii ſcilicet uel triginta dierum, ut ſupra de lite.obl §.fin. & C.de non nume. pecun. l. in contractibus.§.j.& §. ſuper cæteris. Sed ĩ hoc põt dici ano mala: quòd cũ alias probet qui excipit, hic tñ non probat, ut C. de non numera. pecunia.l. ſi ex cautiõe. Itẽ quare in exceptione nõ numeratę dotis? & eodem mõ ſolue, ut C. de do. cau. non nu.l.fi.& authen.ibi poſita. Itẽ quid de ea, q̃ opponit ut qs conueniat inquantum facere poteſt? Reſpond.eam temporalem: quia præſumo, quòd aliqua acquiret: & ſic poſtea poterit ſoluere, ut C.arb.tut. lege ſi defunctus, nam non repetit quod ſoluitur, licet facere non poſſit commode, ut ff. de condictio. indeb. lege nam & maritus. quod fieret, ſi eſſet perpetua, cum ſit fauorabilis ut ff. de condictione indebiti, lege qui exceptionem. Et circa hoc uide quod notatur in lege prima.C. de iuris & fact. ignoran.

a ¶ Pacti conuenti.ſ. exceptio.

b ¶ Pacti conuenti.ſ. uſque ad quinquennium.

c ¶ Alia ſimilis. Veluti ſi quis ſtipuletur id, quod in utero eſt: uel fructus futuros: uel domum certo loco ædificari: uel cum Romæ eſſet. Epheſi dari ſtipulatus eſt ut ff.de uerb.obl. l. interdum. ſecundum Azonem.

† Hoc uerſi intellige quã poſt ſñiam opponitur tale ex quo apparet dictũ iudicẽ nõ habuiſſe iuriſdictionẽ ſaltẽ in cã de qua iudicauit: nec fuit facta ꝓrogatio tacite uel expreſſe: ut late ꝑ Ang. † alias aſſeuerat.

a ¶ Rem amittebant. Facit ſ. de act. §. ſi quis agens. & ff. de libe. leg. l. non ſolum. §. ñ. & C. de iur. fiſ. l. iuſtas. lib. x. Accur. Flo.

b ¶ Hodie aūt. Zenonianæ conſtitutioni ſ. Græcæ, cuius meminit ſ. de act. §. ſʒ hęc quidem.

c ¶ Continet. Qd dic, ut mō dixi p l. interdū. ff. de uerbo. oblig.

d ¶ In duplum. Sed uidetur, ꝙ nullam patiatur pœnam, ut ff. de petit. hæred. ꝙ ſi in diem. in princip. quæ eſt huic contra. Sed dic illam corrigi. Vel melius, ſpeciale eſt ibi: qa ad hoc ſolū agebatur, ut eodem iure penes agentem haberetur, quo erat apud defunctum: in de non fuit plus petitum.

† alias ñ.

e ¶ Iniuriā Non tamen talem, propter quam agere poſſent.

f ¶ Tali pœna perterriti. Facit C. ad l. Iuliam repetun. l. j. & ff. de pœn. l. capitalium. §. pen. & C. de inoffic. teſtam. ſi quis in ſuo.

...mebant: qua ratione rem amittebant.[a]

¶ Hodie ſi actor plus petat tempore, ſiue pendente dilatione, reo induciæ duplicantur: & eidem reo actor in expenſis factis in cauſa damnabitur: ante quarum refectionem ſuper principali negocio audiē tia denegabitur. Aretinus.

¶ Hodie autem non ita ſtricte hoc procedere uolumus: ſed eum, qui ante tempus pactionis uel obligationis litem inferre auſus ſit, Zenonianæ[b] conſtitutioni ſubiacere cenſemus, quam ſacratiſſimus legiſlator de iis, qui tempore plus petierint, protulit: ut † & inducias, quas ipſe actor ſponte indulſerit, uel quas natura actionis continet,[c] † ſi contempſerit, in duplum[d] habeant ii, qui talem iniuriam[e] paſſi ſunt: & poſt eas finitas nō aliter litem ſuſcipiant, niſi omnes ex penſas litis antea acceperint: ut actores tali pœna perterriti,[f] tempora litium doceantur obſeruare.

¶ Exceptionum tertium genus eſt, quia quædam uocatur dilatoria, iudicii perſonam reſpiciens: ut exceptio incompetentis procuratoris, & ſimilis. Ang Aret.

¶ Preterea etiam ex perſona ſunt dilatoriæ exceptiones: quales ſunt procuratorię ueluti ſi per militem, aut mulierem[g] agere quis uelit. Nā militibus nec pro pa...

...ctu temporis, ut in præced. §. ſed perſonarum: & exemplificat tam clare, ut nulla adſit dubitationis materia. Not. aliquas eſſe exceptiones dilatorias reſpectu perſonarum. Item quòd mulier miles ñ poſſunt exercere officiū p curatoris nec interuenire in iudicio pro alio. in milite eſt ratio ne diſtrahatur a militia: i muliere uero ratione publice cuiuſdam honeſtatis i quod intelligē i iudicio, ſecus extra iudicium. le ge. iij. §. j. ff. de neg. geſt. Item in pluribus aliis caſibus notatis p Deciū in l. ij. co. iij. ff. de re. giu. Item ꝙ miles poteſt eſſe in iudicio dummodo a diſciplina militari non diſtrahat: & p cōſequēs ꝙ iura attendunt in militibus plus publicum fauorē ꝗ priuatum ipſorū mer militum.]

† alias deeſt ſi.

g ¶ Mulierem. Quæ pro alio agere nō poteſt niſi pro parentibus, ſi morbus aut ætas eos impediat, nec ſit qui eorū nomine agat, ut ff. de procurat. l. fœminis. Accur.

Mulier pro parentibus agit.

SYL. ¶ Præterea. Caſus. Itidem clariſſimus eſt. Declarat enim Imper. ꝙ qñq; exceptio dr̄ dilatoria non tātum reſpe...

* ADDIT. Mater tñ non admitteret pro filio minore & ad defendēdum:

niſi in cauſa appellationis:& eſt ratio, quia eſt maioris præiudicii, quam principalis. Angel.

a ¶ Nec pro patre uel matre &c. Niſi pro eorum libertate, ut ff. de lib. cau. l. iij. quæ eſt contra, ſecũdum Ioan. ADDIT. Dic, ꝙ iſto caſu dicit de fendere cauſam propriã pro ſuo intereſſe, ut l. j. ij. iij. &. iiij. ff. de liber. cau. facit lex non tantum ff. de appell. Ang.

b ¶ Sine offenſa. id eſt hoc fit ſine offenſa diſciplinæ : non autem ſic intelligitur, ut & hoc non poſsit fieri, ſi diſciplina, id eſt exercitium militare offendatur: ſed ſiue offendatur, ſiue non, præſumitur non offendi, ut hic, & C. de procurato. lege qui ſtipendia.

tre, uel matre, [a] uel uxore, nec ex ſacro reſcripto procuratorio nomine experiri conceditur: ſuis uero negociis ſupereſſe ſine offenſa [b] militaris diſciplinæ poſſunt.

¶ Infamis poteſt eſſe procurator, & poteſt procuratorẽ conſtituere. Aret.

¶ Eas uero exceptiones, quæ olim procuratoribus propter infamiam, uel dantis, uel ipſius procuratoris opponebantur, cum in iudiciis frequẽtari nullo modo perſpeximus, conquieſcere [c] ſancimus: ne dum de his altercatur, ipſius negocii diſceptatio proteletur.

¶ De replicationib.

¶ Replicatio exceptionem tollit, quæ ad tollendam eam nititur æquitate, quæ replicatio ad adiuuandum intentionem actoris competit: & contra replicationẽ duplicatio eſt inducta ad ſummouendã eandem, quæ prima facie æqua uidebaĩ: contra quam duplicationem actori datur triplicatio. Aretinus.

INterdum euenit, ut exceptio, quæ prima facie

dam conceduntur per alium, quæ non conceduntur per ſe ipſum. Item quòd non ſunt lites protrahendæ. Item quòd non uſus eſt iuſta cauſa derogandi antiquæ legi.]

c ¶ Eas uero. Conquieſcere. Sed cõtra ff. de poſtul. l. j. §. ij. loco. & in §. hoc edicto. Solut. ibi de maxima infamia, hic de parua. Vel illud de aduocato, qui emolumentum tantum habet: hic in procuratore, qui tñ habet onus.

Aduocatus lucrũ. procurator onus habet.

¶ De replicationibus.

Continuatio.

¶ Quia exceptio ꝑ replicationem eliditur, idõ per conſequens de replicatiõe dicit, ut infra eo. in princ. & ff. de except. l. ij. §. replicatio. Accur.

8 Y 2. ¶ Eas uero. *Caſus*. Similiter clarus eſt. Non enim in hoc tex. aliud dicitur, niſi quòd infamis hodie poteſt eſſe procurator. ratio dubitandi erat, quia infamis non poteſt pro ſe eſſe in iudicio. l. quos prohibet. ff de poſtul. ergo uidebatur, ꝙ nec & infamis poſſet eſſe procurator. contrarium decidit duabus rationibus: una, ne prætextu huius exceptionis lis in lõgum protraheretũ. Itẽ quia officium procuratoris eſt onus nõ dignitas. Collige ex hoc tex. ꝙ infamis põt pro alio eſſe in iudicio. Itẽ ꝙ quæ-

INterdum. ¶ Totus iſte titulus diuidit in duas partes principaliter. Primo ponitur de replicatione, quę prodeſt actori, & quæ non. Secundo, quæ exceptiones competentes reo principali proſunt fideiuſſori, & quæ non proſunt. Secunda ibi (Exceptiones autem.)

Diuiſio

¶ Interdum. *Caſus*. Facilis eſt, declarat enim Imperator quid ſit replicatio, & quare inuenta ſit:& quòd eadem ratione introducta eſt duplicatio, triplicatio, & cæteræ replicationes ulte- 8 Y 2.

iusta uidetur, † tamen inique noceat: [a] quod cum accidit, alia allegatione opus eſt adiuuandi actoris gratia, quæ replicatio uocatur: quia per eam replicatur atque reſoluitur ius exceptionis: ueluti cũ pactus eſt aliquis cum debitore ſuo, ne ab eo pecuniam petat: deinde poſtea in contrarium pacti ſunt, id eſt ut creditori petere liceat: ſi creditor agat, & excipiat debitor, ut ita demum condemnetur, ſi non conuenerit ne eam pecuniam creditor petat, nocet ei exceptio. conuenit [b] enim ita. namque nihilominus hoc uerum manet, licet poſtea in cõtrarium pacti ſunt. Sed quia iniquum eſt creditorem excludi, [c] replicatio ei dabitur ex poſteriore pacto conuento. Rurſus interdum euenit, ut replicatio, quæ prima facie iuſta eſt, inique noceat: [d] quod cum accidit, alia allegatione opus eſt adiuuandi rei gratia, quæ duplicatio uocatur. Et ſi rurſus ea [e] prima facie iuſta uideatur, ſed propter aliquam cauſam actori inique noceat, rurſus alia allegatione opus eſt, qua actor adiuuetur, quæ dicitur triplicatio. Quarum omnium exceptionum uſum interdum ulterius, quàm diximus, uarietas negociorum introduxit: quas omnes apertius ex Digeſtorum [f] latiore uolumine facile eſt cognoſcere.

¶ Exceptio reo competens, ſi eſt in rem,

† alias non eſt tamen.

riores, dicendo quòd in cauſa fuit, quia aliquando euenit, ꝙ quis habet actionem, contra quam militat aliqua exceptio, quæ ſi non elideretur alia replicatione, utique perimeretur actio, & tamen exceptio iniqua eſſet: ideo fuit neceſſarium adinuenire replicationes, quibus iniqua exceptio perimeretur: ſicut & eadẽ æquitate fuerunt inuẽtæ exceptiones contra iniquas actiones. exemplificat aũt Imperat. ſi quis creditor feciſſet primo loco pactum de non petẽdo debitori, quo parata eſt exceptio debitori cõtra actionẽ creditori cõpetentem, & poſtea idem debitor feciſſet creditori pactum de petendo. nam ex quo ſecundũ pactum elidit primum, dãda eſt cõtra illam exceptionem replicatio, & ſic deinceps, ut latius in libris. ff. conſtat. Nota quæ dicta ſunt in poſitione caſus, & ꝙ replicatio fauore actoris adinuenta eſt. Item no. iſta uerba, prima facie, quibus in cõſiliis uti ſolemus. Itẽ no. ꝙ ꝑ replicationẽ reſoluit ius exceptiõis, circa quorũ uerborum intell. uide Fort. Hiſpa. in l. ſi unus. §. pactus. col. xxviij. ff. de pact. Item quòd pactum ſecundum de petendo non elidit pactum de non petendo ipſo iure. Item quod obligatio contrario pacto eliſa põt nouo pacto iuuari. Item ꝙ pactum liberatoriũ non tollitur nouo pacto ipſo iure ſed replicatiõe. Item ꝙ danẽ duplicationes, triplicationes, & ulterius quantũ expedit.]

a ¶ Noceat id eſt non ꝓſit. Vel dic proprie. ſ. actori. Accur.

b ¶ Conuenit. Id eſt ita fuit conuentum.

c ¶ Excludi. ſ. per exceptionem. Accur.

d ¶ Noceat. i. nõ proſit. Accur.

e ¶ Ea. ſ. duplicatio. Accur.

f ¶ Digeſtorum. ut ff. de exceptio. lege. ij.

¶ Exceptiones. Caſus. SYL.

Eſt clariſsimus, ꝙ exceptio competens principali, competit etiam fideiuſſori: aſsignat text. rationem clariſsimam, quia alias ſuperuacuum eſſet dare reo exceptionem, ſi eius fideiuſſor cõueniri poſſet, nec gauderet illa exceptione: quia creditor ageret contra fideiuſſorem, quẽ

prodérit eius fideiuſſori propter actionem mandati, qua reus ſibi tenetur. Exceptio uero perſonalis, ut ceſſiones bonórum, uel ſimiles, ad fideiuſſorem nullatenus ſe extendunt. Aretinus.

¶ Exceptiones [a] autem, quibus debitor defenditur, plerunque accommodari ſolent etiam fideiuſſoribus [b] eius, & recte: quia quod ab iis [c] petitur, id ab ipſo debitore peti uidetur: quia mandati iudicio redditurus eſt eis quod ii pro eo ſoluerint. Qua [d] ratione, et ſi de non petenda pecunia pactus quis [e] cum reo fuerit, placuit perinde ſuccurrendum eſſe per exceptionem pacti conuenti, illis [f] quoque, qui pro eo obligati ſunt, ac ſi etiam cum ipſis pactus eſſet, ne ab eis pecunia peteretur. Sane quædam exceptiones non ſolent his accommodari. Ecce enim debitor, ſi bonis ſuis ceſſerit, &

coactus ſoluere, haberet actionem mandati contra principalem: & ſic creditum, quod ad inſtantiam creditoris cogi non poterat ſoluere, cogeretur per circuitum ſoluere ad inſtantiam fideiuſſoris, quod nõ habet locum in iis exceptionibus, quæ principali dãtur intuitu eius perſonæ, ut puta ceſsionis bonorũ: quia illud miſerabile præſidium liberat tñ cedentem, non fideiuſſores, liberat (dico) ab executione contra eos faciẽda. ratio eſt clara, quia ꝑſonale beneficium perſonam non debet egredi. Nota. ꝙ exceptio cõpetens principali, competit regulariter fideiuſſori, præter quàm in exceptione perſonali. Item quod exceptio ceſsionis bonorum non prodeſt fideiuſſori cedentis. Nota quod nihil fruſtra debet concedi & quod eludi poſsit. Itẽ quòd fideiubens cenſetur habere mandatum de ſoluendo ab eo, pro quo fideiuſsit. Item quòd datur regreſſus fideiuſſori contra principalem, pro quo fideiuſsit, ita demum ſi ſoluerit, quod intellige regulariter. Item quòd debitor poteſt cedere bonis. Item quòd ꝑſonalia perſonam non egrediuntur. Item quòd fideiuſſores ad hoc accipiũtur, ut ab eis exigatur quod a debitore exigi non poterit.]

a ¶ Exceptiones. hic. §. uidetur quòd deberet eſſe in fine ſuperioris tituli. Sed certe cum & replicatio ſit exceptio, bene ponitur hic, generaliter tam ad exceptiones quam ad replicationes pertinens. Accur.

b ¶ Fideiuſſoribus. Appellatione fideiuſſoris omnem acceſſorem accipe, ſiue ſit mandator, ſiue fideiuſſor ſiue alius: ex eo dictus fideiuſſor, ꝙ pro alio fidẽ ſuã aſtrinxerit.] Et not. ꝙ dicit, plerunque: quia exceptio reo competens gratia ſuæ ꝑſonæ, ut qa ſit minor, fideiuſſori nõ competit, ut ff. de mino. l. in cauſæ. j. in prin. & ff. de except. l. exceptiones ij. in fi. Item ſi eſt damnatus in omnibus bonis ſuis ratione ſui delicti, ut C. de fideiu. l. prima. uel ſi ceſsit bonis, unde perſonaliter ei ſubuenitur ne in plus conueniatur quàm inquantum facere poteſt, ut ſupra de actio. §. fina. & infra eo. in fi. Item ubicunque quis inquantum facere poteſt condemnatur: nam fideiuſſori non datur exceptio. † ut ff. pro ſoc. l. uerum. §. j. & ff. ſolu. matr. l. alia. ubi autem exceptiones rei cohærent, ut pacti conuenti, & rei iudicatæ, fideiuſſoribus competunt, ut hic, intuito reo, ut C. de except. l. defenſiones. & ff. de excep. l. omnes.

ADDITIO. Dicut in l. penult. & in l. tam mandatori. C. de non nu. pec. Angel.

c ¶ Ab iis. ſ. fideiuſſoribus.

d ¶ Qua rõne. Exemplificat. Accur.

e ¶ Quis. ſ. creditor. Accur.

f ¶ Illis quoque. ſ. fideiuſſoribus: & ſimilibus.

Fideiuſſor eſt nomen gñale, & dr a fide.

Exceptiones reo cõpetẽtes gr̃a ꝑſonæ fideiuſſori non cõpetunt: ſed bñ ſi rei cohærent.

† Vt ff. de re iudi. l. & ſi fideiuſſor. in prin. uj ſi fideiu. ut defenſor conueniatur: tunc. n. ut defẽſori nõ ut fideiuſſori datur.

a ¶ Per exceptionem. propter hunc caſum dixit ſupra, plerunq;. & propter alios, ut diximus.
b ¶ Maxime. Facit. ſupra de fideiu. in principio.

Conti-nuatio. ¶ De iterdictis. ¶ Quia interdicta uicē ſuſtinent ſeu obtinēt actionum, iō † alias ſi non. poſt actiōes de īterdictis proponitur, vt infra eo. in princip. Accur. Sed iſta rubr. cōgruētius poſita fuiſſet ante titu. de exceptio. vt fecit Iuriſc. in Digeſtis: quia ante titu. đ excep. poſuit iſtum titulum. ſed de hoc non eſt uis.

[redacted] cum eo creditor experiatẽ, defenditur per exceptionem,[a] † ſi bonis ceſſerit. Sed hæc exceptio fideiuſſorib. non datur, ideo ſcilicet, quia qui alios pro debitore obligat, hoc maxime [b] proſpicit, Vt cum facultatibus lapſus fuerit debitor, poſsit ab ijs, quos pro eo obligauit, ſuum conſequi.

¶ De interdictis.

¶ Interdicta olim nil aliud erãt niſi certæ conceptiones verborũ, latæ a Prætore interdictũ interponẽte, cũ iter duos đ poſſeſsione agebaẽ Arc.

Sequitur vt diſpiciam⁹ de interdictis, ſeu actionibus [c] quæ pro his exercentur. Erant autem interdicta formæ atque conceptiones verborũ, [d] quib.

* ADDIT. Dic quod Impera. alio ſpectauit, nimirum quod actiones proprie non ſint: & poſt actiones continuo exceptionem ſubiungere par fuerit.

Diuiſio Sequitur. ¶ Totus iſte titulus diuidiẽ in quatuor partes. Primo ponit quid olim erant interdicta. Secũdo ponit unam diuiſionem interdictorum. Tertio ponit aliã diuiſionẽ. Quarto ponit unam aliam diuiſionem interdictorum. Secunda ibi (Summa autem.) Tertia ibi (Sequens.) Quarta ibi (Tertia diuiſio.)

¶ Sequitur. Caſus. In diuiſione non eſt figurandus: dicit. n. & declarat quid olim eſſent interdicta: & dicit: ꝙ interdicta erant formæ & conceptiones uerborũ & decreta, quibus prætor aliquid aut iubebat fieri, aut iubebat non fieri. No. ꝙ dictio, ſeu, ſtat hic ampliatiue, non expoſitiue, ſecundum Angel. hic. Not. quòd interdicta olim erant decreta. Itẽ ꝙ conſiſtebant aut in præcipiẽdo, aut in prohibendo. Item ꝙ interdicta ut plurimum uerſantur circa poſſeſſionem uel quaſi poſſeſsionem rerũ.]
c ¶ Actionibus. ſcilicet in factum, ut infra eod. §. fin.
d ¶ Conceptiones uerborũ. Ideſt dicere, uerba concepta & formata a ꝑtore proponente interdicta. Sed ſecundum hoc quæ erat differẽtia olim inter interdicta & actiones, & cum actio erat formula, ut ff. de origi. iur. l. ij. §. deinde ex his? Rñ. quidam, vt ꝑceptor meus Azo, ꝙ interdicta formabanẽ in perſona uolentium ea intentare tñ loquendo eis. Vnde interdicta inter duos dicuntur reddi a prætore loquẽte duobus, ut infra eo. §. exhibitoria. & hoc ẽt colligitur. ff. ſub multis titulis in tractatu de interdictis: ſic enim dicitur, vnde ut illum deiecisti &c. vt ff. de ui & ui arm. l. j. in principio. Item, Vti ædes de quibus &c. vt ff. uti poſ. l. j. in princip. & ſic de alijs. Sed actiones generaliter & in perſonam omnium formabantur. ut Quicunque emerit, ex empto agat: & ſic de cæteris: quod colligitur. ff. de origin. iur. l. ij. §. omnium. & §. deinde ex his. Vel dic breuiter differentiam talem fuiſſe: quia interdicta a prætorib. ſed actiones a cæteris magiſtratibus formabantur: vt patet ex eo, ꝙ omnia interdicta ſunt prætoria, ut ff. de interdic. per totum librum. Sed hodie nihil aliud eſt interdictum quàm actio prætoria in factum, ut infra eo. §. fi. Interdicta & actiones olĩ differebãt
* ¶ Communis reſolutio eſt, ꝙ olim nulla eſſet realis differentia, ſed ſolum in conceptione verborum. Vel decla-

ra ſcdm Ioan.Fab.hic. Quomodo autē differant edictum & interdictum, explicat Alcia.lib.Parer.iij.c.xv.]

A D D I T. Dic ſecundum Io.Fab.Immo eſt aliud: & pōt agi uel interdicto, uel actione in factum ad electionē actoris, ut ff. ne uis fiat ei.l.ſi quis miſſus.§. cū pretor ff.uti poſ.l.j.§.reſtituēdæ.no. ff de ui & ui arma.l. j. §. fin. licet gl. notet idem quod hic in rubr.ff.eo.ſed Dy.reprehēdit glo.& hoc eſt uerum. Aug.

Prætor aut iubebat [a] aliquid fieri, aut fieri phibebat: [b] quod tunc maxime [c] fiebat, cum de poſſeſsione [d] aut quaſi [e] poſſeſsione iter aliquos contendebatur.

¶ Interdictorū quædam ſunt prohibitoria: vt interdictū ne uis fiat, item de mortuo inferendo quædā ſunt reſtitutoria, ut interdictū Quorū bonorum: quædā uero ſunt exhibitoria, ut interdictum de libero homine exhibēdo, & ſimilia. Are.

a ¶ Iubebat. Quod eſt in interdictis reſtitutorijs & exhibitorijs, ut infra e. §.reſtitutoria.&. §. exhibitoria.

b ¶ Prohibebat. Quod facit in prohibitorijs interdictis, ut infra eo.§. prohibitoria.

c ¶ Maxime. Hoc ideo dicit, quia quandoq; per interdicta non ſuper poſſeſsione, ſed ſuper iure rei contenditur vt patet in interdicto de mortuo inferendo, vbi licet inferre: & ſepulchro inædificando, ubi licet inædificare, ut ff.de mor.inſe l.j.in princip. & §.prætor ait. Item quandoque proprietatis & poſſeſsionis ſimul, ut ff.de aqua quo. & æſti.l.j.§.final.& ff.eod.l. interdictorum.§.quædam. Sed nunquid alio modo quam per interdicta.i. de iure ciuili agitur de poſſeſsione? Reſpon. ſic, ut per condictionem indebiti, ut ff.de condi.indebi.l.indebiti.§. ſed & ſi nummi. Item per triticariam, vt ff.de condi.triti.l.j. in fin.& l.ij. Item per condictionem ex lege, ut C.de acqui.poſ.l.fin.in fi.& ff.de rei uendica. l.fi. & C.loca.l.ſi quis.Accur.

Interdictis, quæ liti pugnāt ſup pprietate.

Poſſeſſio pōt peti ſine interdictis.

d ¶ De poſſeſsione. Siue retinenda, ſiue recuperanda, ſiue adipiſcenda, ut infra eo.§.ſequens diuiſio.

Res incorporales quaſi poſsidenī.

e ¶ Quaſi poſſeſsione. Vt cum contenditur de poſſeſsione rerum incorporalium: vt viæ, & itineris, & actus, & aquæductus. Vbi non eſt uera poſſeſsio, ſed quaſi, ut ff. de acquirend.re. do.l. ſeruus. §. incorporales, ſed tamen eſt ibi quædam quaſi poſſeſsio, & de ea retinenda competunt interdicta de itinere, & actu, & uia, & aqua, quando contēdo me eſſe in quaſi poſſeſsione prædictorum iurium, ut ff. de itine.actuque priua.p totum & ff. d aqua quo. & æſti. per totum. & ff. de ſerui.l.penulti.& ff. ſi ſerui. ven. l. ſicuti.§. Ariſto.

* ADDIT Eſt autem poſſeſsio quæ naturaliter tenetur aliquid corporale ab eo qui inſiſtit: Quaſi poſſeſsio.cum ijs vtimur tanquam poſſeſsis quæ naturaliter teneri non poſſunt: ueluti ſeruitutibus, & cæteris iuribus incorporalibus. A. F.

¶ Summa. Caſus. figuratio in ſim- 8 Y 2.
plici diuiſione ac declaratione terminorum non eſt neceſſaria. dicit enim primam & principalem diuiſionem interdictorum eſſe, quòd aut prohibitoria ſunt, aut reſtitutoria, aut exhibitoria: & quodlibet caput declarat per particularia exempla: & ultimo loco dicit, ꝙ interdicta proprie dici ſolent ꝓhibitoria, ab interdicendo. Tamen obtinuit quælibet appellari interdicta, quaſi quod inter duos dicantur, ſumpto nomine ab eo quod plerunque accidit. Nota quòd principalis diuiſio interdictorum eſt hæc, de qua hic agitur intellige de diuiſione ſpecierū.& quamuis ſint quædam interdicta miſta, de quibus, in l. j. §. interdictorum. ff. de interdi. tamen illa interdicta miſta nō continent diuerſam ſpeciem. Itē quid ſit interdictum prohibitorium, quid reſtitutorium, quid exhibitorium. Item exempla uniuſcuiuſque. Item quòd omnia ſunt interdicta, licet non interdicant: & quòd interdicta dicuntur quaſi inter duos dicta: quod eſt falſum: ſed dicuntur interdicta a ſpecie princi-

a ¶ Poſsidet. uel dolo fecit quo minus poſsideat, ut ff. quorum bon. l. j. in princip. & expone hæc uerba pro hærede & poſſeſſore, ut infra eo. §. pro hærede. & §. pro poſſeſſore. Accur.

ſidet [a] ex ea hæreditate: aut cũ iubet ei, qui ui de poſſeſſione fundi deiectus ſit, reſtitui poſſeſſionem. [b]

¶ Exhibitoria ſunt, per quæ iubet [c] exhiberi: ueluti eum, de cuius libertate [d] agitur: aut libertum cui patronus operas indicere [e] uelit, aut parẽti [f] liberos qui in poteſtate eius ſunt.

¶ Sunt tamen qui putant proprie interdicta ea uocari, q̃ prohibitoria ſunt, quia interdicere† eſt denunciare & prohibere: reſtitutoria aũt & exhibitoria ꝓprie decreta uocari. Sed tamen obtinuit, [g] oĩa interdicta appellari, †quia inter duos dicuntur. [h]

¶ Interdictorũ q̃dã ſunt adipiſcendæ poſſeſſionis, quædã retinendæ, q̃dã recuperãdæ. Adipiſcendæ dicit interdictũ Quorum bonorum: quod competit hæredi de iure prætorio in poſſidẽtẽ res hẽditarias pro hẽde uel poſſeſſore: ſic dictum, quia antequã adipiſcatur poſſeſſionẽ, cõpetit. Itẽ Saluianum interdictum pro rebus in fundũ illatis. Aret.

Violentiã paſſus q̃d́ remedium hẽt.

b ¶ Reſtitui poſſeſſionẽ. per interdictũ. Vnde ui: quod intra annũ locũ habet ꝓ iis, quæ peruenerint ad uiolentum: pro alijs perpetuo, ut ff. de ui & ui arma. l. j. ĩ pri. & hoc ſi ciuiliter & naturaliter poſſideat deiectus ſi aũt nãliter tm̃, utile habet tm̃, ut fructuarius, ut ff. de ui & ui arm. l. iij. §. unde ui.

† alias ſic.

c ¶ Iubet. ſ. prætor.

d ¶ Libertate. Vt quia liber homo detinetur inuitus: quod interdictum habes. ff. de libe. hom. exhiben. l. j.

e ¶ Indicere uelit. i. iniunctas operas dicere uelit, uel conuentas iniungere: quo caſu ageret de libero homine exhibendo, ut ff. de lib. ho. exhi. l. fi.

f ¶ Parenti. In hoc caſu duo ſunt interdicta: unum de liberis exhibendis, alterum de liberis ducendis, ut ff. de liber. exhiben. l. j. j. reſpon. & l. iij. j. reſpon. in princip.

g ¶ Obtinuit. Inter ſapientes.

h ¶ Inter duos dñr. i. a prætore formãtur, ut notatur. s̄. circa princ.

SYL. * ¶ Vide Alcia. lib. Parer. iij. c. xv. qui oſtendit e Paulo, li. v. ſenten. appellati interdicta quaſi interim dicta.]

* ADDIT. Sed nonne oĩa decreta etiam inter duos uel tres dicuntur? Qñ Prætor iubebat Romæ ut reus actori ſatiſdaret, & ſexcenta ſimilia, nonne inter duos decernebat? Cur ergo nõ interdicta quoque hæc ſimiliter dicũtur. Quare aut Duo, ſiue S. ſcriptum Hotoman. fuiſſe vr̃: ut ſignificet, inter illã poſtulantis petitionem & principalis cãæ deciſionem: aut hallucinatũ eſſe harũ inſtitutionũ architectũ: ut ſatis conſtat eũ ſæpe hallucinari, utpote luteum hniem. & indignũ q hæc ſacroſancta ueterũ monimẽta contingeret.

† alias quia interim dicunt.

¶ Sequens. SYL.

Caſus. Clariſsimus eſt: diuidit. n. ſecundo mõ ĩterdicta, ꝙ q̃dam ſunt adipiſcendæ quædam retinendæ quædã recuperandæ: & procedit ad declarationem & exemplificationem terminorũ, in quibus quo ad poſitionem caſus nulla ſubeſt difficultas, & ſi qua erit, declarabitur in notabilibus. Nor. aliam diuiſionem interdictorum. Item ꝙ interdictum Quorum bonorum, eſt interdictũ adipiſcendæ. Item quid operetur hoc interdictum Quorum bonorum. Item quòd datur bonorum poſſeſſori contra eũ, qui poſsidet pro hęrede aut pro poſſeſſore. Item quis dicatur poſsidere ꝓ hærede. Item quis dicatur poſsidere pro poſſeſſore. Item quare dicatur interdictum adipiſcendę. Item ꝙ non datur interdictum Quorũ bonorũ ei, qui iam poſſedit, & poſtea deſijt poſsidere, ſed ei, qui primo loco quærit poſſeſſionẽ. Item ꝙ Saluianum interdictum dicitur

interdictum adipiſcendæ. Item ad quid detur Saluianum interdictum.ſ. pro rebus inuectis & illatis in fundum per colonum, vt declarabitur in glo.]

Interdictū quo rū bonorū,& petitio hrdita-tis, pro una ſolarepūt cōpetere.

a ¶ Quod ex ijs,'Innuitur hic, ꝙ hoc interdictum etiā pro una re cōpetat. Sed contra vſ ꝙ ſit uniuerſale, ut ff.quo. bo.l. j.§. fina.ſed certe nihilo minus ē vni uerſale,licet ad unam rē detur:ſic.n.eſt in hæreditatis petitiōe, vt ff.de peti. hær.l.regulariter & l. licet. quā conſtat uniuerſalē eſſe, ut ff de rei uē. l.j.j.reſpon.

SYL. ¶ Adde ꝙ merito dicātur uniuerſalia, quia ſūt apta cōprehendere uniuerſitatē hæreditatis, ꝙ ſi una tantū res occupet, datur omnino contra illum,qui poſsidet illam unde habitu ēt tunc eſt uniuerſale, quāuis actu ſit particulare illo caſu.]

b ¶ Poſſeſsio. Scilicet decretalis.

c ¶ Data eſt. Scilicet a uoce prætoris uiui: vel hodie coram quolibet iudice, vt C.qui admit.ad bo.poſ.l.fi.

ADDITIO Dic quòd nō eſt neceſſe,quòd iudex,ſiue prætor,ſiue alius iudex,bonorum poſſeſsionem concedat, ſecundum Ang.

d ¶ Pro hærede. Sed nunquid hi tituli ſiue? Rñ.non, ut C. in qui ca.ceſ.lon.tempo.præ.l.hæreditatem.ergo vſucapio non poteſt procedere. Sed contrā ff.quo.bono.l.prima.j.reſpon. Sed illud expone ut ibi.

e ¶ Bonorum poſſeſsio ſcilicet decretalis.

¶ Sequens diuiſio interdictorum hæc eſt ꝙ quædam adipiſcendæ poſſeſsionis cauſa comparata ſunt,quædam retinendæ: quædam recuperandæ.

¶ Adipiſcendæ poſſeſsionis cauſa interdictum accommodatur bonorum poſſeſſori quod appellatur Quorum bonorum: eiuſq; uis & poteſtas hæc eſt, ut quod ex ijs [a] bonis quiſque, quorum poſſeſsio [b] alicui data [c] eſt, pro hrde [d] aut pro poſſeſſore poſsideat, id ei, cui bonorum [e] poſſeſſio data eſt, reſtituere, debeat.

¶ Pro hærede [f] autē poſsidere uideť, qui putat ſe hæredē eſſe. ¶ Pro poſſeſſore is poſsidet, qui nullo iure rem hæreditariam, uel etiam totā hæreditatem, ſciens [g] ad ſe non pertinere poſsidet. Ideo autē adipiſcendæ poſſeſſionis uocatur interdictum, quia ei tantum utile eſt, qui nunc primum conatur adipiſci poſſeſsionem rei. Itaque ſi quis adeptus poſſeſſionem, [h] amiſerit eam,[i] hoc interdictū ei inutile [k] eſt.

¶ interdictū quoque quod appellať Saluianum,adipiſcēdę poſſeſsionis cauſa comparatum [l] eſt, eoque vtitur dominus fundi de rebus coloni, quas is pro mercedibus [m] fundi pignori futuras pepigiſſet.[n]

f ¶ Pro hærede. Hæc oratio quandoq; accipitur pro uero tit.vt ff. pro hære. per totum: qnque pro falſo: ut quia credebat ſe hæredē, cum non ſit: & ita hic accipitur, & quandocunque agit petitione hrditatis,vt ff de pet.hæred.l. pro hærede.

g ¶ Sciens. Vnde ſi quæritur ab eo, quare poſsideat, dicit, qa poſsideo uel ſi dicat, ꝓ hęrede,tamen falſum ſcienter dicit, vt ff. de peti. hære.l. qui interrogatus.

h ¶ Poſſeſſionem. Quæ eſt facti. Accur.

i ¶ Eā Scilicet poſſeſsionē,q̄ eſt facti.

k ¶ Inutile eſt. Sed aget, amodo rei uendicatione,cum ſit dominus. Accur.

l ¶ Comparatum eſt. Cōtra colonum directum, contra extraneos, utile, ut C. de ſal. interdic. l. prima. & ff. de ſal. interdi. l. j.

m ¶ Pro mercedibus. Item & pro damno ſi quod contulit in eodem, ut ff. de ſal. interdic.l.j. & arg.ff. in qui. ca. pig.ta.cō.l.† non ſolum. Accur.

n ¶ Pepigiſſet. Scilicet tacite, ut C. de loca.l.certi iuris. Sed quid intereſt

† alias incipit Pōponius. & eſt l. ij.

Interdicti Saluiani & actiõis Seruianæ differentia.

Inter hoc ĩterdictũ & ſeruianam actionẽ Rñ. in Seruiana oportet locatorem probare colonũ fuiſſe dominũ tẽpore obligationis, ut ff. de pig. l. j. §. cũ prædium. in fi. & l. & quæ nondum ſunt. §. quod dr. Sed in interdicto iſto ſufficit, ſi probet ipſum poſſediſſe vt. ff. đ ſal. interd. l. j.

SYL. ¶ Adde ꝙ hæc materia tractata fuit prĩcipaliter in. §. itẽ Seruiana ſupra de act. quia ſunt in hoc plures gl. diuerſæ, de q̄bus per doc. in l. rem alienã. ff. de pig. act. & in l. cũ res. C. ſi aliẽ res pig. da. ſit.

¶ Interdictum retinẽdæ poſſeſsionis dicitur. Vti poſsidetis, & Vtrobi. Nam cum inter aliquos de proprietate quæſtio eſt mouenda, & vterque ſe poſſeſſorem contẽdit, propter magnum poſſeſsionis commodum, non põt aliter ſuper petitorio diſceptari, niſi unus. ſit petitor, alius poſſeſſor: ad quod diſcernendum competunt hæc interdicta. Et Vti poſsidetis pro immobilibus, Vtrobi pro mobilibus cõpetit: & licet olim eſſet inter hæc interdicta differentia, hodie ſunt exæquata: & is obtinet, qui tempore litis conteſtatæ non ui, non clam, nõ præcario, ab aduerſario poſsidet. h. d.

¶ Retinendæ † poſſeſsionis cauſa comparata ſunt interdicta, Vti [a] poſsidetis, & † Vtrobi, cum ab utraque parte de proprietate [b] alicuius rei controuerſia ſit, & ante quæratur, Vter ex litigatorib. poſsidere, & uter petere [c] debeat. Nanq; niſi ante exploratum fuerit, utrius [d] eorũ poſſeſsio ſit, non poteſt [e] petitoria actio inſtitui, quia & ciuilis [f] & naturalis [g] ratio facit, ut alius poſſideat, & alius a poſſidente petat. Et quia longe commodius eſt & potius poſſidere, quam petere, ideo plerunq; & fere ſemper ingens [h] exiſtit contẽtio de ipſa poſſeſsione. Commodũ autem poſsi-

SYL. ¶ Retinẽdæ poſſeſsionis. Casus. Ita clare ſe ipm explicat Impe. vt nõ ſit opus noua declaratiõe. declarat. n. alteram partem diuiſionis ſupra poſitæ ponẽdo cãm & rationem interdictorum inuentorum & declarat ad quid dentur duo hæc interdicta retinendæ Vti poſsidetis, & Vtrobi. Not. igitur ꝙ Vti poſsidetis, & Vtrubi, ſunt interdicta retinendæ. Item quòd dantur, quando eſt contentio inter aliquos de poſſeſsione, quis. ſ. poſsideat. Item ꝙ unus poſsidet, alius petit. Item ꝙ maximũ eſt cõmodum poſſeſsionis. Item ꝙ ſi quis poſsidet, & actor nõ probet concludenter cõtra ipſum, iudicatẽ contra actorem, & poſſeſſor remanet in ſua poſſeſsione. Itẽ ꝙ Vtrubi datur pro mobilibus, Vti poſsidetis pro immobilibus. Item ꝙ quicquid eſſet de iure antiquo, hodie hæc duo interdicta exæquata ſunt. Item ꝙ ille uincit in his interdictis, qui tẽpore litis cõteſtatæ poſsidebat non ui, non clã, nec precario ab aduerſario.]

a ¶ Vti poſſidetis. qđ de reb. ĩmobilibus dicit, ſed Vtrobi de mobilibus infra e. §. ſed interdicto.

b ¶ Proprietate. Ob hoc quidẽ cõparatum: ſed & ſine hac controuerſia ꝓprietatis dabitẽ: vt ſi de ſola poſſeſſione contẽdatur, ſecundum Ioan.

c ¶ Vter petere debeat. Ideſt quis ſit actor, & quis reus.

d ¶ Vtrius eorum poſſeſsio ſit. i. quis poſsideat.

e ¶ Non poteſt. Vt ff. de iudi. l. inter litigantes. Accur.

f ¶ Ciuilis. Vt quia parit actionem in rem aduerſario, vt C. de alie. iu. mu. cau. fa. l. prima.

g ¶ Nãlis. Vt q̄a nemo a ſeipſo poſſet peterẽ ſcđm nãm, ut ff. đ recep. ar. l. pe. & facit ad hoc bene. ff. uti poſ. l. j. §. hoc interdictum. & ff. de acqu. poſ. l. exitus.

h ¶ Ingens. Ideſt magna: & hæc ca-

† Facit ad hũc. §. qđ dr in c. licet. in gl. sup ỹ. titulũ ibi, ſed hoc non eſt uerum, extra đ ꝓb & ĩ glo. ſup ỹ. poſſideatis. ante fi. ibi, interdictum. x̄ de probatio.

† alias vtrubi.

Interdicta ſunt multiplicia.

dem contentio & in alijs interdictis retinendæ poſſeſsionis eſt, ut in illo de ſuperficiebus, ut ff. de ſuper. l. j. j. reſpon. Item in illo de itinere actuque priu. & uia priua. ut ff. de iti. actuque priua. l. j. j. reſpon. Itē * de aqua quotidiana & æſti. Item inter eos, q ducunt aquam per eundem riuū, q corriuales dicūtur. Item inter eos, qui ex eodē caſtello, ut ff. de aqua quotidiana & æſti. l. j. rñ. & §. ſi inter corriuales. & §. ait prætor, quo ex caſtello. In his. n. omnibus interdictis, ubi de ī corporalium quaſi poſſeſſione agit, eſt idem modus agendi, qui in duobus iſtis: unde in ff. uo continue poſt illum tit. uti poſs. illi ſupradicti ponuntur per ordinem.

† De innūeris cōmodis poſſidendi uide Tiraquel. in trac. de nob. cha. ccc xx. ubi de hac mā cumulatiſſime.] † Quia faciliores ſunt ad abſoluēdū quā ad condemnādū con. cor. ca. ult. ī fi. cū gl. ſu p. uer. humaniorem extra de tranſ.

dendi † in eo eſt, q etiam ſi eius res non ſit, qui poſſidet, ſi modo actor non potuerit ſuā eſſe probare, remanet [a] in ſuo loco poſſ ſſio: pp quā cām cū obſcura ſunt utriuſq; iura contra petitorem iudicari † ſolet.

¶ Sed interdicto [b] quidē Vti poſſidetis, de fundi uel ædium poſſeſſione contenditur: Vtrobi [c] uero interdicto, de rerū mobiliū poſſeſſiōe. Quorū [d] uis ac poteſtas plurimā inter ſe differēt: á apud ueteres habebat. Nā Vti poſſidetis interdicto is uincebat, qui interdicti [e] tempore poſſidebat, ſi mō nec ui, nec clā, nec precario nactus fuerat ab aduerſario poſſeſſionē: ēt ſi aliū [f] ui expulerat aut clam arripuerat alienā poſſeſſionem, aut precario rogauerat aliquem, ut ſibi poſſidere liceret. Vtrobi uero interdicto is uincebat q maiore [g] pte eius anni, nec ui, nec clā, nec precario ab aduerſario poſſidebat. [h] Hodie tñ aliter obſeruaē, nā utriuſq; īterdicti ptās (quātū ad poſſeſſionē [i] pertinet) exequata eſt: ut ille uincat, & in re ſoli, & in re mobili, qui poſſeſſionem nec ui, nec clam, [k] nec pre-

a ¶ Remanet. Facit C. de eden. qui accuſare. in fi. & C. de rei uen. l. res & ff. ſi uſufru. pe. l. uti frui.

SYL. * ¶ Quo remedio utēdum ſit, ubi neutra partium uult in interdicto uices actoris ſuſtinere, uide Alc. lib. Parer. vj. c. xxiiij.]

b ¶ Sed interdicto. Vel ædium. ff. uti poſsid. lege prima. primo reſpon. Accurſius.

Vtrobi mobili. c ¶ Vtrobi. Hoc dicitur ab utrum, & ubi, ut utrum, ponatur pro ad, uel apud, ubi, ponitur pro quem. q. d. apud quem eſt, apud eum ſit. Non fit autem mentio hic poſſeſsionis, cum mobilia proprie non poſsideantur, ſed immobilia tantum: cum dicatur poſſeſsio quaſi pedum poſitio, ut ff. de acquir. poſſ. l. j. in princip. Abuſiue tamen mobilia dicunē poſsideri. Accurſius.

Poſſeſſio nō ē ꝓprie ī mobilibus. Poſſeſſio vñ dr̄. SYL.

¶ Hæc opi. falſa eſt, & eam communiter dānant docto. in l. j. ff. de acquir. poſſ. ut per Alexan. ibi col vij. & Iaſo. col. vij. in prima lectu. & col. ix. in ij. lect.]

d ¶ Quorum ſ. duorum interdictorum.

e ¶ Interdicti tempore. i. tempore, quo proponitur interdictum.

f ¶ Alium. Dummodo non aduerſarium.

g ¶ Maiore. Scilicet quàm aduerſarius, ut ff. de uerbo. ſignific. l. maiore parte.

h ¶ Poſſidebat. & ſic citius uincebat ī Vti poſsidetis quàm in Vtrobi: & erat forte ratio, quia citius mobilia transferuntur, q̄ immobilia, ut ff. comm. l. j. & ff. de re iud. a diuo Pio. §. j. & ff. de acq. poſſ. l. ſi rem.

i ¶ Quantum ad poſſeſsionem. Nota, quantum ad poſſeſsionem. nam quantum ad alia remanſit differentia, ut olim Vti poſsidetis in rebus immobilibus, & Vtrobi in mobilibus locum habeat, ut hic dicitur, & ſupra. §. proximo.

k ¶ Nec clam, cum multa ſint genera

Quæ refert gl. in l. extat. ff. quod me. cã.

Vis inquietatiua q̄ parit interdictū qđ ui aut clã qualiter ſit

¶ Quæ nera † uiolentiarum, quæ ad præſens omitto, de hac ui, quæ inquietatiua dr̃, quæ parit hoc interdictum, dic, ut ſi me arare, uel ædificare, vel aliquid in meo me facere prohibes, contendens te poſſidere, habet locum hoc interdictū, ut ff. de ui & ui ar. l. uim facit. & ff. quod vi aut clã. l. j. §. qd ſit vi. Quid ſi ille non cõtendat ſe poſſidere, ſed ſolum iniuriatur mihi? Reſpon. adhuc locum habet hoc interdictum, vt ff. vti poſ. ſi duo. §. ſi uicinus. Sed & actione iniuriarum mihi tenet̃, vt ff. de acti. empt. qui pendentem.

SYL. ¶ Adde tex. in l. iniuriarum actio. §. ſi quis me prohibet. ff. de iniur.]

¶ Quid ſi nec poſſeſsionis ratione, nec iniuriæ, ſed quia ſeruitutem ſe habere contendit? Reſpon. ſi poſſidet, intentabo negatoriam: ſi ego poſſideo. intentabo hoc interdictū, ut ff. ſi ſer. ven. l. ij. §. j. Clam autem poſſidet, qui clanculo me abſente ſibi poſſidere uolens ingreditur fundum meum, quem ego poſſideo, nec tamen ſuſpicor me poſſe repelli: & ita me abiente & inuito ſæpiſsime facit, ut ff. quod ui aut clam l. iij. §. fi. & de acqui. poſ. l. clam.

Clandeſtina poſſeſsio.

SYL. ¶ Clam poſſidere proprie dicitur ille, qui cum ſciret aut ſcire deberet me poſſidere, antequã fundum ingrederetur, ingredit̃ fundum, & me turbat antiquiorem poſſeſſorem: & dr̃ clam poſſidere a me, quando eſt ingreſſus me abſente dicta lege clam. & lege tertia. §. fi. cum l. ſeq. ff. quod ui aut clam.]

Poſſeſſor clãdeſtin⁹ hẽt naturalẽ poſſeſſionẽ, & deiectus ciuilem.

¶ Ille enim, qui ingreditur, habet naturalem per introitum ſuum, & ego ciuilem. Vel dic, ꝙ ego retineo naturalem ciuiliter, ingrediens naturalem naturaliter. Sed nonne etiam naturalem perdit ſtatim, cum de fundo exit, & ad iudicium uenit, uel etiam alias iret? Reſpon. non: immo animo retinet eã naturalem, ut facit fructuarius, qui ſolam naturalem habet. Vel dic, quòd ſi amittit eam, non tamen nocet, quia adhuc hoc interdicto tenetur, licet ego poſſideam tantum, ut diximus per l. ſi duo. §. ſi uicinus. ff uti poſsi. Precario autẽ poſſidet aduerſarius a me, ut ſi precibus ſuis motus conceſsi ſibi precario, vt ff. de preca. lege prima in princ. & §. j. Et diſtingue in precario: q̃a aut agitur, ut oĩs poſſeſſio in accipientẽ transferatur, qđ fieri poteſt, vt ff. de preca. in rebus. & ff. de acqu. poſſ. Pomponius. §. ſi is qui. Aut vt nulla: & hoc ualet, vt. ff. de preca. certe. §. is qui. Aut vt habeat naturalem tantum qui accipit: & hoc valet, vt ff. de preca. l. & habet. §. eum. † Sed nunquid in omni precario uinco habentẽ a me per hoc interdictum. ſ. uti poſſidetis? Reſpon. non illum, qui habet oẽm poſſeſsionem, cum hoc interdictū poſſeſſorem tueatur, ut ff. vti poſsi. l. j. §. j. & §. ij. ergo uinco ſupradictos, etiam ſi ego habebam poſſeſsionem ab alio ui vel clam uel precario, ut hic, & ff. vti poſſid. l. j. §. fina. & l. ij.

†Dic, ꝙ in dubio p̃ſumit̃ naturalis tm̃mõ poſſeſſio trãſlata, vt no. gl.

cario ab aduerſario litis conteſtatæ tempore detinet.

¶ Quis dicitur poſſidere, etiam ſi per alium poſſidet. Et poſſeſsio ſolo animo retinetur, licet ſolo animo non acquiratur. Ang.

¶ Poſſidere autem uidetur quiſque, non ſolum ſi ipſe poſſideat, ſed & ſi eius

¶ Poſſidere. Caſus. Non eſt aliter figurandus in ſimplici declaratione terminorum, ſupra enim dixerat pluries, ꝙ eſt magnum commodum poſſidentis, & ꝙ obtinet qui tempore litis conteſtatæ poſſidet: ſubdit, ꝙ poſſidere nõ ſolum uidetur qui proprio corpore & animo poſſidet, & ſic per ſe, ſed etiam qui per alium: & ponit diuerſa exempla: & declarat etiam qualiter intelligatur retineri poſſeſsio: ꝙ non ſolum retinetur per alium, ſed animo etiam: & ſubdit, quòd licet animo poſſeſsio retineri poſsit, animo tamen non acquiritur: & eſt text. notabilis, & utilis. Nota primo, quòd non ſolum dicitur poſſidere qui per ſe poſſidet, ſed qui per alium. Item quòd colonus poſſidet pro alio, & inquilinus. Item commodatarius & depoſitarius. Item ꝙ poſſeſsio iam adepta per alium retinetur. Item ꝙ retinetur ſolo animo. Item ꝙ ſolo animo poſſeſsio non adipiſcit̃.]

SYL. Bart. & Aug. in d. §. eũ.

nomine aliquis ĩ poſſeſſione [a] ſit, licet is eius iuri ſubiectus non ſit: qualis eſt colonus, [b] & inquilinus.

¶ Per eos quoque apud quos depoſuerit quis, aut quibus commodauerit, ipſe poſſidere [c] uid. ĩ. Et hoc eſt quod dicitur, retinere [d] poſſeſſionem poſſe aliquem per quemlibet, qui eius nomine ſit in poſſeſſione.

¶ Quinetiam animo quoque ſolo retineri poſſeſſionem placet, id eſt ut quamuis neque ipſe ſit in poſſeſſione, neque eius nomine alius, tamen ſi non relinquendæ poſſeſſionis animo, ſed poſtea reuerſurus inde diſceſſerit, retinere poſſeſſionem uideatur.

¶ Adipiſci uero poſſeſſionem per quos aliquis poteſt, ſecundo libro expoſuimus. [e] Nec ulla dubitatio eſt, quin animo ſolo adipiſci poſſeſſionem nemo poſſit.

¶ Recuperandæ poſſeſſionis dicitur interdictum. Vnde ui, competens ſpoliato pro poſſeſſione, etiam quam a ſpoliante habet ui, uel clam, uel præcario ex interuallo: licet hodie per uim ſpolians, ſi dominus eſt, a dominio cadat: alias, rem ſpoliatam & eius æſtimationẽ reſtituit, qui alias lege Iulia, de ui publica uel priuata criminaliter punitur, & armorum appellatione lapides & fuſtes continentur. hoc dicit. ſecundum Angel.

¶ Recuperandæ poſ

Colon⁹ & ĩquilinus nec ciuiliter nec nãliter poſsident.

a ¶ In poſſeſsione ſit. Caute dicit, ut ff. de acquiren. poſſeſ. l. ſi quis ante. nam non poſsident iſti, nec ciuiliter, nec naturaliter, ſecundum Ioan. ſcilicet colonus, & inquilinus, & ſimiles, ut hic, & ff. de uſucap. non ſolum §. quod nulgo. Sed M. dicit eos naturaliter poſſidere, ut ff. communi diuidũ. l. communi diuidũ. §. neque. ſed illud intellige colonũ poſſidere ſcilicet alij.

SYL. b ¶ Colonus. Scilicet in uilla: ſed inquilinus in ciuitate, ut ff. de acquiren. poſſeſſ. l. re pignoris.

SYL. ¶ Dic quòd nõ diſtinguitur inquilinus a colono reſpectu ruris aut ciuitatis, ſed reſpectu eius quod colunt. Quãdo enim quis incolit domũ, ſiue in ciuitate, ſiue rure, ille dicitͬ inquilinus: ſi uero colit fundũ principaliter, licet in eo ſit domus ad recõdendos fructus, ſiue fundus ſit in ciuitate, ſiue ruri, dicitur colonus lege ſi prædium. C. de prædiis mino. l. urbana prædia. ff. de uerborum ſignifica declarat Alexand. in lege qui pignoris. ff. de acqu. poſſ.]

c ¶ Poſsidere uidetur. Si ergo per alium poſsidet, ergo non poſsidet, ut ff. de acquiren. poſſeſſ. l. quod meo. licet quidam dixerint eos naturaliter poſsidere, ſicut & colonum, ut ſuperiori caſu diximus.

d ¶ Retinere. Licet animo retineatͬ, non tñ animo quæritͬ, ut ff. de acq. poſſeſsione. l. quemadmodum. & C. de acqui. poſſeſsione. l. licet. & infra ꝓxime.

e ¶ Expoſuimus. ſ. ꝑ quas perſo. nobis acqui. §. ex his.

¶ Recuperandę poſſeſsionis. SYL. Caſus. In declaratiõe terminorum & in ſimplici lege corrigente & correcta non figuratur. Nota. quòd interdictum recuperandæ datur ui deiectis: & ꝙ interdictum Vnde ui, eſt interdictum recuperandæ. Itẽ quòd hodie occupans rẽ propriam per uim cadit a dominio. Item quòd occupans rem alienam, rem reſtituit & æſtimationem illius. Item quòd ſi quis de poſſeſsione ſua aliquem ui deiecit, ſi cum armis, tenetur lege Iulia de ui publica. ſi ſine armis, tenetur lege Iulia de ui priuata. Itẽ quid ueniat

appellatione armorum.]

Vnde vi concernit res immobiles, ui bonorū raptorū res mobiles.

a ¶ Aedium. Aliud in rebus mobilibus. nam pro his competit ui bonorum raptorum actio, ut ff. de ui & ui arma. lege priuia. §. hoc interdictum. & §. illud. & §. plane. Niſi mobilia cum immobilibus petātur hoc interdicto, ut ff. de ui & ui arm. l. j. § autem.

b ¶ Proponitur. i. datur.

c ¶ Vnde ui. Sed quare dicit Vnde ui? Reſpon. quia talia erant uerba prætoris. Vnde illum ui deiecisti &c. & ita a principio uerborum prætoris ſumpſit denominationem, ſicut & alia, ut Quorum bonorum, & ſimilia, ut ff. de ui & ui arma. l. j. in princ.

Ponit caſum. d ¶ Is. ſcilicet deiectus, ut quia hodie ſpoliaui te, uel quia cæpi poſsidere rē tuam clam uel ui, in ſequenti uero die me expuliſti: nam teneris mihi hoc interdicto: ſecus ſi incontinenti me deijcis, ut ff. de ui & ui arma. l. iij. §. cū igitur. & l. qui poſſeſsionem. quod incontinenti accipe, antequam ad alios actus extraneos diuertas, ut ff. de duobus reis ſtip. duos reos.

BYL. ¶ Adde tu, ꝙ incontinenti dicit, quando commode fieri poteſt, ſecundum Bart. in. d. §. cum igitur. Item ſecūdum qualitatem perſonæ & rei: adeo ꝙ ſi dominus de ſua ciuitate expellatur, licitū eſt recuperare, quandocunque facultas ſe obtulerit etiam poſt decēniū, ut fuit dictum Vgo. in cap. ius natu. ale. j. diſt. cum. ſim. ut late proſequitur Deci. in conſi. cccclx. col. iiij. uer. uenio ad ſecundum.]

e ¶ Sed ex conſtitutionibus. Vt C. unde ui. lege ſi quis in tantam.

f ¶ Supra diximus. Vt. ſ. ui bono. rapto. §. quia tamen.

g ¶ Rei. ſcilicet ꝓprietatis: ſed in interdicto Vti poſside. poſſeſsio æſtimatur, ut ff. uti poſs. l. pe. §. fina.

ADDIT. Dic ſecundū Ioan. Fab. ꝙ immo Dy. tenet, ꝙ i hoc iterdicto fiat æſtimatio poſſeſsionis, ſicut in iterdicto Vti poſſide. ſed ipſe Ioan. Fab. dicit, ꝙ ad proprietatem & ad poſſeſsionem poteſt fieri æſtimatio, ſecundum quod concludit: Angel.

ſeſſionis cauſa ſolet interdici, ſ: quis ex poſſeſſione fundi uel ædium[a] ui deiectus fuerit: nam ei proponitur[b] interdictū Vnde ui,[c] per quod is, qui deiecit, cogitur ei reſtituere poſſeſsionem: licet is[d] ab eo, qui ui deiecit, ui, uel clam, uel precario poſsideat. Sed ex conſtitutionibus[e] ſacris (ut ſupra diximus[f]) ſi quis rem per uim occupauerit, ſi quidem in bonis eius eſt, dominio eius priuatur: ſi aliena, poſt eius reſtitutionem etiam æſtimationem rei[g] dare uim paſſo compellitur. Qui autem aliquem de poſſeſsione per uim deiecerit, tenetur lege Iulia de ui[h] priuata, aut de ui publica: ſed de ui priuata, ſi ſine armis uim fecerit: ſin autem cum armis eum de poſſeſsione ui expulerit, de ui publica tenetur. Armorum autem appellatione nō ſolum ſcuta, & gladios, & galeas, ſed & fuſtes, & lapides[i] ſignificari intelligimus.

h ¶ De ui priuata. Pœna autem huiuſmodi legis eſt tertiæ partis bonorū publicatio, ſi ſine armis: & relegatio etiam, ſi cum armis, ut infra de publi. iudi. §. item lex Iulia de ui publi. & C. ad l. Iul. de ui publi. l. quoniam, & l. ſecunda. & ff. de accuſa. l. hos accuſare. §. omnibus.

L. iulia de ui priuata & ui publica qualiter punit.

ADDIT. Vnde uerſus. Vis priuata reum deponit ab ordine rerum. Sed deportat, ſi uis armata probat. Vide c. ij. extra de ordin. cog. in glo.

i ¶ Et lapides. facit infra de pub. iudi. §. item lex. & ff. de ui & ui arma. l. iij. in princip. & ff. de uerborum ſignificat. lege armorum. Sed nunquid debet ali-

quis expectare ſe primo percuti quam percutiat? Dicunt quidam quod ſic, ut argumen. C. unde ui. l. prima, & ff. ad legem Aquil. ſi ex plagis. §. tabernarius. Nos contra, ſed ſufficit iuſtus timor, vt ff. ad legem Aquil. ſed & ſi quē cūque. & ff. ad legē Cornel. de ſicar. lege is qui. & ff. de ui & ui arma. lege tertia. §. qui armati.

* † Vide SYL. de hac q. gl. j. i d. l. ſed & ſi quem cūq;. & SYL. in d. §. qui armati. ſup. V. armorum.

† ¶ Dic quòd iſta opinio communiter approbatur per omnes criminaliſtas.

¶ Tertia diuiſio. Caſus. Clariſſimus ē in hoc tex. qui per declarationem omnem redderetur obſcurior, ponēs tertiam diuiſionem: quod quædā ſunt ſimplicia, in quibus ſcilicet apparet quis reus, quis actor ſit: & unus petit, alter negat: duplicia, quoties uterque ſuſtinet partes tam rei, quam actoris. Nota quòd interdicta alia ſunt ſimplicia, alia duplicia. Item quæ ſunt ſimplicia. Itē quæ duplicia. Item quod in interdictis Vti poſsidetis & Vtrobi vterq; litigans ſuſtinet partes tam actoris quàm rei, quia uterque contendit ſe poſsidere & aduerſarium non.]

¶ Interdictorum tertia eſt ſpecies: quia quædam ſunt ſimplicia, in quibus actor & reus cognoſcitur, vt omnia reſtitutoria, & exhibitoria, & quædam prohibitoria, vt Ne quid in loco ſacro, & ſimilia: quædam uero duplicia, ſic dicta, quia in eis non poteſt diſcerni actor a reo: & quædam prohibitoria, ut eſt Vti poſsidetis & Vtrobi. hoc dicit. Ang. Aret.

¶ Tertia diuiſio interdictorum hæc eſt, quòd aut ſimplicia ſunt, aut duplicia. [a] Simplicia ſunt, ueluti in quibus alter actor, alter reus eſt: qualia ſunt omnia reſtitutoria, aut exhibitoria. nam actor is eſt, qui deſiderat, aut exhiberi, aut reſtitui: reus autem is eſt, a quo deſideratur ut reſtituat, aut exhibeat. Prohibitoriorum autem interdictorum alia ſimplicia ſunt, alia duplicia. Simplicia ſunt ueluti cum Prætor prohibet in loco [b] ſacro, uel in flumine publico [c] ripave eius aliquid fieri. Nam actor eſt, qui deſiderat ne quid fiat: reus eſt, qui aliquid facere conatur. Duplicia ſunt, ueluti Vti poſsidetis interdictum, & Vtrobi. [d] Ideo autem duplicia uocantur, quia par utriuſque litigatoris in his conditio eſt: nec quiſquam præcipue reus, uel actor intelligitur: ſed unuſquiſq; tam rei quam actoris partes ſuſtinet.

¶ Interdicta hodie ſine ſolennitate proponuntur, & pro his actio in factum ſibi locum uendicat. Areti.

a ¶ Duplicia. Similis poteſt fieri diuiſio actionum ciuilium. Nam quædam duplices ſunt, ut famil. herciſcun. fini. regun. & communi diuidundo, vt ff. de iudic. l. in tribus.

b ¶ In loco ſacro, ut ff. ne quid in loco ſacro lege prima.

c ¶ Publico. vt ff. ne quid in flumine publi. per totum.

d ¶ Vtrobi. Item interdictum de ſuperficiebus, ut ff. de ſuperficiebus. lege prima. §. proponit, & dic ut ſupra eo. §. retinendæ.

¶ De ordine ueteri. SYL.

Caſus. Excuſat ſe Imperat. quare non uniuerſum ordinē veterum interdictorum explicauerit, & dicit hoc eſſe ſuperuacuum. Nam (dicit Imper.) quoties hodie agitur extra ordinem, quo ſemper agitur, non eſt neceſſe proponere aut expectare interdictum: quia iudicatur, ac ſi eſſet data vtilis actio

ex cauſa interdicti. quæ Nota.]

a ¶ De ordine. Id eſt de antiqua ſolennitate, cum qua proponebantur interdicta ſub certis formis, ut diximus ſupra eodem in princip.

¶ De ordine [a] & ueteri exitu interdictorum [b] ſuperuacuum eſt hodie dicere. Nam quoties extra ordinem [c] ius dicitur (qualia ſunt hodie omnia iudicia) non eſt neceſſe reddi interdictum: ſed perinde iudicatur ſine interdictis, [d] ac ſi utilis actio [e] ex cauſa interdicti reddita [f] fuiſſet.

¶ De pœna temere litigantium.

¶ Temere litigantes triplici pœna coarctantur: pecuniaria, periurij, & infamiæ. Ang. Aret.

b ¶ Exitu interdictorũ. Scilicet cũ antiqua ſolennitate: ſine ea tamẽ reddi poteſt & proponi, vt ff. de ope. noui nunci. lege prætor ait. §. nõnulli. Vel etiam in factum actio loco cuiuslibet interdicti, quæ utilis uocatur, ut ſubijcit.

c ¶ Extra ordinem. Id eſt extra antiquam ſolennitatem, quod ſemper fieri uidetur. ut ſubijcit, & ſupra de ſucceſ. ſub. in princ. & ff. de neg. geſt. l. actio. & C. de for. impe. ac. ſubla. lege prima & ſecunda.

d ¶ Sine interdictis. Scilicet ſolennibus.

Actiõis in factũ quatuor ſunt genera.

e ¶ Vtilis actio. Scilicet in factum: quæ datur loco cuiuslibet interdicti. Et nota quatuor eſſe genera actionis in factum. Vna eſt, quæ ex omni edicto uel interdicto prætoris datur, ubi ſpecialis actio non datur, ut hic. Alia eſt legis Aquiliæ ſubſidiaria, quando damnum datur de non corpore in non corpus, ut ſupra ad l. Aquil. §. fin. quæ & ipſa prætoria eſt, ut ff. de præſcrip. uerb. l. quia actionum in fin. Tertium genus eſt extraordinarium, quod ex uarijs figuris cauſarum eſt introductũ, quoties equum eſt actionem dari, ut C. de ſacroſan. eccle. l. ſancimus. Quartum genus eſt, quod æquiparatur actioni præſcriptis uerbis, quæ actio præſcriptis uerb. una cum iſta in factum ciuilis dicitur, ut ff de præſcriptis uerbis. l. prima in fin. Et habet locum in tribus generibus negociorum. Primo in contractibus innominatis tribus, do ut des, & do ut facias, & facio ut facias, ut ff. de præſcriptis uerb. l. naturalis. §. j. ij. & iij. Sed in quarto innominato contractu, ſcilicet facio ut des, habet locum actio de dolo, ut ff. de præſcript. verb. l. naturalis. §. quod ſi faciam. Item in ſecundo genere habet locum præſcri. verbis ex omni pacto incontinenti ante vel poſt appoſito iuxta aliquem contractum, vt C. de pactis inter emp. & vendit. lege ſecunda, & C. de pactis. l. petens. Item in tertio genere, ubicunque dubitatur de nomine contractus, ut patet in exemplis, ut ff. de æſtima. ac. lege prima. & ff. de præſcriptis uerbis. l. j. per totum. & l. iij.

Actio præſcriptis verbis ĩ tribus generib. negociorum hẽt locum.

ADDITIO. Quid ſit actio in factũ, & ad quid competat, text. cum glo. eſt in lege quoties. ff. de præſcriptis verbis, & in l. in factum. cum ibi not. ff. de actio. & oblig.

¶ Hæc glo. ſing. eſt & ad eam ſemper recurritur, ut dicit Ludo. Rom. & declarat eam Bar in l. unica. ff. de condi. ex. l. Iaſ. in l. certi condictio. col. v. in prin. ff. ſi cer. peta.] SYL.

f ¶ Reddita. Scilicet ab illo eodem prætore.

¶ De pœna temere litigantium.

¶ Vſq; nunc de propoſitione actionũ dictum eſt: ſed quia contingit eas interdum temere proponi, nunc de pœna temere proponentium dicitur. Accur. Continuatio.

* ¶ Temere litigare (inquit glo. in l. eum quem ff. de iudic.) dicitur is qui ſciens ſe ius nõ habere litigat. amplius tamen ſignificat temere litigare, quam calumnioſe: nam libertus, qui iniuſſu prætoris quod ſibi a patrono debetur petit, temere utique petit, non ẽt calumnioſe, cum uere debitum proſequatur. quis autem dicatur habere iuſtam cauſam litigandi, tradit Iaſ. in l. properandum. §. ſiue aũt alterutra nu. 16. vſque ad 20. C. de iudi.] SYL.

Diuiſio

NVnc admonendi. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in tres partes. Primo continuat rubricam ad præcedentia. Secundo ponit tres pœnas, quæ temere litigantem coercẽt. Tertio dictas pœnas ſigillatim per exẽpla declarat. Secunda ibi (Idq; eo maxime.) Tertia ibi (Ecce enim.)

NVNC admonendi ſumus magnã curam egiſſe eos, qui iura ſuſtinebant,[a] ne facile homines ad litigandum procederent: quod & nobis ſtudio eſt. Idque eo maxime[b] fieri poteſt, quòd temeritas tam agentium, quàm eorum cum quibus agitur, modo[c] pecuniaria[d] pœna, modo iuriſiurandi,[e] religione, modo infamiæ[f] metu coercetur.

SYL. ¶ Nunc admonendi.[1] Caſus. Poſitio facilis eſt in principio hoc quippe in eo declaratur primo, quòd maxime curæ fuit principibus, ne homines facile ad litigandum procederent, ſicuti etiam cordi fuit eiſdem ut lites quàm celerime finirentur lege properandum in princip. C. de iudic. quod ſibi ſumme atque enixe placere teſtatur Iuſtin. qui dicit, quòd hac de cauſa tria ſunt exorta remedia tam contra actorem quàm contra reum temere litigantes. modo enim puniuntur mulcta pecuniaria, modo periurio, modo infamia. & procedit ad declarationem uniuſcuiuſque capitis: & primo dicit, quòd quandocunque reus conuenitur, non admittitur aliter ad reſpondẽdum, niſi prius iurauerit ſe putare bona iuſtitia uti: aduerſus uero reos negantes dantur actiones aliquando in duplũ uel in triplum, ut in actione legis Aquiliæ, & legatorum piorum, de quibus ſupra late uiſum eſt in titulo de actio. in. §. tripli. & § quadrupli. in quibus & multis aliis actio ab initio ſimpli eſt: at actio furti etiam ab ipſo initio dupli aut quadrupli reperitur. Similiter actor de calumnia iurat, quemadmodum etiam utriuſque partis aduocati hoc facere tenentur, ut ex diuerſis prouiſionibus & conſtitutionibus Impera. conſtitutum eſt, de quibus in gloſſ. ratio finalis omnium harum prouiſionum fuit, quæ ponitur in principio ut homines a litibus abſtinerent, ſiue agendo, ſiue ſe defendendo. Nota, quòd lites fugiendæ ſunt. Item quòd maxime principem decet operari, quòd in iuriſdictione ſua homines de facili non procedant ad litigandum. Item ꝙ principes dicuntur ſuſtinere iura. Item quòd temeritas litigantium punienda eſt. Item quòd ad eã puniendã data eſt triplex pœna: pecuniaria, infamiæ, & periurii. Item ꝙ iureiurando ineſt religio Item ꝙ non aliter permittitur reo reſpondere, niſi prius iuret de calumnia. Item formam iuramẽti rei. Item ꝙ negantes plectuntur pœna pecuniaria modo dupli, modo tripli. Itẽ no. actiones, quæ creſcunt per inficiationem ſcilicet legis Aquiliæ, & legatorum piorum non ſolutorum. Itẽ quòd actio furti manifeſti & non manifeſti ab ipſo initio eſt quadrupli uel dupli, nec creſcit per inficiationem. Item ꝙ actor iurat de calumnia, & ſimiliter aduocati utriuſque partis.]

a ¶ Suſtinebant. ſ. magiſtratus, qui iura reddebant, ut ff. de ori. iu. l. ij. §. poſt originem.

b ¶ Maxime. i. certe.

c ¶ Modo. i. aliquando. Et ita communiter exponitur, quando bis aut ter repetitur, ut. ſ. quod cum eo. §. cæterum. uerſi. ſed ſane.

d ¶ Pecuniaria pœna, ut infra eodem §. final.

e ¶ Iuriſiurandi. Scilicet calumniæ, ut infra proximo. §. ſed quando? Reſpond. in futuro ſæculo, licet non in iſto, ut C. de rebus credi. & iureiuran. l. ſecunda.

Periurus in alio ſæculo punietur.

ADDIT. Dic ut habetur in l. iij. & ibi Bart. ff. de cri. ſtellio. & in d. l. ij. C. de iureiur. Ang.

f ¶ Infamiæ. Infra eodem. §. ex quibuſdam.

a ¶ Ecce. Conſtitutione.C.de iureiu. propter calum.l.ij.in prin.

b ¶ Niſi prius. non dicit ꝙ prius reus q̃ actor iuret, ſed priuſquam audiatur, actor autem prius quàm reus iuret, ut C.de iuram. calum l.ij. I prin. quæ eſt contra.

c ¶ Ad con tradicendũ. Not.diligen ter capitula huius ſacra mẽti. Actor enim iurat, ꝙ bona iuſti tia uenit ad agendum,ut C.de iura.ca lum. l. ij. in princi.Item quòd non dabit uel de dit aliquid iudici,ut ꝓferatur pro ſe ſententia, ut in authẽ. ut lit.iurent in exordio li tis colla . ix. Itẽ ꝙ nullã exiget uel faciet proba tionem calũ nioſam,ut I authẽ. de iis qui ingre.ad appella.§.ſi. colla.v. Ecõ tra reus iu rat hæc ea dem : niſi ꝙ in primo ca pitulo iurat ſe uti bona cõtradictione. ADDIT. Quid continere debeat iu ramentum calumniæ, notat gloſ.in capitulo primo extra de iuramen. calum. unde uerſus. Illud iuretur,ꝙ lis ſibi iuſta uidetur Et ſi quæretur, uerum non inficietur. Nil promittetur,ut falſa ſen tentia detur. Vt lis tardetur,dilatio nul la petetur.Ang.

:uſm d̃ :alũnia ṗſtatur :am ab ıctore q̃ a reo. :uſm d̃ :alũnia cõtinet plura capitu- a.

† Legẽ. dũ ẽ, iu ſtitia, ut i.l.ij. C. de iu ra.cal.

† alias pecu- niaria pęna, cum ad uerſus ſ·ıs &c.

¶ Reus de calumnia iurare debet, quòd putat ſe uti bona contradictione. Aretinus.

¶ Ecce enim iuſiurandum omnibus, qui conueniuntur, ex conſtitutione [a] noſtra defertur. Nã reus non aliter ſuis allegationibus utitur, niſi [b] prius iurauerit, quod putans ſe bona † inſtantia uti ad contradicendum [c] peruenit.

¶ Negans id, quod debet, aliquando in duplo punitur. Aretinus.

¶ At † aduerſus inficiantes ex quibuſdam cauſis dupli uel tripli [d] actio conſtituitur: ueluti ſi dãni iniuriæ, aut legatorũ locis uenerabilibus relictorum nomine agatur.[e]

¶ Reus in certis caſibus, ſiue neget, ſiue fateatur, ultra ſimplum condemnatur. Aret.

¶ Statim autem ab initio pluris quàm ſimpli eſt actio, [f] ueluti furti manifeſti quadrupli, nec manifeſti dupli. nam ex his & aliis quibuſdã cauſis (ſiue quis neget, ſiue fateatur) pluris quam ſimpli eſt actio.

¶ Actor de calumnia iurare tenẽ. Angel. Are.

¶ Item actoris quoque calumnia coercetur: nam etiam actor pro calumnia iurare cogitur ex noſtra cõſtitutione.

¶ Aduocati actoris & rei de calũnia iurare debent. Are.

¶ Vtriuſque etiam partis aduocati iuſiurandum ſubeunt, [g]

d ¶ At aduerſus. Tripli, ut ſupra de actio.§. tripli. ubi quis per mendaciũ aut dolum plus petens, q̃ debeat, in triplum condemnatur. Alij deponunt de libris ſuis illud, uel tripli, eo ꝙ ſubiecta exempla nõ ſunt huic uerſi. apta.

e ¶ Agatur. Item alibi, ut C. de non num.pecun. authen.contra qui propriam. Item alibi : ut ſi creditor negat ſibi debitũ ſolutum: nam poſtea quòd ſit debitum probare cogiẽ, ut ff.de proba.l. cum de indebito. Item poſſeſſor negans ſe poſsidere ſi probatur i perdit poſſeſsionem, ut. ff. de rei uendica.l.ſi. & ĩ auth . de trien . & ſe. §.illud quoque.coll.iij. Item alias, ut ff. de iud. l. eum. ADDIT. Not.pœnas, quas patitur calumnioſe negans:& maxime not. quando aliquis poſsidet,& negat interrogatus ſe poſſidere, ꝙ perdit poſſeſsionem, ſi de mẽdacio conuincatur, ut l.ſi.ff. de rei uendic Ang.

Mendacium facit quẽ puniri.

f ¶ Statim. Eſt actio, etiam a principio, non ſolum inficiatione, ut hic, & s.de actio.§. ſed furti.

g ¶ Vtriuſque. Subeunt.ſ. ꝙ iuſtum

& fidele patrocinium præſtent, ut in conſtitutione dicitur. Sed tamen in conſuetudine non habetur, quòd iurent, licet lege caueatur, vt C. de iudici. rem non nouam. §. patroni. & facit in authē. de teſtib. §. fin. columna ſeptima.

Aduocati partiū iudicent iurare.

SYL. ¶ Adde, quod dictum huius glo. communiter approbatum: licet forte in ſe falſū ſit. ſcilicet quod patroni cauſarum de cōſuetudine hodie iurare non tenētur, vt tradit Iaſ. in dicta lege rē non nouā. ſuper glo. ibi, quæ idem dicit.

quod alia noſtra conſtitutione comprehenſum eſt.

¶ Olim actor calumnioſe litigans in decima parte litis puniebatur, hodie uero pœna periurij, & uictori condemnabitur in expēſis. hoc dicit. Aret.

¶ Hæc autem[a] omnia pro † ueteri calumniæ actione[b] introducta ſunt: quæ in deſuetudinem abijt, quia in partem decimam litis actores mulctabat, quod nuſquam factum eſſe inuenimus: ſed pro his introductum eſt & præfatum iuſiurādum, & ut improbus litigator & damnum & impenſas litis inferre aduerſario ſuo cogatur.

† alias ueteris

¶ Cōdemnatus uel pactus ex criminibus, quæ hic numerantur, uel condemnatus actionibus directis non contrarijs deſcēdentibus ex cōtractibus hic enumeratis, erit infamis. Angel. Areti.

cium, ut in authentic. de litig. §. ad excludendas. columna octaua. † Et not. ex hoc. §. & ex dicta authenti. de litig. & ex. l. qui in ius. §. nemo. de regulis iuris, & ex l. illud. ff. de petitio. hæredita. quod niſi improbe, & calumnioſe litigauerit nō debeat condēnari in expēſis, ut ff. de iudi. lege eū quem. & C. de fruct. & litis expenſis ſed ut lege nō ignoret: licet in C. de iudi. lege properandum, §. ſiue autem indiſtincte dicatur, victum condemnari victori in expenſis. Sed eſt intelligēdum cū iam dicta determinatione, ſi calumnioſe agit, ut i auth. de iudi. §. oportet. col. vj.

† Dic ut ibi per gloſ. & Ang. & uide tex. & gl. Bar. Cyn. Bald. & Saly. in auth. generaliter. C. de epi. & cler. ſed ut dicit ſ. de ſatiſda. §. ſi hodie. & Bal. in d. authē. generaliter. hodie huiuſmodi ſatiſdatio de lite proſequenda & de-

SYL. cima parte litis &c. nō eſt ī uſu. Ang.

SYL. ¶ Hæc autem omnia.

Caſus. In lege referente correctionē. l. antiquæ, ac ſubrogante nouam pœnam loco antiquæ, non eſt niſi literaliter figurandus: eius enim ratio eſt, illa quam poſuit, ſupra in principio tituli ſcilicet ut homines a litibus abſtinerent. Nota quòd ſupradicta omnia diſponebantur de iure antiquo: ſecundum quod temere litigantes condemnabantur in decima parte litis. Item quòd lex per deſuetudinem tollitur. Item quòd temere litigans hodie condemnatur in damnis & expenſis.]

a ¶ Hæc autem. Scilicet quæ de ſacramento calumniæ dicta ſunt ſupra eo. §. primo. & ſupra eodem. §. item actoris. & §. proximo.

b ¶ Actione. Actio enim quædam erat, qua tenebatur actor, qui per calumniam litigabat, in decimam partem litis, quod hodie corrigitur. Sed & hoc hodie iure authenticorum in antiquum redijt ſtatum: licet non iure illius actionis, ſed per iudicis officium, ut in authentic. de litig. §. ad excludendas. …

¶ Hanc gloſſam declarare per modum additionis longum eſſet, & quia materia vtilis eſt vide Iaſonem in lege properandum. §. ſiue autem alterutra. C. de iudicijs ubi ponit regulam & fal.]

ADDITIO. Not. ex gloſſ. quòd licet una lex generaliter loquatur, tamen per alias leges patitur, limitationes & reſtrictiones: & ſic lex patitur interpretationem paſſiuam, vt lege prima. §. lex falcidia ff. ad legem falci. Angel.

¶ Ex quibuſdam iudicijs. Caſus. Enumerat Imperator caſus in quibus quis temere & iniuſte litigans infamatur: primo ponit actiones illas furti, ui bonorum raptorum, iniuriarum, & de dolo: & in his ratio eſt manifeſta quare lex uoluerit damnatos huiuſmodi criminibus infamari: quia delicta ſunt contra le- SYL.

bêram hominum ſocietatem ac contra ius naturæ: Similiter hoc ponit in actione tutelæ: quia cum commiſſum ſit fidei tutoris non tantum perſona pupilli, ſed res omnes eiuſdem, ſi poſtulatus reddere rationem libere non reſtituerit quæ penes illum ſunt cẽſetur dolo geſſiſſe: quod non eſt in cõtrariis, qñ pupillus ipſe condemnat tutori. eadẽ fere eſt rõ i aliis exemplis. Not. ꝙ dãnatus furti, ui bonorum raptorum, iniuriæ & de dolo, infamatur. Item ꝙ requiritur ſententia. Item ꝙ damnatus directa tutelæ, mandati, & depoſiti, infamatur, non contrariis. Item quòd damnatus actione pro ſocio tam directa quã contraria infamatur. Item quòd illi, qui pepigerunt de furto, ui bonorum raptorum iniuriarum, & de dolo, ſunt infames. Item nota ibi debitor, quòd debitor dicitur etiam ille, qui debet ex delicto, contra Ludo. Roma. & Alexan. in. l. j. ff. ſi cer. pet. de quo uide Dec. ibi col. vij. Item quòd maxime intereſt, an quis ex delicto, an ex contractu ſit debitor.]

† Cur ñ idẽ ſeruetur dãnato ex mutuo uel commodato, ui de Alc. li. ij. Parer. ca. xxxvj.

¶ Ex quibuſdam iudiciis damnati [a] ignominioſi fiunt: ueluti furti, ui bonorum raptorum, iniuriarum, de dolo: item tutelæ, mandati, depoſiti, † directis, [b] non contrariis actionibus. Item pro ſocio, quæ ab utraque parte directa eſt: & ob id quilibet ex ſociis eo iudicio damnatus ignominia notatur. Sed furti quidem, aut ui bonorum raptorum, aut iniuriarum, aut de dolo, non ſolum dãnati notantur ignominia, ſed & pacti: [c] & recte. Plurimum enim intereſt, utrum ex delicto aliquis, an ex contractu debitor [d] ſit.

¶ Citatio prima pars iudicii dicitur: cuius reſpectu etiam fit punitio. Nam ſi filius & libertus in ius uocauerint parentes uel patronos ſine uenia, puniuntur in quinquaginta aureis. Aret.

¶ Omnium † autem actionum inſtituendarum principium ab ea parte edicti proficiſcitur, qua Prætor edi-

a ¶ Ex quibuſdam. Damnati. ſcilicet ſuo nomine, niſi prouocauerint: non ſi procuratorio, ut ff. de iis qui notan. infam. l. furti. §. ſi quis. & hoc ſi a iudice ordinario uel delegato ſint condemnati: ſecus ſi ab arbitro, ut ff. de iis qui notan. infam. l. quid ergo. §. ex cõpromiſſo.

b ¶ Directis. & ob id tutor conuẽtus a pupillo, & dãnatus infamatur. Idem in alijs directis. Secus ſi econtra tutor pupillum faciat condẽnari, ut hic, & ff. de iis qui notant. infam. l. j. Et nota ꝙ in caſu ẽt contrario infamaẽ, ut ff. de iis qui no. infa. furti. §. mandati. Itẽ nota, quod quatuor hic ponuntur exẽpla de maleficiis, & quatuor de contractibus uel quaſi.

ADDIT. Et iſta continentur his uerſibus. Iudice damnatos infames: reddit ubique. Quod ui diripitur, iniuria, furta, doliq;, Actio mandati, tutelæ depoſitiq;. Directo: ſi pro ſocio, commuuis utrique.

† Facit ad hoc §. cle. j. iuncta glo. ſup ueib. citatiões in fi. de iu. Actiões octo ſũt q̃ infamant.

c ¶ Sed & pacti. ſ. pretio æris ſine iuſſu prætoris, ut ff. de iis qui notan. infa. lege in actionibus & l. furti. §. pactus. Accur.

d ¶ Debitor ſit. ut ff. de infam. furti. §. fina.

¶ Omnium autem actionum. Caſus. Clarus eſt, quia ponit regulam generalem, quod omnia iudicia initiũ capiãt a citatione. ratio autem naturalis reuerentiæ, quæ debetur parentibus patroniſque & cæteris hic nominatis, dictabat ne in ius ſine uenia uocarent. Ideo dicit, ꝙ ſi quis eos ſine uenia in ius uocauerit, punit pœna quinquaginta ſoli

dorum. Ideo no. ꝙ iudicia incipiunt a citatione. Item ꝙ parẽtibus, patronis, & parentibus, & liberis patronorum, debetur honor, & non ſunt uocandi in ius ſine uenia. Item quòd debet uenia poſtulari & impetrari: Item ꝙ non parẽs punitur pœna quinquaginta ſolidorum. Itẽ nota ex hoc text. ibi, utique enim in primis aduerſarius, ꝙ aduerſarius dicit etiam ante litẽ inchoatam, & ad hoc ſingu. no hunc tex. Dec. in l.j. in principio. C. de eden.]

cit [a] De in ius uocando. Vtique enim in primis aduerſarius ĩ ius uocandus eſt, id eſt ad eum uocãdus, qui ius dicturus [b] ſit. Qua parte prætor parentibus & patronis, item parentibus liberisq; patronorum & patronarum hunc præſtat honorem, ut non aliter liceat liberis libertisq; eos in ius uocare, quam ſi id ab ipſo Prætore poſtulauerint, & impetrauerint. Et ſi qs aliter uocauerit, in eum pœnam ſolidorum [c] quinquaginta conſtituit.

a ¶ Edicit. id eſt edictum proponit de in ius uocando, ut ff. de in ius uocan. lege quarta. §. prætor. & per totum titulum.

b ¶ Dicturus ſit. ut ff. de in ius uocan. l. prima.

c ¶ Solidorum quinquaginta alias quaſi inofficioſus caſtigatur, ſi præ inopia pœnam ſoluere non poſſit, ut ff. de in ius uocando. l. penult. & fin. Et intellige hoc in emancipatis filiis: alias non poſſet eſſe iudicium inter patrem & filium, ut C. de in ius uocand. lege fina. & diximus ſupra de actio. in. §. pœnales. Item not. hic, quòd aureus pro ſolido accipitur, cum. ff. de in ius uocando l. ſi libertus & l. in eum dicat, quinquaginta aureorum, & hic dicit, ſolidorũ. Item nota quòd. lxxij. aurei faciunt libram auri, ut C. de ſuſce. & ar. l. quotieſcunque lib. x.

Aureus pro ſolido ſumitur. Libra auri continet lxxij. aureos.

SYL.

* ¶ Vide ad hæc, quæ ait gl. de aureis. Budæ. in. l qua uulgo. ff. de edili. edi. & Alcia. in l. etiam. & lege hæc enunciatio. de uerb. ſignifi.]

¶ De officio iudicis. ¶ Iſta rubrica continuatur ſecundum Ioan. Fab. Viſum eſt ſupra de actionibus: uerũ quia officium iudicis loco actionis aliquando habetur, ut l. actionis uerbo. ff. de actio. & obliga. ideo poſt actiones ponit de officio iudicis. Vel potes continuare, quòd iudicium conſiſtit ex tribus perſonis. uidelicet ex perſona actoris, rei, & iudicis, ut c. forus. de uerbo. ſignific. ſed ſupra dictum eſt de actionibus. & ſic de perſona actoris, de exceptionibus. & ſic de reo, ſequitur neceſſario uidere de tertio, & ſic de iudice & de eius officio. Et iſtam continuationem infert gloſſ. hic in nigro.

Continuatio rubricę duplex.

¶ De officio iudicis.

¶ Iudex debet, iudicare ſecundum ius ſcriptum uel conſuetudinarium, & ſententiam ſuam ſecundum naturam actionis propoſitę ferre. quod primo oſtenditur in noxali actione. Ang.

* ¶ Pro intelligentia iſtius tit. ſciendum eſt duplex eſſe iudicis officium, unum quod uocatur nobile, & obtinet locum actionis. l. quod ſi minor. §. fi. ff. de min. alterum mercenarium. i. deſeruiens actioni intentatæ, de quo tractatur hoc tit.] SYL.

SVpereſt. ¶ Totus iſte titulus diuiditur in ſex partes. Primo ponit generaliter quid ſpectet ad officium iudicis circa ſententiam. Secundo, quid ad ipſum pertinet circa condemnationem malorum ſeruorum. Tertio, quid in actione in rẽ. Quarto, quid in actionibus uniuerſalibus. Quinto, quid in perſonalibus. Sexto, quid in iudiciis diuiſorijs. Secunda ibi (Ideoq;.) Tertia ibi, (Et ſi in rem.) Quarta ibi (Et

Diuiſio

·ſi hæreditas.) Quinta ibi (Si ad exhibendum.) Sexta ibi (Si familiæ herciſcundæ.)

¶ Supereſt. Caſus. Clarus eſt primo enim continuat ſe ad præcedentia: ſecundo admonet iudicem debere iudicare ſecundum.ll. conſtõnes ac cõſuetudines: demum procedit ad oſtẽdendum qualiter iudex debeat pronunciare in cauſis,& ſumit initium a noxali. uerba & ſenſus clariſsima ſunt. Ideo

†alias ꝙ qd.

SVpereſt [a] ut de officio iudicis diſpiciamus. Et quidẽ in primis [b] illud obſeruare debet iudex, ne aliter iudicet, † quam legibus, aut conſtitutionibus, [c] aut moribus [d] proditum eſt. Ideoque ſi noxali [e] iudicio aditus [f] eſt, obſeruare debet ut ſi condemnandus uidetur dominus, ita debeat cõdemnare: Publium Meuium Lucio Titio in decem aureos condemno, aut † noxam [g] dedere.

¶ Iudex i actiõe rea li reum ad reſtõnem rei cũ fructibus con-

not.ex hoc text. primo ꝙ iudex debet iudicare ſecundum ll. aut conſtitutiones, aut conſuetudines. hoc enim dictum eſt ad hoc, ut iudex non iudicet ſecundum ſuam prudentiam, ſed ſecundum ſtatuta a ll uel a conſuetudine,& ſic a iure ſcripto uel nõ ſcripto: de quo late ponit Decius in c.ne innitaris. de conſti. in prima lectu.in primo not. & potius debet iudex iudicare ſecundum conſuetudinem, quam ſecundum.ll. de quo uide eundem Dec.in cap.j.in ij. lectu.colum.vj.de conſti.& in rubr.de reſcrip.colum.prima.in princ. Item not. formam ſententiæ in iudicio noxali, ut ſ. condemnet in quantitate uel noxæ dedere.]

a ¶ Supereſt. Sed unde ſupereſt? Reſpon.quia de actoribus diximus, & de reis, ſequitur ut de iudice, qui ſedet in medio,dicamus,& eius officio,circa q̃ uerſatur.

Libell⁹ in cã ẽ dãdus. Sñia in ſcriptis & ſedẽdo ferẽ da eſt.

b ¶ In primis. id eſt in principalibus uel inter principalia. Nam primo libellus dandus eſt,ut C.de lit.conte.authen. offeratur. & cauſæ examinatio procedere debet hanc obſeruantiam, quæ circa ſñiam adhibeẽ, ut C. de iudi. l.iudices. Vel dic in primis.ſ. obſeruantis,ſcilicet circa ſententiã adhibendis, Nã & alia ſunt obſeruãda.ſ. ꝙ detur in ſcriptis,ut C.de ſent.ex breui.reci.l.fi. & ſedendo,ut in authen. ut ab illuſt. & qui ſuper.§.ſancimus.colũ. v. Sed hoc eſt principale, ꝙ ſecundum leges iudicet, ut hic dicitur.

SYL. ¶ Adde & dic ĩ primis. i. ante omnia nõ reſpectu tẽporis, ſed ante oĩa reſpectu modi pronunciandi.]

c ¶ Conſtitutionibus. ſ. Imperatorum.

†alias noxę, ꝙ lectio ducitur ex l. miles.ff. & re iudi.

d ¶ Moribus i. cõſuetudine, quæ pro lege ſeruatur,ut ſupra de iure natur.§. ex non ſcripto. Sed quid ſi unum eorum alteri contradicit? Reſpon.conſtitutio legi antiquæ præiudicat, ut ff. de leg. & ſenatuſcon.l.non eſt nouum. & conſuetudo præiudicat utriquæ,ſiue ſit generalis,ut ff.de leg.& ſenatuſcon.l.de quibus in fin. ſiue ſit ſpecialis, in illo loco ſcilicet tantum,præiudicat utrique, ut ff.communia prædi. l. uenditor.§.ſi conſtat.

Conſtõ legẽ, & utrũq; conſuetudo uĩcit.

Conſuetudo ẽ duplex

SYL. ¶ Melius declarat glo. in uer. imitantur ſupra de iur.nat.gen.& ciu.in.§.ex non ſcripto.& ibi diximus.]

e ¶ Noxali.i.ſuper.Accur.

f ¶ Aditus eſt.ſ.iudex. Accur.

g ¶ Noxam dedere ſ.permitto. Nam damni æſtimatio tantum eſt in condemnatione, ut ff. de re iudic.l. miles §.j.&.ij. alias eſſet incerta ſententia: quod eſſe non debet, ut ſupra de actio. §.curare.

SYL. ¶ Et ſi in rem. Caſus. Poſitio nullã prorſus habet difficultatem, quia ponit tantum modum pronunciandi in actione reali: nam ſi contra actorem erit iudicandum,tunc ſñiæ forma eſt,ut reus abſoluaẽ: ſi cõtra reum poſſeſſorẽ pronunciandũ eſt,cõdemno ad reſtituẽdam rẽ cum fructibus, & ſi reus condẽ-

natus neget ſe tunc poſſe reſtituere, tunc ſi iudici conſtet, & eidem uidebitur, quod ſine calumnia petat tempus ad reſtituendum, tunc iudex debet eidem.d.terminum aſsignare datis fideiuſſoribus de reſtituendo tempore ſtatuto. rationes in unoquoque capite ſunt manifeſtæ, ita quod nõ egeant aliqua diſceptatione. quæ not. Item q̃ petens dilationem poſt ſententiam nunquam eſt audiendus, niſi caueat de parendo ſententiæ tempore dilationis.]

demnat: in quo ſtatim fiet executio, niſi reus non habeat facultatem rei reſtituendæ: nam tunc datis fideiuſſoribus executio differtur: Aret.

¶ Et ſi in rem actum ſit coram iudice, ſiue contra petitorem iudicauerit, abſoluere debet poſſeſſorem: ſiue contra poſſeſſorem, iubere ei [a] debet, ut rem ipſam [b] reſtituat cum fructibus. [c] Sed ſi poſſeſſor neget in præſenti [d] ſe reſtituere poſſe, & ſine fruſtratio-

a ¶ E i.ſ. poſſeſſori.

b ¶ Vt rem ipſam. Idem & ſi in perſonam: † ut ſi res petatur ui poſſeſſa per actionem Quod met.cau. uel ex ſtipulatu ad rem tradendam. Si autem quantitas, uel in genere aliquid petatͬ, tunc a petitione actoris abſoluitur, uel condemnatur in re petita.

† Scilicet agatur: non ſolum ſi in rẽ.

c ¶ Cum fructibus. Sed de quibus fructibus loquitur hic, nunquid de naturalibus, ut de pomis, & ceraſis, & ſimilibus, (j) an uero de induſtrialibus? Reſpond. de naturalibus non quia illi aut extant, & tunc per rei uendicationem petuntur ſicut res ipſa, cum nullus etiam bonæ fidei poſſeſſor faciat ſuos, ut ff.de uſur. l. fructus. Aut non extant, & tunc non tenetur, cum nec habeat, nec dolo fecerit quo minus haberet, ſed condictione ſine cauſa æſtimatio debetur. ff. ſi certum petatur lege ſi & me. & utroque caſu ceſſat officium iudicis, de quo hic agitur, cum iure actionis petantur. Item de induſtrialibus non ſi a bonæ fidei poſſeſſore percepti ſunt: quia percipiendo eos, & ſeparando a ſolo, ſuos facit & lucratur, ut ſupra de rerum diuiſi.§. ſi quis a non domino, ſiue habeat titulum, ſiue non, ut ff.qui.mo.uſufru.amit.l, ſi uſufructuarius.& ff.finium regun.l.iiij.§.poſt litem, ſi autem non ſeparauit adhuc, ipſius fundi ſunt. ut ff.de rei uendic.lege fructus. Sed dic de induſtrialibus hic loqui, qui ſunt percepti, ſed non conſumpti a bonæ fidei poſſeſſore: nam cum ſunt facti poſſeſſoris, non rei uendicatione, ſed iudicis officio petuntur, ut hic, & C. de rei uendic.l. certum. §. bonæ fidei. Si aũt malæ fidei ſit, de conſumptis tenebit condictione ſine cauſa, de extantibus rei uẽdicatione: non dico eadem rei uendicatione, qua petitur res, ſed alia omnino: licet in petitione hæreditatis ſit ſecus, ut C.de rei uendicatione.l. certũ. primo reſpon. De percipiendis autem tenetur officio iudicis, ut infra eodem §.primo uerſicu.illorum.& ff.de rei uẽdica.ſi nauis.§. fin. Si uero malæ fidei poſſeſſor titulum habeat, de conſumptis tenetur condictione ſine cauſa, de extantibus rei uendicatione: a percipiendis propter titulum excuſatur, ut C.de rei uendica. ſi fundum niſi in quatuor caſibus, ubi de percipiendis tenetur qui habet titulum. quos dic ut ſupra diximus de rerum diui. §. ſi quis a non domino.

Poſſeſſor malæ fidei quo iurͤ tenetur fructus reſtituere.

¶ Hæc materia ampliſsima eſt, & glo. noſtra magiſtralis & habet aliam ſimilem in l. ex diuerſo.ff. de rei uendi. ubi Bartol. latiſsime tractat hanc materiam, & latius Abb.in cap.grauis. de reſtitu. ſpolia. & qui docent alios uideant pro inſtructione Alexand. in conſil.xc.in fi.lib.ij.& Curt.in conſil. lxxj. col.iij.] SYL.

ADDIT. (j) Quid de oliua & ſylua an dicantur fructus naturales uel induſtriales? dic q̃ dicuntur induſtriales ſicut ſeges.l.ſi ſeruum.§.ſi oliuam.ff. ad l.aquil.& ibi doct.Aug.

d ¶ In præſenti. Nota in actione in rẽ

incontinenti fieri executionem: ſecus in perſonalibus, quia quatuor menſium ſpatium datur, ut C. de uſu. rei iudi. l. ij. &. iij. & fin.

Snīa an ſtatī ſit execu-tioni mādāda

ADDITIO. Et in criminali ſtatim ſententia eſt executioni mandanda. C. de pœnis. l. cum reis. Niſi in caſibus, qui notantur. xj. q. iij. cū apud. gl. in c. quærenti. extra de offic. delega. Primus caſus eſt, qñ quis eſt confeſſus de crimine, differtur executio donec appareat an uelit in confeſsione perſeuerare. Secundus eſt, cum ſententia lata eſt contra mulierem prægnantem: differtur executio uſque ad tempus partus. Tertius caſus eſt, quando princeps ex iracundia tulit ſententiam, tunc enim differtur executio uſque ad triginta dies ad uidendum ſi princeps illam relaxabit. Quartus eſt, quando inſula eſt aſsignanda a principe, ad quam debeat malefactor deportari. Quintus eſt, ſi ſententia eſt in ſeruum lata: differtur executio, donec ratiocinia reddiderit domino, unde uerſus. In perſonali poſt menſes quatuor: in re Protinus eſt omnis ſententia perficienda. Sic in criminibus, ſed caſus excipe quinque. Confeſſus, prægnans, iratus, & inſula, ſeruus.

* †Litem æſtimare quid ſit, exponit Alc. lib. iiij. Parer. ca. xviij.

† alias rſtituiſſet.

Verſus

ne uidebitur tempus reſtituendi cauſa petere, indulgendum eſt ei: ut tamen de litis † æſtimatione caueat cum fideiuſſore, ſi intra tempus quod ei datū eſt, nō † reſtituerit.

¶ In iudicio uniuerſali ita fructus ueniunt ſicut in ſingulari; & in utroque iudicio malę fidei poſſeſſor de non perceptis tenetur: ſecus in bonæ fidei poſſeſſore niſi poſt litem conteſtatam. Angelus.

¶ Et ſi hæreditas[a] petita ſit, eadem circa fructus interueniunt, quæ diximus interuenire de ſingularum rerum petitione.[b] Illorum autem fructuū quos culpa ſua poſſeſſor non perceperit,[c] ſiue illorum, quos perceperit, in utraque actione,[d] ea-

S T 2. ¶ Et ſi hæreditas. Caſus. Proſequitur Impera. eandem doctrinam circa condemnationem fructuum, hoc præmiſſo, φ ſiue ſimus in petitione hæreditatis, & ſic in iudicio uniuerſali, ſiue in ſingulari, eadem ratio habetur quo ad fructus. Tranſit poſt ad aliam fructuum diuiſionem, quia aliqui ſunt fructus percepti, alii non, ſed tamen percipi potuerunt: & circa hos dicit, quod poſſeſſor malæ fidei, & ſic prædo, reſtituit tam perceptos quam non: bonæ fidei autē poſſeſſor reſtituit tantum perceptos extantes. ratio eſt, quia in primo caſu mala fides operatur, ut quantum ab eſt ei, cui uoluit rem occupare, tantū reſtituat, ſiue in eius ſit utilitatē conuerſum, ſiue non. In ſecundo uero caſu bona fides illa facit, ut non teneatur reſtituere, niſi quod eſt apud me: quia cum conſumpſerim putās probabilibus cauſis ad me ſpectare, nō debeor teneri ad reſtituendum: & hac de cauſa in non perceptis & conſumptis poſt litē conteſtatam tenet̄ poſſeſſor. Not. φ eadem diſtinctio fructuum adhibetur in iudicio uniuerſali, quæ in particulari. Item φ poſſeſſor malæ fidei tenet̄ ad fructus non ſolū perceptos & conſumptos uel extantes, ſed etiam ad eos qui percipi potuerunt. Itē φ bonæ fidei poſſeſſor non tenet̄ de non perceptis, uel de perceptis & conſumptis, præterquā a tempore litis conteſtatæ & citra.]

a ¶ Et ſi hæreditas petita ſit. i. ſi hæreditatis peti. actum ſit, & condēnatio ſecuta: nam & ipſa eſt in rem & in perſonam, ut. ſ. de actio. §. quædam. — Petitio hrdītatis ē realis & pſonalis.

b ¶ Petitione, ut reſtituantur fructus cum re, ut. ſ. proximo. §.

c ¶ Non perceperit. ſ. qui titulum nō habebat alias ab iſtis percipiendis excuſatur, ut modo diximus.

d ¶ In utraq; actione. ſ. in rem, & pe-

dem ratio pene [a] habetur, ſi prædo fuerit. Si uero bonæ fidei poſſeſſor fuerit, non habetur [b] ratio neque conſumptorũ, neque non perceptorum. Poſt inchoatã autem petitionem etiam illorũ fructuũ ratio habetur, [c] qui culpa poſſeſſoris percepti non ſunt, uel percepti conſumpti ſunt.

¶ Reus non exhibens rem, quæ iudicio cępto extitit uſucapta actori pro eo quòd moram in exhibendo commiſit, condemnabitur: in quo ueniunt fructus percepti poſt litem conteſtatam. Et reo non habente facultatem rei exhibendæ, tempus, infra quod exhibeat, ſtatuitur, qui ſi contumax in exhibendo fuerit, condemnabitur inquantum actor in litem iurauerit. Angel.

¶ Si ad exhibendum actum fuerit, nõ ſufficit, ſi exhibeat rem is,cum quo actũ eſt: ſed opus eſt,ut etiam rei cauſam, debeat exhibere, id eſt ut eam cauſam habeat actor, quam habiturus eſſet, ſi cum primum ad exhibẽdum egiſſet, exhibita res fuiſſet. Ideoque ſi inter moras exhibẽdi uſucapta [d] ſit res a poſſeſſore, nihilominus condemnabitur. Præterea fructuum medii tempo-

titione hæreditatis.

a ¶ Pene.pene dicit,quia in petitione hæreditatis ueniũt eadem actione qua res:ſed in rei uendicatione alia eſt pro re,alia pro fructibus.

b ¶ Nõ habetur rõ. hoc eſt uerũ per rei uendicationem, uel per iudicis officium,ſed per cõdictionem ſine cauſa ſic, cũ bonum & equum ſit ut ff. ſi cer.pet. l.ſi & me. ſecundũ quoſdam.

c ¶ Rõ habetur niſi infans uel pupillus fuerit poſſeſſor, ut ff. de rei uendica. l. quod infans. §. primo.

SYL. ¶ Si ad exhibendum. Caſus. Facilis eſt dicit enim, quòd ſi actum fuerit actione ad exhibendum, debet conuentus rem exhibere in eo ſtatu,in quo erat tempore quo actum fuit:ita quòd ſi medio tempore, id eſt inter principium iudicii, & tempus exhibitionis, res fuerit forſan uſucapta,uel eidem ſit aliquod factũ præiudicium,nihilominus condemnabitur ac ſi non eſſet poſſidenti ius aliquod quæſitum. ratio eſt, quia hæc mora & huiuſmodi diffugia non debent patrocinari negligenti, uel tergiuerſanti facere illud,ad quod tenetur. Qua ratione tenetur iudex habere rationem etiam fructuum perceptorũ a die petitæ exhibitionis uſque ad diem ſententiæ: quia per ipſius moram non debet effici conditio petentis deterior. Dicit inſuper Impera. quod ſi tempore exhibitionis conuentus neget ſe reſtituere poſſe tunc, & tempus petat ad exhibendum, ne dolo hoc petat, conſulitur petẽti per cautionem], illa (ut dixi) ratione, ne ſit in poteſtate conuenti differre tempus exhibitionis i fraudem actoris. quod ſi uel ſtatim non exhibeat uel caueat, tunc iuratur in litem contra reum quanti interſit actoris rem non exhiberi, in odium contumacis inuentum. Nota. quòd res non ſolum exhibẽda eſt,ſed debet exhiberi in eo ſtatu, in quo erat tempore petitionis: & hoc eſt quod text. dicit, cauſam rei exhiberi debere. Item quod uſucapio ſi una poſt actionem ad exhibendum propoſitam non iuuat poſſidentem. Item quod debentur fructus medij temporis. Item ꝙ ſi conſtat iudici reum exhibere non poſſe, præſtita cautione conceditur dilatio. Item quòd iuratur in litem eo non exhibente uel non cauente.]

d ¶ Vſucapta ſit. Sed quomodo potuit uſucapi, cum interruptione facta

in actione ad exhibendum uideatur ſacta etiam in rei uendicatione, ut C. de ainna.except.l.fin.Reſpon. ſecundū Io. l.illa intelligitur in tribus caſibus ibi in litera poſitis,non alias,ut ff. ad exhiben.l. Iulianus. in fin. Alii dicunt illam generaliter intelligi per l. ff. de iudi. ſolemus. Et qđ hic dicit, circa res inobiles intellige in qbus non interrumpitur uſucapio per litis conteſtationem ut ff. de rei uendica. l. ſi poſt. Prima ſententia uerior eſt.

Vſucapio rerum mobiliū ñ interrū pit̄ per litis cō teſta.

a ¶ Actum eſt. Et obtētum.

b ¶ Vt tamen caueat. Vt ſupra eo. §.j.uerſi.ſed ſi poſſeſſor neget, & ff. ad exhiben. l.de eo. §. ſi iuſta.

c ¶ Condēnandus. Delato iureiurando in litem,ut ff.de in lit. iur. l. in actionibus.

ris, id eſt eius quod poſt acceptum ad exhibendum iudicium ante rem iudicatam interceſſerit rationē debet habere iudex. Quod ſi neget reus, cum quo ad exhibendum actum[a] eſt, in præſenti ſe exhibere poſſe,& tempus exhibendi cā petat,idque ſine fruſtratione poſtulare uideatur, dari ei debet:ut tamē[b] caueat ſe reſtituturum. Quod ſi neque ſtatim iuſſu iudicis rem exhibeat,neque poſtea exhibiturum ſe caueat, condemnandus[c] ſit in id, qđ actoris itererat, ſi ab initio res exhibita eſſet.

¶ Iudex in actione familiæ herciſcundæ res ſingulas ſingulariter adiudicabit: & ſi una plus ualeat quam altera, in pecunia condemnabit: & hæres, qui percepit. fructus, uel male uerſatus fuit in re communi, tenebitur cohæredibus. Angelus. Aret.

¶ Si familiæ herciſcundæ iudicio actum ſit, ſingulas res ſingulis hæredibus adiudicare † debet: & ſi in alterius perſona prægrauare uideatur adiudicatio, debet[d] hunc inuicem cohæredi certa pecunia (ſicut iam dictū eſt[e]) condemnare. Eo quoq; nomine cohæredi quiſq; ſuo cōdemnandus eſt, ꝙ ſolus fructus hæreditarii fundi perceperit, aut rem hæreditariā corruperit,[f] aut conſumpſerit.[g] Quæ quidem ſimiliter inter plures quoque quam duos cohæredes ſubſequuntur.

† Adiudicare ē rē de qua lis exiſtit pꝛ́piam addicere.

g t 2. ¶ Si familiæ herciſcundæ Caſus. poſitio nullam prorſus habet difficultatem: & totius huius.§.ratio eſt æqualitas,quæ ſeruari debet inter cohæredes quo ad eorum portiones,ſiue ſint ęquales, ſiue non: & difficultas,quæ reperitur in partienda hæreditate, quòd inueniri poſsint res hæreditariæ æqualis pretij.ut ergo conſulatur & æqualitati & difficultati prędictę,prouiſum eſt,ut ſacta unius adiudicatione ſuppleatur quod inæqualitatis eſſet, data certa pecunia.Not.ꝙ in iudicio famil. hærciſ. res hæreditariæ, ſi cōmode hoc fieri poſsit, æqualiter diuidūtur: quod ſi fieri nō poſſit,recōpenſautur pecunia: & eadē rōne debet alter ex cohæredibus, qui uel rem hæreditariā corrupit,uel conſumpſit, aut fructus pcepit,alios recōpēſare.] Item ꝙ q̇ de duobus hęredibus dnr, hńt locum ī pluribus.Itē ꝙ hęc oia locum habent ī iudicio cōi diui. Item ꝙ ïdiuidua nā diuidunt p adiudicationē in totum uni, & recōpēſationē factā alteri.].

d ¶ Debet. ſ.iudex.

e ¶ Dictū eſt. ſupra de act. §. quædam actiones.

f ¶ Corruperit.

ADDIT. Not.ꝙ cohæres qui corrupit,deuaſtauit, uel maculauit, uel conſumpſit rem communem,tenetur alteri cohæredi iſto iudicio. Ang.

g ¶ Conſumpſerit. Vt hic, & ff. famil. hærciſ.l.& puto.§.ſed & ſi dolo.

a ¶ Eadem interueniunt. ſ. ut fiat adiudicatio rerum & pecuniæ, ut. ĩ. eod. §. ſi familiæ. aut circa dãna data in rebus, ut ſupra eod. §. proxi. & ff. commu. diuidun. l. iij.

¶ In actione communi diuidundo, ſi ſint plures res communes, ſingulas ſingulariter iudex adiudicabit, & ſi una plus ualeat quam altera, in pecunia condemnabit. Si uero una res ſit, quæ diuiſionem non recipiat, adiudicabitur uni inſolidum, qui condemnabitur conſocio in pecunia. Aretinus.

¶ Eadem [a] interuenient, & ſi communi diuidundo de pluribus rebus actum ſit. Quod ſi de una re, ueluti de fundo, ſi quidem iſte fundus commode regionibus diuiſionem recipiat, partes eius ſingulis adiudicare debet, & ſi unius pars prægrauare uidebitur, is inuicem certa pecunia alteri condemnãdus eſt: Quod ſi commode diuidi non poſſit, [b] ueluti ſi homo forte aut mulus erit, de quo actú ſit, tunc totus uni adiudicandus eſt, & is inuicem alteri in certa pecunia condemnandus eſt.

¶ In iudicio finium regundorum iudex de fundo unius alteri adiudicat, ſi uiderit expedire, eumque, cui de fundo alieno adiudicat, condemnat in pecunia: & ſi quid malitioſe reperit circa confinia geſtum eſſe, eo nomine condemnat: & adiudicans rei dominium ĩ cum cui adiudicauit, tranſfert. Angelus Aretinus.

¶ Si finium regundorum [c] actum fuerit.

b ¶ Nõ poſſit. Nota nõ poſſe fieri ꝙ ſine commoditate fit, ut hic, & ff. de uerb. ſignifi. l. Nepos proculo. Item nota corpus aliud diuiduũ, ut fundus, qui diuiditur ſecundum uoluntatem patris famil. ut ff. de lega. primo. l. quod in rerum natura. §. ſecũdo. aliud indiuiduum, ut homo, ut hic, & ff. de uſucap. l. rerũ miſtura.

* ADDI. Quod autem ait, eas inſolidum adiudicandas, id locũ habet, ſi natura diuidi nõ poſſint ea ĩ ſpecie, quũ quis partẽ bonorum dare debet. l. non amplius. ff. de leg. j. nam ſeruitutes deceſſori debitæ ad hæredes in ſolidum tranſeunt l. hæredes. ff. famil. hærciſ. E. B.

SYL. ¶ Si finium regundorum. Caſus. Ex eiſdem rationibus ſupradictis pendet in iudicio finium regund. nam debent fines poni ſine aliqua adiudicatione, præterquam ſi detur caſus quod ĩ partiendo & ponendo fines, ſi certis locis ponerentur, eſſent ita obſcuri, ut de facili materia rixarum oriretur. debent enim eo caſu poni fines euidentiores: & ſi quid alteri adiudicatur, pecunia reſarciendum eſt. cætera clara ſunt, & ex notabilibus fient euidentiora. Nota quod in iudicio finiũ regundorum, nunquam quis debet priuari a iudice dominio rei ſuæ niſi ex magna & neceſſaria cauſa. Item quòd ex cauſa neceſſaria põt iudex alteri adiudicare partem rei, facta alteri recompenſatione in pecunia. Item quòd qui lapides pro finibus poſitos corrupit amouit, effodit, furatus eſt, puniur etiã iudicio finiũ regundorum. Item ꝙ qui ſpreto iudicis mandato fines poni aut agrum metiri nõ permiſit, eodem iudicio tenetur. Item quòd ille, cui fuit adiudicata aliqua res in his ſuperioribus iudiciis, finium regundorum, famil. hærciſcun. & communi diuidundo. nanciſcitur ſtatim dominium. ratio eſt. quia datio ipſius iudicis ſuccedit quodammodo loco dationis partis. Item quòd ſentẽtia transferi dominium.

c ¶ Si finium regundorum. Quo iudicio

dicio agitur, ut agris confinibus termini ponantur: ſed pro domibus uicinis hoc iudicio non agitur. Si autem ſit domus in prædio ruſtico, agitur utili finium regundorum, non directa, ut ff. fini. regun. l. ij. in prin. & l. ſed & loci §. fin.

† alias abiudicatio.

diſpicere [a] debet iudex, an neceſſaria ſit † adiudicatio: [b] quæ ſane uno caſu neceſſaria eſt, ſi euidentioribus finibus diſtingui agros commodius ſit, quàm olĩ fuiſſent diſtincti. Nã tunc neceſſe eſt ex alterius agro partẽ aliquã alterius agri domino adiudicari: quo caſu conueniens eſt, ut is alteri † certa pecunia debeat condemnari. Eo quoque nomine condemnãdus eſt quiſque hoc iudicio, quòd forte circa fines aliquid malitioſe commiſit: uerbi gratia, quia lapides finales furatus [c] eſt, uel arbores finales excidit. Contumaciæ quoque nomine quiſque eo iudicio condemnatur: [d] ueluti ſi quis iubente iudice metiri [e] agros paſſus non fuerit. Quod autem iſtis iudiciis alicui † adiudicatum fuerit, id ſtatim eius fit, [f] cui adiudicatum eſt.

¶ De publicis iudiciis.

a ¶ Diſpicere. Hoc.ſ. quod ſequitur, ſi euidẽtioribus.

b ¶ Adiudicatio. Facit ff. finium regũdorum. l. ij. §. fin. & l. iij. & iiij. in princ.

Lapides finales ſurripiens ad qui l punitˀ.

† alias certæ pecuniæ.

c ¶ Furatus eſt. Ad quid damnabitˀ? Rñ. quanti ĩ litem iurauerit actor. Poteſt ẽt criminaliter puniri in quinquaginta aureis ex lege agraria pro quali bet uice, quæ applicatur fiſco, ut ff. de ter. mo. l. agraria. Nec ciuilis tollitˀ per criminalem, cum ad rei perſecutionem altera detur. ut C. quando ciuilis actio præiud. crimi. l. prima niſi interim donec altera exercetur, ut ff. de publi. iudi. l. is qui.

d ¶ Condemnatur. Scilicet ad intereſſe delato iureiurando in litem. Accurſius.

e ¶ Metiri.

ADDITIO. No. ꝙ ille, qui non patitur metiri fundum ſuum ad mandatũ iudicis, ut contumax & inobediens poteſt puniri. Ang.

Sñia & ſecũdũ decretũ tranſierunt dominiũ.

f ¶ Eius fit. Not. ex ſententia iudicis dominium transferri: ſic eſt in miſsione quæ fit ex ſecundo decreto, ut ff. de acquiren. poſſeſſ. lege tertia. §. fina. ff. ſi ex noxa. cau. agatur. lege. ij. in fin. & ff. commu. diui. l. ſed ſi res. quæ ſic accipe. ſi fuerit facta miſsio per ipſum prætorem.

¶ Adde ꝙ Imo. in rubr. ff. de re iudi. dicit, ꝙ hæc glo. eſt ſingul. & eam declarat: & uide etiam Deci. in. l. traditionibus. in. j. amplia. C. de pact.] SYL.

¶ Nam ſola ſentẽtia non facit dominiũ, ſed traditio, ut C. de pact. lege traditionib. & ſ̄. de rer. diuiſ. §. per traditionẽ. & ff. de acqui. poſſ. l. iuſte. Sed qd in rei uendica. ſi res eſt aliena, & mea pronunciетur, & ex ea cauſa mihi traditur? Reſpon. idẽ: cum. n. publiciana mihi detur, qñ a non dño mihi adiudicatur & traditur, ut ff. de pub. l. iij. in fi. ergo ubi dominus eſt, debet ex ſententia traditio me dominium facere, ut ff. de publ. l. quæcunque. Præterea lex uidetur expreſſa, ut ff. de proc. l. non ſolum. alias Pomponius. §. ſed & is. & ff. de excep. rei iudi. l. ſi inter. in fi. Nec ob. ꝙ ibi ſit error, ex quo uideatur dominium non tranſire: quia hic error iam reprobari non poteſt, iudicis ſentẽtia purgatus, a qua non fuit appellatũ. Item nec obſtat, quòd ſententia lata in actione perſonali reo abſoluto remanet debitor, ut ff. de condi. inde. l. Iulianus. quia illud habet locum in obligatione, quæ eſt res incorporalis: hic aũt dicimus de dominio rei corporalis, quod facile & prorſus poteſt ſeparari ab uno & aliis dari. ſed non ſic in corporali, ut ff. pro ſoc. l. ea uero.

† alias abiudicatum.

Dñium rei corporalis facilius perditˀ ꝙ incorporalis.

¶ De publicis iudiciis. ¶ Quia ciuilia

Conti- iudicia dicta ſunt vſque huc, & etiam
nuatio. quædam criminalia, ſcilicet circa priuata delicta, ut ſupra in princip. huius quarti libri vſque ad tit. de actio. ideo nunc ponit de publicis accuſationibus ſiue iudicijs.

PVblica iudicia.

Diuiſio ¶ Totus iſte titulus diuiditur in quatuor partes. Primo ponit, ꝙ publica iudicia nõ habent conformitatem cũ priuatis. Secundo, vnde dicta ſunt publica iudicia. Tertio ponit in genere, quæ pœna ſit in publicis iudicijs. Quarto ſigillatim demonſtrat publica iudicia & pœnas uniuſcuiuſque. Secunda ibi (Publica autem dicta.) Tertia ibi, (Publicorum iudiciorum.) Quarta ibi (Publica autem iudicia.)

¶ Iudicia ex edictis publicis deſcendentia in multis ab actionibus differunt. Et quia vnicuique permittitur accuſatio, ideo dicuntur publica: quorum pœna aliquando eſt corporalis, aliquando irrogat infamiam cum pœna pecuniaria. Aretinus.

SYL.ᵃ ¶ Publica iudicia. Caſus In diuiſione & terminorum declaratione non eſt figurandus niſi literaliter. Nota. ꝙ iudicia publica non ordinantur per actiones & ſic, nota. quòd appellatione actionum non ueniunt accuſationes. Item quòd non habent aliquid ſimile cum iudicijs priuatis. Item quòd licet aliquid aliquam habeat ſimilitudinem cum alio, poteſt dici nullam habere ſimilitudinem, ſi inter ea ſit magna diuerſitas. Item quæ dicantur publica iudicia. Item quòd cuiuis de populo licet accuſare. Item quòd quædã ſunt capitalia, quædam non. Item ꝙ capitalia dicuntur non ſolum ea, quæ imponunt mortem naturalem ſed ciuilem. Item quòd ea, quæ imponunt pœnam pecuniariam, licet publica ſint, non tamen dicuntur capitalia.]

a Neque per actiones, immo per accuſationes.

ADDIT. Nota. quòd actio ſignificat ad vtilitatem partis priuatæ, & ciuiliter, facit quod notat Bartol. in l. agraria. ff. de ter. mo. Ang.

b ¶ Nec omnino quicquam ſimile. Hoc verbum, nimis, large poſitum ſic intellige: quia in ciuilibus agitur vt aliquid det actori, in iſtis autem nõ ut aliquid detur, ſed vt puniatur accuſatus: & ita conſiderata petitiõe cõquerẽtis nihil habent ſimile inſpecto fine. Nec ĩ principio, cum vnum per actionẽ, alterum per accuſationẽ inſtituatur. Nec in exercitio, cum in ciuilibus probet actor tantum, ut C. de edendo. l. qui accuſare. ſed in criminali bus actor & reus quandoque, ut C. de aboli. l. fallaciter & C. ad legem Corn. de falſis lege ubi. In alijs autem multa ſunt ſimilia. nam in vtriſque fit libellus, vt C. de lit. conteſta. authen. offeratur. & ff. de accuſa. lege libellorum. Itẽ in vtriſque de calum. iuratur, ut C. de iureiuran. lege prima in princip. & C. de fide inſtrument. l. vlt. licet quidam dixerunt contra, vt argumen. ff. de bo. eorum. l. j.

Publica iudicia differũt a ciuilib.

PVblica iudicia neque per actiones[a] ordinantur, neque omnino quicquam ſimile[b] habent cum cæteris iudicijs, de quibus locuti ſumus: magnaque diuerſitas eorum eſt & in † inſtituendis,[c] &

† alias inſtituẽdo & exercẽdo.

Iudicia publica & ciuilia in aliquib. conueniunt.

c ¶ Et in inſtituẽdis. Sed qualiter formatur libellus? Reſpon. ſic vt contineat nomen accuſantis, & accuſati, & crimen, & menſem quo cõmiſſum fuit crimen, & locum (j) vbi fuit commiſſum, & conſules ſub quibus eſt admiſſum. Item dies dati libelli debet inſeri: ſed dies commiſſi criminis uel hora non eſt neceſſe, vt ff. de accuſa. lege libellorum. in princip. & in authen. de exhiben. reis. §. ſuſcepto. collat. v. & habet locum in publico & in priuato crimine, quando criminaliter agitur, vt ff. de priua. delict. l. fin. (Et iſta poſſunt haberi his verſibus. Conſule, menſe, die, coram prætore profeſſus. Te deferre reum, crimen, loca, pone fo-

Libellus ĩ criminalibus qd cõtinere dẽt.

Additio.

dalem. Et licet hora dies, non tempus prætereatur.c. tuæ. extra de procura.) Quandoque tamen hæc ſolennitas non eſt neceſſaria, vt in leui crimine & notorio, vt ff.de accuſa. lege leuia. & C. de accuſa. lege ea. quidē quæ. Et idē in caſibus, in quibus ſine accuſatore quis damnari poteſt, qui ſcilicet caſus his legibus notantur.ff ad legem Iuli. de adulte lege prima. §. ſi publico. & C. de teſtib. lege nullū. & C.de probation. lege penult.&.ff. de ſuſpec.tuto. lege tutor.§.præterea & C.de calum.lege prima,& ff.de bonis lib.l. qui cum maior. §.ſi libertus. & idem in notorio crimine vt diximus per l. ea. quidem quæ. C.de accuſat. & idem in crimine falſi ſecundum B. vt C. de falſis lege vbi. Sed Ioannes contra. & dicit quòd ibi principaliter fuit accuſatio falſi inſtituta.

† alias vel &c.

† alias ſi quæ.

ADDITIO. (j) Ad minus cum duobus confinibus vt l. forma. ff. de cenſibus. & l. ſi quis in fundi vocabulo. ff. de legatis primo niſi locus eſſet inſignis & notorius per ſe, vt in palatio poteſtatis, vt lege prima, in fine. ff. de do. præle. & lege demonſtratio. in principio. ff. de conditioni. & demonſtra. Angel.

a ¶ Publica. Hæc eſt ratio, quare dicantur publica, ſcilicet quaſi populica. ſic ſupra de ſuſpec.tuto.§.conſequens. Et intellige quòd alias poſsit eſſe habilis ad accuſandum, non alias, vt ff.de accu.l. qui accuſare.

b ¶ Plerunque. Hoc ideo dicit, quia quandoque eſt publica accuſatio, & tamen non competit cuilibet ius accuſandi, vt in crimine ſuppoſiti partus: vbi accuſant ſoli parentes, vt ff.de fal. l.lege Cornel.§. primo. Item propter accuſationem adulterij, quæ primo defertur certis perſonis, vt C. ad legem Iul.de adulter.l. quamuis.ij. Accurſius.

Partus ſuppoſiti & adulterij accuſatio ñ omnib. cōceditur.

† al. ea.

in exercendis. Publica [a] autē dicta ſunt, quòd cuiuis ex populo executio eorū plerunque [b] datur.

¶ Publicorum [c] iudiciorum quędam capitalia ſunt, quædam non capitalia. Capitalia dicimus quæ vltimo ſupplicio [d] afficiunt homines,† vel aquæ & ignis interdictione, [e] vel deportatione, uel metallo. [f] Cætera, † ſi quam infamiam [g] irrogant cum damno pecuniario, † hæc publica quidem ſunt, non tamen capitalia. [h]

¶ Crimen læſæ maieſtatis eſt publicū: & in duobus caſibus morte non extinguitur, ſed memoria defuncti dānatur.

¶ Publica autem iudicia hæc ſunt, lex Iulia maieſtatis, quæ in eos, qui contra Imperatorē uel rempublicam [i]

c ¶ Publicorū. Facit ff. eod.l. ij. Accur.

d ¶ Vltimo ſupplicio. quod interpretamur mortem, vt ff.de pœn. l. vltimum.

e ¶ Interdictiōe. Quæ eſt mors ciuilis, vt ff.de contra tabu. l.j.in fi.

f ¶ Deportatione vel metallo. Has pœnas expone ut diximus ſupra quibus mod.ius patr.poteſta.ſolui.§.cum aūr.

g ¶ Infamiam. Vt in lege Iulia de ui priuata, vt infra eod.§. item lege Iulia de ui publica.

h ¶ Capitalia. Et iſta appellantur relegationes, vt ff. eodem, lege ſecunda §.final.

¶ Publica autem iudicia &c. Ca[illegible] ſ r a. Clariſsimus eſt: ponit enim unum exēplum publicorum iudiciorum in lege Iul.maieſtatis, qua tenentur qui contra principem vel rempubli. moliuntur: cuius quidem delicti pœna eſt mors naturalis: & ſi mortuus iam ſit, fit memoriæ damnatio. Not. ꝙ crimine læſæ maieſtatis tenetur qui meditatur aliquid contra Imperatorem vel contra rempubl. Item quòd pœna eſt mors naturalis. Item quòd ſi mortuus iam ſit delinquens, damnatur eius memoria poſt mortem.]

i ¶ Rempublicam. ſcilicet Romanorum. Accur.

a ¶ Moliti ſunt. cum effectu: tamẽ ſola uoluntas ſufficit, ut C. ad l. Iul. maieſta. l. quiſquis.
b ¶ Animæ id eſt animati corporis./ Nam anima non in hominis, ſed in poteſtate Dei conſiſtit. ſic C. de ſacroſanctis eccl. l. ſancimus. j. in fi.

Anima eſt in Dei poteſtate.

SYL. ¶ Adde, quod aĩa hoc in loco ſumiť pro uita: ẽ enim anima qua uiuimus, animus quo ſapimus.]
c ¶ Suſtinet i. infert. Accur.
d ¶ Et memoria, id eſt dicere. Etiã poſt mortẽ poteſt accuſari, ut bona deferantur in fiſcum, & auferantur hæredibus tanquam indignis, ut C. ad legem Iuliam maieſta. lege quiſquis. & lege ſequen. & quod dixi poſt mortem accuſari, intelligas in duobus capitulis illius legis: hoc eſt, cum contra principem, uel contra rempublicam Romanorum eſt machinatus, id eſt niſus ad malum: alias finitur morte ut cætera crimina, ut ff. ad legem Iuli. maieſta. l. finali.

* † Vide ad hũc locum optimã gl. ĩ uer ſi. dãnata. ſ. de hære. q ab inte. deſe. §. interdũ

Accuſatur quis & poſt mortẽ.

SYL. ¶ Item lege Iulia. Caſus. Non exigitur in declaratione ſimplicium terminorum iſtarum. ll. Nota. quòd adulteri puniuntur pœna mortis. Itẽ quòd ſodomitæ puniuntur eadem pœna mortis. Item quòd ſtuprum eſt cum uirgine uel cum uidua. Item quòd pœna ſtuprum ſine ui committentis, eſt publicatio dimidiæ partis bonorum in honeſtis perſonis id committentibus, in humilioribus eſt coërcio corporis cum relegatione. Itẽ quod nobiles non ſunt puniendi eiſdẽ in pœnis quibus ignobiles. Item quòd mulier inhoneſte uiuens, licet patiatur ſtuprum uel adulterium, non facit quod quis puniatur eadẽ pœna ordinaria.]
e ¶ Item lex Iulia. ſ. inter publica iudicia numeratur.

aliquid moliti[a] ſunt, ſuum uigorem extendit. Cuius pœna animæ[b] amiſſionem ſuſtinet:[c] & memoria[d] rei ẽt poſt mortem damnatur.†

¶ Ex lege Iulia de adulter. in omnibus capitulis eſt crimen publicum: cuius pœna aliter honeſtiores, aliter humiles puniuntur. Are.

¶ Item lex Iulia[e] de adulteriis coercendis, quæ[f] non ſolum temeratores alienarum nuptiarum gladio punit,[g] ſed & eos qui cum maſculis[h] nefandam libidinem exercere audent.† ¶ Eadem lege Iulia[i] etiã ſtupri flagitium punitur, cum quis ſine ui[k] uel uirginem, uel uiduam[l] honeſte uiuentem, ſtuprauerit. Pœnã autem † eadem lex irrogat † ſtupratoribus, ſi honeſti ſunt, publicationem partis dimidiæ bonorum: ſi humi-

f ¶ Quæ. ſ. lex Iulia de adulte.
g ¶ Gladio punit. Sacrilegos enim nuptiarũ gladio feriri oportet, ut C. de adulter. l. quamuis. ij in fi.

† alias ſed eadem.

ADDIT. Dic quòd in adulterio pœna mortis ſuit hodie inuenta, q nõ erat olim tẽpore Digeſtorum, ut notat glo. in lege qui cũ uno. §. adulterio. ff. de re milita. & dicas quòd in talibus delictis etiam per uiam inquiſitionis poteſt procedi, ut lege ſecunda. §. ſi publico. ff de adulter. Angelus.

† In hũc locũ uide Alc. li. v. Parad. ca. ix.

† alias peccatoribus

h ¶ Cum maſculis. Nam in hoc caſu armantur iura ut gladio feriantur, ut C. ad legem Iuli. de adulter. l. cum uir nubit.
i ¶ Lege Iulia. Scilicet de adulteriis. Nam habet hæc lex multa capitula, ut ff. de minor. lege auxilium. §. ſed ut ad legis. & ff. ad l. Iul. de adulter. l. capite quinto.
k ¶ Sine ui. Quid ſi ui, habetur infra eo. §. item lex Iulia de ui. uerſi. ſin autem per uim.
l ¶ Viduam. Adiicias, uel puerum. & dic de uidua & de uirgine, niſi ſint meretrices uel licitæ, (j) concubinæ, ut hic ſubijcit, honeſte &c. & ff. de adulter. lege ſtuprum. primo reſpon. & §. primo.
ADDIT. (j) Dic quod hoc procedit de iure ciuili: ſed de iure canonico non

les, [a] corporis † coercitionem cum relegatione.[b]

¶ Hominem telo, id eſt quocunq; quod manu emittitur, occidens, uel cum telo cauſa occidendi perſequens, lege Cornel. de ſicariis punitur. qua lege caſtigabitur ueneficus, uel arte magica hominem occidés, uel malo medicamento publice occidens. Aretinus.

¶ Item lex Cornelia [c] de ſicariis, [d] quæ homicidas ultore ferro perſequitur, [e] uel eos qui † homines occidendi cauſa cum telo ambulant. [f] Telum autem (ut Caius noſter ex interpretatione legum duodecim tabularú ſcriptum reliquit) uulgo quidem id appellatur, quod ab arcu mittitur: † ſed & omne ſignificat, quod manu cuiuſque iacitur. Sequitur ergo, ut lignúm, & lapis, [g] & ferrum hoc nomine contineantur. dictum ab eo quod in longinquum mittitur a græca [h] uoce † τηλόυ figuratũ.

† alias coercitioné.

† alias hoĩs.

† Con c. ſi p ſodie iunct. glo. ſ uerſi. lo. e tra d hom

† alis τηλι-θεν. i. longe.

eſt permiſſum, ut cle. ad noſtrũ. de hæret. igitur &c. Ang.

a ¶ Humiles. Qui ſunt humiles uel honeſti, dic ut C. de inceſtis nuptiis. l. humilem.

b ¶ Cum relegatione. Hæc diſtinctio pœnæ fallit in tribus caſibus, ſ quibus cõmittitur ſtuprum, & tamen maior pœna imponit. Primus eſt, ſi quis in puerum cõmittit: quia tunc gladio ferit, ut ſ. eodem. §. Et quando. tutor ſtuprauerit eam, cuius ẽ tutor, ut C. ſi tutor pup. ſuam lege prima. Itẽ ſi fuerit ſtuprata aliqua a ſuo ꝓprio ſeruo, ut C. de niu. quæ ſer. pro. ſe iunx. l. prima. Et nota pœnam ſtupri eſſe quinquennalem, niſi quando per uim committitur: tunc enim ſine præfinitione temporis poteſt inſtitui, ut ff. ad l. Iul. de adulter. l. mariti. §. quinquennium. & §. fin.

Stuprũ ĩ tribus caſibus grauiter punitur.

Stupri pœna ẽ qnquẽnalis.

SYL. ¶ Item lex Cornel. Caſus. Planus eſt: ponit enim quos puniat Lex Cornelia de ſicariis, & unde dicatur, cum pluribus declarationibus. Ideo not. ꝙ homicidæ puniuntur pœna leg. Corne. de ſicariis. Item quòd paria ſunt occidere uel ambulare cũ telo hominis occidendi cauſa. Item quid ſit telum. Item quòd lignum, lapis, & ferrum appellatione teli ueniunt, eo ꝙ manu mittantur. Item quòd poſſunt etiam epigrãmata allegari & auctoritates poetarum. Item qui dicantur ſicarij. Item ꝙ uenefici puniuntur L. Cornel. de ſicar. Item quòd L. Cornelia habebat caput ueneficij. Item quòd magica ars eſt prohibita. Item quòd qui mala medicamenta uendit publice tenetur eadem l.]

c ¶ Item L. Cornelia. ſci licet computat̃ inter publica iudicia.

d ¶ De ſicariis. quare ſic dicantur, dic, ut infra eo. §. uerſi. ſicarij.

e ¶ Perſequitur. id eſt perſequitur eos, qui homicidium ſecerunt cum ferro. nec enim per hãc legem occiditur occidens, ſed deportatur, & omnia bona ſua publicãtur, ut ff. ad l. Cornel. de ſicar. l. eiuſdem. §. legis. & l. penult. Vel dic quòd perſequitur homicidas ferro, quia eos hodie occidimus, ut d. l. eiuſdem. §. ſi.

ADDITIO. Dic quòd pœna legis Corneliæ de ſicariis eſt mors, ut no. in l. j. & l. is qui cum telo. C. de ſicarijs. Angelus Aret.

f ¶ Cum telo ambulant. Licet eos nõ occidant, ut C. ad l. Cornel. de ſicariis l. is qui. Et not. capitula, ex quibus aliquis hac l. tenetur, ut ff. ad l. Cornel. de ſicar. l. j.

g ¶ Lapis. Facit ſupra de interdi. §. recuperandæ. in ſi.

h ¶ Græca. Hoc totum quod ſequitur omittas. Accur.

SYL. * ¶ Hic locus ſumptus eſt ex Xenophonte lib. v. expeditionis Cyri, quem ſic Latinitate donauit Alcia. in lege ſi

calumnietur. ff. de verbo. ſignifica. Huiuſmodi tela ſimul ab eis habebantur, lanceæ, ſpicula, fundæ, plurimis autem & ſagittæ.]

a ¶ A ſica. Vnde uidebatur, quòd tantum qui cũ ſica occiderent, hac lege tenerentur. Sed tamen generalius hodie accipitur ſica & telum per interpretationem, vt ſupra eo. §. eſt autem ſica (vt ſubijcit) cultellus utrinq; ſcindẽs, quẽ portãt peregrini quandoque in baculo quodã, ita ꝙ non apparet: vnde verſus, Mucro latens ſica, ſicarius inde vocat̃.

b ¶ Eadem lege. Quæ dicitur Corn. de ſica.

c ¶ Venefici. Nã plus eſt hominẽ veneno extinguere, q̃ gladio occidere, vt C. de mathe. l. j.

d ¶ Artibus odioſis. Id eſt artificijs odioſis. Nam omnis ars bona eſt.

e ¶ Suſurris. Id eſt incantationibus. Nam hæc ſcientia reprobanda eſt, ut C. de male. & mathema. l. eorum.

f ¶ Occiderint. Etiam ſine dolo, vt ff. de pœn. l. ſi quis aliquid. ij. §. qui abortionis. Secus in Cornelia, quia dolus eſt neceſſarius: nec ſufficit etiam lata culpa, vt ff. ad legem Cornel. de ſica. l. in lege.

¶ Alia deinde. Caſus. Exemplificat ulterius Impera. in pœna L. Pompeiæ de parricidijs: quæ clara omnia ſunt, & vbi aliquid erit difficultatis, in notabilibus declarabitur. Not. quòd crimen parricidij eſt aſperrimum. Item ꝙ in eo puniẽdo imponitur noua pœna. Item ꝙ nõ ſolum dicitur cõmittere parricidium, qui aliquem ex parentibus occidit, ſed ẽt alios affinitate coniunctos, de quibus in l. prima. & ſeq. ff. eod. Item ꝙ eadẽ pœna puniẽ aperte & clam faciens. Item mandans & conſcius criminis. Item nota ex cogitatam pœnã & rationem quare. Item ꝙ pœna imponitur etiã cum ratiõe. Item ꝙ occidens perſonas coniunctas extra illum gradũ puuitur pœna L. Cornel.]

† alias deeſt ſic. alı. legitur. Nã hãc.

alias ſolo ... vt lau... inne ... pta.

alias ... tiſsi ...

& † ſic hanc ſignificationem inuenire poſſumus & in Græco nomine. Nam quod nos telum appellamus, illi βέλος appellant. ἀπὸ τοῦ βάλλειν. Admonent nos epigrammata in † Xenophonte his uerbis † fauſtiſsime ſcripta. καὶ τὰ βέλη ὁμοῦ ἔχοντο λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ οἰστοί. Sicarii autem appellantur a ſica, [a] quod ſignificat ferreũ cultrum.

¶ Eadem lege [b] & Venefici [c] capite damnantur: qui artibus odioſis, [d] tam uenenis, quàm ſuſurris [e] magicis homines occiderint, [f] vel mala medicamenta publice uendiderint.

¶ Lex Pompeia de parricidijs, qua cauetur quòd occidens parentes, uel alios de quibus hic, ſingulari pœna plectatur, eſt publici iudicij. Et committens delictum in ſe plus punitur, quàm committens in alio. Angel. Aretinus.

¶ Alia deinde lex aſperrimum crimen noua pœna perſequitur: quæ † Pompeia de parricidijs uocatur, qua cauetur, ut ſiquis parentis, [g] aut filii, aut omnino affinitatis [h] eius, quæ nuncupatione parentum cõtinetur, [i] fata

† Ad hunc locũ vide M. T. in Ora. pro Roſcio Amerino vbi de hac L. elegantiſsime ac ſapiẽtiſsime diſſerit.

Ars bona eſt.

g ¶ Alias. Parentis. Accipe parentes & filios vſque in infinitum, vt ff. de in ius uocando. l. quiſque. §. fi. & lege ſed ſi hac. §. liberos.

h ¶ Affinitatis. Alias affinitatis. & alias, affectionis.

i ¶ Continetur. Sed qui ſunt ij, qui hac appellatione continentur? Reſpon. ſuperiores & inferiores, vt diximus. Item collaterales: vt fratres, conſobrini. & patrueles, & proximiores eis. Item affines quidam: vt uxor, nurus,

Dolus ſ l. Corn. eſt neceſſarius.

Parricidium quas perſonas concernit.

s y b.

gener, vitricus, priuignus, ſocer, & etiam patronus, vt ff. eodem lege prima. & l. ſed ſciendum. & lege cum pater.

præparauerit,[a] (ſiue clam, ſiue palam id auſus fuerit) nec non is, cuius dolo malo id factũ eſt, uel cóſcius criminis † exiſtit, licet extraneus ſit,[b] pœna parricidij puniatur, & neque gladio, neq; ignibus, neque ulli alij ſolenni pœnæ ſubijciatur ſed inſutus culleo cum cane, gallo gallinaceo, uipera, & ſimia & inter eas ferales anguſtias comprehenſus, (ſecundum quod regionis qualitas tulerit,) uel in uicinũ mare, uel in amné[c] proiiciatur: ut omnium elementorum uſu uiuus carere incipiat, & ei cœlum ſuperſtiti, & terra mortuo auferatur. Si quis autem † alias cognatione uel affinitate coniunctas ſibi perſonas necauerit, pœnam legis Corneliæ de ſicarijs ſuſtinebit.[d]

¶ Publici iudicii crimen legis Corneliæ de falſis cẽſetur, qua tenetur quicũque aliquid de ijs, quæ exprimuntur in textu, commiſerit. & pœna eius in ſeruo eſt ultimum ſupplicium, in libero deportatio. Ang. Aret.

¶ Item lex Cornelia de falſis, quæ etiam teſtamentaria[e] uocatur, pœnam irrogat ei, qui teſtamentum, uel aliud inſtrumentum[f] falſum ſcripſerit,[g] ſignauerit, recitauerit,[h] ſubiecerit, uel ſignum[i] adulterinum fecerit,

a ¶ Præparauerit. Forte & ſi non occiderit, ſecũdum P. & facit pro eo. ff. eod. l. j. in fine. Vel dic illum ſpecialem caſum. ADDIT. Primá opin. ſequitur hic Io. Fab. propter atrocitatem criminis. facit l. final. C. de ſica. & hãc tenet glo. in l. vnica. C. eodem. Angelus.

b ¶ Extraneus ſit. Nota extraneũ plus puniri, quàm ſi ipſe occidiſſet, vt hic & ff. eodem. l. vtrum. & l. ſi ſciente.

c ¶ Vel in amnem. Id eſt flumen: vel ſi hæc uicina non ſunt, beſtijs ſubijciatur, vt ff. eo. l. pe.

d ¶ Suſtinebit. Sed nonne & qui ſuperiores perſonas occidit hac L. Corneł. tenetur? Videtur quod ſic, vt ff. eodem l. prima. Sed contra C. eodem l. prima. Dic ergo, quòd hac lege Cornelia tenetur, ſed non accuſatur. Vel dic ſecundum Io. quòd tenetur eadem pœna, ſcilicet capitali: ſed maior hic imponitur.

SYL. ¶ Item lex Cornel. &c. Caſus. Proſequitur Impera. exempla propoſita & nunc ponit dicta L. Cornel. de falſis. Nota quòd L. Corne. de falſis appellatur etiam teſtamentaria. Item quòd teſtamentum aut inſtrumentum falſum ſcribens puniitur pœna huius legis. Item quod eadem pœna tenetur qui ſigillauerit aut falſo modo recitauerit dolo malo. Item qui adulterinum ſignũ fecit, vel eo vſus eſt. Itẽ quod pęna Leg. Corne. de falſis eſt in ſeruis vltimum ſupplicium, in liberis deportatio.]

e ¶ Teſtamentaria. Ideo ſic dicta, quia & de teſtamento falſo ibi agitur.

f ¶ Inſtrumentũ. Scilicet emptionale, vel alicuius cõtractus.

g ¶ Falſum ſcripſerit. Et ita ueritatẽ mutauit, ut in authẽt. de fid. inſtru. §. primo. i pri. coll. vij.

h ¶ Recitauerit. ADDITIO. Nota contra illos, qui habent inſtrumenta & ſcripturas alienas in cuſtodiam, & tamen alijs oſtendunt & recitant, & copiam faciunt, quia incidunt in falſum, ut hic, & l. prima. §. is qui. ff. ad l. Corneliam de fal. coniuncta. l. qui teſtamentum. Ang.

i ¶ Signum † ideſt ſigillum. quod in teſtamentis apponitur, ut ſupra de teſtamen. §. ſed prædicta. Item ſignum quod chartis imponitur, ut quandoque facilius fiat comparatio ex inſtrumen-

† alias extitit.

† In aliquibus exẽplarib. habet alias q.

† Sig. gloſſ. ſecũdum Amanellũ i ſingul. ſuis ad hoc quod ſi notarius mutauerit ſignũ puniat pœna falſi.

ris, ut in authen. de inſtrumen. caute. §. oportet autem. collatio. ſexta. Accurſius.

a ¶ Vltimum ſupplicium. quod interpretantur mortem, ut ff. de pe. l. ultimum.

ſculpſerit, expreſſerit, ſciēs, dolo malo. Eiuſque legis pœna ī ſeruos ultimum [a] ſupplicium eſt, (quod ēt in lege de ſicariis & ueneficis ſeruatur) in liberos uero deportatio. [b]

¶ Vim committens cū armis aliter, quā uirginem rapiendo, deportabitur: ſi ſine armis, tertiæ partis bonorum publicatione damnabitur. Sed per uim uirginem uel monialem rapiens, uel præſtans opem, capite puniē. Aret.

¶ Item lex Iulia [c] de ui publica ſeu priuata aduerſus eos † exoritur, qui uim uel armatam, uel ſine armis commiſerint. Sed ſi quidem armata uis arguat, deportatio ei ex lege Iulia de ui publica irrogatur: ſi uero ſine armis, in tertiam partē bonorum ſuorum publicatio imponitur.

¶ Sin autem [d] per uim raptus uirginis, uel uiduæ, uel ſanctimonialis, uel alterius fuerit perpetratus, tunc & raptores, & ii qui opem huic flagitio dederunt, capite puniuntur, † ſecundum noſtræ conſtitutionis [e] definitionem: ex qua hoc apertius poſſibile eſt ſcire.

¶ Publicam, ſacram, uel religioſam rem furto ſubtrahens, & talibus opem præſtans, ex lege Iulia peculatus, quæ pu-

b ¶ Deportatio. & omnium bonorum publicatio. & ſic no. ꝙ ex eodem cōmiſſo plꝰ ſerui quam liberi puniūtur, ut hic, & ff. ad l. Corn. de fal. l. prima. §. fina. & ff. ſi ex nox. ca. aga. l. pe. & ff. de pę. l. in ſeruorū. immo & inter liberos magis puniūtur minores quam maiores, ut ff. de incend. rui. naufra. l. Pedius.

* ¶ Adde, ꝙ ex l. xij. tabu. qui falſum teſtimonium dixiſſe conuictus erat, e ſaxo Tarpeio deijciebatur, ut ſcribit Aulus Gel. lib. xx. c. j.]

c ¶ Item lex. In tertiam partem. Not. ex maioritate delicti maiorem pœnam imponi, ut hic, & C. ad lege Iul. de ui. l. ſecunda & facit ſupra de interdic. §. recuperandæ uerſic. qui autem. Item hic damnatus fit infamis, ut ff. ad leg. iul. de ui pri. l. prima. j. reſpon. Accurſius.

d ¶ Sin autem. Dixit ſupra quando ſine ui aliquis commiſerit ſtuprum, ut ſupra eodem. §. eadem lege Iulia. nunc quando ui. Vel continua cum ſuperiori: proximo. §.

* ¶ Adde, huic. §. locum eſſe etiam econuerſo, ſi mulier uirum rapiat. glo. in l. prima. C. de raptu uirgi. quam ſequitur, ac multis ortat ſimilib. Marſi. ibi numero. ccxxiij. & in l. ſi quis uiduam nu. vj. ff. de quæſt. Item itellige iſtū tex. in raptu libidinis cā patrato ſecūdum Deci. conſi. ccxxxiij. nu. vij.] SYL.

e ¶ Conſtitutionis. ut C. de rapto. uirgi. l. prima.

¶ Item lex. Caius. No. ad quid inuenta ſit L. Iul. peculatus, ſ. ad puniendos, ſcilicet eos, qui publicā pecuniam, rem ſacram, uel religioſam furati fuerint. Itē quòd furans pecuniam reipub. uel principis non tenetur ſimpliciter furti, ſed L. Iul. peculatus. Item quòd adminiſtrator uel præfectus rebus publicis, ſi publicas pecunias ſubtrahit, capite punitur. Item quòd auxilium furanti pecunias publicas adminiſtrans, uel eas ſcienter ſuſcipiens, tenetur eadem lege. Item quòd alii, qui non habent adminiſtrationem, aut iuriſdictionem, ſi publicas pecunias furentur, deportantur.]

†Conc. c. pueſnit iuncta gl. j. in ſi. extra de adult. & ſtup.

blica eſt, capite puniatur: aliter autem ex ea delictum committens deportatur. Angel. Aret.

¶ Item lex Iulia peculatus eos punit, qui publicam pecuniã,[a] uel rem ſacrã,[b] uel religioſam[c] furati fuerint.[d] Sed ſi quidem ipſi iudices tempore adminiſtrationis publicas pecunias ſubtraxerint, capitali animaduerſione puniuntur: & non ſolum hi, ſed etiam qui miniſterium[e] eis ad hoc † exhibuerint, uel qui ſubtractas ab his ſcientes ſuſceperint.[f] Alij uero qui in hãc legem inciderint, pœnæ deportationis[g] † ſubijcientur.

† alias adhibuerit.

¶ Lex Flauia de plagiarijs quandoque pœnam capitis quandoque leuiorem irrogat. Ang.

¶ Eſt & inter publica iudicia Lex Flauia de plagiariis,[h] quæ interdum capitis pœnam[i] ex ſacris cõſtitutionibus irrogat, interdum leuiorem.

¶ Lex Iulia de ambitu, repetundarum, de annona, & reſiduis, quæ in diuerſis capitulis loquuntur, diuerſas pœnas (prçterquam mortis) inferunt. Ang.

a ¶ Publicam pecuniam. ſcilicet ciuitatis Romanæ, non alterius, ut ff. de furt. l. ob pecuniam. & ff. ad l. iul. pe. l. iiij. §. pen.

ADDIT. Glo. debuit allegare. §. finalem Io. Fab.

b ¶ Rem ſacram. Vt calices, & thuribula, quæ ſacra ſunt, ut ſupra de rẽ. diu. §. nullius.

c ¶ Religioſam. Vt ornamenta ſepulchrorum.

d ¶ Furati fuerint. Vel etiam immiſcuerint, ita ꝙ damnificauerint rẽ publicam, ut ff. ad l. iul. pecul. l. prima.

e ¶ Miniſterium. id eſt adiutorium.

f ¶ Suſceperint. Scilicet ad cuſtodiendum.

Peculatus actio quinquennio durat.

g ¶ Deportationis. deportantꝰ enim. Et nota quòd quinquennio durat hæc actio, ut ff. ad l. iul. pe. l. peculatus. (j) Item eſt ſpeciale in ea, ꝙ contra hæredes inchoetur, ut ff. ad l. iul. pe. l. fi. Accur,

ADDIT. (j) Dic idem in adulterio & ſtup. ut not. glo. ſupra eodem. §. ij. regulariter autem durat per ann. xx. ut l. querela. cum ibi no. C. de fal. &c. Accurſius.

SYL. ¶ Eſt & inter pub. Caſus. Quæ ſequuntur quia per ſimplicem relationem abſq; ne aliqua declaratione ponuntur ab Imper. qui ratus eſt ea, quæ ſupradicta ſunt, ſatis eſſe ad iuuenum cognitionem, nos eadem ratione ſecuti eius exemplum, relinquemus cognoſcenda in latioribus ff. libris, finemque filioli chariſsimi imponemus huic labori noſtro, ueſtrum gratia ſumpto, cum laude Dei omnipotentis, cui honor ſit & gloria in æternum.]

h ¶ De plagiariis. ideo ſic dicta: quia orbato pr̃e filio, uel domino ſeruo, hæc lex punit orbantẽ ſiue talem plagam inferentem. habet enim locum, quando aliquis diſtrahit alienum ſeruum uel filium, ita quod pater uel dominus non poteſt rehabere, ut ff. ad l. flaui. de pla. l. j. & l. lege & lege cum & lege pen. §. fina Item tenetur qui liberum hominem de loco in locum tranſportat, ut C. ad l. flau. de pla. l. quoniã. & hoc ſi dolo facit, non aliter, ut ff. ad l. flau. de pla. l. legis flauiæ. Item hac lege tenetur ſi quis ſeruum in fuga cõſtitutum uendat, ita ut emptio ſtatim teneat, ut C. ad l. flaui. de pla. l. in fuga.

† alias ſubiungent ut l. ſubiungantur.

i ¶ Capitis pœnam. Scilicet maiorem: aliquando minorem capitalem, cum capitalis alias ſit minor, alias maior. Nam ingenuus nobilis in metallum, ignobilis gladio feritur. ſeruus uel libertus beſtijs ſubiicitur, ut C. ad l. flaui. de pla. l. fina. & ff. ad leg. flaui. l. fin. in fin. Item quædam ciuilis pœna olim imponebatur, quæ ceſſat hodie, ut ff. eo. l. fin.

¶ Sunt præterea publica iudicia, lex Iulia [a] de ambitu, lex Iulia repetundarum, [b] lex Iulia de annona, [c] & lex Iulia de reſiduis: [d] quę de certis capitulis loquuntur, & animę quidem amiſsionem nō irrogant, alijs aūt pœnis eos ſubijciunt, [e] qui præcepta earum [f] neglexerint.

a ¶ Sunt præterea. Lex Iulia de ambitu, quæ hēt locum in quatuor caſib. Primo ſi quis dederit clam pecuniā, ut aliquē ſortiat̄ honorem non in ciuitate Romana: nam ibi ceſſat hæc lex, cum princeps ibi eligat, vt ff. ad l. Iul. de ambitu. l.j.ī prin. Ideo dixi clā, quia palā pōt (j) vt ff. de pollici. l.j. §.j. & ff. de off. præto. l. Barbarius. Scdo habet locum, qn̄ quis ſtat in magiſtratu ultra annum, ut C. ad l. iul. de ambitu. l.j. Tertio, ſi quis ingreditur domum iudicis cognoſcentis de cā criminali, vt ff. ad l. iuliam de ambitu. l.j. Itē quarto ſi quis iudex nouum vectigal inſtituerit: & eſt pœna cētum aureorū, vt ff. ad l. iul. de amb. l.j. Sed in caſu deportat̄: qn̄ ſcilicet bis idē officiū continue eſt aſſecutus, ut C. ad l. iul. de ambi. l.j. Sed ſallit in aſſeſſore, vt C. de aſſeſ. l. liceat. Item in Proconſule, ut ff. de offic. procon. l. antepe. Vel dic ibi ſex faſcibus .i. ſex menſibus, quia tantum durabat eius officium.

Lex Iulia de ambitu in quatuor caſib. habet locum.

8 Y 2. *. ¶ Veriſsima interpretatio illius l. ē ea, quā ibi facit Bud. nihil. n. magis abeſt a uero ſenſu, quam falces pro menſibus exponere: quos palam eſt fuiſſe uirgarum faſciculos, cum ſecuri illigata, quos lictores magiſtratib. præſerebāt.]

A D D I. (j) Dicit Io. Fa. ꝙ hoc non eſt uerum, ut l. in eos. ff. de tute. & in auth. vt iudi. ſine quo. ſuf per totum. & ff. de mune. & hono. l. exiſtimationem. tu autem dic pro honore ſine adminiſtratione conſequendo dari, non aūt cum adminiſtratione ſecundum Bar. & Ang.

b ¶ Lex Iulia repetundarum. Quæ habet locum, qn̄ iudex per pecuniam facit aliquid uel omittit, vt ff. ad l. iul repet. l.j. iij. iiij. v. vj. & vij. Eſculentum tamē poteſt accipere iure ueteri: dummodo non nimis magnum, ut ff. de off. procon. ſolent. in fi. ſed iure nouo non niſi quando deficeret ſalarium, ut in authen ut iu. ſine quo. ſuffra. §. ſcriptum eſt exēplar huius. ver. quapropter ibi, aut ſi non eſt colla. ij. Pœna autem huius legis eſt ciuilis in quadruplum, ut C. ad l. iul. repe. l.j. criminalis extra ordinem, ut C. ad l. iul. repet. l. lex Iulia. §. hodie.

Lex Iulia repetundarum.

c ¶ Lex Iulia de annona. Hæc lex locum habet, quoties quis facit ut annona carior ſit. Et eſt pœna in eo ſtatuta xx. aureorum, ut ff. ad l. iul. de anno. l. ij.

Lex Iulia đ annona.

d ¶ Lex iulia de reſiduis. Et hæc lex habet locum, quando aliquid ſuperfuit ex aliqua adminiſtratione publica, & ipſe in vſum ſuum conuertit, cui erat illa adminiſtratio cōmiſſa, ut ff. ad l. iul. pe. l. ij. & iiij. §. lege. Pœna autem huius legis eſt tertia parte, amplius q̃ debeat: quod P. ſic dixit, ut eſſet in quadruplum. Vel dic amplius tertia parte, quia punitur in ſimplum, & in tertia parte ſimpli. vt ff. ad l. iul. pecu. l. iiij. §. ſed & qui pecuniam in fi. maxime quia pœnę reſtringendę ſunt, ut ff. de pœnis l. interpretatione.

Lex Iulia đ reſiduis.

A D D I T. Nota quòd in iſtam legem incidunt officiales ſiue camerarij, qui habent ex adminiſtratione publicas pecunias, & finito officio aliquid retinēt: quia tenentur iſta lege & pœna ſupradicta. Et etiam aduertas, ꝙ iſta pœna & lege tenentur officiales, qui hn̄t unam collectam impoſitam in communi deſtinatam pro uſu & neceſsitate cōis, & ipſi conuertunt dictam pecuniam in alium uſum, etiam ſi eſſet pro neceſsitate communis, ut eſt caſus in l. ij. ff. ad l. iul. pec ſecundum Angelum.

Pœnæ ſunt reſtringendæ.

e ¶ Subijciunt. Scilicet leges prædictæ quatuor. Vel dic ꝙ loquitur indefinice, ut patet in inſerioribus.

f ¶ Earum. ſ. legum. Nam in contractibus & alijs, quæ debent de iure ſortiri effectum, & non ſortiuntur, iudicat lex non ualere, ut C. de leg. & con. l. non dubium. Item in criminalibus uariæ conſtituuntur pœnæ: quarum quædam ſunt ordinariæ. quæ ſcilicet habent certam pœnam aliqua lege inductam, ut patet per multas rubricas. ff. de publ.

¶ Iuſtinianus finem facturus, ampliorem publicorũ iudiciorũ determinationẽ Digeſta cõtinere dicit.

¶ Sed de publicis iudicijs hæc expoſuimus, vt uobis poſsibile ſit ſummo [a] digito, & quaſi per indicem [b] ea tetigiſſe: alioqn diligentior eorũ ſciẽtia uobis ex latioribus Digeſtorũ ſeu Pãdectarũ libris Deo ꝓpitio aduẽtura [c] eſt.

iudi.& in ſequentibus: aliæ ſunt extraordinariæ, vt ff.ad turp.l.& in priuatis. & ff.de extraordi.cri.l.j.& in ſequentibus ti.uſque ad tit.de publi. iudi.

a ¶ Sed de publicis. Summo digito. Ideſt lõgiori digito: cũ quo quis tãgere poteſt altius quàm cum alijs, q dicitur medius Accur.

SYL. ¶ Tu dic ſummo digito.i.leuiter, metaphora ſumpta a corpore. Quando enim aliqua res leuiter a nobis tangitur, eam ſummo digito, attingere ſolemus. & (vt ipſe paulo poſt exponit) per indicem.i. ſummarie & breuiter.]

* ADDI. Prouerbium eſt Summo digito attingere, pro leuiter, & quaſi negligẽter. ductum ex ijs, qui onus tollentem extremis digitis, quaſi dicis cauſa & perfunctorie adiuuãt. Cicero pro Cælio, Equidem multos & uidi in hac ciuitate, & audiui non modo qui primoribus labijs genus hoc uitæ, & extremis ut dicitur, digitis attigiſſent, &c. Quod autem ait per indicem, ſignificare uidetur, non digitum indicem: quid enim ineptius? tametſi multa in Iuſtiniani ſermone inepta ſunt, ſed, quos Græci ſyllabus appellant, vulgus Tabulam librorum. qua in re nomen hoc a Cicerone etiam uſurpatum eſt: vt ſit ſenſus, quaſi idices & ſumma duntaxat rerum, quæ in iure ciuili recõditæ ſunt, capita leuiter aſpexerint: quaſique litora legerint. Sueto. in Auguſto, in altero uolumine indicem rerum a ſe geſtarum, quem uellet incidi æneis tabulis, ſcripſit.

b ¶ Per indicem. Ideſt per illum digitũ, qui dicitur index. Vel dic & melius, ꝙ hæc dicta ſunt ut ſint index ſiue demonſtratio aliorum dicendorum: ſicut & ſub gallina ouum dimittitur, ut ſit index, ad hoc ut ibi alia faciat oua: & idẽ in ijs qui aucupantur ad columbas.

c ¶ Aduentura eſt. Vt ff.de publ.iudi. per totum librum uſque ad titu. de apep[illegible]tionibus, qui ſequitur. Accur.

.F I N I S.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z,
AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM
NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ.

Omnes ſunt quaterniones.

Tabula autem per ſe patet.

VENETIIS,

Apud Nicolaum Tridentinum. 1565.

Magnus Regis [illegible]
Voluntas hominis ambulatoria est usque ad extremum
vite articulum l. si pro. ff. de
sacrosanctis ecclesiis et [illegible]
res quas nemini [illegible] dare
l. uti frui ff. si usus fructus
petatur.

156/183

[illegible] et non [illegible]

extra — dominium rerum transferuntur

capitulo — l. traditionibus C. de pactis

[illegible] — unusquisque rei sue est

moderator et arbiter.

Ci — C. mandati l. in re

mandata

[illegible] hic ermenias

[illegible] Ant. [illegible] Albrici

auth. [illegible] quae C. de edictis